

ISBN 973-27-0338-5

ISBN 973-27-0165-X

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ
DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL
DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU” DIN
CLUJ-NAPOCA ȘI DE INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ
„A. PHILIPPIDE” DIN IAȘI.

ACADEMIA ROMÂNĂ

DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL X

PARTEA A 4-A

LITERA S

SLAB – SPONGHIOS

1992

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

R 79717, București, Calea Victoriei nr. 125

Serie nouă întemeiată de:

IORGU IORDAN

Membru al Academiei Române

ALEXANDRU GRAUR

Membru al Academiei Române

ION COTEANU

Membru al Academiei Române

Redactor responsabil:

ION COTEANU

Membru al Academiei Române

Partea a 4-a a tomului al X-lea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie al Institutului de Lingvistică din București de următorul colectiv:

Redactori:

Dan BUGEANU

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Alexandra BURNEI

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Cristina GHERMAN

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

PRINCIPAL

Lidia IONICĂ

FILOLOG

Lucreția MAREȘ

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

PRINCIPAL, DOCTOR ÎN FILOLOGIE

Maria MUNTEAN

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Aurelia MIHAILOVICI

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Maria PĂUN

FILOLOG PRINCIPAL

Filofteia TĂNĂSESCU

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Nicoleta TIUGAN

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Aurelia ULICI

FILOLOG

Ileana ZAMFIRESCU

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Revizori:

Elena CIOBANU

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

PRINCIPAL

Zorela CREȚA

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

PRINCIPAL

Valentina HRISTEA

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

PRINCIPAL

Lucreția MAREȘ

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

PRINCIPAL, DOCTOR ÎN FILOLOGIE

FILOLOGIE

Elena STÎNGACIU

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Tatiana ȚUGULEA

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

PRINCIPAL

Revizie finală:

Elena CIOBANU

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

PRINCIPAL

Zorela CREȚA

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

PRINCIPAL

Lucreția MAREȘ

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

PRINCIPAL, DOCTOR ÎN FILOLOGIE

Tatiana ȚUGULEA

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

PRINCIPAL

Au fost consultați pentru etimologiile din acest tom:

Alexandru GRAUR, membru al Academiei Române, București; Vasile ARVINTE, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Iași; Grigore BRÂNCUȘ, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea din București; Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea din București; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea din București; Gheorghe MIHĂILĂ, doctor docent, profesor, Universitatea din București; Ladislau MURĂDIN, doctor în filologie, cercetător științific principal, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”

din Cluj-Napoca; Nicolae URSU, doctor în filologie, cercetător științific principal, Institutul de Filologie Română „A. Philippide” din Iași; Lucia WALD, doctor în filologie, profesor, Universitatea din București.

Pentru cuvintele cu răspîndire regională au fost consultați:

Stelian DUMISTRĂCEL, doctor în filologie, cercetător științific principal, Institutul de Filologie Română „A. Philippide” din Iași, porțiunea: SOCOTEALĂ — SOMĂ.

Doina GRECU, cercetător științific principal, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca, porțiunea: SORT — SPĂIMULIȚĂ.

Ion MĂRII, doctor în filologie, cercetător științific principal, la Institutul de Lingvistică și Istorie literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca, porțiunile: SLOI — SOMĂ, SOMBRERO — SORSAM, SPĂIOAIE — SPÎRTICA.

Corelații:

Cristina GHERMAN
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC
PRINCIPAL

Redactori responsabili ai tomului al X-lea (partea a 4-a):

ION COTEANU

Membru al Academiei
Române

ELENA CIOBANU

Cercetător științific
principal

ION DĂNĂILĂ

Cercetător științific principal,
șeful Sectorului de lexicologie și lexicografie
de la Institutul de Lingvistică din București.

SLAB, -Ă adj. 1. (Despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor, despre părți ale acestuia; în opoziție cu gras, îngrășat) Care este lipsit de un strat (consistent) de grăsime (sau de carne) sub piele; osos (2), slăbănog (1 3), slăbit (1), supt, uscat, uscățiv, (rar) slăbănogit (4), tras³ (IV), uscăcios, (popular) pierit (1 2), pițigăiat (2), (învechit și regional) mișel (3), searbăd¹ (1 1), sec (1 3), secățiu, secățiv, secău (1), slăbicios (1), (regional) mîrcav (2), mîrcav, mîrcead (3), sfoiegit (2), sighinaș (1), zălezit². V. costeliv, scheletic (1). *Cela ce iaste foarte gras și cela ce iaste foarte slab și mîrșav... nu-și se poate deloc clăti să fugă.* PRUV. 116, cf. ANON. CAR. *Minule mici și slabe mai naine il avată... fără virtute și ticăit om* (a. 1785). GCR II, 145/11. *Oile și berbecii lor să văd hrăniți bine la suhaturi, iar nu slabe* (a. 1811). DOC. EC. 125. *Vedem aceasta de obște... la argintari, că sînt slabi, din aburelile lucrului meșteugului lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 28/7, cf. I. GOLESCU, C. Fața ei era atît de slabă... atît de schimbată. NEGRUZZI, S. I, 50. *Baba, de venin, se smulse o dată din piud-n sus și rupse lanțurile, lungindu-se slabă și mare pînă-n nori.* EMINESCU, P. L. 8. *Slabă și stîlcită cum era, căzu la pat bolnavă de moarte.* CREANGLĂ, P. 13. *Era slab și nervos peste măsură.* CARAGIALE, O. I, 12. *Zărind într-un colț un cal răpciugos și bubos și slab.* INSPIRESCU, L. 3. *În vacanța cea mare... Rădu s-a întors acasă mai slab.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 88. *Doctorul... nu putuse să spuie decît că e slab.* BACALBAȘA, S. A. I, 139. *Pentru bietul bătrîn, slab, fără puteri, nehrănit indetulător.* DEMETRESCU, O. 143. *Rasa mongolă e de obicei slabă și mare.* XENOPOL, I. R. 37. *Zăcea și el, puleai de slab Să-i numeri os cu os.* COȘRUC, P. II, 223. *E un bătrîn slab, cu fața speriată, cu părul scurt, alb.* IORGA, C. I, I, 122. *Cumpărau vite slabe pe la țiguri, le îngrășau pe moștile ce făneau în arendă.* id. ib. III, 149. *Încet s-apropie de tine și-ți pune-un ban în mîna slabă.* GOGA, POEZII, 109. *Mi-apar șapte poezi Slabi, jigăriți, cu fețe scoflicite.* ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 20. *Îl acoperea mereu cu șolul, pe care zivcolirile bătrînului îl dădeau la o parte, lăsînd să se vadă picioarele slabe, subțiri.* AGĂRICEANU, S. 74. *Era un om slab, cu barba rară.* GÎRLEANU, N. 96. *Se făcea plecat înainte și ghebos pe roaiba lui mică și slabă.* HOGAȘ, DR. I, 90. *Zărîm noi un cățălandru slab și jigărt.* LUNGIANU, C. 22. *Cloșca asta slabă și măruntă slătea îmbufnată și ostilă.* IBRĂILEANU, A. 14. *Slab, ghebos, Satana ride, sprijinit în coadă.* AL. PHILIPPIDE, A. 58, cf. RESMERIȚĂ, D. *Sărmanul, nu mai era de recunoscut, slab și gîrbov cum ajunsesse.* M. I. CARAGIALE, C. 82, cf. CADE. *Un țăran... slab de i se întrededa luciul oaselor prin pielea-i de pe frunte.* MIRONESCU, S. A. 31. *Acea un corp nici gras, nici slab, nici mare, nici mic.* CAMIL PETRESCU, U. N. 164. *Își privește mîna slabă, fără mușchi.* C. PETRESCU, I. I, 297. *O femeie slabă, cu glas ascuțit de pițigoi.* I. BOTEZ, B. I, 59. *Slabă și palidă a fost întotdeauna.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 43. *O găsea mai curînd prea slabă, prea sfrijită.* COCEA, S. II, 247, cf. SCRIBAN, D. *Părea slabă de nemțeneare și trair rău.* VOICULESCU, P. I, 66. *Era slab, totuși obrajii îi erau roșii.* CĂLINESCU, S. 16. *Ea a apărut, slabă, plăpîndă, cu părul desfăcut.* BOGZA, A. I, 291. *Pisici slabe se freacă de picioarele lor.* id. C. O. 117. *De aceea ești atît de slab.* H. LOVINESCU, T. 8. *Se iveau un îns zărentăros, slab și deșirat.* TUDORAN, P. 17, cf. DL. *Eram slabă... și cu înfășurarea mizerabilă.* FREDA, I. 57. *Acea fața slabă, albă și mustață porumbie.* T. POPOVICI, SE. 239, cf. DM. *Era mai slab la față și schimbat.* LABIȘ, P. 31. *Roboteau... cu fețele albe, slabi și palizi.* BARBU, G. 208. *Șomer cu fața slabă.* VULPESCU, P. 116, cf. M. D. ENC., DEX. *De ce sînt Cu fața slabă?* ALECSANDRI, P. P. 300. *Cine slab.* ALR I 1156/85, cf. 1156, ALRM II/I h 141. *Vedea pe surată Slabă și uscată.* BALADE, II, 204. *Tu ești pîrlit d'e slab și d'e sărac.* O. BIRLEA, A. P. II, 464. ◇ E x p r.

Slab de-i numeri coastele v. n u m ă r a¹ (1). ◇ (Substantivat) *Am doi boi... cel slab sare peste gard.*

GOROVEI, C. 180. *Tot grasul e frumos și tot slabul ticătos.* ZANNE, P. II, 579. ◇ (Despre carne, în special despre carnea de măcelărie) Lipsit de grăsime și de oase; macru (1), (regional) mîrșav (1). *Măcelării... să vînză ocaoa de carne de vacă pînă la parale 20 cu totul slabă, încît nu o pot mîncea nimeni* (a. 1827). DOC. EC. 387. *Carnea ce să va găsi slabă să să arunce la săraci* (a. 1827). ib. 388. *Paza curățeniei... a cărnurilor slabe... a peștelui și a racilor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XLIX/14, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR I 739, 741. ◇ (Despre alimente) Care conține grăsime sub limita normală; căruia i s-a extras grăsimea, de g r e s a t. Cf. ALR I 1067/144.

2. (Despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia etc., în opoziție cu puternic 1 2, tare A II 1, întărit) Care este (din constituție) lipsit de vitalitate ori de putere sau care este lipsit de rezistență la efort (fizic) și la boli; debil, delicat, firav, fragil, gingaș, neputincios (A), nevolnic (3), plăpînd (1), slăbănog (1 2), slăbit (2), șubred (1), șubrețit, (popular) becnic, nevoiaș (2), (popular și familiar) jigărit, (rar) slăbănogit (2), (învechit și regional) mîrșav (1), rău (A II 2), (învechit) nemernic (2), neputernic, neputinte, ticălos (2), (învechit, rar) slăbănos, (regional) gubav, neoringlav (1), puhav (1), șiștav. *Miluiaste-me, Doamne, că slabu sămtu; vendecă-me... că smentiră-se oasele mele.* PSALT. 7. *Neputința trupului acestuia slab* (a. 1632). GCR I, 77/6. *Cînd să va prileji de va fi un cucon micșor și slab și va veni asupra lui vreun bărbat mare și tare... iaste volnic să să bată cel mai mic... cu mai mare arme.* PRUV. 123. *Muri, căci era bătrîn și slab.* NEAGOE, ÎNV. 25/1. *Aflînd... pre Chipruliul cel bătrîn... foarte slab de boală.* N. COSTIN, LET. II, 3/6. *N-au putut încălea și el ca Bogdan, să fugă, fiind om bătrîn și slab.* NECULCE, L. 153. *De tot agiuliului omenesc părăsit și de ale sale puteri, slab și neputincios văzîndu-să.* CANTEMIR, AP. GCR I, 361/5, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Un muritor slab, o pradă a viermilor.* MARGOVICI, C. 11/15. *Dacă copilul era născut slab și diform, îl trimitea... lîngă muntele Taigel, ca să-l lepede acolo în prăpastie.* ARISTIA, PLUT. 125/29. *Nu te tulbura, că ești încă slab.* ALECSANDRI, T. II, 30. *Accesul trecu; dar astă dată Elena rămase slabă de puteri... nu mai putu să părăsească patul.* BOLINTINEANU, O. 460. *În caz de lupă între o ființă slabă și una tare, aceasta din urmă va birui.* CONTA, O. F. 285. *Se simțea slab, se simțea murînd.* EMINESCU, P. L. 3. *Slab și dibuind de-abia în lume.* BACALBAȘA, S. A. I, 220. *În trupul slab al Mariei se trezi o putere supraomenească.* GÎRLEANU, N. 173, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Un plod abia scăpat de moarte, pe care-l sprijini, că e slab.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 117, cf. SCRIBAN, D. *Ești pe vîndecate, dar încă slab.* VINEA, L. II, 296, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR II/I h 82, ALRM II/I h 142. ◇ *Sexul (cel) slab v. s e x (1).* ◇ L o c. a d j. (Regional) **Slab de gură** = birfitor. Cf. DL. *Cele babe slabe de gură-i scoaseră vestea c-ar fi chiar lenevoasă.* RETEGANUL, P. I, 51. **Slab de inimă** v. i n i m ă. (E x p r.) **A fi slab de inimă** v. i n i m ă. ◇ Fig. *Semnele cugetării răului sînt foarte slabe pe dinafară.* HELIADE, L. B. I, 15/10. *Rar numai, se ridică din stîlul lui cîte un caracter mai independent, slabă amintire a vechii republici.* LOVINESCU, C. IV, 80. ◇ E x p r. (Învechit) **A lăsa (ceva) (mai) în slab** = a lăsa (ceva) să se desfășoare de la sine fără a interveni pentru a grăbi ritmul desfășurării; a acționa insuficient de energic pentru a încetini sau a opri definitiv desfășurarea unei acțiuni, a unui proces etc. *Alexandru Vodă încă au lăsat lucrul în slab* (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 249/18. *Trebuie ca să nu-i lăsam în slab [pe turci] că iar se va temple țara de ei* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 226/32, cf. DDRF. (Cu schimbarea construcției) *Ei în tot chipul silind, lucrul în slab să nu lase.* CANTEMIR, AP. TDRG. ◇ (Substantivat) *Acolo trăiesc mai bine unde nu să teame cel slab de cel mai tare.* TICHIN-

DEAL, p. 15/19. *Și cel slab și cel puternic, și cel mic, și cel mai mare înaintea lui ca praful se șterge.* CONACHI, p. 272. *În ciștișul celui tare, slabul trebuie să piară.* DEMETRESCU, o. 43. *Cel pașnic, cel slab și nevoinic de-a valma... Astfel mergeau în amestec să ceară dreptate.* IOSIF, v. 175. *Moartea poate veni de oriunde și tot așa de crâncenă pentru cei slabi ca și pentru cei puternici.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 83. *Cel mai tare-l gătuiește pe mai slabul, cel mai des.* ARGHEZI, s. p. 9. *O măcară rulantă... înlesnește celui mai slab... să urnească de pe plită cazanele.* CĂLINESCU, c. o. 247. *Făcînd din ideea de drept redutabila armă de apărare a celui slab.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 27, 3/3. *Cel slab cu cel tare, ca boul cu bivolul: anevoie trag la jug.* I. GOLESCU, ap. CADE. ♦ (Despre organe ale corpului, despre facultăți fizice și psihice etc.) Care nu (mai) funcționează normal (1) (din naștere, din cauza unei boli, de bătrînețe etc.); slăbit (2). *Se fac mai slabe... organele.* VASICI, M. II, 8/7. *Acești plămîni uscați și slabi cer aer.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 223. *Bătrînul s-a tînlăfat apoi... privind... privind... Bieți ochii slabi și numai doi, Pușine zări cuprînd.* COȘBUC, p. 76. *Se opri în fața ușii să-și astîmpere bătaiele inimii pretimpuriu bătrînd și slabă.* C. PETRESCU, c. v. 346. *Alunele... nu sînt răbdate de cei slabi la mașe.* VOICULESCU, L. 53. *La vîrsta asta tinerii sînt cam slabi de piept.* CĂLINESCU, c. o. 34. *Picioarele ti deveniseră dintr-o dată slabe și i se împleticeau.* T. POPOVICI, s. 421. *I se pare cam slabă de plămîni.* id. SE. 43. *O babă cam bătrînea, Numai cu o crîje-n mîna Și cu doi dinți slabi în gură.* BALADE, II, 161. ♦ Spec. (Rar; despre minte sau despre oameni; și în loc. a d. j. slab de mînte; în opoziție cu deștept) Prost (B IV 1). *Era odată o babă care avea trei feciori nalți ca niște brazi și tari de virtute, dar slabi de mînte.* CREANGĂ, p. 3. *Nu se cuvîne să se rătăcească după o mînte slabă de femeie.* CARAGIALE, o. I, 40. *Not? Da ce, ni-e mîntea slabă?* COȘBUC, p. I, 330. *Bunica vedea în el un fel de neom, un băiețandru cu mîntea slabă.* STANCU, D. 6. *Să-i convingi pe toți, pînă la mîntea cea mai slabă, că tot ce se face e pentru ei.* v. ROM. ianuarie 1965, 62. ♦ (Învechit, rar) Paralic. *Cucunul meu zace în casă slab (slăbănog B 1938).* CORESI, EV. 223.

3. (Învechit și regional, despre plante sau despre părți ale lor; în opoziție cu crescut, viguros) Pipernicit. *Stefarii... Privesc chiroind subț dinși niște slabe tufoșoare.* CONACHI, p. 260. *Cînd... pămîntul este neroditor, odrastele rămîn slabe, foile cad înainte de toamnă.* BREZOIANU, A. 280/4. *Cu cîl un arbore este mai slab și mai delicat, cu atît îl tundem mai tîrziu.* id. Ib. 303/25. *Găardele le leagă vîerul de arac.* ♦ *Taie joarda slabă și lemnul prea sărac.* PILLAT, p. 146. ♦ (Regional) Care rodește puțin. *Vie slabă.* ALR II 6 118/848. ♦ Loc. a d. j. (Învechit) Slab de rod = neroditor. *Vîfele... ceală sterpe sau slabe de rod se pot îmbunătăți prin altui.* ECONOMIA, 159/15. ♦ (Transilv.; despre știuleți de porumb) Chiret. Cf. ALR II 5 149/102, 105, 141, 172, 182, 279, 349, 574. ♦ (Transilv.; despre boabe de grâu) De calitate inferioară. Cf. ALR II 5 318/102, 130, 141, 260, 346, 365, 386.

4. (Despre obiecte, construcții etc.; în opoziție cu rezistent, solid, trainic? 1) Care este lipsit de soliditate, de rezistență, fragil, nereizistent, nesolid, netrainic; p. ext. (despre construcții, clădiri etc.) care este gata să se dărîme, să se prăbușească, dărăpănat, părăginit (1), prăpădit (1), (regional și familiar) prăruit (1); subred (1), subrezit, (rar) precar (1), (regional) șorog (2), șubrav, șubrăvit, șubru (1). V. dărîmat, nărui, ruinat (1), surpat, [La Nipru] fiind gheața slabă, s-au rumtu. NECULGE, L. 346. *Răzimat... de o slabă scîndură prin ajutorul căria el se lupta împotriva vînturilor (a. 1799).* GCR II, 151/29. *Aice se nîmeri a vide un sârman bătrîn... eșu o slabă unealtă despîcînd cîteva brazde de pămînt.*

FM (1842), 621/6. *Mai bine voi pă o lînd apă a mă arăta, Decit cu o barcă slabă pă mare a înota.* ALEXANDRESCU, o. I, 484. [Clădirile] făcute cu un material așa de ieftin și de slab... înct abia dacă o clădire putea să întrecă suta de ani. IORGA, C. I. II, 14, cf. RESMERIȚĂ, D. *Nu vă urcați pe schelă, că e prea slabă.* ap. CADE. *A ucis cîinele cu o furcă știrbă, de rînd, mai slabă decît colții cîinelui.* BLAGA, H. 19. *E terasamentul slab.* TUDORAN, p. 13, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Casă slabă.* CHEST. II 13/404, cf. 16/29, 50/6, A I 26, 31, 34. *Cînd ajunge, vede că-i o casă slabă.* O. BÎRLEA, A. P. II, 377. *Așa se rupe unde-i mai slabă.* ZANNE, P. III, 10. ♦ (Adverbial) Gătasă pod viclean înjănat slab pre apa Rimului. DOSOFTEI, v. s. septembrie, 17^v/8. ♦ (Despre nori, despre umbre etc.; în opoziție cu compact) Lipsit de densitate, de consistență. *Tufe de salcîmi spinoși aruncau o umbră slabă.* VLAȘIU, D. 219. *Soarele se tîvise roșu aprins, în luptă cu o țerdea de nori slabi ca o ceață.* CAMIL PETRESCU, o. II, 150.

5. Fig. (Despre oameni sau despre caracterul, manifestările etc. lor; în opoziție cu puternic I 1, tare A II 2) Care este lipsit de tărie morală; (în opoziție cu energic, ferm) care este lipsit de voință, de energie și de fermitate în acțiune; (în opoziție cu autoritar) lipsit de autoritate. *Așa grăiaște și noao Hristos, care-i sîntem slabi de suflet.* CORESI, EV. 62. *Și era aștindu-se slabi cătră mărturie, pentr-aceiaia îmbărbătînd pre alaiși mearse și el cu sine naintea giudefului de mărturisii.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 134^v/32. *Pruncii care ar fi avut slabă purtare, aceia nu trebuie să fie părtași acestei bucurii.* PETROVICI, p. 46/20, cf. I. GOLESCU, C. *Nenorocirile suferite... ar fi disgustat pe oricare altul mai slab de fire.* GENILIE, G. 25/4. *Voi inimi cu slabă fire!* CONACHI, p. 81. *Cugetări amare! duceți negrul zbor Sufleteilor slabe ce s-abat de dor.* BOLINTINEANU, o. 127. *Am fost slab, laș, fără voință.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 43. *Pe tronul Imperiului Roman lîncezea un despot slab și desfrînat.* XENOPOL, I. R. I, 92. *De cînd ești așa de slab din fire?* AGRIBICIANU, S. 495, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Eternul om slab, ce-și disimulează slăbiciunea de caracter sub o mască de brutalitate.* LOVINESCU, C. IV, 127, cf. SCRIBAN, D. *Firele slabe... au miorlăit o viață întregă după o bucătică de certitudine.* RALEA, S. T. II, 307. *Mircea e slab, nu pleacă pentru că n-are curaj.* DEMETRIUS, C. 38, cf. DL. *Secretarul de-acolo... e un om slab care umblă cu intrigi.* PREDĂ, D. 188. *Îi era ciudă pe el însuși, se simțea slab, neprednic, pentru că nu știa ce să-i spună.* T. POPOVICI, SE. 373, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Loc. a d. j. Slab de inger = a) fricos. *Nu te-aș fi crezut așa slab de inger, dar după cît vîd ești mai fricos decît o femeie.* CREANGĂ, p. 222. *De aici se vede cum, între moștăngii, cei de spirit și cu oarecare talent sînt mai slabi de inger decît imbecilii.* CARAGIALE, O. IV, 105. *Nu te credeam așa slab de inger.* ISPIRESCU, L. 287. *Această credință deșartă... pe mulți inși dintre cei slabi de inger îi face să se bolnăvească.* MARIAN, I. 11, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Slab de inger nu mă știu.* GALACTION, O. 45. *Slab de inger, cînd se mai înfierbînta, ușor își punea lăcăt la gură.* BARBU, G. 145, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX; b) ușor influențabil. *Ți-a răsucit capul în doi tîmpi și trei mișcări.* *Nu te-am crezut așa slab de inger.* C. PETRESCU, C. V. 339. *Numai eu sînt vînoșat, c-am trimes-o după protecții și - slabă de inger - ... ce să-i faci? s-a dat hușa în leagănul dracului...* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 85. (Rar) Slab de duh = emotiv. *În Moldova, la legat, pe mireasa o fine mirele în brațe și, de-i cam slab de duh, plînge.* SEVASTOS, N. 333. ♦ (Regional; substantivat) Leneș (Arpașu de Jos - Victoria). Cf. ALR SN III h 776/172. ♦ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Un slab de om. Ib. ♦ (Prin Transilv.; despre oameni; în opoziție cu bun) Ticălos. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 52. ♦ (Substantivat) Te cununi Cu propteaua gardului, Cu mișelul salului și cu nea-

mul slabului. JARNIK -- BİRSEANU, D. 171. ♦ (Regional; despre oameni) Fătaric (Stupinii -- Zalău). Cf. ALR I 1 552/283.

6. Fi g. (Mai ales despre creații sau despre manifestări ale spiritului; în opoziție cu valoarea, însemnătate) Care este lipsit de calitate, de valoare, de însemnătate sau care are o valoare ori o însemnătate redusă; necorespunzător, neizbutit, nerealizat, nereușit, nevaloros, prost (B II 2). În veacurile ceale, fericele... mulțimea grăia varvaricește, adevărat nu în limba cea corectă. Și în veacurile ceale mai slabe, căruia îi era bine cunoscute regulile gramaticești, bine scria latinește. MAIOR, IST. 241/3. La așa țilcuri înalte, mai presus de-a noastră minte, Omul nu poate să deie decât prea slabe cuvinte. CONACHI, P. 278. Vouă și numai vouă dedic această slabă și neînsemnată scriere. FILIMON, O. I, 94. Face o plăcută critică slabului înțeles ce scoate din ele. BOLLAC, M. 24/21. Că printre poezii... au putut să se strecoare și unele slabe, va ierta oricine (a. 1872). PLR I, 238. E o bucată slabă chiar și pentru timpul-n care a fost scrisă. VLAHUȚĂ, S. A. I, 487. Tocmai aici e și partea slabă a cronicii. BUL. COM. IST. II, 32. Romane istorice, mai mult slabe, care au ieșit în anii din urmă. IORGA, în PLR II, 18, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Stimată domn, e o carte slabă. TEODOREANU, M. III, 42. Poezia este slabă și ca realizare artistică. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 393. Nu ne referim la scrierile slabe. IST. LIT. ROM. II, 360, cf. DL, DM. Este considerat cel mai slab film. CINEMA, 1968, nr. 4, 6. Am văzut spectacole care nu se deosebeau cu nimic de cele mai slabe montări ale diletanților. 7 iulie 1968; 7, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) Ațitea... soi literare... sînt așa de slab redactate. MAIORESCU, CRITICE, 77. Sfirșitul variantei se vede c-a fost uitat și slab improvizat. SĂDOVEANU, O. XIX, 240. Personajele sînt slab conturate. IST. LIT. ROM. II, 556. ♦ (Despre artiști, scriitori etc.; în opoziție cu talentat, bun) Care este lipsit de talent; netaientat, prost (B IV 1). Cf. SCRIBAN, D. □ Poet slab. Actor slab. ♦ (De obicei despre profesioniști; în opoziție cu bun) Care nu corespunde într-un anumit loc, într-o anumită profesiune, activitate etc. din cauza lipsei de pregătire, de pricepere, de aptitudini; care desfășoară o activitate cu rezultate nesatisfăcătoare; necorespunzător, prost (B IV 1). Întâi, că-l pricepușă foarte slab, în slujba hătmănească. N. COSTIN, LET. II, 89/18. Și soarta voi ca o divizie slabă de soldați... să între mai întîi în cetate. ASACHI, L. 75¹/14. Acei, care par a fi mai slabi în materie [politică] sînt miniștri. GHICA, C. E. II, 483, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL. O echipă slabă de mineri... avea să joace chiar a doua zi cu o echipă de militari. PREDĂ, R. 158, cf. DM, DEX. ♦ (Adverbial) Profesorul... era slab pregătit ideologic și profesional. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 182. ♦ Spēc. (Despre elevi sau studenți; în opoziție cu bun) Care are cunoștințe neindestulătoare la disciplinele de învățămînt. Școlarii... ce vor fi prea tineri sau slabi încă la învățură trebuie să treacă prin clasa 4-lea. REGUL. ORG. 374/1, cf. RESMERIȚĂ, D. Primisem s-o ajut să-și revadă citeva materii, la cari se ereda mai slabă. M. I. CARAGIALE, C. 144, cf. CADE. Era de o sănătate delicată, slab la gimnastică. CĂLINESCU, S. C. L. 188, cf. DL. Accepta sub diverse forme cadouri de la elevii slabi, în schimbul notei de trecere. BLAGA, H. 126. La celelalte a fost mai slab, dar la matematici a umit comisia. PREDĂ, D. 24, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit, rar; substantivat, n.) Slăbiciune (6). Această este mai de obște slabul vechilor învățături de scoale. BREZOIANU, I. 11/19. ♦ (Rar; despre mijloace materiale, resurse spirituale etc.; în opoziție cu mare) Modest (2). Dacă ne-am rezema numai pe slabele noastre mijloace, puține am putea face din cele făcute (a. 1855). PLR I, 158. Dar cu slabele-fi mijloace faptele-fi sînt de mirare. Pricina, nu rezultatul, laude ji-a cîștigat. ALEXANDRESCU, O. I, 72. Delegatul maghiar considera compensația prea slabă. TITULESCU, D. 115. ♦ (Prin Transilv.; despre oameni) Sărac (3). Cf. ALR I 1 553/170, 259. ♦ (Învechit, rar; despre adin-

ciși, denivelări etc.; în opoziție cu mare) I 4 6) Puțin profund. V. mic. (I 6). Seamănă grăunții între decembrie și martie, în pămînt de bălării, la o a cincime prea slabă. BREZOIANU, A. 440/8.

7. (Transilv., astăzi rar; despre vesti; în opoziție cu bun) Rău (A I 5). Slabă veste s-au adus prin cărțile și solii lui Alexandru. ȘINCAI, HR. II, 24/4. Bucuria care o dobîndise din vestea aceasta o au turburat după trei zile altă veste mai slabă. id. ib. 57/20. ♦ (Despre însușiri, manifestări etc. ale oamenilor) Rău (A I 3). Au prîns nevasta naravuri slabe a-și urgisi bărbatul (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 205. El prin însoțiri slabe cu vreme s-au demoralizat și după doi ani hotărî a-și părăsi nevasta și prunca. FM (1840), 142/8. ♦ (Despre vorbe) Rău (A I 3). Nici un cuvînt slab nu s-au auzit de cătră dinși (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 205.

8. (Despre stări sufletești, sentimente, senzații sau despre stări patologice, simptome etc.; în opoziție cu intens, mare) V 1 e, puternic IV 1 e f, tare A III 3) Care este lipsit de putere, de intensitate. Cu cit vor fi furiile... mai dese, cu atît sînt și mai slabe. EPIȘCOPESCU, PRACTICA, XXVII/16. Din greutatea și neodihna somnului se taie și cea puțină și slabă poșta de mîncare. id. ib. 412/13. Parcă simțeam în mine o slabă bucurie. HELLADE, O. I, 172. Dacă însă reacțiunea [organismului] e slabă... atunci "paraziții... se înmulțesc. CONTA, O. F. 210. Durerile pornită din nou, rare, slabe, ca venind de departe. BRĂESCU, O. A. I, 213. ♦ Expr. Slabă nădejde, se spune pentru a arăta că reușita unei acțiuni, apariția unui proces, a unui fenomen etc. este puțin probabilă. Maleii va cîștiga, căci e bun călăreț... Slabă nădejde... căci n-are nicum aer căldesc. NEGRUZZI, S. I, 40. Dreptate, dacă nu ești vrednic să fi-o cauzi singur, slabă nădejde să vie altul. C. PETRESCU, I. II, 12, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor; în opoziție cu puternic IV 1 g, tare A III 2) Care este lipsit de fermitate (și de eficiență). Mișcățile de a să însușești transportul le-am aflat în foarte slabe măsuri (a. 1836). DOC. EC. 632. Ostășii, amețiti de băutura, făceau numai o slabă împotrivire. NEGRUZZI S. I, 153. La sfîrșit articula un slab protest, menit mai mult să-i evidențieze cavalerialul. REBREANU, R. I, 209. ♦ (Prin analogie) Italia are azi o mult mai slabă conștiință a puterii ei. TITULESCU, D. 598.

9. (Despre elemente, fenomene sau forțe ale naturii ori despre calamități; în opoziție cu mare) V 1 d, puternic III 1 e, tare A III 1) Care are tărie (III 1) mică; care este lipsit de violență. Înot, mă-nec în mijlocul a două împotriviri, Care-mping și îmi trag iară slabele mele voi. HELLADE, O. I, 446. Foamea nu se poate astîmpăra cu o slabă suflare de vînt. CARAGIALE, O. I, 279. Am ridicat un mîmînt... Gata să se sfărîmă la cel mai slab vînt ce-ădie. CĂLINESCU, O. II, 247. ♦ (Adverbial) Tîmporar a plouat slab. SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943. Vîntul a suflat în general slab, cu intensificări locale. id. 1968, nr. 8 100. □ Cîntremur slab. Incendiu slab.

10. (Despre zgomote, sunete, glas etc.; în opoziție cu intens, mare) V 1 b, puternic III 1 b, tare A III 4) Care este abia perceptibil, avînd intensitate, sonoritate, tonalitate sau claritate (extrem de) redusă sau fiind lipsit de intensitate, de sonoritate, de tonalitate, ori de claritate; coborît, domol, înăbușit, încet, infundat, lin, mic (V b), molcom (I), potolit (1), stîns, surd, vătuit, (rar) confuz, înecat, slăbănog (I 4), slăbănogit (3). Vorbindu-i cu glas slab într-acest chip. DRĂGHICI, R. 41/9. Un imn de adorare Ajunge pîn' la tine în slabă suspinare. ALEXANDRI, P. III, 70. Din adierea vîntului... din mîi de sunete ușoare și nedestulșite se naște ca o slabă suspinare. ODOBESCU, S. III, 17. Și-așa de-nel răspunde-Cu o voce dulce, slabă. EMINESCU, O. I, 104. Glasul ei era

dulce, slab. id. P. L. 93. La pașa vine un arab Cu ochii stinși, cu graiul slab. COȘBUC, P. I, 108. Trimbișările se răriră, muriră, slabe, departe. GÎRLEANU, N. 146. Din depărtare se auzi un cucurigu slab, pierdut și răgușit. REBREANU, I. 43. Cîntă din gură... cu o voce slabă. BRĂESCU, O. A. I, 17. Ultimele sunete, din ce în ce mai slabe, ale talangii de la gîtul cațirului. COCEA, S. 321. Sunet slab, stins, ca un vaiet de buhnă subtpă-minteană. TEODOREANU, M. III, 19. De departe răzbăteau trimbișări slabe, pierdute. SADOVEANU, O. V, 324. Numai domnul președinte — răspunse glasul slab și spart. VINEA, L. I, 34. Scoase un geamăt slab și se prăbuși. YUDORAN, P. 276, cf. DL, DM. Glasul, prea slab pentru urechile mai îndepărtate, contrazicea forța și brutalitatea armelor dezlănțuite. V. ROM., octombrie 1963, 12. Am deslușit printre suspine Două silabe slabe. ib. ianuarie 1965, 44. Consoanele finale indo-europene erau slabe prin natură. IST. L. ROM. I, 23, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) Ceilalți se-ncurcă-n joc și-abia se-ndeamnă slab din gură. IOSIF, V. 99. Pisica mieună slab și se apropie cișiva pași. C. PETRESCU, I. II, 12. Apropiindu-se... auzea cuvintele sacagiului din ce în ce mai slab, acoperite de larma sălii. GALAN, Z. R. 23. ♦ (Fon.; despre accente, în opoziție cu principal) Care are intensitate mică. V. a t o n, s e c u n d a r. [Silaba] poartă un accent secundar, adică mai slab. IORDAN, STIL. 37. În cuvintele cu mai multe silabe se distinge un accent de intensitate principal, mai puternic, și unul sau mai multe accente de intensitate secundare, mai slabe. DER I, 14. ♦ (Despre unele verbe sau despre unele timpuri ale acestora) Care se conjugă cu sufixele -ez sau -esc. Cf. scl 1956, 133.

11. (Despre lumină, despre surse de lumină, despre corpuri luminoase etc.; adesea figurat sau în contexte figurate; în opoziție cu intens, mic) V I a, p u t e r n i c III I a) Care are sau care emană o luminozitate ori o strălucire (extrem de) redusă sau care este lipsit de luminozitate, de strălucire; mic (V a), pal² (2), palid (2), potolit² (4), redus, sărac (11), scăzut, (3), subțiat (I, 5) (rar) difuz, pălit² (2), subțire (III 4), (popular) searbăd¹ (1), (familiar) anemic, prost. Muritorule!... ce pricină te-au făcut pe-o măsură, lumină slabă, pușină? CONACHI, P. 260. La slaba lumină ce-o vede lucind Aleargă purtat ca de vînt. EMINESCU, O. I, 11. Noaptea scînteiază cu-a ei mîi de stele, Varsă raze slabe pasurilor mele. id. ib. IV, 364. La slaba lumină ce joacă pe păreții umezi... Vedem o bogăție... de stă lactie. VLAHUȘĂ, S. A. III, 260. Îl auzea sforînd și zărea prin crăpătura ușii lumina slabă a opaișului. BACALBAȘA, S. A. I, 150. Ne cheltuiam energia pentru a da la lumină o slabă licărire de viață intelectuală (a. 1899). PLR I, 501. Căsuțele din margine trimiteau raze de lumină slabe în amurgul vînt. DUNĂREANU, CH. 7. În zărea slabă a lămpii încă nu-i văzuse privirile. AGRIBICEANU, S. 212. Dinlăuntru licărea prin fereastra jumătate de sticlă, jumătate de hîrtie, o lumină slabă spre afară. MOGAȘ, DR. I, 206. Lună... își trimetea din adîncuri... lumina slabă și piezișă a razelor sale. id. ib. II, 14. Razele soarelui străbăteau slabe și abia căldușe printre crengile goale. C. PETRESCU, I. I, 21. Cîteva lumînări de ceară tremură o flacără slabă. id. ib. 138. Soarele arunca o lumină slabă pe turnul bisericii. VLASIU, D. 255. În lumina slabă, figurile lor liniștite, sub căciulile de oaie, se zugrăveau puternic. SADOVEANU, O. I, 374. Deodată mi se pare că-n aer se-ncurcă un slab zig-zag de fulger. BART, S. M. 36, cf. SCRIBAN, O. Dar acea slabă scăpărare a vitalității noastre se prinde mai tare în fața spectacolului exuberanței naturii. VIANU, E. 16. Departe, în zare, se mai vedeau lumini slabe în port. BLAGA, H. 110. Sadoveanu ne-a arătat omul simplu, fărânu milenar... flacără slabă, bătută de toate vînturile. RALEA, S. T. I, 14. Cîineva aprînce o lampă cu gaz... lumina ei slabă prînce să le legene umbrele pe pereți. TUDORAN, P. 32, cf. DL, DM. Îi recunoșcu în staba lumină, acum cînd se obișnuise de mult cu semîntune-

ricul. BARBU, Ș. N. II, 132. Era întineric, dar într-una din camere se zărea o lumină slabă. V. ROM. ianuarie 1965, 67, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) O lampă cu petrol lumina slab, atrînată de o grindă. AGRIBICEANU, S. 177. Odaia era slab luminată de o candelă. BRĂESCU, O. A. I, 414. Sala de așteptare era luminată slab de două becuri. VLASIU, D. 46. Privind-o pe Lisandra, a cărei față o luminău slab flăcările... unul din ei șopti. STANGU, Ș. 325. Pe masă, lampa cu flacăra mică lumina slab odaia. V. ROM. martie 1954, 102. Luna... luminează slab scena goală. H. LOVINESCU, T. 91. Odaia era luminată slab de o lampă mică. PREDĂ, D. 207. Lampa pilpită slab. LABIȘ, P. 30. ♦ (Rar) Lipsit de contur ferm, de consistență. Ceru-i fără pată cit de slabă în tot largu-i, de jur împrejur. CARAGIALE, O. I, 219.

12. (Despre substanțe, soluții sau amestecuri chimice, medicamentoase sau alimentare; în opoziție cu tare A III G) Care are elementele caracteristice sau active sub limita normală; care are o concentrație redusă. Cea ce să eargă să otrăvească pre cineva și nu va putea... că n-au fost făcută bine, ce au fost slabă [otrava]. PRAV. 108, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. □ Cei slab. ♦ (Prin analogie; despre tutun sau despre țigări) Nu fumez egiptiene. Sînt prea slabe și conțin opiu. C. PETRESCU, I. I, 6. Țigaretete... umplute cu tutunuri suav aromate, dar slabe. TEODOREANU, M. V. 194. ♦ Acid slab sau bază slabă = acid (sau bază) care, prin dizolvare, nu se disociază total. Din punctul de vedere al activității chimice și al conductibilității electrolitice, acizii se împart în acizi tari... și în acizi slabi. LTR². ♦ S p e c. (Despre băuturi alcoolice) Care conține puțin alcool. În climile cele friguroase... se poate întrebuișa băutura rachiului celui slab, cu cumpăt. EPISCUPESCU, PRACTIGA, 34/5. Pretutindene vînurile slabe se trag de pe drojzii iarna. I. IONESCU, C. 202/8. Substanța amară a ciorchinului este neapărat trebuitoare a da un gust mai pătrunzătoriu vinurilor, care sînt, firește, slabe. BREZOIANU, A. 598/31, cf. CADE, DL.

13. (Regional; despre pămînt) Nefertil. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Pămînt slab, pămînt rău de arătură. T. PAPAĞAGI, M. 232, cf. ALR II 5 062/682. ♦ S p e c. (Despre acizi) Care are activitate chimică și conductibilitate electrolitică scăzută. Acizii cei mai slabi, boric și silicic..., pot să îndepărteze acizii tari din sărurile lor. MACAROVICI, CH. 109. Din punctul de vedere al activității chimice și al conductibilității electrolitice, acizii se împart în acizi tari... și în acizi slabi. LTR² I, 56.

— Pl.: slabi, -e. — Și: (regional) selab, -ă, ștlab, -ă (ALR II/I MN 50, 2 274/29, ALRM II/I h 141/64, 142/29), zlab, -ă (ALR 739/748, 885, 1 557/708, 865, ALRM II/I h 141, 142) adj.

— Din v. sl. *caľbъ*.

SLĂBINĂ s. f. (Prin Ban.) I. (La animale) Parte moale și scobită a corpului, cuprinsă între ultima coastă și osul șoldului; (popular) deșert; (regional) burduhan, flămînzare, slăbie² (1), slabiță. Cf. JAHRESBER. III, 326, ALR I 1 085/45, 75.

2. (La oameni) Abdomen. Cf. ALR II/I h 61.

— Pl.: slăbini. ALR II/I h 61/76. — Și: slăbină s. f. CADE, ALR I 1 085/75, ALR II/I h 61/36.

— Din scr. *slabina*.

SLĂBIȚĂ s. f. (Regional; la animale) Parte moale și scobită a corpului, cuprinsă între ultima coastă și osul șoldului; (popular) deșert, (regional) burduhan, flămînzare, slabină (1), slăbie² (1) (Jiana — Drobeta Turnu Severin). Cf. ALR I 1 085/856.

— Pl.: slabiți.

— De la *slabina*, cu schimbare de suf.

SLAC subst. v. zlac.

SLAD s. n. (Invechit și regional) Malt. 60 mirfe de slad, 10 mirfe de malai (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 200/12, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. Orzul să întrebuințează ca slad la berie. J. CIHAC, I. N. 281/29. Slad de orz. MANOLACHE DRĂGHICI, ap. TDRG, cf. POLIZU. Sladul se face din orz și ovăz incolțit și apoi uscat. I. IONESCU, D. 253, cf. CIHAC, II, 346, LM, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Slad se numește orzul pregătit pentru fermentație la prepararea berii. PAMFILE, I. C. 191, cf. DHLR II, 530, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Regional) Cereale sau cartofi (amestecați cu boabe de cereale) care se pun la fermentat, pentru a fabrica rachiu. Com. FURTUNĂ, cf. ALR II 6351/27, 36, 47, 76, 182, 272. ♦ (Regional; la pl.) Borhot rămas de la distilarea țuicii de prune sau de alte fructe (Birsana - Sighetul Marmației). Cf. ALR SN I H 251/353.

— Pl.: sladuri. — Și: (regional) slat s. n. DDRF.
— Din v. sl. *sladъ. Cf. bg. слад, scr. slad.

SLĂDNIȚĂ s. f. (Invechit și regional) Construcție-loc adăpostit sau pivniță unde se prepară sau se păstrează sladul; (regional) slădărie. Două mori... și cu țoverne; și cu slădniță și cu patru țoslușnici (a. 1595). IORGA, S. D. XVI, 158. Va merge la slădniță sau la pivniță fără vreme. PRAV. GOV. ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DEX. Când ajunseră la treaba slădnițelor de bere, o ușoară minie îl cuprinsese pe domniitor. BARBU, PRINC. 160. A afirmat că în veacul al XVI-lea „în orașe, ca și pe domenii, se găseau slădnițe în care se făcea berea”. C. GIURESCU, P. O. 149.

— Pl.: slădnițe.
— Slad + suf. -niță.

SLADŪN s. m. v. slădun.

SLĂGNĂ s. f. (Regional; în expr.) A minca de slagnă = a minca de dulce, a nu ține post (Petnic - Băile Herculane). Cf. ARH. OLT. III, 384.

— Cf. bg. сладно, scr. sladno.

SLAI s. n. Nume dat mai multor obiecte, unelte, dispozitive etc. sau părți ale acestora, confecționate din lemn:

a) (Regional) Oplean (1). Cf. DAMÉ, T. 21, ȘĂINEANU², PAMFILE, I. C. 154, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX.

b) (Regional) Scindură care formează marginea superioară sau partea laterală a unei luntre ori a unei bărci; (regional) usnă. Cf. DAMÉ, T. 126; ANTIPA, P. 331, 467, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX.

c) (Regional) Bancă transversală făcută dintr-o scindură lată și fixată în partea dinapoi a unei bărci. Cf. DAMÉ, T. 126.

d) (Regional) Poliță fixată în zidul unei case sau în zidul hornului, pe care se țin diferite obiecte de gospodărie. Cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DEX.

e) (Prin Munt. și prin nord-estul Olt.) Fiecare dintre tăblile sau fiecare dintre cele două scinduri care leagă tăblile unui pat. Cf. SCRIBAN, D., COMAN, GL.

f) (Prin nord-estul Olt.) Ghizdurile din birne ale unei fintini. Cf. LEXIC REG. 85, GL. OLT. 129.

g) (Regional) Fiecare dintre stilpii care susțin podul morii. Valurile se izbără pînă în slaiuri și pînă în stăvilare, apoi iar se liniștiră. SLAVICI, V. P. 172, cf. DL, DM, H XI 350.

h) (Prin nord-estul Olt. și prin Munt.) Marginea de sus sau balustrada unei prispe. Case vechi fărănești cu pridvor, slai și parmaclie. RĂDULESCU-CODIN, ap. SCRIBAN, D., cf. LEXIC REG. 85.

i) (Regional) Un fel de scoc prin care se scurge vinul din vasul în care se pun strugurii pentru ștors (Pietroșița - Pucioasa). Cf. H IV 152.

j) (Prin Munt.) Un fel de canal format din trei scinduri, care transportă apa care cade pe roata ferăstrăului mecanic. Cf. SCRIBAN, D.

k) (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.) Scobitură în forma unui șantuleț, prin care se imbucă și se fixează două piese componente ale unui obiect din lemn. Banga [de scris] era scobită cu două slaiuri. VÎRCOL, V. 74. Slaiul ferestrii. Slaiul ușii. U-DRESCU, GL.

l) (Regional) Fiecare dintre cele două șipci care se bat în stilpii unei case ca să formeze un fel de scobitură în care se introduc capetele birnelor (Mățău - Cimpulung). Cf. COMAN, GL.

m) (Prin Olt.) Birnă de lemn. Cf. DDRF.

— Pl.: slaiuri. — Și: selai (PAMFILE, I. C. 151), zlai (GL. OLT. 129) s. n.

— Etimologia necunoscută.

SLĂLBĂ s. f. v. salbă¹.

SLĂLOM s. n. 1. Probă de schi alpin care constă în coborirea, în două manșe, a unei pante, cu trecerea obligatorie prin anumite puncte dinainte stabilite, numite porți, delimitate prin bare verticale cu fanioane. Cf. DL, DM, DN². Programul probelor alpine cuprinde: simbătă, slalomul uriaș (într-o singură manșă). SP. POP. 1967, nr. 5 195, 1/3, cf. M. D. ENC., DEX. Pe pîrțile de la Predeal s-au desfășurat întrecerile de slalom. RL 1977, nr. 10 315. ♦ Fig. După un demaraj spectaculos, de adevărat „maestru al slalomului”... pîrînde în careu. SCÎNTEA, 1966, nr. 6 943. Obișnuitele reflectoare printru care aătorii fac de obicei slalom, lipseau. CINEMA, 1968, nr. 10. 4. ♦ P. gener. Coborîre, în zig-zag a unei pante pe schiuri. Cf. DN², DEX.

2. P. a n a l. (În sintagma) Slalom nautic = ramură din sportul nautic care constă în parcurgerea unui traseu, cu caiacul sau cu canoa, pe ape curgătoare și tumultuoase, printru obstacole (jaloane) suspendate deasupra apei. Cf. M. D. ENC., DEX, DN². ♦ Probă de conducere auto în zig-zag pe o pistă jalonată. Cf. DN².

— Pl.: slalomuri.

— Din fr. slalom.

SLAMĂC s. n. (Prin Mold.) Gunoi format dintr-un amestec de paie, strujeni, frunze de porumb etc. Cf. ARHIVA, XXIV, 73, SCRIBAN, D., I. CR. III, 346. ♦ Expr. A face (pe cineva) zlamac = a bate foarte tare (pe cineva). Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: slamace, SCRIBAN, D. — Și: zlamac s. n.

— Cf. scr. slamca.

SLĂNĂ s. f. (Regional) Slănină. 20 de funji de sleană (a. 1808). ap. T. PAPAHAĞI, C. L. Îmbucînd, ia așa, niște hartane de slănă crudă. C. PETRESCU, R. DR. 131. Dumiceau pită cu slănă, adusă în desagă. CAMIL PETRESCU, O. II, 258. Ea îi aducea din munți... slănă și pită. STANCU, R. A. III, 384. Au nevoie nu numai de slănă, dar și de... pîine. PAS, Z. II, 171, cf. BENUIC, M. C. I, 147. Cărbune să dai, dar cînd c vorba de slănă, unsoare nu-i. DAVIDOĞLU, M. 30, cf. DL, DM, DEX. ♦ Expr. A fi dintr-o slănă = a fi (foarte) gras. Și Maria e țeapănă și grasă, e dintr-o slănă, cum zice ea. DELAVRANCEA, O. II, 211.

— Pl.: slane. — Și: (invechit) sleană s. f.

— Din bg. слана. Cf. magh. szalonna.

SLANG s. n. Limbaj familiar și expresiv, care se deosebește de exprimarea curentă prin creații lexicale inedite, prin atribuirea de sensuri insolite unor cuvinte și expresii existente și prin formulări viu colorate. V. negru. Cf. DN².

— Pronunțat: sleng. — Pl.: slanguri.

— Din engl. slang. Cf. fr. slang.

SLANIȚĂ s. f. (Regional) Leasă de năiele pe care se pînă, prupelă la ūscat sau la afumăt. Cf. ARHIVA, XXIII, 294, PAMFILE, I, C. 232, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., VICIU, GL., ALB II/172.

— Pl.: șlanțe. — Și: (regional) sloniță (ALR II/172), slăniță (RĂDULESCU-CODIN, M. N. 164) s. f.

— Din scr. slantea „slantea de paic”.

SLAT s. n. v. slad.

SLĂTINĂ s. f. 1. (Învechit și regional) Sărătură (III). Pus-ai riure în pustinie și... pămîntul roditoriu în slatină (sărătură D). PSALT. 232, cf. LB. În fața satului vine părăul Saratul... într-a căruia ripi sint slatine. I. IONESCU, P. 363, cf. LM, ALEXI, W., LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, BREBENEL, GR. P., CHEST. IV 63/173, ALRM SN I h 4.

2. (Învechit și regional) Sărătură (I 2). Au aflat două fîntini cu slatină pre moșia mănăstirei Rîșca (a. 1815). URICARIUL, I, 227, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. În jurul craterului deschis, la a cărui poală în diverse direcții izbucnea ca slatinele lava focoașă. COPRU-DRĂGUȘANU, C. 169. În acest timp se pune înț-o oală, de-o parte, o oală slatină. PAMFILE—LUPESCU, ROM. 126, cf. CADE. Doamna Genoveva găsi în sfîrșit, într-ur fund de vălcea, izvorășul de slatină de care avea nevoie. ȘADOVEANU, O. XI, 114, cf. SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, Piefrișul strălucă murdar în soare, O slatină de apă-î oglindea. LABIȘ, P. 126, cf. MIHĂILĂ, I. 96, M. D. ENC., DEX, ALR I 708/348, 350, 385, 731/348, 350. Astfel de izvoare srate, care își queau valoarea lor economică, se numeau slatină. PANĂTESCU, O. T. 135, com. MARIAN. Toc la apă ori la slatină. ALR II/I h, 288/353, cf. ALR II 4 095/219, 260, 272, 346, 349, 353, 362, 386, 414, 531, 551, 4 096/349, 6.616/386, A v 16, 20, 33. ♦ Ex p r. (Glumet) Botezat în slatină, se spune despre o persoană de religie catolică. Cf. ALR II/I MN 103, 2 775/531. ♦ (Învechit și regional) Saramură (1); p. e x t. mîncare excesiv de sărată. De-acia-i tîrnără preste arșuri slatină cu oțăt. DOSOFTEI, V. s. decembrie 215⁷/7, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, H X 254. De gușă ti trece vitei ungînd-o cu slatină ori cu salamură. ȘEZ. IV, 129, cf. ALR I 740/164, 190, 214, 215, 223, 247, 266, 350, 351, 359, 360, 361, 363, 381, 388, 542, 582. ♦ (Adverbial; ca determinant al adjectivului „sărat” căruia îi dă valoare de superlativ absolut) Sărat slatină. SCRIBAN, D.

3. (Regional) Sară care se depune pe marginea unei ape srate (Hangu — Piatra Neamț). Cf. A v 34.

— Pl.: slatine și (regional) slătini (ALR II 4 096/349).

— Și: (regional) sclărină (ib. 4 095/279), (învechit și regional) zlatină (BUDAI-DELEANU, LEX., ALR I 740/582) s. f.

— Din v. sl. слатина.

SLAV, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. (La m. pl.) Comunitate de triburi indo-europene care, în mileniul al II-lea î.e.n., populați teritoriul dintre Nipru, Carpați, Oder și Marea Baltică și care, mai târziu, s-au răspîndit pe un vast teritoriu, îndeosebi în răsăritul, sud-estul și centrul Europei, dînd naștere mai multor populații, popoare și națiuni; (la m. pl.) populație, popor sau națiune care descinde din astfel de triburi (și la sg.) persoană care face parte dintr-o astfel de populație, dintr-ur astfel de popor sau dintr-o astfel de națiune; (învechit) slăvean (1), (rar) slavon (1). V. ș c h e a u. Valahia s-a numit de germani (după carii au numit-o și slavii). GENILIE, G. 181/2. Cehii erau slavi. FILIMON, O. II, 106, cf. DDRF, BĂRCIANU, Slavii... erau numărați de scriitorii antichității între popoarele sarmatice. XENOPOL, I. R. II, 48. La așezarea lor în Dacia, slavii au găsit aici o toponimie în mare majoritate thracică. PĂRVAN, G. 287. Exemplul bulgarilor învingători, slavizați de slavii învinși... trebuie să fie un permanent exemplu. în PLR II, 380,

cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Slavii s-au mișcat în acest răsărit european pînă cîrîg Mediterana. ȘADOVEANU, O. XX, 421. Inovațiile acestui dialect... se datoresc influenței slavilor înconjurători. PUȘCARIU, L. R. I, 230. Acesta a fost cazul românilor și slavilor pe cea mai mare parte a teritoriului lingvistic românesc actual. IORDAN, T. 4, cf. SCRIBAN, D. O comparație cu ceea ce s-a produs sub acest raport la slavii de sud... permite concluzii certe. în PLR II, 622. Sentimentul naturii e o nouitate introdusă în literatură înțtia oară de slavi. RALEA, S. T. I, 10, cf. DL, DM, L. ROM. 1967, 306. Noi, slavii, riu facem altceva decît să confirmăm că sinteți romani. MAGAZIN IST., 1968, nr. 12, 88, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține slavilor (1), privitor la slavii, specific slavilor; de origine slavă; (rar) slavon (2), (învechit) slav, slavonesc (1), slăvean, slăvean (2). Cf. GHICA, C. E. II, 488. Căta să freacă Dunărea prin România, ca să revolteze populațiunile slave din Turcia. FILIMON, O. I, 280. Aceste cărți cu buchi erau scrise ciudat cu cerneală roșie ca singele, caractere slave de o evlavioasă... arătare. EMINESCU, N. 44. Ce comori ascund literatura engleză, cea italiană... chidă literaturile nordice și cele slave. în PLR II, 153. Gr. Tocilescu, căruia i s-au semnalat actele slave și române de la Brașov, n-a apucat a le tipări. BUL. COM. IST. II, 180. Strămoșii traci... au lăsat fără din aceleași obiceiuri de îmbrăcăminte și locuință vecinilor noștri slavi de peste Dunăre. IORGA, C. I. I, 107. Elementele germane... vor ceda... din sec. VI înaintea influenței precumpănitoare slave. PĂRVAN, G. 250, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Plecase să străbălă lumea slavă în lung și în lat. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 119. Nu putem trece cu vederea... introducerea... dregărilor cu nume slav. ȘADOVEANU, O. XX, 382. La nici unul din popoarele slave cu care românii au venit în contact nu se poate acesta forma „godak”. PUȘCARIU, L. R. I, 31. Același eimon slav stă, cred, la baza lui „Drugga”. IORDAN, T. 49, cf. SCRIBAN, D. Prima cultură a românilor aparține cercului de cultură slav și bizantin. VIANU, L. U. 560. Ca cel mai important dintre momentele vechi este menționată influența culturii slave în Moldova. v. ROM. septembrie 1954, 153. Vorbea românește cu accent frînzesc, așa cum vorbea frînzestește ca accent slăv. VINEA, L. J. 171. Influența slavă în vocabularul limbii noastre este foarte importantă. GRAUR, I. L. 95, cf. DL, DM. „Japan” este un cuvînt vechi slav... care înseamnă „domn”. ȘTOICESCU, S. D. 27, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Limbă slavă = fiecare dintre limbile vorbite astăzi de popoarele slave (2) în centrul și răsăritul Europei; (la pl.) familie de limbi de origine indo-europeană, vorbite în centrul și în răsăritul Europei, Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Unele purtau inscripții românești, altele nemțești, frînzestești, în diferite limbi slave. AGIRBICEANU, S. P. 175. Și-aducea aminte de profesorul de limbi slave. DAN, U. 263. Unii își dădeau cu pătereg că vorbim spaniola, alții propuneau ipoteza unei limbi slave. BLAGA, H. 193, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Limbă slavă comună sau (substantivat, f.) slavă comună = limba vorbită de slavii, înainte de a se despărți în limbi și dialecte. Slavă comună... este o limbă indo-europeană. GRAUR, I. L. 17. Limbă (veche) slavă (și substantivat, f.) sau (substantivat, f.) vechea slavă, slavă-veche ori (impropriu) slavă (veche) bisericască = limba slavilor din estul Peninsulei Balcanice, constituită ca limbă literară în a doua jumătate a secolului al IX-lea (astăzi rar) paleoslavă (v. paleoslav 1), limba slavică (v. slavică), (neobișnuit) limba veche slovenică (v. slovenic). Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. O rugăciune în limba slavă. BARBU, PRINC. 35. A deschis drumul studiiilor de slavă veche. IST. LIT. ROM. II, 27. În statele feudale din România s-a întrebuițat ca limbă literară vechea slavă. COTEANU, R. L. 60. Unii dieci cunoșteau bine limba slavă. ȘTOICESCU, S. D. 175. A demonstrat că vechea slavă nu avea articol. L. ROM. 1967, 3. ♦ Care se referă la limba slavă comună sau la limba veche slavă; care aparține, care este caracteristic acestor limbi;

care este scris în aceste limbi. V. paleoslav (1).
 ◇ (Rar) *Alfabet slav* = alfabet chirilic, v. chirilic.
 ◇ *Literă slavă* = literă chirilică, v. chirilic.

◆ (Substantivat, n.) Cuvint din limba veche slavă.
 — Pl.: *slavi*, -e.
 — Din fr. slave.

SLĂVĂ s. f. 1. Ansamblu de calități, de merite etc. deosebite, care impresionează profund și unanim, trezind mare admirație, respect adinc etc., glorie, grandoare, măreție (1), mărire (IV 5), splendoare, strălucire, (rar) grandiozitate, (învechit) mărie¹ (III 3), mărire (IV 5), sărbătorie (2); prețuire profundă și unanimă a unei persoane, manifestări, a unui eveniment etc., datorită unor mari merite, unor calități deosebite etc., cinste, cinstire (v. celebritate, faimă, onoare 2, prestigiu, renume, reputație, vază); exprimare (prin cuvinte, prin cîntece etc.) a prețurii profunde (și unanime) față de cineva sau de ceva, ca urmare a unor merite, a unor calități deosebite etc., cinstire, elogie, elogi, laudă, laudare, preamărire (1), proslăvire, slăvire, (livresc) apoteoză, glorificare, (rar) apoteozare, exaltare, (învechit) pohtală, preaslăvie, preaslăvire, preaslăvit, slăvoslovie, slăvitură, (învechit, rar) pohvalenie, prealaudare, preamărire, proslăvitură. V. omagiu, omagiere, prinos (3). Și toată slava (mărirea B 1688) omului ca florile ierbilor. COD. VOR.² 72^v/16. Slavă și bogăție în casa lui. PSALT. 240. Iubeaște a lăcu frumos cu slavă și cu cinste în lumea aceasta. CORESI, EV. 73. Spuneți tăfni-mieu toată slava mea den-Eghipt și tot ce vedeți. PO 160/21. Și cine va putea acum să spuie mărirea și cinstea aceei slave ce cotrușaste prespre toate mințile (a. 1642). GCR I, 99/28. Nece Solomon intru toată slava lui n-au fost îmbrăcat ca unul de acestea. N. TEST. (1648), 9^f/1. Viața în pămînt să-mi calce atocma cu pravul și slava să-mi defaimie, precum li-i năravul. DOSOFTEI, PS. 25/6. Mare slavă au luat adevărat și cinste nemuritoare Ptolomeu, împăratul. Eghiptului (a. 1703). GCR I, 348/17. Aceasta se cheamă iubire de slavă și este o nelegiure. CARTE TREB. I, 186/13. Veți fi slava și podoaba neamului omenesc. TICHINDEAL, F. 319/27. Să dăruiescă putere înaltului Douletu... viață îndelungată și slavă nesfîrșită (a. 1815). URICARIUL, I, 240. S-ar întoarce vrodată în împărăția să plin de mărirea și slavă. PLEȘOIANU, T. I, 87/11. Cel ce se mîndrește și se fălește în slavă, se neomeneste. EPISCUPESCU, PRACTICA, XX/12; Ce fotos va dobindi iubitorul de slavă între noroade necunosute? MARCOVICI, D. 145/11. Cugetările pentru plăceri, odihni... slave nu sînt nicidecum făcute pentru omul cel neputincios. BUZNEA, P. V. 196/23. Orbi de fumul slavei își cumfărară mărirea. NEGRUZZI, S. II, 21. Prin științe și prin arte națiile înfrățite în gîndire și în pace drumul slavei îl găsesc. ALEXANDRESCU, O. I, 73. Să ia pe fața împăratului... mare slavă ar mai dobindi în lume. CREANGĂ, P. 78. Nu mă bucur de vreun bine, de vreo slavă. MACEDONSKI, O. I, 271. A oblădui moșia pentru slavă ei și-a lui. DAVILA, V. N. 33, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Unii bogătași, iubitori de slavă. GALACTION, O. A. II, 435. Toate astea, lăfite în lume, au adus slavă mare mândrîștirii. VOICULESCU, P. I, 159. Cartea această... cu slava trecută... trebuie să fie o carte de căpătîi a oricărui cărturar român. SADOVEANU, O. XIX, 479, cf. SCRIBAN, D. Depune mărturie întru slava marilor figuri ale trecutului. VIANU, A. P. 67. Bunurile nimănuia nu mă ispitesc și nici o slavă nu strică liniștea mea. ARGHEZI, S. VI, 103. Nu-mi trebuie nici slavă, nici belșug. BENIUC, V. 150, cf. DL, DM. Nu-l mai atingeau nici măcar cuvintele de slavă. BARBU, PRING. 34. Vrînd slava să-și aplaud într-un imn Am colindat cu muzelă prin vie. VULPESCU, P. 122, cf. M. D. ENC., DEX. Nu rivni la ceje de mare slavă, că nestatornice sînt. ZANNE, P. VIII, 564. Slava ca vîntul vine și se duce. id. ib. IX, 157. ◇

(Ca atribut al divinității) Fie slava lui Dumnezeu în veaci. PSALT HUR. 87^v/9. Slava împărăției tale dăzice-o-vor. ib. 122^v/16. Nu în fătărie prăvindu-se aveți credința Domnului nostru Isus Hristos al slaveei. COD. VOR.² 58^v/8. Și spămînta-se-vor limbile... de slava ta. PSALT, 209. Căută spre ceru și văzu acea slava lu Dumnezeu. CORESI, L. 31/20. Cine nu va celi acealea scripturi, nemică slavele lui Dumnezeu nu poate ști. PO 7/18. Doamne, cîntăm și preaslăvim slava. COD. TOD. 192. Să proslăvească-se numele slavei tale (a. 1619). GCR I, 55/6. Să cade cinste și închinăciune, slavă și mărire (a. 1643). id. ib. 107/11. Ceriurile spun fără-necetare de slava ta. DOSOFTEI, PS. 57/4. Atuncea vor vedea pre fiul omenesc viind... cu slavă multă (a. 1700—1725). GCR II, 23/1. Nu și-au cruștat auzia, ci o au cheltuit întru slava lui Dumnezeu (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 153/2. Au descoperit pușintel slava dumnezeirii lui cu carea au mărît firea cea omenească. ANTIM, P. 18. Cîte mănăstiri și biserici au înălțat spre slava lui Dumnezeu. BUL. COM. IST. II, 30. Am simțit puterea și bunătatea lui Dumnezeu. REBREANU, P. S. 228, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Și mai dă-i, Doamne, vopselă... Pentru ca, minjind cu ele, Slava ta s-o smîngălească. ARGHEZI, V. 11, cf. DL, DM, DEX. Care cu multă frică Stau înainte slavei Domnului. TEODORESCU, P. P. 389. ◇ Loc. v. b. A da slavă sau a aduce slavă (și cinste ori și închinare) (cuiva) = a slăvi (1). Cîntați numelui a lui, dați slavă laudei a lui. PSALT. HUR. 53^v/13. Aduceți Domnului slavă și cinste. PSALT. 200. Dați slavă Domnului. ib. 130. Dă slavă lu Dumnezeu. CORESI, EV. 166. Pentru aceea dă slavă celui ce te-au ridicat din pămînt. NEAGOE, ÎNV. 7/19. S-înbotoșe toată țara de-acea veste... și dederă slavă lui Dumnezeu. NECULCE, L. 144. Aerul plin de miros de brad îmbia să te culci jos, să te uși la cer și să dai slavă lui Dumnezeu c-a făcut un loc așa de frumos. VISSARION, B. 166. Dau slavă lui Dumnezeu că [Iașul] se păstrează și se va mai păstra multă vreme așa. SADOVEANU, O. XX, 272. (Cu schimbarea construcției) Slavă și-nchinare adus-am hănuului stăpîn al lumii. VLAHUȚĂ, S. A. I, 12. Slavă adus-am bunului stăpîn al lumii. id. P. 111. ◇ Ex p. r. Slavă (sau slava) Domnului (sau, rar, lui Dumnezeu, Maicii Domnului) ori slavă ție, Doamne! formulă prin care cineva își exprimă satisfacția pentru reușita unei acțiuni, pentru depășirea unei dificultăți etc. Slavă lui Dumnezeu, că noi nu știm de aceia. DRĂGHICI, R. 75/28. Slavă Maicei Domnului că te văd! NEGRUZZI, S. I, 157. Slavă Domnului c-am rămas sărac, dar curat. GHICA, C. E. II, 353. Slavă ție, Doamne, că în-ai încrednicit a trăi pînă acum! ALECSANDRI, T. 151. Am mai îmblat eu... și cu alte feșe cinstite și, slava Domnului, nu s-au plins de mine! CREANGĂ, P. 115. Slavă Domnului, sînt toate bucurie și belșug. DAVILA, V. V. 89. Slavă Domnului, erau în oraș atîtea fete frumoase, bine crescute și cu stare. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 169, cf. RESMERIȚĂ, D. Eu, slavă Domnului, tot mă mai chivernisesc. REBREANU, R. I, 194, cf. CADE. Slavă Domnului, aveau pînă cea de toate zilele. SADOVEANU, O. XX, 153, cf. SCRIBAN, D. Slavă Domnului, nu ești nici orb, nici ciung, nici cocoșat. STANCU, D. 7. Căută să se amețască și să uite... și consolatorii nu lipsesc, slavă Domnului! VINEA, L. I, 242, cf. DL. Slavă Domnului, am treizeci de ani și nu cincisprezece. PREDĂ, R. 438, cf. DM, CINEMA, 1968, nr. 6, DEX. ◇ (Învechit) Cîntare bisericească (în cinstea sfintei treimi). Precum se vede... la tropariul de la nașterea Domnului la slavă de la vecernie. ap. TRG. Tocmealele spîinilor le audzim într-altă limbă, cumu-s străhile de sara, slavele (a. 1702). IORGA, S. D. XIII, 135. ◇ (Învechit) Ceremonie. Fă lu Așon frățini-lău veșminte, sfente de îmbrăcat pre slavă și pre podoabă. PO 270/8. ◇ Ex p. r. A face slavă (cuiva) = a primi (pe cineva) cu toate onorurile și cu toată cinstea cuvenită. Dară Grigorie i-au dat răspuns că el eșt au pușt au siliț de-au făcut slavă hatmanilor leșești. MUSTE, LET. III, 16/23.

2. Întindere cosmică nesfîrșită în care se află aștri sau, mai ales, parte din acest spațiu cu formă aparent

emisferică, văzută deasupra orizontului, boltă cerească (v. boltă), firmament, (rar) arc cerească (v. arc), boltire, (învechit și regional) crîngul cerului (v. crîng), crugul cerului (v. crug); înveliș gazos care înconjoară pămîntul, aer, atmosferă, spațiu, văzduh, zări (v. zare), (livresc) eter; cer, tîrie (III). De să va înălța cerul în slavă. BIBLIA (1688), ap. TDGR. Doi molifiși ridică în slăvi bogata lor podoabă de cetini. VLAHUȚĂ, S. A. III, 260. E vară...și slava-i senină. NECULUȚĂ, T. D. 65. O coloană de fum...se despletește-n juvișe și cade respinsă din slavă. ANGHIEL-IOȘIF, C. M. I, 41. Și tragic faunul se plînge Cu brațele rugătoare Spre slava albă ce se stinge În noaptea toamnei care moare. PETICĂ, O. 78, cf. RESMERIȚĂ, D. Primeam în slavă rotirea vulturilor deasupra negrelor prăpăstii. M. I. CARAGIALE, C. 39, cf. CADE. Din slavă se lasă încet fulgi mari de zăpadă și s-așază ca o pinză șclipitoare. MIRONESCU, S. 17. Sfîredeliră slăvile fîpete, nechezaturi și noi împușcături. GALACTION, O. A. II, 103. Ridicasem ochii spre icoană...să mă rog Maicei din slavă. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 46. Pornise să cadă din slavă, dîmoală, ploaia. LESNEA, VERS. 11. Pe înserare...rămînea singur ascuțind șuierale trenurilor străpungînd slăvile. TEODOREANU, V. C. 19. Nocturne bolji vor niște din slăvi misterul lor. I. BARBU, J. S. 10. Cîntecul meu...se repede-n slavă. CĂLINESCU, O. II, 251. În slavă norii ușurei...deveniseră acum trandafirii. CAMIL PETRESCU, O. III, 95. Diminețile sînt înșelătoare. Mai trziu, poate, slăvile se vor lumina. STANCU, U.R.S.S. 49, cf. DL, DM. Pînii strîmbi...se răsucesc spre slavă, LABIȘ, P. 126. Ciocîrtia din slăvi se coboară Ușoară... Ușoară...Pe umărul meu se coboară. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 3/3, cf. M. D. ENC., DEX. Bate vîntul sus în slavă, HODOȘ, P. 123. În slavă s-au înălțat. ȘEZ. I, 183. Crenș în slavă le aruncă. ALEXICI, L. P. 2. (Cu determinările „cerului” sau „cerurilor”) Vedeți...paserile care zbor în slava cerului. NEAGOE, ÎNV. 13/20, cf. I. GOLESCU, C. Zăindu-l în slava cerului printre stolul de corbi, începu a-i face cu degetul. ISFIRESCU, L. 46. Aș trimite un răvășel...pînă dincolo de lună...în slava cerului. DELAVRANCEA, O. II, 271. Un senin incîntător se desfășura privirei, pînă în slava cerului. D. ZAMFIRESCU, V. T. 79, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Am văzut că vîrfurile de piramidă [al muntei] stătea deasupra mea în slava cerului. GALACTION, O. 345. Calul scoase un nechezat puternic și se repezi în slava cerului. VISSARION B. 15. În slăvile cerului...ciocîrtile își cîntă cîntecul. STANCU, M. I. 53. Zbură în slava cerului și se îndreaptă spre cuprînsul împărăției slăpinului său. POPESCU, B. I, 23. Calu erea-nvățat de diavolu al mare ca să-l arunce în slava cerului. VÎRCOL, V. 26, cf. GRAUL, I, 85, CIAUȘANU, GL. Cînd a ieși vulturul curte și s-a pus pînă la el s-a-nălțat în slava cerului cu tel. O. BÎRLEA, A. P. II, 139. N-am o scară să mă sui Sus în slava cerului, Să dau drumul dorului. FOLC. MOLD. II, 587. (Prin analogie) Polixenia—ca semn de aprobare—își ridică sprîncenele în slava frunții. BASSARABESCU, V. 9. Ridicîndu-și ochii bulbucați de broască în slava tavanului aurit... a roștit cu mirare... COCEĂ, S. I, 339. F i g. Taifasul, ce îmbrășișa numai lucruri frumoase...; plîtuind în seninătatea slăvilor academice. M. I. CARAGIALE, C. 24. Din roiul curtenilor ei de provincie... să alegea zburătorul...care să o răpească în slăvile unei nunți împărătești. VINEA, L. II, 27. L o c. a d v. În slavă = în direcția cerului; în sus; v. s. u. s. În slavă brațele-aminîndu-și le-nalț. ANGHIEL, P. 16. Deschizînd brațele, ridicîndu-le în slavă. ARDELEANU, V. P. 213. Ai vrea să-ți ridici în slavă miștile ca să blestemi ceva bun ori rău. ISAC, O. 200. E x p r. A ridică (pe cineva) în slavă (sau în slava cerului, în slăvi) v. r i d i c a (I 2). A ridică casa în slavă = a face gălăgie foarte mare. Cînd mama...se lăsa cîte oleacă ziua să se hodinească, noi băteții tocmai atunci ridicam casa în slavă. CREANGĂ, A. 37, cf. CADE, DL, DM, DEX. (Cu schimbarea construcției) Casa era stup de bărbăți și de femei, și plînsetele Anei și ale altor...femei...o ridicau în slavă, AGRIBICEANU, Ș. 309.

3. (Regional) Furtună (Părteștii de Jos — Gura Humorului). Cf. LEXIC REG. II, 117.

— Pl.: slăvi și (învechit și popular) slave.

— Din slavonul слава.

SLAVENESC, -EASCĂ adj. v. slavonese.

SLĂVIC, -Ă adj. (Învechit, astăzi rar) Slav (2). Principii munteni în toate crisoavele lor slavice și grece se intitulează cu mîndrie: domni ai Vlației. HASDEU, I. C. I, 38. Alături cu diferite dialecte slavice...ale limbi...au inundat dicționarul românesc. PHILIPPE, P. 149. Gofii...dădură aici peste slavoni, cărora le întipăriră oarecare urme de gotisme în limba lor, primind și de la ei, în schimb, elemente slavice. XENOPOL, I. R. II, 105, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU². Cocioaba lui nu se depărta deloc de tipul patriarhal al primelor locuințe slavice. HOGAȘ, DR. II, 132. Bogăția de toponimie indigenă...s-a pierdut...lăsîndu-ne azi pradă tuturor ispitelor slavice pentru explicarea unor numiri. PĂRVAN, G. 274, cf. RESMERIȚĂ, D.; CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. (Învechit) Limba slavică = limba slavă, v. s l a v (2). Limba slavică sau slavonească; din care se trag cea rusească, leșască, sîrbească. GENILIE, G. 159/24. (Substantivat, n.) Cuvînt din limba slavă (v. s l a v (2)). Pe slavicul „trud” și ungurescul „munka” le-am convertit în verbe cu sens peiorativ. CĂLINESCU, C. O. 95.

— Pl.: slavici, -ce.

— Din germ. slawisch.

SLĂVIE s.f. v. selavie.

SLĂVINĂ s. f. (Regional) Cep; p. e x t. canea. Cf. CIHAC, II, 347, l.m. Poinceca să fie scos din pînă și vasul de fuică, spre a i se da cep și a se infunda în el o slăvină nouă. MACEDONSKI, O. III, 135, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM. Ș-o băgat Cam la ce fu vasului, La slăvina vinului. ALEXICI, L. P. 27, cf. I. CR. VI, 252, CIAUȘANU, GL.

— Pl.: slavine. — ȘI: slăvină (accentuat și: slăvînă, ALR II 3 121/2, 36, 53, 813; pl. slăvine, ib. 3 921/36 și slăvini, CIAUȘANU, GL., ALR II 3 921/2, 53, 813), slivină (GĂMULESCU, E. S. 186; pl. slivini, ALR II 3 921/836) s. f.

— Din scr. slavina.

SLĂVISM s.n. 1. (Astăzi rar) Influență slavă (2) exercitată asupra dezvoltării sociale, culturale etc.; (învechit, rar) slavitate. Slavismul a ajuns la putere așa de mare, încît amerinșă maghiarismul cu peire. GT (1839), 179. Acțiunea slavismului fusese la noi seculară la curte și-n biserică. HASDEU, I. C. I, 275, cf. RESMERIȚĂ, D. Slavismul dură în șările române de la întemeierea lor pînă la Matei Basarab și Vasile Lupu. ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. Element (cuvînt, expresie, construcție etc.) specific unei limbi slave (v. s l a v (2)) și împrumutat (fără necesitate) de altă limbă (și neasimilat); (sens curent) (rar) slavonism. Am dori să ne unim acum și în privința slavismelor. MAIORESCU, CR. II, 267, cf. DDRF, BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D. Slavismele formează contingentul cel mai însemnat din elementele străine ale limbii române. ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

3. Curent politic, apărut în secolul al XIX-lea în Rusia, care preconiza unirea într-un singur stat a tuturor popoarelor slave; panslavism. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: (2) slavisme.

— Din fr. slavisme.

SLĂVIST, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Specialist în una sau mai multe dintre disciplinele slaviste

ticii. *La 1829 trăia la Viena învățatul Kopitar, slavist care se ocupa și cu limbile albaneză și română.* PHILIPPIDE, p. 288, cf. XENOPOL, I. R. I, 48, BARCIANU. *Știa că la Viena se află un mare slavist.* IORGA, p. A. II, 33. *Sub conducerea eruditului slavist Ion Bogdan „Convorbirile” au publicat... o sumă de cercetări.* In PLR I, 248, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Elementul slav din dialectul dacoromân... merită să fie studiat mai de aproape și pentru problemele pe care le pune slavistilor.* PUȘCARIU, L. R. I, 290, cf. SCRIBAN, D. *Ion Bogdan a fost primul nostru slavist.* GRAUR, I. L. 21, cf. DL, DM. *Slavistul... a alectuit un studiu bine informat despre organizarea armatei moldovene.* STOICESCU, C. S. 8. *Deși slavisti ca formație, au făcut lingvistică românească în sens strict.* L. ROM. 1965, 4, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Neobișnuit) Care aparține, care se referă, care este caracteristic slavistului (1). *Vom analiza aici patru nume geografice cari vin mai ales, în sprijinul teoriei slaviste.* XENOPOL, I. R. I, 48.

— Pl.: slavisti, -ste.

— Din fr. slaviste, germ. Slawist.

SLAVISTICĂ s. f. Totalitatea disciplinelor care studiază limba, literatura, cultura și istoria popoarelor slave; s p e c. filologie slavă. [Hasdeu] a dal culegerilor noastre de izvoare „Arhiva istorică”, cea dintâi carte a slavisticii la români. IORGA, p. A. II, 25. *Profesorul de slavistică de la Universitatea din București era preocupat de căutarea altor sorginți ale trecutului nostru.* BUL. COM. IST. III, II, cf. DL, DM. *În preocupările sale lingvistice și istorice se observă interes și pentru slavistică.* IST. LIT. ROM. II, 31. *S-a lansat de la început într-o cercetare asupra unei probleme a slavisticii generale și a rusei.* L. ROM. 1967, 3, cf. HRISTEA, P. E. 54, M. D. ENC., DEX.

— Din germ. Slawistik.

SLAVITATE s. f. (Învechit, astăzi rar) Slavism (1). *Pașismul introdusese oficialitatea latinității, înlocuind precum patriarhatul furisase la noi slavitatea cea oficială.* HASDEU, I. C. I, 43, cf. DN².

— Slav + suf. -itate.

SLAVIȚĂ s. f. v. slăviță.

SLAVIZĂ vb. I. 1. *Tranz. și refl.* (Despre oameni, despre colectivități umane etc.) A (se) asimila cu populația slavă (2). *Exemplul bulgarilor învingători, slavizați de slavii învinși... trebuie să fie un permanent exemplu.* In PLR II, 380, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN², DEX.

2. *Tranz.* (Complementul indică expresii, cuvinte etc. străine). A adapta la normele din slava veche (v. s l a v 2) sau dintr-o limbă slavă (v. s l a v 2). Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: slavizez.

— Slav + suf. -iza.

SLAVIZĂRE s. f. 1. Asimilare cu populația slavă (2). Cf. s l a v i z a (1). Cf. DEX, DN².

2. Adaptare la normele din slava veche (v. s l a v 2) sau dintr-o limbă slavă (v. s l a v 2). Cf. s l a v i z a (2).

— Pl.: slavizări.

— V. slaviza.

SLAVOĂCĂ s. f. v. zglăvoc.

SLAVOCĂ s. f. v. zglăvoc.

SLAVOFIL, -Ă adj., s. m. și f. (Persoană) care are simpatie deosebită pentru popoarele slave (2), pentru cultura și civilizația lor; (persoană) care susține

apropierea culturală și politică de popoarele și de statele slave. *Contra așteptării slavofililor, tocmai riu-leful Cerna... demonstrează... că dacii n-au fost slavi.* HASDEU, I. C. I, 274, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN². *E cel care-i convertește... la creștinismul slavofil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 5/3.

— Pl.: slavofili, -e.

— Din fr. slavophile.

SLAVOFÓB, -Ă adj., s. m. și f. (Rare) (Persoană) care nu simpatizează cu popoarele slave (2); (persoană) care respinge apropierea culturală, economică și politică de popoarele și statele slave. Cf. SCRIBAN, D., DN².

— Pl.: slavofobi, -e.

— Din fr. slavophobe.

SLAVOMANIE s. f. (Rare) Tendință exagerată de a atribui origine sau caracter slav unor lucruri, fenomene etc. care au altă origine sau alt caracter. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

— Slav + manie.

SLAVÓN, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. (Astăzi rar) Slav (1). Cf. I. GOLESCU, C. *Au avut moșiile lor... după sistemul slavonilor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 144. *Slavonii... înundară Dacia, atît Peninsula Balcanului cît și cîmpiile maghiare.* XENOPOL, I. R. II, 76, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Astăzi rar) Slav (2). *Greutatea înțimplărilor istorice... ne siliră... a trăi înriurirea slavonă.* RUSSO, S. 71. *Românii... în privința proprietății funciare au făcut împrumuturi de la legile slavone.* KOGĂLNICEANU, S. A. 144. *Înriurirea bulgară și de stat asupra românilor este o reînnoire a înriuririi slavone.* XENOPOL, I. R. II, 77, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ *Limba slavonă (și substantivat, f.) sau (rar; substantivat, f.) slavona bisericească = limba literară dezvoltată din vechea slavă (v. s l a v 2) și folosită în evul mediu ca limbă de cult și de cancelarie în Rusia, Bulgaria, Serbia și în țările române; limba slavonească (v. s l a v o n e s c), slavonește, (învechit) limba slovenească (v. s l o v e n e s c 1), slavonie, *Îi talmăcea din slavonă sfînta scriitură.* IORGA, L. I, 303. *De la 1600 înainte limba latină decada în Ardeal, cum decada la noi limba slavonă.* BUL. COM. IST. II, 179. *Comparația cu limba rusă ne permite deci, într-o oarecare măsură, să cunoaștem care cuvinte au pătruns la noi din slavona bisericească.* PUȘCARIU, L. R. I, 296. *Nu se înțelegeau de ajuns oamenii în dacă, slavonă și latină?* ARGHEZI, B. 124. *Traducătorul din latinește în slavonă al cărții lui Thomas a Kempis, CĂLINĂSCU, C. O. 267. Cu ajutorul lui Petru Movilă s-au înființat în Țara Românească primele școli în limba slavonă.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 872, cf. DL, DM. *Manifestările culturale în limba slavonă... se consolidează.* IST. LIT. ROM. II, 9. *Lipsa de documente și cărți religioase românești înainte de secolul al XVI-lea se explică prin faptul că biserica și cancelaria se foloseau de limba slavonă.* GRAUR, I. L. 203. *Cancelariile domnești... au folosit ca limbă oficială limba slavonă.* STOICESCU, S. D. 45, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Despre fenomene culturale, sociale etc. sau, mai ales, despre cărți, texte, cuvinte etc.) Care se referă la limba slavonă; care aparține, care este caracteristic acestei limbi, care este scris sau care se manifestă în această limbă; slavonesc, (învechit) sîrbesc (2). *Manuscripte slavone... scrise cu litere capitale și minuscule.* ODOBESCU, S. I, 393, cf. PHILIPPIDE, p. 163. *În toată Oltenia e singurul om în stare a ceti și traduce o carte domnească slavonă.* IORGA, P. A. II, 33. *Cultura, sub formă slavonă, a fost mai serioasă în Moldova.* IBRĂILEANU, SP. CR. 33. *Acest text... cu care se mîntuie activitatea analistică a școlii slavone.* BUL. COM. IST. III, II, cf. CADE. *Numele e slavon.* SADOVEANU, O. X, 425. *Primele versuri imprimate într-o carte românească sînt de fapt stihuri slavone.* L. ROM. 1965, 399. ♦ (Astăzi rar) Literă (sau, învechit,*

slavă) slavonă = literă chirilică, v. chirilic. Introduseră în Daco-România slovele slavoane. NEGRUZZI, s. I, 201. Am scris numai cu buchile slavone și... ne încercăm să introducem literete latine. MAIORESCU, CRITICE, 206. Pe... [cruci] literete slavone nu mai spuneau nimic înțeles unui om care nu învățase... să le citească. C. PETRESCU, R. DR. 215. Nu avea din ediția lui cu litere jumătate slavone nici un exemplar. ARGHEZI, B. 48, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Substantivat, n.) Cuvânt din limba slavonă; slavonesc.

— Pl.: slavoni, -e și (învechit, f.) slavoane. — Și: (învechit) slavun, -ă (GENILIE, G. 148/5) adj., slovân (I. GOLESCU, C.) s. m.

— Din fr. slavon.

SLAVONĖSC, -EASCĂ adj. (Învechit) Slav (2). Pe la mijlocul veacului 9-lea se întorc noroadele slavonești la creștinătate. FM (1841), 234¹/13, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ Limba slavonească (și substantivat, f.) = limba slavonă, v. slavon (2). Atît la... rugăciuni, cît și în documenturi, s-au întrebuițat limba slavonească. AR (1829), 246¹/33. Limba slavonică sau slavonească, din care se trag cea rusească, leșască, sîrbească. GENILIE, G. 159/24. Slavoneasca aceeași a scrisorilor e foarte pocită. IORGA, C. I. II, 119, cf. SCRIBAN, D. ♦ (Despre fenomene culturale, sociale etc. sau, mai ales, despre cărți, texte, cuvinte etc.) Care se referă la limba slavonă; care aparține, care este caracteristic acestei limbi, care este scris sau care se manifestă în această limbă; slavon (3), (învechit) sîrbesc (2). Unii pe români îi fac strănepoși ai dacilor, alții... pentru cîteva vorbe slavonești ce se află în limba bisericească, slavi. CR (1832), 115¹/23. O piatră... în care sînt săpate... cuvinte slavonești. IORGA, C. I. I, 4. Aceste scrisori încep cu veacul al XVI-lea, pe cînd cele slavonești se coboară... pînă la începutul celui al XV-lea. BUL. COM. IST. II, 179, cf. CADE. Școlii de toate grădele se înființează în mai multe orașe și țirguri... școlii românești, slavonești. SCL (1954), 32, cf. DL, DM. Cărți slavonești și grecești... scrise... cu cerneală neagră. BARBU, PRINC. 68. Circulau tipărite, la noi sau în altă parte, numeroase cărți slavonești necesare clerului. COTEANU, R. L. 80. Compilarea haotică de izvoare grecești prin intermediare slavonești. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 8/4, cf. DEX. ♦ Literă (sau, învechit, slavă) slavonească = literă chirilică, v. chirilic. Lespezi de morminte cu slove slavonești. LESNEA, VERS. 4. Scria cu înflorită măiestrie măcar cinci-sase soiuri de slavă, turcească și latinească... slavonească. C. PETRESCU, A. R. 96. ♦ (Substantivat, n.) Cuvînt din limba slavonească; slavon (2).

— Pl.: slavonești. — Și: (învechit) slavenesc, -ească, slavunesc, -ească (I. GOLESCU, C.), slăvoneesc, -ească (VALIAN, V.), slovinesc, -ească adj.

— Slavon + suf. -esc.

SLAVONĖȘTE adv. În limba slavonă, v. slavon (2). Înțelegeau și vorbeau slavonește. PHILIPPIDE, P. 161. Domniii scriau tot slavonește... scrisori către vecini. IORGA, C. I. II, 119. Nu poți ceti că e scris slavonește. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 285, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM. Aceste cuvinte au textul scris în slavonește. M. 1967, nr. 12, 19, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fig: A fi condus pînă la Petru Șchiopul firul tors slavonește al analiștilor noștri. BUL. COM. IST. III, XII. ♦ (Substantivat) Limba slavonă, v. slavon (2). Era preocupat de căutarea altor sorșinți ale trecutului nostru, în singura țară care ne-a lăsat anale în slavonește. BUL. COM. IST. III, II. Adevărata cultură, în vremile de la început, trebuie s-o căutăm în slavonește. IBRĂILEANU, SP. CR. 33. Udriște... cel dintîi cărturar de slavonește al timpului său. IORGA, C. I. I, 93. Traducerea făcută din slavonește de Udriște Năsturel. L. ROM. 1967, 271.

— Și: (învechit) slavuneste (I. GOLESCU, C.), slăvonește (VALIAN, V.) adv.

— Slavon + suf. -ește.

SLAVONĖ s. f. (Învechit) Limba slavonă, v. slavon (2). Să scrie în limba românească... sau pe slavone. RUSSO, s. 91. Înființează o școală mai înaltă de slavonie în Suceava sub Grigorie Tamblac, român din Bulgaria. XENOPOL, I. R. III, 134.

— Slavon + suf. -ie.

SLAVONISM s. n. 1. Element (cuvînt, expresie, construcție etc.) specific limbii slavone (v. slavon 2), împrumutat (fără necesitate) de altă limbă (și neasimilat); (rar) slavism. De ce cauți D-ta slavonismurile unde nu sînt? FM (1839), 67²/34. Aș fi dorit să întrebuițez în această traducere o limbă mai bogată în termeni și în expresii și mai curățită de slavonismuri. NEGULICI, E. I. IX/5. Un Dosoftei, un Coresi sînt probabil vinovați pentru multe din slavonismele limbii române. PHILIPPIDE, P. 165. Slavonismele... sînt justificate prin uz. IBRĂILEANU, SP. CR. 211. Limba părinților noștri... plină de slavonisme, turcisme... e limba noastră, a scriitorilor. SADOVEANU, O. XX, 518. Dacă un cuvînt rusec nu are forma corespunzătoare cu legile fonologice ale acestei limbi, ci arată un fonetism sud-slav și se găsește și la noi, el este... un slavonism în amindouă limbile. FUȘCARIU, L. R. I, 296. Sub pretextul luptei contra slavonismelor... se mergea... către schimbarea caracterului limbii noastre. VIANU, s. 197. „Vreme” ar putea să fie... un slavonism. CL 1956, 33, cf. DL, DM. În limba noastră veche slavonismele erau mult mai numeroase. SCL 1960, 604, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Rare) Influență slavonă; p. ext. influență slavă. Literete cirilice sînt pecetea slavonismului. RUSSO, s. 59. Politica celor din Turcia este să se aibă bine cu sultanul, ca să scape de slavonism. în GHIGA, A. 87, cf. DL, DM. Asupra istoriei noastre spirituale au trebuit să se exercite înrîuririle slavonismului. IST. LIT. ROM. II, 12, cf. DEX.

— Pl.: (1) slavonisme și (învechit) slavonismuri.

— Din fr. slavonisme.

SLAVOSLĂVĪ vb. IV v. slavoslovī.

SLAVOSLOVĪ vb. IV. Tranz. (Slavonism învechit) A slăvi (1). Cf. DOSOFTEI, MOL. 86. Au slavoslovit pre D[umne]zeu. ANTIM, ap. TDRG. Îndată protopsaltu cu al doilea cîntăreț... încep a slavoslovī pre Dumnezău cu obicinuitele cîntări. GHEORGACHI, CER. (1762), 282, cf. DL, DM, DEX.

— Prez. ind.: slavoslovesc. — Și: slavoslăvī vb. IV I. GOLESCU, C.

— Din slavonul СЛАВОСЛОВИТИ.

SLAVOSLOVĪE s. f. (Slavonism învechit) Slavă (1); s p e c. tedeum. Nu i se cade... pocania a arăta mai pîrtos și slavoslovie și umilenie. CORESI, EV. 33. Făcîndu-și [i] slujbă și slavoslovie lui D[umne]z[e]u în besearică. DOSOFTEI, V. S. februarie, 73V/34. Nici bisearică făr' de multă strădanie și cheltială nu pot face... nici alte slavoslovii ale... adevăritei credințe creștinești aiava nu le pot face. C. CANTAČUZINO, CM. I, 42. Cu laude de mulțumiri și de slavoslovii... să ne închinăm nașterii lui. ANTIM, P. 106. Ceid' ce... nu fac slavosloviile și laudele lui D[umne]zeu în vremea lor. ap. TDRG. Și după slavoslovie să scoate aerul, mergînd domnul cu mitropolitul alături. GHEORGACHI, CER. (1762), 209. Stîfuiri în chip de slavoslovie. ZILOT. CRON. 347, cf. CAT. MAN. I, 446, LM, DDRF, DHLR II, 530, RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 55, DL, DM.

— Pl.: slavoslovii.

— Din slavonul СЛАВОСЛОВИЕ.

SLAVŪN, -Ă adj. v. slavon.

SLAVUNĖSC, -EASCĂ adj. v. slavonesc.

SLĂVUNEȘTE adv. v. slavonește.

SLĂBĂCIUNE s.f. v. slăbiciune.

SLĂBĂNĂTIC, -Ă adj. (Regional) Plăpînd (1) (Ne-grești — Oaș). Cf. ALR II/1 h 82/346.

— Pl.: slăbănatici, -ce.

— Slab + suf. -atic (după slăbănog).

SLĂBĂNOC, -OĂCĂ adj. v. slăbănog.

SLĂBĂNOC, -OĂCĂ adj., subst. I. 1. Adj., s. m. și f. (Învechit și regional) Paralitic; p. gener. bolnav; infirm, Veniră la dansu purtând un slăbănog de vene. VARLAAM, c. 38. Feciorul meu zace în casă slăbănog și iute să chinuiește. N. TEST. (1648), 10^r/22. Și slujitori să fulgerară de să feacera slăbănogi. DOSOFTEI, v. s. septembrie 15^r/26. Ce taste mai lesne, a zice slăbănogului: „iartă-se fie păcatele“, au a zice „scoală“! (a. 1746). GCR II, 37/29, cf. I. GOLESCU, c. 51. Și aduceau cătră dînsul pre cei lunatici și pre slăbănogi (a. 1894). ap. TDRG. Celor din casă prea puțin le pása de bolnavul lor... cînd îl văzură pe slăbănog. AGÎRBEANU, s. p. 130, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Erau slăbănogi de toate felurile și bolnavi de lepre. SADOVEANU, o. x, 218. Slăbănogul își expune ambulant infirmitățile. ARGHEZI, B. 64, cf. DM, ALRM I/1 h 190. ◇ Duminica (sau simbăta) slăbănogului = sârbătoare creștină care se prăznuiește în a treia duminică (sau simbăta) după Paști. La anul 1829, în simbăta slăbănogului, m-am făcut diacon (a. 1829). IORGA, s. D. XIII, 88, cf. TDRG.

2. Adj. (Despre oameni sau despre animale; p. ext. despre corpul lor ori despre părți ale acestuia; în opoziție cu puternic I 2, tare A II 1) Care este (prin constituție) lipsit de vitalitate ori de putere sau care este lipsit de rezistență la efort (fizic) și la boli, debil, delicat, firav, fragil, gingaș, neputincios (1), nevolnic (3), plăpînd (1), slab (2), slăbit (2), șubred (1), (rar) slăbănogit (2), (popular) becisnic, nevoiăș (2), (popular și familiar) jigărit, (învechit și regional) mîrșav (1), rău (A II 2); (învechit) nemernic (2), neputernic, neputinte, ticălos (2), (învechit, rar) slăbănós, (regional) gubav, moringlav (1), puhav (1), șiștav; (despre organe ale corpului omenesc, despre facultăți intelectuale etc.) care nu funcționează normal (1) (din naștere, din cauza unei boli, de bătrînețe etc.). V. a normal. Întăriți-vă, mini lăsate și genunchi slăbănoage! BIBLIA (1688), ap. TDRG. Se va bucura atunci cînd i se va descurca și slobozi sufletul de trupul acest slăbănog. ȚICHINDEAL, F. 405/12. L-au luat îndată în slăbănoagele sale mini și l-au sărulat. BUZNEA, P. v. 194/5. Din tată slăbănog se poate produce... un prunc cît de tare, dacă mămă-sa are un trup foarte puternic. VASICI, M. II, 94/2. Meșterul slăbănog, care nu va mai fi în stare de a se indeletnici cu al său lucru, va fi apărât de taxa patentii. REGUL. ORG. 57/17. O ființă... slăbănoagă și lipsită de vitalitate. CONTA, O. F. 239. În mediul social al Spartei un copil născut slăbănog era omorît. GHEREA, ST. CR. II, 21. Părintele Ghermănuță cu însăși slăbănoagele și muritoarele sale mini își clădise chilia. HOGAȘ, DR. I, 246. Vei fi slăbănog încă multă vreme și vei sta în casă ca un sticleț în colivie. GALACTION, O. A. I, 304, cf. DL. Calul slăbănog... se proptea aproape cu botul în praf. T. POPOVICI, s. 259, cf. DM. Miinile-mi alinau slăbănoage, din umeri. LĂNCRĂNAN, C. III, 152, cf. M. D. ENC., DEX. Remînd Pîntea la dînsii și fiind acesta încă mic și slăbănog, prinsă... a-l bate. MARIAN, T. 290, cf. ALR II/1 h 82, ALRM II/1 h 142. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de“) Și cum ajunse acolo veni o slăbănoagă și hoască de babă. CĂTĂNĂ P. B. II, 92. ◇ (Substantivat) Nu-i pása că slăbănogul o să lucreze încă trei ore. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 20. Morala tuturor

timpurilor n-a considerat niciodată că un om puternic care refuză de a zdrobi pe un slăbănog e un om de onoare. RALEA, s. T. II, 277. ◇ Fig. Să poți vedea obiecturile... precum sint, iar nu precum ar putea să ni le înfățișeze niște simțiri slăbănoage. CR (1836), 69^r/10. Îi dăm [copilului] în anii dinții... o creștere călduroasă, gingașă și slăbănoagă. VASICI, M. II, 7/21. Din lipsa unei asemenea întocmiri, comerțul nostru este așa de slăbănog (a. 1843). DOC. EC. 784. Alături de vorbirea cea în vigoare, o parte din cea trecută tot mai duce o viață slăbănoagă. PHILIPIDE, P. 88. Nu putem spune cît timp au jînut aceste începuturi slăbănoage. IORGA, c. I. III, 195. ◇ (Regional; despre urechi; în forma slăbănog) Clăpăug (Răhau — Sebeș). Cf. ALR I 1090/131. ◇ (Învechit, rar; despre corzi, despre arcuri etc.) Destins. Cf. LB.

3. Adj. (Despre oameni sau despre animale, p. ext.; despre corpul lor ori despre părți ale acestuia etc.; în opoziție cu gras, îngrășat) Care este lipsit de un strat (consistent) de grăsimi (sau de carne) sub piele; osos, slab (1), slăbit (1), supt, uscat, uscățiv, (rar) slăbănogit (1, 4), tras³ (IV), uscăcios, (popular) pierit (I 2), pițigăiat (2), (învechit și regional) mișel (3), searbăd¹ (I 1), sec (I 3), secățiu, secățiv, secău (1), slăbicios (1), (regional) mîrcav (2), mîrced (3), sfoiegit (2), sighinaș (1), zălezit. V. c o s t e l i v, s c h e l e t i c (1). Cf. ANON. CAR. Vede mii de copii slăbănogi, deșirați. GHICA, C. E. I, 269. Pumnii căpitanului răsunară sec în fălcile slăbănoage ale lui Gheorghie Ion. BACALBAȘ, S. A. I, 197. Un cîine slăbănog se repezi la picioarele cailor. D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 27, cf. CADE. Pîndarul... slăbănog și pămîntiu, se învrtea în jurul hambarului. REBREANU, R. I, 109. Un băiat slăbănog, deșirat, cam adus de spate. I. BOTEZ, B. I, 12. Burdulea... lingurar slăbănog, din județul Vaslui, ieși din tranșee. BRĂESCU, O. A. I, 151. Începu a-și frămînta cu bucurie trupul slăbănog în cojoc. SADOVEANU, O. XVII, 247. Am dat peste o altă bătrînă, slăbănoagă, cu nas și hărbie de vrăjitoare. BOGZA, A. I. 224. Pieptul firav și infundat în gîtlejul acla slăbănog și pătat. VINEA, L. I, 34, cf. DL. Își biciui... calul slăbănog. T. POPOVICI, s. 36, cf. DM. Avea un trup slăbănog, plin de oase. BARBU, PRINC. 105, cf. M. D. ENC., DEX, ALR I 1156/28, ALRM II/1 h 141. ◇ (Substantivat) Slăbănoagele... slăbeau vîzînd cu ochii. I. IONESCU, B. C. 334/28. Birtășul era un slăbănog deșirat și ofticos. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 15. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de“) Slăbănog de cine. ALR I 1156/223.

4. Adj. (Rare; despre zgomote, sunete, glas etc.; în opoziție cu intens, mare¹ V 1 b, puternic III 1 b, tare A III 4) Slab (10). Și-i zise mai pe urmă c-un glas slăbănog și strerut de suspinuri... PLEȘOIANU, T. III, 137/25. S-a rezemat de zid... cu scîncet slăbănog. C. PETRESCU, A. R. 198.

5. Adj., s. m. și f. (Învechit și regional) Sărac (1). Te văz ostenindu-te peste măsură ca să hrănești două familii slăbănoage. BUZNEA, P. v. 106/8. N-am cirezi ca cea... Dar, a, slăbănogule! tot mai sus decît tine îi căuta? Vreodată înapoia ta nu și-i arunca ochii să vezi cîți sint mai lipsiți? ARHIVA R. I, 150/20. Îi slăbănog d'e tăt. ALR I 1553/63.

6. Adj., s. m. și f. (Rare) Prostănac. Muritorul slăbănog sau mai cu minte Vede și moarte și viață cu alte luări-aminte. CONACHI, P. 286. Era slăbănog, prostovan... un băiețandru cu mintea slabă. STANCU, D. 6. ◇ Fig. Atît de slăbănoage dispoziții am la toate aceste științe, încît nu nădăjduiesc să înaintez mult cu acești dascăli. BUZNEA, P. v. 120/3.

II. S. m. (Bot.) 1. Nume dat mai multor plante erbacee, utilizate, de obicei, în farmacie mai ales ca laxative și ca diuretice: a) (și, rar, la f.) plantă din familia balsaminaceelor, cu tulpina succulentă și cu frunze ovale, care se string la atingere, cu flori galbene, punctate în interior cu roșu, cu fructul o

capsulă care explodează la maturitate; (regional) brăduleț, bric, calapăr, iadeș, plopönog, răchitele, huruiana-celor-slabi, iarbă-roșie (*Impatiens noli-tangere*). Cf. COTEANU, PL. 30, LB, BARONZI, L. 144, DAMÉ, T., GRECESCU, FL. 93, N. LEON, MED. 66, PĂCALĂ, M. R. 20, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, FL. 70. DL, DM, BORZA, D. 87, PRODAN-BUȚĂ, F. I. 342, M. D. ENC., DEX, ȘEZ. XV, 124, COM. MARIAN; b) (regional; și în sintagma *slăbănog de cimp*. PANȚU, PL., BORZA, D. 111) trepădătoare, v. trepădător (II 1 a) (*Mercurialis annua*). Cf. LB, PANȚU, PL., BORZA, D. 111; e) (regional; și în sintagma *slobonog de cimp*. BORZA, D. 111) brei (*Mercurialis perennis*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 111. *Vitelor care se zic că sint încuiate li să dă de băut decoct de slăbănog*. N. LEON, MED. 66. *Se fierbe slăbănog și zeama se dă cu sila vitei pe git*. GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 11. *Slăbănogul ori pătrinjelul, fierbe în lapte dulce, alină durerea cauzată de orice bubă*. PĂCALĂ, M. R. 253, cf. H III 116, 226, 243, 473, IV 84, 99, IX 35, 153, 436, X 3, 496, XI 326, XIV 436.

2. (Regional) Cîrcel (*Ephedra distachya*). Cf. BORZA, D. 64.

3. (Regional) Jale (*Salvia pratensis*). Cf. BORZA, D. 155.

4. (Regional) Buruiana viermilor (*Polygonum mite*). Cf. BORZA, D. 135.

5. (Prin nordul Munt.) Buberic (*Scrophularia nodosa*). Cf. ALR II 6 304/784.

6. (Regional; în forma *slobonog*) Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*). Cf. ARH. SOM. XXIII, 465, BORZA, D. 74.

7. (Regional) Coada-calului (*Equisetum arvense*). Cf. ȘEZ. XIV, 135, ALR I 1 952/790, 986.

— Pl.: *slăbănogi*, *-oage*. — Și: (regional) *slăbănóc*, *-oacă* (com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR I 1 557/49, 343, ALR II/I h 82/365) adj., *slăbănóv* (BORZA, D. 87) s. m., *slăbănóg*, *-oágă* (DRG), *slobonóg*, *-oágă* (DDRF, BARCIANU, TRG, ARH. SOM. XXIII, 465, BORZA, D., 74, 87, 111, ALR I 1 557/174) adj., *slobonóv* s. m., *slăbănóg*, *-oágă* (ALR II/I h 82), *zlăbănóg*, *-oágă* (ALR I 1 557/748, 870) adj.

— Din bg. слабонога.

SLĂBĂNOGEALĂ s. f. (Rar) 1. Paralizie; p. gener. boală, infirmitate. Cf. CADE.

2. Slăbiciune (I 2). Cf. CADE.

— *Slăbănogi* + suf. *-eală*.

SLĂBĂNOGIT vb. IV. Intrans. și refl. 1. (Învechit; despre oameni, despre corpul ori despre părți ale corpului lor) A paraliza (1); p. gener. a se îmbolnăvi; a dobîndi o infirmitate. *I-au cădzul părul și barba și dinții i-s-au slăbănogit*. DOSOFTEI, v. s. decembrie 207²/6. *Să slăbănogiră miinile lui și toți oamenii lui Israil încremeniră*. BIBLIA (1688), 222²/37. *De scîrbă mare au slăbonogit și au crăpat* (a. 1733), GCR II, 98/26, cf. VALIAN, v., CADE.

2. (Învechit și popular; despre ființe sau despre puterile lor) A slăbi (2). Cf. slăbănog (I 2). *Să ne prisosească vreme... și pîntr-o oareșce răpaos trupesc, ca să nu slăbonogim de tot și să ne bolnăvim* (a. 1784). BV II, 299. *Caii cei fugaci nemaisimîindu-i mîna ce acum se slăbănogise și hăfurile fluturînd pe coamele lor*. PLEȘOIANU, T. IV, 52/11. *Ea să slăbănogască și tu să fii vrednic de tînguire*. BUZNEA, P. V. 195/23. *Nu mă supui pînă cînd virtuosele-mi vine să slăbănogesc cu totul, și atunci, nu de voie, ci de frică*. FM (1839), 243²/13. *Trupul oricînd slăbănogînd astîmpăr nu găsește. Atunci cu cel prea dulce, somn tîrie-i dăruiește*. I. VĂCĂRESCUL, p. 421/6. *Acele gheare — deși gheare de mătusă — în fața cometei se slăbănogiră, se descețlară și alunecară cu brațe cu tot de-a lungul rochiei*. MACEDONSKI, O. III, 89, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Trupul i se slăbănogise de atîta nevoie*.

STĂNOIU, C. I. 168, cf. DL, DM, DEX. *Întîlnește o dată o muiere bătrînă ca iarna, slăbănogită și girbovită de mulțimea anilor*. MERA, L. B. 154. ◇ Fig. *O cetate, ce de foamele slăbănogeste, strigă și ar vrea să i se dea ajutor* (a. 1695). FN 59. ◇ Refl. p. as. *Trupul său este slăbănogit din multă neîndeletnicire*. BUZNEA, F. 6/19.

— Prez. ind.: *slăbănogesc*. — Și: (învechit) *slăbonogi* vb. IV.

— V. *slăbănog*.

SLĂBĂNOGIE s. f. 1. (Învechit și regional) Paralizie; p. gener. boală, infirmitate. *Căzînd în boala slăbănogii[1] și neavînd ce face, au vîndut această parte* (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 99/29, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., DDRF, CANDREA, F. 224, BIANU, D. S., CADE.

2. (Învechit) Slăbiciune (I 2). Cf. LB, POLIZU. (Fig.) *N-au timpit voirea, slăbănogia firii carea o ai luat, o cuvioasă, cătră nevoînțele ostenealelor*. MÎNEICU (1776), 50²/28. *Ticătoșia, slăbănogia și nenorocirea, aceste rîni a rînduiei sofiale*. AR (1833), 19²/13.

— Pl.: *slăbănogii*.

— *Slăbănog* + suf. *-ie*.

SLĂBĂNOGIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (se) slăbănogi și rezultatul ei.

1. Paralizie; p. gener. boală; infirmitate. Cf. slăbănogi (1). *La oareșcare boale, precum iaste slăbănogirea și flizia, acești sălbateci sint bine încredințați că sint fărădcafi*. IST. AM. 93^v/19. *Iscuria vine adese din... slăbănogirea (paralizia) beșiceii*. CORNEA, E. I, 77/16.

2. Slăbire (2). Cf. slăbănogi (2). (Fig.) *De-ți va aduce fie vicleanul cuget de slăbănogire... să nu te temi de năvălirile lui*. VARLAAM—IOASAF, 179^v/27.

— Pl.: *slăbănogiri*.

— V. *slăbănogi*.

SLĂBĂNOGIT, -Ă adj. 1. (Învechit; despre oameni, despre corpul ori despre părți ale corpului lor) Paralizat (1), p. gener. îmbolnăvit; infirm. Cf. slăbănogi (1). Cf. DDRF.

2. (Rar; despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale corpului acestuia; în opoziție cu puternic I 2, tare A II.1, întărit) Slab (2). Cf. slăbănogi (2). *Mearse împăratul lui Israil mîhnit și slobonogit și veni la Samaria*. BIBLIA (1688), 262²/59. *De cincisprezece ani incoace mă simț cu totul slăbănogită*. BUZNEA, P. V. 85/4. *L-am mai întîlnit o dată la Peatra, slăbănogit, plin de reumatisme*. ALECSANDRI, în GHICA, s. 84. *Hibrizii... cu organele generațiunii atrofiate sau slăbănogite... vor putea da loc la o specie nouă*. CONTA, O. F. 240. *Îngreunați în tinerețele lor cu o grăsimă venită din trîndăvie, ajung slăbănogiți la niște bătrînețe necăjite*. ISPIRESCU, v. 26. *Cu greu își mai poate urni... trupul său slăbănogit*. HOGAȘ, DR. II, 113. *Tot mai slăbănogit, așteaptă să-i sfîșie într-o zi fiarele și pe el*. VOICULESCU, P. I, 108, cf. GALAN, B. II, 310. *Pe drum, către vale, ieșeau vite la adăpat, pășind încet... slăbănogite de nemișcarea din grajd*. v. ROM. martie 1957, 107, cf. DL, DM, DEX. ◇ Fig. *Cuvîntul al treisprezecelea, care deschide mîntea omului a vedea și a se păzi de cea slăbănogită lenevire* (a. 1765). CAT. MAN I, 364. *Lîngă dînsa stă trufia singură sieși plăcînd, Și gubava moldate cu ochii slăbănogiți*. POGOR, HENR. 126/1. *Ești searbădă și slăbănogită, ai suferit toate, țara mea!* BĂLCESCU, M. V. 579. *Ai lui sint la neputință, slăbănogiți, fripși de dări, scorogiți de nevoi*. JIPESCU, O. 9. *Poporațiunile creștine ale acestui imperiu slăbănogit nu vor fi în stare a se aparține lor însele*. ODOBESCU, S. III, 390. *Urechea românească va deosebi aceasta de îndală și nu va deschide porțile limbii slăb-*

noğılului; zbircitului și neputinciosului „putinte”. I. NEGRUZZI, s. I, 479.

3. (Rar; despre zgomote, sunete, glas etc.; în opoziție cu intens, mare¹ V 1 b, puternic III 1 b, tare A III 4) Slab (10). Un glas slăbănogit îi zise: „bine-ai venit!” ISPIRESCU, L. 10, cf. DL, DM, DEX.

4. (Rar) Slab (1). Căzu cu fața-n jos... peste trup-nghefat, slăbănogit și uscat ca piatra, al sfântului ei odor. VLAHUȚĂ, O. A. I, 138. În hainele corect croite, trupul slăbănogit... apare sprinten. TEODOREANU, c. B. 283.

— Pl.: slăbănogiți, -te. — Și: (invechit) slobonogit, -ă adj.

— V. slăbănogi.

SLĂBĂNÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit, rar; despre oameni sau despre animale, p. ext. despre corpul or despre părți ale acestuia; în opoziție cu puternic I 2, tare A II 1) Slab (2). Ce putea începe o slăbănoasă femeie cu puternicul conte? FM (1845), 105²/28.

— Pl.: slăbănoși, -oase.

— Slab + suf. -os (după slăbănog).

SLĂBĂNÓV s. m. v. slăbănog.

SLĂBĂȘÓR, -OĂRĂ adj. v. slăbușor.

SLĂBĂTĂTE s. f. (Regional) Slăbiciune (1) (Ani-noasa — Petroșeni). Cf. A III 9.

— Pl.: slăbătăți.

— Slab + suf. -ătate.

SLĂBĂTŪRĂ s. f. Ființă sau plantă (ori parte a lor) slabă (1). Cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC III, 189, IV, 190, DEX, ALR II/I h 84/537. ♡ (Ca epitet, prep. înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Slăbătura cea de cal... se răpede și apucă o gură de jăratie. CREANGĂ, p. 83. O slăbătura de cine. ALR I 1156/510, cf. ib. 1156/677.

— Pl.: slăbături. — Și: (rar) slăhătura s. f. SCRIBAN, D.

— Slăbi + suf. -ătură.

SLĂBCEA s. m. art. (Regional) Termen (depreciațiv) pentru o persoană foarte slabă (1) (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— De la slab.

SLĂBEALĂ s. f. (Prin Olt.) Slăbiciune (2). Slab'ea-lă-n toate oasăle-m veți. FOLC. OLT.—MUNT. I, 315.

— Pl.: ?

— Slăbi + suf. -eală.

SLĂBEAȚĂ s. f. (Prin Bar și prin Transilv.) Slăbiciune (2). Bătrînețele m-ajung, Bătrînețe cu slăbețe. MÎNDRESCU, L. P. 99. Așa slăbeață o cuprinsese: CĂ-TANĂ, ap. T. PAPAHAĞI, C. L. 44.

— Pl.: slăbețe.

— Slab + suf. -cață.

SLĂBÍ vb. IV. 1. Întranz. (Despre oameni sau despre animale în opoziție cu îngrășa) A pierde stratul (consistent) de grăsime (sau de carne), ca urmare a unei boli, a bătrîneții, a alimentației etc.; a pierde din greutate; a deveni (mai) slab (1); a se jigări, a se sfriji, a se trage (I 14), a se usca, (invechit) a (se) mirșăvi (1), a ostimpi (2), (regional) a (se) mircezi (2), a se ogări¹, a (se) pieuci, a se sfoiegi (1), a zălezi. Ștefan Vodă... întâi au fost învâțat de au pirlolot iarba pretutindinea, de au slăbit caii turcilor cei gingași. URECHE, L. 92. Ș-am slăbit de trudă și stae.

DOSOFTEL, v. s. noiembrie 102²/23. Și la întorsu, slăbindu-le caii, fiind uneori iarnă. NECULCE, L. 106.

Deacă-ș veade puii ei că să îngrășă în cuibul ei, îi loveaște... ca să slăbească (a. 1700). GCR I, 341/8.

El slăbisă și ochii săi cei cufundăți era plini dă-un dor mistuitor. PLEȘOIANU, T. II, 14/8. Suferința și lunga boală o slăbise. FELIMON, I. 171/10. Dacă vor slăbi acum, apoi creșterea lor se oprește. I. IONESCU, B. C. 21/23. Încep a slăbi văzind cu ochii. CREANGĂ, O. 148.

Fie-sa... slăbea și se posomora. ISPIRESCU, L. 52.

Era palid și grozav de abătut — pentru prima oară observam cât de tare slăbise. VLAHUȚĂ, O. A. 362. Așa de mult slăbise în scurtă vreme craiul! COȘBUC, P. II, 182. Ai fost bolnav, maică... c-ai mai slăbit, ești tras la față. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 215. Dumitru slăbise, dar ea era incredințată că se va întrema. AGÎR-BICEANU, S. P. 102. A început să slăbească de s-a făcut ca un ogar. REBREANU, I. 84, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Slăbisem într-un mod care mă dispera. CAMIL PETRESCU, U. N. 160. Îl găsi încărunțit prea devreme, slăbit. C. PETRESCU, C. V. 10. Slăbise, îi crescuseră urechile. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 60. De gînduri și necazuri, boierule, slăbii. SADOVEANU, O. XVII, 335, cf. SCRIBAN, D. Slăbind, căpătase un profil superb. CĂLINESCU, S. 40. Caii... slăbiseră din pricina nemincării. STANCU, Ș. 317. Că a slăbit își dă scama și el. VINEA, L. I, 307. Și dumneata ai slăbit și ești mai palidă. H. LOVINESCU, T. 298, cf. DL. Cît a stat la noi nici n-a slăbit și nici nu s-a văzut că îi păsa că mîncea numai pîine goală. PEDA, I. 14, cf. DM. Sora mea, școlărița, a slăbit. LABIȘ, P. 344. O vedeam cum slăbește și cum se topește ca o luminare. LĂNCRĂNȚAN, C. II, 23. Slăbise cumplit; o barbă feoasă și sură îi mînjea obrajii scorojiți. v. ROM. ianuarie 1965, 64, cf. M. D. ENC., DEX. Iar băiatul cam slăbea, Briul i se descingea, Și Păunul mi-l stringea. ALECSANDRI, P. P. 25. Boișorii mi-au slăbit. FOLC. OLT.—MUNT. II, 405. Or trăit rău și flămînz, or slăbit, nu-i mai cunoaște-mpăratu. O. BÎRLEA, A. P. II, 383. Videm bini c-au slăbit di foami. FOLC. MOLD. II, 65. ♡ Refl. Nu se îngreioază, nici se slăbește postindu-se. CORESI, EV. 83. Vedem că s-au slăbit de foame. TEODORESCU, P. P. 176. ♡ TRANZ. Cu postul cînd-ș bolnăveaște și-ș slăbeaște omul trupul. CORESI, EV. 83. Lapovițele strică foarte mult pe vite, le ia pofta de mîncare și le slăbește. I. IONESCU, B. C. 37/4. Ieși, bale spurcat, Că l-ai sclăbit Și l-ai topit. MAT. FOLC. 1581.

2. Întranz. (Despre oameni, despre animale sau despre puterile lor; în opoziție cu înțări) A pierde din forță, din vigoare, din capacitatea de rezistență la efort (fizic) și la boli, a deveni (mai) slab (2); a se jigări, a (se) șubrezii (1), (livresc) a (se) debilita, (invechit și popular) a (se) slăbănogi (2), (regional) a (se) becisnici, a (se) ogîrji, a (se) șistăvi, a (se) ticăloși (2). Și slăbi și în bătrînețe bune murii, cînd amu bătrîn era. PALIA (1581), 96/9. Iar vodă cu atite munci... după ce au slăbit de tot să lasă ca un mort (a. 1777). GCR II, 117/9. Măgariul slăbind au căzut cu totul mort. ȚICHINDEAL, F. 118/22. A slăbit foarte mult, cangrena s-a întins, încît nu este nădejde de a mai trăi săptămîni, ci zile. CR (1830), 121²/25. Slăbesc... sînt bolnav în picere și mor făcînd tăcere. I. VĂCĂRESCU, ap. GCR II, 161/29. După ce își mai întăriră puterile slăbite de frig, Mihai cu ostașii săi... trecu iarăși Dunărea. BĂLCESCU, M. V. 56. Văzînd că puterile fizice din zi în zi îi slăbesc, s-a grăbit a-și face testamentul. SION, P. 123. Simț că slăbesc din ce în ce, sînt bătrîn. ISPIRESCU, L. 147. Calul pas cu pas slăbește, Pas cu pas se poticnește. IOSIF, V. 107. Puterile îi cam slăbiseră, dar nu se lăsa. GÎRLEANU, L. 13. E încă slăbit de boală. REBREANU, P. S. 126, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Baciul era bătrîn și slăbit de puteri. ARGHEZI, S. VII, 14. Slăbit de friguri, galben la față, nu se mișcase. PEDA, M. 46, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Eu pot foarte bine să slăbesc de foame, încît să cad jos. RETEGANUL, P. I, 22. N-am gîndit în vremea mea C-o slăbi și n-oi putea. FOLC. MOLD. I, 177, cf. ALR II/I MN

50, 2 273. (Fig.) Dodecitorii vrămașii miei, aceia slăbiră și cădzură. PSALT. HUR. 21^v/20. Văzu ei slăbind și în prădare trași. PSALT. 317. Besearca legii vechi... au slăbit. DOSOFTEI, ap. GCR I, 209/8. În Asia slăbise puterea romanicească. VĂCĂRESCUL, IST. 251. Vede pe tovarășii săi slăbiți și izbiți de oștiri nouă. HELIADE, L. B. I, 44/26. Dar barbarii mai slăbesc, românii pribegi se îmbărbătează din nou. BĂLCESCU, M. V. 548. < Tranz. Păcatul slăbește trupul și păcatul aduce toate nepuțințele. CORESI, EV. 60. Nu lăcomește spre safiu, ce-ș slăbește tăriile trupului. id. ib. 83. Frecvente gripe și guturaiuri mă slăbiseră într-atât, că mă cuprinseseră o seamă de griji ipohondre. BLAGA, H. 135. (Fig.) Dziu să-l fie învățat turcii să taie boierii să-i slăbească. NECULGE, L. 15. Războaiele civile din vremea Movileștilor... slăbiră mult Moldova. MAG. IST. II, 48/14. [Războaiele] slăbiseră țara și demoralizaseră oștile. NEGRUZZI, S. I, 277. Gefii... au trebuit... să fie în aceste timpuri mult slăbiți de presiunea scythică. PĂRVAN, G. 246. Bradule... Ce-te-apleci pînă-n pămînt... Ori tulpina te-a slăbit, Ori crengile te-au urît. FOLC. MOLD. II, 475. < Refl. Deacă silim capul în vremea mistuirei... ne stricăm... slăbindu-ne mai tare. VASICI, M. II, 22/16. < (Despre organe, despre părți ale corpului; despre facultăți fizice, psihice etc.) A nu mai funcționa normal ca urmare a uzurii, a bolii, a bătrîneții etc.; (livresc) a se debilita. Genunchelile mele slăbii de post. CORESI, EV. 50. Miinile celor ce viețuiau într-insele slăbiră. NEAGOE, ÎNV. 67/12. Miinile și picioarele au slăbit, ochii au apus și s-au închis (a. 1669). GCR I, 184/29. Puterile mele mă părăsesc, simțirile slăbesc și nu vor să mă mai slujască (a. 1750). GCR II, 48/28. Slăbindu-i cu totul minele, au rămas fără putere. DRĂGHICI, R. 69/22. Simțind picioarele-mi slăbind, am închis ochii și m-am finul de strană să nu cad. NEGRUZZI, S. I, 54. I-ar fi plăcut... să alerge... dar picioarele îi slăbiseră. AGĂRICEANU, S. P. 142, cf. CADE. Simțea cum îi slăbesc genunchii. BART, E. 253, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. < Fig. Vreun brad sau paltin, cu încheieturile slăbite de bătrînețe. HOGAȘ, DR. I, 264. < (Refl.) Parcă mi s-au slăbit genunchii, nu mă mai țin. STANCU, M. I. 43. Și vina mi s-a slăbit, Nu sint bună de slujit. FOLC. CLT. — MUNT. II, 271. < Tranz. Băile calde slăbesc picioarele și aduc vătămare. DESC. AȘEZ. 48/4.

3. Intranș, refl. și tranz. fact. (Despre fenomene sau procese naturale, despre stări, senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor, despre abstracte etc., în opoziție cu crește, întări) A-și pierde sau a face să-și piardă din tărie (III 1), din ampoare, din ritm, din greutate etc.; a deveni sau a face să devină (mai) slab (8), a (se) alina, a (se) astîmpăra, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) îmblinzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) modera (2), a (se) muia (5), a (se) pondera (3), a (se) potoli (1), a (se) tempera (2), (regional) a se slobozi (1 5); a deveni sau a face să devină mai puțin intens, mai puțin viu, mai puțin concentrat etc. ori a deveni sau a face să devină mai slab (9, 10, 11), a (se) atenua, a descrește, a (se) diminua, a (se) imputina, a (se) micșora (IV), a (se) potoli (2), a (se) reduce (II 1), a scădea (5), a (se) tempera (1), (învechit) a (se) micși (IV), (învechit, rar) a (se) scurta (IV); a se slei (9). Din credința sa nemică nu slăbi și de ce o lepădă de la sine... nedeajde mai mare avea. VARLAAM, C. 254. Cununi de rujă... nu li să va mai slăbi mirosul nice s-or mai vestezi. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 140^r/6. Cîl să slăbește sau să micșurează cîntea stăpînului, îndată să și lasă și alegă [sluga] la altul. NECULGE, L. 162. Și așa au mai slăbit treaba, macar că Domnul fe boierii ispravnici tot nu-i lăsa în pace (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 224/38. Negoțul slăbește; strinii uită puțin cite puțin drumul Tirului. PLEȘOIANU, T. I, 140/4. Sănătatea cu traiul s-au slăbit și s-au scurtat. EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXI/21. Pulsul se slăbește,

scade și se pierde. id. ib. 131/17. Nimic... nu poate să slăbească această încredințare. MARGOVICI, D. 17/9. Descoperirea și coperinderea Americii slăbise necurmat relațiile între Europa și Asia. CR (1836), 182^r/34. Mai tare slăbește aceea a dușului silnicie. VASICI, M. II, 18/6. Frigul numai atunci face stricăciune cînd, aci slăbește, aci se întefțește. I. IONESCU, C. 241/17. Acea înfricoșare slăbește. CONACHI, P. 284. A acoperi vegetatul cu fum, spre a slăbi dilăva vreme razele soarelui. BREZOIANU, A. 284/18. Felul vieții în care intrasem... făcu să slăbească furiosul meu amor. FILIMON, O. I, 331. Am dori să nu slăbim întru nimic încrederea de reacțiunii în meritul foii sale. MAIORESCU, CRITICE, 19. Din acest moment, începe a se mai slăbi temerea de necunoscut. CONTA, O. F. 344. Pe-necul vîntul slăbește, Și-al furtunii glas amorțesc. BELDICEANU, P. 60. Nădejdea caldă-n el slăbea. COȘBUȚ, P. I, 100. Dar zburînd, slăbește focul, Aripile-i cad. id. ib. II, 54. Continuă să ningă... frigul slăbise de tot. AGĂRICEANU, S. 224. Voința lor era slăbită. id. A. 234. Îi slăbi poșta de muncă, parcă n-ar mai avea pentru cine să se ostenească. REBREANU, I. 57. O toleranță universală slăbea resorțurile vieții. în PLR II, 367, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Mi-a slăbit voința de a face efortul unei explicații. CAMIL PETRESCU, P. 5. Interesul reportajului senzațional slăbește. COCEA, S. II, 46. Începă să slăbească întinericul și se zărea ca prin sită. SADOVEANU, O. X, 361. Lucrul în port slăbise. BART, E. 283, cf. SCRIBAN, D. Trebuia să slăbească... conștiința unei solidarități morale între țărani a celuiiași sat. IORDAN, T. 177. Aceste reflecții diluează emoția și slăbesc puterea intuiției directe. VIANU, A. P. 187. Nu fi-a slăbit nădejdea. ARGHEZI, C. O. 29. Aceste imagini ne vin adesea din memorie, care slăbește virulența pornirii afective. RALEA, S. T. II, 187. Vîntul slăbea treptat. TUDORAN, P. 190, cf. DL. Curiozitatea mea însă nu slăbea. PREDĂ, I. 54, cf. DM. Am simțit atunci că și puterea lui de stăpînire slăbise. V. ROM. octombrie 1964, 66, cf. M. D. ENC., DEX. < (Învechit; despre oameni; adesea urmat de determinări care precizează sensul; în opoziție cu în tări) A-și pierde sau a face să piardă tăria morală, integritatea; a-și pierde voința, energia, fermitatea în acțiune; a-și neglija sau a-și părăsi ori a face să neglijeze, să părăsească preceptele, țelurile etc. Fiul meu, nu te slăbi de învățătura Domnului! CORESI, L. 570/10. Învăță și pre noi să nu ne slăbim de suflet întru năpăști și în nevoi. id. EV. 184. Credința-și] pridădesc, cu nepuțință omenească slăbindu-se. id. ib. 357. Om păcătos, pre carele diavolul slăbește de legea lui H[risto]s. VARLAAM, C. 111. Cei tari și virtuoși slăbiră, iar cei sănătoși bolnăviră. NEAGOE, ÎNV. 141/10. Apoi împăratul pîrîndu-i c-a hi slăbit de culezarea cea dentăi acest su[și]nt om. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 102^r/5. Nu ne face să slăbim tocmai cînd avem nevoie de bărbăție. ALECSANDRI, T. II, 25. D-astă frumusețe, dar fatal și dulce Spiritele noastre le-am văzut slăbind. BOLINTINEANU, O. 99. Sintem atît de slăbiți în credință, în tinerețe și entuziasm... răceala ne-au cuprins și ne apasă sufletele (a. 1896). PLR I, 462.

4. Tranz. (Complementul indică obiecte care leagă, care strîng etc. ceva pentru a-l fixa, a-l imobiliza etc. ori legături, strînsuri etc. care fixează, imobilizează etc. ceva; în opoziție cu strînge, încorda, întări, întinde) A face să fie mai puțin strîns sau mai puțin încordat, a destinde, a lărgi, a relaxa, (învechit și popular) a slobozi (I 5); (complementul indică oameni legați strîns sau părți ale corpului lor legate strîns; în opoziție cu strînge) a lăsa (mai) liber (permițînd o anumită libertate în mișcări); p. ext. (rar) a elibera. Și anchira... lepădară întru mare, depreură slăbiră funrile cîrmeloru. COD. VOR.² 47^v/2. Rogu-mă... mai slăbește-mă din legături (a. 1799). GCR II, 171/32, cf. I. GOLESCU, C. Atunci întinde sfoara din nou și iară o slăbește. ISPIRESCU, ap. TDRG, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. Iși descleștează degetele, să slăbească strînsora. VI-

NEA, L. II, 188, cf. DL. *Se apropie de bintă și prinse să slăbească parima.* TUDORAN, P. 173, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Sforile i le slăbea.* TEODORESCU, P. P. 568. *A slăbil căpăstrul cum îl ținea-n mină.* SBIERA, P. 58. *Mi-o lua și-o fereca, Nu mai putea răsufli.* Dar baba le zicea: *Mai slăbiți-mă ceva!* RETEGANUL, TR. 37. *Turcilor, Păgînilor, Mai slăbiți-mi mîinile.* ȘEZ. III, 211. \diamond Expr. **A (nu) slăbi** (ceva) **din mină** = a nu lăsa din mină ceva; a avea o grijă deosebită (de ceva). *Sabia să n-o slăbești din mină.* CREANGĂ, P. 225. *Are un belet, da nu-l slăbești din mină! zîmbi Gheorghijă.* TEODOREANU, M. II, 468. **A slăbi din friu** sau **a slăbi friul** v. **friu**. **A nu (mai) slăbi** (pe cineva sau ceva) **din ochi** (sau **din priviri**, **din privit**, **din vedere**, **din priveghere** etc.) = a se uita țintă (la cineva sau ceva), a urmări insistent cu privirea; a nu pierde din vedere (pe cineva) *Trimișii voștri... să nu-i slăbească din vedere.* ODOBESCU, S. I, 83. *Nu-l slăbea din ochi și-i urmărea discret toate mișcărilor.* REBREANU, R. I, 174, cf. CADE. *Nu te slăbea din ochi și nu le îngăduia să facă un pas afară.* VOICULESCU, P. I, 198. *Nu-l slăbeam din ochi.* SADOVEANU, O. XVII, 483. *Doctorul... nu-l slăbea pe Neagu din ochi.* BART, E. 218, cf. SCRIBAN, D. *Să nu slăbiți din ochi nici o clipă casa de dincolo.* CĂLINESCU, E. O. II, 210. *Nu-i slăbește din priveghere pînă nu-i vede că se potolește și se așază.* VOICULESCU, P. I, 28. *Adăugă... fără să-l slăbească din ochi pe plutăș.* TUDORAN, P. 115. *N-o slăbeam din priviri.* PREDĂ, I. 246. *Dacă a văzut că nu-l slăbește din priviri, a întors capul în altă parte, stingherit.* v. ROM. august 1958, 77. *Mai puneau ochii pe cite o străină, n-o slăbeau din privit.* BARBU, G. 242. *Ia și bea, măi tată! m-a îndemnat băiatul fără să mă slăbească din ochi.* LĂNCRĂNȚAN, C. III, 42. **A nu (mai) slăbi pe cineva (din pas, din fugă, din goană sau o clipă)** = a urmări îndeaproape, pas cu pas pe cineva; a continua cu insistență să meargă sau să alerge după cineva; a nu se îndepărta de cineva; a nu da cui va răgaz nici o clipă. *El nicidecum nu o slăbea, ce mergea după dînsa... să ruga ca să arate cătră fiul său ceale ce o intristează.* AETHIOPICA, 29^f/5. *Hîrșita de mătășă nu mă slăbea din fugă nici în ruptul capului.* CREANGĂ, O. 206. *Logofeții, călări și ei, le dădeau tiroale, de nu-i slăbeau o clipă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 383. *Erau aproape de tot în urma holgarilor și nu-i mai slăbea din galerie în galerie.* BOGZA, A. I. 210. *Se apropiase de el, să nu-l piardă printre lume, iar acum nu-l mai slăbea din pas.* VINEA, L. II, 161. *Și de-atunci nu te-am slăbit, Decît iarna cînd e frig.* ȘEZ. V, 89. *Fugea calu cîț putea, Șarpele că nu-i slăbea.* FOLC. OLT. — MUNT. II, 104. (Cu schimbarea construcției) *Zmeoaica... tot după dinșii i din goană nu-i slăbea.* ISPRESCU, L. 194. **A nu (mai) slăbi** (pe cineva) (cu... sau **din...**) = a nu înceta cu întrebările, cu insistențele, cu atențiile, cu repetarea unui lucru; a nu lăsa în pace. *Sufletul mi se sfirșește, Iar dorul nu mă slăbește.* CONACHI, P. 113. *Amorul îi ținea pieptul, nicidecum nu-l mai slăbea.* PANN, E. I, 4/21. *Nu-l mai slăbea o tuse uscată ce-i sfărîma pieptul.* VLAHUȚĂ, O. A. 122. *Partenerii și galeria rid pe îfundate; și procurorul nu-l slăbește deloc.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 223, cf. CADE. *Căutase să-l vadă pe Pașadia, cu care fusese la școală și nu-l mai slăbiseră nici el, nici ea, toată vremea.* M. I. CARAGIALE, C. 102. *Intră și nu-l slăbi pînă țirziu.* BASSARABESCU, V. 20. *Nu slăbi pe tovarășul de compartiment pînă nu află de unde vine și unde se duce.* ARGHEZI, S. XVII, 20. *N-o slăbi din complimente.* CĂLINESCU, O. I, 300. *Nu-l slăbeam, trebuia să-mi descrie totul.* BLAGA, H. 236. *Nu m-a slăbit pînă nu și-a terminat darea de scamă.* VINEA, L. II, 81. *Neliniștea nu-l slăbea din jocul ei de ace.* VORNIC, P. 187, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Muiera ca o meliță nu-l mai slăbea din: blăstămatele, afurisitule.* RETEGANUL, P. I, 7. *Ei tot nu-l slăbeau cu întrebătu, pînă ce într-o zi îl scoase din sărute.* ȘEZ. I, 247. (Cu schimbarea construcției) *Cu-a mea dragoste-nfocată nici că te-oi slăbi.* ALECSANDRI, T. 512.

Nu-i chip să te slăbească așa cu una, cu două. CAMIL PETRESCU, P. 122. **A slăbi** (pe cineva) (cu... sau **din...**) = a nu (mai) plictisi pe cineva, a nu (mai) supăra pe cineva. *Ia, slăbește-mă dumneata cu invățăturile!* D. ZAMFIRESCU, T. S. 7. *Nu s-ar putea să ne slăbești cu vagabonzii ăștia?* ANGHEL—IOSIF, C. L. 147. *Ia, mă rog, slăbește-mă cu graba ta.* HOGAȘ, DR. I, 300. *Ba, să mă mai slăbești d-ta cu șopîrlanii d-tale, înfelegi?* REBREANU, R. I, 64, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Badea l-a poftit să-l slăbească cu dragostea și să se întoarcă la cazarmă.* GALACTION, O. 143. *Slăbește-mă, domnule, cu psihologia dumitale! Își pierde omul casa și liniștea și dumneata îl toci cu vorbe!* TEODOREANU, M. U. 113, cf. SCRIBAN, D. \diamond **Intranș.** (Astăzi rar; despre resorturi, arcuri etc. aflate în stare de încordare; în opoziție cu **incorda**, **stringe**) **A se destinde.** Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DSR. \diamond **Fig.** *Ațul putearnicilor au slăbit și neputincioșii s'incinsără cu putere.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 250/6. *Deoarece resorturile indignării sint de mult slăbite... n-a trezit nici curiozitate.* LOVINESCU, C. IV, 58. **A slăbi piedica** v. **picdică** (4 h). **A-i** (sau **a-i se**) **slăbi balamalele** v. **balama**.

5. **Tranz.** și **refl.** (Învechit și regional; în opoziție cu **intări**) **A (se) șubrezi** (1); a (se) strica. *Și s-au slăbit podul cu totu (a. 1826).* DOC. EC. 368. *Să vie la cetate pînă vor lua cetatea, că o slăbesc rău cu tunuri* (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. II, 28/3, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL. *Dă-ne ceva părălușe Să ne cumpărăm hăinuțe, Căci hainele s-au slăbit... Obele-au putrezit.* FOLC. OLT. — MUNT. III, 609. \diamond **Fig.** *Se plecă către Ferdinand, ceea ce-i slăbește poziția lui la Poartă.* XENOPOL, I. R. IV, 195. *Numai de la o vreme încep a se slăbi aceste principii sfințite.* IORGA, C. I, III, 77. *Datarea noastră e slăbită prin absența mijlocului celui mai puternic de precizare, mediul în care s-a făcut descoperirea.* PĂRVAN, G. 446.

6. (Învechit; complementul indică oameni; cu determinări introduse prin prep. „de“, „de către“) **A lipsi** (de ceva necesar). *De va spărea pre cela ce-au greșit, întru mîhnire surpa-l-va pre el; iară dreptul de-l va ferici, slăbi-va pre el de cătră bunătăți.* CORESI, EV. 23. *Au foarte slăbit mănăstirea de pâne* (inceputul sec. XVII). ROSETTI, B. 68. *Socotindu să nu piarză nădejdea, ci de iznoavă să lovească pre leși, că-i știa că sintu slăbiți de tot ajutoriul.* URECHE, L. 81.

7. **Tranz.** (Învechit și popular; complementul indică oameni) **A scuti** (3). *De la sine 300 lei... au dat la mai marele celății și i-au mai slăbit, de i-au mai scos afară la lumină.* N. COSTIN, LET. II, 129/35. *Constantin Vodă au început a slăbi pe mazili din dăjdi... ca să nu fugă.* NECULCE, L. 325. *Eu să slăbesc pe acest țilhar pentru o zi, cînd a căzut o dată în lanțurile mele?* HELIADE, L. B. I, 68/20. *Le slăbise pe chivușe, lăsindu-le însă tot la secret.* CARAGIALE, O. I, 155. *Poterele îi mai slăbiseră și ieșiseră să umfle cite un portofel prin tramvaie.* BARBU, G. 222. *Cu paloș îl amenințară, După aceea îl slăbiră și a-l ispiti începură.* FOLC. OLT. — MUNT. III, 609. *Ea din gură-așa-mi spune: Mai slăbește pi taica, Că fi-oi da și salba mea.* FOLC. MOLD. II, 116.

— **Prez. ind.: slăbesc.** — **Și:** (regional) **selăbi** (ALR II/I MN 50, 2 273/250, 284, 310, 316, 325), **stlăbi** (ib. 2 273/29, 64) vb. IV.

— **V. slab.** Cf. v. sl. СЛАБЪ.

SLĂBICIOS, -OĂSĂ adj. (Învechit și regional). 1. (Despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia) **Slab** (1). *Are dinți frumoși, este iute, deși structura trupului său mai mult e slăbicioasă decît tare.* FM (1841), 103^f/32, cf. ALR II/I h 84.

2. **Astenic, Patimile astenice** (slăbicioase) se vindecă cu doctorii întăritoare. CORNEA, E. I, 2/23, cf. URSU, T. Ș. 154, ALR II/102.

— Pl.: slăbicioși, -oase.

— Slab + suf. -icios.

SLĂBICIUNE s. f. I. 1. Starea sau însușirea de a fi lipsit de un strat (consistent) de grăsime (sau de carne), ca urmare a unei boli, a bătrâneții, a alimentației etc.; faptul de a pierde din greutatea corpului, faptul de a deveni (mai) slab (1); jigăreală, slăbire (1), (regional) slăbătate. Mici și moi coapsele arată slăbiciune (a. 1785). GCR II, 145/23. Dă vești face infirziere și să va întâmpla... vreo pagubă cu slăbiciunea cailor din pricina neglijării dumneavoastră, cu hotărâre să știți că însuși dumneavoastră vă veți îndatora a plăti (a. 1814). DOC. EC. 163. Dă la zi întâi a lui septembrie este trebuință dă a da orz cailor... ca să nu ajungă în slăbiciune (a. 1814). ib. La unele [animale] sprinteneala cumpănește slăbiciune. CONACHI, P. 267. Înainte de a începe o cură de ingrășare trebuie căutăta cauza slăbiciunii. BIANU, D. S. O mulțumire ce-i înviora fața tăbăcită de slăbiciune. REBREANU, I. 23, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Slăbiciunea... dacă nu-i efectul unei boli, constituie pentru menținerea curentă un semn de răutate. IORDAN, STIL. 223, cf. SCRIBAN, D. Trupul subțirătec... fără acea slăbiciune suflă și pătrată. CĂLINESCU, E. O. I, 22. Slăbiciunea fizică a corpului aproape tot contrasta cu vioiciunea spiritului. VIANU, L. U. 20. ♦ (Prin nord-vestul Munt.; concretizat; în forma slăbăciune) Ființă foarte slabă (1). A ajuns slăbiciune, umbră, bietul om, îl dă vîntul jos. UDRESCU, GL. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Am luat o slăbăciune de vacă, îi numeri coastele. UDRESCU, GL. ♦ (Prin Olt.; mai ales la pl.) Carne mără. Cf. ALR I 739/878. Tocam slăbiciunile, făcam tranșafiri, le zicem noi cirnaș. GL. OLT.

2. (Adesea urmat de determinări care precizează sensul) Stare (temporară sau permanentă) de pierdere a forței, a vigorii, a capacității de rezistență la efort (fizic) și la boli, jigăreală, subrezenie, (livresc) debilitate, (regional) becisnicie; p. e. t. (mai ales la pl.) suferință fizică; s p e c. (rar) boală; faptul de a deveni (mai) slab (2); slăbire (2), (rar) slăbănogeață (2), (învechit și popular) slăbie¹ (2), (învechit) slăbănogie (2), slăbănogire (2), slăbime, (regional) slăbeală, slăbeață. V. sfîrșeală. Și se va semăna în slăbiciune, scula-se-va în putere (a. 1569—1575). GCR I, *14/10. Atita e slăbiciunea și răul cui e prins de boală. CORESI, EV. 244. Vindecînd tot fealiul de boale și slăbiciunea întru oameni. N. TEST. (1648), 12^f/33. Vom agonisi... să ne fie la bătrînețe și la slăbiciunea noastră. NEAGOE, INV. 167/9. Nu putea să-și caute boala lui și slăbiciunea bătrînețelor (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 303/11. Fiind vream de iarnă și noi cu multă slăbiciune a podagrei nu putem veni (a. 1724). IORGA, S. D. XIV, 19. Văzînd slăbiciunea prințului, mă temeam de viclenia Lupului-vodă, de cumva s-ar întâmpla să moară pînă cînd aș fi în Moldova. ȘINCAI, HR. III, 48/9. Fiii a purta de grijă la slăbiciunea părinților și la întâmplările lor a să sîrgui. PRAVILA (1814), XI/13. Pentru ce dară acuma în iarna bătrînețelor și slăbiciunilor tale nu te odihnești. ȚICHINDEAL, F. 442/15. Se dă bolnavilor... care pătînesc de slăbiciune de stomah. EPISCUPESCU, PRACTICA, 490/27. Caută încă să mai dea o lovitură dupe urmă, uînd a sa slăbiciune și pulberea sîngerată în care zace. HELIADE, L. B. I, 245/10. Tatăl său, muma-sa și doi frați au murit după îndelungate slăbiciuni. CR (1829), 169^f/2. Pentru slăbiciunea întru care să află, după povața dohtorilor, voiește a merge peste graniță în Transilvania, la băile de la Mehadia. ib. (1831), 108^f/6. Cu totul leșinat de slăbiciune, s-au răzămât de un copaciu. DRĂGHICI, R. 114/16. Băi se numesc izvoarele cele calde sau fierbinți uneori, întrebunțate mult în medicină spre sănătatea multor slăbiciuni. GENILIE, G. 118/8. Fața ei să îngălbinea și trupul ei să biruia de o slăbiciune. BUZNEA, P. V, 77/1. Adinamie, slă-

biciune, nepuțință. ASACHI, L. 44²/50. Pătînesc de stomah sau de slăbiciunea nervilor. DESCRI. AȘEZ. 9/28. Organele mistuirii se pregătesc așîderea spre slăbiciune. VASICI, M. II, 50/19. Pentru slăbiciune sau vîrsta bătrînețelor ar merita vreo ușurare de osîndă. REGUL. ORG. 295/26. Aceasta vine... din dăbălarea (slăbiciunea) mafelor. CORNEA, E. I, 98/31. Friguri catarale. Intristare și slăbiciune generală. BREZOIANU, A. 573/6. Boala sa era numai o mare slăbiciune de stomah. NEGRUZZI, S. II, 154. Eram de o slăbiciune nespusă... zăccam de zece zile. GHICA, C. E. I, 51. Tulunul aduce... amețeață, durere de cap, greață... o slăbiciune nespusă. I. IONESCUCU, B. C. 98/8. Cădea d-a-n picioarele de slăbiciune. CARAGIALE, O. II, 330. Avea o slăbiciune simțită în tot corpul. VLAHUȚĂ, O. A. I, 104, cf. CANDREA, F. 318. Natura s-a sfiit să scadă prin chinurile și (slăbiciunile) bolii pe acel tinăr de șaizeci de ani... care era... Ioan Luca Caragiale. IORGA, P. A. II, 140, cf. BIANU, D. S. O slăbiciune o prinse și se lăsă domol pe un jef. ANGHIEL — IOSIF, C. L. 81. În mijlocul mulțimii zgomotoase îl prididi deodată o slăbiciune grea. REBREANU, I. 327, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. A căzut la suferință și la slăbiciune. SADOVEANU, O. X, 312. Îmbătrini și poetul și căzu într-o stare de slăbiciune și de tristețe. CĂLINESCU, C. O. 37. Accesele de slăbiciune... îmi reveneau cu intermitențe de ore. BLAGA, H. 137. Slăbiciunea îl se întindea în trup, luîndu-le și curajul și vîlaga. TUDORAN, P. 461. Bolnavul... prezintă... senzație de slăbiciune. BELEA, P. A. 175, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. De acești doi voi avea parte la slăbiciunile și bătrînețele mele. RETEGANUL, P. IV, 65. [Leacuri] pentru slăbiciune cu tuse. ȘEZ. X, 65. Ajunsese biată fata de-bea mai scotea grai dă slăbiciune și dă inimă rea. O. BÎRLEA, P. I, 187. ♦ Fig. Slăbiciunea congenitală a spiritului... este totdeauna unită cu o deformațiune congenitală a creierului. CONTA, O. F. 44. ♦ (Învechit, rar) Stricăciune. Este trebuință a se face o lucrare de meremet unui din două turnuri și altor slăbiciuni ale bisericii colegiului Sfîntului Sava. CR (1836), 120^f/46.

3. (La sg.) Starea sau însușirea de a fi lipsit de tărie morală; faptul de a fi lipsit de voință, de energie și de fermitate în acțiune sau de autoritate; faptul de a deveni (mai) slab (5); (învechit) slăbie¹ (2). Să ne deșteptăm den slăbiciune și den răpăus și pre trudă să mergem. CORESI, EV. 199. Pentru slăbiciunea firei omenesti nu ne putem birui. N. TEST. (1648), 175^v/22. Omul a greșit den slăbiciune, avînd pre sine trup, carele pre lesne l-au plecat la păcat. CHEIA, ÎN. 67^f/14. Cum aș avea atita slăbăciune să fac stăpîn mie pre slugă? (a. 1750). GCR II, 47/4. Un suflet neînduplecat care știe să sufere cu îndrăzneală lasă pocăința pe seama slăbiciunii. HELIADE, L. B. I, 48/16. Teme-te numai de relce ce însuși ți-ai uneltit din greșala sau din slăbiciunea ta. MARCOVICI, D. 16/10. El avea slăbiciunea de a se ocîrmui de cătră supușii săi. ASACHI, L. 80²/43. Conștiința îl și muștra pentru o astfel de slăbăciune. FM (1844), 140^f/25. Omul... într-atita slăbiciune are ș-atita mărime. CONACHI, P. 261. Omul să unească în sine aceste simțiminte contrarii de mărire și de slăbiciune. PELIMON, I. 11/7. Manuscriptul meu... am avut slăbiciunea de l-am lăsat să alunece sub leascurile tipografului. GHICA, C. E. II, 411. A găsit discipoli acestei școale ce a inventat slăbiciunea și sclavajul. BOLINTINEANU, O. 442. Astea toate le apropie de dinșii... Nu lumina ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina, Oboseala, slăbiciunea. EMINESCU, O. I, 136. Așa-i că ne-am incurcat în slăbiciune? CREANGĂ, O. 79. Cu toată voința lui de a-și birui slăbiciunea, nu avu mai mult succes. CARAGIALE, O. I, 63. Un joc făcut de natura cea nesfîrșită... cu slăbiciunea ființei noastre. PHILIPPIDE, P. 234. Nimic nu-i mai puternic în om ca slăbiciunea. COȘBUC, P. I, 160. E o slăbiciune care te face să rămîi în urmă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 20, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Prefectul a venit cu duhul blîndeții și cu tocmeala, semn de slăbiciune. REBREANU, R. II, 116. Ar fi o fanfaronadă dacă mi-aș ierta cea mai mică slăbiciune. GALACTON, O. A. II, 339. Nu mi-aș

fi iertat niciodată slăbiciunea asta. CAMIL PETRESCU, u. n. 134. O laerimă, plinsă numai pentru tine, e o dovadă sigură de slăbiciune. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 36. Din slăbiciune, din prietenie sau din recunoștință... îi ceda locul sau înțietatea inișiativelor. COCEA, s. II, 255. Ar trebui... să-și spun: „bravo, du-duc”... Totuși n-am s-o fac. Din slăbiciune, din vanitate. SEBASTIAN, T. 63, cf. TEODOREANU, M. III, 102. A zîmbit el singur de asemenea eres, carc-i dovedea slăbiciunea sa în acest ceas. SADOVEANU, O. XVIII, 400, cf. SCRIBAN, D. N-a sacrificial nici un mijloc intelectual... nu și-a permis nici o îngăduință și nici o slăbiciune în favoarea adversarului. RALEA, S. T. I, 38. Noua intervenție a fetei îl găsisse pe director într-un moment de slăbiciune. v. ROM. ianuarie 1954, 94. Ai fost leal, cu toată slăbiciunea ta. VINEA, L. II, 206. Am din cînd în cînd momente de slăbiciune. H. LOVINESCU, T. 326, cf. DL. În franchețea oamenilor vedea totdeauna un semn de slăbiciune. T. POPOVICI, s. 255, cf. DM. Necredința vine din slăbiciune. BARBU, PRINC. 67. Forța urii bătrînului... constă în primul rînd în slăbiciunea celorlalți, în neputința lor de a se apăra. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 194, cf. M. D. ENC., DEX.

4. Înclinație vie, însoțită de atașament și plăcere pentru obiectul studiat sau urmărit, pentru activitatea, pentru profesiunea desfășurată etc., pasiune (4); preocupare exagerată și obsedantă pentru ceva, manie (3), simpatie (1) ieșită din comun; p. ext. afecțiune sau dragoste foarte puternică pentru cineva sau ceva; (concretizat) obiectul acestora. Tu cunoști slăbiciunea doamnei B... pentru danș. NEGRUZZI, S. I, 64. Boierul n-a avut o slăbiciune serioasă pentru Maria. SION, p. 86. Am ajuns și eu ca bogătaşul sărăcil, căzut în slăbiciunea de a nu mai vorbi decît de pierdutele averi. GANE, N. III, 27. Mama, în slăbiciunea ei pentru mine, ajunsese a crede că am să ies un al doilea Cucuzel. CREANGĂ, A. 12. Îi plăcea moșneagului să aibă tot iepă tinere și curățele: asta era slăbiciunea lui. id. p. 106. Asta era slăbiciunea lui... să-și citească articolul înaintea de a-l trimite la tipar. VLAHUȚĂ, O. A. III, 25. În afară de această nevinovată slăbiciune, mai rar om de ispravă... ca Conu Costache. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 270. Slăbiciunea lui spre poezie îl împinsese să se însoare c-o fată săracă. AGÎRBICEANU, A. 123. Avea badea Pavel și o mare slăbiciune pentru dulceața colindelor și... a vinului fierț, pipărat și indulcit. id. s. 188. Lucruri pentru care, întotdeauna, am avut o grozav de mare slăbiciune. HOGAȘ, DR. I, 282. Cunos-cînd slăbiciunea femeilor pentru Paul Bourget, i l-am amintit. IBRĂILEANU, A. 63, cf. RESMERTĂ, D., CADE. Un vals care era una din slăbiciunile lui. M. I. CARAGIALE, C. 9. M-am muștrat pentru slăbiciunea ce-am avut de asemenea ființe. id. ib. 33. O slăbiciune avea domnu... : leandrii. BASSARABESCU, V. 53. Femeile au fost slăbiciunea lui. REBREANU, N. 129. S-a îndreptat voioasă spre cealaltă stradă unde se afla casa lui Scarlat Buluș, slăbiciunea ei cea mare. C. PETRESCU, O. P. II, 36. Mîncarea de iepure e slăbiciunea mea. BRĂTESCU, O. A. I, 16. Imaginația a fost totdeauna partea mea cea mai tare și o slăbiciune pe care am cultivat-o cu îngrijire. COCEA, S. I, 3. Îi rămăsese doar slăbiciunea pentru poezia lui Bacovia. VLASIU, D. 290. Nu cantitatea cadourilor o tulbura, ci meticuloasa memorie a Olgușei pentru toate slăbiciunile și preferințele ei. TEODOREANU, M. III, 255. Prea frumoasa mea soră are la rîndul ei slăbiciune pentru fratele ei geamăn. SADOVEANU, O. XV, 130, cf. SCRIBAN, D. Căpeleniile Eteriei, care-l cunoșteau, sperau că, explozînd slăbiciunea lui pentru greci, vor putea să-l aragă în mișcarea lor. OȘTEA, T. V. 124. Sub înfățișarea-i mansuetă și suavă se ascundea slăbiciunea de a fi cunoscut și tratat ca principe. CĂLINESCU, S. 8. Berea îmi făcea rău și nu înțelegeam slăbiciunea celor mari pentru astă amăreală. BLAGA, H. 6. Se mai deducise, e adevărat, și la alte slăbiciuni... Mărunte și nevinovate. C. PETRESCU, A. R. 104. Acest aștor este una din slăbiciunile melc. STANCU, R. A. V, 299. Știu de slăbiciunea surorii sale

pentru Silion. VINEA, L. I, 40. N-a avut niciodată o slăbiciune deosebită pentru amintirile din copilărie. GALAN, Z. R. 8, cf. DL. Mi-am dat seama... că îi eram străini... slăbiciunea ei fiind doctorul Munteanu. PRÉDA, R. 53, cf. DM. Asta a fost slăbiciunea lui... să găsească o justificare la orișice lucru. LĂNGRĂNAN, C. II, 159. Poate că i-aș fi iertat-o dacă ar fi fost slăbiciune de femeie lînă. DEMETRIUS, S. 29. Marea mea slăbiciune rămîne Mozart. CONTEMP. 1969, nr. 1 178, 7/3, cf. M. D. ENC., DEX.

5. (La pl.) Scădere morală, căreia nu-i poți rezista; p. ext. deprindere rea, cusur, defect, me-teah nă (3), nărav (2), patimă (4), păcat² (2), (livresc) pasiune (5), racilă (1), tară² (2), viciu, (popular și familiar) beteșug, boală, hibă, (învechit) răutate (2), (regional) mada (I 3), năravie (2), parfie (1), teah nă (2); (învechit) slăbie¹ (3). Iată, fraților, după mai mare parte cum sintem sau din slăbiciunile noastre sau din neștiințe sau din iubirea preste măsură singură de sine. TICHINDEAL, F. 76/12. Căci oricare nu și-au cunoscut slăbiciunile și repezi-ciunea potimilor sale nu este încă înțelept. FLEȘOIANU, T. I, 27/30. Să va uni în slăbiciuni și va petrece multumit cursul vieții sale. FM (1834), 276²/31. Judecînd... că și domniilor au slăbiciunile lor ca și ceilalți oameni. NEGRUZZI, S. I, 185. Cu toate acestea-ș-au-avuse și el slăbiciunile lui de om. PELIMON, I. 202/14. Infirmități și slăbiciuni strîns legate de calitatea de proprietar de pămînt. GHICA, C. E. I, 208. Greaca se hotărî să dea asaltul; ea începu de la una din cele mai mari slăbiciuni ale ciocoilor, adecă de la mindric. FILIMON, O. I, 132. Voi negustori din țară, cu mari pretențiuni De patrioși, vă credeți doar fără slăbiciuni? BOLINTINEANU, O. 144. În teză generală, făcînd partea slăbiciunilor omenesți, să nu uităm că năravul din fire nu are lecuire. ODOBESCU, S. III, 48. Slăbiciunile omenesți [sînt] aceleași peste tot locul. VLAHUȚĂ, O. A. 210. Astfel de slăbiciuni s-au mai întîlnit și la alții. IONESCURION, S. 219. În cercetarea propriilor sale slăbiciuni, îi apără deodată obrazul rotund al Aniei. D. ZAMFIRESCU, R. 50. Din slăbiciunile și necunoscutele unora... se va alcătui mîne prototipul. ANGHEL, PR. 68. Cel așteptat e Mișu, favoritul tatălui, asemenea lui prin... toate însușirile și toate slăbiciunile. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 124. Am și eu, ca toată lumea, slăbiciunile mele. HOGAȘ, DR. I, 316. Slăbiciunile acestea să ne fie trecute cu vederea. REBREANU, P. S. 54. Vai! nu există om fără slăbiciuni. IBRĂILEANU, A. 40, cf. CADE. Îngăduială pentru slăbiciunile omenesți de cari arăta a fi cu totul străin. M. I. CARAGIALE, C. 13. Știrile bune îl făceau mai clement cu slăbiciunile allora. C. PETRESCU, C. V. 13. Rar pictor care să cunoască mai exact altele din slăbiciunile noastre. OPRESCU, S. 98. Nimic nu-l face mai șovăitor și mai stingaci... ca titlurile de doctor și profesor, adresate în gura mare, ca o introducere la slăbiciuni și vanități. ARGHEZI, B. 57. Zgîrcenia e doar o slăbiciune, alterînd mai mult sau mai puțin complexitatea morală a unui individ. CĂLINESCU, C. O. 170. Petrarca remarcă în el slăbiciuni omenesți condamnabile. VIANU, L. U. 21. Un om căruia îi cunoști patimile ori slăbiciunile îl poți educa ori întrebuișa. RALEA, S. T. III, 263. Mindria nu-i îngădui să-și recunoască slăbiciunile. STANCU, R. A. III, 362. Avea omul o slăbiciune pe care întotdeauna și-a trecut-o cu vederea. v. ROM. martie 1953, 253. Cînd îi ascunzi slăbiciunile, ești ridicul. VINEA, L. I, 110. Do-vedea... dispreț față de slăbiciunile omenesți. VORNIC, P. 151, cf. DL. Descoperirea în cunoscuți... anumite trăsături care-i făceau puțin ridicoli, le privea slăbiciunile amuzat, cu o ascunsă satisfacție. T. POPOVICI, S. 186, cf. DM. Cunoaște bine slăbiciunile oamenilor. IST. LIT. ROM. II, 348. Am greși însă grav dacă nu i-am vedea slăbiciunile. CINEMA, 1968, nr. 7, II. Nu ne place să recunoaștem în ceilalți calitățile noastre, ci numai slăbiciunile. T. ianuarie 1969, 25. Există slăbiciuni de care nu ne place să facem haz și să le biciuim după un

anumit timp. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 29/1, cf. M. D. ENC., DEX.

6. Starea sau însușirea de a fi lipsit de calitate, de valoare, de însemnătate sau de a avea valoare, însemnătate redusă; faptul de a nu corespunde, de a avea o activitate nesatisfăcătoare din cauza lipsei de pregătire, de pricepere, de aptitudini, în competență, necompetență, nepregătire, neprețiere (2); lipsă de talent; faptul de a deveni (mai) slab (6); (învechit, rar) slabul, v. slab (6). Căci îmi cunosc slăbiciune, cum și a minții puteri, Nu-ți făgăduiesc să-ți dau lucru vrednic de videri (inceputul sec. XIX). CAT. MAN. II, 277. Slăbiciunea actorilor de strînsură. NEGRUZZI, S. I, 341. Talentul parlamentar... fine loc de orice altă facultate, acoperă ignoranța, slăbiciunea, erorile cele mai grave. GHICA, C. E. II, 370. Grozavă e slăbiciunea limbistului criticat de d. Grădișteanu. MAIORESCU, CRITICE, 191. Rîma pentru rîmă e un vădit semn de slăbiciune. VLAHUȚĂ, S. A. II, 491. Slăbiciunea literaturii noastre în multe părți vine, mi se pare, de acolo, că am rămas... prea străini de ce au produs de seamă alte literaturi. în PLR II, 97. Se va reexamina întreg patrimoniul literar lăsat nouă de înaintași... arătîndu-i-se, acolo unde ele apar, slăbiciunile și pornirile retrograde. în PLR II, 656. Nu e o carte fără scăderi, și, dacă începem să-i indicăm întii slăbiciunile, n-o facem decît din dorința de a vedea foarte curînd un scriitor stăpin... pe imbelșugatele sale însușiri. CONSTANTINESCU, S. II, 261, cf. DL, DM, DEX.

7. (Învechit) Situație inferioară, precară din punct de vedere economic, politic, militar etc. a unei țări, a unei forme de guvernămînt, a unui popor etc. Ca niște blăstămași au adus crăiea lezească în slăbăciune. URECHE, LET. I, 129/43. Ce de slăbăciune mare n-am avut puteare cu alta, fără numai cu rugăciune pentru sănătatea mării tale și a scaunului slăvit (a. 1683). GCR I, 269/4. De atunci au rămas fara la mare slăbăciune. N. COSTIN, LET. II, 13/25. Dacă... se va întîmpla a se preface această de acuma bunăstare a țării în sărăcie și slăbăciune (a. 1804). URICARIUL, I, 30. Văzînd ei mai în urmă slăbăciunea avarilor, au pus stăpînire pe Transilvania și o parte din Ungaria. FM (1842), 98¹/11. Provinciile anezate îi fac slăbăciune. GHICA, C. E. II, 486. În așa stare de... slăbăciune sau de nepăsare se afla Europa față de împărăția mahomedană. XENOPOL, I R. IV, 54. Nesiguranța și slăbăciunea acestei țări. IORGA, C. I. II, 92.

8. (Învechit) Sărăcie (3). Rămînd acest Petre diiacu la slăbăciune [a vîndut moșia] (a. 1761). ȘTEFANELLI, D. C. 61. De va rămînea vreun meșter de-al lor la slăbăciune și sărăcie... dintr-acei bani să-i slujească cu ceea ce va fi cu cale (a. 1824). DOC. EC. 312 ♦ (Învechit, rar) Sărăcie (6). Se poate prezice sigur că, cu toată slăbăciunea mijloacelor bănești, biblioteca va căpăta o întîndere potrivită. FM (1845), 129²/39. ♦ Prejudiciu (1). Cu aceasta, nu pușină slăbăciune și dărpănare să aduce județelor (a. 1811). DOC. EC. 118.

9. (Învechit, rar) Acțiunea de a fi lăsat (mai) liber din legături; p. ext. (rar) eliberare. Deaci dzise sutașului se străjuiască Pavelu și se aibă slăbăciunri (să-l slăbească de in legături N. TEST. 1648) și nece urul se nu apere de ai lui. COD. VOR². 32^r/2.

II. (Prin Olt.; în opoziție cu țările III 3; în forma zăbăciune) Apă fără sodă caustică care se adaugă la prepararea săpunului de casă în timpul fierberii alternativ cu apă cu sodă caustică. Cf. GL. OLT. Pui și din țărime o trucaă și din zăbăciune din apa, știi, care n-are sodă-n ia. ib.

— Pl.: slăbăciuni. — Și: (învechit și regional) slăbăciune, (regional) slăbăciune s. f.

— Slăbi + suf. -iciune.

SLĂBIE¹ s. f. 1. (Învechit și popular) Slăbăciune (2). După aceea-i vîndecă slăbița trupului și-i zise:

„ia-ți patul“. CORESI, EV. 58, cf. ANON. CAR. Simfea parcă se învîrte lumea cu el, îl apuca un fel de slăbie. F (1888), 278. Dar simt, de slabiile vîrstei, Singele scurs și puterile-n trupul cel veșted topite. COȘBUC, AE. 93. A fost odală un vîntor, ajuns la bătrîneță și slăbie... nu mai avea putere. SADOVEANU, O. XVI, 261. De foame o apucară slăbiile, se clătîna și toate vedeniile începură să joace împrejurul ei. T. PÔPOVICI, SE. 568. Părintele ei... încercat de bătrîneță și slăbie. MARIAN, T. 272. Cînd cineva e bolnav... are vîrsături și o slăbie în toț trupul. ȘEZ. I, 15. V-aș da mulți galbeni pe el Ca să mi-l fac diecel, Că la vreme de slăbie N-arc nime să mă ție Și mi-o fi spre-ajutorie. CĂTANĂ, B. 136. Bătrînețe cu slăbghie, Ce mî-aș căzut silă mîie? ARH. FOLK. 169, cf. ALR II/I MN 50, 2 273/362, A V 7, 15. ♦ (Regional) Anemie (Pîrteștii de Jos — Gura Humorului). Cf. LEXIC REG. II, 117.

2. (Învechit) Slăbăciune (3). A fireei sufletului țarie și a simțituriei și a cugetului cade-ne-se noao a pleca derept dragostea lui Hristos, însă tare, nu cu slăbie. CORESI, EV. 390.

3. (Învechit, rar) Slăbăciune (5). Și tu ai fi ajuns altul dacă n-ai fi urmat ochiul spiritului tău numai cu ochiaua slăbiilor omenesti. CONV. LIT. II, 13.

4. (Regional) Sărăcie (3). Vreme de slăbie. T. PAPA-HAGI, M. 232, cf. ARH. OLT. III, 384.

— Pl.: (rar) slăbii.

— Slab + suf. -ie.

SLĂBIE² s. f. 1. (Prin Ban.; la animale) Parte moale și scobită a corpului, cuprînsă între ultima coastă și osul soldului; (popular) desert, (regional) burduhan, flăminzare, slabină (1), slabiță. Cf. ALR I 1 085/9, 12, 26, 79.

2. (Prin Ban.; la oameni) Șold¹ (2). Cf. JAHRESBER. III, 326, DR. V, 308, ALR II/I MN 41, 2 221/27, ALRM II/I h 125/27.

3. (Regional; la oameni; la pl.) Abdomen (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALR II/I h 61/2.

— Pl.: slăbii.

— Slab + suf. -ie. Cf. slabină, slabiță.

SLĂBIME s. f. (Învechit) Slăbăciune (2). Ne aflăm... aice la mînăstire la Pecersca, în cealu călugărilor, cu slăbimea bătrînețelor trîind (a. 1722). IORGA, S. D. XVI, 109, cf. SFC I, 75, III, 170.

— Slab + suf. -ime.

SLĂBÎNĂ s. f. v. slabină.

SLĂBIRE s. f. Acțiunea de a (s) slăbi și rezultatul ei.

1. Starea sau însușirea de a fi lipsit de un strat (consistent) de grăsime (sau de carne) ca urmare a unei boli, a bătrîneții, a alimentației etc.; faptul de a pierde din greutatea corpului; faptul de a deveni (mai) slab (1); jigăreală, slăbăciune (2), (regional) slăbătate. Cf. slăbi (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., ALEXI, W., DL, DM. Slăbirea este considerată ușoară dacă nu depășește 20% din greutatea normală. ABC SĂN. 336, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Stare (temporară sau permanentă) de pierdere a forței, a vîgoriei, a capacității de rezistență la efort (fizic) și la boli, jigăreală, șubrezenie, (livresc) debilitate, (regional) becinsnicie; p. ext. (mai ales la pl.) suferință fizică; spec. (rar) boală; faptul de a deveni (mai) slab (2); slăbăciune, (2), (rar) slăbănogeață (2), (învechit și popular) slăbie¹ (2), (învechit) slăbănogire (2), slăbănogire (2), slăbime, (regional) slăbeală, slăbeață. V. sfîrșeală. Cf. slăbi (2). Boala amu iaste în multă vreme chinuitoare, iară betejala în pușinea vreme e slăbire trupului. CORESI, EV. 211. Nici vremea ce grăbește, nici

slăbirea puterilor tale nu pot să-mi dea vreo nădejde. HELIADE, L. B. I, 54/10, cf. DS, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. Acele propuneri de împăcare dovedesc slăbirea lui și puterea noastră. RUSSO, s. 324. Orbit de cea chiuă slăbire a protivnicului său, început prințul Orlando lupă. FM. (1842), 135²/31. Imperiul Roman simfea slăbirea sa, dar nu vroia să o mărturisească. XENOPOL, I. R. I, 219. Afirmarea elementelor divergente poate fi o slăbire pentru ființa unui popor. în PLR II, 373. Unul și același sat avea mai mulți stăpîni, fapt care ducea la o slăbire a puterii acestora. IORDAN, T. 156. Răscoala lui Tudor... a dus toți la slăbirea puterii turcești, la cîștigarea unor avantaje de ordin politic. COTEANU, R. L. 48. ♦ Încetare a funcționării normale a unui organ, a unei părți a corpului, a unei facultăți fizice, psihice etc.; Cf. slăbi (2). Pricina... slăbirii stomacului izvorăște din mîncare și băutură peste măsură. DESCR. AȘEZ. 94/11. Slăbirea ochilor se tîmăduiește... prin cirpe udate ce se leagă la ochi. ib. 132/12. Degenerarea organismului se manifestă... prin slăbirea oricărui organ. CONTA, O. F. 235, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Pierdere a tăriei (III 1), a amplitudinii, a ritmului, a gravității etc. sau faptul de a deveni (mai) slab (8), alinare, astîmpărare, calmare, domolire, imblinzire, îndulcire, înmuiere, moderare, moderație (2), ponderație (2), potolire, temperare, (învechit) potolit, slobozire (I 5), (învechit, rar) potolitură, (regional) potoleală (1); faptul de a deveni mai puțin intens, mai puțin viu, mai puțin concentrat sau faptul de a deveni (mai) slab (9, 10, 11), atenuare, descreștere, diminuare, imputinare, micșorare (IV), potolire, reducere (II 1), reducere (1), scădere (5). Cf. slăbi (3). Iunie 16... fulgere și trăsnete cu slăbire a căldurii (a. 1695). FN 60. Crizisul cel primejdios de boală rea și grea se călăuzește cu prea mici slăbiri ale furiei. EPISCUPESCU, PRACTICA, 117/27. Slăbirea gustului citirei, care de cîțiva ani merge retrogradînd, este o mîhnitoare privesc pentru toți aceia care iubesc și cultivează literatura (a. 1847). PLR I, 113. Nu contribuie în nici un mod la întărirea sau slăbirea criticii făcute. MAIORESCU, CRITICE, 194. Creșterea și descreșterea unei forme... nu este altceva decît întărirea și slăbirea echilibrului principal. CONTA, O. F. 165. Hăciucul, opiul aduc... o slăbire colosală a voinței. BACALBAȘA, S. A. II, 35, cf. PHILIPPIDE, P. 134. Lipitorile încă sînt bune pentru slăbirea jungăului. N. LEON, MED. 96. În unele popoare îmbătrînile, scăzute ca însușiri... se vede de către cugătători slăbirea și stringerea ideilor conducătoare. IORGA, C. I. II, 50. Ceea ce la copil este normal... la adultul care nu se poate stăpîni să nu imite este semn de slăbire a personalității. IBRĂILEANU, în PLR II, 330. Slăbirea autorității, surparea instituțiilor ameninșau să dărîme civilizația greco-latină. SADOVEANU, O. XIX, 402. Procesul de slăbire a înfelesului origîna malitios a continuat să se adincească. IORDAN, STYL. 41. O dată cu slăbirea artei clasice începe să ia naștere... așa-zisa artă creștină primitivă. OPRESCU, A. M. 56. O dată cu slăbirea interesului pentru creațiile de cultură ale antichității se produc ruinarea și dispariția vechilor monumente. VIANU, L. U. 10, cf. DL. Au dat dovadă de slăbire a spiritului de partid. PREDĂ, R. 59, cf. DM. Slăbirea sensului lexical al semiauziliarului. L. ROM. 1967, 302, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Proces chimic de corectare a imaginii fotografice prin îndepărtarea unei cantități din argintul care formează imaginea negativă sau pozitivă, cu ajutorul unor soluții speciale. Cf. LRR². ♦ (Med; învechit) Diastolă. Aceste mișcări ale inimii, adică slăbirea și strînsarea ei, s-au numit diastolă și sistolă. KRETZULESCU, A. 359/8. ♦ (Învechit, rar; calc după v. sl. wca45a, wca45a(ñt)) Iertare. Cf. ST. LEX. 168V/1.

4. (Regional) Numele unei boli nedefinite mai de aproape, care se tratează cu planta slăbănog. Cf. BUJOREAN, B. L. 237.

— Pl.: (rar) slăbiri.

— V. slăbi.

SLĂBIT, -Ă adj. 1. (Despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia etc.; în opoziție cu gras, îngrășat) Care este lipsit de un strat (consistent) de grăsime (sau de carne) sub piele, osos, slab (1), slăbănog (I 3), supt, uscat, uscățiv, (rar) slăbănogit (4), tras³ (IV), uscăcios, (popular) pierit (I 2), pițigăiat (2), (învechit și regional) mișel (3), mîrșav (1), searbăd¹ (I 1), sec (I 3), secățiu, secățiv, secău (1), slăbicios (1), (regional) mîrșav (2), mîrșeav, mîrșed (3), sfoiegit (2), sighinaș (1), zălezit; care a pierdut din greutate. V. costeliv, scheletic (1). Cf. slăbi (1). Văzu un băiat cu fața ovală, palidă, cam slăbită. EMINESCU, P. L. 63. Sub un zăplaz S-a pus, înmormîntînd în palme-i Slăbitul său obraz. COȘBUC, P. I, 102. Venise în permisie de la școala militară... slăbit, timid și taciturn. TEODOREANU, M. III, 19. Copila era arsă de soare și slăbită. SADOVEANU, O. XVII, 286, cf. DL, DM. Parcă se împușinase, hainele ascundeau un trup slăbit, sacoul îi aluneca. BARBU, Ș. N. II, 39, cf. ABC. SĂN. 336, M. D. ENC., DEX.

2. (Despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia etc.; în opoziție cu puternic I 2, tare A II 1, întărit) Care este (din constituție) lipsit de vitalitate ori de putere sau care este lipsit de rezistență la efort (fizic) și la boli; debil; delicat, firav, fragil, gingaș, neputincios (1), nevolnic (3), plăpînd (1), slab (2), slăbănog (I 2), șubred (1), șubrezit, (rar) slăbănogit (2), (popular) becisnic, nevoiaș (2), (popular și familiar) jigărit, (învechit și regional) mîrșav (1), rău (A II 2), (învechit) nemernic (2), neputernic, neputinte, ticălos (2), (învechit, rar) slăbănos, (regional) gubav, moringlav (1), puhav (1), șistav. Cf. slăbi (2). Micile înrîuriri... vin în ajutorul forțelor slăbite..., servesc a prelungi viața. CONTA, O. F. 226. Moșnegi slăbiți, ce scris aveau pe frunte Zădărnicia pletelor cărunte. GOGA, POEZII, 79. Era scuturat de friguri și se găsea atît de slăbit, că nu se putuse hotărî să-și urmeze tovarășii. CHIRIȚESCU, GR. 53. Se dă jos din pat ceva mai slăbită, dar sănătoasă. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 43, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit, rar) Paralizat (1). Sluga mea răsturnat iaste în casă, slăbit și iute muncit. GORESI, EV. 226. ♦ (Despre organe ale corpului omenesc, despre facultăți fizice, psihice etc.) Care nu (mai) funcționează normal (1) (din naștere, din cauza unei boli, de bătrînețe etc.); slab (2). Un fel de foc nestins îi cultreieră... toți mușchii și toate vinele lui cele slăbite. EMINESCU, N. 10. Ștefan Vodă era gitul, lăsînd în urmă o femeie cu mintea slăbită. IORGA, C. I. I, 100. Avea vederea slăbită de tot, nu putea citi. C. PETRESCU, I. II, 95, cf. DL, DM. Bărbați ce vor fi zăcut prin lazarete și șanșuri, acum cu mintea slăbită. BARBU, PRINC. 28, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Despre fenomene sau procese naturale, despre stări, senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor, despre abstracte etc.; în opoziție cu crescut, întărit) Care și-a pierdut din tărie (III 1), din amploare, din ritm, din gravitate etc. sau care a devenit (mai) slab (8), alinat, astîmpărat, calmat, domolit, imblinzit, îndulcit, înmuiat, moderat (I 2), potolit² (1), temperat (2); care a devenit mai puțin intens, mai puțin viu, mai puțin concentrat etc. ori care a devenit (mai) slab (9, 10, 11), atenuat, descreșcut, diminuat, imputinat, micșorat (II), potolit² (2), scăzut (3), temperat (1); sleit² (8). Cf. slăbi (3). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. (Despre obiecte care leagă, care string etc. ceva pentru a-l fixa, a-l imobiliza sau despre legături, strînsori etc. care fixează, imobilizează etc. ceva;

în opoziție cu strîns, încordat, întărit, întîns) Care este mai puțin strîns sau mai puțin încordat (permițînd o anumită libertate de mișcare), des-tîns, lărgit, relaxat, (învechit și popular) slobozit² (1 5); (despre oameni legați strîns sau despre părți ale corpului lor legate strîns) Care este legat (mai) liber; p. ext. (rar) eliberat. Cf. slăbi (4). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. (Regional; despre construcții, despre obiecte etc. sau despre părți ale lor; în opoziție cu întărit). Șubrezit; stricat. Cf. slăbi (5). Cf. ȘEZ. II, 126, II, 87.

- Pl.: slăbiți, -te.

- V. slăbi.

SLĂBITOR, -OARE adj., s. n. 1. Adj. (Învechit) Care slăbește (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, c.

2. Adj. (Med.; învechit; despre medicamente, tratamente sau despre efectele lor) Atonic. În partea cea de cunoștința și de vindecarea boalelor... are doctorul... doaua metoade, unul... este slăbitor și altul întăritor de puleri. PISCUPESCU, o. 229/3. Această desfrinare revarsă unul prea singular efect slăbitor asupra stomahului. VASICI, M. II, 12/1. Boalele stenice (suferte) zic să se vindece cu doftorii întăritoare (tonice), iară cele astenice (nesuferite) cu doftorii slăbitoare (atonice). CORNEA, E. I, 185/1. Nu trebuie să prescriem acești om un regim întăritor, ci slăbitor. CONTA, O. F. 218.

3. S. n. Soluție sau amestec de soluții care se întrebuințează pentru reducerea densității imaginii foto grafice. Cf. LTR².

- Pl.: slăbitori, -e.

- Slăbi + suf. -tor.

SLĂBITURĂ s. f. v. slăbătură.

SLĂBÎU, -IE adj. (Rare; despre oameni) Care este (cam) slab (2). Acest Basarab Laiotă era ajuns la bătrîneță și slăbiu. SADOVEANU, O. XIII, 512.

- Pl.: slăbii.

- Slab + suf. -iu.

SLĂBONEL adj. (Prin Ban.; despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia; în opoziție cu grăsuț) Slăbuț (1). Că mi-i murgu slăbonel, Nu poate duce doi pră el. ARH. OLT. III, 384.

- Pl.: slăbonei.

- De la slab.

SLĂBONÓG, -OAGĂ adj. v. slăbănog.

SLĂBONOGÍ vb. IV v. slăbănogi.

SLĂBOTEÁN, -Ă adj. (Prin nord-vestul Transilv. și prin Maram.; despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia; în opoziție cu grăsuț) Slăbuț (1); p. ext. bolnăvicios. Cf. PASCU, s. 305, CANDREA, T. O. 52, CADE, CABA, SĂL. 92, ALR II/1 h 84/349.

- Pl.: slăboteni, -e. - Și: selăboteán, -ă adj. ALR II/1 h 124/284.

- Slab + suf. -otean.

SLĂBȘÓR, -OĂRĂ adj. v. slăbușor.

SLABŪC, -Ă adj. (Regional; despre oameni ori despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia, în opoziție cu grăsuț) Slăbuț (2) (Borșa). Cf. ALR II/1 h 82/362.

- Pl.: slăbuci, -ce.

- Slab + suf. -uc.

SLĂBULEĂC adj. (Regional; despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia, în opoziție cu grăsuț) Slăbuț (1) (Fundătura - Gherla). Cf. ALR I 1156/255. On cite slăbuleac. ib.

- Cf. slăbulean.

SLĂBULEÁN, -Ă adj. (Prin Transilv.; despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia; în opoziție cu grăsuț) Slăbuț (1). *Sîni slăbuleni ortacii mei, își gîndea el, dar tăcu pînă să-i vină rîndul. RETEGANUL, ap. CADE. Îi cam slăbulean copilul dumitale. MAT. DIALECT. I, 92.*

- Pl.: slăbuleni, -e. - Și: selăbuleán, -ă adj.

- Slab + suf. -ulean.

SLĂBULÉT, -EĂȚĂ adj. (Învechit și regional; despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia; în opoziție cu grăsuț) Slăbuț (1). Cf. I. GOLESCU, c. Ce mă îi închis d-un an Pentru-un minzoc de cirlan Că a fost cam slăbuleț Și l-am vindut fără pref. FOLC. OLT - MUNT. II, 395.

- Pl.: slăbuleți, -ce.

- Slab + suf. -uleț.

SLĂBURÍU, -IE adj. (Regional; despre oameni) 1. Bolnăvicios (Rășinari - Cîsnădie). Cf. COMAN, GL.

2. Pipernicit (Rășinari - Cîsnădie). Cf. COMAN, GL.

- Pl.: slăburii.

- Slab + suf. -uriu.

SLĂBUȘÓR, -OĂRĂ adj. (Învechit și popular; despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia; în opoziție cu grăsuț) Slăbuț (1). Cf. I. GOLESCU, c. *Îs mititel și slăbușor și mă hrănesc cu sînge de om (Tîntarul). PASCU, c. 201.*

- Pl.: slăbușori, -oare. - Și: (învechit) slăbășór, -oără (POLIZU), slăbșór, -oără (I. GOLESCU, c.) adj.

- Slab + suf. -ușor.

SLĂBŪȚ, -Ă adj. Diminutiv al lui slab.

1. (Despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia; în opoziție cu grăsuț) Cf. slab (1). *Era slăbuț de trup cumpătat în trai. CARAGIALE, O. II, 285. Dan, slăbuț, blajin, sficioș cu lumea, pururea gînditor. VLAHUȚĂ, D. 45. Slăbuț cum era, galben..., s-a așezat într-un colț. BACALBAȘA, S. A. I, 141. Acolo, un broscoi de băteș slăbuț, cu părul cînepiu. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 24. Advocatul Albescu era înalt, slăbuț, cu ochii de-un albastru șters. AGÎRBICEANU, A. 122, cf. CADE. Măi băiete, de asta ești slăbuț; spune lui tată-lău... că-i apuca vrun bețug. MIRONESCU, S. 78. Abia se ține pe picioarele slăbuțe ca un fum de vreascuri. TEODOREANU, C. B. 120. Zări... o fată slăbuță cu o nuia, cam sărăcuță la straie. CĂLINESCU, C. O. 16. Mama... era înaltă, palidă și foarte slăbuță. BLAGA, H. 63. E cam slăbuț, tare negricios, cu ochi mari și căpșorul lunguieș. CAMIL PETRESCU, O. I, 11. E o fetiță slăbuță de nouă-zece ani. H. LOVINESCU, T. 91, cf. DL. Era și urîcică și slăbuță... hainele stăteau rău pe ea. PREDĂ, R. 76, cf. DM. Un ficior lînr și slăbuț o ascultă tot ce i-am spus eu. LĂNCRĂN-JAN, C. II, 133, cf. DEX. Cine slăbuț. ALR I 1156/836.*

2. (Despre oameni sau despre animale, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia etc.) Cf. slab (2). *Îmbrățișînd cu minușele ceale slăbuțe a lui. ȚICHINDEAL, F. 38/21. Într-a sale mîini slăbuțe ține-a pămîntului sorfi. POGOR. HENR. 168/7. În fiecare un merge la Bălcești cite o lună, ca să se întremeze, că*

e cam slăbuță. CAMIL PETRESCU, O. I, 269. *Uitându-se amărît cînd la cafăr, cînd la calul slăbuț.* TUDORAN, P. 13, cf. DM, DEX. *Om slăbuț*, ALR I 1 557/259, cf. ib. 1 557/880, ALR II/1 h 82. ♦ (Despre organe ale corpului omenesc, despre facultăți fizice, psihice etc.) Care nu prea funcționează normal. Cf. s l a b (2). *Trupul copilăresc are și slăbuțe organe mistuitoare.* VASICI, M. II, 102/11.

3. (Despre construcții, clădiri etc.) Cf. s l a b (4). Cf. DM, DEX. *Ei ar fi ajuns la locul cătră care călătoriau, ... intrară într-o crîsmă slăbuță, acolo ia el o chiliuță.* RETEGANUL, P. II, 19.

4. (Mai ales despre creații sau despre manifestări ale spiritului) Cf. s l a b (6). *Oare nu vom afla tipărite poeziile cu sutele, bune și mai ales slăbuțe fără osebite.* FM (1844), 201²/27. „Tîlharii“ lui Schiller sînt o piesă cam prea slăbuță. CARAGIALE, O. III, 50. *Textul era destul de slăbuț... dar melodia ... imprumuta vibrații adinci fiecărui cuvînt.* AGÎRBICEANU, A. 157. *Aici îndemînările lui... sînt mai slăbuțe.* C. PETRESCU, A. R. 103, cf. DM, DEX. ♦ (Rare; despre așezări sau colecții de obiecte, despre ținuturi, teritorii etc.) Sărăcacios (2). *Vei căpăta... și parohia, dacă nu una chiar de frunte, de bună seamă nici una dintre cele mai slăbuțe.* F (1891), 317. ♦ (Despre îmbrăcăminte) Sărăcacios (3). Cf. DL. ♦ (Adverbial) *S-ar fi sfiit să meargă... la vreun restaurant mare îmbrăcat slăbuț, cum era acum.* REBREANU, R. I, 22. ♦ (Despre elevi sau studenți) Care nu este suficient pregătît. Cf. s l a b (6). *I-a mărturisit că se simte slăbuță la limba română și ar avea nevoie de o meditație serioasă.* REBREANU, R. II, 24. ♦ (Substantivat) *Îi scotea la tablă pe cei mai slăbuți, despre care era sigur că greșiseră.* POPOVICI, SE. 166.

— Pl.: slăbuți, -e.

— Slab + suf. -uț.

SLĂDĂRIE s. f. Loc, atelier, secție etc. într-o fabrică (de bere) unde se prepară sau se păstrează slădul; (regional) slădnică. *Aceste lucrări cer o dispozițiune particulară de construcțiuni, cunoscute sub numirea de slădărie.* I. IONESCU, D. 253, cf. SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, SCL 1974, 611, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: slădării.

— Slad + suf. -ărie.

SLĂDICI subst. (Învechit și regional) Greață. Cf. ANON. CAR. *I-a venit slădici de alita mîncare.* BOCEANU, GL.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

SLĂDŪN s.m. 1. (Popular) Numele mai multor specii de stejar (*Quercus*). *Poporul îi rostește... „gorune“ și „slădune“, după cum zice și „anine“ alături cu „anin“.* HEM. 1 790, cf. COLUMNA, III, 390, BRANDZA, FL. 212, ENC. ROM., BĂRCIANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., SCL 1957, 119, HRISTEA, P. E. 344. *Arborii sălbatici se numesc: corn... slădun.* H III 139. *La poala muntelui porosi cu ceata de curteni și descălecară la umbra unui slădun.* PLOPȘOR, C. 82, cf. ALR I 1 948/614, 842, LEXIC REG. 43. ♦ (Atribuire calitatea ca un adjectiv) *Obezi, tălpi de sanie... ce nu faci dintr-un fag slădun! Pe cînd dintr-un ciortac, ce s-alegi? SOVEJA, O. 113.*

2. (Ornit.; regional; în forma *slodun*) Specie de lăstun nedefinită mai îndeaproape (Bozovici — Orașița). BĂCESCU, PĂS. 156.

3. (Regional; în forma *slodun*) Epitet depreciativ pentru un om leneș (Idrici — Vaslui). Cf. COMAN, GL. *Șade ca un slodun.* id. ib.

— Pl.: slăduni. — Și: (regional) slădune, slădun (PASCU, S. 55), sledun (GRECESCU, FL. 527, BORZA, D. 143), slodun (ĐDRF), slodun, slădun (PANȚU, FL.,

CADE), sledun (RESMERIȚĂ, D.), sledun (COLUMNA, III, 390, GHEȚIE, R. M., PANȚU, FL., CADE), șlodun (ARHIVA, XXIII, 294), ștedun (DAMÉ, T. 183) s. m.

— Din bg. сладуи, scr. sladun.

SLĂDŪNE s. m. v. slădun.

SLĂHUȘIT, -Ă adj. (Regional) „Beat de cap“. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: slăhușiți, -te.

— Etimologia necunoscută.

SLĂI vb. IV v. slei.

SLĂIĂLĂ s. f. v. sleială.

SLĂINĂ s. f. v. slănină.

SLĂIRE s. f. v. sleire.

SLĂIT, -Ă adj. v. sleit².

SLĂITŪRĂ s. f. v. sleitură.

SLĂNICUL s. m. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. *Dac-ar pleca toți... nu te gîndești cin' fi-ar mai cînta de joc: bătuta... slănicu.* JIPESCU, O. 51. *La românii din toate părțile, de-ndată ce s-a săvîrșit masa de cununie, oși nuntașii se prind la joc... cu următoarele jocuri:... slănicul, sorcovățul.* SEVASTCS, N. 282. *Cînd zicea... slănicul, melodia pornea frumos, domol.* PÎRVESCU, C. 51, cf. VARONE, D. 145, H II 120, 195, 208, 320, IV 159, VII 121, 187, 407, XI 290, XII 176. *Foaie verde tiriptic, ăsta-i briu, ăsta-i slănic.* GR. S. IV, 345. *Să țuca: sirba, briu, d'-a mîna, ora, slănicu.* ib. v, 35, cf. ALR I 4 336/182.

— De la n. pr. Slănic.

SLĂNICEĂN, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a orașelor Slănic-Prahova sau Slănic-Moldova sau este originară de acolo; (la m. pl.) locuitorii orașelor Slănic-Prahova sau Slănic-Moldova.

2. Adj. Care aparține orașelor Slănic-Prahova sau Slănic-Moldova ori slănicenilor (1); privitor la Slănic-Prahova sau la Slănic-Moldova ori la slăniceni (1); originar din Slănic-Prahova sau din Slănic-Moldova. *Adunați fiind și lăcuiitorii slăniceni... toți deodată au înălțat mare glăsuire* (a. 1834). DOC. EG. 548, cf. 546.

— Pl.: slăniceni, -e.

— Slănie (n. pr.) + suf. -ean.

SLĂNICEĂSCA s. f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans (Bogza — Rîmnicu Sărat). Cf. H XII 44.

— Slănie (n. pr.) + suf. -ească.

SLĂNILĂ s. f. v. slănină.

SLĂNINĂ s. f. Strat de grăsime între șoricul și carnea porcului; p. e x t. bucată din această grăsime (împreună cu șoricul) preparată și folosită ca aliment; (regional) slană, clisă, lard, proaspătă (v. p r o a s p ă t²), sală², sigiar, șuncă. V. o s i n z ă (1). *Și nu căuta că li-i gura plină, Că poftea piapeni și slănină.* DOSOFTEI, PS. 259/20, cf. ANON. CAR. *În zeamă puind și ceapă tocată, unt proaspăt au slănină tocată.* MÎNCĂRILE, 46/18, cf. MAN. GÖTT. 11. 7 [parale] slănină (a. 1794). BUL. COM. IST. IV, 129, cf. ECONOMIA, 98/1, BUDAI-DELEANU, LEX. *Pline cămările de miare, de unt și slănină... cine din cei vii poate zeuila aceea?* TICHINDEAL, F. 141/18. *Să se puie două felii de slănină prăjite.* EPISCUPEȘCU, PRACTICA, 238/4. O

bucată de pine pe care este puștică slănină. NEGRUZZI, s. III, 204. Aștept dinaintea unui tacim parfumat cu... slănină rîncedă. GHICA, c. E. I, 245. Au amabilitatea a ne trata cu șuncă și slănină ungurească. SION, p. 300. După hrana ce să dă porcilor, să face și slănină lor. I. IONESCU, B. C. 30/8. Tușuienii veniți din Ardeal... mănîncă slănină rîncedă. CREANGĂ, A. 72. Porcul său din ogradă este mai gras, deoarece stă slănină pe dînsul de o palmă. ISPIRESCU, L. 176. Crescuți cu sacul de mălai și bucata de slănină adusă de părinți de-acasă. IORGA, P. A. II, 72. Hîrzoabe cu păstrăvi afumați, jamboane, slănini, ghiudemuri. HOGAȘ, DR. II, 30, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Un om chincil mîncea o bucată de piine și de slănină. C. PETRESCU, C. V. 138. Pe masă erau cîteva sticle cu vin, rom, o pită rotundă, slănină afumată. VLASIU, D. 91. Să-ți taie cu cușitul o felie de piine, una de slănină și să ți le ofere. TEODOREANU, M. III, 40. Am gustat slănină creată, aruncată pe cărbuni. SADOVEANU, O. XVI, 498, cf. SCRIBAN, D. În dăsații măgarului găsindu-se... mămăligă, slănină și două tiugi Cu lapte bun. ARGHEZI, S. VII, 13, cf. DL. Țărani mînceau piine și slănină ardeiată. T. POPOVICI, S. 132, cf. DM. Se frig pe grătarul incins și urs cu pușină slănină. S. MARIN, C. B. 117, cf. M. D. ENC., DEX. Am avut șaidzăci di slanini di porc. ȘEZ. V, 63, cf. ALR II/I h 19, ALR SN IV h 1 226, ALRM SN III h 940. Ia un codru de slănină, Unge ușa la fișină. BALADE, II, 192. Puși un darab dîe slănină... Cu aia să unze dîi-a rindu pe iel. FOLC. OLT. - MUNT. I, 345. O buca d'i slănină și cu pîni. O. BÎRLEA, A. P. I, 213, cf. FOLC. MOI.D. I, 329. Mița dacă nu ajunge la slănină zice că pule. ZANNE, P. I, 550. Decit în feară streină Cu pită și cu slănină, Mai bine în satul Iău Cu malaial cît de rău. id. ib. VI, 346. Din cîne nu faci slănină. AGÎRBEANU, A. 271. ◇ (Prin nord-vestul Olt.) Slănină cu ochi = om foarte gras. Cf. MAT. DIALECT. I, 235. ◇ Ex pr. Și cu eurechiul uns, și cu slănina-n pod, se spune despre cei ce vor să aibă de toate fără să facă nici un sacrificiu. Cf. DL. Cu un ochi la slănină și cu altul la făină v. o c h i l (A I I). ◆ P. a n a l. (Familiar) Osinză (2). Ai blană groasă de slănină pe dumneata. AGÎRBEANU, A. 292, cf. RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: (rar) slănini și (regional) slănine (ALR I 743/394, 677, 760, 790, 803, 805, 986), slăninuri (ib. 743/675). - Și: (regional) slănilă (ALR SN IV h 1 126/928, ALRM SN III h 940/928), slăină (CHEST. VIII 46/2, ALR I 739/90, 109, 740/26, 109, 112, 116, 743/1, 26, 69, 75, 87, 107, 109, 112, 116, 837, 840, 842, 850, ALR SN IV h 1 126, A III 4, ALRM SN III h 940, A III 3, 13, IV 3, 5), slenină (ALR I 743/890, 898, 900; pl. și slenine ib. 743/900), sclănină (ib. 743/100, 129, 131, 249, 251, 798, 820, ALR II 3 529/250, ALR SN IV h 1 126, ALRM SN III h 940, A II 48), sclăină (ALR I 740/90, ib. 743/85), zlănină (ib. 743/582, 695, 708, 746, 748, 860, 865, 870, 878, 887, 960, ALRM SN III h 940/872, ALR SN IV h 1 126/872, ALRM SN III h 940/872; pl. zlănine ALR I 743/860, 960), zlelină (ALRM SN III h 940/886), zlenină (ALR I 743/885) s. f.

- Din v. sl.* slanina. Cf. bg. сланина, scr. slanina.

SLĂNINÓS, -OĂSĂ adj. 1. (Despre porci) Care are corpul acoperit cu slănină; (și, p. a n a l., despre oameni) foarte gras. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., DDRF. Slăninós și burtoș, cu gît de taur și capul rotund, avea niște ochi căprui. REBREANU, R. I, 11, cf. IORDAN, L. R. A. 191, SCL 1974, 611. ◆ P. e x t. (Rare; despre carnea animalelor, în special, despre carnea de măcelărie) Care are multă grăsime; foarte gras. ◆ (Învechit) Care are aspect de slănină, ca slănina. Rane sau zgaibe mici, slăninoase, ce nu vreau să se vindece. VASICI, M. II, 74/20.

2. (Rare; despre pămînturi) Argilos. Pămîntul slăninós, cu bulgări gri, izbăa cadavrele zvîrlite și îngrămădite în groapă. REBREANU, R. II, 293.

- Pl.: slăninoși, -oase.

- Slănină + suf. -os.

SLĂNINUȚĂ s. f. Diminutiv al lui slănină. Farfurii cu cocosei de șervele încingeau cu briu alb laterile cu slăninuță afumată. BRĂESCU, A. 81. Podul chiliei era plin dinadîns cu șunci, slăninușe, păstrămuri. VOICULESCU, P. I, 249, cf. DL, DM, DEX.

- Pl.: slăninușe.

- Slănină + suf. -uță.

SLĂTĂR s. m. v. zlătar.

SLĂTINEĂN, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a orașului Slatina sau este originară de acolo; (la m. pl.) locuitorii orașului Slatina. V. slătineanț, slătineancă. Cf. I. GOLESCU, C., DDRF. Trei, patru slătineni. MAT. FOLK. 388.

2. Adj. Care aparține orașului Slatina sau slătinenilor (1); privitor la Slatina sau la slătineni; originar din Slatina.

- Slatina (n. pr.) + suf. -ean.

SLĂTINEĂNCĂ s. f. Femeie care face parte din populația de bază a orașului Slatina sau este originară de acolo. V. slătinean (1). Cf. DDRF.

- Pl.: slătinece.

- Slatina (n. pr.) + suf. -eancă.

SLĂTINEĂNȚ s. m. (Prin Ban. și prin Transilv.) Bărbat care face parte din populația de bază a orașului Slatina sau este originar de acolo. V. slătinean (1). Cf. DR. VII, 161.

- Pl.: slătineanți.

- Slatina (n. pr.) + suf. -eanț.

SLĂTINÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit și regional; despre pămînt, terenuri, soluri etc.) Sărăturos (2). Cf. DDRF, ALRM SN I h 4.

- Pl.: slătinoși, -oase.

- Slatină + suf. -os.

SLĂTIOĂRA s. f. art. (Regional) Numele unei hore; melodie după care se execută această horă (Uda - Pitești). Cf. VARONE, D. 145.

- Slatina (n. pr.) + suf. -ioară.

SLĂTIOĂRĂ s. f. (Rare) Diminutiv al lui slătinean (1). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: slătioare.

- Slatină + suf. -ioară.

SLĂVÁC s. m. v. zglăvoc.

SLĂVÍ vb. IV. 1. Tran z. A exprima (prin cuvinte, prin cîntece etc.) prețuire profundă (și unanimă), ca urmare a unor mari merite, a unor calități deosebite etc., a adora, a cinsti, a elogia, a lăuda, a mări (VI 1), a preamări (2), a proslăvi (1), a da slavă (v. slavă 1), a venera, (livresc) a exalta, a glorifica, (rare) a preaslăvi, a serba, a sui în slăvi (v. sui 5), (învechit și popular) a făli, (învechit) a binecuvînta, a pohfăli, a precînta, a preainălța (2), a prealăuda, a slavoslovi, (învechit, rare) a preablagoslovi, a prearădica (2); spec. a iubi (exagerat de) mult, a adora, a diviniza, a idolatriza, a venera. Teamă-se de Dumnedzău, slăvi-l-va. PSALT. HUR. 9v/9. Cîre teamă-se de Domnul slăvește-l. PSALT. 20. Să slăvim și să mărîm iubitorul de oameni. CORESI, EV. 71. Auziră limbile și se bucurară și slăviră cuvîntul Domnului și crezură cîți era învățați. id. L. 64/1. Vor ști eghipteanii că eu

sint Domnul, cînd voi fi slăvit în Faraon. PO 225/23. Foarte să cuvine să-l slăvești [pe Dumnezeu] și să-l mărești cu glas necurmat (a. 1654). ap. TDRO. Pre Dumnezeu se cuvine să-l slăvești. NEAGOE, INV. 1/13. Cîntați cu dulceață și slăviți pre Domnul. DOSOFTEI, PS. 30/11. Voi slăvi în zioa aceeaia pămîntul Gerem. BIBLIA (1688), 44²/27. Odihnește-l unde toți să veselesc în viața ta, să slăvească a ta dumnezădirc. MOLITVENIC (sec. XVII), 311, cf. ANON. CAR. Tămăduiește neputința sufletului... ca să te slăvesc în veci. BUCV. 35^f/11. Marte... Striga la toți să creadă Că și-acu e slăvit. VĂCĂRESCUL, IST. 253. Minerva-l dojenește Și-i spune că-l slăvește. id. ib. 257. Cetate vestită... slăvită în istorie pentru negoșul ei, mai cu seamă pe mare. PLEȘOIANU, T. I, 253/18. Soțietatea epicureilor... slăvea în umbra filozofiei desmierdarea trupească. EPISCU-PESCU, PRACTICA, XII/18. Avignon singură pierdu 120 000 lăcuitoari și, între celelalte, Laura... slăvită de amorul lui Petrarce. CR (1832), 164¹/32. Lăcitorii Venii slăvesc pe înțeleptul lor monarh, carele să sirguese a ușura nenorocirile epidemiei. AR (1831), 146²/5. Cavaleri tainici cari scapă viața damei ce o slăvesc în gînd. HRISOVERGHI, A. 85/13. Mă aflam într-o grădină Cu frumoasa ce slăvesc. I. VĂCĂRESCUL, P. 169/4. Oh, amar fie, Darie! cum te slăvia toată lumea. ALEXANDRIA, 81/15. Iubitul ei cel dulce, care-n inimă-l slăvea. PANN, E. II, 147/2. De mii de milioane de ingeri heruvini, Umpluta-i cu putere, cu duh și cu izbinde Pe Duca Iudeii, ce-n tine noi slăvim. ARISTIA, S. 47/21. Eu slăvesc pe toate femeile tinere. NEGRUZZI, S. I, 38. Frumoasă copilă!... tu ești... un vis de ferici-re, un inger de slăvit! ALECSANDRI, P. I, 209. Iar deasupra tuturor va vorbi urun mititel, Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el. EMINESCU, O. I, 134. Slăvit ca și profetul eram pe acest pămînt. I. NEGRUZZI, S. II, 173. Mai avem simfire-n inimi ca-ndeajuns să te slăvim? COȘBUC, P. II, 76. Cîntec măreț ti cîntau și de-a pururi slăveau pe Apolon Izbăvitorul de rău. MURNU, I. 17. Se încinse o ciripeală generală, toți slăveau spectacolul și pe interperfe. REBREANU, I. 142, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Nu pot, maestre, nici n-am precădere Să te slăvesc așa cum se cuvine. TOPÎRCEANU, B. 90. Destul slăvirăți numai trandafirii Dormind plătîni în aurul luminii. VOICULESCU, POEZII, I, 18. Eu știu să te slăvesc cu palmele pereche. CĂLINESCU, O. II, 160. Cei ce vor și să scrie și să citească vor fi preamăriți și slăviți ca și mandarinii chinezi. RALEA, S. T. I, 145. Cîntecul poetului slăvind poporul. BOURREANU, S. P. 8, cf. DL, DM. Îl voi slăvi în cîntec cum pot slăvi doar luna. LABIȘ, P. 80. Principele nu credea în urgia dată călugărilor și nici în dreptatea oamenilor ce-l slăveau. BARBU, PRINC. 105. De la apariția volumului, numele tău e pe toate buzele... tot tineretul te slăvește. T. Iunie 1964, 39, cf. M. D. ENC., DEX. Și c-udă glăsuire îl slăviră, Toți într-o unire Îl măriră. TEODORESCU, P. P. 101. (Fig.) Tăcere! Întunec!... Trupul meu prefăcîndu-se în lărină vă va slăvi! MARCOVICI, C. 8/24. ♦ Absol. Aceia așa credea și slăvia, CORESI, EV. 212. Grei și deplin învățători așa au slăvit, CANTEMIR, IST. 334. ♦ Refl. pas. C-au datu Dumnezdu cum se de toți slăvească se Dumnezdu cu Isus Hristos. COD. VOR.² 80^f/14. Să slăvească-se cu noi numele slăvei tale (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 122/16. Dăstoinic este a-ți arăta mijloace cu care să te slăvești dă toți, să arăți și slujbă către prea Înalta Poartă. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 59. Oamenii sint feluriți în parte, cu simfirea conștiinței lor, prin care se slăvește firea omenească și se deosebete unul de altul. EPISCU-PESCU, PRACTICA, XVII/13. În acele șaptezeci de volume... se slăvește frumusețea naturii. SADOVEANU, O. XX, 125. ♦ Refl. Și acest Pezostrat iarăși numai un sector avea Întru care atunci veacul se fălea și se slăvea. PANN, E. I, 3/23. ♦ TRANZ. (RAR) A prețui (3). Toți reușcătorii lăcui-vor în focal nestinsu de veaci. Așa iaste slăvită dreapta credință creștinilor. PSALT. 337. Din toți mărinarii din împrejurime era slăvit pentru ochi, vedea la o depărtare de necrezut.

CONTEMPORANUL, IV, 46. Dar mai ales slăvite-s metalele și sarea, Cărbunele și fierul. CĂLINESCU, L. L. 19.

2. Refl. (Învechit) A-și cîștiga o mare faimă. Grăbeaște și te slăveaște. MINEIUL (1776), 8^f/8. Fiece norod pe rîndu-i pre pămînt a strălucii, Prin legi, științi, meșteșuguri, prin războaie s-a slăvit. HELIADE, O. I, 420. Acel monarh... își puse silința ca să ti mulțumească... ca printr-înșii să se slăvească la toți ceilalți împărați. GORJAN, H. IV, 11/1. ♦ TRANZ. fact. Petru cel Mare a înfrumusețat și a slăvit Rosia. CALENDARIU (1814), 101/2.

3. TRANZ. (Regional) A încinta. Cîntau păsările de te slăviau, lăcustele zbrîntiau. DELAVRANCEA, S. 27. Din ușă... te slăvea cîntecul canarilor și al prîvighetorilor. GALACTION, O. A. II, 190. Cînd vorbește, te slăvește. UDRESCU, GL. Ca un trandafir bătut, Te slăvește c-un sărut. id. ib.

4. TRANZ. (Învechit, rar) A rivni (1). Iară cea mai de pre urmă nicicum cu fizica a să amesteca poate (macar că grei și deplin învățători așa au slăvit). CANTEMIR, I. I. II, 173.

— Prez. ind.: slăvesc.

— Din slavonul СЛАВЯТИ.

SLĂVÎNĂ s. f. v. slavină.

SLĂVÎRE s. f. Faptul de a slăvi (1); exprimare (prin cuvinte, prin cîntece etc.) a prețuirii profunde (și unanime) față de cineva sau de ceva, ca urmare a unor mari merite, a unor calități deosebite etc., cinstire, elogiere, elogiu, laudă, lăudare, preamărire (1), proslăvire (1), slavă (1), (livresc) apoteoză, glorificare, (rar) apoteozare, exaltare, (învechit) pohfală, preaslăvie, preaslăvire, preaslăvit, sărbătorie (2), slavoslovie, slăvitură, (învechit, rar) pohvalenie, prealăudare, preamărire, proslăvitură. V. omagiu, omagiere, prinos (3). Pentru slăvirea acestor fapte, a dal ordin ca să se facă astăzi o serbare ostășească. CAMIL PETRESCU, O. III, 441, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: slăviri.

— V. slăvi.

SLĂVIT, -Ă adj. 1. (Adesea ca atribut al divinității, ca formulă de reverență sau ca termen de adresare) Care este vrednic să i se arate (prin cuvinte, prin cîntece etc.) prețuirea profundă (și unanimă), ca urmare a unor mari merite și a unor calități deosebite etc., adorat, cinstit, elogiat, lăudat, preamărit, preaslăvit, proslăvit², venerat, (livresc) exaltat, glorificat, (rar) serbat, (învechit și popular) fălit, mărit³ (3), (învechit) binecuvîntat, preablagoslovit, preaeîntat, preainălțat, prealăudat, prealuminat, preaseninat, proslavnic, (învechit, rar) pohvălit, (regional) prealuminos; spec. care este iubit (exagerat de) mult, adorat, divinizat, idolatrizat, venerat. Cf. slăvi (1). Bucirați în lură noao cu buciru în nărocită (slăvită n. bunănsă mnată d) dzi de sărbătoarea voastră. PSALT. 167. Tu ești Domnul... urul și slăvit în toate. ib. 329. De-reapte slăvite cuvinte... învățăm-ne. CORESI, EV. 313. Vădzum cum toate limbile... înfluresc întru cuvintele slăvite a lui Dumnezdu. pe 10/12. Se nu se ocărăscă slăvitul numele tău (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 122/20. Căci eă neamu! și despre tată și despre mumă să trage de multe împărății și d[oj]mnii, măcar că slăvit au fost, iară în cea de apoi întru boierie slujita. BIBLIA (1688), [prefață] 7/39. Pururea slăvitul... Domnul. N. COSTIN, LET. I, 105/18. Și toată prada întorcînd, cu slăvită bucurie s-au întors în Țara Ungurească. CANTEMIR, HR. 147. Să-i învețe lucruri prea slăvite și poruncă

noă și viață cerească. ANTIM, P. 2. Petrăburgul... s-au făcut de fericitul și vrednicul de slăvită pomenire împăratul Petru cel Mare. AMFILOHIE, G. 61/17. Stăvitul acela nume roman la sloveni se feacă nume de rob. MAIOR, IST. 206/18. Dupa volnicia slăvitului Divan... să mai trimiși dumneata mumbașir slujitor, a-i întoarce la locu lor (a. 1810). DOC. EC. 84. Foarte cu înțelepciune și cu dreptate grăiește slăvitul Virgilie, latinescul poetic. TICHINDEAL, F. 106/20. Aceia ce zicea din vechime: „că un tînăr persesc și un cal moldovinesc sînt mai slăviți decît toți ceilalți“. I. IONESCU, C. 90/26. Doamne al puterii, slăvit întru țările. ARISTIA, S. 47/11. Petru cel slăvit Ce din inimă norodul Bun părinte l-a numit. NEGRUZZI, S. II, 171. Idoli în Capitul slăviți. ALEXANDRESCU, M. 26. Ochiul ră-tăcește... prin stele Și-n toată steaua vede un chip gingaș, slăvit. ALECSANDRI, P. I, 133. O! zimbrule puternic! o, mult slăvite Doamne! Se poate-a ta mărire să pască pe cîmpii? id. ib. 204. N-a mai stat altul pe fața pămîntului așa de iubit, de slăvit și de puternic. CREANGĂ, P. 191. El se simte mare, slăvit, atolputernic. VLAHUȚĂ, S. A. II, 262. Ah! ibovnică slăvită, unde mai ești acum oare? COȘBUC, P. 102. Pe tatăl meu, mult iubitul-l-ai, spălare! DAVILA, V. V. 151. Atîți actori cunoscuți și slăviți de toată lumea, întru oțitea ambiții dezlănțuite. LOVINESCU, C. IV, 37. Medicul venețian... ardea... rana de la piciorul slăvitului voievod. I. BOTEZ, B. I, 65. Ea a dat ochilor mei să vadă strălucirea tronului tău și fața ta slăvită. COCEA, S. I, 340. Binecuvînta pe cea mai mare și mai slăvită doamnă a tuturor lumilor. SADOVEANU, O. XII, 32. O, Maecenas, mlădiță dintr-o slăvită boabă, Ocrotitorul meu! CĂLINESCU, O. II, 217. Acest slăvit boier a înființat școala de la Golești. CAMIL PETRESCU, O. II, 153, cf. DL, DM. Tu, slăvite, ne-ai făcut dreptate! BARBU, PRINC. 105. De bună seamă tu auzi cum bate La ușa noastră cel de neam slăvit. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 7/2, cf. M. D. ENC., DEX. Slăvită împărăteasă, Cînd ai trimbișat eu tocmai mîncam niște sărimitură de la masa lor. FUNDESCU, I. P. 126. (Figurat sau în contexte figurate) Împărat slăvit e codrul, Neamuri mii îi creșe sub poale. EMINESCU, O. I, 100. Slăvite sărimitură a vremii, De mult v-am îngropat vâlcatul. GOGA, POEZII, 12. Slăvitul zilei împărat Încel se lasă spre apus. IOSIF, V. 96. O boare răcoroasă, iscată din pajiștile înflorite... făcea și mai tare aerul ager, proaspăt și gustos al slăvitei dimineți. VOICULESCU, P. I, 122. Rabelais renunță la toate figurile slăvite ale poemelor eroice medievale. VIANU, S. 131. Slăvitele păsări subt aripi o poartă N liturgice zboruri prelungi ca viața. BLAGA, POEZII, 148. ♦ (Substantivat) Se leage împărații lor cu fieru și slăviții lor mărute lor fărecate cu fieru. PSALT. 308. ♦ (Ironic) E o saftă slăvită să știi să mîncîni o tustama fierbinte. I. BOTEZ, B. I, 25. Lăudatul și slăvitul tău văr Alexandru cu care mereu mi-ai impuial urechile. C. PETRESCU, A. R. 153. ♦ (Substantivat, f.; învechit) Minune (f). Și zise Domnul către Moisi: „Iată eu puii fie săgăduință înaintea a tot norodul tău și voui face slăvite care nu s-au făcut“. BIBLIA (1688), 64¹/48.

2. (Astăzi rar) Renumit. Oarecare bătrîn din cei slăviți i-au poprit și i-au sfătuit. AETHIOPICA, 13¹/7. Și astăzi este scriitor slăvitul Eiveri-Efendi. VĂCĂRESCU, IST. 246. Se spăimîntă dacă văzu acea slăvită bibliotecă pentru carea împărații grecilor cu milioanele au cheltuit. TICHINDEAL, F. 286/11. Va trata... înfășurarea întâmplărilor celor mai slăvite (a. 1844). PLR I, 101. Locurile acestea au văzut la luptă pe cei mai mari și mai slăviți voivozi ai noștri. VLAHUȚĂ, S. A. III, 216. Cei mai slăviți meșteri le-au împodobit și le-au zugrăvit. SADOVEANU, O. XV, 346. ♦ (Rar) Deosebit. Japinesele din Țara de Sus, dintre care nu lipsea nici una, arătau frumuseți care de care mai slăvite. SADOVEANU, O. XV, 513.

- Pl.: slăviți, -te.

- V. slăvi.

SLĂVITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Învechit) Lăudător; p. e. x. t. închinător; adorator. Cf. slăvi (f). Lupul pierzătoriu și om slăvitoriu rău și diavolul încă leu cheamă-se. CORESI, EV. 486. Sinteți bunii slăvitori creștini. NEAGOE, ÎNV. 174/18. În vremea noastră iubitorii Bachului și slăvitorii amorului fin posturile lor plăcute fără a avea trebuință de un Anacreon. CR (1829), 75/2. Un persan, slăvitor și închinător de foc, mai bine holărăște să moară sugrumat decît să sufle în foc cu însuși a sa suflare. ib. (1833), 88¹/17. Pe toți ai slăvitori. I. VĂCĂRESCU, P. 254/8. Deșarta pe toți ceilalți ai săi slăvitori. NEGRUZZI, S. I, 25. Negreșit cerul ar rămînea fără slăvitori, pămîntul fără moștenitori. BOLLAC, M. 17/9, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM. ♦ Prețuitor. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

- Pl.: slăvitori, -oare.

- Slăvi + suf. -itor.

SLĂVITŪRĂ s. f. (Învechit, rar) Slăvire. Cf. ANON. CAR.

- Slăvi + suf. -itură.

SLĂVITĂ s. f. (Prin Olt. și prin Munt.) Varietate de struguri cu boabe mari, rare și dulci. Uile: strugure tămios, gordin..., slăviță. JIPESCU, O. 53, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, H II 235, IX 446, XVI 41, VÎRCOL, V. 99.

- Și: slavită (VÎRCOL, V. 99; accentul necunoscut) s. f.

- Etimologia necunoscută.

SLĂVÓC, -OÁCĂ s. m. și f. v. zglăvoc.

SLĂVÓCĂ s. f. v. zglăvoc.

SLĂVONÉSC, -EÁSCĂ adj. v. slavonese.

SLĂVONÉȘTE adv. v. slavonește.

SLEADÍ vb. IV v. sledi.

SLEAMĂ s. f. (Prin Mold. și prin Munt.) Pic¹ (II 2). Pentru o sleamă de rachiu, La crîșmuță-n deal mai viu, La rachiu așa de mai rar, Via la fata de crîșmar. PAMFILE, C. Ț. 308. Se uită la dînsul și văzu că are numai o sleamă de viață rămasă. id. D. 51, cf. id. J. II, 166. M-aș fi întors frumușel acasă... și poate tot mai aveam o sleamă de nădejde. ȘEZ. IX, 123.

- Pl.: ?

- Etimologia nesigură. Cf. magh. slá j m.

SLEÁNĂ s. f. v. slană.

SLÉBE subst. pl. (Prin nord-vestul Transilv.) Păr fals care se adaugă în cozi cînd se împletește pentru a părea mai groase. În Munții Apuseni aceste coade poartă numele de slebe. PAMFILE, I. C. 3, cf. FRÎNCU - CANDREA, M. 105.

- Etimologia necunoscută.

SLÉDER s. n. v. siredel.

SLEDERĂȘ subst. v. sfredelaș.

SLEDEREÁC subst. v. sfredeleac.

SLEDERÍ vb. IV v. sfredeli.

SLEDÍ vb. IV. (Învechit) I. Refl. A urma (pe cineva). Voao lăsă obrazu cumu se slediți urmelor lui. COD. NOR.² 75¹/13, cf. TDRG.

2. T r a n z. A arăta (calea); a îndruma (pe o cale). Cărcarea mea și călcată mea tu ai sledit (sledit s, ai

isledit, ești slectoriu H). PSALT, 288, cf. DHLR II, 531.

— Prez. ind.: sledesc. — Și: steadi, isledi vb. IV.

— Din slavon. сѣдѣти.

SLEDIR s. n. v. siredel.

SLEDITÓRIU s. m. (Învechit) Îndrumător. Căra-rea mea... tu ești slectoriu. PSALT. HUR. 117^v/2, cf. DHLR II, 338.

— Pl.: sleditori.

— Sledi + suf. -toriu.

SLEDÚN s. m. v. slădun.

SLEI¹ s. n. (Neobișnuit) Sleire (5). Se răcea do- goarea tinerească din el, tot împărșind firul de păr în patru și lăsând să se împotmolească într-un slei slo- boda zbuclire a vieții. c. PETRESCU, A. R. 83.

— Pl.: ?

— Postverbal de la slei².

SLEI² vb. IV. 1. Tranz. (Învechit și regional; complementul indică metale topite sau, p. ext., obiecte din metal) A turna¹ (B I 2). Sleiaște patru belciuge de aur și pune pre patru coarne a ladeei. PO 261/9, cf. 267/17, CADE. Mestri care sleiesc un clopot pentru o sfântă mânăstire. SADOVEANU, O. XII, 168, cf. SCRIBAN, D. Plumb cu care zläiește cositorii. ALR I 1 532/870. ♦ (Învechit, rar) A modela. Au sleit bozi, chipuri și bozoaie sau dumnezeiețe de lut. N. COSTIN, LET. I, 48/9.

2. Refl. (Învechit și popular; despre substanțe, materii etc. lichide sau gazeose aflate la temperaturi sau presiuni mari) A se solidifica. Metalurile cele to- pite... nu se sleiesc răpede și fără rind. I. NAT., ap. URSU, T. Ș. 280. O picătură fierbinte de stearină se varsă din luminare și i se sleiește pe mână. VLAHUȚĂ, O. A. III, 94. Și muntele se topia Și-n aur și-argint se sleia. PAMFILE, S. T. 14, cf. id. B. 21, RESMERIȚĂ, D., CADE. Ard luminării de ceară... și picuri fierbinți se scurg pe noi, sleindu-se în păr. STANCU, D. 444. A curs tot oșelul din oală și nu s-a sleit. V. ROM. aprilie 1955, 250. Cînd a ajuns acolo s-a topit ca ceara muntele și s-o sleit ca aur. ȘEZ. I, 177. ♦ Intrans. Ca să scapi de bube, să nu furi ouă la Paști și în nici o zi sau să-ți sleiască cositorul. GOROVEI, CR. 35. ♦ Tranz. Ceea ce sleiaște ceară sau aruncă cu plumbi (a. 1645). GCR I, 116/5, cf. VALIAN, V.

3. Refl. (Sens curent; despre grăsimi, de obicei animale, folosite la prepararea mâncărilor și încălzite pină la lichiefiere) A căpăta, prin răcire, o anu- mită consistență; p. ext. (despre mâncăruri prepa- rate cu astfel de grăsimi și încălzite) a căpăta, prin răcire, un aspect specific și un gust neplăcut care evi- dențiază grăsimea din compoziție; (rar) a se solidi- fica, (regional) a se făcăi. Cf. POLIZU, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR SN IV h 1 121. (Fig.) Și-n veci pe sufletele noastre moarte Funginea tăcerii s-a sleit. AL. PHILIPPIDE, A. 91. Urma să privească neclintit apoi ochi acoperiți în care se sleiseră imagini de durere. SADOVEANU, O. XII, 177. Zimbelul complice al autorului i se sleiește pe buze cînd aduce în discuție lucruri grave. V. ROM. decembrie 1964, 165. ♦ Tranz. O briză sărată venită dintr-acolo sleiește sudoarea pe frunși. RALEA, S. T. I, 265. ♦ Tranz. (Rar; complementul indică părul) A unge cu grăsimi. Scuturîndu-și pletele sleite cu unt de oaie. C. PETRESCU, R. DR. 129. ♦ (Rar; despre singe) A se coagula. Singele curge, se sleiește, din nou curge. STANCU, D. 193. [Singele] să sclăiește. Com. din PO- IANA SIBIULUI — SEBEȘ. (Intrans.) Pic lîngă pic, smalf negru pe barba lui slei Un singe scurț, ca două mustăți adăugite. I. BARBU, J. S. 123.

4. Refl. și intrans. (Învechit și popular; despre lichide, mai ales despre apă) A îngheța. Val peste val înghețînd Asemine șoiul ce curge cu repe- june... se încăleștează sleind. DACIA LIT. 145/8. Bog- atul... se uită cu ochi rece și calculă-n tăcere... Cîl- dă, în ierne grele, âst lac ce-o să sleiască. BOLLIAC, O. 68. S-a lăsat un pui de ger, de crepau pietrile, iar ma- rea se sleise pe lîngă mal. CONTEMPORANUL, VI₁, 116, cf. DDRF, DL, DM, DEX. A plecat pe pîrtea Ierusalim- ului, Care pe deasupra se topia, Pe dedesubt se sleia. PAMFILE, S. T. 20. ♦ (Prin analogie) Sandu era oșelit și dedal cu frigul, dar, oricîl de repede lucra, răsuf- lă- rea i se sleise și mîinile i se înșepeneau. POPOVICI-BĂ- NĂȚEANU, V. M. 68. (Fig.) Deodată risul se slei pe buzele lui. ap. TDRG. ♦ Tranz. În miezul iernii, cînd vîntul spulberă și sleiește tot... umblă cu toporul în spate, doar ar găsi ceva de lucru. CONTEMPORANUL, V₂, 389. (Fig.) O negură ochii îmi painjini Și înghe- țul morții inima-mi slei. NEGRUZZI, S. II, 31. Văzînd- du-ne sleiți de spaima unui refuz, se imblinzi și primi- curtenitor darul. VOICULESCU, P. I, 309. Sleit de spaimă, abia ținîndu-se pe picioare, parcă nu mai vedea nimic, mai mult mort decît viu. CAMIL PETRESCU, O. II, 581. ♦ Ex pr. (Regional) Minte de le sleiește, se spune despre un om foarte mincinos sau lăudăros. Cf. MAT. DIALECT. I, 235.

5. Tranz. (Complementul indică puțuri, fîntni, izvoare etc.) A seca² (1) și a curăți de nămol, de pie- tre etc. Cură izvor și ape multe și bogate și... să l-am zlei atîta amu mai virtos împlea-se-va și limpezi-se-va. CORESI, EV. 103, cf. POLIZU. Dete peste un puț care-i strigă: — Vîno de mă sleiește, că ți-oi da apă rece. ISPIRESCU, L. 348. Hagiul... nu mărită față mare, nu sleiește un puț. DELAVRANCEA, ap. CADE, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE. Legea pîrintească este ca fîntina: cu cîl o sleiești mai mult și o faci mai adîncă, cu atît dă apă mai rece. GALACTION, O. A. I, 329. Dar abă- tîndu-se din cale slei fîntina pîrșită. VOICULESCU, POEZII, I, 4, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. Să sleim puțurile, să spădm jgheburile, să adăpăm vîtele. TEODORESCU, P. P. 672. Vîno de mă curăță de noroi și mă sleiește! FUNDESCU, L. P. 109. Le zleiește pî fîntini, Com. din IZBICENI — CORABIA. Unu, fînti- na sleia, Altu, pușca o șlergea, Altu, murgu-și ne- lteza. FOLC. OLT. — MUNT. III, 730. A zglei, a curățit [fîntina] și curgea o apă dă f-ărea dragă lumea să bea din ia. O. BIRLEA, A. P. II, 457. ♦ Refl. pas. Se zugnăvi, puțurile cu ghîzduri se sleiră cu șfeștina cu- venită! DELAVRANCEA, S. 227. Cînd apa într-un puț se tulbură, el se sleiește, adică se scoate tot nămolul... ca să se formeze vechiul culcuș sau casă de apă, și i se deschidă vechiul izvor. PAMFILE, I. C. 462. ♦ Ex pr. (Familiar) A slei puțurile = a fi bcîiv. Cf. SCRIBAN, D. ♦ Intrans. Fig. (Învechit, rar; des- pre oameni) A se purifica (2). Cine va vrea, acela de aceea va putea să zleiască ca deintr-un izvor (a. 1652). BV I, 201.

6. Tranz. (Rar; complementul indică lacuri, bălți etc.) A deseca. La mijlocul lui noiembrie trecul... a sleit așele. SADOVEANU, O. XIX, 335. Vîno să zleim bolboaca asta. VICIU, GL. ♦ Fig. El toate le gustase și sleise toate izvoarele fericirii și durerii. HELIADE, L. B. I, 106/12. (Refl.) Deodată să sleiesc izvoarele veniturilor lui și prăpăstia stricăciunii stă deschisă la picioarele lui. FM (1839), 175²/16. ♦ (Rar; com- plementul indică ambarcații) A goli apa intrată prin fisuri. Băiatul sleia luntrea, trăgea în opăcini și la cdec. SANDU-ALDEA, ap. CADE.

7. Tranz. (fact.) Fig. (Complementul indică oameni, colectivități umane, ținuturi, țări etc.) A face să rămînă (aproape) fără nimic; (complementul indică mijloace materiale, în special financiare, bo- gății materiale etc.) a consuma (aproape) tot; a s- cătui (4), a stoarce, a istovi, a vlăgui, (rar) a seca² (1), (Învechit și regional) a scurge (IV). V. sărăci (2, 3). Pustiirea tătarelor de la 1650 sleiră cu totul puterea Moldovei. MAG. IST. II, 49/8. Aron Voievod

spre a se putea: plăți de datornici... orîndui... turci cari luînd toate vitele... sleiră fara și de vite. BĂLCESCU, M. V. 27, cf. POLIZU. O să-ți poruncească a împărși daruri în dreapta și-n stînga: fă tot ce-ți spune, măcar de-ar fi să-mi sleiești toate lăzile împărăției. CARAGIALE, O. II, 262. Să petreacă noaptea pe-acolo că-și sleiseră banii și nu mai aveau decît pentru bilete. REBREANU, R. I, 272, cf. CADE. Pentru aceasta e nevoie de curaj, și el și-a sleit tot curajul. C. PETRESCU, C. V. 136. A revenit la București sleit de cazinourile Coastei de Azur. TEODOREANU, C. B. 193. Marile sacrificii de bunuri și oameni, exacțiunile operate după înapoierea regelui în țară, sleiseră Suedia. VIANU, L. U. 179. Contribuțiile astea silnice... sleiseră cu totul țara și împingeau oamenii la deznădejde. CAMIL PETRESCU, O. I, 67. Sleind țara de bani. PAS, L. I, 279. Cine avea să aperse măreția Principelui și haznaa lui sleită de atîtea peșcheșuri și dări? BARBU, PRINC. 44. Datorită dezvoltării tehnicii pescuitului... a devenit evidentă primejdia ca oceanul planetar să fie sleit de bogăția sa animală. CONTEMP. 1969, nr. 1168, 8/2, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Refl. pas.) Li s-au sleit toate mijloacele și trăiesc pe datorii. BĂLCESCU, APGHICA, A. 533. Încet-încet, s-au sleit... toate mijloacele de hrană ale cetății și-a-nceput să bintuie o foamete cumplită. CARAGIALE, O. IV, 136. ♦ Fig. Și pururea darurile și darea-i destul nu scade, că nescăzută amu iaste bunătața și de ce o zleiești, atîta se mai înmulțește și de ce se varsă, în tot mai mari sporește. CORESI, EV. 264. Cînd sleiră de-a binelea toată întîmplarea cu bătaia, Titu simți îndemnul să ducă vestea mai departe. REBREANU, I. 60.

8. Tranz. (fact.) (Rare; complementul indică recipient) A goli. Cf. CADE. (Fig.) Această lepră de desfrînare ce pîngărește cei din urmă ani ai oamenilor vițioși... îi face să sleiască pînă și drojdiile din cupa plăcerilor. HELIADE, L. B. II, 51/23. Izbînd pin' la excese simțirile extreme... Dureră-n voluptate și fără a se teme De drojdi-și sleiască a vieții cupă, vrea! MACEDONSKI, O. I, 261, cf. POLIZU.

9. Tranz. Fig. (Complementul indică posibilități, capacități, disponibilități etc. fizice, intelectuale, afective etc. ale oamenilor) A face să ajungă la capăt, la limită; p. ext. (despre oameni) a obosei peste măsură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos etc.); a epuiza, a extenua, a istovi, a seca² (1), a secătu (1), a sîrși, a stoarce, a suga, a vîlguî, (învechit) a zămori. Toate aceste avarii ale turcilor sleise răbdarea poporului și a lui Mihai. BĂLCESCU, M. V. 48. Adormise... lupta cu marea îl sleise. CONTEMPORANUL, VI, 27, cf. DDRF. Puterile maghiare... erau sleite De războaiele din urmă. DAVILA, V. V. 153. Dlc: greul pînă cade sleit de trudă, ca să poată și el închide ochii în legănarea dulce a somnului. ADAM, R. 232. Într-o vreme, sleit de oboseală, se opri, ștergîndu-și sudoarea de pe frunte. DUNĂREANU, CH. 31, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Jap era sleit și numai în trei labe. GALACTION, O. A. II, 188. Sleit de nesomn, de nemîncare și de harfa asta pe viață și pe moarte în care trăia. POPA, V. 81. Doarme... sleit de oboseală. VOICULESCU, P. I, 206, cf. SCRIBAN, D. Ne sleia al patrulea an de război de uzură. BLAGA, H. 206. Deșteptarea de la ora patru jumătate în tabără îl sleise cu totul, căci el nu putea adormi la opt seara. CAMIL PETRESCU, O. I, 336. Trupurile, sleite de oboseală, abia mai înțatau. BOGZA, C. O. 23, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, A VI 26. (Intranz.) Puterea sa inventivă sleise. OPRESCU, A. M. 100. (Refl.) Alții cel puțin știu că se sleiese pentru ceva. REBREANU, N. 306. N-am de gînd să mă sleiesc mîncînd. STANCU, D. 378. ♦ (Prin analogie) A sleit calul fugînd să ne aducă vestea. STANCU, R. A. I, 86. ♦ Fig. Era siiit, ca să-și mai prelungească încă cîteva luni fînșa, a slei viața vreunei femei ce o iubise. HELIADE, L. B. I, 191/23. Căzuse într-un fel de toropeală care-i sleise orice scintie de viață. GÎRLEANU, N. 161. ♦ Expr. (Tranz. și refl.) A (i se sau a-și) slei (rar, toată) puterea (sau

puterile ori toate puterile sau de puteri ori de vlagă) = a pierde sau a face pe cineva sau ceva să-și piardă (toată) forța fizică sau morală. Țara Românească își sleiește toate puterile (cca 1776). URICARIUL, I, 181. Fînșa lor [a mușchilor]... nu este priimitoare de a osteni vegetalul și chiar a-i slei puterile. BREZOIANU, A. 291/8. Atît să se fi sleit puterile Moldovei sau să fi săcătuit vlagă din voi? DELAVRANCEA, O. II, 246. Munca n-avea spor, oamenii își sleiau puterile degeaba. D. ZAMFIRESCU, R. 118. Sleit de puteri, ingenunche și se năruî la pămînt. CHIRIȚESCU, GR. 39. Era sleită de puteri și avea senzația că se confundă încet-încet... într-o baie caldă. AGÎRBICEANU, S. 503. Vine la pas sleită de puteri. GÎRLEANU, N. 188. Se simțea atît de sleit de puteri că, din tot sufletul, nu mai rîvnea decît un ceas de odihnă. REBREANU, P. S. 162. Mi-am sleit puterea toată. EFTIMIU, I. 129. Zbuciumul în care a trăit atîtea ore l-a sleit de puteri. GALACTION, O. A. I, 73. S-a simțit sleit de puteri și s-a făcut galben ca turta de ceară. COCEA, S. I, 239. S-a întîmplat uneori ca animalele, cu totul sleite de puteri, să piardă pămîntul de sub picioare. BOGZA, A. I. 48. Simțeam cum mi se sleiesc puterile, m-am oprit o clipă să-mi revin. CONTEMP. 1956, nr. 514, 6/2. Ajung la hotel sleit de vlagă — după ce de atîtea ori alunecasem pe caldarîmul înundat. ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 11, 21/1. (Rare) A-și slei creierii = a depune eforturi deosebite, a se strădui pentru a face, a obține etc. ceva (fără succes sau cu rezultate neînsemnate); (familiar) a se screme (2). Mi-am sleit creierii de cînd te instruiesc și încă nu mi-ai mărturisit. STANCU, R. A. V, 158. ♦ Refl. și intranz. (Rare; despre fenomene sau procese naturale, despre stări, senzații, sentimente, manifestări ale oamenilor, despre abstracte, în opoziție cu crește, intranz.) A se slăbi (3). Durerile din mînă nu mai sleiau. POPA, V. 139. S-a sleit puterea vîntului. STANCU, D. 67.

10. Tranz. (Astăzi rar; complementul indică totul) A sărăci (6). Sleiesc pămîntul. EPISCUPESCU, PRACTICA, XV/17. Această rotație atît de variată a recoltelor atît de repezi ar ajunge în a slei locul cel mai bogat. BREZOIANU, A. 142/14. Țarinile sleite prin cultura de cereale nu se lasă nicicînd ogoare sterpe. PĂCALĂ, M. R. 275. ♦ Fig. Ar vrea să se epuizeze ca o lămîie stoarsă, ca un pămînt sleit de istorie. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 8/3.

11. Tranz. (Învechit și popular; complementul indică legume făinoase, mai ales, fasole sau mazăre, p. ext., despre verdețuri, mai ales, despre urzici, spanac etc. fierte) A zdrobi și a amesteca cu putere și îndelung, pentru a obține o pastă omogenă; (regional) a făcăi, a făcălui, (familiar) a bate, a freca. V. p. a s. a (2), răvări (1). Cf. CADE. Sleiesc fasole, H XVI 51. ♦ Expr. (Tranz. și refl.) A (se) stel creierii (cuiva) = a omori sau a muri prin zdrobirea craniului. Nu pot să mor decît omorit. — Ține atunci! Creierii vrăjitorului se sleiră pe pod. GALACTION, O. 55. Nu poți urî un șarpe, își repeta el, cu toate că bucuros i-ar slei creierii sub călcii. VINEA, L. I, 349, cf. CIAUȘANU, GL. ♦ Refl. pas. Să se fiarbă linte cu lapte dulce pînă se va mîla și să se sleiască. PISCUPESCU, O. 312/4. ♦ Refl. (Învechit, rar; despre materii, substanțe etc.) A se fărîmița. Epoca gunoirii se arată prin aceea în care substanța organică se sleiește între degete. BREZOIANU, A. 47/25.

— Prez. ind.: sleiesc. — Și: (învechit și regional) slăi, zlei, (regional) slîi (ALR SN IV 1 121), slîi (ib. h 1 121/228), selei (ib. h 1 121), selăi, zglei, zlăi vb. IV.

— Din v. sl. слѣити, слѣти.

SLEIALĂ s. f. (Învechit) 1. Sleire (1). Cf. POLIZU.

2. Sleire (3). Cf. POLIZU.

3. Fig. Sleire (4). Cf. POLIZU.

— Pl.: sleieli. — Și: slălălă s. f. POLIZU.

— Slel¹ + suf. -cală.

SLEIRE s. f. Acțiunea de a (se) slei² și rezultatul ei.

1. (Sens curent) Starea sau însușirea unei grăsimi (animale) încălzite pînă la lichefiere de a căpăta, prin răcire, o anumită consistență; p. e x t. starea sau însușirea unei mîncări încălzite de a căpăta, prin răcire, un aspect specific și un gust neplăcut care evidențiază grăsimea din compoziție; (învechit) sleială (1), sleitură (1). Cf. slei² (3). Cf. VALIAN, V., POLIZU, DDRF, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) Înghețare. Cf. slei² (4). Cf. DDRF.

3. Secare¹ (1) și curățire de nămol, de pietre etc.; sleit¹ (2), (învechit) sleială (2), sleitură (2). Cf. slei² (5). Cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W. ♦ (Pesc.; regional) Răstoacă. Cf. ANTIPA, P. 790.

4. Fig. Rămînire fără (nici un fel de) mijloace materiale, bogății naturale; consumare (aproape) totală a mijloacelor materiale, a bogățiilor naturale etc.; secătuire (4), stoarcere, sugere, istovire, vlăguire, (rar) secare¹ (1), sfîrșire, epuizare, stoarcere, sugere, vlăguire, zdrobire, (rar) secătuire (1), (neobișnuit) slei². Cf. slei² (9). Cf. DDRF. In generația aceasta trebuie să se resimtă falata sleire, oboseala (a. 1898). în PLR I, 494. Era oarecum o lipsă de interes al organelor unele pentru altele, ceea ce aducea o sleire de vitalitate aproape completă. D. ZAMFIRESCU, V. 7. 39. Dansind... pînă la sleirea tuturor puterilor, risipește o energie pe care... nu știe s-o întrebuițeze în muncă. VIANU, E. 217. Cuprînsă de sleire... se lasă într-o rină și pe urmă se ghemuie toată în fîrînă. STANCU, Ș. 25. Căderea totală pe care avea s-o înregistreze Dinamo pînă la sfîrșitul partidei n-a fost apariția rezervelor pe teren, ci sleirea forțelor fizice tocmai la jucătorii de bază. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 180. ♦ Fig. Lipsa de sinceritate și... substituirea complectă și fîlșită a elementului emoțional prin elementul intelectual... dovedesc sleirea înceată a lirismului. LOVINESCU, C. VII, 18. ♦ (Rare) Sleire nervoasă = astenie nervoasă. Cf. BIANU, D. S. Baia caldă este și un leac... în sleire nervoasă (neurastenie). VOICULESCU, L. 68.

5. Fig. Atingere a limitei posibilităților, capacităților, disponibilităților etc. fizice, intelectuale, afective etc.; p. e x t. obosire peste măsură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos etc.); secare¹ (1), sfîrșire, epuizare, stoarcere, sugere, vlăguire, zdrobire, (rar) secătuire (1), (neobișnuit) slei². Cf. slei² (9). Cf. DDRF. In generația aceasta trebuie să se resimtă falata sleire, oboseala (a. 1898). în PLR I, 494. Era oarecum o lipsă de interes al organelor unele pentru altele, ceea ce aducea o sleire de vitalitate aproape completă. D. ZAMFIRESCU, V. 7. 39. Dansind... pînă la sleirea tuturor puterilor, risipește o energie pe care... nu știe s-o întrebuițeze în muncă. VIANU, E. 217. Cuprînsă de sleire... se lasă într-o rină și pe urmă se ghemuie toată în fîrînă. STANCU, Ș. 25. Căderea totală pe care avea s-o înregistreze Dinamo pînă la sfîrșitul partidei n-a fost apariția rezervelor pe teren, ci sleirea forțelor fizice tocmai la jucătorii de bază. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 180. ♦ Fig. Lipsa de sinceritate și... substituirea complectă și fîlșită a elementului emoțional prin elementul intelectual... dovedesc sleirea înceată a lirismului. LOVINESCU, C. VII, 18. ♦ (Rare) Sleire nervoasă = astenie nervoasă. Cf. BIANU, D. S. Baia caldă este și un leac... în sleire nervoasă (neurastenie). VOICULESCU, L. 68.

— Pl.: (rar) sleiri. — Și: (învechit) slăire s. f. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU.

— V. slei².

SLEIT¹ s. n. Faptul de a (se) slei².

1. (Popular) Solidificare. Cf. slei² (2). Să rămîie cîrat, Luminat Ca argintul la sleit, Ca apa la izvorul. MARIAN, V. 205.

2. Secare¹ (1) și curățire de nămol, de pietre etc.; sleire (3). Cf. slei² (5). El le făcuse în curlea cantonului fintînă cu apă bună... și tot el avea grijă de sleitul fintînii. POPA, V. 96, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Învechit) Sleire (4). Cf. slei² (7). Cf. POLIZU. — V. slei².

SLEIT², -Ă adj. 1. (Învechit și regional; despre metale topite sau, p. e x t., despre obiecte din metal) Turnat² (2). Cf. slei² (1). Au aflat mai bine de 49 000 pungi bani, fără drugi de aur sleiți și altă odoară. NECULGE, L. 309. Moașele dau apă de băut [copilului] dintr-un clopoțel sleit. MARIAN, NA. 88, cf. CADE. ♦ (Învechit, rar; substantivat, m.). Idol. Feacără vițelu în Horidu și închinăra-se idolului (sleitului H, cioplitului D). PSALT. 224.

2. (Sens curent; despre grăsimi, de obicei animale, folosite la prepararea mîncărilor și încălzite pînă la lichefiere) Care a căpătat, prin răcire, o anumită consistență; p. e x t. (despre mîncăruri preparate cu astfel de grăsimi și încălzite) care a căpătat un aspect specific și un gust neplăcut care evidențiază grăsimea din compoziție. Cf. slei² (3). 22 par[ale] oca unt sleit (a. 1792). URICARIUL, IV, 133/15, cf. LB, POLIZU. Pe la prinzul cel mare, numai iacță-mă-s și eu de după un dimb, cu mîncarea sleită. CREANGĂ, A. 54, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE. Pe colțurile mesei sînt farfurii cu resturi de mîncare sleite. C. PETRESCU, I. II, 128. Bucătăresele îl lăsau... cu mîncările sleite. COCEA, S. II, 13. Venea cu mîncarea sleită. PAS, Z. I, 270, cf. DL. Masa plină cu sticle goale și resturi sleite de mîncare... T. POPOVICI, SE. 328, cf. DM, M. D. ENC., DEX, Bucatele le-au făcut ațumate, arse și sleite. POP, ap. GCR II, 352. Untură sleită. ALR I 750/512. ♦ (Prin analogie) Lucirea lacului cu apă sleită și neagră, ca lacul pustiu și blestemat. C. PETRESCU, I. II, 272. ♦ (Despre farfurii și tacimuri) Care este acoperit cu grăsimi sleite² (2). Pe masa de alamă zăceau... cuțite și furculițe sleite. PREDĂ, R. 65. ♦ (Rare; despre obiecte) Slinos. Era un loton vechi, cu table murdare și sleite, cu bilete desperecheate și în mare parte fabricate de mina lui Hariton. C. PETRESCU, A. 275.

3. (Popular; despre lichide, mai ales, despre apă) Înghețat. Cf. slei² (4). Crivățul șuieră și vițije, izbind în toate părțile stropii sleiți. SLAVICI, N. II, 3, cf. DDRF, DL, DM, DEX.

4. (Despre puțuri, fintini, izvoare etc.) Care a fost secăt² (1) și curățat de nămol, de pietre etc.; p. e x t. (rar) secăt² (2). Cf. slei² (5). Cf. POLIZU. Un puț sleit. Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin analogie) Sînul mamei era sleit. CARAGIALE, O. II, 305. ♦ (Rare) Coagulat. Cf. LB.

5. Fig. (Rare; despre mijloace materiale, în special, financiare, bogății naturale etc.) Secătuit (4). Cf. slei² (7). Cf. POLIZU. Lipsă de afaceri, toate fondurile sleite, pînă și banii adunați în pușculițe îi scosesem. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 47, cf. M. D. ENC.

6. (Rare; despre recipiente) Golit. Cf. slei² (8). Deci toarnă-ți massicul cu vîrf în cupă poleită, Căci vei găsi uitarea-n ea, cînd o vei da sleită. OLLĂNESCU, H. O. 137, cf. CADE.

7. Fig. (Despre posibilitățile, capacitățile, disponibilitățile etc. fizice, intelectuale, afective etc. ale oamenilor) Care a ajuns la capăt, la limită; (despre oameni) care a obosit peste măsură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos etc.); epuizat, extenuat, istovit, secăt² (1), secătuit (1), sfîrșit² (4), sfîrșit², supt², vlăguit, zdrobit, (învechit) zămorit. Cf. slei² (9). El are lingă dinsul un grup strălucitor... de hatmani sleiți pe caii lor. ALECSANDRI, POEZII, 220, cf. DDRF. Rămîn așa cu puterile sleite sub arșița soarelui. GÎRLEANU, L. 121, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Îi mișc cu mina din loc în loc și rămîn unde ti pun, sleiți. CAMIL PETRESCU, U. N. 261. El îi vedea zîmbetul, mai întîi vesel, fericit... apoi dureros, apoi sleit pe buzele ca ofilite. COCEA, S. II, 48. Gemeau sleiți buimaci de loviturile îngrozitoare. POPA, V. 269. Se întoarse în chilie, unde, sleit, adormi. VOICULESCU, P. I, 299. Gabierii scoboriți din catarge, istoviți de oboseală, cu puterile sleite, se odihnesc. BART, S. M. 17. Era sleit, cu fruntea înrouată de sudoare. BLAGA, H. 87. Nu mai găsea în mușchii sleiți îndemînarea și forța de care mașina avea nevoie. BOGZA, A. I. 114. Fetifele Floarei... nici nu mai pot să vorbească de sleite ce sînt. STANCU, D. 448. Eram sleit; nu, mai știam decît de bucuria și de durerea mea. CONTEMP. 1953, nr. 356, 6/5. Aș vrea să găsesc alte vorbe... dar îmi simt imaginația sleită. TUDORAN, O. 294, cf. DL. Genunchii i se muțaseră și-i tremurau sleiți. T. POPOVICI, S. 443, cf. DM. Era sleit, se trecea într-un pal tare, învelit cu o pătură aspră. V. ROM. septembrie 1958, 19. Pe buzele tuturilor sta o bucurie sleită. BARBU, PRINC. 121. Eram ud și sleit

stors de vlagă. LĂNCRĂNAN, c. III, 152. Țara e sleită, haznaua visteriei e goală. FLACĂRA, 1969, nr. 5, 26, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. Agricultura noastră sleită va înceta curînd sau mai tirziu de a îndestula nevoile noastre. BREZOIANU, A. 650/30. Artă sleită de sfîrșit. RALEA, S. T. I, 352.

8. Fig. (Despre fenomene sau procese naturale, despre stări, senzații, sentimente, manifestări ale oamenilor, despre abstracte; în opoziție cu crescut, înțărit) Care și-a pierdut din tărie (III 1), din amploare, din ritm, din gravitate etc. sau care a devenit (mai) slab (8), alinat, astîmpărat, calmat, domolit, imblinzit, îndulcit, înmuiat, moderat (I 2), potolită (1), temperat (2); care a devenit mai puțin intens, mai puțin viu, mai puțin concentrat etc. ori care a devenit (mai) slab (9, 10, 11), atenuat, descrescut, diminuat, imputinat, micșorat (II), potolită (2), scăzut (3), temperat (1); slăbit (3). Cf. slei² (9). *Geozia fiind o patimă sleită, în teatru, i-am dat o formă mai istorică.* HELIADE, L. B. II, XIII/14. *Îl lăsa în neclintire de stană, sub gazornîța cu lumina sleită.* C. PETRESCU, c. v. 27. *Păru deodată altul... cu toată hotărîrea colțuroasă din el sleită.* id. O. P. II, 266. *Așiftarea lor totuși nu era sleită.* SADOVEANU, O. XVII, 577. *Lasă! glasul sleit cerea crușare.* VINEA, L. II, 111. *Casele cu aspect dezolant în soarele sleit, pe ele, ca o lumină tardivă și inutilă.* T. Iulie 1968, 52. *Ochii spălăciți întineriră, albastrul lor sleit bătu iar în oșeliu întunecat.* VOICULESCU, P. II, 318.

9. (Învechit și popular; despre legume făinoase, mai ales despre fasole sau mazăre, p. ext., despre verdețuri, mai ales despre urzici, spanac etc. fierte) Care a fost zdrobit și amestecat cu putere și îndelung, pentru a obține o pastă omogenă; (regional) făcăit, făcăluit, (familiar) bătut, frecat. Cf. slei² (11). *Apoi, cozonacii și plăcinta de drob... după opt săplămîni de fasole sleită.* CARAGIALE, O. II, 183. *Pisule (fasole) slăită... ori dreasă cu untdelemn.* MARIAN, I, 382. *În Muntenia... se mîncă... urzici sleite cu hrean ras pe răzătoare.* id. S. R. II, 283, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU², CADE. *N-a ieșit o viață din fasole sleită.* KLOPȘTOCK, F. 169. *Pînă ce-o veni iarăși rîndul sfîrșit-tale la patriarhie... tot în ciorbe și într-o fasole sleită o s-o ducem.* COCEA, S. I, 359, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Păsule fearță, slăită (fără zamă).* H. XVIII 269, cf. ib. II, 7, ALR SN IV h 1 097.

10. (Regional; despre șindrile) Care sînt greșit îmbucate unele într-altele (Bonț — Gherla). Cf. CHEST. II 236/345.

— Pl.: sleiți, -te. — Și: (învechit și regional) slăit, -ă (POLIZU), (regional) zleit, -ă (ALR SN IV h 109/769) adj.

— V. slei².

SLEITURĂ s. f. (Învechit) 1. Sleire (1). Cf. POLIZU.

2. Sleire (3). Cf. POLIZU. ♦ (Învechit și regional; concretizat) Materie grasă încheată prin răcire. Cf. I. GOLESCU, C. *Se vindecă rănile și mușcăturile cu sleitură de la cilbaș fiert de porc.* N. LEON, MED. 103, cf. 109. ♦ (Prin vestul Munt.; concretizat; mai ales la pl.) Piftie (1) (de porc). Cf. UDRESCU, GL. *Cum fi-au ieșit sleiturile?* id. ib.

3. Sleire (4). Cf. POLIZU.

— Pl.: sleituri. — Și: (învechit) slăitură s. f. POLIZU.

— Sleii² + suf. -tură.

SLÉME s. f. (Regional, mai ales în Transilv.) 1. Stîlp de lemn sau birnă, par, prăjină, scindură etc. folosite în diverse lucrări de construcție (la casele și acareturile țărănești), pentru a prinde, a fixa, a sprijini etc.:

a) Birna orizontală în care sînt fixate capetele de sus, imbinat ale fiecărei perechi de căpriori din acoperișul casei țărănești, pentru a-i mări rezistența;

(popular) samai (3), coamă, coroană, culme, (regional) căprior, cătușă, chingă, cheotoare, incheietoare, limbă, miță (III 11), plimbă (2 e, j), prinsoare (II 6), slemnea. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DAMÉ, T. 93, ȘĂINEANU², PAMFILE, I. C. 422, RESMERIȚĂ, D., CADE, CHEST. II 113/371, 230/2, 48, 409, 410, ALR II/I h 226, A I 21, 22, 23, 26, 31, 35, 36, LEXIC REG. II, 74, MAT. DIALECT. I, 92, TEAHA, C. N. 264.

b) Prăjină (în cotet) pe care se culcă găinile. Cf. SCRIBAN, D., VICIU, GL., ALR I 1001/90, 251, MAT. DIALECT. I, 215.

e) Cumpănă (la fintină). Cf. VICIU, GL.

d) Prepeleac (I 1). Cf. PAMFILE, I. C. 152.

e) Par de care se prind cîrligele ceanului. Cf. gr. S. VI, 243.

f) Balustradă (la o scară). Cf. SCRIBAN, D.

g) (În forma șlean) Scindură din gardul unei stine. Cf. CHEST. v 8/21.

h) (La pl.) Lemnele puse deasupra parilor peste care se așază finul, paiele sau coceni. Cf. I. CR. VIII, 90, LEXIC REG. 31.

2. P. gener. Schelăria podului unei case țărănești. Com. BENUȚ.

3. P. ext. (În forma slemn) Lóc îngrădit. De va fi besearică dezgrădite și dezvelite să dea poruncă proșilor să le învălească și curățească și să le îngrădească să nu între dobitoace în tînde sau în slemnul besearicii (a. 1762). RĂDULESCU-CODIN, M. N. 123.

4. Culme a unui deal. Cf. SCRIBAN, D. ♦ P. ext. Linie de despărțire a apelor pe coama unui deal. Cf. CADE.

5. (În forma slemn) Paiele de pe virful caselor acoperite cu snopi. Com. din AVRIG.

— Pl.: sleme și slemi (A I 26). — Și: slémne (Com. din AVRIG) s. f. (pl.), slemn subst., slémnă (DAMÉ, T. 93, ȘĂINEANU², SCRIBAN, D.), slímnă (RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.) s. f., șleam (pl. șleamuri ALR I 666/56, 63) s. n., șleamă (CHEST. II 113/371, ALR I 666/87, 112, 332, ALR II/I h 226, LEXIC REG. II, 74) s. f., selem (ALR I 666/255, A I 23, TEAHA, C. N. 264; pl. m. slemi A I 26, 35, n. sleme ib. 35, slemuri ib. 36, slemure ib. 31) s. m., s. n., seléme (BUDAI-DELEANU, LEX., SCRIBAN, D., GR. S. VI, 243, CHEST. II 230/2, ALR I 666/107, A I 21, TEAHA, C. N. 264, MAT. DIALECT. I, 92), selémbe (SCRIBAN, D., PAMFILE, I. C. 152, VICIU, GL.) s. f. (pl.), slemn (A I 22; pl. slemnii TEAHA, C. N. 264) s. m., selémnă (TEAHA, C. N. 264), selémne (id. ib.) s. f., șleam (CHEST. II 230/410), șlean (ib. v 8/21; pl. șleanuri ALR I 666/59), șleam (ALR I 666/61), șleam (CHEST. II 230/409) subst., șleam (ALR II/I h 226/64; pl. șleamuri ib.), zleme (SCRIBAN, D.) s. f. (pl.).

— Din bg. елеме, scr. sleme.

SLEMN subst. v. sleme.

SLÉMNĂ s. f. v. sleme.

SLÉMNE s. f. (pl.) v. sleme.

SLEMNEĂ s. f. (Regional) Sléme (1 a). Cf. DAMÉ, T. 93, PAMFILE, I. C. 422.

— Pl.: ?

— Slemnă + suf. -ea.

SLENÍNĂ s. f. v. slăuină.

SLÉTRON subst. v. silitră.

SLIDIRÍ vb. IV v. scidiri.

SLII vb. IV v. slei.

SLÍ vb. IV v. slei.

SLIM¹ s. n. (Învechit) Adunare obștească (mai ales la tătari). *Și să facă sarmutale totdeauna și slimuri cu tătarii pentru faptele lor.* NECULCE, L. 94. Au poroncit toate oardile să să strîngă în Sicambria, unde era să facă slim de obște. CANTEMIR, HR. 287. Au stătut [tătarii] cu toții la un cuvînt, poftind numai să se facă slim. AMIRAS, LET², III, 173, cf. BARONZI, L. 102, DDRF, CADE. Obiceiul muntienilor de a lucra la viile din Moldova... era așa de înrădăcinat, încît el formează unul dintre punctele discutate în „slimul“, adică în adunarea de la Focșani din vremea lui Constantin Brîncoveanu. GIURESCU, P. O. 121, com. din STRAJA - RĂDĂUȚI.

— Pl.: slimuri.

— Etimologia necunoscută.

SLIM² s. n. v. slin.

SLIMNĂ s. f. v. sleme.

SLIMÓS, -OĂSĂ adj. v. slinos.

SLIMU¹ vb. IV. Tranz. (Învechit și regional) 1. (Complementul indică planuri, lucrări etc.) A concepe. *Planul cel cumpilit, Ce asupra fării sale ungerii au slimuit.* NEGRUZZI, S. I, 117. Slimuiescu asupra-mi o jalobă întinsă. id. ib. 214, cf. BARONZI, L. 120, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CADE, DEX, com. din BILCA - RĂDĂUȚI.

2. A înjgheba. Cf. PAMFILE, A. R. 259, CADE.

— Prez. ind.: slimuiesc.

— Slim¹ + suf. -ui.

SLIMU² vb. IV. Tranz. și refl. (Regional) A (se) umple de slin (1); (rar) a (se) slini. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: slimuiesc.

— Slim² + suf. -ui.

SLIMUÎT, -Ă adj. (Regional) Slinos. *Hirzobul [de caș] unuros și slimuit.* ap. TDRG, cf. DEX.

— Pronunțat: -mu-it. — Pl.: slimuiți, -te.

— V. slimui².

SLIN s. n. 1. Strat de murdărie grasă depus pe pielea omului sau animalelor, pe îmbrăcăminte, pe obiecte etc.; (popular) soi². V. jeg, rapăn (2), (regional) lip. Cf. ȘĂINEANU². *Făceam... toate încercările de a ne spăla de slimul, lipul și murdăria de pe noi și de pe haine.* ap. TDRG. *O fustă lustruită de slin pe la solduri.* HOGAȘ, DR. I, 98, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, BUL. FIL. XI-XII, 343. *Leșul sta acum despuiat, pe o parte, groaznic, plin de slin.* VOICULESCU, P. I, 180. *Căzuseră cinci dihanii. Era unul mai mare, cu plătoșă de slin.* SADOVEANU, O. XVIII, 92. *Fața ascunsă după cozorocul unei șepci acoperite de slin.* CAMILAR, N. II, 320, cf. DL, DM, VULPESCU, P. 120, M. D. ENC., DEX, COM. SAT. III, 52, CIAUȘANU, V., TOMESCU, GL., COM. BENIUC, TODORAN, GL., ALRM I/I h 184, ALR II/I h 1 121/29, ALR II 3 391/605.

2. (Învechit; în forma slim) Aluviuni care fertilizează solul prin cantitatea mare de materii organice conținute. *Egheptenii trebuind a ști periodul revărsării aniversale a Nilului în slimul căruia avea a arunca semințele... se povăduiră către aflarea științei astronomice.* SĂULESCU, HR. I, 40/9. *Revărsarea unei ape... aduce prin umezeală și slim îndestulă materie hrănitore pămîntului.* ASACHI, L. 54¹/35.

3. (Prin Olt. și prin Transilv.) Cerumen. Cf. I. CR. VII, 155.

4. (Prin nordul Transilv.) Uger. Cf. ALR I 1 058/269, com. din ZAGRA - NĂȘĂUD.

— Pl.: slinuri. — Și: (regional) slim, selem (ALR I 49/107) s.n. — Slim, prin apropiere de im.

— Din bg. *слима*, scr. slime.

SLINÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Rare) A (se) umple de slin (1), (învechit și regional) a slimui². Cf. SCRIBAN, D., com. din IVEȘTI - TECUCI.

— Prez. ind.: slinesc.

— De la slin.

SLINÓS, -OĂSĂ adj. (Despre obiecte sau despre ființe) Acoperit, îmbicsit, plin de murdărie (1), de pete etc.; jegos, mînjit, murdar (1), neîngrijit (2), nespălat, pătat (1), răpănos, soios, (livresc) maculat, (rar) terfelit (2), (învechit și popular) picat² (3), (popular) negru (6), nelăut, puchinos (1), tăvălit (2), (popular și familiar) feștelit, îngălat, janghinos, (învechit și regional) smîrd, (regional) dervelit, imos, mazac, mînjelit, mîrced (4), mîrșav (2), mocicos, murit (2), muscuros (1), muzgurit, perceat, piscoș, puchios, pucios (3), ripat, ripos², ranghios, sleit² (2), slimuit, soit², (familiar) împuțit, păduchos (1). V. jegos, răpănos. *C-un caftan urit, slinos.* ap. DDRF. *Un om... intră încet, păstrîndu-și pe ceafă o pălărieușă slinoasă.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. *Hătrinețea ta-i de plîns, că strășnic Mai ești slinos și-mbraci rupturi.* MURNU, O. 403. *Își continuară jocul cu cărțile acelea ferfenișă, slinoase.* AGIRECEANU, S. 107, cf. DUNĂREANU, CH. 45. *O cravată slinoasă de parcă era adunată din guroale.* CIAUȘANU, R. SCUT. 70, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Își caută pălărie slinoasă s-o tuflească pe chelia învârlurată.* C. PETRESCU, O. P. I, 172. *Uncheșii aceștia în arterie slinoase de care abia se măț fine petec de petec.* I. BOTEZ, B. I, 55. *Minecile cămășii slinoase îi fugiseră spre umeri.* SADOVEANU, O. IX, 177. *Această din urmă cărticică avea paginile slinoase de prea multă lectură.* CĂLINESCU, C. N. 161. *Își înfundau pe cap căciulile slinoase.* STANCU, R. A. 93, cf. DL. *Se înghesuiau la mesele slinoase cu igușele de secărică în față.* T. POPOVICI, S. 80, cf. M. D. ENC., DEX, ALR I 639/600, ALR II 3 391/886. ♦ (Rare; adverbial) În mod neplăcut. *Tretin zimbi slinos.* STANCU, R. A. V, 195.

— Pl.: slinoși, -oase. — Și: (regional) slimós, -oásă adj.

— Slin + suf. -os.

SLIP s.n. 1. Plan înclinat, cu ajutorul căruia sînt coborîte, din hangar sau de pe sol, pe apă hidroavioanele. Cf. LTR², DL, DM, DEX, DN³. ♦ Plan înclinat cu care se trag la uscat vasele pentru reparație. Cf. DN³.

2. Chiloți (de baie) foarte scurți și bine întinși pe corp. Cf. DL, DM, DEX, DN³.

— Pl.: slipuri.

— Din fr. slip.

SLIPEȚĂ s. f. v. seripete.

SLIVINĂ s. f. v. slavină.

SLIVISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, prin Transilv.; complementul indică bani) A economisi. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: sliviesc.

— Etimologia nesigură. Cf. sclivisi.

SLIZ subst. (Învechit, rar) Un fel de izmene. *Atunce au prinsu și pe Ilie Cantacuzino... numai cu cămeșe și desculți și fără sliz, că să tîmplasă de nu știe nemie și dormie.* NECULCE, L. 183.

— Pl.?

— Etimologia necunoscută.

SLINTÍ vb. IV v. serinti.

SLOAGĂ s. f. (Învechit, prin Ban) Înțelegere. *Grăția... după ce nu au mai fost cu sloagă, singură pre sine*

s-au surpat. ȚICHINDEAL, F. 268/8. Grecii milioane au biruit, pînă au fost intru o sloagă, iar după aceea prin neunirea și vrajba întră sine singuri pre sine s-au prăpădit. id. ib. 283/21, cf. CADE.

— Pl.: ?

— Din scr. sloaga.

SLOAMĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Literă; p. e x t. știință de carte. Cf. UDRESCU, GL. A prins și el două sloame și i se pare c-a dat cu miinile de toartele cerului. id. ib.

— Pl.: sloame.

— Postverbal de la sloamni.

SLOATĂ s. f. v. zloată.

SLOAVĂ s. f. v. slovă.

SLOBOD, -Ă adj. (Echivalent, de obicei, învechit și popular al lui *liber*). 1. (Despre oameni) Care se bucură de libertate, de independență individuală și cetățenească și de deplină așteptare drepturilor cetățenești și politice. V. s l o b o d a ș, s l o b o d n i c. Dize purtătorul grijei casei lu Iosif: adevăr așa fie cum zisei, la cine se va afla, fie robul meu; voi iară fiți slobodzi. PO 156/10. Să aceste trei nu va face cu inșă, slobodă, fără descumpărare ea se ducă. ib. 247/19. Cela ceș va da roaba să să dezmiarde neștine cu dînsa pentru dîbînda, acesta-și piarde putearia ce are asupra roabei, și rămîne roaba slobodă. PRAV. 171. Săcuii au fost oameni slobodzi și neamiși (a. 1660—1680). GCR I, 177/32. [Robul] șase ani să slujască, iar la al șaptele an îl vei trimite slobod. BIBLIA (1688), 54¹/₄, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 215, 223, BUDAI-DELEANU, LEX. Țiganii celor particulari stăpîni vor fi slobodzi de toate de obște (a. 1818). GCR II, 222/16. Vream să desfac cu lumea oricare legătură, Să fiu slobod în toate, să fiu numai al meu. HELIADE, O. I, 175, cf. I. COLESCU, C. Să putem și noi a ne mîngîia și a simți că avem oarecare apărare decît ceilalți slobodzi țărani (a. 1837). DOC. EC. 659, cf. VALIAN, V. Omul ca un stăpîn lui-și și slobod peste măsură N-avea nici o cunoștință de acea jugulire Care dedea unui singur puterea de stăpînire. CONACHI, P. 300. Fiecare om era slobod și plătea cît o sută de oameni, căci se lupta pentru dînsul. RUSSO, S. 132. Doar nu-s rob să-mi poruncești tu. Eu sint slobod, de capul meu... De azi nu mai sint la tine argat. ALECSANDRI, T. 1546. Ana o să aibă zestre ca o fată de boier..., tu vei fi răscumpărat de la stăpînul tău ș-apoi slobod și soț fericit al Anei. BOLINTINEANU, O. 410, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, Dacă norodul află că Bălcescu vrea să fim slobodzi, atunci se va retrage și ne va lăsa în libertate. CAMIL PETRESCU, O. II, 481. Cîntă putere stă în oameni atunci cînd sint slobodzi și stăpîni pe viață. V. ROM. februarie 1955, 254. Să fie-a noastră casa, glia și slobodzi noi sub zări albastre. BENIUC, M. 91. Mai bine calic și slobod decît bogat și înjugat. VINEA, L. I, 132, cf. DL, DM. La 5 iulie 1786... locuitorii din Gherghița declarau... că se trăgeau din „orașenii cei vechi care au fost slobodzi...”. STOICESCU, C. S. 83, cf. M. D. ENC., DEX. Dar acum mulțămesc, Doamne, C-am scăpat de chin și foame și sint om slobod în țară. CĂTANĂ, B. 21. ◇ Fig. Datu-mi-a fost, înșă, tot mie norocul, Ca să văd pe tancuri, într-o dimineață, Cum intra-n cetate sloboda viață! BENIUC, M. 84. ◇ (Substantivat, m.) Așa graiți și așa faceți, cum cu leagea slobodziloru celora ce voru giudeșu se preemescă. COD. VOR.² 66¹/₄. Și robii și slobozii... toți văm sta împreună și toți văm lua plată cineș după lucrul său. CORESI, EV. 113. Uciderea ce o va face... robul sau cel slobod... PRAV. MOLD. 56^v/₁₅. Care este șluga, robul și slobodul? NEAGOE, ÎNV. 139/23. Negrii și corcii, sau cei slobodzi, sau cei robii. IST. AM. 7^v/₄. Celui slobod și norocul îi ajută ȚICHINDEAL, F. 28/12. Plasa de cetățeni și de slobodzi într-această nație este mică și peste tot are foarte puțină putere de intelighenție. FM (1841), 90¹/₁₇. În slobodzi

și în robii Același sînge curge. NEGRUZZI, S. II, 188. ◇ (Învechit; despre lume) Care oferă drepturi, posibilități egale tuturor. Dumnezeu a făcut lumea slobodă pentru toți. ANTIM, P. XXVIII. ◇ (Despre popoare, despre state) Independent. Să fie slobodă Țara Rumânească (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 234/10: De la acea vreme Sfezia au fost tot slobodă. IST. CAROL XII, 3^r/₁. Limba este o icoană a ideilor și sentimentului unui om sau a unui norod; în limba unui norod poate să vadă cineva cît este el de slobod sau rob. HELIADE, O. II, 100. Națiile, fiind mai înții slobode, vor putea a intra în sofietatea universală. id. ib. 419, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Despre orașe, cetăți etc.) Autonom. Nu mai fu acea cetate slobodă. NEAGOE, ÎNV. 80/20. Nici unul să poată vreedată... să clătească au să calee volnicia astii mînăstiri, ci să fie slobodă (a. 1702). IORGA, S. D. XIV, 8. Împărăția aceea se împarte în circuli (adică cercuri)... de cîngi și de cetăți slobode mîite. AMFILOHIE, G. 90/20. Orașă să numesc numai ce e domnești slobode (a. 1827). DOC. EC. 398. Tirgul Drăgășani din sud Vilcea să află pă moșia Sfintei Episcopii Rimnic, iar nu la orăș slobod domnesc (a. 1827). ib. 399. De acolo am trecut prin Francfort — pe apa Main, tîrg slobod, mare și frumos, cu o populație de 40 mii de suflete. KOGĂLNICEANU, S. 73, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Învechit; despre proprietăți, moșii etc.) Disponibil. Această moșie fiind domnească slobodă... au fost dărui-o dumnealui mai sus numitul boier prin hrisov (a. 1783). BUL. COM. IST. IV, 116. ◇ (Învechit, rar; despre meseriași) Care își exercită profesiunea în mod liber, independent. După ce să vor învăța... acești școlari vor fi meșteri slobodzi (a. 1835). DOC. EC. 593. ◇ (Rar; despre posturi, funcții etc.) Vacant. Artemie înseamnă cîteva parohii slobode din fiecare județ. STĂNOIU, C. I, 13.

2. (Despre oameni) Care se găsește în stare de libertate și care nu este prins, reținut, închis, întemnițat etc.; care poate să părăsească un loc, o persoană etc. și să se ducă unde vrea. Apoi au început a rădica pîrcanile și a ieși oastea ce slobodă afară. NECULCE, L. 250. De vei tu să mă lași slobodă să mă duc, eu îți să-găduiesc să-și dau trei învățături (a. 1764). GCR II, 77/22, cf. I. COLESCU, C. Pentru ce la curte slobodă și-acum să fie? Oare se mai cade către ea mîrinimie? DAVILA, V. V. 166, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. L-o fi vrun drumef Prost și nătăfleș, Drum să-i arătați Slobod să-l lăsați. TEODORESCU, P. P. 493. Frunză verde slobodă, Toată lume-a slobodă, Numai eu stau la-rchi-soare Pentru-n frate-al meu mai mare. SEVASTOS, C. 306. Vodă slobodzi îi lăsa. Și ei în codru intra. FOLC. OLT. — MUNT. III, 436. ◇ (Prin analogie) Îmi închisuiam că sufletul cel slobod al fratelui meu nu ar putea să se odihnească într-o închisoare. HELIADE, L. B. III, 10/17. El giudecă sufletele morților și pre ale celor buni lasă slobode în aer. ASACHI, L. 12³/₃₇. ◇ (Învechit; despre persoane dovedite vinovate de o instanță) Care nu este pedepsit cu privațiune de libertate; p. e x t. achitat. Acesta să fie slobod, nici o cercetare să nu aibă. PRAV. 24. Toți să fie slobodzi și numai cu bani să să cearte. ib. 271, cf. CADE. ◇ (Despre animale) Care este scăpat de sub supraveghere, de sub pază; lăsat în libertate. Cei ce sint în deal cu vile să nu le lase slobode (a. 1819). DOC. EC. 203. Mieii slobodzi îi urmau lui, agiungînd lingă ogradă să află în mirare cu ce chip să-i bage înăuntru. DRĂGHICI, R. 100/1. Cai slobodzi, cu coame lungi, ies din deșisuri. VLAHUȚĂ, S. A. III, 231. Herghelele umblau slobode pe imășuri. id. ib. 315. Vaca..., umblind ca slobodă, merge și rașe la poarta respectivului, cerîndu-și laptele înăoi. GOROVEI, CR. 160. La Udrești..., cîinii [sint]... lăsați slobodzi numai noaptea. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 278. L-a tras întins de căpăstru, l-a dus în șopru plin de fin și l-a lăsat acolo slobod. AGÎRBEANU, S. P. 76. Izbutiră să cocoafe iașă în turn, unde o lăsară să se plimbe slobodă. VOICULESCU, P. I, 137. Vitele, frămîntate de neliniște, umblau slobode prin curte mugind ca pentru depărtări salvatoare. BLAGA, H. 31. Surugiul lăsa caii slobodzi să

se adape. CAMIL PETRESCU, O. II, 284. *Ciintii slobozi sar la gard, latră.* STANGU, D. 377, cf. id. ș. 154. DL. Armăsarul, lăsat slobod, sforăi încordându-și răurile frandăfirii. T. POPOVICI, S. 348, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Vilele noastre erau slobode dă umbla trei zile or pă une. VÎRCOL, V. 57. Numa caii șii mari iera sloboz pin păduri. DIACONU, P. 47, cf. ALR II 5 296/682. ◊ (Adverbial) Închide oile în șopronul ce am descris . . ., din care ele pot ieși slobod. BREZOIANU, A. 520/31. (E x- p. r.; regional) A paște sloboda = a paște liber, nelegat. Paște boii sloboda. PAMFILE, J. II, 166. *Le vine mai lesne să fiină o vacă oamenilor ca copii care vor paște-o . . . sloboda, adică urmărind-o pas cu pas.* id. I. C. 18.

3. (Despre oameni) Care a terminat lucrul sau care și-a întrerupt activitatea pentru un timp limitat, care nu este angajat într-o formă de muncă organizată. Calfele aveau pușin de lucru și pe la ceasurile zece erau slobode. CONV. LIT. 820. Fu înștiințat cu o săptămână înainte să fie slobod pentru ziua de luni. AGÎRBIȚEANU, S. 158. *S-a simțit deodată bătrîn și împovărat ca omul slobod, însărcinat pe neașteptate cu o răspundere grea.* ARGHEZI, L. 323. ♦ (Rare; despre militari în termen) Care a fost eliberat din armată. În sfârșit, n-aveau să mai audă teorie și instrucție . . . Le era destul că se vedeau sloboz și ideea că nu mai au să audă de disciplină îi făcea să scoată strigăte de bucurie. BĂCALBAȘA, S. A. I, 192. ♦ (Despre timp sau despre unități de timp) De care se poate dispune după voie; care este în afara obligațiilor (profesionale). Cf. LEX. MARS. 223. *N-am putut să răspund mai degrabă la aceste scrisori, din pricină că n-am vreme care să-mi fie slobodă decît duminica.* KOGĂLNICEANU, S. 55. Școlarii se vor îndeletnici în ceasuri slobode de citirea sfintei scripturi cu înțelegere. REGUL. ORG. 561/20. *Avînd zi slobodă, a rămas cu copilul.* SADOVEANU, D. P. 90. *Poimiine am și eu o zi mai slobodă.* BENUȚ, M. C. I, 90, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Regional) Zi slobodă (și substantivat, f.) = oricare din zilele de luni, joi sau sîmbătă (care nu este zi de sărbătoare, de post sau zi considerată nefastă). *Se caută . . . ca relezarea să se întîmple totdeauna într-o zi slobodă, adică într-o luni, joi sau sîmbătă.* MARIAN, NA. 409, cf. TDRG. *Spre a scăpa . . . de la acest greu, și-a făcut bietul clăcaș multe zile din slobode „legate”, adecă de sărbătoare.* ȘEZ. V, 79. ♦ Necăsătorit; p. e x t. care nu are obligații față de cineva; disponibil. *Eu grădesc celora ce-s sloboz și văduolor.* COREȘI, PR. 301/13. *Nu va fi făcut bărbatul nice precurvie ce va fi numai curvit cu o muiare slobodă.* PRAY. MOLD. 73^r/13. *Cineva avînd fiu sau fată din femeie slobodă va da mărturia sa în scris.* PRAVILA (1814), 158/4. *Ură însă numai pe George, din ce în ce mai rău, fiindcă numai din pricina lui nu e slobodă femeia.* REBREANU, I. 441. *Colo sus, prin vie, Rumenele lobode Vor decuma-n văduvie Să trăiască slobode.* TOPÎRCEANU, B. 50. *Ea se socotește acum slobodă și-și aduce dragăși.* SBIERA, P. 229. ◊ (Prin metonimie) Vremea să trece și inima îți rămîne slobodă. HRISOVERGHI, A. 73/19. *Din seara trecută se muncișe în zadar să gîcească pe tînărul de care credea că e îndrăgostită Elenușa . . . De crezut, credea că inima sorioarei sale nu-i mai slobodă.* AGÎRBIȚEANU, A. 252.

4. (Învechit; despre oameni) Care își manifestă firea, personalitatea independentă prin atitudini, gesturi etc. degajate; (despre firea, personalitatea oamenilor) care exprimă independență, voință fermă etc. Fiind această ființă una singură, vecinică, slobodă și nemărginită și neprefăcută. EPISCUPESCU, PRACTIC, XIV/32. Este din fire moralnic, slobod și mărginit a ginăi verzi și uscate. id. ib. XVI/13, cf. I. GOLESCU, C.

5. (Despre oameni, despre trupurile lor, despre însușirile, manifestărilor etc. lor; cu determinări introduse prin prep. „de” sau, învechit rar, „despre”) Care este în afara unor obligații, servituți, privațiuni; care este scutit, eliberat de . . . Nici de duhurile ceale necurate nu iaste slobod trupul omului. VARLAAM,

c. 250. Rămase Daniil iertat și slobod de certarea carea cu răbdat. CHEIA ÎN. 4^r/13. *Mărturisește păcatele tale la duhovnicul tău cu plecaciune și numaidecît atunci vei rămîne slobod de mreșile păcatelor.* ib. 10^v/31. *Îl va îmbogăți pre el împăratul cu bogăție mare și prefața lui va da-o lui și casa lătime-său o va face slobodă (scutită de orice dajdie B 1938) întru Israil.* BIBLIA (1688), 208^r/31. *Un dascăl trebuie . . . ca copiii să-l găsască de deaslept și slobod de alle gînduri.* CARTE TREB. I, 20/27. *Oamenii spătării[i] ce sînt sloboz dă dăjdii și dă angarale (a. 1811).* DOC. EC. 126. *Slugile să fie sloboz de bir (a. 1814).* URICARIUL, I, 36. *Acest război nou fu și el ca toate celelalte, afară numai de patimi, care, slobode de orice friu, goniră toată înustrarea de cuget.* HELIADE, L. B. I, 142/6. *Nu mai virtutea este slobodă de lanșurile chinurilor.* MARCOVICI, C. 34/5. *Cei ce îmbrățișează o asemenea soartă a fi sloboz de orice legătură omenească.* id. D. 159/9. *Slobod despre toată grija și de oameni neștiut, Spre a se cunoaște pre sine îndeletnic s-au făcut.* POGOR. HENR. 10/24. *Celățenii ei era sloboz de recrutăție.* ASACHI, L. 4^r/1. *Te iert, cu tine oi plînge, De giurămînt fii slobodă.* id. N. 21/19. *Au și avut nenorocirea de a-și vedea istoria lor scrisă . . . numai de bărbați din sinul nașilor străine, carii abia era vreo dată sloboz de patimă.* FM (1842), 286^r/19. *Acești locuitori străini fiind o bucată de vreme sloboz de bir.* IORGA, C. I. I, 201. *Ea fișnește dirză în gestul impudic, în cuvîntul trivial, slobod de orice înfrînare.* LOVINESCU, C. IV, 53. *Veneau să-l asculte și să-și facă glume, sloboz de grija stăpînului.* COCEA, S. I, 39. *Nu mai cînd or ajunge la italieni, ori la franșuji pot să se socotească sloboz de orice grijă.* SADOVEANU, O. X, 329. *Și slobod de osinda de rob incremenit Te-ai desfăcut de locul osîndei și-ai pornit.* ARGHEZI, C. O. 19. *Era slobod de serviciu în ziua aceea și venea de la circumai pușintel afumat.* PAS, Z. I, 50. *Cîntul poetului e temerar . . . fișnește slobod de canoanele expresiei căutate.* v. ROM. IANUARIE 1965, 137. ◊ (Prin lărgirea sensului) Ar trebui bucatele ce sînt slobode de azot (materia înecătoare) adecă grăsimina a împiedica înflunța osigienului. FM (1846), 213^r/29.

6. (Despre însușiri, despre manifestări, activități, mișcări etc. ale oamenilor) Care se desfășoară fără restricții, fără a ține cont de reguli etc. *Făcu Dumnezeu omul cu mîna lui . . . și-i dăruî minte slobodă și preceptoare.* MOXA, AP. GCR I, 58/4. *Mulți, petrecînd în binele și în dulceața lumiei slobodzi, uită pe Dumnezău.* VARLAAM, C. 294. *Cu mare cinste ne-au cînstit, dîndu-ne mînte slobodă și chipzuitoare.* NEAGOE, ÎNV. 10/15. *La acest fel de scrisoare, gînd slobod și fără valuri trebuiește.* M. COSTÎN, O. 42. *Foarte era lăudăși . . . și de obiceiul cel slobod spre bunătăși.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 179^r/36. *Căci voia slobodă obicinuită este mai mult spre rău și împotriva adevărului decît spre bine și spre plăcerea adevărîții puterea a-și arăta.* CANTEMIR, I. I. I, 65. *Pre tine, Doamne, cu glas slobod te-au propoveduit fratele tău cel drept.* MINEUL (1776), 136^r/16. *Acestea așa slobode și cu dulceață fiind grăite de la omul lui Dumnezeu, împăratul clătînat era de mînie.* VARLAAM — IOASAF, 12^r/16. *Dîndu-i voie slobodă ca să facă aleagere la ceale ce vâ socoti că-i sînt mai spre folosul său.* PRAVILA (1814), 43/2. *Ea se află în casa sa ca o nemernic[ă] și călătoare, fără a avea voie slobodă a pune mîna la ceva de ale casii (a. 1816).* IORGA, S. D. VII, 16. *Îmbrăcămîntea trupului este . . . pentru sloboda mișcare a toată partea și a încheieturilor lui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 10/16. *În vremea lui Napoleon . . . gazetimea au pierdut zborul și caracterul său cel slobod.* CR (1829), 2^r/1. *Ușurată, fi s-ardică d-acum al robiei fier și slobodă, fi se-ncepe d-aci fericirea ta.* HELIADE, O. I, 458. *Un duh slobod și născocilor.* MARCOVICI, C. 3/11. *Părinții lui Robinson însă nu au avut asemene înfăleptă îngrijire pentru dînsul, ce l-au lăsat slobod în toate voințele lui.* DRĂGHICI, R. 4/10. *Este rugăată cînstita mare dvornice să binevoiască a da poruncă slobodă către cînstitele ocîrmuri . . . să se ducă la urma*

lor (a. 1836). DOC. EC. 621. După ce voința soartei citeva zile a lăsat Cruzimii și turbăciunii slobod curs și ne-nfrinat. POGOR, HENR. 39/14. Prin împovărearea trupului cu o mulțime de haine călduroase i se aduce tot aceea vătămare ca și prin căldura de la sobă și oprește printr-aceasta mișcarea cea slobodă și circulația zemurilor în trup. DESCR. AȘEZ. 19/23. Un autor vestit, Puternic în condei... Au dezlăuit Mult slobode idei. DONICI, F. II, 57/15. Lăcuiitorii prințipalului neavind ale lor trebuințioase vase... și slujindu-să toldeaua cu vasele celor din partea dreaptă a Dunării, prin urmare și plutirea și mișcare comerțul stă în sloboda voința acestora (a. 1843). DOC. EC. 802. Când avea această convingere nestrămutată, slobodă a fost mintea lui să se înalțe cât mai sus. IONESCU-RION, s. 270. Aștepta... cu gîndurile slobode. REBREANU, P. S. 104. Orice afirmație a personalității se face în dauna legilor ce par a îndigui sloboda expansiune a talentului. LOVINESCU, C. VIII, 39. Înfolit în haine noi, care îl strîngeau la încheieturi și nu-i permiteau... să facă o mișcare mai slobodă, Nelu a fost condus la primul bal de copii. COCEA, S. II, 107. Lăsam gîndurile slobode, gînduri care se adunau singure. VLASIU, D. 232. Prin piroteala ce mă cuprinsese, înțelegi că pe tărîmurile acelea văcuia unul căruia îi plăcea să trăiască slobod. VOICULESCU, P. I, 84. Debutul... afirmase un poet de fantezie slobodă, poate chiar funambulească uneori. CONSTANTINESCU, S. I, 362. Atît de slobodă se simțea lumea din acest punct de vedere spiritual, încît oamenii căutau ei înșiși un mijloc de a se alătura într-o societate universală, premergătoare vieții eterne. CĂLINESCU, C. O. 40. Se răcea dogoarea tinerească din el, tot împărțind firul în patru și lăsînd să se împotmolească într-un slei sloboda zducire a vieții. C. PETRESCU, A. R. 83. M-ctrase chipul său plăcut, Pornirea-i slobodă spre visuri. V. ROM. ianuarie 1954, 11. Din față se ridică un soi de muget, cînd înăbușit, cînd slobod. TUDORAN, P. 101. Zvonuri ciudate umbrau slobode prin odăile muierestii. BARBU, PRINC. 43. Aci... petrecu slobod, mergînd îndeosebi la stîna unor ciobani. IST. LIT. ROM. II, 262. Spre surprinderea mea sînt și cărți de literatură... care lasă slobod cuvîntul trivial, ba îi mai dau, îngroșîndu-l, și o funcție „artistică“. CONTEMP. 1969, nr. 1 168, 1/5. Foaie verde lobodă, Lăsați hora slobodă! FOLC. MOLD. I, 165. Gura lumii (e) slobodă, se spune pentru a-și manifesta indiferența față de părerea și vorbele (de obicei contradictorii) ale altora. Gura lumii, slobodă, numai pămîntul o astupă. STANCU, D. 15. Foaie verde lobodă... Gura lumii-i slobodă. TEODORESCU, P. P. 319, cf. ZANNE, P. II, 174. Limba slobodă mult te vatămă. id. ib. 220. ◊ (Învechit, rar) Pornire slobodă = mișcare de balansare. Pornire slobodă este o clădire vădită de un trup la o parte de lărgime la altă. AMFILOHIE, G. F. 45²/4. (Învechit, în sistemul monetar) Curs slobod = putere de circulație. Acești galbeni era de cite trei dramuri de aur și avea cursul cel mai slobod decît orice altă monedă. GORJAN, H. II, 85/2. (Învechit, rar) Meșesuguri slobode = arte și meserii. Apolon, dumnezeul meșesugurilor celor slobode. CALENDARIU (1814), 92/7. (Învechit) Învățături slobode = arte liberale. În cel dintîi să va preda ritorica și învățăturile slobode, geometria, algebra. REGUL. ORG. 368/28. Învățaturile complementare să vor începe cu clasul ritoricii și învățăturilor slobode. ib. 380/4. Diploma de laureat în învățături slobode să va plăti doi galbeni împărătești. ib. 408/23. ◊ Loc. a d v. (Învechit) Sub cerul slobod = sub cerul liber, v. l i b e r. Să ne învățăm dară a studia și subt cerul slobod. VASICI, M. II, 22/30. ◊ E x p r. (Rare) (A vedea) cu ochiul slobod sau cu ochii slobozii = (a vedea) cu ochiul liber, v. l i b e r. Și omizile mici, abia de văzut cu ochii slobozii... se vor hrăni din franzele mugurilor, incolții o dată cu ele. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 52. Se vedeau cu ochii slobozii grămezile de trandafiri. SADOVEANU, O. XII, 56. A avea mină slobodă sau (învechit) a fi slobod la mină (sau la minte) = a fi darnic, generos, p. e x t. risipitor. Împăratul, într-această vreme, fiind om slobod la mină și iubind zidirile, a făcut geamă cea mare, VĂCĂREȘCUL, IST. 263. Toate bunățile

și aușiile... slobod la mîini le rîsipeaște. MOLNAR, RET. 89/8, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. (Popular) Mină slobodă = darnic. Înălțimeii voastre gînd bun și mină slobodă, ca să ne dați cit se poate mai multă mincare și băuturică, zise Setilă. CREANGĂ, P. 259, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Rare) Cu inima (de tot) slobodă = (foarte) liniștit. Mergi cu inima slobodă și Dumnezeu din cer să aibă milă de tinerețea ta! GALACTION, O. 157. Se întoarce maica Vitălia de la biserică, cu inima de tot slobodă ca să-și ceară ea înții iertare. STĂNOIU, C. I. 205. (Rare) A rămîne pe voia slobodă (a cuiva sau a ceva) = a fi la discreția cuiva sau a ceva. Despre mine știu atîta că pierd măsura timpului de îndată ce rămîne pe voia slobodă a pornirilor mele de sălbatic. HOGAȘ, M. N. 63, cf. DL, DM, DEX. (Rare) A traduce slobod = a face o traducere liberă. Din Boileau traduce foarte slobod o parte a „Artei poetice“. IST. LIT. ROM. II, 276. A vorbi slobod = a) a sustine, în mod curent, fluent o conversație într-o limbă străină. Vorovia slobod nemțește, franțuzește și italienește. IORGA, C. I. III, 136; b) și în forma a spune slobod) a exprima o părere, un gînd în mod deschis, fără rezerve; a fi sincer. Trebuie să lase pre ucenici să spuie slobod ceea ce face plăcere lor. CARTE TREB. I, 182/11. Începu a vorbi slobod și îndăzneț. SADCVEANU, O. XIX, 29. ◊ (Adverbial) Urmează tusea și o durere... care nu lasă pe bolnav să răsufle... slobod. EPISCUPESCU, PRACTICA, 182/15. Să vă faceți alișverșul slobod, sâr' dă nici o împiedicare (a. 1829). DOC. EC. 451. Orice product al pămîntului Țării Rumânești... să va putea vinde slobod de către stăpînul său. REG. ORG. 102/5. Oprirea de a comunica omul cugetele sale slobod este cea mai mare piedică a luminării. GENLIE, G. 150/13. Boierul, deși desprins în hainele egalității, cum le numesc autorii de astăzi, sufla însă mai slobod și mai voios. RUSSO, S. 17. Cînd sint a se face mai multe coșere se așază cite două sufl și un acoperămint... fiindcă așa să poată ambla slobod printr-aminodă coșerile. I. IONESCU, B. C. 263/8. Ostile englezești înaintară slobod pe tărîmul Franciei. ODOBESCU, S. I, 4. Vînturile pătîmilor rătăcesc și ele, aleargă de ici-colo, pătrund slobod pretulîndeni. ANGHEL, PR. 123. Să se ducă din el ceea ce a fost silnic coprins și abia așteaptă să izbucnească slobod. id. ib. 68. Nu puteam să dorm pentru că nu găseam în ce poziție să stau ca să răsufliu mai slobod. BRĂTESCU-VOINEȘTI, F. 41, De la miezul nopții acum răsufli și doamna Marina, înțtia oară, mai slobod. AGÎRBEANU, A. 373. Prin intuneric putea geme mai slobod. REBREANU, I. 190. Senzația se dezvoltă cu atît mai slobod, cu cît iese din sfera ochiului atent. LOVINESCU, C. VII, 34. Vrei să urci mai slobod ai înnoirii mușii. LABIȘ, P. 142. Vorbele se cer în proză Unde ar luneca mai slobod. id. ib. 406. ◊ (Prin lărgirea sensului) Vînturile slobode, carele suflă de toate părțile și în toate vremile. AMFILOHIE, G. F. 114²/2. Am adaptat numai, ca tip... cînd subt-pămîntul pe care se află ea ar lăsa un slobod curs umezelei. BREZOIANU, A. 14/21. Bucegii... Puși ca o vamă roboitoare în calea slobodelor vînturi Asupra lor în toată vremea își varsă trăsnetul vierșunul. VOICULESCU, POEZII, I, 120. O poartă... îi rupe continuitatea și-l suflă, lăsînd vederea slobodă într-o curte surprinzător de adîncă. ARGHEZI, B. 99. Le ghicim doar zborul grăbit și slobod la mare înălțime. VÎN. PESC. februarie 1964, 15. (Adverbial) Asupra acestor canale sînt 360 poduri de piatră boltite, pe subt care trec slobod luntrile. GOLESCU, I. 82. ◊ (Învechit; despre aer) Care se află în spațiu deschis, afară. Tragerea a aerului celui slobod și pricinuitoare de vică (a. 1826). GCR II, 254/15. [Aerul] nu se va putea frîmeni cu cel slobod de din afară, fiindcă se chelăuiește aerul cel vital cu însuflarea lui în noi. EPISCUPESCU, PRACTICA, 15/3. Aerul cel slobod de din afară, se asemănă cu apele cele curgătoare. id. ib. 18/1. Toși lăcuiitorii orașului să fie datori neapărat să afume lucrurile lor și să le fie 3 zile la aer slobod și curat. CR (1829), 89¹/25. Această transpirație sau nădușeală... se face... și prin mișcarea în aer curat și slobod. DESCR. AȘEZ. 4/18. Dinșii

meditau mai mult tmblnd sou zăcînd și în aer slobod. VASICI, M. II, 23/9. Să aibă grija de a procedea la aer slobod, ca să scape de nenorocirea ce nu va lipsi de a prilejui. BREZOIANU, A. 29/31. Rododendronii curaji se cultivă în aer slobod. id. ib. 445/20. ♦ Fig. Dar aş vrea să văz ziuă pămîntului vestită, Să răsufiu un aer mai slobod, mai curat. ALEXANDRESCU, O. I, 87. ♦ (Învechit, rar; despre compuneri literare) Care se alcătuesc după libera inspirație a autorului. Va preda: „cetania curată... scrisoari dezvoltată și slobodă” (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 201. ♦ (Rar) Care nu face parte dintr-un sistem (riguros) de organizare. Am socotit că voi putea să săvîrșesc ceea ce făcuse odată Tolstoi la școala lui slobodă din Iasnaiia Poliana. I. BOTEZ, B. I, 7. ♦ (Rar; despre acțiunea unei opere literare) Care trenează. În „Azilul de noapte” nu e nici o acțiune — nici strînsă, nici slobodă. LOVINESCU, C. VIII, 134. ♦ (Învechit, rar; despre locuințe) Care se oferă gratis. Leacă va fi de 400 fl. austr. pe an „și pe lingă să-lăș slobod și 6 stînjîn[i] lemne” (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 207. ♦ (Despre căi sau modalități de comunicație ori de acces) Pe care se poate trece fără obstacole (naturale); care este fără restricții sau interdicții. În vreme dă pace, cînd este slobodă trecerea [peste Dunăre], să trecea pîndă la douăsprezece și jumătate milioane (a. 1811). DOC. EC. 127. Plutirea sau navigația riurilor ce despart pe Olanda de Belgia va rămînea slobodă, după cum s-a hotărît prin obștescul act al Congresului de la Viena. CR (1831), 46¹/12. Porturile și schelile Dunării sînt slobode... pentru toate corăbiile. REG. ORG. 102/2. Școala Societății Filarmonice, în care s’învăță după înștiințarea ce s-a mai dat muzica vocală, literatura și declamația, s-a deschis și cursurile sînt slobode pentru oricine. CR (1834), 320¹/16. Înțeleapta măsură a slobodiei eșșortajii griului au răsărîns întocmai la pravul care ea au fost prevăzută. AR (1835), 26¹/42. Cele șese provincii luate de Serbia să aibă slobodă plutire pe apele Turciei. ASACHI, L. 51¹/6. Intrarea la toate aceste biblioteci e slobodă pentru oricare. FM (1844), 170¹/29. Dintre mireni, numai marele logofăt și grecii ce sînt în slujbele cele mai înalte turcești, precum și neguțorii cei înții, au slobodă intrare în sinod. ib. (1845), 115²/32. Am auzit că turcii sînt supărați șoc pe mine, nu știu pentru ce, aş vrea dar să știu de pot avea trecere slobodă și nebîntuită prin țara pađișahului. GHICA, A. 606. Din partea aceasta, calea lui George e slobodă. REBREANU, I. 114. Moșnege! lasă drumul slobod Să treacă smei mei în tropot. BENIUC, V. 15. Intrarea slobodă atît pentru oameni, cît și pentru cîinii fără stăpîn. TUDORAN, P. 233, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin analogie) Numai miazăzi și răsăritul sînt mai deschise și lasă slobodă trecerea vînturilor. HOGAȘ, DR. I, 30. ♦ (În formule de răspuns, pentru a invita pe cel care bate la ușă) Slobod!... și intră. BENIUC, V. CUC. 16. ♦ (Învechit, rar) Carte slobodă = permis (1) de liberă trecere. Iară carii vrea să să ducă, le da carte slobodă și bani de cheltuială la cale, să-ș margă acasă cine-ș unde-i moșia. DOSOFTEI, V. S. decembrie 192¹/6. Carte slobodă la mina lui Sion, ca să treacă ră la Ciîneni miere (a. 1812). DOC. EC. 138. ♦ (Rar; despre oficii) Care nu este astupat sau acoperit. Cînd îi așterne să închizi ghinișor ușile și ferestrele și să astupi toate bortele și să lași numai borta cheii slobodă. BRĂESCU, A. 54.

7. (Despre oameni; adesea urmat de un conjunctiv sau, învechit, de un infinitiv) Care nu este supus nici unei constrîngerii, nici unei îngrădiri în acțiune; care are posibilitatea de a acționa în anumite împrejurări, după propria sa voință sau dorință de a face sau a nu face ceva; care are dreptul ori căruia îi este îngăduit să facă un anumit lucru. Cine va vrea să facă veri bine, veri rău, slobod e. CORESI, EV. 68. Deacă i se va întîmpla a naște fata, nu era slobodă să între în be-searecă optzeci de zile. CHELA, ÎN. 87¹/7. Nu sînt slobodzi să-și ducă marha pe acel loc fără știrea noastră (inceputul sec. XVIII). BUL. COM. IST. II, 206. Să vor socoti... slobodzi a veni la școală mai tirziu decît la vrea-

mea căzută. CARTE TREB. I, 34/13. Vin, rachiul sau bere să nu fie slobodzi să vinză (a. 1811). DOC. EC. 118. Fără învoială nu sînt slobodzi a cosi (a. 1813). BUL. COM. IST. III, 110. Slobod iaste jăluitoriul a mișca jalobă ori asupra unuia, ori asupra altuia. PRAVILA (1814), 26¹/17. Nebunii, robii, risipitorii, necinstiții... nu sînt slobodzi să mărturisească. CARAGEA, L. 98/13. Suma ce se arată mai sus de una sută buți cu vin să fie slobod numitul Barbul Cepescul a le trece pe la acea schelă (a. 1826). DOC. EC. 360. Tu vei fi slobod a ne omorî după trei zile. PLEȘOIANU, T. I, 79/4. Spaniolii nu vor fi slobodzi a lua cu sine bunurile soșiilor lor. CR (1829), 8²/16. Cînd s-au tradus cărfile noastre bisericești, cei dinții traducători au fost slobodzi... de a-și face limba bisericească cu adevărat din limba norodului. HELIADE, O. II, 97. Chibzuirile obicinuitei obșteștii adunări atunci numai vor avea putere de pravilă cînd se vor întări de domn, care slobod este de a nu le întări fără să-și dea cuvîntul pentru ce nu întărește. REG. ORG. 16/16. Va fi slobod din începutul cei de a cîncea zi să-și ia toate lucrurile și să iasă din carantină. ib. 123/2. Prinșipatul Valahiei este slobod oricarele va vrea să cumpere vite mari și mici de orice felurime pentru al său negoș. CR (1831), 3²/17. Neîfiind slobod nimeni de acum înainte a mai face asemenea vînzări prin alte locuri. REGUL. ORG. 528/28. Atunci garnizoana va fi slobodă a ieși cu arme și bagaje fără [a] i se face nimică. NEGRUZZI, S. I, 172. Cartaginezii nu erau slobodzi a bea vin cînd se aflau în bătălie. I. IONESCU, B. C. 301/12. Închinarea către frumos, pe care oricine era slobod să-l înțeleagă în alt chip. în PLR II, 150. Pîndă miine dimineașă slobod este să facă ce-i place. REBREANU, R. I, 91. Pe urmă sînt slobod să facă ceea ce cred eu. SADOVEANU, O. XII, 375. Noi am hotărît că tot omul e slobod pe gîndurile sale. TUDORAN, P. 480, cf. DL, DM. La urma urmei, sîntefi slobod să cre-deși ceea ce vrefi. T. Iunie 1968, 25, cf. M. D. ENC., DEX. Slobod este să minșească și mai departe. RETEGANUL, P. III, 10. Dacă face prunu prune, nu sîntem slobodzi să-l facem rachiul. VÎRCOL, V. 58. Dar aia fată-i slobodă să facă turta. ALRT II, 27. ♦ (Prin analogie) O revistă care să nu caute a înțriri literatura zilei, slobodă a se mișca precum înțelege. în PLR II, 154. ♦ Expr. A(-i) fi (cuiva) slobod (să... sau, învechit, a...) = a(-i) fi (cuiva) permis, îngăduit (să...). Slobod mi-e a-fi grăi ceva. N. TEST. (1648), 164¹/24. Nu iaste slobod nu numai a jertfi, ce nici a călca în capişe. AETHIOPICA, 21¹/5. Dechebal au trimis în Mesia în chip de fugiți pre unii carii să omoară pre Traian, la carele și de alte ori, dară mai vîrtos în vremea de război, era tocma slobod a intra. ȘINCAI, HR. I, 5/26. Nu mai este slobod a mișca jalobă. PRAVILA (1814), 116¹/19. Să nu să treacă din Valahia peste graniță cea mai puțină sumă decît numai în Moldavia, unde este slobod (a. 1811). DOC. EC. 98. De este slobod ace-luia ce, umblînd prin casele altora..., să gîndească la a sa, slobod au fost și mie, în toată călătoria ce să coprinde întiu această cărtică, să gîndesc nu la casa, ci la patria mea. GOLESCU, I. 1, cf. LB. Această casă în tot anul să se îmbogățească cu lucruri minunate și să fie slobod a fi văzute de obște. CR (1829), 149/2. Rosicnilor să li fie slobod a face comerș în toate staturile Turciei. ASACHI, L. 51¹/5. Îi este slobod în fantatie a lăuda și a iubi fără restringere pe altul, care e vrednic de iubit. FM (1842), 162²/26. Vinul... au fost slobod a să cumpăra de lăcuiorii Moldaviei (a. 1842). DOC. EC. 760. Deacă e slobod a vorbi așa, încungiurăm vama trupului (stomahul) și aducem pe drumuri pitulate de trei sau patru ori mai multă hrană în trup. VASICI, M. II, 36/10. Este slobod să vîneze aur pe orice gîrlă curgătoare. REGUL. ORG. 45/16. Îndărăt nu e slobod! GHICA, C. E. I, 39. Însă purtarea lui, De e slobod s-o spui, M-a silit în sfîrșit să fug, să-l părăsesc. ALEXANDRESCU, O. I, 240. E slobod oricărui om cînstit să viseze. CONTEMPORANUL, II, 323. Cutii pe care nu e slobod să le deschidă nimeni. IORGA, C. I. III, 8. Da pene de cocoș slobodu-i să purtași în pălărie? AGÎRBI-

CEANU, L. T. 38. Doamna-i... din răgat și nu știe că la noi nu-i slobod să poarte jăpîcîndae fără numai oamenii și fămeile. STĂNOIU, C. I. 50. N-a fost însă slobod să copieze unii după alții, căci atunci lucrările ar fi semănat între ele. I. BOTEZ, B. I, 47. Nu-i slobod să ne mișcăm, domnișorule, a răspuns vizitiul. VORNIC, P. 17, cf. DL, DM. Nu-i slobod să ne oprim din drum pînă cînd nu vedem lumină-n sat! LĂNCRĂNȚAN, C. II, 84, cf. M. D. ENC., DEX. Iar fimeii cari-o discontat așe, dzeci dzili nu-i slobod si si ocoliasci barbat pi lingă e! ȘEZ. III, 143. Slobod e să beau și eu. BIBI-CESCU, P. P. 222, cf. ALEXICI, L. P. 114. Nu-i slobod cu coghile pe drum, mă! BREBENEL, GR. P. Slobodu-i a-mbla sara Pe colo pe la mîndra? CANDREA, T. O. 32. Slobodu-i să se iubească Fecior tînăr cu nevastă. BÎRLEA, C. P. II, 15. Nu-i bine a se țieptăna pã cap, nu-i slobod. T. PAPAĞAGI, M. 162. Nu-i slobod să vorbești. MAT. DIALECT. I, 92. Acolo nu-i slobod să margă. O. BÎRLEA, A. P. I, 518. (Cu schimbarea construcției; în formule retorice de politețe) Fie-mi slobod a-i aduce aici mulțumirea mea din lăuntru prin mijloc obșteșc. DESC. AȘEZ. 74/12. Să-mi fie slobod a face și aceste însămnări. FM (1839), 121²/16.

8. (Rar; despre oameni) Care se simte în largul lui, care este degajat. Nu se simțea destul de slobod în-fîlnind-o prin casa lui pe față asta tăcută. AGÎRBI-CEANU, A. 237. ♦ (Învechit; despre reacții ale organismului, procese fiziologice etc.) Normal (1). Să se cerceteze toate răspunsurile trupului lui de sint slobode după fireasca formă și orînduială. EPISCU-PESCU, PRACTICA, 70/30. Căii cu înădușeală dobin-desc o răsufolare mai slobodă și bătăile pîntecelui sint mai regulate. I. IONESCU, B. C. 187/6. ♦ (Regional; despre părți ale corpului) Care nu este acoperit, îm-brăcat. Noi nu purtăm d'e alea mănș d'e pkele, alea-scumpe, domnești, purtăm... mina slobodă. O. BÎR-LEA, A. P. II, 393.

9. (Despre oameni sau despre cuvintele, gesturile lor etc.) Care întrec măsura; care este prea familiar; care încalcă regulile bunei-cuviințe. Cu cît era slobozii și șagalnici cu femeile în adunările lor... , cu atît sintem politicoși și rezervați cu damile. RUSSO, S. 20. Trei mîieri cam slobode, mă rog, îi dau cu tița. AR-GEZI, S. P. 71, cf. DL, DM. Așa e gura lumii, slobodă. BARBU, G. 83. Un Hercule feminin, cu inimă bună, gură slobodă și reputație proastă. T. decembrie 1964, 55. Sofia, păstrîndu-și calmul, se făcea că nu vede ni-mic, închizînd de la primele vorbe gura slobodă a su-rorii sale. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 18/3, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ E x p r. (A fi sau, rar, a se face) slobod la (opi de) gură (sau, rar, a limbă ori în cu-vinte) ori a avea gura slobodă = a vorbi prea mult, fără sfiială și depășind limitele bunei-cuviințe în ex-primare. Cf. I. GOLESCU, C. Oamenii neobișnuiți de vioi, de nestăpîniți în mișcări, de slobozii în cuvinte. IORGA, C. I. I, 147. O vreme se gîndi că numai nevestele din ulița Morii sint atît de slobode la gură, că cele din ulița Cîmpșorului sint mai cuviincioase. AGÎR-BICEANU, S. 465, cf. CADE. În mijlocul naturii impudice, oamenii sint mai slobozii la gură. COCEA, S. I, 228. Poate Ana, cum e ea slobodă la gură, a fi scăpat o vorbă nesocotită și ceilalți se vor fi dumirit ei. DAN, U. 17. Prințesa însăși era tot așa de slobodă la gură. CĂ-LINESCU, B. I. 300. Se făcuse din ce în ce mai neru-șinată și mai slobodă la gură. CAMIL PETRESCU, O. I, 272. Plutele sint luate în seamă de alți oameni, în spatele cărora veghează negustorii pîntecoși, slobozii la gură. TUDORAN, P. 95, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. O sî-f spuî și iău seva, da numa di nu m-o puni șiniva la h-un șteaf cî-s slobod la gură. GRATUL, I, 335, cf. ZANNE, P. II, 192, 231. ♦ (Rar; despre cuvinte, expri-mări etc.) Imprudent. Acesta e unul din cei care se furîșează prin casele oamenilor: care nu-s mulțămîiți niciodată nici de mîncare, nici de băutură și, de cumva scapi vrun cuvînt mai slobod, bum! o află și domnitor, și metresă, și president. I. NEGRUZZI, S. VI, 14.

10. (Despre spații, locuri, scaune etc.) Care nu este ocupat; care nu se află în folosința (temporară) cuiva. Să să facă țîrg... din susu orașului, pã moșia sfîinei mănăstiri Cotmeanca dintr-acei județ, fiind loc slobod (a. 1811). DOC. EC. 111. Locuitorii țîrgului vor ave trebuință a mai prinde loc din locurile slobode ce sint în cuprînsul țîrgului fără stăpîni (a. 1816). URI-CARUL, V, 205/2. Se vinde cu mezat un loc slobod de două sute de pruni pã dînsul din orașul Vălenii de Munte. CR (1832), 160²/4. Casele sint înalte, ulițele înguste, locuri slobode (piațe) puține, pușini pomi. VASICI, M. II, 32/5. Unde va fi loc slobod, aceste palme să vor socoti din marginea uliții. REGUL. ORG. 522/5. Sapă o groapă în cîmp slobod de o adîncime de două picioare. BREZOIANU, A. 46/11. Cei doi băietani se și lungiseră... pe locurile de pe lăviși rămase slobode. HOGAȘ, DR. I, 142. Pe băncile de lîngă pereții circui-mii odihneau cîșiva bătrîni, iar imprejurul lor, pe locul rămas slobod, stăteau la sfat bărbății. REBREANU, R. I, 126. Vehiculele Bucureștiului se duceau la Șosea... Și pușinele care mergeau la pas, slobode, se duceau la culcare. TEODOREANU, M. II, 182. Acuma a rămas casa slobodă. Credeam că-și trebuiește dumatale. SADOVEANU, O. IX, 146, cf. FL, DM, M. D. ENC., LEX.

11. (Învechit și regional; despre pămînt) Ușor de lucrat; afinat. Cu acesta acoperere... resădurile ieșite pe pămînt slobod. BREZOIANU, A. 153/11, cf. LEXIC REG. II, 53.

12. (Despre obiecte care leagă, string etc.) Care este larg sau slab legat și nu strînge. Pe cap purtau o legătoare cam slobodă, care le acoperă părul în totul. XENOPOL, I. R. I, 60. Dădea mereu din cap să-și lărgească dîrlogii, pînă ce călărețul îi lăsa cu totul slobozii. GÎRLEANU, L. 102, cf. RESMERIȚĂ, D. Femeile, arse de soare, cu tulpanul slobod, cu tîlpile crăpate de drumuri lungi, se uită la ei cu dragoste. BRĂDESCU, O. A. I, 173, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR II 3 304/279. ♦ (Adverbial) Cu capul slobod, învîluit în o grimea tot albă... trebuia nu știu ce. HOGAȘ, DR. I, 161. Ghiogă groasă și lungă fără sfișiri, cumpăniți slobod în mina dreaptă, întreaga cele cîteva linii puter-nice ale chipului urieș. id. ib. 282. ♦ E x p r. A da (sau a lăsa) friu (mai) slobod (cuiva sau la ceva) = a permite libertate de acțiune; a lăsa în voie (pe cineva sau ceva). Să lase friul slobod în Țara Româneacă La toți cu ce se poate ca să agonisească. BOLINTI-NEANU, O. 148. Dădusem friu slobod ochilor și gîndului spre a rătăci. HOGAȘ, DR. I, 147. În noaptea asta, poate să dea friu mai slobod în casă la toate cele îngăduite, c. PETRESCU, A. R. 137. Ana Ulmu dădu friu slobod nervilor ei prea mult stăpîniți. VINEA, L. I, 299. I-o fi venit și lui timpul de înșurat... Să-l cam lăsăm să se ducă în lumea lui de voinic. Să-i dăm, tăcușule, friu slobod. RĂDULESCU-CODIN, I. 13. ♦ (Învechit; despre îmbrăcăminte sau, despre articole de îmbră-căminte) Lejer. Despre îmbrăcămîntea copiilor este a se păzi regula: a fi mai lărgușică, slobodă și în voie de îmbrăcat. EPISCU-PESCU, PRACTICA, 80/17. ♦ (Rar; despre obiecte prinse, fixate într-un singur punct) Care atîrnă în jos. Marginea cea slobodă a buzelor este acoperită de o pielețică cam trandafirie. KRETZU-LESCU, A. 271/7. Cămeșă-i albă, curată și deschisă la piept, dar înnodată sub bărbie cu un șiret de arnicu roș, ale cărui capele cu canafuri atîrnau slobode în jos, cu o ademenitoare neregulă. HOGAȘ, M. N. 211. ♦ (Regional; despre mîneci) Fără mînețe. Cf. ALR II 3 300/316, 3 304/53. ♦ (Rar; despre mușchii feței sau, p. e x t., despre față) Care prezintă hipotonie. Ionuț Ungurean purta o burță cît un butoiș, obrajii îi erau mari, slobozii pușin. AGÎRBI-CEANU, A. 91.

13. (Regional; în loc. adv.; substantivat) Cu slo-boda = fără bagaj; fără greutate sau încărcătură. Mă duc cu sloboda la țîrg. PAMFILE, J. II, 166. Șco-beran noi la vale, călugărul cu sloboda și eu cu Psi-cuța de dîrlogi. HOGAȘ, DR. I, 239. Uni-ai fost? — Da la țîrg. — D-apu cu ci? — Cu sloboda. ȘEZ. III, 88.

Fiindcă era cu sloboda, ajunsese-naintea lui cumătru-său. ib. v, 130. Maica Domnului cu fiul său în brațe, iar Trif cu slobodă, adecă numai cu ceea ce avea pe sine... o-călcă pe rochie și i-o sfirtecă. MARIAN, S. R. I, 240.

— Pl.: slobози, -de. — Și: (regional) sclóbod, -ă adj. ALB I 3 300/316, 3 304/279, 4 250/310.

— Din v. sl. слобода, слободъ. Cf. bg. слободен.

SLOBODĂȘ, -Ă adj., s. m. și f. (Învechit) (Persoană) care locuiește într-o slobozie (5) sau care provine dintr-o slobozie; (învechit) slobodnic, slobozean. Nu să socoteaște de prost nice șerbul, nice slobodașul. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 1827/25, cf. ANON. CAR. ♦ (Adverbial) În mod îndrăzneț. Andrei făcînd oarecare lucru cu mult mai slobodaș și arătînd vederat celor trebuitoare de hrană. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 1787/16.

— Pl.: slobodași, -e.

— Slobod + suf. -aș.

SLOBODNIC, -Ă adj., s. m. și f. (Învechit) (Persoană) care locuiește într-o slobozie (5) sau care provine dintr-o slobozie; (învechit) slobodaș. Doi feciori avea, unul den slujnică, iară alalt den slobodnică. CORESI, L. 403/11. Nececum nu va fi moștean feciorul slujnicei cu feciorul slobodnicei. N. TEST. (1648), 254^v/19. Toți slobodnicii să ascunsără în peșteri și craii pămîntești, și domnii, și bogății, și căpitanii. ib. 308^r/29. Ucise crai boinicii făcînd pre ai săi slobodnici. DOSOFTEI, FS. 461/4. Mă gîndesc la... voinicii și slobodnicii de pe vremuri. DR. I, 150, cf. SCL 1969, 189.

— Pl.: slobodnici, -ce.

— Din slavon. слободникъ, слободникъ.

SLOBONIE s. f. v. slobozie.

SLOBONÓG, -OĂGĂ adj. v. slăbănog.

SLOBONOGÎT, -Ă adj. v. slăbănogit.

SLOBONÓV s. m. v. slăbănog.

SLOBÓST, -OĂSTĂ adj. v. slobozit².

SLOBOȘĂG s. n. v. săbășag.

SLOBOȘI vb. IV v. slobози.

SLOBOZĂ vb. I v. slobози.

SLOBOZEĂLĂ s. f. (Regional) 1. Făină de griu muiată și subțiată cu apă sau cu lapte ori amestecată cu smîntină, cu care se drege și se îngroașă sosul sau ciorba, înlocuind rîntașul (Aurel Vlaicu — Orăștie). Cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 51.

2. Supă sau ciorbă de post (Bărăștii Iliei — Brad). Cf. CHEST. VIII 33/2.

— Pl.: ?

— Slobози + suf. -eală.

SLOBOZEĂN, -Ă adj., s. m. și f. (Învechit) (Persoană) care locuiește într-o slobozie (5) sau care provine dintr-o slobozie; (învechit) slobodaș, slobodnic. Și acolo, la Piscar, i-au ieșit înainte cîțiva oameni slobozieni pre care i-au fost adus cu cărțile sale dintr-ale fării. N. COSTIN, LET. II, 97/16. Lua oameni de țară și cu bir și-i făcea sloboziani și nu-i lasa să dea ajutor la nevoile fării. AXINTE URICARIUL, LET. II, 187/14, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: slobozenii.

— Slobozie + suf. -ean.

SLOBOZÉNIE s. f. 1. (Învechit și popular) Libertate (cetățenească și politică). Cf. ANON. CAR. Lipsindu-se el de slobozenie are încă oarecare plecări... ce pot să turbure liniștea neamului (a. 1773). GCR II, 87/24. Plecarea lor spre a nu spînzura de mine, spre slobozenie să va întărta. CARTE TREB. I, 108/5. Dat-ne-au cea mai denainte iubitoare de bine slobozenie. VARLAAM — IOASAF, 117/28. Toate înnoirile au fost spre folosul slobozănici. IST. CAROL XII, 37/5. Dau dajde fieștecare pentru paza și slobozenia lor. AMFILOHIE, G. 9/21. După cum se zice, s-ar fi sculat tot neorodul cerșindu-și slobozenie. id. ib. 101/2. Mai virtos crezura că Dumnezeu e părtinitoriu slobozeniei lor. MAIOR, IST. 210/6. Întrebuințați spre bine slobozenia voastră, blîndă și dulce stăpînirea voastră. TICHINDEAL, F. 263/28. Eu mă voi scoți foarte fericită a putea răscumpăra cu crăiia mea slobozenia cea dulce. BELDIMAN, N. P. II, 52. Îți dăruiesc slobozenie, te scap din împărăteasca urgie. ARTAXERXU, 67/13. Omul cel nemărginit este din firea lui... mai pornit de slobozenia și egalitatea decît de supunerea lui. EPISCUPESCU, PRACTICA, XV/22, cf. I. GOLESCU, C. Cetățenii se fălea de slobozeniile și drepturile lor. CR (1831), 101/30. Slobozenia mi-i mai scumpă decît un rang mare și bogăția. KOGĂLNICEANU, S. 105. Să luptă pentru păstrarea religiei și a slobozeniei. ASACHI, L. M. 14/36. Acele mai de căpîtenie puncte... sînt slobozănia personală și singurătatea a-verei (a. 1848). URICARIUL, X, 2. Veși putea face cu mine, cu slobozenia mea, cu viața mea... precum vă va plăcea. NEGRUZZI, S. III, 320, cf. POLIZU, RESMERTIȚĂ, D., CADE. Păstram, ascuns încă în noi, sentimentul despre slobozenie al lui Ruja Șandor. SADOVEANU, O. XV, 230. Dacă împăratul nu l-a mai înnoit hrîsoavele slobozeniei lor, să asculte sfatul lui Hans... să nu-și aștepte drepturile de la domni. VIANU, L. U. 383, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. Apele au năboit furioase spre vechea lor slobozenie. VOICULESCU, P. I, 49. ♦ (Învechit) Carte de slobozenie = a) act prin care se certifică eliberarea din robie. Eu eram... cu nume de rob... Deci luînd gălbinași și cartea de slobozenie, plecai. GORJAN, H. IV, 109/10; b) act prin care soțul care părăsește domiciliul conjugal acordă independență celui alt; (învechit) carte de slobozenie, v. slobozie (1). Zis fu că cine va lăsa muierea sa să-i dea carte de slobozenie. CORESI, TETR. 8. ♦ Stare a țăranilor eliberați din robie. Pentru știutul dirit al slobozeniei rumănilor ce era robi și i-au slobozit odinioară stăpînii lor (a. 1811). DOC. EC. 95. Țăranilor li se cuvine și lor slobozenie și pămînt. COCEA, S. I, 235. Robul e rob și așa-i lăsat de la Dumnezeu să fie... Robul nu are ce face cu slobozenia. V. ROM. mai 1954, 178. Or intrat sub călcîiul ciocoilor și-or rămas și fără slobozenie. LĂNGRĂNȚAN, C. I, 45. ♦ (Învechit) Libertate (de a acționa conform voinței și dorinței proprii). Precum noi am putut pricepe, Ovidiu mai mult să fie scris din slobozenia poeticească, decît din trebuința adevărului. CANTEMIR, HR. 122. Carele nu e milostiv cătră dobitoacele sale, acela nu va fi milostiv nici cătră oameni, numai să i să dea slobozenie asupra omului. TICHINDEAL, F. 119/20. Aceea ce noi [am] cinstit mai mult este: sănătatea, legumirea, slobozenia, lăria trupului și-a duhului. PLEȘOIANU, T. II, 111/2. Asemenea slobozenie se cuvine să aibă și în cunoștința arătatelor rețete la fiecare boală. EPISCUPESCU, PRACTICA, IX/10. După întoarcerea lui Napoleon de la Elba, au dobîndit de la dînsul gazetele slobozenia. CR (1829), 21/21. După înalta slobozenie... dată prea cinstitului depan... să vor ivi și începuturile gazetei românești (a. 1829). PLR I, 18. Mă tem aci pîntru slobozenia poetică ce mi-am iertat să aduc pe șacal din Asia în Grecia, unde o mărturisesc că nicio-dată nu am văzut, nici auzit acest dobitoc. HELIADE, L. B. I, 254/18. Să lase în voie tinerii princese slobozenia de a-și alege bărbatul său. CR (1836), 155/5. Geniul... are trebuință numai de slobozenie, ocrotire și prilejuri ca să se arăte. KOGĂLNICEANU, în PLR I, 85. ♦ (Rar) Situația de a nu fi încadrat în nici o

formă (organizată) de activitate (serviciu, școală etc.). *Scrisul și cititul nu se apropiau de mine cu nici o ispită... Tata fu repede gata să-mi prelungească slobozenia de nimic îngădită cu încă un an.* BLAGA, HR. 29. ♦ (Învechit; cu determinări care precizează sensul) Libertate a conștiinței, a ideilor, profesiunilor etc. *Slobozenia religiei, siguranța persoanelor și a averilor particulare vor fi din curățenia cugetului apărare și nevălmășe.* AR (1829), 51¹/36. *Slobozenia conștiinței și protecția deopotrivă pentru toate religiile a fost... indeletnicirea cea mai de căpetenie a gândurilor și a grijilor guvernului său.* CR (1831), 184 bis¹/5. *Cu pericolul de a stinge în noi inchipuirea, slobozenia gândului, volnicia stilului, armonia, firea și folosul scrisului, domnii grameriani ne-au adus... a concentra înțelepciunea neamului în cuvintologie.* RUSSO, s. 84. ♦ (Învechit) Manifestare, desfășurare liberă, neîngădită. *Se împovărează, în loc să se înlesnească sarcina vieții lor, cu slobozenia luxului urgisitelor mode.* EPISCOPESCU, PRACTICA, XV/14. *Slobozenia comerțului fiind știută de toți că este mijlocul cel mai singuratic și înființat pentru destinderea lucrării pământului.* REGUL. ORG. 174/15. ♦ (Învechit) Defecare. *Se cercetează la tot bolnavul mai întâi ortidiala slobozeniei mistiuelii.* EPISCOPESCU, PRACTICA, 477/10.

2. (Învechit) Independență (națională). *Dărui Romei iar cinstea și slobozenia care o avusese mai dinainte vreme.* NEAGOE, ÎNV. 75/75. *Aceasta stare nu poate să aibă loc, fără numai când un neam pierde sau cîștigă iarăși slobozenia (a. 1773).* GCR II, 87/28. *Rumânii au adunat oști... după datoria firii și a slobozeniei.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Ei înșiși mărturisesc că nenorocirea le-au fost spre folos, pentru că sălbăticia cea varvarească o au mutat în slobozenia romanească.* ȘINCAI, HR. I, 47/24. *Dumnezeu așa voiește ca neamul bulgarilor și a românilor, lăpădînd jugul cel de lungă vreme, să capete slobozenia.* MAIOR, IST. 209/14. *Resboiul cu Anglia pentru slobozenia Franței.* ASACHI, L. 30¹/48. *Lumea veche se prăvește și pe a ei derîmături slobozenia se înalță.* RUSSO, s. 127, cf. POLIZU. *Toată Grecia a ridicat steagurile sale în toate locurile unde o apasă tirania cerînd slobozenia sa.* N. A. BOGDAN, C. M. 98, cf. DL, M. D. ENC.

3. (Învechit și popular) Eliberare (din robie, din închisoare, din captivitate etc.). *S-au închinat cine era în cetate, giuruîndu-le slobozenia tuturor (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. III, 16/3. *Nu te juca cu mine, jupine comise, ca mița cu șoarecele. Spune-mi care-îl prefel slobozeniei mele.* SADOVEANU, O. XIII, 748, cf. BL. *Împăratul se-nvoia, Slobozenia Că-i da, și poruncă Porunca Să strîngă Cit o putea Din sangeacul care-o vrea.* BALADE, III, 348. ♦ (Învechit) Iertare de datorii. *Rădica ochii lui la ceriu, de înuași și pre noi așa să facem și să căutăm acolo de toate realele dezlegătură și slobozenia.* CORESI, EV. 183. *Ca un nămit sau nemearnic să fie lingă mine, pină la anul slobozeniei va sluji la mine.* BIBLIA (1848), 90¹/53. ♦ (Rar) Moarte (2) (privită ca o eliberare din viață). *Cînd fi se va apropia anul slobozeniei, adecă moartea, altmintrea te vei uita la bogățiile aceste peritoare care acum le cinstești.* MAIOR, P. 46/19. *Să-i rostesc cuvîntarea funebră, pe urmă să-mi cer și eu slobozenia.* C. PETRESCU, O. P. I, 169. ♦ (Rar) Eliberare psihică. *Avu o senzație de ușurare, de slobozenia, cînd își dădu seama că nu-i va mai trebui.* AGÎRBICEANU, s. 546.

4. (Învechit și popular; adesea în legătură cu verbele „a cere“, „a da“, „a avea“ etc.) Permișiune (1). *I-am dat slobozenia să cumpere și el o moșie de la cine ar vinde (a. 1644).* PANAITESCU, O. T. 186. *Am dat voie și slobozenia birăului și tuturor orășianilor... să fie volnici a-și pune stîlile în muntele ce să cheamă Haosul (a. 1677).* BUL. COM. IST. 199. *Oamenii cei direpși și sfinși vor mîncea, iară oamenilor celor păcătoși nu va fi slobozenia ca să meargă la împărăția ceriului.* CHEIA ÎN. 20¹/18. *Și întru una de zile, cu slobozenia lui Dispot, svătuîndu-să cu polcovnicii den cetate, Pătru De-*

van au dat năvală cu 400 de oameni asupra acelora. N. COSTIN, L. 468. *Pre nepriclin a lovi, a răni și a omori slobozenia ieste.* CANTEMIR, I. I. II, 25. *Ii să dă slobozenia ca ei, preceînd ca ceilalți școlari greșesc la cetil sau la răspunsuri, să poată da a cunoaște dascalului prin rădicarea minii.* CARTE TREB. II, 8/17. *Au trimis la Arpad de ș-au cerut slobozenia, să poată trece preste Mcșeș.* ȘINCAI, HR. I, 169/16. *Ostașii cînd au slobozenia numai pre o zi hotărîtă... să prade vro cetate ce o au biruit, o, ce sălbăticie iaste alunceă!* MAIOR, P. 15/14. *Întorcîndu-se cu slobozenia cea mai sus arătată de la Arpad, solul... Tuhutum se găti... și întră în Ardeal.* id. ib. 71/7. *La săvîrșirea însoșirii prin logodnă și cununii să cercetează... slobozenia canoanelor besericești.* PRAVILA (1814), 97/5. *Am alergat la coliba unui tăietoriu de lemne, cu umilință rugîndu-l ca să-i dea slobozenia să se ascundă în coliba lui.* ȚICHINDEAL F. 77/12. *S-au dat numitului... slobozenia ca să aducă pe la Zimnicea din Țara Turcească acele patruzeci de buși cu vin (a. 1822).* DOC. EC. 262. *Domnul... va fi îndatorat a face îndată raportul său către Înalta Poartă... cerînd voie și slobozenia de a putea strînge o altă obicinuită obștească adunare.* REG. ORG. 17/17. *Dumnealui comisul Panaio-tache Anghelopolu... prin jalba ce au dat către vornicie, au cerut slobozenia a să întoarcă înapoi.* CR (1831), 216²/38. *O rugă să urmeze povestirea istoriei pescarului; iar Halima, luîndu-și slobozenia de la împăratul, începu precum urmează.* GORJAN, H. I, 56. *Măria Sa ș-au trimis răspuns că... îmi va da slobozenia [de a mă întoarcă în Moldova].* KOGĂLNICEANU, s. 192. *Penru aceea să roagă de slobozenia de-a să putea cununa (a. 1843).* IORGA, S. D. XII, 218. *Slobozenii avem la orișice ne place.* PANN, E. V, 72/15. *Cuza... a dat slobozenia ca să se poată așeza românul orișunde o găsi că-i mai bine de trăil.* SP. POPESCU, M. G. 73. *D-atunci a rămas numai al maicii Vitalia, căreia i s-a dat slobozenia să cîrmuiască și gănile maicii Nataliei.* STĂNOIU, C. I. 194. *Cu o ușoară mingiere îi dete slobozenia să plece.* VOICULESCU, P. I, 173. *Cică împăratul i-a dat slobozenia lui Horia să isprăvească el cum o ști cu domni.* DAN, V. 305. *Să amestecă în lucrurile lui fără slobozenia.* RETEGANUL, P. IV, 32. *Adame, Prost Adame, Slobozenia-î rai fi-am dat Din toți pomii să mîntinci.* BIBICESCU, P. P. 254. ♦ L o c. a d v. **Cu slobozenia** = în mod liber; fără stinghereală (din partea cuiva). *Etica în Curan, întru care se cuprînd faptele cele bine-plăcute, este a finea cu slobozenia patru soții.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Toți cu slobozenia, fără osteneală și fără cheltuială... să aibă totdeauna a se folosi (a. 1803).* URICARIUL, IV, 169/1. ♦ (Învechit; și în sintagma carte domnească de slobozenia) Autorizație. *Vor avea cărți domnești dă slobozenia a cumpăra zaherele (a. 1813).* DOC. EC. 156. *Arătîndu-să după ortidială la isprăvnicat cu această luminată carte a mării[i] sale de slobozenia a face cășărie nouă la satu Ulmîl (a. 1818).* ib. 186, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Odată a mers domnul la pădure și, pârîndu-i-se că pădurarul ar fi dat cuiua lemne fără slobozenia domnească... l-a bătut.* RETEGANUL, P. V, 45. ♦ (Învechit) Îndrăzneală. *Vulpea... în-tîmpinînd mai-nainte pre leu... s-au spăimîntat de el... însă a treia oară... au dobîndit și slobozenia, s-au apropiat și au făcut conștiință cu dînsul.* ȚICHINDEAL, F. 71/19. ♦ L o c. a d v. **Cu slobozenia sau cu toată slobozenia** = cu îndrăzneală; cu sinceritate, v. sinceritate (1). *Trebuie să-m[î] răspundeți cu toată slobozenia de voii, au ba? DRĂGHICI, R. 174/8. **Jată** acum prilejul cînd cei înfocași ai noștri boieri pentru binele de obște să-și arate cu slobozenia gîndurile patrioticești.* CR (1829), 99²/9, cf. DL, DM, DEX. ♦ E x p r. **A-și da (sau a-și lua) slobozenia** = a-și permite (2). *Carele are mare vrednicie spre sine, acela nu trăbuie să-și dea lui așa slobozenia.* ȚICHINDEAL, F. 110/18. *Pre-cuvîntare[ș]a poci zice că ar fi fost un cap d-operă în stilul cel plin de ris și de adevăr dacă autorul nu ș-ar fi luat slobozenia, poate cu dreptul, ca să arate*

mai desăvârșit caracterul acestor fel de oameni. *ca* (1829), 107²/7. ♦ (Învechit) Toleranță (1). Slobozenia legii hărăzește credincioșilor ei toate bunătățile cereștii. VĂCĂRESCUL, *IST.* 247. Dădu afară orînduiala cea vreadnică de pomenire a toleranței, adecă slobozenia legilor. CALENDARIU (1814), 101/9. Slobozenia fără de legile înțelepte... e sălbatică fiară. ȚICHINDEAL, *F.* 131. A noastră volnică înaltă poroncă de slobozenia stăpînirii tale (a. 1815). URICARIUL, *I.* 231/10. ♦ (Învechit) Concediu. Slobozenie nu se face, afară numai de 30 zile o dată într-un an (a. 1803). URICARIUL, *III.* 18. Mi-am cerut slobozenie pe care o am și căpătăt după șlujba de un an și jumătate. BUZNEA, *P. V.* XI/1.

— Pl.: slobozenii.

— Slobozi + suf. -enie.

SLOBOZI vb. IV. I. 1. **T r a n z.** (Învechit și popular; complementul indică mai ales oameni aflați în stare de robie, în închisoare, în captivitate etc.) A elibera. Cf. **s l o b o d** (1). Rogu-ie slobozeste-mă den mîna fratelui meu Isav. po 111/10. Spuse temnicariului aceste cuvinte lui Pavel: Tremes-au dregătorii să vă sloboz. *N. TEST.* (1648), 157²/27. Ai slobozit pre bărbatul cea ce era mai rău. NEAGOE, *INV.* 58/18. Să audă glas den beseeacă de sus limpede..., poruncind să slobozescă cuconul. Deci, luîndu-l pînîinții... din mîndăstire, să-ntoarsără voioși acasă. DOSOFTEI, *V. S.* octombrie 59²/22. Cu multe feliiuri de certări l-au certat, pentru ca să sloboază neamul lui Izrail den Eghipt. CHEIA ÎN. 91²/18. Ea lua [galbenii] de-i dede stăpinului... și-și slobozdi ficiorii ei din robie (a. 1692). ap. TDRG. Slobozindu-l pre acel neamfu de la închisoare, s-au și apucat acel neamfu de au îndreptat rușicile din cetate asupra turcilor. NECULCE, *L. 9.* Așe au slobozit Șeremet pe ha[manul] Ion și Iordache vor[nicul] și pe alți moldoveni... care au fost acolo. la Chiov popriși (a. 1720). *BUL. COM. IST. IV.* 53, cf. ANON. CAR., *LEX. MARS.* 200. Pă unii i-au dus la Oradie, să robescă acolo, și pre alții... i-au slobozit (a. 1733). IORGA, *S. D. XIII.* 50. Au poruncit dregătorilor tuturor țărilor ca pre cei... izgoniși și prin ostroave și alte locuri surginji să-i sloboază. ȘINCAI, *HR. I.* 42/31. Slobozindu-l împăratul din închisoare, îl rîndui ca să apere Strumița. MAIOR, *IST.* 221/15, cf. BUDAI-DELEANU, *LEX., LB.* Pentru știutul dirit al slobozenii[i] rumânilor ce cre robu și i-au slobozit odinioară stăpînii lor (a. 1811). *DOC. EC.* 95. Au trecut prin capitala noastră 6000 turci... prizonieri sloboziți din Roșia cu ale lor căpitenii. AR (1829), 185²/7, cf. I. GOLESCU, *C., VALIAN, V.* Pre urmă iar s-au împăcat și l-au slobozit (inceputul sec. XVIII). *MAG. IST. I.* 102/12. Atunci zîmbînd împăratul necazul ș-a răsipit și, iertînd pe vinovatul, cu daruri l-a slobozit. PANN, *P. V. II.* 14/2, cf. POLIZU. Cucoana... s-a deprins cu el așa, încît cred că nu l-ar slobozi [pe rob] pentru toți sfinții din cer. SION, *P.* 59. Subcîrmuitorul, peste două ccaturi, primind banii, dete poruncă să mă sloboadă. BOLINTINEANU, *O.* 343. Zicea uncheșul Vasile [că] n-a să mai fie trei ani pînă ce o să ne sloboadă de sub nemfi. I. NEGRUZZI, *S. V.* 115, cf. DRRF, BĂRCIANU. Niște venetici de-ai doamnei... Cari-ncearcă să sloboadă capii lor din închisori. DAVILA, *V. V.* 172, cf. ALEXI, *W.* Nu voi pe ea s-o sloboz, ba chiar cărunți-va-n robie. MURNU, *I. 4.* Nu l-au slobozit pînă n-a plătit 12 florinți. PĂCALĂ, *M. R.* 58, cf. RESMERIȚĂ, *D., CADE, ȘĂINEANU, D. U.* Țiganii... după ce au fost sloboziți din robie, ar fi putut să vorbească. COCEA, *S. I.* 185, cf. SCRIBAN, *D.* A fost slobozit la vreo patru luni după zilele acelea de pomînd. GALAN, *Z. R.* 50, cf. DL, DM. Surghiunul durează pînă la 2 aprilie, cînd domnitorul îl iartă și-l slobozește. *IST. LIT. ROM. II.* 491. Domnul a slobozit satele de rumâni, înscriîndu-i „la slujbă”. STOCESCU, *C. S.* 94, cf. M. D. ENC., DEX. Drăguța Sfîntă Marie! Slobozi robii din robie. JARNİK — BİRSEANU, *D.* 103. La ruga copitului nu-l mîncă, ci-i dete mărgeaua și-l slobozi din curfi. RETEGANUL, *P. I.* 4. Eu robii nu i-oi

slobozi. ȘEZ. IV, 10. Dacă nu mi-l sloboziți, Vă rog să nu-l potolipiți Pînă nu l-oi spovedi și de moarte l-oi găti. BALADE, *II.* 16. Slobozi-mă, turc, acasă, Că eu am lăsat Un prunc nescăldat. FOLC. TRANSILV. *I.* 87. Așa domnul c-auzea, În suflet se hotăra Să sloboadă pe Corbea. FOLC. OLT. — MUNT. III, 432. Nu t'e slobozăz d'e-aici să ieș pînă cînd mn'i t'i-i preda mn'ie. O. BIRLEA, *A. P. II.* 177. (R e f l. p a s.) De nu veți veni în doa săplămîni, să vor slobozdi oameni din temnițe (cca 1700). *BUL. COM. IST. II.* 209. Ciți din robi să slobozesc. GARAGEA, *L.* 5/9. Toți prinși în război se sloboziră cu plată. AȘAGHI, *L.* 51²/27. Falitul se va slobozi de sub arest (a. 1840). ap. TDRG. La împlinirea sorocului să se sloboază, dîndu-să arestantului la mîndă un atestat de slobozire. REGUL. ORG. 294/30. ♦ Fig. A fost ca un semn magic care a slobozit inspirația. C. PETRESCU, *O. P. I.* 84. Surdina conflictelor umane, scoasă treptat, sloboade și delzălănuie aprig instinctele în incinta justiției. TEODOREANU, *M. III.* 123. ♦ (Învechit; complementul indică state, cetăți, orașe, sate) A elibera (de sub o ocupație, o asuprire străină). El muri slobozînd Roma. HELIADE, *L. B. II.* 65/24. ♦ (Învechit; complementul indică închisori, porți ale unor cetăți, ale unui palat etc.) A deschide larg, permițînd să iasă, să treacă. Pocoloavă Creful, dacă au vînit la Iași, înții au slobozit temnițele. *N. COSTIN, L.* 549. Slujitorii au slobozit porțile. SADOVEANU, *O. XII.* 178.

2. **T r a n z.** (Învechit și popular; complementul indică oameni aflați sub ascultarea, sub ordinele etc. cuiva sau care depind de cineva; adesea urmat de determinări locale sau finale) A lăsa să plece; a da voie să se depărteze. Să fie rugat de ceia ce șădea cu nusul să slobozescă pre Ioan. CORESI, *EV.* 546. Domnul au nărocit calea mea: sloboziți-mă să merg la domnu-mieu. PALIA (1581), 94/10. Darie iară slobozi izrailii la ocine-și. MOXA, 531/10. Să apropiară cîtră învătătorul său Hristos și-l rugă să-i sloboadze priinși, ca să se ducă să-și] cumpere bucate. VARLAAM, *C.* 192. Slobozi năroadele ca să meargă prin sate să-și. cumpere lor bucate. *N. TEST.* (1648), 19²/15. El... ruga lui Vasilie Vodă să-l lase să se ducă să o îngroape, și-l crezu domnu, și-l slobozi (inceputul sec. XVIII). *MAG. IST. I.* 300/5. Alexandru se milostivi spre ei... și-i slobozi să se ducă pre la moșiile lor. ALEXANDRIA (1794), 74/1. Împăratul îi slobozi pre toți să vină preste Dunăre. MAIOR, *IST.* 180/12. O, părintele mieu, ... sloboade-mă a mearge împreună cu Romil. BELDIMAN, *N. P. I.* 67/13, cf. VALIAN, *V., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE.* După ce i-oi spune cîteva la ureche, nu se mai mișcă din loc pînă ce nu-l voi slobozi eu. DAN, *U.* 209, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Să ne vămuiască, Să ne slobozescă. TEODORESCU, *P. P.* 85. Roagă-te de maică-ta Să te sloboază seara, Batăr pînă la portifă. JARNİK — BİRSEANU, *D.* 367. Se rugă de uriașul să-l sloboadă pe cîteva zile la ai lor. RETEGANUL, *P. V.* 62. ♦ (Învechit, rar; complementul indică adunări, grupuri de oameni etc.) A împrăști. Deaca zise aceastea, slobozi adunarea. *N. TEST.* (1648), 161²/34. ♦ **S p e c.** (Rar; complementul indică militari în termen) A da voie să plece în permisie (2). Zice că l-au lăsat la Paști și nu-i pot slobozi de cîte ori au românii sărbători... , spune căpitanul. AĞIRBICEANU, *S.* 187. Acuma nu mai este îndoială de război... Spre primăvară a slobozit pe răzăși la treburile lor. SADOVEANU, *O. XII.* 315. ♦ **S p e c.** (Popular; complementul indică militari în termen; adesea cu determinări de felul „din oaste”, „din cătane”, „la vatră” etc.) A lăsa la vatră. Cf. **s l o b o d** (3). Mai-morii lui, vîzîndu-l că și-a făcut datorita de ostaș, l-au slobozit din oaste. CREANGĂ, *P.* 297. Îi trimise răspuns să-și slobozescă ostașii la vatră. *C. GANE, TR. V.* 143, cf. DL, DM, DEX. Maiorul a-neremeniți și pre noi ne-a slobozit. RETEGANUL, *TR.* 73. Căpitanul, căpitanul, Slobozi-mă din cătane. HODOȘ, *P. P.* 223. Căpitan, domnule drag, Slobozi-mă de sub steag, C-a venit cine mi-i drag. BALADE, *III.* 254. Împărate, Împărate, Slobozi feciorii prin sate, Că fetele-s supărate. FOLC. MOLD. *I.* 477.

(Ref. p. as.) Voinicul... deaca biruiaste și se sloboazește din război, el se întoarce vesel și cu bucurie. COHESI, EV. 58. ♦ S p e c. (Învechit; complementul indică trupe, unități militare etc.) A demobiliza. De acolo au slobozî [craiul] oastea pe acasă. URECHE, ap. YDRG. Doamne, sloboade oștile aceste de păgini; vină numai cu cîți moldoveni ai. NEGRUZZI, s. I, 140. Oștirea, ce prin fară se strîngea, Tu o slobozeai și-n locu-i... Stabileai pe Kaliany. DAVILA, v. V. 153. ♦ (Învechit; complementul indică oameni angajați cu plată) A concedia. Slobod din slujbă pre feciorul meu Costachi. KOGĂLNICEANU, s. 222. Spre a se acoperi acele cheltuieli, spătarul ar slobozi (ar concedia), în toți anii, cu voie, pe la casele lor, un număr hotărît de subofițeri. BĂLCESCU, M. V. 640. Pe profesori-și sloboade și se-ntoarce la părinți. PANN P. V. I, 174/10, cf. POLIZU, CIHAC, II, 348, DDRF, BĂRCIANU, DL, DM, DEX. ♦ L o c. v b. A slobozi în pensie = a pensiona (1). Domnul secretariu... fu, la cererea sa, slobozit în pensie cu plata toată. GT (1838), 21/16. ♦ (Învechit, rar; complementul indică oameni) A izgoni. Slobozi el Domnul Domnedzeu afară den raiul dulceției. PO 21/13.

3. T r a n z. (Învechit și popular; complementul indică oameni) A lăsa să intre. Și-i va slobozdi H[ristos] în pometele raiului (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 461/25. Porunci slugii ca, pină la întoarcerea sa, să rămie cu ușa încuiată și pe nime să nu sloboaze înăuntru. FM (1839), 249¹/12, cf. DL. Slobozi-mă, măică, -n joc, Că, zău, mă topesc de foc. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 187. Slobozi-l, măicuță, -n casă, C-afară plouă de varsă. MÎNDRESCU, L. P. 70. Cum dele de ușa aceea, se duce și bale într-însa ca să fie slobozit înăuntru. MARIAN, T. 128. Slobozi-mă, soro, -n casă. RETEGANUL, TR. 26. Slobozi-mă, mindro, -n casă. DOINE, 267. I-o slobozîl înlontru și i-o băgat în sobă și o stat acolo. BÎRLEA, A. P. I, 465. ♦ I n t r a n z. L o c. v b. (Regional) A slobozi în casă = a (se) logodi. Cf. H XVIII 7. ♦ E x p r. (Regional) A slobozi casa (lehuzei) = a sfinți casa în care s-a născut un copil; a ridica interdicția de a fi vizitată casa lehuzei. Cf. MARIAN, I. 369, YDRG. (Regional) A slobozi masa (sau pomana) = (despre preoți) a oficia rugăciunile de ritual prin care se începe un praznic făcut după o înmormîntare sau după un parastas. Preoții slobod pomana. MARIAN, I. 375, cf. CIAUSANU, GL. Iasă popa din cimitir, sloboade masa cu cădelnița. După aia pleacă popa și oamenii-ncip cu masa. ALRT II, 272. Vine popa acasă și sloboade pomana. GL. OLT. ♦ T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Prin Olt.) A sfinți (3). După se o t'ermentat cu bunaru [...] Kamă pe popa și-i set'el't-acolo, slobozâsc, mănincă, beu. GL. OLT.

4. T r a n z. (Învechit și popular; complementul indică animale închise sau legate; adesea urmat de determinări locale sau finale) A lăsa în libertate. Cf. s l o b o d (2). Deschise fereastra... și slobozdi un corb a zbura. PO 32/11. Au mersu birăul de Oșorhei... și au slobozît mascurii... și i-au luat a cui au fost (a. 1729). BUL. COM. IST. II, 197. Supt un stăjari amîndoi noptară Căii slobozînd în tufe să pască. BUDAI-DELEANU, T. V. 54. Au zis să... sloboadă un iepure... și pre cei doi mai sus zîși cîini. TICHINDEAL, F. 94/9. În ceiruri români sloboad căii spre a resufla un aer curat. I. IONESCU, B. C. 186/11, cf. DDRF. Dădu vitele în ciurdă, apoi, mai tîrziu, cînd... sună și cornul purcarului slobozi și porcii din coteț. AGÎRBEANU, s. 498, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Miine de dimineață sloboad cireadă în luncă. GALACTION, O. I, 46. Și-au slobozîl vitele în crîngul dintre Sălbioara și Opricani. COCEA, s. II, 65, cf. SCRIBAN, D. La sfîrșitul săptămîinii Miron își sloboade cîinii. ARGHEZI, S. V, 236. Porumbii mi-am slobozît să-ncerce pașiștea cerului. BLAGA, P. 98. Dă porunci să stea un argat la poartă și să nu sloboadă cîinii. C. PETRESCU, A. R. 85. Dezlegă curelușa și slobozi cîinele lup din lanț. STANCU, R. A. III, 123, cf. DL, DM, DEX. Și-și sloboade și el calul să pască. RETEGANUL,

P. V, 39. Iorgovan o slobozît copoi[i] amîndoi. FOLC. OLT. - MUNT. I, 235. ♦ R e f l. p. a s. Balega vacelor ce se slobod spre pășune... valămă foarte calității finăfului. BREZOIANU, A. 39/13. În acea zi se slobod căii la păscut. GOROVEI, CR. 263. ♦ (Prin Transilv., prin Ban. și prin Maram.; complementul indică animale de tracțiune înjugate) A dejuga. Cf. ALR SN II h 338, ALRM SN I h 220, A I 22. ♦ R e f l. (Învechit, rar; despre animale sălbatice) A scăpa din îngrădire. Slobozîndu-se un leu mare, veni lîngă dînsu. MINEIUL (1776), 147^{v2}/22. ♦ (Învechit și regional; complementul indică de obicei animale de pradă, cîini; de obicei urmat de determinări introduse de prep. „asupra“) A asmuți. Slobodzîră asupra-le multe fecaluri de gadine cumplite. DOSOFTEI, V. s. noiembrie 138^v/21. Slobozîră asupra ei o leoaică. MINEIUL (1776), 146^{v2}/12, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. Strigoii slobod așa un duh rău asupra omului. ap. PAMFILE, DUȘM. 156.

5. T r a n z. (Învechit și popular; complementul indică mai ales oameni sau părți ale corpului lor legate strîns, fixate, imobilizate etc.) A dezlega. Cf. s l o b o d (12). Pe boierii ce-i aduce în hieră i-au slobozîl. NECULCE, L. 229. Dau în minule talc acestu zapis al meu, ca să mă sloboză din legături (a. 1799). GCR II, 172/12, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. Zoida zise către arapi: „Mai sloboziți-i nișel, lăsați-i să șaze și stați și voi aci“. GORJAN, H. I, 103/12, cf. VALIAN, V. Îndată porunci banul Gheorghe de aduseră țigani și le tăiară obezile și-i slobozi. MAG. IST. I, 13/12, cf. POLIZU, CIHAC, II, 348, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. Au slobozit din legături pe pîrocălab și l-au pus pe picioare. SADOVEANU, O. XVIII, 431, cf. SCRIBAN, D. Trezîl, slobozit din chingi, din căpestre, apucatul își vine într-ale lui. STANCU, D. 203, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Fă-ți o milă și cu mine țî-mi dezleagă brațele... Căpitanu se-mblînzea, Brațele-i le slobozea. ALECSANDRI, P. P. 58. Ștefan Vodă poruncează și pe stînga-i slobozea. TEODORESCU, P. P. 524. Tu din lanțuri mă sloboade. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 103. Părinte, ce te-aș ruga Să-mi slobozi tu pe dreap'a, Că să-mi fac cruce cu ea. SEVASTOS, C. 326. Turcilor, păgînitor, Sloboziți-mi minele, Să-mi rădic costișele. BIBICESCU, P. P. 267. ♦ F i g. S-au silît d-a slobozi versificația din înghesuirea rimărilor. PLEȘOIANU, T. I, 47/29. Cu un mormăil vecin oflatului, Gheorghe Dima l-a slobozîl din asupra privirii lui cumplite. GALAN, Z. R. 248. ♦ T r a n z. (Complementul indică obiecte care leagă, care strîng etc. ceva pentru a-l fixa, a-l imobiliza etc. ori legături, strînsori etc. care fixează, imobilizează etc.) A desface; p. e x t. a slăbi (4). Atunci slobozîră și afele cortului. N. COSTIN, ap. YDRG, cf. LB. Numa... slobozînd hăfurile cailor săi, îi lasă ca în voia lor să meargă. BELDIMAN, N. P. I, 35/13, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, RESMERIȚĂ, D. Mîncă pină ce nu mai poate și trebuie să-și sloboadă cătărămile chimirului. SADOVEANU, O. XVII, 394, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ R e f l. Dacă și se sloboade briul, cînd mergi pe drum, află și alții că tot umbli laturile. GOROVEI, CR. 31. În timpul de luptat Reu ispită s-a-ntîmplat Lui Ghiță care-i păsa Să-și scape mindrușa sa, Briul i se slobozia. TEODORESCU, P. P. 632. Briul i să sloboza, Tot în tel să-mpiedzeca. FOLC. OLT. - MUNT. I, 206. ♦ (Popular; complementul indică lîină și cîneapă) A trage din caier pentru a toarce. Cf. ALR I 1271/96, 100, 107, 109, 194, 255, 269, 270, 359, 573, 576, 772, 825, A V 14. ♦ (Prin Bucov., prin nord-vestul Mold. și prin sudul Transilv.; complementul indică urzeala) A desfășura de pe sulul de dinapoi al războiului de țesut. Cf. A V 14, VI 26. (A b s o l.) Mergă încet țesutul că n-are cine să-mi sloboadă. Com. din SEBEȘ. ♦ T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică recipiente astupate sau echivalente ale acestora) A destupa. Făcîndu-i-să banișii și gaură, cu meșesugire de astupat și slobozîl, ... ca după ce va pune bucatele într-însa, să le și poată scoate cu întesnire (a. 1824). DOC. EC. 338. ♦ R e f l. F i g. (Prin Transilv.; despre ger) A se

slăbi (3). Așteaptă lumea să se mai sloboadă gerul. AGĪRBICEANU, s. 287.

6. **Tranz.** (Învechit și popular; complementul indică mai ales oameni) A lăsa, a nu împiedica să acționeze conform voinței și dorinței proprii. Cf. **slobod** (7). Pentru ce făcu Hristos aceasta de slobozi pre acei draci de intrară în turma porcilor? VARLAAM, c. 175. Acest patriarh... nevoi de-l sminti (pre împăratul) să nu sloboază pre creștini ca să facă acest lucru (a. 1645). ap. TDBG. Nice un vlădic sau patriarh nu poate să slobozdească pre brun bărbat să-și ia doo muieri. PRAV. 70. Rugăciunea sfintului Nifon nu-l slobozea, nici-l lăsa (pe Mihnea Vodă) să le facă (boierilor) nici un necaz (a. 1654). ap. TDRG. Într-acea dzi nu-i sloboade legea lor să margă asupra nemăruia. M. COSTIN, o. 192. Zăvistia noroadelor nu te sloboade să iei acum cetatea Farigradului. VĂCĂRESCUL, IST. 253/30. Am slobozit om strein să intre la tine. VARLAAM — IOASAF, 100^f/1. Obiceiul... ocîrmuiește pe om ca a doua fire și nu-l sloboade să-și cunoască obicinuitele lui greșeli. EPISCUPESCU, PRACTICA, XXVII/27. Pomposul lux pe care rangul sau starea lor îi sloboade a arăta. MARCOVICI, D. 209/13. Virsa nu te sloboade la amor să mai gîndești. PANN, E. I, 94/20. Tu să mi te duci La Moșu Adam... Pravila s-o cate și de ne-o sloboade, Pe tine te iau Sofioră-n lume. FOLC. OLT. — MUNT. II, 83. ✧ **Expr.** (Popular) **A nu-l slobozi** (pe cineva) inima să... = a nu se îndura să facă un lucru; (popular) a nu-l lăsa inima să... **Maicii Vitaliei i se făcu milă de el, însă n-o slobozi inima să-l dezlege.** STĂNOIU, c. 200, cf. DL, DEN, CIAUȘANU, GL.

7. **Tranz.** (Folosit și absol.) (Învechit; complementul indică acțiuni, fapte etc.) A permite să se desfășoare; p. ext. a prevedea (2). **Lasă Dumnezeu pre draci de sloboazește să facă oamenilor rău.** CORESI, ap. GCR I, 26/9. Carele va putea face vreo greșală de carele iartă și slobozdesc pravilele. PRAV. 325, cf. MAN. GÖTT., LEX. MARS. 236. Slobozit-au Dumnezeu lui Noc și sâminșiei lui să mănince carne. N. COSTIN, LET. I, 47/1. Pravila nu sloboade nicicum ca să vinză... satele (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 137/27. Cînd nu sloboade legea, nimic nu e urnal. VĂCĂRESCUL, IST. 251/31. A se despărși nu sloboade pravila (a. 1785). URICARIUL, I, 324/31. Să face exelenții sale arătare, ca să bineoiești a slobozi plata acestor bani dă la visterie (a. 1811). DOC. EC. 113, cf. LB. Domni... nu vor putea să scoală sau să sloboază a se scoate din rîndul dajnicilor vreau om. REG. ORG. 23/10, cf. I. GOLESCU, c. Coranul sloboade a avea pînă la patru seamci. CR (1832), 12^f/1. Aceste porunci nu ne sloboad a trăi după voia pătimilor. MARCOVICI, D. 350/17. Pravilele Persiei... nu slobozea a se face împărat oricine. GORJAN, H. I, 49/1, cf. VALIAN, v. [Doctorul] după rugăciunea damelor, sloboade a bea cafea și ceaiu ca să-și mulțumească cineva pofta. DESCR. AȘEZ. 12/18. Actele de avere nemișcătoare să se păstreze atîta timp cît sloboade pravila (a. 1844). URICARIUL, VIII, 98, cf. POLIZU, DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE. Ștefan-Vodă a poruncit lui Ion vistiernic să sloboadă cheltuielile zidirii de la Putna. SADOVEANU, o. XII, 286, cf. SCRIPAN, D. ✧ Refl. pas. Așa se va slobozi a merge după el. CORESI, EV. 293. Vitele mici, cîdică oi, capre și rîmători, să se sloboază dă a trece, cum trecea și mai nainte (a. 1811). DOC. EC. 106. Cel mai mic de 7 ani să nu să sloboadă a se logodi. PRAVILA (1814), 96/3. Pentru ce pricină vînzarea luminărilor să sloboade cu prețuri urcate? (a. 1829). DOC. EC. 427. Să se sloboază a trece pe la Călărași scela... oi 440 (a. 1830). ib. 463. Bruterii orașului Focșani, în vreme de trebuință și lipsă, să să sloboază a putea cumpăra făină pînă la 500 ocă (a. 1842). ib. 760. ✧ **Tranz.** și **refl.** (Întărit prin „voie“) Să i se sloboadă voie prin hrîsoul domniilor mele (a. 1823). N. A. BOGDAN, C. M. 108. Rog plecat... a-n[i] mijloci către inalta stăpînire de a slobozi voie a le înfinșa [fabricile] (a. 1839). DOC. EC. 731. Prin jalbă către cîrmuire fac cerere a li să slobozi voie să aducă din Moldavia o sâmință de grîu mai

bună (a. 1842). ib. 764. Prin acest al nostru domnesc hrîsou, slobozim voie d[omniece] sale vornicului ca să-și aducă de peste hotar una sută familii (a. 1845). URICARIUL, VII, 230. Plecat te rog... a-mi slobozi voie de un număr de cincizeci vaci și boi (a. 1848). ib. 944. ✧ (Învechit și popular; complementul indică modalități sau căi de comunicație, de acces etc.) A pune la dispoziție (pentru folosința publică); a scoate de sub o interdicție. Cf. **slobod** (6). Scriem carte la mărșia sa, la Vodă... s[ă] slobozască drumul, să imble negușătorii, că sărăcesc foarte negușătorii mulți (inceputul sec. XVII). IORGA, D. B. I, 8. Dunărea încă Iusuș-pașe au slobozit-o, să treacă boierii. NECULCE, L. 167. Eu nu cer... decît a porunci cui să cavine a slobozi locul sterp ce să află în dosul casii mele, ca să fac casă de fabrică (a. 1833). DOC. EC. 527. Olan-dejii slobod imășul mai întii boilor și vacilor. I. IONESCUL, c. 88/26. Oamenii ăștia spun că ne-or slobozi munții statului pentru pășunal. AGĪRBICEANU, L. T. 225. Fost-ai la... împăratul nostru căruia i-ai mintuit fata de moarte și-ai slobozit fîntina, omorînd balaurul? RETEGANUL, P. IV, 53. Pămîntul erea al boierilor și domnu Cuza a porunci, a slobozit pămîntu. VIRCOL, v. 31. ✧ Refl. pas. Cînd vom da noi banii carii scriu mai sus... să ni se slobozească muntele, pentru că așa ne-am tocmîl (a. 1678). BUL. COM. IST. II, 257. ✧ **Expr.** (**Tranz.** și **refl. pas.**) **A se slobozi de sub secestru** (sau **secestruiri**) = a scoate sau a fi scos de sub secestru; a (se) desechestra. Și să sloboadă de sufl secestruiri acele averi (a. 1813)-BUL. COM. IST. IV, 91. Judecătoria județului Argeș înștiințează logofesieja dreptății... că s-a slobozit de sub secestru averea lui Atanasie Diamand. CR (1833), 12^f/18.

II. **Tranz. I.** (Învechit) A salva. Ne-au pus înainte Domnul, ca pre noi den uriciuni și den minții și den pomenirea de rău să ne slobozească. CORESI, EV. 338. Îngerul cela ce au slobozit pre mine den toate realite. PO, 172/5. Să gîndim totdeauna de înviera și de slobodzia noastră, că aceeaia ne va slobozi pre noi de scirbele și de grijile acestii lumi. VARLAAM, c. 273. Pre toți să-i slobozdească de toată certarea trupezască. PRAV. 271. Aceasta au slobozit cetatea noastră din munciri. NEAGOE, INV. 75/29. Ne-au slobozit din nesciință și de nepriceapere, și ne-au scos dintru întunecare la lumină. TICHINDEAL, F. 240/5, cf. LB. ✧ Refl. De întunecarecul neștiinței slobozimu-ne. CORESI, EV. 45. Vrei să te slobozi din îndoială? ... pocăiește-te pînă ești sănătos. MAIOR, P. 63/23. Ioachim și Ana din defăimarea nenasterii de fii... s-au slobozit. CALENDARIU (1814), 6/5. ✧ (În limbajul bisericesc; complementul indică oameni sau sufletul lor) A mintui (2). Pleacă urechile tale cătră rugăciunile mele... și așa mă slobozează (ante 1633). GCR I, 81/11. Strigînd cu glas mare: Sloboziș[i] sufletul. N. TEST. (1648), 38^f/22, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. ✧ **Tranz.** (Jur.; învechit) A achita. Va slobozi judecătoria... pre cel vinovat. PRAV. ap. CADE. Judecătoria... încredințindu-să de adevăr, sloboade o parte din cele prigonoitoare și osîndește pe ceilalți. MARCOVICI, D. 411/7, cf. CADE. ✧ **Tranz.** (Învechit, rar; cu complementul „boale“) A înlătura. Ale sufletului boale toate le slobozează. CORESI, EV. 145.

2. (Învechit și popular; complementul indică oameni) A ușura, prin moarte, de o (mare) suferință (fizică), de o răspundere etc. Cînd se născu copilul ce s-ășteflă să vie... Un bătrîn îl luă în brațe, strigînd cu bucurie: — „Sloboade-mă, stăpîne, fiindcă l-am văzut“. ALEXANDRESCU, o. I, 86. Acum slobozește pre robul tău, stăpîne, după cuvîntul tău cu pace (a. 1894). ap. TDRG. Nouă ani și jumătate De cînd zace el pe spate... El se roagă tot mereu Să-l sloboază Dumnezeu. ALECSANDRI, P. P. 112. L-o slobozit, cum s-ar zice, și l-o trimis să se hodinească în fîntirim cu ceilalți morși. ȘEZ. XXI, 12.

III. 1. **Tranz.** și **refl.** (Învechit și popular; adesea întărit prin „jos“ sau „în jos“) A (se) cobori.

Şi-l sloboziră cu patul. CORESI, EV. 59. Răveca... se slobozi gios de pre cămile. PALIA (1581), 95/6. Deacă făcură rugă, slobozîră 5 călugări [în pu] cu funi şi cu lumini. VARLAAM, C. 353. Cine va ascunde funi sau alte legături, la niscare ferestri, pentru să se suie furul... sau şi drept să să sloboadză gios, să nu să cearte. PRAV. 120. S-au slobozît cu o frengie pe o ferestră din turnu până gios. NECULCE, L. 112, cf. LB. La miezul nopţii să se sloboadă pe funii de pe stînci. AR (1834), 137¹/33. Celalt director a putut să scape slobozîndu-se pe funii. CR (1838), 22²/3. Strimbă-Lemne se şi pune în hîrzob şi tovarăşii lui încep să-l sloboadă cu încetul. CREANGĂ, O. 170, cf. DDRF. Leagă de mijloc pe unul din ei şi-l slobozî înăuntru. F (1891), 314, cf. SCRIBAN, D. Un preot citca prohodul. Se urcase pe dîmb, iar în jurul lui erau numai feciori întîşi la pămînt, gata să fie sloboziţi în gropi. CAMILAR, C. P. 147, cf. DL. A vrut să se sloboadă gios din stejar şi să-şi facă capătul. SBIERA, P. 192. ♦ Refl. (Prin Transilv.; despre oameni) A se lăsa să cadă; a-şi da drumul. Omul se slobozi cu un oftat în genunchi şi popa-i pune patrafîrul pe cap. AGÎRBIŞEANU, S. 274. ♦ Refl. (Despre păsări aflate în zbor) A coborî (în zbor). Slobozîndu-se un corb, apucă de la prunc inelul. MAIOR, IST. 88/18. Un curuiu cînd să-nîmplă vro pasăre a vedea, Şi de sus, din înăltime, să sloboade-n grab' la ea. PANN, E. II, 99/7. I-auzea bine [pe vulturi] cînd se slobozea pe cruce. RETEGANUL, P. I, 29. ♦ Tranz. (Complementul indică părţi ale corpului omeneş) A lăsa să atîrne (liber); a lăsa sau a întinde (în jos). Au săpat şanşu de slobozît picioarele în gios. NECULCE, L. 232. Mina o sloboade încetinel, drept în jos, în scobitură. CONTEMPORANUL, I, 803. În timp ce numără, şine mina pe negi şi, la fiecare sfîrşit de numărătoare, o sloboade înspre stele. CANDREA, F. 393. Stăteam cu mina deapă slobozită peste marginea patului. LĂNCRĂNAN, C. II, 8. După aceea slobozi zîna alt picior (din pod). RETEGANUL, P. IV, 11. Sloboade fruntea pe ochi ca ursu. ALR II/I 10/574. Sloboade sprînsenil'e. ib. h 10/833. ♦ (Complementul indică părul, barba etc.) Bătrînul... s-au dezbrăcat de tearfele cu care era îmbrăcat şi au slobozît pleţile ceale sfinşite. AETHICPICA, 17¹/8. Cu părul slobozît pe spate. RETEGANUL, P. V, 46. Cosişă pe spate sloboastă jos şi c-o ptele lată-n ca. ALR II 3 288/235, cf. 3 288/325. (Refl.) O barbă lungă să slobozia asupra piepturilor lor. BELDIMAN, N. P. I, 92/8. Părul ei castaniu... se slobozea în unde de mătase pe albii ei grumazi. NEGRUZZI, S. I, 17. ♦ Fig. Pantalonii slobozeau doi genunchi largi şi erau stropiţi de tină pînă sus. AGÎRBIŞEANU, A. 537. Codre, codre, frate codre, Ia sloboade-şii foalile, să-m[i] copăr pistoalile. VÎRCOL, V. 29. ♦ Refl. (Prin Transilv.; despre oameni) A face iernie. Cf. ALR I/I h 147. ♦ Refl. (Regional; despre organe interne ale corpului omeneş) A ieşi din locul sau din învelişul natural în care stă (Rîciu - Tirgu Mureş). Cf. ALR I/I h 147/243.

2. Tranz. (Învechit şi popular; complementul indică obiecte) A lăsa să cadă jos (de la înăltime). [Jaloba] o au dat-o la Pătru Vodă, iar Pătru Vodă o au slobozît-o pre o zebrea din cotate de sus şi au căzut jos. URECHE, L. 148. Au slobozît cartea pre o fereastră gios. NECULCE, L. 110. Cartea au slobozît-o pe zăbretele cetăţii pre ferestre (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 173/16. Pămîntul Italiei... este ca un sul de pămînt slobozît în marea despre unghiul ce este între apus şi miazănoapte. AMFILOHIE, G. 112/4. Veneşienii fac o ceremonie... de logodesc pe a lor doge cu marea, slobozînd un inel de aur în mare. id. ib. 115/2. Începusă românii... a slobozi pietri asupra lor. MAIOR, IST. 214/1. Stăpînu-i zvîrle bacşişul în pahar sau i-l sloboade în scripă. SEVASTOS, N. 255. Cu tăişul de aramă înjunghe el mieii Şi-i slobozeşte pe jos. MURNU, I. 59. Lungîră copilul, adînc... şi înainte de a zvîrli peste el ferna, unul slobozi asupra lui o floare galbenă de păpădie. CAMILAR, N. I, 135, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Să prindă tot peştele... şi să-l sloboade în foşor.

SBIERA, P. 119. Cir... mîncare din făină de grîu slobozită în apă fierbinte. VICIU, GL. ♦ (Învechit şi regional; complementul indică oameni, obiecte etc.) A cufunda (în apă). O slobozea pre ea în căldarea cea mare. BIBLIA (1688), 195²/31. Slobozeam găteata înăuntru, în fîntină, şi-o scoTEAM repede afară. LĂNCRĂNAN, C. I, 7. ♦ (Învechit, rar; complementul indică ambarcaţii) A lansa (la apă). (Refl. p a s.) Cea întîie corabie de 84 tunuri s-au slobozît în mare astăzi. AR (1829), 166¹/6. ♦ Refl. (Învechit; despre grupuri de oameni) A călători (se mai) pe cursul unei ape. Nu mai putea cazacii să se avel sloboază pre apa Donului (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 284/17. S-au suit spre munţii Maramorăş şi pă acest rîu s-au slobozît spre Bănal. FM (1839), 125¹/21. ♦ (Prin Transilv.; complementul indică stavila ridicată a unei ape) A lăsa în jos pentru a opri curgerea apei. Cf. ALR SN I h 154. ♦ (Regional) A rostogoli (1). Să suie - aici pe deal şi duc vo doauă roate, o tri şi le-nfăşură cu paie şi le dă şi le slobozî după niste păsări, l-am lovit din greşală, în ochiul cel drept. GORJAN, H. I, 106/31, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. Atunci sloboade săgeţile [zmeul] cel de la răsărit spre cel de la apus şi vezi pe cer cum unul dă în altul. PAMFILE, VĂZD. 85. Sloboz săgeta în tine şi te fac prof. FUNDESCU, L. P. 101. ♦ Refl. p a s. Nu numai ce rămînea su[nt]ul nerănit, ce încă şi săgeţile carile să slobozîu asupra sf[i]nşii sale să ducea sus în văzduh. DOSOFTEI, V. S. octombrie 37¹/21. ♦ Refl. Căci n-ai vîjiit Cînd te-ai slobozît. TEODORESCU, P. P. 65. ♦ (Complementul indică gloanţe, proiectile etc. încărcate într-o armă de foc) A declanşa pornirea spre o ţintă. V. trage (IV 5). În loc să sloboadă glonşul, aşteaptă. C. PETRESCU, I. II, 55. I-a slobozît un glonte în urche. STANCU, R. A. I, 83. Un glonş fi-oi slobozi. CAMILAR, N. I, 362. Pe bataur să nu-l cruşi... sloboeste-nrînsul plumb. VULPESCU, P. 46. Bumbi de aur că scoala, În puşcă el îi vîra Şi-n Codrean li slobozea. SEVASTOS, C. 325. ♦ (Prin metonimie; cu complementul „foc”, „focuri”) Au slobozît focul şi în oameni, şi în dobitoare. M. COSTIN, ap. GIDEI, 232. Deodată slobozîră focurile într-însa. MAG. IST. II, 58/27. Acela slobozise cîteva fecuri de pistol. GÎRLEANU, N. 39. Sloboade un foc de puşcă. SADOVEANU, O. XIX, 31. Cîte un foc de fîntină slobozea pîndarul. DEMETRIUS, A. 19. (Refl. p a s.) De nevoie să slobozîră împotriua lor focuri. CR. (1832), 168¹/12. ♦ (Complementul indică arme de foc) A descărca (asupra cuiva). Ion Vodă, vîzînd pre moldovenii săi cu Ieremia pîrcălabul în frunte, au poruncit de au slobozît sinefele într-însii. N. COSTIN, ap. TDRG. Văz un cort... surpat jos, de un tun slobozît împotriua lunii (a. 1693). FN 20. Făcură armaşii semn la tunuri, la zicători şi toţi odată începură a zice, a slobozi tunurile. IST. Ţ. R. 8. Au şi început a slobozi puşcile cele mari pre rînd. NECULCE, L. 220, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. Au slobozît puşca într-însul (a. 1811). BUL. COM. IST. III, 105. Căpitanul... au poroncit îndată să sloboadă tunuri vestitoare vreunei alte corăbii. DRĂGHICI, R. 11/1. Întorcîndu-se de la vîndătoare, prinşul a ogorit pe nevasta sa, slobozînd puşca într-însa. CR (1836), 51¹/4. O corabie franşuzească au ajuns pe la ostrovul Amberg şi sloboade tunuri cerînd ajutor. BUZNEA, P. V. 169/5, cf. POLIZU. Scofînd un pistol din cîngătoare, îl slobozi în el. NEGRUZZI, S. I, 21. Ieşi [un june palid] cu capul gol, cu pistoale-ntinse, pe care le slobozi drept în capetele celor ce steteau în uşă. EMINESCU, G. P. 111, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Sloboade, acum seara, ca din

greșeală un pistol. PAS, L. I, 96, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Trei pistoale slobozea. TEODORESCU, P. P. 292. Fata sloboade pușca și face poc! RETEGANUL, P. III, 14. Cînd sloboade tunurile, Se clătesc diaturile. BÎRLEA, L. P. M. I, 8. Șeptise arme slobozda. FOLC. OLT. — MUNT. I, 195. (A b s o l.) Întinde pușca, trage oșelele și vrea să sloboadă. SBIERA, P. 229. ♦ Refl. Arma ridicată de Costandin se slobozea în pieptul tilharului. VOICULESCU, P. I, 203. Cînd și se sloboade pistolul la nuntă e rău. GOROVEI, CR. 272. ♦ In t r a n z. Au poroncit să sloboadă și ei din tunuri. DRĂGHICI, R. 20/3. Ne-a trimis Pe aburii vîntului, Pe fașa pămîntului, Mai bînd, mai ospătînd, Din pistoale slobozînd. SEVASTOS, N. 115.

IV. 1. Refl. (Învechit și popular; despre oameni) A se năpusti (2); p. e x t. a se repezi (1 2). Domnul ... să slobozia la tabără. BIBLIA (1688), 63²/37. În-văîndu-i [pe turci]... să se sloboază ei cu nava! asupra căzaciilor. N. COSTIN, ap. TDRG. Caracala aiave, cu fierul smult, asupra lui Gheta s-au slobozit. CANTEMIR, HR. 205/16. Ali-aga, fiind mai înfierbîntat și mai viteaz, s-au slobozit el înții în cătane. AMIRAS, LET. III, 121/7. Dacă... nu se putea întocmi pentru lucrurile de price... se slobozea și răpea holdele, vitele și oamenii. BUCAVNA, 94/10. O candelă mai mare la mijloc și 2 mai mici alături, și să fie încleștate, ca o dad[ă] să se sloboază[ă], pe cite trele să le aprinză (a. 1778). IORCA, C. I. III, 235. De trei ori s-au slobozit în fînutul romanilor. ȘINCAI, HR. I, 197/30, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Turcii se slobozea dincoace de Dunăre cite 2—3 sute. DIONISIE, C. 216. Leul... văzînd... un cerb, îndată se slobozi după dînsul. ȚICHINDEAL, F. 27/10, cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. Simion se slobozi de citeva ori cu biciul printre ei. DAN, U. 74. Potirășii se sloboz și mi-l leagă cot la cot. MARIAN, I. 11. Novac, dacă auzea, Tare se mai minia, La Gruia se slobozea și o palmă îi trăgea. BALADE, II, 43. ♦ T r a n z. (Învechit; complementul indică grupe armate sau corpuri de oaste aflate în stare de război) A trimite (1) (la atac sau într-o expediție). Slobozatu-ș-au Măria Sa cităva samă de oști, carii într-această țară nu ca niște vrăjmași, ce tocmă ca oamenii noștri... s-au purtat (a. 1653). BUL. COM. IST. II, 215. Și poate pentru dîșșii, înțelegînd moscalii că sînt în Iași, să nu sloboadă podghiaz, să-i strice și pe dîșșii și țîrgul. NECULCE, L. 214.

2. Refl. (Învechit; despre oameni) A se apuca (întens) de...; a se ceda la... De să va fi smîntit sîngur cu nesocotînța lui, slobozîndu-să la bucate și băuturi... nu să va certa. PRAV. 127. Nu ar fi avut prilej a se slobozi la ghicituri înșelătoare. MAIOR, IST. 241/26. Slobozîndu-se [Solomon] pînă la închinarea de idoli, se făcu ocară lumii. CALENDARIU (1814), 126/20, cf. LB. Vedeă că ei n-au a se teme nici de o primejdie, slobozîndu-se în astfeli de intrigi meșteșugile. FM (1840), 127¹/14. Celelalte vietăți trăiesc cu atîta mai lung, cu cit mai tîrziu se sloboz spre prăsiere. ib. (1843), 313²/24. ♦ (Despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) A se dezlîntui. Turcu... s-au închis în cetate..., iar prostimea, satele s-au risipit. Și au început a să slobozîi tîlhărit în Moldova. NECULCE, L. 76. ♦ T r a n z. Vei slobozi trupul spre beții. NEAGOE, INV. 208. Cîteva... pricini sînt carile spre ieroglifica aceașta istorie condeil a-mi slobozi tare m-au asupra. CANTEMIR, I. I. I, 3. Nici cu puțînța își sloboz mîndria, nici cu neputînța își ațîță mînia. id. ib. 39. (E x p r.) A slobozi pojar = a aprinde un foc. Ceta ce va slobozi pojar în pădure vecină. PRAV. 13. ♦ Refl. p a s. (Învechit, rar) A defeca. Întimplîndu-se incuierura mistuielii, să se sloboază o dată pe toată ziua, cu lucre de zece dramuri de unt de migdale. EPISCUPESCU, PRACTICA, 63/28.

3. T r a n z. (Învechit și popular; complementul indică mai ales fenomene meteorologice, calamități etc.) A dezlîntui. Voi imple de rușine casele lor ceale slăvițe și urgie voi slobozi pre slava lor. VARLAAM,

c. 308. Apele fugi-vor de-a rămîne prundul, De îngrozitură și de rea-nfocare Ce-a să slobozdească Domnul cu suflare. DOSOFTEI, ps. 51/12. Nourii ploaie slobozîră 40 de zile și 40 de nopți nepărășit. N. COSTIN, ap. DDF. Învață toate meșteșugurile drăcești..., să sloboază ploie. MINEIUL (1776), 9²/36. Nu cîrti niciodată împotriva celor ce Dumnezeu sloboade... asupra ta. BUZNEA, F. 12/6. Pă urmă au slobozitu ploie vrun sferu de ceasu (a. 1853). CAT. MAN. I, 300. Uriășii munși... sloboziseră din coamele lor, zbirite pînă la cer, ploile. GALACTON, O. A. II, 99. Aleșii anumiți ai lui Dumnezeu află toate și să opreacă și să slobozească stihile. SADOVEANU, O. XII, 194. Cerul... gata din clipă în clipă să slobozească șuvoaie de ploaie. STANCU, D. 158 Du-te-n cer și cere... Să sloboază ploile. TEODORESCU P. P. 211. Codrule, frunză rotundă, Slobozi-mi o fir' de umbră, Sub tuțe să mă umbresc. JARNÎK — BÎRSEANU, D. 376. Mai hăt după aceea se-ntinde uriașul și sloboade un vînt, de izbește pe bietul băiat departe-n pădure. SBIERA, P. 35. Dziuă, dziuă, dziuă, dziuă! Mai sloboad'ze-o negurișe. FOLC. OLT. — MUNT. I, 25. ♦ Refl. Slobozîndu-se dimineața mare negură, cea mai mare parte a varvarilor s-au dus. ȘINCAI, HR. I, 231.

4. T r a n z. (Învechit și popular; complementul indică lichide, de obicei dintr-un recipient) A face să curgă. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Logofătul slobozea vinul în cofe albe. SADOVEANU, O. I, 233. Au poroncit... să sloboadă apele în cite un pahar. RETEGANUL, P. I, 56, cf. ALR SN II h 300. Cercurile le tăia, Vinu-n curte slobozea. FOLC. OLT. — MUNT. II, 138. ♦ (Prin metonimie) Am o vacă brîncalaie, Cînd sloboade țîțele, Umples toate luncile (Negura). GOROVEI, C. 237. ♦ E x p r. A slobozi (cuiva) sînge = a lăsa (cuiva) sînge. Au găsit acolo un doștor de-i tot slobozît sîngele din obraz și-l boje la nas. NECULCE, L. 27. Căpchiarea... se poate vindeca slobozîndu-i sînge. ECONOMIA, 96/7, cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., ALR II/I MN 57, 4 184, ALRM. II/I h 165, A I 35. Îi tai din ureche de-i sclobod sînze, sau din nas, cu acul. A II 8, cf. III 3. (Popular) A slobozi apa (sau apele) mortului = a) a îndeplini ritualul de a duce apă vecinilor timp de 40 de zile de la moartea cuiva (pentru mîntuirea sufletului celui mort). Cf. TDRG. C-am să-i sloboz apele și să-i dau luminile. MARIAN, I. 399; b) a îndeplini ritualul de la șase luni după înmormintare de a lăsa să plutească, pe apă, două luminări aprinse Cf. GL. OLT. (Refl. p a s.) Iei uo țîngul'ășa. Faă... două luminări așa... încrușiate, le-aprînz, le tîmîi și le dai drumul pe apă. Ș-ășa să sloboade apa. ib. ♦ Refl. (Învechit) A se scurge (I 1). Dulceața acelor beții intru aceeaia ce să sloboade pe grumadzi... iaste (a. 1714). GCR II, 12/19. ♦ Refl. p a s. Cel ce este cuprins în feve să sloboade în vas. AMFILOHIE, G. F. 23/16. Mai mult curgătoare se sloboz în unele locuri peste stînci. RUS, I. I, 46/7, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE.

V. T r a n z. 1. (Învechit și popular; despre plante sau, p. e x t., despre păduri; complementul indică ramuri, frunze, flori etc.) A face să răsară sau să apară (și să crească). Acest soi de pădure, de tîneră încă, sloboade tare crengi. COD. SILV. 28. Au urmat o temperatură (vreme) atît de blîndă, încît pîntele (cele ce cresc) au început a slobozi colțuri. AR. (1834), 76¹/41. Sloboade din rădăcină frunze mari, așezate una peste alta. ASACHI, L. 22¹/11. Dumbrăvile încep iarăși a slobozi muguri. MARIAN, O. I, 1. Cînd păpușa începe să se i-vească se zice că popușoiul dă sau sloboade (lasă) păpuși. PAMFILE, A. R. 88. [Pădurea] sloboade muguri. ALR. I 969/30. ♦ Refl. De-mpînzit, cine te-a-mpînzit? — Frunza cînd s-a slobozit. FOLC. MOLD. II, 522. ♦ E x p r. (Regional) A slobozi mătase v. mătase (1). ♦ A produce¹ (II 1). Cu cit mai tare cremenea cu oțelul ai lovi, cu atîta mai iuși și mai lîminoase scînteii sloboade. CANTEMIR, IST. 67, cf. CĂTANĂ, B. 52. Mort mai rău oi fi: Căpătina mea Să va despica și să va-mpuși, Viermii s-or spori, Muște or slobozi. BALADE, I, 316. ♦ (Prin analogie) În deșertul crierilor să află crierii,

formându-se din măduva spinării, care slobod mulle nerve. J. CHAC, I. N. 7/15. Apeninii... își ieu îndreptarea cam pe mijlocul Italiei pînă în Sicilia, slobozind mai multe brafe. RUS, I. I, 246/29. ♦ (Învechit și regional) A elimina (din organism). *Malca [stupului] în căsuliile ceale goale... sloboadă cite un ou.* ECONOMIA, 178/6. Alții nu vreau să sloboadă udul. VASICI, M. II, 13/26. Mai nainte de a se închide, gîndacii slobod prin șezul, pentru înflia oară, o apă galbenă. EREZOIANU, A. 568/27. Cepele slobod mai multă sau mai puțină apă. SEVASTOS, N. 9. [Găina] sloboadă ou. ALR I 995/109.

2. (Învechit și popular; despre surse de lumină și de căldură; complementul indică raze de lumină, de căldură etc.) A iradia. *Soarelui i-au dat... să sloboadze luocare.* DOSOFTEI, FS. 459/13. *Lăcașul lui [Dumnezeu] sloboadă radză (a. 1673).* GCR I, 212/30. *Mergînd încă înainte văzută-am scaunul lui Dumnezeu atb imiit și slobozind raze ca niște multe fulgere.* MARIAN, I. 185. *Slobozește-ți raza, să-ți văz feșișoara. Soare asculta, Raza-și slobozea.* FOLC. OLT. — MUNT. II, 87. ♦ Fig. *Ca soarele ai strălucit... slobozind bunătățile viețuirii tale ca niște raze.* MINEIUL (1776), 176¹/37. *Păru-i avrit cu totul, chipul raze slobozea.* PANN, E. II, 10/12.

3. (Învechit și popular; complementul indică gaze, vapori, mirosuri) A emana. *Sof[i]nta ei carne slobozdita miros de mir scump.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 85¹/36. *Apa izvorului... în bălți stătătoare oprindu-să, să strică și grea putoare de glod sau de alt miros neplăcut sloboadă.* CANTEMIR, HR. 139. *Resuindu-se în nouorul aurit, din care se coborîse, slobozî după dînsa un miros de ambrozie.* PLEȘOIANU, T. II, 8/23. *Tînguirile erau iscălitte de bărbați, iar răvașele slobozeau un miros dulceag de fimeie.* FM. (1846), 188¹/21, cf. DDRF. *Întînsă pe masă, carnea roșietică, caldă... slobozea aburi, umplînd odaia cu un miros puternic de seu proaspăt.* V. ROM. iulie 1953, 100, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. (Învechit și popular; complementul este focul, fumul etc.) A produce și a răspîndi în jur. *După ce s-au frecat lemnele citva în toată puterea, au început a slobozî pușin fum.* DRĂGHICI, R. 69/21. *Slobozind fumuri [din pipă] ca un turc.* NEGRUZZI, S. I, 25. *Din gură sloboadă pară.* SEVASTOS, N. 163. *Pavel trase adine din țigară și slobozî pe nări două șuvițe lungi de fum.* AGÎR-BICEANU, S. 189. *Generalul... se plimba mulțumit... cu o țigară de foi între dinți, slobozind rotocoale albastre.* REBEREANU, P. S. 261. *Începuseră vorbă lungă, slobozind nouri de fum din lulele.* MIRONESCU, S. 176. *Sta neclintit în capul oaselor, trăgînd din cînd în cînd „iarba dracului“ și slobozind pe nări fum.* SADOVEANU, O. XVIII, 33, cf. SCRIBAN, D. *Prîndea fumul, închidea gura și-l slobozea pe nări.* STANCU, R. A. IV. 268, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Slobozind fumuri [din pipă] ca un turc.* RETEGANUL, P. II, 64. *Din gură sloboadă pară.* ȘEZ. I, 71. *Zice că sloboadă pară [comoara] și-o vede.* ALR II 4 250/520. ♦ Fig. *Îndată turbură pre cîți îl aud, încît, aprinzîndu-se și aceștia cu aceleași vîpăi, slobod scînteie din ochi.* MOLNAR, RET. 8/5. *Inima sloboadă pară.* ȘEZ. I, 7.

5. (Învechit și popular; despre oameni; complementul indică sunete, zgomote, cuvinte etc.) A emite. *Sloboziră glas de vaiete și plîngere mare.* NEAGOE, ÎNV. 92/5. *Cu mare glas, cuvîntul din gură își slobozî.* CANTEMIR, I. I, 70. *Sfîntul încă slobozî glas din sicriu.* MINEIUL (1776), 162^v/12. *Slobozînd abia din buzele d-arse Un dulce suspin.* BUDAI-DELEANU, T. V. 103. [Copilul] măcar să nu slobozească glas în ceasul ce se va nește. PRAVILA (1814), 156. *Trecurăm prin mijlocul flotei lor; ei sloboziră strigări de bucurie.* PLEȘOIANU, T. I, 76/4. *Unica indeletnicire a partidelor era... de a slobozî străgăte de bucurie la trecerea suveranului.* FM (1846), 231¹/8. *Ș-aceste suspinuri ce vezi că le sloboz adese.* PANN, E. III, 15/4. *În sfîrșit slobozî un hohot de ris, avîrlînd arma.* NEGRUZZI, S. I, 79. *Dumneata... trăsai uimit din cap, să slobozî cite un oftat.* AGÎR-BICEANU, S. P. 166. *Slobozea o notă ascuțită*

și plîngătoare. TOPÎRCEANU, O. A. II, 59. *Stați! răeni el, slobozînd un glas ca de bucium.* VOICULESCU, P. I, 135. *Îi zicea Mutu, că nu slobozea vorbă cu ceasurile.* SADOVEANU, O. XVII, 316. *Și-l sloboadă-neet, subțire, Cîntecul cu tristul mire.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 38, cf. CONTEMP. 1969, nr. 1 200, 6/3. *Părintele a slobozit cu glas de bivol: „Pe stăpînul și arhiereul nostru“.* T. POPOVICI, SE. 6. *Glas pînă-n ceriu am slobozit.* MARIAN, V. 130. *Maică-sa că se punea, Un glas mare-mi slobozea, Multă țară se stringea și pe Iancu mi-l vedea.* BALADE, III, 170. *Cînd mi-și slobozea cuvîntul, Se culmura pămîntul.* FOLC. OLT. — MUNT. II, 151. ♦ (Prin analogie) *O mitralieră și-a slobozit clănțînitul metalic neașteptat de alături.* C. PETRESCU, I. II, 39. *Din cotețul găinilor cocoșul slobozî un cucurigu ascuțit.* V. ROM. februarie 1952, 139. ♦ P. ext. (Învechit) A spune. *Nu știi, baron, că o femeie asupra vîrstei niciodată nu-și sloboadă cel de pe urmă cuvînt.* PR. DRAM. 481. ♦ Refl. (Transilv. și Mold.; și t r a n z., în e x p r. a-și slobozî limba) A se antrena, a-și da drumul la vorbă (mai mult decît trebuie). *Cel se propoveduiaște de rost se sloboadă și se înlocmeaște după măsura priceperii.* MAIOR, în BV. III, 10. *Nu va socoti pe altul de rău, căci că nu se sloboadă lesne pînă nu priceape și nu prejudecă bine toate stările împrejur.* ȚICHINDEAL, F. 41/3. *Portarul a băut un pahar de vin înaintea culcării și drept aceea își sloboadă mai mult decît se cuvîne limba.* SADOVEANU, F. J. III, 101. *Uile... aici își încercă el să se sloboadă. Bani buni, cinci mii în cap.* T. POPOVICI, S. 158. (Refl. recipr.) *S-au slobozit cu dînsul în mare discurs.* ȚICHINDEAL, F. 20/10.

6. (Învechit; complementul indică acte normative, documente oficiale, dispoziții etc.) A emite. *Va avea Divanul răspuns ca să publicarisească și această răsplătire, ce se sloboadă dregătorilor (a. 1811).* DOC. EC. 99. *Maistatea sa... au slobozit două decreturi.* AR (1829), 13¹/7. *Au slobozit o proclamație prin carea se desrîdică obiceiul... arderei văduvilor îndienești.* CR (1830), 432²/10. *Au dat o proclamație prin carea desființază toate acturile slobozite de guvernul rebelilor în staturile sale.* AR (1831), 562²/42. *S-a păstrat și la luterani, dupe poronca slobozită la 1548 de împăratul Carol.* ASACHI, L. 44¹/14. *Rămîne ca... să sloboză luminata poruncă, spre a-i să mai prelungi sorocul (a. 1841).* DOC. EC. 744. *Au slobozit hrîsov domnesc (a. 1856).* URICARIUL, IV, 413/11. *Slobozî Patru ordine de zi.* ALEXANDRESCU, O. I, 307. ♦ Refl. p. as. *Slobozîndu-li-se... cuvîntele sineturi (a. 1819).* URICARIUL, I, 130/20. *Și dă cuvîntoasă punere la cale ce să va face, mă rog plecat a mi se slobozî poruncă (a. 1835).* DOC. EC. 578. ♦ (Învechit; complementul indică mărfuri, preparate etc.) A livra. *Cămărășia n-au slobozit la vreme unelte trebuincioase pentru scoaterea apei [din ocnă] și acum s-au umplut de apă (a. 1836).* DOC. EC. 643. *Domnul Epiles făgăduiește că va slobozî toate doctoriile simple și compuse pentru trebuința spitalurilor (a. 1844).* ib. 817. ♦ Refl. p. as. *Ne rugăm să să dea porunca Exelenții Tale ca să ia fin din magazia Moldovii sau să să sloboză acele una mie cară (a. 1809).* DOC. EC. 75. *Binevoiește a porunci să se sloboadă de la cămările și de la chilcerul domniei tale treizeci de oca de slănină afumată.* SADOVEANU, O. XII, 566. ♦ (Învechit; complementul indică sume de bani) A vărsa; a achita. *După socotelile cînstitei vislerii să găsească slobozîți la vornicia ternișilor... lei 80 074 (a. 1850).* DOC. EC. 974. *Cer de la cînstita hătmanie să-mi sloboză lei șase mii.* FILIMON, O. I, 243.

— Prez. ind.: *slobód* și (popular) *slobozesc*, (învechit și regional) *slobóz*, (regional) *slobozez*; viit.: pers. 3 (popular) și o *sloboadă*; conjunct.: pers. 3, 6 și (învechit și regional) *sloboadă*, *sloboză*, (învechit) *sloboză*; imper.: pers. 2 și *slobozî* (ALR SN VII h 2 109); part.: și (regional) *slobost*, -oastă (ALR I/I h 147/243, AIRM SN IV h 1 632). — Și: (regional) *slobozî*, *stlobozî* (ALR II/I MN 57, 4 184/64), *zlobozî* (ALR II/I MN 57, 4 184/886, ALR SN VII h 2 141) vb. IV,

(Invechit) slobozá vb. I, (invechit, rar) slobotí (ECONOMIA, 12/1) vb. IV.

— De la slobod.

SLOBOZIE s. f. I. (Invechit) Libertate (cetățenească și politică). *Piardem și sănătatea și agonisita și slobozia și cădem în robie și în sărăcie.* VARLAAM, C. 91. *A trimite pre cei zdrobiți în slobodzie.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 1^a/17. *Sămnuț vredniciei și slobozii.* CANTEMIR, HR. 107, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 224. *Toți striga pentru slobozie și dreptate.* IST. CAROL XII, 33^a/7, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ♦ Fig. *Acicea arată aceaste cuvinte că amu „mie lumea se-au răstignit”, ce se zice: slobozia de lucrul păcatelor.* CORESI, EV. 70. *Vine cătr-înșii, să învețe pre ei, ca să nu caute ei-curind slobozie de iușimi și de venitul răului, ce să rabde tare și foarte ce le se va țimpla.* id. ib. 255. *Serie Moisi... jirtvele și alte slobozii de greșeale de-afară și alte legi de de-afară.* PO 5/3. ♦ Carte de slobozie = act prin care soțul care a părăsit domiciliul conjugal acordă independență celui alt; (invechit) carte de slobozenie, v. slobozenie (I b). *Varecine ș-ară lăsa muiarea lui să-i dea ei carte de slobodzie.* N. TEST. (1648), 7^a/3. ♦ Desfriiu. *În vedere se arăta creștin, iară noaptea în slobozie mahmetească se dedase și de-l va cruța Dumnezeu mult într-acea desfriinare.* URECHE, LET. I, 173/11.

2. (Invechit) Independență (națională). *Așa vrea ca neamul bulgarilor și a vlahilor, lăpădind jugul cel delungat, să dobîndească slobozie.* MAIOR, IST. 142/7.

3. (Invechit) Eliberare (din robie, din închisoare, din captivitate etc.). *Gîndea ei că de supt mîinile și finuțul rîncănilor va scumpăra pre ei și le va dărui slobozie.* CORESI, EV. 106. *Mai dentiu slobodzie izdrailteanilor den Eghipt așa fu cum mîncară carnea mielului, așa se slobodziră den robie.* PO 7/2. *Arapul de-aci pricipu pre bine Cum că ar trebui cu doi a să bate; Pentru-acea lășind roaba în slobozie, Dele sănătos fuga pe cîmpie.* BUDAI-DELEANU, T. V. 124, cf. DDRF, CADE.

4. (Invechit) Permiune (I). *I-au dat împăratul slobozie... pren Țara Rumânească iară el să treacă (a. 1521).* HURMUZAKI, XI, 843. *Să rugară-mpăratului pentru slujbă ce i-au slujit să le dea plată slobozie să margă în țară la moșie.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 185^a/33, cf. LEX. MARS. 200. *Au dobîndit slobonie să intre în Odriiu și în 3 iunie au intrat.* ȘINCAI, HR. III, 208/31, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE.

5. (În evul mediu din Țara Românească și Moldova) Sat de coloniști (străini, mai ales fugari, sau băștinași) întemeiat pe un loc pustiu sau refăcut după fuga locuitorilor, stăpînit de un boier sau de o mânăstire, dar avînd anumite privilegii domnești (scutire de bir, de prestații etc.). *Fiind țara mai de apoi, ca la o slobozie, de penprejiur viind și descălecînd, den limbile lor s-au amestecat a noastră.* URECHE, LET. I, 97/32, cf. M. COSTIN, ap. GÎDEI, 335. *Ori în sat boieresc, ori călugăresc, ori în slobozie (a. 1678).* ap. PAMFILE, I. C. 433. *Atunce și-n Moldova s-au așezat slujitori pe la meziluri și pe la margine și a să face și slobodzii pe la Cernăuși și pe la Hotin.* NECULCE, L. 67. *Dumnealui are dreptul de a chema străini și de a face cu dînșii slobozii pe acele moșii (a. 1809).* IORGA, S. D. VIII, 126. *Nădăduiam că vom săvîrși întocmirea sloboziiilor cu bună orînduială (a. 1818).* DOC. EC. 192. *Voi trăi cu mare liniște în locul acesta, unde copiii fiului tău și ai mei vor face cu un chip de slobozie aceea.* BELDIMAN, N. P. II, 116, cf. I. GOLESCU, C. *În curs de o sută cincizeci ani, slobozia lui Dragoș... sporește de înmînunează pre istoric, se face stat, își afără glorioasă naționalitatea în contra vecinilor puternici.* NEGRUZZI, S. I, 273, cf. BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU², D. BOGDAN, GL. 101. *Boierilor li se îngăduie prin cărți domnești să chema locuitorii de oriunde în satele ce înșințau pe moștile lor și acești locuitori străini, fiind o bucată de vreme slobozii de bir și de dăjdi către domnie, satele cele*

nouă se cheamă slobozii. IORGA, C. I. I, 201, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Măria sa deschide slobozii pentru drept credincioșii ruși, care fug de sub stăpînirea craiului.* SADOVEANU, O. XIII, 143. *Decretele domnilor moldoveni pentru întemeierea sloboziiilor puneau pe munteni și pe ungureni alături de ruși, greci, sirbi etc.* IORDAN, T. 293, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *De obicei se face deosebirea între oamenii străini, care se vor aduna într-o slobozie, și cei „de acolo”.* PANAITESCU, O. Ț. 42. *Această obște era o slobozie, formată din albanezi.* id. ib. 184, cf. M. D. ENC., DEX. *Sui Marișă-n deal la vie și te uită-n slobozie, Toate casele-s pustii, Numai una nu-i pustie.* ȘEZ. I, 74. ♦ Scutire de dări acordată locuitorilor unei slobozii (5). *Siliștilor pe unde se pustiișe au dat slobozii, chemînd oamenii din țara leșască.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, 335, cf. CADE. ♦ Carte de slobozie = act prin care se legitima scutirea de dări. *Iară Antiohii Vodă, de primăvară, în al cinceli an a domniei lui, au făcut cărți de slobodzii prin toate săliștiile.* NECULCE, L. 149.

6. (Invechit) Colonie (pe teritoriu străin). *Din polcurile și coloniile (adecă sloboziiile) pre carile Traian... i-au adus în Dachia, valahii aceștia să trag.* CANTEMIR, HR. 464. *Se va propune cerere a se da învoire și coloniilor (sloboziiilor) engleze din alte părți a pămîntului a pute trimite deputați la sesiile parlamentului.* AR (1831), 71^a/45. *Macar la o slobozie evropienească a Americii să-i poată duce.* DRĂGHICI, R. 233/18. *Au să îmbărcă spre Eghipt, unde nădăjduiesc a întemeia o colonie (slobozie).* AR (1834), 82^a/37.

— Pl.: slobozii. — Și: (invechit, rar) slobonie s. f.

— Slobod + suf. -ie.

SLOBOZIRE s. f. Acțiunea de a (se) slobozii și rezultatul ei.

I. 1. (Invechit și popular) Eliberare (din robie, din închisoare, din captivitate etc.). Cf. slobozii (I 1). *Trei praznice prăznuia iudeii: praznicul Paștilor, de pomenirea ieșitului den Eghipt și de slobozirea lor.* CORESI, EV. 190, cf. DHLR II, 221, 477. *De multe ori au ridicat oștiri pentru a lor slobozire.* AMFILOHIE, G. 95/9, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Doamne... *La cei în temniți dă slobozire.* HELIADE, O. I, 110, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Cazacul bătrîn au propus slobozirea neamicilor săi.* ASACHI, S. L. II, 9, cf. VALIAN, V. *La plinirea sorocului să se sloboză, dîndu-să arestantului la mîină un atestat de slobozire.* REGUL. ORG. 294/30, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Grigore Panștru eliberă fostul elev... reeditînd gestul roman pentru slobozirea sclavilor.* C. PETRESCU, O. P. II, 148, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Acolea șade menea și înțelegerea din carea purcede înțelepciune și știința și învătătura și priceaperea și toată slobozirea și oprirea gîndurilor.* VARLAAM, C. 301. ♦ (Invechit, rar) Scutire, iertare (de o obligație, de o datorie). *Așa e porunca slobozirii. Lăsa-vei toată datoriia ta care ți-e datoriu aproapele tău.* BIBLIA (1688), 137^a/53.

2. (Invechit și popular) Permiune de a pleca, de a se îndepărta (dată oamenilor aflați sub ascultarea, sub ordinele etc. cuiva). Cf. slobozii (I 2). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Concediere. Cf. DDRF, DL, DM, DEX.

3. (Invechit și popular) Permiune de a intra. Cf. slobozii (I 3). Cf. DL. ♦ (Regional) Slobozire în casă = logodnă. Cf. LEXIC REG. II, 42. *Slobozirea casei = slujbă prin care se sfîntește casa în care s-a născut un copil. În aceeași zi în care s-a născut pruncul să se facă și slobozirea casei.* MARIAN, NA. 121, cf. 55.

4. (Invechit și popular) Punere în libertate a animalelor închise sau legate. Cf. slobozii (I 4). Cf. DL, DM, DEX.

5. (Invechit și popular) Dezlegare (a unui obiect legat strîns, fixat, imobilizat). Cf. slobozii (I 5). Cf. POLIZU, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Desfacere

(a unui obiect care leagă strins, care fixează, care imobilizează). Cf. slobozi (I 5). Cf. POLIZU, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit) Slăbire (3). Cf. slobozi (I 5). Porumb ce aduse veaste bună lu Noe de slobozirea popoului. CORESI, EV. 510.

6. (Învechit) Permisivune (1) să înceapă să se desfășoare o acțiune, un fapt etc.; (concretizat) permis (1). Cf. slobozi (I 7). Ca să-i dea slobozire să vie în țară (Începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 199/28. De silnică prinsoare nu se poate teame, de vreamă ce prea volnică slobozire de umblat are. MAIOR, P. 92/15. Toate după voia atotputernicului Dumnezeu se fac, unele cu slobozirea sa, iară altele din depărtarea sa. DIONISIE, c. 161. Adevărîță... spre slobozirea tiparului arătatei sumi de exemplare. EPISCUPESCU, PRACTICA, II/10. A se arăta că niște sudji ai cutăruia... puteri ca printr-aceasta să dobindească apărarea și slobozirea prin tractaturi spre favorul celor adevărați sudji. REG. ORG. 38/7. Să publicariscă prin gazetele sale pentru slobozire trecerei păpușoilor peste graniță. AR (1831), 74²/13. Să să hotărască darea de către cinstita vistiierie a sumii zisă de bani... și totdeodată să se puie la cale slobozirea ei în primirea Sfatului (a. 1837). DOC. EC. 653, cf. POLIZU, DDRF.

II. (Învechit) Salvare (1). Cf. slobozi (II 1). A propovedii prădaților iertare și orbilor vedeară, a lăsa frinții întru slobozire. CORESI, EV. 456. ♦ (În limbajul bisericesc) Mîntuire (2). Fiul lui Dumnezeu tremesă fu... slobozire... și lumină lumiei. CORESI, ap. DHLR II, 477. Trimisu-mă a striga prădaților slobozire. DOSOFTEI, ap. GCR I, 252/16. Întristăciunea lumiei au veselit-o cu slobozirea cea vecinică. ANTIM, P. 101. Rumpă lanțurile greșalelor meale..., dăruindu-mi slobozire legii păcatului cu leagea vieții. MINEIUL (1776), 9¹/13. Rugăciunea de slobozire. CAMIL PETRESCU, O. III, 336.

III. 1. (Învechit și popular) Coborîre. Cf. slobozi (III 1). Cf. DDRF, DL.

2. (Învechit) Lansare (la apă a unei ambarcații). Cf. slobozi (III 2). Frumoasa privești... cu prilejul slobozirii, la 14 ale aceștiia, în apa Dunării, a corăbiilor] neguțătorului (a. 1838). DOC. EC. 706.

3. (Învechit și popular) Aruncare (cu arcul a unei săgeți). Cf. slobozi (III 3). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Descărcare (a unei arme de foc). Cf. slobozi (III 3). Cînd se așează domnul la masă, se face slobozire de un tun. GHEORGACHI, ap. DDRF. Sloboziri de puști și pistoale în eoprinsul orașului să fie cu totul poprite. REGUL. ORG. 537/6, cf. POLIZU. La coborîrea în barcă [consulul este] salutat cu șapte sloboziri de tun. GHICA, ap. TDRG, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

IV. 1. (Învechit) Defecare. Cf. slobozi (IV 2). Mai virtos din toate este a se feri incuietura mistiei și a se înlesni slobozirea ei cea den toate zilele, cu băutura de zece dramuri de ulei proaspăt. EPISCUPESCU, PRACTICA, 14/20.

2. (Învechit) Dezlănțuire. Cf. slobozi (IV 3). (Fig.) Slobozirea și stricăciunea năravurilor nicicum, nici într-un norod, la mijloc nu se primesc. ȚICHINDEAL, F. 275/14.

3. (Învechit și regional). Curgere (a unui lichid). Cf. slobozi (IV 4). Această a lor slobozire se numește cădere de apă. RUS, I, I, 46/8. ♦ Slobozire de singe = luare de singe. Cf. LB. Pentru această în tot chipul primejdioasă boală este... slobozirea de o litră și două de singe din mînă. EPISCUPESCU, PRACTICA, 164/20, cf. POLIZU, BARGIANU, ALEXI, W. (Popular) Slobozirea apei (sau apelor) = ritual de înmormîntare care constă în a duce apă la vecini (pentru mîntuirea sufletului unui mort). Această ducere sau cărare de apă se numește cu un termen tehnic popular „slobozirea apei sau a apelor”. MARIAN, I. 396.

V. 1. (Învechit și popular) Eliminare (din organism). Cf. slobozi (V 1). Cu mișcarea încheieturilor

trupului se deschide pofta mîncării... și se înlesnește slobozirea prisosului de stricăciune. EPISCUPESCU, PRACTICA, 39/18.

2. (Învechit) Iradiere (de raze). Cf. slobozi (V 2). [Cetatea] toată zidită strălucște cu slobozirt de raze. MOLNAR, RET. 83/12.

3. (Învechit și popular) Emanare (de gaze, vapori etc.). Cf. slobozi (V 3). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. (Învechit) Emitere (de sunete, de zgomote, de cuvinte etc.). Cf. slobozi (V 5). Ș, Ț, [se rostesc] cu slobozirea tonului prin dinți. GRAM. MOLD. 9¹/1.

5. (Învechit) Livrare (de mărfuri). Cf. slobozi (V 6). [Îndreptările] se mărginesc în foarte mici schimbări, afară numai de articolul slobozirii vinului și a rachii (a. 1843). DOC. EC. 809. Împotrivirea ce a arătat guvernul din Sibii de a da voie pentru cumpărătore și slobozirea pre-zisului praș de tun (a. 1850). ib. 972. ♦ Eliberare (de bilete). Slobozirea bileturilor pentru intrarea în biserica catedrală (a. 1834). URICARIUL, VIII, 186.

— Pl.: sloboziri.

— V. slobozi.

SLOBOZIT¹ s. n. Faptul de a (se) slobozi.

I. (Învechit; în sintagma) Slobozitul vieții = moarte (1). Cf. slobozi (II 1). Ca feciorii lumiei și ai zilei să fim, și după slobozitul vieții aceștiia și ale trupului pohtei să părăsim. CORESI, EV. 208.

II. (Învechit) Descărcare (a unei arme de foc). Cf. slobozi (III 3). Turcii avînd tunuri, puști și sunet făcînd mare la slobozitul lor (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 156/5.

III. (Prin Maram.) Faptul de a lăsa vinul să curgă. Cf. slobozi (IV 4). Cf. RUD, P. P. 82.

— V. slobozi.

SLOBOZIT², -Ă adj. I. 1. (Învechit și popular; despre oameni) Eliberat (din robie, din închisoare, din captivitate etc.). Cf. slobozi (I 1). Că voincesc accia ca sloboziți să fim și neturburați... să lăcuim. CORESI, EV. 523. Împărșim obrazele, după noroc, în slobozi, robi și sloboziți. CARAGEA, L. 1/9, cf. DDRF. Ce să fac eu cu băraganul ăla, cu oamenii sloboziți? CAMIL PETRESCU, O. I, 294, cf. DEX.

2. (Învechit; despre oameni) Lăsat (să plece, să se îndepărteze). Cf. slobozi (I 2). Cf. DDRF.

3. (Învechit; despre oameni) Dezlegat (din legătură strînsă). Cf. slobozi (I 5). Cf. DDRF.

II. (Învechit și regional; despre părți ale corpului ființelor) Lăsat (să atîrce în jos). Cf. slobozi (III 1). Un cățeluș... să fie și flocos, cu părul slobozit și moale (a. 1784). IORGA, S. D. VIII, 10. ♦ (Regional; despre oameni) Vătămat (Șoimuș — Tirgu Mures). Cf. ALR I/I h 136/150, ib. h 147/150, ALRM I/I 194/150.

III. (Învechit) 1. (Despre cuvinte) Emis. Cf. slobozi (V 5). Cuvîntul slobozit mai iule decît fierul împănă se duce și piatra în fundul mării aruncată. CANTEMIR, ap. ZANNE, P. II, 532.

2. (Despre documente, acte etc.) Emis. Cf. slobozi (V 6). Slobozitul acum de către înălțimea sa hrîsov (a. 1785). URICARIUL, I, 120/34.

IV. (Regional; în sintagmele) Mămăligă slobozită = mămăligă pripită, v. pripit (II 1). Cf. CHEST. VIII 16/15. Scoverze slobozite = clătite. Cf. ALR SN IV h 1 077/260, ALRM SN III h 884/260. Fier slobozit = tuci. Cf. ALR SN II h 579/316.

— Pl.: sloboziți, -te. — Și: (regional) slobost, -oastă (ALRM I/I h 194/150), selobozit, -ă adj.

— V. slobozi.

SLOBOZITOR, -OARE subst., adj. I. 1. S. m. și f., adj. (Învechit) Eliberator (din robie, din închisoare, din captivitate etc.). Cf. *slobozi* (I 1). *Nu-mai singura simfonia și închinăciunea de mulțămire poate să fie tot ce poate Grecia acum să plătească slobozitorilor ei.* CR (1829), 38/2. *Dați sentința de moarte slobozitorului vostru.* HELIADE, L. B. II, 153/21, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE.

2. S. f. (Regional; și în sintagma *slobozitoarea boanelor* ALR SN I h 174/172) Grăunțar (la moară). Cf. *slobozi* (I 3). Cf. FD II, 158, ALR SN I h 174/172.

3. S. n. (Popular) Parte a războiului de țesut, formată dintr-un băț lung care fixează sulul de dinapoi și care permite (când este înlăturat) desfășurarea urzelii pe sul; (regional) armăsar, întorcător, lăsător, opritor (III), zatăcă, zăvor. Cf. *slobozi* (I 5). Cf. HEM 1 691. *Cu ajutorul slobozitorului, al zăvorului și al lăpătelii, te-au întins în stație.* CREANȚĂ, O. 293. *Când țesătura vrea să dea drumul la urzeală, se slujește de-un băț lung numit slobozitor, cu care învârtește sulul dinapoi.* DAME, T. 135, cf. ȘĂINEANU², GOROVEI, CR. 458, TDRG. *Oprirea sulului de dinapoi se face cu opritorul, numit slobozitor sau zăvor și lăsător, iar în Banat și Ardeal încă și zatăcă.* PAMFILE, I. C. 273, cf. PĂCALĂ, M. R. 431, RESMERIȚĂ, D., CADE, GRECORIAN, CL., PRIBEAGUL, PR. 94, DEX. *Fetele cele mari, după ce isprăvesc de țesut pînza, se incalcă pe slobozitor și iese afară.* ȘEZ, VI, 62. *Ca acesta [sulul de dinapoi] să stea tocului, când urzeala-i întinsă, să bagă în capătul găurii al sulului de dinapoi un băț lung sau o prăjină numit zăvor sau slobozitor, zatăcă.* IB. VIII, 149. *Unelte de tors, țesut și cusut sint: furca, ... cordenciu, sveica, slobozitorul.* H III 19. *Se întinde pînza cu slobozitor și spețează.* IB. 73, cf. ALR SN II h 477, ALRM SN I h 308.

4. S. f. (Regional) Opritor (III) la joagăr (Petrița). Cf. *slobozi* (I 5). Cf. ALR II 6 430/833.

5. Subst. (Regional) Schimbătoare (III 2) (Chiojdu — Vălenii de Munte). Cf. *slobozi* (I 5). Cf. H II 28.

6. S. n. (Prin Transilv.) Muicrușcă (II). Cf. *slobozi* (I 5). Cf. A I 21, III 7.

II. S. m. (Învechit) Mintuitor (2). Cf. *slobozi* (II 1). *Acesta amu iaste slobozitoriu și mintuitoriu sufletelor noastre și noroveaste de noi lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 142, cf. 446, 521. *Tărimea mea și lauda mea iaste Domnul și slobozitoriu mieu.* PO 227/25. *Atunei ... veni la dinșii în trup de om ceta ce iaste tuturor despuior și slobozitoriu, ca priinșii să-i slobodzească din robia... iadului.* VARLAAM, C. 313. *Primind în brațe pe slobozitorul sufletelor noastre.* CALENDARIU (1814), 19/12.

III. 1. S. f. (Regional) „Căderea apei” (la moară) (Feneș — Alba Iulia). ALR II 6 735/102.

2. S. f. (Regional) Soacă. Cf. *slobozi* (III 1) (Feneș — Alba Iulia). Cf. ALR II 6 733/102.

3. S. f. (Regional) Loc (într-o pădure) de unde sint împinși bușteni la vale. Cf. *slobozi* (III 2) (Rediu — Buhăși). Cf. CHEST. IV 30/198.

4. S. n. (Regional; în forma *slobozitor*) Trăgaci (II 2). Cf. *slobozi* (III 3) (Petreștii de Jos — Turda). Cf. ALR II 4 993/250.

5. S. n. (Regional) Gealău. Com. din LUPȘA — ABRUD. *Merge bine slobozitorul asta.* IB.

IV. Adj. (Învechit; despre medicamente, ceaiuri etc.) Care provoacă eliminarea din organism. V. purgativ, diuretic. Cf. *slobozi* (IV 2). *A se feri incuietura mistuiei... și apoi a se bea ceaiul, ce este și acesta slobozitor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 14/23. *Slobozitoarele de singe doctorii sint... de vremelnică ușurință.* ID. IB. 381/14, cf. I. GOLESCU, C. *Se vindecă prin pulbere diuretică (slobozitoare udului).* CORNEA, E. I, 17/24, cf. BUJOREAN, B. L. 393.

V. Adj. (Învechit, rar; despre surse de lumină sau de căldură) Emițător (de raze de lumină sau de căldură). Cf. *slobozi* (V 2). *Ritorica... ca o făclie slobozitoare de raze, ne povățuiască întru altcea întunecare și nelesniri.* MOLNAR, RET. 24/8.

— Pl.: *slobozitori, -oare.* — Și: (regional) *selobozitor, -oare* adj., subst.

— *Slobozi* + suf. *-tor.*

SLOBOZITURĂ s. f. 1. (Învechit) Eliberare (din robie, din închisoare, din captivitate etc.). Cf. *slobozi* (I 1). Cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C., POLIZU.

2. (Prin Transilv. și prin Mold.; la războiul de țesut) Distanța de la sulul dinainte pînă la spată. Cf. *slobozi* (I-5). Cf. ALR I 1 289/308, 554, TEAHA, C. N. 264.

3. (Popular) Jgheab foarte lat și lung, construit din mai multe trunchiuri de copac pe întreg cursul unei văi, folosit la coborîrea buștenilor dintr-o pădure de munte. Cf. *slobozi* (III 1). Cf. COD. SILV. 47.

4. (Regional) Bucată de lemn, lungă de un metru, folosită la sprijinirea acoperișului și pentru a feri pereții de ploaie. Cf. *slobozi* (III 1) (Nerău — Sînicolau Mare). Cf. CHEST. II 245/1.

5. (Învechit și popular) Descărcare (a unei arme de foc). Cf. *slobozi* (III 3). *De la cele dintii slobozituri de puști, un glonț îi pătrunse piciorul ofițerului.* CR (1829), 232/1. *La acea vreme are să fie slobozite 101 slobozituri de tun.* IB. (1833), 141¹/33. *Băgînd samă mai bine, am înțales că era slobozituri de tunuri repetuile de eho al munților.* BUZNEA, P. V. 169/21.

6. (Prin Ban.) Făină pentru plămădeală. *Slobodzitura s-o pună în apă și să dzică așa.* ARH. FOLK. III, 117, cf. 155.

7. (Prin Transilv.) Popas (I). *Fac slobozitură.* ALRI 811/65, cf. A I 13, 20.

— Pl.: *slobozituri.* — Și: (regional) *selobozitură* s. f.

— *Slobozi* + suf. *-itură.*

SLODONIC s. m. (Bot.; prin Olt.) Numele unui arbore nedefinit mai de aproape. *Se dete vulpanul în niște buzi, lângă un slodonic de tufan.* PLOPȘOR, C. 20. *Cînd căzu la rădăcina slodonicului era fașan.* ID. IB. 21.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *slodonici.*

— De la *slodun.*

SLODUM s. m. v. slădun.

SLODUN s. m. v. slădun.

SLOG s. n. (Olt. și Ban.) Hotar (de teren). Cf. CADE, DL. *Și teșii în deal la slog.* HODOȘ, P. P. 144.

— Pl.: *sloguri.*

— Din ser. *slog.*

SLOGAN s. n. (Livresc; adesea peiorativ) Formulă pregnantă, concludentă care exprimă, în chip lapidar, țelurile (politice, economice) ale unui grup, ale unei organizații etc. sau o problemă de (mare) actualitate. V. lozincă. Cf. DL. *Vechiul slogan al politicii imperialiste britanice „Africa a africanilor” se întoarce azi împotriva celor ce l-au lansat.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 2/1, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *sloganuri.*

— Din fr., engl. *slogan.*

SLOGNÍ vb. IV v. sloveni.

SLOI s. n. I. 1. (Și în sintagma *sloi de gheață*) Bucată de gheață care plutește pe apele curgătoare sau stătătoare, înainte ca acestea să înghețe cu totul.

sau in timpul dezghețului; ghețar din regiunile polare sau alpine; p. gener. (bucată de) gheață, (regional) sloi ete (2). Au început a veni sloi. N. COSTIN, LET. H. 33/27, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB., I. GOLESCU, C. Au început creșterea cea înfricoșată a Dunărei, ale caria ape nu putea curge din pricina sloiurilor peste măsură mari. AR (1830), 112²/14. Schimbarea cea simțitoare... în temperatura... unor țări se pare a se trage de la sloiurile de gheață carele... plutesc spre ameză-zi. CR (1832), 108³/11. Pe malurile mării Aral și în munții Mongoliei... a descoperit sloiurile cele grozave de mari ale munților. IB. (1833), 210²/26. Soarele desprinde și oboară sloiuri mari de gheață din vârful Apeninilor. BUZNEA, P. V. 109/12. Prea friguroaselor locuri gubavii lăcuiitori, Carii trăiesc totdeauna între sloi vecuitori. POGOR, HENR. 123/7. Se copere peste partea mai mare a anului cu sloi și munți de gheață. RUS, I. III, 13/9. Cătră răsărit... se zărește o linie de verde-nchis, pe care se străcur grozavi sloi albi. FM (1844), 286²/35, cf. POLIZU. A abandonat tronul, bunătațea de tron, durat numai din sloiuri de gheață. ALECSANDRI, T. I, 455, cf. LM. Peste mii de sloiuri de valuri repezite O pasăre plutește. EMINESCU, O. I, 114. Vă topiți cu-al iernei sloi. GANE, ap. DDRF. Casa cea de aramă, înfocată așa de strașnic decuseară, era acum toată numai un sloi de gheață. CREANGĂ, P. 255. Păreții caselor, geamurile ferestrelor, scoarța copacilor... sînt învălitate cu o lucie coajă de sloi. SLAVICI, ap. TDRG. Ies aburi calzi din pașileca-neropila Și nici un sloi n-a mai rămas pe gîrlă. VLAHUȚĂ, S. A. I, 35. Cei dintii sloi începeau să se ivească, ca niște pele albe, pe fața închisă a apei. D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. Într-o noapte, sloii s-au oprit, durind pod de gheață pe fața apei. SANDU-ALDEA, U. P. 117. Iazul încărcat de sloiuri bătea-n stăvilare. ANGHEL — IOSIF, C. L. 26. Peste iarnă; piuăle amuțeau înșepenite în sloiuri de gheață. AGÎRBICEANU, A. 73, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Procesul... ce se petrece cu un sloi de gheață auzvilit într-o căldare de mari că pol încăpea pe suprafața Pământului o pojghiță... Mai tirziu au început să se formeze sloiuri, dintre care unele au putut rezista mult. GEOLOGIA, 59. Insule plutitoare de stuț năvăleau, împine de sloiuri. BĂNULESCU, I. 35. Flaviul s-a retras... sloiurile se așezaseră straturi-straturi. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 17/2, cf. M. D. ENC., DEX. Uneori sînt așa de mari că pot încăpea pe un singur sloi ete 5 sau 6 oameni. ȘEZ, II, 44. Crivăful cînd aburea Sloi de gheață că-i făcea. REV. CRIT. II, 378. Unde s-a mai auzit... Boț de caș în miez de iarnă, Sloi de gheață-n miez de vară? BALADE, III, 203. Lua spuma cu mîna Și de pămînt mî-o trîntea, Sloi de gheață se făcea. FOLC. OLT. — MUNT, II, 137. (Ca termen de comparație) Era să-și dea răsufarea cea mai de pe urmă, fiind înghețat ca sloiul păste tot trupul. GORJAN, H. II, 230/31. Mîna ca plumbul și rece ca un sloi de gheață. EMINESCU, N. 25. Nu samănă cu Mărginenii. Aceia au fost toți socoliți și reci ca sloiul. AGÎRBICEANU, S. 206. Ochii verzi și de obicei reci ca sloiul apelor. C. PETRESCU, A. R. 114. Luna plină, străvezie ca un sloi de gheață, stăpînea tăcerea. COCEA, S. I, 10. Ca sloiurile unui dezgheț, mobilele și covoarele pornesc afară sau se mișcă de la locul lor. TEODOREANU, M. U. 138. Zace ca un sloi. V. ROM. IANUARIE 1954, 39. Picioarele i se făcuseră ca niște sloiuri. IB. mai 1958, 59. (Fig. Cine lipă așa de tot?... E sărmanul Barbă-Col... Searbed, țeapen, sloi de gheață. ALECSANDRI, POEZII, 366. Cînd pe frumoasa noastră moartă am coborît-o în țărîină, Noi amîndoi cu sloi de gheață ne-am scris în suflete uitare. GOGA, POEZII, 144. Mai bine e să porji în piept un sloi, De vrei să mori octogenar. ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 92, cf. RESMERIȚĂ, D. Inima-un sloi de gheață. TOPÎRCEANU, B. 58. Mîinile înfundate în buzunări, cu tot cu mînușile

de lîină sînt sloi dureros. C. PETRESCU, I. I, 160. Jărăgăi și sloi era de altfel toată. Făptura mea. BLAGA, H. 247. O suflare mai rece decît... a morții... preface în sloiuri picioarele oamenilor. BOGZA, A. I. 515. Încercă... să-i încălzească în palmă picioarele înghețate pînă în sloiurile mici ale genunchilor. VINEA, L. I, 232. Pedestrașii erau rînduri de sloiuri, tari ca stîncile. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 20, 14/3. (Exp. A-i trece (cuiva) un sloi (sau sloiuri) (de gheață) prin inimă (sau prin spinare, rar, peste obraz) = a-l trece pe cineva fiorii de spaimă. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Cu schimbarea construcției) „Sînt pierdut“ zise Dușu și parc-un sloi de gheață îi trecu prin inimă. SLAVICI, N. II, 257. Dar cînd ajunse la prilaz A stat năuc, ș-un sloi părea Că-i trece peste obraz. COȘBUC, P. I, 256. Un sloi de gheață trecu prin inima lui Vasile. Umerii i se strînseră și capul îi scobliți. AGÎRBICEANU, S. 213. Omului îi trecea numai fiorii reci și sloiuri de gheață pe spinare. SBIERA, P. 228. A fi sloi (de gheață) sau (adverbial) a îngheța sloi = a-i fi cuiva foarte frig; a îngheța foarte tare. Șaga au înghețat sloi și baba și oile. VLAHUȚĂ, S. A. III, 240, cf. DDRF. E sloi copilul, pielea pe obrazu-i a răpat. Tot trupul lui e vînat și supt de înghețat. COȘBUC, P. II, 191. E o văzură înghețată sloi... și cu picioarele ca coaja de rac fier. ap. TDRG. Mîna lui e sloi. RESMERIȚĂ, D., cf. SCRIBAN, D. Pămîntul e înghețat sloi și acoperit cu înalte straturi de zăpadă. STANCU, Ș. 386. Tu ești sloi, golănețule. Alți băieți au șoșoni și bocanci. PAS, Z. I, 66, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Vino mai lîngă sobă că ești sloi de gheață. (Cu schimbarea construcției) Copiii aceștia sînt înghețați... Literalmente sloi. C. PETRESCU, O. P. II, 119. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) Te zbași, dar tu ești slab și puntea toată sloi; Cădeam, ferește Doamne, Sub gheață amîndoi. COȘBUC, F. 137. (Rare; despre apă) Foarte rece. După înălțimea cumpenei știu dacă apa e sloi ori coceală în miezul verii. STANCU, D. 248. (Fig. (Și în sintagma sloi de gheață) Om lipsit de sensibilitate și căldură sufletească. Dulcele meu sloi de gheață. Tu, marmură, tu, piatră! EMINESCU, P. L. 94. Băgă de seamă că săruta nu o făptură vie, ci un sloi de gheață. STANCU, Ș. 129, cf. DL, DM, DEX. Ce folos că trag acasă, Că n-am nevastă frumoasă, String în brațe sloi de gheață. JARNÎK — BÎRSEANU, D. 183. Cum se-nvâlă-a stringe-n brață, Stringe-n brață sloi de gheață Și săruta cu dulceață. FOLC. MOLD. I, 251. (Fig. (Adverbial) Încrămenit. Iazul pare că stă sub [moară]... prea luciu și prea sloi. GALACTION, O. I, 47. (P. a n a l. (Popular) Bloc de piatră; stîncă. Dar cine-nvoare capul se preface-n sloi. VOICULESCU, FOEZII, I, 72. Fala cea mai mare Mi-apucă la vale, Pin sloiuri de munte, Pin tuse mărune. MAT. FOLK. 5.

2. (Popular; și în sintagma sloi de gheață) Țurțur (de gheață). Închipuiește-ți un munte de marmură albă... încoronat cu o pădure de turnuri și turnulețe, ce în formă de sloi de gheață caută spre cer. DRĂGUȘANU, C. 33. Înghețul pe sub streșini dă sloi... Și flori pune pe glajă. COȘBUC, P. II, 185. Sloi de gheață îi spinzurău de urechi, de barbă, de buzele bătrîne. AGÎRBICEANU, S. P. 171, cf. CADE. Își întoarse spre ea fața imbușorată de bătaia gerului, cu mustăcioara aburită și pișcată de sloiuri. REBREANU, R. I, 216. Trenul a sosit gîșind cu locomotiva înfășurată în sloiuri. C. PETRESCU, A. 297, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, H. IX 90; XVIII 136, ALR I 432, ALRM SN II h 618, A V 15. Ce crește cu rădăcina în sus? (Sloiul de gheață). GOROVEI, C. 346. (Prin analogie) Lui Matei i se făcuseră mistețele sloi. ap. TDRG. Mustățile și barba îi erau sloi de gheață. ADAM, R. 181. Bărbile au prins chiciură și stă să se facă sloi. LUNGIANU, C. 5.

3. (Învechit, rar) Ghețarie. Un han cu trei ochiuri de prăvălii dedesubt... avînd în curtea hanului și o casă de birne vechi i doă grajduri șindrilite și pă dinafară, uluce vechi și un sloi pentru buși, în furci șindrilite. CR (1831), 328.

4. (Mold.) Patină² (1). *Și dau cu sloiu și ghiafă.* ALR SN V h 1309/520, cf. h 1309, h 1311.

II. 1. (Învechit și popular; cu sensul precizat din determinări) Bucată de ceară sau de seu încheagată prin sleire (1). V. turtă (1 3). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, LM, DDRF. DAMÉ; T. 120, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Sleirea cerii se face... turnându-se ceara în strachini. După ce se încheagă se scot și se pun în altă parte. Aceste bucăți se numesc sloiuri de ceară.* PAMFILE, I. C. 96, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Liovenii așezau în casă sloiurile de ceară, iar ei se culcau în fin, sub șopron.* SADOVEANU, O. XIII, 223, cf. SCRIBAN, D. *În limba veche și astăzi în unele regiuni se zice și... sloi de seu.* CV 1949, nr. 4, 55, cf. CIAUȘANU, V., com. din DRIDIF — PĂGĂRAȘ. ♦ (Ca termen de comparație) *E galbenă cum sînt sloiurile de ceară din care luminării fabrică luminări.* STANCU, D. 240. ♦ P. a n a l. (Învechit; cu sensul precizat prin determinări) Bulgăr (de aur sau de argint). *I-au dus sloi de aur... și... aceștia nu erau vărsați, ci așa aflați în băi.* ȘINCAI, HR. II, 221/23. ♦ Fig. *N-ar voi să fii monedă, să te lege-ntr-o batistă?... Sloi de argint ce se topește în azurul dimineții.* TOPÎRCEANU, P. O. 128.

2. (Popular) Fel de mîncare preparat din carne de oaie (mai rar de porc), cu sau fără ceapă și care se păstrează în seu (sau în untură) timp mai îndelungat; (regional) tocană (1). *În dulce mîncau: brînză, pas-tramă... sau sloi făcut de toamnă, din oi grase.* DRAGOMIR, O. M. 234. *Avea ascunse... burdușele cu brînză și burdușe cu tocan sau sloi.* AL LUPULUI, P. G. 194, cf. GR. S. VI, 244, CADE, SCRIBAN, D., PAȘCA, GL., com. din JINA — SEBEȘ, CHEST. V 153/32, 79, V 173/93, VIII 50/2, 14, ALRF II 82, ALR SN IV h 1 095/833, MAT. DIALECT. I, 267, UDRESCU, GL.

— Pl.: sloiuri și (învechit și regional m.) sloi, (regional I 3) sloaie (ALR I 432/156, 180, 335, 764, 795, ALRM SN II h 618/182). — Și: (regional I 4) seloi (ALR I 432/59, 65, 80, 98, 100, 103, 131, 249, 251, 280, 295, 298, 302, 305, 308, 315, 429), zloi (ib. 432/592, 748) s. n.

— Din v. sl.* *слоиѣ*, Cf. bg. *слоиѣ* „strat, pătură; pojghită de gheață“.

SLOI² vb. IV. (Rar) 1. Refl. (Despre apă) A îngheța. *Căii... neputînd să se despovăreze de chiciura ce li se-nfipese pe coame și care se sloia.* ap. CADE.

2. T r a n z. (Complementul indică ceara de albine) A turna¹ (B I 2) pentru a face turte. V. slei (3). Cf. CADE.

— Prez. ind.: sloiesc.

— V. sloi¹.

SLOIETE s. m. 1. (Popular) Țurțur (de gheață). Cf. CADE, H XVIII 301. *Da ăla, de mult, de mult, de mult înghețase d-a binele, ba făcuse și sloiete la gură.* RĂDULESCU-CODIN, L. 9, cf. BL II, 247. *I-o-nghețat fluieru la nas. Atunși o avut un sloiete la nas.* ARH. FOLK. III, 92, cf. ALRM SN II h 618.

2. (Regional) Sloi¹ (1). *Se taie o bucată de gheață, un „sloiete“, căreia i se face la un colț o găurice.* ȘEZ. XIII, 77.

— Pl.: sloieți și (regional, n.) sloiefuri (ALR I 432/28). — Și: (regional) scloiete (ib. 432/85), stfloiete (ALRM SN II h 618/2) s. m.

— Sloi¹ + suf. -ete.

SLOIET s. m. (Prin Ban. și prin Olt.) Țurțur (de gheață). Cf. CADE, H XVIII 301, ALRM SN II h 618.

— Pl.: sloieți.

— Sloi¹ + suf. -ef.

SLOIRE s. f. (Regional) Acțiunea de a (se) sloi² (1). *Sloirea cerii se face după fierbere.* PAMFILE, I. C. 96.

— Pl.: sloiri.

— V. sloi².

SLOMN s. n. v. slon.

SLOMNEĂLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) 1. Îngăimare. Cf. slomni (v. sloveni 2). Cf. UDRESCU, GL. ♦ Încercare de a descifra sau de a deprinde o melodie, un cuvînt etc. Cf. UDRESCU, GL.

2. Zvonire. Cf. slomni (v. sloveni 3). Cf. UDRESCU, GL.

3. Bănuială; dibuire. Cf. slomni (v. sloveni 4). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: slomneli.

— Slomni + suf. -cală.

SLOMNÍ vb. IV v. sloveni.

SLOMNIRE s. f. v. slovenire.

SLOMNIT, -Ă adj. (Rar) Fig. Apărut (treptat); distins cu greutate. Cf. sloveni (4). Cf. I. GOLESCU, C. *Am să te port prin vorbele cele mai colțuroase... Prin cărări de piatră abia slomnite.* VOICULESCU, POEZII, I, 197.

— Pl.: slomniți, -te.

— V. slomni.

SLON s. n. 1. (Popular) Șopron (I 1). *Vînzare de vie... și pinița... și slonul ei (a. 1722).* IORGA, S. D. VII, 37, cf. I. GOLESCU, C., DDRF. *Păstorii odihneau în slonuri de birne.* VOICULESCU, P. I, 83, cf. SCRIBAN, D. *Și-a făcut casă, slonuri, acareturi.* RĂDULESCU-CODIN, I, 206. *Ce mai sloane, magazii, moșii întinse, vitișoare.* id., ap. CADE, cf. CHEST. II, 414/70, UDRESCU, GL.

2. (Bis.) Tindă (2). *Această minăstire... find nezugrăvită și neavînd slomn... am zugrăvit-o (a. 1746).* IORGA, S. D. XV, 232, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE.

3. (În dicționarele din trecut) Prăjină de lemn care este folosită pentru marcarea barierei de la marginea orașului. Cf. СИНАС, II, 348, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE.

— Pl.: slonuri și sloane. — Și: (învechit) slomni s. n.

— Din bg. *слон*, scr. slon.

SLONÉCI s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Diminutiv al lui slon (1); (învechit și regional) slonuleț, (regional) slonișor. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: sloneciuri.

— Slon + suf. -eci.

SLONIȘOR s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Diminutiv al lui slon (1); (învechit și regional) slonuleț, (regional) sloneci. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: slonișoare.

— Slon + suf. -ișor.

SLONIȚĂ s. f. v. slaniță.

SLONULEȚ s. n. (Învechit și regional) Diminutiv al lui slon (1); (regional) sloneci, slonișor. Cf. I. GOLESCU, C., UDRESCU, GL.

— Pl.: slonulețe.

— Slon + suf. -uleț.

SLOPS s. n. Produs petrolifer de calitate inferioară, care trebuie prelucrat din nou pentru a fi folosit. Cf. LTR², DM, DN², DEX.

- Pl.: *słoturi*.

- Din engl. *slops*, germ. *Slops*.

SLOT s. m. v. *zlot*.

SLOTĂ vb. I. In tranz. impers. (Prin nord-estul Olț.) A cădea lapoviță. Cf. CIAUȘANU, GL.

- Prez. ind. pers. 3: *stotează*.

- V. *zloată*.

SLOTÓS, -OĂSĂ adj. v. *zlotos*.

SLOTOVÍR s. m. v. *sovľrf*.

SLOVÁC, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Slovaciei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care locuiește în Slovacia. Cf. LB, BĂRCIANU, *Slovacii... desfăceau vrafuri întregi de stofe*. AGÍRBICEANU, A. 88, cf. CADE. *Acolo se aflau foarte pușini români; mi mult italieni și slovaci*. SADOVEANU, O. XVII, 278, cf. DL, DM. *Numele popular dat slovacilor*. L. ROM. 1967, 442, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține Slovaciei sau slovacilor (1); privitor la Slovacia sau la slovaci, originar din Slovacia. *Dacii au fost deplasați din cîmpia slovacă... abia în sec. I. PĂRVAN, G. 38. Peisajul slovac e altceva*. ARGHEZI, L. 32, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ *Limba slovacă* (și substantivat, f.) *Limbă slavă din grupul occidental, vorbită de slovaci (1). Cf. DL, DM. Este mai normală aprecierea apariției... formei... în slovacă și în bulgară*. L. ROM. 1967, 316. *Aușorul are în vedere... manifestarea lor în slovacă*. SCL 1969, 127, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *slovaci, -e*.

- Din germ. *Slowake*, fr. *slovaque*.

SLOVÁN s. m. v. *slavon*.

SLOVÁR, -Ă adj. (În dicționarele din trecut; despre oameni) Care de abia descifrează alfabetul. Cf. VALIAN, V., LM.

- Pl.: *slovári, -e*.

- *Slovă* + suf. -ar.

SLOVĂ s. f. (Învechit și popular) 1. Literă (chirilică). *Chipul sfintei cruci făcut de steale și dimprejur, cu sloave iarși steale*. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 17¹/3, cf. ANON. GAR, LEX. MARS. 224. *Sînt întru întia gramatica aceasta alcătuite slove, adecă buchii, patruzeci și una*. MACARIE¹, GRAM. 2¹/13. *Slova iaste o parte mai mică nedespărțitoare a zicerii cei scrise*. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 11¹/8. *Pravila zice... la șlova D, cap. al doile* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 96, cf. VALIAN, V., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vechi documente scrise întortocheat cu slove chirilice*. SADOVEANU, O. XX, 240. *Știe să scrie și să citească cu vechile slove chirilice*. STANCU, M. I, 201, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, I. 147, M. D. ENC., DEX, ALR SN II h 754. ♦ *Slovă mare* = majusculă. *Din cînd în cînd prinde, cu ochisorul, roșul sloavei mari din susul foii*. GÎRLEANU, L. 22. ♦ (Astăzi rar) *Scriere (2); alfabet. Cîtea și scria românește slovă de tipar*. GHICA, S. 297. *Nici la cealalte nu prea pot învăța, cu slova asta nouă care-a ieșit*. CREANGĂ, A. 87, *Slovă veche... și slovă nouă... ziare*. ANGHEL, PR. 17. *Acest vrăjmaș al slovei tipărite răminea străin*. M. I. CARAGIALE, C. 24. *Acel haci... cunoștea și slovă*. SADOVEANU, O. X, 514. *Descifrînd cu dificultate slova chirilică*. CĂLINESCU, O. I, 135. *Deșcifră slova chirilică*. IST. LIT. ROM. II, 262, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Ex p. r. (RAR) *A citi din slovă-n slovă* = a citi totul, fără a pierde nimic din vedere. *Încruntînd sprîncenele, a citit-o din slovă-n slovă*. CARAGIALE, O. III, 99.

2. (Păpular) *Scris (2). Nu e slova lui*. HRISOVERGHI, A. 5/15. *Nică Stăvărche a cunoscut slova*. CARAGIALE, O. I, 169. *Vișan apea slovă frumoasă*, VLAHUȚĂ, S. A.

II, 26. *Cunoști slova asta*. D. ZAMFIRESCU, R. 214. *Nu mai putea să uite slova fină*. AGÍRBICEANU, A. 258. *Tîndrul scria într-o slovă mare*. IORGA, P. A. II, 117, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Scrise imiînd slova bărbălească*. TEODOREANU, M. III, 368, cf. SCRIBAN, D., DL. *Scrisoarea lui cu slova tremurată*. LABIȘ, P. 34, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Carte mîndră din Moldova, Numai flori e toată slova*. FOLC. MOLD. I, 605. ♦ (RAR) *Scrisoare (9). La mîndruța sprîncenată Să trimiț o slovă-două*. IOSIF, V. 93.

3. Știință de carte; învățătură. *Mult iscusita premii slovă*. GOGA, POEZII, 10, cf. DL. *N-ai cunoscut niciodată dreptul din slova domnească*. DEȘLIU, G. 53, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *slove*. - Și: (învechit) *slovă*.

- Din slavon. *слова*.

SLOVĂCIME s. f. (RAR) Zonă, teritoriu locuit de slovaci (1). *Se spune că... ar fi făcut măsurători pe la niște băi din slovacime*. AGÍRBICEANU, A. 441.

- Slovac + suf. -ime.

SLOVEAN, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. (Învechit) Slav (1). *Iară încăș avînd pildă pre talmăcitorii latinilor și slovenilor* (a. 1688). GCR I, 280/15. *Cu nume de sloveni împrumutați adecă vlahi însemnați*. BUDAI-DELEANU, LEX, cf. LB, DDRF, TDRG, CADE, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

2. Adj. (În dicționarele din trecut) Slav (2). Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, ȘĂINEANU, D. U.

3. S. m. și f. (În dicționare) Sloven (1). Cf. CADE, ȘĂINEANU, D. U., DL.

4. Adj. (În dicționarele din trecut) Sloven (2). Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, ȘĂINEANU, D. U.

- Pl.: *sloveni, -e*.

- Din v. sl. *словѣнскъ*.

SLOVEN, -Ă subst., adj. 1. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Sloveniei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care locuiește în Slovenia; (latinism învechit) noric¹, slovean (3), (învechit, rar) noricean. Cf. DDRF, BĂRCIANU, ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține Sloveniei sau slovenilor (1), privitor la Slovenia sau la sloveni, originar din Slovenia; (învechit) slovean (4). Cf. CADE, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ *Limba slovenă* (și substantivat, f.) *Limbă slavă meridională vorbită de sloveni (1)*. Cf. CADE, *Limba slovenă este vorbită de vreun milion de oameni*. GRAUR, I. L. 198, DM, M. D. ENC., DEX.

3. S. m. (Învechit; pl.) Slav (1). Cf. CADE.

4. Adj. (Învechit) Slav (2) cf. CADE.

- Pl.: *sloveni, -e*.

- Din fr. *slovène*.

SLOVENESC, -EASCĂ adj. (Învechit) Slav (2). *Am socotit și izvodul slovenesc* (a. 1648). GCR I, 125/38. *Vestiji scriitori ne povestesc căci aceștia acciași romani sînt carii... pe neamul slovenesc în scurtă vreme de pe meleagurile Dunării gonindu-i*. CANTEMIR, HR. 17. *Noi cu nume slovenesc îl numim*. AMFILOHIE, G. 17/2. *Nămurilor slovenești din zilele ceale vechi*. MAIOR, IST. 53/28, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *S-au talmăcit în limba rumânească întocmai după hrisov[ul] cel slovenesc* (a. 1825). BUL. COM. IST. III, 77, cf. LB, I. GOLESCU, G., POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ♦ *Limba slovenescă* (și substantivat, f.) = limba slavonă, v. slavon (2). *Vor unii Moldovei să-i zică că au chîemat-o Sfîșia sau: Schîlthia pre limba slovenescă*. ȚRECHE, L. 59. *Să știe izvodi Testamentul... din limba grecească și slovenescă*. N. TEST. (1648), IV¹/8. *Am dat peste un hrisov bulgăresc, cu limba slovenescă*. CANTEMIR, HR. 139, cf. 302. *Norodul acestei*

fări sint de credința papistașilor și limba lor slovi-nească. AMFILOHIE, G. 80/21, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: slovenești. — Și: slovinése, -ească adj.

— Slovean + suf. -esc. Cf. slavon. славѣнскѣ.

SLOVENEȘTE adv. 1. (Învechit) Slavonește. Știa multe limbi: elinește, slovenește, grecește și turcește. NECULCE, L. 26. Care se chiamă latinește „serenissim“, iar slavonește „prea sfealniște“ (a. 1743). GCR II, 35/6, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU. Alături ardea o făclie de ceară galbină și în biet călugăr bogonisea pe slovenește, dar cu glas slab, rușele agoniei. ODOBESCU, S. I, 66, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., CADE, DEX.

2. În felul slovenilor (1), ca slovenii; în limba slovenă (2). Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX.

— Slovean + suf. -ește.

SLOVENEȚ, -EĂȚĂ adj. (Învechit; despre oameni) Elocvent; care are știință de carte. Iară Mareș fiind mai sloveneț și mai îndrăzneț, răspunse că nu sint vinoași (a. 1810). GCR II, 206/5, cf. DDRF.

— Pl.: sloveneți.

— Sloveni + suf. -eț.

SLOVENI vb. IV. 1. *Tranz.* (Folosit și a b s o l.) (Astăzi rar; complementul indică cuvinte, texte, inscripții, documente etc.) A silabisi. A sloveni să zice când toate slovele care să află... una câte una se numesc. CARTE TREB. II, 62/1, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. Însă a sloveni cu „buche-azi-ba“ nu putusem învăța. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 13. Acum e de mirare cum poate sloveni. NEGRUZZI, S. II, 202, cf. POLIZU. Luă tăblița în minile ce-i tremurau și, purtindu-și degetul pe ea, începu a sloveni încet. F (1888), 221. Puzderia asta de literați care de-abia știu a sloveni. BACALBAȘA, S. A. I, 247, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. Dar în citil cam slovenea. COȘBUC, P. II, 232, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Moș Gheorghică sloveni pe așis niște rînduri. GALACȚION, O. A. II, 375. Înainte de a sloveni abecdarul. VOICULESCU, POEZII, I, 244. Își așezau ochelarii pe nas și începeau a sloveni. SADOVEANU, O. XIX, 47, cf. SCRIBAN, D. Amicul meu nici nu slovenea măcar nemșete. BLAGA, H. 100. E scris în pravila lumii cu toate că n-o știu sloveni. C. PETRESCU, A. R. 54. Aceștia o sloveneau oamenilor strînși. PAS, L. I, 132. Le citea el, cu ochelarii pe nas, slovenind greu, evanghelia de la Ioan. BENIUC, M. C. I, 199. După ce-am prins a sloveni, parcă am altă putere. CAMILAR, N. II, 371, cf. DL, DM. Îi auzeam glasul monoton slovenind cu voce tare. BARBU, PRINC. 18. O mai slovenesc eu, dar de lăsat nu mă las. LĂNCRĂNAN, L. II, 83. Smaranda găsește timp să-și aplice fiul pe un ceaslov să slovenească alături de el. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 20, 3/1, cf. DEX, MAT. DIALECT. I, 92.

2. *Tranz.* (Folosit și a b s o l.) (Învechit și regional; în forma sloveni) A îngăima; a șopti (1). Bolborosi câteva cuvinte nedestulite... și izbuti să slovenească: Nu te uita... închide ochii. DELAVRANCEA, H. T. 42, cf. CADE, DL, DM, DEX. Merge slovinind din buze, cine știe la ce se gîndește. UDRESCU, GL. ♦ Fi g. Osiile gem cu-ncetineală. Și slovnesc un fel de doina lor. VOICULESCU, POEZII, I, 192. ♦ (Prin nord-vestul Munt.) A încerca să învețe; a începe să priceapă. Cf. RĂDULESCU-CODIN. Ia tăceți, că am început să slovnesc. id. ib., cf. CADE. ♦ (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică melodii, cîntece etc.) A încerca să descifreze sau să deprindă. Cf. UDRESCU, GL.

3. *Refi.* (Munt.; în forma slovni) A se zvoni; p. ext. a se anunța. O ușoară dezmoșnire de ordin practic prinse să se slovnească printre noi. VOICULESCU, P. I, 307. Să slovni că se duce la gară cu grîu. TOMESCU, GL. Nu grăi de rău, că se slovnește cit nu gîndești. CV 1950, nr. 1, 32. S-a slovni că vin semîn-furi și tractoare. UDRESCU, GL.

4. *Intranz. Fig.* (Regional, mai ales în Munt.; mai ales despre lumină, culori; în forma slovni). A apărea (treptat); a se distinge cu greutate. Un suris îi slovni în ochii săi. DELAVRANCEA, S. 115. Dinspre curmătura Oltețului slovnește pe poalele cerului lumina albă a zorilor. VLAHUȚĂ, S. A. III, 255. În umerii obrăjilor slovnea acea roșeață vestedă a oflicioșilor. id. N. 150, cf. ȘĂINEANU², CADE, DL, DM, DEX. ♦ Ex p r. A slovni (sau, r e f l. i m p e r s., a se slovni) zorile = a miși zorile, v. miji¹ (II). În pragul răsăritului cu pușin trainte... de a se slovni... zorile. PAMFILE, CER. 26. Cînd slovniră zorile, carul lui bitu Nedu... fu prins la podul umblător. CHIRIȚESCU, GR. 131. ♦ *Tranz.* (Folosit și a b s o l.) A bănuși; a dibăi. Corbea descălecă. Urechea la pămînt. „Parcă-mi slovnește“. DELAVRANCEA, O. II, 216. Am cam slovniț... și eu ceva. Nu prea miroase a lucru curat. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: slovenesc. — Și: (învechit și regional) slovni, (învechit) slovni, (regional) slovni (TDRG, CADE, SCRIBAN, D.), scloveni (MAT. DIALECT. I, 92) vb. IV.

— De la slovni. — Slovni < slovni (după slová). —

Slovni, cf. slavon. с л о в н и.

SLOVENIC, -Ă adj. (Neobișnuit; în sintagma) Limbă veche slovenică = limbă veche slavă, v. slav (2). Limba veche slovenică, pe care o vorbeau acei slavi. PHILIPPIDE, P. 149.

— Pl.: slovenici, -ce.

— Sloven + suf. -ic.

SLOVENIE s. f. (Învechit) Limba slavonă, v. slavon (2). Se vor nevoi a ceti viața cea cu ostrăie a lor, ce iaste talmăcită de pe slovenie (a. 1648). GCR I, 130/1. Molițăvnic izvodit din slovenie pre limba rumânească (a. 1689). id. id. 284/19. Să fie învățat la talmăcirea sloveniei. GHEORGACHI, LET. III, 322/4. Hrisoavele... prefăcîndu-se de pe românie pe slovenie... fură prăpădite. MAIOR, IST. 253/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CIHAC, II, 348. Știe slovenia, adică limba slovenească. ap. DDRF, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Măria Sa a scris astfel carte pe slovenie către un prietin al său. SADOVEANU, O. XVIII, 196, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

— Slovean + suf. -ie.

SLOVENIRE s. f. Acțiunea de a sloveni și rezultatul ei.

1. (Astăzi rar) Silabisire. Cf. sloveni (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. Învățătorul... începînd de la slovnire, le-a adus în stare de a citi. HELIADE, O. II, 60, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Începu... să-l canonească zile și nopți cu slovnirea. VOICULESCU, P. I, 294. Descifrarea tăblițelor... era slovnirea. CĂLINESCU, I. C. 39, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Învechit; concretizat) Silabă. Slovnirea iaste împreună luarea cel mai pușin a două slove. MACARIE¹, GRAM. 139^v/14. Slovnirea... iaste cuprinde sau strîngere a dooa mai virtos slove. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 23^v/2. Tabla slovnirii cuprinde în sine toate slovele. CARTE TREB. II, 70/20, cf. DDRF, ROSETTI — CAZACU, I. L. R. I, 431.

2. (Învechit și regional; în forma slovnire) Îngăimare. Cf. sloveni (2). Cf. DL, DM, DEX.

3. (Regional, mai ales în Munt.; în forma slovnire) Apariție (treptată). Cf. sloveni (4). Cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: slovniri. — Și: (învechit) slovnire, slovnire, slovnire s. f.

— V. sloveni.

SLOVESNIC, -Ă adj. (Învechit; despre oameni) Elocvent. Iaste om slovesnic, vestit. VARLAAM, C. 80. Patriarhul de Antiohia și... alți oarecare episcopi

vestiți și slovesnici. DOSOFTEI, V. S. octombrie 997/3. Oarecare boiarin cinstit și slovesnic și a toată destoinicia și înțelegerea harnic. ȘINCAI, HR. III, 45/15, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: slovesnici, -ce.

— Din v. sl. *словесникъ*.

SLOVINĚSC, -EASCĂ adj. v. slovenesc.

SLOVINĚRE s. f. v. slovenire.

SLOVNĚ vb. IV v. sloveni.

SLOVNĚRE s. f. v. slovenire.

SLOVȘOĂRĂ s. f. v. slovșoară.

SLOVȘOĂRĂ s. f. (Învechit și regional) Diminutiv al lui slovă (1); (regional) slovuță. Cf. LEX. MARS. 224, CADE.

— Pl.: slovșoare. — Și: (învechit) slovșoară s. f. LEX. MARS. 242.

— Slovă + suf. -șoară.

SLOVŪŢĂ s. f. (Prin Maram.) Diminutiv al lui slovă (1); (învechit și regional) slovșoară. *Să-mi scriu două trei slovuță, Tocmai la a mea drăguță.* BÎRLEA, L. P. M. I, 24.

— Pl.: slovuțe.

— Slovă + suf. -uță.

SLOW s. n. Numele unui dans modern cu mișcări lente; melodie după care se execută acest dans. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: slău.

— Din engl. slow.

SLUGĂR, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Slugarnic (1). Cf. DDRF.

— Pl.: slugari, -e.

— Slugă + suf. -ar.

SLUGĂRNIC, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care are o atitudine de supunere exagerată, de ploconire față de cineva (pentru a obține unele avantaje); plecat² (A II 1), servil (1), supus, umil, (livresc) obsecvios, (învechit) slugos, (învechit, rar) slugar, slugărat, slugărelnic (2), slugăresc (2). V. l i n g u ș i t o r. *De-ar fi fost slugarnicul lor lingușitor instrumentul lor, ... ei n-ar fi încurajat niciodată pe ticălosul ce a cutezat să-mi facă un afront.* HELIADE, L. B. II, 84/24. *Pe cei slugarnici, mândri și luxoși ti arată cu degetul.* CREANGĂ, A. 136, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, PASCU, S. 337, REȘMERIȚĂ, D. *Ni-l zugrăvi ca pe un bulibașă mehenghi, vînzător și slugarnic — un suflet de rob.* M. I. CARAGIALE, C. 22, cf. CADE. *Ar fi fost păcat să nu-l ajute ... să se poată bucura de munca lui ... ca orice covrigar slugarnic și ajuns.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 112. *În fața noastră nu mai era notarul arogant, ... ci slujbașul tîrîtor, lingușitor, slugarnic.* COCEA, S. II, 370, cf. SCRIBAN, D. *Camarad cu slugile, ... slugarnic cu stăpînii.* ARGHEZI, S. X, 80. *Portul bărbii și al mustății a fost todeauna o armă prețioasă în mina curtenilor și a supușilor slugarnici.* CAMIL PETRESCU, O. I, 218, cf. DL. *Slugarnic, tu rînjeai în dreapta sa.* LABIȘ, P. 234, cf. DM. *O devoțiune de tot slugarnică.* BARBU, PRINC. 111. ♠ (Adverbial) A mințit, renunțînd slugarnic la păreriile sale. Cf. PETRESCU, C. V. 72. *Comisarul ... îl prinse de braț, slugarnic, pe procuror și-i replicase în șoaptă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 229. *Bătrînul Nedelescu strigă cu o voce puternică, fără emoție, slugarnic.* CAMIL PETRESCU, O. I, 349. *Rînjese slugarnic, șa, căci nu-mi conșine Să fiu în locul altuia țovit.*

LABIȘ, P. 237. *A sărit la cal și l-a domolit, rînjind slugarnic.* LĂNCRĂNȚAN, C. I, 211. ♠ (Despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care denotă, care trădează supunere exagerată, umilitoare, ploconire; care cere, care impune servilism (1); servil (1), (livresc) obsecvios, (învechit) slugos. *Sclavii umili ai prozei nemilostive își pleacă frunțile descoperite cu un gest de slugarnică resemnare.* PETICĂ, O. 253. *Auzi din birou risul gros al primarului și chișcăitul slugarnic al lui Meliuță.* T. POPOVICI, S. 159. ♠ (Substantivat) Persoană lipsită de caracter. *Caragiale însă n-a putut trăi în atmosfera asta de slugi și de slugarnici.* BĂCALBAȘA, S. A. I, 277. *Dacă ești mai scund își zice: „Uite la el ce slugarnic“.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 8/1.

2. (Regional) Care face serviciu de slugă bună; devotat. *În loc să-mi dea pace că i-am fost așa slugarnic, acum mi-a dat 50 de nuiete.* RETEGANUL, P. II, 57.

— Pl.: slugarnici, -ce.

— Slugări + suf. -nic.

SLŪGĂ s. f. și (învechit și regional) m. I. 1. Persoană angajată la un stăpîn pentru a munci, de obicei, în casa, în familia sau în atelierul, în prăvălia etc. acestuia, răsplătită în bani sau în natură; (învechit) p o s l u ș n i c, (regional) slugănie; p. e. x. t. (astăzi rar) servitor (1). V. a r g a t, b i r i ș, c e l e d n i c, c u r t e a n, j u p i n e a s ă, m a r i ț ă (1), r i n d a ș (1), s l u j i t o r (1), s l u j n i c ă (v. s l u j n i c ă). *Și singuri văm sta înaintea de ne văm judeca... ori mare, ori mic, ori boiarin, ori slugă.* CORESI, EV. 37. *Porînci Faraon slugilor de pre el cum sa petreacă el, muiera-i și cu tot ce era a lui.* PO 45/10. *O slugă a mea dzace în casă bolnav.* VARLAAM, C. 165. *Sluga ce va fura în casa giupînu-său, de va fura lucru pușin, să nu să cearte.* PRAV. 52. *Carele e mai mare întru voi să fie voao slugă.* N. TEST. (1648), 30^r/16. *Și ș-au chemat toate slugile cîte avea pre lingă dînsul și ș-au împărțit toată averea lor.* NECULCE, L. 20. *Aferim slugă bună și credincioasă, mai pre mult te voi pune (a. 1698).* GCR I, 326/29, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 276. *Sluga-l rădică și-l duce de mîna.* BUDAI-DELEANU, T. V. 90. *Au venit acolo slugile stăpînului holdei.* ȚICHINDEAL, F. 454/15. *Să se scoale de la masă și să slujască în rînd cu sluga.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 85/12. *Nu uită nimic din cîte socotea că ar putea face bănuitori și urcîoși pe toate slugile lui ale mai credincioase.* PLEȘOIANU, T. II, 53/26, cf. I. GOLESCU, C. *Au venit sluga mătusei noastre.* DRĂGHICI, R. 35/21. *Nu putea sta jos între slugi.* HRISOVERGHI, A. 16/22. *Cel mai frumos tînr din slugile sale.* GORJAN, H. I, 3/23. *Îți vei face idee de tot venitul și slugile acestor două acareturi.* BUZNEA, P. V. 15/4, cf. VALIAN, V. *Au încercat a se învălii singuri neavînd slugă.* DESCR. AȘEZ. 26/21. *Dar ea te iubește oare? l-a ntrebat sluga cel prost.* PANN, P. V. II, 94/1. *O slugă intră cu un bilet în mîna.* NEGRUZZI, S. I, 53. *Masa și bucatele boieresti erau deosebite de ale slugilor.* GHICA, C. E. II, 594. *Pe lingă ai familiei asistau și toate slugile.* SION, P. 346. *Sluga... se puse dinaintea stăpînului său cu mînele la piept.* FILIMON, O. I, 116, cf. CIHAC, II, 349. *La toate aceste basne nu lipsea niciodată de a aduce ca martor pe biata slugă.* ODOBESCU, S. III, 44. *Să am eu o slugă așa de vrednică și credincioasă.* CREANGĂ, P. 229. *O scorpie!... bate slugile pînă la sînge.* CARAGIALE, O. I, 45, cf. DDRF. *Cred că-i cînte de-a fi slugi pe la palat.* COȘBUC, P. II, 266, cf. BĂRCIANU. *Foarte rău face că stă de vorbă cu slugile.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 17, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Și pare-aud pocnet de bici și glas stăruitor de slugă.* GOGA, POEZII, 141. *Știuse să-și dragă... și simpatia vechilor slugi.* ANGHIEL, FR. 42. *Pintea, fraged copilăndru, La ciobani intrase slugă.* IOSIF, P. 70, cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 166. *Pe unul ehlar l-a dat slugă, dar nu l-a finit stăpînul.* AGÎRBIȚEANU, S. P. 73. *Se repezi răcînd, și-mbînci*

sluga. GÎRLEANU, n. 174. Nu vorbi în dodii, că rîd slugile de tine. HOGAȘ, DR. II, 91. L-a făcut într-o zi din slugă, stăpîn. în PLR II, 367. Va trebui să fie veșnic slugă pe la alții. REBREANU, I. 79. Meru-i se pare că slugile mîncă prea mult. IBRĂILEANU, A. 74, cf. RESMERIȚĂ, D. *Slugile sale... se iveau și piereau, ca niște stafii mute.* M. I. CARAGIALE, C. 48, cf. CADE. Gemea ograda de argași și de slugi. MIRONESCU, S. 51. Dionis s-a băgat iar slugă la prăvălie. GALACTION, O. 85. Am fost chiar slugă. TOPÎRCEANU, P. O. 120. Afară sluga întîrzie. C. PETRESCU, C. V. 145. Bolnavul ăsta era... slugă. I. BOTEZ, B. I, 16. Plecau spre gară, stăpîn și slugă la fel de încovoiați. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 59. Slugile își așteptau însă stăpînul. COCEA, S. I, 233. Asta era o demnitate bărbătească, nu slujbă de slugă. TEODOREANU, M. I, 148. Am slugi mai multe decît îmi trebuie. SADOVEANU, O. XVII, 187. Anezează... un nou sector al moraurilor, raporturile dintre stăpîni și slugi. VIANU, A. P. 292. Anastase pune pe Ion, slugă, să pîndească. CĂLINESCU, S. C. L. 45. I-am transformat în scurtă vreme în slugi personale. BOGZA, A. Î. 71. Trec slugile la treburi. JEBELEANU, S. H. 49, cf. DL. Să nu-și scoată șapca în fața slugii patronului. PREDĂ, R. 250, cf. DM. Am pus o slugă de-a înșeuat o droașcă. BARBU, G. 351. Sluga sfîntui pe boier să caute... comoara. IST. LIT. ROM. II, 203, cf. MIHĂILĂ, I. 260. Cum să te iubească tocmai el pe tine, sluga din subsol. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 37, 16/3, cf. M. D. ENC., DEX. Decît gazdă păcătoasă, Mai bine slugă frumoasă. JARNÍK — BÎRSEANU, D. 245. Du-te și te bagă undeva slugă. RETEGANUL, P. V, 3. S-au ascuns sub o lespede sub mare, anume numai ca pe bietul slugă să-l piardă. BOTA, P. 87, cf. ALR SN III h 882, ALRM SN II h 719, A I 12, 23, 26, 35, II 4, 5, 8, 9, 10, 12, III 3, 16. Ce credeau dușmanii mei Că mă bag slugă la ei? FOLC. OLT. — MUNT. III, 467. Ori slugă, ori stăpîn. Dator e să fie bun. ZANNE, P. VIII, 571. Decît slugă mare, mai bine stăpîn mic. id. ib. IV, 693. Cînd e deprins să aibă stăpîn, moare slugă. id. ib. 628. Cine schimbă stăpînii, slugă îmbătrîncește. id. ib. 628. Stăpînul scump învață slugile hoafe. id. ib. 632. ♦ (Ca termen de comparație) Trăi... între femeile lor finite ca slugile. IORGA, C. I. I, 95. Singură muncește ca o slugă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 260. M-am zbatut cu treburile și cu socotelile ca o slugă credincioasă. VINEA, L. I, 189. ♦ (Învechit; în formule de politețe, adesea cumulează și ideea de supunere, de umilință etc.) Sluga mai mică și plecată a Măriei tale Simion Ștefan (a. 1648). GCR I, 125/12. A sfinții[ile] tale fiu sufleteș și gata slugă (a. 1747). URICARIUL, XXIV, 446. Mai mic și plecat slugă a Măriei tale. ȘINCAI, HR. II, 53/27. Al dumneavoastră plecată slugă (a. 1810). BUL. COM. IST. IV, 122. Să mă ia pe mine plecat sluga dumneavoastră sardar Fărcășanu (a. 1614). DOC. EC. 163. Al domniei voastre plecată slugă. EPISCUPESCU, PRAGTICA, VI/16. Plecată și supusă slugă. BREZOIANU, A. 6/9. ♦ E x p r. (Învechit) Sluga (dumitale sau dumneavoastră) = formulă de salut sau de răspuns la un salut către o persoană apropiată, cunoscută. Cine-a întîlnit vreodată în calea sa un popă îmbrăcat cu străie sârăcuțe... mergînd cu pas rar și gînditor, răspunzînd înredat „sluga dumitale“ cui nu-l trecea cu vederea. CREANGĂ, A. 133. Ei! onorabilul! nu te vedeam; sluga! o mie de ani pace! CARAGIALE, O. VI, 122. Bună ziua, jupîne... — Sluga d[omniei]-voastre. CONTEMPORANUL, III, 821, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. (A fi sau a se băga, a ajunge) slugă la dirloagă. ♦ Fig. (Bis.) Adept, propovăduitor al credinței creștine; supus umil al divinității. Spre aceasta arătați-me, cum se te facu slugă și martorului celora ce văzuși. COD. VOR². 39²/10. Blagoslovii Domnului toate silele lui, slugile lui ce faceți voia lui. PSALT. 213. Și preuții slugi sînt că cu cuvîntul învătării lor întorc-se și alții spre pocanie. CORESI, EV. 30. Mlostiv... puternic Domnedzeu, rugăm tine... noi mișei greșiți și păcătoși, nepotreabnici robi și viermi slugile tale, ascultă-ne miluata. PO 9/24. Slugile cei dinții

și ai doi sînt prorocii și direpții. VARLAAM, C. 226. Și-i spusă trimefînd pre ingerul său, slugii sale. N. TEST. (1648), 303^v/9. Mulțimiră credinciosului slugei sfinției sale (a. 1675). GCR I, 225/37. ♦ Fig. Persoană care, în schimbul unor avantaje materiale, reprezintă sau apără orbește interesele cuiva, făcînd tot ce i se cere, înjosindu-se etc. De-ar avea sârăcii urechi deschise să asculte... într-o clipală ori audzi că-i număsc: mișei, cămătari, lacomi, lipsiți, slugi (a. 1714). GCR II, 12/26. Mie nu-mi priește și fării nu-i doresc Un domn, supusă slugă a craiului leșesc. ALECSANDRI, T. II, 74. Caragiale însă n-a putut trăi în atmosfera asta de slugi și de slugarnici. BACALBAȘA, S. A. I, 277. Decît numai ca o slugă a puterii domnitoare. DAVILA, V. V. 71. A murit între slugi și lingușitori de ultima treaptă. IORGA, P. A. II, 26, cf. RESMERIȚĂ, D. Pîndesc cu suflet de slugă momentul să-i cer o favoare. CAMIL PETRESCU, U. N. 11. Aveam nevoie numai de instrumente oarbe, de slugi devotate. SADOVEANU, O. XIX, 391. Se apărau prietenii lui din Pașcani împotriva slugilor stăpînirii. GALAN, Z. R. 290. Niște lipitori, niște rime... Slugi ipocrite. VINEA, L. II, 58. ♦ Fig. (Astron.; învechit, rar) Satelit (1). Luna este cunoscută în astronomie sub numire de trabant sau satelit (slugă) al pămîntului. BARASCH, M. II, 82/20.

2. (Învechit) Slujitor înarmat de pe lîngă casa sau din suita unui boier, unui domn etc. Sînt eu om fiind supt dregătorie sau sluga ceaia mai marea derept cealea micile. CORESI, EV. 228. Și șireagul împărînd el, slugile lui lovira pre ei noapte și-i bătură și-i goniră pînă la Hoba. PO 49/8. Giudeful te va da slugii și în lemniță te va arunca. N. TEST. (1648), 7^v/25. Saul zise slugii sale care-i purta armele. NEAGOE, ÎNV. 30/13. Iar [bani] grecești, turcești au luat tot ce-au găsit și a unora ce era sluga lui Gligorie-Vodă. NECULCE, L. 374. Așa trebuie și acum să se aple slugi să slujească stăpînului (a. 1743). GCR II, 33/24. Era un împărat mare și slăvit și au fost trecut o dată în carită poleiță cu slugele și cu boierii săi dupre cum să cuvîne împărăților. VARLAAM — IOASAF, 23^v/25. Și la vinat mai cu multe slugi ies. MAIOR, IST. 84/14. El întrebă cine are o slugă cu un chip așa de neplăcut... și toți magnații... răspuseră că un asemenea om nu se află în armie. BĂLCESCU, O. II, 392. Banul Mărcină... A plecat în lungă cale Cu ceata slugilor sale Și cu cincizeci de voinici Adunați toți de pe-aici. ALECSANDRI, P. II, 82. Unul din gardia corpului cea nemțească... a căzut dinaintea mea ramiindu-mi slugile aci. ODOBESCU, S. I, 283. Mai presus de „oameni buni“ de rînd stăteau slugile domnești. IORGA, C. I. II, 196. Sluga măriei-sale postelnicu Grigorașcu a dat bici. C. PETRESCU, A. R. 1, cf. DL. În albele castele, iarnă, Vodă Și slugile și cîinii petreceau. LABIȘ, P. 95, cf. DM. Intrase slugă la turci, ca ofițer. IST. LIT. ROM. II, 274, cf. M. D. ENC., DEX.

II. 1. Suport de lemn folosit în timplărie și în dulgherie pentru sprijinirea panourilor, a scîndurilor etc., împreună cu dispozitivele de stringere a bancului de timplărie. Cf. POLIZU, M. D. ENC. ♦ (Rar) Trăgătoare (B II 10). Cf. POLIZU. La școala de ofițeri din București descălfărea se face cu un aparat numit slugă, căfel sau trăgătoare. PAMFILE, I. C. 348, cf. CADE, DM, DEX.

2. (Regional) Resteu (1). Com. din ZAGRA — NĂSAUD.

— Pl.: slugi și (învechit) sluge. — Și: (regional) selugă (ALR SN III h 882, ALRM SN II h 719), stlughă (ALR SN III h 882, ALRM SN II h 719) s. f.

— Din v. sl. *caosra*.

SLUGĂNIE s. f. (Regional) Slugă (I 1). Cf. CIAUȘANU, V.

— Pl.: slugăni.

— De la slugă.

SLUGĂRATIC, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Slugarnic (1). De-a se mișora cu grijile sale ce

nu se cuvînt decît la niște mitri slugărice, numai faptele-i se supunea, iar aerul său porunceă încă, ca și cînd... mai puțin s-ă fi supus poruncilor lui Lara decît voinții sale însuși. HELIADE, L. B. I, 124/6.

— Pl.: slugărici, -ce.

— Slugări + suf. -atic.

SLUGĂREALĂ s. f. Faptul de a slugări.

1. Muncă de slugă (I 1); condiție de slugă (I 1); timpul petrecut în această condiție; slugărie (I), slugărire (I), slugărit¹ (I), (rar) slugărnice (2), slujire (I 1), slujit (I 1), slugărnice (I), (învechit) slugăritură. Cf. slugări (I). V. argăție. Cf. PAMFILE, A. R. 259, DL. N-ai apucat să deprinzi altă școală Decît slugăreală pe la ușa bogatului. DEȘLIU, G. 53, cf. DM. Cu ce avea strîns din slugăreală, cu ce mai dosise, pulea să-și cumperă un lot de casă. BARBU, G. 14, cf. SFC II, 133, DEX. ◇ Loc. a. d. j. De slugăreală = bun pentru a deveni slugă. M-a făcut și m-a crescut. Haz de mine n-a avut; Cînd fusei de slugăreală, M-a fost scos pe ușe-afară. ȘEZ. XII, 85, cf. DL, DM, DEX.

2. Fig. (Rar) Înjosire. Cf. slugări (2). Cf. DL, DM, DEX.

3. Fig. Aritudine de supunere exagerată, umilitoare, de ploconire interesată față de cineva; servilism (I), slugărie (3), slugărit¹ (3), slugărnice (I), (livresc) obsescviziozitate, servilitate, (rar) slugărnice (4). Cf. DL, DM, DEX.

4. (Popular și familiar) Executare supusă a ordinelor, îndeplinire a tuturor dorințelor cuiva; situare la dispoziția cuiva; (popular și familiar) slugărie (4), slugărire (4), slugărit¹ (4), (rar) slugărnice (4). Cf. slugări (3). Cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: slugăreli.

— Slugări + suf. -eală.

SLUGĂRELNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) 1. (Despre oameni) Slugărnice (I). Cei buni se trag, fiindcă nu sînt nici slugărelnici, nici lingușitori. PLEȘOIANU, T. I, 95/5.

2. Săritor (I 13). Telemah s-a făcut așa de dulce, așa de că îngrijire d-a îndatora pe oameni, așa de slugărelnic, ajutor și isteț. PLEȘOIANU, T. III, 131/10.

— Pl.: slugărelnici, -ce.

— Slugări + suf. -elnic.

SLUGĂRESC, -EASCĂ adj. 1. (Astăzi rar) De slugă (I 1), al slugilor. Cf. CIHAC, II, 349, DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Unii dintre voi druguiți ușa slugărescă. GALACTION, O. A. II, 37, cf. IORDAN, L. R. A. 171, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. (Învechit, rar; despre oameni) Slugărnice (I). Ritua bisericăscă n-ar fi făcut pe miniștri și pe partea cea mai slugărescă a parlamentului părtași urei ei. FM (1840), 27¹/29.

— Pl.: slugărești.

— Slugăr + suf. -esc.

SLUGĂREȘTE adv. (Învechit) În mod slugărnice (I). Cîți becheri zgîrciți nu vor fi lingușit slugărește pe bătrînul monarh! ODĂBESCU, S. I, 423, cf. DDRF, DL, DM, SCL 1963, 215, DEX.

— Slugăr + suf. -ește.

SLUGĂRÊT s. n. (Popular; cu sens colectiv) Multime de slugi (I 1); (rar) slugărine. V. argățime, servitorime, slujitorime. Cf. CADE, SCL 1969, 403. N-am nevoie de slugăret. GRATUL, I, 405.

— Slugăr + suf. -et.

SLUGĂRI vb. IV. 1. Intran z. A munci ca slugă (I 1); (rar) a slugărnice (I), a sluji (I 1), (învechit) a posluși. V. argăți. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU,

LEX. Pentru depărtarea locului nu vom pulea slugări față cu toți (a. 1824). IORGA, S. D. XII, 211, cf. LB, VALIAN, V. Își ținea norocire a slugări sau de pomandă sau pentru un mic preț, cu fin, unt, lapte, ouă. FM (1840), 94¹/1, cf. POLIZU. N-o putea uita pe baba la care intrase să slugărescă trei ani. CARAGIALE, O. II, 218, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 186. Să slugărescă singur la curle, dacă-i place! N. REV. R. I, 39, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Oriunde ar fi slugărit, în loc să aibă un singur stăpin, avea zece. COCEA, S. II, 12. Învățam la școală întru dobîndirea celor spirituale, slugăritînd pentru cele materiale. SADOVEANU, O. XVIII, 469, cf. SCRIBAN, D. Ani de-a rîndul au slugărit fărâții muncitorilor... pe pînă t. rile moșierilor. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2386. Cel puțin atunci aș ști că iau simbrie, ... nu slugăresc numai pe mincare și îmbrăcăminte. CAMIL PETRESCU, O. I, 568. Nu mai avea să slugărescă. STANCU, R. A. I, 44. Am slugărit de mic copil în satul meu. CONTEMP. 1953, nr. 375, 6/5. Slugărește acasă la jupin. PAS, L. II, 25, cf. DL. Ar fi însemnat să-i slugărescă după aceea vreo doi ani. T. POPOVICI, SE. 118, cf. DM. Fără ajutorul jupînului ar fi slugărit încă. BARBU, G. 89, cf. MIHĂILĂ, I, 136. Cu învățătura luată de la cei cărora le slugărise, începu, la rîndul său, să ciștige. V. ROM. IANUARIU 1965, 17, cf. M. D. ENC., DEX, CIAUȘANU, GL. Miu-n codri haiducea și soru-sa slugărea, Nimenca nu o știa. FOLC. OLT. — MUNT. III, 801. Slugărită el vo tri ani dă zile, la negustori-ăsta bătrîn. O. BÎRLEA, A. P. I, 564. ◇ Fig. Că inima, carea e cătră purtarea de grijă cea făcătoare de bine nemulțămitoare, această și slugărește. ȚICHINDEAL, F. 443/18. ◇ Tran z. Făcuse o odaie pentru băiatul de-l slugărea. BARBU, G. 87. A crescut pe lingă casa lui, slugăritu-l pe degeaba. LĂNCRĂNAN, C. I, 86. Slugărește gospodăria plutonierului și, în timpul unui incendiu, a de ca o torță. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 126, 4/3, cf. DENUSIANU, T. H. 333. (Fig.) Să nu cerem laudă... va veni ea singură de o vom fi slugărit. ȚICHINDEAL, F. 76/9. ◆ (Popular) A servi (I 1). Cu capul trncepură a face mătânii, mîinile și picioarele nu-i mai slugăreau. CĂTANĂ, P. B. I, 23. ◆ Refl. (Învechit; despre oameni; cu determinări introduse prin prep. „cu”) A se sluji (I 1). Bătrînul nu putea să se slugărescă cu mîinile. ap. TDRG. ◆ Tran z. (Despre bani) A ciștiga slugărit (I). Cu banii care i-am slugărit la dumneata mi-am cumpărat și eu calul ăsta. O. BÎRLEA, A. P. II, 538.

2. Intran z. Fig. A se înjosi. Cf. I. GOLESCU, C. Aceast-a noastră țară nu știe-a slugări. ALECSANDRI, T. II, 74. Pînă cînd slugări-voi la domni străini și venetici. ODĂBESCU, S. III, 547. Fii prieten al adevărului printre ipocriși; nu slugări printre slugărnici. MACE- DONSKI, O. III, 116, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Tran z. (Popular și familiar; complementul indică persoane) A sta mereu după cineva (execuțindu-i cu supunere ordinele, îndeplinindu-i toate dorințele etc.); a fi (mereu) la dispoziția cuiva; (rar) a slugărnice (3). Ca mine mi-a aduce-o și-n casă, ne-a pune s-o slugărim. ap. TDRG. Nevasă-sa... îl slugărea ca o roabă. M. I. CARAGIALE, C. 12. N-ai fost vrednic să-ți găsești o nevasă... de-am rămas să te slugăresc trei ani. C. PETRESCU, R. DR. 20, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Lăsați mișcă să mai crească, Pe pînă să slugărescă. ȘEZ. VII, 163. ◆ Intran z. (Învechit, rar) A sluji (I 2). El nu mai e nimic în trebile statului și mai puțin decît nimic în ale cetății, sau un simplu instrument ostîndil a slugării nobililor plăceri a patrișilor. HELIADE, L. B. II, 18/21.

— Prez. ind.: slugăresc.

— Slugă + suf. -ări.

SLUGĂRIE s. f. Faptul de a slugări.

1. Muncă de slugă (I 1); condiție de slugă (I 1); timpul petrecut în această condiție; slugăreală (I), slugărire (I), slugărit¹ (I), (rar) slugărnice (2), slujire

(I 1), slujit (I 1), slugărnice (3), (învechit) slugăritură. V. argățire. Cf. slugări (1). Cf. polizu. Favoriza patimile ca să-l demoralizeze și să-l fie în slugărie. NEGRUZZI, s. I, 288. În paralel cu cartea, Dină învâșă și slugăria. SION, p. 87. Ne trebuie bani mulți, stări mari, ca să scăpăm de slugărie. FILIMON, o. I, 191. [Ciobanul] avea câteva oițe ce agonisise după o slugărie de nu știu cîți ani. ISPIRESCU, ap. TDRG. De mor, în ceasul morții curat le este gîndul: Al slugăriei spectru nu au la căpății! MILLE, v. p. 48, cf. DDRF, BĂRCIANU. M-am săturat de-atîta slugărie. DUNĂREANU, ch. 176; cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Copiii nu pot să fie pe ei straițe curate de atîta slugărie. GALACTION, o. A. II, 264, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, SFC III, 169, MIHĂILĂ, I, 136, DEX. Scapă roabă din robie și slugă din slugărie. TEODORESCU, p. p. 624. L-o trimăs la cioban la capre... numai ca să-și mintuiască anul de slugărie. SEZ, VII, 142. Și-apoi de la slugărie Am plecat la haiducie. FOLC. OLT. — MUNT. III, 606.

2. Fig. (Rar) Înjosire. Cf. slugări (2). Cf. DL, DM, DEX.

3. Fig. Atitudine de supunere exagerată, umilitoare, de ploconire interesată față de cineva; servilism (1), slugăreală (3), slugărit¹ (3), slugărnice (1), (livresc) obsecviozitate, servilitate, (rar) slugărnice (3). Mi se implinește termenul slugării și începe al tău. PR. DRAM. 283. Cei mai mulți dintr-înși cîștigați de domn sau minăți de simțul slugăriei și al ambiției să nu se lepede cu încetul de naționalitatea lor. BĂLCESCU, m. v. 452. Un popor deprins în slugărie. NEGRUZZI, ap. TDRG. Acum încalte, prindeți la inimă! lepădați-vă jositoarea slugărie! ODOBESCU, s. I, 110, cf. DDRF, ȘINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX.

4. (Popular și familiar) Executare supusă a ordinelor, îndeplinire a tuturor dorințelor cuiva; situare la dispoziția cuiva; (popular și familiar) slugăreală (4), slugărie (4), slugărit¹ (4), (rar) slugărnice (4). Cf. slugări (3). Cf. DL, DM, DEX.

— Pl. slugării.

— Slugar + suf. -ărie.

SLUGĂRIME s.f. (Astăzi rar; cu sens colectiv) Mulțime de slugi (I 1); (popular) slugăret, (învechit) slugărit¹ (5). V. servitorime, slujitorime (1). Cf. VALIAN, v., POLIZU, O slugărimé incalculabilă. SION, p. 436, cf. CIHAC, II, 349, DDRF. Obielele slugărimii puse să se zbigescă. CIAȘANU, R. SCUT. '91. Boierul a și început a iscodi slugărimea. POPA, v. 60, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

— Slugă + suf. -ărimé.

SLUGĂRIRE s.f. Acțiunea de a slugări.

1. Muncă de slugă (I 1); condiție de slugă (I 1), timpul petrecut în această condiție; slugăreală (1), slugărie (1), slugărit¹ (1), (rar) slugărnice (2), slujire (I 1), slujit (I 1), (învechit) slugăritură, (regional) slugărnice (1). V. argăție. Cf. slugări (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., VALIAN, v., POLIZU, DDRF, DL, DM, DEX.

2. Fig. (Rar) Înjosire. Cf. slugări (2). Cf. DL, DM, DEX.

3. Fig. Atitudine de supunere exagerată, umilitoare, de ploconire interesată față de cineva; servilism (1), slugărie (3), slugărit¹ (3), slugărnice (1), (livresc) obsecviozitate, servilitate, (rar) slugărnice (3). Cf. DL, DM, DEX.

4. (Popular și familiar) Executare supusă a ordinelor, îndeplinire a tuturor dorințelor cuiva; situare la dispoziția cuiva; (popular și familiar) slugăreală (4); slugărie (4), slugărit¹ (4), (rar) slugărnice (4). Cf. slugări (3). Cf. DL, DM, DEX.

— Pl. slugării.

— V. slugări.

SLUGĂRIT¹ s.n. Faptul de a slugări.

1. Muncă de slugă (I 1); condiție de slugă (I 1); timpul petrecut în această condiție; slugăreală (1), slugărie (1), slugărie (1), (rar) slugărnice (2), slujire (I 1), slujit (I 1), (învechit) slugăritură, (regional) slugărnice (1). V. argăție. Cf. slugări (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CIHAC, II, 349, DDRF. Iișe Bulgaru, un amic al lui Costache... dezgustat în sfîrșit de slugărit, deschisese tarabă la Filaret. GHICA, c. E. III, 1. Valer se apucă mine de clădit casă. Era sătul și el de slugărit. DAN, u. 37, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. Zăua să-mi fac slugăritul, Noaptea să-ți fac pe iubitul. TEODORESCU, p. p. 310. S-a gîndit să-și caute undeva vun loc de slugărit. SEZ, IX, 113.

2. Fig. (Rar) Înjosire. Cf. slugări (2). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Fig. Atitudine de supunere exagerată, umilitoare, de ploconire interesată față de cineva; servilism (1), slugăreală (3), slugărie (3), slugărie (3), slugărnice (1), (livresc) obsecviozitate, servilitate, (rar) slugărnice (3). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. (Popular și familiar) Executare supusă a ordinelor, îndeplinire a tuturor dorințelor cuiva, situare la dispoziția cuiva; (popular și familiar) slugăreală (4), slugărie (4), slugărie (4), (rar) slugărnice (4). Cf. slugări (3). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. (Învechit) Slugărimé. Înconjurat de nămolul aceluia de slugărit. ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

— V. slugări.

SLUGĂRIT², -Ă adj. (Rar; despre oameni situați în fruntea unei ierarhii) Căruia i se execută cu supunere exagerată, umilitoare, cu ploconire interesată toate ordinele. Cf. slugări (3). Pristanda nu este decît prototipul funcționarului administrativ servil, oportunist care-și aranjează micile combinații sub privirea îngăduitoare a superiorului slugărit. CONTEMP. 1948, nr. 104, 23/3.

— Pl. slugăriți, -te.

— V. slugări.

SLUGĂRITÓR, -OĂRE adj., s.m. și f. (Învechit) Devotat. Cf. ANON. CAR., LB. La al său strimtorat geniu el e-n veci slugărilor. Pentru el surd este Febu și Pegas asvirtilor. HELIADE, o. I, 118, cf. CONTRIBUȚII, I, 64.

— Pl. slugăritori, -oare.

— Slugări + suf. -tor.

SLUGĂRITURĂ s.f. (Învechit, rar) Slugărie (1). Cf. LB, POLIZU.

— Pl. slugărituri.

— Slugări + suf. -tură.

SLUGĂRNICI vb. IV. Intran z. (Rar) 1. A slugări (1). Să aște că eu o dată pe săptămînă slugărnicesc. DELAVRANCEA, în DL, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC IV, 38, DEX. ♦ Tran z. Fig. E vorba... de sărăcia care te-alungă să-ți slugărnicesți viața în casele bogate ale parvenișilor. DELAVRANCEA, ap. CADE.

2. Intran z. Fig. A se înjosi. Cf. CADE, DL, DM, DEX.

3. Tran z. A sta mereu după cineva (executîndu-i cu supunere ordinele, îndeplinindu-i toate dorințele etc.); a fi (mereu) la dispoziția cuiva; (popular și familiar) a slugări (3). Cf. DL, DM, DEX.

— Prez. înd.: slugărnicesc.

— V. slugărnice.

SLUGĂRNICIE s. f. 1. Atitudine de supunere exagerată, umilitoare, de ploconire interesată față de cineva; servilism (1), slugăreală (3), slugărie (3), slugărit (3), (livresc) obsecviciozitate, servilitate. *Vîntul puternic al liberalismului... a curățit atmosfera de miasmele infecte ale slugărnicii reacționare.* CARAGIALE, ap. CADE. *Și-a sleit tot repertoriul... de ochii dulci și de slugărnicii smerite.* VLAHUȚĂ, O. A. 200, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Omenirea se zbate... într-un cerc vîșios de ipocrizie și slugărnicie.* În PLR II, 233, cf. RESMERIȚĂ, D. *Prin alte părți... toți îi vorbeau cu slugărnicie.* ARDELEANU, U. D. 46, cf. CADE. *Mulțumită slugărnicii universale, au ajuns la o tiranie tacit consimțită.* LOVINESCU, C. IV, 64. *Stîl mai pușin frumoși... familie mai pușin nobilă, mai pușin isteși... în slugărnicie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 203. *În această împrejurare, edilii... s-au dovedit de o slugărnicie exemplară.* COCEA, S. II, 587. *Dar atitudinea este mai mult de slugărnicie decît de modestie.* CV 1950, nr. 4, 59. *S-au molipsit de boala slugărnicii și a birocratismului.* V. ROM. ianuarie 1954, 90. *Lumea asta de ambiții ierarhice și de slugărnicie... nu se potrivește cu idealul meu.* VINEA, L. I, 122, cf. DL, DM. *Îi acceptă gestul de slugărnicie.* IST. LIT. ROM II, 394, cf. SFC III, 171, M. D. ENC., DEX.

2. (Rar) Slugăreală (1). *El face în acest timp o școală practică de agricultură, dar nu slugărnicie, căci în curînd va fi și el gospodar.* FRIBEAGUL, P. R. 17.

3. (Rar) Faptul de a se servi de slugi (1 1). *Urăsc slugărnicia. M-am deprins să fiu propriul meu servitor.* BART, E. 174.

— Pl.: slugărnicii.

— Slugarnie + suf. -ie.

SLUGĂRNICIRE s. f. (Rar) 1. Slugărire (1). Cf. slugărnici (1). Cf. DEX.

2. Înșosire. Cf. slugărnici (2). Cf. DEX.

3. Slugărire (3). Cf. DEX.

4. Slugărire (4). Cf. slugărnici (3). Cf. DEX.

— Pl.: slugărnicii.

— V. slugărnice.

SLUGĂTORI vb. IV. Trans. (Prin Transilv.) 1. A sluji (1 2). *Cu ce vă putem slugători, domnule părinte?* LCC. IV, 342.

2. Refl. A se sluji (1 4). Cf. DDRF. *O duseră slugile în curtea împăratului... și se slugătoreau cu dînsa la lucruri mai ușoare.* MERA, L. B. 190.

— Prez. ind.: slugătoresc.

— De la slugă.

SLUGEĂR s. m. v. sluger.

SLUGER s. m. Titlu dat, în evul mediu din țările române, boierului care era însărcinat cu strîngerea dării în vite tăiate sau cu aprovizionarea (cu carne tăiată) a curții domnești și a armatei; boier care avea (onorific) acest titlu. *De la jupîn Vlădușu sulgeriul, jupînița Anșuța să fie unde vor fi oasele dumneilor* (a. 1674). IORGA, S. D. XIII, 118. *Hiendu datori și la sluger ce-a cheltuit mainte la sulgerie într-altu chip n-am avut cum face* (a. 1696—1697). id. ib. XVI, 199, cf. GHEORGACHI, CER. (1762), 209. 50 [lei] *dumisali sulgearului Tăutul pe o anafora* (a. 1800). BUL. COM. IST. IV, 131, cf. I. GOLESCU, C. *Dărmarea averilor boierilor de la sluger în sus ar folosi pe cei săraci.* GHICA, C. E. I, 71. *Pot să fac pe bucătarul... șetrariu sau slugeriu.* SION, P. 117. *El rugă pe Caragea de îl onoră cu rangul de sluger.* FILIMON, O. I, 149, cf. CIHAC, II, 349, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Slugerul Tudor Vladimirescu... era... un om gras.* GALACTION, O. A. II, 256. *Este o mărturie asupra unui sluger.* CĂLINESCU, S. 27. *Acest sluger a cuprins Craiova.* CAMIL

PETRESCU, O. I, 55, cf. DL, DM, M. D. ENC., 933, DEX. *Vel sluger sau mare sluger = șeful slugerilor. Iane vel slugeriu i Pătrașco jienicear... mărturisim* (a. 1641). GCR I, 91/22. *Coște Moțoc vel slugear* (a. 1657). id. ib. 173/23. *Sulger mare, isprăvnic pre toate obroacele ce se dau la culnele domnești și la slujitorii curții.* SFMION, DASC., LET. 23. *După domnia lui Matei Basarab, marele sluger a devenit un membru obișnuit al șefului.* STOICESCU, S. D. 291. *Marele sluger și marele pilor.* id. ib. 72. *Sluger al doilea sau al treilea = slugerul imediat subordonat marelui sluger; ajutorul marelui sluger.* Ștefan Rusă *ce a fost slugeari al doile* (a. 1702). URICARIUL, XIV, 265/27, cf. CADE.

— Accentuat și: (rar) sluger CADE. — Pl.: slugeri. — Și: (învechit) slugear, sulger s. m.

— Sulgiu¹ + suf. -er.

SLUGEREĂSĂ s. f. (Învechit) Soția slugerului. Cf. I. GOLESCU, C. *Partea jupîniței Stana slugereasa.* D. BOGDAN, GL. 226.

— Pl.: slugerese.

— Sluger + suf. -easă.

SLUGERÉL s. m. (Învechit) Ajutor al slugerului. Cf. I. GOLESCU, C.

— Pl.: slugerei. — Și: sulgerél s. m. D. BOGDAN, GL. 106.

— Sluger + suf. -el.

SLUGERIE s. f. Funcția sau rangul de sluger: perioadă de timp în care cineva exercita această funcție sau deținea acest rang; instituția pe care o conducea un sluger. *Hiendu datori și la sulger ce-a cheltuit mainte la sulgerie într-altu chip n-am avut cum face* (a. 1696—1697). IORGA, S. D. XVI, 199, cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 349, DDRF, TDRG, CADE, DL, DM, STOICESCU, S. D. 81, DEX. *Slugeria cea mare = funcția sau rangul de sluger (v. sluger); instituția pe care o conducea acesta.* *Slugeria cea mare va lua boii ce trec în Bosna cîte cincii* (a. 1755). URICARIUL, II, 279/12. *Dare (în vite tăiate) ce se plătea slugerului.* *Nici aveă cămară, nici visterie și slugeriile încă luasă în sama sa.* AMIRAS, LET. III, 132/30

— Pl.: slugerii. — Și: sulgerie s. f. D. BOGDAN, GL. 106.

— Sluger + suf. -ie.

SLUGÍ vb. IV v. sluji.

SLUGOI s. m. 1. Augmentativ al lui slugă (1 1). *Oricare rob... sau slugoi de va răpi vreo fămeaie nu să va certa.* PRAV. 26, cf. ANON. CAR. *Slugoiul ajutor de două femei o duse în odaia ei.* CARAGIALE, O. I, 45, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Slobozi o înjurătură de slugoi.* AGIRBICEANU, A. 395, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Un slugoi boieresc ne dă cîte o coșniță.* STANCU, D. 68, cf. DL, DM. *Slugoiul, cumătră, mi-a scăpat patru girbace pe spinare.* IL februarie 1961, 24, cf. DEX. *Nici ai boi, Nici ai slugoi.* JARNÍK — BİRSEANU, D. 408. *Coconiță... Nu da gura la slugoi.* PAPAĞAGI, M. 57.

2. (Depreciativ) Om slugarnic (1); (depreciativ) lacheu. *În țările coapte la minte..., ca să ajungă cineva ales, nu se întrebuițează sistemele noastre, adică să fie slugoi, ușarnic, lingău.* JIPESCU, ap. CADE, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Slugoiul cu cap de maimuță.* COCEA, S. II, 657. *Mi-am descoperit apucături de slugoi.* TEODOREANU, M. II, 385. *Nu-i puteți da slugoiului asta una...?* DAN, U. 180. *Îl fac slugoi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 495, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *(Atribuind calitatea ca un adjectiv) [Era] slugoi cu domnul Costache și crototăș eu oamenii ceilalți.* PAS, Z. I, 151.

— Pl.: slugoi.

— Slugă + suf. -oi.

SLUGÓS, -OASĂ adj. (Învechit; despre oameni) Slugarnic (1). Cf. DDRF. *Gheorghe slugos... răspunse pentru amândoi*. BARBU, G. 289. ♦ (Despre manifestări ale oamenilor) Slugarnic (1). *Treceau feluci și caicuri, ca la Vosfor, ... ceea ce iscă aplauze slugoase voină să arate așteptarea*. BARBU, PRINC. 146.

— Pl.: slugoși, -oase.

— Slugă + suf. -os.

SLUGULICE s. f. (Regional) Diminutiv al lui slugă (1); (popular) sluguliță, (regional) sluguță. Cf. SFG VI, 121.

— Pl.: ?

— Slugă + suf. -ulice.

SLUGULIȚĂ s. f. și (regional) m. (Popular) Diminutiv al lui slugă (1); (regional) sluguță. Cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, LM, TDRG. *Părinții îl luară pe sluguliță să le ajute la lucru*. AGÎRBICEANU, L. T. 37, cf. PASCU, S., CADE, DL, DM, DEX. *Slugulițe căși chema*. TEODORESCU, P. P. 475. *Fuge căpitan Gheorghiuță Cu a lui d-o sluguliță*. MAT. FOLC. 137. *Pe Golea să mi-l iertați, Să-l punem, d-o sluguliță*. PĂSCULESCU, L. P. 274. *Avca Marcu-o sluguliță*. FOLC. OLT. — MUNT. II, 169.

— Pl.: slugulițe.

— Slugă + suf. -uliță.

SLUGUȚĂ s. f. 1. (Prin Maram. și prin Transilv.) Diminutiv al lui slugă (1); (popular) sluguliță, (regional) slugulice. Cf. TDRG, DL, DM, SCL 1960, 545. *Clienta era o sluguță șchioapă*. SCL 1974, 611, cf. DEX. *Împărăteasa și fata împăratului părlneau pe sluguță*. RETEGANUL, AP. CADE, cf. COM. din FRATA — TURDA. *Lume nu fi-oi sudui Dac-am avut a plini Să fiu sluguță fărăi*. BÎRLEA, L. P. M. II, 135, cf. PODARIU, FL. 10. *Rămii sluguță la mine*. O. BÎRLEA, A. P. II, 321.

2. (Regional) Copil. Com. din FRATA — TURDA.

— Pl.: sluguțe.

— Slugă + suf. -uță.

SLUHĂR s. m. v. sulhar.

SLŪIS s. n. Jgheab de lemn prevăzut la bază cu o căptușeală de bolovani, grinzi de lemn, material poros etc. folosit la spălarea nisipurilor care conțin aur, platină, staniu. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.

— Din engl. sluice.

SLUJ interj. Strigăt cu care cineva îndeamnă ciinele (sau, rar, alt animal) dresat să ia poziție verticală, cu corpul sprijinit pe partea posterioară și cu labele de dinainte ridicate și îndoite în fața pieptului. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. ♦ *Ex pr. A face (sau a sta) sluj = a* (despre ciini dresați sau, rar, despre alte animale dresate) a lua poziție verticală, cu corpul sprijinit pe partea posterioară și cu labele de dinainte ridicate și îndoite în fața pieptului. *Nu face sluj, Fifi... îi zie de două oare și tot nu vra!* CONV. LIT. VIII, 14. *Ciine dresat la circ să servească pe stăpîn ca fecior în casă, face sluj*. CARAGIALE, O. II, 153, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. (Cu schimbarea construcției) *Făcu o piruță și înflori sluj, cu jumătate din friptura Olguței*. TEODOREANU, M. III, 79; b) fig. (despre oameni) a avea o atitudine slugarnică (1), lingusitoare; a se înjosi. *Ticălos? Pentru că nu face sluj cînd urlu tu la el...*? V. ROM. aprilie 1955, 19, cf. DL, DM, DEX. *Ciocoia de fată, cum îl văzu, începu... să-i facă sluj, ca o cătea*. ȘEZ. XII, 38.

— Din pol. sluż.

SLUJBĂȘ, -Ă s. m. și (rar) f. Persoană care deține o slujbă (1); s p e c. (astăzi rar) funcționar; (popular și familiar) lefegiu, simbriaș, (învechit și regional) năiemnic, (învechit) supus, (regional) lefar, lefaș, năimitor (3). V. a n g a j a t, n a i m i t² (2), s a l a r i a t (1). *Nu putea nime a lua cuiva măcar un ou fără bani, nici slujbaș, ... nici altul nime (sfîrșitul sec. XVIII)*. LET III, 198/13. *Cu iușime și munci grele mai istovise dajdea văcărîtului slujbașii cu mumbașirii*. DIONISIE, C. 193, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Cerind... să mi să sloboază de către cinstita cămărășie un slujbaș* (a. 1835). DOC. EC. 569. *Procurorii sînt slujbași orînduiți de către stăpînire pe lingă deosebitele judecătoria*. REGUL. ORG. 263/19, cf. POLIZU. *Nu înlîntesti decît așa-ziși slujbași ai statului*. GHICA, C. E. II, 581. *De asemenea slujbași primejdioși i-a ferit Dumnezeu*. SION, P. 255, cf. CIHAC, II, 349. *Împăratul se afla la masă cu toți boierii și slujbașii împărăției*. ISPIRESCU, L. 2, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXEI, W. *Slujbași ai Curții duc în toate părțile fripturi și urcioare*. IORGA, C. I. 1, 157. *Îndărătnicul... slujbaș făcea oamenilor semn să intre în lan*. ANGHEL, PR. 84, cf. TDRG. *E un fost slujbaș al statului*. PETICĂ, O. 293. *Blana... pe care și-o dorește de douăzeci și trei de ani de cînd e slujbaș*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 63. *O-ntrăba vreun slujbaș ce mai caută pe aici*. AGÎRBICEANU, S. P. 33. *I se înfășură... toate treptele de slujbași și de bresle ale țigului*. HOGAȘ, DR. II, 25, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU². *Aveau rude bogate, ... slujbași înalți*. BASSARABESCU, V. 19, cf. CADE. *Slujbașii... s-au întrebat ce să facă*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 70. *Surtse ca un slujbaș prins cu mița în sac*. COCEA, S. II, 369. *N-am văzut însă niciodată un asemenea slujbaș*. SADOVEANU, O. XIX, 17, cf. SCRIBAN, D. *Unul din cei șase slujbași... era un om de mare omenie*. VIANU, A. P. 286. *Nevasă-mea e o fostă profesoară, și eu am fost slujbaș*. ARGHEZI, S. XI, 82. *Un slujbaș de la primărie a fost împușcat de necunoscuți*. BLAGA, H. 228. *Ei sînt cenzorii care reprezintă guvernul față de toți slujbașii din județ*. CAMIL PETRESCU, O. III, 40. *Slujbașul umil renunță să se urce în tramvai*. BOGZA, A. I, 533. *N-o să mai intre slujbaș, o să facă avocatură*. STANCU, M. I. 214. *Sînt un slujbaș și un om al datoriei*. PAS, L. I, 28. *Nu-și plătea slujbașii cu lunile*. TUDORAN, P. 196, cf. DL, DM. *A cercetat cu grijă care anume dintre slujbași au luat parte la evenimentele*. G. BARBU, A. V. 280. *Zelosul slujbaș își da demisia cu o precipitare greu explicabilă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 34, 4/4, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ P. ext. (Regional) Argat (Coropcenii — Iași). Cf. ALR SN III h 882/514.

— Pl.: slujbași, -e.

— Slujbă + suf. -aș.

SLŪJBĂ s. f. 1. Activitate, îndeletnicire, muncă de o oarecare durată și limitată la un anumit orar, pe care o desfășoară cineva ca angajat într-o instituție, întreprindere, la o persoană particulară etc. în schimbul unui salariu, al unei retribuții etc.; îndatorire care revine cuiva în această calitate; loc, domeniu etc. în care se desfășoară o astfel de activitate; serviciu (1), funcție, post² (1), (rar) sarcină (3), misiune (1 1), (învechit și regional) tistie, tistuire, (învechit) cin, huzmel, mansup, poslușanie (2), (regional) servit¹ (2), breslă. *Și să neștine fata sa pre slujbă în preț o va vinde, afară să nu meargă cu slugile ce-s robi*. PO 247/8. *De va fi om să nu fie banii sofiilor, ce cînd vor vinde, sau den slujbă cînd vor veni, elu-i va strînge, acestuia să i să taie capul*. PRAY. 44. *Este dator mai puțin cu o lună mai nainte de ce voiaște să lapede slujba sa a vesti aceasta înaintea vornicului*. CARTE TREB. I, 250/4, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Dă la acești scutelnici bani să nu li să ia, ci să fie toți în slujba cișmeților* (a. 1811). DOC. EC. 112. *Tot tînrul, după ce își săvîrșește cursul învățăturilor, trebuie să intre în slujbă*. GOLESCU, I. 105, cf. LB. *Drăgan e în slujbă acum și e numai foc, plin de activitate*. HELIADE, O.

II, 425. Administrarea este a asigura slujbele publice. GENILIE, G. 137/28. Să nu poată intra în slujba publică decât aceia carii vor fi încheiați cu laudă: cursul întreg al învățăturilor. ASACHI, I. 10/25, cf. VALIAN, V. A fost silii să iasă din slujbă. DESCR. AȘEZ. 130/11. Capitanii și slujba sînt toate secătură, Cînd mințile lipsesc. ARICESCU, A. R. 75/20. Să se depărteze din slujba intru care să va fi aflînd. REGUL. ORG. 65/23. Se stipulează ca nici un grec să nu fie priimit în slujbele statului. MAG. IST. I, 115/8, cf. POLIZU. Cum! așa degrabă ne lași? — Slujba o cere. NEGRUZZI, S. I, 39. Nu am ambițiunea de a intra în slujbele statului. GHICA, C. E. I, 43. O să ceară de la stăpînă-tău depărtarea ta din slujba lui. FILIMON, O. I, 130, cf. CIHAC, II, 349. Vin să te rog de-a intra în slujbă. BOLINTINEANU, O. 131. De-acum înainte tot așa are să-ți fie pînă ce-ai ieși din slujba spt-nului. CREANGĂ, P. 222. Au intrat în slujbă în aceeași zi. CARAGIALE, O. I, 303. Învață tot ce trebuia să știe un vitez care merge în noua slujbă înaltă. ISPIRESCU, L. 13. Aici slujba era puțină, disciplina și mai puțină. BACALBAȘA, S. A. I, 146, cf. DDRF, BĂRCIANU. Mă dă afară din slujbă. D. ZAMFIRESCU, V. T. 195, cf. ȘAINEANU². A vorbit doar un ofițer, coleg de slujbă. IORGA, P. A. II, 38, cf. TDRG. Am diplomă, dar n-am slujbă. AGÎRBEANU, A. 304. Am luat așa, deocamdată, o slujbă la... percepție. GÎRLEANU, N. 67. Găsiți-mi o slujbă, orice ar fi, și iată că mă duc! REBREANU, I. 187, cf. RESMERIȚĂ, D. Un aer grav potrivit cu înalta slujbă în care zicea că are să fie pus. M. I. CARAGIALE, C. 98, cf. CADE, Asta ni-i viața, Slujba, facultatea. TOPÎRCEANU, P. O. 52. Îi putem aranja o sinecură ceva, o slujbă ușoară de o oră-două. C. PETRESCU, C. V. 109. Căpătasesm numirea în noua slujbă de gardian. I. BOTEZ, ȘC. 73. Avea slujbă, era ceferist. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 28. Venea cel dintii la slujbă, pleca cel din urmă. COCEA, S. I, 388. Hotărî. ... să-l dea afară din slujbă. VISSARION, B. 29. „O îndeletnicire“ însemna o slujbă la vreun ministru. SADOVEANU, O. XVI, 538. A uiclat apoi treptele pînă la o slujbă înaltă. BLAGA, G. 80. Să se retragă... din afaceri sau din slujbă. RALEA, S. T. I, 111. Făcea cerere către domnitor să-l primească într-una din slujbele dregătoriei. BÔGZA, A. I. 95. Ocupa această slujbă de vreo șase ani. TUDORAN, P. 78, cf. DL. Tatăl său fu suspendat din slujbă. T. POPOVICI, S. 112, cf. DM. Îndeplinește diferite slujbe administrative. IST. LIT. ROM. II, 218, cf. MIHĂILĂ, I. 136. Ți-a dat o slujbă onorabilă. FLACĂRA, 1969, nr. 5, 19. A fost silii să-și caute în altă parte de lucru, deoarece fusese înlocuit în slujbă. G. BAREJ, A. V. 194, cf. DEX. Iaca, frațe, să domnești, Slujbe mari să împărțești. BALADE, III, 66. Orice slujbă are cîntea ei. ZANNE, P. III, 567. ♦ Loc. prep. În slujba cuiva (sau a ceva) = la dispoziția cuiva (sau a ceva); pentru a susține, a sprijini, a favoriza pe cineva (sau ceva) ori interesele acestora; în avantajul (v. a v a n t a j), în folosul (v. f o l o s), în interesul (v. i n t e r e s), în serviciul (v. s e r v i c i u 4), în solda (v. s o l d ă 1), în sprijinul (v. s p r i j i n) cuiva (sau a ceva). Ce răsarîși pajiște vitelor și iarba în slujbă oamenilor. PSALT. 215. Și fură toate zilele lui Enoh 365 de ani, 24 și imblă în slujba lui Dumnezeu. PO 26/12. Nefiind în slujba domnului nu să va certa ca un suduitor de domnie. PRAV. 70. Toate sînt tocmite și rînduite în treaba și în slujba neamului omnesc. NEAGOE, ÎNV. 5/7. Gîndurile au început să se molcomească, punîndu-se toate în slujba liniștii lui. REBREANU, P. S. 112, cf. RESMERIȚĂ, D. Era în slujba unei puteri străine. M. I. CARAGIALE, C. 64, cf. CADE. Caracter cînstil... pus în slujba unei judecăți superioare. COCEA, S. I, 102. Și-n slujba ta stau puse-n genunchi... Puternicile vicii întoarse în virtuți. VOICULESCU, POEZII, I, 278. Aceste însușiri le pune în slujba unei lăcomii fără frîu. SADOVEANU, O. XIX, 391. Revista... nu înțelege să fie decît în slujba unei literaturi curate. în PLR II, 608. Mă vedeam în slujba unor criterii, de care se călăuzeau și alții. BLAGA, H. 89, cf. DL. Munca dumneavoastră în slujba sănătății

oamenilor. PEDA, R. 59. El palmele și sufletul și-ă pus în slujba noilor constructori. LABIȘ, P. 116, cf. DM. Spirit lucid și incisiv... pus în slujba aspirațiilor și ridicării poporului său. IST. LIT. ROM. II, 71. A dus o muncă plină de abnegație în slujba muzicii. M. 1968, nr. 7, 34, cf. M. D. ENC., DEX. (Învechit) De slujbă = de folos. Unii din ceriu să pogor de slujbă domnului său. VARLAAM, C. 33. I-au lăsat cîte i-au fost de treabă și de slujbă. NEAGOE, ÎNV. 12/21. Dobitoacele și pasările ce sînt de slujba și de hrana oamenilor. EPISCUPESCU, FRAGTICA, 89/12. Îi dete un săpun, un peptene și o perie ca să-i fie de slujbă: ISPIRESCU, L. 128, cf. DL, DM, DEX. ♦ Treabă (2). Și pre amărăciunea-i duce viața lor cu robii virtuose al tutuluiși a cărămizilor și cu toată slujba cu care se călca în robiiile pămîntului. PO 181/5. Te-o face de-i lucra slujba asinului. DOSOFTEI, V. s. septembrie 26^v/34. Era un om harnic la slujbe. NECULCE, L. 175. Slujba dintii este a curăți, a tăia sare și a o scoate din ocnă (a. 1822). DOC. EC. 246. Casa școalelor au înființat în acest period de 12 ani o avere nemîșcătoare... dintre carii o parte se deosebesc prin lucruri și slujbe folositoare. ASACHI, I. 14/22. Va avea... o lăptăreasă și alte femei pentru slujba casei arendașului. BRĂZOIANU, A. 515/23. Dar unde gîndeai să fii cînd asta mi-e slujba. CREANGĂ, P. 314. Cînd te pui... să faci, după putere, o slujbă spre folosul cuiva, să nu te mai gîndești. CARAGIALE, O. V, 205. Făgădui în cele din urmă să-i facă slujba cu care-l însărcina. ISPIRESCU, L. 48. Slujba, munca brațelor înlocuindu altea dări și venituri. IORGA, C. I. III, 209. Calul..., după nouă ani de slujbă, l-a vîndut. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 38. Asta era o demnitate bărbătească, nu slujbă de slugă. TEODOREANU, M. I, 148. Luminăția sa și-a opril gîndul la mine plăcîndu-i slujba mea. SADOVEANU, O. XIII, 785. Are într-adevăr sănătatea cam subredă, dar slujba și-o face. STĂNCU, D. 282, cf. DL, M. D. ENC. Mîndră-mîndrulană mea, De cînd eu că mi te-am luat Nici o slujbă nu fi-am dat. GRAUL, I, 17. ♦ (Astăzi rar; cu determinări care precizează sensul) Serviciu militar, v. m i l i t a r (2). Vremea slujbei soldaților chemați va fi de șase ani. REGUL. ORG. 491/3. Slujba militărească are mai multe neplăceri decît mulțămiri. NEGRUZZI, S. I, 39. Sînt îndaci care întăresc acest interes al proprietarilor de a nu lăsa pe șarbiilor lor să facă slujba oștășească. XENOPOL, I. R. IV, 151, cf. RESMERIȚĂ, D. Ar fi făcut pagube polonilor ce fusese în slujba sa de oaste. IORGA, C. I. I, 40, cf. CADE. La tine vin nevestele să-și plîngă Feciorii duși în slujbă la-mpăratul. GOGA, POEZII, 21. Să i se prelungească scuirea de slujba oștășească. BLAGA, H. 171, cf. DL, DM, DEX.

2. Însărcinare (primită sau asumată). Cum se sfîrșescu cărerea mea cu bucurie și slujba ceea ce premiiu de la domnul Iisus. COB. VOR². 10^v/8. Însă această slujbă, nălfime și slavă în ceriu și în pămînt... ingerii numai cunoștea. CORESI, EV. 91. Și cînd vor fi dîcind voao feciorii voștri: Ce slujbă de cîntă iască aceasta? PO 217/14. Iară de să va afla cum să fie învrăjbiți de cînd au imblat cu slujbă domnească. PRAV. 258. Știu faptele tale și credința și dragostea și slujba și răbdarea ta. N. TEST. (1648), 305^v/23. Zic oamenii cei necredincioși precum sfinții nu sînt în ceriu; că încă n-au luat plată pentru slujba lor. CHEIA în. 5^v/14. Cu acest fel de credință și slujbă au cădzut Dumitrașco Vodă în mare cîntă și dragoste. NECULCE, L. 209. A slujit domniei miale... cu direapță slujbă (a. 1703). BUL. COM. IST. IV, 175. Fură lipsiți de cînstila acea slujbă. MAIOR, IST. 102/18. Să cunoască datoritiile slujbelor sale. ȚICHINDEAL, F. 101/19. Iris, vestiloarca Junii, care pentru răsplătirea bunelor sale slujbe o așeză în cer. PLEȘOIANU, T. II, 210/4. Acel numai remorchiator cu pomelile 15 vase nu va fi de ajuns întru îndeplinirea slujbei (a. 1843). DOC. EC. 803. Vor recomanda pe aceia carii își vor împlini slujbă cu cîntă. REGUL. ORG. 395/4. O slujbă ca aceasta cată să fie răsplătită și eu voi să te răsplătesc. FILIMON, O. I, 140. Slujba cu care m-ai însărcinat o voi împlini-o. ISPIRESCU, L. 24, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Cerc să i se dea măcar o moșie... ca o dreapță

răsplătit pentru slujbe trecute. SADOVEANU, O. XIX, 286, cf. DL, DM. Nu-mi place de loc că sînt pus în situația să-ți dau tocmai eu o astfel de slujbă. PEDA, I. 8. A îndeplinit felurile slujbe. IST. LIT. ROM. II, 485, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit; adesea construit cu „a face“) Serviciu (4). Cu bucurie să așteptăm... învierea morșilor și județul, nodindu-ne spre mila slavei lui și spre slujba noastră (a. 1619). GCR I, 55/15. Mult folos au avut Radul Vodă pentru slujba aceasta ce au făcut turcilor (a. 1623). MĂG. IST. I, 284/28. Pentru bunele sale slujbe o așeză în cer. PLEȘOIANU, T. III, 177/8. Cerul va a mă chema, Cere braful meu spre slujbă-i. HELIADE, O. I, 427. Fabricantul de flori... hărăzește a sale slujbe înaltei noblesse și cinstului publicar (1835), 12¹/52. Stăpînirea scotește drept a sa datorie a răsplăti slujbele ce să fac statului. REGUL. ORG. 144/5. Crede a aduce o adevărată slujbă Țării Românești întemeind o companie (a. 1849). DOC. EC. 958. Doresc mult de vei putea a le găsi și îmi vei face o mare slujbă. GHICA, A. 569. N-a dobîndit nimic de la stăpînă-său decît prin slujbele mirșave și umilitoare ce a săvîrșit domniței. FILIMON, O. I, 107. Am să te rog să-mi faci o slujbă. ALECSANDRI, T. II, 299. Într-o seară, plicisii de slujbă, mai mulți sergenji își iau drumul de vale. BACALBAȘA, S. A. I, 47, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Adesea determinat prin „religioasă“, „bisericească“, „sfințită“, rar, „dumnezeiască“) Îndeplinire solemnă de către preot a ritualurilor prevăzute în canoanele bisericesti pentru anumite ocazii și pentru sărbători religioase; serviciu (5); slujire (II 2), slujit (II), cereșmcnie, oficiu (5). Și spurea cite urul cinrescuș de ci cea au fapt Dumnezeu întru limbi cu slujbele lor. COD. VOR². 15¹/8. Și după slujbă meargă creștinii la locul învățăturii (a. 1580). GCR I, 25/29. Feacără veșminte de slujbă lui Avron. PO 310/21. Chemă popii și levii să facă slujbă dumnezeiască oamenilor. N. TEST. (1648), III¹/1. Să se pomenească... numele patriarhului celui după pravila la toate sfintele slujbe după obicei (a. 1702). ICRGA, S. D. XIV, 8. Preoții să aibă a face... slujbe bisericesti. CARTE TREB. I, 246/19. Împăratul ține o cruce mică în mînă cînd să facă slujbele cu sorc. AMFILOHIE, C. 146/15. În slujbele cele bisericesti... cu limbă latinească se intrăbuința. MAIOR, IST. 251/14. Închinăciunea cea din toate zilele, a dimineței și a serii și la ascultarea slujbelor. EPISCUPESCU, PRACTICA, 87/14. Ce slujbe? Ce altare? ARISTIA, S. 63/6. Cînd sosi Alexandru sînta slujbă începuse. NEGRUZZI, S. I, 148, cf. CIHAC, II, 349. D-aia se fac slujbe peste slujbe la biserică. CARAGIALE, O. II, 236. Copiii se întoarșeră de la biserică, deși nu se isprăvisc slujba. ISPIRESCU, L. 271. Îi ridicau temple și îngrijeau de slujba lui prin preoți. XENOPOL, I. R. I, 128. Tu mergi la popa-n sat să-l regi O slujbă să-mi citească. COȘBUC, P. II, 58, cf. BĂRCIANU. În biserică domnească... Nicodim va zice slujba. DAVILA, V. V. 184, cf. ȘĂINEANU². Zadarnică e slujba lui Sfințu Vasilie! GOGA, POEZII, 64. La frumoasele slujbe din săptămîna patimilor va cînta în strană. AGRIBICEANU, A. 59. A făcut slujba la biserică. GÎRLEANU, L. 23. Era clopotul schitului care vestea... ceasul slujbei de după. HOGAȘ, DR. I, 244. Diaconul să facă slujba și la biserică cea mare. REBREANU, P. S. 47, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Scena... se încheia după aceea prin slujba religioasă. LOVINESCU, C. IV, 113. E devreme, slujba nu s-a isprăvit. TEODOREANU, C. B. 54. Popii... abia mai făceau cite-o slujbă. VISSARION, L. B. 359. Aici... s-a oficial slujbă sfințită pentru alianța creștinătății. SADOVEANU, O. XIX, 503. Nu a deprins nici slujba liturgiei. ARGHEZI, S. XII, 134. Slujba porni încolăcîlă și cu fum de tămîie. CĂLINESCU, O. I, 236. Serbări și slujbe în cinstea sîntei Barbara. BOG ZA, A. I. 162. Se duce la biserică și ascultă slujba. STANCU, D. 34. În timpul slujbei celei mari... intră un fel de cerșitor. BARBU, PRINC. 13. Falsul călugăr... oficia... slujbe. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 106. Lăsa loc... familiei și celor ce luaseră parte la slujbă. ROMÂNIA LITERARĂ,

1969, nr. 33, 15/1, cf. M. D. ENC., DEX. Vreau să mă spovedesc la un popă-n Dobrișin Că face slujba deplin. HODONȘ, P. P. 164, cf. ALR II/I MN 98, 2 754, ALRM II/I h 238, ib. h 239, 240. Să flătească slujbă-n sal C? și eu m-am însurat. BAJADE, III, 250. A-ntrziit cu cîlirea și cu slujba. BÎRLEA, A. P. I, 566. ♦ (Regional) Slujba mortului = pomană (la înmormintări, la parastase etc.) care constă în a împărți colaci, mîncăruri și, mai ales, hăuturi sau apă; (concretizat) ceea ce se dă la pomană (cu acest prilej); (învechit și popular) paos (II 1). Cf. ALR II/I MN 86, 2 713/886. ♦ Ex p r. (Regional) A purta slujbele cuiwa = a purta simbelele cuiwa, v. s i m b ă t ă (I 1). Cf. ALR II 4 410/414.

4. (Învechit și popular) Dare. Au rămas slujba văcărîtului obicei. CANTA, LET. III, 182/20. Vă porunesc domnia mea voao vinăricearilor vericari vă veți întâmpla a umbla cu slujba vinăriciului (a. 1713). IORGA, S. D. XIV, 13. S-ar afla mai mulți boieri și castelani carii pre dîșii cu feli de feli de slujbe, dări... i-ar fi asuprit. ȘINCAI, HR. II, 17/11. Ȕiru-l dau, slujbi plătesc Și eu joc cu cin'doresc. FOLC. MOLD. II, 380.

— Pl.: slujbe. — Și: (regional) sclujbă (ALR II/I MN 98, 2 754, ALRM II/I h 239), stlujbă (ALR II/I MN 98, 2 754), zlujbă (ALR II/I MN 98, 2 754) s. f.

— Din v. sl. СЛОЖБА.

SLUJBULIȚĂ s. f. Diminutiv al lui slujbă.

1. Slujbă (I) neînsemnată, de mică importanță; slujbușoară. Cumpărara... cite o slujbuliță pentru ca să poată și ei trăi. ZILOT, CRON. 72. Slujbulița i-a fost cam bunicică. HELIADE, O. II, 425, cf. I. GOLESCU, C. Să-i dea vreo slujbuliță micșoară mai de rînd. PANN, H. 82/10. Mă indelețnicesc cu umilita mea slujbuliță de sameș. FILIMON, O. I, 101. Nu pot găsi o slujbuliță cit de mică în patria mea. ALECSANDRI, T. 90. La alle slujbulițe nu e de gîndit. BOLINTINEANU, O. 131, cf. DDRF, TDRG. Apucă și ei să puietă mîna pe cite-o slujbuliță. PETICĂ, O. 214. Mi-a dat așa cite o slujbuliță la percepție. BRĂTESCU-VOINEȘII, P. 260, cf. CADE. Îi trebuie o diplomă ca să-și poată păstra o slujbuliță de copistă. I. BOTEZ, B. I, 49. L-a atacat cu furie, pînă intr-o zi cînd i-a dat o slujbuliță. CAMIL PETRESCU, O. III, 545, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, I. 136, DEX.

2. (Rare) Serviciu (4) (neînsemnat, de mică importanță). Niciodată n-oi uia Slujbulița cea frumoasă ce mi-i face dumnea. HASDEU, R. V. 54.

— Pl.: slujbulițe.

— Slujbă + suf. -uliță.

SLUJBUȘOARĂ s. f. (Rare) Slujbuliță (I). Ideea de o slujbușoară la Expoziție nu e rea deloc. CARAGIALE, O. I, 36, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: slujbușoare.

— Slujbă + suf. -ușoară.

SLUJÍ vb. IV. I. 1. Tranz. și intranz. A fi angajat pentru a munci în gospodărie sau în familia cuiwa, fiind răsplătit în bani sau în natură; p. gen. r. (rar) a slugări (I). Acolo sluji-vor pre ei și-i vor dosădi pînă în 400 de ani. PO 51/14. Un oamel va întreace pre altul și cel mai mare sluji-va celui mai mic. id. 84/8. I-au dus cu sine în Italia ca... să le slujească pînă la moarte. MAIOR, IST. 6/20. Îndală ce se vor greși... să se scoale de la masă și să slujească în rînd cu sluga. EPISCUPESCU, PRACTICA, 85/12. Și de-aceea slujii cu credință fie, ca să mă previnzi altor ca pe o schilă? BUDAI-DELEANU, T. V. 72, cf. I. GOLESCU, C., LB. Și slujindu-i de la aprilie 3 pînă la iunie 22... nici pînă acum nu i-au mai plătit osteneala (a. 1818). DOC. EC. 185. Să slujesc cu robii săi la paza turmelor sale. PLEȘOIANU, T. I, 96/8. Astfel e stăpînul care mi-am ales a îi sluji. HELIADE, O. I, 409. Tu mă slujești de zece ani. HRISOVERGHI, A. 57/10. Acolo, în Franța, unde

mergi pentru bogății și măriri, te voi sluji ca un rob al tău. BUZNEA, P. V. 105/22. Să nu mai slujești atita, Ci să umbli cu carita. BĂRAC, A. E. 44/3, cf. POLIZU. Se da cuconășului un băiat crescut în casă, ca să-l slujească pe procopseală. GHICA, S. 296. Am slujit doi ani la postelnicul pe îmbrăcăminte și mâncare. FILIMON, O. I, 127. Da cum, doamne iartă-mă, să slujești tu degeaba? ... cum să nu-ți iei tu dreptul tău? EMINESCU, N. 22. Din cruda copilarie, slujesc pe la străini. CREANGĂ, P. 200. A slujit băiatul cit a slujit, cind mai bine, cind mai rău. CARAGIALE, O. I, 132, cf. DDRF, BARCIANU. I-a slujit pentru clădirile sale din Suceava și Roman un zidar Hans. IORGA, C. I. III, 33. Să fii alt de dibaci ca să dai fiecărei slugi ce a slujit înaintea ta... gradul de simpatie de care se bucura înainte. ANGHEL, PR. 41. Eu nu mă pricep la băit, altfel n-aș sluji eu pe la popa. AGRIBICEANU, A. 57. A slujit cu credință. GİRLEANU, L. 88, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Pavăl... de-atia ani slujește! MIRONESCU, S. A. 95. Dionis... a slujit în Țarigrad în prăvălia unui simbatristis. GALACTION, O. 85. Opt luni slujise în casa bogatului pe veresie. COCEA, S. II, 291. Sfaturile bune nu s-au prins de ea și acum slujea prin casele domnilor. VLASIU, D. 215. N-am ce face, trebuie să slujesc că asta-i legea mea. SADOVEANU, O. XII, 411. Știa că va avea numai de slujit în orice casă s-ar afla, și era mai bine să fie la rude. CAMIL PETRESCU, O. II, 100. Te pricepi să slujești bine stăpînii. STANCU, R. A. IV, 307. S-a rugat de ea să mă ia acolo să-i slujesc, că era cam beteagă. TUDORAN, P. 92, cf. DL. Eu slujesc un străin. PREDĂ, R. 423. Se adunau sus în odăile întunecoase toți cei de-l slujiseră. BARBU, G. 89, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Ce haznă că tot slujești și nimic n-agonisești. JARNÎK - BİRSEANU, D. 109. Doi ai și două luni om slujit pe-aceia ca cotună. CANDREA, T. O. 25. Tot slujind ne ispravnic Multă minte-a dobîndit. BALADE, I, 339. Ți-am slujit în dreptate Nouă ani și jumătate. FOLC. OLT. - MUNT. II, 117. Nu-m trebuie să mă slujăș gratis. O. BİRLEA, A. P. II, 433. La calic slujești, calic râmii. ZANNE, P. V, 117. (Prin lărgirea sensului) Un măgar slujea la un grădinar. ȚICHINDEAL, F. 105/6. Dobitoacele sînt lăsate de Dumnezeu pentru noi oamenii ca să ne slujească întru întrebuințarea noastră. DRĂGHICI, R. 66/4. Dobitoacele, domnule, sînt rînduite de Dumnezeu ca să slujească pe om. SADOVEANU, O. XII, 667.

2. **Tranz.** și **intran.** A îndeplini anumite însărcinări, îndatoriri, funcții etc. în folosul cuiva sau a ceva ori pe lingă sau față de cineva sau ceva p. e x t. a munci într-un serviciu (1), s p e c. a activa, a funcționa într-un serviciu (public) la stat; a servi (6), (invechit, rar) a slugări (3), (regional) a slugători (1). Înșivă știți că lipsitului meu și celora ce au fostu cu menre slujitu-l-au mirule meale aceastea. COD. VOR.² 12f/3. Dzise sulașului se străjuiască Pavelu și se aibă slăbicuiri și neceurul să nu apăre de ai lui cum se nu-i slujască sau se nu urdîre la dînsul. ib. 32/4. În 12 ani era slujit lui Chederlaomor crai. PO 47/27. Sîntem gata a sluji Împărăției sale (a. 1614). IORGA, C. I. II, 241. Care... va fi domnul iubitor de bani... acela poate domni mult, iar cari vor să ste buni și fără lăcumie, turcilor nu pot sluji (a. 1620). MAG. IST. I, 280/5. Nime nu poate sluji a doi domni, că sau pe unul va urî și pre altul va îndrăgi. N. TEST. (1648), 8v/21. Să punem pre steaguri paveze să se știe la cine slujim. ALEXANDRIA (1794), 41/7. Acuma are privilegi de a sluji împăratului nemfesc. ȘINCAI, HR. II, 297/29. Lui i-au slujit la negoțul porumbului, el i-au făgăduit să-i va plăti foarte bine (a. 1818). DOC. EG. 185. S-au tocmit... ca să slujească în lucru fabricii sticlării (a. 1819). ib. 199. M-am întrebat pe care sftinic... cunosc eu, că au ajuns în cea mai înaltă treaptă, făr' de a sluji înții la cea mai mică. COLESCU, I. 105. Fugi, traste-te, slujește la al meu vrajmaș. HELIADE, O. I, 435. O persoană face cunoscut... că este gata a sluji oricăruia va avea trebuință de jalbi în limba franțuzească. CR (1833), 1'12'2. Fete creștine care trăia la un loc... și din evlavie slujea pe preuți. ASACHI, L. 23²/24. Să nu poată intra în slujba

publică decît aceia carii vor fi încheiat cursul întreg al învățăturilor potrivit cu ramul în care au plecare a slujii. id. I, 10/27. Bolnavul să poată fi slujit după dorință. DESCR. AȘEZ. 24/23. Cîta silință omul pune să mă slujască. CONACHI, P. 292, cf. POLIZU. Așa slujește Abner pe împăratul său? ARISTIA, S. 33/9. La ce slujește, la ce e bun bogatul, ce folos aduce acest om în societate. GHICA, C. E. I, 73. Cu ce o să plătească guvernul bieților creștini care și-au jertvit tinerețea slujind patriei? id. ib. II, 323. Să caute să facă economii tocma de la noi care am slujit domnia. id. ib. 346. Să mă slujești cu dreptate. FILIMON, O. I, 125. Toți împărații cei bătuți era îndatorați a-i da cite un fiu d-ai săi să-i slujească cite zece ani. ISPIRESCU, L. 11. Băiatul trebuia să slujească statului fără leafă. BACALBAȘA, S. A. I, 140, cf. DDRF. De-acu-nainte-i slobod cel ce-a slujit. GOGA, în SCL 1974, 611. Boliștea aceasta... trebuia inventată cu orice preț, căci altfel la ce ar fi slujit veteranii. ANGHEL, PR. 109. Să stai și la miliție trei anșori încheiași, să-i slujești pe degeaba. PETICĂ, O. 203, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Slujesc prin locuri depărtate. SADOVEANU, O. XIX, 270. „Alergători“ slujeau la toate partidele în același timp. ARGHEZI, B. 156. Mă simt mai bine între dinșii decît ai să te simți tu... ajuns slugă alături de căpitan Costache și de toate stîrurile lumii moarte pe care le slujește el. C. PETRESCU, A. R. 175. Datoria noastră e să trăim pentru ceilalți; să-i slujim și să-i ajutăm. V. ROM. Iulie 1955, 65. Toți cărora le amușea gura slujeau interesul lor. PAS, L. I, 153: Îți dai seama cît puteau să cîștige căpitanii pe care i-ai slujit pînă acuma? TUDORAN, P. 169, cf. DL. Să cerc să lovesc în cei pe care Eu i-am slujit. LABIȘ, P. 238, cf. DM. Membrii sfatului domnesc slujeau sau „dvoreau“ la curtea domnească. STOICESCU, S. D. 24, cf. DEX. Și dacă, precum sper, vă va sluji... nimic nu-mpiedică s-ajungă mareșal. T. Iulie, 44. În depărtări slujești mai bine tronul. ib. 54. Oi sluji eu curției, Curției, cetăției. BALADE, I, 389. ♦ Refl. Și să mă înveți obiceiul de-a mă sluji. AMFILOHIE, G. F. 20/10. M-oi mai sluji și eu singur cum oi putea. CREANGĂ, P. 201. Ea se slujește singură. TEODOREANU, U. C. 12. ♦ **Tranz.** (Rar) A acorda. Pensia de general-maior a caimacamului, ce din porunca împăratului Nicolae i-a fost slujită ei toată viața. M. I. CARAGIALE, C. 78. ♦ A-și face serviciul militar; a fi în armată. I-au poprit Brincovanul și nu lasă pre sirbi de cei ce slujesc la nemfi. NECULCE, L. 230. Zicind că sînt 10 000 oaste gata fără nici un ban să slujască (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 54. A intrat în Ungaria și a început să slujească cu armele. MAG. IST. I, 77/7. Ai copii? — ... Doi slujesc în oaste; cel mai mic e pișar. NEGRUZZI, S. I, 59. Petre zice: ... Voi ce-ați slujit mie... luați tot ce este-al meu. ALECSANDRI, T. II, 111. [Ivan] slujind el cîteva sorocae de-a rîndul, acum era bătrîn. CREANGĂ, P. 297. Dărăbanii nu slujeau în chip regulat, deși era o oștire ce trebuia să iasă la război. XENOPOL, I. R. IV, 154. Cel mai mare viteaz din toată Moldova, Turculeț, slujește la poloni. IORGA, C. I. II, 66, cf. CADE. Eram pe-atunci oștaş tînăr și slujeam în Italia. REBREANU, NUV. 137. Am deprins meșteșugul armelor și m-am făcut oștean, ș-am slujit la leși. SADOVEANU, O. V, 509. Slujim, căci ungarii se luptă pentru libertate. CAMIL PETRESCU, O. III, 613, cf. DL, DM, DEX. ♦ A depune efort pentru a susține, pentru a ajuta în vederea realizării unui scop, a unei cerințe etc.; a sprijini cu devotament; a servi (3). Nici ciltoriului, carele științei adevărului slujește, fără folos va fi. CANTEMIR, HR. 259. În vîrsta tinerețelor mele am slujit patriii (a. 1824). CAT. MAN. I, 90, cf. BARCIANU. A fost întemeietorul teatrului românesc, a slujit prima scenă a țării. SADOVEANU, O. XIX, 366. A excelat în narațiunea istorică... care putea sluji mai bine ideile. VIANU, S. 85. Toți criticii literari mai de seamă au slujit o reputație și au promovat un curent. id. L. R. 21. Patru oameni... pătrunși de marea lege a lumii pe care o slujesc, apar... la gura ferăstrăului. BOGZA, C. O. 130. Este o pasionată a dansului modern, pe care îl slujește cu devotament. V. ROM. martie 1970, 123.

3. **T r a n z.** (Folosit și a b s o l.) (Astăzi rar; complementul indică oameni sau mâncăruri, băuturi etc.) A servi (4). Și luă două fete să-i slujească cu hrană (a. 1550). GCR I, 6/14. Făcură lui cină acia și Martha slujia. CORESI, EV. 102. Ospățați, boieri domnia voastră, și iertați-ne dacă n-am putut să vă slujim mai bine. FILIMON, O. I, 161. Tu să-l slujești pe Despot la masa cea domnească. ALECSANDRI, T. II, 88. Fetele împăratului s-au pus cu rugămintea pe lângă spin să deie voie lui Harap Alb ca să slujească și el la masă. CREANGĂ, P. 231, cf. BARGIANU. Femeia crișmarului umbra de colo pînă colo, slujind pe mușterii. HOGAȘ, DR. I, 116. Băiatul care ne slujește ne spuse că nu fusese mai nimic. M. I. CARAGIALE, C. 21, cf. CADE. Atunci nu mîncă eu, ci trec în dosul sfinției tale să te slujesc. VOICULESCU, P. I, 131. Copiii slujeau la masa frățescă, în talere de argint gustarea. SADOVEANU, O. XII, 23. Și-i slujea frumos pe tavă, Neagră o fișcă roabă. PARASCHIVESCU, C. 7, 38. ♦ Refl. p a s. Ciocolata ce ni se slujise cu pușin înainte. M. I. CARAGIALE, C. 97. Refl. p a s. (Fig.) Nesărata plachie de sfaturi și de dojana ce mi se slujea de-acasă cam la fiecare început de lună. M. I. CARAGIALE, C. 8.

4. **I n t r a n z. F i g.** (Despre obiecte, despre procese, fenomene naturale etc. sau despre abstracte, rar, despre oameni sau despre acțiunile, manifestările lor etc.; cu determinări în dativ, la infinitiv sau introduse prin prep. „la“, „de“, „pentru“, „ca“, „drept“, „învechit“, „spre“, regional „după“) A constitui sau a deveni instrument, mijloc, argument etc. pentru realizarea, pentru obținerea, pentru demonstrarea etc. a ceva; a servi (1), a ajuta, a folosi. V. întrebuința, utiliza, uza. Făcu Dumnezeu doao lumini mari, lumina mai mare să slujască zău. PO 13/22. Barometrul este un meșteșug care slujește a socoti celi mai mici schimbări. AMFILOHIE, G. F. 23/2. Slujește a da legi și orînduiești pentru petrecerile și obiceiurile omului. id. ib. 5/24. La Stalimen... se găsește niște pămînt ce slujește de doftorie. id. G. 20/5, cf. LB. Virtuțile sale slujiseră de-a-l amăgi. HELIADE, L. B. I, 16/20. Să pierim ca niște voinici săturați de singele vrăjmașului și de pildă veșnică slujind compatrioților noștri. MARCOVICI, C. 98/8. Aceste împliniri ale vieții mele cei trecute au slujit la a mea fericire. id. D. 4/28. Au aflat miezul ei dulce și bun ca de migdale, care i-a slujit de o mîncare foarte cu gust. DRĂGHICI, R. 5/18. Nu știau că mînerul lui slujea de pecele. HRISOVERGHI, A. 15/6. Singele... slujește spre hrana tuturor organelor. CIHAC, I. N. 6/10. Acești arbori... slujesc spre nutrețul viermilor mătăsari. ASACHI, L. 332/37. Această premenire de zemuri, ce să face necontenit, trebuie negreșit să slujească spre depărtarea boalei. DESCR. AȘEZ. 10/27. Așa vor sluji mai mult spre consumația, adică stricarea trupului. VASICI, M. II, 37/5. Dar Dumnezeu au nu poate apleca pre răutate Să slujască la-mpunire faptei cei cu bună-tate? CONACHI, P. 266. Tu vezi ierburile gata a sluji spre mistuire. id. ib. 290. Parul ce a slujit de steagăr construcției cuprului. BREZOIANU, A. 31/3. Apa în care a stătut mai multă vreme scoarțe de stejar... poate să slujească a mîntui arburii de purici. id. ib. 287/6. O pereche de pantaloni largi peste toată măsura lui putea ascunde fusele ce-i slujeau de picioare. RUSSO, S. 27. Pentru a da seamă... de toată mișcarea sufletească a României, numai viața, corespondența... lui Tăutu nu pot sluji. id. ib. 114. Zi, nu-ți slujea de rază la-ntunecarea ta? ARISTIA, S. 26/19. Sărmană bibliotecă!... toată a slujit de fultuală ianicerilor. NEGRUZZI, S. I, 11, cf. POLIZU. Soirurile cele mai proaste slujesc spre nutrețul vitelor. I. IONESCU, B. C. 112/3. O slujit pînă acum de cincizeci și șapte de ori ca peșche. ALECSANDRI, T. I, 213. În pădurea de la strungă Ce slujește pușca lungă Fără luptă, fără punga? id. P. I, 59. Aceste organe slujește la o mulțime de funcțiuni. CONTA, O. F. 201. Albeața iepelor... îi slujea de finar noaptea la drum. CREANGĂ, O. 276. Tot ce slujește pentru păstrarea individului și a speciei omenești... fi moral. GRE-

REA, ST. CR. II, 77, cf. DDRF. Această împrejurare ne va sluji spre a limpezi contrazierea. XENOPOL, I. R. III, 42. Căsuța care slujește de gară era năvălită de tot ce credea el că a lăsat pentru todeauna în urmă. IORGA, P. A. II, 36. Jos sint strașnice pivniți care slujesc drept lemnițe. id. C. I. I, 128. Cercîndu-i care frumosul vâl, care lunga pleată de beteală... știind că nu mai are la ce să-i slujească. ANGHEL, PR. 24. Cea mai mare fericire a copilului era... să-i spuie într-o zi la ce slujesc păsările. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 194. Erau trunchiuri mari de stejar care le slujeau de laviță. AGÎRBICEANU, S. 403. Actul acesta de smerenie ne sluji drept pașaport. HOGAȘ, DR. I, 13, cf. RESMERIȚĂ, D. A știut așa de bine să tragă foloase din această oprire, încît desființarea ei n-a slujit la nimic. N. A. POGDAN, C. M. 87, cf. CADE. Părerile d-lui M. Dragomirescu... nu pot sluji decît ca o documentare personală. LOVINESCU, C. V. 27. Nu locuia decît într-o cameră, care-i slujea și de birou. CAMIL PETRESCU, U. N. 25. La ce-mi slujea de-acuma dres, faimă, fantezie. VOICULESCU, POEZII, I, 258. Cimitirul... a slujit de alinare și de tihnă. SADOVEANU, O. XX, 437. Pămîntul prezintă la suprafață fragmente care pot sluji de proiectile. ARGHEZI, S. VIII, 139. Un divan slujind și de pat, acoperit cu un chilim. CĂLINESCU, S. 24. Mașina lui sumptuoasă... slujește la asasinarea lui Dan Bogdan. id. ib. 60. Era bun, dar bunătața lui nu-i slujise la nimic. STANCU, M. I. 241. Cine s-o cumpere și la ce să-i slujească? id. R. A. III, 390, cf. DL, DM. Crezul meu, pe suflet desăfăcut slujea de mîngiere. LABIȘ, P. 242. Poezia sentimentelor intime... ce slujește marile cauze populare. IST. LIT. ROM. II, 462. Iată o nobilă ambiție a tinereții care, slujind obiective majore, se autoanalizează. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 217. Există voci care cer ca naționalismul să fie slujit cu mijloacele opuse lui. CONTEMP. 1969, nr. 1 165, 6/6, cf. M. D. ENC., DEX. În chiliuța de către miază-zi, unde slujește cheia asta ruginită, să nu intrați. RETEGANUL, P. II, 4. Ce beau nu-mi priește, Ce cînt nu-mi slujește, Dorul mă robește. BALADE, II, 188. Săgeata slujește după săgetător, adică unealta după meșter lucrează. ZANNE, P. IV, 583. ♦ E x p r. (Învechit și popular) A-i sluji (cuiva) norocul (sau norocirea) = a-i merge bine; a avea succes; a reuși (1). Or vedea ei că sint și alți oameni ca ei unde le sluji norocul în țara leșească (a. 1657). IORGA, S. D. IV, 52. Dispot Vodă, văzînd că-i slugi nărocul și acolo... s-au întors cu mare bucurie la Iași. N. COSTIN, LET. 412. Îl puseră turcii... crai în țara unghurescă. Și nu i-au slujit nărocirea. NECULCE, L. 364. C-așa ne-au slujit norocul Săm-părșim amîndoi focul. ALECSANDRI, P. P. 343. Dar dă, cearcă și tu să vezi cum fi-a sluji norocul. CREANGĂ, P. 187, cf. DDRF. (Cu schimbarea construcției) Matei Vodă, fiind cu inimă mare și norocul înec slujindu-i, nu să lăsa (a. 1633). MAG. IST. I, 297/4. Dară norocul nu-i sluji nici de astă dată. ISPIRESCU, L. 274. ♦ Refl. (Despre oameni; adesea cu determinări introduse prin prep. „cu“, „de“) A se apuca să realizeze, să obțină, să demonstreze etc. ceva cu ajutorul cuiva sau al unor obiecte, unor procese, unor concepte etc. considerate instrumente, mijloace, argumente etc.; a se servi (1), a se ajuta, a se folosi, (regional) a se slugători (2), (învechit, rar) a se sărvisi. Și i-l va da să i-l fie..., iar el se va sluji cu dîns. PRAV. 139. Cu tirăntia să slujia lupește. CANTEMIR, I. I. I, 96. Cu cuvîntul cel dumnezeiesc ca cu niște sare slujindu-te ai curățit putrețunea rătăcirii. MINEIUL (1776), 641^r/1. Iarși poji să te slujești de vrei vrea. AMFILOHIE, G. F. 21/1. Cărămîdari, nisipari, tîmplari... cu care se slujesc toți deobște întru trebuințele ce le au (a. 1823). DOC. EC. 301. În războaiele naționale se slujeau cu coase, topoare. MAG. IST. II, 51/18. Se slujește cineva pentru această treabă cu un fel de plug. BREZOIANU, A. 30/16. La măsuratul finului românii se slujesc cu carul. I. IONESCU, B. C. 49/4. Paloșii și sulița să le fiu la îndemînă, ca să te slujești cu dînsule. ISPIRESCU, L. 4, cf. BARGIANU. Nu se slujea doar în luptă de arc și de suliță lungă. MURNU, I. 138. Simplu

fier de plug, cu care se slujise părinții și străbunii noștri. ANGHIEL, PR. 81. Mă slujii de degete în loc de pieptene. HOGAȘ, DR. I, 162. Geții se slujea de vase de lemn. PĂRVAN, G. 141. Se slujiră de prăjini. STANCU, R. A. IV, 138, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Împreună cu sluga ta să te slujești și tu ca să te mai ușurezi l-ale casei trebuinți. ZANNE, P. VIII, 571.

5. **Tranz.** (Astăzi rar; complementul indică oameni) A servi (2). Dară boierilor celor mari le arăta dragoste și cinste, că nici prea mult n-au domnit..., nici vremurile nu-i slujea. NECULCE, L. 87. Peste trei zile, dacă vîntul ne va sluji, soarele va lumina întoarcerea noastră. HELIADE, L. B. I, 29/22. Dar, vicleneste și nu cu puterea, Licurg îl ucise La o strămoare de unde cu greu îl slujea buzduganul. MURNU, I. 139. Geniul ei intim... o slujea mai bine decît dacă ar fi fost tobă de carte. COCEA, S. II, 21. Poezia sentimentelor intime... ce slujește marile cauze populare. IST. LIT. ROM. II, 462.

II. **Intran z.** (Bis.) 1. (Astăzi rar) A se supune (divinității); p. ext. a se închina; (rar) a servi (6), (învechit, rar) a săvîrși (3). Întru această noapte-mi stătu învainte îngerul celuia ce-i slujescu, de-mi grăi. COD. VOR.² 45^r/9. Fără frică din mările vrăjmașilor noștri izbăvindu-se a sluji lui. VSALT. 335. Cînd va veni întru slava sa, întru venitul an al doilea, cu slavă și cu țările va veni, îngerii slujind lui. CORESI, EV. 33. Oamenii să slujească fie și rudele să se plece înaintea ia. PALIA (1581), 107/9. Doamne, cînd te-am văzut flămînd, sau strîin, sau gol, sau bolnav în temniță și n-am slujit fie? (a. 1579). GCR I, 19/5. Oamenii și năroade de ce nu-mi sint știute Mie să-mi slujească și să mă asculte. DOSOFTEI, PS. 55/12. Enos... au slujit deplin înaintea lui Dumnezeu întru ruga sa și întru neferăsite jirbe. N. COSTIN, LET. 57. Să nu faci fie idoli... nici să slujești lor. BUCV. 21^r/16. Nu să cade voao să vă închinați lui Darie, că sînteți oamenii lui..., iar Darie slujește idolilor. ALEXANDRIA (1794), 81/14. Nu poci a sluji-mi, pare pe Dumnezeu meu. ARISTIA, S. 10/22, cf. DDFR. Dacă-nre zei oarecînd slujitu-și-am, Zeus părinte..., îplinește-mi această dorință. MEXNU, I. 18. Ce nimicuri sint toate astea înaintea Celi vîșnie, care așteaptă să-i slujim lui. AGÎRBEANU, A. 8). Slujesc pe același Dumnezeu. SADOVEANU, O. XII, 25. Idolul lor creștin, dar pe care îl slujesc laic, este Ius Cristos. CINEMA, 1968, nr. 12, 27.

2. A îndeplini solemn ritualurile prevăzute în canoanele bisericești pentru anumite ocazii și pentru sărbători religioase; a oficia (1), (rar) a servi (6). V. celebra, săvîrși (1). Cf. LB, I. GOLESCU, G., VALIAN, V., POLIZU. L-am dus pe năsdie la biserica sfîntului Dumitru... unde slujește. CREANGĂ, A. 43, cf. DDFR. Biserica unde slujește popa. ȘEZ. IV, 186. Călugării slujeau ca la feciorii de domn. ADAM, R. 275. O altă biserică a catolicilor... în care slujeau franciscanii. IORGA, C. I. II, 15. Părintele slujește... încît tocmai cînd se crapă de ziuă să isprăvească. REBREANU, P. S. 239, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, ȘĂINEANU, D. U. Bea tacticos, cu gesturi de preot care slujește. BRĂDESCU, O. A. I, 286. Protopopul slujește în fruntea soborului de proști. VOICULESCU, P. I, 121. În biserică nu era chip să slujească. SADOVEANU, O. XIX, 13, cf. DL. Să vorbești... cu părintele care o fi slujind în ea. PREDĂ, I. 42, cf. DM. Șapte proști în odăjdi slujeau cu glasuri mari. BARBU, PRINC. 15, cf. M. D. ENC., DEX. Cosiță nu-mpletește Unde poară nu slujește. MAT. FOLK. 1574. Iară fără mine, Nu slujește nime. VICIU, COL. 101. Am venit la biserica Bradului și-am slujit cu țopa Ion. VÎRCOL, V. 57, cf. ALRM II/I h 218, 247/89°. Mei la biserica și... slujăști așe ca un poară. O. BÎRLEA, A. P. II, 480. ♦ **Tranz.** El își va sluji prohodul. DAVILA, V. V. 184. În vreme ce un poară cu barba cuvioasă Slujește-o liturghie. GOGA, POEZII, 374. Au luat în mîini odoare sfinte, cărți și, coborînd de la Olt, au început să-l slujească și să-l dezlege. GALACTION, O. 75. (Fig.) Cei trei Crai, mari-egumeni ai tagmei

prea-senine, slujeau pentru cea din urmă oară vecernia. M. I. CARAGIALE, C. 156. ♦ Refl. p. as. În sat era obiceiul să se slujească utrenia... în fiecare dimineață. AGÎRBEANU, S. 332. ♦ Refl. impers. Sub însăși înălțimea pe care stăteam se adăposteste mica și pechea bisericească... Astăzi nu se mai slujește într-însa. HOGAȘ, DR. I, 22. ♦ (Prin Munt.) A serba ziua numelui. ALR II/I h 217.

— Prez. ind.: slujesc. — Și: (rar) slugă, (regional) sluji vb. IV.

— Din v. sl. служити.

SLUJIRE s. f. Faptul de a (se) sluji.

I. 1. Muncă în gospodăria sau în familia cuiva, fiind răsplătită în bani sau în natură; p. gener. (rar) slugărire (1); slugărit¹ (1), slujit¹ (I 1). Cf. sluji (I 1). Ce cu socotînță și cu iubire de trudă slujire și lucrul lui... iaste a face grație scriptura (a. 1640). GCR I, 89/3, cf. POLIZU, DDFR, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Îndeplinire a anumitor însărcinări, îndatoriri, funcții etc. în folosul cuiva sau a ceva ori pe lingă sau față de cineva sau ceva; p. ext. muncă într-un serviciu (1); s p e c. activare, funcționare într-un serviciu (public) la stat; servire (3), slujit¹ (I 2). Cf. sluji (I 2). De bună voie și silitoare slujire a dregătoriei lor. CARTE TREB. I, 30/23, cf. POLIZU, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Îndeplinire a serviciului militar; activare în armată; slujit¹ (I 2). Cf. sluji (I 2). Cf. DL, DM, DEX. ♦ Depunere de efort pentru a susține, pentru a ajuta în vederea realizării unui scop, unei cerințe etc., sprijinire cu devotament; servire (2), slujit¹ (I 2). Cf. sluji (I 2). Se consacră cu devotament slujirii binelui. CONTEMP. 1969, nr. 1181, 8/4. Partidul concepe întreaga politică prin prismă slujirii intereselor poporului. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8106.

3. Fig. Constituie în instrument, în mijloc. în argument etc. pentru realizarea, pentru obținerea, pentru demonstrarea etc. a ceva; slujit¹ (I 3), folosire V. întrebuintare, utilizare, uzare. Cf. sluji (I 4). Cf. FOLK, DDFR, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

II. (Bis.) 1. (Învechit) Supunere (în fața divinității); p. ext. închinare. Cf. sluji (II 1). Iubirea argintului, marele Pavel zice-i că e rădăcina a tuturor reatelor și a doa slujire de idoli. CORESI, EV. 216.

2. Îndeplinire solemnă de către preot a ritualurilor prevăzute în canoanele bisericești pentru anumite ocazii și pentru sărbători religioase; serviciu (5), slujbă (3), slujit¹ (II), ceremonie, oficiu (5). Cf. sluji (II 2). Cf. POLIZU, DDFR, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: slujiri.

— V. sluji.

SLUJIT! s. n. Faptul de a (se) sluji.

I. 1. Muncă în gospodăria sau în familia cuiva, răsplătită în bani sau în natură; p. gener. (rar) slugărire (1); slugărit¹ (1), slujire (I 1). Cf. sluji (I 1). Cf. DL, DM, M. D. ENC. Vreau să-mi agonisesc vreo doi bănișori de pe slujit și să-mi cumpăr moșioară. RETEGANU, ap. CADE.

2. Îndeplinire a anumitor însărcinări, îndatoriri, funcții etc. în folosul cuiva sau a ceva, ori pe lingă sau față de cineva sau ceva; p. ext. muncă într-un serviciu (1); s p e c. activare, funcționare într-un serviciu (public) la stat; servire (3), slujire (I 2). Cf. sluji (I 2). Cf. DL, DM, M. D. ENC. ♦ Îndeplinire a serviciului militar; activare în armată; slujire (I 2). Cf. sluji (I 2). Cf. DL, DM.

3. Fig. Constituie în instrument, în mijloc, în argument etc. pentru realizarea, pentru obținerea, pentru demonstrarea etc. a ceva; slujire (I 3), folosire.

V. întrebuintare, utilizare, uzare. Cf. slujii (I 4). Cf. DL, DM, M. D. ENC.

II. (Bis.) Îndeplinire solemnă de către preot a ritualurilor prevăzute în canoanele bisericești pentru anumite ocazii și pentru sărbători religioase; serviciu (5), slujbă (3), slujire (II 2), ceremonie, oficiu (5). Cf. slujii (II 2). Cf. DL, DM, M. D. ENC.

— V. slujii.

SLUJIT², -Ă adj. (Rare, despre oameni) Care a slujit (1) mult și-și cunoaște bine atribuțiile. Cf. DDFR, SCRIBAN, D.

— Pl.: slujiiți, -le.

— V. slujii.

SLUJITOR, -OARE s. m. și f. 1. (Astăzi rar) Servitor (1). Chemă unul din slujitori și întreabă: „Ce sînt acestea“. CORESI, EV. 31. Căla ce va fi boier sau slujitor nu iaste dinovât să fugă. PRAV. 116, cf. ANON. CAR. Pe cei mici îi socotesc Viermi, nu oameni ce trăiesc, Zic cum că sînt datori A le fi lor slujitori (a. 1825). GCR II, 249/4, cf. LB, I. GOLESCU, C. De cite ori aghel slujitor mergea la casa lui lua și pe cînele. DRĂGHICI, R. 104/20. Fui pornit la școală cu un slujitor. ARICESCU, A. R. 69/14. Toaleta femeilor... a devenit o inderletnicire foarte grea și împovărătoare pentru bietele slujitoare. FILIMON, O. I, 131. Un vîntor... avea obiceiul să ia cu dînsul pe slujitorul său. ODOBESCU, S. III, 44. O sumă de cucoane și slujitoare o făneau legată-n cearecefuri. CARAGIALE, O. II, 236, cf. ȘĂINEANU². Zeul Apolon ascultă căci drag îi era slujitorul. MURNU, I. 14. Numele acesta... pe care-l învățase... din gura bătrînilor slujitori. ANGHIEL, PR. 45, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Pe capră aveam un slujitor bătrîn. SADOVEANU, O. XIX, 269. Slujitoarele începură a aduce fripturi. VORNIC, P. 228, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, I. 260. Îl descopăr pe Gerula, slujitorul credincios al lui Decabal. CINEMA, 1968, nr. 1, 27, cf. M. D. ENC., DEX. Să schimbăm paharele și cu slujitoarele. FOLC. OLT. — MUNT. 418. ♦ Fi g. Învățătorii și păstori și slujitorii cuvîntului. CORESI, EV. 304. Veșmintul acelu din afară... este numai slujitorul ideilor (a. 1838). PLR I, 64. De a se pleca mintea căria sînt slujitoare, ce ar fi, Doamne! CONACHI, P. 271. Crudă bătaie de joc pe care moartea cu slujitorii ei pămîntuși ne-o aruncă la fiece pas. I. BOTEZ, B. I, 34. (Adjectival) Cu aduceri aminte bine slujitoare să-i păzească de căderea în desertațiune. CARTE TREB. I, 170/14. ♦ (Cu determinări care îi precizează sensul, indică specialiști sau profesioniști din diferite domenii) Patrimoniul de progres... a fost... opera acestor slujitori ai artei. SADOVEANU, O. XIX, 361. Spectacolul... reprezintă... o reușită a celei mai tinere generații de slujitori ai artei scenice. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 210. Printre primii slujitori ai „sănătății publice“... s-au numărat și bărbierii. G. BARBU, A. V. 27. ♦ (Regional) Slujitor de masă = paharnic (2) la nuntă. ALR II/I h. 164/130. ♦ Spec. (Rare) Om (sau femeie) de serviciu, v. serviciu (1). Ulițele de căpelenie ale tîrgului au slujitorii lor. TEODOREANU, U. C. 12. ♦ (De obicei cu determinările „al altarului“, „bisericesc“ etc.) Preot. Au așezat pe oarecare duhovnicesți slujitori împărțitori de cereștile taine. BIBLIA (1688) [prefață] 4/22, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Neînstare să priceapă înfricoșatele datorii duhovnicesți ale slujitorului altarului. GALACŢION, O. 172. Zvonurile și învinuirile extrem de grave... veneau de la slujitorii inferiori ai bisericii. COCEA, S. II, 338. ♦ Fi g. (Învechit, rar) Satelit (1). Sînt planite cu lunete în slujitorii lor, care ocolesc împrejurul soarelui. PISCUPESCU, O. 51/15.

2. (În evul mediu românesc) Oștean (călare sau pedestru) în slujba domnului țării, a unui boier etc. Muncile mucenicilor sînt mai mari și mai înfricoșate decît războiul slujitorilor. VARLAAM, C. 148. Slujitorul iaste dator să agiute căpitanului său. PRAV. 122. Trimis-au la împărăția turcilor pre Tăutu... cu slujitori,

pedestrim, dărăbani, de au dus birul. SIMION DASC. LET. 114. Veniră niște slujitori împărătești. NEAGOE, ÎNV. 133/23. Era bătrîn de vîrstă slujitor de oaste. DOSOFTEI, V. S. octombrie 61¹/20. N-au trecut un ceas, au și nemerit un slujitoriu de la căpitanul ce era pus de strajă la Prut. NECULCE, I. 214, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V. Au trimis pe Năsturel cu slujitori la Constantin Postelnicu. MAG. IST. I, 12/20. Tumultoasa lui haită de arcași, de slujitori, de dulăi și de ogari. ODOBESCU, S. III, 54. Prin noapte... se duce De-ai săi slujitori trecut? COȘBUC, P. I, 291, cf. ȘĂINEANU². Odăi pentru multele feluri de slujitori, de servitori înarmați ai domnului. IORGA, C. I. I, 128, cf. TDRG. S-a luptat din zori și pînă-n noapte... cu cei o sulă... de slujitori pe care-i are. SADOVEANU, O. XIX, 27, cf. DL, DM. C. Giurescu... crede că slujitorii din Țara Românească „corespundeau curtenilor din Moldova“. STOICESCU, C. S. 9. Din nou porniră slujitori în Transilvania. O. BARBU, A. V. 42, cf. DEX. Niște slujitori... ies în calea-mpăratului. O. BIRLEA, A. P. II, 284. ♦ Denumire a ostașilor de țară în secolele al XVI-lea — al XVIII-lea; spec. (la pl.) denumire a corpurilor de oaste ale călăreților și dorobanților. Oștirea de țară se alcătua din boieri, curteni, slujitori (călărăși și dărăbani) și gloate. XENOPOL, I. B. IV, 146, cf. CADE. După cum rezultă din numeroase documente din prima jumătate a secolului al XVII-lea, noțiunea de „slujitori“ cuprindea în această vreme pe călărăși și dorobanți. STOICESCU, C. S. 69, cf. M. D. ENC. ♦ (Învechit și regional) Poteraș (1), jandarm. Doi slujitori de județ străbăteau plaiul ce duce la oca Telega. FILIMON, O. I, 29, cf. DL, DM, DEX. La tîrg dacă am ajuns... Slujitori m-a-presurat, Frumușel că m-a legat. TEODORESCU, P. P. 691.

3. Denumire din evul mediu românesc a subalternilor marilor dregători domnești, așezați la sate ca oameni (țărani) liberi. Nimini să nu îndrăznească nici slujitor, nici țaran, nici nimini să-și ridice firea și gîndul. NEAGOE, ÎNV. 96/21. Au în moștile sale supuși slujitori ce se cheama mai nainte iobagi. MAIOR, IST. 91/21. Curtenii sau slujitorii erau din clasa moșnenilor, adică a țăranilor proprietari de pămînt. XENOPOL, I. R. IV, 147, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC.

4. P. e x t. Denumire a funcționarilor statului feudal. Pentru tulumbe și sacale sînt slujitorii spătărăști și ai agii (a. 1811). DOC. EC. 116, cf. D. BOGDAN, GL. 102. Serviciile publice erau conduse de marii dregători... care, la început, fuseseră slujitori la curte. OȚEȚEA, T. V. 46. Dinu Păturică... urcă treptele ierarhiei sociale, de la slujitor la slujbaș. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 178. În Moldova, termenul de slujitor... se referă la toți aceia care îndeplineau diverse slujbe mărunte în statul feudal. STOICESCU, C. S. 69, cf. ALRI 805/526.

— Pl.: slujitori, -oare.

— Slujii + suf. -lor.

SLUJITORESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) 1. Care aparține slujitorilor (1); privitor la slujitori, de slujitori. Cf. CADE.

2. Soldătesc. Au scos Traian mesele, servetele și năfrămile și le-au dat să fie pentru legăturile ramelor slujitorești. CANTEMIR, HR. 81. Din tinerețile lui au arătat vitejie și vrednicie în ceata slujitorească. MUSTE, AP. CADE. De cătră domnia mea vor fi în pace și ierțați de bir slujitoresc (a. 1700). IORGA, S. D. XIV, 4. Să se cisluiască cu dreaptă cumpănire pe toate stările fării, adică mănăstirii... scutnici, postlujnici, bresle slujitorești (a. 1814). TES. II, 369. Porunci la visterie a să da cevaș scutelnici sau bresle slujitorești (a. 1819). DOC. EC. 235, cf. I. GOLESCU, C., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., STOICESCU, S. D. 10. ♦ Spec. Care aparține călărașilor și dorobanților, privitor la călărăși și dorobanți. Cf. CADE.

3. Care aparține slujitorilor (3); privitor la slujitori; de slujitori. La 7 ianuarie 1696, domnul dă o

poruncă satelor din județul Gorj „an [sau] bisericesti, an slujitoresti“. STOICESCU, c. s. 75.

— Pl.: slujitoresti. — Și: (învechit) slugitorése, -ească adj.

— Slujitor + suf. -esc.

SLUJITORIE s. f. (Învechit) 1. Stare, condiție de soldat¹ (1); serviciu de soldat¹. *Slujitorul se bucură să-și vadă de slujitorie pre feciorul său harnic.* M. COSTIN, ap. CADE. *Pre toți i-au scos din slujitorie.* CANTEMIR, hr. 207, cf. I. GOLESCU, c. Alexandru... pentru câteva polcuri de slujitori ce i-au fost lipsit de slujitorie și-au agonisit ura despre toți. N. COSTIN, LET. I, 82/36, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

2. (Învechit, rar) Stare, condiție de călăraș sau de dorobanț. Cf. CADE.

— Pl.: slujitorii.

— Slujitor + suf. -ie.

SLUJITORIME s. f. (Cu sens colectiv) 1. (Astăzi rar) Servitorime. *Trimis-au Măria Sa... pre doamna... cu multă boierime și jupinise cu toată slujitorimea* (a. 1700). MAG. IST. II, 211/28, cf. I. GOLESCU, c. A fost tulburare și plângere în slujitorime. SADOVEANU, o. xv, 398.

2. Multime de slujitori (2); totalitatea slujitorilor. *Slujitorimea au rămas toată la Dumitrașco Vodă în oaste.* NECULCE, I. 272. *O bună parte din slujitorime lupta de asemenea călare.* XENOPOL, I. R. IV, 156, cf. CADE. ♦ S p e c. Denumire din evul mediu românesc a corpului de mercenari. În „Analesterul“ lui Constantin Brîncoveanu... toți mercenarii sînt cușriși sub numele general „slujitorime“. STOICESCU, c. s. 77. ♦ S p e c. Denumire din evul mediu românesc a corpurilor de oaste ale călărașilor și ale dorobanților. [Dorobanții] alcătuiau al doilea corp de slujitorime. STOICESCU, c. s. 116.

— Slujitor + suf. -ime.

SLUJNIC, -Ă subst. 1. S. f. și (învechit, rar) m. (Astăzi rar) Servitor (1). *Slugile și slujnicele toți deștr-acce vveri reale să ne deșertăm.* CORESI, EV. 123. *Si slujnicele vineră înainte cu feciorii și se plecără înaintea lui.* PO 114/3. *Părinții și semenșile, slugile și slujnicele depreună și toată frîmseșea acestii lumi părăsi.* VARLAAM, c. 366. *Cela ce va apuca slujnica altuia... atunci să se cearte ca un fur.* PRAV. 50. *Slujnicul sau robul fără știrea stăpînu-său nu poate fi cleric.* ap. CADE. *Veni la el o slujnică.* N. TEST. (1648), 36²/30. *Agar eghipteanca, slujnica ei.* BIBLIA (1688), 10²/3. *Ș-au fost luat o slujnică fiitoare dintre aceli fără streină.* NECULCE, I. 23, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Slujnica noastră cea bătrînă.* ȚICHINDEAL, F. 20/21, cf. LB. *Coconița de la salon învață pe slujnica sa.* HELIADE, o. II, 238, cf. I. GOLESCU, c. O tînră slujnică se afla zăcînd. DRĂGHICI, R. 26/16. *Slujnici[i] mele... i-a ieșit bubatul.* DESCR. AȘEZ. 141/4, cf. VALIAN, V., POLIZU, *Pe bătrîna ei slujnică a lăsat-o lingă ea.* NEGRUZZI S. I, 19, cf. CIHAC, II, 349. *Stăpina acestei slujnice era viespea care înălțise pe dracul.* CREANGĂ, P. 96. *Își aduce... slujnica, s-o aibă de ajutor.* CARAGIALE, o. I, 1. *Pe fosta lui nevastă o făcu slujnică.* ISPIRESCU, L. 64, cf. DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *O slujnică intră și-i dete un bilet.* ANGHEL — IOSIF, C. L. 145, cf. TDRG. *Nu s-a pomenit fată din Broșteni slujnică la oraș.* AGÎRBEANU, S. 147. *Dădui peste o slujnică nouă.* HOGAȘ, DR. I, 318. *Lăasă tot în grija slujnicei.* GÎRLEANU, N. 158. *Robotea ca o slujnică.* HERBEANU, I. 308. *Slujnica aștepta cu aerul impertinent.* IBRĂILEANU, A. 81, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cu mînețele suflecate slujnica dădea zor.* C. PETRESCU, o. P. I, 80. *Slujnica care-i purta ghiozdanul.* I. BOTEZ, B. I, 12. *Slujnica s-a uitat la unii și la alții.* COCEA, S. SI, 244. *Își luase... lingă el mai mult o slujnică decît o tovarășă.* SADOVEANU, o. XX, 287. *Văd slujnica în poartă.* DAN, U. 185, cf. SCRIBAN, D. *O slujnică des-*

cultă se ivi în odaie. PAS, L. I, 21. *O mulțime de frgoveși... amestecați cu slujnice.* TUDORAN, P. 16, cf. DL. *Mi-s slujnica lor, nimic alta.* T. POPOVICI, SE. 47, cf. DM, MIHĂILĂ, I. 137. *Dîntre fete, două erau slujnice la București.* LĂNCRĂNAN, C. I, 14, cf. M. D., ENC. *Cîțiva gloși, un slujnic.* în SCL 1974, 611, cf. DEX. *Luătoarea laptelui Mi-e slujnica dracului.* FOLC. ÔLT. — MUNT. II, 92, cf. ALR SN VI h 1 754, ALRM SN II h 720.

2. S. f. C o m p u s: (Ornit.; Transilv. și prin Maram.) slujnica-cucului = codobatură (*Moțacilla alba*). Cf. BĂCESCU, PAS. 156, ALR I 1 042/61, 6 217/310.

3. S. m. (Regional) Piuar (2) (Frățești — Giurgiu). Cf. ALR I 1 729/940.

— Pl.: slujnici, -ce. — Și: (regional) selujnică, zlujnică s. f.

— Din v. sl. служьничка.

SLUJNICĂR s. m. (Familiar) Bărbat care se lasă întreținut de slujnice, amant al slujnicelor. *Nenorocirile unui slujnicar* [Titlu]. FILIMON, o. I, 299, cf. RESMERIȚĂ, D. *De mic stricat pînă la măduvă, giolar, rișcar, slujnicar.* M. I. CARAGIALE, c. 15, cf. CADE. *Boccegii și popi și slujnicari... venind, ducîndu-se, înloreîndu-se, ghiontîndu-se și călcîndu-se.* C. PETRESCU, A. R. 8, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: slujnicari.

— Slujnică + suf. -ar.

SLUJNICEĂ s. f. (Regional) Slujnicuță. Cf. DL, DM. *O fată selecuță Ce-i la curte slujnicuță, Slujnicea la curtea.* BÎRLEA, L. P. M. I, 51.

— Pl.: slujnicele.

— Slujnică + suf. -ea.

SLUJNICUȚĂ s. f. Diminutiv al lui slujnică (v. slujnic 1), slujnică tînră; (regional) slujnicea. Cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Luase de câteva zile o slujnicuță.* CARAGIALE, o. I, 1, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se răsuci în călcîcie ca o slujnicuță.* C. PETRESCU, I. I, 106. *Fusese amantul tuturor slujnicuțelor.* BRĂESCU, o. A. I, 4. *Din deschizătura ușii îl cerceta o slujnicuță încapățînată.* GALAN, B. I, 53, cf. DL, DM, DEX. *M-ai dat, maică, slujnicuță, Slujnicuță la străină.* BIBICESCU, P. P. 113. *Nu te-ai băga slujnicuță la mine?* MERA, L. B. 230. *Că-s lacrimi de la o fată... Ce-i la curte slujnicuță.* BÎRLEA, L. P. M. I, 51.

— Pl.: slujnicușe.

— Slujnică + suf. -uță.

SLUT, -Ă adj. (Despre oameni sau despre părți ale corpului lor, mai ales despre față) 1. Care are (din naștere sau ca urmare a unui accident, a unei boli etc.) un aspect fizic dezagreabil, respingător etc.: prin anomalii, neregularități, deformări etc.; deformat, desfigurat, diform, monstruos, mutilat, pocit² (1), schilod (1), schilodit, schimonosit (1), strîmb, strîmbat, (rar) slujit² (2), stropșit, (popular și familiar) bocciu, scăltîmb, scăltîmbăiat, (regional) balcz, șont² (1), șontit (2), șui⁷ (1). V. i n f i r m. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *A lovit pe Erotocrit în ochi, wrînd slut a-l lăsa.* PANN, E. II, 86/22. *Toate femeile însărcinate atunci tot la copii slujî făcea.* ARISTIA, PLUT. 277/14, cf. POLIZU. *Monștru cumplit, cu fața ca suțetu-i de slută.* ALĂESANDRI, POEZII, 300, cf. CIHAC, II, 350. *Ah! fața mea cea slută gonește-örice privire!* BOLINTINEANU, o. 207, cf. LM. *Feciorul de boier slut, cîort și plin de sînge.* ISPIRESCU, L. 252, cf. DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mă dădeam în vînt după poveștile cu... habe slute ca muma-pădurii.* COCEA, S. I, 181. *Slut, măreunt, spetit de munci.* VOICULESCU, POEZII, I, 190, cf. SCRIBAN, D. *S-ajungi la cap de pod Cerșetor slut și nărod.* PARASCHIVESCU, C. T. 69, cf. DL. *Bătrînul cu figura de ginditor slut și sleit.* LABIȘ, P.

426, cf. DM. *La gheboasa, șchioapă, slută Peștorii vin o sută.* VULPESCU, P. 131, cf. M. D. ENC., DEX. *Are popa patru fete, Una-i mută, una-i slută.* BÎRLEA, L. P. M. II, 281, cf. ALR II/I h 115/272, ALRM II/I h 127/219. *Să nu rizi de oameni slufi, De orbi, de șchiopi.* ZANNE, P. II, 691. ◇ Fig. *Ah! cine ți-au dat gînduri așa slute.* BUDAI-DELEANU, T. V. 103. *Dar nu-s eu vinoval de vetea slută.* GORUN, F. 129. *Ținea... de surparea slutelor năravuri.* C. PETRESCU, A. R. 86. *Surtul strîmb și scurt și slut.* VULPESCU, P. 77. ◇ Expr. (Regional) *A se uita slut = a încrunța sprincenele.* Cf. ALR II/I h 10/228. ◇ (Substantivat) *Dezlegat de vina furtisagului iaste mutul sau slutul.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 79^v/2. *Nu rămii eu singură cu această slută.* GORJAN, H. IV, 176/10. *Slutul se dete pe lîngă fată.* ISPIRESCU, L. 47. *Trebuie să recunosc că slutul, chiorul... are patos.* SADOVEANU, O. XVIII, 589. *Manea slutul și uritul.* BALADE, II, 255. *Era un mărunțel istovit... după care nici măcar o slută nu s-ar fi omorît cu firea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 16/1. ◇ Expr. *A umbra de risul slutei = a se compromite. Să-mi scot capul că umblu de risul slutei.* FURTUNĂ, C. 56.

2. P. e x t. Care este foarte urit; slufit² (3), hidos, hid, pocit² (1), (învechit) grozav, grozăvatic, grozliv, (regional) balciz, picles, pogan (3). *Tot omul... are cite o fată... a să, mai slută, mai frumoasă.* FM (1846), 165^v/1. *Slavă Domnului, sint tînăr, nu sint slut.* PR. DRAM. 250. *Avea un băiat slut și pîrpălit, Cu ochii beliji (a. 1848).* GCR II, 333. *Una din acele femei ce slujesc de îndreptare naturii pentru toate slutele ce a făcut.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Femeia de care-și leagă soarta este jună, frumoasă... sau slută și depravată.* FILIMON, O. I, 97. *Fata babei era slută, leneșă... și rea la inimă.* CREANGĂ, P. 283. *Mezina din ce în ce se făcea mai slută.* CARAGIALE, O. II, 349. *Mai slut e ca iadul.* MACEDONSKI, O. I, 143. *Să rămîie slut să-i fie ciudă.* CANDREA, F. 190, cf. TDRG. *Era... ceq mai slută femeie din țîrg.* HOGAȘ, DR. II, 161, cf. RESMERIȚĂ, D. *Eleul slut și scîldat în bajocurile colegilor.* GALACTION, O. A. I, 72. *Gubernante stafidite și slute ca păcatul.* COCEA, S. II, 107. *Acea logodnică e slută și foarte milionară.* SADOVEANU, O. XV, 317. *Fetele slute... își găsesc arhitecții, medicii și profesorii de, care au nevoie.* ARGHEZI, B. 21. *Sînt slute și neisprăvite și se mîrîtă cu bărbăți buni.* CĂLINESCU, O. I, 131, cf. DL, DM. *Ținea o nevasă slută, de vorba și nu mai isprăvea.* BARBU, G. 9, cf. M. D. ENC., DEX. *Fata babei era slută, șifnoasă și rea la inimă.* POP., ap. GCR II, 348. *De la dînsa nu mă duc... Așa slut, așa urit.* TEODORESCU, P. P. 326. *Ș-am luat o toantă slută.* ȘEZ. III, 159, com. LIUBA, din STRAJA - RĂDĂUȚI, cf. TEAHA, C. N. 264. *Din drăgușii tăi cei mulți Ai rămas cu niște slufi.* FOLC. MOLD. II, 596. ◇ (Prin analogie) *În loc de pisică aveam un ciine slut și zgribulit.* BART, S. M. 104. ◇ (Substantivat) *Slutule și netrebnicule, răspunse capa.* TICHINDEAL, F. 52/14. *Un poet mare nu ne-ao dedit oare cum că frumosul îi slutul.* FN (1846), 171^v/32. *Cu sluta în vatră casa ajunge să fie cu ușa prin pod.* ISPIRESCU, L. 291. *Doar nu era să umblu după slutele sașelor.* REBREANU, R. I, 278. *Sluta cea de Varvara vrea să mă vadă pe năsalie.* SADOVEANU, O. VII, 298. *Sergentul... aruncă în burta slutului cite un pumn solid.* ARGHEZI, B. 29. *A dus la îndeplinire poruncile slutului.* C. PETRESCU, A. R. 119. *Ce cîștigau, în buzunarele slutului se scurgea.* BARBU, G. 209. *Și acum m-o lăsat Pentru sluta cea din sat.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 253. *Săracile sutele, Cum mîrîtă slutele.* MARIAN, NÚ. 37. *Și m-am bucurat la oi Ș-am adus sluta la noi.* FOLC. MOLD. I, 47. *Zestrea îmi șade în tărăd Și cu cu sluta pe vatră.* ZANNE, P. IV, 692. ◇ (Adverbial) *Să-și deschidă gura și ochii slut.* CARTE TREB. I, 222/20. *Dar compania merge slut.* ASACHI, F. 33/9. *Ce ai păfit, amice dragă, de te uii așa de slut.* ap. DDRF. ◇ (Prin largirea sensului) *Tarna goală, iarna slută.* ALECSANDRI, POEZII, 363. *Venea... și pe cea mai slută vreme.* CONTEMPORANUL, IV, 828. *Mocirla neagră doarme pe cîmpul gol și slut.* AL. PHILIPPIDE, S. 65. *Pantofii cumpărați de la dugheana locală erau*

greoi, slufi și prietenosi. TEODOREANU, M. III, 315. *Curțile închise se învecinesc monotone: case slute, acoperite cu țigla cenușie.* ARGHEZI, S. XVII, 30. *Nu vedea bolta gangului afumat, cu slute crăpături și pecingini.* C. PETRESCU, A. R. 25. *Era o noapte slută, aproape de Crăciun.* BARBU, G. 344.

— Pl.: slufi, -te.

— Din ucr. слутий.

SLUTEĂLĂ s. f. (Învechit, rar) Sluțenie (1). Cf. POLIZU.

— Pl.: sluteli.

— Slut + suf. -eală.

SLUTÉNE s. f. v. sluțenie.

SLUTÍ vb. IV v. slufi.

SLUTICÉL, -ÉA, -ÍCĂ adj. (Rare; despre oameni) Diminutiv al lui slut (2); cam slut (2); (popular) slufior, grozăvior, (popular și familiar) slufioșor. *Pașa prezida un dejun de fete... unele frumoase, alte sluticele.* TEODOREANU, M. III, 70.

— Pl.: sluticeii, -cele.

— Slut + suf. -icel.

SLUTICIÚNE s. f. (Învechit) Sluțenie (2). Cf. ANON. CAR. *Inima... este plină de scîrbă pentru sluticiunea ta.* GORJAN, H. IV, 189/32.

— Pl.: sluticiuni.

— Slut + suf. -iciune.

SLUTÍRE s. f. v. slufire.

SLUTIȘÓR, -OÁRĂ adj. (Popular și familiar) Diminutiv al lui slut (2); cam slut (2); (rar) sluticel, (popular) slufior, grozăvior. *Dar mai sint din surioare Vreo trei-patru slufioare.* DRĂGHICI, R. II, 21/16. *Galeria era ticsită de dame... frumoșele și mai slufioare.* NEGRUZZI, S. I, 36, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, DL, DM, DEX.

— Pl.: slufioșori, -oare.

— Slut + suf. -ioșor.

SLUTÍI, -Ă adj. v. slufit².

SLUȚENIE s. f. 1. Faptul de a fi slut (1); caracterul a ceea ce este slut; ceea ce face ca cineva să fie slut; diformitate, schilodenie (1), (rar) schilodeală, (învechit) slufie (1). Cf. BĂRCIANU, V., TDRG, DL, DM, DEX. ◆ (Concretizat) *Ființă slută (1); monstru (1), pocitanie (1), pocitură (2), schimonositură (1), slufitură (1), (popular) potcă (3), stropșitură, (învechit, rar) slufire (2), (regional) snăhoadă (1), zna-menie.* Cf. BĂRCIANU, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Sluțenia de neom se topea de dragostea fetei.* ISPIRESCU, L. 47.

2. Faptul de a fi slut (2); caracterul a ceea ce este slut; ceea ce face ca cineva să fie slut; hidoșenie, poceală (1), schilodenie (1), uriciune, uritenie, (rar) schilodeală, (popular) hizenie, (învechit) grozăvenie, slufie (2), sluticiune. *Bietul Urdilă, care avea conștiință despre slufenia lui, le suferea pe toate.* GANE, ap. CADE. *Nu i-a mai luat seama la poceala trupului și la slufenia chipului.* CARAGIALE, O. II, 355, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Nu le putuse ierta niciodată... slufenia, bătrînețea și parfumurile.* HOGAȘ, DR. II, 73, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Slutenii și hizenii în gură la tine.* ap. CADE. *Nu mi-era destulă slufenia.* GALACTION, O. A. II, 365, cf. ȘCRIBAN, D., DL, DM. *Culoarea pielii, brună, îi accentua slufenia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 30, 28/2, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ (Concretizat) *Ființă slută (2); hidoșenie, monstru (1), pocitanie*

(1), pocitură¹ (2), schimonositoră (1), slujitură (2), uriciune, urîtenie, (rar) schilodenie (2), (popular) hîzenie, potcă¹ (3). *La prîvelîștea unor așa slufenii, nu mai lasă din ele.* MACEDONSKI, O. III, 103, cf. TDRG, SCRIBAN, D. *O fată slută căuta o slufenie de asemeni.* TUDORAN, O. 286, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Voi lua o slufenie avută și nu voi pulea căta la dînsa.* MARIAN, NU. 31. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *A tras deci de o slufenie de maimușă ce sta în vîrfurile unui par.* GANE, ap. CADE.

— Pl.: slufenii. — Și: (popular) slutenie s. f.

— Sluți + suf. -enie.

SLUȚI vb. IV. 1. *Tranz. și refl.* (Învechit și popular; subiectul ori complementul indică ființe, mai ales oameni, sau părți ale corpului lor) A (se) mutila. *Îi va tăia nasul sau îi va scoate ochii sau într-alt chip îl va slufi.* PRAV. 307. *Au poroncit Irimia Vodă de l-au slufit de nas.* N. COSTIN, L. 587. *Citu-i fu de greață Cînd slufita-ș vîzu buca frumoasă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 149, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Să n-ajung să mă slufesc, Să pierz brun ochiu ori vreo mină și să mă ticăloșesc.* PANN, ap. CADE, cf. POLIZU, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CANDREA, F. 149, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Mă vor prinde hoții și mă vor sluti.* RETEGANUL, P. V, 7. *Ca să mă slufească, Să mă otrăvească.* PĂSCULESCU, L. P. 289. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Țăranul... numai cu fieru-n mină Incepu să slufească pădurea.* ALEXANDRESCU, O. I; 196. *Moșu-n vie d-ajungea Se punea, mare, punea Toată via de slufeța, Tăia vișa Din mlădiță, O tăia De la tulpină Ș-o seca la rădăcină.* TEODORESCU, P. P. 618.

2. *Tranz. și refl. P. ext.* (Subiectul sau complementul indică oameni sau părți ale corpului lor) A (se) schimba în rău, făcînd să capete sau căpătînd aspect fizic, formă, natură etc. dezagreabile, dezgustătoare etc. datorită unor anomalii, unor neregularități, unor deformări etc.; a (se) deforma, a (se) desfigura, a (se) mutila, a (se) poci¹ (1), a (se) schilodi (1), a (se) schimonosi (1), a (se) strîmba, a (se) suci, (popular și familiar) a (se) scîlîmbăia, a (se) șonți¹ (2). *Face cocoașa cu care se slufește și se schimonosește toată forma trupului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 432/1, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. *Tranz. și refl. P. ext.* A (se) urîți foarte tare; a (se) poci¹ (1), (popular) a (se) hîzi, (învechit) a (se) grozâvi, (regional) a (se) opăci¹ (5), a (se) picliși (1), a (se) șonți¹ (3). Cf. LM. *A poroncit unuia dintre școlari să ne tundă. Cînd am auzit noi una ca asta, am început... a ne ruga... să nu ne slufească.* CREANGĂ, O. 193, cf. DDRF. *Truda... nu-l crispase și slufise.* IORGA, P. A. II, '89, cf. TDRG. *Pentru ce să slufească o femeie...?* AGÂRBICEANU, S. 494, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Chipuri hide pe care spaima le slufește mai mult.* TUDORAN, P. 285, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Boala sfrînjiei slufește și stinge toată frumusețea vieții.* PISCUPESCU, O. 42/21.

4. *Refl.* (Învechit și popular; despre oameni) A se schimonosi (2). *Uită-te, privește... cum se strîmbă, se slufește.* DRĂGHICI, R. II, 21/9. *Pe cînd se slufeau ele cum vă spun, numai iaca și tatăl copilului intră pe ușă.* CREANGĂ, O. 155. *Îmi zicea că nu mă prinde cînd mă slufesc.* GANE, N. II, 93, cf. CADE. *Țiganii... se slufeau la mine.* GALACTION, O. A. II, 273. *I se părea caraghios ca un bărbat să se slufească cu asemenea ciudățenii.* V. ROM. martie 1954, 10, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Rare) A se uita urît și cu minie la cineva. *Cum o să știe el răbda, cînd l-or lua cu răul, cînd s-or răsti și s-or slufi la dînsul.* VLAHUȚĂ, ap. CADE.

— Prez. ind.: slufesc. — Și: (regional) sluti vb. IV.

— V. sluf.

SLUȚIE s. f. (Învechit) 1. Slufenie (1). *Pentru slufia a mulți ce făcuse, au trimis pe sluga sa... de au tăiat capul Tomșii și lui Moșoc vornicul.* SIMION, DASC. LET. 299, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

2. Slufenie (2). Cf. DL, DM, DEX. ◇ Fig. *I-aș dezveli naravul în toată a lui slufie.* NEGRUZZI, S. II, 264.

— Pl.: slufii.

— Slut + suf. -ie.

SLUȚIȚOR, -OĂRĂ adj. (Popular) Diminutiv al lui sluti (2); cam slut (2); (rar) sluticel, (popular) grozâvior, (popular și familiar) slutișor. (Substantivat) *Însoară-te dumneata, Să vad pe cine-i lua?... De-i lua o slutișoară Deie Dumnezeu să moară Să-i mănînc din colivioară.* ALECSANDRI, P. P. 329.

— Pl.: slufiori, -oare.

— Sluți + suf. -ior.

SLUȚIRE s. f. Acțiunea de a (se) slufi și rezultatul ei.

1. Mutilare. Cf. sluti (1). *Au alergat la domn cu rugămintele de l-au ertat de acea slufire.* N. COSTIN, LET. II, 92/30, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Prin a mea slufire lu miști și viețuiești.* BOLINTINEANU, O. 208, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Previne împotriva porților și modalității care duc la slufirea vieții.* T mai 1964, 65.

2. *P. ext.* Schimbare în rău, căpătînd aspect fizic, formă, natură etc. dezagreabile, dezgustătoare etc. datorită unor anomalii, unor neregularități etc.; deformare, desfigurare, mutilare, pocire, pocitură¹ (1), schimonosire (1), schilodire (1), strîmbare, sucire, (rar) schilodeală, slutiș¹ (2), (popular și familiar) scîlîmbăială, scîlîmbăire, scîlîmbăitură. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Învechit, rar) Slufenie (1). *Se și nasc multe stripituri, slutiri și pocituri.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 62/20.

3. *P. ext.* Urîțire extremă, pocire, pocitură¹ (1), urîțenie, (rar) slutiș¹ (2), (popular) hîzenie, (învechit) grozâvire. Cf. sluti (3). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: slufiri. — Și: (învechit) slutire s. f.

— V. slufi.

SLUȚIT¹ s. n. Faptul de a (se) slufi.

1. (Învechit) Mutilare. Cf. M. D. ENC.

2. *P. ext.* (Rare) Slufire (2). Cf. sluti (2). Cf. M. D. ENC.

3. *P. ext.* (Rare) Slufire (3). Cf. sluti (3). Cf. M. D. ENC.

— V. slufi.

SLUȚIT², -Ă adj. (Despre oameni sau despre părți ale corpului lor) 1. (Învechit) Mutilat. Cf. sluti (1). Cf. I. GOLESCU, C., BUDAI-DELEANU, LEX. *Numărul bărbatilor infirmi sau slufiți este foarte mic.* ARISTIA, PLUT. LXX/30. *Slufiți și șchiop se mișcă abia.* NEGRUZZI, S. II, 243, cf. DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu știe cîi a fost de slufiță.* CAMIL PETRESCU, U. N. 425, cf. DL, DM, DEX.

2. *P. ext.* (Rare) Slut (1). Cf. sluti (2). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX. *Dînd chipului slufiț, față zeiască.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 7/3, cf. DEX. *De limbă mușit, De față slufiț.* GRAIUL, I. 300. ◇ (Substantivat) *Care fată frumoasă ar vrea vreodată să iubească pe niște bătrîni și slufiți ca noi?* GORJAN, H. IV, 187/4.

3. *P. ext.* Care este foarte urît; slut (2), hidos, hid, pocit² (1), urîțit; (învechit) grozav, grozâvatic, grozliv, (regional) balciz, picleş, pogan (3). Cf. sluti (3). Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM.

— Pl.: *sluțiți, -te*. — Și: (invechit) *sluțit, -ă* adj.
— V. *sluți*.

SLUȚITURĂ s. f. 1. Ființă slută (1); monstru (1), pocitanie (1), pocitură (2), schimonositură (1), sluțenie (1), (popular) potcă (3); stropșitură, (regional) uăhoadă (1), znamenie. Cf. LM, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. P. ext. Ființă slută (2); hidoșenie, monstru (1), pocitanie (1), pocitură (2), sluțenie (2), uriciune, urîțenie, (rar) schilodenie (2), (popular) hizenie, potcă (3). Cf. I. GOLESCU, C., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. Nu vreau boi de arătură și să iau vreo sluțitură. POP., ap. TDRG.

— Pl.: *sluțituri*.
— Sluți + suf. *-tură*.

SMAC interj. v. *smic*.

SMĂGĂ s. f. v. *snagă*.

SMALT s. m. v. *smalț*.

SMALTĂT, -Ă adj. v. *smălțat*.

SMALTÎNĂ s. f. Minerul natural de cobalt, cu conținut de nichel și fier, de culoare albă sau cenușie cu irizații, casant și care cristalizează în sistemul cubic. Cf. CADE, CANTUNIANI, L. M. 115, LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *smaltine*.

SMALȚ s. n. 1. Masă sticloasă obținută prin topire sau sinterizare, conținând oxizi (în special de siliciu și bariu), care se aplică pe suprafața obiectelor metalice sau ceramice pentru a le proteja de oxidare, pentru a le face impermeabile sau pentru a le decora, glazură, (regional) călai, maz, mazlu, mortasincă; p. ext. obiect smălțuit; email. Cruce ferecată cu aur, cu smalț, cu rubinuri fețele (a. 1681). ap. HEM 2129. Măsura căldurii focului la vărsarea jmalțului este. CANTEMIR, I. I. II, 32, cf. ANON. CAR. Făcu sicrin de argint curat și poleit cu aur și-l înfrumuseză cu mărgăritar frumos și cu alte pietri scumpe și cu smalț (sfârșitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 255. Cruce de chiparos ferecată cu argint poleit și zimț (a. 1777). IORGA, S. D. XIII, 96. Să aducem oarecva marfă... adicăte... fir de fier, pușinel șmalț și alte ce vom socoti că să ne fie spre folos (a. 1803). id. ib. XII, 147, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. O ardere de lingurea și de piept pe care o îndulcesc circumarii cu smanțul plumbului, ce este otrăvitor. EPISCUPESCU, PRACTICA, 32/10. Poartă îngrijirea sănătății satelor... a pînii crude... a vinului dres cu smanț, ce este otrăvitor. id. ib. XLIX/16. Lotăria ce se făcuse pentru o tabăcheră de aur cu zmalț și cu diamanturi pe dasupra. CR (1836), 80⁴/42. Două gaițe, din care una vie, iar alta de argint cu smalț fabricată. ASACHI, S. L. II, 86, cf. VALIAN, V. Ca să facă vinurile dulci, unii din vinzătorii au îndrăsnit a amesteca smalț de plumb. BREZOIANU, A. 609/2, cf. ISER, 197, STAMATI, D., POLIZU. Osebit de acestea se mai văd toaleta împărătesei Amaliei de smalț și aceea de pietre azure (lapistazuli) cu vine de aur. FILIMON, O. II, 149, cf. DDRF, BĂRCIANU, V., ALEXI, W. Firidele poartă la tingerea lor discuri de smalț, verzi, galbene, castanii chiar, care înfățișează chipuri de dobitoace fantastice. IORGA, C. I, II, 21, cf. TDRG. Prin jud. Bacău vasele se dau pe verde, adică crude fiind, cu ghileală, ... peste ghileală se dă jmalțul, zmalțul, jamațul sau mortasincă. PAMFILE—LUPESCU, CROM. 224. Două talgere... se înrudeau cu sarfurile prin formă, iar cu străchinile prin florile lor de smalț albastru. HOGAȘ, DR I, 118. Nu avem încă nici o indicație privitoare la lucrul smalțului decorativ în Dacia. PĂRVAN, G. 598, cf. RESMERIȚĂ, D. Cavaleri-călugări... purtând cu față pe piept crucea de smalț alb. M. I. CARAGIALE, C. 52, cf. CADE. Bea vin grecesc în ulcele cu smalț. G. M.

ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 38. Iată că printre altele descoperă doamna noastră un inel cu smalț de verde fraged. TEODOREANU, M. U. 147, cf. SCRIBAN, D. Amfore de lut, sonore, încercate de cumpărători cu o bătaie a degetului în pereții cu smalțuri. ARGHEZI, B. 103. Piatra brută, smalțurile, chenarele ferestrelor, bifore se îmbină într-o armonie dulce. CĂLINESCU, C. O. 250. Pentru porțelanuri, emailuri, numil și smalț, e format dintr-un amestec înlim de roci feldspalice cuarfoase, cu cuarț și cu mici cantități de cretă. LTR² VII, 213, cf. DL, DM. Un hanger cu miner de smalț albastru. IST. LIT. ROM. II, 170, cf. M. D. ENC., DEX. Smalțurile și emailurile se colorează cu diferiți oxizi. DC, cf. ALRM SN II h 851. ♦ (Ca termen de comparație) De cite ori mina va atinge pe dînsul să-l mîngie, mina aceea vestejaște cele mai frumoase ale lui colere și toată strălucirea ca smaltul cel delicat al aripilor se scutură; piere. CR (1833), 123²/42. Fac una din cele mai frumoase podoabe, prin florile lor lucitoare ca un smalt frumos. BREZOIANU, A. 445/7. Pe toate aceste turnuri au început a scînteia, ca smalțuri de lazur și de smarand... ornamentele. ODOBESCU, S. II, 503. Ochii albaștri ca un smalț șters. CAMIL PETRESCU, P. 240. ♦ (Prin analogie) Acest dobitoc era în crăpătura unei pietre numite gres, a căreia părăși era îmbrăcați de o cristalizație (felii de smalt) de cuarț. AR (1835), 68¹/56. ♦ Fig. Împilat în desfrîngere, beat de liboul amar, Peste jmalțul de verdeață lingă și potre firești... Aștepta în liniștire ca să vie cînd vă vrea Moartea. POGOR. HENR. 11/4. Bășciulele de roșu... Cîmpului dau zmalțuri nouă. I. VĂCĂRESCUL, P. 18/15. O femeie schimbată-n cavaler Cu ochii dulci ca smalțul seninului eter. BOLINTINEANU, O. 53. Trupu-i fin se clatină, Juvaer de smalț și aur. TOPÎRCEANU, E. 51. Pe apă, lumina tremura de-a curmeziș un fluviu de smalț topit. C. PETRESCU, I. I, 80. Deodată prindeau să se aștile nenumărate și minuscule aeroplane de smalț albastru. SADOVEANU, O. XIX, 436. Smalțul unei flori. OPRESCU, S. 229. Profilul de smalț măsliniu, ce servea de sprijin greului coif de păr, umplu pe Jim de mirare. CĂLINESCU, O. I, 13. Ochii și-i rotea, de smalț, Către mirele înalt. PARASCHIVESCU, C. 7. 38. Un viaduct cu grație și aruncă Deasupra ripei arcul alb, de smalț. LABIȘ, P. 127. E toată luna. Cerul gol înalt. Umblă prin tușisuri sunete de smalț. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 119, 11/1.

2. Substanță albă, foarte dură și lucioasă, care acoperă coroana dinților, protejind dentina. [Copiii] au o neapărată trebuință d-o puternică fire în creșterea lor, pe care medișina n-o poate da unde va lipsi și mai virtos în zămistirea smanțului, în scoaterea și schimbarea dinților. EPISCUPESCU, PRACTICA, 430/28. Mîncările foarte fierbinți și beuturile reci trebuie să aibă cea mai mare influință în dinți, le roade smalțul și îi face găunoși. FM (1843), 258³/30. [Dinții calului] sînt ovali și găunoșitura le este plină cu un fel de smalt. BREZOIANU, A. 530/2. Caria dinților... începe prin stricarea smalțului. BIANU, D. S. 245, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR². Își frecă măselele prefăcînd smalțul în făină. VORNIC, P. 203, cf. DL, DM, DER. Zdrobirea unor obiecte tari în dinți (alune, nucii) favorizează spargerea smalțului dentar și apariția cariilor dentare. ABC SĂN. 131. Distrofie dentară ereditară... constînd dintr-o colorare roșie-gălbui sau cafenie a smalțului. D. MED., cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Bot.; prin Transilv.; în sintagma) Smalț de sticlă = brîncă (*Salicornia europaea*). Cf. BORZA, D. 153.

— Pl.: *smalțuri*. — Și: (invechit și regional) *șmalț, smanț, jmalț, șmalț*, (invechit) *smalt, zemălci* (ANON. CAR.), *zmalț, zimălț, zmalț*, (regional) *smant* (ALRM SN II h 851/723), *jămălț, jumălț* (ib. h. 851/53, 95, 228, 235, 272, 279, 284, 310, 349, 353, 414, 514, 531, 537, 551), *zamălț* (A III 16, 18), *zămălț* (ALRM SN II h 851/27, 36, 47, 76, 105, 282, 833, 836, 848, 872, A III 2, 3, 4, 7, 17), *zmanț* (ALRM SN II h 851/705, 723, 762, 784,

791, 886), zmaț (A II 7), zmelei (ALRM SN II h 851/141, A II 11, 12), zumălț (A I 12) s.n.

— Din ngr. σμάλτο, germ. Schmalz, it. smalto.

SMALȚĂȚ, -Ă adj. v. smălțat.

SMANȚ s.n. v. smălț.

SMANȚ s.n. v. smălț.

SMAOAICĂ s. f. v. zmeoaică.

SMARĂCIE s. f. v. smarald.

SMARĂG s.n. v. smarald.

SMARĂGD s.n. v. smarald.

SMARĂGDÎN, -Ă adj. (Livresc) Smaraldiu. Un verde jupuit de ierbi virgine Se-azăză într-un nor de parte-n cristalele cu trupuri zmarăgdine Prin care ochiul se contemplă-n moarte. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 4/1:

— Pl.: smarăgdini, -e. — Și: zmarăgdin, -ă adj.

— Din fr. smaragdîn.

SMARĂLD s.n. Varietate de beril de culoare verde, foarte transparentă, folosită ca piatră prețioasă. Patru rîndure de pietri: în rîndul dentiniu șardie, topazie și smerăgdie. p. 271/28. Împrejurul seacăului era curcubeu, în vederea să asemăna smarăgdului. N. TEST. (1648), 306^v/14. De o parte... și de altă era 2 pietri de smarand. NEAGOE, ÎNV. 23/4. Să află în mijloc de călugări ca piatra zmarăgdului. DOSOFTEI, v. s. septembrie 27^v/29. 3 inele țur cu zmarănduri (a. 1716). BUL. COM. IST. II, 210. 7. ineli... 2 cu izmarănduri (a. 1734). ib. IV, 68. 1 părechi cercei cu zmarăgduri (a. 1780). ȚERICARIUL, XI, 249. Craiul... are sub dînsul ureo trei-patru crai într-u a căruia împărăție se găsece cele mai frumoașe rubinuri, smărănduri și safire. AMFILOHIE, G. 44/17, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Inele de aur, unul cu smarand, altul cu rubin (a. 1809). URICARIUL, X, 254, cf. LB, DRLU. Pe creștetul tău pune a mușilor coroană, Plini d-aur, de rubine, smeralde. HELIADE, O. I, 359, cf. I. GOLESCU, C. Pietre scumpe; din care cea mai prețioasă este diamantul, apoi rubinul, smarăgdul, topazul. GENILIE, G. 124/5, cf. POLIZU. Șlicul... cu o floare mare de smarăgdie. NEGRUZZI, S. I, 145. Duda ca alee... câteva inele de rubin și smarand. FILIMON, O. I, 224. Elementul himic numit alumină se află curat numai în smarand. I. IONESCU, B. C. 413/31. Cine e nerod să ardă în cărbuni smarandul rar? Și-a lui vecinică lucire s-o strivească în zadar? EMINESCU, O. I, 83, cf. DDRF, ȘĂINEANU², BĂRCIANU, ALEXI, W., TRG. Zenitul deasupra noastră e ca un ochi enorm de smarald. AGÎRBICEANU, A. 231. Ai fi zis că ai înaintea ochilor o salbă de mărgăritare pe o tavă de smarald. HOGAȘ, DR. I, 32, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. Alt soi de piatră scumpă, afară de smarande. M. I. CARAGIALE, C. 77. Porniră cele trei corăbii, purtînd în pînțele lor Grămezi de aur, Chihlimbare, Smaralde verzi. MINULESCU, VERS. 48. A văzut cu uimire atîrînd un smarand enorm cit un ou de lebădă. SĂDOVEANU, O. X, 294, cf. SCRIBAN, D. Trei rînduri de smaralde... Rotunde, deopotrivă, jur împrejur răsar. ARGHEZI, VERS. 74. Se alînțiau în cuția mea așchii de smarald, tîndări de opal! BLAGA, H. 59, cf. RALEA, S. T. I, 31. Mitropolitul... pune mîna pe crîja cu capetele de cîine, din aur bătut cu rubine și smaralde. CAMIL PETRESCU, O. II, 431. Părea o bijuterie încrustată cu enorme smarăgdie. BOGZA, A. I, 332. Toate au puritatea cerului și-a mării, care... înfățișează aici tot ce poate avea mai pur safirul și smaraldul. TUDORAN, P. 212, cf. LTR², DL, DM, DER. Acolo smaraldul este ca antidot al furtunilor. CONTEMP. 1969, nr. 1 200, 3/6, cf. DN², M. D. ENC., DEX. Iancu singur s-a-mpușcat Cu pistol de dia-

mant Și cu pietre de smarand. MAT. FOLK. 393. ♦ (Ca termen de comparație, cu aluzie la culoarea, strălucirea etc. pietrei prețioase) Papașalii cei verzi ca smarăgdul să pogora din lanțierii megieșii. BUZNEA, P. V. 57/20. Un costum de catifea verde ca smarandul. CARAGIALE, O. I, 19, cf. ANGHEL, PR. 24. Avea... frunzele verzi ca smaraldul. GÎRLEANU, L. 123. Grădina de zarzavali se întindea verde ca smarandul. COCEA, S. II, 23. Domnia sa are un șilou verde ca smaraldul. CĂLINESCU, C. O. 90. Îi străluciau ochii verzi în lumina trandafirilor, ca două smarăgdie mari. VORNIC, P. 146. Frunzele prunilor luceau ca smaraldul. T. POPOVICI, S. 155. ♦ F i g. Oșopirlă de smarald Cată jîntă, lung la mine, părăsind nisipul cald. ALECSANDRI, POEZII, 187. Mă rătăcisem printre acești arbori de argint care, înununași cu ramuri de smarald, își pierd picioarele într-un tapet de iarbă. BOLINTINEANU, O. 321. Crăiasa în purpur și-n smarald S-ascunde. COȘBUC, P. I, 66. Peste întinderea cîmpului unduia smaraldul grîului nou. SANDU-ALDEA, U. P. 196. Rațe cu capete de smarald măcăiesc. ANGHEL—IOSIF, C. L. 172. Și-n tacimile-i de smarald Mă scald. AL. PHILIPPIDE, A. 38. În silueta ei, înscrisă în smaraldul cerului, proeminează o biserică. GALACTION, O. A. II, 384. Dantela aurii boreale De purpură, de aur și smarald. TOPÎRCEANU, P. O. 131. Fire mici de iarbă împungeau cu smarăgd culoarea de abanos a pămîntului. VLASIU, A. P. 454. Iată grădini de argint. Iată poduri de smarald. SĂDOVEANU, O. XX, 86. Visul nelămurit al acelei nopți, cu pădurea de smarald și de aur. VINEA, L. I, 49. Drumul de fier ajungea pe malul Cornului de Aur, cu ape de smarald. TUDORAN, P. 53. Trei lebede albe... Cu capul De diamant Și cu ochiul De smarand. TEODORESCU, P. P. 421. ♦ (Prin lărgirea sensului) Culoarea veșnic alta a mării, de la violet la rubiniu și smarald... dulceața și transparența aerului au molesit acest aprig popor de militari. RALEA, S. T. I, 300.

— Pl.: smaralde și (învechit) smaralduri. — Și: smarăgd, smarănd, zmarăgd, zmarăld (CADE), zmarănd (id. ib.), (învechit) smarăg (CONV. LIT. XXIII, 1 069), smărănd s.n., smarădie (p. 311/20), smarăndă (VALIAN, V), smerăgdie s.f., smerăld, smerănd (AMFILOHIE, G. 152/12), zmarăgd, zmarănd, izmarănd s.n.

— Din ngr. σμάραγδος, it. smeraldo.

SMARĂLDÎU, -E adj. Care are culoarea smaraldului, ca smaraldul; (livresc) smarăgdin. La picioare-mi o cîmpie Smaraldie Sărutată de zefiri. F (1873), 182. Înăbușită fierbe cerneala-n călimară, Mieroasă, zmarăgdie, suc de cicută-amară. CĂLINESCU, L. L. 67.

— Pl.: smaraldii. — Și.: smărăldîu, -ie (CADE) zmarăgdîu, -ie adj.

— Smarald + suf. -iu.

SMARĂND s. n. v. smarald.

SMARĂNDĂ s. f. v. smarald.

SMARANZ subst. (Regional) Plantă nedefinită mai îndeaproape (Satu Nou—Medgidia). Cf. H XIV 436.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

SMARID s. m. Pește marin migrator, cu corpul alungit, ușor turtit lateral, de culoare brună-cenușie, lung pînă la 20 cm, cu botul ascuțit și gura largă (Smaris smarid). Felurimea și mulțimea peștelui este nesocotită, din care: sardele... scrumbii, zmaridii. GOLESCU, I. 81, cf. LTR², AP 61, 138, DEX.

— Pl.: smarizi. — Și.: (rar) smaride (ANTIPA, P. 274) s.m., zmaridie s. f.

— Din ngr. σμαρίδς.

SMARIDE s.m. v. smarid.

SMĂCEĂ s. f. v. smicea.

SMĂCÍ vb. IV v. smucí.

SMĂCINĂ vb. I. (Învechit) 1. Tranz. și refl. A (se) fărîmița; p. ext. a (se) zdrobi. I să zmăcina carnea... și cădea bucăți de pre trupul sfinții sale. DOSOFTEI, v. s. octombrie 70^r/14, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Un zgomot s-auzi... la înfîlnirea celor două litve smăcinate una de alta. CARAGIALE, o. I, 58. Vaca, sfărîind turbată de chinul rânii și de ciupiturile muștelor care se strinseseră pe carnea ei vie, smăcina iarba și pămîntul cu coarneau. id. ib. II, 310, cf. BĂRCIANU, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., IORDAN, STIL. 216. ◊ (Prin exagerare) Munții se cutremurau, Păduri mari se smăcinau. Livezi verzi se scuturau. CONV. LIT. XIV, 153. ◊ Fig. (Refl. recipr.) Acolo este anarhie, trec toate în abuz, de se smăcină unele de altele. EPISCUPESCU, PRACTICA, XXIX/19. (Refl. pas.) Multe comune... aveau venituri comunale și bisericești cu miile de fl[orini], dară toate acelea se smăcinau și dispăreau fără nici o urmă. BARIȚIU, P. A. I, 554.

2. Tranz. (Complementul indică ființe sau părți ale corpului lor) A tortura¹. Cu aceastea zmăcina și munciă diavolul trupurile oamenilor. VARLAAM, c. 204. Cu postul și privegherea trupul zmăcinînd. DOSOFTEI, v. s. octombrie 65^r/19, cf. BUDAI-DELEANU, LEX, VALIAN, v., POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, w., TDRG. ◊ Fig. (Refl.) Să scăpăm de închisori și să nu ne mai zmăcinăm prin judecăți (a. 1832). DOC. EC. 519.

3. Tranz. Fig. A agita; a tulbura (3). [Pravila nerespectîndu-se] dezvășă norodul de credință și supunerea lui, îl zmăcină și îl răzvrătește. PISCUPESCU, o. 40/7. Nici pe departe nu erau așa violenți în aplicarea măsurilor destinate a smăcina și a nimici conștiința națională a popoarelor de alte limbi. BARIȚIU, P. A. III, 67, cf. POLIZU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. ◊ (Complementul indică funcții ale organismului) A de-regla. Sîngele... cel tușit și otrăvit este rătăcit prin tot trupul și se depune cînd pe o parte cînd pe alta și smăcină orînduiala lucrării tuturor organelor. EPISCUPESCU, PRACTICA, 379/29, cf. VALIAN, v.

— Prez. ind.: smăcin, pers. 6 și smăcin. — Și: zmăcină vb. I.

— Pref. s- + măcina.

SMĂCINĂRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (se) smăcina și rezultatul ei.

1. Fărîmițare; p. ext. zdrobire; (învechit și regional) smăcinătură. Cf. smăcina (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, w., DHLR I, 226, CADE. ◊ Fig. Întru atîta zmăcinare și măcinare, ce păgăneștile porunci fac (a. 1680). BV I, 235. Această smăcinare și sleire a zăcămintelor de putere din noi. CIAUȘANU, R. SCUT. 63.

2. Tortură (1). Cf. smăcina (2). Zmăcinarea trupului ca să i să izbvească sufletul. VARLAAM, c. 176. Dași-l pre unul ca acela Satanei de zmăcinare trupului ca să să spăsască s[ufletul]. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 185^v/22. ◊ Fig. La ce-i foloseau acum atîția ani de trudă și de smăcinare pe băncile școlii? VLAHUȚĂ, n. 90.

3. Agitație; tulburare (3). Cf. smăcina (3). Colonile romane... au împărțit mai adesea atît mărimile cît și smăcinările imperiului. ODOBESCU, o. I, 219, cf. CADE. ◊ Fig. Zbucium sufletesc. Tremura inima-nr-însa de deseze zmăcinări Ce-i vinea de păreri bine și de triste cugetări. PANN, E. I, 114/5. Ei bine? ... zisei... cercînd să surză ca să-mi ascunz smăcinarea. BARONZI, m. 428/2. A fost o smăcinare a sufletului dulce și dureroasă. CARAGIALE, o. I, 26, cf. DDRF. Numai el trebuie să știe silințele, iluziile, smăcinările. GALACTION, o. A. I, 133.

— Pl.: smăcinări. — Și: zmăcinare s. f.

— V. smăcina.

SMĂCINĂT, -Ă adj. (Învechit) 1. Fărîmițat; zdrobit; p. ext. ruinat (1). Cf. smăcina (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Această sfință biserică cu totul zmăcinată și pornită spre cădere din pricina groaznicului cutremur (a. 1827). IOHGA, s. D. XV, 127, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ◊ (Rar; despre dantură) Căriaș. SCRIBAN, D.

2. Fig. Agitat; tulburat² (3); p. ext. zbuciumat. Cf. smăcina (3). Doamna mună ajunsă acolo furînd în sufletu-i zmăcinat o îngrijată presimțire. ODOBESCU, s. I, 170. Stăm îngroziți în fața ațelui zbucium. E un suflet de om smăcinat pînă în fundul fundului. CARAGIALE, o. III, 191, cf. DDRF. Izbucnește-nr-un plîns zmăcinat. SĂM. II, 198, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Agripina suia din greu, cu pieptul tot atît de smăcinat ca și șuvoiul de alături. GALACTION, o. A. II, 103, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: smăcinați, -te. — Și: zmăcinat, -ă adj.

— V. smăcina.

SMĂCINĂTŪRĂ s. f. (Învechit și regional) Smăcinare (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, DDRF, ALEXI, w., CADE. ◊ (Concretizat) Ceea ce este fărîmițat, ceea ce este smăcinat (1). S-a-necat în sadină, smăcinătura de moloz și cărămidă. CIAUȘANU, R. SCUT. 91.

— Pl.: smăcinături. — Și: zmăcinătură s. f. CADE.

— Smăcina + suf. -ătură.

SMĂCŌI subst. v. smocui.

SMĂLTĂ vb. I v. smălța.

SMĂLTUÍ vb. IV v. smălțui.

SMĂLTUÍT, -Ă adj. v. smălțuit².

SMĂLTĂ vb. I. Tranz. (Mai ales la participiu) A împodobi cu diferite culori (de obicei cu nuanțe vii); a smălțui (2). V. împestrița, pătă (2), pestrița, popistri. Mii de flori... smălțea pășiștile verzi. PLEȘOIANU, T. I, 64/16. E dulce cea viașă, cu cerul fără nuori, Ce curge ca părăul p-un cîmp smălțat cu flori! ARICESCU, A. R. 84/23. O prea frumoasă roiană acoperită de iarbă și smălțată la unele locuri cu tot felul de floricele. PELIMON, I. 143/9, cf. GHICA, c. E. II, 320. Se vād livezi pline de arbori roditori și smălțate de milioane de flori sălbatice. FILIMON, o. II, 16, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU. Șesul de finaț as-ternea de-a lungul drumului o trîmbă verde, învöltă, smălțată de flori. ADAM, R. 66; cf. ALEXI, w., ȘĂINEANU². Luncile erau smălțate de flori tinere și surizătoare. AGÎRBICEANU, A. 506, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Popa Tonea era de acum să i se înșăfășeze, veșnic, sub podoba dalbelor veșmîntă preoștești, smălțate cu desfoiate foi de floarea-soarelui. GALACTION, o. 176. În fața lui... numai dealuri smălțate cu toate florile pămîntului. COCEA, s. I, 214, cf. IORDAN, L. R. A. 239, SCRIBAN, D. Prelinzi ca în literatură omenirea să păsească... pe iarbă smălțată cu flori. CĂLINESCU, c. o. 143. În fața mea e malul copilăriei mele, Smălțat de mușețelul cu capetele blonde. PERPESCIUC, s. 80, cf. DL, DM. Dese-nele și fotografiile ce smălțează cartea contribuie la atmosfera de luminozitate. v. ROM. martie 1963, 171. O potență smălțată cu flori albe. CINEMA, 1968, nr. 10, 44, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. ◊ Fig. La foarta nopții puneși cîinii răi Să latre duhul meu smălțat de brume. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 11/3.

— Prez. ind.: smălțez. — Și.: (rar) smălță (GRECESCU, FL. 88), vb. I, (învechit) smălțui vb. IV.

— V. smălț.

SMĂLȚĂT, -Ă adj. 1. Care este împodobit cu diferite culori (de obicei cu nuanțe vii); (rar) smălțuit² (2). V. împestrițat, pătat (2), peștriat (1). *Pînă și gizele smălțate se alipiseră de cite o rădăcină de iarbă sau de buruiună.* AGĂRICEANU, S. 410.

2. (Rare; despre obiecte de metal sau de ceramică) Smălțuit² (1). *Același pașuc bătut în perele, cu ceasornic smălțat.* D. ZAMFIRESCU, V. 7. 39.

3. (Regional; despre dinți) Acoperit cu smalț (2). *Un arap bogal, Negru și buzul... Și cu ochi holbași Și cu dinți smălțați.* ALECSANDRI, P. P. 116.

— Pl.: smălțați, -te. — Și: (învechit) smălțat, -ă (ALEXI, W.), zmalțat, -ă (BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) smaltat, -ă, adj.

— V. smălța.

SMĂLȚĂ vb. IV v. smălța.

SMĂLȚIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a smălți și rezultatul ei. *Porțelanul frîncesc se comandă prin cea mai desfătăcioasă smălțire.* RUS, I, I, 194/21.

— Pl.: smălțiri.

— V. smălți.

SMĂLȚUI vb. IV. Tranz. 1. (Complementul indică obiecte de metal sau de ceramică) A acoperi cu un strat de smalț (1); a emaila, a glazura. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU. *Au voit a cerca nu cumva pulea zmalțui oalele și tigăile.* DRĂGHICI, R. 133/19, cf. VALIAN, V., POLIZU, DDRF, DAMÉ, T. 57, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., IORDAN, L. R. A. 239, DL, DM, SFC IV, 121, M. D. ENC., DEX, LENJG REG. 58.

2. Fig. A smălța. *Voi, norodul florilor care zmalțuieși fața câmpurilor.* MARCOVICI, C. 71/4. *Norii ascund vederea înalțelor lării Ș-a stelelor de aur multime luminoasă Ce smălțuiau seninul cereștilor câmpii.* ALEXANDRESCU, O. I, 92. *Locuitorii... smălțuiesc cu numeroasele lor bordeie, grămădile în sete și cătune, toate șesurile.* ODOBESCU, S. III, 569. *Frunza deasă smălțuiește nalta, verdea boltitură.* EMINESCU, O. IV, 129. cf. ȘĂINEANU². *Văl de brumă arginție Zmalțuiau-mă-a grădina.* GOGA, P. 103. *Cîmpul e mai frumos cînd flori deosebite îl smălțuiesc.* DENSUSIANU, în PLR II, 98, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, A V 14. ♦ Fig. *Lexicul popular smălțuiește... cîmpul stilistic al scriitorului.* VARLAAM — SADOVEANU, 201. *Creștetul smălțuit cu pietre scumpe al Ceahlăului strălucește.* VÎN. PESC. august 1964, 18.

3. (Rare; complementul indică dantura) A da lustru. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D.

— Prez. ind.: smălțuiesc. — Și: (învechit și regional) zmalțui, (învechit) smălțui, smălțui (LB), zemălțui (ANON. CAR., DR. IV, 162), (regional) smăușui (POLIZU, CADE, SCRIBAN, D.), smiatui (PAMFILE, CR. 224), jămălțui (SCRIBAN, D.), jmalțui (id. ib.), jumălțui (id. ib.), mălțui (CADE), zmălțui (id. ib.), zmănțui (CADE, SCRIBAN, D., RĂDULESCU-CODIN) vb. IV.

— Smalț + suf. -ui.

SMĂLȚUIĂȚĂ s. f. Suprafață smălțuită² (1); p. ext. smalț (1). Cf. POLIZU, DDRF. *Fețele-n lut ars și smălțuiată Li se vedeau plămuite cu mîgală De mina aspră-a unor semizei.* LABIȘ, P. 265, cf. ALR SN IV h 1 035/928.

— Pl.: smălțuieli. — Și: (regional) smăntuiată s. f. ALR SN IV h 1 035/928.

— Smălțui + suf. -eală.

SMĂLȚUIRE s. f. Acțiunea de a smălțui (1) și rezultatul ei; emailare, glazurare, (învechit) smălțuitură. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, VALIAN, V.,

POLIZU. *Se face smălțuirea [vaselor].* I. IONESCU, M. 437, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Smălțuirea constă în acoperirea pieselor cu un strat subțire de smalț.* IOANOVICI, TEHN. 74, cf. LIR², DL, DM, DEX, M. D. ENC., DC. ♦ Fig. *Luna revărsa tot aurul ci în odaia lui și, sub această smălțuire diafană, mobilele și covorele străluciau.* EMINESCU, P. I. 81.

— Pl.: smălțuiri. — Și: (învechit) smălțuire s. f.

— V. smălțui.

SMĂLȚUIȚ s. n. (Rare) Faptul de a smălțui. Cf. DDRF, CADE.

— Și: zmalțuit s. n. CADE.

— V. smălțui.

SMĂLȚUIȚ², -Ă adj. 1. (Despre obiecte de metal sau de ceramică) Acoperit cu un strat de smalț (1); emailat, glazurat, (rar) smălțat (2). Cf. LEX. MARS. 138. *Decii [vinul] fiarbe-l într-o ulcea zmalțuită cu 50 de dram oșel bun (a. 1749).* GCR II, 45/1. *Să iai peștile grijiț, să-l pui într-o tîngire au în oală smălțuită.* MÎNCĂRILE, 18/16, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Urcior mare, zmalțuit (a. 1823).* DOC. EC. 294, cf. LB. *Bucatele... trebuie să fie proaspete, dintr-acea zi, și găsite în vase smălțuite.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 38/15. *Vasele... le-au aflat toate zmalțuite.* DRĂGHICI, R. 139/30. *40 de urcioare bune pentru apă, zmalțuite (a. 1845).* DOC. EC. 840. *Cel dinti proced constă în a depune, în oale smălțuite și pline cu apă, pe cele mai mari măsline.* BREZOIANU, A. 332/18. *La cele două puncturi unde se unesc doliile, [casa] avea cite o băsică de pămînt smălțuită, cu vîrful în formă de pasere.* FILIMON, O. I, 264. *Oale vinele și smălțuitele din Ardeal.* I. IONESCU, P. 293. *Se arată... Sanda, fără să sprijine măcar urciorul smălțuit pe care-l ținea sus pe cap.* CARAGIALE, O. II, 310, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. [Namele] le înfîlnești pe plăcile smălțuite ale străzilor. COCEA, S. I, 85. *Pe trepte de stejar urca acum a doua oară moș Chirilă... ducînd în mîna o oală mare smălțuită.* SADOVEANU, O. V, 550. *Niște ulece smălțuite, de pămînt.* ARGHEZI, C. I, 20. *Biserica avea acoperișuri fuguiale... și probabil de țigle smălțuite.* CĂLINESCU, C. O. 247. *Cănușele fiind de pămînt smălțuit, nu se vedea ce e în ele.* CAMIL PETRESCU, O. I, 72. *Aprinse o luminare... într-un uleior smălțuit.* C. PETRESCU, A. R. 110. *Ne aduse două căni de tinichea smălțuită.* STANCU, F. A. I, 156, cf. DL, DM. *Căruțe jărănești cu covillire înalte, încercate cu mături, oale smălțuite, pașare străvezii.* BARBI, C. 21, cf. M. D. ENC., DEX. *Pe față de masă, Covor de mătăsă, Blide smălțuite, Tâlgere zgrăvite.* MARIAN, NV. 500. *Se pune la foc în oală nouă zmalțuită.* ȘEZ. IV, 129. *Cele mai bune vase sînt cele smălțuite.* IB. VIII, 87, cf. ALR I 695/268, 677, 898, A I 12, 23, 35, II 6, 10, 12, III 2, 3, 4, 17, 18, IV 5. *Multe vase sînt pe dinafară smălțuite și pe dinăuntru mînjite, se spune despre cei fățarnici.* Cf. ZANNE, P. IV, 172. ♦ Fig. *Ne întindem pe mușchi, sub un măslin cu frunze smălțuite și dăm ordin dragomanului să ne aducă merindele.* ALECSANDRI, O. P. 350. *Iată vin și gîndăccii în hlamide smălțuite.* ID. P. III, 56. ♦ (Regional) Polciț² (1) (Covasna). Cf. ALR SN I h 386/192.

2. (Rare) Smălțat (1). *Zmalțuite dealuri... se văd.* I. VĂGĂRESCU, P. 8, cf. DL, DM, DSR. *Deși de brad, păduri de sași, Fînețe-n floare smălțuite, Poieni cu smeură și fragi.* D. BOTEZ, F. S. 7. ♦ (Peiorativ; despre persoane) Fardat strident. *A chemat... o coloranță zgrăvită și smălțuită, pe care o pusese mai mare peste slugi.* CARAGIALE, O. II, 220, cf. GL. OL.T.

— Pl.: smălțuiri, -te. — Și: (învechit și regional) smănțuit, -ă, smînțuit, -ă (EPISCUPESCU, PRACTICA, 429/27, ALR I 695/898), smuituit, -ă, zămălțuit, -ă (LEX. MARS. 138, ALR I 695/677, A III 2, 3, 4, 17, IV 5), zmalțuit, -ă, zmalțuit, -ă, zmănțuit, -ă, zmulțuit, -ă, (învechit) zsmălțuit, -ă (CR 1830, 373¹/20), șmălțuiuit, -ă (LB), (regional) smelțuit, -ă (ALR I 695/268,

A I 23), jămălțuit, -ă (ALR SN IV h 1035/284), jumălțuit, -ă (ib. h 1 035/414, 514), șmelțuit, -ă (KLEIN, D., A II 12), șmulțuit, -ă (A I 35), zmulțuit, -ă (ib. III 18), zemelțuit, -ă (ib. II, 6, 10) adj.

- V. smălțui.

SMĂLȚUITOR, -OĂRE s. m. și f. Persoană care se ocupă cu smălțuitul vaselor sau al altor obiecte; emailor. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRU, VALIAN, V., POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², BESMERIȚĂ, D., CADE, NOM. PROF. 43. *Pictura rivalizează cu arta argintarilor, gravurilor și smălțuiturilor.* OȚTEA, R. 280, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: smălțuitori, -oare. - Și: zmălțuitor s. m. CADE.

- Smălțui + suf. -tor.

SMĂLȚUITURĂ s. f. (Învechit) Smălțuire. Cf. VALIAN, V., POLIZU, DSR.

- Pl.: smălțuituri.

- Smălțui + suf. -tură.

SMĂNOAIE s. f. v. zmeoaie

SMĂNȚUI vb. IV v. smălțui.

SMĂNȚUIALĂ s. f. v. smălțuiaală.

SMĂNȚUIT, -Ă adj. v. smălțuit².

SMĂOĂICĂ s. f. v. zmeoaică.

SMĂOĂIE s. f. v. zmeoaie.

SMĂRĂND s. n. v. smarald.

SMĂRĂLDIU, -IE adj. v. smaraldiu.

SMĂRĂNDĒL s. n. (Învechit, rar) Diminutiv al lui smarand. *Eu aveam un plop de vale, Verde ca un smărăndel.* BOLINTIN-FANU, O. 182.

- Smarand + suf. -el.

SMĂRĂNDIȚĂ s. f. (Prin Debr.) Pește marin nedefinit mai încăproape. Cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: smărăndițe.

- Etimologia necunoscută.

SMĂRCEAV, -Ă adj. v. smîrceav.

SMĂRCED, -Ă adj. v. smîrced.

SMĂRDUI vb. IV v. smrădui.

SMĂRȚOG s. m. v. mîrțogă.

SMĂSURĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Imens. *În linzind moarlea aripa ei smăsurată Va-nghiși de totdeauna în tăcerea aprofundă Și durere și suspin.* HELTADE, O. I, 292.

- Pl.: smășurați, -le.

- De la măsurat. Cf. it. smisurato.

SMĂU s. m., s. n. v. zmeu.

SMEAD¹ s. n. sg. Mincare specială folosită drept nadă pentru pești, care se aruncă în apă înainte de a introduce undița. *Nici un pescar nu are voie să dea nadă sau smead, nici să întrebuițeze mai mult decât o undiță.* SADOVEANU, O. XIV, 479, cf. DL, DM, LTR², DEX.

- Etimologia nesigură. Cf. v. sl. смѣдъ.

SMEAD², -Ă adj. (Despre față sau despre părți ale feței) Care este negricios și palid (1); p. e. x. t. (despre oameni) cu fața negricioasă și palidă. *Smad la peliță, cum zicem noi, smolit, gălbenef.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 1^v/27. *Împărțitul era om mare, mai înalt mai decît toți oamenii, ... rătund la față și can smad, oacheș.* NECULCE, L. 227, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Romane, Romane, Chipul tău cel zmead... Rău l-au sfășiat.* ZILOT, CRON. 346, cf. LB, VALIAN, V., ODOBESCU, S. I, 436. *Smad și îngălbenit la față, părul... negru acoperă umerii.* EMINESCU, N. 156. *Fața, nici oacheșe, nici bălană, nici zmeadă.* CARAGIALE, O. I, 306. *O figură blîndă, smeadă, pe care gîndurile își pusese deja marca lor de distincție.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 24, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CANDREA, F. 53. *A intrat, însoțit de mama și de tata, un domn străin, ... o față smeadă cu nasul coroiat.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 33. *Fața lui negricioasă părea mai smeadă.* REBREANU, R. I, 137, cf. CADE. *Era unu, smead, subțirel.* VLASIU, A. P. 339. *Ținuse tainic șfal cu tovarășul său, om mai lîndr decît el, sprinten, smead la față.* SADOVEANU, O. XVIII, 12, cf. SCRIBAN, D. *Sprîncecele... îi dădeau feței smeade un ce încrunțat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 59. *Intră pe ușă un bondoc smead, sclivisit.* STANCU, R. A. IV, 244. *Cealaltă doamnă, cea blondă și smeadă... îi zîmbește subțire a complicitate.* VINEA, L. I, 150, cf. DL, DM, DEX., CLAUȘANU, V., ALR II/I h 5/723, ALR II/I MN 20, 2 139/414, 876, 886. ◇ *Fig. Condiul meu cel smead, molatec, searbăd.* ODOBESCU, ap. TRIC. *Fagii zvelfi și smeazi; mesteacănii moșturoși și bălani... toți făcură cu ochiul iederii.* CHIRIȚESCU, GR. 73. ◇ (Substantivat) *Smeadul se căută prin buzunare și găsi foiță.* STANCU, R. A. V, 81.

- Pl.: smezi, -de și (rar) smeazi, (învechit, rar) se-meaduri (LB). - Și: (învechit) zmead, -ă, (regional) șmead, -ă (BL, VI, 18), (învechit, rar) smeard, -ă (POLIZU) adj.

- Din v. sl. смѣдъ.

SMEARD, -Ă adj. v. smead².

SMEĂREN, -Ă adj. v. smerin.

SMÉCHER, -Ă adj. v. șmecher.

SMECHÎȘĂ s. f. v. sămăchîșă.

SMECI s. n. (Sport) Lovitură de atac decisivă la jocul de tenis (de cîmp sau de masă), prin care o minge înaltă primită este expedită cu putere în terenul adversarului. Cf. DN², L. ROM. 1959, nr. 2, 87, DEX.

- Pl.: smeciuri.

- Din engl., fr. smash (prin apropiere de meci).

SMÉCTIC, -Ă adj. (Despre substanțe) Care are proprietatea de a scoate grăsimile. Cf. SCRIBAN, D. *Orizontul următor este format dintr-o argilă smectică fără fosile.* ONCESCU, G. 16, cf. DN². *Argila smectică este o argilă fină, de culoare vîntă, care, bătută cu apă, face spumă.* GEOLOGIA, 29, cf. DEX.

- Pl.: smectici, -ce.

- Din fr. smectique.

SMECTIT s. m. v. smectită.

SMECTITĂ s. f. Varietate de argilă care, sub formă de praf, are proprietatea de a scoate grăsimea din stoffe. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 115.

- Și: smectit s. m. CANTUNIARI, L. M. 115.

- Din germ. Smektit.

SMEDIOR, -OĂRĂ adj. (Regional) Smedioșor. Cf. DDRF, DL, DM, DEX, DSR. *O felică smedioară și la mînd*

cu brăfără. TEODORESCU, P. P. 55. Am venit ca să-mi pefesc Pe Lenușa smedioară, Cu codița gălbeoară. FOLC. OLT. + MUNT. III, 733.

— Pronunțat: -di-or. — Pl.: smediori, -oare.

— Smead² + suf. -ior.

SMEDIȘ s. n. v. smidiș.

SMEDIȘOR, -OARA adj. Diminutiv al lui s m e a d²; (regional) smedior. Sîntul Chiril, oarece puțin mai nețed, smedișor, cu sprinceanele groase. DOSOFTEI, V. s. ianuarie 17^v/16, cf. TDRG, CADE, DL, DM, DEX, DSR. Cea fată smedișoară Cu costița gălbioară Și cu semne de pârșal. MAT. FOLK. 80. Era o fetiță smedișoară. PĂSCULESCU, L. P. 265.

— Pl.: smedișori, -oare.

— Smead² + suf. -ișor.

SMEDIȚĂ s. f. (Regional) Mlădiță (1) (Agirbiciu — Cluj). LEXIC REG. II, 74.

— Pl.: smedițe.

— Smidă + suf. -iță.

SMÉGMĂ s. f. 1. (Învechit) Sebum. Glandă sebacee care secretă un fel de grăsime: smegmă, care unge pielea și părul și le ține în stare moale. POLIZU, P. 133/7, cf. ANTONESCU, D.

2. (Med.) Substanță albicioasă care rezultă din secreții celulare și detritusuri și care se adună pe organele genitale externe, în cazurile lipsei de igienă. Cf. D. MED.

— Din gr. σμηγμα.

SMEI vb. IV v. zmei.

SMEIESC, -EASCĂ adj. v. zmeiesc.

SMELȚUIT, -Ă adj. v. smălțuit².

SMENIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Cătușnică (*Nepeta cataria*). Cf. BUJOREAN, B. L. 393.

— Accentul necunoscut. — Pl.: smenițe.

— Etimologia necunoscută.

SMENȚANĂ s. f. v. smîntină.

SMENTEALĂ s. f. v. smînteală.

SMENȚI vb. IV v. smînti.

SMENȚIRE s. f. v. smîntire.

SMENȚIT, -Ă adj. v. smîntit.

SMENȚINĂ s. f. v. smîntină.

SMEOĂICĂ s. f. v. zmeoaică.

SMEOĂIE s. f. v. zmeoai.

SMEOI s. m. v. zmeoi.

SMEORUȘ s. m. v. zmeiuruș.

SMER s. m, s. n. v. zmeu.

SMERĂGDIE s. f. v. smarald.

SMERĂLD s. n. v. smarald.

SMERĂND s. n. v. smarald.

SMERDUÎ vb. IV v. smredui.

SMERDUÎRE s. f. v. smreduire.

SMERDUÎT, -Ă adj. v. smreduit.

SMERDUITÓR, -OĂRE adj. v. smreduitor.

SMEREĂLĂ s. f. (Rar) Smerenie (2). *Despicînd mulfimea descoperită cu smereală, dricul... intră greoi, simandicos, pe pod. BRĂESCU, V. A. 139. Hula de la fund trimise... Cu smereli aparente Plăci și suluri de mercur. LABIȘ, P. 261.*

— Pl.: smereli.

— Smeri + suf. -eală.

SMEREÎ vb. IV v. smeri.

SMERÉLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Smerit (4). *Un călugăr... Dintre-ai săi cel mai smerelnic. N. A. BOGDAN, ap. TDRG.*

— Pl.: smerelnici, -ce.

— Smeri + suf. -elnic.

SMÉREN, -Ă adj. v. smerin.

SMERÉNIE s. f. 1. Atitudine umilă și supusă; umilnă, (învechit și regional) milă¹ (15), (învechit) molcomire (2), oviliciune, smericiune, smerire (1), (învechit, rar) minuniciune, smerință, smeritură, (familiar) spăseală, spăsenie. V. ple-că-ci-u-ne (1). *Vădzînd porunca mării tale și a noastră smerenie, n-au avut ce face (a. 1661). BUL. COM. IST. II, 26. Ne închinăm mărici tale cu mare smerenie și ne legăm... să slujim mării tale (a. 1683). GCR I, 269/14, cf. GHEORGACHI, CER. (1762), 209. Fugiia de igumenie pentru multa lui smerenie. MINEIUL (1776), 52^v/7, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. Faptele cele virtuose... fericesc bătrînețele din viața aceasta, pentru cea viitoare, ca și smerenia și virtuoașă purtare a fiilor. EPISCOPECUSU; PRACTICA, 53/15. În această călătorie iarăș a arătat smerenie prin săvîrșirea celor mai îngoșite lucrări. ASACHI, L. 35¹/33, cf. VALIAN, V., VASCI, M. II, 16/26. Cu zmerenie... sârutăm cinstită dreapta (a. 1843). DOC. EC. 781, cf. DDRF, BARCIANU. Smerenia-i e umbră ce de pizmă l-a ferit. DAVILA, V. V. 22. Sta cu minile la piept, încovoiat mult și de bătrînețe, și de smerenie. ADAM, R. 165, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Actul acesta de smerenie ne sluji drept pașaport pentru arhondaric. HOGAȘ, DR. I, 13, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Biserica a învătă omului supunerea, smerenia, sfiata. COCEA, S. I, 349. Moș Gheorghe se ridică în picioare, plecîndu-și capul alb în semn de smerenie și adîncă supunere. TEODOREANU, M. I, 327. Ghiță a primit cu smerenie paoșul și a sârutat uncheșului mîna. SADOVEANU, O. XVIII, 134, cf. SCRIBAN, D. Smerenia cinstită e cea mai vinovată. ARGHEZI, S. V, 142. Apărea mereu sclivisit, foșnitor și de o smerenie studiată. CĂLINESCU, S. 9. Așteaptă cu o smerenie ipocrită. CAMIL PETRESCU, O. II, 322, cf. DL, DM. Cu smerenie vă rugăm să aflăm milă și ajutoriu de la Înălșimea Voas-tră. BARBU, PRINC. 104, cf. M. D. ENC., DEX. Se roagă de d-voastră cu mare smerenie. FOLC. MOLD. I, 238. ♦ (Învechit) Modestie (1). Trufia să urască, iară smerenia să iubească. CORESI, EV. 14. Și mai tare ai pune mărturie împotriva ta despre trufia inimii tale, decît despre smerenie (a. 1685). GCR I, 277/17. Îl primiră cu bucurie, nu pentru dragostea tatălui său, pe care toți de obște îl ura, ci pentru blîndeșea și smerenia lui. PLEȘOIANU, T. II, 51/28. Luă o pozițiune atît de umilnă și plină de smerenie, încît ar fi putut să amăgească pe orășicîne. FILIMON, O. I, 132. Smerenia și lăcomia sînt două trăsături deosebite ale caracterului omînesc. GHEREA, ST. CR. II, 119. Aici totul se petrece cu bună-cuviință, cu smerenie, cu respect. BÔGZA, A. I. 41, cf. DL, DM, DEX. ♦ Sfială, reținere. Începu a mîncea cu smerenie și cumpătat. HOGAȘ, DR. I, 237. Vîit oțeca cu*

smerenie și după aia începi să te mustăcești. LĂNCRĂN-JAN, c. II, 83. ♦ (Învechit) Pudoare (1). Chipul nu i se însufleșea niciodată de rușafa smereniei. HELIADE, L. B. I, 182/9, cf. POLIZU. Smerenia, nevinovăția și sfiala... la găndreasă ti plăcu. ISPIRESCU, L. 309. ♦ (Învechit) Stare, situație inferioară; micșorare (VI 2). Se laude-se fratele cea smeritul întru învâlfimea sa e cea bogății întru smerenia sa. COD. VOR.² 339. Me mîngăiași în smereniia (micșurarea h) me, că cuvîntul tău învie-me. PSALT. 254. Era altor frați rușine de smerenia și de nevoința lui (sfîrșitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 240/26, cf. CADE.

2. Respect, prețuire, admirație izvorite din recunoașterea superiorității cuiva sau a ceva; (rar) smerală. Să-și dobîndească dragostea și smerenia supușilor. CR (1829), 153¹/25. În numele acestor mărețe și de toată smerenia vrednice obiecturi. MARCOVICI, c. 106/18. Vineri... apropiindu-se de dînsul - cu chip de smerenie și mulțumire, și ingenunchind, ș-au plecat capul în jos. DRĂGHICI, R. 175/7. Pierdea din vedere că-i este mamă, sta smîrnă înaintea fiului ei și-i vorbea cu smerenie, ca unui om străin și foarte respectat. VLAHUȚĂ, S. A. II, 49. Toți ascultau cu smerenie... se simțeau înfiorați de cascada de rîme care se amesteca în aer cu aburii cafelei. BACALBAȘA, S. A. I, 159, cf. TDRG. Se cuvine a-l asculta cu smerenie și grijă. EFTIMIU, I. 9. Nouri și visuri - te închinăm cu smerenie oamenilor pregătiți și nobil stăpîniți de pasiunea trecutului. GALACTION, O. A. II, 438. Îl ascultam... cu smerenie, dar și cu îndoială. VLASIU, D. 294. Ne așteaptă, cu smerenie și nerăbdare, o lume dornică de hrană sufletească. D. GUSTI, P. A. 272. Asculta cu smerenie cuvîntările, felicita pe oratori. CĂLINESCU, S. 10. A ticluit cu smerenie, cîținel, amîndouă talismanele neamului. C. PETRESCU, A. R. 197.

3. (Bis.) Sentiment religios manifestat prin atașament și respect deosebit față de biserică și de practicile ei; credință, cucernicie, cuvioșie, evlavie, pietate (3), religiozitate, (livresc) devoțiune, (rar) pioșenie, piozitate, (învechit) blagocestie, blagocestvie, hristoitie, plecare (I 2), plecat¹ (1), rîvnă (1), rîvnire (1), smerire (4), supunere, umiliațiune, umilitate. Vezi plecarea (smearenia h d) mea și truda mea și lasă toate păcatele mele. ISALT. 43. Miluiește-mă, Doamne, vedzi smerenia mea. ib. 13. Că sufleteasca jărtvă iaste smereniia... și ruga. CORESI, EV. 162. Slujind Domnului cu toată smerenia și cu multe lacrimi. N. TEST. (1648), 162¹/13. După aceeaia învață pre ispevedanie cu toată smerenia (a. 1689). GCR I, 284/25. Cartea smereniei noașre de protopopie cucernicului între profeți (a. 1762). IORGA, S. D. VII, 53. Cu smerenie rădîcînd sufletul lor cătră D[u]mnenezu... să-ș isprăvescă rugăciunea. CARTE TREB. I, 96/23. Adîncimea smereniei, înălțimea întru desfătarea slăvitelor cugetări a d[u]mnenezității mării. PRĂVILA (1814), I/18, cf. LB. Apropiindu-șe de racla sf. Ioan cel Nou, s-a plecat cu mare smerenie. NEGRUZZI, S. I, 148. Spune cu smerenie: - Binecuvîntează, Doamne, mincarea. CREANȚĂ, A. 95. Ea sta cu capul în pămînt și părea cufundată în smerenie. D. ZAMFIRESCU, V. T. 118. Altarele, în fața cărora ingenuncheam cu smerenie pînă acum cîțiva ani, s-au prăbușit. DRAGOMIRESCU, în PLR II, 386. Simți că ți se varsă [impresii] de pretutideni în suflet, umplîndu-ți-l de evlavie, de smerenie, de cucernicie. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 49. Se ruga cu smerenie, cu umilință. AGĂREICEANU, A. 433. Se apropie atunci de dînsul și-și întinse buzele, sărutînd cu înforțată smerenie mîna rece și pămîntie a pustnicului. MIRONESCU, S. 202. Toate ți sărutăm cu smerenie mîna și ți cerem blagovire. C. PETRESCU, I. II, 176. Am spus cîteva rugăciuni și ne-am închinat cu smerenie. VOICULESCU, P. I, 129, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Învechit) Pocăință (1). Smereniia și pocăinția și ispedenia dereptează-l. CORESI, EV. 15. Mulți, dacă să trezăsc, cad la smerenie și la pocăință. VARLAAM, C. 205. Nu-i lasă să se grîjască de smerenia și mîntuirea sufletelor lor. NEAGOE,

INV. 133/9. Apucă-te, omule, de smerenie și mărturisește păcatele tale la d[u]hovnicul tău. СМЕТА, ІН. 10^v/29.

- Pl.: smerenii. - Și: (învechit) zmerenie s. f.

- Din v. sl. съмѣрение.

SMERĪ vb. IV. 1. Refl. A adopta o atitudine umilă, súpusă; a se umili, (învechit) a se micș¹ (5), a se micșora (V 1), a se milcui (2), a se molcomi (4). Hristos nu se crușă a se deștinge și a se smeri pînă la chip de slugă. CORESI, EV. 92. Toarnă-te la doamnă-ta și te smereaște supt mîna ei. FÖ 52/21. Să nu m-am smerit și să nu m-am milcuit (a. 1651). JAHRESBER. III, 177, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Unde și înaintea cui să se smerescă. ȚICHINDEAL, F. 265/11, cf. LB. Titlu[] acestor poeme este: izvodire de acela înaintea căruia lumea se smereste. CR (1831), 31¹/24. Cu toate că era de un caracter înalt, tot nu s-au sfiit a se smeri și a să supune la ocările rudii sale. BUZNEA, P. V. 25/16, cf. VALIAN, V., FOLIZU. Pe acei ce mi-i dai pildă eu adesea i-am citit; La o slavă meritată cu mîndrie m-am smerit. ALEXANDRESCU, O. I, 173, cf. CIHAC, II, 351, DDRF, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERITĂ, D., CAJVE, BL VI, 47, SCRIBAN, D. Era un mare poet, și cine îl frecventa ca atare trebuia neapărat să se smerescă în fața genului său. CĂLINESCU, C. O. 170. Destulă cînște că arhiducele stă de vorbă cu noi, chiar dacă nu dobîndim nimic. Poporul aude și se smereste. VORNIC, P. 141, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Gloate și noroade, stați și la mine vă uitați... Cît de frumos m-oi smeri, Cît de cu rost eu voi fi. MARIAN, NU. 574, cf. MAT. FOLK. 166, VÎRCOL, V. 24. D-oi sta ca să mă plătesc, Să mă plec, să mă smeresc, La toți să mă căciulesc, La ce naiba haiducesc! FOLC. OLT. - MUNT. II, 222. Atunci mai mult să te smeresti, cînd mai mult te laudă. GOLESCU, AP. ZANNE, P. VIII, 224. ♦ (Prin Maram. și prin Transilv.) A se mîndri (4). Cf. ALR SN V h 1 255/346, ib. h 1 256/365, com. din SEBEȘ. ♦ (Regional) A se fândosi. Nu te smeri... că mie-mi pare bine c-ai venit. LĂNCRĂNAN, C. III, 121. ♦ (Regional) A șovăi¹ (III 1). Cf. LEXIC REG. 72.

2. T r a n z. (Învechit) A umili; p. e x t. a înfrînge. Domnul smereaște greșnicii pînă la pămînt. PSALT. HUR. 123^v/9. Căutași amu, cum smeri pre el munca și cum scriba înfelepti pre e! CORESI, EV. 367. Pre șcheai [i] smeri cu totul și le slăbi putearea. MOXA, 295/15. Cei mîndri și măreși smeri-i-va, iară cei... plecași înălța-i-va. VARLAAM, C. 59. Tot îi mai lasă ceva vînd numai să-l smerescă. NEAGOE, INV. 13/6. Ne-au chinuit pre noi eghipteanii și ne-au smerit și au pus preste noi lucruri greale. BIBLIA (1688), 144²/32. Mucenice, ai smerit putearea cea neputincioasă a vrămașului. MINEIUL (1776), 92¹/21. Chip nu era de-mpăcare, dar nici cu ce să-i smeresti. BELDIMAN, E. 33/20. În capul unei armii Mircea viteaz răcnește... a lui Murat trufie învingător smereste. HELIADE, O. I, 180. Te desfătezi a zmeri pe fratele tău, a-l batjocori sau a-i atinge cîntea. MARCOVICI, D. 428/20. Du-te să zmeresti, ti zise, vilva acelui turbat, Bate război pentru tine, pentru țară. POGOR, HENR. 185/22. A murit de întristare, fiindcă el își zălogise capul că va smeri pe Mihail. FM (1841), 23¹/23. Să le plece cerbică și să le smerescă truștia. NEGRUZZI, S. I, 274. El smeri pe poloni, pe suezi, pe tătari; deveni spaima otomanilor. HĂSDEU, I. V. XVIII. S-a uitat la starea nu știu cum, parcă i-ar fi zis: lasă, că mi te smeresc eu! VLAHUȚĂ, S. A. II, 133, cf. DL, DM, DEX. ♦ (A b s o l.) Oare Dumnezeu în ceriu ce lucră în toate zilele? răspuns-au acesta cum că înălță și smereaște. CALENDARIU (1844), 74/7. Stăpîne, atotșitorule, Cea ce smeresti și înalți... Cercetează cu mila tea Pre robul tău. TEODORESCU, P. P. 381. ♦ (Învechit, rar; complementul indică femeii) A viola. Să nu te leapezi de dînsa pentru căci o ai smerit. BIBLIA (1688), 141²/27. Vor omori pre om, căce au smerit muiarea aproapei său. ib. 142²/17. Iară de va afla neștine fața cea fecioară carea nu iaste logodită, și siluindu-o, ca dormi împreună cu ea...

pentru că ce o au smerit, nu va putea să o gonească. ib. 142²/34. ♦ (Învechit) A chinui. Smeriră (chinuiră h) în făceafii picioarele lui, fieru proidi sufletului lui. PSALT. 219. Să apuce pre cel measer ca să-l tragă pri-insu și întru lafurile sale să-l smerească (a. 1710). GCR I, 365/3. Mține îl smereaste legat cu cătuși de fer. VARLAAM - IOASAF, 55^r/6. ♦ Refl. (Învechit, rar) A scădea (6). Și limbile lor cu fărâdeleage nu să pleacă spre Domnul, că s-au smeritu slava lor (a. 1683). GCR I, 266/8, cf. CADE.

3. Refl. (Bis.) A supune preceptelor religiei (creștine), autorității lui Dumnezeu; a avea o atitudine cernică în fața divinității; a se pleca (A II 1), a se supune, a se umili. Smeriți-vă suptu minra ceea marea a lu Dumnezeu. COD. VOR.² 82^r/6. Vare cine să va smeri în siné ca acest poroboc, acela iaste mai mare întru împărășia ceriurelor. N. TEST. (1648), 23^r/24. Întru ce iaste vîrtutea la cea mare și cu ce te vei lega ca să te smerești tu? BIBLIA (1688), 186²/5. Slăm în cumpănă să perim de nevoi... și cu toate acestea nu ne smerim înaintea lui Dumnezeu, nu ne plecăm cerbicia de trușia cea multă. ANTIM, p. 46. Cuviosul..., pătruns și el de glasul cel înfricoșat al puterii de sus, sta neclintit, smerindu-se în tăcere. SADOVEANU, O XII, 114. Am fost vinerea la schit: M-am rugat și m-am smerit. ARGHEZI, VERS. 110, cf. DL, DM, DEX. Iar dumneavoastră, cinstiți părinși, De la inimă să vă smeriți și fiii să vă blagosloviți. SEVASTOS, N. 171. ♦ (Învechit; construit cu dativul) A se ruga¹ (1). Slobozi doamna toji de preu toate legăturile și se smeri lor de feaceră rugă. MOXA, 387/3. Mă smiresc sfinșii sale să nu mă uite la ruga carc să va face (a. 1745). IORGA, S. D. XVII, 170. ♦ (Învechit) A se căi. Și plecară-se (să smerivă h d) în fărâlegile sale. PSALT. 227. Să te întorci și să te smerești. CORESI, EV. 17. Ce-o să zică publicul?... Astfel cugetam și mă smeream. GHICA, S. 313. Doamne..., mă smereș și mă simt vinovat. SADOVEANU, O. XX, 170.

— Prez. ind.: smeresc. — Și: (învechit) zmeri, smiri, (regional) smerei (A.I.R. SN V h 1 256/365) vb. IV.

— Din slavonul сѣмѣрѣнѣ.

SMERICIUNE s. f. (Învechit) Smerenie (1). Poama duhului iaste dragostea, veselia, ... credința, smericiunea. CORESI, EV. 111. Nime pre voi să nu vă înșeale cu smericiune fășarnică. N. TEST. (1648), 270^v/3, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Cu smericiune mare și cu cuvinte blinde îi dojeneaste (a. 1858). c. cr. 117/21.

— Smeri + suf. -ciune.

SMÉRIN, -Ă adj. (Învechit) 1. Smerit (1). Oamenii smeareni carii n-au mindrie I-a mintui Domnul și le-a da tărde. DOSOFFEI, PS. 53/1. Vogoride... să nide un grec prea smernu, îngrijit și mult fricos. BELDIMAN, O. 115/23, cf. LB, ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU², DDRF, GHEȚIE, R. M., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. COM. din STRAJA - RĂDĂUȚI.

2. Smerit (2). D[u]m[ne]dzău iubeaste sluga sa să fie smearin... și în casa omului mindru nu petreace. VARLAAM, C. 163.

3. Smerit (3). Ce să [ca]de preutului să hie nevinoval... curat, smearin, chipeș (cca 1618). GCR I, 47/6, cf. LB. Oi intra eu în casă, smerină și sfintă ca o preuteasă. PR. DRAM. 375. ♦ (Învechit, rar; adverbial) Carii era voinici, ... să spăla pre obraz și pre mîini tare și apăsat, iar carele era fete să spăla linișor și smeren (a. 1760). GCR II, 72/5.

4. Smerit (4). Smearenii Varlaam arhiepi[se]o p i mitropolit (a. 1645). GCR I, 114/36.

— Accentuat și: smerin. BARGIANU. — Pl.: smerini, -e. — Și: sméren, -ă, smeáren, -ă, smérnu, -ă adj.

— Din v. sl. сѣмѣрѣнѣ, смѣрѣнѣ.

SMERINȚĂ s. f. (Învechit, rar) Smerenie (1). Începătura cinstii, smerenia, sfîrșitul smerinșii, bunăta-tea. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 78^r/17.

— Pl.: smerințe.

— Smeri + suf. -ință.

SMERIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a se smeri și rezultatul ei.

1. Smerenie (1). Cf. smeri (1). Spăsește-me de roștul teilor și de cornu cu un cornu, smerenia (smearun h) me. PSALT. 37. Să spori înainte spre toată șapta bună și smerirea, cit să făcu tuturor călugărilor. MINEIUL (1776), 180^v/38, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V., POLIZU, DDRF, DHLR I, 257, CADE, DL, DM, DEX.

2. Înfringere. Cf. smeri (2). Europa întreagă se-nveseli... aflind smerirea lui Sinan, acel dușman cumplit și neîmpăcat. BĂLCESCU, M. V. 184, cf. DL.

3. Respect (1). Un boier foarte vrednic de smerire mi-au zis că mai mulțumit este să fie grădinar la această grădină. GOLESCU, I. 49.

4. (Bis.) Smerenie (3). Cf. smeri (3). Nu se înălța cu firea... ci cu smerire zicea: Aceste sînt vînt sau fum, Dumnezeuu meu, la tine este toată nădejdea. AXINTE URICARIUL, LET. II, 146/31. Cu smerire Pe la icoane se-nchina, ... Cu un aer foarte umilit. NEGRUZZI, S. II, 114, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: smeriri.

— V. smeri.

SMERIT, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care adoptă o atitudine umilă, supusă; (despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) care exprimă smerenie (1); supus, umil, umilit, (livresc) obsecvios, (învechit și regional) ofilit (3), (învechit) smerin (1), smernic (1), suplecat, (familiar) spăsit (3). V. plecat² (II 1). Cf. smeri (1). Înremă frîmță și plecată (smerită d, h). PSALT. 100. Blind sînt și smeril cu inima... jugul meu amu dulce e și sarcina mea ușoară e. CORESI, TETR. 24. Inima zdrobită și smerită Dumnezeuu nu o va urgisi. CHEIA ÎN. 82^r/24. Să iai muiare bună, smerită și înțeleaptă și ascultătoare (a. 1691). GCR I, 291/12, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Cădem azi cătră line Cu smerită plecăciune. CONACHI, P. 46. Cu ajutorul lui Dumnezeu și smeritului tău rob, curtea... în scurtă vreme se va împlea de toate cele trebuincioase. FILIMON, O. I, 101. Ea-l oprește-n loc cu ochii și c-o mult smerită rugă. EMINESCU, O. I, 80, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². În șafa lor blindă și dragă, Smerită să-și plece genunchii trudiți. GOGA, POEZII, 137. Nepotrivirea izbitoare dintre această smerită milogală și șafa lui plină și roșie. HOGAȘ, DR. I, 22, cf. CADE. Cu priorii smerite, ridicate pînă-n tavan... a suspinat. COCEA, S. II, 101. Ținînd cu sînga toiegele și avînd mina dreaptă pe piept, se închinau smeriți. SADOVEANU, O. XII, 368, cf. SCRIBAN, D. Fă-mi cerc pe după gît cu braful tău subșire Așa cum se cuvine smeritului tău mire. CĂLINESCU, O. II, 126, cf. DL, DM. Prin hanuri, cu feștile în mîini, smerite slugi Se-așin la porți și-asteaptă clinchenitoare sâni. V. ROM. ianuarie 1965, 32, cf. DEX. Pân' ce veni vremea la aceste două tinere mlădițe, Care stau smerite și se roagă d-voastră. FOLC. MOLD. I, 237. ♦ (Adverbial). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Ne poate fi iertat Să vă-ntrebăm smerit, de vreți a ne-arăta De unde-ați cumpărat postavul de manta. ALEXANDRESCU, O. I, 219. Merse de se închină smerit și cu supunere la împăratul. ODOBESCU, S. III, 238. Pe ulișă smerit umbra Un cerșetor în zdrențe putrezi. DEMETRESCU, O. 40. ♦ (Învechit; în formule de respect sau epistolare) Prea-plecat. Pohitoriul de binz, voao taturoru creștiniloru, smeritul... ieromonah (a. 1624). GCR I, 94/27. Al mării[i] tale mic și plecatu rugătoriu, smeritul întru ieromonahi, Antim (a. 1703). id. ib. 348/25. În cercetarea noastră, [a] smeritului și prea plecat[i] slugii Mării[i] Tale, am arătat... toate îndreptările (a. 1824).

DOC. EC. 338, cf. LB. *Al prea cinstiții... logofeșii smerit și prea plecat Nectarie, igumenu Coziții* (a. 1835). DOC. EC. 568.

2. (Învechit; despre oameni) Modest (1); p. e x t. lipsit de însemnătate sau de bunuri materiale (v. s ă r a c³); smerin (2). V. netrebnic (2). *Deaci se laude-se fratele cea smeritul întru înrălțimea sa. COD. VOR². 56^r/4. Iară de va fi smerit, cu prețul lui va sta înaintea preotului și va prețui preotul după cum poate. BIBLIA (1688), 92^r/34. În loc de mărej, fii smerit... în loc de sfadnic, fii drăgăstos (a. 1689). GCR I, 285/30. Pre mine... m-au pus, om mic fiind și smerit, păstor mic la mică turmă. ANTIM, p. 4. La înția vedere, nu-l băga neștine în samă din pricina hainelor sale celor simple și neingrijite, de starea lui cea smerită. PLEȘOIANU, T. I, 214/13. Smerit dar nu fricos, el întâmpină, fără a se turbura, căutăturile cele curioaze ale acelora ce îl cercetează. HELIADE, L. B. I, 38/3. Atit de mare cit și smerit, o jumătate din viața ta ai petrecut-o fugind de slava ce ai meritat-o. CR (1836), 28^r/5, cf. VALIAN, v. Din turmă prihănită de robi jalnici și zmeriși, Se prefac în ceală mândră de ostași nebruiți. DAVILA, v. v. 66. ♦ Fig. Scelpind departe, prin frunziș, O stea smerită și albastră Sta singuratică. TOPÎRCEANU, O. A. I, 212. ♦ (Substantivat) E înralt Domnul și pre smeriții prevește. PSALT. HUR. 117^r/14. Se giudece a săracul și plecatul (smeritului H. D). PSALT. 16. Toși smeriții și săracii... să mărăgă cătr-însul. VARLAAM, C. 402. Scoateși pre cel smerit și nemernic și-l izbăviși din mînile păcătoșului. NEAGOE, ÎNV. 14/7. A giudeca săracului și smearitului, ca să nu se adaugă dup-aceea omului a se mări pre pămînt (a. 1710). GCR I, 365/16. Săracul și smeritul va străluci ca soarele întru împărăția lui Dumnezeu. MAIOR, P. 51/25, cf. POLIZU. ♦ P. e x t. (Despre lucruri) Lipsit de podoabe, fără strălucire; simplu. *Mearse la maică-sa cu acel port smerit. MINEIUL (1776), 45^r/1. În vreme ce s-au dus Mareș, banul, la Craiova, nu s-au dus ca alți bani mai naintea lui smeriși, ci cu mare pompă s-au gătit (a. 1669). MAG. IST. I, 359/17. Blagoslovită fie cereașca mîndră care m-a adus într-această smerită colibă. MARCOVICI, C. 85/18. Satele de pe mal, cu smeritele lor bordeie acoperite cu stof. VLAHUȚĂ, S. A. III, 351. Convoitul lor smerit Urcind mereu, Pe vesnicie a înmămurit în drumul greu. AL. PHILIPID, A. 61. Liniile și conturile acestui templu mic, smerit... constituiesc, sentențios și greoi, un „monument de artă“. ARGHEZI, B. 34.**

3. (Despre oameni) Care este cuviincios, respectuos; p. e x t. sfios (1); (învechit) smerin (3); (despre manifestări ale oamenilor) care exprimă bună-cuviință, respect, p. e x t. care exprimă sfială. *Virghinta era dulce, smerită și îndupleătoare. BUZNEA, P. V. 73/14. Un berbec-nvădat ce știa să citească Se-nfășișă smerit și-ncepu să vorbească. ALEXANDRESCU, O. 199. Și cu acel smerit suris, Cu acea blîndă față, Să faci din viața mea un vis, Din visul meu o viață. EMINESCU, O. I, 185. Moșnegul... stă la ușă smerit. CREANGĂ, P. 83. El era de treabă, smerit și sfios ca o fată mare. ISPIRESCU, L. 352. Noi ascultam smeriți cu ochii în jos și cuvintele lui ne pălmuiau. VLAHUȚĂ, S. A. II, 318. Vodă își pierde înfășișarea zmerită și izbucnește. DAVILA, v. v. 67. Nae Eftimiu părea omul cel mai smerit din lume. D. ZAMFIRESCU, V. 7. 54. Smerit și cu sfiată stătui înaintea mitropolitului. HOGAȘ, DR. II, 44. Ea tăcea și aștepta smerită și liniștită. REBREANU, N. 40. Eu am rămas în car, stînd acolo ca o mireasă smerită. VLASIU, A. P. 288. Tăcea, privindu-l cu o atenție smerită. TEODOREANU, M. III, 283. Se arătau tot așa de cuviincioase și smerite ca toși copiii din acele locuri aspre. SADOVEANU, O. XVI, 350. Frumoasă și smerită, Tu ai descins din vis. CĂLINESCU, O. II, 137. Au luat poziția militară, cu murele smerite precum îi învățase comandantul. PAS, Z. IV, 117. Sînt și alții care-au murit Pentru pîine și pentru dreptate. Lor li se-nchină gîndul meu smerit. ISANOS, V. 131. Se rezemă*

de gard, smerită, cu ștergăru în mîndră. T. POPOVICI, SE. 265, cf. DEX. [Mireasa] mai sta și zmerită. SEZ. III, 184. ♦ Fig. *Amurgul învestimîntă-n umbre Smerita frunzei frămîntare. GOGA, POEZII, 34. ♦ (Substantivat) O fac pe smeriții și cînd colo-s niște lotri. LĂNCRĂNAN, C. I, 73. ♦ (Adverbial) Vorbește smerit, cam din vîrfurile limbii... STĂNOIU, C. I. 84. Codindu-se smerit, Se spovedi de-așlăderi c-ar fi păcătuit. ARGHEZI, S. V, 141. Mirele... prinse a vorbi cam smerit. RETEGANUL, P. IV, 73.*

4. (Bis.; despre oameni) Care se supune preceptelor religiei (creștine), autorității lui Dumnezeu; care are o atitudine cucernică în fața divinității; (despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) care manifestă cucernicie în fața divinității; credincios, cucernic, cuvios, evlavios, pios, religios, (învechit) blagocestiv, pietos (1), rîvnitor (1), smerin (4), (învechit și regional) smernic (2), (învechit, rar) smerelnic, (franțuzism) devot. *Eva cu glas smeritu să ruga cătră Dumnezeu (a. 1600-1625). GCR I, 65/8. Era cel mai smerit între toși, urmînd porunca evanghelică. NEGRUZZI, S. I, 215. Bătrînul stareș, ... asupra căruia apasă acum, la bătrînețe, spaima morții, care-l face smerit. BACALBAȘA, S. A. I, 216. Ei nu pot fi primiți... cu cofeturi, cafea și vutcă, fiind numai smerite fețe bisericești. IORGA, C. I. I, 160. Această înflorire a smeritei arte bisericești se pierde pe încetul. id. ib. III, 67. Își făcu trei cruci smerite și mari. HOGAȘ, DR. I, 200. Părintele... după ce s-a prosternat cu fruntea în pămînt și-a bălul, pe rînd, trei mătânii, a rămas în smerită așteptare. COCEA, S. I, 333, cf. DL, DM. Au lucrat smeriții părinși, spre cînstea neamului nostru. BARBU, PRINC. 101, cf. DEX. Binecuvîntată să fii de Domnul fiica mea, că ești cu evlavie și smerită. MERA, L. B. 232. ♦ (Ironie) Destul ne-ași pingărit biserica și neamul cu smeritele voastre blagoslovenii. CREANGĂ, O. 263. ♦ (Substantivat) După cum dzice și Isus Sirah, că ruga smeritului nuori în cer pătrunde. NECULCE, L. 122. Tot omul cel ipocrit Umblă cu chip de smerit. Umblă tot cu capu-n jos, S-arată prea rușinos. MUMULEANU, C. 117/13. Cătră Născătoarea de Dumnezeu acum cu nevoiță să alergăm noi, păcătoșii și smeriții. AGIBICEANU, A. 436. ♦ (Adverbial) Eu mă închin smerit, sâul icoana. CARAGIALE, O. II, 175. Treceau prelingîndu-se smerit pe lingă ziduri precavioși monahi cu barba de-un col. C. PETRESCU, A. R. 7. ♦ (RAR; despre oameni) Care se căicște. V. p o c ă i t (1). *Mareșul făcu o plecăciune și rîse ca un vinovat smerit, strîngîndu-și barba între degete. CĂLINESCU, S. 152.**

— Pl.: smeriți, -le. — Și: (învechit și regional) zmerit, -ă adj.

— V. smeri.

SMERITÓR, -OĂRE adj. (Învechit; și substantivat) (Persoană) care supune, care umilește pe cineva. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *La picioarele Amfalișii, brațul tău cel smeritor Au nu făcea să-nngenunche pe Hercul. POGOR, HENR. 169/15.*

— Pl.: smeritori, -oare.

— Smeri + suf. -lor.

SMERITURĂ s. f. (Învechit, rar) Smerenie (1). CORESI, ap. DHR II, 347.

— Pl.: smerituri.

— Smeri + suf. -tură.

SMĚRNĀ s. f. v. smirnă².

SMĚRNIC, -Ă adj. 1. (Învechit) Smerit (1). Cf. LB. *Venea... toși cu haine neagre, cu părul nepieptenat, cu vestimintele pline de pulbere, cu ochii smearnici, galbeni, supărași. MAIOR, P. 169/14, cf. POLIZU, SCRIBAN, D.*

2. (Învechit și regional) Smerit (4). *Pre casnici și pre toși îi văziiu smearnici și cu vorbe ca acelea,*

cît mi se părea că văd nu oameni mireani, ci niște călugări. MAJOR, P. 50/8, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF, CADE, DL, DM. *Ielea naltă, smernică, Mergînd la biserică, De poale se-mpiedică.* ȘEZ. XXIII, 81.

— Pl.: smernici, -ce.

— Din slavonul сѣмѣрникъ.

SMERNICIE s. f. (Învechit, rar) Smerenie (2). Cf. I.B.

— Pl.: smernicii.

— Smernie + suf. -ie.

SMÉRNU, -Ă adj. v. smerin.

SMET s. n. (Învechit) Deviz. *Să se facă o prăznuire... Să vă îndelețniciți a alecui din vreme un smet* (a. 1832). URICARIUL, VIII, 167, cf. CИHAC, II, 288, CONTRIBUȚII, II, 118, DSR.

— Pl.: smeturi.

— Din rus. сметъ.

SMÉTIE s. f. (Munt., sudul Mold. și prin nordul Ol.) Băț (folosit la îmblătitul grîului). Cf. BUL. FIL. V, 315, SCRIBAN, D. *Acu le iau c-o smetie.* COMAN, GL. *Toată ziua se ceartă cu navasla, iar așeară a dal cu smetia după ea.* CV 1950, nr. 1, 33. *Pun eu smetia pe line, așurimatule!* UDRĂSCU, GL. *Punea doi, trei, patru znopi... și-i bătea cu zmeția.* GL. OLT.

— Accentuat și: smelle (GL. OLT.). — Pl.: smelii.

— Și: zmeție s. f.

— Cf. smidă².

SMEU s. m., s. n. v. zmeu.

SMEULEȚ s. m. v. zmeuleț.

SMEUR¹ s. m. v. zmeur¹.

SMEUR² s. n. v. zmeur¹.

SMEURĂR s. m. v. zmeurar.

SMEURĂ¹ s. f. v. zmeur.

SMEURĂ² s. f. v. zmeură¹.

SMEURE s. f. v. zmeur¹.

SMEURÉT s. n. v. zmeuret.

SMEURICĂ s. f. v. zmeurică.

SMEURÎȘ s. n. v. zmeuriș.

SMEURÎȘTE s. f. v. zmeuriște.

SMEURÎȚĂ s. f. v. zmeuriță.

SMEURÎU, -IE adj. v. zmeuriu.

SMEURÛȘ s. n. v. zmeuruș.

SMEZÎ vb. IV. R cf I. (Rare; despre față sau piele) A deveni smează. *Fața-i iar i se smezi ș-obrajii i se-npliniră, părul pe-bărbic i se-nnegri.* MURNU, O. 274.

— Prez. ind.: smezez.

— De la smează².

SMIĂLT s. m. (Ibt.; prin Munt. și prin Olt.) Mihalt (1) (*Lota lota*). Cf. ANTIPA, F. I. 87, TDRG, ATILA, P. 504, BĂCESCU, P. 121.

— Pronunțat: smi-alf. — Pl.: ? — Și: zmiălt s. m. TDRG.

— Cf. mihalt.

SMIÂN subst. (Prin Olt.) Gunoi. CADE.

— Pronunțat: smi-an. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

SMIĂRȚĂ s. f. (Prin Munt.) Miarță (1). Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: smiarțe.

— Pref. s- + miarță.

SMIC¹ s. n. 1. (Prin Transilv.; mai ales la pl.) Firimitură; p. ext. bucățică. Cf. BL VI, 162. *Am o căfea cu dinții de fier... de-o slobod, tot smicuri și bucățele îl face.* RETEGANUL, în LUC. II, 55, cf. VICIU, GL.

2. (Regional; la pl.; în forma zmicuri) Drojdie (de vin) (Banloc — Timișoara). Cf. ALR I 1 719/35.

— Pl.: smicuri. — Și: (regional) zmie s. n. BL VI, 162, VICIU, GL.

— Derivat regresiv de la smicura.

SMIC² s. n. v. zmie.

SMICĂRĂIE s. f. (Prin Olt. și prin sudul Transilv.) Bucățică (de mălai II 3, de piine 1 etc.). Cf. CADE. *Mai demult, zmicăruile din mîncările mamei le aruncau în foc.* DENSUSIANU, T. H. 233, cf. CIAȘANU, V. 198, GR. S. V, 123.

— Pl.: smicărăi. — Și: smicărăie (CADE), smicărăie (TODORAN, GL.), mișcărăie (GR. S. V, 123), zmicărăie (CADE), zmicărăie s. f.

— De la smicura.

SMICĂRŪIE s. f. v. smicăraie.

SMICEĂ s. f. 1. (Învechit și regional) Virf ascuțit al unor obiecte, al unor organe anatomice etc.; p. ext. pisc² (1). *Nevoie-și va li să calci în smiceaou fâpiei.* VARLAAM, C. 471. *De smicecele săgeților picară luminile ochilor sfîntului mucenic.* DOSOFTEI, V. S. februarie 62¹/2. *10 coți den smiceaou aripii lui.* BIBLIA (1688), 246²/21. *Inorogul... în smiceaou a unui munte așe de înalt să sui.* CANTEMIR, I. I. II, 7, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU. *A-și face culcuș cu sămcele de fer și cu armure den pcile sălbatece... aceasta-i forța virilă a țerelor nordice.* HASDEU, I. C. I, 171, cf. LM. *Avem iatagan Cu smicea de taban!* I. NEGRUZZI, S. IV, 477, cf. DDRF, TDRG. *Sînt mai multe sîncele și mai multe ghiocete.* PAMFILE, J. III, 64, cf. CADE, SCRIBAN, D., VAIDA. *Dru-mu-i greu și cu smicele, Mă taie la degețele.* CĂTANĂ, B. 144, cf. ȘEZ. V, 123, com. LIUBA. *De-mi luați din piept... Undrele, Smicele, Ace-nșăpoșete, Săbii în-săbiete.* MAT. FOLK. 1 613. *Cum ținea palușul rădical, atîta s-o topit, de-o rămas numai cît smiceaou cuțitului.* VASILIU, P. L. 209, cf. COM. SAT, III, 65, ARH. FOLK, VI, 299. ◊ (Ca termen de comparație) *Du-le... p-un deal ascuțit, cît o sîncea de cuțit.* HEM 2 967. *Puntea raiului... îngustă ca o smicea de cuțit.* ȘEZ. II, 158. ◊ Fig. *Iară deacă cunoscu pre ucenici dascălul că sostră la capătul și la smiceaou învățaturii... zise: Iată, Doanne, precum ai dorit.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 193¹/26. *Sosînd la smiceaou vîrstei... răpăosă cătră Domnul.* id. ib. 199¹/15. *Toată smiceaou minții este la nevoie lesnirea a nemeri și la lesnire de nevoia fără veste tare a să păzi.* CANTEMIR, I. I, 100. ♦ (Regional; precedat de art. nehot. „o”, urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate mică din ceva (atît cît încapă pe virful cuțitului). *Pune-mi de mîncare numai o sîncea de cuțit.* PAȘCA, GL. ♦ (Învechit, rar) Bucată mică (ruptă sau tăiată) din ceva; fărîmă. *Ostașii au*

năvălit preste dinșii în turn și răzbindu-i, i-au prins și, tăindu-le mințile, i-au aruncat gios la pământ, unde fură tot smicele tăiați. ȘINCAI, HR. III, 1/24.

2. P. a n a l. Nume dat unor obiecte sau părți de obiecte cu vîrf ascuțit sau tăioase.

a) (Prin nordul Mold. și prin nord-vestul Transilv.) Partea ascuțită a fusului. Cf. ȘĂINEANU², I. CR. IV, 60, LEXIC REG. II, 124, TEAHA, C. N. 266, ZANNE, P. V, 308.

b) (Regional) Bețișor cu vîrf ascuțit, folosit în medicina populară (Săpata de Sus—Pitești). Cf. UDRESCU, GL. Mi-a băgat o simcea în nas și a dat drumul la pu-roii. id. ib.

c) (Prin Olt. și prin sud-vestul Transilv.) Cuțitaș mic și ascuțit, cu plăsele de lemn, cu ajutorul căruia se fac fluieri sau se înțeapă animalele bolnave pentru a li se lăsa sânge. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, CIAUȘANU, V. 196, DENSUSIANU, Ț. H. 112, BOCEANU, GL., VICIU, GL.

d) (Regional) Cuțit folosit în cizmărie pentru tăiat piele. Cf. SCRIBAN, D.

3. Ramură tinăreă care se dezvoltă pe rădăcina sau tulpina unei plante; lăstar, mlădă (1), mlădiță (1), vlăstar, (învechit și popular) odraslă (1), (regional) loază, mlădoacă; p. e x t. nuia. Cuvintele și graiurile lătinești, ca niște crengi dintr-o trupină și ca niște zmiciele dintr-o rădăcină... răsar și să despart. CANTEMIB, HR. 102. Vine îndată fiind întru o mină măciuca sa, și într-alla un mănunchi de sminceale aprinse. BELDIMAN, N. P. I, 121/5, cf. LB. A se pune pe ochi mîzgă rasă subțire, galbenă, de sub coaja smicelelor de soc. EPISCUPESCU, PRACTICA, 217/15, cf. VALIAN, V. [Smochinul] se prășește din smicelele înrădăcinate... ce răsar cu îmbelșugare din rădăcinele lui. BREZOLIANU, A. 353/7. De rami și smicele se alină frunzele. CORNEA, E. II, 198/26, cf. POLIZU. Smiceaua este luată dintr-un soi cultivat. I. IONESCU, B. C. 117/12. Înainte de pornire, trebuie să meargă calul tău și cu turturica mea să-mi aducă trei smicele de măr dulce. CREANGĂ, P. 272, cf. DDRF, BARCIANU. Ele vin cînd aud tăindu-se lemne, să ciugulească smicelele rămase. ADAM, R. 257, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Copiii își fac tilinci din coaja smicelelor de salcie. MUSCEL, 44, cf. TDGR. Se mai adaogă și zmiciele de măr dulce, adică mici rămurele de măr de grădină. PAMFILE--LUPESCU, CROM. 31. Pentru vîrf însă sînt indispensabile mlădițele sau zmicielele din lemn tare ATILA, P. 30. Fă cumva, te rog, și mi-însiră pe-o smicea. HOGAȘ, DR. I, 205, cf. RESMERIȚĂ, D., DS. Meșterii pentru acoperișul turnurilor intraseră la rînd și așezaseră în vîrf icoana... basma albă și smicele de sălcii. SADOVEANU, O. XII, 287, cf. BUL. FIL. V, 315, cf. DL, DM, DEK. Fetele pun în gîrlă, în noaptea spre botetul Domnului, cite trei nuiete (smicele). H II 34. Mai este încă un măr acolo; să iai și dintr-însul două zmiciele. SPIERA, P. 39. Și mă bate maica mea: Cu nuiete, cu zmiciele. ȘEZ. I, 237. Și mai sus între zmiciele Cîntă două turturele. id. II, 220. Leagă calul de coala, De coala de cea zmiciea. PĂSCULESCU, L. P. 51, cf. TOMESCU, GL., ALR I 971/178, id. 972/257, 279, 348, 740, 782, 878, 890, A II 7. Am adus un braț de smincele să-mpletim o vîrșă. MAT. DIALECT. I, 191. Mergea cum înnemerea, De-l lovea cite-o smicea. FOLC. OLT.—MUNT. II, 207. Din rădăcina cea rea Odrăsește smicea rea. PANN, P. V. I, 61/5. (În formule stereotipe din poezia populară) Foicică de smicea, Mărită-te, mîndra mea. F (1872), 151. Frunzuliță trei zmiciele, Dragă băieșele, Leagă calul de zăbrele. TEODORESCU, P. P. 321, cf. MÎNDRESCU, L. P. 127. Trei nuiete, trei smincele, Trei felieri de lecurile! MARIAN, I. 531. Ș-apoi foaie ș-o smicea, Vinde-ți, maică, rochița. ȘEZ. VII, 23. Foaie verde trei zmiciele, Mă-nsurai, luai muier, Mă lăcomii la avere, Valeo, păcatele mele! I. CR. II, 244, cf. PAMFILE, C. Ț. 354. Pădurice de zmiciele, Mindru-i gazdă și mă cere, Io-s săracă și n-oi mere. T. PAPAHAĞI, M.

36. Frunză verde trei smicele, Tinerețe ca a mele! FOLC. MOLD. I, 348. ♦ Fig. Avem acum arborele genealogie urmărit pe trunchi pînă la smiceaua de vîrf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 1 168, 5/1. ♦ (Bot.) Ramură la măr și la păr cu toți mugurii vegetativi. Cf. ITR², DER. ♦ (Rar) Spic subțire de iarbă. CHIRIȚESCU, GR. 254.

4. (Prin nord-estul Olt.; la pl.; în sintagma) Smicele de ziuă = zori (ai zilei). Cf. CADE, SCRIBAN, D. Să cunosc smicele de ziuo. VÎRCOL, V. 99.

— Pl.: smicele. — Și: (învechit) smăceă (LB, POLIZU, BARCIANU), sâmeceă, (învechit și regional) sminceă, simceă, zmiceă s. f., (regional) smicél (MUSCEL, 44) subst., smigdeă (PAMFILE, C. Ț. 242), smiceă, sminceă, smunceă (CADE), sanceă (ARR. FOLK. VI, 299), sînceă, cimceă (I. CR. IV, 60), mîceă (GR. S. VI, 244), zmînceă, zmînceăuă (A III 1), zmînceă (CADE), zmuncăa (ib), zimțea (SCRIBAN, D.), zniceă s. f.

— Lat. * summicella.

SMICÉL subst. v. smicea.

SMICELUȘĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Diminutiv al lui smicea; smiceluță. Ia niște smiceluși de răchită, că ne trebuie la legat cocenii. UDRESCU, GL.

— Pl.: smiceluși și smicelușe.

— Smicele (pl. lui smicea) + suf. -ușă.

SMICELUȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui smicea (3); (regional) smicelușă (Săpata de Sus—Pitești). Cf. CARDAȘ, C. P. 80, UDRESCU, GL.

— P.: smiceluțe. — Și: (regional) zmicelețuță s. f. CARDAȘ, C. P. 80.

— Smicele (pl. lui smicea) + suf. -uță.

SMICHER adj. v. șmecher.

SMICÍ¹ vb. IV v. smuci.

SMICÍ² vb. IV v. zblei.

SMICIOĂGĂ s. f. (Regional) Augmentativ al lui smicea (3). Cf. BUGNARIU, N. 49/339. A tras o smicioagă din gard și-a prins a-i da. CV 1952, nr. 2, 35, cf. A. III 11, LEXIC REG. 108.

— Pl.: smicioage. — Și: smincioacă (BUGNARIU, N. 49/339), smincioagă, zmiceoagă (A III 11) s. f.

— Smicea + suf. -oagă.

SMICLÍ vb. IV. Intran z. (În dicționarele din trecut) 1. A fulgera. Cf. LB, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Despre obiecte sau despre corpuri cerești) A străluci. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind. pers. 3: smiclește.

— Cf. sclipi, smidi.

SMICLIRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a smicli și rezultatul ei.

1. Fulgerare. Cf. smicli (1). Cf. ALEXI, W.

2. Strălucire. Cf. smicli (2). Cf. ALEXI, W.

— Pl.: smicliri.

— V. smicli.

SMICOR s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Vîrf al arborelui. Cf. PASCU, S. 56, RĂDULESCU-CODIN.

— Pl.: ?

— Cf. smicea.

SMICURĂ vb. I. 1. Tranz. (Învechit și regional) A sfărîma (1). Ardeji petri și le zmicurați și le băgați în căldare (ante 1600). CUV. D. BĂTR. II, 149/8, cf. LB.

Oh, și Șandru, Doamne sfinte! El care, de alte dăși Ar fi smicurit bucăți P-acel om cu-așa cuvinte, Tot rîdea ca scos din minte. COȘBUC, P. II, 213, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDGR. Ploua și fulgera și bătea piatra de smicura toate farinile pe unde trecea. PAMFILE, DUȘM. 316, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, CIHAC, I, 163, DENSUSIANU, T. H. 284, DL, DM. DSR, CHEST. V. 65/96.

2. **Tranz.** (Învechit și regional; complementul indică boabe de porumb) A dezghioca. Cf. LB, POLIZU, REV. CRAT. III, 169. Să poate zmicura cucuruzu-n marșină. GREGORIAN, CL. 64, cf. CADE, VICIU, GL, ALR I 907/79, ALR SN I h 115/27. Ne-am apucat a smicuri niște boabe. UDRESCU, GL. Boabele [de porumb] le micurăm cu mîna. GL. OLT.

3. **Tranz.** (Învechit) A biciui. Fu bătut foarte tare, tot trupul zmicurînd. DOSOFTEI, v. s. februarie 69^r/16. O zmicurare cu cureale verzi. id. ib. octombrie 95^v/18. Porunci apoi dă craiul pe pag cu vergi să-l bată, Cu bici în patru plesne s-o smicure pe fată. COȘBUC, P. II, 201, cf. DL, DSR.

4. **Intranz.** (Regional) A tremura. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

5. **Intranz.** (Regional) „A purta ceva repede înainte și-ndărăpt”. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

6. **Reflexiv intranz.** (Prin nord-vestul Munt.; despre copii) A scinci (2). UDRESCU, GL. Ia nu te mai smicura acolo și culcă-te! id. ib.

— Prez. ind.: smicūr. — Și: (învechit) zmicūră vb. I, (regional) smicūrī vb. IV, micūră (GL. OLT.) vb. I. — Lat.* exmiculare. Cf. lat. micŭla.

SMICURĂRE s. f. Acțiunea de a smicura.

1. (Învechit) Sfărîmare (1). Cf. smicura (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDF, BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Scîncet (2). Cf. smicura (6). Cf. UDRESCU, GL. ♦ P. ext. Tristețe. Cf. UDRESCU, GL.

— V. smicūra.

SMICURĂT, -Ă adj. 1. (Învechit, rar) Sfărîmat² (1). Cf. smicura (1). Cf. LB, BUDAI-DELEANU, LEX.

2. (Învechit, rar; despre boabe de porumb) Dezghiocat. Cf. smicura (2). Cf. LB.

3. (Prin nord-vestul Munt.; despre oameni) Trist (1). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: smicurași, -te.

— V. smicūra.

SMICURĂTURĂ s. f. (Învechit și regional) Fărîmă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CADE.

— Pl.: smicurățuri. — Și: zmicurățură s. f. CADE.

— Smicūra + suf. -ătură.

SMICUREALĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) 1. Operație de desfacere a boabelor de pe știuleți. Trece la smicureală! UDRESCU, GL.

2. Scîncet (2). UDRESCU, GL. Ce smicureli sînt astea pe tine, fetișo? UDRESCU, GL.

— Pl.: smicureli.

— Smicūra + suf. -eală.

SMICURÎ vb. IV v. smicūra.

SMICURÎT s.n. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a smicuri.

1. Cf. smicura (2). Cf. UDRESCU, GL.

2. Cf. smicura (6). Cf. UDRESCU, GL.

— V. smicuri.

SMICURUIE s. f. v. smicūrale.

SMID s. n. v. smidă².

SMIDĂI s. n. v. smidă².

SMIDĂR s. n., adj. 1. S. n. (Prin sudul Transilv.) Smidă². Cf. DR. XI, 76. A aflat că obicnuiește să intre în mijlocul unui smidar des, plin cu tufe de spini. PRIBEAGUL, P. R. 102, cf. DM, DEX.

2. Adj. (Prin Transilv. și prin Maram.) Stufos. Cf. ALR II 6 364/284, 353.

— Pl.: smidaruri. — Și: (regional) zimidăr, -ă (ALR II 6 364/284), zmidăr, -ă (ib. 6 364/353) adj.

— Smidă² + suf. -ar.

SMIDĂ¹ s. f. (Învechit) Grindină. De lucire într-în-su nuori tmbă; grindire (smidă D) și cărburi de focu. PSALT. 26. Să porniră din certu... fulgere și tunețe și smidă, atla cît strînsă focul. DOSOFTEI, v. s. octombrie 85^r/27. Din ceru fulgere, din nuări smidă și piatră, în aer focul cu apa să amesteca. CANTEMIR, I. I. I, 225, cf. CADE, SCRIBAN, D. ♦ Fulger. Cf. LB, LM.

— Pl.: smide și smizi.

— Etimologia necunoscută.

SMIDĂ² s.f. Desiș în pădure format din tufișuri de mărăcini, de zmeură, de mure etc. care cresc printre copaci doborîți de furtuni, arși de trăsnete ori tăiați și care constituie un loc greu de pătruns; p. ext. sîhlă (1); (regional) smidar (1), smidărie. [Hotarul] curmă drept preste piatra Răchitișului și apucă dosul pietrii și a smizii (a. 1630). ȘTEFANELLI, D. C. 3. Li s-au mai venit din părau în sus, din smizi vale în sus plnă unde să hotărește cu a Negreștilor (a. 1755). id. ib. 57, cf. HEM 1 748, CIHAC, II, 338, JAHRESBER. V, 133, ȘĂINEANU², I. BRĂESCU, M. 71. Eram siliți a ocoli prin smiduri. HOGAȘ, DR. I, 10. Vintul... clătina în-tinderea trandafirie și plină de soare a smidului de zmeură. id. ib. 264, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Unul spunea că sălbătăciunile s-ar fi coborît mai jos, la bahne. Alții, că s-ar fi tras sus, spre smidă. VOICULESCU, P. I, 83, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. Vîntorii de mistreți se îndreaptă către locurile știute de ani de zile, smidele unde mistreții își au culcușurile sau locurile de adăpost. VÎN. PESC. noiembrie 1961, 15, cf. DEX. Fură-te dracul, omidă. Cum mînceși frunza din smidă și n-ai mai lăsat să crească, Care-s dragi să se iubească. F (1885), 271. Decît cu nevasta hîdă, Mai bine cu oi pe zmidă. MÎNDRESCU, L. P. 165. Umblam... după o găină sălbatecă ce de multă vreme o auzisem codocîcînd prin smidă. MARIAN, NA. 247. Și-mi învățași o omidă De-mi mîncea frunza din smidă. RETEGANUL, CH. 27. A luat-o la fugă prin smidă... ȘEZ. II, 188, cf. GR. BĂN., CHEST. IV 105/66, 68, 387, ALR I 956/227, 571, 576, 578, ALR SN III h 634/353, ALRM SN II h 439/53, A I 12, 17, v 2, 14, VI 33, LEXIC REG. II, 42, 79 ♦ (Prin Mold.) Loc prăpăstios, unde se pătrunde greu. Cf. ARVINTE, TERM. A V 15. ♦ (Prin Mold. și prin nordul Olt.) Gard viu. Com. din SASCA — FĂLTICENI, ALR I 673/800. ♦ (Regional; în forma simidă). Grămadă de bufuci și frunze în dezordine (Singeorz-Băi). Cf. PAȘCA, OL. 14

— Pl.: smide, smizi și smiduri. — Și: (rar) smid, (regional) smidăl (LEXIC REG. II, 42) s.n., smidă (PĂCALĂ, M. R. 141), zmidă, simidă (PAȘCA, GL. 14) s. f., zmidăl (LEXIC REG. II, 79) s.n.

— Etimologia nesigură. Cf. smidă¹.

SMIDĂRIE s.f. (Transilv.) Smidă². Cf. CADE, DL, DM, VICIU, GL., com. din ZAGRA — NĂSĂUD și din MORĂRENI — TOPLIȚA. ♦ Fig. Multime (1). Com. din ZAGRA — NĂSĂUD.

— Pl.: smidării. — Și: zmidărie s. f. Com. din MORĂRENI — TOPLIȚA.

— Smidă² + suf. -ărie.

SMIDÍ vb. Intranz. (Învechit) 1. A fulgera; a scîpî. Cf. LB, ALEXI, W., CIHAC, II, 338, DR. IV, 846.

2. (Despre obiecte sau despre corpuri cerești) A străluci. Cf. ALEXI, W., CIHAC, II, 338.

— Prez. ind. pers. 3: *smidește*.

— V. *smidă*¹.

SMIDÍȘ s. n. (Prin nordul Ban.) Tufiș des (într-o pădure); (regional) smiget. Cf. CHEST. IV 105/49, ALR I 971/75.

— Pl.: *smidîșuri*. — Și: (regional) *smedîș* s. n. H XVIII 301.

— *Smidă*² + suf. *-îș*.

SMIDÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit și regional; des- spre păduri sau despre terenuri din pădure) Cu tufișuri dese (crescute printre copacii doborîți de furtună). Întrînd într-o pădure deasă și *smidoasă*, i să încurcără *çoarnele*. TICHINDEAL, F. 122/2, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, P., CADE, ALR II 6 364/53.

— Pl.: *smidoși*, *-oase*. — Și: (regional) *zmidós*, *-oasă* adj. ALR II 6 364/53.

— *Smidă*² + suf. *-os*.

SMIED s. n. (Regional) Mied (1) (Corvinești — Bistrița). Cf. ALR I 1 690/259.

— Pref. *s-* + *mied*.

SMIENTĂLĂ s. f. v. *smînteală*.

SMIENTÍ vb. IV v. *smînti*.

SMIERC interj. v. *smiorc*.

SMIERCĂÍ vb. IV v. *smiorcăi*.

SMIERCĂÍLĂ s. f. v. *smiorcăială*.

SMIERCĂÍȚ s. n. v. *smiorcăiț*¹.

SMIERCĂNEĂLĂ s. f. v. *smiorcăneală*.

SMIERCĂNÍ vb. IV v. *smiorcăni*.

SMIERCĂNÍȚ s. n. v. *smiorcăniț*¹.

SMIGCÍ vb. IV. Intranz. (Olt.) A afla la momentul oportun; a înțelege repede. Cf. RESMERIȚĂ, D.

— Prez. ind.: *smigcesc*.

— Etimologia necunoscută.

SMIGDEÁ s. f. v. *smicea*.

SMIGÉT s. n. (Regional) Smidiș (Romna — Reșița). Cf. CHEST. IV 105/29.

— Pl.: *smigeturi*.

— *Smidă*² + suf. *-et*.

SMINCEÁ s. f. v. *smicea*.

SMINCHÍȘĂ s. f. v. *sămăchișă*.

SMINCÍ vb. IV v. *smueci*.

SMINT s. m. (Regional) Nebun (I 4). Cf. DL, DM. Ce să fie cu *smintul* *ceia*, de nici de *mîncat* nu *mîncă* și el ca *oamenii*. ȘEZ. XXI, 25.

— Pl.: *smînți*.

— Postverbal de la *smînti*.

SMINTĂ s. f. (Învechit și regional) 1. Sminteală (1). Cf. DOSOFTEI, ap. CIHAC, II, 352, BĂRCIANU, TRG, CADE.

2. Pagubă (1). *Ceia ce-ți fîn ptzmă și-ți fac fărți smîntă, să-i agiungă, Doamne, mîna ta cea sfîntă.* DOSOFTEI, PS. 63/19. ◊ *Exp r.* (Regional) A *da* (pe cineva) *de smîntă* = a face cuiva un rău; a supăra. *Zice vodă: „După vremi Mulți păgîni am dat de smîntă“.* COȘBUC, P. I, 84, *De cite ori nu m-a dat el de smîntă calu-șta; dar mi-am scos eu de pe pielea lui.* UDRESCU, GL.

3. Greșeală. *Mă du fără de smîntă Spre adevăr, să nu duc greață, Că tu, Doamne, mi-ești povață.* DOSOFTEI, PS. 21/6. [Mulțimea] ... *De ar avea măcar ce lege sfîntă, Prin singură lege niciodată Nu să va îndrepta. Deci nici o smîntă Să vede a zăcea în formă de afară A vreunii stăpîniri de țară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 377. *Mai nainte însă, cunoscînd a sale sminte, a dat la lumină o altă carte.* ASACHI, L. 33¹/33. *Timpul, carele este cel mai mare învîțător, va repara smintele sale și-i va implini lipsele (a. 1839).* URICARIUL, V, 134/4. *Frica adusă vine deacă pentru fiește ce lucru, macar mai puțină smîntă, lovim pruncii ca și pe niște cîini.* CALENDARIU (1844), 64/20. *Oare ce smîntă ai comis, sărace Fritz?* F (1871), 34, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., SCRIBAN, D., VÎRCOL. M. 88, GR. BĂN. ◊ *Exp r.* (Învechit) A *cădea în smîntă* = a cădea în păcat, a greși. *Cînd ț-ai întorsu-ț fața la cea sfîntă, Mi-au scădzut buecia și am cădzut în smîntă.* DOSOFTEI, PS. 99/8.

◆ *Vină. Puține sminte se p[ol]ate aduce... dumnea-lor.* IORGA, S. D. XVIII, 19, cf. ALR I 1 334/335. ◆ *Defect. Numai o smîntă avea Sanda, că era foarte superstițioasă, credea tare în puterea duhurilor nevăzute.* F (1884), 234.

— Pl.: *sminte*. — Și: *smîntă* s. f.

— Postverbal de la *smînti*.

SMINTEALĂ s. f. 1. Pierdere a judecării normale datorită unei boli mintale, alienare, alienație, demență, nebunie (4), scrînteală (2), scrîntire (2), țacăneală, (popular) nebuneală (1), (învechit și regional) smîntă (1), (regional) bolinzie, sălteală, zăluzeală, zăluzie, zărgheală, zărghenie, (învechit, rar) smîntitură, (familiar) căpială; fig. întunecare (trecătoare) a minții, rătăcire (4), nebunie (4); p. ext. faptă, comportare care dovedește lipsă de judecată sau nechibzuință, nesocotință (1), aiureală, nebunie (3), zăpăceală, (familiar) țacăneală; smîntire (1), țicneală, (învechit și regional) smîntenie. *Nu se arăta somnoros, neîngăduitoriu...dacă îl dojeana pentru vreo smînteală pruncească.* BUCAVNA, 58/3. *Semnele înveterate de un neastîmpăr care, din vreme în vreme, semăna prea mult cu o adevărată smînteală nu putuseră să-mi împuțineze întru nimic interesul și respectul ce-mi însufla.* HELIADE, L. B. I, 164/1, cf. VALIAN, V. *Vai de cel ce se smîntește, dar vai de cel prin care vine smînteala.* CREANGĂ, O. 264. *Pînă de compătîmire pentru smînteala lui...a fîgăduit că va merge să prînzească la ei.* CARAGIALE, O. II, 359. *Părerile sînt împărțite asupra smîntelii lui Radu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 327. *Și-a bătut joc...de această ciudată și încăpățînată a mea smînteală.* PLR II, 299. *A întrebă pe doctorul Meyer, dacă n-a constatat un grad de smînteală la bucureșteni.* IBRĂILEANU, SP. CR. 17, cf. RESMERIȚĂ, D. *Era cumva victima fără răspundere a vreunei smînteli străni.* M. I. CARAGIALE, C. 49, cf. CADE. *Nu merg cu smînteala pînă acolo...să-mi pun capul sănătos sub evanghelie.* C. PETRESCU, O. P. I, 214. *S-a speriat copilul și a intrat în smînteală.* VLASIU, A. P. 182. *Și văd cum ți se-adună, răsfrînte în obraz, Smînteala, ca și spaima.* PILLAT, P. 313, cf. SCRIBAN, D. *Ei bine, mie nu prea îmi place smînteala asta cu revoluția.* CAMIL PETRESCU, O. II, 154. *Pe urmă s-a împăcat cu smînteala bărbatului ei.* STANCU, D. 373. *Uneori...uita de smînteala zugravului și se angaja cu el într-o discuție.* V. ROM. octombrie 1954, 114. *Sînt semnș de smîn-*

teală în lume. VORNIC, p. 223, cf. DL, DM. Acum, când mintea a mers, în graba ei de cunoaștere absolută, pînă în pragurile smintelii, totul e cu puțință. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 76, 14/2 cf. DEX. ♦ (Învechit, rar) Lipsă de putere (1). Pure sufletul meu în viață și nu dă în smentire (sminteală h, clătinare d) picioarele mele PSALT. 123, cf. DHLR II, 477.

2. (Învechit) Pagubă (1). Să ne tocim binisor, că iaste sminteală amindur fărilor (a. 1592). ROSETTI, B. 46. Stăptînul cela cu pomul să-ș taie crângile pomului cealea ce fac sminteală vecinului. PRAV. 70. Nu-i bine să-l mazilească pe cale, ca să nu facă sminteală pentru cele ce trebuiesc să grijească: conace, poduri și alle. NECULCE, L. 132. [Hatmanul] oriunde mergea cu oastea, tot de sminteală era... ca un om simeș și fără de cumpăt (inceputul sec. XVIII) MAG. IST. III, 55/31. Fără de care sînt toate celelalte... avușii mai vîrtos de sminteală și de stricăciune. EPISCUPESCU, PRACTICA, XXVII/22. Ocnii, care este venii al cămării domnești, să nu să pricinuiască zmintea (a. 1827). DOC. EC. 384. Săceta a umezeală Niciodată-i dau sminteală. ASACHI, F. 83/15. Acele oști turcești ce se văd erau ariergarda de patru mii călăreși supt Hasan-pașa, care mergea trăgîndu-se înceț și cu bună rînduială, îngrijind d-a nu primi în coadă vreo sminteală din partea noastră. BĂLCESCU, ap. DL. Ptoile cele multe de toamnă aduc sminteală la struguri și la porumb. I. IONESCU, M. 61, cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. ♦ L o c. a d j. De sminteală = dăunător, pîgubitor (1). Că acela izbăvi-te-va de cursele vînrătorului și de cuvintele de smientală. PSALT. HUR. 78¹/1. Acestea sînt dar lucrările băilor calde și reci, din care se poate înțelege lesne care din două este de folos și care de sminteală EPISCUPESCU, PRACTICA, 486/19. ♦ Neajuns¹ (1). Îmbunătățirea smintelelor acestor pămînturi năsipose stă într-o le face să fie umezeală vara. I. IONESCU, B. C. 420/8. Cercetează toate legăturile grinzilor, pentru ca să se incredinzeze dacă nu e vreo sminteală. GANE, N. I, 78, cf. CADE.

3. (Învechit și popular). Dificultate. Iară de să va afla că nu o au răpit pentru că nu o au găsit acolea... sau și pentru altă sminteală, atunci va certa giudeful pe acesta. PRAV. 745. Iară de să va afla că iaste nevinovat nici într-o una de-acealea și iaste curat... atunci să să hirotonească fără de nici o smenteală. EUSTRAIE, PRAV. 25/3. Cînd ne s-ar întîmpla a ieși... să ieșim cu pace, fără de nici o zmintea (a. 1673). BUL. COM. IST. II, 228. Nice au avut cine că-i stea împotrivă, ce cu multă prădă s-au întorsu fără de nice o sminteală. N. COSTIN, L. 242, cf. ANON. CAR. Despre suliiță nu era sminteală, Că măcar ce faur o știa face. BUDAI-DELEANU, T. V. 42. Să aduce zmintea la dreapta cumpărarea judeului (a. 1819). DOC. EC. 216. Socot că măriia sa Nicoară cu ai săi n-or fi avut nici o sminteală pe cale, căci îi poartă om cuminte. SADOVEANU, O. XVIII, 23, cf. DSR. Să nu te pui pacatul... să ne faci vreo sminteală. MARIAN, T. 350, cf. ZANNE, P. III, 259. ♦ E x p r. A da (pe cineva) de sminteală sau a face (cuiva) sminteală = a face pe cineva de ris (prin nerepectarea unei promisiuni); a da de gol. Te rog să dai ficiorului Costachi cincisprezece galbini și dumneata ti vei trage înapoi... Te rog numai să nu-mi faci sminteală. KOGĂLNICEANU, S. 222. Sirguința ș-osteneală Pre om nu dau de sminteală. ASACHI, F. 30/2. Să nu mă dai de sminteală. ALECSANDRI, T. I, 135, cf. PAMFILE, J. II, 166, CADE. Numai să nu ne dai de sminteală și să nu uii tutunul. COCEA, S. 184, cf. DL, DM, DEX, COM. DIN LOMAN - SEBEȘ.

4. (Învechit) Greșeală. Cela ce va fi suduit pe cineva de răpitul mîniei sau den sminteala limbei. PRAV. 896, cf. ANON. CAR. Să nu aibă nime din neamul dumnealor a o înstreina de la sat, iar, întîmplîndu-se vreo sminteală, să nu să iaie de la sat (a. 1774). IORGA, S. D. XIII, 120. Căruia îi pare rău de sminteala sa, i se iartă bucuros. BUCAVNA, 16/7. Dacă vei afla într-însa pro sminteală, carea să fie adevărată, o iartă, aducîndu-

du-ți aminte că tu încă poți în multe sminti (a. 1783). IORGA, S. D. XIII, 14. Orice featuri de sminteale sau greșale veși afla aicea, îndreptați cu duhul înțelepciunii și a blîndețelor (a. 1798). CAT. MAN. II, 340. Spre îndreptare s-au înștiințat sminteala. ȘINCAI, HR. I, 273/11. Voi arăta smintealele care se fac la prinsul roilor. ECONOMIA, 184/22. Nenumărate smintele gramaticești va face în vorba sa. MAIOR, IST. 264/25, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. O credință ca aceea... nu putea să nu fie prea curată și de tot fealiul de sminteale scutiță. ȚICHINDEAL, F. 482/11, cf. LB. Urmatele greșeli și sminteli nu se pot lesne simși și îndrepta. EPISCUPESCU, PRACTICA, VII/13. Socrat casa cînd zidea, Din vecinii fiecare Cîte-o critică zidea. Unul: că proporție n-are, Altul c-a ei împărțală E făcută cu sminteală. ASACHI, F. 127/6. Acestea socotiri însă sînt supuse smintelelor. RUS, I, I, 62/8. Smentele vom fi făcut și om mai face, ca toată lumea (a. 1848). PLR I, 111, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², DDRF, RESMERIȚĂ, D., ȘEZ. VII, 172. ♦ L o c. a d v. (Învechit și regional) Fără (de) sminteală = negreșit (2). Dările... fără sminteală să le trimașă. CANTEMIR, IST. 183. Altă scăpare, fără de sminteală, nu iaste decît frica lui Dumnezeu (a. 1713). GCR II, 4/25. Znele știu toate și-mi vor spune Fără de sminteală unde năcăjește Puiul meu. BUDAI-DELEANU, T. V. 52. De să va birui biruitorul fără sminteală să-l omoare. ARTAXERXU, 57^v/12. Ceru un ajutor de oamne, îndatorîndu-se a-i aduce capul lui Codreanu fără sminteală. GANE, N. I, 195. Înseamnă că chiar așa a fost, fără sminteală. LĂNCRĂNAN, C. I, 45, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Învechit și popular) Vină. Cînd se va afla că cel rănit n-au vrut să chiami vraci... atunci sminteala morții va fi despre cel rănit. PRAV. 128. Nu-i sminteală Din obeală, Ci-i fîlincă Din opincă, se spune cînd lucrurile merg rău într-o casă. Cf. ZANNE, P. III, 259.

5. (Învechit și regional) Ispită. Pasă de la mine, Satano, sminteală-mi ești! N. TEST. (1648), 21^v/27. Să nu cumva să vie schizmă sau sminteală pre n tine într-o creștini (a. 1677). BUL. COM. IST. II, 266. Alte cărți apărtoare de smintele (a. 1794). GCR II, 154/1. Cum intri tu în casele oamenilor de faci smintele femeilor. id. ib. 171/33. Săgețile lui ceea de foc purtătoare... stînge-le cu mijlocirea ta, mîntuindu-ne pe noi din smintelele lui. AGRIBICEANU, A. 280. Să nu mai dea prilej de sminteală călugărilor și de vorbă mirenilor. STĂNOIU, C. I. 143. ♦ L o c. a d j. De sminteală = care influențează în rău; care corupe. Pentru aceasta se vor îndeletnici cititorii mei... cu citania și procitania aceștii cărți... în locul romanelor celor de sminteală. EPISCUPESCU, PRACTICA, VIII/1. Noi ne ducem cu sfială Pe calea cea de zmintea. Rămîti, rajule, sândatos. POP., ap. GCR II, 233. ♦ (Învechit) Înelăciune. Lângă cărare blazne (înelăciune c, sminteale d, de greșeală h) puseră mie PSALT. 291. Împăratul fiind într-o înșelăciune și într-o rea sminteală ca aceea, născu-i-se un cocon prea frumos (a. 1648). GCR I, 132/18. [Pizmașii] cu limba lor înșală, să facă-n lume sminteală. DOSOFTEI, PS. 21/18, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. ♦ (Învechit) Modificare (în rău). Limba aceia cîndva în sine au pătimit schimbare și sminteală. MAIOR, IST. 240/11. Fără să aducă vreo sminteală la articolul al 9-lea. REGUL. ORG. 599/17. ♦ (Învechit) Conflict. Împlură cetatea toată de sminteală (gilceavă N. TEST. 1648, gilceavă BIBLIA 1688). COD. VOR. 10/15. Piatra zmintelii, adecă arătare a începutului și a pricinii despărțirii acelor două biserici (a. 1780). [Titlu] CAT. MAN. I, 354, cf. LB, LM, TDRG, SCRIBAN, D.

6. (Regional; în forma zmintea) „Mîncarea giștelor și a rațelor“. Com. din STRAJA - RĂDĂUȚI.

— Pl. sminteli și (învechit) smintele. — Și: (învechit) smientală, smenteală, sminteală (JAHRESBER. V, 319), zmintea s.f.

— Sminti + suf. -eală.

SMINTENIE s. f. (Învechit și regional) Sminteață (1). Găsim chipuri de paseri și alte vietăți înșirate..., pe care bătrânii le-ar fi privit ca niște smintenii. PLR II, 374. ♦ Fig. Să năpustiră asupra ei... Furia cu ochii scoși afară din cap, Zmintenia cu fipete de jivină sălbatică. DELAVRANCEA, ap. TDRG. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de“) O smințenie de om. UDRESCU, GL.

— Pl.: smintenii. Și: (învechit) zmintenle, (regional) smințenie s. f.

— Smintî + suf. -enie.

SMINTÎ vb. IV. 1. Refl. (Adesea cu determinări care precizează sensul) A-și pierde judecata datorită unei boli mintale, a se aliena, a innebuni, a se scriinti (3), a se țacăni, a se țicni, a se trăsni, (popular și familiar) a se bolnizi, a primi (I 9), a se turliuba, a zăluzi, a (se) zărghi, a căpia, (familiar) a se sări (6); fig. a i se întuneca (trecător) mintea, a se rătăci (5). Smenfiră-se toți cîji-i văzură ei. PSALT. HUR. 52^v/14. Uneori își vine în fire, apoi iar să smințește (a. 1791). IORGA, S. D., VIII, 21. Se smintesc la minte EPISCUPESCU, PRACTICA, XXIX/4, cf. VALIAN, V. Acea predică întreagă înfricoșă atît de mult pe vro două femei și fete... încît nenorocitele se smintiră și ajunseră în casa nebunilor. FM (1846), 279°/21. Aceia care nu s-ar fi smintit de morbitate... mîntos el și raționabil judecînd. ARISTIA, PLUT. 230/12. S-a luat sfințenia sa pe gînduri, zicînd: — Vai de cel ce se smințește. CREANGĂ, O. 264, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. Radu Finuleț smintindu-se îndată după moartea soției sale. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 337, cf. RESMERIȚĂ, D. Dar bine, măi copilule, te-ai smintit? BASSARABESCU, S. N. 137, cf. CADE. De ce să-și primejduiască dînsul viața și averea dacă lumea s-a smintit? REBREANU, R. II, 147. Ai grijă, tu te smințești. VLASIU, D. 263, cf. SCRIBAN, D. Doar nu s-or fi smintit la cap ai noștri? VORNIC, P. 139, cf. DL, DM, DEX. Și din minte să smințește. BICESCU, P. P. 286. Fecioru-său s-a cam smintit de cînd dăduse în toana înșuratului. ȘEZ. VI, 174. Împăratu cînd videă, Chiar din minti și zmintea. VASILIU, C. 82. Amu lumea s-o smintii. BIRLEA, L. P. M. II, 161, cf. A V 2, VI 26. ♦ **Tranz. f. act.** (Complementul indică oameni sau facultățile lor mintale) Derep-ce scrăbit ești, sufletul meu, și derep-ce turburi-te (mă turburezi d mă smințești h). PSALT. 80. Alții... zîmtesc voi cu cuvinte, răzvrătînd sufletele voastre. CORESI, ap. DHLR, II, 537. De multe ori s-are închipui dracii în trupuri de oameni morți ș-ar sminti pre mulți. VARLAAM, C. 286. Ce-nvață dreptatea și de cîte grăiaște, Pre nime nu smințește. DOSOFTEI, PS. 42/6, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. L-a smintit filozofia. EPISCUPESCU, PRACTICA, XVI/27. Aduc unii de cărți teancuri, Care mintea le smintesc. PR. DRAM. 339, cf. POLIZU, CIHAC, II, 352. Un vis m-a smintit. CARAGIALE, O. III, 77. Dar uite colea! Mitocanul M-a scos din gînduri, m-a smintit! COȘBUC, P. II, 235. E dat dracului... De două săptămîni de cînd e aci, i-a smintit pe toți. CAMIL PETRESCU, U. N. 232. Mintea lui smintitu-i-au. TEODORSCU, P. P. 366, cf. ALRM SN II h 1 158/833.

2. **Tranz.** (Învechit și popular) A vătăma; (în special) a schilodi (1); p. e x t. (de obicei construit cu determinări care precizează sensul) a bate foarte rău (provocînd leziuni, amețeli etc.). Cu vihorul tău și cu mînia ta smințiși ei. PSALT. HUR. 71^v/14. Le iese înainte ori la dus ori la întorsu de-i robie, și de bogate ori îi smintie. NECULCE, L. 106. L-au bătut pînă l-au smintit, ca să-i vie glasul la loc — degeaba. CARAGIALE, O. I, 140. Pe slugi... le-a smintit în palme. id. ib. II, 225. Acest spirit rău... se arată femeilor îngreunate... le înspăimîntă, le frămîntă, le torturează și le smințește, așa că cele mai multe dintre dînsule... rămîn schimonosite și neputincioase. MARIAN, NA. 26, cf. TDRG. După ce l-au smintit pe Lazăr în bătaie, s-au împrăștiat prin toate odăile. REBREANU, R. II, 165, cf. SCRIBAN D. Ne

bat de ne smintesc logofești pentru nimica toată. STANCU, D. 134. Ostașii dădură bătălie grea cu oamenii, smintindu-le ciolanele. PAS, L. I, 134, cf. DL, DM, DEX. La un deget să nu-l smințiși. PĂSCULESCU L. P. 238. Eu mă fac Ogar, mîșă, muscă... Și așa întru în casele oamenilor De le smintesc femeile. CANDREA, F. 164. Că nașul car' m-a cununat Cu el că m-a-nziestrat, Pe el n-am încălecat. Să-l păzești, Să nu-l smințești, Că, zic zău, te prăpădesc! BALADE, II, 30. Pe băiatul tău, cînd l-oi prinde, o să-l zmintesc. ALR II 252/887, cf. ib. 3 598/284. (Ref.) Cîndu va cădea nu se va sminti, că Domnul propti-va mîna lui. PSALT. HUR. 32^v/2. Coccoana lui o pune pe-un cal mare dorobănesc, d-ai-a să zmintise dă nu făcea copii. GRAIUL, I, 143. ♦ Fig. Împărății și state... după ce au prinvenit la maturitatea puterii lor, îmbătrînesc, se smintesc și cad în fine în desfințare complectă. ARISTIA, PLUT. XVIII₂/16. ♦ **Tranz. și refl.** (Transilv., prin Maram. și prin Ban.) A (se) luxa. Cf. ALR I 1 642/100, 140, 215, 249, 255, 266, 268, 347, 360, ALRM I/I h 206. ♦ (Prin analogie) A strica. (Sandu trăgînd sipetul:) Iaca vin; dar greu e, frate. Încet, Sandule, încetîșor, să nu-l smințești. ALECSANDRI, T. 1 644, cf. CADE. DL, DM, DEX. ♦ (Ref.) Zmintindu-se unealta, au căzut pe pămînt. AR (1832), 312°/43. ♦ (Învechit și regional) A schimba (I 6) în rău; p. e x t., a subrezii (2). Înii cu pace au intrat... ce împăratul smintindu-le legămîntul, ei tîncă au ridicat cap și arme. CANTEMIR, HR. 381. Și cine a zminti ce am scris, s[ă] fie judecat... în ziua județului, ca un prădător (a. 1760). IORGA, S. D. XVII, 22. [Vremea], aceea care și cele mai tari și temelnice prin multe feliuri de întimplări protivnice le smințește (a. 1806). URICARIUL, V, 40/4. Plăcerile desfătărilor trușești... smintesc sănătatea și sîrșesc viața în grab'. EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXVI/31. Așa fac ei viața-ntreagă... Smintesc credința din popor. COȘBUC, P. I, 311. (Ref.) p a s.) Îndată ce să va zminti cîntea, nici mărgăritarul, nici aurul nu o mai poate răscumpăra. MARCOVICI, D. 107/17. ♦ Fig. (Învechit și regional). A deforma. Umbliam cu cărți împărătești, Nimeni cuvîntul să nu-l smințească. SEVASTOS, N. 112. (Ref.) p a s.) Ori așa, ori într-alt chip să fie fosti, nu se smințește istoria; că ori una să socotească cinevași, ori alta, nu va greși (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 85/1. De la oarecarele Flacus... smintindu-se numele, vlassi și vlahi fură chiemași. MAIOR, IST. 136/15. Această limbă este de acel fel încît de cursul timpurilor nu să poate sminti precum limbile cele vorbitoare. AR (1834), 111°/33. ♦ Refl. (Învechit și regional; despre cereale sau alimente) A se altera. Dacă se vor pune la un loc... [ciocălăii] cei verzi cu cei uscași și cu cei stricați, atunci se mucegăiază și se smintesc cu toții. I. IONESCU, B. C. 260/25. Cînd trec rîndunele în zbor pe sub vacă, laptele vacii se „smințește“. PĂCALĂ, M. R. 268. ♦ (Învechit și regional; complementul indică oameni și însușiri ale lor). A corupe. Ne rugăm să ne izbăvească... de hicleanul, vrăjmașul ce toți ne zementeaște (a. 1619). GCR I, 56/17. De te va sminti mîna ta sau piciorul tău, taie-o și o leapădă de la tine. CHEIA în. 39^v/20. Iară cine ar sminti pre unul de acești mici, carii cred întru mine, mai bine e lui să sînzure piatra morii de grumazii lui (a. 1703). GCR I, 349/1. Vor depărta pe toți aceia ale cărora năravuri pot sminti și pre ceilalți. REGUL. ORG. 394/5. Acesta om nu este, negreșit este vreun zeu, Care vine ca să smințească simfîrile omenești. PANN, E. I, 22/10. Nu poți fi bun cum trebiu? dar nu-ți sminti copiii; Mai bine ar fi însă să te ferești de patimi. NEGRUZZI, S. II, 267, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Smeii întră pe coșuri înlăuntru caselor și smintesc pe fetele mari. H II 229.

3. **Tranz.** (Învechit și popular) A împiedica să facă ceva; p. e x t. a tulbura (5). Cela ce va sminti solii de pre cale viind sau de le va lua cărțile ce aduc, iaste suduitoriu de domnie. PRAV. 72. Au Satana, au această lume, au firea ta cea zdrobită pre tine să nu

te smintea(s)că și să nu te împiedece (a. 1685). GCR I, 275/10. Și-l smintie și muntenii mult, că vre să-l stăpînească și să facă cum era voia lor. NECULCE, L. 122. Boală carea sminteste fantazia. CANTEMIR, I. I. I, 26. Bălăban, aducându-și aminte De vorbit, grai ș-ascultare cere și, văzînd că nime nu-l sminteste, Rădicînd glasul, așa rostește. BUDAI-DELEANU, T. 192. Nu-i lucru să mă smintescă, nici poate fi de crezul. BELDIMAN, O. 24/8 cf. LB. Milostivirea aci ar sminti dreptatea. HELIADE, L. B. II, 153/4. Cometul... a trecut printre Pămînt și Lună fără a le sminti cursul. GENILIE, G. 79/3. A să face îndreptările sau addogirile ce s-ar chibzui de cuviință spre a să putea păzi cu neblintuire orice uneltire... ce ar putea sminti dorita armonie (a. 1842). DOC. EC. 768. Cu obiceiul de astăzi nici roade îmbelșugate nu dobîndim din sămănturile cele lăturalnice, ba încă... smintim pe cea de căpitanie. I. IONESCU, C. 62/6. Nici anii mei cei grămădiși, Nici secera-mi tăioasă, Nu facă ca să vă zmintiși Petrecerea frumoasă. I. VĂCĂRESCUL, P. 291/6, cf. POLIZU. Tăceși molcu, să nu-mi smintiși vraja. ALECSANDRI, T. 976, cf. BARCIANU, ALEXI, W. Vai de școlarii cari-l sminteau de la învățătură. CREANGĂ, A. 134, cf. CADE, SCRIBAN, D. Văzînd fata că el tot doarme, nu a voit să-l smintescă din somn. CĂTANĂ, P. B. II, 26. Murgul meu, ca un nebul, Dete cu picioru-n drum, Rupse brazda cu piciorul, Sminti copilșei somnul. POP., ap. CĂLINESCU, S. C. L. 116. (A b s o l.) Datoriu iaste tatăl, stăpinul, ruda, prietenul să nevoiască în tot chipul, să smintescă să nu să poată face ucidere. PRAV. 326. ◆ Refl. p. as. Prin acest fealiu de priveale ceilalți școlari să smintesc de la învățătură și își răspîndesc luarea aminte. CARTE TREB. I, 140/2. Să nu se smintescă... dorința neguțătorilor de a veni și a poposi într-acest port. REGUL. ORG. 68/12. Să nu să smintescă înaintarea lucrării pre-zisei ocnē (a. 1850). DOC. EC. 973. ◆ Intran z. (Învechit) A se abate (din drum). Pușin de n-am smintit din cărare Să mă scap în gios cătră pierzare. DOSOFTEI, PS. 239/12. Alții, în urmă, răpiți de spiritul mai nerăbdător al epocii, o smintiră din acel drum ce li se părea întrzier-tor. ODOBESCU, S. I, 247.

4. Intran z. (Învechit și popular) A greși. [Irod] ucise 14 000 de cuconi, cugetînd că împreună cu nușii va nemeri și pre Is[us] Hristos de-l va ucide. Ce rău smenti, vai de el! VARLAAM, C. 401, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 203. El îndreptează cea în carea ei greșese și smintesc, ti îndeamnă la mai mare sirguință. CARTE TREB. II, 10/6. Sminteste așadar Sigebert cînd scrie că Butaia au cuprins Moldova. ȘINCAI, HR. I, 127/22. Smintesc carii, cînd iasă roiul..., înmîșorează vreana. ECONOMIA, 184/24, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, DDRF. Rogu-m-acum de iertare... Și vouă de v-am greșit Sau cu altceva v-am smintit. MARIAN, I. 311. Se uită... lung la ele, să nu smintescă cumva, apoi puse mina pe una și zise: Tu ești! RETEGANUL, P. V, 66. Cîm smintesc la asta [la descîntec] atunș știu că moare omu. ARH. FOLK. III, 132, cf. ib. 155. Scrie-un șir, două, zminteste, Că tot la mîndra glîndește. ANT. LIT. POP. I, 139. ◆ Refl. Ceta ce cu cuvîntulu nu greșaste (nu să sminteste N. TEST.), acela e bărbatu desfășătitu. COD. VDR. 122/10. De va împlini cineva toată legea și poruncile și pînă ai la una se va sminti, în toate va fi vinovat. NEAGOE, ÎNV. 16/22. Sus în poarta raiului Șade Ruja raiului... S-o smintit ș-o adormit. BIBICESCU, P. P. 247. ◆ Tran z. Nu poate de multe ori omul să spuie așa pre cale tot pre rîndu, ceta ce vede cu ochii săi și multe sminteste de au spune mai mult, au mai pușin. URECHE, L. 58. Cel ce ar fi lovit toate țintele fără să smintescă nici un glonș, pe lîngă premiul amintit... s-ar fi ales pe deasupra cu un pol de aur. TUDORAN, P. 18. Mergînd șiganul prin pădure, sminteste calea și se pomeni la o stîndă. CĂTANĂ, P. B. III, 65. Iar să mergi-nainte Și să nu-n greșăști, Drumu să-l smintești. ARH. FOLK. III, 106, cf. ALB SN V h 1 376/76.

5. Tran z. (Învechit și popular) A deplasa (din poziția inițială); p. e x t. a clătina. Scutură-se pămîntulu și-l smenșiși, vîndecă zdrobiturile lui. PSALT. HUR. 49^v/23. Grapa nu face nici o stricăciune... numai cît dinții ei să nu străbată tare adînc în pămînt ca să smintescă din loc pe cartofle. I. IONESCU, C. 81/15. Și d-atuncea mîndstirea Încetă d-a mai cădea. Vînt, cutremur n-o sminteste. BOLLIC, O. 95. Harap Alb... jupește pielea cerbului cu băgare de samă să nu smintescă vreo piatră din locul ei. CREANGĂ, P. 227. Po-deaua s-o smintit, Picioru s-o scintit. CANDREA, F. 356, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Doctorandul... smintindu-și mustășile din loc, cu vîrful creionului... KLOPȘTOCK, F. 137, cf. SCRIBAN, D. Poate că am să smintesc în el vreo roțiță sau vreun șurub interior. VINEA, L. I, 412. Am smintit cu limba dopul la fluier. SBIERA, P. 32, cf. A V 2, 15. ◆ Refl. Nu ne tememu cîndu se va sminti pămîntul. PSALT. HUR. 39^v/17. ◆ Refl. p. as. Împlinirea să să facă prin știrea cămărășii[i], Încît să nu să zmintescă oamenii din rînd (a. 1838). DOC. EC. 711. Am să stau eu în temniță oricît, un an, zece, dar dumitale n-are să fi se smintescă nici un fir de păr! REBREANU, I. 246.

— Prez. ind.: smintesc. — Și: (învechit și popular) zminti, (învechit) minti (PRAVILA, 1814, 26/9), smenti, smienti, smînși (CANTEMIR, ap. DDRF), sminti, zementi, ziminti, (regional) minți (CIAUȘANU, GL.), zmi-minti (A V 15) vb. IV.

— Din v. sl. СМІАСТН, ТЖ.

SMINTICIE s. f. (Rar) Nebunie (4). Cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: sminticii.

— De la sminti.

SMINTILĂ s. f. (Rar) Poreclă dată unui om fără judecată. Mă, smintilă, — strigă Ieremia — nu băga toporul în scindură. TUDORAN, P. 103.

— Sminti + suf. -ilă.

SMINTINEL s. m. (Regional) Burete care crește pe butucii de fag. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: smintinei.

— Etimologia necunoscută.

SMINTIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (se) sminti și rezultatul ei.

1. Pierdere a judecății normale datorită unei boli mintale, alienare, alienație, demență, nebunie (4), scrînteală (2), scrîntire (2), țacăneală, (popular) nebuneală (1), (învechit și regional) smintă (1), (regional) bolinzie, sălteală, zăluzeală, zăluzie, zărghéală, zărghenie, (învechit, rar) smintitură, (familiar) căpială; fig. întunecare (tre-cătoare) a minții, rătăcire (4), nebunie (4); p. e x t. faptă, comportare care dovedește lipsă de judecată sau nechibzuință, nesocotință, aiureală, nebunie (3), zăpăceală, (familiar) țacăneală; sminteață (1), țicneală, (învechit și regional) smintenie. Cf. sminti (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Niminea nu poate ști pînă unde poate-mi merge smintirea. CR (1830), 24^v/19. În smintirea noastră ne răzvrătim împotriva naturii cu strigări de deznădăjduire. MARCOVICI, C. 56/13, cf. VALIAN, V. Cumplită-mi rătăcire fi-e cunoscută poate: Dar nimine să știe smintirea mea. ALEXANDRESCU, M. 155, cf. LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D., DL, DM. Zmintirile nu se opriră aici. BARBU, PRINC. 329, cf. DEX. ◆ (Urmat de determinări) Ei lua vorbele lui ca o nouă dovadă de smintire a judecății. HELIADE, L. B. I, 210/4. Această sinucidere a fost urmarea unui smintiri de minte pricinuită de deasa întrebuițare ce făcea de băuturi tari. CR (1836), 32^v/9, cf. VALIAN, V.

2. (Învechit și popular) Vătămare. Cf. sminti (2). *Cantitatea de arsenic care intră în stomac... este echilibrată... fără să se mai provoace vreo smintire în organism.* CONTA, O. F. 220, cf. PĂCALĂ, M. R. 268. ♦ (Învechit, rar) Lipsă de putere (I 1). *Pure suflutul meu în viață și nu dă în smintire (s m e n t e a l ă H, clătinare D) picioarele mele.* PSALT. 123, cf. DHLR II, 478.

3. (Învechit) Tulburare. Cf. sminti (3). *Smintirea sfințeniei hotărârei date (a. 1814).* URICARIUL, I, 225/7. *Vîntul este un curs al aerului din smintirea echilibrului sau cumpănirii sale.* GENILIE, G. 108/7, cf. POLIZU, DDRF, BARGIANU, ALEXI, W. ♦ (Învechit) Defecțiune (a unui mecanism). *Văzînd o smintire la broasca saltarului ei..., ascundea acum jurnalul.* I. NEGRUZZI, S. I, 142.

4. (Învechit) Greșală. Cf. sminti (4). Cf. BARGIANU, ALEXI, W. ♦ Loc. ad v. *Fără (de) smintire = negreșit (2).* *Fără smintire se vor da soma legiuiră la fiștecare rang a boierilor (a. 1814).* URICARIUL, I, 41. *Iubirea ei spre mine s-o ndrepti fără de smintire.* F (1890), 234.

— Pl.: smintiri. — Și: (Învechit) smentire s. f.

— V. sminti.

SMINTIT¹ s. n. v. zmintit.

SMINTIT², -Ă adj. 1. Care și-a pierdut judecata normală datorită unei boli mintale; alienat, demenț, înnebunit, nebun (I 4), săltat² (3), sărit² (5), scrintit (3), (popular și familiar) apucat, candriu, căpiat, sonat, strecheat, (învechit și regional) nerod (I 2), (regional) bolînd, pălăurat, primit (3), prost (B IV 2), săltat² (3), zăluzit, (familiar) sifilitic (2); fig. care are mîntea întunecată (trecător), rătăcit (5); p. ext. care se comportă ca și cum și-ar fi pierdut judecata normală, aiurea, aiurit, bezmetic, nebun (I 2), zănat, zăpăcit, zurliu, (popular) pălăvatic (2), (regional) șucheat, tuieș, zărghit, țăcănit, țicnit, zălud, (familiar) sanchiu (2), smucit (2), trăsniț (2); descrierit, (popular) desucheat, (învechit și regional) prilestit (2), țicnit, (regional) sașiu (2), tuiș, zărghit. Cf. sminti (1). *Întorsu-je-ai fața și fuii smintit.* PSALT. HUR. 23^v/17, cf. CORESI, PS. 71/8, BUDAI-DELEANU, LEX. Fiind el mare de corp... însă smintit și furios, comitea multe violente fapte. ARISTIA, PLUT. 89/23. *Nimeni nu-l asculta; rideau de omul acest smintit.* NEGRUZZI, S. I, 203. *M-am gîndit și eu l-acesta, ș-am ajuns drept încheiere Să cred că Vidra-i smintită, ca orișicare muier.* HASDEU, R. V. 89, cf. CIHAC, II, 352. *Tot ce-n fările vecine e smintit și stîrpiră... Toti se scuseră aicea.* EMINESCU, O. I, 150. *Ce smintită-s, unei scînduri să mă-nchin.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 27, cf. PHILIPPIDE, P. 213, ȘĂINEANU². *Măi vere, tu ești smintit cumsecade.* AGĂRBICEANU, S. P. 113. *Un doctor cam smintit a umblat... să-i taie piciorul.* REBREANU, P. S. 113, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 150, CADE, SCRIBAN, D. *Çine ești tu, ce faci, smintit călău.* *Vai și amăr de capul tău.* ARGHEZI, S. V, 226. *Ură? Împotriva cui? ... împotriva hodărogului ăluia smintit?* H. LOVINESCU, T. 198, cf. DL, DM. *Ne-vasta alerga pe mal, smintită.* LABIȘ, P. 94, cf. DEX, ALRM I/1 h 192. *Alelei, ciocoi smintiți, Drumul geaba-l ocolii.* FOLC. OLT. — MUNT. III, 469. ♦ (Cu determinări complementare de relație) *Cu mult mai complită decît boala trupezască este patima duhovnicească a pătimășilor smintiți de minte.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XLI/6, cf. VALIAN, V. *Ca smintită de minte vorbele lui asculta.* PANN, E. III, 25/5, cf. POLIZU. *Uneori, cînd se mînau, dădeau și ei cîte-un ibrișîn pe la nas tinerilor, numîndu-i: pantalonari, oameni smintiți la minte.* CREANGĂ, A. 153, cf. BARGIANU. *Feciorul acela-i cam smintit la cap, domnule.* VORNIC, P. 205, cf. ALRM II/1 h 161/2. ♦ (Substantivat) *Cu smintiții și tiranii*

lor fui ursii a petrece. HELIADE, L. B. III, 34/4. *Tot smintitul se crede om prădat Cînd vede tronul fărăi de altul ocupat.* ALECSANDRI, T. II, 114. *Să-i împarși în două cele: în smintiți și în mișei.* EMINESCU, O. I, 151. *Dași-l afară că e un smintit și nu știe ce vorbește.* ISPIRESCU, L. 203. *Iar smintiții și nerozii, închegare de mizerii. Ei la număr sînt atîția cite-n meliță puzderii.* BELDICEANU, P. 120. *Mi-ași mîncat suflutul toată vara cu celălalt smintit dimpreună!* REBREANU, R. I, 148. *Oamenii stăpînirii vor împrăștia și pe smintiții de peste Olt, care s-au răzvrătit.* CAMIL PETRESCU, O. I, 56. *Au măritat-o cu smintitul lui Drăculea.* STANCU, D. 102. *Dacă smintita nu se astîmpără... pui s-o lege.* PAS, L. II, 36. *Vai de capul tău, te lăasă smintitu-ăla și rămăseși și fără copil.* PREDĂ, I. 46. — *Fă, ne-vastă, fii sînștită, Nu ți-apuca cu-a zmintită.* FOLC. OLT. — MUNT. I, 90. (Ca termen de comparație) *Începură a-l boci amîndouă ca niște smintile, de clocotea casa.* CREANGĂ, O. 155. *Petrea... alergă ca un smintit pe coastă.* AGĂRBICEANU, S. P. 67. *Indivîdul n' e în stare a-și îndrepta ideea sa fixă și el ni se va prezenta ca un smintit sau nebun.* BABEȘ, O. A. I, 11. *A plîns și a rîs ca un smintit.* MIRONESCU, S. A. 128. *Am alergat ca un smintit la văpăile unor focuri mincinoase.* VOICULESCU, P. II, 178. ♦ (Despre manifestări ale oamenilor) *Care denotă lipsă de judecată sau nesocotință, nechibzuință; demenț, demențial, nebunesc (2).* *Cu adevărat smentită vrăre și pohtă avem și nu știm ce iaste noauă de bine și de folos.* VARLAAM, C. 58. *Nu poți să știi ideile cele oribile și smintile care au traversat spiritul meu.* BARONZI, M. 542/24. *Nici rușine n-au să ieie în smintitele lor guri.* EMINESCU, O. I, 151. *O dorință ciudată, smintită poate, mă urmărește.* CARAGIALE, O. II, 357. *Înceteaz-odată cu smintita-ți îndrjire.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 250. *Un gînd smintit îl țintui locului.* COCEA, S. I, 42, cf. DL. *Vanitatea lui smintită îl vîrtse iar în cine știe ce istorie.* PREDĂ, R. 325, cf. DM. *Aici... smintita minte omească nu s-a fudulit la Curtea Domnească.* BARBU, PRINC. 67, cf. DEX. ♦ Fig. *Furtuna mai mocește în fundurile zării și-ncearcă să-și pornească din nou smintitul joc.* LABIȘ, P. 197. ♦ (Învechit, rar) Înșelat. Cf. LEX. MARS 209.

2. (Învechit; despre oameni sau părți ale corpului) Vătămat; p. ext. schilod. Cf. sminti (2). *Învio-rează duhul cu vîrtute de trup și de toate organele lui cele sănătoase; iar pe cele smintite, le smintiește de tot.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 32/24. *Nu se pot ajunge unii nici pînă la naștere cu viață sau se nasc smintiți și pocîți.* id. ib. 134/6, cf. SCRIBAN, D. ♦ P. anal. (Despre mecanisme) *Stricat.* Cf. CADE, SCRIBAN, D. *I se aduceau cupelele, trăsurile... vechi, cu o roată smintită.* PAS, L. I, 71. ♦ (Învechit, rar; despre limbă) Deformat. *Măcar că și mai nainte era limba aceasta smintită, totuși, domnînd în Italia longobardii, se face stricarea cea cumplită.* MAIOR, IST. 238/15.

3. (Învechit; despre activități, procese etc.) Neco-respunzător. *Pricina cea de aproape a boalei negre stă într-o smintită organizație cu exaltată lucrare a organului ficatului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 387/17. *Nici saptele îmbunătățite a Anastasiei n-au putul... dizrădăcina răul ce prin educație smintită într-insul s-au fost întemeiat.* ASACHI, I. 111/2. *O politică rea și smintită pe un neam îl poate răsturna în mormînt.* ap. GHICA, A. 327.

4. (Învechit și popular) Greșit. Cf. sminti (4). *Încercarea citorva căpitani de a ne mai aduna e deșertă, pentru că comanda lor... e smintită.* FM (1844), 362^v/39. *Eu nu măr mir de au greșit preavestitul canonic... căci talmăcirea au fost smintită.* ȘINCAI, HR. II, 18/38, cf. DDRF, PRIBEAGUL, P. R. 58, LEXIC REG. II, 42. ♦ (Adverbial) *El scrie carte smintit.* DOINE, 29. *Cu birău-s mănios, Îmi face cartea pe dos Și cu popa m-am sfădit, Îmi face cartea smintit.* ȘEZ. III, 57.

5. (Învechit și popular) Deplasat (din poziția inițială). Cf. sminti (5). Cf. DDRF, SCRIBAN, D.

— Pl.: smintiți, -te. — Și: (învechit și popular) smintit, -ă, (învechit) smentit, -ă adj.

— V. sminti.

SMINTITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) 1. Care influențează judecata normală; fig. care tulbură. *Face așa nemic-ndoindu-să, nice stînd în gînduri smintitoare pregiur, ce stătu adevărit cu credința.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 217/31. *Și atunci ai fi pildă smintitoare* (a. 1685). GCR I, 277/18.

2. Dăunător. *Și cu cît iaste rău și smintitoriu' cel de multe știutoru' vicleșug carile naște: altea rele la om* (a. 1765). CAT. MAN. I, 366. *Vătămare la toată cumpănirea județului, aducîndu-să printr-aceasta nu pușind mîhnire lăcutilor... și zmintitoare urmări către foloșul visieriei* (a. 1819). DOC. EC. 214.

3. Schimbător. *Dacă istoria smintitoare a soție-tății nu le da materie la conversațiile lor, apoi aceea a firei le umplea de veselie și plăcere.* BUZNEA, p. v. 46/18.

— Pl.: smintitori, -oare. — Și: zmintitór, -oare adj.

— Sminti + suf. -tor.

SMINTITURĂ s. f. (Învechit, rar) Sminteală (1). Cf. BARONZI, L. 120.

— Pl.: smintituri. — Și: mintitură s. f. PASCU, s. 60

— Sminti + suf. -tură.

SMINTÉНИЕ s. f. v. smîntenie.

SMINȚÍ vb. IV v. sminti.

SMIOÁRȚĂ s. f. (Iht.; prin sudul Munt.) Țipăr (*Misgurnus fossilis*). Cf. BĂCESCU, p. 163.

— Pl.: smioarfe.

— Etimologia necunoscută.

SMIORÁR s. m. v. zmeurar.

SMIORC interj. (Adesea repetat) 1. Onomatopee care imită zgomotul făcut de cineva cînd își trage nasul (v. t r a g e II 6) sau își suflă nasul (v. s u f l a). *Fac smirc-smirc (ca și cum îmi trag mușii pe nas).* PAMFILE, c. 52, cf. SCRIBAN, D. 1:215, UDRESCU, GL.

2. Onomatopee care imită zgomotul pe care îl face apa în bocanci, în cizme etc., în timpul mersului sau zgomotul produs de rufele ude cînd sînt stoarse sau cînd se apasă pe ele. *Fac smorca-smorca, ca apă-n cizme.* SCRIBAN, D. 1215. *I-auzeam pașii-n tindă, cînd venea cu opincile pline de apă: smiorc, smiorc!* UDRESCU, GL.

— Și: (regional) smierc (UDRESCU, GL.); smire, smórca interj.

— Onomatopee.

SMIORCĂÍ vb. IV. 1. In t r a n z. A trage (în mod repetat) aerul pe nas provocînd un zgomot caracteristic; (regional) a sfirci (1), a smiorcăni (1), a smircui. Cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Soborul tăcu un răstimp, lăstînd pe pădurar să-lăcrămeze și să smircie.* SADOVEANU, o. XII, 434, cf. BL VI, 148. *Voicu... smiorcăia pe nări, stupînd cu oșarală pe podea.* v. ROM. februarie 1954, 17. *Zvîrlîndu-și tichia neagră mai spre ceașă, tot smiorcăia din nas.* CAMILAR, N. II, 327, cf. DL. *Ezechil... smiorcăia pe nas și-și ștergea cu mîncă obrazul de stînge.* T. POPOVICI, SE. 528, cf. DM, DEX, PAMFILE, c. 52, LEXIC REG. 109. ♦ (Cu subiectul „nasul“) *Smiorcăia nasul tău.* PAS, Z. I, 16. ♦ T r a n z. *Cineva zise, smior-*

căindu-și nasul... STANCU, s. 286. *Se sclifosea smircîndu-și nasul.* C. PETRESCU, I, II, 162. *Îți smiorcăi nasul și îți clănțănesc dinții.* PAS, Z. I, 66. ♦ Refl. *Nu te mai smirci că nu fi-i a plîngă.* Com. din PIATRA-NEAMȚ, cf. ȘEZ. XIX, 13. ♦ (Rar) A fonfăi. Cf. GHETȚE, R. M., ALEXI, W. ♦ (Rar; despre cai) A forăi. Cf. ȘĂI-NEANU². ♦ (Despre cîini) A mîrli (1). *Colful numai-declt i-a dat ocol smircînd.* SADOVEANU, o. XVII, 401.

2. In t r a n z. și refl. (Despre oameni) A plînge (sau a se preface că plînge) înăbușit (alintat și prefăcut) trăgînd aerul pe nas cu zgomot, a (se) miorcăi (2), (învechit și regional) a (se) scrivi (1), (regional) a se scriloni, a (se) smiorcăni (2), a (se) smirci (2), a se suflca (2), (depreciativ) a (se) miorlăi (2); p. ext. a scoate sunete tînguitoare, plîngătoare, a (se) sclinci (3); (familiar) a se sclifosi (1). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Nu i-am furat, mamaie [banii], zău, s-a smiorcăit micușul.* POPA, v. 149. *Femeta începe să smiorcăie.* *Paharul amărăciunilor s-a umplut.* CONTEMP. 1954, nr. 380, 4/3. *Se smiorcăiesc și te întreb de ce?* PAS, L. I, 304. *Întreaga crîșmă cînta și însuși bătrînul... smiorcăia din nas și se tot căuta pe la ochi cu mîinile...* CAMILAR, N. II, 327. *Cineva, pesemne doamna Răghină, smiorcăia întruna a plîns.* GALAN, B. I, 77. *Plîngînd, smiorcînd, cu pumnii mîrdări la ochi... povesti înfîlnirea lui cu lustragiul.* TUDORAN, p. 239, cf. DL, DM. *Lasă, mămică, se smiorcăia el, las' că țrece.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970 nr. 33, 19/1, cf. DEX. *Îl doare și pă el ceva, că toată zăua să smiorcăie.* CV 1952, nr. 11, 38. ♦ T r a n z. (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică copiii) A bate (făcînd să plîngă). *L-am smiercăit eu, ti ajunge.* UDRESCU, GL. ♦ Refl. recipr. *Ce vă tot smiercăiți, mă, acolo?* id. Ib. ♦ T r a n z. (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică pisici) A întărita. *Mamă, etă-l cum o smiercăie, săraca!* UDRESCU, GL.

3. In t r a n z. (Despre obiecte îmbibate cu apă sau despre apă) A produce un zgomot caracteristic, asemănător unui clipocit, prin mișcare, izbire etc.; (regional) a smiorcăni (2). *Cu bocancii smiorcînd de apă și pantalonii leoadă.* VOICULESCU, p. I, 82. *Am mers cîteva ierni cu pantofii smiorcînd, dar a trecut.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 119, 16/3, cf. UDRESCU, GL. ♦ (Prin nord-vestul Munt.; despre pămînt; în forma smiercăi) A muști (4). *Smiercăie pămîntul de apă.* UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: smiorcăi și smiorcăiesc. — Și: (regional) smiercăi, smieși (SCL 1969, 86), smircăi, (RESMERIȚĂ, D.), smireși, smorcăi, smireși (LEXIC REG. 109), zmoreăi (CADE, ALB II/I MN 12, 2 092/102) vb. IV.

— Smiorc + suf. -ăi.

SMIORCĂIALĂ s. f. Faptul de a (se) smiorcăi.

1. Sunet caracteristic provocat de cel care trage în mod repetat aerul pe nas; smiorcăt (1), (regional) sfircit (1), smircială, smircitură (1). *Nici nu-mi mai pot face serviciul în tîhnă din pricina smiorcăielilor tale!* REBREANU, R. II, 64. *Să nu iei în serios smiorcăielile lor.* CAMIL PETRESCU, T. II, 327, cf. DL. *Ceasuri întregi i se auzeau de acolo smiorcăiala, blestemele și drăcuielele.* PEDA, R. 7, cf. DM, DEX. ♦ (Prin nord-vestul Munt.) Țipăt, gălăgie mare; p. ext. bătaie. Cf. UDRESCU, GL.

2. Plîns înăbușit și întretăiat (alintat și prefăcut) (v. sclincet 2); p. ext. sunet emis de cel care se tînguieste, se vaită; smiorcăt (2), (rar) smiorcăitură, (învechit și regional) scriveală (1), (regional) scrivitură, smiorcăneală (1), smiorcănit (1), smircăială, (familiar) sclifoseală (1), sclifosit (1) Cf. DL, DM.

3. (Prin nord-vestul Munt.) Zgomot, asemănător unui clipocit, pe care îl face apa intrată în încălțăminte sau rufele îmbibate cu apă, cînd sînt stoarse ori spălate. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *smiorcăieli*. — Și: (regional) *smiorcăială* (UDRESCU, GL., *smiorcăială* (DDRF) s. f.

— *Smiorcăi* + suf. *-eală*.

SMIORCĂIRE s. f. Acțiunea de a (se) *smiorcăi* și rezultatul ei. Cf. DDRF, DEX.

— Pl.: *smiorcăiri*. — Și: (regional) *smiorcăire* (DDRF, s. f.

— V. *smiorcăi*.

SMIORCĂIT¹ s. n. 1. Sunet caracteristic provocat de cel care trage (în mod repetat) aerul pe nas; *smiorcăială* (1), (regional) *sîrciit*¹, *smiorcăială*. Cf. *smiorcăi* (1). Cf. DL, DM, DEX.

2. Plîns înăbușit și întretăiat (alintat și prefăcut) (v. *scîncet* 2); p. ext. sunet emis de cel care se tînguiește, se vaită; *smiorcăială* (2), (rar) *smiorcăitură*, (învechit și regional) *scriveală* (1), (regional) *scriverură*, *smiorcăneală* (1), *smiorcănit*¹, *smiorcăală*, *smiorcătură*, (familiar) *sclifoseală* (1), *sclifosit*¹ (1). Cf. *smiorcăi* (2). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX, UDRESCU, GL.

— Pl.: *smiorcăituri*. — Și: (regional) *smiorcăit* (UDRESCU, GL.), *smiorcăit* (DL, DM, DEX), *smiorcăit* (DDRF, RESMERIȚĂ, D.) s. n.

— V. *smiorcăi*.

SMIORCĂIT², -Ă adj. 1. Care trage (în mod repetat) aerul pe nas provocînd un zgomot caracteristic, (regional) *sîrciit*²; p. ext. căruia îi curge nasul. Cf. *smiorcăi* (1). Cf. LEXIC REG. 118.

2. (Despre oameni; adesea substantivat) Care plînge (sau se prefacă că plînge) înăbușit și întretăiat, trăgînd aerul pe nas cu zgomot, (învechit și regional) *scîncit* (1), (regional) *scîncăvit* (3), *smiorcănit*², *smiorcăit*, (v. *plîngăcios*, *plîngăreț* 1, *scîncit*² 1, *văicăreț*, rar, *plîngăci*, *văităreț*, *văitător*, familiar, *bîzfit*); p. ext. (despre sunete, glas, țipete etc.) care este tînguitor, plîngător, puțin intens și întretăiat, *miorlăit*², *miorlăitor*, *plîngăreț* (2). Cf. *smiorcăi* (2). *Femeile sînt niște smiorcăite*. PAS, L. II, 62, cf. DEX. *Smiorcăită fată, n-am mai văzut așa!* UDRESCU, GL. *Aoleo, smiorcăitule, îți dau eu fie!* id. ib.

— Pl.: *smiorcăiți*, *-te*. — Și: (regional) *smiorcăit*, *-ă*, *smiorcăit*, *-ă* (LEXIC REG. 118) adj.

— V. *smiorcăi*.

SMIORCĂITURĂ s. f. (Rar) *Smiorcăială* (1). Cf. UDRESCU, GL. □ *Termină cu smiorcăituri*.

— Pl.: *smiorcăituri*. — Și: (regional) *smiorcăitură* s. f. UDRESCU, GL.

— *Smiorcăi* + suf. *-tură*.

SMIORCĂNEALĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) 1. *Smiorcăială* (1). Cf. LEXIC REG. 58, UDRESCU, GL.

2. *Smiorcăială* (2). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *smiorcăneli*. — Și: *smiorcăneală* (UDRESCU, GL.), (regional) *zmercăneală* (LEXIC REG. 58) s. f.

— *Smiorcăni* + suf. *-eală*.

SMIORCĂNI vb. IV. 1. În tranz. și refl. (Prin Olt. și prin nord-vestul Munt.) A (se) *smiorcăi* (2). Cf. TOMESCU, GL., UDRESCU, GL. ♦ Tranz. (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică copii) A bate (făcînd să plîngă). Cf. UDRESCU, GL. ♦ (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică pisici) A întărita. Cf. UDRESCU, GL.

2. În tranz. (Prin Olt. și prin nord-vestul Munt.) A *smiorcăi* (3). Cf. TOMESCU, GL., UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *smiorcănesc*. — Și: *smiorcăni* (UDRESCU, GL.), *zmercăni* (COMAN, GL.) vb. IV.

— *Smiorcă* + suf. *-ăni*.

SMIORCĂNIT¹ s. n. (Prin nord-vestul Munt.) *Smiorcăit*¹. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *smiorcănituri*. — Și: *smiorcănit* s. n. UDRESCU, GL.

— V. *smiorcăni*.

SMIORCĂNIT², -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) *Smiorcăit*². Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *smiorcăniți*, *-te*.

— V. *smiorcăni*.

SMIRDĂR s. m. (Bot.) 1. Arbust mic care crește în regiunile alpine în formă de tufișuri dese, cu flori mărunte, roșii-purpuri, bătînd în liliachiu, frumos mirositoare și cu frunze lucioase, persistente; *rododendron*, (regional) *coacăză*, *coacăzar*, *iedcă*, *merișor*¹ (3 b), *perișoare* (II 2), *bujor-de-munte*, *bujorel-de-munte*, *coacăz-de-munte*, *ruja-munților* (v. *rujă* 1), *trandafir-de-munte* (v. *trandafir* 1 a), *trandafir-de-munte* (v. *trandafir* 1), *visc-de-munte* (*Rhododendron kotschy*). Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 336, DAMÉ, T. 187, BĂRCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Așa e smirdarul... în tufe dese, care azvîrle primăvara jarul florilor lor trandafirii*. SIMIONESCU, FL. 107, cf. DS, SCRIBAN, D. *Pentru solurile levigate, acide, sărace în calciu sînt caracteristice așa-zi, astfel plante calcifuge, ca de exemplu: smirdarul... afinul*. AGROTEHNICA, I, 402, cf. LTR², DL, DM, BORZA, D. 147. *Își duc viața... prin locuri mai umede, afinul, merișorul și frumosul smirdar... cu flori roșii*. BOTANICA, 181, cf. M. D. ENC., SCL 1974, 612, DEX.

2. *Merișor*¹ (3 a) (*Vaccinium vitis-idaea*). Cf. GRECESCU, FL. 390, TDRG, PANȚU, PL. 279, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 147, DEX.

3. (Regional) *Ienupăr* (*Juniperus communis*). Cf. DR. III, 690, ib. IV, 481, SCRIBAN, D.

4. (Învechit) *Iarbă-de-mare* (*Zostera marina*). Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *smirdari*. — Și: *smirdăr* (DDRF, TDRG, BORZA, D. 147), *zmirdăr* (DR. III, 690) s. m.

— *Smirdă* + suf. *-ar*.

SMIRDĂ s. f. 1. (Prin sudul Munt.) Numele unei flori nedefinite mai îndeaproape, probabil floarea *smirdarului* (1). Cf. DR. III, 691, IV, 481, H XI 5, 246, XIV 174.

2. (Prin sud-estul Transilv.; în forma *zmirdă*) *Smirnă*² (1). Cf. DR. III, 690.

3. (Regional) Epitet depreciativ pentru o femeie mîndră (v. *mîndru* I 1). Cf. PĂCALĂ, M. R. 525.

— Pl.: *smirdă*. — Și: (regional) *zmirdă* s. f. DR. III, 690, IV, 481.

— Cf. *smirnă*².

SMIREÁC s. n. (Regional) „Gard viu; tufă” Com. din SASCA MONTANĂ — MOLDOVA NOUĂ.

— Pl.: *smireacuri*.

— Etimologia necunoscută.

SMIRGHEL s. n. v. *șmirghel*.

SMIRI vb. IV v. *smeri*.

SMIRIȚ s. n. (Învechit, rar) *Șmirghel* (1). *Ficații lui, paveze de aramă și legătura lui, ca piatra smirițului*. BIBLIA (1688), 381¹/43.

— Din gr. *σμιρῖς*.

SMIRNA adv. v. *smirnă*¹.

SMIRNĂ¹ adv. (Construit mai ales cu verbul „a sta“) În poziție de drept; nemișcat, înmărmurit (de frică, de respect etc. în fața cuiva). Cf. POLIZU. *Stai smirnă, fopirlane, căci de-acum ești soldat.* ALECSANDRI, T. 3. *Stai smirna înaintea fiului său și-i vorbea cu smerenie.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 49. *Recruții ședeau și ei smirna.* BACALBAȘA, S. A. I, 93, cf. DDRF, BARGIANU. *Feciorul sta înaintea lui smirna.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 7, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, PAMFILE, J. II, 166. *Lumea vine la sindrofie să rîză, să vorbească, iar nu să stea smirna ca să asculte muzica.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 163. *Să-mi stai smirnă înaintea superiorului.* HOGAȘ, DR. II, 69, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Soldatul stătea smirnă cu tava făpână în mînd.* C. PETRESCU, I. I, 169. *Smirna, cu palma la cozorocul chipiului, vardistul...* i-a răspuns militărește. COCEA, S. II, 155. *Ai să stai smirnă! a hotărît tata, c-un deget în sus.* TEODOREANU, M. U. 118. *Ciți oameni au fost, au stat smirna, cu brațele sus.* SADOVEANU, O. XV, 117. *A povestit a suta oară lupta în care și-a pierdut pictorul într-o vitejească bravură, care l-a făcut pe generalul rus să stea smirna.* DAN, U. 128, cf. SCRIBAN, D. *Cred că în fața ei stai smirna, ca la militărie.* STANGU, R. A. IV, 31. *Altefa voastră imperială este prea bună, răspune generalul oprindu-se smirnă la doi pași de arhiduce.* VORNIC, P. 113, cf. DL. *Băiatul se apropie cuminte și rămase smirnă la doi pași.* PEDA, R. 226. *Începu să răcnească spre flăcăiaș care stătea smirnă în fața lui.* T. POPOVICI, S. 79, cf. DM. *Și-n clipa cînd se întorcea către pat, tăceam și stăteam smirna.* LĂNCRĂNȚAN, C. I, 29, cf. M. D. ENC., DEX. *Ațunci văzu el că trebuie în biserică să stai smirna; cu ochii în jos, să nu-ți uiji în nici o parte.* ȘEZ. XIII, 165.

— Și: **smirnă**, (regional) **zmîrnă** (ALR SN III h 722/728) adv.

— Din rus. смирно.

SMIRNĂ² s. f. 1. Rășină extrasă din scoarța unui arbore exotic (*Styrax benzoin*) care, prin ardere, răspîndește un miros plăcut caracteristic și care se întrebuintează în medicină, în parfumerie, în ceremoniile religioase și la îmbalsamare; benzoe, (învechit) miră (3). *Smirna (zmîrnă D, zmîrna H) și istaci și casia de cămeșile tale, de păsărea slonounilor, diți ei veseliră-te.* PSALT. 87. *Aduseră lui dar aur și tămîie și zmîrnă.* CORESI, TETR. 3. *Ia aromate, zmîrne și curată tămîie, de toate într-o măsură.* PO 283/22. *Purtînd mesteacă-tura de zmîrnă și uneori... luă trupul lui Is[us] de-l înfășură cu pînă curată și cu mirodeniile cum era obiceiul (a. 1642).* GCR I, 101/4. *5 lei pe 43 dramuri zmîrnă (a. 1738).* BUL. COM. IST. IV, 72. *Ajunsa la un cîmp frumos, și mirosea ca zmîrna și ea livanul (a. 1784).* GCR II, 133/27, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Să se ia migdale amari cojite... 50 dramuri de smirna.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 508/4, cf. VALIAN, V. *Ajunse la un cîmp frumos, tot cu flori frumoase și mirosii ca tămîia și ca zmîrna.* ALEXANDRIA, 105/22, cf. CIHAC, II, 352. *N-a ars destulă smirna p-altarul providenței?* BOLINTINEANU, 231. *Și fumul majestuos. De smirna, de tămîie, din vasele divine. Se urcă către tîmplă în nor luminos.* EMINESCU, O. IV, 55. *Un bulgăraș de smirna... înaltă din cătuie un firisor albastru de mireasmă.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 451. *Se mai fac contra lipituri... hapuri cu lucruri zise „sfinite“, adică cu tămîie, smîrnă.* MARIAN, NA. 25, cf. DDRF. *Pentru cine-ați tot adus Smirna și tămîia?* COȘBUC, P. II, 300, cf. BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Tărăbi pline cu miere, smîrnă, piper.* IORGA, C. I. III, 125, cf. BIANU, D. S. TDRG. *Fumul de tămîie și smirna se-nvăluia cu mireasma calapărului, a busuiocului.* AGIRBI-CEANU, S. 529. *Sărutai cu o prefăcută evlavie această dreaptă care... nu mirosea tocmai a smîrnă și a tămîie.* HOGAȘ, DR. I, 13, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 224, CADE. *Și va veni Un timp în cate-âl năzuinții și-al aturărilor parfum Ne va părea miros de smîrnă.* MINULESCU, VERS. 11. *Avea pe măsufa ei de noapte*

un vos plin de boabe de smirna și tămîie. COCEA, S. II, 149. *Fără de soare și ușor atinsă de paianjen, dugheana lui mirosea a colb de pod, a ștofe vechi și a smirna.* TEODOREANU, M. U. 144, cf. DS. *Ar mai trebui să adaugi și tămîie și smirna și alle mirodenii de pus în cătuie și de afumat în odaie.* SADOVEANU, O. XVI, 280, cf. SCRIBAN, D. *Strănilă... par lucrute în cocă de ceară, amestecată în găbenuşuri de smirna și tămîie.* ARGHEZI, B. 35, cf. DL, DM. *Se aprinsese și puşină iască și se ardea zmîrnă prin colțuri, ca să parfumeze mai bine aerul.* BARBU, PRINC. 32, cf. M. D. ENC., DEX. *Pune în gura și nasul mortului smirna și tămîie.* ȘEZ. XII, 164. *Aur, smernă și tămîie, Mila Domnului să fie Cu dar și cu bucurie.* FOLC. MOLD. I, 246. ♦ *Fig. Dar poate acolo să fie... căstele Cu fărături de smirna, cu flori care cînt.* EMINESCU, O. I, 38. *Din munji de smirna vină, din umbrele pădurii.* CĂLINESCU, L. L. 149. ♦ *P. restr. Miros plăcut și puternic de smirna (1). Un miros înăbușitor... ținea loc de smirna și tămîie.* COCEA, S. I, 163. *Și beată de tămîie, de smirna... Voi ști să iau și locul de la bărbatul meu, Băjocoril, al celui ce-i este Dumnezeu.* ARGHEZI, S. V, 24. *Mirosul de chereștea Cu smirna lui mă ameșea.* CĂLINESCU, L. L. 24. ♦ (Regional) **Tămîie (1).** ALR I 599.

2. (Regional) Numele mai multor plante erbacee: a) granat (*Chrysanthemum parthenium*). *Și tu ia mirosuri floare de zmîrnă aleasă... Și vei face... unsoare sfîntă, mir mirositoriu.* BIBLIA (1648), 61²/34, cf. PANTU, PL., BULET. GRĂD. BOT. V, 56, BORZA, D. 47; b) calapăr (*Chrysanthemum balsamita*). Cf. BORZA, D. 167; c) năfurică (*Artemisia annua*). Cf. id. ib. 24. ♦ **Compuș:** *smirna-de-grădina = tămîiță (II 1) (Chenopodium botrys).* Cf. id. ib. 46.

— Pl.: **smirne**. — Și: (învechit și popular) **zmîrnă**, (regional) **smêrnă**, **zmêrnă** (ALR I 599/526, 528, 582, 704) s. f.

— Din v. sl. смирна, ngr. σμύρνα.

SMIRNIOT s. m. (Învechit, rar) Locuitor al orașului Smirna. *Smirnioții sînt mai ospitalieri... și au mai multă pornire spre civilizație.* BOLINTINEANU, O. 289, cf. DL.

— Pronunțat: -ni-ot. — Pl.: **smirnioți**.

— Din ngr. Σμυρνιώτης.

SMIROM adj. (Ban.; despre oameni) Modest (1). Cf. L. COȘTIN, GR. BĂN. 183, NOVACOVICIU, C. B. I, 20, L. ROM. 1966, 138.

— Din scr. smirom.

SMIȚĂ s. f. v. miță².

SMIU s. m. v. zmeur.

SMIUCHIȘĂ s. f. v. sâmbăchișă.

SMIURĂ s. f. v. zmeură¹.

SMIC-interj. s. n. I. Interj. (Popular; adesea cu valoare verbală) Cuvînt care sugerează o mișcare bruscă și precipitată a unei ființe care sare sau care țighește de undeva; (popular) huști, țîști, țuști, zvic. *Și noi, iepurii cum auzim cîinii lătrînd, ne spăriem, apoi zmic! țichindeal.* F. 208/20, cf. TDRG. *Zmic! țmi zbură vrabia din mînd.* PAMFILE, J. I, 137, cf. CADE, DSR. *Cum ajunge, vede mișa pe vatră. Smac la ea, și cînd o trînti în mijlocul casei, rămase mișa moartă.* ȘEZ. XVII, 46. ♦ (În forma smac) Cuvînt care sugerează un gest rapid făcut de cineva pentru a apuca, a răsuici etc. ceva. *Eu, smac! zăvorul pe ușă!* CAMILAR, N. I, 320. *Craiul nostru, smac! un papuc din piciorul Ilenuței și la buzunar, băiete.* I. CR. II, 179.

II. S. n. (Regional) 1. Laț (de prins păsări, cîini etc.). Cf. ALEXI, W., CADE, DL, DM, ȘEZ. V, 174. *I-a pus smicul în grumazi.* Com. din ZAGRA — NĂȘĂUD

cf. ALR I 1311. ♦ P. ext. Cursă. A căzut în smtc. Com. din ZAGRA — NĂSĂUD, cf. A V 15.

2. Jucărie pentru copii (în formă de arc) cu ajutorul căreia se aruncă un bețișor care se încurcă, răsucindu-se, în părul sau în barba cuiva; p. rest. bețișorul acestei jucării; (regional) căluș. Cf. SĂGHINESCU, V., TDRG, CADE. Au început să-l zburătească cu pietre, să-i arunce smtc în păr. c. PETRESCU, O. P. II, 285, cf. DSR. Cu zmtcu... ciufulesc pi cii mai blaznici. șez. v, 174, cf. A V 34. ♦ Cilți (Hangu — Piatra Neamț). Cf. A V 34.

3. Prisel (I 1). Cf. TDRG, DL, DM. ♦ Sfredel cu smtc = burghiu. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG.

4. Manivelă (la fntină) (Frata — Turda). Cf. PAȘCA, GL. Am găsit o fntină cu zmtc și am adăpat boii. id. ib.

5. Putinei (Lazuri de Beiuș — Beiuș). Cf. A I 23. — Pl.: (s. n.) smteuri și (rar) smtce (ALR I 1311/571). — Și: smac, zmtc interj., s. n., zmtre (ALR I 1311/90) s. n. — Cf. smuci.

SMICĂI vb. IV. Tranz. (Regional) A smuci (1) (Vad — Făgăraș). Cf. LEXIC REG. II, 53.

— Prez. ind.: smicăi.

— Smtc + suf. -ăi.

SMICEĂ s. f. v. smicea.

SMICI vb. IV v. smuci.

SMICIRE s. f. v. smueire.

SMICIT, -Ă adj. v. smucit².

SMICITURĂ s. f. v. smueitură.

SMICI vb. IV v. smiorecăi.

SMILC s. n. v. smtrec².

SMILCEĂG s. n. (Regional) Pământ alunecos și moale (Fundata — Zărnești). Cf. CHEST. IV 61/772.

— Pl.: smilceaguri.

— Etimologia necunoscută.

SMILCI vb. IV. Intrans. (Prin sud-vestul Munt) „A-și pierde cumpătul, a se speria, a o băga pe mincă”. Cf. TOMESCU, GL.

— Prez. ind.: smilcesc.

— Din bg. смѣлѣа се.

SMILTUIRE s. f. v. smălțuire.

SMILZ s. n. (Prin Ban.) „Măsuratul laptelui la oi cind se face stina primăvara și se mulg întâia dată oile”. DR. VIII, 178.

— Cf. minzare.

SMINĂT, -Ă adj. (Regional; despre oameni; cu sens neprecizat, probabil) Urit. Așa [copilul] iera atîta di mîndru, de pã pomițeală iera de mîndru, a omului;... a boierului iera mai smînat, mai așe. O. BÎRLEA, A. P. II, 21.

— Pl.: smînați, -te.

— Etimologia necunoscută.

SMINCEĂ s. f. v. smicea.

SMINCEALĂ s. f. v. smuceală.

SMINCET s. n. v. smucit¹.

SMINCI vb. IV v. smuci.

SMINCIOACĂ s. f. v. smleioagă.

SMINCIOAGĂ s. f. v. smleioagă.

SMINCIT, -Ă adj. v. smucit².

SMINCITURĂ s. f. v. smueitură.

SMINTĂ s. f. v. smintă.

SMINTĂNĂ s. f. v. smintină.

SMINTEALĂ s. f. v. sminteală.

SMINTI vb. IV. v. sminti.

SMINTINĂ vb. I v. smintini.

SMINTINĂ s. f. 1. Produs lactat gras, de culoare albă-gălbuie, care se formează la suprafața laptelui nefiert după ce a fost lăsat citva timp la o temperatură obișnuită, sau care se separă de lapte cu o mașină centrifugă specială; (popular) spumă (6), (regional) grosior, smoală (6). Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB. La... acest neam de hrană sint și se socotesc și lăpturile, brinzeturile, untul, smintina. EPISCOPESCU, PRACTICA, 25/20. Nu mă hrănisem dect cu... pui cu smintină: NEGRUZZI, S. I, 220, cf. POLIZU. Am alungat o pisică neagră care se băgase pe coș la oala cu smintină. ALECSANDRI, T. I, 391. O străchioaie de brînză cu smintina și mămăliguța erau gata. CREANGĂ, P. 10. Cît despre oala cu smintină, nici pomeneală nu era să-l fi prins vreodată la ea. ISPIRESCU, L. 286. Se pregăteau lăpturile, smintinurile și unturile. MACEDONSKI, O. III, 140, cf. CIHAC, II, 352, DAMÉ, T. 31, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², BIANU, D. S., TDRG, PAMFILE — LUPESCU, CROM. 200. Oale mari cu lapte și cu smintină. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 57. Ce lapte bun și gras dădea... Cît ce-l mulgeai puteai lua smintina de pe el. AGĂBICEANU, S. P. 33, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 224. Borșul cu smintină și ardei verde fu sorbit în lăcere. M. I. CARAGIALE, C. 9, cf. CADE. Văd aci niște ciuperci cu smintină. C. PETRESCU, C. V. 64. Și-o să-ți faci o tocăniță de pui cu smintină să-ți lingi buzele, nu alta. VLASIU, D. 85. Bunicii mîncă... smintină din strachina acoperită cu frunză de brustur. TEODOREANU, M. U. 249. Eu nu vă pot pune dinainte dect brînză și smintină. SADOVEANU, O. XVIII, 510, cf. SCRIBAN, D. Fel de fel de bundăți, ... Brînză proaspătă de vaci Cu smintină și colaci. ARGHEZI, S. V. 48. Avem turme dă vite și noi nu știm ce e untul sau smintina, iar carnea o gustăm la sărbători. CAMIL PETRESCU, O. II, 195. Sub nucul din curte iau masa: brînză cu smintină și mămăliguță cu sarmale. BOGZA, A. I. 555, cf. LTR², DL, DM. Înainte de a servi, se drege cu smintină. S. MARIN, C. B. 44, cf. M. D. ENC., DEX, H I, IV, IX, XI, XII, XIII, XIV, XVI, XVII. Fac băcișăle dă cină Numa bălmeș și smintină. VÎRCOL, V. 39, cf. ALR I 1065, A III 19, V 15. Cîte pietre în stîna, Aittea oale cu smintină! FOLC. MOLD. I, 271. Dect mînușă în mîna, măi bine brînză și smintină. ZANNE, P. III, 224. Cînd fi-e brînză mai proaspătă, n-ai smintină. id. ib. 485. Laptele ptră nu-l bați, smintină nu poți să scoți. id. ib. 589. ♦ (Regional) Smintină acră = lapte prins (v. prin² III 2) folosit pentru acrit supă sau pentru închegat laptele. Cf. ALR I 779/363, 370, 385, ib. 1066/35, 381. ♦ Expr. A turna iaurt peste smintină, se spune la adresa unei femei care nu este bună gospodină. Cf. ZANNE, P. III, 577. ♦ (Regional) Caimac (la lapte). Îi aduse îndată cafeaua cu lapte... avînd grijă să-i pună smintină de două degete. REBREANU, I. 100, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX, ALR I 1062.

2. Fig. Partea cea mai bună, cea mai valoroasă a unui lucru. Cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ȘĂINEANU².

Aceea ce constituia smîntîna... ştiinţei sale era trasă din observarea naturii. ap. TDRG, cf. CADE. Aveau drept să taie din pădure. Ei luau smîntîna, noi ne aplegem cu zărul. De nici surcele nu aveam voie să stringem. COCEA, s. II, 642, cf. DL, DM, DEX. Mai vedea, măre, vedea Că din turme cam lipsea Oile pe jumătate, Jumătate, a treia parte: Smîntîna Mioarelor, Fruntea Dobitoacelor, Fala Negustorilor. BALADE, II, 492.

3. (Regional; glumeţ, în forma mîstîină) Rachi (1) (Reviga — Slobozia). Cf. BUL. FIL. V, 168.

4. (Bot.; regional) Mătasea-broaştei. Şi te-oi purta Pe la fîntîni Cu smîntîni. MARIAN, D. 139, cf. ALRM SN II h 655/76.

— Accentuat şi: (regional) smîntîină. ALR I 1 066/35. — Pl.: (rar) smîntînuri şi smîntîni. — Şi: (Invechit) smentîină (ANON. CAR., LB), smentîină (ALEXI, W.), smîntîină (CIHAC, II, 352), zmentîină (ALEXI, W.), (regional) mîstîină (GR. S. VI, 240, BUL. FIL. V, 168, ib. 182), zmlntîină (CADE, SCRIBAN, D.) s. f.

— Din v. sl. * smetana, cf. bg. сметана.

SMÎNTINEA s. f. v. smîntînică.

SMÎNTINI vb. IV. TRANZ. 1. (Cu complementul „laptele“, „oala“ etc.) A aduna smîntina (1) de pe lapte; a extrage smîntina din lapte. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU. Cînd căuta mama să smîntînească oalele, smîntîneşte, Smîrandă, dacă ai ce. CREANGĂ, A. 45, cf. BĂRCIANU. Ea ofta, cînd mai avea vreme, şi smîntînea puţinele. D. ZAMFIRESCU, v. T. 167, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG. Oalele... după ce au fost smîntînite se pun pe lingă foc. PAMFILE, I. C. 26, cf. DR. III, 616, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, H. XV 379, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. Să puşe laptele de oale la zmlntînit. A IV 3, cf. ib. III 19, VI 16, 19, 26. ◆ Refl. pas. Oălele prinse se smîntînesc luînd smîntina cu lingura. DAMÉ, T. 31. ◆ Refl. Lasă să se smîntîneze laptele... şi păstrează smîntina, în lăptărie, patru sau cinci zile. BREZOIANU, A. 584/20.

2. (Argotic) A destitui. A fost dat afară... Adică — în limba potlogăriilor lui — a fost smîntînit. SCL 1974, 613.

— Prez. ind.: smîntînesc. — Şi: (invechit) smîntîină vb. I, (regional) zmlntîni (SCRIBAN, D., A III 19; prez. ind. pers. 3 zmlntîne A III 19) vb. IV.

— V. smîntîină.

SMÎNTINICĂ s. f. I. Diminutiv al lui smîntîină (1). Cf. DEX. ◆ (Regional) Caimac (de pe lapte) (Corni — Botoşani). Cf. ALR I 1 062/418.

II. (Bot.) 1. Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri lungi şi aspri, cu flori galbene, plăcut mirositoare şi cu fructe înguste, aşezate cite patru la un nod (*Galium cruciata*); (regional) sinziană (2 e), buruiene-de-roce, iarba-crucii. Cf. BARONZI, L. 144, TDRG, PANŢU, PL., CADE, ENC. AGR. V, 499, BORZA, D. 74, DL, DM, DEX, H IV 84. Zmlntînica e bună de opărit oalele în care se pune laptele la prins. ŞEZ. XV, 142.

2. (Regional) Şinziană (2 a) (*Galium verum*). Cf. BORZA, D. 74.

3. (Regional; în forma stîntnică) Creţuşcă (*Filipendula ulmaria*). Cf. DDRF, BĂRCIANU, JAHRESBER. VIII, 98, ALEXI, W., BIANU, D. S.; TDRG, PANŢU, PL., ENC., AGR. IV, 535.

4. (Bucov.) Brustur (*Petasites hybridus*). Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 126.

5. (Prin Mold. şi prin Bucov.) Plantă erbacee cu frunze grase, cu flori albe-gălbui, care creşte pe stîncile calcareose din munţi (*Sempervivum hirsutum*). Cf. PANŢU, PL.

6. (Regional) Iarbă-mare (*Inula helenium*). Cf. BORZA, D. 88.

7. Orobanché eumana. Cf. BORZA, D. 121.

— Şi: (regional) smîntînea (H XVII 226), stîntnică, zmlntînică s. f.

— Smîntîină + suf. -ică. — Smîntînea: cu schimbare de suf.

SMÎNTÎNIRE s. f. Acţiunea de a smîntîni. Smîntînirea se realizează fie prin stringerea stratului de grăsime care se formează la suprafaţa laptelui... în cazul unei păstrări mai îndelungate, fie pe cale mecanică cu ajutorul separatoarelor centrifuge. LTR², cf. DL, DM, DEX, SFC IV, 305.

— V. smîntîni.

SMÎNTÎNIT¹ s. n. Faptul de a smîntîni. D-apoi cu smîntînitul oalelor ce calamandros făceam! CREANGĂ, A. 44, cf. ŞĂINEANU², RESMERIŢĂ, D., CADE, DL, DM, DEX.

— V. smîntîni.

SMÎNTÎNIT², -Ă adj. (Despre lapte) Din care s-a extras smîntina (1); de pe care s-a luat smîntina. Cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DL, DM. Vom folosi în hrana lor lapte smîntînit, lucernă, gozuri etc. SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 839, cf. DEX.

— Pl.: smîntîniţi, -te.

— V. smîntîni.

SMÎNTÎNIU, -IE adj. De culoarea smîntinii (1); (alb-)gălbui. Ptînza preparată pe fond alb-smîntîniu este de mari dimensiuni. OPRESCU, s. 227. Partea inferioară [este] de culoare albă, cu un suflu smîntîniu pînă la rubiniu-deschis. LINŢIA, P. 132.

— Pl.: smîntîni.

— Smîntîină + suf. -iu.

SMÎNTÎNÓS, -OĂŞĂ adj. (Despre lapte) Care conţine multă smîntîină (1). Cf. ANON. CAR. Părul-porcului dă laptelui o culoare albastră şi îl lipseşte de partea lui smîntînoasă. BREZOIANU, A. 535/25, cf. POLIZU, DAMÉ, T. 2, BĂRCIANU, ALEXI, W. Covaşa se împarte prin vecini... pentru că vacile să fie lăptoase, iar laptele să fie smîntînos. PAMFILE, s. T. 146, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DM, DEX. Laptele nu mai era aşa smîntînos. RETEGANUL, ap. CADE. ◆ Cu aspect de smîntîină (1), ca smîntina. Cite-o lăptărie gigantică cu firma... etalată în litere smîntînoase. BLAGA, H. 197, cf. DM, DEX.

— Pl.: smîntînoşi, -oase.

— Smîntîină + suf. -os.

SMÎNTUI vb. IV v. smălţui.

SMÎNTUIT, -Ă adj. (Regional; în sintagma) Mîncare smîntuită = mîncare preparată din smîntina (1) care ieşe din urdă (Ardeluţa — Piatra Neamţ). Cf. CHEST. V 154/89.

— Pl.: smîntuiţi, -te.

— V. smîntîină.

SMÎNŢĂRIŢ, -Ă adj. (Regional; în sintagma) Mere smînţăriţe = mere timpurii (Sebiş — Vaşcău). Com. BENIUC.

— Pl.: smînţăriţi, -e.

— Etimologia necunoscută.

SMÎNŢUIT, -Ă adj. v. smălţuit².

SMÎRC¹ interj. v. smiorc.

SMÎRC² s. n. 1. (Învechit şi regional) Virtej (de apă). Te glăseşti tare ca marea cînd rage Mărgînd cu năvală la smîrc ce o trage. DOSOFTEI, ps. 140/16. Că sînt tncungiurat de adîncuri, De mă trage vivorul

la smîrcuri. id. ib. 222/9, cf. TDRG. Izvoare... care, ajungând în cursul lor la așezături, formează înguste, dar totuși destul de adânci smîrcuri. BOGAȘ, DR. I, 31, cf. CADE, SCRIBAN, D. ♦ (Prin lărgirea sensului) Vîntul se liniște deodată, ca și cum l-ar fi supt smîrcuri nevăzute. AGÎRBICEANU, S. 527.

2. Loc mocirlos (acoperit cu vegetație) unde izvorăște apă fără a se scurge; ochi de apă pe un teren mlaștinos; băltoacă, mlaștină, mocirlă (1), (rar) băltac, (popular) rovină (2), (învechit și regional) hățiş, (învechit) batac, bălătină, paludă, piștelniță, (regional) bahnă, bahlui, bară, băhniș, bălăstioagă, bilc, bulhac, mărghilă, mlacă, mlașniță, molastină, ploștină (1), rit² (2), smîrdie, tălbăriță, tău² (2). Răzorul cu zmîrcul (a. 1721). IORGA, S. D. V, 195, cf. LB. Resiile... cresc pe cîmpii în pămînt de smîrcuri sau de bălării. BREZOIANU, A. 467/25, cf. CIHAC, II, 350, LM. Șobolanii din smîrcuri, toate lighioanele... i se arătau lui în cale. ODOBESCU, S. III, 185. Chemă calul și mersu cu dînsul prin smîrcuri, găsi capre roșii sălbătice. ISPIRESCU, L. 157. Printre smîrcuri se deșiră caravana ce pîndești. MACEDONSKI, O. I, 30, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 160, BĂRCIANU, ALEXI, W. Și mereu se-ndeasă prin negura deasă, Prin smîrcuri și zloată Se ucid în gloată. IOSIF, V. 124, cf. TDRG. Pe smîrcul renie și bechelul grănicerilor, postul de unde caraula străjuiește, apa. CHIRIȚESCU, GR. 5. Terenurile... pline de smîrcuri și populate cu animale sălbatice, acelea n-au fost lucrate decît mai tîrziu. ÎN PLR II, 468. Ocoaleam jalea pustietăților sterpe, groaza smîrcurilor fetide, ca să ne întoarcem cît mai repede la mare. M. I. CARAGIALE, C. 41. Timpul cîi pasc oile la munte, cioabanii se feresc să le poarte prin locuri accidentate..., mlaștini (zmîrcuri). DIACONU, P. 35, cf. CADE. Aci în vale e un smîrc format din ape sulfuroase. GALACTION, O. A. II, 383. Primăvara biruia și aici. Din gunoarie și din smîrcuri dispăruie urîșenia trivială. C. PETRESCU, I. II, 179. Veneau din smîrcurile Dunării potop de gîngănie. I. BOTEZ, B. I, 63. Se zbate, tristă, lîngă-un smîrc Fîntîna ca un cocostîrc. LESNEA, VERS. 207. Ștefan Vodă a văzut negură deasă asupra cuprinsurilor, între codri și între smîrcuri. SADOVEANU, O. XII, 320, cf. SCRIBAN, D. Din plămădirea nouă a smîrcului cu ceața Se va stîrni, pesemne fierbinte, iarăși viața. ARGHEZI, C. O. 18. Calul greu se-nloarce prin smîrcuri fără soare. CĂLINESCU, O. II, 18. Fu silii să-și scoată imineii, că pe partea asta poteța trecea prin smîrcuri cu ape verzuie. CAMIL PETRESCU, O. II, 584. Duceam vitele pe luncă la păscut. S-au uscat smîrcurile. STANCU, D. 99. Burdufuli negre ce bat pe alocuri în cafenii și pielea bivoliilor ploaiași arși din smîrcurile Dunării. VINEA, L. II, 137. Se împotmoliră în smîrcuri, străbătura încelita urzeală de girle și canaluri, intrînd în apa putrezită pînă la brîu. TUDORAN, P. 140, cf. LTR², DL. Păsările cu aripi molatece Din smîrcuri sălbatece Au zburat. ISANOS, V. 89, cf. DM. Apele aveau alte unde, trimeteau spre încăperile de sus... izul lor, de smîrc, amărui și parșiv. BARBU, PRINC. 32. Sub picioarele noastre șiroiau izvoare și musteau smîrcuri, arătînd abundența apei în teren. VÎN. PESCU. septembrie 1964, 12, cf. DEX, I. CR. III, 346. ♦ F i g. Din tot ce-a fost în suflet, nimic nu mai e viu, Decît un smîrc de vicii. MACEDONSKI, O. I, 224. Capturați de smîrcurile nelsemnatei urbi de la marginea fării, renunșaseră, osteniți, să se mai măsoare cu asemenea privilegiați ai norocului. C. PETRESCU, C. V. 10. Romanticul frămîntat de chemările adverse ale smîrcurilor și ale paradisului se fixează în materialitatea vieții. CONSTANTINESCU, S. I, 73. Posibilitatea de a deveni ministru... agită smîrcurile vieții politice pînă la fund. BOGZA, A. I. 335. A venit prilejul să fim și noi oameni și să ieșim la altă viață, și unii habar nu au, tot la smîrc trag. H. LOVINESCU, T. 370. Ne trage casa-n smîrcurile-i grele: Oglinzi stătute, veștede nimicuri. BANUȘ, P. 19. ♦ (Rare) Baltă (rămasă în urma ploilor). Cf. POLIZU. Prin smîrcurile mocirloase ale ulișelor pustii și fără felinare, mergeau încet, trudiți.

VLAHUȚĂ, S. A. II, 43, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DL. ♦ (La pl.; în basme) Loc îndepărtat și primejdios unde marea își are izvoarele sau unde se scurg apele mării; p. e x t. cantitate mare de apă. După o călătorie de cîteva săptămîni, ajunseră la smîrcurile mării. ISPIRESCU, L. 24. Văpaia dragostei... nu se stinge cu toate zmîrcurile mării. DELAVRANCEA, S. 24, cf. DDRF. Văd cuiburi de pajuri măiestre. Și roibii cei fără căpestre Din smîrcuri de mări. COȘBUC, P. II, 21, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. Fel-telor le dăduse prin gînd cam ce fel de vînt adusese pe voinicii noștri spre ele din așa smîrcuri depărtate. POPESCU, B. III, 8. Și să te duci în smîrcurile mării, În apele Dunării. MAT. FOLK. I, 581. ♦ (Rare) Izvor (al unui rîu). Să supuie toate cetățile lor din smîrcurile Osmii pînă în talazurile mării. VLAHUȚĂ, S. A. III, 217.

3. (Rare) Smoc (I 1) de iarbă. Cîmpul se încrefea în smîrcuri mișcătoare de buruieni și tufele fișneau cenușii din toate părțile. CĂLINESCU, O. I, 12. Smîrcuri de iarbă pipernicită se întindeau pe pămîntul uscat, neregulat, ca o pecingine verzuie. CAMIL PETRESCU, N. 64.

4. (Regional) Pompă (la fîntină), p. e x t. țevă, furtun, tulumbă. Cf. LB, LM, BĂRCIANU, CADE. Fîntîni de pe la răspîntiile străzilor șfredelile la adîncimi... cu smîrc. PRIBEAGUL, P. R. 32, cf. DL, DM, DEX, COM. din SASCA MONTANĂ - MOLDOVA NOUĂ, CHEST. II 452/8, 455/5. ♦ (Transilv. și prin Ban.) Tîlv (2) (pentru scos lichidul dintr-un butoi). Cf. CADE, SCRIBAN, D., CONV. LIT. XX, 1 017, DL, DM, DEX, ALR II 6 161/64, 95. ♦ (Prin Ban. și prin Transilv.) Cumpănă la fîntină. ALR I 795/35, 112.

— Pl.: smîrcuri și (rar) smîrce (LB). — Și: (regional) smîrce (CHEST. II 455/5), smîrc (CIHAC, II, 350), smore (SCRIBAN, D.), zmîrce, zmore (SCRIBAN, D.) s. n.

— Din v. sl. смръкъ.

SMÎRCĂ s. f. (Regional; ironic) Femeie care plînge cu ușurință (Vad - Făgăraș). Cf. LEXIC REG. II, 53.

— Pl.: smîrci.

— Derivat regresiv de la smîrcei.

SMÎRCĂI vb. IV v. smîrceal.

SMÎRCEALĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Smiorcăială (1). Urtă smîrceală mai ai, copile! UDRESCU, GL.

— Pl.: smîrceli.

— Smîrcei + suf. -eală.

SMÎRCEAV, -Ă adj. I. (Învechit) Urit; p. e x t. murdar (1). Cf. LB, CIHAC, II, 351.

2. (Regional; și substantivat, în forma zmîrcav) (Copil) nespălat, mucos (1) (Ciubăncuța - Dej). Cf. CÔMAN, GL.

— Pl.: smîrceavi, -e. — Și: smîrceav, -ă (CIHAC, II, 351), zmîrceav, -ă (CÔMAN, GL.) adj.

— Cf. smîrc².

SMÎRCEAD, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Urit; p. e x t. murdar (1). Cf. POLIZU, CIHAC, II, 351, LM, GHETIJE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: smîrcezi, -de. — Și: smîrcead, -ă adj. POLIZU, CIHAC, II, 351.

— Pref. ș- + mîrcead.

SMÎRCI vb. IV. (Regional) I. În t r a n z. (Despre apă) A musti (3); p. e x t. a plescăi (3). Cf. TDRG, 1 147, CADE, SFC IV, 39, VÎRCOL, V. 99.

2. Intrans. și refl. (Despre oameni) A (se) smiorcăi (2). Cf. CADE. *Nici că plînge, nici că tace, ci numai smîrcește.* I. CR. V, 280. *Nu mai te smîrci acolo, măi copile!* UDRESCU, GL. ◇ Ex p.r. A o smirei = a veni asupra cuiva un lucru neașteptat, neplăcut etc. Com. din BANAT. A smirei din nas = a face mofuri (v. m o f t 2). UDRESCU, GL.

3. Trans. (Mai ales despre vite) A sorbi. Cf. CADE, SCRIBAN, D., com. din VICOVU DE SUS - RĂDĂUȚI.

4. Intrans. (Prin nord-vestul Munt. și prin Olt.) A rivni (1) să bea, să mănince etc. Cf. UDRESCU, GL., LEXIC REG. 51.

— Prez. ind.: smîrceșc. — Și: zmfrei vb. IV. LEXIC REG. 51.

— V. smire¹.

SMIRCILĂ s. m. (Regional; depreciativ) Om care bea cu zgomot sau care bea mult (Săpata de Sus - Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Smirel + suf. -ilă.

SMIRCÎT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Smiorcăt². Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: smîrciți, -te.

— V. smirel.

SMIRCITURĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) 1. Smiorcăt¹ (1). Cf. UDRESCU, GL.

2. Copil smiorcăt² (2). *Mă smircitură uricioasă ce ești, nu faci?* UDRESCU, GL.

3. Om de nimic; lepădătură; bețivan. *O smircitură ca el vrea să fie șef de brigadă!* UDRESCU, GL.

— Pl.: smîrcituri.

— Smirel + suf. -itură.

SMIRCÎI vb. IV v. smiorecăi.

SMIRCÎLĂ s. f. (Regional; depreciativ) Om care bea cu zgomot sau care bea mult (Săpata de Sus - Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Smirel + suf. -ilă.

SMIRCÎT¹ s. n. v. smiorecăt¹.

SMIRCÎT², -Ă adj. v. smiorecăt².

SMIRCITURĂ s. f. v. smiorecătură.

SMIRCÓS, -OĂȘĂ adj. (Despre terenuri) Plin de smircuri (2); mlășinos, mocirlos (1), (popular) băltoș, rovinos, (regional) băhnos, mărghilos, mlăcos¹, ploșinos, ritos². Cf. CIHAC, II, 351. *Ternează în Egipt, zburnd numai noaptea de-a lungul coastelor sau rîurilor și preferind terenurile, smîrcoase.* ENC. AGR. I, 57. *Convoinul... o luă spre stînga, între o groapă smîrcoasă și marginea lacului.* CĂLINESCU, s. 27. *M-am trezit din aromeală și am privit cîmpul smîrcos.* CONTEMP. 1956, nr. 518, 2/6, cf. DL, DM, DEX, MAT. DIALECT. I, 235. ◇ (Despre ape) Plin de nămol (1); nămolos, mllos. *Intrăm curînd în brațele smîrcoase de apă, care au năpădit insulele de sălcii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 87, 4/3. *Cum mergea prin noaptea neagră, i se părea că înoată într-o apă murdară, smîrcoasă, că se înecă.* DAN, U. 22.

— Pl.: smîrcoși, -oase.

— Smire² + suf. -os.

SMIRCOTÎ vb. IV. Trans. (Prin Mold.; despre vite) „A suge, după mulsoare”. I. CR. VII, 252.

— Prez. ind. pers. 3: smîrcoțeste.

— Smire¹ + suf. -oti.

SMIRCOTÎT s. n. (Prin Mold.) Faptul de a smircoti. *Ce-attita smircotit? Ia vișelul cela de la vacă.* I. CR. VII, 252.

— V. smireoti.

SMIRCUI vb. IV. Intrans. (Regional) A smiorcăi (1). Cf. sfc IV, 141.

— Prez. ind.: smîrcuiesc.

— Smire¹ + suf. -ui.

SMIRCULEȚ s. n. Diminutiv al lui smire¹ (2); (regional) zmircurel (Drajna de Sus - Văleni de Munte). Cf. H XI 324. *De la un ștubeu se începe totdeauna un mic smîrculeț sau o vâlcelușă mică din apa ce curge de prisos.* ib.

— Pl.: smîrculețe.

— Smire + suf. -uleț.

SMIRD, -Ă adj., s. m., s. f. 1. Adj., s. m. și f. (Învechit și regional) (Om) urlt; p. e x t. (om) murdar (1). Cf. LB, POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., CIHAC, II, 351, TDRG, DR. III, 691, CADE, IORDAN, L. R. A. 509, SCRIBAN, D., SCL 1955, 113, DL, DM, DEX. *Cu gușile Pe spate, Cu ochii boldiți, Cum ts oamenii mai zmîrzi.* MÎNDRESCU, L. P. 203, cf. BUGNARIU, N. 54/491, ȘEZ. II, 75, III, 92, ALR I 785/227, A V 14, 15, 20, VI 4, 26, LEXIC REG. II, 124. *Ce face, smîrdule?* MAT. DIALECT. I, 191. ◇ (Prin lărgirea sensului; despre animale) *Copiii se joacă c-o mîșă smîrdă.* ib.

2. S. m. și f. (Învechit) Om josnic. *Deacă cresc Mihail și veni în vrăstă, el lipi pre lîngă niște hlapii și smîrzi și [pe] unchișu, frate mlne-sa... plin de toate hicleniile.* MOXA, 387/22. *O smîrdă ca Petrino.* C. PETRESCU, ap. IORDAN, L. R. A. 509, cf. SCL 1955, 113.

3. Adj. (Regional) Slab (1) (Chirii - Cîmpulung Moldovenesc). Cf. GLOSAR REG.

4. Adj. (Prin Bucov. și prin Mold.) Supărat. Cf. A V 14, 26.

5. S. f. (Învechit) Murdărie (1). *Destul cu smîrdă m-ai muiat și m-au urlt pe mine veșmintul meu.* BIBLIA (1688), 367¹/43, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., IORDAN, L. R. A. 509. ◇ Fig. Păcat² (1). *Cine va fi curat de smîrdă, ce nu e nimene.* BIBLIA (1688), 369¹/17.

◆ (Regional) Epitet depreciativ pentru o femeie căreia nu-i place curățenia. Cf. SĂGHINESCU, V. ◆ (Regional) Epitet depreciativ pentru o femeie care smiorcăie (2). Com. din PIATRA NEAMȚ.

— Pl.: smîrzi, -de. — Și: (regional) zmîrd, -ă adj., s. m., s. f.

— Din v. sl. смръдъ.

SMIRDĂR s. n. v. smîrdar.

SMIRDIE s. f. (Prin sudul Munt.) Smire² (2). Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: smîrdii.

— Smîrd + suf. -ie.

SMIRDIÓS, -OĂȘĂ adj. (Prin sudul Munt.) Mlășinos. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: smîrdioși, -oase.

— Smîrd + suf. -(i)os.

SMIRDOĂRE s. f. (Prin Mold.) Lucru murdar (1); p. r e s t r. ființă sclerboasă, v. s c l r b o s (2), și urltă. *Ei bine, zmîrdoare uricioasă ce ești... dar ce-a zis omul acela?* CREANGĂ, O. 146, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, com. din PIATRA NEAMȚ, SFC III, 177.

— Pl.: smîrdori. — Și: zmîrdoare s. f.

— Smîrd + suf. -oare.

SMÎRDUÎ vb. IV v. smredul.

SMÎRG s. n. v. smlr².

SMÎRȚOAGĂ s. f. v. mîrțoagă.

SMÎRȚOG s. m. v. mîrțoagă.

SMÎRZĂNIE s. f. (Prin Mold.) Urișente. Cf. LEXIC REG. II, 124.

— Pl.: smîrzenii.

— Smird + suf. -enie.

SMÎRZI vb. IV. Refl. (Regional; despre oameni) A se urîți (Deda — Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 191. De cînd a fost bolnav, s-a smîrzit la față. id. ib.

— Prez. ind.: smîrzesc.

— V. smîrd.

SMOALĂ s. f. 1. Produs solid de natură organică, de culoare neagră, rezultat ca reziduu la distilarea gudroanelor de cărbuni sau prin oxidarea păcurii, folosit ca liant în asfaltul rutier, ca izolat în construcții, în metalurgie etc.; (invechit) pece¹, (regional) catran, pec², zeft. Lepădară ei slugile... arzînd cuptorul cu rășină și cu smoală. CORESI, PS. 434/11. Văzu acolo... smoală clocotind ca focu (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 344/21. Se face... zahăr, mușcatin, smoală; pre alocurea și aur și argint scot. SIMION DASC., LET. I A, 32/29. Celelalte două [coșciuge] le unse numai cu smoală pre dinafară. NEAGOE, INV. 119/31. Căldări cu smoale clocotind. DOSOFTEI, v. s. octombrie 91¹/3, cf. septembrie 7¹/27. Și-l vei zmoli [siciul] și pe den lăuntru... cu zmoală. BIBLIA (1688), 5¹/3. Au scobit mulți coconari și i-au umplut cu smoală și cu pucioasă (a. 1718). MAG. IST. IV, 132/16. Scîndurile ceale de la porți, le astupa cu feștilă și cu smoală (a. 1773). GCR II, 93/22. Casele... sînt fără acoperămînt... și podurile smolite cu smoală. AMFILOHIE, G. 33/16, cf. 41/15. Smoală nu este trebuință să să cumpere (a. 1812). DOC. EC. 141. Tărmurii să vor face de smoală și de catran (a. 1815). GCR II, 217/18, cf. LB. [Leacuri] din... metaluri, din sări și din zmoli ale pîntecelui pămîntului. PISCUPESCU, O. 206/10. Păstrîndu-să în vas de sticlă, au luat fața smolii. CR (1832), 152¹/25, cf. VALEAN, V. Smolește dopul... cu un amestec mai întîi topit din 1/4 smoală. BREZOIANU, A. 606/2, cf. POLIZY. Așterne apoi un culcuș de un deget de asfalt (smoală). MAN. SĂNĂT. 67/2. Aici se află și o topitoare de smoală și catran. I. IONESCU, M. 707, cf. PONTBRIANT, D. Căldarea cea cu clocotită smoală! Brr! ALECSANDRI, T. I, 136, cf. LM. Făclii de smoală sînt înfipte-n stîlpi și-n murî, EMINESCU, O. IV, 138, cf. I, 50. Ni s-ar părea desigur mai fierbinte decît smoala clocotită. CARAGIALE, O. II, 45. Să aibă pregătît la îndemînă cîteva cazane cu smoală să le fiarbă. ISPIRESCU, L. 186, cf. DDRF. În-trebuințau și alte mijloace de apărare... precum smoală aprinsă și alte materii arzînde. XENOPOL, I. R. I, 85. Ici în oală Arde mohorîta smoală. OLLĂNESCU, H. O. 357, cf. BARCIANU, ALEXI, W. Smoala fierbe în cazane. DUNĂREANU, CH. 210, cf. ȘĂINEANU². Un lung miros de smoală... Și-mprăstie-n tot portul. ANGHEL, P. 25, cf. TDRG. Zgrițfuroaica-i duce în iad și-i tăvălește în căldările cu smoală. AGÎRBICEANU, A. 420, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 224, CADE. Nimă — ciutură goală, Cine te spoi cu smoală. MINULESCU, V. 214. Lucrează... acei paria care asfaltează, între dogoarea cazanului cu smoală și a cerului. CAMIL PETRESCU, P. 51. Ieșeau fulgere și fum negru de smoală. C. PETRESCU, I, II, 9. Văile se încovoiau ca valurile unei mări de smoală. COCEA, S. I, 208. Ulițele de căpetenie ale tîrgului au... meșteri care le sulimenesc cu smoală. TEODOREANU, U. C. 12, cf. DS 267, NOM. MIN. I, 210. Iar gîtul cu mărgelele părea vopsit cu smoală. CĂLĂNEȘCU, L. L. 68. Așemeni cazanelor în care se topește

smoala, pămîntul fierbe. BOGZA, A. I. 482. Un butoi mare își licărea în soare smoala. STANCU, D. 380. Casele lor sînt mînjite noaptea cu smoală. PAS, L. I, 114. Mihu topea smoala. TUDORAN, P. 130, cf. LTR², DL, DM. În porți se scriseră cruci de smoală. BARBU, PRINC. 16. Un melon atît de negru că pare muiat în smoală. CINEMA, 1968, nr. 7, XI. Ca să nu sară dopul la fier... se pune deasupra smoală. S. MARIN, C. B. 334. Sute de baloturi de smoală stau alandala sub cerul liber. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 200. Coveșile negre, date cu smoală. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 17/2, cf. DEX, M. D. ENC. Trimite... Cătran, smoală și pucioasă Palatul ca să i-l arză. TEODORESCU, P. P. 106. Venit-am Cu smoală De la moară. MARIAN, V. 207. Cînd are calu zolzi să iei smoală, să topești... și să-i pui supl fălci și s-a sparge. ȘEZ, X, 114. Ia... trei vedre de cătran, cu smoală, cu rășină, te pune călare pă mine și haide. VÎRCOL, V. 27. Să-m fi dat drumu pe apă, Să fiu zmoala pietrilor Și mîncarea peștilor. FOLC. OLT. — MUNT. I, 151. Să pui on ceanon d'i smoală pi foc. O. BÎRLEA, A. P. II, 66. Cine s-atinge de smoală și nu se minjește? ZANNE, P. I, 286. ♠ (În basme) Cînd Scorpiia este necăjită rău, varsă foc și smoală. ISPIRESCU, L. 5. ♠ (Ca termen de comparație sugerează ideea de negru intens) Sprîncelele negre ca smoala i se ridică în sus. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 351. Noaptea grea ca plumbul... neagră ca smoala. COCEA, S. II, 176. Fiecărei cîrlane îi punem la urechea stîngă o căpușă neagră ca smoala. SADOVEANU, O. XVIII, 573. Are o barbă neagră ca smoala. CĂLINESCU, S. 95. Sînt în Etiopia bărbași și femei negri ca smoala. CAMIL PETRESCU, O. I, 151. Apele... sînt negre ca smoala. BOGZA, C. O. 199. Se lăsase noapte, fără stele, cu un cer ca smoala. TUDORAN, P. 269. Plecau cătrăniși... în noaptea neagră ca smoala. T. POPOVICI, SE. 70. Eram fochist, negru ca smoala. V. ROM. ianuarie 1965, 24. Mîinile lui... sînt negre ca smoala. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 54, 29/2. Ochiul lui de sticlă neagră ca smoala. IB. 1971, nr. 120, 16/2. Pinzele să se-nnegrească, Știi, ca smoala de pă casă. FOLC. OLT. — MUNT. II, 155. ♠ Fi g. Să strice haina sfîntului botez și să o smoliască cu smoala păcatului. ANTIM, P. 150. Mai îndrăzni un pas... arătîndu-și cînd albul, cînd smoala ochilor. SADOVEANU, O. XII, 419. Înainte de a se cufunda în smoala somnului, Andrei auzi zgomotele casei. T. POPOVICI, S. 41. Tristețea varșă smoală pe-al său hidos crater. T. IULIE 1964, 62. Toată smoala întunericii... ardea. V. ROM. octombrie 1964, 13. Inima domoală Bătu să ispitească din nou păduri de smoală. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 19, 5/1. ♠ (Rare) Înger de smoală = drac. Vin ingerii de smoală să te iete. AL. PHILIPPIDE, A. 121. ♠ L o c. a d j. De smoală = foarte negru. E un întuneric de smoală prin care te pierzi. VLASIU, D. 141. Un palicar cu falnice musteți de smoală. C. PETRESCU, A. R. 8. Întunerice dens, de smoală. BOGZA, A. I. 183. Pe toji... îi împodobise firea cu ochi negri, de smoală. STANCU, Ș. 9. Era o noapte de smoală. V. ROM. septembrie 1953, 180. S-au lăsat neguri ađinci, de smoală. SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 892. Gonesc figanii prin noapte... Plete-n vînt, fața de smoală. PARASCHIVESCU, C. Ț. 137. Gonesc din urmă nori de smoală. BENIUC, V. 17. Se lupta... bîj-bîind în noaptea de smoală. TUDORAN, P. 317. Întunericul de smoală, murmurul ploii... au acoperit destul de bine apropierea noastră. V. ROM. septembrie 1964, 50. Păr de smoală, flori albastre, Cum au doar fețele noastre. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 33, 3/1. ♠ E x p r. (Rare) Să-l (sau să mă, să ne etc.) piei cu smoală = să-l pici cu ceară, v. pica¹ (II 4). Nu și-ar trece unul altuia pe dinainte, să-i pici cu smoală. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 125, 13/2. ♠ (Adverbial; ca determinant al unui adjectiv, căruia îi dă valoare de superlativ absolut) Ochiul meu sînt flăcări negre, părul meu e negru smoală. EFTIMIU, I. 106. Mai înainte pămîntul fusese negru smoală. STANCU, D. 24. Pămîntul era negru, negru smoală. GALAN; Z. R. 37. ♠ (Prin Munt. și prin Mold.) Catran. Ca să

nu ruginească fierul... se dă cu șmoală sau catran. PAMFILE — LUPESCU, CROM. 223. Ca să nu cîrîție roata, se unge cu... șmoală. BREBENEL, GR. P., cf. ALR II 4 274/537, 762. ♦ (Prin Bucov. și prin sudul Transilv.) Lichid uleios folosit la ungerea osiilor carului și căruței. V. d o h o t. Com. MARIAN. ♦ (Prin Bucov.) Lichid gros care rămîne în pipă. Com. MARIAN, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

2. (Învechit și regional) Rășină de brad. Dobîndim... catranul (păcura) și șmoala, despiciind scoarța pinului. BREZOIANU, A. 364/3, cf. ALR I 977/588, 744. ♦ (Regional) Seva cîpacului (Bistrița — Băilești). Cf. ALR I 957/870.

3. (Prin vestul Transilv. și prin nordul Olt.) Noroi (I). Cf. BĂCESCU, P. 96, ALRM SN II h 648/834.

4. (Învechit) Meconiu. Curățenia zmolii lui [a copilului] din mașe spre a se ocroti de nevoia durerilor. PISCUPESCU, O. 214/12. Fiindu-i laptele cel apos dintîi ce se numește colastră, din curățenia șmoalii copilului. EPISCUPESCU, PRACTICA, 72/16. ♦ (Prin Ban. și prin Transilv.) Murdărie (I). Cf. ALRM I/I h 184/268, ALR I 639/1.

5. (Prin Transilv.) Grăsimea care iese la suprafața zerului care fierbe. Cf. CHEST. V 117/1, 51.

6. (Prin Olt. și prin Transilv.) Smîntînă (I). Cf. SCL 1957, 242, GR. S. VI, 244. Bate șmûla și scuțe untu. GL. OLT.

7. (Regional) Floarea vinului (Mihăileni — Miercurea Ciuc). Cf. ALR SN I h 244/574.

8. (Regional) Polenul porumbului (Peștișani — Tirgu Jiu). Cf. ALR SN I h 107/836.

9. (Bot.; regional) Mătasea-broaștei. V. mătase (3). (Petrița). Cf. ALRM SN II h 655/833.

10. (Prin Olt. și prin Ban.; în forma șmoală; și în sintagma șmoala codrului) Pistrui (II). Cf. ALR II/I MN 112, 2 833/27, 812.

— Pl.: (rar) șmoale și șmoli. — Și: (Învechit și popular) zmoală, (regional) șmoală s. f.

— Din v. sl. шмoла.

SMOARLĂ s. f. v. smorlă.

SMOATEC s. n. v. smoatic.

SMOATIC s. n. 1. (Prin Ban. și prin nord-estul Olt.) Smoc (I) de păr sau de lînă. Cînd l-am prins de păr, mi-a rămas un smotic în mînă. Com. LIUBA, cf. MAT. DIALECT. I, 235. ♦ (Prin nord-estul Olt.; ironic) Păr înclicit, nepieptănat. Cf. CIAUȘANU, V.

2. (Regional; în forma smoatic) Mănuchi (I 2) (Larga — Tirgu Ocna). Cf. I. CR. VI, 315. Am luat și eu un șmoatic de busuioc. ib. ♦ P. e x t. (Prin sud-vestul Transilv.; în forma zmoatică) Grup de obiecte de același fel. La nevasta țe: În loc de mărțele Zmoatică d'e ițele. DENSUSIANU, T. H. 97.

3. (Prin Ban. și prin sud-vestul Transilv.) Bulz de brînză. Dacă fas o fră d'e caș mai pușîn, apăi i zis: ia, un zmoatic. DENSUSIANU, T. H. 57, cf. ALR I 1 812/26.

— Pl.: smoatice. — Și: smoatec (MAT. DIALECT I, 235), smotic, șmoatic, zmoacec (ALR I 1 812/26), zmoatic, zmoatic s. n.

— Din scr. smotak „ghem, legătură“.

SMOC s. n. I. 1. (De obicei precedat de art. nehot. „un“ și urmat de determinări introduse prin prep. „de“) Cantitate mică de fire (de iarbă, de flori, de fin, de lînă etc.) care se poate prinde sau smulge deodată cu mîna sau de către animale cu gura; (regional) smoatic (I). V. buchet, legătură, maldăr (I), mănuchi (I 2), mănușă (III), mînă (I 2). Stăpînea, sub a lui nume, smocul florilor de crin. POGOR. HENR. 3/8. Se cearcă starea topitului scofînd

din plută cîte un smoc subfire de in. I. IONESCU, C. 154/27. Smulgînd un smoc de floricele... le aruncă la picioarele Mandeii. NEGRUZZI, S. I, 108. Mirele... avea un smoc mare de beteală în piept. GANE, ap. CADE. Mama v-ăduce vouă... Smoc de flori Pe sub-suori. CREANGĂ, P. 20. Strîngea smocuri de stînziană și de sulcină Ca să puie... printre haine. CONTEMPORANUL, V, 98. În părilete dînspre răsărit, icăna... c-un smoc de busuioc. VLAHUȚĂ, S. A. III, 150. Cu inimă deschisă aduci acasă smocul de brebenc. SEVASTOS, N. 87. Iau un smoc de busuioc și se duc cu dînsul la un pîrâu înghețat. MARIAN, S. R. I, 134, cf. DDFR, DAMÉ, T., BĂRCIANU, TDRG, CHIRIȚESCU, GR. 254. Pălării largi de Brașov, împodobite cu smocuri de siminoc. HOGAȘ, DR. II, 39. Rupse un smoc de fire și le mototoli păfîmaș în palme. REBREANU, I. 49, cf. RESMERIȚĂ, D. Pe pârreși cîteva fotografii, pe masă un smoc de busuioc. ARDELEANU, U. D. 127, cf. ȘĂINEANU, D. U. Căluful a rămas c-un smoc de fin între dinți. CAZIMIR, GR. 21. O vacă zmulgea un smoc de iarbă. TEODOREANU, M. II, 67. E de ajuns să le fluturi un smoc de fin proaspăt. VOICULESCU, P. I, 95. Căprioarele își ridicau cătră ei boturile negre de deasupra smocurilor de păiuș. SADOVEANU, O. XII, 19, cf. DAN, U. 24. Se mai dichisiră pînîndu-și cîte un smoc de flori sălbătice. STANCU, Ș. 93. Se plecă... rupînd un smoc de mîntă sălbatică. CAMILAR, N. 160, cf. LTR², DL. Calul nu vroia să lase smocul verde de iarbă și îndoaia gîtul după el. PEDA, I. 137, cf. DM. Rupeți fiecare cîte un smoc de iarbă grasă din această vale. SORESCU, U. 45. Îi aduc, de fiecare dată, un smoc de iarbă. VÎN. PESC. septembrie 1964, 11, cf. M. D. ENC., DEX. Mergi în cîmp de-alege-n smoc Tot de mac și busuioc, Să-mi stingi inima de foc. ALECSANDRI, P. P. 270. Scoate un șmoc de frunze de cele de tăbăc. SUIERA, P. 302. Poate s-a faramat busuiocul, atunci leagă alt zmoc (mănuchi). ȘEZ. III, 179. Cîci criafți cîți-on zmoc. Fața lui di busuioc. VASILIU, C. 108, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, cf. DENSUSIANU, T. H. 335. Ciobanul [la tuns] ridică tot mocuri de lînă și cu mîna dreaptă le taie de pe la bază. CHEST. V 159/16, cf. ALR I 302/28, 381, 402, 540. Mergi, măi Iacob, de-o ie-n joc Ca pe-un șmoc de busuioc. FOLC. MOLD. I, 455. ♦ Fig. Un smoc de raze pornit din luminile asfințitului se strecură în odaia ei. GANE, N. II, 57. Soarele zvirte un smoc de raze pe căpătîiul lor. VLAHUȚĂ, S. A. II, 43. Soarele seapătă încet... lăsînd în urmă smocul razelor aninate de copaci. LOVINESCU, C. IV, 180 Dopul de plută sări... lîrînd un smoc de spumă albă. COCEA, S. II, 188. Cremea din care s'ăreau smocuri de scînteii. MIRONESCU S. A. 98. Ulițele... se hărțuiesc smulgîndu-și una alteia smocuri de colb cărunț. TEODOREANU, U. C. 12. Nîngea cu smocuri mari de lînă. CĂLINESCU, E. O. II, 273. Pe cer numai cîteva smocuri de nori. STANCU, R. A. I, 55. Deasupra se ridicau smocuri răzlefe de fum. LĂNCRĂNȚAN, C. I, 210. Soarele își scoseese ochii... aruncînd pe platou un smoc de raze. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 7/9. ♦ (Adverbial) Domnul o strînge smoc. POGOR, HENR. 122/5. Fulgi mari... se rupeau smocuri, din cer și cădeau cu nemiluita. VOICULESCU, P. I, 192.

2. P. a n a l. Nume dat unor obiecte asemănătoare ca formă cu smocul (I):

a) Grup restrîns de obiecte de același fel. V. legătură. Era gîrbodă și uscată... c-un smoc de chei la briu. GANE, N. II, 159. Tjn... smocul de chibrituri aprinse la călciul vîru-mieu... pînă ce-l răzbește focul. CREANGĂ, A. 111, cf. TDRG. Desprînese... un smoc de chei lustruite și lungi. HOGAȘ, DR. II, 5. Să aduc păstrăvi?... Adu cîteva smocuri. VOICULESCU, P. I, 140. Femeia... alege dintr-un smoc de chei, una. DAN, U. 192, cf. ȘEZ. VIII, 161, com. din BIȘCA — RĂDĂUȚI, GREGORIAN, CL. 63.

b) (Regional) Pămătuf (2 d) (Coropcenii — Iași). Cf. ALRM II/I h 246/514.

e) (Rare) Pămătuș (1) (de pene). Cf. CIHAC II, 189. Se apără de muște cu un smoc de pene. STANCU, D. 231.

d) (Regional) Legătură de paie de pe acoperișul casei (Frințești — Tirgu Jiu). Cf. CHEST. II 255/44.

e) (Regional) Mănunchi (1) de grâu secerat (Larga — Iași). Cf. ALR SN I h 55/520.

3. Cantitate mică de fire de păr crescute la un loc pe pielea omului sau a unor animale. V. m o c ă i (1), și u v i ț ă, c i u f. Barba-i era castanie, încilcită, presărată cu câteva smocuri de fire albe. REBREANU, NUV. 58. Iacov, cel cu un smoc de peri albi în vârful nasului. I. BOTEZ, B. I, 55. Aruncase pe tablă niște curbe de nivel, încilcite ca un smoc de păr. BRĂESCU, A. 258. Babornița cu smocuri rare și incolore de păr sub tulpan. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 212. Netezi smocurile bărbii țepoase. VOICULESCU, P. I, 153. Iese ... smocul de păr sub căciula săltată pe frunte. SA-DOVEANU, O. XII, 669. Răminea din... [mustată] numai un smoc sub nas. CAMIL PETRESCU, O. II, 244. Părul ciufului îi crescuse și i se revărsa în smocuri peste ceașă. V. ROM. martie 1954, 171. A început să-l mîngieie, trăgându-l de smocul de păr din vârful frunții. PREDĂ, I. 131. Barba... crescută în smocuri pe o brajii palizi. BĂNULESCU, I. 131, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, cf. ALR I/I h 9. În gură cu focuri și-n coadă cu smocuri. FOLC. OLT. — MUNT. I, 329. Jos copac, La mijloc poloboc, Sus coada vulpii smoc (Stupul). PAMFILE, C. 33. ◊ (Prin analogie) Glodul ud al smocurilor presărate unde și unde cu smocuri sau pilcuri de iarbă. ATILA, P. 58. Cîmpul semănat cu smocuri de buruieni începu să se coloreze din nou. CĂLINESCU, E. O. I, 109. Se vede bine fundul [apei] presărat... cu smocuri De alge și de muști. ISANOS, V. 293. Pusta... semănată, ici-colo, cu smocuri de iarbă firavă. T. POPOVICI, SE. 134. Ici, colo, cite o băltoacă, smocuri de iarbă mică, cenușie. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 18/1.

4. (Rare) Grămadă, teanc (2). Dintr-un smoc de tîrfăloage... scoase o hîrtie. NEGRUZZI, S. I, 185. Povara unui smoc zdravăn de piei de miel. ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U.

5. (Regional; în forma zmoc) Bulgăre de zăpadă (Lăurenii — Tirgu Mureș). Cf. ALR I 1 251/231.

6. (Regional) Muc de luminare (Frințești — Tirgu Jiu). Cf. CHEST. II 356/44.

II. (Regional) Numele a patru plante din familia compozitelor: a) albăstriță (*Centaurea jacea*). Cf. GRECESCU, FL. 339, BORZA, D. 43; b) zglăvoc (*Centaurea nervosa*). Cf. GRECESCU, FL. 339, PĂCALĂ, M. R. 15, PANȚU, PL., BORZA, D. 43; c) corobatică (*Centaurea nigrescens*). Cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU², BORZA, D. 43; d) dioc (*Centaurea phrygia*). Cf. GRECESCU, FL. 340, BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 43.

— Pl.: smocuri. — Și: zmoc (pl. și, regional, zmoc-ee, ALR I/I h 9/610), (regional) cîmóc (ib. h 9/339, 257), cîmóg (ib. h 9/341), jmoc (SCRIBAN, D., ALR I/I h 9/217, 257), moc, șiomoc (DENSUSIANU, T. H. 335, GREGORIAN, CL. 63), șmoe, zmuc (ALR I/I h 9/12) s.n. — Cf. s m u c i.

SMOĂI vb. IV. T r a n z. 1. (Prin Mold. și prin Bucov.) A trage de păr, a bate (trăgînd de păr); (popular și familiar) a scărmana (2). Cf. I. CR. III, 345, GLOSAR REG.

2. (Regional; complementul indică în, cînepă etc.) A smulge din pămînt (în bătaie de joc) (Drăgușeni — Tirgu Neamț). Cf. GLOSAR REG.

3. (Prin nord-vestul Munt.; despre puii de animale) A suge cu lăcomie, zbătîndu-se; (regional) a smocoti (1). Cf. UDRESCU, GL. ◊ (Despre sugari) A mișca buzele, imitînd suptul; (regional) a smocoti (1). Cf. UDRESCU, GL.

— Prez. înd.: smócăi și smócăiesc. — Și: șmocăi vb. IV. I. CR. III, 345.

— Smoc + suf. -ăi.

SMOĂIALĂ s. f. (Regional) Acțiunea de a smocăi (3) (Dedulești — Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: smocăieli.

— Smocăi + suf. -eală.

SMOĂIT² s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a smocăi (3). Cf. UDRESCU, GL.

— V. smocăi.

SMOĂIT², -Ă adj. (Regional; depre oameni) Tras de păr; ciufulit (Drăgușeni — Tirgu Neamț). Cf. GLOSAR REG. Ai să umbli smocăit de cap, acuș! ib.

— Pl. smocăiți, -te.

— V. smocăi.

SMOĂINÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A scutura puternic; a zgîlții. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Prez. înd.: smocănesc.

— Smoc + suf. -ăni.

SMOĂINIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a smocăni. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— V. smocăni.

SMOCHIE s. f. v. smochin.

SMOCHIN s. m. (Bot.; și în sintagma smochin sălbatic, LB, BĂRCIANU, BORZA, D. 70, 287) Arbore fructifer din familia moraceelor, înalt de 2—10 m (după regiunea în care crește), cu frunze mari lobate, flori închise în cupe, care la maturitate devin fructe carnoase, dulci, comestibile (*Ficus carica*). Bătu cu grindirea vinia lor Și smochinele lor zdrobi cu brumă. PSALT. HUR. 65^v/3. Poate, frații miei, smochiea masline face? COD. VOR². 63^v/7. Smochinele (smochinii v, smochinul d) plodu nu facu. PSALT. 323. Sicomoriu... ce se zice sălbatecu și smochine de nici o treabă. CORESI, EV. 452. Văzu un smochin. id. TETR. 92. Ruperă frunze de smochin și puseră pre trupul lor. po 19/9. De smochin vă învățați pildă: cînd mugurează știți că aproape e vara. N. TEST. (1648), 32^r/17, cf. ST. LEX. 172^r/6. Să mîntînce smochine din smochinii săi. NEAGOE, ÎNV. 64/14. Somochinii toși ce făcea roadă. DOSOFTEI, PS. 364/7. Pusă... un smochin într-o peatră sacă. id. v. s. decembrie 191^r/2. Și din frunză de smochin își făcură acoperămînt (a. 1685). GCR I, 276/24. Pămîntul al-grîului și al orzului, vii, smochini. BIBLIA (1688), 132^r/8. [Adam și Eva] curură foi de smochin și-s acoperiră goltătea. ANTIM, O. 245. Ci pom fu oprit lui Adam să nu mîntînce dintr-insul? Zmochinul (a. 1750). GCR II, 63/10, cf. COTEANU, PL. 33. Lemn de smochin. IST. AM. 69^r/8. Pomii... bombăși sau muroși, precum sint: frăgarii, murii, ... smochinii. ECONOMIA, 142/18, cf. BUDAI-DELEANU, LEX, LB. Smochinul, maslînul... acoperia cîmpia și făcea o mare grădină. PLEȘOIANU, T. I, 65/26. Ia... coaja după rodul cel copt al unui smochin. HELIADE, L. B. I, 232/27. O grădină cu feluri de pomi... castani, smochini. CR. (1831), 148^r/15. Poartă în vîrf niște frunze late asemenea cu a smochinului. BUZNEA, P. V. 48/9, cf. VALIAN, V. Păduri întregi de... smochini copere cîmpurile. RUS, I. I, 145/16. Smochinul, ... acest arbore care cere atît de puține îngrijiri. BREZOIANU, A. 352/14. A luat... ac și afă de a cusut frunzele de smochin. NEGRUZZI, S. I, 13, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 145, CIHAC, II, 352, LM. Văzu de cea parte a rîului niște smochini. ISPIRESCU, L. 281, cf. DDFR, BRANDZA, FL. 211. Ne va umbri smochinul. COȘBUC, P. II, 216, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Olivii și smochinii... căzură în grămezi. ANGHEL, P. 37, cf.

TDRG, DHLR I, 259, PASCU, s. 211, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL. Frunzele smochinului, prăfuite, umbreau o jumătate de geam. BASSARABESCU, v. 106, cf. CADE. Dau fructe noi smochinilor uscați. MINULESCU, VERS. 113. La Caliacra smochinii nu ajung să deie roade. SIMIONESCU, FL. 237. Smochinii, portocalii și rodiile se resfringea în oglinzi. VISSARION, B. 377. Tot soiul de copaci peste care domneau smochinii gigantici. VOICULESCU, P. II, 197, cf. DS. Umblau... printre livezi de smochini. SADOVEANU, O. X, 346. Smochini încărcăți cu roade. BART, S. M. 47. Coboară pe poteca pustie sub smochin. PILLAT, P. 202. Măslini, smochini și cipri. CĂLINESCU, O. II, 172. Zdrobeau în mixtură o ramură tină de smochin. VIANU, s. 175. În fața noastră... stînci, portocali, smochini. BLAGA, H. 114. Grădini de portocali, de chiparoși și de smochini. RALEA, S. T. I, 312. Desigurile de smochini sălbatici. TUDORAN, P. 282, cf. LTR², DL, DM, DEX, L. ROM. 1967, nr. 1, 52. Am încornurat tufele smochinului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 17/1, cf. M. D. ENC., DEX. O tufă de smochin. DOINE, 11. Jur-prejur de vie Smochini și lămție. FOLC. OLT. — MUNT. III, 19.

— Pl.: smochini — Și: (invechit) smochine s. m., smóchie s. f., somochín, smochín s. m.

— Derivat regresiv de la smochină.

SMOCHINĂ s. f. Fructul smochinului, în formă de pară mică, de culoare verzuie, comestibil, cărnos și dulce; (regional) tabană (v. t a b a n ă II). Amu era vreama smochinelor. CORESI, TETR. 98, cf. 13. Au doară vor culeage den spini struguri sau din scai smochine? N. TEST. (1648), 9^v/4. A mârș la via Agripei și au cules smochine (a. 1650). GCR I, 149/9. Să mântnece smochine din smochinii săi. NEAGOE, INV. 64/14. Și descoperind smochinile cură laptele dintr-inse proaspete. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 106^r/1. Și ado smochine pentru bolnavii poporului (a. 1682). GCR I, 254/36. În chipul smochinelor den smochin căzînd de coapte (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. III, 33/2. Au cules smochine de cele bune (a. 1705). GCR I, 351/11. 10 pârăle, 10 păpuși smochine de pomelnicu (a. 1738). BUI. COM. IST. IV, 72. 39 oca smochine (a. 1754). IORGA, S. D. XII, 68. Uneori mîncea smochine. MINEIUL (1776), 146^{ct}/34. Zmochine de parale 5 (a. 1785—98). ȘEZ. X, 139. Un țiban de smochine (a. 1792). URICARIUL, IV, 132/3. 3 păpuși smochini de cele mari (a. 1801). BUL. COM. IST. IV, 134, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Eu văd smochine. ȚICHINDEAL, F. 227/13, cf. LB. Hrănește...zmochina și rodiia. PISCUPESCU, O. 194/24. Se hrănea... iarna cu curmale și smochine uscate. PLEȘOIANU, T. III, 42/12. Marfă din Turcia, ... orez, smochine. CR (1832), 113¹/14. Productele Europei cele mai delicate sînt... lămii, naramete, smochine. GENILIE, G. 158/15, cf. VALIAN, V. Aceasta să face cu zmochine și cu candel (a. 1841). DOC. EC. 743, cf. FM (1842), 12²/11. Fructele de vară, smochinele, poamele. BREZOIANU, A. 315/20. Hor d'evr (fără treabă) mîncări ce se pun pe masă îndată după supă, precum rădechii, smochine, unt. MAN. SĂNĂT. 37/30. Smochina care lesne-mpacă pruncii. PANN, P. V. I, 122/10, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. Veneau acasă cu stînul încărcat de... smochine. CREANGĂ, A. 14, cf. DDRF. De-acum smochini, din mina lor, Ei n-or avea cui da! COȘBUC, P. I, 111, cf. BARCIANU, ALEX I, W., ȘĂINEANU², BIANU, D. S. Rămase rece... la toate smochinele cu care noul oaspe îl îmbia. ANGHEL, PR. 42, cf. TDRG. Gura rotundă și în formă de smochină zbrîcîtă, a gazdei mele. HOGAȘ, DR. I, 208, cf. RESMERIȚĂ, D. Smochine în saci, șiraguri sau alte ambalaje. NICA, L. VAM. 225, cf. PANȚU, PL., CADE. Călătoream spre țara unde cresc Smochine, portocale și lămii. MINULESCU, VERS. 180. Am mîncat smochine coapte. TOPÎRCEANU, P. O. 118. Turtă dulce și nohot și strafide și moschine. CAZIMIR, GR. 144. Ne-ai adus și smochinele noastre? C. PETRESCU, O. P. II, 55, cf. I. BOTEZ, B. I, 31. Îi plăteau... cu stafide sultanine și smochine. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 134. Runei i-am dus smo-

chine și portocale. VLASIU, A. P. 502. Sule de corăbii încărcate cu toate fructele orientului: ... struguri, rodii, smochine. TEODOREANU, M. III, 331. Smochina este rodul unui pom din țările calde. VOICULESCU, L. 290, cf. BUJOREANU, B. L. 393. Smochinele te aduce de la Crim. SADOVEANU, O. XVIII, 255, cf. SCRIBAN, D. Din pomul de alături voi rupe... o smochină. ARGHEZI, S. VIII, 154. Ne vom hrăni cu șaguri și cu smochine dulci. CĂLINESCU, O. II, 167, cf. LTR², DL, DM. Culegi smochine, te îmbăiezi cu trandafiri. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 7/3, cf. M. D. ENC., DEX. Asear-am pornit la tine Cu struguri și cu smochine. JARNÍK—BÎRSEANU, D. 238. Finii due cumătrilor... în locul colacilor... strafide, smochine. ȘEZ, I, 37. I se leagă deasupra [bubei] o smochină mare și galbenă, pisată. PAMFILE, B. 20. Cu roate de smochine Să ne mergă brazda bine. FOLC. MOLD. I, 445. A cere stele fripte din cer și smochine din pomii Rusalimului. ZANNE, P. I, 88. Ibovnică nu se ține cu stafide și smochine. id. ib. IV, 385. ◇ (Ca termen de comparație, cu aluzie la aspectul sau gustul smochinei) Într-o puțină, pere uscate și dulci ca smochinele. CREANGĂ, A. 96. Jerpelit, mititil, zbrîcît ca o smochină. I. BOTEZ, B. I, 15. E buza ca smochina. CĂLINESCU, O. II, 185. Gura-i dulce ca smochina. DOINE, 152. Vorbele celor mari sînt ca smochinele de dulci. ZANNE, P. II, 815. ◇ C o m p u s: (Bot.; regional) smochină-de-baltă = fructul comestibil al nufărului (1 a). Cf. ANTIPA, P. 763, PANȚU, PL.

— Pl.: smochine și (invechit) smochini. — Și: (rar) moschină, (invechit și popular) zmochină, (regional) smocină (PHILIPPIDE, P. 22), (invechit, rar) somochină s. f.

— Din slavonul смoкhнa.

SMOCHINE s. m. v. smochin.

SMOCHINËT s. n. (Rare) Loc plantat cu smochini, livadă de smochini. Și vor mîncea vile voastre și smochineturile voastre. BIBLIA (1688), 495²/29, cf. PONTBRIANT, D., TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: smochineturi.

— Smochin + suf. -el.

SMÓCHING s. n. Haină bărbătească de ceremonie, confecționată din stofă (neagră), cu o croială specială, foarte deschisă în față și cu revere de mătase; costum compus dintr-o astfel de haină, pantalon (cu galon de mătase) și vestă. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Cei trei apăreau seara în smochinguri negre cu rever lucios. CAMIL PETRESCU, P. 125. În lojii, spectatori în smoching și în jachetă. C. PETRESCU, C. V. 79. Un glonț de revolver în tîmplă și căzu pe spate, în smoching. BRĂESCU, O. A. I, 283. Ai îmbrăca smochingul, fracul sau sacoul, după cum te duci la un ceai, la un banchet sau pe stradă. TEODOREANU, M. III, 66. Îi dase și smokul împrumut la logodnă. AP. IORDAN, L. R. A. 248. Tîlhari spilcuși, în frac și smoching... ju-puiau țara. ARGHEZI, B. 136. O să fiu eu servit... de barmani în smoching și subrete în lamé. CĂLINESCU, O. I, 64. Trupurile îmbrăcate în smochinguri și mătase. BOGZA, A. I. 362. În ușă apărură doi bărbați îmbrăcați în smochinguri. VORNIC, P. 145, cf. DL. Arbora un smoching elegant. T. POPOVICI, S. 315, cf. DM. Înspre masă venise un bărbat rotofei, cu papion, îmbrăcat în smoching. BARBU, Ș. N. II, 78, cf. DN². Un fundal în care se văd... saxofoniști în smochinguri. CINEMA, 1968, nr. 5, 15. Cum trebuie să mă îmbrac? Ceilalți sînt în smoching. T. Iulie 1968, 46. Vrea să-și serbeze nunta de argint, poartă un smoching vechi. CONTEMP. 1970, nr. 1 224, 3/4, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 169, 17/1, M. D. ENC., DEX.

— Scris și: smoking. — Pl.: smochinguri. — Și: (rar) smok s.n.

— Din fr. smoking.

SMOCHINI vb. IV. Refl. (Familiar; despre pielea omului) A se zbirci; p. ext. (despre oameni sau despre părți ale corpului lor) a face zbircituri pe piele. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

— Prez. ind.: *smochinesc*.

— V. *smochină*.

SMOCHINIRE s. f. (Familiar) Faptul de a se smochini; zbircire. Cf. DSR.

— Pl.: *smochiniri*.

— V. *smochini*.

SMOCHINIT, -Ă adj. (Familiar; despre pielea omului) Zbircit; p. ext. (despre oameni sau despre părți ale corpului lor) care are pielea zbircită. *Scăfirlia scofirlită și smochinită de figan bătrîn. M. I. CARAGIALE, c. 122. Glumea cu un moș smochinit. CONTEMP. 1949, nr. 120,5/5. În jurul gîtului smochinit, o lungă pană de struș. CAMIL PETRESCU, n. 49. Femeia smochinită... se apropie de el. STANCU, ș. 33. Aceste femei din jurul nostru au fețele zbircite, smochinite, ostentive de bătrînețe. id. M. I. 178. A schimbat câteva vorbe cu șoferul firav și subțirel, smochinit. V. ROM. februarie 1954, 99, cf. DL. Niște babe strimbe, smochinite. T. POPOVICI, s. 323, cf. DM. Ionete — chip smochinit de forjar... cu riduri mărunte... dădu din cap. BARBU, ș. N. II, 249, cf. DEX, DSR. ♡ (Prin analogie) Un tînăr îmbrăcat cuviincios... cu pantofi smochiniți, dar bine cremuiți. CONTEMP. 1969, nr. 1166, 10/2.*

— Pl.: *smochiniți, -te*.

— V. *smochini*.

SMOCHINUȚĂ s. f. Diminutiv al lui *smochină*. Cf. LB, LM, DM, DEX.

— Pl.: *smochinuțe*.

— *Smochină* + suf. *-uță*.

SMOCÍ vb. IV v. *smuci*.

SMOCINĂ s. f. v. *smochină*.

SMOCÓI subst. (Prin nord-vestul Munt. și prin sud-estul Transilv.) Mîncare (3) preparată din caș (dulce) amestecat cu zer (H IX 194, CHEST. v 111/82) sau cu jantș (CV 1950, nr. 4, 39), ori cu lapte dulce (H IV 223, VICIU, GL.) sau cu urdă și unt (RĂDULESCU-CODIN, M. N. 145, 164). *Ba am plecat și nemincată, că procopsiții de la stîna n-o vrut să-mi kice și fie o firă de muietoare ori de smocoiu. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 145, cf. 164, CV 1950, nr. 4, 39.*

— Și: *smăcói* subst. VICIU, GL.

— Etimologia necunoscută.

SMÓCOT¹ s. n. (Regional) Ciucure din lînă de mai multe culori, care se pune, ca podoabă, la bici sau la gîtul unor animale (Sereca — Orăștie). Cf. MAT. DIALECT. I, 267.

— Pl.: *smocote*.

— De la *smoc*.

SMÓCOT² s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Smocotit¹. [Vițelul] *i-a tras niște smocote, de-o azvîrlea-n sus. UDRESCU, GL.*

— Pl.: *smocote*.

— Postverbal de la *smocoti*.

SMOCOTEALĂ s. f. (Regional) Smocotit¹ (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— *Smocoti* + suf. *-eală*.

SMOCOTÍ vb. IV. (Regional) 1. *Tranz.* (Despre puii de animale) A smocăi (3). Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, cf. UDRESCU, GL. ♡ (Absol.) *Vițelul smocotește la ugerul vacii. COMAN, GL. ♣ (Prin sud-vestul*

Munt.; despre sugari) A smocăi (3). Cf. UDRESCU, GL.

2. *Refl. și intranz.* (În forma *zmocoti*; despre păsări prinse) A se zbate; a se smuci (Negrești — Baia Mare). Cf. ALR SN v h 1 459/346.

3. *Intranz.* (Subiectul este o parte a corpului omenesc) A zvicni. Com. din BILCA — RĂDĂUȚI. *Îi smocotesc picioarele de atîta drum ib.*

4. *Tranz.* (În forma *zmocoti*) A păru (2) (Feneș — Alba Iulia). Cf. ALR II/I h 8/102.

— Prez. ind.: *smocotesc* și *smócot*. — Și: *zmocoti* vb. IV. ALR II/I h 8/102, ALR SN v h 1 459/346.

— Cf. *smocăi*.

SMOCOTÍT¹ s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a smocoti (1); p. ext. zgomot produs de supțutul lacom; (regional) smocot², smocoteală. *Are un smocotit copilul... că s-aude de-afară. UDRESCU, GL.*

— V. *smocoti*.

SMOCOTÍT², -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.; despre ugerul vacilor) Din care a fost supt de tot laptele; secătuit. *Joiana a venit cu fțele smocotite: a supt-o vițelul. UDRESCU, GL.*

— Pl.: *smocotite*.

— V. *smocoti*.

SMOCULÉȚ s. n. Diminutiv al lui *smoc* (1, 3); smocușor, (regional) smocurel. Cf. DDRF, TDRG, DM, DEX, DSR.

— Pl.: *smoculețe*.

— *Smoc* + suf. *-uleț*.

SMOCURÉL s. n. (Prin Mold.) Smoculeț. Cf. PUȘCARIU, L. N. I, 22. *Mîndre flori el culegea, Smocurile le făcea, La stele că le punea. CONV. LIT. XIII, 278, cf. I. CR. IV, 246, DSR.*

— Pl.: *smocurile*.

— *Smoc* + suf. *-urel*.

SMOCUȘÓR s. n. Diminutiv al lui *smoc* (1, 3); smoculeț, (regional) smocurel. Cf. TDRG, PUȘCARIU, L. R. I, 22, DM, DEX, DSR.

— Pl.: *smocușoare*.

— *Smoc* + suf. *-ușor*.

SMOG subst. Ceață deasă, amestecată cu fum și cu praf industrial, care se formează în regiunile puternic industrializate sau în marile centre urbane și care are efecte dăunătoare asupra populației. Cf. DER. *În cazul smogului, cauzele au putut fi elucidate. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 23/2. Era acest „smog”... tributul pe care-l plătea o țară faptului de a păși prima pe calea dezvoltării moderne, industriale. FLACĂRA, 1970, nr. 33, 29. La New-York, smog-ul a fost însoțit și de un alt neajuns. SCINTEIA, 1970, nr. 8 507, cf. DEX, DN².*

— Din engl. *smog*.

SMOK s. n. v. *smoching*.

SMOLĂRIE s. f. (Rar) Loc unde se găsește sau se fabrică smoală (1). Cf. ALEXI, W., SFC III, 167.

— *Smoală* + suf. *-ărie*.

SMOLCĂÍ vb. IV. *Tranz.* (Regional) A mozoli (1). Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *smolcăiesc* și *smólcăi*.

— Cf. *molcăli, moscolii*¹.

SMOLENCI subst. pl. (Maram. și prin sudul Transilv.) Obiecte ciobănești de îmbrăcăminte fierte în smoală și unse cu unt (CHEST. v 165/72) sau muiate

în unt și în argăseală (ib. 165/8). Cf. H XVIII 228, CHEST. v 165/8, 32, 72, 92.

— Accentul necunoscut. — Și: șmolenci (CHEST. v 165/72), zmolenci (ib. v 165/8) subst.

— Cf. s m o a l ă.

SMOLÍ vb. IV. 1. **T r a n z.** A unge sau a acoperi cu smoală (1) topită. V. c ă t r ă n i. Au smolit secriul bine. SIMION DASC. LET. IA, 57/35. Și-l vei zmolii [sicriul] cu smoală. BIBLIA (1688), 5¹/2. Podurile [sint] smolite cu smoală, pentru apărarea de apa ploilor. AMFILOHIE, G. 36/16, cf. LB, VALIAN, V. Smolește dopul și gura gîtlui. BREZOIANU, A. 605/31, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. Numai de cît se aduse un boloboc mare, puse de-l smoli. ISPIRESCU, L. 353, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Puntea fusese călăfătuț și acum... o smoleau. TUDORAN, P. 130 cf. DL, DM, DEX. ♦ **I n t r a n z.** Astupă curînd, leagă... și smolește. BREZOIANU, A. 612/3. ♦ Fig. Să strice haina sfințului botez și să o smoliască cu smoala păcatului. ANTIM, P. 150. N-au păreacut într-această lină... patimă cu care urmează și este acum zmolită firea omenească. PISCUPESCU, O. 236/16. ♦ Refl. p a s. (Prin lărgirea sensului) Pre lăută se trage cu arcul, care se smolesce cu răsîna. LIUBA — IANA, ap. HEM. 1 490.

2. **T r a n z.** și refl. (Învechit și popular; despre fața omului) A deveni sau a face să devină pămîntiu; p. e x t. (despre oameni) a căpăta sau a face să capete culoare închisă la față, a (s e) î n n e g r i. Fățarnicii... că-ș smolesc fețele sale ca să se arate oamenilor posîndu-se (a. 1644). GCR I, 112/3, cf. N. TEST. (1648), 8^v/5. Printre acești ostași se arată și Baba Novac... cu fața smolită de pulberea sîngeroasă a bătăliei. BĂLCESCU, M. V. 517. Atît se zmolise fața-i, încît... N-ar fi putut să-l cunoască. PANN, E. IV, 50/5, cf. CIHAC, II, 352, DDRF, BARCIANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D. Un turc smolît de foame și chin, cu fața cîrnă. I. BARBU, J. S. 121. Omul ăsta s-a smolît. CIAUȘANU, GL.

3. Refl. (Regional) A se păta (1), a se murdări (Zimnicea). ALR SN IV h 1 221/899.

4. Refl. (Regional; despre hornuri) A se acoperi cu funingine topită. Hornul s a smolît. SCRIBAN, D.

5. **T r a n z.** (Folosît și a b s o l.) (Prin suđul Trănișilv.; complementul indică laptele) A smîntini. Cf. T. PAPAĞAGI, C. L. Meriam la strungă și mulțiam oile, ... goliām laptele pin troci; după aia smoliām cu caicu, ... făciām untu. ȘANDRU — BRÎNZEU, JINA, 65, cf. DSR. Gropăți-mă-n dosul stîinii S-audză băcile smolindu. GR. S. VI, 197. ♦ **I n t r a n z.** și refl. (Regional; despre lapte) A face smîntină. Cf. T. PAPAĞAGI, C. L. Lapele la cîte-o vacă nu smolește, i mai supfire. GR. S. VI, 244.

— Prez. ind.: smolesc. — Și: (învechit) zmolí vb. IV.

— V. smoală.

SMOLÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) smoli (1); (învechit, rar) smolitură. V. c ă t r ă n i r e. Toate acele vase au trebuință unile de mai mult, iar altele de... clefeteală și smolire. CR (1831), 200¹/26, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D., LTR², DL, DM, DEX, DSR.

— Pl.: smoliri.

— V. smoli.

SMOLÍT, -Ă adj. 1. Uns sau acoperit cu smoală (1). V. c ă t r ă n i t. [Sicrielor] celor smolite ei le puseră preț pușin. NEAGOE, ÎNV. 120/10. Văzu că vine pe apă un sicriș smolît și înclieat bine. ISPIRESCU, L. 146, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. Diomedea... aduse cu el optzeci de zmolite corăbii. MURNU, I. 40, cf. RESMERIȚĂ, D. [Ținea] între arătător și degetul cel mare firele de ață smolită, pe care le trecea în urma sulei cu care găurise talpa. ARDELEANU, D. 23, cf. CADE, DL, DM,

DEX. Corăbioară Neagră și smolită De valuri Bătută. TEODORESCU, P. P. 85. Un caic negru, smolît, Cu catargul zugrăvit. BALADE, III, 124. Departe zărește, Departe pe mare, De-o corăbioară Neagră și smolită. FOLC. MOLD. I, 248. ♦ Fig. Vinturile ridic toată duhoarea casei... și, cu cît vor fi mai depărtate, cu atît sînt și mai smolite. EPISCUPESCU, PRACTICA, 17/24. În străfunduri de beznă smolită... zace, adine tînuită, pîinea uzinelor, cărbunule. DEȘLIU, G. 46. Măninc pîinea cu ocară, Pîinea neagră și smolită. FOLC. MOLD. II, 176. ♦ (Prin analogie) Înnegrit (de murdărie); murdar (1). Se dezbracă de cococița unsuroasă, smolită. AĞIRBICEANU, S. 215. Tenul lui avea paloare ușor smolită a vechilor portrete. TEODOREANU, M. III, 92. Cămașa o avea smolită. STANCU, M. I. 11.

2. (Învechit, popular și familiar; despre pielea sau fața oamenilor) Brunet; p. e x t. (despre oameni) cu pielea (feței) brunetă. Măcar că stau neîncetat la cele mai mari arșișe a soarelui, ... ei nu sînt mai smolîți decît spaniolii. IST. AM. 80^v/21, cf. LB. Staiul său era mai înalt decît al [?] Virghiniei, fața mai smolită, nasul mai corotic. BUZNEA, P. V. 23/2. La față, alb sau smolît, ochii negri sau verzi. REGUL. ORG. 314/12. Un om... cu o față smolită, cu mușteșe sure, ducea calul de căpăstru. FM (1845), 22^v/25. O întristare adîncă se vedea pe fața lui cea smolită. NEGRUZZI, S. I, 31, cf. 38. Bărbății sînt în general slabi și smolîți. GHICA, C. E. II, 422. Ești tînăr, nalt, smolît. ȘION, POEZII, 55/8, cf. CIHAC, II, 352. Iubea... pe toate [femeile] deodată, nalte sau mici, bălăi sau smolite. CONV. LIT. IX, 51. Sosi de la București directorul... un om scurt, bărbos, smolît la față. VLAHUȚĂ, S. A. II, 99. Ți-am prorocit să fugi de o femeie smolită, că va fi amar de tine. I. NEGRUZZI, S. III, 290, cf. DDRF, BARCIANU. Un băietan smolît, cu muștața mijîndă, se plimba. GİRLEANU, N. 178, cf. 15, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Cu surisuri sleite pe fețele lor smolite, lăutării s-au apropiat. COCEA, S. II, 273. A intrat... un bărbat uscat, smolît, cu o ardere patetică în fîința lui. TEODOREANU, M. U. 37. Înalt și năpraznic, la față smolît. VOICULESCU, POEZII, I, 27. Era om bine legat, smolît, cu ochii scăpărătoari. SADOVEANU, O. II, 413. Duce o mină de copil nevinovat spre obrazul său smolît. CAMIL PETRESCU, O. II, 324. Se întoarse însoțit de un bărbat gros, bulucănos, smolît. STANCU, R. A. IV, 404. Două femei care ieșiseră în poartă și tăifăsuiau l-au văzut pe bătrîn mergînd lîngă un băiat... cu obraz smolît. PAS, Z. I, 203, cf. DL. Nu scriau... nici omului cu pielea smolită. DEȘLIU, G. 54. Dinții albi lucesc în mijlocul obrazului smolît. T. POPOVICI, S. 289, cf. DM. O echipă de tătari, mici, smolîți la față... încărcau niște vagoane. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 16/3, cf. DEX. Șade un bătrîn vestit Cu chip aspru și smolît. TEODORESCU, P. P. 478, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR II/I h 5/682. Negru-i badea și smolît, Mult mă mir cum l-am iubit. FOLC. MOLD. II, 645. ♦ Fig. Supărat, necăjit. Tare smolît era Damaschin!... ochii lui... erau umezi și plini. CONTEMP. 1948, nr. 112, 6/3. ♦ (Învechit și regional) Palid (1). Preste scurtă vreamă vei zăcea în pat, cu fața smolită, obrazul îngălbenit. MAIOR, P. 18/7. Petrec smolîți și buhavi la față. PISCUPESCU, O. 10/16. Lacrămi sticlinde pã fețe triste și pline de trăsuri smolite și posomorite. GORJAN, H. IV, 235/4. Amîndoi... au fețele smolite ca după o noapte de chef. DAN, N. 269, cf. DSR. Badeo, de dușmane multe, Eu nu pot ieși din curte... Și de voi ieși smolită, Mi-or zice că-s adormită. JARNÍK — BÎRSEANU, D. 66, cf. COMAN, GL., ALRM II/I h 84/235, 365. ♦ Fig. Și ultimele frunze smolite și buimace... Vîntul le sotrle după noi. LESNEA, P. E. 30. ♦ (Regional; despre oameni) Blond (Ciocănești — Vatra Dornei). ALR II/I h 6/365.

— Pl.: smolîți, -te. — Și: zmolît, -ă adj.

— V. smoli.

SMOLITÖR s. m. (Învechit, rar) Persoană care smolește (1). Cf. ALEXI, W.

- Pl.: smolitori.
- Smoli + suf. -tor.

SMOLITURĂ s. f. (Învechit, rar) Smolire. Cf. POLIZU.

- Pl.: smolituri.
- Smoli + suf. -tură.

SMOLIȚĂ s. f. v. smolniță².

SMOLITIU adj. (Învechit, rar) Brunet. Cf. CIHAC, II, 352.

- Smolit + suf. -iu.

SMOLNIȚĂ¹ s. f. (Învechit) Vas pentru smoală (1). Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 352, BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: smolnițe.
- Smoală + suf. -niță.

SMOLNIȚĂ² s. f. (Regional) Sol argilos, de culoare neagră sau brună. Ciugulit de bubat ca o smolniță ciuruită de ploii. CIAUȘANU, R. SCUT, 80, cf. SCRIBAN, D. Tipul de sol negru din Peninsula Balcanică, ... numit smonița, ca și lăcoviștele din Banat, s-au format dintr-un ... nămol de lac. AGROTEHNICA, I, 341. Solurile sînt foarte variate... soluri brune roșcate, ... negre argiloase (smolnițe). JUD. ROM. SOC. 73/1, cf. CHEST. II 33/100, com. din GÎRBOVĂȚ - MOLDOVA NOUĂ. ♦ Noroi¹ (1). Com. FURTUNĂ. Smolnița crapă cînd se usucă. I. CR. VIII, 187, cf. ALRM SN II h 648/812. ♦ Groapă cu noroi¹ (1). Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CV 1952, nr. 2, 38.

- Pl.: smolnițe. - Și: (regional) smolniță (CV 1952, nr. 2, 98), smóniță, smólniță (SCRIBAN, D.), zmólniță (id. ib., com. FURTUNĂ) s. f.

- Din bg. смолница.

SMOMEALĂ s. f. (Învechit, rar) Momeală (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Nime nu se va mai aluneca de înșelătoare și strălucită smomeală, al căria dișărtăciune aș înfăles. AR (1831), 92²/16.

- Pl.: smomeli.
- Smomi + suf. -eală.

SMOMI vb. IV. Tranz. 1. (Învechit și popular) A momi (1). Au intrat în feară smomind oaménii ca să i se inchine. URECHE, LET. I, 188/32. Bărbatul... merge de o smomeaște [pe călugăriță]. FRAV. 196, cf. 194, SIMION DASC., LET. 212. Tu ai smomit pre bărbatul ău. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 142/10, cf. N. COSTIN, L. 488, ANON. CAR. Acel meșter ce l-ar fi smomit [pe ucenic] să dea gloabă trei lei (a. 1766). URICARIUL, XIV, 2, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Pentru robii smomi și finuși la casa altuia, jalobele să pot mișca și până la 40 ani. PRAVILA (1814), 33/16. Mă duc să-i arăt Tineai nevrednica purtare; să-mi smomească amorezul! KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 436. M-ai smomit și m-ai tras în casa aceasta! NEGRUZZI, S. III, 108. Cine-i Mărinca asta care smomește flăcăii...? ALECSANDRI, T. 1 535. Mă duc să văd, n-oi putea smomi pe frate-meu să-mi împrumute și iapa, să fug cu ea în lume. CREANGĂ, P. 46, cf. id. GL. Stăpînul... smomește pe prostuș, îi ia scrisoarea și pleacă. CARAGIALE, O. IV, 54. Va veni... și se va amesteca în toate treburile, smomind pre oameni la tot felul de fărădelegi. MARIAN, I. 481, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. Mă smomește Un zeu ca să suspîn, să plîng mai tare. MURNU, I. 274, cf. TDRG. Se împrăștiaseră pe drumuri și prin sale... smomindu-i cu fel de fel de tertipuri, ca să-l părăsească. CONV. LIT. XLIV₂, 212, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MIRONESCU, S. 620. SCRIBAN, D., GRAUR, E. 144, CONTRIBUȚII, I, 77, DEX. Soția lui a început a se desvinui spunîndu-i adevărul,

cum a fost smomită de alții. SBIERA, P. 44. Cine mi-a păcătuit? Tu, dragă, că m-ai smomit. Tu cu ochșorii tăi M-ai băgat în năbădăi. ȘEZ. VIII, 80, com. din STRAJA - RĂDĂUȚI, ALR I, 1 327/375, LEXIC REG. II, 31. ♦ (Prin lărgirea sensului) Cîmpiiile, cil zăreai cu ochii... te smomeau să mergi fără sfișil. CONTEMPORANUL, v₂, 104. Grădini, leatru, șosea, toate o smomeau. ib. v₁₂, 196. ♦ A atrage de partea sa; a determina pe cineva să vină sau să se ducă undeva; a momi (1). Au început a-i smomi, ca să-i întoarcă, să fie cu dinșii. CANTEMIR, HR. 401. Ne-au jăcuit furînd și smomindu-ne robii. AMIRAS, LET. III, 169/30.

2. (Regional) A așita; a instiga. Cf. MIRONESCU, S. 620, com. din STRAJA - RĂDĂUȚI. ♦ (Regional) A enerva foarte tare (Nemțșor - Tirgu Neamț). Cf. I. CR. III, 286.

3. (Regional). A fugi. Ei au smomit-o care încotro. Vărul meu apucă și el înspre niște căpiși. PAMFILE, DUȘM. 216, cf. 391.

- Prez. înd.: smomesc. - Și: (regional) smómni (MIRONESCU, S. 620), zmomui (DDRDF) vb. IV.

- Pref. s- + momi.

SMOMIRE s. f. (Învechit și regional) Acțiunea de a smomi (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DEX.

- Pl.: smomiri.
- V. smomi.

SMOMIT s. n. (Învechit, rar) Faptul de a smomi (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

- V. smomi.

SMOMITOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Învechit, rar) (Persoană) care smomește (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

- Pl.: smomitori, -oare.
- Smomi + suf. -tor.

SMOMNI vb. IV v. smomi.

SMONIȚĂ s. f. v. smolniță².

SMORC s. n. v. smire¹.

SMORCA interj. v. smiore.

SMORCĂI vb. IV. v. smiorcăi.

SMORCĂIALĂ s. f. v. smiorcăială.

SMORCĂIT s. n. v. smiorcăit¹.

SMORCIINĂ subst. (Regional) Pămînt lunecos și moale (Fundata - Zărnești). Cf. CHEST. IV 61/772/1.

- Accentul necunoscut.
- Cf. smirc, smolniță².

SMORDIN s. m. v. smorodină.

SMORDINĂ s. f. v. smorodină.

SMORFURI s. n. pl. (Italienism învechit, rar) Mofuri (2); fașoane. Cu smorfurile de la străini am adus pe femeile, surorile și fiilele noastre, cînd poartă nunele bărbaților, a se crede mai onorate. HELIADE, O. II, 51, cf. id. ib. I, 133. ♦ Strîmbătură, scălimbăială. Cf. BARONZI, I. L. I, 120.

- Din it. smorfio.

SMORLĂ¹ s. f. (Iht.; prin Mold.) Cîră (Cobitis aurata balcanica). Cf. BĂCESCU, P. 52, 85. Că mă duc sara la băltă... Să prind smorlă și plăci. PAMFILE, C. Ț. 170.

— Pl.: *smorle*. — Și: **smoărlă** (BĂGESCU, p. 85), **șnioărlă** (id. ib.), **șniōrlă** (id. ib.), **zmōrlă** (id. ib.) s. f.
— Etimologia necunoscută.

SMORLĂ² s. f. v. **zborlă**.

SMORODIN s. m. v. **smorodină**.

SMORODINĂ s. f. (Prin Bucov. și prin nordul Mold.) Numele a două plante erbacee: **a**) (și în sintagma *smorodină neagră*, BORZA, D. 147, 288) struguri-negri (*Ribes nigrum*). Cf. BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., CADE, LTR², BORZA, D. 147, 288; **b**) (și în sintagma *smorodină roșie*, BORZA, D. 147, 288) coacăz (*Ribes rubrum*). Cf. SCRIBAN, D., BORZA, D. 147, 288.

— Accentuat și: *smorodînă*. ALR I 1 209/385, 552.
— Pl.: *smorodine*. — Și: **smorōdin** (BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., CADE, SCRIBAN, D., LTR², BORZA, D. 147, 288), **smōrdin** (BORZA, D. 147, 288) s.m., **smēr-dină** (id. ib.) s. f., **șmorōdin** (com. din STRAJA — RĂDĂ-UTI) s. m.

— Din ucr. смородина.

SMORZĂND adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo atenuat, slăbind intensitatea și încetinind mișcarea. Cf. ANTONESCU, D., IVELA, D. M., DN².

— Pronunțat: *-fan-do*.

— Din it. *smorzando*.

SMŌTIC s. n. v. **smoatie**.

SMOTOCEĂLĂ s. f. (Prin nordul și nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.) Acțiunea de a (se) **smotoci** (1); păruială. Cf. DL, DM, DEX, RĂDULESCU-CODIN, I. 360, CIAUȘANU, GL., UDRESCU, GL.

— Și: **smotroceală** s. f. UDRESCU, GL.

— **Smotoci** + suf. *-eală*.

SMOTOCİ vb. IV. Franz. 1. (Munt. și Olt.) A păruia (2). *Te pîndesc, ... te trîntesc jos și trag și trag, te smolocesc cum le place*. IOVESCU, N. 243. *Pe Dița o smolocesc băieții*. STANCU, D. 14, cf. DL, DM, DEX, CIAUȘANU, GL. *Cînd se-neaieră cîinii ... unul mai virtos apucă cu gura p-altul și-l smoloceste, ... trăgînd virtos din el ori de pe unde-l apucă*. ARH. OLT. XXI, 275, cf. UDRESCU, GL. ♦ Refl. recipr. (Prin vestul Munt.) A se juca imbrățișindu-se, trăgînd unul de altul, imbrîncîndu-se. *Iarna, copiii se smolocesc pă zăpadă*. cv 1952, nr. 1, 34.

2. (Prin Bucov.; în forma *smotroci*) A amesteca. Cf. LEXIC REG. 108.

3. (Regional; despre puii de animal) A suga lovînd cu capul tare în uger, trăgînd cu putere (Stănești — Curtea de Argeș). Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 54.

— Prez. ind.: *smolocesc*. — Și: **smotroc** vb. IV. LEXIC REG. 108.

— Etimologia necunoscută. Cf. *smocoti*.

SMOTOCİT¹ s.n. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a **smotoci** (3); supl. *A lua la smolocit*. UDRESCU, GL.

— Și: **smotrocit** s. n. UDRESCU, GL.

— V. **smotoci**.

SMOTOCİT², -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) 1. (Despre oameni) Care are părul ciufulit. Cf. UDRESCU, GL.

2. (Despre sin² I 4) Care a fost supl de tot laptele. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *smotociți, -te*. — Și: **smotrocit**, -ă adj. UDRESCU, GL.

— V. **smotoci**.

SMOTRİ vb. IV v. **șmotri**.

SMOTRİTEL s. m. (Rusism învechit) Administrator. *Mă îndatorez a da lumînările trebuincioase pe un an ... în primirea smotritelui magazii Căldărași* (a. 1833). DOC. EC. 525, cf. 1 054.

— Pl.: *smotritelii*.

— Din rus. смотритель.

SMOTROĂCĂ s. f. (Regional) 1. Femeie cu aspect neglijent, cu hainele în dezordine și părul nepieptănat (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

2. Fată zburdalnică (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *smotroace*.

— De la **smotoci**.

SMOTROCEĂLĂ s. f. v. **smotoceală**.

SMOTROCİ vb. IV v. **smotoci**.

SMOTROCİT¹ s. n. v. **smotocit¹**.

SMOTROCİT², -Ă adj. v. **smotocit²**.

SMŌTRU s. n. v. **șmotru**.

SMRAD subst. 1. S. n. (Învechit, rar) Murdărie (1). Cf. COD. TOD. 221. *Atora le va cură diintro cchi smrad cu puroi* (cca. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 470/4.

2. S. n. (Regional; în forma *smreag*) Ogrinji¹ (1) (Roșiorii de Vede). Cf. LEXIC REG. II, 71.

3. Subst. (Prin vestul Olt., în forma *smread*) Nectar (2). Cf. VÎRCOL, M. 88.

— Pl.: (n.) *smraduri*. — Și: (regional) *smread*, *smreag* subst.

— Din slavonul смрадъ.

SMRĂDUİ vb. IV v. **smredui**.

SMRĂDUİRE s. f. v. **smreduire**.

SMRĂDUİT, -Ă adj. v. **smreduit**.

SMREĂD subst. v. **smrad**.

SMREADEC adj. (Învechit, rar; despre păr¹ I 1; urmat de determinarea „cu capul”) Creț. *Patriciul Gad, bătrîn smreadec cu capul* (a. 1805). GRECU, P. 413. *Fiul lui Noe, bătrîn smredeț cu capul, cu barab rătundă* (a. 1805). id. ib.

— Accentul necunoscut. — Și: **smredeț** adj.

— Etimologia necunoscută.

SMREĂG s. n. v. **smrad**.

SMRÉCHE s. f. pl. (Învechit, rar) Boabe de pin. *Bagă apă dulce în cazan, ... pune și niscai mirodenii, ... cuișoare sau smreche (boabe de pin)*. TOMICI, C. A. 165/17.

— Din bg. смрека, ucr. смрека.

SMREDEȚ adj. v. **smreadec**.

SMREDUI vb. IV. (Învechit) 1. Franz. și refl. A (se) contamina. *Spital pentru cei smreduiți de boala ciumei* (a. 1799). URICARIUL, I. 93. *De va vindc cineva vile smreduile de boală ... prin știința sa, atunci va plăti*. PRĂVILA (1814), 44/16. *De va vindc neșline tarmă zmerduită și să vor zmerdui și alte oi*. CARAGEA, I. 19/31. *A nu să zmerdui un sal sau un oraș al ființului* (a. 1824). BV III, 442. *Mulți din cei amestecați cu ciuși nu să zmerduiesc*. PISCUPESCU, O. 285/19,

cf. 237/22. *Se și smreduiesc vilele lesne și în grabă de la una la alta.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 93/6, cf. 352/10. *Muma vitregă, ca ciurma, când de tine se atinge, îndată te smreduiește.* I. GOLESCU, ap. DDRF. *Se cerca să calce în silă pă pământul nostru cu scop adevărat ca să-l smreducască.* FM (1840), 18¹/29. *Ori na știu ce este ciurma?... Să zmreduiești toți vecinii?* I. VĂCĂRESCUL, p. 317/12, cf. CIHAC, II, 351, DDRF, BĂRCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX. ♦ Fig. *Adincul inimii tale văz că n-au fost smreduiți.* BELDIMAN, o. 87/9. *Cine cu cei proști viețuiește, de ei se smreduiește.* I. GOLESCU, ap. DDRF. *Se zmreduiră de cusurașe.* I. VĂCĂRESCUL, p. 350/19. *Se afla o parte de norod smreduiți de eresuri.* NEGRUZZI, s. I, 224.

2. **Tranz.** A chinui. *Mă văd slăbit... din pricina unor grozave friguri ce mă smreduiesc în toate zilele (a. 1843).* în CONTRIBUȚII, II, 131, cf. 274.

3. **Tranz.** A sfărâma (1). Cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *smreduiesc.* — Și: *smrădui* (CIHAC, II, 351), *smredui* (POGOR, HENR. 43/17, BREZOIANU, A. 321/3, CIHAC, II, 351), *smîrdui* (CIHAC, II, 351), *smrădui* (PONTBRIANT, D.), *zmerdui*, *zmredui* vb. IV.

— Din v. sl. смръдѣти.

SMREDUIALĂ s. f. (Învechit, rar) Contaminare. *Frecătura feței pielii trupului... cu oțet cald este... apărătoare și de smreduială a epidemiilor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 502/30.

— **Smredui** + suf. -ială.

SMREDUIRE s. f. (Învechit) Faptul de a (se) smredui.

1. Contaminare. *Va plăti și paguba ce să va întimpla cu smreduirea altor vile.* PRAVILA (1814), 44/19. *După starea atmosferei să face și smreduirea mai puternică sau mai slabă.* AR (1829), 11¹/35, cf. DDRF, BĂRCIANU, DL, DM, DEX. ♦ P. e x t. Boală; suferință. *O smreduire Ca-n trupuri incubată... Lă dă turbarea Furtunei mării.* I. VĂCĂRESCUL, p. 52/19, cf. DL, DM, DEX.

2. Miasmă. *Spre nimicirea miazmei (smreduirii), să afumă vita cu... pucioasă pisală.* AR (1829), 11²/14. *Vinul aduce smreduire omoritoare.* CONACHI, ap. SCRIBAN, D.

3. Sfărâmare (1). Cf. POLIZU, LM, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *smreduiri.* — Și: *smrăduire*, *smrăduire* (PONTBRIANT, D.) s. f.

— V. *smredui*.

SMREDUIȚ, -Ă adj. (Învechit) Contaminat. *De va vinde neștine turmă zmerduită și să vor zmerdui și alte oi.* CARAGEA, L. 19/30. *Apărarea oamenilor și a mărfurilor ce vin din loc smreduiți (a. 1824).* BV III, 442. [Otrava] *ce s-aduce prin oameni și mărfuri smreduite.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 191/2, cf. 503/2, CADE, DL, DM, DEX. ♦ Mînjit. Cf. POGOR, HENR. 228/24.

— Pl.: *smreduiți, -te.* — Și: *smrăduiț, -ă* (PONTBRIANT, D.), *smreduiț, -ă* (POGOR, HENR. 177/6), *zmerduiț, -ă* adj.

— V. *smredui*.

SMREDUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Contagios. *Accastă boală este alită de zmreduitoare încit oamenii mai mult se tem de dinsa decit de ciurmă.* CANTEMIR, s. M. 37/10. *Miasma multor smreduitoare boale epidemice.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 15/29, cf. 190/32.

— Pl.: *smreduitori, -oare.* — Și: *smreduitór, -oáre* (POGOR, HENR. 23/5), *zmreduitór, -oáre* adj.

— **Smredui** + suf. -tor.

SMUCEÁLĂ s. f. Mișcare bruscă și scurtă; smucire (2), smucit¹, smucitură. Cf. POLIZU. *O nouă sminceală de haină îl făcu [pe vînător] s-o mai scurteze cu un stîinjen.* ODOBESCU, s. III, 46, cf. DDRF, TDRG, CADE, DL, DM, DEX.

— Pl.: *smuceli.* — Și: *smunceală* (DEX), *sminceală*, *zminceală* (TDRG), *zminceală* (CADE) s. f.

— **Smuci** + suf. -cală.

SMUCÍ vb. IV. 1. **Tranz.** A trage brusc și cu putere pentru a desprinde, a deplasa etc. din locul unde se află, a smulge (3), (regional) a schențăli, a smicâi; p. ext. a mișca cu putere, brusc și repetat, într-o direcție și în cealaltă (v. agita, cutremura, hițina, scutura II 1, zgîlții, zguduui, regional, hății). *I-au băgat în temniță aruncîndu-i (text marginal: zmăcîndu-i) și trăgîndu-i.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 23¹/12, cf. ANON. CAR. *Dinapoia lui dracii înfrîntîndu-l (zmăcîndu-l) pre dînsul și cu de-a sila la tad trăgîndu-l (a. 1815).* GRECU, p. 183, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *M-arunc... în mijlocul lor ca o arătare, smuncesc torba și plec.* ALECSANDRI, T. II, 22, cf. LM. *Leagă idolul de gît cu o frînghie, îl smucește jos de pe locul unde stă.* CONTA, o. F. 362. *Cu brațe de fier o zmuci pe babă de mijloc și o băgă-n pămînt.* EMINESCU, n. 10. *Apucă perdeaua de un colț și o sminci.* SLAVICI, o. I, 202. *Vcluri-valuri dînd năvală [în vapor] și smucîndu-l tot mai tare, Îl făceau să șovăiască.* MACEDONSKI, o. I, 76. *De subțiori l-au smicit, în pămînt l-au trîntit.* MARIAN, NA. 380. *Friul l-a smuncit.* COȘBUC, p. I, 196, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Smunci teancul de ciorapi și se puse să-i taie cu foarfecele.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 22. *Îl luă repede la braț pe Vasile, smincîndu-l de pe scaun.* AGÎRBIȚEANU, A. 142. *Smuci căpăstrul calului.* GÎRLEANU, n. 15, cf. 113. *Smuncii parul, deschisei ușa și ieșii afară.* HOGAȘ, DR. I, 214, cf. RESMERIȚĂ, D. *Le smucea [păpușile]... fără să se sinchisească.* M. I. CARAGIALE, c. 60. *C-o mîni că mi-o zmunșia, Sus pe cal o arunca.* DIACONU, VR. 217, cf. CADE. *Zmuci de pe masă caietul.* TEODOREANU, M. III, 174. *Smuci șapca și o aruncă mototol în fundul bărcii.* BART, E. 189, cf. SCRIBAN, D. *Îl prinse... și smucîndu-l spre el, îl trînti iar jos.* CAMIL PETRESCU, o. I, 30. *Slujnicuța... smuci clanța ușii.* C. PETRESCU, A. R. 116. *Caii... au smucit hamul speriați.* GALAN, z. R. 96. *Smuci hățurile și porni.* TUDORAN, P. 14, cf. DL, DM, M. D. ENG., DEX, DSR. *O frunză de fag smuncia Și-nre buze o punca Și suna hojiș din ea.* ALECSANDRI, P. P. 208. *La el s-au răpezit, De subțiori l-au smicit.* TEODORESCU, P. P. 363. *Să nu-l smuncești [calul] ca să nu le prăpădească.* SBIERA, p. 41, cf. ȘEZ. III, 179. *Și prinzîndu-și al său cîine, Îl smunci o dală bine.* CĂTANĂ, B. 27. *Sminci capul de la un potoboc... și sîrli în cîine.* ȘEZ. V, 131, cf. NOVACOVICIU, c. B. I, 23. *Am o gîscă cioantă, boantă... Cu pliscul pahar smincește (Bota).* MAT. FOLK. 1 213. *Pe moșneag îl ciupesc Și pe babă o smuncesc (Fusul).* GOROVEI, c. 168. ♦ Fig. *Zorile... mă zmîncesc din somnul dulce.* CONACHI, ap. TDRG. *Pricep gîndiri rebele Cînd ai smuncit infernal ca să-l arunci în stele.* EMINESCU, o. IV, 63. *Sufletul femeii îl siliși să se coboare de grabă, îl smuciși și-l izbiși de jos.* CARAGIALE, T. II, 199. (R e f l.) *Inima i se sminci din loc.* NEGRUZZI, ap. ȘĂINEANU, D. U. ♦ Loc. a d v. *Pe smucite* = în mod brusc, precipitat. *Am ieșit zmerit din biserică, mama luîndu-mă cam pe zmucite de mînd.* ap. TDRG. ♦ E x p r. (Regional) *A smuci vorba* = a vorbi repezit, precipitat (și împiedicat). Cf. SCRIBAN, D. ♦ R e f l. *Repede s-a smincit pe picioare,*

Murguleț dacă auzi De la iese se sminci, Ia glas de stăpîn veni. ŢEZ. v. 95. ♦ Refl. pas. Să se smîncească, să se smulgă brusc firul din pămîntul tare. PAMFILE, A. R. 172. Saltările mari ale scaunelor care se smunceau. BARBU, G. 275. ♦ Refl. recipr. Ei se iau în brațe... se zmucesc. BOLINTINEANU, AP. TDRG. Se smuciră cîteva clipe și se suduiră. REBREANU, R. II, 210. Se încețtară amîndoi de piept, se smuciră cu pulere. PREDĂ, D. 90. Stau de mi-i privesc... Cum mi se smucesc, Cum mi se trînesc Ca doi smei, ca lei. ALECSANDRI, P. P. 67. Paloș arunca, Lupta c-alegea și ei se smocia și nu se lăsa. TEODORESCU, P. P. 499. ♦ Intran z. Pe cît smîncești, pe aîl de des se-nalță smeul. COȘBUC, P. I, 174. Mă duc mînios spre ea, smucesc de șorțulețul albastru. CAMIL PETRESCU, U. N. 294. Omul scurtă funia și smuci dușmănos. PAS, L. I, 135. A smuncit și mătasa s-a rupt pe loc. SBIERA, P. 31. El o dală c-o smîncil, Șfară-n două c-o plesnil. ŢEZ. IV, 9. ♦ Intran z. (Despre cai) A face mișcări bruște, neregulate și intermitente. Cf. DDRF. Colul are mai multe năravuri... smucește. DAMÉ, T. 51, cf. ȘĂINEANU². Calul e cuminte: nu nechează, nu smucesc. PAS, L. II, 102. ♦ (Rare; în forma smici) A îm-prăștia. Dar blestemele de mame i-au smicit ca prafu-n vînt. ap. SCL 1974, 612.

2. Tran z. și refl. A lua sau a se elibera cu forță din mîinile cuiva sau de la cineva; a (se) smulge (4). V. scoate (II 1). Pre noi... de la fiara putredioare de suflete zmici-ne. CORESI, EV. 521. Iară ia se zmăci de în mîna Eniei. MOXA, 58/26. Eu ucigu și viu focu, vatămu și eu vîndecu, și nu e cire să scoajă (se-i scoată v., scoate c., să smuncească D.) diîn mărle meale. PSALT. 318. Zmicindu-se din mîinile celor fără de lege. MINEIUL (1776), 147^v/28. Cf. LB. Hirca (smicindu-se iute din brațele Chiosei): Chioso! o lulea, o lulea, să trag! MILLO, în PR. DRAM. 395. Îi opriră, temîndu-se să nu se deștepte somnambula și, smicindu-se din brațele lor, să cază jos. CR (1834), 310²/11. Să zmunci... cătră dușmani năvăli. POGOR, HENR. 63/19. Platoșa crușită de sînge încă-i smucea. id. ib. 178/16. Nu mi-ar fi dat în cuget a-i smînci ciocanul din șerpari. FM (1841), 284¹/21. U-nealta... Din mînd-i n-o zmucește I. VĂCĂRESCUL, P. 359/14. Un alt urs a smucit sineața din mîna vîntorului. NEGRUZZI, S. I, 319, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. Odată-i și zmucește buzduganul din mînd și fugu cu el în iaz. CREANGĂ, P. 57. Desaga... trebuie să i-o smucească repede. CARAGIALE, O. I, 6. Voi să mă smucesc din brațele lui. id. T. II, 201. Vru să-i smucească cartea din mînd. ISPIRESCU, L. 100. Pătrînul cercă să se smucească de la brațul neveste-sei. VLAHUȚĂ, S. A. II, 216. Smîncindu-se din mînele celor ce vor să-i lege, încep a striga. MARIAN, NU, 551, cf. 523. Fata se smunci din mîna lui. D. ZAMFIRESCU, R. 142. Îl apucă de surtuc... Moșul se smunci și ieși afară. DUNĂREANU, CH. 25. El se smînci din mîinile celor cari îl opreau și porni. AGÎRBICEANU, A. 393, cf. 472. Îi smunci ciobanului ghioaga din mînd. GALACTIION, O. 284. Boierul bănui o taină și-i smuci scrisoarea. COCEA, S. I, 50. Smucindu-se din mîinile a trei oameni, sări în mijlocul Bistriței. VOICULESCU, P. I, 55. Smunci din mîna părintelui abate chiar acea haină. SADOVEANU, O. X, 209. Num-ă dată se smocia, Num-ă dată se-nțoreca, La pămînt pe turci culca. TEODORESCU, P. P. 607. ♦ (Prin lărgirea sensului) Abia duceam legăturile ca să nu mi te smuncească crivățul lacom. ADAM, R. 181.

3. Refl. A face mișcări precipitate și bruște pentru a scăpa de unde este prins, ținut, imobilizat; a se zbate, (regional) a se zbici. Se smîncește ca să zboare. BĂRAC, A. 16/19. Vaca... la deal să zmunceca. CREANGĂ, P. 105, cf. 40. Se smici fiara sălbatică, se zbătu... dară toate opîntelile îi fură deșarte. ISPIRESCU, U. 40, cf. id. L. 45. Se smunceca să scape din brațele măsii. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 119, cf. 332. Piscicuța... începu a sforăi și a se smuci îndărăt. HOGAȘ, DR. I, 217, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, Se smucește să scape din îmbră-

șigare. REBREANU, I. 17. Cerbul se smucește și vrea din nou să fugă. EFTIMIU, I. 141. M-am smucit și am plecat. CAMIL PETRESCU, U. N. 129. Se smuci și izbui să scape din laf. C. PETRESCU, C. V. 59. Cîinele ciobăncesc se smucea în laf. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 35. Zmicindu-se îndărăt, îl pămîi din două părți. TEODOREANU, M. II, 18. Se smunci îndărăt, înălță botul și-și sughiță răcnetul înfricoșat. SADOVEANU, O. XII, 79. Pirașii spumegau și se smuceau în frînghii. TUDORAN, P. 286, cf. DL. Milru se smucea în brațele celor ce-l țineau. T. POPOVICI, S. 158, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Țapul... a început a se smunci și a zbiera. SBIERA, P. 21. Și, zău, nu știu cum greși: Ori un bou că s-a smucit, Ori că plugul s-a izbil. BALADE, II, 363. ♦ (Subiectul este o parte a corpului omeneș) Brațul-lui care se smucește din col și mă plesnește. VOICULESCU, P. I, 4. ♦ Fig. Peptul tău nu se smuncește în isbăturile inimii tale? DACIA LIT. 266/10. Amorul zmîncindu-se, fiind de dînsul legat. FANN, E. II, 33/22. ♦ Tran z. (Complementul indică părți ale corpului) El a hărșuit-o. Ea, smuncindu-și însă grabnic brațul drept, L-a lovit cu pumnul mînioasă. COȘBUC, P. I, 247. Zmicia mînele din încheieturi. DELAVRANCEA, H. T. 170. Își smuci mustața groasă. REBREANU, R. I, 11. Își plecă fruntea, smuncindu-și bărbia. C. PETRESCU, O. P. II, 56. M-a imobilizat... Am smucit capul, să-l eliberez. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 102. (Intran z.) Știu că te vei mărita. Fata smincea din cap. AGÎRBICEANU, P. M. 48. Iliuță smuci din umeri a lăgadă. VOICULESCU, P. I, 226. ♦ Intran z. Fig. (Rare) A mișca (3). Eram smicit alîl de tare de acest sentiment neașteptat. GALACTIION, O. 103.

4. Intran z. (Despre arme de foc) A avea recul. Cf. LB, LM, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. Intran z. (Neobișnuit; în forma smici) A li-cări. Cf. CHIRIȚESCU, GR. 254.

— Prez. ind.: smucesc. — Și: (popular) smucei, smicîi, smicîci, zmuci, zmunci, (învechit și regional) smăci (LB, CIHAC, II, 350, LM, ARH. OLT. II, 384), zmici (prez. ind. pers. 3 și zmice ALRM SN V h 1 459/102), (învechit) smînci, zmăci, zmici, (regional) smoci, somci, muși (ALRM SN IV h 976/514), (învechit, rar) smicîi, smulei (VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D.), zmînci vb. IV.

— Din v. sl. smukati.

SMUCIRE s. f. Acțiunea de a (se) smuci și rezultatul ei. 1. Desprindere bruscă din locul unde se află; smulgere (3), smuls¹ (2), (învechit) smulgătură, smulsătură. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., DSR.

2. Mișcare bruscă și scurtă; smuceală, smucit¹, smucitură. Multul prin sgduviri și smiciri ar căsuna despărțirea unului și a laptelui. BREZOIANU, A. 535/17.

— Pl.: smuciri. — Și: (învechit) smicire s. f.

— V. smuci.

SMUCIT¹ s. n. Faptul de a (se) smuci; mișcare bruscă și scurtă; smuceală, smucire (2), smucitură. Cf. LM, BĂRCIANU, ALEXI, W. O bucăfică de piatră în care se deslușea bine aurul și pe care stăpînul, print-un smîncel, o ascundea în buzunar. AGÎRBICEANU, A. 200, cf. DSR.

— Și: (regional) smîncet s. n.

— V. smuci.

SMUCIT², -Ă adj. 1. Care este tras cu putere (pentru a fi desprins, deplasat din locul unde se află). Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC. ♦ (Despre mișcări, gesturi etc.) Care este făcut în mod brusc, repezit și cu forță. Celelalte jocuri... sînt vijelioase, cu mișcări repezi și smîncite. VLAHUȚĂ, S. A. III, 258, cf. DDRF. În legănarea smuncită a arcurilor [trăsurii] încercam să ațipesc. C. PETRESCU, S. 78.

Fusese trântit la pământ cu o singură săltare și răsuire smucită în loc. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 72. Cu o mișcare zmuncită, descheie deodată loji năstirii pieptarului. TEODOREANU, M. III, 227. Oflă cu năduf și început să stringă masa cu mișcări smuncite. SADOVEANU, O. X, 543. Un mers greoi și parcă smucit. BOGZA, A. I, 74, cf. DL. Luă lava din mâinile lui Măcean, cu o mișcare smucită. T. POPOVICI, S. 182, cf. DM. Mă gindesc... la vîrșla de aur a comediei, cînd mișcările astea smuncite ne stîrneau rîsul. CINEMA, 1968, nr. 6, 27. O femeie... o stropea cu gesturi zmuncite și se răfoia la ea. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 19/3. ◇ (Adverbial) Ușa odăii se deschise smucit. CARAGIALE, O. I, 44. Surprinsă, Salomia ridicase capul din palme, smucit, și-l privise lung. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 168. Am înțeles... răspunse gîdele înălțînd ochii holbași de deasupra păcătosului pe care-l răsucea și-l fereca, smuncit și cu grabă. SADOVEANU, O. X, 139. Își tuflă pălăria pe cap, o trase smucit pe fruntea udă. C. PETRESCU, A. R. 48. Ajunse primul la ușă, o deschise smucit și zberă: „La adăpost!“ T. POPOVICI, S. 20. Se întoarce smucit spre masă și caută repede, cu febrilitate. T decembrie 1964, 24.

2. (Regional; despre cuvinte) Care este pronunțat repezit și în grabă; p. e x t. (despre oameni) care vorbește repezit, răstit (și împiedicat). [Părintele Timoftei] îi smuncit la vorbă, cam gîngav și bolborosește. SADOVEANU, F. J. 109. Cînd m-a văzut buna, a izbucnit în plîns, dar repede i l-a înăbușit moșu cu o vorbă smincită. VLASIU, A. P. 22. Ascultă... vorbele smîncite, parcă smulse din gît ale lui Gherasim. V. ROM. februarie 1952, 105, cf. DEX, ȘEZ. IX, 153, COMAN, GL. ◇ Fig. A scris... într-un stil scurt, smuncit, chinuit. IORGA, P. A. II, 22. ◇ (Adverbial) Nu se uită la mamă-sa; îi răspunse smîncit. DAN, U. 10. ◆ (Regional; despre femei) Care lucrează repede și, de obicei, prost (Suceava). Cf. ȘEZ. IX, 153.

3. (Învechit și regional) Nebun (I 4). Cf. LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, Am băgat eu de seamă că nemfoaica-i cam smucită din bolez, dar n-am spus. SANDU-ALDEA, A. M. 183, cf. ALEXI, W., DEX, DSR. ◇ Fig. N-ai spus și despre pictura lui că este smucită? CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 215.

— Pl.: smuciți, -te. — Și: smuncit, -ă, zmuncit, -ă, (învechit) smicît, -ă (LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.), (regional) smîncit, -ă, zmîncit, -ă (COMAN, GL.) adj.

— V. smuci.

SMUCITURĂ s. f. Faptul de a (s)e smuci; mișcare bruscă și scurtă; smuccală, smucire (2), smucit¹. Scuturare și zmăcitură și frîngerea inimii. BIBLIA (1688), ap. TDRG, cf. POLIZU. Jueau... cu obrazii aprinși... hainele le erau bofite de zmîncitură (a. 1858), ap. TDRG. Cu o smucitură supremă, trage înăuntru brațul. CARAGIALE, O. III, 184. Șirul de vagoane pornește ca o bruscă smucitură. SANDU-ALDEA, ap. CADE, cf. ALEXI, W. Își duse mâinile la vestă și dintr-o smîncitură și-o descheie de tot. AGÂRBICEANU, A. 354. O smucitură a friului îl sili iar să pornească. GÎRLEANU, L. 102. Stau locului și... mă lupt cu zmuciturile [calului]. HOGAȘ, DR. I, 218. Din zmîncitură s-a legănat și părintele. LUNGANU, ap. CADE. Își înșipse mina în părul ei și, cu o smucitură setoasă, o trînti jos. REBREANU, I. 197, cf. CADE. Dintr-o singură smucitură de hăfuri, caii... înțepenesc locului. COCEA, S. I, 233. Avea zmucitura aprigă a animalelor tinere cînd smulg smocul de tarbă. TEODOREANU, M. II, 221. Hoțul, c-o smuncitură de umăr, zîrle ușa. VOICULESCU, P. I, 133. Din desîș se auzi un nechezat de cal și-o smuncitură. SADOVEANU, O. V, 531. Smucitura puștii cînd tragem cu foc. STOICA, VÎN. 22, cf. SCRIBAN, D. De smucitură polcapul îi căzuse și se rostogolise în vale. CAMIL PETRESCU, O. III, 455, cf. LTR². Îi răspunsesse printr-o smucitură a calului. PEDA, M. 274. Stăteam în picioare și țineam lansa la mîna cînd am simțit o smu-

citură desul de puternică. VÎN. PESC. iulie 1964, 7. Calamburul năvălit și acru i-a devenit o infirmitate, ca fișa sau smucitura de cap. CONTEMP. 1969, nr. 1 166, 1/5. A aruncat-o [cana] cu o smucitură puternică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 19/1, cf. M. D. ENC., DEX. Smuciturile fără știință și trasul pe roată sînt bune în asemenea caz [de scrîntitură]. ȘEZ. III, 175. ◇ Fig. Domnul Bernard îi slăfîni smucitura inimii. SADOVEANU, O. XII, 557. Numai cu o smucitură de voință... se făcea treaz. VINEA, L. II, 216. Să ești din plîns, din rîs... bubă cu smîncitură. ȘEZ. V, 144. ◆ (Rar) Sacadă. SCRIBAN, D.

— Pl.: smucituri. — Și: (popular) smuncitură, zmucitură, zmuncitură, (învechit) zmăcitură, (regional) smicîtură (CADE), smîncitură, zmîncitură (id. ib., SCRIBAN, D.), zmîncitură s. f.

— Smuci + suf. -tură.

SMUG s. m. v. smuge.

SMUGĂ¹ s. f. (Olt.) Început. Cf. CADE. ◇ Ex p r. A face smugă la fin (sau la paie) = a începe să ia din clăia de fin. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM. Ai făcut o smugă la paie, o să ia și alții și n-o să mai cunoști de unde au luat. I. CR. IV, 188, cf. CIAUȘANU, V.

— Etimologia necunoscută.

SMUGĂ² s. f. 1. (Învechit, rar) Murdărie (1). BUDAI-DELEANU, LEX.

2. (Regional) Spumă care apare la suprafața laptelui sau a altor lichide în fermentare (Libotin — Baia Mare). Cf. LEXIC REG. II, 113.

— Etimologia necunoscută.

SMUGE s. m. (Ban.; și în sintagma smuj pestriț, BĂCESCU, P. 58) Șalău vîrșat, v. șalău¹ (Stizostedion volgense). Smugele se prinde mai ales vara la crîstaș și sac. BĂCESCU, P. 52, cf. 58, H IV 177, XVIII 261, ALR II 6 239/76.

— Pl.: smugi. — Și: smug (H IV 177, XVIII 261, ALR II 6 239/76), smuj (BĂCESCU, P. 58), zmuug (id. ib. 52), zmuuj (id. ib.) s. m.

— Etimologia necunoscută.

SMUJ s. m. v. smuge.

SMULCÍ vb. IV v. smuci.

SMULGĂTOR, -OĂRE s. m., s. f. 1. (Învechit și popular) S. m. și f. Persoană care smulge ierburii, plante etc. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Smulgătorii și plantatorii pun mina toți deodată pe sapă. EREZOIANU, A. 264/2. Femeile scot din desagi, pentru fiecare smulgătoriu. BREBENEL, GR. P.

2. S. f. (Techn.) Dispozitiv special care servește la extragerea, după înatrijare, a pieselor tubulare sau a deșeurilor de la decuplare. Cf. LTR². ◆ (Învechit) Pensetă. Cf. VALLAN, V., POLIZU, FONTEBIANT, D.

— Pl.: smulgători, -oare.

— Smulge + suf. -ător.

SMULGĂTURĂ s. f. (Învechit) Smulgere (3). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU.

— Pl.: smulgături.

— Smulge + suf. -ătură.

SMULGE vb. III. I. T r a n z. (Complementul indică plante) A trage cu putere afară din pământ (cu rădăcină), a scoate (II 1); p. e x t. a rupe din tulpină prin smucituri. Ucenicii... începură a smulge spice și a mîncă. CORESI, TETR. 24, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 202. Pînă e crudă și slabă [cinepa]... să o smulgă. ȚICHINDEAL, F. 474/9. Au apucat și au zmuls acea buruiandă. DRĂGHICI, R. 62/25. Oamenii smulg

cartofele din pămint și cu hirtleful și cu sapa. I. IONESCUL, c. 215/8. Rădăcinele le smulgem în noiembrie. BREZOIANU, A. 111/1, cf. POLIZU. Se repezi și smulgînd un smoc de floricele... le aruncă. NEGRUZZI, S. I, 108. Îmi place micșuneaua... Îmi place trandafirul, dar mai frumoasă-mi pare... mîna ce le-au smull. ALEXANDRESCU, O. I, 278. Floarea smulsă din tulpină Se usucă și se-nclină. ALECSANDRI, T. 1 514. Flori... Ah! cum le-aș smulge pe toate Să fac din ele cununii. EMINESCU, O. IV, 99. Oamenii te-au smuls din pămint, te-au legat în fuioare. CREANGĂ, O. 299, cf. BĂRCIANU. Leagă calul... și smulge un braț de iarbă de -i l pune dinainte. ADAM, R. 208, cf. TDRG. Se duce la nuc... îl smulge cu rădăcini. GÎRLEANU, N. 9. Îi zmulsei... un braț zdăravîn de iarbă fragedă. HOGAȘ, DR. I, 269, cf. CADE, SCRIBAN, D. Smulge-i tu din trunchiul lor robust. BLAGA, P. 68. „Speranța“ se urni greoaie, ca un pom smuls din rădăcină. TUDORAN, P. 355, cf. DL, DM. Aleargă pînă la un cactus vecin și smulge un spin. G. 1968, 932, 4/7, cf. DEX. Busuioacul l-aș plivi... Dar l-oi smulge și m-oi duce. ALECSANDRI, P. P. 49. Două, trei fire smulgea... Și la paseri le arunca. TEODORESCU, P. P. 274. Uriașul acela smulgea copacii din rădăcină și-i pune pe foc. SBIERA, P. 34. Să smulg două, trei mlădițe Să-ți fac verde cununia. RETEGANUL, TR. 118. Iarba crește, eu o smulg, La puicuța tot mă duc. ȘEZ. IV, 139. Floarea albă din grădina, Smulge-te-aș din rădăcină. HODOȘ, P. P. 192, cf. BREBENEL, GR. P., PODARIU, FL. 5, ALR SN V h 1 359. Vino, mîndră, prin grădina, Smulgînd cîte-o bolbotină. FOLC. OLT. — MUNT. II, 469. Fîru trandafirului; L-aș smulge din rădăcină Și l-aș pune în grădina. FOLC. MOLD. II, 252. Ca mazărea lingă drum, cîți trec, toți o smulg. ZANNE, P. I, 214, cf. 383. ♦ Fig. Înșelăciunea idolească din rădăcină o ai zmulit. MINEIUL (1776), 135^v/15. Tot prilejul, cu carele putea românii acestii să se apleace cîtră romani, au vrut din rădăcină a-l smulge. MAIOR, IST. 254/32. Casa mea stînsă, din rădăcină smulsă De cea ce și șeptul... va răpi. ARISTIA, S. 59/1. Ochiul meu Și-a-nfipt adînc privirile-n zare, Că m-ar dureau să mi le smulg. AL. PHILIPPIDE, A. 110. Niște brațe pasionale... voiau să smulgă, să ducă departe și să replanteze într-o altă viață. GALACTION, O. A. II, 185. Limba și cultura noastră erau amenințate să fie smulse din rădăcină. în PLR II, 577. Visaseră... la vremuri cînd posibilitatea unor atari silnicii va fi smulsă din rădăcină. V. ROM. IANUARIE 1954, 195. Un abur viu mă smulge dintre căi și mă plantează la încrucșări. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 11/3. ♦ Refl. p. a. s. Aceste sînt buruienile reale, care trebuie să se smulgă afară. CARTE TREB. I, 132/5. Trifoiul... se smulge cînd cele mai multe tufe de pe lan vor fi uscate. I. IONESCUL, B. C. 258/25. A luat măsurile... să se smulgă buruienile de pe trotuare. CĂLINESCU, C. O. 97. ♦ (Prin lărgirea sensului; despre vînt, vijelii, factori naturali) În furioasa curgere... Acel rîu smulge frasinii. ASACHI, F. 65/15. [Rîul] smulge de la maluri floricele. BELDIMAN, P. 57. Ne smulgi copacii din cîmp și din grădini. MINULESCU, VERS. 164. Furtuna eare smulge chiar cedrii din pămint. CĂLINESCU, O. II, 245. O singură furtună... a smuls... cincizeci de mii de brazi. BOGZA, C. O. 58. (Refl. p. a. s.) Stejarul cel mare, de un vînt puternic din rădăcină smulgîndu-se... au căzut într-un rîu. ȚICHINDEAL, F. 264/13. ♦ (Complementul indică stîlpi, pari, cuie etc.) A apuca strîns și a smuci cu putere pentru a trage afară din locul în care a fost fixat ori bătut; a scoate (II 1). Cf. CADE, SCRIBAN, D. Oamenii au smuls jaloarele cînd au venit să facă măsurători. H. LOVINESCU, T. 100. În urma lor rămîneau... viile cu araci smulși. T. POPOVICI, S. 30, cf. DSR. ♦ (Complementul indică fire de păr) A trage cu putere (pentru a scoate din rădăcină sau a rupe). Mi-am zmulit părul den cap. BIBLIA (1688), ap. TDRG, cf. LEX. MARS. 242. Își smulgea perii și-i punea preste pat. AETHIOPIGA, 7°/19. Care esti acel copil ce zmulgi barba tă-tîni-său? (a. 1779). GCR II, 120/2. L-au luat de păr,

i-au zmulz barba (a. 1812). BUL. COM. IST. III, 107. Nouă să ne smulgă barbele și părul dăen cap (a. 1814). DOC. EC. 167, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU. Ce blăstămăție și gălămoz era în casă: fereștile sparte, soba dăritmă, fire de păr smulse din cap. CREANGĂ, A. 113. Puse mîna pe mustața lui cea albă, smulse cîteva fire. ISPIRESCU, L. 323, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Își smulgea firele din barbison. COCEA, S. II, 93, cf. SCRIBAN, D. Încercă tăișul pe un fir de păr smuls din barbă. STANCU, Ș. 43, cf. DL, DM, DEX. Trei flori ea culegea, Ș-un fir de păr lși smulgă Și cu firul le lega. ALECSANDRI, P. P. 150. Arză-l focu bărbatu, Că mă bate turbatu!... Mă smulge de păr. TEODORESCU, P. P. 274. Și-a smuls... cîteva fire de păr și-a legat cerbul de coarne. RETEGANUL, P. I, 46, cf. ALR II/I h 8, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. Un hoț de vîntor Îmi smulse d-un perisor, Îmi făcu d-un lănișor Și m-apucă de pictor. FOLC. OLT. — MUNT. II, 567. Smulse trei fire de păr Și-mi făcu di-un lănișor. FOLC. MOLD. II, 309. ♦ Fig. Galbenele foi din tîmple, plopii și le smulg furis. LESNEA, VERS. 89. ♦ Refl. S-au arătat... cu mînule puse în cap și smulgîndu-să. DOSOFTEI, ap. TDRG. ♦ Refl. p. a. s. Perii rai se smulg cu anumite cleșoșoare. ȘEZ. I, 256. ♦ Refl. recipr. Satirii de ciudă... Se smulge de barbă Și sar cu pași de țap. COȘBUC, P. II, 53, cf. ALR SN IV h 973/334. Nu te înșoși cu cine nu ești din destul a te smulge de păr, zice un cuvînt bătrîn. ȚICHINDEAL, F. 3/19, cf. ZANNE, P. IV, 212, V, 368. ♦ In t r a n z. O femeie neubitorcă Și de mult răuvoitoare... Din păr mi-a smuls. MARIAN, V. 129. Nu lăsa să te muște cîinele, fără să-i smulgi din păr. ZANNE, P. I, 365. ♦ Ex p r. A-și smulge părul (sau perii, barba ori, învechit, căruntețele, cosicioara) (din cap) = a-și manifesta puternic durerea sau desepărarea; a fi foarte supărat. Își spîrgea hainele și-și smulgea părul și-și plîngea pustiirea lor. NEAGOE, ÎNV. 92/24. Au și-nceput a plînge... și-a-ș smulge părul din cap și din barbă și-a blăstăma. NECULCE, L. 193. Care lucru auzindu-l... și-au smulc căruntețele sale. ȘINCAI, HR. I, 143/2. Turburat, furios... începu să-și smulgă părul. PLEȘOIANU, T. III, 51/18. Oh! nenorocitul de mine! striga Mofoc smulgîndu-și barba. NEGRUZZI, S. I, 155. Își smulgeau perii din cap de disperare. FILIMON, O. I, 247. Biata copilă își smulse părul și plînge amar. BOLINTINEANU, O. 343. A început a-și smulge părul din cap și a boci. CREANGĂ, O. 189. Apucat de cutremur, își smulgea părul din cap. CARAGIALE, O. I, 167. Îi venea să-și smulgă perii din cap... să se dea cu capul de perete. SLAVICI, O. II, 198. Începu să plîngă cu hohot și să-și smulgă părul. VLAHUȚĂ, O. A. II, 53. Celelalte muieri... începuseră să fîpe și să-și smulgă părul. GALACTION, O. 290. O femeie fîpă și începu să-și smulgă părul. VOICULESCU, P. I, 100. Ur la... și-și smulgea părul din cap că-i moare nevastă. SADOVEANU, O. I, 564. Începeau să-și frîngă mîinile. și să-și smulgă părul. BOGZA, A. I. 80. Lisandra... își smulgea părul. STANCU, Ș. 242, cf. DL, DM. Fata, făcută foc și pară... își smulgea părul din cap. CINEMA, 1969, nr. 7, 9, cf. DEX. Biata maică, vai de ea, Cosicioara că-și smulgea Și murguful blăstăma. JARNÍK — BİRSEANU, D. 498. Cu mîini părul că-și smulgea, Lingă dînsul Leșina. BALADE, III, 355. Soacră-sa cînd auzea, Părul din cap și-l smulgea. FOLC. MOLD. II, 718. (Refl.; eliptic) Maică-sa, cînd auzea, Și mai tare să smulzea... Ce mă fac eu fără ea? FOLC. OLT. — MUNT. I, 216. (Regional) A smulge barba cui-va = a batjocori pe cineva. Cf. ZANNE, P. II, 13. ♦ (Învechit și popular; complementul indică pene, fulgi) A jumuli. Începînd a-și smulge fîștecare peanele, rămasă iarăși ceucă. ȚICHINDEAL, F. 155/8. Stăpina casei să caute... a smulge peful de la gîștile care nu să ouă. I. IONESCUL, B. C. 105/31, cf. SCRIBAN, D. Și fi-or smulge penele. DOINE, 90. Băiatul... a smuls două pene din o aripă. ȘEZ. IV, 171. Ai de grijă, cucule, Că te-or prinde fetele Și fi-or smulge penele. ANT. LIT. POP. I, 141. Smulgi u pană dî pi șoară. O. BİRLEA

A. P. I, 325. Cucule cu pene verzi, Ce cafi seara prin livezi... Că fi-or smulge penecle. FOLC. MOLD. II, 612. Merind nu pe drum, Prinziind nu pasăre, smulgind nu pene... [Peștele]. GOROVEI, c. 282. ✧ Expr. (Învechit, rar) A smulge o pană (cuiva) = a da (cuiva) o palmă. DDRF. ✧ (Învechit și popular; complementul indică păsări) A jumuli. [hidra] găinile de pene și puil de tules au zmul. CANTEMIR, I.I.II, 58. Să smulgă puil aceștia, să puie doi în frigare. NEGRUZZI, s. III, 195, cf. POLIZU, BARCIANU, TDRG, DL, DM, DEX. Au împușcat un porumb... au smuls porumbul... începu să-l frigă. SBIERA, p. 136, cf. ALRM II/I h 89, ALR II 4 092/95, 362, 365, 514, 520, 833, ALR SN II h 362. ✧ Fig. Eroul nostru era... pentru cavalerii de industrie, un puil de smult. CONV. LIT. 308. ✧ Refl. p. a. s. (Învechit, rar; despre pielea capului) A rămâne fără păr. Iară de se va zmulge cuiva capul lui, pleșuv iaste, curat iaste. BIBLIA (1688), 79¹/59. ✧ (Învechit și regional; complementul indică lina, inul etc.) A trage din caier sau din fuior. Cf. ALR I 1 271/268. ✧ Refl. p. a. s. După ce s-au melițat... se pun foarele grămadă ca să nu zboare sau să se smulgă. I. IONESCU, c. 155/25. ✧ (Transilv., prin nord-vestul Mold. și prin vestul Bucov.; complementul indică cinepa) A culege. Cf. A I 23, II 17, III 17, V 14, VI 26. ✧ (Regional; complementul indică porumbul) A copili (Topraisar - Techirghiol). Cf. ALR SN I h 104/987.

2. T r a n z. (Complementul indică părți ale corpului ființelor) A desprinde cu violență, cu forță din locul unde se află fixat, lăsind locul gol. V. s c o a t e (II 1). Din umăr miinile-mi fte smulte... De nu-mi voi izbîndi. BUDAI-DELEANU, 7. 243. Barbării încep a înmulți trupurile celor căzuți... smulgind capetele de la trunchiurile neînsuflețite. HELIADE, L. B. I, 250/10. Îi zmulgi aripioara, D-aci nu mai zboară. PANN, p. V. I, 134/3. Plăcerea-i cea mai vie Au fost... Să smulgă aripioare de fluturi și de-albine. ALECSANDRI, POEZII, 300. Fă din el păpușe Să-l strivească-n ușe... Să-i smulgă urechea. TOPÎRCEANU, p. O. 158. Capul smuls din umeri și rostogolit în păcura șanțului. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 17, cf. DL. I-au legat capul... i-au smuls limba și i-au aruncat-o în mare. CONTEMP. 1969, nr. 1 173, 34. Un tigr spunea altuia că trebuie să-și smulgă colții și să-și taie ghearele. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 125, 31/2. Vulturul de aripi smuls Nu mai poate zbura zanne. P. I, 714. (Refl. p. a. s.) Li se smulgeau unghiile, li se ardeau țîpșile picioarelor. COCEA, s. II, 121. ✧ (Prin exagerare) Măi bine-aș smulge sufletul din mine, Aș stoarce... Tot focu sînt din el. EMINESCU, O. IV, 103. În loc de vorbe mi-aș smulge inima ca s-o arunc. CAMIL PETRESCU, T. II, 264. Aceștia zguduiau miinile cunoscuților să le smulgă din umeri. C. PETRESCU, O. P. I, 155. Fir de rădăcină rupt Inima din piept fi-a smult. MARIAN, I. 589. ✧ (Învechit, rar) A zgîria. Prin păduri, coprins de frică, Alerg, stau, mă uit, ascult... Deși mărăci ni m-au zmul. I. VĂCĂRESCU, p. 15/24.

3. T r a n z. A trage brusc și cu putere pentru a desprinde, a deplasa etc. din locul unde se află; a smuci (1). V. r u p e (7). Unul dintr-însii... zmulșă o sabie. VARLAAM, c. 83. Zmulge sabia ta și mă omoară. BIBLIA (1688), 182¹/2. Au smult moldovenii cortul, din carele bine se apăra. ȘINCAI, HR. II, 195/31, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., VALIAN, V. Puse mîna... zmulgînd-o [cheia] cu ziar cu tot. CONV. LIT. III, 162. O mîna ce-a smuls și unuia și altuia pălăria din cap. CARAGIALE, O. IV, 142. Își smulge pălăria din cap. ap. TDRG. Și-mi venea să-l smulg din cui Și să-l dau de brun părete. COȘBUC, P. II, 65. Mîstrețul în laf... își smulge săgețile din carne. IORGA, P. A. II, 162. Vine vîntul... De pe vîrfurile șurii noastre Smulge-n zbor cîte-o zîndrîlă. GOGA, POEZII, 66, cf. TDRG, CADE. Să-și oleagă alfi clienți, nu pe mine, urmă... smulgîndu-și ochelarii de pe nas. REBREANU, R. I, 153. Își smulse mîna parcă ar fi atins o piele de șarpe. id. ib. I, 228. A smuls o proptea de la gard. MIRONESCU, s. 199. Așe-

zară la loc puntea smulșă de puhoi. GALACTION, O. A. II, 134. Să faceți niște crăci ca să smulgeți sîrmele din apă. CAMIL PETRESCU, U. N. 307. Smulse foaia și o mîtotoli între degele. C. PETRESCU, O. P. II, 74. Era să vă calce, vorbi tînrului care-i smulse de pe linie. id. c. v. 37. Își smulge anevoie piciorul schiop din noroi. VLASIU, D. 247. Smulgînd biciul din teaca lui, sfîșiiu caii. TEODOREANU, M. I, 14. Credeam... că uraganul are să smulgă și să ia pe sus dealurile. VOICULESCU, P. I, 185, cf. SCRIBAN, D. Sacagiul smulgea cepul gros și da drumul apei. ARGHEZI, B. 109. Neli-niștit, căuta să-și smulgă piciorul. Dar clisa fîne bocancul. BOGZA, A. I. 73. ✧ Fig. În inima lui... domnea încă un viu simțiment pe care el nu putuse să-l smulgă. HELIADE, L. B. I, 17/25. Îl smulge din patima amorului său și craiul se întoarce la armia sa. POGOR, HENR. 165/7. Fiecare din aceste parfumuri... a smuls unul din izvoarele suferinței. BREZOIANU, A. 385/4. Licurg, cugetînd... a smulge a totul dorința de bogăție, impuse a treia... instituțiune. ARISTIA, PLUT. 113/29. Ce vîl de ceață-mi smulge Din ochii mei cei veștezi vorbirea lui acum. id. s. 30/8. Răspunde... eroul smulgîndu-și cu gemăt cuvîntul din suflet. COȘBUC, AE. 20. Un strigăt smuls de-a vremilor vlttoare Din vîful durerilor din lume. GOGA, POEZII, 138. Zadarnic Aș vrea din mînt să te smulg. id. ib. 260. Vîntu-i smulge fardul Și-l spulberă în largi spirale. MINULESCU, v. 33, cf. 332. Cele mai simple vorbe... dădeau impresia că și le smulge dintr-o substanță limitată. TEODOREANU, M. III, 40. Își smulgeau unul altuia vorbele din gură. VOICULESCU, P. I, 153. Graba succesiunii volumelor nici nu-și dă răgazul să-și stratifice impresiile și-și smulge atenția asupra altuia nou. CONSTANTINESCU, s. III, 216. Negura supă mi-o smulg din obraz. TULBURE, v. r. 25. Ca și plugurile, ele [bărțile] sînt instrumente pentru smuls naturii hrana. BOGZA, c. o. 262. Smulgîndu-și Ca zdrențe vii părerile de rău, Tu fi-ai strivit... inima ta. LABIȘ, p. 20. Autorul... nu smulge masca hilară. v. ROM. octombrie 1964, 91. (Refl. p. a. s.) Atît de anevoie se smulg din mîinile umane erorile. HASDEU, I. C. I, 108. ✧ Refl. Picioarele se smulgeau tot mai greu din clisa groasă. T. POPOVICI, SE. 301. Se smulge și el repede din pămînt, prinde pe smeu și mi-l trîntește. SBIERA, p. 103. ✧ Refl. p. a. s. Ancora se smulge, tîrîndu-se pe fund. BART, s. m. 21. ✧ Refl. recipr. Ulițele... se hărțuiesc, smulgîndu-și una alteia smocuri de colb cărunt. TEODOREANU, U. C. 12. ✧ Refl. A se îndepărta brusc de lîngă cineva sau de undeva. Mama se smulse de lîngă noi fugînd, cu Iulius în brațe, spre soldatul cu piciorul de lemn. SAHIA, N. 52. Bătrînul se smulse mînios din locul unde se oprise. SADOVEANU, O. XIII, 130. Ar vrea să se smulgă din loc. JEBELEANU, S. H. 17, cf. DL, DM. Tresări și se smulse de la fereastră. PREDĂ, R. 426, cf. DEX. ✧ (Învechit, rar) A extrage. Cînd teascul nu mai dă must, toarnă asupra-i apă curată, care îi smulge încă multe părți vînoase. BREZOIANU, A. 602/30.

4. T r a n z. și refl. A lua sau a se elibera cu forță din mîinile cuiva sau de la cineva; a (se) smuci (2). Zmulsemu-nă de la dînșii și în curmedzișu tîmbîndu. COD. VOR.² 12v/5. Și am lovit intru dînșii oameni și i-am smult pre dînșii. BIBLIA (1688), 354¹/35. Din brațul lor se smulge și scapă. ȚICHINDEAL, F. 209/25. Mîjloc corsarului te smulgea din mijlocul flacărilor. HELIADE, L. B. I, 69/2. Cea mai din urmă monedă ce o smulse din mîinile tremurătoare. id. ib. 187/8. Veniți acum să smulgeți neveste de la bărbați. ARISTIA, PLUT. 74/19. Se cercară să smulgă scrisorile din mîinele lor. id. ib. 254/21. Unul din hoși... i-a smuls arma. SION, p. 203. Să uit cum dup-o clipă din brațele-mi te-ai smult. EMINESCU, O. I, 107. C-un fițat de groază ea se smulse din brațele lui. VLAHUȚĂ, S. A. III, 141. Smulgînd o scure din mîna unui soldat... dă pinteni calului. id. o. A. II, 119. Din flăcări smulse jertfa lezi-nală. DAVILA, v. v. 176. Se reped... asupra mea și-mi smulg pușca din mîini. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 40. Ele-

nuța i se smulse repede din brațe. AGÎRBICEANU, A. 247. Se smulse din strînsoarea mea. HOGAȘ, DR. I, 128, cf. RESMERIȚĂ, D. Mă smulsesem din mîna unui gardist. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 12. M-am luptat pînă ce i-am smuls-o [arma] și i-am pușcat. SADOVEANU, O. XVI, 127. Încearcă să se smulgă din strînsoarea lui. H. LOVINESCU, T. 198, cf. DL, DM. Bătrînul conte puscă s-o smulgă din ghearele dihaniei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 24/2, cf. DEX, ALRM SN v h 1459. Dar hoșii n-o ascultau, Pruncu din brațe-i smulgeau. BALADE, III, 294. \diamond Fig. Oarecine va lucra întru ca [sîmbăta], sufletul aceluia așară se va smulge dintre oamîinii săi. PO 285/21. D[umne]zeu... zmulge-te-va și te va muta de la lăcașul tău (a. 1784). ap. TDRG. M-am smulge de cătră prietîni. BUDAI-DELEANU, LEX. Pe principul... îl smulg din sînul Rusiei și cu dînsul se unesc (a. 1822). GCR II, 243/36. Eram gata să vărs lacrimi ca și cum m-ar fi smult cineva de sub acoperămintul părintesc. HELIADE, L. B. III, 17/16. Franța un domn vrea să aibă, fie ori de unde smult. POGOR, HENR. 102/10. S-ar fi smuls dintr-o dată de sub jurisdicțiunea calvină. BARIȚIU, P. A. I, 186. Nu poate a mă mai smulge nimeni din sînul tău. ARISTIA, S. 39/29. Nici moartea nu mă va putea smulge de lîngă tine. ALECSANDRI, T. 981. Zăceau în sclavia grecilor, de unde s-au smuls. HASDEU, I. C. I, 11. Lipsa o îndrăzneală... care să smulgă această societate și s-o arunce mai departe. IORGA, P. A. II, 9. Păreră de rău cu care se smulgea el din locul unde gustase dulceața odihnei. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 179. Războiul m-a smuls din mijlocul cărților, de la universitate. REBREANU, P. S. 18. Din piept, ca dintr-un piept adînc ne-am smult. AL. PHILIPPIDE, A. 91. Voiește să-și smulgă logodnicul săbiei unui frate erotic. LOVINESCU, C. VII, 51. Demon, smuls din întinerie și-aruncat în plină ziua. MINULESCU, VERS. 145. Nu poți fi tradiționalist smulgîndu-te din mijlocul prezentului. în PLR II, 438. Venise de la Constanța, smulgîndu-se de la un proces important. TEODOREANU, M. III, 35. Tîrgul o smulse din lumea ei printr-un accident năpraznic. SADOVEANU, O. XVI, 473. Aceste cărți... aveau să fie smulse din lumea lor. DAN, V. 149. Smulgîndu-ne din cercul puterilor latente, Vieții... ne vom reda. I. BARBU, O. 12. Societatea... a voit să se smulgă de sub opresiunea străină. VIANU, S. 63. Sînt prinși într-un cerc din care nu se mai pot smulge. BOGZA, C. O. 129. El plecă dar, smulgîndu-se cu greu patriei. IST. LIT. ROM. II, 490. Smulge masele muncitoare din mrejele minciunii. CONTEMPORANUL, 1953, nr. 352, 1/2. N-o să te smulgă nimeni din mîna mea. TUDORAN, P. 44. Ți-am fost smulsă de sub nas. PEDA, R. 56. Este smuls din carapacea lui de răsturnările istorice. 7 februarie 1964, 3. Simt din mîna cum se smulge feava pură a poemei. VULPESCU, P. 7. \diamond (Urmat de determinări introduse prin prep. „din”) A face să iasă sau a ieși dintr-o anumită stare (sufletească, fizică, fiziologică). V. scoate (IV 4). Ei născocesc felurimi de petreceri... ca să mă smulgă din absorbirea vinovatelor gînduri. BOLLIAC, M. 28/27. Greu lucru e de a se smulge cineva de la farmecul unei... tinere. BARONZI, M. 439/28. Reuși să se smulgă din vîrtejul amefitor ce-i vuia în cap. AGÎRBICEANU, A. 137. Încercase să se smulgă din tulburare. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 155. Pot... din gînduri să mă smulg. LESNEA, VERS. 102. Nu mă puteam smulge din astfel de stări. VLASIU, D. 250. Încercă dar să se smulgă contingențelor, examinînd tavanul alburii al compartimentului. CĂLINESCU, O. I, 9. Izbuli... să-l smulgă... din elegiacă-i meditațiune. C. PETRESCU, A. R. 18. Accentele metalice smulg din somn soldații. BOGZA, A. I. 250. O bătaie în usă îl smulse din contemplație. VINEA, L. I, 87. Se smulge din lărgie, aprins de entuziasm. IST. LIT. ROM. II, 513. Se smulge din reverie, rîzînd. CINEMA, 1968, nr. 6, 29. M-am dezmeticit deodată, zmulgîndu-mă din gînduri, ca trezită brusc din somn. v. ROM. aprilie 1970, 9. \diamond Ex p r. (Regional)

Smulge-o! = du-te, pleacă! A scăpat din mîinile lui și smulge-o! ZANNE, P. II, 735.

5. Tranz. A lua cu forța sau prin vicieșug; p. c. x t. a-și însuși pe nedrept, a se face stăpin pe..., a jefui, a răpi² (2). Ticălos pămîntului și rodului nostru, care[le] mai călcat și mai zmulc decît toate pămînturile că iaste vedem (a. 1680). IV 1, 235. O sută de mii de florinți a smult... de la dînșii. ȘINCAI, HR. III, 26/26, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Suma ce trebuiește pentru a smulge veniturile boierilor (a. 1827). URICARIUL, VII, 101. Nu uită niciodată ceea ce i s-a smuls prin silă. BĂLCESCU, M. V. 428. Vru încai să-i smulgă bani. MAG. IST. I, 199/32. Ar fi smuls mai de-nainte o bucată de pămînt. HASDEU, I. C. I, 7. De la mișei a smuls ave-rea. COȘBUC, P. I, 81. Căuta pentru sine stăpînirea pe care o smulse de la alții. IORGA, C. I. III, 86. Ai socotit să-ți bați joc de fată ca să-mi smulgi moșia. REBREANU, I. 228, cf. RESMERIȚĂ, D. Îi smulgea lui Andronachi juvaieruri spre a le vinde apoi. LOVINESCU, C. IV, 8. Acele cambii i-au fost smulse de creditor prin înșelăciune. COD. PEN. R. P. R. 547. A smuls bani, furați de la vinăricer. CĂLINESCU, S. C. L. 19. Ploaia și 'În sobar cîu gheare nevăzute Mi-au smuls tot ce aveam. JEBELEANU, S. H. 29. A reușit să smulgă păgînilor tezaurul furat. CINEMA, 1968, nr. 10, 14, cf. DEX, DSR, ALR II 3 503/334. \diamond Fig. Timpul inemic... a smuls de la omenire mare parte din lucrările lui. ARISTIA, PLUT. VI, 29. Machinele și invențiunile, departe de a smulge pînea muncitorilor... a[u] sporit și înlesnit munca. GHICA, C. E. I, 67. Îi smulse un lung sărut de pe buzele palide ale tînrului. AGÎRBICEANU, L. T. 367. Pămîntul cu cană smuls învolburatelor ape. CONTEMP. 1969, nr. 1 177, 10/3. Nimic și nimeni n-a putut smulge unei plebi... adoratele ei „corridas”. RALEA, S. T. I, 335. \diamond Refl. p a s. Locul acesta... De la păgîni se smulse de contele Conșenței. HELIADE, O. I, 313. Se smulge de arendașii turci toate moșiile ce țineau. IORGA, C. I. I, 213. \diamond (Cu sens atenuat) Să smulg din salariul meu zece lei pe săptămîină? PEDA, R. 250. \diamond Fig. (Complementul indică afirmații, informații, declarații, mărturisiri) A afla, a obține ori a reuși să afle, să obțină (cu greutate) prin forță, constrîngere, șiretenie etc.; a scoate (II 2), a stoarce. Așpra nevoic spre a întrebuișa muncile ca să smulgem de la voi tot adevărul. HELIADE, L. B. II, 149/16. Îi vei smulge din buzele ei murinde acest secret pudic. BARONZI, M. 519/14. Încercările lui n-au izbutit să-i smulgă măcar o promisiune precisă. REBREANU, R. I, 259. Se străduia... să smulgă din invelișul fiecărui cuvînt o taină. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 76. E singura mărturisire pe care putea să i-o smulgă. COCEA, S. I, 241. Imaginile maioreșciene... intervin... pentru a smulge și aprobarea aceluia pe care expunerea abstractă de pînă atunci nu ar fi convins. VIANU, A. P. 97. \diamond Fig. A obține în urma unor eforturi susținute. Cînturi nouă smulge tu din liră-mi. EMINESCU, O. I, 120. Să se bucare singur de aplauzele ce te poate smulge. CARAGIALE, O. VII, 278. Din zbuciumul eternei lupte Să smulgi fulgerătoare versuri. VLAHUȚĂ, S. A. I, 32. Cu un fîpăt de vioară sub arcușul mlădios smulge lacrimi. MACEDONSKI, O. I, 128. Din cremene-acum scînteile Ahates le smulge. COȘBUC, AE. 15. Crea opere care atrag și smulg admirația. IORGA, P. A. II, 191. Azi, minunile ce-arăți Le-ai smuls cu trada ta de luptători. D. BOTEZ, F. S. 47. Nu poate să nu smulgă admirația posterității. D. GUSTI, P. A. 203. Smulge instrumentului său sonorității somptuoase. CONTEMP. 1969, nr. 1 175, 6/5, cf. DEX. \diamond Refl. p a s. Se vor smulge de pe buze-mi armonii muiate-n plîngerii. MACEDONSKI, O. I, 95.

— Prez. ind.: smulg; part. și (invechit) smult.

— Și: zmulge vb. III.

— Lat. exmulgere.

SMULGERE s. f. Acțiunea de a (se) smulge și rezultatul ei.

1. Tragere cu putere a plantelor afară din pământ (cu rădăcină), scoatere, smuls¹ (1); p. ext. rupere din tulpină prin smucituri. Cf. smulge (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DS, DL, DM, DEX. ♦ Tragere prin smucituri puternice a unor stâlpi, pari, cuie etc. din locul în care au fost fixați sau bătuți. Amenințarea cu bătaia... smulgerea stîlpului indicator de la marginea drumului stîrșene un haz copios. r mai 1964, 85, cf. DEX, DSR. ♦ Tragere cu putere a firelor de păr (pentru a fi scoase din rădăcină). A desființat smulgerea perilor din cap, plînselc și șipelele prefăcute. ARISTIA, PLUT. 230/26. Sfirșise operațiunea smulgerii musteșelor. NEGRUZZI, S. I, 124, cf. SCRIBAN, D. De pe trupul oilor sacrificate [lina] se obține prin smulgere. IONESCU-MUSCEL, FIL. 399. Cerca smulgerea bărbii de cronicar a marelui nostru om. CĂLINESCU, C. O. 92, cf. DEX.

2. Desprindere violentă, forțată a unor părți ale corpului ființelor din locul în care se află fixate; scoatere (II 1). Cf. smulge (1). Cf. DL, DM, DEX.

3. Desprindere bruscă din locul unde se află; smucire (1), smuls¹ (2), (învechit) smulgătură, smulsătură. Cf. smulge (3). Cf. DL, DM, DEX.

4. Luare sau eliberare cu forța din mâinile cuiva sau de la cineva. Cf. smulge (4). Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ Fig. Se încerca și smulgerea orașelor de sub autoritatea regală. BUL. COM. IST. II, 190. Visam uneori o plecare spre mai departe, o smulgere. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 13. A devenit... aliatul tuturor încercărilor de smulgere de sub tirania clasicismului francez. VIANU, L. V. 71. Eu am văzut cum chipuri impure... Se schimbă-n... Smulgerea din suflet a vechilor păca'e. LABIȘ, P. 141. Acest curaj al noului, al smulgerii din rugină. T. Iulie 1968, 6. Smulgerea problemei libertății din sfera actelor... strict individuale. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 56, 3/2. Romanul smulgerii dintr-o condiție apăsătoare de clasă. ib. 1971, nr. 122, 28/1.

5. Fig. Obținere dificilă prin forță, constrângere, șiretenic etc. (a unor afirmații, informații, mărturisiri etc.); scoatere (II 2), stoarcere. Cf. smulge (5). Cf. SCRIBAN, D., DEX.

6. (Tehn.) Mod, proces special de rupere a unor materiale. Cf. LTR². ♦ (Nav.) Fază finală a operației de virare a ancorii. LTR².

— Pl.: smulgeri.

— V. smulge.

SMULS¹ s. n. Acțiunea de a (s)c smulge și rezultatul ei.

1. Tragere cu putere a plantelor din pământ (cu rădăcină); smulgere (1). Se fie ca iarba în zid, ce ainte de rupere (r u p e r e c, z m u l t d) secă. PSALT. 276, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF. La... smuls poloașele se fac ca și la secerat. PAMFILE, A. R. 124, cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

2. Desprindere bruscă din locul unde se află; smucire (1), smulgere (3), (învechit) smulsătură, smulgătură. Cf. DSR.

— Și: (învechit) zmult, (regional) smult (PAMFILE, A. R. 124, SCRIBAN, D.) s. n.

— V. smulge.

SMULS², -Ă adj. 1. (Despre plante) Care este tras afară din pământ (cu rădăcină); p. ext. care este rupt din tulpină. Cf. smulge (1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. [Frunze] smulse fluturată prin aer. GİRLEANU, L. 128, cf. RESMERIȚĂ, D. Orașul gol... Cetate depărtată; frunzișul smuls. BACOVIA, O. 63. Din loji zburară arcuții flori smulse. C. PETRESCU, C. V. 252. Trandafirii smulși au fost aruncați. ARGHEZI, B. 95. Ocolște un stejar bătrîn... Cu rădăcinile smulse și căsate. BĂNULESCU, I. 8. Sosind la locul acela, a aflat copaciul smult și o dără prin pădure. SBIERA, ap. CADE.

♦ (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Rețezat² (1). Lemne de toamnă fără roadă, de imbe capetele zmulle și săci (cca 1618). GCR I, 49/3. ♦ (Despre fire de păr) Care a fost tras cu putere (din rădăcină); p. ext. care este în dezordine, ciufulit. La cine iaste părul smult și ochii vineși. CHEIA ÎN. 90¹/5. Din ceartă m-am ales cu părul smuls și mîna ruptă. COȘBUC, P. I, 173, cf. RESMERIȚĂ, D. Cu pletele smulse... ochii mamei lăcrămau de durere. COCEA, S. II, 24. Moșule, barbă căruntă, Dracu te-a adus la nuntă, Ai să ieși cu dînsa smultă! MAT. FOLK. 1439. De dușmani te ferește Că vie... Cu chiculita smultă. FOLC. OLT. — MUNT. II, 576. ♦ (Despre persoane; p. restr. despre capul acestora) Care are părul nepieptănat, în dezordine, ciufulit. Femeie nepieptănată, smultă. ap. COSTINESCU. La toate răspîntiile se ațineau chivușe smulse, zdrenfuite... cu brațele pline de flori. COCEA, S. II, 174. Vîntul vîzezei îi zburlinea părul... era zmulță. TEODOREANU, M. II, 233. Slujnicuța... răsări în prag smultă la cap și somnoroasă. C. PETRESCU, A. R. 179. Nu-i nădejde Ca să te iubesc mai mult Cu capu tot spart și smult! MARIAN, S. A. 39. ♦ (Învechit, rar; în forma zmult; despre oameni) Care are albeață la ochi. Omul rîios, pecinginos, zmult (cu albeață B/1938) la ochi. BIBLIA (1688), 86²/45. ♦ (Învechit și popular; despre păsări) Jumulit de penc. Sfirșitul lor [al trușăilor] ca pasărea smultă rămîne. CANTEMIR, I. I. II, 71. Uiu-uu, găina smultă, Toți în gură îi se uită. RETEGANUL, TR. 177. Iară scara cînd se culcă Gîndește că-i o cioară smultă. ZANNE, P. II, 129. ♦ (Despre pene) Care a fost scos din piele. Pene... zbrîrlite, smulse, răsfirete, se amestecară în lupta abrașă. GİRLEANU, L. 76.

2. (Despre părți ale corpului ființelor) Care este desprins cu violență din locul unde se află fixat. Cf. smulge (2). Batista căzuse din mina Salomei peste flori, ca o aripă smulsă. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 128. Coborît-ai de pe soclul statuilor funerare... Către tonji rinjește știrbă urma smulselor picioare. LABIȘ, P. 294.

3. (Despre obiecte) Desprins, deplasat cu brutalitate din locul în care se află fixat; p. ext. rupt² (6). Cf. smulge (3). Pe masa ta așez o foaie smultă. EMINESCU, O. IV, 333. Foi smulse, cu clasice versuri pe ele, zburau și se risipeau. ANGHIEL, PR. 15. Nasturii de la tunică îi erau smulși. C. PETRESCU, I. I, 112. ♦ (Învechit; despre arme) Tras afară din teacă. De se va afla c-au alergat după dînsul... sau de-l va fi îngrozit cu sabia zmulță. PRAV. 114. Tătarii... au intrat în pedestrimă cu sabiile smulte. M. COSTIN, LET. I, 347/33. Mii de oameni cu sabiile zmulle. BIBLIA (1688), 179²/32, cf. 113¹/17. Leșii... imbla cu sabiile smulte, rînia, bătea pre mulți. N. COSTIN, LET. II, 86/35. Caracala, aiavea cu fierul zmult asupra lui Gheta s-au slobozit. CANTEMIR, HR. 205, cf. DDRF, CADE. ♦ (Adverbial) Brus; dintr-o dată. Lacrimi din gene-i curgeu și smuls isbucnit-a-n cuvinte: Ah! în sfirșit, îmi sosești! COȘBUC, AE. 122.

— Pl.: smulși, -se. — Și: zmulș, -ă (CADE), (învechit și popular) smult, -ă, (învechit) zmult, -ă adj.

— V. smulge.

SMULSĂTURĂ s. f. (Învechit) Smulgere (1). Cf. POLIZU.

— Pl.: smulsături.

— Smuls¹ + suf. -ătură.

SMULT¹ s. n. v. smuls¹.

SMULT², -Ă adj. v. smuls².

SMULTIUIT, -Ă adj. v. smălțuit².

SMULTURĂ s. f. 1. (Învechit și popular) Lină tunsă de pe oi (moarte) sau smulsă de pe piele de oaie; p. ext. lină de proastă calitate. Cf. LEX. MARS.

242. *Unii din lînari au trimis oameni de string piei de oi moarte... și zmulurile le-au locmit* (a. 1787). IORGA, S. D. VIII, 13. *Lîna ce o cumpără de la tabaci, zmulură după piei* (a. 1822). DOC. EC. 265, cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 142, CADE, CIAUȘANU, V. 198, CHEST. V 161/57. ◇ (Ironic) *Bărbînocu din pădure, Minca-v-ar morții smulture, Vă țineți imbujorate!* ȘEZ. III, 51. ◆ Smoc de lînă prins în spinii pe lîngă care au trecut oile. Cf. CADE. ◆ (Rare) Multime de pene jumulte. *Șoimul gonește prin nori porumbelul... prinzîndu-l, și-n ghiarele crunte-l sfișie: Sînge burează din aer atunci și smultură de pene.* COȘBUC, AE, 224.

2. (Învechit și regional) Femeie cu aspect dezordonat, neglijent, cu părul ciufulit; p. e x t. femeie zdrențăroasă. Cf. CADE, ȘEZ. V, 174. Mult mă uit peste strînsură *Să văd și pe-a mea smultură, Iată-o în fundul șurii, Gîndești că-i fata pădurii.* RUD. P. P. 59, cf. PAȘCA, GL, A V 15. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *O smultură de muiere.* ap. GHEȚIE, R. M.

3. (Învechit, prin Transilv.) Carne de purcel de lapte. Cf. GHEȚIE, R. M., CHEST. VIII 49/27.

— Pl.: *smulturi*. — Și: (învechit și popular) *zmulțură*, (regional) *smuntură* (CADE, PĂCALĂ, M. R. 142), *zmulțără* (PAȘCA, GL.), *zmuntură* (CADE) s. f.

— Smult² + suf. -ură.

SMULTUREALĂ s. f. (Prin Munt.) Faptul de a smulturi, (regional) smulturare; (concretizat) lînă tunsă sau smulsă de pe oi sau de pe pieile de oaie. *Am adunat două țirne de smultureală.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *smultureli*.

— Smulturi + suf. -eală.

SMULTURÍ vb. IV. Trans. (Prin Munt. și prin Transilv.; complementul indică animale sau pielea acestora) A smulge lîna sau părul; p. e x t. a curăța de părul sau de lîna de prisos. *Smulturește nițel iapa, că-i cadu părul.* UDRESCU, GL. *Ai smulturit oile, mieii?* id. ib. ◇ Refl. p. a s. *Cea mai mare parte [dintre pieile de oaie] se smultureau, adică se smulgea lîna de pe ele, care se vindea.* MOROIANU, S. 26.

— Prez. ind.: *smulturesc*.

— V. *smultură*.

SMULTURÍRE s. f. (Prin Munt.) Acțiunea de a smulturi; (regional) smultureală. Cf. UDRESCU, GL. 243.

— Pl.: *smulturiri*.

— V. *smulturi*.

SMULTURÍT, -Ă adj. (Regional) 1. (Despre animale) Care are părul sau blana năpirlită, jumultă (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL.

2. (Despre oameni) Care are părul în dezordine, nepieptănat, ciufulit (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Pe ulița noroailă, Stă mndruța smulturită.* id. ib.

— Pl.: *smulturiți, -te*.

— V. *smulturi*.

SMUNCEĂ s. f. v. *smicea*.

SMUNCEĂLĂ s. f. v. *smuceală*.

SMUNCÍ vb. IV v. *smuci*.

SMUNCÍT, -Ă adj. v. *smucit²*.

SMUNCITURĂ s. f. v. *smucitură*.

SMUNTURĂ s. f. v. *smultură*.

SMŪTĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Femeie tăcută și ursuză, cu aspect neglijent, nepieptănată. Cf. UDRESCU, GL. *Cu smuta aia să mă leg eu la cap.* id. ib.

— Pl.: *smute*.

— Cf. *mut*.

SMŪTIȚĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Diminutiv al lui smută. Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Smutița aia de fată... n-a mai venit nici pînă acum.* id. ib. ◆ (În forma *smutiță*) Epitet depreciativ dat copiilor neastîmpărați. Cf. TOMESCU, GL.

— Pl.: *smutițe*. — Și: *smútiță* s. f.

— *Smută* + suf. -iță.

SNĂGĂ s. f. sg. 1. (Prin Munt., prin Ban. și prin Olt.) Putere (1); vigoare. Cf. DDF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Să meargă snaga (= puterea) unde-a fost, Mai vrtos de cum a fost.* CANDREA, F. 323, cf. TDRG. *Storcîndu-și astfel și cea din urmă picătură de snagă din trupul lor vlăguit.* CIAUȘANU, R. SCUT. 61, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Îi secase vîna. Nu mai avea snagă în el.* STANCU, R. A. I, 69. *Acel boier... n:1 mai avea snagă.* BARBU, P. 225. *Să aduci putere, snagă și sănătate, a-decă... leac pentru bolnavul acesta.* POP., ap. GCR II, 342. [Strigoi] *carnea îi dumi-cară, Snaga (puterea) i-o luară.* ȘEZ, IV, 154. *Mama lui Mitru-i bătrînă, Fără snagă și nu poate... să rămînă Tot la lucru.* MAT. FOLK. 1048. *N-aré nici cîtă smagă în iel.* N. REV. R. VIII, nr. 13—14, 195. *N-ai snagă în tine, pare c-ai fi bolnav.* BOCEANU, GL., com. din TURNU MĂGURELE, com. din ORAȘIȚA. *N-are snagă-n el.* I. CR. XIII, 83. *Sîngele l-ai băut Și smaga l-ai zdruncinat.* ARH. OLT. III, 384, cf. PAȘCA, GL. *Snaga-i luvară, Puêerea-i luvară, Prăslă mări zburară.* ARH. FOLK. III, 117, cf. ALBT II, 12. *Voi să-l dăruși cu smagă și cu putere.* FOLC. OLT. — MUNT. I, 345. *A dat și snaga dintr-insul.* ZANNE, P. II, 735. ◇ Fig. *Aici se adună și se mîncă snagă fărăi.* STANCU, R. A. II, 401. *Mai este o disagă Umplută cu a mca snagă.* FOLC. OLT. — MUNT. II, 220.

2. (Prin Munt. și prin Transilv.) Stare materială bună; p. e x t. dobindă; ciștig. Cf. SCRIBAN, D., BĂDULESCU-CODIN. *Adusei dectulă snagă după atila truda.* VICIU, GL. *N-are grijă să-i facă... snagă, casă.* TOMESCU, GL. ◇ Ex p r. *A-i lua snaga cuiva = a-i lua cuiva toată averea, a sărăci pe cineva.* Cf. UDRESCU, GL.

3. (Prin Transilv.) Nărav (2). Cf. SCRIBAN, D. *Am aflat snagă calului.* VICIU, GL. *Așa-i e snaha!* Com. din ZAGRA — NĂȘĂUD. *Omul ăsta are snagă rea.* COMAN, GL. *Are snaha asta să beie.* Com. DRĂGANU. *Fă bine, spune ce snagă are calu ăsta?* DR. V, 90, cf. LENIC REG. ◆ (Prin Mold.) Poftă (1); dorință. Cf. CV 1950, nr. 4, 40.

4. (Prin Munt.) Nădejde (2). *Nu mi-e snaga-n el.* Cf. UDRESCU, GL. *Nu-i stă snaga-ntr-atita.* id. ib.

— Și: *snăhă, smăgă, znăgă, znăhă* (SCRIBAN, D.) s. f.

— Din bg., ucr. *снага*, scr. *snaga*.

SNĂHĂ s. f. v. *snagă*.

SNAIDAS subst. v. *șnaldas*.

SNĂMĂ s. f. v. *znamen*.

SNĂMAN s. n. v. *znamân*.

SNĂMEN s. n. v. *znamân*.

SNĂMENĂ s. f. v. *znămen*.

SNAMENIE s. f. v. *znamenie*.

SNĂMINĂ s. f. v. zămen.

SNĂMINĂ s. f. v. znamenie.

SNAPS subst. (Regional) Plantă nedefinită mai îndepărate, ale cărei frunze, mari, se folosesc la înfășurarea sarmalelor. Com. din MIRCEȘTI — PAȘ-CANI.

— Pl. : ?

— Etimologia necunoscută.

SNAGÓS, -OĂȘĂ adj. (Regional) Năvălit. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: snăgoși, -oase.

— Snagă + suf. -os.

SNĂURNĂ s. f. v. zmeură¹.

SNĒURĂ s. f. v. zmeur.

SNIĂMEN s. m. v. zământ.

SNIĂMET s. m. v. zământ.

SNIȚĂLE subst. pl. v. șnițel.

SNOĂBĂ s. f. v. snoavă.

SNOĂVĂ s. f. 1. Scurtă povestire folclorică cu conținut anecdotic, inspirată din viața de toate zilele, cu o largă circulație orală; glumă, (regional) dafie, iznoavă, palotie², polojenie (3). V. tran te (2). Povestile, cîntecile și snoavele au finit loc pururea de hri-soave domnești. ODOBESCU, S. II, 511. Ședea casnicii la lucru iarna... și spuneau la snoave și ghicitori. ISPIRESCU, L. 285. Îl rugai să-mi culeagă cîntece și snoave... și să mi le scrie. VLAHUȚĂ, S. A. II, 26, cf. DDRF. Să-mi spui vreo glumă și vreo snoavă. COȘBUC, P. II, 232, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². În ce părți din românie n-a mers el, ca să adune comoara de cîntece, povești, snoave... ale poporului! IORGA, P. A. II, 12, cf. TDRG. N-am mai întâlnit în viață om care să știe atîtea cîntece, atîtea snoave, atîtea basme. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 29, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Vorba popii din snoavă: „mai ajută și malale, Doamne“. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 120. Își spuneau snoave, întimplări, caraghioscuri. COCEA, S. I, 345. În risul tău... apare umorul fărănesc de snocvă. VLASIU, D. 387. L-am văzut... ciocnind... pahar după pahar, înfierbîntîndu-se cu duh și snocvă. TEODOREANU, M. U. 327. Masa a durat pînă seara tîrziu, cu taclale, snoave și povești. VOICULESCU, P. I, 133. Toate poveștile și snoavele au un sfîrșit. SADOVEANU, O. XVII, 131, cf. SCRIBAN, D. Narațiunea lui se hrănește din snoavele populare, din cîntecele poporului. VIANU, L. U. 122. Hazul pe care îl făceau marii boieri... de znoavele pe care le istorisea. CAMIL PETRESCU, O. III, 74, cf. DL, DM. Înăuntrul acestui cadru se succedă... numeroase povestiri, snoave, ghicitori. IST. LIT. ROM. II, 349. Motivele folclorice se răspîndesc în cele mai ascunse sate... în formele concrete ale poeziei, ale basmului sau ale snoavei. COTEANU, R. L. 61. Aici s-au născut proverbele și eroii, snoavele și cimiliturile. M 1968, nr. 12, 41. Omul tău... spune snoave... la ficcare colț de stradă. CONTEMP. 1969, nr. 1 178, 1/6, cf. DEX, M. D. ENC. Sncave sau povești populare adunate din gura poporului. POP. ap. GCR II, 367. Mai tot tineretul se ținea de sbenguri și de snoave. POPESCU, B. III, 6, cf. ALRM SN III h 1 155/105. (Învechit) Vorbă c. haz. V. op ș a g. Cf. REV. CRIT. IV, 86, RESMERIȚĂ, D.

2. (Regional) Necaz (1) (Soinova — Tulcea). ALRM SN III h 1 157/682. ♦ (Prin Ban.; în forma snoabă) Poznă¹ (1). Diavolul adevă n-are altă slujbă, fără numai... să născocască la snoave. MARIAN, ap. CADE.

3. (Regional; în forma znoav) Obicei (3) (Ștefănești — Drăgășani). Cf. ȘEZ. III, 106. De la Noe a rămas znoav să se facă toacele [discericii] de paltin. ib.

— Pl.: snoave. — Și: znoavă, (regional) snoabă, znoabă (CADE) s. f., znoav subst.

— De la iznoavă.

SNOB, -OĂBĂ s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care admiră sau imită fără rezerve, exagerat și fără spirit de discernămint, tot ceea ce este la modă. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. Cuvîntul cel din urmă îl avea un snob feroce, înzăuat în prejudecățile cele mai copilărești. M. I. CARAGIALE, C. 137, cf. CADE. Snobii pe care ea îi admira acum aveau un stil al lor, pe care eu nu-l aveam. CAMIL PETRESCU, U. N. 97. O „trăire“ cum spun ultimii snobi ai vocabularului. TEODOREANU, C. B. 170. A venit din Paris... un fecior de bani gata, legat cu toți snobii. SADOVEANU, O. XIX, 105, cf. IORDAN, L. R. A. 175, SCRIBAN, D. Snobii, care aflauu altădată, s-au mutat în altă parte. RALEA, O. 151. Cîntau pentru cele cîteva mii de snobi. BOGZA, A. I. 387. Ținuta de snob, cu aere de englez, ... îi displăcu. PAS, Z. IV, 6. Vin aici boieri scăpătați, snobi și snobinete, scriitori, artiști. VINEA, L. I, 383, cf. DL, DM. Spectatorul, cîntitorul, amatorul de muzică ascunde totdeauna un snob, s-ar putea spune. M 1965, nr. 3, 15/1, cf. DN², HRISTEA, P. E. 269. A fost ca scriitor un snob, un pozeur. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 37, 19/4. Apoi vin și snobi, pentru care știu eu cît contează obiectele de artă populară. ib. 1971, nr. 124, 19/3, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care denotă snobism; (rar) snobistic, snobat. Prietenii d-tale, snobi și la modă, purtau în jurul gîtului o batistă. CAMIL PETRESCU, P. 267. Tarafurile de țigari după care aleargă... cheflii snobi în zori de zi. C. PETRESCU, C. V. 77. Dorința noastră de necunoscut, atunci cînd nu e un plagiat snob, e... reală. ARGHEZI, S. XVIII, 18. Oricine era obligat a da prelatului snob titulatura ce-l făcea atît de fericit. CĂLINESCU, S. 9. În lumea mondenă și snobă, membrii forței aristocrate franceze joacă un rol important. RALEA, S. T. I, 90. Nu era disprețul snob care se putea satisface prin cîteva observații. T. POPOVICI, SE. 464. Înțelege să „mcargă cu veacul“, dar fără concesiile snobe față de cosmopolitism. IST. LIT. ROM. II, 388. Asistă la divorțul cumplit dintre arta academică, filistină, snobă și indiferentă a premii și realitate. V. ROM. februarie 1964, 207. Tendința de a practica o anumită modalitate numai dintr-un spirit snob de imitație servilă. T decembrie 1968, 73. Publicul... mi se pare la ora actuală, de pildă, un public retrograd, snob. M 1968, nr. 7, 7. Există într-adevăr o saturație... de experimental snob și epigonic... la modelele străine. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, 118, 1/3, cf. M. D. ENC., DEX, DSR.

— Pl.: snobi, -oabe. — Și: snobă s. f., adj.

— Din fr. snob, engl. snob.

SNOBĂS s. m. v. snovos.

SNOBĂT, -Ă adj. (Rare) Snob (2). A ales... singura cale posibilă pentru a se afirma: cea a cinematografului, „modern“, sofisticat — snobat. CINEMA, 1968, nr. 10, 34.

— Pl.: snobați, -te.

— Snob + suf. -at.

SNOBĂȘ s. f., adj. v. snob.

SNOBINETĂ s. f. (Rare) Tinără femeie snoabă și frivolă. Cf. IORDAN, L. R. A. 175. Vin aici boieri scăpătați, snobi și snobinete, scriitori, artiști, VINEA, L. I, 383.

— Pl: snobinete.

— Din fr. snobinette.

SNOBISM s. n. Atitudine, comportare, mentalitate specifică snobului (1). E vorba să vie să asculte, din snobism, sunete pe care nu le pricepe. MACEDONSKI, în PLR II, 251, cf. ȘĂINEANU². Idealismul, snobismul sînt cauzele mișcării liberale de la jumătatea veacului al XIX-lea. IBRAILEANU, SP. CR. 84, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Sensibilitatea consonantă a unora se întovărășește repede cu snobismul altora. LOVINESCU, C. VII, 118. Deși venisem dintr-un oarecare snobism, eram totuși acolo pentru o manifestare de artă. CAMIL PETRESCU, P. 226. A rămas... gustul sad al figurilor exotice... eu o marcă de efemer snobism. în PLR II, 614. N-avea încă electismul vîrstei sau al snobismului. COCEA, S. II, 148. Cei ce întrebuițează neologismul din comoditate sau din snobism, fac să se atrofieze puterea creatoare a limbii. PUȘCARIU, L. R. I, 395, cf. SCRIBAN, D. Snobismul nu explică însă toate devierile... gustului. VIANU, E 461. Snobismul lor cerea opulență, ornamente, perfecție. RALEA, S. T. I, 139. Totdeauna m-am gîndit că în dragostea ta pentru mine intra și o parte de snobism. DEMEȘTRIU, C. 22, cf. DL. Ne-am plictisit de snobism. LAHIȘ, P. 337, cf. DM. Aduce pe scenă o figură de burgheză ridicolă prin snobismul ei. IST. LIT. ROM. II, 389. E superb [filmul]. Și n-o spun din snobism. T aprilie 1964, 71. Nuvelistica noastră a întâlnit parabolismul modern, cred, nu din snobism... ci pentru că avea nevoie de el. V. ROM. decembrie 1964, 127, cf. DN². [Piesa] este o parodie plină de haz la adresa snobismului care transformă orice „noutate“ literară în modă, în clișeu, în tic ridicol. SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 893. Snobismul cercului de inițiași... degradează funcțiile fortifiante ale creației autentice. CONTEMP. 1969, nr. 1 174, 8/6, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Prin lărgirea sensului) Snobismul literar, acest fenomen al nceputurilor culturale, tot de cartea străină se interesează. TEODOREANU, M. III, 168. Există un snobism profesional, un spirit de falsă aristocrație, după care numai unele meserii sînt nobile. CĂLINESCU, C. O. 106. Cîncmatografal a ucis snobismul estetic. CINEMA, 1968, nr. 10, 21.

— Din fr. snobisme.

SNOBISTIC, -Ă adj. (Rar) Snob (2). Nu apare cîtuși de puțin ca un dandy, ca un „estei“ cu ifoșe snobistice. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 53, 13/1.

— Pl.: snobistici, -ce.

— Snob + suf. -istic.

SNOBOAICĂ s. f. (Rar) Snoabă, v. s n o b (1). Cf. IORGA, ap. IORDAN, L. R. A. 175.

— Snob + suf. -oaică.

SNOP s. m. 1. Legătură de tulpini de plante subțiri, în general de plante păioase secerate, dispuse paralel: (regional) mătrăcală. Legam znopi în cîmp. PO 127/12. Snopul meu susu se rădăcă. ib. Va îndrăzni să-și care snopii fără de știrea celuia cu pămîntul. PRAV. 7. Culeageți înții neghinele și legați pre iale în snopi. N. TEST. (1648), 17ⁿ/18, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 226, NUDAI-DELEANU, LEX. Să aduce trebuincioasele lemne și znopi de trestie pentru acoperămîntu [ghețării] (a. 1813). DOC. EC. 150, cf. LB. O negușătoareasă mergînd să-și scoafă un snop de în... a găsit un cuib de șoricel. EPISCUPESCU, PRACTICA, 312/6. Într-un ceas se treieră 59 snopi. CR (1832), 551/7. Fieșcare claie de douăzeci și șase znopi. REG. ORG. 60/24. Saci de orez și snopi de grîu. BUZNEA, P. V. 59/12. Șanțurile cu znopi împlu și cu leșuri le podesc. POGOR. HENR. 111/8, cf. VALIAN, V. Să-și facă toți znopii de trestie și să-i aprinză cu foc. ALEXANDRIA, 51/20. O finărie pentru clăile de fin și snopi. BREZOIANU, A. 510/9. Luară snopii, îi cărără și-i aruncară în Tiber. ARISTIA, PLUT. 258/2, cf. POLIZU. Un car... aducea snopi de grîu. GHICA, S. 543. Brazdele cosite să se lege în snopi. I. IONESCU, B. C. 258/31, cf. PONTERIANȚ, D., LM. Am văzut mîndre fecioare Purfînd pe-umerele albe auritul snop de grîu.

EMINESCU, O. IV, 115. Unii secerau, alții legau snopi. CREANGĂ, P. 158. Snopii se string în clăi. DAMĂ, T. 56. Fetele secerătoare Rîd și cîntă, snopi fac grîul. COȘBUC, P. I, 96, cf. BĂRCIANU. Se auzea zgomotul mașinei... nehrăniță de snopi. D. ZAMFIRESCU, V. T. 65, cf. ALEXI, W. Secera-n trudita ei cărare, Șir așternea în snopii grei de aur. GOGA, POEZII, 78. Lucesc grăbite seceri și snopi saltă-n claie. ANGHEL — IOSIF, C. M. I, 11. Din ridicarea snopilor se scuturaseră pe miriște o groază de boabe. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 226. Se isprăvi și de clădit snopii și de făcut cununa. AGÎRBI-CEANU, S. 414, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Din căpiță sare pleavă, Sar gunoaiie dintr-un snop. TOPÎRCEANU, O. A. I, 182, cf. DS. Cîțiva snopi de paie îmi slujesc de pat. SADOVEANU, O. XVI, 234, cf. SCRIBAN, D. Snopii se așază în picioare. IONESCU-MUSCEL, FIL. 331. Noi ne trudeam cu plugul, cu seceră, cu snopii. ARGHEZI, S. P. 95. Vrei să pipăi snopii, sapa. BLAGA, POEZII, 194. În serile de vară se reîntore, cu carele... încărcate cu snopi. BOGZA, C. O. 290. Trebuie să lege snopii și să-i așeze în clăi. PREDĂ, M. 325. Am scerărat în acul încins Snopii zvelți. LABIȘ, P. 289, cf. DL, DM. Piesa care apucă spicele snopului introdus în mașină. L. ROM. 1967, 508. Alții-n urma lor lego, Snopuri nalte aduna. ALECSANDRI, P. P. 389. Unii secerău, Unii snopi legau. POP., ap. GCR II, 336. Frunză verde ș-o alună... Snop cu snop în stog s-adună. BELDICEANU, P. 87. Frunzuliță snop de viță, Unde-ai plecat, neiculiță? ȘEZ. II, 184. Un snop de cînepă... nu-mai cît cuprinde mina. Com. din ZAGRA — NĂSĂUD, cf. CHEST. II 255/44, ALR I 254/508. Snop di strujăni. ALR SN I h 117/520, cf. ib. h 54, ALRM SN I h 45, 81, A III 17, 18. Lăsai snopii nelegați Și pologii revăsați. FOLC. OLT. — MUNT. III, 238. Znopk'ii... puhe toj în grămădz. O. BÎRLEA, A. P. 354. Ș-ci vni; pocte, demiatăz Să văd snopii und' s-așează. FOLC. MOLD. I, 264. O sută de frați Într-un briu legați (Snopul). GOROVEI, C. 346. ◊ (Ca termen de comparație) Trupurile voinicilor zac ca snopii în vremea secerii. VARLAAM, ap. TDRG. Oamenii lui Glad cădea ca snopii după secerători. MAIOR, IST. 77/17. Cade cînd și cînd pe pămînt în mînunchi mari cil un snop. FM (1842), 120²/17. Trupul meu arde-n văpaie Ca un znop aprins de paie. PANN, E. IV, 48/8. Încungiurați, Cădeau precum snopii vara, de sabie săgetați. NEGRUZZI, S. I, 122. Cădeau păgîinii... ca snopii. ISPIRESCU, M. V. 24. În fiecare mină aducea cîte-un cocos, mari și grei ca snopii. AGÎRBI-CEANU, A. 97. I-am răsturnat pe toți ca pe niște snopi. VISSARION, B. 284. Stau feciorii ca snopii. RETEGANUL. TR. 67. Țapul... [i] buși: pe ușă ca pe niște snopi. ȘEZ. I, 281. Ca pe un snop de cînepă melițat, Peste drum de țară l-o aruncat. BÎRLEA, L. P. M. II, 400. Turcii zăceau ca snopii. BALADE, II, 38. ◊ Fig. Vîntul ieși suspinînd, vîrli snopi albi de nea asupra străjilor tăcute și trecu înainte. SADOVEANU, O. I, 651. Cei doi snopi de mustață sub nas. BLAGA, H. 71. ◊ (Regional) Snopul (cel ori) de deasupra sau (cel din ori de pe) vîrf sau din vîrf = snopul (1) de grîu care se pune, piezîș, în vîrfurile unei clăi sau grămezi de snopi, formînd o apărătoare de ploaie; (regional) măgar (II), popă² (v. p o p II 2). Cf. ALR SN I h 60, ALRM SN I h 48. ◊ (Regional) A adormi ș snop = a adormi brusc. Com. FURTUNĂ. ◊ (Adverbial) Baionetele strînse snop la ușă. CAMILAR, N. I, 73. ◊ (E x p r.) A lega snop = a lega foarte strîns. Cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D., ZANNE, P. IX, 526. ◊ (Prin lărgirea sensului) Zise să facă un snop de șaptezeci și cinci de nulele. FILIMON, O. I, 190. Aduceau... un snop uriaș de vergi de vișin. CONTEMPORANUL, III, 622. Purta în mină un snop de șerpi de ballă. CAMIL PETRESCU, O. II, 584, cf. ALRM SN I h 413, ib. III h 1 227/53, LEXIC REG. 108. ◊ Bunchet (de flori). Și la sinu-i de zăpadă Purta snopi de floricele. ALECSANDRI, P. I, 98. Snopi de flori, cîreșii poartă pe-a lor ramuri. EMINESCU, O. IV, 126. ◊ (Rar) Tufă. În surdînd, Sub un snop de bozic, O pastaie de sulcină A făcut explozie. TOPÎRCEANU, O. A. I, 35.

2. P. a n a l. Grup restrins de obiecte de același fel. V. I e g ă t u r ă. *Arată un snop de chei ce îi spînzură la brîu.* NEGRUZZI, s. III, 270. *Snop după snop, de prin buzunare... cheile le-au fost puse grămadă pe masă.* ARGHEZI, s. VII, 204, cf. DL, DM. *Se învîrtea în jurul gheretei cu snopuri albe de spermanșet.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 18/1, cf. M. D. ENC., DEX.

◆ F i g. Grup restrins de elemente de același fel care constituie o unitate, o selecție; mănunchi (1 3). *Instinctul de conservare ne împinge să căutăm a ne aduna într-un singur snop.* GHICA, C. E. I, 32. *Hora strînsă care leagă Pe munteni, pe moldoveni Într-un snop cu dobrogeni.* ALECSANDRI, POEZII, 518. *Nu sînt decît un snop de vorbe bune, Ce-astept un cititor.* MINULESCU, VERS. 252. *Condannarea... ne-a legat pe toți într-un snop și soarta lor a devenit soarta mea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 380. *Sărmanii Se-adună într-un Singur snop de fier.* JEBELEANU, S. H. 89. *Alifia lor unge snopi de suferință.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 4/1 ◆ Grup de raze luminoase sau vizuale cu secțiune bine delimitată: fascicul, mănunchi (1 1), (rar) sul. *Zburau în aer snopi de știință.* CONTEMPORANUL, III, 569. *Un snop de raze... săgețează văile.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 286, cf. ALEXI, W. *Pudra străvezie de picuri dura încă... scînteind diamantin în snopi de raze.* C. PETRESCU, C. V. 330. *Într-un snop de raze se opri neclintită o șopîrlă.* SADOVEANU, O. XII, 72. *Cele două proiectoare electrice... începură a trimite snopuri de raze luminoase spre mal.* BART, S. M. 26. *Soarele își strînsese snopul nemăsurat de raze.* CAMIL PETRESCU, O. I, 29. *Soarele... aruncă spre noi snopi roșii.* STANCU, D. 202. *Lumișele... răsfrîngeau un snop spectral.* VINEA, L. I, 50, cf. DM. *A rămas... atras de snopul de lumină al ferestrei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 31, 16/3, cf. ib. 1970, nr. 79; 15/2, M. D. ENC., DEX. ◆ (Prin lărgirea sensului) O baterie... improașcă undeva un snop de pămînt răscolit. C. PETRESCU, I. II, 14. *Vedea fișînd snopi înalți de apă.* VOICULESCU, P. I, 37. *Un robinet de apă lasă un snop de ploaie.* IONESCU-MUSCEL, TES. 55. *Din norii negri... curgeau... umbre de snopi lungi de ploaie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 371. ◆ S p e c. (Și în sintagmele snop de gloanțe, LTR², snop de schije, ib.) Totalitatea gloanțelor, a ălicelor sau a schijelor trase deodată cu o armă. *O răfală îl cuprinse în snopul ei și-l relează aproape în două.* V. ROM. IANUARIE 1955, 103, cf. LTR². *Porumbelul... reușește să evite snopul de alicce.* VJN. PFSC. august 1964, 21. *Am găsit timp și loc ca să-i trimit snopul alicelor.* ib. 15, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: snopi și (rar, n.) snopuri. — Și: (popular) znop s.m.

— Din v. sl. снопъ.

SNOPĂR s. m. (Rar) Persoană care face snopi (1) în timpul secerișului. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D.

— Pl.: snopari.

— Snop + suf. -ar.

SNOPĂRIE s. f. (Învechit, rar) 1. Multime de snopi (1). Cf. PONTBRIANT, D., LM.

2. Loc unde se țin snopii. Cf. LM.

— Snop + suf. -ărie.

SNOPEALĂ s. f. Faptul de a s n o p i (2); bătaie strânsă; snopire (2), stîlceală, stîlcire. *Mi le dete o snopeală pînă ziseră că nu sînt ei.* ISPIRESCU, U. 65, cf. DDRF. *Ștefan... dete săcuilor o snopeală de le scăpără măselele.* CONV. LIT. XII, 175, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Își cunoșteau turma cuminte, supusă... purtată între baionetele jandarmilor... din snopeala cazarmilor la coarnezle plugului.* COCEA, S. II, 116, cf. P. CONSTANT, R. 68, SCRIBAN, D. *Să-i chemăm și pe ceilalți și să ne punem cu snopeala pe ei.* TUDORAN, P. 581, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Și: (rar) znopeală s. f. SCRIBAN, D.

— Snopi + suf. -eală.

SNOPEȘTE adv. (Popular) În felul snopilor (1), ca snopii; (învechit, rar) snopiș. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Și din fugă vă cosește Și vă taie chip snopește.* ALECSANDRI, P. P. 81. *După turci se lua, Mi-i tăia, mi-i seceră, Și mi-i tăia el znopește Și mi-i așeza clătește.* FOLC. OLT. — MUNT. II, 175.

— Și: znopește adv.

— Snop + suf. -ește.

SNOPI vb. IV. 1. T r a n z. (Regional) A stringe (și a lega) în snopi (1). Cf. ANON. CAR., DDRF, DAMÉ, T. 57, BĂRCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Cele de flăcăi muncesc, cîrduri de fele snolesc.* TEODORESCU, P. P. 311, COM. MARIAN, ALR II 5 210/362, 365, 386, 414, 5 213/813.

2. T r a n z. A bate foarte rău; a stîlci, a bumbăci, a strivi, a tăbăci (2), a zdrobi, a zvînta, (popular) a stropși, (învechit și regional) a tărbăci (1), (regional) a oțînji, a toropi² (1), a melestui (1), (familiar) a burduși, a cetonogi. *Căpitan Stoian... bătea de snopea, fura.* GHICA, C. E. II, 599. *Noroc... că nu m-a prins... căci m-ar fi snopit din bătaie.* CREANGĂ, O. 216, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Tot fără martori o să-i snopească.* AGĂRICEANU, S. 324. *Găsi pricină să-și snopească iar nevasta.* REBREANU, I. 318, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ia un girbaci... și dă-i, snopește-l... în bătai.* DUMITRAȘCU, STR. 12. *Tăbărau pe mama lor amîndouă, o snopeau în bătai.* M. I. CARAGIALE, C. 123, cf. CADE. *Tîlharii... îl pradă și-l snopeșc din cînd în cînd.* GALACTION, O. A. II, 206. *I-au prins din urmă, l-au snopit cu biciul.* VOICULESCU, POEZII, I, 101, cf. SCRIBAN, D. *El mă snopea pe vremuri în cele mai cumplite bătai.* BLAGA, H. 235. *Știa că, dacă pun mîna pe el, îl snopeșc în bătai.* CAMIL PETRESCU, O. I, 18. *O bătea de-o snopea pentru fiecare fleac.* STANCU, M. I. 177. *Tîlharul acesta mi-a snopit trei ipistași pe drum.* PAS, L. II, 265. *Au să se întoarcă și au să-i snopească.* H. LOVINESCU, T. 221, cf. DL. *Să umblu cu martori fuși care să declare că mă snopești în bătai?* PREDĂ, I. 246. *Ajunsesse un bătuș fără pereche, snopise o mulțime de băieți mai mari ca el.* T. POPOVICI, S. 206, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *O să trebuiască să-i snopim.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 20, 15/2, COM. MARIAN. *Să-l găsești p-ăl d-a furat, Să-l trîntești, Să-l snopești.* MAT. FOLK. I, 575. *S-a repezit ca fulgerul... i-a snopit în bătai.* RĂDULESCU-CODIN, L. 54. *Îl băga la pușcărie... atuncea iera bătaie multă, dă-i zno pia.* GRATIUL, I, 147, cf. I. CR. IV, 20, TOMESCU, GL. ◆ (Învechit) A trînti la pămînt. *Îl snopește de pămînt și rădăcă sabia să îi sboare capul.* GORJAN, H. I, 26/1. *Se repezea la mops, îl mușca, îl trîntia, îl snopea, îl ridica și-l trîntea peste cap.* CARAGIALE, O. II, 331. *Alții le snopeau [pe femei] și mi îi le striveau sub genunchi.* ISPIRESCU, U. 53. *Le znolesc [pe fete] o toană prin șira de paie din spatele hanului.* DELAVRANCEA, S. 11, cf. DL.

3. T r a n z. (Învechit) A masaca (într-o bătaie). *S-au lăsat în pedestre de i-au tăiat și i-au snopit.* URECHE, L. 175. *S-au slobozit cu sabiile... a-i tătare și a-i snopire.* N. COSTIN, LET. I A, 75/16. *Așa au prins a tăia și a snopi pre turci.* MUSTE, LET. III, 15/35. *Întîmpină niște oști... pe care le snopi și le zdrobi.* BĂLCESCU, M. V. 162. *Boemii snolesc cumplit într-o bătaie o armată germană.* HASDEU, I. C. I, 276, cf. DL, DM. ◆ F i g. Mlaștinile cele mîțe snolesc pe om prin febră. id. ib. 229. ◆ (Prin Ban.; complementul indică carne) A tăia în bucățele. Cf. CADE, ALR I 1 987/12, 1 988/40.

4. R e f l. (Rar) A se extenua (din cauza unei munci grele). *Cine știe cîți snopi am aruncat!... M-am snopit, dar nu simțeam nimic.* PREDĂ, I. 22, cf. TOMESCU, GL.

5. (Regional) A se zbate (pentru a scăpa) (Valea Lungă Cricov—Pucioasa). Cf. ALR SN IV h 976/762.

— Prez. ind.: *snopesc*. — Și: (popular) *znopî* vb. IV.

— V. *snop*.

SNOPIRE s. f. Acțiunea de a *snopi* și rezultatul ei.

1. (Regional) Legare în *snopi* (1). Cf. *snopi* (1). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D., DEX.

2. Bătaie strașnică; *snopeală*, *stlceală*, *stlccire*. Cf. *snopi* (2). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., DEX, DSR.

— Pl.: *snopiri*.

— V. *snopi*.

SNOPIȘ adv. (Învechit, rar) *Snopește. Și, fiș, fiș prin cel păiș, Lanul cadê tot snopiș.* F (1884), 377.

— *Snop* + suf. *-iș*.

SNOPIȘÓR s. m. Diminutiv al lui *snop* (1); *snopuleț*, *snopușor*, (regional) *snopiț*, *snopșorel*. Cf. BĂRCIANU, DSR. *Mai trebuie ureo doi snopișori la claița aia.* UDRESCU, GL. *C-acolo-s oameni găzdaci, Și au suri și-au snopișori.* BÎRLEA, L. P. M. I, 26.

— Pl.: *snopișori*.

— *Snop* + suf. *-ișor*.

SNOPIȚ, **-Ă** adj. 1. (Învechit, rar) Care este strins (și legat) în *snop* (1). Cf. PONTBRIANT, D.

2. (Rare) Stlccit (în bătaie). Cf. DDRF.

— Pl.: *snopiți*, *-te*.

— V. *snopi*.

SNOPIȚURĂ s. f. (Prin sud-estul Mold.; într-un descîntec) Umflătură provenită de pe urma unei bătuți strașnice. Cf. CADE. *Și dipărtezi gîlcătura, Znochitura Din fața obrazului.* GRAIUL, I, 318, cf. GR. S. VI, 156.

— Pl.: *snopituri*. — Și: *znopitură* s. f.

— *Snopi* + suf. *-tură*.

SNOPIȚ s. m. (Prin Maram.) *Snopușor. Ca snop-k'ift cêi d'e griu Sîngele-ș mere pârîu.* T. PAPAHAĞI, M. 120.

— Pl.: *snopiți*.

— *Snop* + suf. *-iț*.

SNOPIȘÓR s. m. v. *snopușor*.

SNOȘORÉL s. m. (Prin nord-estul Olt.) *Snopușor*. Cf. CADE, CIAUȘANU, V.

— Pl.: *snopșorei*.

— *Snopșor* + suf. *-el*.

SNOPIULÉȚ s. m. Diminutiv al lui *snop* (1); *snopișor*, *snopușor*, (regional) *snopiț*, *snopșorel*. *O gaură pă care o astupai pă din lăuntru cu un snopuleț... de mărđcini.* GORJAN, H. II, 37/32, cf. DL, DM, DEX, DSR.

— Pl.: *snopuleți*.

— *Snop* + suf. *-uleț*.

SNOPIȘÓR s. m. Diminutiv al lui *snop* (1); *snopișor*, *snopuleț*, (regional) *snopiț*, *snopșorel*. Cf. ANON. CAR. *Florile bărbătești stau ca mișoarele, iar cele femeiești în snopșoare nodoase îndesite.* ASACHI, L. 32/30, cf. DDRF, ALEXI, W., CADE, DL, DEX, DSR. *Și s-o copl ș-am secerat, Și snopșorii i-am legat.* BÎRLEA, L. P. M. II, 430.

— Pl.: *snopșori* și (rar, n.) *snopșoare*. — Și: (Învechit și regional) *snopșór* s. m.

— *Snop* + suf. *-ușor*.

SNOV s. n. v. *szon*¹.

SNOVÉLNIC, **-Ă** adj. (Prin nord-estul Olt.) *Hazliu*. Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 198.

— Pl.: *snovelnici*, *-ce*.

— *Snoavă* + suf. *-elnic*.

SNOVÍ vb. IV. *Tranz.* (Prin Munt.; complementul indică istorioare, *snoave*) A *născoci* (2). Cf. LEXIC REG. II, 17.

— Prez. ind.: *snovesc*.

— V. *snoavă*.

SNOVÓS, **-OĂȘĂ** adj. (Învechit și popular; adesea substantivat) (Om) *hazliu*. [Fata] *cea mai snovoasă E oflcoasă Și cea mai bună E cea neună.* I. VĂCĂRESCU, P. 343/5. *Tu ești... mai glumeț, mai snovos.* JIPESCU, O. 78. *A fost odată un snovos.* ISPIRESCU, ap. ȘĂINEANU², cf. DDRF, BĂRCIANU. *Abrașule, snovosule... Tu nu te lași de-nșelăciuni, de snoave.* MURNU, O. 226, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, VÎRCOL, M. 88, GR. BĂN. 195.

— Pl.: *snovoși*, *-oase*. — Și: *snobás* (GR. BĂN. 195) s. m., *znovós*, *-oășă* (DDRf, SCRIBAN, D.) adj.

— *Snoavă* + suf. *-os*.

SOĂBĂ s. f. v. *sobă*.

SOĂCĂ s. f. (Prin Ban. și prin Transilv.) *Moară* a cărei roată este pusă în mișcare de cai. *Morile de cai au o construcție analoagă cu a morilor de apă... în Ardeal se numesc soace.* PAMFILE, I. C. 177, cf. H XVIII 143, VICIU, GL., com. din ORAVIȚA, com. din CICLOVA ROMÂNĂ — ORAVIȚA.

— Pl.: *soace*.

— Etimologia necunoscută.

SOĂCE¹ subst. v. *soc*.

SOĂCE² vb. III v. *soage*.

SOĂCHITĂ s. f. v. *șoacă*¹.

SOĂCLĂR s. m. (Prin Ban. și prin Transilv.) *Curelar*. ALR SN II h 517, ALRM SN I h 341.

— Pl.: *soaclări*. — Și: *soălăr* s. m. ALR SN II h 4 517/29; ALRM SN I h 341/29.

— Din germ. *Settler* „șelar”.

SOĂCRĂ s. f. (De obicei determinat de un adj. pos.; la formele nearticulate, determinantul este enclitic) *Mama* unuia dintre cei doi soți, considerată în raport cu celălalt soț; *mamă soacră* (v. m a m a I 3), (popular) *socrié* (1). *Vene... în casa lui Petrov și văzu soacra lui Simon Petrá zăcînd aprinsă de foc.* CORESI, TETR. 15. *Iară cu soacră-sa de va curvi, post 12 ai.* PRAV. LUCACI, 162. *Fiul cela ce va spurca patul tătini-său, ce se zice: maștehă-sa sau soacră-sa* (a. 1640). GCR I, 90/27. *Văzu pre soacra lui zăcînd în pat de friguri.* N. TEST. (1648), 10^v/7. *Află casa soacrei lui Petru.* NEAGOE, ÎNV. 84/16. *Au strîns o oaste... lăsînd pre soacră-sa... în Țara Leșească.* M. COSTIN, LET. I, 229/20. *Da-bijoaie, soacra lui... și doamna sa au stătut tare pentru dînșii.* MAG. IST. II, 8/25. *Aducînd dumnelui Banu pe soacră-sa aici la Jupănești, și-a făcut schit* (a. 1722). IORGA, S. D. XII, 220. *Iar nevasta lui cea în chipul turturelii zicea cătră soacră-sa: nu mă voi mai duce de aici* (a. 1760). GCR II, 69/19. *Soacră-sa Eliana alți copii n-au avut făr numai pe această fată* (a. 1783). IORGA, S. D. VII, 77. *Să duce la soacră-sa care o dezbracă de toate aceste podoabe.* IST. AM. 90^v/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., VĂLIAN, V. *Se certase cu soacra sa.* ARISTIA, PLUT. 197/1, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Mai știi?... Poate să-i fii soacră cu vremea.* ALECSANDRI, T. I, 176. *Însă doamna soacră*

Îngă ea veghează. BOLINTINEANU, o. 33. *Fectorii s-au dus...*, iar nora rămase cu soacra. CREANGĂ, p. 5, cf. 1. *A rugat pe nevastă și pe soacră să i-l facă [crapul] umplut la cuptor.* CARAGIALE, o. 1, 137. *Mireasa ia pre soacră în brațe.* MARIAN, nu. 449, cf. ALEXI, w., ȘAINEANU², TDRG, PAMFILE, j. 1, 134. *Soacra își bleștema nora mai cu foc.* REBREANU, i. 278, cf. RESMERIȚĂ, d., CADE. *Soacră-sa se interesa la telefon.* BRĂDESCU, o. a. 1, 201. *Intrînd pe poartă, o zări pe...soacra ei.* DAN, u. 6, cf. SCRIBAN, d. *Soacra lui...și alții au plecat.* CAMIL PETRESCU, o. III, 425. *Am să-ți răspund, soacră.* STANCU, ș. 67. *Peste cîteva minute se ivi și soacra domnului Giuseppe.* VINEA, l. II, 306, cf. dl. *Se plîse soacrei.* FREDA, r. 277, cf. dm. *În fața ședeau mireasa cu nașul și cu soacra.* BARBU, g. 30. *Nurorile aduceau două soacre, mamele bărbaiilor.* v. ROM. ianuarie 1966, 61. *Ce nădejdi smintile va fi nutrit surta minte...a soacră-mii!* 7 iunie 1968, 29, cf. m. d. ENC., DEX. *Frunză verde poamă acră, Iată-o babă, Iată-o soacră.* ALECSANDRI, p. p. 36. *Tînără m-am măritat și rea soacră-am căpătat!* JARNIK — BİRSEANU, d. 170. *Este soacra mumei mele.* POP., ap. GCR II, 372, cf. VÎRCOL, v. 82. *Mireasa...nu se dă jos plină ce nu vine soacră-sa s-o ia.* ȘEZ. XII, 159. *Mulțumescu-ți fie, soacră, Că-mi dăduși, cu fată, vacă.* BALADE, i, 458, cf. III, 329. *Tinerea mă măritai și o soacră-mi căpătai!* FOLC. OLT. — MUNT. III, 687. *M-am silit la măritat; Ră soacră am căpătat!* FOLC. MOLD. I, 115. ◇ (În proverbe și zicători) *Tu nu știi vorba...omul propune și soacra dispune!* 7 decembrie 1964, 14. *Îți trăiește soacra, se zice cuiwa care sosește neinvitat la masă.* Cf. CADE. *Soacră, soacră, Poamă acră, De te-ai coace cît te-ai coace, Poamă dulce nu te-ai face.* RETEGANUL, tr. 175. *Nora nu știe și soacra nu vede, se spune atunci cînd cei mici nu pricep, iar cei mari nu îi învață.* ZANNE, p. iv, 513. *Nici nora fată, nici soacra mămă, se spun despre cele nepotrivite.* id. ib. 516. *Soacra cu nora (trăiesc) ca pisica cu șoarecele.* id. ib. 608. *Vorbesc soacrei, să priceapă și nora.* id. ib. *Gura soacrii, moară stricată,* id. ib. 609. *I-a murit soacra, se spune cuiwa care stă posomorit fără motiv sau cuiwa care este foarte vesel.* id. ib. 612. ◇ (Ca termen de comparație, cu aluzie la caracterul, la temperamentul etc. ale soacrei, considerate din punctul de vedere al vorbitorului) *Anica-i acră ca o soacră.* TEODOREANU, c. b. 112. ◇ *Soacră mică v. mic (VI 4).* *Soacră mare v. mare¹ (VI 3).* ◇ *Exp r.* (Popular) *A sta (cuiwa) soacră pe cap = a cicăli (pe cineva).* Cf. CADE, UDRESCU, gl. (Regional) *A se pune soacră = a-și căsători fiul sau fiica.* Cf. UDRESCU, gl.

— Pl.: soacre. — Și: (învechit, rar) sócră s. f.

— Lat. soera.

SOAGĂ subst. (Regional) Miroș (Moftinu Mic — Carei). Cf. ALR II/I MN 6, 6 843/334.

— Din magh. szág.

SOAGĂTOÁRE s. f. v. sogătoare.

SOÁGE vb. III. *Tranz. 1.* (Învechit și regional; complementul este aluatul dospit) *A rupe din întreg și a da formă (de pîine) înainte de a băga la cuptor;* (regional) *a solzi (2), a sovilita.* *Soagem noi pîta din aloați și de acii o și coacem.* DOSOFTEI, ap. BEM. 939, cf. TDRG, CADE, BUL. FIL. III, 234, SCRIBAN, d., VICIU, gl., com. din FRATA — TURDA, PAȘCA, gl., ALR I 775, 1 847, ALR SN IV h 1 056. ◇ *Ref l. pas.* *Se întinde pînea pe crapator sau crăpător...pe care se soagă, dîndu-i forma de la urmă.* PAMFILE, i. c. 196. *Troaca în care se soage aluatul.* FRÎNCU — CANDREA, m. 105. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Lesne svinșia-sa ne-au frămîntat din lut și ne-au sopt și ne-au însuflit.* DOSOFTEI, ap. HEM, 939. ◇ (Prin nordul Transilv.; complementul este aluatul dospit, cașul etc.) *A frămînta.* Cf. DR. III, 777. *A sogi turta pentru aluat.* Com. din ZAGRA — NĂSĂUD, cf. LEXIC REG. II, 77. ◇ *Ref l. pas.* *Cașul se sfarmă,*

...se frămîntă fără sare...se sogește“ și iese din el alt lichid. CHESTR. v/80. ◇ (Regional) *A da prin făină înainte de a pune la cuptor* (Drăgășeni — Pașcani). Cf. A VI 26.

2. (Regional; în forma *sogi*) *A subția.* Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Prez. ind.: *sog și sogesc.* — Și: (regional) *soáce* (TDRG, DR. III, 777, SCRIBAN, d., VICIU, gl.), *soálg* (TDRG, SCRIBAN, d., VICIU, gl.) vb. III; *soğá* (TDRG, CADE, VICIU, gl., PAȘCA, gl., ALR I 1 847/269, 295, 305, 308, ALR SN IV h 1 056) vb. I; *sogí* vb. IV; *solgá* (DR. VII, 87, ALR I 775/56, 80, 295, 305, 308, 315, 1 847/56, ALR SN IV h 1 056/310), *soljá* (ALR SN IV h 1 056/102) vb. I; *sologí* (ALR I 1 847/385, II 3 996/365, 514) vb. IV; *stogá* (ALR SN IV h 1 056) vb. I; *stojí* (ib. h 1 056/362), *sucí* (ALR I 775/35, 77, 363, 1 847/30, 35, 75, 85, 424, 516; prez. ind. *suc*) vb. IV; *sugá* (ALR SN IV h 1 056) vb. I; *sugí* (ALR I 775/370, 387, 397, 418, 522, 526, 552, 573, 1 847/370, 375, 387, 418, 518, 522, 542, 552, 571) vb. IV; *asogá* (ALR SN IV h 1 056), *asolgá* (ib. h 1 056/64), *zolgá* (DR. VII, 87) vb. I.

— Lat. subigere. Cf. magh. szogga tani.

SOÁIE¹ s. f. v. soi².

SOÁIE² s. f. v. zoale.

SOÁLĂ s. f. v. solbă.

SOÁLĂR s. m. v. soaelăr.

SOÁLBĂ s. f. v. solbă.

SOÁLGE vb. III v. soage.

SOÁMĂ s. f. v. sumă.

SOÁPĂ s. f. v. sopă.

SOÁRĂ s. f. v. soră.

SOÁRBĂ¹ s. f. Fructul sorbului¹, de mărimea unei cereșe, de culoare brună-gălbuie, cu pete albe, cărnoș, cu gust acrișor. Cf. LB, POLIZU, DDRF, ȘAINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, d., CADE, SCRIBAN, d., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: soarbe.

— Din sorb¹.

SOÁRBĂ² s. f. sg. (Regional) Lături pentru porc (Rîmnicu Vilcea). Cf. LEXIC REG.

— Cf. sorbi.

SOÁRBE vb. III v. sorbi.

SOARBESTRE s. f. v. sorbestrea.

SOÁRE¹ s. f. v. soarea.

• **SOÁRE²** s. f. v. soră.

SOÁRE³ s. m. I. 1. Corp cereș principal incandescent și luminos al sistemului nostru planetar, în jurul căruia gravitează și se învîrtesc Pămîntul (2) și celelalte planete ale sistemului și prin lumina și căldura căruia se întreține viața pe pămînt (1). *Nece soarele, necce stealele se iviră.* COD. VOR.² 44^v/4. *Deca apune soarele... mergu să se închine* (cca 1550). GCR I, 1/5. *Blagosloviți soarele și luna.* FSALT. 331. *Iară altă frămseafe are soarele, altă frămseafe are luna* (a. 1569—1575). GCR I, 14^v/5. *Deade lor soarele, luna, stealele, pămîntul și tot ce e pre el.* CORESI, EV. 24. *Am văziut soarele și luna și unsprezece steale.* PALIA (1581), 151/3. *Ai făcut ceriul și pămîntul, soarele și luna* (cca

1620). GCR I, 67/35. *Să le iei tu, soare, asupra ta aceste ehei [ale bisericii] (a. 1650).* GCR I, 148/18. *Ai tocmii și luna... să-și ia de la soare lucoare și rază.* DOSOFTEI, ps. 27/15. *Trebuie să aibă îngăduință... pînă soarele va scăpăta.* CANTEMIR, I. I. 1, 92. *Alta e slava soarelui și alta slava lunii (a. 1698).* GCR I, 316/29, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 246. *Și va petrece cu soarele (a. 1710).* GCR I, 367/14. *Nu cade niciodată zăpadă, pentru că este soarele mai aproape (cca 1750).* id. ib. II, 64/35. *Răsăritul este unde iesă soarele dimineața.* AMFILOHIE, G. 2/16, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Loc înalt și răzbătut de razele luminii și a căldurii soarelui.* EPISCOPIESCU, PRACTICA, 32/18. *Se adună razele soarelui pe căldarea unei mașine de aburi.* AR (1829), 172/1. *Soarele răsărind, risipea norii.* HELIADE, L. B. I, 150/5. *Este dator să lucreze din răsăritul soarelui pînă la al său apus.* REG. ORG. 60/10, cf. I. GOLESCU, C. *Vezi soarele coborîndu-să și iarăși neîncetat înalfindu-să.* MARCOVICI, D. 19/4. *Soarele au apus de demult.* DRĂGHICI, R. 18/24. *Este o dovadă... pentru mișcarea pămîntului împrejurul soarelui.* ASACHI, L. 12/27. *Dacă... soarele ar fi prea dogoritor, îi va frînge razele învîlînd cu rogojini.* BREZOIANU, A. 447/6. *Aduc vro bucurie a soarelui dulci raze?* ARISTIA, S. 14/1, cf. POLIZU. *În momentul dezlipirii lor de soare, planetele erau incandescente.* CONTA, O. F. 170. *Te urmăresc luminătorii Ca soarele și luna.* EMINESCU, O. I, 190. *Nu vezi că a trecut soarele de-amează-zi?* CREANGĂ, P. 154. *Văzu că soarele dă în asfințit.* ISPIRESCU, L. 34. *Soarele s-rătă în ceața dimineții, ca o ghiulea de foc.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 229, cf. DDRF. *Geții adorau într-adevăr soarele.* XENOPOL, I. R. I, 65, cf. BARGIANU, ALEXI, V. *Pe boltă, sus, e mai aprins La noi, bătrînul soare.* GOGA, POEZII, 8. *Soarele este izvorul de lumină și de căldură.* BIANU, D. S. *Plîng tîlîngi, tîlîngi răspund, Soarele apune.* ICSIF, P. 52, cf. DRC. *Cînd a ajuns la oraș, soarele era sus.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 91. *Soarele... se înălțase pe ceruri.* HOGAȘ, DR. I, 270. *La noi cultul soarelui înțîlnea străvechi înrudiri și simpatii.* PĂRVAN, G. 317, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Apusurile de soare sînt adevărate apoteoze.* LOVINESCU, C. IV, 65. *Nu va mai fi nici soare, Nu va mai fi nici lună.* MINULESCU, VERS. 143. *Mură vedea soarele căzînd din cer și ducîndu-să.* GALACTION, O. 69. *Soarele răsărise de mult.* BRĂESCU, O. A. I, 245. *Se cădăpostii de arșița soarelui.* COCEA, S. I. 43, cf. 10. *Lumina soarelui adînc se dăruia pămîntului.* TEODOREANU, M. U. 16. *Soarele scăpăta spre asfințit.* SADOVEANU, O. VI, 72. *Strămoșii noștri... personificau soarele, cerul, pămîntul.* PUȘCARIU, L. R. I, 357, cf. SCRIBAN, D. *Soarele care strălucește ca într-o pînză de Veronese.* VIANU, A. P. 249. *Soarele, imensul sfîșnie, Mă-ndoiesc că este veșnic.* CĂLINESCU, L. L. 183. *Soarele dădea o lumină proaspătă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 75. *Pe neașteptate se ivi soarele.* C. PETRESCU, A. R. 57. *Marea bucurie de a vedea lumina soarelui.* BOGZA, A. I. 129. *Apune soarele ca-ntodeauna.* JEBELEANU, S. B. 10, cf. LTR², DL. *Erau superbi... inecați de lumina soarelui.* PREDĂ, R. 340. *Străvechea ta laudă, soare, Îmi arde buzele.* ISANOS, V. 245. *Cînd va scăpăta soarele, cînd va licări luna.* LABIȘ, P. 38, cf. DM. *Se întinse pe spate, lăsîndu-se cuprînsă de căldura soarelui.* V. ROM. martie 1970, 6, cf. M. D. ENC., DEX. *Oliolo! soare rotund, De-ai apune mai curînd!* ALECSANDRI, P. P. 256, cf. H VIII/2 99, X 536, 538. *Și de dragul dumitale Știe chiar și mindrul soare.* JARNÍK — BİRSEANU, D. 15. *Soarele e steaua lui.* ȘEZ. I, 233. *S-o ascuns soarele și luna.* CANDREA, T. O. 34. *Se descîntă după sfințitul soarelui.* PAMFILE, B. 56. *M-oi ruga cătră soare.* BİRLEA, L. P. M. II, 134, cf. CIAUȘANU, V. 198, ALR SN III h 765, A III 9. *S-a dus, Pîn'ce soarele-a apus.* BALADE, II, 426. *Îi soarele în mișcăzî.* FOLC. OLT. — MUNT. I, 234. *Lasă... soarele să mă ardă.* FOLC. MOLD. I, 50. *Luna mi s-a miniat, Soarele să-mi trăiască.* BARONZI, I. 53. *Soarele, cit de mare este, tot nu poate încălzi toată lumea, se spune despre cei mari, care nu pot mulumii pe toți.* ZANNE, P. I, 75, cf. U-

DRESCU, GL. *Pînă se gătește, Soarele sfințește, se spune despre cel leneș.* ZANNE, P. III, 166. *Peste dealul pădural Fuge-un iepure bălțat (Soarele).* SBIERA, P. 322. *Ce arde și nu scoate fum? (Soarele).* ȘEZ. XVI, 180. *Am un măr de aur, sare pe piele de țaur (Soarele).* ib. *Căciula firtatului pe marginea satului (Soarele).* ib. \diamond (Ca termen de comparație, sugerează ideea de lumină, de strălucire) *Și scaunul lui, ca soarele între mere.* PSALT. 186. *Se-au luminat atînce ca soarele fața Domnului.* CORESI, EV. 75. *Ei se vor lumina ca soarele (1500—1600).* CUV. D. BĂTR. II, 459/3. *Lumina cu cuvintele ca soarele (a. 1620).* GCR I, 60/28. *Fața lui era ca soarele cînd strălucește în pulearea lui.* N. TEST. (1648), 304^r/25. *[Piatra] strălucește ca un soare.* CREANGĂ, P. 217. *Munții noștri sînt bogăți ca soarele.* SORESCU, U. 21. *Pentru ochi ca sfințit soare Umblu noaptea pe răzoare.* JARNÍK — BİRSEANU, D. 18. \diamond (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de“, sugerează superlativul absolut al unei calități) *Cusătura-ei Cea cu flori, Soare de frumoasă!* COȘBUC, P. I, 245. \diamond *Fi g. Dumnezeu iaste soarele cea dereptul.* CORESI, EV. 198. *Leagea iaste soarele dreptății de o luminează.* EUSTRATIE, PRAV. 17/11. *Străluci... soarele luminării și al învîțăturilor.* AR (1829), 204/2. *[Învățătura este] soarele vieții noastre.* GENTILE, G. VII/2, cf. ARICESCU, A. R. 20/12. *Soarele fericirii Se vă arăta vesel pe orizon.* ALEXANDRESCU, O. I, 85. *Le-a răsărit soarele renașterii.* HASDEU, T. C. I, 59. *La a iubirei soare, Ai deșteptat... poetic simțiri.* ALECSANDRI, P. I, 121. *În pieptul lor răsare... un dor, soare mindru.* CREANGĂ, P. 275. *Se îngrămădesc spre soarele puterii.* I. NEGRUZZI, S. VI, 296. *Razele soarelui unui nou ideal.* IN PIR II, 75. *O, soare al iubirii... Răsai!* CERNA, P. 105. *Aș vrea să fii... soarele minții lor.* GALACTION, O. A. 230. *Viața ta, care-i soarele și norocul.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 41. *Începe a răsări soarele progresului.* SADOVEANU, O. XX, 380. *Soarele vieții noi încălzește mai puternic.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 735. *Sub soarele gîndirii umaniste, roadele cresc.* 1 februarie 1964, 25. \diamond *L o c. a d j. și a d v. (Pe sau de) sub soare = (care este, care se află) pe pămînt, în lume, p. e x t., în univers. Oile și boii și tot de supt soare.* DOSOFTEI, FS. 28/10. *Toate ceale ce-s supt soare.* BIBLIA (1688) [prefață], 3/24. *Nu anca sub soare Altă stea de proslăvire.* CONACHI, P. 103. *Cea mai frumoasă împărăteasă de sub soare.* ISPIRESCU, L. 3. *Este loc sub soare și pentru cei care nu scriu versuri (a. 1887).* PLR I, 383, cf. PAMFILE, J. I, 134. *Om mai urcios... nu se află sub soare!* REBREANU, I. 108. *Nu i se cunoștea nici un soi de avere sub soare.* M. I. CARAGIALE, C. 65. *Nimic ncu sub soare.* BOGZA, A. I. 426, cf. DL, DM. *Vom căuta un loc sub soare.* V. ROM. ianuarie 1961, 72, cf. M. D. ENC., DEX. *Mai sînt voinici sub soare.* JARNÍK — BİRSEANU, D. 251, cf. O. BİRLEA, A. P. II, 27. \diamond *E x p r. (A făgădui sau a dori, a cere) cite-n lună și-n soare v. l u n ă. A se uita (la cineva) ca la soare = a se uita (la cineva) cu (foarte) mare plăcere, cu foarte mare dragoste; p. e x t. a avea o dragoste nemărginită (pentru cineva). Se uitau la dînsa ca la soare.* ISPIRESCU, L. 245, cf. DDRF, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. I, 79. (De obicei în basme și în poezii populare) *La soare te puteai uita, dar (sau iar) la dînsa (sau dînsul) ha sau (a îi) rupt din soare, se spune despre cineva, sau, rar, despre ceva foarte frumos. Era frumoasă de mama fecului; la soare te puteai uita, iar la dînsa ba.* CREANGĂ, B. 276. *Și erau frumoși amîndoi, rupți din soare, și anume meniți unul pentru altul.* GANE, ap. CADE. *Văzură palatul strălucînd astfel, de la soare te puteai uita, dar la dînsul ba.* ISPIRESCU, L. 7, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Fata... pareă era ruptă din soare.* SADOVEANU, O. I, 232, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Nu ești, bade, rupt din soare.* JARNÍK — BİRSEANU, D. 235. *Cea mai mică era așea de frumoasă, de gîndea că-i ruptă din soare.* RETEGANUL, ap. CADE, cf. ZANNE, P. I, 98. *Soare cu dinți* v. d i n t e. (Regional; despre persoane) *A se vedea (sau a se*

intilni) ca luna cu soarele = a) a se intilni foarte rar; b) a se evita. UDRESCU, GL. (Popular) Munte de stă soarele în loc v. m. în ț. (1). A fi (sau a ieși) soarele în crucei (sau în cruce, în răserece, în crucea cerului) v. cruce. ♦ Compuse: (Învechit și popular) soare-răsare = răsărit (II 3); p. ext. răsărit (II 2). Și-au pus tabăra: împotriva cetăței... despre soare-răsare. N. COSTIN, LET. II, 17/20. [Hotarul] merge... despre soare-răsare pînă în... dealul farinei (a. 1780). URICARIUL, X, 79, cf. I. GOLESCU, C. O. fășie de lumină... se destindă către soare-răsare. DELAVRANCEA, S. 33, cf. MARIAN, S. R. I, 107, DDRF, BARGIANU. Spre soare-răsare, o pădure însemna în fund o dungă sine-lie. SANDU-ALDEA, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU². Par-tea... încotro răsare soarele se cheamă... soare-răsare. PAMFILE, CER. 26, cf. RESMERIȚĂ, D. 764, CADE 1 168. Se duseră deci strigători și spre... soare-răsare. VISSARION, B. 19, cf. SCRIBAN, D. Vintul... suflă aprig dinspre soare-răsare. STANCŪ, D. 134. Am pornit iarăși spre soare-răsare. SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 795, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Înspre soare-răsare Ieși oastea vinătoare. TEODORESCU, P. P. 177. Deodată se iui venind dinspre soare-răsare un cal mare și negru. POPESCU, B. I, 39, cf. ȘEZ. V, 125. Plecai pe cale... Spre soare-răsare. MAT. FOLK. 588. Într-o pădure... spre soare-răsare, nemi flăcăul peste un copac mare. RĂDULESCU-CODIN, I. 90; soare-apune = a) (popular; și în formele soare-scapătă, învechit, soare-petrece) apus; p. ext. timpul cînd apune soarele. [Poiană] vr soare-apune, între Vasluițe (a. 1672). IORGA, S. D. VI, 58. Bine va fi cuvîntat numele lui pururea și main[te] de soare-petrece (a. 1710). GCR I, 367/33. [Hotarul] pe despre soare-apune (a. 1741). URICARIUL, XXV, 314. E rău la soare-apune că trage-a întunec. HELIADE, O. I, 228, cf. I. GOLESCU, C. Țermurii cei despre soare-apune ai ostrovului. GORJAN, H. II, 64/6. Seninul dulce-al zilei... pîn-lă soare-apune. ALECSANDRI, ap. HEM 1 434. A ajuns la o cetate... tocmai pe la soare-apune. CARAGIALE, S. 54. Într-o țară spre soare-apune. ISPIRESCU, U. 55. O apucă iarăși spre soare-scapătă pînă ce dete peste niște căpățîni. id., ap. CADE. De la ameazi... pînă la soare-apune se numește dup-amează. MARIAN, S. R. I, 107, cf. DDRF, BARGIANU. Două stele... cam înspre soare-apune. SANDU-ALDEA, A. M. 25. Talpa casei despre soare-scapătă. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 119, cf. ȘĂINEANU², PAMFILE, CER. 35, RESMERIȚĂ, D. 764. Țințari cu aripile metalice joacă spre soare-apune cu acele pline de venin. C. PETRESCU, I. 42. Un pod aruncat spre soare-apune. M. I. CARAGIALE, C. 156, cf. CADE 1 168, 1 169, DR. VII, 168. Să vină veste de la noi din soare-apune. EFTIMIU, I. 10. Trebuia s-o fi luat... spre soare-scapătă. GALACTION, O. 49. Se duseră deci strigători și spre soare-apune. VISSARION, B. 19. Departe, spre soare-apune. TEODOREANU, U. C. 32, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. Soarele va avea răsărit și soare-apune. SORESCU, U. 28, cf. M. D. ENC., DEX. Se îndreptă spre soare-apune. POPESCU, B. I, 79. Pădurea dinspre soare-scapătă. RĂDULESCU-CODIN, I. 234. A chiuul o dată atît de puternic, încît... s-a auzit pînă la soare-apune. MERA, ap. CADE; b) (regional) numele unui vînt local care bate dinspre apus. Vîntului de la apus i se zice soare-apune. ap. HEM 1 434; (regional) soare-prînz = (probabil) sud. O stea dinspre soare-prînz. MAT. FOLK. 686; (popular) soare-(de)-sec sau soare-în-cap = insolație. Cf. BARONZI, L. 125, DDRF, BARGIANU. Cînd ai soare-în-cap te doare cumplit capul. N. LEON, MED. 147, cf. ALEXI, W. De soare-sec (insolație) se descîntă mai mult în Ollenia și Muntenia. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 167, cf. ȘĂINEANU². S-a îmbolnăvit de insolație (soare-sec). CANDREA, F. 324, cf. BIANU, D. S., TDRG. Va căpăta și boala la cap numită soare-în-cap. PAMFILE, CER. 29, cf. RESMERIȚĂ, D. 764, ȘĂINEANU, D. U., CADE 1 164, DL, DM, SFC I, 158, H VII 195, XI 290, XIV 113, XVII 104, XVIII 161. Se numește soare-sec durerea de cap provenită din insolație. TEODORESCU, P. P. 396. Soare-de-sec sau indisoare este boala ce o are omul cînd îl doare numai jumătate de

cap. MARIAN, D. 117. Cînd ai soare-în-cap, simți o durere în tot corpul. ȘEZ. I, 56. Ieși, soare-sec, Că te-a-juțe cel viu! ALEXICI, L. P. 210. Tu, soare-săc, Să ieși din corpul lui. ȘEZ. XII, 192. ♦ (Învechit, rar) Răsărit¹ (II 3). Despre soare Vine Domnul, să vă dea strînsoare? DOSOFTEI, ps. 249/11.

2. Lumina sau căldura care vine de la Soare (I 1). Soarele nu te va arde. PSALT. HUR. 110^f/17. Va fi îm-blal în soare sau în vînt. PRAY. 128. Hainc tînsă la soare. DOSOFTEI, ps. 19/10, cf. 57/16. Pune la soare aia la țer. MÎNCĂRILE, 100/17. Lăcrimile săracilor nice soareli, nice vîntul nu le poate usca. NECULCE, L. 122. Au și lucit soare cu mare hierbinfeală, cum-i în luna lui iulie. id. ib. 244, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Întunecatul fuge preste cap dinaintea soarelui. ȚICHIN-DEAL, F. 114/1, cf. LB. Zilele cele luminoase de soare și liniștite de vînt. EPISCUPESCU, PRACTICA, 112/16. Usca la soare mrejele cele umede. HELIADE, L. B. I, 7/26. Au pus-o la soare ca să se usuce. DRĂGHICI, R. 67/17. De soare or să piere. ASACHI, F. 62/6. La soare, rădăcinile se fac prea usturoase. BREZOIANU, A. 171/22. În lipsa soarelui, se pune vasul și în cenușă caldă. CORNEA, E. II, 3/16. Nu este în stare să ne sperie... zilele de ploaie, de soare. GHICA, C. E. I, 89. Ziua luminală de-un soare focol. SION, POEZII, 246/4. Tresărind scînteie lacul și se leagănă sub soare. EMINESCU, O. I, 121. Să nu răzbată soarele și ploaia înlăuntru. CREANGĂ, P. 239. Am avut cîteva zile splendide: geruleț și soare. CARAGIALE, O. VII, 83. Soarele bătea căldicel pe prispă. VLAHUȚĂ, D. 300. Același drum de soare plin. COȘBUC, P. I, 228, cf. BARGIANU. Steagul nostru sfînt să filție la soare. DAVILA, V. V. 36. Era o zi... cu soare. D. ZAMFIRESCU, R. 5. Soarele de vară Aluneca în tinda casei. GOGA, POEZII, 280. Bale soarele-n ferestre. ANGHEL, I. G. 23. Soarele este tare ori... iute. PAMFILE, A. R. 185. Tîrgul sticlea în soare. GÎRLEANU, L. 103. Văi biblice, pline de soare. HOGAȘ, DR. I, 46. Coridorul... plin de soare. REBREANU, P. S. 122. I-am arătat Varaticul răzleț sub soare. IBRĂILEANU, A. 79, cf. RESMERIȚĂ, D. De căldură pătîmea, soarele să n-o fi atins. M. I. CARAGIALE, C. 75, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. La soare te-ai topi ca un fulg. LOVINESCU, C. IV, 37. Umbla... în bătaia caldă a soarelui. MIRO-NESCU, S. 100. Ferestrele deschise spre soare parcă vor... întreaga căldură. MNULESCU, VERS. 124. Soarele te arde. CAMIL PETRESCU, U. N. 82. Soarele învă-lia colinele unduioase ale țării. C. PETRESCU, I. 1, 125. Strălucește în bătaia soarelui turlele. I. BOTEZ, B. I, 27. Femeile arse de soare. BRĂESCU, O. A. I, 173. Umblasem cu ochii în soare și părul în vînt. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 21. Cuibar de soare, iazul, prin trestii se dezbină. LESNEA, VERS. 7. Fața acoperită de soare. TEODOREANU, M. III, 351. La noi a fost soare și frumos. VOICULESCU, P. I, 80. Fructe din țările cu soare. SADOVEANU, O. XX, 33. Usca la vînt și soare... obiele. I. BARBU, J. S. 120. Frunzișul pomilor tremurat în soare. ARGHEZI, B. 123. În soare spicele își fin la sin grăunțele. BLAGA, POEZII, 51. Tata stătea în soare. STANCU, M. I. 11. Deasupra stîncilor bălute de soare. BOGZA, C. O. 33. Ardea soarele-n toi. PARASCHIVESCU, C. Ț. 24. Soarele determină clima. AGROTEHNICA, I, 17. Soarele mă arde. H. LOVINESCU, T. 94. Soarele bă-tea din față. TUDORAN, P. 10, cf. DL. Soarele intra... prin fereastra largă. PREDĂ, R. 67. Mirosea a soare, a ierburi. T. POPOVICI, S. 85. Să n-aveți noapte și nici zi cu soare. LABIȘ, P. 26, cf. DM. Șobolanii... mișunau înfrigați, ținîndu-se după urmele sârce ale soarelui. BARBU, G. 53. Apele încălzite de soarele blind al primăverii. AP. 40. Sat singur, la stînga soare, la dreapta soare. BĂNULESCU, I. 99. Supărările iubirii sînt ca ploile cu soare. T. Iulie 1968, 98. Noua construcție s-a înălțat... mai bine expusă la soare. G. BARBU, A. V. 143. Afară e o vreme... cu soare. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 213, cf. M. D. ENC., DEX. Cea casă mare cu ferestii în soare. ALECSANDRI, P. P. 121. Dorul meu odihne n-are. Nici la umbră, nici la soare. JARNIK - BÎRSEANU, D. 381. Și cînd plec voioș, cu soare, După mine

floarea moare. BALADE, III, 147. Dorne afară la soart. O. BÎRLEA, A. P. I, 285. Să rămâie pietrele... Să le ardă soarele. FOLC. MOLD. I, 58. E loc la soare pentru toți. ZANNE, P. I, 74. Când se încălzește la soare nu-i pasă de lună. id. ib. 75. Nu e soare fără umbră = nu există perfecțiune. id. ib. 76. După întuneric, soare = după necaz urmează bucurie. id. ib. 41. Noapte cu soare nu s-a pomenit, se spune despre ceea ce este împotriva firii. id. ib. 53. ♦ Baie de soare v. baie. ♦ Loc. a d v. Cu soare = cit mai este încă (lumină de zi; p. e x t. pe lumină (v. l u m i n ă); pe inserate (v. i n s e r a). Gospodarii au venit cu soare, dar nu la miezul nopții (a. 1895). ap. TDRG, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Ea se culcă tot cu soare și se scaldă-n ziua mare. JARNÍK — BÎRSEANU, D. 436, cf. 24. ♦ Exp r. A vedea soarele (cu ochii) v. v e d e a. (Rare) A arăta la soare = a expune (public). Se petrifică... Arătând la soare-a mizeriei lui față. EMINESCU, O. I, 64. Ieșit la (sau de) soare v. i e ș i. A căuta pete în soare v. p a t ă (4). (Popular) A lua soarele = a zvînta. UDRESCU, GL. (Popular) A-și usca cămașa (sau cămășile, rufe) la un (sau la același) soare = a) a se înrudi. Sîntefi două rudisoare C-ați uscat rufe la un soare. ZANNE, P. IV, 573, cf. III, 72; b) a avea interese comune; a duce același mod de viață. Cf. DDRF. (Regional) A i se pune (cuiva) soarele drept inimă v. i n i m ă. A ședea cu dinții la soare v. ș e d e a (II 1). (Popular și familiar) A sta cu burta la soare v. b u r t ă. ♦ Fig. Fericire; bucurie. Pacea, soarele, tronul... Mi se răpiră. ARISTIA S. 46/10, cf. RESMERIȚĂ, D. Tinerete fără soare... Unde visul n-are aripi. EFTIMIU, I. 25. Cit soare s-a adus De-o vreme în țara asta și pentru cei săraci. VINTILĂ, O. 28. Le-au dijmuit bucuria și soarele! DEȘLIU, G. 27, cf. DL, DM, DEX. Că săracul n-are soare, Nici zile de sărbătoare. ZANNE, P. V, 561.

3. (Mai ales la pl.) Corp ceresc cu lumină proprie și care poate constitui centrul unui sistem planetar. Cu lumina cea de trei sori ce străluminează lumina-DOSOFTEI, ap. GCR I, 242/18. Tu... care aprinzi și stingi sorii. HELIADE, L. B. II, 169/21. Ni să arată mai mulți sori sau lune. GENILIE, G. 112/3. Să aple sori fără număr... în hăul nemărginit. POGOR, HENR. 122/6. Domnează ca 12 sori în lunel de preste an. ASACHI, L. 44/49. Cel mai perfect telescop... ne face veadnici a vedea soari în nenumărată mulțime. FM (1840), 114²/1. Nu poți... a înșira toți sori, nici sferele luminate. CONACHI, P. 259. Noi singuri cu amorul... plăcuți vom avea sori. ALEXANDRESCU, O. I, 256. Riul... se limpezește sub sori. EMINESCU, P. I. 52. Se tot duceau... dintr-un soare spre alt soare. MACEDONSKI, O. I, 229. Nici sori care se învâtesc... nu vor păstra veșnic frumoașa lor ordine. PHILIPPIDE, P. 212. Un copil ce-ascultă povești cu sori aprinși. COȘBUC, P. I, 160. Furnicarul de sori și stele fără număr. ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 6. Vor fi trei sori pe cer. GOROVEI, CR. 380. Împărăția lui [este]... în drumul sorilor, în mișcarea stelelor. AGÂRICEANU, A. 307. Toți sori universului. REBREANU, P. S. 52. Sori strinși și-au stors cenușa. AL. PHILIPPIDE, S. 11, cf. CADE. Cerul e tot plin de sori și de stele. VISSARION, P. 273. Știu că deasupra cetății lui ard Trei Sori. VOICULESCU, POEZII, I, 145. Sori tuturor constelațiilor își schimbă poziția. SADOVEANU, O. XIX, 399. Munte... Altar de șoimi, sălaş de sori. ARGHEZI, VERS. 25. Mersul sorilor e bun. BLAGA, POEZII, 93. Existența lumii, a sorilor... era amenințată. BOGZA, A. I. 277. Sori necunoscuți o să sărute fruntea ta. BENIUC, M. 43, cf. DL, DM. N-am jinduț să surp sori plini de viață. LABIȘ, P. 326. Distanțele pînă la sori cei mai apropiați. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 26, 23/2, cf. M. D. ENC., DEX. Au și luminal casa ca și cînd ar fi fost doi sori într-însa. SBIERA, P. 109. Gîndeai că toate curțile sînt ocolite cu sori așa lumină arunca. RETEGANUL, P. II, 16. ♦ (Ca termen de comparație) N-au strălucit... atîția filozofi ca nește sori? MOLNAR, RET. 40/19. Flori rămase ca niște sori albi. CONTEMP. 1969, nr. 1 181, 7/3. ♦ Fig. De unde au

răsărit atîția sori și înțelepciuni. MOLNAR, RET. 40/14. La tot rădvanul patru cai, Ba patru sori. COȘBUC, P. I, 55. ♦ (La pl.; de obicei cu determinarea „electric”) Sursă de lumină electrică. Aprind asupra acestui fluviu nou sori electrice. SADOVEANU, O. IX, 282. Ferestrele mari luminate de sori electrice. BRAD, O. 11. Blocurile muncitorilor încep să-și aprindă... sori în ferestre. v. ROM. august 1960, 79, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 3/2.

4. (Rare) Piesă de artificii în formă de cerc care se rotește și aruncă lumini asemănătoare razelor solare. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE.

II. C o m p u s c: (Bot.; regional) soarele-și-luna = buruiănă-de-nouă-daturi (*Ranunculus auricomus*). Cf. BORZA, D. 145, 288; soare-răsare = floarea-soarelui (*Helianthus annuus*) (Țigănești — Alexandria). Cf. ALR I 1 904/900.

III. (Int.; regional) Regină (4) (*Eupomotis gibosus*). Cf. BĂCESCU, P. 50.

— Pl.: sori.

— Lat. sol, -is.

SOARFĂ s. f. (Franțuzism învechit) Serată. La serai se dau soarele. CR (1830), 430¹/17. Felul acestor de oameni dau soarele, ospețe, baluri foarte bogate. id. (1833), 252¹/39, cf. I. GOLESCU, C. Acolo sînt baluri... soarele. PANN, Ș. I, 24/4. În provincie e încă moda de suarele. NEGRUZZI, S. I, 239. Alergi cu limba scoasă după mese și soarele. GHICA, C. E. I, 171, cf. MUREȘANU, P. 218/6, CADE, SCRIBAN, D. Cocola Măndica și Arghirița... dau o soare. CĂLINESCU, S. C. L. 45. Ea ticluia ceremonialul vizitelor, sindrofiilor și soaretelor. C. PETRESCU, A. R. 87. Primiriile, soarelele, balurile vor fi... puține la număr. PAS, L. II, 215.

— Pronunțat: sca-. — Pl.: soarele și soaree (CT 1839, 24²/5), soareuri (ISIS 1859, 23). — Și: soare s. f., soareii (FL 1838, 43²/26) s. n., soarellă (CONTRIBUȚII, I, 81), suareă s. f.

— Din fr. soirée. — Soarellă: sg. refăcut după pl.

SOARÉI s. n. v. soarea.

SOARÉLĂ s. f. v. soarea.

SOARESIE s. f. (Învechit, rar) Insolăție. ALEXI, W.

— Pl.: soaresii.

— Cf. soare.

SOAREȘTIȚIAL, -Ă adj. v. solștițial.

SOĂRICE s. m. v. șoarece.

SOĂRTĂ¹ s. f. I. Forță sau voință supranaturală despre care se crede că ar hotări în mod fatal și implacabil, tot ce se petrece în viața omului, fatalitate; ceea ce se crede că ar fi destinat cuiva (în bine sau în rău), menire (3), noroc (1), predestinare (1), ursită, zodie, (rare) predestinație (2), (învechit și popular) strîște, (popular) dată, făcut, norocăla (1), norocire (1), orîndă¹ (1), parte (I 5), rînduială (III 2), scrisă² (v. scris II 1), soroc (5), stea, (învechit și regional) sorocire, (învechit) preursire, preursită (v. preursit 1), ursitoare (v. ursitor), (grecism învechit) proorizmos, (regional) ursă, urseală, (învechit, rar) prodată; (sensuri curente) împrejurare, condiție de viață etc. sau concurs de împrejurări în care se află sau se va afla o persoană sau o comunitate la un moment dat, situație, stare; curs al evenimentelor (importante) din viața (sau dintr-o parte a vieții) unei persoane; destin, sortire (1). Că nu lăsa-va Domnul fuștele păcătoșilor spre sorșile (sorte n, sortului n) derepșilor. PSALT. 272, cf. CORESI, PS. 357/10. Să nu lăsăm

soarta diavolului... să ne stăpânească. NEAGOE, ÎNV. 3/1. De-ți voi da limbile toate ce ți-s ocină de soarte. DOSOFTEI, PS. 14/22, cf. ANON. CAR. Ci mai mulți au căzut întru o soartă foarte ticăloasă (a. 1750—1780). GCR II, 83/25. Văzînd soarta mătusei sale, i-au dăruit Colonia. ȘINCAI, HR. II, 15/7. Să socotim:... care este sorful neamului omenesc (a. 1802). URICARIUL, I, 68. Zice că toțiși era de suferit soarta românilor. MAIOR, IST. 102/22. Te-ar întrista jalnică lui soarte! BUDAI-DELEANU, T. V. 101. Să vă vorbesc și pentru binele vostru și soarta mea. BELDIMAN, O. 14/19. Ce soartă și orînduială am eu? EPISCUPESCU, PRACTICA, 7/7, cf. PLEȘOIANU, T. I, 77/18. Oriunde-l mină... soarta. HELIADE, O. I, 313, cf. I. GOLESCU, C. O! Doamnă! tu care ții soarta mea întru a ta mină! MARCOVICI, D. 1/15. Neavînd nici o știință de soarta lor, s-au culcat. DRĂGHICI, R. 100/13, cf. GENLIE, G. 64/18. Numai întimplarea... a povățuit soarta mea. HRISOVERGHI, A. 30/15. A lor soartă [este] foarte proastă (a. 1837). DOC. EC. 678. Altă schimbare în soarta noastră nu văd. ASACHI, P. R. 8/9: Mare nebunie este... Căind sorful nostru, să cîrtim. id. R. I, 143/25, cf. IORGA, C. I. I, 61. Ajutat... de favoarea sorșii. MAG. IST. I, 73/8. Îi mulțumii de-a sa soartă. CONACHI, P. 287. Soarta mea un prea bun bărbat îmi trimise. PANN, ap. GCR II, 362. Soarta copiilor... atrîna acum de voi. RUSSO, S. 325. Studiez soarta ta în ochii ei. NEGRUZZI, S. I, 64. Nenocita soarte la care este redusă omenirea. PELIMON, I. 135/7. A sorței face le știu din pruncie. MUREȘANU, P. 80/1. Soarta făraniului va înflori. I. IONESCU, B. C. 133/10. Fii bărbat în orice soartă: și-n cădere și-n izbindă. HASDEU, R. V. 156. Soartă amăgitoare! Ne-bun cine s-ncrede fie! ALECSANDRI, T. II, 35. Soarta noastră fuse crudă astă dată. BOLINTINEANU, O. 33. Dă-mi o altă soartă! EMINESCU, O. I, 177. Este... un fel de ironie a soartei. CARAGIALE, O. I, 1. Au scris articole... asupra soartei literaților. BACALBAȘA, S. A. I, 262. Serie Pre cei vii... Și-și înseamnă a lor sorșii. MARIAN, I. 175. Așa ne dele soarta! COȘBUC, P. II, 59, cf. DAVILA, V. V. 33, ALEXI, W. Vicleana și vitrega soarte. GOGA, POEZII, 40, cf. ANGHEL, FR. 58, TDRG. Așa e soarta noastră! AGÎRBICEANU, A. 259, cf. PÂRVAN, G. 102, RESMERIȚĂ, D. Mă înduioșează amărîta lor soartă. M. I. CARAGIALE, C. 80, cf. CADE. Soarta rea, frumoasă zînd, pe la voi m-a lepădat. EFTIMIU, I. 102. Eram amărit... de soarta mea meschină. GALACTION, O. A. II, 338. Era soarta mea în joc. C. PETRESCU, C. V. 105. Cu soarta nu se ia nimeni de păr. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. 100. A fost nedreaptă soarta cu tînc. ARGHEZI, S. V, 85. Soarta i se decide. VIANU, A. P. 178. Îmi ghicesc soarta. BLAGA, POEZII, 89. Prima lovitură a soartei îi doboră. STANCU, R. A. IV, 9. Vitregia sorșii. CONSTANTINESCU, S. III, 266. Stăpîn pe soarta și pe roadele muncii sale. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2732, cf. DL. Croiește sorșile cu foarfecile vremii. ISAC, O. 293, cf. PREDĂ, I. 12, DM. Ei nu știu ce soartă îi așteaptă. MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 27, cf. M. D. ENC., DEX. Soarta ce mi-o da, Soață c-oi lua! TEODORESCU, P. P. 420. Ce soartă rea am avut! RĂDULESCU-CODIN, I. 254. Chiemă pre om și toate făpturile... ca să le hotărască anii vieții și soarta. POP., ap. GCR II, 357. Soarta mi-a fost așa! O. BÎRLEA, A. P. II, 352. Bleslemată să fii, soartă! FOLC. OLT. — MUNI. III, 459. O zi bună, una rea, C-așa mi-a fost soarta mea. FOLC. MOLD. I, 149. A pus piciorul pe pragul soartei, (toate) necazurile. Cf. ZANNE, P. III, 321. ✧ Ex p r. (Rar) A se împăca (sau a fi împăcat) cu soarta (să) = a se resemna. Tatăl... se împăcase bucuos cu soarta. AGÎRBICEANU, A. 363. E de multă vreme fată bătrîna, dar s-a împăcat cu soarta ei. CAMIL PETRESCU, O. III, 20. ✧ (Prin lărgirea sensului) Avînd la aceasta de obște toți peste minte și soarta năstirii și a creșterii, a vieții și a morții. EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXIII/28. Mișeaua soarte a finanșelor. RUS. I, I, 125/7. Privințe vrednice de o soarte mai bună. MAG. IST. I, 69/14. Fabrici de spirt... a căror soartă

invidioasă nu se poate cunoaște încă. GHICA, C. E. II, 492. Pasere din colivie, Soarta ta... A legat o prietenie. MUREȘANU, P. 3/5. Soarta lor este astăzi de a și mult mai răspîndite. MAIORESCU, CRITICE, 131. Aceasta este soarta tuturor productelor activității omenestii: se schimbă și se pierd. PHILIPIDE, P. 2, cf. 104. Împărtașește reava soartă a întregii literaturi științifice. IORGA, în BUL. COM. IST. III, I. Jăleau de soarta vreunei nave sărimate. ANGHEL, I. G. 30. Au crezut că va avea soarta atlor reviste de la noi. în PLR II, 99. Era... continuu neliniștit de soarta afacerilor lui personale. CAMIL PETRESCU, U. N. 72. Văzînd că soarta scaunului e primejduită, i-l feri din cale. C. PETRESCU, I. II, 110. Cîrmuiau sorșile pescuitului. VOICULESCU, P. I, 41. Soarta acestor nevinovate colete și mărfuri este cu totul arbitrară. SADOVEANU, O. XIX, 162. Soarta unei vocale depinde... de faptul dacă e urmată de o singură consoană. PUȘCARIU, L. R. I, 76. Soarta operei lor nu se poate modifica. VIANU, E. 55. Alimentele urmau soarta lucrurilor dure. CĂLINESCU, O. I, 33. Soarta poeziilor lui Eminescu. RALEA, S. T. I, 36. În atîtea rînduri plutele au avut această soartă. BOGZA, C. O. 374. Soarta felinarului era hotărîtă. PAS, L. I, 254. Producțiile literare ale lui... au avut o soartă diferită. IST. LIT. ROM. II, 93. Era îngrijorat de soarta minei. V. ROM. ianuarie 1965, 71. O soartă asemănătoare... o cunosc și alte piese. T. iunie 1968, 79, cf. M. 1968, nr. 1, 13. Ce soartă ingrâtă au [scrierile]. CINEMA, 1969, nr. 6, 14. ✧ (Rar) Desfășurare (a unei acțiuni); deznodămînt. Nu se încredea în sorșile războiului. BARIȚIU, P. A. I, 342. L-au minat sorșii luptelor... tot spre alte olaturi de țară. C. PETRESCU, A. R. 168. S-a întors repede soarta războiului. STANCU, D. 413, cf. DL, DM. Se temuse de la început de soarta războiului. V. ROM. octombrie 1964, 35, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Învechit, rar) Menire (4). N-ai tu parte, nece soarte în cuvîntele acestea. CORESI, L. 34/20.

II. 1. (De obicei în forma sorș; mai ales la pl.) Zar, tableță, bob etc. care se aruncă sau bilet care se scoate (dintr-o urnă) la întimplare, pentru a determina luarea unei hotărîri; p. e x t. (și în sintagmele tragere la sorșii, învechit, tragerea sorșilor) modalitate de alegere, de desemnare, de repartiție etc. făcută prin astfel de procedee, în care întimplarea decide în condiții de șanse egale pentru toți participanții. Și după soarte împărși lor pămîntul. PSALT. 161. Împărși-le cu soarte pămîntul acelor. N. TEST. (1648), 152f/26. Scoala cu sorșii căsași di pen orașă... și-i muta la altă țară. M. COSTIN, O. 258. Două coșnițe, una deșartă și alta plină de sorșii de gheoci. DOSOFTEI, V. S. februarie 37/1. Toate cu sorșii le apuci. N. COSTIN, LET. I, 36/29. Se alege unul dintre aceștia după voia sorșului (cca 1800). URICARIUL, IV, 284/1, cf. LB. Începură cursul sau fuga carălor, pe care le împărși cu sorșii. PLEȘOIANU, T. I, 195/9. Mădularc din Obșteasca Aclunare au fost alese prin sorșii. CR (1831), 61¹/30, cf. I. GOLESCU, C. Tragerea sorșilor să va face la locul de căpetenie al plășii. REGUL. ORG. 491/18, cf. 5/17. Sorful turtit are puterea sorșului de bob găurit. ARISTIA, PLUT. 118/5. Îi va da obligațiuni de thesaur... prin tragere la sorșii. GHICA, C. E. I, 229, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Sorșii îi dăduse ca potrivnic pe vestitul Polydamas. ANGHEL — IOSIF, C. L. 36, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Delictul de sinucidere prin sorșii. COD. PEN. R. P. R. 504. Doi ofițeri, trași la sorșii de batalionul lor, îl provoacă la duel. CĂLINESCU, S. C. L. 89, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Sorful era cu viclesug. PAS, L. I, 176. ✧ Ex p r. A trage la sorșii = a) (și în expresiile, învechit, a trage la soartă, a trage sorșii, învechit și popular, a sau a-si arunca sorșii ori sorșii) a hotări prin procedul sorșilor (II 1) o alegere, o desemnare, o împărțire etc.; a participa ca parte interesată la o astfel de operație. Împărșiră veșmintele lui. Aruncară sorșii pre eale cine ce va lua. CORESI, TETR. 109. Împăratul dzise: ... să aruncăm sorșii (a. 1600—1625). GCR I, 68/39. Împărșind veșmintele lui, aruncară sorșii. N. TEST. (1648)

102¹/7. Am împărțit satul în trei părți... și s-au aruncat sorșii pre părți (a. 1760). BUL. COM. IST. IV, 198, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. S-au aruncat sorșii! Unde va fi întâlnirea? HELIADE, L. B. II, 33/4, cf. I. GOLESCU, C. Le-am îndemnat să arunce sorșii. BUZNEA, P. V. 11/16, cf. VALIAN, V. Avind amândoi cile o cizmă, le-au făcut și ei pereche, aruncând sorși, care să le fie. BĂRAC, T. 30/22. Să vă aruncați sorșii între voi acum, îndată. PANN, E. II, 148/12. Datori fiind a trage la sorși..., au resărît acușaiuni. ARISTIA, PLUT. 15/28. Înainte de a trage la soartă, ... să facem un jurământ. FILIMON, O. I, 355. Să se tragă sorși, norocul s-aleagă. CARAGIALE, O. I, 122, cf. DDRF. Să arunci niște sorși pentru a ști în care parte să pui punctul emigrațiilor. PHILIPPIDE, P. 144. Cine să fie purcar? — La sorși! DELAVRANCEA, O. II, 289. Trăgeau sorși, care să plătească. AGRIBICEANU, A. 282. Au căzut de acord să tragă la sorși. COD. PEN. R. P. R. 504, cf. DL, DM. Se trage la sorși cămașa învinsului. BLAGA, POEZII, 125, cf. M. D. ENC., DEX. Am aruncat sorși, care din ei să rămână. SBIERA, P. 81. (Cu schimbarea construcției) Veni-vor zile când pe tunica la Strâinii între dinșii sorși cruzi vor arunca. BOLINTINEANU, P. 240. Sorful acum aruncați, ca unul din voi să se-aleagă. MURNU, I. 140; b) (popular) (și, rar, în expresiile a trage sorșii sau sorțul ori sorți) a recruta pentru îndeplinirea serviciului militar prin sistemul sorșilor (II 1). Eram abia de douăzeci de ani când îmi veni rîndul să trag la sorși. GANE, N. II, 90. Era voinic, trăsesse sorșii Și-am tot zorit să-l însurăm. COȘBUC, P. I, 240, cf. BĂRCIANU. Încă nelnsurat..., trăsesse sorful în flotilă. CHIRIȚESCU, GR. 9, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Constantin trăsesse sorf de cu primăvară și-l luase dorobanș. GALACTION, O. I, 126, cf. DL, DM, DEX. Hai cu toți să tragem sorși, ... O lua unul, o lua doi, Și-a mai rămneta de noi. FOLC. MOLD. I, 112. (Popular) A trage cu sorșii = a pleca prin sorți (II 1). Cf. CADE. Ades-bătrînii... Trăgeau cu sorșii noaptea, la lună. Și vesteau fetei mare noroc. ALECSANDRI, P. I, 21. A cădea (sau a ieși) cineva la sorși = a) (și, învechit, în expresia a ieși sorțul pentru cineva) a fi recrutat pentru îndeplinirea serviciului militar prin sistemul sorșilor (II 1). Va publicii numele acelor pentru care au ieșit sorful. REG. ORG. 5/17. De-o cădea, fii-meo, la sorși, trebuie... să-l scap de miliție. GHICA, C. E. I, 163. Sosește... palid și trist, căci căzuze la sorși. FILIMON, O. II, 254, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Și-mi avusei doi băieți, Amîndoi căzuși la sorși. FOLC. OLT. — MUNT. II, 419; b) (și în expresiile a cădea soarta pe cineva, popular, a pica sorțul pe cineva, învechit, a ieși sorțul cuiva, a-i cădea cuiva sorșii sau soarta, a-i ieși cuiva sorțul) a fi ales sau desemnat prin sistemul sorșilor (II 1). Mearșară apostolii cineș unde i s-au venit sorful. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 129¹/12. Și eși sorful nărodului lui Casth. BIBLIA (1688), 168¹/39. Ce sorși de viață i-au cădzut! NECULCE, L. 167. Lui Ham i s-au căzut soarta spre amiază-zi, unde iaste acum Egiptul (a. 1750). GCR II, 50/11: Soarte căzu și pe împărăția răsăritului. BUDAI-DELEANU, LEX. Pe cine va cade sorful, acela rămîne. PAS, L. I, 176, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Sorful au picat pe Strîmbă-Lemne. SBIERA, P. 81: A se alege sorșii = a se ajunge la un rezultat, la un deznoământ. Cf. DL, DM, DEX. (Cu schimbarea construcției) Sorșii trebuiau să se aleagă în scurt. SADOVEANU, O. I, 182. ♦ (Popular; construit cu prep. „la”; în forma sorf) Recrutare (1) prin sistemul sorșilor (II 1). Potere m-o-nconjurat... Și la sorși că m-au luat. SEVASTOS, C. 274. Vinde-ți, maică, boii toși Și mă scoate de la sorși. ȘEZ. VII, 23, cf. CARDAȘ, C. P. 70. Al'dată erea mai bine ca acuma. Nu mergai la sorf ca acum. GRAIUL, I, 105. Cini-o măi stîrnit la sorșii, Putredzi-i-ar carnia. VASILIU, C. 93. Are maica trei băieți: cîte trei sînt scriși la sorși!... unu mi-e la roșori, ... unu mi-e la călărăși. CIAUȘANU, V. 53. Mă scapă de la sorși. FOLC. OLT. — MUNT. III, 210. Să poată, tata i-ar scoate... De la sorși și de la moarte.

FOLC. MOLD. I, 142. ♦ (Regional; în forma sorf) Citație la recrutare (1). Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

2. (Învechit și popular; în forma sorf) Porțiune de pămînt care se repartizează prin tragere la sorși (II 1). Ne-ai dat noao sorși de țarină și nii. BIBLIA (1688), 108¹/3, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Fineașa... este împărțită în sășii numite sorși. I. BRĂESCU, M. 15. ♦ (Regional) Porțiune dintr-un parchet de pădure repartizată cuiva (Șicu Măgheruș — Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 287. ♦ (Regional; în forma soarte) Loc în pădure de unde se dau lemnele la vale (Chetrești — Vaslui). Cf. CHEST. IV 30/174. ♦ (Regional; în forma soarte) Loc în arătură lung și îngust (Chetrești — Vaslui). Cf. CHEST. II 128/174.

3. (Regional în formule de climinare la jocuri de copii, în forma sorf; la pl.) Cuvînt sau fraze fără înțeles, folosite în jocurile de copii. Sorși sau vorbe întrebuințate în jocurile copilărești. PAMFILE, J. II, 66.

4. (În forma sorf; mai ales la pl.; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Șansă. Cf. POLIZU. Un fel de amiciețe frășească care-l făcea... să aibă toate sorșile putincioase de a-mi inspira un sentiment. BARONZI, M. 380/18. [Are] unul la mie sorf să dea peste o lucrare de seamă. CARAGIALE, O. III, 223. Toși sorșii de izbîndă sînt pentru cartea lui. VLAHUȚĂ, S. A. III, 139. N-avem sorși de-acuma decît să ne ajungă rîndul Să-l urmă. DAVILA, V. V. 113. Venea să încerce în acest mare oraș... sorșii de izbîndă. FLR II, 121. Ochii tuturor se îndreptau spre cei doi luptători, măsurîndu-le... sorșii de izbîndă. ANGHEL — IOSIF, C. L. 36. Păretea... are toși sorșii de a fi confirmată. PÂRVAN, C. 146. Cînd ceeceși idee le vine la doi oameni, ea are sorși să fie adevărată. IBRĂILEANU, S. L. 5, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Să pornească bătaia cu maximum de sorși de izbîndă. CAMIL. PETRESCU, P. 248. Aveau prea pușini sorși să ajungă la Roma. C. PETRESCU, O. P. II, 12. Încercările artificiale n-au avut nici un sorf de a se statornici. SADOVEANU, O. XX, 301, cf. SCRIBAN, D. Are mai mulți sorși de izbîndă. CĂLINESCU, O. I, 159. Are sorși să cîștige cel mai mare număr de sufragii. VIANU, S. 171. Mă exaltau... sorșii de izbîndă ce-i întrezăream. BLAGA, H. 178. Nu are sorși pentru cîntea aceeaș. PAS, L. I, 107. Îi expuse greutățile... și sorșii de reușită. VINEA, L. II, 231, cf. DL. Se sfîrșise discuția asta... fără sorși de reușită. T. POPOVICI, SE. 404, cf. DM. Nu părea a avea sorși să rodească. IST. LIT. ROM. II, 260. O încăierare obscură, locală, fără sorși de istorie. VULPESCU, P. 57. Sorșii de a figura sau nu în lista de cuvinte. L. ROM. 1967, 280. Reușita ar avea destui sorși de izbîndă. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 178, cf. V. ROM. martie 1970, 120, M. D. ENC., DEX.

III. (Popular) Placentă (2). Cînd vaca fătă, i se petrece soarta (casa) prin butucul unei roți de car. DAMÉ, T. 31, cf. GIUGLEA, C. L. 23, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Poate arunci așară soarta. STANCU, D. 199, cf. REV. CRIT. III, 169, ALRM I/II h 289, A II 12. Vacă, la cîteva ceasuri după ce-o fătă, fîpă soarta. MAT. DIALECT. I, 93, cf. 216. ♦ Expr. A fi pliu (sau a se face ori a se umple) soartă = a se uda foarte tare, pînă la piele. Cf. GIUGLEA, C. L. 23, CIAUȘANU, V., GR. S. V, 123.

— Pl.: sorși și (învechit) soarte. Gen.-dat. sorșii și soartei. — Și: sorf s. m., (învechit și popular) soarte s. f., (învechit) sort s. m., sôrte s. f., (regional) șoartă (GR. S. V, 123) s. f.

— Lat. sors, -tis. — Sorf; sg. refăcut după pl.

SOARTĂ² s. f. v. sort².

SOARTE s. f. v. soartă.

SOAT s. n. v. suhat.

SOATĂR s. n. v. șoatăr.

SOĂȚIOR s. n. (Prin vestul Transilv.) Coș de mină împletit din nuiele, din trestie, din papură etc. *Mi-am cumpărat un soatior, că n-am în ce ține acele-dă cipcă (dantelă) când mă duc cu vacile.* CV 1950, nr. 4, 35, cf. LEXIC REG.¹ 72; ТЭАНЯ, c. n. 266.

— Accentuat și: *soătior*. — Pl.: *soătioare*.

— Din magh. *szatyor*.

SOĂȚĂ s. f. 1. (Învechit și regional) Însoțitoare (v. *insoțitor*); colaboratoare (v. *colaborator*); părtașă (v. *părtaș* 3); p. ext. prietenă (v. *prieten*). Cf. *soț*¹ (1). *Aducu-se lu împărat feale după ia, și soațele (priiatinile d) ei aducu-se fie.* PSALT. 88. *Soațele tale le voi băga-n casă.* DOSOFTEI, PS. 150/7, cf. ANON. CAR., LB. *Cuvintele de mulțămire, care prin mine se revarsă din inimile soațelor mele.* AR (1835), 3¹/23, cf. TDRG, DL, DM, DEX. *Vă voi fi soață întru năsuința de a ne scăpa de ea.* RETEGANUL, p. 1, 28. ♦ (Prin analogie) [Capra] e blâstămată și n-are soață. T. PAPAĞAGI, M. 164, cf. 232. ♦ Fig. *Insula Sahalin cu soațele ei.* RUS, I. III, 96/26. [Virtutea] soață drăgăstoasă în ale păcii. ISPIRESCU, U. 27, cf. COȘBUC, P. II, 17.

2. (Învechit; popular și familiar) Soție (3). *Irina, soața lui, și fiu-său Constantin.* MOXA, 381/15. *Cuvintele soaței sale ceale jealnice.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 38¹/23, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Soață... au fost Alexandra.* CALENDARIU (1844), 28/16. *Cercul fericii este foarte mic: O mămă, o soață și un bun amic.* ARICESCU, A. R. 8/16. *Pentru întâiași dată... ieși Epimeteu fără soața sa.* ISPIRESCU, U. 97. *Asta va să fie Soață fie.* SEVASTOS, N. 183. *Soțul soață-și va găsi.* MAHAN, I. 280, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, C. PETRESCU, I. II, 122. *Soața vrednică de laudă a domnului Simion.* CĂLINESCU, C. O. 132. *Domnul... și-a adus cu domnia-sa și soața.* GALAN, Z. R. 75. *Vin... Să ne gtuie pruncii și soațele!* BOURREANU, S. P. 25, cf. DI., DM. *Împreună cu soața-i se îndreaptă către locul unde un neșător grec și-a desfăcut marfe.* H. DAICOVICIU, D. 46. *I-ai poruncit... să nu se aingă de soția lui legitimă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 20, 15/1, cf. M. D. ENC., DEX. *De-mi ești soață credincioasă... Dă lui pe loc de știre.* ALECSANDRI, P. P. 125. *Se-nșura... Mîndră soață că-ș lua.* TEODORĂSCU, P. P. 623, cf. SRIERA, P. 218, ALRM I/II h 379. *Marșușă, soața mea... Bucate să-ți încălzești.* BALADE, III, 95. ♦ (Prin analogie) *Hățigul pe unde am văzut trecînd, cu soațele lui, un bizon.* SADOVEANU, O. XII, 8.

3. (Învechit și popular) Pereche (3). *O imagine a cărei soață se află numai în următoarea strofă.* MAIORSCU, CR. I, 13, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Multe nebune... am văzut în lume, dar soață fie nu fi-aș găsi.* RETEGANUL, P. IV, 6, cf. ȘEZ. V, 123. *Pe sub soare soață n-are, Pe pămînt proiudă n-are.* BIRLEA, L. P. M. I, 35.

4. (Regional; în sintagma) *Număr cu soață = număr par*, v. *par*⁴. Cf. ALR SN IV h 935.

— Pl.: *soațe*.

— Lat. *socia*.

SOBĂR s. m. 1. Meseriaș care face, repară (și vinde) sobe (1); (regional) pietrar (1 2). Cf. PONTBRIANT, D., LM, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Un sobar pare-se ori coșar... îi strigă... cu un glas aspru.* CAMIL PETRESCU, O. II, 689, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, H IV 56. *E cîrpați, nu sobar.* UDRESCU, GL. 244. ♦ (Rar) Fabricant de sobe (1). Cf. ȘĂINEANU².

2. (Regional) Meseriaș care construiește case (Buzioru — Buzău). Cf. CHEST. II 10/100.

— Pl.: *sobari*.

— *Sobă* + suf. -ar.

SOBĂ s. f. 1. Instalație pentru încălzit încăperile (sau, uneori, și pentru gătit mîncare), făcută din fontă

(v. *g-o d-in*), din teracotă (v. *teracotă*), din zidărie etc., care funcționează cu combustibil sau cu electricitate: (rar) plită (1), (regional) cămeniță, cupțor, șparhot. V. *cămin*, *plotață*, *vătră*. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 191. *O lasă la soare, iar iarna pe sobă să stea.* MÎNCĂRILE, 120/6, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Să se facă dă către dumneavoastră 3 bordeie cu sobele lor.* (a. 1811). DOG. EC. 129, cf. LB. *Bajonetul unei puște ce era rezemată lângă sobă.* CR (1830), 120¹/10, cf. I. GOLESCU, C. *Căldura de la sobă.* DESCR. AȘEZ. 19/22, cf. VALIAN, V. *Încălzim bine soba.* VASICI, M. II, 28/7. *Se pune vasul... pe sobă încălzită.* CORNEA, E. II, 3/16. *Să-mi arunci Cărțile-n soabă.* PANN, E. I, 60/4, cf. PONTBRIANT, D. *Focul plîpție în sobă.* EMINESCU, O. I, 105, cf. CREANGĂ, O. 198, GARAGIALE, O. II, 173. *Sobele de teracotă, de fontă și de porțelan.* ANGHIEL — IOSIF, C. M. II, 34. *Crivățul urlă în burlanele sobei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 69, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VĂM., 225, CADE. *Punea două lemne în sobă.* REBREANU, R. I, 245. *Avea calcușul puilor într-o gură de sobă.* C. PETRESCU, I. II, 13. *Un covor luminat de flăcările sobei.* TEODOREANU, M. I, 269, cf. DL, DM. *Sobele de porțelan... răspîndesc o căldură plăcută.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 18/3, cf. M. D. ENC., DEX, ALRM II/1 h 318, 392, A III 2. *O pune acolo după sobă să să mai uște.* O. BIRLEA, A. P. II, 10, cf. FOLC. MOLD. II, 64. *Am o fată și cine vine o ia în brațe iarna (Soba).* ȘEZ. XIII, 31. *Iarna toți grămadă La tine venim, Vara dacă vine De tine fugim (Soba).* IB. XVI, 180. ♦ Expr. (Popular) *Îi cîntă greierul în sobă*, se spune despre cel care nu are mintea întrecăgă. ZANNE, P. III, 375. (Regional) *A fi cu sufletul pe sobă* = a fi pe moarte. id. ib. II, 440. (Regional) *A trăi cu capul în sobă* = a) a sta tot timpul în casă. id. ib. IV, 374; b) a nu cunoaște nimic din cele ce se petrec în jur. id. ib. ♦ (Prin Mold. și prin Dobr.) *Cuptor pentru copt pîine.* Cf. ALR I 675/677.

2. (Învechit și regional) Cameră; bucătărie. *Ca să-geata mă suii pe treapte, trecui prin sobile (odăile) cele triste.* FM (1839), 139¹/36. *Ședem în sobe nou molărite.* CALENDARIU (1844), 68/20. *Preotul îi citește prohodul pe scurt în sobă (chilie) sau afară.* MARIAN, I. 309, cf. DDRF, PAMFILE, J. II, 166, RESMERIȚĂ, D., PRIBEAGUL, P. R. 57, DL, DM, DEX. *Denumirea de sobă dată începîrii de locuit s-a răspîndit în zona subcarpatică pînă la Olt.* OLT. 42, cf. 53. *Să ducă în soba unde e mireasa.* H XVIII 5. *Între în o sobă care era de tot pustie.* CĂTANĂ, P. B. I, 97. *De mină că mi-l lua Și în sobă că-l băga.* ALEXICI, L. P. 65, cf. CABA, SĂL., com. din ORAVIȚA și din TIMIȘOARA. *Scoală și slujnicele, Să-ș măture sobele.* BIRLEA, B. 85, cf. ARH. FOLC. III, 31, CHEST. II 286/1, 5, 26, 307, 372, ALR I 662, ALRM II/1 h 278, A I 12, 13, 17, 23, 26, 31, 35. [U]mbra d'înt-o sobă-nt-alta. O. BIRLEA, A. P. II, 362. ♦ (Prin Ban.) *Tindă* (2). Cf. ALR I 657/5, 661/35. ♦ (Regional) *Prisacă* (3) (Checea — Jimbolia). Cf. ALR I 1 685/40.

3. (Familiar și glumet) Soție (3). Cf. BUL. FIL. V, 193.

— Pl.: *sobe* și (regional) *sobi* (IORDAN, L. R. A. 68, ALR I 662/1, 12, 24, 28, 35, 69, 295). — Și: (învechit și regional) *soabă* s. f.

— Din magh. *szoba*.

SOBĂȚĂ s. f. v. *săbăiță*.

SOBĂRIE¹ s. f. 1. (Rar) Fabrică sau atelier de sobe (1); magazin în care se vînd sobe. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., UDRESCU, GL.

2. (Regional; cu sens colectiv) Mulțime de sobe (1) (Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *sobării*.

— *Sobă* + suf. -ărie.

SOBĂRIE² s. f. (Prin Munt. și prin Mold.) Meșteșugul sobarului. Cf. H II 221, III 228, VI 96, XII 140.

Duce-s-ar cu sobăria lui cu tot; ... e cîrpati! UDRESCU, GL.

- Sobar + suf. -ie.

SOBIȚĂ s. f. Diminutiv al lui s o b ă.

1. Sobă (1) mică; (rar) sobușoară. Cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C., POLIZU. *Odaia are două paturi... și o sobiță de tuci.* CARAGIALE, O. I, 152, cf. BĂRCIANU. *Sobițe dășelate în pîntecul cărora pufnește cenușa altor ierni.* KLOPȘTOCK, F. 249. *Proprietăreasa... făcu numaidecît focul în sobița de tablă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 126. *Se așază pe scaun lângă o sobiță de tuci în care duduia focul.* STANCU, R. A. V, 141, cf. VINEA, I. II, 315, DEX.

2. (Regional) Cămăruță (Petreștii de Jos - Turda). Cf. ALRT II 117, 330.

- Pl.: sobițe.

- Sobă + suf. -iță.

SOBOL¹ s. m. (Zool.; învechit) 1. Samur (1) (*Martes zibellina*). Au triimi la Poartă poclon... blane de spinări de soboli. NECULCE, L. 17. *Pielele cele frumoase de fiare sălbatice... soboli, coconi, vulpi.* AMFILOHIE, G. 61/10. *Să-i cumpere pei de sobol... și alte scumpcturi.* ȘINCAI, HR. II, 183/22, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Dintre vietățile Asiei sînt... unicorni, soboli.* RUS, I. III, 20/7, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Te poftesc..., slăvite, să primești cîteva blăni de soboli pe care le am de la muscali.* SADOVEANU, O. X, 257. *Stau gîrbcvi, muți de groază, în blănuri de sobol.* PILLAT, P. 23, cf. DL, DM, DEX.

2. Samur (2). Om sprinten... cu cojoc de soboli. M. COSTIN, LET. I, 330/14. *O purta [pe fată]... cu șlic de sobol.* NECULCE, L. 85. 3 tîmbare... 1 de caravașă, blănit cu soboli (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 68. *Trei mintei... căptișite cu soboli.* ȘINCAI, HR. II, 290/38, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Căciuli de sobol.* IORGA, C. I. I, 120, cf. CADE, DL, DM. *Princepele își deschise gulerul de sobol.* BĂRBU, PRINC. 74, cf. DEX.

- Pl.: soboli. - Și: (regional) sobór (MARIAN, NG. 326), șobol (Com. MARIAN) s. m.

- Din rus. собо́ль.

SOBOL² s. m. Mamifer insectivor subteran; de talie mică, cu blana neagră, prețioasă, cu ochii rudimentari ascunși sub piele, cu coada scurtă și cu labele anterioare adaptate la săpat: cirtită, (regional) mitorlan (1), orb² (7), orbeț (II 1), șomic (I 1 d), șoarece-chior (v. șoarece II) (*Talpa europaea*). Cirtifele sau sobolii scot mai mult pămînt. CALENDARIU (1814), 86/25, cf. I. GOLESCU, C. *Aproape de cl un sobol scurma pămîntul negru făcîndu-l mușunoi.* FM (1841), 176¹/28, cf. VASICI, M. II, 57/30. *Mirosul plantei... face să fugă sobolii.* BREZOIANU, A. 412/17, cf. LM. *Toată mina este numai găuri de sobol.* ARDELEANU, V. P. 34. *Rămîne mușuroiu fără soboli.* ODOBESCU, AP. CADE. *Umblau soboli pe sub pămînt.* VLAȘIU, A. P. 221, cf. DS, ARGHEZI, S. V, 186. *Ne ducem sub pămînt, căci viața noastră este de sobol.* ISAC, O. 204, cf. DL, DEȘLIU, G. 51, DM, M. D. ENC., DEX, H IV 85. *Incepură a se aduna tot felul de fiare... dihorni, soboli, șoareci.* RETEGANUL, P. V, 64. ♠ (Ca termen de comparație) Căfeluși, mici cit pumnul și orbi ca sobolii. ODOBESCU, S. III, 42. *Trăiau, ca sobolii, pentru foame.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 33. *O vedea lângă el pe Nica, cu ochii lipiți ca la soboli.* CAMIL PETRESCU, O. I, 26. *Se bagă în tranșee ca sobolii.* PAS, Z. III, 258. *Norocul e orb ca sobolul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 8/1. ♠ P. e x t. (Prin Transilv.) Mușuroi de pămînt făcut de sobol². Cf. ALR I 1 175/93, 289. ♠ (Prin Munt., prin Olt. și prin Ban.) Șoarece (I 1) mare; șobolan (1) (*Rattus norvegicus*). Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, H IX 396, XVIII 42, 261, ALR I 1 192/

30, 800. ♠ (Prin estul Munt. și prin vestul Transilv.) Orbeț (II 1) (*Spalax microphthalmus*). Cf. H VII 386, com. din VAȘCĂU.

- Pl.: sdboli. - Și: (regional) suból (ALR I 1 174/184), șoból (ib. 1 174/118) s. m.

- Din bg. соболец.

SOBOLÁN s. m. v. șobolan.

SOBOLĂȘ s. m. (Învechit) Diminutiv al lui s o b o l¹ (1); (învechit, rar) soboluț. *Tîndr vînătoriu, demult fără sporiu, După un drăgălaș vina sobolaș.* BUDAI-DELEANU, Ț. 306, cf. id. LEX., I. GOLESCU, C., CONTRIBUȚII, III, 202.

- Pl.: sobolași.

- Sobol¹ + suf. -aș.

SOBOLIERĂ s. f. (Învechit, rar) Cursă pentru prins sobolii². *Împotriva cirtifeilor sau sobolilor, alergăm la cursa numită sobolieră, instrument care se aseamănă cu cursa de șoareci.* BREZOIANU, A. 155/4, cf. 286/31.

- Pronunțat: -li-e-. - Pl.: sobolier.

- Sobol² + suf. -ieră.

SOBOLITURĂ s. f. (Regional) Mușuroi făcut de sobol²; (regional) sobol² (Certege - Abrud). Cf. ALR I 1 175/96.

- Pl.: sobolitur.

- Sobol² + suf. -itură.

SOBOLUȚ s. m. (Învechit, rar) Diminutiv al lui s o b o l¹ (1); (învechit) sobolaș. *Mergi pe pârăuț... Că acolo-i drăguț fie soboluț, Acolo gata fii cu săgeata Și cumu-i data să-i dai zăgneata.* BUDAI-DELEANU, Ț. 307.

- Pl.: șoboluți.

- Sobol¹ + suf. -uț.

SOBOLZI vb. IV v. sovilta.

SOBÓN s. n. v. sovon.

SOBÓR¹ s. m. v. sobol¹.

SOBÓR² s. n. (Atestat prima oară în PSALT. HUR-9^v/23) 1. Sinod; p. e x t. clerul unei biserici ori al unei mănăstiri (sau al mai multor biserici ori mănăstiri) care participă la oficierea unei slujbe religioase. *Adu-natu-se au săboruri de preaoteși.* CORESI, EV. 176, cf. COD. TOD. *Pravila a săborului de Cardaghen (a. 1640).* GCR I, 89/24. *Svenții oteși carii au fost la săborul din-tăiu.* VARLAAM, C. 133. *Igumenul cu săborul singuri cu voia lor vor lua averea vlădicăi.* PRAY. 344. *Sfin-tel[e] săboară, șapte a toată lumea (a. 1650).* GCR I, 146/13. *Blagoslovi pre toți israelitenii și pre tot soborul care sta acoloa.* NEAGOE, ÎNV. 40/23. *Socotit-au săborulu sf[î]ntu... să fie slujbă (a. 1675).* GCR I, 219/30. *Au făcut sinod, adecă sobor.* NECULCE, L. 293. *Și făcîndu-se sobor la Florența... au făcut liturghie toți cu papa (începutul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 100/16, cf. ANON. CAR. *Dat-am acesta... zăpis... săborului sfintei mănăstiri (a. 1723).* BUL. COM. IST. III, 94. *Care ponturi fiind făcute cu adunare de sobor a arhierilor fării și a veliților boiari.* SOB. HRIS. 24. *Starețul mănăstirii Neamțul, cu tot săborul său (a. 1786).* IORGA, S. D. VI, 189. *[Cetatea] fu vestită pentru soborul ce s-au finut într-însa.* ȘINCAI, HR. I, 30/38. *Noi soborul Ierusalimului scris-am la marele împărat.* ALEXANDRIA (1794), 80/12. *Concilia (soborul) de Fiorența.* AR (1830), 15²/28, cf. I. GOLESCU, C. *Drept acia s-au rînduit conciliu sau sobor.* ASACHI, I. 194/21, cf. VALIAN, V. *Idăea și scopul adunărilor bisericesti pe care le numim soboară*

sau sinoade. FM (1846), 108²/24. Convocă în februarie 1697 sinodu, sau, cum se numea, soboru mic. BARITIU, P. A. I, 165. Soborul din Nicheia cu trei sute de părinți. HASDEU, R. V. 92. S-a purtat prin satul nostru... soboare și revizii de fețe bisericești. CREANGĂ, O. 219. Mă bată... toți sfinții și toți vlădicii din sobor. COȘBUC, P. II, 247, cf. CADE. Maica Rachila, rugată de sobor, primi în căsuța ei pe copilă. GALACTION, O. 317, cf. STĂNOIU, C. I. 144, VOICULESCU, P. I, 121, SCRIBAN, D. Părinții din sfintele mănăstiri... să facă soboruri. SADOVEANU, O. XII, 126, cf. CĂLINESCU, C. O. 251, DL, DM. Văd limpede soborul prelaților. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 34, 22/5, cf. DEX.

2. (Învechit) Sfat (3); p. a n a l. întrunire; p. e x t. mulțime de oameni adunați laolaltă. Nu ascunși meserarea ta și deadevărul tău de zboru (săboară c², a d u n a r e D, g l o a t ă m a r e H) multă. PSALT. 76. Oaminii și săboarele oamenilor iasă de la tine. PO 120/27. Toți boiarii... cifi au fostu adunați la sobor (a. 1633). MAG. IST. I, 208/3. Era de învâța Isus într-unul din săboară. VARLAAM, C. 312. Voi trimite către voi proroci... și dentr-inșii veși bate la săboarele voastre. CHEIA ÎN. 9¹/17. Turcul să sfătuiască cu săborul (a. 1693). FN 20. Șade în săbor cu bătrînii lăcuiorii pămîntului (a. 1694). GCR I, 313/15. Domnul... sta în Adunarea sau Soborul a toată țara. BĂLCESCU, M. V. 9. Boierii... Vreau să fiină, nu știu unde, o-ntrunire, un sobor. DAVILA, V. V. 25. Toiașul acestă... în sobor e purtat de bărbați în Ahaia. MURNU, I. 10. Mult sobor s-a adunat De boieri și de cocoane. PAMFILE, CR. 96, cf. CADE. Azi a fost sobor de țafe, la Stanca Roiba. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 101. Bărbații, făcînd sobor..., găsiră de cuvîință să ia o hotărîre. SADOVEANU, O. XII, 86, cf. SCRIBAN, D. Aleg pe cei mai „în-vățați” dintre ei să facă sobor și să hotărască. BLAGA, G. 216. Abia așteptam să începem soborul de evocare [a poetului]. V. ROM. octombrie 1955, 123. În soborul tăcut și egal S-a mișcat cineva. LABIȘ, P. 257, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 17/9. Stoboară di flăcăi. GRAIU, I, 303, cf. T. PAPAHAĞI, M. 80. < (Prin lărgirea sensului) Șoarecii... adunînd săbor, s-au sfătuit. ȚICHINDEAL, F. 256/16. < F i g. Ocol dînd fărîi, munți suri fineau soborul. VOICULESCU, POEZII, I, 13. Nourii tot goneau unii după alții, cătră soborul lor din miazănoapte. SADOVEANU, O. XVIII, 144.

3. Slujbă religioasă ortodoxă la care participă de obicei un mare număr de clerici. Pentru sufletul morților se mai face încă și sobor la biserică, la trei luni..., la nouă luni. MARIAN, I. 370, cf. DER, DEX.

4. (Învechit și regional; urmat de determinări) Sărbătoare religioasă populară închinată unor sfinți, care se prăznuiește în ajunul, în ziua sau a doua zi după celebrarea sfinților respectivi. Ziua ce se prăznuiește soborul arhanghelilor Mihail și Gavril, în opt zile a lui noiembrie. N. COSTIN, LET. II, 144/30. Se serbează stoborul Stimpetrului. PAMFILE, S. V. 156, cf. ȘĂINEANU, D. U. Soboru lui sfințu Gheorghe. ALR I 619/725. Soboru sfinților doisprece apostoli. ALR II/1 MN 113, 2 850/182.

5. (Învechit) Catedrală. Zidi săbor frumos lui Hristos. N. TEST. (1648), 256^v/19. O biserică catedrală, adecă sobor, ce are o lucrare deosebită atîl înăuntru, cit și pe afară. GOLESCU, I. 133, cf. DM, DER. < (Învechit, rar) Peristil al unei biserici. Cf. VALIAN, V.

6. (Învechit, rar) Sistem solar. Acest sobor sau sistimă a soarelui nostru. EPISCUPESCU, O. I. 315/22. Soborul soarelui nostru ce poartă peste zece planite. PISCUPESCU, O. 51/18.

— Pl.: soboare și (rar) soboruri. — Și: (învechit) săboară, săbör, sehör (CUV. D. BĂTR. II, 470/23, LB, LM), izbör (PSALT. 224), zbor (scris și: sbor), (regional) stobör S. D.

— Din slavonul съборъ, соборъ.

SOBORĂ s. f. v. sobură.

SOBORI¹ vb. IV. In t r a n z. (Prin Mold.) A se stringe (pentru a se sfătui, pentru a lua o hotărîre etc.). Cf. DDRF, DL, DM. Toți țiganii-au soborit... De biserică s-au gătit. MARIAN, SA. 236. Haideși azi să soborim Biserica s-o croim. id. ib.

— Prez. ind.: ?

— V. sobor².

SOBORI² vb. IV. R e f l. (Prin Ban.) A se îmbolnăvi de hernie. Com. din CICLOVA ROMÂNĂ — ORAȘIȚA, LEXIC REG. II, 37.

— Prez. ind.: sobor.

— Etimologia necunoscută. Cf. scobori.

SOBORIT, -Ă adj. 1. (Ban. și prin vestul Olț.; și substantivat) (Om) care suferă de hernie. Cf. ALRM I/1 h 194.

2. (Prin Ban.; despre animale) Castrat. Mînz soborit. ALR I 1 109/35, cf. cv 1951, nr. 5, 28.

— Pl.: soborți, -te.

— V. sobori².

SOBORNIC, -Ă adj. 1. (Învechit) Sinodal. Vom putea spune, cu adevărat, că [mănăstirea] nu iaste așa mare și sobornică cu Sionul, carele făcu Solomon (a. 1654). GCR I, 173/8. Și să lipiă la sv[î]nta beserică săbo[r]nică. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 103^v/22. A două beserecă iaste săbornică... adecă adunarea oamenilor credincioși. CHEIA, ÎN. 27^v/27, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX.

2. (Învechit și popular; adesea substantivat) (Om) care face parte din sobor² (1), care trăiește, acționează conform hotărîrilor soborului². Spune sobornicul Isus Sirah de zice. VARLAAM, C. 309. Otefi săbornici ce au fost în Nichia (a. 1684). BUL. COM. IST. IV, 38. S-au arătat totdeauna... sobornic pentru vîrsta care îi dă îndrăzneală și minte. MOLNAR, RET. 108/5. Sfințit Jolie, Sobornica lui Hristos... să-mi fii ajutătoare! MARIAN, S. R. I, 106. Cînd împărăța prin slăvită Gultie, sobornic icra. ALEXICI, L. P. I, 225. S-o întîlnit... Cu sfința simbătă sabornică. BIRLEA, L. P. M. II, 388.

— Pl.: sobornici, -ce. — Și: (învechit) săbörníc, -ă, sibörníc, -ă (LB), (regional) sabörníc, -ă adj.

— Sobor + suf. -nic. Cf. slavonul съборъникъ.

SOBORNICESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Sinodal. Facem știre cu această carte sobornicească a noastră (a. 1652). MAG. IST. I, 126/21. Să celifi în a dooa poslanie săbornicească a lui s[fin]țul Petră apostol. CHEIA, ÎN. 3^v/10. A spori și a crește săborniceasca și dreapta credință (a. 1742). GCR II, 29/16. După soborniceasca îndreptare și hotărîre ce s-au făcut pentru rînduiala daniilor de moșii. SOB. HRIS. 17. Sobornicească îndreptare și hotărîre (a. 1785). CAT. MAN. II, 1. Au sădit pomul vieții carea iaste credința cea adevărată și sobornicească. MOLNAR, RET. 43/9. Au dobîndit cîinste de Patriarh și prin cel sobornicesc și prin cel împărătesc decret. ȘINCAI, HR. I, 260/12. Soborniceștele scrișori sînt date de la biserică cea mare (a. 1779). URICARIUL, I, 100/13, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Iaste osîndit prin blestem sobornicesc. PRAVILA (1814), 4/18. Mers-au în sobornicească și împărătească beserică. DIONISIE, C. 227, cf. LB, I. GOLESCU, C. Liturghie în biserică sobornicească. ASACHI, I. 160/3, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF. De dînsa [liberalitate] se folosi și biserică sobornicească din Țarigrad. XENOPOL, I. R. IV, 181, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

— Pl.: *sobornicești*. — Și: *săbornicește*, *-căscă*, *sibornicește*, *-căscă* (LB) adj.

— **Sobornic** + suf. *-esc*:

SOBORNICEȘTE adv. (Invechit) Întemeiat pe hotărârile soborului² (1); în mod sobornic (1). *Hula lui Arie sobornicește ași surpat*. MINEIUL (1776), 67¹/24, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., LM, DDRV, SCRIBAN, D.

— **Sobornic** + suf. *-ește*.

SÓBOȘ s. m. v. *subașă*.

SOBRICHÉT s. n. (Franțuzism) Poreclă (2). *Negru fost-a un simplu supranume al acestui principe? Mai mulți dintre contemporanii săi au purtat asemeni sobricheturi*. MASDEV, I. C. I, 121, cf. ALEXI, W. *M-am împăcat pe loc cu autorul noului meu sobrichet, meniul celebrității*. GALACTION, O. A. I, 41.

— Pl.: *sobricheturi*.

— Din fr. *sobriquet*.

SOBRIETĂTE s. f. 1. Faptul sau însușirea de a fi sobru (1); manifestare, atitudine, comportare de om sobru. V. seriozitate (1). *Sobrietatea... cumpătat, curăția năravurilor a popoarelor acelora le dau lor o viață lungă*. MAIOR, T. 232/8, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D. *Ținta acestei maxime este de a recomanda sobrietatea*. ARISTIA, PLUT. LVIII/5. *Propagă poporului sobrietatea, iar ei [stareții] trăiesc în cel mai mare libertinagiu*. FILIMON, O. II, 234, cf. PROT. — POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Se servește conștient de sobrietatea cea inconștientă a străbunilor*. PHILIPPIDE, P. 220. *Are nevoie... de o literatură care să propage... economia, sobrietatea, hărnicia*. în PLR II, 110, cf. ȘAINEANU², BIANU, D. S. *A ridicat pe oamenii aceștia... și i-a îndreptat prin abstenență și sobrietate*. PÂRVAN, G. 74, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Această epocă a sobrietății*. SADOVEANU, O. XIX, 100, cf. SCRIBAN, D. *Prin propriul exemplu al sobrietății... devine bunul părinte al țării sale*. VIANU, L. U. 162. *În Italia... necesitățile existenței se satisfac datorită sobrietății meridionale*. CĂLINESCU, I. 299, cf. DL, DM. *Actrița are spontaneitate și sobrietate în joc*. T decembrie 1964, 42. *Pentru pace se cere sobrietate*. VULPESCU, P. 72. *Epocă noastră, altă de zbuicimată, are nevoie de construire și de sobrietate*. CONTEMP. 1969, nr. 1 172, 7/1, cf. DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Președintele venise hotărât să imprime dezbaterilor... dramatică sobrietate*. TEODOREANU, M. III, 138. ◆ *Caracterul a ceea ce se bazează pe mijloace materiale reduse (v. modestie 2, simplitate 2, simplitate 1); cumpătare excesivă în modul de viață. Când cineva ia în băgare de seamă hrana poporului nostru... se minunează... de sobrietatea [lui]*. I. IONESCU, M. 203. ◆ Fig. Prudență, circumspecție, discreție; p. ext. răceală, reținere; rezervă (4). *În discuții păstra o anume sobrietate care-l făcea inaccesibil*. L 1965, nr. 17, 6/2.

2. Faptul sau însușirea de a fi sobru (2); starea sau caracterul a ceea ce este alcătuit (mai ales) din elemente esențiale comportînd puține elemente ajutoare; lipsă de ornamente de prisos; simplitate (1). V. austeritate, gravitate, severitate (2). *Sobrietatea de linii a artelor antice*. ODOBESCU, S. III, 124. *Populația este îmbrăcată ca și în celelalte orașe... [înută simplă pînă la sobrietate]*. SAHIA, U.R.S.S. 30. *Următorul tablou... al Țăranului român în sobrietatea lui, e de un relief sigur gradat*. CONSTANTINESCU, S. III, 93, cf. DL, DM. *Biroul direcției. Mult alb, sobrietate, câteva plante*. T august 1964, 54, cf. DEX. ◆ *Caracterul limbii, al stilului etc. sau al părților componente ale acestora de a fi lipsite de artificialitate, de afectare etc.; simplitate (2), simplitate (2)*. V. natura-

le ț.e. *Poezia... [este] remarcabilă prin sobrietatea cuvintelor*. MAIORESCU, CR. I, 65. *El se deosebise... printr-o neobișnuită sobrietate și precizie de stil*. VLAHUȚĂ, O. A. III, 76. *Un stil deci fără artă, de înțelegem prin artă sobrietate și eleganță*. LOVIŢESCU, C. IV, 155. *Au păstrat... acea sobrietate în întrebări*. GALACTION, O. A. I, 213, cf. TOPÎRCEANU, O. A. II, 346. *La fel cu fraza vorbirii familiare... aceeași simplitate, aceeași sobrietate... a mijloacelor de expresie*. IORDAN, STIL. 241. *Sobrietatea [în limbă] înseamnă simplitate, moderație, evitarea podoabelor inutile, a încercăturii zadarnice*. VIANU, S. 171. *Aveau... sobrietatea unor lozinci de manifest*. BLAGA, G. 135, cf. CONTEMP. 1954, nr. 396, 3/1. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Un spectacol serios, unitar, lucrat atent, cu o sobrietate clasică a mijloacelor*. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 210.

— Pronunțat: *-bri-e-*.

— Din lat. *sobrietas*, *-atis*, fr. *sobriété*.

SÓBRIU, -IE adj. v. *sobru*.

SÓBRU, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care respectă limita admisă (în comportare, în manifestări etc.), care are o atitudine echilibrată, lipsită de exces; care este corect sau lipsit de superficialitate; (despre manifestări ale oamenilor) care denotă o astfel de comportare. V. astimpărat, așezat, chibzuit, cuminte, cumințit, cumpătat, domolit, echilibrat, liniștit, potolit (1), reținut (1), rezervat (2), serios (2), stăpînit, temperat (2). *Popoare așa sobrie... și cumpătate*. MAIOR, T. 227/28, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Numa... le-a instruit [pe femei] a fi sobrie, le-a obicinuit și a fi tăcute*. ARISTIA, PLUT. 196/14. *Indienii și arabii nu sînt mai sobri decît dîșii*. GHICA, C. E. II, 437, cf. PROT. — POP., N. D. *Pînă cînd au fost păstori de vite, sobrul rutean și meditațiul român... umblau... din pășune în pășune*. SBIERA, F. S. 296. *Autorul nostru e mai sobru decît cronicarii predecesori*. BUL. COM. IST. II, 28, cf. CADE. *Ești om sobru, fără nici un viciu*. C. PETRESCU, I. II, 3. *Sobru, cumpătat și echilibrat în toate*. VOICULESCU, P. I, 66. *Ce sobrie erau oamenii în acel sat al copilăriei*. SADOVEANU, O. XX, 134. *Ei sînt sobri, inteligenți, nepretențioși*. PUȘCAIU, L. R. I, 220, cf. SCRIBAN, D., DL. *Redeveni sobru, dar numai pentru câteva clipe*. PREDĂ, R. 439, cf. DM. *Caragiale a fost un scriitor sobru*. CONTEMP. 1959, nr. 396, 32. *M-am hotărît să fiu sobru în relațiile cu el*. V. ROM. noiembrie 1964, 37. *Subliniem... interpretarea sobră a dirijorului*. M 1968, nr. 1, 22, cf. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 210. *A furat o parte din iubirea sobră a părinților*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 16/1, cf. DEX. ◇ (Adverbal) *Cu toată aversea sa, el trăia sobru, ca un oștean*. T. POPOVICI, S. 8. *Regizorul a tratat sobru... povestea celor doi copii*. CINEMA, 1968, nr. 3, III. ◆ (Despre modul sau despre condițiile de viață ale oamenilor) Care se caracterizează prin cumpătare excesivă; care exprimă austeritate; aspru, auster, spartan (2). *Neapărutele trebuincioase ale casei și ale unui trai simplu, sobru și fără lux*. I. IONESCU, M. 284. *Îi plăcea atmosfera sobră, de studiu*. T. POPOVICI, SE. 558. *Atmosfera sobră de sanctuar al științei*. SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 926.

2. (De obicei despre clădiri, încăperi etc. sau despre articole de îmbrăcăminte etc., în opoziție cu complex) Care este alcătuit (mai ales) din elemente esențiale, comportînd puține elemente ajutoare, (în opoziție cu încărcat) care este fără ornamente, fără adaosuri (de prisos), neîmpodobit, neîncărcat, neornat, sec (II 6), simplu (3). V. auster, grav, sever (2). *Mobila, păreții, ușile, toate aneau un aspect sobru*. VLAHUȚĂ, O. A. III, 83. *O pictură sobră, liniștită, puternică*. id. ib. S. A. III, 359. *Acea pătrundere adîncă a lui Caragiale și acea artă sobră cu care știe s-o exprime*. GHEREA, ST. CR. I, 357. *De o sobră eleganță, plin de demnitate în port și în vorbire, el rămăsese...*

om de lume. M. I. CARAGIALE, C. 13. *Se iveau... bărbății în sobră finută de solemnitate.* VINEA, L. II, 319, cf. DL, DM. *Echipamentul vinătorului trebuie să fie sobru, fără prea multe zorzoane.* VÎN. PESC. martie 1964, 19. *Cu trecerea vremii... finula lor nu a mai fost atât de sobră.* G. BARBU, A. V. 32, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *E o femeie de aproape patruzeci de ani, foarte sobru îmbrăcată.* H. LOVINESCU, T. 245. *Cu o valiză în mână și îmbrăcată sobru.* T. iunie 1964, 29. ◇ (Adverbial) *Sint... câteva portrete episodice, sobru zugrăvite.* CONSTANTINESCU, S. III, 199. ◇ (Prin largirea sensului) *Bar trecea dimineață fără de asemenea sobre slujbe în biserica de clături.* BLAGA, H. 220. ◆ (Despre limbă, stil etc. sau despre părți componente ale acestora) *Care este lipsit de artificialitate, de afectare etc., neafectat, necăutat, simplu (3).* V. n a t u r a l (I 3). *După combinațiunea cea mai sobră între textul lui... și documentul din Nestor... putem conchide.* HASDEU, I. C. I, 152. *Limba română vorbită de un muntean ni se pare sobră, dar rece.* PUȘCARIU, L. R. I, 83. *Puternica scenă, articulată din fraze sobre.* VIANU, A. P. 79. *Comunicatul [este]... sobru și lipsit de parăda frazelor diplomatice.* ARGHEZI, B. 120. *Deși limbă lui Caragiale este foarte bogată, ea este și foarte sobră.* CONTEMP, 1954, nr. 396, 3/3, cf. DL, DM. *Proza sobră și viguroasă a lui Marin Preda.* CINEMA, 1968, nr. 8, 5. *Anunțurile și reclamele foarte sobre, dar substanțiale.* V. ROM. aprilie 1970, 156, cf. DEX.

— Pl.: *sobri*, -e. — Și: (învechit) *sôbriu*, -ie adj.
— Din lat. *sobrius*, fr. *sobre*.

SOBURĂ s. f. (Învechit, în Transilv.) Căinaș (la lapte). Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF, MÎNDRESCU, I. G. 80, BARCIANU, ALEXI, W., VICIU, GL.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ? — Și: (regional) *soboră* s. f. VICIU, GL.

— Cf. germ. *S ü s s o b e r s*.

SOBUȘOĂRĂ s. f. (Rare) Sobită (1). *O sobușoară de fier în care pîlpia un tăciune.* CONTEMPORANUL, V₂, 193. *Din gura burlanelor de tablă se înalță domol fumul sobușoarelor de luci.* BART, E. 330, cf. DL, DM, DEX. *Nici o muncă nu-i ușoară... Ca iarna la sobușoară.* FOLC. MOLD. I, 69.

— Pl.: *sobușoare*.

— *Sobă* + suf. -ușoară.

SOBUȚĂ s. f. (Regional) Cămăruță (Mara -- Sighetu Marmăției). Cf. O. BÎRLEA, A. P. I, 598. *Pă ce împăratu ave s'i, sobuța lui und'e minca... s-o dus și s-o culcat apăi într-altă sobă.* id. ib.

— Pl.: *sobuțe*.

— *Sobă* + suf. -uță.

SOC s. m. (Bot.) 1. (Și în sintagma *soc negru*, BRANDZA, FL. 242, BORZA, D. 288, com. LIUBA) Arbust din familia caprifoliaceelor, cu ramuri cu măduvă albă, abundentă, cu scoarța de culoare cenușie, cu flori albe dispuse în corimbe ramificate și cu fructe în formă de boabe negre, lucioase, așezate în ciorchine, din ale cărui flori se prepară un ceai medicinal, iar scoarța, fructele și rădăcina se folosesc în cromatiga populară, (regional) *heler*, *hoz*, *iboz*, *scorpat* (*Sambucus nigra*); p. restr. floarea și lemnul acestui arbust. Cf. ANON. CAR. *În loc de ierburii pune flori de soc.* MÎNCĂRIILE, 81/13. *Rădăcina socului ce este lingă gard* (a. 1762). URICARIUL, XVII, 219, cf. COTEANU, PL. 18. *Sedese unii și soci.* ECONOMIA, 117/13, cf. RUDAI-DELEANU, LEX. *Fierbem patru pumni de flori de soc.* CALENDARIU (1814), 173/17, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Treți patru cești de ceai de floare de soc.* EPISCUPESCU, PRACTICĂ, 69/18, cf. VALIAN V. *Culege poamă de soc pînă a nu se trece cu coptul.* CORNEA, E. II, 53/10, cf. BREZOIANU, A. 267/7. *Bolnavul... va*

înlensi sudoarea prin o băutură de floare de soc. FĂTU, D. 132. *Ai răgușit, mai bine du-te de bea ceai de soc.* ALECSANDRI, T. 361. *Ce ai în tîgăie? Papa puilor duc în valea socilor.* CREANGĂ, O. 186. *Era o casă albă... în mijlocul unei curți largi, cu tufe mari de soc.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 75, cf. DAMĂ, T. *Fira să pună... Măduvă de soc... Să fiarbă la foc.* COȘBUC, P. II, 148, cf. GRECESCU, FL. 277. *Matca Oltului bătea La colțul casei într-un soc.* GOGA, POEZII, 23. *Frunzele de soc ce se mai numește prin jud. Tulova și Tecuci și socru, se culeg, se fierb.* PAMFILĂ — LUPESCU, CROM. 49, cf. PANȚU, PL. *Numai socul... mi-a rămas credincios, păstrînd același umbrar de flori gălbui.* BRĂESCU, O. A. II, 12. *Explozia tunului, pușcă de soc, infanțila șagă.* TEODOREANU, M. III, 89. *Fiertura de foi de soc... este purgativă.* VOICULESCU, L. 293, cf. DS, BUJOREANU, B. L. 392. *Îți amintești tu... Zumzetul, socul?* BLAGA, POEZII, 263. *E înălțat... alt gard viu de tufe de liliac și soc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 176. *Scutura flori de gitară, Tulburat, bătrînul soc!* V. ROM. iulie 1954, 213. *Suflătorul este făcut de obicei din lemn de soc.* ALEXANDRU, I. M. 79, cf. DL, DM. *Tremură la stîna fluierul de soc.* LABIȘ, P. 298. *Se pornise furtună mare... ploua de sus cu spice de seacă și cu flori de soc.* BĂNULESCU, I. 49. *Se recurgea la uleiul de soc fierbinte.* G. BARBU, A. V. 40, cf. M. D. ENC., DEX, H IV '66, X 205. *Cădălaș de soc, Mult zice cu foc!* TEODORESCU, P. P. 436. *Numai io, floare de soc, N-am avut nici un noroc.* MÎNDRESCU, L. P. 28, cf. SEVASTOS, C. 203, ALR I 1 914, ALR SN V h 1 305. *Măninc mugurel de soc Și beau apă dintr-un troc.* FOLC. OLT. — MUNT. III, 97. *Băf de soc, Să mi-l aduci pe loc!* FOLC. MOLD. I, 231. ◇ (Ca termen de comparație) *Slavă fie, nea... Brodată mărunț ca floarea de soc.* CĂLINESCU, L. L. 52. *De urți, minca-l-ar focu, Mă gălbînii ca și socu.* RETEGANUL, TR. 148. *Străinii, minca-i-ar focu, M-au îngăbenit ca socul!* FOLC. MOLD. II, 467. ◇ *Soc roșu (sau de munte, cu struguri) = arbust din familia caprifoliaceelor cu ramuri cu măduva galben-brună, cu flori albe-gălbui strînse ciorchine și cu fructele boabe roșii (Sambucus racemosa).* Cf. BRANDZA, FL. 242, GRECESCU, FL. 278. *Se pot găsi pe hotarul comunei următoarele plante: ... cuserișor..., soc de munte.* PĂCALĂ, M. R. 17, cf. PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 87, DS, BORZA, D. 288, com. LIUBA. (Învechit și regional) *Soc mic = hoz (Sambucus ebulus).* Cf. COTEANU, PL. 18, LB, BRANDZA, FL. 241, BORZA, D. 288, L. ROM. 1967, 149, ALRM SN II h 445. ◇ *Exp r.* (Învechit) *Cine s-a fript în foc suflă și-n soc, se spune despre cei foarte precauți, prudenți.* Cf. BARONZI, L. I, 54, ZANNE, P. II, 557.

2. *C o m p u s:* (regional) *soc-de-cîmp* = urda-vacii (*Cardaria draba*). Cf. BORZA, D. 40, 288.

— Pl.: *soci* și (regional, n.) *socuri* (A IX 1, ALR I 1 914/35, 922). — Și: *sôcru* s. m., *soăce* (BORZA, D. 155, 268) subst., *soș* (ALR I 1 914/156, 158, 160, 164, 166, 170, 174, 178, 190, ALR SN V h 1 305) s. m.

— Lat. *sabueus*.

SOCĂC s. n. (Învechit și regional) Uliță. *Și să strige pe socac, Vinzînd tot praji și spanac (sfîrșitul sec. XVIII).* GCR II, 105/33. *Paște popa vacile... Pe toate socacile.* MARIAN, S. R. II, 273, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Șede, nu lucră nimic, Cu așa băgat-ă-n ac Și să uită pe socac.* VICIU, GL., com. din ORAȘIȚA. *Pe socacul mindrii trec, Cu nimica nu m-aleg.* L. COȘTIN, M. B. 20. *Să facă vîndălăc, S-apuce pră socac.* ARH. FOLC. III, 127, cf. ALRM SN II h 737.

— Pl.: *socace* și *socacuri* (TDRG), (m.) *socaci*.

— Din te., scr. *sokak*.

SOCĂCI s. m. (Învechit și regional) Bucătar. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 197. *În 20 a lui ianuarie s-a zămunit de păr[întele] popa Chișor Gheorghe socaci [supinului] Rednic Ștefan (a. 1779).* IORGA, S. D. XII, 254. *Mai bine fac bucătarii (socacii) cari aruncă un*

pumnîșor de fasole într-o oală. *ECONOMIA*, 45/5, cf. LB. Luă un bucătari adecă socaci, un peaste și-l băgă în iazăr. *ALEXANDRIA*, 107/9. C-am avut și un socaci Fără pic de fund la glaci. *MARIAN*, NA. 304, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Lucră și Sfarmă-Pietre ca un socaci împărătesc și făcu un prinz de-și lăsa gura apă*. FRÎNCU—*CANDREA*, M. 278, cf. CABA, SĂL. 100, ALRM SN III h 895, ARVINTE, TERM. 165, LEXIC, REG. II, 101. S-a băgat socaci la o școală. *MAT. DIALECT.* 191.

— Pl.: socaci. — Și: (regional) sucăci s. m. ALRM SN III h 895/172.

— Din magh. szakács.

SOCACIȚĂ s. f. v. socăciță.

SOCALĂ s. f. v. sucală.

SOCATĂ s. f. Băutură răcoritoare preparată prin fermentare din flori de soc, zahăr, lămâie și apă. Com. din BUCUREȘTI.

— Pl.: socate.

— Soc + suf. -ată.

SOCĂCEL s. n. (Prin Ban.) Diminutiv al lui socac. Plecai pe un socăcel, Mă-nțlnii c-un școlărel. *NOVACOVICIU*, ap. CADE, cf. ALRM SN II h 738.

— Pl.: socăcele.

— Socac + suf. -el.

SOCĂCI vb. IV. In t r a n z. (Învechit și regional) A practica meseria de bucătar. Cf. LB, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ♦ T r a n z. (Folosit și a b s o l.) A găti. Cf. TDRG, CADE. Să rămînă acasă să socăcească. *RETEGANUL*, P. III, 63. ♦ (Regional) A pierde vremea prin bucătărie simulind activitate; a căuta prin oale (Deda—Reghin). Cf. *MAT. DIALECT I*, 191. Ce socăcești acolo? ib.

— Pref. ind.: socăcesc.

— V. socaci.

SOCĂCIE s. f. (Învechit și regional) Ocupația de bucătar. Cf. LB, LM. Iar te-ai apucat de socăcie? *MAT. DIALECT. I*, 191.

— Socaci + suf. -ie.

SOCĂCIT s. n. (Învechit și regional) Faptul de a socăci. Cf. LB. Vai de socăcitul tău! *MAT. DIALECT. I*, 191.

— V. socăci.

SOCĂCIȚĂ s. f. (Învechit și regional) Bucătăreasă. În luna lui mai în 8 zile, am botezat pr[un]c[ul] socăciții giuratului (a. 1771). *IORGA*, S. D. XII, 246, cf. LB, LM. Jupînceasa socăciță Nu le-a prea tare sărul [bucatele]. *SEVASTOS*, N. 286. Pînă jocul se sfîrșește, Socăcița se gătește, Cînd intră oaspeți-n casă, Bucatele stau pe masă. *MARIAN*, NU. 658, cf. TDRG, CADE, L. ROM. 1959, nr. 1, 48. Socăcița di la oale... O ascuns carnea din oale. *MÎNDRESCU*, L. P. 169. Socăciță lungă-n dejte, Carne-n oală nu mai este. *RETEGANUL*, TR. 177, cf. ȚIPLA, P. P. 116. Socăciță, haida-neoace, Ce-ai făcut, nimic nu-mi place. *BÎRLEA*, L. P. M. II, 207, cf. ARH. FOLK. III, 56, ALR II/I h 163, ALRM SN III h 896, LEXIC, REG. II, 101. Fata s-a băgat socăciță la un restaurant. *MAT. DIALECT. I*, 191, cf. GLOSAR REG. Unde sînt multe socăcițe rămîne mîncarea nesdrată. *ZANNE*, P. V, 97.

— Pl.: socăcițe. — Și: (regional) socăciță (MARIAN, INS. 237), socaciță (A V 8, 14), socociță (ALR II/I h 163/27), sucăciță (ALRM SN III h 896, LEXIC REG. II, 47) s. f.

— Socaci + suf. -iță.

SOCĂȚICĂ s. f. v. socăciță.

SOCET s. n. (Prin Maram.) Loc acoperit cu soci (1); desîș de soci. Cf. T. PAPAHAĞI, C. L., DR. X, 80.

— Soc + suf. -et.

SOCI s. m. pl. (Prin vestul Ol.) Varietate de porci cu picioare lungi, care se îngrașă greu. Sînd mai multe soiuri de porci în Mehedinți: 1. Cei mai numeroși sînt acei numiți soci, cu picioarele înalte și care se îngrașă mai în silă decît celelalte soiuri. I. IONESCU, M. 363.

— Etimologia necunoscută.

SOCIABIL, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care are capacitatea de a stabili relații amabile cu semenii; care caută compania semenilor; care se împrietenește ușor; (despre manifestările oamenilor sau despre caracterul lor) care denotă o astfel de capacitate; comunicativ, deschis, expansiv, prietenos (1), volubil, (rar) vorbitor, (învechit) soțios. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, ARISTIA, PLUT. 99/20, POLIZU, ANTONESCU, D., CANELLA, V. 291, RESMERIȚĂ, D. CADE, SCRIBAN, D. Este sociabil prin definiție, căci își debitează verva între amici. *CONSTANTINESCU*, S. II, 36. Vreau să vă văd și pe d-voastră mai sociabile, mai primitoare! Nu vă vine nici naiba în casă! *CĂLINESCU*, O. I, 254. Sînt și cîteva tinere fete foarte sociabile. *RALEA*, S. T. I, 280. Nu e prea sociabil. *H. LOVINESCU*, T. 357, cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX. O fire sociabilă. *DSR.* ♦ (Prin lărgirea sensului) Pești (murene)... carii mai la urmă sã făcură așa de blînzii și sofiabili cu oamenii. *VASICI*, M. I, 74.

2. (Despre ființe) Care este capabil să trăiască în compania permanentă a semenilor săi; ușor integrabil în societate; atașabil. Un alt folos... este că suce pe oameni mai sofiabili... adică... să trîim împreună. *GTN* (1835), 194/3, cf. NEGULICI, STAMATI, D. Vom vorbi de animalele sociabile. *BARASCH*, M. I, 79/4. Omul... trebuie neapărat să fie sociabil, fiindcă numai în contactul cu alți oameni își poate mulțumi aspirațiile. *GHICA*, C. E. I, 169, cf. PROT. — POP., N. D. Mamiferele carnivore... sînt în unele privinți mai puțin sociabile. *CONTA*, O. F. 329, cf. BARCIANU, CADE. Erau animale blînde între ele și sociabile. *SADOVEANU*, O. XX, 259, cf. SCRIBAN, D. Albinăreii sînt păsări foarte sociabile și iubesc în colonii. *LINȚIA*, P. II, 18, cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX. < (Substantivat, m.) Un sociabil, care găsește în iubirea de oameni... mîngîierea tuturor suferințelor. *IORGA*, în PLR II, 21.

— Pronunțat: -ci-a-, — Pl.: sociabili, -e. — Și: (învechit) sofiabil, -ă adj. I. GOLESCU, C., STAMATI, D.

— Din fr. sociable.

SOCIABILITĂTE s. f. 1. Însușire, capacitate, aptitudine a ființelor de a trăi în societate cu semenii. Cf. I. GOLESCU, C. Progresurile artei dramatice au urmat totdeauna progresurilor sociabilității. *GTN* (1835), 191/28. Scopul societății este... de a-i manșine în niște condițiuni favorabile sănătății și sofiabilității lor [a oamenilor]. *MAN. SĂNĂT.* 3/15. Animalele făcătoare de rău... sînt mărginite... a trăi singure nefiind împărțite de instinctul de sofiabilitate. *BARASCH*, M. I, 58/29, cf. POLIZU. Germenele armoniei este instinctul sociabilității. *BOLLIAC*, O 33, cf. PONTBRIANT, D. Democrația... exaltă sociabilitatea, această frăție de simpatii și de interese. *BOLINTINEANU*, O. 260. Se dezvoltă în om instinctul sociabilității, care nu e decît o modalitate a instinctului de conservare. *CONTA*, O. F. 366, cf. ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D. Îi erau nesuferite... formele convenționale ale sociabilității. *VIANU*, L. U. 365. După el, membrii societăților primitive sînt... lipsiți de orice spirit de sociabilitate. *RALEA*, S. T. III, 103.

2. Însușirea de a fi sociabil (1); comunicativitate, expansivitate. Cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D. Senzațiile, sentimentele, ideile sînt material pentru artă și nu... motiv de sociabilitate cu ceilalți. *IBRĂILIANU*,

s. l. 121, cf. RESMERIȚĂ, D. *Izolarea mea e principală, cu toată aparența de sociabilitate.* SADOVEANU, o. XIX, 10. *El înțelege să lege de plăcerea sociabilității fiecare zi a vieții.* VIANU, l. v. 236. *Sociabilitatea mea [era] aproape nulă.* BLAGA, H. 97, cf. DL, DM, DN. *Încă o dată se certifică sociabilitatea afabilă a profesorului.* CONTEMP. 1969, nr. 1 179, 8/6, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 22/4, M. D. ENC., DEX.

3. (Bot.) Dispersare a indivizilor care aparțin aceleiași specii, într-o grupare vegetală. Cf. LTR², DN³.

— Pronunțat: -ci-a-. — Și: (invechit) sofiabilitate s. f.

— Din fr. sociabilité.

SOCIÁL, -Ă adj. 1. Care aparține societății umane, care este propriu societății, care se referă, care este legat sau care este creat de societate; s p e c. care este propriu unui anumit tip de societate; care este legat de apartenența la o anumită clasă a societății sau la un anumit grup din societate; (invechit, rar) socios, (neobișnuit) societar (3), societarist. Ca să scape de datoriile sofiate și omenestii să jură că să leapădă de lumea aceasta. PLEȘOIANU, T. III, 48/26. *Pildurile cele rele... care se înșes neprecurmat... între oameni în viețuirea sofiată.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 5/14. *Ticăloșia... și nenorocirea, aceste răni a rinduilei sofiate.* BULETIN, F. (1833), 201¹/12, cf. I. GOLESCU, c. *Interesurile cele mai scumpe ale vieții sofiate.* MARCOVICI, D. 164/10. *Reforma așezămintelor sociale.* GENILIE, G. 188/7. *Starea sofiată și politică a unei națiuni.* FM (1840), 193¹/13. *Chipul cu care ei s-au purtat în viața lor sofiată.* MAG. IST. I, 1/10. *Scopul social care este.* BĂLCESCU, M. V. 1. *Organizația ordinului nostru sofiat.* BREZOIANU, A. 647/8. *Rădicarea morala și socială a Chirosului (a. 1848).* URICARUL, X, 10. *A produs iar fntina de bună-cuviință și de putere în politica socială.* ARISTIA, PLUT. 99/7. *Să-și facă o pozițiune socială.* NEGRUZZI, S. I, 333. *Numai în viața socială... poate găsi puterea de a învinge piedicile.* GHICA, C. E. I, 169. *În toate meseriile sociale există o ierarhie oarecare.* FILIMON, O. I, 96. *Regenerarea noastră trebuie să înceapă cu reformele sociale (a. 1861).* PLR I, 193, cf. PROT. — POP., N. D. *Introduce egalitatea socială.* MAIORESCU, CR. III, 103. *Viața socială a indivizilor.* CONTA, O. F. 330. *Eminescu e muncit de enigma vieții sociale, a luptelor de clase.* GHIERA, ST. CR. I, 115. *De mediul social în care trăim nu putem rămâne neinfluențați.* IONESC-RION, S. 107. *La cei vechi religia se confunda cu statul și cu viața socială.* XENOPOL, I. B. I, 64, cf. ENC. ROM. *S-a avântat pînă la cele mai înalte trepte sofiate.* SBIERA, F. S. 67. *Cercetătorul e dator să afle... care au fost cercurile sau stratele sociale.* IORGA, C. I. II, 115. *Stă adăpostită minciuna ordinii sociale.* ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 121. *Adevărata valoare a unui om nu stă în avere, nici în poziția socială ce-o ocupă, ci în el însuși.* AGĂRIBCEANU, A. 60, cf. PĂCALĂ, M. R. 38. *Mormintele și așezările arată clase sociale diferite.* PĂRVAN, G. 282. *În căsătorie, semnificația socială o maschează pe cealaltă.* IBRĂILEANU, A. 97, cf. RESMERIȚĂ, D. *Acum, mai mult ca oricînd e vremea să ne oprim asupra funcției sociale a presei.* IN PLR II, 424, cf. CADE. *Oameni ajunși la o înaltă treaptă socială prin cultură și talent.* LOVINESCU, C. IV, 6. *Tot mai cistești problemele sociale... Său, ce mai scrii iubita mea uitată?* BACONIA, O. 50. *Iubeați frumosul, ideea clară și apostolatul social.* GALACTICN, O. 335. *Pentru instalațiile și construcțiile sociale s-au cheltuit... 32 miliarde.* SAHIA, U. R. S. S. 90. *Se impusese... printr-un simț nativ și precis al fenomenului social de la noi.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 31. *Ne deosebeam și ca origine socială.* VLASIU, D. 153. *Oameni din vîrfșul piramidei sociale.* SADOVEANU, O. XX, 219. *O temeinică politică socială studențească.* D. GUSTI, P. A. 195. *Limba împlineste un rol social.* PUȘCARIU, L. R. I, 164, cf. SCRIBAN, D. *Controlează întregă activitate privind realizarea politicii sociale.* LEG. EC. PL. 116. *Constatăm*

legătura intimă dintre fenomenul politic și social și cel artistic. OPRESCU, A. M. 25. *Un simplu pretext, care servește scriitorului să dezvolte o problemă socială și etică.* CONSTANTINESCU, S. III, 40. *Căpătase importanță socială și devenise utilă.* CĂLINESCU, S. 18. *El devine atunci un poet social.* VIANU, L. V. 162. *A apărut în momentul istoric... cînd apunea o alcătuire socială și începea o altă.* RALEA, S. T. I, 12. *Istoria agriculturii... reflectă epocile prin care a trecut organizarea socială.* AGROTEHNICA, I. 20. *Dădeau problemei sociale soluții ce se loveau aici de obstacole.* PAS, L. II, 142, cf. DL. *Toate păturile sofiate să fie reprezentate.* T. POPOVICI, S. 261, cf. DM. *E foarte conștient de rostul social al literaturii.* IST. LIT. ROM. II, 408. *Schimbări variate care privesc toate aspectele vieții sociale.* COTEANU, R. L. 16. *Ocupau o poziție socială deosebită.* STOICESCU, S. D. 77. *Prezența lucrare... este un studiu de istorie socială.* PANAITESCU, O. T. 5. *Se remarcă în mod deosebit portretele unor personalități din lumea științifică, socială, culturală.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 100, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Urmat de determinări care indică domeniul) *Aici era punctul de contact între problema social-politică și problema culturii.* IN PLR II, 544. *Femeia... are drepturi egale cu ale bărbatului în toate domeniile vieții economice, politice, culturale și social-politice.* SADOVEANU, O. XX, 361. *Structura social-economică.* LEG. EC. PL. 21. *Mărfurile sînt produse în cadrul diferitelor formațiuni social-economice coexistente.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 3—4, 89, cf. SFC I, 184. *Satisfacerea nevoilor social-culturale ale populației.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 689. *Intellectualul joacă, în viața social-politică a țării, un rol.* CONTEMP. 1969, nr. 1 166, 1/2. ◇ *Revoluție socială v. revoluție (I I).* ◇ (A. d. verbal) *Calitatea de cetățean contemporan a artistului implică, social vorbind, o adevărată disciplină muncii.* IN PLR II, 641. *Cum sînt dispuse social relațiile adolescenților cu persoanele adulte? gî 1968, nr. 933, 1/7. Preda nu trăiește social într-un oraș mare și mental în altă parte.* CONTEMP. 1969, nr. 1 208, 3/3 ◆ (Substantivat, n.) *Ansamblul problemelor legate de societatea omenească. Pretutindeni unde se încearcă o experiență asupra vieții omenestii, socialul absoarbe totul.* D. GUSTI, P. A. 115. *Socialul, în roman, nu este decît o atmosferă, un cadru.* CONSTANTINESCU, S. I, 13. *Vom da toată atenția... sistemelor în care socialul... domină individualismul anarhic.* RALEA, ÎN PLR II, 548. *O serie de alți factori importanți, dintre care socialul va trebui menționat în primul rînd.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 3, 23/2. *Literatura modernă este actuală prin acceptarea socialului.* IB. 1971, nr. 127, 4/2.

2. (Rar) Sociabil (1). Cf. I. GOLESCU, C. *Agatirșii de atunci... industrioși, sociali, plini de frăție... se răsfrîng de minune în ottenii și muscelenii de ăstăzi.* HASDEU, I. C. I, 215. *Spaniolul e mindru, dar foarte social.* RALEA, S. T. I, 317.

3. Care ține de o societate comercială sau de asociațiile unei case de comerț. *Capitalul sofiat este de 12 mii de galbeni (a. 1845).* DOC. EC. 855. *Obligațiunile contractate... pentru afacerile sociale.* HAMANGIU, C. C. 383, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Banca... cu capital social 170 000 lei... și-a început activitatea.* SADOVEANU, O. XX, 39, cf. SCRIBAN, D. *Capitalul social al societăților comerciale de stat va fi subscris... de stat.* LEG. EC. PL. 216, cf. DL, DM.

4. (Despre plante) Care trăiesc reunite în număr mare și care se acomodează ușor la mediu. Cf. DS.

— Pronunțat: -ci-al. — Pl.: sociali, -e. — Și: (invechit și regional) sofiál, -ă adj.

— Din fr. social, lat. socialis, it. sociale.

SOCIÁL-DARVINISM s. n. Concepție sociologică apărută în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care extinde, în mod eronat, legitățile biologice descoperite de Darwin la lupta socială; darvinism social, v. d a r v i n i s m. Cf. DER, M. D. ENC., DN³, DSR.

- Pronunțat: *-ci-al.*
 — Social + darvinism.

SOCIAL-DEMOCRAT, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care aparține social-democrației, privitor la social-democrație. *Iată, părinte, junele nostru soțial-democrat.* D. ZAMFIRESCU, f. 44, cf. DL. *Era membru în partidul social-democrat.* PREDA, R. 16, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. S. m. și f. Adept al social-democrației. *Ei profesau, ca social-democrați, „internaționalismul”.* IBRĂILEANU, SP. CR. 201, cf. SAHIA, U. R. S. S. 125. *În prezent numeroși social-democrați se pronunță pentru o luptă activă împotriva pericolului de război.* SCÎNTEIA, 1956, nr. 3 520, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *-ci-al.* — Pl.: *social-democrați, -ie.*
 — Și: (învechit) *soțial-democrat, -ă* adj., s. m. și f.
 — Din germ. Sozialdemokrat, fr. social-démocrate.

SOCIAL-DEMOCRATISM s. n. Ideologia și tactica social-democrației. *Deși profesau social-democratismul, în realitate vorbeau în numele și favoarea claselor apăsate.* IBRĂILEANU, SP. CR. 200, cf. DL, DM, DN², DEX.

- Pronunțat: *-ci-al.*
 — Social-democrat + suf. *-ism.* Cf. germ. Sozialdemokratismus.

SOCIAL-DEMOCRAȚIE s. f. Grupare de curente politice de orientare centru-stinga, cu caracter parlamentar și reformist. Cf. DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *-ci-al.*
 — Din germ. Sozialdemokratie, fr. social-démocratie.

SOCIALISM s. m. 1. Doctrină economică, politică, socială care preconizează desființarea proprietății private și a economiei libere de piață. *Erau pe atunci necesități, aspirațiuni... analoge cu acelea care astăzi se renasc sub denumirea de socialism.* CONTA, O. F. 400. *Socialismul ia la dînsul forma unui sentiment adînc, nu al unei științe nepieritoare.* BACALBAȘA, S. A. I, 233, cf. ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D. *Dacă am presupune că socialismul încă n-ar exista ca doctrină, el s-ar realiza în orice caz.* ÎN PLR II, 157, cf. CADE. *Liberal fără a se speria de socialism... Emile Faguet moare, lăstînd în urma lui o vastă operă.* LOVINESCU, C. IV, 147. *Simpatizat nu numai de opoziție, dar chiar de gazetele de seară, democrate pînă la socialism.* CAMIL PETRESCU, U. N. 26. *Socialismul nu cere nivelarea trebuințelor, egalarea matematică.* SAHIA, U. R. S. S. 196. *Acestor critici... le-au răspuns teoreticienii socialismului.* COCEA, S. II, 321. *Neculai Beldiceanu, Artur Stavri... au fost partizani ai socialismului aceluia de intelectuali vișători.* SADOVEANU, O. XX, 441. *Boier nou, detesta socialismul.* CĂLINESCU, S. C. L. 39. *Întiile sisteme ale socialismului modern apar o dată cu ivirea romantismului.* BLAGA, Z. 37. *Engels, ca să prezică socialismul, se ajută de judecata dialectică.* RALEA, S. T. II, 283. *Această apreciere eronată îi va definițiivă depărtarea de socialism.* V. ROM. septembrie 1954, 150. *Ei erau pentru socialism.* Pentru progres. PAS, I. II, 143, cf. DL, DM. *La obiectul filozofiei și socialism care se predă în liceu se va acorda o extindere mai mare problemelor de istoria filozofiei.* GÎ 1968, nr. 933, 3/1, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Socialism științific* = fundament teoretic al socialismului (1), bazat pe doctrina lui K. Marx, modificată și aplicată de V. I. Lenin în Rusia primelor decenii ale secolului nostru și preluată de regimurile totalitare de stînga din estul Europei și din Asia de după al doilea război mondial,

după care omenirea ar trece în mod necesar de la capitalism la socialism (1) în drumul ei spre comunism. *Gargarisile trandafirii ca și entuziasmul simplist nu l-au ademenit nicodată pe fondatorul socialismului științific, Karl Marx.* RALEA, S. T. I, 78. *Unirea socialismului științific cu mișcarea muncitorească a dus la transformarea clasei muncitoare într-o clasă revoluționară conștientă.* DER. *Unii reprezentanți ai socialismului științific cred că prin aplicarea metodelor ciberneticii... s-ar destrăma conținutul însuși al materialismului istoric.* CONTEMP. 1969, nr. 1 174, 10/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Socialism utopic* = doctrină economică, politică, socială premergătoare socialismului științific (v. socialism 1) care urmărea instaurarea egalității economice și sociale între oameni. *Socialismul utopic... nu înțelegea legile istorice de dezvoltare a producției capitaliste.* CV 1949, nr. 6, 9. *Socialismul utopic nu a putut înțelege... rolul istoric revoluționar al proletariatului și necesitatea revoluției social-politice.* DER, cf. M. D. ENC., DN³, DEX.

2. Orînduire social-economică și de stat bazată pe socialismul științific (v. socialism 1); (sens curent) regim totalitar de stînga. *Socialismul... a promovat cu dărnicie și entuziasm toate artele.* ARGHEZI, B. 156. *Țelul socialismului este de a-l face [pe om] să se bucure de fericirea culturală.* CĂLINESCU, C. O. 391. *Socialismul deschidea tineretului perspectiva nebănuirii de largă a științelor.* V. ROM. septembrie 1954, 140, cf. DL. *Socialism nu înseamnă pentru noi numai revoluție socială, ci și salt istoric.* PREDA, R. 253, cf. DM. *Triumful deplin al socialismului la orașe și sate... reprezintă cea mai mare victorie politică a partidului nostru.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 689. *În socialism, producția pretinde, printre altele, cadre tot mai calificate.* IB. 1966, nr. 6 893. *Munca și lupta plină de avînt pentru construirea socialismului.* M 1968, nr. 1, 30. *Socialismul trebuie să reușească în a unifica știința și tehnica cea mai modernă cu umanismul cel mai pur.* CONTEMP. 1969, nr. 1 183, 10/6, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *-ci-a-*
 — Din fr. socialisme, germ. Sozialismus.

SOCIALIST, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care aparține socialismului (1,2) privitor la socialism. *Sînt liberal, sînt roșu, sînt socialist din fire.* BOLINTINEANU, O. 157. *Aceasta e, de altfel, fiinta întregii noastre presocialiste.* ÎN PLR II, 156, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *El știa să explice, pe înțelesul tuturor, în ședințele duminicale ale cercului socialist... ce-i cu universul.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 30. *Lumea socialistă de mine va pune roadele științei la îndemina tuturor.* COCEA, S. II, 322. *O să te ajutăm să vezi și să cunoști toate cîte sînt bune în lumea noastră socialistă.* SADOVEANU, O. XVII, 277, cf. SCRIPAN, D. *Introduce noi forme socialiste de organizare și retribuire a muncii în agricultură.* LEG. EC. PL. 83. *Iureșul tot mai viu al întrecerilor socialiste în cinstea mărețelor aniversări.* CV 1949, nr. 9, 15. *Ucenicia și cultura... și le-a făcut în atelierile și școlile socialiste.* ARGHEZI, B. 137. *Rolul literaturii într-un regim socialist este de a ridica conștiința la nivelul existenței.* CĂLINESCU, C. O. 400. *Se înscriesese... în mișcarea socialistă.* BLAGA, H. 68. *Atitudinea nouă, socialistă, a maselor față de muncă.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 912. *Intraseră în legături cu cercurile socialiste.* PAS, L. II, 141, cf. DI. *Veni... în atelierul un lider socialist.* PREDA, R. 17, cf. DM, DN². *Relațiile de producție socialiste s-au generalizat în întreaga economie.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 8 689. *Societatea socialistă e o lume de largă și strînsă solidaritate umanistă.* V. ROM. martie 1970, 110, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Revoluție socialistă* = tip de revoluție socială care constă în trecerea de la societatea capitalistă la cea socialistă. *Revoluția socialistă va aduce... o schimbare completă în formele de proprietate.* ÎN PLR II, 159, cf. M. D. ENC. 830.

2. S. m. și f. Adept al socialismului (1,2); membru sau simpatizant al unui partid socialist. Cf. POLIZU, ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. *Tineri, foarte tineri din capitală, care își închipuie că sînt socialiști.* MAIORESCU, CR. II, 179. *Dezvoltarea intelectuală și morală a lui... îl împinge înainte, îl face socialist, revoluționar.* GHIEREA, ST. CR. II, 219. *De influența acestui mediu social, burghez, unii socialiști n-au scăpat cu totul.* IONESCU-RION, S. 107, cf. ALEXI, W. *În limbajul nostru, al socialiștilor, cuvîntul revoluționar are un înțeles infinit mai adînc.* în PLR II, 158. *Broșurile alea pe care le trimit socialiștii din București, ca să deschidă ochii muncitorilor din sate.* PETICĂ, O. 208, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, LOVINESCU, C. IV, 174. *Eu, ca socialist, sînt contra violențelor.* REBREANU, R. II, 23. *Lică e... tovarăș cu Graur la socialiști.* G. M. ZĂMFIRESCU, SF. M. N. I, 53, cf. SCRIBAN, D. *Vasile Morfîn, pe atunci socialist, îl alesese ca centru al activității sale.* RALEA, S. T. III, 184. *Mii și mii de voturi care merg... la socialiști.* BOGZA, A. I. 59, cf. DL, DM. *În urma cunoscutului proces intențat socialiștilor... a fost eliberat din lipsa unor probe.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 183, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: socialiști, -ste. — Și: (învechit) soțialist, -ă s. m. și f., adj. POLIZU.

— Din fr. socialiste, germ. Sozialist.

SOCIALITĂTE s. f. (Rar) Caracterul a ceea ce este social (1). *Socialitatea artei presupune în concepția lui... un anumit mod de a evolua.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 22, 12/1, cf. 1969, nr. 29, 28/1, SEC VI, 64.

— Pronunțat: -ci-a-.

— Social + suf. -itate. Cf. fr. socialité.

SOCIALIZĂ vb. I. 1. Refl. A dobîndi caracter social; s p e c. (despre muncă, producție) a deveni social ca urmare a dezvoltării forțelor de producție, a adîncirii diviziunii muncii, a concentrării producției și specializării. *Poezia deceptivă, durerii, revoltei, generalizîndu-se ori, mai bine zis, socializîndu-se, se naște o literatură care exprimă durerea socială.* GHIEREA, ST. CR. III, 31, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ **T r a n z.** *Ideea colaborării între toți oamenii de știință... s-a născut din necesitatea timpului de azi de a socializa știința.* D. GUSTI, P. A. 251.

2. **T r a n z.** (Complementul indică mijloacele de producție și alte bunuri) A trece în proprietate socialistă. Cf. CADE. *Vrem să socializăm mijloacele de producție și schimb.* COCEA, S. II, 321, cf. IORDAN, L. R. A. 241, SCRIBAN, D. *A socializat mijloacele de producție, le-a făcut proprietate a întregului popor.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 1, 26, cf. DL. *În gospodăria colectivă sînt socializate numai pămînturile, vilele mari de muncă și uneltele.* PREDĂ, D. 51, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ci-a-. — Prez. ind.: socializez.

— Din fr. socialiser.

SOCIALIZĂNT, -Ă adj. (Rar) Care are, care prezintă tendințe socialiste. *Individualismul a alternat aproape regulat cu moravuri socializante.* RALEA, S. T. III, 9, cf. DN². *Ei s-au dezinteresat de conservatismul catolic, ca și de utopismul socializant.* IST. LIT. ROM. II, 253.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: socializanți, -te.

— Din fr. socialisant.

SOCIALIZĂRE s. f. Acțiunea de a (se) socializa și rezultatul ei.

1. Dobîndire a caracterului social; s p e c. proces prin care, pe baza dezvoltării forțelor de producție, a adîncirii diviziunii muncii, a concentrării producției și specializării, munca și producția capătă un caracter social, produsele muncii constituind rezultatul conlucrării mai multor lucrători. Cf. socializa (1).

Durerea proprie unui artist generalizîndu-se... socializarea aceasta a sentimentelor poetului se poate întinde și mai departe. GHIEREA, ST. CR. III, 33. *Prima chemare... este a răspunde necesității de socializare a creației.* D. GUSTI, P. A. 199, cf. CĂLINESCU, C. O. 108. *Acestei inspirații receptive... îi revine desigur un rol considerabil întru socializarea operei.* BLAGA, Z. 37, cf. RALEA, S. T. II, 188. *Socializarea producției... în capitalism constituie baza materială a trecerii la ordonarea socialistă.* DER, cf. DN². *Procesul socializării individului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 37, 28/1, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Trecerea mijloacelor de producție și a altor bunuri din proprietatea privată în proprietatea socialistă prin naționalizare și cooperativizare. Cf. socializa (2). *Datorită socializării și cultivării, influența orașului și a limbii literare e din ce în ce mai puternică.* cv 1950, nr. 3, 46, cf. DN². *Proprietatea socialistă de stat... reprezintă forma superioară de socializare a mijloacelor de producție.* PR. DREPT. 35. *Prin socializarea agriculturii, se cultivă suprafețe mari de teren cu plante de același fel.* vîn. PESC. iulie 1962, 2. *Perioada de dinainte de socializarea agriculturii.* L. ROM. 1967, 170. *Procesul de industrializare s-a supraș parțial procesului revoluționar de socializare.* CONTEMP. 1969, nr. 1 183, 10/3, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: socializări.

— V. socializa.

SOCIALIZĂT, -Ă adj. 1. Care a dobîndit caracter social; s p e c. (despre muncă, producție) care a devenit social ca urmare a dezvoltării forțelor de producție, a adîncirii diviziunii muncii, a concentrării producției și specializării. Cf. socializa (1). Cf. DL, DM, DN². ♦ (Prin lărgirea sensului) *Sub semnul social trebuie să se găsească o realitate individuală... [ea] poate aparține... structurilor mai socializate și mai impersonale ale conștiinței individuale.* VIANU, A. P. 17. *Aceste fenomene psihice n-au valoare decît obiectivate, adică socializate.* RALEA, S. T. I, 223 ♦ (Despre oameni) *Care a intrat în raporturi sociale cu alții. Omul socializat este pus astăzi în situația... de a judeca lucruri pentru care mediul lui dinainte era prea strîmt.* CONTEMP. 1969, nr. 1 165, 1/4.

2. (Despre mijloace de producție și alte bunuri) Care a fost trecut în proprietatea întregului popor. Cf. socializa (2). Cf. DL, DM, DN².

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: socializați, -te.

— V. socializa.

SOCIALMENTE adv. Din punct de vedere social, sub raport social. Cf. SCRIBAN, D. *Timpul de muncă socialmente necesar pentru producerea ei [a mărfii].* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 27. *Mania lui... e socialmente superioară.* LL I, 123. *Socialmente nu mi reprezînți nimic.* H. LOVINESCU, T. 302, cf. DL. *Pentru ca să fie angajată răspunderea penală, este necesar ca fapta săvîrșită să fie socialmente periculoasă.* PR. DREPT. 104, cf. DM, DN². *Sentiința insuccesului se exprimă socialmente aici în chipul cel mai categoric.* CINEMA, 1969, nr. 6, 14. *Progresele uriașe ale automatizării... [fac] posibilă reducerea treptată a timpului de muncă socialmente necesar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 23/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ci-al-.

— Din it. socialmente, fr. socialement.

SOCIATIV, -Ă adj. (Despre complementele circumstanțiale) Care determină un verb, arătînd ființa sau lucrul care însoțește subiectul sau complementul direct în săvîrșirea unei acțiuni. Cf. DL, DM, DN². *Se remarcă... introducerea unor părți noi de propoziție: complementul de agent, complementul circumstanțial, instrumental, sociativ, de relație și concesiv.* L. ROM.

1959, nr. 4, 28, cf. DER. Pentru exprimarea complementului sociativ s-a folosit la început ablativul singular. IST. L. ROM. I, 270, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Substantivat, n.) Studiul gramaticii limbii române, care pînă acum îngloba agentul și sociativul în complement indirect. SG I, 142. Încă din epoca arhaică, sociativul este de obicei precedat de prepoziția „cum”. IST. L. ROM. I, 270.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: sociativi, -e.

— Din fr. sociatif.

SOCIETĂR, -Ă s.m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care face parte dintr-o societate (3); s p e c. actor de prim rang care este angajat la un teatru național și care primește, în afară de salariu, o cotă anuală din excedentele teatrului respectiv. Un profesor cu titlu definitiv... tras la sorți în prezența societărilor. CARAGIALE, O. II, 179. Ardeam de nerăbdare să-mi depun partea mea de societă. VLAHUȚĂ, S. A. II, 313, cf. ȘĂINEANU². Un actor, societărilor al Teatrului național. ARDELEANU, U. D. 36, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN². Cunoscuta actrișă... fostă societară a Comediei franceze. CONTEMP. 1969, nr. 1175, 4/1. Foaerul... decorat cu statuile societărilor și cu amintiri din istoria artei dramatice. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 75, 25/1, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Societar de onoare = actor care rămîne angajat plătit al teatrului pe viață. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. S. m. și f. (Rar) Acționar. Societărilor de la „Arhangheliu” ședeau în fruntea mesei. AGĂRICEANU, A. 91, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC. Moșia noastră s-a luat dă niște socilari, rumâni d-ai noștri. GRAICU, I, 166.

3. Adj. (Neobișnuit) Social (1). Niciodată problemele n-au fost puse mai cu predilecție în mediul social, niciodată misticismul prestigiului societărilor n-a fost mai imperios. RALEA, S. T. III, 138.

— Pronunțat: -ci-e-. — Pl.: societari, -e. — Și: (regional) socităr s. m.

... Din fr. sociétaire.

SOCIETARISM s. n. (Neobișnuit) Tendință, mentalitate socială (1). Cum am putea explica numai cu ajutorul individualismului sau sentimentalismului romantic... societarismul antianarhic? RALEA, S. T. I, 160.

— Pronunțat: -ci-e-.

— Societar + suf. -ism.

SOCIETARIST, -Ă adj. (Neobișnuit) Social (1). Punctul de vedere religios, societărilor ori scientist se găseau în dizgrație. RALEA, S. T. III, 36.

— Pronunțat: -ci-e-. — Pl.: societărilor, -ste.

— Societar + suf. -ist.

SOCIETĂTE s. f. 1. Totalitatea oamenilor care trăiesc laolaltă, fiind legați de anumite relații determinate istoricește (v. c o l e c t i v i t a t e, c o m u n i t a t e, o b ș t e 1, învechit, o b ș t i m e 1); ansamblu unitar, sistem organizat de relații care există între acești oameni. Acest an iaste bun de așezare și de sofietaie. CALENDARIU (1733), 14/12. Tinerii trebuie să leapede... ce este împotriva datorită de obște a sofietații. CARTE TREB. I, 210/3. Cine va create una ca aceia, e semn că nu știe ce este căsătornică sofietaie. MAIOR IST. 14/2, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Legile sînt trebuitoare pentru a constitui societatea omului (a. 1817). URICARIUL, IV, 301/22. Pe omul înșelător... nici o sofietaie nu va să-l suferă. PETROVICI, P. 268/21, cf. LB. Am lucrat cu cuget d-a fi spre folosul sofietații. PLEȘOIANU, T. I, 33/18, cf. EPISCOPESCU, PRACTICA, XIX/23. Sofietaie n-reață constă din elemente curate, sănătoase. HELIADE, O. I, 206. Folosințele ce aduc și acești neșăfători statului și sofietații. REG. ORG. 37/12.

Cei ce se îngrășă în mijlocul sofietații fără de a-i fi de vreun folos. MARCOVICI, C. 18/24. Oamenii, chiar și sălbatici, se înșofesc adunîndu-se la un loc și ajutorîndu-se...; aceasta este înția societate. GENILIE, G. 130/5, cf. HRISOVERGHI, A. 43/3. Societațiile au soarta potrivită. DONICI, F. II, 23/12. Se oselesc... popoare... în forma sofietații cetățenești. RUS, I. I, 53/28, cf. VASICI, M. 57/27. Le da o povățuire cuviincioasă pe calea vieții în sofietaie. REGUL. ORG. 365/13. Inel de lanț e omul, Părtaș sofietații. I. VĂCĂRESCUL, P. 34/16. Organizaiea dinlăuntru a societății. BĂLCESCU, M. V. 9, cf. NEGULICI. Culmele societății nu aveau conștiința de întunericul și prăpastia în care arunca neamul. RUSSO, S.

109. Trebuie în sfîrșit să-și ia un loc oarecare în societate. NEGRUZZI, S. I, 25. Ordinea în societate nu poate fi dobîndită decît prin aplicarea legilor. GHIGA, C. E. II, 342. Agricultura... nu poate îndestula toate trebuințele sofietații. I. IONESCU, B. C. 15/9, cf. PROT.—POP., N. D. Sînt două partide într-o societate. BOLINTINEANU, O. 255. Societatea este destul de bine organizată. MAIORESCU, CRITICE, 105, cf. CONTA, O. F. 180. Societațiile, după vremi și fări, îl dezvolta [geniul]. ODOBESCU, S. I, 330. Cum e constituită școala, mai așa va fi și curentul de progres ce va domni în societate. IONESCU-RION, S.

101. Făcînd critica organizației actuale a sofietații, socialismul arată tabloul sfișierilor al mizeriei celor mulți. BACALBAȘA, S. A. I, 280. Dacă formele sociale sînt peritoare, societatea va exista cît va trăi omenirea. în PRL II, 62. În societățile omeniești se poate trezi ori cînd simțul către ce e nobil. IORGA, P. A. II, 29. Vom ajunge să fim și noi [scriitorii]... forțele utile sofietații. ANGHIEL, PR. 187. Cultura încheagă... societățile omeniești între ele. în PLR II, 446, cf. CADE. Istoricul ne arată marile transformări ce modifică societatea. LOVINESCU, C. VII, 76. Nu înțeleg o societate de nefericiți egali în mizerie. C. PETRESCU, I. II, 89. Să nu prejudiciei societatea. SADOVEANU, O. XX, 152, cf. SCRIBAN, D. Viața în societate e dată spre fericirea indivizilor. CONSTANTINESCU, S. III, 91. Istoria agriculturii este istoria sofietații omeniești. AGROTEHNICA, I, 20, cf. DL. Ce faceți voi, mă, aici...? — Noi, mă?... Construim societatea. PREDĂ, M. S. 9, cf. DM. Ansamblul semnelor ce servesc ca mijloc de comunicare în societate. L. ROM.

1967, 290, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Formațiune social-economică. V. orînduire (4), regim (1), sistem (1). O societate cu modul de producțiune socialist. în PLR II, 159. Apele revoluției au inundat structura și instituțiile sofietații moderne românești. CONSTANTINESCU, S. III, 308. Etnografiile au arătat doar că sofietațiile primitive nu cunosc indivizi, ci numai mase. RALEA, S. T. I, 16. Începu a vorbi cît mai pe înțeles despre societatea burgheză. V. ROM. martie 1954, 120. Există în aceste piese... trăsătura comună a protestului împotriva unei sofietații strimbe. T august 1964, 2. Dezvoltarea sofietații feudale pe aceste meleaguri și importanța... sînt atestate. JUD. ROM. SOC. 87/1, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ P. a u a l. Totalitatea viețuitoarelor care trăiesc laolaltă. Cf. PROT.—POP., N. D., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. Albinele trăiesc în societate. ap. CADE. Argumentul unic al confruntării cu societatea de urangutani și gorile. CINEMA, 1968, nr. 10, 14.

2. Grup restrîns de persoane, pe care relațiile sociale le fac să petreacă un anumit timp împreună; anturaj, companie, tovărășie, (grecism învechit) simanstrofie. Pre Sever l-au primit sofișie; ci nu mult au finul aici pacea, nici sofietaie. ȘINCAI, HR. I, 14/25. Trăiaște... mai virtos cu sofietaie răzvrătită care în loate zilele lui exemplari răzvrățiile îi arată. TICHINDEAL, F. 313/17. Cu oameni slabi să nu te înșofești în sofietaie slabă (a. 1824). IORGA, S. D. XII, 211, cf. I. GOLESCU, C. Armonia a strîns pe oameni în plăcuta societate. ASACHI, S. L. I, 47. Aruncîndu-ți ochii asupra sofietații, vedeai pe fiescătore. HRISOVERGHI, A. 32/24. Cu sofietaiea acestui cuvîntător... al naturii favorit: omul. GENILIE, G. 7/14. Sofietaiea bărbăților cinstiți, influența exemplor și cuvîntelor lor sînt de un mare

folos. I. POP, L. 177/5. Vărul vostru neodihnit vă dă vizită; veți avea ocaziune a cunoaște că pozițiunea în care singur v-ați redus are nevoie de societate. LĂZĂRESCU, s. 10/31. Așteindu împregiurul seu soșietate și putere de amici... se opunea la părerile lor. ARISTIA, PLUT. 278/6. Unde [este] mai ales amabila D-voastră societate? NEGRUZZI, s. I, 95. Găsiți aici o societate numeroasă de amiciși cunoscuți. BOLINTINEANU, o. 278. O interesantă societate de pribegiși aice [la Constantinopol]. IORGA, C. I. I, 208, cf. CADE. Era un salon în care toți disculă... Femeceată pare Societatea asta. TOPÎRCEANU, P. o. 55. Am întâlnit o societate largă de osindiiși siberieni. SADOVEANU, o. XX, 460. Gaitlany lămuri societății că Ioanide nu poate veni. CĂLINESCU, B. I. 7, cf. DI, DM, M. D. ENC., DEX, ALR I 456/61, 125. Societatea între oameni, teșneiu omenirii. ZANNE, P. VIII, 538. \diamond **Exp r i.** În societate = între oameni, într-un anturaj. Nu trebuie să tacă din gură cînd se găsește în societate. BACALBAȘA, S. A. I, 223. În societate, la petreceri... era privită de toți cu un zîmbet de mulțumire. AGÎRBIȚEANU, A. 129. Buna-cunință ne oprește să ridem sau să plîngem zgomotos în societate. RALEA, S. T. II, 170, cf. DL. Dacă ne vom întâlni în societate, să nu-mi porți pică. T. POPOVICI, s. 13, cf. DM, M. D. ENC., DEX. \blacklozenge Grup social constituit pe baza condițiilor materiale, spirituale, morale etc.; (în orînduirile bazate pe clase antagoniste; de obicei determinat prin „înalt”) grup limitat de oameni care aparțin claselor privilegiate. V. ambianță, anturaj, atmosferă, (învechit) mijloc (15). Băile... sînt frecventate de o soșietate aleasă. NEGRUZZI, s. I, 326. Toată societatea din București... nu vorbi decît de darurile ce se trimisese miresei. BOLINTINEANU, o. 415. Eiau cucoane din societatea înaltă a Iașului. HOGAȘ, DR. II, 49, cf. CADE. N-a lipsit nimeni din cei ce alcătuiua înalta societate. REBREANU, R. I, 264. Înalta soșietate se lasă în special sedusă [de propaganda germană]. TITULESCU, D. 666. Fata lui, una dintre cele mai frumoase fete din societatea bucureșteană. CAMIL PETRESCU, P. 47. Serbări de binefacere patronale de cucoane din înalta societate. TEODOREANU, M. III, 115. Era vicia, îndrăzneță, intra fără sfială peste tot... trăise în societatea înaltă, în luxul și atmosfera palatelor de ambasadă. BART, E. 39, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. În ce societate se învîrte? DSR.

3. Grup de persoane asociate în vederea unui anumit scop (științific, cultural, filantropic, sportiv etc.), asociație, (învechit) reuniune; organizație constituită cu scopul de a promova unele idei sau acțiuni de interes general; sediul în care se desfășoară activitatea acestui grup sau acestei organizații. Să se facă... o cit de mică soșietate, spre a face talmăciri din cărți streine. GOLESCU, I. 65. După Aristotel a răsărit soșietatea epicureilor. EPISCUPESCU, PRACTICA, XII/17. S-a format acum o societate spre a urma cu publicarea acestei gazete (a. 1829). PLR I, 20. Societățile cele înțelepte de descoperiri. GENILIE, G. 63/8. Au alcătuit o societate de facere de bine. AR (1834), 50/23. Ver întorloca o societate serioasă spre așezarea și dizbaterea uestiilor limbii. RUSSO, S. 91. A... conceput ideea înființării unei societăți. HASDEU, I. C. I, X. Am deprețiat spiritul de societăți literare. MAIORESCU, CRITICE, 81. În fiecare comună urbană se va organiza cîte o societate dramatică. CARAGIALE, O. II, 178, cf. RESMERIȚĂ, D. A face parte dintr-o societate nu înseamnă a fi inserși și a plăti cotizația, ci a lua parte la toată activitatea. În PLR II, 455. Discuția alunecă asupra marei serbări ce o pregătea societatea filantropică. REBREANU, R. I, 254. Avem o societate culturală. VLASIU, A. P. 262. Una din societățile studențești din care făcea parte. CĂLINESCU, E. 169. Reușise în cîțiva ani să organizeze o filială a societății „Dante Alighieri”. BART, E. 315, cf. SCRIBAN, D. Istoria... era o unealtă mult experimentată de vestita societate literară. VIANU, A. P. 124. Societatea naturalistilor... avea în programul ei și probleme de agricultură. AGROTEHNICA, I, 36, cf.

DL, DM. După... alle cîteva spectacole... societatea se destramă. IST. LIT. ROM. II, 238. Societăți științifice medicale. ABC SĂN. Ar fi acționat societatea pentru protecția animalelor. CINEMA, 1968, nr. 10, 38. Societatea de Cruce Roșie. M. D. ENC., cf. DEX.

4. Întreprindere alcătuită pe baza unor investiții de capital în comun, în vederea realizării unor beneficii în raport cu capitalul depus; sediul în care se desfășoară activitatea acestei întreprinderi. Cf. LB. Peste 30 societăți... cu sumă de milioane veniți. GENILIE, G. 63/25, cf. DDRF. Numărul afacerilor de împrumuturi de bani era îndestul de mare, pentru a se îngheba o societate. XENOPOL, I. R. I, 192, cf. ALEXI, W. O societate... se alcătui pentru a trimite mărfuri. IORGA, C. I. III, 148. Toate societățile organizate... trebuie să uzeze de mijlocul cel practic de a realiza schimbul. N. A. BOGDAN, C. M. 166, cf. CADE. Mă trimisese direcțiunea societății... să măsoar cîteva locuri. GALACTION, o. 241. 148. Toate societățile parazitate pe care le-au alcătuit. SADOVEANU, o. XIX, 7, cf. SCRIBAN, D. Se înființase societăți și bănci. PAS, Z. IV, 147. O să asigurăm corabia la o societate mare. TUDORAN, P. 121, cf. DL, DM. Societatea este un contract prin care două sau mai multe persoane se obligă să asociază aportul lor material și de muncă... spre a atinge un scop economic comun. PR. DREPT. 389. Omortse bietul cal nevinovat și... or să-l pună să despăgubească societatea pentru treaba asta. BARBU, G. 157, cf. M. D. ENC., DEX. \diamond (Cu determinări care arată felul, scopul) La 1602 se înformă soșietatea comerțială intitulată ost-indică. SĂULESCU, HR. II, 367/25. La Londra s-au alcătuit o soșietate negușitorească. ASACHI, I. 211/13. Soșietățile sau companiile negușitorești. RUS, I. I, 65/8. A fost și procurator al soșietății minelor de aur. MAG. IST. I, 20/12. Soșietățile de agricultură au propus... premii. BREZOIANU, A. 288/23. Soșietățile universale pot fi de două feluri. HAMANGIU, C. C. 380. Societatea tramvaielor ne întrebă dacă-i putem livra... o tonă de nituri. CAMIL PETRESCU, U. N. 59. Inginerii de la societățile petrolifere. C. PETRESCU, I. II, 237. Organizarea... societăților de stat pentru import și export. LEG. EC. PL. 91. Dispar impozitele societăților petrolifere de import. ARGHEZI, B. 136. Fu primul care semnă cu societatea petroliferă. STANCU, R. A. II, 331. A racordat la acest circuit de interes douăzeci de societăți străine de televiziune. CINEMA, 1969, nr. 5, 36. \diamond Societate (anonimă) pe acțiuni (sau, învechit, prin sau pre acții) = formă de organizare a unei întreprinderi al cărei capital este împărțit în acțiuni, acționarii respectivi nerăspunzînd de datorii decît în limita sumelor subscrise în vederea alcătuirii capitalului acestuia. Formează o soșietate prin acții, cu... interesăți (a. 1845). DOC. EC. 854. O societate pre acții din Sibiu s-a apucat să exploateze zăcămintele ce conțin aur. PĂCALĂ, M. R. 8. O clasă burgheză... ajungînd în faza marilor societăți anonime, scapă din mîna conducerea producției. În PLR II, 298, cf. DER. Societate în nume colectiv = organizare a unei întreprinderi pentru obligațiile căreia membrii săi răspund solidar și nelimitat, cu întregul patrimoniu. Cf. DL, DM, DER, DEX. (Învechit) Regula de societate sau regula de companie, regula societății ori regula însoțirii = regulă de trei compusă, care servește pentru a calcula partea de cîștig sau de pierdere a fiecărui participant la o asociație, în raport cu fondurile depuse. Regula de companie sau de soșietate... este spre a înmulți un număr în porții sau părți proporționale cu numere date. ASACHI, E. 155/1. Pe această proporție este întemeiată regula soșietății. POENARU, E. A. 210/10, cf. URUSU, T. ș. 269. \blacklozenge (Jur.) Persoană juridică, care se constituie pe temeiul unui contract. DER.

— Pronunțat: -ci-e-. — Pl.: societăți. — Gen.-dat.: (învechit și) societăței. — Și: (învechit) soșietăte, (învechit, rar) soșietă s. f.

— Din lat. *societas*, -atis, fr. *société*, it. *società*.

SOCINIÂN, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care aparține socinianismului, privitor la socinianism. *Despot aduse din Polonia pe un preot de ritual socinian.* XENOPOL, I. R. V, 73. *Stăpîni în Moldova, unde aduse un episcop socinian, deci tot oarecum reformat.* IORGA, L. R. 82, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Unitarismul socinian... poate fi privit fără reticențe.* BLAGA, G. 34.

2. S. m. și f. Adept al socinianismului. *Calvinii, luteranii și sociniani sau unitarii... am făcut orînduiala aceasta.* ȘINCAI, HR. III, 58/29, cf. I. GOLESCU, C. *Locuiesc alături și amestecați... sociniani sau ariani cari neagă divinitatea lui Isus.* BARIȚIU, P. A. I, 126, cf. BĂRCIANU. *Sociniani sînt răspîndiți mai ales în Ardeal.* ȘĂINEANU², cf. CADE, SCRIBAN, D., DER, M. D. ENC., DN³.

— Pl.: socinieni, -e.

— Din lat. socinianus, fr. socinien.

SOCINIANISM s. n. Curent protestant antitrinitarian, apărut în secolul al XVI-lea, care nega divinitatea lui Cristos, păcatul originar, predestinarea și considera sfintele taine doar ca ritualuri simbolice. Cf. I. GOLESCU, C., PROT. — POP., N. D., BĂRCIANU, ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D. *A pătruns aci luteranismul la sași, calvinismul și unitarismul (socinianismul) la unguri.* BLAGA, G. 32, cf. M. D. ENC. 897, DN³.

— Din lat. socinianismus, fr. socinianisme.

SOCIOGRĂF s. m. Specialist în sociografie. *Mă interesa mai ales, ca pe un sociograf pasionat, starea intelectuală în care se găsește salul.* ISAC, O. 268.

— Pronunțat: -ci-o-. — Pl.: sociografi.

— Din fr. sociographe.

SOCIOGRAFIE s. f. 1. Curent empirist în sociologie care susține că aceasta trebuie să se reducă la simpla descriere a faptelor, fără interpretarea lor teoretică. *Monografia sociologică, așa cum o concepem și o practicăm noi... nu este o metodă pur descriptivă. Ea nu se confundă cu sociografia.* D. GUSTI, P. A. 149, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Observare, înregistrare și descriere a societăților ca formațiuni istorice concrete. Cf. M. D. ENC., DN³.

3. Disciplină sociologică empirică, descriptivă și inductivă; ramură a sociologiei care studiază influența condițiilor locale asupra formării tipurilor sociale. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ci-o-.

— Din fr. sociographie.

SOCIOLINGVIST, -Ă s. m. și f. Specialist în sociolingvistică. Cf. DN³.

— Pronunțat: -ci-o-. — Pl.: sociolingviști, -ste.

— Din fr. sociolinguiste.

SOCIOLINGVISTICĂ s. f. Disciplină care studiază relațiile dintre limbă, cultură și societate. *Interesul pentru aspectul social al limbii... explică varietatea și însemnătatea comunicărilor susținute în cea de-a doua secție a congresului — sociolingvistica.* L. ROM. 1967, 529, cf. DN³.

— Pronunțat: -ci-o-.

— Din engl. sociolinguistics, fr. sociolinguistique.

SOCIOLOG, -Ă s. m. și f. Specialist în sociologie. *Sociolog cu teorii și sisteme infailibile.* ANGHIEL, PR. 186. *Dostoievski și Tolstoi sînt sociologi: au „tratată” în romanele lor cele mai însemnate probleme ale vieții rusești.* IBRĂILEANU, S. L. 62, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Emile Faquet moare, lăsînd în urma lui o vastă operă de critic literar, de sociolog și de moralist.* LOVINESCU, C. IV, 147. *Eu nu știu ce este aceea material de obser-*

vație. Nu sînt sociolog. C. PETRESCU, O. P. I, 42. *Filozofii și sociologii cei mai mari au avut o deosebită predilecție pentru acest cuvînt [critica].* în PLR II, 588. *Nu orîșicine poate fi în stare să fie sociolog.* D. GUSTI, P. A. 127. *Sociologii ne-au atras atenția că omul e supus unor legi de natură socială.* PUȘCARIU, L. R. I, 3, cf. SCRIBAN, D., RALEA, S. T. I, 151. *Negînd existența unor legi obiective, sociologii reacționari se situează pe poziții subiectiviste.* V. ROM. ianuarie 1954, 225, cf. DL, DM, DN². *Sociologul român avansează o nouă viziune în sociologia generală, cu profunde rezonanțe.* CONTEMP. 1969, nr. 1 165, 8/3, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ci-o-. — Pl.: sociologi, -ge.

— Din fr. sociologue.

SOCIOLOGIC, -Ă adj. Care aparține sociologiei, privitor la sociologie, specific sociologiei. *Studiu preparator în științele biologice și sociologice.* HASDEU, I. C. I, XI. *Fenomenele sociologice sînt cîrmuite de legile cele mai statornice.* CONTA, O. F. 530. *A publicat în diferite reviste... studii sociologice.* CARAGIALE, O. II, 145. *Sentimentele și concepțiunile mele... le-aș fi exprimat fie într-un articol critic, fie în articole sociologice.* GHEREA, ST. CR. I, 310. *Explicările acestui fenomen sînt două: una psihologică, alta sociologică.* IONESCU-RION, S. 257. *Reviste... literare și științifice și... sociologice.* în PLR II, 15, cf. CADE. *Nu făcea teorii sociologice decât rareori.* REBREANU, R. II, 239. *Toată lumea e preocupată de problemele sociologice.* D. GUSTI, P. A. 114. *Legi de natură sociologică stau la baza fonologiei și a organizării limbii.* PUȘCARIU, L. R. I, 7, cf. JORDAN, STIL. 337, SCRIBAN, D. *Intuiția lui sociologică și psihologică este atât de vie, de realistă.* CONSTANTINESCU, S. II, 20, cf. DL, DM, DN². *Metoda sociologică de cercetare a problemei obștilor.* PANAITESCU, O. 7. 8. *Dezvoltarea muzicii... se realizează sub semnul unor... comandamente sociologice.* M 1968, nr. 6, 16. *Concepția sociologică a literaturii, asupra căreia se insistă în ultima vreme.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 24, 14/4, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ci-o-. — Pl.: sociologici, -ce.

— Din fr. sociologique.

SOCIOLOGIE s. f. Știință care studiază procesele sociale, relațiile dintre oameni și instituțiile din orînduirea socială existentă. *Auguste Comte a fost cel întii care s-a încercat să constituie o știință a tuturor fenomenelor sociale, căreia i-a și dat numele de sociologie.* CONTA, O. F. 324. *Sociologia tinde a fi știință exactă.* GHEREA, ST. CR. I, 41, cf. IONESCU-RION, S. 229, ȘĂINEANU². *Numele din opera lui... luminează, în felul lor, istoria și sociologia României din a doua jumătate a veacului trecut.* IBRĂILEANU, S. L. 88. *Sociologia este prin excelență o știință constructivă.* în PLR II, 404, cf. CADE. *Studiul filologiei te poate duce la descoperire nu numai în istorie, ci și în sociologie.* SADOVEANU, O. XIX, 387, cf. SCRIBAN, D., VIANU, E. 39. *O carte de sociologie e mai întii o sinteză obiectivă.* CONSTANTINESCU, S. III, 309. *Mă preocupă unele probleme de sociologie.* BLAGA, H. 173. *Irina studia sociologia.* BENUȚ, M. C. I, 110, cf. DL. *Îl văzu pe inspector aplecîndu-se la urechea lui Stan, profesorul de sociologie.* T. POPOVICI, S. 14, cf. DM, DN². *Sociologia este statistica socială a indivizilor, a locului și comportamentului lor în societate.* CONTEMP. 1969, nr. 1 180, 1/2. *Perspectiva ameliorării și consolidării umanizării prin efortul convergent al sociologiei, antropologiei, pedagogiei și psihiatriei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 28/1, cf. DEX, M. D. ENC. ◇ (Cu determinări care indică domeniul) *A ajuns să întemeieze o adevărată sociologie a vieții muzicale sătești.* D. GUSTI, P. A. 154. *Pluralitatea și coexistența grupurilor de public interzic sociologiei artei generalizări sau distincții prea grabite.* VIANU, E. 241. *În legătură cu educația adulților și sociologia educației s-au efectuat studii.* GI 1968, nr. 931, 3/3. *Sociologia medicinei este în măsură să*

ofere premise științifice în vederea generalizării unor măsuri... cu caracter social. CONTEMP. 1970, nr. 1 224, 8/3. ♦ Mod de a privi problemele sociale. *Sociologia lui Eminescu este agresiunea unei simțiri romantice.* CONSTANTINESCU, S. II, 542. *Așezat prin sociologia sa alături de Marx...* Balzac nu mai are de învidiat nici o glorie. RALEA, S. T. I, 85.

— Pronunțat: -ci-o-.

— Din fr. *sociologie*, germ. *Soziologie*.

SOCILOGISM s. n. Teorie conform căreia sociologia este suficientă pentru explicarea totală a realităților sociale, negând rolul celorlalte științe sociale. *Sociologismul vechii „Vieți românești”, adică primirea postulatului supremației societății asupra individului... , poporanismul... sînt tot atîtea forme de universalism.* RALEA, în PLR II, 547. *Analiza se înfundă pînă la urmă în stilistică, sociologism sau estetism, negîndu-se reciproc între ele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 62, 5/2. *Cuiva, ce-l critica pentru sociologism, Gherea îi răspunde.* CONTEMP. 1970, nr. 1 226, 2/5, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ *Sociologism vulgar* = denumire generică pentru diferite forme de interpretare simplistă, schematică a condiționării sociale a fenomenelor culturale spirituale, constînd în ignorarea autonomiei relative de care se bucură aceste fenomene în raport cu condițiile social-economice care le generează. Cf. DER, M. D. ENC., DN³.

— Pronunțat: -ci-o-.

— Din fr. *sociologisme*.

SOCILOGIST, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care aparține sociologismului, referitor la sociologism. *Compoziția școlară, personajele inspirate epigonice dintr-un teatru sociologist din fericire azi perimat... au apărut în scenă într-o versiune caricaturală.* T noiembrie 1968, 90, cf. DN².

2. S. m. și f. Adept al sociologismului. *Însărcinarea... de a constitui o „societate internațională a sociologistilor”.* D. GUSTI, P. A. 332, cf. DN³.

— Pronunțat: -ci-o-. — Pl.: *sociologiști, -ste*.

— Din fr. *sociologiste*.

SOCILOGIZĂ vb. I. T r a n z. A interpreta unele fenomene sau procese de pe pozițiile sociologismului. Cf. SFC III, 108, DN³.

— Pronunțat: -ci-o-. — Prez. ind.: *sociologizez*.

— Sociolog + suf. -iza.

SOCILOGIZĂNT, -Ă adj. Care tinde să sociologizeze. *Trista perioadă sociologizantă [în teatru] în care trecerea politicii pe scenă nu pretindea nici un efort artistic.* T august 1969, 9, cf. DN³.

— Pronunțat: -ci-o-. — Pl.: *sociologizanți, -te*.

— Sociologiza + suf. -ant.

SOCIOMETRIC, -Ă adj. Care aparține sociometriei, privitor la sociometrie. Cf. DN³.

— Pronunțat: -ci-o-. — Pl.: *sociometrici, -ce*.

— Din fr. *sociométrique*.

SOCIOMETRIE s. f. Metodă folosită pentru studierea cantitativă a relațiilor umane (în cadrul unor grupuri sociale mici). Cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

— Pronunțat: -ci-o-.

— Din fr. *sociométrie*.

SOCITĂR s. m. v. *societar*.

SOCITĂ s. f. v. *șoacă*².

SOCLU s. n. 1. Partea inferioară (de obicei ieșită în afară) a unei clădiri, a unui grilaj de fier etc. V.

temelie. Fiecare biserică o să-și aibă soclul ei, ferestrele ei și scafele ei în osebite cornișuri. FM (1846), 71²/14. Casa lui... se învechise... Tencuiala căzuse pe la soclu. AGĂRICEANU, A. 546. *Lucrează niște zidari la soclu casei.* BRĂTESCU-VOINEȘII, P. 72, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Un cal înalt pus pe un demisol... slujind drept soclu.* CĂLINESCU, C. O. 190, cf. DL, DM, DN². *Gresile... se întrebunțează la construcții, ca îmbrăcăminte și socluri.* GEOLOGIA, 28, cf. M. D. ENC., DEX, CHEST. II 90/102.

2. Suport din marmură, din piatră, din beton etc., care susține o coloană, o statuie, un obiect ornamental etc.: pedestal, postament. V. p r a g (II 1). *Pe soclu de marmură... se vede muza istoriei scriind.* FILIMON, O. II, 145. *Sfinși pe socluri de-alabastru așezați.* MACE-DONSKI, O. I, 103, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Pe socul columnei vedem reprezentate trompete.* PĂRVAN, G. 523, cf. CADE. *Pe un soclu de bronz... Perseu își ține într-o mînă sabia.* LOVINESCU, C. IV, 100. *A pus un roz buchet de trandafiri Pe socul alb de piatră.* D. BOTEZ, F. S. 31. *Acum aveam încredere în... domnii de piatră și de bronz de pe socluri.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 290, cf. COCEA, S. II, 565. *Se simte oarecum ca o statuie răsturnată de pe soclu.* TEODOREANU, C. B. 229. *Statuia poetului a fost dărîmată... Rămăsese numai socul.* SADOVEANU, E. 228, cf. SCRIBAN, D. *Se mulțumește... să facă socluri la unele statui.* OPRESCU, A. M. 100. *Sînt bronz răsturnat de pe soclu.* CĂLINESCU, O. II, 177. *Se opri lîngă socul statuii.* V. ROM. martie 1954, nr. 3, 181, cf. DL, DM. *O piatră neagră, imensă, pătrată, veghea în mijloc pe un soclu.* BARBU, PRINC. 126. *Surprindea... o pasăre... înșind absolut vertical din socul ei.* CONTEMP. 1970, nr. 1 231, 1/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ Fig. *Va lupta însă contra tuturor acelor care împoacă socul consacrarilor definitive cu noroiul invidiei.* în PLR II, 440. *Am plecat... cu inima înălțată pe un soclu de certitudine.* BLAGA, H. 247. *Vreji să mă dați jos de pe un soclu pe care eu nici nu m-am gîndit să mă urc.* PREDĂ, I. 210. *Pe socul experiențelor se vor ridica noile noastre înfăptuiri.* T august 1964, 85. ♦ Obiect sau dispozitiv care servește la susținerea unei piese, a unui sistem tehnic etc.; bază, postament, suport. *Un laminor se compune dintr-un soclu (P) prevăzut cu două sau mai multe cadre.* IOANOVICI, TEHN. 143. *Aparatul este format dintr-un soclu... prin baza căruia pătrunde elanș tubul.* SANIELEVICI, R. 154.

3. (Tehn.) Numele mai multor piese tehnice care servesc ca suport, ca elemente de fixare etc.:

a) parte componentă de contact a siguranțelor unipolare cu filet și a siguranțelor tubulare. *La siguranțele tubulare, socul e piesa de contact servind drept suport.* LTR².

b) parte constitutivă a becurilor care servește la fixarea acestora în dulie. *Soclurile se deosebesc după tipul constructiv.* LTR², cf. DL, DM, DN², DEX.

c) piesă din material izolant prin intermediul căreia se fixează tuburile electronice de șasiul aparatelor la care sînt montate. *Există o mare varietate de socluri de tub electronic.* LTR², cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. (Geogr.; și în sintagma *soclu continental*) Zonă a uscatului afundată sub apele mării, pînă la adîncimea de circa 200 m. *Zona litorală... formează ca un fel de soclu continental pușin înclinat în jurul coas-telor acelei mări.* ANTIPIA, P. 266. *În cuaternarul inferior... socul dobrogean se găsea mult mai ridicat față de nivelul mării.* ONCESCU, G. 39. *Marea dăinuiește mai departe și pe socul Cîmpiei române.* MG I, 121, cf. LTR², DEX, DN³. ♦ *Soclu cristalin* = pătură granitică reprezentată prin roci metamorfice și magmatice vechi, acoperite de cele mai multe ori de depozitele sedimentare ale stratisferei. LTR². *Uneori, la contactul cu stratisfera, pătura granitică prezintă scoarță de alterare, care cuprinde un detritus al rocilor socului moi mult sau mai pușin alterat chimic.* ib. x, 253.

— Pl.: *socuri*. — Și: (rar) *foelu* s. n.

— Din fr. *socle*, it. *zoccolo*.

SOCMÁN s. n. v. *suman*.

SOCOATĂ s. f. 1. (Învechit și regional) Socoteală (3). *Povăzuirca cătră învățătura socoteii sau aritmetice [Titlu]. ARITM. (1805). Să întrebuințați... 2 [ceasuri] spre aritmetică sau socoată. PETROVICI, P. 124/4, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. Încercă să suplîneasă și pe contabilul..., însă acesta încurca și mai tare socoșile. AGÎRBEANU, A. 543. Și mai făcu socoata că de la o săptămînă pînă la alta... va mai uita. id. s. p. 74, cf. CADE, SCRIBAN, D. Într-o zi, mult mai repede decît ne făcuserăm socoata, ni se isprăviseră paratele. BLAGA, H. 98. Bine c-am făcut eu socoata. Tu o să primești anul ăsta mai mult cu ceva decît alții. v. ROM. septembrie 1963, 35, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 333, ALR SN IV h 928. ♦ (Prin Ban. și prin Transilv.) Notă (I 4). De ce nu plătești socoata? RETEGANUL, P. IV, 10. Face socoata fără birtaș, se spune despre cei ce fac planuri nerealizabile. Cf. ZANNE, P. V, 604.*

2. (Învechit) Judecată; chibzuință. *Nu se dărimă cite-o fărîmă, Nu cu socoată, Cu viața toată. BANUȘ, P. 85. Dumnezeu nu bate cu boata, numa cu socoata. ZANNE, P. VI, 655.*

3. (Învechit) Socoteală (4). Cf. DL, DM. *Eu bătuî cu bita-n poartă, Dar mîndra n-are socoată Că iubitul dintr-o dată Azi i-e inima stricată. HODOȘ, P. P. 126. ♦ E x p r. A-și da cu socoata = a crede; a presupune (2). Își da el cu socoata că... o vinut din lumea ceailaltă după el. FRÎNCU — CANDREA, M. 283, cf. DL, DM. ♦ Hotărîre. La judecata cea din urmă Tu vei găsi socoată dreaptă! GOGA, POEZII, 108.*

4. (Popular) Plan (3); intenție. *Are bună socoată. ALR I 1 555/278, cf. 1 569/18, 87. Om fără lege și fără socoată. ALR SN VI h 1 832/29. Bine socoată-și făcea, Mîna-n buzunar băga. BALADE, I, 356.*

— Pl.: *socoate* și *socoți*. — Și: (învechit) *socót* s. m. BUDAI-DELEANU, LEX., CADE.

— Postverbal de la *socoti*.

SOCOCÎȚĂ s. f. v. *socăciță*.

SOCOLÁN, -Ă adj., s. m. 1. Adj. (Învechit și regional; despre oameni) Robust. *Îi bătrîn, dar socolan. VICIU, GL. Fata-i socolană. id. ib. ♦ (Substantivat, m.) Să petreacă la Tudorică, socoleanul care le cînta așa de frumos în strană. LUC. V, 124, cf. PASCU, C. 202. ♦ (Prin lărgirea sensului) Înțeleptul zisă: hai lumi, socolană! Nu te face a te mînia pre mine a. 1773). GCR II, 96/3.*

2. S. m. (Învechit, rar) Șoim (I1). *Pănă a nu flămînzi, hrana a cerca a socolanilor lucru iaste. CANTEMIR, IST. 274.*

— Pl.: *socolani*, -e. — Și: (regional) *socoleán*, -ă adj.

— Cf. ucr. dial. *соко́юл* (lit. *сокіл*), rus. *соко́л*.

SOCOLEÁN, -Ă adj. v. *socolan*.

SÓCOLNIC s. m. (Învechit, rar) Șoimar. Cf. BARIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *socolnici*.

— Din rus. *соко́льник*.

SOCÓT s. m. v. *socoată*.

SÓCOTE s. f. pl. (Prin Mold. și prin Bucov.) Atrapsie. *Un copil a picat în sohote, numite altunde va și socote, din a căror cauză se usuă de numai pielea și osul rămîn pe dînsul. MARIAN, NA. 396. Nu le priește [copiilor] aerul,... slăbesc, se prizăresc ea-n socote*

(a. 1895). ap. TDRG. *Socote, sohote, zilizit, boală cîinească... o boală care o capătă copiii la înfărcare. N. LEON. MED. 147. De zilizit se descîntă în Moldova... în popor această boală se mai numește socote... boală cîinească. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 184, cf. ȘĂINEANU². Boatele copiilor... atrepsie (socote). CANDREA, P. 328, cf. 382, BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., COM. MARIAN, COM. DIN STRAJA — RĂDĂUȚI. ♦ (Regional) Plantă, nedefinită mai de aproape, care se folosește ca leac împotriva atrepsiei. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.*

— Și: *sóhote* s. f. pl.

— Din ucr. *сухот* (pl. lui *сухота*).

SOCOTEĂ s. f. 1. (Învechit) Fisă (la jocurile de noroc). Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

2. (Prin nordul Munt.) Numărul 7 în jocurile de copii. RĂDULESCU-CODIN, ap. CADE.

— Pl.: *socotele*.

— De la *socoti*.

SOCOTEALĂ s. f. 1. (Învechit) Prețuire (2); respect (1). Cf. *socoti* (1). *Turcilor la mare socoteală erau domniile acestor țări așa de tari și de temeinice. M. COSTIN, ap. TDRG. Este vreadnic de socoteală. BIBLIA (1688), [prefată], 4/27. Au schimbat și împărțitul socoteala și dragostea ce avea cătră craiul șvezesc. N. COSTIN, LET. II, 156/27. Era și Ciacalul, însă nu într-aftea socoteală să finea. CANTEMIR, I. I. I, 126, cf. GCR II, 10/18. Pușina socoteală ce avea de lume... și de zilele ei... trăia fără să-i pese de nimeni. MILLE, V. P. 190, cf. SCRIBAN, D.*

2. (Învechit) Ocrotire (1). Cf. *socoti* (3). *Dumnezeu socoteală făcea casei mele. BIBLIA (1688), 375¹/9.*

3. (Adesea construit cu verbul „a face“) Ansamblu de operații matematice (v. *operație* 4) făcute cu scopul de a afla valorile unor mărimi sau o anumită expresie matematică, calcul, calculare, (rar) calculație; spec. (rar) operație (4); spec. (rar) cont; p. gener. (de obicei la pl.) situație financiară; (rar) socotire (3), socoti¹ (1), (învechit și popular) socoti² (3), (popular) răboj (I 2), (învechit și popular) socoată (1), (învechit) sămăluire¹ (1), schepsis (2), seamă (I 2), (latinism învechit) comput, (regional) sămădaș, răvaș (II). Cf. *socoti* (4). *Trebuie dascălul pe școlari[i] ce sînt la aritmetică să-i înveașe... a înfălege regulile a tot fealiu de socoteli. CARTE TREB. I, 78/16. Aceaste nu intră la socoteală. BUDAI-DELEANU, LEX. După socoteala lui Calvisie 5 763 ani. CALENDARIU (1814), 3/5. Datoria... este plătită de mai înainte... din alte socoteale de daturi. PRAVILA (1814), 12/11, cf. LB, I. GOLESCU, C. [Populația] unui stat se află din... socoteala celor vii către cei morți. GENILIE, G. 131/23. O tablă de făcut pe dînsa socotele. ASACHI, L. 6¹/35, cf. VALIAN, V. *Gospodarul trebuie să-și facă socoteală de cît fin s-a mîncat cu vitele. I. IONESCU, C. 8/3. S-a făcut socoteală că brazdele... lungi fac a pierde cineva patru ccașuri și jumătate la înturnare. BREZOIANU, A. 75/22, cf. POLIZU. Garanții au dreptul a priveghea... lucrările cultivatorului, a-i cerceta socotelile. GHIGA, C. E. I, 104. După socoteala ce faci îmi rămîi dator. BOLINTINEANU, O. 332, cf. LM. De cînd mi-au venit băieții de la învățătura, îmi fin socoteala ban cu ban și huzuresc de bine. CREANGĂ, A. 18. Frate-meu mă învățase cele patru socoteli și fracțiile. DELAVRANCEA, ap. CADE. Să vadă el de socoteli, de cifre, de tot, eu să nu știu nimic. VLAHUȚĂ, S. A. III, 385, cf. DDRF. Dacă, după socoteli, tutorele va rămîne dator vreo sumă minorului... acea sumă va purta dobîndă. HAMANGIU, C. C. 208, cf. DAMÉ, T. Făceau socoteala în galbeni de aur și zlofi de arginî. IORGA, C. I. III, 77. Era bun la socoteli, dar domol la obor. CHIRIȚESCU, GR. 206. D-o săptămînă n-am luat socotelile prăvăliei. DELAVRAN-**

CEA, O. II, 361. El o să-și aducă și de lucru: socoteli de verificat. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 236. Făcu socoteala de trei ori. AGÎRBICEANU, S. 198. Socotelile cronologice sînt într-o foarte strînsă legătură cu data expediției. BUL. COM. IST. II, 106. Făcără socoteli și planuri de tragere. FERREANU, P. S. 63, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, ȘĂINEANU, D. U. Socotelile moșiei însă și cîte daravele toate... le învîrtea singur-singurel vechitul. MIRONESCU, S. 51. Nu-l putea înșela nimeni la socoteli. VOICULESCU, P. I, 265. Nu poate deprinde socotelile elementare de aritmetică. SADOVEANU, O. XIX, 319, cf. SCRIBAN, D. Funcționarii poștii... fac socoteli și scripe. ARGHEZI, B. 35. Se făceau ultimele socoteli și preparative în vederea călătoriei. BLAGA, H. 108. Nu e deprins cu... socoteli meschine. RALEA, S. T. III, 222. Ieși în ușa barăcii cu carnetul de socoteli în mîini. TUDORAN, P. 136. Era cel mai tare la socoteli. PREDĂ, D. 120, cf. DM. Nu se lăsa înșelat la socoteli. BARBU, G. 9. În socotelile de plată oștirii... sînt trecuți nu mai puțin de 6 210 dorobanși. STOICESCU, C. S. 119, cf. URUS, T. Ș. 161, cf. M. D. ENC., DEX. Toată vara la ciocoli, Pentru-o vacă și doi boi; Și cînd e la socoteală, Mai rămtî dator o vară. FOLC. OLT. — MUNT. III, 467. Un an jumate făcea dusu... A făcut el socoteala lui. O. BÎRLEA, A. P. I, 183, com. din PIATRA-NEAMȚ, ALR SN IV h 928. Socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din țirg. SADOVEANU, O. XIX, 92, cf. ZANNE, P. V, 603. Bun la tocmală, rău la socoteală, se spune despre cel rău de plată. ZANNE, P. V, 631. Socoteala peste măsură te duce la ură. id. ib. VIII, 532. Socoteala deasă E frăție aleasă. id. ib. v, 602. ◊ L o c p r e p. Pe socoteala (cuiva) = a) (și, învechit, în forma în socoteala...) (de obicei în construcție cu verbe ca „a sta“, „a trăi“, „a mânca“, „a ține“, „a cumpăra“ etc.) cu mijloace bănești provenite de la...; pe cheltuiala (cuiva) (v. cheltuială), pe seama cuiva (v. s e a m ă I 2 a), în spatele cuiva (v. s p a t e 1), pe spinarea cuiva (v. s p i n a r e 1 a), (învechit) în spețele cuiva (v. s p a t ă I 1). O hîrtie ce am dat-o fetei mele, dacă va sta la un loc cu [fratele ei]... s-o fie pe socoteala lui (a. 1594). IORGA, C. I, II, 233. Stăpînirea va fi slobodă a cumpăra sau cu orice preț va găsi... în socoteala mea (a. 1833). DOC. EC. 526. Cel ce știe limbușeala, Să îndoapă-n socoteala Celuia care-l ascultă. ASACHI, S. 7/6, cf. POLIZU. [Avea] multe plăți de făcut aici în socoteala celor de la Londra. GHICA, C. E. I, 92. Unii au trăit pe socotăla semenilor lor. ANGHEL, PR. 107. Să facă tot ce va fi de trebuință în socoteala mea și să mă înștiințeze. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 82. Mereu i se pare că slugile mîntîncă prea mult și doar nu-i pe socoteala ei. IBRĂILEANU, A. 74. Au făcut demersurile cuvenite pentru a cumpăra dealul Călimanului pe socoteala societății. C. PETRESCU, O. P. II, 149. O să stăm pînă sîmbătă pe socoteala fabricii. ARGHEZI, S. XI, 110. Salvarea moșiei se făcuse de fapt pe socoteala micilor proprietari. PREDĂ, M. 109, cf. DM. Guvernul mîncea la palat pe socoteala municipalității. IST. LIT. ROM. II, 270, cf. DEX. Om ce bea și mîntîncă pe socoteala altuia. ȘEZ. III, 18; b) (rar; și în forma în socoteala cuiva; în construcție cu verbe ca „a rămîne“, „a cădea“, „a reveni“ etc.) în sarcina (cuiva), v. s a r c i n ă (3 b). Cît despre învățătura... asta rămînea în socoteala directorului. I. BOTEZ, B. I, 69. ◊ Organizarea programului cade pe socoteala voastră. Prima corectură rămîne în socoteala mea; c) în (de) favoarea cuiva sau a ceva; pe seama cuiva, (v. s e a m ă I 2 a), pe spinarea cuiva (v. s p i n a r e 1 b). În deșert s-au încercat unii a inventa pe socoteala anticității o Dacie Munteană. HASDEU, I. C. I, 49. În timpul mesei fiecare făcea observații în socoteala mîndăstirii și a bătrînilui egumen. BOLINTINEANU, O. 434. Fetele... chicoteau pe socoteala mea. CREANGĂ, A. 66. Nu vă permit să faceți glume proaste pe socoteala mea. CARAGIALE, O. II, 61, cf. IONESCU-RION, S. 198. Gramaticii renunță de a mai pune cauza schimbării pe socoteala vreunui din sunetele vecine. PHILIPPIDE, P. 14. Cei de la masă făceau glume pe socoteala lui. AGÎRBICEANU, A. 284. Legende luau naș-

tere și se răsplineau pe socoteala intrușilor. ANGHEL — IOSIF, C. I. 56. Șușoteau fel și chipuri pe socoteala celor doi îndrăgostiți. GÎRLEANU, L. 70. Rideam... pe socoteala lui. HOGAȘ, DR. II, 119. Pe socoteala lui se trîncănise alina! M. I. CARAGIALE, C. 64, cf. CADE. Au auzit... multe povești pe socoteala curiosului meu prietin. GALACTION, O. 207. Făcea de obicei pe socoteala acestei doamne... glume răutăcioase. CAMIL PETRESCU, P. 122. Nu uitase spiriul făcut pe socoteala ei. TEODOREANU, M. II, 82. Trîmbițează... toate infamiile și toate mișeliile pe socoteala noastră. SADOVEANU, O. XIX, 89. Manifestările unei atitudini savante și lucide care se înveșește pe propria-i socoteală în fața naturii. VIANU, A. P. 256. Aș voi... să nu se facă povești pe socoteala noastră. ARGHEZI, L. 288. Am văzut o mulțime de oameni... pe socoteala căroră nu se putea înjgheba nici o ponegrire. RALEA, S. T. I, 59, cf. DL. Supralicitarea asta de humor se făcea pe socoteala lui. T. POPOVICI, SE. 81. Rîsul lui... se dezlănțuie hohotitor pe socoteala stricătorilor de limbă. IST. LIT. ROM. II, 477. Își rezervă dreptul să rîdă pe socoteala parveniților burgheziei. V. ROM. IANUARIE 1966, 179. Se fac pe socoteala suprarealismului... o serie de considerații necontrolate. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 14, 4/2, cf. M. D. ENC., DEX, ȘEZ. III, 16; d) (rar) pe răspunderea..., v. r ă s p u n d e r e (4). Închiriază o casă pe socoteala lui. D. ZAMFIRESCU, R. 208. Nu m-apropii di Ghimici... Hai, pi socoteala mea, Cî armii i li-am luat. FOLC. MOLD. II, 93; e) după cum este voia, placul etc. cuiva; (rar) la bunul plac (al cuiva), la discreția (cuiva). Pe socoteala femeii trebuia să mă lase? VISSARION, B. 108. Deci, cum bînuia domnia sa, Leca își cam juca pe socoteala lui caii și era mai temut decît adevăratul stăpîn. SADOVEANU, O. XI, 497. ◊ E x p r. (Popular și familiar) A da (sau a face) cuiva socoteala = a plăti cuiva ceea ce i se cuvine (pentru serviciile aduse) și, p. e x t., a concedia. Stăpîne, fă bine și-mi dă socoteala. ISPIRESCU, L. 231. Să-mi dați imediat socoteala, ... nu mai am ce căuta în această casă. ARGHEZI, S. VII, 172, cf. DL, DM, DEX. ◊ De mîine ti faci socoteala! (Rar) A încheia socotelile (sau o socoteală) (cu cineva) = a rezolva (1); a se răfui (2). Cf. DDRF. Să încheie pentru toată viața socotelile cu Apostol. REBREANU, P. S. 172. Ei păreau că mai au de încheiat o socoteală cu lumea. BOGZA, C. O. 30. Cu cinci ciocoi avem de încheiat socoteli. STANCU, D. 134. (Popular și familiar) A-și încheia socotelile cu viața = a muri (1). Cf. UDRESCU, GL. A-și greși socotelile = a se înșela în așteptări. Cf. DDRF. În această călătorie, kir Iani își cam greșise socotelile și cu navigația, și cu negustoria. TUDORAN, P. 7, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Familiar) A ieși la socoteală (cu cineva sau cu ceva) = a avea un rezultat final bun, a duce ceva pînă la capăt; a o scoate la capăt. Vîzînd însă turcul că nu iese la socoteală cu avertismentele. FILIMON, AP. CADE, CF. DL, DM, M. D. ENC., DEX. A(-i) veni (cuiva) la socoteală v. v e n i. A ține socoteală (sau, învechit, socoteala) (de ceva sau de cineva) = a ține cont (de ceva sau de cineva), a avea în vedere. N-a căutat cineva a ține socoteala de diferența localităților, pămîntului, esofisiei și climatei. BREZOIANU, A. 80/9. Auzite și știute mi-erău toate, dar ea nu ținea socoteală de asta. VLAHUȚĂ, S. A. II, 11. [Revista] își propune să fie socoteală... de orice indicații ar primi de la cititorii săi. în PLR II, 175, cf. DL, DM. Desigur... va ține socoteală de unele sugestii, pe care le va folosi. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 28, 3/1, cf. DEX. După ce s-a dus acolo la nunta, n-a mai finut socoteală, ... s-a cam cherchelit. O. BÎRLEA, A. P. II, 544. A ține socotelile v. ț i n e. A pune (ceva) în socoteala cuiva = a obliga pe cineva să plătească (ceva), p. e x t. a imputa cuiva ceva. Cf. DL, DM, DEX. A pune la socoteală v. p u n e (C II 2). (Popular) S-a mintuit socoteala sau scurtă socoteală = scurtă vorbă, v. s c u r t (4). Să știi că merg cu tine oriunde mi-i duce; s-a mintuit socoteala. CREANGĂ, A. 273, cf. ZANNE, P. V, 606. Ori te hotărăști să înveți carte, ori, de unde nu, te dau la cîmărie, scurtă soco-

teală. BRĂESCU, A. 205. ♦ Sumă de bani datorată; (sens curent; de obicei construit cu verbe ca „a cere“, „a plăti“ etc.) socoteală (1) scrisă, cuprinzând sumele pe care cineva trebuie să le achite pentru obiectele cumpărate într-un magazin, pentru consumații într-un local, pentru servicii primite etc.; notă (1 4). *Vreau să-mi plătești socoteala cucoanei d-tale.* ALECSANDRI, T. I, 80. *A terminat dejunul și a plătit socoteala.* CARAGIALE, O. II, 20. *A treia zi cerea socoteala, plătea frumos, ce-i rămânea arunca lăutarilor.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 519. *Ni s-a păstrat socoteala cheltuielii unui asemenea ospăț... ca act justificativ.* XENOPOLO, I. R. I, 176. *Spune crișmarului să vie cu socoteala.* HOGAȘ, DR. I, 129, cf. CADE. *Îmi permisesem totuși să achit eu toată socoteala.* CAMIL PETRESCU, P. 48. *Ceru socoteala... se ridica la vreo sută șapte lei.* BRĂESCU, O. A. 17. *Un chelner veni, luă socoteala și dădu restul.* COCEA, S. I, 16, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, RĂDULESCU-CODIN, I., ALR I 454/990. *Bea vin pe rămăseală, Fără nici o socoteală... Fără să-mi dea o para.* BALADE, II, 26. *Cine se bagă fără tocmală Iese fără socoteală.* ZANNE, P. V, 630. ♦ (Învechit) Numărătoare (2). *Ei fac socoteala datornicilor (a. 1642).* GCR I, 95/24. *Bogaților... vă înșalăți foarte la socoteala bunurilor voastre.* MARGOVICI, C. 49/9. ♦ Fig. (De obicei construit cu verbul „a face“). Privire retrospectivă asupra unor fapte, evenimente, situații etc.; bilanț. *Ia să stau și să-mi fac socoteala, cu ce m-am ales eu cât am trăit pe lumea asta.* CREANGĂ, ap. CADE. *Afl de înclăcită-i socoteala tinereții ei, încît nepoții se gîndesc la tinereța bunicii ca la altceva.* TEODOREANU, C. B. 9. *Se cuvine să încep prin a-mi face socoteala. Las în urmă cîteva cărți, O dragoste aeriană, O mare decepție.* BARANGA, V. A. 8, cf. DL, DM. *Vine clipa marii socoteli, cînd cel mai perfecționat computer nu poate schimba bilanțul.* CONTEMP. 1970, nr. 1 222, 1/4, cf. M. D. ENC., DEX.

4. (Învechit și popular) Judecată; chibzuință. cf. s o c o t i (5). *Vei putea învinge cu socoteala minții tale o vintile solului.* NEAGOE, INV. 220/28. *Boiarii... în multă socoteală au fost, să vie au să nu vie (a. 1674).* MAG. IST. II, 6/10. *Și orice răspuns ar da, pre acela în ciurul alegerii cu dreaptă bune socotele să-l zbatăși.* CANTEMIR, I. I. I, 76. *Nu va fi socoteală dreaptă, ca tu porunca să nu-mi fi? (a. 1698).* GCR I, 326/13. *Cu această socoteală gîndea turcii că vor potoli gilceville (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 186/2. *Să se poată sluji de mînt, adecă de dreapta socoteală și gîndire asupra a tot lucrul.* CARTE TREB. I, 60/8. *Văzînd a lui bună minte... și dreaptă socoteală, o au pîrimit.* VARLAAM — IOASAF, 27^v/16, cf. IST. AM. 50^v/16. *Te îmbărbătezi cu buna, înțeleptească socoteală (a. 1800).* GCR II, 181/26. *În vreme ce mîntea face sacotele și chitește, Iubirea de sină iute cere și se hotărăște.* CONACHI, P. 277, cf. POLIZU. *Ce socoteală s-o fi făcut în capul cel mic?* CARAGIALE, O. I, 31. *Prin dibăcie și bună socoteală poate trăi mai departe și cel slab.* IORGA, C. I. II, 63. *După o clipă de socoteală, le-a poruncit să se pitulească jos.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 227, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Și-a pierdut socoteala.* ALR:SN V h 1 405/531. ♦ Cu sau fără unei o socoteală = a) l o c. a d j. (și regional, în formele cu socoteală bună, cu socoteală bună la cap, cu socoteli bune) (ne)chibzuit. *Cîrerea lui ar fi fără nici o socoteală.* DRĂGHICI, R. 5/13, cf. POLIZU. *Bătrnii voiau „Unire“ cu tocmală; var tinerii „Unire“ fără socoteală.* CREANGĂ, A. 153. *Era sîntător, muncitor, cu socoteală la vorbă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 340, cf. DDRF. *Om cu socoteală.* PAMFILE, J. II, 166. *Baciul însă, om cu socoteală, ne îndemna să rămînem în slînă.* HOGAȘ, DR. I, 59. *Cei de la înrenurile regimentare... se dedeau la un jaf rece și cu socoteală.* CAMIL PETRESCU, U. N. 291. *Neologisme... au un rost și înțelegîndu-se lor cu socoteală nu poate aduce decât fotos.* SADOVEANU, O. XX, 520, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Om cu socoteală.* ALR I 1 569/178. *Om cu socoteală bună (la cap, ib. 1 569/677). [Om] cu socoteli bune, ib. 1 569/675,*

cf. 1 569/880, 890. *La catrința cu beteală Trebuie om cu socoteală!* FOLC. MOLD. II, 63; b) l o c. a d v. în mod (ne)chibzuit. *Toate lucrurile tale să le faci cu sfat și cu socoteală.* NEAGOE, INV. 123/16. *Gura sa o deschise cu socoteală și cu tocmală (a. 1694).* GCR I, 313/19. *Împărțeam cu socoteală [banii].* VLASIU, D. 41. *Lucrul trebuie făcut, însă cu socoteală.* ARGHEZI, P. T. 132. *Va cheltui fără nici o socoteală.* BOGZA, C. O. 143. *Sorbeau cu socoteală dintr-o sticlufă.* TUDORAN, P. 34. *Se amesteca și el în discuții, cu socoteală, ca orișice om așezat.* LĂNCRĂNAN, C. II, 164. *Dumnezeu toate le face cu socoteală pentru binele oamenilor.* RETEGANUL, P. IV, 35. ♦ E x p r. *A sta la (sau în) socoteală = a șovăi (III 1).* *Împărații stînd în socoteală, cum vor putea ținea supt stăpînire pre... neamul gotliilor.* CANTEMIR, HR. 255. *Multă vreme au stătut în socoteală, că de ar fi fost cu puțință s-ar fi întors imediat (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 90/26. [Se afla în multă mirare măriia sa și socoteală cum s-ar putea chivernisi lucrul. R. GRECEANU, CM II, 171. *Fără să mai stea la socoteală, se urcă pe dig.* T. POPOVICI, S. 24. (Regional) *A avea socoteală (bună) (sau socoteli bune) = a fi chibzuit. Are socoteală.* ALR I 1 569/223. *Are socoteală bună.* ib. 1 569/385. *Are socoteli bune.* ib. 1 569/268, cf. 1 569/341, 402, 805. ♦ (Învechit) Rațiune (1). *Vei vedea și cu socoteală de iaste adevărat acesta.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/15. *A omului dintr-alte neamuri de dobitoace deosăbirea îi ieste socoteala.* CANTEMIR, I. I. I, 63. *Vederea... este din cea mai înțiu simțire care se oștește împotriva soțotelei (a. 1781).* ap. TDRG., cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ E x p r. *A-și veni în socoteală = a deveni (mai) înțelept. Să-și vie în socoteală și să gîndești ce ceri de la mine (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 89/30. *A-i veni în socoteală = a se gîndi (la ceva). I-au venit lui... în socoteală cum că omoară pe Xerxu.* ARTAXERXU, 49^v/8. *A avea în socoteală = a intenționa. Ce ai în socoteală? De ce gîndești c-o să mă pierzi?* PANN, E. III, 95/6. ♦ (Învechit) Voință; hotărîre. *Au giudecat că acesta lucru iaste o socoteală dumnezăiască.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11^v/27. *Această socoteală și chibzuială viînd întru inema mea, cu ajutorul aceluia ce petreace mai pe deasupra cerurilor (a. 1678).* GCR I, 236/20. *Acest bine au agonisit fără... cu socoteala lui cea grabnică.* N. COSTIN, LET. II, 123/9. *Om grabnic la socoteala lui.* NECULCEA, L. 317. *Toată socoteala ș-au pus... din temelie să-i răsloarne.* CANTEMIR, HR. 82. *Nu pociu nicidcum să ies dintr-a mea socoteală.* PANN, E. III, 3/17. ♦ (Învechit) Tilc (2). *Cuvintele sfîntului... sînt foarte pline cu gîndul și le trebuie multă socoteală (a. 1699).* GCR I, 330/4. *Avem socoteala și tilcurea la această sfîntă scriptură (a. 1742).* id. ib. II, 31/35. *Și aceia era socoteală că la umbra virfului stîlpului era ascunsă o comoară în pămînt (a. 1747).* id. ib. 40/12.

5. (Astăzi rar și familiar) Păreră (3). Cf. s o c o t i (5). *De acest iubile frate, precum va fi și socoteala domniei-tale, să avem șlire și fără zăbavă (a. 1657).* BUL. COM. IST. II, 22. *Socoteții aceștia înpotrivnic stînd... CANTEMIR, HR. 70, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, RESMERIȚĂ, D., CADE. Socoteala lui era că un om bogat poate să-și ia dintr-al altuia, că are cu ce plăi.* DAN, U. 3. *Statuile sau grupurile sațe de personaje pe care le vedem obișnuit, după socoteala lui... nu sînt destinate unui spațiu închis.* OPRESCU, A. M. 76, cf. DL, DM. *După socoteala noastră, lupta urma să se dea cu adevărat ceva mai tîrziu, v. ROM. octombrie 1964, 4, cf. DEX.* ♦ E x p r. (Învechit și popular) *A(-și) da cu socoteala (sau socoteală) (cum) că... ori a-și face (sau a pune în ori la) socoteală (că...) = a crede; a presupune (2).* *Păgînii... au și daș năvală după dînșii puind la socoteală că fug.* N. COSTIN, ap. TDRG. *Oamenii-cei cu știință... dau cu socoteala cum că... va găsi vină de păcără (a. 1825).* DOC. EC. 342. *Oamenii dau cu socoteală că această adăogare... se trimite în Portugalia.* CR (1832), 42^v/11, cf. I. GOLESCU, G., POLIZU. *Daș cu socoteală că nimic nu aleargă așa*

de iute ca gîndul. ISPIRESCU, L. 178. *Ne dădurăm însă cu socoteala că ea ar fi trebuit să nu-și pună niciodată altă îmbrăcăminte.* HOGAȘ, DR. I, 6. *Nici împăratul, nici craii nu vor înțelege, își făcea socoteală.* Ștefan Vodă. SADOVEANU, O. XII, 311, cf. DL, DM, DEX. *El își făcu socoteală că poate de vîrcolaci s-a ascuns.* ȘEZ. I, 210. *Își dădu cu socoteală că încurcătura asta nu i-au făcut-o alții decît dracul.* ib. IV, 2. (Astăzi rar) **A-și da (cu) socoteala (ori socoteală)** = a-și da seama, v. s e a m ă (II). *Acum își da ea socoteală prin cite dureri trecuse.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 19, cf. HOGAȘ, M. N. 37. *Îmi dădeam socoteală că cedasem unor legi sufletești ce nu se pot înfrînge.* GALACTION, O. 104. *De fapt, după cît își da socoteală... în aceea zi începuseră ostilitățile.* SADOVEANU, O. XII, 531. *Își dădea socoteala că trebuie să repare impresia faptei, prin seuze.* CĂLINESCU, O. I, 25. *Ți-ai dat dumneata socoteală... cite am sacrificat eu?* C. PETRESCU, A. B. 32. *Pînă să-și dea turcii cu socoteala că în oraș nu se află decît un singur cazac, ... trecuse bariera.* STANCU, D. 23. ♦ (Învechit) **Sfat (I)**; învățătură. *Mai limpede Varuh de rîndul, de socoteala D[omnului H[risto]s au cîntat.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 34^v/5. *Sînt proaste socoteale și învățături (a. 1700).* GCR I, 337/25. *Să giudece el singur [cititorul] cării socotele trebui a-i da mai multă credință.* IST. AM. 86^v/15.

6. (Învechit; popular și familiar) **Plan (3)**; intenție. *Însă această trușă și de mirat socoteală a lor, Dum-năzău o au strămălat.* N. COSTIN, L. 68. *Și cu acea socoteală au purces domnu în gîos pre Pruf.* NECULCE, L. 49. *De pe atunci era socoteala lui să vie în Moldova (a. 1720).* BUL. COM. IST. IV, 54. *A mea socoteală este apoi de-a dezlega... locuri începătoare.* AMFILOHIE, G. F. 16/2. *Au socoteală a merge să se judece chiar înaintea împăratului (a. 1810).* BUL. COM. IST. IV, 122. *El făcu aceasta cu socoteală să folosească negocul dintre insulele Grecii[i].* PLEȘOIANU, T. IV, 23/6. *Ursul, dacă dă de miere, Apoi se-ncurcă-n socotele.* DONICI, F. II, 19/8. *Este o socoteală uricioasă aceea ce își face cineva de a înșela.* BREZOIANU, A. 502/8. *Se trîntise pe pat... să facă un plan nou, altă socoteală.* CARAGIALE, O. I, 48. *D-aveți altă socoteală... întoarce-vă-ți pînă mai e vreme.* DELAVRANCEA, O. II, 247, cf. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 74. *Acum i se risipeau în vînt toate socotelile.* AGRIBICEANU, S. 531, cf. CADE. *Se conta pe o destindere și socoteala n-a fost greșită.* CAMIL PETRESCU, P. 255. — *Ce ai de gînd să faci?... Deocamdată îmi fac socotelile.* COCEA, S. I, 20. *Se întimpla ca socotelile mele să iasă de-a-ndoaselea.* VLASIU, A. P. 155. *Cu toate socotelile ce și le făcea, interlocutorul meu înclina... să rămîie în regiunea profetizărilor.* SADOVEANU, O. XX, 232. *Avea socotelile lui de viitor.* OȚETEĂ, T. V. 259. *Pe drum... aveam să-mi fac socotelile mele.* BLAGA, H. 6. *Alta era socoteala cu acest străin care părea un om și bun, și tăcut.* TUDORAN, P. 83, cf. DL, DM. *În socotelile maiorului sosise momentul atacului.* BARBU, Ș. N. II, 177. *Prezența ei... îi stricase și lui niște socotelile.* V. ROM. ianuarie 1965, 79, cf. M. D. ENC., DEX. *Uomu prinsă pești p-aco, cum ave iel socoteală.* O. BÎRLEA, A. P. I, 340. *Proria dumnezăiască calcă socoteala muritorească.* ZANNE, P. VI, 633. ♦ (Învechit, rar) **Imaginație.** *Urziturile acealea toată socoteala muritorilor covîrșeășie.* CANTEMIR, I. I. I, 164.

7. (Învechit și familiar) **Rost¹ (III 1).** [Liliacul] *nici la trup are-o alcătuire, nici la viață vreo socoteală, nici la zburat sau la mers vreo rînduială are.* CANTEMIR, I. I. I, 195. *Alegerea și soc[ote]ala cea de obște ce s[ă] făc[us]ă pentru domnie (a. 1700).* GCR I, 333/2. *Au făcut și altă socoteală: au pus trei boieri judecători în Iași.* CANTA, LET. III, 177/10. *Să-dăm fiecăruia ce este al său, căci și moartea are socoteala ei.* CREANȚĂ, P. 319, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Fiecare bucată de lemn trebuie croită după anumite socotele.* TUDORAN, P. 109, cf. DL, DM. *Și el avea o socoteală aici... păzea lucruri.* BARBU, G. 9, cf. M. D. ENC., DEX.

8. (Familiar) **Problemă (II 2), treabă (I)**; p. e x t. răfuială (2). *Halmanul era un om de fire și de treabă la toate socotelele și îndrăzneț, bun la treburile lui.* NECULCE, L. 95. *Și de la cele ce se văd a fi socotele mici pot cei înțelepți a se folosi și a lua lumină.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 133/9. *Între orele două și trei... îi rămîie timpul de a-și regula socotelile zilei.* GHICA, C. E. II, 449. *Nu vrei să vii? Ian vină c-avem o socoteală în față cu pretorul.* ALECSANDRI, T. II, 268. *Avem o socoteală acum de răfuit.* BOLINTINEANU, O. 137, cf. CADE. *Piratul s-a ridicat... să incheie o socoteală veche, se vede.* C. PETRESCU, I. II, 191. *A avut vreme pentru gînduri și socotele politicești.* SADOVEANU, O. XII, 385. *Dacă eu mor acum, tu mă croiești la loc, ... socoteala asta nu-mi prea place.* CĂLINESCU, C. O. 116. *Socotelile ei cu Bălcești erau o rană deschisă pentru ea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 435. *Cu voi doi, sărăntocilor, am eu o socoteală mai veche.* STANCU, D. 55. *Avea de gînd să întrzie... pentru anumite socotele o niște simpatrioși.* TUDORAN, P. 12, cf. DL. *Se duceau cu căruțele... să vadă cum merge socoteala cu colectiivul.* PREDĂ, D. 66, cf. DM. *Cînd o găsea pe ea, se incurca socoteala.* BARBU, G. 104. *Nu mă interesează socotelile voastre.* T iunie 1968, 31, cf. M. D. ENC., DEX. *Voi cerca să-l omor!... — Lasă-te de acea socoteală, căci nu vei putea.* RELEGANUL, P. IV, 45. *Cînd a văzut împăratul cum îi socoteala, nu mai știa ci și fact di bucurii.* ȘEZ. IX, 23. *Tată — zice —, uite ce ie socoteala: im dai voie să mă du și ieu!* O. BÎRLEA, A. P. II, 159. ♦ (Eufemistic) **Penis.**

9. **Justificare.** *Mi-era dator o socoteală despre purtarea ei.* PELIMON, I. 173/21. *De aici, cereri de socoteală, acuzații, imputări.* GHICA, A. 788. *Un guvern în constituții e supus la socoteală.* ALEXANDRESCU, O. I, 266. *Dar acum nedreapta rînduială... E chemată azi la socoteală.* D. BOTEZ, F. S. 34. ♦ **Dare cu socoteală v. d a r e.** ♦ **E x p r.** **A-i cere (cuiva) socoteală sau (învechit) a lua socoteala** = (a avea dreptul de) a pretinde de la cineva explicații, satisfacție etc.; a trage la răspundere (v. r ă s p u n d e r e 4), (învechit și regional) a(-i) cere (cuiva) seamă (v. s e a m ă I 2). *O să orînduiesc alții în urma lor, cari urmează a lua socoteala (a. 1824).* DOC. EC. 329. *Vine atunci cineva să-ți ceară socoteală despre mijloacele prin care ai dobîndit toate astea!* FILIMON, O. I, 126. *Ieri seară am fost... să-i cer socoteală pentru farșa ce mi-a făcut.* BOLINTINEANU, O. 382. *Locotenentul... o să-i ceară socoteală.* REBREANU, P. S. 179, cf. M. I. CARAGIALE, C. 59. *Ți-am cerut eu socoteală cînd vii și cînd pleci?* BRĂDESCU, O. A. I, 136. *Adresăm cuiva o întrebare cu intenția de a-i cere socoteală, a-l-mustra.* IORDAN, STIL 54. *În orice altă împrejurare... i-ar fi cerut socoteală.* ARGHEZI, L. 274. *Aveți dreptul... să-mi cereți socoteală mie, care muncesc?* CĂLINESCU, O. I, 57. *Veni brutal spre ea, ca și cînd ar fi vrut să-i ceară socoteală.* CAMIL PETRESCU, N. 114. *Niciodată nu mi-ar fi cerut socoteală de timpul pește de departe.* VINEA, L. I, 250. [Filmul] *poate face salturi caprine peste anotimpuri fără să-i ceară nimeni nici o socoteală.* CINEMA, 1968, nr. 2, VI. **A da socoteală v. d a.**

— Pl.: **socotele** și (învechit) **socotele** și (învechit și regional) **socoteale** (ALR II SN IV, h 928/833), (regional) **socoteluri** (UDRESCU, GL.).

— **Socoti** + suf. -eală.

SOCOTELUȚĂ¹ s. f. Diminutiv al lui **socoteală** (3). Cf. POLIZU. *Domnule, iată socoteluța dumitale, curată și dreaptă: mîncare, culcare, gustare; dumneata și calul dumitale opt florini.* NEGRUZZI, S. III, 208, cf. POLIZU, DL, DM.

— Pl.: **socoteluțe.**

— **Socoteală** + suf. -uță.

SOCOTELUȚĂ² s. f. (Învechit, rar) Diminutiv al lui **socoteala** (II). Cf. POLIZU.

- Pl.: socotelușe.

- Socotea + suf. -cluță.

SOCOTI vb. IV. *Tranz. 1r* (Învechit) A prețui (3); a lua în considerație. *Socoteaște glasul rugiei mele.* PSALT. HUR. 3^r/22, cf. 17^v/13. *Piatră ce nu o săcotiră ziditorii.* COD. VOR.² 73^v/4. *Patruzeci de ani nu socotiu (am ținut în greață d) de gîntul acela.* PSALT. 199. *Graiurile mele socoteaște, Doamne, înțelege chemarea mea (a. 1577).* GCR I, 10/27. *Socotii drept aceeași cuvînt de leage, tu și feciorii tăi pînă în vecie.* PO 217/9. *Toți oamenii ceia ce... cuvenitele lui... n-au socotit și leagia lui n-au iubit.* COD. TOD. 227. *Pentru ceia ce nu vor socoti cuvenitele lui Dumnezeu ce-au grăit den rostul prorocilor.* EUSTRAȚIE, PRAV. 30/7. *Socotește-ne, Măria ta, nevoia și greul (a. 1657).* IORGA, C. I. II, 244. *Avînd ea doi feciori... n-au socotit cîntea ei.* NECULSCU, L. 82. *Bine ai făcut... că nu ai socotit prostia cea văzută.* VARLAAM-IOASAF, 23^r/23. *Mai iaste... și o academie de la care au ieșit mulți înfăleși și care au fost socotii în Europa.* IST. AM. 7^r/7. *Pe călugări întru nimic nu-i socotea, avîndu-i de batjocuri.* DIONISIE, C. 164, cf. I. GOLESCU, C. *Te va cinsti foarte mult și te va socoti.* GORJAN, H. IV, 193/12. *El este pricina aceștii cereri, neascultînd, nici socotind de regulament (a. 1834).* DOC. EC. 544. *Era din soiul... pe care aristocrația nu-l socotea, nici primește între ea.* NEGRUZZI, S. I, 72, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ *Rel f.* [Păcătoșii] *fără de teamere pre sine să socotesc (a. 1618).* GCR I, 49/36. ♦ A privi¹ (1); a observa (3). *Nu iaste nemică nesocotit și uitat de la Dumnezeu, ce toate socoteaște cu neadarmînt ochi.* CORESI, EV. 237. *Socotii crinii cîmpilor cum cresc, nu lucră, nece torc.* N. TEST. (1688), 8^v/33. *Însă cu ochii tăi vei socoti și plata păcătoșilor vei vedea (a. 1689).* GCR I, 286/15 ♦ *Rel f.* *Socoti-și sinre și se duse.* COD. VOR.² 58^r/3. ♦ A căuta; a vizita. *Să socotim frașii noștri în toate cetățile.* CORESI, ap. DHLR, II, 478. *Locuri, besereaci, orașe, cetăți socotesc și ferese și agiută.* VARLAAM, C. 378. *Și să bucurară că ce au socotit D[u]mnezeu pre fiii lui Israil.* BIBLIA (1688), 42^r/9. ♦ (Folosit și a b s o l.) A cerceta. *Domnul... cercetă (socoti v) și feace izbăvire.* PSALT. 334. *Isus Hristos... cela ce inimile tuturor ispiteaște și socoteaște.* CORESI, EV. 12. *Thoma pre amăruntul socoti și pipăi.* VARLAAM, C. 99. *Cînd va mărlurisi moașea cum iaste fata întregă... și o va fi socotit bine... și o au pipăi cu mînule.* PRAV. 206. *Noi n-am socotit numai pre un izvod, ce toate cite am putut afla.* N. TEST. (1648), V^r/16. *Iară noi socotind... găsît-am multă lipsă și greșale în scriitura lui (a. 1648).* GCR I, 125/25. *Ieșind afară din cetate, o socoti pre făptură și pre seamă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 106^r/11. *Parisul peste tot socotindu-l, nici este zidit frumos, nici regulat.* FM (1841), 25^r/7. ♦ (Folosit și a b s o l.) A căuta; a cere. *Derept-ce iubiți deșerturile și socotii (ce are țî h) menciuri.* PSALT. 5. *Una ceriu de la Domnul, el socotesc.* CORESI, PS. 64/5. *Suflet... avușie socoteaște și de pururea o pohleaște.* MOXA, 345/1. *Pentru aceeași au socotit D[u]mnezeu acest al doilea ajutoriu al scripturilor (a. 1644).* GCR I, 110/27. *Acum dară socoteaște om înțelept și socotitoriu, și vei pune pre el pre pămîntul Eghiptului.* BIBLIA (1688), 31^r/2, cf. 117^r/11, DDRF. ♦ A încerca. *Socoteaște (c a u t ă h) să cerceți toate limbile.* PSALT. 112, cf. DHLR II, 478.

2. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „ca“, „drept“, învechit, popular și familiar „de“) A atribui cuiva o anumită caracteristică, o anumită calitate, un anumit statut etc., a aprecia, a considera, a găsi, a lua, a privi¹ (4), (învechit) a pune (C II 2). *Fiiuul omerescu că-l socotiși.* PSALT. HUR. 5^r/4. *Iară ei ca un hitleanu-l socotiră.* CORESI, EV. 473, cf. 72. *Cap de buăr și la domni moldovenești ca putearea acei hieri să o socotești.* PRAV. IV. *Să socotească omul lucrurile ceale dumnezeiești deusebi de cele ome-nești.* EUSTRAȚIE, PRAV. 12/5. *Pentru tine sîntem omo-*

rffii... -fum socotiți ca oile junghierii (a. 1698). GCR II, 318/26. *Nici ca pre o slugă nu l-au socotit.* CANTA, LET. III, 187/24. *Că nu sînt precum mă socotești Măria ta.* ANTIM, P. XXIV. *Văzu-ți frumuseța la și podoaba ta, dar cu o socotesc ca iarba (a. 1773).* GCR I, 94/20. *Să vor încredința... a lua la înfălegere și în finerea de mințe lucruri care ei le socotea de grele.* CARTE TREB. II, 126/19. *Se aruncă peste cal socotit de fărîmăcat.* IST. AM. 94^r/9. *Acăastă cetate... merge pentru a fi socotită una din cele mai mari și mai frumoase.* AMFILOHIE, G. 65/20. *Mă socotești cocon mic ce sugă fiță.* ALEXANDRIA (1794), 46/3. *Să nu o socotiți drept bagatelă (a. 1814).* DOC. EC. 163. *Nici unul din cei cu mințe nu va socoti pre altul de rău.* ȚICHINDEAL, F. 41/2. *Socotesc fapte de comerciu... cumpăraturile zaharelilor și a mărfurilor... verice trimitere de mărfuri.* REG. ORG. 175/32, cf. I. GOLESCU, C. *Trebuie să-l socotim ca pe unul din frașii noștri.* DRĂGHICI, R. 18/2. *Ei socotindu-l nebun, era să-l arunce în mare.* GENILIE, G. 25/28. *Pe tatăl dumitale îl socoteam mort.* HRISOVERGHI, A. 32/20. *Lîngă tronul său șazură, socotind pre deputați Ca pe niște slugi supușe.* POGOR, HENR. 52/8. *Socotim acela venin, care-l împărșim noi înșine aerului prin viață.* VASICI, M. II, 63/3. *Adunarea ce am făcut, deși destul de interesantă, tot n-o socotim de ajuns.* MAG. IST. I, 4/18. *Dar tu, că fi-am făcut bine, de proastă m-ai socotit?* PANN, P. V. 36/10. *Negreșil că mă socotea nebun.* NEGRUZZI, S. I, 66, cf. POLIZU. *Toți oamenii de dîșii te socotesc nedemn.* BOLINTINEANU, O. 202. *Eu te socoteam mai allfel.* ISPIRESCU, L. 42. *Noi socotim bătrîni ca pe niște dumnezei.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 249. *Acest busuioc e socotit că are putere să facă fata drăgălașă.* SEVASTOS, N. 11, cf. DDRF. *Drept cea nai mare nenorocire fu socotită pierderea strămoșeștilor libertăți.* PĂCALĂ, M. R. 54. *Însă drept să-mi spui, cam ce ne socotești tu pe noi!* HOGAȘ, DR. I, 66. *Geșii socotesc drept pioși pe cei ce renunță la căsătorie.* FĂRVAN, G. 147. *Am cunoscut de aproape o bună parte din aceia ce sînt socotii ca faime ale țării.* M. I. CARAGIALE, C. 11. *L-am socotit de bună cuviință.* BASSARABESCU, V. 129, cf. CADE. *Rog pe părinții mei s-o socotească drept fiică a lor.* CAMIL PETRESCU, P. 315. *Boțan socotea căsătoria o tovărășie.* BRĂDESCU, O. A. I, 3. *Îl socotesc vrednic de interesul dumneavoastră.* VLASIU, D. 128. *Te-ai deprins să nu mai socoti viața ca un mînunchi de flori, idilic.* TEODOREANU, M. III, 48. *Toponimia poate fi socotită drept istoria nescrisă a unui popor.* IORDAN, T. 2. *România poate fi socotită... una din pușinele cele mai frumoase țărîmuri de pe continent.* ARGHEZI, B. 125. *Își îndeplinea sarcinile preoției pe care... le socotea emanate din credinși deșarte.* BLAGA, H. 42. *Au început a-l socoti de-ai lor.* STANGU, D. 11. *Ești sora mea, dar eu te socotesc ca pe mama.* DAVIDOGLU, M. 20. *Mă stînjea doar ideea că... sînt socotit oaspete de ocazie.* TUDORAN, O. 44, cf. DL. *Nu-l socotea în toate minșile.* T. POPOVICI, SE. 242, cf. DM. *Socotește deci pe dorobanți ca un corp de oaste separat de leșegii.* STOICESCU, C. S. 119. *Drept membre anterioare pot fi socotite înolțoarele pectorale.* AP. 26. *Etimologia populară e socotită, în general, un fenomen inconștient.* V. ROM. 1967, 244, cf. M. D. ENC., DEX. *Vodă-n Mîul se-neredeia, De cioban il socotea.* TEODORESCU, P. P. 502. *Mă socoti tu așa de proastă și copilandră?* SBIERA, P. 9. ♦ *Rel f.* p. as. *Priiatenul și ruda de va sudui pre priiaten sau pre rudă, nu se socoteaște că l-au suduit cu gînd rău.* PRAV. 226. *Trecu în Grecia și... bătea pe Mora... ce se socotește a fi Dimitrie Despotu.* VĂCĂRESCUL, IST. 256. *O colonie de egipteni s-așază în Grecia, carea se poate socoti mai ca o înția descoperire a Europei.* GENILIE, G. 10/27. *Șoarecele ciu bot ascușit... în Eghipt să socotea în odinioare ca ceva sfinț.* J. CIHAC, I. N. 32/10, cf. ASACHI, L. 10²/31. *Geografia... se poate totuși socoti ca o parte a cosmografiei.* RUS, I. I, 1/10. *Să se socotească că... vor fi îndată răsplătiți prin redobîndirea libertății.* BĂLCESCU, M. V. 347. *Printre factorii... defavorabili animalelor sălbatice sînt a se socoti cu deosebire vîndătorii.* PĂCALĂ, M. R. 28. *În general se socotesc so-*

luri lătoase acelea care au 15-50% argilă și mil. AGROTEHNICA, 1, 311, cf. H IV 47. Focul ce se socotește stins, de multe ori sub cenușă se găsește aprins. ZANNE, P. I, 174. Cît de mult să împodobești cu aur și argint pe cel mai frumos măgar, tot măgar se socotește. id. ib. 539. ◊ Refl. Să ne socotim pre noi pentru pilda lumiei. CORESI, EV. 87. Niminea să nu se amăgească socotindu-se prc sine a fi înțelept. NEAGOE, ÎNV. 17/26. Grecii se socotiră fericiți d-a încheia pacea. VĂCĂRESCUL, IST. 257. Pociu eu a mă socoti încă ceva după atîlea goane? (a. 1794). GCR II, 152/33. Dacă e înțelept, se poate socoti pre sine norocos. TICHINDEAL, F. 469/15. Ce nebulie! zic ei, d-a se socoti fericiți cînd ajung să cirmuiască. PLEȘOIANU, T. II, 69/29. Fericit pe deplin mă voi socoti. MARCOVICI, R. 4/3. El se socotea a fi cu totul dat uităre. DRĂGHICI, R. 117/9. Eu, unul, mă socotesc fericit. GENILIE, G. III/7. Poetul ce zace într-o stare ticăloasă, Fericit se socotește cînd face stihuri frumoase. CONACHI, P. 287. Iscălitul se socotește în numărul acelor care gîndesc cum că critica n-ar prinde loc în epoha de astăzi. RUSSO, S. 3. Mă socotesc cel mai fericit că ne vom găsi împreună. PELIMON, I. 279/14. Bărbatul meu e bun la suflut, dar se scoate prea cu cap. ALECSANDRI, T. 313. Tu vrei un om să te socoti, Cu ei să te asemeni? EMINESCU, O. I, 177. Politici, oratori de stradă, Stupizi ce se socot isteți. VLAHUȚĂ, S. A. I, 24. Ea se socotea un personaj important. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 81. Mă socotii foarte jignit de pîrtinirea dreptății cerești. HOGAȘ, D. I, 262. Se socotea tot așa de dezarmat. . . în situații ncașteptate. REDREANU, R. I, 19. N-astă-mea se socotise. . . inferioară mie. CAMIL PETRESCU, U. N. 207. Ne socoteam bucureșteni. BRĂESCU, A. 178. El se socotea, de bună-credință, victima tuturor. COCEA, S. II, 13. Un om așa de bogat se socotea nenorocit. VISSARION, B. 182. Cărți celebre pe care le pot ceti și. . . cei ce nu se socotesc prea bătrini. SADOVEANU, O. XX, 260. Se socotea vinovat de ceea ce era să se petreacă. ARGHEZI, L. 132. S-a socotit obligat să-mi atragă atenția. PREDĂ, R. 54. Te socoteai cu mine vecin și băștinăș. HOREA, P. 116. Ne-am socotit ucenicii lui. T august 1964, 55. Nu se socotea decit un urmaș neînsemnat al lui. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 8/3. Stau în loc și mă socot Un voinic fără noroc. HODOȘ, P. P. 95. Mă socot, mîndro, de bine. DOINE, 134. Chiorul între orbi împărat se socotește. ZANNE, P. II, 522.

3. (Învechit și regional) A îngriji; p. e x t. a ocroti. Socotiți cu frică curată viața voastră. COD. VOR.² 76^v/8. Socoteaște sufletul micu. CORESI, PS. 179/8. Cînd Iosif de doisprezece ani ară fi oile socotiia cu frații săi. po 126/23. Îngerii socotiia și păzie sufletul lui (inceputul sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 422^v/7. Diaconii. . . feciorii bine să-i socotească și casele lor (a. 1618). GCR I, 47/21. Cu de ce-am avut l-am socotit (a. 1629). IORGA, D. B. I, 47. Pre cel sărătos a-l adăpa. . . bolnavul a-l socoti. PARACLIS (1639), 252. C-am fost flămînd și mi-ași dat mîncare. . . bolnav și m-ași socotit. VARLAAM, C. 21. Pătru Vodă. . . țara și moșia sa ca un păstor bun o socotiia. URECHE, L. 155. Unde-i vor pune să lucreadze și-i vor socoti cu oameni cu arme. PRAV. 280. Să socotească și să miluiască săracii. N. TEST. (1648), II^v/11. Tu, Doamne, hrănești-nă și veghi-nă (ne veri socoti D) de neamul acesta. PSALT. 18. Îmblă pre la temnițe miluind și socotind cei închiși pentru Domnul. DOSOFTEI, V. S. octombrie 94^v/8, cf. BIBLIA (1688), 10^v/33. Și-i miluia și-i socotea (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 305/3. Jată, fraților, pre maica mea și pre împărăteasa mea le dau în mîinile voastre, să le cinstiți și să le socotiți. ALEXANDRIA, 167/7. Cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D. Dacă nu, iese p-afară Să socoată de galițe. BUD. P. P. 49. ◊ Refl. p. a. s. Mai mult să se socotească săracii și mișei din porunca lui Dumnezeu (a. 1760). GCR II, 68/20. ◊ Refl. Țara să cade să-ș socotească și să-și priiască. PRAV. 123. ◊ In t r a n z. (Învechit, rar) A pînă (1). Ca oile în adu simtu puse și moartea-i socotește ei. PSALT. HUR. 41^v/9, cf. DHLR II, 478. ◊ Refl. Învechit și regional) A se păzi (1 4). Nu te temi de acela

vrajmaș și de armăstia lui nu te socotești? VARLAAM, C. 205. Să le hie cele bune de învățătură, iară cele rele ca să poată feri și să se socotească. URECHE, ap. CADE, cf. SCRIBAN, D. Să te socotești de primejdia aceasta: Cu rugăciuni și cu porunca tatălui cercse. BÎRLEA, L. P. M. II, 389.

4. (Folosit și a b s o l.) A face o socoteală (2), un calcul, a c a l c u l a; a face o numărătoare; a număra (1), (învechit și regional) a sămălui (1), (regional) sămădi. Dracul hitleanul socoteaște oarece împlerea luniei. CORESI, EV. 274. Pentru aceea socoteaște diavolul vreamea lunci, uneori cîndu-i nouă, aiteori cîndu-i veache. VARLAAM, C. 52. Ceia ce vor fura plug. . . să socotească din ce dzi s-au furat până în ce dzi s-au găsit. PRAV. 10. Nu socotirești numai cineși de ale sale, ce și carele-s ale altora. N. TEST. (1648), 265^v/28. Nu pociu să socotesc și să număr osienințele tale. NEAGOE, ÎNV. 175/5. Și zise împăratul. . . Socoteaște norodul și votu și numărul norodului. BIBLIA (1688), 239^v/55. Nu și-au socotit viața lui, că era trecut cu bătrînețeli, om de 70 de ai. NECULGE, L. 110. Am socotit și am tocmit. . . ca să ia stînjănul pe bani 25 (a. 1698). BUL. COM. IST. III, 87, cf. LEX. MARS. Idasap au socotit mai înainte și a-cesta măsurînd locul cel ce era între ceale doă ziduri (a. 1733). GCR II, 92/31. Barometru este un meșteșug care slujăște a socoti celi mici schimbări. AMFILOHIE, G. F. 23/2, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C. Vor învăța pe școlarii a citi, a scrie, a socoti (a. 1835). DOC. EC. 593. Un meșter care știe să citească, să scrie și să socotească. REGUL. ORG. 374/11. Cine poate să socotească neîncetatele inundațiuni ale Sarmăților. MAG. IST. I, 44/7. Ferma noastră fiind socotită că are o suprafață de 360 pogoane arabile. . . BREZOIANU, A. 513/3, cf. POLIZU. Am avea cel puțin. . . plugari români care ar ști a scri, a celi și a socoti. GHICA, C. E. II, 399. Folosul celui ce lua în arendă. . . era socotit în 1843 drept 6 galbeni. I. IONESCU, B. C. 237/21. Iar colo, bătrînul dascăl. . . Într-un calcul fără capăt tot socote și scoate. EMINESCU, O. I, 132, cf. DDRF, TDRG. Avocatul. . . socotea toate darurile „mecenatului”. AGÎRBEANU, S. P. 165. Socoti cită vreme mai are pînă la trecerea trenului al doilea. GÎRLEANU, N. 183, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Suma aceasta să fie socotită. În arvuna prefului de cumpărare. REDREANU, R. I, 189

Iubito, fără lîne Începe-o nouă zi. . . Dar cine Le poate socoti? TOPÎRCEANU, P. 31. Socote că vom scoate 10 mii de foi zilnic. CAMIL PETRESCU, P. 197, cf. SCRIBAN, D. Socoteau pe degete cu glas tare. DAN, U. 175. Călca apăsat prin odaie socotind prefulile în cap, adunînd, scîzînd. C. PETRESCU, A. R. 102. Mai aveau ceva de făcut: să adune de la toți cîștigul zilei, să-l numere, să-l socotească. STANCU, Ș. 101. Cînd e vorba de viața unui om, nu mai stai să socotești banii. V. ROM. februarie 1955, 198. Știi să citești, să scrii, să socotești. TUDORAN, P. 23, cf. DL, DM. Se abătuse pe la circumă cu vreo citeva registre la subsuoară, socotise la masă cu un creion. BARBU, G. 79, cf. M. D. ENC., DEX, COM. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR SN IV h 927. Noi am negustorii Și-avem bani de socotit. FOLC. OLT. — MUNT. II, 155, cf. O. BÎRLEA, A. P. I, 226. Dacă o socoti cineva cite foi intră în plăcintă, niciodată nu mîntîncă. ZANNE, P. IV, 88. Socotim banii bogatului și trecem luminarea săracului. id. ib. V, 92. ◊ Refl. p. a. s. Toată asupreală și paguba. . . tot să se socotească și să se plătească la visterie. PRAV. 48. Socotindu-să gradele, are în lungime pe aproape de o mie de leghi. AMFILOHIE, G. 9/10. Această somă nu se poate socoti peste măsură. AR (1830), 1^v/24. Pentru orice sămăntură. . . să va socoti o a șaptea parte din pogon. REGUL. ORG. 81/2. Tot ce dai din toată inima e de un preț ce nu se poate socoti. VLAHUȚĂ, S. A. III, 456. Să se socotească toată averea casei. SADOVEANU, O. XII, 134. Se trage linie dedesubt și se socotește. BOGZA, A. I, 110. Pentru fiecare zi de lucru se socotește o normă. LĂNCRĂNAN, C. II, 127. ◊ (Rar) A măsura (1). (Refl. p. a. s.) Cu tarul se socotește lîna, sâul ș. a. IORGA, C. I. III, 227. ◊ (Învechit și

regional) A atribui; a imputa. *I se va socoti în samă că l-au făcut de au închinat idolilor lămție.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 1957/13. *Să nu greșească oamenii a socoti altuia fărădelegile tale.* STĂNOIU, c. I. 150, cf. DL, DM, DEX, ALRSN IV h 1 410/36, ALRM SN III h 1 162/36. ♦ Refl. (Învechit, rar) A se dezvinovăți. *Nu trebuie mai mult a mă socoti la dinșii și la aceia care m-au adus a fi nevrednic.* HELIADE, L. B. II, 34/15. ♦ Refl. A ajunge la o înțelegere cu cineva asupra unei datorii, unei obligații etc. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *După masă vino să ne socotim, să-ți dau banii cuveniți.* TUDORAN, p. 146. *M-am socotit cu el pînă la un ban.* DL, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Refl. recipr. (Familiar) A se răfui¹ (2). Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *După ce ne răfuim cu turcul, cine ne oprește să ne socotim și cu ai noștri?* PAS, L. I, 268, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. (Folosit și a b s o l.) A analiza atent o situație, un fapt etc., cumpănind toate aspectele, toate argumentele etc. și ținînd seama de împrejurări sau de urmări, a aprecia, a chibzui, a cîntări, a cumpăni, a drămui, a gîndi, a judeca, a măsura (6), (popular) a chiti, (învechit) a s a m a l u i¹ (2); p. e x t. (rar) a hotări. *Dulce bărbat... socotește (c a u t a h) cuventele sale în giudefu.* PSALT. 241. *C-am avut și noi minte nedestulă și înunecală cum doarăși pre voi puleți socoti... , că și voi înșivă sinteți oameni.* CORESI, ev. 6, cf. 326. *Am socotit cu credințioșii noștri... ce cum este pre într-alle țări (a. 1600).* IORGA, c. I. II, 235. *Veți socoti dumneavoastră împreună cu acest botariu al nostru cum va hi mai bine și mai cu dreptul (a. 1622).* id. s. B. I, 41. *Socotiți ce faceți, că nu faceți giudef omenesc, ce dumnezăiesc.* VARLAAM, ap. GCR I, 105/11. *Acolo să socotească giudeașele să facă direplate.* PRAV. 3. *Socoteaște de ferește leagea.* EUSTRATIE, PRAV. 17/16. *Cu dereptariul va socoti Domnul, De a certa cu leage vina a tot omul.* DOSOFTEI, ps. 30/3, cf. CHEIA ÎN. 2^a/4. *De aceea poate socoti fiecine cum... avuția cea... nu iaste avuție.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/23. *Nu dzic nemie, numai socotesc doar de era și cu învătătura Brîncoveanului-Vodă, avînd... pizmă veche.* NECULCE, L. 229. *Dentru care, socotind bine, una tot va să fie fost (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 83/22. *Și acelea, cite am lucrat... cine va urea să le socotească cu cuget drept.* ANTIM, p. XXV. *Socoteaște cuventele sale să grăiască la ziua de giudef (a. 1710).* GCR I, 368/11. *Bine să judece și să socotească, cum trebuie... să să poate spre folosul lor.* CARTE TREB. I, 142/21. *Veți săcoti lucrurile la orice faptă a să.* MOLNAR, RET. 108/2. *De vrea socoti Engel lucrurile fără prejudecare, calea cea netedă putea să o afle.* MAIOR, IST. 150/25, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Gîndi dară și socoti în tot chipul... ce va fi de dinsul.* TICHINDEAL, F. 7/17, cf. I. GOLESCU, c. *Fără să socotim, învinovățim vorbind de rău pe alții.* DRĂGHICI, R. 63/26. *Socotește bine ce va zice bărbatul tău.* HRISOVERGHI, A. 27/10. *N-au stat mult să socotească.* DONICI, F. I, 39/3. *De vom socoti cît de puțin știu oamenii naturei în ostroavele oceanului.* VASICI, M. II, 23/17, cf. POLIZU. *Ce e rău și ce e bine Tu te-ntreabă și socolae.* EMINESCU, O. I, 194. *Căci mintea nu socolae, cînd inima iubește.* I. NEGRUZZI, S. I, 119, cf. DDRF. *Căci am socotit, Singură-am gîndit Că n-am făcut bine Ce-am făcut cu tine.* COȘBUC, P. II, 153, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Neputol socotește în sinea lui că și bunicul și bunica cu dreptate.* TEODOREANU, M. U. 247, cf. SCRIBAN, D. *Le-a socotit toate într-o singură străfulgerare de cuget.* C. PETRESCU, A. R. 63, cf. DL. *Așa am socotit și eu... o să-mi fac bani... mi-oi lua pămînt.* T. POPOVICI, SE. 18, cf. DM. *Socotind unde s-ar simți mai bine... s-a gîndit la insula Tahiti.* CONTEMP. 1969, nr. 1 170, 7/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Îmi așez durda... Și chilesc și socotesc Pe unde să mi-i lovesc.* ALECSANDRI, P. P. 260. *Cum nu-i mintea felei proastă... , Nu stă-n loc să socotească Cum în lume să trăiască.* RETEGANUL, TR. 173. *Ce-ași chitit și-ași socotit: Femeie-s cu cîrpă-n cap Și nu știu ce să vă fac?* BALADE, II, 440. *Stă pe loc să socotească Cum s-o dea să nimerască.* FOLC. MOLD.

II, 519. ♦ Refl. p a s. *Să să socotească dă înfelepciunea dumneavoastră... dă este cu puțință să nu-i aducem la dăznădăjduire (a. 1815).* DOC. EC. 172. ♦ Refl. *Să ne curățim de ranele cealea reale și de spurcăciune socotindu-ne foarte bine.* CORESI, ev. 535. *Să să socotească și celor bune să urmeze (a. 1625).* GCR I, 66/22. *O, cumpărători de sa'e... și pohlaci trupești, pînă cînd nu vă veți socoti?* VARLAAM, c. 322. *Înfelepește s-au socotit că... vor dobîndi privilegiile.* VĂCĂRESCUL, IST. 255/15. *Se socoti întru aceea țeară desfătăță să așeze lăcuitori romani.* MAIOR, IST. 10/22, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, c. *Se socotea cu ce meșteșug ar pulea să-și găsească banii (a. 1830).* GCR II, 257/7. *Socotindu-mă de ticăloșiile... ce mi se gătea.* GORJAN, Ч. II, 59/27. *Se vede că s-a socotit, și-a luat bine seamă Că a greșit.* PANN, E. V, 45/6. *Mai stătu bietul flăcău, se mai socoti... mai plănui.* ISPIRESCU, L. 212. *Cumpănește bine toate, Pînă mine te socolae.* COȘBUC, P. I, 178. *Dar tu te socolae de vrei să mă mîntui.* MURNU, I. 6, cf. CADE, DL, DM. *Și-așa și fac, m-am mai socotit eu după ce-am ieșit din curte.* LĂNCRĂNAN, c. II, 30, cf. M. D. ENC., DEX. *Știi, tu Vidro, ce-am gîndit, Știi tu ce m-am socotit?* ALECSANDRI, P. P. 97. *Mă socotesc Tot să i-o mai pelecesc [tundra] Că cu el am să trăiesc.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 277, cf. SBTERA, P. 214. *De sine s-a socotit, Cu sftenic s-a sfătui.* ȘEZ. III, 43. *Mă gîndesc, mă socotesc, Cui foc să mă jăluiesc.* VÎRCOL, v. 54. *Manole stătea Și se socotea.* PAMFILE, c. T. 20, cf. ALR I 1 569/343, ALR SN VI h 1 845/833. *Se gîndea, se socotea Să-i taie capul au ba.* BALADE, II, 70. *M-am gîndit, m-am socotit C-o avea dorul sfîrșit.* FOLC. OLT. — MUNT. III, 170. *Eu mă socotesc C-un să-i prăpădesc.* GOROVEI, c. 366. *Cine cu capul de multe praguri se lovește, mai bine se socotește.* ZANNE, P. III, 321. ♦ (Învechit) A explica; a interpreta. *Acest cuvînt cine-l va socoti într-alt chip, acela-i strein cu totul de sfilînta besearică (a. 1673).* GCR I, 208/25. ♦ Refl. p a s. *Nu să poate socoti den două lucruri... carele va fi mai rău: ereașe au precarvia.* PRAV. 149. *Cum putu a fi aceasta! Ce fel se va socoti!* PANN, E. I, 111/8. ♦ Refl. p a s. (Învechit) A înțelege. *Aceasta toate să înțeleg (așa se socotesc MUNT.) și pentru slugă spre stăpîn și pentru rudă.* PRAV. 325.

6. (De obicei urmat de o propoziție completivă introdusă prin conj. „că“) A avea sau a-și forma o anumită părere, o anumită convingere etc. despre cineva sau despre ceva; a aprecia, a chibzui, a considera, a crede, a găsi, a gîndi, a judeca, a opina, a părea (2), a susține (3) a vedea, a fi de părere, a-și da cu părerea (v. p a r e r e 3), (popular) a chiti, a cugeta, (învechit și regional) a prinde (IX 2), a sâmlăui¹ (2), (învechit) a cunoaște, a număra¹ (5), a sâmlăui (1), a fi de socotință (v. s o c o t i n ț a 5), (regional) a probăului (4). *Și unii socotesc amîndoaă mormînturile să fie ale lui Ioan (a. 1693).* GCR I, 308/14. *Au ars și el... socotindu mai bine să-și facă moarte cu minele sale.* NECULCE, L. 45. *De care lucru socotesc că cuvintele Vidrii adenărate sînt.* CANTEMIR, I. I. I, 54. *Socotesc că așa se cuvine a să înțeleage (a. 1725).* GCR II, 23/4. *Pen'că avem frate mai mari... au socotit să-m zică mie Enachi (a. 1774).* CAT. MAN. 62. *L-au și omorit, prinzîndu-l între Odriiu și Țarigrad, și mulți socotesc că la Ciortu.* VĂCĂRESCUL, IST. 254. *Pentru un jugrav... să ne tocmești... care vei socoti și dumșitali că sînt mai vrednici (a. 1780).* IORGA, c. I. III, 236. *Se duce să o găsească cînd socotește că dorm toți.* IST. AM. 91^a/5. *Eu socotesc că printr-această mijlocire dumneata vei avea orinduială ușoară.* AMFILOHIE, c. F. 46/14. *Ofta tînrul... pentru că socotea că nu era pînă atuncea odrăslit desăvîrșit.* MOLNAR, RET. 32/6. *Am socotit nu fără preț lucru a fi ca să întocmesc încă doao dizertații.* MAIOR, IST. 232/7. *Eu socotesc că ar fi mai bine.* BUDAI-DELEANU, LEX. *Să facă toate chipurile și mijloacele ce va socoti pentru pornirea și trimiterea zaharelui (a. 1809).* DOC. EC. 91. *Să începeți... a chibzui oricte veți socoti că sînt trebuincioase (a. 1816).* BUL. COM. IST. III, 45. *Iar de a*

socoti că fleșcare din lucrătorii acestui meșteșug are destoinicie... este mai cu anevoie (a. 1823). DOC. EC. 294. Am socotit de neapărată trebuință să fac oarecare arătare... de cunoștință și apărare lor [a animalelor]. EPISCUPESCU, PRACTICA, 89/14. Au socotit de cuviniță ca să aștepte... o mai potrivită vreme. DRĂGHICI, R. 106/29. Am socotit că și dumneata însuși poate vei fi avînd trebuință. HRISOVERGHI, A. 16/5. Socot de prisos a arăta pricinile unei asemenea întîzieri. KOGĂLNICEANU, în PLR I, 94. Socotim de cuviniță a da o mică istorică descriere a Galiiei. ASACHI, N. 1/3. Socotesc că această dovadă va fi îndestul. DESC. AȘEZ. 90/24. Cînd îmi place, mă duc unde socot că-i de mers. FM (1842), 101¹/23. Franzeii socotesc că inul se face foarte bine în țalină. I. IONESCU, C. 43/6, cf. POLIZU. Acum socot că mă pot duce. ALECSANDRI, T. 317. Dă-mi bani! Dă-că-l găsești pe plac, Dă-mi numai cît socoți! COȘBUC, P. I, 109. Fiindcă sînteți rudă... socot că pot să vă spun. D. ZAMFIRESCU, T. S. 43. Socoti că e bine să dea alarma. CHIRIȚESCU, GR. 18. Socoti că tot n-ar fi rău să cuteze s-o întrebe. AGÎRBIȚEANU, S. 338. Eu aș socoti... să tăiem de-a dreptul de vale, căci schițu-i cam departe. HOGAȘ, DR. I, 241, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Bătrînul Joga nici nu socoti de trebuință să-i mai răspundă. REBREANU, R. I, 85. Nu cumva socotești că manualul tău va fi... plin de măduva înfelepciunii? I. BOTEZ, B. I, 57. Socot, domnilor colegi, că acest moment a sosit. SADOVEANU, O. XX, 270. Socot necesar să repet observația. IORDAN, T. 304. Ce socotiți dumneavoastră că-i lipsește autorului schematizant? CĂLINESCU, C. O. 14. Socot că orice frumusețe prilej de-amăgire satornică este. BLAGA, POEZII, 377. Socote că-i mai bine să-și amine plecarea. CAMIL PETRESCU, O. II, 312. Am socotit că agronomul trebuie să aibă la îndemînă cunoștințe despre climă și sol. AGROTEHNICA, I, 6. Au socotit cu cale să-și ia lumea în cap. PAS, L. I, 51. A socotit că e de datoriu lui să se întoarcă. H. LOVINESCU, T. 373. Socotea că nu are nimic de împărțit. TUDORAN, P. 118, cf. DL. Era profesoară și socotea că i se cuvine [dețășarea]. PEDA, R. 80, cf. DM. Socotim că nu mai este cazul să readucem în discuție argumentațiile. MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 88, cf. M. D. ENC., DEX. Socot că sînt vinovat C-am vrut s-omor pe-mpărat. TEODORESCU, P. P. 118. O socotit că cînd a mere-acolo, l-or minca lei la moment. O. BIRLEA, A. P. II, 179. ♡ Refl. pas. În Inglitera să socoteaște a să urma ce s-au început (a. 1693). FN 14. Pe acest lucru se poate socoti că Antiohi Vodă era om bun și nelacom. NECULCE, L. 29. Cumplire foarte mare S-a socotit atunci de Samuil cînd eu Am dăruit viața lui. ARISTIA, S. 62/21. ♡ Refl. impers. Probabil că așa se socotește, că omul nu e bun de la natură. PEDA, R. 273. ♡ Refl. De cuviniță s-au socotit a aduce putere înarmată. AR (1831), 58¹/20.

◆ (De obicei urmat de o propoziție introdusă prin conj. „că”) A admite în mod provizoriu că ceva este real, posibil, adecvat; a bănuî, a crede, a ghici, a-și imagina, a închipui, a întrevădea, a întrezări, a mirosi (2), a presupune (2), a ști (I 6), a visa, a avea impresia că... (v. impresie), a face supoziția că... (v. supoziție), (livresc) a prezuma, (rar) a prevedea (II 1), (învechit și popular) a gândi, (învechit și regional) a nădăi (2), (învechit) a supoza, (regional) a chiti, a probălu (4). Cînd va lua muierea al doile bărbat, socotind cum cel dentii iaste mort... nu se va certa. PRAV. 133. Socotesc a fi murit din voia rea. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 151¹/26. Nici să socotescă oricine că iaste pușin lucru a scrie și a lăsa în vezi scrioare cu faptele stăpînilor. N. COSTIN, L. 44. N-au găsit atita pe cît socotea c-or găsi. NECULCE, L. 118. Oare poate socoti neștine mai mare minie decît aceasta? (a. 1700). GCR I, 338/11. Să nu socotești că-ți stăm împotrivă. ANTIM, P. XXVII. Niciodată n-au socotit că întru atita e scurtă vreme s-ar fi putut să se acopere de corăbii Marea Bcltica. AMFILOHIE, G. 66/16. Cum ai socoti, nealergînd să prinzi un iepure? (a. 1799). GCR II, 170/37, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. O semcie... socotînd despre sine că dînsa în copilăria ei ar fi zăcut de

vărsatul cel mare... iată că cade în boala vărsatului (a. 1812). IORGA, S. D. XII, 202. S-au nebulit de frufie, socotind că lui se închină oamenii. ȚICHINDEAL, F. 110/6. Cine putea socoti că... să va umple toată țara dă școale, dă profesori? I. GOLESCU, C. 63 El socotește că toate dorințele sale urmează a să împlini. MARCOVICI, D. 8/1. Paguba nu era atita pe cît el o socotea că este în India. GENILIE, G. 26/29. Socotește că toate boalele... izvorăsc din zemuri stricate. DESC. AȘEZ. 1/3. Eu socotesc că nu-i fi îndrăznit De leu să te atingi. DONICI, F. I, 32/1. Să nu socotească cineva că știința trebuie să se mărginească numai la principii. BREZOIANU, A. 8/30. Durerea ce a simțit-o o puteți toți socoti. PANN, E. II, 156/18. Care socoți că va lua premiul? NEGRUZZI, S. I, 40. Ce socotești tu, băicte, cît m-am mai luptat! IPSIRESCU, L. 257. Cei mai mulți... vor fi socotit că au înainte chiar clădirea venerabilă. IORGA, C. I, II, 19, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, Socoți tu... că nu m-ar împinge și pe mine inima să clădesc? MIRONESCU, S. 69. Decă socotea cîcva că o floare e perfect identică cu alta... se înșală. SADOVEANU, O. XX, 60. El socotea că judecă pentru el altcineva, care nu-i el. ARGHEZI, S. VI, 39, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. N-are omul ce gîndi Făr' meru a socoti Că în vezi va tot trăi. JARNÍK — BİRSEANU, D. 328. Au și început... a se bate și a răcni, încît socotiai că pierе lumea! SBIERA, P. 122. Socote omul c-a trăi cît pămîntul. FOLC. MOLD. I, 46. Orbul cînd dă de perete socotește că s-a isprăvit lumea. ZANNE, P. II, 653. Bogatul se scarpină și săracul socotește că caută să-i dea. id. ib. v, 90. ♡ Refl. pas. Să va certa celalalt obraz, ce să socoteaște cum să fie știul. PRAV. 864. ♡ Refl. Ei se socotesc că au vreo treabă mare. DONICI, F. II, 35/13. Să nu te socotești că-i glumă ce-ți spui eu. CARAGIALE, O. I, 119. Ce vă socotiți că era? O namilă de leu! IPSIRESCU, U. 30. Frumoasă cît eu nici nu pot O mai frumoasă să-mi socot Cu mintea mea. COȘBUC, P. I, 57.

7. (Astăzi rar) A plănuî. Ajută neștine cuiva să fcă greșală cînd dă bani, sau oameni sau cai... pentru să facă greșală cum au socotit. PRAV. 300. Eu socotesc a vă învăța pre voi ca să fiți creștini buni (a. 1774). GCR II, 99/7. Pentru ce s'îrșit au venit acolo și ce socotește să facă? DRĂGHICI, R. 13/2. Socotea să aducă la curtea sa vreun francez care să-i veșnicească faptele. BUL. COM. IST. II, 4. Ieși cu plugul să-și ogorească și el o porumbiște pe care la primăvară socotea s-o semene cu grîu. REBREANU, I. 92, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: socotesc și socot. — Și: (învechit) socoti (PSALT. 39), săcoti, sucuti (DRLU) vb. IV.

— Lat. *succutere.

SĂCOTINTĂ s. f. 1. (Învechit) Prețuire (2). Cf. s o c o t i (1). Mai virtos va el [diavolul] toameala acciția [a avuției] să avăm, decit a pravilei și a legiei socotînță. CORESI, EV. 436. Am trimes... pe Bogdan neșfătorul... ce poftim... se aibă socotînță la Măriile Voastre (a. 1634). IORGA, D. B. I, 52. Iară lui Iulian să-i de hrană și să aibă socotînță... că vîzîndu Ștefan Vodă că-i la cînste, să se teamă. URECHE, L. 75. Ce încă socotînță au avut giupîneasă... de Moisei Vodă. M. COSTIN, LET. I, 270/16. Cu socotînță va socoti Domnul pre voi. BIBLIA (1688), 1/9. S-au socotit vrednici a avea cînste și socotînță de la împărăție. AXINTE URICARIUL, LET. II, 146/3. A-i obicinui [pe prunci] cătră socotînță gîndirei și a prejudecării. ȚICHINDEAL, F. 5/15, cf. I. GOLESCU, C., DHLR, II, 479, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♡ L o c. vb. A-i face (cuiva) socotînță = a prețui (3). Ce poate fi omul... de grijești de dînsul și-i faci socotînță. DOSOFTEI, PS. 28/2. A lua (sau a se pune) în (sau întru) socotînță = a lua în considerare. Aceste greutăți... este datorie neapărată a să pune întru socotînță (a. 1814). URICARIUL, I, 218. Vom lua în socotînță... întoarcerea rînduiciei firești. VASICI, M. II, 30/19. ♡ (Învechit) Atenție. Cf. s o c o t i (1). Numai cu cînste și cu socotînță ceteaște și ajutoriu de la

Dumnezeu ceare. CORESI, EV. 4. Unealtele lor ce bagă într-însa cu socotința le pun să nu piarză sau să uite ceva la purces. VARLAAM, C. 331. [Pravila] scoasă și tocmită... cu mare și multă socotința (a. 1652). GCR I, 159/4. Citiți un cap, însă cu socotința, ca să o puteți înțelege bine (a. 1700). id. ib. 338/3. [Carte] premenită de pre limba slovenească, cu socotința pre limba rumânească (a. 1715). IORGA, S. D. XIII, 135.

2. (Învechit) Îngrijire; p. e x t. ocrotire (1). Cf. s o c o t i (3). Socotința d[umnezeiască, cercetare ce e de la tine spodobeaște. PARACLIS (1639), 244. Trebuie cu socotința alegind de să vor prileji ranele să fie la piept, sau la grumadzi. PRAV. 125. Am dat-o pre socotința mai marelui acelui ostrov, ca să-i poarte de grije. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 1537/13. Trebuie să gindească că cu aceea socotința a săracilor putea-va dobândi... nume bun (a. 1685). GCR I, 278/8. [Păzitorul] să dea săpun și cealaltă socotința. BIBLIA (1688), 356²/7. Toți locuiri la un loc, avind mare cinste și socotința de la Racoși (sfârșitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 311. Le făcu socotința de toate (a. 1760). GCR II, 72/32, cf. SCRIBAN, D.

3. (Învechit și popular) Socoteală (3). Cf. s o c o t i (4). Ne-au făcut plata... Și ne-au socotit cu altă socotința de la mina dumisale (a. 1661). URICARIUL, XXV, 59. Prin mijlocirea socotinței astronomicești. AMFILOHIE, G. F. 567/9. Carte... cuprinzătoare tuturor povăuirilor ce se cuvîn la chipzirea și socotința birului fărăi (a. 1802). URICARIUL, I, 7. Aghenția plătește... în socotința plății din vremea domnilor (a. 1811). DOC. EC. 90. Veniturile statului... prețurile după socotința cit se poate mai aproape de adevăr, sint cele următoare. REG. ORG. 27/19. După socotințele de curind făcute, se arată că în Paris se tipăresc 152 jurnale. AR (1829), 156²/22, cf. CADE. ♦ (Învechit) Numărătoare (2); recensământ. Și aciasta iuste care vor da cîți vor merge la socotința. BIBLIA (1688), 61²/6. Tîdulă domnească pentru a se face obștească socotința întru așezarea birului fărăi (a. 1814). URICARIUL, I, 185, cf. CAT. MÂN. I, 5.

4. (Învechit și popular) Judecată; chibzuință. Cf. s o c o t i (5). Să cunoaște că iuste pîrgă a înaltei socotințe a preasfinției sale și a bunei cugetări ce are (a. 1794). GCR II, 153/36. După dreapta socotința, trebuia să-l alcătuiască după alfabetul latinesc. BUDAI-DELEANU, LEX. Cineva caută... toate socotințele cele pîrlinitoare și fugă cit poate de toate acelea ce pot să-l osîndească. PLEȘOIANU, T. II, 12/3. Ne înștiințează despre dîneșle litriza socotința. HELIADE, L. B. I, 125/24. Nu ai nici o socotință... își bagi mintea în primejdie. GORJAN, H. II, 23/10. La 1529... se încheie socotința ca toate novitățile în religie să înceleze. ȘĂULESCU, HR. II, 262/16. Ai pierdut-o, dar aceasta nu a făcut-o nici nebunia ta... nici greșita la socotința. BUZNEA, P. V. 198/15. Petru, urmînd socotinții filosofului Leibniz, la anu 1724 au închipuit planul de a întemei... Academia învățăturilor. ASACHI, I. 299/8. Socotința aceasta a Sfatului să va supune... la cunoștința Mării Sale (a. 1843). DOC. EC. 804. Dacă va fi neunire la socotințele sfatului, atunci să va adresa al său raport către Domn. REGUL. ORG. 149/10. Ar fi păzit lucrare, dacă oarecare socotinți judecătorești... nu l-ar sili. RUSSO, S. 3. Această socotința se găsi cu cale a o face cunoscută mulțimii. SION, P. 222, cf. POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Au rămas să vămuiască Cu pecelia domnească După socotința lor Soarta zburătoarelor. MINULESCU, VERS. 312. Sam se simți mulțumit de socotința părintelui Năslase. GALAXION, O. A. I, 310. Socotința secției a fost că nu mai poate intrîzia o recunoaștere. SADOVEANU, O. XX, 271, cf. SCRIBAN, D., TUDORAN, P. 334, DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 182, BARBU, PRINC. 202, cf. M. D. ENC., DEX. Ascultă socotințele celorlalți. SBIERA, P. 71. Socotința bună, ochiul înțelepciunii. ZANNE, P. VIII, 533. ♦ (Învechit, rar; în loc. p. r. e. p.) Cu socotința... = cu știrea... v. ș t i r e (1). N-au fost acel sfăt cu socotința lui Dumnezeu, nici cu voia lui. NEAGOE, ÎNV. 99/19.

♦ L o c a d j. și a d v. Cu sau fără (de) socotința = (ne)chibzuit. Iară de văm fi fără credință și fără de socotință... rădicăm noi mîniia lui. CORESI, EV. 113. Tu veri vedea aceastea de veri păzi însă cu socotința și cu tocmală. (a. 1640). GCR I, 89/14. Omul... să lasă fără socotința în voia povăuirilor inimii sale. MARCOVICI, D. 7/26. Un om cu judecată e dator a-i cheltui [banii] cu socotința. I. POP, L. 174/5. Om fără de socotință și umplut de necredință. TEODORESCU, P. P. 106. ♦ L o c. v b. (Învechit) A face socotința = a judeca; a chibzui. Fac oamenii socotința că această turmă de barbari ar fi rupși din oastea pașii. CR (1830), 25²/35. ♦ (Învechit) Rațiune¹ (1). Cf. I. GOLESCU, C. O, bine zici, aceasta nu-mi trecuse prin socotința! DRĂGHICI, R. 81/11. Socotința-mi e săgeată și inima-mi semn îndrept, De să luptă amîndouă în ticălosul meu piept. PANN, E. I, 10/15, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit) Rost¹ (III 1). Se vedea iscusit la trebile țerei, adevă a domniei socotința. DIONISIE, C. 184. ♦ L o c. a d j. și a d v. Cu sau fără (nici de o) socotința = cu (sau fără) rost, v. r o s t¹ (III 1); (cu sau fără) alege. Cu socotința întrebare are Domnul cătră sfinți. CORESI, EV. 23. Atunce veri bătrîn, veri tînăr, i să va tăia capul, fără nice de o socotința cumu-i va fi vrîsta. PRAV. 258.

5. (Învechit și popular) Părere (3). Cf. s o c o t i (6). Aflînd socotința Preasfinției sale pentru toate aceste arătate... hotărîm și întărîm ca să urmeze (a. 1725). URICARIUL, IV. 31/8, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Despre sufletul lor întunecat și netrebnică socotința au. TICHINDEAL, F. 453/16. Avînd tot doctorul acum sistema și metodu lucrării, după socotința și judecata lui. EPISCUPESCU, PRACTICA, 98/3. Încep a-și împărțîși foarte încet socotințele lor. HELIADE, L. B. I, 12/4. Hotărînd din toată inima că-și va schimba socotința. DRĂGHICI, R. 38/17. Cel înșălept de multe ori să îndoieste și-ș schimbă socotința. BUZNEA, F. 30/3. Obșteasca socotința... era că trebuie să zăstrească pe craiul lor. POGON, HENR. X/12. Lipsa unor adevărate înștiințări... întemeiască acolo socotința... că Moldava ar fi fost sub suzeranitatea Poloniei. FM (1841), 219¹/3. Reunește... toate condițiile cerute pentru a îndreptăși o astfel de socotința. IB. (1846), 171¹/36. Este foarte rădăcită socotința aceea că semințele lăstate în paie folosesc pe vite. I. IOANESCU, C. 5/23, cf. PANN, E. II, 68/6. Socotința mea este să închipuim niște întrebări alt de grele, încît să nu le poată tălmăci. NEGRUZZI, S. I. 12. După socotința noastră, lasă departe în urmă... embrioanele ziaristicii române de la 1848 (a. 1863). PLR I, 200, cf. DDRF. Își schimbă cu totul socotința și nu mai găsea pe Andrei nici obraznic, nici hursuz. HOGAȘ, DR. II, 68, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL. În primul caz, după socotința lui, ar fi pierdut totul. V. ROM. mai 1958, 56, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Un învățat bătrîn sta deoparte și asculta socotințele celorlalți. SBIERA, P. 71. Săracul, fiind rupt de foame, venea cu socotința că... poate are vreo bucată de pine să i-o dea. ȘEZ. III, 132. ♦ L o c. v b. (Învechit) A fi de socotința = a socoti (6). Mulți din magnați era de socotința că patria s-ar putea mîntui numai prin detronarea craiului. ASACHI, L. 46¹/5. ♦ E x p r. (Rar) A avea altă socotința = a fi de altă părere, v. p a r e r e (3). Dacă domnia sa are cumva altă socotința, aș putea și eu... să mă înțeleg cu ael străin. SADOVEANU, O. X, 96. ♦ (Regional) Credința (populară); superstiție. Prin Bucovina mai ales, înțîlmim foarte multe socotinți pe care le și dăm în următoarele șire. PAMFILE, VĂZD. 143.

6. (Învechit) Intenție; plan (3). Cf. s o c o t i (7). Iară pre de socotința vederii noastre Dumnezeu de-ară întrebă și de pohtele hileniei ce avăm întru inimi? CORESI, EV. 327. Va piri bărbatul pre muiare la giudeț că face preacurvie cu socotința ca aceea ca să-i ia dzeastrelle. PRAV. 137. Toate scorniturile, înșelăciunile și socotințele ceale mincinoase... lesne le putăm... lăpăda (a. 1814). GCR II, 214/32. Mincuniile... unele se zic cu bună socotința, iar alttele cu rea. TICHINDEAL, AP. CADE. Tăriile numite troiene, pe care împăratul

Traian au zidit intru deșarta socotință de a putea înfrîna pe barbarii de la miezînoapte. FM (1840), 73³/22, cf. DDFR. Clasele... prinseră a se apropia tot mai tare unele de altele, a-și armoniza socotințele. SBIERA, F. S. 335, cf. CADE.

- Pl.: socotințe și socotinți.

- Socoti + suf. -ință.

SOCOTIRE s. f. Acțiunea de a (se) socoti și rezultatul ei.

1. (Învechit) Prețuire (3). Cf. socoti (1). Dumnezeieștile cuvinte cu socotire să le ascultăm. CORESI, ap. DHLR II, 479. Firea sa cu oarecare socotire de pedepsire să o deștepte. IACOV, SYN. 5^v/17, cf. LB, DDFR, M. D. ENC., DEX. ♦ Cercetare. Ești mai înțeleptu de toți uideii năravurilor și socotirilor. COD. VOR.² 37^r/13. ♦ Judecata de apoi, v. judecată. Proslăviți Dumnezeu în ziua socotireei. CORESI, ap. DHLR II, 479.

2. (În dicționare) Considerare. Cf. socoti (2). Cf. POLIZU, DDFR, M. D. ENC., DEX.

3. (Învechit) Îngrijire; p. ext. ocrotire (1). Cf. socoti (3). Tremișii de la Dumnezeu, carii-s tocmiți spre a noastră sufletească cercetare și socotire. CORESI, ap. DHLR II, 479. Intru care socotire are H[ris]to[s] besearca sa. CHEIA ÎN. 87^v/7, cf. DDFR.

4. (Rar) Calculare; numărare. Cf. socoti (4). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX, LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, DDFR. Frîna cea mai puternică... era volumul, poate mai mult decît viteza de socotire. CONTEMP. 1979, nr. 1 226, 10/3, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Atribuire; imputare. Cf. M. D. ENC., DEX.

5. (Învechit) Chibzuire; p. ext. hotărîre. Cf. socoti (5). Iaste mare păcat celuia ce n-are socotire. FL. D. (1693), 39^r/13, cf. POLIZU, DDFR. ♦ Tîlc (2). Așa amu iaste socotirea aceștii pîlde. CORESI, EV. 32.

6. (În dicționare) Păreră (3). Cf. socoti (6). Cf. POLIZU, DDFR, M. D. ENC., DEX.

7. (Învechit) Intenție; plan (3). Cf. socoti (7). Îmblînd vine... și socotire puind ca noi să vindece. CORESI, EV. 392, cf. 526, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: socotiri.

- V. socoti.

SOCOTIT¹ s. n. Faptul de a (se) socoti.

1. (În dicționare) Prețuire (3). Cf. socoti (1). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (În dicționare) Considerare. Cf. socoti (2). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Rar) Calcul, socoteală (3). Cf. socoti (4). Cf. DL, DM. Învățau însă la un loc... buchile, gramatica, scrisul și socotitul. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 20, 3/3, cf. M. D. ENC., DEX.

4. (În dicționare) Calculare; numărare. Cf. socoti (4). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. (În dicționare) Păreră (3). Cf. socoti (6). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

6. (Învechit) Intenție; plan (3). Cf. socoti (7). Corabnicilor socotitu[1] lă era să fugă den corabie. CORESI, ap. DHLR II, 479, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- V. socoti.

SOCOTIT², -Ă adj. 1. (Rar; despre oameni sau despre manifestările, creațiile etc. lor) Prețuit (3). Cf. socoti (1). [Era] din rîndurile acelor răzeși în care doarme ceva din socotita vilejie, din smerita demnitate... a străbunilor ostași. IORGA, P. A. II, 50, cf. M. D. ENC. ♦ (Prin Dobr. și prin estul Munt.; în credințele populare) Important. Sfîntul cel mai socotit este Haralambie și-l prăznuiește poporul. H II 4. Sfinții mai socotiți sînt... ib. 259.

2. (Rar; despre oameni) Apreciat. Cf. socoti (2). Cf. M. D. ENC.

3. (Învechit; despre obiecte, figuri geometrice etc.) Calculat, numărat². Cf. socoti (4). Înmulțind 360° cu... s-află giurul sau rotunzimea ecuatorială a pămîntului, ca un cerc socotit. GENILIE, G. 83/6, cf. DDFR, RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC.

4. (Despre oameni) Care analizează atent o situație, un fapt etc. și ținînd seama de împrejurări sau de urmări; chibzuit, cumpănit, măsurat² (3), (popular) chitit, cîntărit, (învechit și regional) socotitor (5). Cf. socoti (5). Persoana ce o iau fimeie iaste pușin socotită, dacă nu o găsece fecioară. IST. AM. 65^v/19, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., DDFR. Socotitul Telemah răspunse: ... eu nu vâ rog și nici mai stau de vorbă. MURNU, O. 24. Aceia au fost toți socotiți și răci ca sloiul. AGÎRBEANU, S. 206. Înfelegem cum Fuscus a putut fi atras în cursă și sfărîmat de cumințele, socotitul... Decabal. PĂRVAN, G. 113, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM. E mai curînd un personaj modern, neliniștit, socotit, obligat să ducă lupta de culise. CONTEMP. 1970, nr. 1 242, 1/3, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) Încet, socotit, Gavrilă se ridică în capul oaselor. T. POPOVICI, SE. 343. ♦ (Prin lărgirea sensului) Lupul, între toate jigăniile pururea mai socotit și mai grijuliu în chitealele sale. CANTEMIR, IST. 119.

5. (Învechit, rar) Imaginat. Cf. socoti (6). Care este presupus, imaginat, considerat ca atare. Știu foarte bine că mîndria ta cere de la mine a prăznui socotită ta fericire. MARCOVICI, C. 27/5, cf. M. D. ENC.

6. (Popular; de obicei despre obiecte, despre mincăruri etc.) Deosebit. S-o făcut mincări bune, s-o făcut mincări socotite, o mincui, o băut. O. BIRLEA, A. P. II, 183.

- Pl.: socotiți, -te.

- V. socoti.

SOCOTITOR, -OĂRE adj., s. m. și f. 1. Adj. (Rar) Prețuitor. Cf. socoti (1). Cf. CADE.

2. (Rar) Apreciator. Cf. socoti (2). Cf. CADE.

3. Adj., s. m. și f. (Învechit) Îngrijitor; p. ext. ocrotitor. Cf. socoti (3). Erați ca oile rătăcindu și întoarselu-vă acmu cătră păstoriulu cela socotitoriu sufletelor voastre. COD. VOR.² 75^v/12. Pus-u-v-au voi D[u]hul Sfînt socotitori. CORESI, L. 98/5, cf. 366/10. Dumnezău să ne fie... sufletelor noastre socotitor (a. 1632). GCR I, 77/20. Flacăra... tu-mi hii folositoare și a toată viața mea socotitoare. VARLAAM, C. 367. O luă Iosif [pe Precista]... să o ferească în casa sa și să-i fie socotitoriu. id. ib. 385. Să o plătească... pentru căci au omorit pre socotitoriu turmei. PRAV. 20. Episcopul iaste și să cheamă socotitoriu și purtătoriu de griji tuturor creștinilor. EUSTRAȚIE, PRAV. 34/16. Scriem... la toți oamenii de acolo carii sînteiți socotitori la toți munții Vrancei (a. 1656). BUL. COM. IST. II, 194. Înfelegînd așa de grabă socotitorii lui Alexandru Vodă... de sirg au alergat... de i-au dat de știre. SIMION DASC., LET. 299. O ruga... să-i fie maică sufletescă și socotitoare trupului și sufletului ei. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114^v/16. Eliazar, feciorul lui Aaron preotul... socotitoriu a tot cortului și cile sînt intru dînsii. BIBLIA (1688), 96²/3. Au fost un săhastru foarte socotitor și au mersu a petrece în schil (a. 1692). GCR I, 305/19, cf. I. GOLESCU, C., DDFR, CADE.

4. S. m. și (rar) f. (Învechit și popular) Persoană care face socoteli (2), calcule; persoană care se ocupă cu calcularea evidențelor contabile. V. contabil. Cf. socoti (4). Baiazid... puse socotitori pre la toate vadurile. MOXA, 402/35. Îi fegăduiră precum socotitoriu îl vor pune. CANTEMIR, I. I. I, 133, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Care socoteli pentru a se face făr' de greșală, am rînduit socotitori oameni care au stătut după vremi cămărași la ocne (a. 1822). DOC. EC. 246, cf. DDFR, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. Pentru lucrările de contabilitate..., consiliul de conducere numește... un contabil sau socotitor. ȘCÎNTEA, 1953, nr. 2 672,

cf. DL. Află că n-o să te alegem noi pe tine socotitor. PREDĂ, D. 105, cf. DM. A rămas ca referent pe la sfat și-o făcea pe socotitorul pe la gospodărie. I. ANCRĂN-JAN, c. III, 85. Lucrătorii din aprovizionare, printre care și magazionerii, nu sînt simpli socotitori, oameni ai evidențelor contabile. ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 7112, cf. DEX. ♠ (Prin lărgirea sensului) Iepurile fuge de frica ogarului, ce-a fost socotitor. GRAIUL, I, 84. ♠ S. m. (Mat.; învechit, rar) Numărător (3). S-au invoit a numi numărătorii sau socotitorii pe numărul carile exprimează cîtimea uniunilor ce am. ASACHI, E. I, 68/22, cf. URȘU, T. ș. 244.

5. Adj. (Învechit și regional; despre oameni) Socotit² (4). Cf. s o c o t i (5). Acum dară socoteaște om înțelept și socotitoriu și vei pune dre pe pămîntul Eghiptului. BIBLIA (1688), 31²/2, cf. ALR I 1569/269. (Despre manifestările oamenilor) Care denotă chibzuință. Multora le lipsește... socotitoare minte de a putea și a ști cevaș mai mult decît ceea ce obicinuit să face. CARTE TREB. I, 80/17.

6. S. m. (Învechit) Dregător (însărcinat cu probleme financiare). Simeon pîrcălabul, care-l pusese Petru Vodă mai denainte vreamă tocmitoriu și socotitoriu și judecătoriu cetății aceia. URECHE, L. 146. Au trimis pe Ioan Vodă cainacam și socotitor fărăi Moldovei. AXINTE URICARIUL, LET. II, 139/5.

7. S. m. (Învechit, rar) Meșter iscusit. Ozia... făcu în Ierusalim meșterșuguri meșterșugurile de socotitoriu, ca să fie preste turnuri. BIBLIA (1688), 325¹/50.

8. Adj. (Învechit, rar) Fățarnic. De aceastăca amu nu hillean și socotitoriu și ispititoriu arăta-se..., ce mai vîrtos iubitoriu de argint. CORESI, EV. 432.

— Pl.: socotitori, -oare.

— Socoti + suf. -tor.

SOCOTITURĂ s. f. (Învechit, rar) Închiscare. Întruna jînu pre ei în socotitură pînă a treia dzi. ro 147/17.

— Socotit² + suf. -ură.

SOCOTRÎN s. m. (Învechit) Frunze ale unor specii de aloec care se foloseau la prepararea unor produse farmaceutice. Hapuri slobozitoare de trinji. Praf de șabur de socotrin, praful de cleiu... etc. PISCUPESCU, O. 289/16. Pentru curățirea și topirea perdelei ochilor și pentru vindecarea urcioarelor... ia: sabur socotrin, zece grăunțe. id. ib. 315/13. Ia aloes sucotrin, adică sabur. id. ib. 381/19.

— Pl.: socotrini. — Și: (învechit) sncotrîn s. m.

— Din fr. socotrin.

SOCRĂTIC, -Ă adj. Care aparține lui Socrate sau doctrinei lui; care ține de Socrate sau de doctrina lui, care este specific lui Socrate sau doctrinei lui. Forma învățăturei cea catehicească sau socratică. MAN. ÎNV. 183/14, cf. BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D. Platon e un moralist ce a adăugat metodei socratice o bază metafizică. LOVINESCU, C. IV, 148, cf. SCRIBAN, D. Pînă a ajunge la marile afirmații idealiste ale optimismului socratic, gîndirea greacă a traversat lungă epocă a reflecției pesimiste asupra lumii. VIANU, L. U. 581. Dominique realizează socraticul „cunoaște-te pe tine”. RALEA, S. T. I, 110, cf. DL, DM, DN². Cît despre sine, ironistul socratic mărturisește că... nu știe nimic. BOMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 5/3, cf. M. D. ENC., DEX. ♠ (Substantivat) Platon, cel mai însemnat dintre socratici, unește cercelările practice... cu filosofia teoretică. FM (1845), 246²/19.

— Pl.: socratici, -ce.

— Din lat. socraticus, fr. socratique.

SOCRĂ s. f. v. soaeră.

SOCREALĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Faptul de a socri.

1. Cicăleală; mistrare (1). Cf. socri (1). Ce atila socreală? UDRESCU, GL.

2. Faptul de a deveni soacră (1) sau socru (1) (la nuntă); p. ext. nuntă (1); starea de soacră sau de socru; (învechit și regional) socrie (2). Cf. socri (2). Mi se pare că e rost de socreală. UDRESCU, GL.

— Pl.: socreli.

— Soeri + suf. -eală.

SOCRÍ vb. IV. 1. T r a n z. (Familiar) A stăruii cu insistență supărătoare; p. ext. a cicăli; a mustră¹ (2). Ne chema pe nume, bombănea și socrea pe toți din casă. M. I. CARAGIALE, C. 73, cf. IORDAN, STIL. 371, DL, DM, DEX, CIAUȘANU, GL., ARH. OLT. XXI, 275, COMAN, GL.

2. I n t r a n z. (Prin vestul Munt.) A deveni soacră (1) sau socru (1) (la nuntă); p. ext. a face nuntă (1). Am socrit la cinci copii. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: socresc.

— V. soacră.

SOCRÍE s. f. (Atestat prima dată în ANON. CAR.)

1. (Popular) Soacră (1). Frunză verde de susai, Tînără mă mîrlai, Rea socrie-mi căpătai. HODOȘ, C. 76. Vere, cînd le-i însura, Gîneru nu te băga, Că gîneru la socrie E ca ruda la cocie. FOLC. TRANSILV. I, 71.

2. (Învechit și regional) Faptul de a deveni soacră (1) sau socru (1) (la nuntă); starea de soacră sau de socru; p. ext. nuntă (1); (regional) socreală (2). Cf. socri (2). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Popovici ce mai făcea?... Pe Savina mi-o lua Și-n socrie că pleca. PAMFILE, C. T. 91, cf. UDRESCU, GL. ♠ (Regional; la pl.) Daruri pe care le primesc rudele mirelui de la rudele miresei (Cepari — Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: socrii.

— Soaeră, soeru + suf. -ie.

SOCRIOĂRĂ s. f. (Prin Maram.) Diminutiv al lui s o a c r ă (1); (învechit) socrișoară, (regional) socriță (1), socroluță. Hci tu, socrioara mea... Să-m d-a scriu o cărl'icșa. T. PAPAHAĞI, M. 114.

— Pl.: socrioare.

— Soaeră + suf. -ioară.

SOCRISOĂRĂ s. f. (Învechit) Diminutiv al lui s o a c r ă (1); (regional) socrioară, socriță (1), socroluță. Cf. I. GOLESCU, C.

— Pl.: socrișoare.

— Soaeră + suf. -ișoară.

SOCRISOȘOR s. m. (Învechit și regional) Diminutiv al lui s o c r u¹ (1); (învechit) socruleț. Cf. I. GOLESCU, C., MARIAN, NU. 66.

— Pl.: socrișori.

— Soeru¹ + suf. -ișor.

SOCRITĂ s. f. 1. (Regional) Diminutiv al lui s o a c r ă (1); (învechit) socrișoară, (regional) socrioară, socroluță. Cf. CADE, RĂDULESCU-CODIN, DL, DM.

2. Bucătăreasă la nunți. Cf. CADE. Socriță postelnicească, Ia stringe ce-ai pus la masă. RĂDULESCU-CODIN.

— Pl.: socrițe.

— Soaeră + suf. -iță.

SOCRU¹ s. m. 1. (De obicei determinat de un adj. pos.; la formele nearticulate, determinantul este enclitic) Tatăl: urtăia dintre cei doi soți, considerat în raport cu celălalt soț; tată socru, v. t a t ă (I 1). Moisi iară păștea oile socru-său Etru. ro 185/11. Poate să prască la giudeț... și socrul pentru

sudalma nărorii sale. PRAV. 238. Un săt întreg și cu vecini, ... despre socru-mieu, răposatul Gheorghe (cca. 1660). BUL. COM. IST. IV, 21. Le-au trimis aici la so-cră-său, Mihai spătariul. IST. T. R. 114. Că sta socru-său de-l sprejănea tare dispre Poartă. NECULCE, L. 123. Au biruit pre socru-său și au luat scaunul (inceputul s. XVIII). MAG. IST. I, 89/18, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 246. Dăm noi jalbă ..., pentru niște dughene a socru-meu (a. 1760). IORGA, S. D. VII, 124. Și cite vrea el cu ... socrul lui, acele făcea (a. 1769). GCR II, 81/13, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. Însofi pe socrul său la București, unde era rinduit domn. AR (1831), 70¹/24, cf. I. GOLESCU, C. Toreli, socrul cavalierului Sazo. BUZ-NEA, P. V. X/10, cf. VALLAN, V. Prin a lui mină s-a ucis ... socrul său. FM (1844), 116¹/35. Skipon a fost ... socrul lui Eakos. ARISTIA, PLUT. 10/8, cf. POLIZU. Șerban Cantacuzino ... a fost socrul lui Cantemir. HASDEU, I. C. I, 79. Socrul roagă-n capul mesei să poftescă ... Nunul mare. EMVNESCU, O. I, 85. Ipate se trezește într-o zi cu socru-său. CREANGĂ, P. 169. Părintele este socrul confratelui. CARAGIALE, O. II, 166. Ginerile nu tratează rău pe socrul său. XENOPOL, I. R. I, 43. Scăpând și de socru ... s-a pus să cucerească pe muscali. SION, P. 432. Am niște junei neplătiți de la alde socru-meu. D. ZAMFIRESCU, R. 239, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Nu-l duse la Deal, lângă tată, ci la Argeș, lângă socru. IORGA, C. I. I, 12, cf. TDRG. Avu o tresărire puternică dînd mîna cu viitorul lui socru. AGÎRICEANU, S. 415. Mi l-o dat socru-meu. GÎRLEANU, N. 23, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Avusesse nenorocirea de a fi socrul lui Rubellius Plautus, pe care Neron îl ucisese. LOVINESCU, C. IX, 66. Socrul lui ... a pretins cu orice preț o scară monumentală. REBREANU, R. I, 20. Intră ... un vătășel din partea lui socru-său. GALACTION, O. 52. Plecă înaintea socrului său. VISSARION, B. 54. Dacă socru ar vrea să-și dea partea tă de pămînt, l-am vinde. VLASIU, A. P. 95, cf. PRIBEAGUL, P. R. 54. Știm că boierul dumitale e socrul acelei iude blestemate. SADOVEANU, O. XVIII, 36. Îi ieși înainte ... Urcan, bătrînul, socrul ei. DAN, U. 6. Socrul a cedat. BOGZA, A. I. 57. Odaia cea mare ... în care locuiau socrul și soacra. V. ROM. noiembrie:1953, 21. Tu ești făcut să stai în laț și să-ți dea de mîncare socrul bogat? TUDORAN, P. 180, cf. DL. Doctorul ... se afla acasă la socrul său. PREDĂ, R. 283, cf. DM. Îl scula pe socru din somn. T. POPOVICI, S. 142. La sfat cu socru-său lăsaseră svonuri ... și asta nu putea să le ierte. BARBU, PRINC. 111. În tinerețe fusese ... subalternul viitorului socru. V. ROM. ianuarie 1965, 5. Socrul păstră multă vreme în suflet amărăciunea. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 18/2, cf. M. D. ENC., DEX. Să-i fac soacrei comănac, Socrului căciulă-n cap. JARNIK — BÎRSEANU, D. 466, cf. ALR I/II h 261, A I 13. Socrul meu mi-a dăruit O iapă și-un mînz rotat. BALADE, III, 107. Socru-meu e cam bătrîn. Nu poate così la sîn. FOLC. OLT. — MUNT. III, 302. Să mă duc și io la socru-mio cu cărușa. O. BÎRLEA, A. P. II, 274. De-ar muri socru, Ca să-i apuc locul! ZANNE, P. II, 641. Drac socru, se spune despre ceva neobișnuit, neînțeles. Asta n-am mai auzit-o ... drac socru. JI-PESCU, ap. GCR II, 261, cf. ZANNE, P. VI, 615. ♡ Socru mic v. mic (VI 4). Socru mare v. mare¹ (VI 3). ♡ Ex p r. (Regional) A se pune socru = a-și căsători fiul sau fiica, devenind socru¹ (1): Cînd te pui socru, nene? UDRESCU, GL.

2. (La pl.) Părinții unuia dintre cei doi soți, considerați în raport cu celălalt soț. Catastiv ... de zestre de la socri (cca 1600). BUL. COM. IST. IV, 20. Societatea se întoarce în saloan, feliicitînd pe socri. ALECSANDRI, O. P. 87. Fața ... cum a ajuns la casa mirelui, i-au plăcut palaturile și socrii. CREANGĂ, P. 86, cf. MARIAN, NU. 66, DDRF. Și o casă de socri și cealaltă sînt îndatorite la aceasta. IORGA, C. I. I, 176. Nu se împrietenește ... cu viitorii socri. AGÎRICEANU, A. 203, cf. CADE. Locuința e a socrilor. CĂLINESCU, B. I. 249. În timpul vacanței de vară, el sta acolo, la socri. BLAGA, H. 92. Acum e luni seară. Se adună socrii la un loc. STANCU, D. 184. O să fiți ... socri dintr-o parte numai. PAS,

L. II, 154, cf. DL, DM. La urmă [vîneau] socrit. BARBU, G. 30, cf. M. D. ENC., DEX. Apoi haideți amîndoi ... Peste codri, peste munți, La cei socri cam cărunți. ALECSANDRI, P. P. 98. A trecut un an în post De cînd la socri n-am fost. DENSUSIANU, T. H. 174. Tînră ma maritai, Răi socri că-m căpatai! FOLC. OLT. — MUNT. I, 32. Mireasă intrînd în casa socrilor, toți în ochii-pede dînsa să vadă cum se poartă. ZANNE, P. IV, 450. Cînsțește pe socrii tăi, că ei sînt părinții tăi. id. ib. VIII, 534. ♡ Hora socrilor = hora mare, în timpul căreia se împart darurile la nuntă. Cf. UDRESCU, GL.

3. (Regional) Invitați la nuntă, din partea miresei (Măciuceni — Drăgășani). Cf. GL. OLT. Am avu nuntă frumoasă, ... de la mine, obez d'e sccri. ib.

— Pl.: socri. — Și (regional) țóeru s. m. NALR-O II. h 188/991.

— Lat. soerus.

SÓCRU² s. m. v. soc.

SÓCRULEȚ s. m. (Învechit) Diminutiv al lui socru¹ (1); (învechit și regional) socrișcr. Cf. I. GOLESCU, C.

— Pl.: socruleți.

— Socru¹ + suf. -uleț.

SOCRULUȚĂ s. f. (Prin Maram.) Diminutiv al lui socra (1); (învechit) socrișoară, (regional) socri-oară, socriță (1). Hei tu, socruluța mea, Că eu nu ă-am omorît. T. PAPAHAĞI, M. 112.

— Pl.: socruluțe.

— Soacra + suf. -uluță.

SOCUȘÓR s. m. (Bot.; regional) Diminutiv al lui soc (1). Com. MARIAN.

— Pl.: socușori.

— Soc + suf. -ușor.

SOCUTÍ vb. IV v. socoti.

SODÁL s. m. (Învechit) Ucenic; calfă. Timpul de sodal, de calfă. GHEȚIE, R. M. 444, cf. ALEXI, W. Astfel de proiecte, de statute ... și pentru societăți de sodali și înfrățiri. COLOGAN, C. R. 84.

— Pl.: sodali.

— Din lat. sodalis, germ. Sodale.

SODALÍT s. n. Alumosilicat natural de sodiu cu cloz, din grupa feldspaților, încolor sau de culoare cenușie-albăstruie, sticlos, care intră în componența unor roci eruptive alcaline, feldspatoid, nefelin. Cf. M. D. ENC., DEX, DN².

— Pl.: sodalițe.

— Din fr. sodalite.

SODALITĂTE s. f. (Învechit) Corporație; breaslă. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Din lat. sodalitas, -atis, germ. Sodallität.

SODĂR s. n. Aparat de tipul radarului, care permite sondarea troposferei joase cu ajutorul undelor de audiofrecvență. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: sodare.

— Din engl. sodar.

SODĂ s. f. 1. Sare (cristalizată) de culoare albă a acidului carbonic, neutralizată cu sodiu și folosită în industria sticlei, a coloranților, a săpunului etc.; în gospodărie pentru spălatură rufelor, al vaselor etc.; carbonat de sodiu (v. carbonat), (învechit) natron (1), (învechit; rar) natru. S-au vîndut ... piei, sodă, oleiuri, cînepă. GT (1839), 8²/37. Spală încă cu apă de var și aruncă ctteva picături ... de sudă. BREZOIANU, A. 516/24. Geamurile ... nu sînt altceva decît

nisip amestecat cu var, polasă sau sodă. BARASCH, I. N. 27/7. *Mergem de cumpărăm soda și acidul muriatic.* GHICA, C. E. III, 73, cf. BIANU, D. S. *Practicile difer mai ales astăzi: unele gospodine adauge var, altele sodă („zotă“), dar toate acestea... strică bunele calități ale săpunului de casă.* PAMFILE, I. C. 61, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Birtul cu mesele acoperite cu hirtie și cu chelneri cu mâinile sfșișiate de sodă.* I. BOTEZ, B. I, 66. *Soda este un corp alb tare, bucăți ce se cumpără de la băcani pentru pus în apa de spălat rufe.* VOICULESCU, L. 294, cf. SCRIBAN, D. *Carbonatul de sodiu... sau soda.* MARCOVICI, CH. 347. *A luat soda, a topit-o într-o cană.* STANCU, D. 399. *Un fărân... îi cere sodă ca să facă săpun.* GALAN, B. I, 50, cf. DL, DM. *Industria de bază în acest raion o alcătuiește producerea sodei.* PROBL. GEOGR. I, 199. *Săpunul era tare, făcut de mamă-sa cu sodă multă.* V. ROM. noiembrie 1964, 11, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Ș-apoi dacă ai avea zotă de săpun să bagi într-o fir de apă.* GR. S. VI, 245. *Nu vrea să cumpere sodă.* ALR SN IV h 1 225/876. ◊ (Ca termen de comparație) *Țăranii cu fețe arse ca de sodă Se-nșiruiau tăcuși.* LABIȘ, P. 96. *Venea un nor ciudat, ca soda în acea stranie lumină.* BARBU, PRINC. 14. ◊ *Sodă calcinată = carbonat de sodiu în stare anhidră. Soda calcinată... este o pulbere albă ce se solvă în apă.* MACAROVICI, CH. 347. *Sodă calcinată... 132%.* LEG. EC. PL. 424, cf. DN², DER, M. D. ENC., DEX. *Producția de sodă calcinată.* JUD. ROM. SOC. 49/1. ◊ *Sodă caustică = compus chimic anorganic de culoare albă, opacă și cristalină, solubil în apă și în alcool, care distruge țesutul animal sau vegetal și se folosește în industria săpunului, în industria de coloranți, în cea textilă, la rafinarea produselor petroliere etc.; hidroxid de sodiu (v. h i d r o x i d), (regional) natron (2). Sodă caustică... 113%.* LEG. EC. PL. 424. *O soluție compusă din 20 părți de apă de ploaie și o parte sodă caustică.* PAMFILE — LUPESCU, CROM. 218. *Soda caustică, albă, ne-transparentă, se topește la 320°.* MACAROVICI, CH. 345. *Stringe toate resturile de grăsime..., apoi le tratează cu sodă caustică și le saponifică.* CĂLINESCU, C. O. 70. *Am băut odată whiskey... am crezut că-i sifon întârziat cu sodă caustică.* TUDORAN, P. 500, cf. DL, DM. *După ingestia sodei caustice... bolnavul este cuprins de dureri atroce.* ABC SĂN. 493, cf. M. D. ENC., DER, DN³. *Judeful Alba deține o pondere importantă în producția de... sodă caustică.* JUD. ROM. SOC. 49/1.

2. (Astăzi rar) Sifon (3). *Am Apollinaris, am soda, vin, bere, ceai și poftă de taifas.* CARAGIALE, O. VII, 21. *Ceru o jumătate de vin cu sodă și începu să bea.* AGĂRIBICANU, S. P. 88, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Îmi dete un „zlot“... s-aduc o sticlă de bere sau, dacă nu se găsește bere, o sticlă de „sodă“ (sifon).* BLAGA, H. 6, cf. LTR².

3. Plantă marină din a cărei cenușă se extrăgea o sare alcalină asemănătoare sodei (1); sărăcică (*Salsola soda*). Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

— Și: (învechit și regional) sūdă, (regional) zōdă, zōtă s. f.

— Din germ. (1) Soda, (2) Soda [waser], (3) lat. soda.

SODĂȘ s. m. (Învechit) 1. Garant. *Să-ș caute sodășul (începutul sec. XVII).* IORGA, D. B. I, 22. *Cînd cumpără dobitoac la zi de țig, nimeni nu ceare săduș, iară Fetrea Șotra, el, iaste mori (cca 1600).* id. ib. 4. *Sodășul i-a murit și au cumpărat iapă den țargu (a. 1604—1618).* ROSETTI, B. 76. *De nu-și va putea pune sodășul, să-i dea giurământ, de va giura cum nu știe c-au fost acei bani răi.* PRAN. 79. *Acești chezăși, cărora li se zice în Moldova sodăși.* IORGA, B. R. 145, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI — CAZACU, I. L. R. I, 51. *Socotim că apropierea între cele două înfeșuri ale cuvîntului „sodăș“ se explică.* PANAITESCU, O. Ț. 36.

2. Răzeș (1). *Două privilegii vechi pe care le-au avut sodășii lor de la bunicul nostru.* PANAITESCU, O. Ț. 36.

— Pl.: sodăși. — Și: sōduș (ROSETTI, B. 67, SCRIBAN, D., ROSETTI — CAZACU, I. L. R. I, 51), sōlduș (ANON. CAR., BL II, 40, DR. IV, 158, VII, 258), sādūș s. m.

— Din magh. szvodus.

SÓDIC, -Ă adj. 1. Care se referă la sodiu; de sodiu. Cf. SCRIBAN, D. *Directorul uzinelor sodice... a exprimat angajamentul colectivelor uzinei.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 842.

2. (Despre roci, substanțe etc.) Care conține sodiu; care este făcut pe bază de sodiu. *Granitele alcali-sodice.* ONCESCU, G. 45. *Dioritul este alcătuit din feldspați calco-sodici.* AGROTEHNICA, I, 286. *Pentru îngrășări fiziale, s-au folosit, la prima fază... îngrășăminte sodice.* GÎ 1961, nr. 634, 3/1. *Au scos în evidență necesitatea dezvoltării unei puternice industrii de produse sodice.* FLACĂRA, 1969, nr. 5, 7, cf. DEX, DN³.

— Pl.: sodici, -ce.

— Din fr. sodique.

SÓDIU subst. Element chimic din grupa metalelor alcaline, moale, alb-argintiu, foarte reactiv din punct de vedere chimic, care se găsește în natură numai sub formă de combinații; natriu. Cf. ANTONESCU, D., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Sodiul metalic se întrebuițează în laboratoare ca reducător.* MACAROVICI, CH. 346. *Materia minerală din plante este compusă din sodiu, calciu... AGROTEHNICA, I, 71, cf. DL, DM, DN². Combinațiile sodiului fiind aproape toate solubile, acest element are un număr foarte redus de reactivi care se pot întrebuița la identificarea lui.* CHIM. AN. CALIT. 105, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ *Bicarbonat de sodiu v. bicarbonat. Clorură de sodiu v. clorură. Sulfat de sodiu v. sulfat.*

— Din lat., fr. sodium.

SODOĂȘĂ adj. f. (Regional; despre apă) Leșioasă, moale (Ostrov — Turnu Severin). Cf. GL. OLT. [La săpun] *puțem... apă de Dănăre, că ôja-i mai... suășă.* ib.

— Pl.: sodoase. — Și: sudeășă adj. f.

— Sodă + suf. -os.

SODÓM s. n., s. m. (Atestat prima dată la ANON. CAR.) 1. S. n. (Învechit și regional) Nimicire (1), prăpăd (1). *Te-au dus din vederea sodomurilor și a mișabăților celor din lăuntru cu sine în Belgii, în slujba sa.* SINCAL, HR. II, 189/5, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Strigă pusnicul clăputu, ca să poată fi auzit din zgomotul furtunei... — Ce sodom! VISSARION, B. 223, cf. DL, DM, DEX. În țara noastră... era mare piește și un sodom de nu mai avea pereche.* RĂDULESCU-CODIN, ap. CADE, SCRIBAN, D. *Ei pe mini m-or răstîndi, Eu pe ei i-oi sodomi Cu sodomul Domnului, Cu vâpcaia focului Pe fața obrazului.* DENSUSIANU, Ț. H. 274, cf. ARH. FOLK. VI, 177, TOMESCU, GL.

2. S. n. (Popular; la sg.; de obicei cu determinări la pl. introduse prin prep. „de“) Multime (1). *Prin prăvălii e o imbulzeală ș-o zarvă ameșitoare. Se miră bătrina de atîta sodom.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 218, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vine sodom de armată.* VISSARION, FL. 207. *Are jupin Iașco sodom de galbini, să cumpere cu ei Țara unșurească.* SADOVEANU, O. XIII, 521, cf. SCRIBAN, D. *Se înșirui sodom de lume după noi.* STANCU, R. A. I, 349. *Ce-o fi făcînd... cu atîta sodom de grîu? VORNIC, P. 233, cf. DL, DM, DEX. Locuia... la bunica lui... nevînd altă ocupație decît să citească cu neșaf, la umbra merilor și nucilor bătrîni, sodom de cărți literare.* V. ROM. aprilie 1961, 115. *Mulță oștire mi-era... Cînd așa sodom vedea, Ocheanu la ochi punea, Peste oaste se uita.* MAT. FOLK. 65. *La marginea pădurii a sosit de trei zile un sodom de oaste.* RĂDULESCU-CODIN, I. 90, cf. I. CR. VI, 127.

3. S. n. (Prin sudul Transilv.) Chin; blestem. Cf. VICIU, s. GL. 15. *Cinepă mi-ai sămănat, Boală-n oase mi-ai băgat... Ia coasa de o cosește, De boală mă mintuiește; Furca e sodom, sodom, Nu-mi dă pace ca să dorm.* COM. SAT. V, 68.

4. S. n. (Prin Bucov. și prin nord-estul Olt.) Potop (2). *Ploile lungi..., ploile pulrede, hăotul sau sodomul.* PAMFILE, VĂZD. 108, cf. CADE, H XVIII 136, VÎRCOL, V. 99.

5. S. n. (Prin Munt. și prin Olt.) Teren surpat; ripă¹ (1). Cf. SCRIBAN, D. *Pe noi ne-a delimitat De om cite șapte palme, Numai ripe și sodoame!* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 95. *Săliștea a fost sat. Biserica erea-n sudoame.* GRAIUL, I, 7. *Pe noi ne-au delimitat De casă patru pogoane Numai ripe și sodoame, Plîng copilașii de foame.* FOLC. OLT. — MUNT. II, 353.

6. S. m. sg. (Prin nord-estul Olt.) Namilă (1). Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 200, MAT. DIALECT. I, 236. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Un sodom de babă.* CIAUȘANU, V. 200.

— Pl.: sodoame și sodomuri. — Și: (popular) **sudûm** (ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.), (regional) **sudôm** s. n.

— Din **Sodom** (n. pr.).

SODOMEAN s. m. v. sodomlean.

SODOMEȘC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Care aparține Sodomei; de Sodoma. *Cetașile sodomiești și gomoriești arse cu spargere ostind.* COD. VOR.² 86^v/14.

— Pl.: sodomiești.

— Sodoma (n. pr.) + suf. -esc.

SODOMI vb. IV. (Atestat prima dată la ANON. CAR.) 1. **T r a n z.** și **r e f l.** (Învechit și popular) A (se) prăpădi (1). [Birutorii] *pre locuitori i-au lădat..., îngrozind și pre cei rămași, că toate le vor sodomii precum ne-au spus.* ȘINCAI, HR. I, 266/28. *Căzind mulți dintre unguri și mai mulți sodomindu-se de flacără, Craiul... cu o lectică s-a scos din locul bății.* ȘINCAI, id. ib. II, 49/32, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, RĂDULESCU-CODIN. *Vitele însă nu se mai priboleau, ci se sodoameu, de îngroziseră pe marii mănăstirii.* ȘEZ. XVIII, 196, cf. CABA, SĂL. 92, com. din FRATA — TURDA, din ZAGRA — NĂSĂUD și din MARAMUREȘ. *Ei pe mini m-or răstîndi, Eu pe ei i-oi sodomii Cu sodomul Domnului, Cu vâpaia focului Pe fața obrazului.* DEN-SUSIANU, T. H. 274. *I-om bate, i-om sodomii Și de turci nemie n-o fi.* BÎRLEA, L. P. M. I, 20. *Vezi, citu-i de mitel Și cum ne temem de el, D-apoi încă dac-a crește, Pe toți... ne sodomiește Și țara ne o golește.* T. PAPA-HAGI, M. 192. *Sodomii-te-ar Dumhędzău.* id. ib. 232, cf. FOLK. OLT. — MUNT. I, 461. *Să trăiești de mă iubiești, De nu, să te sodomiești.* ARH. FOLK. I, 207.

2. **R e f l.** (Popular) A se sinucide. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Să mă sodomesc e păcat de moarte, trebuie să trăiesc și năcăjită.* RETEGANUL, P. V, 26. *El o dzis să-i hii femeie, Eu femeie nu i-oi hi, Mai bine m-oi sodomii.* ȚIPLEA, P. P. 43. ◇ **R e f l.** (Regional; în forma **sudumi**) A se îmbolnăvi de hernie; (popular) a se vătăma, (regional) a se boșorogi (Berzasca — Moldova Nouă). Cf. ALR I/I h 136/5, ib. h 147/5.

3. **T r a n z.** (Prin vestul Munt.) A chinui; a blestema. Cf. TOMESCU, GL.

4. **T r a n z.** și **r e f l.** (Popular; despre clădiri, ziduri sau despre pământ) A (se) prăbuși (1). Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 198. *Cînd o datî ursu, s-o sodomii zidurili; o iiești vulpea afară.* ARH. FOLK. III, 83, cf. ALR I 395/5, 12, 815. ◇ **R e f l.** (Despre pământ) A se surpa. Cf. CADE.

5. **T r a n z.** (Prin Mold.) A mânca cu multă lăcomie. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., ȘEZ. V, 123.

6. **T r a n z.** (Prin Ban.) A murdări. *Nu-mi sodomii apa, că te mîntînc!* ARH. FOLK. III, 85.

— **P r e z. ind.:** sodomesc și **sodôm** (CADE). — Și: (regional) **sodomni, sudomi** (CADE, FOLC. OLT. — MUNT. I, 461) vb. IV, **sudumă** (ȘĂINEANU²) vb. I, **sudumi** (CADE, SCRIBAN, D., ARH. FOLK. III, 155, ALR I/h 136/5, ib. h 147/5) vb. IV.

— V. **sodôm**.

SODOMIC¹, -Ă adj. (Rar) Care ține de Sodoma; referitor la Sodoma. *Sodomicele blesteme ale altora.* CENEMA 1968, nr. 6, 24.

— Pl.: sodomici, -ce.

— Sodoma (n. pr.) + suf. -ic.

SODOMIC², -Ă adj. Care se referă la sodomie; desfrînat; împotriva naturii. Cf. DN³.

— Pl.: sodomici, -ce.

— De la sodomie.

SODOMIE s. f. (Învechit) Relație sexuală anormală (între persoane de același sex sau de sexe diferite, între oameni și animale etc.). V. **o n a n i e², p e d e r a s t i e, l e s b i a n i s m.** *Copii tineri, luați din Kefeș, pentru spurcata sodomie a precurvarului turc.* VRECHE, LET. I, 130/27. *Să-i taie capul, și aceasta să va face cînd să va afla c-au făcut sodomie.* PRAV. 209. *Băgat-au în foc de viu pe vlădica Gheorghe de au ars, dîndu-i vină de sodomie.* SIMION DASC., LET. 221, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C. *Încă mai vătămătoare este fărădelegea cea cunoscută supt nume de pederastie sau sodomie.* ALBINEȚ, M. 184/2, cf. POLIZU, PROT. — POP., N. D., DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., T. PAPA-HAGI, C. L. 44, SCRIBAN, D., DL, DM, D. MED., DEX.

— Din ngr. **σοδομῆ**.

SODOMIRE s. f. Acțiunea de a (s e) s o d o m i și rezultatul ei.

1. (Învechit) Cf. **s o d o m i** (1). *Despre începerea sodomiei acesteta așa scrie Istvánfi...* ȘINCAI, HR. II, 152/6.

2. (Regional) Prăbușire (1). Cf. **s o d o m i** (4). Com. din TURNU-MĂGURELE.

— V. **sodomii**.

SODOMIST, -Ă s. m. și f. (Învechit) Persoană care practică sodomia; sodomit¹, (învechit) sodomlean (1). V. **s o d o m l e a n c ă** (1). *Sodomistul să piară prin flacări și în prezența poporului.* HASDEU, I. V. 38, cf. DM, HRISTEA, P. E. 61.

— Pl.: sodomiiși, -ste.

— Sodomie + suf. -ist.

SODOMIT¹ s. m. (Învechit) Persoană care practică sodomia; (învechit) sodomist, sodomlean (1). V. **s o d o m l e a n c ă**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Sodomiiși în veci neierțați, ca o nelegiuire din fire.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 536. *Văzuți de toate, pînă și schelete destule de-ale noilor sodomiiși.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 167.

— Pl.: sodomiiși.

— Din ngr. **σοδομῆτης**, fr. sodomite.

SODOMIT², -Ă adj., s. m. 1. (Învechit) Prăpădit (1). Cf. **s o d o m i** (1). Cf. RESMERIȚĂ, D.

2. (Prin nordul Mold.; despre ziduri sau construcții) Prăbușit (1). Cf. **s o d o m i** (4). *Fîntînă sodomită.* L. NOM. 1961, nr. 1, 24.

3. S. m. (Prin vestul Olt.) Persoană lipsită de putere, foarte slăbită. Cf. BOCEANU, GL. ◇ (Ca epitet,

pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *Sudumitul de el, o duce greu de tot.* id. ib.

- Pl.: *sodomiiți, -te.* — Și: (regional) *sudumit* s. m.
— V. *sodomi.*

SODOMLEÂN s. m. 1. (Învechit) Persoană care practică sodomia; (învechit) sodomist, sodomit. V. *s o d o m l e a n c ă* (1). *Den foc scăpă și de toată piarăderea minții de ce sodomleanii osindii fură.* CORESI, EV. 18. *Sodomleanii nu să ceartă numai cu moarte, ce și după moarte trupurile lor le bagă în foc de le ard.* PRAV. 207. *Pre cei ce fac amestecare de sînge, pravilile le hotărâsc pedeapsă de cap.* *Sodomleanii aseamenea.* PRAVILA (1814), 174/24, cf. DDRF.

2. Persoană care făcea parte din populația de bază a orașului biblic Sodoma sau era originară de acolo; (la pl.) locuitorii Sodomei. V. *s o d o m l e a n c ă* (2). Cf. DDRF, DR. IV, 836.

— Pl.: *sodomleni.* — Și: *sodomeân, sodomneân* (I. GOLESCU, c.), *soldomeân* (DR. IV, 836) s. n.

— *Sodom* (n. pr.) + suf. -(l)ean. Cf. slavonul с о д о м л е н н ы я.

SODOMLEÂNĂ s. f. 1. (Învechit) Femeie care practica sodomia. V. *s o d o m i s t, s o d o m i t ă, s o d o m l e a n* (1). *Care miere va face, în loc de bărbat, cu vreun copil, să-i facă moarte ca unei sodomleance.* PRAV. 210, cf. I. GOLESCU, c., DDRF, SFC, II, 221.

2. Femeie care făcea parte din populația de bază a orașului biblic Sodoma. V. *s o d o m l e a n* (1). Cf. DDRF.

— Pl.: *sodomleance.* — Și: (învechit) *sodomleancă* s. f. I. GOLESCU, c.

— *Sodomleân* + suf. -că.

SODOMNEÂN s. m. v. *sodomleân.*

SODOMNEÂNĂ s. f. v. *sodomleancă.*

SODOMLENESC, -EASCĂ adj. (Învechit; despre acțiuni, sau manifestări etc. ale oamenilor) Care constituie o sodomie; care se referă la sodomie; care ține de sodomie. *Miere ce face curvie una [cu alta], post un an, iară de va fi fată, cnatema să fie, că aceie-i sînt păcatele sodomleancești* (începutul sec. XVI). TEXTE ROM.² (XVI), 228.

— Pl.: *sodomleancești.*

— *Sodomleân* + suf. -esc.

SODOMNÍ vb. IV v. *sodomi.*

SODÓN s. n. v. *sovon.*

SODOVIN, -Ă adj. (Prin nord-vestul Olt.) Afurisit. Cf. cv 1951, nr. 5, 25.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *sodovini, -e.*

— Etimologia necunoscută.

SÓDUȘ s. m. v. *sodăș.*

SOF s. n. v. *zof.*

SOFĂ s. f. Dișan, îngust cu un capăt mai ridicat; p. e x t. canapea; (învechit) otomană (1). Cf. KLEIN, D., BUDAI-DELEANU, LEX. *Duminică...* [boierii] *s-au dus la Ali bei...*, pe care l-au aflat gios într-o odaie apînd sofale. BELDIMAN, E. 130/7. *Șezînd pe o sofa, Husein pașa de-a stînga și Miloș de-a dreapta, s-au tractarîsit cu cafea și cu ciubuc.* AR (1831), 492¹/36, cf. I. GOLESCU, c. Acolo te așteaptă o sofa moale. VOINĂSCU II, M. 94/6. *După aceea vizitînd, puindu-l să șază pe o sofa lîngă dînsul, i-au adus după obicei cafea.*

MAG. IST. I, 136/10. *Toți au pînt vedea pe tîndra nevastă... lăsală pe o sofa.* NEGRUZZI, s. I, 78, cf. POLIZU. *Săli așternute cu macaturi, ... cu sofale, cu saltele... formau apartamentul boierului.* GHICA, C. E. II, 592. *Întristata mîmă... căzu pe o sofa.* SION, P. 232. *Șezură pe o sofa de postav reșu cu ciucuri albi de Veneția.* FILIMON, O. I, 106, cf. PROT. — POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Dormitînd pe sofalele haremului... credea că o armată... lesne va călca în picioare mormîntul lui Ștefan cel Mare.* HASDEU, I. V. 83. *Uitîndu-mă în mirarea mea înprejur, văzui pe o sofa un domn negru de mătase.* BARONZI, M. 407/30. *Pe sofale purpurie se leneveau mîi-marii împărăției.* F (1871), 182. *Dar cheful cel mai mare îl gustă pe sofa... Murad și Mustafa.* ALECSANDRI, POEZII, 383, cf. CIBAC, II, 612. *Pe o sofa prea scumfă, sta doamna conjurată De mîndre jupînese.* BOLINTINEANU, O. 219. *Dintr-un colț, pe o sofa roșă, eu în fața lui privesc.* EMINESCU, O. I, 42, cf. DDRF, BĂRCIANU, ȘIO II, 324. *Ea mai făcu cîteva acorduri, apoi sculîndu-se veni să șază pe sofa.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 45, cf. ALEXI, W. *Trupul greoi... se întindea parcă pe sofa.* ANGHEL, PR. 6. *Tolănit pe sofa, maestrul privea la ea.* ANGHEL — IOSIF, C. L. 143, cf. TDRG. *Pe sofa din colț, locul de onoare în casă, ședea Elvira.* REBREANU, I. 96, cf. RESMERIȚĂ, D. *Se sculă după fotoliu unde stă și se apropie de sofa.* ARDELEANU, U. D. 160, cf. CADE. *Demonul nebuniei va coborî din nou Pe-albastrele sofale și albele dantele.* MINULESCU, VERS. 142. *Raiul nostru se compunea din cinci-șase camere bogat mobilate, pline de sofale.* GALACTION, O. 328. *Găsisem la o familie... o cameră mare, curată, cu sofale jumătate din cuprîns.* CAMIL PETRESCU, U. N. 192. *Pe o sofa sta, în semiobscuritate, o cocoană măreață.* BRĂESCU, A. 175. *O odăiță albă cu sofa.* TEODOREANU, M. III, 63. *Eminescu și-a glorificat în repetate rînduri sofa sa roșie, masa de brad, cum a cîntat codrul sau teii de la Ipotești.* CĂLINESCU, E. 152. *A făcut loc oăspetilor săi în jîlfuri și pe sofale.* SADOVEANU, O. XVII, 256. *De-a lungul pereților sofale și jîlfuri vechi, îmbrăcate în postav roșu.* BART, S. M. 21, cf. SCRIBAN, D. *Stă ore întregi întins pe sofa, fumînd, bînd cafea.* OȚETEȘ, T. V. 62. *Luînd-o în direcția piscinului, se duse de-a dreptul sub sofa.* ARGHEZI, S. VIII, 111. *A prîmînt divanurile și sofalele.* C. PETRESCU, A. R. 69. *Odaia... are... sofale late de cite un stîrjen.* V. ROM. septembrie 1953, 53. *Pretutîndeni, sofale și fotolii.* CAMILAR, N. I, 111. *Eu am să mă întînd pe sofa din salonaș.* VINEA, L. II, 19. *Am să mă odîlnesc pe sofa în sufragerie.* BARANGA, I. 182, cf. DL. *Se așază pe sofa din sufragerie.* PREDA, R. 115. *Se trîni pe sofa din bibliotecă.* T. POPOVICI, S. 67, cf. DM. *Lîngă scaune și sofale așteptau ciubucele și ibricele.* BARBU, PRINC. 142. *E mai dulce să vezi filmele de pe sofa ta.* CONTEMP. 1969, nr. 1 183, 7/1. *Am adormit foarte tîrziu, îmbrăcat, întins pe sofa grosolană.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 29/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Iar el, mîre, ce-mi făcea? De pe sofa se scula, Pe ochi bine se spăla.* TEODORESCU, P. P. 600.

— Pl.: *sofale* — Și: (învechit, rar) *sófă* s. f.

— Din tc. *sofa*, fr. *sofa*.

SOFAGÍU s. m. (În țările române, în epoca fanariotă) Slujbaș la curtea domnească, care avea grijă de divanuri și sofale. *S-au dat la doi sofagii nașacaua lor de 7 luni* (a. 1693). ȘIO II, 324. *40 taljeri] s-au dat la doi sofagii greci din simbria lor* (a. 1693). id. ib.

— Pl.: *sofagii*.

— *Sofa* + suf. -giu.

SOFĂ s. f. v. *sofa.*

SOFERTĂȘ s. n. v. *sufertăș.*

SOFILĂ s. f. v. *șofilă.*

SOFIONI s. m. pl. (Geol.) Emanatii de vapori și de ape fierbinți, însoțite de diferite gaze ca amoniac, bioxid de carbon, hidrogen sulfurat, acid boric etc., legate de activitatea magmatică. Cf. LTR², DER, M. D. ENC.

— Scris și: (după it.) *soffioni*. DER, M. D. ENC. — Pronunțat: *-fi-oni*.

— Din it. *soffione*.

SOFIOT, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Sofiei sau este originară de acolo; (la m. pl.) populație care locuiește în Sofia. Cf. GRAUR, E. 16. *Sofioții au toate motivele să se mândrească și să se bucare de roadele eforturilor lor neobosite*. FLACĂRA, 1971, nr. 36, 20, cf. L. ROM. 1973, 106.

2. Adj. Care aparține Sofiei sau sofioților (1), privitytor la Sofia sau la sofioți, originar din Sofia, caracteristic Sofiei. Cf. GRAUR, E. 16.

— Pronunțat: *-fi-ot*. — Pl.: *sofioți*, *-te*.

— Sofia (n. pr.) + suf. *-ot*. Cf. fr. *sophiote*.

SOFISM s. n. Raționament sau silogism aparent corect, dar care conține greșeli în premisă sau în construcție, folosit de obicei în scopul de a induce în eroare; p. g e n e r. argument eronat. Cu strofe și cu sofismate... să slujesc. CANTEMIR, I. I. I, 86. *Sofisma iaste siloghism mincinos*. MICU, L. 132/15, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Sofismele ritorilor... pe vremea lui erașul plăcute*. NICOLAU, P. 311/4. *Dilema sofizmelor*. VÎRNAV, L. 7^v/20. *A învățat duhurile lor cele necerate prin sofismele sale*. CR (1831), 20²/3, cf. I. GOLESCU, C. *Sofismile sale vor stinge în mine mica rămășiță de dreptă judecată*. HRISOVERGHI, A. 27/17. *El născoci o mulțime de adăosuri în religie, răzămăte mai cu samă pe sofisme*. ASACHI, L. 57^v/16, cf. VALIAN, V. *Sofismele și întortochirile... nu vor fi în stare nicio dată a ne lua vederea și priceperea*. FM (1842), 75²/10. *Și, bine știți, adesea drept rezultat aveam Sofismate, de care cu hohote rideam*. ARICESCU, A. R. 81/6. *Cinical ce are în dispoziția sa purure sofisme... se deprinde a se făli cu filantropia sa*. CALENDAR (1855), 10/6. *Zamoisky scrisse... papii... îndreptățindu-și faptele sale cu multe sofisme și neadevăruri*. BĂLCESCU, M. V. 224. *Cu cit înțelegerea țși crește bogățiile, cu atita moralitatea sărăcește, și, în capetele deșerte, sofisma și pizza nasc dimpreună cu cugetarea*. NEGULICI, E. I, 11/4. *Cu sofismă atit de nerușinată voiau ei să mai lege ochii popoarelor*. BARIȚIU, P. A. II, 286, cf. STAMATI, D. *Înțelegem logica... ce șovăiește între mărturisirea dreptă a adevărului... și între sofisme*. RUSSO, S. 116. *Nu avea nevoie a iscodi sofisme*. ROM. LIT. 212²/36. *S-au dezonorat prin sofisme*. CALENDAR (1856), 38/16. *Nu aveau trebuință a iscodi sofisme*. NEGRUZZI, S. I, 267. *Voi luați cite o frază care credeți că vine în ajutorul sofizmelor prin care scuzăți ceea ce este*. GHICA, C. E. II, 625, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTEBIANT, D. *Scria epistola vizitrală, ascunzind mărășava aviditate sub o sofismă bigotă*. HASDEU, I. V. 59. *Interesante snt sofismele ce se opun în contra direcției critice în literatura română*. MAIORESCU, CRITICE, 68. *Modul de apărare... pare a se întemeia mai mult pe sofismă*. id. ib. 194. *Degeaba mai faci sofisme*. CONTA, O. F. 133. *Acest sclav [mințea] siltit la șireție și sofisme*. EMINESCU, P. L. 82. *Clădirăți degeaba sofismul!* COȘBUC, P. I, 332, cf. ȘĂINEANU². *Cu „inconstiențtul” lui Proust se face un abuz de cuvinte și un sofism*. IBRĂILEANU, S. L. 11, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, Nu e un om, ci un simbol al sofismului. LOVINESCU, C. V, 153. *Sofismele lui Grigore le cunoștea prea bine*. REBREANU, R. I, 85, cf. SCRIBAN, D. *Căutau să-i liniștească prin sofisme*. OȚETA, T. V. 187. *Răspunde în mod tangerțial... încercnd să jongleze cu sofisme și cu persiflări*. CONTEMP. 1949, nr. 126, 6/2. *Cind... vrei să posezi toți munții și pădurile fărăi, sub pretexte su-*

fleșteți, faci un sofism. CĂLINESCU, C. O. 109. *Evidențtul sofism al lui Zenon provine din ignorarea... mișcării*. VIANU, L. U. 523, cf. RÖSETTI, CAZACU, I. L. R. I, 328. *Citiți o polemică de pe vremuri... numai indicări de sofisme, numai deducții abil construite*. RALEA, S. T. I, 180. *Dezghiocase o găoace de humă de pe dînsul... meteahna acelor vane sofisme cărturărești*. C. PETRESCU, A. R. 82. *Toate efectele de stil polemic și de sofisme... ascund... o tristă inaderență a criticului*. CONSTANTINESCU, S. II, 52, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 189, DER, DN². *Să nu ni se ia obiecția drept un sofism*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 19/1, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: *sofizm*. — Pl.: *sofisme*. — Și: (învechit) *sofismă* (pl. *sofismata*), *sofismă* (accentuat și: *sófismă*). GĂLDI, M. PHAN. 255) s. f.

— Din ngr. *σόφισμα* (pl. *σσοφισματα*), lat. *sophisma*, fr. *sophisme*.

SOFISMĂ s. f. v. sofism.

SOFISMATĚSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Sofistic (1). *După acestea fiind chemați din Iliopol bărbăți știuți la întrebări sofismatești... i-au chemat împreună cu Esop la ospăț* (a. 1812). GCR II, 209/38.

— Pl.: *sofismatești*.

— Din *sofismata* (pl. lui *sofisma*) + suf. *-esc*.

SOFISMĂ s. f. v. sofism.

SOFIST, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și (rar) f. Profesor (plătit) de retorică și de filozofie din antichitatea greacă clasică, care avea poziții critice, raționaliste față de concepțiile sociale, morale și religioase tradiționale (și care adopta un relativism gnoseologic și etic, afirmnd că orice poate fi deopotrivă adevărat sau fals, că orice opinie poate fi susținută sau combătută); p. e x t. (sens curent) persoană care, într-o discuție, într-o demonstrație etc., face uz de sofisme. *Mai mult ura ei sofistii, un soi de ciarlatani filosoficești, care pe vremea aceeaia în mare vază era*. NICOLAU, P. 101/12. *Sofistii s-au făcut pizmași lui*. MOLNAR, I., 395/19. *În aceasta shoală învță... sofistul Apolonie*. AR (1829), 204²/15. *Grecii, fiind inbitori de vorbă multă... și, firește, scolastici și sofisti, nu curma d-a turbura religia cu tălmăciri*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 224/15, cf. I. GOLESCU, C. *Sofistilor... nu le lipsesc niște temeuri acoperite cu o ceață înșălătoare*. M. (1838), 25²/5, cf. VALIAN, V. *Sofistu în timpul antic însemna omu înfălept, astăzi... prin rezonuri ademnitoare cercară să înșele*. CALENDAR (1853), 11/34, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Grecia era inundată de deluviul sofistilor*. ARISTIA, PLUT. LXXIII²/22, cf. PROT. — POP., N. D., PONTEBIANT, D. *Platon a ucis pe sofisti*. BOLINTINEANU, O. 326, cf. ȘĂINEANU². *Arar, sofisti întrziși mai discutau vreo problemă*. ANGHIEL — IOSIF, C. I, 33, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ce sofist din lume ar putea să explice și să justifice o purtare ca aceasta?* GALACTIION, O. A. II, 342. *Au urmăat sofistii care au împins îndoiala pînă la ultimele consecințe*. CAMIL PETRESCU, Ū. N. 84. *A trecut pe la Kefala un sofist piclean*. SĂDOVEANU, O. XII, 58, cf. SCRIBAN, D. *În viață am fost plin de contraste... Sofist ironic din Elada*. CĂLINESCU, O. II, 229. *Sofistiți trăiesc în nori și propovăduiesc ideii încurcate, tulburi, învățându-i pe oameni șarlatani*. V. ROM. septembrie 1954, 219, cf. DL, DM, DER, DN². *Aristofan s-a înșelat cu privire la sofisti*. T. iunie 1969, 4. *Filozofii... sofistilor, creațiile dramatice ale lui Sofocle și Euripide... făceau din Atena centrul luminos al lumii antice*. MAGAZIN IST. 1969, nr. 4, 52. *Dacă însă te întrebi: cine a mai făcut așa, să dovedească lipsa de logică... țși vin în minte sofistii și septicii*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 77, 14/1, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține sofismului, care se referă la sofism. Cf. CONTRIBUȚII, I, 178. ♦ Fig. *Patima este pe urmă și sofista: îți pune înaintea felurimi de amirații.* BOLLIAE, M. 7/20.

- Pl.: (m.) *sofiști și (învechit) sofisti.*
- Din ngr. σοφιστής, fr. *sophiste.*

SOFISTĂRIE s. f. (Învechit) Faptul de a abuza de argumente neconvingătoare, lipsite de fond, false, demagogice; argument de acest fel folosit într-o discuție, într-o documentație etc. pentru a masca realitatea; (familiar) sofistărie. *Se arată dumnezeiescul filozof, carele, fără nici o sofistărie, desfăcu nodul enigmaticei acestei întrebări.* FM (1845), 101¹/14. *Cu privire la libertatea religiounei gr[eco-] orientate diata nu vrea să o recunoască de indigenată, ci îi scoate ochii cu sus cițatul articlu spălăciii, făt al sofistăriei.* BARIȚIU, P. A. I, 541.

- Pl.: *sofistării.*
- Din fr. *sophisterie.*

SOFISTIC, -Ă adj., s. f. 1. Adj. (Despre raționamente, teorii etc.) Care aparține unui sofism sau se referă la sofism; care este întemeiat pe sofisme sau care conține sofisme; care este propriu, caracteristic sofistilor, (învechit) sofisticeșc, (învechit, rar) sofistmateșc; p. ext. (despre afirmații, argumente etc.) fals; eronat. *Siloghișmul este sofistic.* CANTEMIR, I. I. I, 116, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Numai prin o raționare sofistică s-ar aduce... un argument contra criticii.* MAIORESCU, CRITICE, 70, cf. DDRF, ȘĂINEANU². *Neamul de acolo are în vinele săte elemente care vin... din obișnuința sofistică a jocului cu ideile.* IORGA, P. A. II, 100. *O să-ți invențezi un milion de argumente, unul mai ipocrit decât altul și mai sofistic.* IBRĂILEANU, A. 78, cf. REȘMERIȚĂ, D., CADE. *Viștile lui predominante erau viclenia, falsitatea, o argumentație de cele mai multe ori sofistică.* SADOVEANU, O. XIX, 390, cf. SCRIBAN, D. *Filozofia pesimistă... este sofistică.* CĂLI-NEȘCU, C. O. 314, cf. DL, DM. *Scritorul refuză călămurirea sofistică.* V. ROM. octombrie 1964, 95, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) *Dialectician convins, el răstălmăcește sofistic principiele oricărei morale omești.* LOVIŢESCU, S. I, 120.

2. S. f. *Arta și orientarea filozofică a sofistilor (1); p. ext. denaturare intenționată a unui raționament, a unui siloghișm, a unei afirmații, a unei demonstrații etc., făcută cu scopul de a înșela. Filozofia... se numește însă sofistică cind incurcă și ascunde adevărul.* GHICĂ, A. 693, cf. DDRF, CADE. *O întreagă sofistică interioară e menită să justifice și să scuze pasiunile și tendințele noastre.* RALEA, S. T. II, 18, cf. DL. *Te pretinzi marxist, Soslănescule, și faci sofistică.* T. POPOVICI, SE. 393, cf. DM, DER, DN². *Acest erou... încrezător, pînă la obstinație, într-o sofistică a sa... traversează întreaga operă a lui Camil Petrescu.* CONTEMP. 1969, nr. 1175, 3/4. *Retorica, arta cuvîntării... se vede amenințată de sofistică.* ROMANIA LITERARĂ, 1969, nr. 60, 23/2. *Îndărătul sofisticeii lui, ce-i rămîne bunului-simț?* IB. 1970, nr. 66, 14/2. *Pentru o astfel de mentăritate, existența unei sofisticeii în cultură chineză... nu poate fi explicată.* V. ROM. martie 1970, 49, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *sofistică, -ce.*
- Din ngr. σοφιστικός, lat. *sophisticus*, fr. *sophistique*

SOFISTICĂ vb. I. Tranz. 1. (Învechit) A falsifica. *Tot viclesugul cu scop de a sofistica vinurile nu poate fi decât fapta unui cetățean uricios.* BREZOIANU, A. 608/14.

2. (Rare) În tranz. A folosi sofisme; a face sofisme. Cf. SCRIBAN, D. *Am lăsat masa să sofisticeze,*

pînă ce... le-am preparat colegilor... o rușine meritată. V. ROM. noiembrie 1954, 153, cf. DEX.

3. Tranz. (Folosit și absol.) A da un caracter artificial, căutat, prețios; p. ext. a complica. *Din nou o scenografie inadecvată altt piesei ctt și spectacolului... sofistictnd inutil și prețios.* T septembrie 1968, 81. *A sofistictă o problemă nu înseamnă a o transforma într-o pseudo-problemă.* CINEMA, 1969, nr. 5, 38, cf. DEX.

- Prez. ind.: *sofisticez.*
- Din fr. *sophistiquer.*

SOFISTICĂRE s. f. Acțiunea de a sofistica și rezultatul ei.

1. (Învechit) Falsificare. Cf. sofistictă (1). *Nu este greu de descoperit ce a dat ocazie la asemenea sofistictări.* MAIORESCU, L. 99.

2. (Rare) Folosire a sofismelor. Cf. sofistictă (2). Cf. DEX.

3. Rafinament artificial, căutat, prețios. Cf. sofistictă (3). *Reversul sofistictării nu este naivitatea și rigiditatea.* CINEMA, 1968, nr. 6, IV. *Sofistictarea devine un semn de penibilă rămlnere în urmă.* CONTEMP. 1969, nr. 1175, 6/1, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *sofistictări.*
- V. sofistictă.

SOFISTICĂT, -Ă adj. (Despre oameni) Care se manifestă artificial, căutat, prețios. Cf. sofistictă (3). *Scritorii snt amenințați de platitudinea fotografiilor... vedetelor de cinematograf sofistictate.* V. ROM. iulie 1953, 263, cf. DEX. ♦ (Despre stil, limbaj sau despre forme, fenomene etc.) Care și-a pierdut naturalitatea, simplitatea; care este complicat, confuz. *Noi, ca artiști... mai ducem și o viață... foarte sofistictată.* PEDA, M. S. 106. *Apariția ei în „Cleopatra” e total înexpresivă, o mască sofistictată.* CINEMA, 1968, nr. 1; 12. *A ales... singura cale posibilă pentru a se afirma: cea a cinematografului modern, sofistictat.* IB. nr. 10, 34. *Coexistă toate tendințele muzicii contemporane... și chiar cîntecele sofistictate ale lui Serge.* M 1968, nr. 7; 39. *Regizorul a denunțat... eșafodul gândirii convenționale, sierpe, sofistictate a capelanului.* T noiembrie 1968, 80. *Scritorii contemporani scriu în forme sofistictate pentru că așa e moda... sau... pentru că li se pare că așa ar fi originali.* ROMANIA LITERARĂ, 1970, nr. 76, 28/4, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *sofistictați, -te.*
- V. sofistictă. Cf. fr. *sophistique.*

SOFISTICĂRIE s. f. (Familiar și ironic) Faptul de a abuza de argumente neconvingătoare, lipsite de fond, false, demagogice; argument de acest fel folosit într-o discuție, într-o demonstrație etc. pentru a masca realitatea; (învechit) sofistărie. Cf. ȘĂINEANU², REȘMERIȚĂ, D., CADE. *Nu-mi umbra cu sofistictării.* SADOVEANU, O. XVII, 115, cf. DL, DM, SEC III, 168. *Crezi că o sută de sofistictării fac un adevăr?* T septembrie 1966, 38. *Știi să-ți bași joc de tine cu un talent nega-labil; cam așa s-ar desini sofistictăria ta.* ROMANIA LITERARĂ, 1970, nr. 79, 16/2, cf. DEX.

- Pl.: *sofistictării.*
- Sofistictă + suf. -ărie.

SOFISTICĂȘC, -EASCĂ adj. (Învechit) Sofistic (1). *Sentențiile filosofesti în bolbăieturi sofistictăști să să prefacă.* CANTEMIR, I. I. II, 179, cf. VÎRNAV, L. 143^v/26, I. GOLESCU, C., SEC I, 108.

- Pl.: *sofistictăști.*
- Sofistic + suf. -ăsc.

SOFISTICEȘTE adv. (Învechit) În mod sofistict (1). *Nu din protase siloghișmul tncepea, ce din încuterea*

urmării protasele sofisticeste în gîndul ascuns lăsa. CANTEMIR, I. I. I, 103, cf. I. GOLESCU, C., PONTEBIANT, D., POLIZU, SFC I, 107, II, 142.

— Sofistic + suf. -este.

SOFIT s. n. v. sufit.

SOFITĂ s. f. (Și în sintagma *lampă sofită*) Lampă electrică cu incandescență de formă tubulară, avînd filamentul întins între cele două extremități și două socluri care se prind, prin presare, în dulii speciale. Cf. DR. O *lampă sofită are două socluri*. LTR², cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *sofite*. — Și: *sufită* s. f. DL, DM, DEX.

— Din fr. *soffite*, germ. *Soffitten* [lampe].

SÓFLET s. n. v. suflet.

SOFOLOGHIÓTATOS s. m. v. *sologiotatos*.

SOFOLOGHIÓTATOS s. m. (Grecism învechit) Cărturar. *Învăță limba grecească ca un sofologhiotatos*. FILIMON, O. I, 122. *D-ta ești un sofologhiotatos...*, un om cetil. ALECSANDRI, T. 1 231, cf. GĂLDI, M. PHAN. 255.

— Pl.: ? — Și: *sofologhiotatos* s. m.

— Din ngr. σοφολογιώτατος.

SOFORĂ s. f. (Bot.) Salem japonez, v. s. a l c i m (1) (*Sophora japonica*). Cf. DS, SCRIBAN, D., LTR², BORZA, D. 163.

— Pl.: *sofore*.

— Din *Sophora* [japonica], numele științific al plantei.

SOFRĂ s. f. 1. (Învechit; și în sintagma *sofra turcească*) Masă mică, rotundă și scundă, la care se minca șezînd pe divan, pe un scăunel sau pe o rogojină (după obiceiul turcesc). *Una sofră* (a. 1783). URICARIUL, XXI, 368. *La 11 ceasuri de-au pîs masa* [boierilor], *sofra turcească poartă cu agr.* BELDIMAN, E. 128/5, cf. VALIAN, V., PONTEBIANT, D., POLIZU, CIHAC, II, 612, DDRF, GHETIE, R. M., BARGIANU, ȘIC II, 324, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 6, 78. *Cine păzește sofraua Măntăcă ciorbaua*. Cf. PANN, P. V. II, 88/9, ROMÂNUL GLUMET, I, 32, ZANNE, P. III, 375.

2. (Regional) Ghizd (la fîntînă) (Oltina — Medgidia). Cf. CHEST. II 455/130.

— Pl.: *sofrale*. — Și: (1, învechit) *sófră* s. f. VALIAN, V.

— Din tc. *sofra*, ngr. σόφρα.

SOFRÁC s. m. v. *sofrac*.

SOFRAGERIE s. f. v. *sufrajerie*.

SOFRAGIRIE s. f. v. *sufrajerie*.

SOFRAGIU s. m. (În țările române, în epoca fanariotă) Slujbaş la curtea domnească sau, p. e x t., în casele boierești, care avea grijă de masă și de tacîmuri. *Se vedea niște jucători pe frînghie, înalt unul de 20, altul de 19 și al 3-lea de 8 palmaci; un paiaf, un sofragiu și un arap*. AR (1830), 177²/22, cf. VALIAN, V. *A doua clasă numără camerieri..., veterinarul, vîntători, sofragii*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 231. *În altă [trăsură se sula] sofragiul cu talgerile, cușitele, tacîmurile*. RUSO, S. 22, cf. POLIZU. *Un sofragiu mi-a timpîns scaunul sub genunchi*. SION, P. 436. *Lacheul... devine cu încetul sofragiu, apoi vîtaf de curte*. FILIMON, O. I, 96. *De unde să găsec eu talgere, cucoană? ... că nu-s sofragiu*. ALECSANDRI, T. 482, cf. DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Curțile din Iași și București au acum un număr de boieri de modă turcească...* cio-

hodarul cel mare, pentru pază, sofragiul, pentru sufragerie. IORGA, C. I. II, 60, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Aceste 76 meserii, repartizate pe cele trei categorii de meseriași, cuprind... spișeri..., sofragii*. N. A. BODAN, C. M. 104. *De cincisprezece ani linia bucătar și sofragiu*. M. I. CARAGIALE, C. 48, cf. CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI — CAZACU, I. L. R. I, 339. *Sufragiul... adăsta smîrnă la spate*. C. PETRESCU, A. R. 86. *Acu împăratu o auzil că are un lan de aur, ș-o trimis doi sufragii să-i deie sămînță, să semene și împăratu*. I. CR. II, 172. *Vel-sofragiu = șeful sofragiilor; (turcism învechit) sofrăgi-bașa. 240 lei pe an vel-sofragiu, pe lîună 20 lei* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 390.

— Pl.: *sofragii*. — Și: *sufragiu* s. m.

— Din tc. *sofraci*.

SOFRAGI-BASĂ subst. (Turcism învechit) Vel-sofragiu. *Sofragi-bașa... peșcherghi-bașa* (a. 1783). ȘIC II, 324, cf. I. GOLESCU, C., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *sofragi-bașale*.

— Din tc. *sofraci bași*.

SOFRAMICINĂ s. f. Antibiotic preparat din ciuperca *Streptomyces decaris* și folosit în tratamentul infecțiilor cu stafilococi, streptococi etc.; farmicetină. Cf. DER, DC, M. D. ENC.

— Denumire comercială.

SOFRÁN s. m. v. *sofran*¹.

SÓFRĂ s. f. v. *sofra*.

SOFREĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Meșină colorată folosită de cojoaci pentru garnituri sau pentru tivituri la cojoace. Cf. UDRESCU GL. *Pieplăr împodobit cu sofrăle*. id. ib.

— Pl.: *sofrele*.

— Etimologia necunoscută.

SOFRECĂ s. f. v. *sofreică*.

SOFRÓN s. m. v. *sofran*¹.

SOFRONIST s. m. (Învechit, rar) Fiecare dintre cei zece magistrați atenieni care aveau misiunea de a face recensămîntul persoanelor și al averilor și de a supraveghea moravurile publice. V. cenzor. Cf. PROT. — POP., N. D.

— Pl.: *sofroniști*.

— Din ngr. σωφρονιστής.

SOFT subst. (Text.; cu sens colectiv) Fire de bumbac sau de celofibră puțin răsucite și moi, folosite ca bătătură pentru țesături scămnoșate. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.

— Din engl. *soft*.

SOFTĂ s. f. (Turcism învechit) Student la o școală superioară turcească. *Băieții se iau adesea cu de-a sila părinților de softale spre a-i instrui și a face din ei învățați într-ale legii*. REV. NOUĂ III, 29, cf. ENC. ROM., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *softale*.

— Din tc. *softa*.

SOG s. m. v. *soe*¹.

SOGĂ vb. I v. *soage*.

SOGĂT s. n. v. *sogit*.

SOGĂTOARE s. f. (Prin Transilv.) Albie mică în care se frământă aluatul dospit. Cf. PAMFILE, I. C. 196, DR. XI, 123, FRÎNCU - GANDREA, M. 105.

- Și: soagătoare s. f. PAMFILE, I. C. 196.

- Soage + suf. -ător.

SOGI vb. IV v. soage.

SOGIT s. n. (Transilv.) Faptul de a soage (1). *Sogitul se obișnuiește îndesăbi la pîinea din făină de grâu.* DR. VII, 82. *Modelarea unei bucați de aluat în formă de pîine se numește... sogatul aluatului.* Ib.

- Și: sogăt s. n.

- V. soage.

SOGLĂSNICĂ s. f. (Învechit) Consoană. *Cum să despărțesc stăpene? În două fealuri: în glăsnice și soglășnice, aceea împreună-glasnică.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 117/14.

- Pl.: soglasnice.

- Din slavonul согласна.

SOGLĂSUÎ vb. IV. (Învechit) 1. Tranz. fact. A face să corespundă; spec. a face să rimeze. (R. e. f. l. p. a. s.) *Simfonită [rima] iaste cînd să soglăsuiesc cuvintele unuia stih [cu] cuvintele altuia stih.* EUSTATIEVICI, GR. RUM., 125/1.

2. Tranz. A fi de acord. *Domnul gherenal... soglăsuiește a să da voie a merge și alții (a. 1828).* DOG. EC. 408, cf. T. PAPAHAĞI, C. L. 44.

- Prez. ind.: soglăsuiesc.

- Din slavonul согласовать.

SOGLĂSUIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a soglăsuși (2) și rezultatul ei, înțelegere. *Acest domnesc... hrisov... spre bătăieică lege a aces[er]i bănei hotărta, care este intru desăvârșită soglăsuire a obștii părănșilor arhieriei.* VĂCĂRESCUL, ISR. 360. *Numărul și finerea aceștii miliții vor fi puse în ordinea din partea domnilor intru o soglăsuire cu divanurile lor.* GT (1838), 63²/19, cf. SCHIBAN, D.

- Pl.: soglăsuiri.

- V. soglăsuși.

SOH s. n. (Regional; în sintagmele) *Soh bun* = trecerea firelor de urzeală prin spață, în timpul năvădirii, cite două fire în fiecare dante (Mărășeni = Văslui) LEXIC REG. 64. *Soh rău* = trecerea firelor de urzeală prin spață, în timpul năvădirii, cite două fire într-un dinte și cite unul în următorul. Cf. ib.

- Pl.: sohuri.

- Cf. bg. соха.

SOHARICI s. m. (Învechit) Pesmeceior de calitate inferioară. V. galetă, suhar (2). *Mincam numai soharici, un fel de pesmeț negru că noroșul și tare ca piatra.* GHICA, S. 20, cf. ȘAINEANU², TRG, REȘMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX.

- Pl.: soharici.

- Din rus. сохарик.

SOHAT s. n. v. suhat.

SOHODOL s. n. (Regional) Vale seacă plină de grohotișuri, caracteristică regiunilor carstice. Cf. IORDAN, T. 128, LTR².

- Pl.: sohodoluri.

- Din rus. соходол.

SÓHOTE s. f. pl. v. socote.

SOI s. n. 1. Manieră, modalitate de a fi, de a se manifesta a cuiu sau a ceva, de a se desfășura a unei

activități, a unui protos etc., c. h. i. p., f. e. l., g. e. n. m. o. d. (1), (rar) t. a. c. i. m. (II 4), (învechit și popular) s. e. a. m. a. (I 3), (învechit și regional) p. l. a. s. a. (I 2), (regional) m. a. d. e. a. (II 2), s. t. a. m. b. a. (v. s. a. m. l. n. ț. a. III 3); s. p. e. c. totalitatea caracterelor definitorii (proprii) pentru un grup de ființe, de obiecte, de fenomene etc., t. i. p. (2); p. e. x. t. ansamblu de ființe, de obiecte, de fenomene etc. astfel caracterizate, c. l. a. s. a., c. a. t. e. g. o. r. i. e., g. e. n., g. r. u. p., s. o. r. t. a., t. i. p. (2), (rar) s. o. r. t. i. m. e. n. t. (2), (învechit și regional) p. l. a. s. a. (12), (regional) m. a. d. e. a. (II 2); specie (III). *Cercetăm toate aceale soiuri de trebi.* CARTE TREB. I, 80/22, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. De soiul lor, aceste dobitoace erau foarte blinde. DRĂGHICI, R. 87/7. *Sînt un cubnt de soi grecesc; Am de tot litere șasă.* FM (1842), 160²/8. *Lucrările apei răci sînt de mai multe soiuri.* FATU, D. 5/10. *Limba românească are patruzeci și una de slove, care se împart în trei soiuri.* NEGRUZZI, S. 1, 8. *Ceea ce nu cîștigă... acest soi de negustori este stima.* GHICA, C. E. I, 254. *Să încredințeze fiecăruia soi de pămînt sămînța care-i priește.* I. IONESCU, B. C. 410/23. *Ce soi de oameni au fost acei vișeji?* ALECSANDRI, S. 25. *Ce soi de om li?* Id., T. 580. *Este prea sentimental... nu-mi place soiul acesta.* BOLINTINEANU, O. 432. *Pe lingă acel soi de public, există... cititorii cu simțămîntul elementar de dreptate.* MAIORESCU, CRITICE, 180. *Noi avem în vedea noastră acel soi ciudat de barzi.* EMINESCU, O. I, 127. *Prin străini, Dumnezeu știe peste ce soi de sămînță de oameni li da.* CREANGĂ, P. 286.

Nu fuseseră în stare să-i facă să părăsească soiul acesta primitiv de a-și procura iarbă de ciubuc. BACALBAȘA, S. A. I, 151. *Acest mijloc l-am constatat deja, la toate soiurile de limbă scrisă.* PHILIPPIDE, P. 266. *Faptele omenști sînt de două soiuri.* XENOPOL, I. R. II, 33. *Prăvălii cu mărfați de toate soiurile.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 322. *Cu greu se putea hotări soiul feluritelor întipăriri ce-mi lăsară în suflet aceste locuri.* HOGAȘ, DR. I, 18. *Vedem... brăvări, mărgele... vase de pămînt din soiul ațel.* PĂRVAN, G. 608, cf. REȘMERIȚĂ, D. *Nu-i se cunoșteau nici un soi de avere sub soare.* M. I. CARAGĂLEA, C. 65. *Amintirile de soiul acesta... ating... chiar nălucașea.* Id. Ib. 72, cf. CADE. *Avusesem cîndva un fel de reverii care aduceau eu acest soi de aîncă... interiorizări.* CAMIL PETRESCU, U. N. 184. *Orice soi de construcție fu înălțurată.* STĂNOIU, C. T. 97. *Am practicat aproape toate soiurile de pescuit.* VOICULESCU, P. 178. *Marea majoritate a toponimicelor de acest soi aparțin provincilor noi.* IORDAN, T. 491, cf. id., STL. 17. *Era refugiu izolat... al tuturor soiurilor de delinpenși.* ARGHEZI, L. 205. *Soiul acesta de dispute înfățișă pentru ea cea mîi înaltă voluptate posibilă.* CĂLINESCU, B. I. 174. *Descoperăam... soiuri de unelt.* BLAGA, H. 11. *La început au venit știri de acest soi.* STANCU, D. 413. *Ce soi de om e tovarășul acela?* Id. R. A. I, 138. *Ne-am nepoite de spărtători de soiul dumitale.* CAMILAR, N. I, 357. *Oamenii de soiul ăsta dau sare vieții.* H. LOVINESCU, T. 344. *M-a învîșat să fac alt soi de fluier.* TUDORAN, P. 171, cf. DL. O femeie... să nu audă pe stradă ceea ce nu trebuie, doar dacă nu e de același soi. PREDĂ, R. 103, cf. DM. *Tinjea după alt soi de viață.* V. ROM. septembrie 1963, 14. *Își dă seamă cam ce soi de făptură este boieșul.* Id. decembrie 1964, 178. *Unii plările sînt de soiul acela pe care le folosesc povestitorul popular.* CONTEMP. 1969, nr. 1 183, 3/2, cf. M. D. ENCI, DEX. (Precedat de tot și urmat de prep. de, sugerează ideea de diversitate) *Mi-am ruinat starea cu tot soiul de nebunii.* ALECSANDRI, T. I, 224. *S-a făcut cunoscut... prin venalități și tot soiul de abuzuri.* BOLINTINEANU, R. 251. *Capitul... născocesc tot soiul de jocuri.* IN PLR II, 60. *Tot soiul de glasuri... umplură aerul.* ANGHIEL, PR. 96. *O masă înărcată cu tot soiul de hîndăși.* ANGHIEL - IOSIF, C. L. 135. *După tot soiul de peripeții plecăm... spre easă.* C. PETRESCU, I. II, 258. *Ne-a spus tot soiul de glume.* BOTEZ, B. I, 67. *Prucicea tot soiul de buclăuri.* ARGHEZI, L. 231. *Mișunau tot soiul de năzuințe degradante.* BALEA, S. T. II, 40. *Am răpat tot soiul de încrețuri.* CAMIL PETRESCU, N. 127. *Tot*

soiul de instrumente părginile. BÓGZA, A. I. 70. Se urzeau tot soiul de intrigi. PREDĂ, R. 57. Își îngăduia tot soiul de cuvinte disprețuitoare pe seama pescarilor. CINEMA, 1969, nr. 4, 15. Se puneau la cale tot soiul de intervenții. G. BARRÉ, A. V. 35. A fost pusă în funcțiune o... „linie tehnologică“ de produs hirtii, justificări și tot soiul de explicații. ȘTIINȚA, 1969, nr. 8213. ↗ Loc. a d. j. De tot soiul diferit; variat. Lumea-i plină de păpuși De tot soiul, mari și mici. ALECSANDRI, T. 58. Om, petrece iarna în plăceri de tot soiul. id. ib. 781. Pădurea feșgăio... de tot soiul de jivine mici și mari. CREANGĂ, P. 289. Boieri, hoinaci... ostași de tot soiul. DAVILA, V. V. 31. Nu se poate tăgădui că a fost bogat în fapte și trădături de tot soiul activitatea „Semănătorului“. în PLR II, 27. Se înmulțiseră omiziile și gângăniile de tot soiul. AGIRIB-CEANU, S. 525. Gretele încercări de tot soiul. M. I. CARAGIALE, C. 12. Lume de tot soiul și de toată teapa. id. ib. 19. Am trecut prin... două birouri de așteptare pline de lume de tot soiul. CAMIL PETRESCU, U. N. 67. Tipărituri de tot soiul... înundau librăriile. ȘADOVEANU, O. XIX, 112. Intervețeau... și angaratele de tot soiul. IORDAN, T. 199. ↗ Exp r. Un soi de... un lucru asemănător cu... sau în genul...; ceva care pare să fie... Zării... un soi de țigă ce nu era țig. ALECSANDRI, O. P. 266. Se încheiasă un soi de înfelegere tăcută. D. ZAMFIRESCU, T. s. 29. Un soi de cerească beatitudine îmi cuprinsese ființa mea tătreagă. HOGAȘ, M. N. 159. Descoperisem un soi de preocupări. CAMIL PETRESCU, U. N. 183. Apăruseră un soi de grafi, ridicăci după războiul mondial. VLAȘIU, D. 35. Veneau acuma să-l înșepe amintiri, un soi de vietăți străni și dușmane. ȘADOVEANU, O. IX, 168. Pe trup, un soi de pardediu. CĂLINESCU, C. O. 20. În ochii ei sînt un soi de aventurier. VINEA, L. II, 167. Începe să rîdă și strigă într-un soi de euforie. H. LOVINESCU, T. 276. Hasdeu are un soi de imaginație abstractă. CONSTANTINESCU, S. III, 118. Și noi am fost un soi de colegi. BARANGA, I. 156. Din față se ridica un soi de muget. ATUDORAN, P. 101. Mormăra un soi de bună ziua și intrară înăuntru. PREDĂ, D. 125. Fîșirea sa... definea un soi de răspuns. id. R. 249. Un soi de amăputennic. FRUNZĂ, Z. 41. Un etoitor... a cărui neustă fine un soi de școală de citii. IST. LIT. ROM. II, 166. A-veam un soi de milă față de alții. V. ROM. noiembrie 1964, 38. Lucra eu un soi de bucurie lacomă. id. ianuarie-1966, 54. Un an și jumătate de pauză în viața unui actor de filme este un soi de sinucidere. CINEMA, 1968, nr. 6, 13. E dublat de un soi de poet trist. T. Iunie 1968, 76. Avea drept perete exterior un soi de glas pând. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 57, 161. E vorba de un soi de suprarrealism folcloric. CONTEMP. 1969, nr. 173, 3/5.

2. Grup de plante (de cultură) care aparțin aceleiași specii, varietăți sau subvarietăți și care posedă caracteristici ereditare comune de ordin morfologic, fiziologic și biochimic; (rar) rasă² (2). Cf. PUDAI-DELEANU, LEX. Uda răsădurile de copăcei... și alte soiuri de copăci. DRĂGHICI, R. 151/30. Au aflat de un soi de copaci alți de rădători. id. ib. 153/4. Multe din soiurile veghetaliilor... astăzi nu se mai găsesc pe fața pământului. FM (1838), 102¹/23. O copăciule de a căruia soi încă se mai află prin pădurile noastre... te-am prioiți cu mai mare crețes. BUZNEA, P. V. 189/6. Abanosul... este negru și cel mai greu dintre toate soiurile de lemn. ASACHI, L. 6²/6. Împrumuța... cele mai bune soiuri de sâmințe. I. IONESCU, V. 19/28. Pentru îmbunătățirea soiului acestui... produci [porumb] să nu scrie... ca să sloboază a intra suma de 1200 oca (a. 1846). DOG. EC. 890. Să se îmbunătățească rasa (soiul) aceluia arbore. BARASCH, I. N. 123/29. Gîrnele noastre... au devenit o raritate cu... munea ce-și dau mulți din cultivatori de a îmbunătăți soiurile. GHICA, C. E. II, 491, cf. LM, DAMÉ, T., BARGIANU, ALEXI. W., TDRG. Se duce în grădina pe la fiecare soi de pomi, GOROVEI, CR. 276, cf. RESMERIȚĂ, D. A adus... mai multe soiuri [de flori], și le sădea. M. I. CARAGIALE, C.

95; cf. CADE. Am mers pe poteca aceea... prin florile de soiuri urtase. GALACTION, O. 348. Au hotărât să replanteze... vîjă altoită cu cele mai cunoscute... soiuri de struguri. ȘADOVEANU, O. XX, 6, cf. SCRIBAN, D. Am șos prin lungi altoiuri, Cele mai bune soiuri. CĂLINESCU, O. II, 61. Toate soiurile de bunișteni luptau pentru viață pe solul crăpat. CAMIL PETRESCU, N. 89. Era în marginea unui codru de stejar... soiuri mărginașe... mesteacăni, aluri, arini. V. ROM. decembrie 1954, 42. Soiurile săbățice [de plante] au o ereditate mai stabilă decât speciile sau soiurile noi. AGROTEHNICA, I, 31. Un soi de conifer... e mult căutat de meșterii țărăniști. EUDORAN, P. 198, cf. LTR², DL, DM. Trăiește... modest, cultivînd... nenumărate soiuri de pomi fructiferi. IST. LIT. ROM. II, 448, cf. DER. S-a ajuns... la viața producătoare de struguri... din care se trec foarte numeroase specii sau soiuri de vițe. C. GURESCU, P. O. 11, cf. M. D. ENC., DEX. Acel soi de frigi sînt lungăreți. ALECSANDRI, P. P. 32, cf. SEZ, V. 68. ↗ (Rar) Varietate de vin. S-aducă albe blide; să-i dea alt soi de vin. NEGRUZZI, S. II, 207. Se fac felurite soiuri de vinuri. I. IONESCU, B. C. 300/11. Vin de piatră, soi cald de Aiud. BLAGA, POEZIA, 355.

3. (Învechit) Rasă² (1). Trăsăturile obrazului lor sînt de soiul chinezesc. AR (1829), 192¹/7. Rasa mongolă... în acest soi să cuprind lăcuiții din Asia apuseană. id. (1837), 124²/17. Se deosebesc 5 rase sau soiuri de oameni. J. GHAC, I. N. 16/13. Această deosebită rasă (soi) de oameni... se însemnează... prin un trup lung, deșert. IC. LUM. (1841), 292¹/5. Lud numai trei soiuri principale, căutînd osebirea oamenilor, mai mult... după formatura creierilor. FM (1846), 185²/9. După forma trupului și colorul pelei se deosebesc 5 rase sau soiuri de oameni. STAMATI, M. 71/11. ↗ (Învechit) Sîx (1). Trebuie... să ia șama despre oșbitele soiuri, adică parte bărbătească și femeiască. OSBITE TREB. I, 164/27, cf. ib. 166/2. ↗ Soiul frumos = sexul slab, V. Ș E X (1). Nimineia nu e scutil care tmbia cu soiul frumos afară de căsătorie. VASICI, M. II, 12/7. Făcu această căsătorie cu o statornicie nevăzută la soiul frumos. FM (1845), 195¹/9.

4. Varietate de animale care se deosebesc de alte varietăți din aceeași specie prin anumite caractere specifice (adesea obținute prin selecție artificială în scopul de a se ajunge la tipuri noi); animal care face parte din această varietate; rasă² (2) - subspecie, (popular) rudă (6), sâmință (III 2), (regional) strană. O societate de înbătași... povățuiește toate lucrările pămîntului, chipul îmbunătățirii soiului... vitelor. AR (1829), 166¹/44. Oi, capre... păsări se află... soiuri alse în această țară. OR (1830), 76²/8. A să publica cele mai lucrătoare mijloace pentru... îmbunătățirea soiului de felurimi de vite. REG. DRG. 99/4. Au văzut... o turmă de un soi de dobitoace necunoscute lui... pînă atunci. DRĂGHICI, R. 64/12. În Egipt se află... 90 soiuri de animale sugătoare. J. CHAC. I. N. 11/17. Boini de soiul moldovenesc sînt făcați grei și ciolănoși. MANOLACHE, DRĂGHICI, I, 14/2. Multe din soiurile... animalelor... nu se mai găsesc pe fața pământului. FM (1838), 102¹/23. O furnică de soi mică, DONICI, P. II, 12/2. Între vitelii albe se află felurite rase (soiuri). FILIPESCU, D. II, 85/3. Pe aceste varietăți de vite le numesc și soiuri. I. IONESCU, V. 38/32. Scoate... unsprezece capete mîngulite, pentru prasilă și îmbunătățirea soiului acestuia în Prințipat (a. 1845). DOG. EC. 860. Păsturea și îmbunătățirea rășelor sau soiurilor. BREZOBANU, A. 522/10. Nutrețu pentru fiecare soi de vite să fie bun. LITINSCHI, M. 113/15. Toate diferitele varietăți (soiuri) de cai sînt de o specie. BARASCH, I. N. 6/7, cf. POLIZU. Scopul este ca prin această încurajare [a alergătorilor] să se îmbunătățească soiul hergheliilor. NEGRUZZI, S. I, 36. Soiurile noastre de cai și de boi s-au pipernicit. GHICA, C. E. III, 66, cf. GHAC, II, 613. Se poate forma o mai bună rasă de cai... prin aceea că se încrucișează două soiuri de cai. CONTA, O. E. 255. Prășește soiuri bune, hrănește feapăn, însănătoșază-le.

JIPESCU, O. 48, cf. DDRF, ENC. ROM., ȘĂINEANU². Oile de vînzare, din soiurile căutate... de turci... treceau... la porturile de încărcare. IORGA, C. I, III, 105. cf. TDRG. E o iapă de rasă din soiul lui popa. HOGAȘ, DR. I, 157, cf. CADE. Erau la Moldova atunci trei soiuri de oi. SADOVEANU, O. XII, 238, cf. SCRIBAN, D. Muzica acestui soi de reptilă nu face să vibreze timpanele omenești. CĂLINESCU, C. O. 121. Se aliniau în cutia mea... fînțe fără nume, soiuri alese pe care nu le înflneai la șes. BLAGA, H. 59. V-am spus că vrem să le păstrăm soiul [cailor]. CAMIL PETRESCU, O. II, 267. Fărnicile care umblau pe pielea ei erau de alt soi. STANCU, Ș. 191, cf. DL, DM. Scobarul, mreana și cleanul sînt soiurile cele mai des înflnite. VÎN. PESCU. august 1964, 17. Acest soi de pește seamănă cu un guvid. AP, 157, cf. DEX. ♦ Fig. Mi se pare că Ana asta e soi de șarpe. DAN, V. 7. Era din cale afară de ticălos... soi porcesc. CAMIL PETRESCU, O. I, 38 ♦ L o c. adj. De soi = care are calități deosebite; de rasă, v. r a s a ² (2). Umblă cînd răsturnat în droșcă... cînd călare pe cal de soi. GHICA, C. E. II, 601. Vezeteul în livrea căta să liniștească zburdările iepei de soi. ALECSANDRI, O. P. 137. Avînd un cocoș de soi, cu mare cheltuială a ațerit prin țări de a cumpărat și o găină așijderea. ISPIRESCU, L. 368. Am să-i dau un cal de soi. COȘBUC, P. I, 197. Cele cîteva găini golașe — de soi... erau mai mult pe drum. AGÎRBEANU, S. P. 52. Îl găsi în pustă, vînd cu arcanul căi din hergheliile de soi ale magnaților. VOICULESCU, P. II, 15. Și vacile-s bune și ele, fs de soi. LĂNCRĂNAN, C. III, 504. Au scos doisprezece boi Dintre cei mai buni de soi. TEODORESCU, P. P. 148. ♦ (Regional; art.) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape (Fundeni — Buzău). Cf. III 65.

5. (Învechit) Popor (2). Dintre aceea nemărginită mulțime nu s-au născut mai mult romani, ci nou soi de oameni? MAIOR, IST. 16/2. Țigănescul soi La rînd bun să învață și să pune. BUDAI-DELEANU, Ț. 145. Înflnindu-se cu soiurile arice, se mestecă laolaltă și compun o grupă nouă etnică. F (1877), 110. ♦ Obțrșie (4): neam (1 7). Cf. I. GOLESCU, C. Noi ce ne tragem Din mindru soi. NEGRUZZI, S. II, 95. Coconul Andronache era din soiul acela amfibiu... care se ține mai presus de starea a doile[ă]. id. I, 72. Toți etnologii mai noi convin într-aceea că celții sînt de soiul indo-european. F (1876), 109. Sîntem de soi roman. Nu sîntem de neam păgîn. ALECSANDRI, P. P. 51. Dar ciocoii că ciocoii, C-așa-i e firea și soiul. TEODORESCU, P. P. 296. Soiul li se ține înainte: fața gălbăgiosă, ochii tulburi și vorba adusă cam pe nas. ȘEZ. IV, 16. Baba... n-o voia pe aceea, că era din soi rău și sărăcăcios, ib. 159. Mîndruță c-a lui N-ar fi-a nimănu: ... Cu sprînceașă trasă, Soi de juptneasă. BALADE, III, 281. ♦ L o c. a d j. (Astăzi rar) De soi = de seamă, v. s e a m ă (II). Cele mai de soi cocoane se sfădeau pentru singură ochire a lui [Toderică]. NEGRUZZI, S. I, 86.

Bine-afi veni la curtea noastră, oaspeți de soi! ALECSANDRI, T. I, 413. Fii cu inimă, că fetele-s de soi. id. T. 684. În linerețele ei fusese avută și trăise în lumea cea de soi. GANE, N. II, 62. Că n-am avut părinte de soi, nu-i vina mea. SADOVEANU, O. X, 319. Așezarea fărânelor pe piatră, alături de banca pe care umilînța lăb ă consideră rezervată altor călători mai de soi. VIANU, A. P. 320. Nu mi s-au părut a fi oameni de soi. STANCU, R. A. V, 111. În saloan sînt musafiri de sci. PAS, L. I, 25. Mi-i arsa inima... De boieri și de ciocoi și de breslații de soi. ȘEZ. III, 20. Altă mîndră mi-aș căta Mai din viață, mai de soi, Nu ca dînsa din gunoi. FOLC. MOLD. II, 361. ♦ E x p r. Sôl rău (sau bun) = persoană cu obiceiuri, comportări etc. rele (sau bune). Gura babei umbla cum umblă melița, că fata lui nu ascultă... , că-i leneșă, că-i soi rău. CREANGĂ, P. 285. Am s-o dau dracului de pomar, soi rău ce este ea! id. ib. 174. Pungașului nu-i ardea de lucru — soi rău! CARAGIALE, O. I, 30. Eu... soiul cel rău, care ațeră descult pe șesurile abia cosite. VLAHUȚĂ, N. 123. Pedeapsa fu îndulcită pentru amîndoi, care puteau fi socotiți... victimele neastîmpăratului soi

rău ce era principele Radu. IORGA, L. I, 507. Mulți i-au bătut capul și dacă ar fi fost soi rău, cu un bărbat încrezător ca domnul Niță, ehe! BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 151. Afi mai pomenit așa soi rău? BRĂESCU, O. A. I, 153. Am zăcut de rîni și de friguri rele; dar, ca soiul cel rău... , n-am pierit. SADOVEANU, O. V, 510. Plodul de soi rău urlă, dă ciudos din picioare. CĂLINESCU, C. O. 105. Dacă e soi bun, o să ne bucurăm toți, dacă nu, tot țegeaba. PREDĂ, R. 221. Copilul care doarme cu fața în jos... acela e soi rău și trage a calicie. ȘEZ. VI, 55.

— Pl.: soiuri.

— Din tc. soy, ngr. sói.

SOI² s. n. (Popular) Slin (1). Cf. VALIAN, V. Numai decît se despoaie De treanța ei cea cu soaie. PANN, P. V. I, 158/24. Cufitele și furculițele ruginite, lingurile pline de soi și peste tot o muscărie ca-n toiul verii. SLAVICI, V. P. 95. Unde este soiul de pe guler? DELAVRANCEA, AP. TDRG, CF. CADE, BL I, 36. Un biet funcționaraș... prăfuit, bătrîn și vai de el, ca toate dosarele cu care și-a împărțit soiul degetelor. POPA, B. 43, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. Pe pietre rămăsese un soi lipicios, vînat. BAREU, G. 184, cf. DEX. Și-i curjă Armele Tot de soaie armenească, De untură tătărească. TEODORESCU, P. P. 574. O umplură lighionile și era... și soi pe ea. RĂDULESCU-CODIN, I. 187.

— Pl.: (rar) soaie (BL I, 36, SCRIBAN, D.), soi (BL I, 36) și (neobișnuit) soiuri (SCRIBAN, D.). — Și: soaie s. f.

— Etimologia nesigură. Cf. z o a i e.

SOI³ subst. (Regional) Lingură mare pentru urdă (Petrla). Cf. A III 18.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

SOI⁴ vb. IV. T r a n z. (Rar; complementul indică animale) A împerechea cu animale de rasă superioară pentru a da un soi¹ (4) mai bun; p. e x t. a înnobila prin împerechere cu animale de soi¹ mai bun. [Buhaii ungurești] dacă să soiese cu vaci bune moldovenești, să fac din viții lor acei mai grei și mai frumoși. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 13/26, cf. TDRG, CADE, DL, DM. ♦ R e f l. p a s. Boii de soiul moldovenesc... soindu-să cu ungurești să fac mai arătoși și grei. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 14/5. Soindu-să bușenii cu ungureni, au dat pe alocurea boi... care se îngrășă mai repede. I. IONESCU, B. C. 20/18. ♦ P. e x t. T r a n z. și r e f l. (Regional) A (se) încruciașă (Izvorul Alb — Piatra Neamț). Cf. A V 33.

— Prez. ind.: soiesc.

— V. soi¹.

SOI⁵ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Rar) A (se) murdări (cu soi²). Cf. I. GOLESCU, C. Capul lui mare afundat într-o pernă galbenă și soită de nădușeală. DELAVRANCEA, AP. TDRG, CF. CADE, DL, DM, DEX.

— Prez. ind.: soiesc.

— V. soi².

SOIA s. f. Plantă anuală din familia leguminoaselor, originară din Extremul Orient, cu flori mici, albe sau violetă și cu fructul în formă de păstăie, cu semințele bogate în grăsimi și protide, fiind folosite în industria alimentară, în farmacie etc.; fasole-japoneză (*Glycine maxima*). Cf. ENC. ROM., PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. Ceaiul, fasolea, soia și mătusea formează articole principale de export. ENC. AGR. I, 326, cf. AGROTEHNICA, I, 82, LTR³, DL, DM, BORZA, D. 78, PRODAN — BUIA, F. I. 311. Soia, originară din China, se cultivă pentru semințele ei. BOTANICA, 142, cf. DER. Un mic sat japonez cu pămîntul complet negru... cu apa brună ca uleiul de soia. CONTEMP. 1969, nr. 1 174, 9/4, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Soia furajeră = soia cul-

tivată și folosită ca plantă furajeră. *Plante bogate în proteine ca lucernă, trifoi, mazăre și soia furajeră.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837.

- Pronunțat: so-ia. - Și: (rar) sóie s. f. CADE.
- Din fr. soya, germ. Soja.

SOIALĂ s. f. (Învechit) Murdărie (1). *Niște haine de la oameni ciuși... s-au băgat... în apă ca să le iasă soiala.* CR (1829), 249¹/26. *O fată goală, plină de soială, toată amorțită.* IB. (1836), 88¹/22, cf. I. GOLESCU, C., DDRF.

- Pronunțat: so-ia.
- Soi² + suf. -eală.

SOICHÉCI adj. v. seicheci.

SÓIE s. f. v. soia.

SOILEĂLĂ s. f. (Argotic) Dormit. Cf. GR. S. VII, 125, IORDAN, STIL., 371.

- Soili + suf. -eală.

SOILÍ vb. IV. Intrans. (Argotic) A dormi. *Nu soilește.* BL II, 206, cf. GR. S. VII, 125, IORDAN, STIL. 371. *Da de soilil, unde soilim și noi?* BARBU, G. 67.

- Pronunțat: so-i-. - Prez. ind.: soilesc.
- Din țig.*soillo.

SOIÓS, -OĂSĂ adj. (Despre obiecte sau despre ființe) Acoperit, plin de murdărie (1), de pete etc.; jegos, minjit, murdar (1), neîngrijit (2), nespălat, pătat (1), răpănos, slinos, (livresc) maculat, (rar) terfelit (2), (învechit și popular) picat² (3), (popular) negru (7), nelăut, prechinos (1), tăvălit (2), (popular și familiar) feștelit, îngălat, janghinos, (învechit și regional) smird (1), (regional) dervelit, imos, mazaș, minjelit, mîrced (4), mîrșav (2), mocicios, muruit (2), muscuros (1), muzgurit, perceat, piscoș, puchios, pucoș (3), ripat, rîpos², ronghios, sleit² (2), slinit, soit³, (familiar) împutit, păduchios (1). Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU. *Un cocoșel soios care-i învâlea pieptul.* PELIMON, I. 101/28. *Cu hainele zdrențe ca de cerșetor, în cap cu fes soios.* GHICA, A. 743. *Aruncă printre fișoarele soioase de bancnote austriece... un zvanșig în monedă de argint.* ODOBESCU, S. I, 469. *A aruncat pălăriile soioase în foc.* CARAGIALE, O. IV, 143. *Căuta-n cărți, niște cărți soioase.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 145. *Rămase cu ochii-n șarfuria soioasă.* BACALBAȘA, S. A. I, 181, cf. DDRF, BARCIANU. *Scoase din buzunarul unei jiletce... un plic soios.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 196, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Arborau aceleași straițe soioase.* ANGHEL, PR. 184, cf. TDRG. *Zlătarii cu cămășile soioase, trenjuite... ridicau în aer beldiile și pumnii înclăștași.* CHIRIȚESCU, GR. 66. *Bolește cu capul pe-o pernă soioasă.* DELAVRANCEA, O. II, 353. *Scormoni din buzunarul laibărului o pungă soioasă.* REBREANU, I. 33, cf. RESMERIȚĂ, D. *Aduce o slută zdrențoasă, soioasă.* BĂDULESCU-CODIN, M. N. 83. *Sint... o calfă de tăbăcar murdar, soios.* ARDELEANU, D. 29. *Nu mai era de recunoscut... cu unghii nelăuate și negre, murdar, soios.* M. I. CARAGIALE, C. 82, cf. CADE. *Era soios și trențaros.* GALACTION, O. 299. *Un itnăr într-un palton prea mare... cu gulerul soios și decolorat.* CAMIL PETRESCU, P. 15. *Servește numai ceai, fără zahăr... în pahare soioase.* C. PETRESCU, I. I, 264. *Răscolii din nou condica-i soioasă.* STĂNOIU, C. I. 81. *Niște ceasloape soioase... stau uitate într-o firidă.* I. BOTEZ, B. I, 54. *Descopăr o cîrpă răsucită... sub gulerul soios al tunicii.* SAHIA, N. 52. *Se trecea dimineața în așternutul soios și cleios.* COCEA, S. II, 146. *Scosese un carnețel soios.* TEODOREANU, N. III, 304. *E la fel de soios și zdrențaros ca zavrăgii cu care s-a nărdășit.* VOICULESCU, P. II, 59. *Baba trase din brtu cărți soioase și rupte.* SADOVEANU, O. X, 537, cf. SCRIBAN, D. *Ți-ai pus un petic de cravată soioasă.* ARGHEZI, L. 176. *Str-*

iele purtate și răspurtate... soioase. STANGU, D. 45. [Te] prefer soios, dar viu, Nu lăuat și în sicriu! PARASCHIVESCU, C. T. 74. *Deschise un carnețel soios.* V. ROM. 1954, aprilie, 124. *A zăbovit cu privirile asupra unui grup de oameni în caftane soioase.* PAS, L. I, 120. *Intrase la mine... cu o pălărie soioasă pe cap.* VINEA, L. I, 156. *Era un bătrîn cu turbanul soios.* TUDORAN, P. 220, cf. DL. *Scăpă chipiul soios.* T. POPOVICI, SE. 433. *Era încălțat în teniși rupți, soioși.* ID. S. 475, cf. DM. *Niște haidamaci soioși aruncau... cu coceni de porumb.* BARBU, G. 254. *O să mînc abecedarul... așa cumu-i soios, urit!* LĂNCRĂNȚAN, C. I, 222. *Scoase un fel de șapcă soioasă și așteptă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 16/3, cf. M. D. ENC., DEX. ♠ Fig. *Pe cerul spălăcit trec grăbiți cîțiva nori soioși și negri.* IOVESCU, N. 30.

- Pronunțat: so-ios. - Pl.: soioși, -oase.
- Soi² + suf. -os.

SOIOȘIE s. f. (Rare) Murdărie (1). Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D.

- Pronunțat: so-io-. - Pl.: soioșii.
- Soios + suf. -ie.

SOIȚ¹ s. n. (Rare) Înobilare, prin împerechere, a unei rase de animale. Cf. s o i⁴. *Pușini cultivatori s-au ocupat pînă acum cu soiul (îmbunătățirea vitelor).* I. IONESCU, P. 234, cf. DL, DM.

- V. soi⁴.

SOIȚ², -Ă adj. (Regional) Selectat (1) (Sabasa - Vatra Dornei). Cf. A V 25.

- Pl.: soiți, -te.
- V. soi⁴.

SOIȚ³, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt; despre obiecte sau despre ființe) Soios. Cf. UDRESCU, GL. *Are o pălărie soită, parcă e scoasă din gunoi.* ID. IB.

- Pl.: soiți, -te.
- V. soi⁵.

SOITĂR s. m. (Învechit) Măscărici la curtea fanarioț, care acompania petrecerile și vinătoriile; p. g e n e r. bufon. *Soitariu cu 7 lei emiclie (a. 1795).* ȘIO II, 325, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Parada se întindea ca un șarpe... înainte mergeau suitarii căldări.* NEGRUZZI, S. I, 29, cf. POLIZU. *Ieșea la preumblare înconjurat... de soitari cu căciuli lungi.* GHICA, C. E. II, 559. *Considerindu-i ca pe niște suitari... am fost de părere să-i achităm.* ALECSANDRI, T. 115, cf. CIHAC, II, 612. *Domnii, de la Reglement încoace, nu mai au soitari.* BOLINTINEANU, O. 356. *Juceau soitarii pentru petrecerea isnașilor și a prostimii.* CARAGIALE, O. II, 242. *A fost considerat ca un mare soitariu.* IB. III, 131, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Nesăratele lui giambușlucuri de soitar obraznic îi scosese răma de băiat deștept.* M. I. CARAGIALE, C. 15, cf. CADE, SCRIBAN, D. *L-a făcut, din soitariu, pe lângă el, ministru.* PAS, L. I, 41. *În saloane, toți soitarii domnului, fără de care acesta nu mergea nicăieri.* ID. IB. 111. *Ce-a putut găsi interesant baronul la acest soitariu amărît?* VINEA, L. II, 34, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, II, 275. *Soitarii din Mogoșoia... căzură în patru labe și se făcură că le este frică.* BARBU, PRINC. 144, cf. DER. *E vrednic de amintit spectacolul soitariilor sau bufonilor.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 3, 61, cf. M. D. ENC., DEX. *Zbierau soitarii, nu-și fineau gura.* TEODORESCU, P. P. 486.

- Pl.: soitari. - Și: suităr, șoităr (DDR, BARCIANU, ALEXI, W.) S. M.
- Din tc. soytari.

SOIȚĂ s. f. v. zoică.

SOIUZ s. n. (Mold.) Bucălică de piele sau de talpă cu care se repară încălțămîntea; s p e c. flec; p. e x t. căpută. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. Să-mi puie soiuzurii. ALR SN IV h. 1-193/520, cf. ALRM SN III h. 1 014, LEXIC REG. GL.

— Pronunțat: so-iuz. — Pl. soiuzuri. — Și: suluz s. n.

— Din rus. союзы.

SOL¹ s. m. 1. Persoană însărcinată să ducă, să predea ceva cuiva sau undeva ori să transmită, să comunice cuiva sau undeva știri, dispoziții, ordine etc.; emisar, mesager, crainic, trimis¹ (1), vestitor, (invechit) mesit (v. m i s i t 1), poslanet, poslanic, pristav (1 7), telal (1), (invechit, rar) pristavnic (2), strigător, (regional) crancău, minat¹. Jacob iară sol tremease înaintea lui la Isav. po 110/11. Ducîndu-să solii lui Ioan, începu a grăi mulțimei de Ioan. n. TEST. (1648), 76¹/24. Trimiseră soli la Ezechie zicînd... că nu se va supune cetatea Ierusalimului... împăratului Asiriei. NEAGOE, INV. 65/23. Sol sînt trimes către tine. CONACHI, P. 64. Sol urleios al iesmosului tăcaș. BOLLIAU, M. 73/3. Gefii trimiteau la fiecare cinci ani cîte un sol la Zamolxis pentru a-l informa de nevoile lor. XENOPOL, I. K. I, 73. În casa unde tănuiesc boierii, Craiu-Nou pătrunde ca un sol al morții. IOSIF, P. 25. În clipa supremă, sosește în goana calului solul aducător de iertare și de viață. REBREANU, P. S. 311. Era singur ca un sol alb înaripat, trimis din azur să cerceteze o lume de jos. CAMIL PETRESCU, N. 93. Trimiseră dar soli... să-i spuie voia lor. VISSARION, B. 38. Dacă unul din ei e un sol, un inger vestitor? H. LOVINESCU, T. 142. Lăsați să sune risul și cîntecul văoi... Cînd noul an își mină toți solii către noi. LABIS, P. 196, cf. DM. Oare solul ce trece prin necunoscute cimpii Să poarte cuvîntul ostirilor E singur în fața primejdiei? BARANGA, V. A. 9, cf. DEX. Tocmai aceste dureri au fost solii mei. SBIERA, P. 195. Sol de pe sol că-i trimitea... Să nu mai cînte d-astfel cîntec. PĂSCULESCU, L. P. 56. Cînd sosea solii la poartă, Irina-i cu prînz-u-n masă. T. PAPAHAZI, M. 92. ♠ F i g. Țitero, marele orator al Romei, definind istoria zice: ea este martura timpurilor... învățătoarea vieții, solul vechimei. IST. M. 1/5. Din noianul nesnicie este tu sol de mingiere? ALECSANDRI, P. II, 74. Cerul străle-și arată, Solii dulci ai lungii liniști. EMINESCU, O. I, 103. Ah, fugiți, gînduri nebune, soli ai negrului mormînt! VLAHUȚĂ, O. A. I, 44. Și geana-mi roșurează o lacrimă de dor: Un sol, o întrupare a sfîntului amor. PĂUN-PÎNCIO, P. 82. Au trecut azi dimineață, Singuratici și ușori, Soli de toamnă căldători. SĂM. IV, 359. E-n cuib la noi nisatul sol de pace, E îngerul chemat în nopți sihastre. GOGA, POEZII, 96. Trist sol sfios al zărilor abastre. IOSIF, V. 128. În zărilor moarte un șir de-alte umbre Se-arată-ntr-o noapte — sînt solii furtunii. DENSUSIANU, L. A. 121, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Nîngea cu fulgi mari, Înfloriși, soli de pace. BRĂEȘCU, A. 25. Soli ai crusteii albe Ce-o să se-azeze de pe-acum, În dantelări de fine salbe. I. BĂRBU, J. S. 12. Apariție stîngheră, neferosimilă, ca un sol tîrziu în unei speranțe ignonate și pierdute. CINEMA, 1968, nr. 7, IX. ♠ E x p r. (Regional) A da sol = a comunica. Mă duc să dau solu aclo, vorbire. TEAHA, C. N. 266. ♠ (Regional) Vornicele (la nuntă). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, H II 126. Vă rugăm să ne-arătați Care este gazda solilor. TEODORESCU, P. P. 163. Solii n-o sosit... Hei, tu, surureaua mē, T'e găta d'e cunun'ie Cu pompă, cu veselie. TIPLEA, P. P. 87. Și la ea că-mi trimitea, Trimitea soli peste soli, La urmă-un mănunchi de flori. FOLC. MOLD. I, 250.

2. Persoană desemnată să ducă tratative oficiale în numele unei țări, al unui suveran etc.; delegat, emisar, imputernicit, reprezentant, trimis¹ (1), (invechit) mesit (v. m i s i t 1), rugător (3), solitor. V. a m b a s a d o r. Cf. ROSETTI, B. 104. Au venit soli cu daruri pofîndu-l de pace. URECHE, L. 75. Ceta ce va sudui

solii carii vin de la o domnie la alta... acesta să să afurisească după pravila beseracicii. PRAV. 71. Să nu vă fie vorbele, nici gîndurile pentru solii voștri. NEAGOE, INV. 195/25. Sol la turci au trimis cu îndemnare ca aceea să facă pace. IST. Ț. R. 103. Trimis-au și craiul leșăscu sol la papa. N. COSTIN, LET. 588. Să fie trimis înaintea [a] lui [Laslău] soli. CANTEMIR, HR. 140, cf. ANON. CAR. Trimis-au... soli la nemți. R. GRECEANU, CM II, 19. Au trimis un sol în Franția. AMFILOHIE, G. 143/2. Alexandru trimise sol în cetate pre un tatar fără carte. ALEXANDRIA (1794), 55/10. Anonimul acesta își arată toată arama, numind pre solii Radului Vodă puturoși. ȘINCAI, HR. II, 302/38. Petrecu solii la Dechebal. MAIOR, IST. 3/20, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Toți solii împăraților ce se află la Petruburg să vie la divanul împărătesc. DIONISIE, C. 203, cf. LB. Au sosit în capitala noastră... sol extraordinar și ministru deplin împuternicit la Poarta Otomană. AR (1831), 469¹/9, cf. I. GOLESCU, C. Guvernul Franții au trimes la Englitera un ambasador (sol) șchiop, carele este prințul Taileran. CR (1833), 80¹/9. Să se ducă la dînsul supt nume de sol. GORJAN, H. I, 2/21. Merge sol către hanul tatarilor. GENILIE, G. 19/9. Vorbesc slobod ca ostașii și nicidecum ca un sol. POGOR, HENR. 19/8, cf. VALIAN, V. Au trimis soli către Filip, regele Galiei. FM (1845), 207¹/23. Cazimir, înștiințat de învingerea armiei sale, au trimis în pripă soli la Petru. IST. M. 47/4. Fusese trămis sol de Andrei la Mihai Vodă. BĂLCESCU, M. V. 393. Trimiseră soli la Romul, reclamînd propuneri moderate. ARISTIA, PLUT. 67/15, cf. POLIZU. Solul veni la poartă. NEGRUZZI, S. I, 172. Tîndrăul sol vorbea franțuzește ca apa. GHICA, S. 527, cf. PONTBRIANT, D. Se constată prezența solilor munteni în Lemberg. HASDEU, I. C. I, 63. Pînă acum v-am vorbit ca solul lui Sobieschi. ALECSANDRI, T. 1511, cf. CIHAC, II, 353, LM. Cîrtea este plină, țara în mișcare: Soli trimiși de Poartă vin la adunare. BOLINTINEANU, O. 36. Solul... [Chiajnei] cercase mai din vreme porțile și mituise pe mai mulți din înalții dregători. ODOBESCU, S. I, 151. Iață vine-un sol de pace. EMINESCU, O. I, 146. Împăratul a iscăliți și a trimis solului scrisoarea. CARAGIALE, O. II, 289. Trimise soli peste soli la doamna Chiralina. ISPIRESCU, L., 113, cf. DDEX. Trimite la Roma niște soli ai lui Decebal cu o scrisoare foarte umilită din partea acestuia. XENOPOL, I. R. I, 93. În goana roibului un sol... Răsare, crește-n zări venind. COȘBUC, P. I, 145, cf. ENC. ROM., BARGIANU. Solul n-are nici o știre. DAVILA, V. V. 62, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Il învătă cum să primească soli străini. IORGA, C. I. I, 148, cf. TDRG. Trimite soli cu rugămîntea să nu rupă pacea cu avarii. FĂRVAN, G. 64. Scrisoarea solului său la Constantinopol. BUL. COM. IST. III, 119, cf. RESMERIȚĂ, D. A venit la el soli din Brașov... care s-au rugat pentru pace. N. A. BOGDAN, C. M. 25. Solii și-au făcut datoria. SEVERIN, S. 23, cf. CADE. [Împărații] primiră soli cu micare și alai. EFTIMIU, I. 10. Multă vreme... a făcut... pe solii erăiesc. GALACTION, O. 118. Căpitanii-n juru-i beau, se veselesc, Cînd deodată-n sală întră-un sol turcesc. POPĂRCEANU, P. O. 29. Solul fu călăuzit în sala senatului. SADOVEANU, O. XII, 334, cf. SCRIBAN, D. Respingînd propunerile solului... pornește la luptă. CĂLINESCU, S. C. L. 60. Marea regească nu știe și nu poate să surdă acolo unde se primesc solii altor neamuri. RALEA, S. T. I, 352. Solul marelui vornic Vilara. C. PETRESCU, A. R. 141. Tot aici se întemnițau solii și ambasadorii țărilor cu care Turcia intra în război. TUDORAN, P. 243, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, I. 134, DER. Porniră solii să ceară în Transilvania ajutor medical. G. BĂRBU, A. V. 41, cf. MDD, M. D. ENC., DEX. I-a sosit iarăși soli de la Roșu împărat. POPESCU, B. I, 10. Brincoveanu ce făcea? Stoli la Bălăceanu trimetea. MAT. FOLK. 65. S-a dus ș-a spus lu solului ăluia care era, turcului ăluia mai mare. VÎRCOL, V. 45. Solului nu i se taie capul. NEGRUZZI, S. I, 139, cf. ZANNE, P. IV, 613, VIII, 534, CADE.

3. (Astăzi rar) Reprezentant. *Papii...*; pentru înținderea religiei, trimetea soli și misionari în toate părțile. GENILIE, G. 18/14. Un sol nord-american al sălbăticiilor au zis prezidentului statelor slobode... Noi te rugăm pentru pluguri și alte unelte. VASICI, M. II, 38/28. Dintr-aceștia țara noastră își alege astăzi solii! EMINESCU, O. I, 150. Drăpelele țărilor prietene, ai căror soli sintem aci, împodobesc peroanele și saloanele. STANCU, U.R.S.S. 111. Solii celor cinci continente vor discuta la tribuna congresului în vederea unirii eforturilor întregului tineret... pentru pace și prietenie. CONTEMP. 1953, nr. 349, 1/2. ♦ Fig. Iorga e unul dintre solii noștri în timpurile prezente și viitoare. SADOVEANU, O. XX, 163. ♦ (Glumet) El e sol, precum se vede, Mă-sa l-a trimis în sat. COȘBUC, P. I, 224. Erau pentru el un fel de soli ai lui Strimbă-Lume. BLAGA, H. 98. ♦ Fig. Persoană care reprezintă o clasă socială, o școală, un curent etc.; exponent, reprezentant. Singurii luminători, soli ai culturii și civilizației, erau popa, notarul, dascălul și plutonierul. DAN, U. 137. Un sol al umanismului italian... devine profesor la Oxford. VIANU, L. U. 59. Masele de ascultători au primit cu căldură vizita solului artei muzicale și al lupătorilor pentru pace din Finlanda. CONTEMP. 1953, nr. 351, 3/6. În orașul festivalului, solii artei românești au fost aplaudați la scenă deschisă. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 142.

— Pl.: soli. — Și: (regional) stol s. m.

— Din slavonul *солъ*.

SOL² s. m. invar. (Muz.) Denumire simbolică, în notația¹ (3) silabică, a celei de-a cincea trepte a gamei do major (corespunzând notației literale G); sunetul corespunzător acestei denumiri; nota (II) corespunzătoare acestui sunet. Cf. VALIAN, V. *Începu a executa cele mai mari dificultăți numai pe coarda de sol. FILIMON, O. II, 321, cf. ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., ALEXI, W., TIM. POPOVIGI, D. M., ȘĂINEANU², IVELA, D. M., CADE, SCRIBAN, D., DL., DM, DER, DN². Finula... urea la sol cel mai des. M 1968, nr. 1, 38. Sunetele la, la bemol, sol... pot lipsi. ib. 1969, nr. 12, 14, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Cheia sol v. cheie.*

— Din fr., it. sol.

SOL³ s. n. 1. Strat afinat, moale și friabil, care se găsește la suprafața scoarței pământului (2) și în care se dezvoltă viața vegetală; p. gener. pământ (1); s p e c. (mai ales la pl.) teren considerat sub raportul productivității ori al configurației sau întindere, suprafață (delimitată) de teren (agricol), pământ (4). Vârșai un șiroi de lacrimi pe solul patriei. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 4. Agricultură a făcut pasuri mari de când himia i-a determinat natura solului. MARIN, PR. I, IV/11. Suprafața solului este în privința aerului... ce este fundul unui lac în privința apei. id. F. 59/30. Cu cât ur pământ (sol) este compus de mai multe elemente, cu atât va fi el mai roditor. BARASCH, B. 11. Complam pe fertilitatea solului. SION, P. 195, cf. PROT. — POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Expoziția solului spre nord atrage toată asprimea unei atmosfere glaciale. HASDEU, I. C. I, 229. Cantitatea de căldură absorbită de sol trebuie să descrească de la ecuator la poli. DRĂGHICEANU, C. 93, cf. ENC. ROM., ȘĂINEANU². Deasupra solului... apar resturi de amfore. PÂRVAN, G. 202, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Această legislație [a fost] întreprinsă... în scopul modificării repartiției nejuste a solului. TITULESCU, D. 174. Fiecare oraș e monumentul unei victorii asupra solului. TEODOREANU, M. III, 94, cf. DS. Pășutul excesiv degradează și solul. SADOVEANU, O. XX, 223, cf. ENC. AGR. Pășind cu talpa goală pe solul din care-și sugea vlagă, poporul nostru... a rămas ferit de... primejdii. PUȘCARIU, L. R. I, 356. Multe locuri seamănă între ele prin aspectul lor exterior. (mă refer, în primul rând, la accidentele solului). JORDAN, T. 392, cf. SCRIBAN, D., IONESCU-MUSCEL, ȚES. 23, CANTUNIARI, L. M. 172, MDT. Varietatea*

solului... și a climatelor e uimitoare. ARGHEZI, S. XVIII, 170. Din cauza netezimii solului toată întinderea avea înfățișarea unui smirc. CĂLINESCU, E. O. I, 119. Măiestria scriitorului stă... deopotrivă cu cea a plantei, care, din substanțele minerale ale solului, desface floarea ei specială. VIANU, S. 158. Sărăcia solului a învățat pe oameni să lupte cu natura. BLAGA, Z. 319. Florida e o provincie joasă... solul e adesea sub nivelul mării. RALEA, O. 21. Soierile de buruieni luptau pentru viață pe solul crăpat din loc în loc. CAMIL PETRESCU, N. 89. Au avut de luptat cu solul subred. STANCU, U.R.S.S., 125, cf. DL. Solul, apele și atmosfera conțin totdeauna substanțe radioactive. SANIELEVICI, R. 238. Golful e o regiune... unde, datorită condițiilor solului, furtunile nu izbutesc să pătrundă. V. ROM. IANUARIE 1954, 168. Solul continuă să piardă apă. AGROTEHNICA, I, 156. Observă... varietatea seminăturilor și bogățiilor solului. CONSTANTINESCU, S. III, 91, cf. LTR², DL, DM. Un alt factor care influențează asupra rețelei hidrografice îl constituie solurile. PROBL. GEOGR. I, 69. Pedologia sau studiul solurilor. GEOLOGIA, 4. Solul fiind acoperit cu zăpadă, s-au putut identifica ușor urmele... stabilindu-se cu exactitate locul mistreșilor. VÎN. PESC. octombrie 1962, 9, cf. DER. Protecția sanitară a aerului, apei și solului. ABC SĂN. 342. În fiecare zi este urmărirea starea temperaturii solului. ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6 589.

Trupul meu gol... vrea să se scalde, În minele mari... , purtând diamante sub sol. VULPESCU, P. 18, cf. DN². Funii care trec prin cele două inele fixate în perete, la un metru înălțime de sol. MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 40. Nu putea să știe dacă aparatul se va ridica de la sol. CINEMA, 1968, nr. 8, XII. Spectacolul e lipsit de vibrație, de forță care să-l înalțe de pe sol. 1 septembrie 1968, 80. La București era mai obișnuită casa construită la suprafața solului. G. BARBU, A. V. 14. Ceea ce a produs o adevărată revoluție în folosirea mărilor și oceanelor este apariția... posibilităților reale de exploatare a solului. CONTEMP. 1968, nr. 1 168, 8/2. Frunze măruite se depun pe sol. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 33, 29/2, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Urmă de determinare care indică felul, varietatea sau zona geografică) Începu o conferință... despre solurile nisipoasei AGÎRICEANU, A. 244. România a îndeplinit în ultimii ani o revoluție pașnică, transferind aproape totalitatea solului arabil țăranilor. TITULESCU, D. 106. Solul de pădure... s-a format în urma avansării pădurii în interiorul stepei. ENC. AGR. IV, 406, cf. CANTUNIARI, L. M. Se întilnește varietatea de sol brun-roșcat. ONCESCU, G. 95. Solurile brune-roșcate de pădure au o structură nuciiformă. AGROTEHNICA, I. 421. Solurile nisipoase absorb foarte multe precipitații. PROBL. GEOGR. I, 69.

Moștrele lunare pot fi asimilate solurilor terestre extrem de sărace. RL 1969, nr. 7 706, cf. ib. 1978, nr. 10 327. Trei sferturi din suprafața județului este ocupată de soluri de păduri montane și submontane. JUD. ROM. SOC. 43. ♦ Fig. [Revista] își îndreaptă... privirile spre acel viitor luminos, ale cărui temelii se reazimă pe solul sănătos al noii noastre republici. IN FLR II, 654. O fiică sărutină pe tată-său îl răpește de pe solul fiziologiei. CĂLINESCU, B. I. 220. Spiritul literaturii pașoptiste se hrănește din solul autohton. IST. LIT. ROM. II, 253. Pentru a germina mirabila sămânșă a ideii caligrafiată într-un tom, are nevoie de solul fertil al conștiinței umane. CONTEMP. 1969, nr. 1 170, 8/2. Cele două concepte... sînt bine implintate, vast ramificate în solul faptelor filologice. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 124, 5/3. ♦ (Rare) Sol natal = loc natal. Mă pierd în spațiu și uit de solul meu natal. ANGHIEL — IOSIF, C. M. II, 6.

2. (Și în sintagma exercițiu la sol) Probă de gimnastică artistică sau sportivă în cadrul unei competiții, constind dintr-un număr de exerciții impuse și altele liber alese, executate cu acompaniament muzical, la nivelul podelei acoperite cu un covor special. A învinge la sol; paralele și btrnă. SPORTUL, 1969, nr. 686, 4/1. Accidentarea lui... în exercițiul la sol a lip-

sil echipa fării... de aportul unuia din oamenii săi de bază. *ib.* 1972, nr. 7062, 1/1.

— Pl.: soluri.

— Din fr. sol, lat. solum.

SOL⁴ s. n. (Chim.) Soluție coloidală. Soluția sau suspensia coloidală a unei substanțe se numește sol. MACAROVICI, CH. 159. Ideea că bătrânețea organismelor pluricelulare ar fi datorită unei tendințe la floconizare a coloidelor fesuturilor asemănătoare cu aceea a soluțiilor metalice... nu mi se pare admisibilă. PARHON, B. 132. Soluțiile coloidale (solurile)... difuzează în toate direcțiile lumina dintr-un fascicul. LTR² v, 26, cf. DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: soluri.

— Din fr. sol.

SOLĂC s. m. Arcaș pedestru care făcea parte din grupul de ieniceri ai corpului de gardă al sultanului, însoțindu-l pe acesta la ceremonii, la alaiuri etc. După aceștia... merg sellații, carii poartă arcele pre umăr. SIMION DASC., LET. 109. După ianiceri venea solacii cu arce, ce poartă șilice sau cauce în cap. M. COSTIN, ap. GIDEI, 337, cf. N. COSTIN, L. 500. Principele e investit, în prezența sultanului, cu caftan și cucă și condus la locuința-i de doi solaci. REV. NOUĂ III, 20, cf. SCRIBAN, D. Mai era însă și alte cauce mai mici pentru solaki. ALECSANDRI, P. P. 148.

— Scris și: solak. — Fl.: solaci și solachi. — Și: (învechit, rar) selăt (scris și: sellat; pl. selăți) s. m.

— Din tc. solak, ngr. σέλας.

SOLĂM s. n. v. salam.

SOLÂN s. m. (Bot.; învechit) Zirna (*Solanum nigrum*). Cf. GREȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 341, BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Din lat. solanum.

SOLANACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, erbacee sau, rar, lemnoase, cu flori gamopetale solitare sau în inflorescențe și cu fructe bace sau capsule, din care fac parte cartofii, roșiile, vinetele, tutunul, mătrăguna, măselarița etc. (*Solanaceae*); (și la sg.) plantă care face parte din această familie; (rar) solanee. Cf. BRANDZA, D. 341, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 16, ENC. AGR., LTR², DL, DM, PRODAN — BUJA, F. I. 424. Familia solanaceelor cuprinde planta de mare interes economic. BOTANICA, 151, cf. LTR, DN², DEX.

— Pl.: solanee.

— Din fr. solanacées.

SOLANÉE s. f. (Bot.; astăzi rar) Solanacee. Solanele ne dau un produs din cele mai remarcabile și mai folositoare pentru om. BARASCH, I. N. 210/8, cf. BRANDZA, D. 288, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DN², DEX.

— Pl.: solanee. — Și: (rar) șolanéu s. n. SCRIBAN, D.

— Din fr. solanées.

SOLANÉU s. n. v. solanee.

SOLANÍN s. n. v. solanină.

SOLANINĂ s. f. Substanță otrăvitoare extrasă din unele plante din familia solanaceelor și întrebuințată ca narcotic și sedativ. Cf. LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Și: (rar) solanín s. n. NICA, L. VAM.

— Din fr. solanine.

SOLÁNO s. n. sg. Vânt puternic, cald, dăunător, care suflă în sudul Spaniei, de la răsărit. Sînt unele vînturi... foarte nesănătoase și vătămătoare, precum... solano și siroco în Europa de m[iazăzi]. GENILIE, G. 109/13. În părțile de m[iazăzi] vîntul solano și siroco sînt mult vătămătoare. *id.* *ib.* 154/21. Unele țări pătînesc prin intrarea din timp în timp a vînturilor vătămătoare; așa Italia prin siroco, sud Spania prin solano. ELEM. G. 38/12, cf. FABIAN-BOB, G. 35/7, GEOGR. N. 37/16. Vîntul solano suflătoriu de cătră Africa. RUS, I. I, 140/1.

— Din sp. solano.

SOLĂR¹ s. m. (Învechit și regional). Negustor de sare. Nime să nu se amestece nici vornici, nici pîrcălabi, nici podvodarii, nici solarii (a. 1706). URICARIUL, II, 113, cf. CIHAC, II, 346, N. REV. R. VIII, 88, TDRG, I. BRĂESCU, M. 71, CADE, SCRIBAN, D. Un solar (de umblă cu caru cu sare) o plecat cu caru cu sare. FOLC. OLT. — MUNT. I, 239.

— Pl.: solari.

— Din bg. солар.

SOLAR², -Ă adj. 1. Care ține de soare⁹ (I 1), care aparține soarelui⁹; care este propriu, caracteristic soarelui⁹, al soarelui⁹; care se referă la soare⁹, privitor la soare⁹; care provine de la soare⁹; (învechit) soresc. Cf. I. GOLESCU, C. De se va cerca soarele cu telescopiu, se află într-însu niște pete negre... petele aceste se numesc de astronomi macule solare. SIBINEANU, C. 36/11. Eclipsul solar este cînd nu se vede soarele. GENILIE, G. 80/25. [Clopotele] albastre strămută prea puțin razele solare. BREZOLIANU, A. 150/25. Întunecarea soarelui (eclipsă solară). BARASCH, M. II, 91/28. Timpul de la un răsărit a soarelui pînă la altul... se împarte în 24 părți... care se numesc (ceasuri) solare. CALENDAR (1856), II/17. Căldura solarie este căldura radiantă. MARIAN, F. 9/13. Care este... diferența căldurii la soare și la umbră și temperatura solară pentru fiecare grad de claritate? I. IONESCU, B. C. 403/21, cf. PROT. — POP, N. D. ANTONESCU, D. Lumina solară. HASDEU, I. C. I, 253. Lumea cea solară. EMINESCU, P. L. 53. Via purpură de stîngă a solariei agonii. MACEDONSKI, O. I, 161, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Emanații solare vor pluti peste veacurile viitoare. AGÎRBI-CEANU, A. 231, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Sub sărutările solare, Plutește și-o ghitară spartă. MINULESCU, V. 23. Lumina mea solară se stîngea în amurgul răcoros. GALACTION, O. A. I, 228. Mai strălucea o dungă solară, ca o acadea roșie. TEODOREANU, M. III, 360. Treptînd un fascicul de raze solare printr-o prismă, culoarea cea mai puțin deviată este cea roșie. MACAROVICI, CH. 170. Balonul... plutea în aer... sfîdînd răscoacerea materialului și dilatația solară fierbîntă. ARGHEZI, C. J. 73. Adorator al căldurii și luminii solare... nu gustă arșița care uscă. CĂLINESCU, C. O. 317. Căldura solară mă lovea în creștet. BLAGA, H. 112. Expune totul la lumina solară directă. SANIELEVICI, R. 12. Sistemul energetic la care ne referim cuprinde energia solară. AGROTEHNICA, I, 11. Lumina solară... face posibil fenomenul de fotosinteză. *ib.* 72. Pe linia dreaptă a razei solare, În zare Nou drum s-a deschis pentru mine. BENIUC, V. 144. Trăiește... bucuria de-a simți lumina solară. CONSTANTINESCU, S. III, 160, cf. DL. Discul solar fu încolțit și acoperit în trei direcții. PREDĂ, R. 165, cf. DM. Mă voi ivi afară În lumea cunoscută și-n raza cea solară. LABIȘ, P. 215. Pe suprafața pămîntului, căldura solară se repartizează inegal. GEOLOGIA, 8. Razele calorice solare. ABC SĂN. 338. Mari energii dezvoltă ea o solară torță. VULPESCU, P. 11, cf. DN². Descoperirile arheologice... indică predominarea unui cult solar. H. DAICOVICIU, D. 173. Surse de energie: o lampă emițătoare de ultraviolete sau, în alte experiențe, lumina solară directă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 34, 23/4. Pavilionul central — un cub de cîteva etaje, cu geamuri de un albastru închis irizînd în violența solară de sep-

tembric. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 195, cf. M. D. ENC., DEX. S-au deschis... lucrările unei conferințe internaționale asupra energiei solare. RL 1978, nr. 10 335. Căldura solară. H IV 85. ◇ An solar = interval de timp (de 365 de zile, 6 ore, 9 minute și 9 secunde) în care pământul efectuează o revoluție completă în jurul soarelui³; an sideral, v. sideral. Inceperea anului solarului unui au făcut-o cu începerea primăverii. SĂULESCU, HR. I, XIII/27. Anul solar, adică timpul în care soarele se pare pelrecind toate 12 semne cerești. CALENDAR (1856), IV/28, cf. DEX. Zi solară = interval de timp dintre două treceri succesive ale soarelui³ la meridian; zi siderală, v. sideral. O zi și o noapte formează împreună ziua solară, care are totdeauna 24 hore. DRĂGHICEANU, C. 39. Ciclu solar v. ciclu. Coroană solară v. coroană. Sistem solar v. sistem. Spectru solar v. spectru. (Învechit) Microscop solar = telescop (1). Puind supt un microscop solar, tare mărilor, videm pe dinșa afe și coji ca florile. IL (1841), 155²/5. Mai sînt încă și alte instrumenturi, adică... lanterna magică, microscopul solarului. STAMATI, F. 94/1. Cadran solar v. cadran. Plex solar v. plex. ◆ (Rar) Al sorilor; al aștrilor. V. sideral, stelar. Îmbla... în lumea solară a cerurilor. EMINESCU, P. L. 52.

2. P. a n a l. Ca al soarelui³, asemănător cu soarele³. a) (Predomină ideea de culoare) Cercetează stofele aurite, căptușelile de mătase tare... violetă și solară. ARGHEZI, B. 27. b) (Predomină ideea de luminozitate, de strălucire) Trupul gol și superb, drept și solar. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. 23. Pe dealuri se-nalță solare podgorii, albastre sonde. BLAGA, P. 157. Chipul solar al fidelității și al dragostei. V. ROM. martie 1970, 103. ◇ Fig. Pășea spre noi un erou solar, un fecior chișeș. VOICULESCU, P. I, 88. Dezvoltă tot ce este solar în om. CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 6/7. Este un tip de artist solar. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 55, 26/4. ◇ (Adverbial) Statuile lui Buda, solar sculptate-n aur..., se-ntuneacă în noaptea vegetală a lianelor gigante. TEODOREANU, M. III, 94.

— Pl.: solari, -e. — Și: (învechit) solăriu, -le adj.
— Din fr. solaire, lat. solaris.

SOLARIGRAF s. n. Instrument pentru înregistrarea variațiilor intensității radiației solare globale. Cf. ENC. AGR., LTR², DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: solarigrafe.
— Din fr. solarigraphie.

SOLARIMÉTRU s. n. Instrument pentru măsurarea radiației solare globale (directe și difuze). Cf. ENC. AGR., LTR², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: solarimetre.
— Din fr. solarimètre.

SOLĂRIU¹ s. n. 1. Spațiu (într-o clădire, pe o plajă naturală sau artificială etc.) destinat băilor de soare, de obicei amenajat cu instalații anexe (cabine, dușuri etc.). [La Govora] s-a deschis un nou club, s-au amenajat solarii. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 393, cf. LTR², DL, DM, DN². Pe plajele stațiunilor, echipe de muncitori revizuesc și repară cabinele, dușurile, solarriile. RL 1967, nr. 6 997, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ (Mai ales la pl.) Spațiu (în apropierea locuințelor, în parcuri) amenajat cu leagăne, tobogane etc. și destinat pentru joaca copiilor. În numeroase puncte ale raionului, mîna gospodărească a omului muncitor a făcut să înflorească zone de verdeață și solarii pentru copii. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 752.

2. (Mai ales la pl.) Teren agricol, împrejmuț și acoperit cu folii de polietilenă transparentă, folosit pentru cultivarea plantelor și legumelor timpurii. Cooperativa agricolă... cultivă tomate pe un hectar de solarii. SCÎNTEIA, 1971, nr. 8 679. S-a trecut la asigu-

rarea răsadurilor ce se vor planta în solarii. RL 1979, nr. 10 327.

— Pl.: solarii.
— Din fr., lat. solarium.

SOLĂRIU², -IE adj. v. solar².

SOLARIZĂRE s. f. 1. Scădere a sensibilității plăcilor, filmelor și hîrtiei fotografice în punctele expuse unei iluminări foarte intense, acestea apărînd întunecate pe pozitivele fotografice; (rar) solarizație (1). Cf. M. D. ENC., DN².

2. (Rar) Scădere sau inhibare a procesului de fotosinteză, datorită intensității prea mari a luminii; (rar) solarizație (2). Cf. DN².

— Pl.: solarizări,
— După solarizație.

SOLARIZĂȚIE s. f. (Rar) 1. Solarizare (1). Cf. DN².

2. Scădere sau inhibare a procesului de fotosinteză, datorită intensității prea mari a luminii; (rar) solarizare (2). Cf. DN².

— Pl.: solarizații.
— Din fr. solarisation.

SOLĂ¹ s. f. 1. Porțiune de teren cultivată cu aceeași specie de plante agricole, în cadrul unui asolament; tarla (1), (regional) tablă¹ (IV), tabunel. Se împărțește pământul într-atlețe petice sau soli pe cîți ani cere rotația. BREZOIANU, A. 86/8. Localul unei grădine de legumi poate fi privit ca împărțit în sole [petice]. id. ib. 142/8. Pământul întreg al unei splotații rurale este împărțit în șapte părți egale (sole). I. IONESCU, D. 523, cf. CADE, DT. Asolamente cu sola înierbată, adică asolament... în care se cultivă un amestec de leguminoase și ierburi perene. AGROTEHNICA, I, 184. În orice gospodărie agricolă, terenul este împărțit în mai multe tarlale sau sole. id. 522, cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Vatră sau masă metalică mobilă care se folosea în industria carboniferă pentru uscarea sau semicarbonizarea crăbunilor. Cf. LTR².

— Pl.: sole și (1, învechit, rar, m.) soli.
— Din fr. sole.

SOLĂ² s. f. Numele mai multor specii de pești marini plați, ovali, acoperiți cu solzi fini, care trăiesc pe fundul nisipos al mărilor, la mică adîncime (Solea). Cf. CADE, DEX.

— Pl.: sole.
— Din fr. sole.

SOLĂCI vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A cereța. Să cerce și să solăcească unde este sau ar putea să fie tipografia cea românească. ȘINCAI, HR. III, 119/9.

— Prez. ind.: solăcesc.
— De la sol¹ (2).

SOLĂRIE s. f. Impozit care se percepea în Moldova, în secolul al XVIII-lea, pe sarea extrasă, vindută sau transportată; solărit. Cf. D. BOGDAN, GL.

— Solar¹ + suf. -ie.

SOLĂRIT s. n. sg. Impozit care se percepea în Moldova, în secolul al XVIII-lea, pe sarea extrasă, vindută sau transportată; solărie. Alexandru Iliș poruncește slugilor domnești, „carii stringeți solărit în finutul Neamfului” (a. 1632). ap. PANAITESCU, O. T. 134. Lua solărit de pe o parte de loc de la finutul Sucevii (a. 1718). URICARIUL, V, 254/4. Mihai Racoviță... întărește obiceiul solăritului (a. 1727). CAT. MAN. I, 513. Va mai lua d-lui cinci sute de lei, de la starostele de Cernăuți, banii

solăritului după vechiul obicei (a. 1755): URICARIUL, II, 276, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDGR, I. BRĂESCU, M. 71, RESMERIȚĂ, D. *Solăritul Vrancei* [să-l ia], după așezarea ce se va face cu vrincenii pentru sarea măruntă din Vrancea. N. A. BOGDAN, C. M. 67, cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Solar¹ + suf. -it.

SOLĂRIȚĂ s. f. (Regional) Solniță (1). Cf. CADE.

— Pl.: solărițe.

— Cf. solniță, solar¹.

SOLBÂNC s. n. (Germanism) Element de construcție impermeabilizat, de forma unui lacrimăr, executat în partea de sus a ușilor sau a ferestrelor, pentru a le feri de scurgerea apei provenite din precipitații. *Apărătoarea de beton* [de deasupra ușilor și ferestrelor]... *clă și tabla sint cunoscute sub numirea germană de solbanc* (zobanc). CV. 1949, nr. 9, 26, cf. DT. *Solbancurile se acoperă cu gâfuri de tablă, pentru a asigura impermeabilitatea*. LTR², cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: solbancuri. — Și: (regional) zolbânc s. n.

— Din germ. Sohlbank.

SOLBĂ s. f. (Popular) Arșic alb. de capră. Cf. I. GOLESCU, C. *Arșicele scoase de la fapi și de la capre, care sint și mai albe la os, se numesc selbe*. CL XVII, 472. *O capră prețuiește cî două mîele; o salbă cîl trei*. ib. 473. *Cuțare are un ciorap plin de solbă*. DELAVRANCEA, H. T. 111. *A doua zi trebuia să aducă ichiurile, caprele, mîelele și solbele licioase*. id. ib. 112, cf. TDGR. *Soalbele sint tot niște gîoale... mai mari... ele s-au albit din pricina timpului*. PAMFILE, J. II, 45, cf. CADE. *Arșicele nici ele nu mi-au purtat noroc. Soaltele mi-au fost nepulnicioase și mîelele au curs toate în buzunarele lui Tried*. KLOPȘTOCK, F. 333, cf. DL, DM, DEX. ◇ (Adverbial) *Îngâlbenise, apoi se albise solbă*. DELAVRANCEA, ap. CADE.

— Pl.: solbe și (regional) soalbe (SCL 1974, 613). — Și: (regional) soalbă, soală (CABA, SĂL. 101), săibă, sealbă (DDR, BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. U.), seibă s. f.

— Lat. subalba.

SOLBŪȘCĂ s. f. v. sârbuscă.

SOLCÎNĂ s. f. v. sulfină.

SOLD¹ s. n. 1. Diferență între totalul sumelor înregistrate în debitul și în creditul aceluiași cont; rest de plată după compensarea reciprocă a unor obligațiilor. Cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nici nu plătim soldul debitor între valoarea acestor datorii și reparațiunii*. TIRULESCU, D. 317, cf. SCRIBAN, D. *Casa de economii... poate acorda dobînză și la soldurile conturilor curente de cecuri*. LEG. EC. PL. 227, cf. 230. *Pentru stabilirea soldului în numerar se iau în considerație numai banii în numerar*. BO (1951), 1 097, cf. DT, DL, DM, DER, DN². *Soldul general al depunerilor populației la C.E.C. este astăzi... mai mare*. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Sold debitor* = sumă în debitul unui cont mai mare în comparație cu creditul aceluiași cont. Cf. M. D. ENC. *Sold creditor* = sumă în creditul unui cont mai mare în comparație cu debitul aceluiași cont. Cf. M. D. ENC.

2. Marfa rămasă (cu defecte sau nepotrivită cu zona) care se vinde cu preț redus; (învechit și regional) marda (1). Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Își descărcase marfa numai... Bukhare verzi, tebrizuri deșirate — Săftea și sold altor califate*. VULPESCU, P. 66, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ *L.o.c. a d v. La sold* = cu preț redus (la lichidare). *Purtați cămăși de aceeași culoare, parcă vi le-a cumpărat mama la sold*. BENIUC, M. C. I, 163.

— Pl.: solduri.

— Din fr. solde.

SOLD² s. n. v. soldă.

SOLD³ s. n. v. soldiu.

SOLDĂ vb. I. TRANZ. 1. (În dicționare; complementul indică solduri¹) A calcula. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Refl. Fig. (Despre tratative, întreceri sportive, acțiuni etc. de obicei cu rezultate nesatisfăcătoare; urmat de determinări introduse prin prep. „cu“) A se încheia cu...; a avea drept rezultat... *O speculă se soldază cu deficit*. GHICA, C. E. I, 215, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Lucrările comisiei s-au soldat cu un eșec*. CONTEMP. 1948, nr. 113, 3/4. *Campația... s-a soldat cu retragerea trupelor imperiale*. VIANU, L. II. 442; *Întrevederile dintre băncier și Tia se soldau cu scandaluri*. STANCU, R. A. V, 268. *Totul se soldase cu un banchet*. BENIUC, M. C. I, 84, cf. DL. *Vinzarea s-a soldat cu pierdere*. PREDĂ, R. 309. *Provoca anchete care se soldau de obicei cu trimiterea lui într-unul din satele nenorocite ale județului*. T. POPOVICI, SE. 164, cf. DM. *Giocurile dintre cele două oștiri... se soldă cu victoria lui Hanibal*. MAGAZIN IST., 1968, nr. 11, 82. *Actualele convorbiri se vor solda cu rezultate ce vor imprima un nou impuls dezvoltării colaborării bilaterale*. SCÎNTEIA, 1972, nr. 9 331, cf. M. D. ENC., DEX. *Măsurile aflate în curs de aplicare s-au soldat încă de la început cu bune rezultate*. RL 1977, nr. 10 312.

3. (Astăzi rar; complementul indică datorii, socoteții etc.) A plăti (3). *Efectele ce are în portofoliu nu au nici o certitudine, nici măcar probabilitate de a fi soldate la scadență*. GHICA, C. E. I, 254. *O datorie... a trebuit să o soldeze cu împrumutul domeniului de 78 milioane*. MAIORESCU, D. I, 572, cf. CADE, DL, DM, DN², DEX.

4. (În dicționare; complementul indică o sumă de bani) A plăti (1). Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

5. (Complementul indică mărfuri rămase nevindute) A vinde cu preț redus. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: soldez.

— Din fr. soldes.

SOLDĂRE s. f. Acțiunea de a (s)e solda și rezultatul ei.

1. (În dicționare) Calculare (a unui sold¹). Cf. soldă (1). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Fig. Încheiere cu... (a unor tratative, a unor întreceri sportive, a unei acțiuni etc.). Cf. soldă (2). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. □ *Soldarea cu eșec a concursului i-a schimbat hotărîrea de a mai rămîne în București*.

3. (În dicționare) Plătire (3). Cf. soldă (3). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. Vinde cu preț redus a unor mărfuri rămase nevindute. Cf. soldă (5). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. □ *Soldarea unor sortimente a diminuat stecul de mărfuri al magazinului*.

— Pl. soldări.

— V. solda.

SOLDĂȚI s. m. 1. Persoană care își îndeplinește stagiul în armată sau care face parte din cadrul armatei (indiferent de gradul pe care îl are) militar (1), o s. ț. a. s. (învechit și popular) o ș t e a n, (învechit) săgar, voinic, (regional) cătană; spec. cel mai mic în grad în armată; persoană care are acest grad. *Soldății să de navălă asupra inamicilor*. NECULGE, L. 243. *Să aibă hiecare soldat apă gata de război*. id.

ib. 259. Frumos sădat (a. 1785). GCR II, 145/23. Cer ca să-i primească soldații între legiioanele ceale grecești. MAIOR, IST. 208/19. Mă numiră între soldații ciprieni. id. T. 68/20, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Un preot au întrebat pre'un soldat care iaste cea dintii poruncă a lui D[um]nezeu. CALENDARIU BUDA (1813), 61/1. Bătrnul, faful și trei soldați (cătane sau panduri). ȚICHINDEAL, F. 347/16. Sluji ca un soldat. NICOLAU, P. I., 156/28. Acești soldați... s-au născut spre o viață răsfațată, decit spre război. MOLNAR, I. 26/25. Acest tîndr fiind mai bun soldat... decit ghenearal, s-au omorit în batalie cu toată oastea lui. IST. UNIV. II, 162/13.

Un soldat din insula Ciprului îi tăie capul. PLEȘOIANU, T. I, 115/10. Soldații unui batalion... se vor lăsa pe acasă. AR¹ (1829), 43/16. Merge să-și ducă pașii săi pe nisipul țărmurilor; unde mii de soldați dormea în pace. HELIADE, L. B. I, 229/12. Trebuință fiind de doi bușari; ca să învețe pã soldați cum să facă jîmbă (a. 1830). DOC. EC. 454, cf. I. GOLESCU, C. Un soldat viteaz pișaste mărș împotriva vrăjmașului. MARCOVICI, D. 9/6. Disfirîndu-se soldații..., cînile, îndată ce zări... pe ucigătorii patronului său, se repezi asupra-li cu-n lătrăt turbat. SĂULESCU, I. 46/22. Infanterie sau pedestrimă este un corp de ostași pedestri ce se numesc soldați. GENILIE, G. 142/11. Un soldat... ce se află în garizoană la Ierusalim a fugit. CR (1836), 162/36. Matrozii și soldații agiung o viață mai îndelungată. ALBINET, M. 51/1. Din miliție s-au rînduit 12 soldați la învățatura deosebitelor meșteșuguri. ASACHI, I. 8/17. Să privim la soldați, matrozi și băiași. VASICI, M. II, 45/4. Din soldat s-a îndalț comandatorului strălucit. MAG. IST. I, 73/10. Soldații lui Despot... făcea... multe strădăni. IST. M. 174/19. Dacă dintre soldați să vor găsi a voi să-și urmeze slujba îndelungime de trei ori șase ani atunci... vor fi scutiți pentru toată viața lor de tot felul de dajde. REGUL. ORG. 482/4. Familia soldatului să fie scutită de dajdie cită vreme va sluji el. BĂLCESCU, M. V. 631. Ciți au fost în bătaie toți au căpătat cruce: de la ghenearal pîn la cel de rînd soldat. SP. I, 35/33, cf. STAMATI, D. Care-i limba... soldaților lui Traian? RUSSO, S. 69. Se milostivi-mpăratul Să-și slobozască soldatul. PANN, P. V. III, 66/12. Consiliul areopagic a procurat bani, împărțind, la fiecare soldat în oștiri cite opt drahme. ARISTIA, PLUT.; 302/26, cf. POLIZU. Tot prusianul este un soldat exersat și disciplinat. GHICA, C. E. II, 381. Rănit în războaie, soldatul căzuse și-n pușine zile chinuit muri. ALEXANDRESCU, O. I, 161. Luă pe un ofișer cu patru soldați, pentru ca să poată aresta pe militar. SION, P., 185, cf. ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. Soldații lui sînt palizi de lungă nedormire. BOLINTINEANU, O. 189. Auzi în urmă-i un pas sever, regulat ca al unui soldat. EMINESCU, P. L. 95. Soldații, zăpăciți de răcnetele serjenților, alergau în toate părțile. VLAHUȚĂ, S. A. II, 259. Se urcă într-o căruță, avînd drept vizitiu un harabagia turc și... doi soldați cu puștile încărcate. CALBAȘA, S. A. I, 45, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 147. Dacii... se înțlnesc nu numai ca soldați, ci și ca ofișeri superiori. XENOPOL, I. R. I, 145. Soldați treceau făcînd paradă. COȘBUC, P. I, 102, cf. BARCIANU. Sta liniștit la otel, așteptînd să meargă soldații pe jos la Giurgiu. D. ZAMFIRESCU, R. 38, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Cei dintii băutori de bere fuseseră ofișerii și soldații armatelor străine de ocupație. IORGA, C. I. III, 200. Cuvintele „soldat“, „volintu“ și „dorobanț“ mult mai comune în graiul oltenesc... au fost excluse și înlocuite prin cuvîntul „catane“. CATANELE, 4. cf. BIANU, D. S. Regimente întregi de soldați luară drumul spre direcții necunoscute. ANGHEL, PR. 109. Semne de vînt... cînd visezi soldați. PAMFILE, VĂZD. 57. Stăpînindu-se, a strigat soldaților. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 36. Porunca soldatului să-l plimbe prin ogradă. GÎRLEANU, L. 115. Trebuie să fie frumos... în haine de soldat! BUJOR, S. 132. Ce mai soldat are să fie și el! HOGAȘ, DR. I, 57. Făcneau de petrecănie soldaților rătăciți. PĂRVAN, G. 91. Soldatul trebuie să facă de toate în război. REBREANU, P. S. 12, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Cîșivă soldați... îi impresoară casa... LOVI-

NESCU, C. IV. 66. Privește-n jurul tău soldații Ce mor. MINULESCU, V. 69. Doi soldați... umbă de colo pînă colo pe cărăruie. CAMIL PETRESCU, U. N. 259. Erau soldați în uniforme verzi, cu obrazul pămîntiu. C. PETRESCU, I. I, 58. Soldatul rănit în bătaie. I. BOTEZ, B. I, 58. Soldații smeriți „scosi la raport“. BRĂESCU, O. A. I, 9. Soldații coborîră armele de pe umeri. ȘAHIA, N. 37. După plecarea soldatului..., își revenise din leșin. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 68. Soldații îl adorau. COCEA, S. II, 199. O trupă de soldați făcea instrucție. VISSARION, B. 121. În curtea norioasă forțeau soldați și civili. VLASIU, A. P. 410. Vine să depună un buchet de violete... pe mormîntul Soldatului Necunoscut. TEODOREANU, M. III, 140. Cei mai mari asupritori ai soldatului erau caporalul și sergentul. SADOVEANU, O. XX, 124. Soldatul... își scoase capul afară. DAN, U. 316. Soldații... răspindeau limba latină și la țară. PUȘCARIU, L. R. I, 328. Soldații sînt obligați să execute dispozițiile superiorilor. IORDAN, STIL., 27, cf. SCRIBAN, D. Soldați beți de fericirea vieții recîștigăte. MIHĂESCU, D. A. 5. Auzeau... strigătul soldaților cu pușcă. ARGHEZI, B. 123. Era soldat... plătit să exercite meseria războiului. CĂLINESCU, C. O. 39. Soldații se trezeau din greul sforăit al nopții. BLAGA, H. 226. Politiceni limbuiți, soldați temerari... au trebuit să fi plîns... să fi murit aici. RALEA, S. T. I, 313. Accentele metalice smulg din somn soldații. BOGZA, A. I. 250. Soldații patruleau zi și noapte prin sat. STANCU, D. 382. Soldații alergau pe uliși. PAS. L. I, 32. Pușterii de soldați se păducheau. CAMILAR, N. I, 249. Fumează trabucuri... așteptînd ora liberării, cum așteaptă elevii la școală sau soldații la cazarmă să sune clopotul. VI-NEA, L. II, 58, cf. DL. Am avut sentimentul că m-aș fi automulțat, așa cum fac soldații lași ca să scape de război... PREDĂ, R. 31, cf. DM. Soldații români alergau în neștire. LABIȘ, P. 30. Soldații albanezi... alergau spre bariere. BARBU, PRINC. 16. În faț-i se-oprește... un soldat. HOREA, P. 21. Și-a manifestat simpatia pentru omul simplu și înțelept din popor, soldat de rînd pe cîmpul de luptă. IST. LIT. ROM. II, 675, cf. DER. Ai să pleci cîntînd, că un soldat. T. decembrie 1964, 23. Sfirșitul ordinului a fost acoperit de uralele dezlănțuite ale soldaților. V. ROM. octombrie 1964, 66, cf. DN². Se făcuse transbordarea soldaților din regimentul 14. BĂNULESCU, I. 62. O echipă de soldați se pierde în deșert. CINEMA, 1968, nr. 6, 17. Soldații mărșăluiesc pe întinderi nesfirșite. CONTEMP. 1969, nr. 1 175, 3/2, cf. DEX, SEVASTOS, C. 247. Să știi c-am murit soldat. ȘEZ. III, 155. Cuza să duse la Mănăstirea Neamș... ca sădat cu saghie. GRAIUL, I, 441. Pe soldaț, cînd comanda, Cu tufoiu mi-i batsea. FOLC. OLT. — MUNȚ, I, 207. Soldați le-au prins pi los tri. O. BÎRLEA, A. P. I, 381. Soldat de la Roșiori, Un-fi-a fost soarta să mori? FOLC. MOLD. I, 126. ♠ (Urmă de determinări introduse prin prep. „de“ care indică arma) Soldații de mare ai celor trei puteri stăpînesc totdeauna cetatea și-porturile. CR (1832), 147/31. Și soarta voi ca o divizie slabă de soldați de marină... să între mai întii în cetate. ASACHI, L. 75/14. Soldatul de infanterie va avea o pușcă cu baionetă. REGUL. ORG. 481/11. Soldatul de cavalerie va avea un pistol, o sabie și o sulită cu steag galbin și albastru. ib. 481/14. Păzitorii așezați în clopotnița Ospeniet... soldați de artilerie. IORGA, C. I. II, 212. ♠ De-a soldații = numele unui joc de copil. Toată dragostea lui de copil era să se joace de-a soldații. BACALBAȘA, S. A. I, 4. ♠ (Și în sintagma soldat de plumb) = jurcările în formă de mică figură de plumb (2) care reprezintă un soldat (1). Cumpără-mi o cutie cu soldați. BACALBAȘA, S. A. I, 4. Are să-mi cumpere poate o cutie de soldați și turlă dulce. BRĂESCU, A. 87.

2. Fig. (Adesea cu determinări care indică domeniul) Persoană care militază pentru o cauză, o idee și care luptă pentru ea; combatant, luptător, militănt (2), ostaș. M-am pregătit spre a vă fi un demn și credincios soldat. GÎRLEANU, în PLR II, 28, cf. CADE. Nu vom fi fost decit soldați necunoscuți ce au cîștigat victoria păcii. TITULESCU, D. 379. Îmi povestea luptele

lui de obscur soldat al bisericii. GALACTION, O. A. II, 252. Devine un soldat credincios al democrației. SADOVEANU, O. XX, 379. De cele mai multe ori ei se fac soldații tuturor exploataților. RALEA, în PLR II, 336, cf. DL, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: soldați. — Și: (invechit) soldăt, săldăt, săldăt s. m., (rar) soldătă (JORDAN, L. R. A. 102) s. f.

— Din rus. солдат, fr. soldat, it. soldato.

SOLDĂȚ, -Ă adj. (Despre conturi) Care nu mai are sold¹ (1). Cf. solda (3). Cf. DEX.

— Pl.: soldați, -te.

— V. solda.

SOLDĂȚĂ s. f. v. soldat¹.

SOLDĂȚESC, -ĂSCĂ s. f., adj. 1. (Livresc; peiorativ) S. f. (Cu sens colectiv) Soldăține. Cf. POLIZU, GHETIE. R. M., BĂRCIANU. Să scăpăm casele noastre de jaf și foc, femeile și fetele noastre de brutalitatea soldăteskei prusace. CAMIL PETRESCU, T. II, 380, cf. PRIBEAĞUL, P. R. 19, SCRIBAN, D. Scenele... stingoase... ne afectează... La fel de jalnic... tabloul de iarnă al lui Breugel, cu sîngele pruncilor roșind voios zăpada immaculată și cu soldătesca văzîndu-și cu ațit de mult antren de sinistra îndeletnicire. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 28, 22/3.

2. (Rare) Adj. Care ține de soldătescă (v. soldătesc 1); propriu, caracteristic soldaților (1) sau pentru soldătescă; de soldați¹. Un tiran, o bandă de haiduci și arhi-haiduci, cu cîteva cete de canalii polițienești și soldătești și de gzi, fiare nesăbioase de crime și singurii, poate pe vecie amăgi, umili... și teroriza o lume întregă? CARAGIALE, O. VII, 255. ♦ (Substantiv, n.) Caracter soldătesc (2) sau cazon. Tecmai ce lipsește unora dintre ofițerii noștri este, cum să zic? asprimea, rigiditatea aceea, înfașurarea neîncoșată, într-un cuvînt soldătescul. CARAGIALE, O. IV, 73.

— Scris și: (după germ.) soldateska. — Pl.: (adj.) soldătești.

— Lin fr. soldatesque. — Pentru sensul 1, cf. și germ. Soldateska.

SOLDĂ s. f. 1. retribuție plătită militarilor și personalului civil din armată. Cf. ANON. CAR., VÎRNAV, F. 92/18. Soldații străini sub solda senatului sînt nemulțumiți de zăbava plății. HELIADE, L. B. II, 27/18. Primește neconținut deserteri... la aceștia le sîngăduiește și le dă sold (plată) bun. GT (1838), 53¹/21. Ostașii lui Ion Vodă, din cari cei mai mulți fără soldă, aveau drept impuls perspectiva prădei. HASDEU, I. V. 123, cf. BARONZI, I. L. I, 212/30. Toată compania n-am luat soldă pînă trei luni. BACALBAȘA, S. A. I, 17, cf. DDRF. Dărbăniții care primeau o soldă erau scriși, adecă recrutăți, după niște norme care au rămas necunoscute. XENOPOL, I. R. IV, 153, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Bastarnii nu se puteau plimba... prin întreg teritoriul geto-tracic... numai pentru a se locti cu Perscus pentru soldă. PĂRVAN, G. 71, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Nu ne-am luat soldele. CAMIL PETRESCU, U. N. 380. Alaltăieri s-au plătit soldele. BRĂESCU, O. A. I, 35, cf. SCRIBAN, D. Soldele armatei nu mai puteau fi plătite. VIANU, L. V. 167. Solda pe o singură zi a acestor echipaje face, desigur, mai mult decît a costat podul de la Cernavodă. BOGZA, A. I. 332. Le furase mîncarea și solda. CAMILAR, N. I, 397, cf. DL. În schimbul unei jumătăți de soldă, mîncă o friptură. T. POPOVICI, SE. 78, cf. DM, DN². Pe lingă solda de grad și funcție, hotărîrea prevede instituirea unui sistem de gradații. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 213, cf. M. D. ENC., DEX. Soldatul cel pedepsit Foarte rău e necăjit, N-are soldă, nici parale. FOLC. MOLD. I, 517. ♦ Loc. prep. În (sau din ori, rar, la) solda cuiva (sau a ceva) = la dispoziția cuiva (sau a ceva);

pentru a susține, a sprijini, a favoriza pe cineva (sau ceva) ori interesele acestora; în avantajul (v. a v a n t a j), în folosul (v. f o l o s), în interesul (v. i n t e r e s), în serviciul (v. s e r v i c i u l), în slujba (v. s l u j b ă), în sprijinul (v. s p r i j i n) cuiva (sau a ceva). Dintr-un fiu al unui ministru remarcabil [iese] un mititel agiutor, trepăduș electoral, la solda unui ambițios politic deja ajuns la cîlme. CARAGIALE, O. V, 175. Nu sîntem chiar așa de sălbatici... nu avem revoluționari care se tocnesc în soldă cutărui sau cutărui grup petrolifer. C. PETRESCU, A: 411. Oamenii din solda lui se încăpăținează să strige la toate răspîntiile că starea de asediu va fi ridicată. BOGZA, A. I. 544. ♦ Ex p r. A fi în solda cuiva = a susține cauza cuiva din interese material. Cf. DL, DM, DN²; M. D. ENC., DEX.

2. (Regional) Salariu (Marginea — Rădăuți). Cf. ALR SN IV h 1 022/386.

— Scris și: (invechit) shold ANON. CAR. — Pl.: solde.

— Și: (invechit) sold s.n.

— Din fr. solde.

SOLDĂȚĂȘ s. m. (Într-o poezie populară) Soldățel. De unde ești, soldățăș? Din ce sat, din ce oraș? FOLC. OLT. — MUNT. III, 635.

— Pl.: soldățășii.

— Soldat¹ + suf. -aș.

SOLDĂȚEL s. m. Diminutiv al lui soldat¹ (1); (regional) soldăș, cătănoară, cătăniță, cătănuță. Cf. I. GOLESCU, C., DL. Împinse la o parte pe soldățelul care-i aținea calea. T. POPOVICI, S. 483. cf. DM, DEX. Se pornește tabăra, Tabăra de soldăței, Așa nații și subțirei. SEVASTOS, C. 120. La umbră de stejăre, Frumos doarme-un soldățel. MAT. FOLK. 358. Înspre soare se uita Și un soldățel zărea. FOLC. OLT. — MUNT. III, 455.

— Pl.: soldăței.

— Soldat¹ + suf. -el.

SOLDĂȚESC, -ĂSCĂ adj., s. f. 1. Care aparține soldaților¹ (1) sau armatei, privitor la soldați¹ sau la armată, specific armatei; ca al soldaților¹, ca în armată; cazon, milităresc (1), militar (2), ostășesc, (rar) marțial, (invechit și popular) oștenesc, (invechit) oștesc, slujitoresc (2), (regional) cătănesc, voinicesc. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU. Sînt brutar... dar nu de pine soldătească. GHICA, C. E. III, 6, cf. PONTBRIANT, D. În curtea minăstirii erau așezate mulțime de corturi soldătești. BOLINTINEANU, O. 262. Nu cerea decît jucării soldătești. BACALBAȘA, S. A. I, 4, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Aveam... o boccea de forma unei raniți soldătești. HOGAȘ, DR. I, 1, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Umbră... cu o manta soldătească, într-o cărușă rechiziționată. BRĂESCU, V. A. 33. Șirurile drepte, împlinite ca formă, nu dădeau impresia de front soldătesc. TEODOREANU, M. III, 350. Îmbrăcat în manta soldătească, înțălțat cu cizme ferecate. VOICULESCU, P. I, 242, cf. SCRIBAN, D. Face un pas înainte, cu o energie soldătească. CAMIL PETRESCU, O. II, 260. Poartă bocanci soldătești. STANCU, R. A. I, 20, cf. PAS, L. II, 241. Îl bătu pe umăr în semn de soldătească aprobare. V. ROM. februarie 1956, 67, cf. DL. A plecat... Împleticindu-se-n mantaua soldătească. LABIȘ, P. 375, cf. DM. Capul îi era acoperit de o capelă soldătească. BARBU, G. 106. Lumina filșită le cade pe trăsăturile soldătești. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 19/2, cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. f. art. (Prin sud-estul Transilv. și nordul Munt.; mai ales art.) Numele unui dans popular executat de bărbați; melodie după care se execută acest dans. VARONE, D., cf. id. J. R. 49, H XI 290.

— Pl.: soldătești.

— Soldat¹ + suf. -esc.

SOLDĂȚEȘTE adv. Ca soldații¹ (1), în felul soldaților¹; militărește, ostășește, (invechit) oșteneste, (rc-

gional) cătânește. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Era înalt cât un mal...*, părul tuns soldățește. CARAGIALE, O. II, 307. *Mă-norc... pășind soldățește*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 288. *Ridică soldățește la timplă tot latul minii*. HOGAȘ, DR. II, 69, cf. RESMERIȚĂ, D., VABONE, D. *Am apărut îmbrăcat soldățește, cu un veston prea strîmt*. BRĂESCU, A. 207, cf. SCRIBAN, D. *Mi se pare că ați fost cam aspru cu caimacamul, Excelență*, spuse surizînd soldățește Omer pașa. CAMIL PETRESCU, O. III, 375. *Cînta un Țigan lung, îmbrăcat soldățește*. CAMILAR, N. II, 339, cf. DL. *Izbi cu un scaun de podea și începî să injure soldățește*. PREDĂ, M. 299, cf. DM. *Oameni vîrstnici... spunînd, simplu, pe scuri, aproape soldățește, lucruri extraordinare*. CINEMA, 1968, nr. 8, XII, cf. M. D. ENC., DEX. *Măntîcă soldățește*. CIAUȘANU, GL. *Și mă armam Soldățește, Și mă-mbrăcam Chip domnește*. BALADE, II, 248.

— Soldat¹ + suf. -ește.

SOLDĂȚI vb. IV. (Regional) 1. Intranz. A se afla în serviciul militar, a face armata; a duce viață de soldat¹ (1); p. ext. a se război³, (invechit) a ostăși, (regional) a cătăni. *În vagonu-al treilea Este și mantaua mea, Cu galoanele pe ea (Care-am soldățit cu ea)*. PAMFILE, C. Ț. 276, cf. SCRIBAN, D.

2. Tranz. A supune la instrucție militară (Călinești - Botoșani). *De cînd s-a generărit, Mulți flăcăi a soldățit*. ȘEZ. I, 141.

— Prez. ind.: soldățesc.

— V. soldat¹.

SOLDĂȚIE s. f. (Invechit și popular) Militărie. Cf. I. GOLESCU, C. *Ar fi zis cineva că-s croit pe soldăție*. GANE, N. II, 92, cf. CADE. *Uitase de soldăție*. COCEA, S. II, 83, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

— Soldat¹ + suf. -ie.

SOLDĂȚIME s. f. Mulțime de soldați; militărie, ostășine, (livresc) soldătescă (v. soldătesc 1), (regional) cătănime. Cf. I. GOLESCU, C. *Exigențele soldăției i-a impus necesitatea să abuzeze de victoriile militare*. GHICA, C. E. II, 488, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Acolo a fost asasinat de soldăție unul dintre tovarășii greviști*. COCEA, S. I, 67. *Unii dintre prigonitorii și zavisticii mării sale strecurau vorbe în popor și-n soldăție*. SADOVEANU, O. XII, 54, cf. SCRIBAN, D. *În jurul lui... soldățimea fusese un vâl de legende fabuloase*. VIANU, L. U. 368, cf. DL, DM, DEX.

— Soldat¹ + suf. -ime.

SOLDĂȚOI s. m. (Peiorativ) Augmentativ al lui soldat¹ (1); p. ext. soldat brutal. Cf. SCRIBAN, D. *Pleacă furios, injurînd ca un soldățoi*. CAMIL PETRESCU, O. II, 447, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: soldățoi.

— Soldat¹ + suf. -oi.

SOLDIE s. f. v. soldiu.

SOLDIU s. m. Veche monedă italienească de aur (de valoare redusă), care a circulat în țările române; p. gener. monedă de mică valoare (v. băncuță, firfirić). *Ieși foarte mulțumit în inima sa că n-a plătit nici un soldiu*. HELIADE, D. C. 130/1, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Un prieten le-ar împrumuta o sută de solde și a doua zi, zece franci pentru ca să-i întorcă cele dintâi*. FM (1846), 179¹/9. *Puseșe o dajdie de o soldie de aur pe lună*. BĂLCESCU, M. V. 424. *Soldia [are]... ș șilingi*. MĂS. GR. 131/8. *eram toți fără nici un soldiu*. GHICA, A. 714, cf. PROT. — POP., N. D., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

— Pl.: soldii. — Și: (rar) sold (pl. solde) s.n., sôl-die s. f.

— Din ngr. σολδί, it. soldo.

SOLDOMEÂN s. m. v. sodomlean.

SOLDUȘ s. m. v. sodăș.

SOLEĂR s. m. Mușchi situat în partea posterioară a gambei, care leagă tibia și peroneul de călcîi. Cf. DEX, DN³.

— Pronunțat: -le-ar. — Pl.: soleari.

— Din fr. soléaire.

SOLECÍSM s. n. Greșeală de sintaxă. *Mulțimea varvarismos, iar tu solichizmos cu limba Cioarii fa-ceji*. CANTEMIR, I. I. I, 152. *Solichismos... cuvînt carile nu ieste după canoanele gramaticăi*. id. ib. 22. *Duhul nicidecum se mîră de un pompos barbarism, Nici d-al unui vers prea mîndru îngîmfatul solicism*. HELIADE, C. 135/11. *Fiecare înșiră la litere, la vorbe... într-o limbă care numai românească nu este, plină de solicismi și de străinismi*. id. o. II, 43, cf. I. GOLESCU, C. *Corecția este a fugi de barbarismuri și de solicismuri*. MARCOVICI, R. 148/19, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Petiția ce v-a făcut era plină de barbarisme și de solicisme*. NEGRUZZI, S. I, 281, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Limba cronicii este greaca modernă scrisă... ea nu e lipsită de barbarizme și solicisme*. BUL. COM. IST. II, 33, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Observările gramaticilor latini... adesea vorbesc de barbarismele și solicismele limbii*. PUȘCARIU, L. R. I, 189, cf. GĂLDI, M. PHAN. 255, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (invechit) solicism. — Pl.: solicisme și (invechit) solicismuri. — Și: (invechit) solicism (pl. și, m. solicismi), (invechit, rar) solichism (I. GOLESCU, C.), solichismós, solichizmos s. n.

— Din ngr. σολοικισμός, lat. soloecismus, fr. solécisme.

SOLECITÚDINE s. f. v. sollicitudine.

SOLÉLE s. f. pl. (Bot.; regional) Crin galben (*Hemerocallis fulva*) (Gura Motrului — Strehaia). Cf. BORZA, D. 83.

— Etimologia necunoscută.

SOLEMN, -Ă, adj. 1. Care are loc după un anumit ceremonial, de ceremonie; care este specific unei sărbători, (ca) de sărbătoare; festiv, sărbătorește, (invechit) solemn (1). *Aici, supt prezedinția înalt preoșfînșitului mitropolit, s-au făcut solenă deschidere a adunării*. AR (1833), 5¹/21. *Au chemat prea mult onoratele staturi ale acestui prinșipat la această atît solenă, cît și vestită dietă*. GT (1838), 14¹/49, cf. ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. I, 212/33. *Adunare solemnă a unei asociații de cultură*. MAIORESCU, CRITICE, 50. *Nu poate fi o zi solemnă*. CARAGIALE, O. I, 79, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Solemnă zi!* ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 59. *Alinierele ar fi locuri de adunare solemnă a credincioșilor*. FĂRVAN, G. 638, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Era în ziua mare, solemnă... a inspecției de loamnă*. BRĂESCU, O. A. I, 82. *Academia Română, într-o ședință solemnă, a sărbătorit o sută de ani de la nașterea lui...* BĂLCESCU, SADOVEANU, O. XIX, 165, cf. SCRIBAN, D. *Camera și senatul s-au reunit în ședință solemnă*. STANCU, R. A. IV, 372, cf. DL, DM, DN². *Proclamarea înștiințării Asociației [Ovidianum] a avut loc într-un cadru solemn*. MAGAZIN IST., 1972, nr. 7, 55, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Care este însoțit de formalități, de acte publice etc. care dau o deosebită amploare sau o anumită

gravitate; p. ext. important; grav; (invechit) solemnel (2). Cel întâi martur a unui act atit de solemn. NEGRUZZI, s. III, 128. Momentul despărțeniei de părinți era solemn pentru mireasă. GHICA, s. 35. Voce solemnă. SION, p. 338. Înainte de a face solemnă-i apariție la curtea imperială... el petrecea la Segovia. HASDEU, I. C. I, 65. E drept să se asculte solemnul tău cuvint. ALECSANDRI, T. II, 192. Citește actul solemn al întemeierii republicii. CARAGIALE, O. III, 158. Momentul e solemn; Pe brațe se ridică cosciugul meu de lemn. MACEDONSKI, O. I, 47. Ținu companiei un discurs foarte interesant și foarte solemn. BACALBAȘA, S. A. I, 11, cf. ȘĂINEANU². Se pregătește aducerea solemnă a sieriului. IORGA, P. A. II, 142. Anem făgăduiala formală și solemnă a domnului ministru. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 147. Au o convorbire solemnă cu nevastă-sa. REBREANU, P. S. 32. În scrisori erau amîndoi solemnii, sentențioși, gravi. BASSARABESCU, V. 163, cf. CADE. Cînta un matelot la proră și imnul lui solemn plutea. MINULESCU, VERS. 127. Se așezară pe o bancă solemnii ca într-o catedrală. GALACTION, O. A. I, 36. Am impresia că nu vei primi vizite solemnne și oficiale. CAMIL PETRESCU, P. 337. Își spuse că reprezintă acum tipul desăvîrșit al ardeleanului rigid și solemn. C. PETRESCU, I. II, 214. Era un angajament solemn. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 175. Colonelul era solemn. COCEA, S. II, 97. Cu florile în mînă, ai ceva speriat, solemn, teatral. SEBASTIAN, T. 69. Știe să fie grav, aproape solemn. VLASIU, D. 11. Merga încet ca orice om solemn, bătrîn, TEODOREANU, M. II, 85. Să aducem memoriei lui Părvan... un omagiu solemn de recunoștință pullică. GUSTI, P. A. 64. Forma gramaticală, fiule, în gura unei mame e... solemnă. PUȘCARIU, L. R. I, 35. Numai formele familiare pierd o parte din sunetele lor, nu și cele solemnne. IORDAN, STIL. 45. Scriitorii dădeau operelor lor un rost practic și o formă mai solemnă. VIANU, A. P. 87. Ar fi vrut să fie în altă parte în acel moment, povestind... despre alte lucruri mai puțin solemnne. SADOVEANU, E. 167. Înțelese că ceva solemn se petrecea în existența lui. CĂLINESCU, C. N. 209. Cu această promisiune solemnă, declar monumentul inaugurat. BOGZA, A. I. 471. Erau stăpîniți de un simțămînt solemn ca-n așteptarea unei sărbători. V. ROM. Iulie 1953, 130. Concertul c un moment solemn. CONTEMP. 1954, nr. 388, 3/1. Fac de aici o declarație solemnă. PAS, L. I, 217. Chipul lui deveni solemn. VINEA, L. I, 115. Legende vechi nu sînt misterioase, sînt solemnne și naive. H. LOVINESCU, T. 392. S-a oprit și asupra poeziei simbolice a lui Ibsen, solemnă și rece ca un fiord. CONSTANTINESCU, S. III, 263, cf. DL. Încăperea se umplu apoi de armonii joase, puternice și solemnne. PREDĂ, R. 214. Văd soarta mea sumbră în ochii voștri solemnii. ISANOS, V. 98. În ziua aceea n-a mai pornit nici un tren... să mai poare-n spinare boieri burtoși și solemnii. VINTILĂ, O. 7, cf. DM. Scrișul, act toldeana solemn, implică în practică o atitudine „literară“. COTEANU, R. L. 16. E în interesul nostru... ca presa să fie informată despre acest moment solemn. T. martie 1965, 60. Am colindat cu muzele prin vie, Dar imn solemn n-am izbutit a scrie. VULPESCU, P. 122, cf. DN². O formulă solemnă, profesională. CINEMA, 1968, nr. 5, XV. Era doar o temă de meditație solemnă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 56, 5/3. E vorba... de o poză orgolioasă și solemnă. CONTEMP. 1969, nr. 1209, 3/3, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. La a treia barcă, o palmă solemnă răsund în liniștea nopții. D. ZAMFIRESCU, R. 119. ♦ Ex p r. (Familiar) Fii solemn! = fii serios! BUL. FIL. V, 220. ♦ (Adverbial) Declarase solemn că va susține Unirea. BOLINTINEANU, O. 280. Spectrul se mișca încet, solemn. CARAGIALE, O. II, 339. Vorbește solemn ca un profet. COȘBUC, P. II, 192. Îl auzisem totuși... făgăduindu-i solemn... tot sprijinul. M. I. CARAGIALE, C. 103. Felicită solemn pe Ghighi pentru logodnă. REBREANU, R. I, 207. Plimba solemn niște ghele lungi și arcuite. GALACTION, O. A. II, 276. Salută solemn ca un diplomat. C. PETRESCU, C. V. 74. Bătrîna a răspuns

solemn. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 136. Senioria finea să onoreze solemn pe trimisul faimosului voievoed. SADOVEANU, O. XII, 334. A făgăduit solemn că va modifica radical legea sanitară. ULIERU, C. 15. Promisese solemn. BOGZA, A. I. 429. I-am făgăduit solemn. STANCU, R. A. V, 213. Se ridică solemn... de pe scaun. PREDĂ, R. 292. Apăru maiestuos, pășind solemn. T. POPOVICI, S. 11. Medicul și chirurgul... ies după cîteva clipe plecînd pe ușă solemn. T. Iulie 1964, 31. Ți-am răspuns doar la salul, rece, solemn și protocolar. V. ROM. decembrie 1966, 12. ♦ (Substantivat, n.) Iubea totuși solemnul ieftin și parada zgomotoasă. I. BOTEZ, B. I, 150. ♦ (Despre acte juridice) Care trebuie să respecte anumite forme cerute de lege, pentru a putea fi considerat valabil. Cf. M. D. ENC., DEX.

3. Fig. Ca la o solemnitate; p. ext. desăvîrșit; adine. Tăcerea e solemnă. FM (1844), 287²/31. Îl tulburase... mai ales lumina și pacea aceea solemnă. AGÎRBEANU, S. 484. O liniște și o tăcere solemnă stăpînea întreaga fire. HOGAȘ, DR. I, 147. Tăcerea solemnă a acestui om intimidă pe unii. TEODOREANU, M. U. 30. Ne-am oprit din lucru tresărind în vraja dangătelor care înflorau liniștea solemnă a golfului. BART, S. M. 57. Deasupra lor [a muntilor] domnește din nou liniștea solemnă. BOGZA, C. O. 172. „Speranța“ alunecase pe fărîm într-o liniște solemnă. TUDORAN, P. 142. Se făcuse tăcere solemnă. VORNIC, P. 230, cf. DL. Se simțea... încîntat de solemnă tăcere din jur. T. POPOVICI, S. 221, cf. DM. ♦ (Rare) Sacru² (1) La oraliturgie solemnă, o vedeai ducîndu-se spre catedrală. GALACTION, O. 228. Interesantă... este relatarea de către același autor a jurămîntului solemn pe care-l depuneau... concurenții. MAGAZIN IST. 1972, nr. 7, 60, cf. DEX.

4. Care trezește mare admirație, care impresionează profund, care se impune prin calități deosebite; (invechit) solemnel (3) (v. grandios, maiestuos 2, măr e ț 1): a) (despre oameni, p. ext., despre înfățișarea, manifestările, acțiunile etc. lor) Dup-o tăcere de un minut zisei îndată doctorului c-o voce alterată și c-un ton solemn. BARONZI, M. 510/1. Solemne și pline de bărbătească hotărîre erau chipurile pîrlite de soare ale ostașilor. VLAHUȚĂ, R. P. 20. Vodă face un gest solemn. DAVILA, V. V. 191. Doctorul... luă o înfățișare solemnă. AGÎRBEANU, A. 252. Luă deodată o înfățișare solemnă. REBREANU, I. 26. Îi plăcuse finuta solemnă a tinerei femei. BASSARABESCU, V. 236. Trecîndu-și palma dreaptă peste capul ras își constitui o finută solemnă. CĂLINESCU, B. I. 35. Ia, după atleea vulci, înfățișarea solemnă a misiunii cu care a intrat în casă. C. PETRESCU, A. R. 141. Cu un gest solemn, spîrul îi arătă pe tovarășul său de masă. V. ROM. martie 1955, 195. Urcă treptele tribunei cu finută solemnă. PAS, Z. IV, 184. Înfățișarea lui băjoasă și solemnă nu prea se potrivea cu aceste izbucniri dezordonate. PREDĂ, R. 131; b) (despre natură sau despre elemente, procese și fenomene ale ei) Se face noapte, o noapte teribilă și solemnă. HASDEU, I. C. I, 80. Noaptea se lasă tăcută, vastă, solemnă. VLAHUȚĂ, S. A. III, 222. Firea toată părea cuprinsă de o solemnă încremenire. HOGAȘ, M. N. 156, cf. RESMERIȚĂ, D. Auzi cum muzica răsundă clar în parcul falnic, antie și solemn. BACOVIA, O. 98. La solemnul ceas al răsăritului toate căsuțele... dormeau cu ferestrele orbite de stururi. SADOVEANU, O. VI, 341, cf. SCRIBAN, D. Munții devin tăcuți și solemnii. BOGZA, C. O. 241. Fulgeri albe pe boltă-mîbinate Iviră un joc de lumină, solemn. LABIȘ, P. 42, cf. DN². La fărîm Solemn Bat valuri. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 19/3; e) (despre construcții) Solemne melereze. V. ROM. ianuarie 1965, 33. Stăvesc elevatorul și navele solemnne. VULPESCU, P. 144.

— Pl.: solemnii, -e. — Și: (invechit) solén, -ă adj.
— Din lat. sollempnis, it. solenne.

SÖLEMNAMINTE adv. (Invechit, rar) În mod solemn (2). Pînă să-mi permită durerea ischiatică, ce m-a ținut pe loc, să mă mișc — mă simt dator a vă

zice solemnămintē: Dorim să urăm toate fericirile pentru junce... Zarifopol. CARAGIALE, o. VII, 15.

— Solemn + suf. -(a)mente. Cf. it. solennemente.

SOLEMNĂL, -Ă adj. v. solemn.

SOLEMNĒL, -Ă adj. (Învechit) 1. Solemn (1). Cf. I. GOLESCU, c. Vin din toate părțile Moldovii, spre a fi primiți în seminărie, a căria solenelă (cu paradă) deschiderea peste puțin are a se face. AR (1834), 59¹/25. Deschiderea solenelă a Căbinetului societății de medifină... s-au făcut duminică în 4 a curgătoarei luni. CR (1834), 341¹/12. Înaltul cler, cei mai însemnați mădulari din nobleță s-a aflat asemenea de față la această adunare solemnă. ib. (1836), 171¹/22. Într-o adunare solemnă... să se dea daruri acelor carii se vro [vor] deosebi mai mult la învățatură. MN (1836), 69¹/13. Inaugurația solenelă și deschiderea se făcură la 16 iunie 1835. ASACHI, I. 6/10. Nu lipsește într-o această zi solenelă a se afla de față cu toată nobilimea. FM (1841), 32¹/27, cf. NEGULICI, BREZIOANU, I. 47/21, STAMATI, D. O serbare foarte solemnă... servea spre a însemnae venimentele istoriei lor. ARISTIA, PLUT. LX/10. Pe cind să se proiecteze aceea celebrație solenelă? CALENDAR (1857), 83/32.

2. Solemn (2). Prin un act solenel rădicind pe mitropolitul Moldovei supț ascultare aceluiași Ohrida, au înființat un tron neatrnat ca de patriarh. FM (1841), 219¹/15. Este încă o... întimplare solenelă pentru dinsa... minutul cind... are să lase pe cetatea maică ca să așeze aiure o colonie. CALENDAR (1844), 50/8. La o reprezentație solemnă, o marchiză, vrind să intre în logea ei... s-a văzut împiedecată... de... coafura ei. ISIS (1859), 44²/6. În această dar solemnă ocazie, adresăm onor[atului] public român... aceleași simfimente de încredere și de iubire. DÎMBOVIȚA (1858), 10¹/12. Să facem un jurământ solemn. FILIMON, O. I, 355, cf. PROT. — POP., N. D. ◇ (Adverbial) Adunarea protestează solenel în contra terorismului introdus în țară de guvernul ȱnguresc. BARIȚIU, P. A. II, 185.

3. Sfint (5); sacru² (2). Orațius... începuse... a face rugăciunile solemnele. ARISTIA, PLUT. 268/10.

4. Solemn (4). Somnul are ceva... solemn. HELIADE, D. J. 150/18. Veniți dar în ast templu în solenelă seară. ALEXANDRESCU, O. I, 285.

— Pl.: solemneli, -e. — Și: solenel, -ă, (învechit, rar) soleninal, -ă adj.

— Din fr. solennel (după lat. sollemnis).

SOLEMNITĂTE s. f. 1. Ceremonie publică cu ocazia sărbătoririi unui eveniment sau a unei persoane, act solemn (1) săvârșit cu pompă² (1); festivitate, sărbătorire, (rar) paradă (1), sărbătoare (2), (învechit) parisie (2), sărbătorie (1). Am făcut solemnitate și l-am pus episcop în numita catedră Muncaciului. ȘINCAI, HR. III, 53/5. În 3 noiembrie 1812, cu mare solemnitate..., s-au introdus... învățăturile... în limba românească. ST. INST. 10/1. Eu aș pofti ca cetireă această a legilor cu mare pompă și. solenitate (paradie) să fie. PETROVICI, P. 19/24. Cîntarea rușilor iastă mai pompoasă și pentru serbători de mare solenitate mai întocmită (a. 1826). BV III, 515. Trandafiri de argint cu cordele albe, suvenire ale solenității (serbărei) acestei zile. AR (1829), 31¹/21, cf. I. GOLESCU, c. S-au sărbat, printr-o solenitate publică, examenul general al școlilor. BULETIN, F. (1833), 110/23. S-a sărbătorit, printr-o solenitate publică, examenul general al școlilor. CR (1833), 165¹/13. Prințul slăpînitor... a binevoit... a cinsti această solenitate. ib. (1836), 171¹/20. Școala de arte s-au deschis cu solemnitate pe temelul prințipiilor cuprinse într-un reglement șpețial. ASACHI, I. 8/10. Astăzi este ziua solenității anuale în care țarul face act de supunere înaintea trimișilor... hanului tatarilor. id. E. D. 8. Eu însumi am fost de

față la această solenitate. MAG. IST. I, 75/20. După examenul ce să va face la sfîrșitul de al doilea semestru, va urma... un... examen de obște și cu solinitate. REGUL. ORG. 407/9, cf. NEGULICI. Expusă... pregătirile solenității ce aveau a doua zi să înceapă. CALENDAR (1852), 27/8, cf. STAMATI, D. Ziua întle al Anului Nou s-a serbat cu solenitate în capitala noastră. GM (1854), 1/4. Sollemnitatea... zice-se că pentru ci se făcea. ARISTIA, PLUT. 17/15. Aceasta era o solenitate. ROM. LIT. 99¹/4, cf. POLIZU. Aici, pe părele, e zugrăvită solenitatea aducerii mpaștelor. NEGRUZZI, S. I, 284. Programă întocmită... pentru sollemnitatea primirii măriei sale. DÎMBOVIȚA (1859), 139¹/16. Îmi aduceam atunci aminte, în această frumoasă solenitate, de ziua acea cind... jurărăm noi patru înși acolo întocmirea societății noastre. GHICA, A. 40. Armăsării... cu care se servea domnitorul la sollemnități și în preîtblările sale. FILIMON, O. I, 108, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. Lu daci jurământul cel mai sacru era legal cu sollemnitatea de a bea apă din Danubiu. HASDEU, I. C. I, 293, cf. BARONZI, I. L. I, 212/32. O deosebită sollemnitate accentuează actul săvârșit. MAIORESCU, D. II, 73. Nimic n-a putut să învingă în omul acesta dintr-o bucată proarea de sollemnitate, de gâlăgie și de părăzi. VLAHUȚĂ, S. A. III, 389, cf. DDRF. M-am dus să asist la sollemnitatea sfințirii Mitropoliei din Iași. SION, P. 457, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Ce sollemnități se obișnuiau acolo... nu trebuie arătat aice. IORGA, C. I. I, 164. Enormele fibule dacice... nu au fost purtate decît cel mult de șefi ori proși, la marile sollemnități. PĂRVAN, G. 437, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. În vederea acestei sollemnități, ajutorul luase măsurile de rigoare. BRĂESCU, O. A. I, 191. Părinții n-au venit la școală, la sollemnitatea deschiderii. SADOVEANU, O. VI, 194, cf. SCRIBAN, D. Nu e străină de jalnica sollemnitate. MIHĂESCU, D. A. 17. Sollemnitatea s-a petrecut în amfiteatru cu păreții albi... ai universității. ARGHEZI, S. X, 9. Trista sollemnitate a înmormîntării va avea loc etc. etc. CĂLINESCU, E. O. I, 128, cf. DL, DM. Avea loc o sollemnitate deosebită. STOICESCU, S. D. 128, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ Loc. a dj. De sollemnitate = (despre îmbrăcăminte) de mare ținută, ca pentru sărbătoare (1); de sărbătoare, v. s a r b a t o a r e (1). Își trimisese hainele de sollemnitate la spălătoria chimică. C. PETRESCU, C. V. 169. Se iveau perechi..., femeile în găteală de mătasă... bărbații în sobră ținută de sollemnitate. VINEA, L. II, 319.

2. Ansamblu de manifestări fastuoase sau cu caracter solemn (1) specific unor anumite manifestări publice, fast, pompă² (1), (învechit) parisie (2), p o h f a l ă (2); p e x t. (astăzi rar) gravitate. Sollemnitate la învățatură, iar mai virtos la începutul ceasurilor celor pentru religie. MAN. ÎNV. 223/15, cf. POLIZU, P. În toată redacția trece un fior de sollemnitate. VLAHUȚĂ, S. A. III, 107. Religiozitatea de afară ne cuprinsese și nouă sufletele de sollemnitate. ADAM, R. 251. Deodată se ridică între ei o sollemnitate curioasă. D. ZAMFIRESCU, R. 247. De la noi sollemnitatea care se găsește atavic în sufletul celui născut pe plaiurile vechii Moldove eroice, acea maiestate calmă ca a biruitorilor voievozi. IORGA, P. A. II, 208. Muzica lor are în adevăr sollemnitatea pe care vrea s-o dea ideea fundamentală. PETICĂ, O. 397. Îi ședea nespus de caraghios sollemnitatea asta. AGĂRIBICEANU, A. 252. Sollemnitatea făcu loc jovialității cuvenite. REBREANU, I. 173. Epitetul homerice... aduce o sollemnitate rituală. LOVINESCU, C. V, 7. Dacă n-ar fi la mijloc seriozitatea și sollemnitatea sentimentului ce mi-ați inspirat, ar trebui să rid. GALAȚION, O. 335, cf. CAMIL PETRESCU, U. N. 249. Călcau apoi marșal, pătrunși de sollemnitatea momentului, delegații cercurilor sportive. COCEA, S. II, 52. Articula cu efort, răs-picind vorbele, insistind asupra fiecăreia, dîndu-le o sollemnitate de oracol. TEODOREANU, M. III, 417. Se simți gtuță de sollemnitate. CĂLINESCU, C. N. 209. Lista catalogului să sune cu oarecare sollemnitate. SADOVEANU, O. XVI, 458, cf. SCRIBAN, D. Aituri

- Pronunțat: -gi-a. - Prez. ind.: *solfegiez*.
- Din it. *solfeggiare*.

SOLFEGIERE s.f. Acțiunea de a solfegia și rezultatul ei. Cf. DL, DM, DN². *Exercițiile făcute pentru solfegiere, mișcare, nuanță... trebuie să capete un înțeles artistic.* M 1968, nr. 3, 14, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: -gi-e. - Pl.: *solfegeries*.
- V. solfegia.

SOLFEGIU s.n. Exercițiu vocal care constă din intonarea notelor cu pronunțarea denumirii lor, menit să dezvolte auzul și deprinderea de a citi pe note; mică piesă muzicală fără text, compusă exclusiv în vederea exercițiilor de acest fel; (învechit) paralaghie. *De ce nu-i învață solfegiul și ritmul muzical?* FILIMON, O. II, 214, cf. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Tu nu știi ce-s acelea și nici nu ai idee, O gamă, un solfegiu, un portativ, o cheie.* ARGHEZI, S. P. 94. *Mai puternică este influența italiană la cuvintele cu „-egiu“... „arpeggiu“,... „solfegiu“.* GRAUR, E. 122, cf. DL, DM, DER. *Rănesc prelungi solfeгии amuzicale pentru a-și spune dramatice lucruri.* V. ROM. ianuarie 1965, 184, cf. DN², T iulie 1968, 5, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *solfeгии*.
- Din it. *solfeggio*; fr. *solfège*.

SOLGÁ vb. I v. soage.

SOLGABIRĂU s.m. v. solgăbirău.

SOLGAIBIRĂU s.m. v. solgăbirău.

SOLGĂRIRĂI s.m. v. solgăbirău.

SOLGĂBIRĂIRE s.f. (Învechit, rar) Funcția pe care o avea solgăbirăul. *Tată-meu... care au slujit cinstita varmeghea Solnocului de Mijloc cu solgăbirăirea de 25 dă ani* (a. 1824). IORGA, S. D. XIII, 45.

- Solgăbirău + suf. -ire.

SOLGĂBIRĂU s.m. (Învechit, în Transilv. și Ban.) Funcționar cu diverse atribuții în fosta administrație austro-ungară (corespunzând, aproximativ, pretorului sau prim-pretorului de mai târziu). *Scriem tuș[ur]or domnilor și ispanilor... și solgăbirăilor și tuturor dragătorilor carii sinteți făcători de dreptate... din varmeghie Hinedorii* (a. 1628). IORGA, S. D. XII, 280. *A venit Ona Boja în Barcă în cas[a] solgăbirău Iovăniță* (a. 1700). id. ib. 219. *Tot satul... Ioan, fiul lui Martin solgăbirăiele din comitatul Dobocci, l-ar fi împărțit în trei părți asemenea.* ȘINCAI, HR. I, 295/38. *Să nu cuteze a lua de la cei învinși cai, arme... fără de va fi față și solgăbirăul (giudele boieresc).* id. ib. II, 30/1, cf. LB. *Furăm întâmpinați de administratori și subadministatori (solgăbirăii locali).* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 22, cf. LM. *Umblăm de la Tanda la Manda, de la solgăbireu la poliția română.* F (1883), 437, cf. MÎNDRESCU, UNG. 45, GHETIE, R. M., TDRG. *Solgăbirăul... venea numai în calitate de reprezentant al autorităților statului.* REBREANU, I. 145, cf. CADE. *E pe cale să dispară, deodată cu instituția, solgăbiroul ardelenilor.* PUȘCARIU, L. R. I, 200, cf. DL, DM. *Negoiaș din Cislău, Strănepot de solgăbirău.* TEODORESCU, P. P. 594. *Toți le făceau cale, de gîndeau că trece solgăbirăul printr-un sat făgănesc.* RETEGANUL, P. V, 6. *Țiganu s-o dus cu rai la solgăbirău de la domnu notarăș.* CANDREA, Ț. O. 27, cf. CABA, SĂL. 100. *Și solgăbirău de-oi fi, Eu mai mult nu li-oi iubi.* BIRLEA, L. P. M. I, 250. *Domnule solgaibjirău. Nu-mi tăl imbla-n pașul mhey.* T. PAPAHAĞI, M. 38. *Cite mindre-am avut ieu, N-o avut solgobjirău!* ARH. FOLK. VI, 199, cf. ALR SN III h 894. *U, iu, iu, solgăbirău, Slobozi-mi draguța mea!*

ANT. LIT. POP. I, 38. *Domnule solgăbirău, Nu mă bate tare rău.* BALADE, II, 459, cf. DOINE, 264.

- Pl.: *solgăbirăi* și (învechit, rar) *solgăbirăie, solgăbirăite* (ALR SN III h 894). - Și: (învechit) *solgăbirăi, solgăbirău* (scris și *szolgăbireu*), *solgăbirău, solgăbirău, solgăbirău* (pl. și: *solgăbirai*), *sălgăbirău* (LB),

(regional) *solgaibirău, solgăbirău, solgobirău* s. m.

- Din magh. *szolgabiró*.

SOLGĂBIRÉU s.m. v. solgăbirău.

SOLGĂBIRÓU s.m. v. solgăbirău.

SOLGĂIBIRĂU s.m. v. solgăbirău.

SOLGBIRĂU s.m. v. solgăbirău.

SOLGOBIRĂU s.m. v. solgăbirău.

SOLÍ vb. IV. (Învechit) 1. *In tranz.* A trimite cuiva un mesaj printr-un sol¹ (1). Cf. LB. *Mateiaș soleşte marelui Ștefan Ca să-l recunoască drept un suzeran.* BOLINTINEANU, P. I, 86, cf. DDRF, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX.

2. *In tranz.* A îndeplini o misiune în calitate de sol¹ (1); p. e x t. a mijloci (2); a interveni. *Că nu n-ai H[ristó]s soleşte pentru noi la Dumnezeu, părintele său.* CHEIA ÎN. 6^r/16. *Cu ale tale sfîntle rugi soleşte* (a. 1763). DR. IV, 381. *Te vei arăta cum că faci voia satrapului celui ce soleşte pentru noi făcînd facerea de bine mie.* AETHIOPICA, 85^v/2, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., BĂRCIANU, ALEXI, W.

3. *Tranz.* A anunța; p. e x t. a prevedea (1). *Mintea cea curată... soleşte dreptățile sufletului și ale trupului.* NEAGOE, ÎNV. 328/4. *Cu trecătoarea aceasta necinste, îm[i]j vei soli slavă adevărată.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 166^v/33. *Ai solit mîntuirea neamului nostru.* MINEIUL (1776), 207^v/10. *Ghiarăle morții, pe care a solit-o spurcatul de tatăl meu.* GORJAN, H. II, 159/16. *Bine-afi venit, voi crainicii soliiși de bărbăți și de Zeus!* MURNU, I. 13. *Așa poetul unor vremi uitate Solit a fost de armonii divine.* ICSIF, V. 128.

4. *Tranz.* A solicita (1). *Au fost pururea carele mergea și solea în Anglia ajutorinfile.* POGOR, HENR. IX/19. *Antonina solise lui Belisarie, prigonit mai de multe ori, ertare de la augustul ei bărbat.* FM (1843), 241^v/11, cf. POLIZU.

- Prez. ind.: *solesc*.

- V. sol¹.

SOLICHÍSM s.n. v. solescism.

SOLICHISMÓS s.n. v. solescism.

SOLICHIZMÍ vb. IV. *In tranz.* (Învechit, rar) A face solescisme. *Ori mulțimea au varvarizmit, ori Brehnacea au solichizmit.* CANTEMIR, I. I. I, 153.

- Prez. ind.: *solichizmesc*.

- Din ngr. *σολοικίζω*.

SOLICHIZMÓS s.n. v. solescism.

SOLICÍSM s.n. v. solescism.

SOLICITÁ vb. I. *Tranz.* 1. A se adresa cuiva pentru a obține ceva sau pentru a-l convinge să-ți îndeplinească o dorință; s p e c. a adresa cuiva o cerere; a apela, a cere, a recurge, (învechit) a soli (4), (regional) a surucui. *Mă voi duce... în genunchi la picioarele sale, pentru a o solifița dispensația aceasta norocoasă.* CALENDARU (1794), 33/23, cf. I. GOLESCU, C. *Cazul pentru care am solicitat a-și vorbi nu e motivat de ambiție.* ASACHI, E. D. 21. *Cine iar nu știe că...*

acest cabinet, la 1855 februarie... solicita de la parlament a-i ridica sarcina d-asupra-i? ROMÂNUL (1857), nr. 3, 3/16. Corpul comersanților și industriașilor din capitala noastră... au solicitat de la suveran formarea unui comitet. DIMBOVIȚA (1859), 164/11. Era timpul să solicite revindicarea legitimă a frumoasei peninsule tătărăști. SION, p. 334. Benedicțiune ce o solicitau cu asentimentul șefului statului (a. 1865). URICARTUL, X, 379, cf. PONTBRIANT, D., PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Rezultatul fu o petiție... în care solicita o bursă. REBREANU, P. S. 39, cf. RĂSMERIȚĂ, D. Ne spūnem azi cu tărie cuvîntul nostru, solicitînd concursul tuturor confrărilor. în PLR II, 442, cf. CADE. Am solicitat favoarea de a fi trimis în Tonkin. BRĂESCU, O. A. II, 143. Solicitau desori concursul cărușășilor de la bariere. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 127. Îl consulta... asupra proceselor, îi solicita sfatul. TEODOREANU, M. III, 409. Am să-mi permit să solicit doamnei Lepădatu puțină grijă. SADOVEANU, O. IX, 68, cf. SCRIBAN, D. Solicitase... o bursă, în locul căreia primise un ajutor de 50 de galbeni. CĂLINESCU, S. C. L. 145, cf. BLAGA, H. 158. Se dusesse la minister să solicite un post de medic. STANCU, R. A. II, 330. Cadrele noastre didactice solicită cu tot mai multă insistență o gramatică a limbii române. L. ROM. 1953, nr. 2, 76. Umilit, cneazul... solicită ajutorul lui Muromeș. LL I, 88, cf. DL. Putea... să observe mersul... celui... care solicita audiența. PREDĂ, R. 393, cf. DM. Se adresa domnitorului, solicitînd stipendiul pentru fiul ei. IST. LIT. ROM. II, 275. Un locuitor solicita marelui logofăt să-i rezolve două „strîmbățăși”. STOICESCU, Ș. D. 183, cf. T Iunie 1964, 71, DN². Solicitase... o serie de lucrări. M. 1968, nr. 4, 21. Ne solicită sfatul, uneori chiar ajutorul. FLACĂRA, 1969, nr. 1, 45. Solicita cu insistență lui C. A. Rosetti versiuni în limba franceză ale poeziilor noastre populare mai reprezentative. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 81, 13/3. Îl asaltară, solicitîndu-i autografe. MAGAZIN IST., 1972, nr. 4, 93, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Absol. Solicită, cumpără, moaie creionul pe virful limbii și socotește. BOGZA, A. I. 239. ♦ Refl. pas. Acolo se solicită activitate publică. MAIORESCU, D. II, 158. Concursul lor se solicită și nu se oferă. TITULESCU, D. 634. Este necesar să se solicite mai mult sprijinul întreprinderilor și instituțiilor locale. GI 1968, nr. 929, 3/4. ♦ (Complementul indică oameni) A se adresa cu deferență (și stăruitor) cuiva pentru un serviciu sau pentru o favoare, pentru îndeplinirea unei dorințe, pentru participarea la o acțiune etc.; a chema, a invita, a pofti (3), a ruga¹ (1). V. imbia, în demna. Îndrăznesc a solicita în favorul săracilor inimile acele luminate și generoase. I. IONESCU, F. 24/27. Este solicitat cu toată stăruința să ieie parte activă la mișcările politice. CARAGIALE, O. IV, 255. Solicitat, mi-am dat și eu colaborarea firească la o astfel de faptă. TEODOREANU, M. U. 52. Am fost solicitat să intervin pentru permise de export și de import. ARGHEZI, S. X, 57. Binevoia a-l solicita să-i cînte în orele sale de reculegere. CĂLINESCU, S. 11, cf. DL, DM. Copiii se urcă pe scenă atunci cînd sînt solicitați. T mai 1964, 90, cf. DN². Profesorul este solicitat să le formeze elevilor deprinderea de a realiza relații logice între cunoștințele acumulate. GI 1968, nr. 932, 2/4. George Enescu a solicitat-o ca solistă, cu aceeași lucrare, într-un concert festiv. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8104, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Intrans. (Învechit, rar) A interveni. Poporul solicitînd în favoarea lui l-a smuls din supliciu. ARISTIA, PLUT. 173/14.

2. (Complementul indică oameni sau privirea, atenția etc. lor) A exercita o atracție (deosebită și persistentă) asupra cuiva sau a ceva, a atrage, a capta; p. ext. (complementul indică oameni) a face să aibă ceva în centrul atenției sau al interesului (în vederea unei acțiuni sau a unei rezolvări adecvate), a absorbi, a domina, a preocupa (3), a stăpîni. V. deștepta, stîrni, suscita, trezi (5). Problemele inimii îl solicitau mai mult.

LOVINESCU, G. IV, 165. „Amintirile” și „Poveștile”, opere eminentemente artistice, nu puteau solicita interesul lor. SADOVEANU, O. XX, 288. Privirea solicitată de uriașul covor de petale asistă la triumful rozei, al liliacului și al crizantemei. ARGHEZI, S. XVIII, 25. Reportajul urmărește să obțină impresia puternică... care fixează atenția cam dispersată a cititorului solicitat de atîtea ecouri ale actualității. VIANU, S. 117, cf. DL, DM. „Biblioteca pentru toți” s-a dovedit o colecție care, prin publicul larg pe care-l solicită, prin lucrările publice, a atras atenția. V. ROM. noiembrie 1963, 167, cf. DN². Același motiv și aceeași viziune; care, la un moment dat, îl solicită pe Blaga. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 14/1, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Unipers. (Rar) A necesita (2). Apariția unor date noi solicită reconsiderarea problemei.

4. (Tehn.; complementul indică materiale, corpuri, sisteme tehnice etc.) A supune unei solicitări (3). Pentru ca un corp să se miște în cerc trebuie ca o forță să-l solicite năncelat către centrul cercului. DRĂGHICEANU, C. 71. Puterea care-l solicează să cadă în gios este distrusă. PONI, F. 26. Oșelul... servește... pentru scule de tăiere numai dacă sculele nu sînt solitate prea mult. IOANOVICI, TEHN. 195. Bobinele dispuse după linia B' B' sînt solitate neegal, cele din margine avînd de suportat eforturi maxime. IONESCU-MUSCEL, TES., 93. Să presupunem că sistemul... este solitat simultan de forțele F₁, F₂, F₃ etc. CIȘMAN, FIZ. I, 58, cf. DL, DM. După modelul de variație în timp a intensității forțelor care solicită un corp sau un sistem tehnic se deosebesc: solicitări statice... solicitări dinamice. DER IV, 448, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: solicit (accentuat și, familiar, solicit) și (rar) solitez. — Și: (învechit, rar) solîțită vb. I.

— Din fr. solliciter, lat. sollicitare.

SOLICITABIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi solicitat (1). Cf. ALEXI, W.

— Pl.: solicitabili, -e.

— Solicita + suf. -bil.

SOLICITANT, -Ă s. m. și f. Persoană care solicită (1); solicator. V. postulănt. Solicitantul acceptă cele stabilite de rezoluția de mai sus (a. 1845). DOC. EC. 861, cf. STĂMATI, D. Întîmpina... solitanții timizi și necunoscuți de la periferia țării. C. PETRESCU, C. V. 102. Se înfățișează... cel care scrie solitanților. CĂLINESCU, S. C. L. 55. Solicitantul cutare ori cutare nu trebuie lăsat să aștepte. CAML PETRESCU, O. II, 162, cf. DL, DM. Casa lui fusese deschisă nenumăraților amici și solitanți. V. ROM. octombrie 1964, 87, cf. DN². Pentru ca legăturile telefonice să satisfacă cerințele solitanților..., o armată de telefoniste... depune o muncă intensă. SCÎNTEIA, 1966, nr. 6894. Sporirea numărului solitanților și starea mizerabilă a clădirii au determinat stăpînirea, în 1856, să reactualizeze vechiul proiect. G. BARBU, A. V. 165. Pîndeau... locurile eliberate la sosirea unui... tîren, se repezeau să le ocupe... ca nu cumva alți solitanți să fie mai iuși de picior decît ei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 79, 19/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN².

— Pl.: solitanți, -te.

— Din fr. sollicitant.

SOLICITĂRE s. f. Acțiunea de a solicita și rezultatul ei.

1. Adresare pentru a obține ceva; apel, cerere, recurgere (1), recurs (2), (rar) apelare. Cf. solicita (1). Solicitarea locuitorilor... confirmă multă dorință și prețuirea grecilor la instrucția și la creșterea tinerimei. ARISTIA, PLUT. CXXXVI/19, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ENC. ROM., CADE, DL, DM, DN². Numeroaselor solicitări... nu le pușem da decamdată un răspuns pozitiv. CINEMA, 1968, nr. 5, XIV. La solicitarea pos-

tului de radio eston, ... a făcut o declarație. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 097, cf. M. D. ENC., DEX. Autorul a scris piesa la solicitarea formației de teatru. RL 1978, nr. 10 325. ♦ Cerință. Solicităriile omului modern sînt prea diverse și multiple. M 1968, nr. 5, 36. ♦ Adresare deferentă (și stăruitoare) pentru un serviciu sau pentru o favoare, pentru îndeplinirea unei dorințe, pentru participarea la o acțiune etc.; chemare, invitație, poftire (3), rugăminte (1), (rar) invitare, (învechit) regea, regealic. V. în bier, în demn, în demnare. Cf. solicita. Fără indiscrete solicitări de sprijin și de patronajic... s-au adunat unde au putut. VLAHUȚĂ, S. A. II, 513, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Exercițiu a unei atracții (deosebite și persistente) asupra cuiva sau a ceva, atragere, captare, (rar) captație; p. ext. punere în centrul atenției sau al interesului (în vederea unei acțiuni sau a unei rezolvări adecvate), absorbire, dominare, preocupare, stăpînire. V. deșteptare, stîrnire, suscitare, trezire. Cf. solicita (2). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Stare a unui material sau a unui sistem tehnic caracterizată printr-un ansamblu de mărimi fizice (mecanice, termice, electrice, magnetice etc.) care, dacă ar depăși anumite valori-limită, ar duce la deteriorarea materialelor sau a sistemului respectiv; valoarea fiecăreia dintre mărimile care caracterizează această stare. Întrebuițarea cupulelor mobile înlătură efectele rele ale dilatației și descarcă arborele de solicitările axiale. ORBONAȘ, MEC. 146. Solicitarea la care sînt cupuse firele pentru formarea rostului e... mai redusă. IONESCU-MUSCEL, ŢES. 249. Protecțiile oricăror sisteme de rezistență care au un caracter special... precum plăci autoportante, cupole... piese de solicitare neobișnuite și alte asemenea. LEG. EC. PL. 507, cf. MDT, LTR², DL, DM, DER, DN². O sondă laborator special concepută și construită pentru a suporta solicitările extrem de grele, termice și mecanice. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 33, 32/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: solicitări.

— V. solicita.

SOLICITATOR; -OĂRE s. m. și f. Persoană care solicită (1); solicitant. V. postulant. Cf. NEGULICI. Regele vultur ascultă Pe-acest solicitatoriu Cu atențiune multă Și cu părintesc amoriu. SION, F. 10, cf. PROT. — POP., N. D. Un biet solicitator care așteaptă colo, lângă ușă, cu inima cît un purice. VLAHUȚĂ, S. A. II, 324, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Nu vă mai vorbesc de situația mea delicată... solicitator de fonduri care așteaptă întruina împuțnicirea Consiliului. TITULESCU, D. 74. Am fost cel dintîi solicitator la ușa domnului primar. GALACTION O. A. I, 146. Nimeni nu înțelegea de ce doamna soliciată nu dădea afară pe scară o solicitatoare atît de băfoasă. CAMIL PETRESCU, P. 91. Cu solicitatorii, conversația decurgea obișnuit. BRĂESCU, O. A. I, 23. Așteptau înșirați în rînd doi solicitatori. COCEA, S. II, 488. Să aduceți imediat și să depuneți la picioarele solicitatorului atîtea și atîtea kilograme aur. SADOVEANU, O. XX, 145. Din punct de vedere psihologic, orice solicitator se află într-o poziție inferioară celui soliciat. IORDAN, STIL. 148, cf. SCRIBAN, D. Taxele pentru reglarea aparatelor [mecanice]... se depun la secția financiară de care depinde solicitatorul reglării. BO (1951), 789. Solicitorul vorbește răgușit de emoție. ARGHEZI, P. T. 57. Peste capul unui solicitator inoportun... „geamul mobil... pică”. VIANU, S. 112. Avu răgaz să-și dea seama de starea lui nouă de solicitator fraudulos. VINEA, L. II, 214, cf. DL. Așloptau la ușa lui vreo cincizeci de solicitatori. PREDĂ, R. 231, cf. DM, DN². Într-o bună zi să te găsești ca solicitator pe pragul ușii cu pălăria în mîna. MAGAZIN IST., 1968, nr. 12, 57; cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: solicitatori; -oare.

— Solicita + suf. -tor. Cf. lat. sollicitator.

SOLICITŪDE s. f. v. sollicitudine.

SOLICITŪDINE s. f. Atitudine binevoitoare, prietenoasă și afectuoasă față de cineva (v. afecțiune, amabilitate, bunăvoință, prietenie); atenție deosebită în îndeplinirea dorințelor, intențiilor etc. cuiva (înainte ca acestea să fi fost formulate), prevenire (3), (învechit) prevenință. Îi dele de știre despre succesul tinerei ei sollicitudini. HELIADE, D. J. 138/25, cf. I. GOLĂSCU, C. Mișcarea agricolă și industrială... va fi obiectul sollicitudei oblăduirii înălțimii voastre (a. 1841). Doc. EC. 749. N-am fost nesimțitor nici sollicitudinei căria... am devenit obiectul din partea capilor noștri. BREZOIANU, I. 47/5, cf. NEGULICI. A început printr-o frumoasă sollicitudine și a terminat printr-o fatală descurajare. LĂZĂRESCU, S. 24/22. După această sfătuire adresată sollicitudinei materne, cotă să dau alta junilor noștri. MAN. SĂNĂT. 228/17. Sollicitudinea lui pentru cei nevoiași era... mare. RUSSO în BUL. COM. IST. II, 25. Regina confidă în toată asigurarea la a d[umnea] [oastră] înfelepciune și sollicitudine marile interese naționale. CONCORDIA (1857), 4²/13. Cei potentissimi să caute pe cei mai umiliți cu părintească... sollicitudine. ARISTIA, PLUT. 62/18. Astă pioasă sollicitudine. TIMPUL (1856), nr. 3, 1²/11. Sollicitudinea guvernului din nenorocire a fost și mai mică. GHICA, C. E. II, 399. Și-l îngriji cu cea mai creștinească sollicitudine. SION, P. 414, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. Să arătăm sollicitudinea noastră mai ales pentru învățămîntul elementar. MAIORESCU, D. I, 81. Actualul ministru al instrucțiunii a arătat o deosebită sollicitudine revistei (a. 1897). PLR I, 489, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Sollicitudinea față de minorități este generală. TITULESCU, D. 274. Din sollicitudină gospodărească se aplecase... asupra făranelui. LOVINĂSCU, M. 45. Ca o dovadă a sollicitudinii guvernului, citi... manifestul cu reformele. REBREANU, R. II, 243. O strînsură de oameni... neobiceiului... cu sollicitudinile preotului. GALACTION, O. A. I, 136. Era servit cu toată sollicitudinea cuvenită. C. PETRESCU, O. P. I, 146. La cursuri era lângă dînsul... Atentă, vigilență, plină de bunăvoință și de sollicitudine, numai și numai lângă dînsul. COCEA, S. II, 102. Sollicitudinea părinților față de propriii lor copii e o datorie umană. TEODOREANU, M. III, 129. Țărănimea... are nevoie de sollicitudinea noastră. SADOVEANU, O. XX, 239, cf. SCRIBAN, D. Poetul lăuda pe medic pentru sollicitudinea sa. CĂLINESCU, S. C. L. 89. Contam pe sollicitudinea profesorului. BLAGA, H. 202. Prea multă sollicitudine maternă. RALEA, S. T. I, 91. Revendicările lor vor fi privity cu multă sollicitudine. BOGZA, A. I. 342. E vorba de lucruri... gingașe... care cer o anumită sollicitudine. H. LOVINĂSCU, T. 302, cf. DL. Asculta absent plîngerile oamenilor, silindu-se să așeze un aer de... sollicitudine. T. POPOVICI, S. 213, cf. DM. Pentru Petru Rareș... autorul are toată sollicitudinea. IST. LIT. ROM. II, 686. E în stare de o sollicitudine reală. V. ROM. octombrie 1964, 91. În legătură cu promovarea creației muzicale a compozitorilor noștri, este de relevant sollicitudinea unor dirijori. M. 1965, nr. 1, 1, cf. DN². Beneficiu de toată sollicitudinea poezilor vrmii. L. ROM. 1967, 213. O maximă sollicitudine față de populație. SCÎNTEIA, 1972, nr. 9 218, cf. M. D. ENC., DEX.

— Și: (învechit, rar) solectitudine, sollicitude s. f.

— Din fr. sollicitude, lat. sollicitudo; -inis, it. solle-citudine.

SÓLID¹ s. m. 1. Monedă de aur care a circulat în Imperiul Roman și în cel Bizantin. Cf. M. D. ENC. DEX.

2. Monedă mică de argint sau de bronz care a circulat în diverse țări și în țările române în secolul al XVII-lea. Îmi închipuiam numai minutul cînd ar fi

să mă despart de ultimul solid. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 131, cf. M. D. ENC.

— Pl.: solizi.

— Din lat. solidus.

SOLID², -Ă s. n., adj. 1. Adj. (Despre corpuri, materii etc.) Care are o structură compactă, o mare coeziune între molecule, formă și volum propriu atita timp cât valoarea forțelor exterioare nu depășește o anumită limită; p. ext. (în opoziție cu m o a l e¹) care are consistență foarte mare, care opune rezistență și nu poate fi ușor pătruns, străbătut, desfăcut, despicat etc.; consistent, dur, puternic (I 3), rezistent, rigid (1), tare (A I 1), tenace (1), (popular) virtos, (învechit) întărit. Cf. I. GOLESCU, C., VEISA, I. 175¹/14. *Păturile solide (virtoase a pământului) a globului. AR (1838), 70¹/31. Orice materie solidă sau fluidă asemenea poate... să conducă sunetul altor trupuri. ASACHI, L. 82¹/7. Orbii din naștere înnașă a ceti pe litere solide, spre pildă din lemn. FM (1841), 258²/34, cf. NEGULICI. Toate materiile virtoase (solide) se pot preface în pulbere (prăvuri). CORNEA, E. II, 131/32. Coeziunea este foarte mare în corpii solizi. MARIN, PR. I, XI/35. Combinațiunea devine ștropică și apoi mai solidă (tare). MAN. SĂNĂT. 115/2. Mai toate mineralele sînt trupuri solide. STAMATI, M. 3/12. Coaja pământului este în epoha noastră foarte solidă (întărită). BARASCH, M. II, 35/11. Nodurile sau umflăturile frunții sînt solide (tari). FIS. 53/17. Cele dintii întrevirite căzuseră pre pământ solid. ARISTIA PLUT. 258/9, cf. POLIZU. Pietrele și lemnele sînt trupuri solide. I. IONESCU, B. C. 375/3, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. Corpurile solide cu calitatea de a solidifica corpurile gazoase. CONTA, O. F. 536, cf. DDRF, BĂRCIANU. Aburii... au putut să se coboare în chip de ploaie pe învelișul solid [al pământului]. MEHEDIŢI, G. F. 2, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU². Simți parcă mai solid pământul sub picioare. AGÎR-BICEANU, S. 436, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Pământul era solid. COCEA, S. II, 56, cf. DS, SCRIEAN, D. Particule solide. MACAROVICI, CH. 155. Combustibil solid. LEG. EC. PL. 374, cf. MDT. În contact cu corpul omenesc, [înghețata] încetează să mai fie solidă, topindu-se între dinți. BOGZA, A. I. 593. Excesul de vapori se condensează... pe impuritățile solide... în atmosfera camerei... pe pereții camerei. SANIELEVICI, R. 74. Forma corpurilor solide rămîne neschimbată dacă temperatura rămîne constantă și forțele care lucrează asupra lor nu depășesc o anumită limită. CARAFOLI — OROVEANU, M. F. I, 10, cf. LTR², DL, DM. Calculele duc... la o temperatură enormă, la care scoarța solidă [a pământului] n-ar putea rezista. GEOLOGIA, 9, cf. DER, DN². Metalul e un corp solid. L. ROM. 1967, 243. Materia nu mai e solidă, ci poroasă. CINEMA, 1968, nr. 7, 20, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Stare solidă = stare de agregare a corpurilor solide² (1). Corpul se arată în trei stări: solidă, lichidă și gazoasă. MARIN, PR. I, XI/21. Corpurile ponderabile ni se prezintă în trei forme (... de agregățiune), adică în formă solidă (tare), lichidă (fluidă, apoasă) și gazoasă (aeroasă, ca aburii). BARASCH, I. N. 11/6. Corpurile pot exista în natură în trei stări deosebite: solidă, lichidă și gazoasă. PONI, F. 42. Din punct de vedere microscopic, se deosebesc starea solidă... și starea fluidă. LTR², XVI, 278, cf. DL, DM, M. D. ENC. (Chim.) Soluția solidă = soluție în care atît dizolvantul, cît și substanța dizolvată sînt corpuri solide² (1) (dizolvate în starea topită). Soluții solide în care constituenții sînt solizi. MACAROVICI, CH. 57, cf. LTR², XVI, 120, DL, DC. ♦ (Adverbial) Înfipt solid ca un par în mijlocul drumului... aștepta. COCEA, S. I, 318. ♦ (Fiz.; substantivat, n.) Corp solid² (1). Analogia solidelor și lichidelor sale. ALBINEȚ, M. 229/6. Lichidele tind a dizolvi solidele. CONTA, O. F. 266, cf. CADE, SCRIBAN, D. Solidele au coeziune mare. MACAROVICI, CH., 17. Solidele se colorează (sau își modifică culoarea). SANIELEVICI, R. 230. Fenomene de difuziune foarte lente pot fi observate și la solidele ce vin în con-*

tact intim. CIȘMAN, FIZ. I, 433. Solidele se deformează sub acțiunea forțelor care depășesc o anumită limită. CARAFOLI — OROVEANU, M. F. I, 10. Solidele se prezintă fie în stare cristalină, fie în stare amorfă. LTR².

2. S. n. Corp geometric cu trei dimensiuni, limitat de o suprafață închisă, cu volum măsurabil; (învechit) trup. Partea a treia pentru trupuri sau solizi. ASACHI, G. 83¹/2. Pentru solidele asemenea id. ib. 85¹/3. Solidul sau trup este aceea ce are intru sine cîte trele dimensiunile înălțării. POENARU, G. 2/8, cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D. Această formă se numește solid de clivagiu. PONI, CH. 13. Se numește poliedru sau solid figura mărginită în toate sensurile prin planuri. MELNIK, G. 187, cf. ŞĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. Tiparele cu șablon sînt fixate la o axă și prin rotirea lor descriu în nisip un solid de revoluție. IOANOVICI, TEHN. 89, cf. SCRIBAN D., DL., DM. ♦ (Adjectival) Unghi solid = porțiune din spațiu mărginită de o suprafață conică. Unghi solid este spațiul unghiular cuprins între mai multe planuri care se împănă într-același punct. POENARU, G. 174/5. Numim unghi solid spațiul cuprins sub mai multe plane ce se unesc într-un punct. G. POP, G. 109/4. Suma unghiurilor plane, formătoare de un unghi solid, este mai mică decît patru unghiuri drepte. ORESCU, T. 43/2, cf. M. D. ENC. (Învechit) Geometrie solidă = geometrie în spațiu, v. spațiu I. 1. Cursul geometriei să va împărți în geometrie plană, geometrie solidă. REGUL. ORG. 381/26.

3. (Despre obiecte, construcții etc.) Care durează, care rezistă etc. multă vreme; durabil, rezistent, temeinic (1), trainic² (1), (rar) dăinuitor, (popular) țepăn, virtos, (învechit) neștrămutat (1), temeielnic, țăitor, (învechit, rar) putincios (2). V. persistent. Cf. STAMATI, D. Se vor face... întăriri foarte solide în partea Dunării. ROMÂNUL (1857), nr. 1, 3¹/35, cf. POLIZU. Stofa acestei mante... cît se poate de solidă și curată. PELIMON, I. 118/19, cf. PROT. — POP., N. D. Două ferestre... erau îngrădite cu niște gratii de fier foarte solide. SION, P. 267, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Zidurile groase și solide ale casei bătrînești. ANGHIE — IOSIF, C. L. 136. Oamenii modești și săraci... se mulțumeau cu excelențele și solidele fabricate locale. PĂRVAN, G. 207. Acolo era casa lui părintească, bătrînă, solidă. REBREANU, P. S. 29, cf. RESMERIȚĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. Scaunul era solid și scăpă teafăr. C. PETRESCU, I. II, 113, cf. SCRIBAN, D. Împletitura [covorului] era solidă, curată. CĂLINESCU, S. 50. Au zidit grăduri mari și solide. BOGZA, C. O. 270. O construcție îngrădită și solidă [a vasului] îl face să reziste în această luptă. TUDORAN, P. 177. Se iau două bare destul de solide. BELEA, P. A. 69, cf. DL. Casa a fost ridicată într-un an, cu fundație de cărămidă „solidă”. PREDĂ, R. 10, cf. DM. Cofrajul nu mi se pare destul de solid. T. august 1964, 48. Este o vilă simplă, solidă, zidită din piatră și cărămidă. V. ROM. ianuarie 1965, 30, cf. DN². Te uitai la ferestrele late cu gratii solide de fier. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 19/2, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. De unde o fi avînd... Frimu știința asta a vieții, care-l face solid ca o stîncă în lășitate obștească. COCEA, S. II, 259. Gîndirea filozofică liberă... nu i-a oferit [lui Shakespeare] niciodată terenul solid al unor certitudini? VIANU, L. U. 67. Gîndurile lui se mișcau, practic, pe un teren solid. T. POPOVICI, SE. 401. ♦ (Adverbial) Voiesm să-i scot tresetele de la manșete... stofa fiind veche... iar tresetele solid cusute, am renunțat. BĂNULESCU, I. 206.

4. (Despre idei, teorii, legi, metode etc.) De a căruia realitate sau rezolvare nu se poate îndoi nimeni, categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, precis (1), sigur (I 1), temeinic (1), vădit, (livresc) îndubitabil, peremptoriu (2); care convinge pe deplin (că asigură o bună realizare, că duce la rezultatele scadente etc.), concludent, convingător, edificator, elocvent, grăitor, probant,

puternic (II 5), tare (A II 4), temeinic (1), (rar) vorbitor, (invechit) înduplecător; care determină luarea unei hotărâri, a unei dispoziții etc., decisiv, determinant, hotărâtor. *Se înțelege citu-i de delicată sarcina doftorului, ce teorie solidă, ce cunoștințe întinse... trebuie să aibă.* FM (1845), 178²/12-13. *Gloria solidă... urmează talentele cele mari.* ARISTIA, PLUT. LVII₂/13. *A trebuit să caut a-i modera, puindu-i pe o cale mai serioasă și solidă.* DĂLĂSCU, ap. GHICA, A. 553. *Un restaurant... condus după gustul și maniera franceză le-ar aduce foloase bune și solide.* SION, p. 95. *Neavând la mână nici o probă solidă.* HASDEU, I. C. I, 152. *Legile solide ale științei.* MAIORESCU, CR I, 271. *Ideile... mai solide sînt tocmai acelea care... sînt abstrase dintr-un foarte mare număr de lucruri.* CONTA, O. F. 62. *Metodul pedagogic cel întrebuițat în instituțiile noastre... e cel mai solid.* IONNESCU-RION, s. 102. *Oferă un solid punct de plecare și pentru învățarea limbilor străine.* IST. LIT. ROM. II, 108. *Folosind o solidă metodă teoretică, de studiu, [profesorul] ne învață mai ales să gîndim.* T august 1964, 37. *Un solid început, un prim bilanș.* CINEMA, 1968, nr. 5, XIII. *[Criticii] ti trebuie principii de reguli mai solide, care s-o îndrume.* V. ROM. martie 1970, 95. ♦ Fig. (Despre cunoștințele, cultura etc. sau despre activitățile omului) Care denotă multă inteligență, pregătire, seriozitate, competență, profunzime, a dînc, pătrunzător (4), profund (I 2), temeinic (4); care este așa cum trebuie să fie, care corespunde așteptărilor, care este adecvat, indicat etc., sănătos (7). Cf. STAMATI, D. *Elevii... să aibă noțiuni drepte și solide despre pricinile expuse aici.* BARASCH, I. N. V/10. *Mărirea națiunilor are fundament solid.* ARISTIA, PLUT. C/25. *Mulți învățați care au cunoștințe solide... nu se indeletnicesc a dobindi și cunoștințe despre corpul lor.* POLIZU, P. [prefață] 1/10. *Nu are baze solide.* NEGRUZZI, s. I, 345. *Fundațiune mai solidă și mai interesantă [a societății].* SION, p. 209. *O... critică bazată... pe cunoștințe solide ar fi descoperit destule neajunsuri.* HASDEU, I. C. I, XII. *O temelie solidă pentru viitorul comunei noastre patrii (a. 1872).* URICARIUL, XIII, 340. *Învățătura... solidă a literaților.* MAIORESCU, CR. I, 192, cf. BĂRCIANU. *O solidă cercetare a recenteii activități școlare.* IORGA, in BUL. COM. IST. III, II, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *O bază științifică solidă.* CV 1950, nr. 2, 4. *Asemenea forță și asemenea voință aparțineau partidului muncitorilor, organizat pe temelii solide.* ARGHEZI, B. 134. *Întînsă și desigur mai solidă a fost erudiția lui Cantemir.* VIANU, L. U. 561, cf. DL. *Cunoștințele lui erau solide.* T. POPOVICI, s. 98, cf. DM. *În asemenea școli se putea acumula o învățătură solidă.* IST. LIT. ROM. II, 34, cf. DN². *Fundamentul unei culturi solide și complete.* CINEMA, 1968, nr. 1, X. *Semnele... unei solide culturi artistice.* M 1968, nr. 2, 36. *Este un teatru al actorului de solidă profesionalitate.* T noiembrie 1968, 23. *Un critic dintre cei mai subtili... înarmați cu o cultură solidă.* CONTEMP. 1970, nr. 1 256, 1/1. *Acest aprig modernist avea la plecare o solidă cultură clasică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 18/1, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) *În epocă... mai solid construite, oamenii nu ignorau risul.* VIANU, A. P. 277. *O condiție esențială pentru un om de știință sau pentru un creator ca să producă solid și încheiat este să trăiască mult.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 8/1. *Nu contraria o tradiție solid înrădăcinată.* IST. LIT. ROM. II, 421. *Gospodăria apare foarte solid încheiată.* V. ROM. noiembrie 1964, 127. *Sectoare solid constituite [ale vocabularului] alternează cu sfere conceptuale vagi și pușin organizate.* L. ROM. 1967, 6. ♦ Care nu se schimbă ușor; constant, ferm, stabil, statornic. *O literatură care... prin spiritul ei sigur și solid, ne dă primul element de speranță legitimă pentru viitor.* MAIORESCU, CRITICE, 87. *Are voință solidă.* SBIERA, F. S: 307. *Calitățile solide ale firii sale păreau... că sînt puse deoparte.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 47. *Firme solide și bine acreditate.* I. PANȚU, PR. 49. *Contractul literarului cu placenta limbii este solid.* LOVINESCU, G.

VII, 145. *Clientela pușină, dar solidă ti asigura venituri considerabile.* REBREANU, R. I, 34. *Îl regăsea... păstrînd o seriozitate solidă.* C. PETRESCU, c. v. 107. *Aștepta cu nerăbdare... să-și facă o carieră solidă.* CĂLINESCU, E. O. I, 74. *Meseria e o ancoră solidă.* H. LOVINESCU, T. 345.

5. (Familiar; despre oameni) Care are corpul mare (și gros), care este bine făcut, corpulent, leagal, masiv (2), trupeș, voinic, (rar) trupos; p. ext. (despre oameni sau despre părți ale corpului lor) care are o mare forță fizică, puternic (I 2), robust, tare (A II 1), verde, viguros, vinjos, voinic, zdravăn, (popular) trapăn, vișjos, virtos, (invechit) potent (4), putincios (2), spatoș (regional) pogan (4), puteros (1), putut, socolan. *Un englez foarte solid... vechi consul britanic.* HASDEU, I. C. I, 169. *Era solidă și elegantă.* BOLINTINEANU, o. 428. *Cum e dumneaei solidă ti trebuie o porție mult mai zdravănă.* CARAGIALE, O. II, 122, cf. SCRIBAN, D. *Moș Costache, apoi ea... Mi se par solizi.* CĂLINESCU, E. O. II, 28, cf. DL. *Era un vlăjgan mai solid ca mine.* PREDĂ, I. 35, cf. DM, DN², M. D. ENC. ♦ (Prin analogie; despre părți ale corpului) *Cu constituția trupească mai mult sau mai pușin solidă, sănătoasă și frumoasă.* FM (1840), 195¹/36. *Și-a înfipt pumnul lui solid în căpestrele cailor.* COCEA, S. II, 155. *Sergentul... aruncă în burta slutului cite un pumn solid.* ARGHEZI, B. 29.

6. Fig. (Despre oameni) Care nu dă înapoi în fața greutăților; care înfruntă pericolul; brav, curajos, cutezător, dirz, inimos, îndrăzneț, neînfricat, semeț (2), viteaz, (livresc) întreprid, temerar, (rar) bărbat, (invechit și popular) voinic, (invechit) hrăbar, neînfricoșat, (franțuzism) petulant. *E tare... tare de tot... Solid bărbat.* CARAGIALE, O. VI, 106, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

—Pl.: solizi, -de și (invechit, rar m.) solidi.

—Din lat. solidus, -a, -um.

SOLIDĂR, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care privește, care leagă, care angajează mai multe persoane, fiecare dintre ele fiind responsabilă (în fața justiției) de întreaga obligație care revine tuturor. Cf. I. GOLESCU, c. *În asozierea cu un nume colectiv, toți sînt stăpîni deopotrivă, fiind solidari și fiecare răspunzător, nu numai de aceia ce au pus în asoziere, dar cu întreaga sa avere.* ROM. LIT. 418¹/21, cf. PROT. — POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DEX. ♦ Spec. (Jur.) Care leagă între ei, într-un raport de obligații, mai mulți creditori cu un debitor sau mai mulți debitori cu un creditor. *Proprietarii datori... s-au asociat și au pus moșiile ipotecă, făcîndu-se solidari unii pentru alții.* GHICA, C. E. I, 115. *Debitorii solidari se pot obliga sub diferite modalități.* HAMANGIU, C. C., 246, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

2. (Despre oameni) Care este legat (de cineva sau de ceva) printr-o unitate de concepții, de sentimente, de acțiuni și de interese; înfrățit, unit. *Amîndoi trăim o singură ambasadă în Polonia pentru a încheia acolo un tractat solidar cu regele Vladislav Jagello.* HASDEU, I. C. I, 7. *Nimic nu ne face mai prieteni și mai solidari ca amenințarea unui vrăjmaș comun.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 421. *Ideea de libertate și de dreptate o văd și o simt prin sufletul celor citorva milioane de oameni cu care mă știu solidari.* C. PETRESCU, I. I, 70. *Muncitorii sînt solidari și comiteul e stăpîn pe situație.* VLAȘIU, D. 137. *Doamna Deleanu... se simțea solidară cu întregul neam al părinților săi.* TEODOREANU, M. III, 280. *Satul... solidar cu durerea femeii, nu se urne din loc.* VOICULESCU, P. II, 298. *Subiectul vorbitor... face solidar cu el însuși și pe alții.* IORDAN, STIL. 143, cf. SCRIBAN, D. *O mulțime care manifestează devine mai solidară printr-un cîntec întonat laolaltă.* VIANU, E. 236. *Boierii... se tem să nu fie făcuți solidari cu Șușu.* OȚEȚEA, T. V. 187. *Solidar cu poporul, acest li-*

nerel se găsește astăzi pe linia năzuințelor timpului său. în PLR II, 639. Lupta solidară a tuturor popoarelor. cv 1949, nr. 6, 5. Omul nu moare întreg, dacă se simte solidar cu cei care au lăsat să picure în cârți singe din singele lor și lumină din lumina lor. SADOVEANU, E. 44. Trebuie să fim solidari. PAS, L. II, 182. Nu poate să fie poet acela care nu se simte solidar cu lupta semenilor săi, cu lupta poporului său. BENIUC, P. 135, cf. DL. Nu se simțiră solidari cu ăla. PEDA, I. 220. Solidari cu. epoca lor, s-au preocupat de problemele epocii. S. C. ȘT. (IASI), 1958, 106, cf. DM. Fiți solidari. BARBU, G. 160. Grija pentru poporul său, cu care se simte întru totul solidar. IST. LIT. ROM. II, 463. Domnul—solidar cu interesele stăpînitorilor feudali — dădea poruncă de restituire sau de răminere în slujbă... acelor cărora stăpînii lor le îngăduiau aceasta. STOICESCU, C. S. 95. Fără să se cunoască, se simțiră frați, s-au recunoscut solidari. CONTEMP. 1969, nr. 1 178, 1/1, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin analogie) Orice organism formează o individualitate biologică, în care fiecare parte e solidară cu totul. RALEA, S. T. I, 207. ♦ (Adverbial) Profesorii tac solidar cînd vine printre ei în cancelarie. TRODOREANU, C. B. 229. Ne facem datori solidar și lucrările instituției progresează. CĂLINESCU, C. O. 63. Acest actor... ura toată lumea, pe care o socotea solidar răspunzătoare de insuccesul său în teatru. CAMIL PETRESCU, O. II, 109. Unitate în sensul de a milita solidar în aceeași direcție. CINEMA, 1968, nr. 1, VI. ♦ (Rar) Unitar. Un întreg ciclu compact, solidar. HASDEU, I. C. I, 158.

3. (Despre obiecte, piese etc. care fac parte dintr-un ansamblu, dintr-un sistem tehnic etc. sau dintr-o parte a acestora) Care este strîns legat din construcție de alt obiect, piesă, împreună cu care se comportă ca un corp unic. Nucleul ridică susținătorul solidar furcii, ce asigură contactul postului telefonic al rețelei. ENC. TEHN. I, 164, cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Mișcare solidară = mișcare care se face în același timp cu altă mișcare. Două brațe corespunzătoare în cele 2 sisteme paralele au mișcare solidară. IONESCU-MUSCEL, ȚES. 66, cf. DL, DM.

— Pl.: solidari, -e.

— Din fr. solidaire.

SOLIDARICEȘTE adv. (Astăzi rar) În mod solidar (1). Cf. PONTBRIANT, D., CADE.

— Solidar + suf. -icește.

SOLIDARISM s. n. Concepție social-politică potrivit căreia principiul fundamental al existenței societății este solidaritatea (2) tuturor membrilor ei. Cf. DER, M. D. ENC.

— Din fr. solidarisme.

SOLIDARITĂTE s. f. 1. (Jur.) Faptul de a fi solidar (1); răspundere solidară (1) (în fața justiției). Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DER, DN², DEX. ♦ Spec. (Jur.) Caracterul raportului de obligații care se leagă între mai mulți creditori și un singur debitor sau între mai mulți debitori și un singur creditor. Despre solidaritatea între creditori. HAMANGIU, C. C., 245, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC.

2. Faptul de a fi solidar (2); unitate strînsă între oameni bazată pe o comunitate de concepții, de sentimente, de acțiuni și de interese; spirit de unire, de înțelegere; coeziune, frăție, înfrățire, legătură, unitate. Din dreptul de apărare naște principiul solidarității între popoarele care au aceeași soartă (a. 1851). PLR I, 144. Solidaritatea politică a cetățenilor în genere le impune datoria a respecta legile, constituțiunea și proprietatea. DIMBOVIȚA, (1859), 391²/49. Între zăriștii... ar trebui să existe un spirit de corp, o solidaritate... de idei. GHICA, C. E. III, 18, cf. PROF. — POP., N. D., PONTBRIANT, D. Popoarele [subjugate de turci]

recunoșteau totdeauna solidaritatea intereselor respective față cu faptul comun al apăsării turce. HASDEU, I. v. 128. Astăzi... sentimentele umanitare și solidaritatea ce rezultă din ele leagă pe toți indivizii omenești mai strîns decît totdeauna. CONTA, O. F. 429. Nicăieri nu se vede mai bine ca în aceste țiguri mici din Moldova... cit. e de profund și de invincibil spiritul de solidaritate al acestei rase fără pămînt. VLAHUȚĂ, D. 269. Solidaritatea domnea printre cetățeni. GHEREA, ST. CR. II, 108. Nu crezi că e prea puțină solidaritate între artiști? BACALBAȘA, S. A. I, 257, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Trebuie să descopere sufletul de muncă și jertfă, de solidaritate și ideal. IORGA, P. A. II, 137. Să ne gîndim... la străvechea tradiție elenică de solidaritate spirituală cu tracii. PĂRVAN, G. 56, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Poetul trece la o solidaritate mai largă cu soarta întregii umanități. LOVINESCU, C. VII, 10. Nu știu ce mișterioasă solidaritate găsește în jurul meu. GALACTION, O. A. II, 202. Luă apărarea sofului din simț de solidaritate conjugală. C. PETRESCU, I. II, 142. Educă copiii în spiritul de solidaritate, fraternitate. SAHIA, U. R. S. S. 137. În ochii lor e-o expresie de solidaritate. COCEA, S. I, 136. Patriotism înseamnă solidaritate între generații. SADOVEANU, O. XX, 41. Trebuia să slăbească... conștiința unei solidarități morale între țăranii aceluiași sat. IORDAN, T. 177, cf. SCRIBAN, D. Se cuvine să pomenim măsura izvoartă dintr-o foarte clară conștiință a solidarității dintre Moldova și Țara Românească. OȚETEȘA, T. V. 277. Salută ziua solidarității internaționale a muncitorilor. CV 1950, nr. 4, 29. Să mi se ierte solidaritatea. ARGHEZI, B. 11. Femei bătrîne mai toate... strîns printr-o solidaritate de speșă sub același acoperămint. CĂLINESCU, O. I, 32. [Eroii lui Rabelais sînt] pentru libertatea omului, a căruia vocație este voioșia, plăcerea, solidaritatea umană. VIANU, S. 131. Popoarele slave și germanice s-au menținut în forme de solidaritate colectivă. RALEA, S. T. III, 9. Solidaritatea negustorilor era știută. CAMIL PETRESCU, O. II, 116. Veniseră să defileze în această zi de sărbătoare a lor și a solidarității proletariatului din întreaga lume. STANCU, U. R. S. S. 50. Bălcescu a ajuns la convingerea că numai prin solidaritatea... popoarelor asuprite... va putea să învingă cauza revoluției. LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 1—2, 107. Sint fără de greș, în pîr la fleacă de solidaritate de clan. VINEA, L. II, 17. Un tainic instinct de solidaritate. CONSTANTINESCU, S. II, 173. Oamenii și-au arătat solidaritatea. TUDORAN, O. 430, cf. DL. După consecințele războiului, putem vedea că solidaritatea popoarelor este mai puternică. ISAC, O. 303, cf. DM. Această-i solidaritatea clasei. LABIȘ, P. 65. Conștiința unei solidarități de clasă [a dregătorilor]. STOICESCU, S. D. 74, cf. DER. Ce poate fi mai sugestiv... decît acest act de solidaritate profesională. 1 iunie 1964, 3. Solidaritatea de drumușie l-a făcut... să vadă dintr-o ochire că... cineva se afla în pană. V. ROM. februarie 1964, 83, cf. DN². Voluntarii... vor dispune de artilerie și tancuri, întărind armata... creînd o atmosferă de dîră solidaritate a națiunii. MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 20. Trebuie să cultivăm în sufletul tineretului sentimentul nobil al solidarității internaționale. GI 1968, nr. 934, 1/2. Concursurile acestea... pot apărea uneori... ca exerciții de sensibilitate și solidaritate de breaslă. CONTEMP. 1969, nr. 1 173, 5/1. Există... o încredere cinstită în solidaritatea omenească. FLACĂRA, 1969, nr. 1, 45. Pleda pentru solidaritatea de breaslă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 104, 1/1. Societatea... e o lume de largă și strînsă solidaritate. V. ROM. martie 1970, 110. Au adoptat un apel... și un mesaj adresat tineretului din Indochina, în care este exprimată solidaritatea frățească a studențimii. ȘCINTEIA, 1972, nr. 9 302, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Urmărit de determinări introduse prin prep. „cu“) Manifestare a solidarității (2); legătură dintre mai multe (grupuri de) persoane între care s-a stabilit o unitate de concepții, de sentimente, de acțiuni și de interese; sentiment care determină pe oameni să-și acorde reciproc ajutor; înfrățire, solidarizare (1), unire. Solidaritatea cu toți populi. ROMÂNUL (1857),

nr. 4, 14/39. Ideile metafizice au intrat în perioada materialismului, libere de orice solidaritate cu morala. CONȚA, O. F. 408. Simți... un puternic sentiment de solidaritate cu toți aceia care erau ca și frate-său. AGIRBICEANU, S. P. 42. Are instinctul solidarității cu sine însuși. LOVINESCU, C. V. 28. Manifesta față solidaritatea cu învățătorul și cu mulțimea oropsită. REBREANU, R. I. 101. Nu pot să fac nimic decât în deplină solidaritate cu partidul meu. GALACTION, O. A. I. 146. Nu se gândiseră să facă din ambele întimplări o manifestare de solidaritate cu revoluționarii. PAS, L. II, 150. Sentimentul de solidaritate cu toți cei care muncesc. V. ROM. IANUARIE 1965, 156. Era un fel de a-și manifesta solidaritatea cu oamenii de culoare americani. CINEMA, 1968, nr. 8, 17. În semn de solidaritate cu cășerștii din București... și din țară au avut loc mîntinguri și grève. G. 1968, nr. 934, 4/2. O mărturie de solidaritate cu toți cei ce năzuiesc spre o artă cît mai nouă. M. 1968, nr. 8, 9.

— Solidar + suf. -ilate. Cf. fr. solidarité.

SOLIDARIZĂ vb. I. 1. Refl. (Despre oameni; urmat de determinări introduse prin prep. „cu“) A se declara sau a acționa solidar (2) (cu cineva sau cu ceva), a se înfrăți, a se lega, a se uni; a manifesta sentimente de solidaritate (2) (față de cineva). Ne solidarizăm cu orice atitudine publică a d-sale. în PLR II, 26. Nu înțelegea să se solidarizeze cu acțiunea lui de răzvrătire împotriva turcilor. în BUL. COM. IST. I, 186. Se solidarizează cu un țaran. REBREANU, I. 256, cf. RESMERIȚĂ, D. Să ne solidarizăm cu clasa. BRĂESCU, O. A. II, 82. Cereau profesorului... să se solidarizeze cu ei. TEODOREANU, M. U. 36. S-au solidarizat cu mișcarea. ARGHEZI, B. 149. Se solidarizează cu lupta poporului. SCÎNTEIA, 1954, nr. 2906. Se solidarizează „cu doamna Ulmu. VINEA, L. I, 265, cf. DL, DM, DN². Soldații... s-au solidarizat cu răscoala. CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 1/4, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. În poezia lui Goga, întreaga natură se solidarizează cu cei oprimați. V. ROM. mai 1957, 162. ♦ Tranz. Entuziasmul care-i solidarizase era o idee. TEODOREANU, M. III, 196. Cabinetul... solidarizase împotriva lui coaliția condusă de Găuzol. VIANU, L. U. 446. Solidariza ochii galeriei cu binocurile lojelor. TEODOREANU, M. II, 70. Limba maternă... coordonează... și solidarizează vre-rile noastre. PUȘCARIU, L. R. I, 164. Sînt pușcașii care solidarizează impresiile. BLAGA, H. 246. Solidarizînd imaginația și simțurile noastre... morala a dezarmat ravagiile produse de spiritul de dominație. RALEA, S. T. II, 278. O voință comună de afirmare națională solidarizează prezentul cu trecutul. IST. LIT. ROM. II, 253.

2. Tranz. (Complementul indică obiecte) A lega solidar (3), prin construcție; a uni formînd un tot. Cf. DL, DM, EN², M. D. ENC., DEX. ♦ Refl. pas. Barele metalice întinse formate din piese alăturate se solidarizează cu nituri sau prin sudare. LTR² XVI, 113.

— Prez. ind.: solidarizez.

— Din fr. solidariser.

SOLIDARIZĂRE s. f. Acțiunea de a (se) solidariza și rezultatul ei.

1. Legătură dintre cele mai multe (grupuri de) persoane între care s-a stabilit o unitate de concepție, de sentimente, de acțiuni și de interese; înfrățire, solidaritate (2), unire. Cf. solidariza (1). O știință care nu și-a recunoscut... rostul în dezvoltarea puterilor omenești și a solidarizării oamenilor. VIANU, L. U. 504. Scriitorii noștri... cu dot toată atenția solidarizării boierimii cu interesele jugului turcesc. V. ROM. IANUARIE 1954, 210, cf. DL, DM. Marea literatură citadină românească ar urma să fie populată de eroi mișcați... de resorțurile adînci ale cetății și solidarizării. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 31, 7/5. A fost un moment copleșitor... de solidarizare în emoție. 7 august 1969, 93, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Legare realizată prin construcție între două sau mai multe obiecte, piese etc. ale unui ansamblu sau ale unui sistem tehnic ori ale unei părți ale acestora, astfel încît să formeze un tot unitar. Cf. solidariza (2). Cf. MDT. Centurile de beton armat... servesc pentru solidarizarea construcțiilor. BO (1951), 451. Solidarizarea prin sudare se face, în general, cu suduri întrerupte. LTR² XVI, 114, cf. EL, DM, M. D. EN², DEX.

— Pl.: solidarizări.

— V. solidariza.

SOLIDIFIAT, -Ă adj. v. solidificat.

SOLIDIFICĂ vb. I. Refl. (Despre substanțe, materii etc. lichide sau gazoase, aflate la temperaturi sau presiuni mari) A trece în stare solidă (v. solid² 1) prin răcire sub o anumită temperatură; a se întări, (învechit și popular) a se slei (2). Cf. I. GOLESCU, C. Bismutul produce, solidificîndu-se, niște cristale. MARIN, F. 169/18. Stîncele compacte sedimentare... prin presiune... s-au solidificat. COBÎLCESCU, G. 14/20, cf. PONTBRIANT, D. Dacă vom topi un corp solid și-l vom lăsa să se răcească... el se va solidifica. PONI, CH. 12, cf. BĂRCIANU. Sulful, arsenicul, stibiul... cînd se solidifică formează... cristale. MURGOCI — LUDWIG, M. 8, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. Acest lichid în contact cu aerul se solidifică. ENC. AGR. I. 293. Substanțele definite pure se solidifică la o temperatură determinată. LTR² XVI, 117, cf. DL, DM, DN². E ca un metal adus în stare lichidă și care se solidifică instantaneu. CINEMA, 1969, nr. 9, 40, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Tranz. fact. A face să treacă în stare solidă, a întări. Cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. Corpurile solide au calitatea de a solidifica corpurile gazoase care le ating. CONȚA, O. F. 536, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ Spec. (Rar; despre grăsimi, de obicei, animale, folosite la prepararea mîncărilor și încălzite pînă la lichefiere sau, p. ext., despre mîncăruri preparate cu astfel de grăsimi și încălzite) A se slei (3). Cf. DL, DM, DN², DEX.

— Prez. ind. pers. 3: solidifică.

— Din fr. solidifier.

SOLIDIFICĂRE s. f. Acțiunea de a (se) solidifica și rezultatul ei; întărire, (popular) slei¹ (1), (învechit) solidificație Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D. Solidificarea este supusă la următoarele două legi. PONI, F. 121, cf. RESMERIȚĂ, D. Structura și proprietățile [oțelului] depind de viteza solidificării și răcirii. IOANOVICI, TEHN., 183. Punct de solidificare. MACAROVICI, CH. 19, cf. MDT. Trecearea unui lichid în stare solidă se numește solidificare. MARIAN — ȚIȚEA, FIZ. I, 102, cf. LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: solidificări.

— V. solidifica.

SOLIDIFICĂT, -Ă adj. (Despre substanțe, materii etc. lichide sau gazoase aflate la temperaturi sau presiuni mari) Care a trecut în stare solidă (v. solid² 1) prin răcire; întărit. Planetele nu sînt altceva decît cărbune, azot, hidrogen și oxigen uniți cu... minerali... săroși solidificați sub o formă organică. BREZOIANU, R. 30/29. Lichidul solidificat se comportă ca un corp solid. MARIAN, F. 168/11. O plantă și chiar un arbore nu sînt... decît apă solidificată. BARASCH, B. 11/19, cf. PONTBRIANT, D. Centrul planetei noastre va deveni... rece și solidificat. CONȚA, O. F. 172, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. S-a zis că arhitectura e muzică solidificată. IBRĂILEANU, S. 217. ♦ (Rar; despre materie sau substanțe semilichide) Uscat (prin evaporarea lichidului pe care îl conține). Părăsi drumul de cărură pe care... rămăsese șanțuri groase, solidificate, de tină. CĂLINESCU, E. O. I, 105. Barbelele impe-

riale, incremenite ca o spumă solidificată. T. POPOVICI, s. 8.

— Pl.: solidificați, -te. — Și: (învechit, rar) solidifiat, -ă adj.

— V. solidifia (după fr. solidifié).

SOLIDIFICAȚIE s. f. (Învechit) Solidificare. Cf. NEGULICI. Cele două condiții ale topirii se reproduc în direcție inversă în solidificație. MARIN, F. 168/5. Solidificațiunea masei întregi nu este o consecuență a acestei absorbțiuni. id. ib. 365/31, cf. PROT. — POP., N. D., SCRIBAN, D.

— Și: solidifleațiune s. f.

— Din fr. solidification.

SOLIDIFICAȚIUNE s. f. v. solidificație.

SOLIDITĂȚE s. f. 1. Stare a corpurilor solide² (1, 2), proprietate a acestor corpuri de a avea o structură compactă, o mare coeziune între molecule, formă și volum propriu atita timp cit valoarea forțelor exterioare nu depășește o anumită limită; p. e x t. consistentă foarte mare a corpurilor solide, care opun rezistență la încercările de a le schimba forma și volumul și care nu pot fi pătrunse, străbătute, desfăcute, despicate etc. ușor; consistență, duritate, rezistență (2), rigiditate, tărie (1 1), tenacitate (1). Cf. I. GOLESCU, C. Precum este acuma la zidirea lăcașelor omenesți toată pulcinoasa frumusețe și soliditate în r. nduală. FM (1838), 63²/36. Este neapărat lucru pentru soliditatea (tărie) și regulatetea zidirilor ca acele mai multe linii și plane... să aibe o direcție... verticală sau orizontală. ASACHI, E. III, 238/6. Mina..., pe lângă soliditate, are și o inlesnire mare de a fi mișcată. KRETZULESCU, A. 57/6, cf. 83/10. Regula ce cată să urmeze în... facerea așezămintelor... stă în a avea... în vedere comodit. a, economia, soliditatea și trănicia. BREZOIANU, A. 398/20. cf. NEGULICI. Răsar feliurite graduri de soliditatea trupurilor. STAMATI, F. 7/28, cf. POLIZU. Acest teran... e compus din granvache de diferite luciri, solidități și nuanțe. COBÎLCESCU, G. 73/17, cf. PROT. — POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ P. e x t. (Învechit) Volum (al corpurilor). Toate părțile acest[or] ordine [de coloane] au un caracter foarte simplu și bine potrivit pentru soliditate. DESEN ARH. 19/8. Mărimea unui solid, volumul lui sau întinderea se înfiinșează a ceea ce se numește a sa soliditate. POENARU, C. 232/4. Două poliedre sînt egale cînd au același volum sau soliditate fără... a avea aceeași formă. MELNIK, G. 189, cf. STAMATI, D. ♦ Însușirea de a se menține multă vreme în stare bună; durabilitate, rezistență (II 1), tărie (I 1), trănicie, (învechit și regional) statornicie, (învechit) nestrămutare. Cizmarul din occident a ajuns... un artist... prin soliditatea la care a adus lucrul. GHICA, C. E. I, 308. Stejarul a fost întrebuițat la aceste construcții, dîndu-le... o deosebită soliditate. PĂRVAN, G. 184. O pripire exagerată a lucrărilor ar fi... dăunătoare solidității clădirii. CĂLINESCU, S. 209. Totul dă o uimitoare senzație de soliditate, toate lucrurile par făcute odată pentru totdeauna. CONTEMP. 1969, nr. 1 178, 10/1.

2. Proprietatea de a avea existență reală evidentă și incontestabilă: însușirea de a convinge pe deplin (că asigură o bună realizare, că duce la rezultatele scontate etc.): tărie, temeinicie. Cf. STAMATI, D. Nu este nici o îndoială dacă principiile ce natura createază a revărsat în sufletul nostru spre a putea cunoaște adevărul au vreo soliditate. FIS. 76/17. Astă umanitate... nu împiedică nici soliditatea de care el avea bisoniu. ARISTIA, PLUT. LX°/9, cf. POLIZU. S-au încrezut mult și cu mare orgoliu în sinele, în soliditatea și înălțimea principiilor lor. BARONZI, M. 436/12. Cerceta soliditatea demonstrației. MAIORESCU, CR. III, 77. D. Șăineanu este

unul dintre tinerii noștri învățați la care soliditatea științifică se asociază cu un adevărat talent de vulgarizare. CARAGIALE, O. IV, 427, cf. DL, DM. Elvira simbolizează soliditatea căminului. V. ROM. noiembrie 1964, 121, cf. DN². Efortul său se îndreapă asupra solidității compoziției. CONTEMP. 1971, nr. 1 288, 10/4, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (RAR) Loc. a d. v. Cu soliditate = temeinic (4). Metafizicii... nu s-au putut încă înțelege ca să admită... o singură propoziție... stabilită cu soliditate. CONTA, O. F. 108. ♦ Însușirea de a avea sau de a reflecta o pregătire temeinică, competență etc.; adîncime, profunzime, seriozitate (3), (livresc) profunzitate. M-a mirat adînc cu mulțimea cunoștințelor ce avea și cu soliditatea lor. GALACTION, O. 231. Ne dăm seama de soliditatea pe care a dat-o acesta cercetărilor lingvistice. PUȘCARIU, L. R. I, 3. Prin soliditatea lor... astfel de caractere par sustrate devenirii. VIANU, E. 170. Această partitură dovedește... o soliditate a gândirii și a concepției muzicale. CONTEMP. 1969, nr. 1 178, 6/5.

— Solid + suf. -itate. Cf. fr. solidité.

SOLIDUS s. n. (Tehn.) Loc geometric al punctelor care reprezintă, într-o diagramă termică, încheierea procesului de solidificare a unui sistem fizico-chimic cu mai mulți constituenți. Cf. LTR², DER.

— Pl.: solidusuri.

— Din fr. solidus.

SOLIE s. f. 1. (Învechit) Mesaj (2) pe care îl aduce un sol¹ (1). Soliia spuseră lui. PO 162/5, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB. Solia... nu putea să i se pară că-i vestește ceva rău. CR (1833), 111²/29, cf. ARICESCU, A. R. 62/10. Îți înșiră solii de complemente De la copii, nevastă. NEGRUZZI, S. II, 202. Măria ta!... poporului-n agonie, Rugîndu-mă cu lacrimi, mi-a dat tristă solie Pentru Suceava-n doliu a cere mila ta. ALECSANDRI, T. II, 178. Tu ai vrea... să ducă către dînsul o solie. EMINESCU, O. I, 82. Vei afla că solia mea are să-ți aducă veselie ISPIRESCU, L. 288, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Ni se va spune un „la mulți ani“ care va fi pentru noi o solie de noroc. În PLR II, 22, cf. DRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Fuseseră în seara aceea solii unei solii dumnezeiești. GALACTION, O. 200. Printre cruci și printre morți, Ce solii cîtezi să porți? LESNEA, C. D. 57. Îi aduce domniei sale solie. SADOVEANU, O. XVIII, 132. A treia zi primeam, deodată cu o solie telegrafică de bune urări pentru miazăzi, întreaga sumă. BLAGA, H. 109. Ce solie de bucurie și de pace ne aduci de la oamenii din părțile tale? H. LOVINESCU, T. 197, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. Ia-o-nainte Cînd ceasul va bate, Solie cuminete Spre vechea cetate. BLAGA, POEZII, 205. Flori, frumoase flori... În voi se duce solie de iubire. ISAC, O. 78.

2. Însărcinare încredințată unui sol¹ (1); p. g e n e r. misiune (1 1). Cea ce va sudui sau va vătăma pe sol pentru ce nu va fi îmblat într-acea solie cu credință și cu cinste... , nu să va certa, PRAV. 73. Deregătorii lui au fost apostolie ce să zice solie, că era trimiși în lume soli să împace oamenii. N. TEST. (1648), 181^r/14. Să găti Alicsandu de solie. ALEXANDRIA (1784), 46^v/9. Ales spre a împlini această solie. AR (1829), 78²/23. Acesta care se duse putea să aibă vreo solie însemnătoare din partea senatului. HELIADE, L. B. 43/12. A fost trimis... o solie secretă la Norveghia. ASACHI, L. 46¹/38. Moartea lor poate fi o vecinică dovadă a înălții lor solii și a împlinirii ei cu desăvîrșire. FM (1839), 61²/38. Și îmi este de mirare, căci greșești solia la. CONACHI, P. 65. Prin acest fel de educație vi s-a făcut cea mai mare străbătute în mărimea voastră solie. NEGULICI, E. I, IV/1. Trebuie să cunoaștem solia ce ni s-a dat. KOGĂLNICEANU, S. A. 44. Solie mi-am împlinit. NEGRUZZI, S. I, 124. Cu starea fanariotului am sfișit... , îi voi lua și amorea și atunci solia mea în casa acestui venelic va fi împlinită. FILIMON, O. I, 245. Măria ta!... solia ce mi-ai încredințat am împlinit-o.

ALECSANDRI, T. 1524. *Și frate-meu, ca împărat, Mi-a dat mie solie Să merg la broaște ne-mpăcat.* EMINESCU, O. IV, 74. *Îndeplini o solie la nunta lui Sigismund Batory.* IORGA, C. I. I, 92, cf. TDRG. *Miron Costin făcuse călătoria prin Maramureș cu prilejul soliei la Sobieski.* BUL. COM. IST. II, 128, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Era însărcinat c-o solie tainică.* SADOVEANU, O. X, 8, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *E lăudat pentru o solie dusă la bun sfârșit.* DAICOVICIU, D. 72, cf. M. D. ENC., DEX. *Sfetnicii-mpăratului, Trimeși la domnu cu solie pe la nalta-mpărăție.* TEODORESCU, P. P. 501. *Mi-am împlinit solia.* ȘEZ. VIII, 170. \diamond E x p r. **A-și da solia** = a expune obiectul misiunii de sol¹ (1); a-și îndeplini însărcinarea de sol; a da socoteală de misiunea avută. *Solul dacă-ș va da solia... de-l va vătăma cineva, acesta nu să vacertaca un suduitoriu de domnie.* PRAV. 72. *Și mărgindu la Duca Vodă, ș-au dat solia ce-au avut.* NECULCE, I. 161. *Ș-au dat solia ce au avut (sfârșitul sec. XVIII).* MAG. IST. II, 166/18. *Cite suflete mi-ai arvonit? Dă-ți solia!* CREANGĂ, P. 145. *Ș-acum să-mi dau solia.* COȘBUC, S. 154, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Noi... ne dăm solia Ca să ne iasă simbria.* TEODORESCU, P. P. 180. (Învechit) **A ajunge în solii** = a fi în tratative. *Craiul leșesc... ajungnd și cu Petriceicu Vodă și cu Gligorie Vodă în solii, fost-au trimișnd craiul oameni iscoade.* N. COSTIN, LET. II, 10/12. \blacklozenge F i g. Menire (4). *Nașiile, ca și oamenii îndeosebi, își au solia lor pe pământ.* KOGĂLNICEANU, S. A. 44. *Noi sintem solii păcii veniți din depărtare... Și facem să-nceteze povara dureroasă... — Frumoasă vi-i solia.* PETICĂ, O. 119, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Grup de solii¹ (1) trimis cu o misiune oficială; p. gener. delegație; p. ext. (rar) ambasadă. *Solia venețianilor era cu poftă să rîdice și el oaste asupra turcilor.* N. COSTIN, L. 283. *Le tot îmbla cărțile și soliiile ni la unul, ni la altul.* NECULCE, I. 161. *Împăratul etiopeanilor solie cătră Orodant trimișnd, ce-rea și Filele [cetate].* AETHIOPIA, 35/1. *Împăratul ivirilor să trimiță solie la împăratul rîmleanilor.* MINEUL (1776), 169^v/10. *Au hotărit să trimată o solie cătră Carol al XII-lea.* IST. CAROL XII, 32^v/12. *Era trimis cu solia cea de la împăratul romanilor cătră Atila.* MAIOR, IST. 50/29. *Solia, văzînd din toate aceste Că a-l pleca nu este cu puțință, Lui Hamza la Vidin dete de veste.* BUDAI-DELEANU, T. 159, cf. LB. *Solia rusească din Constantinopol a și primit sumele cele dintii.* CR (1836), 102^v/19. *Ioan Cantacuzin... au trimis două solii, pentru unire și ajutori.* FM (1845), 207^v/36. *Multe solii... trimesăse Bogdan Vodă la craiul leșesc pentru sora sa Elisafra, pe care o au cășil.* RUSSO, S. 45. *Anticii latini trimiseră solie la dînsul.* ARISTIA, PLUT. 82/4, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *În acea solie boierul moldovenesc... negociază și concludă... în numele lui Mircea cel Mare.* HASDEU, I. C. 3, 7. *Respectați solia, căpitani mei.* BOLINȚINEANU, O. 37, cf. DDF. *Decabal, în întîiul război, trimise lui Traian o solie din oameni de rînd.* XENOPOL, I. R. I, 76. *Trimese demult solia lui La Tibull pentru pace.* COȘBUC, P. I, 159, cf. BARIANU. *E-asteptată o solie care pe Anca o va cere pentru Stareț de soție.* DAVILA, V. V. 119, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *În solii, în războaie, în pribegie, românii aflau ce e o apotecă.* IORGA, C. I. II, 176. *Iar la-mpărășii A trimis solii.* IOSIF, V. 126. *Decabal... atunci a trimes o nouă solie.* PĂRVAN, G. 113, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *A trimis ascetului o solie alcătuită din ecleziarh și doi bătrîni cuvioși.* VOICULESCU, P. I, 164. *În urma mea vine o solie de la Ibmil pentru nunta domnișei.* SADOVEANU, O. XI, 319, cf. SCRIBAN, D. *Șerban Cantacuzino... trimesese la Moscova două solii pentru a cere ajutor.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 872. *Geții, cînd erau trimiși într-o solie, își luau cu ei chitarele, cu care însoțeau rostirea mesajului.* ALEXANDRU, I. M. 9, cf. DL, DM. *Solia este atecată de o ceată de haiduci.* IST. LIT. ROM. II, 686. *Unii dîntre [mitropolii și episcopi]... au fost... ascultați de domniilor celor două țări, fiind consultați adeseori în probleme importante sau trimiși în diverse solii.* STOICĂȘCU, S. R. 82. *Solia lor la Cartagina... se*

trapoiasă practic cu o declarație de război.

MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 81, cf. M. D. ENC., DEX. \blacklozenge (Învechit, rar) **Intervenție. Fără de solia.** altuia... *dvorbeaste.* VARLAAM, C. 459.

— Pl.: solii.

— Sol¹ + suf. -ie.

SOLIFLUCIŢIUNE s. f. v. solifluxiune.

SOLIFLUXIUNE s. f. (Geol.) Deplasare, sub acțiunea înghețului și a dezghețului, de pantă a unor depozite în compoziția cărora predomină roci bogate în coloizi și imbibate cu apă; curgere de teren. *Solifluxiunea e specifică regiunilor cu îngheț etern.* LTR². *Solifluxiunile, alunecările și curgerile de noroi au fost mult mai intense în fazele interglaciare.* MG I, 168, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -xi-u-. — Pl.: solifluxiuni. — Și: soliflucie s. f. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Din fr. solifluxion.

SOLILÓC s.n. (Livresc) 1. Monolog (1). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. — POP., N. D., PONTBRIANT, D. [Foiletoane] *pe care le aștern răbdnd în solilocvii sau în dialoguri discrete cu actorii.* IORGA, în SĂM. V, 142, cf. ALEXI, W. *Vorbea în felul lui... pentru ca, luînd brusc în soliloc, să se cufunde într-o meditație vorbită.* LOVINESCU, C. IV, 154. *Își continua... solilocviul, urmînd a desfășura geografia propriei lui mizerii.* SADOVEANU, O. XI, 425. *O solitudine maniacală îl împinge la un solilocvii.* CONSTANTINESCU, S. I, 156, cf. DL, DM, DN². *A însemnat trecerea la studierea științifică a unui fapt observat de mulți cercetători, și anume solilocviile copilului mic.* SCL 1969, 364, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Monolog (2). *Unități [ale compoziției literare] sint... monologul, solilocul, discursul.* VIANU, S. 215. *Solilocviul său final nu este lipsit de grandoare.* V. ROM. aprilie 1961, 144. *Solilocurile sfîntului Augustin.* DER. *Solilocul e romantic, dialogul, clasic.* CONTEMP. 1969, nr. 1 146, 1/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN².

— Pl.: solilocvii. — Și.: solilócviu (pl. solilocvii) s.n.

— Din lat. soliloquium, fr. soliloque, it. soliloquio.

SOLILÓCVIU s.n. v. soliloc.

SOLILOGHIE s. f. (Livresc, rar) Monolog (1). Cf. DM.

— Pl.: soliloghii.

— Contaminare între solilóc și polologhie.

SOLINĂR s. n. v. sulinar.

SOLINĂRIU s. n. v. sulinar.

SOLINITĂTE s. f. v. solemnitate.

SOLIPÉD, -Ă s.n., adj. 1. S. n. (La pl.) Grup de mamifere ale căror membre au cite un singur deget terminat printr-o copită; (și la șg.) mamifer care face parte din această grupă; monodactil. Cf. I. GOLESCU, C., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Despre animale) Care are la fiecare picior un singur deget terminat printr-o copită. Cf. PROT. — POP., N. D., ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl. solipezi, -de.

— Din fr. solipède.

SOLIPSISM s. n. Concepție filozofică potrivit căreia singura realitate ar fi eul, conștiința individuală, iar lumea obiectivă, inclusiv ceilalți indivizi, ar exista numai în această conștiință; p. e. x. t. stare egocentrică; dorință de izolare. *Solipsismul și izolarea sînt caracterelor sale [ale romantismului].* RALEA, c. T. I, 159, cf. DL, DM. *Condamnă solipsismul artistului închis în el însuși.* s. c. ȘT. (IASI), 1958, 78, cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 88. *Lupta împotriva ... egotismului și solipsismului poezilor.* v. ROM. februarie 1960, 164, cf. DER, DN². *Ei s-ar fi întors la scepticismul fanos al saloanelor iluminate sau la solipsismul steril și leșinat.* CONTEMP. 1969, nr. 1 172, 8/5, cf. M. D. ENC., DEX.

-- Din fr. solipsisme.

SOLIPSIST, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care aparține solipsismului, privitor la solipsism. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. S. m. și f. Adept al solipsismului. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

-- Pl.: solipsiști, -ste.

-- Din fr. solipsiste.

SOLIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a soli (2); p. e. x. t. mijlocire (1); intervenție. *Solire făcînd și rugăciune* (a. 1805). GRECU, P. 207, cf. LB. *Drăgăstoasa solire a fiului său.* MARCOVICI, D. 293/3. *În pacea de la Adrianopole, la 1829, încheiată de Rusia, prin solirea acestei puteri, ca' protectoare creștinilor din Turcia, se înturnară prinșipatelor dreptățile lor vechi.* FM (1844), 195¹/25, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

-- Pl.: soliri.

-- V. soli.

SOLIST, -Ă s. m. și f. 1. Cîntăreț sau instrumentist care execută un solo (1) sau care este interpretul principal al unei partituri muzicale; solo (2). *Tot solistul, se-nțelege, Că aplaudă culege.* CĂLENDAR (1862), 123/17, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Solistul trebuie să fie înzestrat... cu... voce frumoasă.* IVELA, D. M. 190, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Copiase... fragmente de operă pentru partea cîntăreșului solist.* CĂLINESCU, E. O. I, 63. *Aceste afișe... conșin... numele șefului de orchestră și ale soliștilor.* STANCU, U. R. S. S. 16. *Publicul amușise vrăjit de basul profund al solistului.* v. ROM. februarie 1954, 132, cf. DL. *Concert de Bach. Solist, un nume de neamf.* PEDA, R. 214, cf. DM, DN². *Membrii orchestrei... și soliștii nu depășeau... vârsta de 17 ani.* ai 1968, nr. 935, 2/6. *Nu poți avea... siguranța că a zis solistul ori că aparatul a deformat cuvintele.* CINEMA, 1968, nr. 5, XIII. *Soprana... solistă a Operei Române, are calitățile unei sensibile muziciene.* CONTEMP. 1969, nr. 1 178, 6/3. *Concertul a fost condus cu menajarea solistului.* M. 1969, nr. 12, 39. *Solista lucrării... a urmărit cu fină sensibilitate... avîntatele variațiuni ale Fanteziei.* ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 215. *Să dai lecții de artă interpretativă viitorilor soliști.* 7 aprilie 1969, 60, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Fig. *Cucul, un solist vestit... Va cînta din flaut.* COȘBUC, P. I, 300.

2. Dansator care execută singur o piesă coregrafică sau care deține un rol principal într-o interpretare coregrafică de ansamblu. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

-- Pl.: soliști, -ste.

-- Din fr. soliste.

SOLISTIC, -Ă adj. (Despre piese muzicale sau despre părți, despre moduri de interpretare ale acestora etc.) Care este specific unui solist (1), de solist; care este executat de unul sau de mai mulți soliști; care pune accent pe interpretarea solistului. *Stilul*

solistic al unui concert de pian. CONTEMP. 1948, nr. 108, 10/4, cf. DL, DM. *Partea solistică poate birui o cantitate mai mare de versuri.* M 1962, nr. 4, 9, cf. DN². *Interpreții s-au valorificat mai ales în momentele solistice ale partiturilor.* 7 iulie 1968, 80. *Activitatea solistică... mi oferă satisfacții dintre cele mai prețioase ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 218, cf. M. D. ENC., DEX.*

-- Pl.: solistici, -ce.

-- Solist + suf. -ic.

SOLITAR, -Ă adj., s. m., s. n. 1. Adj. (Despre lucruri, locuri, arbori etc.) Care este plasat mai la o parte sau care este departe de (alte) așezări omenești ori departe unul de altul; dosit, ferit, izolat, lăturălnic, pustiu (1 2), liniștit, răcîcit (1), răzleț (1), retras, singuratic (1), stingher, (rar) pribeag (4), (învechit și popular) secret (1), (învechit) singurat (1), (învechit, rar) singureț, (regional) lăturaș, lăturaș. *Doi brazi solitarii crescui pe a lor groapă.* HELIADE, O. I, 354. *Rămăsur singur... Ca pe un gol de murle o stîncă solitară... Dincolo din morminte el trist acum privește.* ALECSANDRI, POEZII, 281. *Și tu, stîncă solitară, fii cu brațele deschise.* MACEDONSKI, O. I, 161. *La fereastră solitară Stă pe gînduri o femeie.* COȘBUC, P. I, 119, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cu biala rază solitară Apune-o mie de povești.* GOGA, POEZII, 285. *Am găsit pe banca solitară Din parc, un biet mănunchi de flori trecute.* IOSIF, P. 36. *Stațiunea de la Crășani e așezată pe malul înalt... al Ialomîței, potrivit cu tradițiile... de a ocupa înălțimile solitare... ale apelor.* PĂRVAN, G. 662, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Prin parcul liniștit să stai Cu ea, pe-o bancă solitară.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 50. *Sub un petec de cer, urde nu suspina decît înfrățirea luceferilor solitari.* KLOPȘTOCK, F. 330. *Luna... se anină în tăcere de ramurile unui chiparos solitar.* COCEA, S. I, 97, cf. SCRIBAN, D. *Țigani plini de fum Lingă castelul solitar Au poposit.* PĂRĂSCHEVICU, C. Ț, 152. *Va luci superb nepăsătoare, Solitară steaua ce-am iubit.* BENIUC, C. P. 100, cf. DL, DM, DN². *Uneori, noaptea, răsărea luna, solitară și palidă.* 7 iunie 1968, 46, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Fig. *În pacea mută, solitară, Cum stau cu somnul de mî-nșel.* GOGA, POEZII, 278. *Arcușurile albe în noaptea solitară stătură.* PETICĂ, O. 52. ◊ (Substantivat) *Treceau pe dinaintea-mi mărășii solitari Ai gîndurilor nalle, treceau seninii mînși.* PETICĂ, O. 163. ◊ (Despre gînduri, meditație sau despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care are loc, care se petrece în singurătate. *Aș vrea să se prelungească la infinit noaptea asta de gînduri solitare.* COCEA, S. I, 131. *Scriptorul ne înfățișează meditația solitară a hangului.* VIANU, A. P. 133. *A ghici gîndurile arhitectului nu era lucru ușor în astfel de momente de meditație solitară.* CĂLINESCU, B. I. 176. *„Să fii oare un om sfîrșit?” Epitetul și-l mai dăduse în clipe de cochetărie solitară.* VINEA, L. II, 121. *Să nu neglijezi lectura individuală, meditația solitară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 35, 26/2. ◊ (Bot.; despre flori, frunze) Singuratic (2). *Florile sînt solitare (neadunate) cînd stau cîte una deosibile pe vîrfurile ramurilor sau al trunchiului.* BARASCH, B. 22, cf. GRECSCU, FL., 101. *Frunzele sînt lanceolate, iar la subțioara lor cresc flori albe, solitare.* ENC. AGR. I, 307. *Uredosporii solitari pe pediceli.* SĂVULESCU, M. U. II, 495, cf. DL, DM. ◊ (Despre călătorii pe mare) Care este făcut de unul singur (v. s i n g u r 1). *Organizatorii primei curse transpacifice (solitare) San Francisco - Tokio au aflat de sosirea învingătorului.* CONTEMP. 1969, nr. 1 178, 10/7. *Flori solitare, lung pedunculată.* FLORA, R. P. R. II, 129, cf. DEX. ◊ (Astăzi rar; despre locuri, ținuturi, drumuri etc.) Pustiu (1 4); neumbliat (1). *Să adună 33 de frunți în locul solitaru numit Rulii, lîngă lacul Fîrstăt.* SĂVULESCU, HR. II, 288/4. *Ca unse cu var Lucesc zidiri, ruine pe cîmpul solitar.* EMINESCU, O. I, 69. *Strigă și se vaietă... În imensa dezolare de pe fîrmul solitar.* MACEDONSKI, O. I, 163. *Pe aceeași stradă solitară Vor trece îndrăgostiții.* TOPÎRCEANU, P. O. 146. *N-aș fi: putut: s-alc... un loc*

mai solitar și mai străin zbuciumului vieții. COCEA, s. I, 73, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Despre ființe; adesea substantivat) Persoană care trăiește sau care se găsește (de obicei) departe de (alți) oameni; (despre oameni) care este separat de lume, de societate; izolat, răzleț (1), rătăcit (1), retras, sihastru (2), singur (1), singuratic (1), (rar) însingurat, pustnic (2), (învechit) retras, (învechit, rar) singuratic. Cf. I. GOLESCU, c. *Monah însămnează o persoană solitară depărtată de lume*. SĂULESCU, HR. I, 117/2, cf. NEGULICI. *Ruso face un Robinson, un solitar*. CALENDAR (1862), 65/27, cf. PONTBRIANT, D. *Tristul singuratic moare-n jale amară, Lîngă el suspină buhna solitară*. ALECSANDRI, POEZII, 154. *Pe sufletele solitarilor se lasă, grele ca plumbul, aripile cobei*. PETICĂ, o. 286. *Acești scriitori „proletari intelectuali” erau oameni solitari, timizi*. IBRĂILEANU, s. L. 55. *E firesc ca artiștii, în genere solitari... să fie... niște învinși și neadaptați*. LOVINESCU, c. IV, 11. *Sînt solitarul pustiilor piețe*. BACOVIA, o. 21. *Cîntecul lui rămîne mai rar expresia unui suflet solitar*. VIANU, L. U. 291. *Solitar, îndepărtat de lume... el [Paul Valery] s-a complăcut să privească ambiția numai sub aspectul său geometric*. RALEA, s. T. III, 241. *Acest solitar merge în tovărășia... propriei umbre*. CONSTANTINESCU, s. II, 492, cf. DL, DM. *Un solitar, împăcat cu sine, a cărui existență se scurge prin vadul fără meandre al obișnuinței inerte*. V. ROM. ianuarie 1965, 133. *Solitarul și destul de sălbaticul vîntor*. CINEMA, 1968, nr. 2, III, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin analogie) *Somnul este un răpitor nocturn și solitar*. VÎN. PES. mai 1964, 4. *Acest temut dușman [rechinul]... este un solitar convins*. AP, 66. ♦ (Adverbial) *Avocatul știe mai bine decît clientul faptele acestuia, solitar săvîrșite*. TEODOREANU, M. III, 116. ♦ (Rare; substantivat) *Sihastru (1)*. Cf. NEGULICI. *Solitarii fugeau de lume*. SEVERIN, s. 10.

3. S. m. Mistreț bătrîn care trăiește izolat de turmă. *Solitar... porc săbatic de sex masculin (vier) care umblă întotdeauna izolat...; i se mai spune și răzleț*. STOICA, VÎN., 24, cf. DL.

4. S. n. Diamant sau brilliant mare care se montează pe o bijuterie singur sau, uneori, într-un grup de pietre prețioase mai mici; (învechit) singuratic (5). *Căpețala pe frunte, curățile presnicului și pogile sînt îmbrăcate cu solitare (cîte un singur ochi mare de brileant)*. AR (1830), 79¹/22, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN². *Scoate de pe degetul mic un inel pe care strălucește un solitar superb și i-l dă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 19/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: solitari, -e. — Și: (rar) solitáriu, -ie adj.
— Din fr. solitaire, lat. solitarius.

SOLITARISM s. n. (Livresc) Tendință spre singurătate, spre o existență izolată. *Condițiile sociale arătate împreună cu sentimentele și caracterele deja descrise nasc în curentul literar... o tendință... pe care noi o vom numi solitarism*. GHEREA, ST. CR. III, 86, cf. DL, DM, DN². *Nu se rușinează a-și mărturisi solitarismul infantil*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 54, 4/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Solitar + suf. -ism.

SOLITÁRIU, -IE adj. v. solitar.

SOLITÓR, -OÁRE s. m. și f. (Învechit) Mijlocitor (1). *A vécinică împărăție solitoriu*. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 126¹/35, cf. 138^v/13. *Primește rugăciunile nevednicilor robilor lui, ce s-au fii solitoare către cea ce s-au născut din tine*. BUCV., 38^v/8. *S-au arătat solitori a toată răutatea*. MINEIUL (1776), 47^v/38, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *El este pricina și solitorul ticăloșiei mele*. GORJAN, H. II, 131/35. *Să ne fii tată și păstoriu... și solitoriu la Dumnezeu*. MAG. IST. IV, 235, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.,

CADE, SCRIBAN, D. ♦ **Sol¹ (2)**. *Trimefind la dinșii pe un solitor al său... de le-au zis să se închine*. N. COSTIN, LET. II, 68/7. *Iar Gavriil solitoriu îndată Mersă fiind poruncile amintite*. BUDAI-DELEANU, T. 425, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: solitori, -oare. — Și: solitóriu, -ie s. m. și f.
— Soli + suf. -tor.

SOLITÓRIU, -IE s. m. și f. v. solitor.

SOLITÚDINE s. f. (Livresc) Singurătate (1). *Ia cîntă p-a mea belă Retrasă-n solitute, al vieții mele astru*. HELIADE, o. I, 355, cf. NEGULICI. *Numai în retragere și solitudine se poate auzi mai bine dulcea și magica armonie a vorbelor sale*. LĂZĂRESCU, s. 65/3. *Anglezii au ieșit din solitudinea de mai nainte*. ISIS (1859), 43¹/19, cf. PROT. — POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Venise a locui acolo într-o cuvioasă solitudine*. HASDEU, I. C. I, 142. *Și, în solitudinea mea... am aflat un lucru foarte străvechi*. SBIERA, F. S. 279, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se trezise... într-o solitudine care-l apăsa*. C. PETRESCU, o. P. I, 13. *Deși inclinat către solitudine... nu fugea de prietenie*. CĂLINESCU, E. 112, cf. SCRIBAN, D. *Geniul se irosește în solitudine*. VIANU, L. U. 314. *Lipsa de încadrare îl lasă în cea mai desăvîrșită solitudine*. RALEA, s. T. II, 204. *În clipele... de grea solitudine O iau razna prin noapte*. BENIUC, v. 31. *O solitudine maniacală*. CONSTANTINESCU, s. I, 156, cf. DL, DM. *Își cultivă, prin solitudine și lecturi, înclinația spre meditație*. IST. LIT. ROM. II, 307. *Eroul [piesei]... învață să iasă din solitudinea care nu-i promitea altceva decît ratare*. T. Iunie 1964, 50. *A cultivat adeseori o extravagantă solitudine*. V. ROM. iunie 1965, 6. *Dormi în solitudinea-și profundă*. VULPESCU, p. 89, cf. DN². *Sentimentul predominant rămîne desigur acela al solitudinii*. M. 1968, nr. 6, 30. *Deplorabilă nu mi se pare solitudinea*. CONTEMP. 1969, nr. 1 182, 10/3. *E vorba despre un personaj feminin... care trăiește în solitudine și sălbăticie*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 47, 2/2. *Solitudinea lecturii e un simplu cuvînt, căci în realitate lectura ne smulge din singurătate, întorcîndu-ne cu fața la oameni*. CONTEMP. 1971, nr. 1 290, 3/5, cf. M. D. ENC., DEX.

— Și: (învechit, rar) solitúte s. f.

— Din lat. solitudo, -iuis, it. solitudine, fr. solitude.

SOLITÚTE s. f. v. solitudine.

SOLIȚITĂ vb. I v. soliteita.

SOLJÁ vb. I v. soage.

SOLMIZÁRE s. f. (Muz.; rar) Solmizație. Cf. ANTONESCU, D., DN².

— Cf. solmizație.

SOLMIZÁȚIE s. f. (Muz.) Intonare silabică a notelor; (rar) solmizare. Cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Cîțire ritmică a notelor, fără intonarea lor*. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. solmisation.

SOLNIȚĂ s. f. I. Vas mic în care se pune sarea (și piperul) pentru a fi servită la masă; conținutul acestui vas; (popular) sărăriță (1), (regional) ocniță¹ (II 5), piuliță (2), sarniță, sărar (2), sărărie (6), sărelniță, solăriță. Cf. ANON. CAR. *Împrumut la boieru care au venit de la Beci... 2 solnițe de cositor* (a. 1754). IORGA, s. D. XII, 68. *2 solnițe de argint* (a. 1780). URICARIUL XI, 249, cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU. *Am vărsat... o solniță întregă [de piper]*. ALECSANDRI, T. 369, cf. LM. *I se părea c-a vărsat un pahar, ori c-a răsturnat vreo solniță*. VLAHUȚĂ, s. A. II, 64, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Sol-*

nița cu sare se varsă pe masă fără pricină. PAMFILE, VĂZD. 103. Era o masă în regulă, cu farfurii, cufile, linguri, furculițe, pahare, solniți și chiar șervețe. HOGAȘ, DR. I, 75, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. De la Cellini ca gravor, printre alte puține lucrări, ne-a rămas... solnița lui Francisc I. LOVINESCU, c. IV, 104. Chelnerii sfârșiseră de recoltat șervețele, de clădit solnițele în piramidă. c. PETRESCU, O. P. I, 13. Mincău pe cont, într-o încăpere aparte, cu hîrtie de împachetat întinsă pe mese și solnițe de pămînt, cu floricele de smalt. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 15. [Ardeiu] pe care-l găsești înșipt în solnița tuturor meselor de crîșmă. TEODOREANU, M. III, 184, cf. SCRIBAN, D. Am adus și o solniță. ARGHEZI, L. 285, cf. LTR², DL. Îndreptă prompt solnița și... zise că nu e nimic, sarea înseamnă bogăție. PREDĂ, R. 43, cf. DM, MIHĂILĂ, I. 43. Aduceți șervețele, solnițele... Să întindem o masă mare. SORESCU, s. 11. Credința potrivit căreia o solniță vărsată pe masă aduce după sine gilceavă. FLACĂRA, 1969, nr. 5, 6. Chiperul din solniță dacă se varsă, e semn de sfadă. ȘEZ. VI, 50. Ș-o cătat puterea omului în somfa cu șarea, în blidu cu mîncarea. T. PAPAHAĞI, M. 142, cf. ALR I 708. ◇ (Neobișnuit; în imprecății) Minună ești, drace, sparge-ți-s-ar solnița! GORJAN, H. II, 192/34. ◇ Fi g. Liliciei din clopotniți Dau de cerul risipit Pretutindenea din solniți. ARGHEZI, v. 68. ◇ E x p r. (Învechit, rar) A întinge mina într-o solniță cu cineva = a fi intim cu cineva; a fi omul de încredere al cuiva. Ceta ce întinge mina cu mine în solniță, acela mă vindu. CORESI, TETR. 61. ◆ (Popular) Vas (de lemn, de lut etc.) în care se păstrează sarea la bucătărie; (regional) ocnită¹ (II 5), piuliță (2), sărar (2). Capul mare cît o solniță nu și-l mișcă. AGRIBICEANU, s. P. 68, cf. DL, DM. În odăile mari și goale, an de an s-au rinduit pe polițe fluierașe, cocoeși, solnițe de lut de la bilciurii. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 125, 4/1, cf. M. D. ENC., DEX, ȘEZ. VIII, 89, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR I 708, A v 15. ◆ (Argotic) Ceas de mină, de format mare, demodat. Ce e cu solnița aia la mina ta? Com. din BUCUREȘTI.

2. (Prin Mold. și nordul Olt.) Piuliță (1). Cf. ALR I 709/510, 772.

3. (Regional) Vas pentru gătit. Cf. H II 126, 177, x 77, 436, 542, XII 120, XIV 187.

4. (Regional) Fructieră. Com. din DĂRĂBANI — DOHOI.

5. (Popular) Cavitate de deasupra ochilor la cai. Solnițele sînt niște scobituri, așezate deasupra ochilor, ele sînt cu atît mai adînci, cu cît calul e mai bătrîn sau mai slab. ENC. VET. 106. Vîrsta [cailor] se mai deduce după zbrăcirile din jurul ochilor și de la gură, după cavitățile numite solnițe. DR. V, 287. La cal se observă înfundarea solnițelor. ENC. AGR. I, 423, cf. DL, DM, DEX.

6. (Regional) Numele unei păsări nedefinite mai deaproape (Cîmpeni — Abrud). Cf. BĂCESCU, PĂS. 156.

— Pl.: solnițe și (popular) solniți. — Și: (regional) sômtă, șolniță (ALR I 708/578) s. f.

— Din bg. солнина.

SÔLO s. n., s. m. invar. 1. S. n. invar. Compoziție muzicală (sau fragment muzical) scrisă pentru un singur instrument sau pentru o singură voce (cu sau fără acompaniament). Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., STAMATI, D., POLIZU, ANTONESCU, D., BĂRCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., IVELA, D. M., CADE. Se trezise într-însul ambiția de a cînta un solo. DAN, U. 141, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, SCL 1960, 49, DER, DN². Un amplu solo de orgă. M 1969, nr. 12, 2, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ (Adjectival; despre compoziții, fragmente muzicale sau despre cîntăreți sau instrumente care le interpretează) (Care se execută) fără acompaniament. Cf. DL, DM. Zece suite pentru vioară solo. M 1965, nr. 4, 39, cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. m. invar. Cîntăreț sau instrumentist care execută un solo (1); solist (1). Instrument pentru solo și orchestră. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 740, cf. DL, DM, DEX.

3. S. n. invar. Dans (sau parte dintr-un dans) executat de o singură persoană. Știfi de se mai poate afla alta să facă solo mai bine la un contradanț. NEGRUZZI, s. I, 75, cf. DL, DM, DN². Un solo coregrafic, un dans al aceleiași linii de la începutul și pînă la sfîrșitul poveștii. CINEMA, 1968, nr. 5, 19, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr., it. solo.

SOLOĂGĂR s. m. (Bot.; regional) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*) (Valca Seacă — Tîrgu Neamț). Cf. A IX 2.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

SOLOĂMBE s. f. pl. (Regional) Deprinderi, apucături rele (Roșiori de Vede). Cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 24.

— Etimologia necunoscută.

SOLOĂNCĂ¹ s. f. (Ornit.) 1. = saloantă. Cf. BĂCESCU, PĂS., 156, ALR II 6 217/250, MAT. DIALECT. I, 93, 287.

2. (Prin Dobr.) Țigănuș (*Plegadis falcinellus*). Cf. LINTIA, ap. BĂCESCU, PĂS., 167.

— Pl.: solonci. — Și: (1) solôncă (BĂCESCU, PĂS., 156), salôncă (id. ib. 151), taloăncă (id. ib. 156) s. f.

SOLOĂNCĂ² s. f. (Regional) Vagon descoperit pentru lucrători. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

SOLODEȚ s. n. (Regional; la războiul de țesut) Bețior de lemn în care se introduce țeava la suveica războiului de țesut; (regional) fus, huludeț, lemnus, sfîrcel (1), surcel (v. s u r c e a) (Stroiești — Suceava). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: solodețe.

— Cf. ucr. dial. ко л о д е ц ь „lemn-dulce“.

SOLODIU s. n. Grup de soluri intrazonale cu o slabă fertilitate naturală, formate prin spălarea și debazificarea soloneturilor. Solurile degradate care iau naștere în urma acestui proces poartă numele de solodii. AGROTEHNICA, I, 367, cf. LTR², DER.

— Pl.: solodii.

— Din rus. солоды.

SOLODÎRCĂ s. f. (Regional) Femele depravată (Bonț — Gherla). Cf. PAȘCA, GL.

— Pl.: solodîrci.

— Etimologia nesigură. Cf. b a b a d î r c ă.

SOLOFĂSTRĂ s. f. (Prin Ban.) Pilă mare a fierului. Cf. H IX 61, BOCEANU, GL.

— Pl.: solofastre.

— Etimologia necunoscută.

SOLOGÎ vb. IV v. soage.

SOLOMÂNDRĂ s. f. v. salamandră.

SOLOMĂZDRĂ s. f. v. salamandră.

SOLOMÂNDRĂ s. f. v. salamandră.

SOLOMEZDRĂ s. f. v. salamandră.

SOLOMIAC s. n. (Regional) 1. = salmiac. Cf. ALR II 6 798/273, 349.

2. Cositor (Sîmniau Almaşului — Zalău). Cf. ALR SN II h 575/284, ALRM SN I h 389/284.

— Din magh. *szálmíák*.

SOLOMIAZUI vb. IV. *Tranz.* (Regional; complementul indică vase de metal) A spoi (Mihăileni — Miercurea Ciuc). Cf. ALR II 4 260/574. *Solomiazuieşte căldarea*. ib.

— Prez. ind.: *solomiazuiesc*.

— Etimologia nesigură. Cf. *s o l o m i e¹*.

SOLOMIE¹ s. f. (Regional) 1. Clorură de amoniu (Voiniceni — Tirgu Mureş). Cf. ALR II 6 798/235.

2. Cositor (Mihăileni — Miercurea Ciuc). Cf. ALR SN II h 575/574, ALRM SN I h 389/574.

— Etimologia necunoscută.

SOLOMIE² s. f. v. *solomonie*.

SOLOMIT s. n. Material termoizolant confecţionat din tulpini uscate de stuf aşezate paralel, presate şi legate cu sîrmă sub formă de plăci; stufit. Cf. MDT, LTR², DER.

— Pl.: *solomituri*.

— Din rus. *СОЛОМИТ*.

SOLOMÎNDRĂ s. f. v. *salamandră*.

SOLOMÎZDRĂ s. f. v. *salamandră*.

SOLOMÎZDRÎŢĂ s. f. v. *salamandriţă*.

SOLOMÎZGĂ s. f. v. *salamandră*.

SOLOMÓN subst. (Învechit, rar) Un fel de piele. *O piele ce să cheamă solomon* (a. 1678). GCR I, 238/37.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

SOLOMONĂR s. m. (Popular) 1. Magician care, după credinţele populare, are puterea de a provoca sau stăpîni anumite fenomene naturale (ploaia, grindina etc.): p. gener. vrăjitor. Cf. KLEIN, D. *Că-s solomonariu toţi apoi mi-ar zice*. BUDAI-DELEANU, T. v. 80, cf. LB, POLIZU, CIHAC II, 384, LM. *În ajunul Bobotezii, solomonarii nu mîntuică, nici nu beau nimic, pînă ce nu însărează*. MARIAN, S. R. I, 166, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Între alte descîrtece şi vrăji pe care le fac cu el solomonarii, este şi „dătătura cu argint-viu”, în care argintul-viu este trimis pe drum*. CANDŢEA, F. 179, cf. TDRG. *Ploile mai pot fi legate şi de alţi vrăjitori sau solomonari*. PAMFILE, VĂZD. 125, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Şi le spuneam şi eu că era în sat la noi, unu moş Vastile Pohrib, un solomonar*. C. PETRESCU, I. II, 6. *Cocoşii să se fie droaie după noi, ca guzganii după solomonarul cu cimpoiul fermecat*. VOICULESCU, P. I, 92. *Încercă să reconstituie povestea ridicolă a fărânelor din partea locului, cu solomonarii care călăuzesc balaurii furtunilor prin văzduh*. SADOVEANU, C. XII, 534. *Un solomonar bătrîn, unul din cei care poruncesc norilor ca la nişte cîini blînzi*. DAN, U. 206, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Asta tot solomonarul ăla a lui Bulacu a făcut-o*. LĂNCRĂNĀN, C. II, 402, cf. M. D. ENC., DEX. *Cei ce poartă sloatele (grindina) se zic solomonari*. H XII 303. *Solomonarii sînt nişte oameni care-şi însuşesc puterea de a lega (opri) ploile şi a da direcţiunea ce vreau mersului grindinei*. ŞEZ. II, 140, cf. ALR II 5 796/76, 105, 130, 141, 157, 172, 219, 228, 235, 250, 260, 272, 349, 353, 362, 365, 551, ALRT

II, 350. *Zite că cîn să scoală nori atunţi să scoală şolomonariu cu balauru*. A II 12.

2. Astronom; persoană care prevesteşte vremea şi care face calendare. *Ştiam însă că nu prea e bine cînd omul caută, ca şolomonarii, stelele pe cer*. SLAVICI, N. I, 191. *Solomonarii, răzăşi cu vechi hrisoave*. IL aprilie 1960, 62, cf. M. D. ENC., DEX. *Era şolomonar care face călindare, adecă hastronom*. RETEGANUL, P. III, 82.

— Pl.: *solomonari*. — Şi: *şolomonăr, şolomănăr, şolominăr* (ALR II 5 796/250, ALRT II, 115) s. m.

— Solomon (n. pr.) + suf. -ar.

SOLOMONĂRIE s. f. (Popular) Vrăjitorie. Cf. DDRF. *Femeile care ştiu solomonării iau cîteva ouă clocite, un sul... şi, mergînd pe cîmp, îngropă cuiele în capătul lacului*. PAMFILE, A. R. 110.

— Pl.: *solomonării*.

— Solomonar + suf. -ie.

SOLOMONEĂLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Acţiunea de a *s o l o m o n i* şi rezultatul ei; vrăjitorie. Cf. UDRESCU, GL. *Umblă cu solomoneli, crede că poate s-or mai prinde*. id. ib.

— Pl.: *solomoneli*.

— Solomon + suf. -cală.

SOLOMONI vb. IV. *Tranz.* (Popular) A vrăji. *Nu se poate apropia nime de cerb, căci este solomonit şi nici un fel de armă nu-l prinde*. CREANGĂ, P. 217, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG, CHIŢEŞCU, GR. 254, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Solomonit, adecă vrăjil, des-cîntat*. H XI 11, cf. RĂDULESCU-CODIN, I. 360.

— Prez. ind.: *solomonesc*. — Şi: *şolomonî* vb. IV. BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Din Solomon (n. pr.).

SOLOMONIE s. f. (Popular) Vrăjitorie. *Zisei vreo cîteva vorbe din solomonie şi îndată mă pomenii dezlegat*. GORJAN, H. IV, 51/1. *Noroc numai că eⁿ unul ştiu solomonii şi nu mă prea tem nici de balauri*. CREANGĂ, O. 284. *Se strîngeau acolo... comedii şi solomonii, ghicitori, cîntăreji*. CARAGIALE, O. I, 120, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *I-a intrulocat pe toţi şi a făcut cîteva probe, închipuind cum avea să se desfăşoare rînduiala solomoniei*. VOICULESCU, P., 321, cf. SCRIBAN, D., DL. *Asta este... curată solomonie!* T. POPOVICI, S. 309, cf. DM, M. D. ENC., DEX, ALR II 5 796/182, 316.

♦ *Vicleşug*. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Văzînd că degeaba le-a fost vorba şi truda, se gîndiră la altă solomie*. ŞEZ. IX, 116.

— Pl.: *solomonii*. — Şi: (regional) *solomie, şolomonie* (BĂRCIANU, ALEXI, W., ALR II 5 796/182, 316) s. f.

— Solomon (n. pr.) + suf. -ie.

SOLOMONIRE s. f. (Popular) Acţiunea de a *s o l o m o n i* şi rezultatul ei; vrăjitorie. Cf. DEX.

— Pl.: *solomoniri*.

— V. *solomonî*.

SOLOMONIT, -Ă adj. (Popular) Vrăjit. Cf. RESMERIŢĂ, D. < (Substantivat) *Boierul se purta ca un şolomonit*. TEODOREANU, M. U. 127.

— Pl.: *solomonii, -te*.

— V. *solomonî*.

SOLONĂR s. m. (Învechit) Tăbăcar¹. *Întăreşte privilegiul ce au avut breasla cizmarilor şi a solonarilor din Iaşi* (a. 1733). CAT. MAN., 509. *Aceste 76 meserii repartizate pe cele trei categorii de meseriaşi cuprind: ulamari, cepari..., solonari*. BOGDAN, C. M., 104. *Solonariu ce dubea pici*. DR. IV, 848.

- Pl.: *solonari*.

- Etimologia necunoscută.

SOLONCĂ s. f. v. *soloancă*¹.

SOLONCEAC s. n. Grup de soluri intrazonale cu un conținut ridicat de săruri solubile, avind o fertilitate naturală foarte scăzută. *Solonceacurile sînt soluri sărăturoase cu acumulare mare de săruri, în special cloruri, sulfați și carbonați. AGROTEHNICA, I, 498. Sărurile solubile în solonceac sînt clorurile și sulfații de sodiu și de calciu, uneori și de magneziu. LTR². Fertilitatea solonceacului este foarte scăzută. DER. În cuprinsul acestor soluri, apar petice de solonefuri și solonceacuri formate prin acumularea sărurilor reziduale ale rocilor. JUD. ROM. SOC. 126, cf. M. D. ENC.*

- Pl.: *solonceacuri*.

- Din rus. *солончак*.

SOLONET s. n. 1. Grup de soluri intrazonale cu un conținut ridicat de sodiu (format mai ales prin desalinizarea solonceacului), avind o fertilitate naturală foarte scăzută. *Solonefurile se caracterizează printr-o concentrare mai mică a sărurilor, dar printr-o alcalinitate mai mare. AGROTEHNICA, I, 499. Solonefurile au proprietăți fizice cu totul defavorabile: umede, se lucrează foarte greu, iar uscate, devin tari ca piatra. LTR². Soloneful se formează în condițiile unui climat semiumed, semiarid..., prin desalinizarea solonceacurilor. DER. În cuprinsul acestor soluri, apar petice de solonefuri. JUD. ROM. SOC. 126, cf. M. D. ENC., DEN.*

2. (Bot.; regional) Brincă (*Salicornia europaea*). Cf. BORZA, D., 153.

- Pl.: *solonefuri*.

- Din (1) rus. *солоница*, (2) ucr. *солонец*.

SOLOTNIC s. m. Veche unitate de măsură a greutateii (pentru aur și argint), care a variat, în timp, între 4,19 și 4,25 grame. *Solotnicu [are]... 4,19 grame. MĂS. GR. 140/32, cf. MDT.*

- Pl.: *solotnici*.

- Din rus. *золотник*.

SOLOVĂERV s. m. v. *sovîrf*.

SOLOVÉR s. m. v. *sovîrf*.

SOLOVÉRO s. m. v. *sovîrf*.

SOLOVÉRV s. m. v. *sovîrf*.

SOLOVÍC s. m. v. *sovîrf*.

SOLOVÎR s. m. v. *sovîrf*.

SOLOVÎRC s. m. v. *sovîrf*.

SOLOVÎRF s. m. v. *sovîrf*.

SOLOVÎRFIȚĂ s. f. Numele a două plante erbacee din familia labiatelor: a) plantă cu frunze mari, ovale, cu tulpina și florile purpurii, care crește prin locuri păduroase și aride și în regiunea cîmpurilor pe lângă drumuri și mărăcișuri (*Phlomis tuberosa*). Cf. GRECESCU, FL. 478, PANȚU, PL., CADE, GRAUR, E. 32, BORZA, D. 129; b) (regional) bundița-vintului (*Phlomis punges*). Cf. ȘĂINEANU, D. U., PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 129.

- Pl.: *solovîrfițe*. - Și: *solovîrviță* (CONV. LIT. XXIII, 1 051, BRANDZA, FL. 400, BĂRCIANU, PANȚU, PL.), *solovîrniță* (BARONZI, L. 145, ALEXI, W., GRAUR, E. 32), *sovîrviță* (H XVI, 280) s. f.

- *Solovîrf* + suf. *-iță*.

SOLOVÎRNIȚĂ s. f. v. *solovîrniță*.

SOLOVÎRV s. m. v. *sovîrf*.

SOLOVÎRVĂRIȚĂ s. f. v. *sovîrvăriță*.

SOLOVÎRVIȚĂ s. f. v. *solovîrviță*.

SOLOVÔR s. m. v. *sovîrf*.

SOLȘTĂȚIE s. f. v. *solștițiu*.

SOLȘTIȚIAL, -Ă adj. (Care ține) de solștițiu; privitor la solștițiu. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ *Punct solștițial* = fiecare dintre cele două puncte ale eclipticii în care se află soarele la solștițiu. *Puncturile eclipticii, în care aflîndu-să soarele îi pricinuesc cea mai mare depărtare de ecuator, sînt numesc puncturi solștițiale. SIBINEANU, C. 37/21. Punctul solștițial este punctul unde atinge ecliptica tropical. GENILIE, G. 88/29. În ecliptică se află și două puncturi solștițiale. RUS, I. I, 29/6, cf. GEOGR. N. 24/7. Aceste două puncte se numesc puncte soarestițiale. LAURIAN, M. IV, 188/20. Acele două puncte în care ecliptica atinge cercurile tropice se cheamă punctele solștițiale. FONTANIN, C. 97/17. Punctele ecliptice în care depărtarea soarelui este cea mai mare se numesc puncte solștițiale. DRĂGHICEANU, C. 30. Puncte solștițiale. CULIANU, C. 152. Momentele de trecere a centrului discului solar prin punctele echinoxiale și solștițiale se consideră începutul anotimpurilor respective. LTR² VII, 38, cf. DI., DER, M. D. ENC.*

- Scris și: (rar, după fr.) *solșcial*. - Pronunțat: *-i-al*. - Pl.: *solștițiali*, -e. - Și: (învechit, rar) *soarestițial*, -ă adj.

- Din lat. *solstitialis*, fr. *solșcial*.

SOLȘTIȚIE s. f. v. *solștițiu*.

SOLȘTIȚIU s. n. (Adeca cu determinările „de vară”, învechit rar, „verii”, rar, „cald” sau „de iarnă”, care precizează felul) Fiecare dintre cele două momente ale anului (în jurul datelor de 21 iunie și, respectiv, 21 decembrie) cînd soarele se află în poziția cea mai depărtată de planul ecuatorului (deasupra tropicelor) și cînd se realizează cea mai lungă zi (vara) și, respectiv, cea mai lungă noapte (iarna): dată calendaristică ce marchează ziua sau, respectiv, noaptea cea mai lungă din an. *Intrînd soarele în zodia căprio-rului, face solștiție... de iarnă și ziua cea mai scurtă, iar noaptea cea mai lungă. AR (1829), 226²/50. Solștițiu verii este ziua de la 10/22 iunie. GENILIE, G. 88/24. Spre a cunoaște puncturile ecvinopfiilor, a solștițiilor..., s-au adăos alte două cercuri, numite colure. FABIAN-BOB, 10/14. De la ecuinocșiuri și solștișuri își ieu începutul patru părți ale anului. RUS, I. I, 29/11, cf. NEGULICI. Fiînd soarele în solștațiea de nord, atunce, pe această emisferă a pămîntului ziua este cea mai lungă, iară pe cea sudică, cea mai scurtă. STAMATI, E. 156/9. Bătălia aceasta s-a întimplat pe la solștițiu de vară. ARISTIA, PLUT. 360/7, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. Momentul în care soarele este mai departe de ecuator decît în orice altă pozițiune se numește solștițiu. DRĂGHICEANU, C. 29, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Serile lungi... se tot lungeau cu cît vremea înainta spre solștișiu de iarnă. SADOVEANU, O. XVII, 270, cf. SCRIBAN, D. Privind la hora flăcării întîmpinăm solștișiu cald. BLAGA, POEZII, 326. În timpul solștișului de vară, pe străzile și în parcurile Leningradului, întunericul nu coboară niciodată. BOGZA, M. S. 47. Se remarcă, pe ecliptică..., două puncte dia-*

metral opuse... punctul solstiului de vară... și punctul solstiului de iarnă. LTR² VII, 38, cf. DL, DM, DER. Căta pe Zeus din noapte spre solstii. VULPESCU, P. 27, cf. DN². Înflorite în noaptea solstiului de iarnă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 32/4, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (învechit) *solsticiu*. — Pl.: *solstii* și (învechit) *solstiuri*. — Și: (învechit, rar) *solstie*, *solstie* s. f.

— Din lat. *solstitium*. Cf. fr. *solstice*.

SOLTÁ vb. I v. sorta.

SOLTÁN s. m. v. sultan.

SOLTANICA s. f. art. v. sultănică.

SOLTĂR s. m. (Prin nordul Transilv. și prin Maram.) Sortator (1) forestier; (regional) sortir. Cf. ARVINTE TERM. 165.

— Pl.: *soltari*.

— Solta + suf. *-ar*.

SOLTATÓR, -OÁRE s. m. și f. v. sortator.

SOLTĂRI vb. IV. T r a n z. (Prin nordul Transilv. și prin Maram.; complementul indică material forestier) A sorta². Cf. ARVINTE TERM. 165.

— Prez. ind.: *soltărese*.

— Solta + suf. *-ări*.

SOLT¹ s. m. v. solz¹.

SOLT² s. n. v. sos¹.

SOLÚBIL, -Ă adj. 1. (Despre substanțe, elemente chimice etc.) Care se poate dizolva într-un solvent¹ (2); dizolvabil. Ia... mercur solubile. EPISCUDESCU, PRACTICA, 226/11, cf. I. GOLESCU, c. O materie în stare solubilă este aceea care este topită și amestecată în apă. BREZOIANU, A. 593/32. [Oxygenul] este mai solubil în apă decât azotul. MARIN, PR. I, 64/32. Mai toate sărurile sînt solubile în apă. BARASCH, I.N. 26/3, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. Mineralele s-au clasificat... după cum sînt solubile în apă. MAIORESCU, L. 111, cf. DDF. Oxygenul e foarte puțin solubil în apă. PONI, CH. 41, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Clorura de radium e... mai greu solubilă decît cea de bariu. SANIELEVICI, R. 19. S-a consacrat studiului... și modulul cum trec în soluția de sol substanțele solubile. AGROTEHNICA, I, 52, cf. DL, DM. Stratele următoare conțin săruri solubile. PROBL. GEOGR. I, 145, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. Fig. (Livresc) Rezolvabil. Cf. PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Vlaicu exprima... o încredere nemăsurată în înpenția lui, pe care n-o putea însă comunica... pe calea cuvîntului solubil. LOVINESCU, S. II, 81, cf. SCRIBAN, D. Ecstazia intelectuală rămîne o atitudine creatoare, o stare de simțire în care devine solubilă puntea dintre mister și rațiune. CONSTANTINESCU, S. I, 264, cf. DL, DM, DN². Muzica concretă și... electronică pun probleme mai complexe și nu todeauna solubile în certitudini estetice. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 27, 29/4, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *solubili, -e*.

— Din lat. *solubilis*, fr. *soluble*.

SOLUBILITATE s. f. 1. Proprietate a unei substanțe de a putea fi dizolvată într-un solvent¹ (2). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. Oxidul galben de fosfor... se deosebește de acest oxid roșu prin solubilitatea sa în potasă MARIAN, PR. I, 153/17. Aciditatea sucului gas-

tric îi crește solubilitatea destul. MAN. SĂNĂT. 93/9. În privința proprietăților chimice ale mineralelor, vom aduce numai două, adică efervescența (fierberea) și solubilitatea (topirea) lor în apă. BARASCH, I. N. 25/31, cf. PROT. — POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Solubilitatea substanțelor solide depinde foarte mult de natura dizolvantului. MACAROVICI, CH. 60. A irtebruișat... o melodă directă pentru determinarea solubilității. PARHON, B. 129. Solubilitatea tuturor substanțelor variază cu temperatura. LTR², cf. DL, DM. În mod normal, sărurile din apa mării nu întrec puterea de solubilitate a apei. GEOLOGIA, 30, cf. DER. Apele globului, din cauza solubilității substanțelor pe care le conțin, au o gamă înfinită de compoziții. AP, 11, cf. DN², DC, M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. Natura forme sugestive impune solubilitatea versului. LOVINESCU, S. I, 371, cf. 399.

2. Cantitate maximă de substanță, exprimată în grame, conținută într-o anumită cantitate de solvent la o temperatură determinată. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *solubilități*.

— Solubil + suf. *-itate*. Cf. fr. *solubilité*.

SOLUBILIZĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică substanțe greu solubile sau insolubile) A aduce într-o stare în care poate fi dizolvată într-un solvent¹ (2), în urma unui tratament fizic (încălzire, mărunțire etc.) sau a unei reacții chimice; a face să fie solubil (1). În solurile arabile luate în cultură, apa solubilizează substanțele nutritive necesare plantelor respective. ENC. AGR. I, 267. În podzol trebuie aplicate îngrășămintele fosfatice... pe care plantele le pot solubiliza. AGROTEHNICA, I, 188, cf. DL, DN², DEX.

— Prez. ind.: *solubilizez*.

— Solubil + suf. *-iza*. Cf. fr. *solubiliser*.

SOLUBILIZĂRE s. f. Proces de transformare a unei substanțe greu solubile sau insolubile într-o ușor solubilă în urma unui tratament fizic (încălzire, mărunțire etc.) sau a unei reacții chimice. Apa, încărcată cu bioxid de carbon, are o putere de solubilizare mult mai mare. AGROTEHNICA, I, 110. Dizolvarea propriu-zisă e un caz particular de solubilizare. LTR², cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *solubilizări*.

— V. *solubiliza*.

SOLUNĂR, -Ă adj. (În sintagma) Ore solunare = ore care sînt favorabile pescuitului, determinate dinainte după pozițiile respective ale soarelui și lunii. Orele solunare se modifică pentru fiecare grad cu patru minute. VÎN. PESC. august 1961, 21. Acest pescar are încredere în indicațiile tabelului orelor solunare. IB. octombrie 1964, 14. ♦ (Substantivat, f.) Ia mai slăbește-mă... cu solunara. VÎN. PESC. februarie 1964, 12. Poate că solunara majoră își va spune cuvîntul. IB.

— Pl.: *solunare*.

— Din fr. *solunaire*.

SOLUTREÁN, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Care aparține perioadei mijlocii a paleoliticului (2), care se referă la această perioadă. Cf. DN².

2. S. n. Perioadă mijlocie a paleoliticului (2) superior, caracterizată prin silexuri amigdaloidale în formă de foaie de laur. Cf. LTR². Explicăm... [cuvintele] care reprezintă numai vîrstă sau etaje geologice... („magdalenian“, „solutrean“ etc.). L. ROM. 1959, nr. 1, 35, cf. IST. ROM. I, 17, DER, DN².

3. S. n. Serie de straturi geologice din solutrean (2).

— Pronunțat: *-tre-an*. — Pl.: *solutreni, -e*.

— Din fr. *solutrén*.

SOLUȚIE s. f. I. 1. Modalitate de a rezolva o dificultate, o problemă sau de a ieși dintr-un impas; cheie, dezlegare, leac, remediu (2), rezolvare (1), soluționare. Cf. I. GOLESCU, c. Obiceiurile..., portul, muzica și limba ne va da poate soluția ce o căutăm. RUSSO, s. 82. Soluțiuni la acest problem s-ar găsi multe. GHICA, c. E. II, 549. Această soluțiune era cea mai conformă cu următoarele trei criterii. HASDEU, I. C. I, 17. Înțelegerea adusă în soluția acelei chestiuni a fost și este foarte regretabilă. MAIORESCU, D. II, 253. A propus guvernului o altă soluțiune. CARAGIALE, O. I, 263. Afară de această soluție programul nu mai are nici o altă cerere proprie chestiei agrare. IONESCU-RION, s. 214, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Veche mai e și problema asta și tare multe soluții i s-au mai dat. în PLR II, 166. Studii mai adânci... ar apropia desigur și mai mult problema de soluția ei. IORGA, C. I. III, 70. Care e... soluția tuturor acestor dificultăți? PĂRVAN, G. 336. Întoarcerea în față... aduse soluția problemei. IBRĂILEANU, A. 55, cf. RESMERIȚĂ, D. S-a întors din străinătate... cu soluții sigure pentru toate greutățile. REBREANU, R. I, 50. Dacă nu obșin o soluțiune convenabilă a intereselor noastre, rup negocierile. TITULESCU, D. 139. Soluțiunea mea este naivă. GALACTION, O. A. II, 441. Ți-am spus singura soluție, dacă-ți convine. C. PETRESCU, C. V. 133. Problema creației, literară sau artistică, poate primi multiple soluții. VLASIU, D. 316. Altă soluție nu puteam da problemei. SADOVEANU, O. IX, 411. Costache Negruzzi... propunea soluții pe care... uzul le-a consfințit. PUȘCARIU, L. R. I, 370, cf. SCRIBAN, D. Nu văd altă soluție..., trebuie să plec. ARGHEZI, L. 272. Renașterea a fost un curent de cultură care oțerea soluții timpului său. VIANU, L. U. 37. Nu era cu puțință nici o altă soluție. BLAGA, H. 95. Altă soluție n-am. STANCU, Ș. 214. O carte... nu poate să dea soluții la toate problemele. AGROTEHNICA, I, 7. Dădeau problemei sociale soluții. PAS, L. II, 142. Va găsi o soluție. VINEA, L. II, 24. Soluția pe care am propus-o pentru dicționare a fost să se insereze forma cea mai veche de care dispunem. GRAUR, E. 12. O să găsim noi o soluție. H. LOVINESCU, T. 144, cf. DL. Oamenii se învârbiră, căutând soluții. VORNIC, P. 151. Un imprumut la bancă era cea mai bună soluție. PREDĂ, M. 74, cf. DM. Soluția îi venise ca de la sine. T. POPOVICI, S. 76. Soluția practică... a unui arbitraj european. IST. LIT. ROM. II, 629. Mitropolitul participa la ședințele școlii, pentru a da soluția cea mai potrivită după „sfânta pravilă”. STOICESCU, S. D. 85. Soluții sînt multe, dar asta-i cea mai bună. LĂNCRĂNAN, C. III, 119. Soluția se impunea de la sine. H. DAICOVICIU, D. 95. Participanții la dezbateri caută o soluție. CINEMA, 1968, nr. 4, II. S-a găsit și soluția respectivă. RL 1968, nr. 7 387, cf. M. D. ENC., DEX. Eram foarte conștienți de faptul că asta era doar o soluție de moment. RL 1977, nr. 10 315. ♦ S p e c. (Tehn.) Rezolvare tehnică, tehnologică etc. adoptată sistematic pentru efectuarea unei operații, producerea unui lucru etc.; metodă (4), procedeu (2), sistem (III 2). Proiectanții trebuie să examineze cu atenție soluțiile alese pentru noile obiective. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 184.

2. (Mat.) Răspuns la o problemă; p. e x t. rezultat obținut. Pentru... a găsi soluția acestei probleme trebuie aplica regula care am dat-o mai sus. ASACHI, E. II, 117/3. Această soluție este... deosebită de cea precedentă. TRIGON. DR. 94/6. Problema are două soluții. ORESCU, T. 103/28. Algebra dă o soluție străină problemei. ELEM. ALG. 139/31. Problema ste o întrebare de dezlegat cu ajutorul teoremelor. Răspunsul se numește soluțiune. MELIK, G. 3. Era absorbit în soluțiunea ecuației sale. HOGAȘ, DR. II, 124. O piesă de teatru este, pentru el, ca elaborarea treptată a soluției unei probleme. VIANU, L. U. 590, cf. DL, DM. A rezolva un sistem [de ecuații] înseamnă a-i găsi soluțiile. ALGEBRA VIII, 194, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

3. (În sintagma) Soluție de continuitate = întrerupere a continuității; separare a părților care mai

înainte erau legate între ele sau continue. *Putem considera cubul acesta că este plin de tot și solid fără interval... fără nici o soluție de continuitate.* MARIN, F. 19/20, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN², DEX.

II. Amestec monofazic (lichid, gazos sau solid) constituit din două sau mai multe substanțe chimice, dispersate la scară moleculară în diverse proporții; (învechit) topire. Să recomandăm spălarea cu o soluție. POVĂȚ. (1844), 188/21. Se poate asigura cineva turnînd potasă de comerț în soluția (topirea) acidului hidrocloric. BREZOIANU, A. 17/21. Aborii sulfatului... pătrund prin filele unei cărți groase și fac să se vadă literile scrisă c-o soluție de bismut. STAMATI, F. 9/3. Osebite metaturi... stau muiele într-o soluție (topire) acidulă. ROM. LIT. 387¹/20, cf. BARASCHE, I. N. 71/11. Luați această soluțiune (topire) și puneți-o într-un vas la soare. AGRONOMIA (1859), 339/19, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. Autogonic însemnează producțiunea unui individ organic foarte simplu într-o soluțiune neorganică. CONTA, O. F. 204, cf. DDRF. O soluțiune de clorură de cupru. PONI, CH. 24, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 225, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DS. Nitrili se saponifică ușor prin încălzire cu soluții apoase acide. ENC. AGR. IV, 171, cf. SCRIBAN, D. Avem o soluție nesaturată cînd o cantitate de soluție conține mai puțină substanță decît soluția saturată. MACAROVICI, CH. 60. Scot din butoaiele cu soluții caustice pieile crude ale animalelor. BOGZA, A. I. 105. Lucrările lui... făcuseră cunoscut... efectul de descompunere chimică legal de trecerea curenților continuu în soluții apoase de acizi, baze și săruri. SĂNIELEVICI, R. 11. Apele sărate... apar în diferite puncte din zona neogenă, clorura de sodiu din soluție provenind din masivele de sare sau din argilele salifere. ONCESCU, G. 222. A fondat... teoria hrănirii plantelor cu soluții de săruri minerale. AGROTEHNICA, I, 23. Există și soluții solide: bunăoară fonta este o soluție de cărbuni în fier. CIȘMAN, FIZ. I, 428. Pentru anestezia mucoaselor din nas, gît, laringe, bronșii etc. se folosește soluția de cocaină. BELEA, P. A. 265, cf. DL, DM. Sărurile din apa mării nu întrec puterea de solubilitate a apei, astfel că rămîn în stare de soluție. GEOLOGIA, 30. Administrarea bromurii la bolnavi se face în soluții apoase. ABC SĂN. 73. [Condamnatul] era adus la execuție înveșmintat doar într-o lungă cămașă de lin, mușcată în soluție de pucoasă. MAGAZIN IST., 1968, nr. 12, 43. Cu prilejul lucrării următoare, privind reacția fierului în soluție de sulfat de cupru, 47 de elevi și-au orientat bine observațiile. GI 1968, nr. 932, 2/3, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Soluție mamă v. m a m ă (II 3).

— Pl.: soluții. — Și: (învechit) soluțiune s. f.

— Din fr. solution, lat. solutio, -onis.

SOLUȚIONĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică dificultăți, probleme, etc.) A găsi, a da o soluție (1); a dezlega, a remedia (2), a rezolva (1), (învechit) a paravlepsii (2). Cf. CADE. Ați soluționat la timp și generos marea problemă agrară. SADOVEANU, O. XX, 232. Furnizorul... este obligat ca în termen de 5 zile să soluționeze divergențele cu cumpărătorul. BO (1951), 743. Seriozitatea nu ni se prezintă numai ca o selecție justă de mijloace pentru a soluționa o dificultate. RALEA, S. T. II, 217. Noi avem toate mijloacele să soluționăm orice obstacol. V. ROM. aprilie 1956, 34, cf. DL. Nu e vorba să soluționăm o astfel de problemă prin sancțiuni. PREDĂ, I. 172, cf. DM. Unchiul... spera că o cădere la examen va soluționa... totul. T august 1964, 84, cf. DN². Tendința generală este de a soluționa problema prelungirii școlărității obligatorii. GI 1968, nr. 933, 2/3. Cu cea mai mare urgență trebuie soluționată în această perioadă problema asigurării semințelor. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 184. Trebuie să soluționăm problemele puse de evoluția explozivă a tehnicii moderne. CONTEMP. 1969, nr. 1 175, 8/5, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ R e f l. p a s, Aceste diferențe [dintre oameni] se solu-

ționează prinucidere. IBRĂILEANU, s. 312. Problema genzei artei nu se poate... soluționa decât prin considerarea materialului pe care ni-l oferă arta primitivă și cu ajutorul unei metode explicative. VIANU, E. 37. Ea se va soluționa într-o concepție mai sănătoasă, concepția socialistă a personalității. RALEA, s. T. II, 129. Cred că problema se poate soluționa dacă pornim de la un alt etimon. L. ROM. 1967, 314.

— Pronunțat: -fi-o-. — Prez. ind.: soluționez.

— Din fr. solutionner.

SOLUȚIONABIL, -Ă adj. (Rar) Rezolvabil.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: soluționabili, -e.

— Soluționa + suf. -bil.

SOLUȚIONĂRE s. f. Acțiunea de a soluționa și rezultatul ei; modalitate de a rezolva o dificultate, o problemă sau de a ieși dintr-un impas; cheie, dezlegare, remediu (1), rezolvare (1), soluție (1). După o soluționare... fericită a problemei sale politice, neamul românesc este vrednic să-și vadă... fiii... sub drapelul idealului cultural. în PLR II, 446, cf. LOVINESCU, s. I, 216. Sintem invitați a da tot concursul... pentru soluționarea chestiunii. TITULESCU, D. 217. Căutate să-i sugereze posibilitatea unei astfel de soluționări a vieții și nevoilor lui. TEODOREANU, M. III, 168. Unirea trebuie să se adîncească pînă la soluționarea marii chestii agrare. SADOVEANU, O. XIX, 490. [Angajații] au dreptul... să se adreseze comisiei pentru soluționarea litigiilor de muncă. BO (1951), 1132. Recunoaște că asociația e utilă... Dar nu o consideră totuși ca mijlocul principal pentru soluționarea anarhiei economice a societăților secolului al XIX-lea. RALEA, s. T. III, 63. Vede soluționarea problemelor vieții. v. ROM. noiembrie 1954, 108. Nu au putut întrevădea soluționarea cea mai justă în numeroase probleme ce aveau de rezolvat. MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 2. Urmează să hotărască modalitățile de soluționare a actualei crize guvernamentale. RL 1969, nr. 7706, cf. DEX. O singură problemă își așteaptă o nădărnicită soluționare. SCÎNTEIA, 1977, nr. 11004, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: soluționări.

— V. soluționa.

SOLUȚIONĂȚ, -Ă adj. (Despre dificultăți, probleme etc.) Căruia i s-a găsit, i s-a dat o soluție (1); dezlegat, remediat, rezolvat. Cf. soluționa. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: soluționați, -te.

— V. soluționa.

SOLUȚIUNE s. f. v. soluție.

SOLVĂ¹ vb. I v. solvi¹.

SOLVĂ² vb. I v. solvita.

SOLVĂBIL, -Ă adj. (Despre debitori) Care se află în stare de solvabilitate; care are cu ce plăti; solvent² (2). Cf. NEGULICI. Pentru a lua bani de la bancă, ori-care sătean trebuie a da garanție sau în avere, sau în trei săteni solvabili. I. IONESCU, M. 302, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Sînt datorii certe ale unui stat solvabil. TITULESCU, D. 435, cf. SCRIBAN, D. Îți fac rost, doar dumneata ești cel mai solvabil om de pe lume. CĂLINESCU, E. O. II, 203, cf. DL, DM, DN². Clienții... solvabili sînt cei care... îi asigură și directorului o recompensă. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8202, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: solvabili, -e. — Și: (învechit) solvibil, -ă adj. GHEȚIE, R. M.

— Din fr. soluble.

SOLVABILITĂȚE s. f. Situație a unui debitor care dispune de suficiente bunuri în patrimoniul său pentru a fi în măsură să-și îndeplinească obligațiile; posibilitate de plată a unor sume (datorate); bonitate, solvență, (învechit) plătnicie. Cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Rolul unor astfel de agenți este limitat și atrîna de solvabilitatea lor. ENC. AGR. I, 85, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) Unde vom găsi solvabilitatea, cînd... criza bate la ușile cele mai tari? DÎMBOVIȚA (1859), 187²/66.

— Solvabil + suf. -itate. Cf. fr. solvabilité.

SOLVĂNT s. m. v. solvent¹.

SOLVATĂRE s. f. Fenomen care însoțește dizolvarea substanțelor într-un solvent¹ și care constă în stabilirea unor legături de natură electrostatică între ionii sau moleculele substanței dizolvate și moleculele dizolvanțului. Solvatarea se mai poate produce și în interiorul particulelor sau între particule. LTR², cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

— Pl.: solvatări.

— Din fr. solvation.

SOLVÉNT¹, -Ă adj., s. m. 1. Adj. (Învechit; despre substanțe chimice) Dizolvant. Folosesc a se lua doztorile solvențe (desfăcătoare). CORNEA, E. I, 160/35. Apele minérale de fier cele tari... au puțină... sare solvență. DESCR. APE 114/12. Cataplasme solvențe (înmoitoare). PARAB. 282/8.

2. S. m. (Chim.) Substanță (lichidă) care are proprietatea de a dizolva alte substanțe; dizolvant. [Nitrobenzenul]... este insolubil în apă și se amestecă cu solvanți organici. ENC. AGR. IV, 171. Se dă numele de dizolvant sau solvent substanței care predomină în raport cu cea de a doua. MACAROVICI, CH. 57. Drept solvenți selectivi se folosesc... propan lichid, bioxid de sulf..., fenol. LTR², cf. DL, DM, DER. Substanța sau specia de molecule care se găsește în exces [într-o soluție] se numește solvent ori dizolvant. DC 587, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

— Pl.: solvenți, -e. — Și: (rar) solvánt s. m.

— Din lat. solvens, -ntis, fr. solvant.

SOLVÉNT², -Ă adj. 1. (În opoziție cu bursier; adesea substantivat) (Elev sau student) care plătește taxă pentru internat sau pentru cămin și cantină; care nu este bursier. Cf. DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Am fost primul solvent în internatul liceului Sf. Sava. GALACTION, O. 13, cf. SCRIBAN, D. Dosare care urmăreau 250 de bursieri, semibursieri, solvenți. ARGHEZI, L. 90, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Despre debitori) Care se află în stare de solvabilitate; care are cu ce plăti; solvabil. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: solvenți, -te.

— Din germ. Solvent.

SOLVÉNTĂ s. f. Situație a unui debitor care dispune de suficiente bunuri în patrimoniul său pentru a fi în măsură să-și îndeplinească obligațiile; posibilitate de plată a unor sume (datorate); bonitate, solvabilitate; (învechit) plătnicie. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: solvențe.

— Din germ. Solvenz.

SOLVÍ¹ vb. IV. (Astăzi rar) 1. Tranz. și refl. (Chim.) A (se) dizolva. Azot oxid... se capătă solvind argint viu sau aramă în acrimă nitrică la căldură. ASACHI, L. 59/11. Le fierbe... pînă cînd se vor topi

(solvi) bine materiile. CORNEA, E. II, 30/3. [Mineralele] se solvesc, se macină de aer . . . , se topesc sau și ard. STAMATI, M. 3/14. Sărurile . . . au proprietatea generală de a se solva (topi) în apă. BARASCH, I. N. 66/12. Toate stâncele compuse din silicaturi . . . nici se pot solvi în apă. COBILCESCU, G. 19/27. Se solvă o substanță într-un lichid. MACAROVICI, CH. 74, cf. DL, DM, DN², DEX.

2. T r a n z. (Complementul indică taxe, impozite, datorii etc.) A plăti (3). Încă astăzi să vă solvesc o mică parte din marea mea datorie. F (1870), 282. Îndatorindu-se . . . a îndestula pre acei onorași abonași care solviră abonamentul (a. 1884). PLR I, 362, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. Această datorie nu va putea fi solvită. AGÎRBEANU, A. 463.

— Prez. ind.: solvesc. — Și: solvă vb. I.

— Din lat. solvere.

SOLVÎ² vb. IV v. solvita.

SOLVIBIL, -Ă adj. v. solvabil.

SOLVIRE s. f. Acțiunea de a (se) solvi¹ (1) și rezultatul ei.

1. (Chim.); astăzi rar). Dizolvare. Cf. solvi¹ (1). Cf. DL, DM. Pe nisipul litoral al mărilor, în zonele calde, se depune adesea o pojghiță de CaCO₃, care rezultă din solvirea numeroaselor cochilii. GEOLOGIA, 33, cf. DEX, DN³.

2. (Rare) Plată a unor taxe, impozite, datorii etc. Cf. solvi¹ (2). Solvirea taxei este obligatorie,

— Pl.: solviri.

— V. solvi.

SOLVÎT, -Ă adj. (Astăzi rar) Dizolvat. Cf. solvi (1). Cf. DEX.

— Pl.: solviți, -te.

— V. solvi.

SOLVOÎȘ s. n. v. silvoiz.

SOLZI¹ s. m. 1. Fiecare dintre formațiile tegumentare în formă de mică placă transparentă, de natură osoasă, caracteristice peștilor, care, suprapunându-se parțial unele peste altele, acoperă, de regulă, întregul corp, afară de cap și înotătoare, constituind un scut protector exterior; p. e. x. t. fiecare dintre micile plăci dure și lucioase de natură cornoasă, care, suprapunându-se parțial unele peste altele, acoperă corpul unor reptile, picioarele unor păsări sau părți din corpul unor mamifere. Rămase stricăciunea după trupul lui în apă ca niște solzi de pește. NEAGOE, ÎNV. 78/7. [Cameleonul] solzi mărunți . . . are. CANTEMIR, I. I. II, 13, cf. ANON. CAR. După ce va fiarbe, scoate-l și-l curăță de solzi. MÎNCĂRILE 6/5. Pielea [crocodililor] le iaste grozavă a o vedea, acoperită cu niște solzi groși. ȚICHINDEAL, F. 69/21, cf. LB, FOLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. [Au venit] . . . zmei cu solzi de oșele. EMINESCU, O. I, 85, cf. DDRF. Pești . . . cu ale lor aripi și cu solzii lucitori Lunecă sub unda verde. SION, POEZII, 143/20, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Trupul patruipedului e acoperit de semicercuri în felul unor solzi. PĂRVAN, G. 529, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Solz zutrilit din coada unui legendar ihtiozaur. TOPÎRCEANU, P. O. 127. Solzi de pește, lipiți în creșuri, sticleau verzi în lumina piezișă a soarelui. SADOVEANU, O. II, 559. Așteaptă să se curețe crapul de solzi. CAMIL PETRESCU, O. I, 250. Un ochi i se vedea lovit de albeață, lucind în soare ca un solz de crap. TUDORAN, P. 35. Corpul crapului este acoperit cu solzi mari. AP, 83. Peștișorii . . . se curăță și de solzi. S. MARIN, C. B. 56, cf. M. D. ENC., DEX. Șarpe lung cu solzii verzi. ALECSANDRI, P. P. 11. O mrcană de mare Souz pe sine n-are. CANDREA, Ț. O. 47. Șarpe laur[r] Bălaur, Cu okii ca talerii, Cu solf ca galbeții. T. PAPAHAĞI, M. 118. Im-

părăteasa a dat ordin la slugi să nu dea nici un solz jos. O. BÎRLEA, A. P. II, 9. ♠ (Prin analogie) Pielea noastră prin microscop cercetată se arată plină de solzi, carii sînt asemenea celor de pește. FM (1842), 20¹/12. ♠ Fig. În mijlocul apei albastre ce curge cu solzi de aur. MACEDONSKI, O. III, 30. Viața cu trup de aur și solzi de glod mi-i dragă. AL. PHILIPPIDE, S. 12. Voiește să se dezbrace de solzii claustrului. GALACTION, O. A. I, 78. Vîntul tînr și vioi Cu solzi mărunți de freamăte ne cerne. LESNSA, VERS. 72. Apele goneau cu solzi de argint. PILLAT, P. 371. Începură să coboare Printre stropii albi de stele Solzii de argint ai lunii. HOREA, P. 79. ♠ L o c. a d v. În solzi = așezat ca solzii¹ (1), acoperindu-se în parte unul pe altul. Argintul clătinat al zăpezii, sleit în solzi suflați, se poleia oglinditor în bătaia lunii. ADAM, R. 252. Figuri de frasin săpate în solzi. HOGAȘ, DR. II, 39. Oile . . . supunindu-și în solzi capetele stînd cu desăvîrșire neclintite. SADOVEANU, O. XVI, 61. ♠ E x p r. A-i cădea cuiva (sau a face să-i cadă cuiva) solzii de pe ochi = a deveni (sau a face pe cineva să devină) dintr-o dată conștient de realitate. După aceea i-or cădea solzii de pe ochi [comisului Simion], și are să se mire el singur de ce i-a fost drag. SADOVEANU, O. XIII, 449. O, Alah bun și preamilestiv . . . fă să cadă solzii de pe ochii moștenitorului. id. ib. I, 216.

2. (Cu determinări care indică materialul) Fiecare dintre plăcile asemănătoare solzilor¹ (1) din care sînt făcute armurile sau unele obiecte de podoabă. Solz de alamă. REGUL. ORC. 474/8. Stăpîna casei . . . , încinsă peste mijloc cu un colan lucrat în solzi aurii, stătea în picioare dinaintea mea. HOGAȘ, M. N. 20. Îmbrăcămintea de solzi de aramă. VISSARION, B. 221. Pentru un solz de aramă, moș Aloman îi dăduse o învîfătură. SADOVEANU, O. XIII, 616. Templele lucesc Cu solzii de aurării și lac roșcat. JEBELEANU, S. H. 13, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♠ Motiv ornamental (popular) lucrat în metal sau în lemn în forma solzilor¹ (1). Fiind desemnate pe dinsele niște solzi și tot felul de flori. FELIMON, I. 73/26. Anumite brîie care se păstrează în biserici ardelene, brîie de solzi mari, metalice. IORGA, C. I. III, 46. Bucăți de lemn în diferite forme: solzii peștelui, ochiuri (făcute cu oglindarnul). PĂCALĂ, M. R. 477.

3. Frunzuliță sau petală în formă de solz¹ (1) care acoperă și protejează mugurii, bulbii sau alte părți ale unor plante. Mugurul este un bumbuleț învâlit în solzi. BREZOIANU, A. 275/30. Crinul se înmulțește tîndu-se solzii. ap. TDRG, cf. CADE. Solzii frunzelor mărunte S-au zburlit pe-o ramură TOPÎRCEANU, B. 45. Cu solzi de cetini alcătuiră acoperișul [colibe]. SADOVEANU, O. XIII, 487, cf. SCRIBAN, D. Solzii glandulari se prezintă sub formă de cupă pluricelulară. LTR², cf. DL, DM. Se-nșioară Solzii nenumărați și verzi ai frunzelor. LABIȘ, P. 351. O altă cauză a degradării apelor din bazinul Petroșani o constituie aruncarea deșeurilor forestiere . . . pleavă de solzi de molid, așchii etc. PROBL. GEOGR. I, 127. Tăia solzii umezi, aripile verzi-albicioase care înflorea în coasta morcovului. BARBU, G. 399, cf. M. D. ENC., DEX.

4. Pulbere răspîdită pe aripile fluturilor. Cf. CADE.

5. Stratul exterior pe care-l prezintă o secțiune transversală făcută într-o fibră de lînă. Solzii sînt foarte caracteristici și prin ei lîna se distinge ușor de celelalte fibre textile. IONESCU-MUSCEL, FIL. 402, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

6. (Popular) Murdărie (1) care se depune pe piele în formă de mici cruste. [Brîndușa] . . . Cu arepi și solzuri pe spate și nește coade lungi cîrlibac. BUDAI-DELEANU, Ț. 208, cf. DL, DM, DEX, ALR I/I h 131/140, ALRM I/I h 184/140, ALR II/I h 121/53, 76, 310, 365, 520, 537. ♠ Crustă care se desprinde în anumite boli de piele. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. ♠ S p e c. Impetigo. Cf. N. LEON, MED.

7. (Geol.) Cută; falie. Cf. LTR².
 - Pl.: solzi și (rar, n.) solzuri. - Și: (regional) solț, sóuz s. m.
 - Sg. refăcut după *solzdi (pl. lui *sold < lat. solidus „aurens“).

SOLZ² s. n. v. sos¹.

SOLZĂR s. m. (Regional) Numele unui pește nedefinit mai de aproape (Tăuș - Lipova). Cf. BĂCESCU, p. 185.

- Pl.: solzari.

- Solz¹ + suf. -ar.

SOLZĂRIE s. f. (Bot.; regional) Mama-pădurii, v. m a m ă (III a) (*Lathraea squamaria*). Cf. BORZA, D. 96.

- Pl.: solzarii.

- Cf. solz¹.

SOLZĂRIE s. f. (Rare; cu sens colectiv) Totalitatea solzilor¹ (1) care acoperă corpul unui animal; mulțime de solzi¹. *Solzăria lui [bafaurului] era ca un cărcubeu de-a lungul spinării.* DELAVRANCEA, v. v. 214, cf. TDGR, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

- Solz¹ + suf. -ărie.

SOLZEĂLĂ s. f. (Regional) Strat de paie așezate în formă de solzi¹ (1), care se folosește ca acoperiș la casele țărănești (Beciu - Buzău). Cf. CHEST. II, 257/101.

- Solz¹ + suf. -eală.

SOLZEȘTE adv. (Rare) Ca solzii¹ (1); în felul solzilor¹. *Bechetul fu înălțat pe o măgură cu trei rânduri de prispă... , învelit cu stuț solzește.* CHIRIȚESCU, GR. 6, cf. 254.

- Solz¹ + suf. -ește.

SOLZÍ vb. IV. Tran.z. 1. (Popular) A acoperi cu solzi¹ (2); p. e x t. a așeza prin suprapunere parțială în felul solzilor¹ (1); a aranja în formă de solzi¹. *A solzi bine șirele pe deasupra (ca șindrila pe casă) cu snopi de grâu.* ap. TDGR. *Feliile... se usca solzite sau răsfireate.* COMȘA, N. Z. 55, cf. CADE. *Optzeci și trei de picioare solzite cu galben... spinzurau la locul de cinste.* VOICULESCU, P. I, 62, cf. SCRIBAN, D. *Și cu solzii să-l solzești.* TEODORESCU, P. P. 378. *N-ai decât să-m[i] solzești o cămașă cu galbini.* GRATUL, II, 90. [Șindrile] solzite bine. CHEST. II, 236/86.

2. (Prin Transilv.; complementul este aluatul dospit) A rupe din întreg și a da o formă (de pline) înainte de a băga la cuptor; (învechit și regional) a soage (1). *Io o solzăsc.* ALR I 775/138, cf. ib. 775/150.

3. (Regional) complementul indică trunchiuri de brad) A coji (Vicovul de Jos - Rădăuți). Cf. ARVINTE, TERM. 165.

- Prez. ind.: solzesc.

- V. solz¹.

SOLZIFÓRM, -Ă adj. Care are forma unui solz¹ (1), ca solzii¹. *Arbori cu ace solziforme persistente.* ENC. AGR. III, 588.

- Pl.: solziformi, -c.

- Din solz¹ (după *filiform*, *pluriform* etc.).

SOLZIȘÓR s. m. Diminutiv al lui s o l z¹ (1); (rar) solzuleț, (regional) solzuț. *Au patru aripi pieleose, care sînt acoperite cu solzișori frumoși bolși, ce seamănă cu un prav mărunț.* J. CIHAC, I. N. 186/18. *Ține acest solzișor, și cînd vei gândi la mine, eu voi fi la tine.* ISPIRESCU, L. 43, cf. CADE. [Știucă] *să-mi tepede la mal un*

solzișor. SADOVEANU, O. IX, 371, cf. DL, DM, DEX. *Ai mei solzișori. [ai știucă] Mari și scilipitori Le-or fi de-nvelit.* TEODORESCU, P. P. 91. ♦ (Prin analogie) *Acidul boric (cristalizat) se înfățișează sub chipul unor solzișori albi.* VOICULESCU, L. 40.

- Pl.: solzișori.

- Solz¹ + suf. -ișor.

SOLZÓS, -OĂSĂ adj. 1. Acoperit cu solzi¹ (1). Cf. LB. *Pielea... la unele [animale] este neledă, la altele păroasă... spiñoasă, solzoasă... sau cu pene acoperită.* J. CIHAC, I. N. 6/23, cf. POLLZU, PONTERRANT, D., COSTINESCU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Doi cozi solzoase de pește uriaș.* IORGA, C. I. III, 25, cf. TDGR, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL., DM. *Reptila solzoasă, abia ieșită din mlaștină.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 87, 3/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Șearpe solzos Cu dinții de os.* TEODORESCU, P. P. 394. [Zmeii] *să fi avut picioare ca de capră și o coadă lungă solzoasă.* ȘBIERA, P. 314. ♦ (Despre pielea omului sau despre boli ale acesteia, despre părți ale corpului omenesc etc.) Care pare să fie acoperit cu solzi¹ (1); cu aspect de solz¹ (1, 6); (despre aspectul pielei, al părților corpului omenesc etc.) caracteristic solzilor¹ (1); ca al solzului¹ (1, 6), ca de solz¹. *Partea cea solzoasă... a timporalului.* KRIZULESCU, A. 98/5, Cu modul acesta, noi vindicăm... *peciinginea solzoasă.* MAN. SĂNĂT. 222/8. *Ariciu... , o boală de piele, care dă acesteia un aspect solzos.* HEM 1 655, 10. [Pielea] are... un înveliș solzos ce se numește... *epitelu.* ap. TDGR. *Era slab, totuși obrații îi erau roșii și solzoși.* CĂLINESCU, S. 16. *Își unduia corpul acoperit cu o crustă solzoasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 39, 19/4, cf. DEX. ♦ (Bot.; despre organe ale plantelor) Acoperit cu solzi¹ (3); cu aspect de solzi¹. *Potîrul, numit și calice... , este... ghimpos, solzos sau scămos.* CORNEA, E. II, 199/31, cf. DL, DM. *Nu mai există mișior plesnit din teaca solzoasă.* VÎN. PESC. martie 1964, 12, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Popular) Murdar (1). *Eram mîndru că mînuiesc și eu o perie cu care îmi înnegresc botinele albe de colb sau solzoase de glod.* TEODOREANU, M. U. 216, cf. SCRIBAN, D. *Își puse degetul negru și solzos pe buze și strigă.* CONTEMP. 1955, nr. 471, 3/1, cf. ALR I 639/214, 542, ALR II 3 390/228.

- Pl.: solzoși, -oase.

- Solz¹ + suf. -os.

SOLZULEȚ s. m. (Rare) Solzișor. Cf. DSR.

- Pl.: solzuleți.

- Solz¹ + suf. -uleț.

SOLZÚȚ s. m. (Regional) Solzișor. *Șerpe lăur, bălaur Cu solzuți de aur.* POMPILIU, B. 57.

- Pl.: solzuți.

- Solz¹ + suf. -uț.

SOM¹ s. m. v. somn¹.

SOM² s. m. v. sumă.

SÓMÁ s. f. invar. (Biol.) Totalitatea celulelor ne-reproducătoare care alcătuiesc organismul viu. *Soma hrănește celulele sexuale.* AGRICULTURA, I, 30, cf. DER, DN², D. MED., DEX.

- Din ngr. σῶμα, fr. soma.

SOMÁ² vb. I. Tran.z. A cere (cuiva) categoric (și sub amenințare) să facă ceva. *Te somez să te întorci la casa părintească!* CARAGIALE, O. I, 15. *Îi somară, cu puștele îndreptate-n jos, să se predeie.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 103, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *În momentul cînd a fost somată, sanționeta ungu-*

rească a fipat. CAMIL PETRESCU, U. N. 264. A făcut un gest marțial cu mina și m-a somat. COCEA, s. II, 368. *Îl somam, ca tată, să spuie adevărul.* TEODORESCU, M. III, 383. *A somat pe Mihai să se întoarcă numai de acasă.* CĂLINESCU, E. 236. *Atunci l-am somat eu însumi [pe bandit].* SADOVEANU, O. XXI, 365. *A somat garnizoana să se predea.* OȚEȚEA, T. V. 152. *Somat cu bătaie de furci în ușa să iasă, hoțul se ivi în prag.* V. ROM. decembrie 1954, 87. *Trebuie să-l somăm pe agresor să-și retragă trupele din regiunea litigioasă.* VINEA, L. I, 363, cf. DL. *Toma se afla printre cei asupra cărora armata trăsese, somându-i să părăsească curtea Atelierele.* PREDĂ, R. 72, cf. DM. *Un soldat... îl somă pe șoferul primei mașini să oprească, pentru control.* BARBU, Ș. N. II, 167, cf. DN². *Am fost somat de sanlinele.* BĂNULESCU, I. 82. *Ne aflam cam la 100 m distanță de el când sîntem somați să ne oprim.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 16/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Jandarmii cum auzea, Pe Voicu mi-l soma.* FOLC. OLT. — MUNT. III, 612. ♦ *A pune cuiva în vedere, cu forme legale, să (nu) facă ceva; s p e c. (jur.) a adresa cuiva o somație (2); (rar) a avertiza. Sultanul... somează pe Ioan Vodă cel Cumplit ca sau să plătească el acel spor de tribut, sau să lese scaunul în minile lui Petru.* XENOPOL, I. R. V. 23, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. (A b s o l.) *Direcția generală... somează imperios că i să răspundă ce s-a făcut cu becurile existente.* COCEA, s. 149.

— Prez. ind.: *somez.*

— Din fr. *sommer.*

SOMACHÍ subst. (Învechit) Marmură pestriță. *Mănăstire frumoasă zidită de împărații greci, tot cu lespezi de somachi.* IORGA, ap. GÁLDI, M. PHAN. 255.

— Din ngr. *σομαχι*.

SOMALÉZ, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Somaliei sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care locuiește în Somalia. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține Somaliei sau somalezilor (1), privitor la Somalia sau la somalezii, originari din Somalia. *Poporul somalez a opus o dîrză rezistență colonialiștilor.* DER IV, 453. *În urma discuțiilor purtate de delegația somaleză și reprezentanții români... au fost semnate un Acord de cooperare tehnică și științifică și un Acord de colaborare culturală.* RL 1967, nr. 7 001, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Substantivat; f.) *Limba vorbită de somalezii. (1). Limba de stăt: somaleza.* DER IV, 452, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *somalezi, -ce.*

— *Somalia* (n. pr.) + suf. *-ez.*

SOMÁR s. n. v. *samar.*

SOMÁRE s. f. (Rare) Acțiunea de a soma și rezultatul ei.

1. *Somație (1).* Cf. *s o m a (1).* Cf. DDRF, DN², M. D. ENC., DEX.

2. *Somație (2).* Cf. *s o m a (2).* Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *somări.*

— V. *soma*².

SOMÁT, -Ă adj. (Rare) 1. Căruia i s-a cerut categoric să facă ceva. Cf. *s o m a (1).* Cf. DEX.

2. Căruia i s-a pus în vedere, cu forme legale, să (nu) facă ceva; s p e c. (Jur.) care a primit o somație (2); avertizat. Cf. DEX.

— Pl.: *somați, -le.*

— V. *soma.*

SOMARISÍ vb. IV. v. *sumarisi.*

SOMATOLOGHIE s. f. v. *somatologie.*

SOMÁTIC, -Ă adj. (Biol.) Care aparține corpului viețuitoarelor, care se referă la corpul acestora, considerat ca un tot unitar; corporal, somatologic. *La constrîngerea exterioară corporală sau somatică la animale corespunde... constrîngerea psihică la om.* ARHIVA, II, 313, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *N-aveți nimic la examenul somatic și după toate aparențele sînțeți un om sănătos.* CĂLINESCU, E. O. II, 220. *În sensul acestei teorii... soma sau plasma somatică nu ar avea nici o influență asupra credității.* AGROTEHNICA, I, 30. *Printre turburările somatice [la demenții arteriosclerotice]... trebuie să mai menționăm durerile de cap.* PARHON, B. 83, cf. DL, DM. *Simptomele neurozei astenice... nu au un conținut psihic, ci sînt pur somatice.* V. ROM. ianuarie 1960, 101. *În sistemul nervos vegetativ, ca și în cel somatic, se disting o porțiune centrală și una periferică.* ABC SĂN. 335. *Măsurătorile ce se pot face la pești sînt somatice.* AP, 17, cf. DN². *La capitolul „Sistemul muscular”... mușchii somatici se prezintă înainte ca elevii să cunoască forma și structura acestora.* GÍ 1968, nr. 931, 3/2. *Studiul somatic arată, de fapt, o varietate a trăsăturilor antropologice corespunzătoare raselor zise esențiale.* CONTEMP. 1969, nr. 1 168, 8/5, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Celule somatice = celulele corpului (cu excepția celor sexuale).* Cf. DL, DM, DN², DEX.

— Pl.: *somatici, -ce.*

— Din fr. *somatique.*

SOMATOFILÁC s. m. Soldat din garda personală a sultanului. *Trei guardii din somatofylaci, un neamf, un unгур și un Leah.* VĂCĂRESCU, IST. 29, cf. I. GOLESCU, C., GÁLDI, M. PHAN., 255.

— Scris și: *somatofylac.* — Pl.: *somatofilaci.*

— Din ngr. *σωματοφύλαξ*.

SOMATOLÓGIC, -Ă adj. (Biol.) Care aparține somatologiei, care se referă la somatologie; p. e x t. care aparține corpului viețuitoarelor, care se referă la corpul acestora considerat ca un tot unitar; corporal, somatic. Cf. I. GOLESCU, C., SCRIBAN, D. *Omul... poate fi privit din trei puncte de vedere: somatologic, psihologic și moral.* IST. LIT. ROM. II, 282.

— Pl.: *somatologici, -ce.*

— Din fr. *somatologique.*

SOMATOLOGÍE s. f. (Med.) Știință care se ocupă cu studiul corpului viețuitoarelor, atît din punct de vedere anatomic, cit și fiziologic. *Jar cuvîntul „somatologie” este grecesc și va să zică „vorbire pentru trupuri”.* AMFILOHIE, G. F. 32²/5, cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., PROF. — POP., N. D., GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Și: (învechit) *somatologie s. f.*

— Din ngr. *σωματολογία*, fr. *somatologie.*

SOMATOMÉTRIC, -Ă adj. Care aparține somatometriei; care se referă la somatometrie. *Cercetările somatometrice și fiziometrice... arată... o majorare a nivelului de dezvoltare fizică la toate vrstele.* GÍ 1968, nr. 953, 3/3.

— Pl.: *somatometrici, -ce.*

— Din fr. *somatométrique.*

SOMATOMETRIE s. f. Ramură a antropologiei care studiază caracterele măsurabile ale corpului. V. *antropometrie.* Cf. DER, M. D. ENC., DN². ♦ *Măsurare a diferitelor regiuni ale corpului la animale, pentru aprecierea proporțiilor corporale, importante în cadrul lucrărilor de selecție.* Cf. LTR², DL, DM, DER, DN².

— Din fr. *somatométrie.*

SOMATOSCOPIE s. f. Examinare vizuală a constituției somatice. Pentru a stabili... anumite corespondențe, nu rămâne decât să fie deduse pe cale matematică, utilizându-se trăsături considerate expresii genetice sigure, coroborate cu elemente din somatoscopia individului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 56, 28/2, cf. D. MED., DN⁸.

— Pl.: somatoscopii.

— Din fr. somatoscopie.

SOMATOTRÓP adj. (În sintagma) *Hormon somatotrop* = substanță secretată de lobul anterior al hipofizei, cu acțiune stimulatorie asupra nutriției și creșterii organismului; hormon de creștere. Cf. LTR², DER, D. MED., DEX.

— Pl.: somatotropi.

— Din fr. somatotrope.

SOMĂȚIE s. f. 1. Cerere categorică (și sub amenințare) adresată cuiva pentru a face ceva; somare (1). Să suni trei somații, să se retragă! BACALBAȘA, S. A. I, 60, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Noi, prietenii dumnealui, ... avem o vorbă pe care cel năpăstuit o întreluițează ca o somație. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 133, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Orice rezistență va fi imediat reprimată cu forța armată, firește după somațiile legale. REBREANU, R. II, 228. Ușa de sus zăvorâtă, o somație, două, a treia. C. PETRESCU, C. V. 331. Nu se trăgea asupra poporului decât după „somațiile legale”. SADOVEANU, O. XVII, 530, cf. SCRIBAN, D. Dintr-o dată, fără nici o somație, trupa descarcă armele. CAMIL PETRESCU, O. I, 627. N-au finit seama de somația legală și... conform legilor și regulamentelor în vigoare, au fost împușcați. STĂNCU, R. A. III, 242. O singură somație, ostași, apoi deschideți focul — drept în față. V. ROM. octombrie 1954, 22. Suna ca o somație această ultimă întrebare. VINEA, L. I, 15, cf. DL. Ia somație nu s-au oprit și au fost împușcați amândoi. PREDĂ, R. 232, cf. DM. Santinela primea ordin... să tragă câteva gloanțe în el și apoi să facă somațiile legale. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 132, 6/2, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Ordin scris, emanat de la o autoritate, prin care se ordonă cuiva să (nu) execute ceva; s p e c. (Jur.) invitație scrisă făcută de un creditor debitorului de a-și executa obligația de bunăvoie, în caz contrar trecându-se la urmărirea lui silită; (rar) avertizare; (rar) somare (2). Cf. I. GOLESCU, C. Prusia... va adresa o somație (cerere în putere) către guvernul rusian. GM (1854), 338/51, cf. CONCORDIA (1857), 166/9. I-afi vorbit ce portărei, de somațiuni. MAIORESCU, D. I, 434. Moșia era scoasă în vânzare, [proprietarul] avea un teanc de somații pe cap. VLAHUȚĂ, D. 66, cf. DDRF. Orice urmărire de expropriațiune trebuie să fie precedată de o somațiune de plată. HAMANGIU, C. C. 465, cf. ȘĂINEANU². A ascuns somațiile ce-i veneau în fiecare lună tot mai amenințătoare. REBREANU, I. 236. Germanii i-ar fi trimis o somațiune de pace oneroasă. LOVINESCU, C. IV, 194. Perceptorul a vrut să lipească o somație roșie. C. PETRESCU, O. P. II, 180. O să-i facem o somație să restituie fără întârziere ceea ce a luat pe deasupra. CAMIL PETRESCU, O. III, 49. Desigur că, de la vicepreședinte pînă la portar, toată lumea știe de somația care i s-a trimis. VINEA, L. II, 58, cf. DL, DM. Somația... este un act premergător procedurii de execuție, constînd dintr-o invitație trimisă... debitorului. PR. DREPT, 829, cf. DER, DN². Somația amintită... rătăcea dată de colo-colo prin birourile companiilor. BĂNULESCU, I. 95, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: somații. — Și: (învechit) somațiune s. f.

— Din fr. sommation.

SOMĂȚIUNE s. f. v. somație.

SOMĂ s. f. v. sumă.

SOMBRÉR s. n. v. sombrero.

SOMBRÉRO s. n. Pălărie de fetru, stofă, paj etc. cu boruri largi, care se poartă mai ales în Spania și America Latină. Uriașul cu bucle blonde ce scăpau de sub vastul sombrero... s-a dus aiurea. ANGHEL, PR. 146. La anumite ceasuri, sombrere, macferlane și la-valiere... trec pragul veneratului templu. id. ib. 30. Răspuns de erou romantic din vremea sombrerului cavaleresc, a pelerinii tenebroase. LOVINESCU, C. VII, 88. Sombrero cenușiu deschis pe cap, cizme, pelerină. RALEA, S. T. I, 320, cf. DL, DM, DER, DN². Un sombrero mare, așezat cochet, puțin într-o parte, pe capul blond. CINEMA, 1968, nr. 5, 24. < (Atribuind calitatea ca un adjectiv) Șalurile galbene și pălăria sombrero, toate au plecat din Sevilla. RALEA, S. T. I, 346.

— Pl.: (rar) sombrere și sombreruri. — Și: (rar) sombrér s. n.

— Din sp., fr. sombrero.

SÓMBRU, -Ă adj. v. sumbru.

SOMCÍ vb. IV v. smuci.

SÓMENĂ s. f. v. somină.

SOMEȘEAN, -Ă subst. adj. 1. S. m. și f. Persoană care locuiește în regiunea Someșului sau care este originară din această regiune. Un ziarist tîndr întrebă pe someșanul de lângă mine. IL iunie 1958, 47.

2. Adj. Care aparține Someșului sau someșenilor (1), privitor la Someș sau la someșeni; din regiunea Someșului. Ei sînt mărginiți... de platforma someșeană. ONCESCU, G. 318. [Beniuc] le-a abordat chiar cu oarecare ostentație artistică, legîndu-și mesajul poetic de peisajul someșan. COTEANU, R. L. 93. Județul Cluj este situat la contactul celor trei mari unități naturale: Munții Apuseni, podișul someșan și cîmpia Transilvaniei. JUD. ROM. SOC. 187. □ Tinerii someșeni au cîștigat întrecerea.

3. S. f. (Art.) Numele unui ciclu de dansuri populare din regiunea Năsăudului compus dintr-un joc cu mișcare lentă și altul cu mișcare rapidă; melodiile după care se execută acest ciclu de dansuri. V. a b r u d e a n a, a r d e l e a n a, a r d e l e n e a s c a, c i o b ă n a ș u l, h a ț e g a n a, l u g o j a n a. Cf. HEM 1 523, PÎRVESCU, C. 188, PAMFILE, J. II, 266. Zecile de perechi bat someșana cu atîta pasiune că potcoavele flăcăilor scapără scînteii. REBREANU, I. 12. Toate fură stăpînite deodată de sunetele pasionale ale unei someșane sprintene, pornită din arcușurile tarafului de lăutari. id. ib. 144, cf. IVELA, D. M. Multe petreceri și serbări încep și se sfîrșesc cu someșana. VARONE, JOC. ROM. N. 41, cf. id. D. 146, CADE, DL, DM, DSR.

— Pl.: someșeni, -e.

— Someș (n. pr.) + suf. -ean.

SOMIERĂ s. f. 1. Rețea elastică de sîrmă fixată de cadrul patului, peste care se așază salteaua; p. e x t. parte a unui pat formată dintr-un schelet care susține un ansamblu de elemente elastice, un material de umplutură și o țesătură de acoperire. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 225, CADE. Fiecare [copil] are un pătuț mic, cu somieră. SAHIA U. R. S. S. 135. Prelutindenii... somiere răzimate de pereți. COCEA, S. II, 97, cf. SCRIBAN, D. S-a dus lumina electrică, s-a isprăvit cu covoarele, cu jucăriile! Adio pat moale cu somieră! ARGHEZI, S. VII, 29. Dumneata procură-i un pat curat, cu somieră. id. ib. XI, 116. La 4 și la 5 dimineața se trezesc cei care dorm pe scîndura goală. Urmează cei care au parte de saltele de paie, cei care dorm pe somiere, cei care au saltele de lînă. BOGZA, A. I. 252, cf. LTR², DL, DM, DN². Mă așezam pe burtă, cu un genunchi îndoit, strivindu-mi pîntecele de somiera tare, cu arcuți puternice; a divanului. ROMÂNIA LITE-

RARĂ, 1970, nr. 81, 6/2, cf. M. D. ENC., DEX: ♦ P. ext Divan. Unii stăteau pe scaune... iar pe una din somnieri erau mai multe fete. VLASIU, D. 61.

2. (Arhit.) Bloc de piatră care servește la susținerea unei bolți: Cf. LTR², DN², M. D. ENC., DEX: ♦ Fiecare dintre grinzile principale pe care sînt rezemate grinzile secundare ale unui planșeu. Cf. LTR², DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -mi-e-. — Pl.: somiere. — Și: (popular) somniără s. f. SCL 1963, 415, L. ROM. 1967, 245, HRISTEA, P. E. 270.

— Din fr. *sommier*. — Somniera: prin apropiere de *somn*.

SOMINĂ s. f. 1. (Prin Ban. și prin sud-vestul Transilv.) Par care se așază orizontal pe furci, pentru a forma pătulul de fin. Cf. CADE, DENSUSIANU, T. H. 56. ♦ (Prin Ban.) Birnă mai subțire de care se leagă lanțul căldării la captor. Cf. VUIA, T. H. 116. ♦ (Regional) Birnă lungă care unește căpriorii casei. Com. din VĂLCANI — SÎNICOLAU MARE. ♦ (Ban.; în formă *sumină*) Parte a podului unei case construită pe capetele ieșite în afară ale grinzilor. Cf. ANON. CAR., CHEST. II 217/10.

2. (Prin Olt.) Scobitură în malul unei ape, unde stau peștii. Înainte de a intra în apă repezăm pe deasupra apei cite o piatră lătăreață... pentru dracul din somină. AL LUPULUI, P. G. 51, cf. PLOPȘOR, V. O. 14. [Păstrăvil] înfundau sominile... malului. PLOPȘOR, C. 60, cf. SCL 1974, 613. ♦ Ascunzătoare, gaură de șobolan, de cirtă etc. Cf. SCRIBAN, D., CIAUȘANU, V. 198.

— Pl.: somini. — Și: sômenă (CADE). *sumină* (ANON. CAR., CHEST. II 217/10) s. f.

— Din scr. *somira*.

SOMITĂȚE s. f. Persoană care se impune prin prestigiul sau meritele sale, prin influența sa, autoritate, forță, putere (I 1); p. ext. persoană marcantă în viața socială: persoană care face parte din protipendă. *Somitățile societății petrec vara în capitală și iarna la moșie.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 234, cf. PONTBRIANT, D. *Dintr-o legiune de comentatori, între cari au figurat niște somități... mai nici unul n-a reușit a surprinde ideea lui Erodote.* HASDEU, I. C. 182. *Casa ei e curioasă, pentru că într-însa întîmpină cineva somitățile... tuturor opiniilor și tuturor societăților.* BARONZI, M. 383, cf. COSTINESCU. *E un proces mare la curte... Or să vorbească somitățile baroului.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 339. *Extrema manifestare a boalei veacului e răspîndita de unii din cei mai mari oameni de știință, de somitățile științifice.* GHIEREA, ST. C. I, 64. *Nu ne putem alătura cu somitățile noastre literare* (a. 1894). PLR I, 431, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERȚĂ D., CADE. *Somitățile medicale ale Iașilor, chemate la căpătîiul bolnavului, au confirmat în totul primul diagnostic.* COCEA, S. II, 215, cf. SCRIBAN, D. *Deschideți orice pagină din neterminatul lui dicționar... și veți vedea: că știința de specialitate a vremii ia o maleabilitate scilpitoare sub condeiul eruditului, care se așază în primul rang al somităților.* CONSTANTINESCU, S. III, 117. *Barbete... ocupă astăzi locul cel mai de frunte, ocupat altădată de somități, profesori cu renume.* ULIERU, C. 66. *Altul a devenit somitate ziaristică, plasînd bilete de loterie.* ARGHEZI, S. XI, 39. *Am consultat somitățile medicinei și am ajuns la convingerea că cele mai multe din manifestările acestea nesănătoase sînt de ordin patologic.* CĂLINESCU, O. I, 178. *Dacă somitățile medicale te declară iresponsabil, scapi de pedapsă.* BOGZA, A. I. 358, cf. DL. *În fața acestor somități ale criticii românești, ceilalți tăceau încurcași.* T. POPOVICI, S. 97, cf. DM. *E o somitate — știu, face minuni.* T. august 1964, 58, cf. DN², M. D. ENC., DEX: ♦ (Ironie) *N-avea în sine „focul rampei”, cum i-a explicat o somitate ambulată.* GALACTION, O. A. II, 73.

— Pl.: somități. — Și: (învechit, rar) *sumitate* s. f. PONTBRIANT, D.

— Din fr. *sommité*.

SOMN¹ s. m. 1. Pește răpitor originar din bazinul Dunării și al Volgăi, cu corpul lung, lățit în partea dinainte, fără solzi, cu capul mare, turtit, cu gura largă, cu mustăți lungi și cu carnea grasă, albă, foarte gustoasă: (rar) salmon (*Silurus glanis*). *Peștele, cu cil va fi mai mari de trup, cu atîl este mai greu și mai anevoie de supus și de mistuit, și mai virtos morunul, somnul și crapul.* EFISCUFESCU, PRACTICA, 25/28, cf. I. GOLESCU, C. *Dunărea... scoate minunași moruni de mari, somni, crapi.* GENILIE, G. 187/12, cf. POLIZU. *Somnul, șalău, știuca mîincă pești mici și trag la hoituri.* I. IONESCU, M. 88. *Trei somi, anglessește salmon, sînt marca familiei Salmon.* HASDEU, I. C. I, 94, cf. CIHAC II, 354, LM, DDRF. *Somnul se vinează în Olt și în Dunăre cu cirlișele, cu luptaciul și cu năvodul.* DAMÉ, T. 127, cf. ANTIPIA, F. I. 93, 98, TDRG, GOROVEI, CP, 247, ATILA, P. 265, L. VAM., 225, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, F. R. 215. *Am prins la cirlișe, cu momeli de hoit, somni hulpavi.* VOICULESCU, P. I, 12. *Mie mi s-a întîmplat, în zilele mele, să prind niște somni și niște crapi, de m-am mirat după aceea că i-a putul ținea șfara undiții.* SADOVEANU, O. IX, 353. *Pescarii au prins la Dunăre un somn de trei sute de ocalci.* id. ib. XVIII, 559, cf. SCRIBAN, D. *Lîngă răpitorii știucă și biban... apar în unele riuri șalăul și somnul.* C. ANTONESCU, P. 22, cf. LTR², DL, DM. *Somnul atacă prada de jos în sus și o urmărește pînă la suprafața apei.* VÎN. PESC. iulie 1960, 14. *Somnul este un răpitor nocturn și solitar.* id. mai 1964, 4. *Somnul... este socotit crocodilul apelor noastre.* AP 108, cf. 42. *Sînt aduși somni bulbucași, crapi țepoși, știuci zvelle.* V. ROM. ianuarie 1965, 213, cf. L. ROM. 1967, 245. *Se spală bucata de somn și se pune la fierț.* MARIN, C. B. 81. *Somni se adună puhoi în jurul sacului scufundat, îl bușesc cu boturile pînă îl străpung.* ROMANIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 17/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Apele curgătoare și iazurile județului conțin diferite specii de pește (somn, mreană, crap, știucă, șalău etc.).* JUD. ROM. SOC. 65. *Piatra de gît i-o lega, Drumul în Dunăre-i da, Tocma-n fund se așeza, Somni de el se țreca.* TEODORESCU, P. P. 560, cf. H II 207, III 38, IV 55, ALR II 6 235. *La lac că mergea, Nevoade arunca, Un somn că-mi prindea.* BALADE, I, 426. *Mai bine un cap de somn, decît o mie de broaște.* ZANNE, P. IX, 718.

2. **Compuș: somn-pitic (sau-american)** = pește din familia somnului¹ (1) cu opt mustăți, originar din America; opt-mustăți, v: opt¹ (2) (*Amiurus nebulosus*). Cf. BĂCESCU, P. 42, 52, C. ANTONESCU, P. 89. *Somnul-pitic, originar din America de Nord... reprezintă pentru piscicultor ceea ce este neghina pentru agricultor.* AP 110, cf. 28, 59, M. D. ENC.

— Pl.: somni. — Și: (învechit) som s. m.

— Din ucr., scr., bg. *com*.

SOMN² s. n. 1. Stare fiziologică periodică a organismelor animale și umane, necesară redresării forțelor, caracterizată prin repaus motor, prin încetinirea respirației, a circulației etc. și prin întreruperea activității psihice conștiente la om; starea celui care doarme: dormit, odihnă (3), repaus (1), (argotic) soileală. *Hristos zice morfici dereapte adurmire, iar ucenicii le parea că le zice pentru adurmirea de somn* (cca. 1600—1650). GCR I, 138/20. *Învînce pre cel mort... Iar el ca den somn s-au sculat.* DOSOFTEI, AP. GCR I, 222/27. *I să arătă în somnul lui cum că-i grăi oarecine și-i zise* (a. 1691). GCR I, 294/8. *Ca întru liniștea somnului să ne lumindăm cu vederea judecăților tale* (a. 1702). id. ib. 345/27, cf. ANON. CAR. *Deșteptîndu-se ca dent-un somn, ... și-au cădat a lăsa țara și a fugi* (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 241/27. *Lasc-se strejile în voia somnului, dacă voiesc.* HELIADE, L. B.

1, 36/6. Efectul aloeului este favorizat de somn. MAN. SĂNĂȚ. 89/18. Înainte de culcare apa este cel mai bun mijloc... pentru a câștiga un somn hrănit. FĂTU, D. 9/12. [Copilului] trebuia să i se lase alegerea poziției ce-i plăce să aibă în somnul său. PENESCU, M. 22/3, cf. PONTBRIANT, D. Somn, a gîndului odihnă. EMINESCU, O. I, 49. Și te culci... sub cap pui mia, Apoi sfîntul somn te prinde. NECULUȚĂ, Ț. D. 71. De mai multe ori îmi spusese prietenul că el are somnul la poruncă, dar nu-l crezusem. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19. Clericul... încă nu se trezise bine din visul adînc al somnului întîi. AGÎRBIȘTEANU, A. 79. Somnul nu-i putea atinge genele. GÎRLEANU, N. 174. E așa de dulce să chemi somnul în murmurul apelor, în răcoarea verde a luncilor! HOGAȘ, M. N. 61. Să nu tulbure somnul unui bolnav. REBREANU, P. S. 21. Desigur că tot așa te ții de cuvînt și cu somnul. IBRĂILEANU, A. 60. Somnul se naște prin ostentarea simțurilor și, în parte, a creierilor. BABEȘ, O. A. I, 10. Trezit din somn sint mahmur, ursuz, ciufut. M. I. CARAGIALE, C. 7, cf. CADE. După ce-i stîrnisese conductorul din somn, începuseră vorbă lungă, slobozind nouri de fum din lulele. MIRONESCU, S. 176. Trezindu-ne din somn pe fiecare Cu-aceiași repetate șoapte. MINULESCU, VERS. 348. Pornească-se vîntul, cînd somnul începe. TOPÎRCEANU, P. O. 156. Urlă orașul, și dumneata parcă acum te-ai trezit din somn. C. PETRESCU, I. I, 93. Ne fortificăm prin mîncarea bună și lapte mult, prin liniște și somn. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 38. Cădea într-un somn greu ca plumbul. COCEA, S. II, 132. Cum știa că somnul e doflorie întremătoare de boală grea, s-a bucurat că-și vede tovarășul adormit. POPA, V. 152. Cel mic a sărit din somn de-a dreptul în genunchi și plînge și urlă ca un cățelandru lepădat. TEODOREANU, C. B. 106. Omul, la lumina chioară a unui opaiș, se dezbrăca pentru somn. VOICULESCU, P. I, 6. Ar fi fost tot mai degradă... să-i tragă niște soamne. SADOVEANU, O. XVI, 174. Niște bătaii la poartă mă scoală din somn. PUȘCARIU, L. R. I, 79, cf. SCRIBAN, D. Copilul privea încrămășat la somnul bădăii Ionice. VIANU, A. P. 293. Petele ei de ciocolată îl urmăreau în somnurile lui cele mai sfîrșitoare. CĂLINESCU, C. O. 16. Bătaia ceasului stîrnește liliacul Din somnul lung, în care s-așezase. BLAGĂ, POEZII, 164. Indiferent la foame și la somn sorbeam fascinat [românul]. RALEA, S. T. I, 146. [Ceasul] le conduce odihna, somnul, visele. BOGZA, A. I. 65. Se ghemui fiecare cum se pricepu și așteptă somnul. STANCU, Ț. 43. Lungii, sub despletita șatră, Dorm țigani și somn de piatră. PARASCHIVESCU, C. Ț. 144. Spaima și groaza să-și fie somnul și odihna. V. ROM septembrie 1954, 45. Se cuibășiseră pentru somn o seamă dintre fărâni. PAS, L. I, 66. Asudați, domnii se trezesc din somn. BENIUC, V. 112. Silion ar fi vrut să-i erue somnul. VINEA, L. I, 33. Le scot cu gesturi măsurate haina, Li iau în brațe... Și cronometrează-n taină somnul. JEBELEANU, S. H. 53. Putea fi ora somnului și pentru ultimul om care veghease în portul adormit. TUDORAN, P. 66. Opiul... produce un somn lung. BELEA, P. A. 266, cf. DL. Se trezea din somn în puterea nopții. PREDĂ, R. 216. Vîno să te culci... Vîno la somnuri bune și sfînte! ISAC, O. 167. Trezit din somn, începu să țipe speriat. T. POPOVICI, SE. 18, cf. DM. Cosma Răcoare saltă în șea, Sperie-n goană somnul erefilor. LABIȘ, P. 85. Din 24 de ore, una numai e rezervată mesei și două somnului. IST. LIT. ROM. II, 513. Mai neliniștit e somnul Bucătarului brigăzii. HOREA, P. 85. Mă sculați din somn ca sălbaticii. T. decembrie 1964, 5. Are un cocoș ce-i tulbură noapte de noapte somnul. V. ROM. februarie 1964, 75. Nu prea am chef de somn. IL mai 1965, 16, cf. T. iunie 1968, 32. Somnul o să-i fie tot mai lin. CONTEMP. 1969, nr. 1 183, 3/1. Metoda lirică eminesciană, la limita dintre somn și trezire, hiperbolizează momentele-culmi ale cîte unei civilizații. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 15, 1/2. Zac pe spate la hotarul Dintre somn și trezire. ib: 1971, nr. 126, 11/4, cf. M. D. ENC., DEX. După morar nu m-oi duce, Că somnul cînd e mai dulce El moara că și-o pornește. JARNÍK — BÎRSEANU, D. 75, cf. ALR II/I h 104/141, 386, 514, 631, 899.

Cotul pe măsă trîntea, Mina la obraz punea Și grîu somn că adormea. BALADE, II, 69. Somnu ș-odzina i-ô tulburară. FOLC. OLT. — MUNT. I, 360. Tu, mei, din somni să mi-l iei. FOLC. MOLD. I, 218. Somnul atîna orice întristare. ZANNE, P. VIII, 535. Somnul cu trîndăvie îți aduce sărăcie. id. ib: Somnul cu măsură, sănătatea vieții. id. ib. Cu somn îndelungat pîine nu dobîndești. id. ib. Ce e dulce și mai dulce și nu poate să se-mbuce; dar din el gustă tot omul — și argatul ca și domnul? (Somnul). PANN, ap. GCR II, 370 ◊ (Ca termen de comparație) Păharul amu iaste moartea, ce pre ea ca un somnu o trecu Hristos. CORESI, EV. 90. O moarte dulce ca un somn. HRISOVERGHI, A. 106/10. ◊ (În legătură cu verbe ca „a apuca“, „a se așeza“, „a se așterne“, „a cădea“, „a cuprinde“, „a se întinde“, „a fură“, „a lua“, „a se prăbuși“ etc., formează construcții care indică începutul, durata, intensitatea acțiunii) L-au cuprins un somn dulce și ușor. DRĂGHICI, R. 50/3. Mă așezasem pe somn, cînd numai ce aud ciocănit la ușă. GHICA, S. 3. Un somn adînc mă și cuprinsese îndată și mă prefăcu într-un butuc pînă a doua zi. ALECSANDRI, O. P. 264. S-a tologit... pe un divan... așternîndu-se pe somn. CREANGĂ, P. 302. Nu se pot fi pe picioare și cad într-un somn adînc. ISPIRESCU, L. 73, cf. DDRF. Într-un tîrziu... adormiră, care încotro; pe unde i-a apucat somnul. ANGHEL, PR. 97. El a căzut într-un somn adînc. AGÎRBIȘTEANU, S. P. 102. Un somn adînc o cuprinsese. BUJOR, S. 49. Îl cuprinsese somnul învîlmășit de visuri stranii. C. PETRESCU, I. I, 250. [Î]ndată după masă îl cuprinsese un somn nebiruit. SADOVEANU, O. VII, 328. Somnul îl cuprinsese tîrziu. VIANU, A. P. 128. Sergentul Moglan... se întinse din nou somnului. CAMILAR, N. I, 16. L-am văzut ghemuit încă pe scaun, în colț, prăbușit în somn și pierdut printre soldații care sfîrșeau liniștit. V. ROM. octombrie 1964, 22. De cu sară s-au fost culcați oleacă, pentru că-l fură somnul, și au adormit. SBIERA, P. 262. A plîns, a plîns pînă l-a loa somnu lîngă piatra aia. O. BÎRLEA, A. P. I 548. Din gură i-a cînta Pînă somn l-o apuca. FOLC. MOLD. II, 734. ◊ (Prin metonimie) Oamenii țeseau prin ogrăzi frecîndu-și somnul din ochi sau întinzîndu-și oasele. REBREANU, I. 461. Nu se aude nimic decît aurul focului și somnul motanului. TEODOREANU, C. B. 83. ◊ (Personificat) Vîno, soamne, de-l adorme. DELAVRANCEA, O. II, 152. Pesemne că somnul meu doarme pe undeva... Și-a uitat să-mi mai vină pe pleoape. T. iunie 1968, 54. ◊ Fig. Somnul apoplexiei este ca și al leșinatului. EPISCUPESCU, PRACTICA, 324/10. Să deșteptăm conștiința națională-a conștraților noștri care dormitează în somnul nepăsării (a. 1868). PLR I, 293. Voi ce stați în nemisăre, N-auziți prin somnul vostru acel glas triumfător, ce se-nalță pîn-la ceruri din a lumiei deșteptare? ALECSANDRI, P. II, 5. Un șuier lung, speriat... trezește somnul codrilor. VLAHUȚĂ, O. A. III, 33. Apele lu Le trezești Din somnu-mpietririi. NECULUȚĂ, Ț. D. 56. Dormi, căci somnul a cuprins de mult grădina. MINULESCU, VERS. 30. M-am lungit pe brînci, lîngă foc, ascultînd somnul țirei și visele Oltului. GALACIION, O. A. II, 49. Peste somnul lîncez și nesaful spurcat al celtății... detunase vocea revoluției. ARGHEZI, B. 138. Livada s-a încins în somn. BLAGĂ, POEZII, 47. Oltul cade într-un somn adînc. BOGZA, C. O. 156. Moscova... părea încă afundată în somn. STANCU, U. R. S. S. 83. Farmecului, pe care îl simțise altă dată pentru el Sultana, se adăugase acum un fel de recunoștință... că el nu rupsesese somnul de ceară al celor 16 ani ai ei. DEMETRIUS, A. 9. Ușa biroului scoase din somnul lui duminică clopoțelul de alamă. TUDORAN, P. 15. Somn neclintit de iarvă și de brad învăluiește munții sub aripă. LABIȘ, P. 25. Aici își doarme somnul fantastic Ursa-Mare. VULPESCU, P. 147. Sintem viitorul și rădăcinile Și somnul în care intră grădinile. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 218. Somnul îndrăznelii naște monștii sub aripă. CONTEMP. 1969, nr. 1 168, 1/3. ◊ L o c. a d j. și a d v. Fără somn = (care este sau care se desfășoară) în stare de veghe; treaz. Eram curios ca să văz... care damă va putea să stea cu pieptul mai bine împotriva ispitei unei nopți pe

trecele fără somn. HELIADE, L. B. III, 68/19. A cîta oară zorii mă prind fără somn? VOICULESCU, POEZII, I, 257. Fiorul și freacățul grădinii pătrund pînă la mine pe ușa deschisă și mă găsesc fără somn. SADOVEANU, O. XIX, 304 □ Pază fără somn. În (sau prin, învechit, din) somn = în timpul somnului, dormind; p. e. x. t. în vis. Veaste primiră în somn. CORESI, EV. 499. Îngerul lui Dumnezeu dzise mie în somn. PO 105/9. Mulți s-au găsit de-au făcut multeși minunate lucruri în somn. PRAV. 1 079. Alții iarăș văd în somn vise (a. 1645). GCRI, 117/18, cf. N. TEST. (1648), 3^v/21. Vestea s-a arătat lui în somn. ARISTIA, PLUT. 46/15. Din somn mi s-a părut că se sfîrșește pămîntul; trăsura dedese într-o podișcă ruptă. GHICA, C. E, I, 41. Și prin somn auzi-vom bucium De la stînele de oi. EMINESCU, O. I, 101. Iar ea vorbind cu el în somn, Oftind din greu suspînă. id. ib. 168. Îi șterse o palmă prin somn, cîl ce poate. CREANGĂ, F. 303. Ercule nici nu simțea ce făptuiau acești Pigmei, fiind el în somn. ISPIRESCU, U. 63. Ciobanul, lingă turmă, culcat cu ochii-n sus În somn, spre-o altă lume, purtat a fi se lasă. MACEDONSKI, O. I, 116. Prin somn întruna a vorbit cu soaple. COȘBUC, P. I, 245, cf. ALEXI, W. Plecase două luni, să se elibereze de înțeleștarea acestor două priviri mute, care o urmăreau și prin somn. C. PETRESCU, I. II, 226. Odată, l-am văzut zîmbind în somn. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 94. Numai în somn (uneori), amintirea sfîșietor de fragedă a fetelor moarte de timpuriu dă inimii altfel de atingeri. TEODOREANU, M. U. 17. Noaptea te visez în somn. CĂLINESCU, L. L. 135. Și-mi duc filozofia prin somn, ca-n amintire. ARGHEZI, S. V, 188. De spaima c-ar putea să se prăpădească în somn n-am scăpat. STANCU, D. 43. Se-nțore gemînd în somn. JEBELEANU, S. H. 16. Nu-l apăsa nimic, nu tresărea niciodată prin somn? TUDORAN, P. 44, cf. DL. Tresare dureros în somn și gene. LABIȘ, P. 112. Cîinii tresăreau în somn, ridicau capetele, dar nu lătrau. BARBU, G. 11. Prin somn respirația îi era repezită. V. ROM. decembrie 1964, 65. Prin somn eu scriam versuri cu ochiul larg deschis. IL mai 1965, 10. Începe să sforăie și să vorbească în somn. BĂNULESCU, I. 14. Bărbatul... a vorbit în somn. CINEMA, 1969, nr. 4, 14. Toamnă caldă ca o femeie-n somn. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 4/1. [Ursitul] De le-ți afla în somn dormind Trintîi-l, Iuși-l, Grăbi-l. MARIAN, V. 24. Ca prin somn = în mod neclar, confuz. Auzii ca prin somn pe tata sculîndu-se. EMINESCU, G. P. 103. ♦ E x p r. A nu avea somn sau a nu-și găsi somnul sau a nu (i) se lipi (ori atinge) somnul de pleoape (sau de cineva) = a nu putea dormi, a avea insomnie. Oricînd nu vor avea somn și nu vor putea să doarmă, să se știe că sînt bîntuiți la sănătate. EPISCUPESCU, PRACTICA, 78/17. N-am adormit, măi-uluiță; că n-am somn, vai de păcatele mele! CARAGIALE O. II, 245. Ionu Badii n-avea somn ca alți creștini, AGÎRBICEANU, S. P. 16. Postul factor rural, infierbînta. de vin, nu-și găsea nici el, se vede, somnul. C. PETRESCU, I. II, 145. Somnul nu s-a lipit de pleoapele lui. COCEA, S. II, 49. Oamenii umblau în jurul focului pareă n-ar mai fi avut nici somn, nici case. REBREANU, R. II, 205. Am vrut să dormim, nu s-a lipit somnul de noi. STANCU, M. I. 66. Să n-aiă somn și-n tihnă să nu steie Ei, alchimistii noului pîrjol! LABIȘ, P. 28. Nu avea nimeni somn, nimeni liniște. BARBU, PRINC. 16. Mi-a spus apoi să plec, dar iarăși m-a chemat, căci încă nu avea somn. V. ROM. octombrie 1964, 62. Pentru tine, ruță plină, Nici n-am somn, nici n-am odihnă. JARNÍK — BÎRSEANU, D. 16. Tăte păsările dorm; Numa una n-are somn Și zboară din pom în pom. FOLC. MOLD. I, 64. A-și face (cineva) somnul = a dormi. Adesea îmi făceam somnul pe scaun, rezemat de masă, fără a mă atinge cu săptămîntile de pal. GHICA, S. A. 146, cf. UDRESCU, GL.; b) a se odihni suficient. Cf. UDRESCU, GL. (Rar) A îl pe marginea somnului = a fi pe punctul de a adormi. Nepotul e pe marginea somnului. TEODOREANU, M. U. 244. A traqe un somn (sau, rar, soamne, sau un pui de somn) = a dormi (adînc). Cf. PONTBRIANT, D. 746. Aghiufă s-a pus să-i tragă la

soamne... și dormi! și dormi! CARAGIALE, O. II, 243. Culcă-te să tragi un pui de somn. SLAVICI, O. I, 219. Se întoarseră și pe partea cealaltă și mai traseră încă cite un somn pînă la ziuă. ISPIRESCU, AP. TDRG. De la Iași și pîn-aici, mai că n-ai cînd trage un somn bun, și-ai ajuns. MIRONESCU, S. A. 133, cf. CADE, SCRIBAN, D. 1 335. Am tras cu toții un pui de somn spre ziuă. STANCU, D. 178, cf. SCL 1974, 631, DEX. A dormi somnul iepurelui = a dormi ușor, iepurește. Cf. DL, DEX. A-l fura (pe cineva) somnul = a ațipi. Tirziu de tot îl fură somnul. VLAHUȚĂ, O. A. 122, cf. DL, DEX. Somn ușor (sau bun), urare adresată unei persoane care se culcă. Cf. POLIZU, ALEXI, W. Somn bun ș-odihnilor, natură! ANGHEL, I. G. 38, cf. TDRG. La revedere... Somn ușor! BASSARABESCU, V. 8. Nimeni nu mi-a urat vreodată somn ușor, nimeni și niciodată. STANCU, M. I. 60, cf. DL, DM. Somn ușor, haide încercă să adormi, că acuși trece noaptea. BARBU, Ș. N. II, 35, cf. DEX, UDRESCU, GL. Și somn ușor la dumneavoastră, și bună seara! O. BÎRLEA, A. P. II, 458. ♦ C o m p u s: (învechit) somn-umblător = somnambulism. Cf. AR (1832), 290²/7. ♦ (În stînt așmele) Somn de iarnă (ori hibernal) sau somnul iernii = stare de amortire în care petrec iarna unele viețui. oare. Sîr_nise dușmănia unei albine, care, minioasă cum sînt ele în preajma somnului de iarnă, s-a repezit la Ghighi. REBREANU, I. 128, cf. CADE. Cînd natura reintră în somnul de iarnă, va somnola și apriga dorință senzuală a faunului. CONSTANTINESCU, S. III, 61, cf. DL, DM. (F i g.) Și-a pus pămîntul blănă albă și-și doarme somnul hibernal. ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 34. Somnul plantelor = poziție specială, pe care o iau unele părți ale plantelor în timpul nopții. Cf. CADE, DS, DL, DM. ♦ F i g. (Învechit, rar) Vis; himeră: Unde-i aurul și argintul, unde-s robii cei mulți și jocurile, toate-s putrede și toate-s prah și toate-s umbră și somn. MOLITVENIC (sec. XVII), 2^v/12.

2. Necesitatea de a dormi; senzație provocată de această necesitate. Plecă-se giurelc de somn și căzu. COD. VOR.² 8^v/4. Iară Petru și carei era cu nusul era îngreioași de somn. CORESI, EV. 532. Cînd... apuse soarele, mare somn vine per Avraam. PO 51/9. Dar și mai bine-i cînd afară-i zloată... de somn să picuri. EMINESCU, O. I, 119. Somnu-l biruie — adoarme. VLAHUȚĂ, O. A. I, 25. Te-nvinge somnul fără vrere. ANGHEL, P. 13. Somnul te abate, te doboară, însă nu poți dormi. PAMFILE, VĂZD. 103. Cu gîtul întins, cu ochii încă cețoși de somn, privește. GÎRLEANU, N. 193. Biata femeie... buimacă de somn, începu a se înloace sub oghial. HOGAȘ, DR. I, 3, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Ochiul i se închideau, somnul îl doboră. GALACTION, O. 41. Nu mai pot de somn, vă rog să-mi dați camera mea. CAMIL PETRESCU, T. III, 11. Cucoanele... învinse de somn și oboseală, se strîmbă, vrînd să fîmînă surzătoare. BRĂESCU, O. A. I, 42. Ochiul lui se închideau de somn. ARGHEZI, S. VII, 153. Un somn i-ncarcă pleoapa. CĂLINESCU, O. II, 32. Stam și eu, întins alături, dar somnul nu-mi trimitea nici o adiere. BLAGA, H. 28, cf. DL. Fumegam de somn, cînd am simțit Pașii cuiava lîngă perete. ISANOS, V. 423, cf. DM. Lumina moale a odăii îi făcea somn. BARBU, G. 17, cf. id. PRINC. 27. Se luptă cu oboseala, cu somnul. EMERA, 1968, nr. 1, XIV. M-am îmbrăcat, mi-am infîrnat somnul și am așteptat. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 28, 17/1. Apare, buimăcîl de somn. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 217, cf. M. D. ENC., DEX. Cînd ai soare în cap... te toropește somnul. ȘEZ. I, 56. [Copilul] căzuse seara ca un trunchi, de somn. ib. I, 59. ♦ (Construit cu verbe) „a fi” sau „a face” și cu pronumele personal în dativ) Se culcă, dar nu-i e somn și nu stinge lumînarea. VLAHUȚĂ, O. A. III, 88, cf. DDRF, ALEXI, W. Mi-era somn și adormii. HOGAȘ, DR. I, 48. I s-a părut că-i e somn și adoarmii. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 75. Îi era rușine să-i spuie lui Vania: „Mi-e somn”. TEODOREANU, M. III, 79. Mi-i somn. LABIȘ, P. 40. Nu ar trebui decît s-o transcriu pe hîrtie, dar sînt atît de obosită și mi-e atît de somn, încît efortul mi se pare uriaș. CONTEMP.

1969, nr. 1 179, 3/6. *De altfel nu-î era frig... și nici somn.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 18/1. *Da-i mai negru urțu; Din om te face neom, C-ai dormi și nu fi-i somn.* JARNIK - BÎRSEANU, D. 212. *Flăcăul afară străjuia amu cît străjuia, pe urmă i se făcea somn și adormea.* SBIERA, P. 140. *Pe la apusul soarelui vine Serilă și zice că-i e somn.* RETEGANUL, P. III, 67. *Somn mi-e, măică, și-aș dormi.* BIBICESCU, P. P. 13, cf. ALRM I/1 h 110. *Nu pot mîncea, c-atîta d'i somnu-mn'i-i d'i nu pot sta pe picioari.* O. BÎRLEA, A. P. II, 65. \diamond Fig. *Prelung cetatea cască și somnul își învinge.* VOICULESCU, POEZII, I, 8. *Și cum sta și cuvînta, Somnul iute-l apuca.* BALADE, III, 174. \diamond Loc. a dj. **Greu de somn** = somnoroș. *Trei stele grele de somn... Cusură, ca la flăcăii de domn, Tatii nasturi la zeghe.* VULPESCU, P. 40. *N-am mai vădut așa om... grieu dă somn.* ALR I 315/28. **Cîrpiți (sau lipiți) de somn** = (despre ochi) somnoroși. *Domnul Bogoiu iese pe terasă, cu ochii cîrpiți de somn și pușin buimăcit.* SEBASTIAN, J. 4. *Sătatea la masă, cu ochii lipiți de somn.* T. POPOVICI, S. 525. (Rar) **Plini de somn** = (despre ochi) somnoroși. *Mindra cu șurț de carton E cu ochii plini de somn.* JARNIK - BÎRSEANU, D. 433. **Cu somnul (greu) în (sau pe) gene** = somnoroș. *Vagăsi pe iubita lui cu somnul în gene.* REBREANU, I. 64. *Ici un huzuritor cu somnul greu pe gene Ziua nămieza-mare horăie-n buruiene.* CĂLINESCU, O. II, 218. *Plecam dimineața... cu somnul pe gene.* STANCU, R. A. I, 293, cf. UDRESCU, GL. \diamond E x p r. **A-i veni (cuiva) somnul** = a simți nevoia de a dormi. *Îmi venea și mie somnul.* SADOVEANU, O. XII, 622. *Ai noștri sporovăiau la noroc, așteptînd să le vie somnul.* V. ROM. ianuarie 1966, 52.

3. Fig. (Și în sintagmele somnul morții, somnul mormîntului, somnul de veci, somnul veșnic sau cel veșnic, somnul veșniciei, ultimul somn) **Moarte (I)**. *Uită-te la cei ce dorm în morminturile acestea somnul morții.* MAIOR, P. 29. *D-aci înainte... se vor supune somnului morții.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 20/30. *Să mă pregătesc de lungul somn al mormîntului.* HELIADE, L. B. II, 57/27. *Atunci ca din somnul morței rădăcîndu-se Zulnie, Au priimit jurămîntul.* CONACHI, P. 88. *De somnul cel veșnic Groz-acum zăcea!* ALECSANDRI, O. 72. *Să-mi fie somnul lin Și cadrul aproape.* Lucească-un cer senin Pe-adîncile ape. EMINESCU, O. I, 219. *Dar somnul cel veșnic este greu.* MACEDONSKI, O. I, 51. *Tu somnul veșniciei sub mine să-l petreci.* COȘBUC, P. I, 134. *Cu miță, dați-l veșnicului somn.* DAVILA, V. V. 125. *Alba rochie de spumă a urmat să doarmă în sieriul ei... păstrată... pentru ultimul somn.* ANGHIEL, PR. 23. *Frunze de veșnicul somn Cad grele, udate.* BACOVIA, O. 31. *Amar miroase somnul celor ce nu mai sînt.* LESNEA, VERS. 110. *Capu-i odihnea pe perna ultimului somn sau a supremei insomnii.* TEODOREANU, M. U. 314, cf. SCRIBAN, D. *Cuprînde... o viață de osteneală pînă la suprema odihnă a somnului de veci.* VIANU, A. P. 157, cf. DL, EM, M. D. ENC., DEX. \diamond E x p r. **A dormi (cineva) somnul (cel) de veci (sau veșnie, tatei, cei lung, eel de pe urmă, eel fără deșteptare)** v. d o r m i. **A-și dormi (cineva) somnul** v. d o r m i.

4. (Prin Munt., prin Olt. și prin Bucov.; și în sintagma somnul cucului, HIX 93) Ouăle fluturelui încelat depuse în formă de inel pe ramurile tinere ale copacilor: (regional) somnișor² (III), mîrgica cucului (v. m â r g e a I I), mîrgiceuca cucului, stupitul cucului. Cf. MAHAN, INS. 286, CANDREA, F. 252, CADE, UDRESCU, GL.

5. C o m p u s: (regional) somnul-pămîntului = numele unei plante medicinale nedefinite mai de aproape. *Stăpînă dragă, lipsește somnul-pămîntului și limba-șopriței. Nu te îngrijii, căci le găsește îndată.* SADOVEANU, O. XV; 417, cf. L. ROM. 1967, 146.

— Pl.: (rar) somnuri și soamne. — Voc.: (rar) soamne.

— Lat. somnus.

SOMNĂ vb. I. Intran z. (Învechit și regional) A dormi. (*Hameleonul*) cu ochii deschiși somna și cu toată fantazia deșteptată visa. CANTEMIR, ap. CADE. *Noi nu am somnat, Ci-am tot colindat.* PAMFILE, CR. 123, cf. SCRIBAN, D., DL. \diamond (Cu complement intern) *Ceastă noapte mare Pușin somn somnai, Frumos vis visai.* PAMFILE, CR. 103. *Pușin somn somna și urț vis visa.* L. COSTIN, M. B. 38. \diamond (R e f l.) *Pușin s-a somnat, Dar ce mi-a visat?* TEODORESCU, P. P. 25.

— Prez. ind.: somnez.

— V. somn².

SOMNAMBŪL, -Ă s. m. și f. Persoană care suferă de somnambulism; noctambul, (popular) lunatic, (învechit) somnambulist. Cf. I. GOLESCU, c. *Către șapte ceasuri noaptea, toată lumea pe ulițe află că o somnambulă (care umblă dormind) se plimba pe învâlișul unei case înaltă de cinci catiri.* CR (1834), 310¹/11, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROF. — POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. *Bucuriile inconștiente și complicate ale somnambului.* CONTA, O. F. 147. *Fotografii reprezentînd atitudinile de somnambule în stare hipnotică.* ARHIVA, II, 315, cf. DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Cu pași de somnambul se duce.* ANGHIEL — IOSIF, C. M. I, 22. *Vasile nu-i răspunse, ci o privi numai cu aceeași privire fixă, arzătoare, de somnambul parcă.* AGRIBICEANU, A. 85, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cel din Năsăud amorfise, făcînd loc unui somnambul.* REBREANU, N. 302, cf. SCRIBAN, D. *Dacă focurile de revolver nu deșteptau somnambulul, Gligore s-ar fi întors în patul lui așa cum a plecat.* ARGHEZI, S. XV, 20. *Îmi găseam, cu o siguranță de somnambul..., tocmai lucrurile trebuincioase.* BLAGA, H. 89. *Situația sa în raport cu mediul e ca aceea a unui fascinat, a unui somnambul.* RALEA, S. T. II, 160, cf. DL. *Cobora încet... cu o expresie bizară, ca și cînd ar fi fost somnambulă.* PREDĂ, R. 237, cf. DM. *Printre colori și forme eu sînt un somnambul.* T. IULIE 1964, 60, cf. DN². *Noi ne sprijinim de el, așa cum se sprijină somnambului de razele lunii.* T. AUGUST 1969, 14. *Avea un aer uimii cînd i se cerea ceva, de somnambul deșteptat din somn.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 16/1, cf. M. D. ENC., DEX. \diamond (Ca termen de comparație) *Dorobanți cari se preumblau ca niște somnambuli.* SION, P. 273. *Dreaptă ca o somnambulă ea lovește-automat.* MACEDONSKI, O. I, 87. *El... merge ca un somnambul, pare-ar pluti.* VLAHUȚĂ, O. A. 441. *Pornese înapoi, în picioare... ca un somnambul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 403. *Mînași de la spate de grația care-i loveau... înaintau ca niște somnambuli.* BRĂESCU, O. A. I, 80. *S-a speriat că mor, cînd m-a văzut umblînd prin casă ca un somnambul.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 43. *A făcut cițiva pași ca un somnambul.* COCEA, S. I, 245. *La anumită oră... se ridicau și porneau, ca somnambulul chemat de lună.* TEODOREANU, M. U. 23. *Cu ochii fîntă în vid privea ca un somnambul.* BART, S. M. 78. *Sultana, ca o somnambulă, pași înainte.* CĂLINESCU, B. I. 36. *Înaintase ca un somnambul, pușin lipsise ca miinile lor să se întîlnească pe ivărul metallic.* VINEA, L. I, 185. *Neli, ca somnambulă..., aruncă înfrigurată rochii și alte lucruri în valiză.* H. LOVINESCU, T. 377. *Conducătorii... cuprinși de febrilitate își aranjă repede finuta începînd să alerge ca niște somnambuli de colo pînă colo pe culoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 97, 19/2. \diamond Fig. (Adjectival) *Vaporul nu era decît procesiunea somnambulă a unei constelații grupată geometric, sub tremurul captiv al constelațiilor fixe.* TEODOREANU, M. III, 7. *Ulanii priveau cu îndiferență trecătorii somnambuli.* V. ROM. ianuarie 1955, 243.

— Pl.: somnambuli, -e.

— Din fr. somnambule.

SOMNAMBULEȘC, -EĂSCĂ adj. (Rar) Somnambulic. *Să creadă... faptele somnambulești ale uncr*

personaje de vechi, orientală legendă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 97, 28/3, cf. DSR.

— Pl.: somnambulești.

— Somnambul + suf. -esc.

SOMNAMBULIC, -Ă adj. Care aparține somnambulului sau somnambulismului, privitor la somnambul sau la somnambulism; (rar) somnambulesc. *Somnambulance aproape se urmează albele bestii fără a privi nici în dreapta, nici în stînga.* ANGHEL, PR. 114. *Lăsă telefonul... cu o mișcare înceată, somnambulică.* C. PETRESCU, O. P. II, 164. *Umbla pe străzi și pe maidane, absentă, cu pasul egal, somnambulic.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 208. *Adeptul unui asemenea postulat lăcrează egal, fără discernămint, ca într-o stare somnambulică.* RALEA, S. T. II, 236, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Scoase chipul și îl așeză somnambulic pe un leanc de cărți.* C. PETRESCU, I. II, 103. *Încet, aproape somnambulic, închide telefonul.* H. LOVINESCU, T. 328. *Pe muchea sticloasă, ucigătoare... prin grohotișul abrupt... înaintam somnambulic.* CONTEMP. 1970, nr. 1 241, 3/5.

— Pl.: somnambulici, -ce.

— Din fr. somnambulique.

SOMNAMBULISM s. n. Stare patologică caracterizată prin executarea automată a unor acte coordonate în timpul somnului natural sau provocat prin hipnoză, de care individul nu-și dă seama la trezire; noctambulism, (popular) lunie, (învechit) lunaticie, (grecism învechit) selianism. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Somnambulism va să zică umblare în somn.* POLIZU, P. 221/27, cf. PROT. — POP., N. D., PONTBRIANT, D. *În toate experiențele asupra somnambulismului neputința de naștere dezgustului.* GHIERA, ST. CR. II, 297, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D. *Accidentele isterice cuprind diverse manifestări ale neurozei (atacuri convulsive... crize de somnambulism spontan etc.).* MARINESCU, P. A. 95, cf. CADE. *O persoană care se scolă noaptea, umblă adormit... este atinsă de somnambulism.* YGREG, M. N., cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX. ◇ Fi g. [Miturile] se constituiesc în tabuuri sfinte și oricine ar îndrăzni să le conteste trebuie să fină seamă de furia dezlănțuită a semenilor săi, tulburați în somnambulismul lor. RALEA, S. T. I, 184.

— Din fr. somnambulisme.

SOMNAMBULIȘTI s. m. (Învechit) Somnambul. Cf. AR (1832), 290²/7. *În somn fiind și cu ochii închiși, umblă și nu cade, nici nu se atinge de pietre sau de alte împiedecări... fiindcă unde se găsește o asemenea împiedecare somnambulistul se dă la o parte.* BARASCH, M. III, 104/23, cf. URȘU, T. Ș. 281.

— Pl.: somnambuliști.

— Somnambul + suf. -ist.

SOMNĂ s. f. v. suenă.

SOMNĂRIE s. f. (Învechit, rar) Somnolență (1). *Pătruns de fluidul magnetic în care crierii înnoată te simți furat de o somnărie ușoară și toată ființa îți se cafundă în sinul unei lene poetice.* ALECSANDRI, O. P. 10, cf. DL, DM.

— Somn² + suf. -arie.

SOMNEA s. m. art. (Prin Ban., prin sud-estul Munt. și prin Dobr.) Somnorilă. Cf. ALR II/I MN 53, 2 308 bis/2, 705, 987.

— Accentuat și: *somnea.* ALR II/I MN 53, 2 308 bis/987.

— De la somn².

SOMNEĂLĂ s. f. (Regional) Somnolență (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Somn² + suf. -eală.

SOMNICĂȘ s. m. (Rare) Somnuleț¹. Cf. BĂCESCU, P. 42, 52.

— Pl.: somnicași.

— De la somn¹.

SOMNICALI vb. IV. Întranz. (Regional) A moțai (2) (Moftinul Mic — Carei). Cf. ALR II/I h 104/334.

— Prez. ind.: somnicălesc.

— De la somn².

SOMNIE s. f. (Rare) Somnolență; p. ext. somn² (1). *Veșmintul său cel negru... Deștins coprînde lumea ce-n brațele somniei visează.* HELIADE, O. I, 188. *Toate acele mii de glasuri se-nalță cu răsunset potolit în tîria nopții, se limpezesc în aerul ei răcoros și leagăna în somnie azul arămii.* ODOBESCU, S. III, 19. *Cînd îți-oi cîrpi uña, îți sare repede somnia.* PĂMFILE, A. R. 260. *Sfios la vorbă, mai mult murmurător decît glăsuitor, trăia într-o neconținută stare de somnie.* TEODOREANU, M. U. 78. *Să fi trecut ca un ceas de somnie, în care i se păru... că scriștia fereastra chiliei de alături.* VOICULESCU, P. I, 298. *Din somnia-i prefăcută tresare număi cînd e vorba de artă, ortografie și vocabular poetic.* SADOVEANU, O. XVI, 505. *Apa zvoinea domol ca într-o somnie.* id. O. XVIII, 41, cf. IORDAN, L. R. A. 178, DL, DM, SCL 1974, 613, DEX.

— Pl.: somnii.

— Somn² + suf. -ie.

SOMNIERĂ s. f. v. somieră.

SOMNIFÉR, -Ă adj., s. n. 1. Adj., s. n. (Medicament, substanță) care provoacă somn² (1); hipnotic, hipnotizant, narcotic, soporific, (livresc) soporifer, (rar) adormitor, (învechit) soporativ. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, CALENDAR (1862), 73/5, PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., BARGIANU, ALEXI, W. *Între medicamentele somnifere avem: opiu, cloralul, sulfonatul, veronalul, trionalul etc.* BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu l-au potolit decît cu un somnifer tare.* VOICULESCU, P. I, 72, cf. SCRIBAN, D., DL. *Intră într-o farmacie și ceru un somnifer.* PREDĂ, R. 213, cf. DM, DER. *Dintre medicamentele care pot provoca tulburări alergice amintim: somniferele, sulfamidele.* ABC SĂN. 69, cf. DN². *Surorile te potoleau și-ți dădeau pe ascuns somnifere ca să te linișești.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 17/1, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Ca termen de comparație) *Luna plină... — stînsă oportun — e ca un somnifer farmaceutic.* TEODOREANU, M. II, 440. ◇ (Ironic) *Lectura e singurul somnifer pe care-l suportă.* H. LOVINESCU, T. 253.

2. Adj. Fig. Plictisitor (1). *E. Lovinescu suportă... cu o răbdare serafică toate banalitățile somnifere, toate platitudinile interminabile cu care-l năpăstuieste clientela.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 2/3.

— Pl.: somniferi, -e.

— Din fr. somnifère.

SOMNILÓC, -Ă adj. (În dicționarele din trecut; despre oameni) Care vorbește în timpul somnului. Cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, SCL 1950, nr. 1, 78.

— Pl.: somniloci, -ce.

— Din fr. somniloque.

SOMNIȘOR s. m. Diminutiv al lui s'omn¹; somnuleț¹, (răr) somnicaș. Cf. CADE, DEX.

— Pl.: somnișori.

— Somn¹ + suf. -ișor.

SOMNIȘOR² s. n., s. m. I. S. n. Diminutiv al lui *s o m n²* (I); *somnuleț²*. Cf. PONTBRIANT, D., CIMAC, I, 257, DL, DM, DEX, DSR.

II. S. m. (Bot.; regional) 1. Numele a două plante erbacee din familia papaveraceelor: a) *mac³* (I a) (*Papaver somniferum*). Cf. BARCIANU, BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, BORZA, D. 124, DEX; b) *mac³* (*Papaver Rhoeas*). Cf. GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 34.

2. Apărătoare (*Calamintha clinopodium*). Cf. PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 37.

3. (Prin Bucov.) Talpa-giștei, v. t a l p ă (I I) (*Leonurus cardiaca*). Cf. PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 98.

III. S. m. (Regional) Ouăle fluturului inelat depuse în formă de inel pe ramurile tinere ale copacilor; (regional) *somn²* (4), mărghica-cucului (v. m ă r g e a I 1), mărghicuța cucului, stupitu cucului. Cf. CADE.

— Pl.: (I) *somnișoare*, (II, III) *somnișori*.

— *Somn²* + suf. -ișor.

SOMNOLĂ vb. I. In t r a n z. (Livresc) A dormita. *Jalea femeii somnolind pe un paner de pai.* C. PETRESCU, în SCL, 1974, 613. *Somnolam întins cu fața la soare.* ARGHEZI, S. XV, 8, cf. DL, DM, DN², DEX. ◇ Fig. *Viața pe care o revărsaseși în mine somnolează.* GALACTION, O. A. I, 132. *Cînd natura reintră în somnul de iarnă, va somnola și apriga dorința senzuală a faunului.* CONSTANTINESCU, S. III, 61. *Numai în fațele mele cască și somnolează monotonia.* ARGHEZI, S. VIII, 166. *Fu am fost de curînd într-un loc al fărîmului extrem, la o cetate cu zid cețos și apă argintie, somnolind pe un mileniu de istorie.* CONTEMP. 1969, nr. 1 172, 1/6.

— Prez. ind.: *somnolez*.

— Din fr. *somnoler*.

SOMNOLĂRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a *s o m n o l a* și rezultatul ei. Cf. DEX, DN².

— Pl.: *somnolări*.

— V. *somnola*.

SOMNÓLE s. m. v. *somnorea*.

SOMNOLENT, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care se află în stare de somnolență; care dormitează; care este toropit de somn; p. e x t. incapabil de acțiune. Cf. I. GOLESCU, C., ANTONESCU, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Madam Rinalti, somnolentă, albă și puhavă, cu ochii spălăciți, fără gene... înlocuia soful la cassă.* C. PETRESCU, O. P. I, 148. *Magistratul acesta subțire și nalt, chel și în aparență somnolent, e dur ca o bară de fier.* SADOVEANU, O. XV, 130, cf. SCRIBAN, D. *Oamenii din Sud sînt adesea obezi, placizi și somnolenți.* CĂLINESCU, I. 67, cf. DL, DM. *După cîteva minute... bolnavul devine liniștit, somnolent.* APC SĂN. 349. *Secundul somnolent ordonă: „Trei grade vira, la babord!”* VULPESCU, P. 97, cf. DN². *Profesorul, așezîndu-și brațul pe umărul menajerei somnolente, încăleacă un scaun.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 81, 18/2, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Nu mi-o răcește altă [inimă], cit mi-o face somnolentă.* EMINESCU, P. L. 89. *Ne-am plimbat încet printre boschetele înalte, pe lîngă lacul somnolent.* GALACTION, O. A. II, 344. *Seara întîrzie un somnolent acord.* I. BARBU, J. S. 24. *Puterea veche zăcea somnolentă în tezaurile băncilor lîncede, bolnave.* ARGHEZI, B. 135. *Și-n mai puțin de-o lună Soseam într-o cvadrigă pe somnolenta lună.* CĂLINESCU, O. II, 59. *Pe gură sărutam studente Cu care ne-nlînceam în gări Ori prin muzee somnolente.* VULPESCU, P. 101. *Atîși cercei de aur ard în ramuri ce s-apleacă somnolente.* V. ROM. decembrie 1966, 39. *El... nu merită alt gen de existență, mișcărilor lui interioare și exterioare fiind acelea ale micului tirg somnolent.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 54, 23/3. *Visez... la o cetate magnifică și somnolentă unde*

să-mi depăn pașii singuratici și să simt adierea eternității. CONTEMP. 1969, nr. 1 172, 1/2. *Orizontul era vag prăfuit de nori somnolenți.* ib. 1970, nr. 1 225, 9/1. ◇ (Adverbial) *Oamenii păseau somnolent și indiferenți prin ploaie.* C. PETRESCU, I. II, 134. *Garda patrula somnolent și monotone pe dalele de piatră ale curții.* BARBU, Ș. N. II, 180. ◆ (Rare; substantivat) *Persoană inactivă. Avem, iubite somnolent, alttea de făcut pentru țara noastră.* CĂLINESCU, C. O. 97.

2. (Despre ochii, înfățișarea oamenilor sau despre manifestări ale lor) Care exprimă, indică, trădează somnolență. *Sînt fără număr, multe somnolente De ambe sexe, valuri nesfîrșite.* GOGA, POEZII, 368. *Doctorul, cu veșnicu-i zîmbet somnolent, cu mișcări leneșe, intră în birou.* BART, E. 339. *Musafirlul rîdea dulce, copilăros, cu ochii somnolenți.* CĂLINESCU, S. 68. *Vera... cădea în contemplațiuni somnolente și febrile sub intoxicația a mii de tuberoze.* id. O. I, 142, cf. DL. *Băiatul muri făcînd vagi și stînse gesturi somnolente.* PREDĂ, I. 292, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Tîrgurile moldovenești așa cum apar din evocările de acum cîteva decenii... sînt niște așezări ale unei lumi bolnave, înecată în colburi moarte, mistuită de o monotonie somnolentă.* V. ROM. martie 1954, 259.

— Pl.: *somnolenți*, -te. — Și: (învechit, rar) *somnolînt*, -ă (PONTBRIANT, D.), *somnolînte* (ANTONESCU, D.) adj.

— Din fr. *somnolent*.

SOMNOLENȚĂ s. f. Stare intermediară între veghe și somn, caracterizată prin diminuarea și încetinirea activității spontane motorii și psihice și reducerea reacțiilor față de stimulii mediului extern, a r o m e a l ă, a ț i p e a l ă, a ț i p i r e, d o r m i t a r e, m o ț ă i a l ă (I), m o ț ă i r e, m o ț ă i t, m o ț ă i t u r ă, p i c o t e a l ă, p i r o t e a l ă (I), t o r o p e a l ă, (rar) s o m n i e, (învechit) s o m n o r o ș i e, (regional) c l i p o c e a l ă, c l i p o c i r e, p i c u i a l ă, p i o c e a l ă (II 3), p i r c o t e a l ă, p i r c o t i t, s o m n e a l ă, s o m n o r e a l ă, s o m n o r o ș e a l ă, (învechit, rar) s o m n ă r i e, s o m n o ș a r e; p. e x t. stare de inactivitate, de inerție. Cf. I. GOLESCU, C., PROT. — POP., N. D. *Te simți furat de o somnolență ușoară.* DACIA LIT. 261, cf. DDBF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *În stare de boală mulți bolnavi stau cu funduși într-o stare de ațipire, de mocnire, de amorfire...; această stare se numește somnolență.* BIANU, D. S. 688. *Revedea în somnolența ei înfimele bărci mînate de oameni negri ca noaptea.* ANGHIEL, PR. 46. *Poetul cade iarăși în dulcea-i somnolență.* ANGHIEL — IOSIF, C. M. I, 176, cf. RESMERIȚĂ, D. *Iepurele... e atins de somnolență marcantă.* BABEȘ, O. A. I, 104. *Clasa toată... se confundă într-o somnolență ca sub aripa unui duh al morței.* CIAUȘANU, R. SCUT. 20, cf. CADE. *Ajungea în camera de hotel cu o senzație de gol și cădea într-o somnolență care-i aroma conștiința.* C. PETRESCU, A. 379. *Un porc poate să grohăiască mulțumit, cu burta la soare, după-amiezi nenumărate de somnolență fericită.* COCEA, S. I, 152, cf. SCRIBAN, D. *Vedea în mișcările ei acea somnolență luminoasă pe care o dă trupului baia de soare.* TEODOREANU, M. III, 345. *Își trecu pe obrazu-i roșcovan și peste ochii înlăcrimați o mînă, ca să ridice și să depărteze parcă o aburire de somnolență.* SADOVEANU, O. XVI, 38. *O harmonică întrerupea cu muzică somnolența pasagerilor.* ARGHEZI, S. XI, 86. *Căzut într-o somnolență rece din cauza anulării lumii externe, Jim nu dormea.* CĂLINESCU, O. I, 20. *Dacă nu mă va cotropi dulcea somnolență, mai cioplesc și mai netezesc și poeziile și aforismele.* BLAGA, H. 210. *Cîte o vară călduroasă, cînd totul era toropeală și somnolență.* BOGZA, A. I. 328. *Din somnolență... lunecai de-a dreptul într-un vis.* STANCU, R. A. I, 139. *Pocnetele... scoaseră din somnolență cîinii și urșii.* id. Ș. 23. *Pasărea are o temperatură de peste 42°, stă ghemuită într-o stare de somnolență și sesizează mai greu pericolul din jur.* VÎN. PESC. octombrie 1962, 6, cf. DL, DM. *Prezența*

secretarului organizației de bază la o discuție pe care o aștepta îl neliniști pufin, dar recăzu într-o somnolență prefăcută. v. ROM. octombrie 1963, 26. Stupefiantele dau o stare de somnolență. ABC SĂN. 346, cf. DN². Receptarea estetică implică activitate mentală, nu somnolență. CINEMA, 1968, nr. 4, 8. Trifu tresări, se trezi din somnolență. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 19/2, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. ◊ Fig. Recad-ăpoi greoaie ca plumbul somnolența. ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 112. Cădea în valuri de holar căldura ce umplea de somnolență pină și florile din fînațele necosite încă. AGÎRBICEANU, S. 410. Iașul reintră cardiac în somnolența-i de basm. TEODOREANU, M. III, 91. Patriotismul e cercetarea scăderilor de care suferă neamul..., e eliberarea poporului de cei ce l-au ținut în prejudecăți și somnolență. SADOVEANU, O. XX, 414. Cupele acestea de chihlimbar vegetal se ridică toate spre cer, pline de somnolență de acum a Oltului. BOGZA, C. O. 158. Cuprins de somnolență, uitam odinioară Esența vremii noastre. LABIȘ, P. 431. ◊ (Rar) Hibernare. Cf. STOICA, VIN. 24.

— Și: (învechit) somnolință s. f. ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D.

— Din fr. somnolence.

SOMNOLINȚĂ, -Ă adj. v. somnolent.

SOMNOLINȚE adj. v. somnolent.

SOMNOLINȚĂ s. f. v. somnolență.

SOMNORĂ vb. I. In t r a n z. (Învechit și regional) A moțai¹ (2). Somnora ușor; biata ei figură, îndurerită și tristă avea într-acele momente o expresiune magnică de resignare și de suferință candidă. BARONZI, N. 517/28, cf. TDRG, DR. IX, 419, BL. VI, 162, DL, DM, DSR, ALR II/I h 104/574. ◊ (Cu complement intern) Acel somn ce-l somnoră, Grozav vis visă. SEVASTOS, N. 174.

— Prez. ind.: somnoretz.

— De la somn².

SOMNÓRE s. m. v. somnorea.

SOMNÓREA s. m. (Ban. și Transilv.) Somnoria. Cf. KLEIN, D. 427, LB, PONTBRIANT, D., POLIZU, CIHAC, I, 257, REV. CRIT. III, 169, GHEȚIE, R. M., TDRG, CADE, BUL. FIL. VII, 366, DL, DM, SFC II, 172, SCL 1967, 481. Dar scoală odată, somnoro. RETEGANUL, P. III, 41, cf. ALR II/I MN 53, 2 308 bis/47, 53, 64, 76, 102, 105, 130, 172, 219, 272, 279, 284, LEXIC REG. II, 74, MAT. DIALECT. I, 26.

— Și: somnóle (BUL. FIL. VII, 366, ALR II/I MN 53, 2 308 bis/172, 219, 272, 279), somnóre (CADE), somnóle (SFC II, 172, ALR II/I MN 53, 2 308 bis/47, 76, 105, 130) s. m.

— Somn² + suf. -orea.

SOMNOREĂLĂ s. f. (Regional) Somnolență. Din somnorea ei, sărea deodată pe neașteptate. VLAȘIU, A. P. 144, cf. SFC II, 131.

— Pl.: somnoreli.

— Somnora + suf. -eală.

SOMNORÉL s. m. (Bot.; regional) Zmeoică (*Laserpitium latifolium*). Cf. PANȚU, PL. 282, BORZA, D. 96.

— Pl.: somnorri.

— De la somnoros.

SOMNORÎLĂ s. m. (Familiar) Persoană care doarme mult, care nu se mai satură de somn: (regional) somea, somnorea. Cf. SFC II, 158, IV 188, SCL 1967, 481.

— De la somnoros.

SOMNORÓS, -OĂȘĂ adj., s. f. 1. Adj. (Despre ființe) Căruia îi este somn²; amețit, toropit de somn²; (neobișnuit) somnos. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. Pruncii somnuroși și cucuind bagă de samă la ceale ce le zice lor învățătorul. PETROVICI, P. 20/2, cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU. Ce poruncești cucoane? ziseră ei, intrînd în casă somnuroși. FILIMON, O. I, 235, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 257. Somnoroase păsărele Pe la cuiburi se adună. EMINESCU, O. I, 207. A plecatără acușica toți, zice serviloarea somnoroasă. CARAGIALE, O. II, 7, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Urșii polari... se retrag somnoroși în celulele lor de piatră. ANGHEL, PR. 114, cf. TDRG. Somnuroși încă, țișanii își puseră viorile, căscînd, sub bărbii, și începură învîrtita. AGÎRBICEANU, S. 413. Dintr-un bordei de pămînt... Ștefan răsărea somnoros. HOGAȘ, DR. II, 87. Ieși întovărășit de un ofițer, zgribulit și somnoros. REBREANU, P. S. 277, cf. RESMERIȚĂ, D. Cîteva păsări ciripesc somnoroase în cuiburi. C. PETRESCU, S. 17. Bătrîne mucigăite la masa verde, somnoroase și arțăgoase. M. I. CARAGIALE, C. 133. Fără multă vorbă, somnoroasă, se dete jos din pat. BASSARABESCU, V. 45, cf. CADE. De-atîlea cîmpenești cucernicii Sfinții par sături... Și, somnoroși, Cască-n ritmul sfintei liturghii. MINULESCU, VERS. 190. Somnoroși, înșiorați ca de un suflu rece, nu fură niciodată mai deștepți. BRĂESCU, V. A. 179. Somnoros, deschideam numai un ochi în lumina crudă a răsăritului. G. M. ZĂMFIRESCU, M. D. I, 26. Se oprise în prag, somnoros și buimac. COCEA, S. II, 41. Și dedesubtul cerului... să fie un covor luminat de flăcările sobei și o pisică somnoroasă, TEODOREANU, M. I, 269. Ucenicul Stan venea somnoros cu o căldare să scoată apă. VOICULESCU, P. I, 158. Căsnădră moșneagului tot își pleca pleoapele și iar le deschidea înec, cu luminile sclipind în rumeneala focului, ca o pisică somnoroasă. SADOVEANU, O. II, 459, cf. SCRIBAN, D. Mai tîrziu, Somnoros venii la gam. I. BARBU, J. S. 50. Spin, deșirat și somnoros, îi asculta fără pic de bunăvoință. CAMIL PETRESCU, O. II, 319. Slujnicuța cea zgîlie, Pachița, răsări în prag smulță la cap și somnoroasă. C. PETRESCU, A. R. 179. Peștii... privesc somnoroși lumina puternică de afară. BOGZA, C. O. 157. Oamenii șatrei își luau copiii somnoroși și speriați în brațe. STANCU, S. 88. Satul se liniștește. Doar din cînd în cînd cite-un cine somnoros hămăia scurt de două, trei ori. V. ROM. mai 1953, 124. Băcane galenții de lemn, ducînd spre munci Femeile grăbit, cu somnoroșii prunci. JEBELEANU, S. H. 47. Era parcă somnoros și obosit. DEMETRIUS, A. 342, cf. DL. Părea somnoros și prost dispus. T. POPOVICI, SE. 600, cf. DM. Iată pe arhimandritul somnoros... stînd cu un ochi închis. IST. LIT. ROM. II, 136. La intrarea noastră, unul a tresări și s-au ridicat apoi cu toții în picioare, potrivindu-și somnoroși căștile și mantăile. V. ROM. octombrie 1964, 18. Din curți alergau spre șosea femeile, potrivindu-și în fugă basmalele, trăgînd după ele copii somnoroși. BĂNULESCU, I. 165. Se ridică somnoros, răzbit de bălură. T. Iulie 1968, 36, cf. M. D. ENC., DEX. Să to! doarmă, doarmă dus, Pin'ce soarele a fi sus, Și să doarmă somnoros, Pin'ce soarele a fi jos. ALECSYNDRI, P. P. 324. Năstrăpțoara-n mină-i da Și de grab-o trime'ea Somnoroasă cum era. TEODORESCU, P. P. 674, cf. ALR II/I MN 53, 2 308 bis. N-am mai văzut așa om somnuros. ALR I 315/28. Ci mai bine m-aș culca Cu tine alături, Că eu-, soro, somnoroasă. BALADE, III, 171. Să scoală uomu d'i colo, somnoros, năcăjit. O. BÎRLEA, A. P. I, 356. ◊ Fig. Asia-n plăcări molateci e-mbătută, somnoroasă. EMINESCU, O. IV, 112. Malul somnoroasei girle Plin e noaptea de povești. VLAHUȚĂ, S. A. I, 30. Doineste și vîntul într-una Cîntînd somnuroșilor ulmi. COȘBUC, II, 16. Geamurile mici ale poiezii luminau somnoroase. AGÎRBICEANU, S. 178. Noaptea-ncet, tînit se lasă, Poezie sau destin Luna urcă somnoroasă. BACOVIA, O. 190. Iarna tristă-mbracă Ștreșinile somnoroase. TOPIRCEANU, B. 70. Expresul care trece arogant prin haltele unde au increment somnoroase personalele.

C. PETRESCU, I. I, 274. *Lampa... atrna somnoroasă în bagdadie*. I. BOTEZ, B. I, 24. *Printre ramuri somnoroase Luna țese borangic*. LESNEA, VERS. 221. *În juru-i peșterile casă somnoroase*. BLAGA, P. 46. *Pe lângă case-ntunecoase, Pe ulițele somnoroase, Fina-rele trăsuri, hăt, Cern raze vii*. v. ROM. IANUARIE 1954, 9. *Bolboroseau Sub ghețuri somnoroasele izvoare*. LABIȘ, P. 118. *Ca o salcie pletoasă, Vroiau creanga minții tale Să atrne peste ballă Leneșă și somnoroasă*. HOREA, P. 75. *Nu cunoșteau încă... ce talente avea să scodă din ei, ca din finitni somnoroase, șantierul. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 104. Sub pașii lor tremură asfaltul somnoros*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 11/2. *O frunză ce se poșteie somnoroasă Va face-acestei toamne semn să cadă*. ib. 1971, nr. 123, 3/2. ♦ (Despre ochi, glas etc.) Care exprimă, care denotă somn² (2). *Somnuroase gene Freindu-și, Crăciun răspunsă*. BUDAI-DELEANU, T. V. 50. *La anumite ceasuri se trezeau cu toții, privind prin opt ochi somnoroși lumea*. ANGHEL, PR. 87. *Ochii se-nchid somnoroși și voința zadarnic mai luptă*. ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 108. *Un glas gros și somnoros se aude din lăuntru*. HOGAȘ, DR. I, 94. *Își birui repede lenea somnoroasă, se țiri pină la gura podului și cobori în ogradă*. REBREANU, I. 45. *Un ochi somnoros adăsta sosirea bărcii*. GALACTION, O. A. II, 128. *Roșul fraged și catifelat al petalelor îmi limpezeste privirea somnoroasă dimineața*. CAMIL PETRESCU, P. 31. *Privii cu...ochi somnoroși și încețoșafi în bulzul de grăsime*. C. PETRESCU, C. V. 26. *Glasul îi era târâgânc și somnuros, ideile întunecate*. ARGHEZI, S. X, 24. *Babighian se opri pușin din vorbire căzând într-un zîmbet dulce și somnoros*. CĂLINESCU, S. 74. ♦ (Ca termen de comparație) *Se uită... la ferestrele negre ca niște ochi somnoroși*. REBREANU, I. 41. ♦ Căruia îi place să doarmă mult; p. ext. leneș. *Cum trebuie a să purta cu școlarii leaneși și somnoroși*. CARTE TREB. I, 160/29, cf. VALIAN, V. *Bursucii somnoroși, care ies numai noaptea din vizunii*. CONV. LIT. IX, 26. [Dcica] *să nu fie leneșă, îngălătă și somnoroasă*. EPISCUPESCU, PRACTICA, 79/32, cf. CANDREA, F. 318, CADE, DL, DM. *N-am mai pomenit așa om somnoros... toată zăuica doarme*. v. ROM. IANUARIE 1965, 66, cf. DEX. ?-ă barbatu somnuros. FOLC. OLT. — MUNT. I, 168. ♦ (Substantivat) *Iaca somnorosu, că iar a fi adormit în podul grajdului*. ALECSANDRI, T. I, 171. *Atuncea, zise baba, culcă-te tu, somnorosule*. CARAGIALE, O. II, 247. ♦ Fig. *Care provoacă somn² (1)*. Cf. VALIAN, V. *O liniște somnoroasă, un aer cald de vară*. EMINESCU, P. L. 48. *În cite o dimineață somnoroasă, femeia nopții lui scîncea*. VINEA, L. I, 58. *Brusc, în liniștea somnoroasă, se auziră pașii lui Iacomii*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 7/2.

2. Adj. Fig. Lipsit de vioiciune, de intensitate sau de strălucire; fără viață, stins. *Făclia arunca o lumină turbure, roșie-galbenă și somnoroasă*. EMINESCU, N. 52. *Stete multă vreme gînditor la opaișul ce arunca o lumină somnoroasă*. SLAVICI, N. 61. *Ascult plescăitul somnoros al valurilor*. VLAHUȚĂ, S. A. III, 232. *Prin ferestrele bisericii, străbăteau rugile somnoroase ale pînîșilor*. ADAM, R. 117, cf. ȘĂINEANU². *Un vînt ușor și somnoros adie*. IOSIF, P. 30. *Focul somnoros mistuia, fumegînd, cel de pe urmă tăciune*. HOGAȘ, DR. I, 270. *Ochii spălăciți și leneși vădeau o minte somnoroasă*. id. ib. 173, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dulce zumzet somnoros și ireal Să ne cheme spre poienele din deal*. TOPÎR-CEANU, O. A. I, 31. *Hallele cu lumini somnoroase rămîneau năduci în cîmpuri mute*. C. PETRESCU, I. II, 200. *Cireada venca pe maluri într-un murmur somnoros de tîlângi*. SADOVEANU, O. I, 101. *În lăuntru tetul era somnoros, adormit*. DAN, U. 25, cf. DL, DM. *În sobă tăciunii clipeau somnoroși*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 18/1, cf. DEX. ♦ (Adverbial) *Lingă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate, Vezi o masă mare*. EMINESCU, O. I, 85. *Luna revărsa tot aurul ei în odaia lui și sub această smălțuire diafană mobilele și covoarele străluceau somnoros și mal*. id. P. L. 62. *O pasăre deșteaptă foșni din aripi și piui somnoros*. C. PETRESCU,

I. II, 13. *Își vegheau marfa întinsă pe rogojini cu cîte un fanar clipînd somnoros*. I. BOTEZ, B. I, 52. *Farul clipea somnoros asupra mării*. TUDORAN, P. 45. *A dus pumnii la ochi, ca un copil, și îngînd somnoros*. T. decembrie 1964, 4.

3. S. f. Numele mai multor plante erbacee cu proprietăți narcotice: a) plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina acoperită în partea inferioară cu peri, flori albe dispuse în umbel și fructe ovale, păroase, care crește prin finete, poiene și păduri (*Laserpitium prutenicum*). Cf. BRANDZA, FL. 235, GRECESCU, FL. 257, ȘĂINEANU², CANDREA, F. 318, TDRG, PANȚU, PL. 282, CADE, DM, BORZA, D. 96; b) (regional) pidosnic (II 1) (*Cerinth minor*). Cf. BRANDZA, FL. 374, DAMÉ, T. 187, GRECESCU, FL. 403, N. LEON, MED. 58, PANȚU, PL., CADE, SCRIBAN, D., DM, BORZA, D. 45; c) (regional) pidosnic (I 1) (*Cerithe glabra*). Cf. BORZA, D. 45; d) (regional) zmeoică (*Laserpitium latifolium*). Cf. GRECESCU, FL. 256, N. LEON, MED. 67, CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 96; e) (regional) rutișor (a) (*Thalictrum aquilegifolium*). Cf. BORZA, D. 169; f) (regional) rutișor (e) (*Thalictrum minus*). Cf. id. ib.; g) (regional) pătrunjel de cîmp (*Peucedanum oreoselinum*). Cf. id. ib. 127; h) (regional) lîntea pratului (*Lathyrus pratensis*). Cf. id. ib. 97; i) (regional) toporași (*Consolida regalis*). Cf. id. ib. 50; j) (regional) luminărica-peștilor (*Verbascum nigrum*). Cf. CADE, BORZA, D. 178.

— Pl.: somnoroși, -oase. — Și: (invechit și regional) somnuros, -oasă adj.

— Somn² + suf. -uros.

SOMNOROȘEALĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Somnolență. *M-a apucat o somnoroșeală să pic d-a-n picioarele*. UDRESCU, GL.

— Somnoros + suf. -eală.

SOMNOROȘIE s. f. (Învechit) Somnolență. *Ali-nează oarece vătămatoarele lucrări ale acestei băuturi, care întrebuișindu-se fierbinte, aduce somnoroșie*. ALMINET, M. 147/9. *Somnoroșia vine din nemistuire și din împovărarea stomacului*. DESCR. AȘEZ. 113/22. *Simțim o greotă și plinire de stomah, ... somnuroșie și timpirea capului*. VASICI, M. II, 33/10. *Simptomele care se nasc după întrarea veninului în trupul viu sînt următoarele: dureri tăietoare în stomah și mare greață, vomare, urdinare... pierderea puterilor, somnuroșie*. FM (1843), 211²/19, cf. POLIZU, PONTRRIANT, D., CIHAG, I, 257. *Cu lenea ca melancolică, pe care numai somnoroșia o răspîndește pe față, el îmi înconjură gîtul cu brațul lui*. EMINESCU, G. P. 139, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ Fig. *Dulcea și voluptoasa somnoroșie a lunei*. EMINESCU, P. L. 39.

— Și: somnuroșie s. f.

— Somnoros + suf. -ie.

SOMNÓS, -OĂSĂ adj. (Neobișnuit) Somnoros. *Răspunderea somnoasă a ascultătorilor*. C. PETRESCU, ap. IORDAN, L. R. A. 191.

— Pl.: somnoși, -oase.

— Somn² + suf. -os.

SOMNOȘARE s. f. (Învechit, rar) Somnolență. *La somnoșare folosește cafeaua*. CORNEA, E. I, 134/26.

— Somn² + suf. -oșare.

SOMNOTEI s. m. v. somotei.

SOMNOTERAPIE s. f. Metodă terapeutică prin somn prelungit cu hipnotice, hipnoză sau curent electric, folosită în tratamentul unor boli nervoase sau pe baze nervoase. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

— Din somn² + terapie.

SOMNÚLE s. m. v. **somnorea**.

SOMNULÉȚ¹ s. m. Diminutiv al lui *s o m n*¹; *somnișor*¹, (rar) *somnicaș*. Cf. DEX.

— Pl.: *somnuleți*.

— *Somn*¹ + suf. *-uleț*.

SOMNULÉȚ² s. n. Diminutiv al lui *s o m n*² (1); *somnișor*² (1). Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, I, 257. *Pune capul iei în poala dadei și trage un somnuleț bun*. ISPIRESCU, L. 335, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE, DL, DM, DEX.

— Pl.: *somnulețe*.

— *Somn*² + suf. *-uleț*.

SOMNURÓS, -OĂȘĂ adj. v. **somnoros**.

SOMNUROȘIE s. f. v. **somnoroșie**.

SOMODÍVĂ s. f. v. **samodiva**.

SOMODZÍE s. f. v. **samodiva**.

SOMOIÁG s. m. (Iht.; regional) Pui de *somn*¹ (1). Cf. ANTIPA, P. 663, DL, DM.

— Pl.: *somoiegi*.

— *Som* + suf. *-oiag*.

SOMOLDÁ vb. I v. **sovilta**.

SOMÓN¹ s. m. Pește răpitor din familia salmonidelor, cu lungimea de 1—1,5 m și greutatea între 25 și 30 kg, cu carnea de culoare roz, foarte gustoasă, care trăiește în râurile nordice (*Salmo salar*). *Negusticrul scric: două chile de iere moi... un chilo somon*. CARAGIALE, O. III, 155, cf. ATILA, P. 439, 157, 203. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 226, CADE. *Nu confundăți „somonul” cu „somonul”. Somonul e alt neam de pește, care la noi nu se găsește*. SADOVEANU, O. XV, 281, cf. SCRIBAN, D., DM, DER, DN². *Pozează înălțind către obiectivele fotografice somoni grași și vulpi argintii*. CONTEMP. 1969, nr. 1 166, 10/1, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Carnea acestui pește preparată pentru consum alimentar. *S-a epuizat provizia de... iere tescuite, somon efumat și lichior*. C. PETRESCU, O. P. II, 142.

— Pl.: *somoni*.

— Din fr. *saumon*.

SOMÓN² s. n. 1. (Turcism învechit) Plăne de calitate inferioară. Cf. VALIAN, V., POLIZU, CIHAC, II, 613, DDRF, BARCIANU. *Nu-i nebun cine mănincă șapte so-moane, ci cel ce le dă*. ȘIO II, 326, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², SCRIBAN, D.

2. (Regional) Turtă mică; colac. Com. din TURNU-MĂGURELE.

— Pl.: *somoane*.

— Din tc. *somon*.

SOMOT subst. (Prin Ban., prin Olt. și prin Transilv.) Catifea. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 80. *Catrințele sînt... de lînă, somot sau mătăsă în diferite colori*. LIUBA — IANA, M. 17, cf. JAHRESBER. III, 326, X, 206, TDRG, ARH. OLT. III, 285, CADE, CL 1966, 343, VICIU, GL. 78, L. COSTIN, CR. BĂN., ALR I 1 174/30, ALR SN IV h 1 207/2, 27, 29, 36, 47, 76.

— Pl.: ?

— Din scr. *somot*.

SOMOTÉI s. m. Pui de *somn*¹; *somn*¹ mic (pînă la 1 kg); (regional) *mocotci*. Cf. ANTIPA, F. I. 98, ATILA, P. 56, 151, 272, CADE. *La al doilea gard ti găsea grămădiți troian... mai sus, somoteii tineri*. VOICULESCU,

P. I, 30. *Pești mai mici, somotei și mrenufe, cad destul de obișnuit în cîrlig*. SADOVEANU, O. IX, 353, cf. SCRIBAN, D., BĂCESCU, P. 52. [Somnul] *poartă denumiri diferite după dimensiunile în care este adus pe piață: somotei, cînd e mic*. C. ANTONESCU, P. 89, cf. DL, DM. *A reușit să scoată... cițiva somotei răsăriți*. VÎN. PESC. septembrie 1961, 15. *Nu pot prinde somnul decît în mod cu totul întîmplător și atunci mai mult moace sau somotei*. ib. mai 1964, 4. *Are în cîrligele picioarelor un somotei*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 16/3, cf. M. D. ENC., DEX, H I, 37, II 319, VII 85, 388, ALR II 6 239/705.

— Pl.: *somotei*. — Și: (regional) *somnotéi* (BĂCESCU, P. 52), *sormotéi* (id. ib. 53, 185) s. m.

— *Som* + suf. *-otei*.

SOMOVEÁNCĂ s. f. (Regional) Varietate de struguri cu bobul alb, rotund și coaja subțire (Nicolitel — Isaccea). Cf. H XIV 396.

— *Somova* (n. pr.) + suf. *-eancă*.

SOMPTUÁR, -Ă adj. 1. (În dicționare) Privitor la cheltuieli. Cf. PROT. — POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.

2. Care este foarte costisitor; care ține de lux. Cf. PONTBRIANT, D. *Obiecte de artă industrială și sumptuare... ale dacilor*. ODOBESCU, S. II, 263. *În studiile comparative ce am întreprins a face între... alle opere de artă sumptuare din antiquitate, mi s-a prilejit a întâlni un număr nu tocmai neînsemnat de obiecte*. ARHIVA, II, 385. *Acest contrast izbește pe unii din călătorii străini în țările noastre, neînvățați cu asemenea denivelări, într-un cadru oriental de cheltuieli somptuării*. V. ROM. decembrie 1960, 153. *Regula planului, soluțiile constructive, iconografia, profilul artelor somptuare sînt deduse în linii mari din matricele bizantine*. CONTEMP. 1969, nr. 1 209, 9/1. *Și-a sacrificat... preferințele lui obișnuit somptuare*. 1 februarie 1969, 81. ♦ *Legi somptuare = legi care, în vechea Romă, interziceau cheltuielile exagerate, în special pentru lux și risipă*. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-tu-ar*. — Pl.: *somptuari*, *-e*. — Și: (rar) *somptuáriu*, *-ie*, (învechit) *sumptuár, -ă* (PROT. — POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.), *sumptuáriu*, *-ie* adj.

— Din fr. *somptuaire*.

SOMPTUÁRIU, -ÍE adj. v. **somptuar**.

SOMPTUÓS, -OĂȘĂ adj. Care impresionează prin eleganță, strălucire, abundență, lux etc., bogat, fastuos, lúxos, magnific, pompos (1), scilpitor (1), splendid, strălucit, strălucitor; care impune prin aspectul măreț, maestos, falnic; grandios. V. *mar e*¹ (VI 1). Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *În casa cea mai modestă ca și în palatul cel mai somptuos... nu poți găsi un pat, un pahar, un scaun... o căciulă, care să nu fie adusă din străinătate*. GHICA, C. E. II, 579. *Cocoana Profirița s-a mutat într-un apartament somptuos în Rue de la Paix*. SION, P. 92, cf. PROT. — POP., N. D. *Va țrece cu echipajul ei somptuos pe sub ferestrele d-voastre*. ALECSANDRI, O. P. 138. *Acel caracter așa de original și așa de neuzitat al somptuoaselor noastre monumente mi-a ațîțat o curiozitate excepțională*. ODOBESCU, S. III, 627. *Feciorul în frac... mă introduce în salonul splendid al somptuosului hotel*. CARAGIALE, O. I, 231, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Focul nu știe s-aleagă Nici somptuosul palat, nici coliba de stuț coperită*. IOSIF, V. 176, cf. RESMERIȚĂ, D. *Din bătrînele case... el își făcuse... o somptuoasă sihăstrie unde trăia pe picior mare*. M. I. CARAGIALE, C. 48, cf. CADE. *Înainte de a țrece în sufragerie din cancelaria lui somptuoasă, Baloleanu își luă o mustră oficială*. REBREANU, R. I,

251. Annie Lippan intrupa cu desăvârșire... oricare ducesă celebră din carnetul morden al Parisului... coborînd scările de marmoră ale unui hotel somptuos. C. PETRESCU, C. V. 169. Hardughlia cea nouă ar fi trebuit să cîmbie un amfiteatru și, desigur, și o somptuoasă locuință directorială. I. BOTEZ, B. I, 146. Mi-am aruncat privirea de-a-lungul sălilor aurile, somptuoase și pustii. COCEA, S. II, 487. Raluca poartă în portret... un veșmînt somptuos de atlas sau velur. CĂLINESCU, E. 29. Imobilul era de fapt destul de somptuos și indeosebi sala mediană era foarte încapătoare. id. B. I. 111. S-au păstrat insigne, arme, costume, săli și tronuri somptuoase. SADOVEANU, O. XVII, 33, cf. SCRIBAN, D. În localul de petrecere somptuos... serviciul se face în trei limbi europene. ARGHEZI, B. 58. La începutul secolului nostru, toate aceste somptuoase locuințe se umpleau de lachei, de musafiri și de echipaje. RALEA, O. 150. Nu fine să locuiască într-o casă mare, somptuoasă, nici să mînnice la birturile de lux. CAMIL PETRESCU, O. I, 417. Limuzine somptuoase alunecă pe asfalt. BOGZA, A. I. 244. Sta culcată în patul lor vast din somptuosul dormitor. STANCU, R. A. III, 358. Deschiderea Festivalului! Ce operă somptuoasă, ce teatru de lux cu montări costisitoare a oferit vreodată un spectacol atât de minunat? SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 733. Aici se găsesc hotelurile de lux, magazinele somptuoase, muzeele și restaurantele. V. ROM. noiembrie 1954, 68. Am să urc la braț cu o cucoană falnică niște trepte somptuoase. CAMILAR, N. I, 111. Orașe somptuoase. BARANGA, V. A. 11. Apăreau grădini și parcuri cu vile somptuoase. VORNIC, P. 127, cf. DL. Nu era parchetul oglinditor al unei săli somptuoase, ci un adăpost. T. POPOVICI, S. 327, cf. DM. Își descheie la gît veșmîntul somptuos. BARBU, PRINC. 130. Se mută din casa pîn-tească într-o vilă somptuoasă de pe bulevardul mării. V. ROM. ianuarie 1965, 29, cf. DN². Un impunător palat cultural care se caracterizează printr-o bogată și somptuoasă arhitectură. M 1968, nr. 11, 42. Ceva somptuos și apăsător dă acestei secerșe o remarcabilă densitate epică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 26, 11/3. Vin în fiecare seară cu capul plecat... pentru a se jertfi sub ghilolina somptuoasă și roșie a cortinei. T august 1969, 13. Vestigiile somptuoaselor palate de la Persopolis... constituie un inestimabil tezaur. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 177. Zăream cu greu biroul somptuos, masiv, din fundul camerei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 19/1, cf. M. D. ENC., DEX. < F i g. Ah, cîntul răvrătirii în seara somptuoasă. PETICĂ, O. 63. Din corole albe și fragile Se-nalță somptuosul miros de zămbile. CAZIMIR, L. U. 8. Un amiral cu somptuoasă barbă albă trecu între două femei. C. PETRESCU, I. I, 11. Își închidea plicul cu două peceti... ațrînd ca două somptuoase zorele deschise pe un zid. TEODOREANU, M. III, 351. Și-n toamna somptuoasă de purpură și năru... Își vei purta tristețea, înceț, pe drumul sacru. I. BARBU, O. 18. Cu nasul în farfurie, purcese a mîncea grăbit dintr-un somptuos profiterol cu șocolată și frișcă. VINEA, L. I, 133. Sonoritate sumbră și somptuoasă, cu ecouri de subterană fără fund. T februarie 1964, 16. Întreg cinematograful american pare subjugat de mirajele somptuoase ale filmului-revistă. CINEMA, 1968, nr. 10, 42. Sonorități somptuoase care în suita de imagini te fac să uiți uneori limitele posibilităților pianistice. CONTEMP. 1969, nr. 1 175, 6/5. < (Adverbial) Tablouri numeroase, încadrate somptuos, păreau puse la întîmplare. CAMIL PETRESCU, N. 104. Cuprins somptuos și aproape mut între trilarile rare, falnic și totuși umil ca însăși înfelepciunea orientală. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 19/1. < (Substantivat, n.) Ceea ce este luxos, fastuos, grandios. Ștefan cel Mare însuși apare în cîntările lui un fel de Ludovic al XIV-lea aspru, căutînd somptuosul solid și sobru, vrednic de apropierea Ceahlăului. CĂLINESCU, C. O. 248 < (Despre stil, mod de exprimare etc.) Care este încercat, înflorit, căutat etc.; (despre persoane) care folosește un astfel de stil. Tema nu este tratată cu uscăciune științifică, ci în maniera somptuoasă și paletică a re-

toricei. VIANU, A. P. 95. Ion Luca este de structură clasică și Matei de structură romantică, unul e atic și altul somptuos, în ritmul interior al stilului. CONSTANȚINESCU, S. II, 185. Opera lui e structurată amplu, într-o frazeologie abundentă, somptuoasă, chiar prisositoare. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 4/2.

— Pronunțat: -lu-os. — Pl.: somptuoși, -oasc. — Și: (învechit) sumptuôs, -oăsă adj.

— Din fr. somptueux.

SOMPTUOZITĂTE s. f. Însușirea a ceea ce este somptuos: fast, eleganță, lux, măreție², pompă² (1), splendoare, strălucire, (învechit) ighemonicon, pohfală, saltanat. Oddi, toate felurile mobilate, zugrăvite și tapetate în atâtea colori și nuanțe cu somptuositate extremă. CODRU-DRĂGUȘANU, C., 230, cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. — POP., N. D. Acești miliardari duc o viață de somptuozitate, de un lux nebun, care întrece închipuirea omenească. GHEREA, ST. CR. II, 316, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. Trăia într-o lume... zîmbitoare în somptuozitatea civilizației ei ajunse la apogeu. COCEA, S. II, 169, cf. SCRIBAN, D. Interiorul său era distins, cu evitarea aspectului de anticărie și a somptuozității deplasate. CĂLINESCU, B. I. 86. Ceea ce sporește impresia de fast și mai mult este somptuozitatea draperiilor. CAMIL PETRESCU, O. II, 410. Parcuri se deschideau pretutindeni, de o ațrîncime și somptuozitate de necrezut. BOGZA, M. S. 43, cf. DL, DM. Se remarcă... interioare cu somptuozități de arhitectură. IST. LIT. ROM. II, 369, cf. DN², M. D. ENC., DEX. < F i g. Tentativa de a conserva... somptuozitatea textului shakespearian a fost în general încununată de succes. V. ROM. august 1963, 176. Somptuozitatea ecranului panoramic. CINEMA, 1968, nr. 8, 27. Materia muzicii e sunetul. Lipatti îl compune din elemente: prețioase, extrase din surse multiple, construind somptuozitatea timbrată a paletei sale. CONTEMP. 1970, nr. 1 256, 6/4. Interesul acestei expoziții aparent modestă, cu toată somptuozitatea materialelor, este multiplu. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 123, 26/2.

— Pronunțat: -ptu-o-. — Și: (învechit) sumptuozitate s. f.

— Din fr. somptuosité.

SOMSÍD, -Ă s. m. și f. (Prin Maram. și nordul Transilv.) Vecin. Și ce vrem audzi noi vă vrem de a ști ca somsidzilor noștri (a. 1593). ROSETTI, B. 47. Despre răsărit somsig Hojda Ncchita, despre partea din gios sîmsigu Coman Lupul (a. 1717). IORGA, S. D. XII, 235, cf. DHLR II, 512, DR IV, 1 081, ROSETTI — CAZACU, I. L. R. I, 52, SCL 1960, 615. Ș-a spune cătră somside, Ele s-or coti ș-or rîde. BÎRLEA, L. P. M. I, 118. Ia-ți, frățiucă, ziuă bună, De la toți somszii tăi. id. ib. 179. Asară eu am fost La un somsid a nost. T. PAPAHAĞI, M. 155, cf. 233.

— Pl.: somszii. — Și: somside, -ă, somsig, -ă, simsig, -ă, sumsíd, -ă s. m. și f.

— Din magh. szomszéd, (dial. szomszid).

SOMSÍDE, -Ă s. m. v. somsid.

SOMSÍG, -Ă s. m. și f. v. somsid.

SOMSÍDEL s. m. (Prin Maram.) Diminutiv al lui somsid. Bună dzua, vecinel. — Sînditate, somsidel. ȚIPLEA, P. P. 21.

— Pl.: somsidei.

— Somsid + suf. -el.

SOMȚĂ s. f. v. solniță.

SOMUI vb. IV. Refl. impers. (Prin sud-estul Olț.) A se afla; a se zvonii, S-a somuit că nu-i fată mare. cv 1951, nr. 5, 26.

- Prez. ind.: somuiește.

- Etimologia necunoscută.

SON s. n., s. m. 1. S. n. (Livresc) Sunet; ton² (1). *El se oprește aproape de poartă, izbit de sonul cel drag al aceluia glas ce nu se putea sătura de a-l asculta.* HELIADE, L. B. I, 20/19. *Prin auz cuprindem sonu.* ANTROP. 183/24. *Aerul este... obiceiul conductor al sonului.* ASACHI, L. 82¹/6. *Oscilațiile unui trup sănătos se împărtășesc trupurilor elastice învecinate, care asemenea încep a oscila și prin aceasta întăresc sonul de căpitanie.* STAMATI, F. 60/27. *Încet, încet răsună Cu întocmire bună son plin de mîngîieri.* FANN, E. V, 125/14, cf. MARIN, F. 377. *Acel glas... Fieros în son de undă... Mă-npunge iar.* ARISTIA, S. 22/25. *Cîte o privighitoare... sloboade niște sonuri tinjitoare.* NEGRUZZI, S. I, 197, cf. PROT. - POP., N. D. *Conful son se pare a promite abia începutul cîntecului.* HASDEU, I. V. 177, cf. LM. *Pentru alegerea exemplului ne-a fost un singur semn patologie hotărîtor: întrebuișarea cuvintelor pentru plăcerea sonului lor.* MAIORESCU, CRITICE, 151. *Aceiași corp sonor poate să ne ocazionaze și simțirea unui son muzical.* CONTA, O. F. 46, cf. PHILIPPIDE, P. 15, BARGIANU, ȘĂINEANU². *O rugăciune-abia șoptită... Se pierde-n negura vrăjită De albe sonuri de gitară.* PETICĂ, O. 51, cf. RESMERIȚĂ, D., TIM. POPOVICI, D. M., ALEXI, W., IVELA, D. M., CADE. *Își schimbă domnișorul glasului sub năvala lacrimilor.* SADOVEANU, O. X, 233. *Într-un ulm, s-așază un mierloi tînăr și începe să împrăștie sonuri și să se asculte.* id. ib. XX, 60, cf. SCRIBAN, D. *Un fiu de muzicant se naște cu o ureche exercitată pentru sonorile muzicale.* CĂLINESCU, C. O. 106, cf. DL, DM. [Nicolae Rucăreanu] este sensibil și la sonorile poeziei populare. IST. LIT. ROM. II, 758. *Aud... Majora simfonie de liniștiți și de sonuri.* VULPESCU, P. 145, cf. DN². „Duminică la ora 6” face să se audă, învătuitoare, sonorile muzicii de cameră. CINEMA, 1968, nr. 9, 7. *Nu sonorile poeziei, nu muzica exterioară, în sensul unui simbolism superficial, este ceea ce caută criticul, ci adîncurile muzicale ale poemului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 35, 4/4, cf. DEX.

2. S. n. (Fon.: astăzi rar) Sunet. *Bărbății dau sonu a și o, iară muierile i și e.* ANTROP. 114/20. *În fiecare limbă trebuie să fie atleea litere cîte sonuri are limba.* FM (1845), 337²/27. *Toate vorbele de origine slavică... au conservat la noi întocmai sonul pe care-l au la slavi în prototipurile lor.* HASDEU, I. C. I, 256. *Orice cuvînt este exprimarea unei noțiuni abstracte prin sonuri articulate.* MAIORESCU, CRITICE, 24. *O limbă sonoră și aptă de a exprima, prin sonuri, noțiuni.* EMINESCU, în PLR I, 293. *Ca să obții o rimă bogată, trebuie să dibuiești alte cuvinte care să includă complet sonorile lui, dar dublate cu alt sens.* CĂLINESCU, C. O. 54.

3. S. m. (Fiz.) Unitate de măsură a tăriei sunetelor, egală cu tăria unui sunet cu frecvența de 1000 Hz și cu intensitatea auditivă de 40 de foni. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX, DN².

- Pl.: (1, 2) sonuri și (3) soni.

- Din fr. son, lat. sonus.

SONAGRĂF s. n. (Lingv.) Aparat pentru înregistrarea și redarea fidelă a sunetelor, folosit la analiza acestora. Cf. DN², DEX.

- Pl.: sonagrafe.

- Din engl. sonograph.

SONĂNTĂ s. f. (Lingv.) Consoană care are proprietăți articulatorii și funcționale apropiate de cele ale vocalelor, putînd fi în unele situații centru de silabă. Cf. JORDAN, G. 4. *Există silabe care nu cuprind alle sunete în afară de vocala sau sonanta care formează centrul silabei.* GRAUR, I. L. 55. *Sonantele l, r, m, n și șiflanta s nu se notează la finală sau înainte de con-*

soană. SCL 1957, nr. 1, 96, cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Adjectival) *Unii linguiști încadrează la consoanele sonante și semivocalele i și u.* DER.

- Pl.: sonante.

- Din fr. sonnante.

SONĂR s. n. Dispozitiv de recepție sau de emisie-recepție a undelor sonore, folosit în mediul subacvatic pentru detectarea unor obiecte sau pentru telecomunicații. Cf. LTR². *Cel mai utilizat tip de sonar este cel cu locație prin ecou.* DER, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl. sonare.

- Din fr. sonar.

SONĂT, -Ă adj., s. m. și f. (Familiar și peiorativ) (Om) nebul (I 4). Cf. DN², UDRESCU, GL.

- Pl.: sonați, -te.

- Din it. sonato.

SONĂTĂ s. f. 1. (Învechit) Orice bucată muzicală executată la instrumente. Cf. I. GOLESCU, C., IVELA, D. M., DER.

2. Compoziție muzicală pentru unul sau două instrumente, alcătuită din trei sau patru părți deosebite între ele ca structură, tonalitate, ritm, dar care se îmbină într-o succesiune logică și unitară. Cf. I. GOLESCU, C. *În singurătate mă încerc la vreo sonetă d-ale vestitului Mozart.* VOINESCU II, M. 46/16, cf. VALIAN, V., STAMATI, D. *Sonetele lui Beethoven, fantasiile lui Haydn... pentru ea sînt o jucărie.* NEGRUZZI, S. I, 75, cf. POLIZU, ANTONESCU, D. [Artistul] ne stă bucuros la dispoziție pentru o ședință de sonate. CARAGIALE, O. VII, 185, cf. DDRF, BARGIANU. *Annicușo, cum e motiul din sonata noastră?* D. ZAMFIRESCU, R. 109, cf. ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., ȘĂINEANU². *Îmi cînta la pian sonata care-ți place dumitale.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 38. *Dar ce să-ți cînt? Desigur că tot sonatele, valsul, preludiile și mazurca.* IBRĂILEANU, A. 75, cf. RESMERIȚĂ, D., IVELA, D. M., CADE. *Cînta sonata în la bemol pentru piano... a lui Beethoven.* TEODOREANU, M. III, 328. *Trei țigani... Cîntau ceva cu totul străin de valsuri și de sonate.* SADOVEANU, O. XII, 518. *Pe același instrument muzical poate fi executată o sonată sau o gavotă.* PUȘCARIU, L. R. I, 102, cf. BUL. FIL. VI, 33, SCRIBAN, D. *Virtuozul Oistrach... a cîntat „Sonata diavolului” în sol minor de Giuseppe Tartini.* CĂLINESCU, C. O. 162. *Am început să cînt ca o nebună la pian, nu-mi aduc exact aminte ce... un prestissimo, cred, ca dintr-o sonată... de Scarlatti.* id. s. 83. *S-a spus că forma sonatei, cu cele trei sau patru mișcări ale ei, generîndu-se una din alta, este o expresie muzicală hegelian-dialectică.* VIANU, L. U. 291. „Sonata lunii” de Beethoven e însăși luna coborîtă pe pămînt. BLAGA, P. 303, cf. DL, DM, DER, DN². *Cineva a fost întrebă de cite ori se repetă sunetul de la mina stîngă într-o sonată de Beethoven.* CINEMA, 1968, nr. 2, VII. *Dădeau recitale de sonate.* M. 1968, nr. 6, 30. *Învățară rapid, unul vioara și altul pianul, dădură recitaluri de sonate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 16/3, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: sonate. - Și: (învechit) sonetă, sunată (VALIAN, V.) s.f.

- Din it. sonata, fr. sonate, germ. Sonate.

SONATINĂ s. f. Sonată de proporții mai mici. Cf. ANTONESCU, D., TIM. POPOVICI, D. M., IVELA, D. M. *Un clavecin... cînta o sonatină.* TEODOREANU, M. II, 274, cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: sonatine.

- Din it. sonatina, fr. sonatine, germ. Sonatine.

SONĂRIE s. f. v. sonerie.

SONCÍ vb. IV. R e f l. (Prin vestul Mold.; despre oameni) A se vînzoli.
Cf. I. CR. VI, 252.

— Prez. ind.: *soncesc*.

— Etimologia necunoscută.

SONDÁ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică solul, subsolul, fundul unei ape, atmosfera, cosmosul etc.) A face cercetări, a studia etc. cu ajutorul unei sonde sau prin luarea sistematică a probelor, a e x p l o r a; (complementul indică solul) a efectua săpături în vederea localizării unor substanțe utile sau a determinării proprietății rocilor, a f o r a. Cf. I. GOLESCU, C., PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., DUREF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mă mîndream îndeosebi cu colecția de sfrelele, cu care, înainte de a săpa, sondam măruntaietele pămîntului.* VOICULESCU, P. II, 178. *După ce sonda marea și aducea în fileurile lui cîteva dihánii cu forme ciudate de la adînc, își închidea zilele într-aceeași melancolie de odăi înalte.* SADOVEANU, O. XII, 684, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *E un umorist ce a explorat domeniul ridicolului, vast, ce e dreptul, dar greu de sondat și fixat sub forma artei.* LOVINESCU, C. IV, 89. *Amintirea îi sondează sufletul ca o navă, care caută loc să arunce ancora.* CAMIL PETRESCU, T. II, 156. *Nu mai putu suporta... privirea atît de stăruitor sondîndu-l în adîncuri.* C. PETRESCU, O. P. I, 123. *Realitățile prezente ne îndeamnă foarte pușin să mai îndrăznim a sonda cu asemenea nădejdi viitorul.* SADOVEANU, O. XX, 139. *Gîndirea eliberată vrea să pătrundă pînă în adîncimea sufletului omenesc, să sondeze misterele naturii.* VIANU, S. 63. *Ochii lui de păcură sondau noaptea impurilor viitoare.* VINEA, L. I, 162. *Stă minute în șir și-și urmărește interlocutorul... sondînd toate posibilele sensuri ale unui cuvînt.* T mai 1964, 83. *O dramă a actualității care depășește tezele programatice, sondînd adînc și dureros în propria noastră conștiință.* CONTEMP. 1969, nr. 1 205, 4/3. ◇ (Complementul indică nivelul apei) A măsura cu ajutorul unei sonde (1). (A b s o l.) *Gherasime, ai sondat în santină? E ceva apă? — Poate cîteva picături, domnule, că sonda abia dacă s-a udat.* TUDORAN, P. 143.

2. (Med.; complementul indică o cavitate a organismului) A cerceta, a evacua sau a drena cu ajutorul unei sonde (4). Cf. CADE, DL, M. D. ENC., DEX, DN³.

3. (Complementul indică oameni) A încerca să afle gîndurile, sentimentele, intențiile etc.; (complementul indică gîndurile, sentimentele, intențiile etc. cuiva) a încerca să descopere, să înțelegă. *Negri nu vrea să primească; zice că vrea mai înli să sondeze intențiile lui Grigoriță Ghica.* GHICA, A. 340. *Caută să-l sondeze asupra unei reinstalări.* MAIORESCU, D. I, 21, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pentru orice eventualitate mai sondă vreo două bănci unde avea preferenți.* REBREANU, R. I, 259. *Am sondat cercurile guvernamentale.* COCEA, S. II, 652. *Începu să mai dibuie și să sondeze pe de rînd.* VISSARION, B. 83, cf. SCRIBAN, D. *Leventis a avut ideea de a provoca o dată cu răscoala grecilor o răscoală a sîrbilor.* În acest scop, el a sondat pe Karagheorghie. OȚETEĂ, T. V. 121, cf. DN². *Exigențele publicului ar trebui sondate periodic.* M 1968, nr. 11, 20. *Sînt sondate substraturile obscure ale conștiinței.* CINEMA, 1968, nr. 7, IX. *Poate omul abstract și pur teoretic ar fi capabil să pună la îndoială toate ideile și credințele sale, înainte de a le sonda validitatea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 5/3. *Blaga se depășește ca om și se înalță în lume și în cugetare ca un fel de stihie și vrăjilor, sondînd adesea psihologia subconștientului.* CONTEMP. 1970, nr. 1 227, 2/5, cf. DEX. ◇ R e f l. p a s. *Scopul de a se sonda lumea de gînduri a acestui tînr.* CINEMA, 1968, nr. 5, VI.

— Prez. ind.: *sondez*.

— Din fr. *sonder*,

SONDÁBIL, -Ă adj. Care poate fi sondat. Cf. SCRIBAN, D. *Oricît de pușin sondabil ar fi acest domeniu se pot deosebi în el două etape, două faze.* RALEA, S. T. II, 40.

— Pl.: *sondabili*, -e.

— Sonda + suf. -bil.

SONDABILITÁTE s. f. (Neobișnuit) Calitatea de a fi sondabil. Cf. SCRIBAN, D.

— Sondabil + suf. -itate.

SONDÁGIU s. n. v. *sondaaj*.

SONDÁJ s. n. Acțiunea de a sonda și rezultatul ei.

1. Cercetare a solului, a subsolului, a fundului unei ape, a atmosferei etc. cu ajutorul unei sonde sau prin luarea sistematică a probelor, e x p l o r a r e; săpătură în pămînt făcută pentru a localiza unele substanțe utile sau pentru a determina proprietățile rocilor, f o r a r e, f o r a j, f o r a t; sondare (1). *Sondaajul (cercătura făcută cu o unealtă spre a cunoaște felul pămîntului sau aflarea apei) au început la 10 sept[embrie].* AR (1832), 14¹/32. *Făcea sondaaje zădărnice pentru a da de un izvor mare.* VLAHUȚĂ, D. 96, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Căutarea zăcămintelor petrolifere se face prin sondaaje numeroase.* IOANOVICI, TEHN. 18. *Au făcut demersurile convenite pentru a cumpăra dealul Călimanului... în vederea unor îndepărtate sondaajii petrolifere.* C. PETRESCU, O. P. II, 149, cf. SCRIBAN, D., LEG. EC. PL. 428, MDT. *Unele sondaaje de explorare au arătat prezența gazelor.* ONCESCU, G. 389, cf. DL, DM. *Sondaaj făcut pentru căutarea apei.* GEOLOGIA, 83, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Sondaaj meteorologic* = determinarea condițiilor meteorologice (temperatură, presiune etc.) la un anumit nivel sau la niveluri succesive ale atmosferei. Cf. DER, DN³. ◇ *Luare de probe dintr-un material compact, granular sau pulverulent.* Cf. DL, DM, DEX, DN³.

2. Introducere a unei sonde (4) într-o cavitate naturală a organismului pentru a permite evacuarea conținutului acesteia, pentru a extrage unele probe în vederea efectuării examenelor de laborator etc.; sondare (2). Cf. BIANU, D. S., DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

3. Fig. Cercetare directă făcută prin consultarea atentă numai a unor părți dintr-un tot; investigație, investigație, sondare (3). *Un sondaaj făcut... n-a dat nimic caracteristic.* PĂRVAN, G. 635, cf. RESMERIȚĂ, D. *În accentul special al vorbirii... descoperim vocalele moldovenești. Am devenit mai atent și am întreprins sondaaje.* SADOVEANU, O. XIX, 386. *Autorul se dovedea capabil... de sondaaje mai adînci în clocolul pasiunilor omenești.* VIANU, A. P. 324, cf. PREV. ACCID. 50. *Un sondaaj atent în psihologia dinastiei Caragiailor ar duce, numai în cazul de față, la concluzii foarte interesante.* CONSTANTINESCU, S. II, 170. *La Recherche-foucauld... împreună cu Freud au atins cele mai adînci sondaaje în obscuritățile periferice ale sufletului nostru.* RALEA, S. T. I, 50. *După multe sondaaje și încercări, îl atrăsese în mișcare.* STANCU, R. A. III, 25, cf. DL, DM. *Sondaaje lingvistice, în afară de cel recent... n-au fost făcute pînă acum decît întimplător.* FD I, 149. *Conștiința profesională îl duce spre sondaaje psihologice.* VABLAAM — SADOVEANU, 431. *Un prim sondaaj pe documente, al circulației mărcilor de hîrtic.* L. ROM. 1967, 129. *Dacă aceste spectacole au fost concepute ca experimentale... atunci experimentul trebuie înțeles numai ca un sondaaj printre producțiile de debut ale unor virtuali autori dramatice.* T iulie 1968, 70. *Sondaaje au confirmat cele arătate de detector.* GI 1968, nr. 932, 4/7. *Cercetările statistice și sondaajele de sociologie.* CINEMA, 1968, nr. 1, XV. *Să facem un mic sondaaj în literatura populară cu caracter fabulos.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968,

nr. 3, 19/1. Nici furnizorii și nici beneficiarii nu pot să facă o verificare prin sondaj. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 192. Un sondaj efectuat de redactorii noștri. FLACĂRA, 1969, nr. 1, 4. Toată lumea era cuprinsă de febră: se făceau sondaje în privința filmelor care ar fi avut șansa să obțină premii. CONTEMP. 1969, nr. 1 181, 5/1. Se pot face multe lucruri: discuții cu spectatorii, sondaje în săli. CINEMA, 1969, nr. 6, 12. Se cerea un sondaj mai profund social-istoric, cu toate implicațiile. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 9/3. Un sondaj operat în citena pagini luate la împlinire mi-a arătat că noul dicționar este superior celor similare. ib. 1971, nr. 122, 28/4, cf. DEX, DN³. ♦ Sondaj de opinie = anchetă care urmărește cunoașterea părerilor oamenilor în diferite probleme. Cf. DN³.

- Pl.: sondaje. - Și: (rar) sondăgiu s. n.
- Din fr. sondage.

SONDĂR s. m. (Regional) Sondor. Ciștigă, adică, în timpul de față un sondar o mie. SCL 1974, 613, com. din VALEA LUNȚĂ CRICOV - PUCIOASA.

- Pl.: sondari.
- Sondă + suf. -ar.

SONDĂRE s. f. Acțiunea de a sonda și rezultatul ei.

1. Cercetare a solului, a subsolului, a fundului unei ape, a atmosferei etc. cu ajutorul unei sonde sau prin luarea sistematică a probelor, explorare; săpătură în pământ făcută pentru a localiza unele substanțe utile sau pentru a determina proprietățile rocilor, forare, foraj, forat; sondaj (1). Cf. sonda (1). Lucrările de sondare se vor face cu lucrători instruiți. PREV. ACCID. 50, cf. DL, DM, DN², DEX.

2. Introducere a unei sonde (4) într-o cavitate naturală a organismului pentru a permite evacuarea conținutului acesteia, pentru a extrage unele probe în vederea efectuării examenelor de laborator etc.; sondaj (2). Cf. sonda (2). Cf. DL, DM, DN².

3. Fig. Cercetare directă făcută prin consultarea atentă numai a unei părți dintr-un tot; investigație, investigație, sondaj (3). Cf. DN³, DSR.

- Pl.: sondări.
- V. sondă.

SONDATÓR s. m. (În dicționarele din trecut) Sondor. Cf. PROT. - POP., N. D., SCRIBAN, D.

- Pl.: sondatori.
- Sonda + suf. -tor.

SONDĂ s. f. 1. Instrument alcătuit dintr-un fir cu plumb atașat la o riglă gradată, cu ajutorul căruia se măsoară adâncimea unei ape și se cercetează natura fundului apei. Cf. I. GOLESCU, C., PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., ANTIPA, P. 41, CADE, ABC MAR., DS 270, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. Poetul nou aruncă sonda în subconștient. în PLR II, 327. O poveste ori o priveliște îndeplinea asupra mea funcția unei sonde, care pătrundea pînă la epoca eroică și obscură. SADOVEANU, O. XVII, 420. Gide și Proust... aruncă o nouă sondă în subconștientul uman și pun, sub aspect artistic, o serie de probleme ale eului, în spirit contemporan. CONSTANTINESCU, S. III, 15. Niciodată, de cînd scriitorii începuseră să scrie teatru, nu se aruncaseră sonde atît de adînci în sufletul omenesc. VIANU, L. U. 64. Dicleul automat... nu e decît una din sondele suprarealismului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 14, 4/2.

2. Gaură cilindrică forată în scoarța pămîntului în vederea exploatării unui zăcămint de hidrocarburi fluide, a explorării stratelor din adîncime (v. p. u² I 2); instalație cu ajutorul căreia se exploatează un

zăcămint de hidrocarburi fluide. Cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Plutea o atmosferă de mister, iar sondele, macabre santinele, își profilau scheletele pe cer. ANGHIEL - IOSIF, C. M. I, 186, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Sonda arde ca o spînzurătoare uriașă. GALACTION, O. 315. Sonda se găsește în dreptul regiunii centrale. IOANOVICI, TEHN. 18. Apărcau... sonde împoșcind singele negru din vinele scoarței. C. PETRESCU, R. DR. 37. Sonde înălțînd spre stele, Ca plopii, zvelte siluete. D. BOTEZ, F. S. 7. Focul de sus nu-i decît netrebnicul incendiului al unei sonde petrolifere. TEODOREANU, G. B. 187, cf. MDT. Ași luat... două sonde, o rafinărie. ARGHEZI, L. 49. Cătarile sondelor negre rămăseră îndărăt. CĂLINESCU, O. I, 25. Pe dealuri se-nalță solare Podgorii albastre și sonde. BLAGA, POEZII, 157. Stăpînii sondei aduc... mîncare pentru toți cei ce trăiesc în zona erupției. BOGZA, A. I. 26. Pe terenurile lui se ridicară cele dintîi sonde. STANCU, R. A. II, 331. Au spus de mult și acele vremuri cînd la sonde lipseau cele mai elementare măsuri de protecție a muncii. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 800. Din cînd în cînd apar sonde de petrol și coșuri de fabrici. V. ROM. noiembrie 1954, 73. În apropiere de valea Prutului s-au săpat recent două sonde. ONCESCU, G. 31. O sondă de explorare săpată recent la SV de Tuzla a întîlnit la circa 400 m adîncime șisturi calcaroase negricioase. id. ib. 67. Bat vînturile peste sonde, Dar nu le pot clinti din loc. V. ROM. ianuarie 1956, 31, cf. LTR², DL. Avioanele americane treceau doar în fiecare zi, venind dinspre sonde. T. POPOVICI, S. 22, cf. DM. Ți-am căutat urmele palmelor tale: Le-am găsit încrustate pe sonde, în fier și beton. LABIȘ, P. 69. Fiece sondă e o coloană fără sfîrșit A demnității și a puterii. BRAD, O. 87. Brațele sondelor ca niște brazi își prind ale norilor haine de platină. S. februarie 1960, 12. Știu numai ei, numai oamenii sondelor, Cît aur se-ascunde sub aurul holdelor. HOREA, P. 103, cf. DER. Gazele naturale se exploatează în condiții analoge petrolului, prin sonde. GEOLOGIA, 46. Un grav accident la o sondă de foraj. V. ROM. ianuarie 1965, 148, cf. DN². Facultatea pentru forajul sondelor și exploatarea zăcămintelor de petrol și gaze. RL 1968, nr. 7 387, 5/2. A vorbit numai de bani și de cît îi produc sondele. T. IULIE 1968, 47. A fost ca în primăvara aceea neverosimil de caldă și policromă... să fișnească prima sondă de fiței oltenesc. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 24, 2/5. Întîlnirea este într-o sondă părsită, în plin timp. ib. 1970, nr. 34, 24/2. Numai în 40 de ani strînsese o avere frumusească de pe urma sondelor. ib. 1971, nr. 119, 16/2, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Aparat care servește la extragerea unei mici cantități dintr-un material compact, granular sau pulverulent, în vederea recoltării unor probe sau mostre. Cf. RESMERIȚĂ, D., MDT, LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Burghiu mare, acționat mecanic, cu care se fac foraje în sol pentru a cerceta natura straturilor. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, CV 1950, nr. 2, 28, LTR², DM, DEX.

4. Instrument chirurgical în formă de tub cilindric de metal, de cauciuc etc. care servește la explorarea sau la evacuarea unor cavități din organism ori la drenarea plăgilor. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., MAN. SĂNĂT. 72/16, ȘĂINEANU², BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 226, CADE, SCRIBAN, D. Sondele în trecut erau instrumente foarte importante în chirurgie. A. POP. CHIRURG. 454, cf. LTR², DL. Toate acestea se vor da însă numai după o spălătură stomacală făcută prin sondă. BELEA, P. A. 266, cf. DM. Recoltarea sucului gastric se face prin tubaj cu ajutorul unei sonde de cauciuc. ABC SĂN. 12, cf. DN². Cînd, însă, i s-a răsucit sonda și a fișnit apă din burtă... a dat un fișat. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 123, 17/1, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

5. Dispozitiv sensibil, asociat unui aparat de măsură, care poate fi plasat în diferite puncte din spațiu în vederea măsurării unei mărimi fizice. Există sonde electrice, magnetice, acustice. DER, cf. DEX.

6. (Și în sintagmele) *Balon-sondă* = balon prevăzut cu aparate de observație, care se lansează în atmosferă sau stratosferă pentru diferite cercetări științifice. *Baloanele-sondă*...duc aparate speciale de măsură și pot chiar să transmită automat rezultatele, prin mici posturi de radio. CIȘMAN, FIZ. I, 541, cf. DM, DN², DEX. *Sondă spațială* (sau *astrală, automată, cosmică*) = satelit artificial sau vehicul spațial fără oameni, lansat în spațiul cosmic pentru cercetarea lui directă. Cf. LTR², DL, DER. *Grafiie datelor culese de sonda astrală*... imaginea planetei se conturează în mod cu totul diferit. FLACĂRA, 1969, nr. 1, 29. *Sondele automate vor îmbogăți desigur considerabil informațiile noastre despre Venus*. ib. 1969, nr. 1, 29. *Metodele de sterilizare a sondelor spațiale sînt întrebunțate la distrugerea bacteriilor în spațiale*. CONTEMP. 1969, nr. 1 172, 8/7. *Foarte curînd...sonde cosmice speciale se vor depune lin pe suprafața lui Marte și vor întreprinde analize biologice*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 2/1, cf. M. D. ENC., DEX.

7. Pahar de bere lunguieț și subțire, mai îngust în partea de jos. Cf. IORDAN, L. R. A. 497, DL, DM, DN², DEX.

— Pl.: sonde.

— Din fr. sonde.

SONDĂRI vb. IV. In t r a n z. (Regional) A lucra la o sondă (1). Com. din VALEA LUNGĂ CRICOV — PU-CIOASA.

— Prez. ind.: sondăresc.

— Sondă + suf. -ări.

SONDĂRIE s. f. Meseria sonderului. *Sondăria tofi o știu, dar nu tofi o simt*. v. ROM. octombrie 1960, 92.

— Sonda + suf. -ărie.

SONDEZĂ s. f. Instalație de foraj de mică adîncime, utilizată în lucrări de explorare, lucrări cu caracter minier, studii geotehnice etc. Cf. DT, DL, LTR², DM. *Am confecționat atunci o sondeză imaginată de mine*. v. ROM. septembrie 1960, 75. *Sondezele pot fi acționate manual sau mecanizat*. DER, cf. DN², DEX.

— Pl.: sondezc.

— Din fr. sondeuse.

SONDÓR, -OĂRE s. n. și (rar) f. Muncitor care lucrează la o sondă (1); (învechit) sondator, (regional) sondar. *Sondor de gaze*. NOM. PROF. 18. *Sondor de petrol*. ib., cf. LEG. EC. PL. 289, CONTEMP. 1949, nr. 156, 6/1. *Tractoare negre scurmă pămîntul și fac un noroi pînă la genunchi în care sonderii intră cu bocancii lor întinși cu fier*. BOGZA, A. I. 25, cf. DL. *Sonderii pe schele și fierarii la focuri*. DEȘLIU, G. 48, cf. DM, SEC III, 177, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: sonderi.

— Din fr. sondeur.

SONDORITĂ s. f. Sondoare, -v. s o n d o r. *E sonderiță la sondele de pe Valea Prahovei*.

— Pl.: sonderițe.

— Sondor + suf. -iță.

SONDRU s. n. v. sun.

SONERIE s. f. 1. Dispozitiv de semnalizare acustică, acționat electric sau mecanic, care emite sunete intermitente (prin lovirea unui mic clopot cu un ciocănel); p. ext. sunet produs de acest dispozitiv. *Soneria zbirîntă lung*. CARAGIALE, O. II, 37, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Sonerii clare cheamă, ... tot felul de telegrame sosesc. ... o nesfîrșire de valuri vine... să se spargă de zidul redacției unde sînt robit*.

ANGHEL, PR. 104. *Abia adormise și soneria îl făcu să tresară*. ANGHEL — IOSIF, C. L. 144. *Răsună soneria*. IOSIF, V. 169. *Apăsă cu arătătorul... pe butonul de lîngă ușa al unei sonerii* HOGAȘ, DR. I, 168, cf. RES-MERITĂ, D., NICA, L. VAM. 226, CADE. *Pe urmă au început soneriile, s-a mărit lumina, toate locurile de jos s-au ocupat*. CAMIL PETRESCU, U. N. 144. *Soneria izbucni lung în casa goală*. C. PETRESCU, I. I, 39. *El i-a descuiat ușa din față, răspunzînd la sonerie*. TEODOREANU, C. B. 230. *Începu să sune soneria turbată*. VOICULESCU, P. II, 191. *A apăsă pe butonul de lîngă cartea de vizită și o sonerie stridentă a izbucni dincolo de ușă*. SADOVEANU, O. XVIII, 477, cf. SCRIBAN, D. *Trezit de soneria telefonului...s-a speriat*. ARGHEZI, L. 261. *A sunat de 12, pendula noastră imitînd soneriile clopotelor catedralei Sfîntul Marcu*. id. s. VIII, 111. *A doua năzuință a lui Tase este practicul. Cînd împingi seara poarta lui, se aprinde o lampă în antreu și sună o sonerie*. CĂLINESCU, C. O. 70. *Au început să sune soneriile, mulțimea s-a grăbit spre intrări pentru a nu pierde spectacolul*. BOGZA, A. I. 616. *Nici nu apuc să ațipesc și aud soneria*. STANCU, R. A. IV, 407. *Nenumăratele sonerii nu servesc la nimic, deoarece, dacă suni, nu vine nimeni niciodată*. v. ROM. noiembrie 1954, 68. *Taie firul de la sonerie, scoate telefonul din furcă*. BENIUC, M. C. I, 180. *Nu vreau ore de consultație aici, nici clienți, nici sonerii, nici telefoane*. VINEA, L. II, 93. *Suna o sonerie de telefon înăbușit*. DEMETRIUS, A. 74. *Se aude soneria unui telefon interior*. H. LOVINESCU, T. 271, cf. LTR², DL. *Ne ridicăm arși de pe scaun la auzul soneriei*. PREDĂ, I. 176, cf. DM. *Îi dă prin gînd să-i pună o sonerie*. JEBELEANU, S. H. 43, cf. DN², SFC IV, 74. *Furniza unor bandiți necunoscuți cifrul seifurilor de la bănci și mecanismul soneriilor de alarmă*. CINEMA, 1968, nr. 4, X. *Țîrîtitul soneriei defecte care se declanșase și nu se mai oprea mi-a devenit insuportabil*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 29, 17/2. *Nimeni nu răs-punsesse la soneria lui și înțelesese că Dora nu voia să-l mai vadă*. ib. 1970, nr. 66, 16/1, cf. M. D. ENC., DEX. ☐ *La bicicletă, soneria se fixează pe ghidon*.

2. Buton care, prin apăsare, declanșează mecanismul unei sonerii (1) electrice. *Aceeași mîină grasă și cu păr s-a întins spre sonerie*. SAHIA, N. 82. *Se înalță în vîrfurile picioarelor și apăsă pe sonerie*. id. U. R. S. S. 189. *Apăsăm pe o sonerie*. STANCU, U. R. S. S. 39. *Se duse în față și apăsă pe sonerie*. T. POPOVICI, S. 527, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *La sonerie-mi suna*. FOLC. OLT. — MUNT. III, 459. *S'ela puși mîna pe sunării, sună*. O. BÎRLEA, A. P. II, 338.

— Pl.: sonerii. — Și: (rar) sonărie (ALEXI, W.), (regional) sunărie s. f.

— Din fr. sonnerie.

SONET s. n. Poezie lirică cu formă fixă, alcătuită din 14 versuri grupate în două catrene cu rima îmbrățișată și două terține cu rima liberă. *Petrarca face souete de cîte patrusprezece versuri*. HELIADE, O. II, 157. *Aga Gheorghe Asachi a cetit un sonet făcut într-adin pentru această întîmplare*. CR (1829), 5¹/₂, cf. STAMATI, D. *Scavinschi scria...sonete pentru răsărita stea a Moldaviei*. NEGRUZZI, S. I, 206. *Sonet l-a sa virtute răsună*. BOLLIAC, M. 64. *Mă pusei să scriu sonete*. SION, P. 368. *Bellini...fu salutat de populațiunea orașului său de naștere cu buchete de flori și sonete*. FILIMON, O. II, 315, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. *Una din aceste dame se ocupă de literatură, de cînd un poet român i-a adresat un sonet*. BOLINTINEANU, O. 355. *Nu sînt respectate regulile de versificare ale sonetului*. VLAHUȚĂ, S. A. I, 488. *Aș găsi un om, care știe să facă bine versuri și l-aș pune să facă altele și altele sonete pe an*. GHIEREA, ST. CR. I, 310. *Dăm, din întîmplare, peste sonetul Venecia a lui Eminescu*. IONESCU-RION, S. 312, cf. DDRF. *Eu sute de sonete-ți fac d-acum!* COȘBUC, P. II, 267, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Erau flori, sontete, soare*. GOGA, POE-

ZII, 189. *Dar dac-ar fi să scriu Mahabarata! Eu care nu pot scri măcar sonetul?* ANGHEL — IOSIF, C. M. I, 81. *Și tat aștept și dînsa nu mai vine... Mi-alung uritul făurînd sonete.* IOSIF, P. 41, cf. RESMERIȚĂ, D. *La noi Eminescu are sonete celebre.* IVELA, D. M., cf. CADE. *Timpul liber din închisoare și-l umplea scriînd sonete.* LOVINESCU, C. IV, 104. *În cinstea ta... Voi scri trei ode...* *Trei elegii și trei sonete.* MINULESCU, VERS. 63. *Nu scriseseși încă La început, decît vreo cinci canzone... Și cîteva sonete monotone.* TOPÎRCEANU, B. 91. *Cine mai scrie astăzi sonete?* C. PETRESCU, O. P. II, 65. *Fotografia ei e peste sonetul lui Verlaine.* TEODOREANU, C. B. 178. *Eu îmi clădesc sonetul în piscuri, o cetate Cu rimele creneluri și orice vers un zid.* VOICULESCU, POEZII, I, 260. *Primește sonetul la picioare Ca să înfrunte ritmic al vremilor noian.* PILLAT, P. 196, cf. SCRIBAN, D. *Într-un sonet de Petrarca intră ca un factor integrant armonia proprie limbii italiene.* VIANU, E. 119. *În spațiul strîmt al sonetului, cizelînd mi-gălos, și-a pus arta la cea mai trudnică încercare.* CONSTANTINESCU, S. II, 309. *Îmi răsună în minte un sonet ironic.* CĂLINESCU, C. O. 135. *Vreo treizeci de ani mai tîrziu aveam să scriu un sonet... în care sugestia se sublima simbolic într-o viziune de apocalips.* BLAGA, H. 118. *Scrisei cîteva sonete.* STANCU, R. A. II, 110, cf. DL. *Rondelul a fost învins de către sonet.* GL 1958, nr. 6, 2/7, cf. CONTRIBUȚII, II, 89. *Am scris în seara asta un sonet pentru tine.* BARBU, PRINC. 58. *Traduce un sonet.* IST. LIT. ROM. II, 765. *O bună parte din volum cuprinde sonete.* V. ROM. ianuarie 1965; 130, cf. DN². *Coșbuc utilizează rar catrenul... și aproape deloc sonetul.* L. ROM. 1967, 141. *Un sonet nu trebuie abordat... cu toate procedeele de care dispune critica.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 33, 4/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *sonete*.

— Din fr. *sonnet*, it. *sonetto*.

SONETĂ¹ s. f. Utilaj de construcție cu ajutorul căruia se bat piloții în pămînt (de obicei pe fundul unei ape), menținîndu-i totodată în poziția prescrisă. *O sonetă pentru bătut parii la gardurile mari.* ANTI-PA, P. 581. *Bateria piloților în pămînt se face cu sonete.* CV 1959, nr. 7, 31, cf. MDT. *Apele au năvălit... și au dezlegat doi berbeci de la sonete.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 328, cf. LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *sonete*.

— Din fr. *sonnette*.

SONETĂ² s. f. v. *sonată*.

SONETIST s. m. Persoană care scrie sonete. Cf. DL, DM, DN². *De la Milton și Donne poezia engleză nu a avut nici un sonetist de talia lui Wordsworth.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 79, 21/1, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *sonetiști*, -iste.

— Din fr. *sonnettiste*.

SONEZĂ s. f. (Învechit, rar) Vocală. *O soineză sau tonisitoare iaste aceea care singură de sine poate să dea ton, fără ajutorul unii alte litere.* GRAM. MOLD. 10^v/13.

— Pl.: *soneze*.

— Son + suf. -eză.

SÓNIC, -Ă adj. 1. Care ține de sunet, privitor la sunet; de natura sunetului, s o n o r (3); care utilizează, se bazează pe sunete. Cf. SCRIBAN, D., DL., DM, DN². *Armoniile textului nu implică decît rar imagistica vizuală, bîzîndu-se cu precădere pe contrapunctul sonic.* T octombrie 1968, 57, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Despre corpuri în mișcare; procese, fenomene etc.) Care are o viteză apropiată de cea a sunetului. Cf. DEX.

2. (Despre oscilații) Care se află în gama de frecvență a infrasunetelor, sunetelor sau ultrasunetelor. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN².

3. (Despre sisteme tehnice, fizice, despre anumite procedee etc.) Care folosește în principiu proprietățile undelor sau ale oscilațiilor mecanice din corpurile lichide sau solide; care se referă la aceste unde și oscilații. *Pe baza metodei analogiilor electromecanice și după modelul motoarelor electrice au fost create motoare sonice trifazate.* DER IV, 458, cf. M. D. ENC.

— Pl.: *sonici*, -ce.

— Din fr. *sonique*.

SONICITĂTE s. f. Ramură a mecanicii care se ocupă cu transmiterea energiei mecanice în masa corpurilor lichide sau solide prin intermediul vibrațiilor și al undelor elastice. Cf. DL, LTR², DM, DER, DN², SFC VI, 56, M. D. ENC., DEX.

— Sonie + suf. -itate.

SONOLOCAȚIE s. f. Operație prin care se determină poziția unui obiect față de un anumit reper cu ajutorul undelor sonore, fără participarea activă a obiectului. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *sonolocation*.

SONOLUMINESCENȚĂ s. f. Emisiune slabă de lumină care însoțește fenomenul de formare a bulelor de gaze dintr-un lichid supus acțiunii ultrasunetelor. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *sonoluminescence*.

SONOMÉTRIC, -Ă adj. Care aparține sonometriei, privitor la sonometrie; de sonometrie. Cf. DN³.

— Pl.: *sonometrici*, -ce.

— Din fr. *sonométrique*.

SONOMETRIE s. f. Studiul comparat al sunetelor realizat cu ajutorul sonometrului. Cf. DN².

— Pl.: *sonometrii*.

— Din fr. *sonométrie*.

SONOMÉTRU s. n. 1. Aparat folosit pentru studierea legilor vibrațiilor coardelor sonore, pentru determinarea înălțimii sunetelor sau pentru măsurarea unui interval între sunete. Cf. ANTONESCU, D. *Pentru a studia legile după care se face vibrațiunea transversală a strunelor, ne vom servi de...sonometru.* PONI, F. 327, cf. IVELA, D. M., CADE. *Vibrațiile transversale ale coardelor se studiază cu sonometrul.* MARIAN — ȚIȚEA, FIZ. II, 37, cf. LTR², DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Aparat pentru măsurarea nivelelor de intensitate acustică a zgomotelor produse de o sursă determinată. Cf. LTR², DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *sonometre*.

— Din fr. *sonomètre*.

SONÓR, -Ă adj. 1. Care produce sunete (puternice) prin vibrare; care răsună sau face să răsune. *Glusul murînd al bărbaților...bătaia tobei, aera trombetă și luciul sonor al clopotelor te vor înștiința de o mare larmă.* HELIADE, L. B. II, 108/22. *Sorul...se aduce...de la trupul sonor în urechea dinafară.* ANTROP. 186/18, cf. FONTBRIANT, D. *Munții sînt altare, codrii organe sonore.* ALECSANDRI, P. III, 18. *Același corp sonor poate să ne ocazioneze și simțirea unui son muzical.* CONȚA, O. F. 46. *Văzu...o jună fată...înfiorînd cu degetele ei...clapele unui piano sonor.* EMINESCU, P. L. 46. *Degetele-i deșirate calcă clapele sonore.* MACEDONSKI, O. I, 86, cf. ȘĂINEANU², CADE. *Rămas slăpîn, Gheorghîță a Marandei dezmierdă sfoara întînsă și sonoră ca o strună.*

TEODOREANU, M. I, 8. *Amfore de lut, sonore, încercate de cumpărători cu o bătaie a degetului în pereții cu smălțuri.* ARGHEZI, B. 103, cf. LTR², DL, DM. *Prin zeci de ființe va zbirni sonoră... săgeata ta de fier.* LABIȘ, P. 403. *Fibra-ninsă și sonoră geme.* VULPESCU, P. 7, M. D. ENC., DEX, DSR. ♦ Fig. *Clopoștii de cleștar... sunau limpede în aerul sonor al toamnei.* C. PETRESCU, C. V. 78. *Pendulele bătrine mai bat același ceas Prelung, ca o dojană în liniștea sonoră.* PILLAT, P. 77. *Cîntecul tău a umplut clădirea toată... Ca o lavandă sonoră.* ARGHEZI, VERS. 34. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Umbra se rece-n pădurea sonoră.* BACOVIA, O. 90. *Cînd răminea vîngur ascultînd șuieretele trenurilor străpungînd slăile, ca niște plopi sonori, ti pierea zburdălnicia.* TEODOREANU, U. C. 19. *Sonorii aștri dau un ton în uriașul ariston.* CĂLINESCU, O. II, 47. *El evocă pe acel fantastic creator de lumi sonore.* BOGZA, C. O. 102. *Mi se făcuse dor... De apa sonoră și limpede a Desnei.* BENIUC, V. 22.

2. Care propagă, care amplifică sunetele; care are rezonanță. *Sală sonoră.* ap. ȘĂINEANU². *Demult era o clădire veche, ce ținea colțul cu bolți sonore, răzimate pe stîlpi de piatră.* ANGHEL, PR. 15, cf. RESMERIȚĂ, D. *Un capelmaistru invizibil comandă pîlnicii sonore.* TOPÎRCEANU, P. O. 85. *Pășii anonim și ghiontît în forfotul sălii sonore de poștă.* C. PETRESCU, O. P. I, 24. *Vasile Mogrea se plimba... pe cimentul sonor.* id. I. II, 69. *Ne ispitește pasul cu caldarîm sonor.* TEODOREANU, U. C. 11. *Caii albi... se opriră tropăind pe asfaltul sonor.* VINEA, L. I, 10, cf. DL, DM. *L-am auzit cum calcă pe dușumeaua sonoră de tablă galvanizată.* BĂNULESCU, I. 215. *Un plafon sonor de o mare intensitate.* M 1969, nr. 12, 37, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Care ține de sunet, privitor la sunet; de natura sunetului; sonic (1). *Atîtea strigăte-mblînzite, De legea ritmului sonoră, Vă frîngeți glasul cuminșite.* GOGA, POEZII, 230. *Universul lui sonor prezintă o mare diferențiere a senzațiilor.* VIANU, A. P. 229. *Orice cuvînt este manifestarea sonoră a unei noțiuni sau a unei relații între noțiuni.* id. s. 7. *Poetul este deplin stăpîn pe mijloacele sale violent decorative, desfășurate cu o lucidă organizare interioară și o savantă mînuire a efectelor sonore.* CONSTANTINESCU, S. III, 204. *Istoria nu cunoaște nici o sirgură societate omenească, sîe și cea mai înfrățită, care să nu fi avut limba ei sonoră.* SCL 1950, 145. *Aspectul sonor al cuvintelor se modifică prin trecerea de la o limbă la alta.* GRAUR, I. L. 113. *Ca mijloc de comunicare între oameni nu a existat și nu există decît limba sonoră.* MACREA, F. 25. *Excitanții luminoși și sonori.* AP 33. *Între scenă și grupul de regie tehnică va funcționa un sistem de semnale optice și sonore.* T septembrie 1968, 14. *Tot ce este factor de atracție și sufocare prin reclamă trăiește ca un fond vizual sau sonor al filmului.* CINEMA, 1968, nr. 4, 6. *O versiune sonoră care să se suprapună versiunii vizuale.* CONTEMP. 1969, nr. 1 176, 1/6. *Materialul sonor actual conține un potențial de virtualități muzicale atît de bogate, de nelimitate, încît par să se anihileze.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 27, 29/3. ♦ (Despre filme cinematografice) *Însoțit de vorbire și de muzică; (despre cinematograful) care folosește astfel de filme.* Cf. CADE. *E o întâmplare... din vremea cînd nu se descoperise încă cinematograful sonor.* SADOVEANU, O. XVII, 101. *Începînd cu simplul palat artificial și sfîrșind cu filmul sonor, s-a dat... o dezvoltare din ce în ce mai mare foneticii experimentale.* PUȘCARIU, L. R. I, 59, cf. DL, DM. *Bătălia dintre cele două grupe de tehnicieni, realizatori ai invenției filmului sonor.* M 1965, nr. 3, 2/1. *A fost sărbătorită împlinirea a 50 de ani de cinematograful sonor.* RL 1978, nr. 10 335, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Substantivat, n.) *Sunet (vorbire sau muzică) care însoțește filmele cinematografice. Apariția sonorului, progresele tehnicii cinematografice... au făcut ca sarcinile de creație ale actorului de film să crească extrem de mult.* ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 926, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Despre consoane) Care se emite prin

vibrarea coardelor vocale; fonic. Cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX.

4. (Despre voce, sunete, zgomote etc.) Care se produce, care se manifestă cu intensitate, intens, puternic (III b), răsunător (I): p. ext. care are un timbru plăcut, armonios. *Un glas sonor.* CR (1831), 53²/14, cf. STAMATI, D. *Argintul, precum și toate celelalte metale, cînd le lovim dau un sunet sonor și lung.* MACEDONSKI, O. I, 263. *Glusul lui e cald, sonor, gestul liniștit.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 67, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M. *Cînd că-i bine în aste grave zile Să se audă risul său sonor.* ANGHEL — ICSIF, C. M. I, 7. *Ergu întîilele loviturii... întîiul zgomot sonor care anunța că trecutul avea să înceapă.* ANGHEL, PR. 11. *Suspînă apele... Și plîng în șipote sonore.* IOSIF, P. 86. *La spatele lor se auzi în clipa aceea un ris plin și sonor.* AGRIȘCEANU, A. 141. *Clopoștel cu vocea sa gravă, rară și sonoră.* HOGAȘ, DR. I, 13. *Lumea aceasta de strînsură și de tranziție ru are ritmic care să pună în vibrare coardele cele mai sonore ale lirei.* IFFĂILEANU, S. 4. *Are în unele momente o altă voce, lare, sonoră, categorică.* id. A. 113, cf. RESMERIȚĂ, D., IVELA, D. M., CADE. *Glusul lui s-a pierdut printre ecourile sonore și crescute, mirat el însuși de a se simți crescut.* LOVINESCU, C. VII, 4. *Vocea lui sonoră Părea... Un cor solemn de preoți tineri.* MINULESCU, V. 84. *Tăbări o ceată vscălb cborînd poteca falezei cu risete sonore de copii.* C. PETRESCU, I. II, 253. *Un sughiș sonor.* I. IOTEZ, B. I, 89. *Un grangur înșemîntat cu penel galben auril slobozi o futeiătură sonoră.* SADOVEANU, O. XVIII, 515, cf. SCRIBAN, D. *Stați jos, răsună o voce ascușită și sonoră.* CĂLINESCU, O. I, 81. *Se ridică... cite-un nor puternic, cu tunete sonore.* BLAGA, H. 65. *Peste forșota lor sonoră, din adîncime urcă un huruil greoi și neînterupt.* BOGZA, C. O. 63. *Joaca sonoră a ciocirliilor.* BRAD, O. 8, cf. M. D. ENC. ♦ Fig. *Acel sentiment care nu se numea Petre, nici iubire poate, ci viață, viață adîncă, sonoră, sigură, era iar trăit.* DEMETRIUS, A. 305. *Trăia în lumea asta sonoră, luminoasă, neverosimilă.* COCEA, S. II, 170. *Pe fondul enormității sonore, bubuital tunetului își pare fleac efemer.* TEODOREANU, M. III, 89. ♦ (Adverbial) *Cuvintele-ntruce cupe sonor se-ntrcciocnesc.* MACEDONSKI, O. I, 257. *Ghițara mea îi răspunse grav și sonor.* HOGAȘ, DR. II, 61. *Niciodată... n-ar fi crezut că într-un șfaiu atît de strîmt poate vieții atît de sonor o atît de diversă și tristă umanitate.* C. PETRESCU, C. V. 49. *A bătut o dată din palme și a strigat sonor.* COCEA, S. II, 58. *Numai izvorul cîntă nostalgic și sonor.* LESNEA, C. D. 114. *Sonor fințini în amfore mai curg.* PILLAT, P. 188. *Auzirăm... ciccănitorea cea mare de munte duruind sonor în scoarța copacilor.* SADOVEANU, O. VI, 506. *Lătratul ei inaugural se auzi... sonor în încăperile goale.* ARGHEZI, S. VIII, 140. *Stănică vorbea sonor, rotund, cu gest artistic.* CĂLINESCU, E. O. I, 91. *Căscace sonor, din răsuputeri.* T. POPOVICI, S. 56. *Respirînd sonor furtuna Marea-și iese din veșmint.* LABIȘ, P. 260. *Cu mușchi plîsnind sonor, suciți tetanic, Dărîmă munți.* VULPESCU, P. 27. *Trezit de aburul cafelelor din fașă, deschide ochii și începe să le bea, pe rînd, pe toate patru, sorbindu-le sonor și amplu.* T iulie 1968, 36.

5. (Despre limbă, stil etc.) Care impresionează prin muzicalitate; de efect, armonios, dulce, melodic (I 2), melodios, mlădios, muzical (3), simfonic (2), unduios, (rar) unduit; p. ext. pretențios; emfatic. Ar fi drept să ne lipim și de câteva ziceri sonore, caracteristice și imitative. ARISTIA, PLUT. L/22. *Un viers sonor și dulce.* BOLINTINEANU, O. 6. *Fraza se deschidea, se lărgea, într-o bogăție de cuvinte sonore, puternice, emoționante.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 16. *Versul în poezie masiv și sonor (a. 1897).* PLR I, 480. *Natura e plină de viață... și tu să stai înșepenit... pentru a găsi ideea mare, fraza fru-*

moasă, vorba sonoră. PETICĂ, o. 302. Poezia d-lui Mi-nulescu e cea mai sonoră din literatura noastră actuală. LOVINESCU, s. I, 393. Descoperirea deodată un vers sonor. COCEA, s. II, 130, cf. SCRIBAN, D. Atunci magistrul, prins de textul lui sonor, Părea absorbit de-un nor. CĂLINESCU, L. L. 197. Au ridicat osanale sonore principiilor în care nu credeau decît pe jumătate. RALEA, s. T. II, 307. Vorbele lui Eliade, sonore și înflăcărate, fură pentru toți cei de față o revelație. CAMIL PETRESCU, o. III, 43. Spune niște cuvinte sonore și ceilalți le învață pe dinafară. PREDĂ, I. 52. ◇ (Adverbial) De la primele poeme, versurile sale sună apăsate și sonore. V. ROM. ianuarie 1965, 129.

6. Fig. (Despre nume sau titluri) Care aparține unui om renumit, de văză; cu răsunet. Numele sonor al divului Pompei stăpînea toată larma aceasta veselă și fericită. ANGHEL — IOSIF, c. L. 6. Prezența sa printre atîtea nume autentice sonore se explica. CĂLINESCU, s. 17. Un nume sonor, la a cărui rezonanță a contribuit și o ascendență paternă. CINEMA, 1972, nr. 5, 18.

— Pl.: sonori, -e și (invechit, f.) sonoare.

— Din fr. sonore.

SONORITĂTE s. f. 1. Faptul de a produce sunete; însușirea de a fi constituit din sunete; sunet produs de ceva. Cf. ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., DDRF, ȘĂINEANU². Pe d-sa nu l-au încîntat niciodată vorbele și sonoritățile lor decît atunci cînd au fost rostite cu gesturi largi la tribună. ANGHEL, PR. 152. Eminescu redă prin sonorități nu numai senzații de auz, ci și alte senzații. IBRĂILEANU, S. L. 185, cf. RESMERIȚĂ, D. Cuvîntul păstrează, în sonoritățile lui... nesfîrșitele nuanțe care deosebesc, în manifestarea lor, aceste sentimente, de la neam la neam. în PLR II, 426, cf. CADE. Prin uzură cuvintele ajung sonorități goale. LOVINESCU, c. VII, 145, cf. V, 115. Așa încep sonoritățile stranii și după prima aspirație a cloroformului. TEODOREANU, c. B. 177. Era o sonoritate măreață, straniu înmulțită și crescută de ecourile pădurii. SADOVEANU, o. IX, 16. Există... anumite sonorități, care dau cuvîntului un farmec eufonic deosebit. PUȘCARIU, L. R. I, 83, cf. SCRIBAN, D. Gîndirea lui Maiorescu se arată a fi fost străbătută de emoția metafizică, pe care artistul... părea că o culege din toate sonoritățile lumii. VIANU, A. P. 300. Primii pași făcuși pe străzile tăcute... își creează din propria lor sonoritate o muzică adecvată acestor locuri. RALEA, s. T. I, 312, cf. DL, DM. Să cerem cuvîntului o sonoritate plăcută. V. ROM. ianuarie 1965, 132, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◆ Sunet caracteristic al unor instrumente muzicale; p. e x t. a unor partituri etc.; intensitate, tonalitate, armonie etc. a sunetului pe care acestea îl pot produce; răsunet (1), rezonanță, ton² (1). Vecea acestui artist nu este egală în sonoritate; notele de mijloc sînt slabe și răgușite. FILIMON, o. II, 287. O vechi vioară, a cărei binefăcătoare sonoritate e totdeauna gata să ne mîngîie sufletul. CARAGIALE, N. F. 16. Au bătut clopoțele Cu sonoritate de renaștere italiană. VOICULESCU, P. I, 212. Uneori se apropie de linia dunelor de nisip ca să asculte în adierea vîntului sonorități de orgă vibrînd în depărtare. BART, E. 316. Nu era un virtuoz, însă executa cu o puritate remarcabilă, știind să scoată efecte patetice numai din dozarea sonorităților. CĂLINESCU, s. 119. Vocea lui era de o sonoritate de vioară plesnită, dezarticulată și neașteptat îndurerată. CAMIL PETRESCU, o. II, 125. Încă un flaut se adaugă... mărînd... sonoritatea tobelor. BOGZA, c. o. 125. Un bun dirijor se distinge tocmai prin aceea că știe... să fie plin de exigență față de calitatea sonorității. CONTEMP. 1953, nr. 43, 1/2. Ca un pianist care încearcă sonoritatea unei claviaturi, își aluneacă palmele robuste... de-a lungul făpturii lui Silion. VINEA, L. I, 71. Acesta dă muzicii de drîmbă o sonoritate tulbură. ALEXANDRU, I. M. 29. Muzicanții cîntau, cu sonorități adînci, romanțe ungurești. VORNIC, P. 145, cf. DL, DM, DN². Conduce unele repetiții, pentru ca ei să poată

asculta din sală dozajul sonorităților. M 1968, nr. 10, 4. Sonoritățile pianistice evocă timbre variate ale instrumentelor populare. ib. 1969, nr. 12, 29. Nu este vorba despre spectacolul unui virtuoz al pasajelor repezi, al unui tehnician de velocitate scolastică, ci de cel al unui muzician care smulge instrumentului său sonorități somptuoase. CONTEMP. 1969, nr. 1 175, 6/5. În epoca Renașterii, în formațiile corale... își aduceau contribuția cu o sonoritate mai aparte... jăvrani, servitori ai somptuoaselor palate. ib. 1969, nr. 1 207, 7/4. Prin Tecla, tardivul cîntec de lebdă al acestei lumi capătă astfel sonorități neașteptat de pure. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 31, 8/2. A trebuit să ne imaginăm sonoritățile pînă acum inedite ale concertului pentru pian. M 1969 nr. 12, 2. Am putut urmări și gusta pe deplin sonoritatea orchestrei și subtilitatea interpretării. ib. nr. 12, 36, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin analogie) Poezia Elenei Farago este o forță concentrată și tragică, în care simți un fremăt surd..., un suflu despletit ce vîiește fără sonoritate, dar impresionant. LOVINESCU, c. v, 174. ◆ Intensitate a vocii, a unor sunete, zgomote etc.; p. e x t. timbru plăcut armonios al acestora. Își da seamă... de sonoritatea și modulațiile glasului. VLAHUȚĂ, D. 104. Avea în risul ei o sonoritate ademenitoare. VLASIU, D. 99. Rosti cu o poftă de același gen, mică, în glasul lui cu sonoritate șoptită. PREDĂ, R. 296. A dispărut și agresiva sonoritate din vocea lui prin aceeași magie. c. PETRESCU, o. P. II, 12. Își închipui glasul lui de mai tîrziu: va avea desigur sonoritatea gravă a bronzului care-i acoperea trupul. TEODOREANU, U. C. 29. Mai multe trăsături succesive:... glasul său de titanie, sonoritățile lui religioase. VIANU, A. P. 157. Glasul lui Eliade tremura puțin, cu toată sonoritatea lui obicinuită. CAMIL PETRESCU, o. II, 421. De cite ori șoaptele prindeau sonorități, se închidea ochii. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 16/2. ◇ (Prin lărgirea sensului) Cîte o replică are sonoritatea sentențioasă a lui Bolintineanu. CINEMA, 1968, nr. 7, 5. ◆ Calitate a limbii, a stilului etc. de a impresiona prin îmbinări armonioase; armonie, melodie (1), muzicalitate. Un șir lung de strofe, de o sonoritate și de un efect ritmic fermecător. VLAHUȚĂ, S. A. II, 383. Sonoritatea vorbelor, mirosul și grația crinilor... pot să emoționeze. GALACTION, O. A. II, 319. Tinerii scriitori exagerază... înșirînd în locul cuvîntelor întrebîntale în literatură... dublete obscure care n-au nici frumusețe, nici sonoritate. SADOVEANU, o. XX, 521. Poetul izbutește prin anumite sonorități armonice să ne pregătească pentru ca clocotul sentimentelor sale să răsună și în sufletul nostru. PUȘCARIU, L. R. I, 92. Îl făcea să-și citească tare frazele, pentru a le proba în ritmul și sonoritatea lor. VIANU, A. P. 117, cf. id. U. 487. Fiecare [sat] are un nume..., din care se ridică... o sonoritate, aproape sălbatică uneori. BOGZA, c. o. 241, cf. DL, DM, DN². Întreaga poetică romantică, parnasiană, apoi simbolistă... cultivă într-un grad înalt ideea sonorității și expresivității limbii. L. ROM. 1966, 22. Forța de sugesție a rimei rezultă din faptul că ea reprezintă apogeele acustice ale sonorității cuvintelor din versurile care rimează. ib. 1967, 30. Sonoritatea rimelor și cadențelor. CINEMA, 1968, nr. 1, XIV. S-au pierdut sonoritățile prețioase și cadența poetică. T februarie 1968, 87.

2. Proprietate a unui edificiu, a unui loc de a propaga și amplifica sunetele; calitate acustică a unui edificiu. V. rezonanță. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Lingă Vania era sfioasă, ca într-o catedrală cu prea ample bolți și prea vaste sonorități. TEODOREANU, M. III, 283. Ne înfiorau sonoritățile de boltă ce se auzeau sub tălpile noastre. BLAGA, H. 116, cf. LTR², DL, DM, DN².

3. (Lingv.) Calitatea unui sunet de a fi rostit cu vibrarea coardelor vocale; fonie. Cuvinte în care răsunetului lui i din închiderea sonorității literelor a, e, i și u. MACEDONSKI, o. IV, 42. Sonoritatea... depinde de apertură. PUȘCARIU, L. R. I, 67. D și-a pierdut so-

noritatea... și s-a transformat astfel în t, sub imperiul afectului. IORDAN, STIL. 69. R, cea mai sonoră dintre consoane, avînd aproape sonoritatea lui i. MACREA, F. 40. Consoanele se disting între ele prin gradul de sonoritate. IST. L. ROM. I, 21.

4. Însușirea unor nume, titluri de a fi sonore (6). În lumea diplomatică, satisfăcută cu sonorități, diplomatul luă obiceiul a se numi curajos Charles-Adolphe Vasilevs-Lascaris. CĂLINESCU, s. 17. În mitologia erotică Adam și Beatrice au o sonoritate consacrată. T aprilie 1969, 80. ♦ (Prin analogie) Ne plăceau vorbele mari, iar acum îmi dau seama că le foloseam adesea de dragul sonorității și rezonanței lor nobile. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 82, 20/1.

— Pl.: sonorități.

— Din fr. sonorité.

SONORIZĂ vb. I. 1. T r a n z. A face (să fie) sonor (1). *Muzica sonoriza orice atom.* BACOVIA, o. 51. *Dora arunca picioarele ca o batraciană și aducea palmele sub pîntece, sonorizînd apa.* CĂLINESCU, o. I, 120, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Complementul indică filme cinematografice mute) A transforma în film sonor. Cf. DL, DM, DN², DEX. ♦ (Complementul indică producții cinematografice sau de televiziune) A adăuga partea sonoră. Cf. DEX.

2. T r a n z. și refl. (Lingv.; despre consoane surde) A (se) transforma în consoana sonoră corespunzătoare. Cf. BUL. FIL. III, 186. *O consoană surdă se poate sonoriza sub influența unei consoane sonore următoare.* SCL 1955, 44. *Vibrațiile coardelor vocale, care au loc cînd se articulează sonora d, s-au produs cu un moment mai devreme și au sonorizat surda s.* GRAUR, I. L. 59, cf. DEX, DN².

— Prez. ind.: sonorizez.

— Din fr. sonoriser.

SONORIZĂRE s. f. Acțiunea de a (se) sonoriza și rezultatul ei.

1. Faptul de a face sonor (1): calitatea de a fi sonor. Cf. sonoriza (1). *Își convertise bilbiiala într-o sonorizare supraumană a vorbelor.* TEODOREANU, M. III, 247, cf. LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Operație de amplificare și distribuție a semnalelor sonore în vederea reparării unui program sonor într-un spațiu oarecare cu ajutorul sistemelor electroacustice. Cf. LTR², DER. ♦ Operație complexă de producere pe o peliculă cinematografică a coloanei care cuprinde programul sonor al unui film. Cf. LTR², DL, DM, DER, DN². ♦ S p e c. Parte sonoră a unui film. Cf. DN², DEX.

2. (Lingv.) Transformare a unei consoane surde în sonoră corespunzătoare. Cf. sonoriza (2). Cf. IORDAN, T. 351, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: sonorizări.

— V. sonoriza.

SONSÓL s. m. (Învechit; prin sud-vestul Transilv.) Casier comunal. Cf. LEXIC REG. II, 101.

— Pl.: sonsoli.

— Etimologia necunoscută.

SÓNTIC, -Ă adj. (Latinism învechit, în Transilv.) Important. *Din o foaie mai proaspătă a gazetei turcești cunoaștem niște schimbări sontice, făcute în mai multe ramuri ale ocîrmuirii publice.* CT (1839), 154/16. *Am venit la cugetul de a publica din vreme în vreme în-tîmplările cele mai sontice de la război.* FM (1840), 204¹/8. *Acea dietă din unele cauze sontice nepuîndu-se ținea pe acel timp... s-a îndurat prea grațios a convoca dieta Transilvaniei pe 1 iulie.* BARIȚIU, P. A. III, 174.

— Pl.: sontici, -ce.

— Din lat. sonticus.

SOPĂ s. f. (Învechit) Ghioagă. *Cheamă pe răzăși și le arată ce scrie... și atunci trece sîndtos, iară nu cu sople (a. 1790).* IORGA, s. D. XVI, 366. *Pe cîți au bătut cu soape, cîți necinstiți și globiți.* BELDIMAN, E. 96/30. *Pe cîți bătea la șalangă, de veci rămînea stricăți, căci bătea cu niște sope.* id. ib. 112/19. *Ce te-aș măsura eu cu sopa!* ALECSANDRI, T. 1 332, cf. TDRG, CADE. ♦ (Prin nordul Olț.) Ciomag cu o măciucă în cap pe care îl poartă ciobanii. Cf. H XVI 22.

— Pl.: sope și (rar, m.) sopi. — Și: soapă s. f.

— Din tc. sopa. Cf. bg. c o п a, scr. s o p a.

SOPÎN s. n. v. săpun.

SOPÓN¹ s. n. (Prin Transilv.) Piuliță (3 e). Cf. ALR SN I h 165/250, 284.

— Etimologia necunoscută.

SOPÓN² s. n. v. săpun.

SOPONÁICĂ s. f. (Bot.; regional) Săpunariță (*Saponaria officinalis*) (Arad). Cf. ALR I 1 911/56.

— Pl.: ?

— Sapon + suf. -oaică.

SOPONĂR s. m. v. săpunar.

SOPONĂRIȚĂ s. f. v. săpunariță.

SOPONĂRÎȚĂ s. f. v. săpunăriță.

SOPONEĂLĂ s. f. v. săpuneală.

SOPONÉL s. m. v. săpunele. 8. (Bot.; regional) C o m p u s: sopenelul-calului = scînteiuță (*Anagallis arvensis*). Cf. BORZA, D. 18, DSR.

SOPONÉLE s. f. pl. v. săpunele.

SOPONÍ vb. IV v. săpun.

SOPONÍT¹ s. n. v. săpunit¹.

SOPONÍT², -Ă adj. v. săpunit².

SOPONÎȚĂ s. f. v. săpuniță.

SOPONÓS, -OĂSĂ adj. v. săpunos.

SOPÓR subst. (Învechit) Numele unei boli care se manifestă prin somn adînc și greu. *Se vindecă aceasta precum și boala amețitoare numită sopor.* CORNEA, E. 1, 21/31.

— Din fr. sopor.

SOPORATÍV, -Ă adj., s. n. (În dicționarele din secolul trecut) Soporific. Cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D., ALEXI, W.

— Pl.: soporativi, -e.

— Din fr. soporatif.

SOPORIFÉR, -Ă adj., s. m. (Livresc) Somnifer (1). Cf. DL, DM, DEX, DN².

— Pl.: soporiferi, -e.

— Din fr. soporifere, lat. soporifer.

SOPORÍFIC, -Ă adj., s. n. (Medicament, substanță) care provoacă somn² (1): hipnotic, hipnotizant, narcotic, somnifer (1), (livresc) soporifer, (rar) adormitor, (învechit) soporativ. *Ca să crească cineva încă efectul soporific (aducător de somn) al camforului, îl va întrebuința sub forma următoare.* MAN. SĂNĂT. 103/21,

cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Lucifer îl face să bea o licoare soporifică și un alt vis se îngemănează cu primul vis al lui Adam.* VIANU, L. U. 572, cf. BIANU, D. S., LTR², DL, DM, DN², DEX. ◇ (Figurat și glume!) *I-oi ceti Estella, Papagalul, Columb și alte asemenea istorii soporifice; în jumătate de ceas îți fâgăduiesc c-a dormi ca morții.* KOGĂLNICEANU, in PR. DRAM. 436. *Efectele soporifice ale șoselei.* ODOBESCU, S. I, 377. *Sentimentele sale sînt atît de drepte, încît, cînd poema lui, rătăcind prin această pădure de versuri perfect asemenea și de un efect soporific ireversibil... simțim spiritul vremii.* IORGA, L. II, 91. *Poezia suavă dar soporifică a îngerilor ce coboară printre flori.* V. ROM. ianuarie 1965, 105. *Concluzia cărții este că monarhia e „o profesie familială întâmplătoare”, un soporific pentru bătrîni, un vodevil internațional.* CONTEMP. 1970, nr. 1 226, 5/4.

— Pl.: *soporifici, -ce.*

— Din fr. *soporifique.*

SOPRAFĂȚĂ s. f. v. *suprafață.*

SOPRĂN subst. 1. S. n. (Și în forma *soprano*) Cea mai înaltă din cele cinci categorii ale voci omenești, întîlnită de obicei la femei și copii. Cf. I. GOLESCU, C. *Mai toate operele ce compun repertoriul nostru modern sînt bazate mai mult pe vocea de soprano și pe cea de bariton.* FILMON, O. II, 218, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., BĂRCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., ȘĂINEANU². *Începeau să cînte romanțe vechii românești cu niște voci simpatice de soprano.* REBREANU, I. 67, cf. RESMERIȚĂ, D., IVELA, D. M., CADE, DL, DM. *Publicul amușise, vrăjit de basul profund al solistului pe care-l învăluiau ca niște clopoșei de argint sopranel și altul.* V. ROM. februarie 1954, 133. *Se amestecau... sunetele pițigăiate de soprano, cu răgușeli de contralto.* VINEA, L. I, 20. *Folosește o melodie simplă, de mică întindere, repetîndu-se sau modificîndu-se ușor, circuliind alene între cele două voci de soprano.* M 1965, nr. 4, 24, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ Loc. adv. (Neobișnuit) **În soprano** = cu voce de soprano. *Vor cînta-n soprano și-n alt Gaurii cîmpiei.* COȘBUC, P. I, 301, cf. DL.

2. S. m. și f. Persoană cu voce de soprano (1); p. ext. instrument de suflat a cărui scară corespunde acestei voci de soprano. Cf. PANN, P. V. I, 20/10. *Soprani cîntă cam neîntonal, bașii nu scot voce de ajuns.* FILMON, O. II, 277, cf. PROT. — POP., N. D., BĂRCIANU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., IVELA, D. M., CADE, SCRIBAN, D. *Pentru că efortul să fie simultan, cîntă toate în cor, un cor de soprane, care trece din deal în deal, spărgînd timpanele.* BOGZA, A. I. 46, cf. DL. *Auzeau limpede cum profesorul apostrofează soprani, băieți din clasele mici.* T. POPOVICI, S. 8, cf. DM. *A cîntat ca soprano în corul bisericii.* IST. LIT. ROM. II, 343, cf. DN². *Lucrez la un ciclu de lieduri pentru soprano.* M 1968, nr. 3, 9. *Soprana... are calitățile unei sensibile muziciene.* CONTEMP. 1969, nr. 1 178, 6/3. *Cronicarii sînt unanimi în a aprecia remarcabila cultură stilistică a sopranei.* M 1969, nr. 12, 28, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Cu determinări care arată felul) *Soprană de coloratură.* DER, cf. DL. *Soprană dramatică.* IVELA, D. M., cf. CADE, DER. *Soprană lejeră.* IVELA, D. M., cf. CADE. *Soprană lirică.* IVELA, D. M., cf. CADE, DER. *Soprană spînto.* DER. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Muscal de catifea albastră, cu obraji de domnișoară, glas soprano și bici sprinten.* TEODOREANU, M. U. 58 *S-a construit... o familie de cobze... „cobză soprano”.* ALEXANDRU, I. M. 117.

— Pl.: *soprani, -c.* — Și: (1) *soprano* s. n.

— Din it., fr. *soprano.*

SOPRANIZĂ vb. I. Trans. (Neobișnuit) A cînta cu voce de soprano. *Vorbele lui Tonel păreau cîntate*

ca acele fraze cotidiene, tenorizate, sopranizate sau baritonate într-o operă. TEODOREANU, M. III, 246.

— Prez. ind.: *sopranizez.*

— Sopran + suf. *-iza.*

SOPRĂNO s. n. v. *sopran.*

SOPRĂ vb. IV. Refl. (Regional) A se constipa (Întorsura Buzăului — Brașov). Cf. ALR I 121/186.

— Prez. ind.: *sopresc.*

— Din bg. *coupa.*

SOPROVÍ vb. IV. Trans. (Regional) „A prețui; a socoti”. Com. din FĂDIMAC — LUGOJ.

— Prez. ind.: ?

— Etimologia necunoscută.

SOPT prep. v. *sub².*

SOPÚN s. n. v. *săpun.*

SOPUNEĂLĂ s. f. v. *săpuneală.*

SOPUNÉL s. m. v. *săpunel.*

SOPUNÍ vb. IV v. *săpuni.*

SOR¹ s. f. v. *soră.*

SOR² s. m. (Regional) Fiecare dintre grinzile (groase) așezate pe părțile laterale ale coșului de pescuit, pentru susținerea pereților acestuia. *Pe sori se construiesc cei doi pereți laterali... ai coșului.* ANTIPA, P. 601

— Pl.: *sori.*

— Etimologia necunoscută.

SOR³ s. m. (Bot.; mai ales la pl.) Grup de sporangi (care se află pe dosul frunzelor de ferigă). Cf. GRĂDESCU, FL. 646, PANȚU, PL. 97.

— Pl.: *sori.*

— Din fr. *sore.*

SOR⁴ s. n. (Prin Transilv. și prin Maram.) Șorici¹ (1). Cf. LB, DDRF, T. PAPAHAĞI, C. A. 70. *Tîndăra mîncă sor, Bătrîna de ce i-e dor.* BÎRLEA, ap. CADE, cf. ALR II 744.

— Pl.: *soruri* și (regional) *soare* (ALR I 744), *sore* (ib. 744/315). — Și: *șor* s. n. DDRF.

— Etimologia nesigură. Cf. lat. *solum* „talpă”.

SORÁ vb. I v. *sori.*

SORÁN subst. (Învechit, rar) Țesătură grosolană. *Cu îmbrăcămînt de soran îmbrăcat.* DESOFTEI, V. S. februarie 69²/33, cf. JAHRESBER. V, 315, DR IV, 847.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

SORÁRIU, -IE adj. (Învechit, rar) Solar²(1). Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *sorarii.*

— Soare³ + suf. *-ariu.*

SORÁR s. n. (Învechit, prin Transilv.) Umbrelă de soare. Cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: ?

— Soare³ + suf. *-ar.*

SORASĂMFIRA s. f. art. (Ornit.; prin Ban. și prin sud-vestul Transilv.) Grangur (*Oriolus oriolus*).

Cf. GR. S. I, 191, ALR SN III h 697/105, ALRM SN II h 509/105.

— Scris și: *sora-samfira*. — Pl.: *sorasamfire*. — Și: (regional) *sorasămfira* (ALRM SN II h 509/103), *soromfira* (GR. S. I, 191, BĂCESCU, PĂS. 157), *sorofire* (BĂCESCU, PĂS. 157), *soroșofie* (id. ib.) s. f.

— Probabil din soră + *Zamfira* (n. pr.).

SORASĂMFIRA s. f. v. *sorasamfira*.

SORAȘTINĂ s. f. (Regional) Parte a unui deal sau a unui munte care este luminată de soare (Ciocmani — Zalău). Cf. CHEST. IV 82/273.

— Pl.: *soraștine*.

— Soare⁸ + suf. *-aștină*.

SORĂ s. f. 1. (De obicei determinat de un adj. pos.) Persoană de sex feminin considerată în raport cu copiii aceluiași părinti ori aceluiași tată sau aceleiași mame. Și timpinară el surori lu Lazar grăind. CORESI, EV. 97. Iară nepoșii de frate sau de sor muieriei meale nu se vor împreuna. PRUV. LUCACI, 174. *Tu-valcaim... era sor[ă] lui Tubalcain Noima. po 24/5, cf. CUV. D. BĂTR. I, 41. De va avea mumă, sau fată, sau soră, ... pre aceastea pravila nu apăără. PRUV. GOV. 30²/25. Acela mi-e frate și sor și mumă-mi iaste. N. TEST. (1648), 16^v/14. Eu Gheorghe și cu soru-mea cu Irina... scriem și mărturisim cu acest zăpis al nostru (a. 1652). BUL. COM. IST. IV, 15. Iaste cumpărătura Petrii lui Cehan de la Vasile Huhule și de la soru-sa, Costanda (a. 1680). ib. 218. Rădicat-au șfedzii în locul craiului pre o sor a lui. NECULGE, L. 288. Ținea muere pre ora crătesii lui Vladislav. MAG. IST. I, 102/21, cf. ANON. CAR. Mie nici rîmători, nici din oi nu mi-au dat nimică, precum au dat suroră-me Mariei (a. 1728). BUL. COM. IST. IV, 62. Pentru sufletul răpăsuat sororu-mea (a. 1765). IORGA, S. D. XVI, 334. Să facă nunta surorii lui Theagen. AETHIOPICA, 30²/12, cf. MAN. GÖTT. Alexandra n-avut treabă cu șesul Rătului; fiind a surorii-sa Antimia (a. 1679). BUL. COM. IST. IV, 84. Avea muere pre una dintre surorile craiului Mihail. ȘINCAI, HR. I, 276/31. Cînd diadoul n-avea sor legiuită, el lua a sa vară. IST. AM. 51²/21. Totuși nu-i zice nime nimica Cîndu-și ține o soră sau nepoată. BUDAI-FELEANU, T. 396. Cînd ai 5 cirașe în mină, apoi dintre acelea dai sororii tale 2. PETROVICI, P. 145/6, cf. I. P. Belona... sora lui Mars. PLEȘOIANU, T. II, 206/6. Un alt fecior din casă, nepot de sor lui Manta... introducea pe oaspeți. HELIADE, O. I, 220, cf. I. GOLESCU, c. Împărăteasa Braziliei, soara prinșesei noastre... va vizitările aici pe strălucita sa familie. AR (1831), 104²/38. Pentru mine sau pentru soru-mea. HRISOVERCHI, A. 10/5. Ți dau parola mea că nu va fi mină de sor care va mișca pana mea. VOINESCU II, M. 98/17. Palas a dat aceștia... surorilor ei. ASACHI, L. 29¹/3, cf. VALIAN, V. Se întimplă moartea strălucitului meu tată... și a iubitei mele surori Elena. FM (1841), 169¹/19. Vladislav, ca unul ce își dăduse pe soru-sa Elisaveta de nevastă lui Bogdan, domnul Moldovei, au trebuit să prețuiască mult pe o nație cu a cărei căpetenie nu s-au îndoit a se rudi. ib. (1842), 285²/17. A avut și două soroři. ARISTIA, PLUT. XLVI¹/21, cf. PÖLIZU. Avușese o soră care fusese măritată aeole. PEILIMON, I. 202/13. Am lăsat pe soră-mea în grădină. GHICA, C. E. I, 45. [Dorobanții] au pus mina pe o soră a lui. SION, P. 201. Aștept să vie soră-mea mai într-amurg. ALECSANDRI, T. I, 254, cf. CIHAC, I, 257. Tata i-a dat un ceasornic șumos, mama o besecea de toaletă, sora o păreche de papuci. EMINESCU, P. L. 66. Oh! soru-mea, dară greu somn dormii. ISPIRESCU, L. 197. Mai la o parte, căpitanul de linie, căpităneasa și surora ei, d-ra Mimi. DELAVRANȚEA, S. 141, cf. DDRF. Și iarăși mi-e gîndul la patru nepoși, Copii ai surorilor mele. CEȘBUC, P. 450. Să mulțumesc crăimii că mi-e sora-napoiată. DAVILA, V. 62. Galbenă, dreaptă, mulă, surora privea cu o intensitate de durere eroică spre patul lui frate-său. D. ZAMFIRESCU, R. 276, cf. ALEXI, W.,*

ȘĂINEANU². Sora lui, Ruzanda... îl scoase din mormîntul său de acolo și-l așeză la Pobrata. IORGA, C. I, 1, 38. Aștepta vieși... umilitie stau deoparte, Cum sta între surori sfioasa Cenușăreasă din poveste. ANGHEL, I. G. 13. Cele trei surori Îmi sînt cu mult mai dragi ca frații. IOSIF, PATR. 31, cf. STERESCU, N. 1 050. Ai aflat ceva despre soră-mea? BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 234. Părinții, surorile păreau că-l mîngîie de departe. AGÎR-BICEANU, A. 59. Du-te la soră-ta, la... cumătru. GÎR-LEANU, N. 156. Toate surorile și verele mele au năvălit săptămîna asta peste mine de pretutindeni. HOGAȘ, DR. I, 167. A fugit peste două luni cu bărbatul surorii ei. IBRĂILEANU, A. 50, cf. DR. IV, 1 370, RESMERIȚĂ, D. I-au luat din inimă și ficat, le-au ars și cenușa au dat-o de-a bătut-o soru-sa. DUMITRAȘCU, STR. 7, cf. M. I. CARAGIALE, C. 81. Nici surorile nu l-ar fi lăsat să învefe mai departe. BASSARABESCU, V. 4, cf. CADE. Mai erau sora mea și vreo trei ofișeri piloși. CAMIL PETRESCU, P. 312. Pe sora lui Octav am găsit-o în capul scărilor. C. PETRESCU, S. 165. Am fost... singurul băiat între surori. BRĂESCU, O. A. I, 46. În trăsura am stat cu mama și soră-mea Ileana. SAHIA, N. 55. Le lua de mină pe cele trei surori și le obliga să intre în casă. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 39. Soră-sa îl dorea din inimă. COCEA, S. I, 21. Nici surorile, nici baturile, nici ofișerii garnizoanei n-au izbutit s-o scoată pe Cenușăreasă de la gura sobei ei. TEODOREANU, C. B. 216, cf. PRIBEADE, P. R. 54. Nu mi-i soră, nu mi-i fată. SADOVEANU, O. VII, 319, cf. BL VI, 195. Pînă acasă se mai gîndi la o soră, măritată în Țicud. DAN, U. 6, cf. SCRIBAN, D. Mașinca, sora telegrafistului Domitian, are un nas vulturesc. VIANU, A. P. 287. Bărbatul divorțează de nevastă și se căsătorește cu sora ei. ARGHEZI, B. 19. Tanti Magdalina era veșnic nemulțumită de surori și gata să plece. CĂLINESCU, O. I, 37. Întrebător fratele mă privește, mirată mă-ntîmpină sora. BLAGA, POEZII, 99. Am pe tata, pe mama, frați, surori. BOGZA, A. I. 315. Casa noastră, adică a tuturor fraților și surorilor. STANCU, M. I. 5. Era sora lui. V. ROM. aprilie 1954, 178. Stanciu avea o soră și un cumnat. PAS, L. I, 52. Intrarea străinului, zarva soru-sii, totul îi încreșea doar colful gurii într-un zîmbet plictisit. GALAN, B. I, 54. Hussein al nostru își luase iar sora la scărmanal. TUDORAN, P. 30, cf. DL. Am o soră care stă la mine. PREDĂ, I. 7. Surorile se măritaseră și aveau grijile noii lor vieți. T. POPOVICI, SE. 8, cf. DM. Soru-mea cea mică Ridea. LABIȘ, P. 24. Autoritățile... îi interzic chiar să-și vadă sora venită în acest scop. IST. LIV. ROM. II, 541. E imposibil de precizat... unde a prins-o pe sora regelui dac. H. DAICOVICIU, D. 228. Afețiunea surorilor sale... îi era de ajuns. M. 1968, nr. 6, 30. Moștenirea, foarte importantă, pe care o am de la o soră a tatălui meu, e condiționată de căsătoria mea. T. Iulie 1968, 40. N-are pe nimeni? Sofie, părinți, copii, frați, surori? ib. ianuarie 1969, 31, cf. M. D. ENC., DEX. A luat-o de soțioară Pe surora Miului. TEODORESCU, P. P. 509. Tu n-ai frați, eu n-am surori, Amîndoi ca două flori! JARNIK — BÎRSEANU, D. 50. De nu s-o fi măritat soru-mea, numai bine ar fi de tine. RETEGANUL, P. V, 41. N-ai avut... nici o soră. FUNDESCU, L. P. I, 29. Muma lor a fost sor cu tata. GRACIL, I, 169. În grădina în cea cu flori Să trăiesc ca și cu sori. CANDREA, T. O. 45. Pe soru-ta o-am văzut Cunună verde împletind. BUD, P. P. 23. Ce cafi așa de rău?... Sorioară soriiă, mă! ARH. FOLK. III, 67, cf. ALR I/II h 163, ALR SN VI h 1 593, 1 677, 1 679, ALRM I/II h 228, ALRM SN IV h 1 335, 1 336. Iera tri frați și avuse tri sori, ii, și le măritasă. BÎRLEA, A. P. II, 275. Am o soră fată mare; Pune furca-n cîngătoare Și pleacă la șezătoare. FOLC. MOLD. I, 107. ♠ Fig. Lună!... Sor iubită a soarelui. MARCOVICI, C. 67/5. Totdeauna desfătarea are sor pe intristarea. PANN, P. V. I, 146/2. Lună — soră cu pămîntul. TOPÎRCEANU, P. P. 127. ♠ Soră bund (ori dulce sau dreaptă) = soră care are ambii părinți comuni cu frații săi. Zinaida și Filonilla era surori bune. DOSOFTEI, V. S. octombrie 60²/11, cf. DDRF, TDRG, DL, DM, DEX. (Fig.) Aso-

ciez în minte acestei bazilici monumentale [Sfânta Sofia], ca surori drepte, „Critica rațiunii pure“ sau simfoniile lui Beethoven. RALEA, s. t. I, 300. Apa e soră bună cu focu, dar apa e soră mai mare, căci biruie focu. ȘEZ. III, 101. Supărarea, soră dulce, De la mine nu se duce. BÎRLEA, L. P. M. II, 94. Foamea e soră bună cu setea. ZANNE, P. IV, 560. Soră de lapte = fată care a supt în aceeași perioadă cu alt copil de la aceeași femeie, considerată în raport cu acel copil. Cf. DDRF, TDRG, CADE, DL, DM, DEX. Soră vitregă (sau, regional, de lingură ori de scoarță) = fiică din altă căsătorie a unui dintre soții recăsătoriți, considerată în raport cu copilul sau cu copiii celui alt soț, ori cu copiii rezultați din noua căsătorie; fiică nelegitimă considerată în raport cu copiii din legături diferite, sau cu copiii legitimi ai celuiși părinte. Cf. I. GOLESCU, c. Această fată bună era oropsită și de sora de scoarță, și de mama cea vitregă. CREANGĂ, p. 283, cf. DDRF, TDRG. Fata ei, bogata prinșesă Canta... soră vitregă cu maiorul. M. I. CARAGIALE, c. 128. Maro plecase cu Nedu, din casa surorii vitrege, fără rămas bun. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 106. Soră-mea vitregă, soră-mea de lingură. STANCU, M. I. 176, cf. DL, DM, DEX. (Popular) Soră de cruce = prietenă nedespărțită a cuiva, de care este legată prin jurământ pînă la moarte. Cf. ALR II/I MN 67, 2 628. Soră de mire (sau de ginere ori de mireasă) = fată care însoțește mirele sau mireasa la cununie și care are anumite atribuții în ceremonia nunții; (regional) druscă. Anca și Persida erau surori de mireasă și Seca Lena le făcuse haine la fel. SLAVICI, o. II, 40. Druscele... se numesc surori-de-mire și de mireasă. MARIAN, NU. 232, cf. TDRG, DL, H II 208, ALR II/I h 162. ♠ L o c. a d j. Soră cu moartea = grozav; strașnic; teribil. Căzu într-o amorfeală soră cu moartea. ISPIRESCU, L. 106, cf. ȘĂINEANU², TDRG. Cițiva... se hotărîră... să-i dea o sîntă de bătaie, soră cu moartea. AGÎRBEANU, s. p. 15, cf. CADE. Făgăduia... o bătaie soră cu moartea magazinerului. BRĂESCU, o. A. I, 67. Juruiam gospodarii o bătaie hoșului, soră cu moartea. SADOVEANU, o. III, 111. O bătaie bună, soră cu moartea. STANCU, D. 345, cf. DL, DM. Un film... de o forță de demascare soră cu moartea. CINEMA, 1968, nr. 3, V. Văd aici o risipă de materiale soră cu moartea. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 193, cf. DEX. ♠ E x p r. (Regional) A se face soră cu drumul = a umbla mult. Baba se făcu soră cu drumul. RETEGANUL, ap. TDRG. ♠ C o m p u s e: (Bot.) sor-cu-frate = a) plantă erbacee cu tulpina erectă, simplă sau ramificată, cu flori galbene-aurii dispuse într-un spic unilateral; (regional) carpenă, ciormioag, miazănoapte, scrabă¹ (1), frate-cu-sor, fratele-și-sora, griul-prepelețelor, grîu-negru (*Melampyrum nemorosum*). Cf. DAMÉ, T. 1. 185, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL. 283, CADE, SIMIONESCU, FL. 250, BORZA, D. 109; b) ciormioag (*Melampyrum arvense*). Cf. PANȚU, PL. 283, SIMIONESCU, FL. 113, BORZA, D. 108; (regional) sora-soarelui = floarea-soarelui (*Helianthus annuus*). Cf. I. GOLESCU, c., MARIAN, CH. 8, DDRF, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 303, ȘĂINEANU², PAMFILE — LUPESCU, CROM. 91, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL. 283. Înaintea tuturor este chiar sora-soarelui mîndră, pusă într-un colț al grădinii. SIMIONESCU, FL. 406, cf. ALEXI, W., L. ROM. 1967, nr. 1, 52. ♠ (Regional) Ziua care urmează unei sărbători religioase. Sora lui Sf. Nicolae. PAMFILE, s. t. 178. Sora Bobotezei. ALR II/I h 200/228. Sora lu Stîmpietru. ALR II/I MN 113, 2 850, 29. ♠ (Regional; la pl.) „Două fire pe itul dinainte sau dinapoi“. ARH. OLT. VII, 521. ♠ (Regional) Copileț (la tulpina porumbului II 1). Cf. DAMÉ, T. 63. De la nodul cel mai apropiat de pămînt, adesea firul de păpuși... dă un fel de ramuri care eteodată fac și ele păpuși și spice și cari se numesc... copileți, frați, surori sau puice. PAMFILE, A. R. 87, ȘĂINEANU², D. U.

2. Fig. Ceea ce are afinități, trăsături comune, ceea ce se aseamănă, se înrudește cu altceva; țară,

limbă etc. de aceeași origine cu alta. Nu schimbă... jăsdura limbii lui, al căria mecanism este tot acela cu al surorilor ei italiene, franzeza șcl. CR (1832), 116¹/8. Limba portugălească e soră cei ispănești. RUS, I. I, 122/28. Poezia... Cu soru-sa musicie. PANN, E. I, 27/4. Cele trei asociațiuni ale noastre cu surorile lor din România (a. 1868). PLR I, 287. România... știe că glasul tău dulce, divin, Italia, sora ei numai putul-a să-l aibe în sin. EMINESCU, o. IV, 36. Istoria Munteniei nu este decît o răsfrîngere a celei a Moldoviei, care sub conducerea lui Ștefan cel Mare determină în total soarta mării ei surori. XENOPOL, I. R. IV, 133. Burghezimea română... își rezerva, ca și surorile ei de pretutendeni, un privilegiu categoric. În PLR II, 394. Ne rămîne mindria de a fi dat un valoros scriitor sorei noastre latine. CONSTANTINESCU, s. III, 281. Adolescența, soră cu marile greșeli, S-a scurs. LABIȘ, p. 406, cf. DM. Teatrul și sora sa mai tinără, cinematografia. CINEMA, 1968, nr. 6, 14, cf. DEX. Bubă sor cu dălacu negru. MAT. FOLK. 611. ♠ (Adjectival) României... vorbesc o limbă soră a limbelor spaniolă și italiană. GHICA, c. E. II, 467. Legînd pe toate femeile din fările surori, dorim a pune bază nouă unei vieți de activitate (a. 1893). PLR I, 412. Noi... reprezentăm fările surori ale Transilvaniei. ȘION, p. 320. Mergeți la Moldova soră pentru mîntuirea ei. DAVILA, v. v. 179. Teslarii... se unesc cu accia ai breslei surori a pietrarilor. IORGA, c. I. III, 174. După o serie de cadrituri între armele surori, ne despărțeam liniștiți. BRĂESCU, A. 266. Dorul tău îl plimb Pe cărări surori. PILLAT, p. 235. Limba română se dovedește mai conservativă decît limbile surori. PUȘCARIU, L. R. I, 175. Trăiesc nedespărțit de cîinci fotolii, Surori ce m-au urmat din casă-n casă. CĂLINESCU, o. II, 90. Între două întreprinderi „surori“... s-a creat un cîntinuu flux de corespondență. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 202.

3. Fig. Ființă sau lucru care însoțește pe cineva sau care stă cu cineva în mod constant; prietenă (v. prieten 1); tovarășă (v. tovarăș 1). Dacă ești mumă, sor trecătoare, Trista mea soartă știi prețui. HELIADE, o. I, 291. Albă păsărică... Vezi sorile tale Cum se veselesc? ALECSANDRI, P. I, 196. Cucu-ntreabă: Unde-i sora Viselor noastre de vară? EMINESCU, o. I, 121, cf. RESMERIȚĂ, D. Poezia mea: soră de zburciom, cîntă-mi. TULBURE, v. R. 7, cf. DL. Pădure, sora mea. LABIȘ, p. 121, cf. DM, DEX. ♠ (La vocativ; familiar) Termen de adresare (pentru o femeie) în semn de intimitate, prietenie, dragoste. O soro hulpeo! CANTEMIR, I. I. II, 163. Ascultă-mă, soro! HRISOVERGI, A. 18/26. Soro-ți spun că ești tot mică. ASACHI, F. 8/16. Nu mai e de trăit, soro! GHICA, c. E. I, 157. Nu te roși, soro dragă. ALECSANDRI, T. I, 123. Aide, soro! — zice una. EMINESCU, n. 139. Ia poftim, soro, mai bine să mîncăm ceva. CREANGĂ, A. 60. Nu te juca, soro: boala n-alege. CARAGIALE, n. s. 63. Ai auzit, soro... de scandalu lui Mișu Peruanu. NLAHUȚĂ, s. A. III, 102. Să mai bată, soro, vîntul Dac-o vrea! COȘBUC, P. I, 224. Nu, soro, nu-i drac. Drac e omul cel rău și nedrept. AGÎRBEANU, s. p. 76. Uf, ce lume, soro dragă! TOPÎRCEANU, B. 49. Vin, soro, nin. SEBASTIAN, T. 127. Mai încet, soro, o potoli bătrînul Vameșu. SADOVEANU, o. XVIII, 515, cf. DL, DM, DEX. Dar mirla, cîndu-i belegă, Mere cucu ș-o întrebă: Ce îi-e, soră dragă? JARNÎK — BÎRSEANU, D. 153.

4. Cel mai mic grad în ierarhia călugărească din mănăstirile de femei; femeie care are acest grad. Sus, în deal la mănăstire plînge sora-ntr-o grădină. ALECSANDRI, P. I, 15. Cîntau cîinci vergini surori diaconese. BOLINTINEANU, o. 241; cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. Egumena îi dăduse scufia de soră. GALACTION, o. 318, cf. NOM. PROF. 73. Maica Pelagia, proin-stariță, sora Epracia, sora Domnica. CĂLINESCU, s. c. L. 97, cf. DL, DM. De ce mai amintesc în vers De lungi, în paracelis vigillii... De sora cu surts pervers? VULPESCU, P. 105, cf. DEX.

5. (Și în sintagmele *soră de caritate, soră de ocrotire*, sau urmat de determinări care indică felul) Infirmieră. Noi nu eram îndestul de bogăți ca să credințăm înținea lor surorilor de caritate. BREZOIANU, I. 80/32. Anna... făcea pe sora de caritate din toată inima. D. ZAMFIRESCU, R. 278, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. Cele câteva surori de caritate își dădeau toată osteneala să strecoare în sufelele acestor țărani bolnavi binefăcătoarea putere a nădejzii. MIRONESCU, S. A. 123. Era o foarte simpatică soră de caritate. C. PETRESCU, I. I, 106. Grozav mi-ar place să fiu soră de caritate. BRĂDESCU, O. A. I, 241, cf. NOM. PROF. 76. Ilfovenii de la simigerie se așezaseră pe scăunele, lângă zid și se uitau la surori pe sub sprâncene, glumind. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 112. Eră soră de caritate. TEODOREANU, M. III, 62. A închis ochii, vegheat numai de sora de noapte. VOICULESCU, P. I, 213, cf. YGREC, M. N. Ne întâmpină o soră de caritate, trecută de amiaza vieții. SADOVEANU, O. XVIII, 558. Un factor nou, cel mai important: sora de ocrotire. ULIERU, C. 106, cf. DL. Povesti în spital surorilor și doctorilor ce era cu ea. PREDĂ, I. 110, cf. DM. Am susținut pe lângă organele locale organizarea de școli de surori. SCÎNȚEA, 1969, nr. 8 202. Devine soră de caritate la spitalul de campanie. FLAGĂRA, 1969, nr. 4, 30. Soră, dă-mi cardiograma bolnavului. T. IANUARIE 1969, 31, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: surori și (învechit) sorori, (regional) sore, sori. — Și: (învechit și regional) sor, sororă, suroră, (învechit, rar) soară s. f.

— Lat. soror.

SORB¹ s. m. Numele a trei plante din familia roza-ceelor: a) (și în sintagmele *sorb de pădure, BORZA, D. 163, sorb săbatic, id. ib.)* arbore cu frunze crestate, cu flori albe și fructe cămoase, care crește la noi în zona pădurilor de stejar și al cărui lemn se folosește în strungărie; mărăcine, păducel, scorum, scoruș¹ (*Sorbus torminalis*). Cf. LB, POLIZU, BRANDZA, FL. 148, BARCIANU, GRECESCU, FL. 222, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL. 283, CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, BORZA, D. 163, M. D. ENC., DEX; b) (regional) scoruș¹ (b) (*Sorbus aucuparia*). Cf. LB, BRANDZA, D. 148, TDRG, PANȚU, PL. 272, CADE; c) (regional) scoruș¹ (a) (*Sorbus domestica*). Cf. ANON. CAR., COTEANU, PL. 22. Numi de arbori: ploșul, stejar... jugastru, sorb (a. 1563). CUV. D. BĂTR. I, 248/18, cf. GCR I, 356/28, COD. SILV. Pomii... cărnoși precum sînt perii, merii, gulții, scorușii și sorbii. ECONOMIA, 142/8, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Preste ramul unui sorb Se așază domnul corb. ASACHI, F. 6/1. Poate cineva să puie pe marginile potecelor dintr-o grădină liliaci, corni, sorbi. BREZOIANU, A. 373/5, cf. 362/32. Vulturii lacomi, bufne, corbi, Veniți iute la mîncare, Lăsați cuibul de prin sorbi. NEGRUZZI, S. II, 80. Sorbul, un copaci îndestul de mare cu frunza îngustulijă. PELIMON, I. 99/4, cf. CIHAC, I, 257. În Oltenia pe stînci în regiunea inferioară a fașului... mai frecvent găsim sorbul. GRECESCU, FL. 734. Plante mai rare sau mai puțin cunoscute...: sorb. DR. XI, 61. Alți arbori, comuni cu ai făgetului, se amestecă cu stejarii: părul pădure, mălinul, sorbul. SIMIONESCU, FL. 44, cf. DS. Și-n urmă rămîn, privind cu frică Trei picături de singe pe-o ramură de sorb. PILLAT, P. 77. Mai sus [cresc] mesteceni, fași și sorbii plini de glădării. CĂLINESCU, S. C. L. 72, cf. H I 54, III 305, IV 83, 268, VI 93, XI 325, 516, XVI 26, 30, 40, XVIII 138. Sorbul... face fructe roșii, cu care se hrănesc păsările. ȘEZ, XV, 126, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, A IX 4.

— Pl.: sorbi.

— Lat. sorbus.

SORB² s. n. 1. (Popular) Virtej de apă cu centrul adinc, foarte primejdios; (regional) sfor² (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C. Apea apa sorb. BARONZI, L. I, 44, cf. DDRF, ZANNE, P. I, 110. Zăpada

era învolburată ca într-un sorb. SANDU-ALDEA, A. M. 149, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. De parte-n sorbul lacom, cu vîntul împotriva, Nevolnici, ucenicii uitase să se roage. VOICULESCU, POEZII, I, 148. Străbătînd mlaștinile acestea, bieții oameni de obicei cad în sorburi și pier. SADOVEANU, O. XIX, 315, cf. SCRIBAN, D. Pe marginea Vistulei Sămănătorii se uită pierduți în sorburi. BLAGA, POEZII, 114. Gîlgiau ca apa în sorb cuvintele lui. STANCU, D. 43, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Deasupra sorbului... [prepeșița] lăsa aripa și puilul căzu în valurile mării. I. CR. V, 366, cf. CHEST. IV 39/572, ALR I 427/214, 218, 229, 289, 347, 381, 385, 388, 596, 740, GLOSAR REG. ♠ Fig. Dibuind pășesc acuma de-al orbirii sorb cuprins. DAVILA, V. V. 101. ♠ Loc unde apa unui rîu dispare de la fața pămîntului, continuîndu-se printr-un curs subteran și care este caracteristic regiunilor carstice. Cf. M. D. ENC.

2. (În credințele populare; în sintagmele) Sorbul pămîntului = a) centrul pămîntului. Cerul nu se mai vedea, cu un cuvînt eram în sorbul pămîntului. F (1887), 65, cf. CADE. Merg ei, merg, pînă ce, de la o vreme, ajuns la sorbul pămîntului, De acolo s-o pierdît urma. VASILIU, P. L. 261; b) marea care desparte lumea noastră de presupusa lume de dincolo de mormînt. Suflul celui repauzat... trebuie să treacă peste o mare foarte adîncă, care încunjură pămîntul și care se numește... sorbul pămîntului. MARIAN, I. 173, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL. Sorbul mărilor = virtej mare în mijlocul mării în care se presupune că se strîng toate apele pămîntului. Cf. CADE, DL. Apele după pămînt se strîng în sorbul mărilor. ȘEZ, III, 102. Și te du... În sorbul mărilor, În fundul apelor. MAT. FOLK. 1 598. ♠ (Și în sintagma sorbul mărilor) Ființă supranaturală care se presupune că soarbe apele. Apa... o trage sau o soarbe în cer o vîetate nevăzută, care se cheamă sorb sau sorbul mărilor. PAMFILE, VĂZD. 94, cf. CADE. Faptul că după ploaie se văd broaște, se atribuie sorbului, care pogorîndu-se asupra rîului ia apa. ȘEZ, III, 122, cf. H XI 320.

3. Vînt care se deplasează cu vitează, propagîndu-se sub formă de virtej. Cf. M. D. ENC., DEX.

4. (Tehn.) Piesă metalică perforată sau prevăzută cu o sită, care se montează la extremitatea introdusă în lichid a țevii de aspirație a unei pompe, pentru a evita aspirarea corpurilor străine; p. e. x. țevă, conductă aspiratoare. Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. În mlaștină se scobise cu mare greutate... o fîntînă pentru sorbul pompei. SADOVEANU, P. M. 223, cf. SCRIBAN, D. Patru țevi negre se afundă în apele Dunării și sug neconținut lichidul necesar fabricării cimentului. Țevile se numesc sorburi. CONTEMP. 1950, nr. 180, 2/2, cf. LTR², DL, DM. S-a introdus... pompa de tras vinul cu sorb și furtun de cauciuc. C. GIURESCU, P. O. 101, cf. M. D. ENC., DEX. ♠ Fig. Un bulevard cu asfalt e o gură de aer. Este o pîlnie cu sorbul larg. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 79, 2/5.

5. Jgheab din împletituri de nuiiele, care se montează la îngrăditurile bălților pentru a reține peștele. Peștele care vine din baltă trece prin acest sorb și intră în oborul dintre leasă și gardul sterp. ANTIPA, P. 594, cf. SCRIBAN, D.

6. (Regional) Baltă: iezor. Cf. I. CR. V, 375, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, CHEST. IV 67/386/1.

7. (Prin Munt.) Sorbitură (1). Cf. SCRIBAN, D.

8. (Prin Bucov.) Vas stricat; hirb. Torni apa într-un sorb. GRAIUL, I, 462.

— Pl.: sorburi.

— Postverbal al lui sorbi.

SORBĂ vb. I v. sorbi.

SORBANȚĂ s. f. (Prin Maram. și prin nordul Transilv.) Vas de lemn folosit de ciobani la stîncă. Cf. BUGNARU, N., T. PAPAĞAGI, M., CHEST, V 161/26, 88, 109.

— Pl.: ?

— Cf. sorbi.

SORBĂ s. f. (Învechit, rar) Fructul sorbului¹. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C.

— Pl.: sorbe.

— Sorb¹ + suf. -ă.

SORBĂCĂI vb. IV. *Tranz.* (Folosit și *absol.*) (Regional) A sorbi repede și cu zgomot. V. *clefăi, plescăi*. *La masă le cam clefăia, hleopcăia și sorbăcăia și n-avea nici unele din simptomele clasice ale snobismului*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 16/3. *Nu mai sorbăcăia așa, puțule; șade rău!* UDRESCU, GL. ◇ (Complementul este un partitiv) *Sorbocăi de cîteva ori din supă lui de linte și apoi întinse talerul feciorului*. D. ZAMFIRESCU, T. S. 10.

— Prez. ind.: *sorbăcăi și sorbăcăiesc*. — Și: *sorbăcăi* (CHEST. VIII 110/2), *sorbecăi* (com. din PITEȘTI), *sorbicēi* (UDRESCU, GL.), *sorbocăi* vb. IV.

— Sorbi + suf. -ecăi.

SORBĂCĂIALĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Sorbitură (1). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *sorbăcăieli*. — Și: *sorbecăială* (com. din PITEȘTI), *sorbicēială* (UDRESCU, GL.), *sorboeăială* (id. ib.) s. f.

— Sorbăcăi + suf. -eală.

SORBĂCĂIT s. n. (Prin Munt.) Sorbire (1). *Unii nu suportau... la masă, de pildă, sorbecăitul altora*. IREDA, I. 84, cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *sorbăcăituri*. — Și: *sorbecăit, sorbicēit* (UDRESCU, GL.), *sorbocăit* (id. ib.) s. n.

— V. *sorbăcăi*.

SORBĂLCĂI vb. IV v. *sorbăcăi*.

SORBĂRIE s. f. (Regional) Mocirlă (1) (Singioz Băi — Năsăud). Cf. PAȘCA, GL.

— Pl.: *sorbării*.

— Sorb⁹ + suf. -ărie.

SORBĂTOR, -OĂRE adj. v. *sorbitor*.

SORBEALĂ s. f. (Regional) 1. Sorbire. Cf. DSR.

2. Sorbitură (2). [Păstorii] *mănincă sorbeală (zeamă) de cimbru*. PRECUP, P. 17, cf. CADE, DL, DM. *În aceste nouă zile... sorbeală nu-i iertat să mănince*. BIRLEA, L. P. M. II, 362, cf. CHEST. VIII 31/27, ALR I 728/345, ib. 733/348, LEXIC REG. 15, 108.

3. Lături (Verbița — Băilești). Cf. GL. OLT.

— Pl.: *sorbeli*.

— Sorbi + suf. -eală.

SORBECĂI vb. IV v. *sorbăcăi*.

SORBECĂIALĂ s. f. v. *sorbăcăială*.

SORBECĂIT s. n. v. *sorbăcăit*.

SORBESTREĂ s. f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu rizom gros, cu tulpina dreaptă, cu frunzele crestate pe margini și cu flori fără corolă, folosită în medicina populară; (regional) bibernil, cebare, cirliță, singereasă, singerică, sorbitoare (*Sanguisorba officinalis*). Cf. GRECESCU, FL. 197. *Sorbestrea... Se întrebuițează contra scursorii de sînge și a vătămăturii*. N. LEON, MED. 67, cf. TDRG, PANȚU, PL. 284, CADE, DL, DM, BORZA, D. 155, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *sorbestrele*. — Și: (regional) *soarbestre* (accentul necunoscut; BORZA, D. 155) s. f.

— Cf. it. *sorbastrella*.

SORBÉT¹ s. n. Băutură răcoritoare (de origine orientală) preparată din sucuri de fructe, zahăr și lichior sau apă. *Da, sorbetul tău, astă-seară, va fi mai dulce*. HELIADE, L. B. I, 24/19. *Se întrebuițeau sorbetele turcești și braga moldovenească*. KOGĂLNICEANU, S. A. 96. *Simfea... așrul parfumat și sorbetul răcoritor pe care i-l oferea cu atîta grație*. VLAHUȚĂ, S. A. III, 158. *Ah, tulbure-i, Doamne, impusul sorbet, Și limpede-i vinul oprit de profet*. COȘBUC, P. I, 211, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU², CADE. *Fac turcii un sorbet din dudu negre de-l beai cu donița*. GALACTION, O. A. I, 328, cf. LTR², DL, DM, DN², DEX. *Făt-Frumos... fu primit de Alb-Împărat și îmbiat cu felurite sorbeturi răcoritoare*. POPESCU, B. I, 11.

— Pl.: *sorbeturi și sorbete*.

— Din fr. *sorbet*.

SORBÉT² s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Sorbire (1). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *sorbete*.

— Sorbi + suf. -el.

SORBÍ vb. IV. *Tranz.* 1. (Folosit și *absol.*: complementul indică lichide) A bea trăgînd în gură puțin cîte puțin, cu buzele țuguiate; a suge (3). Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Oamenii nu varsă vinul degeaba, ci sorb și picăturile cele mai de pre urmă*. KOTZEBUE, U. 10⁷/7, cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Soarbe un bol de fierțură cu ierburi*. MAN. SĂNĂT. 159/15, cf. PONTBRIANT, D. *Sorbînd delicioasa moca, eu mă lăsasem la o lină reverie*. NEGRUZZI, S. I, 223, cf. POLIZU. *Sorbea din cafeaua cu lapte*. GHIGA, C. E. III, 2. *Veniți, mîndre rîndunele! Sorbiți lacrimile mele!* SION, POEZII, 89, cf. CIHAC, I, 257. *Greaca turnă încă un pahar și, sorbind puțin dintr-însul, îl dete lui Păturică*. FILIMON, O. I, 141. *Dă-mi să sorb eu din astă cofă*. BOLINTINEANU, O. 322. *Oratorul soarbe din pahar și aruncă iar priviri scinteițoare în adunare*. CARAGIALE, O. VI, 143. *Sorbea dintr-o ceașcă, pe care o făcea cu amîndouă mîinile*. VLAHUȚĂ, S. A. III, 117, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 76, BĂRCIANU. *Începea să soarbă cu zgomot din ceai*. D. ZAMFIRESCU, T. S. 26, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², C. ANDREA, F. 428. *Își umflă și curecanul ca gr:nata gușă ca să soarbă și el*. ANGHEL, IR. 96. *Îmi sorb acum cafeaua în balcon*. ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 16. *Îmi place... Să beau ciubuc, să sorb cafea*. IOSIF, V. 38. *Vasile Murășanu sorbea din halbă*. AGĂRICEANU, A. 48. *Sorbi de două-trei ori din cafea*. GIRLEANU, N. 78. *Grigoriță mușcă din o felie de măr și sorbi foarte liniștit din paharul cu vin*. HOGAȘ, DR. II, 26. *Apa se rostogoli năvalnic, improșcînd botarile care sorbeau cumpătat*. REBREANU, I. 195. *Închinînd într-un glăs în sănătatea lui Pantazi... sorbirăm cu deliciu din băutura înviorătoare*. M. I. CARAGIALE, C. 17. *Soarbe din cafea mai alene*. BASSARABESCU, V. 36. *Boterul stătea între perne... și-și sorbea cafeaua de după cină*. GALACTION, O. 77. *Băiatul... a sorbit zeama cu noduri în gîtlee*. I. BOTEZ, B. I, 65. *Sorbînd ultima picătură de cafea neagră, întoarce ceșcuța cu gura în jos*. BRĂESCU, A. 71. *Tata... a început să soarbă din farfurie*. SAHIA, N. 57. *Avea destul timp, într-o oră, să stea la masă și să-și soarbă cafeaua*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 53. *Culcați pe brînci, sorbeau apa din pumnii făcuți plînie*. COCEA, S. II, 71. *Învăfășeră cum să soarbă cafelele*. VISSARION, B. 198. *Bunica soarbe cu zbrîntitoare de zmeu mare ceaiul clocotit*. TEODOREANU, C. B. 48. *Tinichigiul rîdea sorbind vinul cu zgomot*. VLASIU, D. 391. *Cinci feluri de vinuri mari, sorbit din pahare adînci de cleștar*. VOICULESCU, P. I, 132. *Am sorbit picătura simțînd în mine focul amintirii*. SADOVEANU, O. XVII, 379, cf. PUȘCARIU, L. R. I,

267, SCRIBAN, D. *Sorbind hidromel am s-adorm' confuz*. Pe tarba cu fire de covor persan. CĂLINESCU, O. II, 201. Pe terasele hotelului oameni cu priviri absente, leneșe, sorb din băutura tradițională. RALEA, O. 37. Sorbirăm cu nesaf ceaiul fierbinte. STANCU, R. A. I, 156. După ce se ospătaseră, au sorbit din filigene și au tras din ciubuce. PAS, L. I, 35. El își duse cafeaua la gură, respirând pe nas aburul ei aromat și sorbi cu băgare de seamă, îndelung. VINEA, L. I, 92. Indiferent și leneș își sorbea liniștit cafeaua și-și fuma trabucul. V. ROM. februarie 1956, 48, cf. DL. Domnul Arvanitache sorbea din ceai. PEDA, R. 238. Sorbi din vin. T. POPOVICI, SE. 272. Din ciutura-nghefată el sorbe-o-nghiștură. LABIȘ, P. 397, cf. DM. Îi opri la masă, să sorbă cu el o ciorbă de potroace. BARBU, G. 47. Soarbe o lingură de lapte. V. ROM. octombrie 1964, 92. A tăcut un pic și a sorbit și ea o gură de vin. LĂNCRĂNAN, C. I, 24. Acrobații aceștia, care se dau peste cap în aer, pot sări așa fiindcă sorb multă cafea. SORESCU, U. 8. Sorbi din paharul cu rachiu, întrebându-se cum de se simte bine în preajma acestui om. V. ROM. ianuarie 1965, 68. Sorb cu voluptate picurii. ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 11, 22/4. Trezit de aburul cafelelor din față, deschide ochii și începe să le bea, pe rând, pe toate patru, sorbindu-le sonor și amplu. T. Iulie 1968, 36. Soarbe grațios, insinuant, dintr-un pahar. CINEMA, 1968, nr. 12, 4. Am doi spioni la o masă, Sorb amândoi dintr-un coniac mic. Ib. 1969, nr. 4, 9. Se povestea ... cum sorbise ipochimenul din cafea. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 17/2, cf. M. D. ENC., DEX, BUD, P. P. 55, PODARIU, FL. 22, CHEST. VIII 110/3. (R ef. l. p a s.) Filmul acesta se vede așa cum se soarbe o cupă de vin ales. CINEMA, 1969, nr. 9, 34. ♦ Fig. Nu soarbeți pe deplin paharul ce desfrinarea vă întinde. MARCOVICI, C. 36/19. Ne sorbirăm lacrimile fără a vă da nici un semn de compătimire (a. 1850). PLR I, 14C. Datina... pruncul de la sin o soarbe-n fiecare strop de lapte. DAVILA, V. V. 155. Soarele soarbe cea din urmă picătură de rouă. GÎRLEANU, L. 131. Soarele ... nu sorbe încă umezeala dimineții. HOGAȘ, DF. I, 189. Prin paie lungi și subțiri ale spicilor de grâu, ... [soarele] soarbe stropii de apă unul după altul. BCGZA, C. O. 41. Să nu mai știe nimeni smintila bucurie Pe care-o sorb cu cana spartă-acum. LABIȘ, P. 170. Un tânăr valon, un altul ceh și o fată flamană au sorbit împreună din cupa triumfului. CINEMA, 1968, nr. 5, XII. ♦ C o m p u s: soarbe-zeamă subst. = om necășător, neant; em prost. Cf. POLIZU, BARONZI, L. 96, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., ZANNE, P. IV, 194, SFC I, 158. ♦ Fig. A atrage. [Călăreții] zbor tăcuți sub ochii steluțelor țuțzite în orizontul negru ce-i soarbe și-i înghițe. ALECSANDRI, P. III, 288. Așteptarea Laurei! O simte pretutindeni, ca pe o forță care-l ajunge și-l soarbe. VINEA, L. I, 19. ♦ (Popular; complementul indică lichidele pe care le conține un corp) A sugă. Cele nouă fele... Și-n pământ trântitu-l-au, Singele sorbitu-i-au. MARIAN, D. 281. [Șoimanele] Carnea i-o zdrunci, Singelc-i sorbi. FOLC. OLT. — MUNT. III, 553.

2. T r a n z. (Complementul indică de obicei lichide) A bea (sau a mânca) înghițind repede și cu lăcomie (golind dintr-o dată vasul). Dar pascăriul flămânzit, Care zama-n gînd o soarbe, Nu se-nșală d-aste vorbe. ASACHI, F. 119/12. Bărbații cu nevestele lingă ci închinău și sorbeau setoși din lichidul rece. AGÎRBIȚEANU, A. 115. Borșul cu smîntînă și ardei verde fu sorbit în tăcere. M. I. CARAGIALE, C. 9, cf. CADE. Ridică sticla spre cer, sorbi vinul pînă la fund și o aruncă departe. VLASIU, D. 88. Începură să beie din vin, unii sorbind de-a dreptul din șivotul care fișnea din butoi. DAN, U. 329. Întinse mîna după pahar și sorbi romul dintr-o dată. V. ROM. septembrie 1955, 95. Sorbeau borșul cu urzici din strachini. CAMLAR, N. I. 167, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Sănătatea înainte de tate! aproță el cu întîrziere, sorbind din fiertura subfire și călie. VINEA, L. II, 309. Sorbeau la vin parcă s-ar fi bălăt

zece nebuni la gura lor. POPESCU, B. II, 51. Tot mîncă și tot sorbi, Dar nimica nu-mi plăti. BALADE, II, 10. ♦ (Prin exagerare) Setilă sorbea apa de prin bălți și iazuri. CREANGĂ, P. 247. Plisește lung, larg să soarbă dintr-o dată balta. GÎRLEANU, L. 78. Uriși capabili să soarbă una din apele pămîntului. BCGZA, C. O. 85. ♦ (Prin analogie) Părea că odată va să soarbă pre izra-liteași. CALENDARIU (1814), 109/26. Zmeoaica puse gura la spărtură ca să soarbă pe Greuceanu. ISPIRESCU, L. 225. În strălucirea nopții, mari stelele și oarbe chemindu-mă-n Tărie, prăpastia mă soarbe. ARGHEZI, S. III, 288. Ameșit o sărut sălbatec pe gura crudă și rece. Mi se pare că sorb o stridie vie. CĂLINESCU, O. II, 179. Este călătoria infernală... în timpul căreia cei mai mulți din temerari sînt sorbiți de balaur. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 77, 13/1. Și mă tem de soare, Nu m-a soarbe oare? ALECSANDRI, P. P. 15. O căscat gura să-l sorbă. BÎRLEA, A. P. I, 219. ♦ (Prin sinecdocă) Și închinînd, au sorbit felegeanul, ca altă băutura. NECULCE, L. 12. Ia paharul și-l scarbe întreg pe nerăsuflăte. CARAGIALE, O. II, 36. Primarul îi mai puse un pahar și moșul îl sorbi numaidecît. AGÎRBIȚEANU, A. 165. Ar fi stat astfel, fumînd țigară după țigară, sorbind pahar după pahar. M. I. CARAGIALE, C. 52. Înghiți și cea din urmă stridie cum ar sorbi o lingură de jintiță. MIRONESCU, S. 195. Își sorbi paharul de vermuth-sifon plină la fund. C. PETRESCU, O. P. II, 155. Dusese paharul la gură cu mîna tremurată și-l sorbise tot. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 174. Inginerul își sorbi ceașca de ceai. SADOVEANU, O. XII, 507. Își umplu paharul și îl sorbi dintr-o înghiștură. DAN, U. 172. Tîrgul se făcuse la iufeală, cit să sorbi un filigean de cafea. TUDORAN, P. 54. El paharu mi-l luva, Dintr-o dată mi-l sorbea. ALEXICI, L. P. 123. Mîna pe cofă Punea... Jumătate mi-o sorbea. BALADE, II, 119. ♦ Fig. Acești agenți... devin un parazit care soarbe o parte însemnată din valoarea produselor. GHICA, C. E. III, 43. Bondici și Pungescu... niște tîrție-brîu, ce sorb zestrele cu lingura. ALECSANDRI, T. I, 463. Sărutări fără de număr El îi soarbe de pe gură. EMINESCU, O. I, 104. [Lara vrea] să soarbă orice plăcere! MACEDONSKI, O. II, 261. Altul ar fi rămas pe loc, să soarbă pînă la fund ameșitorul elixir al succesului. C. PETRESCU, O. P. II, 229. Sorbind setos lumina din lirica bărdacă, Să bea lung seva dendă și-amărăciunea dacă. VULPESCU, P. 115. Ea își condamnă viața... la claustrare, trăind mai mult printre umbre tocmai pentru a sorbi pînă la fund cupa amărăciunii. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 31, 8/2. ♦ Ex pr. A sorbi (pe cineva) într-o lingură sau cu lingura (sau într-un pahar) de apă = a) a nu putea suferi, a uri pe cineva. Îl pizmuesc [pe vultur] și, numai dacă ar putea, l-ar sorbi într-o lingură de apă. MARIAN, O. I, 308. Supăratu-s-a nevasta pe zmeu de, să-l fi putut, l-ar fi sorbit într-o lingură de apă. BOYA, P. 85; b) se spune cînd cineva îți este foarte drag. Doi tineri, nepoți ai cocoanei Profiriței, ... păreau că vor s-o scarbă cu lingura [pe Maria]. SION, P. 77. Pot să zic fără păcat că eram frumuseică în pelinci, de-ji venea să mă sorbi într-o lingură de apă. GANE, N. II, 162. Îi venea stăcăului... să o soarbă într-o lingură de apă. ISPIRESCU, L. 35, cf. BĂRCIANU, DL, DM, DEX. A-i sorbi (cuiva) zilele = a-l ucide. Cf. SCRIBAN, D. *Holera la el sârea...* Zilele i le sorbea. ALECSANDRI, P. P. 39, cf. ZANNE, P. II, 538. A sorbi cuvintele (sau vorbele, scrisul etc.) cuiva = a asculta sau a citi cu mare atenție, interes, plăcere pe cineva sau ceva. Publicul rusesc n-au citit zisa carte, ci au sorbit-o. FM (1844), 376¹/7. Calculul zecimal îl sorbisem în treacă. BREZOIANU, I. 18/23. Sorbi din mai multe bune cărti de agricultură. Id. Ib. 236/17. Să sorb a lui cuvinte din buze dulci ca mierea. ALECSANDRI, P. III, 314. Sorbeam cu tot sufletul meu notele de argint a vocii sale. EMINESCU, G. P. 70. Și-i sorbeau vorbele cu atîta sete, încît sorbea c-ar voi să-i scoată sufletul. SLAVICI, N. I, 12. Sorbim imensul cîntec al tăcerii. GOGA, POEZII, 351. În oșăia dinspre grădină,

cu o lupă în mână dreaptă și cu hirtia în stînga, sorbea scrisul cu ochii. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 273. Așa cum era Pangrati, dar ne era drag și sorbeam lecțiile lui. HOGAȘ, H. 69. Rupse plicul și sorbi cu înfrigurare cele șase pagini de scris mărunt. REBREANU, R. I, 31. Se strînsă cu gîturile lungite să-i soarbă cuvintele. C. PETRESCU, I. I, 141. Nemișcat, pironit cu ochii asupra actorilor, nu aplauda, nu vorbea, ci numai sorbea fiecare cuvînt și fiecă melodie. CĂLINESCU, E. 85. Alți și-am sorbit glasul, că vorba și-am răpit. PILLAT, P. 232. Indiferent la foame și la somn sorbeam fascinat [romanul]. RALEA, S. T. I, 146. Îl urmărea sorbindu-i cuvintele. CAMIL PETRESCU, O. II, 389. Am sorbit cartea din scoarță în scoarță. STANCU, D. 502, cf. DL. Ar sta să tot soarbă cuvintele vii, Dar timpul, ca pasărea zboară. DEȘLIU, M. 71, cf. DM. Îl asculta sorbindu-i cuvintele. T. POPOVICI, S. 209. Sorbeau cuvîntu-i hîtru și mai cereau cu jînd. LABIȘ, P. 425. O explicabilă tulburare a spiritului ne cuprinde la gîndul că i-am sorbit vrăjiși vorbirea blajină. CONTEMP. 1969, nr. 1 176, 3/2. Era vorba de altceva, mai profund, strict afectiv, care-i cutremură și-i făcea să soarbă cuvintele de pe buzele lui Domide. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 82, 16/2, cf. DEX. ♦ (Despre ochi; p. e x t. despre oameni) A privi cu interes, cu pasiune (3). Ochii tăi sorb cu nesăț depărtările. VLAHUȚĂ, S. A. III, 287. O sorbea cu cît se apropia și i se părea din ce în ce mai frumoasă. REBREANU, I. 424. Apostol stătea pe coridor... sorbind nesaturat priveștiștea. id. P. s. 117. Călăreși ai pustiuului pe sirepi sălbateci sorbeau cu voluptate cruda agonie a fecioarelor răstignite. M. I. CARAGIALE, C. 101. Ochii ei sorbeau apusul. MINULESCU, VERS. 145. Sorbea o-o singură privire întreg cuprinsul larg al fării. VIGULESCU, POEZII, I, 6. Ginerică, om' candriu, Îi sorbea ca pe-o cafea Ochii ei de catifea. PARASCHIVESCU, C. T. 39. Sorb prin pupile lumea. LABIȘ, P. 151. Sorbea oadaia în privirea lui fîră fund și o dăruia parcă cu viață și căldură. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 26, 17/2. ♦ (Absol.) Un tînăr, zmeu năpraznic cu ochi ce sorb și mint. MACEDONSKI, O. I, 24. ♦ E x p r. A sorbi cu ochii v. o c h i i. (12). ♦ F i g. A preocupă (1). În această lună lucrul cîmpului sorbe toată îngrijirea și silința unui bun cultivator. I. IONESCU, B. C. 71/15. Alit de mult basmele și visele-mi sorbeau viața, încît chiar lăcomia copilărească dispăruse. DELAVRANCEA, T. 20, cf. DL, DM. Toată atenția era sorbită de alte evenimente. T august 1964, 79, cf. DEX. ♦ A face să dispară cuprinzînd în sine; a înghiți. Pămîntul... l-au sorbit de viu. DOSOFTEI, V. s. noiembrie 125/4. Dunărea izvorăște de sub poatele Alpiilor, ... sorbind peste 200 de riuri. GENLIE, G. 184/2. Cum nu te soarbe pămîntul, mîrșave nelegiuit! MUREȘANU, P. 25. Dunărea... soarbe 120 de riuri. VLAHUȚĂ, S. A. III, 223. Dar să mă soarbă mormîntul înainte s-ajungă-n auzu-mi Plînsul și vaietul tău. MURNU, I. 130. Depărtarea sorbea treptat în adîncurile sale chipul alb al Floricioăii. HOGAȘ, M. N. 54. Bătrîna cu broboadă cernită a dispărut, parcă ar fi sorbit-o umbra chiliei deschise. SADOVEANU, O. XVIII, 52. Pier șuvișele de fum sorbite de coș. STANCU, D. 51. Să te soarbă noaptea, hăul, C-ai pus lîngă prunc călăul. EBAD, O. 34. ♦ A face să nu mai existe, a distruge; p. e x t. a consuma. Osteneala zilelor trecute mi-au sorbit toată vîrtutea și mă recheamă la repaos. ASACHI, P. R. 41/19. Cheltuiala de peste an a colibei sorbind venitul localului... ar fi... dăvărănătoare. BREZOIANU, A. 11/17. Budgetele armatelor au ajuns astăzi a sorbi cea mai mare parte a finanțelor țării. GHICA, C. E. II, 382. Știți voi cine ia folosul osteneții și vi-l soarbe? DEMETRESCU, O. 37. Oamenii ale căror șaple meschine și reprobabile fuseseră sorbite de trecerea timpului. PREDĂ, R. 298.

3. T r a n z. (Complementul indică aer, miresme etc.) A trage cu putere pe nas sau pe gură, a aspira (cu putere); p. r e s t r. a inspira (forțat); a suga. Să vîz a la cătare, să sorb a la suflare. BOLLIA, M. 69/S. Șorbind cu nesățiu dulceața profumului. PELIMON, I.

241/3. Și-l oșez [visul de aur]... cînd sorb. al tău răsuflut în suflarea vieții mele. EMINESCU, O. I, 82. E stăpîna casii... sorbind pe nări dintr-o batistă înmuțată în triplu extract de verveță. CARAGIALE, O. I, 114. Unde-s buzele-nsetate, răsuflarea să și-o soarbă? VLAHUȚĂ, S. A. I, 74. Mă du departe... Să sorb din freamătul pădurii. GOGA, POEZII, 92. Vasile Murășanu sorbea cu lăcomie aerul primăverii. AGÎRBIȚEANU, A. 42. Maria putea să... pipăie [lucrușoarele], să le soarbă mirosul. GÎRLEANU, N. 163. Fumul de tîmție se răspîndea... și eredicioșii îl sorbeau cu bucurie. REBREANU, P. S. 239. Dacă e mi-ar fi spus acum cuvîntul unic, mi-ar fi dat să sorb tot vîzduhul albastru. IBRĂILEANU, A. 156. Am rămas să-i sorb parfumul. Și să descifrez regretul Asfodelilor fanate ce-i căzuseră din piept. MINULESCU, VERS. 145. Mă arde soarele și sorb aerul cu o impertinență de neierat. SAHIA, N. 20. Sorbea aerul suspinînd, ... horăia, ofta și suiera pe nas și pe gură. TEODOREANU, M. I, 292. Soarbe din răcoarea fînturilor reci Văpaia risipită prin care sprinter treci. ARGHEZI, S. V, 28. I se păru că aerul uscat pe care îl soarbe e otrăvit. STANCU, Ș. 108. Sorbeam tăcuși țării firii de sus, în care pătrunsesem. V. ROM. aprilie 1955, 245. Sorbind adînc mîrozna aceea [a cîmpiei] dorul după cele trei făpturi ti înfierbîntă mai avan inima. CAMILAR, N. I, 30, cf. DL, DM. Am să sorb mireasma florilor de șes. LABIȘ, P. 240. Sorbi cîteva surmuri cu sele. BARBU, G. 124. Fumu-l sorbim Într-o tăcere De fîntirim. V. ROM. noiembrie 1964, 61. Sorb aerul rece. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 6/4. M-am furișat ca un hoț, adulmecînd parfumul acelei camere, sorbind din mirosurile tainice. ib. 1971, nr. 128, 19/1, cf. DEX.

4. T r a n z. A face să pătrundă în sine; a absorbi, a aspira, a incorpora, a înghiți, a resorbi, a suga, (popular) a trage (II 3). Mina omului nemulțumit este asemenea unei pustii, care soarbe cu nesăț ploaia ce cade din cer. BUZNEA, F. 40/17. Frunzele și toate părțile aeriane sorb gazul acid carbonic. BREZOIANU, A. 35/11. Cînd aerul este plin de nouri, aceștia sorb o cîlimă mare de căldură. I. IONESCU, B. C. 380/5. Pămîntul insetat sorbise lacom singele. REBREANU, I. 312. Scoase revolverul... îl răsuci, pînă cînd metalul fu cald de căldura sorbită din singele lui. C. PETRESCU, C. V. 319. Pămîntul soarbe mlaștina oamenilor. SADOVEANU, O. XII, 118. Pămîntul e înghețat gata să-și soarbă căldura. DAN, U. 290. Harbuz, colosal smarald... Prin lungile tale cozi Sorbi seve din antipozii. CĂLINESCU, O. II, 101. Iau singele nevinovat, nu-l las Pămîntul să ni-l soarbă. JEBELEANU, S. H. 83, cf. DL. Lasă-mă lîngă sobă — să sorb căldura din ea. ISAC, O. 177, cf. DM, DEX. (R e f l.) [Apa] în pămînt se soarbe. CANTEMIR, I. I, I, 184. [Plumbul din alifie] se soarbe în noi. CALENDARIU (1844), 68/24. De la o vreme poiana începu însă să se usuce, florile să se vestejească, izvorul să scadă: apele i se sorbeau vîzînd cu ochii. LOVINESCU, C. VIII, 173. ♦ F i g. Tînărul cade mut în brațele ei și din sentimentele plăcerii soarbe uitarea patimilor. FM (1844), 294¹/29. În această aducere aminte sorbim țările de suflet și de voință. STURZA, M. N. 28. Din ochi de-ar soarbe geniu slăbita mea privire. EMINESCU, O. I, 21. Sorbind puteri nouă din înseși izvoarele nemulțumirii lui. VLAHUȚĂ, S. A. III, 356. Și sufletu-mi lacom vă soarbe atunci Năpraznica voastră mînie! GOGA, POEZII, 114. Sufletul lui Apostol sorbea vraja primăverii. REBREANU, P. S. 165. Luminarea, nară de lumină, Soarbe Dinspre fereastră umbra Noptii oarbe. AL. PHILIPPIDE, A. 20. O tăcere de subterană primea și sorbea fără ecou cîntatul... stihivilor din caaslov. GALACTION, O. A. II, 286. Apusul soarbe val cu val lumina. CAZIMIR, L. U. 34. Lăcomia cu care soarbe impresiile în tot timpul călătoriei sale. VIANU, A. P. 83. Inspirația sa își soarbe seva din pămîntul opac al sensibilității. CONSTANTINESCU, S. III, 96. Credința mea o sorb puternică din soare. BLAGA, P. 16. Arta își soarbe din știință multe inspirații. M 1968, nr. 12, 10. Levearea permanentă a tradițiilor livești... ca și a filonului

popular din care Eminescu și-a putut sorbi inspirația. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 29, 20/4. (R e c i p r.) Ochiul lor par a se soarbe. EMINESCU, O. I, 51. Se sorb, adinci și însetate, A noastre lacome priviri. VLAHUȚĂ, S. A. I, 69.

— Prcz. ind.: sorb și (regional) sorbesc (ALR II 3 450/272, 279, 284, 316, 325, 334, 346, 353, 514, 520, 537). — Și: (regional) sorbá (ALR II 3 450/386) vb. I, soarbe vb. III, surbí (ALR II 3 450/836) vb. IV.

— Lat. sorbere.

SORBIRE s. f. Acțiunea de a sorbi și rezultatul ei. 1. Introducere a unui lichid în gură, trăgând puțin câte puțin, cu buzele țuguiate (și cu zgomot); zgomot produs de lichidul introdus în gură în acest fel; sorbitură (1), (rar) sorbit, (regional) sorb² (7), sorbăcăială, sorbăcăit, sorbeală (1), sorbet². Cf. sorbi (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTERIANT, D. Vin' la Milcov cu grăbire Să-l secăm dintr-o sorbire. ALECSANDRI, P. II, 136, cf. CIHAC, I, 257, DDRF, PHILIPPIDE, P. 73, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. Civilizația e, pentru el, o vastă carte deschisă, în care citește lacom, căutând să-i priceapă sensurile dintr-o sorbire. CONSTANTINESCU, S. III, 92. Clipeceala tacimurilor, zgomotul de sorbire se amestecă cu hîrîitul pendulei. CĂLINESCU, O. I, 50. Dădu peste cap [halba] dintr-o sorbire. STANCU, R. A. I, 232, cf. DL, DM. Aprinderea unei țigări, sorbirea unui pahar de whisky... gesturi aparent spontane, sînt de fapt premeditate. M 1968, nr. 5, 22, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. Agricultura suferă... din lipsa de credit adusă de sorbirea banilor de către împrumuturile successive și necontenite ale statului. GHICA, C. E. II, 369. Țiuitul cocoșului mă afunda mai mult în sorbirea vrăjită a mrejelor amăgitoare. ADAM, R. 150. ♦ (Învechit: concretizat) Înghițitură. Cine cu sorbirea dintii preste știință se arde, în lingura de pre urmă de da ori și de trie ori a sufla i se cade. CANTEMIR, I. I. I, 99.

2. (Învechit) Absorbție. Cf. sorbi (4). Absorbție, sorbire, înghițire se numește împreunarea... fluidelor elastice cu cele curgătoare în picături. ASACHI, L. 171/26. Prin acestea se face mai ușor sorbirea. VASICI, M. II, 70/10. Sorbirea dară și păstrarea rouăi în pămînt se poate trage de un iscusit cultivatoriu prin două chipuri. I. IONESCU, B. C. 429/6.

— Pl.: sorbiri.

— V. sorbi.

SORBÎT s. n. (Rar) Sorbire (1). Cf. DL, DM, DEX. Gruia vadra o prindea și dintr-un sorbit o bea. POP., ap. DL.

— Pl.: sorbituri.

— V. sorbi.

SORBITĂ s. f. Constituent moale și maleabil, cu aspect granular fin, al oțelurilor supuse tratamentului de călire și revenire. Cf. LTR², DER, DC, M. D. ENC., DEX, DN³.

— Din fr. sorbite.

SORBÎTIC, -Ă adj. Care aparține sorbitei, privitor la sorbită; de natura sorbitei. Cf. DN³.

— Pl.: sorbitici, -ce.

— Din fr. sorbitique.

SORBITÓL s. n. Alcool corespunzător glucozei și sorbozei, cu întrebuințări în medicină și în industria farmaceutică. Cf. LTR², DER, DC.

— Din fr. sorbitol.

SORBITÓR, -OĂRE adj., s. f. 1. Adj. Care face să pătrundă în sine; care absoarbe. Cf. BUDAI-DELEANU,

LEX., I. GOLESCU, C. Vasele sorbitoare... sau a laptelui se nasc din însăși substanția organelor. ANTRUF. 74/15. Poate fi, gîndeam eu, cum că natura li-au dat alte organe sorbitoare. FM (1841), 286/6. Sorbindu-se odată veninul prin vinele sorbitoare în tot trupul, aduce cele mai grele și lăfite simptome. ib. (1843), 211/10, cf. CIHAC, I, 257, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DL, DM. Velele-nghițiră vîntul, vîntul alb ca laptele În sorbitoarea-ntunecime năvălea. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 21/1, cf. DEX. ♦ (Substantivat) Fără nici o milă ca niște cruzi sorbitori de singe, muierile și copiii lor îi omora. IST. T. R. 94. Acest Gin Ali-pașa era un păgîn turbat și mare sorbitoriu de singe asupra creștinilor. NECULCE, L. 283. ♦ (Adverbial) Atragerea misterioasă a nenorocirii de-acum mă fura sorbitor, eram supl de amintirea întîmplării de azi, ca de o apă cu vîrtejuri. ADAM, R. 238.

2. S. f. (Bot.; regional) Sorbestrea (*Sanguisorba officinalis*). Cf. DR. V, 555, BORZA, D. 155.

— Pl.: sorbitori, -oare. — Și: (învechit) sorbător, -oăre adj.

— Sorbi + suf. -tor.

SORBITURĂ s. f. Faptul de a sorbi.

1. Introducere a unui lichid în gură, trăgînd puțin câte puțin, cu buzele țuguiate (și cu zgomot); zgomot produs de lichidul introdus în gură în acest fel; sorbire (1), (rar) sorbit, (regional) sorb² (7), sorbăcăială, sorbăcăit, sorbeală (1), sorbet². Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, CIHAC, I, 257. Pe la mese se zăreau... oameni..., trăgînd din cînd în cînd, cu sorbituri zgomotoase cite-o gură din cafeaua și berea ce le sta dinainte. EMINESCU, P. L. 28. Setilă... o bute... ț-o sugea dintr-o singură sorbitură. CREANGĂ, P. 261. A băut tot pînă-n fund dintr-o sorbitură. CARAGIALE, O. II, 261, cf. DDRF, BARCIANU. Mă roșii ca focul și dintr-o sorbitură înghiții tot salepul. DELAVRANCEA, H. T. 282. Generalul goli paharul dintr-o sorbitură. D. ZAMFIRESCU, R. 192, cf. ALEXI, W., ȘĂNEANU², TDRG. Se ridică larva omenească, peste zgomotul lingurilor, al furculițelor, al sorbiturilor. AGĂR-BICEANU, S. 139. Sorbiturile și înghițirile se urmau cu o cadență regulată și monotonă. HOGAȘ, DR. I, 47, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Un răstimp nu se mai auziră decît sorbiturile lui flămînde. REBREANU, R. I, 205. Îndeplini cu strictă meticolozitate ritualul din totdeauna, răsucindu-și țigarea... ca s-o aprindă numai după prima sorbitură de cafea. C. PETRESCU, O. P. I, 160. După fiecare sorbitură, priveam atent piciorușul de cristal, și-l așezam dinaintea mea. SADOVEANU, O. IX, 455, cf. SCRIBAN, D. Dă ulceica peste cap și din ctleva sorbituri o golește. STANCU, M. I. 115. Băuse întii paharul de apă, pînă la fund, din ctleva sorbituri. id. R. A. III, 131. Bău vinul dintr-o sorbitură. V. ROM. aprilie 1955, 143. Trase nelipsitul lui flacon de Hennessy. Trei sorbituri lungi, nesfîrșite, trei pauze. VINEA, L. II, 315. Dădu paharul pe git dintr-o singură sorbitură. PREDĂ, M. 385. Umplu două pahare, îl goli pe-al ei dintr-o sorbitură. T. POPOVICI, SE. 43. Am luat paharul de pe masă. L-am golit dintr-o sorbitură. LĂNCRĂNJAN, C. I, 25. Bău apa încet, cu sorbituri rare. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 18/3, cf. COMAN, GL. ♦ (Prin analogie) Simți că un oarecare lucru, un fel de sorbitură îl trăgea și îl tot mișca din loc... unde venea... asupra lui năbădăioasa de scorpie, și tot sugea văzduhul, ca să tragă într-însa și pe bietul George. ISPIRESCU, L. 138. Toma sta vînd pe patul lui și fumînd în lungi sorbituri dintr-un ciubuc. EMINESCU, G. P. 23. Trăgea cu poftă, din plin, buzele emeau o sorbitură scurtă; fumul părea ceva hrănitor. TEODOREANU, M. II, 230. Obrazul turcului cu ciubucul în gură se scobește de puterea sorbiturii. id. M. V. 93. ♦ Cantitate de lichid sorbit dintr-o dată; dușcă, git, gură, înghițitură, (regional) scopot². Fragedul arhaism al acestui cîntic de lume va fi ca o sorbitură de apă lim-

pede și răcoroasă. ODOBESCU, s. III, 122. *Tocmai eram la a doua sorbitură de cafea când văz o mătăhală de om.* CONV. LIT. XLII, 24, cf. ȘĂINEANU². În celea patru părți ale luncii fură tăvălite al treilea rind de butoiase. Oamenii alergau... se îmbulzeau s-ajungă mai repede la o sorbitură. AGÎRBIȚEANU, A. 143, cf. SCRIBAN, D.

2. (Regional) Mincare lichidă; (regional) sorbeală (2), udeală, zeamă. V. ciorbă, supă. Cum s-a pus sorbitura, toți cei adunați se așează la masă. MARIAN, NA. 230. *Li se dă de astă dată numai pine și sare de gustare și cite un păhar sau două de rachiu de băut, rar... și puțină sorbitură.* id. NU. 368, cf. RESMERIȚĂ, D. Zeama [păstorilor] se mai numește și sorbitură. PRECUP, P. 17, cf. CADE. A învățat să nu-și încareze limba peste samă, așa ca să-i picure sorbitura pe fața de masă. SADOVEANU, O. XVI, 475, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. Dacă n-am o firă de sorghitură parcă nu mă țin sătulă. ȘEZ. VI, 64, cf. CHEST. VIII 31/9, 29, GLOSAR REG. Merg la mindra mea frumoasă, Că m-așteaptă des cu masă, Sara tot cu sorbitură, Dimineața cu friptură. BALADE, III, 254.

— Pl.: sorbituri.

— Sorbi + suf. -tură.

SORBICII vb. IV v. sorbăcâi.

SORBICĂIALĂ s. f. v. sorbăcăială.

SORBICĂIT s. n. v. sorbăcăit.

SORBOCĂI vb. IV v. sorbăcâi.

SORBOCĂIALĂ s. f. v. sorbăcăială.

SORBOCĂIT s. n. v. sorbăcăit.

SORBONĂRD, -Ă s. m., adj. 1. S. m. Persoană care studiază sau care predă la Sorbona. Cf. IORDAN, L. R. A. 164. *I se putea prevedea atunci o frumoasă carieră... de sorbonard intimidat de studenții lui.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 2/1.

2. Adj. Care ține de Sorbona, privitor la Sorbona care este caracteristic Sorbonei; (rar) sorbonian. *Sa tira vorbirii macaronice a studenților sorbonarzi... a obținut unul din triumfurile ei cele mai spirituale în scena întâlnirii lui Pantagruel cu studentul limuzin.* VIANU, s. 137, cf. SFC II, 119. *Elevei direcți ai ilustrului sorbonard.* CONTEMP. 1966, nr. 1 047, 2/2. *Formulele de efee și raționamentele abile abundau în expunerea cunoscutului sociolog sorbonard.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 56, 20/1. *Partea de sistematică organizare a materialului și de școală franceză sorbonardă, cu un pozitivism al informației și al așezării datelor... nu poate să fie relevantă aparte.* v. ROM. aprilie 1970, 143.

— Pl.: sorbonarzi, -de.

— Din fr. sorbonnard.

SORBONIÂN, -Ă adj. (Rare) Sorbonard (2). Am auzit o celebritate sorboniană care-l caracteriza, nu fără oarecare ironie. RALEA, S. T. III, 123.

— Pl.: sorbonieni, -e. — Pronunțat: -ni-an.

— Din fr. sorbonnien.

SORBÓZĂ s. f. Substanță folosită în industria farmaceutică la sinteza vitaminei C și în biochimie la prepararea unor medii de cultură. V. fructoză. Cf. MACAROVICI, CH. 555, LTR², DER, DC, M. D. ENC., DEX, DN³.

— Din fr. sorbose.

SORBTIE s. f. Denumire generică a fenomenelor de absorbție, adsorbție și chemosorbție. *Procesul care*

se petrece se numește sorbție. AGROTEHNICA, 1, 131, cf. DER, DEX.

— Pl.: sorbții. — Și: sorbțiune s. f. DN².

— Din fr. sorption.

SORBTIUNE s. f. v. sorbție.

SORBŪSCĂ s. f. v. sârbușcă.

SORCOVĂR s. m. (Rare) Copil care umblă cu sorcova. Cf. SCRIBAN, D., IORDAN, L. R. A. 163, SCL 1974, 613.

— Pl.: sorcovari.

— Sorcovă + suf. -ar.

SORCOVĂ s. f. Bețișor sau rămurică împodobită cu flori artificiale de diferite culori cu care umblă copiii în dimineața zilei de Anul Nou, urind, în versuri speciale, mulți ani, sănătate și noroc rudelor și cunoscuților. Cf. I. GOLESCU, C., POLIȚU, PONTRIAN, D., CIHAC, II, 354, LM. *Florile acestor rămurele erau destinate a se pune la sorcovele pe care copiii aveau să le poarte în dimineața zilei de 1 Ianuarie.* MARIAN, S. R. I, 156, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Eu am merișor și busuioc uscat, pot să-mi fac o sorcovă, dacă nu am una de țirg cu flori și cu beteală.* DELAVRANCEA, H. T. 253, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², I. CR. II, 9, TDRG. *Copiii taie vergele din pomii roditori... le pun într-un borcan... pînă la Sf. Vasile, cînd cu ele, ca sorcove, își vor sorcovi părinții și neamurile.* PAMFILE, S. T. 147, cf. RESMERIȚĂ, D. *Icoanele împărătești... gătite cu flori de sorcovă și mărele de sticlă.* ARDELEANU, U. D. 123, cf. CADE. *Văd pe domnu sublocotenent venind cu sorcova.* SADOVEANU, O. XV, 171, cf. SCRIBAN, D. *O îmbelșugată recoltă de sorcove, ... pentru bunele urări de 1 Ianuarie.* ARGHEZI, B. 97, cf. GRAUR, E. 19, DL, DM. *Toamna începe să lucreze sorcove și stele, pentru colindători.* T decembrie 1964, 6, cf. M. D. ENC., DEX, H II 35, 157. *Sorcova, vesela: Peste vară Primăvară Să-nflcrești.* TEODORESCU, P. P. 159, cf. ALR II/I h 198, ib. MN 108, 2 795, ALRM II/I h 257. ♠ Fig. *Cîte un pieric sălbatec înveselea privescile cu crângile sale de sorcovă roșie.* D. ZAMFIRESCU, R. 82. *Născut în mine, pruncul rămîne-n mine prunc și sorcova luminii în brațe i-o arunc.* ARGHEZI, VERS. 28. *Primește-mă, așazăr, prietene și frate al meu, la ceasul tău țirziu, cu sorcova pestriță a condeiului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 63, 2/5. ♠ Loc. a dj. și a dv. **Ca o sorcovă** = (care este) împopoțonat. Cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 615, SCRIBAN, D. *Nu se miră văzînd-o printre dansatori, vopsită și gătită ca o sorcovă.* STANCU, R. A. V, 398. *Umblă ca o sorcovă.* PAS, L. II, 36, cf. DL. ♠ Ex p r. **A merge sau a umbla, a se duce cu sorcova** = a) a merge la sorcovit. *Mamă, mie mi-e frig cînd stau în casă... mai bine ar fi să mă duc cu sorcova.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *M-am dus cu sorcova.* STANCU, D. 226; b) (glumeț) a umbla fără rost; a hoinări. *Com. din BUCUREȘTI.*

— Pl.: sorcove. — Și: sorcovă (ALRM II/I h 257), sorcovă (ALR II/I MN 108, 2 795/192) s. f.

— Postverbal de la sorcovi.

SORCOVĂI vb. IV. T r a n z. (Regional) A sorcovi. Cf. PONTRIAN, D. *Vrei să te sorcovăiesc?* DELAVRANCEA, s. 186. *Rostînd cuvintele... și lovînd înțîșor cu sorcova pe cei din casă zic că-i sorcovesc sau îi sorcovăiesc.* MARIAN, S. R. I, 157, cf. DSR. *Copiii... sorcovăiesc pe toți cîți sînt în casă.* H II 67, cf. ALR II/I MN 109, 2 796/728, 769, 784, 886, 899.

— Prez. ind.: sorcovăiesc. — Și: sorcovăi vb. IV. ALR II/I MN 109, 2 796/192.

— Sorcovă + suf. -ăi.

SORCOVĂIALĂ s. f. (Regional) Sorcoveală. *Nu se pomenca nici de sorcovăială, după cum s-ar fi cuveni*

de la moși, de la strămoși. DELAVRANCEA, H. T. 250, cf. TDRG, DSR.

- Pl.: *sorcovăieli*.
- Sorcovăi + suf. *-eală*.

SORCOVĂIRE s. f. (Învechit, rar) Sorcoveală. Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *sorcovăiri*.
- V. *sorcovăi*.

SORCOVĂIT s. n. (Regional) Sorcovit. *Cătră amiază lumea mică sfirșește vizitele-i de sorcovăit*. F. (1883), 21. *Astfel umblă copiii cu sorcova de cum se zărește de ziuă și pînă cam cătră amiază, cînd trecetează apoi cu sorcovăitul*. MARIAN, S. R. I, 160, cf. DSR. Copiii ... au imblat în noaptea Anului Nou cu sorcovăitul. H II 34.

- V. *sorcovăi*.

SORCOVĂȚ s. m. v. sorcovevăț.

SORCOVEALĂ s. f. Faptul de a sorcovi; sorcovire, sorcovit, (regional) sorcovăială, sorcovăit. Cf. I. GOLESCU, C., DDRF, TDRG, CADE, DL, DM, DSR.

- Pl.: *sorcoveali*.
- Sorcovi + suf. *-eală*.

SORCOVÍ vb. IV. T r a n z. A ura cu sorcova; (regional) a sorcovăi. *Bacșuril[e] celor ce sorcovesc pre Măria S[a] Vod[ă]* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 361, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU. *Umblă copiii cei mici... pe la casele oamenilor, ca să-i sorcovească*. MARIAN, S. R. I, 156, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Cu sorcova, copiii intră în casă și încep a sorcovi pe fiecare din ai casei*. I. CR. II, 9, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., IVELA, D. M., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Am imprumutat din slavă verbul a sorcovi*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 14/3, cf. M. D. ENC., DEX, ALR II/1 MN 109, 2 796/130, 182, 682, 705, 723, 791, 836, 848, 872, 876, 928, 987. ♦ Fig. A bate (cu un băț); a da. *Uneori întorcea biciul și o sorcovea cu codiriștea de corn*. SANDU-ALDEA, ap. CADE. *Javra nu tăcea decît cînd puneam mina pe o cotoveală și-i sorcoveam cleva pe spinare*. VISSARION, FL. 72, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *sorcovesc*.
- Din bg. *срвокам*.

SORCOVIRE s. f. Faptul de a sorcovi; sorcoveală, sorcovit, (regional) sorcovăială, sorcovăit. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, DDRF, DSR.

- Pl.: *sorcoviri*.
- V. *sorcovi*.

SORCOVIȘOARĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Sorcovișă. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *sorcovișoare*.
- Sorcovă + suf. *-ișoară*.

SORCOVIT s. n. Faptul de a sorcovi; sorcoveală, sorcovire, (regional) sorcovăială, sorcovăit. Cf. DDRF, CADE, DM, SFC IV, 299.

- V. *sorcovi*.

SORCOVIȚĂ s. f. Diminutiv al lui s o r c o v ă; (regional) sorcovișoară. Cf. I. GOLESCU, C., UDRESCU, GL.

- Pl.: *sorcovițe*.
- Sorcovă + suf. *-iță*.

SORCUVĂ s. f. v. *sorcovă*.

SORDÍ vb. IV v. *sorti*.

SORDÍD, -Ă adj. (Livresc) Care este de o murdărie dezgustătoare; care se află într-o mizerie extremă; p. ext. care denotă o astfel de stare. Cf. FIS. 117, PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., ALEXI, W. *Îmbrăcămintea lui sordidă îi sta bine*. GALACTION, O. A. II, 279. *Odaia sordidă i se părea frumoasă ca-n basme*. COCEA, S. II, 145. *În odăile locuite de el, sordide îndeobște, erau cărți, un pat oarecare și strictul necesar de mobile*. TEODOREANU, M. III, 321. *Zările lui morale se cuprind între cazarmă, circiumă, cafenea sordidă*. CONSTĂNTINESCU, S. I, 156. *Aici... domnește, fără nici o îndulcire contrastul cel mai violent... între coliba sordidă și palatul de basme*. RALEA, O. 72, cf. DL. *Ajunsesă la cheul Dîmboviței, cu apa ei puturoasă și cu peisajul ei sordid*. PREDĂ, R. 174. *Redacția ziarului... se afla într-o clădire sordidă*. T. POPOVICI, S. 169, cf. DM. *Approape cincizeci de inși, cîți încăpeau în biciul sordid, strigau cît îi făneau puterile*. BARBU, Ș. N. II, 213. *Erau clădiri sordide dincolo de întinderea uriașului maidan*. GL 1961, nr. 4, 3/1. *Sărăcăcios, însă nu sordid, e și interiorul eminescian*. V. ROM. ianuarie 1965, 115. *Iată strada sordidă sau plină de agitație pitorească pe care au filmat-o neorealiztii*. CINEMA, 1968, nr. 4, 10. *În condiții puțin promițătoare de cafenele sordide din Manhattan, aveă să se maturizeze arta originală americană*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 34, 32/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Au dispărut din peisajul nostru urbanistic mahalălele sordide*. SCINTEIA, 1977, nr. 10 998. ♦ Fig. *Negoț sordid, ignobile covoare! Pornirăm lent tocmeala de rigoare*. VULPESCU, P. 66. *Gittel... era o floare albă, un accident superb pe fondul vieții sordide*. T. IULIE 1968, 74. *În mediul tulbure, pervertit și sordid al acestor ființe pierdute s-a strecurat... în căutarea asasinilor fiicei sale*. CONTEMP. 1969, nr. 1 207, 10/4. ♦ (Adverbial) *Avarii viețuiesc mai mult sau mai puțin sordid, sînt niște asecei în felul lor*. CĂLINESCU, C. O. 168. ♦ (Substantivat) *Sordidul este desfacut în elementele componente*. T octombrie 1968, 61. *Reproducind lucizi, cu autenticitate, priveliștile decalcifiate, autorii munteni sînt ispițiți de iradiațiile coloristice, fie ele chiar ale desuetului și sordidului*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 35, 5/3, cf. ib. 1970, nr. 37, 5/3. *Sordidul mahalalei de odinioară dispăre progresiv*. CONTEMP. 1969, nr. 1 167, 7/2. ♦ (Rare; despre oameni sau manifestări ale lor) *Meschin (4)*. *Era de o zgîrcenie sordidă, fenomenală*. SĂM. I, 293, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *sordizi*, *-de*.

- Din fr. *sordide*.

SORDÍD², -Ă adj. v. *sortit*.

SORDÍNĂ s. f. v. *surdină*.

SOREÁN, -Ă s. m., s. f. 1. S. m. Numele a trei pești mici de apă dulce: a) (și f.) specie de pește de apă dulce, cu lungimea medie de 7—8 cm, cu solzi lucitori, care înnoată la suprafața apei; (regional) muscan, sorească, sorenăș (*Leucaspius delineatus*). Cf. BĂCESCU, P. 52, 154; b) (și f.) (regional) obleț (II) (*Alburnus alburnus*). Cf. DDRF, ANTIPA, P. 85. *La Dunăre i se zice... obleț, oblete, boblete... la riturile din Moldova sorean și sorață*. id. F. I. 161, cf. ATILA, P. 255, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, P. 52, 134, DL, DM, M. D. ENC., DEX; e) (regional) biban-soare (*Lepomis gibbosus*). Cf. LTR², H III 362, X 465, XII 517, XVI 132, ALR I 1 746/412, A VI 26.

2. S. f. (Bot.; prin vestul Mold.) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*). Cf. A IX 1, 2.

- Pl.: *soreni*, *-e*. — Și: *sureán* s. m. BĂCESCU, P. 154.

- Soare³ + suf. *-eap*.

SOREANCĂ s. f. 1. (Iht.; prin Mold.) Oblet (II) (*Alburnus alburnus*). Cf. BĂCESCU, p. 52, 134, ALR I 1 746/530.

2. (Bot.; regional) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*). Cf. TOPA, c. 220, cv 1951, nr. 1, 37, BORZA, d. 81, A IX 3, UDRESCU, GL.

3. (Regional) Loc cultivat cu floarea-soarelui (Ungheni - Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: sorenci și (2) sorence. - Și: sureancă s. f. BĂCESCU, p. 134.

- Sorean + suf. -că.

SOREAȘCĂ s. f. (Iht.; regional) Sorean (1 a) (*Leucaspis delineatus*). Cf. BĂCESCU, p. 52. Soreașca se strică repede. id. ib. 154.

- Pl.: sorești.

- Soare³ + suf. -eașcă.

SOREÁT s. m. v. soreată¹.

SOREÁTĂ s. f. v. soreată¹.

SOREÁTĂ¹ s. f. Numele a doi pești mici de apă dulce: a) (Prin Olt., prin Munt. și prin Mold.) oblet (II) (*Alburnus alburnus*). Cf. DDRF. La Dunăre i se zice... oblet, oblete, boblete... la rurile din Moldova sorean și soreată. ANTIPA, F. I. 161, cf. ATILA, p. 255, BĂCESCU, p. 52, 134; b) (Prin Munt. și prin Olt.) lătiță (*Alburnoides bipunctatus*). Cf. BĂCESCU, p. 117, H IV 146, XI 6, 27, 46, 268, XIV 160, ALR I 1 746/790, 805, 874, 896.

- Pl.: sorețe. - Și: (regional) soreát (BĂCESCU, p. 53, 134) s. m., soreată (ib. 53, 134, ALR I 1 746/900), sureată (BĂCESCU, p. 53) s. f.

- De la sorete.

SOREÁTĂ² s. f. 1. (Bot.; regional) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*) (Mozacu - Găești). Cf. UDRESCU, GL.

2. (Regional) Loc cultivat cu floarea-soarelui (Mozacu - Găești). Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: sorețe.

- Soare³ + suf. -eață.

SORÉDIE s. f. Parte a talului unui lichen care se detașează de el putând reproduce planta. Cf. DEX, DN³.

- Pl.: soredii.

- Din fr. sorédie.

SORÉL s. m. (Iht.; prin sudul Munt.) Regină (4 a) (*Eupomotis gibbosus*). Cf. BĂCESCU, p. 50, 53.

- Pl.: sorei.

- Soare³ + suf. -el.

SORENĂȘ s. m. (Regional) Numele a doi pești mici de apă dulce: a) sorean (1 a) (*Leucaspis delineatus*). Cf. BĂCESCU, p. 154; b) oblet (II) (*Alburnus alburnus*). Cf. BĂCESCU, p. 154.

- Pl.: sorenăși.

- Sorean + suf. -aș.

SORÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Solar. Ceresc den cer, soresc den soare, pămîntesc den pămînt și alte. ST. LEX. 233/4. Poetul întocmai ca vulturul își ia zborul cu îndrăzneală pînă la soareasca înălțime. CR (1831), 63²/30. Li se părea... milioane de graduri periodul cel soresc. PANN, E. II, 49/17. O rază soarească. id. ap. DDRF. Părea că este o zîna soarească. id. ap. DDRF, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE,

- Pl.: sorești.

- Soare³ + suf. -esc.

SORETE s. m. (Regional) Numele a trei pești mici de apă dulce: a) biban-soare (*Iepomis gibbosus*). Cf. LTR². Primăvara... vom momi cu peștișori vii, de preferință obleți sau biban-soare (sorete) și raci mici. Vîn. pesc. septembrie 1961, 15. Peștele soare, soretele sau bibanul-soare... iubește apa bălților cu vegetație bogată. AP 135; b) regină (4 a) (*Eupomotis gibbosus*). Cf. BĂCESCU, p. 50, 53, cv 1951, nr. 9-10, 47. Pescarii nu-l doresc în baltă, spunînd, pe bună dreptate: „unde-i sorete, sărăcia are sămînță“. AP 135, cf. H IV 132, com. din TURNU-MĂGURELE; c) (în ferma soref) oblet (II) (*Alburnus alburnus*). Cf. BARONZI, L. 94, DDRF, BĂCESCU, p. 53, ALR I 1 746/846.

- Pl.: sorefi. - Și: sorêț s. m. BARONZI, L. 94, DDRF, BĂCESCU, p. 53, ALR I 1 746/846.

- Soare³ + suf. -ete.

SORÉT¹ s. m. v. sorete.

SORÉT² s. m. (Prin Transilv. și prin Ban.) Vint călduț care bate dinspre răsărit. Vintul căldicel de la răsărit, soreful, care suflă și vara și iarna. PĂCALĂ, M. R. 12, cf. DR. VII, 403, GR. S. VI, 244, H IV 181, CHEST. IV 85/172^d.

- Soare³ + suf. -ef.

SORÉZ s. m. (Iht.; regional) Sorean (1 a) (*Leucaspis delineatus*). Sorezul este mic de tot, cu spatetele verzui și pîntecele alb. BĂCESCU, p. 154.

- Pl.: sorezi.

- De la soare³.

SORG s. m. Plantă furajeră anuală din familia gramineelor, rezistentă la secetă, cu frunze lungi, mari și cu inflorescențe în formă de panicul (*Sorghum vulgare*). Cf. BRANDZA, D. 441, id. FL. 478, PANȚU, PL. Au luat în cercetare foarte multe plante de cultură: grîul, orzul, porumbul, sorgul, meiul, soia etc. ENC. AGR. III, 127, cf. M. D. ENC., DEX.

- Și: (regional) sorgóu s. m. PANȚU, PL., H IV 83.

- Din fr. sorgho, it. sorgo.

SÓRGĂ s. f. (Învechit; prin nord-vestul Transilv.) Necesitate urgentă; grabă. Cf. KLEIN, D., CABA SĂL. 100, ALRM SN III h 1 172/310, LEXIC REG. 72. ♠ EN p. A-i fi (cuiva) sorgă = a se grăbi. Cf. ALR SN v h 1 377/310, ALRM SN III h 1 148/310. A-i fi (sau a avea) sorgă de ceva = a avea nevoie de ceva. Vinii, doară mi-ai putea da grîlarii cea, că mi-ar fi tare sorgă de ei. LUC. III, 332. Mi-i sorgă să merg la Binș. PAȘCA, GL. Am sorgă de plug mîni. Com. din ROȘIA - BEIUȘ, cf. ALR I 1 986/308.

- Pl.: ?

- Din magh. szorgos.

SORGÉNTE s. f., s. m. v. sorginte.

SORGÍNT s. m. v. sorginte.

SORGÍNTE s. f. 1. (Învechit) Izvor (de apă). Fîntne, sorginți vergini, uniți susurul vostru Cu-a riului murmură. HELIADE, O. I, 359. E eco al dambravei ce-nspir-a ta cîntare; Sorgentea sau pîriul ce saltă nocea ta. FM (1846), 224¹/2. Jos în lunca cea frumoasă La sorgintul cu doi tei... Doarme-n pace corpul ei. MUREȘANU, p. 10/10. Călătorul... nu are de dorit decît doară sorginți de ape minerale. SION, p. 52. Pe aici erau grădinile lui Priam și sorgintele Seamandrului. BOLINTINEANU, o. 308. În stînga acestei gîrle... sînt... sorginte de apă sărată. I. IONESCU, p. 31. Cele două rîulefe... La doi pași de-a lor sorginte cad și fără-nume

mor. MACEDONSKI, O. I, 237, cf. DL, DM. Unde-i azi gura-marelui sorgint? VOICULESCU, POEZII, I, 206, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

2. (Livresc) Origine (1); sursă. Dorința de perfecțiune a fost sorgentele acestei excesive severități. ARISTIA, PLUT. LXVIII, 2. Invidia este... sorgintea celor mai mari rele. GHICA, C. E. T, 181. Toate calitățile și defectele morale își au sorgintea lor din calitățile și defectele fizice. FILIMON, O. II, 163. Chiar o sorgintea... nu e suficientă dacă este una, nesuștinută printr-o serie de mai multe alte considerațiuni. HASDEU, I. C. I, IX. Pentru înția oară cercam un sentiment de gelozie săr-a cuteza să întrevăz nici sorgintea, nici consecuințele ei. BARONZI, M. 435/28. Tu, mamă, ești sorgintea vieții mele. F. (1869), 100. Privește-aici mormântul iluziilor tale, Credinșelor fanatici, sorginte de mari rele. BOLINTINEANU, O. 243. Auștia particulară, care este sorgintea auștiei publice. MAIORESCU, D. II, 228. Multe înforțațiuni pozitive, din sorginte sigură... nu merită nici un crezământ. CARAGIALE, O. III, 275. Poezia viitorului nu va fi dect muzică și imagină, aceste două eterne și principale sorginți ale ideii. MACEDONSKI, O. IV, 101, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. Autorul... atribuia chiar forța materială aceleiași sorginți de forță abstractă. IN PLR I, 520, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Ce suflet omenesc nu vine, irezistibil, spre sorgintea razelor de simpatie, trimise de alt suflet? GALACTION, O. A. 355, cf. IORDAN, L. R. A. 86, SCRIBAN, D. Sorgintea plauzibilă a păcălelii de întâi april cere datoria să fie căutată. ARGHEZI, S. XVIII, 60. Partea mobilă a vocabularului primește termeni din sorgintea corespondențoare. VIANU, S. 96. Distingem radiația primară, a cărei sorginte e nucleul. SANIELEVICI, R. 26, cf. DL, DM. A dat mare atenție în opera sa formelor de limbă din secolul al XVI-lea, pe care-l găsea mai apropiat de sorgintea latină. IST. LIT. ROM. II, 626. De-ai ști din ce sorginți decurși, Din arte vechi și gusturi moarte? VULPESCU, P. 115. Costumele boierilor sugerează... sorgintea populară, rustică. T. IANUARIE 1966, 62. Coborrea spre sorgintea unor tradiții... se face în acest film cu dragoste, dar și cu știință. CINEMA, 1969, nr. 5, 32. Un lirism filozofic de sorginte romantică [este] în pictura „Tinerei Polonii”. SCÂNTEIA, 1969, nr. 8 201. Basmul despre Noe sau despre niște zeități terifice... își-au sorgintea în ploile deluviene. CONTEMP. 1970, nr. 1 228, 8/2. Tenta fantastică a unei substanței epice este susținută prin construirea unei atmosfere sumbre, de sorginte romantică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 3/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: sorginți și (învechit) sorginte. — Și: (învechit)

sorgint s. m., (după it.) sorgente s. f., s. m.

— Din it. sorgente.

SORGOȘ, -Ă adj. (Maghiarism, prin Transilv.) Urgent. Cf. KLEIN, D., LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 526, LM, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 101, COMAN, GL. Treaba asta-i sorgoșă. MAT. DIALECT. I, 93.

— Pl.: sorgoși, -e.

— Din mag. szorgos.

SORGOȘĂLĂ s. f. (Prin Transilv.) Urgență. Cf. KLEIN, D., LB, PONTBRIANT, D., DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 101.

— Pl.: sorgoșeli.

— Sorgoș + suf. -eală.

SORGÓU s. m. v. sorg.

SORHÁN subst. (Regional) 1. (Bot.) Tigvă (I 1 a) (Legenaria siceraria) (Roșia — Beiuș). Cf. scl 1958, nr. 1, 98, ALR SN I h 200/310.

2. Tigvă (2) (pentru tras vinul din butoi). Cf. ALR SN I h 200/310. ♦ P. a n a l. (În forma surhan) Obiect din tînichea, în formă de tigvă (2) lunguiată, între-

buintat la trasul vinului din butoi. Cf. ALR II 6 161/310.

— Și: surhán subst. ALR II 6 161/310.

— Cf. magh. szóvárvány.

SORÍ vb. IV. 1. Refl. A se încălzi la soare; a se însori. Procesii lungi de gize roșii... se soareu cu nespusă lene. EMINESCU, P. L. 72, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU. Moș Mihai stă pe prispa casei, sorindu-se ca o șoprlă. SANDU-ALDEA, U. P. 217, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Firele... se scot afară, spre a se sori, adică... a fi bătute de razele soarelui. PAMFILE — LUPESCU, CROM. 38, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Lingă dinsul stătea liniștit, sorindu-se, cîinele jigărit și flămînd. REBREANU, R. II, 62. Cîțiva convalescenți desculți... se soareu tolăniți pe un taluz. C. PETRESCU, I. II, 42. Boii-Domnului... Înșirați ursuz pe-o grindă, își soresc spinările. VOICULESCU, POEZII, I, 159. Într-o raită aprigă, cu cei mai iscusii oameni ai săi, încornjură locurile unde stă fiara, sorindu-și mădulele bolnave. SADOVEANU, O. XII, 390, cf. SCRIBAN, D. Subt un pod un șarpe ce soarește, lung și nemiscat. BLAGA, POEZII, 394, cf. DL, DM. Vara, [somnul] poate fi găsit plutind la suprafață, sorindu-se. VÎN. PESC. mai 1964, 4, cf. M. D. ENC., DEX. leși tot pește de din apă, după obiceiul său și se înșiră pe deasupra ei... tot sorindu-se. SBIERA, P. 118. Cum umbla cl... tîlînește, pe o coastă, un șerpe care ședea colac și se soare. ȘEZ. III, 151, cf. ALR SN III h 785. Mila de la bărbat Ca umbra-i de ciung uscat; Tu de duci să te umbrești și mai tare te soarești. ZANNE, P. IV, 258. ♦ T r a n z. Între frunzele crestate și coclite de stropeală, butucii din spatele nucleului își soareu strugurii brumași. C. PETRESCU, S. 178. Soarele-l soarește, Vîntu-l răcorește, Găina-l înghițește (Mălăiu). GOROVEI, C. 220. (Fig.) Prin deșert străbat sălbatec mari familii beduine, Sorind viața lor de basme pe cîmpie risipiți. EMINESCU, O. I, 45. ♦ (Învechit) A se usca (la soare). [Seccele] să se strîngă mai bine fiind jilave dect să steie să se soarească. I. IONESCU, B. C. 322/15.

2. În t r a n z. (Învechit) A străluci ca soarele. Un scul de fier săpat ce sa soarele soare. ALECSANDRI, P. II, 10, cf. DDRF, BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D., CADE.

— Prez. ind.: soresc. — Și: (regional) sorá vb. I ALR SN III h 785/53.

— V. soare³.

SORÍC s. n. v. șorică¹.

SORÍCĂ¹ s. f. (Prin Bucov. și prin Maram.) Suri-oară. Cătră frate-său gice: — Să trăiești, frătiucu meu... — Mulfămăsc, sorica me. CANDREA, T. O. 43, cf. 52. Sfinte soare, sfinte soare, cine-i mai frumoasă? Da soarele-i răspundea: „sorica la”. SBIERA, ap. CADE.

— Pl.: sorici.

— Soră + suf. -ică.

SORÍCĂ² s. f. (Bot.; prin Mold.) Floarea-soarelui (Helianthus annuus). Am terminal zilele astea cu prașa la sorică. IL august 1960, 17, cf. A IX 1, 4, LEXIC REG. 62.

— Pl.: sorici.

— Soare³ + suf. -ică.

SORÍCE s. n. v. șorică¹.

SORÍCI s. n. v. șorică¹.

SORÍN, -Ă adj., s. n., s. f. 1. Adj., s. n. (Rar) (Loc) însorit. Pe-un neleziș într-un sorin pe-acurii Se coace via. MURNU, O. 112. O singură oră să ne-mpărțăm Din verde imperiu, din raiul sorin. ELAGA, POEZII, 161.

Mai potolit oceanul mîngîie locul sorin. id. ib. 181, cf. IORDAN, L. R. A. 180.

2. S. f. (Regional) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*). Cf. BORZA, D. 81.

— Pl.: sorini, -e.

— Soare³ + suf. -in. Cf. arom. surin.

SORIOARĂ s. f. v. surioară.

SORIOR s. m. (Învechit) Parhelie. *Parelii și parselinele ori soriorii și lunioarele.* GENILIE, G. 111/23. *Parelii sau soriorii... cari se produc de refrîngerea razelor solarie prin nește nori ce stau din contra soarelui.* FONTANIN, C. 25/6.

— Pl.: soriori.

— Soare³ + suf. -ior.

SORÎȘ s. n. (Regional) Vreme cu soare. *De cu seară — un vis — foriș, mai la munte de-un ploîș, despre ziua de-un sorîș.* T. PAPAHAĞI, C. L.

— Pl.: sorîșuri.

— Soare³ + suf. -iș.

SORÎȘTE s. f. 1. (Învechit și regional) Loc așezat în bătaia soarelui. *Ea iasă la sorîște de să culcă și să lungeaște pre pămînt.* POV. ȚĂR. 31^v/8. *Ne așezăm pe nisip la sorîște.* UDRESCU, GL. ♦ (Regional) Parte a unui deal sau a unui munte care se află în bătaia soarelui (Runcu Salvei — Năsăud). Cf. CHEST. IV 82/264.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Arșiță (de soare). Cf. UDRESCU, GL. *Nu mai sta cu capul gol în sorîște, că te bate la cap.* id. ib.

— Pl.: sorîști.

— Soare³ + suf. -iște.

SORÎT¹ s. n. Silogism complex, alcătuit dintr-un șir de premise așezate în așa fel încît atributul uncea să fie subiectul premisei următoare, iar concluzia să aibă ca subiect, subiectul primei premise și ca atribut, atributul penultimei premise. *Sorit să zice cuvîntarea carea iaste din mai multe spuneri.* MICU, L. 120. *Întru această loghică nu vedi cineva... meșteșugire celor zece predicamenturi... nice a definițiilor... a aducerilor aminte, a sorîților, a dilemelor (a. 1825).* CAT. MAN. II, 116, cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. *Polisilogismul se numește sorit.* MAJORESCU, L. 100, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Soritul de mai sus poate fi dezvoltat în lanțul de silogisme pe care îl prescurtează.* JOJA, S. L. 139, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: sorite și (învechit) sorîți. — Și: (în dicționarele din trecut) sorită s. f. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE.

— Din lat. sorites, ngr. σωρεῖτης, fr. sorite.

SORÎT², -Ă adj. (Popular) Însorit. *Acuma acolo, în ripi sorite, scot botul din peșteri urșii, forndiesc la soare și strînută.* SADOVEANU, O. X, 573, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: sorîți, -te.

— V. sorî.

SORITĂ s. f. v. sorit¹.

SORITĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Surioară. *Mirele de la masă, Pe sorita noastră, N-om da nicidecum.* MARIAN, NU. 605.

— Pl.: sorife.

— Soră + suf. -ită.

SORÎC, -Ă adj. (Regional) Zgîrcit (Șteiu — Hațeg). Cf. ALR I 1570/116.

— Pl.: șorici, -ce.

— Etimologia necunoscută.

SORLÍC s. n. v. șoricil¹.

SORLÍG s. n. v. șoricil¹.

SORLIȚĂ s. f. (Ornit.; regional) Zăgan (*Gypaetus barbatus aureus*). Cf. MARIAN, O. I, 178, BĂCESCU, PĂS. 156. *Te-ai mînjit pe haine ca o sorliță pestriță.* id. ib. 156, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: sorlițe. — Și: surlîță (BĂCESCU, PĂS. 156) șorliță (MARIAN, O. I, 178, BĂCESCU, PĂS. 156, SCRIBAN, D.), șurlîță (MARIAN, O. I, 178) s. f.

— Cf. bg. dial. у с о р л и ц а.

SORMĂIT s. n. Aliaj dur pe bază de fier-crom și alte elemente, utilizat la acoperirea prin sudare a pieselor care lucrează la frecare și la presiune și ca material de recondiționare. Cf. DL, LTR², DM, DER, DEX. — Etimologia necunoscută.

SORMOJÁC s. n. v. sălmăjac.

SORMOTÉI s. m. v. somotei.

SORNÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Posomorit (1). *Au intrat cu față sornită de mare mîhniciune.* M. COSTIN, ap. GIDEI, 585.

— Pl.: sorniți, -te.

— Etimologia necunoscută.

SOROÁCĂ s. f. v. soroc.

SORÓC s. n. I. (Învechit și popular) Termen (1 2, 3). *El amu vreama cu soroc cerșu.* CORESI, EV. 284. *Au adus pe acei 12 boiari la zi și la soroc ca să jure înaintea Domni[i] Meale (a. 1605).* BUL. COM. IST. III, 79. *Nu va hi pus... fărăi aceștia feanchiu și soroc de săvîrșire.* M. COSTIN, LET. I, 214/22. *La locul insemnat și sorocul pus se găsira.* CANTEMIR, I. I, 36. *Să plinesc acești bani la zi și la soroc precum m-am legat (a. 1698).* IORGA, S. D. XII, 8. *Cînd au fost la zi și la soroc, ne-am strîns cu toți în sat (a. 1698).* BUL. COM. IST. III, 87. *Sorocul sfatului lui Dumnezeu.* ANTIM, P. 73. *S-au fost poruncit prin carte Domniei Meale de soroc că au să să așeze Neața cu dînsul au să vie la Divan (a. 1750).* BUL. COM. IST. V, 249. *Le-au dat soroc ca în trei zile să treacă Dunărea (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 277/5. *Cel ce... are să facă apelație, să aibă soroc de zile șazece.* PRAV. COND. (1780), 68. *Pînă la acel soroc să aibă a-și vinde marfa lor (a. 1783).* URICARIUL, II, 42/2. *Și, pînă la soroc ca să venim iarăși a ne căuta judecata, s-au început rîzmirița (a. 1794).* IORGA, S. D. I, 242. *Voi grăi unde-i va fi locul și sorocul.* ȘINCAI, HR. I, 57/26. *Să le puneți dzi de soroc (a. 1799).* URICARIUL, X, 209, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Să fie lipsit de la ferăstrău dacă nu va aduce banii la fieșcare soroc (a. 1807).* DOC. EC. 74. *După trecerea sorocului dă mai sus, stăpînirea va face orinduală (a. 1811).* ib. 107. *Dacă la acest soroc de 40 zile nu va fi următor a vini sau vechil să-și rînduiască, apoi după dreptate moșiiile... i și vor da [lui Doni] în vecinică stăpînire (a. 1813).* BUL. COM. IST. IV, 89. *Nu poate datornicul să ceae datoria sa pînă nu va veni sorocul.* PRAVILA (1814), 21/8. *S-au sculat preste soroc, cu război asupra-le.* DIONISIE, C. 174. *Pentru cărți de judecată, răvașe de soroc și alte pricini ce se vor scrie la sămeșie... să nu îndrăznească a lua un ban măcar mai mult (a. 1818).* URICARIUL, I, 254. *Dobîndă pînă la lună la pungă cîte taleri cinci și cu soroc dă cinci luni (a. 1818).* IORGA, S. D. I, 249. *Tołdeauna*

înaintea sorocului ne aflam amîndoi acolo. BELDIMAN, N. P. II, 46/17. [Grecii] pun soroc, hotărîsc ziua. id. TR. 2/23. Divanul... din soroc în soroc să se adune (a. 1822). URICARIUL, IV, 283/4, cf. LB. Israiliteni despart căsnicia neroditoare în soroc de zee ani. EPISCUPESCU, PRACTICA, 42/6, cf. I. GOLESCU, C. S-au schimbat sorocurile mezatului. CR (1830), 380¹/16. Comisia Comisariatului din București însemnează de iznoavă sorocace pentru vînzarea coaselor din magazia Silistriei. ib. (1831), 184bis/21. Atunci să va socoti sorocul carantinei din ziua celor mai urmă veniți și priimiți într-insa. REG. ORG. 123/21. După ce-ai plecat d-acasă datornicii a-ncepul Ca la zbor să se adune, să nu mai stea din cerul. Le-am pus cîteva sorocace, dar nu e glumă, să crezi. PR. DRAM. 102. Se gătește să-și ceară dobtînzile grămădite a tuturor sorocelor ce te-a îngăduit. MARCOVICI, C. 27/14. S-a hotărît un soroc de opt zile. CR (1836), 106¹/36. La împlinirea acestui soroc te vei întoarce aci. FM (1838), 42/2. Cîtă vreme voiești ca să-ți dăruiesc de soroc? GORJAN, H. I, 27/32. Se duce cerîndu-ți numai cincisprezece zile soroc. HRISOVERGI, A. 2/7, cf. VALIAN, V. Musulmanii ce au averi nemîșcătoare... vor fi datorii a le vinde la pămînteni în soroc de optsprezece luni. GT (1839), 63. Pînă cînd ai lungii sorocul ispășirii păcatelor străbune? CODRU-DRĂGUȘANU, C. 40. Înaltul sfat de tabără porunci tuturor medicilor și hirurgicalor, cărui se află sub iurisdicția lui, a face un soroc de 2 ani cu acestea mijloace. FM (1844), 321²/27. În soroc de șase luni să se arate la vistierie. REG. ORG. 56/3. S-au făgăduit că în soroc de două luni să-l dea învîfat. BĂRAC, T. 28/6. Vecia soroc pun la norodul lor cel sfînt. I. VĂCĂRESCUL, P. 27. Sorocul fatal de o mie de ani, care tocmai atunci se împlinise. BĂLCESCU, M. V. 81. Toată măiestria... stă de aici înainte a da la vreme nutrețul viermilor, a le schimba stratul la soroc și a da o parte indivizii izbîji de vreo boală. BREZOIANU, A. 564/27. Patruzeci de zile cer să-mi dai soroc. PANN, P. V. I, 32/2. Sătenii pot să se strămute la sorocul ce s-a zis mai sus. KOGĂLNICEANU, S. A. 178, cf. POLIZU. Ți-am dat un amanet în puterea cărui să-mi găsești 5 000 lei cu soroc de trei luni. BOLLIAC, ap. GHICA, A. 633. Peste zece zile se împlinește sorocul. GHICA, C. E. I, 91. Ai cerut sorocul mîrgînit de zece mii de ani. ALEXANDRESCU, M. 184, cf. CIHAC, II, 354, LM. Să-mi plimb turma și circada... dîndu-le sare la timp, adăpost, și mîncare la soroc. JIPESCU, ap. GCR II, 259. Slujind... cîteva sorocace de-a rîndul, acum era bătrîn. CREANGĂ, P. 297. Nu cumva s-o șteargă înainte de sorocul plăților. CARAGIALE, O. II, 231. Îți dau soroc pînă mîine să te gîndești. ISPINESCU, L. 322, cf. DDRF. Să nu se socotească sorocul de 2 luni, ce să plătească... după obicei (a. 1899). URICARIUL, I, 91, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Agitația partidei de opoziție pornise chiar din apropierea sorocului de întărire a constituției orășenești. IORGA, C. I. II, 217, cf. TDRG. Iau condeiul și-i dau o chitanță, pe cum că am primit de la el 4 000 de lei cu soroc peste cinci zile. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 354. Pe la sfîrșitul soarelui pînă noaptea... Cam acesta e de regulă sorocul mîncării lor. ATILA, P. 51. Cînd se împlinea sorocul pus de piuar, el se înfășișa cu valurile de pînură dășăgîta pe cai. AGÎRBEANU, S. 56. Cu două săptămîni înainte de sorocul procesului de la tribunal, Herdelea munci o noapte întreagă, să facă două scrisori. REBREANU, I. 322. Sorocul împrumutului. DIACONU, VR. 61, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Venitu-ne-a sorocul să lupțăm. EFTIMIU, I. 101. Voinea... a pus soroc de două săptămîni, pînă la nuntă. GALACTION, O. A. II, 52. Mă gîndeam că are să vină sorocul cînd va trebui să-i scriu ceva. I. BOTEZ, B. I, 38. A trecut și sorocul stabilit de dînsii. COCEA, S. I, 204. Sosi sorocul să ridice iar lefurile călugărilor. VOICULESCU, P. I, 295. Neplătind Barbă-Roșă la soroc niți capete, nici dobtîndă, Costa Luli a pus lacată. SADOVEANU, O. XVIII, 209. Sintem tineri de o sută și mai bine de ani și sorocacele noastre s-au tot amînat. În FLR II, 618, cf. SCRIBAN, D. Răspunsul lui Tudor

trebuie dat, în soroc de două ceasuri, curierului ce-i adusese scrisoare. OȚETEA, T. V. 160. Sorocacele stau scrise în stelele urmașe. ARGHEZI, VERS. 94. Va veni odată sorocul socotitelor și eu nu văz ce veți răspunde istoriei. CAMIL PETRESCU, O. II, 476. Vestile pe care le poartă el vor scurta fără îndoială și acest soroc, prea de repeșite ori amînat. C. PETRESCU, A. R. 46. Sorocul acesta al căsătoriei lui frate-meu a venit. STANCU, D. 427. Toate s-au îndeplinit la sorocul lor, ca în debaterile noastre nocturne de acum 35 de ani. CONTEMP. 1954, nr. 391, 3/3. Trecu și ultimul soroc. V. ROM. ianuarie 1954, 54. Omul nu scăpa chiar dacă la soroc ar fi venit cu toți banii în dinși. PAS, Z. I, 150. Cei mai mulți umblau ca năuci, cînd se apropiau sorocacele de plată. BENIUC, M. C. I, 68. Sintem la mijlocul lui octombrie și se apropie sorocul ploilor. CONTEMP. 1956, 483, 3/1. Se împlinea noul soroc dat de Sebestyen. VORNIC, P. 184, cf. DL. DM. Ce parfumate sînt adierile vestind sorocul înnoirilor! VIN. PESC. mai 1964, 3. Vesteau războaiele și ciurma, ghiceau drumeșilor norocul, Cetățîilor spuneau sorocul nuniilor olimpiane. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 33, 11/2, cf. M. D. ENC., DEX. La soroc, moșul se duce cu dobtînda. RĂDULESCU-CODIN, I. 57. La soroc imi cere banii. I. CR. II, 120. Și-n ziua cînd era sorocul să-l taie, s-a rugat la Dumnezău. VÎRCOL, V. 44, cf. TODORAN, GL. Foate verde usturoi, Și puse sorocul joi, Și ieșiră la război. BALADE, I, 340. Cînd a veni sorocul iei să nască, unk'iașu-a ascultat afar. BÎRLEA, A. P. I, 544. Și te-aș pune-n poloboace Și-apoi te-aș bea pe sorocace. FOLC. MOLD. II, 599. ♠ L o c a d v. (Pe) la sorocace = din cînd în cînd; la zile mari. Adevărat se-ntîmplă să zici pe la sorocace Cîte o vorbă-două, care la unii place. ALEXANDRESCU, O. I, 193. Lefușoara mea am primit-o pe la sorocace cu scompturi. ALECSANDRI, T. I, 117. Spune și el la sorocace cîte un cuvînt nepotrivit. ODOBESCU, S. I, 397. Blîndeșea, o vorbă aspră la sorocace... au gonit dacă nu cu desăvîrșire, cel pușîn în ceu mai mare parte și pornirile, și deprinderile rele. CARAGIALE, O. I, 33, cf. DL, DM, DEX. ♠ E x p r. A i se împlini (cuiva sau la ceva) sorocul = a ajunge la sfîrșitul existenței, a înceta să mai existe; (despre oameni) a muri. Amorul nostru a fost o șagă ș-acum sorocul i s-a-implinit. ALECSANDRI, T. 758. Mi-a slăbit glasul, mi s-a-ntuneceal vederea... mi s-a-implinit sorocul! id. ib. 1 640, cf. DL, DM, DEX. A slînți sorocul = a respecta cu strictețe un termen de plată. În cîtiva ani tot satul era însemnat! Je o scoarăță a unei vechi cărți de rugăciuni, ca da'ornic—și vai de mama celui ce nu sfinșea sorocul. CAMILAR, N. I, 332, cf. DL, DM, DEX. ♠ (Învechit) Rată (1). Cf. POLIZU, DDRF. Cere numai opt lei pe an în două sorocace. IORGA, C. I. III, 188. ♠ (Învechit) Taxă; vamă. 6 [lei] 90 [parale] dat lui Gheorghiei cînd l-am treimes cu sorocacele (a. 1814). BUL. COM. IST. IV, 138. Vama cea mare precum s-au așezat să se ia... cacom, sorocul: 50 bani. N. A. BOGDAN, C. M. 158. ♠ (Regional) Epocă a anului în care se coace și se stringe recolta; recolta culesă. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Rachiuaș din trei sorocace. SEVASTOS, C. 243. La crîșmuța din pîrlogi... Vînd vinu di tri sorocaci. CARDAȘ, C. P. 172. Este vin de trei sorocace, Cine bea, copii nu face. PAMFILE, C. Ț. 237, cf. FOLC. MOLD. I, 51. ♠ (Popular) Menstruație. Sorocacele firii cele următoare pe toată luna. EPISCUPESCU, O. 128/10, cf. I. GOLESCU, C. Aloiu... femeilor le aduce și le regulează sorocul. MAN. SĂNĂT. 90/3, cf. DDRF. Zeamă de rădăcină [de aglică] fiartă se mai bea de femeile cari au prea mult soroc. N. LEON, MED. 21, cf. CANDREA, F. 23, BIANU, D. S. 461, CADE. Pelinărița... se întrebuițează... în friguri, sorocuri întruziate la femei. VOICULESCU, L. 247, cf. DL, DM, ALR II 4 210/704, 723, 728, 769, 784, 791, 886, 899, 928. ♠ (Regional) Soroc alb = leucoree (Căzânești — Slobozia). Cf. ALR II 4 212/723.

2. (Învechit și popular) Dată fixată în practica creștină cînd se pomenesc morții; slujbă religioasă care se face cu acest prilej. V. p a r a s t a s (1). În-

păratul fine o cruce mică în mână când să facă slujbele cu soroc. AMFILOHIE, c. 146/16. Toate sorocacele, pomeniri pînă la un an, să se facă după orînduială (a. 1819). BUL. COM. IST. IV, 156. După îngroparea morților, acca pietoasă datorie readună capitala la săvîrșirea pomenirii lor, a sorocacelor de trei, de nouă zile, de șase săptămîni și de un an. FM (1843), 196²/33. Îi făcuse sorocacele cu colivă și cu colaci, ca la morți. GHICA, s. 303. Știu că, dacă m-ar omorî pe mine, mi-ai juca hora la sorocace în loc să-mi faci pomană. CARAGIALE, o. VI, 257, cf. PAMFILE, J. III, 94, CADE. Cînd rare, cînd repezi și bolmojite, vorbele sorocului aduceau nădejde sau înfricoșare. TEODOREANU, M. I, 281, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, I. 110, M. D. ENC., DEX, H XVI 51. D-ei fi mort, să te jelesc... Sorocace să-ți împlinesc. TEODORESCU, P. P. 527. Și-oi vinde cojoacele Ca să-i fac sorocacele. MARIAN, SA. 22. Mă uit... cum fac sorocacele pentru mort. GEORGESCU-TISTU, B. 215.

3. (Învechit) Loc determinat; margine (I 1). Merseră unde-și pusese sorocul. MAG. IST. V, 127/1. L-om creșta în trei sorocace Ș-om da focul la conace. SADOVEANU, O. XVII, 384, cf. DL, DM, DEX. Drumul soroc n-are. ROMÂNUL GLUMET, I, 32. ♢ Fig. Încarcă-ți dobitocul pînă unde e sorocul. PANN, P. V. II, 64.

4. (Învechit și popular) Rost (III 1). Înotăm neprecepîndu-ne, pînă la o vreme și an cu soroc. CORESI, EV. 56. Dumnezeu a vîrstat toate cu sorocul, Au poruncî la un loc să nu stea norocul. M. COSTIN, o. 322. Toate cîte sînt umblă cu soroc. C. CANTACUZINO, c. M. I, 9. Spuneți-mi de este el [amorul] Cel ce mă căz-nește astfel, Să alerg... Și să-l rog, ăst dulce foc Viața-mi să-mi aibă soroc. I. VĂCĂRESCU, p. 64, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, I. 110, DEX. Bate tu marginile, Eu să bat mijloacele, Că le știu sorocacele. ALECSANDRI, P. P. 146. Eu îl strîng și-l aduc: cu sorocu lui Dumnezeu! Și-a Maicii Preacurate. BÎRLEA, L. P. M. II, 410.

5. (Popular) Soartă (1). Vavilonica larmă a răscrucilor de lumi și sorocace, din capitala Valahiei. c. PETRESCU, A. R. 7, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, I. 110, DEX. Azi mă duc, mine mă-ntorc și diseară sînt la loc, la pustiul de soroc. ȘEZ. VII, 23. Tu, ceas slab... Du-te cu sorocul meu Cu puterea lui Dumnezeu. ib. XXI, 70, cf. TODORAN, GL. ♢ (Regional; în forma soroc) Vrajitorie (Șopotul Nou - Moldova Nouă). Cf. ARH. FOLK. III, 155. Șinti-o făcut cu soroc întore năpoi cu foc. ib. 127.

6. (Învechit) Pată pe unghii. De vor fi soroci albe pe unghie degețului mare, fîgăduiaște noroc în oaste (a. 1785). GCR II, 146/9.

7. (Ban.; art.) Numele unui joc popular executat de bărbăți. Cf. VARONE, JOC. ROM. N. 127, id. D². ♢ Sorocul (ă) mare = numele unui joc popular. id. D². Sorocul mic = numele unui joc popular. id. ib.

- Pl.: sorocace și (rar, m.) soroci. - Și: soroacă s. f., (regional) suróc s. n.

- Din slavon сорока.

SOROCEALĂ s. f. 1. (Regional) Citație. Cf. CADE.

2. (Popular) Termen (I 2). Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, CADE, DL, DM, DEX.

3. (Învechit, în Transilv.) Soartă (1). Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W., LM, CADE, DL, DM, CONTRIBUȚII, III, 112, DEX.

- Pl.: soroceli.

- Soroci + suf. -eală.

SOROCÍ vb. IV. T r a n z. 1. (Jur.; învechit) A cita. Cf. LEX. MARS. 193. Neputîndu-l așeza acolo... să-l sorocacească la Divan (a. 1723). IORGA, S. D. VI, 30. După sfîrșitul lunii iulie să-i sorociți la Divan Domniilor Mele (a. 1801). DOC. EC. 68. Să-i sorociți ca să vie la Divan (a. 1803). URICARIUL, IV, 216/2. Mărturiseste o ucidere ascunsă măcar că nimene nu-l sorocacește, nimene nu știe fărădelegea lui. MAJOR, P. 122/5, cf.

BUDAI-DELEANU, LEX, LB. Să se cercezeze... dreptatea plîngerii. Fără aceasta să nu să aducă, nici să sorocacească pe piri în zadar (a. 1827). IORGA, S. D. XI, 67, cf. VALIAN, V. Nici să îndrăznească a-i soroci înaintea noastră, decît numai cauza nu se poate săvîrși înaintea judecătorului. FM (1841), 292²/21, cf. POLIZU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, CONTRIBUȚII, III, 111. ♢ Refl. p a s. Castelantii și alți giudecători, de vor face rău, din diregătorile sale să se sorocacească înaintea Voivodului. ȘINCAI, HR. I, 333/29.

2. (Popular; complementul indică acțiuni) A fixa data la care urmează să se efectueze; a da termen. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Vremea împreunării este sorocită de fire tuturor viețuitoarelor. EPISCUPESCU, PRACTICA, 57/19, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. E scris într-o carte... că azi e sorocit sfîrșitul. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 266. La ceasul tocmai pe care îl sorocisem să fie acela al sfîrșitului meu, mă vedeam pus... în stăpînirea uriașei sale averi. M. I. CARAGIALE, C. 91, cf. CADE. Pînă să sorocim înmormîntarea, iacă vremea ce se duse. GALACTION, O. 257, cf. SCRIBAN, D. Am venit să sorocim nunta. STANCU, D. 175, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, I. 110, M. D. ENC., DEX. ♢ Refl. p a s. Nunțile se sorocesc în sal între Crăciun și sfîntul Toader. STANCU, D. 172. ♢ A hotări. Cf. CADE, DL, DM, DEX. Să invieze cînd o soroci Dumnezeu. ȘEZ. V, 135. ♢ Refl. p a s. Nu este cu puțință a să dobîndi cu altoirea... aceea ce să dorește... fără a să soroci mai întîi la fiecare vremea altoirii. PISCUPESCU, O. 241/7.

3. (Popular; subiectul este de obicei divinitatea sau o forță naturală) A sorti¹ (I 1). Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Nașterea, situația, legăturile il sorocau șefiei partidului conservator. LOVINESCU, C. V, 14; cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♢ (Subiectul este omul sau o anumită cauză obiectivă) A sorti¹ (I 1). Eu te sorocesc cu plne și cu sare... Iar tu sorocacește-mă cu cinste și cu dragoste. MARIAN, S. R. II, 58. Apucă buruiana de vîrf, o pleacă la pămînt, pune o piatră peste ea și o sorocacește zicîndu-i... N. LEON, MED. 47. Apă curgătoare, Eu te sorocesc Tot cu pîine și cu sare Să lecuiești pe cutare. CANDREA, F. 376. Voi, 24 de cărți... să-mi sorociți de Ioan. CĂLINESCU, O. I, 127. Tu cuțile... Să găsești p-ă d-a furat... Eu te sorocesc pe capul celui care a furat. MAT. FOLK. I, 575. T'e sorocesc, Tu să viini, rînză, la loc. DEN-SUSIANU, T. H. CXCVII, cf. ARH. FOLK. VI, 299. ♢ Ex p r. (Regional) A soroci boabele = a da în bobî (Secășeni - Oravița). Cf. ALR SN V h 1 569/29. ♢ (În credințele populare) A comanda. Duhurile... ascultătoare de cei ce știu să le sorocacească. GORJAN, H. IV, 47/34. Prin farmece îl sorocacește să se ducă la cutare om sau femeie. ȘEZ. XII, 196. ♢ (Regional) A cobi. Cf. ALR I 1 403/194, 370, 375, 378, 381, 388, 530, 556, 588, 618, 690, 720, 776, 798.

- Prez. ind.: sorocesc.

- V. soroc.

SOROCIRE s. f. Acțiunea de a soroci și rezultatul ei.

1. (Regional) Citare. Cf. soroci (1). Sînt silii să merg la o sorocire și-s bătrîn și uile-i calea grea. RĂDULESCU-CODIN, I. 54, cf. 360, CADE.

2. (Învechit) Termen (I 2). Cf. soroci (2). Este a păzi asemenea cu sorocirea d-o săptămîină. EPISCUPESCU, PRACTICA, 290/1. Acest fel de hotărîte prețuri vor sluji de regulă la reciprocile daraveri ce vor urma între proprietari și al său sătean în curgerea fieșcării sorociri de trei ani. REG. ORG. 62/12. Avansul sau scăzămîntul ce s-ar putea întîmpina la fieșcare dint-ă-este sorociri asupra prețului vînzării cîrniei (a. 1834). DOC. EC. 554. La 1 ghenarie 1840... să sfîrșeste sorocirea contractului d. căminarului Oteleșianu (a. 1839). ib. 722. Le vei da încă... sorociri pentru rămășița care este celelalte părți ale cuvîntului. BREZOIANU, I.

194/27, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, CADE, DL, DM, DEX. ♦ (Popular) *Hotărîre*. Cf. DL, DM, DEX.

3. (Învechit și regional) Soartă (1). Poruncește ascunsă sorocire. I. VĂCĂRESCUL, p. 24, cf. DL, DM, DEX, H XVIII 281, com. LIUBA, GRAIU, I, 448. *Toată lumea stă ș-așteaptă să-i iasă norocu și sorocirea*. ȘEZ. II, 133.

— Pl.: șorociri.

— V. soroci.

SOROCIT, -Ă adj. 1. (Jur.; învechit) Citat. Cf. soroci (1). Vaida Petru *cețafan din cețatea Sibiului om de patruzeci și șasă de ani, sorocit, jurat, ... măr-turisește* (a. 1746). BUL. COM. IST. II, 231. *Pirîtul fiind chemat la judecată și sorocit*. PRAVILA (1814), 10/15.

2. (Popular; despre oameni, despre lucruri etc.) Sorit¹ (1). Cf. soroci (3). Cf. CADE. *Cel merit... stăsingă pat sau șede la masă sau stă la fereastră, ca orocit*. N. REV. R. I, nr. 2, 29. *Și era sorocită ce-tatea aceea că atunci să învie oamenii din ea, cînd, va dormi un om trei zile și trei nopți în ea*. CĂTANĂ, P. B. II, 106. *Se crede că sînt în pămînt comori „sorocite”*. H XVIII 140. *C-o știut că-s sorocit Să fac tot rale pe pămînt*. Com. din RĂHĂU — SEBEȘ. ♦ (Despre oameni, despre anumite cauze obiective, date, evenimente etc.) *Hotărît. Iacă-mă, domnișă, la ziua sorocită, îi zise tînărul*. CARAGIALE, O. II, 353. *Acești fași sînt duși sau sorociți să se ducă la persoanele impotriva cărora se vrăjește*. CANDREA, F. 178, cf. CADE. *Regulele... nu trebuie să impună oamenilor sorociți să cumpănească valorile în esența lor*. LOVINESCU, S. I, 351. *Tăcea ca muntele, ca fiarele, care nu-și dau glas tainelor decît la timpuri sorocite*. VOICULESCU, P. I, 93. *Să ne începem divanul pentru pricinile sorocite astăzi*. SADOVEANU, O. X, 97. *În ziua sorocită pe citație își urcă femeia în car și plecă la țîrg*. STANCU, D. 83, cf. DL, DM. *În ziua sorocită, luînd drumul de-părtării, a coborît la măruntă gară a comunei natale*. CONTEMP. 1969, 1 165, 2/7. *Astfel, în seara sorocită... ne-am dus să ne amuzăm*. ib. 1969, nr. 1 173, 2/7. *De-i este făcut cu mărăgună sorocită, cu îl desfac*. ȘEZ. II, 133.

— Pl.: sorociți, -le.

— V. soroci.

SOROCOUSTE s. f. pl. v. sărăcustă.

SOROCOVĂ s. f. v. sorcovă.

SOROCOVĂI vb. IV v. sorcovăi.

SOROCOVĂȚ subst. 1. S. m. Monedă de argint cu valori variabile (reduse), care a circulat în Moldova și Transilvania începînd din secolul al XVIII-lea; p. gener. ban. V. pita c¹ (1), sfa n¹ (1). Cf. LB. *Prețul intrării este... cite 3 sorocoveși*. AR (1833), 420²/33. *Plătim pentru fieștecare 9 groși, adecă un sorocovăț*. KOGĂLNICEANU, S. 74. *Fieștecare sat... va fi îndatorit a să prenumăra pentru un exemplariu al acestui Buletin, cu plată de zăce sorocoveși pe an*. GT (1839), 67/12. *Prețul... [revistei] este deodată hotărît la 5 sorocoveși pe trei luni* (a. 1840). FLR I, 90. *D-la în seară de reprezentăție... zezi la buro... și-ți boldești ochii la sorocoveși și la galbeni*. FR. DRAM. 193, cf. ENC. ROM. *Scosei un sorcovăț și dedei bătrî-nului*. SION, P. 372. *Aș da doi sorocoveși ca să fîu într-o droșcă*. ALEXANDRI, T. 1 168, cf. CIHAC, II, 354, LM. *Un sorcovăț nemfesc plătea tata pe lună dascălului ca să mă învețe*. CREANGĂ, O. 253. *Se mai împodobesc fetele cele mari... cele mai avute și cite cu o salbă mică făcută din ruble, taleri și sorocoveși*. MARIAN, I. 65, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TRDG. *Eu tot*

să-și dau treizeci de galbeni, trei sorocoveși și un ort. PAMFILE, J. II, 258. *Cei vreo doi sorocoveși... curînd se topiră și ei la locanta lui Borș*. HOGAȘ, DR. II, 48, cf. RESMERIȚĂ, D. *Sfanții, sorocoveși, capețele... și alte multe asemenea mărunțisuri, de valori diferite, ce nu se pot îndestul explica astăzi... dispăreau sau variau după timp și împrejurări*. N. A. BOGDAN, C. M. 169, cf. CADE. *Dascălului i se plătea un sorcovăț de cap [de copil] și aplica niște metode pedagogice foarte primitive*. CĂLINESCU, I. C. 39. *Cîștiga cu greu cîțiva sorocoveși cosînd și bătînd în cuie ciubote de piele de vacă*. SADOVEANU, O. V, 289, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, SCI. 1959, 402. *Începuse și el să zugrăvească icoane și să le ducă la țîrg, unde i le cumpărau fărâncile pe cîțiva sorocoveși bucata*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 24, 5/3, cf. M. D. ENC., DEX, H X 57, 543. *Era borfoasă și plină de galbeni, de sorocoveși și ruble*. SBIERA, P. 341. *Salba de sorocoveși Făcută de doi judeși*. ȘEZ. III, 21, cf. GRAIU, I, 316, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Rămas bun sorocovăț, Cum te schimb nu te mai văz*. ȘEZ. XXXI, 59.

2. Subst. art. (Regional) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. SEVASTOS, N. 282, VARONE, D.

— Pl.: (1) sorocoveși. — Și: sorcovăț s. m.

— Din ucr. сорочовець.

SOROFIRE s. f. v. sorasamfira.

SOROMFIRA s. f. v. sorasamfira.

SOROMIȘLĂ s. f. v. salamandră.

SORÓS, -OĂSĂ adj. (Rare) Însorit. *Va suferi și simți nostalgii, ... regrete și dureri după vâile sorosase ale Cașmirului*. IONESCU-RION, C. 43, cf. IORDAN, L. R. A. 191, DL.

— Pl.: sorosi, -oase.

— Soare³ + suf. -os.

SOROȘOFIE s. f. v. sorasamfira.

SORPÓN s. n. v. săpun.

SORPONEĂLĂ s. f. v. săpuNeală.

SORPONÉL s. m. v. săpunel.

SORPONÉLE s. f. pl. v. săpunel.

SORPONÍ vb. IV v. săpuni.

SORPÚN s. n. v. săpun.

SORSĂM s. n. v. sarsam.

SORT¹ s. m. v. soartă¹.

SORT² s. n. Ansamblu de obiecte, de fenomene etc. caracterizate prin prezența unor trăsături definitorii (proprii); clasă, categorie, gen, grup, soi¹ (1), specie, tip¹ (2), (rar) sortiment (2), (învechit și regional) plasă² (I 2), (regional) madea (II 2). *Adverbiul iaste de multe soarte și chipuri*. VĂCĂRESCUL, GR. 100/1. *A fost silit să cumpere griu... Și nemerînd o soartă mai bunicică, a și cumpărat 50 mii ocale* (a. 1845). DOC. EC. 866, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Se fac mestecuri între sorturi diferite de bumbac*. IONESCU-MUSCEL, FIL. 158. *Prețurile de vînzare pentru alle sorturi de produse decît cele prevăzute mai sus*. BO (1951), 514. *Probe de grîne și făină, în săculețe*

de pînă, pe sorturi. c. PETRESCU, A. R. 102. *Îi întinse o cutie de abanos plină cu figuri de diferite sorturi.* STANCU, R. A. IV, 203, cf. LTR², DL, DM, DN². *Să guste fiecare sorturile de rachiu și de vin.* BARBU, G. 108. *Ni se pare prematur să vorbim de o rezolvare totală a problemei calității acestui sort de cerneală.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8202, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *sorturi*. — Și: (învechit) *soartă* (pl. *soarte*) s. f.

— Din fr. *sorte*.

SORTA¹ adv. (Învechit, rar) Tocmai (2). *Puși la dobindă cu zece la sută dau sorta 500 de gabini pe an! așa este?* ALECSANDRI, T. 1271.

— Etimologia nesigură. Cf. ngr. *σωστρά*.

SORTĂ² vb. I. T r a n z. (Complementul indică materiale, produse, obiecte, plante etc.) A repartiza pe sorturi², (regional) a soltări. V. s e p a r a (1), c l a s a, s e l e c t a (1), s e l e c t i o n a (1), t r i a¹. Cf. ALEXI, W. *Comisia va primi biletele... le va sorta pe categorii de ciștiguri.* BO (1951), 1167. *Prelucrarea blocurilor de piatră se face cu concasoarele care sortează materialul după cerințe.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2770. *Secția de... sortat semințe.* AGROTEHNICA, I, 61, cf. DL. *Îți sortez materia primă cea mai bună și te servesc.* PEDA, R. 398, cf. DM, DN². *Se descompune textul, cules în propoziții și cuvinte, se sortează unitățile obținute și se emit sub forma unor liste.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 80, 23/1, cf. M. D. ENC., DEX, ARVINTE, TERM. 166.

— Prez. ind.: *sortez*. — Și: (învechit) *sorti* (ALEXI, W.) vb. IV, (regional) *soltă* (ARVINTE, TERM. 166) vb. I.

— V. *sort²*. Cf. germ. *sortieren*.

SORTĂBIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Potrivit² (2). *Juan, devenind atunci bărbat matur, ar fi un partit sortabil pentru o văduvă de condiție.* HELIADE, D. J. 35/11.

— Pl.: *sortabili*, -e.

— Din fr. *sortable*.

SORTĂNT s. m. (Rar) Sortator (1). *Bucățica de pînză roșie izbește ca o flacără ochii tăietorilor și sortanților.* CONTEMPI, 1949, nr. 156, 4/4.

— Pl.: *sortanți*.

— *Sorta²* + suf. -ant.

SORTĂRE s. f. Acțiunea de a s o r t a; operație de repartizare a unor materiale, a unor produse, a unor obiecte, a unor plante etc. pe sorturi²; *sortat¹*. V. s e p a r a r e (1), c l a s a r e, s e l e c t a r e (1), s e l e c t i o n a r e (1), t r i e r e. *Un institut de alegerea sau sorțirea lînii... își trimite... pe ai săi comisari la Cluj.* GR (1839), 101²/13. *Orzul... este necesar să fie supus unei operațiuni de curățire și sortare.* ENC. AGR. I, 431. *Punctul de stringere a laptelui trebuie să aibă o cameră pentru primirea și sortarea laptelui.* BO (1951), 118. *Sortarea inului, a cînepii și a iutei începe de la recoltarea tulpinilor.* LTR², cf. DL, DM, DN². *Sortarea și calibrarea coesului în conformitate mecanizate.* FLACĂRA, 1969, nr. 5, 8, cf. M. D. ENC., DEX, A V 15, ARVINTE, TERM. 166.

— Pl.: *sortări*. — Și: (învechit) *sortire* s. f.

— V. *sorta²*.

SORTĂȘ s. m. v. *sortaș*.

SORTĂT¹ s. n. Faptul de a s o r t a; operație de repartizare a unor materiale, a unor produse, a unor

obiecte, a unor plante etc. pe sorturi²; *sortare*. V. s e p a r a r e (1), s e p a r a r e (1), c l a s a r e, s e l e c t a r e (1), s e l e c t i o n a r e (1), t r i e r e. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— V. *sorta²*.

SORTĂT², -Ă adj. (Despre materiale, produse, obiecte, plante etc.) Repartizat pe sorturi². V. s e p a r a r a t (1), c l a s a t, s e l e c t a t (1), s e l e c t i o n a t (1), t r i a t. Cf. *sorta²*. *Vor mai exista o fabrică... o balastieră pentru agregate sortate.* FLACĂRA, 1969, nr. 4, 7.

— Pl.: *sortați*, -te.

— V. *sorta²*.

SORTĂTOR, -OĂRE subst. 1. S. m. și f. Persoană care lucrează la sortarea materialelor, a produselor într-o fabrică, într-o întreprindere etc.; (rar) *sortant*. Cf. NOM. PROF. 31, DL, DM, DN². *Controlul... poate fi făcut de către recepționeri și sortatori bine pregătiți.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6657. *În depozitele de expediție există un număr insuficient de sortatori și controlori de calitate.* ib. 1969, nr. 8192, cf. M. D. ENC., DEX, ARVINTE, TERM. 166. ◊ (Atribuie calitatea ca un adjectiv) *Acțiunea desfășoară o acțiune susținută pentru ridicarea calificării muncitorilor sortatori.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4850.

2. S. n. Mașină sau dispozitiv de sortat. *Industria hîrtiei... Finisator de hîrtie. Sortator de hîrtie.* LEG. EC. PL. 295. *Sortatoare de lînă, vopsitor, spălător.* NOM., PROF. 34. *Sortatoare pentru pești.* NOM. MIN. 1, 26, cf. LTR², DN², DEX.

— Pl.: *sortatori*, -oare. — Și: (regional, 1) *soltător*, -oăre s. m. și f. ARVINTE, TERM. 165.

— *Sorta²* + suf. -tor.

SORTE s. f. v. *soartă¹*.

SORTI¹ vb. IV. I. T r a n z. 1. (Folosit și a b s o l.) (Mai ales la forma pasivă; subiectul gramatical sau logic, exprimat sau subînțeles, este, de obicei, divinitatea sau o forță supranaturală; complementul indică oameni sau viața, stările, sentimentele etc. lor) A hotări, dinainte, *soarta¹ (1)*, însușirile unei ființe sau ale unui lucru, a destina, a predestina (1), a rîndui¹ (III 1), a urși, a-i fi scris (v. s c r i e II 3), (rar) a predetermina, a precurși, (popular) a noroci (1), a soroci (3), a pune deoparte (v. p u n e A I 4), (învechit) a tocni (II 3). Cf. BARCIANU, V. *Se vede că așa mi-a fost sortit și n-am ce face.* CREANGĂ, O. 128. *Numai durerea pare a fi partea sortitului fatal acestui neam.* GHIEREA, ST. CR. III, 392. *Preot sorșit lui Neptunus, Laocoon taie pe maluri Taurul groaznic.* COȘBUC, AE. 34, cf. ȘĂINEANU². *Dar lui Coresi îi era sortit să mintuie acolo unde începuse.* IORGA, L. R. 90, cf. RESMERIȚĂ, D., TDRG, CADE. *Urit m-ai făcut și malac m-ai sortit.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 15. *Tine-rețea ta-i sortită Să se stingă în neștire.* LESNEA, VERS. 29, cf. TEODOREANU, U. C. 25. *Un coboritor din asemenea oase sfinte e sortit din leagăn să fie ministru.* SADOVEANU, O. XIX, 138. *Eu cînd m-am însurat, am visat cu un an înainte pe ceea care îmi era sortită.* DAN, U. 256, cf. SCRIBAN, D., RALEA, S. T. II, 208. *Nu te necăji, i-am zis, cu toții sintem sortiți neantului.* VINEA, L. I, 161, cf. DL, DM. *Sînt semeni de-ai noștri născuți pentru a se înălța, după cum alții sint sortiți să-și petreacă viața căutînd în jos, spre pămînt.* v. ROM. aprilie 1970, 116, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Sens curent; subiectul gramatical sau logic este omul sau o anumită cauză obiectivă; complementul indică oameni sau manifestări, acțiuni, creații, produse etc. ale lor) A stabili rolul, destinația etc. cuiva sau a ceva; a destina, a hărăzi, a hotări, a meni (4), a re-

zerva, a rîndui¹ (III 1), (învechit și popular) a orîndui (3), (popular) a noroci (1), a soroci (3). Toți boierii care erau sortiți ca nași ai tinerilor. ap. TDRG. Părinții lor i-au sortit unul altuia. REBREANU, I. 115. A izbutit în așa scurtă vreme să dea corp viu și organic unui periodic... sortit să întemeieze trainic o tradiție. în FLR II, 570. A fost sortit să fie zălogul păcii și a pornit la Țarigrad. SADOVEANU, O. XII, 353, cf. VIANU, A. P. 87. Ar fi fost un tablou adus spre evaluare sau sortit reparației. CĂLINESCU, S. 72. În concepția sa, trecutul e ca un fel de silogism sortit să aducă o concluzie necesară. RALEA, S. T. III, 78, cf. EOGZA, C. O. 128. Oamenii sortiți pieirii erau aduși aci. STANCU, R. A. II, 380, cf. CONSTANTINESCU, S. I, 127. Făcu deci un pas pe loc și tuși... O tuse sortită numai urechilor celui adormit. VINEA, L. I, 33, cf. DL, PREDĂ, M. 73. Politica asta misterioasă... era sortită eșecului. T. POPOVICI, SE. 352, cf. DM. Medicul care se luptă numai cu microbii, cu bolile, rămîne un meseriaș oarecare, sortit să cadă în condiția mizerabilă a unui cirpaci. V. ROM. ianuarie 1965, 76. Marile filme sortite să facă epocă ar putea să apară. CINEMA, 1968, nr. 8, IV. Voia să învețe, să-și schimbe viața la care o sortea maică-sa și lipsa de bani. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 26, 17/2, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Refl. p. a. S-au sortit pentru noi acest scaun a domniei (a. 1827). URICARIUL, II, 212.

2. (Regional; în forma sorți; construit cu dativul) A-i ura (cuiva ceva). Dacă copilul s-a născut într-un ceas bun, prind a cînta cu un vers foarte frumos... și a-i sorți de bine. MARIAN, NA. 157, cf. TDRG, CADE. ♦ A blestema. (A b s o l.) Cînd din codru vei pleca, Șapte focuri te găsească... Și cum baciul a sorțit Așa mi s-a și-implinit. BALADE, II, 507.

3. T r a n z. (Învechit și regional) A desemna; a hotări prin tragere la sorți (v. s o a r t ă¹ II 1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. Pînă a nu se începe jocul, se face sorțirea judecătorilor cu versuri ca cele următoare. PĂCALĂ, M. R. 213. ♦ Refl. p. a. Serbarea nunții la vechii romani se începea totdeauna cu auspici, cari de regulă se sorțeau de cătră auspici. MARIAN, NU. 161.

II. Refl. P. e x t. (Prin nord-vestul Munt.; despre copii) A urina în pat; (despre oameni) a se uda; a se murdări. Cf. CADE, RĂDULESCU-CODIN. S-a sortit copilul în scutece. UDRESCU, GL. Te-ai sortit de poșircă la povarnă. id. ib. ♦ T r a n z. A sortit cămașa. id. ib.

— Prez. ind.: sortesc. — Și: (învechit și regional) sorți, (regional, II) sordî (UDRESCU, GL.) vb. IV.

— V. soartă¹.

SORTI² vb. IV v. sorta².

SORTILÉGIU s. n. (Rare) Vrăjitorie. Cf. ANTONESCU, D., DN², DEX.

— Pl.: sortilegii.

— Din fr. sortilège.

SORTIMENT s. n. 1. (Rare) Asamblaj tehnic; garnitură. O instalație modernă are sortimente de cîte 3 da-race. IONESCU-MUSCEL, FIL. 290, cf. 294.

2. Totalitatea produselor aparținînd aceluiași sort²; p. e x t. (rare; de obicei la pl.) sort². Cf. BUL. FIL. VI, 24. Prin secțiile de producție va prepara cel puțin 20 000 tone murături în sortimentele corespunzătoare necesităților pieței. BO (1951), 807. Este necesar ca în ramurile producătoare de bunuri de larg consum să se producă cantități sporite de mărfuri în sortimente cît mai variate. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 756. Studiază sortimentele străine... și înmulțește cele mai bune soiuri de portocali. AGROTEHNICA, I, 66. Menționăm termenii care, probabil, denumeau sortimentul lemnos. S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 8, cf. LTR²,

DN¹. Se va îmbogăți sortimentul cu fesături și tricotaje din fire subțiri din bumbac și lînă. SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. Noua fabrică asigură o producție de 30 tone halba pe zi în diferite sortimente. RL 1968, nr. 7 483. Fabrica de conserve... livrează anual 60 de sortimente de conserve de legume și fructe. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 210, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: sortimente.

— Din germ. Sortiment.

SORTIMENTĂL adv. (Rare) Din punctul de vedere al sortimentelor; în ceea ce privește sortimentele; privitor la sortimente. Piesește continuă să nu fie bine aprovizionate nici cantitativ, nici sortimental. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 196.

— Sortiment + suf. -al.

SORTÎR s. m. (Prin Bucov.) Sortator (1) forestier; (regional) soltar. Cf. LEXIC REG. 108.

— Pl.: sortiri.

— Cf. germ. Sortierer.

SORTÎRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a sorti¹ și rezultatul ei.

1. Soartă¹ (1). Cf. sorti (I 1). Mielușorul... de ș-ar fi știut sortire, Ar fi așteptat în pace singeroasa sa jertfire? CONACHI, P. 262, cf. DDRF. Natura-și urmărește sorțirea ne-ncetată... insecte și tot ce este viu Se duc fără să lase o lipsă cît de mică. MACEDONSKI, O. I, 48, cf. DEX.

2. Desemnare, hotărîre prin tragere la sorți; (rare) sortitură. Cf. sorti (I 3). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., ALEXI, W. Însă-n năuntru cel gol, s-ascund pe furisul vitejii Cei prin sorțire năimiși. COȘBUC, AE. 30.

— Pl.: sorțiri. — Și: sorțire s. f.

— V. sorti¹.

SORTÎT, -Ă adj. 1. A cărui soartă¹ (1) și ale cărui însușiri au fost dinainte hotărîte (de o forță supranaturală); destinat, predestinat, rînduit (II 3), ursit, (rare) predeterminat, (popular) sorocit (2). Cf. sorti (I 1). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Sens curent) Ale cărui rol, destinație etc. au fost stabilite (de cineva); destinat, hărăzit, hotărît, rînduit (II 1), (popular) sorocit (2), (învechit și regional) menit (1), (învechit) orînduit (3). Cf. sorti (II 3). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit, rare; în forma sorțit) Care a fost desemnat, hotărît, prin tragere la sorți. Cf. sorti (I 3). Și fiilor lui Casth, celor rămași de la neamul lui Efraim... sorțite cetăți zeace. BIBLIA (1688), 168/46.

3. (Învechit și regional) Ud, murdar (1); p. e x t. stricat. Cf. sorti (II). Zidurile, vai! de mult timp dăulate și sortite ale bisericii de la Argeș. ODORESCU, S. II, 514. Umblă cu cămașa sortită pe el. UDRESCU, GL.

4. (Învechit și regional) Care are un nume, o reputație proastă. Ea putea învinge avariția sortită a damicelei de Maran, care pin-atunci abuzase cu nerușinare de prodigalitatea mea. BARONZI, M. 410/14, cf. DDRF. Acesta-i om sortit. Com. din ABRUD.

— Pl.: sortîți, -te. — Și: (învechit) sorțit, -ă, (regional) sordîd, -ă (UDRESCU, GL.), șortit, -ă adj.

— V. sorti¹.

SORTITURĂ s. f. (Rare) Desemnare, hotărîre prin tragere la sorți; (învechit) sortire (2). Cf. sorti (I 3). Cf. BĂRCIANU, V.

— Pl.: sortituri.

— Sorti¹ + suf. -tură.

SORTI¹ s. m. v. soartă¹.

SORT² s. n. v. **șorț¹**.

SORTĂR s. m. (Popular) Persoană care trage la sorți (v. s o a r t ă II 1); s p e c. tinăr care era desemnat prin sorți (v. s o a r t ă II 1) să presteze serviciul militar, (popular) s o r ț a ș (2). Cf. BĂRCIANU. *Orice tinăr, fie șorțar sau voluntar... ar trebui să noteze într-un caiet toate barbariile pe care le îndură.* DEMETRESCU, o. 221. *În pile șorțarii sînt porniți la drum.* NECULUȚĂ, Ț. D. 100, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *S-au ivit un ghe-nerar Cu cinci sute de șorțari.* SEVASTOS, c. 276. ◇ (Adjectival) *Stujesc fărăi de doi ani, în calitate de soldat șorțar în compania a șasea.* BACALBAȘA, S. A. I, 50.

— Pl.: șorțari. — Și: (regional) șorțăr s. m. LEXIC REG. 57.

— Sorț¹ + suf. -ar.

SORTĂȘ s. m. 1. (Rare) Persoană care a ieșit la sorți (v. s o a r t ă II 1). *Pe robii aceștia, șorțășii morții, după ce-i stropeau cu vin pe cap, îi ucideau.* VLAHUȚĂ, ap. CADE.

2. Tinăr care era desemnat prin sorți (v. s o a r t ă II 1) să presteze serviciul militar; (popular) șorțar. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Insurecție (răscolă) stîrnilă între șorțășii sau palamarii geamiilor carii... au cutezat a sprijini nesupunerea lor prin armă.* AR (1829), 55²/22. *Notaru, în pragu primăriei, face apelul șorțășilor.* BUJOR, s. 69, cf. DL, DM. *Că ne duce ca pe bolc Și ne tunde ca pe oi. Toți șorțășii, toți frumușei.* FOLC. MOLD. I, 359.

— Pl.: șorțășii. — Și: (învechit) sortăș s. m.

— Soartă + suf. -aș.

SORTI vb. IV v. sorti¹.

SORTIRE¹ s. f. v. sortare.

SORTIRE² s. f. v. sortire.

SORTIT, -Ă adj. v. sortit.

SORUCĂ s. f. (Prin Maram. și prin Transilv.) 1. Surioară (1). *Loc în rai, sorucă, n-ai.* BÎRLEA, B. I, 105. *Mulțămim, soruca mea, Că-i otravă de cea rea.* T. PAPAĞAGI, M. 106. *Am și un biet de drăguț, Faceți-i și lui un struț; Fă-i, sorucă, cu a ta mîndă.* ȚIPLEA, P. P. 60. *Să-mi trăiești, sorucă dragă.* FOLC. TRANSILV. I, 209.

2. Surioară (3). *Hai, sorucă, să fugim Prin pădurea de mîlin.* BUD, P. P. 10.

— Pl.: soruci.

— Soră + suf. -ucă.

SORUCICĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Surioară (1). Cf. UDRESCU, GL. *Cum încălica, Calul și pleca La sorucica lui, Floarea cîmpului.* id. ib.

— Pl.: ?

— Soră + suf. -ucică.

SORUCICĂ s. f. (Ban.) Surioară (1). *O, sorucică, sorioară, vină-mi-ți la moșu.* ȚICHINDEAL, F. 52/6, cf. LIUBA — IANA, M. 20, DR IV, 1 033, CADE. *El mi-și ajungea, El într-altă țeară... La sorucica lui.* CĂTĂNĂ, B. 92. *O fi mîța lui vecina, Ori a lui sorucica Lina.* ARH. OLT. III, 385, cf. L. COSTIN, M. B. 14.

— Pl.: sorucice.

— Soră + suf. -ucică.

SORULEANĂ s. f. (Prin Maram.) Surioară (1). *Hei, tu, soruleana mea! În uilă-te-n jos pe țară.* BÎRLEA, L. P. M. I, 21. *Hei, tu, soruleana mea, De-i vede tu ceva vrajbă, Da te bagă sub tileagă.* id. ib.

— Pl.: sorulene.

— Soră + suf. -uleană.

SORULICĂ s. f. (Prin Maram.) Surioară (1). *Hei, tu, sorulica mea.* T. PAPAĞAGI, M. 89.

— Pl.: sorulici.

— Soră + suf. -ulică.

SORUREĂ s. f. (Regional) Surioară (1). Cf. CADE.

— Pl.: ?

— Surori (pl. lui soră) + suf. -ea.

SORUȚĂ s. f. (Transilv.) 1. Surioară (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, ȘFC IV, 153.

2. Surioară (3). *Portarul: Noi nu vom da Pe soruța noastră.* FOLC. TRANSILV. I, 92. ◇ (Familiar; la vocativ) Termen de adresare pentru o ființă de sex feminin, în semn de înțimitate, de prietenie, de dragoste. *Rău fi-i fie, măi, soruță, Rău fi-i fie, păsărușă.* MARIAN, O. I, 285.

— Pl.: soruțe.

— Soră + suf. -uță.

SOS¹ s. n. Preparat culinar lichid sau viscos făcut, de obicei, din grăsimi, făină, condimente etc., cu care se pregătesc sau se servesc unele feluri de mâncare; (regional) îngroșăluță, îngroșătură, mărtăș. *Sosuri de ostropeale.* MÎNCĂRILE, 47^v/8, cf. I. GOLESCU, c. *Temeiul de căpetenie meșteșugului bucătăriei sînt sosurile.* MANOLACHE BRĂGHICI, R. 22/17, cf. VALIAN, V. *Rasol cu hrean sau cu alt sos.* DESCR. AȘEZ. 17/15, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Îmbunătățirea zemei de carne... și alcătuirea sosurilor sînt cele dintîi elemente ale științei bucătăriei.* PENESCU, M. 29/18. *Un pește mare cu ce sos să-l gătească.* ALEXANDRESCU, M. 403. *Dulcecele, conservele, sosurile... se făceau toate la timp.* S. ON, P. 72, cf. PROT. — POP., N. D., DDRF, BĂRCIANU. *Ea făcea chestiune personală din toate sosurile și conservele englezești.* D. ZAMFIRESCU, v. Ț. 203, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Desfăceau, în același timp cu medicamentele... scorțioară, sosuri.* IORGA, C. I. II, 174. *Sosurile preparate cu carne de raci, de homar și alte crustacee... unele sînt mai rele decît altele.* BIANU, D.S., cf. RESMERIȚĂ, D.; SEVERIN, S. 154, NICA, L. VAM. 226, CADE. *Sosul trebuie să fie scăzut, nu... apos și revărsat.* CAMIL PETRESCU, P. 44, cf. COCEA, S. II, 11. *Să preferi alimentele pipărate, muștarurile, sosurile englezești.* TEODOREANU, M. III, 51. *Crapului... nu-i trebuie maioneze și alte sosuri.* SADOVEANU, O. IX, 443, cf. SCRIBAN, D. *S-a servit... spăvănghel cu sos olandez.* ULIERU, C. 105. *Ridică mîna că-ți intră cotul în sos.* ARGHEZI, S. VII, 52. *Mîncări artificioase cu sos de roșii nu consumă.* CĂLINESCU, C. O. 89. *Se serveau... cu un sos apăsător, niște macaroane.* BLAGA, H. 207, cf. DL, DM, DN². *Se înfulecau mîncăruri de praz fără carne și măsline cu sos.* BARBU, PRINCIP. 213, cf. S. MARIN, C. B. 65, M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Se servește o proză de luptă cu fel de fel de sosuri literare și științifice.* în PLR II, 15. *Criticii scriau că da literaturii mai mult sos decît friptură.* CINEMA, 1968, nr. 7, 30. *Scritorii mai mărunți trebuie bine agrementați cu grase sosuri critice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 3/3. ◇ (Prin Transilv.) Bulion (de roșii). cv 1950, nr. 4, 34.

— Pl.: sosuri. — Și: (regional) soț (ALR SN IV h 1 100/574), solz (ib. h 1 100/836), sost (ib. h 1 100/235), soț (ib. h 1 100/365, 574), sôz (ib. h 1 100/705), zos (ib. h 1 100), zoț (ib. h 1 100/574) s. n.

— Din fr. sauce.

SOS² adv. v. sus.

SOSĂC subst. (Într-o poezie populară; cu sens neprecizat, probabil) Sac (I 1). *Ședea p-un sosac, Vindea la bumbac.* FOLC. OLT. — MUNT. II, 323, cf. 691.

— Pl.: ?

— Etimologia nesigură. Cf. s a c.

SÓSAI s. n. v. susai¹.

SOSEĂ s. f. v. șosea.

SOSELĂR s. m. v. șoselar.

SOSENÇA s. f. (Bot.; regional) Pin² (1 a) (*Pinus silvestris*). BORZA, D. 131.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Din rus. **сосенка**.

SOSI vb. IV I. 1. In tranz. (Despre oameni și, p. ex t., despre alte ființe, despre vase, vehicule etc. care se deplasează) A se deplasa (tot mai) aproape de cineva sau de ceva, a se apropia; a-și face vădită (brusc) prezența într-un anumit loc, a apărea, a se arăta, a se ivi, a pica¹ (IV 1); a atinge, la un moment dat, un anumit loc, în urma parcurgerii unui drum; a ajunge, a veni, (rar) a se strânge (II 7). Și de acolo mutămu-nă și demințreața sosimu într-o Anticrihei. COD. VOR.² 9^r/11. Și sosi la un loc și acolo mase noaptea. po 94/25. Atunce au sosit și Șendrea Hatmanul... cu o samă de oști. URECHE, ap. GCR I, 72/3. Și mergind pre cale sosisă la o apă. N. TEST. (1648), 145^v/28. Să teși afară până nu sosește putearea haldeilor (cca 1650). GCR I, 147/15. Atunce au sosit și Dumitrașco Vodă din Țarigrad. NECULCE, L. 204. Sosi Amfilog împărat, cu atite întunerice de oști, și sfărma toată cetate Ierusalimului (cca 1750). GCR II, 56/23. Sosirăm la a doao poartă de aramă (a. 1783). id. ib. 130/11. Cînd sosiră evropenii acolo, le-au furat ce au avut. AMFILOHIE, G. 49/13. Și sosi Alexandru supl cetate și auziră athineanii. ALEXANDRIA (1794), 53/12. Și sosind într-o vale prea frumoasă și zărind o casă cu niște odăi, iată Dă s-între. BUDAI-DELEANU, T. V. 88. Au sosit cu vitele lor la bălți și la locurile cele dăpărtate ca să le ierneze (a. 1811). DOC. EC. 125. Am început a călători și au sosit într-o pădure. ȚICHINDEAL, F. 98/3. Deci Vespasian sosește și cu Roma se fălește. BĂRAC, ap. GCR II, 239/23, cf. LB. Corăbiile de abur ce să gătesc la Nikolaeva... au să sosească (a. 1829). DOC. EC. 431. Îndată ce va sosi preo corabie, căpitanul ei va fi îndatorat să arate pașaporturile sale. REG. ORG. 124/22. S-a văzut nori de lăcuste sosind de dincolo de mări. BREZOIANU, A. 106/9. Niște boieri sosind acum ceru voie să se înfățișeze la Măria Ta. NEGRUZZI, S. I, 139. Bine-afi sosit la curte, boieri preacredincioși! ALECSANDRI, T. II, 90, cf. LM. Duruind soseau călării ca un zid înalt de sulji. EMINESCU, O. I, 148. Diligența... trebuia să fi sosit de mult. CARAGIALE, O. I, 54. Nu mai putea de bucurie că îi sosise așa voinic chipeș. SPIRESCU, L. 22. Sosim în fața orașului Giurgiu. VLAHUȚĂ, R. P. 28. Fetele... se duc pe imăș și, sosite acolo, caută... cimbrilor. MARIAN, S. R. II, 57, cf. DDRF. Înșinșarea statelor române s-a făcut prin oameni veniți mai de departe și cari sosiră călări. XENOPOL, I. R. III, 11. Un finăr călător, Sosind pe-acolo, s-a rugat Să bea din cana lor. COȘBUC, P. I, 281, cf. BARCIANU, DAVILA, V. V. 31, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Senatori sășești... soseau cu daruri de bună vecinătate. IORGA, C. I. I, 149. De mult înstrăinatul De-abea ce fi-a sosit, Așterne-i, mamă, pațul. IOSIF, PATR. 35. Satele soseau mereu, ca și acum buciulul de vremuri sunase pe dealuri a băjenie. CHRĂȚESCU, GR. 236. Conu Mișu n-a sosit încă de la club. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 26. Dar mi-ai putea spune: domnișorul nost a sosit? AGÎRBIČEANU, A. 56. Din celălalt capăt al drumului sosea un curcan. GÎRLEANU, L. 15. Sosisem... la acel loc pierdut în creierii mînilor. HOGAȘ, DR. I, 16. De-acum trebuie să sosească și convoiul. REBREANU, P. S. 13, cf. RESMERIȚĂ, D. Îndată ce sosise, căduse să-l vadă pe Pașadia. M. I. CARAGIALE, C. 102, cf. CADE. Am scris nevastă mele că simbdă seara solesc. CAMIL PETRESCU, U. N. 425. Iar

oamenii ș-au pus la sfat Cu popa, ce-a sosit într-o cotigă. MINULESCU, VERS. 194. Nu-l împiedica să sosească adeseori noaptea țirziu. C. PETRESCU, C. V. 44. Sosesec curieri, zbirătie telefonul, se dau acatiste. I. BOTEZ, B. I, 30. Băieții sosiră cei dintii. BRĂESCU, O. A. I, 14, cf. SAHIA, U. R. S. S. 14, G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 73. Domnul sosit de curînd își încreși fruntea. COCEA, S. I, 18, cf. VISSARION, B. 320. Sosesec călări voinicii să afle apă vie. LESNEA, VERS. 8. Măriuca sosește pe porțișă, de unde a trimis-o bunica, aducînd un coș. TEODOREANU, M. U. 256. Cînd sosi în dreptul lui, sări fulgeratic înainte. VOICULESCU, P. I, 100. Pe chei se vede lumea șosită să ne aștepte. BART, S. M. 31, cf. SCRIBAN, D. Nu era întrebare de unde sosește. ARGHEZI, L. 206. Călcînd pustietăți, Soseau pînă la Iuzi. CĂLINESCU, O. II, 243. Sosiși acasă, mama mai făcu o ultimă încercare să mă ademenească. BLAGA, H. 4. Sosesec doi chelneri negri în sandale și cu fes pe cap. RALEA, S. P. I, 259. Oamenii, de îndată ce erau vestiți, soseau. BOGZA, C. O. 35. Încep de vineri seara să ne sosească neamurile. STANCU, D. 176, cf. PAS, L. I, 40. Am sosit prea țirziu, Mî-a luat-o alta înainte. VINEA, L. I, 175. Cînd crezi să sositim la Stambul? TUDORAN, P. 32, cf. DL. Ca din întimplare au sosit și lăutarii satului. PREDĂ, R. 22, cf. T. POPOVICI, SE. 230, DM. Sosind din dunga zării de argint Vin păsările-mi mari de sărbătoare. LABIȘ, P. 133. Soseau strigile, fluturii cu cap de mort, aduși de molimă. BARBU, PRINC. 14. La prînz a sosit de la divizie un curier special. V. ROM. octombrie 1964, 65. Am așteptat să sosească și calul cel plin de răpciugă. SORESCU, U. 45. Sosi în dreptul remizelor și privi surprins. BĂNULESCU, I. 196, cf. M. D. ENC., DEX. Și cu bine el sosea, Adăpost el își găsea. ALECSANDRI, P. P. 179. Acolo dac-om sosi, Ea frumos ne-a omeni. JARNÍK — BÎRSEANU, D. 24. Nici vorba nu isprăvea, Hoți nainte le sosea. BIBICESCU, P. P. 318, cf. MAT. FOLK. 1 472. I-au sosit peștorii din toate părțile lumii. RĂDULESCU-CODIN, I. 68. Iată potera sosea și casa mi-o ocolea. BALADE, II, 322. Acolo îl adăsta, Pînă cînd Bogdan sosea. FOLC. OLT. — MUNT. II, 100. Ș-o și lua la fugă prunci care de care să sosească mai iute. O. BÎRLEA, A. P. I, 456. Acolo dacă sosea, Cosițele că-mi scotea. FOLC. MOLD. I, 183. < (Prin analogie; despre lucruri văzute în mișcare, despre fenomene meteorologice, despre sunete etc.) Mîncările ducea pre masa acelora; ce lui Veniamin de cinci ori sosi mai mult de cum al altor. po 154/27. Sosise la curtea împărătească scrisori secrete ale lui Basta. BĂLCESCU, M. V. 413. Telegrama a sosit numai peste trei zile. GHICA, C. E. I, 42. Sosească a ta voce la căpăttul meu. SION, POEZII, 227/21. Soseau, tot prin secuime, alte mărjuri ardelene. IORGA, C. I. III, 92. Sosește vîntul peste ziduri, sătul de flori de cîmp. ANGHIEL, I. G. 45. O copită șosită la timp îl îngropă în troian. CHRĂȚESCU, GR. 38. Am găsit o fluiică șosită seara țirziu. M. I. CARAGIALE, C. 89. Scrisori anonime de amenințare soseau cu ghiotura. COCEA, S. II, 167. Sosiră, aduse ca de un vișor aprig, bătăi și larmă mare de clopot. VOICULESCU, P. I, 142. Din ceața munților soseau, după toamne blînde, furtunile. SADOVEANU, O. XIX, 211. [Stropii] vor vedea cum mereu solesc în jurul lor alții la fel. BOGZA, C. O. 39. De la unii solesc scrisori. STANCU, Ș. 94. Zecile de mii de scrisori care solesc... sînt studiate cu atenție. LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 8, 50. Materialele solesc pe vagonete și sînt adăpostite în apropiere. 7 iulie 1964, 53. Scrisoarea dvs. este una dintre cele mai interesante printre cele șosite la redacție în ultima vreme. CINEMA, 1968, nr. 5, XV. Au sosit de la Tulcea niște tone de ceapă. ȘCÎNTEIA, 1968, nr. 8.200. 'Ndată ce va sosi cartea la mîna ta, tu să chemi preotul satului. RETEGANU, P. I, 18. Nici trei zile nu trecea, Cărticică că-i sosea. FOLC. OLT. — MUNT. II, 176. (R e f l.) Că nouă ni s-a sosit O pustiie De hîrtie. HODOȘ, P. P. 531. < L o c a d v. Pe șosite = pe punctul de a sosi (I); gata să sosească. Moș Șimion... șocotind că șfîrșitul vieții e pe șosite, își ciopli singur un sicriu. VLAHUȚĂ, S. A. II, 11, cf. DL,

DM, DEX. □ *Trenul este pe sosite.* ♦ *Tranz. fact.* (Regional) A aduce. *Spre mine-l pornește, La mine-l sosește.* MARIAN, NU. 25, cf. id. v. 31. ♦ (Învechit, rar) A trece (III 2). *Fă a evapora camforul pe un vas încălzit... încît aburul să sosească în grînar printr-o feavă.* BREZOIANU, A. 84/5.

2. În *tranz.* (Despre timp sau despre unități, intervale, perioade de timp, despre anotimpuri, despre evenimente etc.) A începe să se desfășoare (de la un moment dat). *Sosind ziua nașterii lui Irod, giucă fata Irodădici înainte-le.* N. TEST. (1648), 18v/31. *Încă... vremea smochinelor n-au sosit.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 256/22. *Mai nainte de a sosi sfîrșitul nemerniciei mele.* BIBLIA (1688) [prefață], 4/37. *Sosind cursul anilor 7 188... au tăiat Duca Vodă pre trei boieri.* N. COSTIN, LET. II, 21/28. *Trecînd multe ceasuri, au sosit vreme care trebui să purceagă (cca 1800).* GCR II, 180/16. *Vitorul sosește prea repede ca să gîndească la cer sau la iad.* HELIADE, I. B. I, 48/27. *A sosit fericit ceasul de dorita întîlnire.* CONACHI, P. 85. *Deci, timpul sosit-a.* BĂLCESCU, M. V. 581. *Luna lui februarie sosind, le răsădim [plantele].* BREZOIANU, A. 178/5. *Sosi ziua fatală.* ARISTIA, S. 71/2. *Biletele la ordin devin ceuri în ziua cînd a sosit scadența.* GHICA, C. E. I, 111. *Aleargă către tine, Căci vremea a sosit.* ALEXANDRESCU, M. 5. *Sosește apoi vîrsta cînd omul... se concentrează în sine.* HASDEU, I. C. I, VII. *Primăvara cea verzie... Mi-a sosit voios în țară!* ALECSANDRI, P. II, 234. *Ziua gloriei a sosit!* BOLINTINEANU, O. 1. *Sosește primăvara.* ODOBESCU, S. III, 41. *Joi mult așteptată a sosit.* CARAGIAJE, O. I, 80. *În frumoasa noastră țară, luna florilor sosește.* BELDICEANU, P. 53. *Sosise noaptea.* COȘBUC, F. 77. *Ceasul a sosit s-aleagă.* DAVILA, V. V. 36. *Ni se pare că a sosit timpul unei reviste cu totul impersonale.* în PLR II, 27. *Stăpînul meu, toamna a sosit, soarele apune trist.* DELAVRANCEA, A. 15. *Clipa dorită de amîndoi sosise pe neașteptate.* GÎRLEANU, L. 74. *Amurgul sării sosise pe înălțimi.* HOGAȘ, DR. I, 73, cf. RESMERIȚĂ, D. CADE. *Primăvara, fată mare, A sosit în sal la noi.* MINULESCU, VERS. 301. *A sosit vremea să folosești și tu licența ta în litere.* C. PETRESCU, O. P. I, 11. *Lăs' că acum sosește murgul zorilor.* VOICULESCU, P. I, 176, cf. DL, DM. *Și-n anii tîrzii, după ce soseau căruntețele, toți se făceau niște boieri buni.* SADOVEANU, O. XIX, 48, cf. CAMIL PETRESCU, O. II, 196. *Timpul afluenților adevărați sosește de asemeni.* BOGZA, C. O. 96. *Sosise momentul eliberării de sub jugul turcesc.* IST. LIT. ROM. II, 181. *Sosea momentul să salutăm publicul.* M 1968, nr. 6, 30, cf. M. D. ENC., DEX. *Ori că fi-a sosit Vremea de-nsurat și de cununat?* FOLC. OLT. - MUNT. II, 91. *O să sosească timpul să fie mireasă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 187. *O zi mare cînd sosește, Degrabă el se gătește.* FOLC. MOLD. I, 187. ♦ *Expr.* *A-i sosi (cuiva) ceasul (sau, învechit și popular, veleatul) = a fi aproape de moarte; a se afla în pragul morții, a-i veni cuiva timpul să moară.* *pasă-mi-te î se împlinise și lui, îi sosise veleatul.* ISPIRESCU, V. 119. *Să fie mai milos cu biata femeie, că mîng, poimîine, îi sosește ceasul.* REBREANU, I. 290, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. În *tranz.* (Despre știri, vești, comunicate etc.) A fi remis destinatarului; a deveni cunoscut; a ajunge, a parveni (2). *Și acum sosi vestea cea sfîntă.* AGÎRBI-CEANU, S. P. 30. *A treia zi, sosi poruncă să ia tot muntele cu asalt.* VOICULESCU, POEZII, I, 38. *Dar ordinul sosise tîrziu, la ora cînd trebuia să fiu de acum în fermă.* V. ROM. octombrie 1964, 4. *De pretutindeni soseau plîngerii și proteste.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 62. *Iată că în ziua de două septembrie sosese primele modificări de plan.* ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 184.

4. În *tranz.* (Popular; despre necazuri, nenorociri etc.) A se abate. *Sosiră asupra noastră cumplite această vreme de acum.* M. COSTIN, O. 42. *Apoi și Ier[us]s[alimului] realele vor să-i sosească asupra (cca 1700 - 1725).* GCR II, 23/8. *Că de ce nu s-au temut, Acea acum e-au sosit (a. 1774).* id. ib. 103/4. *Ce foc îmi sosi,*

Ce rău mă găsi! (a. 1800). id. ib. 181/2. *Răul te chinuiește destul cînd a sosit.* REBREANU, R. II, 80. *A sosit ciurma, fraților.* EARBUR, PRINC. 15. ♦ *Tranz.* (Complementul indică oameni) A cuprinde; a lovi. *Mă jălii... în loc d-a aștepta moartea din ceas în ceas să mă sosească.* GORJAN, H. II, 53/3. *Am crăpat uscioare... păstrînd regretul pierderii ce mă sosea.* KLOPȘTOCK, F. 284, cf. DL, DM, DEX. *Și moartea mi-l sosea. Și așa încremenea.* TEODORESCU, P. P. 594. *Fugi, diochi, dintre ochi, că te-ajunje, te sosește și amar te pedepsește.* ȘEZ. III, 195. *Pripește, popo, pripește Că ici moartea mă sosește.* JAHRESBER. VIII, 78. *Marfă unde e, firește, Și paguba îl sosește.* PANN, H. 48/2, cf. ZANNE, P. V, 400.

5. *Tranz.* (Învechit și popular; complementul indică oameni sau alte ființe care se deplasează) A ajunge (din urmă). *Aleargă cu mare iuțeală ca să o sosească.* GORJAN, H. II, 174/10. *Sosindu-i în fînăria cămărășii... au năvălit înții asupra-le (a. 1835).* DOC. EC. 574. *Mi se părea... că vrăjmașul m-a sosit.* I. VĂCĂRESCUL, P. 16/2. *Cînd e omului să-i vie vreun rău... zăbovesc pînă-l sosește.* PANN, P. V. I, 144/9, cf. POLIZU. *Cu toate acestea inamicii îl sosiră.* PELLMON, I. 243/17. *Dar ceata de hiare o văz... mă sosește.* ALEXANDRESCU, O. I, 91. *Irina a mamei Argirîiți îl sosi de pe urmă.* DELAVRANCEA, S. 188. *Ține mult să nu-i sosească nimeni călul, nimeni să nu i-l întrecă în fugă.* F (1883), 145, cf. DDF. *Încă nu vede ea serpii cei gemeni sosind-o din urmă.* COȘBUC, AE. 165. *Doboram cu sulița-mi pe-oricare Vrăjmaș care-l puteam sosi din fugă.* MURNU, O. 240, cf. CADE. *Zori să sosească pe sigănuș, care se făcea că merge înainte.* VISSARION, B. 113, cf. DL, DM, DEX. *Zi cînd se făcea, Pe arap sosea.* TEODORESCU, P. P. 650. *Și zorește de prășește Că nevasta te sosește.* PAMFILE, C. T. 335, cf. ALR SN V MN H 1 428/728. *Și de mi-i soseau, Din drum fi opreau.* BALADE, II, 204. *Se repezea haiducește... Și pe Manea mi-l sosește.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 210.

6. În *tranz.* (Învechit; despre oameni; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la“, „de“) A ajunge (într-o anumită situație). *Am fost păgîni ș-am sosit la creștinătate.* CORESI, ap. DHLR II, 479. *Juda, leu tînăr, pre mare lucru ai sosit, drag sîit.* PO 174/4, cf. 9/7. *Atunce-i puse comis mare și curînd sosi și postelnic mare.* MOXA, 388/41. *Doamna la mare ocară au sosit, de care singură au mărturisit cătră boieri.* M. COSTIN, O. 64. *Avînd țară și... lăcomind la altuia, sosesc de pierd și al său.* id. ib. 113. *Acesta... sosi de fu și egumen.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45v/6, cf. 22v/1. *Era arbănaș de neam, om știind cîteva limbi și sosit la mare avere.* N. COSTIN, L. 572. *Sfînta Mitropolie a sosit la mare pagubă (a. 1754).* URICARUL, II, 241. *Lăcomind la al altuia, sosește de pierde și al său.* ODOBESCU, S. III, 151, cf. TDRG. *Și am sosit unde sîntem astăzi; într-o situație pe care nu o poate îndădui oată lumea.* în PLR II, 208, cf. CADE, SCRIBAN, D. ♦ (Despre unități de măsură folosite pentru mărfuri sau despre mărfuri) A costa; a atinge. *În foamete mare în Tarigrad de sosi chila de griu cîte un galben.* MOXA, 394/3. ♦ (Despre oameni; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la“, „de“, „cătră“) A împlini (un anumit număr de ani); a atinge (o anumită vîrstă). *Și-l hrăni acolo pînă crescă și pînă sosi de vîrstă de 30 de ai.* VARLAAM, C. 411. *Sosind cătră vîrstă, să culcară de murîră amîndoi.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 55v/26. *Sosind la 13 ai, alergă iarăși la preacuviosul Ștefan.* id. ib. 58v/20. *Deaca sosi la vîrstă, pusă gînd cătră viața îngerească.* id. ib. 65v/8. ♦ (Învechit, rar; despre plante; urmat de determinări introduse prin prep. „la“) A atinge (un anumit stadiu de dezvoltare). *Pentru rcsadurile... sosite la un punct oarecare de creștere.* BREZOIANU, A. 159/29. *[Castanul] sosit la grosimea cuviincioasă, îl scoate.* id. ib. 358/10. *În vîrsta cea jună a gîndacilor; dacă foaia [de dud] a sosit la mărimea sa ordinară,*

are grijă să le-o dea tocă ceva cam mărunță. id. ib. 562/1.

II. Intranș. (Învechit) A fi de ajuns. Cui ce trebuiește să dați pururea și să cugetați de ce nu soseaște. CORÊSI, EV. 174. În ce viață esti cu cinste și cumnată de împărat au nu-ți soseaște? MOXA, 386/3. Încă nu le sosi cu atita. VARLAAM, C. 77. Să vă soască leașa voastră ca să vă hrăniți. id. ib. 412. Nu-i sosi lui Ștefan Vodă ale sale... ci, de lăcomie, ce nu era a lui încă vrea să cuprindă. SIMION DASC., LET. 51. Nu-i sosea destul acestea nevoiște, ce încă ș-au feretuș cu fier trupul. DOSOFTEI, V. S. decembrie 245^r/30, cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: sosesc.

— Din ngr. ἔσωσα (aor. al lui ὄσω).

SOSIARCĂ s. f. (Învechit, rar) Sosieră. Dînd în csebîtă sositărcă și un sos cu tocătură. DRĂGHICI, ap. TDRG, cf. DL, DN.

— Pronunțat: -si-ar-. — Pl.: ?

— Din pol. sósierka.

SOSIE s. f. (Livresc) Persoană care are o asemănare perfectă cu cineva. Ars de o sete amintită, fi-am căutat sosii în toate casele vișului. CAMIL PETRESCU, T. I. 251. ♦ Fig. Privind adînc în ochii d-tale, am înțeles că Alfa din Orion era prorocă și sozia dumatle. GALACTION, O. A. II, 339, cf. M. D. ENC.

— Pl.: sosii. — Și: Sozîe s. f.

— Din fr. sosie

SOSIERĂ s. f. Vas în care se servește sosul¹ la masă; (învechit, rar) sositărcă. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Nu! mărturisii Ion Ozun, privind la sositărcă cu maioneză. C. PETRESCU, C. V. 65, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN². Sosul se servește separat, în sositărcă. S. MARIN, C. B. 105, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -si-er-. — Pl.: sosiere.

— Din fr. saucière.

SOSINĂ s. f. (Bot.; prin Maram.) Osul-iepurei (Ononis repens). Cf. BORZA, D. 119.

— Accentul necunoscut. — Pl.: sosine.

— Etimologia necunoscută.

SOSIRE s. f. Acțiunea de a sosi.

1. Deplasare (tot mai) aproape de cineva sau de ceva, a p r o p i e r e; prezentare (bruscă) într-un anumit loc, a p a r i ț i e, arătare, ivire, picare; atingere, la un moment dat, a unui anumit loc, în urma parcurgerii unui drum; ajungere, ajuns¹, sosit¹ (1), venire, venit¹, (rar) strîngere (II 7). Cf. sosi (I 1). Zgomotul sosirei lui Mihai umpluse de spaimă pe unguri (a. 1631). MAG. IST. I, 269/8, cf. LB. Au plecat azi dimineață... ca să aștepte acolo sosirea... împărătesii Rusiei. CR (1829), 93^r/35. La sosirea mea, am aflat că... voi ați profitat de întredomnia călătoriei mele. HELIADE, L. B. II, 145/26, cf. I. GOLESCU, C. Aștepta din zi în zi sosirea rusilor. BUZNEA, P. V. X/5. A plecat la Constantinopol petrecuț de boieri și urîndu-i călătorie fericită și sosire întru deplină sănătate. CR (1834), 345^r/38. Să potrivească și sosirea vaselor în fieșcare punct (a. 1836). DOC. EC. 619. A hotărîl a aștepta sosirea fostului său dușman. ASACHI, L. 73^r/48, cf. VALIAN, V. A treia zi după sosirea mea... m-au apucat niște friguri foarte iuși. DESCR. AȘEZ., 82/22. Desclîtase oblonul... ca se pîndească sosirea acelor două orfane. FM (1845), 46^r/23. Vestea sosirii lui s-a împrăștiat. NEGRUZZI, S. I, 84, cf. POLIZU. Puțin după sosirea mea în Iași, am fost admis în audiență. GHICA, S. 160. Te aștept la sosirea trenului în gară. CARAGIALE, O. I, 251. Gornistul anunță sosirea comandantului. BALBAȘA, S. A. I, 20, cf. DDRF. Îți întîmpină sosirea

Munții ce despart Ardealul. COȘBUC, P. I, 165, cf. BĂRCIANU. Sosirea lor Va fi zi de sărbătoare. DAVILA, V. V. 61, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Sosirea în rădăna vechi a bătrînilor stareți. IORGA, C. I. I, 161. Cine îi făcea alai de bună sosire? CHIRIȚESCU, GR. 199. Așteptăm cu nerăbdare sosirea silarilor. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 39. Hop — hop! striga mereu inginerul ca să le deie de știre sosirea lui. AGÎRBEANU, A. 322. În momentul sosirii noastre, își petreceau vremea culegînd flori. HOGAȘ, DR. I, 32. Marile tezaure de aur ce au mai ajuns pînă la noi... sînt anterioare sosirii scythilor în Dacia. PĂRVAN, G. 392. O schimbare... a stîrînit în viața lui Apostol sosirea tatălui său. REBREANU, P. S. 31, cf. RESMERIȚĂ, D. La sosirea mea, ceilalți mesafiri erau la a doua fuică. M. I. CARAGIALE, C. 9, cf. CADE. A doua zi după sosire, își căutase prietenul. C. PETRESCU, C. V. 48. Toată lumea va fi prezentă la bal înainte de sosirea doamnei și domnului general. BRĂESCU, O. A. I, 39. Știa... într-o seară sînt aglomerate sosirile și plecările de tren. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 209. Sosirea unui alt prelat... le-a spart veselia. COCEA, S. I, 334. Sentimentul plecării copleșea absurd pe cel al sosirii. TEODOREANU, M. III, 84. Sosirea vracului a scos tamazileul din amorfeală. VOICULESCU, P. II, 319. Totdeauna cel dintîi la sosiri și ultimul la plecări... se dovedea de pe atunci bun camarad. SA-DOVEANU, O. XX, 32, cf. SCRIBAN, D. M-a sărutat, la sosire, prea lung pe obraz. CĂLINESCU, S. 82. Nimenea nu făcea caz de sosirea noastră. BLAGA, H. 72. Într-o dimineață ni s-a anunțat sosirea. RALEA, S. T. I, 245. Unii dregători au legat împlinirea aceasta de sosirea prințului. PAS, L. I, 115. Tuși de cîteva ori ca să-și vestească sosirea. TUDORAN, P. 78, cf. DL. Țăranul îi nea poarta mare a curții deschisă să nu-l mai plicîsească sosirile și plecările cărușelor. PREDĂ, R. 386, cf. DM. Să se ducă singuri, la sosire, la armaș să-și capete porția. BARBU, PRINC., 31. Data sosirii și plecării lui din capitala Franței nu ne sînt atestate. IST. LIT. ROM. II, 492. Și-a luat paharul cel nebăut la sosire și s-a apropiat. T mai 1964, 45. Descriind în amănunt sosirea ungarilor în Panonia, pomeneste adesea pe români. MAGAZIN IST., 1968, nr. 12, 87. Sosirea eroului este însă pregătită de o lungă scenă de curte. M 1968, nr. 2, 39. Îndată după sosirea sa, a fost numit la conducerea uneia din plășile sanitare ale orașului. G. BARBU, A. V. 199, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin analogie) La fiecare sosire de marș, este obligat a alerga astăzi pe la Filaret. GHICA, C. E. II, 549. De sub cormătura unui deal, vine rîul Bahna să întîmpine, să salute sosirea marelui fluviu la pragul țării. VLAHUȚĂ, R. P. 7. Lăutarii vestesc sosirea talerelor, păharelor, mărmilor, gospodăriei întregi. IORGA, C. I. I, 182. Aș fi dormit înainte, dus, fără zgomotoasă sosire a unei scrisori pentru care trebuia neapărat să iscălesc de primire. M. I. CARAGIALE, C. 7. Se scula grăbit de la masă o dată cu sosirea cafelelor. COCEA, S. II, 129. Vîntul fierbinte... avea să-și vestească sosirea curînd după prînz. TUDORAN, P. 427. ♦ Fig. Naștere (II 1). Sosirea acestui al saselea copil de bună seamă că n-o fi fost vro bucurie. VLAHUȚĂ, S. A. III, 341.

2. Începere a desfășurării, la un moment dat, a unei unități, perioade sau a unui interval de timp, a unui anotimp, a unui eveniment etc. Cf. sosi (I 2). Acum ziorile începură a vesti sosirea zilei. PLEȘOIANU, T. II, 86/7. Aștepta ziua, după acăria sosire... au început a să găti de călătorii. DRĂGHICI, R. 60/24. Turburările și hoștiile publice, cu sosirea iernii, încetează mai în toate părțile. GT (1839), 16^r/3. Roadele se urmează pînă la sosirea frigurilor celor mari. BREZOIANU, A. 224/4. Dar pe tine, an tînr, te vîz cu mulțămire!... Și eu a ta sosire cu lumea o slăvesc! ALEXANDRESCU, M. 4. Coboară-n stoluri să vestească Sosirea zilelor cu haruri de lumină. DENSUȘIANU, L. A. 42. Mai era mult pînă la sosirea primăverii. STANCU, Ș. 367, cf. DL, DM. Poezii salutau sosirea primăverii. CONTEMP. 1969, nr. 1 176, 1/1, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Sport; și în sintagma linie de sosire) Linie trasă

pe sol sau marcată printr-un fir suspendat între doi stâlpi, care delimitează locul unde se termină o cursă. Cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Popular) Abatere (a unui necaz, a unei nenorociri). Cf. s o s i (I 4). *Răul te chinuiește destul când a sosit, de ce să-i înmulțești efectele suferind și în așteptarea sosirii lui?* REBREANU, R. II, 80. ♦ Cuprindere; lovire. Cf. DL, DM, DEX.

4. Ajungere (din urmă). Cf. s o s i (I 5). Cf. DL, DM, DEX.

- Pl.: sosiri.

- V. sosi.

SOSIT¹ s. n. Faptul de a sosi.

1. Deplasare (tot mai) aproape de cineva sau de ceva, a p r o p i e r e; prezentare (bruscă) într-un anumit loc, a p a r i ț i e, a rătare, i v i r e, p i c a r e; atingere, la un moment dat, a unui anumit loc, în urma parcurgerii unui drum; ajungere, ajuns¹, s o s i r e (1), venire, venit¹. Cf. s o s i (I 1). *După sositul lui Zamoysschii la Tufova...*, s-au vădzut și străjile tătarăști. M. COSTIN, O. 44. *Un vînt mare făcea a tremura lumina lampelor cu care luminau sositul oaselor doi oaspeți.* FM (1845), 47¹/19. *Dacă voi toți ați muri De spaimele morții-nainte De-al nostru sosit, Din morminte V-am scoate.* COȘBUC, B. 162, cf. DDRF. *Neptun... pe dînsul Grozav fu îndrîjit pîn' la sositul În țara lui.* MURNU, O. 2. ♦ *Bun sosit*, formulă de salut cu care este întîmpinat cineva cînd sosește (1) undeva; bine ai venit! *Bun sosit la noi, voinice, zise crainul.* CREANGĂ, P. 197. *Să vie să-i zică ea bun sosit.* REBREANU, P. S. 172, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Îți spunem din nou, cu inima plină de o îndoită bucurie: bun sosit în casa ta.* TEODOREANU, M. III, 378. *Desolidarizîndu-ne de o atitudine dezonorantă pentru noi — îi urăm bun sosit!* CONSTANTINESCU, S. III, 292. *Poporul român urcăză președintelui... un călduros bîin sosit pe pămîntul României.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8/183. *Bun sosit, frate Ghemiș!* Bine făcuși că veniși. ALECSANDRI, P. P. 130.

2. (Învechit) Ajungere (într-o anumită situație). Cf. s o s i (I 6). *Temîndu-se, cînd vor scăpa vreunii dintr-înșii cu viață și vreadată sositul și norocul îi va aduce la starea cea dinții a lor..., vor petrece rău (sfîrșitul sec. XVIII).* MAG. IST. V, 180.

- V. sosi.

SOSIT², -Ă adj. I. (Adesea substantivat) (Persoană) Care s-a deplasat (tot mai) aproape de cineva sau de ceva, a p r o p i a t; (persoană) care și-a făcut vădită (brusc) prezența într-un anumit loc, a p a r i t a t, i v i t, p i c a t¹; (persoană) care a atins, la un moment dat, un anumit loc, în urma parcurgerii unui drum; ajuns, venit². Cf. s o s i (I 1). Cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C. *Petre zice: „Buni sosii! Pace vouă, soli iubii!”* ALECSANDRI, P. II, 111, cf. DDRF. *Cei sosiiți, cu scări, în juru-i își făceau în grabă roși.* COȘBUC, P. II, 45. *Mădane pentru prăvălii și pentru vitele celor sosiiți la iarmaroace.* IORGA, C. I, II, 204. *Dacii... atacă pe bietul Fontenis Agrippa, proaspăt sosit.* PÂRVAN, G. 108, cf. RESMERIȚĂ, D. *Parcă-i sositul care-asteaptă să vină și-alți înțrizași.* MINULESCU, VERS. 32. *Te-ai supus obiceirilor lor..., încălcîndu-ți simțirea cu cizmele sau cu pantofii celui mai de curînd sosit.* ARGHEZI, B. 17. *În fruntea celor sosiiți este Axente Sever.* CAMIL PETRESCU, O. II, 253, cf. DL, DM, M. D. ENC. ♦ (Substantivat, m. și f.) *Nou sosit* = persoană venită recent undeva. *Vom vorbi încă de un nou sosit cu femeia sa.* BOLINTINEANU, O. 419. *Noul sosit se uită la mesele ocupate.* CARAGIALE, O. I, 193. *Din nou căzură în somn adînc, împreună, cu noua sosită.* HOGAȘ, DR. II, 100. *Asta-era soarta ce o aștepta și pe noua sosită.* M. I. CARAGIALE, C. 7. *Nu-s castele cu punji și șanțuri feudale, Nici ruginile porți de-aramă, la care bat cei noi sosiiți.* MINULESCU, VERS.

7. *Aveam sfiala și neliniștea noului sosit.* GALACTION, O. 93. *Pilotat de noul sosit, vaporul trecu printre faruri.* TEODOREANU, M. III, 85. *S-au desprins pușin de noi sosiiți.* BĂNULESCU, I. 142. (Adjectival; glumet). *Făcurăm plăcîntei cuvenita cinste, în hatrul, mai cu samă, al cotnariului, nou sosit.* HOGAȘ, DR. II, 37.

2. (Despre timp sau despre unități, intervale, perioade de timp, despre anotimpuri, despre evenimente etc.) Care a început să se desfășoare (de la un moment dat). Cf. s o s i (I 2). Cf. DL, DM, M. D. ENC.

3. (Despre știri, vești, comunicate etc.) Care a fost remis destinatarului; care a devenit cunoscut; ajuns, parvenit. Cf. s o s i (I 3). *Cabinetul Franței, preavîzînd această alegere încă înaintea sositei înștiințări, au înnoit a sa declarație.* AR (1831), 319²/40. □ *Vestea sosită nu l-a bucurat.*

4. (Învechit și popular; despre oameni) Cuprins; lovit. Cf. DL, DM, DEX. ♦ (Substantivat, n.; în credințele populare) Deochi. *Și deochiul sau sositul este o boală foarte grabnică, care... nu se vindecă decît numai cu descîntece.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 50.

5. (Învechit și popular; despre oameni sau despre ființe care se deplasează) Ajuns (din urmă). Cf. s o s i (I 5). Cf. DL, DM, DEX.

- Pl.: sosiiți, -te.

- V. sosi.

SOSITOR, -OĂRE adj. (Popular; adesea substantivat) (Ființă) care sosește (I 1) undeva. *Ostași viteji... sînt cei dinții sositori asupra zidului cetății* (a. 1694). FN, 38, cf. I. GOLESCU, C. *Vine, vine... iată-l sositor.* ALECSANDRI, T. 977. *Sare viteazul în rîu. Iar rîul cu vinele valuri Prinde pe cel sositor.* COȘBUC, AE. 185. *Dar gloatele barbare... Primeau puteri într-una din gloate sositoare.* id. P. I, 163. *Un Făt-Frumos cu ochii negri ca noaptea..., îmbrăcat în haine scumpe și sositor pe un cal negru.* VISSARION, FL. 4, cf. DL, DM, DEX. ♦ (În credințele populare, la ghicitul cu bobii) *Bob sositor* (și substantivat, m.) = bob care cade stînger în partea dreaptă a ciurului și despre care se crede că prevestește sosirea unui oaspete: p. e x t. oaspete care sosește undeva (pe neașteptate). (*Descîntă învîrtind vîrșuța în ulciadă...* vine, vine... iată-l sositor. ALECSANDRI, T. 977, cf. DDRF. *D-lui era, mai totdeauna, bob sositor la borșul de chitic.* HOGAȘ, DR. II, 90. *Rămîne bob stînger iarăși, adică bob sositor, înții cu mîhnire și la urmă cu bucurie.* SADOVEANU, O. X, 220. *Și se uită cu ochii arși, a drum: — Mai cătă, babo, bobul sositor.* CAZIMIR, P. 123, cf. DL, DM, DEX, ȘEZ. III, 127, ZANNE, P. I, 122. *Scoate ciurul din covată și-ntinde bobii o dată; Amestecă-i binisor, Ca să spuie sositor.* PAMFILE, C. 7. 181.

- Pl.: șositori, -oare.

- Sosi + suf. -tor.

SOSMĂ s. f. (Regional) Copcă mare făcută în gheață, la capătul unui sistem de copci mai mici, folosită pentru întinderea năvodului pe sub gheață; (regional) capcană, căldare mare. *Se face o nouă copcă mare..., numită... căldarea mare sau capcană... căreia însă, în unele regiuni, i se mai zice și... sosma.* ANTIPA, P. 486, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR I 1 733/960.

- Pl.: sosmale. — Și: (regional) șosmă (ANTIPA, P. 791), sózmă (ALR I 1 733/960; pl. sozme ib.) s. f.

- Din tc. dial. sozma.

SOSMĂN s. n. v. suman.

SOSNA s. f. (Bot., regional) I. Cătînă-roșie (*Tamarix tetrandra*). Cf. BORZA, D. 167.

2. Numele a două specii de arbori din familia cupresaceelor: a) arborile-vieții (*Thuja orientalis*). Cf. BORZA, D. 169; b) arborile-vieții (*Thuja occidentalis*). Cf. BORZA, D. 169.

3. Moțul-curcanului, v. m o ț¹ (1 3 a) (*Polygonum orientale*). Cf. BORZA, D. 135.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Din rus., ucr. *cocha*.

SOSNĂR s. m. (Bot.: prin Bucov.) Jneapăn (*Pinus mugo*). Cf. ALR. I 1947/388. *Badea înalt ca un sosnăr, Lela pînă-n brăcinar!* FOLC. MOLD. II, 645.

— Pl.: *sosnări*.

— Sosna + suf. *-ar*.

SOSOLÓCI s. m. pl. (Prin vestul Transilv.) Fire subțiri de cîneșă care rămîn pe cîmp după smulgerăa acesteia. Cf. A I 20, 26.

— Etimologia necunoscută.

SOSPĂIN s. m. v. *puspan*.

SOSPĂN s. m. v. *puspan*.

SOST s. n. v. *sos¹*.

SOSTANTIV, -Ă s. n., adj. v. substantiv.

SOSTENIMENT s. n. (Italianism învechit) Sprijin. *Rămăsesem orfan de părinți și alt sosteniment nu aveam decît pe un unchi. FILIMON, O. I, 311. Se proclamase împărat al Germaniei..., caz ce îl făcea să aibă necesitatea de sostenimentul moral al puterilor celor mari. id. ib. II, 102.*

— Pl.: ?

— Din it. *sostenimento*.

SOSPIRÁNDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale vocale) Cu suspine. Cf. DN³.

— Din it. *sospirando*.

SOSTENŪTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu respectarea riguroasă a ritmului, de obicei lent. Cf. ANTONESCU, D., DN³, M. D. ENC., DEX.

— Din it. *sostenuto*.

SOSŪC s. n. (Rare) Diminutiv al lui *s o s¹*. *Papă pu-fintel șosuc cu pinișoară. ARGHEZI, S. VIII, 114.*

— Pl.: *sosucuri*.

— *Sos¹* + suf. *-uc*.

SOSULEĂN s. m. (Regional) Fiecare dintre stîlpii unei case țărănești fixat cu capătul de jos în grinda prîspei, iar cu capătul de sus în grinda acoperișului (Șoimuș — Tîrgu Mureș). Cf. CHEST. II, 271/281.

— Pl.: *sosuleni*.

— Cf. ș o ș.

SOSMĂ s. f. v. *sosma*.

SOTÉ s. n. Mîncare preparată din legume fierțe la foc mic, înăbușite cu unt. *Sote de mazăre. BRĂESCU, O. A. I, 33, cf. DL, DM, DN², DEX. ◇ (Adjectival) Măzăre sote. DL, cf. DM, DEX.*

— Pl.: *soteuri*.

— Din fr. *sauté*.

SÓTEA s. m. sg. art. (Învechit și regional) Unul dintre numele dracului. Cf. ANON. CAR., DR. IV, 848, côm. din GRĂDINĂRI — ORAVIȚA. *Mince-te socea. LEXIC REG. II, 37. Nici cu dracu, nici cu sotea. ZANNE, P. II, 574.*

— Etimologia necunoscută.

SOTERIOLOGIC, -Ă adj. Care ține de soteriologie, privitor la soteriologie. *Ca în orice sistem cu preocupări soteriologice, mintuirea nu este individuală. IST. LIT. ROM. II, 284. Ele au un scop soteriologic, de eliberare, de depășire a condiției umane. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 55, 6/5, cf. DN³.*

— Pronunțat: *-ri-o-*. — Pl.: *soteriologici*, *-ce*.

— Din fr. *sotériologique*.

SOTERIOLOGIE s. f. (Teol.) Doctrină a dogmaticii creștine potrivit căreia este posibilă mintuirea oămcnilor prin sacrificiul lui Isus Cristos. *Poemul în 20 de cînturi al omului..., amestec de soteriologie și program social. IST. LIT. ROM. II, 284. În plămada omului își dau întâlnire elemente eleate, stoice, de filozofie hindusă și de soteriologie. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 54, 13/4, cf. M. D. ENC., DN³.*

— Pronunțat: *-ri-o-*. — Și: (rar) *soterologie* s. f.

— Din fr. *sotériologie*.

SOTEROLOGIE s. f. v. *soteriologie*.

SOTIOĂRCĂ s. f. (Regional) Coș mic de papură, cu două toarte (Vilcele — Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 94.

— Pl.: *sotiorci*.

— Din magh. *szatyorka*.

SOTÎR s. m. (Grecism, rar) Mintuitor (1). *Eu stînt neoplatonic, frate, și-n Carpaș un sotir vedem. COȘBUC, P. I, 308.*

— Pl.: *sotiri*.

— Din ngr. σωτήρ.

SOTIȘ subst. v. *sotișă*.

SOTIȘA s. f. art. (Mold.) Numele unui dans popular. *Jocurile din Țepu sînt: ardeleanca, ... sirba, sotrișă. PAMFILE, J. I, 17, cf. 134, VARONE, D., H VI 51, X 112, 558.*

— Accentul necunoscut. — Pl.: ? — Și: *sotiș* (accentul necunoscut, H VI 51) subst., *sotrișă* (accentul necunoscut) s. f.

— Etimologia necunoscută.

SOTIZĂ s. f. (Franțuzism învechit) Prostie (5). *Cu alle multe asemenea sotize își bate vrăjmașul joc de dinșii. EPISCUPESCU, PRACTICA, 309/1, cf. ALEXI, W.*

— Pl.: *sotize*.

— Din fr. *sottise*.

SÓTNIC, -Ă subst. 1. S. m. Comandant al unei sotnii. V. s u t a ș (1). *Din căzaci au perit și doi sotnici. M. COSTIN, O. 151. S-au strînsu toată căzăcimea... ș-au pus giudecători și polcovnici și sotnici. NECULCE, L. 69. Sotnic la tirgul Harcovului au stătut. CANTEMIR, HR. 217. „I-au luat și sotnicul 5 lei pe gura unui tîlhariu“ care-l declară „sofie“ (a. 1741—1742). IORGĂ, S. D. VI, 264. Sotnicul de căzaci. GHEORGACHI, LET. III, 293/26. Cîte trei zapcii la un steag, adecă trei sotnici, 3 stegari, 3 ceauși (a. 1776). URICARIUL, XIX, 372. Cetele lor se compuneau din cîte o sută de oameni comendați de centurioni sau „sotnici“. HASDEU, I. V. 72, cf. BOGDAN, O. 60, CADE. *Tabăra se frămînta vîind surd și glasarile... sotnicilor se înălțau puternice. SADOVEANU, O. I, 347, cf. DL, DM. Acest steag [de cazaci] a continuat să existe și în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, fiind condus de un sotnic. STOICESCU, C. S. 194, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Regional) E x p r. A fi sotnic = a) a fi fără grijă. Cf. SCRIBAN, D.; b) a corespunde. Și gata-i sotnic! Com. FURTUNĂ; c) a sosi la timp. Tari mai ești sotnic. ȘEZ, V. 124.**

2. S. m. și f. (Mold.) Paznic² (1). *Stăteam în preajma cîrligelor ori a lesei toată noaptea, sotnic nedeșlipit,*

ascultînd povești încete la focul de găteje. SADOVEANU, ap. CADE. Cine-mi este mireasa, Mireasa și sotnica, Ca să strîngă risipa? PAMFILE, c. 7. 65. ✧ Е x p r. A rămîne sotnie = a sta nemișcat. Cf. SCRIBAN, D. A sta sotnie (lîngă cineva sau pe capul, ori la ușa cuiva) = a insista pe lîngă cineva pentru a-l determina să acționeze; a se ține de capul cuiva. id. ib.

3. S. m. (Mold.) „Sfătuitor, pețitor“ (Vlășinești — Botoșani). Com. FURTUNĂ.

— Pl.: sotnici, -ce.

— Din rus. СОТНИК.

SOTNIE s. f. Unitate de cavalerie căzăcească alcătuită din o sută de soldați. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, w., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. De partea cealaltă a podului, așteaptă, imobili, pe căii lor nervoși... în armurile lor de sulici, de săbii și de pistoale, soldații de cazaci. COCEA, s. II, 540. Urmat de răzvrățiți răzeși și soldații de cazaci, Nicoară Potcoavă intră-n țîrg la leși. LESNEA, VERS. 281. Cuvintele se încălceau pe hîrtie, într-un fel de galop săltațec de sotnie căzăcească. TEODOREANU, L. 329. La glasul căpiteniilor, soldații de cazaci se zvrîl la pămînt. SADOVEANU, O. I, 330. Căii se frămîntă, Mușcă din zăbale; Soldații sute-n vale Voinicește cîntă. PILLAT, P. 38, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. Ceata călăreților... gonind nebunește... parcă era o sotnie de cazaci în iureșul atacului. V. ROM. august 1954, 59, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: soldați.

— Din rus. СОТНЯ.

SOTRIȘA s. f. v. soțîșa.

SOTTO-VŌCE adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În surdîină; cu voce scăzută; discret. Cf. DEX, DN².

— Din it. sotto-voce.

SOTI s. m. 1. (Învechit și popular) Tovarăș (1); asociat; p. e. l. t. prieten (1). Voiu fi ție soțu, află-ți-voiu și punree-voiu între fața ta păcatele tale. PSALT. HUR. 42^v/19. E tu cinre ești ce-ți osîndești soful (p r e c e l a l a l t BIBLIA 1688)? COD. VOR.² 65^v/4. Plîngești după mine, fraților și soții mici, și gîntul și cunoșcîții mei (cca. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 449/5. Soții (p r i e t e n i i B 1938) mici și vecirii mici între mere se apropiară și stătură. PSALT. 72. Și amerințară soții lorșu ce era într-altă corabie, ca să vie să ajute lor. CORESI, EV. 331. Să ceară bărbatul de la soful său și mișarea de la vecina sa vase de argint. PO 213/3. Bogășii și mișei, soful cu soț să vă încetați (cca. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 80/3. Iară soții lui de greu-l pîrîră cătră Proțives, împăratul Egiptului. MOXA, 352/29. Dzice cătră svenții săi: șerbii și soții miei... , soții, pentru că m-așii iubit. VARLAAM, c. 151. Află pre unul den soții săi carele-i era deatoriu cu o sută de bani. N. TEST. (1648), 24^v/20. Alții doisprădzeace... soții lui Zamvi (a. 1650). GCR I, 146/22. Stîntem soți cu țîgerii. NEAGOE, ÎNV. 11/19. Pre mine, soților, să mă ascultați; deci veniți de-l sârutați (a. 1669). GCR I, 185/4. Au vrut să moară ei soții. M. COSTIN, LET. I, 231/5. Și nu-și schimbă cuvîntul Cătră soț de ce dzice. DOSOFTEI, PS. 42/19. Fusesă soții lui Cantacuzino la prinsorea aceluși grec. NECULCE, L. 252, cf. ANON. CAR. Văzînd moartea soților, au fugit la Țarigrad (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 166/21. El să aibă a-și căuta cu Murguleț, de vreme că nu-i nici nîmărui soci (a. 1741). URICĂRIUL, XXII, 337. Căroră tu, fătul meu, nu te face soțu asemenea acelora. VARLAAM — IOASA, 119^v/6. Mințînd, străluciiți bîrbați va avea soți în mincîndă. MAIOR, IST. 37/5. Eu nu am soț și sînt unul singur de neamul acesta pre lume. ȚICHINDEAL, F. 374/1, cf. LB. Ne uitaram în toate părțile după soții noștri, dar nu văzurăm pe nici unul. PLEȘOIANU, T. I, 228/8. Mulți din soții voștri, din tovarășii voștri de glabă, au căzît. CR. (1829), 60^v/12. Dă un ospăț mare

La soți soții de armie. HELIADE, O. I, 351, cf. GHICA, A. 680. Umbla să-l ducă la închisoare cînd ea s-au lovit de o cotă de 60 de republicani: carii au slobozit pe ai lor soți. AR. (1833), 22^v/19, cf. I. GOLESCU, C. La vreme va da socotcală înaintea soților, atît despre a sa dirceșie, cît și despre întrebîințarea banilor: casei. CR. (1834), 281^v/7. Doi din ai lui soți de arme... s-au depărtat. ASACHI, I. I, 2/19, cf. VALIAN, V. Antonie fu omorît și alți noaui soți ai lui fură trăși în țepe la Turda. FM. (1842), 282^v/5. Cînd atînsă fratele ei anul al patrusprezeccelea, trebuia să-l iaie de boregeni, soț în domnie. ib. (1844), 211^v/21. El se țîrșelesc cu un alt soț al său... și amîndoi își întruniră bandele lor supt un stejar prea vechi. ib. (1846), 19^v/29. În spaima ce stăpînea pe soți, nimeni nu voia să ajute pe soful său. BĂLCESCU, M. V. 165. Măi, soațe, văz-ai tu? PANN, P. V. I, 115/10. Să muncească cu blîndeșe spre a împăca pe soți și amici. ARISTIA, PLUT. II, 12, cf. POLIZU, CIHAC, I, 257. Soții de călătorie începuseră să murmure contra prelungirii călătoriei. BOLINȚINEANU, O. 303. A se uni în principiile de cultură este soarta... fiecîdui popor european. Întrebarea este rumați dacă o poate face ca un soț de asemenea sau ca un rob supus. MAIORESCU, CRITICE, 143. Izbutise a-și face soți cu care să-și petreacă uritul. ISPIRESCU, V. 83, cf. DDFR. După patru zile însă, Vințîlă este răsturnat de oastea lui Alexandru, care-l prînde și-l taie împreună cu... soții lui. XENOPOL, I. R. V, 23. Cine-i contra, să-l vedem, Ca să-l știe soții? COȘBUC, P. I, 302, cf. BĂRCIANU, ALEXI, w., ȘĂINEANU², Dete Patroelu atunci poruncă la soți și la slujnici. MURNU, I. 191. Ai spart o criptă-n mîndăstire Că să-ți cîștigi un soț de lupă. GOGA, POEZII, 220, cf. TERG. Ar fi vajit să dea o raită prin vecini să vadă ce hodașă și-au făcut soții lui de joacă. ACÎRIBICEANU, S. 317, cf. RESMERIȚĂ, D. CADE. Respectul și încrederea... față de soful lor de primejdie rechemară și precizară pe preot. GALACTION O. 187. Parcă spune-o taină mare Unui soț închipuit. TOPÎRCEANU, B. 71. Îi simțea acum mai aproape și mai adevărați decît pe bieții pescari, soții lor, cu care aruncase pînă-adeiauri năvoade eț pînca de păianjen. VOICULESCU, P. I, 41. O boală iute a răpus pe fratele și soful meu. SADOVEANU, O. VIII, 250, cf. SCRIBAN, D. Unde-s soții și dușmanii, Unde lunie și anii? CĂLINESCU, O. II, 192. Tîrîrîrul, străjuit de patru soți din regimentul lui, a ridicat steagul. CAMIL PETRESCU, O. II, 251. S-a apucat și a povestit caporalului și soților lui cum se va desfășura atacul. V. ROM. octombrie 1964, 49, cf. M. D. ENC., DEX. Hai, soațe vatave, De ne vătăvește! MÎNDRESCU, L. P. 211. Mă soțule, zise unul, bine mai semănăm noi laolaltă. RETEGANUL, P. III, 9. Atunci Mihăilaș i-o băgat pe ceilalți soți sup pod. CANDREA, Ț. O. 36, cf. ALB SN I h 15. În oraș daal-a-jungea, Șutera și asculta, Doar de soții lui va da. BALACE, II, 371. Și cîna cînd se gătea, Pîntea la soți se-ntorcea și din gură le grăia. FOLC. MOLD. I, 382. Omul din soții lui se cunoaște. ZANNE, P. IV, 229. ✧ (Prin analogie) Soții [cîini], care-și cu ce agonisise, intrau în pînișă și Jap împărșea cu echitate. GALACTION, O. 309. Azi a fost mai crunt ca niciodată, spuse taurul negru, pe cînd celalt soț îi lingea mîlos grumazul. VOICULESCU, P. I, 2. Lupul nu mai venea singur, ci cu un soț ori doi, alteori în capul unui hăitac. id. ib. 167. ✧ F i g. Totu-i un lucrî mîncînos și să cheamă minciunos, soț furtusăgului. PRUV. 75. Aștia... care este soț ncașăgului (a. 1746). ap. TERG. Cîț de sîrîcăcios poate fi acel ton al sufletului, ce neprecurmat are întristarea de soful al vieții. VASICI, M. II, 55/18. Dintră cele 18 planete secundare e mai de însămnat luna, nedespărțitul soț a pămîntului. RUS, I. I, 12/10. Parcul, afară, se răsfață și scînteie... față în față cu soarele, soful lui în infinit. VINEA, L. I, 87. ✧ (Învechit, rar) Ahat. Cuprinde mai multe cetăți de la vecini, soții romanilor. ȘINCAI, HR. I, 1/22. În vremea aceea îned nu era supuși romanilor, fără numai cil le era soți. id. ib. 6/33. ✧ (Învechit) Părtaş (1). Ne va face soți și moșteni împărșășii ceriului. CORESI, EV. 67.

Spre moarte chem pre voi ca cei slabe den vecie sofi să vă fac. id. ib. 89. Să aibă... sofi tainei și învățării. id. ib. 209. Sof d[unne]dzării tale, făcându-i (a. 1679-1680). GCR I, 242/40. Ca sofi credincioși ai soartei doamnei lor, ei deiseră a rămtnea pe loc. ASACHI, s. L. II, 67.

2. Bărbat căsătorit considerat în raport cu soția (3) lui; bărbat, (popular) domn, om (I 5), român (12), (popular și familiar) dînsul, (învechit și regional) mărit, soție (3), (învechit) casnic, căsar, căsaș, căsător, (regional) gospodâr, mirează (3). Nici fratele să ajute cuiva nu poate acolo, nici sora, nici soful, nici iubitul, nici vărul. CORESI, EV. 538. Iaca iaste fie a muri drept muiarea care-ai luat; că are sof de căsătorie. po 64/23. Am vîndu a me dreptă ocină și moșie... cu o parte ce-mi iaste mie cumpărătura împreună cu sofu meu, cu Iorga Stolnicul (a. 1667). BUL. COM. IST. IV, 19. Ștefania aflîndu-să atunce rămasă sărăcă de soful ei. DOSOFTEI, ap. TDRG. După moarte sofu-meu..., m-am așezat cu dumnealui să dea trii sute lei (a. 1723). BUL. COM. IST. IV, 58. Iar jupîneasă lui, deaca auzi așa, foarte să bucură de cuvîntul sofului ei (cca 1760). GCR II, 68/11, cf. I. GOLESCU, C. Cînd vor vedea împreună puși în mormîntul pustiu Și pre sofi și pre femeie, și pre maică, și pre fiu. POGOR, HENR. 137/15, cf. VALIAN, V. Văduoa lui, care se remărită pușin timp după moartea lui, reclămă pentru soful ei cel nou meseria răposatului. FM (1846), 223/22. O, bunul meu domn! viteazul meu sofi! NEGRUZZI, s. I, 146. Abia-și perdu ea soful și-și lepădă podoaba. ARISTIA, s. 9/22, cf. POLIZU. Nu este o familie care să nu plîngă un tată, un sofi, un frate. GHICA, C. E. I, 47. Adusese sofului ei ca dotă două moșii mari. SION, p. 64. Bărbatul are drepturi și soful datorii. CANELLA, V. 48. Nu pușin să se bucare sufletul meu de sofi și de părinte. ALECSANDRI, T. I, 134, cf. CIHAC, I, 257. Căci în băttălie, soful ei dorit A plecat cu oastea și n-a mai venit. BOLINTINEANU, o. 33. Nenorocita drumeală a ingenuncheat lîngă patul sofului ei. CREANGĂ, p. 100. E... un bun sofi și un bun tată de familie. CARAGIALE, o. I, 69. Nurorile... împăratului țineau ochii fîntă la zîna... după povăța sofilor lor. ISPIRESCU, L. 39, cf. DDRF. Unu-i sofi, iar altu-i tată, Pentru care se ruga? COȘBUC, P. I, 212, cf. BĂRCIANU. Vrei pe Strășimir, pe soful surorii mele, fiicei tale, Să nu-l sprijin? DAVILA, V. V. 76, cf. ALEXI, W. Domnița Maria împărăteasa soarta foarte schimbătoare a sofului ei. IORGA, C. I, 99. Papagalul... spre deznădejdea noului sofi ce-și luase vecina... se încăpățîna să trătască. ANGHIEL, PR. 41, cf. TDRG. Ce ticălos vierme e gelozia, dacă poate lăsa în sufletul sofului unei femei cînstiile... veninul gîndurilor! BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 212. Părea că nu se întîmplase nimic între sofi și soție. AGÎRBECEANU, A. 227. Iată... obiceiul general indoeuropean, ca soția să se sinucidă... pe mormîntul sofului. FĂRVAN, G. 147, cf. RESMERIȚĂ, D. Departe de sofi și de copil, își dase istovită sufletul în brațele mamei Sia fără o cîrtire. M. I. CARAGIALE, C. 82, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Luă apărarea sofului din simț de solidaritate conjugală. C. PETRESCU, I. II, 142. Se hotărîse să stoarcă de vlagă toți bărbații din mahala, ca și cum n-dr mai fi lăsat Dumnezeu văduve și neveste cu sofi adormiți. G. M. ZĂMFIRESCU, SF. M. N. I, 145. Doamna comiteasă putea să înștiinț ze pe soful său despre ceea ce i se pare ei o îndrăzneală. SADOVEANU, O. XI, 72, cf. SCRIBAN, D. Mai avea și cu soful ei legitim doi copii. ARGHEZI, L. 15. Mama și-a făcut din soful ei un idol. BLAGA, H. 43. După furtuni romantice..., revoluționarul devine un sofi model. RALEA, S. T. I, 109. Ai o dușmancă... care... și-a prins în mrejele ei soful? STANCU, Ș. 129. Răposatul meu sofi era nepotul lui Seafa. VINEA, L. I, 265, cf. DL. Soful dumneavoastră a trimis-o și pe ea la o școală profesională. PREDĂ, I. 132, cf. DM. Schimbară inelele de aur și răspunseră pe rînd, fără să se gîndească mult, că voiesc să fie unul al altuia, sofi și soție. BARBU, G. 31. Aș fi voit un sofi fără blazon; că mine. T Iulie 1964,

47. Cînd li se întorceau sofi, le cădeau la piept plîngînd. LĂNCRĂNȚAN, C. II, 107. Vor fi pentru prima oară sofi și soție pe ceran. CINEMA, 1968, nr. 3, VIII, cf. M 1968, nr. 11, 40, M. D. ENC., DEX. Aduțînd bucate La sofi ori la frate. ALECSANDRI, P. P. 188. Afi auzit... ce poruncește soful meu, băierul? BĂTEGANUL, P. I, 18. Foaie verde, foaie rară, Nici o poamă nu-i amară Ca sofi de-a doua oară. ȘEZ. III, 19. De cînd soful mi-a murit Trag la plug necontenit. FOLC. OLT. — MUNT. III, 663. ♦ (Învechit și regional) Soție (3). Muiarea care ai dal mie sofi dede mie den lemn și mîncat. po 19/23. Cumu-și împărăția Theodosie împreună cu sofi-său, împărăteasa Eudoxia. МОХА, 367/7. Până unde va fi doamnă-mea și soful meu, doamna Elina, vie... să se hrănească dintre aceste moșii (a. 1620). ap. IORGA, C. I. II, 237. Soful meu Anișa și cu ficeorii mei... vinde partea sa (a. 1692). BUL. COM. IST. IV, 219. Adecă eu, Ștefan... și cu soful meu Acstinia scriem (a. 1709). URICARIUL, V, 245/23. Tot ce este, mult, pușin, să fie a giupînesei, adecă a sofului dumnealui (a. 1733). IORGA, S. D. IV, 86. Izvod de ce s-au cheltuit la moarte sofului meu, Marii[i] (a. 1738). BUL. COM. IST. IV, 72. Eu, Ghiorghie, ... și eu, Andrieș, ... și împreună cu soful (e) noastre Irina, Iliana (a. 1759). ȘTEFANELLI, D. C. 60. Și deaca ajunse în vîrsta lui de însurat, au zis tată-său cătră fâmeia lui: soful meu, jupîneasă (cca 1760). GCR II, 68/11. Gheorghii Pălade cu soful meu Ioana... vînd... toată parte me de moșie (a. 1793). BUL. COM. IST. IV, 203. Aceasta să-mi fie sofi Pin' la ziua de județ. MARIAN, NU. 580. Cît îi-am fost sofi cu dreptate, Bade, m-ai iubit odată. POP., în JAHRESBER. VI, 48. Băduleasă, soful meu, Să-ți așul'e Dumflezău! ALEXICI, L. P. I, 29, cf. ALR I/II h 271, ALRM I/II h 379. ♦ (La pl.) Bărbatul și femeia uniți prin căsătorie; (învechit și regional) soție (3); (învechit și regional) fiecare dintre aceste două persoane. Mulți adună și de multe ori nici feciorii lor nu moștenesc, nici sofi, nici rudele, nici strîinii. CORESI, EV. 403. Ceia [ce] vîndu frate pre frate și părinte pre fecioru și sofi pre soful seu (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 326/2. Atunce... să vor despărți părinte de fecior... și priiatin de priiatin, și sofi de sofi. VARLAAM, ap. GCR I, 106/20. Au bărbatul, au muiarea va să hiclească pre sofi-său..., aceea casă să să împarjă. FRAV. 155. Nunta se sărbă și amîndoi sofi porniră din Londra. HÉLIADE, L. L. I, 212/9, cf. VALIAN, V. Toți fecicitau pe tinerii sofi. NEGRUZZI, s. I, 53. Doi sofi sint unul pentru altul. CANELLA, V. 48. Amîndoi sofi nu mai puteau de mîndrie. CARAGIALE, O. II, 151. Strigară într-un grai că acești sofi să-i domnească de aici înainte. ISPIRESCU, L. 40. Sofi își datoresc unul altuia credință, sprijin și ajutor. HAMANGIU, C. C. 55, cf. BĂRCIANU, TDRG. Ei, ca tofi sofi de căsătorie..., se simțeau umiliți chiar unul în fața celuilalt. AGÎRBECEANU, A. 411, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Sofi Olkinson au înllnit o societate largă de ostindii siberieni. SADOVEANU, O. XX, 460. Valer și Ana mîncau, ca sofi tineri, dintr-un blid. DAN, U. 53. De obicei sofi devin indifereți unul altuia. CĂLINESCU, O. I, 77. Tinerii sofi s-ăr mai fi cîndănit. STANCU, Ș. 289. Sofi Curie puteau anunța că... au descoperit un al doilea radioelement. SANIELEVICI, R. 19. Seara, sofi vor da o recepție în cerc restrîns. VINEA, L. II, 268. Am pornit spre casa sofilor Mereș. H. LOVINESCU, T. 391, cf. DL, DM. Cei doi sofi fură mulțumiți de această plecare, ca să-și poată revărsa fiecare gîndurile în voce. V. ROM. IANUARIE 1965, 9. Dansurile ne-au fost înșafîșate... de trei perechi de sofi. M 1968, nr. 10, 36. Cei doi sofi schimbă o privire. CINEMA, 1969, nr. 4, 14, cf. M. D. ENC., DEX. Înseamnă că acel sofi, a căruia lumînare s-a trecut mai răpede, va muri înainte celuilalt. ȘEZ. I, 152, cf. ALR I/II MN 83, 2 695, ALRM I/II, h 211. ♦ P. a n a l. Fiecare dintre cele două animale de sex opus care formează o pereche (1), (învechit și popular) soție (3); s p e c. bărbătuș. Aceasta pasare iaste iubitoare foarte pre soful său. VARLAAM, C. 421. Apoi vine-ă' rîi albina

ce nutrește ne-ncetă. Cu plăcere sofu-i leneș. SION, POEZII, 147/8. Pichirea, stingheră, hotări să-și caute un soț și-și puse ochii pe păun. GÎRLEANU, L. 71, cf. 57. Buha trăiește toată viața împreună cu femela aleasă chiar în afară de epoca cărbăritului; soții conviețuiesc credincioși laolaltă. LINȚIA, P. 87, cf. 21. [Turturica] merge și setea-și alină și de soțul ei suspină. RETEGANUL, TR. 14. Ce-ți porți osul pe unde ciorile nu-și duce soful? FUNDESCU, L. P. I, 46.

3. (Răr) Fiecare dintre cele două obiecte de același fel care formează o pereche (2). Numai dacă mergi să aduci soful papucului ăstuia. RETEGANUL, ap. CADE. ♡ Cu (sau fără) (de) soț = a) l o c. a d j. (despre obiecte, ființe, oameni etc.) care se află în număr pereche (sau nepereche); (despre numere) care este (sau nu este) divizibil cu 2, p a r⁴ (sau i m p a r). Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. Să cerci ceea ce și-am arătat: 3.7.9. tot fără soț. NEGRUZZI, s. III, 113, cf. POLIZU, CIHAC, I, 257. Pe lângă plopii fără soț Adesea am trecut. EMINESCU, O. I, 191. Ei trebuie să fie cu soț la număr. ISPIRESCU, ap. TDRG. Numără flăcăii și de-s cu soț tot îi va merge bine. SEVASTOS, N. 10. Urșitoarele vin totdeauna în săptămîna în care s-a născut un copil, în nopțile sărăți soț, adică: a treia, a cincea și a șaptea noapte. MARIAN, NA. 149, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. Trebuie să fie mai mulți inși..., însă să nu fie cu soț, ci fără soț. PAMFILE, COM. 45. Dacă treplele ar fi cu soț... atunci să știți că da. DELAVRANCEA, O. II, 324, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL. Își spunea că, dacă pomul va cădea în urma unor lovituri cu soț, se vor întoarce acasă. T. POPOVICI, SE. 298, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Ochi în ochi, umăr la umăr, și-n horă cu soț la număr. ȘEZ. V, 151, cf. ALR SN IV h 935; b) l o c. a d v. în număr pereche (sau nepereche). Cînd pui ouăle sub cloșcă, zice românul, nu le pune cu soț, ci fără soț, ca să iasă din toate pui. CANDREA, F. 5. N-am băut niciodată fără de soț. PAMFILE, J. II, 52. ♡ Ex p r. A nu avea (sau, învechit, a nu fi, a nu se da cui) soț (ori soți mulți) = a nu avea, pereche, v. p e r e c h e (3). Nu e soție în dumnezeei D[oa]mni. PSALT. HUR. 73²/7. Am luat o miare vădună, rea, proclată; cîl nu se da ei soț întru răutate supt soare. ȚICHINDEAL, F. 464/3. Numitul Ionașcă iaste om năpraznic, de n-are soți mulți (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 206. Un blestemat ce nu avea soț în lume. GORJAN, H. II, 150/15. (Cu schimbarea construcției) Dă frumoașă, soț nu are. ALEXICI, L. P. 98. ♣ (În construcțiile) Cu soț ori fără (de) soț sau soț ori fără de soț = numele unui joc de doi copii în care unul trebuie să ghicească dacă obiectele ținute în pumn de celălalt sînt în număr par sau impar. Cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 52, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: sofi și (învechit, rar, n.) sofuri. — Voc.: și (învechit și popular) soafe. — Și: (învechit) soci s. m.

— Lat. socius.

SOȚ² s. n. v. sos¹.

SOȚESC, -EASCĂ adj. v. soțiesc.

SOȚI vb. IV. Refl. recipr. I. (Învechit și regional) A se întovărăși, a se asocia. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., ALR SN V h 1375/349, ALRM MN III h 1138/349. ♡ Tranz. A face părtaş. Dumnezeestiei fire sofiți fum. CORESI, ap. DHLR II, 356.

2. (Regional) A se căsători (București). Cf. TEODORESCU, P. P. 676. Și mai mult m-am bogătit De cînd, Voico, ne-am sofit. id. ib.

— Prez. ind.: sofesc. — Și: (regional) soții vb. IV ALR SN V h 1375/349.

— V. sofi¹.

SOȚIABIL, -Ă adj. v. sociabil.

SOȚIABILITATE s. f. v. sociabilitate.

SOȚIAL, -Ă v. social.

SOȚIAL-DEMOCRAT, -Ă s. m. și f. v. social-democrat.

SOȚIALIST, -Ă s. m. și f., adj. v. socialist.

SOȚIE s. f. 1. (Învechit și popular; rar la m.) Tovarăș (1); asociat; p. e x t. prieten (1). Dize cătră soție ce era merși. COD. VOR.² 42⁷/12. Iacov și Ioan, feciorii lui Zevedei, ce era soție lu Simion. CORESI, EV. 329. Așea va face Dumnezădu cu noi, cum facem și noi cu sofiile noastre, adică hie cu ce om. VARLAAM, C. 215. Cînd vor fi nește soții multe de vor ținea drumul, de vor tilhui... să-i spînzurc. PRUV. 35. Cînd va prinde giudeful vrcun calpuzan, trebuie să-l cerceze: mai are soții? PRUV. MOLD., ap. HEM, 646. Luca au fost... soție credincioasă lui Pavel. N. TEST. (1648), 64⁷/3. Avînd și viață între soți, s-au înceștat cu o seamă de evangheliji. SIMION DASC., LET. 174, cf. URICARIUL, XXV, 298. Și-au ales soție la împărăție pre Alexandru. M. COSTIN, LET. I, 82/21. Ș-am întreat pre un soție lui Petă. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 151⁷/4. Duca de Saxonica, cu soție a lui, dau răspunsuri pușin bune spre folosul dreptății (a. 1693). FN 7, cf. COD. PUȘC. 84. Au găsit soție asemenea lui, pe un ghenăriar. IST. Ț. R. 18. Priimînd soție la împărăție pre Albimie, s-au pornit cu oști. N. COSTIN, L. 150. Numai pre soția lui, pe Iano, l-au tăiet. NECULCE, L. 265. Cineș cu sofiile și cu părțile sale să finea. CANTEMIR, HR. 90. Ș-au luat soție pre Iosuf pașa (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. III, 94/2. Feciorul împăratului... s-au depărtat de sofiile lui. SINDIPA (1704), 88⁷/8. Au fost... și cu alți boiari, soție lor (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 51. Vă voi duce la sofiile meale. MINEIUL (1776), 131¹/24. Pre cine ai cu tine soție aceștii filozofii. VARLAAM - IOASAF, 74⁷/10. Cinstindu-l și pre el și pre sofiile lui... priedenește, i-au slobozit. ȘINCAI, HR. I, 392/34. Măria sa însă cu sofiile, boierii, număra iscăliturile. ZILOT, CRON. 77, cf. LB, DRĂGHICI, R. 73/24. Veniți soții credincioase lîng-al meu nepot iubit. POGOR, HENR. 120/5. Tăiară... și pe celelalte soții ale lui. BĂLCESCU, M. V. 291, cf. DDRF, BĂRCIANU, CADE. Împreună cu sofiile sale intră în gospodăria sărărarului. SADOVEANU, O. X, 46, cf. SCRIBAN, D. Vîno, bade, joi seara C-atunci e dulce gura! Dar nu veni cu soție Că, zău, nu-ți voi da nici fie. JARNIK - BIRSEANU, D. 48. Cată-mi mie și io fie, Doară noi ni-om fi soție. MÎNDRESCU, L. P. 126. Acolo am sădăut șase ierni cu soția mieu. T. PAPAĞAGI, M. 169. Dăsem cătră soția (ortoc) noastră. ARH. FOLK. VI, 383, cf. ALR I 1793/339, 345, ALR II 4385/349, ALRT II 101, 131, ALR SN I h 15/346. Am avut soție la săpă. MAT. DIALECT. I, 94. ♡ (Prin analogie) Surana auzînd pe vechea soție Rintezînd, să întoarsă și vru s-ajungă La Ducipal. BUDAI-DELEANU, T. V. 141. S-a dus copilul și a adus de soție lui Murgoci, pe Corban. I. CR. II, 229. ♡ Fig. Ier[us]s[al]imu era clădit ca o cetate al lui soție depreună e. PSALT. HUR. 110⁷/2. Svînta cruce iaste... soție celor singurași. VARLAAM, C. 45. [Norocul] suie, el coboară... Cu sofiia sa, vreamea, toate le surpe. M. COSTIN, O. 321. Tar de vei avea sofiile mîncările și băaturile, nu vei avea dragoste niciodată spre post. ANTIM, ap. ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 165. Luna, această mareașă soție a pămîntului. GENILIE, G. 79/13. Una... din planetele... Despărfindu-se de alta ce îi era de soție. CONACHI, P. 271. Soția lui e groaza. ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U. Dă-mi, cruce, glasul tău mie, Că vom fi bune soție. MARIAN, I. 500. Da drumușu-i grea soție. BÎRLEA, L. P. M. I, 107. Cupe cu zîn, mărturie Ș-o ploscă de zîn, soție. GR. S. VI, 210. ♡ Ex p r. (Regional) A nu avea soție = a nu avea pereche, v. p e r e c h e (3). Este sărac, De n-are soție-n sat. BALADE, I, 451. (Regional) A fi de-o soție (cu cineva) = a fi deopotrivă (cu cineva).

Ce folos. de-a mea domnie, Că-s cu dracii de-o soție. T. PAPAHAĞI, M. 201. ♦ (Învechit) Aliat. Nemfii, dacă au văzut că soțiile i-au viclenit... au luat de la unguri jumătate de țară ungurească. URECHE, L. 125, cf. SIMION DASC., LET., T. A, 39/10. O scria pe atunci leșii. Muldong că iese crăiei leșești soție. M. COSTIN, O. 44. Ori ca pre niște supuși i-au domolit, ori ca pre niște soții i-au avut. CANTEMIR, HR. 18. Aflând dachii vreme și soții găsindu-și pe un neam ce-i zicea aluni, ... s-au sculat spre romani. C. CANTACUZINO, ap. ROSETTI — CAZACU, I. L. B. I, 283, cf. DDRF. ♦ (Învechit) Părtaș (1). Soții i-au făcut Dumnezeu slavei lui. CORESI, EV. 41. A căruia moarte auzind Votaman, unul de ai săi mai iubit, atia să infricoșă, cil pușin lipsi să-i fie fost și soție (a. 1703). FN 121.

2. (Învechit și regional) Tovărășie; asociație; prietenie. Derept accaia fiți dumnezești în soție celui ce iaste de fire. CORESI, L. 177/2. Moisi pogoria deaspre muntele Sinaului... și... obrazul lui luciu ară fi de... soția ce fu cu Domnul. PO 296/27. I-au venit om așa de treabă... să le fie la soție. DOSOFTEI, V. S. decembrie 1957/4. Mcarge-npreună La casa sfințit-n soție bună. id. PS. 181/6, cf. ANON. CAR. Luind voinicii noștri în soție Pe Jorgiu și pe Medru, gios te pogorâr Ș-ajută lui Vlad. BUDAȘ-DELEANU, T. 164, cf. CADE, SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII—VIII, 373, MAT. DIALECT. I, 94. ♦ L o c. v b. (Regional) A face soție (cu cineva) = a se întovărăși (cu cineva). Cf. MAT. DIALECT. I, 94. ♦ E x p r. (Învechit, rar) A avea soție (cu cineva) = a împărtași aceleași gânduri, aceleași sentimente (cu cineva). Ș-cm zice că soție avem cu nusu și întru un tuncarec îmbliind, menșim. CORESI, L. 190/14. ♦ Adv. (Învechit și regional; și în l o c. a d v. în sau într-o soție ori d-o soție) Împreună. Și din casa Dio[mnului] mergeam într-o soție. PSALT. (1651), 1177/15. Venită la mărturie împreunându-să adunați de la osebite locuri... și boierii și meștersuguri adunați într-o soție. DOSOFTEI, V. S. februarie 697/24. Și mearseră amindoi soție. MINEIU (1776), 5172/18. Doi oameni căldoreau în soție. TICHINDEAL, P. 212/6. Asinul păscind cu cecoșul în soție. id. ib. 114/10. Pruncii dimpreună cu învățătorul într-o soție să vină și să se veselească. PETROVICI, P. 46/7. Se duc d-o soție. ALR II 4 386/353. Nu mă iei d'e-o soție... că am mai povestit un-altă. O. BÎRLEA, A. P. II, 176.

3. Femeie căsătorită considerată în raport cu soțul (2) ei; nevastă, (rar) doamnă, (învechit și popular) femeie, muieră (2), soață (2), (învechit și regional) soț (2), (popular) horeasă, (popular și familiar) dînsa, (familiar) consoartă, perêche, (familiar și glumeț) babă, (glumeț) jumătate, (franțuzism învechit) damă, madamă (1). Eu, Oprea, și cu soția mea Neacșa (a. 1680). BUL. COM. IST. III, 84. I-a murit soția și a moștenit și multă avuție. VĂCĂREȘCUL, IST. 248. Despărțenia lui Stan a lui Gheorghe Frîncu și soția Maria (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 205. Iancul... să-și ia soție de potrive celorlalți frați (a. 1819). BUL. COM. IST. IV, 155. Sperindu-să și biata soție, zace și acum (a. 1820). IORGA, S. D. VII, 71. El luase de soție pe Elena. PLEȘOIANU, T. I, 243/26. Este dator ghinărarul Varlam... soții [ei] lui (a. 1829). DOC. EC. 428, cf. I. GOLESCU, C. Au perdut și pe soțul și pe soția sa de la care n-au rămas fii și fiice. AR (1831), 707/30. A luat de soție pe doamnă Bcti-Lee. MARCOVICI, C. 3/20. Împreună cu soția mea și cu alții din rudele mele (a. 1835). DOC. EC. 571. Fericit acela ce să va noroci a o avea de soție. BUZNEA, T. 23/31. Mihail... au biruit pe Gheorghie și pe soția sa au luat-o în robie. ASACHI, I. I, 61/12, cf. VALIAN, V. Mi-am scos soția și copiii de la turci (a. 1839). DOC. EC. 734. Petrecerea iubitei mele soțit la tristul mormînt (cca. 1840). CAT. MAN. II, 197. Ioana văduva, soția răposatului Ștefan (a. 1842). DOC. EC. 762. Dă-mi... și o soție... Care să-ndulcească tristă viața mea. ARICESCU, A. R. 8/5. Tesu a luat de soție pe Fedra. ARISTIA, FLUT. 32/16, cf. POLIZU. De ce... să nu fie la modă a fi o soție virtuoasă? GHICA, C. E. I, 189. Pruncii lui și chiar soția, Tot ce are-n

pieire. SION, POEZII, 263/15. A lui Mihai soție A venit să-și povestească. ALEXANDRESCU, M. 16. Soția unui medic vre să ajutore pe barbatul ei în praxa-i medică. F (1871), 393. Iubesc pe a ta fiică și de soție o vreu. ALECSANDRI, T. II, 107. Îi promitea... că el o va lua de soție. EMINESCU, N. 40. Făt-Frumos a luat de soție pe zîna cea mai mică. CREANGĂ, O. 168. Trăia în pace... cu soția și cumnatele sale. ISPIRESCU, L. 8, cf. DDRF. Ar fi căzut jertfă răzbunării soției sale. XENOPOL, I. R. II, 24. Capătă pe cea mai mică fată de-mpărat soție. COȘBUC, P. II, 136. Ceré de soție. Pe domnița Anca. DAVILA, V. V. 63. Educația femeii ca mamă, ca soție și româncă (a. 1905). în PLR II, 105, cf. ALEXI, W. Fuseso soția domnului muntean Vlad. IORGA, C. I. I, 81. De m-ar lua pe mine de soție; Eu i-aș hrăni palatul cu o pită. IOSIF, V. 142. Răminea soția cu trei copilași mărnași. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 30. Vă cer de soție pe fata dumnezeoasă. AGĂRIBCEANU, A. 204. Meda devine și ea una din numeroasele soții ale lui Filip. PĂRVAN, G. 55. Venea... soția învățătorului. REBREANU, I. 22, cf. RESMERIȚĂ, D. Același gînd a fost împărțit atit soției lui, precum și altora. DUMITRAȘCU, STR. 8. Ce-i lipsea ca să fericescă o soție? M. I. CARAGIALE, C. 99, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Soția sa Scatia îi împărtașește soarta. LOVINESCU, C. IV, 64. Părea o soție foarte fericită de asemenea soț. C. PETRESCU, C. V. 236. Vine și soția domnului ghegeneral. BRĂDESCU, O. A. I, 31. Nenorocirea... poate să cadă peste soția oricăru muncitor. SAHIA, N. 42. O dorise de soție a lui. VISSARION, B. 366. Ești fată și soție de boier. TEODOREANU, M. U. 127. Anca fusese soția lui Velicu Vodă. VOICULESCU, P. I, 187. Ce gospodărie are d. învățător și ce soție vrednică! SADOVEANU, O. XX, 90. Soția d-tale e grav bolnavă. DAN, U. 189. Resturile unei biserici pe care a zidit-o Alexandru cel Bun pentru prima sa soție. IORDAN, T. 306, cf. SCRIBAN, D. Soția însăși a eroului... să-l abată pe Mihai de la hotărîrile... fatale. VIANU, A. P. 31. Primești să fii soția mea? ARGHEZI, L. 325. Ești născută spre a fi cel puțin soție de maharadžah. CĂLINESCU, O. I, 153. Am citit împreună cu soția mea scrisoarea. BOGZA, A. I. 470. S-a încheiat idila lor... Sculptorul și-a pierdut pe drum A lui soție. PARASCHEVICU, C. T. 102. Își luă asupra-și drepturi de soție și de mamă. VINEA, L. II, 306, cf. DL. Soția mea o să mă dea afară din casă. PEDA, R. 10, cf. DM. Viceso să fie unul al altuia, soț și soție. BARBU, G. 31. Soția sa nu mai era în viață. IST. LIT. ROM. II, 46. N-a primit să-i fie soție după ce divorțase de intilul ei soț. V. ROM. ianuarie 1966, 183. Soția mea... mă asculta. BĂNULESCU, I. 10. N-a luat-o de soție doar pentru că e fată de academician. CINEMA, 1968, nr. 12, 4. Nici nu și-a propus să joace rolul de soție și mamă. CONTEMP. 1969, nr. 1 168, 4/4. De aceea ea Se va numi soția mea. TEODORESCU, P. P. 167. Că soția-i tinerea Ș-am trăit bine cu ea! JARNIK — BÎRSEANU, D. 499. Acca femeie poate să fie soția lui cea dintîi. SBIERA, P. 47. Vreau să iau pe fata lui de soție. RETEGANUL, P. V, 8. Nici n-am tată, Nici soție ca să-mi placă. SEZ. I, 114. Nici eu nu am soție. BIBICESCU, P. P. 20. Cauți pe doamna Chiralina ca s-o iei de soție. FUNDUSCU, L. P. 57. Să mă-nsor, să-mi iau soție. BALADE, II, 178. A rămas acolo s-o ia dă soție. BÎRLEA, A. P. I, 551. Mi-a venit Vremea de căsătorit Și soție a-mi lua. FOLC. MOLD. I, 179. Pinză și soție să n-alégi noaptea. ZANNE, P. III, 270. ♦ (Învechit și regional) Soț (2). Nu voi lua de soție pe nimenea... afară de tine; aceste zicînd doamna Stana se făcu nevăzută. GORJAN, H. II, 182/9. Am dorit să fi-l cer de soție. PANN, E. IV, 17/7. Te-și, Ioană, ziua bună... De la soția cea bună. MARIAN, I. 280. Da? nu-i el soția mea? SADOVEANU, O. VI, 506, cf. CADE. Soție se spune... și soțului. BUL. FIL. VII—VIII, 373. Fugi, cucule, de-acolea; Că vine soția mea Și-a lua pușca Și-a da. PAMFILE, C. T. 235. Numai eu trag singurea, Că mi-o omorît soția mea. BÎRLEA, C. P. II, 184. C-am avu și io soție Ș-am rămas de mult pustie. GR. S. VI, 199, cf. COMAN, GL.,

ALR II/I h 129/769, A v 25. *Radule, sofia mea, Nu-mi bate bou de cea, Că e zestriora mea.* BALADE, II, 452. *N-am rumân, sofiia mi s-a prăpădit.* GL. OLT. ♦ (Învechit și regional) Soți, v. s o ț¹ (2). *Fîțesc sofiie, ce se zice bărbatul și muierea (a. 1650).* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D., ALR II/I MM 83, 2 693/272, 363, ALRM II/I h 211. ♦ P. a n a l. (Învechit și popular) Soț¹ (2) (la animale). *O turturică, de lângă sofia noastră, Nici nu zboară, nici se duce.* CONACHI, p. 87. *Însofit de turturele Rămase d-a lor sofii, Voi să cînt zilele mele Cu paseri în armonii.* MUREȘANU, p. 32. *Porumbelul... se rotește mereu, urmîndu-și sofia.* GÎRLEANU, L. 58. *Turturea fără sofiie Și tot cred c-o să mai vie.* JĂRNİK - BÎRSEANU, D. 129. *Zboară tristă prin pustie... Cu dor dup-a sa sofiie.* RETEGANUL, TR. 13. *Sărmanica turturea, Dacă-și pierde sofia, Ea pe alta nu-și mai urea.* SEVASTOS, C. 43. *Să iei pîldă... de la turturică, ce, cînd își pierde sofia... , nici aude, nici mai cald pe cracă verde.* ZANNE, P. VIII, 537.

4. (Învechit, rar) Fiecare dintre cele două părți identice și simetrice ale unui obiect, unite între ele, care formează o pereche (4). *Bărbatul fără muiere, ca foarfeca fără sofiie, ce nu taie, ci numai zgîrie.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 16.

5. (Prin Olt. și prin Munt.) Organ genital la animalele femele. Cf. DR. V, 274, 315, COMAN, GL., ALR I 1 099/856.

— Pl.: sofii și (învechit și popular) sofiie.

— Soț¹ + suf. -ie.

SOȚIESC, -EASCĂ adj. (Învechit) Conjugal. *Iaste între oameni o dragoste... curată, dragoste sofiescă.* ȚICHINDEAL, F. 365/11. *Credința sofiescă.* DDRF, cf. DL, DM.

— Pl.: sofiie și. — Și: sofiesc, -ească adj.

— Soți (pl. lui soț¹) + suf. -esc.

SOȚIETĂ s. f. v. societate.

SOȚIETĂȚE s. f. v. societate.

SOȚII vb. IV v. soți.

SOȚIIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a se soți (v. soți 1); întovărășire; asociere. *Și cere Pavel ca să fie soț și Ioan sofiirea carea au avut cu Petr (a. 1652).* ap. TDRG. *Nu va asculta poruncile D[omnului] și va minți cătră aproapele-ș întru zălojire au pentru sofiire, au pentru jah.* BIBLIA (1688), 73¹/6. *De sofiirea omenească folositoare orînduieli (a. 1693).* FN 4, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: soțiri.

— V. soții.

SOȚIOARĂ s. f. (Popular și familiar) Diminutiv al lui sofiie (3); (popular) nevastăică (1 2), nevastă (2), (popular și familiar) nevastăică (2), (regional) nevastăică, soțucă. *Sofoara lui... avea nemîngîiată jeale.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 55^v/31. *Va veni... să se mai bucare încă o dată de inima sofoarei sale.* HELIADE, L. B. III, 49/22, cf. I. GOLESCU, C. *Cu cît să mîhnea de pierderea bunii sale sofoare, cu atît de mult să bucura de ființa fie-si.* FM (1842), 244³/33. *Altul face cu ochiul tinerei tale sofoare, pe care tu ai părăsit-o.* ODOBESCU, S. III, 97. *Îl văzură... venind tea-făr, alături cu o sofoară de-i rîdea și stelele de frumoasă.* ISPIRESCU, L. 48. *Să fie cu al nostru împărat sofoară.* SEVASTOS, N. 112, cf. DDRF, TDRG, CADE. *Dulcea-i sofoară Gata-i să se ducă Și-n locu-i să moară.* TOPÎRCEANU, P. O. 30. *Sofoara mi-a murit și-am rămas nenorocit!* VISSARION, B. 182, cf. DL, DM, DEX. *Om hotărî În zid de-a zidi Cea-nții sofoară... Care s-a ivi.* ALECSANDRI, P. P. 188. *Viața mi-e amară. Departe de țeară Și de sofoară.* TEODORESCU,

P. P. 284. *Vedea mîndră sofoară Cu jelită sofoară.* JĂRNİK - BÎRSEANU, D. 488, cf. ȘEZ. III, 40. *Pune-te pe pară Să te scoți la țară, Să-mi fii sofoară.* BALADE, I, 367. *Eu n-am găsit Sofoară-n lume Să semene mie.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 82. ♦ (Prin analogie) *Vezi cele paseri... cum din creangă în creangă zboară... Tot soful cu cite o sofoară.* BUDAI-DELEANU, T. 132. ♦ (Regional) Diminutiv pentru fiecare dintre cele două persoane unite prin căsătorie. Com. din BRĂȘOV.

— Pronunțat: -fi-oa-. — Pl.: sofoare.

— Sofiie + suf. -ioară.

SOȚIOR s. m. (Popular și familiar) Diminutiv al lui s o ț¹ (2); (popular și familiar) bărbățel, (regional) soțuc, soțuleț, soțuluc. *M-am rănit foarte de asprimea neamurilor mele și de moartea iubitelui meu sofiior.* BUZNEA, P. V. 88/24. *De vreme ce ai să-mi fii sofiior... , fă-mi pușintică curle.* ALECSANDRI, T. I, 210. *Complimente sofiiorului și băiețelului d[umnea]v[oastră].* CARGHIALE, O. VII, 450. *Împărăteasa rămase încermenită cînd își văzu sofiiorul.* ISPIRESCU, V. 16. *Nici una nici două, jap o palmă prea iubitelui sofiior.* VLAHUȚĂ, D. 112. *Cine te-o sfătui Sofiioru-ți de-ai urit?* MARIAN, I. 329, cf. DDRF, CADE, DL, DM, DEX. *Aștepta pe sora lor Și pe mîndru-i sofiior.* ALECSANDRI, P. P. 153. *Sofiior că-și alegea P-un cioban mai tinerel... Și popa mi-i'cununa.* TEODORESCU, P. P. 682. *Mamele-și plîng feciorii, Nevestele, sofiiorii.* RETEGANUL, TR. 64. *N-afi văzut un pușior? Iubitel meu sofiior? SEVASTOS, C. 43. Nici o poamnă nu-i dulcie Ca pomușa cea de vie Și sofiioru cel dintii.* ȘEZ. III, 19. ♦ (Prin analogie) *Filomila cîntă-n vale... Simte, cheamă și dorește Pe iubitu-i sofiior.* FM (1842) 184¹/15. ♦ (La pl.) Diminutiv pentru cele două persoane unite prin căsătorie. *Amîndoi sofiiorii parcă ar fi avut o presimțire că nu se vor vedea mai mult.* HELIADE, L. B. III, 49/5. *De-i vrea să mi te-nsori, Să ne facem sofiiori Da-ți-oi dulce sărutat.* ALECSANDRI, P. P. 241, cf. DL, DM.

— Pronunțat: -fi-or-. — Pl.: sofiiori.

— Soț¹ + suf. -ior.

SOȚIÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit) Sociabil. Cf. VALIAN, V., POLIZU.

— Pronunțat: -fi-os-. — Pl.: sofiiosi, -oase.

— De la sofiial.

SOȚUC s. m. (Maram.) Diminutiv al lui s o ț¹ (2); (popular și familiar) bărbățel, sofiior, (regional) soțuleț, soțuluc. Cf. PASCU, S. 132. *Să mă duc la țată-mîneu, Că mîi-o prins soțucu mîneu.* ȚIPLEA, P. P. 8, cf. 116. *Ea a prins a lăcrima Și pe mire-a-l blăstăma: — Fire-ai, soțuc, blăstămat!* BUD, P. P. 14, cf. BÎRLEA, L. P. M. II, 496. *O, soțuc, soțuc a mîneu, Cum t'e-nduri tu binelui Și t'e dai străinului?* T. PAPAĞAGI, M. 95.

— Pl.: soțuci.

— Soț¹ + suf. -uc.

SOȚUCĂ s. f. (Maram.) Diminutiv al lui sofiie (3); (popular) nevastăică (1 2), nevastă (2), (popular și familiar) nevastăică (2), sofiioară, (regional) nevastăică. Cf. ȚIPLEA, P. P. 116.

— Pl.: soțuce.

— Sofiie + suf. -ucă.

SOȚULEȚ s. m. (Regional) Diminutiv al lui s o ț¹ (2); (popular și familiar) bărbățel, sofiior, (regional) soțuc, soțuluc. Cf. I. GOLESCU, C.

— Pl.: soțuleți.

— Soț¹ + suf. -uleț.

SOȚULUC s. m. (Maram.) Diminutiv al lui s o ț¹ (2); (popular și familiar) bărbățel, sofiior, (regional)

soțuc, soțuleț. *Hei, tu, sofulucu-mieu*. BÎBLEA, B. 27, cf. id. L. P. M. II, 496.

— Pl.: sofuluci.

— Sot¹ + suf. -uluc.

SÓUZ s. m. v. solz.

SOVABÎRV s. m. v. sovîrf.

SOVATĂ s. f. (Regional) „Covată“ (Seaca Montană — Moldova Nouă). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 184.

— Pl.: sovate.

— Etimologia necunoscută.

SOVATISÎ vb. IV Tranz. (Grecism învechit) A tençui¹. (A b s o l.) [Varul] *lasă-l ca să se argăsească trei zile, apoi sovatiseste ori muruiește* (a. 1805). GRECU, P. 96, cf. 413.

— Prez. ind.: sovatisesc.

— Din ngr. σοβ-τιζω.

SOVAVĂERV ș. m. v. sovîrf.

SOVAVÎRF s. m. v. sovîrf.

SOVĂNĒL s. n. v. sovonel.

SOVEAST subst. (Învechit, rar) Conștiință. *Și așa curățindu-și soveastul cu bună orînduială să se gătească spre împărțire sfintelor și dumnezăieștilor taine* (a. 1768). CAT. MAN. II, 258.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Din slavonul совецкѣ.

SOVEICĂ s. f. v. suveică.

SOVENĒL s. n. v. sovonel.

SOVEREIGN s. m. Monedă englezească de aur echivalentă ca valoare cu douăzeci de șilingi. *Paralel treizeci galbenul cel cărmec, iar suferinul să nu umble nicidecum* (a. 1822). DOC. EC. 261, cf. 1 054, 1 055. *Soverinu... 20 (șilingi), 25, 22 (franci), 65, 42 lei. Măș. GR. 90/9. Suveranul are... 13¹/3 fiorini. ib. 100/7. Livra... e o monedă închipuită care are ca echivalent... suveranul. CLIMESCU, A. 290, cf. ȘĂINEANU², REȘMERIȚĂ, D. Cele mai bogate poartă și bași de aur (suferini). PRIBEAGUL, P. R. 38. De aici au și botozat... soverignul reginei Victoria „porușh“.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 4, 18/3.

— Pronunțat: sóv(ă)rân. — Pl.: soverigni. — Și: (învechit) soverin, soverân, suferin s. m.

— Din engl. sovereign.

SOVFRÎN s. m. v. soverign.

SOVĒT s. n. v. soviet.

SOVĒTNIC s. m. Membru al unui consiliu juridic, financiar sau administrativ din vechea Rusie și din țările române în prima jumătate a sec. al XIX-lea. *Care bani să vor da din banii județului... luînd cîștanții de la dumnealui sovnetnicu* (a. 1812). DOC. EC. 142. *Giudecătoria politicească este o enstanție alcătuită de 5 cilenuri... un sovnetnic și un prezedent* (a. 1827). CAT. MAN. 218. *Acele cîștanți... să vor da... sîrbescului sovnetnic* (a. 1836). DOC. EC. 618. *Sfatul administrativ, priimînd... cîștanția dumnealui... sloboadă dumnealui prințipescului sovnetnic Mihail Gherman ceaasta, spre a fi știut că s-au răfuit* (a. 1837). DOC. EC. 679.

— Pl.: sovnetnici.

— Din rus. СОВЕТНИК.

SOVĒZ s. n. Gospodăria agricolă de stat în Uniunea Sovietică. *Am celîrdot prin Uniunea Sovietică, oprîndu-mă... în numărute colhozuri, sov-*

hozuri. SAHIA, U.R.S.S 17, cf. SADOVEANU, O. XX, 363. Lucram la cîmp, într-un sovhoz, la treierat. v. ROM. februarie 1953, 150. A adunat un imens material. de date experimentale... din colhozuri și sovhozuri. AGROTEHNICA, I, 35, cf. DL, DM, DN², DEX.

— Pl.: sovhozuri.

— Din rus. совхоз.

SOVIĒT s. n. 1. (Învechit) Înaltă instanță judecătorească din unele provincii ale vechii Rusii. *Sovetul este enstanția ce mai înaltă a oblstei... și este alcătuit din 13 cilenuri* (a. 1827). CAT. MAN. 218.

2. Organizație politică de masă a proletariatului din Rusia apărută în perioada revoluțiilor din 1905—1907: organ al puterii de stat centrale și locale din fosta Uniune Sovietică, format din deputați aleși. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Puterea aparține în Uniunea poporului muncitor în persoana sovietelor de deputați. SADOVEANU, O. XX, 360, cf. SCRIBAN, D., CONTEMP. 1948, nr. 106, 3/1. Sovietul regional mobilizează un activ pentru pregătirea... celor mai importante chestiuni. ȘĂINEANU, 1949, nr. 1 324. Organizînd sovietele, muncitorii și soldații vedeau în ele un organ al puterii populare chemat să înfăptuiască năzuințele lor, în primul rînd să încheie pacea. LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 19, cf. DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX. ♦ Sovietul Suprem = organ suprem unicameral al puterii de stat al fostei Uniuni Sovietice sau al republicilor unionale sau autonome din Uniunea Sovietică. Lîngă sălile imperiale, Sovietul Suprem și-a stabilit sediul. SADOVEANU, O. XVII, 32. În vederea alegerilor pentru Sovietul Suprem al Republicii Sovietice Federative Socialiste Ruse. ȘĂINEANU, 1947, nr. 743, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC.*

3. P. g e n e r. (Neobișnuit) Comitet. *Comitetul „Vieții românești“... este cel mai simpatic și mai vrednic de încredere soviet intelectual din cite cunosc. v. ROM. decembrie 1963, 152.*

— Pronunțat: -vi-el. — Pl.: soviete. — Și: (învechit) sovĕt s. n.

— Din rus. совет.

SOVIĒTIC, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care făcea parte din populația de bază a Uniunii Sovietice sau era originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care locuia în Uniunea Sovietică. *Sovieticii au atacat ieri la patruzeci de kilometri depărtare. SADOVEANU, O. XVII, 257. Soldații români... înaintau alături de sovietici. STANCU, R. A. II, 214. Sovieticii știu că România va fi cap de pod în faza nouă în care va intra războiul. BENTUC, M. C. I, 86. Doi soldați trîntiseră la pămînt trupul sovieticului. CAMILAR, N. I, 78, cf. DL, DM. Aci îi aștept pe sovietici. T. POPOVICI, S. 412, cf. M. D. ENC., DEX.*

2. Adj. Care aparținea Uniunii Sovietice sau sovieticilor (1); privitor la Uniunea Sovietică sau la sovietici; originar din Uniunea Sovietică: care se referă la soviete (2), propriu sovietelor. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *La prima vedere, s-ar părea că s-a produs o desfacere totală între literatura clasică a secolului XIX și literatura de azi, sovietică. SADOVEANU, O. XX, 370, cf. SCRIBAN, D. Statul sovietic și-a început existența punînd capăt războiului. CONTEMP. 1948, nr. 108, 1/1. Popoarele sovietice... nu puteau recurge la exploatare. ȘĂINEANU, 1949, nr. 1 320. Simfonia spaniolă... executată de... marele violonist sovietic. CĂLINESCU, C. O. 123. S-au consacrat rînduri numeroase pentru Rusia sovietică. RALEA, în PLR II, 632. Patria sovietică este pămîntul prieteniei frățești dintre popoare. v. ROM. octombrie 1954, 172. În dezvoltarea științei agricole... omenii de știință sovietici au o contribuție considerabilă. AGROTEHNICA, I, 27, cf. DL. Trecură tancarurile sovietice. T. POPOVICI, SE. 236, cf. DM, DN². Experiința sovietică constituie un ajutor prețios. GEOLOGIA, 40. A depus mari eforturi pentru întărirea sis-*

temului sovietic de sănătate. ABC SĂN. 327. *Își trage originea din cele mai bune tradiții ale teatrului realist rus și sovietic.* ȘCINTEIA, 1969, nr. 8.194, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -vi-e-. — Pl.: *sovietici, -ce.*

— Din fr. *soviétique.*

SOVITURÓS, -OĂSĂ adj. (Regional) „Neastimpărat, secăturos, care se leagă de toată lumea” (Brăila). COMAN, GL.

— Pl.: *sovituróși, -oase.*

— Etimologia necunoscută.

SOVÎLCĂ¹ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) (Prin Transilv.: complementul indică alimente) A înghiți cu lăcomie; a mânca în mare grabă; (familiar) a înfuleca. A început să mănec, plescând și sovîlcând în grabă. LĂNCRĂNAN, C. II, 76, cf. CHEST. VIII 113/27. *Intr-un perț o suflicat un tier de zamă.* MAT. DIALECT. I, 95.

— Prez. ind.: *sovîlc.* — Și: *suflică, sufulecă* (CHEST. VIII 113/27) vb. I.

— Etimologia nesigură. Cf. *sufleca.*

SOVÎLCĂ² vb. I. v. *sovîlta.*

SOVÎLSÍ vb. IV v. *sovîlta.*

SOVÎLTĂ vb. I. Tranz. (Transilv.: complementul este aluatul dospit) A rupe din întreg și a da formă (de piine) înainte de a băga la cuptor: (învechit și regional) a soage (1), (regional) a solzi (2). Cf. CADE 122. *Pita n-o știu frământa, Nici în troacă... sovîlta.* VICIU, S. GL.; cf. PAMFILE, I. C. 196. *Iău sovîltesc chită.* DR. VII, 88, cf. 87, 92, XI, 120. CHEST. VIII 25/3. *Cu călcăiu mini sovîlț l'ita, o făca un măr.* ALR SN IV h 1 056/141. ◇ Refl. p. a. Să *sovîlț* chita. ALR I 775/148. *Se sovolecă pita.* ib. 1 847/122.

— Prez. ind.: *sovîlt.* — Și: *sovîlcă* vb. I, *sovîlși, sovîrzi* (DR. VII, 82 bis, 88, 92, ALR I 775/166, 1 847/166) vb. IV, *sovoleă, sovoldă* (ALR I 1 847/144), *sovulgă* (ib. 1 847/125) vb. I, *sovoli* (DR. VII, 82 bis, 88) vb. IV, *sovoltă* (ib. 92, CHEST. VIII 25/3, ALR I 775/178, ALR SN IV h 1 056/17) vb. I, *sovoldă* (ALR I 775/164, 1 847/164) vb. IV, *sovulgă* (DR. VII, 82 bis, ALR I 775/125) vb. I, *sobolzi* (DR. VII, 82 bis, 87, 92, ALR I 775/156, 1 847/156) vb. IV, *solvă* vb. I, *solví* (ALR I 1 847/148) vb. IV, *somoldă* (DR. VII, 92, ALR I 775/129, 1 847/129), *sălvă* (ALR I 1 847/170) vb. I, *săvăi* (DR. VII, 86, ALR I 775/170) vb. IV, *săvoldă* (ALR SN IV h 1 056/157) vb. I, *sivili* (DR. VII, 82 bis, 92, ALR I 775/160, 1 847/160) vb. IV, *suboltă* (DR. VII, 92, ALR I 1 847/174), *sulvulecă* (ALR I 775/231), *suvlică* (ib. 775/831, 1 847/831), *suvleacă* (ib. 1 847/231), *suvolecă* (ib. 775/158, 1 847/158), *sovoldă* (DR. VII, 82 bis, 88, 92, ALR I 775/131, 1 847/131), *suvulgă* (ALR SN IV h 1 056/130), *sovoltă* (DR. VII, 88, 92, ALR I 1 847/178), *suvulecă* (DR. VII, 82 bis, 92, ALR I 775/94, 98, 109, 1 847/98, 109) vb. I.

— Prez. ind.: *sovîlt.*

— Lat. **sub-vol(u)tare.* — Pentru variantele cu *su-*, cf. *sufleca.*

SOVÎR s. m. v. *sovîrf.*

SOVÎRC s. m. v. *sovîrf.*

SOVÎRF s. m. 1. Nume dat mai multor plante: a) (și în sintagma *sovîrf roșu*, BORZA, D. 121) plantă erbacee aromatică, meliferă din familia labiatelor, cu tulpina dreaptă și păroasă, cu frunze ovale, cu flori mirositoare roșii-purpurii, folosită drept colorant

în industria casnică țărănească sau în medicina populară, datorită proprietăților ei diuretice și sudorifice, (regional) broască, budeană, busuioc-de-pădure, busuiocul-feciorilor, dost, forostău, maghiran, mițot, rigan, stropan, trifoiște (2 b), virf (*Origanum vulgare*). Cf. COTEANU, PL. 25, KLEIN, D. 427, LB, POLIZU, CIHAC, II, 527, LM, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, PL. 385, id. D. 315, DAMÉ, T. 57, 58, 187, BĂRCIANU, GRECESCU, PL. 459, GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 35, ȘĂINEANU², BIANU, D. S., TDRG, PĂCALĂ, M. R. 18, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., BUJOREANU, B. L. 394, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 121, M. D. ENC., DEX, ȚIFLEA, P. P. 116, BUD, P. P. 82, GR. S. I, 190; b) (prin Transilv. și Bucov.) pălăria-cucului, v. pălărie (1) (*Geranium phacum*). Cf. GRECESCU, PL. 135, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 76, 288; c) (regional) pliscul-cocorului; v. pliscl (1 a) (*Geranium lucidum*). Cf. BORZA, D. 76; d) (regional) năprasnică, v. năprasnic (II 2) (*Geranium robertianum*). id. ib.; e) (regional) priboi (II 1 b) (*Geranium rotundifolium*). id. ib.; f) (regional) fratele-priboiului (*Geranium silvaticum*). id. ib.; g) (regional) în forma *solovîru* drobușor (*Isatis tinctoria*). id. ib. 288; h) (prin Transilv.; în forma *sovavîrf*) gălbenele (*Lysimachia punctata*). id. ib.; i) (regional; în forma *solovîr*) izmă-creață (*Mentha verticillata*). id. ib.; j) (regional; în forma *sovîrf*) rogoz (1) (*Carex*). Cf. ALEXI, W.; k) (regional) sulfină (*Melilotus officinalis*). Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 527, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, PL. 555, ȘĂINEANU², BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., SCRIBAN, D., BORZA, D. 109; l) (regional) sulfină-albă (*Melilotus albus*). Cf. ALEXI, W.; m) (învechit; în formele *solover*, *soloveru*) roibă¹ (1) (*Rubia tinctorum*). Cf. ANON. CAR.; n) (prin sud-estul Transilv.; în forma *sovovîrf*) volovatic (*Swertia perennis*). Cf. PĂCALĂ, M. R. 16; o) (regional; în forma *tovîrf*) garoafă (*Dianthus caryophyllus*) (Mihăilești—București). Cf. ALR I 1 935/932. *Își face singură această vâpsea, și știți din ce? Din lujerul plantei sovîrful.* BREZOIANU, A. 127/31. *Ea se întrebuițează... mai cu osebiră, la fierberea vâpselelor de negru, adecă la zeama ce se face din sovîrf.* HEM 1 468. *Ei sorbeau fum de cînepă... abur de sovîrf.* ODOBESCU, S. II, 294. *D-apoi vara... după culere răchifică de făcut gălbenele, sovîrf de umplut flori... cine umbra?* CREANGĂ, A. 64, cf. SEVASTOS, N. 145. *Florile bune... sînt: sovîru, măr acru și frunză de măr acru.* MARIAN, NA. 387. *Se fac scăldători de sovîrf amestecat cu smiccle de măr dulce și simb:șor.* N. LEON, MED. 67. *Pentru durere de gură și miros greu să spală în gură cu ceai de floare de sovîru.* BIANU, D. S. *Se pregătește o culoare galbenă închisă... din sovîrf și drob.* PAMFILE — LUPESCU, CROM. 43. *Răspîrdeau în aer o aromă amelițoare... de sovovîrf care începea să înflorească.* AGĂRICEANU, S. 376. *E bun fierț cu coji de măr dulce și cu cap de știucă și sovîrf.* PANȚU, PL. *Țesăturile... se colorau înainte prin extrageri din fierberea unor plante: sovîrful pentru culoarea roșie.* DIACONU, VR. LXVIII. *Frumoasă culoare roșicică cu ape purpurii are și sovîrvul.* SIMIONESCU, PL. 144. *Din sovîrf se face un balsam pentru... reumatism.* VOICULESCU, L. 264. *Apa... se revărsa în pîrâu printre flori de sovîru și mință.* SADOVEANU, O. XVIII, 189. „*Sovîr*” întrebuițat de femei la boirea firelor și care dă la fire o culoare neagră. H II, 130, cf. 125, 147, III 67, 117, IV 84, X 465, XIV 436, XVI 103, XVIII 168. *Intr-un vîrf de sovovîrf.* *La o margine de țîrg.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 348. *Mintenaș m-aș spînzura De vîru sovîrvului.* MÎNDRESCU, L. P. 117. *Și sovîrful fără floare, Șapte fete pe-o ciucoare.* SEVASTOS, C. 319. *Zamă de măr dulce, de sovîrf și cimbrisor de cîmp e bună cînd boala e ușoară.* ȘEZ. I, 16, cf. HODOȘ, C. 73, REV. CRIT. IV, 146, MAT. FOLK. I 497, ȚIFLEA, P. P. 43. *Sub cel vîrf de sovovîrf, Trece-un vâlenar la țîrg.* BUD, P. P. 17, cf. N. REV. R. XIV, 349, DENSUSIANU, T. H. 70, PAFĂHAGI, M. 232. *Se mai pune sovavîru și ca să nu se prindă tortul de căldare.* ALR SN III h 654/141, cf. A V 25, 33, VI 26. *Singură*

m-aș sptnzura Într-un vîrf dze solovr. FOLC. OLT. — MUNT. I, 147, cf. FOLC. MOLD. II, 341.

2. Compuse: (Bot.; regional) **sulf-** (sau **sulfv-**, **sulf-**) **vînat** = sulcină-albastră (*Trigonella caerulea*). Cf. BRANDZA, FL. 556, BĂRCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 172; **sovîrî-galben** = pojarniță (*Hypericum perforatum*). Cf. BORZA, D. 86, 288.

— Pl.: **sovîrîfi**. — Și: **sovîrv**, (învechit și regional) **solvîre** (LB, MARIAN, CH. 8, DDRF, BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 288), **solvîrf**, **solvîrv** (ALR SN III h 654, BORZA, D. 288), (învechit) **sovabîrv** (BUDAI-DELEANU, LEX.), **sovavâerv** (KLEIN, D. 427), **sovâre** (COTEANU, PL. 25), **solvâerv** (KLEIN, D. 427), **solvêr** (ANON. CAR.), **solvêro** (COTEANU, PL. 25), **solvêrv** (ANON. CAR.), **solvôr** (COTEANU, PL. 25), (regional) **sovîr**, **sovîre** (BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 288), **sovavîrf** (ALR SN III 654, BORZA, D. 288), **sovavîrv**, **sovovîrf**, **sovovîrv** (BRANDZA, FL. 385; BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 288), **solvîre** (ENC. AGR.), **solvîr**, **slotovîr** (ALR SN III 654/2), **sufâlf** (LB, POLIZU, CIHĂC, II, 527, LM, BRANDZA, FL. 555; ȘĂINEANU², BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., SCRIBAN, D., BORZA, D. 121), **sufâlg** (DDRF, GHEȚIE, R. M.), **sufâlv**, (BĂRCIANU, ALEXI, W.), **suveivîrv** (BORZA, D. 121), **suvâlf** (BORZA, D. 172), **șolvîrf** (DAMÉ, T. 54, SCRIBAN, D.), **șovîrf**, **șovîrv** (DAMÉ, T. 57, 187, ENC. AGR., BORZA, D. 121), **șovovîrf** (PĂCALĂ, M. R. 18), **țovîrf** (ALR I 1 935/932) s. n.

— Din scr. **suhoverh**.

SOVIRV s. m. v. **sovîrf**.

SOVIRVĂRIȚĂ s. f. (Bot.) 1. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze ovale, cu flori galbene dispuse în panicule terminale (*Hypericum tetrapterum*). Cf. TDRG, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 86.

2. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina dreaptă, păroasă, cu frunze lungi, subțiri și cu flori galbene-aurii, dispuse în capitule la virful tulpinii, folosită în medicina populară; (regional) arnică, buruiană-de-durere-de-toate, buruiana-lui-sfintu-Vasile, floare-de-albeață, floarea-albeței, floare-de-gâlbeneare, gălbioară, harnică, iarbă-mare, iarbă-lingurii, văduva-ce-țipă-copiii (*Inula britannica*). Cf. TDRG, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D., 87, 288.

3. (Bucov.) Vindecă (*Stachys officinalis*). Cf. N. LEON, MED. 23, TDRG, PANȚU, PL., CADE.

4. Numele a două plante erbacee: a) (prin Transilv.; în forma **sovîrvăriță**) pojarniță (3) (*Hypericum perforatum*). Cf. BORZA, D. 86, 292; b) (regional) sunătoare (*Hypericum maculatum*). Cf. BORZA, D. 86, 288.

— Pl.: **sovîrvărițe**. — Și: (regional) **solvîrvăriță** (BORZA, D. 87), **șovîrvăriță** (id. ib. 86) s. f.

— **Sovîrv** + suf. **-ariță**.

SOVIRVIȚĂ s. f. v. **solvîrviță**.

SOVIRZÍ vb. IV v. **sovîlta**.

SOVOLCĂ vb. I v. **sovîlta**.

SOVOLDĂ vb. I v. **sovîlta**.

SOVOLGĂ vb. I v. **sovîlta**.

SOVOLÍ vb. IV v. **sovîlta**.

SOVOLT s. n. (Regional) Faptul de a **sovîlta** (Luța — Făgăraș). Cf. CHEST. VIII 25/17. *Făind de sovolt*. ib.

— Postverbal de la **sovîlta**.

SOVOLTĂ vb. I v. **sovîlta**.

SOVOLZÍ vb. IV v. **sovîlta**.

SOVÓN s. n. 1. (Învechit și regional) Văl de podoabă pentru femei, s p e c. voal de mireasă; bucată de pișcă albă, subțire care se pune pe capul mirilor la cununie sau cu care se acoperă fața miresei cînd (nașa) o leagă la cap; un fel de giugă din pînză albă pe care o pune mireasa pe cap înainte de cununie sau după masa de cununie (în anumite regiuni). 2 *sovone-co her: 20 de potroșițe* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 53. *Un om care schimbase bucate cu niște uniale: o roche și o cămășe și un sovón* (cca 1650). IORGA, D. B. I, 100. 40 *o materie pentru sovón* (a. 1739—1740). IORGA, S. D. XXII, 51, cf. POLIZU, CIHĂC, I, 322, II, 713. *Tinăra fecioară se arată cu conciul semănat cu diamanturi, cu aburosul zovon de filaliu*. ODOBESCU, S. I, 77. *Minerva... îi dele un zovon (vâl), o împodobii cu flori; peste care îi puse o cunună de aur*. ISPIRESCU, U. 91. *Deodată întră vornicelul jucînd hobotul (zăbrănic, zvon, savon, saon...)* pe două crenguțe de măr dulce. SEVASTOS, N. 268. *Fașa miresei este acoperită cu un sovón (vâl) alb, transparent*. MARIAN, NU. 432. *Se pune pe capul mirilor un sovón lung din pînză albă*. id. ib. 440, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. 499, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Sovoane...*, *băsmăli de mătăsă, toiege scumpe se întind supt picioarele stăpînitorului*. IORGA, C. I. I, 159, cf. TDRG, N. REV. R. VIII, 195, CONV. LIT. XLIV, 396. *De nălbește darur'le...* *sovoanele*. PAMFILE, CR. 91, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Fantezie pe care poetul... o ascundea ca pe un idol feminin în zăifuri și sovoane*. PERFESSIONIUS, M. III, 237. *Peste cap îi pun sovónul cumpărat de la țîrg, alb, străveziu*. STANCU, D. 179, cf. DL, DM, DEX. *Nașu pune sodon în capul miresei*. H VI 12, cf. XVIII 315. *Nu mai mie-mi dați Sovon unguresc Să mă podobesc, Rar la zile mari*. TEODORESCU, P. P. 85. *Mine-sa să țîrguiască Un sovón negru cernit Ca să-i fie de jelit*. ap. MARIAN, I. 576. *Sononu de cununie Să-l fi pus pe față mie*. HODOȘ, P. P. 140. *De două ori am sărutat: O dată peste sovón, O dată pe obraz gol*. MAT. FOLC. I 260, com. din TURNU MĂGURELE, CIAUȘANU, GL., com. D. POP, ALR II/I h 160. *Mai demult avea sovón*. ALR II, 238. *Iar mireasa de-l vedea, Sovónul că și-l rupea*. FOLC. OLT. — MUNT. III, 28. *În pădure născui, În pădure crescui, Acas' dacă m-aduseră Frumos sovón îmi puseră* (Culmea). ȘEZ. VII, 82, cf. PĂSCU, C. 202. ♦ (Prin Munt.) *Rochie pe care o dăruiește nașa miresei*. SCRIBAN, D., ALR II/I h 160/605.

2. (Învechit și regional) Giulgiu (cu care se acoperă trupul mortului). Cf. CANTEMIR, I. I. I, 21, CIHĂC, I, 322, II, 713. *Se mai pune peste întreg corpul mortului încă și o pînză albă și curată...* *care se numește giulgiu, sovón*. MARIAN, I. 85, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. III, 96, RESMERIȚĂ, D., CADE, GĂLDI, M. PHAN. 248, DL, DM, DEX. ♦ Fi g. *În mormîntul drojdiilor îngropat și în savoanele vinului tare înșăurat și legat fiind, Lupul îndată la herghelie... sosi*. CANTEMIR, I. I. I, 98. *În fund de tot, topiți într-un zăvon vineșiu, munții Buzăului*. ap. TDRG.

3. (Prin Transilv.; la pl.) Veșminte, podoabe de prisos: zorzoane. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Vai ce de savoane le mci trebuie și la fetele astea!* VICIU, GL., cf. PĂSCU, C. 202.

— Pl.: **șovoane** și (învechit; rar) **sovone**, (regional) **sovónuri** (ALR II/I h 160/833). — Și: (învechit și regional) **savón**, (regional) **sobón**, **sodón**, **saón**, **sävón** (TDRG, CADE, ALR II/I h 160/27), **suvón** (ALR II/I h 160/2), **zävón**, **zovón**, **zvón** s. n.

— Din slavonul **савонъ**. Cf. gr. **σαβωνον**.

SOVONEL s. n. (Transilv.) Diminutiv al lui **sovón** (1). *Fetele umbra în cap cu ștergărele, le zicea sovoanele*. PIȚIȘ, ȘCH. 111. *Îi se pune pe cap sovânel din pînză subțire*. MARIAN, I. 65. *În zi de sărbătoare, [femeile] cele bătrîne poartă învâitoare albă de giolgiu*.

și peste ea leagă un văl alb, subțire, numit sovenel. MOLDOVAN, T. N. 133. Femei bătrâne, cu sovănele albe pe capetele încărunțite, steteau în drum de vorbă: LUC. III, 356, cf. XVII, 238, com. din SĂLIȘTE — SIBIU.

— Pl.: sovenele. — Și: sovănél, sovenél, sovanél s. n.

— Sovon + suf. -el.

SOVONÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A pune cuiva sovonul (1) pe cap; (regional) a insoveni. Cf. MARIAN, NU. 249, TDRG. *Sovonea mireasa cu vol.* OL. OLT.

— Prez. ind.: sovolesc. — Și: soveni (GL. OLT.), zoveni (ib.), zovoni (TDRG) vb. IV.

— V. sovon.

SOVONÍT, -Ă adj. (Regional) Cu sovonul (1) pus pe cap; (regional) insovonit. Cf. MARIAN, NU. 249, CADE. *Pe o vale cotită Vine vulpea zovonită* (Ceața). PAMFILE, c. 20.

— Pl.: sovoníți, -te. — Și: săvonít, -ă (CADE), zăvonít, -ă (id. ib.), zovonít, -ă adj.

— V. soveni.

SOVOVÍRF s. m. v. sovírf.

SOVOVÍRV s. m. v. sovírf.

SOVRÁN, -Ă s. m. și f., adj. v. suveran.

SOVULCĂ vb. I v. sufleca.

SOVULGĂ vb. I v. sovílla.

SOVÚRC s. m. v. sovírf.

SOZ s. n. v. sos.

SOZÍE s. f. v. sosie.

SÓZMĂ s. f. v. sosme.

SPACÉL s. n. v. spăcel.

SPACÍÓS, -OÁSĂ adj. v. spațios.

SPÁCIU¹ s. n. v. spaț.

SPÁCIU² s. n. v. spațin¹.

SPÁCMĂ s. f. v. spăgmă.

SPADASÍN s. m. 1. Persoană deprinsă cu mînuirea spadei (v. sã b i e r); persoană căreia îi place să se războiască, să dueleze; p. e x t. ucigaș (plătit) din pecca armelor albe. *Se apucase la ceartă cu un spadasin pe care nu l-am văzut nici de cînd cu Eva, nici de cînd cu Adam.* BARONZI, M. 605/26. *Chiar în castel acuma avem cîțiva străini, Năpraznici șefi de bande, eroici spadasini.* ALECSANDRI, T. II, 136. *Jumătate eroi, jumătate spadasini.* id. ap. ȘĂINEANU, D. U., cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Doi spadasini, Schimb de cuvinte. Pas înapoi, Pas înainte. Un zângănit, Un jalnic glas.* ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 42, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Într-un concurs de spadasini, Veneția mi-a dat gondole.* MINULESCU, VERS. 134, cf. CAMIL PETRESCU, T. II, 36. *Cum dseori își păstra pe umeri pelerina, cînd gesticula părea un spadasin medieval.* TEODOREANU, M. U. 26, cf. SCRIBAN, D. *Chimistul care fusese, în neamul lui ales, și spadasin, i-ar fi cerut socoteala.* ARGHEZI, L. 274. *Aceștia sînt niște viteji, pușin fanfaroni... care nu pot fi extrași din condiția lor de spadasini într-un mediu civilizat.* CĂLINESCU, C. O. 275. *Se simți ca un spadasin care poartă pe sub ves-*

minte un pieptar de oțel. VINEA, L. I, 334, cf. DL. *Să mă facă generos Ori crud ca un spadasin.* ISAC, O. 70, cf. DM, DN². *Cu stînga-nmănușată, ca un spadasin, ... Cu dreapta armată, tăind, relezînd:* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 7/1, cf. M. D. ENC., DEX. ♠ Fi g. *Parcă văd cum stau la pîndă, pătimași și cîrtitori, Nevoiașii noștri critici, spadasinii damblagii, Cari, neputînd să muște, morfolesc arta-n gingii VLAHUȚĂ, S. A. I, 60. Poetul blind, care-și purta nostalgia în nopțile lui frămîntate, se transforma adesea într-un spadasin încercat.* CONTEMP. 1954, nr. 391, 3/2. ♠ (Adjectival) *Cu toate cusururile legate de firea lui violentă și cu o educație spadasină..., a fost un caracter bizar.* I. BOTEZ, R. I, 41.

2. Sportiv care practică proba cu spada (2). Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spadasini.

— Din fr. spadassin.

SPĂDĂ s. f. 1. Veche armă de luptă formată dintr-o lamă de oțel lungă și îngustă, cu profil triunghiular, prevăzută cu un miner și o gardă la un capăt, iar la celălalt, cu un vîrf ascuțit pentru împuns; sabie lată, cu lama (dreaptă și) cu două tăișuri, p a l o ș, (învechit și popular) s p a t ă¹ (II), (învechit și regional) s p a n g ă, (învechit) p a l ă². V. s a b i e (I 1), și i² (I). Cf. ȘINCAI, INV. 5. *Înarmînd el un șireag de voinici tineri ale cărora hangheruri sau spadii pusăra pe judecători în frică.* MOLNAR, I. 434/30. *Craiul au trimes lui Duca o spadă foarte prețioasă.* AR. (1831). 84²/25. *Pe mănunchea spadei se vede săpat capul lui Alexandru cel Mare.* CR. (1832), 96¹/37. *Popa i-a hărăzit o pălărie și o spadă, o cinste care mai-nainte se făcea numai domnilorilor.* ASACHI, L. 88²/11. *Iubila-i părinte de spada unui ucigaș de amiază-noapte ar fi căzut.* FM (1839), 188²/7, cf. NEGULICI. *Octavian August, căre rupse capul revoluției..., în viața sa avu a se păzi de spadele (șișurile) ucigașilor.* FM (1844), 258¹/5, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU, PROT. — POP., N. D. *Nalță spada, Despot!... Un om ca tine A nu pieri în luptă este a pieri-n rușine.* ALECSANDRI, T. II, 178. *A bucuriei rază pe fața ta năștea Și spada de bătălii în mină-și strălucă.* BOLINTINEANU, O. 119. *Pe jeț tăcut se lasă, cu dreapta pe-a lui spadă.* EMINESCU, O. I, 94. *Pri-mește în obraz... o puternică lovitură de spadă.* CĂRAGIALE, O. I, 275. *Și unde trase spada viteazul Mihai, și unde se repezi printre vrăjmași.* IȘPIRESCU, M. V. 24. *Unde-s cavalerii cu spade lucitoare?* MACEDONSKI, O. I, 248. *Dăduse dovezi că știe să apere cu spada și cu pistolul onoarea unei femei.* BĂCALBAȘA, S. A. I, 128, cf. DDBF. *Sc-ncurcă fugarii prin negura sură, Cu frul pe coamă, și-arcașii Cu spăzile-n gură.* COȘBUC, P. II, 31, cf. BĂRCIANU. *S-a încredințat că spada îi e alături.* DAVILA, V. V. 30. *Unde e încrucșarea de spade, ciocnirea vigoasă a forșelor?* ADAM, R. 264, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Domni vicleni jurau pe spadă Să sfarme sfînta noastră lege.* GOGA, POEZII, 11. *Ca Decebal m-aș arunca în spadă.* ANGHEL — IOSIF, C. M. I, 85, cf. TDRG. [Barbarii] poartă... spezi uriașe. FĂRVAN, G. 106. *Se cutremură ca și cum i-ar fi împlîntat o spadă în piept.* REBREANU, P. S. 94, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Spada scoasă a Kaizerului germaș nu i-a trezit încă din amorțirea formulelor ideologice.* LOVINESCU, C. IV, 169. *Iar spada, Încrucșată-n luptă de-atîtea ori, E plină De singele netrebnic.* MINULESCU, VERS. 99. *Minuiește pana cu aceeași măiestrie ca și spada.* COCEA, S. II, 167. *O miniatură de mușchetar blond, dar nu al luptelor cu spada, ci cu verbul.* TEODOREANU, M. U. 38. *Moldova a fost cucerită cu spada de nobilii maramureșeni.* SADOVEANU, O. XX, 194. *Sta, răzemat pe spadă, cu capul gol, un tînăr.* PILLAT, P. 31, cf. SCRIBAN, D. *Tînăr, cu coif și spadă, Credeam că sînt Ahile.* CĂLINESCU, O. II, 243. *Apare regele, vestind că spada lui a fost făvulă de divinitatea însăși.* VIANU, L. U. 127. *Portarul înaripat mai fine întins Un color de spadă.* BLAGA, POEZII, 108. *Pășește măsu-*

rat... încercînd cu degete înfricoșate tăișul spadei. RALEA, S. T. I, 338. Armele care se înfrucîșau acum în lupte pentru slujbe nu mai erau spadele, ci intringa. CAMIL PETRESCU, o. I, 33. Am luat rondelul, nu o spadă, Cu el nu fulger pe îlhari. v. ROM. ianuarie 1954, 171. Mi-e gîndul ca o spadă bătaios. BENIUC, v. 92. V-afi bălul în duel? Mi-ai adus capul lui în vîrfal spadei? VINEA, I, 299, cf. DL. Era îmbrăcat într-un costum unguresc de gală, cu brandenburguri... și spadă cu mîner de aur. T. POPOVICI, s. 6, cf. DM. Azi înțîia oară sînt drept precum o spadă. LĂBIȘ, p. 169, cf. DN². Al doilea spătar era scutierul domnului, care-i ținea spada. STOICESCU, s. D. 245. Incrămeniți în cripta urtei necropole... N-avem măcar o spadă de poză între noi. VULPESCU, p. 38. Cînd prietenul său e jîgnit scoate spada împotriva lui Tybalt. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 27, 4/3. Chirurgical anonim a reușit să vindece nu mai puțin de nouă lovituri de suliaș și spadă. G. BARBU, A. V. 41. Vede limpede cum comandantul bateriei din donjonul central își ridică spada. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 18/2, cf. M. D. ENC., DEX, H XII 140. Incărcat și zorzonat Cu pistoale Ghintuite Și cu spade Ascuțite. TEODORESCU, p. p. 508. Scoase-o spadă ascuțită... Și-au tăiat cum au putut, Pe turci grămădă i-au făcut. BALADE, II, 37. Tu, cruce de la picioare, Fă-te spadă lucitoare. FOLC. MOLD. II, 682. Capul plecat De sabie (spadă) nu e tăiat. ZANNE, p. II, 39. ◊ (Prin sinecdocă) Este piemontez, supus prin urmare al spadei Italiei. KOĞĂLNICEANU, s. A. 94. S-a frînt spada cea mai nobilă a mîndrei Burgundii. CARAGIALE, o. I, 5. ◊ F i g. Să facem toți o spadă Pe vodă Lăpușeanu la vulturi să-l dăm pradă. ALECSANDRI, T. II, 146. Apăreau și dispăreau reviste, se încrucîșau spade și idei confuze. VLASIU, D. 295. O spadă a dreptății nemuritoare i se ridică înainte. SADOVEANU, o. XIX, 93. Cuvintele sînt spede, Orietii de slabe încă Inscripții fac și-n stîncă. CĂLINESCU, o. II, 139. Ni-e sufletul spadă De foc strînsă-n teacă. BLAGA, POEZII, 138. V-a închircit și brațul, și spada nu mai țâie. Și beși al nepăsării înșelător extaz. LĂBIȘ, p. 273. Aici replica devine spadă, aici cuvîntul își dezvăluie forța. CINEMA, 1968, nr. 9, 32. Așa e cazul revistelor... ale căror destine și-au încrucîșat spadele și ale căror programe au trezit ccuri. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 12/3. ◊ Film de capă și spadă = film de aventuri eroice și cavaleresti a cărui acțiune se plasează în epoca medievală. Regizorul acceptă să facă filme polițiste, de aventuri, de spionaj, de capă și spadă. CINEMA, 1968, nr. 3, 6. Formula filmelor de capă și spadă. ib. 1968, nr. 8, 7. ◊ E x p r. (Învechit) Spada lui Damocles = sabia lui Damocles, v. s a b i e (I I). Ca spada lui Damocles astăzi atrîna asupra oșoșitei și de pace însăratei Europi (a. 1848). FLR I, 133.

2. Armă sportivă formată dintr-o lamă îngustă de oțel și minier, folosită la scrimă. Cf. DER, M. D. ENC., DEX. ◊ P. e x t. Probă de scrimă practică cu spada (2). Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spade și (rar) spede, spăzi, spezi. — Și: (învechit) spădie (pl. spadii) s. f.

— Din it. spada.

SPADICĂ s. f. v. spadice.

SPADICE s. n. Inflorescență în formă de spic, cu axul gros, cărnos (ca la știuletele de porumb). Învolucrul învește și acoperă cu totul floarea și se numește spadice. BARASCH, I. N. 135/26. Florile femele... formează o spadice (o teacă) lungă, cilindrică și cărnoasă. ISIS (1859), 44²/32. Florile unisexuate dispuse în spadică monoică. GRECESCU, FL. 19, cf. ENC. AGR. Plante erbacee... caracterizate printr-o inflorescență numită spadice. DER IV, 461, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Accentuat și: spădice. — Pl.: spadice. — Și: (învechit) spădică (accentul necunoscut), spadicie s. f.

— Din lat. spadix, -cis. Cf. fr. s p a d i c e.

SPADICIE s. f. v. spadice.

SPADICIFLORĂ s. f. (La pl.) Ordin de plante erbacee perene, monocotiledonate, caracterizate prin spadice (Arales); (și la sg.) plantă care face parte din acest ordin. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spadiciflore.

— Din fr. spadiciflores.

SPADIE s. f. v. spadă.

SPADON s. m. (Învechit, rar) Pește-cu-spadă, v. p e ș t e² (2 a) (Xiphias gladius). Eu te iubesc și te-ai iubi, chiar dacă ai avea nasul ca un spadon. FILIMON, o. II, 23.

— Pl.: spadoni.

— Din it. spadone „spadă mare“.

SPAFÉU s. m. v. spahiu¹.

SPAFIE s. f. v. stafie.

SPAFIU s. m. v. spahiu¹.

SPAGÁT s. n. v. șpagat.

SPĂGĂ s. f. v. spangă.

SPAGHETE s. f. pl. Paste făinoase de fabricație industrială, în formă de fire pline, lungi, mai subțiri decît macaroanele, obținute dintr-un aluat nedospit din făină albă de grâu. Cf. BL X, 43, DL, DM, DN². Se fierb spaghețele în apă cu sare. S. MARIN, C. B. 192, M. D. ENC., DEX.

— Și: (neobișnuit) sparghete s. f. pl. BL X, 43, HRISTEA, P. E. 218.

— Din it. spaghetti.

SPAGIRIC, -Ă adj. (Rare) Care ține de alchimie; privitor la alchimie; folosit în alchimie. Cranii și amulete... vegheau în jurul cuptorului spagiric. BARBU, PRINC. 85, cf. 129.

— Pl.: spagirici, -ce.

— Din fr. spagrique.

SPĂGMĂ s. f. v. spegmă.

SPAHÉRT s. n. = șparhat. Aici ti vatra focului..., apoi mașina de gătit bucate, „spahert“. MOLIN, R. B. 287.

SPAHIE¹ s. f. (Prin nordul Munt.) Nărav (2); manie (2). Vezi să nu dai în spahia mea. RĂDULESCU-CODIN.

— Pl.: ?

— Etimologia nesigură. Cf. par fie.

SPAHIE² s. f. v. stafie.

SPAHIE³ s. m. (Ban. și prin Transilv.) Om bogat; (mare) proprietar de pămînt; (regional) spăiluc. Săteanul (iobagiul) nu se sparie de neameș (spahie). ȚICHINDEAL, F. 15/20. Au auzit că la Mădaș ar fi un spăie bogat. LUBA — IANA, ap. CADE, cf. DDRF, T. PAPAHAĞI, C. L. Țăranul iobag, care făcea roboța, era cu desăvîrsire atrîntor de „domnul de pămînt — spăhie“. MOLIN, R. B. 419. Îi măritată după spăia Belleleky. BĂNUȚ, T. P. 54, cf. CADE, DL, DM. Domnul, altcum „spăhie“... neînecat să uitate la nevosta lui Petru, care îi căzuse la inimă. RETEGANUL, p. II, 48. Își luă apoi de muiere fata unui spăie bogat. CĂȚANĂ, P. B. II, 150, cf. VICIU, S. GL., L. COSTIN, GR. BĂN. 184. Să-mi aduci dragoste... de la crai și crăiese, De la spaii. ȘEZ. XXI, 68, cf. TODORAN, GL. Odaia

lu spăia. ALR II/I h 271/29, cf. ALRM SN II h 721, 722. Nevasta sau doamna spăii. ALR SN III h 887/2.

- Pl.: spahii. — Și: spaie, spăhie, spăie s. m. — Din ucr. spahija.

SPAHIEȘC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Caracteristic spahiilor¹, ca de spahii. *Și-i cîntea și-i dăruia... cu haine scumpe, și îmbrăca pre dorobanți tot cu haine spahiești* (sfîrșitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 352.

- Pl.: spahiești.
— Spahiu¹ + suf. -esc.

SPAHILĂR-AGASÎ s. m. Comandant de spahii (v. spahiu¹). *Au venit și om împărătesc... spahilar-agasî... om de cîntie între mehistanii împărătești ai Porții*. GHEORGACHI, CER. 272.

- Pl.: spahilari-agasî.
— Din tc. dial. sipahilar agası.

SPAHILIC s. n. Proprietatea unui spahiu¹. *Au făcut din judele și din plăși niste adevărate spahilicuri, pe care le sploatează în favorul lor*. GHICA, C. E. II, 335.

- Pl.: spahilicuri.
— Din tc. sipahilik.

SPAHIS s. m. v. spahiu¹.

SPAHIU¹ s. m. Militar din corpul de cavalerie al armatei Imperiului Otoman din perioada evului mediu, care era recrutat din rîndurile aristocrației militare, deținătoare de feude. *Iaste și altă curte ce să chitamă spahii, carii sîntu suptu begler-bei*. VRECHE, L. 123. *Izmail aga (carele apoi au cădzut agă spahilor)*. M. CCSTIN, O. 181. *Și era și cîteva mii de spahii*. NECULCE, L. 368. *Pre Sinan pașa încă l-au oborit după cal în gîrlă și un spahiu l-au scos (inceputul sec. XVIII)*. MAG. IST. I, 231/2. *Să se bată ungurii și Irincii cu ianicerii și cu spahisii*. ȘINCAI, HR. I, 367/38. *Fieștece trup de spahii e subțiruirea și poruncile unui pașă*. HELIADE, L. B. I, 220/11, cf. I. GOLESCU, C. Sultanul l-a întărit și, dîndu-i semnele, i-a dat 2000 spahii și ianiceri ca să-l așeze în scaun. FM (1841), 213/26. *Intrase în Moldavia întovărășit de șapte mii spahii*. NEGRUZZI, S. I, 137. *Calcășirescu... înșige lancea sa de oșel în pieptul cruntului spahiu*. FILIMON, O. II, 9, cf. PROT. — POP., N. D. *Face de se miră toată arăpimea, leșiceri, spahii și arăpimea*. BOLINTINEANU, O. 15. *Ianiceri, copii de suflăt ai lui Alah, și spahii Vin de-ntuneacă pămîntul la Rovine în cîmpii*. EMINESCU, O. I, 146, cf. DDRP. *Pășea către Ungaria, fiind urmat de un număr destul de însemnat de tupe, ianiceri și spahii*. XENOPOL, I. R. IV, 239, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Un Stambul nou nouț — născuse, cu sultanul său, cu vizirii săi, cu ianicerii și spahii*. IORGA, P. A. II, 57, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Turșilor, scașilor, Măi mari mustașilor, Staș și nu mă omorîț*. DIACONU, VR. 192, cf. CADE. *Pașa... a trimes cuvînt lui aga de spahii pentru ascuțirea săbiilor și gătirea cailor*. SADOVEANU, O. XII, 267, cf. SCRIBAN, D. *Spahii turci erau de trei ori mai mulți decît ei, căldreși bine înarmați cu pistoale și paloșe*. CĂMIL PETRESCU, O. II, 58, cf. DL, DM; DER, M. D. ENC., DEX. *Turcilor, spahilor, Nu dați vînt săbiilor*. ALECSANDRI, P. P. 131. *Din cînta domnească, Lăfuri să-mpărțeașcă, Lăși la leșcig, Spade la spahii*. TEODORESCU, P. P. 50. *Mulțumescu-vă, dominilor, Și mai mari pașirilor*. MAT. FOLK. 71. *D-alci, voi, ostașilor Și mai mari parhiilor, Faceți bine m-ascuțați*. RĂDULESCU-CODIN, L. 94, cf. PĂSCULESCU, L. P. 62.

— Pl.: spahii. — Și: (învechit și regional) spahiu, (învechit) spahis, spașeu. (NECULCE, L. 137), (regional) scașiu, pașir, pașiu (ȘIO I, 326), parhiu, pașir (TDRG, MAT. FOLK. 85), pașiu (TDRG, MAT. FOLK. 84) s. m.

- Din tc. sipahi. — Spahis < ngr. σπαχης.

SPAHIU s. m. Militar din cavaleria indigenă a fostelor coloni franceze din nordul Africii. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM.

- Pl.: spahii.
— Din fr. spahi.

SPAHIU-UGLĂN s. m. Militar care făcea parte din garda personală a sultanului. *Den eniceri se aleg mai de frunte spahii-oglanii, pînă la 3 000, carii merg den a direapta împăratului*. SIMION DASC., LET.² I, 410, cf. ZEITSCHRIFT, XIX, 400.

- Pl.: spahii-oglanii.
— Din tc. sipahi oglan.

SPAHMĂ s. f. v. spagmă.

SPAIE s. m. v. spahie³.

SPAIEJINE s. m. v. păianjen.

SPAIMĂ s. f. 1. Sentiment, stare de (foarte) mare neliniște, de teamă puternică, violență pe care le are cineva în fața unei primejdii (reale sau imaginare), emoție (foarte) puternică produsă de ceva neprevăzut; p. e x t. manifestare exterioară a acestui sentiment, a acestei stări sau emoții: cutremur, groază, încrîncenare, înfiorare, înfricoșare, îngrozire, înspăimîntare, oroare (1), teroare, (învechit și popular) oțărare (2), (învechit și regional) scirbă¹ (I 3), (învechit) spăimîntare, spăimîntătură, (învechit, rar) spăimînt, (regional) crîncenare, pățitură (3). *Scoală de te boteadză... și mi fu spaimă*. COD. VOR.² 217/14. *Să scoafă ei și să-i slobozească de toată frica și de toată spaimă*. CORESI, EV. 140. *Am greșit înaintea fratelui nostru și, vădzînd spaima sufletului său... nu vrum noi să-l ascultăm*. PO 148/6. *Spaima lui au fost adevărată*. PRAY. 113, cf. ST. LEX. 149/1. *Era cuprinse de tremur și de spaimă (cca 1650—1675)*. GCR I, 230/14. *Mi s-au turburatu-mi vedea de spaimă*. DOSOFTEI, PS. 23/15. *Acea te-mere și spaimă mare vor pălimi oamenii accia*. CHEIA ÎN. 997/12. *De spaimă mare i să scuturară toate oasele* (a. 1683). GCR I, 271/37, cf. FN 25, ANON. CAR. *Drept aceia spaimă cu mirare au cuprins pre toți împreună*. AETHIOPICA, 697/16, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Aceia nu e cu puțință, au răspuns cu spaimă bietul miel*. ȚICHINDEAL, F. 47/22. *Răsăritura din somn este o întăritare a sistemii nervelor... din petrecute spăimi care se nălucesc și: în somn*. EPISCUPESCU, PRACTICA, 150/22. *Singurul fiu și unul născut al aceștii spaima de ucigaș trebuie să-i fie lui cel mai scump și mai mare bine*. CR (1833), 2072/24. *Mintea mea amușindu-se, se, cumpănește între spaimă și bucurie*. MARCOVICI, G. 12/1. *Cu spaimă privea la europeni, ca la niște zeți*. GENILIE, G. 26/20. *Ochiul său însufla spaimă și cînstire scîntiea*. POGOR, HENR. 140/11, cf. VALIAN, V. *Turcul, cuprins de spaimă, alerga să se ascundă între cadine și harem*. RUSSO, S. 139. *Carol XII... adusesse spaimă în tot nordul Europei*. NEGRUZZI, S. I, 177. *Am spaimă de mine însămi și de tot ce mă incongioară*. BARONZI, M. 59/23. [Baba] *i-au zis cu spaimă: să fugi, copilă*. ALECSANDRI, P. I, 21. *Capra atunci, holbînd ochii lung prin casă, o cuprinde spaimă și ră-mine incremenită!* CREANGĂ, P. 27. *Zibal pică leșinat de spaimă*. CĂRAGIALE, O. I, 54. *Poporul nostru e încă sub spaima primejdiei prin care a trecut*. VLAHUȚĂ, S. A. III, 297, cf. BACALBAȘA, S. A. I, 91, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Spaima ce-l cuprinsese părea că se împărăștie*. HOGAȘ, DR. I, 66, cf. RESMERIȚĂ, D. *Tata mă întrebă cu spaimă, ce aneă să zică mama?* M. I. CĂRAGIALE, C. 81, cf. CADE. *Văzîndu-i mîtra îngrozită, fu cuprins și el de spaimă*. BEBREANU, R. I, 97. *Fatmă lui se răspîndise, cu fiorii spaimii, peste o lume întreagă*. GALACTIŢI, O. X. II, 143. *Își apădă cu mîna vîlenirile inimii, de spaima care nu se potolise*. C. PETRESCU, Î. I, 191. *Sfida, fără suris dar și*

fără spaimă pe figură, bestia cu sute de priviri injec-tate de ură. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 248. *Îi trecuseră spaimetele, i se alina inima.* SADOVEANU, O. XVII, 349, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 330, SCRIBAN, D. Apa, cu obscu-ritatea ei, rămâne, ca și noaptea, un mediu în care domnește spaima. CĂLINESCU, C. O. 369. *De spaima c-ar putea să se prăpădească în somn n-am scăpat.* STANCU, D. 43. *O spaimă i se lărgi din ochi pe tot chipul.* VINEA, L. II, 66. *Hogaș trăiește poetic... spaima de a fi înconjurat de umbrele înfricoșătoare ale pădurii.* CONSTANTINESCU, S. III, 160. *Ridicără mirajul capul să descopere pricina spaimii care i se ivise deodată pe obraz.* TUDORAN, P. 209, cf. DL. *În spatele lor se îngră-mădeau ceilalți, muți de spaimă.* T. POPOVICI, S. 20, cf. DM. *Trei ani i-am petrecut între spaima și moarte, între speranțe și lacrimi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 28/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Omul, de bucurie... au uitat toate spaimetele, fricile și nevoile.* SBIERA, P. 311. *Da zmdă, de spaimă, o șt sărit de cindzăci de paș cu spatele înapoi.* CANDREA, T. O. 37. *Da nu l-o durut nici tare, Numai spaima i-o fost mare.* BÎRLEA, L. P. M. II, 224, cf. T. PAPAHAĞI, M. 232. *Adună-ți toate rudele, Cu toate spăimurile Și cu toate jocurile.* GR. S. VI, 76. *Frica l-o înfricat, Spaima l-o înspăimîntat.* FOLC. MOLD. I, 198. ◊ (Prin analogie) *Boii... mugesc cu spaimă în momentul unui mare cutremur de pământ.* CONTA, O. F. 343. *Fug caii, duși de spaimă și vîntului s-astern.* EMINESCU, O. I, 98. *Cu ochii-nchiși și fulgerat De spaima loviturii Se-nalță roibu-nișforat.* COȘBUC, F. 14. *Că-priorul se scutură și fuge, năuc de spaimă și durere.* GÎRLEANU, L. 65. *Păreau lupi goniți de o spaimă cum-pliță.* BOGZA, C. O. 24. *Animalele asudară de spaima morții.* BARBU, G. 187. ◊ Fig. *Și apele cu spaimă fug în pământ și seacă.* EMINESCU, O. I, 95. *Oceanul de spaimă în lături s-abate.* COȘBUC, P. I, 92. *Spaima, fără chip și fără contur..., călărește mereu secerînd nevinovatele vite.* ANGHIEL, PR. 108. *I-alit de mic că pare un mărșor la gîtul spaimii.* TEODOREANU, C. R. 46. *Locomotiva scoase un țipăt prelung de spaimă.* CĂLINESCU, O. I, 11. ◊ Loc. a. adj. *De spaimă = care produce spaimă (1), crîncen, cumplit, cu-tremurător, groaznic, grozav, înfio-rător, înfricoșător, îngrozitor, în-spăimîntător, năprasnic (3), oribil, strașnic, teribil (1), (învechit și popular) spăimîntător, (popular) spăimos (1), (în-vechit) spăimîntos (1); care uluiește, extra-ordinar, fenomenal, formidabil, gro-zav, teribil (2), uimitor, uluitor. Îndată pucesei ca un duh de spaimă, imboldit de fierbin-teala frigurilor.* NEGRUZZI, S. I, 66. *Banii ce au adunat oamenii aceștia e lucru de spaimă.* GHICA, S. 444. *Soarta unei biete femei bătrîne... era de spaimă.* BA-RONZI, M. 410/24. *Ne duceam... ca genii de spaimă, ca două năluce.* ALECSANDRI, P. I, 190. *Satul... stătea acolo în vale ca o arătare de spaimă.* AGRIBICEANU, S. P. 30. *Fetele erau ceva nemaipomenit, ceva de spaimă.* M. I. CARAGIALE, C. 123. *Cinci luni dorisem, în car-cera sălii, sub ochii de spion și de spaimă ai bătrî-nului..., clipa eliberării.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 87. *Inserarea căzu repede și cîntările de spaimă ale vijeliei parcă crescuseră.* SADOVEANU, O. III, 122. *Noaptea trecută fusese o noapte de spaimă pentru mahalatele Izvor, Mihai Vodă, Antim.* CAMIL PETRESCU, O. III, 395, cf. DL, DM. *Doar eu, fulgerat de zecimea De spaimă a unei priviri, Dezgrop delirînd adîncimea Acestei membrane subțiri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 8, 14/2, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Loc. v. b. *A băga (ori a da) spaima în cineva sau a(-l) băga pe cineva (ori pe toți) în spaima sau a vîri pe cineva în toate spaimetele ori a(-l) trage (sau da) cuiva (o ori vreo) spaimă (bună) = a face să fie cuprîns de spaimă (1); a inspira spaimă; a cutremura, a încrîncena, a în-fiora, a înfricoșa, a îngrozi, a înspăimînta, a tremura (2), a zgudui, (învechit și popular) a spăimînta, (în-vechit și regional) a spăima, (învechit) a oțări (2), (regional) a încreți. Pe pizmași goni-i-va cu fulgere*

multe Și le va da spaimă cu săgeți minuite. DOSOFTEI, PS. 51/8. *Iar pă fii-său să nu-l urnească, nici însuș din scaun să nu să clătească ca să dea fărăi vreo spaimă (a. 1782).* GCR II, 127/2. *Cîțiva voinici, spoii cu căr-buni pe ochi..., băgaseră spaima în trei hotare.* CAR-AGIALE, O. I, 164. *Gribei... Dă spaimă-n vrăbii, latră-n vînt.* IOSIF, PATR. 16. *Uite, după ce n-ai făcut nici o brînză, mi-ai tras și o spaimă bună.* LUNGIANU, C. 62. *Băgase spaima în slugi și dezorganizase gospodăria casei.* COCEA, S. II, 123. *I-a băgat în spaima Lache loșofătul.* VOICULESCU, POEZII, I, 101. *Într-o întindere dreaptă și goală, orice arătare neobișnuită dă spaimă acestor paseri sfioase.* SADOVEANU, O. L. 29. *I s-a părut că schingiuirile și omorurile nu sînt de ajuns pentru a băga spaima în oameni.* STANCU, D. 150. *Ar trebui să trecem la o acțiune directă, violentă, să băgăm spaima în ei.* H. LOVINESCU, T. 284, cf. DL, DM. *În negustori, s-aducă provizii, bagă spaimă.* T. Iulie 1964, 41, cf. M. D. ENC., DEX. *M-o vîrit în tăti spăimile!* POP., în SCL 1974, 614. (Cu schimbarea construcției) *Și val-vîrtej a alergat, Pe toți în spaima i-a băgat.* CARAGIALE, O. IV, 345. *A-și face (singur) spaimă sau a intra (ori a da) spaima în cineva, a-l trece pe ci-neva toate spaimetele ori (învechit) a(-l) lua spaima (cuiva) = a fi cuprîns de spaimă (1); a se cutremura, a se încrîncena, a se înfiora, a se înfricoșa, a se îngrozi, a se înspăimînta, a se zgudui, (învechit și popu-lar) a se spăimînta, (învechit și regional) a se spăima, (învechit) a se oțări (2), (regional) a se încreți. Arătîndu-se groaznic să-i ia spaima toți, nu de altă se apuca, ce de cazne groaznice.* URECHE, LET. I, 191/5. *Atunce boierii caimacani își făcuseră spaimă, mai mult ei decît alții.* NECULCE, L. 76, cf. POLIZU. *Stoluri de grauri se zburdătau prin stuh făcîndu-și spaimă de vîntul ce cînta prin trestii.* CONV. LIT. XIII, 44. *Cînd intră spaima în oi, degeaba toată munca.* ISPIRESCU, L. 397. *Eu gîndesc că numa ți-ai făcut spaimă degeaba.* CARAGIALE, O. VI, 6. *Calul își face năluca, își face spaimă.* DAMÉ, T. 51. *Își face spaimă fără de rost.* VINEA, L. II, 117. *Își făcea singură spaimă.* COCEA, S. I, 394. *Cum își face omul spaimă din nimic.* DAN, U. 9, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Pe mine mă treceau toate spai-metele și toate sudorile.* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 60, cf. M. D. ENC., DEX. *Găleata Hodoroștea, Jugani spaimă Că-și făcea.* TEODORESCU, P. P. 689. *Ei gîndeau că tatăl lor numai își făcuse spaimă.* STĂNCESCU, B. 56. (Cu schim-barea construcției) *Sfoara de pe gît sărea, Turcii cu dînsa cădea, Mare spaimă că-și făcea.* BALADE, II, 108. (Învechit) *A se face (mare) spaimă = a (se) produce panică (2); a (se) da alarma. Și îndată au și trimis de au făcut spaimă în țîrgu să să păzască cum că vine un podghiaz moschicesc.* NECULCE, L. 215. *Deci s-au făcut mare spaimă noaptea în balgii și în tot țîrgul.* id. ib. ◊ Expr. *A trăi cu spaima în sîn = a fi continuu neliniștit, stăpînit mereu de o mare frică. Vorbi întii cu loșofătul Bumbu, care mărturis-i că trăiește cu spaima în sîn.* REBREANU, R. II, 11, cf. DL, DM. *A trage o spaimă = a trece printr-o sperietu-ră puternică.* Cf. DL, DM. ◊ (Astăzi rar; cu sens aten-țiat) Teamă. *În spaimetele lor de versuri ei cred că s-ar micșora Cînd al lor cuget ca lumea ar voi a-și exprima.* HELIADE, O. I, 119. *Numai el cu o spaimă de mirare vede pe sub bolta cea albăstrie a țării.* GENILIE, G. 128/17. *Cu toată spaima ce inspira agri-culturilor englezi, grînele americane mai ales, produc-țiunea agricolă s-a dezvoltat.* GHICA, C. E. III, 29. *Ceea ce domină o astfel de psihologie e, negreșit, spaima de a fi comun și banal.* LOVINESCU, C. VII, 126. *Aici mi-am arătat spaima ca vremea rea să nu ne prindă iar.* VOICULESCU, P. I, 90. ◊ (Învechit, rar) Chin. *Putut-ar fi să mă rabde spaima unei așa soarte?* CONACHI, P. 292. ◊ (Popular) Frică bolnăvicioasă; nevroză; (popular) speriat (2), sperietură (II), (regional) în-spăimîntătură, spăimîntătură, spăimat. *Tăciunii ră-mași... îi întrebuițează în contra fraselui sau a cea-sului rău și în contra spaimii copiilor.* MARIAN, S. R. I, 213, cf. id. NA. 333. *Bolnavul de spaimă (de spe-*

iat)... se sperie de orice. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 169; cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Ele presupur că spaima e produsă de necuratul. ȘEZ. II, 130, cf. PAMFILE, B. 62. Pe dealuri răsturnate. C-o fi avind... spaimă, trică, Fiori, Răcori, Junghiuiri, cutile, dureri. FOLC. MOLD. I, 200.

2. (De obicei urmat de determinări în genitiv) Ființă, lucru, împrejurare, fenomen etc. care produce spaimă (1); (rar) spăimie. Spaima și seamne den ceriu mari vor fi. N. TEST. (1648), 98^r/1. Ajunsesse tare și mare, devenise acel fioros vizir... spaima ienicerilor. GHICA, S. VI. Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod, De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod. EMINESCU, O. I, 147. Iaca și codrul Grunăzeștilor, grija negustorilor și spaima ciocoilor. GREANGĂ, P. 119. Pe-aci și-a întins pod peste Dunăre... spaima creștinătății. VLAHUȚĂ, R. P. 29. Vestit ca om rău, domnul subchirurg era spaima bolnavilor. BACALBAȘA, S. A. I, 133. Cetele haiducilor, Spaima răscruților. IOSIF, PATR. 69. Căcătior pentru cea mai mică greșală, el era spaima noastră. în PLR II, 122. Cu toate că era spaima tătarilor... abia ajunsese căpitanul copiilor de casă. DELAVRANCEA, O. II, 129. S-a ivit pe culme Toamna... Spaima florilor. TOPÎRCEANU, O. A. I, 38. Căpitanu Coravu... e spaima regimentului. CAMIL PETRESCU, U. N. 247. Omul acesta e spăimă. SADOVEANU, O. I, 151. Fura statul și era spaima oamenilor când venea cu toboșarul după el. PAS, Z. I, 153, cf. TUDORAN, P. 79, DL. Era un om ciudat. În tinerețe fusese spaima Beiușului. T. POPOVICI, S. 74, cf. DM. Fachirul... e spaima aricilor, fiindcă îi place să doarmă numai pe ace. SORESCU, U. 8, cf. M. D. ENC., DEX, UDRĂSCU, GL. ♦ Sp e c. (Învechit) Știre care producă panică (2). I-au dat o spaimă cum că îl împresoară nemții și îndată au purces în murgul serii. IST. T. R. 128. Alții socotea că or veni moscalii și or lua țara... și feluri de feluri de spaima imbla. NECULCE, L. 216. Spunea... atâtea moduri de spaima, cât cutremur mare te lovea. ȚICHINDEAL, F. 18/16. ♦ (La pl; în mitologia populară) Ființe imaginare care pricinuesc omului boli, nenorociri etc. E-ntunerice și plin de spaima locul. COȘBUC, P. I, 133. La a treia strajă, în puterea nopții, când ies spaima și înlemește firea, așa de tare se subțiază văzduhul. SADOVEANU, O. XIII, 348, cf. ALR I 1405/748. ♦ (Ornit.; regional; și în sintagmă spaima nopții, BĂCESCU, PĂS. 157) Lipitoare (Caprimulgus europaeus) (Stilpeni — Cîmpulung). id. ib. ♦ C o m p u s e: (Ornit.); regional) spaima-țigănuțului = huhurez (Asio otus). BĂCESCU, PĂS. 157; spaima-ulilor = berbecel (Lanius collurio). id. ib.; (Bot.); regional) spaima-leporelui = săricică (Salsola soda). BORZA, D. 154.

— Pl.: spaima și (învechit și regional) spăimi, (regional) spăimuri.

— Cf. spăimînta.

SPAIMOC s. m. (Prin nord-estul Transilv.) Copil vici, neastîmpărat. Pînă se întoarce el cu moașa, un spaimoc roșcovan, numai că un pumnîșor, țipa în colibă de s-azurzească lumea. V. ROM. februarie 1957, 109, cf. DR. V, 231, COMAN, GL.

— Pl.: spaimoci. — Și: spaimoc s. m. DR. V, 231, COMAN, GL.

— Spaimă + suf. -oc.

SPALĂ s. f. (Italianism învechit) Omoplat. Pe spalle cădea plete din mica gugumană. HELIADE, O. I, 221. Spala, socotită drept un os singur, închipuiește un briu cșos ce slujește de razim mădularelor toracice. KRETZULESCU, A. 46/25, cf. 15/1.

— Scris și: (după it.) spallă. — Pl.: spale.

— Din it. spalla.

SPALIÉR s. n. v. spalier.

SPALÉT s. n. (Învechit) Epolet. Erau numai boieri cu decorații și ofițeri cu spalete. NEGRUZZI, S. I, 294, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM.

— Pl.: spalete.

— Cf. fr. épaulette.

SPALIÉR s. n., s. m. I. S. n. 1. Șir de tufe sau de arbuști cu ramurile tunse după un anumit sistem, formînd un fel de perete de verdeață; gard viu. Pînă la această grădină este drum ca de 1 ceas cu piciorul, și tot acest drum cu alee de plopi mari și cu spaler. GOLESCU, I. 49. Închisoarea fieșării vii, atît de cătră vecini, cît și de cătră drum, este tot cu spalerii. id. ib. 125. Spalirii sînt arburii cu care asterne cineva zidul grădinelor de legumi sau de fructe și pe care îi cîrmuiește. BREZOIANU, A. 297/12. Acolo am găsit și eu hîrțile mele vrafuri pîntre spalirile de portocali și de iasomie. GHICA, A. 4, cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ P. e x t. Alee mărginită de un astfel de perete. Cf. DL, DM, DEX.

2. Suport din stîlpi între care sînt întinse orizontal și paralele fire de sîrmă zîncată, pentru susținerea unor plante agățătoare sau a ramurilor unor cōpaci a căror creștere este dirijată de om. Cată să lase o largă alee între zid și pătratele destinate pentru plantațiile arburilor roditori, ca spalirii și arburi la bătaia vîntului să nu se vatăme între dinșii. BREZOIANU, A. 295/1, cf. POLIZU. Ca să putem crește trandafiri la spalerii... trebuie să alegem de acele specii cari fac mult lemn. F (1871), 210. Apăru jos, pe spalierul de mijloc al scării de onoare, între ghiirlandele de flori luminoase. CARAGIALE, O. I, 126, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. Călca... pîntre spalirii de viță pe aleea curată. BART, E. 171. În viticultura este foarte folosul palisajul pe spalieri. ENC. AGR. 421. Cîteva hectare vie pe rod, cu viță altoită, întinsă pe spaliere de sîrmă fixată pe șine de fier prinse în blocuri de beton. CĂLINESCU, S. 174, cf. LTR², DL, DM. Plantele au fost susținute pe spaliere, sistem nou introdus în cultura tomatelor. cf. 1961, nr. 634, 3/2, cf. DER, DN². În locul aracilor și parilor s-a introdus în unele vii spalierul. C. GIURESCU, P. O. 101, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ P. e x t. Arbore sau arbori fructiferi ale căror ramuri sînt susținute pe un astfel de schelet. Cf. I. GOLESCU, C. Ca spaliri, persicii pot fi replantați la douăzeci picioare unul de altul. BREZOIANU, A. 298/20, cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D., BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D., CADE. Se protejează merele și perele frumoase din spaliere contra insectelor. ENC. AGR. I, 356, cf. SCRIBAN, D. ♦ P. e x t. Sistem de aranjare sau de susținere a plantelor cu ajutorul unui spalier (2). Arburi destinați la spaliri cată să aibă de la altoirea lor de la un an cel mult pînă la trei. BREZOIANU, A. 298/29. Ziduri pe care se călără meri și peri în spalier. SADOVEANU, O. XIV, 476. Arborii fructiferi în spalier sînt apărați cu ajutorul streșinilor. ENC. AGR. I, 67, cf. DL. ♦ (Învechit, rar) Contra-spalir = schelet din lemn plasat la oarecare distanță de un spalier (2) care servește la susținerea ramurilor arborilor fructiferi mai puțin înalți. Contra-spalirii nu se sui mai mult de patru picioare. BREZOIANU, A. 313/7. ♦ P. e x t. Șir (A 1). Ofițărîmcd va face... un spalir pân' la ușile apartamentului (a. 1834). URICARIUL, VIII, 192, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE.

3. Aparat de gimnastică format din bare de lemn orizontale și paralele prinse de un schelet fixat pe perete. Cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

4. (Prin Bucov.; în forma spalir) Riglă foarte îngustă și lungă de cițiva metri. Cf. LEXIC REG. 109.

II. S. m. (Prin Bucov.; în forma spalir) Persoană care confecționează spaliere, v. spalier (I 4). Cf. LEXIC REG. 109.

— Pronunțat: -li-er. — Pl.: (n.) spaliere și (învechit, rar) spalieruri (I. GOLESCU, C.) și (m.) spalieri.

— Și: (învechit) spalîr (pl. n. și spalîre, BĂRCIANU, spalîruri, POLIZU, m., spalîri), spalîr (pl. și spalîruri, m., spalîri), (învechit, rar) spalîr s. n., spalîr s. n., s. m.

— Din fr. espalier, germ. Spalier.

— SPALÎR s. n. v. spalier.

SPALT¹ s. n. (Învechit) Piatră folosită în topitorie pentru a facilita fuziunea anumitor metale. Cf. VALIAN, V., ANTONESCU, D.

— Pl.: spalturi.

— Din fr. spalt.

SPALT² s. n. v. spalt¹.

SPĂMĂ s. f. v. spegmă.

SPAN¹ s. m. v. span².

SPAN² subst. (Învechit, rar) Palmă¹ (3). Spană... are 9 inci. MĂS. GR. 83/17.

— Pl.: ?

— Din engl. span.

SPANĂC s. m. I. 1. (Și în sintagmele spanac comun, GRECESCU, FL. 502, PANȚU, PL., ENC. AGR., spanac de grădină, BOTANICA, 161) Plantă leguminoasă anuală, din familia chenopodiaceelor, cu frunze comestibile mari, cărnoase, triunghiulare sau alungite (și gofrate), de culoare verde închis, foarte bogate în substanțe nutritive, în săruri minerale și vitamine, cu flori verzi unisexuate, dispuse în spice terminale sau așezate la baza frunzelor; p. r e s t r. frunzele comestibile ale acestei plante (folosite la preparatul unor mâncăruri); (regional) dragăviu (*Spinacia oleracea*). Cf. ANON. CAR. Să ia foi de pătrunjel, virfuri de spanac, măcriș de cel ce să face iarbă. MÂNCĂRILE, 94/15. Vinzind tot praji și spanac (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 285/1. Legumile se împart: în cele cocenoase și foioase. De acestea se ști: ... știrul, spinatul, tot felul de sălătă. ECONOMIA, 124/8, cf. DRU, LB, I. GOLESCU, C. Scoatem a țiguri praz, lăptuci și spanac (a. 1837). DOC. EC. 667. Pentru a avea cineva spanacuri totdeauna în dispoziția sa, seamănă la ficcare cincisprezece zile vara. BREZOIANU, A. 184/23, cf. CIHAC, I, 260. Avem ridichi bune, de lună, ... spanac. BACALBAȘA, S. A. I, 18, cf. DDRF, CONV. LIT. XXIII, 1 052, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 502, ȘĂINEANU², BIANU, D. S., TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 350, VOICULESCU, I. 264. Se aruncă la canal spanac veșted. CĂLINESCU, S. 21. Spanacul... varza și alte plante de grădinarie au nevoie mai mare de azot. AGROTEHNICA, I, 175. Avem cchiuri pe purée de spanac. VINEA, L. I, 227, cf. LTR². Vitaminele și sărurile minerale se mai pot introduce sub formă de salată, spanac, pătlăgele roșii. BELEA, P. A. 251, cf. DI, DM, BORZA, D. 163, DER. Se alege spanacul, se opărește și se înăbușă în unt. S. MARIN, C. B. 60, cf. M. D. ENC., DEX. Frunzuliță de spinat, Lăutarii n-a mîncat. H IX 440. Frunzișoara trei spanaci Cîntă cucu sus pe fagi. ȘEZ. III, 156. Și-am zis verde trei șfanace, Fă-mă, Doamne, ... pasere domnească. I. CR. II, 20.

2. C o m p u s e: spanacul-ciobanilor (ori -stfnelor, -oilor, -porcilor) sau spanac-porcece = plantă erbacee din familia chenopodiaceelor, cu frunze triunghiulare, cu flori verzi dispuse în raceme compuse false, sau așezate la baza frunzelor, care crește în zone muntoase; (regional) dalac, buruiana-spurcului, fierul-plugului, fraga-tătarului, iarbă-înfăinată, iarbă-piciorul-giștei, iarbă-spurcului, lobodă-albă (*Chenopodium bonus-henricus*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 052, DAMÉ, T. 187, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 501, TDRG, PANȚU, PL., CADE, VOICULESCU, I. 264, DM, BORZA, D. 46, M. D. ENC., DEX; spanac-porcece = plantă erbacee din familia chenopodiaceelor, cu frunze ascu-

țite, dințate și cu flori verzi dispuse în panicule, care crește sălbatic; (regional) cione, lobodă, papelă (v. p a p a l a u 3), tămioară (2 b), tămiiță (II 1 b), buruiană-de-bubă-rea, buruiană-de-beșica-cea-rea, frunze-de-piatră, iarbă-zgăibii, lobodă-puturoasă, piciorul-giștii (v. p i c i o r I 1 b), talpa-giștii (v. t a l p a I 1 d) (*Chenopodium hybridum*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 052, BRANDZA, FL. 418, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 499, TDRG, PANȚU, PL., CADE, VOICULESCU, I. 264, DL, DM, BORZA, D. 46, M. D. ENC., DEX; spanac-sălbatic (sau -alb, -porcece) = lobodă (*Chenopodium album*). Cf. VALIAN, V., POLIZU, CONV. LIT. XXIII, 1 052, DAMÉ, T. 187, BĂRCIANU, TDRG, PANȚU, PL., CADE. Mai cu seamă prin ogoarele cu ovăz, spanacul-alb... cu florile la vîrf mărunte, pare că ar fi presărate cu cenușă. SIMIONESCU, FL. 169. Amestecat cu loboda și știrul, fiind rude de aproape, ... crește și spanacul-sălbatic. id. ib. 220, cf. VOICULESCU, I. 264, ENC. AGR. Pe solurile bogate în azot, plante caracteristice sînt: ... loboda, spanacul-sălbatic. AGROTEHNICA, I, 402, cf. DL, DM, BORZA, D. 46. Spanacul-sălbatic, cu frunze romboidale..., se întilnește prin locuri cultivate, porumbiști, pe șanțuri și gunoaie. BOTANICA, 161, cf. M. D. ENC., DEX; (regional) spanac-puturoase = lobodă-puturoasă (*Chenopodium vulvaria*). Cf. BORZA, D. 46; spanac-englezeze (sau -de-Anglia) = ștevie (1 c) (*Rumex patientia*). Această plantă anuală are două varietăți de căpetenie: spanacul de rînd și spanacul-de-Anglia. BREZOIANU, A. 184/6, cf. PANȚU, PL., CADE, VOICULESCU, I. 264.

3. P. e x t. Fel de mâncare preparat din frunzele de spanac (I 1). La prînz, ne-au dat spanac și clătite.

II. F i g. Lucru fără valoare, lipsit de importanță; fleac. Mă-nrebași mai alaltăieri ce spanac dau „Universului”. CARAGIALE, O. VII, 127, cf. ȘĂINEANU². Mai pune și pe maiștrii al căror nume-l tac Ce-au deslăcut o supraproducere de spanac. ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 135, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., SCL 1960, 585, DEX.

— Pl.: (rar) spanaci și (popular, n.) spanace, (învechit, rar, n.) spanacuri. — Și: (învechit și popular) spînăce, (învechit și regional) spînat (BORZA, D. 163), spînat, (regional) spanăce (id. ib.), spînat (TDRG, RĂDULESCU-CODIN, M. N. 289, MAT. FOLK. 845), spanat (BORZA, D. 163, ALR SN I h 195/260), spenós (ALR SN I h 195/325), spinăce (TDRG, BORZA, D. 163, BIBICESCU, P. P. 385) s. m., spinăță (COTEANU, PL. 32) s. f., spinót (ALR SN I h 195), spinăce (ALEXI, W.), spinót s. m., sfanăce (pl. sfanace) s. n., spanac (ALR SN I h 195/235), spănăce (ib. h 195), spînat (BORZA, D. 163, ALR SN I h 195/2), spenat (BORZA, D. 163, ALR SN I h 195/105), spenóg (BORZA, D. 163), spenót (id. ib., ALR SN I h 195/574), spînót (ALR SN I h 195/47), (învechit, rar) spănăchi (ANON. CAR.) s. m., spinăță (LB) s. f.

— Din ngr. σπανάκι, bg. чанаак. — Pentru variantele cu -i, cf. germ. Spina t, magh. spina t, spenót.

SPANĂCE s. n. v. spanac.

SPANĂR s. n. (Regional) Cuțit pentru făcut dra-niță (Sabasa — Vatra Dornei). Cf. A v 25.

— Pl.: spanare.

— Etimologia necunoscută.

SPĂNCĂ s. f., adj. 1. S. f., adj. (Oaie sau varietate de oi) cu lînă creată, moale și fină, rezultată din încrucișarea raselor merinos cu țigăie; (rar) spanoală, v. s p a n i o l (2). Cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. S-a prăsit un al 4-lea soi de oi, oile spance...; cu lînă foarte moale, inelată, scurtă. DRAGOMIR, O. M. 10, cf. CADE, STOIAN, PĂST. 63. Spanca are însușiri care nu sînt bine fixate. ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D. România are... 5 rase mai cunoscute: merinos, spanca, țigăia, stogose, țurcană. IONESCU-MUSCEL, FIL. 400, cf. LTR².

DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, H I 382, XV 68, CHEST. V 67/72, 74/67, 76/73, A VI 26.

2. Adj. (Despre lină) Care este obținut de la oi spance (1). Cf. SCRIBAN, D. *Producția pe calități mai importante este: turcană, adică lână inferioară...*, spanca și merinos, adică lână foarte bună. IONESCU-MUSCEL, ŢES. 24. *Linuri naturale brute (în usuc): ... merinos...*, spancă. NOM. MIN. I, 24, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: spance. — Și: (regional) spaoăncă (GR. S. VI, 63), spioăngă (ȘĂINEANU, D. U.) s. f.

— Din rus. ШПАНКА.

SPANCELÍ vb. IV v. spanciuli.

SPANCELÍT, -Ă adj. v. spanciulit.

SPANCHILÍT, -Ă adj. v. spanciulit.

SPANCHÍU, -ÍE adj. v. zbanghlu.

SPANCILÍT, -Ă adj. v. spanciulit.

SPANCIULÍ vb. IV. Refl. (Prin Mold. și prin Transilv.) A se alinta. *Urmărea cu de amănuntul cum se spanciulea duca Zinca și zimbrela cu care o poftea boierul. MIRONESCU, S. 228, cf. 620, SCRIBAN, D.*

— Prez. ind.: spanciulesc. — Și: spanceli (SCRIBAN, D.), spanhilí (id. ib.) vb. IV.

— Cf. poncioli.

SPANCIULÍT, -Ă adj. (Prin Mold. și prin Transilv.) Alintat, mofturos; arogant, afectat, mândru. Cf. SCRIBAN, D. *Stai așa de spanciulit!* COMAN, CL.

— Pl.: spancilífi, -te. — Și: spancilít, -ă (SCRIBAN, D.), spancelít, -ă (id. ib.), spanchilít, -ă (id. ib.), spanhilít, -ă (id. ib.), sparkhilít, -ă (id. ib.) adj.

— V. spanceluli.

SPĂNGĂ s. f. (Învechit și regional) Spadă (1); p. g e n e r. ofice armă albă (lungă). *L-au și giunghet cu spaga sa. NECULCE, L. 246. Au făcut tot paloșe simcelate în vîrnu, de amîndoao fărțile ascuțite, să să bată cu turcii la navală, și au lepădat spăgile. id. ib. 259. Un vileaz... înțînîndu-se cu Mihnea-Vodă... au scos spaga și l-au junghet. R. POPESCU, CM I, 259. El au sărit pe o fereastră cu spaga a mină în gloata turcilor. MUSTE, LET. III, 38/17. Au intrat în Iași cu mare alai și cu nuliă oaste cu spegele scoase din teacă. CANTA, LET. III, 194/33, cf. I. GOLESCU, C. Peste umăr la piept încruciată și teaca de spangă. REGUL. ORG. 634/5. Un avea nimic asupra, nici spagă, nici cușit. NEGRUZZI, S. III, 300. Își pune spanga la brîu și... pleacă să facă vizită oficială locotenentului. GHICA, S. XI, cf. CIHAC, I, 259. Ivan atunci îi pune spaga în piept. CREANGĂ, P. 311. Răzemată de fereastră, o pușcă de gardist cu spanga atrnată lîngă ea. CARAGIALE, O. V, 3. Steagurile se desfășurau deasupra luminiișului de spăngi. MACEDONSKI, O. III, 26. Chiriac se repede și ia spanga puștii ca să se ucidă. GHEREA, ST. CR. I, 338, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Pe umeri de abia își duc puștile cu spăngile ascuțite. GÎRLEANU, L. 138, cf. CADE. În fața chiliei unde viriseră pe Cristina, așezară dorobanș cu pușcă și cu spăngă. SADOVEANU, O. VII, 330. Mă deprindeam... să azvîrl o suliță cu minei scurt căreia îi ziceam spăngă. id. ib. XI, 337, cf. SCRIBAN, D. Învrtea în mină pușca lui cu spăngă. CAMIL PETRESCU, O. II, 60. Soldații... au întins spanga lungă din vîrfu pușcoaielor spre fugari. PAS, L. I, 20. Venea ca un zid, cu spăngile scîlpînd, umăr la umăr, infanteria. CAMILAR, N. I, 387, cf. DL, DM. Pieri lovit de bice și spăngă pe la porți. T Iunie 1964, 63, cf. DEX, H I 24, 118, II 132, 168, IV 289, IX 155, X 77, 137, 161, 509, 539, XI 390, XII 289, 490. A-nceput pã urmă să strice jûgrăveala,*

a dat cu spangile-n ochii sfinților. GRAIU, I, 105. *Ingerii cu speghile i-a muncit. PĂSCULESCU, L. P. 140.* ♠ L o c. a d v. (Rar) Cu spanga = cu forța. Cf. DL, DM, PAMFILE, J. II, 166. ♠ E x p r. A se lua în spăngi v. l u a. A lua (sau a aduce etc. pe cineva) în(tre) spăngi (sau în spangă) = a lua (sau a aduce pe cineva) cu forța; a brutaliza (pe cineva). Cf. ȘĂINEANU². *Să nu dezertez nici una... că am ordin de la căpitan s-o aduc între spăngi. HOGAȘ, DR. II, 69. Hai la primărie!... El nu voia. L-a luat în spangă! SADOVEANU, O. IV, 495, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. (Învechit) A lăsa (pe cineva) în spangă = a sărăci (2). Cf. I. GOLESCU, C., ZANNE, P. IV, 616. ♠ (Regional) în forma spangă) Șiș² (2) (Borca - Borsec). Cf. GLOSAR REG.*

— Pl.: spăngi. — Și: spăgă (pl. spăgi și, învechit, spege, regional, speghi), spăgă, spăngă, (regional) spăncă (GLOSAR REG.) s. f.

— Din pol. szpaga, rus. шпaга.

SPANGHÍE s. f. (Într-o poezie populară) Nume dat unui material textil neidentificat mai îndeaproape. *Musc-a mare treiera... Cu fetița cu chitie De spanghie. MAT. FOLK. 512.*

— Etimologia necunoscută.

SPANHILÍ vb. IV v. spanciuli.

SPANHILÍT, -Ă adj. v. spanciulit.

SPANCĂLĂ s. f., adj. v. spaniol.

SPANIOL. -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Spaniei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care trăiește în Spania: (livresc) hispanic. V. s p a n i o l o a i c ă. *Dispot... au intrat în țară cu nemții, cu spezii și cu spaniolii. URECHE, L. 161. Traian de neamul său era spaniol. N. COSTIN, L. 115, cf. ANON. CAR. Italianii, franțezi, ispaniolii... li să trage limba din limba latinească. VĂCĂRESCUL, GR. 166/10. Spaniolii de acolo se îndemnară a adauge numelor articuli de carii e lipsită limba cea latinească. MAIOR, IST. 239/21. Spanioru nesupuindu-se, s-au scocioritu neunire și gilceavă între dinșii și s-au rădical cu război unul asupra altuia. DIONISIE, C. 215. Era oacheș ca un spaniol. HELIADE, L. B. III, 48/9. De spagnoli sprijiniți... Mîndritul supus crezură că va putea înturna Acele vremi. POGOR, HENR. 51/12. Ispaniolii, netaiputînd suferi arbitragiul... se revoltă. FILIMON, O. II, 61, cf. DDRF, BĂRCIANU, CADE, SADOVEANU, O. IX, 225, SCRIBAN, D. Spaniola bate tamburina cu sonerii. ARGHEZI, S. XVIII, 140. Vrea să subjuge celelalte... milioane de spanioli care trăiesc în Spania republicană. BOGZA, A. I. 584, cf. DL, DM. Este... primul spaniol participant la aceste manifestări. M 1968, nr. 6, 21, cf. M. D. ENC., DEX.*

2. Adj. Care aparține Spaniei sau spaniolilor (1), privitor la Spania sau la spanioli, originar din Spania: (livresc) hispanic, (învechit) spaniolesc. *Ulpie Traian... se trăgea de neam spaniol. C. CANTACUZINO, CM I, 13. Portugalia rămase 60 ani provincie spanioală. SĂULESCU, HR. II, 324/3. Din toate aceste încăperi, se deosebesc... sala statului și sala ispaniolă, celebră pentru cruzimile întimplate într-însa. FILIMON, O. II, 117. Reprezentarea cea mai perfectă a frumosului în pictură este fapta naționalității italiene și spaniole. MAIORESCU, CRITICE, 29, cf. BĂRCIANU. Intra la „aler-gările“ spaniole ca să aprecieze talentul unor matadori. IORGA, ÎN PLR II, 21, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Tot soiul de nume întortocheate... de marchizi spanioli. I. BOTEZ, B. I, 60. Castaniete... sîntînd în minile nervoase ale dansatoarelor spaniole. TEODOREANU, M. III, 198. Adoptă... cultura spaniolă. SADOVEANU, O. XIX, 71, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER. Aria spaniolă... își consumă geniul plînd pe la mijlocul secolului XVII.*

CONTEMP. 1969, nr. 1 165, 6/2, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Gripă spaniolă* = formă de gripă foarte gravă, contagioasă, răspândită (din Spania) pe întregul glob, după primul război mondial. Astfel a fost în 1918 epidemia de gripă numită „spaniolă”, care a cuprins tot globul și a provocat moartea a peste 20 de milioane de oameni. ABC SĂN. 178, cf. D. MED. I, 647. ◇ *Limba spaniolă* (și substantivat, f.) limba vorbită de spanioli (1) și de unele popoare din America Latină; limbă spaniolescă, v. spaniolesc. Cf. CADE. *Adoptă limba... spaniolă.* SADOVEANU, O. XIX, 71. *Limba germană se vorbea mai mult decât portugheza sau spaniola.* TUDORAN, P. 491, cf. DL, DM. *Spaniola* formează foarte multe verbe noi. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 10/4, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ (Astăzi rar; și substantivat, f.; în forma *spanioală*) (Oale sau varietate de oi) *spancă* (1). *Oala... spanioală cu lina supfire.* AR (1829), 48²/31. *Avem în țară cinci soiuri de oi: tuște, oltence, cărâni, fîgăi și spanioale.* I. IONESCU, AP. CADE, CF. ENC. AGR., H VIII 127. ◆ (Și substantivat, f.) (Găină sau rasă de găini) cu penele de culoare neagră cu reflexe metalice, cu bărbia albă și bună ouătoare. *Bune ouătoare... spaniola, andaluza... răsă cu gîtul golaș de Transilvania.* ENC. VET. 767. *Rasa spaniolă are fața și bărbiile albe, creastă dințată.* ib. 769.

— Pronunțat: *-ni-o-*. — Pl.: *spanioli*, *-e*. — Și: (învechit) *spanioală* s. f., adj., *spaniôr*, *-ă*, *ispaniôl*, *-ă*, *ispaniôl*, *-ă*, *spaniôl*, *-ă* (scris și *șpagnol*, *-ă*), (învechit, rar) *speniôr*, *-ă* (ANON. CAR.) s. m. și f., adj.

— Din fr. *espagnol*, it. *spagnuolo*. — Pentru variante: cf. magh. *spanyol*, germ. *Spanier*.

SPANIOLESC, **-EASCĂ** adj. (Învechit) Spaniol (2). Cf. ANON. CAR. *Craiul spaniolesc... și-au băgat în inimă... să-i aducă la aceea ca împreună să se scoale asupra turcilor.* ȘINCAI, HR. II, 249/15. *O corvetă englezăscă și un bric spaniolesc... au fost mărturi necinstei ce s-a făcut steagului nostru.* CR (1829), 197¹/13. *Încoronarea de la Praga va fi mai interesantă... acolo va domni eticheta spaniolescă.* ib. (1836), 226¹/58. *Palosul acest... în spaniolescul singe mai bine l-aș fi roșit.* POGOR, HENR. 48/9. *N-are mai mult decât 400 000 piastri (lei) spaniolești venit curat pe an.* FM (1841), 152²/8. *Eram îmbrăcat într-un costum... spaniolesc.* ib. (1846), 179²/6, cf. DDRF, BĂRCIANU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ *Limba spaniolescă* = limbă spaniolă, v. spaniol (2). *Limba latinească nu are articuli acei definiți cari sînt... în limbile frîncească și spaniolescă.* MAIOR, IST. 243/3. *Rio Plata... va să zică rîul de argint, căci în limba spaniolescă „plata” să zice argint.* AMFILOHIE, G. 161/4.

— Pronunțat: *-ni-o-*. — Pl.: *spaniolești*. — Și: *speniorêsc*, *-ească* adj. ANON. CAR.

— Spaniol + suf. *-esc*.

SPANIOLEȘTE adv. Ca spaniolii, în felul spaniolilor. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◆ În limba spaniolă (v. spaniol 2). Cf. ANON. CAR., DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Copiii sătenilor... trăiesc azi mai bine și vorbesc spaniolește.* SADOVEANU, O. XIX, 71, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-ni-o-*. — Și: (învechit) *speniorêște* adv. ANON. CAR.

— Spaniol + suf. *-ește*.

SPANIOLÍ vb. IV. *Tranz.* (Învechit, rar: complementul indică persoane) A atribui obiceiuri, deprinderi, maniere de spaniol (1); a considera, a trata drept spaniol. *Pe romani, Corneille... îi spaniolește.* I. VĂCĂRESCUL, P. 354/14.

— Pronunțat: *-ni-o-*. — Prez. ind.: *spaniolesc*.

— V. spaniol. Cf. fr. *espagnoliser*.

SPANIOLÍSM s. n. (Livresc) Comportament vioi, pasionat, specific spaniolilor. *Spaniolismul său natal, pasionat, tranșant... adică tendința sa revoluționară care-i sta în singe.* OPRESCU, A. M. 36.

— Pronunțat: *-ni-o-*.

— Din fr. *espagnolisme* (după *spaniol*).

SPANIOLOĂICĂ s. f. (Rar) Spaniolă, v. spaniol (1). Cf. DM, DEX.

— Pronunțat: *-ni-o-*. — Pl.: *spanioaloaice*.

— Spaniol + suf. *-oaică*.

SPANIÔR, **-Ă** s. m. și f., adj. v. spaniol.

SPANJ s. m. v. *spînz*¹.

SPANȚ¹ s. m. v. *spînz*.

SPANȚ² s. n. v. *spaț*.

SPANZ s. m. v. *spînz*¹.

SPAOĂNCĂ s. f. v. *spancă*.

SPARADRĂP subst. (Învechit) Emplastru. Cf. ANTONESCU, D., BIANU, D. S.

— Pl.: ?

— Din fr. *sparradrap*.

SPARÁNG s. m. v. *sparanghel*.

SPARÁNGĂ s. f. v. *sparanghel*.

SPARÁNGE s. m. v. *sparanghel*.

SPARÁNGEL s. m. v. *sparanghel*.

SPARÁNGHEL s. m. (Bot.) 1. Numele a trei specii de plante din familia liliaceelor: a) (și în sintagma *sparanghel bun*, GRECESCU, FL. 556, BORZA, D. 25) plantă leguminoasă perenă, cu rădăcini numeroase de formă cilindrică de la baza cărora pornesc lăstari cărnoși de culoare gălbuie, comestibili, care formează tulpini verzi, bogat ramificate, cu frunze mici, reduse la solzi membranoși, și cu flori mici albe-verzui; p. r e s t r. lăstarii tineri, comestibili ai acestei plante (folosiți la preparatul unor mîncăruri); (regional) păș³, coasta-dracului, coasta-vrăjmașului, țepurel, răgila-pămîntului (v. r a g i l ă 5), umbra-cucului, umbra-ic-purelui (*Asparagus officinalis*). *Puindu-i untu proaspăt... vîrfuri de sparanghel, ceapă tocată.* MÎNCĂRILE, 51/7. *Aluncea porunci și ceapa ispravnicilor ei: ... doriiții mei sparanghi (a. 1773).* GCR II, 98/23, cf. COTEANU, PL. 19, KLEIN, D., LB. *Rădăcina de obște precum este... sfecla, morcovii... sparanghelul îndulcesc singele.* PISCUPESCU, O. 194/12, cf. I. GOLESCU, C. *Taie mugurul de la sparangă... alegînd cît s-ar pute mai groasă, ferbi-o după obicei și o scurge.* MANOLACHE DRĂGHICI, R. 201/4, cf. VALIAN, V. *Un țaran... avea o legătură de sparanghel ce o ducea în țîrg de vinzare.* BĂRAC, T. 63/26. *Vlăstari ce ies la subțioara plantei pe care le mîntîcă cineva ca pe sparanghel.* BREZOLIANU, A. 122/10. *Trebuie să mîntînce măsurat și numai bucate lesne de mistuit, precum sînt acele făcute... cu spânac, cu sparangă.* FĂTU, D. 125/18, cf. POLIZU. *Nici cît o plantă nu am noroc, Sparanga însăși crește sub leasă, Eu rădăcină nu prind deloc.* ALECSANDRI, T. I, 370, cf. CIHAC, I, 258, DDRF, CONV. LIT. XXIII, 1 052, BRANDZA, D. 411, id. FL. 444, DAMÉ, T. 258, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 556, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Sparanghelul are în fesăturile lui o substanță numită asparagină, care face ca această plantă să aibă proprietăți medicinale.* BIANU, D. S., cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., NICĂ, L. VAM. 226. *Partea subterană a sparanghe-*

lului se întrebuințează în medicină ca diuretică. PANȚU, PL., cf. CADE. Ceea ce se mănincă de la sparangă este o ramură îngroșată cu mugurele cărnoși în vîrf. SIMIONESCU, FL. 345. Sparanghelul nu se dă celor ce suferă de rinichi și celor guțoși. VOICULESCU, L. 295, cf. ENC. AGR. I, 339, SCRIBAN, D. Au strivit... sparanghelul și au frămîntat salada. ARGHEZI, s. VIII, 155. Sparanghelul e o legumă gustoasă cu valoare alimentară mare. LTR², cf. DL, DM, BORZA, D. 25. Sparanghelul se cultivă pentru lăstarii tineri, suculenți. DER. Se alege sparanghelul foarte proaspăt. s. MARIN, C. B. 161, cf. M. D. ENC., DEX, II 99; b) (regional; și în sintagmele sparanghelul sălbatic, VALIAN, V., POLIZU, GRECESCU, FL. 555, PANȚU, PL., BORZA, D. 25, sparange sălbatic, sparangă sălbatică) umbra-iepurelui (*Asparagus tenuifolius*). Fiind venită la un loc unde era... mărcini și sparange sălbatic..., se închina la ele cu giură-minte. ARISTIA, PLUT. 8/21, cf. BRANDZA, FL. 444, DAMÉ, T. 188. Sparanga sălbatică din păduri... înfloresce și dă boabe frumoase roșcate. SIMIONESCU, FL. 345, cf. H III 243, VII 148, X 534, XVI 216; c) (regional: în sintagma sparangă de odaie = plantă ornamentală cu ramuri lungi și subțiri și cu frunze fine, filiforme (*Asparagus sprengeri*). Des se vede prin casele mari mari de la fară și sparanga de odaie. SIMIONESCU, FL. 414.

2. (Regional; în forma spărăngină) Vițelar (*Anthraxanthum odoratum*). Cf. PĂCALĂ, M. R. 24.

3. C o m p u s : (regional) sparanga-de-brădet = su-gătoare (*Monotropa hipopitys*). Cf. SIMIONESCU, FL. 87.

4. P. e x t. Fel de mîncare preparat din lăstarii tineri ai sparanghelului (1 a). Aveți și niște sparanghel... și o prăjitură. ARGHEZI, L. 285.

— Pl.: sparangheli. — Și: (învechit și regional) sparângă, spărgă (FM 1846 246¹/8, CONV. LIT. XXIII, 1 052, BIANU, D. S., TDRG, CADE, BORZA, D. 25) s. f., (regional) sparâng (DDR, TDRG, BORZA, D. 25, H X 534), sparângin (BRANDZA, FL. 444, GRECESCU, FL. 555, BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 25) s. m., spărăngă (BORZA, D. 25), spărăngină, sperenghea (accentul necunoscut, BORZA, D. 25), spėrgă (DDR, CONV. LIT. XXIII, 1 052, BARCIANU, ALEXI, W.), spergea (accentul necunoscut, BIANU, D. S.), spėrghe (POLIZU, DDR, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 444, TDRG), spėrghea (accentul necunoscut, CONV. LIT. XXIII, 1 052, BORZA, D. 25), spėrghie (BARCIANU, BORZA, D. 25) s. f., asperăg (BORZA, D. 25) s. m., spărgă (TDRG, CADE) s. f., (învechit, rar) sparânghi s. m. pl., sparânge, sparângel (COTEANU, PL. 19), sparânghel (LB), spărghel (accentul necunoscut) s. m., spărăngă (LB) s. f.

— Din ngr. σπαράγγι. — Pentru unele variante, cf. germ. Spargel, magh. spărga, fr. asperge.

SPARÂNGHI s. m. pl. v. sparanghel.

SPARÂNGIN s. m. v. sparanghel.

SPARCÉTĂ s. f. Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor: a) (și în sintagmele sparcetă comună, LTR², sparcetă cultivată, BRANDZA, FL. 106) plantă perenă cu tulpina ascendentă, simplă sau ramificată, cu flori roșii sau roz dispuse în ciorchini la baza frunzelor, cu fructul în formă de păstaie, care se cultivă ca plantă furajeră; (regional) hortocină, trifoi (1 i), iarbă-săracă (*Onobrychis viciaefolia*). Cf. BRANDZA, FL. 106, BARCIANU, GRECESCU, FL. 183, ALEXI, W., ȘAINEANU², PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 325, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DN², BORZA, D. 119, DER, M. D. ENC., DEX.; b) (și în sintagma sparcetă de munte, BRANDZA, FL. 106) mică plantă păroasă, cu tulpina întinsă pe pămînt, cu flori mari de culoare roșie sau violetă (*Onobrychis transilvanica*). Cf. BRANDZA, FL. 106. Trifoiul lufern ceare mai bun pămînt... decît espartetul, carele în fiect

de mîrșav pămînt bine crește. OR. EC. 85/5. Pe un pămînt văros: esparselă, lufernă, trifoi. FILIPESCU, D. I, 210/29. Sparcetei îi merge bine prin ajutorul albineilor, dînd multe semințe. SIMIONESCU, FL. 325. Se recomandă pășuni artificiale — temporare — cum ar fi culturile de lucernă... sparcetă. ENC. AGR., cf. NOM. MIN. I, 17. În regiunile de deal, se va extinde cultura... sparcetei. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 859. Din plantele cultivate reușesc bine pe solurile calcareoase sparceta... și alte leguminoase. AGROTEHNICA, I, 313. Sparceta se poate cultiva și în amestec cu graminee. LTR². Sparceta este mai rezistentă la secetă decît lucerna..., avînd sistemul radicular foarte adînc. VÎN. PESC. martie 1964, 17.

— Pl.: sparcete. — Și: (regional) sparchetă (BORZA, D. 119), sparsetă (GRECESCU, FL. 183, ALEXI, W., PANȚU, PL., BORZA, D. 19) s. f., spartôt (BORZA, D. 119) s. m., spartôtă (id. ib.), sparzetă (BARCIANU, ALEXI, W.), parcetă (BORZA, D. 119), (învechit, rar) esparsetă s. f., espartôt s. m.

— Din fr. esparcette. Cf. germ. Esparsette.

SPARCHETĂ s. f. v. sparcetă.

SPARDEC s. n. 1. Punte continuă pe velierele vechi. Cf. DEX.

2. Punte ușoară care acoperă cabinele și încăperile de pe coverta unui pachet. Cf. ABC MAR. Navă cu spardeck. LTR² XI, 364, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (cu grafie etimologică) spardeck. — Pl.: spardecuri.

— Din engl., fr. spardeck.

SPARGĂBIL, -Ă adj. (Învechit, rar; despre fructe sau despre carnea lor) Care se sparge (III 2) ușor. Pară tomnatică..., carne tare și spargabilă. BREZOIANU, A. 338/30.

— Pl.: spargabili, -e.

— Sparge + suf. -abil (după fr. cassable).

SPARGĂNIU s. m. (sg.) (Bot.: învechit) Șovar (*Sparganium ramosum*). Legăturile se fac cu foi de spărganu..., rogoz, papură. BREZOIANU, A. 394/10, cf. BRANDZA, FL. 465.

— Din Sparganium [ramosum], numele științific al șovarului.

SPĂRGĂ s. f. v. sparanghel.

SPĂRGE vb. III. I. (Predomină ideea de desfacere sau de disociere etc. a unui ansamblu, conglomerat etc. în elemente componente) 1. T r a n z. și r e f l. (Despre grupuri, colectivități etc. de oameni, p. e x t., de alte ființe; despre obiecte grupate, p. e x t., despre materii, substanțe etc. formate din particule, din grăunule etc.) A (se) desființa sau a (se) distruge prin plecarea sau prin transportarea, prin îndepărtarea etc. elementelor componente în direcții diferite; a (se) destrăma, a (se) dispersa, a (se) dizolva, a (se) împrăști, a (se) răsfira (2), a (se) răspîndi (1), a (se) răzleji (1), a (se) spulbera, (rar) a (se) răzmeți, (popular) a (se) răzni (1), a (se) vîntura, (învechit și regional) a (se) răschira (1), a (se) spărgălui (1), a (se) spircui, (învechit) a (se) scociori (4), a (se) scodoli (5), (regional) a (se) vărzu, a (se) zburătăci. Și rădică mără spriinși... și sparse-i în parți (să răsi pi-a s c a c²). PSALT. 225. Ca prahul de vîntu s-au spartu. COD. TOD. 213. Ceata lor să sparse de acolea. IST. Ț. R. 75, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. În a cailor putere escadroanele se sparg. HELIADE, O. I, 102. Se sparg... cetele de soldați. POGOR, HENR. 109/13, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Gloata se trezi, S-au spart rîndurile. SAHIA, N. 93. Tălăzuind în stînga și în dreapta, convoiul se sparse. T. POPOVICI, S. 370. Cînd cu fluierul zice, Toată turma se strînge, Cînd cu fluierul tace, Toată turma

se sparge. BUD, P. P. 70. Cîn or veșit unguri au fușit la padure; ... după ce s-or spart, m-am întors. DEN-SUSJANU, T. H. 116. Nu mai spargeși finul, că vine ploaia. MAT. DIALECT. I, 267, cf. UDRESCU, GL.

2. Refl. (Învechit și popular; despre stăte sau despre așezări omenști, despre unități teritorial-administrative etc.) A se desființa; p. e x t. a se dezorganiza: a decădea. Să se spargă ca Sodomul și ca Gomorul (sec. XVI). ap. DHLR II, 481. Dar el altele socotea în inima lui, ca doar s-ar sparge țara și să s-audă la Poartă. NECULCE, I. 323. Țara spărgîndu-se și boiarii neavînd de unde lua banii care li da, să să-răcea și să îndatora (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 286/11. Vin satele de cer scădere și, de nu le va face cite oarece, se vor sparge satele și atunci vom păgubi mai mult (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 228/14. Este păcat să să spargă acest fel dă sat, care din mică copilăria mea m-am străduit dă i-am adunat (a. 1810). DOC. EC. 84. De frica morții, au fugit toți în toate părțile și s-au spart orașu, rămînînd casele pustii. DIONISIE, C. 233. Frică im este că toată plasa o să să spargă, că tot sfatu și vorba le este între dînsii să treacă Dunărea (a. 1820). DOC. EC. 240. Adusă veaste că Bucureștii în 5 zile s-a spart: a fugit toți în toate părți (a. 1821). IORGA, S. N. 157. Satul s-a spart și abia a mai rămas 4 case din 58 ce erau în 1860. I. IONESCU, P. 313, cf. DDRF. Dacă s-a potolit rezbelu ala după ce s-a spart Oreava, ne-am întors iar la Nedeia. GRAUL, I, 77, cf. CHEST. V 10/15. S-a spart satul Stănești, n-a mai rămas urmă. UDRESCU, GL. ♦ T r a n z. Să nu gîndești că, fără porunca împăratului, se poate strica și sparge de tot locul acesta. NEAGOE, ÎNV. 63/26. Acea republică a durat numai pînă în iuliu 1849, cînd francezii o sparseră și ocupară Roma. BARIŢIU, P. A. II, 730. A voit să strămute locuitorii fără voia lor, și aceștia au preferat a sparge mai bine satul și a apuca care încotro. I. IONESCU, D. 228.

3. T r a n z. Fig. (Învechit și popular; complementul indică ostiri, grupuri de oameni înarmați etc.) A împrăștia; p. e x t. a infrînge: a nimici (1). Sparge limbile ce vor război. PSALT. 130. Și deaca au intrat la dînsii, în toate părțile i-au spart și i-au răsipitu. URECHE, L. 138. Dacă s-au mai înglotit oaste de-a lui Mihai Vodă, i-au spart pe haiduci pre Jijie. M. COSTIN, O. 50. Turcii... vor fi sparși și răsipiți de un gherenal ce poartă scris pre sabia lui slova „V” (a. 1693). FN 21. Au bătut și au spartu pre dați de pre aceste locuri. N. COSTIN, L. 96. După ce-au bătut vezirul pre moscali, au și răpedzit niște pași ai lui și i-au spart. NECUICE, L. 234. Dîndu-le război vitejește, îndată i-au spart și... multă pradă le-au scos din mîndă. CANTEMIR, HR. 415. I-au spart oștile unghurii în Ardeal (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 103/13. Îndată s-au dat arnăuții gios de pe cai și a început a se bate pînă au spart de tot pe turci (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 273/13. Și sparse oastea lui Alexandru pre oastea lui Ptolomeiu. ALEXANDRIA (1794), 19/10. Să spărgem tabără foarte și să-i îngrozim de moarte. BĂRAC, AP. GCR II, 241/31. Se înturnă cu armia în Ghermania, unde prințipii protestanți sta înarmați în contra lui, pe carii, atîcîndu-i... îi sparse. SĂULESCU, PR. II, 263/25. Întîmpină pe dușman la 16 martie, îl sparse și-l fugări. BĂLCESCU, M. V. 73. Venind asupra lor... cu citeva mii de curuși pedeștri și călări, îi sparseră. BARIŢIU, P. A. I, 240. Văzînd multele supărări și bîntuiri ce fac ostașii leși... lovînd pre acei ostași, fără veste i-au spart. NEGRUZZI, S. I, 179. Iși izbește calul său Peste codrii mișcători De barbari năvălitori. El îi sparse și-i răzbește. ALECSANDRI, P. II, 15. În zădar Marte s-aruncă spre a sparge șiruri dace. EMINESCU, O. IV, 136. Îi povestiră cum... a spart oastea împărăției lui de două ori. ISPIRESCU, L. 111. Petru Vodă, lovîndu-se cu armata lui Ferdinand prin un atac năpraznic, o sparge cu totul. XENOPOL, I. R. IV, 230, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX. După dași 'o fos' Tratan, iel i-o spart, i-o bătut. DEN-SUSJANU, T. H. 163. ♦ R e f l. p a s. Corpusul polon,

... înfrîngîndu-se și spărgîndu-se de trupele rostiane, ... au trecut pe pămîntul Austriei. AR (1851), 15^A/21. În urmă tatarii s-au spart de repegiunea căldăreșilor poloni. ASACHI, S. L. II, 25. ♦ R e f l. Și aici s-a spart tabăra de pînduri și s-a dus la București. VÎRCOL, V. 63.

4. R e f l. (Despre adunări; p. e x t. petreceri, jocuri etc.) A se încheia prin împrăștierea, prin plecarea etc. participanților; (popular) a se strica, (regional) a se spărgălu (4), a se spărgui (1). Grăbește-te către săracii ceia ce-l vînd, pînă nu să sparge țîrgul acesta. NEAGOE, ÎNV. 269/27. Și cu aceste vorbe s-au spart divanul (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 360/21. Și adunarea era să să spargă, Cînd sumeșul Tandaler în poară Să pusă. BUDAI-DELEANU, T. 117, cf. I. GOLESCU, C. După ce se sparse adunarea... rămase numai împăratul. GORJAN, H. I, 125/3. S-a spart teatrul, copii; aide, ieșiți de strigați caleștile stăpînitorilor voștri! FILIMON, O. I, 236. Cînd vine vremea de se sparge balul, e mare părere de rău. ALECSANDRI, O. P. 253. Congresul se sparse într-ast rînd fără succes. ODOBESCU, S. I, 269. Hora s-a spart, cîntările au conținut. CABAGIALE, O. II, 279. Nunta se sparse și îndată frunțașii se adunară la sfat. ISPIRESCU, U. 6. După aceasta, masa se sparge și fiecare se scoală și se duce acasă. MARIAN, NA. 274, cf. DDRF, ȘĂINEANU². Jocul nu se sparse la patru, ci abia pe la șapte. AGÎRBECEANU, A. 181. Se sparse claca și pleacă care încotro sta. DUMITRAȘCU, STR. 23. În acea seară, zăifetul trebuia să se spargă devreme. M. I. CARAGIALE, C. 24, cf. CADE. Să ne lași s-o apărăm cînd s-o sparge cheful. G. M. ZAM-FIRESCU, M. D. I, 144. Tîrziu s-a spart petrecerea la domn. LESNEA, VERS. 17. Putea să adune către seară, cînd se spărga țîrgul, paie să-și umple prispa. CAMIL PETRESCU, O. II, 47. E ora cînd se sparg chefurile. BOGZA, A. I. 360, cf. DL, DM. Convoitul nu se opri decît sus, în deal, la Mitropolie, unde adunarea se sparse. BARBU, G. 163, cf. M. D. ENC., DEX. Bine vorba nu sfîrșea, Hora mîndră se spărga. TEODORESCU, P. P. 73. Călușul sare sîmbătă seara înaintea duminiciei de Rusalii și se sparge după opt zile. PAMFILE, S. V. 69. O fugit, s-u dus acasă. S-o spart nunta. O. BÎRLEA, A. P. II, 342, cf. ALR I 1 583. (Prin analogie) S-o spart bătaia și s-or împăcat oamenii. T. POPOVICI, SE. 239. (T r a n z.) Dumnezeu sparge sfeaturile limbilor și leapădă cugetele oamenilor. COREȘI, EV. 61. Petru, în fruntea nobililor rămași lui credincioși, sparse complotul. SĂULESCU, HR. II, 455/28. În Neapole, Sicilia și în Italia împăratul nostru a spart războiul. BARIŢIU, P. A. II, 71. Beizadeaua, voind să spargă acea conversațiune... zise o dată. FILIMON, O. I, 179. Domnul spărga adunarea. DDRF. Mai într-un prînz, am spart cheful, că ceilalți oameni aveau treabă. ADAM, R. 25. Și, ridicîndu-se, au spart adunarea pe lîngă corăbii. MURNU, I. 12, cf. PAMFILE, J. I, 134, RESMERIȚĂ, D. Au dobîndit slobozenie de la slăvitul Ion-Vodă. Dar i-a spart domnia nouă a Șchiopului-Vodă. SADOVEANU, O. XVIII, 166. Încercarea guvernului de a sparge greva muncitorilor de la serviciile de telegraf și telefon... a eşuat. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 390. Oaspeții au spart adunarea brusc. ARGHEZI, L. 323. Chiriașii le-au spart întrunirea și i-au bătut. PAS, Z. IV, 182. ♦ R e f l. p a s. După ce s-o spart greva, l-au găsit în podul tîmplăriei. VLASIU, D. 151. ♦ Fig. Paraponul se sparse în fumul țigaretei. GHICA, C. E. II, 322. A mea iubire Ca o fatalitate se sparse-n stîlul meu. SION, POEZII, 215/3. Și durerea i se sparse-n neagră deznădăjduire. VLARUȚĂ, S. A. I, 27. Să se spargă toate neajunsurile, supărările. GOROVEI, CR. 211, cf. CADE. Acum cred că s-a spart ghinionul! REBREANU, NUV. 183. Astfel se sparse... încordarea fără seamăn a acelei zile. BOGZA, C. O. 32. Dar peisajul se tulbură și atmosfera extatică se sparse. CINEMA, 1968, nr. 5. 19. (T r a n z.) Iară mila mea nu voui sparge de la dînsi. PSALT. HUR. 75^A/18. Casă a Artemideei întru nemică o pomeneaste și va se spargă mărița ei. COD. VOR². 5^A/8. Sparse trufa cugetelor înremiei lor. PSALT.

334. *Pizma ceaia reaua să o spargem.* CORESI, EV. 54. Poate că-mi voi mai sparge melanholia căutând să ghicesc ca ce fel de figură este ascunsă sub fleștecare mască. HELIADE, L. B. III, 62/16. Iară acum nu mă pociu potrive niciunui om că mai micii miei sparseră sila mea. ALEXANDRIA, 65/19. Și sparg pacea dintre cele patru religii. BARIȚIU, P. A. I, 348. N-o să-ți ticnească pînă N-om sparge cearta-ntră noi. PANN, E. II, 65/16. Să nădăjdum că interesul și nevoia ce avem de cei ce vor sparge, în fine, neingrijirea cu care am lăsat de-s-a stricat soiul. I. IONESCU, B. C. 18/1. Șampania deșteaptă bucuria și sparge întristarea! BOLINTINEANU, O, 396. Sosirea unui alt prelat... le-a spart veselia. COCEA, S. I, 334. Moșierii și capitaliștii fac război... rivnind să distrugă revoluția rusă ca să spargă amenințarea ce venea și asupra lor. SADOVEANU, O. XVII, 236.

5. *Tranz.* (Regional; complementul indică grămizi, legături etc. de obiecte de același fel) A scoate o parte din...; p. ext. a umbra la...; a începe. Cf. UDRESCU, GL. *Hai să spargem bocea! BOLINTINEANU, O, 396. Sosirea unui alt prelat... le-a spart veselia. COCEA, S. I, 334. Moșierii și capitaliștii fac război... rivnind să distrugă revoluția rusă ca să spargă amenințarea ce venea și asupra lor. SADOVEANU, O. XVII, 236.*

II. (Predomină ideea de desfacere sau de desprindere violentă, în părți neregulate a unui corp, a unui întreg etc.) 1. *Tranz.* și *refl.* (Despre corpuri solide) A (se) prefăce (prin lovire, prin ciocnire, prin presare etc.) în bucăți (mici) sau în cioburi; a produce sau a căpața (prin lovire, prin ciocnire, prin presare etc.) crăpături, plesnituri (la suprafață), care precedă sfărîmarea, a (se) ciobi, a (se) ciocni, a (se) crăpa, a (se) fisura, a plesni (II 1), a pocni (II 1); (rar) a (se) strivi (1), (popular) a (se) strica. *Tăiară ușile lui deprură cu tăietoarea și cu ciocanul sparseră-o (fărimară-o h).* PSALT. 147. *Spargă vasul, varsă lui în cap.* CORESI, TETR. 104. *Toți și-au spart oglinda lor, Săi să se vadă nu vor.* MUMULEANU, ap. GCR II, 250/39, cf. I. GOLESCU, C. *Avea picioare de sticlă și să nu le spargă.* VASICI, M. II, 54/22. *Într-o clipă tot... sparge.* ARISTIA, S. 48/31. *Am văzut matorzi rădicînd lopețile și spărgînd roatele vapoarelor.* GHICA, C. E. I, 67. *Lasă vrana distupată ca să nu se spargă vasul.* I. IONESCU, B. C. 294/4. *În timpul iernei trebuia să spargă bucăți de gheață.* HASDEU, I. C. I, 221. *Aruncă cupa și o sparge-n trei.* BOLINTINEANU, O. 55. *Se spărseseră sticlele și acum se scurgea rămășița vinului.* CARAGIALE, O. I, 133. *Ei, acum te uiji la cană! Că s-a spart! Dar dă-o-n foc!* COȘBUC, P. I, 237. *Milescu nu se pricepea de trebuie să spargă și el paharul sau nu.* D. ZAMFIRESCU, R. 192. *Cînd mîncîci ceva fierbinte să nu sufli, că se sparge vasul.* CANDREA, F. 66. *O să poți vedea cum au spart băieții cu pietre candelile de la stîlpul de telegraf.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 224. *Aici, gheața mai subfire s-a spart.* AGÎRBIȚEANU, S. P. 171, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *În cancelarie, se învîrteau mai mulți spărgînd ce le cădea în cale.* REBREANU, R. II, 200. *Se auzea zgomot de vase sparte de ziduri și căzînd în cioburi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 35. *El pășea crunt și morocănos, spărgînd cu călcîiul încălțămîntei coaja noroiului amorțit de ger.* VOICULESCU, P. I, 1. *De muguri pădurea e plină și gheața n-a spart-o izvorul.* PILLAT, P. 18. *Ai dreptul să te înfurii și să spargi, dînd de-a azvîrlita, cîteva străchini.* ARGHEZI, B. 74. *Sparg piatră pe șosea sau taie lemne la pădure.* BOGZA, A. I. 55. *Și roca se prezintă strivită, spărgîndu-se ușor în prisme paralelipipedice.* ONCESCU, G. 338. *O mișcare greșită face să cadă seringa, care se sparge.* H. LOVINESCU, T. 404. *Gheața trebuie spartă în fiecare zi.* TUDORAN, P. 8, cf. DL, DM. *Sticla se sparge și-i însîngeră buza.* BARBU, G. 45. *Dar placa de ce mi-ai spart-o?* T mai 1968, 20. *Cel mai lesne se spărgeau lucrările de ghips.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 16/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Unde el călca, Gheața să spărgă, Mulfii să îneca.* BALADE,

I, 400, cf. ALR SN v h 1 458, ALRM SN III h 1 191. *Urciorul merge la sîntină pînă se sparge.* Cf. ZANNE, P. IV, 165. ◇ (Prin exagerare, sugerează ideea de intensitate maximă a unei acțiuni, a unui proces etc.) *Apci doru-i venea-n minte, Ea de jale se spărgă, Nevorbind spunea cuvînte Ce simțirea atîngea.* I. VĂCĂRESCU, P. 13/10. *Se spărgă de rîs pentru minciuna ce mă asemăna cu dînsii.* HELIADE, L. B. II, 12/1, cf. I. GOLESCU, C. *Paserile își spărgău gusele în cîntări.* SION, P. 292. *Inima-i bătea în pereții pieptului de credea că voiește să i se spargă.* EMINESCU, P. L. 83. *Pasărcă a început să cînte de să se spargă.* ISPIRESCU, L. 298. *Brotăceii se sparg la cîntec ca niște poezi zgomotoși și fără minte.* DELAVRANCEA, T. 62, cf. DDRF. *Isaia își duce mîna la inimă, care parcă orea să-i spargă pieptul să iasă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, F. 68, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mie-mi bătea inima să spargă coșul pieptului.* C. PETRESCU, I. II, 9. *I-auzi cum tușește! Spărgă casa!* TEODOREANU, M. U. 185, cf. SCRIBAN, D. *Patruzeii de călărași Cu cai de se sparg de grași.* TEODORESCU, P. P. 179. ◇ *Fig. Curînd cereștele sfere una pre alta s-ar sparge.* CONACHI, P. 271. *Spărgînd cu lopețile undele de argint ale riului, ajunsei la malul însulei.* EMINESCU, G. P. 95. *Delunăturile se spărgău c-o grață amețitoare.* AGÎRBIȚEANU, A. 107. *Vocea lui era puternică, dar se sparse fără rost în vrafurile dosarelor multicolore.* SAHIA, N. 82. *Bubuitul tunetelor, zguduind cuprînsul, se sparge în depărtări nevăzute.* BART, S. M. 16. *Glăsul lui... se sparse de trei ori în accente de revoltă neîmpăcată.* VINEA, L. II, 314. ◇ *Ex p. r. (Refl.) A se sparge (ceva) în capul cuiva = a suporta consecințele neplăcute ale unor fapte, ale unei situații etc. de care nu este vinovat; (popular și familiar) a trage ponoasele (cuiva) (v. p. n. o. s¹ I 4), (popular) a trage păcatele (cuiva) (v. p. a. c. t² 1). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Cu schimbarea construcției) Oricum tot în capul cuiva o să se spargă.* DEMETRIUS, C. 42. ◇ *Abso! Nici un semn nu mai rămăsese că au spart pe aici obuzele.* C. PETRESCU, I. II, 204. *Să nu spargi, să nu care cumva să-mi lipsească ceva.* COCEA, S. II, 14. ◇ *Refl. p. a. s. Pentru zadarnicele cheltuieli ce să făcea pe toate zilele pe vase de pămînt, ce apururca să spărgă și să cumpăra altele (a. 1832).* DOC. EC. 508. *Extragerea aurului nu a avut loc în Dacia prin procedee... sistematice, spărgîndu-se minereul aurifer din stîncă vie.* PĂRVAN, G. 596. ◇ *Refl. Fig. (Prin Mold.; despre oameni) A răcni¹ (2). Cf. LB. Strigă: Simit! covrigi!... Ho!... ce te spargi așa în calea boierilor?* ALECSANDRI, T. 141. *Ce dracu au oamenii pe-aici de se sparg așa, noaptea?* id. ib. I 112, cf. DL, DM, DEX.

2. *Tranz.* și *refl.* (Complementul este capul oamenilor, ori al altor ființe sau oasele acestuia) A (se) lovi puternic, cu violență, producînd fracturi; a fractura; p. ext. a (se) desface (în două sau mai multe), a (se) crăpa, a (se) despică; (despre ființe sau despre părți ale corpului lor) a produce (prin lovire, prin înțepare etc.) traumatisme sau răni adînci. *Acela cu pietri-l uciseră, sparseră capul lui.* CORESI, TETR. 99. *Și pre acela ucigîndu-l cu pietri, ei sparsă capul și-l trimisără bățgiocuril.* N. TEST. (1648), 57^r/5. *Ei îl bătă și-i sparse și capul.* NEAGOE, INV. 58/6. *O muiare au aruncat în turn o bucată de piatră de rîșniță și i-au spart capul pînă la crieri.* CHEIA ÎN. 75^v/9. *Zise Alexandru: — Pînă nu sargi capul, nu curge singele.* ALEXANDRIA (1794), 62/12, cf. BUDA-DELEANU, LEX. *Cînd cade cineva..., își sparge capul.* ȚICHINDEAL, F. 109/2. *Printr-o cădere, dupe o stîncă, și-a spart hîrca creierilor.* DESC. AȘEZ. 138/9. *Ercule..., după ce i-a spart capul, l-a lăsat mort.* ARISTIA, PLUT. 10/28, cf. POLIZU. *Pe Elena a amețit-o curentul; un minut, și capul ei s-ar fi spart de o piatră.* BOLINTINEANU, O. 427. *O să-i spargă oasele, îi turtește feasta capului.* CARAGIALE, ap. TDRG. *Dacă n-o înecă surorile își și spărgă capul căzînd.* ISPIRESCU, L. 51. *Tecuță a spart capul fetei mele!* BACALBAȘA, S. A.

1, 3, cf. BĂRĂNCI, ALEXI, W. Zăcu două luni la spital, că-i spărseseră capul. GĂRLEANU, N. 137. Vă sparg capul cu ce-o ai apuca. HOGAȘ, DR. II, 161, cf. RESMERIȚĂ, D. Nebunul furios îi sparge capul cu un sabot de lemn. CĂLINESCU, C. O. 22. Unul, mai bălăuș, i-a spart odată nasul lui Petroniu. BENIUC, M. C. I, 68, cf. DL. Îți umflu și falca dălată și-ți sparg și capul. PREDĂ, D. 154, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Că de cînd m-am măritat nici o palmă nu mi-a dat, numai capul mi l-a spart! JARNIK — BÎRSEANU, D. 461. Chiar și ieri, lua-l-ar dracu, Pușin de nu mi-a spart capu. MARIAN, SA. 3. Ia palosu în dreapta și sparge-mi căpăfina. FOLC. OLT. — MUNT. II, 105. Capul ți l-oi sparge, dar hatrul nu ți l-oi strica. Cf. ZANNE, P. II, 45. Într-un hambar gol și șoarecile să cază, capul o să-și spargă. Cf. id. ib. III, 185. ♦ Expr. (Tranz.) (Familiar) A-și sparge capul (cu ceva) v. cap.

3. Tranz. (Complementul indică ziduri, construcții, părți de construcție etc.) A face o deschizătură; p. ext. (astăzi rar) a dărîma: p. gener. a distruge. Sparge-voiu jîtînița mea și mai mare voiu zidi și aduna-voiu acoloa tot grîul. COREȘI, EV. 396. Eii voi sparge besearea aceasta făcută cu mina. N. TEST. (1648), 61^v/4. Și sparsă mitropolia din Argeș din temelii ei și zidi în locul ei altă sfîntă biserică (a. 1654). GCR I, 172/14. Le-au spart coperișurile și le-au aprins șanțurile. BĂRAC, ap. GCR II, 240/27. Romanii... au spart pavimentul care acoperea minele și... ieșiră armași afară. ARISTIA, PLUT. 342/13. Furtuna care smîlge chiar codrul din pămînt și ploaia nu vor sparge acest așezămînt. CĂLINESCU, O. II, 245, cf. DL. Zidiri ce-s încă sparte de cartușe. LAWIȘ, P. 365, cf. DM. Un taur... a spart gardul înconjurător al pistiei. FLACĂRA, 1969, nr. 3, 27, cf. M. D. ENC., DEX. Fec grecii o mîndăstire. Grecii o fac. Turcii o sparg. BUD, P. P. 65. Bumbarda rumănti în tăbiile turcești cu tunurile, până le-a și spart tăbiile turcești. VÎRCOL, V. 36. Cîntă și săraca cucu Că i-o spart dujmanu cuibu. BÎRLEA, J. P. M. II, 58. Gura omului sparge cetăți. Cf. ZANNE, P. II, 172. Cu capu nu spargi zidul (= nu trebuie să încerci lucruri imposibile). id. ib. IV, 6, cf. III, 433. Pînă nu sparg bordeiul nu se văd vîfeii (Bostanul). GOROVEI, C. 28. (Refl. pas.) Avu o idee nimerită: să se spargă tavanul prin pod și să se tragă focuri de sus. VLAHUȚĂ, N. 202. (Absol.) Au descoperit casa unde era și, spărgînd, au slobozit patul în care zăcea stăbănoșul (a. 1746). GCR II, 37/21. Au spart într-un întreg care nu mai are nici un strop de aur. AGÎRBIȚEANU, A. 350. ♦ Fig. Aduc lumina care sparge și sfarmă capîștii de păcate. GOGA, POEZII, 163. Sadoveanu sparge însă liniile de structură ale formulei generale. VIANU, A. P. 220. Digrăsiunile... sparg într-o oarecare măsură unitatea compozițională a romanului. IST. LIT. ROM. II, 442. Blocul structurii prozodice omogene a fost în orice caz spart. L. ROM. 1967, 139. Ea visează în egală măsură „limbajul comun”, spărgînd cu violență structurile gramaticale rigide codificate. ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 11, 19/2. Toate celelalte filme... nu reușesc să spargă plafonul comodității și să împingă ceva mai departe pereții solizi ai indifferenței. CINEMA, 1969, nr. 5, 42. Revolta lui Urmuz nu sparge limitele literaturii. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 13/2. (Absol.) Nă vă pare că am venit să sparg, ce să împlu, derept amu grăiesc voao. COREȘI, TETR. 7. ♦ Expr. (Popular și familiar) A(-i) sparge casa (sau, casele, livresc, menajul, învechit, căscioara, regional, căsnicie) cuiva = a strica bună înțelegere dintr-o căsnicie; a contribui efectiv la destrămarea căsniciei cuiva. Cu clevețele sale au spartu case și sofi de sofi au despărțitu (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 342/16, cf. I. GOLESCU, C. Muierile și fetele, după ce rămîn văduve..., să năzuiască... la spicușății neguțetorești; iar nu la pezevengăciuri să spargă casele oamenilor. GORJAN, H. I, 156/26, cf. POLIZU. N-are chioară în pungă și se ține după vestele negustorilor, să le spargă casele, domnule! CARAGIALE,

T. II, 5, cf. DDRF, BĂRĂNCI, ALEXI, W. Făcea de urît, spărgea case, unde văcuta traiu bun, strica vitele oamenilor și cite nimicuri toate ea le știa. LUNGIANU, C. 85, cf. CADE, DL, DM. Încere să sparg un menaj. CINEMA, 1969, nr. 12, 15, cf. DEX. Măi, frate, bate-ți nevasta, Nu vezi că ne sparge casa! HODOȘ, P. P. 366. I-a luat bărbatul (femeia), spărgînd o căsnicie. CIAUȘANU, GL. (Cu schimbarea construcției) Iule e omă... al curviei păcat!... că mari case sparse. COREȘI, EV. 542. Deci începu baba adese să meargă La acea femeie căscioara să-i spargă. PANN, P. V. I, 54/22. (Refl. pas.) Nunta se nuntea, Dar mult nu trecea, Blestem se-implinea, Casa se spărgea. BALADE, III, 190. ♦ Tranz. și refl. (Regional; despre zăpadă) A (se) topi (I). Despre Uninea se spune că vine la noi ca să spargă omătul, și cum vine omătul îndată se ie. MARIAN, O. I, 436. Dacă însă atunci este omăt, apoi se va sparge. GOROVEI, CR. 378.

4. Tranz. Fig. (Învechit; complementul indică legi, convenții, angajamente etc.) A încălca: a anula. Sparseseră legea ta. PSALT. HUR. 107^v/13. Cine amu sparge-va una învătătură de aceastea micile și învătăva-va așa oamenii, mic cheamă-se. COREȘI, TETR. 7. Și H[risto]s sparge acea lege cînd dzice după hielenele voastră, scrie Moisi. po 464. Ș-au spart posturile (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 342/17. Și cine se va scorni a sparge aceasta a noastră tocmală să fie proclat (a. 1636). IORGA, S. D. VII, 24. Aceaia va face un cocoon, pune-i-vor numele [suls] și acela va sparge legea oareiască. SINDIPA (1704), 77^v/12. Scris-am mult păcătosu și greșitul... ce-au spart turcii pacea cu nemlii (a. 1715). IORGA, S. D. XIII, 136. De vei sparge legea solilor, însuși tilhariu te vei face. ALEXANDRIA, 59/10. ♦ Expr. A sparge norma = a depăși cantitatea de lucru prevăzută pentru o unitate de timp. Cf. cv 1949, nr. 6, 38, DL, DM, DEX. A sparge banca (sau, învechit, bancul) = (a unele jocuri de noroc) a cîștiga (dintr-o dată) toți banii puși în joc de bancher. Așteaptă cînd e fără soț; joacă și tot îndoiește cusurile... trebuie să spargi bancu la a patrusprezecea dată. NEGRUZZI, S. III, 110. Hai să joc aicea... Joc... Sparg bancul... El atunci scoate ceasornicul... Îl iau. BOLINTINEANU, O. 368.

5. Refl. (Astăzi rar; despre proiectile de artilerie sau despre bombe) A exploda. Se sparse bomba-n două! ș-acuma negru-i sin, Că trista cupă-a morței, de rouă era plin. ALECSANDRI, P. II, 88. O bombă se sparse deasupra lor. D. ZAMFIRESCU, R. 265. Visa asalturi crîncene, lupte furtunoase, obuze ce se spărgeau lîngă el și-l lăsau nevătămat. REBREANU, NUV. 304. Deasupra capetelor lor se spărseseră șrapnele. CAMIL PETRESCU, O. III, 415. Bubuiturile răsuna înfundat, fără ecou, de parcă proiectilele se spărgeau într-un stral de lîmă umezită. V. ROM. octombrie 1964, 40. ♦ Tranz. și refl. Fig. (Învechit; despre conflicte) A se declanșa. La 4 februarie s-a spart în Bolonia unelita revoluție. CR (1831), 45²/17. În 23 iunie sparse altă insurecțiune fără asemănare, mai furioasă decît a fost cea din februarie. BABIȚIU, P. A. II, 9. În... 1877, spărsese războiul ruso-turcesc. id. ib. III, 486.

6. Tranz. (Complementul indică semințe, fructe, alimente etc. cu înveliș tare) A desface, a despica (și a înlătura) învelișul (pentru a extrage conținutul); (popular) a strica, (regional) a zdrobi. Apoi ia oao și le sparge, înlăuntru puind și ceva sare. MÎNCĂRILE, 83/14, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. N-auzea alt decît cum spărgea la alune pe nicovală. ISPIRESCU, L. 92. Spărgea alune și nuci ca un copil. CHIRIȚESCU, GR. 65. Umblau cum umbli cu ouăle roșii să nu le spargi. AGÎRBIȚEANU, S. P. 28, cf. CADE. Spărsese ouă. Pregătise cînd pentru oaspe. C. PETRESCU, I. II, 174. După ce se dă jos din cais, sparge simburii mîncîndu-le migdala dulce. TEODOREANU, M. U. 254, cf. SCRIBAN, D. Bătrîna prinșesă mai sparse o sămînșă de floarea-soarelui. CĂLINESCU, S. 164. Ți-au rămas în palmă simburii... Patru ți spargi cu piatra și le mîntînci

micul dulce-amăru. STANCU, D. 58. Sparse doi pumni de nuci, câteva ouă, și strudelul fu gola. V. ROM. februarie 1955, 229. Nu poți să te duci cu un clește de spart nuci. JEBELEANU, S. H. 65, cf. DL. Când untura începu să sfîrșie, sparse în ea câteva ouă. PREDĂ, D. 74, cf. DM. Se loveau cu capetele de pereți, de parcă ar fi spart cineva nucile cu sacul. BARBU, PRINC. 21. A spart un șimbure de prună între dinții din față. BĂNULESCU, I. 51, cf. M. D. ENC., DEX. Când îi sparge nucile-ăstea, să fii la o sîntînă cu apă. O. BÎRLEA, A. P. II, 7, cf. ALB SN I h 215. Unu-l cheamă Căreăneanul, Eva să spargă bostanul. FOLC. MOLD. I, 265. ♠ Refl. Oua răscoplate ce s-au spart în traistă. BRĂESCU, O. A. I, 173. Dar noi am lăsat alte grenade ca pe niște ouă care se spărgeau cum atingeau podeaua. V. ROM. octombrie 1964, 49. Două ouă cînd se tot ciocnesc trebuie să se spargă. ZANNE, P. I, 573.

7. **Tranz.** (Învechit și popular; complementul indică terenuri înțelenite, livezi, pășuni etc.) A desțeleni: p. gener. a ara. Mălaiul... foarte bine rodește în albiile lacurilor celor seci, în felelinele de nou sparte. ECONOMIA 42/21, cf. LB, I. GOLESCU, C. Putem sparge trifoiul și sămăna în el grîul de toamnă. I. IONESCU, C. 235/14. Boul trîndau îmboldit de strămurare. Va afla din ce pricină sparge țărna hrănitore. CONACHI, P. 261. Spargem vechile livezi naturale sau meșteșugile, brăzdîndu-i suprafața prin plugul cu colți. BREZOIANU, A. 72/15, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. Îl întrebă... cum au spart cele peste două mii de hectare de felină. V. ROM. iulie 1954, 170. Or spart oamenii felina și-or pus cucuruz. LĂNCRĂNAN, C. III, 179, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Di arat aram cu șasî ori opt boi cînd spărzem la fîlînt. GRAIUL, I, 336, cf. ALRM SN I h 20, TEAHA, C. N. 266, UDRESCU, GL. (Refl. p. a. s.) A sunat poruncă să se spargă luna. SADOVEANU, O. XII, 320. (Intranz.) Era însă și mai este nespus de greu a sparge prin pămînt înțelenit, împietrit și plin de rădăcini groase. BARIȚIU, P. A. III, 139. ♠ Ex p. r. (Regional) A sparge pămîntul = a cotrobăi (după ceva). Cf. MAT. DIALECT. I, 235. ♠ (Popular; complementul este pămîntul) A sfărîma. Și după acestea, te du în grajdul cailor și sparge pămîntul și sapă acolo, că vei afla niște oase de cal. RETEGANUL, P. III, 14. ♠ Refl. p. a. s. Cu arătura se sparge pămîntul și se preface în fîrînt. I. IONESCU, D. 244.

8. **Refl.** (Despre picături) A se desface și a se împrăstia în cantități (și mai) mici, prin căderea, prin scurgerea etc., cu un zgomot specific, pe un corp sau pe o suprafață tare: (despre valuri) a se desface și a se împrăstia în stropi, prin izbirea, cu un zgomot specific, de țărîm, de stînci, de obiecte tari etc. N-auzi valurile mării ce se sparg împotriva cestorlalte stînci? PLEȘOIANU, T. II, 87/8. Tromba... înecă pămîntul unde se sparge. GENILIE, G. 108/27. Uzeam... gemetele undelor spumoase care se spărgeau sub maluri. PELMON, I. 18/24. Și valuri peste valuri s-avîrlî spu-megătoare, Se sparg flîșînd în aer. ALEXANDRI, POEZII, 136. Unde verzui, pripite se sparg de bolovani. VLAHUȚĂ, S. A. III, 242, cf. BARCIANU. Cad picături din streșină, se întrec unele pe altele, se sparg jos. VLASTU, D. 250. Ne zăpăcește zbuciumarea asta a valurilor care se izbesc spărgîndu-se cu zguduituri groaznice. BART, S. M. 19, cf. IORDAN, L. R. A. 347. Auzi valurile spărgîndu-se în bordei. TUDORAN, P. 304. ♠ (Prin sinecdocă) Sonore, regatele lacrimi, se sparg de bazaltul sonor. MINULESCU, VERS. 121. Lacrimile nu și le șterge, le lasă să se spargă și să-i curgă pe obraz. STANCU, M. I. 263. Marea se sparge de stîncile Mangaliei sau, domolită, lasă valurile să alunece. CONTEMP. 1969, nr. 1 177, 7/3. ♠ **Tranz.** (fact.) Două stînci negre mai ales... așteaptă [valurile] într-o parte și alta, spărgîndu-le masa compactă cu dușmănie. BOGZA, C. O. 251. La picioarele lor, marea spărgea ușoare valuri înspumate. V. ROM. ianuarie 1965, 21. Piatra cea mică sparge valul cît de mare, cînd în ea izbește. Cf. ZANNE, P. I, 251. ♠ (Despre nori) A se transforma în ploaie.

După ce se întunecă cerul de nouri groși... cu fulgere și lunete se sparseră în o repede ploaie. AR (1829), 72/26. Iar dac-un nor se sparge deasupra-i cîleodată, Cu lacrimi lungi de sînge e ploaia-amestecată. ALEXANDRI, POEZII, 305, cf. DDRF. Pat să se spargă norii, escamotînd uscatul... Să fie tot o apă de-a lungul și de-a latul. ANGHEL — IOSIF, C. M. I, 201. Norul se sparge într-un loc și ploaia începe să pică. PAMFILE, VĂZD. 107. Deodată norul se sparse și se porni o ploaie cu bășici. PAS, L. I, 55. ♠ (Prin sinecdocă) Spre dimineață cerul cenușiu se sparse și o ploaie mărunță, firtiloare, înnuie drumurile. T. POPOVICI, S. 246. ♠ (Despre ploaie) A începe să curgă brusc și cu putere. Un potop de ploaie se sparse din culmea întunecimii și împrăstie... mulțimea norodului. DELAVRANCEA, V. V. 223.

9. **Tranz.** (Complementul indică lemne tăiate) A desface în bucăți (longitudinale și) mai subțiri: a crăpa, a despica: (regional) a zdrobi. V. TĂIA (I 1). Cf. LB, POLIZU, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. O găseam în magazine, sînd pe butucul de spart lemne. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 91. Se afla în curte, unde terminose de spart câteva buturugi noduroase. CĂLINESCU, S. 199. A spart butuci la o magazie cu lemne. PAS, L. I, 88. În loc să spargă butuci pin-or plesni, golani de argași îmi umblă cu isopii! CAMILAR, N. II, 381, cf. DL, DM. Nimeni nu spărgea lemnele ca Ghiță și nimeni nu știa să le așeze ca el. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 79, 6/3, cf. M. D. ENC., DEX. Tai lemne, sparg lemne pentru foc. ALB II 6 408/791, cf. 6 408/29, 812, 836, 876. ♠ Fig. (Refl.) Într-o parte și alta în jurul lor munții se spărgeau, iar zările începeau să se deschidă. BOGZA, C. O. 27.

10. **Tranz.** (Învechit; complementul indică scrisori, acte sau sigiliile acestora) A rupe (1); p. ext. a distruge. Cîndu i-am dat ban[i], am zis: „mam[ă] Zoică, dăm zap[i]sul să-l spargu!” (a. 1615). IORGA, S. D. XIII, 4. Cine va călca și va sparge această legătură și cartea domniei mele acela să fie... blestemat (a. 1631). MAG. IST. I, 124/26. De va fi apucat neștine o scrisoare den mîna vrăjmașului său și o va fi aș, sau o va fi spart, să să dea giurămînt. PRAV. 64. Muiarea să va certa mai puțin decît bărbatul... cînd va sparge carte domnească. ib. 281. Să-și ia meștia înapoi și să ia hrîsouul să-l spargă (a. 1723). IORGA, S. D. XXI, 315. Prea sfinția-sa a spart zăpîsul de datorie al socru-mieu (a. 1762). id. ib. 65. Filip vrăciul cîii carle și o sparsă și scrisă alta. ALEXANDRIA (1784), 37/2. Alexandru auzi și să mînie și sparse cartea. ALEXANDRIA (1794), 45/7. După ce am scos anafora de la veliții boieri... au și spart-o și s-au zăbovit trei-zeci de zile până a să face altă anafora de la veliții boieri (a. 1819). BUL. COM. IST. IV, 156. Arătîndu-să... un sinet de acestea ce puseseră în mîna, după care cerea învoire, s-au spart de Măria-sa (a. 1823). DOC. EC. 268. ♠ Refl. p. a. s. Strica-să-vor acealea tocmeale și să vor sparge acealea zapise cum nu și s-are fi făcut. PRAV. 208. Cînd s-ar ivi la Dorobăț niseaiva scrisori..., să se spargă (a. 1785). URICARIUL, X, 103.

III. (Predomină ideea de desfacere în fișii, de modificare a formei prin străpungere, prin apăsare etc.) 1. **Tranz.** și refl. (Învechit și popular; despre obiecte de îmbrăcăminte, țesături, hîrtii etc.) A (se) sfîșia (2); a (se) găuri: p. ext. (mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre încălțăminte) a (se) uza. Văzu amu Petru că de fărîndumărul peaștelui mre-jile spărgîndu-se și corăbiile afundîndu-se. COREȘI, EV. 331. Cîndu-ș va sparge neștine hainele de mînie și va sudui pe altul, atunci să cheamă că face acela sudalmă mare. PRAV. 230. Își spărgea hainele și-și smulgea părul. NEAGOE, ÎNV. 92/24. Și pietriile să-ntorcea de-i ucidea pre dîșii, pre aruncători, de-i croia și hainile le spărgea. DOSOFTEI, V. S. septembrie 29/23. Mi-am spart hainele mele. BIBLIA (1688), 341²/45. Au luerat pînă li s-au spart hainele (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 98/8, cf. LEX. MARS. 242, I. GO-

LESCU, C. Și-si sparse împărăteasa lui Por conțeșul pînă în pămînt. ALEXANDRIA, 123/21. Știi că este un graiu de cînd vacu: Că-și sparge cu vreme opincile și dracu. PANN, ap. GCR II, 361, cf. POLIZU, CIHAC, I, 259. Au lucrat... pînă s-au spart toate hainele de pe ei. ODOBESCU, s. I, 408. Și jucară, și jucară pînă ce li se sparseră conduri. ISPIRESCU, L. 237, cf. ALEXI, W. Copiii... spărseseră mai întii toate înveltoarele gavanoaselor cu dulcefi. GÎRLEANU, L. 23, cf. RESME-RIȚĂ, D. Am cercelat năvoadele sparte de delfini. VOICULESCU, P. I, 17, cf. SCRIBAN, D. Unul din cauciuguri se sparse și mașina se opri. SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 905, cf. DL, DM. Îl pipăia să vadă dacă nu cumva în timpul căderii s-a spart pe undeva pînza. BĂNULESCU, I. 61, cf. DEX. Joaca sparge cojoaca. Cf. TDRG, SCRIBAN, D., ZANNE, P. IV, 408. Umbă să se cîrpească și mai rău se sparge. Cf. ZANNE, P. III, 55, v. 139. Geaba vii, geaba te duci, Geaba spargi niște papuci. Cf. PANN, P. V. III, 5/20. Mai bine să-ți spargi papucii decît să-ți fii învâliși, se spune celor zgîrciți. Cf. ZANNE, P. III, 274. ✧ Expr. (Tranz.) S-o (sau să-l) spargi cu limba = (despre țesături) foarte subțire. O horboacă de borangic subțire de poși să-l spargi cu limba. CARAGIALE, O. III, 252. Așternutul era de niște pînză albă... și subțire de s-o spargi cu limba. ISPIRESCU, L. 251. E o pînză-n inșor s-o spargi cu limba. UDRESCU, GL., cf. ZANNE, P. II, 230. (Popular) Pe unde și-a spart dracul opincile = undeva foarte departe; (familiar) la dracul-n praznic, v. p r a z n i c (2). Cf. DL, DM, DEX.

2. Tranz. și refl. (Complementul indică legume, fructe) A desface în bucăți prin apăsare sau prin lovire (puternică) care modifică forma și consistența: a (se) bate, a (se) lovi, a (se) storci, a (se) terciui, a se zdrobi, (regional) a se meci¹, a (se) storcoși, a (se) toroși, a(se) zdrucci. Sparge cepele cu pumnul unchiul meu. STANCU, D. 144. Ioan sparse cu pumnul ceapă de apă. BARBU, PRÎNC, 94, cf. ALRM SN I h 157/76. ✧ Refl. p. a. s. Rotogoale de castraveci care se spărgeau în dinți. VOICULESCU, P. I, 133.

3. Intrans. și refl. (Popular și familiar; despre abcese, furuncule, bășici etc.) A se deschide. Așa dară trebuie să ne îngrijim ca să putem face să spargă [umflătura]. CALENDARIU (1814), 178/21, cf. LB. Pînă nu coace mucul din fund, ce este rădăcina lor... nici se sparg și nici se alină apînzeala și durerea lor. EPISCUPESCU, PRACTICA, 228/31. Dacă buba sau gîlca va începe a să umfla, să i să puie acolo ceapă coaptă... pînă cînd va sparge umflătura. CR (1829), 74²/10, cf. I. GOLESCU, C. Iese o bubă care sparge. DESCR. AȘEZ. 50/12, cf. VALIAN, V., POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Vreun buboi care nu vrea să spargă. GOROVEI, CR. 33, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Pielea se reșește, se umflă. Bășicile se sparg. STANCU, D. 52, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Dacă uima a spart, e bine să punem pe rană frunză de ciușafai. ȘEZ. II, 19. Buba-mînzului se face la cap și de multe ori sparge. IB. IV, 123. S-o spart buboiu ș-o ișit ișina. ALR II/I MN 57, 4 186/399. Cu muiera să nu umbli ca c-o bubă coaptă, că îndată se sparge. Cf. ZANNE, P. II, 291. (Tranz. fact.) O oblojeală de miere cu făină coace și sparge buboiul mai lesne și mai în grabă din toate. EPISCUPESCU, PRACTICA, 503/30. ✧ Expr. A se sparge buba (sau buboiul) = a se da totul pe față. Herdelea păli. „S-a spart buba!“ își zise dînsul, încredințat că citafia e în legătură cu ascocarea judecătorului. REBREANU, I. 235, cf. ZANNE, P. II, 506. ✧ Tranz. Mi-a spart buba cu degetul și mi-a dat să bea gaz. STANCU, M. I. 254. ✧ Tranz. (Învechit și popular; complementul indică ființe sau părți, organe etc. ale corpului lor) A spinteca (1); p. ext. a răni¹ (1). Îndată bîrdăhanul spărgîndu-i, mașele la pămînt îi vărsă. CANTEMIR, I. I. I, 101. Să-i scoși mașele pe gură și să părești să nu-i spargi ficera. MÎNCĂILE, 6/9. Scoase afară atent măruntaiele în așa fel încît să nu spargă ficera. CĂLINESCU, C. O. 12. Trinitura e o bcală de picioare ce se face în talpa picio-

rului... Cînd ea s-a copl, sparge-o pe ac cu cușitul. ȘEZ. I, 253. Cînd turbă... sint furioase, împung pe alte vite, le sparg cu coarnezle. IB. III, 205. (Refl. p. a. s.) Spărgîndu-ți să trupul cu tăieturile bătător. MINEIUL (1776), 102²/20. (Refl.) Te-ai spart în cîrlig și fi-a fost frică să nu-ți curgă măruntaiele pe acolo. H. LOVINESCU, T. 371. Mă sparg la pchicioare. ALR I 1 358/278. ✧ Expr. A(-i) sparge urechile (sau timpanul, timpanele, rar, timpanul urechilor, capul) cuiva = a produce zgomote sau sunete stridente, supărătoare; a vorbi foarte tare, a vociferă, a răcni¹ (2), a striga, a țipa, a urla, a zbiera, (regional) a toi⁴ (1). Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU. Ionel!!! Du-te dincolo, mamă! sparge urechile dumnealui. CARAGIALE, O. I, 274. Mai încet! Ce dracu! Îmi spargi urechile. DELAVRANCEA, S. 142, cf. DDRF, ALEXI, W. Deasupra ta, înția explozie își sparge urechile. CAMIL PETRESCU, U. N. 359. Cum să nu-ți spargă timpanul urechilor... vociferările patriotului de profesie. COCEA, S. II, 80. Da! Tu îmi spargi urechile cu periele tale și nu-ți spun nimica. TEODOREANU, M. I, 141, cf. SCRIBAN, D. Nu te supăra, Eduard, iar îmi spargi urechile. ARGHEZI, S. XI, 135. Tu cînti de-mi spargi timpanul. CĂLINESCU, L. L. 106. Cîntă toate în cor, un cor de soprane, care trece din deal în deal, spărgînd timpanele. BOGZA, A. I. 46. Clopotele bisericii din apropiere... ne sparg urechile. STANCU, M. I. 162. O legătură de cirpe, și din ele ieșeau niște fipele, să-ți spargă urechile. H. LOVINESCU, T. 403, cf. DL. Cîntecul unui cocșu își spărga urechile. PREDĂ, I. 76. Du-te, cucule, la dracul, Nu cîntă și-mi sparge capul. FOLC. MOLD. II, 556. (Regional) A sparge gura (cuiva) = (despre băuturi alcoolice sau fermentate, despre unele alimente) a avea o concentrație sau o tărie foarte mare; a fi foarte condimentat. E o fuică de sparge gura. UDRESCU, GL.

4. Tranz. (Învechit și popular; complementul indică mai ales oameni sau vite) A înjunghia: a sfișia (1); p. ext. a omori (1). Derept-aceasta me iudeii prînseră întru sfîrșititoare și vrea se me spargă. COD. VOR². 40²/8. E elu e milostivu și cură păcatele lor și nu sparge (piiarde h, răsppiarde d). PSALT. 158. Nu dareți sfînta cinilor, nece aruncareți mărgăritariul vostru înaintea porcilor, să nu-l calce ei în picioarele lor și porni-se-vor a vă sparge voi. CORESI, TETR. 12. Să-i bată spărgîndu-i și rumbîndu-i cu chinul cela [mașrele. COD. TOD. 225. Și întrară lupii în turma lu H[risto]s de o spărga și o neca cum era mai rău. MOXA, ap. GCR I, 60/15. Carne de dobitoac mort sau alt stîrv ce-l sparg lupii (a. 1643). GCR I, 116/33. Au trimis Ștefan Vodă pre Bucioc stolnicul cu o samă de slujitori și l-au spart și toți oamenii lui i-au risipit. M. COSTIN, O. 174. Ieșiră doauo ursoaic din pădure și sparseră dintră ei patruzeci și doi de prunci. MAIOR, DIDAHII, 19/28. A cerului mînie... pe mîndru-l sparge. ARISTIA, S. 59/15. Pentru tine moartea... vom înfrunta, Pînă ce m-or sparge, dulce voi cînta. BOLINTINEANU, O. 130, cf. DL. Un junghiu i-a ieșit din coastă parcă l-ar fi spart cineva. PREDĂ, I. 159, cf. DM, DEX. Nici ai închis vitele Ș-un buhai s-a dezlegat, Toate vitele mi-a spart. ALECSANDRI, P. P. 361. Uliu o umflă [găina], o sparge, o lovește. ȘEZ. III, 203, cf. T. PAPAHAĞI, M. 232, ALRM I/II h 411. ✧ (Refl. p. a. s.) Sparse-se firea. Iară credința nu se răsipi (a. 1633). GCR I, 84/40. ✧ Refl. A muri¹ (1). Cine va cădea spre piatra aceasta sparge-se-va. CORESI, EV. 300. De nu l-ar fi mintuit Iustina... căzînd s-ar fi spart ticălosul. MINEIUL (1776), 11²/7. La pustiul cel de Iași, Vedea-l-aș pîrlui și ars, Să rămîie numai parii, Să se spargă generații Și, la urmă, și dușmanii. FOLC. MOLD. I, 140.

5. Tranz. (Adesea fig.) A pătrunde undeva croindu-și drum printre...; a trece (cu greu) prin... V. străbăte, străpunge. Lumină, întunerecul spărgînd, A-nceput din orientu-i cel înalt a se ivi. SION, POEZII, 137/7. [Calul] fugea spărgînd cu corpul lui fierbinte și fumegînd de sudoare aerul cel rece al

nopții. EMINESCU, G. P. 116. *Un zbor de potirniche a izbușnit ca un tunet, spărgînd desimea tufarilor.* SA-DOVEANU, O. IX, 280. *Slobod sparge cerul un viers de ciocărlie.* PILLAT, P. 46. *Neguri de vînt dau năvală, Se-aruncă, se adună, se răscoală, Sparg zările, zmulg codrii.* ARGHEZI, S. V, 86. *Trenul sparge spațiile mohorite ale Bărăganului.* RALEA, S. T. I, 291. *Pasărea din iniște Sparge bolți de liniște.* BLAGA, POEZII, 186. *Felinarele cu carbid sparg bezna în dreptul piciorului.* BOGZA, C. O. 121. *Și sparg boarea nopții reci Poteașii patruzeci.* PARASCHIVESCU, C. T. 162. *La înapoierie spărgeau aerul ca zgomotul trompetelor de carton și al huruiloarelor de lemn.* PAS, Z. I, 18, cf. DL, DM, DEX. ♦ **A b s o l.** Nu fi necăjit, Mitrule. Poate nici n-ajungi pe front. *La Iași, azi-mîine sparg rușii.* T. POPOVICI, S. 162. *Am un bou: Cu coada sparge; Cu capul drege (Acul).* GOROVEI, C. 4. ♦ **I n t r a n z.** A trebuit să iasă garnizoana spre a sparge prin mulțime și a o risipi. BARIȚIU, P. A. III, 44. ♦ **E x p r.** **A sparge frontul** = a pătrunde forțat în liniile inamicului. Cf. DM. *A scos vestea că frontul a fost spart.* STANCU, D. 415, cf. M. D. ENC., DEX. (Învechit) **A-și sparge drum (sau cale)** = a-și face loc de trecere. *Ne dă informații mult mai exacte despre străbaterea celor 800 români în cetate, spărgîndu-și cale prin insurgenți.* BARIȚIU, P. A. II, 509. *Dunărea... a purtat două nume: Ister... și Danubius de la Olt în sus, unde-și sparge, lingă Orșova, un drum între Balcani și Carpați.* HAS-DEU, I. C. I, 265. ♦ **F i g.** (Regional; complementul indică bătaii, războaie etc.) **A purta (III 2)** pină la capăt (Măgura — Oțelu Roșu). *Tu nu ești de înșurat, Toate fetele te bat și nici un război n-ai spart!* BALADE, I, 365.

6. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Complementul, indică uși, incuitori etc.) **A deschide prin forțare (rupînd, perforînd etc.); (complementul indică, de obicei, clădiri, încăperi, mobile, obiecte etc. incuiate sau închise) a pătrunde cu forța (cu scopul de a face rău, de a fura etc.), a forța, a viola, (învechit și popular) a strica, (învechit) a silnici (2); p. e x t. a fura prin efracție; p. g e n e r. a prăda (2). Cînd va fura neștine de sparge... ușe sau secrii... să-l scoasă den locul lui. PRAV. 33. *Au spart și mănăstirea de au jăcuit tot ce au găsit.* N. COSTIN, LET. II, 122/29. *Au spart săcreile și lădzile unora și altora cari au fost pusă acolo.* NECULCE, L. 59. *Lovîră zaharova... și o sparseră și o jăcuiură.* id. ib. 123. *Zicea să le dea leșile sau vor să spargă cămărilor să-și ia singuri.* (Începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 303/23, cf. II, 144/3. *Pirații au și spart porțile haremului și acum năpădesc asupra-i.* HELLADE, L. B. I, 42/18. *Prizonierii... spărgînd închisorile... alcătuiră armie de 90 mii oșteni.* SĂULESCU, HR. I, 57/19. *Le-am mai spus că ostașii lui Ipsilant sparg biserici.* FILIMON, O. I, 272. *Are să-și spargă casa ș-are să te prade.* HOGAȘ, DR. II, 151. *Sparg ușa și fac un scandal de care ai să te căiești.* id. ib. 196, cf. CADE. *O să spargă o casă. O să fure ce-o găsi.* STANCU, R. A. II, 140. *Au spart ureo două circiumi, în centru.* H. LOVINESCU, T. 274, cf. DL. *Dușmanul tău astăzi iar e-n alac. Sparge ori fură.* LABIȘ, P. 418, cf. DM. *Spectatorul știe cine a spart casa de bani.* CINEMA, 1968, nr. 1, 8. *Au spart a cabină a ștrandului.* V. ROM. martie 1970, 110, cf. M. D. ENC., DEX. *Unul pimnița ne-a spart, Bușile c-a încercat.* TEODORESCU, P. P. 680. *Era înhăitat cu o ceată de hoși și spărgea: azi la unii, miine la alții.* RĂDULESCU-CODIN, I. 245, cf. ALR I 1430/12. ♦ **R e f. l. p. a s.** *Un articol lung despre întîmplările ce au avut loc la 14 iulie... în ziua aniversară cînd s-a spart Bastilia.* CR (1831), 204¹/30. *Mare vîlvă se făcu în oraș cînd se află că s-a spart visteria împăratului.* ÎSPIRESCU, L. 372. *În loc să se spargă bănci, se răstoarnă guverne.* CINEMA, 1968, nr. 12, 42.**

— Prez. ind.: sparg, pers. 4 și, regional, spărgem (ALR II 5 072/334).

— Lat. spargere.

SPARGERE s. f. Acțiunea de a (s e) sp a r g e și rezultatul ei.

I. 1. (Rare) Împrăștiere (a unui grup, a unor obiecte grupate, a unor substanțe granuloase etc.); (regional) spărgăluială. Cf. sp a r g e (I 1). Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. ♦ (Mat.; învechit, rar) Împărțire. *Cînd un întreg număr în asemenea părți să desparte și să hotărêște știul număr de acelea părți, aceea să numește spargere.* ARITM. (1805), 58/20, cf. 59/18.

2. (Învechit) Împrăștiere (a unei armate); p. e x t. înfrîngere; nimicire (1). Cf. s p a r g e (I 3). *Adeveritul Isus... vrea să-i slobozească de prădarea aceea și de acea spargere de demult și, împinși și gonîți, să-i primească.* CORESI, EV. 440. *La 1821, după spargerea eteriștilor, Pașa din Iași, vîzînd că nu poate scoate pre ieșeri din țară, ceru ajutor.* NEGRUZZI, S. I, 285, cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ **F i g.** *Cade-se amu mai nainte să aduceam jărtvă ce e drept noi împăcare și spargerea vrăjmășiei.* CORESI, EV. 194, cf. DHLR II, 481.

3. Încheiere a unei adunări, a unei petreceri etc. prin împrăștierea, prin plecarea participanților; spart¹ (I 2). Cf. s p a r g e (I 4). Cf. DDRF, CADE, DL. *Exemplul... constituie dovada tragică a reușitei acestor metode de spargere a blocului pacific.* COCEA, S. II, 617. *Stătu acolo singur, așteptînd spargerea călășului care părea să nu se mai termine.* PREDA, M. 189, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Cîn ni-a loat după spargerea taberi[i], am mai stat numa cinci zile acas.* VÎRCOL, V. 47. ♦ (Regional) *Spargerea manevrelor* = numele unei hore ne-definite mai de aproape. Cf. VARONE, JOC. ROM. N. 41.

II. 1. Prefacere a unui corp solid în bucăți mici sau în cioburi (prin lovire, prin ciocnire, prin presare etc.), r u p e r e (3), z d r o b i r e; p. e x t. (popular) sfărîmare (1); producere de crăpături, de plesnituri (prin lovire, prin ciocnire, prin presare etc.), c i o b i r e, c i o b i t¹, c i o c n i r e, c i o c n i t¹, c r ă p a r e, c r ă p a t¹, f i s u r a r e, p l e s n i r e (3), p o c n i r e (II 1); spart¹ (II 1), (învechit, rar) spărtură (1). Cf. s p a r g e (II 1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V. *Cere înfințarea unei măji praf de tunuri, trebuincios pentru spargerea sării (a. 1850).* DOC. EC. 971, cf. DDRF, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Îndată ce începea tatăl său să vorbească despre... spargerea stîncii... Ghiță se strecura încet pe ușe.* AGRIBICEANU, A. 224. *Pe suprafața aplanată, adesea chiar prin spargerea stîncei, ... vedem... pietrele rotunde ca niște mici mese de sacrificiu.* PĂRVAN, G. 637, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cînd agregatele stîl stabile, rezistența lor la spargere este mai mare.* AGROTEHNICA, I, 429. *Spargerea gheții se execută de spărgătoare de gheață.* LTR², cf. DL. *Aici, spargerea unuia dintre aceste geamuri colorate ar fi devenit o tragedie.* T. POPOVICI, S. 54, cf. DM. *Acestor roci li se mai dă și numele de roci elastice, adică de spargere.* GEOLOGIA, 26, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit, rar) Spărtură (I 1). *Tărimea (dărîtatea) coarfului este foarte mare... casura (spargerea) sa e vitrosă (sticloasă).* BARASCH, I. N. 36/2.

2. Lovire puternică și violentă a (oaselor) capului oamenilor (sau al altor ființe), care produce fracturi, f r a c t u r a r e; p. e x t. desfacere în (două sau mai multe) părți, c r ă p a r e, c r ă p a t¹, d e s p i c a r e, d e s p i c a t¹; producere (prin lovire, prin înțepare etc.) de traumatisme sau răni adînci ființelor sau unor părți ale corpului acestora; spart¹ (II 1). Cf. s p a r g e (II 2). *Spargerea capului slujitorului său și bătaia... le trece de tot (a. 1812).* BUL. COM. IST. III, 108, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit) *Spargere de cap* = bătaie de cap, v. b ă t a i e. *Nici am grijile ceale mai denainte și spargeri de cap care le fineși voi, oamenii, lucruri mari și lăudate a fi.* ȚICHINDEAL, F. 446/14. *Nu sînt răi copiii mei, însă un vâdov ca mine și cu cei mai buni încă are destulă spargere de cap.* FM (1846), 174²/5.

3. Practicare a unei spărturi, a unei deschizături într-un zid, într-o construcție etc., (învechit) spărtură (1); p. ext. (rar) dărâmare; p. gener. distrugere; spart¹ (II 3). Cf. sparge (II 3). *Cetățile sodomesti și gomorești arse cu spargere osindi.* COD. VOR.² 86^v/1, cf. DL, DM. *Alte întreprinderi, datorită lucrărilor pe care le efectuează, fac sute de spargeri în asfalt.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 106, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Afirmarea tezelor fundamentale... se face prin spargerea vechilor tipare.* IST. LIT. ROM. II, 62. *Încep să se manifeste, în mișcarea teatrală, gesturile de spargere a unităților existențe.* 1 iulie 1969, 10. *Cele mai mari descoperiri ale științei se datoresc atât aplicării unei metode, cât și spargerii limitelor eficacității ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 75, 23/2. ♦ (Învechit) Spargere de corabie = naufragiu (2). *Telemah... ajunge după o spargere de corabie în insula Calipsii.* PLEȘOIANU, T. I, 57/8. (Regional) Spargere de casă = a) dezbinare produsă între soți; destrămarea a unei căsnicii. *Dar și cîte bătăi și cîte spargeri de case pînă să se ivească asemenea plozi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 13; b) (prin metonimie) persoană care provoacă dezbinare între soți sau destrămarea unei căsnicii. *Însoar-te, ia-ți nevastă, Nu fi spargere de casă.* FOLC. OLT. — MUNT. III, 381.

4. Fig. (Învechit) Încălcare (a unei legi, a unei convenții, a unui angajament etc.); anulare. Cf. sparge (II 4). *Și departe dumnezeiasca dragoste de gonitori, cînd amu împacămu-ne de spargerea adevărului, prea greșit iaste.* CORESI, EV. 205. *Învoiri și spargeri în legea mah[ur]metană (a. 1695).* FN : 67.

5. (Învechit) Explozie. Cf. sparge (II 5). *Multe persoane... caută la desfacerea imperiei turcești ca la un profes himicesc ce ar pute aduce cu sine explozii mari (spargere cu tunet).* AR (1829), 243²/11. *Înfricoșata spargere ce a deschis încă 7 vetre în vulcan au strîcat 8 sate dimpregiurul muntelui.* IB. (1830), 229²/28. ♦ Fig. „O să mai fiu încă jucărie” striga un glas, după care urmă o spargere de ris. HELIADE, L. B. I, 195/12. ♦ Fig. Declanșare (a unui conflict). Cf. sparge (II 5). *După trei ani monarhul a mai convocat dieta Ungariei cu puțin înainte de spargerea revoluțiunii din iuliu în Paris.* BARIȚIU, P. A. I, 570.

6. Desfacere, despicare (și înlăturare) a învelișului tare al unei semințe, al unui fruct, al unui aliment etc. (pentru a extrage conținutul); spart¹ (II 4). Cf. sparge (II 6). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

7. (Învechit și popular) Desțelenire (a unui teren înțelenit, a unei livezi, a unei pășuni etc.); p. gener. arat¹. Cf. sparge (II 7). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

8. Desfacere și împrăștiere a unei picături în cantități (și mai) mici, prin căderea, prin scurgerea etc. cu un zgomot specific, pe un corp sau pe o suprafață tare; desfacere și împrăștiere a valurilor în stropi, prin izbirea, cu un zgomot specific, de țărni, de stînci, de obiecte tari etc.; (rar) spart¹ (II 6). Cf. sparge (II 8). *Se auzea spargerea picăturilor de ploaie pe asfalt.* Spargerea valurilor de stînci este spectaculoasă. ♦ (Rare) Transformare a norilor în ploaie. *Melodele care s-au încercat pînă acum... spargerea norilor prin explozibile... nu au dat rezultatele așteptate.* AGROTEHNICA, I, 254.

9. Desfacere în bucăți (longitudinale și) mai subțiri a lemnelor tăiate; crăpare, crăpat¹, despicare, despicat¹, spart¹ (II 6). V. tăiere (I 1), tăia t¹. Cf. sparge (II 9). Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. □ *Se ocupă cu spargerea lemnelor.*

10. (Învechit) Rupere (1) (a unui act, a unei scrisori sau a unui sigiliu al acestora); p. ext. distrugere. Cf. sparge (II 10). Cf. DOC. EC. 1 057.

III. 1. (Învechit și popular) Sfîșiere; găurire; p. ext. uzare (a unui obiect de îmbrăcăminte). Cf. sparge (III 1). Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Deschidere (a unui abces, a unui furuncul etc.); spart¹ (III 2). Cf. sparge (III 3). *Se oblojesc și gîlcele cu cîrpe muiele și calde... spre spargerea și scurgerea copturii lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 193/11. *Buba cea răsuflată, ... întirziind spargerea ei, să se deschiză cu cuțitul.* ID. IB. 458/29, cf. VALIAN, V., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Învechit și popular) Înjunghiere, sfîșiere (1); p. ext. omor (1). Cf. sparge (III 4). Cf. DL, DM, DEX.

4. Fig. Pătrundere printre...; trecere (cu greu) prin... V. străbater, străpungere. Cf. sparge (III 5). Cf. DL, DM, DEX.

5. Deschidere prin forțare a unei uși, a unei incuitori etc.; pătrundere cu forța într-o încăpere, într-un loc etc. prevăzute cu incuitori (cu scopul de a face rău, de a fura etc.), forțare, forțat¹, violare, violat¹; p. ext. furt prin efracție; p. gener. pradă (1); spart¹ (III 5). Cf. sparge (III 6). *Nu trecea săptămîna să nu se audă despre furturi de vite, spargeri și alte bofășii.* SION, P. 200, cf. DDF. *Cu spargerile astea de se tot fac de la o vreme în oraș, singură cum sînt, mi-e frică.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 205, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Primarul... nedescoperind nici o urmă de spargere, întrebă deodată minios. REBREANU, R. I, 109. Noaptea, la vreo spargere, au ridicat din casa prădată lada, scoarțele.* GALACȚION, O. A. II, 274. *E destul să [se] facă o spargere sau un furt de găini în oraș, ca toți agenții siguranței să-l bănuțască.* COCEA, S. I, 173. *De rîndu-asta, luaseră, de la o spargere, bani mulți.* RĂDULESCU-GODIN, I. 245, cf. SCRIBAN, D. *A doua zi după săvîrșirea spargerii, o parte din lucrurile furate au fost găsite și restituite victimei.* OȚETEA, T. V. 323. *Are patru spargeri în dosare, Nouă furturi de buzunare.* ARGHEZI, VERS. 153. *Hoții ailași i-au arătat instrumentele de spargere.* BARBU, G. 291, cf. DL, DM. *Spargerea se potrivește și romanului polițist și filmului cu gangsteri.* CINEMA, 1968, nr. 6, 25. *Individul — deosebit de periculos prin „maniera” spargerii comise — a fost condamnat la 20 de ani închisoare.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 178, cf. M. D. ENC., DEX, ALRM SN II H 793.

— Pl.: spargeri.

— V. sparge.

SPARGHETE s. f. pl. spaghete.

SPARGHET s. n. Construcție de lemn în formă de pinten, făcută din piloți și din bare de solidarizare, așezată în amonte de piciorul unui pod pentru a-l apăra de loviturile sloiurilor de gheață sau ale unor corpuri mari, plutitoare. Sparghețurile sînt folosite, în special, la podurile de lemn. LTR², cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: sparghețuri.

— Sparge + gheață (după fr. briseglase, germ. Eisbrecher).

SPARHILIT, -Ă adj. v. spanciulit.

SPARINGPARTENER s. m. Sportiv sau echipă care servește ca adversar în antrenamentul sau în verificarea valorică a unui alt sportiv sau a altei echipe. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: sparingparteneri.

— Din engl. sparing-partner (după partener).

SPARMACET s. n. v. spermanțet.

SPAROS s. m. Pește marin mic, cu corpul înalt și plat, asemănător carasului; caras-de-mare (*Sargus annularis*). *Peștii migratori sînt: scrumbiile de mare... sparos.* ANTIPA, P. 274, cf. CADE, GĂLDI, M. PHAN. 255. *Sparosul... este un pește marin al cărui corp*

înalt, comprimat lateral, îl apropie de caras, fapt pentru care unele popoare l-au denumit „caras de mare”. AP 138, cf. 61.

— Pl.: sparosi.

— Din ngr. σπάρος.

SPARSĒTĂ s. f. v. sparcetă.

SPART¹ s. n. Faptul de a (se) sparge.

I. 1. (Învechit) Împrăștiere (a unei armate); p. ext. înfringere: nimicire (1), (învechit) spărsătură (1). Cf. sparge (I 3). *Diz-dimineață ne-au timpinat vestea de spartul săimenilor.* M. COSTIN, o. 173.

2. Încheiere a unei adunări, a unei petreceri etc. prin împrăștierea, prin plecarea participanților; spargere (I 3), (popular) stricare, (regional) spărgăluire (4). Cf. sparge (I 4). *Și s-au prinsu foarte bine, cum, ce are și adetul nostru pentru spartul plaiului, va veni cu bani și ne va plăti (a. 1674).* IORGA, B. R. 154. *Iară după spartul săimului leșăscu, îndată au purces Bator Jicomtu... la tabără în Podolia.* N. COSTIN, L. 595. *Să spunem... ce i s-a întâmplat după spartul războiului (inceputul sec. XVIII).* MAG. ÎȘT. IV, 294/10, cf. DDRF. *La sfârșit, adevă la spartul călușului, fac un chef bun.* PAMFILE, s. v. 67. *Am să sosesse la spartul țigului, Ioncă!... De, omul cu multe griji anevoie iese din casă!* REBREANU, I. 424. *Era la spartul bileiului... și deci toiu! afacerilor trecuse.* GALACTION, o. 262, cf. STOIAN, PĂST. 56. *A plecat, în sfârșit, dar la spartul jocului.* COCEA, s. I, 237. *Dar cîntecul tot zice-l-aș... La spartul nunții, în cămară.* I. BARBU, o. 69, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *La Sf. Dumitru... e spartu stîinii.* GR. S. VI, 56, cf. CHEST. V 13/88, ALR I 1583/158, 160, 194, 270, 412, 508, 595, 792, 890. *La începutul stîinii se mîntăcă cîinii.* *La spartul stîinii se bat stăpîinii.* ZANNE, P. III, 381. **Exp t.** *La (sau, rar, către, în) spartul țigului (ori, rar, bileiului, iarmarocului, ohorului) = în ultimul moment; la sfârșit (v. sfîrși t¹ 1); prea tîrziu. Tocma-n spartul țigului.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 629, cf. 328, 453. *Cine mîncecă de dimineață... Nu-i mai zice cineva: A ajuns la spartul țigului.* PANN, P. V. II, 88/8, cf. ALENI, W., ȘĂINEANU². *Și înîndă acuma se trecuse cu somnul, nimerise și ea la spartul țigului.* GÎRLEANU, L. 51, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Bineînțeles că au intervenit. Tîrziu, la spartul țigului, ca toldeauna.* COCEA, s. II, 217, cf. SCRIBAN, D. *Dirzului revoluționar nu i-ar fi plăcut să ajungă la spartul țigului.* CAMIL PETRESCU, o. III, 605. *Să nu mă faci de ocară la spartul bileiului!* c. PETRESCU, A. R. 85. *Către spartul țigului s-a arătat și părintele Lăstărescu.* STANCU, R. A. I, 102. *Hai la gară, să n-ajungeți la spartul iarmarocului.* GALAN, Z. R. 302. *N-am chef să-mi pun pielea în băf la spartul țigului.* H. LOVINESCU, T. 224, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *S-a hotărît... să-l redrezeze la spartul țigului.* CONTEMP. 1969, nr. 1178, 2/4, cf. CIAUȘANU, V. 198.

II. 1. Prefacere a unui corp solid în bucăți (prin lovire, prin ciocnire, prin presare etc.), rupere (3), sfărîmăre; zdrobire; p. ext. (popular) sfărîmăre (1); producere de crăpături, de plesnituri (prin lovire, prin ciocnire, prin presare etc.), ciobire, ciobit¹, ciocănire, ciocănit¹, crăpare, crăpat¹, fisurare, plesnire (3), pocnire (II 1); spargere (II 1). Cf. sparge (II 1). Cf. RESMERIȚĂ, D. *Spartul geamurilor.* CADE, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Lovire puternică și violentă a (oaselor) capului oamenilor (sau al altor ființe), care produce fracturi, fracturare; p. ext. desfacere în (două sau mai multe) părți, crăpare, crăpat¹, despicare, despica t¹; producere (prin lovire, prin întepare etc.) de traumatisme sau răni adînci ființelor sau unor părți ale corpului lor; spargere (II 2). Cf. sparge (II 2).

3. (Învechit) Producere a unei spărturi, a unei deschizături într-un zid, într-o construcție etc.; p. ext. (rar) dărîmăre; p. gener. distrugere (1); spargere (II 3). Cf. sparge (II 3). *De acia se seclă Menelau după spartul Troadei de au chinuit pre mare și au rătăcit.* MOXA, 354/7, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. Desfacere, despicare (și înlăturare) a învelișului tare al unei semințe, al unui fruct, al unui aliment etc. (pentru a extrage conținutul); spargere (II 6). Cf. sparge (II 6). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. (Învechit și popular) Destelenire (a unui teren întelenit, a unei livezi, a unei pășuni etc.); p. ext. arat¹. Cf. sparge (II 7). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

6. (Rare) Spargere (II 8). Cf. sparge (II 8). *Li-niștea era întreruptă de zgomotul produs de spartul valurilor de debarcader.*

7. Desfacere în bucăți (longitudinale) mai subțiri a lemnelor tăiate; crăpare, crăpat¹, despicare, despica t¹, spargere (II 9). V. tăia t¹. Cf. sparge (II 7). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **Exp t.** *Spartul lemnelor îl destinde.* Cf. sparge (II 9). Cf. DL, DM. *Chestia cu balansul toporului deasupra capului a învățat-o de la spartul lemnelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 6/1, cf. M. D. ENC., DEX.

III. 1. (Învechit și popular) Sfișiere; găurire; p. ext. uzare (a unui obiect de îmbrăcăminte). Cf. sparge (III 1). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Deschidere (a unui abces, a unui furuncul etc.); spargere (III 2). Cf. sparge (III 3). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **Exp t.** *Spartul abcesului i-a făcut bine.*

3. (Învechit și popular) Înjunghiere; sfișiere; p. ext. omor (1). Cf. sparge (III 4). Cf. DL, DM, DEX.

4. Fig. Pătrundere printre...; trecere (cu greu) prin..., străbateră, străpungere, spargere (III 4). Cf. sparge (III 5). Cf. DL, DM, DEX.

5. Deschidere, prin forțare, a unei uși, a unei incuieri etc.; pătrundere cu forța într-o încăpere, într-un loc etc. prevăzute cu incuieri (cu scopul de a face un rău, de a fura etc.), forțare, forțat¹, violare, viola t¹; p. ext. furt prin efracție; p. gener. pradă (1); spargere (III 5). Cf. sparge (III 6). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **Exp t.** *Spartul broaștei i-a luat mult timp.*

— V. sparge.

SPART², -Ă adj. I. 1. (Despre grupuri, colectivități etc. de oameni, p. ext., de alte ființe; despre obiecte grupate; p. ext. despre materii, substanțe etc. formate din particule, din granule etc.) Desființat sau distrus, prin plecarea sau prin transportarea, prin îndepărtarea etc. elementelor componente în direcții diferite; destrămat, dispersat, dizolvat, împrăștiat, răsfirat (2), răspîdit (1), răzlețit (1), (rar) vînturat, (popular) răzuit, (învechit și regional) răschiră t² (1), (învechit) spircuit² (2), (regional) vărzuț. Cf. sparge (I 1). *Un nor!... Dar iată-l spart.* ARISTIA, s. 48/5, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Acum picurau streșinile... Prin norii sparți curgea în șipole lumina lunii.* TEODOREANU, M. III, 286.

2. (Învechit; despre state sau despre așezări ome-nești, despre unități teritorial-administrative etc.) Desființat; p. ext. dezorganizat; decăzut. Cf. sparge (I 2). *I-i sulița frîntă, armele stricate; Pizmașului trufaș, cetățile sparte.* DOSOFTEI, ps. 29/18.

3. (Învechit; despre oștiri / grupuri de oameni înarmați etc.) Împrăștiat; p. ext. înfrînt, nimicît. Cf. sparge (I 3). *Și văzu Nethind oastea lui spartă.* ALEXANDRIA (1794), 6/15. *Turcii ne-au călcat țara, viu din război, oastea mi-i spartă... și-s singur.* VLAHUȚĂ, s. A. III, 304, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., DL, DM, DEX.

4. (Despre adunări, petreceri, jocuri etc.) Încheiat prin împrăștierea participanților. Cf. *sparge* (I 4). O adunare spartă. DDRF, cf. CADE, DL, DM. Aud că nevolnicul de bărbat ce fi l-ai găsit în tîrgul spart vorbește pe la colțuri. BARBU, PRINC. 111, cf. M. D. ENC., DEX.

II. 1. (Despre corpuri solide) Prefăcut (prin lovire, prin ciocnire, prin presare etc.) în bucăți mici sau în cioburi; sfărîmat, zdrobit; p. ext. sfărîmat² (I); căruia i s-au produs (prin lovire, prin ciocnire, prin presare etc.) crăpături, plesnituri (la suprafață), ciobit², ciocnit², crăpa², fisurat, plesnit, pocnit. Cf. *sparge* (II 1). Ușile ieșite din fișin, ferestrele sparte, ogrăzile stricate (a. 1714). GCR II, 12/4, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU. Parc-ar fi o bute spartă. GHICA, C. E. I, 159. Glasuri rătăcite trec prin geamuri sparte. EMINESCU, O. IV, 364. Vede jucăria spartă și se mîhnește ca de-o avere pierdută. VLAHUȚĂ, S. A. II, 490, cf. DDRF. Vădși ei o oală spartă Dintr-un lut sărac și prof. COȘBUC, P. I, 320, cf. BĂRCIANU, GOGA, POEZII, 109. Prin ferestrele sparte ploaia și viscolul se năpustesc cu suierături. GÂRLEANU, L. 25, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Mai rămăsese niște capete de tăciuni stîni dintr-un foc nu tocmai vechi și un hîrb de oală spartă. MIRONESCU, S. 75. Aș fi vrut să alerg, să string stielă spartă în pumni. CAMIL PETRESCU, U. N. 155. Mașina de gătit era de tablă, fără ușe, cu cuptorul spart. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 18. Lipi cuptorul spart cu umă, aprinse foc, dospî o pită. VOICULESCU, POEZII, I, 4. Purta porecla de „argint-viu scăpat dintr-un termometru spart”. BLAGA, H. 129. Cazane vechi, căldări ruginite și sparte... se află împrăștiate în cîmp. BOGZA, C. O. 248. Corali și porțelane sparte zăceau în mare neorînduită. BARBU, PRINC. 29. Ce străzi ciudate mai parcurgi, De firme vechi și geamuri sparte! VULPESCU, P. 77, cf. M. D. ENC., DEX. Trase o dată și-altă dată, Parcă-i fu cremenca spartă. FOLC. OLT. — MUNT. II, 182. Rîde ciob de oală spartă, se spune despre cineva care își bate joc de altul pentru un defect pe care îl are el însuși. Cf. ZANNE, P. III, 524. Toarnă ca într-un vas spart, se spune despre un bețiv. id. ib. IV, 175. Am văzut mai multe ciccane flite decît nicovale sparte (= cei mari sînt expuși mai mult decît cei mici). Cf. id. ib. V, 175. ◇ (Prin exagerare; despre oamenii nesățioși, gurmanzi) Bea și nu se mai satură. Parcă ar fi spart. STANCU, M. I. 67. Mînîncă parcă sînt sparți! CIAUȘANU, V. 198. Ghindești că-i spart, unde-o băgat în el. ALB II 4056/47. (Substantivat) Se îngrijea singur, cum îl învățase cineva, mîncînd ca un spart, bînd numai rachiu. T. POPOVICI, SE. 139. ◇ Fig. Cînd trupul tău ca o limonă Urmează ruta monotonă... Compasul cordului e spart. VULPESCU, P. 97. ◇ Expr. (Regional și familiar) A fi cu norocul spart în fund = a fi lipsit de noroc. Cf. UDRISCU, GL. ◆ (Despre instrumente muzicale) Care scoate sunete false, stridente și nemelodioase (ca urmare a lipsei de acordaj, a uzurii etc.): p. ext. (foarte) uzat. Zbirnie tofi, din dible sparte, Un cîntec vechi și nesărat. VLAHUȚĂ, O. A. I, 22. Duminica, vreo flașnetă spartă Seîncește-n colțul străzii, tremurînd. AL. PHILIPPIDE, S. 40. Spitalul a rămas departe Cu trimbițe și-alămuri sparte. ISANOS, V. 99. Aș fi putut sta așa... dacă auzul nu mi s-ar fi umplut treptat cu muzica de flaute sparte a flașnetarului din cutia lui cu o singură melodie. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 16/1. ◇ Fig. Naturalismul se anușea cu sunete de tobe sparte de bilci. PETICĂ, O. 369. Vom trece miine cerșind din fîterele sparte La umbra zidurilor mute. MINULESCU, V. 10. ◆ (Despre sunete, despre voce, despre ris etc.) Lipsit de muzicalitate; p. ext. (mai ales despre voce, despre ris etc.) alterat prin slăbire și prin îngroșare (din cauza inflamației laringelui sau a coardelor vocale), dogit, hîriit, hîrfitor, răgușit (I), (regional) sitea v. Glasul ei era răgușit, spart. VLAHUȚĂ, S. A. III, 142, cf. DDRF. Plînsul izbucni spart, horodogit, ca de bătrîn. AĞIRBICEANU, S. P. 34. Îngrozit,

tata s-a trîntit la pămînt, strigînd cu voce spartă: — Culcat! SAHIA, N. 61. Era un amestec înfiorător de miorlăituri..., cu zgomotele sparte ale tingirii lovite cu o forță uriașe. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 152. Cîntă răgușit, cu un glas spart, care trebuie să sune de minune în cîrciumă. DAN, U. 128. Vorbea celor de față cu o voce puternică, pușin cam spartă. CAMIL PETRESCU, O. III, 218. Urletul spart și dogit... suia stăpînitor, trecea zidurile. VINEA, L. II, 313, cf. DL. Turburau liniștea cartierului cu... risete sparte. PEDA, R. 144. Îl izbi un alt zgomot, spart, strident. T. POPOVICI, SE. 191, cf. DM. Toată această larmă de fier freat și de voci groase și sparte se amesteca cu guîțul porcilor. BARBU, G. 186, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) Atunci își dă seama că are revolberul în mîna. Strigă spart: — Înainte! T. POPOVICI, SE. 280.

2. (Despre capul oamenilor ori al altor ființe sau despre oasele acestuia) Căruia i s-au produs (prin lovire puternică, violență) fracturi, fracturată; p. ext. care a fost desfacut în (două sau mai multe) părți, crăpa², despica²; (despre ființe sau despre părți ale corpului lor) căruia i s-au produs (prin lovire; prin înțepare etc.) traumatisme sau rani adînci. Cf. *sparge* (II 3). Și așa cum era strical de băta și spart l-aduseră de-l băgară în capîștea idoliilor. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 115²/33. Eu, Șărbănescu plîșașu, adeverez, fiind cu capul spart (a. 1812). BUL. COM, IST. III, 106. Licurg... a arătat la cetățeni chipul sîngerat și ochiul său spart. ARISTIA, PLUV. 115/16. Uită-te, feasta capului-i spartă, nu l-a împușcat nimeni. AĞIRBICEANU, A. 192, cf. RESMERIȚĂ, D. Soldatul preă avea gust să iasă cu capul spart. CĂLINESCU, C. O. 39. S-au întors unii oameni care fuseseră purtați pe la orașe legați... Au tălpile sparte. STANCU, D. 165. Căută o batistă și-și tamponă nasul spart pînă cînd sîngele se opri. id. R. A. III, 180. S-ar putea să se aleagă cu capetele sparte. H. LOVINESCU, T. 278, cf. DL. Cu osul mîinii spart, cu șafa pală, S-a răzămât lăranul de-un copac. LABIȘ, P. 95, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Să nu meargă seara-n sat, Că vine cu capu spart. JARNIK — BIRSEANU, D. 181. De-a bea vreunul din sat, Să se ducă cu capu spart. FOLC. MOLD. I, 340. Dreptul umbilă toldeauna cu capul spart. Cf. NEGRUZZI, S. I, 248, LĂNCRĂNAN, C. II, 209, ZANNE, P. V, 282.

3. (Despre ziduri, construcții, părți de construcții etc.) Căruia i s-a făcut o spărțură, o deschizătură; p. ext. (astăzi rar) dărîmat; p. gener. distrus. Cf. *sparge* (II 3). Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. Scutele grele pătrunse de lăncile romanilor rămîn suspendate și sparte. ARISTIA, PLUV. 394/29. E o căsuță veche și spartă, mică, proastă. BOLLIAU, O. 92. Vedeau... un trecut în ruină, un castel numai pietre și ziduri sparte. EMINESCU, P. L. 11, cf. DDRF. O găină și un cocoș scurmau... gunoiul heteroclit din jurul unei cotenețe sparte. HOGAȘ, DR. I, 132. Pe valurile verzi și moarte... stău străvechi corăbii sparte. AL. PHILIPPIDE, A. 47. Gardul de stîrmă era spart. C. PETRESCU, I. II, 210. Orașul era aproape pustiu, prăvăliile sparte, străzile murdare. T. POPOVICI, SE. 33. Parcă-i fuse luntrea spartă. FOLC. OLT. — MUNT. II, 107.

4. (Învechit și popular; despre terenuri înțelenite, livezi, pășuni) Desțelenit; p. gener. arat; p. ext. răscolit: (despre drumuri) desfundat. Cf. *sparge* (II 7). Arătură de zece prăjini pogoncești în loc spart și de șapte în felenă se socotește lucrul de oi și pentru o pereche de boi. REG. ORG. 59/25. [Inul]... urmăcăză cu folos pe curături, pe locuri sparte, unui trifoi de doi ani. BREZOLANU, A. 122/22, cf. DDRF. Un cîmp urias, răscolit, spart, cu locuri arse. SAHIA, N. 15. Peste drumurile sparte Șuieră un vînt de moarte. PARASCHIVESCU, C. T. 141, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. (Despre picături) Desfăcut și împrăștiat în cantități (și mai) mici, prin căderea, prin scurgerea etc., cu un zgomot specific, pe un corp sau pe o suprafață tare; (despre valuri) desfăcut și împrăștiat în stropi,

prin izbirea, cu un zgomot specific, de țărni, de stinci, de obiecte tari etc. Cf. *s p a r g e* (II 8): *Marea, în față, fierbea laolaltă albastrul ei cu albul valurilor sparte și cu roșul cerului.* TUDORAN, p. 267.

6. (Despre lemne tăiate) Desfăcut în bucăți (longitudinale) mai subțiri; crăpat², despicat², spintecat², (regional) sfărâmat². Cf. *s p a r g e* (II 9). Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

III. 1. (Învechit și popular; despre obiecte de îmbrăcăminte, țesături, hirtii etc.) Sfișiat (2); găurit (prin uzare): p. e x t. (rar; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre încălțăminte) uzat. Cf. *s p a r g e* (III 1). *Purta o cămașă spartă.* CORESI, EV. 182. *Întîmpină doi bărbați îmbrăcați în haine sparte.* NEASOE, INV. 118/8. *Să li să vechească haine-n căi departe. Să să școpeteadze-n călțăminte sparte.* EOSOFTEI, IS. 55/16. *Să-i lasă lui acea haină spartă și acea mantie groasă.* VARLAAM — IOASAF, 101^r/5. *Î macă dă pinză muscălească, vechi și spart* (a. 1802). DOC. EC. 68. *Într-adins poartă haine sparte.* ȚICHINDEAL, F. 85/8, cf. LB. *Duceau o viață zduincinată, plină de privațiuni și de coate sparte.* GHICA, s. 52. *Astăzi înșă tu vezi bine, Buzunariul meu e spart.* SION, POEZII, 196/8. *Sărmanii în haine sparte, prin care intră gerul.* ALECSANDRI, POEZII, 473, cf. DDRF, ȘĂINEANU². *Căciula lui în fund e spartă.* IOSIF, v. 99, cf. TDRG. *Luase de pe pat șaltea... și lăsașe numai un lăvicer spart.* HOGAȘ, ER. I, 102, cf. CADE. *A doua zi, Oaiță se ivise tol în zdrenșele lui, cu opincile sparte.* C. PETREȘCU, R. DR. 51. *Figuri disperate, rupte, cu încălțămînța spartă.* SAHIA, N. 107. *Purta cămașă gaoasă de cînepă, cioareci vechi, sparți în genunchi.* DAN, v. 157. *Păstra căciula pe ceafă, o căciulă veche cu fundul spart.* STANCU, D. 161. *Nădragii rupți în genunchi și pantofii sparți în picioare.* BENIUC, M. C. I, 484, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Are mîndra nouă ii: Trei sînt rupte, patru sparte, Două nu se sînt pe spate!* JARNIK — BIRSEANU, D. 442. *Te-am slujit... Și desculță și-ncălțată, Pentru o cierguță spartă.* BIRLEA, L. P. M. II, 195. *La pomul lăudat să mergi cu sacul spart.* Cf. AGRIBICEANU, A. 257. *Cizmarul umblă cu cizmele sparte.* Cf. ZANNE, P. v, 189. ♦ Fi g. *Toți căldătorii care au iușit un sferi de pas, chemați de o șoaptă sau ameții de zarea spartă-n gura ripii, au rămas acolo, jos, la fund.* ARGHEZI, s, VII, 44. ♦ *Broderie spartă* = tip de broderie în care cusătura plină alternează cu părți decupate sau cu găuri.

2. (Despre legume, mai ales, fructe, de obicei, foarte coapte și, eventual, așezate unele peste altele, în cantitate mare) Desfăcut în bucăți prin apăsare sau prin lovire (puternică) care modifică forma și consistența; bătut, lovit, stercit, terciuit, zdrobit, (popular) stricat² (2), (regional) mecit, storceșit. Cf. *s p a r g e* (III 2). *Nu facem pretenții la mîncare, și-o căpă spartă cu sare, o mîncăm și p-ai-a.* O. BIRLEA, A. P. II, 499. ♦ (Regional; despre zăpadă) Muiat² (1); topit² (1). *Pe aici treceau camioane și căruțe și zăpada era neagră de noroi și spartă.* BARBU, G. 265.

3. (Despre uși, incuitori etc.) Deschis prin forțare, forțat, violat; (despre încăperi, mobile, obiecte etc. incuiate sau închise) în care s-a pătruns cu forța (în scopul de a face rău, de a fura etc.); p. e x t. (familiar) prădat² (1); (popular) stricat² (3). Cf. *s p a r g e* (III 6). *Au aflat o ladă mare spartă și banii domnești lipsă* (a. 1652). MAG. IST. I, 127/11. □ *A găsit ușa apartamentului spartă. Banca spartă a dat faliment.*

— Pl.: sparți, -te.

— V. *s p a r g e*.

SPARTACHIADĂ s. f. (Astăzi rar) Competiție sportivă de amploare, care cuprinde mai multe discipline, avînd la bază un sistem de disputare cu faze eliminatorii, de regulă, fiind însoțită de ansambluri și demonstrații sportive de masă. *Vor avea loc pe stadionul Dinamo... primele întreceri din cadrul sparta-*

chiadei pionierilor și școlărilor. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2361. *Spartachiada satelor a fost un mijloc puternic pentru dezvoltarea mișcării sportive la sate.* ib. 1953, nr. 2747, cf. DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spartachiade*.

— Din rus. *спартакиада*.

SPARTĂN, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care făcea parte din populația vechii republici Sparta: (la m. pl.) popor care trăia în vechea Sparta; (rar) spartiat (1). *Spartanii... se făcură acei mai înfricoșafi în 500 de ani, adecă pînă cînd legile lui Licurg cinstea și urma.* NICOLAU, p. 25/25. *Să creadem mai vîrtos cuvîntele ceale frumoase care să le fie răspuns... căciul spartanilor.* MOLNAR, I. 248/6. *Mînceau în comun ca spartanii.* CĂLINESCU, c. o. 45. *Sătașul... a trecut pe rînd prin mîna tot a altor stăpînitori: perșii lui Darius I, atenienii și spartanii.* TUDORAN, p. 213, cf. DL. *Cu inimă treze și cu plete-n vînt jilave, Vom dansa pe metereze Cum spartanii-n ore grave.* LABIȘ, p. 314, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține Spartei sau spartanilor (1); privitor la Sparta sau la spartani; în felul spartanilor; originar din Sparta; p. e x t. f i g. (livresc) sever; (rar) spartiat (2), (învechit) spartanicesc, (învechit, rar) spartanic. *Să videm politica ighemoniei spartane, creatura legiuitorului Licurg.* SĂULESCU, HR. II, 21/13. *Monumentele dialectului spartan sînt atît de puține.* PHILIPPIDE, p. 245. *Își plîngeau mamele franceze copiii... nu erau mame spartane, nu puneau fierul în mîna soldatului.* LOVINESCU, c. IV, 188. *Trăise amplificînd cu viața ei legea spartană.* TEODOREANU, M. III, 285. *Copilul și-l crescuse după metoda spartană.* SADOVEANU, E. 238. *Nu-și îngăduie nimic în afara virtuților unui adevărat înțelept spartan.* VORNIC, p. 151, cf. DL, DM, DN². *Formația argeșeană s-a apărut cu o voință spartană.* SPORTUL, 1969, nr. 658, 3/1, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spartani, -e*. — Și: (învechit, rar) *spartén, -ă* s. m. și f.

— Sparta (n. pr.) + suf. -an.

SPARTĂNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Spartan (2). *Se caracteriza prin simplitate și asprimea spartanică.* SĂULESCU, HR. II, 363/20.

— Pl.: *spartanici, -ce*.

— Spartan + suf. -ic.

SPARTANICESC, -EĂȘCĂ adj. (Învechit) Spartan (2). *Licurg era fiul... unui crai spartanicesc.* NICOLAU, p. 18/4. *Istoria spartanicească de la Licurg pînă la războinica năvălire... a perșilor.* MOLNAR, I. 247/1.

— Pl.: *spartanicescți*.

— Spartan + suf. -icesc.

SPĂRTĂ¹ s. f. (sg.) (Bot.) 1. (Regional) Drobiță (*Genista tinctoria*). Cf. GHETIIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. (Regional; în forma *spartie*) Bujor (*Paeonia officinalis*). Cf. GHETIIE, R. M., BĂRCIANU.

3. (Rar) Alfa (*Stipa tenacissima*). Cf. CADE.

— Și: (regional) *spărtie* s. f. GHETIIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Cf. *s p a r t*².

SPĂRTĂ² s. f. (sg.) (Bot.) Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina înaltă și subțire, terminată printr-un spic, răspîndită în unele țări din nordul Africii și din sudul Europei și folosită pentru diverse împletituri (*Lygeum spartum*). Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D.

— Din fr. *sparte*.

SPARTEINĂ: s. f. Alcaloid extras dintr-o plantă exotică (*Spartium scoparium*), utilizat ca tonic cardiac și diuretic. Cf. DER., M. D. ENC., DN².

— Pronunțat: -le-i.

— Din fr. *sparteine*.

SPARTEN, -Ă s. m. și f., adj. v. *spartan*.

SPARTIAT, -Ă adj., s. m. și f. (Rare) 1. S. m. și f. Spartan (1). Cf. DN². ♦ Cetățean cu drepturi depline în vechea Spartă. Cf. DN².

2. Adj. Spărtan (2). Cf. DN².

— Pronunțat: -ti-at. — Pl.: *spartiati*, -le.

— Din fr. *spartiate*.

SPĂRTIE s. f. v. *spartă*.

SPĂRTET s. m. v. *spareetă*.

SPĂRTETĂ s. f. v. *spareetă*.

SPARZETĂ s. f. v. *spareetă*.

SPAS s. n. v. *spaț*.

SPASM s. n., s. f. 1. S. n. Contractie involuntară, bruscă și puternică a unui sau a mai multor mușchi (provocată de iritația unor terminații nervoase sau de leziunea centrilor nervoși); convulsie, (învechit) săltătoare (v. săltător 3), strinsoare. V. *crispare*, *tremur* (1). Cf. MEȘT. DOFT. I, 34^v/19, DRLU. *Venitul plintelor narcotice... aduce amețeală...*, *spasmos* în toate mădulările. AR (1829), 43²/41. *Un spasmos o făcea să-și stîmbe buzele.* PEȘOIANU, T. II, 55/11. *Frigul... este un spasmos a sistemii nervelor.* EPISCU-PESCU, PRACTICA, 141/13. *Spazmoful la pept sau la stomah.* AR (1830), 190¹/18, cf. I. GOLESCU, C. *Pentru spasmosul copiilor.* DRĂGHICI, D. 70/4. *Spasmosuri a nervilor.* VEISA, I. 48/15, cf. MEȘT. MOȘ. 41/25. *A pătimil... de această boală, de spasmuri în stomah.* DESCR. AȘEZ. 108/23. *Ai spasmii în umeri?* VASICI, M. II, 53/24. *Te face de schimbii mii de fețe și-ți aduce spasmuri.* PR. DRAM. 284, cf. CORNEA, E. T. 31/9, NEGULICI, STAMATI, D. *Bealcile nervelor, adică spasmele.* DESCR. APE. 163/15. *Animalul mușcat are spasme (convulsii).* BARASCH, B. 297, cf. POLIZU. *Își dete sufletul în spasmuri.* PELIMON, O. I, 298, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. *Din timp în timp tresăreau ca de spasmuri.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 43, cf. DDF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², BIANU, D. S. *Moare în brațele lui înțele mai îngrozitoare spasmuri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 340. *Spasmurile îi descețeau fălcile.* GÎRLEANU, L. 89, cf. RESMERIȚĂ, D. *Caracterul acestei boale este spasmul respirator.* BABEȘ, O. A. I, 184. *Rîdea... mișcînd întruna obrazul prins de spasmuri.* BASSARABESCU, V. 156, cf. CADE. *Mîinile lui au întepenit fără spasm.* GALACTION, O. A. I, 295. *Lipitoarea s-a desprins cu un spasm în trupul gros și viscos.* C. PETRESCU, I. II, 38. *Se sperie copiii de-i apucă spasmurile.* SADOVEANU, O. XVI, 428, cf. SCRIBAN, D. *Herghelia frontului de animale negre... cu carnea tremurată în ticăniri ondulate de spasm și fiori.* ARGHEZI, B. 99. *Cite: un spasm făcea să-i tresară genunchii.* TODORAN, P. 277. *Atropina se administrează pentru calmarea spasmelor.* BELEA, P. A. 273, cf. DL, DM, DER, ABC SĂN. 73, DN². *Pieptul lui împunfînt se ridica și se lăsa, zbatut ca-n spasmuri repezi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 54; 7/2, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit, rar) *Spazmul cel mare = tetanos.* Cf. FĂTU, D. 32/21. ♦ *Fii g. Burza (banca)... s-au fost lovit la început de oarecare spasmosuri, despre care în a patra zi s-au vindecat.* AR (1835), 89¹/41. *Singur coprin de spasmurile unei viziuni teribile, căci nu vedeam decît coșciugul.* EMINESCU, P. L. 147. *Suflet zbuciumat de spasmul tinereții netrăite.* VLAHUȚĂ, P. 103. *N-auzi spasmurile*

mării? GOGA; POEZII, 354. *Pletosul pin de dună...* *e-apucat de spasmuri.* ANGHIEL — IOSIF, C. M. I, 43. *Pămîntul... Spasm puternic de dragoste și ură!* AL. PHILIPIDE, A. 98. *Din spasmul agoniei de lumină, împrumufi aspecte noi monotoniei.* MINULESCU, V. 115. *Cad pe marea asta, plîhă de spasmuri și de spume, foarfecelă și forfecuțele pescărușilor.* GĂBAC-TION, O. A. I, 41. *Mișcare... născută în spasmul crizei.* IN PLR II, 586. *Eschi... e mai analitic modern, acoperînd cu ceață londoneză spasmurile conștiinței.* CĂLINESCU, C. O. 385. *Căleții se frămîntă în spasmurile reputințioase pe care le dă orice neîmbutire.* RALEA, S. T. I, 116. *Spasmul flăcării sperii.* VINEA, L. H, 318. *Noaptea de lectură care-mi dă spasmul celei mai cutezătoare întrebări.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 109, 18/1. ♦ *Scuturătură. Se uita la mine... tremurînd în spasmul plînsului.* ADAM, R. 116. *Țafa Eliza rîdea cu spasmuri.* BRĂTESCU, V. 30. *Mezinul își conțene spasmurile.* SADOVEANU, O. VIII, 433. *Începu să plîngă în hohote... cu spasme care cutremurau pațul.* PREDA, R. 350.

2. S. f. (În credințe și în superstiții populare; în forma *spasmă*) Numele unor boli (mai ales la copii) cu manifestări diverse, grave (care ar fi provocate de samcă 1); (popular) samcă (2). *Cei ce mai rămîn în viață capătă boala numită... și spasmă, care asemenea îi muncesc și schimosește în tot chipul.* MARIAN, NA. 27. *Pe copiii de curînd născuți... îi omoară sau le dă, după trudă, boala numită... spasmă.* PAMFILE, DUȘM. 237. ♦ (Regional) Epilepsie (Doagele — Vaslui). Cf. H XVI 162.

— Pl.: *spasme și spasmuri*, (învechit, rar, m.) *spasmi*. — Și: (învechit) *spasmos, spazm, spazmos*. s. n., (regional) *spasmă* s. f.

— Din fr. *spasme*, ngr. *σπασμός*.

SPASMATIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Spasmodic (1). Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *spasmatici*, -ce.

— Spasm + suf. -atic.

SPĂSMĂ s. f. v. *spasm*.

SPASMÓDIC, -Ă adj. 1. Privitor la spasm (1), specific spasmului, care se manifestă prin spasme, însoțit de spasme, convulsiv, (învresc) spastic, (învechit, rar) spasmatic, spasmodic, spasmos, spazmaticesc, strîngător. *Cei după țîngă Mesher fac un mare zgomot pentru nesimțirea durerii în care mulți să aștă cînd sînt în stare spasmodică.* CR (1829), 225²/1. *Aceste junghieri sînt de fire spasmodică.* EPISCU-PESCU, PRACTICA, 204/15, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Gălbănarea spasmodică se vindecă.* CORNEA, E. I, 88/13. *Băile de picioare se pot întrebuița cu folos... la opțirea spazmodică a uăului.* FĂTU, D. 27/4, cf. MAN. SĂNĂT. 335/2, POLAZU, PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. *Mina-i oosă dar slăbită, printr-o mișcare spasmodică a nervilor, căta încă s-o rădice.* ODĂBESCU, S. I, 66, cf. DDF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Se plînge de... dureri spasmodice.* BABEȘ, O. A. I, 45, cf. CADE. *Se întrebuițează în afecțiunile spasmodice.* ENC. AGR. I, 502, cf. SCRIBAN, D., DL. *Nervi țegați în spasmodică vibrare.* LABIȘ, P. 310, cf. DM. *Tremurul spasmodic caracteristic cîinilor ce dorm în frig.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 7. *Unghiile moi și tremurătoare vor scurma pămîntul... în mișcări mărunte, spasmodice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 18/1, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Fig. Azvîrlea condeii cu un aer spasmodic.* SION, P. 167. *Inima bacantei e spasmodic, lung delir.* EMINESCU, O. I, 30. *Năluci ce din penumbra spasmodice tresor.* MACEDONSKI, O. II, 198. *Interesul guvernanților succesivi a fost sau sporadic sau spasmodic.* SADOVEANU, O. XX, 208. *Suvoiul vieții fără răgaz clocotește de creație spasmodică.* RALEA, S. T. I, 93. *Poezia lui*

Bacovia este o sforşare spasmodică de a exista ca entitate. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 98, 4/2. ♠ (Adverbial) *Spasmodic, finca în mîna lui cărtea lui Zoroastru.* EMINESCU, P. L. 54. *Ca într-un început de delir, se perindau, ciudat şi spasmodic, numai oameni sătui.* C. BETRESCU, C. V. 118. *Buza de jos îi tremura nervos, spasmodic.* v. ROM. februarie 1954, 243. *De trei ori la rînd colosul strănută... lăstîndu-se spasmodic pe vine.* VINEA, L. I, 298. *O geană... i se zăbea spasmodic.* T. POPOVICI, S. 255. *Inghiştea cu deznădejde, aproape spasmodic.* IL octombrie 1962, 15. (Fig.) *Luna se aprinde spasmodic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 62, 16/1. ♠ (Despre ris sau despre plîns) *Cu hohote, cu sughiţuri (care provoacă scuturători ale corpului); dezlănţuit. Se sîrşesc paroxizmele cu plîns sau cu ris spasmodic.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 300/17. *Hoşul... se porni deodată la un ris spasmodic care îi zburcîia tot trupul.* ALECSANDRI, O. P. 302, cf. LOVINESCU, C. IV, 48. *Plînge fără motiv, prezentînd adevărate crize de plîns spasmodic.* PARBON, O. A. I, 270.

2. (Rare) Antispastic. Cf. PROT. — POP., N. D., CADE.

— Pl.: *spasmodici, -ce.* — Şi: (învechit) *spasmodic, -ă, spasmotic, -ă, spasmotic, -ă* (I. GOLESCU, C.) adj.
— Din fr. *spasmodique.*

SPASMOFIL s. m. Persoană care suferă de spasmodifilie. *Unii spun că nici fosforul nu se fixează în organism la spasmodifili.* YGREC, M. N. 493.

— Pl.: *spasmodifili.*

— Derivat regresiv de la *spasmodifilie.*

SPASMOFILIE s. f. Sindrom care apare mai ales la copii, caracterizat prin hiperexcitabilitate neuromusculară mecanică şi electrică, însoţită de spasme, datorat de obicei insuficienţei glandelor paratiroidice, carenţelor alimentare, scăderii calcemiei etc.; tetanie lentă. *Tratamentul spasmodifiliei este deci: cura de mare, sedinţe de expunere la raze ultraviolete, untura de peşte.* YGREC, M. N., cf. DER, ABC SĂN., DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *spasmodifilie.*

SPASMOGEN, -Ă adj. Care provoacă sau care poate provoca o stare spasmodică. Cf. DN², DEX.

— Pl.: *spasmodigeni, -e.*

— Din gr. *spasmodigēne.*

SPASMOLITIC, -Ă adj., s. n. (Medicament) care are proprietatea de a reduce tonusul şi spasmul muşchilor netezi, provocînd o relaxare sau atenuînd durerile care însoţesc stările spastice; antispastic. *Medicamentele spasmolitice nu influenţează spasmul muşchilor scheletului.* LTR². *Papaverina se va descrie la grupa spasmolitice.* BELEA, P. A. 272, cf. DN², DER, *Se administrează sub formă de supozitoare unele spasmolitice.* ABC SĂN. 348, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spasmolitici, -ce.*

— Din fr. *spasmolytique.*

SPASMOLOGIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Spasmodic (1). Cf. I. GOLESCU, C.

— Pl.: *spasmologici, -ce.*

— De la *spasmologie.*

SPASMOLOGIE s. f. (Învechit) Disciplină medicală care se ocupă cu studiul spasmelor (1). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D.

— Din fr. *spasmologie.*

SPASMOS¹ s. n. v. *spasm.*

SPASMOS², -OASĂ adj. (Învechit, rar) Spasmodic (1). *Întîi se iviră nişte spasmoase mişcări în ele, după*

aceea se rădicară acestea nou înviate muşte în picioare. VASICI, M. I, 200/9.

— Pl.: *spasmoşi, -case.*

— *Spasm + suf. -os.*

SPASMOTIC, -Ă adj. v. *spasmodic.*

SPASMOTICEŞTE adv. (Învechit, rar) În mod spasmodic (1). *Deschide spasmodiceşte răvaşul.* NEGRUZZI, S. III, 300.

— *Spasmodic + suf. -eşte.*

SPĂSTIC, -Ă adj. (Livresc) Spasmodic (1). *Paralizie spastică.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spastici, -ce.*

— Din fr. *spastique.*

SPAT¹ s. n. Nume dat mai multor substanţe minerale cristalizate. Cf. ANTONESCU, D., BĂRCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU², REŞMERIŢĂ, D., CADE, NICA, L. V. M. 226, SCRIBAN, D., DM, LN². ♠ *Spat de Islanda = varietate de calcit, incolor sau uşor colorat, caracterizat prin perfectă transparenţă a cristalelor, utilizat la construirea diverselor instrumente optice. Vom putea cunoaşte şi deosebi spatul de Islanda de cristallul de munşi şi de sticlă.* BARASCH, I. N. 73/12, cf. PONI, CH. 19, ŞĂINEANU². *Trecem o rază de lumină printr-o prismă de spat de Islanda tăiată transversal.* ENC. TEHN. I, 100, cf. ENC. AGR. *Diamantul se colorează în albastrui, spatul de Islanda în galben-lălmie.* SĂNIELEVICI, B. 233. *Spatul de Islanda prin încălzire se dilată într-o direcţie şi se contractă în direcţiile perpendiculare pe aceasta.* MARIAN — ŢIŢEICA, FIZ. II, 81, cf. DL, LTR², DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spaturi.*

— Din fr. *spath*, germ. *Spath.*

SPAT² s. n. v. *spaş*¹.

SPAT³ subst. v. *spată*².

SPATAREĂZĂ s. f. v. *speterează*¹.

SPĂTĂ¹ s. f. I. 1. (Învechit şi popular; de obicei la pl.) Omoplat; regiunea corespunzătoare a corpului omenesc; p. gen. er. *spate* (I 1). *Trase în loaram şi-l săgetă între spete.* NEAGOE, INV. 60/2. *Şi le zdrobi cu beaşe clinciuroase oasele braşelor şi umerilor, şi speatele şi mînule.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25^v/14, cf. LB. *Aceste junghiuri... se înalţă plînd în spata dreaptă şi arată un atac al ficatului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 204/15. *Mijloc şi late spete Şi umeri se deseamnă sub mantă purpurie.* HELIADÉ, O. I, 231, cf. I. GOLESCU, C. *Ne vedem unii din noi de către cinstitul sfat orăşenesc bătuşi prin cinstita agie la spete (a. 1837).* DOC. EC. 680. *Să se bală cu 25 toiege la spete şi în vederea celorlalţi.* REGUL. ORG. 291/9, cf. POLIZU. *Sta dinaintea noastră cu spetele întoarse spre foc.* CONV. LIT. XI, 146. *O scuturătură puternică îl apucă dintre spete.* CARAGIALE, O. I, 61, cf. BIANU, D. S. *La naştere l-ar fi înfierat [pe Rareş]... pe spata dreaptă c-un cere.* DELAVRANCEA, O. II, 51. *Vorbete şăptnei ti trecură un fior uşor printre spete.* AGÎRBICEANU, S. 349, cf. RESMERIŢĂ, D. *În dreptul spetelor, spre coastă, cobora în două mici falturi.* CAMIL PETRESCU, P. 272, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *De-i fi om, o să ieşi cu spete nedogite, cu falcile neplesnite.* VISSARION, B. 25. *Luciferi în umeri aşeza-ţi-oi, Stele Mărunţele în spete pune-ţi-oi.* MARIAN, NU. 23. *În feară mi-l băgau, Tot în fere Pin-ta şele, Tot în bente Pin-ta spete.* ŞEZ. II, 35, cf. 79, T. PĂPAHAGI, M. 232. *Şi apoi porni. Cu băfu-ntri speli.* DIACONU, VR. 116, cf. ALRM I/I h 56, A IX 4. *Se plimbă cu puşca (sau bita) între spete.* UDRESCU, GL. *Mă doară, măică, ntre spete.* FOLC. OLT. → MUNT. III, 312. ♠ L. o c. a d j. *Lat (sau larg) în spete = lat în spate, v. s p a t e (I 1). Lat era romanul în spete.* MACEDONSKI, O. I, 13. *Largi în spete, Între umeri*

fiecare a cuprins ete-un pãrete. IOSIF, p. 63. Lãrgi în spele, nãlfi și încruntați, își îndeplinesc în tãcere și cu o rãnduialã neînduplecatã slujba. SADOVEANU, O. XII, 141. Niște vãlãgani, înalți, lași în spele. BOGZA, A. I. 241. Pãrea tot atit de puternic, tot atit de lat în spele. STANCU, ș. 20. Domnul Cristescu, om ca la cincizeci de ani, lat în spele. PAS, L. II, 206, cf. DL, DM, DEX. Șt mãi alegi vo cinci, șãst, To' ca tini laș în speti. ȘEZ. IV, 224. (Cu schimbarea construcției) Spele late, Nu mi te temi cã te-or bate? ib. II, 79. Adus de spele = gheboș. Un bãiat slãbãnog, desiral, cam adus de spele. I. BOTEZ, B. I, 12. ♦ L o c. a d v. (Învechit) În spele = în spate, v. s p a t e (I 1). În drum întãlni pe moș Sandu venind de la clmp cu o sarcinã de fasole în spele. N. REV. R. I, nr. 1, et. Sãdit cu traista în spele, intrã-n Braniștea ca un drumef strãin. MIRONESCU, s. 111. ♦ L o c. p r e p. (Învechit) În spețele (cuiva) = în spãtele cuiva, v. s p a t e (I 1). Sfezile... celor mgi mari de multe ori se descãrã în spețele celor mici. MUSTE, LET. III, 41/19. ♦ E x p r. (Învechit, rar) A pune spele = a întoarce spatele, v. s p a t e (I 1). Cã puri ei speate, întru rãmasul tãu gotovești fașa lor. PSALT. 35. A da la spele = a da la spate, v. s p a t e (I 1). Trecusem clasa I la d-l Grozescu, a doua iar o dãdusem la spele. ap. TDRG. ♦ (Prin sinecdocã) Persoanã. Sînt multe guri de sãturat, Sînt multe spele de-mbrãcat. COȘBUC, p. II, 299. ♦ Parte a unui obiect dẽ îmbrãcãminte care acoperã spata (I 1). Pune aceãle douo pietri pre douo speate a umerelor. p. 271/12. Mi-a plesnit rochișã-n spele Și șapte coturi de bete. MAT. FOLK. 486. ♦ P. a n a l. (Învechit și regional) Spãtar² (I 1). Iatã craiul, socru mare, rezemat în jilț cu spata. EMINESCU, O. I, 85. Se finu cu umîndouã mîinile de spata bancei. id. L. P. 94, cf. ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D., ALR I 705/5, 840. ♦ F i g. (La pl.) Protecție (I, 2). Spele sã aibã cã-l vezi mlîne-poilîne membru la curte ori prefect. CONV. LIT. XIII, 362, cf. ZANNE, P. II, 430. E greu sã ajungi în ziua de astãzi, dacã n-ai spele. CADE, cf. SCRIBAN, D.

2. Fiecare dintre cele douã oase scapulare la animalele patrupede; regiunea corpului corespunzãtoare acestora, (regional) a r m; p. e x t. (regional) coapsã; p. g e n e r. (Învechit și popular; la pl.) spate (I 2). Și nu se încãlzesc de cãldura grajdului, așã ca de a mișcãrii trupului lor și mai virtos de la spinare și de la spele. EPISCUPESCU, PRACTICA, 93/28. Coama sa flutura peste spele-i. PLEȘOIANU, T. III, 115/19. Zimbru... fruntea lui este ridicatã și înaltã, grumozul și spețele sînt acoperite cu peri lungi. J. CIHAC, I. N. 47/14. Luase pe spețele calului pe bãtrînul sihastru. AȘACHI, S. L. II, 20. Cãii normandi... au devenit țepeni în șapte și tari în gurã. BREZOIANU, A. 532/29, cf. DAMÉ, T. 49, ȘĂINEANU². Balaur cu spețele roșii Ochilor noștri s-aratã. MURNU, I. 33. Papagalul... plumburii cu presurat cu cenușe pe spele. ANGHEL, PR. 43, cf. RESMERIȚĂ, D. Adesea șoldul se confundã cu spata. DR. V, 279, cf. 318, CADE. Merga odatã, haidaha, pe spata unui mãgãruș. TEODOREANU, M. U. 191. [Mistretul] sã știi cã am sã-l dobor! — Cunoști meșteșugul? Sã-i reperi sulifa drept în spata de dinainte, cã sã-l ingenunchi. SADOVEANU, N. P. 78, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, ALR SN IV MN I 1 094/192. Vãzu capul șarpelui Sus pe spata calului! BALADE, I, 328.

♦ (Prin Transilv.; la pl.) Greabãn. Cf. ALR I 1 092/109, ALR II/I MN 35, 2 196/235, 250. ♦ Partea muscularã de pe porțiunea superioarã a membrilor anterioare, la unele animale patrupede, folositã în alimentație. În lapte de oaie și în spata caprii a cãluta foarte bine știa. CANTEMIR, I. I. II, 196. Spata iaste mai bundã fiartã nãdușitã. MÎNCĂRILE, 54/13, cf. 47/1, I. GOLESCU, C. Înghișise, în pribegia lui fatalã, altãea spele de boi brași sau de berbeci. HOGAȘ, M. N. 98. Spata de porc sãratã, legatã cu sfoarã, fiartã... și afumatã la cald se lãvreazã în comerț. LTR², cf. M. D. ENC. Deci tu, spata dîmpnenã... Și tu, șuncã dafumatã, leși afarã Din cãmãrã. POP., ap. IOGA, S. D. XIII,

40. Sã-i luãm purcelu tot, Sã rãmie numai spata, Sã-și mãrite popa fata. JARNIK — BÎHSEANU, D. 470. Sã aflã e-o cinste mare, mîndrã și frumoasã-n fașa noastră, C-un colac de grtu curat Și spata de godnãc. GR. S. VI, 221. ♦ P. a n a l. Creastã (a unui val de apã). Stãteam eu pironit cu privirea pe spețele goale și fugãtoare ale unei șãgalnice unde. HOGAȘ, M. N. 56.

II. (Învechit și popular) Spadã (I). E u scoșu de la densu spata (s a b i a d) și tãiaiu capul lui. PSALT. 309. Uceise Iacov fratele lu Ioan cu spata. CORESI, L. 54/3. Puse nainte raiului vieșii heruvim de cãtrã rãșãritã cu spata scoasã ca un foc tãind. p. 21/17, cf. 484. Și tãie cu spata capul ei (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 156/11. Aceastã cetate va fi cap a multe limbi înșã cu spata și cu vãrsare de stinge. MOXA, 356/19. Iarã sãntul cu multã îndrãznire apucã spata din mna lui și o lepãdã. VARLAAM, C. 393, cf. N. TEST. (1648), 307^v/30. Au vãdzut fiind a mîndã spata. DOSOFTEI, V. S. septembrie 1^v/28, cf. ANON. CAR. Ce scãptndu spata de a mnt' l-au presu și l-au omoritã (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 234. Încã și spata cu buzduganul spre laudã sã adunã (a. 1777). BV II, 218. Acoperite sînt apele de scuturi, acoperiși fermurii de spate și de lãnci. MAIOR, IST. 23/8. Cã el, cu a sa vileazã spata, Oboarã toș ete trii o datã. BUDAI-DELEANU, T. 285, cf. LB. Și dreapta spata-i luce Spre ortnda celor rãi. AR (1830), 251¹/25. Umbla cu spata în mîndã sã se arunce întru apãrarea ei. ASACHI, S. L. II, 50, cf. VALIAN, V. Alexandru mergea într-o cãrușã de aur... și tãia din cãrușã cu spata de un sîlnjen. ALEXANDRIA, 80/19, cf. POLIZU, DDRF. Mitropolitul ti... dete-n mîndã spata și buzduganul domnesc. ODOBESCU, S. I, 72, cf. ȘĂINEANU², IOGĂ, C. I. II, 151. El era dregãtorul înșãrcinat cu purtarea spatei domnești. BUL. COM. IST. V, 124, cf. CADE. Spatarul ti ducea spata și scutierul ti ducea stema cu smãlful leului. SADOVEANU, O. XV, 362, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. Capul cu spata-i tãia, În sulifã I-l-punea. TEODORESCU, P. P. 512. Au în spata sã se taie, Au la piept sã se-ncovoãie. BALADE, III, 275. Umbla prin sat cãlare, Sã mie cniii rãi la oaste... Și mna cu o spata-n mîndã. FOLC. MOLD. I, 212. ♦ F i g. Limba lor spata ascușitã. PSALT. HUR. 47^v/21. N-am venit amu sã arunc pace, ce spata. CORESI, TETR. 21. 6 000 de ani era cursul soarelui cînd au înblat spata greceascã pre Țara turceascã. MOXA, 376/3. Aceastã carte iaste... spata de amîndouã pãrșile ascușitã de taie toatã fãrãleagea (a. 1642). EV I, 123. Voui face rãzboiu cu dînșii cu spata roșului meu. N. TEST. (1648), 305^r/14. Le sînt dinșii lãnci cu ostii de mlîne Slobodzite și li-i limba spata iute. DOSOFTEI, IS. 186/15. Sculpturã, desen care reprezintã o spata (II). Deasupra porței sus au fost o spata cruntã, în chip scris (cca 1660—1680). GCR I, 176/24.

III. 1. Piesã la rãzboiul de țesut constituitã dintr-un sistem de lamele paralele, fixate la ambele capete, care formeazã un fel de pieptene montat în vatalã, cu ajutorul cãruia firele de urzealã sînt menținute la distanțe fixe unul de altul. Cf. ANON. CAR., LB. Stãtivi, tort, spata și mlînjalã. DRĂGHICI, R. 77/24. A tãiat pînza, fiind țesutã numa jumãtate, și a scos spata și ișele (a. 1827). IOGA, S. D. XII, 213, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU. Dupã ce depãneau borangicul, intrau în argea unde cu o spata și o suvelnișã cu totul primitive își întocmeau un rãzboi. GHICA, C. E. II, 577. Bãtãtura se bate cu vatala, între care e așezatã spata. CREANGĂ, O. 224. Spata și ișele sînt temelii rãzboiului. SLAVICI, N. I, 54. Ie pre nora sa și-o trimite la o sorã de ale sale dupã o spata și niște ișe. MARIAN, O. II, 93. Și firele de ișe în jos, în sus purtate, Cu spata prinse bine rostesc netocat. BELDIGEANU, P. 68, cf. DAMÉ, T. 135, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Spețele sînt de douã feluri dupã cum: cu ele se va țese pînã de etnepã sau cãboare. PAMFILE, I. C. 268. Nu bate într-o pãrte. Apucã spata drept de mișloc. DELAVRANCEA, O. II, 12, cf. PĂCALĂ, M. R. 310, RESMERIȚĂ, D. Locul... care conțrar nãtrei e mereu în

bătaia spetei se cheamă spaț. DR. IV, 465, cf. CADE. Se trecură firele prin ițe și prin spată. SADOVEANU, O. XVI, 485, cf. SCRIBAN, D. Trasul prin spată se face pentru repartizarea uniformă a firelor de urzeală. IONESCU-MUSCEL, TES. 178, cf. LTR², DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, H II 4, 13, 31, 50, 101, 126, 132, 147, 168, 186, 204, IV 11, 75, X 480, 539, JARNIK - BİRSEANU, D. 424. Fața are să deie prin spată și ițe s-o pornească. SEZ. I, 185, cf. VIII, 147. Pe ponoji nu știm călca, Nici cu spata nu știm da. BUD, P. P. 46. O ășut o natri S-o rupt o spată. VASILIU, C. 176. Vai sărața mîndrucă, Ea dă vîna la spată, De ce-i pinza toată spată. BÎRLEA, L. P. M. I, 96, cf. A V 14, 33, VI 26. De s-ar țese pinza-n baltă, Fără ițe, fără spată, ... Ar țese și-a mea mîndrușă. FOLC. OLT. - MUNT. III, 271, cf. O. BÎRLEA, A. P. II, 529, FOLC. MOLD. I, 274. Și cu spată și cu ițe, se spune despre o persoană la-comă. Cf. PĂMFILE, J. II, 166.

2. (Regional) Scîndură mică sau băț peste care se petrece șfoara cînd se împletește o plasă sau o rețea. Ochiurile se împletec pe un beșior rotund sau o scîndurică numită spată. ANTIȚA, P. 171, cf. DL, DM, DEX.

3. (Învechit și regional) Lamă sau placă de metal care formează limba meliței, brăzdarul plugului etc. O spată de fer în formă urechii răstoarnă în dreapta largă brazdă de pămînt. BREZOIANU, A. 51/11, cf. ALRM SN I h 169/791. ♦ (Rare) Cotor (de carte). Aurul de pe spata legăturii de piele se ștersese pe alocurea. EMINESCU, P. L. 35.

4. (Maram. și nordul Transilv.) Joagăr. Cf. ALRM SN I h 370/260, L. ROM. 1959, nr. 5, 72, LEXIC REG. 22, II, 113, MAT. DIALECT. I, 216.

IV. C o m p u s e: (Bot.; regional) spata-dracului = a) ferigă (*Dryopteris felix-max.*). BORZA, D. 61; b) ferigă (*Dryopteris spinuloasă*). id. ib.; c) ferigă (*Matteucia struthiopteris*). id. ib. 108; d) (și în forma spata-porumbului). id. ib. 139; ferigă-de-cîmp (*Pteridium aquilinum*). id. ib.; e) năvalnic (II a) (*Phyllitis scolopendrium*). id. ib. 129; f) (și în formele spată-lată, CONV. LIT. XXIII, 1 052; BARGIANU, spată-de-codru, CONV. LIT. XXIII 1 052) zmeoacă (*Laserpitium latifolium*). Cf. COTEANU, PL. 33, LB, I. GOLESCU, C., DDRF, CONV. LIT. XXIII, 1 052, BRANDZA, FL. 511, GRECESCU, FL. 649, 653, ȘĂINEANU², BIANU, D. S., TDRG. Spata dracului crește pe goastele munților și dealurilor, adeseori pe întinderi mari. SEZ. XV, 30, cf. PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 76. Spata-dracului, cu rădăcina groasă, mare și tritoare... crește prin locurile umbroase în pădurile de munte. VOICULESCU, L. 92, cf. SCRIBAN, D., BORZA, D. 61, 108, 139, COM. MARIAN, ALRM SN II h 446/157.

— Pl.: spete și (învechit și regional) spate (VALIAN, V., ALR II/I MN 34, 2 194/362, LEXIC REG. 22, MAT. DIALECT. I, 216), speți (ALR I 1 284/268, A I 35).

— Lat. *spatha*.

SPĂTĂ² s. f. Bractee în formă de cornet, de obicei de culoare verde, care acoperă unele inflorescențe, în faza de boboc. [La ceapă] umbela avînd două spate cu mult mai lungi decît dînsa. GRECESCU, FL. 568, cf. 19. Sînt palmieri cu talie mare, cu frunzele foarte lungi... Florile învelite în spat, sînt monoice. ENC. AGR. I, 311, cf. DN².

— Pl.: spate, — Și: (rar) spăt subst.

— Din fr. *spathe*, lat. *spatha*.

SPĂTE s. n. I. 1. (Și, învechit și popular, la pl. cu valoare de sg.) Partea posterioară a corpului omenească corespunzătoare regiunii dorsale a coloanei vertebrale, cuprînsă între gît și regiunea lombară; spinare (I 1), (învechit și popular) spată² (II 1), (învechit și familiar) circă. Cf. ANON. CAR. Iar cîștile... fiind după cap învîlură preste umăr și preste spate (a. 1773). GCR II, 91/35. Și îndată îl tovi în spate și făcu rani de moarte (a. 1777).

id. ib. 116/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Se străduia, în zadar, să dezlipească după spate-i primejdiioasă haină. PLEȘOIANU, T. III, 65/29, cf. EPISCUPEȘCU, PRACTICA, 80/29. Ne pedepsește cu bătaie de girbaci preste picioare și preste spate (a. 1832). DOC. EC. 515. Păr în aur îi strălucе, Și pre spate și-l nătează. BĂRAC, ap. GCR II, 171/13. Ciocoi bogate! Ici de-a țee din păcate Să-ți arunc doi glonți în spate. ALECSANDRI, P. I, 58. Părul ei de aur era împletit în cozi lăsate pe spate. EMINESCU, P. L. 7. Răzemat cu spatele de stîlp, un alt călugăr tînăr stă și citește. VLAHUȚĂ, S. A. III, 359, cf. ALEXI, W. Albanezi cu mustățile negre dîrze și șuşaneaua de-a curmezișul spatelor. IORGA, C. I. I, 170, cf. BIANU, D. S., BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 148. Îl luă înții cu dureri de cap, cu fióri și junghiuri în spate. AĞIRBICEANU, S. 208. Stăruita cu vorbă blindă, punînd minile cînd pe spatele umuia, cînd pe ale altuia. MIRONESCU, S. 196, cf. TOPÎRCEANU, P. O. 65. Stătea cu spatele la noi și nu avea scăunul cel mai bun. CAMIL PETRESCU, E. 129. Călugărul, cu spatele lipit de fițna pșii, o privea fără s-o vadă. COGEA, S. I, 343. Pumnalul acesta a fost găsit înfipt în spatele profesorului. CĂLINESCU, B. I. 257. Cunosc unul care cere scuze, la teatru, spectatorilor din stalul posterior, că stă întors cu spatele. RALEA, S. T. I, 200, cf. DL. Niculaie dormea cu tatăl său spate în spate. PREDĂ, M. 44, cf. DM. Pe spatele său se zăreau urmele rele ale altor lovături. BARBU, FRINC. 57, cf. M. D. ENC., DEX. Spate rău încirigatе, Buze mari și lăbărțate! JARNIK - BİRSEANU, D. 169, cf. ALRM II h 56. Și cu sulita-l impunge, Drept în față, drept în spate. BALADE, III, 114.

Am o tăietură-n spate și mult; mă trage la moarte. FOLC. OLT. - MUNT. H, 120. Io mă culc cu spatele cătă dumniata. O. BÎRLEA, A. P. II, 364. ♦ Fig. Au rămas rană nevindecată în spatele bieteii fării. AMIRAS, LET. III, 37/34. Tîrgul... O să-și ducă-n spate atmosfera udă. TOPÎRCEANU, P. O. 141. Cînd riul lung se-ntinde în albie pe spate, Tîrziu, cînd piele triste de clopote se bat. DEȘLIU, G. 5. ♦ L o e. a d j. Lat în spate = cu umeri largi; voinic, spătos, (învechit și popular) lat în spate, (v. s p a + ă I 1). Își face intrarea pe ușă un bărbat scund, lat în spate, cu sălcii puternice. CAMIL PETRESCU, O. II, 248. Acum a crescut, e voinic, lat în spate, puternic. STANCU, M. I. 212. Lat e-n spate, grcș în os, Dar la față mi-i frumos. BALADE, II, 11. ♦ L o c. a d v. Din (sau de la, de după, învechit, rar, după) spate = din (spre) partea opusă feței cuiiva; dîndărăt, dinapoi, din urmă. Și Săra după spate, de după ușa cortului [auzi] aceasta. PO 57/7. De vrea să agiute, să treacă Dunărea și să ia pre turci de după spate. ȘINCAI, HR. II, 272/9. Se pomeni deodată împins de la spate de mulțimea celor de jos, care veniră tiptil pe scară. VLAHUȚĂ, S. A. II, 98. Fără de veste auzii, de la spate, pe dascălul Alecu strigînd. HOGAȘ, DR. I, 25.

Pășise șanțul să se ferească de împoșcarea stropilor, cînd un glas îl strigă de la spate. C. PETRESCU, I. I, 152. Vînt prielnic ne mîndă din spate. I. BOTEZ, B. I, 53. Un pluton de gornîști... le sună din spate. BRĂESCU, O. A. I, 27. S-ar fi luat după mine și mă prindea din spate. VOICULESCU, P. I, 101, cf. DL, DM, DEX. Fug, urîte, de la spate, C-o lucră și a ta parte! JARNIK - BİRSEANU, D. 463. Apucîndu-i marea din coaste și de la spate, nu se lăsa. MARIAN, T. 136. În (sau la) spate = a) (și l o c. p r e p. în, la sau pe la, spatele...) în partea opusă feței; la o oarecare distanță în urma cuiiva; înapoi(a), îndărăt(ul). Mama... vine tiptil, în vîrful degetelor, pe la spatele mele. GREANGĂ, A. 66, cf. BARGIANU. La sînta voievodului e doamnă, ... cămărașul și boierii la spatele lor. IORGA, C. I. I, 162. De o parte vineanu, ori Berlescu... la spatele lor clientul. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 196. Stăpînii, în cojocițe, se cuibăriră în paie, în sannie, la spatele slugii. AĞIRBICEANU, S. 284. Femeia duse la spate geanta de mușama neagră. C. PETRESCU, I. I, 24. În spatele nostru rămîneau aceleași urme de pași. SAHIA, N. 62. Întoarce capul ca să observe ce se întîmplă la spate. TEODOREANU, M. III, 111. În spatele musafirului nepoftit, se

zăreau îmbulzindu-se capetele slugilor. C. PETRESCU, A. R. 119. În spatele nostru se oprește o căruță. STANCU, M. I. 141. La spate, îngropată pînă la mijloc în fin, fata mădușii. id. D. 5. El nu făcuse decît să mute la spate lopăta lungă, pusă de obicei în față. TUDORAN, P. 99. Ceilalți se îngrămădiseră la prova, cu gurile căscate, în spatele căpitanului. id. ib. 105. Privind cu drag, înțita oară... Nepoșii toți ce-aleargă-n spate. Ca stîlpii căilor fetate. BRAD, O. 79. Am pornit-o încel pe uliță la deal, cu soarele în spate. LĂNCRĂNAN, C. III, 486. Pe banca udă în parc noi și-n spatele nostru zidul de piatră. v. ROM. ianuarie 1965, 40. Fețele anonime, necunoscute și de nerecunoscut, care rămneau în spate, le simțea și erau amenințătoare. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 82, 18/1. În dreapta și-n stînga, în față și-n spate drumul nu-mi oferea nici un fel de impresii. v. ROM. aprilie 1970, 5. Mai bine mă pui jos la spații lui să dorm oleacă. O. BÎRLEA, A. P. II, 285. Cîte cruci vei face, drăcul tot la spate șade. ZANNE, P. VI, 594. (Fi g.) Îl știu eu cît e de priitor și de darnic la spatele altora. CREANGĂ, P. 250. Stam acolo, fteacăre în pragul uliței, avînd la spate certitudinea scutului matern și a apropierii duhurilor strămoșești. BLAGA, H. 15. Plutele sînt luate în seamă de alți oameni, în spatele cărora veghează negustori pînteoși. TUDORAN, P. 95. Apu o uitire mică, senină și puerilă. În spatele ei însă gîndirea lui rămînea liberă. FREDA, R. 295. Societatea, în spatele căreia activa gruparea conspirativă... se organizează. IȘF. LIT. ROM. II, 248. Cea mai tînără generație de compozitori au la spate experiența celor ce îi preced. M. 1968, nr. 7, 8; b) (de obicei construit cu verbe ca „a lua“, „a duce“, „a purta“, indică modul de pîrtare a poverilor) sprijinit pe umeri sau pe toată partea dorsală a corpului; în spinare; (I. 1), (popular) în cîrcă, (inechit) în spete (v. s p a t ă I 1). Ajută-mi mie, unui bătrîn, să încarc această sarcină în spate. ȚICHINDEAL, F. 170/17. Robinson luînd broasca în spate au dus-o acasă. DRĂGHICI, R. 85/2. Încalacă și Dănilă pe burdup, iară drăcu-i umflă în spate, și zboară iute ca gîndul. CREANGĂ, P. 59. Săgețile se pîrtău în o tolbă atrnată la spate. XENOPOL, I. R. II, 81. Cît era de tacom și de zgîrcit, să fi putut, și-ă fi luat moșia în spate și ar fi dus-o cu el. AGÎRBIȚEANU, S. 103. Un... om e-un cazan în spate îi da mereu cu gura. DUMITRESCU, STR. 11. Babele veneau șontocăind cu coșuri de vreascuri în spate. VOICULESCU, P. II, 94. Gata oricînd să-și încarce în spate-bagaful ușor și să pornească în cine știe ce colț de țară. SADOVEANU, O. XIX, 159. Sînt clipe cînd în spate aș vrea să port o cruce. PILLAT, P. 14. Îmi duce, el însuși, rucsacul în spate. BLAGA, H. 209. Poartă în spate un maldăr de iarbă plin de rouă. STANCU, M. I. 63. Mișunău limonagii, vînzători de salep, purtînd în spate ciudatele lor cazane de alamă. TUDORAN, P. 16. A nătezit pămîntul cărînd fărîna-n spate. LABIȘ, P. 33. Nu mă da, măică; departe, Să viu cu hainele-n spate, Cu trupul beteag de moarte. JĂRNİK — BÎRSEANU, D. 273. În luna lui mai, în șapte, Ne puse ranița-n spate. FOLC. OLT. — MUNT. II, 423. Gînele să-l porți toată ziua în spate, seara tot el zice că a ostenit. ZANNE, P. IV, 374. Pe la spate = a) prin partea opusă feței; pe din dos; pe dinapoi; prin urmă. Tu tiptil vii pe la spate, Nici te simt de lin ce-aluneci. VLAHUȚĂ, S. A. I, 257. Stai, să-nchei și testemul Pe la spate. COȘBUC, P. I, 104. Îneprcă s-o atace pe la spate. HOGAȘ, DR. I, 198. Din casele bulgărești, începură, pe la spate, focuri de armă. C. PETRESCU, I. I, 122. Lovit pe la spate și cu sete... a simțit cum se despîcă pămîntul sub el. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 75. Ar fi putut să mă cuprîndă o dată, cu brațele, pe la spate. BLAGA, H. 79. Unul dintre derbedei... i-a prins înșă pe la spate ciocanul și era să-i smulgă. CAMIL PETRESCU, O. II, 92. Jandarini, pe la spate, Cobză m-au încins, de coate. PARASCHEVICU, C. T. 108. Fântome, cu singele încă în vine, pe-ascuns Lovesc, pe la spate. LABIȘ, P. 246. Fete-venite!... Ce vă stau cam pe la spate Tot cu gurile căscate. POP., ap. GCR II, 316. Credea că iese

pin-fund și fușe și vine și-l taie pã la spate. O. BÎRLEA, A. P. I, 173; b) (fi g.; și în forma în spate) fără să fie de față; în lipsă; pe ascuns. În spate, ea din pușlamă și din pezevenghi nu-l scoate. M. I. CARAGIALE, C. 139. Pe la spate toți îi spuneau „oncle Mich!“ . TEODOREANU, M. II, 94. Pe spate = a) spre partea dinapoi a corpului; către ceafă; înapoi, îndărăt. Ea se prinde de grunzazu-i cu mînușele-amîndouă și: pe spate-și lasă capul. EMINESCU, O. I, 154. I se lăsară brațele grele, capul îi căzu pe spate. D. ZAMFIRESCU, T. S. 78. Astfel îmbărbătat se lăsa ușor pe spate. ȚIRIȚESCU, GR. 11. Mai la urmă rămase un țigan bătrîn... cu părul sur, lung și rgr, dat pe spate. AGÎRBIȚEANU, S. 149. Eva... cu părul caștanu, lung și dat pe spate. REBREANU, P. S. 38. Bărbații, închinînd ridicau plosca, aplecîndu-se pe spate, gîlîind cu pîmîntul după cap. MIRONESCU, S. 71. Purta capul sus, puțin dat pe spate. C. PETRESCU, I. I, 88. Cînd n-a mai putut să rabde, a lăsat capul pe spate, G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 62. Își dă pe spate tot părul de be-teală. PILLAT, P. 75. Apoi se lăsa pe spate, într-o poziție calmă, rece și meditativă. CĂLINESCU, O. I, 9. Unele, dîndu-și capul pe spate, rîdeau. BOGZA, A. I. 388. În părul negru, dat pe spate, străluceau aci și colo fire de argint. VINEA, L. I, 113. Dîndu-și căciula pe spate, se scărpină în creștet. TUDORAN, P. 23. Cu capul dat pe spate l-am privit. IȘAȘOȘ, V. 272; b) (și l o c. a d j.) (intins) cu fața în sus, Căzu jos de pe scaunul carele ședea înaintea ușilor, pre spate, și i se frînse spinările. NEAGOE, ÎNV. 24/32, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. Înotînd cînd pe o coastă, cînd pe spate, tologîndu-se voluptos pe patul de valuri. EMINESCU, P. L. 100. Peste el cade pe spate uigașul lui. VLAHUȚĂ, S. A. III, 374. Și bietul căpitan căzu Pe spate-n șanț. COȘBUC, P. II, 43. Înotul este de mai multe feluri... Cu fața-n sus trîgînd apa dedesubt. Se mai zice și „pe spate“ sau „pe spinare“. PAMFILE, J. I, 58. De-prîndeau deosebite feluri de înnotat, „cu stînjînul“, „ca broasca“, „pe spate“. AGÎRBIȚEANU, L. T. 33. Îi sări căciula, căzu pe spate și își zdrobi capul de gheața tare ca piatra. id. S. 308. Înamoratele sirene... încep să-noate Pe spate. MINULESCU, V. 24. Căi, smucîndu-se, porniră... răsurnîndu-ne pe spate. BRĂESCU, O. A. II, 15. M-am trezit, plutînd pe spate, cu brațele desfăcute. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 89. Altul a alunecat și-a căzut pe spate. COCEA, S. II, 157. Cei mai mulți dintre bolnavi dormeau, unii pe-o coastă, alții pe spate. SADOVEANU, O. II, 118. Lui Diogene i-a trebuit numai o puțină răsturnată în care locuia întins pe spate. ARGHEZI, B. 88. Înțins pe spate, cu ochii închiși, își auzea limpede bătăile repezi ale inimii. T. POPOVICI, SE. 337. Ea posedă o tehnică a înotului pe spate cum rar ne-a fost dat să vedem. SPORTUL, 1969, nr. 658, 4/1, cf. M. D. ENC., DEX. Școală, școală, măi bărbate, Nu mai tot zace pe spate. ALECSANDRI, P. P. 53. Pe spate se așeza, Din fluier că mi-și cînta. FOLC. OLT. — MUNT. II, 204. Frati-meu stă pã spate-n pat... nij zor n-are dă vîlle. O. BÎRLEA, A. P. II, 108. (Cu) mîinile, (sau cu palmele) la spate = (de obicei construit cu verbe ca „a pune“, „a ține“, „a sta“, „a se plimba“ etc., indică un mod de relaxare, o atitudine de meditație sau de încordare) cu mîinile încruciate pe porțiunea lornbară a spatelui (I 1). Urmează să se plimbe cu mîinile la spate de colo pînă colo. CARAGIALE, O. II, 21. Se plimba gînditor, cu mîinile la spate, de la un capăt la altul al curții. VLAHUȚĂ, S. A. III, 433. Cu mîinile la spate, Gheorghe, chelnerul, nici nu se mișcase. GÎRLEANU, N. 58. Se opri să cerceteze pentru a cine știe cîtea oară, cu mîinile la spate, o icoană din perete. C. PETRESCU, I. II, 243. M-am pomenit plimbîndu-mă alături de el, tăcut și eu și cu mîinile la spate. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 32. Olguța se plimba cu mîinile la spate, din ce în ce mai repede, ca cineva care născoceste dialoguri cu replici scurte. TEODOREANU, M. I, 264. Patul... Cu mîinile la spate, cu coamele pe umeri, Se preumbla prin codri. CĂLINESCU, O. II, 15. El se plimbă cu mîinile la spate și tu dai zor. STANCU,

D. 103. *Sedea și privea locul cu palmele la spate.* BARBU, G. 7. *Gînditor și cu mîinile la spate, Merg pe calea ferată.* SORESCU, P. 8. *A continuat să meargă liniștit, cu mîinile la spate, învîrtindu-și bastonul.* BĂNULESCU, I. 89. *Ținea veșnic mîinile la spate, purtînd cartea și ziarele.* CINEMA, 1968, nr. 9, 34. *Loc. a d. v. și p. r. e. p. În (sau pe) spate (ori în spatele cuiva) = în obligativitate (a cuiva); în atenție (sau în atenția cuiva); în sarcină (sau în sarcina cuiva, v. sarcină 3 a) în obligație (sau în obligația cuiva), în grijă (sau în grija cuiva), în socoteală (sau pe socoteala cuiva v. socoteală 3 b), în cont (sau în contul cuiva), pe seamă (ori în seama cuiva), v. seamă I 2 b), (învechit) în spetele cuiva (v. spață I 1). *Și băgatu-n-ai în cursă, pus-ai scribi în spatele noastre.* PSALT. 124. *De-aceastea de toate ce ne vin în spate Nu-și-am uitat, Doamne, a ta bunădată.* DOSOETEL, PS. 145. *Mă trezesc că-mi căde-n spate Un proces neașteptat.* SION, POEZII, 53/11. *Este citat... pentru a i se pune în spate susținerea poligamiei.* CONV. LIT. XV, 353. *Îmi strînsese mîna cu căldură mulțumindu-mi că l-am întovărășit și-mi lăsa trăsura pe spate cu două ore de plată.* GANE, N. III, 161. *Ipate, ca cel cu grija în spate, se frămîntă el cu mîntea.* CREANGĂ, P. 158, cf. 40, DDRF. *Dar dacă-l omorîse altcineva pe bătrîn și Milu luase în spate totul, să-l scape pe omul acela?* V. ROM. noiembrie 1964, 18. *Tu rămîi cu grija-n spate.* JARNIK - BIRSEANU, D. 306. *Dorurile dintre sate Toate zac la noi în spate.* BIRLEA, L. P. M. I, 320, cf. UDRESCU, GL. *Loc. p. r. e. p. Din spatele... = din urma..., de îndărătul... De pe pridvorul din spatele ei, se vedea peste zid, în curtea... școalii.* CARAGIALE, O. I, 22. *Murmurul din spatele lui crescuse.* BARBU, G. 159. *Ex p. r. A întoarce (sau a arăta) spatele ori (învechit, rar) a da spatele = a pleca brusc de undeva; a se îndepărta în mod ostentativ (și nepoliticos) de lângă cineva; a nu mai vrea să știe (de cineva sau de ceva), a deveni indiferent; (învechit, rar) a pune spete (v. spață I 1). *Și omorînd mulți turci, au dat spatele și s-au apucat de sîndăoasa în fugă.* DIONISIE, C. 208, cf. 164, lb. *În loc de plată spatele-și arăta.* PANN, P. V. III, 108/18, cf. BARONZI, L. 45. *Frumoasa contesă îi întoarce spatele și se uită din fereastră pe uliță.* EMINESCU, P. L. 75. *Cenușii și anonime... îi întorceau spatele picherișele.* ANGHEL, PR. 95. *Om mai stăpîn pe sine, se mulțumise numai să-i întoarcă spatele.* CHIRIȚESCU, GR. 157. *Fără nici o ceremonie sau „drum bun”, îmi întoarce spatele, intră în culcușul său.* HOGAȘ, M. N. 57. *Te-am cinstit ca să mă faci de rușinea lumii și: pe urmă să-ntorci spatele?* REBREANU, I. 195. *Nu i-ai răspuns la salut acum, cînd s-au întîlnit la masă, ci pur și simplu i-au întors spatele.* MIRONESCU, S. 154. *Comșa, ne putem întoarce spatele de pe acum.* C. PETRESCU, I. II, 58. *S-a mulțumit să-i întoarcă spatele. Se supăraseră crunt.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 294. *Fă ce vrei, mormăi el, întorcînd baciului spatele.* VOICULESCU, P. I, 171. *Scuip și eu și-i întorc spatele.* STANCU, D. 28. *Le-a întors spatele la toți și s-a dus să se culce.* PREDĂ, I. 187. *Se făcea că are treabă, îi întoarce spatele.* BARBU, G. 149. *Tineretul întoarce spatele televizoarelor, plictisit de stereotipia programelor.* CONTEMP. 1969, nr. 1178, 5/2, cf. ZANNE, P. II, 430, v. 504. (Învechit și popular) A pune (sau a da, a așeza) la (ori, după) spate = a nesocoti; a uita; (învechit, rar) a da la spete (v. spață I 1). *Punînd după spate pre iubii pîrinții săi... au venit în crîimea noastră a Ungariei.* ȘINCAI, HR. I, 326/10. *Datoria către mai-marii lor și înalta cinste niciodată, nicidecum nu o vor pune la spate.* ȚICHINDEAL, F. 257/12. *Cînd veni la jumătate, Mîndra mă dete la spate.* PANN, P. V. II, 123/21. *Dacă proiectul meu de a petrece iarna în străinătate te-a mîhnit, dă mîhnirea după spate, căci mi-am schimbat planurile.* ALECSANDRI, S. 118. *Ciuda asta o dau la spate.* PAMFILE, J. II, 166. *Cîte nu-mi zice mie neamurile lui Enache, dar ele zice, și eu pui la spate.* PREDĂ, D. 42. *Săndăos, săndăos, așeza totul la spate, nu se încurca.* BARBU, G. 13. *Să***

îrățești, Mane fîrtate! Dă-ți mînia după spate. *Ga să bem în giunătăte.* ALECSANDRI, P. P. 75, cf. UDRESCU, GL., ZANNE, P. II, 428. (Popular) A fi cu frica (sau cu gheața) în spate = a fi înspăimîntat de ceva; a avea teamă, a-1 fi frică de ceva. *Prin asemîne, prețeluri nici arendașul nu va fi cu frica la spate.* *Întrînd în arenda venitul unei moșii.* I. IONESCU, B. C. 369/15. *Știu atîta că eram cu gheața-n spate de frică pînă-am ajuns la Borca.* CREANGĂ, A. 29. *Cînd se afla cu dînsul, era todeauna cu gheața-n spate.* SADOVEANU, O. IX, 33, cf. ZANNE, P. II, 429. (Popular) A nu ști (sau a nu visa) nici cu spatele = a nu ști nimic, a fi cu totul străin de ceva, a nu avea habar. *Însă mama, sărmana, nu știa de asta nici cu spatele.* CREANGĂ, A. 55, cf. TRG, ȘERIBAN, D. *Și așa, cum a trecut Florea peste hoțar, nici cu spatele nu știa ce soartă o să aibă.* CAMILAR, C. P. 67. *Începu și mai tare să se jure... că nu știe nici cu spatele cum de-au venit ele în buzunariu la dînsul.* SBIERA, P. 157. *Nu știu nici cu spatele pe unde ai umblat și ce ai făcut!* MARIAN, T. 342, cf. ZANNE, P. II, 429. (Regional) A da pe spate = a bea cu lăcomie fîmînd capul adus spre spate (I 1). *Ipate, care da oca pe spate, și face cu mîna Să-i mai aducă una.* CREANGĂ, P. 150, cf. DDRF, ZANNE, P. V, 454. *A se da pe spate = a se da tumba, v. tumba I.* Cf. ALR I 300/315. *Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă spatele (I 1). Ast petec... Din spate-ți, din manta ta-l tăiau.* ARISTIA, S. 32/18. *Să-i înfigă pe furis în poala hainei la spate o undrea.* DUMITRAȘCU, STR. 23, cf. CADE. *Se zgribulea într-un pardesiu vechi, în stil de redîngotă, cu doi nasturi înveliți în postav la spate.* CĂLINESCU, S. 10, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Dară două [cămăși] ts făr' de spate.* DOINE, 243. *M-a gonit ograda toată și mi-a rupt cojocu-n spate.* FOLC. MOLD. I, 110. *Procedeu de înot la suprafața apei, culcat cu fața în sus; probă sportivă de înot care folosește acest procedeu.* Cf. M. D., ENC., DEX.

2. (Și, învechit și popular, la pl. cu valoare de sg.) Partea superioară (posterioră, în cazul poziției verticale) a corpului unui animal vertebrat, situată de-a lungul coloanei vertebrale între gît și coadă sau între gît și anus; p. g e n e r. partea dorsală, opusă feței ventrale, a oricărui animal; spinare (I 1), (învechit și popular) spață I (2), (regional) șale (v. șale II 1). *Boi de aramă carii șinea în spatele sale mare făcută de aramă și într-acea mare de aramă spală proștii mîinele sale.* CHEIA ÎN. 87/28. *Spatele [celor patru vite]... era pline de ochi și pîntecele așifderă (a. 1775).* GCȚ II, 106/24. *Se găsesec broaște cu fești... atît de mari cît poartă cîte patru și cinci oameni în spatile lor.* AMFILOHIE, G. 159/10. *Berbecii trebuie să fie... cu nasurile crînte, spatele să le fie late.* ECONOMIA, 86/19. *Dintr-atîta cîmp, pre spatele mele și-al aflat fie cale?* ȚICHINDEAL, F. 36/19. [Taurul] are... fruntea lată, botul mare, gîtul cîrnos și gros, spatele și peptul late. BREZOIANU, A. 534/17. *Spatele negru ca murea, aripele și coada negri.* MARIAN, O. I, 300. *Din copită murgul bate...* Sumpă și să-i pun în spate. IOSIF, V. 93. *Păunul s-a apropiat, l-a răsturnat cu ciocul pe spate.* GİRLEANU, L. 15. *Luai șaua din spatele Pisicuței.* HOGAȘ, DR. I, 159. *Șobolanul... se pune pe spate.* SADOVEANU, O. XX, 213. *Aripi încep să-i crească în spate.* BOGZA, C. O. 43, cf. DL, DM, DEX. *Murgule, călule pag... Cu șa arăbească-n spate.* VĂLPESCU, P. 47. *Ajunge-te dîrul greu, Pe șesul Sibiului, Pe spatele murgului.* JARNIK - BIRSEANU, D. 264. *La cap pajere, La spate cereră (Cocoșul).* POP., ap. GCȚ II, 371. *Amărit în loc ședea, Pe spatele murgului.* BALADE, H. 216. *Loc. a d. v. Din spate = a) (și loc. a d. j.) (care este) posterior. Mă dăcuram cum bătea iepuroiul din labele din spate, de răsună întreaga colinașă.* ROMANIA LITERARĂ, 1969, nr. 63, 19/3; b) din urmă, dinapoi. Cu chiu, cu vai am pornit mai departe, împingînd calul, ca pe un camion hodoroș, din spate. SORESCU, U. 46. *Pe spate = spre partea posterioră, înapoi. [Iapa] întîrșese capul înainte, urechile le lășase pe spate.* NEGRUZZI, S. I,

42. [Boul] se afla... cu capul dat în mod tragic pe spate. BOGZA, c. 6, 31. ♦ Ex p r. (Rar) A vorbi (cuiva) ea din spatele calului = a vorbi (cuiva) cu aroganță, cu aer de superioritate. Mihai vedea cum oamenii, care altădată îl preferaseră, îi vorbeau ca din spatele calului. T. POPOVICI, SE. 15. ♦ P. a n a l. Creastă (a unui munte, a unui val de apă etc.); spinare (I 3). De cîte ori a zburat ea pe spatele acestor rezezi lalazuri. HELIADE, L. B. I, 72/3. Trîmba de fineață ușor înclinată pe spatele rotund al muntelui. VLAHUȚĂ, ap. TDRG.

II. P. a n a l. I. Partea dinapoi a unui lucru, care se opune feței sau care se află în direcția inversă orientării lui; spațiu dintr-o încăpere, dintr-un vehicul etc. corespunzător acestei părți; dos, fund, (învechit) spinare (I 5). Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Spatele cutiului. IOANOVICI, TEHN. 258. Începuse să tragă linii cu un cărbune pe spatele unui carton pictat. VLASIU, D. 98. Partea pe care alunecă ochiile se numește pieptul muchiei, iar fața dinspre pieșă, spatele muchiei de tăiere. ORBONAȘ, MEC. 57. Cabrioleta zolcni în trap... Clempănea țigănușul în librea, pe scaunul cocoșat din spate. C. PETRESCU, A. R. 42, cf. DL. Casa... cu bucătăria în spate și o verandă mică în față. PREDĂ, R. 11, cf. DM. Case noi, mai bune, sau făcute la repezeală, din chirpici, spate la spate, umpluseră locul. BARBU, G. 85. Întoarșă cu spatele la drum, împotriva crivăfului, era o locuință tipic humuleșteană. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 20, 3/1. Călătorul de pe canapeaua din spate a interzis soferului să prezinte acele la control. SCINTEIA, 1969, nr. 8 219, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Loc. a d v. și p r e p. În (sau la, pe) spate (ori în sau la spatele...) = în partea opusă orientării unui lucru; îndărăt(ul). Lă spatele oărilor logofetilor; era finăria, lemnăria și grădina. GHICA, C. E. II, 593. Mult îmi place-a mă lăsa Pe un țef lăsat pe spate. SION, POEZII, 107/5. La spatele pădurii cobora marea soarele. CARAGIALE, O. V, 221. La spatele cupiorului, fiul împăratului văzu o grădina. ISPIRESCU, L. 359, cf. 264. În spatele caselor părințești era un deal minunat pentru sănăuș. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 79. Bătrna noastră casă... La spate eu stăteam și-un tei cu coama frîntă. VOICULESCU, POEZII, I, 12. Boierul anea și el o vie... chiar peste drum de conac, în spatele bisericii. CAMIL PETRESCU, O. I, 27. Brutăria se află chiar în spatele gării. STANCU, M. I. 174. Apa mării, așa culcată pe o parte, se mai legăna, ridicîndu-se cînd în față, cînd în spate. TUDORAN, P. 159. Știa că acum or să iasă ei, cei care, acolo, în spatele porților înalte... făceau să se audă și să meargă misterioasele mașini. PREDĂ, R. 6. Luna rășafă în spatele piscului. LABIȘ, P. 334. A alergat în spatele căruței sale și a smuls cepul de la butoi. BĂNULESCU, I. 165. Soarele dispăre în spatele norilor. CINEMA, 1968, nr. 1, 22. (Fig.) În spatele aparatului de stat burghez se află puternicele concernuri și uniuni monopoliste care dictează voința lor. CONTEMP. 1958, nr. 371, 2/2. Îmi intrau în cap cuvintele ei cu o claritate absolută, dar nu știam ce se ascunde în spatele lor. PREDĂ, I. 37. Mi-am dat seama de fapt, ce se ascunde în spatele vorbelor pe care le spuneau unii și alții. LĂNCRĂNȚAN, C. III, 84. Nu o dată am fost martorul rezolvărilor comode, în spatele cărora se ghicesc lesne simplismul, efectul telefonic, incapacitatea de a gândi subtil. CINEMA, 1968, nr. 3, 14. Ești tentat să bănuiești în spatele fațadei superintelectuale unele goluri. ib. nr. 10, 34. Din (sau de) la spate (ori din spatele...) = din direcția opusă feței sau orientării unui lucru; dinapoi (sau dinapoi...), dîndărăt (sau dîndărătul...). O pulbere fină de aur se ridică din spatele codrului și se împăstie în sus. VLAHUȚĂ, S. A. III, 238, cf. 294. În grădina din spatele hanului, Pitache și Năiță dorm duși. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 62. Stăteau în stranele din spatele celor două străni cantonale. AGRIBICEANU, S. 529. Uraganul ce răscălesc inutil valurile, dar duc din spate și corăbiile încărcate spre fărîmuri. LOVINESCU, C. IV, 57. Din spatele fabricii apărură soldații. SAHIA, N. 37.

Au strîns librării ambulante în insula de dușhene din spatele Casei de depuneri. ARGHEZI, B. 47. Pe perețele din spatele biroului întinse o hartă uriașă a tuturor fronturilor din Europa. v. ROM. octombrie 1964, 36. Loc. p r e p. Prin (sau pe la) spatele... = prin partea opusă feței sau orientării unui lucru înapoi... îndărătul... Ocolirăm fortăreața pe la spatele ei. PELIMON, I. 248/4. Strada pleacă din Calea Plevnei, prin spatele unei fabrici de scrobălat. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 221. Marea trecea pe la spatele vilei dumisăle. ARGHEZI, B. 133. Cartierul nici nu exista, Bucureștiul se oprea undeva prin spatele atelierelor. PREDĂ, R. 10, cf. id. m. 77. Trecură prin spatele unei uscătorii de stof. BARBU, Ș. N. II, 278. ♦ Parte a unei formații militare, a unui grup de oameni etc. opusă direcției spre care sînt orientate. Și lovind în față-n spate, ca și crivățul și gerul, Pe pămînt lor li se pare că se năruie tot cerul. EMINESCU, O. I, 148. În spatele oștirii munlene s-aruncă. COȘBUC, F. 28. Să încalce și să cadă în coasta și în spatele lor. DELAVRANCEA, O. II, 217. Au sîit în munți pe poteci ascunse... și au căzut în spatele trupelor românești. BLAGA, H. 193, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Ștefan-Vodă... apucîndu-i mereu din coaste și de la spate nu se lasă. MARIAN, T. 136. ♦ Spatele frontului = totalitatea unităților și formațiilor care se ocupă cu asigurarea materială a armatei; p. e x t. întreg teritoriul care se află înapoi frontului (cu toate resursele umane și materiale). Barbarii... își construiesc în spatele frontului de luptă burguri de cărușe. PĂRVAN, G. 149. Fuseseră distruse... orașe deschise din spatele frontului. BOGZA, A. I. 292, cf. DER. În spatele frontului, în cazarmă, atmosfera e cea specifică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 18, 19/2, cf. M. D. ENC. (Fig.) Sarcina constă în a înlăni spatele frontului nostru și a-l curăți de dușmani. SCINTEIA, 1952, nr. 2 399. ♦ Loc. p r e p. În (sau la, pe la) spatele... = înapoi... îndărătul..., în urma... Se retrage la spatele companiei și începe a comanda. BACALBAȘA, S. A. I, 63. Regimentele părăuă că se aşază la adăposturi, în spatele diviziei a 3-a. D. ZAMFIRESCU, R. 235. Ce ne facem, domnule prefect, dacă în spatele trupeii se ridică din nou satete? REBREANU, R. II, 228. Erau mari meșteri în a face găuri pe sub pămînt și a ieși ca niște cîrtițe pe la spatele inamicului. CĂLINESCU, C. O. 47. Cel întrebat și-a sucit calul și a dispărut în spatele convoiului. BĂNULESCU, I. 48.

2. Parte a unui scaun, a unui fotoliu, a unei bănci etc. de care își rezăamnă spatele (I 1) cel care șade pe acestea; rezemătoare (v. r e z e m ă t o r 2), spătar³ (I 1), petează (I 2) (învechit și regional) spată¹ (I 1). Pe trecea ceasuri întregi singur... cu capul rezemat de spatele fotoliului. D. ZAMFIRESCU, T. S. 15. Se conturau... două scaune fără spate. REBREANU, P. S. 60, cf. MOLIN, R. B. 287, CADE. Asta n-o mai cred! spuse, lăsîndu-se pe spatele jilfului de paie. C. PETRESCU, I. I, 9. Se lăsa pe spatele fotoliului cu un hohot de rîs zgomotos. VOICULESCU, R. II, 195. S-a suit pe spatele scaunului, ca să ajungă deasupra dalapului. ARGHEZI, S. VII, 20. Adormirea pe jumătate pe o bancă fără spate era foarte incomodă. ELAĞA, H. 119. Rezemătoare tot de capete de lei pentru sprijinit brațele au și scaunele de mahon cu spate foarte înalt. CAMIL PETRESCU, O. II, 411, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Scaun cu spaturi. ALB I 705/492, cf. ib. 705/835. ♦ (Prin Bucov.) Spătar³ (2). Partea de jos a comarnicului, de care ciobanii își rezemă spatele, ca și comarnicul însuși din fața stîngii, se numea spătel... iar în munții Rodnei spate. VUIA, PĂST. 56.

3. Fig. Protecție (1, 2). Pe urmă spate și ajutor le-au fost. ZANNE, P. II, 480, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE.

— Pl.: spate și (regional II 2) spaturi.

— Lat. spatha.

SPATEL s. n. v. spăcel.

SPATEREAZĂ s. f. v. *speterează*.

SPATIC, -A adj. Care ține de spat¹, care este format din spat¹. *Peste acestea urmează un orizont de calcare vișinii spatice.* ONĂSCU, G. 276, cf. 347, LTR², DN².

— Pl.: *spatici*, -ce.

— Din fr. *spatique*.

SPATICĂ adj. (Bot.; despre bractee) Care se prezintă sub forma unei spete². *Florile acestei grupe de plante au un ocrecare număr de bractee...; bractee-spatice, cînd sînt terboase, verzi sau incolore, și membranoide.* GRECESCU, EL¹ 91.

— Pl.: *spatice*.

— Spat² + suf. -ică.

SPATICÉL s. n. v. *spăcel*.

SPATIE¹ s. f. Una dintre cele patru culori ale cărților de joc, reprezentată printr-un semn asemănător unei frunze de trifoi, de culoare neagră; ghindă, treflă. (regional) cruce: Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Fânache... blojdă mult timp ochii la fanții și spătii ce d-abia se mai zăreau.* ap. TDRG: *Cărțile valorează 25: cărțile 2, spătii 1, concinele cîte 1.* PAMFILE, J. I; 15, cf. 135. *Ōm despre spătii, euconu Ionilă n-avea nicodată mai mult de șase.* HOGAȘ, DR. II, 88, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Gurguiăț, peste cărțile slinoase; presărute pe moaștul incondeiat, fînteam în mucavaua vecinului așii și spătii.* KLOPȘTOCK, F. 30. *Ii numărăse de attea ori spătii peste umăr și-i scrisese etichetele de la tabinela.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 114. *Omul dumitale, craiul de spătii, răsare într-o altă parte, într-o adunare de oameni.* SADOVEANU, O. X, 537, cf. GĂLBI, M. PHAN. 255, SCRIBAN, D. *Jocurile de cărți intrate la noi în secolul trecut folosea termenii în marea lor majoritate grecești (conțină, decar, exoflă, protos, rigă, spatie).* GRAUR, E. 129. *Culitar, caramangiu Ca un frate de spătii.* PARASCHIVSCU, C. 7. 86, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, H IV 57.

— Accentuat și: (rar) *spătie*. BĂRCIANU. — Pl.: *spătii*. — Și: *spătiiu* s. m.

— Din ngr. *σπαθί*.

SPATIE² s. f. (Ornit.; regional) Florintă (*Carduelis chloris chloris*). Cf. POLIZU, CONV. LIT. XXIII, 344, GHETIÉ, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., BĂCESCU, PĂS. 157.

— Scris și: *spathie*. CONV. LIT. XXIII, 344, BĂCESCU, PĂS. 157. — Pl.: *spătii*.

— Etimologia neșigură. Cf. s. ca. i u.

SPATIST, -Ă s. m. și f. Înotător specialist în inotul pe spate. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 85.

— Pl.: *spatiști*, -ste.

— Spate + suf. -ist.

SPATIU s. m. v. *spatie¹*.**SPATIR** s. n. v. *spătar³*.

SPATOȘ, -Ă adj. (Învechit) Voinic. *Era pe chipul trupului amu marele Athanasie la măsură de vîrstă can spatoș și can ghibos.* DOSOFTEL, V. S. ianuarie 17^v/10, cf. ANON. CAR., SCRIBAN, D.

— Pl.: *spatoși*, -e.

— Spate + suf. -oș.

SPATULĂT, -Ă adj. (Livresc) Care are forma unei spatule, ca o spatulă; plat, aplatizat. *Foile inferioare*

... sînt spatulate, întregi sau ușor sinuate. GRECESCU, FL. 66, cf. CADE. *Dinții spatulași întăreau impresia de aletism suav.* CĂLINESCU, B. I. 69. *O mină părădă și mare... O altă mină mică... Peste acestea, se așează alța uscată și spatulată.* CAMIL PETRESCU, O. I, 260, cf. DL, DM, DN², DEX.

— Pl.: *spatulași*, -le.

— Spatulă + suf. -al.

SPATULĂ s. f. Mică unealtă de lemn, de metal, de os etc., de obicei de forma unei lopățele plate, folosită în medicină, poligrafie, farmacie, tăbăcărie, construcții etc. pentru a amesteca și a întinde diferite paste. *Dacă vîrîul, pierzînd fluiditatea (curătoria) cea firească, se va îngroșa așa, că, puțin din el luînd cu spatura (lopățică), de cură că un fir necurmat, se zice că se îngroșă.* INV. VÎN: 82/1, cf. I. GOLESCU, C. *Mișcarea spatulei nu produce mai nici o bășică în sinul licvidului.* BREZOIANU, A. 15/31, cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D., ALEXI, W., BIANU, D. S. *Se întrebîntează briceag cu tășul rotunjit la capătul lamei și cu mînerul prevăzut cu o spatulă de os sau de alămă.* ENC. AGR. I, 171. *În microchimie se folosește o spatulă de dimensiuni mici confecționată din argint, din platin sau din oțel inoxidabil.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN². *Se striveste zmeură într-un vas, cu mîna sau eu o spatulă de lemn.* S. MARIN, C. B. 322, cf. DEX. *Fig. Mînile acelea păroase, cu degetele scurte, cu spatulele late.* C. PETRESCU, O. P. I, 37.

— Accentuat și: *spătulă*. DEX. — Pl.: *spatule*. — Și: (învechit, rar) *spătură* s. f.

— Din fr. *spatule*. Cf. lat. *spatula*.

SPATURĂ s. f. v. *spatulă*.

SPAT¹ s. n. 1. Distanța de la sulul dinainte al războiului de țesut pînă la spată¹ (III 1); porțiunea de urzeală sau de țesătură corespunzătoare; p. rest r. porțiunea de urzeală cuprinsă între bățatură și spată¹. *Partea țesută și nelînfășurată pe sulul dinainte este numită spas.* DAMÉ, T. 135, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Te-sind mereu spațul său spanful, adică distanța de la sulul dinainte pînă la spată, se mișcorează.* PAMFILE, I. c. 279, cf. PĂCALĂ, M. R. 431, RESMERIȚĂ, D., RĂDULESCU-GODIN, M. N. 106. *Eocul... care contrar natrîi e mereu în bătaia spelei; se cheamă spaț, p-alcurea spas.* DR. IV, 465, cf. CADE. *De-atuncea știu ce înseamnă ițe, călcători, vîtate, spaț și natră.* SADOVEANU, O. XVI, 396, cf. SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DEX. *De la ițe pînă la sulul dinainte se zice spaci.* H IX 61, cf. 86, I. CR. III, 187. *Partea dintre sulul de dinainte și spată (sau numai de la bățatură pînă la spată) să cheamă „spaț”.* ȘEZ, VIII, 149, cf. VICIU, GL., BREBENEL, GR. P., BOCEANU, GL., com. din TURNU-MĂGURELE. *Se mișcorează cît se poate de mult și apoi se sloboade alt spaț după sul.* CIAUȘANU, GL., cf. ALR I 1 289, A II 3, 4, 6, 8, 12. *Slobozi, că mi s-a gătat spațul; mi s-a îngustat de nu mai încap subeica.* MAT. DIALECT. I, 26.

2. C o m p u s e: (Bot.; regional) *spasul-dracului* = a) iarbă-dulce (*Polypodium vulgare*). Cf. POLIZU, BRÂNDZA, FL. 511, DAMÉ, T. 187, N. LEON, MED. 38, TDRG, BORZA, D. 135; b) ferigă (*Polystichum filix-mas*). Cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. *Spasul-dracului crește pe coastele munților și dealurilor, adeseori pe întinderi mari.* ȘEZ: XV, 30, cf. PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR.; c) ferigă (*Dryopteris spinulosa*). Cf. DDRF, CONV. LIT. XXIII, 1052, BORZA, D. 61; d) ferigă-de-cîmp (*Pteridium aquilinum*). Cf. GHETIÉ, R. M., BĂRCIANU; e) năvalnic (*Phyllitis scolopendrium*). Cf. BORZA, D. 129; f) *spasul-dracului (Dryopteris filix-mas)*. Cf. BORZA, D. 61; *spasul-drumului* = ferigă (*Dryopteris spinulosa*). Cf. DDRF.

— Pl.: *spațuri* și (regional) *spațe* (ALR I 1 289/363, 808). — Și: *spas*, (rar) *spătiiu* (BOCEANU, GL., A II 4), (regional) *spătiiu* (BREBENEL, GR. P.), *spăciu*, *spanț*,

spat (ALR I 1 289/129, 194, 795), ispas (ib. 1 289/35), pas (ib. 1 289/69, 107, 186), paș (ib. 1 289/109, 112) s. n.

— Lat. spatium.

SPAȚ² s. n. v. spațiu¹.

SPAȚEL s. n. v. spăcel.

SPAȚIA vb. I. T r a n z. A lăsa o distanță, un spațiu¹ (I 4) între corpuri; spec. a mări intervalele albe dintre litere, cuvinte, rinduri prin spații¹ albe, pentru a scoate în evidență, pentru a mări vizibilitatea sau pentru a completa un rind, (învechit) a spaționa; a depărta, a distanța, a îndepărta, aări (2). Cf. NEGULICI, PROT. — POP. N. D. Alexandrel. . . păstrind stema cu crinul, introducee literele slavonē, care sint deocamdată nedibace și altfel spațiate pe o parte și alta a monedei. IORGA, C. I. III, 13, cf. CADÉ, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. Intervalul de timp care spațiu un eveniment sau altul de momentul în care acesta devēne materie primă pentru film. CINEMA, 1969, nr. 5, 25. Tăcerea spațiază ca la săte, lătrat de ciini, muget de vite și rare accente omenești. TEODOREANU, M. III, 89.

— Pronunțat: -fi-a. — Prez. ind.: spațiez.

— V. spațiu.

SPAȚIAL, -Ă adj. I. Care ține de spațiu¹ (I 1), privitor la spațiu¹, al spațiului¹; din spațiu¹. Categoria spațială, temporală sau cea a cauzalității există și pentru gândirea lingvistică. PUȘCARIU, L. R. I, 133. Proceșul formării ideilor lui în afară de orice condiționare temporală sau spațială. VIANU, L. U. 478. Printre primele calități ale percepției spațiale e aceea de a așeza obiectele unele lângă altele. RALEA, S. T. II, 109, cf. DL, DM, DN². Sint preocupările privind modalități de percepere spațială a muzicii. M 1968, nr. 1, 19. Pictura. Renașterii cucerea adâncimea spațială. CINEMA, 1968, nr. 8, 22. Artele spațiate — pictura, sculptura, arhitectura, artele decorative și-au schimbat mijloacele în funcție de noul fel pe care și l-au propus. CONTEMP. 1969, nr. 1 169, 6/3. Îndeobște, natura reprezintă pentru poeți un ansamblu de înțușie sau de revelații spațiale. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 1/3, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) Orice transformare însă se cere reflectată într-o proză mai extinsă decât nu spațial, măcar, temporal. V. ROM. decembrie 1964, 114. ♦ (Rar) Dimensional. Rotunzi și șparte mici, după criteriul spațial, ochii lui Vania erau obșitorii de intensi. TEODOREANU, M. III, 41. ♦ Fig. Larg; cuprinzător. Înțelegem cuprinsul spațial al unei mentalități de tinăra revistă. în FLR II, 538.

2. Care ține de spațiu¹ (I 2), privitor la spațiu¹; din spațiu¹; care are loc în spațiu¹; cosmic, interplanetar; (livresc) sideral. E un larg sfior spațial, care precede întunecarea adevărată. CAMIL PETRESCU, U. N. 219. Zborul spațial prelungit creează... modificări cardiovasculare. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 27, 23/2. Metodele de sterilizare a sondelor spațiale sînt întrebunțate la distrugerea bacteriilor. CONTEMP. 1969, nr. 1 172, 8/7. Cum vor evolua mai departe zborurile cosmice și cercetarea spațială. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 31/1, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Medicină spațială = ramură a medicinei care studiază reacția organismului uman și animal în condițiile spațiului¹ cosmic. Trebuie pusă întrebarea dacă medicina spațială și biologia cosmică au împins destul de departe investigațiile lor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 33, 23/3. ♦ (Despre aeronave, aparate etc.) Destinat zborului în spațiu¹ (I 2) sau cercetării spațiului¹. Ar fi necesară o scurtă prezentare a acestui vehicul spațial. FLACĂRA, 1969, nr. 3, 15. Îmbunătățirea amplasării și funcționării pilelor electrice, element vital al navelor spațiale. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 81, 2/3. ♦ Cabină spațială = compartiment al unei nave cosmice în care stau membrii echipajului în timpul zborului în spațiu¹

interplanetar; capsulă cosmică. Cabina spațială se deplasează cu o viteză continuu accelerată sub influența atracției mereu creștinde a Pământului. ȘCINTEIA, 1969, nr. 8 134, cf. M. D. ENC. Urmează să lanseze pe orbită cabina spațială avîndu-i la bord pe cei trei astronauți. RL 1973, nr. 9 038, cf. DEX.

3. Care ține de spațiu¹ (II 1), privitor la spațiu¹. Vocalele evocă reprezentări spațiale, și anume „i“ apropierea, pe cînd „a“ și „o“ depărtarea. IORDAN, STIL. 93. Aceste pagini scriesă de cadru sumer, de-indicație spațială și de justificare a izolării în care se regăsesă Sandu și Ioana. CONSTANTINESCU, S. III, 171. Are o memorie spațială remărcabilă, fiindcă l-am smuls din locul, lui și l-am aruncat la distanță de zeci de metri, și el ș-a întors în ciuda frunzișului des în același loc, a doua zi. CĂLINESCU, C. O. 19. Doi termeni a căror răspîndire spațială împarte teritoriul Olteniiei în două arii distincte. L. ROM. 1967, 453. ♦ (Răr) Lingvistică spațială = geografie lingvistică. M. Bartoli... a dat o deosebită amploare lingvisticei spațiale. PUȘCARIU, L. R. I, 213.

4. Privitor la spațiu¹ (III 2). Un „legat“ muzical, menit să elimine articulația logică și oarecum spațială a propozițiilor. VIANU, A. P. 45.

— Pronunțat: -fi-ă. — Pl.: spațiali, -e.

— Din fr. spatial.

SPAȚIALITĂTE s. f. întindere mare în spațiu¹ (II 1); (rar) spațiozitate. Din observarea produselor de simetrie și inversare rezultă cașășterul ușor de cuprins al construcției lui Odobescu, împedea ei articulație și așa-zicînd spațialitatea ei. VIANU, M. 187. „Pseudo-dinogenetic“ este o încîntătoare poezie a spațialității și a culorilor. VARLAAM — SADOVEANU, 261. Plămîncele aceste realități pe un plan abstract, dînd din ele ceea-ce e în afară de spațialitate și temporalitate. BLAGA, Z. 53, cf. DN³, DSR. ♦ Fig. Pe mai multe dimensiuni, cum se mișcă, un gînd își face un cuprîns, o spațialitate a lui, un mic univers. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 29, 14/1.

— Pronunțat: -fi-a.

— Spațial + suf. -itate. Cf. fr. spatialité.

SPAȚIALIZA vb. I. T r a n z. A reprezenta în spațiu¹ (I 1); a da caracter spațial (I). Bergson vorbește despre tendința inteligenței omenești de a spațializa timpul. BLAGA, Z. 156. Coregrafia nu dă cîntecului o interpretare personală, ci spațializează interpretarea cîntecului. V. ROM. martie 1970, 123, cf. DN³. ♦ R e f. l. [Imagina] trebuie să se spațializeze, să capete materialitatea. T aprilie 1969, 77.

— Pronunțat: -fi-a. — Prez. ind.: spațializez.

— Spațial + suf. -iza.

SPAȚIALIZARE s. f. Acțiunea de a (se) spațializa. Sub vîlul irizat al ppeziei se arată șchema unei foaie precise tehnice ermetice de spațializare a timpului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 77, 13/1, cf. DN³.

— Pronunțat: -fi-a. — Pl.: spațializări.

— V. spațializa.

SPAȚIALIZAT, -Ă adj. Care este reprezentat în spațiu¹ (I 1); care a căpătat caracter spațial (I). Amîntim spre ilustrare șineșă diferențierilor ce le operează Bergson între „durata pură“ și simbolul spațializat al acestia: „timpul“. BLAGA, Z. 122.

— Pronunțat: -fi-a. — Pl.: spațializați, -te.

— V. spațializa.

SPAȚIARE s. f. v. spațiere.

SPAȚIAT, -Ă adj. Despărțit prin spațiu¹ (I 4); s p e c. (despre litere, cuvinte, rinduri) care are inter-

vale albe (mai) mari; depărtat, distantat, rărit. *Partea orașului care cuprinde elita are clădiri spațiate și grădini.* SADOVEANU, o. XX, 205, cf. DL, DM, M. D. ENC. 876. *Un text cu litere spațiate.* DSR. ◊ (Adverbia) *Blocurile... sînt așezate spațial.* PĂRVAN, G. 635.

— Pronunțat: *-fi-al.* — Pl.: *spațiați, -te.*

— V. *spația.*

SPAȚIE s. f. v. *spațiu*¹.

SPAȚIERE s. f. Acțiunea de a spația și rezultatul ei; depărtare, distanțare, îndepărtare, rărire, (învechit) spaținare. Cf. NEGULICI. *Trebuie observat ca spațierea cuvintelor să fie absolut egală.* ROMANESCU, ZET. 47. *Spațierea se execută manual sau mecanic, cu mașina de cules.* LTR², cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-fi-e.* — Pl.: *spațieri.* — Și: (învechit, rar) *spațiere* s. f. NEGULICI.

— V. *spația.*

SPAȚIONĂ vb. I. Tranz. (Tipegr.; învechit) A spația. *Un zăț perfect se cunceaște după felul cum este spaționat.* v. MOLIN, v. T. 77, cf. CADE, DN².

— Pronunțat: *-fi-o.* — Prez. ind.: *spaționez.*

— Din germ. *spatlionieren.*

SPAȚIOS, -OĂSĂ adj. 1. (Despre încăperi) Cu mult spațiu¹ (1 4); încăpător, mare¹ (1 3). V. cuprinzător, larg. Cf. DRLU. *Casa lui era un edificiu spațios, plin de sculpture, de tablouri.* HELIADE, D. J. 144/14. *Trebuie să tremure bogășii în palatul lor spațios.* BARASCH, I. 183/10. *O cameră spațioasă și curată.* GHICA, C. E. I, 316. *Intrai în spațioasă lăcășă, în care văzui mai mult de o mie de individe.* FILIMON, O. II, 165, cf. LM, I. IONESCU, D. 301. *Urcai treptele scării ce conduce într-o cameră spațioasă.* BACALBAȘA, S. A. II, 7, cf. DDRF, BARGIANU, ALEXI, W. *Sala era înaltă, spațioasă.* AGIRBICEANU, A. 231. *Găsi pe Klapka singur în adăpostul spațios.* REBREANU, P. s. 96, cf. CADE. *Bazilica aceasta e monumentul cel mai spațios și mai impunător.* GALACTION, O. A. II, 413. *Atelierele sînt spațioase, bine aerisite și igienice.* COCEA, S. I, 76, cf. SADOVEANU, O. XX, 219, SCRIBAN, D. *Se plimba într-o casă spațioasă, cu bibliotecă, tablouri, camere nenumărate.* CĂLINESCU, B. I. 25. *Clădirea cuprindea încăperi spațioase pentru care și unelte.* BLAGA, H. 10, cf. DL, DM, CONTEMP. 1970, nr. 1 248, 10/3, M. D. ENC., DEX. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Se întindeau pe toată lungimea cabinei rafturi spațioase.* TUDORAN, P. 129.

2. (Despre suprafețe) Cu întindere mare; întins, larg, vast. Cf. I. GOLESCU, C. *Marsilia... cu un port militar dintre cele mai spațioase.* LAURIAN, M. IV, 38/27, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *C-o singură privire Natura spațioasă îndată o măsoară.* R. IONESCU, C. 30/14, cf. PÖLIZU. *Acî o curte spațioasă cîț să zidești un oraș într-însa.* BOLLIC, O. 253. *Văzui o panoramă nemărginită, înfrumusețată cu tot ce-ar descoperi spațioasele și verziindele cîmpii.* PELIMON, I. 237/17, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. *Ce ar fi zis... cu cîțiva ani mai în urmă despre Statele Unite ale Americii, atît deliberale, deși foarte spațioase?* HASDEU, I. C. I, 176, cf. BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Pătratul... din dreapta mult mai spațios, era o livadă mare.* CĂLINESCU, E. O. I, 110. *Leningradul este un oraș... cu bulevarde largi, spațioase.* STANCU, U. R. S. S. 111, cf. DN². ◊ (Prin lărgirea sensului) *Cînd o frunte largă, ridicată și spațioasă este acoperită cu o piele tare... memoria atunci este negativă.* FIS. 52/19.

— Pronunțat: *-fi-os.* — Pl.: *spațioși, oase.* — Și: (învechit, rar) *spaciós, -oăsă* adj.

— Din fr. *spacieux* (după *spațiu*¹).

SPAȚIOZITĂȚE s. f. (Rar) Spațialitate. Cf. PROT. — POP., N. D., LM. *Marile dimensiuni oferă cîteodată localului o adevărată măreție pe lîngă spațiozitate.* v. ROM. aprilie 1963, 163, cf. DSR.

— Pronunțat: *-fi-o.*

— *Spațios* + suf. *-itate.*

SPAȚIȚ s. n. v. *spațir.*

SPAȚIRI vb. IV v. *spațiri.*

SPAȚIU¹ s. n. I. (Predomină ideea de volum) 1. Formă fundamentală de existență a materiei, concepută ca un tot continuu tridimensional, în cadrul căreia are loc mișcarea acesteia în timp. *De se va mișca un punct în spațiu... apoi se va naște o linie.* GEOMETRIA, A. M. 3^r/5. *Fieșcare corpus, adecă trup, cuprinde o porție de spație (întindere) mai mare sau mai mică.* ASACHI, E. III, 1/7, cf. ARICESCU, A. R. 25/11. *Misia istoriei este a ne arăta... această mișcare progresivă a omeniirii în timp și în spațiu.* BĂLGESCU, M. V. 3. *Printr-un punct numai o paralelă în spațiu se poate duce la o dreaptă dată.* ORESCU, T. 20/22. *Tot trupul cuprinde un loc în spație, numit absolut.* STAMATI, F. 11/13. *Așa în timp, în spațiu a noastră viață trece.* R. IONESCU, C. 17/13. *Omul..., ca ființă cugetătoare, trebuia negreșit ca într-o zi... să dobîndească conștiința spațiului și a timpului.* GHICA, C. E. I, 192. *Vorba nu poate trăi mult nici în timp, nici în spațiu.* MAIORESCU, CR. II, 108. *În lume nu există decît materie care se mișcă și se metamorfozează pînă la înfinit în spațiu și în timp.* CONTA, O. F. 35. *Este o tendință oarecum a elementelor constitutive ale lumii de a se așza la egale distanțe în timp și în spațiu.* PHILIPPIDE, P. 135, cf. ANGHEL, PR. 50, IBRĂILEANU, S. 25. *Se poate demonstra, acoperitivă, și că spațiul și timpul sînt înfinite, și că sînt finite.* CAMIL PETRESCU, U. N. 188, cf. TEODOREANU, M. U. 14, VOICULESCU, P. I, 304, SADOVEANU, O. XX, 285. „(A)colo“ arată un număr înfinit de puncte în spațiu. IORDAN, STIL. 171. *Glăsul ei mi se părea că vine dintr-o a patra dimensiune a spațiului.* BLAGA, H. 23. *Percepția de spațiu a pornit de la măsurătoarea ogorului.* RALEA, S. T. III, 118. *Evoluția în timp implică stări de tranziție în spațiu.* AGROTEHNICA, I, 29, cf. LTR², DL, ISANOS, V. 246. *Toate astea parcă s-au petrecut cîndva, la o mare depărtare în timp și spațiu.* T. POPOVICI, S. 37, cf. DM. *Materialismul dialectic subliniază unitatea dialectică indisolubilă dintre spațiu și timp și materia în mișcare.* DER. *Nemărginit e spațiul, ca o durere care își întuneacă nișurile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 94, 29/3, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ (Mat.) Multime de puncte care prezintă anumite proprietăți. Cf. M. D. ENC., DEX, ◊ *Geometrie în spațiu* = ramură a geometriei care se ocupă cu studiul figurilor ale căror elemente nu sînt situate în același plan; (învechit) geometrie solidă, v. *solid* (2). *Geometria în spațiu se ocupă cu acele figuri ale căror elemente sînt așezate orișum în spațiu.* MELIK, G. 3, cf. GEOM. SP. 4, GEOMETRIE VIII, 15. ◊ *Porțiune din spațiu*¹ (I 1) delimitată; porțiune din spațiu¹ (I 1) aflată împrejurul a ceva. *Dacă materiile, mai ales cele curgătoare, să supun unui grad de sterbinșeală, atunci toate părțile lor se întind într-o spație (loc) mai mare.* IC. LUM. (1840), 35¹/11. *Inima... mai pe urmă cuprinde de opt ori mai puțin spațiu (loc) către tot (trup) decît la începutul vieții.* VASICI, M. I, 166/30. *Milul cubic e un spaț ce măsură în lung, lat și afund un mil.* RUS, I. I, 36/1. *Aceste boale provin... din grămădirea într-aceiași spațiu a unui mare număr de insecte.* BREZOIANU, A. 567/30. *Unghiul diedru este spațiul cuprins între două plane ce se taie și mărginit la intersecția lor.* ORESCU, T. 10/13. *S-ar putea lua... amîndouă spațiurile nemărginite din dreapta și din stînga [celor două plane].* id. ib. 10/16. *Tot trupul cuprinde o spație și de aceea se zice că e întins.* STAMATI, F. 5/13. *Fiecare fășie, avînd o existență organic deosebită, se dezvoltă deosebit, cînd*

găsește spațiu neocupat de celelalte. CONTA, O. F. 54. Măsura și tăia din ochi spațiul pe care-l va ocupa fiecare lucru. VLAHUȚĂ, S. A. III, 151. N-ar fi crezut că într-un spațiu atât de strîmt poate viețui, atât de sonor, o atît de diversă și tristă umanitate. C. PETRESCU, C. V. 49, cf. DL, DM. Creșterea iepurei în spațiu închis, sub controlul omului, a fost încercată de multe ori, dar fără succes. VIN. PESC. noiembrie 1961, 3, cf. DEX. ♦ Fig. Incepusem să vorbesc despre ritm ca unitate de măsură a spațiului plastic. VLASIU, D. 399. Spațiul interior al frazei se lărgește fabulos. VIANU, A. P. 273. În spațiul strîmt al sonetului, cizelînd mi-gălos, și-a pus arta la cea mai trudnică încercare. CONSTANTINESCU, S. II, 309. Oriict ar dori un artist, ... nu poate asimila brusc tradiția unei țări, spațiului specific. CĂLINESCU, B. I. 282. [Scriitorul] contribuie la fixarea momentului în spațiul liric. VULPESCU, P. 106. În istoria filmului și implicit al celui de animație, Disney înseamnă triumful spațiului epic, al fabulei. CINEMA, 1968, nr. 6, XI. Scriitorului nu i se poate contesta ambiția de a opera în spațiul teoretic. T octombrie 1968, 50. Ele exprimă, cred, această necesitate a artistului de a se regăsi... în personalitatea unora dintre cei ce modelează spațiul spiritual al unei epoci. ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 11, 27/1. Se creează în scenă un spațiu etic reconfortant. T iunie 1968, 79. Avem convingerea că prin spațiu, prin acest cadru natural..., ar trebui să treacă drumurile multora dintre eroii filmelor noastre. CINEMA, 1969, nr. 5, 4. Omul acesta este priuit, înainte de toate, într-un spațiu tragic care li e propriu. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 75, 23/3. Situația acută și pregnantă a destinului, a condiției lor, într-un spațiu absorbit de tensiunea raporturilor sociale, dă operii valoare și rezistență. ib. 1971, nr. 122, 2/1. ♦ Cuprins al unei încăperi, al unui edificiu etc. Sulfăra... formează un oarecare spațiu împărțit în mai multe galerii. PELIMON, I. 133/29. În această sără aș încerca să mă duc într-un spațiu zidit cu totul după voia mea. EMINESCU, P. L. 42. Ființa ta intimă suferă dacă-ți clinteste cineva... cel mai mic lucru care ocupă un loc bine definit pentru tine în spațiul odăii tale. ANGHEL, PR. 3, cf. RESMERIȚĂ, D. În locul spațiului solemn, sacral, festiv al sălii de teatru de tip vechi... confortul acestor săli amintește „camerele de defulare“ ale psihanalizatorilor. CINEMA, 1968, nr. 4, 8. ♦ (Și în sintagma spațiu locativ) Întindere interioară a încăperilor destinate ca locuință unei persoane sau unei familii. Caută camera mobilată... eventual luare în spațiu. RL 1967, nr. 7 001. Spațiul pe care l-a eliberat a fost repartizat la două familii. ib. 1968, nr. 7 387. Să-și soluționeze cu de la sine putere unele probleme de spațiu locativ. ȘINTEIA, 1969, nr. 8 184. ♦ Spațiu locativ = întreprindere care se ocupă cu administrarea imobilelor. Nu ne-a trimis pînă acum pe nimeni spațiul locativ. PREDĂ, B. 194. Lăsase o repartizie de la spațiul locativ. id. ib. 297. ♦ Noțiunea de spațiu¹ (I 1) reflectată în conștiință. Negreșit nu acela a căruia inimă nu cunoaște, nici timpul, nici spațiul. HELIADE, L. B. I, 64/1. Spațiul, timpul, cauzalitatea și nesfîrșitul sînt idei universale. CONTA, O. F. 77. Se risipesc toate dimprejururi, timp și spațiu fug din suflul tău și rămîi asemenea unei crengi uscate. EMINESCU, P. L. 43, cf. 38.

2. (Adesea urmat de determinări) Întindere cosmică în care se află aștrii sau, mai ales, parte din această întindere văzută deasupra orizontului, care are o formă aparent emisferică, firmament, bolta cerească (v. boltă), (rar) boltire, (învechit și regional) crîngul cerului (v. crîng), crugul cerului (v. crug); înveliș gazos care înconjoară pămîntul, aer, atmosferă, slavă (2), vîzduh, zări (v. zare), (livresc) eter; cer, țările (III). Alta este mișcarea planetelor carea se face într-un spațiu (loc gol) fără împedecări. SIBINEANU, C. 43/19, cf. I. GOLESCU, C. Muza mea s-a înălțat mai presus de spațurile unde zbor întristătoare păsări ale nopții. MARCOVICI, C. 102/7. Pămîntul, socotit cu ra-

porturile lui către cer și trupurile lumii, cuprinde cea mai bine cunoscută parte din spațiul universului. GENILIE, G. 2/8. La 2 mai în câteva minute observă 55 globoare de prin spațiul cercesc. UNIVERSUL (1845), 1/24, cf. STAMATI, D. Cîteva raze de căldură ce trec prin aer și atmosferă și se propagă nemărginit sau se perd în spațurile cerești. MARIN, F. 11/11. Printr-înșă simțim... spațiul cel strălucitor de lumină, cu ființele ce-l împodobesc pe suprafața pămîntului. id. ib. 29/7. Așa și-a deschis Galilei un orizont nou de vedere... îmbrășișnd misterii cerului, încongiurînd spațiul firmamentului. BARASCH, M. II, 73/23, cf. COBÎLCESCU, G. 2/8. Sufia un vînt iute, și luna-ngrozită în spațuri vecinici trecea alergînd. ALEXANDRESCU, O. I, 90. Nourii oprînd pierderea acestei călduri în spațiu înfrîzie răceala surfelei pămîntului. I. IONESCU, B. C. 380/8. Ca un miros de roze în spațiu voi să zbor. BOLINTINEANU, O. 119. În urma radierii în spațiu el începu a se răci și a se condensa. CONTA, O. F. 169. Planșii tofî îngheață și s-azpîrl rebeli în spaț. EMINESCU, O. I, 133. Cîte-o femeie cu fața înfundată în capșon își desfășura trecătoarele umbre prin spațiul neguros. id. P. L. 26, cf. MACEDONSKI, O. I, 63, DDRF. Se oprea, se uita în spațiu într-un chip deosebit de al celorlalți oameni. DEMETRESCU, O. 144, cf. COȘBUC, P. I, 268. Rămase un moment cu privirea în depărtarea spațiului. D. ZAMFIRESCU, R. 56. Sînt... păsări care ciripesc și zboară îmbătate de libertatea nemărginită a spațiului. ANGHEL, PR. 55, cf. RESMERIȚĂ, D. Spațiul interplanetar ar fi străbătut de acele elemente purtătoare ale vieții. MARINESCU, P. A. 41. Mulțimea aceasta imensă de stele rătăcește prin spațiu. CAMIL PETRESCU, P. 397. Blocul cu zece etaje umbra prin spațiu, legîntîndu-se. Am înfeles că e cutremur. TEODOREANU, M. U. 108, cf. SCRIBAN, D. În timp ce planeta înaintea în spațiu, oceanul se află în cuprînsul ei. BOGZA, C. O. 231. Ultimul mesaj trimis de omenire în spațiile siderale va fi o infamă pestilență. H. LOVINESCU, T. 154, cf. DL, PREDĂ, R. 476, DM. Soarele este un corp incandescent care, o dată cu lumina, radiază în spațiu o mare cantitate de căldură. GEOLOGIA, 8. Rachetele... vor ajunge tot mai departe în spațiul cosmic. ȘINTEIA, 1969, nr. 8 202. Frica de singurătate în imensitatea spațiilor siderale a populat corpurile cerești cu cele mai fanteziste plămăiri ale imaginației oamenilor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 1/4. Spațiul se însușește prin zborul nesimțit al gîngăniilor. ib. nr. 116, 16/1, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. Îmbrășișai un minut și dintr-o singură călătura toate lumile durerii... toate spațiile disperării. BARONZI, M. 516/2. ♦ Spațiu aerian = porțiune din atmosferă care se află deasupra teritoriului unui stat și este supusă suveranității lui sau care se întinde deasupra mării libere. Regimul juridic al spațiului aerian al statelor este reglementat prin legislația statelor. DER. Avioane militare... au violat din nou vineri și sîmbătă spațiul aerian yemenit. RL 1967, nr. 7 004, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Loc (liber) care separă două corpuri sau care se află între unele părți sau fragmente ale unui corp, între moleculele corpurilor etc.; depărtare, distanță, interval, (regional) scopot. Cf. DRU. Două vertebre articlîndu-se împreună prin fețele lor lasă între dînsese un spațiu concav în sus și în jos. KRETZULESCU, A. 130/16. Strîmtăoarea locului... nu lăsa nici trecere la fugă, nici spațiu spre a lua pe inemici la goană. ARISTIA, PLUT. 72/11. Spațurile de printre zgîrciuri sînt coprinse de un ligament lat și supțire. POLIZU, P. 29/13, cf. LM. Moleculele unui corp nu sînt lipite între dînsese, între ele se află locuri deserte care se numesc spații intermoleculare. PONI, F. 4. Nu ne despărșea nimic decît doar cîțiva centimetri de spațiu. IBRĂILEANU, A. 87, cf. RESMERIȚĂ, D. E un spațiu întunecos și strîmt între două stînci. GALACTION, O. A. II, 205. Străbătuse spațiul de la ușă pînă la fotoliul liber, distribuind ca înțoldeauna strîngerii de mînd. C. PETRESCU, C. V. 244. Lasă între ele un spațiu... ce în mod natural se găsește între fagurii stupului rustic. ENC. AGR. I, 278.

Între particulele elementare de sol... există spații mai mici sau mai mari. AGROTEHNICA, I, 103, cf. DL. Pe spațiul din mijloc treceau vagoanele pe șine. PREDĂ, nr. 126. I se păru că lucrurile așii de cunoscută — masa, bușetul... înghețaseră la locul lor, că spațiul dintre ele devenise material, imposibil de străbătut. T. POPOVICI, s. 72, cf. DM. În pământ, petrolul se găsește imbibat în anumite roci poroase... ocupând spațiile goale dintre fragmentele lor. GEOLOGIA, 43. Spațiul cuprins între inelele rare și cele dese exprimă creșterea peștelui în interval de un an. AP 21, cf. M. D. ENC., DEX. ♠ Fi g. E straniu ca și cum marea ar fi devenit spațiul împovărat dintre gândurile tale. TEODOREANU, M. III, 78. Cuprinsul spațiilor interstițiale se reduce... la funcțiunea și dimensiunile pe care le au în dramă. VIANU, A. P. 55. Spațiul dintre ei nu putea fi umplut cu cuvinte. T. POPOVICI, SE. 524. Spațiul care-l separă de intențiile scenaristului nefiind mare și nici de altă natură decât acela care distanțează unele din interpretările noastre. CINEMA, 1969, nr. 4, 5. ♠ Loc (gol) în interiorul unui lucru. Mai înainte însă d-a-l pune la clocot băgăm de seamă dacă clătindu-le au vrut spațiu gol înăuntru. PENESCU, M. 72/1. (Fi g.) Știi că, în puterea unei legi, nu este spațiu desert. EMINESCU, P. L. 41.

II. (Predomină ideea de întindere) 1. Porțiune de teren, de obiect etc. considerată sub raportul lungimii și lățimii (măsurată în unități la pătrat); bucată de pământ (care prezintă anumite caractere, în care se dezvoltă un anumit fenomen etc.); cuprins, întindere, fînțis, suprafață, (învechit) cuprindere, olat. V. teritori u. Două zone temperate... sînt spațiile dintre cercurile polare și tropice. GENLIE, G. 92/17, cf. ELEM. G. 103/22, FABIAN — BOB, 95/7. O scîndurică pe care sînt două linii paralele înșămate, și spația (locul) de la o pînă la punctul fierberii să împarte în porții egale. IC. LUM. (1841), 295²/26. Milul pătrat este un spaț pe fața pămîntului ce măsoară în lungime și lățime un mil. RUS, I, 35/29, cf. 5/26, NEGULICI. Sînt îndeobște spații de locuri stîrpe, cremănoase, nepriemtoare de cultura cerealelor. BŢREZOIANU, A. 114/30, cf. STAMATI, D. Pentru cultura poposului se cere un spaț (o întindere de loc) mai mare decât ar trebui pentru sămînța lui. LITINSCHI, M. 50/5. Clădată cutremurul e mărginit într-un spațiu foarte mic. COBÎCESCU, G. 46/22, cf. FILIMON, O. I, 108, ANTONESCU, D. Au dat de fiecare oare câte un spațiu de patru palme. I. IONESCU, B. C. 446/29, cf. HASDEU, I. C. I, 298. Pe nclul pictoșului zbură pe spațiul gol ce și-l lăsase pe pînză. EMINESCU, F. L. 84. În spații apropiate dialectele unei limbi cu dezvoltare continuă trebuie să fie tot atît de apropiate unele de altele. PHILIPIDE, P. 243, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Pe un spațiu foarte redus putem admite prezența unei populații deosebit de numeroase. PĂRVAN, G. 185, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Bolile contagioase se răspîndesc... într-un anumit timp și pe un anumit spațiu. PUȘCARIU, L. R. I, 3, cf. SCRIBAN, D., ARGHEZI, S. XVIII, 20. Peste tot coloanele erau ionice și albe, mai potrinite după Ioanide spațiului românesc. CĂLINESCU, S. 211. În orașul întins pe spații mari drușurile... mă istoviră. STANCU, R. A. II, 103, cf. DL, DM. În spațiul geografic al unei limbi, se poate întîmpla să se constituie mai multe unități locale. COTEANU, B. L. 9, cf. BĂNULESCU, I. 160. Ce s-a întîmplat în spațiul carpato-dunărean în epoca premergătoare întemeierii primelor formațiuni statale românești? CONTEMP. 1969, nr. 1 176, 3/4, cf. M. D. ENC., DEX. ♠ (Urmat de determinări care indică destinația) Trebuia să meargă la spațiul de patinăt să-l vadă pe Floarea. AGÎRBEANU, L. T. 186. Normele privind utilizarea spațiului de producție și de locuit. ȘCINTEIA, 1966, nr. 6 904. O preocupare mai recentă... e aceea de aflare a unor noi spații teatrale. T octombrie 1968, 8: An de an a crescut spațiul de școlarizare, s-a îmbunătățit dotarea unităților de învățămînt. Cf. 1968, 933, 2/2. Unele ministere și sfaturi populare au manifestat o slabă preocupare pentru lărgirea spațiului de

învățămînt. ib. 3/7. Montează tablouri sau ace cărora trebuie să li se asigure distribuții, timpuri și spații de repetiție. T ianuarie 1969, 4. Asigurarea spațiilor de lucru, valorificarea diferitelor rezerve materiale... trebuie să stea permanent în atenția consiliilor populare județene. ȘCINTEIA, 1969, nr. 8 192. ♠ Spațiu verde = (de obicei la pl.) suprafață acoperită de vegetație naturală sau cultivată din perimetrul unei așezări (urbane). Spațiile verzi sînt o problemă careia i se acordă mare atenție. V. ROM. martie 1954, 317, cf. LTR², DL, DM. Cetățenii reamenajează parcuri și spații verzi, pavează străzi. ȘCINTEIA, 1960, nr. 4 855. Spațiile verzi contribuie la oxigenarea aerului și la reducerea cantității de bioxid de carbon. DER. Situețele blocurilor imprsurate de spații verzi și străzile cu freamățul lor continuu capătă în acest film o nouă și tulburătoare semnificație. CINEMA, 1968, nr. 1, VII. Cartierele periferice, bine dotate cu... spații verzi. FLĂCĂRA, 1969, nr. 3, 7, cf. DEX. Spațiu vital = teritoriu revendicat de o țară sub pretextul de a-și satisface expansiunea demografică și necesitățile economice. Teoria spațiului vital, pe care bat monedă naștii, nu e decât un camuflaj tactic. VLASIU, D. 80. Dezlănșuirea feroce a instințelor barbariei... lor pentru dobîndirea așa-zisului spațiu vital. SADOVEANU, O. XX, 372. Feudatul nu făcea teoria forței, nu știa de spațiu vital. CĂLINESCU, C. O. 40, cf. M. D. ENC. Spațiu mioritic = (în concepția lui Lucian Băga) spațiu¹ (II 1) geografic românesc al cărui relief este prielnic păstoritului; univers spiritual românesc a cărui matrice o reprezintă spațiul geografic românesc. Cercetători încă timizi ai spațiului mioritic. CINEMA, 1968, nr. 1, XIV. ♠ Fi g. Geniul său cel vast cerea un spațiu mai întins. MAG. IST. I, 272/22. Un fenomen de distracție sau de obsesie... îi reduce cîmpul conștiinței la un spațiu cu mult ștrîmtat. RALEA, S. T. II, 300. ♠ Loc rezervat unei probleme în cadrul unei scrieri, al unei publicații. Într-un foarte scurt spațiu a readunat tot... asupra acestelii importante materii. ARISTIA, FLUT. LXXVIII/28. Ziaristica noastră... a avut și timp puțin și spațiu restrîns pentru studiul cestiunilor sociale. GHICA, C. E. III, 19. Lipsindu-i spațiul de a da aice toate elementele organizării sale, să aruncăm deodată o repede privire asupra diferitelor medii. CALENDAR (1862), 43/21. Articolele științifice au ocupat un spațiu relativ prea mare (a. 1872). FLR I, 238. El simte... fiecare simțimînt al eroilor săi... încît i-ar trebui spațiul larg al unui roman pentru a le exprima. GHEREA, ST. CR. I, 358. Imaginea... mărește intensitatea poeziei. Ni se dă, cu alte cuvinte, într-un spațiu minim, un maximum de conținut. IBRĂILEANU, S. L. 120. „Efeмерidele” din urmă... sînt în manuscrisul nostru disproporțional de lungi față de spațiul acordat celorlalți ani. BUL. COM. IST. III, 126. Nu-mi pot îngădai să ocup în publicația dumitale un spațiu pe care l-ar onora cu desăvîrșită competiția cei chemași. SADOVEANU, O. XX, 299. Viața omului de la țară ocupă un spațiu și reprezintă o pondere sub cele pe care poetul însuși simțise nevoia să le exprime. IST. LIT. ROM. II, 468. Acordăm în revistă spațiu larg opiniilor dramaturgilor și regizorilor. T mai 1968, 38. Spațiul nu ne permite să tratăm în amănunt problemele pe care le ridică fiecare gen de deservire. ȘCINTEIA, 1969, nr. 8 192. Nici o altă cronică românească a vremii nu acordă atîta spațiu evenimentelor internaționale. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 109, 5/1. ♠ (Muz.) Interval cuprîns între două linii învecinate într-un portativ. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♠ (Poligr.) și în sintagma spațiu alb) Interval alb lăsat între cuvintele sau rîndurile culese. Cf. STAMATI, D. Majoritatea editorilor înclină spre ultimul sistem cu spațiu alb între diferitele variante. BUL. COM. IST. I, 67, cf. DN². ♠ P. e x t. Mică lamă metalică folosită de tipografi pentru separarea cuvintelor sau a literelor culese. Cf. STAMATI, D. Posibilitatea de a lungi sau scurta un rînd cules, cu ajutorul spațiilor de dife-

rite măriri, după reguli cunoscute, în meseria culegătorului. V. MOLIN, V. T. 62, cf. CADE, SCRIBAN, P.

2. Întindere nemărginită; perspectivă vastă. Cf. I. GOLEȘCU, c. Cite nu poate săvârși omul? *Biruire spațiul și timpul, face punte peste lățișul Oceanului Atlantic!* GT (1838), 52²/53. [Sufletului] i place a se perde în număr și a-și idea spațiile... cele mai întinse. GALENDAR (1853), 8/8. În puține ore saltă acum omul asupra spațiilor imense, care a trebuit mai înainte zile întregi a le trece. BARASCH, I. F. 3/10, cf. POLIZU, PROT. — POP., N. D. Privirile noastre uimite, însetate de spațiu, zboară peste munții a trei județe. VLAHUȚĂ, O. A. II, 94. Visăm îndărătnic... că, odată, înaintea morții, pasul nostru va atinge spațiile libere și superbe ale acestei planete. RALEA, S. T. III, 267. Oltul se înspăimintă aproape de acest monstru... spațiul, depărtarea. BOGZA, C. O. 188, cf. DL, DM. Până când să mai rezolv Strimbe ecuații, Navă eșuată-n golf, Lacomă de spații? VULPESCU, P. 85, cf. DEX.

III. (Predomină ideea de lungime, de interval între două puncte) 1. Drum parcurs de un corp în mișcare; distanță dintre două puncte date. Cf. DRU. Lumina străbate un spațiu de 40 000-milă geografice... în fiecare secundă. BARASCH, I. N. 12/11, cf. id. M. I. 42/26. Viteza este spațiul parcurs într-o secundă, exprimată în metri. ENC. TEHN. I, 221. A doua [reprezentă] spațiul în căderea liberă a corpurilor. ALGEBRA VIII, 20, cf. 250. ♦ (Învechit, rar) Orbită (1). După sistema copernicană... stă soarele în centru și planetele se rotesc împregiurul lui, în spații și diastime hotărâte, în aceeași direcție de la apus spre răsărit. ELEM. G. 5/12.

2. Dura dintre două momente, două date calendaristice etc. (în cursul căreia se desfășoară un fenomen sau are loc un eveniment); interval, perioadă (1), răstimp (1), timp (1), vreme, (învechit) protesmie. V. epocă, răgaz (1), răspas (1), seamă (1), soroc (1), zăstimp. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRU. Toate momentele era așa de bine împlinite de țchi actorii) încât nu să simfea nici un spațiu gol în conversație sau în jesturi. MN (1836), 52²/54. Într-acesta spațiu, de la 1500—1600, a înaintat 3 nații la descoperiri. GENILIF, G. 34/1, cf. ELEM. G. 103/22, FABIAN-BOR, 95/7. În această spație de timp să deznălesc și mor. CALE, 70²/19. În spațiu de sease ani aci ajurge a însuti producturile tale. PREZOIANU, A. 649/15, cf. NEGLICI. De la expatrierea noastră pînă-acum, într-un spațiu de timp mai mult d-un an... îct timpul se consumă în intrigă. AP. GHICA, A. 766, cf. STAMATI, D. În acel lung spațiu de timp a căpătat astă mare cunoștință de istorie. ARISTIA, PLUT. LV₂/6. Poate fi ceva mai sfioros decît a petrece un om în toată puterea vieții și în spațiul de cîteva minute a-l vide mort? NEGRUZZI, S. I, 310, cf. POLIZU. Însemnările făcute de esperiință pot sluji... spre a găci... timpul ce are să fie într-un spațiu mai depărtat al anului. I. IONESCU, B. C. 407/21, cf. PROT. — POP., N. D., ȘĂINEANU². [Revista] n-a putut să dureze mai mult decît spațiul cîtorva luni. ICSIF, în PLR II, 213. Spațiul celor trei ani de apariție a Sbarătorului este încă destul de lung. în PLR II, 361. Spațiul acesta de timp dintre „Junii coruși” și „Epigonii”... merită un studiu aparte. IBBĂILEANU, S. L. 204, cf. RESMERIȚĂ, D. Munca lui divoasă într-un spațiu de treisprezece ani de libertate... poate fi socotită cu drept cuvînt eroică. SADOVEANU, O. XVII, 60. Într-un geniu precedent și altul care-i succede nu există spații vide. CONSTANTINESCU, S. I, 150. Era convins că moartea devenise inevitabilă în limitele unui arume spațiu de timp. CĂLINESCU, S. 207, cf. DL, DM. Fiecare din transmisiile desfășurîndu-se cam în spațiul unei ore. CINEMA, 1969, nr. 9, 37, cf. DEX.

— Pl.: spații și (învechit) spațiuți. — Și: (învechit) spăție s. f., spăț, spățu, spățiu s. n.

— Din lat. spatium, it. spazio, fr. espace, germ. Spatum.

SPĂȚIU² s. n. v. spaț¹.

SPĂȚU¹ s. n. v. spaț¹.

SPĂȚU² s. n. v. spațiu¹.

SPAVÁN s. n. Tumoare osoasă care se formează la încheietura piciorului dinapoi, la cai sau la boi, în urma unor traumatisme; eparven, (popular) os mort (v. o s 1 a), (regional) spat. Ne putem explica ușor modul cum se produc diferitele oase moarte... cum sînt spavanele, scoicele și surourile. ENC. VET. 9, cf. 13. Pasul de cocoș este provocat de spavan... sau de alte leziuni articulare ale membrului. ENC. AGR. I, 125, cf. IV, 480, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spavane.

— Din it. spavano.

SPAZM s. n. v. spasm.

SPAZMÓDIC, -Ă adj. spasmodic.

SPÁZMOS s. n. spasm.

SPAZMÓTIC, -Ă adj. v. spasmodic.

SPAZMOTICÉSC, -EÁSCĂ, adj. (Învechit, rar) Spasmodic (1). Colica spazmozică și alte spazmuri. PLUSC, D. 24/27. Spre vindicarea boailor spazmoticești. id. ib. 25/8.

— Pl.: spazmoticești. — Și: spazmozică, -ească adj.

— Spazmotie + suf. -icesc.

SPAZMOZICÉSC, -EÁSCĂ adj. spazmoticesc.

SPĂCEĂLĂ s. f. v. spăcel.

SPĂCÉE s. f. v. spăcel.

SPĂCÉL s. n. 1. (Ban., Transilv. și Maram.) Corset sau pieptar purtat de femeile de la țară (LB, POLIZU, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE); bluză sau cămașă scurtă femeiască făcută din pînză de bumbac, de cinepă ori de in, de obicei împodobită cu cusături pe guler, pe piept și pe manșete și cu bogate încrețituri (LTR²); s p e c i e (CADE, H XVIII 77, 279, REV. CRIT. IV, 87, com. din fostul județ BIHOR, ALR I 1 873, ALR II 3 295bis, 3 296, LEXIC REG. 17, 67, ib. II, 101, 108). Spețelul cel galbin (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 146, cf. 145, XIII, 305. Dacă nu se înțarcă cu aceasta, apoi pun în gura spăcelului perișta cea de uns firele pînzei. MARIAN, NA. 425. Portul vechi femeiesc aproape a dispărut. Tot ce a mai rămas este cămașa (spăcelul), care iarăși variază. PRIBEAGUL, P. R. 44. Spăcelul are garnituri obținute prin cusături manuale sau cu mașina. LTR², cf. H XVIII 21, 76. Vinde-o vacă și-un vișel și-și ia poale și spăcel. MARIAN, NU. 36.

2. P. restr. Nume dat unor părți ale cămășii țărănești purtate de femei:

a) (Regional) Piept (1 4). Cf. COMĂN, GL., ALR I 3 295/69, 310.

b) (Prin Ban. și prin Transilv.) Minecă (1 1). Cf. VICIU, GL.

c) (Regional) Partea de la talie în jos a unei cămăși țărănești purtate de femei (Ciorocuța — Carei). Cf. VICIU, GL. Se zice spăcel-cămașa femeiască din briu în jos, adică chiar contrariul. id. ib.

— Pl.: spăcele. — Și: spăceală (LEXIC REG. II, 101), spăcée (com. din fostul județ BIHOR) s. f., spăcél (LB, GHETIE, R. M., ALEXI, W.), spăticél (POLIZU, DDRF, BĂRCIANU), spăcél, spatél (H XVIII 279), spăticél (ALEXI, W.), spățél (IORGA, S. D. XII, 146, XIII, 305), spețél s. n.

— Spate + suf. -el,

SPĂCĂMĂ s. f. v. spegmă.

SPĂCUMĂ s. f. v. spegmă.

SPĂGMĂ s. f. v. spegmă.

SPĂHÉIE subst. (Regional) Tufiş des într-o pădure (Gaşa — Lipova). Cf. CHEST. IV 105/70.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

SPĂHIE s. m. v. spahie⁹.

SPĂIARE s. f. v. sperlere.

SPĂIERĂ vb. I v. speria.

SPĂIERÓS, -OĂŞĂ adj. v. sperlos.

SPĂIÉSC, -EASCĂ adj. (Ban.) Care aparţine spahilor⁹, privitor la spahii⁹, caracteristic spahilor⁹. *Doi bici d-ăi spăieşti. CĂTANĂ, ap. T. PAPAHAĞI, C. L. Casă spăiască. ALR II/I h 271/76.*

— Pl.: spăieşti.

— Spălie + suf. -esc.

SPĂIE s. f. v. spahie⁹.

SPĂILÚC s. m. (Regional) Om bogat; (mare) proprietar de pământ; (regional) spahie⁹ (Ghilad — Timişoara). Cf. ALR II/I 271/36. *Cămară de spăilue. ib.*

— Pl.: spăiluci.

— Din scr. spahluk.

SPĂIMĂ vb. I. Trans. şi refl. (Învechit şi regional) A (se) înspăimînta. *Să nu zică cuvînt rău şi setrnăv la beserică, să spăimeze şi să smintească gloata oamenilor (a. 1652). ap. CADE. Cum au intrat sârdariul în visterie şi au văzut pază de siimeni, s-au spăimat ştiutoarea de vină a sa fire. M. COSTIN, ap. CADE, cf. SCRIBAN, D. M-am spăimat. ALR I 1 312/40.*

— Prez. ind. şpăimez.

— V. spalmă.

SPĂIMĂRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a (se) spăima. Cf. ST. LEX. 149/1.

— V. spalma.

SPĂIMĂT¹ s. n. (Med.; regional) Sperietură (II) Spaimă înspăimîntată... *Cu răsărit, Cu spăimat, Cu spăriet, Să iasă din inimă, Din osişoare. PAMFILE, B. 43.*

— V. spaima.

SPĂIMĂT², -Ă adj. (Învechit) Înspăimîntat. *Ce stneşti spăimaşi, o, puşin credincioşi? N. TEST. (1648), 10^v/32. Celui fricos şi spăimat, ştiindu-şi moartea de-a pururea înaintea ochilor, nici un loc de odihnă nu i-i. SIMION DASC., LET. 130. Dînd în Prut ca oile spăimaşi, s-au înecat... mulţi leşi. M. COSTIN, o. 71, cf. CADE.*

— Pl.: spăimaşi, -te.

— V. spalma.

SPĂIMĂIE s. f. (Rar) Sperietoare. *Tatăl său, care fusese pentru copiii săi o spăimăie..., nu-i vorbea decît cu rasteală. MACEDONSKI, o. III, 24. Divinitatea care patronează aceste spăimăie... posedă trei feţe, şase mîini şi patru picioare. CĂLINESCU, I. 12, cf. DL.*

— Pl.: spăimăie.

— De la spalmă (prin apropiere de momlie).

SPĂIMINT subst. (Învechit, rar) Spalmă (I). Cf. ANON. CAR. *Dar leul meu Cain, dar tigrul meu Iuda nu se întîre înăpinte-mi cu spăimint? FM (1845), 20^v/9.*

— Pl.: ?

— Lat. *expavimentum (< expavere).

SPĂIMINTĂ vb. I. Trans. şi refl. (Învechit şi popular) A (se) înspăimînta. *De cuvîntele tale spăimîntă-se inrima mea. PSALT. HUR. 109^v/7. Să se spăimînteaze apostolii, să-şi înţeleagă a lor neputinţă. CORESI, EV. 234, cf. 38. Iacob iară tare se spăimîntă şi tare tremura. PO 110/23. Aceasta pildă audzind să să spemienteazde nu numai jidovii, ce şi noi. VARLAAM, c. 229. Nece de o frică nu vă veşi spăimînta. N. TEST. (1648), 184^v/24. În chip ca acesta te înfricoşaiu şi te spăimîntaiu. NEAGOE, INV. 119/23. Şi fiind întru nepriceapere se spăimîntară şi se fricoşară (a. 1675). GCR I, 225/4. Să nu te spăimîntedzi, nici să te spari, căce cu tine è D[o]mnul. BIBLIA (1688), 153^v/33. Şi precieci în scutece învâlişi copilaşi spăimînta şi ti deştepta. CANTEMIR, I. I. 1; 93. El încă se spăimîntă rău şi socoti că nu va face singur nimica (sfîrşitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 354, cf. ANON. CAR. Întru scribele grijilor mele mă spăimîntai (a. 1710). GCR I, 380/9. Trecur în Italia... şi se spăimîntă Europa foarte. VĂCĂRESCUL, IST. 258. Mă spăimîntez cînd socotesc puşina cucernicie a creştinilor. MÔLNAR, RET. 56/20. Craii elineşti să spăimîntară şi merseră la Alexandria şi li să închinară. ALEXANDRIA (1794), 62/7, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Din multele bătăi şi caznile ce li să face... s-au spăimîntat cu tot [ul] (a. 1812). DOC. EC. 145. Urmele mă spăimîntează. TICHINDEAL, P. 10/26. Nimenea nu se mai spăimîntează... fiindcă s-au obicinuit. EPISCUPESCU, PRACTICA, 132/24. Nu te spăimînta de vederea unui om aşa de nenorocit. PLEŞOIANU, T. III, 75/13, cf. I. GOLESCU, c. Spăimîntaşi fiind de boala ce s-au zis, nu cuteza a merge pã la vreunul din locurile arătate (a. 1831). DOC. EC. 488. Viitorul nu va spăimînta. MARCOVICI, D. 17/12. Bajocurile şi nedreptăţile oamenilor nu mă mai spăimînta. HRISOVERGI, A. 47/9, cf. GENILIE, G. 28/15. Făptuitorii tîlhărilor se spăimîntează înşişi de faptele lor. BĂLESCU, M. V. 579. Acea suplică era compusă de cătră un avocat maghiar... şi coprinsul ei destul de tare întru atla spăimîntase mai ales pe deputaţii secuii. BARIŢIU, P. A. I, 531. A fost un timp cînd fioroşii turci spăimîntaseră lumea întreagă cu biruinţele şi cu cuceririle lor. GHICA, C. E. II, 456. Cînt foile de ispaşă şi se spăimîntă de mărimea sumelor. FILIMON, O. I, 164. Gripei şi Dudaş... cu glasul lor spăimîntă fiara. ODOBESCU, S. III, 41. Ia laş' nu te spăimînta, că am zis şi eu aşa o vorbă în vînt. CREANGĂ, P. 133. Tot satul se spăimîntă de înţimplarea asta. ISPIRESCU, L. 350, cf. ŞĂINEANU², DELAVRANCEA, O. II, 248. O strînsă năvalnic la piept, scîrşnînd din dinţi încît fata se spăimîntă. REBREANU, I. 257, cf. RESMERIŢĂ, D., CONV. LIT. XLII, 23, CADE. Bătrînul rămase mirat şi spăimîntat de această descoperire. SADOVEANU, O. IX, 37, cf. SCRIBAN, D., DEX. Iar cînd Domnul cuvînta Lumie se spăimînta. ALECSANDRI, P. P. 29, cf. TEODORESCU, P. P. 113. Ori poate v-aşi spăimîntat Că grea oaste v-a picat. MARIAN, NU. 464. O vrea să te mîntînce, dară nu te spăimînta. RETEGANUL, P. III, 16. Cînd acolo a intrat, Toşi domnii s-au spăimîntat. BUD, P. P. 3. Face nodu ca pumnu... De te spăimîntîşi de dînsu. BÎRLEA, L. P. M. I, 17, cf. 117, ALR II/I MN 53, 2 307/899. Cînd pe uliţă intra... Negustori se spăimînta, Boieri afară-mi ieşea. BALADE, II, 242. Calugărul s-a spăimîntat cînd a văzut-o. FOLC. OLT. — MUNT. I, 230. Iar Adam se deşteptă Şi se spăimîntă. FOLC. MOLD. I, 237.*

— Prez. ind.: spăimînt şi (Învechit) spăimîntez.

— Şi: spăimîntă vb. I.

— Lat. *expavimentare.

SPĂIMINTABIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Înspăimîntător. *Ce-ar mai semăna? Un monstru spăimîntabil! HELIADE, O. I, 299. Văzut-am p-al lor duce?... E-nalt şi spăimîntabil, ca sfîncele de gheaţă. id. ib. 338.*

— Pl.: *spăimintabili*, -e.

— *Spăiminta* + suf. -bil (după fr. *épouvantable*).

SPĂIMINTĂRE s. f. (Invechit) Înspăimintare. Spăimintările tale turbură-mă. PSALT. HUR. 74^v/25. Se învească-se în spăimintare și în rușine cei ce... cuvântă spre mere. PSALT. 64. El întru spăimintare cutremurându-se, zise: ce mă veri face, Doamne! CORESI, L. 38/8. Veni spăimintarea D[io]mnului, preste norodul lui Israel. BIBLIA (1688), 202^v/38. Acest sultan n-au priimit să ia mai puțin, ... au cerut ca să-i dea, arătând laudă și spăimintări, că de nu i se va face după cererea lor să-va tinde și spre București (sfârșitul sec. XVII). MAG. IST. II, 326/24. Să-l îngrozească și să-l facă să plîngă de spăimintarea lui (a. 1765). CAT. MAN. I, 365. Cum putești asculta cu răbdare! Tot dă fried și dă spăimintare! BUDAI-DELEANU, T. 194. Fii făcătoriu de bine, înțelept, apoi, atunci vei zice cătră toate, deșearcă spăimintări și înfricoșeri. ȚICHINDEAL, F. 21/14, cf. I. GOLESCU, C., LM, DEX. ♦ Loc. a. d. j. De spăimintare = de spaimă, v. spaimă (1). Fost-au încă la serbare Oaspeși mari de spăimintare, Urieși cu negre semne, Sfarmă Piatră, Strîmbă-Lemne. ALECSANDRI, P. II, 179. ♦ Stăruință; căutare desperată. Cădea cu lacrimi și se ruga cu jale și cu spăimintare mulțimea lui D[um]nezeu (a. 1675). GCR I, 225/20. Himistul în spăimintare dect aur tot visează. CONACHI, P. 287.

— Pl.: *spăimintări*. — Și: *spăimintăre* s. f.

— V. *spăiminta*.

SPĂIMINTĂȚI s. n. (Invechit) Faptul de a (se) spăiminti. Eu zisu în spăimintățul (spaimă h) mieu. PSALT. 54, cf. I. GOLESCU, C.

— Și: *spăimintăț* s. n.

— V. *spăiminta*.

SPĂIMINTĂȚ, -Ă adj. 1. (Invechit și popular) Înspăimintat. Cui ne lasi pre roi spăimintăși și săraei, milostivul nostru părinte? VARLAAM, C. 129, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. Acest norod spăimintat A-nceput s-ardice capul din pulbere apăsât. HELIADE, O. I, 456. Te-am văzut pierit la față și spăimintat. HRISOVERGHI, A. 19/20. Muzele spăimintate și Apolon cu părul măciucă în cap fugiseră care încotro. NEGRUZZI, S. I, 206. Coprind munții, tnehid drumul ungurului spăimintat. ALEXANDRESCU, M. 21. Mii de glasuri spăimintate. Se ridică de prin codri. ALECSANDRI, P. III, 14. Aud!... răspunse Malca tresărind spăimintată. CREANGĂ, P. 132. Nimeni nu răspunde la glasul-mi spăimintat. PETICĂ, O. 169. Plectnd, își întoarce capul și privește spăimintat pe Ștefănișă. DELAVRANCEA, O. II, 137. Se întorcea fricoasă, tresărind... ea o câprioară spăimintată. AGRIBICEANU, A. 164. Țiganii se retrăseseră spăimintăși în șură. REBREANU, I. 29, cf. RESMERIȚĂ, D., DEX. N-ai venit tu niciodată Atta de spăimintată. ȘEZ. I, 108. ♦ Fig. Mîinile le ține rășchirate... degetele încheiate în așternutul de paie din care se zgîiau, spăimintate și rupte, câteva fire galbene. REBREANU, NUV. 49. Brazii fruntea și-au plecat Spăimintăși ca pențru rugă. TOPIRCEANU, B. 24. Afară viața vntul... Totul era frînt, răsturnat, năucit, spăimintat. TEODOREANU, M. U. 114. ♦ (Despre figura oamenilor sau despre manifestări ale lor) Care reflectă, care exprimă spaimă (1). ♦ Obosit, cu fața spăimintată, Abia răsufliind, gura căscasă. BUDAI-DELEANU, T. 116. [Boala] se arată c-un țipăt spăimintat și delungat al pruncului. EPISCUPESCU, PRACTICA, 130/27. Glasuri spăimintate de bărbăți, de femei. STANGU, D. 115.

2. (Invechit, rar) Înspăimintător. Această spăimintată minune era adevărată. MINEIUL (1776), 104ra/13.

— Pl.: *spăimintăși*, -te. — Și: (Invechit) *spăimintăț*, -ă adj.

— V. *spăiminta*.

SPĂIMINTĂCIOS, -OASĂ adj. (Invechit) Înspăimintător. Cf. I. GOLESCU, C. ♦ (Adverbial) Acestea de pe urmă... lucră mai spăimintăcios, deși stîni cu mult mai puțin primejdioase. VASICI, M. II, 6/20.

— Pl.: *spăimintăciosi*, -oase.

— *Spăiminta* + suf. -ăcios.

SPĂIMINTĂTOR, -OĂBE adj. (Invechit și popular) Înspăimintător. El în arăta... pe ciclopi, uriași spăimintători și mîncători de oameni. PLEȘOIANU, T. I, 72/10. Cine nu știe folosul mîngioaselor vise, acela nu cunoaște sminteala celor spăimintătoare. EPISCUPESCU, PRACTICA, 112/7, cf. I. GOLESCU, C. Visurile spăimintătoare nu turbură și fătrna morminturilor. MARCOVICI, C. 7/5. Cele ce veși auzi... atla sintu de grozave, pline de mîrare și spăimintătoare de mintea omenească. GORJAN, H. IV, 133/19. Iată, mută-n dătălie, umbră mult spăimintătoare. ARISTIA, S. 50/25. Abisuri spăimintătoare se deschideau sub picioarele noastre. FELIMON, I. 94/22. Ce ar zice mai cu seamă oameni de stat... despre o asemenea spăimintătoare invaziune? GHICA, C. E. II, 435. Aici bîntuie un spăimintător uragan. CARAGIALE, O. VII, 25, cf. I. 49. Oastea ce am adunat, ea este una din cele mai spăimintătoare ce s-a ridicat vreodată. ISPIRESCU, M. V. 19. Deschise o gură spăimintătoare, scoase un gemăt profund. VLAHUȚĂ, S. A. II, 90, cf. 30. Aș fi putut... Să te-azptri pe-a rălăcirii mult spăimintătoare cale. DEMETRESCU, O. 49, cf. ȘĂINEANU², DELAVRANCEA, O. II, 153. Ruina și putrejunea rînjeau spăimintătoare de pe acoperăminte și de pe păreși. HOGAȘ, DR. I, 24. Încheietura falangei era spăimintătoare și atacul cavaleriei irezistibil. FĂRVAN, G. 47. Scorbură aceasta pare o monstruoasă gură de balaur, deschisă asupra lumii, cu singurul ei dinte, spăimintător, să o sfărîme. BOGZA, C. O. 13. Descrierea amănunțită a modului de tragere în feapă... este cînd spăimintătoare, cînd tragicomică. IST. LIT. ROM. II, 689, cf. DEX. Ne povestesc istorii despre aceste lightot urte și spăimintătoare. ȘEZ. I, 245. Văzînd c-a scăpat... de o primejdie spăimintătoare... Făt-Frumos începu să se bucure. POPESCU, B. II, 17. ♦ (Adverbial) Apoi au bubuit clopotele, spăimintător. TEODORBANU, M. U. 119, cf. SCRIBAN, D. Dar cel mai mult și mai spăimintător se aud prăpăștiile. BOGZA, C. O. 63. ♦ (Cu valoare de superlativ) Teribil (2). A făcut încă de la 1820—26 niște încercări spăimintătoare, cu un coraju, o statornicie și o răbdare neasămănată. GENILIE, G. 61/6. Mazărea cu floarea albă... ale cărui păstăi sînt de o mărime spăimintătoare. BREZOIANU, A. 215/6. Acest om avea o inteligență spăimintătoare. IBRĂILEANU, S. 38, cf. RESMERIȚĂ, D. Îi trebuia o răbdare spăimintătoare. GALACTION, O. A. II, 314. ♦ (Adverbial) Dar vorbele sunau spăimintător de calme. C. PETRESCU, I. II, 99.

— Pl.: *spăimintători*, -oare.

— *Spăiminta* + suf. -ător.

SPĂIMINTĂȚURĂ s. f. (Invechit) Spaimă (1). Cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C. ♦ (Regional) Boală provenită din spaimă (1); (popular) speriat (2), spieritură (II), (regional) înspăimintătură, spăimat (Grindu — Urziceni). Cu înfîlnitură din carare, Din osteneală, Din căldură, Din spăimintătură. ȘEZ. I, 123. Jungă din răceală... Din spăimintătură. IB. III, 194.

— Pl.: *spăimintături*.

— *Spăiminta* + suf. -ătură.

SPĂIMINTOS, -OASĂ adj. 1. (Invechit) Înspăimintător. Spăimintose arătări și răsărituri din somn. EPISCUPESCU, PRACTICA, 81/25, cf. 78/9, 311/22. Un spăimintos mister, ASACHI, N. 23/23. Vremea închisă zămislește visuri spăimintose. ISPIRESCU, L. 288. Căci spăimintosele lor rînduri Sînt Gheena ce o port în gînduri. MACEDONSKI, O. I, 121, cf. DDRE, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. (În dicționarele din trecut) Sperios. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., GHETIJE, R. M.; BĂRCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: spăimintosi, -oase.
— Spăiminta + suf. -os.

SPĂIMÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit și popular) 1. Înspăimântător. De spăimoase și de moarte menitoare glasuri ca acelea audzind... feteleărea grija vieții sale ă cerca au început. CANTEMIR, I. T. II, 187, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDFR. Rotelu-o pereche de ochi spăimoși de ai fi zis că era treaba pe moarte de om. D. ZAMFIRESCU, ap. CADE, cf. TDRG. Noi cunoaștem astfel de bestii spăimoase. PĂRVAN, G. 452, cf. CADE, SCRIBAN, D. Poetul pare obsedat de ingeri, de stele... de vedenii mîngietoare și mai ales spăimoase. CONSTĂNTINESCU, S. I, 362. Se bolovăneau nori negri... cu spăimoase metereze zimțate. C. PETRESCU, A. R. 5, cf. DL. Umbre mari spăimoase începură să gonească bezmetice pe văzdușul popușoiștilor. V. ROM. mai 1958, 57, cf. CONTEMP. 1966, nr. 1 019-2/1. Apa birgolește... în spăimoase bezne. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 7/2; cf. DEX. ♦ (Cu valoare de superlativ) Teribil (2). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Să nu crezi că sint așa de spăimoasă în învățături de agricultură. D. ZAMFIRESCU, v. T. 62. Se întâmplau în Dacia aceste spăimoase îngropări de tezură de bronz, la vestea că năvălesc cimmerienii. PĂRVAN, G. 4. Febrile socotele, spăimoase cifre, Alarmă-n ziare, panică la burse. V. ROM. septembrie 1954, 56.

2. Sperios. Calul e... spăimos cînd se sperie de te miri ce. DAMÉ, T. 51, cf. SĂINEANU, RESMERIȚĂ, D.; SCRIBAN, D., CADE, DM, DEX. Irădă, își spun frumos Că tu ești un om spăimînd și-nțelegi lucrul înțors. T. PĂPĂHĂGI, M. 196. De limba mea, spăimos, nu m-am temut, Deși n-am străjă iocăle la gură. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 19/3, cf. ALR II/I h 103.

— Pl.: spăimoși, -oase.

— Spăimă + suf. -os.

SPĂIMULIȚĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui spăimă (1). Cf. I. GOLESCU, c.

— Pl.: spăimulițe.

— Spăimă + suf. -uliță.

SPĂIOĂNE s. f. (Ban.) Soție de boier. Amorizată dă spăioane. BĂNUȚ, T. P. 54. Să-mi aduci dragoste... De la spăii și spăioane. ȘEZ. XXI, 68, cf. ALR SN III h 887.

— Pl.: spăioane și spăioni (ALR SN III h 887/27, 76).

— Spăie + suf. -oai.

SPĂLĂ vb. I. 1. T r a n z. (Folosit și absol.) (Despre oameni sau despre aparate ori instalații speciale; complementul indică ființe, lucrări sau părți ale lor; adesea cu pronumele în dativ) A curăța de murdărie, de impurități etc. cu ajutorul apei (cu săpun, cu leșje, cu detergenți, cu substanțe chimice sau medicamentoase etc.), al benzinei etc.; (regional) a la. V. a zoli. Stringea oile cealea... și înăuntru, în lacu le spăla. CORESI, EV. 145. Fă și un spălătoriu... și bagă apă în el... cum Aaron și feciorii lui să și speale minile și picioarele dentri-insul. PO 282/11. Tu postindu-te, unge capul tău și fața ta spală. (a. 1644). GCR I, 112/6. Și-au spălat veșmintele sale și le-au îndăbil. N. TEST. (1648), 309^f/8. Sluga luo teacul... și să plecă de-l spăla în mare (a. 1675). GCR I, 223/4. Timpindu-se spălînd și bilînd cămeși, audzi strigîndu-l. DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 143^f/20. Noi spălăm fața ales ca să fie frumoasă și curată. CHEIA, IN. 29^f/5. Să nu să mai întoarce, ... ca poteu spălat iară la mocirlă (a. 1689). GCR I, 285/23. Mergînd bărbariul să-l spele, cu gînd ca să-l omoare (a. 1700). ib. 324/28, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 223. Să ȧi grăunțe de ghenuperi... să le speli bine cu vin albu... și

le pune apoi să stea în vin (a. 1749). GCR I, 44/31. După ce vei griji peștele, să-l speli în multe ape. MÎNCĂRIILE, 16/2. A-și spăla minile și picioarele cu apă înaintea închinăciunii. VĂCĂRESCUL, IST. 248. Marșera bucătarul cel împărătesc să spele un pește uscat în iezără (a. 1784). GCR II, 134/6. Tu să speli acele împuțite mădulări ale trupului cu minile acelea din care pică soarele. MOLNAR, RET. 65/20, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. În loc de a da calului oază, el îl feșăla și îl spăla cîte de doază ori în zi. ȚIGHINDEAL, F. 120/16. Postavuri... și alte feluri dă lucruri făcute de mînd, care toate acelea are să le spele, să le curețe dă pêle, să le vâpsească cu meșteșug (a. 1826). DOC. EC. 372. El coasă și spală toată îmbrăcămintea familii; PLEȘOIANU, T. II, 65/26. Își va spăla tot trupul într-o oadaie rînduită pentru acest sfîrșit. REG. ORG. 122/26. Au început a bate laptele pînă ce s-au ales untul; care l-au spălat și l-au sârat. DRĂGHICI, R. 140/23, cf. VALIAN, V. Cumpărătorii spiculanți spălînd-o [lină]; o și trimet peste graniță (a. 1841). DOC. EC. 754. Să se puie a gâti de mîncare sau a spăla rufe. REGUL. ORG. 303/2. Să se oală dimineața Arghir și își spală fața. BĂRAC, ap. GCR II, 176/4. Se pune în genunchi și-l spăla cu apă de mare, unde se pune sare, laură și orz. ARIȘTIA, PLUT. XVII/32. Pe fermii rului își spălau picioarele. PELIMON, I. 143/1. Îl îmbrăcă, îi da de spălat, îi mătura în oadaie. GHICĂ, C. E. II, 594. N-are cine vedea... de copii ca să-i hrănească și să-i spele. SION, P. 57. Îl ajută să se îmbrace, îi da de spălat. FILIMON, O. I, 123. Aduceți apă rece să-i spălăm rana. ALECSANDRI, T. 1 508. Spală idólu cu îngrijire, îl duce... la templu... și îl așează la locul lui. CONTA, O. F. 362. Domnul beu din apă și-și spăla fața... și minile sale. EMINESCU, P. L. 13. Își spăla frumuseț minile de lut. CREANGĂ, P. 288. Spală un păhăruș în cada cu trei picioare de lingă țarabă. CARAGIALE, O. I, 63. Cine-i gătea de mîncare, cine-l spăla, cine-i așternea patul? SLAVICI, V. P. 24. După ce puse de spăla pe Prislea și-l curăți, îl îmbrăcă în niște haine noi. ISPIRESCU, L. 93. Își făcea singur mîncare, singur își spăla vasele, VLAHUȚĂ, S. A. II, 329. Un călugăr bătrîn... e spălat cu apă ce cade din argintul ibricului pe argintul ligheanului. IORGA, C. I. I, 163. Copila dalbă, Pe seama cui speli pînza albă? IOSIF, T. 65. Nu auzise nici clopotul de deșteptare, nici pe cel de spălat. CONV. LIT. XLV, 371. Singură gătește, singură mătură... Vrea să și spele. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 260. Se apucară amîndoi să spele ugerile vacilor cu apă caldă. AGÎRBICEANU, S. 15. Mîinile stăpînului îi spălară rana ușor. GÎRLEANU, L. 114. Își spăla mîinile și le șterse de poala cămeșii. HOGAȘ, DR. I, 200. Două zile spălase și fierse în tindă rufe murdare. REBREANU, I. 191. Pînă nu te-oi spăla eu pe picioare, nu merg! DUMITRAȘCU, STR. 19. Pasageru-și spăla rana în lighean. MINULESCU, VERS. 188. Cine-o să scuture prin casă și cine-o să ne spele? G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 40. Fețele de mese erau imaculate. Tacturile spălate și lustruite cu îngrijire. COCEA, S. II, 67. Părintele Grigore Cartofi cojește, spală fasolea de fierțură. LEȘNEA, VERS. 6. A pus mina pe o cîrpă udă și-a spălat parchetul. VLAȘIU, D. 51. Sevastița spală și șterge ferestrele. TEODOREANU, M. U. 290. Știam că-și spălasă părul cu borș, în care m-ică-sa o sfătuisă să puie și cîteva fire de busuic. SADOVEANU, O. VII, 316. Tot spală pînza fetele la maș. PILLAT, P. 188. Anima-lul a fost spălat înainte de tunsoare. IONESCU-MUSCEL, FIL. 411. Ea spală sticle goale. ARGHEZI, S. XVIII, 143. Pojhița ca de singe n-o speli cu zece ape. CĂLINESCU, O. II, 174. O babă spăla rana lui Vasile. BLAGA, H. 19. Argații spălau droștile lăcuite. C. PETRESCU, A. R. 77. Pe noi nu ne mai spală nimeni în albie. STANCU, D. 227. El făcea trguiele pentru birt și spăla vasele. PAS, L. I, 46. Gătește și spală singur. VINEA, L. I, 139. Fiecare complex e compus din mai multe încăperi... în care spăla concomitent mai mulți locatari. LTR, XVI, 191, cf. DL. Cînd erai mic..., el te-a legănat, el te-a spălat, el te-a hrănit. H. LOVINESCU, T. 122. Stam

la cîrmă; spălăm puntea; cuseam pînze, munceam! TUDOBAN, p. 66. Cîneva căpusea treptele și palieretele. PREDĂ, I, 63. Ieși în bucătărie spălată proaspăt. T. POPOVICI, s. 43, cf. DM. Seara am spălat căruța. LABIȘ, p. 348. Aruncau mieji pe dușumelele spălate bine înainte. BARBU, PRINC. 45. Pătrunderea plumbului în organism se produce pe cale digestivă, în special datorită greșelii de a mânca sau a fuma fără a spăla în prealabil mîinile. ABC SĂN. 320. Nu-i acordă nici o importanță. Spală pensulele și fluiera. T. decembrie 1964, 31. Ochii pe care sper să-i speli. VULPESCU, p. 128. Unele [fete] nu știu... să spele, să calce, să-și coasă un tiv. GI 1968, nr. 935, 2/1. O gălesc... cocoțată pe o scară de zugrav, ca să spele geamurile stropite. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 217, cf. M. D. ENC., DEX. Ici în vale, la pîrîu, Două fete spală grîu. ALECSANDRI, P. P. 156. Colo-n vale la cășmea, Unde fetele Spăla Pînzele De-și înălbea. TEODORESCU, P. P. 550. Chirufa cum se scula Dalb de obrăjel spăla. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 491. Cum au zărit-o, ... îndată au și rugat-o ca să li spele rănile. SBIERA, p. 206. S-o spală c-un șomăiag. DOINE, 234, cf. SEZ. I, 112. Mi-e nevasta... Ori be-teagă, ori nebună, Că nu mi-a spălat de-o lună. HODOȘ, p. 359. Dacă-și spală o femeie măritată capul vinerea, atunci îi va muri bărbatul. SEZ. XVIII, 193, cf. ALR II 4 120. Iovan Iorgovan... Sabia-și spală. BALADE, I, 317. Muge-ji, soacră, vacile Și-și spală ulcelele. FOLC. TRANSILV. I, 162. Femeia care iubește Spală noaptea și cîrpește. FOLC. OLT. - MUNT. III, 228. Băieși, văzîn... că n-ave cîni si li speli, n-ave cîni să li grijască, s-o luat și ii pin sat. O. BÎRLEA, A. P. I, 403. Pîn' ce spală blidele, Prăpădește zilele. FOLC. MOLD. I, 154. O mîndă spală pe alta (și amîndouă obrazul). Cf. LB, POLIZU, DDRF, ZANNE, P. II, 236, SADOVEANU, O. XIX, 192, CĂLINESCU, E. O. II, 58, LĂNCRĂN-JAN, C. I, 33. Spală-mi cojocul, dar nu mi-l uda!, se spune pentru a arăta că o pedeapsă nu trebuie să depășească o anumită limită. Cf. ZANNE, P. III, 123. Vai de cei ce spală paharul pã dinafară, iar pã dinlăuntru plin dă spurcăciune, se spune despre cei fățarnici. Cf. id. ib. IV, 39. Spală-ți rușle în ograda-ți și le întinde pe funia ta. Cf. id. ib. III, 338. Am o rochiță: o spal în foc și o usuc în apă (Ceara). SEZ. IV, 64. (Glumet) La mîndrușă-n joc voinică, Spală oala tu; piscă! JARNÍK - BÎRSEANU, D. 420. ♠ Fig. Fețele noastre... să le spălăm cu lacrimi. CORESI, EV. 51. Să ne spălăm ranele cele spurcate ale inimii. NEAGOE, ÎNV. 160/31. Spăl în nopțile toate perinile mele. Cu lacrimile mele, de-m moi așternutul. DOSOFTEI, PS. 23/10. Spela-voi în toate nopțile patul meu; Cu lacrimile mele așternutul meu voi uda (a. 1801). GCR II, 185. Ți-aș spală c-o sărutare... Crinii albi ai sinului. EMINESCU, O. I, 5. Puse șaua pe Murga... Apoi a tăiat lungul cîmpiiilor și-a spălat copitele gonaciului... în multe părți. DELAVRANCEA, s. 242. În-suflești din nou vorbele acestă mari... spălați-le în lacrimile voastre și le redați înțelesul. în PLR II, 7. Poezie... tu râmii de-a purura senină, Căci nu-i pîbeag ce-n fața ta se-nchină C-o lacrimă să nu-ți spele altarul. GOGA, POEZII, 161. Castele negre... Ce-și spală-n apele murdare Tristeșea zidului murdar. MINULESCU, VERS. 42. Soarele în răsărit de sînge-și spală-n mare lăncile. BLAGA, POEZII, 10. Umbļu prin iarba cu picioarele goale. Iarba îmi spală picioarele. STANCU, D. 142. Ferestrele casei... din limpezimea lui [a Oltului] își spală dimineața ochii. BOGZA, C. O. 103. Foz-nînd își spală marea mătăsurile-albastre. JEBELEANU, S. H. 47. Case mici și murdare... coborau pînă la fărîm, parcă pentru a-și spală sărăcia. TUDORAN, P. 47. Ptingi, fetișo, ... varsă lacrimi cu găleata și spală-ți sufletul de tot ce-ai auzit. PREDĂ, I, 58. Am să-mi spăl în rouă palmele și fața. LABIȘ, p. 240. Un ceas al răsăritului de soare, În care ochii ni-i spălăm și fața Ca-n apă cerului de munte. BRAD, O. 157. Europa-și spală fața-n apele Mediteranei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 3/1. Două mere... Rotunzele amîndouă și spălate tot cu rouă. ALECSANDRI, P. P. 241. ♠

Expr. A spăla (pe cineva) pe cap sau (cuiya) capul (cumsecade) = a certa rău pe cineva, a-l ocări. Cf. POLIZU. Cum am să-l spāl pe cap, cînd l-oi prinde, cu principiile d-sale! CARAGIALE, O. VII, 136, cf. DL, DM, DEX, com. din LOMAN - SEBEȘ. A-și spăla obrazul = a face față unei situații, a scăpa de rușine; a ieși cu bine. Cf. DL, DM, DEX. Țărancele... varsă sudori cît învîrt colacii din cupțior; că doar deodată cu sara le trebuie să aibă cu ce-și spala obrazul înaintea plugarilor. SEZ. III, 178. (Popular) A spăla cuțitul (ori paloșul sau brațul) în cineva (sau în singele cuiua ori, învechit, întru singe) = a lovi pe cineva cu cuțitul, a răni; a înjunghia. Pingăritele lor brațe întru singe le spăla. POGOR, HENR. 91/20. Simț că nu mai pot răbda. O să spāl într-o zi, cuțitul în el. STANCU, D. 327. Să-mi vedeți paloșul spălat în singele lor spurcat. TEODORESCU, P. P. 109, cf. ZANNE, P. V, 237. A spăla puțină v. puțină (2). A spăla în singe = a răzbuna pe cineva. De ar fi fost altul oricine și nu Faliero pe scaunul ducal, singele acesta ar fi fost spălat pînă acum în alt singe. HELIADE, L. B. II, 23/17. În fața Griviței, batalionul de vînători spăla în singe steagul mînjit în noaptea de 11 februarie. CARAGIALE, O. III, 145. A spăla pe cineva cu ou (și cu oțet) v. o ț e t. (Regional) A-și spăla gura = a-și aduce insulte unul altuia. Vor fi avut laolaltă vorbe slabe, muierești... Lăstîndu-le să-și spele gura cît vor vrea, ieși din odăie. DAN, U. 17. (Regional) A fi spălat cu zahăr în gură = a vorbi frumos; a fi plăcut la vorbă. Cf. ZANNE, P. IV, 191. (Regional) A-și spăla gîtul (sau beregata) = a consuma o băutură alcoolică. Befețul își tot spală gîtul cu apă de sapă, de teamă să nu ruginească. ZANNE, P. III, 473, cf. PAMFILE, J. III, 94. Hei, băbușco, tu nu vrei vreo ghiorșăitură să-ți speli beregata? CHIRIYESCU, GR. 142. (Regional) A-și spăla hainele = a-și bate joc de cineva. Cf. ALR SN VI h 1 634/260. (Regional) A spăla multe = a vorbi despre lucruri fără importanță; a spune verzi și uscate. Com. din ȚEPEȘ VODĂ - CERNĂVODĂ. (Popular) A spăla cămașa (ori flori) sau (r e f l.) a se spăla = (despre femei) a avea menstruație. De trei luni n-am spălat cămașa. PAȘCA, GL. Cîn spală cămeșă fata-nții, atunci sting nouă cărbuni în apa ceia. ARH. FOLK. I, 212, cf. ALR II 4 210/284, 386. (Regional) A spăla de păcate (pe cineva) = a omori (1). Cu sulița-l împunge Drept în față, drept în spate, Ca să-l spele de păcate. PAMFILE, C. Ț. 78. ♠ C o m p u s e: spală-varză (sau -lînte, -poamă) = a) s. f. (argotic) sabie (1). Cf. DR. XI, 144, BARONZI, L. 150, DDRF; b) s. m. (familiar) om laș, fricos; om de nimic; golan. El de-acum n-o să mai crează C-un golan, un spală-varză, De rusale-adus aice, Poate casa ca să-i strice. GANE, N. II, 30. Parcă ești un spală-varză. ZANNE, P. IV, 171, cf. JAHRESBER. XIX-XX, 13, 39, CADE; c) s. m. (familiar) palavragiu. Cf. ZANNE, P. III, 596, IV, 171, ȘĂINEANU², JAHRESBER. XIX-XX, 13, 39, RESMERIȚĂ, D. ♠ R e f l. p a s. Sf[î]ntele carele se vor vîrșa, cade-se preotului să le adune într-un vas curat și să le bage unde se spală (a. 1652). GCR I, 161/16. Măhrămile ceale de șters, iară să fie cuvioase doauo, sau 3, ca deaca să negrească să să poată spăla alta (a. 1702). id. ib. 346/21. Rădăcinile se scot primăvara din pămînt... se spal de pămînt, se crăp în două sau în patru... și se păstrez în săculețe de pînză. EPISCUPESCU, PRACTICA, 470/3. Pămîntul va fi podit bine și poditura se va spăla cu apă multă. BREZOIANU, A. 509/25. Se obișnuiește în unele țări... de a se spăla lina dupe oile încă netunse. I. IONESCU, B. C. 210/23. O bucăciță de pînză cu ajutorul căreia se spală vasele. MĂRIAN, S. R. II, 16. Dacă toate cămeșile s-au stors în această zoaie, se spală și petecele sau cîrpele. PAMFILE, I, c. 371. Placa scoasă din revelator se spală sumar cu apă. SANIELEVICI, R. 219. Icrele se spală și se curăță de pielici. S. MARIN, C. B. 22. Rufele murdare se spală în familie. Cf. ZANNE, P. III, 338. Singe cu singe nu se spală = rău cu rău nu se îndreaptă. Cf. id. ib. II, 711. (Fig.) Cele rele să se spele, Cele bune să s-adune. CREANGĂ, A. 60. Obrazul se mai

poate spăla de rușine, însă viața... nu se mai reface. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 143. Să crească vilcelele, Să se spele relele. JARNÍK — BİRSEANU, D. 222. < Refl. (Despre ființe) Du-te de te spală în fântâna Silceamului. CORESI, EV. 165. Au făcut o medelniță de spălare... întru care medelniță se spăla proefii. (a. 1678). GCR I, 238/33, cf. ANON. CAR. Aduseră de să spălară acei coconi tof înaintea împăratului (a. 1760). GCR II, 72/2. Eu m-am mănăcat, să mă spăl, să mă curățesc (a. 1784). id. ib. 137/10. Din sec părete apă zbučni, Bea dar și spal-te fără șfială. ZILOT. CRON. 336. Băi unde merg oameni dă să spală de murdarlic (a. 1825). DOC. EC. 347. S-au întors la birt înapoi de s-au spălat. BĂRAC, T. 7/8, cf. POLIZU. Du-te și-mi adă niște apă ca să mă spăl. SION, P. 229. Iată-l... spălându-se pe cap cu apă rece. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 204. Se spală pe mîni cu apa caldă. AGÎRBEANU, S. 167. Se dusese să se spele. GİRLEANU, N. 22. Se spălase, se pieptănase și se îmbrăcase. HOGAȘ, DR. I, 88. Unii suferă numai din pricină că nu se pot spăla pe dinți. CAMIL PETRESCU, U. N. 159. Își arată dorința... să se spele de praf, ca să fie gata pentru popoală. C. PETRESCU, I. I, 276. Își văzură gaturile rupte, murdare și păroase. De cînd nu s-au mai spălat? SAHIA, N. 73. Tata se spăla într-un lighean de tablă. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 20. I-am turnat apă să se spele pe mîni. VLASIU, D. 220. Alții... se mulțumeau să se clătească în gură și să se spele pe ochi. TEODOREANU, M. U. 171. Oamenii se spălau cu omăt afară. SADOVEANU, O. XII, 564. Vom sta în spumele cascadei Să ne spălăm de nădușeală. CĂLINESCU, O. II, 144. La o cișmea un grup se spală pe picioare. RALEA, S. T. I, 248. Se spălau pe mîni cu apa rîurilor. BOGZA, A. I. 128. Se spală pe mîni cu apă fiartă și cu săpun. STANCU, Ș. 54. Se spălaseră, se tunseseră și se bărbieriseră. PAS, L. I, 73. Te vîri sub stropitoare, te speli. H. LOVINESCU, T. 398. Aceștia se spălaseră, își orînduiseră îmbrăcămîntea și erau gata de drum. TUDORAN, P. 209. Se duse la baie și se spală îndelung cu apă rece. PREDĂ, R. 269. Se spălau la pompă, în stradă. BARBU, G. 83. Se spală pe față în balta cu apă stătută. V. ROM. noiembrie 1964, 26. Medicii se pregătesc pentru operație, se spală pe mîni, se îmbracă. T. august 1964, 60. Ei știu... că nu te poți spăla cu noroi. SORESCU, U. 13. În lapte cald și crud, Heracle Gol se spăla din creștel către șale. VULPESCU, P. 25. Ca să se spele își scoate cămașa. CINEMA, 1968, nr. 3, VII, cf. M. D. ENC., DEX. Cînd fu cătră dimineață, Popa se spăla pe față. ALECSANDRI, P. P. 97. Voinicelul se scula... Pe ochi negri se spăla. TEODORESCU, P. P. 450. Pe palme să mă spăl cu De singele frate-meu. JARNÍK — BİRSEANU, D. 496. Pe obraz s-au spălat. RETEGIANUL, TR. 26. Să să spele de cenușă. DOINE, 244. Mă lau și mă spăl frumos. ȘEZ. I, 13. După ce te-ai spălat la cap, varsă îndată zoile. id. III, 123, cf. ALR I 2 046, ALR SN V h 1 639, ib. VII h 1 908, 1 909, 1 910, 2 002, 2 120, ALRM SN IV h 1 552, 1 553, 1 554. Să mă spăl să fiu frumoasă. FOLC. OLT. — MUNT. III, 492. Turcu să băgase-n lac ca să să spele, să facă baie. O. BÎRLEA, A. P. II, 536. Cu pelin pe ochi mă spăl. FOLC. MOLD. I, 57. Ciți se spală, toți la masă vor să șează, se spune despre cei obraznici. Cf. ZANNE, P. III, 378. Corbul în zadar se spală, că negreaja nu și-o pierde, se spune despre cei ce nu sînt capabili să-și schimbe obiceiurile rele. Cf. id. ib. I, 438. (Fig.) Umbrele foștilor luptători... coboară... să se plimbe pe malurile Oltului și să se spele în apele lui de praful greu al istoriei. BOGZA, C. O. 153. (Exp r.) A se spăla pe mîni sau (t r a n z.) a-și spăla mîinile v. m î n ă¹ (I 1). A se spăla pe mîni (sau pe bot, ori, rar, pe buze, pe dinți) de ceva = a) (invechit) a scăpa de cineva. Cf., I. GOLESCU, C., POLIZU; b) a pierde o situație favorabilă, un avantaj etc.; a-și lua nădejdea de a (re)căpăta un lucru. Tu te spală pe buze despre avere. ALECSANDRI, T. 917. Își pusese ochiu greu pe răzașia mea..., spune-i să se spele pe dinți. id. ib. 1 573, cf. LM. Pustnicu, dacă văzu că s-a spălat pe mîni de vasul

de bot, căta către fața de împărat. ISPIRESCU, L. 30. Oricare din ei ar călca țara, ambarele se golesc, de păsărim te-ai spălat pe mîni, clăile de fin se stătesc. DELAVRANCEA, S. 223, cf. ZANNE, P. II, 189, CADE. Salomia pregătise două cești de cafea... Ne-am spălat pe bot. Cafeaua a servit-o Salomia popii și jircovnicului. STANCU, D. 359. Poți să zici că, cu vorbele astea care le-ai spus, te-ai spălat pe bot de-un frate. PREDĂ, M. 240. (Familiar) Spală-te. (sau spăla-ți-vă) sau să se spele pe cap = (exprimînd un sentiment de dezinteres) descurcă-te (sau descurcați-vă) sau să se descurce cu propriile puteri. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. < (Despre riuri, ploii, torente, valuri etc.; adesea prin lărgirea sensului) Au început a curge un izvor de apă, de au intrat în mormîntul Radului Vodă și i-au spălat tot trupul lui cel grozav (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 154/4. Potopul să treacă și plaiuri și munte, Să spele oșelele tale. GOGA, POEZII, 40. Curgi, apă, curgi frumos și lin, Și spală pinza mea de in. IOSIF, T. 65. Ploile spălaseră pe-aci pajiștea. AGÎRBEANU, A. 294. În curte, pe lespezile spălate de ploii..., se aude arare cite un pas. GİRLEANU, N. 90. Ploaia spălase geamurile. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 98. Argatul căzuse într-o luptă... Înjunghietura de cuțit — spălată cu apă, ... ajungea pînă la inimă. V. ROM. decembrie 1951, 209. Trîmbe de apă spălau cu furie puntea. CAMIL PETRESCU, O. III, 101. Fuioarele ei [ale ploii], despletite în fire subfiri, spălau de sus, din crestele caselor, pînă jos, ... trupul uriaș al Moscovei. STANCU, U. R. S. S. 35. Valurile spălau pluta o dată în lung, o dată în lat. TUDORAN, P. 102. Înolînd, apa îi spăla ritmic umerii rotunzi și claviculele. PREDĂ, R. 429. Teși în curtea spălată de ploaia de peste noapte. T. POPOVICI, S. 155. În zori, spălat de ploii, orașu-i nou. LABIȘ, P. 380. Nici o ploaie nu mi-a spălat Trupul. VULPESCU, P. 19. Uluca spălată de ploii își apleacă zorelele. V. ROM. septembrie 1963, 12. Se mai auzea și murmurul ploii care spăla mai departe căștile și se scurgea neîncetat pe foile de cort. id. octombrie 1964, 12. Din fîntînă curge gîrlă, Spală subfîrică lîină. ȘEZ. I, 48. Să rămție pietrele, Să le spele ploile. FOLC. MOLD. I, 58. (Fig.) Izul de pămînt jilav îi spală somnul ochilor. IL IANUARIE 1962, 55. Platouri spălate de aer rece, pe care se numără puncte de copaci. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 3/2. (Refl. p. a. s.) Această boală, ce se numește lăciune... se spulberă de vînturi și se spală de ploii mai nainte de seceriș. I. IONESCU, B. C. 271/29. < (Complementul indică impurități, murdărie, praf etc.) A elimina, a îndepărta cu ajutorul apei (și săpunului, leșiei, detergentilor, benzinei etc. (pentru a curăța pe cineva sau ceva). Neavînd vreo citățime de apă înstămnată spre a putea spăla mordialicul ce să face din lucrarea pieilor (a. 1837). DOC. EC. 692. Orașele... au trebuință de apă multă și adîncă ca să spele și să mistuiască necurățeniile. GHICA, C. E. II, 583. În brațe mi-l dusei apoi La umbră... Spălîndu-i pe gene lipitul noroi Și spumele crunte-ale gurii. COȘBUC, P. II, 293. Toarnă-mi, toarnă picur cu picure Colbul campaniilor să mi-l spăl. VULPESCU, P. 104. < (Despre riuri, ploii, torente, valuri) Pe trotuar apa spăla coji de portocală. C. PETRESCU, I. II, 158. Se-ntoarcă preschimbă în nor, Cu ploaie caldă binefăcătoare... Cînd spală colbul adunat pe ierbi. LABIȘ, P. 422. (Fig.) Ploii ce în torente de veacuri s-au vîrșat Singele dupe petre încă nu l-au spălat. ALEXANDRESCU, M. 11. [Plînsul] ne curăță și ne spală otrava pe dinăuntru. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 116. < Fig. Învață pre noi... să iertăm noi greșelele lor... ca spurecăciunea sufletului să o spălăm. CORESI, EV. 49. Ranele trupurilor și ale sufletelor... le curățești, veninul cel înfelegătoru spălîndu-l, prin rîvna stăpînului tău. MINEIUL (1776), 159¹/20. (Refl.) Ca mai deplin să se spele de mîzga pe care i-o lăsase lipiciosul amic, mergea dinadins prin mijlocul uliței. C. PETRESCU, A. R. 45. < Refl. p. a. s. Smulgea șomoioagul din mîna spălatărilor, cum se spală noroiul de pe rofi. PAS,

L. I, 72. ♦ (Complementul indică conglomerate, minereuri sau metale) A supune unui curent de apă pentru a separa impuritățile. Spălătoare cu care spală zlătarii argintul de negreață. ST. LEX. 175^v/1. Din dealure și din vâlcelele sapă năsupul și-l spală și să alege aur foarte scump și bun (a. 1661). GCR I, 178/22. Metodul meu de a spăla aurul să cuprindă într-o deosăbită mașină care să poate pune în fieșce riu (a. 1834). DOC. EC. 789. Dochifa... spăla măciniș de aur la piauă lui Cornean. AGIRBICEANU, A. 162. Aurul era spălat din nisipul aurifer al riuilor. PÂRVAN, G. 596. Zgura trebuie imediat îndepărtată spălînd sudura cu o soluție de 5% acid azotic. IOANOVICI, TEHN. 178. Minereul este spălat sau antrenat de un curent de apă. MACAROVICI, CH. 22. De față cu jandarmul, aurul e cîntărit așa cum e... Apoi e spălat și se dreazăz alt proces-verbal. BOGZA, A. I. 192. Barbu e la zlătărie. Spală fluturașii de aur din nisipul rîului de munte. V. ROM. mai 1954, 189. ♦ Fig. A face să dispară, să nu mai existe; a șterge. Să curgă lavă Să spele de pe pietre pînă și urma sclavă Celor ce le urmează pîn' la al lumii fund. EMINESCU, O. I, 60. Vîntul care adia de cătră amiază a spălat putoarea ursului. SADOVEANU, O. XIII, 667. Nici jandarmii nu-i aveau grija; erau tare mulțumii că spală urmele. DAN, U. 217. Furtuna vieții spală din mine viața. ISAC, O. 86. Vreau soarele — amintirile să-mi spele. LABIȘ, P. 118. Dragostea de astă-vară... Ori pe prispă am uitat-o, Ori că ploaia mi-au spălat-o, Sau iltăarii mi-au furat-o. SEVASTOS, C. 105. ♦ Refl. Enric... priveghea asupra purtării nevastei sale, care și afară de aceea i se spălase din inima lui. FM (1840), 127^v/10, cf. A V 25. Mă rog cu mare jele, Dragostea să nu se spele. FOLC. MOLD. II, 199. ♦ Transz. și refl. Fig. A (se) limpezi; a (se) purifica. Noaptea s-au spălat nourii de pe cer. SADOVEANU, O. XIII, 1 014. Comori la rădăcini s-aprînd, Se spală-n flăcări de rugini. BLAGA, POEZII, 326. Cerul acoperit de nori îl spală vîntul. STANCU, D. 63. După ploaie, cînd se spală cerul de nor rămîne pe tot întinsul lui un firicel de colb. TUDORAN, P. 96, cf. DL, DM. Ochiul spălat de lumina albă... distinge fără efort aproape toate punctele importante ale orașului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 55, 5/3. S-a spălat cerul de nori, acuma e ca oglînda. UDRESCU, GL. ♦ (Regional; complementul este moara sau o parte a ei) A curăța după ce s-a măcinat porumb, orz, ovăz, cu o mică cantitate de măciniș (2) (Deda — Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 191. După orz se toarnă în coș ceva de spălat. ib. ♦ Refl. pas. Moa a să spală cu bucate. ib. ♦ Transz. și refl. Fig. (Despre pisici) A (se) linge și a-și netezi blana. O piscă... privi o clipă înlăuntru, apoi începu să-și spele labele, blana năpîrlită. C. PETRESCU, I. I, 236, cf. ALR SN III h 674, ALRM SN II h 486. ♦ Refl. (Ban. și Transilv.) A se decolora. Cf. CADE, ALR SN IV h 1 218.

2. Transz. Fig. (Mai ales în limbajul bisericesc; complementul indică păcate, greșeli etc.) A ispăși. Scoală de te bootează și-și spală păcatele tale... în numele D[omn]u[ui]. COD. VOR.² 21^v/9. Pînă iaste vremea de pocănie, păcatele să ne spălăm. CORESI, EV. 371, cf. GCR I, *3/13. Cîte păcate am făcut, acmu să le spălăm. VARLAAM, C. 29. Alții-n vîrtejuri de valuri Spală-și păcatele vechi. COȘBUC, AE. 124. Nu mai plînge — că nu spălăm, cu o lacrimă, ce s-a făcut. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 85. Ca să-și spale vina de atunci, a dat poruncă beșliilor... să privegheze ieșirea din țară a oricăror negușători străini. SADOVEANU, O. XVIII, 181. ♦ Transz. și refl. (Adesca uitat de determinări introduse prin prep. „de“) A (se) mintui (2). Să ne spălăm toți și să ne curățim cu numele Domnului nostru. CORESI, EV. 51. Împărăția ceriului nu vor dobindi, și atunci ce erați, ce v-ați suințit, ce v-ați spalat, ce v-ați indireptat cu numele Domnu[ui] (a. 1618). GCR I, 47/2. Cheami-si fered'ni de a doua naștere, că curițește și spali pre om de păcatul lui. VARLAAM, C. 410. Craiul împărăților pămîntești... ne-au spălat pre noi din păcatele noastre cu singele său. N. TEST.

(1648), 303^v/21. Carele om va vrea să între în cortul beserecii... înliu să cade lui ca să să spele cu sf[î]ntul botez. DOSOFTEI, ap. GCR I, 239/3, cf. CHEIA, ÎN. 79^v/4. Înfașoșindu-ni-să mîngietoare încredere că rîurile lacrimilor noastre vor fi spălat păcatele pentru care... ne-au certat. AR (1831), 73^v/9. Cei ce comitea ucidere... se condamna singuri la orice muncă, pînă cînd se spăla chiăr și de o crimă involuntarie. ARISTIA, PLUT. V/1. Curățitorul loc ce îl numim lume în care stîntem, veniți numai să ne spălăm de nesimțire ca să putem trece în a ta vecinicie. BOLLIAC, M. 75/9. Tot hoțul prins întoarce în fine cele furate, ... cu întoarcerea însă nu se spală și de numele ce-l merită. ap. GHICA, A. 663. Minunat fluviu... a cărui apă... avea, în credințele celor vechi, darul de a șfăla de păcate. VLAHUȚĂ, S. A. III, 223. Cred că se spală de toate păcatele numindu-se nașionalisti. în PLR II, 114. Muzeul... pare-un templu minunat, în care mii de robi ai vieții Vin să se spele de păcat. GOGA, POEZII, 190. Să se facă avocat... să spele pe ai răi, pe păcătoși, și să-i facă buni. ap. TDRG, cf. RESMERIȚĂ, D. Era convins că numai ingerii și preafiericții... pot să moară așa de frumos, spălați prin dragoste de toate încălțoșenia lor fără vină. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 23. Cu o iscălitură de-a mea puteam să spal pe învinuit de toate păcatele. VOICULESCU, P. I, 105. Că ru curge cel izvor Să mă pot spăla de dor. JARNÍK — BÎRSEANU, D. 217. Cu apă... s-o spălat dze durerile, Care și le-a avut, nesuferitoare! FOLC. OLT. — MUNT. I, 303. Nici cu apele Dunării (ale Oltului, ale Mureșului, ale Prutului, ale Bahluiului sau ale Tamisei etc.) nu se spală sau nu-l mai spală toată apa Dunării (sau a Oltului, a Mureșului, a Prutului, a Bahluiului sau din Tamisa), se spune despre cineva care nu poate fi iertat pentru o faptă, o atitudine reprobabilă. Cf. GHICA, C. E. II, 453, TDRG, PAMFILE, J. III, 94, SCRIBAN, D., ZANNE, P. VI, 108, 210, 242, 268. ♦ Absol. Așa și d[u]h[u]l svînt în multe chipuri lucrează, ca apa spală și curățește. VARLAAM, ap. GCR I, 107/27. ♦ (Complementul indică insulte, greșeli de comportare etc.) A face să fie iertat, a îndrepta (ispășind o pedeapsă), a răscumpăra (3); p. ext. (complementul indică reputația cuiwa) a reabilita. Cufitul sfînt împumnă, Spală o fărdelege! ASACHI, N. 39/21. Sint multe ce-au jertfit Onoarea ca să poată să spele o insultă. I. NEGRUZZI, S. VI, 275. El a spălat onoarea surioarei. S-a dus în colțul unde ofta fetița... și ne-a ocărit. ARGHEZI, S. VII, 171. Doña Maria se crede datoare, în lipsa fiului familiei, să spele onoarea tatălui. CĂLINESCU, I. 124. ♦ Refl. pas. Cu ale tale lacrimi de-acum voi să să spele ocară dezmiardărilor tale celor trecute (a. 1750). GCR II, 48/11. Astă insultă se poate spăla numai cu viața. BOLINTINEANU, O. 399. Porunci... să otărăscă pedeapsa ce s-ar cuveni fiicei... ca să se spele rușinea ce adusese ea părului cărănușit al tatălui său. ISPİRESCU, L. 353. ♦ Refl. (Regional) A se achita (de o datorie) (Năsăud). Cf. ALR I 1 595/268.

3. (Despre ape, ploii etc.; complementul indică sururi, terenuri etc.) A exercita o acțiune de înlăturare prin transport a unor elemente componente; a eroda, a roade¹ (4), a săpa (7). Oricare proprietar... cîștigă împrejmuindu-și țarina cu un șanș mare, în care vor năpădi apele pluvioase care au spălat tatura dinprotiva drumului. BREZOIANU, A. 38/11. Țărurile spălate de spuma valurilor. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 103. Măcinău acolo apele de dezgheț purtînd roată prundiș mărunț și spălîndu-l. SADOVEANU, O. XII, 594. Apa îșiștește printr-o gaură îngustă, spală pămîntul săpat și... se revarsă pe gura pufului sub formă de noroi. BOGZA, A. I. 50, cf. DL, DM. După ce apele spălau ogorul, fărării luau munca de la capăt. CONTEMP. 1970, nr. 1 231, 10/4, cf. DEX, ALR I 395/200. O spălat apa pămîntu pi-o coastă de dial. ALR SN III h 820/157. ♦ (Absol.) Sașii... ieșiră cu rugarea... ca împăratul să vează cum spală rîul Tîrnavei cătră biserica lor. BARIȚIU, P. A. I, 461. ♦ Refl. (Prin Transilv.; des-

pre pământ) A se surpa (după o inundație sau după o ploaie abundentă). Cf. ALR I 395/87, 178, 305. ♦ (Învechit; despre riuri; complementul indică regiuni sau localități) A străbate; a traversa; p. ext. a trece pe lângă... Riul Buzeu care... spală Rimnicul. ȘINCAI, HR. I, 57/10. Camenețul, cetatea pre carea o spăla riul Smotriuchiului. id. ib. II, 116/38. Dunărea spală zidurile Vieni. BUDAI-DELEANU, LEX. Provinciile moldo-românești... spălate cruciș de attea riuri. FM (1840), 196²/7. Un riu rapide ce spală malurile aceluși țig. DONICI, F. I, 44/17, cf. VLAHUȚĂ, S. A. III, 223, CADE. ♦ (Învechit, rar; despre oceane sau mări) A mărgini (1). Oceanul Atlantic... spală fărmiurile Britaniei, a Franciei. RUS, I. I, 93/19. ♦ Refl. p. a. s. Africa are formă de jumătate-insulă, spălându-se de toate laturile prin undele oceanului. id. ib. III, 153/11.

4. (Învechit, rar; complementul indică pomi fructiferi sau părți ale lor) A stropi. Ca să spele foile arburilor esolici... se întrebuințează cistire și pompe de mână. BREZOIANU, A. 395/16. Cu aceste chipuri se vor da pomilor verdeața și rodirea cuvenită, iar nu răzând mușchii de pe dinșii sau spălându-i cu apă de var. I. IONESCU, B. C. 54/24.

5. Fig. (Familiar) A face să piardă un bun (prin înșelătorie); p. ext. a jefui. Cf. POLIZU. Cutare a spalat pe cutare de zece capre și-o mială. DELAVRANCEA, H. T. 111, cf. TDRG, DL.

6. (Popular; complementul indică scinduri) A rindea. Feșuitoarele sau rindelele... sînt de diferite feluri, unele numai netezesc fața lemnului, altele o feșuiesc sau o spală înția dată. PAMFILE, I. C. 120, cf. UDRESCU, GL. ♦ Refl. p. a. s. Butoiu să spală din nou cu șoplitoniu. GL. OLT.

— Prez. ind.: spal. Și: spelă vb. I.

— Lat. *experlavare. Cf. Ia.

SPĂLĂRE s. f. Acțiunea de a (s)c spăla și rezultatul ei.

1. Curățare a ființelor sau a lucrurilor de murdărie, de impurități etc. cu ajutorul apei (cu săpun, cu leșie, cu detergenți, cu substanțe chimice sau medicamentose etc.), al benzinei etc.; spalată, spalătură (1), (învechit și regional) spalătorie (2), (regional) lăut. V. zolire. Cf. spăla (1). După spalare, fevrște să nu cază... afară den spalătoare (a. 1646). ap. CADE, 1180. Au făcut o medelnită de spalare... întru care... să spală proșii (a. 1678). GCR I, 238/32, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. Mult folosște... spalarea gurii cu vin după toată mîncarea. EPISCUPESCU, PRACTICA, 50/25, cf. 227/18. Bolnavi cărora spalările în Ganges li grăbește moartea. AR (1829), 130²/22, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. Spalarea deasă cu apă rece pesle tot trupul se socotește de un lucru ce nu se poate face. DESCR. AȘEZ. 4/8, cf. BREZOIANU, A. 527/23. Un chirigiu... luni întregi primeneală și spalare nevăzînd... Porunci nevestii sale A-l la și a-l primeni. PANN, P. V. I, 97/12, cf. POLIZU, BĂRCIANU, V., DDRF, GHETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU². Lăutul, adică spalarea capului, e supus anumitor reguli. CANDREA, F. 32. Priveliștile încep cu spalarea picioarelor. IORGA, C. I. I, 163: Spalarea minilor are o importanță deosebită. BIANU, D. S. Muieră cămeșilor se face pe rînd... Dacă le-a sfîrșit, începe spalarea, iarăși pe rînd. PAMFILE, I. C. 371, cf. RESMERIȚĂ, D. Zgura trebuie imediat îndepărtată, spălînd sudura cu o soluție de 5% acid azotic și cu o spalare ulterioară cu apă. IOANOVICI, TEHN. 178. Făcuse, în felul ei, gestul spalării pe mîini. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 212. De vreme ce-l spală scara... se întreabă la ce mai folosște spalarea de dimineață. ARGHEZI, S. VII, 174. Spalarea [plăcii] se face în apă curgătoare. SANIELEVICI, R. 219, cf. DL, DM. Grăsimile... pot fi ușor înlăturate prin spalare. ABC SĂN. 111, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Spalare a cărbunilor = operație de sortare umedă a cărbunilor bruși, prin care se obțin unul sau mai mulți produși,

fiecare cu un procent anumit de cenușă și de steril. Vor trebui începute instalațiile de spalare a cărbunelui. ȘCINTEJA, 1952, nr. 2389, cf. LTR². Spalare la sec = operație care constă în tratarea fibrelor de lînă cu solvenți volatili. Un procedeu foarte rar întrebuințat este acela denumit spalarea la sec. IONESCU-MUSCEL, FIL. 421. (Popular) Spalarea oașelor = sâr-bătoare religioasă care se prăznuiește la 11 noiembrie. Cf. ȘĂINEANU². ♦ Operație prin care se îndepărtează impuritățile din conglomerate, minereuri sau metale, cu ajutorul unui curent de apă; spalată. Aproape totalitatea aurului pus în comerț provine din spalarea nisipului aurifer. HASDEU, I. C. I, 192. Aurul se extrage prin spalarea nisipurilor aurifere sau a rocilor pulverizate ad hoc în steam-puri. MACAROVICI, CH. 389. Spalarea substanțelor minerale utile se poate face în spalătoare. LTR². Mulți cîntători de câr... instalîndu-se în preajma rîurilor, folosesc vitele pentru spalarea nisipului aurifer. RL 1973, nr. 8973, 6/8. ♦ (Învechit) Spalătură (II). Dacă râul crește, îi lasă sînge, îi pune cataplasme... și îi dă dese spalări. BREZOIANU, A. 571/12. Sînt unele boale de stomac... în cari cel mai bun tratament este spalarea. BIANU, D. S. În otrăviri spalarea stomacului are de scop să subțieze și să deserte otrava. id. ib.

2. Fig. (În limbaul bisericesc) Ispășire. Cf. spăla (2). Botejunea curăție feace și spalare păcatelor noastre. CORESI, EV. 90. Sînt... un pelegrin păcătos, carile merge la Ierusalim pentru spalarea păcatelor sale. ASACHI, P. R. 43/1.

3. Exercițiere de către ape, ploii etc. a unei acțiuni de desprindere și de înlăturare prin transport a unor elemente componente ale solului; erodare, eroziune, roadere, săpare (4), spalătură (4), șiroire (3). Cf. spăla (3). Podul acesta n-a folosit nimica romanilor, căci s-a dărăpănat... prin spalarea Dunării. FM (1846), 131¹/30. Adeseori... apa... provoacă fenomene de spalare și de eroziune. AGROTEHNICA, I, 143, cf. DL, DM. Eroziunea solului în coasta de tranziție are loc prin spalare, alunecare, ravinare torrențială. PROBL. GEOGR. I, 151, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spalări.

— V. spăla.

SPĂLAT¹ s. n. Faptul de a (s)c spăla (1); curățare a ființelor sau a lucrurilor de murdărie, de impurități etc. cu ajutorul apei (cu săpun, cu leșie, cu detergenți, cu substanțe chimice sau medicamentose), al benzinei etc.; spalare (1), spalătură (1), (învechit și regional) spalătorie (2), (regional) lăut, (învechit, rar) spalăciune. V. zolire. Cf. spăla (1). Răspunsul: Omul este Adam... spalatul: botezului, pinzăturile: caznile (cca 1750). GCR II, 64/5. Izvod de cheltuială ce am cheltuit pentru giudecătă... 8 [parale] pe spalat cămeșile (a. 1801). BUL. COM. IST. IV, 134. Am oprit pentru următoarea lună numai cincisprezece muieri pentru spalat (a. 1829). DOC. EC. 452, cf. 451. Școlarele sale au lăcuința, hrana, căldura, spalatul, lumina... cu cheltuiala institutului. CR (1833), 255²/44. Spalatul rufelor, precum și cîr-pitul lor, se va face cu cheltuiala pensionatului. REGUL. ORG. 417/29. Un mare bazin, destinat pentru spalatul rufelor, va fi așezat în centrul grădinei. BREZOIANU, A. 510/29. Spalatul mășurează greutatea lînei. I. IONESCU, B. C. 210/25. Un lighean de lut cu ibric pentru spalată, în mijlocul odăii. CREANGĂ, O. 259, cf. DDRF, ȘĂINEANU². Spalatul lînei se face de obicei vara. PAMFILE, I. C. 6. Maria... isprăvise... cu spalatul vaselor. AGRIBICEANU, S. 385. Spalatul vaselor și căratul apei cădeau în sarcina Ghighiței. REBREANU, I. 67, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Plătea zece lei pe zi pentru adăpost, căldură, lumină, spalată și mîncare. I. BOTEZ, B. I, 64. Nu prea este apă și-s fîntîile de parte... abia aducem pentru spalată. BRĂESCU, O. A. I,

192. Nu uitase să remarce îndemnarea pa care-o avea flăcăul... la curățatul cartofilor și la spălătul vaselor. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 221. Observați că pînă și spălătul minilor nu trebuie să depășească o anumită limită. TEODOREANU, M. U. 171, cf. ARGHEZI, S. VIII, 107. Restul convorbirii cu privire la dormit, la spălat... e tot atît de edificator. BOGZA, A. I. 500. Spălătul cu zăpadă e sănătos. STANCU, S. 353. Pentru spălătul trăsurilor, cupelelor, căuștelor era nevoie de multă apă. PAS, L. I, 71. Ieremia și Cristea Busuioc, sfîrșind cu spălătul punții, făceau fiecare ce-l îndemna inima. TUDORAN, P. 162. Spălătarii de apartament... cari comportă spălătul mecanizat. LTR² XVI, 191, cf. DL. Totdeauna era o problemă spălătul vaselor. PEDA, I. 83, cf. DM. Obiceiul fusese ca spălătul rușelor noastre... să cadă-n grija celor șase muicri. V. ROM. ianuarie 1966, 61. Unități pentru reparații complexe, spălat și gresat. RL 1968, nr. 7387. Se dezvoltă exagerat sectorul de spălat și curățat chimic. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 9192. Veneam din Belgia, impresionat de spălătul trotuarelor cu peria și cu săpun. CONTEMP. 1969, nr. 1177, 10/2, cf. SFC III, 216, 281, IV, 282. E ora de calm... după spălătul vaselor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 123, 7/3, cf. DEX. Spălătorul e o cîrpă ce slujește la spălătul blidelor. ȘEZ. VIII, 90. Ceea ce e curat n-are trebuință de spălat. Cf. I. GOLESCU, C., DDRF, ZANNE, P. III, 377. ♦ Ex pr. A intrat la spălat v. în tra. (Familiar) Iese la spălat, se spune, în glumă, ca o consolare, celui care are o neplăcere. Cf. DL, DM. ♦ Operație prin care se îndepărtează impuritățile din conglomerate, minereuri sau metale, cu ajutorul unui curent de apă; spălare (1). Proiectu meu să mărginește ca să mă sprijinești Măria Ta la spălătul și lămuritul năsipului de aur ce poartă riul Olt (a. 1834). DOC EC. 789.

- Pl.: spălături.

- V. spăla.

SPĂLĂT², -Ă adj. 1. (Despre ființe sau despre lucruri) Curățat cu ajutorul apei (și al săpunului, leșiei, detergentilor, substanțelor chimice sau medicamentoase etc.), al benzinei etc., (regional) lăut; p. ext. curat. V. zolit. Cf. spăla (1). Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 223, 225. Lucruri ale mănăstirii, în cămară... 18... banițe griu spălat (a. 1802). DOC. EC. 71. Să-i învețe... să fie totdeauna... cu unghiile tăiate, cu fața și cu minile spălate (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 201, cf. LB, DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. Dacă animalul a fost spălat înainte de unsoare... lina... poartă denumirea de lînă spălată pe spinare. IONESCU-MUSCEL, FIL. 411, cf. DL, DM. Icrele spălate au culoarea mai frumoasă. S. MARIN, C. B. 22, cf. M. D. ENC., DEX. Ce folos de tine, dragă, Că ești albă și spălată Și trăiești tot supărată. JARNIK - BİRSEANU, D. 375. Așa te las... curată, luminată, ca argintul spălată. POP., ap. GCR II, 342. T-oi face de mîncat Aleor și grîu spălat. ȘEZ. III, 157. ♦ Fig. Prin aerul spălat și limpezit însă tot mai zbrîntiau... stropi întîrziăși. REBREANU, NUV. 10. ♦ Fig. (Familiar; despre oameni) Prezentabil (1); care este (destul de) educat, instruit, cizelat etc.; (familiar) scuturat² (1 1), scuturățel (1), spălățel (1), curățel, îngrijit. V. a curat. Se întorc unul câte unul din capitălele Europei spălățși și scuturați. GHICA, C. E. II, 452. Alți alegători mai spălățși, în costume de pretenție provincială, intră. CARAGIALE, O. VI, 169. Îl privea întotdeauna ca pe un om al casei mai isteț și mai spălat ca ceilalți țărani. REBREANU, I. 220, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX. ♦ (Despre minereuri) Care nu mai conține impurități în urma curățării cu jet de apă. Din cantitatea totală extrasă 55% vor fi cărbuni spălățși și triași din Valea Jiului. LEG. EC. PL. 427, cf. ȘCÎNTEIA, 1949, nr. 1321. Materialul spălat se evacuează cu ajutorul paletelor sau al spiralelor. LTR².

2. Fig. (Despre cer) Senin¹ (2). Acum cerul părea spălat. VLAHUȚĂ, S. A. III, 151. Cerul era spălat: Soarele încerca să lumineze cu putere odihnită, după atîtea săptămîni de diluviu. C. PETRESCU, I. I, 146. Sploaia nu mai bătea... Departe... pe cerul spălat, ieșise prima stea. V. ROM. decembrie 1951, 208.

3. Fig. (Despre culori) Pal² (3). Pentru aceasta s-a pregătit și cerul cu albastru spălat, unde un singur nor alb își flutură mătasea. C. PETRESCU, C. V. 290. Culorile spălate și diafane parc-ar imita în curcubeu șters nuanțele de gri ale imaginilor din vis. CINEMA, 1968, nr. 1, XI. ♦ (Regional; despre obiecte) Decolorat. Haina aceasta e spălată. COM. MARIAN, cf. ALRM SN III h 1035.

4. (Regional; despre obiecte de metal sau de os) Lucios; neted (1). Felul cum taie secera - dacă e spălată (luciată) sau nu. PAMFILE, A. R. 120. Boi cu coarne lungi spălate. H IV 84.

- Pl.: spălățși, -te.

- V. spăla.

SPĂLĂCĂNIE s. f. v. spolocanie.

SPĂLĂCĂLĂ s. f. Faptul de a (se) spălățși. 1. (Învechit și regional) Decolorare. Cf. I. GOLESCU, C., CIAUȘANU, V. 198.

2. Fig. (Rar) Lumină care are o intensitate slabă. În jurul lor, în spălățcelea disdiminețși, se destuși treptat covorul vechi de pe parchet. VINEA, L. I, 234.

3. (Prin nord-vestul Munt.) Băutură sau mîncare de proastă calitate. Cf. UDRESCU, GL.

4. (Prin nord-vestul Munt.) Spălăre (1) superficială. Asta nu-i baie ca lumea, o spălățcelea. UDRESCU, GL.

- Pl.: spălățceli. - Și: (regional) spălățcelea s. f. CIAUȘANU, V. 198.

- Spălățși + suf. -eală.

SPĂLĂCĂ vb. IV. 1. Refl. și (rar) tranz. fact. A-și pierde sau a face să-și piardă culoarea inițială; a deveni sau a face să devină șters (prin spălăre sau sub acțiunea razelor solare); a se decolora, a ieși, (regional) a se serbezi, a se spălățoci. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, BĂRCIANU, V., DDRF, GHETIE, B. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Casa lui Iosif Rodean se învechise. Coloarea verzie a frontului se spălățcise; băutură de ploaie, trasă de soare. AGRIBICEANU, A. 546. O cruce strămbă pe care e răstignit un Hristos cu fața spălățcilită de ploaie. REBREANU, I. 9, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC IV, 42, M. D. ENC., DEX, ALR SN IV h 1218/260. ♦ Tranz. Fig. Comparația, ca modalitate stilistică, ... sărăcește esența „spălățcind-o”. CINEMA, 1968, nr. 2, XIV. ♦ Tranz. (Prin lărgirea sensului) Se îmbăia... în zarea nehotărîtă ce, revărsindu-se, spălățcea un petec de cer. MACEDONSKI, O. III, 47. ♦ Tranz. Fig. A-și pierde valoarea, semnificația; a dispărea din memorie. Cînd „cucoană” însemna ceva distins, ... fiecare mahalagioaică căuta să-și însușească acest nume... pînă cînd s-a tăvălit numele și s-a spălățcit înfălcusul. PHILIPPIDE, P. 237. Numele tovarășilor de la oaste, al orașelor, al superiorilor s-a spălățcit, i s-au șters din creieri. REBREANU, N. 193.

2. Refl. (Rar) A se estompa. Privii din afară, chipul se spălățcește, își pierde conturul și trăsăturile. VINEA, L. I, 125. ♦ (Rar; despre oameni) A se ofili (2). Cf. CADE. ♦ (Despre ochi) A-și pierde luminozitatea. Totul era trecut în copilul acela: gura i se îngurzise, ochii i se spălățciseră. CAMILAR, N. II, 368.

3. Refl. (Regional; despre lichide) A-și pierde aciditatea, a se răsufla (Topraisar - Terchirghiol). Cf. ALR SN IV h 1218/987. S-a spălățcit borșiu. ib.

4. Tranz. și refl. (Învechit și regional) A (se) spăla (1 1) în mod superficial. Cf. I. GOLESCU, C. NU

le mai spălăci, mă, alt; nă-i vrea să te albești! UDRESCU, GL. ◊ Fig. Să spăl... cuțite ruginite În mulți voinici spălăcite. FOLC. MOLD. II, 135. ◊ Tranz. (Învechit, rar; complementul indică alimente) A clăti. Ia iepurile... și-l taie mărunțele... să-l spălăcești cu jumătate vin, jumătate apă. MÎNCĂRIILE, 74/17, cf. ALEXI, W.

- Prez. ind.: spălăcesc.

- Spăla + suf. -ăci.

SPĂLĂCIOASĂ s.f. (Bot.) 1. Numele mai multor plante erbacee din familia compozelor, cu flori galbene: a) mică plantă erbacee cu tulpina păroasă, cu frunzele lunguiețe și crestate și cu florile galbene, dispuse în mici capite; (regional) cruciuliță, cruculiță, petimbrosă (e), cel-perit (v. pierit II 2 b) (*Senecio vernalis*). Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 159, M. D. ENC., DEX; b) (regional) cruciuliță (*Senecio vulgaris*). Cf. BRANDZA, FL. 288, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 159; c) (regional) amărăciune (*Senecio sarracenicus*). Se pot găsi pe hotarul comunei următoarele plante: ... bliădrel, ... spălăcioasă. PĂCALĂ, M. R. 15.

2. (Regional) Bătătorniță (*Cineraria cruenta*). Cf. BORZA, D. 48.

- Pl.: spălăcioase.

- Spălăci + suf. -oasă.

SPĂLĂCIRE s.f. Acțiunea de a (se) spălăci (I) și rezultatul ei; decolorare, ieșire. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, DDRF, DL, DM, DEX, DSR.

- Pl.: spălăciri.

- V. spălăci.

SPĂLĂCIT¹ s.n. (Prin vestul Munt.) Spălare (I) superficială. Ce ațta spălăci? UDRESCU, GL.

- V. spălăci.

SPĂLĂCIT², -Ă adj. 1. (Despre obiecte, despre substanțe etc.) Care are o culoare puțin intensă; care și-a pierdut culoarea inițială; decolorat, șters, (regional) spălat (3), spălătocit, spălățuit. Scurgera buicului de un singe spălăci se întâmplă din tragerea... lui în silă. EPISCUPESCU, PRACTICA, 124/13, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU. Dintre slovele mai mici unele tncepeau să fie spălăcite, auritura începu să se steargă. AGÎRBICEANU, A. 541. Urmele soarelui scăpătat mai înseninau cerul spălăci. REBREANU, P. S. 100, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Vine o toamnă obositoare Cu cer spălăci ca o pînză. VOICULESCU, POEZII, I, 247. Pe cerul spălăci trec grăbiți clijva nori soioși negri. IOVESCU, N. 30, cf. SCRIBAN, D. Oglinda... era împănăată... cu fotografiile vechi, spălăcite, pe carton. CĂLINESCU, O. I, 30. Se imbulzeau... în vechile lor spălăcite giubele țarigrădene. C. PETRESCU, A. R. 7. Poartă o flanelă spălăciată de bumbac. STANGU, D. 138. Puteam rămîne așa, cu ochii în tavanul spălăci. VINEA, L. II, 256. Sub cerul apropiat, spălăci și dușmănos, satul era urft. T. POPOVICI, SE. 388. Publicitatea ne aduce... trei-așe spălăcite. GONTEMP. 1969, nr. 1 178, 5/1. Nu are pe dinsul decît un trenzi spălăci și ros. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 22/3. Veșmintul acesta e foarte spălăci. Com. MARIAN, cf. CIAUȘANU, V. ◊ (Despre culori) Care este puțin intens, care este estompat; șters² (I 4), (livresc) tern (I), (regional) stricat. Este un plușiu ce coprinde niște flori galbene pe un cîmp verde spălăci. PELIMON, I. 118/17. Dealuri nesfîrșite ce-și lungesc coama pe cenușul spălăci al bolții fără lumini. VLAHUȚĂ, N. 179, cf. DDRF. Stingeți în cord, precum și în organe are culoare roșie spălăciată. BABEȘ, O. A. I, 104. Nepăsarea n-a încremenit numai în obrazul cu pudra și roșul mai spălăcite. C. PETRESCU, C. V. 352. Doi ochi de-o albăstrișe spălăciată, năivă

sau proastă. COCEA, S. I, 16. Cafeneaua Metropol a schimbat vâpșeaua. Din albastru spălăci... în cafeniu închis. DAN, U. 229. Întreg pavajul are această culoare roșiatică, spălăciată, murdară. BOGZA, A. I. 98, cf. ALR SN IV h 1 218, ALRM SN III h 1 035. ◊ (Adverbial) Tenciuiala spălăci cenușie a pereților. CAMIL PETRESCU, O. II, 393. ◊ (Rar) Care este slab conturat, care se distinge cu greutate; vag, estompat. De jur împrejur linii spălăcite, nehotărîte tremurau în beznă. REBREANU, NUV. 263. ◊ Fig. (Despre stil, exprimare, artă etc.) Care este lipsit de expresivitate, de vigoare etc. Ceea ce spusese despre Bărăganul nostru condeul meu cel smead, molatic, searbăd și spălăci. ODOBESCU, S. III, 159. Dă-mi o rimă la pădure. — „Mure“. — Dă-o dracului, că prea e spălăciată. VLAHUȚĂ, ap. TDRG. Dau artci spălăcite culoarea strălucită a luptelor mari. BACALBAȘA, S. A. I, 250. Un copil nu poate să înțeleagă... într-o biată formă topită, spălăciată, vulgarizată și trivializată, povestea. IORGA, P. A. I, 10. Cît privește obișnuitele stări estetice, acestea nu permit concluzii teoretice lămurite, fiind... prea spălăcite prin obișnuință. BLAGA, Z. 40.

2. (Despre oameni) Care are obrazul lipsit de culoare; (despre fața oamenilor) care este fără culoare, searbăd¹ (I 1), șters² (I, 4), (popular) spelb; p. ext. (despre fața oamenilor) lipsit de expresivitate, inexpressiv, neexpressiv. Cf. POLIZU. Giupțne, ești spălăci și sarbăd, parc-ai ieșit acu din mormînt. ALECSANDRI, T. 1 616, cf. BĂRCIANU, V. Ce mai frumuseșă, o față spălăciată, un boț cu ochi. CONTEMPORANUL, VI, 207. Căpitanul... era... spălăci și șters la chip, slab și neingrijit. D. ZAMFIRESCU, R. 12, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. Coborîntii generalul, un uriaș blond spălăci. VOICULESCU, P. I, 308. Un cocoloș de față spălăciată. IOVESCU, N. 153, cf. SCRIBAN, D. Firea ei meridională... mai complicată decît aceea a feministelor nordice, spălăcite și facile. RALEA, S. T. I, 324. La chip, fratele lui Mitru nu semăna cu el; spălăci, uscat și lung la față. CAMIL PETRESCU, O. III, 234. Și-a ales mircasă... o fetișcană spălăciată, pistruiată, cu coade lungi, galbene. STANGU, D. 75. Întră un individ spălăci și umil. T. martie 1965, 54. Mi-l închipuiau spălăci și cu o față firavă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 28, 18/2, cf. CIAUȘANU, V. 198. ◊ (Substantivat) N-ai grijă; nu te dau cu nici pe zece spălăcite de aceea. DUNĂREANU, CH. 112. ◊ (Despre păr) Care este decolorat sau de culoare deschisă. Își potrivea părul spălăci, căzut pe ochi. BARBU, G. 132. ◊ (Despre ochi) Care au o culoare ștersă, lipsită de luminozitate și de expresivitate; (despre privire) fără expresivitate. Cu niște ochi spălăciți, cu o barbă roșcovană;... el era numai cu numele capul familiei. D. ZAMFIRESCU, V. T. 55. O femeie... uscățivă la față, cu doi ochi mici, spălăciți, neastîmpărați și răutăcioși. SANDU-ALDEA, A. M. 40. Era durdulie... că obrajii bucătați și cu niște ochi verzi spălăciți și foarte blinzi. REBREANU, P. S. 231. Își ridică spre noi, cu o lene aristocratică, privirile-i spălăcite și verzii. HOGAȘ, DR. I, 12. Ochii spălăciți și leneși vădeau o minte somnoroasă. id. ib. 173. O bătrînă... cu păr cănit morcoviu, cu ochi spălăciți albaștri. M. I. CARAGIALE, C. 76. Ochii lui, spălăciți și visători, spuneau singuri cît de greu va putea s-o ducă... în lupta pentru pline. BASSARABESCU, V. 4. Madam Rinalti, somnoroasă, albă și puhavă, cu ochii spălăciți, fără gene... înlocuia soful la cassă. C. PETRESCU, O. P. I, 148. Un medic grăslu, cu ochii spălăciți, ciupit de vârsat, muștruluita un soldat. BRĂDESCU, O. A. I, 146. Ochii ei albaștri spălăciți stău neclintii, oșind. SADOVEANU, O. I, 79. Era subțire, firav, c-o bărbuță rară, blondă și c-o privire șfioasă și spălăciată. id. ib. XIX, 189. Vameșul... buhăit, cu vrful nasului roșu, cu ochii albaștri spălăciți, călca apăsat. BĂRT, S. M. 97. Individul ridică asupra lui Felix niște ochi grozav de spălăciți. CĂLINESCU, E. O. I, 19. La ușă un om de serviciu... cu ochii mici și spălăciți. STANGU, Ș. 77. Îl urmărea cu priviri spălăcite și de gheață.

ȚINEA, L. I, 37. Ținea capul mereu sus și ochii ei spălăciți larg deschși, fără să clipească. id. ib. II, 180. Privind-o cu ochii lui verzi, spălăciți acum, îi răs-punse în doi peri. T. POPOVICI, SE. 37. Își ține ochii albaștri, spălăciți, pironiți undeva înainte. BĂNU-LESCU, I. 7.

3. (Despre lumină, despre surse de lumină sau des-pre corpuri luminoase) Care este lipsit de intensitate, care răspunde o lumină slabă, care este fără stră-lucire; stins, palid (2), pal² (2), slab (11), (rar) pălit² (2), (popular) searbăd¹ (I 2). La lumina spălăciată a becului Auer chipul comandantului seamănă cu icoana unui martir. CARAGIALE, O. II, 64. În încăperea lampa era trasă; o lumină somnoroasă, spălăciată, firte, ca o negură toamnă, peste lucrurile adormite. DAN, U. 22. Stive în dezordine, ... drumuri desfundate ... ziduri tencuite... se perindă monoton, scăldate într-o lumină spălăciată. CONTEMP. 1969, nr. 1 172, 5/1. ♦ Fig. (Despre momente ale zilei) Lipsit de suficientă luminozitate. În ceasul spălăcit al zorilor ... mahalaua murmură rugăciuni. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 26. La geam, spălăciți, Zorii deșteaptă co-coșii. LABIȘ, P. 53.

4. (Învechit și regional; despre vin) Diluat. Cf. BĂRCIANU, V. Dacă în vin se pune multă apă se spune: vinul este spălucit. ARH. OLT. VI, 108.

5. (Prin nord-estul Olt.; despre fasole) Care este fiartă puțin și apoi clătita cu apă rece. Cf. MAT. DIALECT. I, 235.

— Pl.: spălăciți, -te. — Și: (regional) spălucit, -ă adj.

— V. spălăci.

SPĂLĂCITURĂ s. f. Faptul de a (se) spălăci.

1. (Învechit, rar) Decolorare. Cf. POLIZU.

2. (În dicționarele din trecut) Obiect decolorat. Cf. POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

3. (Regional) Spălătură (I 2). Cf. BĂRCIANU, V. Spălăcitură ce mai rămăse în baia unde se îmbăiașe argatul. ISPIRESCU, L. 163, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM. ♦ (În dicționarele din trecut; și în sintagma spălăcitură de ploșcă POLIZU) Poșică (2). Cf. BĂRCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. ♦ (Învechit, rar) Lichid diluat. [Rana] cea scorbutică nu dă în copil, ci seoaie o spălăcitură de venin cu sînge. EPISCU-PESCU, PRACTICA, 460/14, cf. 56/16.

— Pl.: spălăcitură.

— Spălăci + suf. -tură.

SPĂLĂCIUNE s. f. (Învechit, rar) Spălăt. Cf. DOSFOTELI, ap. ROSETTI — CAZACU, I. L. R. I, 129.

— Pl.: spălăciuni.

— Spălă + suf. -ciune.

SPĂLĂTĂCI vb. IV v. spălătoci.

SPĂLĂTĂCIOĂSĂ s. f. (Bot.; regional) Bălătorniță (Cineraria cruenta). Cf. BORZA, D. 48.

— Pl.: spălățicioase.

— Spălătăci + suf. -oasă.

SPĂLĂTĂCIT, -Ă adj. v. spălătocit.

SPĂLĂTOCI vb. IV. Refl. (Regional) A se spălăci (I 1). Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., SFC IV, 44.

— Prez. ind.: spălătocesc. — Și: spălătăci vb. IV. SFC IV, 45.

— Spălăt + suf. -oci.

SPĂLĂTOCIT, -Ă adj. (Regional) Spălăcit² (I 1). Cf. ALR SN IV h 1 218, ALRM SN III h 1 035.

— Pl.: spălătociți, -te. — Și: spălătăcit, -ă (ALR SN IV h 1 218/353), spălătucit, -ă (ib. h 1 218/833) adj.

— V. spălătoci.

SPĂLĂTOR, -OĂRE subst. 1. S. m. și f. Persoană care spală (vase, rufe, lină etc.); spec. muncitor într-o întreprindere care se ocupă cu spălătul anumitor materiale sau obiecte. 2 figance spălătoare de la cupărie (a. 1695). IORGA, S. D. V, 361, cf. ANON. CAR. Hrisovul... pentru banii cei de dînsul răpiți de la spălătorii de aur. ȘINCAI, HR. II, 89/33, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, BĂRCIANU, V., DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., TDRG. Muncitorii de piatră, spălătorii de aur se recrutau din oamenii mai nepuțincoși. AGĂRIBICEANU, A. 408, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, NOM. PROF. 26, 62. Lina de pe ele... se vindea spălătorilor de lină din Brașov. MOROIANU, S. 27. Robie grea e viața spălătorilor de aur, v. ROM. mai 1954, 189. Smulgea șomoiogul din mina spălătorilor ca să le arde cum se spală noroiul de pe roți. PAS, L. I, 72. Gîndea să-i facă spălători de aur. TUDORAN, P. 554, cf. LTR², DL. Ca să poată studia se angajase spălător de vase. T. POPOVICI, S. 11, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

♦ (Adjectival) La unele băituri în America de Amiază, scoaterea aurului din chizuri cu mașina spălătoare... cu bun sporiu se săvîrșăște. FM (1845), 229¹/9. ♦ (Prin lărgirea sensului) De obște boala, cu îngrijiri, trece în vreme de două săptămîni pînă la trei. În perioada dintii, mucilaginoase și îndulcitoare... apoi subțitoare și spălătoare. BREZOIANU, A. 573/15. ♦ (Adjectival, rar) Flecar; limbut. Cf. GHEȚIE, R. M.

2. S. f. (Învechit și popular) Spălătoreasă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, BĂRCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., TEAHA, C. N. 266, FD IV, 259, ALR SN II h 502.

3. Nume dat unor obiecte sau instalații care servesc la spălătul oamenilor sau al obiectelor.

a) S. n. Instalație sanitară pentru spălătul în comun al persoanelor care locuiesc în cămine, în internate, în cazărmi etc. sau care lucrează în ateliere; încăperea în care se află această instalație. Spălătoare albe ca ghiocclul, dușuri calde, podele cernite. I. BOTEZ, ȘC. 216. Era la atelier un spălător, unde ne spălăm cînd ieșeam de la lucru. VLASIU, A. P. 339. Un tip de spălător special pentru 6—10 persoane e spălătorul circular. LTR², cf. DL. Muncitorii se îndreptară spre spălător și de aici spre vestiar. T. POPOVICI, S. 225, cf. DM, M. D. ENC.

b) S. n. Instalație specială în anumite întreprinderi, unde se spală materiile prime sau semifabricate. Spălătorul are trei părți: într-una se adună obiectele; într-a doua se spală bine de mai multe ori și ultima e secțiunea pentru scurgere. ARGHEZI, L. 143. În industria alimentară... spălătoarele sînt folosite la curățirea prin spălarea a fructelor și a legumelor. LTR², cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

e) S. n. Loc public pentru spălăt rufe. Spălătorul comun unde femeile din Caverna vin și spală. ap. IORDAN, L. R. A. 166. ♦ (Regional; în sintagma) Spălătorul ciobanilor = loc unde se spală vasele la o stîină. Com. din MINTIU — NĂȘAUD.

d) S. n. Mobilă pe care se așază ligheanul (și obiectele necesare spălătului); lavoar. Fă și un spălătoriu cu picioarele... de arame pre spălătură. PO 282/16. Feace și medelnița spălătorului cu pictorul său de arame. ib. 307/20, cf. BĂRCIANU, V., ALEXI, W. Băiețelul a trecut la spălător, a încercat peria de dinți pe colțșorii lui. I. BOTEZ, B. I, 136. Entuziasmul generalului... culminează înaintea unui spălător cu pedale. BRĂESCU, V. A. 148. Se oprește la patul în dezordine, spălătorul murdar, la fîșna uși de care atrîna curea

de tras briciul. DAN, U. 273, cf. IORDAN, L. R. A. 166, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

e) S. n. Chiuvea pe instalație de apă curgătoare (în care se spală vasele). Cf. SCRIBAN, D. Spălătorul se montează la perete... pe consola sau pe picioare și e alimentat cu apă caldă și rece prin două robinete. LTR², cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

f) S. f. (Învechit și popular) Lighean. Bagă apă în spălătoare și începu a spăla picioarele ucenicilor. CORESI, TETR. 216. După spălare, fereste să nu cadă sau să pice afară din spălătoare (a. 1646). ap. CADE, cf. N. TEST. (1648), 123^v/33. Fă spălătoare de aramă, și fiindul ei de aramă, ca să spele și o vei pune în mijlocul cotului. BIBLIA: (1688), 61²/20, cf. 67²/6, I. GOLESCU, C., BĂRCIANU, V., GHETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU², PASCU, S. 126, RESMERIȚĂ, D.

g) S. f. (Prin Bucov.; în practicile religiei creștine) Spălătorie (3). Com. MARIAN.

h) S. n. (rar f.) (MARIAN). Albie (de spălat rufe). Cf. ALRM SN III h 1 039/284, A II 3, 4, 5, 9, 12.

i) S. f., s. n. Obiect de pinză, de sîrmă etc. cu ajutorul căruia se spală vasele; (regional) vâluș. Spălătoare cu care spală zăsturile argintul de negreață. ST. LEX. 175^v/1. Fundurile buților... să se freace cu o spălătoare cam aspră. ECONOMIA, 160/22, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, BĂRCIANU, V. Spălătoare... vaselor slăstuite se păstrează și se folosesc ca să afume pe cei deochiași. MARIAN, S. R. II, 16, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Oalele acestea... se spală cu spălătorul de petică cu cenușă sau cu năsip. PAMFILE, I. C. 21. Cînd copilul este mușcat de vreun cîne, să ceară spălător (cîlți cu care spală blidele) să puie la mușcătură. GOROVEI, CR. 49, cf. PASCU, S. 128, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ȘEZ. VIII, 90, I. CR. III, 213, COM. I. PANȚU. Din minăa dreaptă a unei cămăși bărbătești se face spălătorul. ARH. FOLK. III, 43, cf. 156, MAT. DIALECT. I, 94, 267. Cum e spălătoare așa-i ștergătoare. ZĂNNE, P. III, 380.

j) S. f. (Regional) Prosop (Firiza — Baia Mare). Cf. ALR I 1 956/355.

k) S. n. (Regional) Perie de spălat dușumelele (Coproșeni — Iași). Cf. ALR II/1 MN 149, 3 930/514.

l) S. n. (Regional) Perie cu care se văruiesc pe-reții (Cosîmbești — Slobozia). Cf. CBEST. II 382/123.

1) S. n. (Prin nordul Transilv.; și în sintagma spălător cuptorului, ALR SN IV h 1 060/284) Pămătuț (1) (de șters vatra cuptorului). Cf. ALR SN IV h 1 060/365.

4. S. f. (Regional) Rîndea cu un cuțit lat (Poenari — Tîrgu Jiului). Cf. GL. OLT.

— Pl.: spălători, -oare și (2, f.) spălători.

— Spăla + suf. -(ă)tor.

SPĂLĂTOREASĂ s. f. Femeie care se ocupă cu spălătorul rufelor; (învechit și popular) spălătoare (v. spălător 2), (popular) spălătoriță. Am tocit pe spălătoareasă cu un leu și jumătate pe an (a. 1755). URICARIUL, XIV, 36. Spălătoresile ce s-au trimis... pentru spălatul rufelor bolnavilor din spitalul de aici, li s-au plătit leașa (a. 1829), DOC. EC. 451. A propus... următoarele ajutoare către cei închiși la Poliția aceluia județ...: simbric a două spălătoare ca să le spele rufe. CR (1833), 2¹/37, cf. I. GOLESCU, C. Întîi a venit un băiat de la prăvălie... Mai pe urmă drăcoia noastră de spălătoareasă... pentru blestemata aceea de râmășișă din socoteala care știi. PR. DRAM. 129, cf. POLIZU. Cîteva oădeii în care locuiau drăp, opt familii de țigani de vatră: potcovari, curelari, croitorii, spălătoresile etc. GHICA, C. E. II, 593. În momentul acela venindu-mi spălătoareasa cu alburile. ȘION, P. 57. Toată mahalaua se strînsese la casa spălătoresii. VLAHUȚĂ, S. A. II, 217, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², PASCU, S. 27, RESMERIȚĂ, D., CADE. Conișă, mi-afi spus că-mi dați un bileț să mă duc la spălăto-

reasă. CAMIL PETRESCU, T. II, 52. N-a vrut spălătoareasa să ne dea rufe, cică să-i ducem banii. BRĂEȘCU, O. A. I, 73, cf. NOM. PROF. 10, 38, 82. Spălătoareasa se așeză alături de vecina jalnică. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 15. Mă-sa era spălătoareasă cu ziua. COCEA, S. II, 9. Se adună la pragul etajului boieresc fata din casă, bucătăreasa și spălătoareasa cu mîinile ei crețe de lește și săpun. TEODOREANU, M. U. 186, cf. SCRIBAN, D., ARGHEZI, B. 74. Salahorii și rîndașii..., spălătoresile și îngrijitoarele... vițuiau în niște chițimii de lut. C. PETRESCU, A. R. 69. Aplecate asupra copăii, spălătoresile spală. BOGZA, A. I. 217. Ar putea să iasă încurcături cu spălătoresile, dacă ele și-ar pune ochii pe vreunul. PAS, L. I, 230, cf. DL. Plătea din buzunarul ei o spălătoareasă ca să-i spele clevei rufe. PREDĂ, R. 82, cf. DM. Mă așez iar pe colțul băii, ea își reia poziția de spălătoareasă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 171, cf. FD IV, 259, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spălătoresile.

— Spălător + suf. -easă.

SPĂLĂTORIE s. f. 1. Încăpere sau clădire special amenajată și utilată pentru spălătorul rufelor și al altor țesături lavabile. Am face două coșuri cu vatra lăr mare, boltită, precum face trebuință la o spălătorie (a. 1829). DOC. EC. 441, cf. I. GOLESCU, C. Aceste case... avînd cișme și loc îndestul spre a să pute zidi o spălătorie și bucătărie (a. 1836). URICARIUL, VII, 194, cf. VALIAN, V. Scurgerile din grajd, apa din gunoi, afele grase din spălătorii și din fabricile în care întrebuințează materii vegetale. BREZOIANU, A. 40/31, cf. POLIZU, BĂRCIANU, V. Te dai cu-o coterie și ieși curat ca rufa dintr-o spălătorie. BOLINTINEANU, O. 150. I-a spus să-i găsească... o pereche de case frumoase, cu încăperi multe... cu pîmînt, bucătărie, spălătorii, cu grajduri și șoproane. CĂRĂGIALE, O. II, 219, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Copilul creștea... între fustele mă-sii și două-trei duzina de bucătărie sau spălătorii. COCEA, S. II, 24. Cîteva gulere aduse de la spălătorie așteptau... pe o mobilă, albe și strălucitoare. TEODOREANU, M. U. 314, cf. DS, SCRIBAN, D. O să ducem pantalonii și fusta la spălătorie. ARGHEZI, S. VII, 81. Baia comună, cu cadă și dușuri, slujește acum drept spălătorie. CĂLINESCU, C. O. 336. Înlăuntrul spălătoriei aerul e îrespăabil. BOGZA, A. I. 217. Astfel de spălătorii se instalează fie în subsolul blocurilor, fie în clădiri speciale. LTR², cf. DL. Am auzit la spălătorie cînd se certau două spălătoresile. PREDĂ, R. 420, cf. DM. Am găsit o încăpere, un fel de spălătorie cu gheab de lemn. BĂNULESCU, I. 210. Săpa... mica bucătică de pămînt de sub geamul spălătoriei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 123, 19/2, cf. M. D. ENC., DEX. ♠ Spălătorie chimică = întreprindere în care se curăță rufe și haine cu substanțe chimice. Cf. RESMERIȚĂ, D. Își trimisese hainele de solemnitate la spălătorie chimică. C. PETRESCU, C. V. 169, cf. SCRIBAN, D. Este necesar să se lărgească... rețeaua unor întreprinderi... cum sînt... spălătoriile chimice, atelierile de reparare a îmbrăcămîntii și încălțămîntii. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 804. Era îmbrăcat cu un costum de șeviot... cu mincile scurtațe desigur de prea multe treceri pe la spălătorie chimică. VINEA, L. I, 407. O pondere ceva mai mare au aici spălătoriile și curățatoriile chimice. ȘCINTEIA, 1969, nr. 8 192.

◆ Instalație pentru inobilarea substanțelor minerale utile prin spălare cu apă. O lună au petrecut călătorii cercetînd... gropile de beril și de tor și spălătoriile de aur și de platină. AR (1829), 191²/32. La Coșești a fost o spălătorie de aur. PĂRVAN, G. 480.

302, cf. LTR², DL, DM. Apele Jiului, degradate chimic de scurgerile de la spălătorie de cărbuni, au un fund foarte sărac în faună nutritivă. PROBL. GEOGR. I, 126, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit și regional) Spălat. Fetele să se de-prinză la cusături, la croitoria fămăieșcă, la bucătărie,

la spălătorie și la alte asemenea meșteșuguri. REGUL. ORG. 355/23, cf. H XII 32.

3. (În practica religiei creștine) Vas (sau loc) în care preotul se spală pe mâini înainte sau după liturghie, (regional) spălător (2). În fața proscămidiei se află spălător. ap. TDRG.

— Pl.: spălătorii.

— Spălător + suf. -ie.

SPĂLĂTORIȚĂ s. f. (Popular) Spălătoreasă. Cf. I. GOLESCU, c. *Mai bine ar face să nu uite... pre a sa bunică ce-a fost spălătoriiță*. NEGRUZZI, s. II, 207. *N-aveam cu ce-mi scoate cămășile de la spălătoriiță*. SION, P. 170, cf. PHILIPPIDE, P. 153, JAHRESBER. VIII, 153. *Aveau landou, fecior pe capră... bucătar, spălătoriiță, argași, unii plății, alții luași de suflet*. BRĂESCU, A. 19, cf. PD IV, 259, com. MARIAN, ALR SN II h 502.

— Pl.: spălătoriițe.

— Spălător + suf. -iță

SPĂLĂTUCÎT, -Ă adj. v. spălătociț.

SPĂLĂTUÎT, -Ă adj. (Regional) Spălăcit (I 1) (Dobra — Deva). Cf. ALR SN IV h 1 218/105.

— Pl.: spălătuiți, -te.

— De la spăla.

SPĂLĂTĂRĂ s. f. Acțiunea de a se spăla și rezultatul ei.

1. Curățarea de ființelor sau a lucrurilor de murdărie, de impurități etc. cu ajutorul apei (cu săpun, cu leșie, cu detergenți, cu substanțe chimice sau medicamentoase etc.), al benzinei etc.; spălare (1), spălat, (învechit și regional) spălătorie (2), (regional) lăut. V. zolire. *Fă și un spălătoriu... pre spălătura*. P. 282/7, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 223, 225, BUDAI-DELEANU, LEX. *Are să întocmească fabrică noă... pentru hainile cele vechi dă lînă, a le lucra prin spălătura i prin vâpșeală* (a. 1826). DOC. EC. 372, cf. LB. *Am oprit... numai cincisprezece muieri pentru spălat, fiindcă s-au împușinat spălătura* (a. 1829). DOC. EC. 452, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU. *Toăleta femeilor... a devenit o indeletnicire foarte greă... din cauza nenumăratelor forme și feluri de pieplănări, de spălături, de limpeziri cu ape aromatice*. FILIMON, O. I, 131, cf. BARCIANU, V. *Voi să însemnez rușele ce am dat la spălătura*. BOLINTINEANU, O. 339. *Acolo... [infierății] dau de traiul bun, de spălătura și de răsătura*. JIPESCU, ap. TDRG. *Lături din spălătura*. ap. TDRG. *Îi dăm [călfei] 1 1/2 florini pe săptămână fără spălătura*. POPOVICI-BĂNĂȚEANU, ap. TDRG, cf. DDF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Pentru spălăturile parțiale este bine să întrebuițăm săpun*. BIANU, D. S. 691, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Sînt cazuri cînd experții, într-un tablou vechi, după felurile spălături, descoperă sub un peisaj banal, o madonă*. CAMIL PETRESCU, U. N. 105, cf. SCRIBAN, D. *Fețele de masă prea scurte, tocite de atîta spălătura, erau cîrpile în ochiuri*. CĂLINESCU, O. I, 45, cf. DL, DM. *O cămășă veche, de o culoare încertă, decolorată de prea multe spălături*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 19/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Spălătura cu leșie de ciucălăi... frecările cu spirt duc totdeauna rana la vindecare*. ȘEZ. III, 202. ◊ Expr. (Rar) A trage cui va o spălătura (zdravănă) = a muștra tare pe cineva; a-l ocări. Cf. SCRIBAN, D. ◊ (Familiar; la pl.) Rufe spălate. Cf. CADE.

2. (Mai ales la pl.) Apă murdară; în care s-a spălat cineva sau ceva, lături, zoaie, (rar) scursori, (v. scursoare 1), (regional) hilbe, spălăcitură (3); p. ext. mîncare rău gătită, cu aspect urit. *Spălăturile blidelor i le arunca în cap* (a. 1760). GCR II, 69/28. *Acasă se hrănesc porcii... cu tărîțe, cu zer și cu toate spălăturile din cuhnă*. ECONOMIA, 100/5, cf. VALIAN, V. *Usucul spălăturii lînelor... în Franța ar ajunge a îngunoia șaptezeci și cinci mii*

popoane de pămînt. BREZOIANU, A. 41/1. *Pe jos e noroi de struguri, de prune și de spălături de țingiri*. CARAGIALE, O. IV, 119, cf. CADE, DL, DM, com. MARIAN, VAIDA. *Grijitu-mc-a... cu spălături după vasă*. DOINE, 46. *Vas de finut spălături și alte mîncări pentru porci, cîni etc.* ȘEZ. III, 89. *Cînd calci în spălături (apă cu care ai spălat cămeșile) ru-i bine*. I. CR, II, 125. *Spălătura de vase*. ALR I 2 000/865, cf. ALR SN IV h 1 116, ALRM SN III h 935, com. din BRUSTURI — ORADEA și din MONOR — REGHIN. *În loc de bucală cînstite, ne dă să mîncăm spălături*. MAT. DIALECT. I, 26. *Du-te și le dă spălături la porci*. ib. 94. ◊ (Prin analogie) *Îa mușchiul și-l taie bucăți, apoi îl spală cu oțet, vin și apă, și spălătura o treci prin sită*. MÎNCĂRILE, 65/6. *Îa iepurile și-l taie bucăți... le spală cu jumătate vin și jumătate apă și spălătura aceea o treci prin sită*. ib. 74/5. ◊ (Regional; și în sintagmele spălătura de ploscă, BARONZI, L. 44, DDF, ZANNE, P. IV, 94, CADE, spălătura de butoi, ALR SN I 241/872) Poșircă (2). Cf. SCRIBAN, D., ALR SN I 241. ◊ (Regional; la pl.) Zeamă scoasă din mămăliga cară fierbe, înainte de a fi amestecată; (regional) terci², cir (Strehaia). Cf. ALR SN IV h 1 114/848, ALRM SN III h 932/848. ◊ (Învechit și popular) Nume depreciativ pentru o femeie sau, rar, pentru un om lipsit de orice merit. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V., BARCIANU, V., SCRIBAN, D., BUL. FIL. XI—XII, 490. *Te cunoști, lele, pe gură, Că ești mare spălătura*. MÎNDRESCU, L. P. 142. *Ce vrea oare spălătura aceea de la mine?* Com. MARIAN. *Mumă-ta-i o spălătura, Că umbă prin arătura... Să mă fermece pe mine*. RETEGANUL, TR. 155. *Spălătura ce ești tu!* MAT. DIALECT. I, 26. ◊ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de“) *Logofătul acela avea o spălătura de nevastă*. AGÎRBIȚEANU, P. M. 10.

3. (Med.; adesea urmat de determinări locale) Operație care constă în introducerea unui lichid într-o cavitate fiziologică sau patologică a organismului, pentru a o curăța sau a o dezinfecta. V. clismă, clistir. *Fiecare moasă... trebuie să știe a face o spălătura vaginală*. YGREG, M. N. cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Se fac spălături gastrice și clisme*. ABC SĂN. 72, cf. 318, 331. *Doctorul... mi-a făcut și spălături la stomah*. V. ROM. noiembrie 1964, 36, cf. D. MED., DEX.

4. Exercițiu de către ape, ploii etc. a unei acțiuni de înlăturare prin transport a elementelor componente ale solului, erodare, eroziune, roadere, săpare (4), spălare (2), șiroire (3); (concretizat) loc unde se produce o astfel de acțiune; urmă lăsată de aceasta. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM. *Pină atunci se duce pe spălătura pînă la capăt și se repede în adîncul bulboanei*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 77, 18/3, cf. M. D. ENC., DEX, CHEST. IV 44/62, 66 a, com. MARIAN, ALR I 395/341. ◊ *Pietriș adus de apă; loc acoperit cu acest pietriș. Cîte pericole înfrunt... pe spălături, părți... unde n-are de ce să se prindă piciorul*. ap. CADE, cf. TDRG, DL, DM, DEX.

5. (Regional; într-un descîntec; cu sens neprecizat, probabil) Fermecătură (Mara — Sighet). Cf. T. PAPAĞAGI, M. 127. *Să mă speli de ură, De spălătura, Că cîte fete o fost în sat Tăte pe mine ura o țipat, id. ib.*

— Pl.: spălături.

— Spăla + suf. -(ă)tură.

SPĂLĂȚEL, -ICĂ adj. (Familiar; despre oameni) Prezentabil (1); care este (destul de) educat, instruit, cizelat etc.; (familiar) spălat² (1), scuturat² (I 1), scuturățel (1), curățel, îngrijit. V. acurat. *Un ciocoi... mititel și curățel, Lins la ceașă, dres la față, sprintenel și spălățel*. HASDEU, R. V. 117. *Împăratul, dacă văzu pe cioban dechisut, spălățel, cu foale curate pe dînsul... îi plăcu și lui*. ISPINESCU, L. 250, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE. *Fata asta e tare spălățică*. IOR-

DAN, STIL. 179, cf. DL, DM, DEX. *Te-oi spăla De toate rețele... Și vei arăta Mult mai frumusețel Și mai spălățel.* MARIAN, v. 231. *Are un băiețel spălățel.* Com. MARIAN. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Nu-mi inchipuiesc, în starea în care se află teatrul nostru național, să treacă fără oarecare senzație o piescioară mai spălățică.* CARAGIALE, o. VII, 454. *Tot ce este mai spălățel în oraș.* ISPIRESCU, ap. DDRF. *Briștile lor is mai spălățele.* C. PETRESCU, o. p. I, 236.

— Pl.: spălăței, -ele.

— Spălat² + suf. -el.

SPĂLDĂRII s. f. pl. v. spăldării.

SPĂLTUI vb. IV v. spăltui.

SPĂLUCEALĂ s. f. v. spălăceală.

SPĂLUCIT, -Ă adj. v. spălăcit².

SPĂMĂ s. f. v. spegămă.

SPĂMĂNTOAICĂ s. f. (Într-un descintec) Spaimă (2). *Tu moroaică, Tu strigoaică, Tu spămăntoaică, Tu muma-pădurii... Să nu mai vii la (cutare).* I. CR. VI, 241.

— Pl.: spămăntoaice.

— Spăminta + suf. -oaică.

SPĂMINTĂ vb. I v. spămintă.

SPĂMINTĂRE s. f. v. spămintare.

SPĂMINTĂT¹ s. n. v. spămintat¹.

SPĂMINTĂT², -Ă adj. v. spămintat².

SPĂMNE s. f. pl. v. spegămă.

SPĂN s. m. v. spînz¹.

SPĂNĂC s. m. v. spanac.

SPĂNĂCHI s. m. v. spanac.

SPĂNĂT s. m. v. spanac.

SPĂNȚ s. m. v. spînz¹.

SPĂNZ s. m. v. spînz¹.

SPĂRĂNGĂ s. f. v. sparanghel.

SPĂRĂNGINĂ s. f. v. sparanghel.

SPĂRĂTUȘ s. m. v. spiriduș.

SPĂRCHICĂ s. f. (Ornit.; regional) Spurcaci (*Otis tetraz*). Cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: ?

— De la spiracel.

SPĂRCUI vb. IV v. spîrcui.

SPĂRCUIT, -Ă adj. v. spîrcuit.

SPĂREĂ vb. II v. speria.

SPĂREĂT, -Ă adj. v. speriat².

SPĂRGĂNE subst. pl. (Regional) Vase sparte; hîrburi. Com. din ORAVIȚA. ◇ (Ca epitet, pus înaintea

termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Niște spărgane de vase.* ib.

— Sparge + suf. -an.

SPĂRGĂNIE s. f. (Regional) 1. Încăpere foarte mare (Nerău — Sinnicolau Mare). Cf. COMAN, GL., CHEST. II 289/1. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”, exprimă ideea de volum mare) *Spărganie de sobă.* ib. *Spărganie de casă.* ib.

2. Mincău¹ (Bărăștii Hațegului — Hațeg). Cf. CHEST. VIII 99/2.

— Pl.: spărganii.

— Sparge + suf. -anie.

SPĂRGĂCIÓS, -OĂSĂ adj. (În dicționarele din trecut) Casant. Cf. LB, I. GOLESCU, C., DDRF, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU² RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: spărgăcioși, -oase.

— Sparge + suf. -ăcios.

SPĂRGĂLUI vb. IV. 1. Tranz. și refl. (Învechit și regional) A (se) sparge (I 1). *Cînd păstorii lasă turma lor de o spărgăluiesc și o ocîrmuiesc lupii, de cîni ce aștepși? (a. 1826).* BV III, 521, cf. CADE. *Ploaia se oprise. Norii se spărgăluiseră.* IOVESCU, N. 181. *Norii s-au spărgăluit.* CIAUȘANU, v. 198. ◇ Tranz. Fig. (Regional) A spulbera (Stejarul — Roșiorii de Vede). Cf. MAT. FOLK. 667. *Toate se le-mblinzească, Să le potolească, Să le spărgăluiescă.* ib.

2. Refl. (Învechit, rar; despre așezări omenești; despre unități administrative) A se dezorganizează. *Și fiindcă atunci să spărgăluiescă Craiova, au dat scrisoarea dumnealui postelnicului la omul meu (a. 1828).* IORGA, s. D. XXII, 172.

3. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică ostiri) A înfrînge; a nimici (I). *Mentor, după ce spărgăluit pe vrăjmași, îi tăie în bucăți și gonii pe fugarii pînă în păduri.* PLEȘOIANU, T. I, 82/10.

4. Refl. (Prin nord-estul Olt.; despre adunări; p. ext. despre petreceri, jocuri etc.) A se sparge (I 4). *Hora s-a spărgăluit.* CIAUȘANU, v. 198.

5. Tranz. (Regional; in expr.) A spărgăluit pămîntul = a scormoni (2) (Poenari — Tirgu Jiu). Cf. ALR I 1340/820.

— Prez. ind.: spărgăluiesc.

— Sparge + suf. -ăluit.

SPĂRGĂLUIĂLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Spărgere (I 1). Cf. spărgăluit (I). Cf. CIAUȘANU, v. 198.

— Pl.: spărgăluiei.

— Spărgăluit + suf. -ială.

SPĂRGĂLUIȚ, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) Care se află în mare dezordine. Cf. CIAUȘANU, v. 198.

— Pl.: spărgăluitiți, -te.

— V. spărgăluit.

SPĂRGĂTOR, -OĂRE adj., subst. 1. Adj., s. m. și f. (Persoană) care sparge (II 1). Cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C., DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Așezarea lucrătorilor... spărgători... se va face în așa fel ca materialul... să nu se rostogolească.* PREV. ACCID. 57, cf. DL, DM. *Întîi trecea spărgătorul de lemne.* BARBU, G. 332, cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. n., s. f. Instrument, mașină, instalație folosite la spargerea unor materiale (casabile), a cojilor tari ale unor fructe etc. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Zgura... se depozitează în cutia de zgură, fiind spartă*

în prealabil cu ajutorul spărgătorului. IOANOVICI, TEHN. 117. Elementele unui spărgător sînt, în principal: construcția-suport... berbecul. LTR², cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Spărgător de gheață = navă specială folosită la spargerea gheții în apele navigabile. Cf. LTR², DL, DP, DM. Este cazul, de pildă, al spărgătoarelor de gheață, al navelor de lux și ambarcațiunilor sportive. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 192, cf. M. D. ENC., DEX.

3. S. m. și f. Fig. (Adesea cu determinări care indică felul) Persoană care provoacă dezbinare, care zădărnicește o acțiune întreprinsă în comun de un grup de persoane. Au îndemnat pe boierii Moldovei de l-au pîrlit la împăratul de mîncător și spărgător de țară. AMIRAS, LET. III, 143/12. Spărgătorii de casă [să fie] pedepsiți în vileag. EPISCUPESCU, PRACTICA, 43/14. Dracu e spărgător dă case. JIPESCU, ap. GCR II, 260. Să zădărnicească solidaritatea și dîrzenia muncitorilor, tocînd spărgători de grevă din rîndurile lor și din afară. PAS, z. IV, 153. Tot atelierul e în grevă? — Nu, numai noi. Ceilalți, spărgători ordinari. GALAN, z. R. 84, cf. DL, DM, DEX, MAT. DIALECT. I, 235. Nici cu asta nu fac casă, Că-i spărgătoare de case. FOLC. MOLD. I, 112.

4. S. m. și f. (Adesea cu determinări) Persoană care comite o spargere (III 2); hoț. Să li se taie capetele ca unor furi și spărgători de casa domnească (a. 1652). MAG. IST. I, 127/29. Au fost aruncată în iazorul Gazurului... de frica... spărgătorilor de icoane (a. 1675). GCR I, 221/24, cf. CADE. Înaintă precaut, ca un spărgător fantomatic în exercițiul funcțiunii. c. PETRESCU, c. v. 42. Pe urmă a devenit spărgător; asta în vremea nopții. SADOVEANU, O. XII, 673. Un spărgător dibaci a furat... [cloșca cu puii] prin tavanul sălii. ARGHEZI, B. 119. Spărgătorul abil, care dezoacă vigilența poliției, devine pentru unii cititori... un erou adeseori imitat. CĂLINESCU, c. o. 381. Aflasem că e un temut spărgător. STANCU, R. A. II, 141, cf. DL, DM. Un cuplu de gangsteri de mina a doua, spărgători de bănci. CINEMA, 1968, nr. 6, 25, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Atribuie calitatea ca un adjectiv) Să se osindească ca și arestantul spărgător de oene sau pușcării. REGUL. ORG. 292/11.

— Pl.: spărgători, -oare.

— Sparge + suf. -ător.

SPĂRGĂTURĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Spărtură (2). Cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C., POLIZU.

— Pl.: spărgături.

— Sparge + suf. -ătură.

SPĂRGĂU subst. (Învechit și regional) Vifor. Cf. URICĂRIUL, X, 407. Cînd este insoțită de omăt, furtuna se cheamă și vifor, ... zbărgău, spărgău. PAMFILE, VĂZD. 46.

— Pl.: ? — Și: zbărgău subst.

— Sparge + suf. -ău.

SPĂRGÊLE s. f. pl. (Bot.; regional) Vălul-miresei (Gypsophila muralis). Cf. BORZA, D. 79.

— Cf. sparge.

SPĂRGUÎ vb. IV. 1. Refl. (Regional; despre adunări; p. ext. despre petreceri, jocuri etc.) A se sparge (I 4) (Săliștuța — Strehaia). Cf. GL. OLT. S-a spărguît nunta, a plecat fieșcare. ib.

2. Tranz. (Regional; complementul indică terenuri nedefrișate, livezi, pășuni) A desteleni (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. Să-mi ascult tractoarele Spărguind răzoarele, întinzînd hotarele. id. ib.

3. Intrans. (Învechit; cu sens neprecizat, probabil) A viscolî. Spărguiește ninsoare (a. 1847). URICĂRIUL, X, 407.

— Prez. ind.: spărguiesc.

— Sparge + suf. -ui.

SPĂRGURIU, -IE adj. (Învechit, rar) Casant. Cf. LB.

— Pl.: spărgurii.

— Sparge + suf. -uriu.

SPĂRIĂ vb. I v. speria.

SPĂRIĂT¹ s. n. v. speriat¹.

SPĂRIĂT², -Ă adj., s. m. v. speriat².

SPĂRIECIÓS, -OĂȘĂ adj. v. speriecios.

SPĂRIERE s. f. v. speriere.

SPĂRIET¹ s. n. v. speriat¹.

SPĂRIET², -Ă adj., s. m. v. speriat².

SPĂRIETÓR, -OÁRE adj., s. f. v. sperietor.

SPĂRIETŪRĂ s. f. v. sperietură.

SPĂRIITÓR, -OÁRE adj. v. sperietor.

SPĂRIÓS, -OĂȘĂ adj. v. sperios.

SPĂRLUÎ vb. IV v. șperlui.

SPĂRLUIRE s. f. v. șperluire.

SPĂRSĂTURĂ s. f. (În dicționarele din trecut) 1. Spargere (II 3). Cf. POLIZU.

2. Spărtură (2). Cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: spărsături.

— Spart¹ + suf. -ătură.

SPĂRTIGIÓS, -OĂȘĂ adj. v. spărtigos.

SPĂRTIGÓS, -OĂȘĂ adj. 1. (Învechit, rar) Murdar (1). Văzu un om spărtigos... durmind pre pămîntul gol. MOXA, 388/30.

2. (Prin Munt.) Sfărmicios. Dedesubtul ciurului cădeau corpurile grele: gozurile, boabele șiștave, spărtigoase, neghina și bulgării de tiră. CONV. LIT. XLIV², 897, cf. SCRIBAN, D. Fagul e un lemn spărtigos, crapă numaidecît. UDRESCU, GL. Piatra de var arsă e foarte spărtigoasă. id. ib.

3. Fig. (Prin Olt. și prin nord-vestul Munt.; despre sunete, voce etc.) Strident. Își înălța... falsul, spărtigosul și cromaticu-i glas. CIAUȘANU, R. SCUT. 90. Cînta un marș spărtigos adunînd mulțimea curioșilor. P. CONSTANT. R. 67. Pasul greoi și tusea spărtigoasă a sofului se strecură înapoi spre poartă. id. o. 55. Femeia asta are o voce spărtigoasă; își sparge urechile. UDRESCU, GL. ◇ (Adverbial) Un pic de multe ogărite... tușînd spărtigos. P. CONSTANT, o. 35.

— Pl.: spărtigoși, -oase. — Și: spărtigiós, -oasă adj.

— Spart² + suf. -igos.

SPĂRTŪRĂ s. f. I. (Învechit, rar) Spargere (II 1). După fiecare spărtură, după fieștecare ochi de sticlă sfărmată plouă o repede grindină de plumb și purtătoare de moarte. HELIADE, L. B. I, 248/14.

2. Locul unde s-a spart un obiect sau un material casabil, ciobitură, ciocnitură, crăpătură, fisură, plesnătură (4); spațiu liber produs prin spargere într-un corp tare, într-un zid etc., deschizătură, gaură, ruptură (3), (învechit) spărsătură (2). Cf. ANON. CAR. A-

leargă înainte seloși de stinge să înjunghie orice vor întâlni, și prin spărturile zidurilor să pătrună în Corint. HELIADE, L. B. I, 240/21. Dacă va putea să deschiză aci o spărtură, atunci el va fi scăpat, găbind un loc pe unde să iasă la câmp. CR (1833), 191¹/16. [Fluturile] face, ca să iasă, o spărtură care nu îngăduiește a întrebuișa gogoșele la depănare. BREZOIANU, A. 570/1, cf. POLIZU. Cerea ca numaidecât să i se trimită parcul de artilerie pentru ca să facă o spărtură în zid. SION, P. 450. Gardul din fund e spart de vreun cline. Spărtura e destul de mare. BOLINTINEANU, O. 448. Printr-o spărtură scindurei am privit și eu înăuntru. EMINESCU, G. P. 67. Vede în partea grajdului o spărtură în uluci. CARAGIALE, O. I, 20. Vor băga puștele pe spărturile făcute și... îi vor soma. VLAHUȚĂ, N. 203, cf. DDRF, ALEXI, W. În cealaltă parte a șurei știam o spărtură. DUNĂREANU, CH. 175, cf. ȘĂINEANU². Baba ia apoi un iș părăsit... și-l pune peste spărtura oului. CANDREA, F. 389. Cum să mai rămâie o iarnă cu spărturile în acoperiș? AGÎRBICEANU, S. 478. Mi se păru că pe spărtură izvorăște diabolica fanfară până la mine. HOGAȘ, DR. I, 214. Pereții văruși de curind de abia se văd prin spărturile gardului. REBREANU, I. 10, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. M-am uitat, printr-o spărtură, în casă. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 239. Am trecut printr-o spărtură de zid și m-am tot dus. VLASIU, A. P. 415. Erau și zidari în vremea nopții astupind cu dibăcie spărturile făcute de bombe în vremea zilei. SADOVEANU, O. XII, 371, cf. SCRIBAN, D. Spărturi imense, adevărate prăpăstii, în care cobori ore întregi. BOGZA, A. I. 196. S-a repezit apa și-a lărgit spărtura. STANCU, D. 22. Suprafața spărturii poate fi netedă ori aspră. LTR². Tunul mai trage cu precizie, razant, în parter câteva lovituri, căscând noi spărturi. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 7/1, cf. M. D. ENC., DEX. Mai bine; că-mi lipesc spărturile de la casă! FUNDESCU, L. P. I, 120. ♦ Fig. Asemenea viață însă în Paris trebuia să facă mare spărtură în finanțele cucoanei. SION, P. 98. Atunci se făceau în suflétel lui ca niște spărturi largi, prin care-i năvăleau în conștiință toate grijile. VLAHUȚĂ, D. 274. Nicolae Goleșcu are impresia că a găsit o spărtură în sistemul propunerilor făcute de Bălcescu. CAMIL PETRESCU, O. II, 621. ♦ (Prin lărgirea sensului) Și peste stive de trupuri să-naintează curind Cu repede năvălire la spărtură alergând. POGOR, HENR. 111/10. Fiecare spărtură de front îi împușina zilele. C. PETRESCU, I. I, 131. Biazăzării forțază lărgirea spărturii pe care au realizat-o în liniile de apărare nigeriene. SCÎNTEA, 1969, nr. 8142. Dar deodată; înainte aparatului, formind o spărtură circulară... se deschide o lentilă de senin. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 56, 29/3. ♦ (Rare) Rână adâncă produsă prin izbirea de sau cu un obiect dur ori tăios. Băiatul se va vindeca fără urme vizibile îndată ce părul îi va acoperi semnul spărturii. VORNIC, P. 178. ♦ (Astăzi, rar) Defileu. Oțtul, după ce curge spre miazăzi, fără să găsească loc printre munți, ... nimereste în spărtura de la Turnu-Roșu. MEDINȚI, P. 50. Intram, ca printr-o poartă, în Cheile Dimboicioarei, în spărtura căvora era întuneric răcoros și deplin. CAMIL PETRESCU, U. N. 237, cf. DSR. ♦ (Regional) Carie dentară (Ghildă - Timișoara). Cf. ALRM II/I h 74/36.

3. Bucată rezultată din spargerea (II 1), fărîmîțarea sau tăierea unui obiect. V. așchie, ciob, țandără, hirb, breanc, tioc. M-au scos afară apucîndu-mă de un lemn, care găsiu acolo din spărturile corăbiei (a. 1783). GCR II, 130/1, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU. Se găsește încă bucăți de fer, hîrburi, spărturi de cărmidă și alte obiecte vechi. ODOBESCU, S. II, 225, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. Oborul... era făcut din spărturi de salcîm prinse laolaltă. VUIA, PĂST. 24. La sfîrșitul bombardamentului o spărtură mare mă atinse pe mînă. CAMIL PETRESCU, U. N. 375. Bocancii îi pusei lingă godinul fierbinte în care mai pîlplîiau două-trei spărturi de lemne. STANCU, R. A. I, 139, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Sistem de sfîrimare

a unor minerale, a unor roci. Orizontul inferior, gros de circa 30 m, este format din calcare compacte, bituminose, cu spărtură concoidală. ONCESCU, G. 341. Spărtura [mineralelor] poate fi în așchii, în bucăți cu fețe ovale sau după anumite plane (clivaj). GEOLOGIA, 12. ♦ (Prin Ban. și prin Bucov.) Casă dărăpănată, sărăcăcioasă. Cf. CHEST. II 50/7, ALR II/I h 256.

4. (Învechit și popular) Ruptură (3) (într-un obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte, într-un material textil, hîrtie etc.). Nimea amu nu poate spărtura crăpi cu pînză nenălbîtită spre cămașă veche. CORESI, TETR. 17. Voi zidi cortul lui D[a]v[i]d cel căzut și spărturile lui le voi înnoi. N. TEST. (1648), 155^r/15, cf. LB. Nu i se vede decît brațul gol care iese din o spărtură a vălului. NEGRUZZI, S. III, 379. Viră nuicauna pînă spărtura perdelii. CARAGIALE, O. I, 5. Și-a cumpărat o jîmblă, din care i-a mai rămas o bucată, ce-i rînjește sub braț printr-o spărtură a gazetei în care a înfășurat-o. MACEDONSKI, O. III, 83. Etera e ca volocul, dar cu două spărturi la mijloc. ȘEZ. IV, 115, cf. TDRG. Un figar bătrîn, îmbrăcat cu un cojocel unsuros, numai pețece și spărturi. AGÎRBICEANU, S. 149. S-a rupt și uite ce spărtură mare locmai în talpă! HOGAȘ, DR. I, 79, cf. CADE. Adusese odată vorba... de perna trăsuri, lustruită și cu scama smulșă prin spărturi. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 147. Îi suflă vîntul de iarnă în spărturile sumanului. SADOVEANU, O. IX, 401. Ce, dacă vîntul degetele-și viră, Obraznic, prin sumanul cu spărturi? LABIȘ, P. 96. Spărtura pînă e mică trebuie cîrpiță. Cf. PANN, P. V. III, 71/8, ZANNE, P. III, 376. ♦ (Prin analogie) Prin câteva spărturi de nuori de abia se zărea cîte o stea pîbeagă. XENOPOL, ap. TDRG. Norii se rupeau, ..., luna... se ivea prin spărturile lor risipite. EMINESCU, N. 11. O spărtură de nori. CARAGIALE, O. I, 145. Prin tot mai lărgita spărtură, Galbenul soare-și scoala cu țimbele capul. COȘBUC, P. II, 62. Din frămîntăturile nourilor dinspre apus, apăru o spărtură. BUJOR, S. 70. Soarele se ivi într-o spărtură de nouri, aprinzînd nuv de curcubeu pe cîmpurile înzăpezite. REBREANU, M. V. 294. Norii... se sparseră și prin spărturile lor se văzu soarele. STANCU, Ș. 327. Vînturile... Au căscat spărturi în nouri. LABIȘ, P. 396. Se produce brusc o spărtură în nouri și un soare orbitor inundă capela. CINEMA, 1968 - nr. 10, 14. Văzu, mai întîi, cum licăreau stelele, printr-o spărtură a norilor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 16/1. ♦ (Regional) Răscroiala minecii (Rășinari - Cîsnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 518. ♦ (Prin nord-vestul Transilv. și prin Mold.) Teren despădurit și transformat în pășune sau în loc arabil; ogor arat prima oară după o pauză de mai mulți ani. Cf. ALR I 915/257, 283, ALR II 5 073/284, ALRM SN I h 400/531, A IX 2. ♦ (Regional) Luminiș (de pădure) (Cărbunari - Moldova Nouă). Cf. ALR I 1 980/9. ♦ (Transilv.) Mîncău. Cf. LB, CHEST. VIII 99/7, 27, ALR SN IV h 1 087/310.

5. Fig. Rupere a unei unități; despărțire, scindare; p. ext. dezbinare. Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM. Diferențierea limbilor în centum și satem trădează o spărtură dialectală. SCL 1968, 652, Mai tirziu, însă, un anumit tip de gînditor modern a provocat cunoscuta spărtură în echilibrul structurii umane, printr-un radical divorț între idee și existență. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 19/2. cf. DEX.

— Pl.: spărturi.

— Spart² + suf. — ură.

SPĂRȚI vb. IV. Trans. (Învechit) A îndepărta. Tu, Doamne, nu spărți agiutoriu lău de mere (n u sta de parte B 1938). PSALT. 37, cf. DHLR II, 501, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: spărțesc.

— Etimologia nesigură. Cf. lat. *expartire.

SPĂSEALĂ s. f. (Familiar) Umilîță (falsă). Mi-a spus pe șleau cuvîntul... L-a spus fără șfială, fără

fășarnică spășeală, drept, cinstit, omenește. COCEA, s. II, 643. Atitudineă lui de falsă umilință, de spășeală. ap. VARLAAM — SADOVEANU, 285.

- Pl.: spășeli.
— Spăși + suf. -eală.

SPĂȘENIE s. f. 1. (Învechit; în limbajul bisericesc) Mîntuire (2). De la Dumnezău e spășenia mea și domnia mea. PSALT. HR. 51^v/15. Bucurați-vă... preemindu sfîrșitul credinței voastre întru spășenie sufletelor. COD. VOR.² 70^v/8. Bucură-se înrema mea de spășenia (scoaterea H, mîntuirea D) ta. PSALT. 19. Să fii bl[ago]s[lo]vit... maslin! și să fii la toate besearcile de lumină și oamenilor de sp[ăș]enie (a. 1550—1580). CUV. D. BĂTR. II, 288/19. Învața pre noi cu bună înțelepție calea spășeniei. CORESI, EV. 2, cf. 45. D[u]lul sînt... așa le-au dzis credincioșilor spre spăș[en]ie, iară necredincioșilor spre pierdere. COD. TOD. 196. La spășenie cărare dereasă-ne (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 215/8. Ca un păreate scăpării cîștigatu-te-am și sufletelor sp[ăș]enie deplin[ă]. PARACLIS (1639), 246. De se va delunga numai unul de taine necuminecat, au nu au oborit toată sp[ăș]enia sa episcopul sau popa? (a. 1640). GCR I, 88/37. Acestea toate le răbdă... Pentru spășenia noastră, pentru a noastră izbăvire. VARLAAM, c. 132. Să știe voia lui Dumnezău și să înțeleagă lucrul sp[ăș]eniei lor. N. TEST. (1648), 11^v/28. Un cuvînt bun și sp[ăș]enie [mîntuire] și lăria lui cu totul mă răpi (a. 1648). GCR I, 131/22. Hristos pre cruce au dăruit spășenia tuturor oamenilor. NEAGOE, ÎNV. 87/2. Araid... c-au morit în cruce pentru spășenie noastră (a. 1677). GCR I, 226. Toți să cade să ia darurile cele bogate ale lui D[u]mn[e]zău pentru spășenia lor. BIELLA (1688), [prefață] 5/4. Slăvitului și alesului întru cei înălțați domni... căruia sfîrșitul ca să fie norocit... și îndreptat cătră cale de spășenie. N. COSTIN, LET. II, 103/31. Cele ce, în anul acesta al 1694 de la spășenia lumii, astrologii zic că să vor putea întâmpla... și îndreptat cătră cale de spășenie, pacc, sănătate, spășenia sufletească D[u]mn[e]zău... să vă dăruiască (cca 1700). IORGA, s. D. XII, 9. Sănătate trupească și sp[ăș]enie sufletească de la Domnul... poftește și icagă (a. 1702). GCR I, 343/13. M-au trimis... să vă fiu păstor... pentru sănătatea și spășenia cămucavoastră. ANTIN, p. 4. Mă rog... să dăruiască, nălțării Măriei Tale sănătate, cu viață îndelungată, spășenie sufletească (a. 1713). CAT. MAN. I, 144. Sănătate trupească și spășenie sufletească poftim Sfinții Tale (a. 1726). IORGA, s. D. XIV, 32. Pămîntul care... pentru spășenia sufletului restu l-am fect dat numitei mănăstiri. ȘINCAI, HR. I, 252/4. Pot și accștia... să o citească, că prea căvărât le prisosește fujinică vrcame și pentru spășenia lor (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 302. Rugămu pre... Dumnezău ca să te păzască... cu sănătate trupească și cu spășenie sufletească (a. 1804). IORGA, s. D. XII, 153. Răduiesc cu Ștefan... pentru spășenia sufletului meu, împreună a soției mele și a fiilor mei. MAIGR, IST. 163/21, cf. LB, POLIZU, BĂRCIANU, V., CIHAC, II, 256, LM, DDFR, GHEȚIE, R. M., PASCU, S. 244, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., ESR.

2. (Familiar) Umilință (falsă). Lumca s-o posomorit... Oare de unde să ne vie atîta spășenie? ALECSANDRI, T. 59, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Cu umilință și cu spășenie, stătea la spatele cucoanelor celor bătrîni. MIRONESCU, s. 229, cf. SCRIBAN, D. Spășenie, ipcerizia afectată, susține mirările cu ochii la cer. În VARLAAM — SADOVEANU, 289. Poetul trecu prin toate stările, de la furie la îmblințire, cînd o văzu stînd la locul ei, într-o atitudine de spășenie. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 31, 5/2, cf. DEX, DSR.

- Pl.: spășenii. — Și: (rar) spășenie s. f.
— Din slavonul спашение.

SPĂȘI vb. IV. 1. Trans. și refl. (Învechit și regional; în limbajul bisericesc) A (se) mîntui (2).

Au doară poate credița spășin elu? COD. VOR.² 60^v/12. Uriiașul nu se spășește (nu s-a mîntuit D) cu multă sila sa. PSALT. 58. Rugăciunea credinciosului spășește bolnavul. CORESI, PR. 157/13. Ne-au spășit pre noi H[risto]s, Domnul nostru și din iad ne-au scos. COD. TOD. 194. Pentru un tâlharu ce s-au spășit cu nevoința lui (sec. XVII). CAT. MAN. I, 158. Doamne Dumnezău meu, spășește sufletul meu cel perit (cca 1630). GCR I, 82/37. De moarte și de putrezire cum au spășit a mea fire... Fecioară roagă pre Domnul să mă izbăvească. PARACLIS (1639), 246. Cine va crede și să va botezda, acela să va spăși și împărăția cerului va dobîndi. VARLAAM, c. 201. Iaste de bine și de folos sufletelor noastre, de vreme ce ne va fi nouo gîndu și voia să ne spășim. EUSTRAȚIE, PRV. 5/4. Ce mi se cade a face să mă spășescu? N. TEST. (1648), 157^v/15. Cela ce va crede și să va botezda, sp[ăș]i-să-va, iară cela ce nu va creade, osîndi-să-va (a. 1650—1675). GCR I, 230/28. Dacă vrem să ne spășim, noi să ne pocăim pînă sintem vii. NEAGOE, ÎNV. 160/29. Spășește-ne pre ceia ce nădăjdum spre tine (a. 1669). GCR I, 185/34. Pentru ruga s[uf]l[et]ii sale să ne spășim de cătră toată groaza. DOSOFTEI, V. s. octombrie 89^v/34. Noi credem cum fără de fapte bune, măcari de-ar avea omul credință, tot nu poate să se spășească. CHEIA ÎN. 23^v/7. Mă adusei și la chilie ta ca să se spășești pentru mine (a. 1692). GCR I, 305/6. Voi să-m[î] spășesc sufletul meu. COD. PUȘC. 84. Cuvinte... cătră îndăjăturile dumnezăiești și tuturor celor ce să vor lepăda de lume și celor ce vor vrea să se spășească (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 299. Cu ale lui sf[î]nte rugi D[oa]mne miluiește-ne și ne spășește (a. 1705). GCR I, 359/12. Este adevărat că toate faptele bune spășesc sufletele (a. 1720). URICARIUL, XII, 331. Cuvînt de sfîntul Serapion cum au spășit pre curvă (a. 1729). CAT. MAN. I, 326. Cel ce va vrea să se spășească... așa să gîndească. BUCV. 26^v/1. Dumnezău, cela ce să pohtești spășiască totu (cca 1750). GCR I, 57/1. De nu vom suferi, nu ne vom spăși niciodată. MINEIUL (1776), 180^v/13. Ce nu te scoli cu trupul Să-ți spășești sufletul? (a. 1784). GCR II, 141/36. Grigore Dialogul încă pentru bunefele lui au scris că s-ar fi spășit, măcar au fost păgîn. ȘINCAI, HR. I, 10/3, cf. ap. KLEIN, D. 198. Principile pentru care să poate strica logodna sint acestea... cînd o parte va voi să se spășească lăsînd cele lumefști. TRAVILA (1814), 99/9, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 356, DDFR, GHEȚIE, B. M., ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D. Ne spășim cu sfînta cruce. H II 35. Cu depărtarea de cele rele te spășești. ZANNE, P. VIII, 574.

2. Refl. (Învechit) A se pocăi (1). Pentru ce ei goli pe cele mari geruri înbia? Ce-au doa ũ ca, să se spășească? (cca 1740). ARHIVA, I, 157/10r Judeca că ea trebuie să fie vro nenorocită păcăt.oasă, care venise să se spășească în uritul monotoniei Chișințului. NEGRUZZI, s. I, 44, cf. 159. ALECSANDRI, T. 1181, BĂRCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, CADE. ♦ (Glumet) Auzil-ai, nepoșele, că molanul să spășește, Că cu inima înfîntă se închină și postește? Zice un gurzan bătrîn. FM (1844), 55^v/21. ♦ (Rare) A regreta (amaric). Cf. ȘĂINEANU².

3. Refl. (Rare) A se umili. Mă credeai adireacri cînd mă spășisem și spuneai că sint numai un vecnic al lău? BARBU, PRINC. 52.

4. Trans. (Învechit și regional; complementul indică păcate, greșeli etc.) A ispăși. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. Lepădînd viața lumii, Vei spăși greșala mumi și de-o crimă tu mă mîntui. EMINESCU, O. I, 102. Chinuri de-aceea se dau și pedepse și trupul spășește Relele vechi prin torturi. COȘBUC, AE. 124, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., D. POP., M. 155. M-am făcut pustnic să-mi spășesc păcatele. RETEGANUL, P. V, 84.

- Prez. ind.: spășesc. — Și: (rar) spăși vb. IV.
— Din slavonul спашити.

SPĂȘIRE s. f. Acțiunea de a (s)e spăși și rezultatul ei.

1. (Învechit; în limbajul bisericesc) Mintuire (2). Cf. spăși (1). *Sfinții... hrană cu cuviință dau sufletelor noastre cu folos și cu spășire.* CORESI, EV. 39. *Obidele trupului sînt spășire sufletului.* NEAGOE, ÎNV. 155/11, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *Taie-i și mieii cei negri, ca-nțiiul prinos al spășirii.* COȘBUC, AE. 109, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Nu-i vom aduce la Hrisa jîitfa spășirii.* MURNU, I. 6, cf. CADE.

2. (Învechit) Pocăire. Cf. spăși (2). *Socotind că cerotește al ceului interes, Alcargă ca, drept spășire, să stingă vreun eres.* POGOR, HENR. 23/1.

3. (Familiar) Umilință. Cf. spăși (3). *Privește al prostimii cortegiu... Cum merge cu spășire și cum ingenunchează.* ALECSANDRI, T. II, 154. cf. ȘĂINEANU², REȘMERIȚĂ, D.

— Pl.: spășiri. — Și: (învechit) spășire s. f.

— V. spăsi.

SPĂȘIT, -Ă adj. 1. (Învechit; în limbajul bisericesc) Mintuit² (2). Cf. spăși (1). *Fericit iaste tot omul ceta ce... socotește lucrul spășeniei după cuvîntul Domnului... Că acela suflet spășitu e.* CORESI, EV. 72. *Veși sădi vii și veși mlîca voi roada lor și să va adage celor spășii ai casii Iudei.* NEAGOE, ÎNV. 67/25. *Accsta sv[ist]nt prorocul Osie să tlcuiește spășit sau pășitoriu sau umbritoriu.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 69^v/7, cf. MINEIUL (1776), 102^v/30. *Sulfletul spășit al coanei Elence își luase zborul spre cete veșnice.* ANGHEL — IOSIP, C. L. 77.

2. (Rar) Pocăit (1). Cf. spăși (2). *Zăbovi... de vorbă cu tîlharii, care-l ascultau spășii.* VOICULESCU, P. I, 284. *Gogol... făcu... în ultimele scrieri retracări regretabile, se arătă spășit.* CĂLINESCU, C. O. 280. *La popolă, ofițerii, cam năucii și spășii soarte, se tot scuzau.* CONTEMP. 1970, nr. 1 256, 2/3.

3. (Familiar; despre oameni sau despre manifestări ale lor) Smerit (1). *Copila vorbăreață și nebunatică de totdeauna deveni gînditoare, tăcută și spășită ca o mironosiță.* VLAHUȚĂ, N. 67. *Îlîncuța, spășită, posomorită, își secase ochii de plîns.* CONTEMPORANUL, V. I, 101, cf. BARCIANU. *Noapte bună și petrecere îndelungată spășiiilor monahi.* ADAM, R. 211. *După citva timp, intră mamă-sa spășită și necăjită.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 100. *Pictorul va sfișia pinza... Poctul va arunca-n foc foile scrise... dar, spășii și cucernici... se vor în-oarce pcediți... și din nou vor începe suziul.* în PLR II, 59, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Mare sindofie la cucoana Sevastița, cu lăutari, cu danș... dar mai cu samă cu fasoane, cu priviri galișe și cu guri spășite de duduși și de cucoane.* HOGAȘ, DR. II, 134, cf. REȘMERIȚĂ, D. *Rudele, spășite, calcă după dric.* TOPÎRCEANU, P. O. 140. *Se așeză cuminte la loc... cu nutra foarte spășită.* C. PETRESCU, C. V. 9. *Oamenii sînt mai slobozi la gură și fetișcanele mai pușin năzuroase și spășite ca surorile lor de la orașe.* COCEA, S. I, 228. *Vorbește nepotul spășit ca o fată de la maici.* TEODOREANU, M. U. 242. *Își vedea vecinele spășite toate, ascultînd vocea preotului.* BARBU, G. 177. *Oștile se cereau mărîte, cioccii se cuvenău maziliși, călugării spășii, clăcașii dezrobiiți.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 1/1, cf. DEX. ♦ (Glumet) *Luna-i o șirată bătrînă... Multe vede, multe știe și tot spășită se pare.* ALECSANDRI, T. 841. ♦ (Adverbial) *Lumea se plecă spășit înaintea cădelniței, făcînd cruci grăbite.* ADAM, R. 123.

— Pl.: spășii, -te. — Și: (rar) spășit, -ă adj.

— V. spăsi.

SPĂȘITÓR, -OÁRE adj. (Învechit; în limbajul bisericesc) Mintulitor (2). *Veniți carei v-ați însotșat la această apă limpede și spășitoare și împleși și beați de vă veselii.* CORESI, EV. 5. *Primiți această carte*

spășitoare de suflet și cetii cu deadins (a. 1642). BV I, 122. *Aceasta să-ți fie întie lucru în cele trușeti, adecă lacrămile și plînsul cel spășitoriu de s[uf]l[e]te.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 195^v/17, cf. noiembrie 165^v/15. *Povătuindu-și turma spre hrana cea spășitoare, ... au răposat în D[om]nul.* MINEIUL (1776), 88^v/28. *Din fire sinteși deatori a-l învăța cele sfinte, a-l sfătui cele spășitoare.* MAIOR, D. 17/4. *Mă trimise al oștilor crai... Fiica-ți iubită s-aduc și să-nchin spășitoare jertfire Pentru Danai.* MURNU, I. 16, cf. CADE. ♦ (Substantivat) Cel care mintuie; (art.; adesea ca nume propriu, în special) epitet dat lui Isus Cristos. *Acela e Dumnedzăulu meu și spășitoriu meu.* PSALT. HUR. 50^v/26, cf. 19^v/14. *De proroci aceastea binrevestiră-se și cum prorocia cea ce e de spășitoriu nu sîntu omereși.* COD. VOR.² 83^v/6. *Domnul lumira mea și spășitoriu (mîntuitoriu) meu, de cire me spămăntu?* PSALT. 45. *Să luom întru stînul nostru dragoste adeveritulu Dumnedzeu, spășitoriu nostru.* COD. TOD. 192. *Creadeți... că acela iaste de adevăr Domnezeu, luminătoriu și sf[ist]nitoriu și sp[ist]sitoriu (cca 1600).* CUV. D. BĂTR. II, 146. *Ca să se rescumper singele cel nevirinat a spășitoriuului lunei (sec. XVII).* ap. DDRF. *Care ai născut pre spășitoriu și pre D[u]mnezeu, pre tine rog, Fecioară, să mă izbăvești.* PARACLIS (1639), 244. *Mărlurism că părintele au trimes fiuil, spășitoriu lumiei. N. TEST. (1648), 196^v/13. Pelaghia, deaca audzi, ... alergă după spășitoriu.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 53^v/6. *Minunata tain[ă]... carea cu d[um]nezăescul trup al D[om]nului și spășitoriuului nostru Is[us] H[risto]s ne împreună (a. 1702).* GCR I, 345/11. *Care Putea-vor fi cu drept osîndite Lunarele sulele, la care Nu fu trimis spășitoriu mare?* BUDAI-DELEANU, T. 150; cf. LB, LM, DDRF, CADE.

— Pl.: spășitori, -oare. — Și: spășitor, -oare adj.

— Spăsi + suf. -tor.

SPĂȘENIE s. f. v. spășenie.

SPĂȘI vb. IV v. spăsi.

SPĂȘIRE s. f. v. spășire.

SPĂȘIT, -Ă adj. v. spășit.

SPĂȘITÓR, -OÁRE adj. v. spășitor.

SPĂTÁC s. n. v. spătar².

SPĂTÁR¹ s. m. Titlu dat în evul mediu, în țările române, boierului care purta la ceremonii sabia și buzduganul domnului, iar pe cîmpul de luptă era unul dintre comandantii armatei; boier care avea acest titlu. *Crăstian Rotompan ce au fost spătar (cca 1610).* ROSETTI, B. 74. *Noi acești megiași, vîzînd cum este un boiaren mare... noi ne-am lăsat de-am fost supt mina Lecăi spătariul (a. 1632).* PANAITESCU, O. T. 254. *Spătariul al doilea și al treilea; al doilea dvoește cînd nu dvoește cel mare; ... al treilea dvoește peste toată vremea.* SIMION DASC., LET. 24, cf. ST. LEX. 168^v/2. *N-au spătărit vreme multă ș-au murit Iordache spătariul.* NECULCE, L. 32, cf. ANON. CAR. *A istoriei otomanești... ce s-a alcătuit de dumnealui spătariul Ianache Văcărescul.* VĂCĂRESCUL, IST. 244/3, cf. LB. *Propoziția carea D. spătariul Ghica au făcut-o în seanța de miercuri.* AR (1831), 26^v/13. *Ministru Interiorului se va regula pentru numărul pasaporturilor... după raporturile ce va da spătariul Domnului.* REG. ORG. 50/8, cf. VALIAN, V. *Miliția națională se comandă de către spătariul, ajutîndu-se de un ștab.* REGUL. ORG. 451/12. *Călărașii. La început erau mulți... Capul lor era spătariul.* BĂLCESCU, M. V. 591. *Acești boieri erau vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spătariul Spancioac.* NEGRUZZI, S. I, 138, cf. POLIZU. *Fusesse de mai multe ori agă, spătar și chiar vistiier.* GHICA, S. 5. *Vodă, voind a înaița pe tatăl meu în*

rang, i-a oferit să-l facă ban sau spătar. STON, p. 338, cf. id. POBZII, 197/1. Am văzut pe căpitanul lor venind la spătarul. FILIMON, o. I, 157. Un ofițer a Domnului... ne poronci a-l urma la spătarul, mai marele slujbaş a poliției și a puterii armată. RUSSO, s. 171. Ne-poata marelui vornic și fiica unui spătar, Dumneata să stai la vorbă... e-un ilhar! HASDEU, R. V. 71. Era fiica spătarului Tudor Mesteacăn. EMINESCU, P. L. 45. A poruncit să s-adune... tot sfatul... și spătarul cu căpeteniile oștilor... să fie față la încoronarea sa. CARAGIALE, o. II, 285, cf. DDRF. Spătarul lua... dări de la călărași. XENOPOL, I. R. III, 191. „E grea oeara ce mi-o faci”, Spătarul li răspunde. COȘBUC, P. I, 196, cf. BĂRCIANU. Spătarul Dragomir și-a văzut de datorie patruzeci de ani în șir. DAVILA, v. v. 157. Nu se mai sătura și spătarul de atita carte. ADAM, R. 71, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Spătarul e în urmă, cu armele stăpînului. IORGA, C. I. I, 174, cf. TDRG. Grigore Ghica-Vodă... alcătuieste... pentru apărare o oaste de arnăuși sub conducerea spătarului său. BUL. COM. IST. III, 117, cf. RESMERIȚĂ, D. Un spătar, constatat documentar pentru prima oară la 1394, a putut exista din prima jumătate a secolului al XIV-lea. BUL. COM. IST. V, 28, cf. CADE. Spătarul Grințes se-nchină, Apoi începe a cuvînta. LESNEA, VERS. 276. Ca spătar, se va îngriji de arme și cai pentru cămenii de la Moldova. SADOVEANU, O. XVIII, 264, cf. SCRIFAN, D. În a doua jumătate a secolului al XVIII, funeția de prefect de poliție o îndeplinea așa pentru centrul orașului și spătarul la București sau hatmanul la Iași pentru mahalale. OȚEȚA, T. V. 50. Derescu, fecior de rachier, făcînd spătar. CĂLINESCU, S. C. L. 34. Datorăm nespun de mult... fratelui său, arhitectul, spătarul Mihail Cantacuzino. CAMIL PETRESCU, O. I, 308. Teji se trag, cînd îi cauți, dintr-un spătar sau dintr-un vornic. VINEA, L. I. 136, cf. DL, DM. Grigore Ghica îl făcu pe Icnache mare vistier, Ipsilanti spătar. IST. LIT. ROM. II, 170. Pentru Moldova... la anul 1562... existau cîte trei lcofeseși, vistieri, ... spătari, ușieri și pivniceri. STOICESCU, S. D. 79, cf. DER, M. D. ENC., DEX. Aho! Aho! Stoica spătar... Nu vrei ca să ne primesti. PAMFILE, J. II, 114. Spătarul ne-a mînat și-așa poruncă ne-a dat. Să te ducem, mări, legat. BALADE, II, 296. Sara ghigariu, dimineața ștataru, se spune făcîndu-se aluzie la rpezițiunea cu care se poate trece de la o situație proastă, nefavorabilă la alta bună. Cf. ZANNE, P. I, 68. Curca spătaru, Negoea văcau, Hogeia spătaru și Gheorghic lăutaru, se răspunde, în glumă, unei persoane curioase, care se interesează de lucruri care nu o privesc. Cf. ZANNE, P. VI, 70, 149. ♦ Marc-spătar sau spătar mare ori spătarul cel mare = comandant suprem al armatei în lipsa domnitorului, sau general de cavalerie în Principatele Române. Spătariu mare și staroste de Cernăuși... cu arme domnești înecns, la spatele Domnului într-acele zile. SIMION DASC. 22. La munteni cap al oastei pînă acum este marele-spătar M. CESTIN, în BUL. COM. IST. V, 124. Acel Lupașco au agiunsu mai pe urmă și spătaru mare în Țara Muntenască. NECULCE, I. 32. I-au boierii, pre Lupul l-cu puș spătar mare, pre Buzdugan, sârdar (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 279/16. De acia să ridică patriarh Țarigradului, ... apoi să scoase de împăratul Mihail, carele puse în locul lui pre Fohișe, spathariul cel mare. MINEIUL (1776), 136^v/32. Marele spătar A. Ghica... a citit capul al 9-lea care coprinde regulamentul militar al miliții naționale. CR (1831), 65^v/30. Marele-spătar, ministru al rezboiului și căpetenia oștirea, avea sub dînsul și un tribunal special pentru pricinile ostășești. FM (1844), 164^v/25. Capul cel mare al armatei era marele-spătar. BĂLCESCU, M. V. 596, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Lingă jîlful domnesc se așază spătarul cel mare. IORGA, C. I. I, 155, cf. TDRG. În mai 1778 se întoarce la Iași, unde e numit mare-spătar. BUL. COM. IST. III, 118, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Steagurile de roși și călărași [depindeau] în Muntenia de mare-

le-spătar, care comanda și trupele de seimeni și lefegii. OȚEȚA, T. V. 49, cf. DL, DM. Erau numiți dregători cei care aveau rangul de mare-ban, mare-vornic, ... mare-spătar etc. STOICESCU, S. D. 78, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: spăthar. — Pl.: spătari.

— Din slavonul спатаръ.

SPĂTĂR² s. m. Meșteșugar care face spete (v. spătă¹ III 1). Cf. I. GOLESCU, C. Spătari se află în comunele Rîșca, Rîșculița, Baldovin. ap. TDRG, cf. CADE. Se mai însoțiră cu doi moși, spătari de meserie, după cît se vedea din marfa ce-o aveau în desage. v. ROM. mai 1963, 7, cf. H X 161, 189, 539, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: spătari.

— Spătă¹ + suf. -ar.

SPĂTĂR³ s. n., s. f. I. 1. S. n. Parte a unui scaun, a unui fotoliu, a unei bănci etc. de care își rezemă spatele cel care șade pe acesta, spate (II 2), spatează, rezemătoare (v. rezemător 2), (învechit și regional) spătă¹ (I 1); partea (mai înaltă) dinspre perete a unui pat, a unei canapele etc. Spătare de scaun. CIHAC, I, 259. Se sprijină de spătariul scaunului. CONTEMPORANUL, II, 246. Mă sallă și mă așază pe genunchiul lui... șinindu-mi stînga drept spătar. SĂM. I, 408, cf. BĂRCIANU. Ofînd cu înfeles, își lasă capul pe spătarul sofalei. ADAM, S. 9, cf. ȘĂINEANU², CADE. Se lasă pe o canapea cu spătarul înalt. GALACTION, O. A. I, 63. Îl invită să se așeze pe banca de lemn cu spătar. C. PETRESCU, I. II, 181, cf. IORDAN, L. R. 198, SCRIBAN, D. Călugărița se așezase într-un scaun cu spătar și cu rezemătoare de brațe. SADOVEANU, P. M. 66. Îi poști pe canapea cu spătar brodat. CAMIL PETRESCU, O. II, 313. În mijlocul odăii se aflau... șase scaune îmbrăcate în piele și cu spătar înalt. STANCU, R. A. III, 69. În fața lor sta patul baroc și alb... cu spătarul înalt. VINEA, L. II, 19, cf. LTR², DL, DM. M-am proptit și mai bine în spătarul scaunului. LĂNCRĂNȚAN, C. III, 436. Stăbit își lasă capul pe spătarul fotoliului. T. Iulie 1968, 56, cf. ALR I 705/385, 402, M. D. ENC., DEX. ♦ P. e. x. t. (Învechit și regional) Scaun cu spătar³ (1); p. g. e. n. e. r. scaun; fotoliu. Cf. DDRF.

2. S. n. (Popular) Perete de birne sau birnă care servește ca rezemătoare pentru ciobanii care mulg oile; p. e. x. t. construcție rudimentară, de obicei formată numai din trei pereți, în care se mulg oile; (regional) spate (II 2), spătel. Cf. ȘĂINEANU². Pentru a se putea răzima ciobanii, cînd mulg oile, se aplică... deasupra ușilor un laț transversal — spătările. PĂCALĂ, M. R. 449, cf. RESMERIȚĂ, D. Spătările sînt făcute din șindrile sau seinduri așezate cu un capăt sus și cu unul în pămînt. PRECUP, P. 13. Comarnicul însuși din fața strungii se numea spătel, în Munții Călimani, spătar, iar în Munții Rodnei, spate. VUIA, PĂST. 56. Aici sunt scaune pe care stau ciobanii cînd mulg, răzimați cu spatele de păriletele comarnicului îndreptat spre strungă, care pentru aceasta se și numește spătariu. DIACONU, P. 22, cf. CADE, STOIAN, PĂST. 48, com. MARIAN. Locul unde stau oile se zice itrlă, locul unde le mulge se zice strungă și spătar. H VIII, 215, cf. ib. 259, X 108, 120, 254, 423, XII 366. Spătările sînt acoperite cu folii și prăvăzute cu borte, prin care ies mindzărili la muls. ȘEZ. V, 124. La mijloc între strungă și podul de răslogi e spătariul, ca un zaplaz mic de seinduri cu scăunaș de partea podului pe cari șed ciobanii cînd mulg. ib. VII, 191, cf. COMAN, GL., com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. În fața strungii se construiește spătarul format din 2 uși și 4 scaune. CHEST. V 8/84, cf. 8/10, 33, 49, 88, 90, 53/20, 53, A V 15, 25, 33, 34, 37, VI 9, 26. ♦ (Popular) Strungă (pe unde ies oile din țarc). Cf. DDRF, TDRG, PAMFILE, I. C. 29, SCL 1974, 6, 615, H X 32, 45, 356, CHEST. V 8/20, 53, 94, 52/4, 10, 15, 19, 22, 39, 45, 67, 94, CV 1951, nr. 6,

28, ALR I 1 797/214, 217, 218, 227, 532, 536, 550, 554, 556, 573, 576, 594, 710, ALRM SN I h 261, A v 34, VI 3.

3. S. n. (Regional) Grebănar. Cf. DAMÉ, T. 50, ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

4. S. n. (Prin nord-vestul Mold.) Fiecare dintre scindurile care despart ciocanele la puiă. Cf. A v 28.

5. S. f. (Învechit și regional; în forma spătare) Spate¹ (I 2). Cf. CIHAC, I, 259. Arde calul la picioare Că-n spătare nu-l mai doare. UDRESCU, GL.

6. S. f. (Prin nord-vestul Munt.; în forma spătare) Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă spatele. Cf. UDRESCU, GL. ◇ Ex p r. A tăia ploșările și a cârpi spătarele = a fi foarte sărac. id. ib.

7. S. n. (Regional; în forma spetar) Jerseu deschis în față (Rîmnicu-Vilcea). Cf. LEXIC REG. 85.

— Pl.: spătare. — Și: (regional) spătare s. f., spătăc (CHEST. v 52/15), spatir (A v 25, 33, 35), spetar s. n.

— Spate + suf. -ar.

SPĂTĂRE s. f. v. spătar³

SPĂTĂREĂSĂ s. f. Soție a unui (mare) spătar¹; (învechit) spătărită, spătăroaie. Cf. I, GOLESCU, C. Casa... d-nei spătăres[ă] Elenchi Roset din mahalaua Boteanu. CR (1834), 344²/31, cf. VALIAN, V. Intră, felico, intră! D[umne]aiei cuoana mare spătăreasă, au binevoit a catadixi să te primească. în PR. DRAM. 339, cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, CADE, DL, DM.

— Pl.: spătărese.

— Spătar¹ + suf. -easă.

SPĂTĂREĂZĂ s. f. v. speterează.

SPĂTĂRĒL s. m. Titlu dat, în țările române, boierului de rang mic care păzea ordinea la sate și care avea unele atribuții militare în timp de război; boier care avea acest titlu. În tocmală ne-au fostu Ona suliașul și Burnar spătărel (a. 1577). CUV. D. BĂTR. I, 26/9. Matei Basarab poruncește ca „cine va ara pe moșia Gurguiagi și Vîrși” să dea dijmă mânăstirii Țișoița, „fie roșii, călărași, doroanși, spătărei, postelniceii” (cca 1632). PANAITESCU, O. T. 243. Facem în știre dumat[ă] pentru cesto spăt[ă]rel anom[e] Oancea ot Rucăr... cum are nevoi pentru nește cai (a. 1635). IORGA, S. D. X, 221. Cari moșie și rumâni au fost zălojit Iachim spătărelul drept aramă oca 700 la Dediul Duca (a. 1693). HEM 1 451. Grigore-Vodă... au mers și el cu oștile lui, cari stringîndu-se din toate breslile, călărași, dărăbanși, roșii, visterniceii, spătărei, postelniceii... au făcut oaste frumoasă. AMIRAS, LET². III, 151. Mulți megiași oameni buni: Opre spătărel, Paraschiva ot Albești, Dumitru sin David (a. 1730) BUL. COM. IST. V, 240, cf. I. GOLESCU, C. Aceste catane din sate aveau cap pe cîte un boier. Astfel cei de sub dvornic se numeau dvorniceii, cei de sub spătar, spătărei. BĂLCESCU, M. V. 608, cf. ȘĂINEANU². Documentele menționează și un număr de dregători subalterni, precum: logofătul al doilea, ... vorniceii, spătărei etc. BUL. COM. IST. V, 40, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Marii dregători aveau sub ordinele lor un număr de slujbași subalterni care purtau... titlul superiorilor lor la dimișnativ: vorniceii, spătărei, paharniceii. OȚETEA, T. V. 49, cf. DL, DM. La 1648, Oprea spătărel și alții vind „pătru pogoane”. PANAITESCU, O. T. 173, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Atribuie calitatea ca un adjectiv) „Armata sezoare la casa ei” compusă din slujitorii spătărei, postelniceii, roșii și ceilalți. STOICESCU, C. S. 6.

— Pl.: spătărei.

— Spătar¹ + suf. -el.

SPĂTĂRESC. -EĂSCĂ adj. Care aparține spătarului¹ sau spătăriei, privitor la spătar¹ sau la spătărie;

care este în serviciul unui spătar¹ sau al spătăriei. S-au dus... în Țara Muntenescă și au fost acolo ceauș spătăresc. NECULCE, L. 93. Facem... arătare că pentru tulumbe și scale sînt slujitorii spătărești și ai agii[i] (a. 1811). DOC. EC. 116. Cătanele domnești și spătărești și ale agăii... avea poruncă să dea navală să stingă focul. DIONISIE, C. 204. Catagrafia a plășii Ogrăzenilor... pe moșia Mîrșa... 2 slujitori spătărești, 7 poslușnici (a. 1828). DOC. EC. 422, cf. I. GOLESCU, C. Patru arnăuși spătărești intrară în temniță și scoaseră pe nefericitul falit. FILIMON, O. I, 298, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Recunoști strănepoții catanlor spătărești cu mintene, poturi și ghebe eu gaetane. C. PETRESCU, C. V. 80, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. Trece-un căpitan călare Cu cinci sute de catane, Tot catane spătărești. POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 403. Potera mi-e spătărească, Fuge să se prăpădească. TEODORESCU, P. P. 604. Mi-i poteră curată... Tot cătane spătărești, Dai cu glonțu, nu răzbești. GEORGESCU-TISTU, B. 79.

— Pl.: spătărești.

— Spătar¹ + suf. -esc.

SPĂTĂRI vb. IV. In tranz. A exercita funcția de (mare-) spătar¹. Încuscrindu-șă Dabija-Vodă cu Iordachi, l-au pus spătar mare și n-au spătărit ureauă multă ș-au murit. NECULCE, L. 124. În vechiul, grai administrativ, ... se întrebuișau verbi specifici pentru aproape fiecare boierie în specie: „a vorniceii”, „a logofeji”, „a spătării” etc. HEM 3 197, cf. CADE, SFC IV, 198.

— Prez. înd.: spătăreso.

— V. spătar¹.

SPĂTĂRIE s. f. 1. Funcția sau rangul de (mare-) spătar¹; perioadă de timp în care cineva exercită această funcție. Apoi ce o să-mi ajungă numai două-trei sute de pungi de bani, ce iau din spătărie? I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65, cf. VALIAN, V., POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. Instituție administrativă condusă de (marele-) spătar¹; p. ext. personalul care făcea parte din această instituție; clădire în care se afla această instituție; închisoare situată în această clădire. Marțea înaintea spătării[i] să aibă vreme a se arăta cîți din boieri mazili au să arate cevaș mai deosebit. PRAV. COND. (1780), 48. I-am dat... [să plătească] grosăritu la spătărie (a. 1804). DOC. EC. 74. Cu acest chip... slujesc și oamenii spătării[i] ce sînt slobozii de dăjdii (a. 1811). ib. 126. 12 cărți... ce s-au dat la miinile pandurilor ce s-au orînduit de la spătărie pentru prinderea filharilor (a. 1817). CAT. MAN. I, 606. Și așa cu răvașul epistalului mergînd la spătărie, i se va da răvaș de drum (a. 1823). DOC. EC. 303. Înainte mergea o ceată de cazaci călări, pe urmă vereș agia, spătăria, hătmănia, armășia, cetele de neguțatori. CR (1829), 231¹/14, cf. VALIAN, V. Mi-am perdut tinerețea în serviciul spătării. GHICA, C. E. II, 344. La spătărie, hoșule, să te învâe eu minte a mai veni să furi orz din hambarul nostru. FILIMON, O. I, 138, cf. DDRF, ȘĂINEANU². Spătăria n-a pătruns în Moldova decît după anul 1600. IORGA, C. I. II, 154, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Găsiți mai bine cu cale să vă trimitem în judecata spătăriei la București? VOICULESCU, P. I, 286, cf. SCRIBAN, D. În biroul cel mare al fostei spătării, ... șeful de Stat Major al oștirii chemase cinci ofițeri din garnizoană. CAMIL PETRESCU, O. III, 256, cf. DL, DM, DEX.

3. (Și în sintagma spătăria cea mare) Sală din palatul domnesc unde aveau loc unele ceremonii și unde se afla tronul. Vasile-Vodă... îndată au ieșit în spătărie și l-au chemat la sine la adunare. M. COSTIN, O. 139. Nime nu pute să margă la dinsul, din spătărie încolo, mai înluntru, nime nu pute întra, nici boieri, nici mazili. NECULCE, L. 196. Gheorghe logofătul,

În mare grijă, șazînd în spătăria lor, finea toiagul la gură (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 299/21. La aghiunul Crăciunului, logof[ătul] are purtare de grijă să ducă pe toată partea bisericească în spătărie, pe rînduială. GHEORGACHI, LET. III, 300/26. Pe părțile spătării... să vede în piatră săpat numele lui Dragoș-Vodă. ASACHI, L. M. 18/16. Înălțimea sa mi-a poruncit să-și fac cunoscut... să te înfățosezi la curte în spătărie, spre a îmbrăca caftan de vornic mare. NEGRUZZI, S. I, 287. Sala spătării unde era seauanul lui Vodă. ODOBESCU, S. I, 128. Dacă murea un boier..., duceau înaintea lui semnele boieriei sale plină la groapă și apoi le duceau... îndărăpt și le puneau în spătărie sau divan. MARIAN, I, 257, cf. DDRF, BĂRCIANU. Domnul primește în spătăria cea mare pe fiecare boier după rangul său. IORGA, C. I, 1, 158, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Chemă Ion-Vodă pe toți boierii la Curte, ... strîngîndu-i în spătăria cea mare. C. GANE, TR. V. 302. Mini este rînduială, în spătărie, masă întru cinstea aceluia pîrea înfățat boier. SADOVEANU, O. X, 95. Mihail Șufu a convocat pe toți boierii la spătăria cea mare a Curții. OȚETA, T. V. 183. Rezentantului sultanului... îl aștepta în spătărie, spre a fi de față la citirea hatiserifului. CĂLINESCU, C. O. 261, cf. DL, DM. Prințepile tăcuse privind spătăriile și stîlpii cei împodobiiți ai palatului. BARBU, PRINC. 115. Camera spătării unde se făceau ședințele divanului în fiecare zi. STOICESCU, S. D. 19, cf. DEX. ♦ Spătăria (cea) mică = cabinet personal al domnitorului. I-au ieșit înainte Domnul plin în pridvor și... s-au suit în spătăria cea mică. R. POPESCU, CM I, 558. Poști pe noii săi dregători și pe ceilalți boieri în spătăria cea mică, la cafea și ciubuc. SADOVEANU, O. X, 176. Georgie-Vodă a stat în sfat cu Miron logofăt și cu Buhuș hatman, scriind chiar cu mîna sa izvod pe masa spătării celei mici. id. ib. 352. Va schimba coroana lui Mircea Bătrînul cu trei ramuri, cu coroana pe care o va găsi în spătăria cea mică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 96, 29/2, cf. DEX. ♦ (Învechit) Arsenal. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DSR.

— Pl.: spătării.

— Spătăr¹ + suf. -ie.

SPĂTĂRIT s. n. (Regional) Meșteșugul spătărilor² (Șugag — Sebeș). Cf. H XVIII 235.

— Spată¹ + suf. -ărit.

SPĂTĂRIȚĂ s. f. (Învechit) Spătăreasă. Cf. I. GOLESCU, C. Spătărița cea mîndră și frumoasă... se văzu redusă... Să ia de soț ciociul bătrîn și uricios. BOLLINTINEANU, O. 221.

— Pl.: spătărițe.

— Spătăr¹ + suf. -iță.

SPĂTĂROAIE s. f. (Învechit) Spătăreasă. Un sat întreg... zestre de la dumneatei soacra Alexandra spătăroaie, răposatului Iordache spătăriiul (cca. 1660). BUL. COM. IST. IV, 20, cf. 83. Această Alexandra spătăroaie au fost fată lui Gavrilăș (a. 1731). id. ib. 65.

— Pl.: spătăroaie.

— Spătăr¹ + suf. -oaie.

SPĂTCĂL s. n. v. spăcel.

SPĂTEAZĂ s. f. v. spetează.

SPĂTEL s. n. (Prin sud-vestul Transilv.) Spătăr² (2). Partea de jos a comarnicului de care ciobanii își reazemă spatele, ca și comarnicul însuși din fașa strungii se numea spătel. VUIA, PĂST. 56.

— Pl.: ?

— De la spătăr².

SPĂTIC s. n. (Familiar) Diminutiv al lui spate (I 1); (familiar) spătat, spătișor. Are spătăricul totuna de gilci, mitelul! UDRESCU, GL.

— Pl.: spătăcuri.

— Spate + suf. -ic.

SPĂTICĂL s. n. v. spăcel.

SPĂTIȘOR s. n. (Familiar) Diminutiv al lui spate (I 1); (familiar) spătăic, spătuț.

— Pl.: spătășoare.

— Spate + suf. -ișor.

SPĂTŌI s. n. (Transilv.) Ie. V. spăcel. Com. din VAȘCĂU. Îmbrăcămîntea fetelor se compune dintr-un „spătŏi“ (ie) și poale de cînepă. ARH. FOLK. VII, 41, cf. 122, ALR I 1 873/51, 61, 63, 65, 80, ALR II 3 295 bis/53, 64, 3 296/53. Am curmită pină să fac on spătŏi. FD I 197, cf. TEAHA, C. N. 266.

— Pl.: spătŏaie.

— Spate + suf. -oi.

SPĂTŌS, -OĂSĂ adj. (Despre oameni; p. ext. despre animale) Care are spatele (I 1, 2) lat; p. ext. robust, voinic; (învechit) spătŏș. Cf. ANON. ȚAR, I. GOLESCU, C. Sta în dosul unui cobzar înalt și spătŏș. SION, P. 439. L-a dus la țara sănătății, la țara celor peptoși și spetoși. HASDEU, I. C. I, 229. Un vîntător nalt și spătŏș. CONV. LIT. III, 58. Parcă-l văz ș-acu nalt și spătŏș cît o namilă. ȚARAGIALE, O. I, 42. Un om nalt, spătŏș, cu mîinile mari și negre. VLAHUȚĂ, S. A. II, 92, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². [Era] cel mai îndesat și mîi spătŏș am din țrg. HOGAȘ, DR. II, 159. Era un om de peste treizeci de ani, înalt, spătŏș, cu mîinile ca niște lopeți. REBREANU, P. S. 69, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Niște ciobani... spătŏși și negri... mi-au arătat o petică a lor. GALACTION, O. 348. Îi întîmpină un bărbat spătŏș, în cămeșoi nelincins. C. PETRESCU, I. II, 205. Trecea furîș prin noapte spătŏșul rege dac. VOICULESCU, POEZII, I, 186. Rămăsese flăcău tomatic, înalt, spătŏș și bine legat. SADOVEANU, O. XVI, 393. Pe prag se ivi un om înalt, spătŏș, cu barba scoasă înainte și cu mîșăști haiducești. DAN, U. 282, cf. SCRIBAN, D. Căuta să se fie în pas cu țrapul mare, săltat, al voinicului armăsar spătŏș... pe care căldărea tatăl său. CAMIL PETRESCU, O. III, 474, cf. DL, DM. Cărușășii spătŏși suduiau cații nădușiți. BARBU, G. 21, cf. M. D. ENC., DEX. Hoșomanul nalt, pletos Cum e un stejar frumos, Era Măne cel spătŏș, Cu cojoc mare, mișos. ALECSANDRI, P. P. 73. A avut dada odată O iapă înaltă... Grasă, grasă Și spătŏșă. MARIAN, SA. 316. [Voinicii erau] care de care mai spătŏș și mai frumoși. RETEGĂNUL, P. V, 39. Își strîngea Și-și cum-păra... Turme De juncați Spătŏși. BALADE, III, 343. Pe cîne, măr, zării Printre pomi și printre vii? Pe Terente cel spătŏș. FOLC. OLT. — MUNT. III, 614. ♦ Fi g. Să ascultăm colnicel, Ne-or sprîjini spătŏșii tei. LESNEA, VERS. 184. Nu vedea nici umbră sa spătŏșă, nemăsurat înălțat peste țid. C. PETRESCU, A. R. 178. Astă rădăcină uscată... Mare și spătŏșă Ca o broască festoasă. TEODORESCU, P. P. 176. Ține astă ploșcă spătŏșă, întocmai ca o broască festoasă. UDRESCU, GL.

— Pl.: spătŏși, -oase. — Și: (învechit) spătŏș, -oășă adj.

— Spate + suf. -os.

SPĂTUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A pune spate (I 1) nou la o cămașă ruptă. Com. din BUCOVINA.

— Prez. ind.: spătuiesc.

— Spate + suf. -ui.

SPĂTUIALĂ s. f. (Prin estul Transilv. și prin Mold.) Plăcă (la cămășile bărbătești). [Cămașa] cea rumânească e nelăcreșită, cu spătuiete. ALR II 3 290/228, cf. ALRM SN III h 986/574, A IX 1.

- Pl.: spătuiele.

- Spătuț + suf. -eală.

SPĂTUȚ s. n. (Familiar) Diminutiv al lui spate (I 1); (familiar) spătic, spătișor.

- Pl.: spătuțuri.

- Spate + suf. -uț.

SPĂTUȚĂ s. f. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui spată¹ (II). *Caută că ești de legea mea; Că gata ar fi a ta Palma și spătuța mea.* FRÎNCU - CANDREA, M. 222.

- Pl.: spătuțe.

- Spată + suf. -uță.

SPĂVĂDĂNIE s. f. v. spovedanle.

SPĂVĂDUÎ vb. IV v. spovedi.

SPĂVĂDUIT s. n. v. spovedit¹.

SPCIN s. m. v. pin².

SPEĂLBĂ adj. f. v. spelb.

SPEĂNĂ s. f. v. spele.

SPÉCHIU s. n. v. specul.

SPECIAL, -Ă adj., adv., s. f. 1. Adj. Care se deosebește de alte lucruri, de alte fenomene etc. asemănătoare prin particularități proprii, care este făcut, destinat, rezervat pentru a cereșpurce urui anumit scop. V. anume, anumit, aparte, deosebit, distinct, individual, particular (I 1), separat, singular (2), specific (1), sui-generis, (livresc) insolit. *Țircumstanții se întâmplă în multe și speciale moduri.* ȚICHINDEAL, F. 265/22. *După ce am arătat felurile stilului... venim a face o împărțire a stilului mai specială.* HELIADE, O. II, 20, cf. I. GOLESCU, C. *Un regulament special, după carele au a să urma înținerea și învățătura clericilor.* CR (1833), 249¹/31. *Acest instituit... dator este a sa urzire unei speciale protecții a Excelenței sale.* AR (1834), 63¹/23. *Aceste așezăminturi începuse a înflori acum sub guvernul provizornic, cari le hărăze o protecție specială.* FM (1838), 67¹/15. *Toți copăceii aceștia se deosibesc printr-o fiuză specială.* EREZOIANU, A. 467/4, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Aplicarea unei gramatice speciale latină la o limbă alta este o meșteșugie ghibace.* RUSSO, S. 60, cf. POLIZU. *Fiecare are funcțiunea sa specială în viața tetului.* GHICA, C. E. II, 586, cf. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. *Cimpia este specialul tărîm al cavaleriei.* HASDEU, I. C. I, 246. *Dispare încetul cu încetul - însă numai pentru ceel raport special - gîndirea restului de însușiri sensibile.* MAIORESCU, CRITICE, 25. *O specială strîngere de mînă junelui meu amic.* CARAGIALE, O. VI, 171. *Toate acestea pot să fie și în tabloul artistului nostru, numai cu o notă specială.* GHEREA, ST. CR. II, 78, cf. DDF. *Același lucru se petrece și la uzuri mai speciale citeodată.* PHILIPPIDE, P. 14. *Armele speciale ale pedestrimii erau arcul, ghica-ga, măciuca... și coasa.* XENOPOL, I. R. IV, 158, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Aceasta, în împrejurările speciale de la noi, putea să fie un serios avertisment.* În PLR II, 139, cf. ȘĂINEANU². *Corporații de un caracter cu totul special.* IORGA, C. I. III, 177. *Aci lucrul e mai ușor, din cauza naturii speciale a eroului.* IBRĂILEANU, S. L. 35, cf. RESMERIȚĂ, D. *Unele din ele erau rezervate jurisdicției speciale domnești.* BUL. COM. IST. V, 68. *Am avut speciala grijă s-o împiedec.* M. I. CARAGIALE, C. 104, cf. CADE. *Cei mai mulți cereau trupe speciale să-i însofească la moștile lor.* REBREANU, R. II, 228. *Urșii mi-au stricat o parte specială a frumuseții vieții figănești.* GALACTION, O. A. II, 273. *Verificarea calității nituirii se face cu un ciocan special.* IOANOVICI, TEHN. 157. *Casierul a plecat, cecurile sînt închise în casa lui specială.* CAMIL PETRESCU, U. N. 57. *Aprinse o figară, cu o brichetă specială pentru infirmii cu o*

singură mînă. C. PETRESCU, f. II, 247. *Am să public și un studiu special... într-o revistă nemfească de criminalogie.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 79. [Secția șomajului] ocupă o clădire specială cu patru caturi. COCEA, S. I, 75. *Cafeaua... fierbinte, dulce, specială, dublă, sesi.* TEODOREANU, M. III, 244. *Am observat și înfășișări speciale ale sudului balcanic.* SADOVEANU, O. XX, 384. *Am înfruntat urgia vremurilor prin adaptabilitatea noastră la împrejurările speciale de la noi.* PUȘCARIU, L. R. I, 360. *Vor funcționa... case speciale de odihnă la Mamaia.* ȘCINTEIA, 1952, nr. 2361. *Rana nu reclama vreo intervenție chirurgicală specială.* CĂLINESCU, S. 210. *Înțelesul special și mai restrîns pe care îl dăm acestei expresii.* VIANU, S. 40. *El se distinge de marea masă printr-un costum special.* RALEA, S. T. II, 221. *Nu se cereau cunoștințe speciale.* BOGZA, A. I. 391. *Sînt cuptoare speciale unde se coc franzelele.* STANCU, D. 465. *În cercetările de radioactivitate, trebuie luate măsuri speciale.* SANIELEVICI, R. 220. *Laboratoare speciale prepară... culturi pure, în fiole de sticlă.* AGROTEHNICA, I, 380. *Fizica... nu poate opera decît cu noțiuni... definite cit mai precis, adesea cu ajutorul unui vocabular special.* CIȘMAN, FIZ. I, 5. *Sînt un caz inedit, un caz special și tragic.* VINEA, L. I, 158, cf. DL. *O întrebă... ce eforturi speciale a făcut.* PREDĂ, R. 265, cf. DM, DN. *Avea... ceară specială de luminări.* BARBU, PRINC. 43. *Călărașii mai erau folosiți în mod special la paza hotelurilor.* ȘTOICESCU, C. S. 113. *Forța de gravitație se măsoară cu instrumente speciale numite gravimetre.* GEOLOGIA, 8. *S-a ocupat de combaterea acestei boli, preparînd și un ser special antipestos.* AEC SĂN. 392. *Făcuseră și ședință specială la sediu.* V. ROM. noiembrie 1964, 27. *Axate pe probleme speciale, aceste lucrări n-au reușit să atragă.* AP 7, cf. M. D. ENC., DEX. *Iera o grădină, dom'le, ce mai specială grădină d'în comună.* O. BÎRLEA, A. P. II, 434. *Arme speciale = nume dat în trecut corpurilor de armată formate din artilerie sau geniu.* Cf. CADE. *Căpitan... în arma specială a genului.* BRĂDESCU, O. A. I, 22. *L o c a d v. În special = mai ales; indeosebi; în mod particular; în speță (v. specie III 1). Acesta... este vîșul caracteristic al publicității, în special al jurnalisticii române.* MAIORESCU, CRITICE, 126. *La nebuni, în special, li se cetește moliftetele Sfințului Vasile.* CONTA, O. F. 363. *Dacii întrebunțau în special armele de luptă corp la corp.* PĂRVAN, G. 397. *Greutățile începutului, și în special cele tehnice, ne împiedică să ne înfășișăm așa cum am fi dorit.* În PLR II, 263. *Își serie cronică avînd în special în vedere să prezinte domnia patronului său.* BUL. COM. IST. II, 12. *În cancelarie, forșoteală... În special casieria e plină de ofițeri.* BRĂDESCU, O. A. I, 9. *Vasele, în special, au o grație primitivă.* COCEA, S. I, 83. *Unele frămîntări ale contemporanilor mei, politica românească în special, m-au interesat.* SADOVEANU, O. XIX, 7. *Avea numai îngrijirea celor doi copilași, în special să-i învețe franțuzește.* BART, E. 315, cf. SCRIBAN, D. *Insectele și fluturii alcătuiesc motive adaptate în special tratării miniaturistice.* VIANU, A. P. 267. *Vă ofer o figură de Cuba... - Vă mulțumesc, le apreciez în special.* ARGHEZI, L. 32. *Aricescu a obținut cîteva posturi, în special pe acela de director.* CĂLINESCU, S. C. L. 91. *Se uită încă o dată la toți și în special la Picu.* H. LOVINESCU, T. 236. *Nu este... un secret aversiunea sa pentru junimism, în genere, și pentru Maiorescu în special.* CONSTANTINESCU, S. III, 223, cf. DL, DM. *Se constată la alte limbi, în special la cele romanice.* COTEANU, R. L. 20. *Unii din dregătorii ai doilea - în special vîstierul II și logofătul II - sînt apropiați... de marii dregători.* ȘTOICESCU, S. D. 72. *Cîteva peisaje, în special venețiene... completează seria picturilor.* V. ROM. decembrie 1964, 140. *În elaborarea unui manual în general și a celui universitar în special... se pune... problema expresiei concise.* ȘCINTEIA, 1966, nr. 6896. *Face o distincție precisă între... structură, prin care înțelege în special gramatica, și celelalte elemente... ale limbii.* L. ROM. 1967, 227. *Mă refer*

în special la literatura și arta pentru tineret. GI 1968, nr. 934, 2/1. *Metaforele acestea sînt minufios sensibilizate în special de jocul actorului.* CINEMA, 1969, nr. 5, 7, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Substantivat, n.) *Toate cunoștințele trebuie să plece de la special spre a ajunge la general și la universal.* CONTA, O. F. 121. *O asemenea istorie a limbii este imposibilă... din cauza necesității... de a fugi neconștient de la individ la idee, de la special la general.* PHILIPPIE, P. I. ♦ Care aparține unei anumite specialități; de specialitate. *Ieșind din clasurile de învățături complementare, școlarii vor putea să se înscrie în vreunul din cursurile speciale.* REGUL. ORG. 384/28. *Vor funcționa, experimental, un număr sporit de clase speciale de matematică.* CONTEMP. 1966, nr. 1040, 1/1, cf. DEX, DN³. ♦ P. a n a l. (Despre limbaje, terminologii) Specializat (2). *Se recurge la limbajele speciale.* IORDAN, STIL. 22, cf. SCRIBAN, D. *Evoluția terminologiei speciale este deosebit de interesantă.* L. ROM. 1967, 491. ♦ (Despre sesiuni, comisii etc.) Care se ține, care are loc în afara regulilor obișnuite; extraordinar. Cf. DSR.

2. Adj. (Învechit; astăzi rar) Care este competent într-o anumită ramură de activitate, într-un domeniu etc. V. s p e c i a l i s t. *Dacă Hellada antică ne este mai cunoscută decît Egiptul, ... este că de la bărbații ei speciali, prin litere, ne-au rămas... științele lor.* HELIADE, O. II, 40. *Cinci cameni d-abia pot face lucrarea unui bun muncitor special.* MĂS. GR. 36/1. *Sintem obicinuții ca oamenii de stat să fie speciali în serviciile ce li se încredințează.* GHICA, C. E. II, 476. *Medicul cel mai special în materia frigurilor, d. Boudin, afirmă... imposibilitatea acclimatării.* HASDEU, I. C. I, 223. *Accea parte din public care se alătură din oameni speciali, din politici, filolegi.* MAIORESCU, CR. I, 50. *Ne-am împedeca de acest rău fundamental — lipsa de oameni speciali.* CONV. LIT. XI, 37. *Cea mai mare parte din material îl căpătăm prin negustori speciali în astfel de călătorii la cazaci.* IORGA, C. I. III, 168. *Făcuse un drum la București, numai să obișnă de la corp mutarea unui bucătar special la popoza regimentului.* C. PETRESCU, I. I, 8.

3. Adj. (Despre oameni sau despre instituții) Care este însărcinat cu probleme deosebite; căruia îi revin misiuni excepționale. *Un ministru special ce se va institui numai pentru ale Siciliei.* CR (1848), 2°/14. *În o comună învoire, înaltul cler și comisia specială stăruiește întru aplicarea anaforalei (a. 1855).* URICARIUL, IV, 433/13. *Am luat un reporter special.* CARAGIALE, O. II, 24. *Găsim în Dacia un procuror special al împăratului pentru minele de aur.* XENOPOL, I. R. I, 183. *Lupta începe prin trimiterea unui ambasador special al lui Napoleon la Constantinople.* BUL. COM. IST. III, 130. *S-a reîntocmit o administrație specială în Iași... care stabili următorul program al curselor.* N. A. BOGDAN, C. M. 155. *Are să-i vie decorația și mi-a promis colonelul că i-o va trimite dinsul printr-un delegat special.* MIRONESCU, S. A. 108. *La prînz a sosit de la divizie un curier special.* V. ROM. octombrie 1964, 65. *Trimiterea în acest scop un curier special.* G. BARBU, A. V. 226.

4. Adj. (Despre publicații) Publicat cu o ocazie excepțională sau la o dată festivă. *Vă voi expedia la vreme, pentru numărul special, o cronică anume.* CARAGIALE, O. VII, 429. *Edițiile speciale anunță asasinarea lui Jaurès.* LOVINESCU, C. IV, 170. *Edițiile speciale mai ales îl scoteau din șifni.* COCEA, S. II, 43. *Ediția specială a ziarelor locale... va anunța... moartea senzațională a bancherului.* TEODOREANU, M. III, 320. *Aud... asaltul strident al colportorilor de ediții speciale ale ziarelor vieneze.* BLAGA, H. 181. *Se striga: „Sportul, ediție specială, cu rezultatele de ieri!”* VIÑEA, L. I, 20, cf. BARANGA, V. A. 12, DL, DM. *Văzu strada plină de afișe și resturi de ziare: foile edițiilor speciale de seară.* BARBU, Ș. N. II, 216, cf. DEX, DN³.

5. Adv. În mod deosebit; foarte. *Ciștigul sau paguba... acelor ce special sînt interesați în acest ram-*

al industriei. I. IONESCU, B. C. 306/22. *E special agreat de către domnul doctor.* ARGHEZI, L. 322. *Puterea bănelui este special de efectivă în toate sectoarele.* RALEA, S. T. II, 264.

6. Adv. În mod intenționat; într-un anumit scop; anume, dinadins, expres, intenționat, înadins, (învechit) specialmente. *Să se prezinte la un concurs cu lucrări special pregătite.* CONTEMP. 1953, nr. 356, 5/1, cf. DL. *Vale a venit special să ne strice cheful.* PEDA, R. 157. *Vislan pe care-l chemase special să asiste.* T. POPOVICI, S. 197. *Pentru ei, am luat special în buzurare... pureci de mare.* SORESCU, U. 58. *Nouă iezi... acclimatizați într-un țare special amenajat la cola I 500.* RL 1967, nr. 7042. *Un autor a scris o piesă de teatru, special pentru mine.* 7 iulie 1968, 46. *Echipe special înființate să se asigure asemenea forme de deservire.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8192.

7. S. f. (Bot.; învechit, rar) Specie (II 2). *Întrebuințarea noțiunilor este de comparat operării cu chintesenje în locul speciilor de plante.* MAIORESCU, CR. III, 387.

— Pronunțat: -ci-al. — Pl.: speciali, -e. — Și: (învechit) speciél, -ă (POLIZU), speciál, -ă, spefiél, -ă (POLIZU) adj.

— Din it. speziale, speciale, lat. specialis, fr. spécial, germ. speziell.

SPECIALIST. -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care cunoaște temeinic un domeniu de activitate, o disciplină sau o problemă (ca profesionist). V. s p e c i a l (2). Cf. POLIZU, ANTONESCU, D. *Materia va fi arătată... pentru publicul cult întreg și nu exclusiv pentru specialiști (a. 1872).* PLR I, 238. *Profesori specialiști în această materie... să-și părăsească scrierea lor de pin-acum?* MAIORESCU, CRITICE, 125. *Eu nu sînt... specialist în pedagogie.* CARAGIALE, O. VII, 297. *Poate să ajungă chimist de frunte. Alți lineri ajung specialiști și în alte ramuri științifice.* GHEREA, ST. CR. II, 341. *Specialiștii... care se îndeletnicesc cu studiul tuturor anormalităților și degenerescențelor.* BACALBAȘA, S. A. I, 314, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Fără a fi un filozof în sensul specialiștilor... obișnuia să răscolească probleme mari.* IORGA, P. A. II, 70. *Avem specialiști în boale de ochi, de nas, de laringe, de boale de piele... etc.* BIANU, D. S. *Specialiștii... vor să se devoteze studiului acestei epopee.* PĂRVAN, G. 391. *La aceeași concluzie s-au oprit aproape unanim și cercetătorii specialiști.* în PLR II, 409, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *A putul angaja un administrator specialist.* REBREANU, R. I, 54. *Opera... trebuie să treacă prin mîna aceluiași pregătitori specialiști.* GALACTION, O. A. I, 207. *Cînd mi-oi face haine, te rog să mi dai cu mine, ca specialist.* CAMIL PETRESCU, P. 277. *Specialist la acizi.* NOM. PROF. 44. *Era mică învățătura candidații în fața specialiștilor coalizați, din fața ei.* TEODOREANU, M. III, 74. *Vinificarea să se execute... sub călăuzirea directă a unui specialist.* SADOVEANU, O. XX, 67. *Ne-a sfătuit doctorul Șandru să consultăm un specialist.* DAN, U. 187. *Cărțile erau scrise pentru specialiști.* PUȘCARIU, L. R. I, 8. *Interesul specialiștilor pentru stările de limbă actuale datează de puțină vreme.* IORDAN, L. R. A. 15, cf. SCRIBAN, D. *Numai omul de știință poate fi un specialist.* VIÑEA, E. 76. *Cărturarii specialiști n-au prea finit să mă lămurească.* ARGHEZI, B. 10. *Unul dintre aceștia luase o figură de specialist.* CĂLINESCU, S. 35. *Specialiștii care le sonda sînt plătiți cu... salarii fabuloase.* BOGZA, A. I. 51. *N-ar fi găsit-o nici dacă s-ar fi apucat să-i percheziționeze casa cu o echipă întreagă de specialiști.* STANCU, R. A. IV, 29. *Se va mări numărul de specialiști în domeniul creșterii animalelor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2859. *Va trebui un colectiv de specialiști... să stabilească o terminologie unitară.* AGROTEHNICA, I, 146. *O conferință documentată pe care unul dintre prietenii noștri, specialist în problema agrară, o va rosti.* PAS, L. II, 152, cf. DL. *Țărani... ascultau cu interes ex-*

aplicațiile tehnice ale specialiștilor. PREDĂ, R. 256, cf. DM, DN. Spre a comunica unui specialist... fapte și idei din specialitatea sa, este necesar să recurgem la un anumit limbaj. COTEANU, R. L. 53. Această lucrare se adresează marelui public, nu specialiștilor. AP 7. Specialiștii... colaborează cu mari întreprinderi industriale și institute de cercetări. RL 1967, nr. 7042. Calea principală de formare a specialiștilor de nivel mediu va fi liceul de specialitate. cf 1968, nr. 933, 4/4. A fost primul specialist în obstetrică. G. BARBU, A. V. 150. Televiziunea își va forma probabil specialiștii ei. CINEMA, 1969, nr. 3, 36. Colegul său..., specialist reputat în problema barocului, mă privește cu o ușoară ironie. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 22/3, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Medic specialist = grad în ierarhia medicilor, între medic secundar și medic primar; persoană care are acest grad. Consultată lunar de către medicul specialist din policlinică: ABC SĂN. 318.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: specialiști, -ste. — Și: (învechit) speșialist s. m. POLIZU.

— Din fr: spécialiste, it. specialista. germ. Spezialist.

SPECIALITĂȚE s. f. 1. Diviziune a unei activități științifice, tehnice etc. restrinsă la o anumită sferă (din studiul și aplicarea căreia cineva își face o profesie); pregătire specială, calificare pentru această activitate; p. ext. activitate în care excelează cineva; pricepere deosebită pentru o anumită activitate. V. branșă, disciplină, domeniu, ramură (v. ramă 5), sector (3), (învechit, rar) specie (1V). Cf. I. GOLESCU, c. Școlarii moldoveni trimiși spre îndeplinirea cursurilor mai înalte sau a specialiștilor se primăriră în acele clase. ASAGHI, I. 6/30, cf. VALIAN, V. Despărțirile 2, 3 și 4 se vor alcatui fiecare de un șef, un ajutor de a sa specialitate. REGUL. ORG. 649/19, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. Își făcuse un nume așa de bun, în specialitatea de căutare de moșie. GHICA, S. 302, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. Trebuie să zicem „profan“ și nu „laic“... în înțelesul de necunoscător al unei specialități. MAIORESCU, CR. II, 260. Nu m-amestec să-ți dau consiliu în specialitatea dumitale. CARAGIALE, O. VII, 131. După 12 ani de acest învățământ frumos, ... tinărul trebuie să aleagă o specialitate pentru carieră. GHIEREA, ST. CR. II, 340. Se impune să scoatem pe Moș Teacă din specialitatea cazană. BACALBAȘA, S. A. I, 86, cf. DDRF, BĂRCIANU. Ar fi mai degrabă în „specialitatea căteării lor“ să se ocupe cu munca aceasta. în PLR II, 72, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Domnul îi apăra [pe negustori] de orice concurență în specialitatea lor. IORGA, C. I. III, 129. Fără specialitate n-ăr fi răsărit bacteriologia. BIANU, D. S. Nenumărate cărți au rămas de mult închise, specialitatea lor neinteresându-le. ANGHEL, FR. 13. Era în adevăr vrednic de văzut... laboratorul de fizică și chimie, specialitatea lui. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 170. O fi și lipsa de timp a unui om foarte ocupat cu specialitatea sa. IERĂILEANU, S. 229. Cunoștea foarte maicele cu specialitatea lor. C. PETRESCU, I. II, 243. Ocolirile erau specialitate colonelului nostru. BRĂESCU, O. A. I, 26. Acolo se găseau buni meșteri în această specialitate. SADOVEANU, O. XVIII, 478. Specialitatea în care se disting este... argintăria. PUȘCARIU, L. R. I, 221. Stabilitatea valorii semantice... este prin ea însăși o operație lingvistică, indiferent de specialitatea celui care o săvârșește. IORDAN, T. 335, cf. SCRIBAN, D. Specialitatea acestui meșteșug o au zătarii nomazi. ARGHEZI, B. 42. O altă specialitate a celibatului era dantela. CĂLINESCU, B. I. 139. Studiile de istorie a civilizației deveniseră o specialitate a vremii. VIANU, L. U. 519. Distinsul profesor, totdeauna muncit de problemele specialității sale. BLAGA, H. 139. Velasquez e din acei titani a căror artă n-are o specialitate. RALEA, S. T. I, 331. Peste 200 de bibliografii pe specialități stau la dispoziția cititorilor. STANCU, U. R. S. S. 32. Specialitatea

vine scriind. VINEA, L. I, 121. Fiecare la bord avea, cum se spune, specialitatea lui. TUDORAN, P. 561, cf. DL. Un psihiatru este un medic cu o specialitate foarte precisă. PREDĂ, R. 20, cf. DM. Acest fel de oratorie devine specialitatea sa. IST. LIT. ROM. II, 165. Societăți profilate pe diferite specialități... de oftalmologie și cea de otorinolaringologie. ABC SĂN. 337. A absolvit Facultatea de Fizică a Universității... specialitatea spectroscopie. ȘCINTEIA, 1969, nr. 8 217. Se poate vedea că nu există specialitate care să nu-și aibă clădirea ei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 124, 32/2, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ L' o c. a d j. De specialitate = a) (despre oameni sau despre colective de oameni) specializat într-o anumită ramură de activitate. O apreciere a meritelor ce el va ști... să desțînuiască la ochii oamenilor de știință și de specialitate. ODOBESCU, S. III, 12. Avem școli multe și unele bune... apar cărți, se formează oameni de specialitate (a. 1897), PLR I, 484. Să-ți explic încă o dată... și, cît nu ești dîmneața om de specialitate, ai să pricepi. BARANGA, I. 206, cf. DL. Eu sint medic de specialitate. PREDĂ, R. 293, cf. DM. Încă de la prima ediție a manualului... profesorii de specialitate au remarcat unele calități ale acestuia. cf 1968, nr. 931, 3/1. Personalul de specialitate era cu totul redus. G. BARBU, A. V. 258. Un rodnic schimb de opinii între tinerii cercetători de folclor și cadrele didactice de specialitate. CONTEMP. 1969, nr. 1178, 3/2, cf. DEX; b) care aparține unui domeniu anumit. Numele lui mai era și acum citat în publicații de specialitate. C. PETRESCU, O. P I, 167. În camera de oaspeți, vizitatorul străin a văzut biblioteca de specialitate. SADOVEANU, O. XX, 334. Cititorii fără cunoștințe de specialitate vor trece peste paginile cu documentări. PUȘCARIU, L. R. I, 9. Directorii centrali conduc direcțiunile centrale de specialitate. LEG. EC. PL. 100. Școala este împărțită în două secții de specialitate. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2 398. Cunoaște tot limbajul de specialitate. CĂLINESCU, S. 95. Cercetătorul stilului trebuie să stăpînească o întinsă cultură de specialitate. VIANU, S. 217. Știința de specialitate a vremii ia o maleabilitate sculptoare sub condeiul eruditului. CONSTANTINESCU, S. III, 117. Cel mai recent preparat lansat de revistele de specialitate. VINEA, L. I, 203, cf. DL. Cărțile lui mai vechi, de specialitate. PREDĂ, R. 120. Era abonat la toate publicațiile de specialitate. T. POPOVICI, SE. 160, cf. DM. Este singura lucrare de specialitate a medicului. IST. LIT. ROM. II, 99. Programele analitice ale cursurilor de specialitate ar trebui să prevadă... tratarea problemelor de concepție. ȘCINTEIA, 1966, nr. 6 908. În literatura românească de specialitate din ultimul timp s-a acordat o atenție sporită problemei... verbelor semi-auxiliare. L. ROM. 1967, 297. Studiile elaborate... au fost prezentate și în cadrul sectorului de specialitate al Congresului. cf 1968, nr. 928, 1/3. Cînd și-a început studiile de specialitate avea 23 de ani. G. BARBU, A. V. 282. Nu se poate concepe astăzi agricultură fără cunoștințe științifice de specialitate. CONTEMP. 1969, nr. 1 166, 1/2, cf. DEX. ◊ (Prin lărgirea sensului) O specialitate a „Stelei Dunării“ va fi de a împărtăși publicului român... articolele cele mai importante (a. 1855). PLR I, 157.

2. Procedeu specific, deosebit, de elaborare a unor produse, a unor obiecte etc.; produs, obiect obținut prin acest procedeu; p. ext. sort². Fiecare mescoară de patru tactmuri își are specialitatea sa. GHICA, C. E. II, 445. Specialitate de marșă străină. IORGA, C. I. III, 128. Unele din aceste specialități sînt bune; cele mai multe însă... înșală lumea, neavînd nici o însușire vindecătoare. BIANU, D. S. Aceste care, ale căror roți sînt foarte complicate construite, ... au trebuit să fie... o specialitate veneto-iliră. PĂRVAN, G. 320, cf. NICA, L. VAM. 226. Mai servește tocandă, e specialitatea popotei noastre! C. PETRESCU, I. I, 282. Eu nu fumez decît specialitate. id. c. v. 54. Cum nu! specialitatea stabilimentului. SADOVEANU, O. XII, 443. Fabricile de medicamente... produc diferite specialități medicale

care altă dată erau importate din străinătate. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 757. Lista medicamentelor și produselor farmaceutice al căror preț se reduce cuprinde un număr de 1 200 specialități farmaceutice. ib. nr. 2 816, cf. DL, DM. Aici sînt... plicuri pentru... specialitatea „supă de tomate“. ib. 1969, nr. 8 214, cf. M. D. ENC., DEX, DN⁸.

— Pronunțat: ci-a-. — Pl.: specialități. — Și: (învechit) specialitate s. f.

— Din lat. specialitas, -atis, fr. spécialité, germ. Spezialität.

SPECIALIZĂ vb. I. 1. Tranz. (Învechit, rar) A specifica. Într-acest cap noi vom specializa sau mai bine vom rezuma principii noștri. BREZOIANU, A. 317/15, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE.

2. Tranz. și refl. A face să căpete sau a căpăta trăsături caracteristice, specifice (1). Popoarele sînt chemate a se consolida în cercuri etnografice, specializîndu-și fiecare misiunea istorică după propria sa natură. MAIORESCU, CR. I, 356. Instinctul sociabilității... se specializează... cu cît umanitatea face progres. CONTA, O. F. 140. Societatea modernă... specializînd ocupațiunile și ramurile științifice într-un mod cu totul exagerat, a produs o disproporție colosală, între faptele științifice și generalizările lor. GHEREA, ST. CR. II, 339, cf. DDRF, ALEXI, W., SCRIBAN, D. Mai există și un alt factor care specializează normele generale ale artei. VIANU, E. 53, cf. DL, DM. Biroul Internațional de Educație își va putea profila și specializa și mai mult o activitate de cercetare științifică. Gf. 1968, 928, 4/2, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin analogie) Organe anume specializate pentru simțul curtenților i al vibrațiilor lipsesc la animalele terestre. AP 28.

3. Refl. (Despre oameni) A se pregăti pentru un domeniu de activitate; a se limita la un aspect restrîns al unui domeniu de activitate cu scopul de a-l aprofunda; a deveni specialist. V. perfecționare. În vremea lui Eminescu, oamenii încep să se specializeze. IBRĂILEANU, SP. CR. 156, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Plecase în Germania să se specializese serios în agromonie. REBREANU, R. I, 50. Se specializase în rolurile de cocotă. CAMIL PETRESCU, P. 77. E capabil să se concentreze îndelung asupra unei chestii unice și să se specializeze. SADOVEANU, O. IX, 268. Se specializase... în vînzări la talcioc. CĂLINESCU, S. 15. [Fromentin] s-a specializat în plînze africane. RALEA, S. T. I, 107. Se specializase în petrol. STĂNCU, R. A. I, 311. Organizarea muncii de reparafii după metoda pe ansamble... dă puțină muncitorilor să se specializeze în anumite operațiuni. SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 874. Doctorul Felix se specializase în chirurgia estetică. VINEA, L. I, 394, cf. DL, DM. Unul dintre primii noștri oculiști... specializat la Viena. G. BARBU, A. V. 227. Au fost solicitați jucători specializați pe unele posturi. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 196, cf. M. D. ENC., DEX, DN⁸. ♦ (Lingv.; despre cuvinte) A-și restrînge sensul. „Toarce“ s-a specializat într-un anumit fel de sucire. PUȘCARIU, L. R. I, 280.

4. Tranz. (Complementul indică întreprinderi, ateliere, tîeruneri de cultură etc.) A-și limita activitatea la un anumit tip (în care excelează); a excela într-o activitate. V. profila. Fel de fel de prăvălii specializate în pînzeturi de doliu. COCEA, S. II, 50. Cîteva sate specializate în această industrie strict țărănească. ARGHEZI, B. 104. Sînt regiuni specializate în producția unor plante industriale. AGROTEHNICA, I, 602. A pune la punct în fabrici, ateliere specializate pentru prototipuri. RL 1967, nr. 7 141, 2/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN⁸.

— Pronunțat: ci-a-. — Prez. ind.: specializez. — Și: învechit, rar) specializă vb. I.

— Din fr. spécialiser.

SPECIALIZĂRE s. f. Acțiunea de a (s)e specializa și rezultatul ei.

1. Crearea trăsăturilor caracteristice, specifice (1). Cf. specializa (2). Profesiunea sau activitatea... pun pecetea specializării în fiecare moment pe limba literară. COTEANU, R. L. 59, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Pregătire pentru un domeniu de activitate; aprofundare a unui aspect restrîns al unui domeniu de activitate. V. perfecționare. Cf. specializa (3). Cf. DDRF. Această specializare este bună, căci medicina, fiind o știință foarte întinsă, este greu pentru un om că s-o studieze pe toată. BIANU, D. S. 693. Și în artă se cere acum specializare. PETICĂ, O. 405, cf. RESMERIȚĂ, D. Instituții de învățămînt superior în care specializarea se face în alt domeniu decît cel economic. CONTEMP. 1984, nr. 113, 7/2. Au fost organizate... cursuri și școli de specializare. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 397. Specializarea nu înseamnă îngustime. VIANU, L. V. 602. [Cercetările] se îndeplineau... sub semnul specializării din ce în ce mai accentuate. RALEA, S. T. I, 185, cf. DL, DM. În cadrul corpului de călărași exista... o specializare. STOICESCU, C. S. 113. A beneficiat de o perioadă de specializare la Paris. M. 1968, nr. 2, 8. Artistul multilateral... poate constitui un ideal pentru oricine — chiar în epoca specializării. V. ROM. aprilie 1970, 124, cf. M. D. ENC., DEX, DN⁸. ♦ (Prin analogie) Ochiul căpăta cu vremea o specializare profesională. C. PETRESCU, O. P. I, 85. Specializarea mîinii, spune Engels, înseamnă unealtă. AGROTEHNICA, I, 13.

3. Limitare a activității unor întreprinderi, ateliere etc. la un anumit tip de produse. V. profila. Cf. specializa (4). Studiază... crearea de unități industriale noi, completarea și specializarea celor existente. LEG. EC. PL. 77, cf. DEX.

— Pronunțat: ci-a-. — Pl.: specializări.

— V. specializa.

SPECIALIZĂT, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care este pregătit temeinic într-o anumită ramură a științei, a tehnicii etc. Cf. specializa (3). El venea rar la Cameră și nu îndrăznea să coboare ca alți confrați specializați. REBREANU, R. II, 34, cf. DL. Este... vorba de o inadecvare a normei la sistemul poetic nou care... nu mai este permisă criticului specializat. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 10/3.

2. (Despre domenii de activitate; despre ramuri ale științei sau ale tehnicii; p. ext. despre limbaje, terminologii) Care a căpătat trăsături specifice prin restrîngerea domeniului; care a fost perfecționat într-o anumită direcție, special (1). Cf. specializa (4). Această industrie... presupunea o tehnică de o natură prea specializată. PĂRVAN, G. 598. O literatură exclusiv pentru adulți e limitată, falsă și specializată. CĂLINESCU, C. O. 274. Stațiuni experimentale agricole specializate sînt la Perieni. AGROTEHNICA, I, 57. Au activat în epocă și alte publicații, unele de profil specializat. IST. LIT. ROM. II, 417. Permite înzestrarea întreprinderilor cu mașini și utilaje specializate. DER IV, 467. „Valf“ și „cilindru“... au devenit termeni de circulație tehnică specializată. L. ROM. 1967, 493. Pentru satisfacerea nevoilor suflaștești ale omului a apărut un comerț specializat. CONTEMP. 1969, nr. 1 178, 10/4.

— Pronunțat: ci-a-. — Pl.: specializați, -te.

— V. specializa.

SPECIALMÊNTE adv. (Învechit) Special (6). Formarea unei societăți literare, a cărei chemare să fie... specialmente elaborarea unui dicționar. BARIȚIU, P. A. III, 31, cf. HASDEU, I. C. I, 48, SCRIBAN, D., SFC II, 198.

— Pronunțat: ci-al-.

— Din it. specialmente, fr. spécialement.

SPECIAȚIE s. f. (Biol.) Proces de geneză a speciilor noi de plante și animale. Cf. M. D. ENC., DEX, DN⁸.

- Pronunțat: -ci-a-
- Din fr. spéciation.

SPECIE s. f. I. (Mat.; învechit) Operație (4). Cele obicinuite patru speșies ale aritmeticii. DAS 40/5. Să știe face nu numai decât oarecîte pilde din cele așa-numite cinci chipuri (speșii) ale numărării. CARTE TREB. I, 60/27. Despre ceale obicinuite patru speșiasuri sau lucrări ale aritmeticii în numere întregi. ȘINGAI, I, 12/8, cf. ARITM. (1866), 12/4. În școlile țirulare sau normale se înveșă... a celi, a serie, cele patru speșii aritmetice. AR (1829), 142¹/28.

II. 1. (Logică) Noțiune care desemnează o clasă de obiecte ce posedă aceleași însușiri esențiale și care se subordonează genului. Să cheamă spișă sau chip, carea iaste unirea lucrurilor singuratece. MICU, L. 39/3. Animalul se naște, crește, moare; dar ideea de animal, speșă, rămâne. CAMIL PETRESCU, U. N. 85, cf. CADE. Caracterele obiectelor notate deepitel pot aparține clasei întregi a acelor obiecte (genului, speșei). VIANU, S. 31. Conceptele (în grade de specie și de gen) sînt subîmpărșiri ale ideilor. BLAGA, G. 143. Speciile aceluiași gen se află în raport de coordonare. DER, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Biol.; adesea urmat de determinări care precizează sensul) Categorie sistematică fundamentală, inferioară ca rang genului și superioară subspeșiei, care cuprinde animale și plante cu trăsături comune; (rar) seminție (8), (învechit, rar) specială (v. special 7). V. ne am (I 3), rasă² (2), soi¹ (2, 4), tip¹ (2), varietate, (popular) rudă¹ (1), sămînță (III 2), (regional) strană. Au trimis Caganului speșiesuri din India, adecă: piper, frunză din India, cost și cosie. ȘINGAI, FR. I, 118/10. La germinare plante ș-eternă propagare, Pe genuri și pe speșii vă dați a noastre fructe. HELIADE, O. I, 360. Zoologiștii numără opt speșii în genul bouului. I. IONESCU, V. 37/1. Mai aflăm acolo... unele speșii de mucezeală sau mușchiu de peatră. VASICI, M. I, 39/11. Eumbccul ierbos... este singura speșie ce se cupine climelor noastre. BREZOIANU, A. 131/20, cf. STAMATI, D. Vom despărșii... fiecare gen în mai multe speșe. BARASCH, I. N. 5/21. Vulturul... nu se atinge de păsări, respectînd speșia sa. ARISTIA, PLUT. 57/28. Vedem litografiate... cinci soiuri (speșii) cu toate feliturile lor (varietăți) de porumb. I. IONESCU, B. C. 147/16. Zoologia recunoaște, deasupra indivizilor, speșii, deasupra speciilor, genuri. MAIORESCU, L. 122. În Europa era odată în floare speșia zimbrilor. CONTA, O. F. 249. Rasa galbenă și rasa noastră sînt cei doi poli ai speșiei omeneștii. PHILIPPIDE, P. 202. Speciile superioare sau mai nouă s-cu dezvoltat din cele inferioare (a. 1895). PLR I, 443. Toate speciile pure ori impure își aveau reprezentantele lor. ANGHEL, FR. 79. Una dintre speciile cele mai simpătice acestor nemezi... era capra sălbatică. PĂRVAN, G. 27. Mersa era acum inundată... de gingăni de o sută de speșii. IERĂILEANU, A. 59. Între aceste speșii [de tufănele] prosperează o mulțime de subspeșii. GALACTION, O. 325. [Cuvier] reconstituise... speșii animale de mult dispărute. TEODOREANU, M. III, 151. Nenumărate speșii de rașe urmează aceiași drum. SADOVEANU, O. XX, 81. Pe ce documente se pot stabili rascele și speciile de animale la d-voastră? BART, S. M. 106. Enorma frecvență a numeroaselor speșii pe care le creceest copac în țara noastră. IORDAN, T. 71. Via producătoare de struguri... din care se trag foarte numeroasele speșii sau soiuri de vișe. C. GIURESCU, P. O. 11. Natura vrea perfecționarea speșei. CĂLINESCU, B. I. 174. Admiră opera naturii, cu prilejul înfloririi ei periodice sau a speșelor vegetale și animale care s-au diferenșiat. VIANU, P. 169. Horticultorul... împreunînd diferite speșe de flori capătă una mai frumoasă ca toate. BALEA, S. T. II, 224. Învășatul... trebuie să cunoască mai întli care e felul de a fi al speșiei acelu copac. CAMIL PETRESCU, O. II, 417. Misterul germinășiei na-

turii și al perpetuării speșiei se unesc în același elan. CONSTANTINESCU, S. I, 103. Fiecare embrion repetă... toate fazele prin care... speșia lui a trecut. BOGZA, C. O. 94. Crearea pășunilor artificiale... necesită cel puțin 4-5 speșii de plante furajere. ȘCÎNTEIA, 1954, nr. 2881. Fiecare specie de plante germinează la o anumită temperatură minimă. AGROTEHNICA, I, 95. În colecția lui... se aflau... citeva speșii de cîntezoii. TUDORAN, P. 603, cf. DL. Omul e o creație desăvășită ca speșă. PEDA, I. 58, cf. DM, DER. În speșia umană, numărul cel mai mare de feși cunoscușii pînă acum a fost det. ABC SĂN. 319. Regiunea Oltenia găzduiește majoritatea speciilor de vinat. VİN. PESC. Iunie 1964, 1. Totalitatea speciilor de pești este foarte variată. AP 7. Descrierea minușioasă a mai multor speșii de stîrci (superbi) și a obiceiurilor lor. CINEMA, 1968, nr. 2, XI. Dorința de a-și vedea fata în plenitudinea speșei e mai puternică decît duiosia maternă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 29, 12/3. Speciile lumii vegetale proliferază monștruos. IB. 1970, nr. 77, 8/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

3. Mod particular de a fi, de a se manifesta etc. al cuiua sau a ceva ce prin însușirile generale face parte dintr-un grup distinct, chip, fel, gen, m o d¹ (4), (rar) ta c i m (II 4) (învechit și popular) s e a m ă (I 3); ansamblu de ființe, de obiecte, de fenomene etc. caracterizate prin trăsături proprii, definișorii, c a t e g o r i e, grup. V. soi¹ (1), s p e c i m e n, tip¹ (2), varietate, (învechit și regional) p l a s ă² (I 2), (regional) m a d e a (II 2). Spișele turbărei aci nu fac nici o diferenșă. ÎNVĂȚĂTURĂ, 113/18. Vom vorbi de fiecare specie de versuri. HELIADE, O. II, 144, cf. I. GOLESCU, C. Cauzele care produc sărăcia is de trei speșe, adecă: năturate, soșiale, personale. FM (1841), 307²/34. Să vedem acum ce putem avea din aceste deosebibile speșii de izvară (a. 1845). PLR I, 107. Egalitatea și speciile ei. BĂLCESCU, M. V. 1. Despre deosebibile speșii de espresii algebrice. FLEM. ALG. 12/20. Putem distinge patru speșe de globuri sau sfere. FONTANIN, C. 7/12. Care din aste două speșie merită preferinșă. ARISTIA, PLUT. CV₂/1, cf. PROT. — POP., N. D. Mlașlinele de speșia celor dobroșiane... erau considerate... ca foarte sănătoase. HASDEU, I. C. I, 225. Nu e unul, nu sînt doi, ci e o speșă numeroasă de bîșfiteri de acăștia. VLAHUȚĂ, S. A. II, 293, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Scriitorii români, pînă mai ieri o speșă pușin cunosculă, ... au ajuns zile bune. În PLR II, 172, cf. ȘĂINFANU². Multă vreme, străindăteea ne-a cunoscul prin aceștii pretendenșii... pîntru domnie... Apoi, de la un timp, speșia lor se face rară și încetază. IORCA, C. I. I, 207. Un speculant de speșia cea mai pură. ANGHEL — ICSIF, C. M. I, 135. Sînt turist... pîntru speșia aceasta de oameni odihna e ceva necunoscul. BOGZA, DR. II, 79, cf. BESMERIȚĂ, D. Să cunoască mersul darăverilor oricăror bresle sau speșie de cătășeni. N. A. BOGTAN, C. M. 45. În evolușia energiei plantare diversele speșe ale materiei au derivat unele din altele. MARINESCU, P. A. 40, cf. CADE. E din speșia atît de rară a poeșilor originali. LOVINESCU, C. VII, 170. Îl soceli îndată un individ de speșă inferioară, o secătura fără nimic eroic. G. PETRESCU, I. I, 270. Cunoaștem noi speșia asta nouă de șomerii. SAHIA, N. 101. O fată deșteaptă. Groașnică speșie! SEBASTIAN, T. 63. Elipsa predicatului constituie o particularitate a proverbelor și zicătorilor de toate speciile. IORDAN, STIL. 280, cf. SCRIPAN, D. Mare băutor de vin și cunosculor savant al speșelor lui. VIANU, A. P. 296. Diferite speșii de măsuri de siguranșă. COD. PEN. R. P. R. 89. Atlas de o speșă nouă de manifestări. ARGEZI, L. 95. Comicul ne apare și el ca o specie de neserios. BALEA, S. T. II, 218. Este vorba aici de o interacșione între nucleu și electroni, un fel de ciocnire de speșia a doua. SANIELEVICI, R. 137. Criticismul este o speșă de dogmatism ez-trem. CONTEMP. 1956, nr. 484, 4/6. Făcea parte din speșia acelor indivizi fără nici o profesie certă. V. ROM. aprilie 1957, 80. Am și cîșiva grămătici... Nu cunoșc speșă mai lașă. BARBU, PRINC. 53. Înșeleșii specialiști

în bine și în rău își perpetuau senini specia. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 114, 1/1, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ În **speșă** = a) loc. adj. despre care este vorba; de față. O viziune de ansamblu a cazului în **speșă**. CINEMA, 1968, nr. 2, III. Revenind la cazul în **speșă**... se nasc... câteva întrebări. ib. nr. 4, XI; b) loc. adv. (și rar, în **specie**) = mai ales; deosebit, în special (v. special 1); în cazul de față, în cazul dat. Altfel generalmente în limba latină din evul mediu, precum și în **specie** în diploma ungară, „plantatio“ este sinonim cu „fundatiune“. HASDEU, I. C. I, 19. În **speșă**, după ce ascultase pe băiat... își făcuse convingerea deplină. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 103. Trebuie... a se vedea ce e în această artă... pur dacic și ce e general european și în **specie** celtic. PĂRVAN, G. 302. Sistem infailibil; în genere, altitudini nesociabile; în **specie**, evitarea parcului. IBRĂILEANU, A. 7. Celula nervoasă la indivizii tineri (în **speșă**, în turbare) se poate înmulți. BABEȘ, O. A. I, 580. Pentru o revistă... nu e greu să-și împace toți cilitorii care, în **speșă**, sînt mai curînd partizani. în PLR II, 572, cf. SCRIBAN, D. Eliminînd cauza (în **speșă** pisica), se înlătură și efectul (adică reumatismul). CĂLINESCU, O. I, 128. [Subiectul] constituie punctul de plecare a propoziției, în **speșă** a propoziției enunțiate. CL 1957, 223, cf. DL, DM. Opera lui... este în **speșă** de tipul cronografului anacronic. IST. LIT. ROM. II, 126. Impresioniștii, în **speșă** Anatole France și Jules Lemaitre. CINEMA, 1968, nr. 7, V. Filozofia în general și cartea lui Hegel în **speșă** au și altceva de spus omului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 81, 14/1. ♦ Persoană sau lucru care nu poate fi definit cu precizie și care este asimilat la altul (cu aproximație); un soi de..., v. soi 1 (1). Există o **speșă** de liniște suspectă. CĂLINESCU, C. O. 109.

4. **Specie**. (Min.) Varietate. **Speșe** principale ale calcarului sînt: aragonitul, marmora... și varul. BARASCH, I. N. 38/23. Shisturile... cuprind patru **specii**. COBÎLĂSCU, G. 20/5.

5. (Și în sintagma **specie literară**) Categorie de opere literare în cadrul fiecărui gen, clasificate după criterii tematice sau formale. Noua **specie** tragică revoluționară tradițiile teatrului clasic. VIANU, L. U. 319. Pe lângă **speciile** clasice se nasc altele noi, cum este pamfletul. IST. LIT. ROM. II, 35. **Speciile** literare lirice utilizează prin excelență versul. DER. Diferențierea dintre **nuvelă** și **roman** ca **specie** se vedește din nou. V. ROM. decembrie 1964, 115. Toate **speșele** sînt reprezentate: romanul social, **frescă**, alături de romanul liric, ... romanul mediului și psihologiei rurale, alături de romanul vieții citadine. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 28/1, cf. M. D. ENC.

6. (Și în sintagma **specii medicinale**, DER) Substanță farmaceutică alcătuită din amestecuri de plante (mai ales ierburi aromatice), cu sau fără adaos de substanțe medicamentoase, care servește la prepararea soluțiilor extractive apoase. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DER, D. MED.

7. (Jur.; în forma **speșă**) Pricină concretă supusă spre rezolvare unui organ de jurisdicție; cauză judecătorească. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Reîncepu să facă pronosicuri asupra considerentelor magistraților în **speșă** pe care toamăi o pledasem. MIHĂESCU, D. A. 158. Judecătorul trebuie să se mărginească a soluționa litigiul, adică numai **speșă** cu care este sesizat. FR. DREPT. 143, cf. DER.

III. (Învechit, rar) Specialitate (1). Inginerii Caracioni, precum și alți conductori, în deosebite **specii**, dezvălește multă activitate și inteligență. PELIMON, I. 135/28.

— Pl.: **specii** și (neobișnuit) **specie** (HASDEU, I. C. I, 105). — Și: **spēja** (pl. **speșe**), (învechit) **spēja**, **spēja** s. f., (învechit, rar) **spējaș** (pl. **speșășuri**), **spējaș** (pl. **speșășuri**), **spējaș** s. n.

— Din lat. **species**, it. **specie**. Cf. fr. **espèce**. — **Speșes**, **speșias**, **speșles** < germ. **Spezles**.

SPECIÉL, -Ă adj. v. **special**.

SPECIÉR s. n. v. **spîțer**.

SPECIFIC, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Care este propriu, caracteristic unei singure ființe, unui singur lucru, unui singur fenomen sau unei categorii de ființe, de lucruri sau de fenomene, cărora le dă un caracter original; caracteristic, definitiv, distinctiv, dominant, particular (1 1), propriu (2), tipic², (rar) structural, (învechit) însușit. V. a parte, deosebit, obișnuit (1), special (1), suigeneris. Cu mult mai de folos este **speșifica** lucrare a reventului, de obște în toate boalele nervoase. EPISCUPESCU, PRACTICA, 497/16, cf. I. GOLESCU, C. Ca să poată acestea organe a împlini datorița sa, cer următoriu ajutoriu... 1, lucrarea așfării **speșifice** p. l. a luminii, a tonului ș. a. ANTROP. 165/4. Sările... să deosebesc de alte minerale... prin a lor gust **speșific** și sărat. J. CIHAC, I. N. 386/28. Inscriptiile... cu numele **speșific** al plantelor. BREZOIANU, A. 392/5, cf. NEGULICI. Acele ape capătă un caracter **speșific**. FĂTU, D. 87/23, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. Ne arată aspectul unor simfimente omenești... manifestate... aici cu o notă **speșifică**. MAIORESCU, C. II, 173. Forșele lor inerenț trebuie de la început să primească o direcțiune **speșifică**. CONTA, O. F. 265. Faptul relevat de mine... nu e **speșific** fării noastre. GHEREA, ST. CR. III, 51, cf. BARCIANU, ALEXI, W. Țărânu are o mentalitate **speșifică**. în PLR II, 117, cf. ȘĂINEANU². Năvălitorii sciți... aduceau o civilizație **speșifică**. PĂRVAN, G. 5, cf. RESMERIȚĂ, D. Ambii termeni... nu sînt denumiri **speșifice** ale slujbașilor. BUL. COM. IST. V, 22. Mirosul **speșific** al animalelor... influențează... dispozițiunile lor. BABEȘ, O. A. I, 3. Genurile literare în care se redau mai bine... realitățile **speșifice** ale unui popor sînt **nuvela**, **romanul** și **teatrul**. în PLR II, 316, cf. CADE. **Inspirația** lui muzicală... prin caracterul ei de universalitate, nu poate fi... **speșifică**. LOVINESCU, C. VII, 11. [Crizantemele] sînt florile **speșifice** ale toamnei. GALACTION, O. 324. Pe cercetătorii literaturilor nu-i interesează... decît literaturii cu caractere **speșifice** ale neamurilor. SADOVEANU, O. XIX, 244. Atenția noastră va fi așintită... asupra particularităților **speșifice** românești. PUȘCARIU, L. R. I, 60, cf. SCRIBAN, D. Comical este categoria de artă **speșifică** unei societăți vechi. CONSTANTINESCU, S. II, 16. Pe muncitori îi leagă de munca celorlalți tovarăși... condițiile **speșifice** de muncă. CONTEMP. 1952, nr. 159, 2/3. Sibiul este un burg... a cărui fizionomie **speșifică** nu poate fi înțeleasă fără satele românești din jurul lui. CĂLINESCU, C. O. 191. Nimeni nu trăiește în vis sentimentul **speșific** al eliberării. VIANU, M. 59. Personalitatea noastră, cu caracterele ei **speșifice**, e ecoul acelei coaliții de afecte uitate. RALEA, S. T. II, 39. Din acest amestec infernal... s-a născut mirosul **speșific** al tăbăcăriilor. BOGZA, A. I, 98. Moscova le-a impus [arhitecților] alte linii și alte culori, care erau **speșifice** ei. STANCU, U. R. S. S. 66. Metodele înaintate, **speșifice** fiecărei întreprinderi. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 793. Turburările ce caracterizează această boală... nu sînt **speșifice**. PĂRHON, B. 142. Activitatea **speșifică** a uraniului e constantă în timp. SANTELEVICI, R. 13. [Poetul] exprimă prin cuvinte ceea ce gîndește despre realitate, în modul său **speșific**. BENIUC, P. 129. Limba este un fenomen social **speșific**. MACREA, F. 15. Zgomote **speșifice** de gară mare. H. LOVINESCU, T. 395. Caracterele **speșifice** **speciei** se transmit ereditar. LTR² XVII, 193, cf. DL. Îi cîntă... de astă dată romanșe mai puțin **speșifice**. PEDA, R. 443, cf. DM. Întreaga clădire are un microclimat **speșific**. V. ROM. iunie 1960, 59. Lupta... se desfășoară în condiții **speșifice**. IST. LIT. ROM. II, 237. Dialectul muntean... contribuie comparativ cu mai puțin particularități **speșifice** la limba literară. COTEANU, R. L. 21. Ea e lipsită de luciditatea și gîndirea **speșifice** generației sale. T. iunie 1964, 73. Numărul semnelor de punctuație cu funcțiune **speșifică**

s-a redus simfitor. L. ROM. 1967, 58. În limba franceză vom întâlni sunetele specifice, inexistente în limba noastră. cf. 1968, nr. 929, 2/1. La amândoi [poetii] se poate întâlni o specifică discreție de mijloace. ROMANIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 1/1, cf. M. D. ENC., DEX. \diamond (Adverbial) Din ce cauză? Spre ce efect... Sînt întrebări specifice omenești, MAIOBESCU, L. 104. În mintea lui... n-a fost loc pentru nimic ce n-ar fi fost specific românesc. CARAGIALE, O. III, 174. Subiectul propriu al romanului este viața specific națională (a. 1882). FLR I, 274; cf. CADE. Admiră opera mea ca specific națională. SADOVEANU, O. XX, 184. Această modificare semantică nu constituie o caracteristică specific românească. IORDAN, STIL. 223, cf. SCRIBAN, D. Lucrările sale specific filozofice sînt traduceri. BLAGA, G. 139. Cîntărește cele mai specifice seviliene veneau din Paris. RALEA, S. T. I, 350. Prenume specific bărbătești purtate de femei. L. ROM. 1967, 438. Instituțiile și formele culturale specific americane sînt considerate în raport cu sursa lor britanică. ROMANIA LITERARĂ, 1969, nr. 38, 21/1.

2. S. n. Caracter propriu, particular (al cuiva sau a ceva); trăsătură predominantă (sau ansamblu de trăsături predominante) care caracterizează o ființă, un lucru, un fenomen etc. și care diferențiază o ființă de alta, un lucru de altul etc.; caracteristică, însușire, notă (II 4), particularitate, proprietate (1), semn (II 2), specificitate, (regional) însușietate. V. a. m. p. r. e. n. t. a., m. a. r. c. ă. (I 2), p. e. c. e. t. e. (4), s. i. g. i. l. i. u. (2). Cf. POLIZU. Recunoaștem specificul național ca fenomen. În FLR II, 548. Dăruil cu o fantezie ciudată și cu ceva din specificul umorului englez. I. BOTEZ, B. I, 42. Această contradicție... își are semnificația ei pentru cel care caută specificul, nota originală a literaturii noastre. SADOVEANU, O. XIX, 464. Cultura trebuie clădită pe specificul național. D. GUSTI, P. A. 271. Am căutat să scot totdeauna în relief specificul românesc. PUȘCARIU, L. R. I, 10. În specificul individual a condensat... scheme simbolice din breșta didactică. CONSTANTINESCU, S. III, 167. Contractul colectiv... va trebui să fiină seama de specificul muncii. LEG. EC. PL. 275. Specificul limbii este de a servi toate clasele societății. SCL 1950, 153. Specificul acestei vieți... e un clocot, continuu și subteran. BOGZA, A. I. 26. Educația fizică în învățămînt are un specific al său. CONTEMP. 1953, nr. 362, 2/2. Structura gramaticală și fondul principal lexical... condiționează specificul național. GRAUR, F. L. 10. Nu se interesează de fapt de specificul unei limbi concrete. MAȘCRA, F. 12, cf. DL, DM. Slăbirea specificului național era periculoasă. IST. LIT. ROM. II, 27. Specificul acestui gen de pescuit... solicită un uilaj foarte fin. VÎN. PESC. aprilie 1964, 15. Continuu să aibă importanța lor în imprimarea specificului vieții acvatice. AP 11. Proza dovedea de mult timp un puternic specific național. V. ROM. ianuarie 1965, 153. O editură cu un specific al ei de caracteristic... tipărește... mari tomuri de specialitate. ȘCINTEIA, 1966, nr. 6 893. Separînd unitățile sintactice după specificul raportului dintre ele, punctuația ușurează lectura. L. ROM. 1967, 63. Compozițiile sale au un specific marcat. M 1968, nr. 8, 9. Ilustrase... specificul fiecăreia dintre provinciile țării noastre. ROMANIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 13/2, cf. M. D. ENC., DEX.

3. A d j. (Despre volum, greutate, căldură, consum, producție etc.) Care se raportează la o unitate de măsură. Filosoful Arhinedes este urzitorul greutăților specifice. AR. (1832); 260²/31. Spre hotărîrea greutății specifice a mineralurilor se întrebuițează câmpina hidrostatică. J. CIHAC, I. N. 342/25. Mașină... menită de a se sui în sus, pentru că a ei specifică greutate este mai ușoară decît aerul. ASACHI, L. 55²/42. Dacă materiile... să supun unui grad de fierbîntală... elstiga un grad mai mare de ușurătate specifică (în alăturarea ei altei). I. C. LUM. (1840); 35¹/13. În căldura atmosferică de +16 grade Reomir, temperatura apei în stătînd este de +7 grade, iar greutatea specifică

1 005. POVĂȚ. (1844-1845), 147/18. Neagă orice însemnătate fiziologică-hemică a grăsimii și zice cum că folosința ei ar fi numai a mieșora greutatea specifică a unor organe. NEP. VIND. 29/17. Acest gaz fără miros fîntează, prin specifică lui greutate, a ocupa calcușele cele mai de jos ale aerului. BREZOIANU, A. 601/9. Greutatea specifică a bromului este de 2 966. MARIN, PR. I, 22/1. Zicînd... că plumbul este mai greu decît lemnul, se înfălege pondul specific al acestor trupuri. STAMATI, F. 11/9. Astfel este principul asupra căruia se întemeiază determinația căldurii specifice prin meloda amestecăturilor. MARIN, F. 148/6. Gneisul, feldspatul și calșarul au pondul specific numai apropiitoriu de 2,5. COBÎLCESCU, G. 3/20. Aparatul de care ne servim pentru a determina căldurile specifice ale corpurilor se numește calorimetrul. PONI, F. 152. Pentru determinația căldurii necesare încălzirii unei piese sau topirii unui metal, trebuie să cunoaștem căldura specifică, respectiv căldura de topire a metalului. IOANOVICI, TEHN. 9, cf. SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 94. Prădusul dintre căldura specifică a unui element solid și greutatea sa atomică este un număr aproape constant. MACĂROVICI, CH. 82. Să reducă consumul specific la foraje și turnătorie cu 6 la sută. CONTEMP. 1952, nr. 164, 1/2. Producția specifică de oșel a fost mărită lună de lună. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2 398. Deosebit de intensă este ionizarea specifică produsă de razele X. SANIELEVICI, R. 28. Căldura specifică este cantitatea de căldură necesară pentru ca temperatura unui gram dintr-un corp să varieze cu un grad centigrad. CIȘMAN, FIZ. I, 385, cf. LTR², DL, DM. La fabrica de încălțăminte... datorită depășirii consumului specific de materie primă s-au cheltuit în plus 530 000 lei. ȘCINTEIA, 1960, nr. 4 835, cf. M. D. ENC., DEX. (Fig.) În centrul întregului complex al muncii educative, deîntînd o greutate specifică de prim rang, este așezat dirigintele. cf. 1968, 928, 3/1. \diamond (Adverbial) Trupul părintelui Mocia trage specific 30 de funturi mai puțin decît ar trage un asemenea volumen (trup) de apă. AR (1832), 260²/20. Aerul, încălzit în acest chip, intră în sale, unde, fiind specific mai ușor decît aerul cel răcorit al salei, se suie în sus. CUCIURAN, D. 29/37.

4. Adj. și (învechit) s. n. (Medicament) destinat pentru o boală anumită. Pentru nici una nu avem spre tămăduirea... ei așa d-a dreptul specific leac, ce este mercurul. EPISCUPESCU, PRACTICA, 354/30. Specificul sau mijlocul vindecător al acestei înfricoșate boale este rădăcina de ghinteră cruciată. FM (1844), 325²/3, cf. NEGULECI, POLIZU, DDRF. Medicina cunoaște puține specifice. ȘAINEANU². Chinina este specificul frigurilor palustre. BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Administrarea medicamentelor specifice anti-tuberculoase. ABC SĂN. 325. \diamond Fig. Răul e mare și întins în toată economia corpului teatral și... nu se poate îndrepta decît prin aplicarea unui specific propriu acestui rău. FILIMON, O. II, 201.

— Pl.: specificei, -ce. — Și: (învechit) specific, -ă adj., s. n.

— Din lat. *specificus*, it. *specifico*, fr. *spécifique*, germ. *spezifisch*.

SPECIFICĂ vb. I. T r a n z. A face cunoscut (verbal sau în scris) în mod clar și precis, a arăta, a indica, a preciza, a semnala (învechit, rar) a specializa (1); a atrage atenția în mod expres, a prescrie, a prevedea, a stabili, a stipula; a reține prin scris, a consemna, a înregistra, a preciza. V. menționa. Își auzese omul cuvintele sale și foarte tari; însă nu specifică nici unul în apărarea sa. HELIADE, D. J. 70/24, cf. I. GOLESCU, C. Ar trebui un număr nemărginit de cuvinte spre a specifica ceimea părților. ASACHI, E. I, 69/10. Specifică de-a rîndul toate slăbiciunile românilor. FM (1845), 115¹/25, cf. NEGULECI. Numirea de haine, de lucruri... ne-ar aduce poate a specifică geografice în care latine s-au așezat coloniștii. RUSSO,

s. 88, cf. POLIZU. În acel act se va specifica măsura, în lungime și în lățime a pământului. GHICA, C. E. I, 227, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. Dtușii ar trebui să specifice... cel puțin zona observațiunii. HASDEU, I. C. I, 170. Nu rezultă... în folosul Sintelor-Locuri un drept pozitiv și specificat în mod categoric. ODOBESCU, S. II, 49, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Îl puse în mișcare să oprească loja... specificând că s-ar considera dezonorată... dacă s-ar întâmpla să lipsească. REBREANU, R. I, 186. Trebuia să specificeți ce vreți. BRĂESCU, O. A. I, 181. Acest om onorabil se duce la „interesele” lui, cum specifică poetul. TEODOREANU, M. U. 202, cf. SCRIBAN, D., DL. În înștiințare nu era specificat acest mijloc de transport. PREDĂ, R. 389, cf. DM. Nu specifică numele autorului la care apelează. IST. LIT. ROM. II, 113. Teatralitatea originală a dramei... se dezpoartă dintr-o zonă de umanitate bine specificată. 7 decembrie 1964, 41, cf. DN, M. D. ENC., DEX, DSR. ◇ Refl. imperis. Cf. I. GOLESCU, C. Se specifică și diferitele sfere semantice ale cuvântului. L. ROM. 1967, 482. S-a oprit vânzarea produselor farmaceutice în prăvăliile obișnuite... specificându-se totodată sancțiunile corespunzătoare. G. BARBU, A. V. 108.

— Prez. ind.: *specific*. (accentuat și, rar, *specific* DL). — Și: (invechit) *specifică* vb. I.

— Din lat. *specificare*, it. *specificare*, fr. *spécifier*.

SPECIFICĂRE s. f. Acțiunea de a specifica și rezultatul ei; aducere la cunoștință (verbal sau în scris) în mod clar și precis, indicare, menționare, precizare; reținere a unui fapt, a unui eveniment etc. prin scris, consemnare, înregistrare, precizare, (invechit) scriitură (4); (concretizat) ceea ce specifică cineva, indicație, însemnare, mențiune (1), notă (1 1), observație (1), precizare, specificație. Cf. NEGULICI, POLIZU. Tabela următoare conține specificarea trupelor noastre. GHICA, C. E. II, 384, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. Se promitea, fără insistență și specificare, că și laicii... nu vor mai face parte din plebea fără drepturi. IORGA, L. II, 60, cf. id. C. I. III, 146, RESMERIȚĂ, D. Să depună cererile respective cu specificarea detaliată a stricăciunilor suferite. REBREANU, R. II, 229. Când zic despre o barbă că e albă, am dat o specificare pentru noțiunea generală „barbă”. PUȘCARIU, L. R. I, 26. Scrisul devine o datorie de breaslă... fără nici o specificare de talent individual. RALEA, S. T. I, 144. Din această vreme începe să se adauge totdeauna la inventarul de zestre... specificarea slăruitoare că „vorbește franțuzește”. CAMIL PETRESCU, O. I, 526. Rezultatul măsurării se exprimă printr-un număr urmat obligatoriu de numele sau de specificarea unității alese. CIȘMAN, FIZ. I, 9, cf. DL, DM, DN². Sensurile primare în a căror specificare nu apare o marcă distinctivă... ar aparține unei zone mai clar structurate semantic. L. ROM. 1967, 104, cf. M. D. ENC., DEX, DSR.

— Pl.: *specificări*. — Și: (invechit) *specificăre* s. f. NEGULICI, POLIZU.

— V. *specifică*.

SPECIFICATIV, -Ă adj. Care specifică; specificator. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DN², DEX, DSR.

— Pl.: *specificativi*, -e.

— Din fr. *spécificatif*.

SPECIFICĂTOR, -OĂRE adj. Care specifică; specificativ. Dar înstrucțiuni... specificătoare lipseau cu totul. GHICA, A. 169, cf. DL, DM, DN², DEX, DSR.

— Pl.: *specificatori*, -oare. — Și: (invechit, rar) *specificător*, -oare adj.

— Specifică + suf. -tor.

SPECIFICĂȚIE s. f. Ceea ce specifică cineva; indicație, însemnare, mențiune (1), notă (1 1), observație (1), precizare, specificare. Specificație de cele ce mi-au luat muiera din casă (a. 1803). IORGA S. D. XIII, 144, cf. I. GOLESCU, C. Sufletul omului poartă în sine o specificație (osebire) mai presus de principul vieții așdătoriu în celelalte animale. CÔRNEA, E. I, 181/12, cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. — POP., N. D. Poporul, în privința facultăților mintale, face două mari specificațiuni. H IV 58, cf. BARCIANU, ALEXI, W. La rețineri zări... niște cifre destul de substanțiale... cu specificația: pentru spitalul Giurguru. BENIUC, M. C. I, 67, cf. DL, DM. Dacă această situație ar fi tradusă în specificații tipărite cu litere adevărate, aceste „cuvinte” ar reprezenta echivalentul a 1000 de cărți. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 33, 22/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN².

— Pl.: *specificății*. — Și: (invechit) *spezificăție*, *spezificăciune* (STAMATI, D.) s. f.

— Din lat. *specificatio*, -onis, fr. *spécification*, it. *specificazione*.

SPECIFICĂȚIUNE s. f. v. *specificăție*.

SPECIFICĂCIUNE s. f. v. *specificăție*.

SPECIFICĂTOR, -OĂRE adj. v. *specificator*.

SPECIFICITĂȚE s. f. Caracter propriu, particular, special (al cuiva sau a ceva), trăsătură predominantă (sau ansamblu de trăsături predominante) care caracterizează o ființă, un lucru, un fenomen etc. și care diferențiază o ființă de alta, un lucru de altul etc.; caracteristică, însușire, notă (II 4); particularitate, proprietate (1), semn (II 2), specific (2), (regional) însușitate. *Tratamentul boalelor infecțioase cu stugele animalelor imunizate are caracterul specificității*. BABEȘ, O. A. I, 332. *Cultura... trebuie să trăiască într-o atmosferă de libertate, spontaneitate și specificitate națională*. D. GUSTI, P. A. 271. Prin aprofundarea specificității structurii, deosebirile dintre valori pot fi întrecute. VIANU, E. 75. Aceste reconstituirii... se sprijină pe criterii etice și sentimentale în disonanță cu singura specificitate a fenomenului artistic: capacitatea expresivă. CONSTANTINESCU, S. III, 180. Totul se reduce la a fi sincer, adică a exprima... o anumită specificitate individuală. RALEA, S. T. II, 219, cf. 216. Hegel... caută să evidențieze specificitatea diferitelor domenii ale artei. GL 1958, nr. 203, 6/3. Înțuim specificitatea și structura temperamentului său artistic. V. ROM. ianuarie 1963, 82. Numai pătrunzând specificitatea așdătorilor săi, poate construi rezgizor personajele. 7 septembrie 1966, 61. Specificitatea fiecăruia dintr-e cele două domenii menționate. L. ROM. 1967, 528. Mi-au vorbit despre specificitatea românească a acestor lucrări. M. 1968, nr. 9, 5. Specificitatea în cazul lui Coșbuc se explică... prin potențialul lui de rezistență la curente și ideile trecătoare. CONTEMP. 1969, nr. 37, 1/3. Specificitatea artei în lumea spiritului putea fi mai bine definită. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 28/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN², ISR.

— Pl.: *specificități*.

— Din fr. *spécificité*.

SPECIFICIU s. n. (Invechit, rar) Medicament. Pof-tim dară pe bolnavi... acest nou specificiu al boalălor oaselor, a-i urma întrebuințarea. MAN. SĂNĂT. 151/6.

— Pl.: *specificii*.

— Din lat. *specificium*.

SPECIFISM s. n. (Rar) Orientare care pune accentul (în mod exagerat) pe specificul național în literatură. Asupra lui nu mai pot fi formulate rezervele curente care însoțesc literatura de inspirație rurală:

specifism, realism îngust, adresă locală, demodare tematică ori mentală. CONTEMP. 1969, nr. 1208, 3/4.

- Specific + suf. -ism.

SPECÍME s. n. v. specimen.

SPECIMÉN s. n. Ființă, obiect, fenomen etc. care ilustrează grupul din care face parte; exemplar caracteristic, reprezentativ; p. e. t. (familiar și peiorativ) om (I I). V. e. ș. a. n. t. i. o. n. e. x. e. m. p. l. u. m. o. d. e. l. (I), m. o. ș. t. r. ă. (I), t. i. p. (2). Cf. NEGULICI, 408. Ne rămâne a va învăța..., dându-și atâtea specimene (modele) de tractare, cite boale ordinare numerăm. MAN. SĂNĂT. 192/12. Din miile de cifre, fie de ajuns acestea citeva ca specimene. BARIȚIU, P. A. III, 269. Dăm aci un specimen de guvernele de la noi. GHICA, C. E. II, 558, cf. id. A. 673, ANTONESCU, D. Sub raport filologic mai cu seamă, prima edițiune de acum înainte ca un simplu specime. HASDEU, I. C. I, XII. Rebusurile erau forma cea favorită a limbajului eraldic, din care ni-au mai rămas mulți și curioși specimene. id. ib. 94. M-am holărit a scrie și eu ceva... cu simpla idee de a transmite un specimen de limba română. ALEXANDRI, S. 108. Un model de o moară... inventată de un român și alte specimene de instrumente arătării. ODOBESCU, S. I, 480. Posesorul colecției mi-a mulțumit, dar... n-a rămas... destul de încântat de specimenul meu. CARAGIALE, O. II, 186. Voiți un specimen din scrierile lui nemuritoare? id. ib. III, 208. Iată un specimen de judecată pe care am auzit-o la o mulțime de oameni. VLAHUȚĂ, S. A. II, 379, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Bietul bătrîn... apărea, adus ca un specimen rar de longevitate. ANGHEI, PR. 62, cf. ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 199, REȘMERIȚĂ, D. Dându-se... citeva exemple caracteristice sau reproducându-se în facsimil citeva specimene. BUL. COM. IST. I, 64. Nu ne trebuie specimene de profesii... de literați disperați. în PLR II, 335, cf. DR VII, 32, CADE. Sînt desigur și alte specimene ale sexului frumos. SADOVEANU, O. IX, 231, cf. XIX, 294. Un specimen de fluture. SCRIBAN, D. [Ministerul Finanțelor] elaborează și suține aprobării... specimene de bancnote și monede. LEG. EC. PL. 74. Acest specimen de om este surprinzător de comun. CĂLINESCU, C. O. 69, cf. 74, 129. Adună specimene de cristale. VIANU, L. U. 229. Avem aici destule specimene pentru a trage o concluzie. RALEA, S. T. I, 53, cf. 67. Povestitorul vede mereu omul sociologic ca specimen al categoriei sale. V. ROM. octombrie 1955, 25, cf. DL. Ar fi îngrozitor un specimen umen care să aibă dreptole absolut totdeauna. T. POPOVICI, SE. 394. Prezența insuportabilă a acelor specimene subumane care mai populează societatea noastră. CONTEMP. 1969, nr. 1168, 4/3. Muzcul... are o secție cuprinzînd citeva superbe specimene de tigri, lei, cerbi. id. 1969, nr. 1176, 9/5. Curiozitatea față de specimene aberante, „patologice“... e poate mult mai veche. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 35, 4/1, cf. DM, DN, M. D. ENC., DEX, ESR.

- Pl.: specimene și (învechit, rar, m.) specimene.

- Accentuat și: specimen. BĂRCIANU, ALEXI, W., DR. VI, 32, CADE, DL. - Și: (rar) specimենă s. f. (ap. IORDAN, L. R. A. 102), (învechit) spécime, (învechit, rar) specimin s. n.

- Din lat. specimen, fr. spécimen.

SPECIMENĂ s. f. v. specimen.

SPECÍMIN s. n. v. specimen.

SPECIÓS, -OĂSĂ adj. Care are aparență de adevăr, de exactitate; amăgitor, înșelător. Această obișnuință mi se pare, mie unuia, a fi numai specioasă. ODOBESCU, S. III, 605, cf. 337, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², REȘMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Steril joc talmudic al inteligenței, punctul ei de plecare se află într-o nouă specioasă. CONSTANTINESCU, S. I,

124. Majoritatea... sînt interpretări simbolice - exercițiu din principiu specios. LL I, 128, cf. DL, DM. O problematică foarte complicată, specioasă, artificială spînzură deasupra personajelor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 56, 1/1. Discuția despre aceste noțiuni fundamentale... promite să devină dintr-o „afacere specioasă“... o problemă de cultură. CONTEMP. 1969, nr. 1175, 2/6. Metode... bune atunci cînd sînt simple și nu uzează de terminologie specioasă, umflată. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 10/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (Adverbial) Felicitările cit se poate mai specios participatoare ale curtenilor. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 21, cf. SCRIBAN, D.

- Pronunțat: -ci-os. - Pl.: specioși, -oase.

- Din fr. spécieux, lat. speciosus.

SPÉCLU s. n. v. specul.

SPECMÁ vb. I v. spegma.

SPÉCMĀ s. f. v. spegmiă.

SPÉCNĀ s. f. v. spegmă.

SPÉCOL subst. v. specul.

SPECOLĂTOR s. m. v. speculator¹.

SPECTÁCLU s. n. v. spectacol.

SPECTÁCOL s. n. I. Ansamblu de elemente, de lucruri, de fapte care atrag privirile sau atenția, care impresionează, care provoacă reacții. Am răzbătut în camera turnului, unde văzui spectacolul trist și disperat: o giună sată plîngînd lîngă stratul unei bătrîne murinde. ASACHI, P. R. 30/21. O auroră boreală, un spectacoliu atît de pompos... și așa ades în finiturile polare, străluci fără veste. FM (1844), 288¹/22. De patruzeci de ani stătuse de față la spectacoliuri de o mărimare atît de înfricoșată. ib. (1845), 32¹/18, cf. NEGULICI, STAMATI, D. Lume multă asista la acest crunt spectacol. RUSSO, S. 176, cf. 42. Natura este spectacolul cel mai impozant și mai grandios. BARASCH, I. N. 1/6. Acel teribil spectacol... la unii aștia milă și la alții admirare. ARISTIA, FLUT. 303/11. Alle spectacole, alte obiecte și deosebite panorame nu lipseau d-a ni se înfățișa. PELIMON, I. 7/23, cf. 267/14. Nu se mai vede tristicul spectacol al cîntărilor de sute de corăbii înecate. GHICA, C. E. I, 38. Țărânel... expune la lumină... cadavrul unei ciori. Spectacolul goneșle jivine răpitoare. ALEXANDRESCU, O. I, 292. Asemîne lucru... a fost înfruntat... ploaia și frigul, numai ca să poată vedea acel spectacol barbar. EILIMON, O. I, 298, cf. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. Un splendid tabel... ni oferă... spectacolul descărcării mărfurilor orientale pe fîrma Danubiului. HASDEU, I. C. I, 103. Ar fi dulce de a-și petrece cineva viața în mijlocul acestei singurătăți insufletește prin vederea spectacolilor celor mari ale naturii. BARONZI, M. 425/15. E un spectacol foarte curios... de a asista la deșteptarea unui oraș. ALEXANDRI, O. P. 284, cf. id. 87. Și Europa nu tremură față cu acest spectacol de barbarie. BOLINTINEANU, O. 439. Publicistica română prezintă deocamdată... spectacolul a două extreme greu de împăcat. MAIORESCU, CRITICE, 49. Într-o noapte am văzut un spectacol mareș. În culmile munților... se aprindeau... focuri mari. EMINESCU, G. P. 109. Avem ceva din spectacolul grandios pe care ni-l oferă marea. VLAHUȚĂ, S. A. II, 400, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Simte nevoia de a privi spectacole de viață populară, în circumul, la joc. IORGA, P. A. II, 197. Ne-a fost dat să asistăm la spectacolul demn de milă al poeziei de acum. PETICĂ, O. 438. Toate daamele erau în costume naționale... oferind un spectacol impresionant. REBREANU, I. 452. Cu temperamentul ei excesiv, era în stare să dea și

acest spectacol. IBRĂILEANU, A. 28, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. În fața spectacolului sîngeros, s-au desțeliat, în stințele primare, LOVINESCU, C. VII, 174. Cel ce va privi... peste ruinele, epocii noastre... wa arca ur curios spectacol. GALACTION, O. 337. Eu cîdeam că înnebunesc privind spectacolul. CAMIL PETRESCU, U. N. 52. Ochii... sorbeau... amid la spectacolul vieții. C. PETRESCU, O. R. 1, 170. Eram neliniștit, enigmatic, ca în fața unui spectacol peniculeș. BRĂESCU, O. A. 1, 24. Privea înmărmurit la spectacolul... care, se desșură pentru. E. SAHIA, N. 37. Mistulca în mîine, spectacolul halucinant al slăcărilor. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 65. Priveai... odihnaorai spectacol al celei dinții ninsorii. COCEA, S. I, 316. O muscă... într-un hoit, e un spectacol hidos. TEODOREANU, M. III, 60. Credeam că spectacolul are să se prelungească pînă la lumina zilei. VOICULESCU, P. R. 1, 96. Incepu spectacolul unei lupte eu: un autohton al iezului. SADOVEANU, O. XVII, 434. Spectacolul ăsta înnebunitor, și vai gusta în curînd... cu toate simțurile. MIHĂESCU, P. A. 212. Yibrecză... la spectacolele dezolării și ale morții. NIANU, A. R. 89. Răutatea lui vine... din tarele lui fiziologice și din spectacolul încunajator al unei... aristocrații... porția pe... pania desfrului. CONSTANTINESCU, S. II, 182. Spectacolul nudătoșii corpului. CMCNEȘ, C. P. R. R. 460. Răpușile... se răstoarnă pe spate, oferind spectacolul comic al pasagerului... eazul, din... ARGHEZI, B. 63, cf. id. s. VII, 199. Ar fi șocat spectacolul unei mașini luid-o încet după un trecător. CALINESCU, B. I. 267, cf. id. o. I, 16. Spectacolul istoriei, i-g trecut, în toate episoadele lui... prin fața ochilor. BALEA, S. T. I, 252. Creștele se aprinsecră... oferind spectacolul fantastic al unei cetăți cuprinsă de flăcări. BOGZA, C. O. 32, cf. 52. Căscăi ochii ca la un spectacol cîm nu mai văzuseși pînă atunci. PAS, Z. I, 211. Pentru că viața din jurul ei era un spectacol îndăferit. VINEA, L. I, 197. Se vede că a contemplat un spectacol înfricoșător. H. LOVINESCU, T. 199. La spectacol trebuie să fi fost grandios... zeci de mii de tone de petrol aș zînd! TUDORAN, O. 70, cf. DL. Rămase cu privirea în zădă într-acolo, fascinat parcă de spectacol. FREDA, R. 434, cf. DM, DN. Spectacolul relațiilor dintre cei doi soți... este copleșitor, sufocant. CINEMA, 1968, nr. 1, 12. Spectacolul pe care-l vor avea de contemplat primii coșmonauți. FLACĂRA, 1969, nr. 1, 57. Ne oferă spectacolul adaptării unui scriitor la disciplina istoriei literare. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 511, cf. M. D. ENC., DEX. < Loc. a d v. (Invechit, rar) în spectacol = în vîzul lumii. Voind a arăta că totul e scris, rădăci de trei ori în sus, în spectacol, destrîmîntul cap al croului. HASDEU, I. V. 205, cf. DL. < Expr. A (se) da (în) spectacol = a atrage atenția printr-o purtare nepotrivită; a se face de ris. Ajunsesse a se iscodi și a-și intercepta scrisorii, dînd un trist și dureros spectacol străinilor. GHICA, A. 722. Nu face pentru dumneață să le dai în spectacol. CARAGIALE, O. II, 215. Voi lua măsurile de evinșdă... murmură inspectorul înghișindu-și minia că să nu dea spectacol în fața școlărilor. BEBEANU, I. 411. Nu are orgoliul aspru de a nu se da în spectacol. CAMIL PETRESCU, U. N. 110, cf. SCRIBAN, D. Incepu să rîdă de mine... că mă dau cu oțta nestăpînute în spectacol. BLAGA, H. 73. Intimidată că se dă asfel în spectacol, perea rădea cam în silă. VINEA, L. I, 147, cf. DL, DM, DN. M. D. ENC., DEX.

2) Prezentare pe scenă a unei opere dramatice, a unui program artistic etc. re prezent a t i e (1) (invechit) p r i v e t i s t e (3) p r i v i n e (4) p r o t r i e t (2) (invechit, rar) p a f a s t i s e a l a , p e x t (orice fel de manifestare artistică, sportivă etc) dată penitru public. Cf. NEGULICI. Aceea care se înstătuise pentru Melicerte... era mai mult o funcțiune mistică și tanc bră, acit un spectacol. ARISTIA, PLUT. 2817, cf. PROT. FOR., N. D. Asista la spectacol. VLAHUT, S. A. III, 12, cf. BARGANU, ALEXANDRU. Răzucul omănesc, adonă de spectacole, ațese, și a grăbit să umple sălile de teatru,

în PLR II, 248, cf. RESMERIȚĂ, D. Urmăriți spectacolele pe care le dau teatrele. în PLR II, 428, cf. CADE. „Apuș de seară“ e mai mult un spectacol într-un folclor. LOVINESCU, C. VII, 90. Vedea și ne Ngdina, unșori, la cile-un spectacol. BEBEANU, B. I, 240. Deși nu plățiseră intrarea, preîndeau spectacolul după program. CAMIL PETRESCU, P. 312, cf. 186. Tîrîl de Ana la spectacol și balul... la surseuri și la reprezentării de binefacere, înjca, după timpul cînd... cilca, C. PETRESCU, C. V. 237. Abia s-a ridicat carina și asistă... la spectacolul de pe scenă. COCEA, S. I, 118. Numeroși participanți la spectacolele sportive... se folosesc de expresii argolice. IORDAN, ȘTI, 341. Pentru satisfacția lui, spectacolul în locaș închis, este îndesulător. ARGHEZI, B. 54, cf. 69. Balul... este, ca și muzica simfonică, un spectacol „out program“. CALINESCU, C. O. 352, cf. id. o. I, 215. Teatrul, ca spectacol, depășește „prevederul“ lingvistic. NIANU, S. 80. Se dă și un spectacol pe o scenă improvizată în aer liber. BLAGA, H. 33. Spectacolele sînt ușurele operele... și vedeturile. BALEA, S. T. I, 324. Ardeam de dorința de a vedea... spectacolele pregătite cu prilejul împlinirii a 50 ani de la înființarea Teatrului de Ară. STANCOVICI, M. S. S. 14, cf. 76. Spectacolele s-au bucurat de un mare succes: sînț TEMB, 1953, nr. 2:835. Nu vîntăvă de cîntă... în repetiții pînă la spectacol. V. ROM. Iulie 1954, 251. Număroase spectacole stau mărturie „progresului“ artistic at teatru... trăicneam. CONTEMP., 1955, nr. 477, 24. Nu-l interesea spectacolul în sine. PXS, I. II, 113. Văzînd din eușcă susflănturi, fără miră, spectacolul scenic. CONSTANTINESCU, S. II, 87. Arta noastră în spectacol spon... FREDA, R. 323. Tot timpul spectacolului Andree pînă în prejur. T. POROVICI, S. 105. Frequentăză spectacolele trup franceze. STR. LIT. ROM. II, 434. Elementele plastice sînt vizibile în spectacol. T septembrie 1962, 67. Nouă concepție despre spectacol; ea o unitate ce cuprinde intrinsec o multime de taturi. IB. Iulie 1964, 10. M-am emoționat... eu toate că sînt frecat de multe spectacole și matinee. SINESCU, T. 69. Ochișpă... repetă un spectacol. V. ROM. Ianuarie 1965, 151. O problemă... este modul în care se prezintă folclorul în spectacole. GI 1968, nr. 932, 3/4. Sînt, în spectacol, o serie de roluri... episodice. SCINTEIA, 1969, nr. 8:194. Experimentează și reușește un nou gen de spectacol modern. V. ROM. aprilie 1970, 122, cf. M. D. ENO, DEX. < Expr. A da un spectacol = a da.

— Pl.: spectacole și (invechit) spectacoluri (ROM. LIT. 20), (m) spectacoli (PROT. — FOR., N. D.). — Și: (invechit) spectăclu (PELIMON, I. 267/14, ANTONESCU, D.), spectăcul, spectăcoș, spectăchiu (pl. spectăchiuri) s. n.

Din lat. spectaculum, fr. spectaclé, it. spettacolo.

SPECTACOLAR, A adj. v. spectacular.

SPECTACOLOGIC, A adj. 1. Care ține de spectacologie, privitor la spectacologie. Camil Petrescu prezintă... mijloace noi în ordinea spectacologică. T octombrie 1968, 52.

2. (Rar) Spectaculos. Sportul de performanță pune însul obișnuit în inferioritate... ca și nedetismul, ostentatia spectacologică. CONTEMP., 1969, nr. 1:176, 245.

Pl.: spectacologic, etc.

De la spectacologie.

SPECTACOLOGIE, s. f. Disciplina care se ocupă de conditiile de organizare a spectacolelor (2). Spectacologia înseamnă în fond utilizarea mijloacelor capabile să structureze un sistem propriu de semn, care să exprime, prin valori de teatru, valorile textului. T aprilie 1969, 76. Spectacologia... e o disciplină care urmărește să-și impună autonomia propriei ei legi. IB. Într-o spectacologie românească cu președ de Shakespear s-a stăut a dea... ib. Iulie 1969, 122.

De la spectacol.

SPECTÁCUL s. n. v. spectacol.

SPECTACULAR, -Ă adj. (Livresc) 1. Care ține de spectacol (2), privitor la spectacol. Cf. SCRIBAN, D. S-au editat unele caiete documentare, dar acestea sînt mai mult legate de aspectul studiului literar decît de cercetarea fenomenului spectacular. T iulie 1968, 13. Ne-am convins de „catralitatea“ acestei piese... și de remarcabila ei valoare spectaculară. ib. septembrie 1968, 17. Multe dintre piesele sale și-au găsit prima intruchipare spectaculară aici. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 193. Am mai semnalat aspectul deplorabil, sub raport spectacular, al majorității dramatizărilor și adaptărilor. CINEMA, 1969, nr. 4, 37.

2. Spectaculos. Este... cu puțință a disocia gîndirea teoretică din complexul mesianic... înlocuind... mesianismul cu o filozofie spectaculară. VIANU, E. 80. Ne aflăm în fașa unui poet... atras de aspectul exterior spectacular al omului. CONTEMP. 1953, nr. 178, 4/4, cf. DL, DM. Lumea își dezvăluie latura intens spectaculară. V. ROM. martie 1960, 78, cf. DN². Scenografia... nu se bizuie pe principiile generale ale unei estetici spectaculare. T august 1964, 26. Orice încercare de purificare... evitînd decăderea... pentru a elibera grandioarea spectaculară, este sortită eșecului. CINEMA, 1968, nr. 6, II. Știința a făcut în acest moment istoric un salt spectacular pe una din cele mai înalte orbite ale logicii dialectice. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 52, 23/1. Întîlnirea... a corespuns sub aspect spectacular, multe gaturi fiind aplaudate. SPORTUL, 1969, nr. 658, 2/2. Generau spectacole de mare valoare spectaculară. T mai 1969, 60. Aveam nevoie de consfințirea altă de pregnantă a unei lumi spectaculare. V. ROM. martie 1970, 118. Cîșiva ani de practică încununată de spectaculare succese. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 6/3. Vehicula o inteligență fără spectaculare jocuri de artificii. ib. nr. 109, 6/1, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. ◇ (Adverbial) Text și melodie constituie... un fenomen folcloric și cîteodată chiar spectacular artistic. CĂLINESCU, C. O. 342. El făcea din specia catedrei o disciplină... de fantazie a culturii, mișcînd spectacular obiectul. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 53, 17/1. Vîrfurile bisericesti... n-au făcut decît să aderă spectacular la această inițiativă. V. ROM. martie 1970, 57. ◇ (Substantivat) Spectacularul își subordonează pitorescul. CINEMA, 1968, nr. 5, V.

— Pl.: spectaculari, -e. — Și: (rar) spectacolăr, -ă adj.

— Din fr. spectaculaire.

SPECTACULÓS, -OĂSĂ adj. Care impresionează prin măreție, prin fast, prin strălucire, p. e x t. prin importanță, valoare etc.; (livresc) spectacular (2); (rar) spectacologic (2). Migrenele..., grefurile, amefeliile... înfășează numai o fracțiune spectaculară a urmărilor tutunului. TEODOREANU, M. U. 190. Stockholmul are o așezare spectaculară; pe insule și promontorii. SADOVEANU, O. XX, 479. Revoluția astrilor e prea spectaculară. CĂLINESCU, B. I. 7, cf. id. s. 185. Aceste evenimente... s-au dovedit destul de spectaculoase și de tari. BLAGA, H. 139, cf. 230. Bătăile dintre ei erau mai mult spectaculoase decît ucigașe. CAMIL PETRESCU, O. II, 49. Am eu grijă să-i prepar și garnitura spectaculară. STANCU, R. A. III, 109, cf. id. s. 188. Hocheștii sovietici au luat conducerea marcînd un punct spectacular. SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 860. Desfășurarea spectaculară a fenomenelor electrice din atmosferă a fost privită cu spaimă. CIȘMAN, BIZ. II, 212. Pricăpută în căutare și găsirea de efecte spectaculoase. PAS, Z. IV, 21. Spaima inițială dispăruse, rămăsese doar partea spectaculară. BENIUC, M. C. I, 298, cf. 105. Manevra, executată cu dibăcie, poate să ducă la o acostare spectaculară. TUDORAN, O. 149. Cheile însele de o frumusețe severă și spectaculară. PREDĂ, R. 346. Rezultatele cele mai spectaculoase le va atinge pe tărîmul liricii. ISTE. LIT. ROM. II, 259. Dezbaterea de idei se traduce printr-o

spectaculoasă ciocnire de destine. T iunie 1964, 74. În piesă se pune la cale o spargere spectaculară. ib. octombrie 1968, 60. Să amintim... spectaculoasele realizări obținute în fizică, chimie, biologie etc. CONTEMP. 1969, nr. 1 169, 1/2. Soarele este la zenit pentru o clipă, apoi începe apusul spectaculos. V. ROM. aprilie 1970, 117. Memoriile unor artiști... pot cunoaște un succes mai spectaculos decît însăși opera lor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 4/2, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. ◇ (Adverbial) N-au avut nevoie să-și schimbe altă de spectaculos veșmintul. CĂLINESCU, S. 54. Se gesticula spectaculos. BLAGA, H. 69. Muzica reunește azi spectaculos extreme altă de antipodice... pentru că viața epocii... i-a impus-o. CONTEMP. 1969, nr. 1 174, 6/3. Refuză... imaginației dreptul de a înscena spectaculos un amurg. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 19/1. ◇ (Substantivat, n.) Au substituit spectaculosului și rimelor goale crima și jaful. SADOVEANU, O. XX, 445. Poezia lui Coșbuc „încîntă tocmai prin spectaculosul folcloric“. CĂLINESCU, în T septembrie 1966, 69. Acțiunea mizează foarte mult... pe spectaculos. ISTE. LIT. ROM. II, 652. Spectaculosul e tras din scene tari, cu grozăvii uneori gratuite. CINEMA, 1968, nr. 4, VII. Evocă... orașul și natura în dinamismul și spectaculosul lor. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 223. Femeile le cuceream tocmai prin gustul meu pentru fast, spectaculos și ceremonial. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 76, 18/1.

— Pl.: spectaculoși, -oase.

— Spectacul + suf. -os. Cf. it. spettacoloso.

SPECTATOR, -OĂRE s. m. și f., adj. 1. (Persoană) care asistă la un spectacol (2); privitor (2), (rar) uitător. Drama istorică... produce un asemenea rezultat, transpunînd pe spectatorul... în epoha evenimentului. ASACHI, P. R. 2/6, cf. NEGULICI. Cadrul fixat de artist va... provoca în mintea spectatorului o activitate artistică. CONTA, O. F. 483. E-n rîndul întii al spectatorilor. CARAGIALE, O. I, 29, cf. III, 192. Ion a fost mult mai bine înțelese de publicul spectator. GHEREA, ST. CR. II, 150, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Reprezentanții de teatru german cu vreo sută de spectatori obișnuți. IORGA, C. I. I, 189. Un spectator la teatru. ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 5. La teatru se distribuie, pentru uzul spectatorilor, banalul „program“ cu rezumatul pieselor. în PLR II, 215. O fărancă bătrîna... e-n rîndul întii al spectatorilor. IBRĂILEANU, SP. CR. 254, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. În tot teatrul nu se mai disting decît două ființe: nenorocita regină și spectatorul. LOVINESCU, C. IV, 36. Manifestațiile de entuziasm continuau, susținute viguro de publicul spectator. REDREANU, R. II, 183. Se stabilise o adevărată nivelare între autori și spectatori. CAMIL PETRESCU, U. N. 11. Vremea a adus, în foliile de orchestră și în loji, spectatori mai pușin veliși, în smoching și în jachetă. C. PETRESCU, C. V. 79. De la primele dialoguri, simți că spectatorul a intrat în acțiunea piesei. COCEA, S. I, 118, cf. 109. Spectatorii nu mai puteau de bucurie. SADOVEANU, O. XIX, 311, cf. SCRIBAN, D. Filme în care spectatorii își găsesc satisfacție imediată. CONSTANTINESCU, S. I, 47. Siguranța mișcărilor și aplombul glasului... izbuciră să cîștige pe spectatorii cei mai dificili. MIHĂESCU, D. A. 217. Ce ar fi teatrul fără spectatori? în PLR II, 642. Vastele noi stadioane sportive... stau permanent deschise sutelor de mii de spectatori. ARGHEZI, B. 157, cf. 7. Spectatorii au remarcat... ibuzia de imponderabilitate a balerinilor. CĂLINESCU, C. O. 225, cf. 124. Poetul tragic urmărește să obțină o stare de tensiune... în spectatorul său. VIANU, L. U. 44, cf. 589. A-mi face loc printre spectatori și fără biletul de rigoare. BLAGA, H. 148. Cere scuze, la teatru, spectatorilor din staul posterior. RALEA, S. T. I, 200. De jur împrejur, stejarii și brazii... par spectatori instalați în folii. BOGZA, C. O. 169. Spectatorul vrea să vadă pe scenă adevărul despre timpurile contemporane și despre sine. CONTEMP. 1953, nr. 369, 4/4. Spectatorul trebuie să-și dea seama că nu e convinsă. H. LOVINESCU, T. 193. Ajunse pînă la

parmalicul care despărcea arena de spectatori. TUDORAN, P. 507, cf. 19, DL. *Spectator care n-a prins încă firul intrigii.* FREDA, R. 422, cf. DM, DN. *Declarațiile pe care un regizor le face... sînt totdeauna interesante pentru spectator.* T septembrie 1962, 72. *Nici măcar cel mai simplist spectator nu se oprește la subiect.* V. ROM. decembrie 1964, 117. *Cîntă muzica, spectatorii au inlemnii: programul e nemaipomenit.* SORESCU, V. 7. *Spectatorul... [poate] să aleagă între a auzi vocea de pe ecran sau vocea spicherului român.* V. ROM. ianuarie, 1965, 186. *Descifrarea disponibilităților sufletești ale eroilor, captarea atenției spectatorului... sînt virtuți... înălțate la actori.* ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 926. *Primul spectacol... a trezii interesul spectatorilor bucureșteni.* M 1968, nr. 4, 40. *Regizorul lasă fiecăruia dintre frați posibilitatea să se dezvăluie spectatorului pe de-a-ntregul.* ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 177. *Spectatorii au lăsat baltă fazele de fotbal.* CONTEMP. 1969, nr. 1 178, 2/5. *Publicul spectator se amuză... copios.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 34, 32/3, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Vom fi în același timp actorii și spectatorii unei grandioase epopei.* C. PETRESCU, I. II, 63. *Sala era plină de spectatorii veniți... să vadă gratuit opera judiciară.* TEODOREANU, M. U. 339.

2. (Persoană) care asistă la o acțiune în mod pasiv. V. în art. (2). Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Am asistat ca un simplu spectatoriu la evenimentele acesteiări.* RUSSO, S. 200. *Din cei alți spectatori nimeni n-a putut susține nici vederea, nici înțina la executarea aceea.* ARISTIA, PLUT. 255/17. *Nici strigarea porunci-foare a lui vodă, nici compătămirea... spectatorilor nu toloseau.* SION, P. 164, cf. PROT. — PÖP., N. D., ANTONESCU, D. *Cînd o navă se depărtează de port, un spectator care s-ar afla pe ferm o vede... că se cufundă dedesubtul orizontului.* DRĂGHICEANU, C. 48. *Este sigur că omul nu a fost spectator pămîntului în epocile primitive.* MAIORESCU, C. II, 400. *Nu este oare omenirea istoriei asemenea unei astfel de armate... pentru individul constituit în spectator?* EMINESCU, P. L. 84, cf. 37, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU². *Au fost simpli trecători prin viață sau spectatori străini de înțelesul lumii.* REBREANU, P. S. 198, cf. id. R. I, 265, RESMERIȚĂ, D., CADE. *O viață prin care am trecut spectator.* C. PETRESCU, C. V. 351. *Sala devenise iarăși spectatoare.* TEODOREANU, M. III, 154. *Am fost față, din întimplare, la citeva din acele ședințe publice.* Eram singurul spectator. SADOVEANU, O. XX, 133, cf. SCRIBAN, D. *Revista noastră se situează în mijlocul marilor evenimente nu ca spectatoare, ci ca participantă activă.* în PLR II, 646. *Urmăream, ca spectator pasional..., evenimentele politice.* BLAGA, H. 200. *Atunci revoluțiile... sînt mai brutale, ... efectele pentru spectator mai triste ori mai vizibile.* RALEA, S. T. I, 80. *Spectatorii albi și roșii se luaseră la certă.* PAS, L. I, 279. *Au grăbise să răspundă la apelul patronului... bucuos să ia parte, ca spectator, la vreo aventură, ca pe vremuri.* VINEA, L. II, 271. *Am fost spectatorul unic al... unei feerii, care a întregit feeria de azi după amiază.* TUDORAN, O. 108. *Se arată dezarmat în fața primejdiilor și-și rezervă din nou un rol de spectator.* V. ROM. noiembrie 1964, 118. *Aici, spectatorii... s-au aflat adunați în biserica Sf. Mihail.* T august 1969, 93.

3. (Rar) Privitor (1). *Orice spectator de tablouri are un dialog cu vizibilul.* CINEMA, 1968, nr. 8, 22.

— Pl.: spectatori, -oare. — Și: (Invechit, rar) spectatör s. m.

— Din fr. spectateur, lat. spectator. — Spetator < it. spettatore.

SPECTATORIZĂ vb. I. R e f l. (Neobișnuit) A deveni spectator. *Unul vorbește, ceilalți tac în vid — ce-ar putea săvîrși oare între timp? — spectatorizîndu-se.* CINEMA, 1969, nr. 3, 36.

— Prez. ind.: spectatorizez.

— Spectator + suf. -iza.

SPECTATRICE s. f. (Franțuzism învechit) Spectatoare (1). Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: spectatrice.

— Din fr. spectatrice.

SPECTRAL, -Ă adj. I. Care are aspect de fantomă, asemănător cu o fantomă, fantomatic. *Întregi sisteme De nebuloase siderale Răsar din lumile spectrale.* MACEDONSKI, O. I, 54. *Prin fereastră mă fixează luna rece și spectrală.* ib. 124, cf. DDRF. *Arareori, prin stepe, la zarea unui foc [magii] își zugrăveau în treacănt conturul lor spectral.* ANGHEL — IOSIF, C. M. I, 34. *O ușoară abureală de vînt... ne ținea într-un nimb de praș... și ne făcea... și mai spectrali.* IBRĂILEANU, A. 117, cf. CADE. *Boldur Iloveanu a coborît, sprijinit de valetul tot atît de slab și spectral ca el.* C. PETRESCU, A. 159. *Trampaietele înaintau spectrale, cu lumini tmptclite în șuroaiele apei.* id. I. II, 158. *Natura tîrteagă, spectrală sub limbile de foc care lingeau cerul, părea complice cu fatalitatea morții.* COCEA, S. I, 198. *Ființa fumătorului... are și o spectrală nuanță palidă.* TEODÓREANU, M. U. 191. *Eram în ceață ca două corăbii fantomă, spectrali, istoviți.* id. ib. 74, cf. SCRIBAN, D. {Sora-rele} Aruncă... *Imense fulgurațiuni de fire C-o-nec-tineală leneșă, spectrală.* CĂLINESCU, O. II, 105. *Degetele lungi și spectrale aproape că atingeau revolverul.* VINEA, L. I, 103. *Totul se va sfîrși în felinarul spectral din colț.* id. ib. II, 162, cf. DL, DM, DN. *O apă verde, moartă, ce-i reflecta chipul spectral.* BARBU, PRINC. 126. *O bună scenă de noapte spectrală.* IST. LIT. ROM. II, 203. *În permanență mișună arădări spectrale, din arborele genealogic al romanului gotic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 33, 8/4, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Ad-verbial) *Din pinza magului bătrîn spectral prindește Mona Lisa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 11/3. ♦ P. e x t. Care nu există în realitate; iluzoriu. *Ei nu trăiesc în Iașul dealurilor și al tăcerii — ci-ntr-un spectral oraș profesional, clădit din procese.* TEODOREANU, M. III, 129. *Lumea mea e reală, nu spectrală ca a senzațiilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 14/1. *Du-mă spre ocean spectral.* ib. 1971, nr. 130, 11/1.

II. Care aparține spectrului (II 1, 2), privitor la spectru; ca un spectru. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Desfășurînd culorile-i spectrale, S-ar înălța deasupra noastră ca un fald.* TOPÎRCEANU, P. O. 131. *Totul este văzută... în strălucire spectrală.* VIANU, A. P. 106, cf. DL, DM, DEX. ♦ *Analiză spectrală = metodă cu care se stabilește precis compoziția unui corp, analizîndu-se spectrul emis de acel corp. Se știe (prin analiza spectrală) că aceste (Venus și Mars) au aceleași elemente ca și planeta Pămînt.* MAIORESCU, L. 159, cf. ȘĂINEANU². *A descoperit metode de analiză așa de precise pentru razele X cum e analiza spectrală pentru lumina vizibilă.* ARH. OLT. I, 108, cf. CADE. *Cu ajutorul analizei spectrale s-a putut studia și constituția astrelor.* MACAROVICI, CH. 173, cf. DT, DL, DM, DEX, DN³. (Fig.) *Și-a luat sarcina de a examina la fața locului atîtea din culturile de pe tot globul terestru, făcîndu-și oarecum o meserie din analiza lor spectrală.* în PLR, II, 624. *Ultima sa peliculă încearcă o altă analiză, spectrală, a lumii de azi.* CINEMA, 1968, nr. 12, 7. ♦ *Linie spectrală = a) imagine a fantei de intrare a unui spectroscop, care apare sub forma unei dungi de o anumită culoare; b) radiație electromagnetică (de o anumită lungime de undă) produsă printr-o tranziție între două nivele energetice diferite. Se obține o linie spectrală unică.* SANIELEVICI, R. 79, cf. 70. *Este alcătuit din linii spectrale corespunzătoare tranzițiilor electronilor între nivelele energetice discrete ale atomilor.* DER, IV, 469. (Fig.) *Aminteam... de linia spectrală a fiecăruia din cei trei crai.* PERPESCIUS, M. III, 6. *Instrument spectral = instrument optic folosit pentru a obține descompunerea unei radiații electromagnetice compuse în radiațiile monocromatice componente. Între sursa care emite radiații și instrumentul spectral se*

găsește un mediu constituit dintr-o substanță opacă. LTR² XVI, 201, cf. DL, DM, DEX. ◇ (A dverbial) *Procesul acesta... este descris spectral de știința logicii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 131, 10/2.

— Pl.: *spectrali, -e.*

— Din fr. *spectral.*

SPECTROFOTOMÉTRIC, -Ă adj. Care aparține spectrofotometriei; privitor la spectrofotometrie; care se face cu ajutorul spectrofotometrului. *Metodele spectrofotometrice sînt folosite... pentru studiul constituției diferitelor substanțe.* LTR², cf. M. D. ENC., DN².

— Pl.: *spectrofotometrici, -ce.*

— Din fr. *spectrophotométrique.*

SPECTROFOTOMETRIE s. f. Capitol al spectroscopiei care se ocupă cu studiul spectrelor (II 1, 2) și cu compararea intensității liniilor spectrale. *Se deosebesc: spectrofotometria vizuală, ... fotoelectrică..., fotografică.* LTR², cf. DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *spectrophotométrie.*

SPECTROFOTOMÉTRU s. n. Instrument optic care servește la obținerea spectrelor (II 2) de emisie sau de absorbție ale substanțelor. *Orice spectrofotometru cuprinde: o sursă de radiații, un sistem dispersiv... un sistem fotometric.* LTR², cf. DM, DL. *Instrumentele corespunzătoare, numite spectrofotometre.* DER IV, 468, cf. DN². *Spectrofotometrele sînt vizuale..., fotoelectrice sau cu inseriere directă pe placa fotografică.* D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spectrofotometre.*

— Din fr. *spectrophotomètre.*

SPECTROGRÁF s. n. Instrument pentru înregistrarea spectrelor radiației electromagnetice (de la infraroșu la radiația X) pe plăci fotografice. *Spectrografele sînt aparate care permit să se fotografieze spectrele.* MACAROVICI, CH. 171. *Se folosesc numeroase tipuri de spectrografe.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN². ◇ (Urmat de determinări care indică felul sau tipul aparatului) *A dat o teorie riguroasă a spectrometrelor cu focalizare semicirculară, definind puterea lor de separație în mod analog cu aceea a spectrografelor optice.* SANIELEVICI, R. 71. *După natura piesei dispersive, se deosebesc spectrografe cu prisme și spectrografe cu reșea de difracție, cum și... spectrografe interferențiale.* LTR². *Cu ajutorul spectrografului de masă pot fi separați izotopii unui element.* DER. *Spectrografele astronomice folosesc pentru dispersia luminii prin prisme sau reșe.* ib. *Măsurătorile au fost făcute pe spectrograme realizate cu un spectrograf de tip Sonograph Kay Electric Co.* SCL 1968, 12, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spectrografe.*

— Din fr. *spectrographe.*

SPECTROGRÁFIC, -Ă adj. Care ține de spectrografie, privitor la spectrografie; care se face cu ajutorul spectrografului. *Existența... elementului Ra fusese stabilită... pe cale spectrografică.* SANIELEVICI, R. 19, cf. DN². *Analiza spectrografică a sunetelor vorbirii.* L. ROM. 1967, 293, cf. M. D. ENC.

— Pl.: *spectrografici, -ce.*

— Din fr. *spectrographique.*

SPECTROGRAFIE s. f. Parte a fizicii care se ocupă de studiul spectrelor (II 1, 2) cu ajutorul spectrografului. Cf. DN². ◇ (Urmat de determinări care indică specialitatea) [Lucrările] *introduc remarcabile ameliorări în metoda măsurătorilor de radioactivitate (spectrografia razelor beta).* CONTEMP. 1950, nr. 138, 1/3. *Masele atomice (izotopice) se măsoară prin spectrografia de masă.* SANIELEVICI, R. 32. *Numererele atomice*

au fost determinate prin spectrografie de raze X. id. ib. 33.

— Din fr. *spectrographie.*

SPECTROGRÁMĂ s. f. Fotografie a unui spectru (II 1, 2) obținută cu spectrograful; diagramă a unui spectru. *Reproducem... spectrogramele de raze X ale mai multor nuclei naturali.* SANIELEVICI, R. 80, cf. DN². *Măsurătorile au fost făcute pe spectrograme realizate cu un spectrograf.* SCL 1968, 12, cf. M. D. ENC.

— Pl.: *spectrograme.*

— Din fr. *spectrogramme.*

SPECTROHELIOGRÁF s. n. Instrument cu ajutorul căruia se obțin fotografii ale Soarelui în lumină monocromatică. [Spectrohelioscopul] *e format, în principiu, ca un spectroheliograf.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-li-o-*. — Pl.: *spectroheliografe.*

— Din fr. *spectrohéliographe.*

SPECTROHELIOSCÓP s. n. Instrument cu ajutorul căruia se obține imaginea monocromatică vizuală a Soarelui. Cf. LTR², DER, DN², M. D. ENC.

— Pronunțat: *-li-o-*. — Pl.: *spectrohélioscopes.*

— Din fr. *spectrohélioscope.*

SPECTROMÉTRIC, -Ă adj. Care aparține spectrometriei, privitor la spectrometrie; care se face cu ajutorul spectrometrului. Cf. CADE. *Numărul liniilor cunoscute în spectrele discrete a crescut o dată cu perfecționarea metodelor spectrometrice.* SANIELEVICI, R. 85, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spectrometrici, -ce.*

— Din fr. *spectrométrique.*

SPECTROMETRIE s. f. Tehnica utilizării spectrometrelor. Cf. CADE. *Spectroscopia și spectrografia razelor nucleare.* SANIELEVICI, R. 66. *Spectrometrul tip Danysz... este destinat spectrometriei de raze β.* id. ib. 68, cf. M. D. ENC., DN².

— Din fr. *spectrométrie.*

SPECTROMÉTRU s. n. Instrument optic pentru studiul spectrelor (II 1, 2). Cf. CADE. *Spectrul radiației analizate cu spectrometrul.* LTR², cf. LL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Urmat de determinări care indică felul) *Prototipul spectrometrelor magnetice cu câmp transversal omogen și focalizare semicirculară se datorește lui J. Danysz.* SANIELEVICI, R. 68, cf. 67. *După natura dispozitivului de dispersare a radiației, se deosebesc spectrometre cu prisme, spectrometre cu reșe și spectrometre mixte.* LTR².

— Pl.: *spectrometre.*

— Din fr. *spectromètre.*

SPECTROSCÓP s. n. Instrument optic folosit pentru observarea vizuală a spectrului emis de o sursă de lumină. *Din examinarea luminii solare cu spectroscopul ne facem o idee despre substanțele din care e compus Soarele.* CONTA, O. F. 484. *Aparatul care servește pentru a analiza natura corpurilor prin această metodă se numește spectroscop.* PONI, F. 384, cf. BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Spectrul luminii analizată la spectroscop nu se prezintă sub aspectul unei bande continue.* ENC. TEHN. I, 102. *Cînd se studiază la spectroscop lumina transmisă, se văd, în spectru, lacune negre.* MACAROVICI, CH. 173. *Puterea de separare a spectroscopelor de acest tip fiind redusă, ele nu mai prezintă azi decît un interes istoric.* SANIELEVICI, R. 68. *Un spectroscop e constituit, în principal, dintr-un colimator, ... dintr-o piesă dispersivă și o lunetă.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN², M.

D. ENC., DEX. ♦ (Urmă de determinări care indică felul) Pentru nevoile metalurgiei... s-a realizat... un spectroscop industrial portabil, menit să execute analize calitative direct în atelier. CONTEMP. 1953, nr. 362, 5/2. După natura piesei dispersive, se deosebesc spectroscopice cu prisme și spectroscopice cu rețele de difracție. LTR².

— Pl.: spectroscopice.

— Din fr. spectroscopie, germ. Spektroskop.

SPECTROSCÓPIC, -Ă adj. Care aparține spectroscopiei, privitor la spectroscopie; care se face cu ajutorul spectroscopului. S-a putut constata prin cercetare spectroscopică... hemoglobina în cantitate mare. BABEȘ, O. A. I, 82, cf. CADE, DL, DM. Metodele precise și rapide de analiză spectroscopică pătrund tot mai mult în domeniul tehnicii. DER IV, 469, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Glumeț) Am avut fericirea de-a saluta în mijlocul nostru pe sfințitul arhanghel Gavril... Entuziasmul spectroscopic ce-l simțim nu-l putem descrie, decît poate să-l arătăm aplicînd razele Röntgen. AGÎRBICEANU, A. 231.

— Pl.: spectroscopici, -ce.

— Din fr. spectroscopique.

SPECTROSCOPIE s. f. Parte a fizicii care studiază spectrele (II 1; 2). Grație spectroscopiei... începem să cunoaștem structura chimică a astrilor. MARINESCU, P. A. 72, cf. CADE, LTR², DL, DM. O metodă nouă de radiografie industrială, bazată pe metodele spectroscopiei radiațiilor. ȘCÎNTEIA, 1960, nr. 4 860. Cu ajutorul telescoapelor puternice, a spectroscopiei... oamenii de știință au reușit să stabilească numeroase proprietăți fizice fundamentale ale planetelor. GEOLOGIA, 6, cf. DN². Astăzi nu se mai poate vorbi... despre cinematografie fără participarea unor discipline, cum ar fi... fotometria și spectroscopia. ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6 659. A absolvit Facultatea de Fizică a „Universității București”, specialitatea spectroscopie. ib. 1969, nr. 8 217. Am să fac și spectroscopie. ib., cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. ♦ (Urmă de determinări care indică felul) Bazele spectroscopiei nucleare au fost puse încă din primii ani ai secolului nostru. SANIEVICI, R. 66. După natura spectrului, respectiv a mijloacelor utilizate pentru determinarea lui experimentală, se deosebesc spectroscopia optică... și spectroscopia radioelectrică. LTR². [Spectroscopia] moleculară... este în special spectroscopie de absorbție. D. MED.

— Din fr. spectroscopie.

SPECTRU s. n. I. 1. Ființă fantastică imaginată, apariție, arătare, fantasmă, fantomă, nălucire (1), spirit, vedenie, viziune, (învechit și regional) nălucitură, (regional) necurățenie (II 2), pater² (2); spec. strigoi; nălucă (1). V. fantomă. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. Prin ce mijloc se poate fixa această imagine... care este ca o umbră fără corp, trecătoare ca un spectru (o vedenie) în vis? BARASCH, M. III, 16/30. Sînt multe basme de arătarea spectrelor (stațiilor)... a cărora explicațiune este iluziunea optică. ib. 33/1, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. Căldăreții, pe-n tinderea pustie. Precum doi spectri gemeni minăși de-o vijelie. ALECSANDRI, POEZII, 288, cf. BĂRCIANU, V. Acest spectru apare... înainte de miezul nopții. LM. Spectrul se mișcă încet, solemn. CARAGIALE, O. II, 339. Cu ochii pironiți în tavan, holbași ca de spaima unui spectru. VLAHUȚĂ, S. A. II, 207. Merișescu era palid ca-n fața unui spectru. id. ib. 342. Începe iarăși să-l tortureze evocînd spectrul mortului. GHEREA, ST. CR. II, 259, cf. DDRF, ALEXI, W. Nimeni nu mai crede în aparițiunile de spectre. ȘĂINEANU², cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Sînt spectrul omului bătu în cuie. MINULESCU, VERS. 260, cf. SCRIBAN, D. Spectrul profilului eminescian apare în ungherul cel mai îndepărtat al biroului.

MINĂESCU, D. A. 172. Întruparea unei rațiuni ce venea să alunge spectrele. BLAGA, H. 66. Sălcile... par vrăjitoare... înfelese cu spectrul din apă. BOGZA, C. O. 198, cf. id. A. I. 243. Ei tocmesc vrăjitori dibaci, să alunge temutul spectru. V. ROM. martie 1954, 247. Ne-am despărțit livizi, storși de viață, ca doi spectri în faptul dimineții. VINEA, L. II, 172, cf. DL, DM, DN. [E] torturat de spectrul mamei moarte. T. decembrie 1964, 54. Este o dramă halucinantă, cu o ghicitoare, un spectru, un omor etc. M 1968, nr. 6, 20. Bolintineanu dispune... de o excepțională capacitate de a exprima... fantasticul plastic, asociind spectrelor stihile. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 26, 12/2, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. Puii lor de zmei Se duc trăgînd doi spectri de umbră după ei. ALECSANDRI, POEZII, 288. ♦ Fig. Ființă care are aspect de fantomă (datorită slăbiciunii, palorii etc.) Această miere e un spectru. LM. De jgheab doi spectri gîrbovi se reazăm cărunji. PETICĂ, O. 101, cf. ȘĂINEANU². Se desfacea vreo perdea și lăsa să se vadă două spectre, două capete de femei, palide, îmbătrînite. AGÎRBICEANU, A. 546, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Printre ziduri igrasioase și reci, trec spectrele pușcăriașilor tuberculoși. BOGZA, A. I. 339.

2. Fig. Ceea ce produce spaimă; pericol persistent. Spectrul cel neadormit Ce ținea gîndirea-n fiare, Libertatea t-a trîznit. BOLLIAC, O. 193. Un sprijin pe care îl datorează spectrului ce au înfățișat Europei ca un potop. GHICA, C. E. II, 342, cf. I, 36, BĂRCIANU, V. Toate sînt pentru voi spectre și spaima. LM. Spectrul morții nu mă-nspăimîntă. ANGHIEL — IOSIF, C. L. 216. Falșii idoli ai măririlor lumesti, îndărătul cărora, neostenit, el proiectează spectrul sinistru al morții implacabile și obștești. LOVINESCU, C. IV, 95. Spectrul morții se ținea de noi ca umbra. BRĂESCU, A. 226. Spectrul războiului fărînesc a făcut să amușese pasiunile și rivalitățile dintre ei. OȚETEA, T. V. 233. Prea a trăit... cu spectrul morții în față, prea era stăpînit de prezența catastrofei iremediabile. CONSTANTINESCU, S. III, 175. Spectrul crizei este din ce în ce mai evocat în U.S.A. CONTEMP. 1948, nr. 105, 9/5. Un... mijloc al doamnei Farfara de a îndepărta spectrul bătrîniei era evitarea femeilor bătrîne. CĂLINESCU, B. I. 400. Spectrul nevoii a rămas mereu prezent în zarea lui Schiller. VIANU, L. V. 339. Noi griji familiale și sumbre spectre începeau să ne dea tircoale. BLAGA H. 143. Omenirea, scăpată de spectrul foamei, devenise optimistă. RALEA, S. T. I, 141. Garantează oamenilor... dreptul la muncă, punîndu-i... la adăpost... de spectrul șomajului. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 746. Ele amenință cu spectrul formalismului, al lucrului „în sine”. V. ROM. ianuarie 1954, 161, cf. DL, DM, DN. Procesul surd al uitării, încetînit de spectrul aducerilor aminte. CINEMA, 1968, nr. 3, 8. Tovărășia zidarilor înlătură spectrul nefast al singurătății. T. ianuarie 1969, 68. Se lăsase iarăși. marea liniște a vieții provinciale, cu spectrul mizeriei și al marasmului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 1/3. Simpla ei mărturisire atestă existența în conștiința noastră a unui spectru, a unui sentiment de culpă. ib. 1971, nr. 121, 4/2, cf. M. D. ENC., DEX.

II. 1. Totalitatea radiațiilor electromagnetice emise de un corp ceresc, dispuse în funcție de lungimea lor de undă sau de frecvență, înregistrate pe cale fotografică sau fotoelectrică; s p e c. (și în sintagma spectru solar sau, învechit, spectrul soarelui) ansamblul radiațiilor electromagnetice emise de Soare. Cf. STAMATI, D. Trandafirul... este roșu... pentru că a absorbit celelele culorile ale spectrului și ne-au reflectat culorile roșii. BARASCH, M. I, 11/6. Lumina albă... este împreunarea sau unirea tuturor culorilor simple, ... roșu, portocaliu, galben, verde, albastru, indigo, violet, care toate se arată în spectrul solar. MARIN, F. 221/13. Lumina pe care ne-o trimite soarele... este compusă de șapte raze colorate care formează spectrul solar. DRĂGHICEANU, C. 22. Spectrul soarelui se produce prin decompozițiunea luminii în culorile ei. LM. Spectrul solar se compune în realitate de trei spectre. PONI, F. 388, cf. BAR

CIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Atmosfera înconjurătoare absorbe cea mai mare parte a razelor ultraviolete, lăsând să ajungă pînă la noi numai o parte a spectrului solar.* MARINESCU, P. A. 41, cf. SCRIBAN, D. *Un spectru solar pur nu este continuu.* MACAROVICI, CH. 174. *Diferitele culori ale spectrului solar.* VIANU, L. U. 332. *Nu toate razele care compun spectrul solar au aceeași intensitate.* AGROTEHNICA, I, 75. *În urma absorbției datorite unora dintre gazele atmosferei solare, pe acest spectru apar linii întunecate.* LTR², cf. DL, DM. *De obicei, la stele, spectrul este continuu (de la roșu la violet în partea vizibilă) și pe el se disting linii sau benzi care pot fi luminoase.* DER. *În cazul Soarelui, spectrul său (spectrul solar) este brăzdat de linii întunecate.* ib. *Fasciculus de raze este concentrat asupra unui singur punct incolor, tocmai pentru a nu se dispersa într-un spectru.* CONTEMP. 1969, nr. 1200, 3/4. *Spectru stelar.* M. D. ENC., cf. DEX, DN². ♦ (Și, învechit, în sintagma *spectru prismatic*) *Imagine a spectrului (II 1) care se formează pe peretele unei camere obscure, pe o hîrtie albă etc. Dînd peste o prismă mai multe raze soarelui, și prinzîndu-le în dosul ei, într-o cameră întunecată, pe o tablă albă, prețum pe o filă de hîrtie, vedem un fenomen colorat, numit spectru prismatic.* STAMATI, P. 74/13. *Vă ieși pe perete în dreptul prismei... o imagine care se cheamă spectru... din care razele roșii și violete se vor arăta la amîndouă capetele.* BARASCH, M. III, 37/27, cf. PROT. — POP., N. D., LM, CADE. ♦ F i g. *Joc de lanternă magică prin care s-au vădit tot felul de spectre ale cazului regim și subiect în șantajul gramaticilor noștri.* PHILIPPIDE, P. 58. *Dă-mi spectrul verde-al zilelor de-apoi.* MINULESCU, VERS. 150. *Frenezia privirilor cucoanei B. reconstituia tragic... spectrul amărăciunii din ochii mamei.* KLOPSTOCK, F. 261. *Scriitorul a nășecit, într-un larg spectru metaforic, povești moderne.* CONTEMP. 1969, nr. 1173, 4/5. *Toată cultura omului și dezbaterele ei își au spectrul undeva pe banda modurilor verbului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 35, 14/1.

2. Ansamblu de frecvențe ale radiațiilor simple care compun o radiație electromagnetică compusă. Cf. LTR², DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN². ♦ *Spectru (de raze sau de radiație) x = spectru (II 2) - al radiațiilor electromagnetice cu frecvențe mai înalte decît cele ale radiațiilor ultraviolete. Aceste grupe de radiații constituie spectrele de raze x ale elementelor.* MACAROVICI, CH. 185. *Ar fi de așteptat ca spectrele x caracteristice... să difere de spectrele similare excitate prin bombardament de raze catodice.* SANIELEVICI, R. 26. *Frecvența unei aceleiași linii din spectrul de radiație x depinde de numărul atomic al elementului emițător.* LTR², cf. DL, DM. *Spectru atomic = spectru (II 2) caracteristic unei anumite specii atomice care se obține prin tranziții ale electronilor în atomii elementelor.* Cf. M. D. ENC. *Spectru molecular = spectru (II 2) creat prin tranziții între nivelele energetice ale moleculelor care se află în stare liberă.* Cf. M. D. ENC.

3. Totalitatea liniilor de cîmp ale unui magnet, ale liniilor de fluid în mișcare etc. sau reprezentarea lor intuitivă. Cf. M. D. ENC., DEX.

4. (Și în sintagmele *spectru acustic*, *spectru sonor*) Ansamblu al amplitudinilor componentelor armonice ale unui sunet. *De pe întinderea sumbră a oceanului, se înalță cu zgomot asurzitor un spectru uriaș.* VIANU, L. U. 153. *Un spectru acustic poate fi reprezentat grafic.* LTR². *În cazul unui zgomot, spectrul acustic e un spectru continuu.* ib. *Să lăsăm creația muzicală concretă, cu specularea sunetelor indeterminabile practic, cu spectrul sonor tulbure.* CONTEMP. 1969, nr. 1181, 6/5.

5. Ansamblul valorilor fizice pe care le poate lua o mărime în condiții date. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, DN².

6. (Geogr.; și în sintagmele *spectru floristic*, *spectru biologic*) Raportul cantitativ, exprimat în procente, dintre familiile de plante care alcătuiesc flora unui teritoriu oărecare. Cf. LTR², DER, DN².

— Pl.: *spectre* și (învechit, m.) *spectri*.

— Din fr: *spectre*, lat. *spectrum*, germ. *Spektrum*.

SPECUL s. n. 1. (Latinism învechit) Oglindă. O astfel de-nîmplare... *D-a se mira în apă ș-a se vedea pe sine Ca însuși într-un specol.* HELIADE, O. I, 369, cf. STAMATI, D., BĂRCIANU, V. [Rază] *ce-n specul răsfrînte lumina îndoios.* BOLINTINEANU, ap. ȘĂINEANU, D. U. cf. LM, RESMERIȚĂ, D. ♦ F i g. *Găsesc în această piesă un specol magic în care se reflectează toate crimele.* FILIMON, O. II, 335.

2. Instrument chirurgical cu ajutorul căruia se poate dilata temporar un conduct natural (cavități nazale, conduct auditiv etc.) dînd posibilitatea examinării lui. *Specu de nas.* LM, cf. BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DER, DN², D. MED., DEX.

— Pl.: *specule* și (rar) *speculi* (ȘĂINEANU, D. U.).

— Și: *spéculum* (CADE, LTR², DL, DM, DER, DN²; pl. *speculumuri*, LTR²) s. n., (învechit) *spéculă* (STAMATI, D.) s. f., *spéchiu* (LM), *spéclu* s. n., *spécol* subst.

— Din lat. *speculum*, fr. *spéculum*. — *Spéchiu* < it. *specchio*.

SPECULĂ vb. I. 1. T r a n z. (În dicționarele din trecut) A observa (3) cu atenție. Cf. DRU, I. GOLESCU, C., ANTONESCU, D., PROT. — POP., N. D., LM.

2. În t r a n z. și t r a n z. A face operații comerciale, financiare, etc.; (învechit) a specularisi (1). Cf. VALIAN, V. *Cîne ar îndrăzni să speculeze cu o marfă ce neștine nu știe a o conserva?* (a. 1849). DOC. EC. 959, cf. STAMATI, D., PÔLIZU. *Au devenit milionari speculînd un mic capital în grîne... lînd, vite.* GHICA, C. E. I, 209. *Cumpărarea și vinzarea Mullă lume-au spîcîlat!* SION, POEZII, 61/2. *Greul ce-n onoare vine-aici a spicula,* id. ib. 268/14. *Un cultivatoriu... nu are îndemnările comerciantului spre a specula și el asupra prețurilor.* I. IONESCU, B. C. 306/17, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., BĂRCIANU, V. *Nici un boier mare nu a speculat în funcțiile publice.* BOLINTINEANU, O. 422, cf. LM, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Trebuie... pe aceste „prețuri critice“ să speculăm numai cu zahărul și jocul de burșă?* în PLR II, 255, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Arendașii se îmbogățeau speculînd asupra învoielilor agricole.* SADOVEANU, O. XIX, 140, cf. SCRIBAN, D. *Cît a cîștigat banca numai într-o lună și numai din diferențe: trei milioane la zahăr, șase milioane la Bursă, cinci milioane la valută... și mai rămîn patru luni de speculat.* ARGHEZI, L. 50, cf. DL, DM, DEX, DN². *Vrei să spiculezi ceva de stai pe-aici?* MAT. DIALECT. I, 96. ♦ R e f l. p. a. s. *Aciile slujesc de monedă și se speculează cu cîștig sau cu pierdere.* ASACHI, L. 83²/45.

♦ R e f l. (învechit, rar) A se îndeletnici cu operații comerciale sau financiare. *Nu cerem de la cîștigă cîrmuire a ne face nouă vreo pîrtinire, căci... și noi înșine, care nu speculăm, respectăm înaltele puneri la cale* (a. 1846). DOC. EC. 901.

3. T r a n z. A obține cîștiguri necinstite profitînd de unele împrejurări favorabile; (complementul indică oameni) a înșela (profitînd de împrejurări); p. e x t. a exploata. *Stăpînii săi specula puterea și munca sa, fără ca să se împărțască și ea de vreo bucurie.* FM (1845), 240²/7. *Recrutează un ciocoi... și speculează printr-insul pînea nenorociților funcționari.* FILIMON, O. I, 98. *Tu-i vei specula moșiile.* id. ib. 144. *Îți place... prin eresuri proaste să speculezi mulțimea.* ALECSANDRI, T. II, 157, cf. DDRF, BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D. *I-a răspuns insolent că vine în averea lui necinstit speculată de Bădea atîta vreme.* GALACTION, O. A. II, 91. *Societatea așa cum e... e un complot al bogaților și al tiranilor pentru a specula norodul.* C. PETRESCU, I. II, 89. *Arendașii nu cultivau atît moșiile, cît speculau braful de muncă.* SADOVEANU, O. XX, 132, cf. SCRIBAN, D. *Cărea pentru orice muncă, oricît de grea, 2 lei de fi-gări. Toți îl speculează în chipul cel mai crunt.* CĂLINESCU, C. O. 21, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦

Refl. p. a. s. Prin unele părți s-au mai preat arenzile. Dar acolo se speculează fărănii pînă la exasperare. REBREANU, R. I, 168. ♦ Refl. impers. În barăcile lor, ei [soldații] sîni mai rău decît vitele. Se speculează asupra hranei lor, asupra vestimentelor lor. BOLINTINEANU, O. 140.

4. **Tranz.** (Folosit și absol.) (Complementul indică mai ales situații favorabile) A folosi pentru a dobîndi avantaje personale. Eu mă mir de tine, — gîndești a mă înșăla? A-mi vinde a mea rușine și pacea a spicula? HELIADE, O. I, 411, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. Dar bine, ticădosule, ce te-a silit a specula amorul meu, nevinovăția mea, inima mea? PR. DRAM. 234. Asachi... a știut să speculeze cunoștințele sale enciclopedice. SION, P. 406. Triplorii părăsiți ce s-au introdus de o bucată de vreme în societatea românilor, speculînd. ALECSANDRI, O. P. 48. Specula buna-credinșă a oamenilor oneșii. LM. Acest tînăr... voiește să speculeze naivitatea și sentimentele familiei. CARAGIALE, O. III, 275. Specula faoarea poporului. ȘĂINEANU². Unii au trăit pe socoteala semenilor lor, speculînd patimile, nevoile, ambițiile ori diferitele slăbiciuni cari sînt inerent legate de firea omului. ANGHEL, PR. 197. Sentimentul patriotic... e... speculat cu succes. id. ib. 191. Furnicău printre fărîname și speculau, într-un mod infam, mustețile și ochii mici de tătăr ai bietului Vîrgolici. HOGAȘ, DR. II, 132. Ceilalți sarmași... erau... atrași la amicitia romană... prin rivalitățile lăuntrice dintre dînșii, bine speculate de romani. PĂRVAN, G. 109. În ultimul timp, mai ales scriitorii au speculat adevărul că... nu există oameni „numai buni“, sau „numai răi“. CAMIL PETRESCU, U. N. 64. Speculîndu-și indignarea, Olgașa trecu pragul închizînd ușa. TEODOREANU, M. I, 309. Speculînd... comicul reducerii la absurd... transformă în proză unele din versurile contemporanilor săi. VIANU, A. P. 100. Moș Costache... specula cu umilînță această situație. CĂLINESCU, E. O. I, 50. Or să încere să te compromită... or să-ți spețuleze fiecare greșeală. V. ROM. martie 1954, 27. Eroul nostru... vroia... să speculeze pînă la capăt avantajul. ib. iulie 1954, 291. Nu vād ce se poate speculă din mine. VINEA, L. I, 133, cf. DL, DM. Specula cele mai mici neînțelegeri dintre subalternii lui. BARBŪ, Ș. N. II, 121. Întregul discurs speculează această norocoasă idee. IST. LIT. ROM. II, 445. Succesele uriașe ale fizicii sînt speculate în vederea sprijinirii ideii că „materia se matematizează“. V. ROM. mai 1963, 97. Speculează abil posibilitățile de animație ale unui fir de lînă. CINEMA, 1968, nr. 6, VIII. Vād că-ți place să speculezi orice amănunt. BREBAN, A. 60. Specula cu folos renumele de „conștiinșos, om de nădejde, priceput“. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 182. E mult mai anevoios... să ne speculăm defectele. CONTEMP. 1969, nr. 1 176, 6/2. Numărul redus de pagini al operei lui... a fost... speculat de detractorii săi, care l-au considerat de aceea un scriitor minor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 4/2, cf. DEX. ♦ **In tranz.** (Rar; urmat de determinări introduse prin prep. „asupra“) Mă încredinșai că avea inimă acel călugăr; mă pusei, dar, a specula asupra nevinovăției lui. FILIMON, O. I, 300. Pictura pornografică... speculează asupra simțimentelor erotice, pentru a face bani. GHEREA, ST. CR. I, 224. El a speculat exclusiv asupra dispozițiilor amicale ale curții de la Viena. OȚETA, T. V. 345.

5. **Tranz.** A vinde cu suprapreț (profitînd de anumite împrejurări economice și sociale); a face speculă (3); (învechit) a specularis (2). V. negustori (1), preocupăți; trafica, (învechit și regional) preocupi. Au cumpărat vreo 300 rîmători de peste Dunăre, din Țara Turcească, ca să-i speculeze în țîrgurile Transilvaniei (a. 1846). DOC. EC. 895, cf. BARGIANU, RESMERIȚĂ, D., CADE. Negustorii... au căutat să rețipărească și să speculeze aceste cărți vechi. SADOVEANU, O. XIX, 50. Supralicităm la nemurire, pînă luam casa. Pe urmă o speculam, lichidînd treptat datorile. CĂLINESCU, S. 181, cf. DL, DM. Vina va fi a celor ce-au

cumpărat terenuri ca să le speculeze; în loc să construiască. V. ROM. ianuarie 1965, 27, cf. DN², DEX. ♦ Refl. p. a. s. Vremea fiind a se specula producție din recolta acestui an, ar fi păcat să suferim aceeași pagubă pā nedrept (a. 1846). DOC. EC. 902. ♦ (Complementul indică cumpărătorii) A înșela vinzînd mărfurile cu suprapreț. Cf. BARGIANU, DDRF, DL, DN².

6. **In tranz.** și (rar) **tranz.** A face deducții (filozofice, științifice), teoretizînd în mod formal, fără legătură cu practica. Cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT. — POP., N. D., BARGIANU. Cine speculă însă nu e de regulă practic. LM. Cînd eu percep lucrurile din lumea exterioară sau speculez asupra lor, atențiunea mea este... îndreptată asupra acelor lucruri. CONȚA, O. F. 109. Esteticii metafizici... au început să speculeze asupra noțiunii abstracte a frumosului, a artei. GHEREA, ST. CR. II, 26, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. Știința naturală, ea, care nu speculează, ocupă mereu din terenul de pînă acum al filozofiei. BABEȘ, O. A. I, 8, cf. CADE, SCRIBAN, D. DL, DM; DN. Nu era un truc, nu era un efect stilistic, degeaba speculam. CINEMA, 1969, nr. 6, 13. Acest filozof... a preferat, întotdeauna, să speculeze asupra existenței active, a praxisului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 22, 22/3. Gînditorul... va specula asupra unui con dogmatic. ib. 1970, nr. 84, 8/1. Mințea omului... nu încetează să speculeze, încercînd să-și găsească o identitate și un limbaj. V. ROM. martie 1970, 84. Speculam doar rațional ce se întîmplă în cabinetul unde intrase Marta cu doctorul. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 18/3, cf. DEX. ♦ Refl. (Regional) A-și face calcule, socoteli (Vilcele — Turda). Mă spiculez cum să-mi iasă socotelile mai bine. MAT. DIALECT. I, 96.

— Prez. ind.: *speculez* și (învechit) *spécul*, (învechit, rar) *speculesc* (DLU). — Și: (învechit) *spiculă*, (regional) *spiculă* vb. I.

— Din fr. *spéculer*, lat. *speculari*.

SPECULANT, -Ă s. m. și f., adj. 1. (Învechit) (Persoană) care face speculații (1); (sens curent) (persoană) care face speculă (3); (rar) speculativ (3), (astăzi rar) speculator (2); p. e. x. t. negustor; cămătar. Mulți speculanți... zleiesc toată sudoarea norodului. GOLESCU, I. 24. Se vede... o sporitoare înșindere a comerțului... pentru care mulți speculanți streini caută a se aș[e]za aice. AR (1830), 121¹/19. Puternici speculanți africani aducea din lăuntru țării furgite seau robite cele de a lor compatrioți. ib. (1831), 538¹/22. Mulți din sarafi, neguțători și alți speculanți dū prin orașe, țîrguri și sate... au găsit părtej a înțrebuința lor dram (a. 1834). DOC. EC. 549. Porunci... ca să se poprească intrarea acei monede ce să aduce de către asemenea speculanți (a. 1834). ib. 557. Să nu să dea mijloc de a-și unelti speculanții ale lor meșteșugiri (a. 1837). ib. 652. Neguțătorii... care duc și aduc diferite lucruri trebuincioase în ștat și se numesc speculanți dacă se neguțătoresc cu vite, grîne, sare și altele. GENILIE, G. 135/8. Speculanții de pe loc Pe la bolte marfa cară Ca s-o vîndă-n iarmaroc. ASACHI, FABULE, 84/20, cf. VALIAN, V. Nici un speculant din Ungaria sau Transilvania nu avu bărbăția de a se însărcina cu adunarea griului. GT (1839), 186¹/29. Cumpărătorii spiculăni spalîndu-o [lina] o și trimet peste granișă (a. 1841). DOC. EC. 754. Să privegheze a nu să urma de către speculanți daravelurile lor cu piatră mai grea sau mai ușoară decît a Vistieriei (a. 1842). ib. 763. Particularii speculanți fiind popriși a înțroduce în Prinșipat parale mărunte (a. 1845). ib. 873. Mănăștirile arăduite pe la oameni pricepini (a. 1845). VRI-CARIUL, V, 362/14. Oulte speciții s-au ivit la crmure din partea lăcșitorilor satelor cu neguțătorii spiculăni (a. 1846). DOC. EC. 887. Speculanții de vin fabrică de sudă și de acid tartaric. BREZOIANU, A. 611/5, cf. STAMATI, D. Avem proprietari, ampioiași, bogăși, specu-

lanși, poeți, advocași. RUSȘO, s. 35, cf. POLIZU. Speculantul lacom, pe lângă miile ce voia să câștige, perde și sută ce scoate din pungă. GHICA, c. e. I, 254, cf. BARCIANU, v. Discursul unui speculant nerușinat și îndrăzneț. GHËREA, ST. CR. I, 350, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Scumpetea provocată de speculanți. SAHIA, n. 206. Negustorii și speculanții urcă prețurile. SADOVEANU, o. XIX, 190, cf. SCRIBAN, D. Proletariatul trebuie să distingă, să facă o deosebire... între țăranul muncitor și țăranul speculant. CONTEMP. 1949, nr. 162, 15/4. Ce mă? Cit ai zis?... Nu îți-e rușine, măi speculantule? v. ROM. noiembrie 1950, 31. Imaginea țăranului cupid, crotopitor, speculant atroc vine de la Balzac. CĂLINESCU, c. o. 354. Tirfec era un speculant netrebnic. ib. E. 77. Voltaire atacă, în poezii ocazionale, desfrul speculanților de bursă. VIANU, L. U. 170. Schelele petrolifere îi țin la cheremul speculanților. BOGZA, A. I. 77. Stamba și încălțăminte ajunseseră în mâinile speculanților, care vindeau la prețuri mari, pe sub ascuns, mărfuri. STANCU, R. A. I, 160. De ce aprobă ei 34 de lei per kilo grâu, dacă țăranul, speculantul, cine vrei, și-l vinde cu 28? v. ROM. martie 1954, 35. Unde duci marfa, speculantule? Șipa cineva. GALAN, B. I, 17. Sala fusese răscumpărată cu filodormă de la un speculant care o închiria seral pentru baleturi, nunți și sărbători. VINEA, L. I, 334. Mă ocup acum de aprovizionări și confise grâu ascuns de speculanți. H. LOVINESCU, T. 229, cf. DL, DM. Să plătesc salariul meu pe un an filodormă unor porci de speculanți? PREDĂ, R. 32. Materialele... se scumpesc din zi în zi, pentru că există speculanți, există oameni care trăiesc din asta. v. ROM. octombrie 1963, 17, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fi g. După școala lui Bărnufiu... preoții creștini sînt speculanți ai sufletelor. MAIORESCU, CR. III, 82. ♦ (Ban.) Geambaș. Cf. ALR I 1 591/1, 5, 18.

2. (Persoană) care știe să profite de o împrejurare (favorabilă), (persoană) care speculează (4) o situație, (învechit) speculator (3); p. ext. șmecher (1). Țăranu speculant așteaptă terminu, dar văzînd că nu mai vine tovaroșul, începe a-și face gînduri grele. OT (1839), 146¹/57, cf. NEGRUZZI, S. I, 324. Speculantul de mai tîrziu al gloriei poetului. VIANU, S. 41, cf. ALR I 1 550/170, ib. I 1 558/280. Îi mare șpiculan! MAT. DIALECT. I, 96.

3. (Învechit) Speculativ (2). Cf. I. GOLESCU, C. Nu e rușine oare ca numai speculanții de idei, numai acești elii ai inteligenței... să fie într-un război vecinic. FM (1844), 313¹/11. Munteanul este mai ospitalier, mai industrial, mai prevăzător și mai speculant decît mîrginașul. ib. (1846), 68²/38, cf. STAMATI, D. Dunărea spuma sub vîștele speculantului vîșlaș. HASDEU, I. C. I, 197.

— Pl.: speculanți, -te. — Și: (învechit și regional), șpiculânt, -ă s. m. și f., adj., (regional) șpiculânt, -ă, șpiculân, -ă adj., șpiculânt, -ă (ALR I 1 550/170, ib. I 591/1, 5, 18) s. m. și f., adj.

— Din germ. Spekulant.

SPECULAR, -Ă adj. (Franțuzism) Speculativ (1). O asemenea cunoștință speculară pare a caracteriza o bună parte a creației literare din zilele noastre. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 8/2.

— Pl.: speculari, -e.

— Din fr. spéculaire.

SPECULĂRE s. f. Acțiunea de a specula și rezultatul ei.

1. (În dicționarele din trecut) Efectuare a unor operații comerciale, financiare etc.; (învechit) speculație (2). Cf. specula (2). Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D.

2. Folosire a unor situații (favorabile) sau a unor sentimente, a unor manifestări ale oamenilor etc. pentru a realiza ceva, pentru a atinge un scop, pentru

a-și crea un avantaj etc. Cf. specula (4). Nu... specularea naivității și ignoranței valorează... ci jertfa pură a sufletului nostru. SADOVEANU, O. XX, 116. Ambii aduc noi contribuții realismului... prin specularea ironică a locului comun. VIANU, A. P. 284. Specularea amănuntului nu dăduse tot ce se putea aștepta. id. ib. 323. Totul se strică din cauza... facilității în specularea efectului ieflin. IST. LIT. ROM. II, 261. Specularea situațiilor stereotipe. CINEMA, 1968, nr. 2, III. Fără specularea abilită a pauzelor între cuvinte, ... continuatorul dovedea aceeași putere de construcție. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 33, 1/1. Avem... oroare de acele profesii care se bazează pe specularea nevoilor omenității. ib. 1971, nr. 124, 16/2.

3. (Rare) Speculație (3). Cf. specula (6). Cf. BARCIANU, V.

— Pl.: speculări.

— V. specula.

SPECULARISÍ vb. IV. (Învechit) 1. Trans. și refl. A specula (2). Mulți din sarații politici și alții fac sarațiile cu parole, alegînd pã cele grele și le specularisesc, trecîndu-le peste granișă (a. 1825). DOC. EC. 349. Luînd seama bine la toți cei ce cu negoșul să specularisesc, unul și numai să vede statornic în averile sale. GOLESCU, I. 108, cf. DOC. EC. 504, I. GOLESCU, C. Sã nu mai rãmîie mijloc de a le specularisi [paralele mărunte] și a trage cu dinsele galbeni din farã (a. 1843). DOC. EC. 792.

2. Trans. A specula (5). A vîndi și a specularisi ceea sarea cum bini i-ar plăcea (a. 1827). FURNICĂ, D. C. 331.

— Prez. ind.: specularisesc.

— Specula + suf. -arisí.

SPECULATÍV, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care aparține speculației (3), privitor la speculație; rupt de practică și de experiență; (învechit) speculator (4), (franțuzism) specular. Ce lucru va să zică [arithmetică] cu socotinșă gîndirii? — Acea care ti zic latinii speculativă. AMFILOHIE, E. 1/13. Dîndu-se la învîșarea filosofiei speculative, sprijinea feliuri de teme filosofice. ASACHI, L. 29²/17. Este bine a lega viașă practică cu cea speculativă. VASICI, M. II, 19/29. O filozofie... care, chiar de ar fi adevărată din punctul de vedere speculativ, nu este mai puțin periculoasă din punctul de vedere practic. GHICA, C. E. II, 479, cf. BARCIANU, V. A privi lumea care ne înconjură cu reflecșia rece, speculativă. MAIORESCU, CRITICE, 4. Putem să ne ridicăm oricît de sus în sfera concepșunilor speculative, după ce am plecat de la datele experienșei. CONTA, O. F. 489, cf. ȘĂINEANU². În materie speculativă, toate speculașionile din lume sînt niște camere ce dau una într-alta. GALACTON, O. 233, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Există la noi un mediu favorabil dezvoltării metodelor pozitive, în știinșă și gîndiri speculative. În PLR II, 493. A băgat... de seamă primejdiile oricãrei preocupări speculative. LOVINESCU, C. VIII, 50, cf. SCRIBAN, D. Cele susșinite de mine în recenta monografie pe cale speculativă se confirmă. CĂLINESCU, C. O. 299. Se cunosc excesele speculative care au proliferat în dtra idealismului hegelian. VIANU, L. U. 514. Sã dau frîu liber imaginașiei de-a se transpune în eferescenșă speculativă a epocii. BLAGA, H. 190, cf. DL, DM. Inovașile lui... nu pornesc dînr-o poziție speculativă, așa cum va izvorî revolușia estetică simbolistă. CONSTANTINESCU, S. I, 35. Schișă o clasificare a disciplinelor speculative și experimentale. IST. ROM. II, 164, cf. DN². Este un tip de analiză speculativă și asociativă. M 1968, nr. 11, 37. Reabordarea ei în limbajul, ... speculativ pe alocuri, al ipotezelor și teoriei. CONTEMP. 1969, nr. 1 167, 1/2. Formulările sînt seducãtoare, antrenîndu-se într-un joc speculativ de incontestabil efect intelectual. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 38, 9/1. Știinșă nu mai invocă exclusiv rafiunea speculativă. ib. 1970, nr. 83, 14/1, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj., s. m. și f. (Persoană) care adoptă speculația (3), care este atras de speculație; (învechit) speculant (3). Cf. I. GOLESCU, c., STAMATI, D. [Problema] a fost rezolvată tocmai de oamenii cei mai puțin speculativi, de politicieni. PETICĂ, o. 455, cf. CADE. În suflul speculativ nemișcat din scaunul său e mai mult zburcuc și viașă decât în suflul eroului acțiunii. LOVINESCU, c. VII, 128, cf. v, 117. Pentru a-l înțelege... ar trebui să-i căutăm prototipul printre speculativii romantici. VIĂNU, A. P. 313. Avea o minte speculativă. BLAGA, G. 132. Putea oare să facă asta un speculativ, un rafinat sceptic? LL I, 124. Lucian devenise prea speculativ și i se dovedise superior intelectualicește. T. POPOVICI, s. 306.

3. Adj., s. m. și f. (Rare) Speculant (1). Cf. I. GOLESCU, c., BĂRCIANU, V., ALEXI, W. Statul... folosește comerțul... în scopul îngrădirii elementelor speculative. SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 885.

— Pl.: speculativi, -e.

— Din fr. *spéculatif*.

SPECULATOR¹ s. m. (Învechit) Gardă înarmată. Magistratul a hotărât „ca să o bată și să o scoasă din holar afară, care o au și scos cu speculatorul (a. 1765). IORGA, s. D. XIII, 256. ♣ Căluș. Callista îngeuncheată și deasupra ei e speculatorul cu sabia. GRECU, P. 264.

— Pl.: speculatori. — Și: *specolător* s. m.

— Din lat. *speculator, speculātor*.

SPECULATOR², -OĂRE s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. (În dicționarele din trecut) Persoană care observă cu atenție, care cercetează. Cf. DRU, PROT. — POP., N. D.

2. S. m. și f. (Astăzi rar) Speculant (1). Aceasta pricinuieste multă turburare la bursă și înfricoșază pe speculatori. CR (1832), 51²/35, cf. VALIAN, V. Speculația a lăudat... îngrășătura din mistreți... numai speculatorii au aflat într-această oarecare foloase. BREZOLIANU, A. 40/16, cf. POLIZU. Speculătorului îi trebuie cunoștințe de geografie, de statistică, de calcul... cunoștințe cari... sînt... în strînsă legătură cu toate meseriile. GHICA, c. E. III, 61, cf. PROT. — POP., N. D. Această caravană... numără... o pulbere de speculatori de tot felul, ce urma cu mărșuri pășnica noastră armie. BOLINTINEANU, o. 302, cf. DDRF. Speculatori, cari căpătau prin stăruințe un monopol de la domnie, întemeiază spîrii particulare. IORGA, c. I. II, 178, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Asemenea speculatorilor, asemenea jucătorilor la burse... a pus totul pe-o singură carte. COCEA, s. II, 308. Cruci și neloteranși au fost toți acești speculatori. SADOVEANU, o. XX, 133, cf. DL, DM, M. D. ENC., DN².

3. Adj. (Învechit) Speculant (2). Ei sînt speculatori, lingușitori și mai adeseori trădători; aștia, sub feluri de meserii, ca capitaliști, hangii, arendași și circiumari peniră de se așezară pe la munte. FELIMON, I. 58/7.

4. Adj. (Învechit) Speculativ (1). Cf. VALIAN, V. A privi lumea care ne înconjură cu reflecția rece, speculativă sau speculătoare. MAIORESCU, CRITICE, 4.

— Pl.: speculatori, -oare. — Și: (Învechit, rar) *speculător*, -oare adj.

— Din fr. *spéculateur*, lat. *speculator*.

SPECULAȚIE s. f. 1. Activitate economică privind schimbul de produse sub formă de vânzare-cumpărare bazată pe obținerea de profit (în mod necinstit); p. ex. t. tranzacție financiară, comercială etc. bazată pe speculă (3); p. r. e. s. t. r. c. ș. t. g. i. l. i. c. i. t.; (astăzi rar) speculă¹ (1). A-i da căta sumă, lui nu-i este dă folos la speculațioane ce umblă să facă cu scoaterea monedii (a. 1811). DOC. EC. 99. Acum nu să păgubeste domneasca vistierie pentru numai speculația arindașilor fabricii

(a. 1824). ib. 325. Să pohtește a îndatora pă sudășii sarași ce vor fi metahirisind acest fel de speculație (a. 1825). ib. 349. Nă poate a mai face altă speculație, ci numai a căuta spre folosul lumii. GOLESCU, I. 40, cf. DRU. Ziua, noaptea săcotesc, Spiculașii chib-zuiesc. MUMULEANU, c. 107/10. Fiestecare virte ca să-și facă spiculașii și negoșul său. CR (1829), 78²/13. Băgătorul de seamă negușător dintr-insa își îndreptează mai cu îndrăzneală spiculașiiile sale (a. 1829). PLR I, 18. Din pricina nebroditelor sale speculașii, neputînd să plătească niște datorii ce făcuse la Veneția. HELIADE, L. B. III, 48/22. De toată perechea de rîmători ce negușătorii pentru spiculașie băga în Transilvania se lua cite parole 20. CR (1830), 25²/29. Această nouă speculație nu i-au adus mai puțin decât cea dintii. ib. (1832), 16²/18, cf. I. GOLESCU, c. Prin știința globului pămîntesc, meșterul și negușătorul văd izvoarele și călătoria industriei și speculașiiilor lor. GENILIE, c. 5/19. Temîndu-mă ca să nu rămîi de tot sărac, hotărî ca să fac vreo spiculașie de negoș. GORJAN, H. IV, 135/19. Mulți engleși fac în Grecia speculașii cumpărînd proprietăți. AR (1834), 60²/13. Să pare că, în loc de a să îndeletnici cu operații politice și militare, ei ar fi în-trebuinșindu-ș vremea în speculașii de contrebând. ib. (1835), 32²/42. Pînă acum adevăratul preș al acestor arenzi fusese un mister de speculașie spre paguba sfințelor lăcașuri. CR (1836), 25²/30. Speculașia cerșetoriei a luat la Londra... o dezvoltare necunoscută. ib. (1838), 20²/23. Nu e lucru ușor a socoti paguba făcută în Engliera prin această speculașie. GT (1839), 80²/36, cf. VALIAN, V. Geniul veacului aduce cu sine... bărbăția, speculașiiile, reformașiiile. VASICU, M. II, 49/2. Faust au fost ajutătorii cu bani, precum se vede numai din speculașie negușătorească. FM (1841), 4²/9. Te-aș fi rugat... de a trec... pe la banșerul meu... pentru a-i da acest proiect de speculașie. ib. (1842), 102²/32. Măsura ce s-au luat pentru precurmarea speculașiiilor paraliilor... poate să aducă lipsă de parole (a. 1843). DOC. EC. 791. Neștiind de cuiuînșă ca pentru individuele speculașii și folosuri ale unor rachieri să supue la primejdie averea... proprietarilor (a. 1844). ib. 826. Orișice speculașie este bună, dacă înșoșază vreun cîștig. FM (1845), 116²/33. Priveghind... a fi pomenitele vite pentru prășitură aduse, iar nu pentru speculașie (a. 1846). DOC. EC. 885. Cumpătutul preș al gazetei noastre poate fi o dovadă că patima întreprinșătorilor nu este speculașia (a. 1847). PLR I, 113. Cîte speculașii, cîte daraveri, cîte încurcături am avut... toate le-am săvîrșit cu lesnire. FR. DRAM. 148. Cultivașorul cu înșelegere... se ferește de cearlatenismul speculașiei. BREZOLIANU, A. 49/13. Un capitalișt mai lesne întreprinde o speculașie cu o țară depărtată... decât cu o țară în contineu. M. S. GR. 15/19, cf. STAMATI, D. Acest mod de despăgubire... ar avea folosul de a crea creditul public, ... ar mai deschide nouă căi duhului speculașiei. RUSSO, s. 156, cf. POLIZU. A căuta să se tragă dintr-o speculașie mai mult decât se cuvine... este a realiza un beneficiu nelicit. GHICA, c. E. I, 255. Acești țilhari puseră la cale nerușinoasa lor speculașie. FILIMON, o. I, 240. Această contabilitate duplă este astăzi întrebuișată în toate speculașiiile de către toți. I. IONESCU, B. C. 358/25, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. A fi iar vro speculașie cu folos sigur? ALECSANDRI, T. 768, cf. ALEXI, W., ȘĂLINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. A trebuit să intervie guvernul pentru a să se curme speculașiiile ruinătoare. SADOVEANU, o. IX, 275; cf. SCRIBAN, D., cf. DL, DM, DN. Urmărire în amănunșime a speculașiiilor financiare, cămătărești, îndică o manieră de creație balzaciană. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 178. Multe din bogășiiile lăsate erau rodul unor speculașii în care se constată absența onestității. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 53, 9/3. Închiderea hotărîtor... producea imediat scăderea preșurilor la mărșurile pentru export, creîndu-se astfel mari posibilități pentru speculașii. G. BĂRBU, A. V. 78, cf. M. D. ENC., DEX. ♡ L o c a d y. (Regional) Cu speculașie = cu economie; în mod rașional. Finul să-l dai cu spicu-

lație (la boi). CIAUȘANU, V. ♦ Tranzacție de bursă constind în cumpărarea și vânzarea valorilor, cu scopul de a obține câștiguri din diferența în curs; speculație (1). Poți amina o speculațiune de bursă când îți vine la îndemână. CĂLINESCU, C. O. 354. Este vremea marilor speculații la bursă, a oamenilor îmbogății peste noapte. VIANU, L. U. 167, cf. 428. Niște speculațiuni nenorocite de bursă l-au ruinat. RALEA, S. T. I, 305, cf. DL, DM, DEX.

2. (Învechit în forma speculațiune) Speculare (1). Guvernatorul... se grăbi... a înființa pentru speculațiunea avuțiilor metale locale o deosebită societate comercială. HASDEU, I. C. I, 191, cf. CADE.

3. Cugetare abstractă, pur teoretică asupra unei probleme; teoretizare formală (fără legătură cu practica); (rar) speculare (3). Cf. STAMATI, D. Înțelegind... de câtă trebuință este... a fi în drepte mărginiri iubirea cercetărilor curioase și a speculațiilor metafisice. NEGRUZZI, S. II, 144, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D. Ideile cele mai subtile... sînt fructul speculațiilor oamenilor îndătați. CONTA, D. F. 127. Aici îi plăcea jubitului Herr Direktor să se dea la speculațiuni transcendente. CARAGIALE, O. VII, 260. Toomai jînăcă societatea e bolnavă, se pot arăta asemenea speculații, asemenea credinți. GHIERA, ST. CR. I, 67. Amorul a trecut prin tot felul de speculații ale dialecțicianilor. BACALBAȘA, S. A. I, 251, cf. DDRF. Altfel pretenția la numește de istorie ar fi nelindreptățită și ea s-ar preface într-o speculație științifică. PHILIPPIDE, P. IV, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. Alare speculațiuni... n-ar fi demne de știința naturală. BABEȘ, O. A. I, 8. Speculația dezinteresată a unei sensibilități se realizează în forme pure. În PLR II, 526, cf. CADE. Imaginația lui nu s-a aefășurat în abstracții și în speculații. LOVINESCU, C. IV, 164. Românii punea acțiunea mai presus de speculație. id. ib. VIII, 50. Toate speculațiunile din lume sînt niște camere ce dau una într-alta. GALACTION, O. 233. Lira înțebări care... se încețoșau, atrăgîndu-mă în chinuitoare speculații logice. VLASIU, D. 326. Viața denenea un obiect de speculațiune intelectuală. TEODOREANU, M. III, 220. Speculația filozofică te absolve de întieaga existență. SADOVEANU, E. 30. Acest exemplu ne arata cît de justă a fost speculația lui Diz. PUȘCARIU, L. R. I, 190, cf. SCRIBAN, D. Fiaza... exprima înduștrii de pasiune, dar nu reflecții și speculații politice. OTEȚEA, T. V. 111. Un doșejiu de cercetare... ael al filozofiei culturii, mod de speculație și sînteză de subțile intuiții. CONSTANTINESCU, S. I, 239. Intocmiește izvoarele vii ale inspirației cu speculația fără conștinț, fantastă și maladivă. În PLR II, 655. Se ridică pînă la speculația de idei în dialoguri de tipic platonician. CĂLINESCU, SCL 17. Vrea să impună gustul speculațiilor înalte ale mîinii. VIANU, L. U. 359, cf. 65. Speculațiile asupra tragicului ale marelui poet... fuseseră adaptate... la conații impuse de scopuri didactice. BLAGA, H. 107. Speculațiile lui Hegel pornește de la analiza vieții conceptelor. RALEA, S. T. II, 281. Afirmă că experiența este criteriul hotărîtor în cunoașterea adevărului, iar nu speculațiile arbitrare. LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 9, 75. Aceste considerații... nu sînt simple speculații. V. ROM. septembrie 1954, 148. Orice speculație care n-are legătură cu viața e moartă. BARANGA, I. 195, cf. DL. Comentariile, speculațiile ar fi de prisos. T. POBOVICI, S. 176, cf. DM. În lucrările sale teoretice se îndepătează... de materialism, căzînd în speculații subiectiviste. ABC SĂN. 182. Ideea dramatică... nu e rezultatul unei speculații abstracte. T. Iunie 1964, 66. Pentru el lumea speculațiilor matematice exista, și era spontană și sinceră. CONTEMP. 1965, nr. 954, 1/6. Speculația tehnicistă, formalistă, estetizantă. CINEMA, 1968, nr. 1, V. Poezia și arta modernă nu pot fi reduse la pure speculații formale. CONTEMP. 1969, nr. 1 197, 6/4. Încercarea de a stimula inteligența artistică, printr-o speculație teoretică, a adăugat romanului modern o nouă fizionomie. ROMANIA LITERARĂ, 1970, nr. 47, 4/2. Eluda conștințul

prin apel la unele amuzante speculații paradoxale. ib. 1971, nr. 132, 8/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: speculații. — Și: (învechit) speculațiune, (învechit și regional) spiculație s. f., (învechit, rar) speculațiun (pl. speculațiune) s. n.

— Din fr. spéculatîon, lat. speculatîo, germ. Spekulation, it. speculazione.

SPECULAȚIÓN s. n. v. speculație.

SPECULAȚIÓNE s. f. v. speculație.

SPECULĂ¹ s. f. 1. (Astăzi rar) Speculație (1). Cf. POLIZU. Banii îi întrebunțează în specule sau în industrie. GHICA, C. E. I, 103. Negustorul devenind proprietar a făcut o speculă proastă, greșită. id. ib. 209. Erau doi neguțători români ce mergeau la Lipsca pentru specule. FILIMON, O. II, 129, cf. BARCIANU, V. Într-o altă activitate decît agricultura sau specula capitalului necesar acesteia, ... un om... va mîrni o viață fără mult folos. CARAGIALE, O. IV, 234, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Mă enerva spiritul, de speculă al tatei. CAMIL PETRESCU, P. 199, cf. SCRIBAN, D. ♦ Tranzacție de bursă constind în cumpărarea și vânzarea valorilor, cu scopul de a obține câștiguri din diferență; speculație (1). Cf. DL, DM, DEX, DN².

2. Exploatare excesivă a ceea ce poate aduce un venit (proprietăți, forță de muncă etc.); profit (ilicit) realizat prin acest gen de exploatare. Această casă... este... o casă de speculă. ȘION, P. 64. Teatrul nostru, privit din punctul de vedere al speculei, oferă antreprizei un folos destul de mare. FILIMON, O. II, 241. În Dorohoi este... un singur armean care ține oțel..., care... face... speculă de birjar. I. TONESCU, D. 78. Se produce sau o literatură înaltă..., sau o literatură de speculă, care aștia mervii. În PLR II, 90. Munca noastră nu-i așezată pe dneptate, ci pe speculă. SADOVEANU, O. XVII, 316. În țara noastră trăiesc două neamuri cu totul deosebite: argoneii... și țărani, mulțime înecă în apă, element de speculă. id. O. XIX, 221. Doi francezi... găsesc totuși mijlocul să se plîngă de specula hotelurilor. RALEA, S. T. I, 254. Problema gravă... a banditismului și speculației latifundiare din Sardinia. CINEMA, 1968, nr. 8, 28. ♦ F. g. Aroganța nu te folosește nimic... — N-am venit aci pentru speculă. LĂZĂRESCU, S. 133/20. Specula morții și a torturii a existat de cînd lumea. CINEMA, 1968, nr. 10, 27.

3. Comerț ilicit care constă în vinderea sau revinderea unor mărfuri, cu prețuri exagerate, în momentul în care acestea lipsesc de pe piață; infracțiune comisă prin practicarea acestui fel de comerț. Cf. CADE. Și aici trebuie... o mînd de fier care să strîpească specula. C. PETRESCU, C. V. 110. A fost condamnat pentru speculă. TEODOREANU, M. III, 127. Un proces de speculă sau o contravenție. id. ib. Quăle găinilor și laptele caprei... să fie duse la Constanța pentru bună speculă. SADOVEANU, O. XVI, 84. Ne zbatem... între greve lock-outuri, speculă și concluziuni. id. ib. XIX, 181. Să preîntîmpine foamea, al cărei spectru devine tot mai amenințător, din cauza lipsei de alimente, a creșterii prețurilor și a speculei nerușinate care se face cu acest produs de bază. CONTEMP. 1948, nr. 111, 3/6. Făcu o mișcare tipică a omului îndignat împotriva speculei. CĂLINESCU, B. I. 193. Vindeau becurile clandestin, cu preț de speculă. id. S. 240. [Viața]... se desfășura între speculă și jocul de cărți. BLAGA, H. 93. Vedem, cu la prăvălii pe timp de speculă, prețuri maxime la biserică. BOGZA, A. I. 502. Neguștorii cumpărau de la țărani produse agricole pe prețuri de nimic, ca apoi să le vîndă la preț de speculă pe piața orașelor. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 819. Făcea speculă cu țarină. BARBU, G. 147. S-a hotărît... alcătuirea unei liste de prețuri, pentru înfrîngeră speculei cu medicamente. G. BARBU, A. V. 110.

— Pl.: *specule*. — Și: (regional) *spieună* (SCRIBAN, D.), *spēculă* (BUL. FIL. IV, 74) s. f.

— V. *specula*.

SPÉCULĂ² s. f. v. *specul*.

SPECULĂTOR, -OĂRE s. m. și f., adj. v. *speculator*².

SPECULUM s. n. v. *specul*.

SPEDELUF vb. IV. **T r a n z.** (Învechit, rar; complementul indică vești, porunci, scrisori, documente etc.) A expedia prin intermediul unui curier. *Sînt speduluite poruncă, a trapăului (sic = trăciului) legătura cu acea curte* (a. 1701). FN 107. *Un gabinet, să dobîndescă folos pentru ale sale hîrtării, manifesture speduiesc (a. 1703)*. ib. 153. ◆ **R e f l.** p. a. s. *Să speduiesc, de acel crăiescu gabinet, făgăduiale* (a. 1701). ib. 114. *Iuți porunci să speduiesc într-aceale hotară* (a. 1703). ib. 151. ◆ (Complementul indică persoane) A trimite spre a îndeplini unele misiuni sau spre a transmite vești, porunci, salutări etc. *Speduluiaste Curtea... obrăze de cinsse pentru greale și mari trebi* (a. 1701). FN 111. *Olăcari cu pîrpă spedului, dară iluziu să pun la cale* (a. 1703). ib. 144. ◆ **R e f l.** p. a. s. *Să speduluiescu olăcari cu mari porunci* (a. 1701). ib. 106, cf. 112.

— **Prez. ind.:** *speduiesc*. — Și: *spedului* vb. IV.
— **Din it. speditre.**

SPEĐIT, -Ă adj. v. *spetit*.

SPEĐULUI vb. IV v. *spedelui*.

SPEECH s. n. (Englezism) Discurs ocazional. *Primarul să-i fie un speech la gără*. D. ZAMFIRESCU, T. s. 56, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DEX.

— **Pronunțat:** *spici*. — Pl.: *speechuri*. Și: (rar) *spici* s. n. DN.

— **Din engl. speech.**

SPEEN s. n. v. *spleen*.

SPEGMĂ vb. I. **I n t r a n z.** 1. (Învechit, rar) A se destrăma. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

2. (Prin Bucov. și prin Mold.; în forma *specma*) A pleca repede; a fugi. Cf. CADE. *Cum s-o dus Mucca de-acasă, fata o specmat-o la bărbatu-su*. VASILIU, P. L. 197; cf. 261.

— **Prez. ind.:** *spegmez*. — Și: (regional) *specmă* vb. I.

— V. *spegmă*.

SPÉGMĂ s. f. (Popular) 1. Ață de cîneapă, răsucită și împletită în două fire. *Ia ațta de bărbătuși cîte muieruște, le înșiră într-o spégmă, ci bagă de seamă ca numai pre deasupra să împungi cu acul*. ECONOMIA, 221/23, cf. KLEIN, D., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V., POLIZU, BĂRCIANU, CIHAC, II, 700, DDRF, GHEȚIE, R. M.; ALEXI, W., DR. IV, 848, CADE, H XVII 48, XVIII 21. *Umblă ficiorul... Pistele-on deal... lung cît un fir de spégmă*. MÎNDRESCU, L. P. 223. *Le iese tnainte un domnișor... În spate cu niște cărți legate cu spégmă și aninate de vîrful unui parăzol*. MARIAN, ap. PAMFILE, D. 67, cf. VAIDA, ȘEZ. II, 43, FRÎNCU — CANDREA, M. 105. *Cu specma se coase cămeși de cîneapă, izmene de cîneapă sau fuior și felurite lucruri la gospodăria omului*. VASILIU, P. L. 261, cf. I. CR. II, 302, com. din ZĂGRA — NĂSĂUD, și din BILCA — RĂDĂUȚI, din ZĂHĂREȘTI — SUCEAVA, din CLUJ, PAȘCA, GL. În *spennă d-e d'e vară. Îl tnoz de 9 ori*. ARH. FOLK. VII, 100, cf. CV 1951, nr. 6, 27. *Supîtrică, ce-i de cusut, e spégmă*. ALR II 5 758/260. *Coșem afară cu spămuri de mătase*. ib. 5 758/325. *Traje hîr d'e spégmă pîn ie*. ALR II/1 MN 61, 4 204/374. *În loc de copci, se leagă la gît cu*

spămă. ALR SN IV MN h 1 166/95, ib. II h 524, ALRM SN III h 1 051, LEXIC REG. 17, 72, 108, LEXIC REG. II, 81, 113, MAT. DIALECT. I, 94, 216, 287. *S-a duce prin fară... Să cumpere spămă albă Ca să-i cos cămeșă dragă*. FOLC. TRANSILV. I, 188.

2. (Popular) Smoc format din fire de cîneapă, de bumbac, de lînă, după ce a fost tras prin dinții dărăcului; cîlți de proastă calitate p. ex t. smoc de păr sau de iarbă. Cf. GHEȚIE, R. M., com. din TÎRNU-MĂGURELE, T. PAPAHAĞI, M. 223. *Din mai multe spegme se alcătuiește fuiorul (caierul) de pus în furcă*. CIAUȘANU, GL., cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 53, LEXIC REG. 38, MAT. DIALECT. I, 235, L. ROM. 1961; nr. 1, 24. *Scăr-mănași bine, să nu rămie prin lînă spegme nesparte*. UDRESCU, GL. *Mulgi o spegmă din fuior, o subțiezi între degele și o răsucești cu fusul*. ib. ◆ (Regional; la pl., în forma *spămne*) Cîlți de proastă calitate care cad la mclîțat (Ponoarele — Vascău). Cf. TEAHA, C. N. 266.

— Pl.: *spegme*. — Și: (regional) *spécămă*, *spécănă* (KLEIN, D. 232), *spémă* (FRÎNCU — CANDREA, M. 105, DR. IV, 848, LEXIC REG. II, 81), *spémnă*, *spácămă* (com. MARIAN), *spágmă* (KLEIN, D. 232, H XVII 48), *spámhă* (com. MARIAN), *spámă* (LEXIC REG. 17; pl. *spámuri*), *spácămă*, *spácumă* (ȘEZ. II, 43, DR. IV, 848), *spágmă*, (pl. și *spámuri*) s. f., *spámne* (TEAHA, C. N. 266) s. f. pl., *spícănă* (DR. IV, 849, CADE, I. CR. II, 302), *spígămă* (KLEIN, D. 232, VAIDA), *spîhnă* (CADE), *spímă* (VAIDA) s. f.

— Etimologia necunoscută.

SPEGMÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit; despre lînă sau cîneapă dărăcită) Care conține smocuri. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *spegmóși*, -oase.

— *Spegmă* + suf. -os.

SPEGNUȚĂ s. f. (Regional) Cantitate mică de lînă sau de cîneapă dărăcită (Seaca — Craiova). Cf. GL. OLT.

— Pl.: *spegnuțe*.

— *Spegmă* + suf. -uță.

SPEI s. m., s. n. v. *speie*.

SPÉIE s. f. 1. (Învechit și popular) Coș făcut din scoarță de copac (mai ales din tei), cu fundul de nuielă împletită, care servește la păstrarea și transportul fructelor sau al alimentelor și care se folosea și ca măsură de capacitate cu o valoare variabilă între 12 1/2 kg și 15 kg; p. g e n e r. vas de lemn. *Nece aprindu făclia și să o puie supt speie, ce în speșnic*. N. TEST. (1648), 6V/31, cf. 45V/2. *Ceșură de le-au dat crsteie și potlrnichi de căra cu speale*. DOSOFTEI, PS. 365/6, cf. id. v. s. 19 ianuarie, 18V/11, LEX. MARS. 228. *Au doară vine făclia să puie supt speie sau supt pat?* (a. 1723). ap. SCRIBAN, D., cf. LB, POLIZU, BĂRCIANU, V., CIHAC, II, 527, LM, TDRG, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., CADE, BL I, 22, SCRIBAN, D., H XVII 70, 100, 256, XVIII 35, 48, 308. *Țițibeie, țițibeie... Cîlți în speie! — Lăs' să steie*. MARIAN, O. II, 149, cf. REV. CRIT. III, 169. *Păsărariu umplu spenea, o rase bine și o goli*. CĂȚANĂ, ap. CADE, cf. VICIU, GL. 79, VÎRCOL, v. 99. *E regulă ca fiecare rudenie ce vine la uspăț să aducă spene tn-cărcată de mîncări, pögăcele, plăcințele, băutură etc.* DENSUSIANU, Ț. H. 239, cf. 233, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 177. *O sămăluit c-o pune torturile dedesupt în speie și pă gărdoaie deasupra*. ARH. FOLK. I, 221, cf. GREGORIAN, CL., TODĂRAN, GL., ALR I 1 604/69, 75, A III 1, 2, 3, 16, 17, MAT. DIALECT. I, 267. ◆ (Regional) *Speie de sare* = solniță de lemn. *Ca făcînd parte din... uneltele de bucătărie trebuie să mai înșirăm următoarele: teiere, ... măjeriu, ... speie de sare*. PĂCALĂ, M. R. 429. ◆ (Prin sud-estul Ban., în forma *speană*) Covată mică pentru scaldat copiii. Cf. L. COSTIN,

GR. BĂN. I, 184. ♦ (Prin nordul Olt. și prin nord-vestul Munt.) Coș lunguieț cu fundul îngust (format dintr-o scindură) și cu gura largă cu care se pescuiește pe sub maluri; leagăn. Cf. ANTIPA, p. 131, SCRIBAN, D., CIAUȘANU, GL., ALR I 1 735/808. ♦ (Ca termen de comparație) Cu gura ca șpeia. CIAUȘANU, GL. ♦ (Prin nord-estul Ban. și prin sud-vestul Transilv.) Coșar; hambar. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. I, 185, A III 2.

2. Nume generic dat mai multor specii de mușchi sau de licheni. Cf. VALIAN, V., POLIZU, BARCIANU, V., CIHAC, II, 527, LM, DDRF, JAHRESBER. V, GHETIE, R. M., ALEXI, W., TDRG, BORZA, D. 198.

— Pl.: *spei*. — Și: (regional) *spel* (VALIAN, V., POLIZU, BARCIANU, V., LM, MARIAN, O. II, 169, DDRF, ALEXI, W.) s. m., s. n., *speană* s. f., *spene* (TODORAN, GL.) subst., *spéne*, *spénă* (L. COSTIN, GR. BĂN. I, 185) s. f.

— Etimologia necunoscută.

SPELĂ vb. I v. spăla.

SPELB, -Ă adj. (Popular) 1. (Despre oameni sau despre fața lor) Spălăcit² (2); despre oameni sau despre părul lor) blond. *Pandele se arăta spelb și slab*. MACEDONSKI, O. III, 49. *Încă itnără la față, învoaltă și spelbă*. M. I. CARAGIALE, C. 122. *Îată-l în prag pe Mișu, coconașul cela spelb, cestorul clasei, iscoada directorului*. I. BOTEZ, ȘC. 52. *Meșterul ungar, spelb și prost*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 275. *Aiți de spelb, de sidefii și ovalin că părea un derivat didactic*. TEODOREANU, M. U. 33. *Nevastă-sa era mai răsărită dect el; spelbă și pistruie*. SADOVEANU, O. XVII, 177. *Una dintre... [fete], spelbă, ... zdrăngănea la pian*. STANCU, R. A. II, 126. *Scăldat, ca un cadavru spelb și lichesciat, ntr-o aureolă lipicioasă*. VINEA, L. I, 322, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, com. din TURNU-MĂGURELE, CIAUȘANU, V., ARH. OLT. XXI, 275. *Dă cînd e-n spital s-a făcut spelb dă tot*. CV 1952, nr. 1, 34, cf. ALR II/1 h 92/769, 876, UDRESCU, GL. ♦ Fig. *Există oare... spectatori care au dorit să revadă o piesă spelbă?* CINEMA, 196, nr. 9, 36. (Adverbial) *Surtde spelb, dar amuzată totuși*. 7 iulie 1968, 40. ♦ (Substantivat) *Te-a căutat spelba lui Căpușă*. UDRESCU, GL. ♦ P. ex. ț. Decorat. *O fetiță care îmi reamintea vrejurile spelbe și lungi de felină crescute în nisip la întuneric*. M. I. CARAGIALE, C. 135. *Drumul răsufla mai slobod, dînd zidurile spelbe în lături*. VOICULESCU, P. II, 261. ♦ (Despre ochi) Spălăcit² (2). *Șerpește, ochii spelbi ai lui Ion au clipit pe de lături*. ROPA, V. 279, cf. 341, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Despre băuturi) Searbăd (II 1). *Găsești la ctri-ciumă... vin adus mai dinspre munte — poșiră spelbă*. STANCU, D. 50, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

3. Fig. *Șterp. Fața pămîntului nu mai era goală și spelbă*. VOICULESCU, POEZII, I, 255. *Am mers... uretnd și coborînd dîmburi și gorgane, cînd spelbe, cînd înclăcite de păduri*. id. P. I, 112.

— Pl.: *spelbi*, -e. — Și: *spealbă* adj.

— Etimologia necunoscută.

SPELCĂ s. f. (Popular) 1. Ac cu gămălie; spec. ac cu gămălie mare cu care se prinde un obiect de îmbrăcăminte și care este folosit și ca podoabă; p. ex. t. broșă; agrafă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CIHAC, II, 356. *Cățiva flăcăi... dau valma prin fete... ba unora le-ia ori betele, ori spelca, ori năframa*. DELAVRANCEA, S. 11. *Totdeauna le rămînc cîte un bold, cîte o spelcă, dîri cîte un saldar de prins*. CONTEMPORANUL, VI, 201. *Dacă mireasa n-are pînîși, ... druştele o încônjoară așezîndu-i cununa și prinzîndu-i-o cu spelci*. SEVASTOS, N. 89, cf. DDRF, REV. CRIT. III, 90, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D. *Podoabele femeiești sînt următoarele: inel, ... spelci, ... brociuri*. H. III 119, cf. II 89, 118, 208, V 320, X 261, XI 201, XII 34, XIV 119, 220, XIV 378, XVI

12. *Femeiește-l îmbrăca, în ace, în spelce îl prindea*. MAT. FOLK. I, 115. *Fata împăratului... îi dă o spelcă în mîna*. RĂDULESCU-CODIN, I. 70, cf. 74. *În chică pun fetele spelci și flori*. ALR II 3 287/833, cf. ALR SN II h 523, ib. IV h 1 160/833, MAT. DIALECT. I, 191. *Nică, ce mi-ai trguit? — Inele și flori de trg și o spelcă de argint*. FOLC. OLT. — MUNT. II, 498. *Spelca doamnei în fundul oalei (Luna)*. PĂSCULESCU, L. P. 87. ♦ (Adverbial; în expr.) A (se) găti spelcă = a (se) dichisi în mod deosebit. *Bărbierul meu, gătit spelcă, trece răsturnat în birjă*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 448. *Treceau boierii cu jupînesele lor gătite spelcă* (a. 1896). TDRG. *Tocmai atunci se-ivise în prag gătită spelcă*. HOGAȘ, DR. I, 80, cf. CADE, SCRIBAN, D. (Rare) A luci spile = a fi dichisit. Cf. BARONZI, L. 98.

2. Ac de păr. Cf. CIHAC, II, 356. *Vru să așeze părul zburlit, și lăstînd să cadă două spelce... se așeză*. CONV. LIT. XI, 147, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Fetele pun repede sub prag cîte o spelcă — ac de păr —, ca să treacă preoțul peste dînsa*. PAMFILE, CR. 19. *Fetele se bucură cînd găsesc spelci, li crește părul*. GOROVEI, CR. 262. *Diminețea, cînd se pieptăna măică-mea... nu-și găsea spelciile după număr*. HOGAȘ, DR. II, 151, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *O vîd... fumînd... figări înșipe într-o spelcă îndoită*. BRĂESCU, A. 20, cf. 51. *Una vîndă vîpere și melci, Alta pentru părul nopții spelci*. LESNEA, C. D. 15. *Își scoase spelcile una cîte una, finîndu-le în dinți*. TEODOREANU, M. II, 233. *Pana Ana Cișcova cînta potrivîndu-și în spelci de strîmă cozile*. SADOVEANU, O. XVIII, 208, cf. SCRIBAN, D. *Purta părul ei frumos ridicat într-o arhitectură complicată și susținută cu tot felul de spelci de argint, piepteni... și diademe*. CAMIL PETRESCU, O. II, 507, cf. III, 68. *Părul lung... și-l prinsese cu un nemaivăzut meșteșug în scumpe și strălucite spelci*. STANCU, R. A. III, 337, cf. id. C. 54, DL, DM, M. D. ENC., DEX, COMAN, GL.

— Pl.: *spelci* și *spelce*. — Și: (regional) *spilecă*, *spealcă* (BARCIANU, ALEXI, W.) s. f., *spile* subst., *spelcă* s. f., *spelt* (COMAN, GL.; pl. *spelturi* id. ib.) s. n.

— Din ucr. *шпелка*.

SPELCĂÎ vb. IV v. splicuit.

SPELCUÎT, -Ă adj. v. splicuit.

SPELCUȚĂ s. f. I. (Prin Mold.) Diminutiv al lui spelcă (2). Cf. CADE, FL, DM, DEX. *Unde stau spelcuțele Au să stea cucuțele*. PAMFILE, C. T. 213, cf. 354.

II. (Bot.; regional, în forma *spilcuță*) 1. Numele mai multor plante din familia *compozeelor*: a) (adesea la pl.) granat (*Chrysanthemum parthenium*). Cf. PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 47; PRODAN — BUIA, F. I. 504; b) crizantemă (*Chrysanthemum indicum*). Cf. BORZA, D. 47; e) (la pl.) calapăr (*Chrysanthemum balsamita*). Cf. PRODAN — BUIA, F. I. 504; d) (la pl.) *Chrysanthemum segetum*. Dintre speciile mai puțin exclusive sînt caracteristice pentru solurile sărace în calciu: măcrișul mic, ... *spilcuțele* (*Chrysanthemum segetum*). AGRICULTURA, I, 402.

2. (Lă. pl.) *Veitrică* (*Panaetium vulgare*). Cf. BORZA, D. 168.

— Pl.: *spelcuțe*. — Și: *spilcuță* s. f.

— *Spelcă* + suf. -uță.

SPELEOLOG s. m. (Rare) Speolog. Cf. LTR², DN², DSR.

— Pronunțat: -le-o-. — Pl.: *speleologi*.

— Din fr. *spéléologue*.

SPELEOLOGIC, -Ă adj. (Rare) Speologic. Cf. DN³.

— Pronunțat: -le-o-. — Pl.: *speleolgi*, -ce.

— Din fr. *spéléologique*.

SPELEOLOGIE s. f. (Rare) Speologie. Cf. LITR². Astfel, dintre chemoterapie, chemoterapie și chimioterapie; speleologie și speologie, ultimele din serie sînt preferabile. L. ROM. 1967, 495, DN⁸, DSR.

— Pronunțat: -le-o-.

— Din fr. *spéléologie*.

SPELINGHER s. m. v. *spelingher*.

SPELUNCĂ s. f. 1. (Învechit, livresc) Peșteră (1). [Omul] își construie umbrarul; Castorul, rindurella îi fură drept măștri... și alte animale Spre a-și căuta spelunce și a scobi pămîntul. HELIADE, O. I, 386, cf. NEGULICI, STAMATI, D. Pești... fugind prin spelunce de corale fața apei veselesc. SION, POEZII, 143/25, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU D., BARGIANU, V., LM. Acest instinct a înlesnit chiar omului primele sale inspirațiuni artistice și aceasta ne-o dovedesc cu prisos figurile... de urși ai spelunților. ODĂBESCU, S. III, 79. În florește-n neagra-ți Speluncă umedă. EMINESCU, O. IV, 85, cf. 127. În minunatul palat unde-au împărățit odinioară „urșii spelunților”. VLAHUȚĂ, S. A. III, 286. Dădo cu prințul trojanic... într-aceeași speluncă Caut-a-dăpost. COȘBUC, AE. 70, cf. ALEXI, W. Hanurile... samănă cu niște spelunce nelocuite. IORGA, AP. CADE, CF. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. Cornul sună, cîinii latră, Auzie speluncile. BLAGA, POEZII, 389, cf. DL, DM, DEX. ♦ Fig. [Norii] îngropau în grămezi de arcuri înalte, de spelunci adînci, suite una peste alta, lumina. EMINESCU, P. L. 39. ♦ (Învechit rar) Prăpastie. Cf. ARISTIA, FLUT.

2. Local mizer, rău famat (frecventat de oameni suspecti, decăzuți moralicește); (familiar) bombă. Cf. STAMATI, D., BARGIANU, V., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. Miorica... pribegește prin spelunci și bulevarde. KLOPȘTOCK, F. 270. Parcă te văd maestrul-n furțișaguri, Edec de han și-al juzilor vrăjmaș, Trăs din spelunci ca un guzgan din sațuri. VOICULESCU, POEZII, II, 149, cf. SCRIBAN, D. Îngrijorată... că a nimerit într-o magnifică speluncă internațională, cu bandiți cinematografici, cu escroci de geniu. ARGHEZI, S. X, 103. Asemenea speluneci își puseseră de mult lacăte la uși. STĂNCU, R. A. I, 295. Nasul lui... turtit îl ducea cu gîndul la cine știe ce pugilat petrecut cîndva într-o speluncă nocturnă. VINEA, L. I, 337, cf. 143. Uitării dau vulgara lumină din speluncă Și flacăra albastră a spiritului. V. ROM. ianuarie 1957, 27, cf. DL, DM, DN⁸. Marginea interioară a trotuarelor este țizită de spelunci întunecate cu strip-tease. FLĂCĂRA, 1969, nr. 2, 15. Acești amanși... n-au să-nlîncească... decât iubire de spelunci. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 82, 17/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spelunci și (învechit) spelunce.

— Din lat. *spelunca*.

SPEMĂ s. f. v. *spemă*.

SPEMNĂ s. f. v. *spemă*.

SPENĂT s. m. v. *spanac*.

SPENC subst. v. *spele*.

SPENCUȚĂ s. f. (Prin sudul Ban. și prin sudul Transilv.) Coș mic, folosit și ca măsură de capacitate mai mică de 15 kg. Cf. SFC IV, 155, L. COSTIN, GR. BĂN. I, 185, TODORAN, GL.

— Pl.: *spencuțe*.

— Spenc + suf. -uță.

SPENDĂ vb. I. T r a n z. (În dicționarele din trecut) A cheltui. Cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W.

— Prez. înd.: *spendez*.

— Din it. *spendere*.

SPÉNE s. f. v. *spele*.

SPÉNGE s. f. v. *spînză*¹.

SPENIÓR, -Ă s. m. și f., adj. v. *spaniol*.

SPENIORÉSC, -EĂSCĂ adj. v. *spaniolesc*.

SPENÓS s. m. v. *spanac*.

SPENTECĂ vb. I v. *spinteca*.

SPÉNTIR s. n. v. *spențer*.

SPENȚ¹ s. m. v. *spînză*¹.

SPENȚ² s. n. v. *spențer*.

SPÉNTĂ s. f. v. *spînză*¹.

SPÉNTĂL s. n. v. *spențer*.

SPÉNTĂR s. n. v. *spențer*.

SPÉNȚEL s. n. v. *spențer*.

SPÉNȚER s. n. (Învechit și regional) 1. Veston; spec. veston scurt, pînă la talie, la anumite uniforme. Îmbrăcați cu spențeri de postav roșu. GOLESCU, I. 75. Muierile... au... cămașă, rochie și un spențer negru, ce are împreună și o legătură de gît, rămîind minceile cămașii și pieptul, afară din spențer. id. ib. 146, cf. 123. Croiala acestor două îmbrăcăminte... samănă mult cu spențerul ce poartă căzácii. AR (1829), 247²/29. Bietul copil! pînă acum nu purtase decît spențerul de școală. FM (1843), 360¹/21. Forma îmbrăcăminte... rangurilor de jos în vremea slujbei focului, cu pantaloni de postav în doi peri și spențerile de postav civil. REGUL. ORG. 627/20. Un militar june, investit în uniformă pompierilor, cu un spențer civil. PELIMON, AP. CĂLINESCU, SCL 77, cf. BARGIANU, V. Hainele ce nu aparțin portului românesc poporul le numește fundre și spențuri. LIUBA — IANA, M. 19. Își cerca un spențer nou. N. REV. R. I, 36. Intrai într-un spențer de lînă albastră, apoi într-o scurteică blănită cu oaie. DELAVRANCEA, H. T. 270. Un băiețel... îmbrăcat c-un spențer lung care îi ajungea pînă la pămînt. AP. TDRG, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Avea... două galoane de lînă pe mîneca spențerului. BART, S. M. 76, cf. SCRIBAN, D. Poartă, peste îmbrăcăminte de vinătoare, un spențer de pînă. CAMIL PETRESCU O. I, 637. E îmbrăcat cu spențerul lung ca un mîndir, încins cu sabie. id. ib. III, 483. Intra la ea, pipiriu, cu spențer strîmt în spate. PAS, L. II, 193, cf., ALR. SN¹ IV h 182.

2. Haină țărănească bărbătească din blană, din stofă etc., cu sau fără mîneci, de obicei scurtă pînă la brîu și croită pe talie. V. mîneca r (1). Cînd e frig, îl să dă un mîneca r făcut din brîstă ori lînă, colorat ori pistrițiu, ce să zice și spențel, tot în forma chimeșuței. LIUBA — IANA, M. 14, cf. ȘĂINEANU². Spențul sau spențurul (spențer) e haina bărbătească ce aparține mai ales tineretului, avînd răscoială după trup. PAMFILE, I. C. 356, cf. id. B. 85. Lucruri de îmbrăcăminte: mintene, scurteici..., spențere. CONV. LIT. XLIX², 658, cf. CHIRIȚESCU, GR. 254, RESMERIȚĂ, D. CADE. Bărbații... au părăsit portul bătrînesc, înlocuindu-l cu... „zobon” sau „schență” negre cu blană. PRIBEAGUL, P. R. 46. Era încălțat cu cizme... cu tureci nalte, — mijlocul i-l stringea un spențer de catifea. SADOVEANU; O. V. 19, cf. H II 126, III, 19, 109, 229, V 390, VII 51, 337, 507, IX 493, XII 228, BUGNARIU, N. 411. Spențul sau spențurul... sînt croite „pe talie”. ȘEZ. IX, 40. Plecase sprinten, numai într-un spențer de-acasă. POP. AP. CADE, CF. JAHRESBER. X, 210, com. din TIMIȘOARA, ARH. OLT. III, 391, L. COSTIN, GR. BĂN. I, 195, CHEST. V, 165/70. Ți-ai loat spenț (căput) de vidră. ALR I 170/35, A VI 9, 26, GLOSAR REG., L. ROM. 1966, 274.

— Scris și: *spencer* (SCRIBAN, D.). — Pl.: *spențere* și (învechit, rar) *spențeri*. — Și: *spențăr* s. n., (regional) *spențeră* (H IX 493) s. f., *spenț* (TDRG, PAMFILE, J. II, 345, JAHRESEER, X, 210, CADE, pl. și: *spențuri*), *spențâl* (JAHRESEER, X, 210, CADE; pl. *spențăle*, CADE), *spențel*, *spențur* (pl. și: *spențure*, CADE, ȘEZ. IX, 40, DL), *spențir* (H II 126), *sprênțur* (PAMFILE, J. II, 345), *sprenț* (pl. *sprențe*, CADE), *sprênțer* (H VII 337), *sprênțur* (pl. *sprențure*, CADE) s. n., *schênță* (PRIFEAGUL, P. R. 138), *schênță*, *schênță* (id. ib. 53, 57) s. f., *spenț* s. n., *spențâl* (BUGNARIU, N. 411, JAHRESEER, X, 210, CADE, ARH. OLT. III, 391, L. COSTIN, GR. BĂN. I, 195, ALR SN IV h 1 182; pl. *spențăle*, CADE, ALR SN IV h 1 182/53, 105), *spențâr* (com. din TIMIȘOARA, GLOSAR REG., L. ROM. 1966, 274), *spențel* (TDRG, JAHRESEER, X, 210), *spențer* (TDRG, A VI 9, 26) s. n., *spențuri* s. n. pl.

— Din germ. *Spencer*.

SPENȚERĂ s. f. v. *spențer*.

SPENȚUR s. n. v. *spențer*.

SPEOLÓG s. m. Specialist în speologie; (rar) speolog. Cf. LTR², DL, DM, DER, DN². *Peșterile... formează... domeniul de cercetare al speologilor.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 863, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *spe-o-*. — Pl.: *speologi*.

— Din fr. *spéologue*.

SPEOLÓGIC, **-Ă** adj. Care aparține speologiei, privitor la speologie; (rar) speologic. *Studii speologice.* DL, cf. DN², DEX.

— Pronunțat: *spe-o-*. — Pl.: *speologici, -ce*.

— Din fr. *spéologique*.

SPEOLOGIE s. f. Știință care se ocupă cu studiul peșterilor din punct de vedere geologic, arheologic, biologic etc.; (rar) speologie. *Speologia este o știință sintetică recentă.* ENC. TEHN. I, 438, cf. SCRIBAN, D. *Răcovița înființează Institutul de speologie.* CONTEMP. 1953, nr. 375, 5/5, cf. LTR², DL, DM, DER, DN². *Astfel, dintre chimioterapie, chemoterapie și chimioterapie: speologie și speologie, ultimele din serie sînt preferabile.* L. ROM. 1967, 495. *Trebuia trimis, acolo jos, un sol, unul care face speologie și are în sințe tehnica seufundărilor în pămînt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 31/3, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *spe-o-*.

— Din fr. *spéologie*.

SPERA vb. I. 1. Tranz. (Folosit și absol.) A avea sentimentul că ceva (mult) dorit, care ar putea sau nu să se împline, va avea loc cu adevărat, a (se) aștepta, a nădăjdui (3), (învechit, popular și familiar) a trage nădejde (v. nădejde 1), (învechit și regional) a se nădăi (1), (învechit) a upovăi; p. ext. (familiar) a crede. Cf. en. R. N. II, 45²/6. *La ființele naturei... Spun a inimii dorință ce sperază și iar teme.* ASACHI, S. L. I, 147. *Sperez (nădejduiesc) a afla în satul ce mergem o fetiță.* RM (1843), 283²/25. *Ș-a deschis dramul pînă la înălțimea acelei demnități pe care doară nici ru o ar fi putut spera.* MĂG. IST. I, 74/12, cf. NEGULICI. *Sperăm... că o fericită reușire va încoruna fapta mea.* LĂZĂRESCU, S. 24/31, cf. STAMATI, D. *Sfătuirea dar... s-a părut prea de minune. Fiecare sperînd mărul, bunul cum își va expune.* PANN, P. V. II, 23/2. *Spera că cetățenii... le vor adopta.* ARISTIA, PLUT. 219/25. *Sperăm că vom putea saluta... unirea (a. 1857).* PLR I, 165, cf. PĂLIZU. *Acel care speră, dar care tot mai are îndoielă, începe colindele în frac din zi de dimineață.* GHICA, C. E. II, 582. *Sperau ca mine un dulce viitoriu.* ȘION, POEZII, 100/10. *Aceasta o sperăm numai de la îmbunătățirea semînelor.* I. IONESCU, B. C. 238/11, cf. FRÖT. — PÖP., N. D., PÖNTÉRIANT, D. *Sperăm a fi con-*

vins... că... este un dialect neolatin. HASDEU, I. C. I, 292. *Să sperăm asemenea... că ce s-a zis aci va avea... răsune.* BARONZI, M. 390/22, cf. BARGIANU, V. *Speram să intru într-o viață nouă.* ALECSANDRI, O. P. 257. *Sperez... că... ați miruit mai bine scabia dect pana.* CONV. LIT. XI, 464. *Sper că dl. Socec... ar priimi desigur să-și fie editor.* ODOBESCU, S. III, 12. *Amăgii atît de-ades, Nu spera.* EMINESCU, O. I, 196. *Eu tot sper să ne mai vedem.* CARAGIALE, O. VII, 43. *Nici iluzii, nici credințe nu mai am ca să mai sper.* MACEDONSKI, O. I, 237. *Din tot ce sperase nu mai rămnea ce-um decît o rază.* BACALBĂȘA, S. A. I, 179. *Plata ce-o căpătă sau sperăază că vor căpăta-o.* MARIAN, I. 287, cf. DDRF. *Dacă ea este dreaptă, după cum sperăm; apoi vom trage concluzia următoare.* PHILIPPIDE, P. 13. *Speră să-i dăm fata.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 19, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Direcția pe care o sperăază a fi multămitoare tuturora.* IORGA, L. II, 97. *Sînt fericii căci... nu mai au ce spera.* ANGHEL, PR. 34. *Tatăl său tot mai sperăază să scodă advocat din el.* AGRICEANU, A. 348. *Speră că... nu am nevoie de expuneri mai lași.* PĂRVAN, G. 159. *Prin actombrie sperăm să ne răpéim pușin prin Pripas.* REBEREANU, I. 307. *Nimeni nu iubește cînd nu speră... să fie iubit.* IBRĂILEANU, A. 56, cf. RESMERIȚĂ, D. *M-am pomenit ajuns deodată la o situație la care de mult renunșasem să mai sper.* M. I. CARAGIALE, C. 105, cf. CADE. *El speră încă... TOPÎRCEANU, P. O. 64. Speră să meargă mai bine.* CAMIL PETRESCU, U. N. 169. *Poate uitase că mai căuta și ce mai spera.* C. PETRESCU, C. V. 332. *Fii bună și spune-mi ceea ce trebuie să sper.* I. BOTEZ, B. I, 17. *Speram că o să fie frumos.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 43. *Obșinea un preț mai bun decît sperăse.* TEOBORIANU, M. III, 348. *Așteaptă și speră, îi răspunse.* ȘADOVEANU, O. XII, 690, cf. SCRIBAN, D. *Spera să descifreze taina artei.* VIANU, A. P. 193. *O tovărășie că o dumnevoastră e o plăcere intelectuală pe care n-o sperasem cînd am plecat.* CĂLINESCU, S. 113. *De acasă nu mai puteam spera ajutoare bănești.* BLAGA, H. 247. *Mii de oameni s-au îngrămădit pe cheiurile portului, sperînd o salvare.* RALEA, S. T. I, 306. *Oamenii începeau să spera.* BOGZA, A. I. 35. *Speră... că înfrîngerea fascismului îi va aduce eliberarea.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 753. *Unul mai speră, altul a renunșat.* VINEA, L. I, 25. *Surtul... plutește Chiar și pe fața Muribundului, Ce speră Să mai trăiască.* JEJÉLEANU, S. H. 45. *Speră că nu e o înșulă.* H. LÖVINESCU, T. 156. *Corabia continuă să înainteze cu o viteză pe care nu o sperase nimeni.* TUDORAN, P. 488, cf. DL, DM. *Să sperăm că n-o să se mai repete.* PREDA, R. 64. *Lupșii și speră și (nu-i firesc?) greșeli.* LABIȘ, P. 243. *Spera că o cădere la examen va soluționa categoric totul.* T. august 1964, 84. *Speram că mbrloaga va merge.* SORESCU, U. 46. *Nu poate aștepta de la acest om ajutorul pe care-l spera.* V. ROM. ianuarie 1965, 53. *Mai speră, nu dormi și sufletu-și rezistă.* VULPESCU, P. 67, cf. DN². *Ajutor, strigă Sperînd Că ar mai putea cineva Să-l oprească.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 90, 7/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Șoarecele sperăază scăpare și cînd e în gura pisicii.* ZANNE, P. I, 661. ◀ R e f l. i m p e r s. *Se speră că la anul viitor se vor completa patru clase.* CARAGIALE, O. I, 208.

2. În tranz. (De obicei construit cu prep. „în“, rar „la“) A se înțemeia în așteptările sale pe...; a se încrede în...; a-și pune nădejdea în... (v. nădejde 2); (învechit) a nădăjdui (2), a upovăi. *Pe lângă silința noastră, sperăm și în ajutorul altora (a. 1850).* PLR I, 138. *Marinarii speră la timpuri mai bune.* EMINESCU, O. I, 12, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Speră într-o reacțiune lucidă.* În PLR II, 492, cf. SCRIBAN, D. *Să sperăm atunci într-o mică epidemie?* VINEA, L. II, 71. *Lumea... spera în minuire.* BARBU, PRINC. 18. *Speram într-un foarte, foarte mare succes de public.* CINEMA, 1968, nr. 6, XII. *Milioane de oameni au dreptul să spera în victorie.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 213.

- Prez. ind.: sper și (învechit și regional) sperez.
— Din it. sperare, lat. sperare.

SPERANȚĂ s. f. 1. Sentiment că ceva (mult) dorit, care ar putea sau nu să se întâmple, va avea loc cu adevărat; nădejde (1), (rar) nădăjduire, (învechit) nădăjduință, nădăire (1), sperare (1), upovăință, (regional) speră; p. ext. (familiar) credință. Număi vro câteva săptămâni au ținut nădejdea sau speranța lui. ȘINCAI, HR. II, 12/26. Am pierdut speranța d-a-l mai vedea. PLEȘOIANU, T. I, 62/14. Boierul... toate și le vinde pe o speranță numai cind are înaintea o umbră de domnie. HELIADE, O. I, 217. Pușinică speranță am de redobîndirea sănătății mele. GR. R.-N. II, 116/17. Speranța este lucrul cel mai de pe urmă ce perde omul în lume. ASACHI, S. L. II, 67. Sperința că-și va putea mintui bărbatul îi da puteri. FM (1844), 115³/29. Se părea că speranța lui nu poartă nimic ce el n-ar putea să ajungă. MAG. IST. I, 74/15. Dulcea speranță de la Sislov... sfărîmă cea din urmă a sa speranță. MAG. IST. I, 202/6, cf. NEGULICI. Pociu în firea a-mi realiza frumoasele speranțe ce de la nașterea ta le-am nutrit. LĂZĂRESCU, S. 24/16, cf. STAMATI, D. Nă s-a lepădat de speranța ce-l mîngia. ARIȘTIA, PLUT. 54/1, cf. POLIZU. Voi fi plin de speranță pentru viitorul românilor. GHICA, C. E. I, 278, cf. PROT. — POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. Să plîngă cel ce pierde speranță și putere. BOLINTINEANU, O. 19. Cu inima plină de speranțe, at intrat în templul tutilor. MAIORESCU, CRITICE, 72. Cîm mîngie dulce, așină ușor Speranța pe toți muritorii! EMINESCU, O. I, 12. Doctorii nu mai dau nici o speranță de scăpare. CARAGIALE, O. I, 251. Fiecare diminează îi aducea o speranță nouă. VLAHUȚĂ, S. A. III, 354, cf. DDRF. Alt de puternică este în omenire speranța în vremuri mai bune?! XENOPOL, I. R. II, 31. Făr' de speranță mai privi! La timpul nu de mult trecul. COȘBUC, P. II, 303, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Ar fi dorit totuși să încheie cu cuvînte de speranță aceste pagini. IORGA, C. I. II, 220. El n-are... nici un dor, nici o speranță. IOSIF, V. 157. Îi mai rămăsese o ultimă speranță. CHIRIȚESCU, GR. 60. Exprim speranța că vreunul din școlarii mei va ataca curînd chestiunea. PĂRVAN, C. 348, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. A debarcat în capitală... cu mari speranțe. REBREANU, R. I, 21. Nu mai aștept pe nimeni, Nici o speranță. BACOVIA, O. 163. Suferința presupune speranță de eliberare. C. PETRESCU, C. V. 152. Graba cu care... o ceruse în căsătorie îndreptăcea această speranță. BRĂESCU, O. A. I, 4. A îndrăznit... să-și mărturisească speranțele, credințele. COCEA, S. I, 260. Mă faci să am o speranță care poate fi din nou înșelată. SADOVEANU, O. XII, 689, cf. SCRIBAN, D. Sesiunea... a confirmat marile speranțe pe care le pun popoarele în acest for suprem. ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 395. Nici măcar speranța morții naturale... nu-l mîngia. CĂLINESCU, O. I, 280. Iubirea... începe prin admirație, continuă prin închipuirea unei plăceri și prin speranța realizării acesteia. VIANU, L. U. 476. Știau înaintea marilor speranțe. RALEA, S. T. II, 307. De numele lui se leagă lupte, speranțe, biruinși și înfrîngeri. BOGZA, C. O. 264. Rămase locului, plin de speranță. VINEA, L. I, 12, cf. DL. Elanurile... i se topeau, lăstădui sufletul gol, fără speranțe. TUDORAN, P. 51, cf. DM. Îngerul speranței stătea lîngă pal. ISANOS, T. L. 50. Cădea din speranță în deznădejde. T. POPOVICI, SE. 299. Gîndul se îndreaptă plin de speranță spre viitorul patriei. IST. LIT. ROM. II, 463, cf. DN². Plecaserăm... fără vreo speranță că am să aflăm ceva. BĂNULESCU, I. 62. Speranță că dincolo de lumea perceptibilă prin simțuri s-ar mai afla ceva îl face să plece în căutare. CONTEMP. 1969, nr. 1 181, 8/4. Personajele se zbat între speranță și disperare. V. ROM. martie 1970, 87, cf. M. D. ENC. Succesul moral al acestui congres a întrecut speranțele organizatorilor lui. MAGAZIN IST. 1975, nr. 5, 65, cf. DEX. De mine nu-i speranță Ca să mă mai vad în viață. FOLC. OLT. — MUNT. III, 68. ◇ L o c. p. r. e. p.

În (sau cu) speranța (de sau a... , intru... , a ceva...) = în (sau cu) credința într-o reușită, în rezultatul favorabil al unei acțiuni etc. Acești patrioți se lîngură mult timp cu speranța a-l putea încurca în marșul său (a. 1857). PLR I, 163. Se mîngia numai cu speranța într-un... concendiu. REBREANU, P. S. 113. Se ducea după corespondență... în speranța unei telegramme. TEODOREANU, M. III, 291. În speranța unei asemenea eventualități..., contempla gloria altora. CĂLINESCU, O. I, 80. Începusem să-mi recapitulez unele amintiri, în speranța de a găsi alibiuri. V. ROM. decembrie 1966, 8. Acolo există și cîțiva tineri, repartizați în speranța de a ridica nivelul trupei. 7 iulie 1968, 8. ◇ L o c. v. b. **A avea speranțe** = a spera (1). N-am avut speranțe, puțin mi-a păsat. EMINESCU, P. L. 56. Noi sîntem tineri, noi căm speranțe. TOPÎRCEANU, P. O. 54. **A avea speranță (sau speranța)** că... = a spera (1) că... De va da pînăii creștere bună pruncilor săi... atunci poate ave sperință (nădejde) că vor fi ei fii buni (a. 1830). BV III, 676. Aveam speranța să mor într-un spital. MACEDOŃSKI, O. I, 44. Aveam speranța că vom ajunge la un rezultat pozitiv. ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 393. Tot mai trăgea speranță că vor fi boluri. PAS, L. I, 243. Trag speranți... că n-ar să fi așa cîmpă cum gîndest' e-mpăratu. O. BIRLEA, A. P. II, 123, cf. I, 287. **A da speranță (sau speranțe)** ori (învechit) a ridica toată speranța (cui) = a face să sperie (1). Spre a-mi rezerva toată libertatea d-a lucra, cîdam atunci să-i rădic toată speranța. BARONZI, M. 467/12, cf. BARCIANU, V. Cîțiva din autorii care dădeau speranță s-au lăsat de poezii. I. NEGRUZZI, în PLR I, 237. Marea răscoală illyro-pannonică dă noi speranțe dacilor. PĂRVAN, G. 95. **A(-și) pune (toată) speranța sau speranțele ori (mari) speranțe în (cineva sau ceva)** = a spera (2) în sprijin, în ajutor de la... ; a se încrede în... , a se bizui (pe cineva sau ceva), a-și pune nădejdea în... (v. nădejde 2). Speranțele puse în cutare cleric bun nu s-au împlinit. AGÎNBICEANU, A. 40. Cîștigase un premiu însemnat cu un cal în care pusese mari speranțe. CAMIL PETRESCU, P. 408. Popoarele... își pun speranțele în mișcarea mondială a partizanilor păcii. ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 394. În Brîndușa, într-adevăr, își punea toată speranța. VINEA, L. I, 80. Speranța-n tine am pus-o! PREDĂ, R. 159. Își puse mari speranțe în depozitia ei, pentru a ieși basma curată. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 192. ◇ E x p. r. **În (ori cu) speranța (sau speranță)** că... = sperînd că... (învechit) în sperare de a... (v. sperare 1). S-a pus pe o laviță... cu speranță că-l va vedea cînd va trece. GHICA, S. 437. De zece ori s-a uitat la plic... cu speranța că poate s-a înșelat. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 186. Ce-o păși boierul, să pățească și el, își zicea, în speranță că boierul... nu va păși nimic. REBREANU, R. II, 186. Șoa-recele... se izbise cu capul... de împletitura în sîrmă, cu speranța că va găsi poate o ieșire. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 131. Ne-am ocupat în speranța că de data aceasta... forțele răului vor fi învinse. BOGZA, A. I. 363, cf. DL, DM. Am pornit cu pulsul sporit în speranța că va fi ceva deosebit. CONTEMP. 1969, nr. 1 172, 4/4.

2. (Concretizat) Ceea ce dă încrederea, certitudinea că se va realiza dorința cui; nădejde (2), (învechit) răbdare (4), sperare (2), upovăință. Tu ești fericirea și speranța mea! ARICESCU, A. R. 8/2. Ești sint speranța unui popor care crește. ARIȘTIA, PLUT. V 1₂/1. Eram lumina ochilor săi..., speranța bătrînețelor sale. EMINESCU, P. L. 125, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 845. Orașul vă privește și v-arată Pe voi, speranța lui. LABIȘ, P. 365, cf. DEX.

3. Persoană tină, talentată sau capabilă, de la care se așteaptă mult în viitor. În apartamentul de sub noi cîntă o speranță, o viitoare artistă, poate. VLAHUȚĂ, S. A. III, 462. Tipărise... un volum de povești laudat de toată critica. Toți descoperiseră în el o mare speranță. C. PETRESCU, C. V. 246, cf. DL, DM.

Tînăra noastră speranță s-a achilat în mod cu totul onorabil. M 1968, nr. 1, 25. E una din marile speranțe ale cinematografului francez. CINEMA, 1968, nr. 2. IV, cf. M. D. ENC., BEK. ◇ (Ironic) Ce tineri pasionați suntem, Ce mari plantații de speranțe! NULPESCU, p. 149.

— Pl.: speranțe. — Și: (învechit, rar) sperință s. f.
— Din it. speranza.

SPERĂRE s. f. Acțiunea de a spera.

1. (Învechit) Speranță (1). Se văd și ideile poetului senine și cu oarecare sperare și pictate. FM (1845), 51°/21. Proorociile... înflăcărau de sperare imaginațiile lor. BĂLCESCU, M. V. 81. Literatura noastră intrase pe o cale de dezvoltare ce da frumoase sperări pentru viitorul ei (a. 1852). PLR I, 150, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V. Cine poate spune iluziile, sperările, visurile seducătoare care flutură prin mintea unei tinere fete. ALECSANDRI, O. P. 129. Palid-stinge Alexandrescu sinta candel-a sperării. EMINESCU, O. I, 32, cf. DDRF, GHETIE, R. M. Spunea că-n malul sperărilor noastre Nevătămat vei sosi. COȘBUC, AE. 114, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. ◇ Ex pr. În sperare de a... = în speranța că... v. speranță (1). Acum, în sperare de a mă pune pe lucru... te înștiințez că în adevăr poeziile mele au văzut lumina. ALECSANDRI, S. 75, cf. DM. A păstra sperarea de... = a spera (1). Tot păstrez sperarea de a te vedea într-o zi. ALECSANDRI, S. 44. A da (cuiva) sperări = a face să sperie (1). Îi dete sperări că va țicheia în curînd tractorul. BĂLCESCU, M. V. 328. A(-și) pune sperările în (cineva sau ceva) = a spera (2); a(-și) pune speranțele în... Un candidat popular în care mai demult nația își pusese sperările. id. ib. 32, cf. 18.

2. (Învechit) Speranță (2). El ajunge a fi sperarea tuturor, răzbuțătorul altă de mult dorit și așteptat. BĂLCESCU, ap. DDRF.

— Pl.: sperări.
— V. spera.

SPERĂT, -Ă adj. Care constituie obiectivul urmărit; pe care cineva dorește să-l realizeze, să-l îndeplinească. Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: sperați, -te.
— V. spera.

SPERĂ s. f. (Prin nordul Munt.) Speranță (1). Cf. RĂDULESCU-CODIN. Nu mi-e spera într-altă. id.

— De la spera.

SPEREĂ vb. I v. speria.

SPEREĂRE s. f. v. speriere.

SPEREGÓS, -OĂȘĂ adj. (Prin nord-vestul Munt.) Sperios (2). UDREȘCU, GL. Speregoasă mai ești, fa! id. ib. ◇ (Substantivat) Ce fi-e, mă, speregosule! Ce fi s-a părut? id. ib.

— Pl.: speregoși, -oășe.
— Cf. sperios s. f.

SPERENGHEA s. f. v. sparanghel.

SPERETOĂRE s. f. v. sperietor.

SPERGĂ s. f. v. sparanghel.

SPERGEA s. f. v. sparanghel.

SPERGHE s. f. v. sparanghel.

SPERGHEA s. f. v. sparanghel.

SPERGHE s. f. v. sparanghel.

SPERGIUR, -Ă subst., adj. v. sperjur.

SPERGULĂ s. f. (Bot.; livresc) Hrana-vacii (*Spergula arvensis*). *Spergula* (*spergula arvensis*) este recomandată ca forajiu verde pentru vacile cu lapte. BREZOIANU, A. 118/27. Introducerea de furaje artificiale, de trifoi, luzernă și mai ales de spergulă, care este planta furageră ce se face mai bine în pământurile nisipoase. I. IONESCU, M. 337, cf. BRANDZA, FL. 202, DN².

— Pl.: spergule.
— Din lat. *spergula*, fr. *spergule*.

SPERHÉRT s. n. v. șparhat.

SPERIA vb. I. 1. Tranz. și refl. A face să fie cuprins sau a fi cuprins de frică (v. teme, învechit, stîdi); a face să se înpăimînte sau a fi cuprins de spaimă din cauza unui zgomot neașteptat, a unei mișcări bruște etc.; p. ext. a face să-și piardă sau a-și pierdă liniștea, a (se) alarma, a (se) îngrijora, a (se) neliniști, a (se) tulbura (3); p. anal. a (se) intimida. V. sfii (4). Moartea lui Ioan nemică nu spărea spre ei. CORESI, EV. 258. Virtos tare să spăreară și strigară cătră Domnul. PO 224/23. Ieși-va un om sălbatec... cu părul capului și cu barba pînă la picioare, iară tu să nu te spai de dîns (a. 1600—1625). GCR I, 66/1. Ei se spăriară de cuvînt și se ferii de ael pom, ca de vrăjmaș. MOXA, 347/1, cf. 371/9. Va arăta ucigătorul... cum s-au spării. PRAV. 113. Văzînd pre el ucenicii tmbînd pre mare să spăreară. N. TEST. (1648), 197/3. Nici copilașii nu i-au speriat. NEAGOE, ÎNV. 114/18. Ceia ce n-au min-te... vor să-mă sparie cu a lor cuvinte. DOSOFTEI, PS. 35/12. Poruncesc fetei Sionului să nu să sparie. CHEIA ÎN. 957/14. Nu vă temeți, nice vă spăreți. BIBLIA (1688), 125¹/28. Umbla noaptea cu luntrea... de-i spărie că-i vor răsturna în Bistriță. NECULCE, L. 22. Tărimea argumenturii lor îi spăriia, îndrăzneala voroavei îi tmbîntzia. CANTEMIR, I. I. 1, 65. Căii spăriea, neștiind obicinuiții cu sunetul puștilor, să speria și fugea (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 156/6, cf. LEX. MARS. 203. Noaptea să nu umble pe lumină de lună că să va spăre (cca 1750). GCR II, 67/13. Cei mai mari, ca să sperie pe ceilalți tineri... făcără să-i zărobească toate oasele. BUCAVNA, 56/15. Tot ce este întru adevăr greu... sparie pre școlari. CARTE TREB. I, 68/12. Vezirul... ca să-și arăte vitejia și să sparie pre ai noștri, îndată ș-au întins cörtul. ȘINCAI, HR. III, 85/32, cf. KLEIN, D. 428. Porunci oamenilor săi să taie arborii... ca văzînd romanii, și socotînd că sînt ostași, să se sparie. MAIOR, IST. 3/16, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Curînd se spăreară și apucară fuga, lăsînd prada toată. CALENDARIU (1814), 108/29. Acolo trăiesc mai bine [oamenii] unde... săteanu... nu se sparie de nemeș. TICHINDEAL, F. 15/20, cf. LB. I-au prădat... călcîndu-i noaptea, de s-au speriat și ciobanii (a. 1822). DOC. EC. 254. Nălucile... înfățișază pe cei morți ca să sperie pe cei vii. PLEȘOIANU, T. III, 154/28. Pe mine nu mă sperie necazurile, nici împotrîrîrile. HELIADE, Q. II, 415. Uidînd că stăt lucrările fântînzii noastre, ne speriem de dînsel. MARCOVICI, C. 79/22. Cușitul său, de care mă speriam văzîndu-l că-l poartă. HRISOVERGHİ, A. 15/5. Turbăciunea mării... pre toți îi sperie. POGOR, HENR. 9/11, cf. VALIAN, V. Arhitecții vor veni mai tirziu, dacă criticii nu-i vor spărie cumva. RUSSO, S. 4. Nu-ți poți face o idee cum m-am spăriat. NEGRUZZI, S. I, 30, cf. POLIZU. Aceasta nici nu mă turbură, nici nu mă sperie. GHICA, C. E. II, 548, cf. PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V. Laude și îngroziri de-aiste am mai auzit noi multe, și nu ne-am spăriet! ALECSANDRI, T. II, 32, cf. LM. Acest lup... se sperie cumplit de un singur chibrit ce i s-ar aprinde noaptea înainte. CONTA, O. F. 342. Cezara se spărie la aceste sunete. EMINESCU, P. L. 84. S-a jurat... că nu mi-a spăria copilașii niciodată. CREANGĂ, P. 28. Se

sperie oarecum fiul de împărat cînd auzi pe broască vorbind. ISPIRESCU, L. 35, cf. DDRF. Nimic pe lume nu sperie pe Moș Teacă așa de mult ca inspecția generală. BACALBAȘA, S. A. I, 52. Ochii omului mă sperie. DELAVRANCEA, H. T. 47, cf. ȘĂINEANU². Acolo m-a speriat cea dintîi jaură. IORGA, P. A. I, 14. Zise moșului ca să stea lingă reștele ca să nu se sperie, boii. CHIRIȚESCU, GR. 133. Copilul casierului — speriat de o trăsură... — a dat fuga în curte. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 230. Ca să-i sperie, le vorbea de cheltuieli enorme. AGÎRBI-CEANU, A. 127. E puțin probabil ca dacii să se fi speriat prea tare de amenințările lui Caesar. PĂRVAȘ, G. 612, cf. RESMERIȚĂ, D. Mă deochiam lesne și se speria lumea din casă. M. I. CARAGIALE, C. 80, cf. CADE. Imobilitatea și tăcerea lor îndărătnică l-au supărat și l-au cam speriat. REBREANU, R. II, 86. Ești blind la norbă și pe nimenea nu sperii. EFTIMIU, I. 47. Un copil care se scoală noaptea, speriat de un vis urt. GALACTION, O. 192. Mă speriam cînd îmi săreau stropii de untură încinsă pe mîini. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 47. Mă speriaseră, pe rînd, curcanul care se umflă, cîțele care latră, ciopara care cîrte. TEODOREANU, M. U. 215. Se speriau caii și se ridicau în două picioare. VLASIU, A. P. 61. Mușa se sperie c-am să-mi iau zborul de sub aripa ei. SADOVEANU, O. XIII, 29, cf. SCRIBAN, D. Călărețul se gîndește că animalul de sub el are să se sperie. PUȘCARIU, L. R. I, 123. Un lup flămînd... A speriat pe bietul miel. ARGHEZI, S. V, 51. Nu mă speriau greutățile școlii. BLAGA, H. 40. De moarte nu mă sperii eu! STANCU, D. 163. Nu te speria, nu e nimic grav. VINEA, L. I, 129. De la o vreme... nu-l mai speriau valurile. TUDORAN, P. 163, cf. DL. Clinele urlă... și îi sperie și pe ceilalți. PREDĂ, R. 384. S-ar fi speriat de neliniștea și deznădejdea cu care o privea. T. POPONICI, SE. 252, cf. DM. Dușmanii cu ură privesc către noi... Vor să ne sperie. LABIȘ, P. 287. M-am speriat de ce-am văzut. BARBU, Ș. N. II, 26. [Regizorul] nu se sperie de teoretizări marginale. T mai 1964, 66. N-o să ne sperie nimeni și-n nici un fel! LĂNCRĂNȚAN, C. II, 50. Ne emoționează și ne sperie și acum acești giganți. ROMANIA LITERARĂ, 1969, nr. 17, 2/5, cf. M. D. ENC., DEX. Nu te speria, Că vrem să glumim și să te zidim. ALĂESANDRI, P. P. 190. Unde Btcul se răsăde, Haremul se speria. TEODORESCU, P. P. 607. Mă duc Pe N. să-l sar, Să-l spar. Spaimă mare să-i trag. MARIAN, D. 240. Nu ne speriem de lume, Căci purtăm de voinici nume. POP., ap. GCR II, 313. Cînd te-i speria rău, să-ncălzești cte un fir de păr de porc și-ți face ce vrei tu. RĂDULESCU-CODIN, I. 269. Ș-așe. s-o spăriet cîl tăf o-mplu lumea. CANDREA, Ț. O. 34. Mai rău mă spării de-o urechelniță decît de un șarpe. PLOȘBOR, C. 31. Amu-i greu c-apoi și oameții să spar. T. PAPAHAĞI, M. 171, cf. ALR SN VII h 1876. Mare șarpe se făcea... Să vadă de-o speria. Naintea fetii ieșea. BALADE, I. 390. Latră cîni, latră cațâl'e, Ca să mă spării dze iele. FOLC. OLT. — MUNT. I, 143. S-o spăriet și ei a mere acolo. O. BIRLEA, A. P. I, 139. De ploaie repede să nu te sperii. ZANNE, P. I, 60. Umbilă să sperie lupul cu pielea oii. id. ib. 510. Vulpea bătrîndă nu se sperie de cursă. id. ib. 702. Vulpea nu se sperie de al de se laudă seara, ci de al de mîncecă dimineață. id. ib. 706. Se sperie că vițelul la poarta nouă. id. ib. 694. Se sperie (dracul) și de umbră lui ori se sperie calul de tropotul său sau se sperie șarpele de pielea lui (cînd o vede sptzurată), se spune despre un om fricos. id. ib. 357, cf. 653, VI, 587, CADE, DM, ŪDRESCU, GL. < Fig. Să înceapă osteneala această... să sperie gîndul. M. COSTIN, O. 241. Misterul ce plutea în jur... nu putea fi mai bine speriat decît tot prin povestiri cu împlări misterioase. AGÎRBI-CEANU, S. 16. Floarea-soarelui, bătrîndă, De pe-acum se sperie. TOPÎRCEANU, B. 49. Locomotiva speria liniștea din ceasul ultim al nopții, cu semnele stridente. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 350. Glasurile bitlanilor din mlaștina spăriau noaptea. SADOVEANU, O. I, 304. Bucură-te, floarea mărului, Și nu te speria de rod! BLAGA, POEZII, 170. Hai, sperie tăcerea cu-al tău sur-clavecîn.

T iulie 1964, 62. Parcă auzi afară cum tremură frunzele speriate de vînt. v. ROM. noiembrie 1964, 19. După ce speriară văzduhul, podarii... se aruncară asupra cîinilor. BARBU, PRINC. 16. În grădina turturele; Două cîntă eu durere... De livezile sperie. TEODORESCU, P. P. 22. Cînd vine ceasul morții, sufletul se sperie. ȘEZ. III, 237. < E x p r. (T r a n z.) A-și speria (sau a(-i) speria cuiva) somnul = a rămîne (sau a face să rămînă) treaz, a nu mai putea (sau a face să nu mai poată) dormi. Se pricinuieste din griji multe... sau dintr-o împlare cu zgomot care sperie somnul. EPIS-CŪPESCU, PRACTICA, 150/5. Oamenii erau veseli și Iorgovan își speriasse somnul. SLAVICI, O. I, 216. Gîndurile îi speriaseră somnul. VLAHUȚĂ, N. 38, cf. DDRF. Un trăsnet îmi sperie somnul, Pe perne eu capu-mi ridic. COȘBUC, P. I, 237, cf. TDRG. Ia să vă spun eu o poveste, să mai treacă din pîrdalnica asta de noapte și să speriem o fr' somnu'. LUNGIANU, C. 61. Ne aștepta o altă viață... să ne înșoare cu semnele de incendiu ori să ne sperie somnul cu un nou scandal. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 16, cf. DL. Îmi speriași somnul, Măcări Stan bosumflat. PREDĂ, D. 213, cf. DM. Cosma Rocoare saltă în șea. Sperie-n goană somnul ereților. LABIȘ, P. 85, cf. DEX. Împăratul se scula... destul de mînios că i-au spăriet somnul cu astfel de minciuni. RETEGANUL, P. IV, 13. (R e f i.; cu subiectul „somnu”) Toată noaptea m-am gîndit nedormit și sperind-mi-se somnul, nici o clipă n-am dormit. PANN, H. 64/20. Mi-a sărit o sclintete pe nas și mi s-a spăriet somnul, de parcă am dormit o noapte întreagă. CREANGĂ, O. 289. Cum mi s-a speriat și mie somnul, parcă-parcă mi-ar plăcea să mă plimb pe lună. CARAGIALE, O. II, 249. După ce căzu de vro două ori, i se sperie somnul și rămăse treaz. ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DDRF, ZANNE, P. II, 738, SCRIBAN, D., DL, DM. Evănghelinei i se speriasse somnul ce o cuprinsese la începutul acelei convorbiri. BARBU, PRINC. 82. (Cu schimbarea construcției) Ne lupтам cu somnul care ni se spăria, cînd vagoanele se zdruncinau mai tare. F (1890), 20. (T r a n z.; regional) A-și speria foamea = a minca puțin pentru a-și astîmpăra foamea. Cf. ALR I 757/56. Îmbuc oleacă să-mi spării foamea. ib. (T r a n z.; în superstitii) A speria boalele = a îndepărta bolile. Chiar și băbăresele, cînd dăscîntă, tot cu apa sperie boalele. ȘEZ. III, 101. < T r a n z. (Complementul indică animale) A alunga din locul în care se află, a împrăști; spec. a stîrni din culcuș. Cf. POLIZU, BĂRCIANU, V. Băieții alergau, speriau oile. AGÎRBI-CEANU, D. Ț. 38. Odată au zburat vrăbiile: — Le speriași. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 89. Speria clinii, țîșnind cu botul în cutii de conserve. C. PETRESCU, I. II, 157, cf. STOICA, VÎN. 24. Tre săreau din somn găinile în cotețe, speriate de pașii mărungi ai șobolanilor. CĂLINESCU, O. I, 17. Trag ciopotele pentru morși și sperie bufnișele. STANCU, M. I. 172. Strigă și sperie păsări și capre negre, în loc să le admire. RL 1969, nr. 7769. Cu creanga speriau pasările de la cireșe. CANDREA, Ț. O. 5. Lopata cînd bate în apă, sperie pă pești și-i scapă. Cf. ZANNE, P. V, 392. < F i g. Scuțurase capul, cu un gest de voință, să sperie gîndurile... ca pe un stol de vrăbii. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 35.

2. T r a n z. F i g. (Folosit și a b s o l.) A face să se mire; a uimi. Strălucirea cea mare care avu orașul acesta, la început i-a speriat. PLEȘOIANU, T. II, 119/10. Mulți din scriitorii de astăzi... și-au pus gloria în... a înăduși, a spărie și a cîștiga mirarea păcătoșilor români cu cuvinte cît mai strelucite. RUSSO, S. 50, cf. POLIZU. Divinația genului și altele de acest soi sînt vorbe goale, care astăzi nu mai sperie pe nimeni. PHILIPPIDE, P. 14. Crêdea c-o sperie cu cele patru rînduri de galoane. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 151, cf. RESMERIȚĂ, D. Mă arunca în vîltoarea vieții de petrecere și cu așa avînt că am spărial, cu desfrul și cu risipa, Bucureștii. M. I. CARAGIALE, C. 87. Nadina speria lumea cumsecade pe unde umbra cu nebuniile ei. REBREANU, R. I, 253. Poți fi brav... fără să sperii lumea cu o clăie de sălbatec polinezian. C. PETRESCU, I. II,

85. *Îți făureai niște planuri cu care ai speriat lumea de pe aici.* VLASIU, D. 340. Nu fu speriat de pref. CĂLINESCU, S. 59. *Știa ce înseamnă în societatea în care trăia, „să sperii lumea“.* CAMEL PETRESCU, O. II, 398. *Ăi o imaginație de m-ai speriat.* BARANGA, I. 187, cf. DL, DM. *O operă... care a depășit și speriat pe contemporanii.* IST. LIT. ROM. II, 672. *Îți place să bați cîmpii și să-ți sperii puțin prietenii.* T. august 1964, 55. [Nicolae Iorga] *sperie prin vastitatea preocupărilor și eruditia monstruoasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 14, 13/1, cf. M. D. ENC., DEX, CHEST. VII 102/1. *M-ai speriat cu vorbele tale.* ALR II 3 711/386. ◇ L o c. a d j. și a d v. *De speriat = ieșit din comun; nemiapomenit.* *P-nții spaima a cuprîns, Fricoși alții dau la fugă, Deși cele ce-o s-arăt Nu era de spăriet.* ASACHI, S. L. I, 179. *Nevoia de a chema pe veterinar în cazul în care boala ar lua un caracter de spăriet.* BREZOIANU, A. 571/27. *Utilile erau ceva de spăriet.* RUSSO, S. 29. *Despoie lumea cu prefașurile cele prea de spăriet.* PELIMON, I. 165/6. *Cind îți aruncă ochii spre poartă, ce să vadă?! Cucoșul său era ceva de spăriet.* CREANGĂ, P. 68. *Atingînd scîndura, produse o ciocnitură de spăriet.* CARAGIALE, O. I, 63. *Mănîncă ceva de spăriet, pe onoare mea!* BRĂNESCU, O. A. I, 50, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ E x p r. (T r a n z. și r e f l.; învechit) **A (se) speria mîntea ori mințile sau ochii cuiva = a (se) minuna (3).** *Incepură a cînta... atîta de frumos, încît se speria mîntea omenească.* GORJAN, H. II, 165/9. *Un palat a căruia vedere îmi sperie mințile.* id. ib. IV, 88/34. *Toate acele nemărginite epopee vîntorești, care prin nemilosivă lor monotonie sperie și obosește azi ochii călătorului minunat.* ODOBESCU, S. III, 80. *Scrieri al căror cuprîns îți sperie mîntea și rîmii uimit de cum s-au putut publica (a. 1897).* PLR I, 484. ◇ R e f l. *Scotîndu-și străiele s-au spăriet văzînd starea în care se afla cămeșă lui.* DRĂGHICI, R. 90/13. *Străinii... se sperie de bogăția țării.* GHICA, C. E. II, 348. *N-au să mai încapă în șifonieră! se sperie servitoarea.* C. PETRESCU, I. II, 225. *Era gras și cu o burtă de se speriau de el toți cei care-l vedeau înțîia dată.* CAMEL PETRESCU, O. I, 15. [Atîtea minciuni mi-o spus] *dă m-am spărijit de țel.* ALR SN V MN h 1 398/310. *Un să te duci? Să sperie lumea dacă tine!* O. BÎRLEA, A. P. I, 189.

— Prez. înd.: *sperii* și (regional) *sper* (ALR SN VII h 1 876/872), *spei* (ib. h 1 876/886). — Și: (învechit și regional) *spărea*, *spăria* (prez. ind. și: *spar* ALR SN VII h 1 876, *spau* ib. h 1 876/362; *spai*; prez. conjunct. și: *să spar*, pers. 3, învechit, *să spare*, pers. 6 *să spar* și, învechit, *să spare*), (regional) *spăleră* (BĂNUȚ, T. P. 85) vb. I, (învechit, rar) *spărea* vb. I.

— * Lat. expavorere.

SPERIAT¹ s. n. 1. Faptul de a (se) speria (1); sperietură (1); frică, (învechit și regional) sperieciune: *Audzi, Dzeu, glasul meu, cîndu rogu-me fie; de frica (spăriet d) dracului scoate sufletul meu.* PSALT. 119, cf. DDRF, RĂSMERITĂ, D., DL, M. D. ENC., DEX. *A tras un speriat!* DSR. ◇ L o c. v b. **A (se) umple de speriat** (ori de sperieți) = a (se) îngrozi. *Stăhile și strigoi... îi umple de spăriet pe amîndoi.* RUSSO, S. 21, cf. CADE. ◇ E x p r. **A băga** (sau a vîrî pe cineva) în sperieți (sau în toți sperieții ori în speriate) = a speria (1) rău (pe cineva). *Mi-a ieșit înainte un urs grozav, care m-a vîrît în toți spărieții.* CREANGĂ, P. 186, cf. DDRF, ȘĂINEANU². *Ostînda e și mai aspră pentru moșie care îndrăznise a băga în spărieții boierimea.* IORGA, L. II, 96, cf. TDRG. *De-i văd umbră pe pereți, Mă bagă în spărieții.* PĂMFILE, C. Ț. 205, cf. id. J. II, 166. *Zmei, strigoi, draci sînt toate fleacuri și scornituri omenești, ca să bage pe fricoși în sperieții.* LUNGIANU, C. 19. *N-a făcut altceva decît... să se certe cu oamenii, băgîndu-i în sperieții cu vocea lui puternică.* AGĂRICEANU, A. 202, cf. 166. *Să-ți spun drept, cucoane, că m-ai vîrît în spărieții cu pistolul dumatăle.* HOGAȘ, DR. I, 67, cf. II, 58, CADE. *Victoria lui Napoleon la Austerlitz... băgase Europa în speriate.* C. GANE, TR. V. 144, cf. SCRIBAN, D. *Pe copiii îi bagă în*

sperieții. PAS, L. I, 18, cf. DL, DM. *Nu mă băgați în sperieții, Duci, impostori, lingăi, lichele.* VULPESCU, P. 142. *Stan... Stă în vîrful patului... Cu luleaua-n dinți... Cu mustăți în șapte părți... De te bogă în sperieții.* PĂSCULESCU, L. P. 26, cf. com. din PIATRA NEAMȚ.

2. (În superstiții; în sintagma de speriat) Frică bolnavicioasă; nevroză; (popular) spaimă (1), sperietură (1), (regional) înspăimîntătură, spăimîntătură, spăimăt¹. *Arzi, cumetre, mori... De-abie i-a mai trece bătătului istuia de spăriet, că mult păr îmi trebuie de la tine că să-l afum.* CREANGĂ, P. 33. *După tunderea unui copil, mama acestuia strîngîndu-i pîrul turt, cu o parte îl afumă cînd se sperie amme ca să-i treacă de spăriet.* MARIAN, NA. 418. *Cu avrameasă se afumă oamenii de spăriet.* DDRF. *Oamenilor mușcați de lup li se dăscîntă de spăriet și se afumă cu păr de lup.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 119. *De „spăriet“ e greu să culgei deșertănce.* CANDREA, F. 325. *Cine vorbește pe întuneric suferă de spărieți; fâi cu păr de urs, ori cu liliac, că scapă.* GHOVEI, CR. 389. *Că nu prea ouă nici găinile, bată-le focu... și mi-a luat uliu din pui... și mor dă speriat.* STĂNOIU, C. I. 30, cf. DL, DM, DEX, H II 122. *Copiii miet, cînd văd bății, vuiete, urși etc., se îmbolnăvesc de spăriet.* ȘEZ. II, 129, cf. III, 119. *Ceas rău cu săgîlătură, Ceas rău de spăriet, Ieși din creierii capului.* MAT. FOLK. 1 519.

— Pl.: (rar) *speriate* și (m. în loc vb. și expr.) *sperieți*. — Și: (învechit și regional) *spăriați* s. n.

— V. *speria*.

SPERIAT², -Ă adj., s. m. I. Adj. 1. (Învechit; despre ființe) Care produce groază; înfricoșător. *Iară de ce zise lui: „Ce e mie și fie?“ spăreat și fără de rușine?* CORESI, EV. 377, cf. LEX. MARS. 207.

2. (Despre ființe) Care este cuprins de frică; s p e r i o s (1), (regional) străhidat (1); p. e x t. care este cuprins de neliniște, alarmat, îngrijorat, neliniștit, tulburat (3); p. a n a l. (despre oameni) intimidat; (regional) străhidat (1). Cf. LB. *Da liniștit toate poruncile trebuincioase, în vremea aceea cînd cîrmaciul era speriat.* PLEȘOIANU, T. I, 74/10, cf. I. GOLESCU, C. *Copila țipă, cei din casă aleargă... speriați.* CR (1834), 336²/12. *S-aud gemînd bufnele spărieți.* ASACHI, L. M. 10²/31, cf. POLIZU. *Românii speriați stau înmărmuriți.* GHICA, C. E. II, 436, cf. PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V. *Ei întrec în răpegiune rondunica spăriați.* ALECSANDRI, POEZII, 80, cf. LM. *În momentul acela ei îi înlănușie gîtul... ea, speriată, uru să se retragă.* EMINESCU, P. L. 63. *Domnul cel gros... s-a deșteptat speriat și el.* CARAGIALE, O. II, 110. *Un cerb speriat trece groază pe dinaintea noastră.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 300, cf. DDRF. *Și cînd i-a spus Flăcăul cel dintîi cuvînt, Ea se uita speriată-n vînt.* COȘBUC, P. I, 281, cf. ALEXI, W. *Păsări mari de pradă, cele, Trec și țipă speriate.* IOSIF, V. 107. *Nu-eră seară... în care să nu vie... la mormînt, înconjurat de cîinii care-l lătrau speriați.* BĂBĂTESCU-VOINĂȘTI, P. 320. *Începu să bufnească tot mai des pe nări, ca un cal speriat.* AGĂRICEANU, A. 324. *O rață sălbatecă zboară furișîndu-se, măcîind speriată.* GÎRLEANU, L. 118. *Deșigur că spărietul nostru cicerone ne va fi următ multă vreme cu privirea.* HOGAȘ, DR. I, 3. *Mă pomenii... în mijlocul odăii, în picioare, uitîndu-mă speriat la ceasornic.* M. I. CARAGIALE, C. 8, cf. CADE. *Năvăli o fetiță izbind ușa, se oprî în prag speriată.* C. PETRESCU, I. II, 162. *Se uita la ea cu ochii mari și aiurîți, ca un copil speriat.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 108. *Speriat, fără să știe de ce, copilul i s-a ghemuit în poală.* CÔCEA, S. II, 48. *S-a pornit o zvonă că de gîște speriate.* TEODOREANU, M. U. 177. *M-am odihnit... sub stelă, cu turmele speriate îmbulzite în preajmă.* SAĐOVEANU, O. XVIII, 557. *Bătrînele femei, adunate în grupuri, se opriră speriate din tors.* DAN, U. 151, cf. SCRIBAN, D. *Să jucăm prin casă... Ca speriat, dulăul să-nceapă să ne latre.* CĂLINESCU, O. II, 175. *Sare peste bănci, speriat, și fuge în zigzag.* BLAGA, H. 130. *Peștii,*

speriași, saltă o clipă în afară de apă. RALEA, s. T. I, 257. Căii, zmușcii brusc de hamuri, se înghesuie și speriași unii într-alții. CAMIL PETRESCU, O. II, 149. Speriate și fragile trec uneori căprioare. BOGZA, C. O. 167. Speriașă, broasca se trase iarăși în adânc. STANCU, s. 10. Bătrînii... se întorc La casa care nu-i a lor... Speriași și muși. JEBELEANU, S. H. 13. Clîva grauri... stau... nedumeriți, zburliți și speriași. TODORAN O. 123, cf. DL. Rătăci ore întregi prin pădure, speriat și înfrînat. PREDĂ, R. 448, cf. DM. Pisica pieri speriașă sub scară. BĂNULESCU, I. 186. Înaintau speriași, tatonînd pămîntul. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 34, 2/5, cf. DEX. Spăriat badea... Mă întreabă de cercei. JARNIK - BIRSEANU, D. 77. S-a făcut un lup... și cînd s-a repezit asupra roabelor, ele au fugit spăriete. SEZ. IV, 175. Și d'e-aud'e o păsărea, Să uită spăreiat la ea. T. PAPAHAĞI, M. 50. El pe cal încăleca, Cu norii s-a mesteca, Și toți speriași fugeau. FOLC. OLT. - MUNT. III, 439. Era spărietă, răcășită, amarită. BIRLEA, A. P. I, 367. ◇ Fig. Cîmpoiul și ghitară țac speriate. IOSIF, P. 62. Bunăseara lui pluti singuratică într-o lăcere speriată. REBREANU, P. S. 50. Un ghem de spini ostil și speriat. TOPÎRCEANU, P. O. 135. Susțelul mic și speriat al mărcinilor. G. M. ZAMFIRESCU, SP. M. N. I, 45. Toți... purtau pecetea unui strămoș comun, căci toți erau cu lina spăriată și cu botul cîrlionțat. SADOVEANU, O. XIX, 202. Închipuși-vă aurul în panică, surprins de cataclism, topit, sosind speriat și gîfînd, căuțînd să se strecoare. BOGZA, A. I. 121. Azurul se deschide larg. Fug norii speriași în lături. BENIUC, V. 11. ◇ (Substantivat) Doamne, și de cînd se uită ca un speriat! BASSARABESCU, V. 136, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. Muierile șafrei fac pe spărietele. STANCU, s. 95, cf. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 822. ◇ (Adverbial) De-am îmbrăca o statuie în blane scumpe și am scoate-o la plimbare într-un echipaj scump... negreșit că toți speriat o am privi. MUMULEANU, C. 13/2. Ea... Spăriet la el se uită. EMINESCU, O. I, 84. ◆ Fig. (Învechit, rar; substantivat, m.) Persoană încrezută. Cf. DDRP.

3. (Despre înfățișare, privire, ochi, glas etc. sau despre manifestări ale oamenilor ori mișcări ale ființelor) Care trădează frică sau, p. e. l., neliniște. Putea... să-l boteze de nătrău, după căuțătura cea speriată și neclintirea figurii sale. NEGRUZZI, S. I, 17. După fiecare [perdea] se ivea, zîmbînd cu o speriată și copilărească șireție, capul ei. EMINESCU, P. L. 57. Un bătrîn slab, cu fața speriată. IORGA, C. I. I, 122. Avea cearcăne mari sub ochi și privirile-i erau cam speriate. AGRIBICEANU, S. 492. Se auzi întrebînd din fundul crîșmei un glas de femeie spăriet. HOGAȘ, DR. I, 95. Întîlnind... privirea speriată a căpitanului, dădu drumul ștreangului. REBREANU, P. S. 15. Pașientul cu o înfățișare speriată era foarte neliniștit. BABEȘ, O. A. I, 186. Avea un aer speriat, biblia lucruri netăleșese. CAMIL PETRESCU, P. 19. Mama umbla, cu mină speriată, pe masă... după chibrituri. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 56. Zimbi cu bunătațe întîlnind ochii speriași și umezi ai Monicăi, așintîți asupra ei. TEODOREANU, M. I, 31. Din tușiturile de pe vîlcică s-a înălțat, cu pilptiri spăriete, un sîlar, SADOVEANU, O. XIX, 379. Aveam impresia speriată că într-un tropot de potcoave... comand un escadron de cavalerie. ARGHEZI, B. 139. Fluieră cu admirație speriată. H. LOVINESCU, T. 346. Începu să strige... cu glasul plîngăreț și speriat. TODORAN, P. 15. Fața bunicii era albă și speriată. s februarie 1960, 38. Începă să-și caute, cu privirea ei puțin mioapă și speriată, un loc. MAG. IST. 1968, nr. 11, 47, cf. DEX.

4. (Regional) Sperios (I 1) (Pecinișca - Băile Herculane). Cf. ALR II/I h 103/2.

II. S. m. (În superstiții) Duh necurat care provoacă spaima (I); (regional) sperioi. Cf. DDRP. Eu cu bîcșu l-oj bătea, Cu mătura l-oj mătura Și speriatu din cap,

Din trup, Din picioare, Din spinare Să se ducă. PĂSCULESCU, L. P. 149, cf. BIRLEA, L. P. II, 368. Palosu-n mîna stîngă i-l-o dat Să se apere D'e nouă moroi, D'e nouă broșcoi, D'e nouă spăriaș. T. PAPAHAĞI, M. 144. Plecai pe o cale-cărare, Mă întîlnii cu speriatu-n cale, Cu gura cășcată. FOLC. MOLD. I, 218.

— Pl.: speriași, -te. — Și: (învechit și regional) spăreiat, -ă. adj., spăriat, -ă, adj., s. m.

— V. speria.

SPERIBĂN subst. v. speribană.

SPERIBĂNĂ s. f. (Bot.; Transilv.; și în sintagma speribană tărcată, DR. V, 556, GHEȚIE, R. M., BIANU, D. S., PANȚU, PL., ENC. AGR. IV, 228, BORZA, D. 11) Obligeană (*Acorus calamus*). Cf. DDRP, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 11.

— Pl.: speribane. — Și: (regional) spăribănă (BORZA, D. 11) s. f., (învechit, rar) spăribăn (DR. V, 556) subst.

— Etimologia necunoscută.

SPERICIÓS, -OĂȘĂ adj. (Învechit și regional) SPERICIÓS (I): Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. Oare ce are opitu dumitale de-i așa spăricios? MAT. DIALECT. I, 94.

— Pronunțat: -ri-e-. — Pl.: spericioși, -oase. — Și: (învechit) spericios, -oasă (POLIZU), (regional) spăricios, -oasă adj.

— Speria + suf. -ăcios.

SPERICIÚNE s. f. (Învechit și regional) Spărietură (I 1). Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D. În Germașia se recomandă... în caz de spărietune a copilului, să i se spintece pieptul cămășii de către naș. CANDREA, F. 61. ◇ L o c. v. b. A. lu spărietune (cuiva) = a înspăimînta (pe cineva). Vine feciorul lui Șarban-Vodă din Țara Ungurească cu mulți nemși și cățane... pentru ca... domnului să-i dea spărietune să fugă. R. POPEȘCU, în MAG. IST. IV, 49/24.

— Pronunțat: -ri-e-. — Pl.: spărietuni.

— Speria + suf. -ciune.

SPERIERE s. f. (Învechit) Spărietură (I 1). Gătirile de trebuința oștii aduce mare spăreare noroadelor celor vecine (a. 1695). FN, 54, cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., ALEXI, W., DL, DM, SFC II, 211.

— Pronunțat: -ri-e-. — Pl.: spărieri. — Și: spăreare, spăriere (LB), spăriere (BĂRCIANU, V., ALEXI, W.) s. f.

— V. speria.

SPERIETOR, -OĂRE adj., s. f. I. Adj. (Învechit și regional) Înfricoșător. Iată am auzit despre mitopolie o spăriitoare strigare și tragere de clopot (a. 1819): URICARIUL, VII, 78. Subscriberii a voit să închine damelor o icoană spăriitoare, la care privind se capete ură, și nu îndemn spre imitare. FM (1844), 216/18. Învoielile acestea cu condițiuni atât de dure... n-ar fi atît de spăriitoare, fiind oamenii liberi a le primi sau nu. I. IONESCU, M. 288, cf. BĂRCIANU, V., ALEXI, W. Se rice că un păcurar... a fost auzit de acesă ființe spăriitoare. PRECUP, P. 53, cf. 56, ALR II 4.607.

II. S. f. I. Ființă, obiect sau fenomen care sperie (I); (învechit, rar) spărietură (I 3). Cf. I. GOLESCU, C. Chiar adevăratele medicamente... sînt privile... ca niște... spărietori proprii a alunga sufletele rele. CONTA, O. F. 362, cf. RESMERIȘĂ, D., CADE. Cînd vrei să te păzești... de loviturile unui adversar, îi scoți înainte o spăriitoare. COCEA, S. I, 520. Cum să pui în casă niște spărietori ca acele. VLASIU, A. P. 206, cf. SCRIBAN, D. Se teme că bombă atomică ar putea să nu mai fie o spăriitoare. CONTEMP. 1948, nr. 108, 2/2. Își puseseră-n cap pene, Chivăre pînă-n sprîncene, Fie

ca o cinste mare, Fie ca o sperietoare. ARGHEZI, s. v. 92. *Cantitatea de apă reținută slujește ca leș și ca sperietoare, deoarece diodorul aruncă apă pe gură asupra inamicului.* CĂLINESCU, c. o. 318. Terminologia filozofică nu mai era pentru mine o sperietoare. BLAGA, H. 134, cf. DL, DM. *Da ce-s eu, sperietoare?* LĂNCRĂN-
JAN, c. II, 416. Anul 2000 nu trebuie să fie, desigur, o sperietoare pentru nimeni. CINEMA, 1969; nr. 3, 9. Unii înclină să facă din poluare sperietoarea lumii moderne. CONTEMP. 1971, nr. 1274, 10/1, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Nume dat unor obiecte care, prin forma sau zgomotele produse servesc la îndepărtarea păsărilor dăunătoare culturilor:

a) Schelet de lemn (în formă de cruce), de obicei înfășurat în paie și îmbrăcat în zdrențe (căpătind o înfățișare apropiată de a omului), care se pune în semănături: în livezi etc. pentru a speria păsările dăunătoare culturilor precum și unele animale sălbatice; momiile (1), matahală (3), (popular) măgăoaie (3), popindău (1 2), popindea, (învechit și regional) paparudă (5), (regional) ciuhaie, ciuhă, maimuță (5), maimucă (5), măiugă¹, mătuș (5), mogildan (1 1), mogildeață (3), păuză (2), popindea, popindeț (1 2), popinzac¹ (1 2), popinzoii (1 2), poponet³ (1 2). Cf. BĂRCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Acele sperietori sau chipuri de oameni se numesc și momii sau păuze.* PĂMFILE, A. R. 169, cf. 98, RESMERIȚĂ, D. *Părea un sfânt sculptat în rădăcină, o sperietoare de păsări.* TEODOREANU, M. III, 189, cf. SCRIBAN, D. *Sperietori de paie în prăjinile podgoriilor cu struguri.* ARGHEZI, B. 150. *Într-un lan de cînepă O sperietoare peștriță de păseri Se sprijinea În par ca vînturi s-o alinte.* BLAGA, POEZII, 57. *Vedea deseori zece pînă la cincisprezece acvile șipătoare mici pe sperietorile dintre semănături.* LINTIA, PĂS, II, 194. *Parc-ai fi o sperietoare luată de vînt!* VÎNEA, L. I, 407, cf. DĂ, DM. *Iubesc păsările, Chiar dacă ridic pe hotar sperietoare Ca să nu-mi prădeze grîul.* MOREA, c. 127. *Se ascund, cu ingeniozitate... pe o sperietoare de ciori dintr-o livadă.* V. ROM. decembrie 1964, 119. *Bătrnul... mă arăta pe mine ca pe o sperietoare.* LĂNCRĂN-
JAN, c. III, 203. *Minecele lungi... te atrănu Ca la sperietorile de grîne.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 34, 3/1, cf. M. D. ENC., DEX, ALRM SN I h 33, A II 12. ♦ (Ca termen de comparație) *Ca o sperietoare, gura ritjită și ochii deșerți [ai schelețelor] arată viilor ce sînt cei morți.* IORGA, ap. TDRG. *Era casa buinicilor și străbunicilor săi, ca o sperietoare de vrăbii în centrul unor mari moșii.* EFTIMIU, N. 25. *Rămăsese pe peron, ca o sperietoare de ciori, clătînată de vînt.* T. POPOVICI, SE. 95. *Copii palizi se jucau... și mamele lor, ca niște sperietori imbrobodite, urmăreau, cu ochii stînși, căruța.* V. ROM. ianuarie 1965, 82. *Tu stai la margine ca o sperietoare neagră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 82, 3/1. ♦ (Familiar) Epitet depreciativ pentru o femeie urîtă sau îmbrăcată ridicol. *Pe sperietoarea asta bătrîna de ce-ai prințit-o?* H. LOVINESCU, T. 150.

b) (Popular) Morisică (3). *Ferim... de răpirile păsărilor; pînă, în grădina, sperietori pe care vîntul le mișcă cu sunet.* BRĂZOIANU, A. 162/25. *Clătitoarea sau clătitoarea, iar în alte părți spăritoare, este un aparat de lemn cu mai multe spițe.* PĂMFILE, I. c. 140. *Tot ca spăritoare pentru păsări slujește și morisica de vînt.* id. A. R. 148, cf. ALRM SN I h 34/520.

3. (La pl.; în superstiții) Dușuri care stăpînesc pămîntul în prima jumătate a nopții. Cf. PĂMFILE, D. 236.

4. (Regional) Dihanie (Isbiceni — Corabia). Cf. ALRM SN III h 687/886.

— Pronunțat: -ri-e-. — Pl.: sperietori, -oare. — Și: (învechit și regional) spărietor, -oare adj., s. f., (regional) speretoare (ALRM SN III h 687/886) s. f., (învechit, rar) spărietor, -oare adj.

— Speria + suf. -tor,

SPERIETURĂ s. f. I. 1. Faptul de a (se) speria (1); speriat¹ (1), (învechit și regional) sperieciune, (învechit) speriere. Cf. LEX. MARS. 207, LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, BĂRCIANU, V. *Mai mare e sperietura.* CONV. LIT. XLII, 448. *Rîdea de sperietura ei; explicitnd cum a căzut.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 51. *Bea nișcă apă ca să-ți treacă de sperietură.* DDRF. *Sîngele ti bătea în vine, ca după o sperietură, rar și puternic.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Broasca e purtată de copii și ca amulet contra sperieturii.* CANDREA, F. 253. *Argumentul, ca spărietură, nu era rău.* ap. TDRG. *Chiui o dată scurt, — poate de frig, poate de sperietură.* AGIRBICEANU, S. 417, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Își dădura seamă că le-a fost degeaba sperietura.* PAS, I. I, 53, cf. DL, DM. *Sperietura nu-i bună la boala ta.* BĂNULESCU, I. 95. *Ăsta nu e motiv de sperietură, oricît de tare ai îmbătrîni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 17/1. *Pricina epilepsiei este frica, sperietura.* H. II 83. ♦ EXP. R. A trage o sperietură = a fi cuprins de spaimă. Cf. DM. (Cu parafrazarea expresiei) *S-au mulțumit numai cu sperietura pe care le-au tras-o?* STANCU, R. A. I, 339.

2. Fig. Mirare puternică, uimire. *E la mijloc și puțină sperietură de orient.* CĂLINESCU, c. o. 208. *El are înțelegerea țăranelui care merge la blci, sperietura de țol ce e mare.* IST. LIT. ROM. II, 148.

3. (Învechit, rar) Sperietoare (v. sperietor II 1): Cf. LB.

II. (În superstiții) Frică bolnăvicioasă; nevroză; (popular) spaimă (1), speriat¹ (2), (regional) înspăimîntătură, spăimîntătură, spăimat¹. *Cînd e bolnav cineva de sperietură, se afumă cu avrămeasă.* ap. HEM 2180. *Sperietura se vindecă cu: broască țestoasă... fără de om, fără de urs.* N. LEON, MED. 147. *Spre a vindeca un copil de sperietură, să se scoată din pămînt un fărș de care a fost legat un cal.* CANDREA, F. 390, cf. PĂMFILE, B. 62, RESMERIȚĂ, D. *Mi s-a bolnăvit un băiețuș de sperietură.* STANCU, ș. 93. *Să-i desente pe copii... De plîns și spărietură.* PARASCHIVESCU, c. T. 163. *Mandache boalește de boală fără leac, sperietură de șarpe.* CAMILAR, c. F. 112, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ri-e-. — Pl.: sperieturi. — Și: (învechit și regional) spărietură s. f.

— Speria + suf. -ătură.

SPERIȚIÓS, -OĂSĂ adj. v. sperlecios.

SPERÎNCE s. f. v. spirince.

SPERÎNȚĂ s. f. v. speranță.

SPERIÓS, -OĂIE s. m. și f. (Prin Transilv.; în descîntece) Speriat² (II). *S-a-nîlnit... Cu sperioaia și sperioiul.* GR. S. VI, 147.

— Pl.: sperioi, -oaie.

— Sperie + suf. -oi.

SPERIÓS, -OĂSĂ adj., s. f. I. 1. Adj. Care se sperie (I 1) ușor; fricos, temător (2), (învechit și regional) spăimos, speriecios, (regional) speriat² (I 4), spăimîntos, speregos, temut² (2). Cf. LEX. MARS. 235, LB, I. GOLESCU, C. *Păsările acestui ordin sînt foarte spărioase.* J. CIHAC, I. N. 107/2. *Oi, vaci, cămile și altele sînt mai puțin spărioase.* SĂULESCU, HR. I, 28/27. *Calul era sperios și preste, pod nu vrea să treacă.* BĂRAC, T. 23/1, cf. POLIZU, BĂRCIANU, V. *Nașii călătoare... Împut-au sperioase pustiul.* EMINESCU, O. I, 91, cf. DDRF, ZANNE, P. I, 356. *Printre colturile de stîncă... se strecurau spărioși peștii.* ADAM, R. 126. *Nu e nimic, fetișo! Ce spărioasă ești!* DELAVRANCEA, O. II, 350, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Un păstor mina un cîrd de viței sperioși.* IORGA, ap. CADE, cf. TDRG. *Alcătuiau... urieșe punți aeriene... pentru sălbăteci și spărioșii locuitori ai pădurilor neumbate.* HOGAȘ, DR. I, 8, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pe cărare frunzele ruginii fugeau*

ca mici făpturi sperioase. c. PETRESCU, f. 1, 21. *Îmi lămurea ce fel de dihanie spărioasă-i rața.* SADOVEANU, o. VII, 308. *Sperioase pășări se înalță-n zbor.* PILLAT, p. 135, cf. SCRIBAN, D. *Ochi de iapă sperioasă.* YINEA, L. I, 178, cf. DL. *Știi că femeile sînt cam sperioase.* PREDĂ, R. 463, cf. DM. *E cam sperioasă, nedusă-n lume.* BARBU, G. 25. *Pește sperios, mreana își caută hrana către seară.* AP 87. *Astfel se lamentă speriosul Iepure pînă obosi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 2/5, cf. M. D. ENC., DEX. *Se uită una la alta, spărioase, ca o căprioară.* RETEGANUL, P. II, 16, cf. ȘEZ. II, 191. *Fig. O floare spărioasă rătăciută în singurătatea fermecată a pădurilor.* HOGAȘ, DR. I, 50. *Căsele negre străjuiau sperioase ulița.* REBREANU, P. s. 27.

2. (Despre oameni) Care este cuprins de frică (v. *speriat*¹ I 2) sau de emoție; care manifestă timiditate, sfială etc., fricos, sălbatic (I 2), temător (2), timorat. Cf. ANON. CAR., LEX. MĂRS: 234, 249, LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V. *Mulțimi de femei frumoase, care recheamă în deșert pe acei ingrași sperioși.* BARONZI, M. 588/10. *Pornea înainte, sperios, parcă-l urmărea cineva.* BACALBAȘA, S. A. I, 173, cf. TDRG. *Vai, mult am durmit!... adăuse apoi îndată, privind sperioasă prin vagon.* AGĂBICEANU, A. 465. *Oamenii se arată spărioși și nu vor să stea în fața obiectivului.* SADOVEANU, o. IX, 290. *Arătă pe llinca, sperioasă, care venise cu Damian... și se tot dosea după tabac.* CAMIL PETRESCU, o. II, 264. *Slugi de la țară, netndemnatice, unele sperioase și altele obraznice.* PAS, L. I, 245. *Părea foarte sever și, cînd se întimpla să dați ochii cu el, vă trăgeați lîngă zid, sperioși.* IB. Z. I, 110. *O întreabă împăratul, dar ea se uită sperioasă la dînsii și se prefăce a nu înțelege.* MERRA, L. B. 189. *Să scoală bătrînu spărios: — Șe-i? o. BÎRLEA, A. P. I, 346. *Fig. (Adverbial) Omul... se uită spărios... la 'Dan.* EMINESCU, P. L. 48. *Trebuie să vie acuma, zice copila, uîindu-se sperios cu ochii ei mari la cei trei domni.* CARAGIALE, o. I, 152. *Nu-i așa, Vișan, că tu ești nevinovat?... Tresări, cătînd sperios la mine.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 27. *Ce este? zise el sperios, uîindu-se roată împrejur.* D. ZAMFIRESCU, T. s. 22.*

3. (Despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor, sau despre fața, fizionomia, ochii, privirea etc. lor) Care arată, care trădează sau exprimă frică ori emoție; care denotă timiditate, sfială. Copiii care au o fire fricoasă și spărioasă să pot lesne stăpîni. CARTE TREB. I, 158/24. *Ce nu vede frica spărioasă, Cînd buna minte să duce de-acasă?* BUDAI-DELEANU, T. V. 56. *Preotul... Incepu slujba pe care ea o asculta cu un aer sperios și din cînd în cînd aruncîndu-și ochii împrejur.* FM (1838), 45¹/4. *Vătafii de curte se uitau unul la altul cu niște priviri sperioase.* FILIMON, o. I, 188. *Ochi sperioși.* BARONZI, L. 99. *A făcut o nepomeniță senzație popa, intrînd cu figura lui sperioasă.* CARAGIALE, o. I, 31. *Deodată Gore amuși, holbă sperioși ochii.* M. I. CARAGIALE, C. 117. *Desprins de voința noastră, trupurile au încremeniri sperioase, nejudicate, la orice zgomol.* CAMIL PETRESCU, U. N. 343. *Se uită în urmă la el, cu ochii sperioși.* VISSARION, B. 241. *Capul se ghemuise sperios între umeri.* TEODOREANU, M. III, 367. *Rareori, capete spărioase, cu părul vltuoi, se arătau pe la răspîntii.* SADOVEANU, o. I, 332, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. (Învechit și regional) Amenințător. *A! voi m-ați călugărit, striga Lăpușneanu cu glas răgușit și spărios.* NEGRUZZI, s. I, 161. *Tristă-i firea; iară vîntul sperios vo creangă farmă.* EMINESCU, o. I, 83. *În săte, clopote spărioase trimeteau vântor și văzduhului vaiete de jale.* SADOVEANU, o. XIX, 13. *(Învechit, rar) Alarment. [Politia] preputitoare... ațeră cu raporturi spărioase la Sibiu, băga în grijă mare pe guvernator.* BĂRȚIU, P. A. II, 663. *(Învechit, rar) Îndrăzneț; cutezător. Am făcut planuri de fericire mai ciudate decît visurile cele mai sperioase.* MARCOVICI, C. 15/4.

II. S. f. (Bot.; regional) Scaul-dracului (*Eryngium campestre*). Cf. BORZA, D. 65.

— Pronunțat: -ri-os. — Pl.: sperioși, -oase. — Și: (învechit și regional) spărios, -oasă; (regional) spăjerós, -oasă (BĂNUȚ, T. P. 85) adj.

— Speria + suf. -os.

SPERIUS subst. (Prin Munt.; în loc. v.b.) A avea speriuș = a se teme. *La anii lui, ... speriuș n-avea de ciți flăcăi ar hi în satu nostru.* JIPESCU, o. 58. *N-avea speriuș de nimic.* DDRF, cf. SFC II, 207, 211.

— Pronunțat: -ri-uș.

— Speria + suf. -uș.

SPERJÛR, -Ă subst., adj. 1. S. m. și f., adj. (Persoană) care jură fals sau care își calcă jurămîntul. *Numai pentru dînsa Sperjur, păgîn se face.* HELIADE, o. I, 314. *Mi-i cădea în mîini vrodată, O, ingrate, o, sperjur!* ARICESCU, A. R. 34/2. *Un sperjur scelerat.* ARISTIA, PLUT. 275/3. *Te nutrești cu inimile invidioșilor și te adăpi cu stîngele spergiurilor!* FILIMON, o. II, 29, cf. BĂRCIANU, V., COSTINESCU, DDRF. *Ieremia nu se știi de a vinde pe domnul... său, a călea jurămîntul săvîrșit pe cruce și pe evanghelie, a deveni trădător și sperjur totodată.* XENOPOL, I. R. V, 103, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 16. *Toți jură și toți sîrșesc sperjuri.* c. PETRESCU, o. P. II, 272, cf. SCRIBAN, D. *Ai părăsit România, lepădînd tripla haină de ipocrit, de sperjur și de spion.* PAS, L. I, 272. *Acesta să fie continentul de miracole, Pămîntul făgăduințelor... Vestit de sperjuri și de mincinoase oracole?* BARANGA, V. A. 13, cf. DL, DM, DER, DN². *La Alexandrescu, femeia putea fi neinduplecăt sau sperjură, dar nu insensibilă.* v. ROM. IANUARIE 1965, 112, cf. M. D. ENC., DEX. *Fig. Nu e simț, sub al său farmec, să-i mai poată fi sperjur.* MACEDONSKI, o. I, 151. *N-am în prăvălie... Nici un pumnal de stînge nepătat... Și nici o spadă ce n-a fost sperjură Sau mișelește să nu fi lovit.* GORUN, F. 186.

2. S. n. Faptul de a jura fals sau de a călea, a nesocoti jurămîntul făcut; s p e c. jurămînt fals făcut în fața justiției; (în legislațiile care admit jurămîntul ca mijloc de probă) infracțiune comisă de o persoană care jură fals în fața justiției; (învechit, rar) sperjurare. Cf. STAMATI, D. *Acutîndu-l de sperjur, că a violat tractatele și credința.* ARISTIA, PLUT. 173/10, cf. PROT. — POP., N. D. *Povestirăm trădarea, să povestim perjurul.* HASDEU, I. V. 164, cf. BĂRCIANU, V., COSTINESCU. *Ce eram să fac? Trebuie să comit sperjururi pe toată ziua.* I. NEGRUZZI, s. III, 393. *Să-i sfătuiască... a reținea limba lor de orice blăstăm și perjur.* MARIAN, NA. 165, cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU², SEVERIN, S. 16. *Cel lezat în urma prestării unui jurămînt fals trebuie să aibă deplină libertate de a urmări și dovedi sperjurul.* COD. PEN. R. P. R. 370. *S-au dezlînjuit... tot felul de sărădelegi... Fraude, înșelăciuni, sperjururi, banditisme.* BOGZA, A. I. 34. *Dacă afirmarea e dovedită falsă, cel care o formulează se face vinovat de sperjur.* v. ROM. IULIE 1954, 218. *Eu, domnule judecător... onorat tribunal... vă voi dovedi sperjurul din trei cuvinte.* CAMILAR, N. II, 314, cf. DL, DM, DER, DN². *Dovedi că bănuiala care plana asupra-i i se potrivește ca un nimb... de anatemă și sperjur.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 76, 31/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: (1) sperjuri, -e, (2) sperjururi. — Și: (Învechit) sperjuriu (ALEXI, W., DL) s. n., spergiur, -ă; parjăr, -ă (PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, ALEXI, W.), perjăr, -ă, perjuriu, -le subst., adj.

— Din it. spergiuro. — Parjur < fr. parjure. — Perjur, perjuriu < lat. perlurus, -a, -um.

SPERJURĂRE s. f. (Învechit, rar) Sperjur (2). *Să muștră și găsește loc a arăta ostînda sperjurărei.* FM (1840), 111²/24.

— Pl.: *sperjurări*.

— Din *sperjur*.

SPERJURIU s. n. v. *sperjur*.

SPERLĂ¹ s. f., adj. (Vestul Transilv.) (Animal sau pasăre) care are părul sau penele zbirlite. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BĂCESCU, PĂS. 157. *Găină spîrlă, găică cu penele spîrlite*. H XVII 92, cf. A III 1, MAT. DIALECT. I, 267, TEAHA, C. N. 266.

— Pl.: *sperle*. — Și: *spërle* (BUDAI-DELEANU, LEX.), *sperlea* (id. ib.) s. f., *spîrlă* adj.

— Cf. *sperli*.

SPERLĂ² s. f. v. *sperlă*.

SPERLĂRĂIE s. f. y. *sperlăraie*.

SPERLE s. f. v. *sperlă¹*.

SPERLEA s. f. v. *sperlă¹*.

SPERLÎ vb. IV. 1. *Tranz.* (Ban., prin sud-vestul Transilv. și prin nord-vestul Olit.; complementul indică părul de pe cap, de pe coamă etc. sau, p. ext., capul, coama) A zbirlit. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, BĂRCIANU, V., LM, ALR SN III h 678. ◊ Refl. S-o *sperliți* părul pă iel. ALR SN III h 678/53, cf. ib. h 678.

2. *Tranz. și refl.* (Vestul Transilv.; despre păsări, în special despre curcani) A (se) infoia. Com. din TÂMBĂIȚA — BEUȘ. *Tucui să sperleşte*. CV 1950, nr. 2, 30. [Curcanul] își *sperleşte* coada. ALR SN II h 382/64, cf. A I 13, 20.

— Prez. ind.: *sperlesc*. — Și: *sprîli* vb. IV. ALB SN II h 382, ib. III h 678.

— Cf. *zbirlit*.

SPERLÎT, -Ă adj. (Ban. și sud-vestul Transilv.; despre păr, pene, blană, barbă etc.) Zbirlit. Cf. ANON. CAR. *Toți oamenii nalți și groși în ieiolane* Cu păr îmbarzit, *barbe sperlitate*. BUDAI-DELEANU, T. 92, cf. LM, DL, DM. *Găină spîrlă, adică cu pene spîrlite*. H XMI 92, cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 51. ◊ Fig. Au făcut o *biserică*... și au băgat într-însa mulți îndrăciți... *carii cu ochii erunți și sperlîți și părul despletit toate le făcea cîte au obiectului a le face îndrăciții*. ȘINCAI, HR. I, 222/38. ◊ (Despre ființe) Cu părul sau cu penele zbirlite, infoiate, sau în dezordine. Cf. DR. V, 103, L. ROM. 1959, nr. 6, 51.

— Pl.: *sperliți*, -te. — Și: *sprîlit*, -ă, *sperlit*, -ă (L. ROM. 1959, nr. 6, 51) adj.

— V. *sperli*.

SPERLITURĂ s. f. (Învechit) Zbirlire; mod în care e zbirlit părul cuiva. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Sperlitura părului porcilor*. LM.

— Pl.: *sperlituri*.

— *Sperlit* + suf. -tură.

SPERLÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit, rar; despre ființe) Cu părul zbirlit. Cf. BĂRCIANU, V.

— Pl.: *sperloși*, -oase.

— *Sperlit* + suf. -os.

SPERLUÎ vb. IV v. *sperlui*.

SPERLUÎRE s. f. v. *sperluire*.

SPERM subst. v. *spermă*.

SPERMACÊT s. n. v. *spermanțet*.

SPERMACÊTĂ s. f. v. *spermanțet*.

SPERMACÊTI subst. v. *spermanțet*.

SPERMANȚET s. n. Substanță solidă translucidă de culoare albă, cu aspect de ceară, care se extrage din craniul (și grăsimea) unei specii de balene și se întrebuițează în cosmetică și la fabricarea luminărilor; cetaceum, alb de balenă, ceară de balenă, ulei de cașalot. V. *stearină*. Cf. I. GOLESCU, C. În febulile capului să găsește spermacetul, carele să întrebuițează atît la doftorii, cum și la facerea luminărilor. J. CIHAC, I. N. 67/17. La 100 dramuri spermacet pune un dram de ceară albă. FACTOR, M. 3/7. Așezămîntul societății de lucrarea fabricii... de luminări stearce sau de spermanțet (a. 1845). DOC. EC. 854. La grăsime de cucoș sau de clapon 1 drm, spermacetă 8 drm, olei de în 4 drm... unește-le toate. CORNEA, E. II, 9/22. Întrebuițează încă o amestecătură de gum-arabic, spermanțet. BREZOIANU, A. 572/1, cf. STAMATI, D., PANN, ÎN CONTRIBUȚII, I, 48. Două odăi bogat mobilate... luminate cu spermacetă. GHICA, C. E. I, 156, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., BĂRCIANU, V. Voadă... *găusese, cu mari cheltuieli, de la Brașov, vreo douăzeci de lazi cu luminări de spermanțet*. CARAGIALE, AP. CADE, CF. DORF. La șase perechi de geamuri, șase feșnice cu luminări de spermanțet. DELAVRANȚEA, H. T. 216, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². În prăvălie înghesuială, — cereri peste cereri: chibrituri, cutii de var... luminări de spermanțet... ca la bilci. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 149. Teancuri de cutii de sardete și stive de luminări de spermanțetă... înpălitate în hirtie portocalie. HOGAȘ, DR. II, 30, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 226, CADE. Își cumpăra tușun și luminări de spermanțet pentru o lună. I. BOTEZ, B. I, 42. O masă grea de popolă... stropită cu lacrimi de spermanțet și încrustată cu jocuri de fîntar. KLOPSTOCK, F. 228. Avea, pențru orice împrejurare... o luminare de spermanțet și un chibrit. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 215. În sala de bal... ște dă cu praf de spermanțet pe parchetul fîndărit. P. CONSTANT, R. 166, cf. SCRIBAN, D. Îndelungi tratamente cu unsoari, alcătuite în taină din ceară, ulei de migdale și spermanțet. CĂLINESCU, O. I, 48. Un fel de ciucuri de ștras alb... străluceau, răsfrîngînd flăcările luminărilor de spermanțet. CAMIL PETRESCU, O. I, 506. Acolo e tot zăpușeală... miros de ceară topită, miros de spermanțet. STANCU, M. I. 53. Un mic deranjament pe linia electrică... ne obligă să folosim această luminare de spermanțet veritabil. V. ROM. martie 1954, 177. Cînd animalul moare, se separă ca o masă spongioasă amestecată cu uleiul de spermaceti, de care se poate izola. LTR³, cf. DL, DM. Urmău nașii... fîntînd cîte o luminare albă de spermanțet. BARBU, G. 30, cf. DER, SFC IV, 85, M. D. ENC., DEX. ◊ (RAR) Luminare fabricată din substanța definită mai sus. Fata... se întirtea în jurul gheretei cu snopări albe de spermanțet și cu steluțe de candelă. ROMANIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 18/1.

— Pl.: (Învechit, rar) *spermanțeturi*. I. GOLESCU, C. — Și: *spermanțetă* s. f., *spermaceti* (scris și *spermacetti*, NICA, L. VAM. 226) subst., (Învechit) *spermacet* (BĂRCIANU, V., ALEXI, W.) s. n., *spermacetă* s. f., *spermanțet* s. n., *spermanțetă* s. f., *spermaceti* (STAMATI, D.) subst., (Învechit, rar) *spermacet* s. n.

— Din germ. *Spermazet*, fr., it. *spermaceti*.

SPERMANȚETĂ s. f. v. *spermanțet*.

SPERMATIC, -Ă adj. (Fiziol.) Care aparține spermei, priivitor la spermă; de spermă; care produce spermă; care conține sau care transmite spermă; seminal (1). Prin mulți încungiușări și mulți întorsături de a arterii spermatice vin aduse pancreas, o toată cîrpe, osebile țarșile uș must. AMFILOHIE, G. F. 280²/7, cf. I. GOLESCU, G. Aceste vase alcătuiesc cordonul spermatice. KREZULESCU, A. 331/6. Funcția acestora este a despărți semințe de sînge prin țevile spermatice (a seminței). CORNEA, E. I, 210/18. Cordonul spermatice este

compus din arterii, de vene, de nervi, de vase. POLIZU, P. 124/18. Regiunea aceasta este ocupată de diferite maladii, așa herniile, hidrocelii congenitali... și necongenitali, hidrocelu trichistat al cordonului spermatic. TURNESCU, C. 28°/26, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., LM. Steinach, legînd cordonul spermatic, ... a observat la șobolanii pe care experimenta o adevărată reținere. PARRON, B. 148, cf. DL, DM. Evacuarea pe uretră a lichidului spermatic. ABC SĂN. 339, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spermatici, -e.

— Din ngr. σπερματικός, it. spermatico, fr. spermatique.

SPERMATOFITĂ s. f. (La pl.) Grup de plante superioare, gimnosperme și angiosperme, producătoare de semințe, avînd rădăcină, tulpină, frunze și flori; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup; antofită, fanerogamă. Cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spermatoфіte.

— Din fr. spermatophytes.

SPERMATOFÓR s. m. (Zool.) Grup de spermatozoizi, uneori cuprinși într-o capsulă, care se întilnește la unele insecte, la cefalopode etc. Cf. DER, M. D. ENC., DN².

— Pl.: spermatoфори.

— Din fr. spermatoaphore.

SPERMATOGÉN, -Ă adj. Care produce celule germinale masculine. Cf. DN².

— Pl.: spermatoгени, -e.

— Din germ. spermatogen.

SPERMATOGENEZĂ s. f. Proces de formare a spermatozoidilor. Cf. DL, DM, DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Din fr. spermatogenèse.

SPERMATOÍD s. m. (Rar) Spermatozoid. (Fig.) De acum cuvîntul devine spermatoíd fecund. BOGZA, în PLR II, 474.

— Pl.: spermatoіzi.

— Cf. spermatozoid.

SPERMATORÉE s. f. Scurgere spontană a lichidului seminal la bărbați, în afara actului sexual; poluție, (invechit) săblaznă. Cf. LM. Spermatoréea produce un fel de moleșală și oboseală foarte mare. BIANU, D. S., cf. YGREG, D. M., ABC SĂN., DN², D. MED.

— Pl.: spermatoree.

— Din fr. spermatorrhée.

SPERMATOFÓZĂ subst. pl. v. spermatozoid.

SPERMATOZOÍD s. m. Gamet masculin al animalelor și plantelor, format dintr-o celulă mobilă prevăzută cu unul sau mai mulți flageli; (rar) spermatoíd. Sămînța omului este un lichid albicios... ce cuprinde o sumă de niște animale foarte mici, numite spermatozoa. POLIZU, P. 194/3. În sus, se vede un capilar plin cu corpuri codate, care seamănă puțin cu spermatozoidii. BABEȘ, O. A. I, 482. S-a putut... obține, cel puțin la animalele inferioare, fenomene de segmentație a ovarului lor, fără ca acesta să fie fecundat de spermatozoidii. MARINESCU, P. A. 43. În glandele seminale sînt fabricate celulele sexuale bărbătești sau spermatozoidii: în DL, cf. DM, DER. Fecundarea a două ovule ajunse la maturitate... de către doi spermatozoidii. ABC SĂN. 319. Gonadele femele produc ovule, iar cele masculine spermatozoidii. AP 39, cf. DN². La animale... fenomenul biologic este identic: spermatozoidul este transplantat la ovul. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 33, 22/2, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spermatozoidii. — Și: (invechit, rar) spermatozoa subst. pl.

— Din fr. spermatozoïde.

SPERMAȚÉT s. n. v. spermanțet.

SPERMAȚETĂ s. f. v. spermanțet.

SPERMAȚETI subst. v. spermanțet.

SPÉRMĂ s. f. Lichid fiziologic cu compoziție complexă, secretat de glandele sexuale masculine, care conține ca elemente esențiale spermatozoidii; lichid spermatic; (invechit și popular) sămînță (1 2). Celi moi părți a trupului ominească sînt hilos, singele, știupitul, fiere... spermă. AMFILOHIE, G. F. 251^v/10, cf. I. GOLESCU, C. Se desface și din ovar un ou, care (daca este să se facă rodire) vine în atingere cu spermă. POLIZU, P. 194/31, cf. PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 98, II, 32. Spermă... este un lichid alb-cenușiu, gros. BIANU, D. S. 693, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, BARBU, PRINC. 48, DER. Femelele... sînt totdeauna urmate de bărbătuși, care... stropesc cu spermă icrele depuse. AP 43, cf. DN². Examenul cantitativ și calitativ, macroscopic și microscopic al spermei... este examenul fundamental în diagnosticul sterilității masculine. D. MED. II, 570.

— Și: (invechit) sperm subst. POLIZU, P. 194/23, 29, ANTONESCU, D., ALEXI, W.

— Din it. sperma, fr. sperme.

SPERNÉJ subst. v. pernej.

SPÉRNICĂ s. f. (Bot.; regional) Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*) (Supuru de Sus — Carei). Cf. BORZA, D. 74.

— Pl.: spernice.

— Cf. spernej.

SPERT s. n. v. sperț.

SPESĂ vb. I. Tranz. (Folosit și a bsol.) (Tranz. silv.; complementul indică bani) A cheltui (mult). Cf. LM. Femeile romane... speșeau sume enorme pentru părul lor. F (1869), 260. Un domn mare... are atîta venit încît nu-i în stare să-l speșească peste tot anul. Ib. (1877), 125. Vipt am găsit la ospătărie fără să speșăm prea mult. SADOVEANU, O. X, 382, cf. ALR I 1 587/270, ALR II 4 406/235, TEAHA, C. N. 266. ♦ (Regional) A da bacșiș (Rîșnov). Cf. VARONE, J. R. 66.

— Prez. ind.: speșez. — Și: spesí vb. IV, șplesă (ALR I 1 587/270) vb. I.

— Din it. spesare.

SPÉȘE s. f. pl. v. speșe.

SPESÍ vb. IV v. spesă.

SPETĂCHIU s. n. v. spēctacol.

SPETĂCOL s. n. v. spēctacol.

SPETĂR s. n. v. spēțar².

SPETĂT, -Ă adj. v. spētit.

SPETATÓR s. m. v. spēctator.

SPETEALĂ¹ s. f. Faptul de a se spēti¹; spēc. boală la animalele de tracțiune, provenită dintr-un efort prea mare, care constă în întinderea peste măsură a ligamentelor și a țesuturilor de la spinare și care se manifestă prin șchiopătări, mers greoi etc.; p. e x t. durere acută în regiunea lombară, la oameni

și la animale, provenită dintr-un efort prea mare; (invechit) spetire, spetitură. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, BARCIANU, V., LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., ENC. VET., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *De speteală calul nu mai scapă.* ȘEZ. IV, 128. *Speteala e o durere în partea de sus a piciorului, la încheietura lui cu oasele spinării.* ib., cf. H XII 303.

- Pl.: speteli.
- Speti¹ + suf. -eală.

SPETEALĂ² s. f. (Transilv.) Placă (la cămașa bărbătească). Cf. ALRM SN III h 986, TEAHA, C. N. 266.

- Pl.: spetele. - Și: spetea^{uă} s. f. TEAHA, C. N. 266.

- Spat¹ + suf. -eală.

SPETEĂUĂ s. f. v. speteală².

SPETEĂZĂ s. f. I. 1. (Prin vestul Transilv.) Placă (la cămașa bărbătească). Cf. ALRM SN III h 986.

2. Parte a unui scaun, a unui fotoliu, a unei bănci etc. de care își rezază spatele cel care șade; spate (II 2), spătar³ (I 1), rezemătoare (v. rezemător 2), (invechit și regional) spată¹ (I 1). *Apucai de spetează un fotoliu solid.* SION, P. 393, cf. CIHAC, I, 259. *Și-a rezemat coatele pe spetezele jefului.* CARAGIALE, O. II, 297, cf. ALEXI, W. *Se încheștase... de speteaza patului.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 202. *Scîndurile lor și spetezele sînt la unele scaune frumos înflorate cu încrustări.* PAMFILE, I. C. 156. *Spătarul sau speteaza poliței [scrinciobului] se face din scînduri sau lemne îndoite.* id. ib. 470. *Stătea răzimat de speteaza scaunului cu spatele, c-un cot pe masă.* AGÎRBICEANU, A. 291. *Se răstoarnă părintele Ghermănuș pe speteaza scaunului.* HOGAȘ, DR. I, 253. *Sosi găfind caporalul cu scîndulul fără spetează.* REBREANU, P. S. 18, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Adormisem cu capul răsturnat pe speteaza scaunului.* I. BOTEZ, ȘC. 25. *S-a cuibărit, ca într-un culcuș, între brațe și spetează.* COCEA, S. I, 362. *Hainele groase... rînduite pe spetezele scaunelor, miroseau a naltalină.* TEODOREANU, M. I, 300, cf. SCRIBAN, D. *Scaunele [erau] ca niște strane, cu spetezele înalte, terminate în unghi.* CĂLINESCU, S. 13. *Își sprijină mina de spetează, poftind parcă pe cineva să se așeze.* v. ROM. martie 1954, 97. *Se uitau îndelung... la fotoliile foarte joase și rotunde cu speteze scunde.* DEMETRIUS, A. 17, cf. DL, DM. *Capitul de barchet... lăsat de cu seară la îndemînă pe speteaza scaunului de lîngă pat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 132, 18/1, cf. M. D. ENC., DEX.

II. Bucată de lemn sau de scîndură care servește ca element de sprijin sau de legătură între diverse părți ale unor obiecte, ale unor construcții etc.:

1. Scîndură îngustă (și subțire) pe (sau cu) care se fixează ceva; s p e c. atelă; (sens curent), fiecare dintre scîndurile pe care se fixează hîrtia și ornamentele pentru a alcătui scheletul unui zmeu (cu care se joacă copiii) sau al unei stele (cu care se colindă). *Cînd răul s-a făcut, îl lecuiam... îndreptînd și legînd crăcele strîmbate... după ce am alăturat în dreptul vîtmătorei o spetează dreaptă.* BRĂZOIANU, A. 286/27. *Nimeni nu știa să dea pui de giol ca dînsul, nici să potrivească spetezele la zmeu.* GHICA, ap. TDRG. *Spetezele trebuie să fie bine cumpănite din ochi și din cușit, ca să nu fie una mai grea decît alta.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Cîțiva copii se necăjeau cu un zmeu cu speteze, care se agățase în firele de telegraf.* CHIRIȚESCU, GR. 168. *El mi-a făcut întilte jucării: tilinci, speteze de zmeu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 79, cf. RESMERIȚĂ, D. *Aproape un an a stat cu piciorul între speteze, în argheaua unui creștin.* GALACTION, O. A. II, 363. *Între ele se încrușează, ca niște speteze de zmeu, birnele pereților.* id. ib. 390. *O pelerină scurtă din cale afară, flînd în vînt ca un zmeu fără spetează.* BRĂDESCU, O. A. I, 54, cf. SCRIBAN, D. *Spetezele [zmeului] le-am nimerit netede și ușoare, capul foarte flexibil.* CĂLINESCU,

C. O. 102. *La cearceafuri adăugaseră aripi de hîrtie albastră întinsă pe speteze.* CAMIL PETRESCU, O. I, 530. *Culcăm cu grijă zmeul în șanș, să nu-i sfișiem hîrtia, să nu-i rupem spetezele.* STANCU, D. 98. *[Steaua] a ieșit strîmbă și a costat mai scump: hîrtie, clei, speteze.* PAS, Z. I, 102, cf. DL, DM. *Din cartiere se ridicau zmeii portocalii, cu cozi lungi, și se așeza cum le troznesc spetezele.* BARBU, G. 274, cf. DEX. < Fig. *Soarele se pleca spre sfințit și trimetea spre pămînt speteze late de lumină.* LUC. VI, 147. *O lucrare bună se sprijină pe niște speteze... puternice.* M 1968, nr. 12, 10.

2. (La car) a) (Mai ales la pl.) Fiecare dintre stîngiile care leagă carimbii loitrelor; (regional) batche, băț, blană, brătară, carfă, fus, fustel, gratie, lopățică, spiță (I 2 g), știc, sul. Cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., I. IONESCU, M. 711. *Druții de deasupra sînt uniți cu cei dedesupt prin opt speteze.* HEM 1 095, cf. BARCIANU, V. *De acum numai, să te fii bine de carimbi și de speteze, că am să mîn ipele iestea de au să scape fugind.* CREANGĂ, P. 126. *Spetezele sînt în număr de 7, patru înainte și trei înapoia cercelului.* DAMÉ, T. 10, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², CANDREA, F. 301, TDRG. *Druții sînt dălfuiți pînă la jumătate sau în întregime spre a face loc spezelor sau fusteilor.* PAMFILE, I. C. 133, cf. GOROVEI, CR. 459, RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 464, CADE, LTR², DL, DM, DEX. *Dricul este format din carimbii, speteze, cercei, cruce, răscoale și codrble.* H II, 3, cf. 29, 50, 88, 89, 117, 221, IV 44, IX 497, X 479, 507, 539, XI 283, ALRM SN I 232. < (Ironie) *Și avea dada, avea... O cărușă-nferecată... Cu obede Dă mă' verde, Cu spetezele de scăi și cu coșul de mălai.* MARIAN, SA. 313.

b) Fiecare dintre cele două bucăți lungi de lemn care leagă scîndurile ce formează fundul carului; (regional) chîngă, curmeziș, fâlcea, stînghie. *Forma cea dintîi... e compusă din scînduri (blăni) legate între ele cu două stîngii, fâlcele, chingi, speteze sau curmezișuri de lemn.* DAMÉ, T. 11, cf. SCRIBAN, D.

c) (Regional) Pop¹ (2 b). Cf. DAMÉ, T. 13, PAMFILE, A. R. 44, 138.

3. (La moară) a) Fiecare dintre stîngiile care unesc obezile de la roata morii de apă; (regional) resteu (2). *Din loc în loc, peste cupe ca să nu se desfacă roata sub apăsarea apei, obezile sînt înute de niște speteze sau resteie.* DAMÉ, T. 150. *Apa morii murmura surd afară, grămădindu-se la spetezele roșii din lăptoc.* SADOVEANU, O. III, 378, cf. DL, DM, DEX.

b) Fiecare dintre stîngiile care intră în componența scării coșului la moara de vînt; (regional) braț, chîngă, coardă, stînghie, curmeziș, legătură. Cf. DAMÉ, T. 152, 162. *Caii cu spetezele în coșul și alcătuesc scara coșului.* PAMFILE, I. C. 185.

c) Aripă (a unei mori de vînt). *În craniul meu se mișcă spetezele unei mori de vînt.* CAMIL PETRESCU, P. 379. *Moara rămase scîrînd și vînturindu-și spetezele pe singurătatea dealului.* SADOVEANU, O. V, 124, cf. SCRIBAN, D. *Pînze roșii întinse Pe sub vînt se-nvolbură pe speteaza cea mare.* PILLAT, P. 296, cf. DL, DM, DEX.

4. (La războiul de țesut) a) Fiecare dintre bucățile de lemn verticale care sînt unite în partea de sus cu arșarul, iar în cea de jos cu vatalele; bată, băteală, braț, brătară, fâlcea, fosează, lopățea, mănuaș (I 2 a), mină¹ (II 4 a). *Ifele se fac din ață sau canură resucită pre spetează.* LIUBA - IANA, M. 117, cf. DAMÉ, T. 135, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, H II 254, V 151, XVI 11, ȘEZ. V, 124, VIII, 148, VICIU, GL., ALRM SN I h 304

b) Scîndurică cu care se ridică firele de urzeală, cînd se țese cu alesături; (regional) spetercază² (1). Cf. DL, DM, DEX. < *Țesătură (sau lucrătură) cu (sau în) spetează = țesătură cu alesături executată cu ajutorul unei speteze (I 4 b). Țesăturile cu deseme din urzeală sau nevedeală se cheamă: cu speteaze.* HEM 854, cf. CREANGĂ, GL. *Ifele se fac din ață sau canură resucită pre spetează.* LIUBA - IANA, M. 117, cf. ȘĂINEANU².

Maramă (ie, cîrpa, velință etc.) în spezeze. UDRESCU, GL.

e) Chingă. Cf. DAMÉ, T. 134, RESMERIȚĂ, D., ALRM SN I h 302/192.

d) (Prin sud-vestul Transilv.) Muiereușcă (II). Cf. A II 6, III 10.

5. a) (La unelte agricole) Bucată de lemn care unește cele două coarne ale plugului; (regional) brăcinar, chingă, mină (3 a). Aceste două coarne [ale plugului] sînt citeodată legate printr-o punte de lemn sau de fier, numită brăcinar sau chingă, iar citeodată numai spetează. PAMFILE, A. R., 36, cf. LTR², DL, DM, DEX.

b) (Sud-vestul Transilv.) Otic (I). Cf. ALR SN I h 23/833, A III 1, 2, 4, 17, 18, 19.

e) (Regional) Stinghie (la grapă) (Săcele). Cf. ALRM SN I h 29/182.

6. (Popular) Bulfeu (la jug). Această spetează intră frecîndu-se într-o gaură făcută la căpățîiul dinainte al grindeiului. BREZOIANU, A. 55/6, cf. DAMÉ, T. 13, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., PAMFILE, A. R. 44, ALRM SN I 218/182.

7. Fiecare dintre cele două stinghii, așezate în cruce, ale unei vîrtelnițe; (regional) aripă, cruce, crucișă, cumpănă, felneliță, răscruce (II 4). Cf. DAMÉ, T. 140, RESMERIȚĂ, D.

8. Fiecare dintre cele două stinghii laterale ale ferăstrăului cu coardă între care se fixează pinza (III 5), coarda și puntea (II 1 a); (regional) crac, cotoi, condac, margine (I 7), mină¹ (II 10), miner (I), pervaz (4). Cf. DAMÉ, T. 86, TDRG. Brațele [ferăstrăului] se mai numesc: condace, cotoaie, crăci, mini, minere, margini, spezeze sau pervazuri. PAMFILE, I. C. 121, cf. CADE, SCRIBAN, D.

9. (Sud-vestul Transilv.) Bucată de lemn cu ajutorul căreia se amestecă (zerul). Cf. GREGORIAN, CL. 62, A III 1, 2, 7, 16, 17, 18.

10. (Învechit și regional) Treaptă (VALIAN, V., A II 12) mai lată de la capătul de jos al unei scări (MAT. DIALECT. I, 267).

11. (Regional) Încuietore de lemn (Căpîlna — Sebeș). Cf. A II 9.

12. (Regional) Un fel de andrea de lemn pe care se fac ochiurile la plasele de pescuit. Luam o spetează, adică o scindurică de un centimetru lățime, ... căci pentru o traistă ochiurile trebuiesc cit mai mici. ATILA, P. 44.

III. (Bot.; regional) 1. Numele mai multor plante acvatice: a) papură (I) (*Typha angustifolia*). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, TDRG, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, ENC. AGR. IV, 446, BORZA, D. 173, 174, ALR I 1 907; b) papură (I) (*Typha latifolia*). Cf. BORZA, D. 173; c) (*Typha shuttleworthii*). Cf. id. ib. 174; d) (și în sintagmele spetează pestriță, POLIZU, BARCIANU, V., DDRF, TDRG, BIANU, D. S., CADE, PANȚU, PL., BORZA, D. 11, spelează târcată, LB, TDRG, BIANU, D. S., CADE, PANȚU, PL., BORZA, D. 11) obligeană (*Acorus calamus*). Cf. LM, BIANU, D. S., PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 11; e) plantă cu tulpina netedă, lucioasă, cu frunze fără limb și flori galbene; rugină (II 3) (*Juncus effusus*). Cf. BRANDZA, FL. 465, GRECESCU, FL. 573, TDRG, PANȚU, PL., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 91, ALR SN III h 637; f) rugină (II 3) (*Juncus inflexus*). Cf. BORZA, D. 91; g) mană-de-apă, v. m a n ă (I 4) (*Glyceria aquatica*). Cf. id. ib. 78.

2. Numele mai multor plante de grădină: a) (și în sintagmele spetează galbenă, BORZA, D. 88, spelează sălbatică, id. ib.) stinjen galben (*Iris pseudacorus*). Cf. VALIAN, V., POLIZU, BARCIANU, V., ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D., H II 262, com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ, ALR II 6 270/36, 130, 704, ALRM SN II h 475; b) stinjenel (*Iris florentina*). Cf. BORZA, D. 88; c) stinjenel (*Iris germanica*). Cf. id. ib.; d) rățișoară (2) (*Iris pumila*). Cf. id. ib.

3. (Regional) Mălaiul-cucului, v. m ă l a i (I 5 a) (*Luzula pilosa*). Cf. BORZA, D. 102.

4. Săbiuță (3) (*Gladiolus imbricatus*). Cf. TDRG, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 77, ALR II 6 297/250.

5. C o m p u s: spetează-sălbatică = inchegătoare (*Teucrium polium*). Cf. șez. XIV, 134.

6. (Prin Ban. și prin Olt.) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. H V 389, XVIII 4.

7. (Învechit și regional) Tulpină sau frunze de papură (I) folosite la confecționarea (prin împletire) a unor obiecte, ca material de legat, la acoperirea caseilor etc. Și cînd mai încolo nu-l putea ascunde făcu o lădiță de spetează și o lepi cu cleiu și cu rășină. PO 182/16. O leagă [rana pomului] cu scoarță de tei, sau cu spetează (papură) așa, ca mugurul se nu cadă. ECONOMIA, 132/5. [Acoperiș din] nadă sau din spetează. ALR II/I h 230/325.

— Pl.: spezeze și (regional) spelezuri (ALRM SN I h 232/172). — Și: (regional) spătează s. f.

— Spată¹ + suf. -ează.

SPETEGÉR s. n. Tip de sfredel folosit în dulgherie pentru efectuarea găurilor cu diametrul de 6—8 mm. Spetegeurul, ca mărime, e între prețar și spișelnic... Numele lui vine de la spezeza carului care se spezezește cu el. PAMFILE, I. C. 124, cf. TDRG.

— Pl.: spetegeze.

— Spetează + suf. -ar.

SPETEGIOĂRĂ s. f. v. spețejoară.

SPETEJOĂRĂ s. f. 1. (Bot.; prin nordul Olt.) Obligană (*Acorus calamus*). Baba fierbe într-o ulciică următoarele buruieni: fluturi de arțar... sau spețejoară... cu rădăcină cu tot. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 44, cf. II, 35, BORZA, D. 11.

2. (Bot.; regional) Stinjenel galben (*Iris pseudacorus*) (Strehaia). Cf. BORZA, D. 88, ALR II 6 270/848.

— Pl.: spețejoare. — Și: spetejoară s. f. BORZA, D. 88.

— Spetează + suf. -ioară.

SPETELE s. f. pl. (Regional) Platcă (la cămășile bărbătești) (Voivozi — Șimleul Silvaniei). Cf. ALR II 3 291/325.

— Spete (pl. lui spată¹) + suf. -ele.

SPETEREĂZĂ¹ s. f. (Bot.; regional; în formele spatează și spătărează) Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*). Cf. PANȚU, PL., ENC. AGR., BORZA, D. 77.

— Pl.: spetezeze. — Și: spatează (BORZA, D. 77), spătărează (PANȚU, PL., ENC. AGR.) s. f.

— Spată¹ + suf. -ărează.

SPETEREĂZĂ² s. f. 1. (Prin nord-vestul Transilv.) Spetează (II 4 b): Cf. REV. CRIT. IV, 146.

2. (Prin vestul Transilv.) Piesă de lemn la războiul de țesut, fixată în poziție verticală în talpă și carafte. Cf. TEAHA, C. N. 266.

— Pl.: spetezeze.

— Spătare + suf. -ează.

SPETEZÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică spezeze (II 2 a) A face găuri de 6—8 mm cu ajutorul spetegeurului. ♠ R e f l. p. a. s. Numele lui vine de la spezeza carului care se spezezește cu el. PAMFILE, I. C. 124.

— Prez. ind.: spezezesc.

— V. spetează.

SPETEZUȚĂ s. f. (Regional) 1. Andrea (de făcut plese) (Arpașu de Jos - Victoria). Cf. ALR SN III h 742, MN 6 247/172. *Spetezuța mitică*. ib.

2. Crăcană (la rășchitor) (Loman - Sebeș). Cf. A II 8.

- Pl.: *spetezuțe*.

- *Spetează* + suf. -*uță*.

SPETI vb. IV. Refl. și intranz. I, Refl. (Mai ales despre animale de tracțiune) A-și înfăi, a-și fringe spinarea cărind poveri prea mari sau din cauza unor lovituri puternice, a se deșela, a se deznota, a se istovi, (regional) a se dăula; spec. a se îmbolnăvi de speteală¹. Cf. ANON. CAR., LB, I. GOLESCU, C. *De să va speti calul să-l freci întâi cu o traistă pe spinare*. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 49/13, cf. VALIAN, V. [Calul] Au zis... M-au lovit o tasă și, după ce m-am spelit, Șaua un țigan îmi pusă. FM (1843), 279²/13, cf. POLIZU. *Boii se spetesc întinzând la jug*. ALECSANDRI, T. 970, cf. CIHAC, I, 259. *La vale iar se da pe jos, ca să nu se spetească iepetele*. CREANGĂ, P. 107, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. [Brinza] se cobora pe cai și era destul de grea aducerea ei, căci, fiind drumurile povirnite, se mai speteau caii. DRAGOMIR, O. M. 222, cf. BL VI, 69, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Caii se speteau*. ȘEZ. IV, 128. ◊ Tranz. *Boii lui merg în voie... Ca să nu-i spetească, nu-i pune niciodată să tragă la deal*. VLAHUȚĂ, S. A. III, 435, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Te iei numai așa, ca nebunii, de când însă și nu mai dai pe acasă. Iși vei speli margul*. AGIRBICEANU, D. 7. 98, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Într-o zi Ghemiș punea Șapte bufi alături, Cu vîntă la sărea, Pe vîntă o spetea!* ALECSANDRI, P. P. 129. *Nouă fraji pe nouă cai Te cătară nouă ai: Pe unii i-au ciumpăvit, Pe alții că i-au spelit*. TEODORESCU, P. P. 282. *Cînd a văzul iapa... s-a repezit la ea de a spetit-o în băți*. RĂDULESCU-CODIN, I. 228. *Scoseși pe Vîntă-afară, Dinainte o spetiși Și la spete o soldăși*. FOLC. OLT. - MUNT. II, 401. ◊ (Despre oameni) A se obosei muncind din răspuțeri; a munci pînă la istovire, a depune eforturi istovitoare. Cf. ANON. CAR., LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU. *Comuna... ar putea îndestula toate trebuințele comunale, fără ca să se spetească oamenii*. I. IONESCU, P. 57, cf. CIHAC, I, 259. *Omule, te văz harnic, muncești de te spetești și două în tei te văz că nu poți lega*. ISPINESCU, L. 175. *Strîns-a tetea, Strîns-a pește, De gîndea că se spetește*. CONTEMPORANUL, II, 55, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Se spetesc săltînd chepengul de după teighea*. CONV. LIT. XLIV², 656, cf. RESMERIȚĂ, D., BL VI, 69, CADE, DL, DM. *Iată pentru cîne muncim și ne spetim!* C. PETRESCU, O. P. II, 322, cf. SCRIBAN, D. *Munceau din zori și pînă în noapte, și el și ea, de se speteau*. CAMIL PETRESCU, O. I, 35. *Lucra pînă se spetea la fabrica de chibrituri*. STANCU, R. A. III, 408. *Te-ai gîndit vreodată cîți oameni se spetesc pentru ca dumneața să-ți bei cafeaua în pat?* V. ROM. iunie 1954, 91. *Ca să aduni zece grame de aur, speli și vînturi un pagon de nisip. Cred și eu că te spetești!* TUDORAN, P. 548, cf. DL. *Se spetea cu gospodăria, cu pămîntul, cu slugile*. POPOVICI, SE. 126, cf. DM. *Fata... îmbătrînea înainte de vreme, spetindu-se și chinindu-se din greu*. LĂNCRĂNȚAN, C. I, 261, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Tranz. *Pe mulți greutatea zăpezii îi spetise de-a binelea*. STANCU, S. 329. [Colonelul] îi spetea pe furieri cu lucrul. PAS, Z. III, 285. *Ce șezi tot trist și mîhnit, Or galbinii i-ai sîrșit, Au mîndrele te-au urit, Au murgu mi te-a spelit?* JAHRESBER. VIII, 376. ◊ Loc. a d. v. *Pe spetite* = din răspuțeri. Cf. I. GOLESCU, C. *Munciră pe spetite, din zori pînă noaptea tîrziu*. TUDORAN, P. 595. ◊ Fig. A fi silit să cheltuiască peste posibilități; a se ruina, a săraci. *A plătit tată-său de s-a spelit*. GHICA, C. E. II, 355. *Măi! știi că m-am spelit plătind?* ALECSANDRI, T. 1076. *Asta bez dăjdiile pe care le plătim de ne spetim*. CAMIL PETRESCU, O. II, 673, cf. DL,

DM. ◊ Tranz. *Bărbatu-n vreme hamal o să-l ai, ... Incepi săpun, sare și-alte-i poruncești, Pin-la luminare certînd, îl spetești*. PANN, P. V. II, 127/23.

II. Intranz. (Regional; despre spata de la războiul de țesut) A sări de la locul ei. Cf. RĂDULESCU-CODIN, I. 361.

- Prez. ind.: *spetesc*.

- V. *spată*¹.

SPETICĂ s. f. (Regional) Spetie (I) (la porc) (Ftudină - Tirgu Jiu). Cf. H IX 88.

- Pl.: ?

- *Spetie* + suf. -*ică*.

SPETIE s. f. I. (Învechit și regional) Mușchi care acoperă partea de sus a piciorului de dinainte al unui animal destinat consumului. *Dup-aceasta ia seul areatului, coada-i... și spetia dereaptă*. PO 277/13, cf. BOCEANU, GL., GREGORIAN, CL. 62. *Dă-mi o spetie de porc*. CV 1950, nr. 5, 25. *Am luat o spetie de pastramă*. UDRESCU, GL., cf. PORȚILE DE FIER, 344.

II. (Bot.) 1. (Maram.) Numele a două plante acvatice: a) papură (I) (*Typha angustifolia*). Cf. ALR I 1 907/341, 343, 345; b) papură (I) (*Typha latifolia*) ib.

2. (Regional) Rugină (II 3) (*Juncus effusus*) (Ne-grești). Cf. ALRM SN II h 442/346.

- Pl.: *spetii*.

- *Spată*¹ + suf. -*ie*.

SPETIRE s. f. (Învechit) Speteală¹. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Răpעיune, înșepeneală sau spetire*. *Aceste loviri sînt mai mult niște varietăți ale aceleiași boale*. BREZOIANU, A. 571/13, cf. POLIZU, BĂRCIANU, V., LM, DDRF, ALEXI, W.

- Pl.: *spetiri*.

- V. *speti*¹.

SPETIT, -Ă adj. (Despre animale de tracțiune) Care are spinarea îndoită, vătămată sau deformată de poveri prea mari sau de lovituri puternice, deșelat, istovit, (regional) dăulat, tărnițat; spec. bolnav de speteală¹. *S-au întors în țara lor cu caii spetiți*. AMIRAS, LET. III, 96/36. *Crăciun care de-astă dată De-abia mergea cu Surana spetată*. BUDAI-DELEANU, T. V. 55, cf. 162, LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, BĂRCIANU, V., LM. *Avca doi boi slabi și un cal spetit*. SLAVICI, O. I, 64, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², DR. V, 231, RESMERIȚĂ, D. *Calul care ne ducea era vlăguit și spetit*. GALACTION, O. A. II, 262. *Lutul cleios fine fierul, Cînd boii, spetiți, cad sub bice*. VOICULESCU, POEZII, I, 30. *Citeodată se rătăcea pe drumul ăsta vreo căruță țigănească, trasă de cai spetiți*. DAN, U. 196, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Calul spetit veșnic e schiop*. ȘEZ. IV, 128. *Cercetînd toți caii cîte unul, ajunse la unul bătrîn, slab și spetit, care abia se ținea pe picioare*. POPESCU, B. I, 51. ◊ (Prin analogie) *Moșneagul... a rămas pleșuv și spetit, de mult ce-l netezise baba*. CREANGĂ, O. 135. ◊ (Despre oameni) Oboșit peste măsură; care a muncit pînă la istovire; sleit de puteri. *Una e chioară C-un ochi de cioară, Alta spetită Mull obosită, Alta-i gușată*. I. VĂCĂRESCUL, P. 342/23, cf. DEX.

- Pl.: *spetiți*, -*te*. - Și: (regional) *spedit*, -ă (DR. V, 231), (învechit, rar) *spetăt*, -ă adj.

- V. *speti*¹.

SPETITURĂ s. f. (Învechit) Speteală¹. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, LM, DSR.

- Pl.: *spetituri*.

- *Speti*¹ + suf. -*tură*.

SPETOS, -OĂȘĂ adj. v. *spătos*.

SPEȚ s. m. Monedă de argint în valoare de 12 lei vechi, care a circulat în Țara Românească la începutul sec. al XIX-lea. *Monedele ce circulau în timpul lui Caragea sînt acestea: mahmudea, cu lei 38... , spețul, lei 12.* FILIMON, O. I, 148, cf. ALEXI, W., TDRG, I. BRĂESCU, M. 79, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, SCL 1969, 336.

— Pl.: *speți*.

— Din germ. *Species (thaler)*.

SPEȚĂ s. f. v. specie.

SPEȚEL s. n. v. spăcel.

SPEȚER s. m. v. spițer.

SPEȚERIE s. f. v. spițerie.

SPEȚIAL, -Ă adj. v. special.

SPEȚIALIST s. m. v. specialist.

SPEȚIALITĂTE s. f. v. specialitate.

SPEȚIALIZĂ vb. I v. specializa.

SPEȚIARIE s. f. v. spițerie.

SPEȚIE¹ s. f. v. specie.

SPEȚIE² s. f. v. spiță¹.

SPEȚIEL, -Ă adj. v. special.

SPEȚIER s. m. v. spițer.

SPEȚIERIE s. f. v. spițerie.

SPEȚIEȘ s. n. v. specie.

SPEȚIFEC, -Ă adj. v. specific.

SPEȚIFIC, -Ă adj., s. n. v. specific.

SPEȚIFICĂ vb. I v. specifica.

SPEȚIFICĂRE s. f. v. specificare.

SPEȚIFICĂȚIE s. f. v. specificație.

SPEȚIFICĂCIUNE s. f. v. specificație.

SPEȚIÓS, -OĂȘĂ adj. v. specios.

SPEZE s. f. pl. 1. (Astăzi rar) Cheltuieli; s p e c. cheltuieli pe care trebuie să le suporte o persoană, o instituție etc. pentru sine sau pentru alții, în scopul îndeplinirii unei obligații, unui proiect etc. *Spesele (cheltuielile) care sînt de lipsă spre a pune în starea cea mai deplină fieștecarea negoșu.* MAIOR, T. I, 74/13. *De nu se va învoi proprietarul vitei spre hrănirea și spre grija speselor, adevă a cheltuielilor celor necesarie (de lipsă), îndată vita cea bolnavă să se ucidă.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 32/14. *Aduse din Italia, cu mare speze bărbăți învățați.* SĂULESCU, HR. I, 243/16. *Se întimplă adevseori de spesele statului sînt mai mari ca veniturile.* RUS. I. I, 77/14. *Se pot afla în tot locul și fără spese.* VASICI, M. II, 4/7. *După osteneală și spese multe, sporiul era pușin.* FM (1841), 9¹/14, cf. STAMATI, D. *Acolo întreținea ei... cu spese publice pe cetățenii carii au meritat... recunoștința patriei.* ARISTIA, PLUT. IX/27, cf. ISIS (1859), 135/15. *Organul unui grup de opoziție... întreținut cu spese mari de doi foști miniștri.* GHICA, C. E. III, 11. *A... înființat cu propriile sale spese un atelier.* I. IONESCU, D. 134, cf. BĂRCIANU, V. *Parcă n-am fi avut noi și pin-acuma destule spese de suportat.* F (1870), 177. *În sfera literară, nu vom crușă*

nici spese, nici osteneala spre a da publicului produse din toate ramurile (a. 1874). PLR I 317, cf. LM. *Și timpul și spesele ar fi crușate, publicîndu-se îndată... acele trunchiuri de material.* ODOBESCU, S. II, 325. *Spesele să fie mai mici.* MARIAN, NA. 292, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. *Spesele vînzării sînt în sarcina cumpărătorului, în lipsă de stipulațiune contrarie.* HAMANGIU, C. C. 335. *Venituri... avea puține în proporțiune cu spesele ce le făcea.* SBIERA, F. S. 71, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Societarii... pomeneau... de spesele lot mîi mari ce se cereau la galeria cea nouă.* AGÎRBICEANU, A. 270, cf. RESMERIȚĂ, D., MOLIN, R. B. 421, CADE. *Provincial... cu buget limitat, din care trebuie să stoarcă maximum de desfătări cu minimum de spese.* C. PI-TRESCU, I. II, 213. *Spese de judecată.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, DN², DEX. ◇ L o c p r e p. *Pe spesele cuiva = pe cheltuiala cuiva; fi g. pe răspunderea sau în sarcina, în obligația cuiva. Rămîneți printre roțițele ei... , dar pe spesele voastre.* JEBELEANU, S. H. 81. *S-ar fi folosit... , tot pe spezele lui Forró Miklós, hîrtia morii de hîrtie din Brașov.* L. ROM. 1967, 115. *Să învețe — pe speze proprii — ce-i profilaxia.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 195, cf. DEX.

2. (Regional; în forma *șpese*) Pășuri, v. păș (2) (Borșa—Vișeu de Sus). Cf. ALR SN v h 1 392/362. *Tăte șpesele, tăte năcazurile lui.* ib.

— Și: (învechit și popular) *șpese*, (regional) *șpese* (ALR SN v h 1 392/362) s. f. pl.

— Din it. *spese*, germ. *Spesen*.

SPIC s. n. 1. Inflorescență caracteristică gramineelor, alcătuită dintr-un ax principal (lung), pe care se află flori sesile sau scurt pedunculat (ce produc boabe). *Începuseră a smulge spice și a mînce.* CORESI, TEIRU. 24. *Visă... cum șapte spice de grîu creștea sus deîntru fir.* PO 139/20. *Cela ce va fura snopi sau va freca spice... , de-l vor prînde, să-l bată.* PRAV. 10. *Pămîntul de eluș rodeaște întăi iarbă, după aceeaia spic.* N. TEST. (1648), 45^v/16. *Strînge spice pe urma noastră (a. 1692).* GCRI, 306/27, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Spicile vin întru întregimea sa a se coace.* CALENDARIU (1814), 90/2, cf. LB. *Spicele galbine... acoperea cîmpiile.* PLEȘOIANU, T. IV, 26/4, cf. AR (1829), 31²/40, I. GOLESCU, C. *Ne istorisește... de spice din carile... că culegea cite un pumn de grăunțe...* FM (1838), 101/2. *Alcargă să taie spice coapte.* POGOR. HENR. 175/6. *Venit-au timpul auritei spice.* ASACHI, S. L. I, 97. *Spicurile nu sînt supuse a le cădea grăunții, ca la recolta în uscat.* BREZOIANU, A. 101/6. *Găsim spici atacați de cărbune.* id. ib. 104/7. *Precum secerătorul în spicele-aurite, Ca trăsnetul de iute în dușmani năpustesc.* NEGRUZZI, S. II, 72. *Se juca vîntul cu umbra nuorilor peste spicurile pîrguite.* GHICA, C. E. II, 348, cf. BĂRCIANU, V. *Grînele coapte își leagă spicele ca de vroja unui cîntec.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 242. *Trecerea lui este... adăpostită pe malul getic de un întins lan de grîu, cu spicele înalte.* XENOPOL, I. R. I, 43, cf. DAMÉ, T. 2 58. *Ierbi și flori de cîmp s-apeacă, Spicele s-aștern.* COȘBUC, P. II, 18, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Pe lanuri dorm spicele grele.* GOGA, POEZII, 36. *Spicul se alcătuește din grăunțe sau boabe așezate în rînduri.* PAMFILE, A. R. 96. *Din trei mișcări înnoada legătura de spice, o întindea pe miriște.* AGÎRBICEANU, S. 380. *Se lăsă, la întîmplare, pe un spic uscat.* GÎRLEANU, L. 33. *Negara... își mlădia dulce și molatic spre pămînt spicu-i rar.* ROGAȘ, DR. I, 105, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Da spicele cu-o mîină la o parte și seceră îi strălucă pe umăr.* D. BOTEZ, F. S. 62. *Fire de grîu cu spic cîpt.* SAHIA, N. 22. *Un safir palid, montat în aur florentin, de culoarea spicului de grîu.* TEODOREANU, M. III, 257. *Linii de secerători... agitau o clipă deasupra capului un mînunchi de spice.* SADOVEANU, O. XII, 455. *Grîul crește des, cu spic cresat.* PILLAT, P. 227, cf. SCRIBAN, D. *Lanurile nesfîrșite cu spice grele... unduiesc lin în bătaia vîntului.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 392. *Nu creșteau bucate cu spicul gros cu știuletele mare ca la noi.* ARGHEZI, S. VII, 116.

E un lan cu spicul gros. CĂLINESCU, o. II, 163. Prin paiele lungi și subțiri ale spicelor de grâu, el soarbe stropii de apă. BOGZA, c. o. 41. Fusese secerat... grâul copt, cu spice mari. STANCU, ș. 51. Internodiile la cereale se alungesc, nu mai pot suporta greutatea spicului. AGROTEHNICA, I, 179. În măruntaiele pământului e apa și este colțul ierbii și este spicul grâului. PAS, L. II, 99. Secerătorii aplecați pe spice. JEBELEANU, s. h. 92, cf. DL. Era un ouăz înalt, bogat în spic și des ca o perie. PREDĂ, M. 110. Spicele de grâu se plecau. ISANOS, P. 335, cf. DM. Țepii spicelor usturau. V. ROM. mai 1958, 57. Cînepa pe care o sădeam eu era mai albă, spicul de grâu mai galben. BĂNULESCU, I. 120. În juru-ne se aplecau spicele. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 82, 22/3, cf. CONTEMP. 1971, nr. 1 275, 1/2, cf. M. D. ENC., DEX. Că-s holdele rare, Da' la spic ts mare. POP., ap. GCR II, 320. Și se dusé ca să vadă... Și de-i grâul răsărit, Și de-i spicul aurit. ALECSANDRI, P. P. 388. Ne minunaram și mult bucuraram cînd îl găsi-răm în pai ca trestia, În spic Ca vrabia. TEODORESCU, P. P. 139. I-am poruncit Pe-un spic verde de ouăz. JARNÍK — BÎRSĂNU, D. 98. Veni o pasăre și smulse un spic de grâu. RETEGANUL, P. V, 59, cf. ȘEZ. III, 242. Carte i-au trimăs Pe trei spice de ouăz. HODOȘ, P. P. 125. Numai schicul grâului Șede-n-naltul cerului. MAT. FOLC. 1 295, cf. BÎRLEA, L. P. M. II, 496. Fă-mă, Doamne, ce mi-i fa', Fă-mă, Doamne, un sf'ic d'e grâu. T. PAPAHAĞI, M. 23, cf. ALR I 913. Făceam o cruce de spicuri, o puneam în casă. ALR II 5 226/95. Numai spicul grâului Și cu floarea-soarelui Stau în poarta raiului. FOLC. OLT. — MUNT. III, 379. Spicu-ncăreat e aplecat, ăl gol e rădicat. ZANNE, P. IX, 527. Într-un virf de pai Șede oastea unui crai (Spicul). GOROVEI, c. 352. ♠ (Ca termen de comparație) Cuvintele... ceale ca grâul alease și ca spicul culease, ca pleava sufîndu-le. CANTEMIR, I. I, 1, 121. Icoanele ca pre nește spice le seaceră. MOLNAR, RET. 120/15. Șirurile dușmanilor se răreau după dînșii ca într-un ogor spicele sub fierul săceritorilor. ASACHI, P. R. 25/1. Ca spicirii necopfi, Îmi picr de înainte Ce judec, fac și crez. I. VĂCĂRESCUL, P. 305/11. Dușmanii zdrobiți Cad ca niște spice, de securi loviți. BOLINTINEANU, o. 34. Părul rotunjit pe spate și galben ca spicul copt. DELAVRANCEA, o. II, 65. Părul ei bălai ca spicu-i. EFTIMIU, I. 106. Mînilé creșteau ca niște spice de grâu în lumină. VLAȘIU, D. 353. Blondă ca spicul de grâu. SADOVEANU, o. XX, 410. Capetele se îngreuiau, multe atrîrau ca spicele coapte de grâu gata să se rupă. DAN, V. 173. Zăpădă care cădea asupra pământului ca spicele de grâu. BOGZA, A. I. 665. Înclină-se clipele Ca spicele grele. HOREA, P. 13. ♠ (În poezia populară; în formule stereotipe) Foaie verde spic secară, Mi-o vînit o veste-asară. FOLC. MOLD. I, 48. ♠ Fig. Mîndră Ileană Cosinzeană, Cu ochi albastre stele, blondă, un spic de grâu. ... S-așază. EMINESCU, o. IV, 82. Ajută-le brațul să strîngă-ale visului spice. LABIȘ, P. 229. ♠ Loc. adj. În spic = a) (regional și în forma în spicuri; despre graminee) care are spic (1); p. ex t. aflat în deplină dezvoltare; înspicat. De vedeam grâul în spic Mă gîndeam la puful mic. CĂLINESCU, o. II, 171. Grâu însc'icat sau în sk'icuri. A IX 1; b) care este în formă de spic (1). Acei tarpani au coada în spic, pe cînd sălbațicii de aici au coada întregă ca și caii noștri de acasă. SADOVEANU, o. XVIII, 306. ♠ Loc. v. b. A da (în) spic sau a face (ori a-i da, a-și da, a scoate, regional, a ieși, a sobozi, a țipa) spic(ul) = (despre graminee) a înspica. Cf. DRU. Secara aceșajsta dă în spic și să coace mai degrabă. I. IONESCU, B. 275/6. Grâul și-a dat spicul verde. DEMETRESCU, o. 37. Cînd păpușoi fac spice se zice că dau spic... sau înspică. PAMFILE, A. R. 85. A crescut, i-a dat spicul ca vrabia și s-a ales cu trei chile de pogon. DELAVRANCEA, o. II, 318. [Porumbul] fîpă't'icui. ALR I 902/320. O slobozit spicu. ib. 910/18. Grâul scoate spicul. ALR II 5 188/47. Iasă șticu. A II 6, cf. 12. (Fig.) Din stînge, ruinate Vezi că face spic Vreog repetare. ap. TDRG. Momentele acele se duc fără-nețtare Și regretu-n piepturi la urmă face

spic. MACEDONSKI, o. I, 245. ♠ (Rare; adjectival) De culoare galbenă, ca a spicului (1) de grâu copt. O doamnă cu părul spic, lăsă lucrul alături, fericită de fericirea copilului. c. PETRESCU, I. II, 186. ♠ (Regional; la pl.) Gunoaie care cad la vînturarea grâului (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALR SN I h 85/2. ♠ P. a n a l. Fascicul, mănunchi de raze. Văpaia plesni deodată și flutură în zecimi de spicuri azurii. GALACTION, o. 147. Cînd stele ies de sub obroc Dez-văluindu-și spicul, Pășesc spre casă, la un loc, Nepotul și bunicul. FRUNZĂ, Z. 30.

2. Stilizare decorativă în formă de spic (1), frecventă în arta populară pe cusături, țesături etc. Cf. DL, DM, DEX.

3. P. g e n e r. Tip de inflorescență în care florile sînt dispuse de-a lungul unui ax mai mult sau mai puțin alungit. Florile... stau în spice lungărețe. ASACHI, L. 32²/37. Helonia roșie... fac ornamentul șurelor prin frumoasele lor spice de flori. BREZOIANU, A. 421/17. Zambila... plantă originară din Levant, cu spicul globos de flori viorii. id. ib. 425/18. Florile în spicușoare dispuse într-un spic comun, comprimat. GRECESCU, FL. 583. Spicele florifere... să întrebuiască în medicină ca antispasmodice. BIANU, D. S. 420. Spicele mlădioase ale sulcinelor aurii. HOGAȘ, DR. II, 113, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Spicurile ierbii și spuma miilor de flori de cîmp... se despicau vederii. GALACTION, o. A. II, 28, cf. DS. Spicul poate fi simplu (patlagină). BOTANICA, 72. Iarbă verde și cu stic, Hai să mai grăm un pic. BÎRLEA, L. P. M. II, 444. Spicu papurii. ALR I 1 907/512, cf. 1 907/554, 618, 679, 744, 770, 954, 988, A V 28. ♠ C o m p u s e: (regional) spicul-ierbii = brei (*Mercurialis perennis*). Cf. BORZA, D. 111; spice-de-mături = (*Sorghum technicum*). Cf. id. ib. 163; spicul-vieții = gladiolă (*Gladiolus gandavensis*). Cf. id. ib. 77. ♠ (Rare) Levănțică (*Lawandula angustifolia*). Cf. VALIAN, V.

4. P. r e s t r. (Prin Munt. și prin Transilv.) Spicu-leț (2). Cf. ALR I 929/932, A II 5.

5. P. a n a l. (Popular) Virf de copac. Sînt doi meri într-o tulpină... Și la virf împreună Și la spicor înfloriți. PĂSCULESCU, L. P. 56, cf. CIAUȘANU, GL. ♠ (Popular) Pisc² (1). Cf. CADE, DL, DM, DEX. Să mă sui pe munți de piatră, Să-mi văz mamă, să-mi văz tată, Sus pe spicu' de Carpați, Să mă uit la ai mei frați. RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 35, cf. DR. VI, 469. ♠ Culme (la acoperișul casei). Cf. DL, DM, DEX. Spicul coperișului. CHEST. II 242/73, cf. ARVINTE, TERM. 166. ♠ (Rare) Virf (ascuțit) la unele arme albe. Statua junei... ce purta ei spre spicul lancei. ARISTIA, PLUT. 11/16, cf. LM. Tu, putred crap de Salonic... Ochi scoși de-al sulitelor spic. VULPESCU, P. 120. ♠ Virful de altă culoare al firelor de lînă, de păr, de obicei mai lungi, din blana unor animale. Cf. COSTINESCU. Un futor la coadă-i pune..., Bîne-ar fi s-o mai pîrleşti, Ca să-i faci mai negru spicul. CONTEMPORANUL, I, 688. Firele de păr sau spicul lînei sînt cele mai groase și cele mai lungi. ENC. VET. 661, cf. LTR², DL, DM, DEX. Un spic negru ș-unu sur. ALR I 1 485/990. ♠ Loc. a d j. Cu spic = (despre firul de lînă sau de păr din blana unor animale sau, p. ex t., despre blană) Înspicat. Cf. M. D. ENC. ♠ (Regional) Șfichi² (Fundata — Zărnești). Cf. ALR I 1 094/772. ♠ (Regional; în sintagma) Spicul nopții = miezul nopții, v. miez (I 1) (Săpata — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

6. (Popular; adesea determinat prin „de zăpădă“, „de ploaie“) Fulgi rari de zăpădă amestecați cu stropi rari de ploaie; p. ex t. lapoviță; început de ninsoare. Cf. LM. Deodată începu să plouă cu spicuri de zăpădă. MARIAN, S. R. II, 125, cf. DDRF. Vremea s-a zburliit pretimpuriu cu spic de zăpădă în ploaie. c. PETRESCU, R. DR. 47. Începe a ne bate spic de zăpădă. SADOVEANU, o. IX, 201. Suna vîntul în păstăile celor doi salcîmi... și stropoaie spic de zăpădă. id. ib. XVII, 314. Mirosea a spic de zăpădă. BARBU, c. 106. Mura cîmpului, Coaptă la răcoare, Neajunsă de soare, De fulg de nin-

soare și de spic de ploaie. TEODORESCU, P. P. 92, cf. CIAUȘANU, GL. ♦ Asprime (a gerului, a vântului etc.). Cf. CADE. *Peste noapte începe, nene, crivăț cu spic de i-a fost tăind la spate.* RĂDULESCU-CODIN, I. 266, cf. ALR I 1 978/896.

7. Art. (Astron.; învechit) Spica¹. *Spicul se deosebește prin intensitatea luminei sale.* CULIANU, C. 48.

8. (Regional; în construcția) *De-a spicu = de-a năstureii, v. năsture (1)* (Roșia - Beiuș). Cf. ALR SN V h 1 288/310.

— Pl.: spice și (învechit și regional) spicuri, (învechit, m.) spici. — Și: (regional) spicor, spic (ALR I 910/200), știe, st'ic s. n., (învechit, rar) spică s. f.

— Lat. spicum.

SPICA¹ s. f. art. Steaua α din constelația Fecioarei; (învechit) Spicul, v. spic (7). *Spica... cea mai luminoasă stea.* LM. *Spica... stea din constelația Fecioarei.* LTR², DER.

— Din lat. spica.

SPICĂ² vb. I. (Învechit și regional) 1. Tranz. (Complementul indică spice) A spicui (I 1). Cf. LM, ALR SN I h 61/157.

2. Intrans. (Despre graminee) A înspica. Cf. COSTINESCU, LM. *Grâu spică.* ALR I 910/578.

— Prez. ind.: spic și spichez.

— V. spic.

SPICĂ³ vb. I. Tranz. (Neobișnuit) A despica. (F i g.) *Zeul scoboară de sus și, suflarea de vânturi spicînd-o, Vine de-a dreptul la Iul.* COȘBUC, AE. 181.

— Prez. ind.: ?

— Cf. despica.

SPICĂR subst. (Regional) Partea din vârful stogului alcătuită din rămășițe de spice (1) adunate cu grebla (Finiș - Beiuș). Cf. A I 17.

— Pl.: ?

— Spic + suf. -ar.

SPICĂT, -Ă adj. 1. (Învechit; despre graminee) Înspicat. Cf. BĂRCIANU, V. *Grîne spicate.* LM, cf. GHETIE, R. M.

2. P. a n a l. (Învechit, rar; despre arme albe) Care are vîrf ascuțit. Cf. LM. *Săgeși spicate.* id. ib. ♦ (Prin sudul Olt și prin sudul Munt.; despre părul oamenilor) Cărunt. Cf. ALR II/1 h 4. ♦ (Regional; despre firul de lină sau de păr din blana unor animale sau, p. e x t., despre blănuiri) Înspicat (Drăgănești de Vede - Roșiori de Vede). Cf. ALR I 1 485/896. ♦ (Regional; despre coada vulpii) Stufos (Strehaia). Cf. ALRM SN II h 490/848.

— Pl.: spicași, -te.

— V. spica².

SPICĂ s. f. v. spic.

SPICĂR s. m. v. spicher.

SPICĂTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale la instrumente cu coarde și arcuș) Sacadat, prin desprinderea arcușului de coardă după fiecare notă. V. s t a c c a t o. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN².

— Din it. spiccato.

SPICHER s. m. 1. Bărbat care anunță programul, prezintă emisiunile, transmite știrile oficiale, informațiile etc. la un post de radio sau de televiziune; crainic. Cf. ENC. ROM. III, 995, CADE. *La „Radio“ speakerul cel mai tânăr ne îndeamnă „să cumpărăm numai la Sococ“.* SADOVEANU, O. XX, 245. „Speaker“ul de la

radio va face uz de o modulare mai îndrăznilă a vocii. PUȘCARIU, L. R. I, 57, cf. DN², DL, DM. *Spicherul citi comunicatul.* BARBU, Ș. N. 196. *Îl lămurii cu o volubilitate de spicher.* VINEA, L. I, 382, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Persoană care informează publicul (cu ajutorul unui microfon) într-o sală de sport, de spectacol, la aeroport etc. *Un spicher înalt, cu pulover alb și freza foarte lînsă se apropie de marginea ringului și începu să strige răgușit printr-o pilnie de tinichea datele luptei.* CĂLINESCU, O. I, 215. *Aud motoarele avioanelor duduind în zorii zilei pe betonul aerodromului și vocea speakerului anunțînd distanțele uriașe pe care le vor parcurge.* BOGZA, M. S. 143. *Spectatorul, grație unui aparat aflat la fiecare fotoliu, [poate] să aleagă între a auzi vocea de pe ecran sau vocea spicherului român.* v. ROM. ianuarie 1965, 186. „Speaker“ s-a folosit cu un sens special mai întîi în limbajul sportiv. HRISTEA, P. E. 136.

3. Persoană care deține funcția de președinte al Camerei Comunelor în Anglia sau al Camerei Reprezentanților în S.U.A. Cf. DN².

— Scris și: (după fr., engl.) speaker. — Pl.: spicheri. — Și: (popular și familiar) spicher, (ieșit din uz) spică (CADE, 1 181) s. m.

— Din fr., engl. speaker, germ. Speaker.

SPICHERIȚĂ s. f. Femeia care anunță programul, prezintă emisiunile, transmite știrile oficiale, informațiile etc. la un post de radio sau de televiziune; crainică. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spicherițe. — Și: (familiar) spicheriță s. f. DL, DM, DEX.

— Spicher + suf. -iță.

SPICHINĂT s. m. (sg.) (Bot.; învechit și regional) Levăntică (*Lavandula angustifolia*). Cf. LB, POLIZU, BĂRCIANU, V., CIHAC, II, 356, LM, DDRF, GHETIE, R. M., BRANDZA, FL. 406, GRECESCU, FL. 459, ALEXI, W., ȘAI-NEANU², BIANU, D. S., TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE, BUJOREAN, B. L. 382, BORZA, D. 97.

— Și: spichinăt s. m. (sg.) LB, CADE.

— Din magh. spikinard, germ. Spikinard.

SPICHINÉL s. m. (Bot.; rar) Levăntică (*Lavandula angustifolia*). Cf. BORZA, D. 97.

— Pl.: spichinei.

— Cf. spichinat.

SPÍCI s. n. v. speech.

SPICIĂR s. m. v. spișer¹.

SPICIFÉR, -Ă adj. (Învechit, rar) (Despre păsări) Care are pe cap un smoc de pene în formă de spic (1). Cf. LM.

— Pl.: spiciferi, -e.

— Din lat. spicifere, fr. spicifère.

SPICIFÓBM, -Ă adj. (Bot.; despre flori) Care este în formă de spic (1). Cf. LM, ALEXI, W. *Florile... sînt reunite într-o paniculă spiciformă.* PANȚU, PL. 133, cf. CADE, DN², M. D. ENC.

— Pl.: spiciformi, -e.

— Din fr. spiciforme.

SPICILÉGIU s. n. (Livresc) Culegere de acte, de tratate etc.; culegere de maxime, de povestiri, pre-

cum și de alte lucrări cu caracter literar. Cf. ANTONESCU, D., LM, DN².

— Pl.: *spicilegii*.

— Din lat. *spicilegium*.

SPICÍÓS, -OÁSĂ adj. v. *spicos*.

SPICÎȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui *spîț* ¹ (I 1) (Piatra Neamț). Cf. ALR I 825/556.

— Pl.: *spicife*.

— *Spîț* + suf. *-iță*.

SPICNÎȚĂ s. f. v. *spiniță*.

SPÍCOR subst. v. *spic*.

SPICÓS, -OÁSĂ Adj. (Învechit; despre plante) Graminee; p. gen. care are floarea în formă de spic. Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, I, 259, LM. Anghinarii fiindu o roadă vârtoasă și spicoasă puțin au dat bunurilor bucătari a afla moduri de a-i fiarbe. MÎNCĂRILE, 44/8. Această iarbă spicoasă [grîul] într-adevăr e mana cerească pentru Europa. F (1871), 547. ♦ (Rare; substantivat, f.; la pl.) Cereale. Mașina câștigă admirația tuturor, toți voiau să-și bată spicoasele cu ea. AGĂREI-CEANU, P. M. 187. ♦ Fig. Avea trăsuri atrăgătoare, nas roman și frunte naltă, ochi străbătători și sprincene spicioase. F (1871), 350.

— Pl.: *spicoși, -oase*. — Și: (rar) *spicîós, -oasă* adj.

— *Spic* + suf. *-os*.

SPICOȘĂ vb. I. Refl. (Regional) A aiura (Glimboca — Caransebeș). Cf. ALR II/I h 108/27. S-o spicoșat. ib.

— Prez. ind.: *spicoșez*.

— Cf. *infriçoșă*.

SPICUÍ vb. IV. I. 1. Tranz. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică spice) A culege din lan sau după secerat; (învechit și regional) a spica² (1). Cf. I. GOLESCU, C. Văd că spicuind aicea ați cruțat a mele grîne. ASACHI, S. L. I, 111, cf. VALIAN, V. Plata lucrătorului pe care îl va încărca să spiciuască sau să poghircească. BREZOIANU, A. 625/24. Ea din lan nu iese-afară, spiciuiește, spiciuiește, De odihnă nici gîndește. ALECSANDRI, P. II, 192, cf. COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC.², DEX, ALR SN I h 61, A IV 5, VI 16. ♦ (Regional; complementul indică spice de grîu frumoase) A alege înainte de secerat, pentru sămînță. Com. din CĂZĂNEȘTI — SLOBOZIA. ♦ Refl. pas. Dacă grîul... apucă a să corci pan' la al triile an, tot să poate alege, spicuindu-să din lan. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 4/18. ♦ (Regional; complementul indică lanuri de grîu) A secări (1) (Larga Jijia — Iași). Cf. ALR II 5 192/520. Îl sk'icuum. ib.

2. Tranz. (Regional; complementul indică clăi sau stoguri din spice de grîu) A aranja la vîrf în formă de spic (1) întors, punînd snopii de grîu cu spicele în afară, ca să se poată scurge apa de ploaie (Izbi-ceni — Corabia). De acolo-n sus o spiciuam cu spicu în afară. Cf. ALR SN I MN h 69/886.

3. Intrans. (În dicționarele din trecut; despre graminee) A inspica. Cf. POLIZU, BARCIANU, V., ȘĂINEANU², TDRG, CADE.

4. Refl. (Regional) A se destăinui cuiva. N-am să mă spiciuiesc lui. Com. din ZAGRA — NĂȘĂUD. ♦ (Regional) A se încumeta. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ♦ (Regional) A sări la bătaie. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ♦ Refl. recipr. A se lua la întrecere cu cineva. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

5. Intrans. unipers. (Rare) A ninge cu fulgi mari de zăpadă amestecată cu stropi rari de ploaie. Cf. DDRF.

II. Tranz. Fig. (Complementul indică idei, înformații, material documentare etc.) A culege de ici, de colo, a extrage din diferite izvoare (alegînd dintr-o cantitate mai mare). V. selecta (1). Aș avea de spicuit și de tîmănuceat un cîmp imens de peripeții. SION, P. 466. Anticarul și antropologul găsesc ei cumva să spiciuască pe aci dovezi de acelea netîgăduite. ODOBESCU, O. II, 259. În aceste colecții totale... un Alecsandri ar putea spicui colecții de gust, menite... pentru desfătări literare. CONV. LIT. VIII, 68. Atît aceste versuri, cît și cele ce vom spicui aci, nu pot decît să vorbească și să pledeze cu elcînșă cauza junimei. MACEDONSKI, O. IV, 8. Scoase dintr-un raft volumul lui Eminescu și spicui încet, din el, poeziile de iubire. GALACTIUN, O. A. II, 329. Spiciuiesc cîteva lucruri dintr-un „Curs de stupărit rațional“. SADOVEANU, O. XIX, 52, cf. SCRIBAN, D. Vom folosi și judecăm spiciuite din lucrările de critică. VIANU, E. 432. Niște hexametri spiciuți dintr-un poem homeric. BLAGA, H. 128, cf. DL, DM. Pot fi spiciuite multe fragmente, mai rar poezii întregi. IST. LIT. ROM. II, 551. În loc de a frunzări, spicuind de colo o observație, de dincolo alta, ne-am oprit asupra unei părți reduse ca număr de pagini și lucrări. L. ROM. 1967, 541, cf. MĂGĂZIN IST. 1968, nr. 12, 32. Spiciuim din cele nouă articole cîteva din ideile cele mai pregnante. CONTEMP. 1969, nr. 1 198, 10/1. Voi spicui, ca o dovadă a spiritului său de prudență științifică, două-trei din legile de seamă ale disciplinei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 12/2, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (A b s o l.) A umblat pe ici și pe colé și a spicuit, dracul știe pe unde i-ar plăcea dumisale să bea apă dintr-un izvor curat și mai limpede. I. NEGRUZZI, S. VI, 6. Am spicuit din repertoriul celor două formații. M 1968, nr. 5, 44. Voi spicui la împlinire fără să pot stăruî asupra rezonanțelor implicite. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 8/4. ♦ Refl. pas. Mci tîrziu să slobozîră și vro cîteva hrisoave în oareșicare pricini, spicuindu-se și aceste în rîstîmpuri din „Vasilicale“ și „Novele“ (a. 1817). URICARIUL, IV, 304/6.

— Prez. ind.: *spiciuiesc* și (regional) *spicui* (ALR SN I h 61, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, A VI 16).

— *Spic* + suf. *-ui*.

SPICUIĂLĂ s. f. 1. (Rare) Spiciuire (1). Cf. DDRF, DL, DM, M. D. ENC.², DEX.

2. (Popular; concretizat) Virful în formă de spic (1) al clăii sau al stogului de grîu, făcut cu snopii așezați cu spicele în afară ca să se poată scurge apa de ploaie; virf, coamă; (regional) spic (5). Face spiciuală șirei. ALR SN I h 69, cf. ALRM SN I h 51.

3. Fig. (Rare) Spiciuire (2). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-cu-ia-*. — Pl.: *spiciuiei*.

— *Spicui* + suf. *-cală*.

SPICUIRE s. f. Acțiunea de a (se) spicui și rezultatul ei.

1. Culegere a spicelor din lan sau a celor rămase după secerat; (rare) spiciuală (1), spicuit (1). Cf. spicui (I 1). Cf. POLIZU, BARCIANU, V. Cată a privi îndeobște productul spiciurii... ca echivalent tocmai cu plata lucrătorului pe care îl va încărca să spiciuască. BREZOIANU, A. 625/22, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC.², DEX.

2. Culegere de ici, de colo, extragere din diferite izvoare (alegînd dintr-o cantitate mai mare) de idei, informații, materiale documentare etc.; (rare) spiciuală (3), spicuit (2), spiciuitură (1). Cf. spicui (II). Cf. CIHAC, I, 259, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. Materialul comparatist este enorm, dar noi nu putem face aici decît cîteva spiciuri. VIANU, L. U. 130. Operele amintite... sînt numai cîteva spiciuri din bogata recoltă literară a anului 1953. v. ROM. ianuarie 1954, 250, cf. DL, DM. Nu vom putea întrerupe spiciurile

acestea, fără transcrierea, parțială, a... unei scrisori. ib. ianuarie 1965, 193, cf. M. D. ENC.², DEX.

— Pronunțat: -cu-i-. — Pl.: spicuitiri.

— V. spicui.

SPICUIT s. n. (Rar) I. Spicuire (1). Cf. DDRF.

2. Spicuire (2). Cf. DDRF.

— V. spicui.

SPICUITOR, -OĂRE s. m. și f., adj. 1. S. m. și f., adj. (Persoană) care adună spicele (1) rămase după secerat. Într-o holdă secerată, liniți trei spicuitori, Tupilași pre iarbă verde legau jerbioara lor. ASACHI, s. L. 1, 111. Cineva își căpătuiește o semință curată... cumpărând recolta spicuitorilor. BREZOIANU, A. 78/2, cf. BĂRCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESME-RIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX.

2. S. m. și f. Fig. Persoană care spicuieste (II). Cf. CIHAC, I, 260, CADE, DL, DM, DEX.

— Pronunțat: -cu-i-. — Pl.: spicuitori, -oare.

— Spieui + suf. -tor.

SPICUITURĂ s. f. (Rar) 1. Spicuire (1). Cf. CIHAC, I, 260.

2. (Concretizat) Mulțime de spice (1) adunate de pe cimp în urma seceratului. Cf. COSTINESCU.

— Pronunțat: -cu-i-. — Pl.: spicuituri.

— Spieui + suf. -tură.

SPICUL s. n. 1. (Învechit) Lance. Cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D., LM.

2. (Bot.; astăzi rar) Spiculeț (2). Spiculele... laterale uniiflore, masculine sau neutre. GRECESCU, FL. 635. Spiculele uniiflore sînt dispuse pe 2 rînduri, în spice lineare. PANȚU, FL. 225, cf. CADE, SCRIBAN, D., DN².

3. (Geol.) Corpușul mic de calcar sau de siliciu în formă de bastonaș, existent în țesuturile unor protozoare. Acestea arată, în secțiuni subțiri, numeroase schelete și spicule de radiolari. ONCESCU, G. 125. În secțiuni subțiri, calcarele cu silicifizieri prezintă spiculi și țesturi de radiolari. id. ib. 327.

— Accentuat și: spicul (DN²). — Pl.: spicule și (m.) spiculi. — Și: (rar) spiculă (SCRIBAN, D.) s. f., (învechit, rar) spicior (NEGULICI) s. n.

— Din lat. spiculum, fr. spicule.

SPICULĂ¹ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A ascuți. Cf. LM. Lance bine spiculată. id.

— Prez. ind. pers. 3: spiculează.

— Din lat. spiculare.

SPICULĂ² vb. I. I n t r a n z. (Regional; despre graminee) A inspica (Șimand — Arad). Cf. ALR I 910/59.

— Prez. ind. pers. 3: spiculează.

— V. spic.

SPICULĂ³ vb. I v. specula.

SPICULĂNT, -Ă s. m. și f., adj. v. speculant.

SPICULĂȚIE s. f. v. speculație.

SPICULĂ¹ s. f. v. speculă.

SPICULĂ² s. f. v. spicui.

SPICULEȚ s. n. 1. Diminutiv al lui spic (1); (rar) spicușor (1), (popular) spiculel, spicușel, spicuț, (regional) spiculuț. Cf. I. GOLESCU, C., LM. Fiecare spiculeț are la baza sa două foi aspre. ap. CADE, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Bot.) Fiecare dintre micile flori sau inflorescențe care împreună formează spicul (1) la graminee; (rar) spicușor (2), spicul (2), (regional) spic (4), (învechit, rar) spicel. După ce spicul a ieșit din teacă, tăiem cu foarfecile toate spiculețele de la vîrf și de la cotor, iar pe cele din mijlocul spicului le rămim. SANDU-ALDEA, s. 96. Spicul tot să n-aiă decît 4—5 spiculețe cu cîte două flori, cele externe (lăturașe). id. ib., cf. CADE. Fiecare spiculeț poartă trei flori. ENC. AGR. V, 552, cf. DL, DM. O glumă a spiculețelor mijlocii e liniar-lanceolată și de ambele lături păroasă (ciliată), PRODAN — BUIA, F. I. 643. Spicul poate fi simplu (patlagină) sau compus din mai multe spiculețe... ca... la grîu și alte cereale. BOTANICA, 72, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Regional; la pl.) Numele a două specii de plante erbacee din familia compozitelor: a) granat (*Chrysanthemum parthenium*); Cf. BORZA, D. 47; b) calapăr (*Chrysanthemum balgamita*). Cf. ENC. AGR., BORZA, D. 167.

— Pl.: spiculețe. — Și: (rar, 3) spiculețe s. n. pl. ENC. AGR.

— Spic + suf. -uleț.

SPICULIȚE s. n. pl. v. spiculeț.

SPICULUȚ s. n. (Prin Transilv.) Spiculeț (1). Cf. SFC IV, 147. Bade, spiculuț de grîu, Vrut-aș fi să nu te știu, Că, de cînd te știu pe tine, Nu-mi mai trebuiește nime. MÎNDRESCU, L. P. 58.

— Pl.: spiculuți.

— Spic + suf. -uluț.

SPICUR s. n. v. spicui.

SPICUREL s. n. (Popular) Spiculeț (1). A luat bădița trei spicurele, ș-a dus acasă. ap. CADE.

— Pl.: spicurele.

— Spicuri (pl. lui spic) + suf. -el.

SPICURÎME s. f. (Învechit, rar) Cantitate mare de spice (1). I. GOLESCU, C.

— Spicuri (pl. lui spic) + suf. -ime.

SPICUȘEL s. n. (În poezia populară; în formule stereotipe) Spiculeț (1). Foaițe verde spicușel, Zice lumea că-s mișel. MAT. FOLK. 1 008, cf. DL, DM.

— Pl.: spicușele.

— Spic + suf. -ușel.

SPICUȘOR s. n. (Astăzi, rar) 1. Spiculeț (1). Cf. LM, PHILIPPIDE, P. 63, DR. XI, 125, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Bot.) Spiculeț (2). Axa primară a inflorescenței fără excavații laterale care ar conține spicușoarele. GRECESCU, FL. 594, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spicușoare.

— Spic + suf. -ușor.

SPICUȚ s. n. (Popular) Spiculeț (1). Cărbuncle... nu atacă decît spicuții încă juni. BREZOIANU, A. 104/5, cf. 101/15, LM, BUL. FIL. IV, 52, DL, DM, DEX. Cînd a crește grîu-n tindă Cu spicuțu pînd-n grindă. RETEGANUL, TR. 155, cf. 158. Nu-i nici un spicuț de grîu, Fără sînge pînd-n briu. EUD, P. P. 12. Să rodiască, Ca spicuțu grîului În postu Sîmpetului. BÎRLEA, L. P. M. I, 151. Un s'icuț d'e săcară. T. PAPAHAĞI, M. 105.

— Pl.: spicuți.

— Spic + suf. -uț.

SPIDER s. n. (Rar; la autoturisme sport) Loc amenajat în spatele scaunelor pentru a plasa bagaje sau, eventual, pasageri. Cf. DN².

— Pl.: ?

— Din engl., fr. spider.

SPIELUȘINĂ s. f. (Regional) Pielită care acoperă miezul de nucă (Ghildad — Timișoara). Cf. ALR II 6 087/36.

— Pl.: *spielușine*.

— Pref. s- + *pielușină*.

SPİENĂ s. f. v. *speie*.

SPİGANĂRE s. f. v. *spighinariu*.

SPİGEL s. n. v. *șpighel*².

SPİGHINĂRIU subst. (Învechit) Terebentină. *Îa mastix și spighinariu tot deopotrivă parte, cit vei socoti și topeaște clei cu apă și, amestecându-le pre toate împreună cu cleiul, încălzește-le. Cu acest clei poți încei (sfârșitul sec. XVIII). GREGU, p. 399. Unsoare de terpentin sau de spiganare (a. 1800). IORGA, s. D. XVI, 18.*

— Și: *spiganăre* s. f.

— Din ucr. *шпигинарь*.

SPİHĂ s. f. v. *schija*.

SPİHIRISÎ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A întreprinde sau a da curs unei acțiuni, unei afaceri etc. *Mineu sin Călinească... au epichirisit faptă de vino-văgie, făcându-se fugariu și lăsătoriu patriei lui (a. 1782). ap. GĂLDI, M. PHAN. 181. Și așa, să găsește silit ca să nu spihirisească o acest fel dă urmare (a. 1811). DOC. EC. 99, cf. 1 054.*

— Prez. ind.: *spihirisec*. — Și: *epithorisî* vb. IV.

— Din ngr. *ἐπιχειρήσῃ* (aor. al lui *ἐπιχειρῶ*).

SPİHONÎ vb. IV v. *spiona*.

SPİJĂ s. f. v. *schijă*.

SPİLC subst. v. *spelcă*.

SPİLCĂ s. f. v. *spelcă*.

SPİLCUÎ vb. IV. 1. Tranz. (Rar; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A prinde cu o agrafă, cu un ac de gămălie, cu o broșă etc. Cf. CIHAC, II, 356, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. Refl. și tranz. (Familiar; adesea peiorativ) A-și îngriji sau a îngriji, în mod exagerat, (de) înfățișarea (cuiva); a (se) îmbrăca cu îngrijire exagerată; a (se) găti prea mult; (popular și familiar) a (se) dichisi, a (se) ferchezui, (învechit și regional) a (se) muchilipsi, (învechit) a (se) stoli², (regional) a (se) schili, (familiar) a (se) sclivisi. V. aranjare, ciștiga, drege, găti, împodobi, moța, pădăil (1), podobi (3), puțui (3), puțului (2), șucări (1), țocmi (II 6). Cf. BĂRCIANU. *Se gătise, se spilcuise și se înfățișase... pe prispa cucoanei Sevastița. ap. TDRG. Grangurul strîns și spilcuit în haina penelor. GÎRLEANU, L. 191, cf. RESMERIȚĂ, D. Bătrina pe care o vedeam în oglindă spilcuindu-se... fusese una din cele trei nestimate pentru cari sîngeraseră attea inimi. M. I. CARAGIALE, C. 79, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Simi care veșnic se spilcuiește, dar veșnic e murdar. REBREANU, NUV. 149, cf. SCRIBAN, D., cf. ARGHEZI, S. VII, 10, DL, DM, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. III, 380. ☐ *Își spilcuia zilnic nepotul.**

— Prez. ind.: *spilcuiesc* și, regional, *spilcui* (U-DREȘCU, GL.). — Și: *spelcăi* vb. IV. BĂRCIANU.

— *Spilcă* + suf. *-ui*.

SPİLCUIĂLĂ s. f. (Familiar; adesea peiorativ) Îngrijire exagerată a înfățișării (proprii); îmbrăcare excesiv de îngrijită; găteală excesivă; (popular și familiar) dichiseală, dichisire, dichisit¹, ferchezuială, ferchezuire, ferchezuit¹, (învechit) stolire, (familiar) scliviseală (3), sclivisire (2), spilcuire (2), spilcuit¹. V. aranjare, dres¹, gătire, gătit¹, împodobire, moțare, podobire. Cf. spilcui (2). Cf. RESMERIȚĂ, D.

— Pl.: *spilcuieli*.

— *Spilcui* + suf. *-eală*.

SPİLCUÎRE s. f. Acțiunea de a (se) spilcui.

1. (Rar) Prindere a unui obiect de îmbrăcăminte cu o agrafă, cu un ac de gămălie, cu o broșă etc. Cf. spilcui (1). Cf. DDRF.

2. (Familiar; adesea peiorativ) Îngrijire exagerată a înfățișării (proprii); îmbrăcare excesiv de îngrijită; găteală excesivă, (popular și familiar) dichiseală, dichisire, dichisit¹, ferchezuială, ferchezuire, ferchezuit¹, (învechit) stolire, (familiar) scliviseală (3), sclivisire (2), spilcuială, spilcuit¹. V. aranjare, dres¹, gătire, gătit¹, împodobire, moțare, podobire. Cf. spilcui (2). Cf. DDRF, M. D. ENC.

— Pl.: *spilcuiiri*.

— V. *spilcui*.

SPİLCUÎȚĂ s. n. (Familiar; adesea peiorativ) Îngrijire exagerată a înfățișării (proprii); îmbrăcare excesiv de îngrijită; găteală excesivă; (popular și familiar) dichiseală, dichisire, dichisit¹, ferchezuială, ferchezuire, ferchezuit¹, (învechit) stolire, (familiar) scliviseală (3), sclivisire (2), spilcuială, spilcuire (2). V. aranjare, dres¹, gătire, gătit¹, împodobire, moțare, podobire. Cf. spilcui (2). Cf. RESMERIȚĂ, D.

— V. *spilcui*.

SPİLCUÎȚĂ, -Ă adj. (Familiar; adesea peiorativ; despre oameni) Care are un aspect exagerat de îngrijit, care este îmbrăcat excesiv de îngrijit sau care este prea gătit, (popular și familiar) dichisit², ferchezuit², (învechit) stolit, (regional) schilit, simțit (3), (familiar) sclivisit (2); p. ext. afectat. V. aranjat, dres², gătit², împodobit, muchelef, podobit. Cf. spilcui (2). *Își vedea copiii mari, atât de frumoși, atât de spelcuțiți, atât de cumsecade. SLAVICI, O. II, 40. Își face primblarea la Șosea, ... un domn spilcuit. VLAHUȚĂ, S. A. II, 339, cf. DDRF, ȘĂINEANU². Ofițerul... ferchez, spilcuit, pudrat, ieși la iveală. REBREANU, P. S. 166. Umbla spilcuit, îmbrăcat după ultima modă. id. I. 416; cf. RESMERIȚĂ, D. Șlampa lăiață de adineaori era aceeași cu pupuica spilcuită. M. I. CARAGIALE, C. 136, cf. CADE. Un flăcău tonnatic lotdeauna spilcuit și foarte zgircit. I. BOFEZ, B. I, 83. La ora precisă porniră amîndoi spilcuțiți, în uniforme strict regulamentare. BRĂESCU, M. B. 38. Să se amestece din nou printre cucoane cu musturi și domnișori spilcuțiți și calici. G. M. ZAMFIRESCU, S. M. N. II, 52. Un tînăr oacheș, spilcuit, cu mișcări sacadate parcă l-ar fi strîns hainele. COGEA, S. I, 15. Trei nemți care vin spilcuțiți și rumeni de la vîntătoare. SADOVEANU, O. VII, 280. Veni și unul dintre ofițerii de punte. Spilcuit, ras proaspăt și pudrat. BART, S. M. 98, cf. SCRIBAN, D. Patrioți de paradă, gazetărie și trimbiți, tîlhari spilcuțiți, în frac și smoking... jupuciu țara. ARGHEZI, B. 136. Aveau să sosască... doi simpatici băiețani, unul fanșos, celălalt ușurel, amîndoi spilcuțiți. BLAGA, H. 174. Specimen spilcuit, pomădat, plin de ridicol manierat așa cum e eroul din schifa „Cavalierism“. RALEA, S. T. III, 230. Spilcuit și îmbrăcat după ultima modă apuseană, era nespud de măgulit de hazul pe care îl făceau marii boieri. CAMIL PETRESCU, O. III, 74. Se imbulzeau amarnic, croindu-și un loc din coate, ... fanți furlandisindu-se spilcuțiți foarte în redingo-*

tele lor. C. PETRESCU, A. R. 7. Directorul rafinării, spilcuiț, perial. BOGZA, A. I. 61. Se ivi un om tînăr, spilcuiț, cu ochelari groși pe nas. STANCU, R. A. III, 65. Codin, jovial, îmbrăcat într-un costum nou, dichisit și spilcuiț de parcă venea într-o vizită. V. ROM. august, 1954, 21. L-a luat în primire un sublocotenent de rezervă, spilcuiț și plin de ifose. BENIUC, M. C. I, 376. Oamenii văzură un tînăr spilcuiț, plimbîndu-se agale. TUDORAN, P. 353, cf. DL, DM. Erau și hoji. Mai bătrîni și mai tineri, spilcuiți de nici nu-i bănuiai. BARBU, G. 291. Un om înalt, spilcuiț, cu armă și cartușieră nouă, n-a vrut să primească numărul 13. VÎN. PESC. mai 1964, 2. Era un domn blînd, spilcuiț, eu monoclu și cu cărare la mijloc. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 33, 12/1. Un adolescent spilcuiț și aplicat la carte. ib. 1970, nr. 32, 7/1, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Substantivat) Ce sîntem noi? Fasonați și spilcuiți de salon? T decembrie 1964, 36. ◇ (Prin lărgirea sensului) Rîdea cu milă în mustecioara spilcuiț. C. PETRESCU, R. DR. 117. ◆ P. a n a l. (Despre încăperi) Curat și aranjat cu gust. Toate [camerele] în bună ordine, bine finute, spilcuite. ARGHEZI, L. 198.

— Pl.: spilcuiți, -te. — Și: (regional) speleuit, -ă adj.

— V. spileui.

SPILCULIȚĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Plantă ierboasă, decorativă, cu flori de culori variate. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: spilculițe.

— Spilcă + suf. -uliță.

SPILCUIȚĂ s. f. v. speleuiță.

SPILÉR s. n. v. șpîler.

SPILÍT s. n. (Geol.) Rocă vulcanică, fin granulară și compactă, lipsită de fenocristale. Cf. CANTUNARI, L. M. 172. Într-o rocă efuzivă se întîlnesc diabaze și porfirite sticloase (spilite). ONCESCU, G. 350, cf. LTR², DN².

— Pl.: spilite. — Și: (rar) spilită s. f. ENC. ROM.

— Din fr. spilité.

SPILITĂ s. f. v. spilit.

SPILITIZĂRE s. f. (Geol.) Proces de transformare metamorfică a labradorului în albit. Cf. LTR², DN².

— Pl.: spilitizări.

— Spilit + suf. -izare.

SPILUI vb. IV v. șpîlui.

SPIN¹ s. m. I. Formație tare și ascuțită care crește pe tulpina, pe ramurile, pe frunzele, pe fructele etc. unor plante, cu rol de apărare; ghimpe, mărăcine (1 c), țepă, țepușă, (regional) șteap¹ (2). Înghimpă-mă spinul. PSALT. HUR. 26¹/2. Ainte de înțeleagere spirii (mărăcînii c²) voștri umere, că viul ca în minie înghiți ei. PSALT. 111. Turnai-mă spre straste cînd înghimpă-mă spin. CORESI, PS. 77/8. Din spini se naște rujă prea frumoasă. MAIOR, IST. 243/15. Toate labele și-au zgîriat... de spini rugului. TICHINDEAL, F. 66/12, cf. LB. Măciuaș și mărăcine ciomăgos și plin de spine. HELIADE, O. I, 137, cf. I. GOLESCU, C. Foile celorlalte speții [de aloë] sînt sau buloase sau pătate și fără spini. BREZOIANU, A. 427/1. A rămas ca o lege... a nu mai arde nici spini de sparange selbatic, nici mărăcînii. ARISTIA, PLUT. 9/10. O vezi cum... produce, în loc de struguri, spini. NEGRUZZI, S. II, 239, cf. POLIZU. De multe ori iese o fericire din mijlocul necazurilor, precum iese roza din mijlocul spinilor. BOLLAC, O. 262. Gardurile vii se fac din mai multe plante... care au spini ascuși. I. IONESCU,

B. C. 59/17. Mîna ei îi sîngera, dar nu o doare, Că pentr-un spin avea o floare. COȘBUC, P. II, 263, cf. ȘĂTNEANU². De teama unui spin, Lăsăm să moară roza pe tulpină. CERNA, P. 125. Este bine ca să scoată spinele... cu o pensă. BIANU, D. S. Trandafirul — alb veghea neadormit, păzit de straja lui de spini. ANGHEL — IOSIF, C. L. 128. Credeam că fi-a intrat un spin în picior. AGÎRBICEANU, S. 377. Se impune într-un spin. GÎRLEANU, L. 49, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Sînt și spini mărunți, afurisite ace care termină toți zimții frunzelor. SIMIONESCU, FL. 200. E timp de-acuma să cîntați și spini... Ei stau ca robii pururea de pază. Să ocrotească floarea strălucită. VOICULESCU, POEZII, I, 18, cf. DS, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM. Zburîndu-și spini galbeni sub ierbi și uscăciuni, Un măciș din vară... Adăpostește-n taină... Un iepure. HOREA, P. 57, cf. DER. Nu m-a înțepat nici un spin, cu toate că eram desculț. LĂNCRĂNAN, C. III, 156. Ciocănitorea aleargă pînă la un cactus vecin și smulge un spin. Gî 1968, nr. 932, 4/7. Mă prefac că-mi scot un spin din picior. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 18/4, cf. M. D. ENC., DEX. S-o dus la fișior să-i scoată spițele. DENSUSIANU, Ț. H. 118. Mi-o lunat un spin. A III 2. Cine are străin are în casă spin. PANN, ap. DDRF. Cine vrea trandafiri cată să vrea și spini. id., ap. DDRF. Stă-n cărare Jinduind mîncare (Spinul). ȘEZ. XXI, 20. Ce stă în călecică și așteaptă cărnicea? (Spinul). GOROVEI, C. 353. ◇ (Ca termen de comparație) Cuvintele i se incubară în inimă ca niște spini. REBREANU, P. S. 181. Plecam acasă fugind, cu plînsul în gît, ca un spin. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 23. Prezența copilului îl scie ca un spin. CONTEMP. 1955, nr. 476, 3/3. ◇ Fig. Mergea el, socolind cu ce mijlocire putea depărta spinul acesta de la ochii săi. ȘINCAI, HR. III, 125/3. În vreme dar cînd eu sînt împuns de spini lumii cei vechi, voi lepăda trandafirul lumii cei nouă. BUZNEA, P. V. VII/7. Comentariul lui Plutarh nu este... mai puțin sbrîlit de spini, ca opera ce el se propune a lămuri. ARISTIA, PLUT. LXXXIX₂/15. Prin voi chiar spini durerei Se acopere cu flori. ALECSANDRI, P. III, 173. Și dacă viața are spini De ce te plîngi că-i rea viața? COȘBUC, P. II, 264. Căutam suferința bucuros, ca să pot aduna în suflet, prin durere, spini și fărîmele unei iubiri cu harul cereș al mîntuirii. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 48. Mitrea... moștenise spini ei. SADOVEANU, O. XVII, 171. Pentru despot și camarila de la curte, Pușkin era un spin care-i sîngera necontenit. id. ib. XX, 468. Îndepărtă spini acestui gînd. C. PETRESCU, A. R. 83. O, spini tăi intră-n umăr dulci, Ești prea aproape Ca să simt durerea Cînd capul lin pe pieptul meu îl culci. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 90, 7/3. ◇ Expr. A sta (sau a șede, rar, a aștepta) (ca) pe (niște) spini = a) a fi foarte neliniștit; a sta (ca) pe acc. Cf. BARCIANU, V. Șede ca pe spini și vrea numaidecît să-i dați răspuns. CREANGĂ, P. 315, cf. DDRF. Stau ca pe spini, stau ca pe foc; E timpul numai bun de joc. IOSIF, PATR. 15. Îl aștepta ca pe spini pe bărbatul său. AGÎRBICEANU, A. 437. Părea însă grozav de nerăbdător și stătea ca pe niște spini. REBREANU, I. 119, cf. RESMERIȚĂ, D.; b) a fi grăbit (să plece). Cf. ZANNE, P. I, 288, RESMERIȚĂ, D. A fi (sau a sta) ca un spin în ochii sau în inima, rar, în coasta cuiva, ori a fi spin în ochiul cuiva, a-i fi (cuiva) ceva spin în ochi = a nu fi pe placul cuiva; a constitui o prezență neplăcută pentru cineva; a incomoda pe cineva. Cf. ZANNE, P. II, 330. De ce fi-e spin în ochi dragostea mea și-a Crucii. AGÎRBICEANU, S. P. 113, cf. DL, DM. A scoate spinul din ușă = a scăpa de o mare grijă. Împăratul hotărîse să-și mărite fata, voia să-și scoată spinul din ușa. ap. TDRG. A aduce (cuiva) spin în coastă = a aduce pe cineva care incomodează sau care constituie o prezență neplăcută. Cf. ZANNE, P. I, 288. Berechiata de cuscră-ta! Mi-ai adus spin în coastă. ap. TDRG. (RAR) A călca (ca) pe spini = a păși încet, nesigur, sfios; (rar) a călca (ca) pe mărăcini, v. mărăcini (1). Cf. ZANNE,

p. 11, 511. (Regional) **A-i scoate** (cuiva) spinele (sau un spin) din picior (ori din căleii) = a scăpa (pe cineva) de un necaz, de o încercătură. *I-a scos spinele den călcie.* ZANNE, p. IX, 528. (Cu parafrizarea expresiei) *Chimeriul ne-a scos din picior un spin tare rău.* CONTEMPORANUL, II, 251. (Regional) **A afla spini în coleşă** = a căuta nod în papură, v. n o d (II 1). Cf. ZANNE, p. III, 534. ◇ (Prin analogie) [Un] porumbel ce-ar fi vroil să treacă prin grațiile cu spinii de oțel. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 34, 3/1. (Ca termen de comparație) *El prezida palid, atent, cu ochii strălucitori, ca niște spini de diamant.* GALACTION, o. 95.

II. P. a n a l. Numele unor părți ale corpului oamenilor sau al animalelor, ale unor obiecte etc. care seamănă ca formă, ca funcție etc. cu un spin¹ (I). 1. (Iht.; cu determinări care precizează sensul) Os din sistemul osos al peștilor. *Determinarea vârstei la pește se mai face... prin spinul aripioarei dorsale.* AP 22. *Mreana vînată... are spinul dorsal nedînfat.* ENC. AGR. IV, 78. *Spinul suborbitar este foarte redus și ascuns sub piele.* ib. 107, cf. ALR II 5 659/520.

2. (Anat.; regional) Șira spinării, v. și r (B 1) (Uricani). A III 2.

3. (Tehn.) Tijă metalică, de formă cilindrică sau conică, plină sau tubulară, folosită la realizarea îmbinării a două piese metalice; știft (2). *Spinul e solicitat la foarfece... forța fiind transmisă între piese.* LTR, cf. DL, DM, DEX.

4. (Regional) Mică țeapă de lemn care a intrat sub piele. *Dacă-ți dă un spin în picior, scate-l și locul lui acopere-l cu clei din ureche.* PAMFILE, ap. CADE.

5. (Regional) Țeapă (la orz) (Cărbunari — Moldova Nouă). Cf. ALR I 929/9.

6. (Regional) Semn de hotar între terenurile agricole a două sate (Groși — Baia Mare). Cf. ALR II 5 069/349.

7. (Prin nord-estul Munt.) Crestătură făcută la urechea oilor, pentru a putea fi identificate de posesor. *La ureche, semnele se fac cu cuțitul, cu foarfece... șuiețuri;... bărlurături, k'ișcățuri;... sk'in.* STOIAN, PĂST. 55.

8. Parte componentă a cirligului de pescuit care împiedică ieșirea momelii sau scăparea capturii. Cf. M. D. ENC.

III. 1. Numele mai multor plante erbacee sau lemnoase care au spini¹ (I): a) (și în sintagmele *spin muscălesc*, BORZA, D. 40, *schin ciinesc*, id. ib.) plantă erbacee spinoasă din familia compozitelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze lunguiețe, dințate, avînd lobulii și dinții terminați cu ghimpe puternici, cu flori de culoare roșie-purpurie, galbenă sau albă, dispuse în capitule; (regional) cătină, crăpușnic, păducherniță, pălămidă, porumbel (II 5), scai¹ (I d), scai roșu (v. s c a i¹ I d), scai voinicesc (v. s c a i¹ I d), scaiete (I c), unghia-ursului (*Carduus acanthoides*). Cf. BRANDZA, PL. 296, GRECESCU, FL. 328, PAMFILE, A. R. 95, cf. PANȚU, PL., CADE, LTR², DL, DM, BORZA, D. 40, M. D. ENC., DEX; b) (regional) ciulin (*Carduus nutans*). Cf. COTEANU, PL. 29, LB, GRECESCU, FL. 329, PANȚU, PL., BORZA, D. 40, L. ROM. 1967, 52; c) (regional) scaiete (I a) (*Carduus kernerii*). Cf. PANȚU, PL., CADE; d) (regional) și în sintagmele *spinul dracului*, COTEANU, PL. 17, LB, POLIZU, BĂRCIANU, V., BRANDZA, FL. 221, GRECESCU, FL. 237, ALEXI, W., PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 65, *spinele dracului*, LB, BORZA, D. 65, *spinul vîntului*, BRANDZA, FL. 221, GRECESCU, FL. 237, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 65, *schin otrăvitor*, BORZA, D. 65, *spin alb*, id. ib., *spin de mucedă*, id. ib., *spinul sfintei Mării*, id. ib.) scai¹ (I i) (*Eryngium campestre*). Cf. PANȚU, PL., CADE. *Iarna, vîntul rostopolește tufele rotunde de spinul vîntului.* SIMIONESCU, FL. 232, cf. BORZA, D. 65; e) (popular) și în sintagmele *spin muscălesc*, BRANDZA, FL. 326, BIANU, D. S., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, BORZA, D. 187, *spin mucedănesc*, H XVII, 226, *spin mocănesc*, BORZA, D. 187,

spin alb, id. ib., *spin de holeră*, id. ib., *spinul holerăi*, com. MARIAN *holeră* (*Xanthium spinosum*). Cf. RESMERIȚĂ, D., BORZA, D. 187; f) (regional) și în sintagma *spin albastru*, BORZA, D. 63, *tătarnică* (*Echinops vitro*). Cf. id. ib.; g) (invechit, rar) crăpușnic (*Cirsium palustre*). id. ib. 49; h) (regional; la pl.) scai¹ (I a) (*Cirsium vulgare*). id. ib. 49; i) (prin Ban.) limba-boului (*Agave americana*). id. ib. 12; j) (regional; și în sintagma *spin alb*, BĂRCIANU, V., ALEXI, W., MAT. DIALECT. I, 139) păducel (II) (*Crataegus monogyna*). Cf. ALR SN III h 629; j) (prin Transilv. și prin Maram.) măceș (I) (*Rosa canina*). Cf. ALR SN III h 630/219, 362; k) (regional; și în sintagmele *spin scorubar*, BORZA, D. 139, *spinul cerbului*, id. ib., *spin negru*, MAT. DIALECT. I, 139) porumbai¹ (*Prunus spinosa*). Cf. BRANDZA, FL. 540, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., BORZA, D. 139; l) (prin Munt.) plătică² (*Gleditschia triacanthos*). *O pădure de glădițe... Pădurea asta de spini nici n-o știăm.* VISSARION, B. 222. ◇ C o m p u s e: (popular) **spin-alb** sau **spinul-cerbului** = verigariu (*Rhamnus cathartica*). Cf. DRLU, BĂRCIANU, V., BRANDZA, FL. 208, GRECESCU, FL. 151, ALEXI, W., BIANU, D. S., PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 146, ȘEZ. XV, 118; (popular) **spinul-vîntului** (sau **-albastru**, **-vînat**, **-de-mucedă**) = scai vînat, v. s c a i¹ (I) (*Eryngium planum*). Cf. BĂRCIANU, V. *Se mai fac scaldători cu spin-vînat... copiiiilor slăbiți ca să se întărească.* N. LEON, MED. 67, cf. ALEXI, W., PANȚU, PL., CADE, BUJOREAN, B. L. 393, BORZA, D. 65. *Trei rădăcini de spin-albastru, mărăcine pisate se dau pentru holeră.* ȘEZ. XV, 126; (regional) **spin-măgărese** (sau **schin-alb**, **-de-luboie**) = scai¹ (I h) (*Onopordon acanthium*). Cf. VALIAN, V., POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., BORZA, D., 120; (regional) **spin-de-agreș** = agriș (*Ribes grossularia*) (Similhaiu Almașului — Zalău). Cf. ALRM SN II h 440/284; (regional) **spinul-voiniceului** sau **spin-voinicesc** = varga ciobanului (*Dipsacus silvester*). Cf. BUJOREAN, B. L. 393, BORZA, D. 60, H X 534, 581; (regional) **spinu-cînelui** = anghinare (*Cynara scolymus*). ȘEZ. XV, 118; (regional) **spinul-cerbului** = turtă (II 1) (*Carlina acaulis*). BORZA, D. 41; (regional) **spinul-șoarcelui** = ghimpe (*Ruscus aculeatus*). Cf. DRLU, BORZA, D. 152; (regional) **spinul-asinului** (sau **-lui-Cristos**) = păliur (*Paliurus spina — Christi*). Cf. DRLU, BORZA, D. 123. *Arbore care are țepi foarte ascuși și lungi... de aici îi vine numele de spinul lui Hristos.* ȘEZ. XV, 37; (regional) **spinul-tălpă-ursului** = talpa-ursului, v. talpă (I 1 a) (*Acanthus longifolius*). Cf. DRLU, BORZA, D. 9; (rar) **spinul-Măriei** sau **-sfintei Mării** = armurariu (*Silybum marianum*). Cf. BĂRCIANU, V.; (rar) **spin-Inverșunat** = crăpușnic (*Cirsium bovjarti*). Cf. GRECESCU, FL. 333. *Aprinseră-se ca focul în spiri.* PSALT. 248. *Veți culege din spini struguri sau den scai smochine.* CORESI, TETR. 13. *Ieșiră spinii și o necară și rod nu deade.* id. ib. 78. *Spini și urzici să rodească și veri mîncă iarba cîmpului.* PO 20/23. *Cine va curăți de spini (mărăcini MUNT.) pămînt strein.* PRAV. 336. *Cunună de spin împletită pusără în capul lui.* N. TEST. (1648), 37^v/8. *Să pusese turcii în dosul unor spini.* NECULCE, L. 287. *Mai cu nevoie este o sută de copoi iepurice din pîlcul spinilor a scoate.* CANTEMIR, I. I, 142, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. *Cunună de spini în cap im[și] pusă* (a. 1750). GCR II, 57/36. *Trebuie să fie asemenea unui grădinari ce smulge... spinii și buruianul.* CARTE TREB. I, 132/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Acele cîmpii care fuseseră atîta vreme acoperite cu mărăcini și spini făgăduia scumpe secerișuri și roade.* PLEȘOIANU, T. III, 4/5. *Într-acei ostrov nici spini să găsea.* DRĂGHICI, R. 58/5. *Se puse pre un pămînt sălbatic ci nu vlăsta din sine, fără spini și mărăcine.* SĂULESCU, HR. I, 31/25. *Pe acolo abia ies... rădăcini, spini, mărăcini, curpeni.* GENILIE, G. 125/3. *Cunună de spine-ncinge fruntea mea.* ARICESCU, A. R. 43/8, cf. POLIZU. *Îngroaparea macului se face... cu o grapă fără dinți, ci numai cu spini.* I. IONESCU, B. C. 46/14. *Hai să ne grăbim Ca să curățăm Grădina de schinuri Și țeara de*

chinuri. ALECSANDRI, T. 655. Ai venit să mi te-nchini, De nu, schimb a ta corșană într-o ramură de spini. EMINESCU, O. I, 146. Ce garduri streșinite cu spini, de mai nici vîntul nu putea răzbațe printre ele. CREANGĂ, P. 153. Mîncarea ta să fie slabă, de spini și polomidă. ISPIRESCU, ap. GCR. II, 357. Apa se ia dintr-un vîd sau dintr-un loc unde se află mulți spini. MARIAN, NA. 107. Aci a fost smidă de spini. LIUBA - IANA, M. 88. Dealul e cu spini acum. COȘBUC, P. I, 259. Se cetește în frumoase litere gotice, înrămurite cu frunzele de spini. IORGA, C. I. II, 187. Printre cărări dărăpănate Cresc spini. GOGA, POEZII, 176. Grăparea se face de obicei cu grapa de spini. PAMFILE, A. R. 61. Tîrnul este de obicei un spine sau un mărăcine tare și crânguros. id. ib. 211. Nu se vedea din blana albă... a iernii nici un spin, nici un scaiet. AGÎRBEANU, S. 284. Zări tulpina uscată a unui spin. GÎRLEANU, L. 137. În ce privește borșana (cu dinși) și grapa (de spini) nu avem reprezentări. PĂRYAN, C. 138. Satul dormea... cu casele pite după garduri cu spini. REBREANU, P. S. 59. Pe maidane au început să crească spinii. AL. PHILIPIDE, A. 64. Spini tăiați de astă-vară se rostogoleau pe haturi. C. PETRESCU, I. 1, 253. Ierburile chiar, sînt și ele pline de spini, de aspidă otrăvitoare, de scorpi și de șerpi. VISSARION, B. 109. De după un gard cu streșină de spini s-a repezit un fecioraș de șapte ani. SADOVEANU, O. XII, 669, cf. XIX, 235. Mergînd spre sat, pe cărare loaca cu bita spinii de pe margine. DAN, U. 62. O pereche de pișigoi, Ocolînd spinii, Și-au făcut cuib În cutia de scrisori. BLAGA, POEZII, 419, cf. BOGZA, C. O. 120. Vîntul duce ramuri uscate, spini, sau chiar semințe de ciulin și ciușăfa. V. ROM. IANUARIE 1954, 154. Se căjărară peste gardul de spini, zgriindu-se și săviră într-o curte. T. POPOVICI, SE. 528. O mare parte din compozite sînt buruieni dăunătoare diferitelor culturi: ... scaieții și spinii. BOTANICA, 158. Cunună de schini, Schini și mărăcini. TEODORESCU, P. P. 28. Aseară pe vremea cinii, Cînd treceam gardul cu spinii, M-amușai, mindră, cu cinii. JARNIK - BÎRSEANU, D. 320. Măi badiț, badiț ca tine Mi-aș face și dînt-un schine, Dintr-un schine nodoros, Și tot îmi fac mai frumos. MAT. FOLK. 1 005. Mama că mîi-o aruncat În gredina ce cu spl'ini. CANDREA, T. O. 44. Și unde-mi punea Căciulă de spini, De spini, mărăcini. PĂSCULESCU, L. P. 10. Am poruncit Pe o frunzucă de spin. BÎRLEA, L. P. M. II, 31. Că-l trimite Dari-n lut, ... Să nu iasă foc, nici fum: Să iasă numai un spin, C-a avut suflet hain. BALADE, II, 358. Găsi laul adormit Sub un spine înflorit. FOLC. TRANSILV. I, 87. Auzit-am d'zin bătrîni Că nu-i bun gardu cu spini. FOLC. CLT. - MUNT. I, 163. Să begă aici înt-o grămadă d'e spini. O. BÎRLEA, A. P. I, 128. La casa străinului, Ca la umbra spinului. FOLC. MOLD. I, 352. Printre spini trebuie să umbli încălțat. ZANNE, P. IX, 528. Cînd semeni spini, nu poți s-aduni smechine. COȘBUC, P. II, 283. ♠ (Ca termen de comparație) Ai ars, ca pre niște spini, înfelepciunea lumească. MINEIUL (1776), 54¹¹/7. Un zarzăr mic, în mijlocul grădinii, Și-a răsfiat crengușele ca spinii. TOPÎRCEANU, B. 5. Bunica zăcea în păt ca în spini, împunsă și înjunghiată în toate mădulele. TEODOREANU, M. U. 137. Se desfăta din nou povestind slugii nenorocirea și tăvălindu-se în dureri ca-n spini. SADOVEANU, O. X, 326. ♠ F i g. (Sugerează ideea de rău) Neîntinată în mijlocul spinilor aflîndu-te. MINEIUL (1776), 159^{2v}/11. Nu răsare lumina adevărului și a dreptății... ci numai spini și scaieți. EPISCUPESCU, PRACTICA, 42/31. Sînt alte căi în viața-aceasta Pe care nu răsare spini. DEMETRESCU, O. 61. Crescuse, dintre spini și bălării..., gîndul frumos și statornic al băiatului. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 20. În spinii de-aici arată-te, Doamne. BLAGA, POEZII, 81. (Ca determinativ al lui „cunună”, cu aluzie la Isus Cristos, sugerează ideea de suferință morală) Am suferit ultraje, cununa gea de spinuri Și scéptul infamiei și purpura despotă. HELIADE, O. I, 208. Indiferent de cine inclină capul sub cununa de spini... : numai moartea ta e adevărată, pentru tine. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 19.

Veți plăti pentru toate! Pentru toate tîlhăriile și minciunile! Pentru spinii din toate cununile Dăruite frunților noastre! DEȘLIU, G. 44. Tară cu fruntea de singe, Urma cununii de spini, Un ochi rîde celălalt plînge Cînd numai la soare te-nchini. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 1/2. ♠ P. e x t. (Popular) Tirn¹ (2). Cf. ALR II/I MN 150, 3 934/334, ALRM II/I h 407/334. Îi dăm cu spinu pră d-asupra. ALR II 5 304/36. ♠ P. e x t. (Prin sudul Transilv.) Grapă de spini (III 1). Cf. A II 12, III 4.

2. (Bot.; la pl.) Urzicuță (*Verbena hybrida*). Cf. BORZA, D. 178.

3. (Bot.; regional) Numele a două specii de arbori din familia pinaceelor: a) pin² (1 a) (*Pinus silvestris*). Cf. BORZA, D. 131; b) jneapăn (*Pinus mugo*). Cf. id. ib. Pădure nu așa înaltă în copaci... și spini; mai mulți decît alt lemn în pădurea aceea. M. COȘTIN, LET. I, 294/15. Spiniu-pinu (un fel de brad) i șez. II, 43, cf. ALR I 1 947/780, 839, ALR SN III h 626.

IV. (Ornit.; prin Dobr.) Cîntează (*Fringilla coelebs*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 157.

— Pl.: spini și (învechit, rar, n.) spinuri. — Și: (învechit și regional) spine s. n.

— Lat. spinus, -a.

SPIN² s. m. (Fiz.) Moment cinetic intrinsec al unei particule elementare. Cf. LTR², DL. Așară de spin, electronul are și un moment magnetic propriu. DER, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♠ Spin nuclear = moment cinetic al nucleului atomic. Spinul nuclear depinde de... numărul particulelor grele din nucleu și nu de numărul electronilor. SANIELEVICI, R. 36, cf. LTR².

— Pl.: spini (și n.) spinuri. SANIELEVICI, R. 37.

— Din engl. spin.

SPIN³, -Ă adj. v. spin¹.

SPINĂC s. m. v. spanac.

SPINĂKER s. n. (Nav.) Velă auxiliară de formă triunghiulară folosită pe ambarcațiunile de port cînd se navighează cu vînt de pupă. Cf. ABC MAR., LTR. Spinakerul se folosește la regate. LTR².

— Scris și: spinacher. DN³. — Pl.: spinakere.

— Din fr., engl. spinnaker.

SPINĂL, -Ă adj. (Livresc) Care aparține coloanei vertebrale, care se referă la coloana vertebrală; p. e x t. care se referă la spinare (I 1); (învechit, rar) spinos². Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, P. 186, PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., LM, ALEXI, W. A cercetă microscopic măduva spinală a unei femei. BABEȘ, O. A. I, 20, cf. SCRIBAN, D. Aceleași legi conduc localizările spinale și pe cele ale nucleilor nervilor cranieni. PARHON, O. A. I, 140, cf. DL, DM, DN³, M. D. ENC., DEX. ♠ Ganglion spinal = ganglion nervos care are rolul de stație și releu al nervilor rahidieni. S-au găsit ganglioni spinali și rădăcinile nervilor tumefiate. BABEȘ, O. A. I, 19. Granulațiunile coloidale din celulele ganglionilor spinali și simpatici... sînt izolate și nu constituie aglomerațiuni. MARINESCU, P. A. 50. Rădăcina posterioară prezintă... o umflătură numită ganglion spinal. ABC SĂN. 335. ♠ Nerv spinal = nerv cranian care inervează mușchii gîtului, ai laringelui și ai faringelui. M. D. ENC.², DN³.

— Pl.: spinali, -e.

— Din fr. spinal, lat. spinalis.

SPINĂRE s. f. I. 1. (Și, învechit și popular; la pl. cu valoare de sg.) Partea posterioară a corpului omenească corespunzătoare regiunii dorsale a coloanei vertebrale, cuprînsă între gît și regiunea lombară; spate (I 1), (învechit și popular) spată¹ (I 1), (învechit și familiar) circă. Cf. PSALT. HUR. 13^v/14, 69^v/2. Topin-

du-se de foame și de mîncarea pasărilor și spinare neîndecată. CORESI, ps. 414/13. *Lepădă... caftanul cel împărătesc... din spinare și fugi. NEAGOE, ÎN. 79/3. Și-l brăzdăra cu fiară pe spinare, și-i zdrobiră fălcile (a. 1698). GCR I, 320/33. Mă apuc[ă] în partea din stînga, în deșărt, aproape de spinări, pe semne la ră-nunchi (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 17, cf. BUDAI-DE-LEANU, LEX. A să bate acel călcător al poruncii cu 25 bețe p[ă] spinare (a. 1837). DOC. EC. 653, cf. VALIAN, v. Pătimașul începe a se freca pe cap, pe piept, pe spinare, pe pîntece. DESCR. AȘEZ. 55/8. Gîrbovirea spinării, lipsa vederii și a memoriei. VASICI, M. II, 86/9. Să frece... pătimașul spinarea un ceas mai-nainte de venirea frigurilor. CORNEA, E. II, 9/2. Își arăta prea mult frumusețea brațelor, a pieptului și a spinării. GHICA, C. E. I, 156. Muiăți-le spinarea cu muclele iataganelor. FILIMON, O. I, 159, cf. BĂRCIANU, v. Oprește trăsura înfigînd cu putere vîrfurile umbreluței în spinarea lui George lipită o frunză. ISPIRESCU, L. 139. Femei îmbrăcate în mătăsuri subțiri, prin care se zăreau brațe și spinări albe. BACALBAȘA, S. A. I, 172. Porunci... să ridice fracul din spinarea feciorului. D. ZAMFIRESCU, T. S. 57. Rezemîndu-se cu spinarea de ușa compartimentului. REBREANU, P. S. 120, cf. CADE. Își simte spinarea rece. GALACTION, O. A. I, 70. Le învinețea spinările. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 178. Se întorcea de la pădure cu spinarea încovoiată pînă la pămînt sub povara crengilor uscate. COCEA, S. II, 641. Și-a rupt ciubucul de spinarea grămăticului. C. PETRESCU, A. R. 98. De o salcie scorburoasă... un moșneag își reazimă spinarea încovoiată. BOGZA, C. O. 211. Cravașele șuieră. Izbesc obrazuri, cefe, spinări. STANCU, D. 57. Nu i-ar fi altoit arendașul, șa-nului, spinarea cu gîrbaciul. P. S., L. I, 8. Îi ajutam... să se săpuneze pe spinare. VINEA, L. I, 70, cf. DL. Îi dădu doctorului Munteanu o palmă peste spinare. PREDĂ, R. 296. Sudorii calde și reci i se scurgeau șiroaie pe spinare. T. POPOVICI, S. 200, cf. DM. În fiecare vinei se biciuia singur... făcîndu-și spinarea numai sînge. BARBU, PRINC. 44. Simți apa rece prelingîndu-i-se pe gît, pe piept, pe spinare. BĂNULESCU, I. 14. Grăbeu pasul, sălîndu-și din mers sacul de grîu pentru a-l așeza mai bine în spinare. id. ib. 67. Tînarul dă jos din spinare... rucsacul său. CINEMA, 1969, nr. 4, 14, cf. M. D. ENC., DEX. Cîte fete cu pieptare, Toate-s strîmbe de spinare. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 430. Cheptu în sus ridicatu-i-o, Schinarea strîmbatu-i-o. MAT. FOLK. 1 537, cf. A II 2, 3, 8. Am căst pe sk'inare. ALR II/I h 95/157. Mă doare sk'inaria. ALR II/I MN 34, 2 194/157, cf. 219, 4, 8, 172, 182, 192, 399, 463, 514, 605, 648, 682, 762, 791, 886, 928, 958, 987. O fată mare, Cu trei coade pe spinare. FOLC. OLT. - MUNT. I, 62. Îi trage două lu Harap Alb a lungu sk'inării. O. BÎRLEA, A. P. II, 179. ♠ Fig. Îmi gătește înalt tronul pe a cerului spinare. CONACHI, P. 265. Să tot zbor neobosil Pe spinarea vîntului În giurul pămîntului. ALECSANDRI, P. P. 141. ♠ Șira spinării v. și r (B 1). Mă-duva spinării v. mă du v[ă] (I 1). Crucea spinării v. cruce. ♠ Loc. a d v. În (sau la spinare ori cu spinarea sau (popular) d(e)-a(n) spinare = (de obicei construit cu verbe ca „a lua“, „a duce“, „a purta“, „a căra“ etc., indică modul de purtare a poverilor) sprijinit pe umeri sau pe toată partea dorsală a corpului; în spate (v. s p a t e I 1 b), (popular) în cîrcă (v. c î r c ă), (învechit) în spete (v. s p a t ă I 1). Cîltă îi zioa de mare. Cară lemne în spinare (sfîrșitul sec. XVIII). GCR II, 106/1. Mergea cu de-ale mîncării, cu fîină, mălai, orz, care cu spinarea, care cu cai (a. 1814). DOC. EC. 164. Ia acest sac la spinare și du-te (a. 1830). GCR II, 255/27. Au năvălit un norod d[ă] oameni... spărgînd malul sării; și au încercat... cu spinarea, în silinție (a. 1831). DOC. EC. 487. Toate crăpăturile se fac cu spinarea. MĂS. GR. 9/23. A purces să se ducă-la iad c-un toiaș în mînd și c-un sac d-a spinare. NEGRUZZI, S. I, 87. Oamenii se-ntorceau d[ă] la lucru cîmpului cu coasele de-a spinare. EMINESCU,*

g. p. 101. Mama v-duce vouă: Frunze-n buze, Lapte-n fițe, Drob de sare În spinare. CREANGĂ, P. 20. Unii suiau încet cu povara de-a-n spinare, alții celor sprintseni cu sacii goi. TAFRALI, S. 74. Îți faci legăturile într-ate bucăți ale tale și le duci unde trebuie cu sarcina, cu spinarea. PAMFILE, A. R. 131. A văzut azi-dimineață pe un om din curtea boierească ducînd la spinare un brad mare. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 26. A belit bivolița și... vine cu pielea ei în spinare. HOGAȘ, DR. II, 148. Își luă arcul la spinare și plecă la vinat. DUMITRAȘCU, STR. 12, cf. CADE. S-arătă în bătaia focului c-un lup în spinare. MIRONESCU, S. 80. Intră el pe poartă Cu bagajul la spinare. TOPÎRCEANU, P. O. 41. O bancă... pe care o cărau în spinare doi elevi. I. BOTEZ, B. I, 47. Luînd poverile lor în spinare, ei pornesc. VIANU, A. P. 320. Te iau la spinare, dacă te opui. ARGHEZI, L. 21. O să te dau la fierărie, și cari cu spinarea. id. s. VII, 196. Avea obiceiul să pornească la drum... cu o traistă la spinare. CĂLINESCU, S. C. L. 66. Aduc cu spinarea mere, nuci, smîntîlnă. BOGZA, A. I. 137. Se întorcea cu sacul cu iarbă la spinare. STANCU, M. I. 208. Trec mamele cu pruncii-n spinare. JEJELEANU, S. II. 47. Cu bocceaua la spinare, cu do-nițele în mîini... ajunse în port. TUDORAN, P. 141, cf. DL. Îl încercă în spinare, dar era prea greu. T. POPOVICI, SE. 307, cf. DM. Broască mică, broască mică, Trece-mă-n spinare lacul. VULPESCU, P. 62, cf. M. D. ENC., DEX. Sapa-n mîna apuca, Tîrnăcopul că lua. La spinare le punea. TEODORESCU, P. P. 618. Vezi neamful cum mă duce... Fără pîlă, fără sare, Numai cu pușca-n spinare. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 317. Să-mi iau pușca și flinta. Și carabina-n schinare. MAT. FOLK. 1 009. Ia sacul de-a sk'inari. POP., ap. JAHRESBER. IX, 219. Îmi iau cînele cu mine, Și pușcuța pe spinare, Și mă duc în jos la vale. BÎRLEA, L. P. M. I, 323. Îl iau la spinare. ALR II/I h 55/784. Luai pușca la spinare și ieșii în drumul mare. ANT. LIT. POP. I, 75. Și umbla Din cale-n vale, Cu dăsa la spinare. BALADE, II, 102. Luai coasa la spinare Și-apuca pe coastă-n vale. FOLC. OLT. - MUNT. III, 466. O ia de-a spinare și-a plecat. O. BÎRLEA, A. P. II, 501. Cînd leul e mort, iepurii sar pe spinare. ZANNE, P. I, 505. Nu este prea bine vacii Că vine tata îmi pare Cu pielea ei în spinare, se spune despre cei care vorbesc pe ocolite. Cf. ZANNE, P. I, 685. Loc. a d v. și prep. În spinare (a cuiua) = a) (de obicei construit cu verbe ca „a cădea“, „a lăsa“) în obligativitatea (a cuiua); în atenție (sau atenția cuiua); în sarcină (sau sarcina cuiua, v. s a r c i n ă 3 a), în seamă (sau seama cuiua, v. s e a m ă I 2 b), (învechit) în cîrcă (sau circa cuiua, v. c î r c ă). Nu mai face să se lase tot în spinarea bătrînului. CARAGIALE, O. II, 250, cf. BĂRCIANU, CADE. Toată grija căruțelor și a mărfii cădea acum în spinarea slugilor. GALACTION, O. 266. Mi-ai lăsat totul în spinare. COCEA, S. II, 58, cf. DL. Toată grija cădea în spinarea Anei. T. POPOVICI, SE. 45, cf. DM, DEX; b) (în construcție cu verbe ca „a arunca“, „a pune“) în responsabilitate (a cuiua); în sarcină (sau sarcina cuiua, v. s a r c i n ă 3 a), în seamă (sau seama cuiua, v. s e a m ă I 2 b), (învechit) în cîrcă (sau circa cuiua, v. c î r c ă). Lasă toată grija și aruncă răspunderea întreagă în spinarea școlii. CARAGIALE, O. IV, 249. Femeia îndrugă și ea cîteva vorbe aruncînd toată vina în spinarea dascălului. ISPIRESCU, L. 277. Nu trebuie să aruncăm în spinarea copiștilor imperfecțiunile pe cari... le pot comite autorii înșiși. BUL. COM. IST. II, 94, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Nu-mi aduc aminte să fi dat astfel de ordin... dar dacă dumneata vrei s-o arunci în spinarea mea. BRĂESCU, O. A. I, 60, cf. DL, DM. Autorul îi pune în spinare o acțiune de un septîmism dubios. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 4/4, cf. DEX, CIAUȘANU, GL. ♠ Loc. prep. Pe spinarea cuiua = a) (de obicei construit cu verbe ca „a trăi“, „a aduna“, și, rar, de pe sau, învechit, din spinarea) cu mijloace bănești provenite de la..., din veniturile, munca etc. cuiua; pe cheltuiala cuiua (v. c h e l t u i a l ă), pe seama cuiua (v. s e a m ă

I 2 a), pe socoteala cuiwa (v. socoteală 3 a), în spatele cuiwa (v. spate 1), (învechit) în spetele cuiwa (v. spată¹ I 1). *Acasă la toată cheltuială s-a apucat Duca Vodă să o scoată tot din spinarea fării.* N. COSTIN, LET. II, 24/16. *Își aleg unii meseria de a trăi din spinarea altora fără a produce nimic.* HELIADE, O. II, 55. *Banii cei adunați cu singe și cu încărcături de către arendași din spinarea sătenilor.* PELIMON, I. 165/27. *Să nu mai faci alte cheltuieli pe spinarea fării.* BUL. COM. IST. IV, 12, cf. CADE. *Fiul arhitectului Ioanide trăiește pe spinarea altora, tapează.* CĂLINESCU, B. I. 158. *Medicii de astăzi urmează moda lor științifică... pe socoteala și pe spinarea pacienților.* VINEA, L. II, 70. *Acum trăiesc pe spinarea surorilor mele.* H. LOVINESCU, T. 301. *Ași făcut avere pe spinarea oamenilor și acum doți din colț în colț.* PREDĂ, D. 88. *Ne mână foamea și toți trăiesc pe spinarea noastră.* T. POPOVICI, S. 283. *Partidele care conduc pe rînd nu fac decît să profite de pe spinarea lor.* T. Iunie 1964, 24. (Prin lărgirea sensului) *Un amic al meu, cam cioban, cam plugar, ... trăiește din spinarea oilor și din grăsimile pămîntului.* GHICA, C. E. I, 89; **b)** (construit cu verbul „a fi”) în (de)favorarea cuiwa sau a ceva; pe seama cuiwa (v. seama I. 2. c), pe socoteala cuiwa (v. socoteală 3 c). *Acasta-i distracția popotei.* *Păcat numai că e pe spinarea lui.* C. PETRESCU, I. I, 282. **Ex p r.** (Învechit) **A avea pe cineva la spinare** = a avea sprijin foarte puternic. *Ele nu-și au la spinare Epitrop interesat* *Să le facă silă mare* *La ceaia ce n-au visat.* FM (1839), 80¹/5. (Familiar) **A(-i) sta în spinare(a)** (cuiwa) sau a avea (sau a purta) pe cineva în spinare = a deranja pe cineva cu prezența; a nu mai scăpa de cineva. *Nu pot să sufăr să-mi stea un chelner în spinare.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. ZANNE, P. II, 432, DDRF. *Doctorul, furios, se întoarse să vadă cine-i sta în spinare.* D. ZAMFIRESCU, R. 205. *Stătu în spinarea lui toată vremea ascultînd cum face lecția, ca un controlor.* REBREANU, I. 374. (Popular) **A duce (sau a purta) pe cineva în spinare** = a purta de grijă cuiwa, a întreține pe cineva. Cf. UDRESCU, GL. (Popular și familiar) **A(-i) duce (cuiwa) ceva în spinare** = a munci foarte mult (pentru cineva), făcînd totul singur. *Tîtu mîncea cît șapte și-i ducea în spinare toată cancelaria, înecat n-ar fi fost ușor să-l înlocuiască.* REBREANU, I. 377. **Ea duce gospodăria în spinare.** (Familiar) **A-și îndoi spinarea** = a nu avea personalitate, a fi servil, laș. *O să fii foarte ocupat să-ți îndoi spinarea, și după cum te cunosc eu, n-o să mai ai timp să fii sincer.* PREDĂ, R. 157. *Să-l vad pe copilul meu cu ochii sticlind de servilism în dăindu-și spinarea.* id. ib. 250. *Din ușă va fugi nestînd să-mi dau suflarea, grăbit noului rege a-și îndoi spinarea.* T. Iulie 1964, 34. (Popular și familiar) **A(-și) lua picioarele (tălpile, călețele sau regional, drumul) la spinare** = a porni la drum. Cf. BĂRCIANU, Or și putul... *să-și ia tălpile la spinare.* STANCU, D. 48. *Lîtîndu-și picioarele la spinare, nu se mai opri decît pe valea Bistriței.* TUDORAN, P. 96. *După ce-și ia călcitele la spinare, își dă în petec.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 8/1, cf. UDRESCU, GL. (Popular și familiar) **A(-și) pune coada pe (sau la) spinare** = a pleca pe neașteptate; a lăsa ceva neterminat. Cf. ZANNE, P. I, 430. *Îl revăzuse de cîteva ori și după aceea, pe neașteptate, el își pusese iar coada pe spinare și nu se mai arătase.* BARBU, Ș. N. 147. *Dar hoafa di moară Cănu văzu altăia carî Pust coada pe schinari și si fărîmă mai tari.* MAT. FOLK. 1476, cf. UDRESCU, GL. (Popular și familiar) **A pune spinarea** = a pune umărul, v. umăr. (Regional) **A face (cuiwa) spinarea tobă v. tobă (1).** (Învechit) **A da spinare** = a întoarce spatele, v. spate (I 1). *Împiedicat-ai toți ce se sculară pre mine supl mine și dracilor miei dai-ai spinare.* CORESI, PS. 41/14. (Popular și familiar) **A fi cu (sau a avea) casa în spinare ca melcul**, se spune despre cineva care nu are domiciliu stabil, care se mută mereu. *E cu casa în spinare ca melcul.* CADE 762. (Cu parafrazarea expresiei) *Casa*

sărăcul o are Tot ca melcul în spinare. ZANNE, P. V, 556. **A-l mînce spinarea v. mînce (3).** (Rar) **A fi (sau a sta) cu frica în spinare v. frică.**

2. Partea superioară (posteroară în cazul poziției verticale) a corpului unui animal vertebrat, situată de-a lungul coloanei vertebrale, între gît și coadă sau între gît și anus; p. gener. partea dorsală opusă feței ventrale, a oricărui animal; spate (I 2), (învechit și popular) spată¹ (I 2), șale (v. șa² II 1). *Dupre ce vei griji peștile să-l speli bine... să-l tai pe spinare în lungu său.* MÎNCĂRILE, 18/9. *Era niște dobitoace cari samănă cu oile, avînd numai deosăbire un ghebe ce au în spinare.* DRĂGHICI, R. 64/19, cf. BĂRCIANU, V. *Cînd îi fesela, abia le ajungea la mijlocul spinării.* AGĂRIBICEANU, S. 10. *Pe spinarea unui bivol mare, negru, fioros, se plimba o coșofană.* TÔPÎRCEANU, O. A. I, 361. *Pisicile se strînsă mai tare, mule, cu-n fior de frig de-a lungul spinării.* TEODOREANU, M. I, 78. *Calul e mulțumit, dă copila, scutură spinarea, calcă de sus.* ARGHEZI, B. 60. *Mii de tritoni își saltă din apă spinările verzi.* CĂLINESCU, O. II, 178. *Un ctine roșcat îl latră, scuturîndu-și spinarea jumuluții.* VINEA, L. II, 299, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Să nu dai în boi prea tare, Că se strică la spinare.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 336. *Iepe tinere, sirepe, Cu dungi negre pe spinare.* BĂLADE, II, 75. **Fig.** *O gură roșă de bălaur mi se părea aprinsul soare și-n fum îi clocotea întregă spinarea largă, revărsată.* GOGA, POEZII, 117. *Pășea spre mal urmat de valuri, ca un păstor al turmelor strălucitoare cu spinări de amurg.* TEODOREANU, U. C. 31. *Soarele a scăpătat, ... spre apus nu erau decît spinări de nori roșcați.* CAMIL PETRESCU, O. III, 168. *Luminată-n funduri zarea Parcă-și legăna spinarea.* PARASCHIVESCU, C. T. 164. *Nouri scămoși în spinări purtau frigul jilav.* LABIȘ, P. 23. **Com p u s:** (Bot.) **spinarea-lupului** = a) plantă criptogamă vasculară, cu rizom scurt și gros, cu frunze care de la mijloc se îngustează spre bază și spre vîrf, cu petiol brun-gălbui; (regional) ferigă (*Athyrium filix-femina*). Cf. BRANDZA, FL. 813, DAMÉ, T. 186, BĂRCIANU, PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 76, ENC. AGR. I, 343, BORZA, D. 27; b) (regional) ruginiță (a) (*Asplenium ruta-muraria*). Cf. ENC. AGR. I, 343, BORZA, D. 26. **Sp e c.** (Prin Transilv.) Greabăn. Cf. ALR I 1092/150, 156, 257. **Sp e c.** Bucată de carne din regiunea coloanei vertebrale a unor animale, folosită ca aliment; p. rest. mușchi² (2). *Am lăsat la Iași... 2 bucăți de slănină, ... 3 mușchi, 1 limbă, 1 schinari (a. 1820).* BUL. COM. IST. IV, 151. *Spinările erau încă la sare, într-un ciubăr curat.* AGĂRIBICEANU, S. 117. *S-a servit spinarea de căprioară cu sos și cu vâperci.* CAMIL PETRESCU, U. N. 195. *În șezătoarea din vale, Fierbu-și curechi și spinare.* BÎRLEA, L. P. M. II, 167, cf. ALR I 741/217, 259, 381, 542, 554, 748, 800, 980.

3. (Adesea urmat de determinări care indică numele animalului) Porțiune din blana unui animal corespunzătoare spinării (I 2). *Dat-am îlmaciului... o cabaniță cu blană de spinări de rîs și cu șlic (cca 1628).* BUL. COM. IST. V, 165. *Alunce au trimis la Poartă poclon, ... blane de spinări de soboli.* NECULCE, L. 17. *Un blănarîu să dea 120 de lei pentru 4 taneali de sobol și 10 spinări și guș și 4 zagarale (a. 1741).* IORGA, S. D. VI, 247. *Un chiurt îmblănit cu nefea cu vîrghi spin[ajr]e vulpe, o păr[coche] șalvar[i] (a. 1816).* id. ib. VII, 15, cf. CADE.

4. Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă spinarea (I 1); spate (I 1). *Cînd vedea băiatele la uliță, pre laviță, le cosea spinările una de alta.* BĂRAC, T. 8/6. *Pielele alcătuesc spinarea, mîncile, arpile și cliții, iar din pojițe se fac cu deosebire marginile cojocului.* PĂCALĂ, M. R. 513, cf. CADE. *Purta un palton lung cafeniu, mat în spinare.* GALACTION, O. A. II, 276. *Îi trebuie un petic mare s-o cârpească în spinare, acolo unde bate mai aprins soarele.* STANCU, D. 106, cf. LTR².

5. (Învechit și regional) Parte de din afară a mlîinii, a piciorului sau a degetului; dos. Cf. POLIZU, DDRF, GL. OLT.

6. (Învechit) Spate (II 1). I să pricinuieste zmin-teală și pagubă, cînd cu atîta apropiere în spinarea cășării(i) lui să va dăschide alta noadă, la loc unde nu au mai fost (a. 1818). DOC. EC. 186.

7. (Regional; urmat de determinări introduse prin prep. „de“) Sarcină (1). Își pusese-n gînd să pregă-tească un doctorat greu, pentru care în adevăr îi tre-buia o spinare de cărși. MIRONESCU, S. A. 131. O spi-nare de liemne. A III 3. Ia o spinare de mohor și pune-l în ieslea calului. UDRESCU, GL. ♦ (Regional) Semn făcut (cu vopsea) pe spatele oii, cu scopul de a fi recunoscută de posesor (Zărnești). Cf. CHEST. v/98.

II. P. a n a l. 1. (Adesea urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de“) Partea cea mai înaltă, alungită a unui munte, deal etc., coamă, creastă, creștet, culme, muchie (4), sprinceană (2), (popular) culmiș. Pre plai în sus pînă în spinarea Porcului și pe plai în jos pînă în stubea... bătrînă (a. 1708). BUL. COM. IST. III, 91. Munții Corsicii se țin de sistema sarducumască. Spinarea de frunte se întinde pe mijlocul numitei insule. RUS, I, I, 182/7. Munții încă juni... Ale lor spinări pleșuve pîn' la nori se ridicau. SION, POEZII, 138/24. Unde te-ntorci, nu vezi decît spinări goale de munți. VLAHUȚĂ, S. A. III, 286, cf. DDRF. Bator abia urca pe spinarea dealului. AGÎRBICEANU, S. P. 70. Spinarea dealurilor ce se arcau. ARDELEANU, V. P. 125, cf. CADE. Urmele lor se iveau... pe spinarea dealului. REBREANU, NUV. 277. De la ei, pornește o potecă în sus, pe spinarea dealului. GALACTION, O. A. II, 393. Se înalță în față-i un deal lutos, cu... spinări dogorite de arșiță. C. PETRESCU, O. P. I, 58. Cît zăreau cu ochii spinări uriașe de munte. BRĂESCU, O. A. I, 46. Sălbătăciunile nu puteau trece d: la un mal la altul decît ocolind peste spinările pulberate. SADOVEANU, O. XII, 580, cf. SCRIBAN, D. Culmile munților... coborîndu-se și văturîndu-se în spinările dealului. CĂLINESCU, O. I, 25. Păduri dese au avut timp să le crească [culmilor] în spinare. BOGZA, C. O. 205. Predomină... forme morfologice domoale, prezentînd spinări largi cu pante liniștite. ONCESCU, G. 318, cf. LTR², DL, DM. Pe spinări de oșcini brazii-și cresc Verzi turle și albastre minarete. LABIȘ, P. 367. Ca niște contururi ciudate, grele, se distingeau spinările de deal. V. ROM. decembrie 1966, 47. Spinările albe ale dunelor înalte de nisip apăreau tot mai limpezi în negura lăsată jos. BĂNULESCU, I. 22. Cîteva fișii de pămînt... poartă pe spinările lor păduri de conifere. CONTEMP. 1969, nr. 1 165, 10/2, cf. M. D. ENC., DEX, ALR II 5 241/605, ALR SN III h 808, A II 8. ♦ (Învechit și regional) Dîmb, coamă pe mijlocul arăturii. Dacă pămîntul este buretos, să trag brazdele în spinarea arătorei și în sensul povîrnișului. BREZOIANU, A. 76/10, cf. ALR SN I h 31/284.

2. Parte superioară a brazei dintr-o arătură. Ceea ce produce, cu vreme și lucrarea ploilor, brazda cu spinarea ascușită ce caută neștine. BREZOIANU, A. 76/22, cf. 76/10. ♦ Fig. Priveam... Brazdele aruncîndu-și spinările. ISANOS, P. 66.

3. Ridicătura a apei unui riu cu debit mare; creastă (a unui val de apă). Luntrea se suia pe sușuri de apă, plutea pe spinări de valuri. SANDU-AL-LEA, U. P. 198. Venea Tazlăul cu schinare, ca un balaur. HOGAȘ, DR. I, 306. Li se văd numai crestele spinărilor tîind ca niște dungi de oșel undele. VOICULESCU, P. I, 12. Cînd te uita... vedeai jos, în valtra cîmpului, spinarea argintie a Mureșului. DAN, U. 195. Fusese un fluviu ruginit ducînd pe spinări bus-teni și oi înecate. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 6/1. Mijlocul apii, pe unde e spinarea cînd apa e mare. ALR I 422/339.

4. Parte superioară a unei construcții, a unui aco-periș etc.; p. e x t. partea de deasupra a unui obiect. Turnul... răsărînd abia din spinarea de șindriță

a bisericuții. IORGA, C. I. II, 6. În fund se vedea spina-rea unui zid cu tencuiala grunzoasă. C. PETRESCU, I. II, 81. Pe spinarea bolovanilor împietriți n-a mai cres-cut nici iarba măcar. SAHIA, N. 17. Parcă strada s-ar fi întins pe spinarea unui gang. COCEA, S. I, 36. Cad nucile din nuc drept pe spinarea văruiță a pivniței. TEODOREANU, C. B. 158. Flăcările care fîșneau din turla pătrată și din spinarea de jerică a bisericii. CA-MIL PETRESCU, O. II, 228. Se urcase pe spinarea coșa-rului și, cu un topor în mîină, descleia acoperișul. PREDA, M. 165, cf. A II 8.

5. Parte de la baza florii unui caracter tipografic. Cf. V. MOLIN, V. T. 29, CADE, CV 1950, nr. 3, 34.

6. (Rare) Cotor de carte. Cf. SCRIBAN, D.

7. (Popular) Partea exterioară și rotunjită a scoa-bei. Cf. DAMÉ, T. 115.

8. (Regional) Muchie (1) (Borșa). CHEST. II/257. Lemn cioplit în 4 spinări. ib.

9. (Regional) Lăcașul pilgilor de la piuă (Covasna). Cf. ALR II 6 469/192.

— Pl.: spinări.

— Lat. spinalis.

SPINĂT s. m. v. spanac.

SPINĂȚĂ s. f. v. spanac.

SPINĂ¹ s. f. 1. (Med.) Proeminentă a unui os. A-ceastă scosătură se numește spina pubisului de care se prinde mușchiul drept anterior al abdomenului. KRE-TZULESCU, A. 71/3. Rotula sau oul getuchelui se află dinaintea articulației... cu ligamentul său propriu ce se prinde de spina tibiei. POLIZU, P. 87/12. Cele 4 spine ale osului iliac. D. MED. ♦ Spină bifidă = mal-formația congenitală a canalului vertebral întilnită mai ales în regiunea lombosacrală și caracterizată prin lipsa de sudură a arcurilor vertebrale ale uneia sau mai multor vertebre. PAT. CHIR. 229^v/13, cf. BIANU, D. S., DER, DN², D. MED., M. D. ENC.

2. (Învechit, rar) Coloană vertebrală. Cf. LM.

— Pl.: spine.

— Din lat. spina.

SPINĂ² s. f. (Regional) Parte a morii nedefinită mai de aproape (Dolhasca — Fălticeni). Cf. H XII 497.

— Pl.: spine.

— Etimologia necunoscută.

SPINĂ³ s. f. v. splină.

SPINĂRĂR s. n. (Învechit) Curea de la ham, așe-zată pe spinare (I 2). Cf. DAMÉ, T. 50, PASCU, S. 83, SFC III, 147.

— Pl.: spinărare.

— Spinare + suf. -ar.

SPINĂRĂU s. m. (Regional; în descîntece) Șarpe. Găsi pe spinărau și zise. N. LEON, MED. 108, cf. GR. S. VI, 111. Spinărau, Spinărau, Ce ședzi trist și mîhnit, foarte rău incolăcit. ȘEZ. XX, 83.

— Pl.: ?

— Spinare + suf. -ău.

SPINĂRĂL s. m. (Ornit.; prin Olt.; cu sens nepre-cizat, probabil) Sticlete (*Carduelis Carduelis*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 157, cf. 293.

— Pl.: spinăreii.

— Spin¹ + suf. -ărel.

SPINĂRICĂ s. f. (Învechit, rar) Spinărușă. Cf. I. GOLESCU, C.

- Pl.: spinărele.
- Spinare + suf. -icd.

SPINĂRIE s. f. Desiș sau mulțime de spini¹ (III 1), loc acoperit cu spini²; măraciș, spiniș, (învechit și popular) măracine (1), (învechit și regional) spinet, (regional) măracinet, spinăriș. Cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., GADE. O movilă rotunzită de țarbă și apărată de spinărie deasă ca de-o împrejurire vie și îndrjită. G. PETRESCU, R. DR. 54. În margini de spinării rădăcea în preajmă noastră cite o vulpe. SADOVEANU, O. XI, 306, cf. SCRIBAN, D. Tămăia, se găsește deseori în mijlocul stepelor din Dobrogea, acoperite numai cu spinării ori plante înalte. LINȚIA, P. II, 87, cf. DL, DM, DEX.

- Pl.: spinării.
- Spin¹ + suf. -arie.

SPINĂRIȘ s. n. (Regional) Spinărie. Vulpea... are de obicei să fugă prin locurile cele mai frământate, prin tîpi și prin spinărișurile cele mai încurcate. I. CR. II, 247, cf. SEC III, 82, DL, DM, LEXIC REG. II, 31.

- Pl.: spinărișuri.
- Spinărie + suf. -iș.

SPINĂRÓS¹, -OASĂ adj. (Prin nord-vestul Transilv.; despre câi) Care are spinărea (I 2) bombată în afasă. Cf. DR. V, 232.

- Pl.: spinăroși, -oase.
- Spinare + suf. -os.

SPINĂRÓS², -OASĂ adj. (Regional; despre terenuri) Spinos¹ (2) (Densuș - Hațeg). Cf. DENSUSIANU, T. H. 334.

- Pl.: spinăroși, -oase.
- Spinărie + suf. -os.

SPINĂRŪICĂ s. f. (Regional) Spinărușă (Băntia - Orșova). Cf. ARH. FOLK. III, 155. Spinăruica-i putrădza. IB. 107.

- Pl.: spinăruici.
- Spinare + suf. -uică.

SPINĂRŪȘ s. n. v. spinărușă.

SPINĂRŪȘĂ s. f. Diminutiv al lui spinărie (I 1); (rar) spinăruță, (regional) spinăruică, (învechit, rar) spinărică. Spinărușele celor meniși să capete cîteva fuște. CONTEMPORANUL, V, 297, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., DM. Am o găinușă Cu dreptatea în spinărușă (Cintarul). GOROVEI, C. 60, cf. PĂSCU, C. 15.

- Pl.: spinărușe. - Și: (rar) spinăruș s. n. DDRF.
- Spinare + suf. -ușă.

SPINĂRŪȚĂ s. f. (Răr) Spinărușă. Toată vara ne-am frudit, ne-am rupt mînușele și spinărușele. V. ROM. Februarie 1952, 151, cf. DL, DM.

- Pl.: spinăruțe.
- Spinare + suf. -uță.

SPINĂȚEL s. m. (Învechit, rar) Spinișor. Cf. I. GOLESCU, C.

- Pl.: spinăței.
- Spin¹ + suf. -ățel.

SPINE s. n. v. spini¹.

SPINEL s. m. Aluminat natural de magneziu, cristalizat în sistemul cubic, de obicei opac, divers colorat, rareori în color, cu lueiu stielos și duritate ridicată, folosit ca piatră prețioasă cînd este perfect transparent. Cf. BARGĂNĂ, ALEXI, W., CANTUNIARI, L. M. 116, SCRIBAN, D. Spinul obișnuit este alumina-

tul de magneziu. MACAROVICI, CH, 370, cf. BRADB, E. 47, LTR², DM, DN², DER, M. D. ENG², DEX.

- Pl.: spineli.
- Din germ. Spinell, fr. spinelle.

SPINELTĂ s. f. v. spinetă.

SPINESCENT, -Ă adj. (Bot.; despre frunze, fructe etc.) Care are vîrf ascuțit ca un spin¹ (1). Cf. ANTONESCU, D. Apendicii foliolelor involucrului stîr... regulat ciliții pe margini, acuminati la vîrf, acuminatul adesea spinescent. GRECESCU, FL. 343.

- Pl.: spinescenți, -te. - Și: (învechit) spinescinte adj. invar. ANTONESCU, D.
- Din fr. spinescent.

SPINESCINTE adj. invar. v. spinescent.

SPINET s. n. (Învechit și regional) Spinărie. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., EB, I. GOLESCU, C. Mă dusei la un izvor vestit, pe care-l auzeam murmurînd lîngă un spinet. FM (1846), 19¹/10, cf. DDRF. De-ațături prin spinet Se ivește, alene vine Flăcău nalt. COȘBUC, P. II, 165, cf. ALEXI, W., BL V, 114, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, ALR SN III h 633/53.

- Pl.: spineturi.
- Spin¹ + suf. -et.

SPINETĂ s. f. Vechi instrument muzical cu clape și coarde metalice, asemănător clavicinului. Pianul și spinetta sînt acedate la același diapazon. CARAGIALE, O. VII, 34, cf. BARGĂNĂ, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DN², SFC IV, 82, M. D. ENG., DEX.

- Pl.: spinete. - Și: (neobșnuit) spinetta s. f.
- Din it. spinetta.

SPINGE s. f. v. spiniță.

SPINICEL s. m. (Prin Băh, prin Maram și prin vestul Transilv.) Spinișor. Iadul era încuiat cu un spinicel uscat. MARIAN, I. 468, cf. DL, DM. Frunză verde spiniceii, Mîndrușo, pînă în iul, Piec ochii de la ei. HODOȘ, C. 47, cf. T. PAPAHAĞI, M. 233.

- Pl.: spiniceii.
- Spin¹ + suf. -teel.

SPINIFORM, -Ă adj. (Zool.; despre formații cuticulare) Care este în formă de spin¹ (1). Afasă de structurile [insectel] menționate mai sus se mai întâlnesc la unele specii și formații cuticulare identice forme, spini-forme sau protuberanțe. FAUNA R.-P.-R. VIII, 11.

- Pl.: spiniformi, -e.
- Din fr. spiniforme.

SPINING s. m. (Răr) Pește artificial întrebuințat ca momeală la pescuitul somnului. Cf. DN².

- Din engl., fr. spinning.

SPINIȘ s. n. Desiș sau mulțime de spini¹ (III 1); loc acoperit cu spini²; măraciș, spinărie, (învechit și popular) măracine (2), (învechit și regional) spinet, (regional) măracinet, spinăriș. Pîrcedina... pe drumuri strîmte, tășari și spiniș, au venit în un săt strîșe. BELDIMAN, E. 125/25, cf. I. GOLESCU, C. Cărnănit, zeii cu penile ca para focului, părăsea spinășurile. BUZNEA, P. V, 57/19. În multe locuri sînt curățiri de fluterați în spinășuri, cari nu aduc nici un folos. I. IONESCU, M. 320. În mijlocul unei dumbrăvi de spinișe, zărit cuibul unui foc în care clipeau cei din urmă carbuni. EMINESCU, G. P. 154. Galeti îngustă... se pierde în dosul spinășului tălăsat. SLAVICI, N. I, 40, cf. DDRF, ȘĂINEANU². Toamna duce crîvălul un maldăr de înțeleit spinăș pe v. clămpie. MURNU, O. 82, cf. TDRG. Din spre spinășul mărginaș... vine un tîpăt de copil. cio-

CÎRLAN, P. P. 89, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, LEXIC REG. II, 31.

- Pl.: spinișuri și (rar) spinișe.

- Spin¹ + suf. -iș.

SPINIȘOR s. m. Diminutiv al lui spin¹ (I, III); țepușă, (învechit) spinuleț, spinuț, (învechit, rar) spinățel, (regional) spinicel. Cf. LB, I. GOLESCU, c. Podurile ierbate... coprindeau ronduri cercuite cu stușuri de măceși ori de spinișori. ap. CADE, DL. La Sîn-jorj să pune stinișori la poartă, la ușa grajdului... nu s-apropie strigoile. ALR II/I MN 107, 2 836/141.

- Pl.: spinișori.

- Spin¹ + suf. -ișor.

SPINIȚĂ s. f. (Regional) Fotă (Marginea - Rădăuți). Cf. COMAN, GL. Ie gunoiu în spiniț și-l duși la gunoi. ALR II 167. Mărițca di la Bălț, Cu spiniț (fotă) din bicăf. ib. 177.

- Pl.: spinițe. - Și: spieniță (COMAN, GL.), spiniță s. f.

- Din ucr. спидиця.

SPINOR s. m. Obiect matematic utilizat în fizică la caracterizarea spinului² particulelor elementare. Cf. LTR², M. D. ENC., DN².

- Pl.: spinori.

- Din fr. spineur.

SPINOS¹, -OĂȘĂ adj. 1. (Despre plante sau părți ale acestora) Care este acoperit cu spin¹ (I); ghimpos, țepos, (învechit) scăios (2), (învechit, rar) spinuros. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. Acolo crește spinosul copăcel și înflăorește sălbatica plantă. HELIADE, L. B. I, 11/4. Focul i-au mai slujit încă și la desghiocarea acelu rod de foile lui cele tari și spinoasă. BUZNEA, P. V. 35/1. Nu pierd spinii sau frunzele lor cele spinoase toamna. FM (1840), 147²/39. Cu crăcile cele moarte ale arburilor spinoși formează garduri provizorii. BREZOLANU, A. 406/20, cf. 102/1. Spartanii așa numea un fel de plantă spinoasă. ARISTIA, PLUT. LXXI/32, cf. HASDEU, I. V. 108, DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE. Toate plantele spinoase pomenite pînă acum au florile roșietice. SIMIONESCU, FL. 202. Frunzele mari și spinoase de Acanthus au servit ca model de ornament în arhitectura antică. ENC. AGR. I, 30, cf. DL. Intrară orbește într-un tufăriș tînăr, cu crengi subțiri, spinoase, care le agățară hainele. T. POPOVICI, SE. 535, cf. DM, M. D. ENC., DEX, H X 354. Brad spinos s'e fașe. ALR I 1949/35, cf. 269, 1 937/26. Cît îi gardu di spinos, Așa-i Nicu di frumos. FOLC. MOLD. II, 377. < F i g. Dezdădăcinează cugetele ceale spinoase ale inimii meale. MI-NEICUL (1776), 97¹²/1.

2. (Despre terenuri) Care este acoperit cu spin¹ (III); mărăcinos, (regional) spinăros². De să va apuca neștine de vreun laz strein părăsit, să fie spinos și plin de pădure. FRAV. 4. Se apropia de oastea muntească pre furși că este locul acela foarte spinos. LET. I, 313/8, cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C., CADE, DEX.

3. (Rare; despre corpul unor animale) Care are țepi. Pielea... la unele este netedă, la altele păroasă, linoasă, spinoasă, solzoasă, scutoasă sau cu pene acoperită. J. CIHAC, I. N. 6/24. Se aleseră cu o mreaună..., cu cinvi coștrăși spinoși, ca niște arici. BENIUC, M. C. I, 495.

4. F i g. (Despre modalități de abordare, metode, procedee etc. sau despre profesii, preocupări, acțiuni etc.) Care prezintă (foarte) mari dificultăți cerind eforturi deosebite în efectuare, în rezolvare, în învățare etc., anevoios, complicat, dificil, greu, (învechit și popular) ostenitor (1), (învechit și regional) ostenicios. Să nu te scâdălișează aceia că limba românească e spinoasă. MAIOR IST. 243/14, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Din multa experiență ce am despre lume,

cunosc eu mult mai bine împrejurările... decît tu, care de acum înainte pășești în asă spinoasă cărare. FM (1843), 276²/15. Un semn de vie recunoștință pentru zecile dovezi de bunădate și incurajare ce mi-au, dat în lunga și spinoasa mea carieră. ARHIVA, R. II, IV/13. Ornamentele stilului cari coperă cu flori o discuție spinoasă și delicată. ARISTIA, PLUT. LXXXI₂/10. Reformă grea și spinoasă, a cărei soluție părinții ne-au lăsat-o ca o fatală moștenire. KOGĂLNICEANU, S. A. 113. Pricina era prea spinoasă, trebuia să fii pentru, sau împotriva lui. NEGRUZZI, S. III, 270. Mă gătesc de cale lungă, Am să fac un drum spinos. SION, POEZII, 282/4, cf. BARCIANU, V. Ai vroit să mă încorajezi de a păși înainte pe calea spinoasă a dramei istorice. ALECSANDRI, T. II, 54. A suferinței cale spinoasă s-a finit. EMINESCU, O. IV, 15. El și-a luat spinoasa carieră a luminării concetățenilor săi. CARAGIALE, O. III, 203. Se dete dară în partea ei cu hotărîre statornică de a merge pe calea cea spinoasă și ostenitoare. UPIRESCU, U. 28, cf. ȘĂINEANU². Chestia izvoarelor unei cronici românești este... una din cele mai spinoase. BUL. COM. IST. II, 17, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Ieșea din anonimă și obscuritate pe-un drum spinos al înțelegerii. SADOVEANU, O. XVII, 365, cf. SCRIBAN, D. Noul domn era însărcinat cu negocierile foarte spinoase ale Porții. OȚETEȘA, T. V. 158. Poetul pornește pe o cale spinoasă, e într-o continuă căutare pentru a se realiza. IN FLIR II, 633. Nu fugea de problemele spinoase. CĂLINESCU, S. 141. Problema influențelor literare este însă una dintre cele mai spinoase pe care și le pune știința literaturii. VIANU, L. U. 7. Pentru ce tmi pune dumneata mie o astfel de chestiune spinoasă. STANCU, R. A. V, 59. Detectarea acestei particule constituie... o problemă foarte spinoasă. SANIELEVICI, R. 110. Era spinos drumul pe care am început să-l străbat pe vremea aceea... dar el dădu vieții mele un cuprins nou. V. ROM. Iunie, 1954, 138. Asculta mulțumit că se depărtau cu vorba de preocuparea tacită și spinoasă: ce e de făcut? VINEA, L. II, 121. Spinoase erau drumurile celor din fruntea poporului. VORNIC, P. 159, cf. DL. Cavaleri ai stelei roșii sintem, Drum spinos lovim cu pașii. LABIȘ, P. 313, cf. DM. Evoluează sinuos, dar sigur pe drumul spinos al înțelegerii sensurilor vieții colective. V. ROM. IANUARIE 1965, 149. Tocmai aici se află una din problemele cele mai spinoase. M IANUARIE 1968, 13. A scris romane, ... a studiat și o problemă mai spinoasă din istoria romanului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 5/1, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: spinosî, -oase.

- Spin¹ + suf. -os.

SPINOS², -OĂȘĂ adj. (Învechit, rar) Spinal. Nervi spinali răsar din măduva spinoasă prin două rădăcini, una anter[ioară] și alta poster[ioară], care formează un ganglion. POLIZU, P. 186/10. < Apofiză spinoasă. v. apofiză.

- Pl.: spinosî, -oase.

- Spin¹ + suf. -os.

SPINOT s. m. v. spanae.

SPINOZIĂN, -Ă adj. (Rare) Spinozist (2). Mă luptam cu axiomele spinoziene. BLAGA, H. 101.

- Pronunțat: -zi-an. - Pl.: spinozieni, -e.

- Spinoza (n. pr.) + suf. -ian.

SPINOZISM s. n. Concepția filozofică panteistă a lui Baruch Spinoza, după care cauza imanentă a întregii existențe o constituie o substanță unică infinită; mod de gândire în spiritul acestei concepții. Cf. I. GOLESCU, C., ENC. ROM. Ideile dezvoltate de el for-

mează un complex filozofic cunoscut sub numele de spinozism. CADE, 1880. Spinozismul va rămâne un element constant al viziunii goetheene a lumii. VIANU, L. U. 228. A plecat de la spinozism, concepiind universul ca o substanță unică, manifestată printr-o serie de atribute diverse. RALEA, S. T. I, 88.

— Din fr. spinozisme.

SPINOZIST, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Adept al spinozismului. Cf. I. GOLESCU, c. Dintre filozofii timpului mai nou, se consideră ca spinoziști: Herder, Schelling, Goethe. ENC. ROM. III, 999.

2. Adj. Relativ la spinozism; care aparține spinozismului; propriu, caracteristic spinozismului; (rar) spinozian. Cf. I. GOLESCU, c. În această identitate a psihicului cu fizicul este întemeiat așa-numitul monism spinozist. ENC. ROM. III, 999.

— Pl.: spinoziști, -ste.

— Din fr. spinoziste.

SPINTARISCOP s. n. (Fiz.) Aparat pentru observarea scintilațiilor produse de particulele alfa emise de o sursă radioactivă încorporată, când lovește un ecran cu sulfură de zinc. Deși durata luminii este scurtă, totuși se poate vedea la spintariscop locul unde fiecare particulă... cade pe ceran. MACAROVICI, CH. 189, cf. MDT, LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spintariscoape.

— Din fr., engl. spintariscope.

SPINTECĂ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică ființe) A despica printr-o tăietură (lungă și adincă) sau a înjunghia cu un obiect ascuțit o parte a corpului (mai ales abdomenul) rănind, sfîșind, operind, omorînd etc., (regional) a săcui (v. s e c u i² 2); (complementul indică părți ale corpului unor ființe) a despica printr-o tăietură (lungă) sau a înjunghia cu un obiect ascuțit; spec. a diseca, a tăia (I 2), (învechit și popular) a sparge (III 3). O spintecară și scoaseră coconul dentr-însa, drept aceea-i puseră nume Chesar. MOXA, I, 357/23. Îl deaderi herilor să-l mănince, mai apoi de toate îi spintecari pintecele cu ostie. DOSOFTEI, v. s. septembrie 2/21. Pre aleșii lor cu sabie vei ucide și pruncii lor îi vei trîni și cealea ce au în pintecele lor le vei spinteca. BIBLIA (1688), 271²/13. Spintecîndu-l doftorii după ce au murit, spun că au gîsit în herea lui 27 de petre roșii. N. COSTIN, LET. II, 36/36. Spintecîndu-i nasul, și grozav slufînd-o, au trimis-o la talt-său. CANTEMIR, HR. 287, cf. ANON. CAR. Linul... să-l spinteci, să-i scoți mașile și dinții. MÎNCĂRILE, 8¹/4. Și-l spintecară și gîsîră o piatră scumpă intr-însul și solzii lui era di aur (a. 1784). GCR II, 134/17, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, c. Au spintecat trupul și au cunoscut că o artere se rupsese. CR (1831), 36²/38, cf. J. CIHAC, I. N. 34/2. Doftorul căuta instrumenturile ca să-l spintece în zioa viitoare. DESCR. AȘEZ. 138/18, cf. POLIZU. A spintecat găina cu ouăle de aur. GHICA, C. E. I, 253, cf. BARGIANU, v. Puse mîna pe dinsul și, spintecînd și iepurile, prinse prepelița. ISPIRESCU, L. 263. A năbunit și a vrut aseară să-și spintece pintecele în canțelarie. CARAGIALE, o. I, 251, cf. DDRF, ȘĂINEANU². Spinteci și curății păstrăvii pe dinlăuntru. HOGAȘ, DR. I. 205. Să nu te mai prind prin ograda mea că te spintec. REBREANU, I. 288, cf. RESMERIȚĂ, D. L-au dezgropat [pe mort]... L-au spintecat..., apoi i-au luat din inimă și ficat, le-au ars. DUMITRAȘCU, STR. 6, cf. CADE. Le vom arde casele și le vom spinteca pruncii. C. PETRESCU, I. II, 108. Primă ră poruncă să adune morții și stropșiții și să spintece pentru cuhnii animalele căzute. SADOVEANU, o. XII, 271, cf. SCRIBAN, D. Unul a fost spintecat și omorît pe loc. RALEA, S. T. I, 335. L-a spintecat cu baioneta. CAMIL PETRESCU, o. III, 353. A putut fi zdrobit cu roata și spintecat cu toporul. BOGZA, A. I. 148. Apașii... își spintecă pintecele cu șiful. STANCU, R. A. III, 269.

Vreau să-l spintec cu baioneta. CAMILAR, N. I, 96. Săreau pe punte cu iataganele în mîini, pe unii li spintecau, pe alții îi aruncau în mare. TUDORAN, P. 39, cf. DL. Tăiau și spintecau oameni cu săbiile. PEDA, I. 53, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Mi-am prins și eu un pește!... l-oi spinteca, l-oi frige. SBIERA, P. 156. Tîfele țom spinteca, Cu sare le-om presăra. ȘEZ. IV, 222, Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. Spintecă urechia să curie cîta sîrîze. ALR I 1800/18, cf. ALRM/II h 411. Va prînd'i peștele... și l-a spinteca în două. BÎRLEA, A. P. I, 381. Paloș mare că scotea,... Cînd pe unii-i rețea, Cînd pe alții-i spinteca. BALADE, II, 101. ♠ Refl. p. a. s. Spintecîndu-se trupul acestui copil, s-a văzut că inima era pusă în dreapta pieptului și ficatul în stînga. CR (1836), 187¹/11. ♠ Refl. Busunec s-o supărat, De jele s-o spintecat. FOLC. MOLD. II, 693. ♠ Refl. r. c. i. p. Au vrut să se spintece cu pumnalele. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 104. ♠ Fig. N-am lăsat ca vorba vicleană să mă-mbete, Pe cel înșelător l-am spintecat cu sete. CĂLINESCU, o. II, 250. ♠ (Prin exagerare) Pe afară, pe străzi, paloșul frigului spintecă pleoapele și obrații... deschide răni invizibile. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 18/1.

2. Fig. (Complementul indică de obicei medii fluide) A pătrunde și a trece cu iuteală, dînd la o parte sau străpungînd, străbătînd; a despica. Nu mă screm a face spirit, nici a spinteca aerul ca să găsească ideile. SION, P. 463. Săgețile lor zboară, Spintecă rapide vîntul. ALECSANDRI, P. I, 33. Buzduganul și-l arunca să spintece norii. EMINESCU, P. L. 4. Vaporul spintecă netezișul apei. VLAHUȚĂ, S. A. III, 208. Veseli puteau spintecînd săratele spume cu fierul. COȘBUC, AE. 12, cf. ȘĂINEANU². Fulgere lungi de lumină frîntă și orbitoare spintecau adîncurile. HOGAȘ, DR. I, 111, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Glasuri ascuțite de femei că copii spintecau lărmuirea bărbaților ca împunsături de ace. REBREANU, R. II, 249. Patruca în lung și-n lat dorobanții... spintecînd cu luciul mort al baionetelor suflearea aspră a crivăfului. MIRONESCU, s. 3. Cu capul înainte, spintecă adîncul străvezii. GALACTION, o. 55. Un trăsnet de armă a spintecat de sus în jos văzduhul. CAMIL PETRESCU, U. N. 319. În hangarele de scînduri, ferăstraiele spintecau văzduhul cu vaiete intrerupte. C. PETRESCU, I. II, 201. Obuzele... spintecau văzduhul. COCEA, S. II, 199. Crainicii, plecați pe obținuirea șăilor, spintecau văzduhul. SADOVEANU, o. XIX, 11. Porni și el după ea, spintecînd apa cu furie de Neptun. CĂLINESCU, o. I, 123. Săgeată vreau să fiu, să spintec Nemîrginirea. BLAGA, POEZII, 5. Aceșii mîni înruntași, cu creste ascuțite, spintecînd simbolic urgia vînturilor. BOGZA, A. I. 154. Liniștea spintecată de mitraliere și de tunuri antiaeriene. BENIUC, M. C. I, 298, cf. DL. Un pîrîit ascuțit... spintecă dimineața ca un trăsnet. PEDA, M. 85, cf. DM. Pește de pradă... spintecă cu ușurință apa. AP 110. Aripile-i alburii... au nervi de oțel, atît spintecă ele aerul de ușor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 132, 23/1, cf. M. D. ENC., DEX. Au în-călicat boierul pe căluș... și-au început a spinteca aerul, ducîndu-se repede ca gîndul. SBIERA, P. 53. Eu sînt puil codrului... Mă învîrt pe murg o dată Și spintec pădurea toată. FOLC. TRANSILV. II, 204. ♠ Refl. p. a. s. Tăcerea se spinteca deodată de chiote de nai, de bocete de viori. I. BOTEZ, B. I, 63.

3. (Complementul indică obiecte sau, rar, ființe ori corpul lor) A tăia în două sau mai multe bucăți ori fișii, a despica, a despărți; p. ex. t. a deschide prin tăiere. Și marea ai spintecat înaintea lor și au trecut în mijlocul mării cu uscăciune. BIBLIA (1688), 350¹/1, cf. 49²/10, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, v. Acesta era un leu foarte bun, socotește că după firea lui trebuia îndată să-l spintece. DRĂGHICI, R. 103/17. Dietul băiat, voină să se ferească, căzu sub roată și îl spintecă, tînit muri pe loc. BOLINTINEANU, o. 447, cf. ȘĂINEANU², TDRG. Omul seacă bălțile; omul spintecă munții și scobește tuneluri. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 200. Tazlăul se părea că spintecă lumea în două. HOGAȘ, DR. I, 306. Șoseaua... trece riul peste podul

bătrni de lemn, acoperit cu sîndrila mucegăită, spintecă satul Jidoița. REBREANU, I. 9, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Movila aceasta a fost spintecată în patru ca o pline rotundă.* GALACŢION, O. A. II, 436. Spintecară cu greu drum în mulțimea compactă. C. PETRESCU, C. V. 241. Spintecă tata niște cutii cu conserve, mai taie tata niște ghiudem. TEODOREANU, M. U. 286. *Îi spintecă busta de scinduri și fiare, îi ranțăie schele și-i sfîntecă botul, și-abia într-o clipă o-nghite cu totul.* VOICULESCU, POEZII, I, 164. De veacuri se sileau să coboare din negură cătră lumină... să spintecă haznațele și să deschidă comorile. SADOVEANU, O. XII, 90. Înaintează fără să privească în lături și trece mai departe, spintecînd grupul imperial. VIANU, L. U. 233. Pepenii... stîi cruzi, amari. *Îi spintecă, mușcă din ei, îi aruncă peste umăr.* STANCU, D. 257. Lăsa calapoadele, își tăia o toșie cu cuțitul ascuțit cu care spinteca tălpile, și mușca dintr-un codru de pline. BARBU, G. 366, cf. A V 15, VDRĂSCU, G. ♦. Refl. p. aș. *Înfișe cuțitul într-un măr alt de puțenic, îneli mărul se spintecă în două, jumătățile se legănară o clipă.* C. PETRESCU, I. II, 92. Clătinaț din temelii în negre vremuri, muntele parcă s-a spintecat aici. SADOVEANU, O. XIX, 251. ♦ Refl. *Prins de groază să nu mă spintec, mi-am dat drumul într-o parte.* PREDĂ, I. 148. ♦ Fig. *Halmanul... nemăgăsinț gust la așemenea petreceri, căsca de-și spintecă fălcile.* GANE, N. I, 172. *De-a lungul acestui marelui torent, care spintecă Europa în două, au curs puhoaiete de barbări.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 223. *Firul nenorocirii spintecase în trei rînduri restul și viața românului Dănilă.* GALACŢION, O. A. II, 99. *Ci singur spintecai noianul îngrozitorului trecut.* VOICULESCU, POEZII, I, 27. ♦ (Popular și familiar; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, țesături etc.) A sfîșia (I 2). *Nu-mi trebuiesc mie hainele, răspunsă spinele... ci numai imi idste cu plăcere a le rumpe și a le spinteca.* TICHINDEAL, F. 441/9, cf. LB. *Spintecă moașa cîteva haine mai moi și mai slabe și cari le-a adus de acasă, face dintr-insele fișii.* MARIAN, NA. 283. *Petrea... porbea așa de înfoțat, cît îi venea să-și spintecă cămașa la piept.* AGRIBICEANU, S. P. 55, cf. RESMERIȚĂ, D. *Toate costumele au fost anse, tăiate, spintecate, prăfuite.* CINEA, 1968, nr. 1, 28. *Mi-au fost juruită mie Din mica copilărie Să port străie spintecate Dinainte și la spate.* ȘEVAȘTOȘ, C. 279. ♦ Refl. p. aș. *Cămașa s-a spintecat.* SCRIBAN, D.

4. (Complementul indică materiale fibroase, foi metalice etc.) A despica sau a tăia în lungul fibrelor, al direcției de orientare a cristalelor etc., prin tracțiune perpendiculară pe direcția de rupere. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Nemiloase... gatere spintecă brazii în toată lungimea lor.* BOGZA, C. O. 371, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *spintec.* - Și: (învechit și regional) *spintecă*, (învechit) *spentecă* vb. I.

- Lat.* *expantigare.*

SPINTECĂRE s. f. Acțiunea de a (s)e *spinteca* și rezultatul ei.

1. Despicare printr-o tăietură (lungă și oblică) sau înjunghiere cu un obiect ascuțit a unei ființe sau a unei părți a corpului ei; spintecătură (1), tăiere, tăiat¹, (rar) spintecat¹ (1). Cf. *spinteca* (1). Suferi spintecările buzelor, cu țîrja gîndului cîstăptînd gura carea grădește hula împotriva lui Dumnezeu. MINEIUL (1766), 73¹/8, cf. I. GOLEȘCU, C., POLIZU, LM, DDRF, ALEXI, W. *Munca mai grea de-abia de-acuma începea cu spintecarea, împărțirea cărnii și a slăninii.* REBREANU, I. 168, cf. RESMERIȚĂ, D. *Făgăduiau dărmarea bisericilor și spintecarea popilor... preconizau ca unică armă de luptă... bomba.* PAS, L. II, 141, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Fig. Pătrundere și trecere cu luțea, printr-un mediu fluid, dînd la o parte sau străpungînd, străbătînd; despicaire, despicaț¹, (rar) spintecat¹ (2). Cf.

spinteca (2). Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Tăiere în două sau mai multe bucăți ori fișii, despărțire, despărțit¹, despicaire, despicaț¹; p. ext. deschidere prin tăiere; spintecătură (3), (rar) spintecat¹ (3). Cf. *spinteca* (3). Cf. RESMERIȚĂ, D. *Pasul Cazanelor... este în același timp... martorul cel mai elocvent al luptei crîncene care a fost dusă de apă pentru spintecarea munților.* PROBL. GEOGR. I, 101. ♦ Fig. Astfel, spintecarea în două porțiuni contradictorii dușmănoase a omului începe să se umple prin feturile punși. RALEA, S. T. III, 25. ♦ (Învechit, rar) Lob (al ficatului). V. I o b. *Diafragma... numită eșofag și de care se ține ficatul d-a dreapta și spintecarea lui d-a stînga, atînate cu legături de o piele vînoasă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 198/7. ♦ (Popular și familiar) Sfîșiere (2); s p e c. sîșit¹ (2). Cf. RESMERIȚĂ, D.

4. (Tehn.) Despicaire (a unui material lemnos) în lungul fibrelor sau tăiere a unei foi metalice în lungul direcției de orientare a cristalelor, printr-o tracțiune perpendiculară pe direcția de rupere; spintecătură (4), (rar) spintecat¹ (4). Cf. *spinteca* (4). Aceste curelușe circulă conduse de perechile de cilindri... și detașează din vîl, prin rupere sau spintecare, benzi egale. IONESCU-MUSCEL, FIL. 293, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *spintecări.*

- V. *spinteca.*

SPINTECĂT¹ s. n. (Rare) Faptul de a (s)e *spinteca*.

1. Spintecare (1). Cf. *spinteca* (1). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D.

2. Spintecare (2). Cf. *spinteca* (2). Cf. RESMERIȚĂ, D.

3. Spintecare (3). Cf. *spinteca* (3). Cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ Sfîșiere (2). Cf. RESMERIȚĂ, D.

4. Cf. *spinteca* (4). Cf. RESMERIȚĂ, D. *Se țavaia numai cu tăiatul din fierăstrău, ... ici-colo, dond-trei lemne pe unde găsea, fără spintecat.* BRĂESCU, O. A. I, 237.

- V. *spinteca.*

SPINTECĂT², -Ă adj. 1. (Despre ființe sau despre abdomenul ori alte părți ale corpului lor) Care este despicaț printr-o tăietură (lungă și adîncă) sau înjunghiat cu un obiect ascuțit, fiind rănit, sfîșiat, operat, omorît etc.; tăiat². Cf. *spinteca* (1). *Brîi și zărobit și tăiat și spintecat să nu le aducești această Domnului.* BIBLIA (1688), 87²/14, cf. ANON. CAR. *Cetînd scrisoarea lui, ai crede... că sînt jupuși și spintecați.* GHICA, C. E. II, 433, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Nici nu știi cîtămai pește spintecat țși dăruiește mațele la mișe.* ARGHEZI, S. VIII, 151. *Să vorbească despre case incendiate, femei, bătrni și copii spintecați.* CAMIL PETRESCU, O. III, 408. *N-ar fi de mirare ca unul din ei să fie găsit... cu pîntecul spintecat.* STANCU, Ș. 274. *Pe tavanul halei de pîatră tremurau copitele spintecate.* BARBU, G. 185, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Să-mi aleg d-un cal porumb... Cu narea spintecată.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 368. ♦ Fig. *În inima-i spintecată a văzut o prăpastie și-a zărit în ea stebta urrilor.* GALACŢION, O. A. II, 52.

2. (Despre medii fluide) Care este pătruns și trecut cu luțea prin dare la o parte sau prin străpungere; despicaț². Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Despre obiecte sau, rar, despre ființe ori despre corpul lor) Care este tăiat în două sau mai multe bucăți sau fișii, despicaț², despărțit²; p. ext. care este deschis prin tăiere. Cf. *spinteca* (3). *Dosînd ulițele, m-am văzut la colțul unei curți unde era marca unei pajore spintecate (a. 1819).* URICARIUL, VII, 83. *Lăstarul spintecat se leagă cu o cordea.* CAN-

DREA, P. 387. *Parcul scormonit de bombe. Pomi frinși, spintecați, întindeau crengi albe, fără coajă.* T. POPOVICI, S. 132. *Am un ulei numai cu prune spintecate.* UDRESCU, GL. ♦ (Popular și familiar; despre obiecte de îmbrăcăminte) Sfîșiat (2); s.p.e.c. care este prevăzut, din crolată, cu sliț¹ (2) sau cu alte despicături; p. r. e. s. t. r. care este încheiat în față. Cf. s.p.i.n.t.e.c.a (3). *El, într-un surtuc larg, fără culoare și cu buzunările spintecate... purtîndu-și anevoie muzica în spate.* VLAHUȚĂ, N. 108, cf. RESMERIȚĂ, D. *Fost-ai fost podole rotate și pe urmă spintecate.* HODOS, P. P. 197. *Saracii ficiori di satî, Cum mîi-i strîng pi la cetati, Li dau strai spinticati.* VASILIU, C. 93. *Hairie o căutat, Pe-al dumitale plac n-o aflat. Numai scurte, strîmbe, spintecate, Cum sînt în lume mai ciudate.* VOLC. MOLD. II, 737. *Pieptariu spintecat.* ALR¹ SN IV h 1 184/172.

4. (Despre materiale lemnoase sau despre foi metalice) Care este despicat în lungul fibrelor sau care este tăiat în direcția de orientare a cristalelor, printr-o tracțiune perpendiculară pe direcția de rupere. Cf. s.p.i.n.t.e.c.a (4). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spintecați, -te.

— V. spinteca.

SPINTECĂTOR, -OARE adj. s. m. și f. (Rar) (Persoană) care spintecă (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Cunosc eu însăși plugul spintecător al păcatului.* GALACTION, O. 171.

— Pl.: spintecători, -oare.

— Spinteca + suf. -lor.

SPINTECĂTURĂ s. f. Acțiunea de a (se) spinteca și rezultatul ei.

1. Despicare printr-o tăietură (lungă și adîncă) sau înjunghiere cu un obiect ascuțit a unei ființe sau a unei părți a corpului ei, s.p.i.n.t.e.c.a.r.e (1), tăiere, tăiat¹, (rar) spinteca¹ (1); (concretizat) tăietură lungă și adîncă făcută în corpul unor ființe; loc unde s-a făcut o asemenea tăietură. Cf. s.p.i.n.t.e.c.a (1). Cf. ANON. CAR., LB, I. GOLESCU, C., BARGIANU, V. *Spintecătura mai multor oameni cu spata.* LM. *Să scoată ochiul cu o bucată de coajă pentru a se lipi de spintecătura unde are să trăiască altoiul.* ap. TDRG, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se vedea în grumaz o spintecătură groaznică de cușit.* VOICULESCU, P. I. 300, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Popular) Semn distinctiv în formă de tăietură lungă la urechea unor animale spre a fi mai ușor identificate de posesor. *Spintecătură, cînd li se despică urechea.* DAMÉ, T. 29, cf. CADE. *La ureche semnele se fac cu cușitul, cu foarfeca, ... cîntănturi și spintecături.* STOIAN, PĂST. 55, cf. A V 6.

2. Fig. Pătrundere și trecere cu înțeleală printr-un mediu fluid dînd la o parte sau străpungînd, străbătînd; despicare, despicat¹, spintecare (2), (rar) spintecat¹ (2). Cf. s.p.i.n.t.e.c.a (2). *O spintecătură orbitoare pe cerul negru... ș-apoi, după o răsufare, glasul uriaș al trăsnetului.* CARAGIALE, O. II, 305, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Tăiere în două sau mai multe bucăți ori fișii, despartire, despartit¹, despicare, despicat¹; p. e. x. t. deschidere prin tăiere; spintecare (3), (rar) spintecat¹ (3). Cf. s.p.i.n.t.e.c.a (3). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Concretizat) Bucată desprinsă prin despicare dintr-un lemn, s.p.e.c. (popular) scindură îngustă, foarte subțire și flexibilă, de calitate inferioară. Cf. PÔLZU, DDRF, SAINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Am cumpărat un car de spintecături.* MAT. DIALECT. I, 191, cf. ALR I 1 853/227. ♦ (Popular și familiar) Sfîșiere (2); s.p.e.c. sliț¹ (2). *La spintecătur[ă] de la pozinar la vale să fae[ă] cîte șas[e] flori de patlîcă* (a. 1778). IORGA, C. I. III, 236, cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ P. a. n. a. l. (Concretizat) Albje (adîncă) a unui rîu (de munte). *Mergem din valul mîndăstirei ca o jumă-*

tate de ceas în sus, pe spintecătura Oltefului. VLAHUȚĂ, S. A. III, 260, cf. TDRG, CADE.

4. Despicare a unui material lemnos în lungul fibrelor sau tăiere a unei foi metalice în lungul direcției de orientare a cristalelor, printr-o tracțiune perpendiculară pe direcția de rupere; spintecare (4), (rar) spintecat¹ (4). Cf. s.p.i.n.t.e.c.a (4).

5. Fig. (Învechit) Epitet pentru o femeie de moravuri ușoare. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Mutere sau femeie cu viață rea, mutiere de rușine, hastură, folină, spălătură, spintecătură.* LB 252, cf. LM, BUL. FIL. XI-XII, 490. ♦ (Învechit) Epitet pentru o persoană lipsită de seriozitate. Cf. LB, LM.

— Pl.: spintecături. — Și: (învechit) spintecătură s. f.

— Spinteca + suf. -tură.

SPINTEROMETRU s. n. Aparat pentru măsurarea tensiunilor înalte prin determinarea distanței dintre doi electrozi mobili în momentul producerii unei descărcări electrice. Cf. ANTONESCU, D., LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spinterometre.

— Din fr. *spinthéromètre*.

SPINȚ s. m. v. spinz.

SPINȚĂ¹ s. f. (Ieșit din uz) Contribuție pe care o plăteau turcilor locuitorii țărilor române. *Raielile Moldovei ce vor merge la casabale, sate și țărguri, care sînt pe lângă Dunăre... hărăcerii și alți zabeși să nu-i supere cu cereri de haraci și spinge sau cu alte pricinii* (a. 1774). URICARIUL, VI, 439. *Acei care strîng haraciul și alte zabeturi să nu supere pe lăcuitorii cerîndu-le spință pentru haraciu și alte slînice ceriri* (a. 1792). ib. III, 135/26. *Cînd vor merge rajelile Moldovei la țărgurile cazatelor și satelor peste Dunăre... să nu se supere de cătră haraccii și zabegiii acelor părți nici cu cereri de haraciu și de spenți, nici cu alte pricinii* (a. 1803). ib. 187/15, cf. ȘIO II, 110, DDRF.

— Pl.: spințe și spinți. — Și: spență (pl. spenți), spénge (DDRf), spinge s. f.

— Cf. tc. *ispence*.

SPINȚĂ² s. f. v. spinz.

SPINUȚ vb. IV. T r a n z. (Prin nordul Mold.; complementul indică suprafețe de teren) A îngrădi cu spini¹ (III). Cf. CADE, DL, DM, ȘFC IV, 141, ȘEZ. V, 11. *Măi baieti, baițali, Hotarăști-[i] gradina, Spicnuști-[i] ograda, Ci trec pi la poarta ta și mă vedi muiera.* VASILIU, C. 102.

— Prez. ind.: *spinuiește*.

— Spin¹ + suf. -ui.

SPINULEȚ s. m. (Învechit) Spinișor. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU.

— Pl.: spinuleți.

— Spin¹ + suf. -uleț.

SPINURÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit, rar) Spinos¹. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: spinturoși, -oase.

— Spin¹ + suf. -uros.

SPINUȚ s. m. (În dicționarele din trecut) Spinișor. Cf. LB, POLIZU, BARGIANU, V., ALEXI, W.

— Pl.: spinuți.

— Spin¹ + suf. -uț.

SPINUȚĂ s. f. (Bot.) Numele a trei specii de plante erbacee din familia campanulaceelor; a) plantă erbacee cu tulpină dreaptă și simplă, cu frunze dințate, cu

flori de culoare albastră, rar albă, dispuse în capitule terminale globoase, care crește prin poienile din regiunea alpină și subalpină; (popular) bănică (*Phyteuma orbiculare*). Cf. POLIZU, BĂRCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., TDRG, PANȚU, FL., CADE, ENC. AGR. I, 402, DL, DM, BORZA, D. 130, M. D. ENC., DEX.; b) (prin Transilv.) cărbuni (*Phyteuma spiciforma*). Cf. PANȚU, FL., CADE, BORZA, D. 130; c) (învechit, rar) cărbuni (*Phyteuma spicatum*). Cf. BĂRCIANU. *Terminale la vîrf cu un ghimpe îndoit, de unde și numele de spinuță*. SIMIONESCU, FL. 65.

— Pl.: spinuțe.

— Spin¹ + suf. -uță.

SPIOANCĂ s. f. (Rar) Spioană, v. spion (2). O spioancă s-a ureat în același tren cu mine, o bătrîna al cărei nume îl știam. MILLE, V. P. 201.

— Pl.: spioance.

— Spioană + suf. -că

SPIOANCĂ s. f. v. spancă.

SPION, -OĂNĂ subst. I. S. m. și f. 1. Persoană care strînge pe ascuns secrete de natură militară, politică etc. ale unui stat, ale unei organizații, cu scopul de a le transmite altui stat, altei organizații etc.: (învechit) iscoadă, limbă, privitor (3), (regional) verbunceaș, (turcism) ceârșit. *Pedeapsa iscoadelor (spionilor) este hotărîtă în pravilele oștenești*. PRAVILA (1788), 28/15. *Pentru a să încredința că nu-i nici înșălător, nici spion*. IST. AM. 75^v/19. *Măcar că li se părea mult cît poftea spionii cei prefăcuți, mai pre urmă s-au întocmit cu dînșii în mare sumă de bani*. ȘINCAI, HR. I, 65/36. *Schipion prinsesi spioni (iscoade)*. VÎRNAV, F. 112^v/2. *Au trimis pre niște spioni cu nume de soli să ispitescă*. MOLNAR, I. 139/21, cf. LB. *Serisorile acestea, zic ei, sînt de la spionul grec care totdeauna ne dă știre cînd ne ameninșă vreo primejdie*. HELIADU, L. B. I, 11/24. *Spioana fu și ostrădiță la șteang*. FM (1841), 284²/31. *Prin spionii săi ispătea mișcările turcilor*. MAG. IST. I, 196/2, cf. POLIZU, CANELLA, V. 121, BĂRCIANU, V. *Căutau să cunoască mișcările și direcția pe care o lua armata romană prin spioni*. XENOPOL, I. R. I, 101. *Își stabiliseră un spion poruncitor cu titlul de consul*. IORGA, C. I. III, 148. *Este un jurnal zilnic al trimiterii spionilor*. BUL. COM. IST. III, 126, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *În ziarele franțuzești, la mica publicitate, apăreau anunșurile spionilor germani în limbaj convenit*. CAMIL PETRESCU, U. N. 209. *Oferi consiliului de război... să-i servească știri de la turci, prin spioni proprii*. SADOVEANU, O. XIX, 287, cf. SCRIBAN, D. *Nu avea încredere în căpitanii comandanți de roate, fiind convins că printre ei se găseau... spioni*. V. ROM. decembrie, 1954, 52, cf. DL, DM. *Au fost prinși... doi dintre curieri, Mai bine zis spioni*. T. Iulie 1964, 52. *Ștefania... a devenit o spioană celebră*. CINEMA, 1968, nr. 2, IV, cf. CIAUȘANU, V. 168, ALRM SN III h 1 066. *Dă unde vii? Nu cumva să ieși vînt spion*. O. BÎRLEA, A. P. II, 570.

2. P. ext. Persoană care pîndește, observă pe alții pe ascuns (pentru a furniza cuiva informații). *Tiranul... presară spioni în toate casele ca să afle secreturile familiilor*. CR (1829), 154/25. *A înștiințat pe stăpînul său că înțînise un spion în casă*. NEGRUZZI, S. III, 428. *O mulțime de spioni cu urechea la ușile și la ferestrele caselor... pîndind ziua și noaptea să apuce vreo vorbă*. GHICA, C. E. I, 249. *Așa? care vrea să zică... ești spion d-ia?*... Apoi, așteaptă. ALEXANDRI, T. 533, cf. LM. *Trimăt pe cea lume pe spioni, pe vinzători, pe ibovnicele necredincioase*. CONTEMPORANUL, III, 573, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pentru fiecare clasă avea obiceiul de a-și unge un spion, pe care școlarii îi porecleau căfeluș*. CIAUȘANU, R. SCUT. 43, cf. CADE. *Lasă-mă, nene, — îngăimă sfios gîndindu-se că poate Filibaș e spionul șefului*. REDBĂEANU, NUV. 75. *Trăise înconjurat de spioni ce-î supravegheau mișcările și*

vorbele. LOVINESCU, C. IV, 69. *A fost dascălul de matematici, consilierul intim și spionul directorului*. I. BOTEZ, B. I, 67. *Cinci luni dorisem, în carcera sălii, sub ochii de spion și de spaimă ai bătrînului... clipa eliberării*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 87. *Sora Epraxia, sora Domnica „oropsite“ aparent, în fond spioane*. CĂLINESCU, S. C. L., 97. *Sînt escroci, spioni sau delapidatori*. BOGZA, A. I. 509. *Patronii și directorii... au spionii lor*. PAS, Z. IV, 205, cf. DL. *Cine s-o vîndut, acela nu mai are ce căuta la noi... Îi spion*. T. POPOVICI, SE. 240, cf. DM. *Era un om informat, avea spioni pretutîndeni*. BARBU, Ș. N. II, 121. *Se făcea spionul patronilor*. V. ROM. ianuarie 1965, 65, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *El e spion de suflet la domnișori, bădic, Că prea puternicia ciocoilor să fie*. ARGHEZI, VERS. 452. *Bătrînețea, spioana morții, să nu-i spună acesteia că sîntem bătrîni*. BARBU, PRINC., 51. ♦ *Ochi (sau privire) de spion = privire pătrunzătoare, iscoditoare*. *Aruncase în gîur niște ochi de spioni, spre a recunoaște victima lor*. ASACHI, S. L. II, 40. *Aceasta, închizînd ușa, aruncă o privire iute de spioană în urma ei*. SADOVEANU, O. X, 264. ♦ (Familiar; în forma spion) *Om șiret*³. *Mama... se bucura de agerimea puului ei*. *Băiețelul ista, zise ea într-un rînd, are să iasă mare spion*. CONTEMP. 1948, nr. 104, 7/1. ♦ (Atribuid calitatea ca un adjectiv) *Pe trotuarul cafeinelor, ca în orășelele de provincie de pretutîndeni, lumea trîndăvă, cu ochi spion și lacom, pîndește aproapele*. BALEA, S. T. I, 346.

II. S. m. P. ext. 1. (Învechit; la jocul de șah) Nebun (II 1). Cf. ENC. ROM. III, 867, RESMERIȚĂ D. 70. *Fiecare jucător mută 16 piese (un rege, o regină, doi spioni, doi cai, două turnuri și 8 pioni)*. SCRIBAN, D. 1 273.

2. (Tehn.) Lamă de oțel cu o grosime bine determinată care servește la verificarea dimensiunilor, a formei sau a poziției relative a pieselor asociate din ansambluri sau din subsansambluri. V. I. e. r. a. Verificarea calității nituirii se face cu un ciocan special... prin batere sau după sunet cu ajutorul unor lame subțiri (spioni). IOANOVICI, TEHN. 157, cf. LTR², DL, DM. *Spion pentru verificarea distanței dintre electrozii unei bujii de la motoarele cu combustie internă*. DER, cf. M. D. ENC., DEX, H XVIII 350.

3. (Regional) Fir cu plumb, v. p l u m b (2 e) (Dumbrăvița — Codlea). Cf. H XVII 350.

4. (Rar) Vizor de ușa. Cf. LTR².

— Pronunțat: spi-on. — Pl.: spioni, -oane. — Și: (popular) spion, -oană s. m. și f., (regional) spion (VÎRCOL, M.) s. m., ispiôn, -oană (CIAUȘANU, V. 168, ALRM SN III h 1 066/899) s. m. și f.

— Din it. spione, fr. espion, germ. Spion.

SPIONĂ vb. I. Trans. 1. (Complementul indică persoane, formațiuni militare, instituții, organizații etc. sau acțiunile, poziția, situația etc. lor) A strînge pe ascuns secrete de natură militară, politică, economică etc. ale unui stat, ale unei organizații etc. cu scopul de a le transmite altui stat sau altei organizații. *Dobîndise grație, doară ca să spionească printre-însul tainele curții de la Beciu*. ȘINCAI, HR. III, 106/30, cf. LB. *Ici, colo, pe la posturile lor, privegheau și cu ochii ageri spionau cele dinprejur*. CALENDAR (1855), 125/2, cf. ROMÂNUL (1857), nr. 10, 2²/79, cf. POLIZU. *Porunci Să saluteze pe prințul, dar în taină-a spiona... Cum merg trebile p-acolo*. ALEXANDRESCU, O. I, 308, cf. PROT. — POP., N. D. *Ei crezură că... sîntem niște agenși secreți trimiși ca să-i spioneze*. BOLINTINEANU, O. 296, cf. LM, RESMERIȚĂ, D., CADE. *A spionat mișcările inamicului din cetate*. VINEA, L. I, 80, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX, ALR II 3 725/531. ♦ (A b s o l.) *Au trebuit să trimită la poloni... cu formoase condiții de pace, dară cu adevărat numai ca să spionească*. ȘINCAI, HR. III, 12/21. *Pentru a ști și mai bine ei trimeteau în țară ca să „ia limbă“, ca să spioneze* (a. 1905). IORGA, S. D. X, 282.

2. (Complementul indică persoane sau faptele, manifestările etc. lor). A supraveghea pe ascuns pentru a surprinde gânduri, intenții secrete etc.; a iscodi, a observa (4), a pînă (1), a urmări, (invechit și popular) a priveghea (4), (popular) a cerea, (invechit și regional) a păzi (15), (invechit, rar) a prăvi (v. p. r. v. 1. 3). *Mihail, după ce l-a spionat, a trimis pe Mihalcea ca să-l spargă.* FM (1841), 22/20. *Stuga ce mă slujește mă spionează.* NEGRUZZI, s. III, 407. *Se prefăcea că nu bagă de seamă nimic și-l spiona în tăcere.* FILIMON, O. I, 124, cf. LM, ȘAINEANU². *El băgă de seamă că Elena îl spionează expresia feții.* AGRIBICEANU, A. 103, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, Același dascăl belin. *Ne spiona, pitit după uluci.* MINULESCU, VERS, 263. *Spionai tot timpul pe Clara și pe străin.* GALACTION, O. A. II, 62. *Așa vorbii, cu ochii spionindu-l.* TOPRICEANU, B. 97. *Spionează pe domni pentru Poartă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 202. *Se apropia de ei piezis, spionându-i cu coada ochiului.* COCEA, s. II, 9. *Ai venit cu o hofoaică și m-ai spionat.* VISSARION, B. 175. *Îi era groază s-o mai spioneze, s-o mai încerce.* TEODOREANU, M. II, 124. *Îi spionam fiecare gest, fiecare tremurare a gâsului.* VOICULESCU, P. II, 214. *Din vreme în vreme își crăpa pleoapele, spionându-mă.* SADOVEANU, O. XVIII, 489. *Călătorii își pregătesc grăbiți bagajele, spionați de ochii personajului de serviciu.* BART, s. M. 40, cf. SCRIBAN, D. *Nici măcar o privire pe furis care să spioneze ființa apropielii.* RALEA, s. T. I, 274, cf. DL, DM, CINEMA, 1968, nr. 6, 27, cf. M. D. ENC., DEX. *Este un om păcătos și neclean care ne spionează.* RETEGANU, P. I, 29, cf. ALR I 1 428/9, 49, 100, 122, 375. ♠ (A b s o.) *Mă duc și eu să spionez: de la femei voi afla mai bine.* ASACHI, P. B. 21/18. *Am tras perdeaua, am spionat câteva clipe.* CAMIL PETRESCU, U. N. 214. *Ei știu că societățile celestie, mai mult decât lăranii, spionează și că atît așteptau: să se găsească petrol.* BOGZA, A. I, 36. *Mă duc să spionez.* ALR I 1 428/922. ♠ R e f. l. r e c i p r. *Ele se mă spionau din cînd în cînd cu petiurile.* AGRIBICEANU, A. 83. *A construit casa înadîns ca locatarii să se poată spiona reciproc și permanent.* REBREANU, R. I, 20. *Se spionau să vadă care mai poate descoperi ceva de invidial la ceilalți.* C. PETRESCU, I. II, 247. *Partidele se spionau și se denunțau între ele.* COCEA, s. II, 665. ♠ (Cu sens atenuat) *Slam pleacă d-asaupra Enei și spionam cea mai mică a ei suflare.* BARONZI, M. 525/16. *Nicio dată n-am văzut pe bucureștenii centrului spionînd mahalaua poetică.* SADOVEANU, O. XIX, 62. *Nu ne temem să ne găsească spionîndu-le viața.* ARGHEZI, s. VII, 25. *Viața socială a unor familii e „spionată” dintr-o situație de observator excepțional.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 4/4.

— Pronunțat: spi-o. — Prez. ind.: spionez; conjunct. pers. 3 și (invechit, rar) să spionească. — Și: (invechit) spionî, spionî (LB), (regional) spihonî, (ALR I 1 428/375) vb. LV, spionă (RETEGANU, P. I, 29, ALR I 1 428/9, 49, 122, ALR II 3 725/531), sponă (ALR I 1 428/100); prez. ind.: spion, id. (b). yb. I.

— V. spion.

SPIONAGIU s. n. v. spionaj.

SPIONAJ s. n. 1. (De obicei în legătură cu verbe ca „a face”, „a practica”, „a se îndeletnici” etc.) Activitatea spionului (1): *Oamenii care practică spionajul și calomnia oșica.* C. E. II, 389, cf. ȘAINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Se îndeletnicea cu spionajul în făbarea unei puteri apăsene.* STANGU, R. A. III, 353. *Știu că Smiler nu vrea să facă spionaj.* ROM. Iulie 1954, 289, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR II 3 725/899.

2. S p e c. (Jur.) Infracțiune săvîrșită de către un cetățean străin, care constă în obținerea unor secrete de stat și în transmiterea lor propriului (sau altui) stat, propriei (sau altei) organizații. *O picantă istorie de spionajiu.* ROMÂNUL (1858), 111²/2, cf. ALEXI, W.,

ȘAINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Din umbră torcea pe locuțele, împletea și întindea, din fețe înătriată, bila de spionaj, invizibilă ca o pînză de pătărie.* COCEA, s. II, 204. *Gaută, măturcii cum că el șabara a avut de spionaj.* SADOVEANU, O. XVII, 312, cf. SCRIBAN, D. *Fapta sa este crimă de spionaj.* COD. PEN. R. P. R. 266. *Asta-i spionaj, spune indignat Bălcescu.* CAMIL PETRESCU, O. III, 33. *Se desfășoară un mare proces de spionaj.* BOGZA, A. I, 627. *Spionajul e o meserie murdară și trebuie bine plătită.* v. ROM. decembrie 1954, 97. *Unhele guri țele... îl învinușără chiar de spionaj și trădare.* VINEA, L. I, 383, cf. DL, DM. *Indică o adresă unde se puteau trimite serieri cu oarecare șansă de a scăpa necitite de diversele cenzuri și spionaje.* v. ROM. februarie 1958, 11, cf. DER, DN. *Experiența conștientă s-a trezit în centrul unor aventuri demne de cele mai pasionante romane de spionaj.* MAGAZINUL IST. 1968, nr. 11, 73. *Denin, groina principală a unui palpitant film de spionaj.* CONTEMP. 1969, nr. 1 173, 5/4. *Triștile în misiune de spionaj... doi frați.* CINEMA, 1969, nr. 5, 16, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Activitatea spionului (2). Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX.

— Pronunțat: spi-o. — Pl.: spionaje. — Și: (invechit) spionăgiu, (regional) isponaj (ALR I 1 3 725/899) s. n.

— Din it.: spionajglo, fra espionagee.

SPIONARE s. f. Acțiunea de a (se) spiona.

1. Stringere pe ascuns a secretelor de natură militară, politică, economică ale unui stat, ale unei organizații sau scopul de a le transmite altui stat sau altei organizații (invechit) spionat (1). Cf. spiona (1). Cf. I. GOLESCU, C. *Va fi mai bine, a ne țări, adunările, așteptînd pînă ce va înceta iufoala întielor spionării.* FM (1845), 314/10, cf. BĂRCIANU, V., DDRF, ALEXI, W. *Spionarea dusmanilor... o fac alții, oamenii domnului ce stau totdeauna la Poartă.* JORGA, C. I, L, 208, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Supraveghere pe ascuns a unei persoane sau a faptelor, manifestărilor ei etc., pentru a-i surprinde gândurile, intențiile, secretele etc.; iscodire, iscodit, pînă, pîndire (1), urmărire, urmări, (rar), pîndi, spionat (2), (popular) cercare, (invechit și regional) spionărie, (invechit) spionătură, (invechit, rar) observație (5), spionje, spionje. Cf. spiona (2). Cf. DDRF. *Ochi admirabili, deprinși cu pînă, cu spionare, cu veghea și cu urmărirea.* HORGEA, P. I, II, 192, cf. RESMERIȚĂ, D. *I-a pus pas cu pas sub aspră spionare.* VOICULESCU, P. II, 24, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: spi-o. — Pl.: spionări.

— V. spiona.

SPIONAT s. n. Faptul de a spiona.

1. (Invechit) Spionare (1). Cf. spiona (1). *Spie a cîștiga îndoit, din spionatul îndoit, au aflat înainte vreme, multe ce era să se, împlinse.* FM (1841), 284/35, cf. LM.

2. (Rar) Spionare (2). Cf. spionă (2). *Răutatea și pișma le agerise tare o tătare a simlul de observare, spionatul.* AGRIBICEANU, A. 483.

— Pronunțat: spi-o. — Și: spionit s. n.

— V. spiona.

SPIONARIE s. f. (Invechit, prin Transilv.) Spionare (2). *Stat cunoscut și necunoscut spionării, la care erau supuși preoții.* BĂRȚIU, P. A. I, 555, cf. POLIZU, BĂRCIANU, V., LM.

— Pronunțat: spi-o. — Pl.: spionării.

— Spiona + sufix -arie.

SPIONATOR, TOARE adj. (Invechit, rar) despre ochi, privire) Care spionează (2). Cf. I. GOLESCU, C.

În geest period periculos a anilor dinții..., atunci făcea jertfă, când putea, neprivit de ochii spionilor. FM (1845), 308¹/38.

— Pronunțat: *spi-o-*. — Pl.: *spionători, -oare*. — Și: *spionitor, -oare* adj.

— *Spiona* + suf. *-tor*.

SPIONĂTURĂ s. f. (Învechit) Spionare (2). Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU.

— Pronunțat: *spi-o-*. — Pl.: *spionături*. — Și: *spionitură* s. f. POLIZU.

— *Spiona* + suf. *-tură*.

SPIONI vb. IV v. *spiona*.

SPIONIÉ s. f. (Învechit, rar) Spionare (2). Cf. L.M.

— Pronunțat: *spi-o-*. — Pl.: *spionii*.

— *Spion* + suf. *-ie*.

SPIONIT s. n. v. *spionat*.

SPIONITÓR, -OÁRE adj. v. *spionător*.

SPIONITURĂ s. f. v. *spionătură*.

SPIONLÍC s. n. (Învechit, rar) Spionare (2). *Căci Am început a crede că e vrun drac pă pământ. Sluga de stăpîn nu știe, nici copiii înșeleg, Nevasta în spionlécuri, Toți cum vor așa olerg.* PR. DRAM. 94.

— Pronunțat: *spi-o-*. — Pl.: *spionlécuri*.

— *Spion* + suf. *-le*.

SPIR¹ s. n. v. *spiră¹*.

SPIR² s. n. v. *spiră²*.

SPIRĂI s. n. (Nav.) Deschidere în puntea unei nave, prevăzută cu geamuri apărate de grilaje, care servește pentru luminarea și aerisirea încăperilor de sub punte. Cf. CADE, ABC. MAR. *Se apropie de lumina geamului deschis la spirățul careului.* EART, E. 211, cf. SCRIBAN, D. *Privea raza de soare care intra veselă pe spirăți.* TUDORAN, P. 54, cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENG., DEX.

— Pl.: *spirățuri*. — Și: (rar) *spirățiu* s. n. LTR.

— Din it. *spiraglio*.

SPIRĂL, -Ă adj., s. f. I. Adj. Care este în formă de spirală (2); în spirală (v. *spiră¹ a lă² a*), spiralat, (rar) spiralic, spiraliform. V. *melca* t. Cf. I. GOLESCU, C. *Soarele se vede cînd mai sus, cînd mai jos pe cer... făcînd un cerc spiral.* GENILIE, G. 86/21, cf. AR (1837), 26¹/28, VALIAN, V. *Vase spirale care să observează mai cu seamă impregiurul măduhăi.* CAIET, 67^v/10. *Dealul Spirea, nu sînt după forma spirală, de unde... să privește cea mai frumoasă fațadă a capitalei.* FM (1841), 228¹/17. *Ne suirăm o sută optzeci și cinci de trepte... ce formează o scară spirală.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 39. *O fevă mai strîmă și incolăcită în formă spirală.* BREZOIANU, A. 619/23. *O învîrtești cu degutele dîndu-i o formă spirală.* MAN. SĂNĂT. 109/11, cf. STAMATI, D. *Face ca nouă soarele să ni se pară rotindu-se impregiurul pămîntului, descriînd nește cercuri spirali.* FONTANIN, C. 96/22, cf. POLIZU, PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., BĂRCIANU, V. *Embrionul curb sau spiral într-un albumen.* GRECESCU, FL. 16, cf. ALEXI, W. *Bărfările spirale terminate în capete de șerpi.* PĂRVAN, G. 620, cf. CADE. *Este transportat cu ajutorul unor palete spirale.* IOANOVICI, TEHN. 83, cf. SCRIBAN, D. *Viața noastră se cam aseamănă cu vîrtejul urcușurilor spirale.* ARGHEZI, L. 62. *Fluturi colosali... Prin aer fac pași spirali.* CĂLINESCU, O. II, 111. *În vîrtejul spăimei, ochi spiral de apă, Năpraznic joc de curbe, linii, m-a Prins de demult.* V. ROM. IANUARIE, 1954, 156,

cf. DL, DM, DN². *Liber cădeam prin clopotniși... Limbă de clopot, scară spirală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 132, 3/3, cf. M. D. ENG., DEX.

2. S. f. și (învechit, rar) m. (Geom.) Curbă plană deschisă care se desfășoară în jurul unui punct sau ax; p. e x t. mișcare sau obiect care are această formă; (rar) sfredel (3), (învechit) spiră¹ (1). Cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D., ANTONESCU, D., DDRF. *Chipul zeului este poate cea mai frumoasă figură a întregii spirale.* XENOPOL, I. R. I, 99, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *De o parte spirele carpatice, de alta cruci și linii punctate.* PĂRVAN, G. 331, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *S-a năcîzit ca un cuplor de pline Numai cu spirala unui fum de pipă.* MINULESCU, V. 122. *Răsuca între degete o spirală de gelbitură cu miros... de brad.* C. PETRESCU, I. II, 133. *Vîntul îi flutură spirala de păr.* TEODOREANU, M. II, 211. *O veveriță castanie săgetă în sus în jurul trunchiului, într-o spirală care păru o fumegare.* SADOVEANU, O. IX, 78, cf. SCRIBAN, D. *Făcea cu mina o spirală excesivă.* CĂLINESCU, B. I. 56. *Se desfășoară lungi eșarfe melodice... răsuindu-se în cercuri și spirale.* BOGZA, G. O. 164, cf. AGROTEHNICA, I, 203. *Iată-l urcînd, ca un răufecător, pe o spirală de fier.* VINEA, L. I, 262, cf. PL. *Rămase... în vîrtejul spiralei înalte a scării.* PREDĂ, I. 164, cf. DM. *Se strecură ușor... să nu fie văzut în spirala scării.* BARBU, Ș. N. II, 87. *N-ar crește nici cît spirala melcului.* BRAD, O. 21, cf. DN², DER, M. D. ENG., DEX. ◇ (Ca termen de comparație) *La găoacea întoarsă ca un spiral să află de-o parte o încreșitură.* J. CIHAC, I. N. 224/23. *Amîndouă strmele polarice ale stîlpului sînt învîrtețe ca o spirală.* BARASCH, M. III, 92/6. *Ca o spirală sulfuroasă țîșni vulcanul.* ANGHEL — IOSIP, C. M. II, 124. ◇ F i g. *Cîteva discuri își despletiră spiralele.* ANGHEL, PR. 40. *Ne poartă pe toți în spirala ascendentă a umanității.* SADOVEANU, O. XII, 206. *Îl opri pe spiralele somnului.* VINEA, L. II, 316. *Ce sugerează poetul dincolo de spiralele stilistice.* CONSTANTINESCU, S. III, 8. *Materia mișcată pe spirala Necontenitei perfecționări.* LABIȘ, P. 309. *Unele civilizații situate mai sus decît noi pe spirala evoluției.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 26, 23/3. ◇ Loc. adj. și adv. În spirală = (care este) în formă de spirală (2); spiralat. *Soarele... pare a descrie pe sfera cerească o curbă în spirală, cuprinsă între cei doi tropici.* DRĂGHICEANU, C. 39. *Prin fumul țigaretii ce zboară în spirale... Văd eroi.* ALECSANDRI, POEZII, 5. *Bucățile de planete vor cădea în soare după o revoluțiune în spirală.* CONTA, O. F. 170. *Sepale 4-5, petale numeroase în spirală și treptați transformate în stamine.* GRECESCU, FL. 11. *Opinci... legate cu sfori negre de lînă de capră care ne înfășurau în spirală pulpa.* HOGAȘ, DR. I, 1. *Șoseaua curgea în spirală.* ARDELEANU, U. D. 173. *S-a năpustit înleștat la volan pe un urcuș alpin, în spirală.* C. PETRESCU, O. P. II, 11. *Flutur cu zborul în spirală în jurul ispitei.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 173. *Cu minile ridicate în sus începu să se onduleze în spirală.* CĂLINESCU, C. N. 192. *Printr-un horn căpușit cu o scară în spirală am ieșit pe bord.* BLAGA, H. 110. *În jurul unui anticiclon apar... vînturi în spirală.* CIȘMAN, FIZ. I, 554. *Începu să uree scările mici, în spirală, ce duceau spre laboratorul secției.* PREDĂ, R. 165. *Invitații coborau o scară în spirală.* T. POPOVICI, S. 313. *Are o cochilie calcareoasă constituită dintr-un tub răsucit în spirală.* GEOLOGIA, 66. *Scări duble sau în spirală, ... grădini luxuriante cu statui și finitni arteziene.* CINEMA, 1968, nr. 10, 43. ◇ Spec. Evoluție normală de zbor în care aeronava descrie în spațiu o curbă asemănătoare cu spirala (2). Cf. LTR². *Spirala e folosită pentru pierderea sau luarea de înălțime deasupra unui punct.* ib. ◇ (Prin analogie) *Fumul albăstrui a țigaretii ce se rădăcia în spirale unduioase.* DACIA LIT. 267/19. *Focul arde. Fluturile de beteală și jar... luminează creștele, urcă în spirale spre cer.* ANGHEL, PR. 124. *Musca... a intrat într-o spirală de învîrtețe dementă împrejurul lui Coco.* ARGHEZI, S. VIII, 61. *Zboară... Și-n jurul meu coboară*

Făcând spirale pline: Păuni, fazani, rinșoare. GĂLI-NEȘCU, o. II, 75. Pe sus zburau albatroși, descriind... spirale largi deasupra corabiei. TUDORAN, p. 420. Frunze mari ce cădeau în spirale. BLAGA, H. 189. ♦ S. n. (Regional; în forma *spirai*) Trior (1) (Livezile — Drobeta Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 57.

— Pl.: *spirali*, -e. — Și: (regional) *spirai* s. n. LEXIC REG. 57.

— Din fr. *spirale*(e), germ. *Spiral*.

SPIRALĂ vb. I. Intrans. (Rar; despre fumul de țigară) A urca în spirale (v. *spirală* 2). Cf. BUL. FIL. III, 186.

— Prez. ind. pers. 3: *spiralează*.

— V. *spirală*.

SPIRALĂȚ, -Ă adj. Care este în formă de spirală (v. *spirală* 2); în spirală (v. *spirală* 2 a), *spirai* (1), (rar) *spiralic*, *spiralform*. V. m e l c a t. Cf. SCRIBAN, D. Eternul semn de întrebare... *spirai* ca un fum de țigară. COCEA, s. II, 383. Microb de forma unui bastonș mobil, *spirai* sau ondulat. ENC. AGR. V, 554, cf. DL, DM, DN². Sirmă de oțel, arc *spirai* cilindric. VÎN. PES. martie 1964, 8. Ca niște *spirale* cochilii în culori... cuvintele ne invită să meditam. ROMANIA LITERARĂ, 1969, nr. 3, 4/2. O evoluție *spirai*, de la idee la operă, de la miezul unei opere... la opusurile nenumărate în care alte și alte idei germinează. CONTEMP. 1969, nr. 1181, 8/3. Gen de bacterii *spirale*. D. MED. II, 571, cf. DEX.

— Pl.: *spirai*ți, -ie.

— V. *spirala*.

SPIRĂLIC, -Ă adj. (Rar) *Spirai*ț. (Adverbial) Ochiurile prin care circulă materialul... sînt construite din sirmă, *spiralic* și deschis. IONESCU-MUSCEL, FIL. 224.

— *Spirai* + suf. -ie.

SPIRALIFORM, -Ă adj. (Rar) *Spirai*ț. Ornamentica bronzului dacic e în cea mai mare parte *spiralformă*. PĂRVAN, G. 436, cf. DN².

— Pl.: *spiralformi*, -e.

— Din *spirai* (după *spiciform*, *spiniform*).

SPIRĂLIU s. n. v. *spirai*.

SPIRALIZĂ vb. I. Trans. (Complementul indică materiale metalice tubulare sau filiforme) A supune operației de spiralizare. Filamentul dublu *spirai*ț se trece apoi de două ori prin captor. LTR². ♦ Spec. (Complementul indică obiecte de podoabă) A lucra în formă de spirală (2). (Ref. pas.) Brățări, fibule, inele, pendantive, diademe, capace de cingători totul se *spirai*țează. PĂRVAN, G. 324.

— Prez. ind.: *spirai*țez.

— V. *spirală*.

SPIRALIZĂRE s. n. (Tehn.) Operație de deformare a unui material filiform, tubular etc. în așa fel încît axa lui longitudinală să ia forma de elice. Cf. LTR². După proprietățile tehnologice ale materialului, *spirai*țarea se efectuează la rece sau la cald. ib.

— V. *spirai*ț.

SPIRĂNT, -Ă adj. (Fon.; în sintagma) *Consoană spirai*ț (și substantivat, f.) = consoană a cărei articulație comportă o îngustare a canalului fonator astfel încît se produce un zgomot de fricțiune; consoană constrictivă (v. *constrictiv*), consoană fricativă (v. *fricativ*). *Spirai*ță atonă palatală... formează aceeași idee cu *spirai*ță atonă guturală. PHILIPIDE, P. 247, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Consonantele roșite cu o asemenea apertură mică se

numesc... fricative sau spirante. PUȘCARU, L. R. I, 62. La spirante se constată... trei poziții prin care trec organele articulație: în cursul pronunțării. IORDAN, STIL. 53, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spirante*.

— Din fr. *spirante*.

SPIRANTIZĂ vb. I. Refl. (Despre consoane) A suferi fenomenul de spirantizare.

— Prez. ind. pers. 3: *spirantizează*.

— De la *spirai*ț.

SPIRANTIZĂRE s. f. (Fon.) Îngustare a canalului fonator în timpul pronunțării unor consoane, astfel încît se aude un zgomot de fricțiune. Aceste grafii atestă spirantizarea lui „b” în limba română. ROSETTI, I. L. R. I, 88.

— V. *spirantiza*.

SPIRĂ¹ s. f. 1. (Învechit) *Spirală* (v. *spirală* 2). Cf. I. GĂLESCU, C., VALIAN, V. *Spira* ce se desemnează asupra acestui glob nu este continuă. MARIAN, F. 267/24, cf. POLIZU, PROT.—POP., N. D., BĂRCIANU, V., ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. Porțiune dintr-o spirală (v. *spirală* 2) corespunzătoare unui unghi de 360°. Un desen comandă încercarea geometrică și dimensiunea golului dintre spire. ARGHEZI, L. 212, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

3. Conductor electric subțire a cărui axă formează o linie curbă sau frîntă practic închisă. Puterea unui electromagnet depinde de intensitatea curentului care circulă în firul înfășurat și de numărul *spirelor*. ENC. TEHN. I, 115. Să rămîna înfășurate pe tambur 4—5 spire. PREV. ACCID. 81. Am mărit sensibilitatea dispozitivului... prin înfășurări de sirmă de platină, cu spirele alipite. SĂNIELEVICI, R. 208. Dacă trecem prin spirală un curent electric, spirele se atrag reciproc. CIȘMAN, FIZ. II, 371. În spiră se poate stabili un curent electric. LTR², cf. M. D. ENC. ♦ Fiecare buclă a spiralei care formează o bobină sau o înfășurare electrică; p. g e n e r. orice buclă a unui material așezat prin înfășurare pe un suport. Acest mod de bobinare se bazează pe deplasarea repede, a firului... de la un capăt la celălalt al bobinei... pentru că spirele depuse să formeze prin încrucișare margini solide. IONESCU-MUSCEL, ŢES. 76. Capacul tubului colector se învîrtește... depunînd panglica în spire cu desfășurarea neegală pentru ca materialul depus să nu se încurce. id. FIL. 153, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spire*. — Și: (învechit) *spir* (pl. *spiruri*) s. n. VALIAN, V.

— Din fr. *spire*.

SPIRĂ² s. f. (Învechit) Ceată. Ieși veaste cătră mîiașul gloatei, spirea că turbură-se Ierusalîmul tîtu. COD. VOR.² 17^v/1. Ce și vesti cătră mîiarul spirea că tît smentise Ier[usa]limul. CORESI, L. 104/20, cf. DILA II, 548.

— Pl.: *spire*.

— Din ngr. *σπειρα*.

SPIREĂ s. f. (Bot.) Floarea-miresei (*Spiraea vanhouttei*). Cf. DER, M. D. ENC.

— Pronunțat: -re-a. — Pl.: *spiree*.

— Din lat. *Spiraea* [*vanhouttei*] numele științific al plantei.

SPIREMĂ s. f. (Biol.) Rețea nucleară formată din fire de cromatină care se segmentează și se condensează pentru a forma cromozomii. Cf. D. MED.

— Pl.: *spireme*.

— Din fr. *spireme*.

SPİRET s. n. v. spirít.

SPİRIBĂNĂ s. f. v. speribană.

SPİRIDŪS, -Ă subst. 1. S. m. și (rar) f. (În credințele populare) Ființă supranaturală, inchipuită sub forma unui drac mic (vioi și poznaș), despre care se spune că ar fi în slujba vrăjitorilor și a diavolului. V. drăcușor. Cf. STAMATI, D., BĂRCIANU, C. *Cum se lasă Ipăte din joc, spiridușul drăcușului îi zice*. — *Ei stăpâne, ... te-ai cam aburit la față*. CREANGA, P. 163. Din ouăle părăsite cari snt foarte mitibile, se zice că din fiecare iesă cite un „spiriduș”. MARIAN, O. II, 252, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, TDRG. Spiridușul sau spiridușul este un drăcușor... sau fîrnușpărăde aceluia. Într-o vâietate văzută sau năvălită. PAMPIRE, DUȘM. 81. Cucoaana Mărioara părăde avea spiriduș: gitea fără greș. HOGAȘ, DR. II, 88, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Este însă un spiriduș într-insul care... îl îndeamnă să scoată limba. PAS, L. I, 95, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX., H I, II, III, IV, IX, XI, XII, XIV. Dimone, spiriduș rău, Mergi la ursitorul meu. TEODORESCU, P. P. 378. Omul asta este cu spirituș. MARIAN, V. 10. Spiridușul e dat unor vrăjitori pe anumit timp. SEZ, I, 249. Zicea lumedă că are spiriduș. REV. CRIT. 135. Cu miez de nucă și plină buhă se hrănește spiridușul. SEZ, VIII, 39, cf. XIX, 89, I. CR. III, 286. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Spiridușă de față se duce și tridată vine napoi gîstind. ap. TDRG. Un spiriduș de băiat. SCRIBAN, D. (Concretizat) Amuleta care reprezintă un spiriduș (1). Ținea în str. sticluta cu spiriduș, păstrat în apă, ca o păpușică cil un dop de plută. VOICULESCU, P. I, 171. (Epitet pentru un copil vioi, inteligent și foarte zburdalnic, sau pentru o persoană sprintenă și foarte isteată. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., Cucoaana Frosa, subfire, frumusețea și iute ca un spiriduș. ȘADOVEANU, ap. CADE, DM, M. D. ENC., DEX.

2. S. m. (Prin nordul Mold. și prin Bucov. în formele spirituș, spirtuș) Omușor (2). Cf. DR. IX, 434, ALR II/I MN 17, 6 929/365, 551, ALRM II/I h 76, TEAHA, C. N. 266.

3. S. m. (Ornit.; prin Mold.) Specie de uliu care răpescă găini (*Accipiter nisus*). Cf. SCRIBAN, D., BĂCĂSCU, PĂS. 157. C o m p u s: (regional) spiridușul-păsăritor sau spiridușul-gărdului = ochiul-boului (*Troglodytes troglodytes*). Cf. BĂCĂSCU, PĂS. 316.

4. S. m. (Bot.; regional, în formele schiridus, schillidus) Parpian (1). (*Antennaria dioica*). Cf. PĂCALĂ, M. R. 15, BORZA, D. 20.

— Pl.: spiriduși. — Și: (rar) spiridușă s. f., spirtuș, (regional) spirtuș, spărătus (DR. IX, 434), schillidus, schiridus, șpiridus (ALR II/I MN 17, 6 929/551) s. m.

— Spirit + suf. -uș. Cf. lat. spirítus.

SPİRIDŪȘĂ s. f. v. spiriduș.

SPİRIFER s. m. (Geol.) (La pl.) Gen de moluște brahiopode fosile al căror aparat branhiat este format din două valve ce au aspectul a două panglici spiralete; (și la sg.) molușcă din acest gen. Brahiopodele ating apogeul în această perioadă... dintr-o care amintim pe spirifer. GEOLOGIA, 68. Spiriferul este cunoscut din silurian pînă în permian. DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spiriferi.

— Din fr. spirifère.

SPİRIL s. m. (Biol.) Nume generic dat unor bacterii cu corp rigid, în formă de spirală (2), prevăzută cu un mănunchi de cili terminali. Cf. CADE, ENC. AGR., DL, DM, DN, DER, D. MED. Spirilii se găsesc în apele stătătoare și sînt în general saprofiti. M. D. ENC., cf. DEX.

— Pl.: spirili.

— Din fr. spirille.

SPİRINCE s. f. (Bot.; Transilv.) Bătrînă (*Erigeron caucasicus*). Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 265, BĂRCIANU, GĂRESCU, FL. 292, ALEXI, W., TDRG, PANȚU, PL., CADE, BBRZA, D. 64.

— Pl.: ? — Și spirincea (GĂRESCU, FL. 292, TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 64), (învechit) șperince (DDR, BĂRCIANU, ALEXI, W.) s. f.

— Etimologia necunoscută.

SPİRINCEĂ s. f. v. spirinee.

SPİRIT s. n. I. 1. (Învechit) Aer; adiere, Pnevmatichi vine de la pneuma, va să zică duh, aer, vînt ori spirít. AMFILOHIE, G. F. 28X/17. Aerul intră în inima cea stîngă și de acolo prin arterii ca un spirít viu se poartă prin cealealalte părți. TEODORI, A. 70/15. Spirit suap de odori se revărsa în aer. LM. (Suflet). Cf. COSTINESCU, LM.

2. (Chim.; învechit; și în sintagma spirit de vin; căle după fr. esprit de vin) Spirit de vin, v. spirít (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Lipsind alt cuvînt se chiamă spirit de vin, chemicilor hămesec alcool. INY. VIN. 62/1. De nu iaste în muși ceva cîtime de zahăr căred e de lipsă spre a face spirítii de ajuns, e... neocăcerea destul a strugurilor. IB. 62/4. Cf. I. GOLESCU, C. Spiritul de vin, numit și rachiu, se face din vin și de fărîite poame. CORNEA, E. II, 194/26. Cf. STAMATI, D., CIHAC, I, 260, LM. (Ferment. Această materie vâpsitoare nu dăpsească licărea mai pînă pînă nu au născut spirítii, căroa singuri îngăduie din dospire. INV. VIN. 62/14. De nu iaste în must' acea cîtime de zahăr, carea e de lipsă spre a face spirítii de ajuns, e... neocăcerea destul a strugurilor. id. ib. 63/4.

3. (În idealismul obiectiv, în opoziție cu în a t e r i e 2) Conștiință sau idee obiectivă, avînd o existență autonomă și fiind subiectul (agentul) istoriei și culturii; (în idealismul subiectiv) element al conștiinței individuale, fără condiționare exterioară și independent de subiect. Substanța universală este numai spirít, iar materia nu este decît un dspet secundar și neesențial. CONTA, O. F. 392. Există o lume ideală, transcendentă, lumea esențelor pure și ideale... omul a trăit în această lume ideală, unde el a fost numai spirit pur. GHIERA, ST. CR. II, 19, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. El ar deveni, asemeni spiritelor pure, o ființă surdă, oarbă și mută, fără nici o dorință și fără viață vie. CĂLINESCU, C. O. 117. Modelat și el de dualismul elen, cretinismul popularizează pînă la ultimul om dualismul spirít-materie. BALEA, S. T. II, 21, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Teol.) Forță creatoare a lumii; duh, A plămuit și pre om din țerină și a suflat în el din spirítul (duhul) și raționalitatea (trilepticiunea) sa. CORNEA, E. I, 181/25. Atunci ale sale aripi spirítul lui Dumnezeu Le-a întins ca un părinte preste unversul său. ȘION, POEZII, 136/24, cf. COSTINESCU. Spirítul, care sufla peste ape în zorile creațiunii, era mai dulce și mai tîn decît adierile departatului nostru apus. HOGAȘ, DR. I, 123. (Sfîntul spirit sau (învechit și regional) spirít sfînt = una dintre cele trei ipostaze ale trinității divine creștine; sfîntul duh (v. duh): În numele... spirítului sînt. MAG. IST. I, 60/9, cf. POLIZU, BĂRCIANU, V., COSTINESCU, ALR I, 813, ALR II/I MN 94, 2 741. Spirít cereș (sau bun, sfînt) = inger. Cf. COSTINESCU, LM. Spiritele cerești din prima ceată a ingerilor. SEVERIN, S. 46, cf. CADE. Spirít necurat (sau rău, al răului, al întinericului, împelișat) = diavol. Cf. COSTINESCU, LM, RESMERIȚĂ, D. Diavol, spirít împelișat. SEVERIN, S. 53, cf. CADE. El trebuia doar să dibăiască spirítul rău care pusesse stăpînire pe organismul bolnavului... să-l siltească să-și părăsească sălașul. G. BĂRCU, A. V. 43, cf. ALR II/I MN 95, 2 744/53. (Teol.; în opoziție cu tr p I 1) Substanță de sine stătătoare, independentă de corp, socotită de origine divină și nemuritoare; duh, suflet. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., VÎRNĂV, L. 144/20, NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT. — POP.,

N. D., BARONZI, I. L. I, 213/9, COSTINESCU, *Spiritul e partea noastră cea mai nobilă...*, e. neputitoriu. LM, cf. DDRF. Idealistii nu dădeau nici un loc observației multor legături dintre spirit și corp. VIANU, p. 84. *Spiritul rățâcitor al Galemului în viața, la anumite epoci, pentru a se înarma.* CONTEMP. 1969, nr. 1 167, 1/6, cf. M. D. ENC. ♦ Loc. v.b. (Încechit, rar) **A-și da spiritul** = a muri¹ (1). Cf. BĂRCIANU, V., COSTINESCU. ♦ (În superstiții) **Sufletul** (3), unui defunct care ar reveni pe pământ, fie sub înfățișarea anterioară morții, fie sub aceea a unei ființe ireale; apariție, arătare, duh, fantomă, nălucă (1), nălucire (1), spectru, stăție, strigoi, umbră, vedenie, viziune, (învechit și popular) nălucitură, (popular) iazuță, moroi² (1), (regional) arătanie, năhoadă (1), necurătenie (II 2), pater³ (2), vedere, vidmă, zare. Cf. EM. *Flacăra luminei tremura ca suflată de-un spirit nevăzut.* EMINESCU, G. P. 51, RESMERITA, D., SĂINEANU, D. U. CADE, SCRIBAN, D. *Era spiritul lui Lambe Scafa, care, turburat din lepaosul său sideral, se întorcea, în nepăsarea unei clipe, să-și manifeste prezența.* VINEA, L. I, 286. *Nu pot să-mi închipui că a venit un spirit, o fantomă, a intrat noaptea în casa de fier a laboratorului.* BĂRANGA, I. 207, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (În mitologia populară; urmat de determinări care arată felul) **Ființa** imaginară care are rolul să păzească apele, pădurile, comorile etc.; duh, geniu! *Am înfruntat vijăliile, Spiritele uraganelor, Geniul fulgerelor.* HELIADE, O. I, 348. *Uneori se închinău pietre de-a dreptul către zei și spiritele apelor.* XENOPOL, I. R. I, 198. *Punz-ă căle, prin arta lui brăjilorăscă, o măscaradă a spiritelor aeriene.* VIANU, L. U. 67. *Eu stiu spiritul adâncurilor. Trăiesc în altă lume decât voi.* LAFIȘ, P. 171. *Se jertfea un bou care jefuise grul și mănecăse spiritul grutului.* BARBU, PRINC. 66.

4. (Anat.; învechit, rar) **Nerv** (2). *Să adună de la senzații și se dau în mâna spiriturilor viețuitoarești ca să să aducă prin mijlocire acestor presupusiri povăzuitoari la neșuitorie cneșafatului.* VIBNAV, F.M. I, 78/10.

5. (În opoziție cu materie 2, existență) **Factor ideal al existenței, conștiință, eugeț, gândire; p. ext. rațiune** (1); p. restr. inteligență. Cf. HELIADE, O. II, 346. *Viața adevărată se întemeiază... în unirea materiei cu spiritul, al eului cu lumea din afară.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Cea mai mică lucrare a spiritului i se pare mai obositoare decât cele mai mari osteneți trupești.* BREZOIANU, A. 49/18. *Timpul adevărat minunal în care trăim... a sfârșit toate lanțurile spiritului (a. 1848).* PLR I, 131. *Studiul lui Heliaze... nu ne hrănește de teorii-sterpe... îmbogățind spiritul nostru de un adevăr nou.* MARIN, PR. I, VI/27. *Niște vage presimțim. ce vin cu îndatătănie în spiritul meu imi zic că Sanuț este înarmat.* LĂZĂRESCU, S. 38/14. *Nenorocirea literaturii, pedanță în condei, pedanță în forme, pedanță în idei... înecă și omoară în fările românești dezvoltarea spiritului și a închipuirii.* RUSSO, S. 34. *Una din acele curioase, caprii ale spiritului omenesc.* CALENDAR (1855), 22/19. *Istoriile... pentru a fi citite cu spor, prețind o înțindere de spirit, o aplecare, o constantă de care nu sînt capabili cei mai mulți cititori.* ARISTIA, PLUT. XXII/25, cf. BARAȘCH, I. N. VI/24. *Văzind în el dispozițiuni poetice și spirit deștept, îl îndemnă să vie la Iași ca să-și caute norocul.* NEGRUZZI, S. I, 205. *Omul și-a rezervat partea cea mai bună, acțiunea inteligenței, lucrarea spiritului.* GHICĂ, C. E. I, 65. *Postelnicul îl cheamă-la dînsul ca să-i examineze spiritul și inteligența.* FILIMON, O. I, 121. *Aceste puține criterii fundamentale să pătrună la noi în spiritul aceleora ce se auziră cu prea multă fripilitate în cea mai grea din toate științele.* HASLEU, I. C. I, X, cf. BĂRCIANU, V. *Spiritele noastre le-am văzut slabind.* BOLINTINEANU, O. 99. *Avea un spirit pătrunzător.* LĂCUSTEANU, A. 21. *E vorba de idei abstracte care cu lăcuț naștere chiar în spiritul nostru.* CONTA, O. F. 68. *Tu vei scutura praful de pe cărțile... lucrătorului cu spiritul.* EMINESCU,

G. P. 86. *Ideea de justiție, sentimentul de milă... nu sînt înnașcute sau cel puțin înecate spiritului uman?* CARAGIALE, O. VII, 256. *N-am finit pas cu vioiciunea spiritului ei.* IBRĂILEANU, A. 61, cf. RESMERITA, D. *Prin abstracție și dezinteresare e din rasa lui Kant, iar prin spiritul olimpiar e de rasa lui Goethe.* LOVINESCU, C. V, 26. *Ceea ce are omul mai nobil și mai sfînt pe lume, spiritul i. BOTEZ, B. I, 71. *Revista va trebui să răscolească și mai mulți spiritele amorțite de mîncare și politică proastă ale burghezilor.* VLASIU, D. 81. *Spiritul lui nu se arăta subtil.* SADOVEANU, O. XIX, 392, cf. SCRIBAN, D. *Iată însușirile: ... un spirit natural care-l ridică mult peste gradul său de cultură, o adîncă cunoaștere a oamenilor.* OTETEA, T. V. 90. *Artă nu mai poate fi concepută ca o delectare a spiritului.* OPRESCU, A. M. 51. *As recomanda intelectualului instrumentist cîteva bucăți banale pentru inițial, dar foarte folositoare spiritului.* CALINESCU, C. O. 41. *Spiritul său exuberant întrevădea realizarea acestei noțiuni.* RALEA, S. T. III, 73. *Imi plăcea să-mi pun la încercare trupul și spiritul.* STANCU, M. I. 60. *Spiritului meu fu un îndelung prilej de contemplare.* BORZA, C. O. 2. *Asimilarea marilor clasici ai umanității este un fapt de cultură... traducerea lor îmbogățește spiritul.* CONSTANTINESCU, S. III, 14, cf. DL. *Citi vreo zece minute, într-o destindere a corpului și a spiritului.* PREDĂ, R. 218, cf. DM. *Spiritul năstind dect' o emanție a materiei trecute prin om și ajunse la o treaptă supremă.* IST. LIT. ROM. II, 703. *Starea aceasta aparentă de nesomn... era de fapt o veghe încordată, inferioară a spiritului său vesnic treaz.* V. ROM. octombrie 1964, 9. *Muzică este... un act al spiritului.* M 1968, nr. 1, 10, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Ca epitet) *Tu care uși leșe, spirit fără de știință, Socotești că poți oare... Arătându-te în lume vreo figură a face?* ALEXANDRESCU, M. 268. ♦ Fig. *Spiritul enciclopedic al norilor merge mai departe.* BOZA, C. O. 47. ♦ *Prezență de spirit v. prezență. Sărăcie de spirit v. sărăcie* (6). *Stare de spirit v. stare* (VII 1).*

6. (Concretizat; urmat de diverse determinări calificative) **Persoană considerată sub raportul capacității sale intelectuale sau din punctul de vedere al însușirilor morale, de caracter etc. A avut norocirea... să se ivească în stîni-cte uful din acele spirite nalte pe care Providența sedmăndă a le trimite din timp spre a face gloria. MAG. IST. I, 187/7. *După giudecătura spiritelor celor mai mari ai secolului din urmă, exemplul binelui convine-se a alege asemenea subiecte.* ARISTIA, PLUT. XXVI/4. *Lucrul nou, năuzilat, așteaptă totdeauna răutatea spiritelor mici.* ALECSANDRI, S. 38. *Spiritele eminente... sînt în minoritate.* MAIORESCU, CRITICE, 70. *Ascultă tîmii vertiginoasele jocuri ale acestui înalt spirit.* CARAGIALE, O. III, 171. *Acăsta e expresia unui spirit mare.* GHEREA, ST. CR. II, 125. *Zamolă se vede deci că a fost un spirit superior.* XENOPOL, I. R. I, 67. *În toată țara spiritele romantice... se entuziasmaseră pentru poezul nebun.* IORGA, P. A. II, 129. *Proprietarul fiind un spirit tiranic, înecă să facă după cum vroia el.* ANGHEL, PR. 82. *Înțînise o minte clară, un spirit înarmat și liber.* M. I. CARAGIALE, C. 24. *Avea reputația că e un spirit al realităților, că nu ținea cu morile de dinți.* CAMIL PETRESCU, U. N. 40. *Însemnarea din urmă este a unui spirit reflexiv, trezil ușor din visul lui poetic.* VIANU, L. R. 72. *El e un spirit prea filozofic.* RALEA, S. T. I, 51. *Malai e un spirit superior. El și-a găsit salvarea în lumea ideilor.* H. LOVINESCU, T. 9. *D. Galaction e un estel subtil, un spirit livresc și un voluptos cizelător de expresie.* CONSTANTINESCU, S. III, 27, cf. DL, DM. *Este un spirit anti-conservator prin definiție.* I aprilie 1969, 28, cf. DEX. ♦ *Spirit universal* (sau enciclopedic) = persoană care posedă cunoștințe (și se manifestă) în foarte multe domenii. *Pe atunci era vremea (și nevoia) spiritelor universale: Alecsandri face politică, scoate reviste, culege literatură populară, e director de teatru.* IBRĂILEANU, SP. CR. 156, cf. DL, DM, DEX. ♦ (La pl.) *Socetatea în întregul ei, omenii considerăți ca purtători ai unor idei, ai unor preocupări intelectuale etc.,***

s p e c. opinie publică, v. p u b l i c (II 2). Latinismul îneca spiritele; neologismul făcea loc de talent. RUSSO, s. 38. Atenția publicului nu mai era îndreptată spre poezie; o agitare stearpă preocupa toate spiritele. MAIORESCU, CRITICE, 88. În starea de încordare în care se aflau spiritele... nu mai erau de-ajuns corespondențele localizate după gazetele vieneze. CARAGIALE, o. I, 216. În Moldova, care nu inspira aceleași îngrijiri revoluționare..., apăsarea spiritelor fu mai blândă. IBRĂILEANU, SP. CR. 17, cf. CADE. Orice rezistență ar fi înutilă față de starea spiritelor prea încărcată. REBREANU, R. II, 186. Trebuia să se întoarcă în țară să liniștească spiritele. BACOVIA, o. 237. Rolul lui de ministru al propagandei e... să contribuie astfel la pololirea spiritelor. COCEA, s. II, 659. Spiritele erau ațitate; umblam după afaceri și serveam interesele mișcării. SADOVEANU, o. I, 135. La începutul secolului al XVI-lea, spiritele erau pregătite pentru expropriere și schizmă. OȚETA, R. 304. Dan Bogdan deveni odios tuturor într-o epocă de mare surescitare a spiritelor. CĂLINESCU, B. I, 223. Presa, spiritele, opinia publică nu păreau atât de agitate. BLAGA, H. 147, cf. DL. Nu-i consult să aflăm spiritele și așa destul de ațitate. T. POPOVICI, s. 263, cf. DM, DEX.

7. Inteligență și fantezie, ingeniozitate, vioiciune și umor în felul de a percepe sau de a exprima ceva. Fantezia: închipuire, putere închipuitoare al [sic!] omului însemnează și spiritul (duhul), gândul, ideea. LEON ASACHI, B. 103/8. Ocămia era frumoașă și plină de spirit, ascultătoare pînă la însăși a sa jertfire. FM (1844), 213¹/27, cf. STAMATI, D. De prisos a ști vro limbă La vizite și la bal, Astăzi vorba se preșchimbă, Prin a fumului canal Cel ce susflă mai vltos Are spirit și-i grațios. CALENDAR (1855), 175/6. Voi, cărora ei știa a vă da altă spirit. NEGRUZZI, s. I, 335. Vezi domnișorul cea care toate le știe, Căruia vorba, spirit, îi stă în pălărie, În chipul d-a o scotea cu grații prefăcute? ALEXANDRESCU, M. 267. Povestile populare... le spunea cu... gust și spirit. SION, P. 62. Merge poezia mai departe... putea să mai continue cel puțin vro opl strafe cu aceeași economie de spirit. MAIORESCU, CR. I, 65. Epistola asta... e scrisă cu așa de puțin spirit și n-aș vrea să fie judecată. AGRIBICEANU, A. 262, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Caton Theodorian nu are spirit; comical său nefiind verbal, nu izbuteste în silueta ușoară. LOVINESCU, C. IV, 33. Acele discuții tind neglijent către spirit, ironie și humor. TEODOREANU, M. III, 123, cf. SCRIBAN, D. „Barba lui Ștefan cel Mare”, comedie fără spirit. CĂLINESCU, S. C. L. 103. Prin aceiași simț de critică, învâțat să prindă specificul din lucruri, se explică și o altă virtute franceză: spiritul, ... știința risului. RALEA, S. T. III, 136. E numai spirit, verb și sinele. VINEA, L. II, 37. În seara asta am ațita spirit în clocot, că nu mai încape în poem, în pagini. YULPESCU, P. 8. Fac bani fiindcă am spirit. T. IULIE 1968, 23. În locul spiritului franțuzesc ni se servește copios umorul sec britanic. CINEMA, 1968, nr. 3, 6. ♦ L o c. a. d. j. De spirit = a) (despre oameni; și, învechit, cu spirit) spiritual (5). Un om cu spirit își cereța pe un al său nepot de curînd șosît din străinătate. RUSSO, s. 47. Era un tînăr de spirit. NEGRUZZI, S. I, 110, cf. BARCIANU, V., LM. Egumenul era un om cu spițit. BOLINTINEANU, o. 434. E un om de spirit. MAIORESCU, CR. I, 303. I-ar face mare plăcere să fie însoțită de un om de spirit. CARAGIALE, o. I, 125. N-am avut o preă bună părere despre așa-zișii oameni de spirit. CAMIL PETRESCU, U. N. 148. Oamenii de spirit ocolesc aceste dificultăți. CĂLINESCU, s. 88. Omul de spirit trebuie să se rezume la adevăruri cuoseute. RALEA, S. T. III, 136, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.; b) (despre cuvinte) care exprimă inteligență și umor. Este în stare a vă trăda... pentru cite o vorbă de spirit. FILIMON, o. I, 136. Situații noi și neașteptate; presărate cu cuvinte de spirit care să le poată procura senzații pieante și neașteptate. În FLR II, 230. Cuvintele de spirit se întretăiau cu paradoxale cele mai îndrăznețe. COCEA, s. I, 62. Totul se rezolvă într-o anec-

dotă sau un cuvînt de spirit. VIANU, A. P. 70. Marea sa pasiune era să recolteze cuvintele de spirit ale oamenilor celebri. T. POPOVICI, s. 171. Acea imperceptibilă superficialitate... care transformă, într-o clipă, cuvîntul de spirit în calambur ușor. CONTEMP. 1969, nr. 1165, 3/7. ♦ (Livresc) Vorbă de duh; s p e c. glumă; anecdotă. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Nu sînt în stare de un simplu duel de spirite și înșepături. CAMIL PETRESCU, P. 128. Vorbesc o franțuzească liberă, caută să facă spirite. BRĂESCU, o. A. I, 116. Ogluța nu uitase spiritul pe socoteala ei. TEODOREANU, M. I, 82. Tîndrul oaspe căpătase o vervă îndrăcită și ne aducea numai în spirite și calambururi. VOICULESCU, P. I, 311. În restul cărții sale autorul reproduce nenumărate spirite cazone, din care nu lipsește pornografia. FLR II, 602, cf. SCRIBAN, D. Înainte de toate, ca un „spirit” să fie bun, el trebuie să fie înțeles imediat, deodată, de cei cărora le e adresat. RALEA, S. T. III, 136, cf. DL, DM. Din cînd în cînd, cîteva spirite, trebuie să recunosc, bune. CINEMA, 1968, nr. 5, 21, cf. M. D. ENC., DEX.

8. (Cu determinări care arată felul, domeniul etc.) Aptitudine, pricepere, simț pentru ceva, specifice pentru tipul de inteligență al cuiva; pornire, manifestare, atitudine specifice pentru caracterul sau temperamentul cuiva. Ist spirit pătrunzător, îndreptat pe calea analitică conduce pre om la aflarea adevărurilor și a întâmplărilor mistuite. FM (1846), 73¹/12. Medicina d-acum depărtată fiind de speulațiunii teoretice și bazată asupra experienței și observațiunii naturei, spiritului științific, esact. BARASCH, I. 25/9. Nimic nu este mai pernicios dect acest spirit de concuistă. ARISTIA, PLUT. LXXV¹/21. Cu spiritul său de observațiune... s-a puș să-și aducă aminte de cele ce văzuse făcîndu-se. SION, P. 93. A fi bun ministru, se cade-a fi născut... S-ai spiritul de cîrmă: prin mare socotire Să-nîmpini orice rele. BOLINTINEANU, o. 135. Facem cîteva observări în contra încercării unor autori... de a-și ascuși spiritul lor critic. MAIORESCU, CR. II, 206. Am abuzat, prin spirit de paradă și de bravatură, de închipuit prestigiu. CARAGIALE, o. VII, 554. Acel spirit de ordine... a fost una din puterile de căpetenie ale fecundeii lui vieți. VLAHUȚĂ, S. A. III, 351. Risul lui e moral; el materializează spiritul critic al autorului. DEMETRESCU, o. 176. Erau degenerați, fără de antururi mai înalte și fără spirit de inițiativă. SBIERA, F. s. 67. De spiritul de independență al noului venit se molipseau acum ceilalți colegi de magistratură. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 182, cf. PĂRVAN, G. 232, RESMERIȚĂ, D., CADE. Vom lupta pentru mai mult spirit de inițiativă. În FLR II, 480. Nimeni nu poate pretinde nimă-nui Să-nghită festivalul... Din spirit caritabil și din filantropie. TOPÎRCEANU, o. A. I, 155. Mă eneva spiritul de speculă al tatei. CAMIL PETRESCU, P. 199. Scarlat dă dovadă de spirit întreprinzător. C. PETRESCU, I. II, 67. Se supunea orbește bunului-simț și spiritului practic. TEODOREANU, M. III, 399. Topîrceanu era al nostru prin suflet, spirit critic, discreție. SADOVEANU, o. XX, 210. Fetii mele ti lipsește spiritul critic. ARGHEZI, S. VI, 92. Trebuie să ai spirit de inițiativă. CĂLINESCU, o. I, 55. Contemplația sa... nu e numai a cuiva care are spirit de observație, ci mai degrabă aceea a unui gînditor. RALEA, S. T. I, 51. Spiritul războinic trăiește în oameni. BOGZA, A. I. 263. Mi-a transmis numai mințile lui, spiritul lui de împotrivire, setea lui uriașă de dreptate. STANCU, M. I. 46, cf. DL. Țăranul are prea mult spirit critic ca să îmbrățeze o cauză pierdută. T. POPOVICI, s. 198, cf. DM. Am un spirit de pătrundere îngrozitor, nu-i așa? T. august 1964, 52. Regăsim calitățile anterioare: informație temeinică, spirit de sinteză, claritate. CONTEMP. 1966, nr. 1019, 2/7. Se pune cît mai mult accent... pe spiritul receptiv și inventiv al elevilor. Gf 1968, nr. 928, 3/1. Nu vreau s-o afirm din spirit polemic. M. 1968, nr. 1, 13. Există... și tendința de a practica o anumită modalitate numai dintr-un spirit șnob de imitație. T. decembrie 1968, 73. Spiritul de sacrificiu al părinților în favoarea copiilor

lor. CINEMA 1968, nr. 8, 70, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin analogie) *Zicarele, cu spirital lor așifător și anarhic, nu străbăteau în casa asta.* COCEA, s. II, 406.

9. (Cu determinări care arată felul, domeniul) Concepție, principiu, părere care determină o anumită atitudine. *Un spirit liberal se varsă în toată America.* GENILIE, g. 59/27. *Sistemul social fiind sguđuit pñă în temelile lui... spiritul proprietarilor și-o schimbă direcția.* BREZOIANU, A. 360/7, cf. LM. *Singurul mijloc de a conjura relele... este de a deștepta în români spiritul de asociațiuni industriale.* GHICA, C. E. II, 591. *Putem constata spiritul de ocrotire... a intereselor comune.* N. A. BOGDAN, C. M. 176. *Simbolismul s-a confundat la început cu însuși spiritul de înnoire.* LOVINESCU, C. VII, 6. *Un spirit nou însușește astăzi voința și idealurile muncitorimii.* COCEA, s. II, 341. *Călăuzit de spiritul de dreptate... sînt nevoiți să mă întorc.* SADOVEANU, O. XIX, 432. *Ceea ce caracterizează pe scriitorii noștri din trecut... este spiritul tradiționalist.* PUȘCARIU, L. R. I, 374. *Venise numai din spirit de disciplină familială.* CĂLINESCU, s. 22. *De pe urma lui a rămas mai mult un spirit, o direcție, dect o impunătoare operă.* CONSTANTINESCU, s. III, 201, cf. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 106. ◇ *Spirit de partid (sau partinic) = conștiință a apartenenței politice la partidul din care face parte cineva; acțiune sau manifestare în conformitate cu teoria și ideologia propriului partid. O interesantă ridicare a problemei spiritului partinic în filozofie.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 4/1, cf. DM. *Spiritul partinic și simțul de răspundere exercită o puternică influență asupra maselor.* cf. ez68, nr. 931, 2/6. *Spirit de clasă = conștiința apartenenței la o anumită clasă socială. Niciodată spiritul de clasă nu s-a exercitat mai înverșunat.* CAMIL PETRESCU, în PLR II, 399. *Trece în categoria celor dinlăuntru, adoptînd imediat toată mentalitatea și impertinența și, ca să zic așa, spiritul de clasă.* C. PETRESCU, f. I, 250, cf. DM. *Spirit de partidă v. p a r t i d ă (2).* *Spirit de echipă (sau de grup, de castă, de tabără etc.) = tendință de a acționa conform cu principiile și interesele unui grup relativ restrîns din care face parte.* Cf. LM. *Pricina care face pe surtucarii noștri să nu priceapă pe fărăn este... spiritul de castă, deosebirea de clase.* GHEREA, ST. CR. II, 243. *Mai toate publicațiile actuale păcătuiesc printr-un spirit de tabără.* CĂLINESCU, în PLR II, 610. *Scriitorii s-au grupat la un loc căuțnănd sufragiile conducătorului și alcătuiind un sectar spirit de cenaclu.* CONSTANTINESCU, s. III, 152, cf. DM. *În literatură nu există nici un fel de spirit de familie.* v. ROM. iunie 1965, 21. *Un nedezminșit și statornic spirit de echipă l-a îndemnat să-i placă să simtă cotul vecinului.* lb. ianuarie 1966, 173. *Coeziunea sufletească, spiritul de echipă... iată atuurile cu care fotbalistii noștri intră pe teren.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 213. *A știu să creeze o atmosferă, un spirit de echipă.* FLACĂRA, 1969, nr. 5, 22. ◇ *Loc. a d v. În (acest sau același) spirit = (tot) astfel; în (acest sau același) mod; ținînd seama de... În acest spirit a strîns din cărți tipărite, cele cinci volume.* IORGA, P. A. II, 38. *În acest spirit, îmbinînd literatura cu „chestiunea socială“, „Viața românească“ aducea în lumea literelor noastre... scrisul unor poeți și prozatori.* în PLR II, 654. *În acest spirit, notez, mai jos, cîteva reflecții personale.* VIANU, L. R. 10. *Observații în același spirit se mai pot face și azi.* ARGHEZI, B. 62. *Preocuparea cronicarului era de a discuta în spirit exigent manifestările muzicale din țară.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 178. ◇ *Loc. p r e p. În spiritul cuiva (sau a ceva) = după concepțiile, principiile sau părerile cuiva sau după regulile a ceva. În spiritul modei de azi, uniformitatea și simetria denotă un gust ordinar.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 11, cf. ALEXI, W. *Educarea muncitorilor noștri sanitari în spiritul deontologiei.* ABC SĂN. 338. *Ei fuseseră pedagogii în spiritul protocolului distant.* CĂLINESCU, O. I, 36. *Se tratează acest proces*

[chimic] în spiritul teoriei lui. SĂNIELEVICI, R. 131. *Regizorul a dorit să-și situeze spectacolul în spiritul poziției estetice.* T decembrie 1964, 42. *Creangă trebuia să acționeze nu în spiritul unei mecanice oarbe, ci ca un depozitar al tezaurului transmis de înaintași.* v. ROM. decembrie 1964, 79.

10. Fond de idei, de sentimente etc. care constituie caracteristica, felul de a fi, de a se manifesta al unei persoane, al unei colectivități, al unei epoci etc.; suflet. *Daco-romanii au rămas părăsiți în a lor soartă, dar... nu au perit din mijlocul lor spiritul național.* CALENDAR (1855), 22/19. *Limbele se fac prin vreme, prin scrieri bune, după ritmul și spiritul naționalităților.* RUSSO, s. 37. *O asemenea instituție fiind contrarie spiritului românesc n-au putut lua rădăcină în țară.* GHICA, C. E. I, 202. *Cercetările cele mai înalte de filozofie abstractă sînt fapta rațională a spiritului german și englez.* MAJORESCU, CRITICE, 29. *O relativă înăstire a spiritului public s-a constatat cu bucurie.* CARAGIALE, O. III, 208. *Spiritul public e vecinic pînă în mișcare de-o nouătate emoționantă.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 11. *În admirabila lui poemă „Moartea lui Fălger“... se simte deja spiritul eminescian.* GHEREA, ST. CR. III, 127. *Italia a pierdut pe unul din cei mai de seamă scriitori ai ei, dar nu dintre aceia care reprezintă mai bine spiritul italian.* IORGA, P. A. II, 100. *E bine să ne gîndim... la starea de spirit total schimbată a grecilor elenistici.* PĂRVAN, G. 56, cf. RĂSMERIȚĂ, D. *Trebuie să ne grăbim a ne pune și în curentul spiritului modern din care au ieșit acele forme.* în PLR I, 232. *Îndăuntrul școlii stăpînea un pronunțat spirit schillerian.* BLAGA, H. 49. *Spiritul oltean manifestă un puternic gust pentru epopee.* RALEA, S. T. I, 9. *Spiritul autohton își recunoaște în el un cititor.* CONSTANTINESCU, s. II, 13, cf. DL, DM. *A asimilat cultura, dar nu și spiritul progresist al veacului al XIX-lea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 125, 19/2, cf. M. D. ENC., DEX.

11. Caracter particular sau element specific, distinctiv; ceea ce constituie caracteristica a ceva. *Spiritul dialectului daco-roman cere trecerea lui „di“ în „z“.* HASDEU, I. C. I, 272. *Toate acele verbe se potrivec întocmai cu spiritul limbii noastre.* PHILIPPIDE, P. 192. *Nicăiri ansamblul, spiritul unei regiuni, unei privesc.* IORGA, P. A. II, 184. *Pentru spiritul limbii e de notat prezența adjectivului față de substantiv.* PĂRVAN, G. 260. *Cuvîntul nou își are rostul lui: dacă e în spiritul limbii, poporul îl acceptă.* SADOVEANU, O. XX, 245. *Decalcurile amenințau să falsifice spiritul limbii.* PUȘCARIU, L. R. I, 384. *Sînt însă creații proprii, conforme, în general, cu spiritul limbii noastre.* IORDAN, STIL. 39. *Poetul a renunțat cu timpul la aceste forme, pe care le-a judecat, desigur, nepotrivite cu spiritul limbii noastre.* VIANU, s. 45, cf. DL, DM. *Neologismele capătă o înăstire potrivită cu normele și spiritul limbii noastre.* CONTRIBUTII, II, 96, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Semnificație adîncă, sens real, precis și exact a ceva. Un legiuitor cuvîne-se a pătrunde toate spiritele acestei maxime.* ARISTIA, PLUT. LXXVIII, 22. *Restaurînd litera, să restabilim și spiritul testului.* HASDEU, I. C. I, 20. *Acele legi prin cari se stabilește o mai folositoare ordine materială în biserică ortodoxă română sînt într-adevăr depărtate de spiritul sîntelor canoane și de usul secularia păzit în țările ortodoxe (a. 1865).* URICARIU, X, 368. *Poporul caută spirit tot mai precis și potrivit în limba sa.* MAJORESCU, CRITICE, 135, cf. RĂSMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Umaniștii au fost împinși să pătrundă în fondul operei, să-i desprindă spiritul.* OȚETA, R. 215. *Este oarecum dificil a vorbi, din teama de a nu simplifica prea mult caracterizîndu-i global spiritul.* CONSTANTINESCU, s. II, 247, cf. DL, DM. *Această subordonare programatică față de spiritul operei literare are în momentul de față o însemnătate principală pentru teatrul nostru.* T mai 1968, 47, cf. M. D. ENC., DEX.

II. (Lingv.; în sintagmele) Spirit aspru = semn grafic asemănător unei litere „c“ minuscule, folosit în

scrierea greacă (deasupra minusculei sau în stînga majusculei) pentru a arăta că sunetul respectiv este aspirat. *Spiritul aspru în limba greacă înlocuiește nu pe arianul „h”, ci pe „s”*. HASDEU, I. C. I, 205, cf. LM, RESMERIȚĂ, D., CADE, PUSCARIU, L. R. I, 102, SCRIBAN, D. *Spiritul aspru, care nota un suflu înaintea unora dintre vocale la începutul cuvintelor, a fost redat de romani prin „h”*. GRAUR, N. P. 50, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. *Spirit în (sau lent, moale) = semn grafic asemănător unei litere „c” minuscule întoarse, folosit în scrierea greacă la inițiala vocalică a cuvintului (pus deasupra minusculei sau în stînga majusculei), pentru a arăta lipsa aspirației la sunetul respectiv; (învechit, rar) semn sufletiv, v. s u f l e t i v. Cf. LM, RESMERIȚĂ, D., CADE. În grecește, spiritul în... arată... începutul cuvintului. PUSCARIU, L. R. I, 104, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. — Accentuat și: (regional) spirít. ALR I 613/255, 280, 283, 333, 335, 337, 339, 347, 354, 385, ALR II/1 MN 94, 2 741/250, 284, 362, ib. MN 95. — Pl.: spirite și (învechit) spiríturi, (m.) spiríți. — Și: (învechit, rar) spirít, (regional) spirít. (ALR I 613/116, 138, 215, 259), (neobișnuit) spirít s. n.*

— Din lat. spiritus, fr. esprit, germ. Spritus.

SPIRITISM s. n. Concepție și practică bazate pe credința superstițioasă în supraviețuirea spiritelor (3) morților și în posibilitatea comunicării cu ele (prin diverse procedee oculte). *S-a apucat de redacția unei noue reviste, dar mâi ales de spiritism. MAIORESCU, CR. III, 54, cf. DDF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘAINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE. Va vedea... o serbăre de spiritism. BĂCOVIA, O. 92, cf. SCRIBAN, D. Silvestru își procură cărți de magie, spiritism și necromancie. CĂLĂNESCU, O. V, 251. Citea... în teapatie, în spiritism. RALEA, S. T. I, 30, cf. DL, DM, DN². Iert segră ar făcut o sedință de spiritism. CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/6. Improviză sedințe de spiritism, la care mă invita și pe mine. V., ROM. iunie 1965, 18. El făcea să se miște masa de spiritism. ROMANIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 17/1, cf. M. D. ENC., DEX.*

— Din fr. spiritisme.

SPIRITIST, -Ă adj., s. m. și f. T. S. m. și f. Adept al spiritismului. *Devine spiritist. MAIORESCU, CR. III, 55. De atunci începutul spiritiștilor în Iași. CREANGĂ, A. 142, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘAINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL. Unchiul Niculaie era spiritist, vorbea cu duhurile regilor și ale sfinților. T. POPOVICI, SEV 564, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX. — (Neobișnuit) Spiritualist (2). Noi modernii stîntem ori spiritiști, ori aei. PHILIPPIDE, P. 204.*

2. Adj. Care aparține spiritismului; privitor la spiritism. *Părințele Duhu... și-a comisionat cărți spiritiste. CREANGĂ, A. 141. Cecețări filologice și istorice, experiențe și comunicări spiritiste... toate sînt cu o egală vigoare, îmbrățisate. CARAGIALE, O. III, 170. Fapte de ordine mai înaltă, metafizice și spiritiste, l-au atras la cerență. IOR. PHILIPPIDE, P. 290, cf. BARCIANU, ȘAINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE. Tainice legături spiritiste ori... descîncește ochile. B. BOTEZ, B. I, 34. Auzise niște povești spiritiste, cu duhuri care se intrupau. VLĂȘIU, D. 278, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. Experiențele sale spiritiste. IST. LIT. ROM. II, 703, cf. DN², M. D. ENC., DEX.*

Pl.: spiritiști, -ste.

— Din fr. spiritiste.

SPIRITOS, -OĂȘĂ adj. v. spirituos.

SPIRITOSO adv. (Indică modul de executare a unei compoziții sau a unui grup de note muzicale) Cu forță, cu antren; vivace. Cf. ANTONESCU, D.

— Din it. spiritoso.

SPIRITUAL, -Ă adj. 1. (În idealismul obiectiv sau subiectiv; în opoziție cu material 1) Care aparține spiritului (1 3); privitor la spirit; ideal, imaterial, nematerial, (învechit, rar) spirituos (2). Cf. HELIADE, O. I, 196, NEGULICI, POLIZU, PROT. — POP., N. D. Ființe materiale sînt cele care se pot pipăi și ființe spirituale sînt acele care nu se pot vedea, nici pipăi. I. IONESCU, B. C. 373/18, cf. ANTONESCU, D., CĂȘTINESCU. Ființa spirituală sînt sufletele noastre. LB, cf. BARCIANU, V. Materia nu este decît un aspect secundar... a substanței spirituale. CONTA, O. F. 392, cf. ALEXI, W., ȘAINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Problema vieții sufletești subconștientă era redusă la neputință în mod egal și de psihologia spiritual-teologică și de cea determinist-mecanică. RALEA, S. T. II, 10, cf. DL, DM. Consideră că la baza existenței este o realitate spirituală de sine stătătoare. DER II, 749, cf. M. D. ENC., DEX. — Fig. Rîsul ei nu izbucnea ca o nesfîșită cascadă a bucuriei, ci se desfășura în tăcere ca o revărsare de lumină spirituală. VINEA, L. I, 197.

2. (Învechit, rar) Care se referă la respirație, la suflare. *Părțile spirituale ale pulmonilor. LM. Instrumente de muzică spirituale, id. ib.*

3. (Astăzi rar în opoziție cu laic) Bisericesc; duhovnicesc. *S-au întocmit comisia spirituală sau duhovnicescă ale cărei raporturi le primim înaintea noastră. AR (1829), 124/22. Ajutoarele spirituale... ajutoarele religiei sînt de un mare folos bolnavilor. KREZULESCU, M. 13/12. Ii dăm toată puterea... să îndrepteze în feară la toate cele ce va cunoaște de îndreptat în lucrurile spirituale... după porunca lui Dumnezeu. MAG. IST. I, 58/4. S-au mărginit în singură competența canonică și privigherea spirituală (a. 1853). URICARIUL, VII, 119, cf. STAMATI, D. Arendatorii egumeni... părăseau eu cea mai mare depășare interesele spirituale ale monastirilor și trebuințelor cultului (a. 1855). URICARIUL, IV, 440/8. A refuzat tributul ce e dator Persiei pentru navigarea în golf și a declarat sultanului că-l recunoaște ca unicul său șef spirituel și temporal (amirenesc). TÎMPUL (1856), nr. 3, 2/6. Acțiunea preaferițiilor patriarhi ecumenici... s-au mărginit la o benedictiune spirituală (a. 1865). URICARIUL, X, 379, cf. BARONZI, I. L. I, 213, RESMERIȚĂ, D., CADE. Biserica românească trăia în vasalitatea unei patriarhii străine, de care trebuia obligatoriu să fim seamă în problemele spirituale întortocheate. ARGHEZI, B. 31, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. — Putere spirituală = suveranitate a bisericii în probleme duhovnicesci. *Poterea spirituală se opune puterii mundane. LM. Puterea spirituală a bisericii e foarte diferită de puterea temporală. ȘAINEANU, cf. SCRIBAN, D. Delictul de putere spirituală. CĂP. BEN. R. P. R. 398. — (Rar) Concert spiritual = concert (public) în care se execută piese muzicale cu caracter religios. Cf. CADE. — (Învechit; substantivat, m.) Duhovnic; (astăzi mai ales în biserica catolică) preot însărcinat cu îndrumarea și supravegherea elevilor unui seminar teologic. [Doctoful] trebuie să fie și ea un spiritual (duhovnic) ferindu-se de a-i vădi patimile bolnavului său. CORNEA, E. I, 187/24. Cînd ar cuteza a și face pe spiritualul, care „spovedește” pe oameni, l-am considera de spior. BARIȚIU, P. A. I, 196, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.**

4. (În opoziție cu material 1, 2) Care aparține minții, psihicului etc. sau, p. ext., culturii; care se referă la minte; psihic etc. sau, p. ext., la cultură; (rar) spiritualist (4). *Bolnăvindu-se trupul cu care este unită activitatea spirituală, pătimește și aceasta din urmă. ALBINEȚ, M. 9/17. Pentru cultura spirituală sînt: un teatru național, în care de la 1834 se reprezintă și românește. GENILIE, G. 216/2. Acest așeză-mint... lipsit de o direcție științifică n-au produs rezultatul merit a înțirii asupra cultului spiritual și asupra limbii. ASACHI, I. 2/28. Cugetarea și generația (cea dintîie producție spirituală, cea de pe urmă fizică). VASICI, M. II, 12/18. A se pîta prin et la nevre, a trăiri astfelu puterea duhului și a pune temelul pentru unele înfășoări spirituale ale sufletului. NEP. VIND.*

V/8. Pământul acela ne este adevărata patrie... unde ne-am născut, unde am luat ființa trupeză și prin urmare și spirituală. FM (1845), 221°/22, cf. BALCESCU, M. v. 2. Plutarh... vorbește adeseori de părintele său, de bunele lui calități spirituale și de inima lui. ARISTIA, PLUT. XLV/22, cf. PROT. — POP., N. D. Spiritul național al unei limbi stă mai ales în puterea spirituală a acestei limbi, în înțelesul specific al cuvintelor ei. MAIORESCU, CR. II, 281. Îți mulțumesc de grija bună ce-mi porți în privința hranei spirituale. CARAGIALE, O. VII, 82. Unele speculații filozofice... ar fi avut cu totul altă înțelire asupra vieții spirituale, a acelei societăți. GHEREA, ST. CR. I, 98. Ar trebui să fie sfătuitorii... poporului, ajutând dezvoltarea puterilor spirituale și morale ale întregii făcându-i. IN-PLR II, 47. Înfrățiri ale culturii spirituale getice. FĂRVAN, G. 169, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. A început cu imitații, imitând însă ee se potrivea cu nevoile noastre spirituale. IN-PLR II, 544. Amândoi aveau dimensiunea și rangul spiritual de majuscule, în lerele românești. TEODOREANU, M. U. 35. Viața lui artistică, formația lui spirituală s-au dezvoltat în legătură cu acest oraș, al bunei tradiții. SADOVEANU, G. XX, 200. Ele... ne-ar îndreptăți să vorbim de o înțelire spirituală între popoarele sud-est europene. PUȘCARIU, L., R. I, 172. Ca toate clasificările din domeniul activității spirituale este și aceasta aproximativă. IORDAN, T. 314. Despre poziția noastră firească în topografia spirituală a Europei imi e... lesne să scriu. IN-PLR II, 622. Iubita ca atare e imaterială, rostul ei e de a converți energiile spirituale ale omului. CĂLINESCU, B. I. 174. Descoperirea... respectul și admirația publică pentru reprezentanții culturii spirituale a națiunii. VIANU, L. U. 8. Această pricină ni se pare însăși structura spirituală a epocii. BLAGA, Z. 321. Ca prim punct figurează cercetarea vieții materiale și spirituale în perioada de stăpânire romană. CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/1. Fețicirea... va fi o stare de armonie și concordanță universală, de bucurie spirituală continuă, de încredință și înțelepciune. H. LOVINESCU, T. 255. Elogiul nostru merge spontan spre ceea ce este dimensional în structura spirituală a lui Hasdeu. CONSTĂNȚINESCU, S. III, 118, cf. DL, DM. Vecuri lungi și negre au fost disprețuite comorile spirituale ale acestui popor. V. ROM. februarie 1963, 3. Caută să demonstreze că trăiește o viață spirituală bogată. T decembrie 1964, 44. Să accelereze progresul material și spiritual al societății noastre. G. 1968, nr. 931, 1/3. În epoca noastră circulația de bunuri spirituale s-a intensificat. M 1968, nr. 1, 6. În acești ani, poporul nostru... și-a ridicat considerabil nivelul, de trai material și spiritual. ȘCÂNTEIA, 1969, nr. 8 216. Un singur lucru n-avem încă, suficiență și culegătoare mobilitate spirituală în sâdirea ori răsădirea ideilor noi. CINEMA, 1969, nr. 5, 37, cf. M. D. ENC., DEX. (Adverbial) A trăi departe de tine, a trăi fără amorul tău este a vegeta, a peri spiritual. LĂZĂRESCU, S. 86/16. Oamenii se fac frumoși spiritual, adică în virtutea vibrației lor ideologice. CĂLINESCU, C. O. 290. Oamenii ar trebui să urce din cînd în cînd sus... măcar fiziceste, dacă nu spiritual. PREDĂ, R. 281. Natura este umanizată, spiritual umanizată, în sensul pe care am încercat să-l determinăm ca modern. ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 3, 12/1. Cinematograful coboară tot mai mult din Olimp printre oameni, căutându-și spiritual calitatea, calitatea superioară a responsabilității. CINEMA, 1968, nr. 1, 20.

5. (Despre oameni) Care are spirit (7); de spirit (v. spirit 7), (învechit) spiritos (6), spirituos (3). Spuneți-mi drept, domnilor bărbai ai femeilor spirituale... nu e așa că ele poartă pantalonii? HELIADE, D. J. 9/21, cf. I. GOLESCU, C. Abelard... un spiritual călugăr de ordinul benedictinilor, vredni de însemnat pentru înfrățura și pentru viața sa romantică. ASACHI, L. 10°/21, cf. POLIZU, NEGULICI, COSTINESCU, LM. Văzu pe toși amicii și cunoștințele mele, între alții pe spiritualul istoric M. Kogălniceanu. BOLINTINEANU, O. 277. Cu orice preț spiritualul autor vrotește să ne aducă

lacrimi în ochi. BAÇALBAȘA, S. A. I, 222, cf. ȘĂINEANU². Spirituala doamnă Craven din aristocrația înaltă a Angliei vine la noi. IORGA, C. I. 1, 217. Fantezica eroică veselă întreținută de cei mai spirituali scriitori ai vremii. IN-PLR II, 312. Origii ale fi de spiritual și demonic... nu poți fi decât ridicol înghesuit într-o trăsură închisă. IBRĂILEANU, A. 14, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Conta în lume ca un băiat spiritual și făcea figură onorabilă. REBREANU, R. A, 187. Pentru că e spiritual își permite orice. CAMIL PETRESCU, P. 121. Românii sînt veseli prin natura lor și extrem de spirituali. COCEA, S. II, 212. Încearcă să faci și să ascuți, fără să fii curtenitor și spiritual. TEODOREANU, C. B. 199. Cea mai spirituală femeie din Ardeal. DAN, U. 314. Maxima este... un fruct al conversației între oameni spirituali și comunicativi. VIANU, A. P. 95. Am văzut o mulțime de oameni perfecți în toate pe socoteala cărora nu se putea înjgheba nici o ponegnire... fiindcă erau spirituali. BALEA, S. T. L. 59, cf. VIANE, L. A, 27, DL. Nu sînt eu spirituală? Nu sînt eu interesantă? PREDĂ, R. 444, cf. DM. Idealul său e femeia fină, cultă, spirituală. IST. LIT. ROM. II, 332. Ion Manu, delicat și spiritual... a fost, la rîndu-i, prea puțin solicitat de cinematograful. CINEMA, 1968, nr. 6, 11, cf. M. D. ENC., DEX. (Substantivat, n.) Timp și materie sînt în corelație; spiritualul are alt caracter. SADOVEANU, G. XX, 200. Spiritualul este... geniu de naștere socială pentru că omul însuși... este inițial și necesar o ființă socială. CONTEMP. 1970, nr. 1 225, 9/3. A te naște poel înseamnă... a fi dăruit cu o natură în care spiritualul se identifică cu naturalul. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 76, 21/4. (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă spirit (7); p. e. t. rafinat (2); (despre figurile oamenilor) care are trăsături fine; care denotă inteligență și o bogată viață învechită; (învechit) spirituos (3). Auea o figură spirituală și plăcută. NEGRUZZI, S. II, 157, cf. COSTINESCU, LM. În cele mai multe case jocul cărților fine locul conversației spirituale. BOLINTINEANU, O. 288, cf. ȘĂINEANU². Făcea glume mai mult ori mai puțin spirituale. FĂRVAN, G. 43, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Au ris zgomotos, amuzaji de acest... spiritual care mi s-a părut stupid. CAMIL PETRESCU, U. N. 29. Era o replică la versurile spirituale ale lui A. Mirea. SADOVEANU, O. XX, 200. Rîsul nestîrjenit îi conferea un aer spiritual. CĂLINESCU, S. 22. Discursul lui Janotus este una din cele mai spirituale satire ale frazeologiei scolastice. VIANU, S. 137. Prin finețea lor, par cuvinte dintr-o conversație spirituală. BLAGA, Z. 317, cf. DL. Caută la rezeală: ceva spiritual și tăios. T. POPOVICI, S. 107, cf. DM. Din același moment datează și fragmentul autobiografic foarte spiritual. IST. LIT. ROM. II, 429. Ar putea fi sarea pământului... acești oameni amuzanți cu hăncănițele lor spirituale. CINEMA, 1968, nr. 6, 9. Scrie cu o deosebită măiestrie, dinamice, spirituale, spumoase, comedile Restaurafiei înfrățeză cu umor... un mediu social. T septembrie 1968, 10. (Adverbial) Domnul ministru a povestit pu și spiritual această împlinire de demul. SADOVEANU, O. XIX, 343, cf. SCRIBAN, D., ȘĂINEANU².

— Pronunțat: -tu-al. — Pl.: spirituali, -e. — Sf.: (învechit) spirituel, -ă adj.

— Din lat. spiritualis, it. spirituale, fr. spirituel.

SPIRITUALICEȘTE adv. (În opoziție cu materialicește) 1. Din punct de vedere spiritual (1). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Din punct de vedere spiritual (4); (rar) psihicamente, spiritualmente. Eminescu al nostru, mări spiritualicește la 33 ani. V. ROM. noiembrie 1953, 326, cf. DL, DM, SEQ II, 145. Consideră că trebuie să te dezbraci de toate aparențele, că trebuie să rămii, spiritualicește vorbind, în safa mea nud. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 132, 17/1, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -tu-a-

— Spiritual + suf. -icește.

SPIRITUALISAȚIUNE s. f. v. spiritualizate.

SPIRITUALISM s. n. (În opoziție cu materia-
lism 1) Concepție care afirmă că spiritul (1 3), viața
spirituală (4) a omului constituie o realitate de sine
stătătoare, independentă de materie sau că spiritul
este baza întregii realități. V. idealism, rea-
lism (1). Cf. v. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. — POP.,
N. D., COSTINESCĂ. *Spiritualismul stă în opoziție cu
materialismul.* LM. Schelling:.. reprezintă punctul
culminant al spiritualismului german. CONȚA, O. F.
184. Acesta e expresia celui mai înalt spiritualism,
celui mai mare triumf al spiritului asupra cărnii.
GHÊRBA, ST. CR. II, 126, cf. DDRE, ALEXI, W., ȘĂINEANU²,
RESMERIȚĂ, D., CADE. *Spiritualismul creștin era încă
tendința dominantă.* VIANU, L. U. 33, cf. DL, DM, DN².
A fost... reprezentant tipic al aceluși spiritualism
eclectic. VARLAAM — SADOVEANU, 207, cf. DER. A privit
negativ acest fenomen de patologie privitoare spiritualis-
mul transeendent și abisal a dus la camerele de gazare.
ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 9/3, cf. M. D. ENC.,
DEX.

— Pronunțat: -tu-a-.

— Din fr. spiritualisme.

SPIRITUALIST, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. (În o-
poziție cu materialist 2) Care aparține spiritualis-
mului; privitor la spiritualism. Cf. I. GOLESCU,
C., COSTINESCU, LM. *Filozofia materialistă ca și cea spiri-
tualistă n-a ajuns încă la o explicație mai satisfă-
cătoare a fenomenelor sufletești.* CONȚA, O. F. 41, cf.
182, DDRE, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Imi declară... că
succesul lui teoretic, în construirea unei filozofii spiri-
tualiste și orgolice, va fi... succesul meu din ajun.*
GALACȚION, O. 233. *Un filozof spiritualist sau un pan-
teist vor vorbi despre opera ei.* VIANU, P. 169. *Totul
concură... să reducă la proporții mai modeste... or-
goliul concepției spiritualiste.* RALEA, S. T. I, 52, cf.
DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. S. m. și f. (În opoziție cu materialist 1)
Adept al spiritualismului; (neobișnuit) spiritist (1).
Cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, LM.
Nu face parte din acele ipoteze neverificabile inventate
de spiritualiști. CONȚA, O. F. 114, cf. DDRE, ALEXI, W.,
ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Berkeley
este un idealist nominalist, un spiritualist voluntarist
și un teist.* VIANU, P. 42. *A extrage dovada acțiunilor
înalte și nobile din om... n-a reușit s-o facă, desigur,
nici cel mai pur spiritualist.* RALEA, S. T. I, 54, cf.
DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Adj. (Rar) Spiritual (1). După despărțirea abso-
lută a sufletului de trup ar vrea să ne dea imagini
spiritualiste, lipsite de orice substrat material. GHÊRBA,
ST. CR. II, 119.

4. Adj. (Rar) Spiritual (4). Poezia sa este numai
spiritualistă; gândul este pur exprimat, într-o adorare
principială. CONȘTANTINESCU, S. I, 181.

— Pronunțat: -tu-a-. — Pl.: spiritualiști, -ste.

— Din fr. spiritualiste.

SPIRITUALITATE s. f. (În opoziție cu materia-
litate) 1. Caracterul a ceea ce este spiritual (1);
idealitate, imaterialitate. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI,
PÔLIZU, PROT. — POP., N. D. *Spiritualitatea se opune
a materialitate.* LM, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D.,
CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN². *Se petrece un fenomen
de mutație sufletească, de abateră de la matca tradi-
țională a spiritualității religioase.* ROMÂNIA LITERARĂ,
1971, nr. 126, 8/2, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Însușire a ceea ce este spiritual (4); p. ext.
ansamblu de idei și de sentimente care caracterizează
o colectivitate, în special un popor sau o națiune și
care se exprimă în specificul culturii; viață spirituală
(4). *De vrei să-i cunoști spiritualitatea [publicului],
începi a număra... cite șuierături, cite momife, cifi*

*cucoși de hirtie, cite căstane... vi s-au îndreptat pe
șfenă.* PR. DRAM. 194. *Izvoarele și posibilitățile unei
noi spiritualități în cultura românească.* IN PLR II,
351. *Trusturile, gazetăria senzațională, excesele recla-
mei... toate erau prezentate ca o dezvoltare anormală
a materiei în dauna spiritualității.* SADOVEANU, O.
XX, 339. *Simbolul nobil al spiritualității naționale care
a fost Vasile Pârvan.* D. AUSTI, P. A. 63. *Existența
materiei ar fi factorul prim, în timp ce gândirea, con-
cepția despre lume, spiritualitatea sînt factor derivat,
factor secund.* RALEA, S. T. III, 192, cf. DL, DM. *Reflec-
tarea spiritualității românești este implicată în pre-
ocupările noastre.* M 1968, nr. 6, 7. *Există... o situație
istorică autentică în acest subiect, care e a spiritualității
neamului.* 7 septembrie 1968, 58. *Pornind de la obștii,
să ajungi la forme reprezentative pentru spiritualitatea
națională și universală.* ȘCÎNBEIA, 1969, nr. 8 223.
*Căliștile ei înăscute și cultivate cu trudă: taleni, spi-
ritualitate, cultură și naturalețe.* CINEMA, 1968, nr. 8,
17. *Personajul are aici o valoare strict intelectuală,
de o spiritualitate care dă sentimentul vieții.* CONTEMP.
1969, nr. 1 198, 3/2. *Aceste însușiri... reflectă, în
universalitatea acestui mare scriitor, spiritualitatea Ir-
landei.* V. ROM. martie 1970, 90. *Recenzia... se referă
la spiritualitatea arhaică a poporului român.* ROMÂNIA
LITERARĂ, 1970, nr. 93, 1/3, cf. M. D. ENC., DEX. ♦
Fig. *El tot cerceta oada, spiritualitatea oădii, ...
în captarea unui gând.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr.
102, 17/3.

— Pronunțat: -tu-a-.

— Din fr. spiritualité.

SPIRITUALIZĂ vb. I. Tranz. 1. (Chim.; Inve-
chit) A distila. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, ANTO-
NESCU, D., PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, LM.

2. (În opoziție cu materializa 1) A detașa
de ceea ce este material (1), corporal, senzorial; a în-
zestra cu spirit (7), cu viață spirituală (4); a da un
caracter spiritual (4). *Prin pictură a colorat-o și a
spiritualizat-o... prin muzică i-a dat măiestria și
sublimul.* FM (1846), 218²/9, cf. NEGULICI, PROT. — POP.,
N. D., ANTONESCU, D. *Mulți filozofi caută a spiri-
tualiza, precum alții tind a materializa spiritul.* LM,
cf. ALEXI, W., BĂRCIANU, ȘĂINEANU², CADE. *Amorul
e spiritualizat și redus la o aspirație mistică.* LOVINESCU,
C. IV, 121, cf. TEODOREANU, M. II, 70, SCRIBAN, D., DL,
DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Refl. *Tradiția etnică
... se eliberează și se spiritualizează.* IN PLR II, 352.
*Ca mijloc de artă intelectualizarea e legitimă; prin ea
materialul brut se transformă și se spiritualizează.* LO-
VINESCU, C. VII, 17. *Poezia misterioasă a lucrurilor se
spiritualizează într-o atmosferă de o rară forță poetică.*
VIANU, A. P. 268. ♦ (În dicționarele din trecut; com-
plementul indică cuvinte, texte) A da un înțeles ale-
goric. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. ♦
(Rar) A interpreta un pasaj din Vechiul Testament în
așa fel încît să apară ca un simbol al unui fapt relatat
de Noul Testament. Cf. CADE. ♦ (Rar; complementul
indică clădiri) A da o notă de distincție, de eleganță,
de rafinament. *Palatul CEC... elastic și spirituali-
zat de creștetul fațadei curb, se ridică de pe sol într-o
levităție ușoară, de dans, a întregului monument.* AR-
GHÊZI, B. 93.

— Pronunțat: -tu-a-. — Prez. ind.: spiritualizez.

— Din fr. spiritualiser.

SPIRITUALIZABIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi spi-
ritualizat (2). Cf. IORDAN, L. R. A. 169.

— Pronunțat: -tu-a-. — Pl.: spiritualizabili, -e.

— Spiritualiza + suf. -bil.

SPIRITUALIZARE s. f. Acțiunea de a (se) spi-
ritualiza și rezultatul ei.

1. (Învechit) Distilare. Cf. spiritualiza (1).
Cf. COSTINESCU.

2. (În opoziție cu materializare 1) Detașare de ceea ce este material, corporal, senzorial; înzestrare cu spirit (7), cu viață spirituală (4); atribuire a unui caracter spiritual (4). Cf. spiritualiza (2). Cf. COSTINESCU, LM. *Spiritualizarea este în curs...* de la începutul evoluției universului. în PLR II, 487. Autohtonismul... întemeiat pe adevărurile vii ale poporului, cuprinde în sine posibilitatea unei transfigurări și spiritualizări. ib. 352. În loc de materializare, pretuțindeni vom găsi... același proces de abstractizare, de spiritualizare, de irealizare. LOVINESCU, C. X, 8, cf. DL, DM. *Susținea că există popoare predestinate...* să treacă prin focul unei spiritualizări, ca să renască. EST. LIT. ROM. II, 701. În sfârșit... asistăm la o spiritualizare a jocului actoricesc. T Iulie 1968, 11. *Viața însăși cere înfrumusețare și spiritualizare.* ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 223, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -tu-a-. — Pl.: spiritualizări.

— V. spiritualiza.

SPIRITUALIZĂT, -Ă adj. 1. (Învechit) Distilat. Cf. LM.

2. Care a devenit spiritual (4); care și-a adâncit conținutul sufletesc, intelectual. Cf. spiritualiza (2). Cf. LM. *Imaginile lui... Eminescu sînt spiritualizate.* GHEREA, ST. CR. III, 371. *Sforțările nobile pentru o umanitate spiritualizată cedează.* SADOVEANU, O. XIX, 400. *Femeile... își aveau tipul lor: spiritualizate, negrijite, pătîmind de vicii înalte și joase.* BLAGA, H. 183. *Se întîmplă atunci... o dramă mută, făcută numai dintr-un fel de mimică sufletească spiritualizată.* RALEA, S. T. II, 117, cf. DL, DM. *Pe podiumul sălii de concert o firească și spiritualizată inițiere în universul marilor valori ale muzicii.* ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 201, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -tu-a-. — Pl.: spiritualizați, -te.

— V. spiritualiza.

SPIRITUALIZĂȚIE s. f. (Învechit) Distilare (1). Cf. I. GOLESCU, C., PROT. — POP., N. D., COSTINESCU. *Spiritualizațiunea licorilor se face prin destilațiune.* LM.

— Pronunțat: -tu-a-. — Și: spiritualizațiune s. f.

— Din fr. spiritualisation.

SPIRITUALMENTE adv. (Rar) Spiritualicește (2). Cf. HELIADE, în SFC II, 198, COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Nu știu ce telespectator s-a considerat îmbogățit spiritualmente cu informația despre cutare interpret obscur.* CINEMA, 1969, nr. 5, XI.

— Pronunțat: -tu-a-.

— Din it. spiritualmente.

SPIRITUÉL, -Ă adj. v. spiritual.

SPIRITUÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) 1. Spirtoș (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Lucrarea cu care substanța cea spirituasă se trage din vin se cheamă distilație, adică picurare, și licoarea... vinars.* INV. VIN. 86/3. *Acest vin... are o tărie, un miros și un gust plăcut; este gras, des, foarte spirituos și amețitor.* AR (1832), 268°/20, cf. POLYZU, COSTINESCU, ALEXI, W. ♦ (Învechit, rar) Volatil. Cf. COSTINESCU.

2. Spiritual (1). „Azilul”, un cuvînt a cabalei israeliene, cel mai spiritos chip a dumnezeestei produceri. ASACHI, L. 57°/40.

3. (Despre oameni) Spiritual (5). *Pre cît acolo e vesel, spirituos și ademitoriu, pre atîta în Franția... e răce, flegmatic și cumpenitoriu.* FM (1846), 187°/36, cf. POLYZU. *Deveni vesel și spiritos: ca un bărbier.* FILIMON, O. I, 379; cf. BĂRCĂȘANU, V.; ODOBESCU, în CONTRIBUTII, II, 275; ALEXI, W. ♦ (Despre manifestări, ale oamenilor) Spiritual (5). *De o complexie delicată, deși nu era frumos, avea însă o fizionomie spirituasă*

și plăcută. FM (1844), 306°/32. *Accastă spirituasă pictură, ca să fie bine înțeleasă și prețuită după merit, cată să fie esaminată cu mare atențiune.* FILIMON, O. II, 90.

— Pronunțat: -tu-os. — Pl.: spirituoși, -oase. — Și: spiritós, -oásă adj.

— Din fr. spiritueux, it. spiritoso.

SPIRITÚȘ¹ s. m: spiriduș.

SPIRITUȘ² s. n. (Prin Transilv. și prin Ban.) Spirt (2). Cf. GHEȚIE, R. M., CADE. *Luă răkie în care noată broaștile și o amesteca cu cîtă spirituş.* ALEXICI, L. P. 240, cf. LEXIC REG. 13.

— Și: spirituş s. n.

— Din magh. spiritus.

SPIRLĂZ s. n. v. spirleaz.

SPIROBACTERIE s. f. (Rar) Spirochet. Cf. BIANU, D. S.; DL, DM, DN².

— Pl.: spirobacterii.

— Spiro[chet] + bacterie.

SPIROCHÉT s. m. Microb (saprofit) de tipul bacteriilor, de forma unui filament răscuit în spirală, foarte răspîdit în natură, cuprinzînd și specii patogene pentru om; (rar) spirobacterie. Cf. ENC. AGR. *Măruntăiele de carne pe care spirocheții și microbii tuberculozei le sfredelesc.* BOGZA, A. I. 134, cf. DL, DM. *Îmbolnăvirea indirectă, prin obiecte contaminate de purtătorii de rani deschise, este excepțională, spirocheta fiind pușin rezistentă în afara organismului.* ABC SĂN. 330, cf. DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spirocheți. — Și: spirochétă s. f.

— Din fr. spirochète.

SPIROCHÉTĂ s. f. v. spirochet.

SPIROCHETÓZĂ s. f. Nume generic dat unor boli infecțioase provocate de spirocheți, specifice omului și unor specii de animale, printre care sînt sifilisul, febra recurentă, leptospirozele etc. *Spirochetoză... este o boală produsă de un parazit numit Spirocheta gallinarum.* ENC. VET. 812, cf. DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spirochetoze.

— Din fr. spirochètose.

SPIROCÍD, -Ă adj., s. n. 1. Adj. (Despre substanțe, medicamente) Care este împotriva sifilisului; antiluețic, antisifilitic.

2. S. n. Medicament contra sifilisului; antiluețic, antisifilitic.

— Pl.: spirocizi, -de.

— Din fr. spirocide.

SPIROGRÁF s. n. Aparat care înregistrează grafic mișcările respiratorii și le determină volumul și debitul. Cf. DN², D. MED., M. D. ENC.

— Pl.: spirografe.

— Din fr. spiropgraphe.

SPIROGRAFIE s. f. (Fiziol.) Sistem de înregistrare grafică a mișcărilor respiratorii și de determinare a volumului și debitului lor. Cf. ABC SĂN. 339.

— Pl.: spirografii.

— Din fr. spiropgraphie.

SPIROIDÁL, -Ă adj. (Rar) Răscuit în formă de spirală (v. spirál 2). Cf. DN², DEX.

- Pronunțat: -ro-i-. - Pl.: *spiroidalii*, -e.

- Din fr. *spiroidal*.

SPIROMETRIE s. f. Metodă de măsurare a capacității respiratorii cu ajutorul spirometrului. Cf. DN², ABC SĂN. 339, D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Din fr. *spirométrie*.

SPIROMÉTRU s. n. Aparat pentru măsurarea volumului de aer mobilizat în cursul respirației. Cf. LTR², DL, DM, DN², ABC SĂN. 339, D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *spirometre*.

- Din fr. *spiromètre*.

SPIRIT¹ s. n. 1. Nume curent dat diverselor tipuri de alcool: a) lichid volatil, inflamabil, cu miros și gust caracteristic, care se găsește în proporții variate în vin, precum și în unele substanțe zaharoase fermentate, alcool; b) (și în sintagmele *spirit alb*, regional, *spirit de rachiu*, ALR SN IV h 1130/365, *răchiiu de spirit*, ib. h 1130/833) *spirit*¹ (1 a) (comercial) obținut prin distilare fracționată din zaharurile fermentate ale fructelor, cerealelor, cartofilor etc., alcool etilic, etanol, (invechit) *spirit*¹ (1 2), (regional) *spiritus*; c) (și în sintagmele *spirit medicinal*, DL, DM, M. D. ENC., DEX, *spirit sanitar*) *spirit*¹ (1 b) impropriu pentru consumul alimentar, amestecat cu albastru de metilen (și cu benzină), utilizat în medicină ca dezinfectant extern, pentru fricțiuni etc.; d) (și în sintagmele *spirit denatural*, *spirit de ars*, VĂRONE, J. R. 66) *spirit*¹ (1 b) impropriu pentru consumul alimentar, denaturat prin adaos de alcool metilic, piridină și coloranți, care se folosește drept combustibil menajer și ca solvent. *Copii adevărați în vase mari de sticlă puși în spirturi... pentru învățătura doborârii[i]*. GOLESCU, I. 14. *Pre acele... viefăți carile nu trăesc mult le păstrează pentru curiozita în spirturi sau umplute cu paie*. AR (1829), 36²/15. *Un spirit ce iaste tare se cumpătează cu apă*. POGOR, HENR. 229/17. *Catagrafia povernelor din capitală care produc spirit* (a. 1842). DOC. EG. 770. *Citeva fabrici de spirit*. GHICA, C. E. II, 492. *Țelul fierberii mustului este de a priface zaharul în spirit*. I. IONESCU, B. C. 292/27. *Ia fierul de frizat de d-asupra flacării de spirit*. CARAGIALE, O. II, 119. *Nu este altăceva decât alcoolul ordinar sau spirtul*. PONI, CH. 294, cf. MARIAN, INS. 243. *Mai am acasă... și spirit și rom și zahăr*. ANGHEL - IOSIF, C. M. II, 41. [Culoarea]... o conservă în sticle, amestecată cu piatră acră, oțet sau spirit. PAMFILE - LUPESCU, CR. 193. *Toldeauna am nișel spirit în casă*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 144, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Își așază măsufa, mașina, spirtul... și începu să-și fiarbă cafeaua*. BASSARABESCU, V. 85. *Am arde-un foc de spirit denatural*. TOPÎRCEANU, P. O. 131. *Lighioi mncate de molii ori împușite în borcane cu spirit răsufat*. I. BOTEZ, B. I, 68. *Era paznic de noapte la fabrica de spirit*. BRĂESCU, O. A. I, 247. *Ibricul de cafea, cuprins în flacăra albastră a spirtului, da în fier*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 20. *O mașinuță migălos lucrată... pentru turnatul spirtului denatural în șanțul ibricului*. TEODOREANU, M. III, 256. *Spirtul face tărâia... vinului și a tuturor băuturilor spirtoase*. VOICULESCU, L. 295. *Să se spele foarte bine pe mâini, peste cari toarnă spirit alb curat*. id. ib. 240. *Ar fi bine să-l freci cu spirit pe spate*. DAN, U. 51. *Mirosea a spirit denatural, a cafea și a gutui*. CĂLINESCU, O. I, 126. *Se spală rănile cu ceai de mușetel, se toarnă spirit peste ele*. CAMIL PETRESCU, O. III, 292. *N-am vată... N-am nici măcar spirit*. STANCU, R. A. I, 91. *Deasupra, de două degete laptele... dedesubt, spirtul*. PAS, L. I, 192, cf. DL. *I se aplică vată cu spirit pe locul înșepăturii*. PREDĂ, R. 268, cf. DM. *Broaște moarte finute într-un spirit putred*. BARBU, PRINC. 85. *Se folosește la fabricarea oțetului și a spirtului sanitar*. DER, cf. DG 72, M. D. ENC., DEX. (Ca termen de comparație, sugerează ideea de tărie, de iuteală, de agilitate) *Iute ca spirtul, comandantul*

... e nicăieri și pretutindeni. CAMIL PETRESCU, O. II, 172. [Este] ca spirtu... cum îi spirtu. MAT. DIALECT. I, 193. (Atribuie calitatea ca un adjectiv) *Să beu vin de un leușor, Rachiu spirt de-un pușor*. ȘEZ. I, 10. (Adjectival) *Era spirt, știi colea cum trebuie omului*. ISPIRESCU, L. 164, cf. DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Trebuia pus un domn ofișir bătrîn ca noi... nu spirt ca domnia-voastră*. CAMILAR, N. I, 308. (Adverbial; pe lângă adjective ca „iute“, „vrednic“ etc., imprimă acestora valoare de superlativ absolut) *Iute spirt*. POLIZU. *Aici la han în drum, la răspintie, trebuie un băiat iute spirt*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 66, cf. CADE. *Vrenie spirt*. CIAUȘANU, V. (Spirt de vin = varietate superioară de spirt¹ (1 a), obținută prin distilarea vinului, distilat de vin, (invechit) spirt¹ (1 2); (impropriu) rachiu (1). *Să infundează într-un vas cu spirt de vin*. AMFILOHIE, G. V. 26^v/10. *Spirtul de vin prin îndoită distiluire (alembicuire) de apoașale părți dizbărat să numește în hemie alcool*. AR (1831), 116²/20. *Alcoolul de vin sau spirtul de vin*. BIANU, D. S. 32. *Pui jumătate ceai și jumătate spirt de cel bun, de vin*. HOGAȘ, DR. I, 236. *Spirtul de vin se depozitează în vase noi de stejar*. LTR². *Prin întrepruperea fermentației cu spirt de vin... se obține vin dulce și cu conținut de alcool mare*. DER IV, 863. (Popular) *Spirt de lemn (sau, rar, din lemne) = alcool metilic*, v. metilic. Cf. NICA, L. VAM., CADE. *Din lemn, prin distilare uscată, se obține, în afară de gaze și gudron, „spirtul de lemn“*. MACAROVICI, CH. 524, cf. LTR², DL, DM, DG, M. D. ENC., DEX. *Lampă (sau mașină) de spirt = spirtieră*. *Puse să fiarbă apă la o mașină de spirt*. BACOVIA, O. 221. *Dă foc mașinei de spirt*. C. PETRESCU, I. II, 195. *Așteaptă... îi porunci ea, aprinzînd mașina de spirt la care trebuia să încălzească bulionul*. TEODOREANU, M. II, 57. *Mașina de spirt clocotea neîntrerupt*. CĂLINESCU, E. 180. *E lângă o lampă de spirt pe care pregătește cafelele*. BARANGA, I. 179. *Licărea ceva: o lampă de spirt*. T. POPOVICI, SE. 289. (Popular; urmat de determinări care indică felul sau proveniența) *Preparat farmaceutic din spirt*¹ (1 b), în care s-au macerat ori s-au dizolvat diverse substanțe cu proprietăți curative, folosit în medicină pentru tratarea unor afecțiuni externe sau interne. *Să se strecoare și să se puie într-insa spirt de camfor un dram... și să se dea bolnavului*. EPISCUPESCU, PRACTICA, 185/32. *Ia tinctură de afion, spirt de corn de cerb... din amîndouă cite două dramuri*. id. ib. 322/9. *Partea trupului dinapoi... să se free de citeva ori pe zi cu... spirt de camfor*. CUPARENCO, V. 40/10. *Adauge... jumătate libră spirt de terpenin*. id. ib. 44/29. *Spirt de ienupere*. DDRF. *Cu acest spirt de furnici își ung apoi picioarele și spun că durerea le trece*. MARIAN, INS. 243. *Spirt de ienupăr*. ȘĂINEANU², cf. RESMERIȚĂ, D. *O să-i puie pahare și o să-l tragă cu spirt de rădăcini*. ARGHEZI, S. XVII, 161, cf. LTR². (La pl.) Diverse sorturi de spirt¹ (1). *Cu acestelalte din jos spirturi să se free tot locul circelului de trei, patru ori pe zi*. EPISCUPESCU, PRACTICA, 322/12, cf. HELIADE, L. B. III, 71/3. *Alambic, un aparat... de distilat sau de presăcut spirturi*. ASAGHI, L. 86¹/12. *Aplicîndu-se la umflăturile spinării spirturile întăritoare și tari sînt foarte folositoare*. CORNEA, E. I, 160/4. *Ii frecă... mîinile și picioarele, îi deteră să aspire spirturi și oțeturi tari*. SION, P. 99. *La șfierie... sfațul avea loc chiar acolo, între rașturile cu pomez și spirturi*. SADOVEANU, O. III, 391. (Neobișnuit; la pl.) *Bomboane de mentă*, v. mentă (2). Cf. DDRF.

2. P. e x t. Băutură alcoolică foarte tare preparată, de obicei, din spirt¹ (1 a). *Să va lua asemenea pentru spirt, de la o vadră pină la 10, lei trei*. REGUL. ORG. 164/3. *Soldașii, ameșiți de vin și de spirtul ce, la pornirea lor din cazarmă, gustase (a. 1848)*. URICARIUL, X, 14. *Ține - zise ea -, bea acest spirt în sănătatea mea!* FILIMON, O. I, 141. *Da drumul unui glas argăsit de spirturi*. D. ZAMFIRESCU, T. S. 69. *Sus, pe dig, hamalii dorm, Dahnind a spirt și-a iodoform*. MINULESCU, VERS. 200. *Medicul... l-a oprit să mai pună*

spirt în gură. c. PETRESCU, f. I, 63. Nu-i vale cu crișmă, ca să-ți aducă de acolo strungărașul spirt. SADOVEANU, o. IX, 20. Nimic nu amorsește mai fericit ca gustările insofite de spirt, bere și spirt. ARGHEZI, s. XX, 13. Aruncă pe git lăutarii cite un foi de spirt. STANCU, D. 367. Primeau seara, în loc de spirt, conserve și pesmeji. TUDORAN, p. 597. A băut o litră de spirt. MAT. DIALECT. I, 193.

3. C o m p u s e: (învechit) **spirt-de-sare** = acid clorhidric, v. clorhidric. Toarnă asupra-i acid idrocloric (spirt-de-sare). BREZOIANU, A. 15/19, cf. 18/21. Apoi adauge... 2 drahme spirt-de-sare. CUPARENCO, v. 44/28, cf. CIHAC, II, 260, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Soluția apoasă de acid clorhidric se mai numește și acid-de-sare sau spirt-de-sare. MACAROVICI, CH. 276, cf. DC; (învechit) **spirt-de-țipirig** = amoniac. Cf. DDRF. Amoniaca, cunoscut și sub numele de spirt-de-țipirig. PONI, CH. 100, cf. BIANU, D. S., CADE; (astăzi rar) **spirt-de-săpun** = preparat chimic obținut prin saponificarea hidroxidului de potasiu cu ulei de măsline și care se dizolvă în spirt¹ (1, b). Să se frece aceste mădulări cu flanelă sau cu altceva de lână, cu oțet tare... sau spirt-de-săpun. CR (1831), 142¹/31, cf. LTR²; (învechit) **spirt-de-pucioasă** = acid sulfuric, v. sulfuric. Toarnă îndăuntru cite puțintel spirt-de-pucioasă și o poartă prin casă. AR (1830), 434¹/26; (regional) **spirt-de-naft** = ulei de naft, v. ulei. M-a chemat aseară de l-am tras cu spirt-de-naft. VOICULESCU, P. I, 299; (învechit) **spirt-oțet** = esență de oțet (Deda - Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 193.

— Pl.: *spirturi*. — Și: (învechit și regional), **spirt**, (regional) **spir** (ARH. OLT. III, 385), **șpir**, s. n.

— Din rus. спирт.

SPIRT² s. n. v. spirit.

SPIRTĂR s. m. (Rar) 1. Muncitor specializat în fabricarea spirtului¹ (1, 2). Apoi... fabrica de spirt, cu căsuța maestrului spirtar. SAHIA, N. 86, cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

2. Persoană care face sau vinde spirt¹ (2). Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *spirtari*.

— **Spirt¹** + suf. -ar.

SPIRTIERĂ s. f. Lampă tehnică sau mică mașină de gătit în care se folosește drept combustibil spirtul denaturat sau spirtul medicinal, v. spirt¹ (1); lampă de spirt, v. spirt¹ (1). Alambic miniatural de nichel, montat deasupra unei spirtiere. VINEA, L. I, 91, cf. LTR², DL, DM, DN². O spirtieră cu un ibric de cafea alături, ... portocale risipite prin cameră mărturiscau preferințele gastronomice ale autorului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 7/3, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spirtiere*.

— **Spirt¹** + suf. -ieră.

SPIRTÓS, -OĂSĂ adj. 1. (Despre băuturi) Care conține spirt¹ (1), alcoolic; p. ext. care are o concentrație mare de alcool, tare; (învechit) spirituos (1). Sint priimiți bărbași și fâmei care s-au pârșit de tot de a mai bea vin și alte băuturi spirtuoase. CR (1831), 36²/1, cf. I. GOLESCU, C. La băcănia așezămintului nu se vinde nici un fel de băutură spirtuoasă. CR (1836), 71¹/8, cf. ASACHI, L. 22¹/28. Să se întrebuijeze întreg metodel de cură, ... mișcare în aer curat, dietă de băuturi spirtuoase. DESCR. AȘEZ. 2/6. Produc beuturile spirtuoase iufeli, boale de piele. VASICI, M. II, 37/22. S-au rinduit arome și amăsurată întrebuire a vinului și a altor beuturi spirtuoase. NEP. VIND. 32/9, cf. REGUL. ORG. 415/30. Vinurile cele mai spirtuoase provin din strugurii de la miazăzi. BREZOIANU, A. 352/6. Temperatura și timpurile anului... pre lingă care vin și beuturile spirtuoase. CORNEA, E. I, 185/33. Să nu poată sili pe iobagiu ca să-i vindă băuturile

spirtuoase. BARIȚIU, P. A. I, 385. Descoperi un secret, ... al băuturilor spirtuoase. PELIMON, I. 273/19, cf. DDRF. Sciții... aveau ca băutură spirtuoasă una pregătită din lapte. XENOPOL, I. R. I, 34, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Carnea de porc cere băuturi mai aspre, mai spirtuoase, cu iârle și cu vechime. VOICULESCU, P. I, 138, cf. SCRIBAN, D. Cumpără brevetul de băuturi spirtuoase. STANCU, R. A. II, 122, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, H X 534. Rachiul m-o finit, Holiruca cea spirtuoasă. FOLC. MOLD. II, 607. ♡ Bomboană spirtuoasă = bomboană de mentă, v. mentă (2). Cf. DM, DEX. ♣ (Substantivat, f. pl.) Băuturi alcoolice. Guvernul trecut oprise prin circularele ordinului său fabricarea unor asemenea spirtuoase. PELIMON, I. 275/7, cf. BĂRCIANU, V. De zece ani nu mai pun spirtuoase în gură. CARAGIALE, O. I, 201, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. E numit... în serviciul impozitelor asupra spirtuoaselor. CĂLINESCU, S. C. L. 138. Nu mai vind spirtuoase. H. LOVINESCU, T. 215, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♣ P. ext. (Substantivat, f. la pl.) Fabrică de băuturi alcoolice. Tată-său a fost ani mulți cinovnic la spirtuoase. GHIGA, S. 518. ♣ Fig. (Despre oameni) Inteligent. Ce-a făcut ea, spirtuoasa, ce-a învățit, că blana... a intrat în dulap. în s. c. l., 1974, 615. ♣ Fig. (Despre oameni) „Al dracului”. Cf. IORDAN, L. R. A. 191.

2. (Învechit; despre substanțe, medicamente) Volatil. Pintecele s-ar putea freca cu oarecare lucru spirtuos. DESCR. AȘEZ. 102/30. Pe dinafară folosesc frecăturile, unsoarele spirtuoase (volatile). CORNEA, E. I, 156/8.

3. (Prin nord-estul Olt. și prin sud-estul Transilv.; despre unele lichide) Care are un gust înțepător, ușor acidulat. O pitrocim la săptămână, la săptămână, de... șasă, șapte ori, după cum vrem noi să iasă de spirtuoasă zama. GL. OLT. Zeama de varză este bună, spirtuoasă. Com. din BRAȘOV.

4. (Învechit și regional, despre mirosuri) Pătrunzător și înțepător. Ceapa, prazul și usturoiul mă vinează cu spirtosul duh. PANN, ap. TDRG. Dormea... și scoala un fum gros și spirtos din nările-i umflate. ap. id. ib.

5. (Învechit, rar) Esențial; substanțial. Organele... au putere a stoarce din hrană cele mai fine și spirtuoase părți alcătuitoare. VASICI, M. I, 188/22.

6. (Învechit) Spiritual (5). Pe acel cer instelat își găsește locul și fiecare din spirtuoasele lui „Opere în proză”. ODOBESCU, S. II, 538, cf. DDRF.

— Pl.: *spirtosi, -oase*. — Și: (învechit) **spirtuós, -oasă**, (regional) **spirtós, -oasă** adj.

— **Spirt¹** + suf. -os.

SPIRTUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică un cadavru) A conserva în spirt. Cf. CIAUȘANU, V. 199. ♡ (Glumeț) Așa e bine! Vreau să mor spirtuit gata, să nu mai putrezesc. IOVESCUCU, N. 141, cf. SFC IV, 141.

— Prez. ind.: *spirtuiesc*.

— **Spirt¹** + suf. -ui.

SPIRTUIĂLĂ s. f. (Regional) Conservare în spirt. Cf. spirtui. Cf. CIAUȘANU, V. 199.

— Pl.: *spirtuieli*.

— **Spirtui** + suf. -eală.

SPIRTUIȚ, -Ă adj. (Regional) Conservat în spirt. Cf. CIAUȘANU, V. 199.

— Pl.: *spirtuiți, -ie*.

— V. **spirtui**.

SPIRTULEȚ s. n. Diminutiv al lui spirt¹.

1. (Rar) Cf. spirt¹ (1). Cf. POLIZU.

2. (Familiar) Cf. spirit¹ (2).

— Pl.: spiritulefe.

— Spirit + suf. -ulef.

SPIRTUÓS, -OÁSĂ adj. v. spirtos.

SPIRTÚŞ s. m. v. spiriduş.

SPITAIU s. n. v. spital.

SPITÁL s. n., s. m. 1. S. n. (Învechit; și în sintagmele *spital pentru săraci*, *spital de obște*) Instituție filantropică în care erau primiți bolnavii sau bătrînii lipsiți de resurse materiale pentru îngrijire și tratament; (sens curent) instituție medicală curativ-profilactică, în care sînt îngrijiți și tratați oamenii bolnavi, răniți etc. și unde se studiază bolile, p. e. x. t.; clădire în care își are sediul această instituție; personalul instituției; (învechit) bolniță. Ceta ce-ș va trimite pre fiu-său cel bolnav la spitali acela-ș va piarde putearea cea părințască. FRAV. MOLD. 52¹/15. Într-acesta chip să pajă și fiul celă ce va trimite pre tata-său în spitali. FRAV. 98. Spitaluri tot fac întinsă și de la Cotroceni la vale tot iaie mărăcin[i]... de fac cîmpu limpede (a. 1790). IORGA, s. D. VIII, 111. Șaizeci de spitalioni (a. 1797). GÁLDI, M. PHAN. 255. Au fost acoperite cheltuielile... făcute pentru întreținerea spitalelor militare (a. 1809). DOC. EC. 83. Să se facă un spital pentru săraci, pentru bătrîni și pentru nepuțincioși. ȚICHINDEAL, P. 206/5. Spitaluri de obște prin toate orașele ca să nu mai vedem săracii zăcînd pe bălegari. PLEȘOIANU, T. I, 137/23. Purta grija și orînzăuila spitalurilor, a podurilor, a cișmelelor sau a puțurilor. PISCUPESCU, O. 31/2. Îndălul comitet se va alcătui supt prezidenția unui gheșeral... doștor al spitalurilor. PORONCA DIV. 1/19. Se prefac în toată forma de boale linguroase, precum vedem... prin ospitaluri. EPISCUPESCU, PRACTICA, 191/16, cf. I. GOLESCU, C. Spitaluri pentru cei nepuțincioși. GENILIE, G. 134/15. Cu mare perîterghie și luare-amine vizita spitalului. ASĂCHI, I. 247/15, cf. VALIAN, V. În spitalul crătesc se primesc pe an la 16 000 bolnavi. RUS, I. I, 128/33. Înființarea de școli naționale și întemeierea de spitaluri pentru omenirea suferindă și nevoiașă. CALENDAR (1853), 85/24. Iese din spital. NEGRUZZI, S. I, 100, cf. POLIZU. Făca ce făcu și o trimise să moară la spital. PELLIMON, I. 164/13. Mai lasă cîteva locuri goale în spital. GHICA, C. E. II, 387. Cele zecă mii de franci au fost nemediat trimise la spitale. BARONZI, M. 509/6, cf. LM II, 548. Se face scămă pentru bolnavii din spitale. CREANGĂ, O. 294. A fost transportată iute la spitalul cel mai apropiat. CĂRĂGIALE, O. II, 119. Dai femeilor calbaruri și poșelilor spitaluri. MACEDONSKI, O. II, 82. Era cel mai vechi om din spital. BACALBAȘA, S. A. I, 135. E gata de drum, De-al morții-n spital. COȘHUC, P. II, 295, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Se făcu... un spital de ciușoși. IORGA, C. I. III, 195. Mi-amințesc de ziua-ngropăciunii, De drumul spre mormînt de la spital. IOSIF, V. 153, cf. TDRG. I-au scos doctorii cei mari un rinichi în spitalul de la Cluj. REBREANU, I. 24, cf. RESMERIȚĂ, D. Zăcu două luni la spital. GÎRLEANU, N. 137, cf. CADE. Am simțit... goaza și frigul pe care îi le face o cameră de spital. BASSARABESCU, V. 90. Cazarma... era transformată în iarnă anului 1917 într-un spital de boli infecțioase. MIRONESCU, S. 95. Se duc pe Dunăre la vale... Pescarii triști ce poartă-n glas Tăcerea albelor spitale. MINULESCU, V. 23. Să facă tot ce se poate face pentru spital. C. PETRESCU, I. II, 49. Putea să miluiască văduve nenorocite, să înzestreze fete, să facă spital. I. BOTEZ, B. I, 45. Se întorcea de la spital seara, tîrziu. TEODOREANU, M. III, 63, cf. BART, E. 322. Să găzduiască pe toți delegații săteni la hanul Goleșcului... pe lîngă spitalul clădit de Safta. CAMIL PETRESCU, O. III, 111. A fost dus la spital. BOGZA, A. I. 114. A dus-o... la spital. STANCU, D. 327. La spital, doi răniți mi-au murit sub cuțit. H. LOVINESCU, T. 255. Eraci în căutarea... unui

medic, a unui spital. TUDORAN, P. 631, cf. LTR², DL. Casa doctorului arăta mai frumoasă decît spitalul-FREDA, M. 276, cf. DM, DN², ABC SĂN. Jumăție-ș îm pușcate și la ispiital băgate. JARNIK — BİRSEANU, D. 317. Din spital că mi-l băgară și pă el că-l vindecară ALEXICI, L. P. 12. Dăie-ți ție Dumnezău Un căruș cu patru cai Să te poarte la spitali. ȚIPLEA, P. P. 54. Împăratul face alt spitalu nou. COM. SAT. V., 98, cf. ALR II/I h 113, h 114. Să mă duci la spital. FOLC. MOLD. I, 579. ♠ Fi g. Amintirile zac ciuruile de-attea erorfi În spitalele mele și nu vor să moară. LABIȘ, P. 253. ♠ (Învechit) Spital dă naștere = maternitate (2). [Tă-băcăria] aduce o nesuferită puțoare... și spitalului dă naștere (a. 1839). DOC. EC. 735. Spital de psihiatrie (sau, familiar, de nebuni ori, regional, spitalu nebușilor, spitala bolindă, ispiitar de bolnzi, spital pentru ai nărozi) = ospiciu (3). Era atunci intern într-un spital de nebuni. SĂDOVEANU, O. XIX, 324. Spital pentru ai nărozi. ALR II/I h 114/2. Spitalu nebușilor, ib. h 114/29. Spitale bolinde. ib. h 114/47. Spital de bolnzi. ib. h 114/64. Spitalu nebușilor. ib. h 114/157. ♠ Clădire special amenajată în care sînt îngrijite animale bolnave. Ține animalul în spital. BREZOIANU, A. 571/10. Cînd un animal începe a fi trist, grăbește-te a-l strămuta în spitalul în care vei... depune un vas plin cu clorură de nar. id. ib. 517/4. Lemnile întrebunțate la spitalul vitelor... să se ardă. CUPĂRENCU, V. 11/2.

2. S. n. (Argotic) Închisoare. I s-a făcut de spital ALAS 1924, nr. 115, 5/4.

3. S. n. (Argotic) Paltan. Cf. BUL. FIL. IV, 136, IORDAN, STIL. 371.

4. S. m. (Învechit, rar; în forma *spitaliu*) Infirmer. Cf. POLIZU.

— Pl.: spitale, (învechit) spitaluri și (4) spitali.
— Și: (învechit și regional) spital, spitali s. n., (învechit) spitalie (CONTRIBUȚII, II, 120) s. f., spitalion s. m., ospital, ospitală (LM II, 548), spitaliu (ib. 622), spitaliu, (regional) spitaliu, ispitai (ALR II/I h 113/157), ispitai, ispitallu, ispitai, ispitai, ispitai, ispitai s. n., spitală s. f., spital s. n.

— Din ngr. σπιτάλι, germ. Spital, lat. hospitale, fr. hôpital. — Ispital, ispiital, ispiitar < magh. ispitál(y).

SPITALAGIOAICĂ s. f. (Învechit) Infirmeră. Cf. POLIZU. Nu cumva ești dumneata baba Iana, spitalagioaica? FILIMON, O. I, 266, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM.

— Pl.: spitalagioaice. — Și: spitalgioaică s. f. POLIZU.

— Spitalagiu + suf. -oaică.

SPITALAGIU s. m. (Învechit) Infirmer. Cf. TDRG, CADE, GÁLDI, M. PHAN 256, SCRIBAN, D., DL, DM.

— Pl.: spitalagii.

— Spital + suf. -agiu.

SPITALGIOAICĂ s. f. v. spitalagioaică.

SPITALICESC, -EASCĂ adj. Care aparține spitalului (1); privitor la spital; care se face în spital. Cf. I. GOLESCU, C. Primit fiind în tot locul atît din partea guvernurilor, cît și din partea direcțiilor spitalicești. CUCIURAN, D. V/10. Cheltuindu-șe din simele vistierii statului... cu finerea bolnavilor oșteni în cadrul spitaleicești din Iași (a. 1854). URICARIUL, VI, 77, cf. POLIZU, RESMERIȚĂ, D. Întreaga sa avere mișcătoare și nemîșcătoare o lăsa Esfriei spitalicești. M. I. CĂRĂGIALE, C. 93. S-a întemeiat cea mai frumoasă și mai bogată dănie spitalicească din trecutul Moldoșii. SĂDOVEANU, O. XIX, 504. Certificat medical al unui așezămînt spitalicesc. COD. PEN. R. P. R. 521. Asigură asistența medicală ambulatorie și spitalicească gratuită. LEG. EC. PL. 122, cf. BELEA, P. A. 226, DL, DM. Strîn-

Geau cu sacalele proviantul pentru trebuințele spitalicești. BARBU, PRINC. 16. S-au construit complexe spitalicești prevăzute cu policlinici, dispensare etc. ȘCÎNTEIA, 1960, nr. 4 838. Înapoiere ce domnea în trecut în asistența spitalicească. ABC SĂN. 339. Așezământul spitalicesc a început să funcționeze în 1696. G. BARBU, A. V. 61. Cu sărăcia mijloacelor spitalicești din acele timpuri, organismul fiind slăbit, inima nu a mai rezistat. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 131, 6/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: spitalicești.

— Spital + suf. -icesc.

SPITALIE s. f. v. spital.

SPITALIÓN s. m. v. spital.

SPITALIÓT s. m. (Grecism, învechit) Infirmier. Cf. I. GOLESCU, C. Să fie 60 de oameni pentru slujba bolnavilor, cari să aibă nume de spitalioși (a. 1793). GĂLDI, M. PHAN. 256, cf. ROSETTI — CAZACU, I. L. R. I, 354.

— Pl.: spitalioși.

— Din ngr. σπιτωλιώτης.

SPITALIZĂ vb. I. Trans. (Complementul indică bolnavi, femei gravide etc.) A interna și a îngriji în spital (1). Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: spitalizez.

— V. spital. Cf. fr. hospitaliser.

SPITALIZĂRE s. f. Acțiunea de a spitaliza și rezultatul ei; timp cât cineva este internat și îngrijit într-un spital. Cf. spitaliza. Salariații au dreptul în mod gratuit la asistență medicală, medicamente și spitalizare. LEG. EC. PL. 324. Codul muncii prevede dreptul mamelor muncitoare la asistență medicală și spitalizare gratuită. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 846, cf. DL, DM, DN². S-a restabilit cu greu după mai multe zile de spitalizare. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 184, cf. D. MED. M. D. ENC., DEX. ♠ Spitalizarea la domiciliu = formă de asistență medicală prin care un bolnav (cu o afecțiune ușoară) este tratat la domiciliu de către medicul specialist din policlinica teritorială. Cf. DL, D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Spital + suf. -iza.

SPITALIZĂT, -Ă adj. (Despre oameni) Care este internat și îngrijit în spital (1). Albuminuria se găsește în proporție de 22—25% la adulții spitalizați. PARHON, B. 21.

— Pl.: spitalizați, -te.

— V. spitaliza.

SPITALĂTIC adj. m. (Rar) Bolnăvicios. Cf. BĂRCIANU. Tînăr cam spitalătic. ȘĂINEANU².

— Pl.: spitalătici.

— Spital + suf. -atic.

SPIT¹ s. m. v. spit¹.

SPIT² s. n. v. spit².

SPITĂR s. n. (Regional) Spițelnic (1). Cf. H XI 517, ALRM SN I h 374/184.

— Pl.: spițare. — Și: spițer s. n. ALRM SN I h 374/184.

— Spiță + suf. -ar.

SPITĂT, -Ă adj. (Prin sudul Munt.) Care este prevăzut cu spițe (v. spiță¹ I 1). Într-un car mare moldovenesc; De spițat, mi-este spițat, Numai nu mi-obădat. MAT. FOLK. 118, cf. T. PAPAHAĞI, C. L.

— Pl.: spițați, -te.

— Spiță + suf. -at.

SPITĂ¹ s. f., adj. I. 1. S. f. Fiecare dintre bucățile de lemn sau barele subțiri de metal care leagă cercul sau obezile unei roți de butucul sau de centrul ei, cu rolul de a susține coroana roții astfel încît să nu se deformeze. Lucrurile muritorilor și muritorii ori ca grăunțele în ciur, ori ca spițele în roată ar fi. CANTEMIR, I. I. I, 252, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB. În plugul cîmpenesc roatele nu sînt deopotrivă: aceea care se învîrtește în brazda trasă are o spiță mult mai lungă. BREZOLIANU, A. 58/20. Rotunda roată repede Pe schife se-nvîrți. NEGRUZZI, S. II, 39. Spițele se fac din lemn de frasin. I. IONESCU, M. 709. Spițele roatei s-au frînt. LM 226. Asemenea roții ce deodată cuprinde toate spițele ce se întorc vecinic. EMINESCU, N. 53. Morile vîiesc..., învîlmășind în spițele roatelor talazurile. DELAVRANCEA, T. 115. Semnul mi-i o roțiță, O roțiță fără schiță. SEVASTOS, N. 181. Cu vînjoase brațe de spițe încețate... A roții fugă oarbă în loc o-ai oprit! I. NEGRUZZI, S. II, 99. Îl trec prin spițele roatelor de car. MARIAN, NA. 87. Spițele sînt prinse de un capăt de obezi și de capătul celălalt de butuc. DAMÉ, T. 8. Își chibzii umărul în stinghie și apucă roata de spițe. D. ZAMFIRESCU, R. 241, cf. ȘĂINEANU², CANDREA, F. 235. Spițele sînt douăsprezece la număr. PAMFILE, I. C. 129. De la cărușă să nu pui pe foc... spițele. GOROVEI, CR. 55. Se izbea apa din jilip în spițele roții. AGÂRBEANU, S. 628, cf. RESMERIȚĂ, D. Spițe de stejar. NICA, L. VAM., cf. CADE. Se pogorau pădurile cîtorva dealuri îndreptate spre vale ca spițele către bucea. GALACTION, O. A. II, 260, cf. DS. O lumină... tremura printre trunchiurile stejariilor ca umbrele schițelor unei roți. SADOVEANU, O. I, 190, cf. SCRIBAN, D. Roate... fără spițe. CAMIL PETRESCU, O. I, 205. Asamblarea spițelor cu roata se face prin sudare. LTR², cf. DL, DM. Roțile proaspăt vopsite la spițe. BARBU, PRINC. 117. Roțile își recăpătaseră echilibrul cu prețul cîtorva spițe despicate. BĂNULESCU, I. 161, cf. M. D. ENC., DEX, H I 63, II 29, III 72, IV 44, X 69, 539, XVI 143. Cară de cele mocănite... Cu butucii de scai, Cu spițele de putregai. POP., ap. GCR II, 336. La o lovitură de acestea li sar cîte trei spițe din roate. SBIERA, P. 104. Două spițe nu-s deloc, Că le-o pus mîndra pe foc. MÎNDRESCU, L. P. 152. Prins-a se urca Dă pă spiță Pă spiță Pln' la dada în cărușă. MARIAN, SA. 262. Nouă cară Cu povară..., Cu proșapul de mălai, Cu schiță de putregai. PĂSCULESCU, L. P. 21. Bale, Doamne, pe rotar, C-o bătut spițele rari. BÎRLEA, L. P. II, 316, cf. ALR I 825. Să-mi facă s-un cărugian... Cu spițe de odolean. FOLC. OLT. — MUNT. II, 488. N-avea ni-s spițe la roate. O. BÎRLEA, A. P. I, 569. Douăsprezece fețe se culcă într-un pat și nici una nu-i la margine (Schițele roții). ȘEZ. VII, 122. ♠ Fig. Nemărginitul Rotit în juru-i pe eterne spițe Pe care doar deplinul îl măsoară. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 88, 11/1. Un capăt al spiței în mîini e finut, Celalt e nemărginit. Ib. nr. 96, 3/2. ♠ Fig. Rază de soare. Avem motivul micenian al scutului elipsoidal..., alternînd cu serii de roate solare cu patru spițe. PĂRVAN, G. 314. Pornesc la drum Cu spițele de soare, speranțele. JEBELEANU, S. H. 47.

2. P. a n a l. Nume dat unor obiecte sau părți ale acestora asemănătoare ca formă cu o spiță¹ (I 1):

a) (Prin Mold. și prin sudul Transilv.) Cruce (la roata morii). Cf. ALR II 6 741/141, 157, 531, 537, 605.

b) (Prin Mold. și prin sud-estul Transilv.) Șistar (1). Cf. ALR SN IV h 163, ALRM SN I h 110.

c) (Regional) Grindei (la roata morii). Com. din INEU.

d) (Regional) Picior (II 1 I) (la sanie) (Loman — Sebeș). Cf. A II 8.

- e) (Regional) Fiecare dintre aripile așezate în formă de elice ale unei moriști (3). *Cărlitoarea...*, în alte părți spârțitoare, este un aparat de lemn cu mai multe spițe, cari învârtindu-se lovesc un clempuș. PAMFILE, I. C. 140.
- f) (Prin nordul Mold. și prin sudul Transilv.) Șipcă. Cf. ȘĂINEANU². Tu rău m-ai fărmeat... Cu o schiță din porțică și cu fire din coșifă. ALECSANDRI, P. P. 306, cf. A III 16, v 21, 22.
- g) (Prin sudul Transilv. și prin nordul Mold.) Spețează (II 2 a). Cf. ALR SN II h 348, ALRM SN I h 232.
3. (Învechit) Treaptă¹ (1); p. ext. scară (I 1). Cînd fu spre spiță timplă-se rădicat a fi el de voinici. COD. VOR². 18^v/3. Slatu Pavel spre spiță (pre trepte NT 1648, pre scări B 1688). ib. 36/25. ◇ Fig. Lipsește o carte ce să poale zice spița ce de întâi a culturii, BUDAI-DELEANU, LEX. ◇ Cîntecetele spițelor = nume dat unor psalmi, care se cîntau, la evrei, urcînd scările templului. Cîntecetele spițelor (treapcelor D, a pragurelor H, stepenelor V). PSALT. 274. Cîntecetele spițelor. CORESI, PS. 367/3. ◆ (Învechit și regional) Fuscel (la scară). Aceaste spițe să le știe tot omul. Să mergi pre dinșe și să-l vazi-n fașă. DOȘOFTEI, PS. 74/4. Acelaș va face scara-n spițe-nreagă. id. ib. 282/1, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Cîte soiuri de momițe Am văzut în viața mea Tot sărînd din schife-n schife. Pe a lumii șarăd grea. ALECSANDRI, T. 182, cf. ALEXI, W. Se șuie pre spițe și se pogoară așjiderea. ap. TDRG, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Găinile vor fi stînd... pe schifele unei scări lepădată subț o streșină. ȘADC-YEANU, O. VII, 278, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.
4. (Învechit) Treaptă¹ (3). Boiarenul său și domniță, făcînd silă cuiva, se schimbă den stepena (spița MUNT.) cea de sus în cea-de gîos și den domn să face rob. PRAV. 107. Moșul lui ajunsese în spiță De nemeș prin a hrtie domnească. BUDAI-DELEANU, T. V. 30, cf. I. GOLESCU, C. Împăratul... mulțumi tuturoră după spița dregătoriei și furișă ochirea în susul stemei. DELAVRANCEA, S. 85, cf. DDRF. ◆ (Gram.; rar) Grad de comparație. Cîte sînt spițe întocmite? Trei puitor, socotitor, mai presus trecător. ST. LEX. 225^v/5.
5. Totalitatea descendenților din același străbun, semînție (1); totalitatea persoanelor înrudite între ele prin sînge sau alianță, neam (1 2), neme¹, oș (3), semînție (2), viță, (divresc) stirpe, (învechit și popular) sâmință (III 1), (învechit și regional) seminenie (2), (învechit) rod¹ (4), rudă¹ (3), rudenie (3), stepenă, (regional) nemenie, nemușag (2), porodeță; p. ext. grad de rudenie. Spițele din sus sâmt tală și maica, moșul și moșuș. PRAV. LUCACI, 242^v/10. Nu va putea feciorul, nice nepotul pînă a opta stepeni (spiți MUNT.) ca să ceari gîudeț ca să cealte pre tată-său. PRAV. 225. Eu am născut pre fiu-mieu, iată acumă două spițe (a. 1652). ap. TDRG. S-au cerut... ca să ne arete curgerea neamului din spiță în spiță, care au țesut de la acei. Toader, ficioru Fustasului, și pînă la dînsii (a. 1776). URICARIUL, XIV, 117. Ei nu-ș iau fiinețe pe maică-sa sau pe soru-sa sau pe fiică-sa, iar celelalte spițe sînt nepoprite. IST. AM. 78^v/5. Acești 299 sîtnjeni dîn jos i-am împărțit după spița neamului lor, Păcurăreștilor (a. 1797). URICARIUL, X, 247. Gicește dintre a Dăneștilor au dintre a Drăculesților spiță au fost. ȘINCAI, HR. II, 134/26, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Moștenirea să cîvine la neamurile mortului șale ce vor fi în spița cea mai cu apropiere rudeniei. PRAVILA (1814), 156/2, cf. I. B. Rudele de alătura pînă la a patra spiță... sînt și părtași. CARAGEA, L. 13/30, cf. I. GOLESCU, C. Rudele pînă la a două spiță nu să pot rîndui-judecători tot la aceeași judecătorie. REG. ORG. 151/10, cf. VALIAN, V. Necatolicii carii se căsătorec fiind conștrîngeni pînă în spița a patra... să-și piardă toate averile. BARIȚIU, P. A. I, 347, cf. PÔLIZU. Nu prea-știu bină cum bine spița neamului, dar știu... că ne rudim. GHICA, S. 367. Fiii, nepoșii, strănepoșii aceluiași tată trăiau pe moștenirea lui... fiecare luîndu-și cît se cuvenea după spița neamului. JORGA, C. I, III, 76. A pus... să se lege spița mavrocordășească de strămoșul lor. BUL. COM. IST. II, 4, cf. RESMERIȚĂ, D., M. I. CARAGIALE, C. 134, cf. CADE. Madolchi îi venea văr de-a patra spiță. C. PETRESCU, O. P. I, 229. Prin spița femeiască, se trăgea dintr-o domnișă moldoveancă. VOICULESCU, P. I, 310. Toși... din spița unui giude mare. CĂLINESCU, S. C. L. 34, cf. VIANU, L. U. 101. Nu mai era nici un bărbat din spița lor. CAMIL PETRESCU, O. III, 67. Cu mulți din vechile spițe din care mă trăgeam semănam. STANCU, R. A. II, 10. Opinia publică alcătuită din rubeđenii de a treia spiță... îi era foarte neprielnică Anei. VINEA, L. II, 155, cf. DL, DM. Era din spița Tobolilor. BĂNULESCU, I. 102. Ultimul vlăstar al acestei spițe... este o ființă deosebită. T septembrie 1968, 67, cf. M. D. ENC., DEX. Erau și neamuri așa mai departe, a cincea, a șasea spiță. RETEGANUL, P. 30. ◇ (Prin analogie) E, desigur, o altă generație de dulăi... spița lor nu s-a pierdut însă și exemplarele de acum păzesc liniștea creștinească a poezului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 55, 5/4. Erau toate din spița directă a unui celebru cotoi birman. ib. 1970, nr. 116, 17/1. ◇ Ex pr. Neam după a noua spiță v. neam-(1 2). ◆ (Jur.) Totalitatea persoanelor care descind dintr-una și aceeași persoană (autor comun) și care dobîndesc împreună într-o succesiune partea care ar fi revenit autorului lor comun dacă acesta ar fi fost în viață. Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.
6. (Adesea urmat de determinările „neamului“, „de neam“, „genealogică“ etc.) Arbore genealogic; genealogie. Boierul se-năudează că nu-i în slujbă pus, Cînd șapte boieri are trecuți într-a lui spiță. NEGRUZZI, S. II, 182. Cei nobili vor lepăda din spița neamului o treaptă nedemnă de nobleță care îi dezonorează. GHICA, C. E. II, 628, cf. CIHAC, II, 357. I-am văzut chiar spița pe pergament lucrată. ALECSANDRI, T. II, 85. Mă în-treabă de tată, de mamă, de frați, burori, parc-ar fi voit să-mi afle spița neamului. GANE, N. II, 90. Luptătorii nu încep bătălia pînă ce... nu-și expun mai întii spița neamului lor. NEGRUZZI, S. I, 387, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CADE. Știa ca pe răboj spița neamului. BRĂESCU, A. 28, cf. SCRIBAN, D. Cînd mergi la a două, la a treia spiță nu mai găsești caștanul. PAS, L. II, 193. Pînă-ntr-a șaptea spiță stră-piți-le neamul. GALAN, Z. R. 381, cf. DL. Unele femei purecau pe toată lumea pînă în spița a șaptea. T. POPOVICI, SE. 335, cf. DM. Ultima parte a spițelor genealogice... se perindă un întreg; șir de mame: poloneze. IST. LIT. ROM. II, 665. M-asteaptă între flăcării fără tată și fără spiță de neam. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 81, 18/3, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ P. a n a l (Rar) Pedigriu. Pe ce documente se pot stabili rasele și speciile de animale... spița neamului din care cobora Machi. BART, S. M. 106.
7. Apartenență, prin naștere, la o anumită familie, la un grup social, la o națiune; origine (2). Cf. I. GOLESCU, C. Cel dintîiu om, spița semînții noastre cei peritoare. MARCOVICI, D. 157/11. Se zice c-ar fi boier vechi... și să s-ar fi trăgînd, după spiță, din franjuji, și mai de dincolo. DELAVRANCEA, O. II, 174. După nas li se cunoaște spița. AGÏRIBCEANU, L. T. 224. Nu putem imagina pe acești eroi, de spiță divină, decît cu anatomie falnică. CĂLINESCU, C. O. 387, cf. DL, DM. Pe-aici, cîndva își perindară spița Sciții bă-lari, mari vîndători. LABIȘ, P. 351. Pornind de la Adam, Grigore Ureche nu rătăcește printre spițe biblice. IST. LIT. ROM. II, 24, cf. M. D. ENC., DEX, A VI 26.
8. Adj. (Regional; în sintagma Bani (sau banii) spiță = bani în numerar. Cf. ALR SN IV h 1 003/872, ALRM SN II h 822/872.
- Pl.: spițe. — Și: (învechit) spîțle (LM), (regional) spiță (ALR 825/9, 18, 121, 131, 136, 150, 200) s. f.

— Din v. sl. *stǫpica*; cf. v. rus. *стѣница* bg. *спица*, scr. *spica*.

SPIȚĂ² s. f. v. *specie*.

SPIȚĂLĂR subst. (Prin Bucov.) Boală la cai, nedefinită mai de aproape. Cf. *șez.* v, 124, *PASCU*, s. 85.
— De la *spiță¹*.

SPIȚĂLĂȚIC, -Ă adj. (Rar) 1. (Despre obiecte). Subțire; *Ei nu produc mai obișnuit decât crăci strimbe, spițălățice și macre.* BREZOIANU, A. 303/5.

2. (Despre ființe, mai ales despre oameni) Spițelat (1) *Un tânăr spițălățic.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *spițălățici, -ce.*

— *Spiță¹ + suf. -ălățic.*

SPIȚĂLNIC s. n. v. *spițelnic*.

SPIȚĂRĂȚ, -Ă adj. (Regional) Dantelat. *În vârtejul jocului... vîlnăcele, spițărăte în fețe, lucii de fluturi sclipitori, zburau cînd la dreapta cînd la stînga.* DELAVRANCEA, s. 55, cf. *DDRF, TDRG, JAHRESBER.* X, 206, DL, DM, DEX.

— Pl.: *spițărăți, -te.*

— De la *spiță¹*.

SPIȚĂREĂSĂ s. f. v. *spițereasă*.

SPIȚĂRIE s. f. v. *spițerie*.

SPIȚELĂȚ, -Ă adj. 1. (Despre ființe, mai ales despre oameni) Înalt și slab; (rar) spițălățic (2). Cf. I. GOLESCU, c., COSTINESCU. *Trei ficiori voinici de frunte... Vin în zale tmbrăcași, pe cai negri-nedlăcași, Spițelași, ușori ca vîntul.* EMINESCU, L. P. 124, cf. *ȘĂINEANU², SCRIBAN, D.*

2. (Despre obiecte) Subțire. Cf. *RESMERIȚĂ, D.*

— Pl.: *spițelași, -te.*

— De la *spiță¹*.

SPIȚELNIC s. n. I. Sfredel cu mîner folosit în rotărie la executarea găurilor în butucul și în obezile roții, pentru introducerea spițer¹ (1), (popular) sfredel (2 a), (regional) spițer²; p. gener. sfredel lung și subțire; butelnic. Cf. I. GOLESCU, c., POLIZU, COSTINESCU. *Rotarii fac toate părțile de lemn... servindu-se cu instrumentele următoare: toporul, barda, cutitoae, sfredelu, spițelnicu, lengura, dalta.* I. IONESCU, M. 711. *Mestecă mămăliga-n ulcior; o mestecă cu fusu și o seoate cu spițelnicu.* JIPESCU, c. 127. *Spițelnicul... cu care se găurește căpălnă spre a pune spițele.* DAMĂ, T. 42, cf. *ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG.* *Spițelnicul slujește la găurirea ciolanelor sau colacilor roții.* PAMFILE, I. C. 124. *Să faci cu un spițălnic bortă în un corn al vacii.* GÖROVEI, CR. 177, cf. *RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, H I, II, III, IV, XII, XVI, XVII, XVIII, XIX, MARIAN, ȘEZ. VI, 39, VIGIU, GL., COM. DIN TURNU-MĂGARELE, ALR I 1.830, ALR II 6.640/728, 886, ib. 6.641/728, 886, ib. 6.644/29, 76, 172, 284, 705, 728, 762, 784, 791, 812, 872, 876, ALR SN II h 561, ALRM SN I h 363 ib. h 374.* *Am un berbec negru și scoală lîună albă (Spițelnicul).* ȘEZ. 31.

◆ (Regional) Unealtă cu care rotarul găurește butucul roții ca să intre capătul oșiei; (regional) lingură, sfredel (2 b) (Șecășeni — Oravița). Cf. *ALR SN II h 569/29, ALRM SN I h 384/29.* ◆ (regional) Coarbă (Izbiceni — Corabia). Cf. *ALR SN II h 562/886, ALRM SN I h 373/886.*

II. (Astron.; regional; art.) 1. (Și în sintagma *spițelnicul mare*) Sfredelul, v. sfredel (7 a). *Trisfețitele cu Betelgeuse alcătuiesc sfredelul mare, sfredelul, spițelnicul sau spițelnicul mare.* PAMFILE, CER. 172, cf. 175, *CADE, H-II 82, 126, ALR II 2.464/928.*

2. (În sintagma) *Spițelnicul mic = Sfredelul, v. sfredel (7 b).* *Cînele mic se mai cheamă și sfredel sau spițelnicul mic.* PAMFILE, CER. 175.

— Pl.: *spițelnice.* — Și: (regional) *spițernic* (ALR II 6.644/784, ALR SN II h 561/784, ALRM SN I h 374/184),

spițălnic, spițelnic (ALR II 6.644/762) s. n.

— *Spiță¹ + suf. -elnic.*

SPIȚELNICUȘ s. n. (Regional) Diminutiv al lui *spițelnic (1)* (Gura Sărății — Buzău). Cf. *ALR SN II h 561/728, ALRM SN I h 374/728.*

— Pl.: *spițelnicușe.*

— *Spițelnic + suf. -uș.*

SPIȚER¹ s. m. (Învechit și popular) Farmacist. *Facem știr[e] dumneata[e] pentru gîndul iestui spicițiar anume Avram, care[le] au penit (a. 1651). G. BARBU, A. V. 36. Apotecar (sau spețer) de curte și de cîmp. N. COSTIN, LET. II, 71/33. Iaste bogat foarte și acum s-au cam bolnii, așungite cu Toma spițierul să-l otrăvească (a. 1773). OCR II, 96/16. Au fost de fașă... Sameoil Anghel Lăileș, spițer. URICARIUL, IV, 173/14. Doftor și spițieriu ce să zice apotecariu, adecă amestecătoriu de ierburi. VARLAAM — IOASAF, 129²/5. Prafu care li zic spețerii caroon metalicon... să trage a șapte grăunțe de orz. MEȘT. DOFT. II, 2^v/24. Cei carii lucrează și fierb și plămuzesc doftoriile ceale ordnuite de doftori să numesc apotecari sau spițeri. GRECEANU, I, 113/27, cf. *KLEIN, D., BUDAI-DELEANU, LEX.* *Avca în fieșcare popor un doftor, un gerah, un spițier... spre îngrijirea săracilor.* GOLESCU, I, 29, cf. *LB. Nemuritorul Isocrat... era doctor hirurg și spițer.* EPISCU-PESCU, PRACTICA, XLVI/13, cf. *SCAVINSCHI, M. 96^r/9, I. GOLESCU, c. Hirurghii, doftorii, spițerii toși au fost puși în mișcare.* CR (1838), 35²/6. *Polifă i dă bancheul, Minunatul hap, spițerul.* ASACHI, F. 90/4, cf. *VALIAN, V. Ce strică bucdătarul, are a direge spețierul.* FM (1841), 256²/15. *Căută a vizita pe stărostele nostru, spițer.* GODRU-DRĂGUȘANU, c. 5, cf. *REGUL. ORG. 539/11.* *Balsamul măestrit (artificios) se face de către spițeri (farmacopi).* CORNEA, E. II, 24/24. *Personalul sanității consistă de șase medici građuși, un hirurg și un spețer.* DESCR. APE. 141/24. *Se dușe... la o rudă a sa ce era spițer.* NEGRUZZI, S. I, 205, cf. *POLIZU.* *Spițerii fac sirop de dracul.* I. IONESCU, B. C. 70/10. *Cunosc eu un spițer.* CĂRAGIALE, O. I, 232, cf. *DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU².* *Adevăratul spițer avea cunoștinși medicale... întinse.* IORGA, C. I. II, 179, cf. *TDRG.* *A închis spițerul ușa.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 26, cf. *RESMERIȚĂ, D.* *Nu trebuie... să raționalizăm ca niște spițeri.* IN PLR II, 486, cf. *CADE.* *Frizura lui de spițer bălan cădea în două bretoane egale.* KŁOP-ȘTOCK, F. 254. *Toate doftoriile sînt minciuni de spițer.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 37. *Fiu de farmacist — de spițer, cum spune el.* TEODOREANU, M. II, 249, cf. *SCRIBAN, D.* *N-am așlat nici un spițer.* ARGHEZI, C. O. 210. *Spițerul e mărunt, săbuș.* STANCU, D. 385. *Penșule și felurite vopșele pușe în borcănașe ca sulțimanușile la spițer.* TUDORAN, P. 71, cf. *DL, DM.* *Îi plăcea... să mai răsușle după munca migăloasă de spițer.* V. ROM. aprilie 1961, 116. *S-a înfășisat la Cobră, spițer și magician al pădurii.* ROMANIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 2/5, cf. *M. P. ENC., DEX.* *De nu m-or vîde vindecată, Nici doftori cu doftorii, Nici spițeri cu spițerii.* ȘEZ. I, 172, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR II/I h 112. *Leac nu are... Nici doftor cu doctorie, Nici spițer cu spițerie.* FOLC. MOLD. I, 351.*

— Pl.: *spițeri.* — Și: (învechit și regional) *spițier*, (învechit) *spițărîu, spițărîu, spițiar, spețier, spețer, spețiaru (LB), spețierlu (KLEIN, D.), (regional) spițer* s. m.

— Din ngr. *σπεταέρης*. — Pentru *spicițiar, spețier*, cf. lat. *speciarius*.

SPIȚER² s. n. v. *spițar*.

SPIŢERĂŞ s. m. (Învechit, rar) Diminutiv al lui spiŢer¹; (învechit, rar) spiŢerel. Cf. I. GOLESCU, c.

— Pl.: spiŢeraşi.

— SpiŢer¹ + suf. -aş.

SPIŢERĂ s. f. (Prin Munt.) Act oficial sau particular prin care se adevăreşte ceva, se conferă un drept etc. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: spiŢere.

— SpiŢă¹ + suf. -eră.

SPIŢEREĂŞĂ s. f. (Învechit şi popular) 1. Farmacistă. Cf. POLIZU. Aşa era coana LuxiŢa, doftoreasa şi spiŢăreasa satului. Avea spiŢărie în regulă. BRĂTESCU-VOINEŞTI, p. 278, cf. CADE, DL, DM, DEX.

2. Sotie de farmacist. Cf. I. GOLESCU, c. După noi veni spiŢerul şi spiŢereasa din tîrgul învecinat. GANE, N. II, 190, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: spiŢeresc. — Şi: spiŢăreăşă s. f. CADE.

— SpiŢer¹ + suf. -easă.

SPIŢERÉL s. m. (Învechit, rar) Diminutiv al lui spiŢer; (învechit, rar) spiŢeraş. Cf. I. GOLESCU, c.

— Pl.: spiŢerei.

— SpiŢer¹ + suf. -el.

SPIŢERÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Care aparţine spiŢerului¹ sau ocupaţiei lui; privitor la spiŢer¹ sau la ocupaţia lui; de spiŢer¹. Cf. I. GOLESCU, c. Moşte-nitor... carele să fie învăţat la vreo academie meseria spiŢerească. REGUL. ORG. 540/33, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. Nu erau preparate spiŢiereşti. TEODOREANU, M. II, 250. A pus la cale... înfiinţarea unei cooperative spiŢiereşti. G. BĂRBU, A. V. 241.

— Pl.: spiŢiereşti. — Şi: spiŢieresc, -ească adj.

— SpiŢer¹ + suf. -esc.

SPIŢERÉŞTE adv. (Învechit) În maniera spiŢerilor¹; ca spiŢerilor¹. Cf. I. GOLESCU, c., POLIZU.

— SpiŢer¹ + suf. -eşte.

SPIŢERÉ s. f. 1. (Învechit şi popular) Farmacie. Spitalul, spiŢăria (a. 1784). IORGA, S. D. VI, 184. Toate aceste chimiceşti lucruri să află la speŢarie. MEŞT. DOFT. II, 47^v/2. Să cumper de la spiŢerie nişte ceară. CARIBGLU, c. 63^v/2. Să iai de la spiŢărie zeamă de... buruiana rîndunichii. LUCR. FOL. 20/18, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Sînt ierburii tîmăduitoare... pre care le adună şi le aduc la apotecă adică spiŢării. GRECEANU, I. 128/18, cf. CALENDARIU (1814), 181/2, LB. Magnezia albă carea se află la toate spiŢăria. CHIRIACOPOL, D. I. 141/4. Să se ia această răfele de hapuri de la spiŢărie. PISCUPESCU, o. 281/12. Acest departament de odăi o să fie pentru spiŢerie (a. 1829). DOC. EC. 442. Pe la Jară... nu se află spiŢerii şi ajutoare de doctor. CR (1831), 172^v/8, cf. I. GOLESCU, c. Acrimia sulfurică se întrebuinţează foarte mult în spiŢerii. ASACHI, L. 77^v/44. Aceasta este speŢeria sau apotecă homeopaŢilor. FM (1839), 42^v/16, cf. VALIAN, V. Să află în spital o spiŢerie mare. CUCIURAN, D. 13/29, cf. POLIZU. Pe vremea aceea nu eră spiŢerie în Tîrgul Neamfului. CREANGĂ, o. 279. Scoate din buzunar o sticlă de spiŢărie şi o dă avocatului. CARAGIALE, o. II, 90, cf. DDRF, GHETIE, R. M., ALEXI, W., ŞĂINEANU². L-a dus mă-sa la spiŢărie. BRĂTESCU-VOINEŞTI, I. 15, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. A sosit domnul... într-un automobil... închis cu geamuri, ca vitrina spiŢăriei. C. PETRESCU, R. DR. 194. Rămîne... în faţa spiŢeriei. I. BOTEZ, B. I. 90. Să te duci tu la spiŢărie. POPA, V. 147, cf. SCRIBAN, D. Se înghesuie sălenii în spiŢeria lui Bîzic. STANCU, D. 385. Sticle de toate mărimile, începînd cu cele de spiŢerie pînă la damigene. V. ROM. februarie 1955, 186, cf. DL, DM. Miroşi ca o spiŢerie. BĂRBU, G. 303. Spitalul avea 12 paturi... şi o spiŢerie. G. BAR-

BU, A. V. 66. Biclele doftorii C-o rămas în spiŢării. MARIAN, I. 571. Băbăreasa... descîntă dîndu-i şi buruene sau recomandîndu-i cîte ceva de la spiŢărie. ŞEZ. III, 284. De-aci pînă-n spiŢerie Mi-oi afla o doftorie. BÎRLEA, C. P. 169 com. din STRAJA — RĂDĂUŢI, ALR II 4 172/520, 537, 551, 605, 728, 762, 784, 812, 848, 928, ALR II/I h 112/769, GLOSAR REG. În vale la Piscupie Să face d-o spiŢerie. FOLC. OLT. — MUNT. II, 344. ✧ Ex p r. (Regional) A vinde ca la spiŢărie = a vinde foarte scump; a vinde fără tocmeală. Cf. CIAUŞANU, V. 199, MAT. DIALECT. I, 235. ✦ (Învechit şi regional; mai ales la pl.) Medicamente. La fiecare boală întrebuinţează îndată doftorii şi spiŢerii. DESCR. AŞEZ. 2/12. SpiŢeriile, stricîndu-i sănătatea, înghîseau puŢinii bani. NEGRUZZI, S. I, 207, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DEX. De nu m-or vide vindecată, Nici doftori cu doftorii, Nici spiŢeri cu spiŢerii. ŞEZ. I, 172. Leac nu are... Nici doctor cu doctorie, Nici spiŢer cu spiŢerie. FOLC. MOLD. I, 351.

2. (Învechit şi regional) Ştiinţa farmaciei; profesiunea farmacistului. Să se facă după ştiinţa spiŢăriei. PISCUPESCU, o. 290/2. S-a abătut... de la observaŢia naturii la spiŢărie şi de la ale botanicii la ale chimicii. EPISCUPESCU, PRACTICA, 447/8. Şcoale speciale sînt 8...: şcoale de artilerie, de cavalerie, de infanterie, de marină, de doctorie şi de farmacie (spiŢerie) şi şcoală veterinară. CR (1836), 142^v/33. FabricaŢia apelor minerale artificiale este... unul din nenorocitele rezultate ale alianŢei chimiei şi spiŢeriei. MARIN, PR. I, v/7, cf. POLIZU. Sosurile şi combinaŢiile sînt civilizaŢie şi spiŢerie. SADOVEANU, o. IX, 451. Îşi cunosc Ţştia meseria, cum mă pricep cu la spiŢerie. CAMIL PETRESCU, o. II, 530, cf. DL, DM, DEX.

3. (Învechit şi regional) Băcănie. Băietul ce a fost la spiŢărie (a. 1772). URICARIUL, XXI, 362. [Susanul] product... trebuincios mai tînti pentru luminarea candelilor... pentru negoŢul cel în parte al obŢiiei cu tahirin, halon în îndăstularea spiŢăriilor (a. 1831). DOC. EC. 490. Pentru mirodenii, văsele vegetale şi zaharicale răsăritene, s-au întemeiat în oraşele mai mari spiŢerii. IORGA, C. I. II, 174. Galben, verde, albastru şi roşu îl face cu boiele din tîrg de la spiŢeria jidovească. PAMFILE — LUPESCU, CROM. 7. Se îndeletnicea cu negustoria în Moldova a diferite lucruri, dar mai cu seamă de spiŢerie (băcălie). N. A. BOGDAN, C. M. 32. ✦ (Mai ales la pl.) Mirodenii. Această cetate este cea mai cu bună neguŢătorie... de pietri scumpe, diamante, mărgăritare, arome şi de toate felurile de spiŢerie şi alte. AMFILOHIE, G. 40/16. Aducea... abanos, mătă-sării, arome, spiŢării. GENILIE, G. 10/18. Negustorii germani... exportau... produsele sudului, stofele Flandrei şi spiŢeriile Orientului. OŢETEA, R. 46.

— Pl.: spiŢerii. — Şi: (popular) spiŢărie, (învechit) spiŢerie, speŢerie, speŢărie, speŢerie (LB), speŢierie (KLEIN, D.), (regional) spiŢărie, spiŢerie s. f.

— Din ngr. σπῆρο plz.

SPIŢERIER s. m. (Regional) Farmacist (Grădiştea — Rîmnicu Vilcea). Cf. ALR II/I h 112/812.

— Pl.: spiŢerieri.

— SpiŢerie + suf. -ar.

SPIŢERITĂ s. f. (Învechit, rar) Farmacistă. Cf. I. GOLESCU, c.

— Pl.: spiŢerite.

— SpiŢer¹ + suf. -ită.

SPIŢERNIC s. n. v. spiŢelnic.

SPIŢIALE s. m. (Italianism, învechit) Farmacist. Găsese chimicii... a dezlega metalele şi mineralele, sădîrile supt stărilor dobitoceşti şi a le aduce la tor celi dintii elemente ce este acee de la care spiŢiale deprind pricina di deosebite amestecări de burueni pentru ca să facă doftoriile. AMFILOHIE, G. P. 7^v/6.

- Pl.: spițiali.
- Din it. spezziale.

SPIȚIARIU s. m. v. spițer¹.

SPIȚIER s. m. v. spițer¹.

SPIȚIERIE s. f. v. spițerie.

SPIȚIRIU s. m. v. spițer¹.

SPIȚIȘOARĂ s. f. Diminutiv al lui spiță¹ (1).
A pus tot căruș-a-n baltă, ... Peștii toți s-au adunat
Și s-au așinat Pă toată spișa, Grindelița, Pă toată
spișoara, Mreșoara, Pe tot spișorul, Peșțisorul.
MARIAN, SA. 269.

- Pl.: spișoare. - Și: spișor s. n.
- Spiță¹ + suf. -ișoară.

SPIȚIȘOR s. n. v. spișoară.

SPIȚURĂ s. f. v. spiț².

SPIĆNĂ s. f. v. spegmă.

SPIĆMĂ s. f. v. spegmă.

SPIĆHNĂ s. f. v. spegmă.

SPII, -Ă adj. v. spin¹.

SPIIC s. m. (Regional) Cioară (*Corvus frugilegus*).
Cl. BĂGESCU, PĂS. 157.

- Accentul necunoscut. - Pl.: spici.
- Etimologia necunoscută.

SPIIC s. n. v. sfire.

SPILDĂRII s. f. pl. (Munt.) Puzderie (1). Copiii
adună sițici, coceni, găteje, spildării de cinpă de la
melidă..., de fac un maldăr mare. MUSCEL, 87, cf.
PAMFILE, s. T. 64. Toată cinpa și lina erau toarse...,
chiar sgrebenii și știiii erau îndruși și era gata,
gata să toarcă draei și spaldăriile. RĂDULESCU-CODIN,
I. 190, Cf. COMAN, GL., L. ROM. 1959, nr. 2, 54.

- Pl.: spildării. - Și: spaldării, spuldării (L. ROM.
1959, nr. 2, 54) s. f. pl.
- Cf. puzderii.

SPIMĂ s. f. v. spegmă.

SPIN¹, -Ă adj. 1. (Despre bărbați sau despre părți
ale feței lor) Căruia nu îi cresc barbă și mustată,
(regional) spinatic (1), spinat¹, spinău,
spinzac, (1), spinzatic; p. ext. cu barbă
și cu mustată (foarte) rare, spinatic (1). Cf. ANON.
CAN, 186. Stăt roșietici la față, cu părul negru și țepos,
barba mai mult spină. GENULE, G. 174/17, cf. VALIAN,
V. Nu-ți cresc mustăți, barbă și d-ăntindouă ești spin?
FANN, H. 73/16, cf. POLIZU. Spin la barbă, ... c-a cău-
tătură aspră mă însoțea. PELIMON, I. 197/21. Cine e
spină mîncat din pomana dracului. IPIESCU, ap. GER
II, 261, cf. DDRF. El rupeau frunze din crengile atr-
nate și le aruncau în urma călugărului spin și pațid.
EMINESCU, P. L. 44, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². De omul
roșu, spin și însănnat să fugi. GOROVEI, CR. 249. Se
găsesc pe lumea asta bărbași spini și femei cu mustăți.
HOGAȘ, DR. I, 208. Era nenorocit că, fiind spin, de-abia
avea ici-colo cîte o fepușă. REBREANU, I. 376, cf. RES-
MERIȚĂ, D., CADE. Era mic..., pușin cam spin și vioi
ca o veveriță. GALACTION, O. 213, cf. C. PETRESCU, O.
P. I, 168. Aproape spin, bălan, arăta mult mai tînăr.
BASSARABESCU, V. 8. M-am împrietenit cu... cînde-

larul..., spin și zbricit. I. BOTEZ, B. I, 32. Era un roș-
covan desirat și spin. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 27.
Mă ruga să primesc în dar un paner cu ninuri și alte
bundăți, pe care le aducea în spinare o namilă de om
cit un munte, spin, buzat și negru la față. COCEA, S.
I, 200. Fratele tînăr și spin, cu pletele rețezate... îl
mîngîie. SADOVEANU, O. IX, 36, cf. SCRIBAN, D. Prin
mînte i se perindară..., figura spină a bătrînului,
scările scărțitoare, ehipvile din odaie. CĂLINESCU, E.
O. I, 33. Diaconul spin, cu antierul strîns... plecă mo-
rocănos. CAMIL PETRESCU, O. II, 320. Un bărbat urîș,
cu fața spină, se ridică de pe soba... de lut. CAMILAR,
N. I, 184. O birjă se apropie... pe capră cu un falnic
viziliu grăsun, zbricit și spin. VINEA, L. I, 10. Se ve-
dea cite un eunuc negru, ... cu picioarele lungi, cu
fața spină. TUDORAN, P. 215, cf. DL, DM, M. D. ENG.,
DEX. Dragu-mi-i fecioru spin. JARNIK - BİRSEANU, D.
460. Dragu-mi-i bădișa spin, Că-i și tînăr și bătrîn.
MARIAN, NU. 686. Cu omul spin să nu-ți faci treabă:
REBEOANUL, P. III, 27. Cel biet de rumân, Nalt la stat,
la față spin. ȘEZ. IV, 133, cf. T. PAPAHAĞI, M. 47, cf.
ALR I/I MN 19, 6 935, ALRM II/I h 81. Mîndra ta că
și-a luat-o... Un mîrzac bătrîn, Bătrîn, maică, și
cam spin. FOLC. OLT. - MUNT. II, 297. Aici nu-i aflu,
numai oameni spini. O. BİRLEA, A. P. II, 176. ♠ (Prin
lărgirea sensului) Sîlca cînd au păscut, Un spin șoa-
rie s-au văzut. ASACHI, F. 99/10. Am trecut Muscelele,
niște dealuri de tot spîne. CODRU-DRĂGUSANU, C. 5.
Și, liniștea e falsă printre copacii spini. AL. PHILIPIDE,
S. 77. Intrat în stogul de fîn, Locul tot îl lasă spin.
CĂLINESCU, O. II, 82. Mă ierți că te-am silit să urci
pină la mine, gîfii Giuseppe cu zîmbetul său spin.
VINEA, L. II, 238. ♠ (Substantivat) Un spin cu trei
fire în barbă. GHICA, ap. TRG. Am izbutit, măicuță,
să facem și acum pe cheful spinului. CREANGĂ, P. 227,
cf. DDRF, ALEXI, W. Se mai crede că și spini ai pu-
terea de a deochea. CANDREA, F. 189. Se zgîiau, spăi-
mințale și rupte, cîteva fire galbene ca părul în barba
urii spin. REBREANU, NU. 49. Trebuie să-ți știu toți
spini din sat. CAMIL PETRESCU, T. II, 64. Spinul îi
vârșă o căldare cu apă în cap. G. M. ZAMFIRESCU, SF.
M. N. I, 62. Din lipsă de umezeată, grul în multe lo-
curi răsărise ca barba spinului: ici un fir, colo un fir.
SADOVEANU, O. XVIII, 331. Spinul... înghiți în sec.
V. ROM. martie 1955, 195, cf. DL, DM, DEX. Toate lu-
cruțile se dreg, numai barba spinului nu crește. ZANNE,
E. II, 741. ♠ E x p r. A trage nădejde ca spinul de
barbă, se spune despre cei ce speră în realizarea unor
dorințe nerealizabile. A o spera ar fi să trag nădejde
ca spinul de barbă. BASSARABESCU, V. 56, cf. SCRIBAN,
D. Degeaba trage nădejde ca spinul de barbă.
STANCU, R. A. I, 163. Trași nădejde ca spinul de barbă.
POP. ap. GER II, 375. (Cu schimbarea construcției)
Trage nebunul nădejde de jurușă, spinul de barbă
și prepeșița de coadă. MARIAN, O. II, 237. Cînd va face
spinul barbă = niciodată. Cf. DDRF, ZANNE, P. II, 741.
Spinul se rade lesne, se spune despre cei săraci care
se mulțumesc cu puțin. Cf. ZANNE, P. II, 740. Și spin
și bun nu să face = nu există om care să aibă numai
calități. Cf. ZANNE, P. II, 741. ♠ (Fără; despre bărbați)
Lipsit complet de păr în barbă, la mustată și pe cap.
N-are barbă, n-are mustăți. N-are nici păr pe cap...
a rămas spin. STANCU, D. 249. ♠ (Regional; despre
oameni) Care are părul roșu (Scărișoara - Abrud).
Cf. ALR II/I MN 2, 6 809/95.

2. (Regional; despre bărbați) Necăsătorit (Bobilna -
Dej). Cf. ALR I/II h 275, ALRM I/II h 388/257.

3. (Prin sud-estul Munt.; despre femelele animalelor)
Care nu dă (sau care dă foarte puțin) lapte; (re-
gional) spinatic (2). Cf. ALR I 1 069/695, 960.

4. (Regional; despre femei) Sterp (Bobilna - Dej).
Cf. ALR I/II h 225/257, ALRM I/II h 309/257.

- Pl.: spini, -e. - Și: (regional) spinz, -ă (ALRM
II/I h 81/833), spinl, -ă (ib. h 81/29), sfire, -ă (ib. h
81/260), spin, -ă (ib. h 81/836) adj.

- Lat.* spanus.

SPIN² s. m. v. spinz¹.

SPINĂ vb. I v. spinzi.

SPINĂC s. m. v. spanac.

SPINĂT¹ adj. (Regional; despre bărbați) Spn¹ (1) (Voiniceni — Tîrgu Mureș). Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 366, ALR II/I MN 19, 6 935/235, ALRM II/I h 81/235.

— Pl.: spinați.

— Spn¹ + suf. -at.

SPINĂT² s. m. v. spanac.

SPINĂTEC, -Ă adj. v. spînatîc.

SPINĂTIC, -Ă adj. 1. (Despre bărbați sau despre părți ale feței lor) Cu barbă și cu mustață (foarte) rare; spn¹ (1). Tînăr cu barbă spînatîc (a. 1805). GRECU, p. 280, cf. LB, VALIAN, v., POLIZU. Un tînăr spînatîc. VLAHUȚĂ, s. A. III, 30, cf. DDRF. Nervos, spînatîc, șiret ca o vulpe. D. ZAMFIRESCU, t. s. 30, cf. ALEXI, w., ȘĂINEANU². Spînatîcele figuri... au venit să se așeze. ANGHEI, PR. 148, cf. TDRG. [O șiretenie] se citea cîl de colo în iușeala mișcărilor, în figura spînatîc. BRĂTESCĂ-VOINEȘTI, p. 196, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Plutonierul Boiangiu ședea de vorbă cu percepătorul... lung, slab, deșirat și spînatîc. REBREANU, R. I, 141. Cam spînatîc de felul lui, musteață deloc și barbă pușintică tare. MIRONESCU, s. A. 26, cf. C. PETRESCU, R. DR. 21. Crtșmarul, mic, uscat și spînatîc a ieșit în prag. POPA, v. 16. Chipul măslinii și prelung, spînatîc. VOICULESCU, p. I, 107. Bada Ghifă cel spînatîc a sughițat cu amar. SADOVEANU, O. XVIII, 18. Șeful... ridicăse toțul, fața-i spînatîcă luase o nuanță violetă. BĂRȚ, s. M. 87, cf. SCRIBAN, D. Dascălul, scîrl și gras, cu fața buhăită, tuciurie și spînatîcă... semăna a motan. ULIERU, c. 118. Niculaie..., un fîr spînatîc și iabraș. ARGHEZI, L. 214. Păstrezi imaginea unui bătrîn spînatîc. PAS, z. I, 25. Un bărbătel spînatîc și scoflîcit. VINEA, L. I, 397, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Mai toți oamenii spînatîci-s pistrîfi la mafe. RETEGANUL, p. II, 27. ♦ (Prin lărgirea sensului) Lunghiă peste malul spînatîc și țesit... O umbră uriașă ce dăinuie și-acuma. VOICULESCU, PÖEZII, I, 187. ♦ (Prin Transilv.) Spn¹ (1). Cf. ALRM II/I h 81/192, 219, 349. ♦ P. a n a l. (Prin nord-estul Munt.; despre oi) Care are lină puțină, iar pe pîntece aproape deloc. Cf. STOIAN, PĂST. 63.

2. (Prin nord-estul Munt.; despre femelele animalelor) Care-nu dă (sau care dă foarte puțin) lapte; (regional) spn¹ (3). Mieii foarte slabi de la oile spînatîci de lapte constituie aceea ce se numește „braeu”. STOIAN, PĂST. 53:

— Pl.: spînatîci, -ce. — Și: spînatîc, -ă adj.

— Spn¹ + suf. -atic.

SPINĂ s. f. v. spinz¹.

SPINĂU adj. (Regional; despre bărbați) Spn¹ (1) (Borsa). Cf. ALR II/I MN 19, 6 935/362, ALRM II/I h 81/362.

— Pl.: spînați.

— Spn¹ + suf. -ău.

SPINC s. m. v. spinz¹.

SPING s. m. v. spinz¹.

SPIN¹ vb. IV. În tranz. (Învechit) 1. (Despre bărbați) A deveni spn¹ (1). Dacă toată lumea a spînit sînt silît să macin la tine. ISPIRESCU, ap. TDRG, cf. DL, DM.

2. P. a n a l. (Despre păsări) A-și pierde penele. De să smulg [păunii] mai-nainte... din vreme în vreme

vor spîni. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 77/21. ♦ Refl. Lesne se vor rumpe din canaf și păunii se vor spîni. AR (1830), 166²/23.

— Prez. ind.: spînesc.

— V. spn¹.

SPIN¹ vb. IV. v. spinzi.

SPINJ s. m. v. spinz¹.

SPINJÎ vb. IV v. spinzi.

SPINJIN s. m. (Prin nord-estul Olt.) Spnz¹ (1 a) (*Helleborus purpureus*). Cf. ALR II 6 345/812, LEXIC REG. 86.

— Pl.: spînjini.

— Cf. spînj.

SPINJINI vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică animale sau părți ale corpului acestora) A spînzui (Grădiștea — Rîmnicu Vilcea). Cf. ALR II 6 345/812. E bun de spînjinit vitele, porcii, vacile cînd se umflă pe la gît. ib.

— Prez. ind.: spînjinesc.

— V. spînjin.

SPINJUI vb. IV. v. spînzul.

SPINS s. m. v. spinz¹.

SPINTECĂ vb. I. v. spînteca.

SPINTICĂTURĂ s. f. v. spîntecătură.

SPINȚ s. m. v. spinz¹.

SPINȚUI vb. IV. v. spînzul.

SPINZ¹ s. m. 1. Numele mai multor plante erbacee din familia ranunculacee, caracterizate printr-o rădăcină cu proprietăți curative, folosită mai ales în medicina veterinară populară: a) (și în sintagma *spnz purpurii*, BRANDZA, FL. 5, BĂRCIANU) plantă erbacee cu rizom gros, ramificat în numeroase fibre lungi și puternice, cu tulpină erectă, ramificată de obicei cu două ramuri care se termină cu una sau două flori, de culoare roșie-purpurie, plecate în jos; (regional) barba-lupului, boțoțel, boșuță, bozățel, coada-popii, coalele-popii, cucurig, iarba-nebunilor, ochiul-boului (v. o c h i e 1), ouăle-popii (v. o u 2 b), păduchii-popii (v. p a d u c h e II 2), poranici, spînjin (*Helleborus purpureus*). Cf. BRANDZA, FL. 518, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 37, TDRG, GR. S. I, 190, PANȚU, FL., CADE, BUJOREAN, B. L. 393, BORZA, D. 82, COM. MARIAN; b) (și în sintagma *spnz negru*, TDRG) plantă erbacee cu tulpina puțin ridicată de la pămînt, cu frunze verzi-roșietice și flori mari, purpurii pe dinafară și verzui pe dinăuntru, cu cinci petale și multe stamine; (învechit și regional) trandăfir-de-iarnă (v. t r a n d a f i r I a b), (regional) boțoțel, bozățel, bujorei, cucurig, iarba-nebunilor, ouăle-popii, poranici, iarbă-șerpească, iarbă-strănutătoare, rușcuță, strigoaică (*Helleborus niger*). Cf. CIHAC, II, 357, BĂRCIANU, TDRG, BORZA, D. 82, COM. MARIAN; c) (și în sintagma *spnz puturos*, BĂRCIANU) plantă erbacee cu tulpină erectă, cu una sau două frunze mărunț dințate, pe partea inferioară pubescențe, cu nervuri proeminente și albe, cu florile mari verzui, plecate în jos; (regional) barba-lupului, boțoțel, bozăței, cucurig, nîpreală (v. n i p r a l ă d) (*Helleborus odoratus*). Cf. BRANDZA, FL. 5, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 38, PANȚU, FL., BUJOREAN, B. L. 393; e) plantă erbacee cu tulpină erectă și frunze radicale, lanceolate, mărunț dințate, cu nervurile principale puțin proeminente pe fața inferioară și cu cele secundare proeminente, cu flori mari, verzui, plecate în jos;

(regional) bojetel, cutcurig (*Helleborus dumetorum*). Cf. GRECĂSCU, FL. 38, PANȚU, PL. 86, BUJOREAN, B. L. 393, BORZA, D. 82; f) (și în sintagma *spinz sterp*, MARIAN, S. R. II, 16, TDRG, BORZA, D. 83) (*Helleborus viridis*). Cf. LB, LM, TDRG, BORZA, D. 83; g) (și în sintagmele *spinz de deal*, BORZA, D. 11, *spinz albastru*, id. ib., *spinz de cal*, id. ib., *spinz de vite*, id. ib., *spinz galben*, id. ib., *spinz de munte*, N. LEON, MED. 67) ruscută primăvărată (v. r u s c u ț ă 1. e) (*Adonis vernalis*). Cf. BARCIANU, BIANU, D. S. 640, TDRG, PANȚU, PL., CADE, BUJOREAN, B. L. 393, SCRIBAN, D., BORZA, D. 11; floarea acestor plante. Cf. ANON. CAR., VALIAN, V.; POLIZU, BARONZI, L. 145, CIHAC, II, 357. Să hie acolo-n spîfăria satului... unt de sunătoare, spinz bun de tatan (dalc). JIPESCU, O. 74. Spinzul sterp scos de unde a răsărit numai un fir... se crede că e cel mai bun. MARIAN; S. R. II, 16, cf. DDRF, GHEȚE, R. M. Cu spinz de munte se vindecă caii bolnavi de dact. N. LEON, MED. 67, cf. ALEXI, W. Spinz să se puiе la fieștecare vită. ȘEZ. X, 117. Să fie... în gură, la măsea, rachiū de drojdie fiert cu rădăcină de spinz. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 107. Cînd porcuл să umflă și fae' bolfe... se poate leui dacă-i dăm mămăligă călduță amestecată... cu pravde spinz. I. CR. II, 298, cf. ȘĂINEANU. Unii leagă porcii la gît cu spinz, alții îl amestecă cu lapte... și-l dă porcilor să bea. ȘEZ. XV, 126, cf. RESMERIȚĂ, D. Meșteșugul vine cu beteșugul, Cum ji-e răul, Cîrmîzul, spînzul, scăpăul, Stînge de nouă frați... Așa-îi este și leacul: ARGHEZI, V. 194. Tufele de spinz... înflorite încă din vremea cînd zăpada nu s-a topit. SIMONEȘCU, FL. 361; Poate crezi în atotputernicia cărții tale: ca... poțnașul în buruiana spînzului. I. BOTEZ, B. I, 57. Spinz este o buruiană foarte otrăvitoare și primejdioasă. VOICULESCU, L. 265, cf. DS. Năibar ca Simion Jder, comîsul, nu se află... Stricnele aveji? Spînz aveji? Ce vă mai trebuie? SADOVEANU, O. XIII, 670, cf. DL, DM. Cămăși fierte în zer otrăvit cu zecmă de spînz. Îl aprilie 1960, nr. 4, 11. Spînzul, o plantă a cărei rădăcini se întrebunțează mai cu seamă la cai. H I 96, cf. II, III, IV, VI, IX, X, XII, XIII, XIV, XVI, XVII, XVIII, com. MARIAN. Se obtojește... cu spînz, spînz, spreț sau sprețur. PĂMFILE, B. 25. Spînzul de munte, pisal și băut cu rachiu, ostoaoie vătămătura. id. ib. 67, com. din STRAJA - RĂDĂUȚI și din ȚEPEȘ VODĂ - CERNĂVODĂ. Mai folosesc săraniū spînz în unele cazuri. CHEST. V 173/34, cf. ALR I 1940, ALR II 6 345, A VI 26. ♠ L o c. v. B. (Popular) A trage (sau a băga, a pune) spînz (sau spînzul) = a spînzui. Cf. DDRF, CHIRIȚESCU, GR. 254. Se trage spînz la piept și se pune apă rece. PĂCALĂ, M. R. 252, cf. SCRIBAN, D. Cînd dă dalațul în ei... se trage spînzul la pieptul cailor. CHEST. V 167/74. I-am tras spînz. ALR I 1 800/180, cf. ALR II 6 345/279, 531, 537, 682, 705, 723, 728, 987.

2. C o m p u s e: (regional) *spinz-negru* = steregoaic (*Veratrum nigrum*). Cf. BORZA, D. 177; *spînz-alb* = steregoaic (*Veratrum album*). Cf. TDRG.

— Pl.: *spînji* și (regional) *spîzni* (ALR I 1 940/75, 259, 269, 270, 518, 542, 825), (n.) *spînzuri* (ib. 1 940/49). — Și: (învechit și regional) *spînz* s. m., *spînză* (VALIAN, V., ALR I 1 940/18) s. f., *spanț* (BARCIANU, DDRF, BORZA, D. 82, ALR I 1 940/610); *spănt* (CIHAC, II, 357, BORZA, D. 82, H X 465), *spănz* (BORZA, D. 82, ALR I 1 940/249), *spînz* (BARONZI, L. 145, BORZA, D. 11), (învechit) *spân* (CIHAC, II, 357), *spînz* (id. ib.), *spun* (BORZA, D. 83), *spunț* (id. ib.), *spunț* (CIHAC, II, 357, BORZA, D. 82), (regional) *spine* (ALR I 1 940/298, 302, 305, 320, ALR II 6 345/334), *spîng* (GR. S. I, 190, ALR I 1 940/59, 131, 278, ALR II 6 345/279), *spînj* (ALR I 1 940/800, 803, 808), *spîns* (BRANDZA, FL. 518, GRECĂSCU, FL. 37, PANȚU, PL., BUJOREAN, B. L. 393, ALR I 1 940/576, 746), *spînz*, *spanz* (H II 11), *spanj* (H XVI 9), *spenț* (H III 226), *sprenț*, *sprențur*, *spanț* (ALR I 1 940/402), *spînz* (ib. 1 940/418, 540) s. m.

— Din v. sl. *спрѣжъ*.

SPINZ², -Ă adj. v. *spînz*¹.

SPINZĂ vb. I. v. *spînz*.

SPINZĂC adj. 1. (învechit, rar) *Spînz*¹ (1). Cf. ROSOȚEI, în DR. IV, 868.

2. (Regional; despre oameni) Prost (A-IV 1) (Mehadia - Orșova). Cf. L. CĂSTIN, GR. BĂN. 184.

— Pl.: *spînzaci*.

→ *Spînz*² + suf. -ac.

SPINZĂȚIC, -Ă adj. (Regional) *Spînz*¹ (1) (Tirnova - Reșița). Cf. JAHRESBER. III, 326.

— Pl.: *spînzățici*, -ce.

— *Spînz*² + suf. -atic.

SPINZĂ vb. IV. T r a n z. (Popular) A spînzui. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 357, com. MARIAN. *Spînzeste porci*. ALR I 1 940/800. *Spînzesc porcu*. ib. 1 940/810, cf. ib. 1 940/735, 820, 990. *Spînzeti un dobitoac de bușă*. ALR II 6 345/836, cf. ib. 6 345/95, 250, 284, 310, 791.

— Prez. ind.: *spînzesc*. — Și: (regional) *spînză* (prez. ind. *spînzăz* ALR II 6 345/836) vb. I, *spînzî* (ALR I 1 940/800), *spînzî* (ib. 1 940/810) vb. IV.

— V. *spînz*¹.

SPINZĂIRE s. f. (Regional) Acțiunea de a spînzui. În ziua de Stn-Toader... se culege... spînz (*Helleborus viridis*) pentru înierbarea sau spînzirea vilelor. MARIAN, S. R. II, 39.

— Pl.: *spînziri*.

— V. *spînz*.

SPINZUI vb. IV. T r a n z. (Complementul indică animale sau părți ale corpului acestora) A trata diferite boli înfingînd un fir de spînz¹ (1) sub piele; (popular) a spînzui, a trage spînz(ul) (v. *spînz*¹ 1), (regional) a înierba, a spînzui. Cf. CADE. *Eu rămîn unde sînt rînduit, la odăi, să stricnesc caii, ori să-i caraj... ori să-i spînzuesc*. SADOVEANU, O. XIII, 761. *I-am găurit urechea, am spînzuit-o degeaba*. A murit. STANGU, D. 263. *Dacă l-a spînzuit doftoru cu mîna dumisale nu mai am eu grijă*. V. ROM. 1960, noiembrie, 15, cf. ALR I 1 940/387, 412, 768, 900, 922, 932. *Se spînzuesc marvele*. ib. 6 345/76, cf. ib. 6 345/36, 219, 260, 353, 362, 386, 414, 899.

— Prez. ind.: *spînzuesc* și (regional) *spînzui*; — Și: (regional) *spînzui* vb. IV.

— *Spînz*¹ + suf. -ui.

SPINZURĂ vb. I. I. I n t r a n z. A cădea liber în jos, fiind fixat cu (un capăt din) partea superioară de ceva; a se fixa cu (un capăt din) partea superioară de ceva, lăsînd restul să cadă liber în jos; a se agăța, a atîrna, a se prinde (IV 5), a suspenda; (1), (livresc) a se acroșa, (popular) a se anina, a se zgrecșăna, (regional) a se imprinde, a se tăgîrța (1). V. a t ā g r i ț a. *Deaci de ca vădzură varvarii spîndzurindu șarpele de mîna lui grăia urul cătră alaltu*. COD. VOR.² 48/6. *Proclat să fie tot omul carele spînzură pre lemn*. CORESI, EV. 69, cf. DOSOȚEI, V. S. septembrie 37^v/19, ANON. CAR. Pămîntul atăta e de rînd, că nici într-o parte mai jos nu spînzură. PŌV. ȚĂR. 68^v/7, cf. LEX. MARS. 234. *Capetele slobode luneca din arc și, ca o prisosînță a legăturii, spînzura într-o parte și-ntr-alta* (a. 1773). GCR II, 91/26. *Are o trăsură oable carea spînzură din mijlocul trăsurii cei cîrmuzise*. CARTE TREB. II, 32/9. *Coșul trăsurei spînzură dedesuptul osiei*. AR (1829). 17^v/42. *De pe grumazul capului... spînzură la leu o eomă lungă*. J. CIHAC, I. N. 24/7. *Deasupra... spînzură de un lanș coroaia colosală de argint*. ABACHI, L. 5^v/40. *O dîthante ce are două picioare și nas lung ce spînzură pe lîngă plisc*. FM (1845), 311^v/32. *O mînd era sîrîns apăsată pe inimă... cealaltă spînzura pe*

marginea patului în jos. EMINESCU, P. L. 59. Geamăncul care spînzura înăuntrul curtei. DELAVRANCEA, S. 152. Voi avea grijă pe viitor... să-mi inspectez năsturiile de la surtuc, ca să nu mai spînzur căpeșele de apă. VLARUȚĂ, S. A. II, 377. La o vatră, pe cîrlige, spînzură un ceain mare. BELDICEANU, P. 53. De un colț al ostrețelor, spînzura așinăla o coroană coperită de ninsoare. ANGHEL, PR. 141. Vine fluturile, își alege o frunză... și pune ouăle pe ea, o leagă de ramură cu un firicel de mătasă, de care va sta spînzurată tot timpul iernii și pleacă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 52. Sloi de gheață îi spînzurau de urechi, de bărbă, de buzele bătrîne. AGRIBICEANU, S. P. 171. Mergea... cu buza de jos spînzurînd. CĂRLEANU, L. 102. Ase ce-i spînzurau de toate părțile. HOGAȘ, DR. I, 96. Se vede coperișul înnegrit de fum; de pe lesuri spînzură țarțamuri de funingină. MIRONESCU, S. A. 71. Lucruri scumpe și plante din alte clime spînzurau și se țirau din odaie în odaie. GALACȚION, O. A. II, 184. Rămăse în picioare. Așa se vedeă întreg, cu haințele spînzurînd pe schelet. C. PETRESCU, C. V. 314. Am pășit pragul școalei, stringînd la subțioară țâblîța de care burțile spînzura vesel. I. BOTEZ, B. I, 10. M-am pomenit legat cu picioarele de cîrligul tavanului, spînzurînd cu capul în jos. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 86. O balistă pe frunte, o servietă care spînzură în icoană, e un avocaț care o plectă la o secție și-a izbucnit la alta. TEODOREANU, M. III, 124. Găleata-i spînzură dogită și-n ghizdurile putrezite cresc brusturi. VOICULESCU, POEZII, I, 4. Un tablou grupînd pe toți căpatașii... spînzură pe perete. VIANU, A. P. 286. O cană de tînișea, burdușită, spînzura de puțin ca asemenea băutură. ARGHEZI, B. 110. Deasupra teighelei spînzură de tavan două șiruri de courigi uscați. STANCU, D. 122. Pe sub streșinile caselor spînzură ardei rumeniți de soare. SCINTEIA, 1953, nr. 2 777. Prinsă de piciorul meu Spînzură ghiuleaca grea. PARASCHEVICU, C. P. 108. În dulap spînzura numeț hainete lui, mică și strîmte, ca de copil. N. ROM. august 1954, 79. Întinse eu hotărîre mîna spre receptorul de pe mîsuță, dar numai decît o lăsa... să spînzurze în vid. VINEA, L. I, 57, cf. DL. Cnavața spînzura pînă la genunchi. T. POPOVICI, S. 55, cf. DM. O creangă veche de pom, uscată și neagră spînzura deasupra capului. BARBU, S. N. II, 264. Un fec vesel pîlpita în vatra deasupra căneia spînzura ceacul pentru mămăligă. VIN. PESC. septembrie 1962, 5, cf. M. D. ENC., DEX. De peste miștocul... [călușului] spînzură o învîltitoare, sub care se ascunde cu capul flăcăul ce-l joacă. SEZ. III, 182. ♦ Fig. Chestiunea Orientului spînzură asupra lumii ca sobia lui Democle. BOLINTINEANU, O. 307. Multă vreme cu spînzurat în cîrligele pescăriei bucăți din inima mea. VOICULESCU, P. I, 16. Fără date precise asupra stărilor și faptelor universitare și studențești, o bunăvoință, orielt ar fi ea de generoasă, ar rămîne spînzurată în aer. D. GUSTI, P. A. 194. ♦ Ex p r. (Regional) A-l spînzura (ceiiva) mașele de foame = a fi foarte flămînd. Cf. CHEST. VII 104/18. ♦ R e f l. p a s. La capătul din gîos ide această așioară să spînzură o greutate aproape ca de o literă. AMFILOHE, G. F., 20/3. Decoratiunile se pîne de gît ca un lanț de aur sau la piept, ori se spînzură de umere. GENILE, G. 141/22. La cea mai mică greșeală atregătoarească... capul învîltitului se spînzura în poarta curții cu o sîmbă vestitoare greșealei lui. NEGROZZI, S. I, 143. Aceste olădări de porumb se spînzură în pod sau se amină supl streșinile casei. I. IONESCU, B. G. 261/6. ♦ T r a n z. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 248. Au spînzurat și o traisă pe sub haine. AETHIOPIA, 8/24. Au spînzurat de pomi multime de roduri pline de dulceață. MOLNAR, RET. 19/5, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Pătunde fluturile) cu un ac și-l spînzură de scufie. KOTZEBUE, U. 4/10, cf. LB. Au poroncit să spînzurze de cataruni finarele corăbii. DRĂGHICI, R. 20/17. Emănuș, spre memorie, a spînzurat în oatedăra Lisbonei rămășițele corăbii lui. GENILE, G. 31/19. Sînt unele fructe care cîștigă mult spînzurîndu-le cu o sfoară de grinzi. BREZOIANU, A. 316/12, cf. POLIZĂ. [Decoratiunile] urii le poartă la piept, alții le spînzură de gît. ALECSANDRI,

T. I. 84. Florile altifei, tu le spînzuri sus, Rôșul de pe margini uite căm l-ai pus. COȘBUC, P. I, 245, cf. BARGHANU, ALEXI, W. Trei pruni frășini, ce stau să moară, își tremar creasta lor bolnavă, Un vînt le-a spînzurat de vîrfuri Un pumn de fire de otavă. GOGA, P. 19, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Igual a spînzurat un ștengar alb într-un băș și l-a pus în poarta bădăturii. REBREANU, R. II, 283. Unde de fierbințeală vibrau... peste trandafirii spînzurați pe zaplaz. GALACȚION, O. A. II, 30. Într-un măr sălbatec... au spînzurat o desagă cu meninde. CAMIL PETRESCU, U. N. 201. Băteșii de prăvălie spînzurau sub șoproane căciuli. VOICULESCU, P. I, 275, cf. SCRIBAN, D. Ți-am spînzurat pe păreși. o mîte de jucării. ARGHEZI, C. J. 22. Oamenii erau spînzurați direct în cîrlige. STANCU, R. A. II, 379. (Fig.) Luna și-a trimis și ea cîteva plagiate albe lactee și le-a spînzurat, rare, în cîrligul stilpitor împodobit cu bariș tricolor. ARGHEZI, B. 72. (Sugerează ideea de încredere a unei activități) Ah! de cite ori voit-am Ga să spînzur lira-n cui. EMINESCU, O. I, 105. Unii și-au spînzurat lira-n cui. PLB M, 213. Ga să putem trăi cu-adevărât, Ne-am spînzurat chitarele în cui. MINULESCU, WEBS. 348, cf. DL, DM, DEX. (Ex p r.) (Populă) A spînzura (ceiiva) lingurile de (sau la) bitu (sau gît) = a nu da de mîncare (celui care vine tirziu la masă). Cînd să deie băteate, giuplîuă bucată în spînzură lingurile la bitu și se duce la primblare. ALECSANDRI, T. 40, cf. ZANNE, P. III, 594, DL, DM, DEX. ♦ R e f l. A se apuca și a se ține strîns de cineva sau de ceva; a se agăța, a se atîrna, a se prinde. Unele [măimuleș] să spînzură de coadă și să hufănd în aer. BUZNEA, F. V. 136/4. I se spînzură cu mînașele de după giuraz. SADOVEANU, O. XII, 487. Știi tu să pui picior peste picior și să te spînzuri de gîtul bărbaților? CĂLINESCU, E. O. I, 30. Te-ai spînzurat de mîna lui și ai străbătut eu el... bulevardul. PAS, Z. I, 17. ♦ Fig. Totdeauna în cumpăna morții dramul vieții li să spînzură. ICANTEMIR, I. II, I, 33.

2. T r a n z. (Complementul indică oameni) A omori sau a executa (în urma unei sentințe de condamnare) prin spînzurătoare (v. spînzurător 3). Pre line te da spînzura în furci și carnea ta o vor mînce pasările. r. 138/23. Oricine va fura lucru sînșit den țec... pre această să-l spînzurze (a. 1646). OCR I, 120/27. Unora le-au țîțat nesurile și buzele, pre alții i-au înecat și pre alții i-au spînzurat (a. 1654). id. ib. 171/14. Pentru păcatul trupului au poroncit Dumnezeu lui Moise că să spînzurze pe boiarii izrailitenilor. CHEIA IN. 90/7. Pe mulți din căpetenii... i-au spînzurat. NECULCE, T. 131. Azolo cu munci groaznice muncindu-l, r. ad spînzurat (incepînd sec. XVIII). MAG. IST. II, 20/31, cf. ANON. CAR. Au băut pre unguri și au spînzurat pre căpitanii lor. MAIOR, IST. 72/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. De se va mai afla undeva, îl vor da să-l spînzurze. PICHENDEAL, F. 99/23. Decit să o dea după Stan, mai bine să-i facă o samă, să o spînzurze (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 206, cf. LB. S-au trimis la cîrmăitorul aceștii cetăți, unde 10 dintr-înșii au poroncit ca să-i spînzurze țeri în deosebite locuri. CR (1830), 376/25, cf. POLIZU. Satul... hotărî și-l spînzurze pentru a nu mai da pildă de lenevrie și altora. CREANGĂ, P. 329. Omoară-mă, spînzură-mă, n-am ce face. ISPIRESCU, L. 176, cf. TDRG. Spînzurați-l de-i mișel. COȘBUC, P. II, 299, cf. BARGHANU. Pe mîine poată să mă dea în judecată, poate să mă spînzurze. D. ZAMFIRESCU, V. 7. 195, cf. ALEXI, W., ȘATNEANU, TDRG. Era să-l spînzurze acolo, și-l ruc. CĂRLEANU, N. 13. Sînt militari vechi, dar n-am mai pomenit să spînzurze oameni așa, aproape pe întineric. REBREANU, P. S. 13, cf. RESMERIȚĂ, D. Mi-a zis că de astă dată să-l spînzur dacă va mai face așa greșeală. BASSARABESCU, V. 130, cf. CADE. Văfășelul... fusese spînzurat de cumpăna sfîntinii. COCEA, S. II, 118, cf. SCRIBAN, D. Trebuie să-l spînzurze oamenii. H. LOVINESCU, T. 132. Pe un asemenea sfăcău mai bine să-l spînzuri, decit să-l lași slobod pe drum! TUDORAN, P. 74, cf. DL. Ar fi vrut să aibă putere să-i spînzurze pe toți. T. POPOVICI, S. 159, cf. DM. Fusese

prins și spinzurat. LABIȘ, p. 107. În piață fu spintzurat un hoț. BARBU, PRINC. 58. Pe poilea haiduciei Umbilă neferit crăței... La isprăvnicie-n tindă Să te spintzure de-o grindă. VULPESCU, p. 47. Veni în oraș și începu a spinzura și a pedepsi pe tiecloși. v. ROM. ianuarie 1966, 180. I-am spinzurat pe secuii care i-au tăiat capul. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 20, 19/2, cf. M. D. ENC., DEX. Numai eu v-am așteptat Cu o bucurie mare și-mi aduceși supărare. Pentru-aceea vă spinzor. BUD, p. p. 10. Noi robul nu fi l-om da... Că pe el l-am judecat Că să fie spinzurat, Că-i un mare bleșemat. BALADE, H, 15. De grindă îl spinzura și bani latr-una celea. FOLC. OLT. — MUNT. II, 623. L-o luat și l-o spinzurat. G. BIRLEA, A. P. I, 382. Pi sort-sa mi-o căia, Di-un stejar mi-o spinzura. FOLC. MOLD. II, 93. Judecă trîtit pe om ș-apoi îl spinzură. ZANNE, v. v, 361. ♦ (În formule de amenințare) Dacă nu fi-oi spinzura pielea-n băi, să nu-mi mai spui cum mă cheamă! SAĐOVEANU, o. VII, 314. Numai odată să-l prînd-ăd se. Inai vîid ca acum și-i spinzura pielea-n cui. id. ib. XVII, 170. ♦ Absol. Sînt neam domnesc; fec ce mi-e poștă; spinzur, răsplătesc. v. ROM. septembrie 1954, 66. (E x p. e.) A tăia și a spinzura = a abuza (nelimitat) de puterea sau de autoritatea sa. Cf. ZANNE, p. v, 618. CADE. Un singur om taie și spinzură fără nîc o teamă de stăpînire. c. PĂTRĂSCU, o. p. I, 47. R-un stat-major de căpătuiși care taie și spinzură cum te dîne la soceala. CĂCEA, s. I, 19. Eu sînt mîra lui drept. Eu tai și spinzur. id. s. II, 189, cf. DL, DM. Mî-am amîntit-de altăia împozitori și căpătuiși de altă dată care tăiau și spinzurau, la care nu puteai ajunge. CONTEMP. 1969, nr. 1 175, 2/7, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Refl. A se sinucide prin strangulare cu ștreangul. (2); (învechit) a se strangula (1); Merse de. să spinzură. CORESI, TETR. 64. Iară el aruncînd arginșii în beseareăd mearse în laturii și să spinzură. N. TEST. (1648), 36v/29. Avesatom să spinzură cu părul lui de un copac. CHEIA ÎN. 103v/21. Luînd o funie s-au dus în pădure să se spinzure. TICHINDEAL, F. 171/7. Această rușine aduse pe Arhane la desnădăjduire și se spinzură singură. PLEȘOIANU, T. III, 171/5. Omul... se spinzurase și fu ierăși întors la viață. VASICI, R. II, 47/20. O! D-ar fi fost despre tine; De mult te-ai fi spinzurat. ARICESCU, A. R. 30/10. Ariadne s-a spinzurat de multa sa disperare. ARISTIA, PLUT. 20/8. Cînd auzea că dreuma s-a spinzurat... spunea că... a înnebunî. SION, p. 73. Are de gînd să se spinzure... dacă nu-i vei da pe Măndica. ALECSANDRI, T. I, 331, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. Ștefan Trăsnea... se sftîrise îngrozitor, spinzurîndu-se de balconul caselor lui Manolache Moldoveanu. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 308. Dacă vrei să te spinzuri, eu nu te pot opri. AGIRBICEANU, A. 327. M-aș fi spinzurat dacă cineva ar fi îndrăznit să mă iaie drept inger. HOCAȘ, DR. I, 47. Se jură... că mai cîrînd se spinzură decît să mai vîndă o palmă de loc. REBREANU, I. 49, cf. RESMERIȚĂ, D. Se mai fac... strigoi... cei ce se spinzură. DUMITRAȘCU, STR. 3, cf. CADE. Actorul... se spinzură, cînd vede că nu-și poate înfrîna patima beției. LOVINĂSCU, e. IV, 143. Un mare croitor la Paris mai cîrînd se spinzură, decît să facă un asemenea costum. CAMIL PĂTRĂSCU, p. 273. S-a spinzurat un om. I. BÔTZE, B. I, 5. Mîine n-o să-mi rămînă decît libertatea să crăp de foamă, să plîng sau să mă spinzur. G. M. ZĂMBRĂREȘCU, SF. M. N. I, 55. M-aș spinzura și n-am frîngîie! VISSARION, B. 181. Fetele, ieșiți, fetele, că s-a spinzurat Silvestru! CĂMINESCU, o. I, 289. Nici dacă, aș putea că te spinzuri, nu te-aș crede. STANCU, ș. 378. Întî vine să mă spinzură PAS, L. I, 200. Să-și fi luat călăreșele, și să fi plecat să se spinzure aiurea, nu aîoi în căsă la tine. VINEA, L. II, 134, cf. DL, DM. Nu i-a înecat prin mîine că eu aș putea să mă spinzur orî să mă arunc din clopotniță. v. ROM. noiembrie 1964, 37. Nu înțîmpător Dan Jaine se va spinzura eu eorădă aastei felitîe, sugerînd o posibilă nostalgie după paritateă pierdută. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 55, 24/3, cf. M. D. ENC., DEX. De-aș ști, măică, că m-ai da; Mai bine m-aș spinzura. JĂRNÎC — BIRSEANU, D.

274. Ai zis că ti-i duce și ti-i spinzura. MAT. FOLC. 1 497. M-aș duce, m-aș spinzura Cu ciuțirii bîlului De vîrful frasinului. FOLC. OLT. — MUNT. III, 174. Io, dacă nu mi-o faș cena cu frati-măio să fiei di la tel muierea ace frumoasă, io mă spinzur și n-ai hăzîd de miie. BIRLEA, A. P. II, 28. Singură m-aș spinzura În mijlocul drumului, De-o cîrengă de gutui. FOLC. MOLD. II, 281. A greșit croitorul și s-a spinzurat dulgherul. ZANNE, p. v, 214. ♦ Fig. Ușitul tertii... S-a spinzurat în copaci. v. ROM. decembrie 1963, 3. Undeva, în depărtare timpul s-a spinzurat de pomi ca un steag. CONTEMP. 1970, nr. 1 224, 3/5.

3. Fran z. (Familiar; complementul indică banii) A cheltui (fără rost): Aveai în buzunar și 10 bani pe care l-ți propunea să-i spinzuri. PAS, Z. I, 139, cf. DL, DM, SCL, 1975, 53; M. D. ENC., DEX, PAMFILE, c. 52.

4. Intran z. (Învechit) A depinde. Spre aceeaș doao portnice toată legea și proroșii spinzură. CORESI, EV. 308. Supt acea stăpînire au fost și s-ate țîrit, tot de la împărășii romani spinzurăd. c. CARAGAZINO, ap. ROSETTI — CAZACU, I. L. R. I, 283. Întru aceste doao porțîci legea și proroșii spinzură. id., ap. id. ib. 390. Alegera judecătorilor... de care spinzură tot binele stăpînilor (a. 1714). CAR H, 3/27. A lor deosăbit guvernator de care spinzură toată. IST. AM. 4°/3. Toată frumșeă de un mare palat nu stă întru a sa mărime... spinzură și de a sa înălțîmîna pentru lăcuinșă. CRITIL. 21/13, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Cea dezăvîrșită hotărîre spinzură la înalta înălțepcîine a înălțîmîi tale (a. 1813). URICARIUL, IV, 183/1. De la ține spinzură toată norocirea prietenului tău. KOZANZE, v. 39v/28. Faptele [celor nevrstnici]... spinzură de puteaș părinșilor lor. CARAGEA, I. 2/11. Pentru cîteva alte regule care spinzură de la proporșii. ASACHI, ARITMETICA 124^v, cf. LB. Voi face eu să spinzure interesele noastre de mine singur. HELLADE, L. B. II, 69/21. Dumneata vei trăi, însă acum viașă spinzură de la a-ți lua dumneata foarte bine seama. CR (1833), 24^v/5. Toți aceștia spinzură mai mult sau mai puțin de ajutorul obștii. MARCOVICI, p. 226/26. Toate spinzură de această întrebare. DRĂGHICI, R. 147/7. Provincia este o parte a unui stat a căruia stăpînire spinzură de la înalta căpeterie a statului independent. OENELIE, o. 133/8. Voiește să-și încredinșeze un secret de la care spinzură odihna... ș. HANOVERGH, a. 21/26. Nu trebuie să-mi tăgăduiești cererea de care spinzură cînstea... și marea dărnicie a împărășiei mele. GORJAN, H. II, 84/20. Trebușcioasă ceară, atîl pentru cănelaria sa, cîi și pentru toate celelalte cănelarii ce spinzură de dispozișia sa, să se cîmpere numai de la această fabrică (a. 1839). DOC. EG. 728. În multe rînduri am făcut scăpare la soarele nădejdi de a căruia hînuvoinșă spinzură soarta noastră. PM (1842), 10°/23. Se vor judeca de către dregătorii de care vor spinzură, REGUL, ORG. 192/27. O ceată de pedestriine... De la dînsă spinzura soarta bătăliei. BĂLCESCU, M. 4. 120. Greuțalea grăinșelui spinzură de calitate ș. BREZOIANU, A. 95/8, cf. POLIZU. Atîncei, lăstăd odîșă, pentru al muștor bine, Aș zice și aș face cîi spinzură de mine. ALEXANDRESCU, o. I, 181. Repausul, fericierea viitoare a Emei spinzură poate de la plecarea mea. BARONZI, M. 621/11, cf. DDRF, BĂRCIANU, ȘINEANU, TDRG, CADE, SERBAN, D., DL, DM, M. B. ENG., DEX. ♦ (Învechit, rar) A înclina. Sultanul mergînd în potrișă lor s-au înțîmpînat... făcîndu-se un cîngeros război, pentru căci ar zăbovit biruinșă a se cîngășe la ce parte spinzură. VĂCĂRESCUL, IST. 252/36.

— Prez. ind.: spinzur.

— Lat.* expendiolare.

SPINZURĂRE ș. f. Acțiunea de a (s.e) s p i n z u r a și rezultatul ei.

1. Cădere liberă în jos, în timp ce (un capăt din) partea superioară rămîne fixat(ă) de ceva; fixare cu (un capăt din) partea superioară de ceva, lășînd restul să cadă liber în jos; agățare, agățat, atîrnare,

atârnat, prindere, suspendare, (1) suspendat¹, (livresc) acroșare, acroșat, (rar) spinzurat¹ (1), (popular) aninare, aninat¹, aninătură, zgreptănare, zgreptănat¹, (învechit) spinzurătură (1), (regional) imprindere, tăgîțare. Cf. spînzura (1). Cf. RESMERIȚĂ, D. *Scîndura cu fiște era mult mai convingătoare ca pîna de bou, iar spinzurarea, cu brațele întinse și prinse în perigi, dădea altfel și în tot trupul.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 66, cf. DL, DM, DEX.

2. Omorîre sau executare (în urma unei sentințe de condamnare) a cuiwa prin spinzurătoare (v. spînzurător 3); p. ext. moarte prin spinzurătoare (v. spînzurător 3); spinzurătoare (v. spînzurător 2), (rar) spinzurat¹ (2), (regional) spinzurătură (2). Cf. spînzura (2). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX, LB, POLIZU, DDRF, BĂRCIANU. *Moartea prin spinzurare poate să se producă și cînd picioarele nu atîrnă în aer.* BIANU, D. S. *Spinzurarea șefilor mișcării.* IORGA, L. II, 612, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cînd cîțiva se apucă să bată și să omoare un om ori să-l ucidă mai simplu, prin împușcare sau spinzurare, lumea se adună.* STANCU, M. I, 101, cf. DL. *O să asistați la scena spinzurării lui Vistan.* T. POPOVICI, S. 185, cf. DM. *Pielea frunții era întinsă de povara spinzurării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 131, 23/2, cf. DEX. *Nu mai e loc de lăsare, și e loc de spinzurare.* FOLC. OLT. — MUNT. III, 802. ◊ (De-a) spinzurarea = de-a spinzuratul, v. spînzurător 2. ◊ Sinucidere prin strangulare cu ștreangul (2); (rar) spinzurat¹ (2); (învechit) strangulare (1), Cf. spînzurător 2. Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX.

3. (Familiar) Cheltuială (fără rost) a banilor. Cf. spînzura (3). Cf. DL, DM, DEX.

4. (Învechit) Depindere. Cf. spînzura (4). *Toți au trebuință de dînsul și-și cunosc a sa spinzurare de dînsul.* CRITIL, 14/3, cf. DDRF, DL, DM, DEX.

— Pl.: spînzurări.

— V. spînzura.

SPINZURĂT¹ s. n. (Rar) Faptul de a (se) spînzura. 1. Spinzurare (1). Cf. spînzura (1). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Spinzurare (2). Cf. SFC IV, 281, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Mai încet cu spinzuratul, Pînă mi-oi spune păcatul.* FOLC. OLT. — MUNT. II, 277. ◊ Spinzurare (2) (cu ștreangul 2). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Spinzurare (3). Cf. spînzura (3). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. Depindere. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— V. spînzura.

SPINZURĂT², -Ă adj. (Adesea substantivat) 1. Căzut liber în jos, fiind fixat cu (un capăt din) partea superioară de ceva; fixat cu (un capăt din) partea superioară de ceva, restul căzînd liber în jos; agățat, atârnat, prins², suspendat² (1), (livresc) acroșat, (popular) aninat, zgreptănat. Cf. spînzura (1). Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Omorît, executat sau sinucis prin spinzurătoare (3); (învechit) strangulat (1). Cf. spînzura (2). Cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 173. *Un carpen își așteaptă să-i vie spinzuratul.* ANGHEL — IOSIF, C. M. I, 64. *Toată pădurea era plină de spinzurași.* REBREANU, P. S. 66, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Celălalte femei priviră țepene și năuce...*, cu ciuda data lor înfățișare de spinzurate. BOGZA, G., O. 28. *Dintr-un fapt divers, evocarea unui spinzurat, poezii scoate efecte de o sugestie sonoră.* CONSTANTINESCU, S. III, 297. *Se tîrî spre locul unde atîrna frînghia spinzuratului.* TUDORAN, P. 319, cf. DL, DM. *Spinzuratul proaspăt sta feapîn.* BARBU, FRINC. 59. *Cantacuzino, cel spînzurat în 1662, în mîndăstirea Snagov.* IST. LIT. ROM. II, 729. *Tot drumul acela, de-o parte și de alta, era plin de spinzurași de-a lor.* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 134. *Apușară fiecare cîte o bidineă și cătrîniră trupul spînzur-*

atului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 132, 23/3, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Ca termen de comparație) *Se legăna în urmă de la mijloc în jos, ca un spînzurat în bătaia vîntului.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 63. *Incepe să horeadă ca un spînzurat.* TUDORAN, P. 8. ◊ *Expr. A vorbi de funie în casa spînzuratului v. funie. A lubi (sau a apăra pe cineva) ca funia pe spînzurat v. funie. ◊ (Popular; substantivat, m.; f.; art.; în construcția) De-a spînzuratul (sau spînzurata) = joc de copii pentru două persoane, în care una scrie prima și ultima literă dintr-un cuvînt, înlocuind restul literelor cu liniute, iar cealaltă persoană trebuie să ghicească (în succesiunea lor normală) literele care lipsesc, fiecare greșeală pe care o comite fiind penalizată cu o linie ce constituie o parte a unei spînzurături (v. spînzurător 3) sau a chipului celui spînzurat² (1); (popular) de-a spînzurătoarea, v. spînzurător (2). Cf. PAMFILE, S. I, 34, PĂCALĂ, M. R. 208, ȘEZ. IX, 11. ◊ (Regional; despre oameni) *Deșirat.* Cf. DDRF, ALR II/1 h 83/235. ◊ (Familiar; cu sens depreciativ; substantivat, m.) Ștrengar (2); p. ext. om de nimic. Cf. BELDIMAN, T. 13/21. *Niște pirași ieșind la uscat într-unul din vadurile vecine, ei se întovărăși cu acești spînzurași.* HELIADE, L. B. III, 72/20. *Îi place spînzuratu, ăla fiindcă știe de-ncurcă două-trei [cuvînte] franțuzești.* PR. DRAM. 208, cf. POLIZU. *Na! satura-te de cireșe! De-amu să știi că și-ai mîncat lefteria de la mine, spînzuratule!* CREANGĂ, A. 50. *Joacă fabinet cu ginere-său și cu alți spînzurași.* CARAGIALE, O. II, 82. *Ai să faci școală cu popa Nastase, cum ai să faci liturghie cu mine; da d-ta nu vezi, c-aista trebuie să fie un spînzurat?* HOGAȘ, DR. II, 150. *Nu-ți e rușine obrazului să vorbești așa, afurisitule și spînzuratu.* REBREANU, I. 199, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Măi, spînzuratule, tu-mi ascunzi ceva.* COCEA, S. I, 208, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, ȘEZ. IX, 149, ALR I 1 517/677.*

— Pl.: spînzurași, -te.

— V. spînzura.

SPINZURĂ s. f. (Învechit, rar) Pendul (2). *Spînzura e un trup greu... de un punct fapîn b, așa acățat ca să se poată împrejurul lui clăti.* M. DRĂGHICI, F. I, 38¹/17. *Spînzura se împarte în simplă și compusă. Cea simplă e numai un punct material de firu... acățat fără nici o greutate.* id. ib. I, 38¹/19.

— Pl.: ?

— Derivat regresiv de la spînzura.

SPINZURĂTOR, -OĂRE adj., s. m., s. f. 1. Adj. (Învechit) Care spînzură (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Spre pomenirea acestei binecuvîntări căciula cea albă căpătă un adaos îndrăpt: spînzurătorii închipuind mineca seihului.* FM (1841), 34²/14.

2. S. f. Omorîre sau executare (în urma unei sentințe de condamnare) a cuiwa prin spînzurătoare (v. spînzurător 3); p. ext. moarte prin spînzurătoare (v. spînzurător 3); spînzurare (2), (rar) spînzurat¹ (2), (regional) spînzurătură (2). Cf. spînzura (2). Cf. ANON. CAR. *Aceia stît de spînzurătoare vreadniți.* FIȘINDEAL, F. 318/14. *Le-au ostndit la spînzurătoare.* BĂRAC, T. 24/8. *Și acei idonnic al ei, nătărăul, Cum puțu s-o nvețe ca să mă omoare! Nu știe că-i oendă și spînzurătoare.* PANN, ap. ȘCR II, 363, cf. POLIZU. *Spînzurătoarea face dintr-un nebun un sfînt?* ALECSANDRI, T. II, 155. *După cincisprezece zile de experiență, clițele a fost ucis repede prin spînzurătoare.* CONTA, O. F. 219. *Ceea ce nu știi, poate, e... că ducele stît oprile și că poți ajunge la spînzurătoare.* EMINESCU, P. L. 96. *Vedeți bine că nu-l ducem noi la spînzurătoare numai așa de flori de cuc.* CREANGĂ, P. 332, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Poațe-l vor condamna pe fîcior la spînzurătoare.* AGÂRBIȚEANU, S. 334. *Fugise din țara lui ca să scape de spînzurătoare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 103. *Copiii și sofiile trăiseră o zi ca*

înaintea spinzurătorii. DAN, V. 316. Fenicis, asistînd la spinzurătoarea lui Dufnic, moare de asemenea. CĂLINESCU, S. C. L. 43. E rost dă spinzurătoare, tăicușule. CAMIL PETRESCU, O. III, 178, cf. DL, DM. Eu sînt, mereu, ... semnatarul tuturor condamnărilor la moarte: prin decapitare, spinzurătoare, ardere pe rug, tragere pe roată, jupuire, inec. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 18, 17/3, cf. M. D. ENC., DEX. Pîinea la spinzurătoare, nici un folos nu mai are. Cf. ZANNE, P. IV, 55. ◇ (Familiar; art.) (De-a) spinzurătoarea = joc de copii pentru două persoane, în care una scrie prima și ultima literă dintr-un cuvînt înlocuind restul literelor cu liniuțe, iar cealaltă persoană trebuie să ghicească (în succesiunea lor normală) literele care lipsesc, fiecare greșeală pe care o comite fiind penalizată cu o linie care constituie o parte a unei spinzurători (v. spînzurător 3) sau a chipului celui spinzurat (2); (popular) de-a spinzuratul; v. spînzura t². (2).

3. S. f. Instrument de execuție constînd dintr-un stîlp de care este fixată o funie prevăzută cu un laț care îl stranglează pe cel condamnat; (învechit) pișcărie. Focurile, vîrtejale, spinzurătorile... și alte fealturi de mînci, toate sta gata înaintea ochilor. VARLAAM, C. 149. Cei mai mulți din cei ce li ajutase el plarea prin spinzurători sau murea în cea mai desăvîrșită ticăloșie. HELIADE, L. B. I, 186/10. Prin mai multe rugăciuni și mijlociri au dobîndit... ca moartea la să nu se săvîrșească în spinzurătoare. CR. (1834), 287²/34. Și cine știe dacă, prin relele purtări, Nu-și va sfîrși viața într-o spinzurătoare. NEGRUZZI, S. II, 261. Nenorocită, Iară, striga Pestel, cîzînd din spinzurătoare cu frînghia ruptă de gît. GHICA, C. E. II, 580, cf. ȘĂINEANU². Boierii... nu pot fi uciși prin ștreangul hid al spinzurătorii. IORGA, C. I. II, 162. Stau la Bălgrad trei firtași, Stau în închisoare: Mîine-n zori sînt așteptați De spinzurătoare. IOSIF, P. 55. Privirea lui se oprise asupra spinzurătoarei, al cărei braț parcă amenința pe oamenii din groapă. REBREANU, P. S. 13, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Un drum lung, presărat cu camere de torfură și spinzurători. BOGZĂ, A. I. 287. La marginea fiecărui sat era colina pe care se înălțau spinzurătorile. Id. c. o. 264. Boierul poveseste că visează ștreanguri și spinzurători. STANCU, D. 487. Pregătesc execuția. Bat stîlpii pentru spinzurătoare. V. ROM. aprilie 1954, 49. Nă-i înfricoșează nici lanțurile, nici spinzurătoarea. PAS, L. II, 96, cf. DL. Sună-n curtea pușcării, Sub spinzurătoare, toba. ISAC, O. 31, cf. DM. Ercul e trimis la spinzurătoare. CINEMA, 1968, nr. 4, X. Mult mai reușit este umorul macabru din poeziile comentate. Umbra spinzurătorii nu lipsește din ele. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 28, 22/3, cf. M. D. ENC., DEX. Unii zicea să-l omoare Cu laț de spinzurătoare. ALECSANDRI, P. P. 136. Să umbli prin nouă fîri Și să faci nouă feciori, Opreși pe la închisori Ș-apoi La spinzurători. SEVĂSTOS, C. 174. Sosind ziua sorocită, duseră pe bietul cioban la spinzurătoare. RĂDULESCU-CODIN, I. 164. Să fie dus imedia' la spinzurătoare. O. BÎRLEA, A. P. I, 568. Și ei, frate, că-mi bătea Două furci ș-o cumpioară, Să-l puie-n spinzurătoare, Pe Stoian. BALADE, II, 159. L-o-i pune-n spinzurătoare, Să rîză mocăni cu șarē, Care trec pe drumul mare. FOLC. OLT. - MUNT. II, 198. ◇ (Ca termen de comparație) Au început să se rîdice schele Cu scripete tare atrînd Ca niște spinzurători. AL. PHILIPPIDE, A. 65. Sonda arde ca o spinzurătoare uriașă. GALACTION, O. 315. Un puț fără izvoare Ș-în plbpu' uscat alături, Că o spinzurătoare. VOICULESCU, POEZII, I, 94. Trunchiul unui brad... ridică în aer un braț deznădăjduit, ca de spinzurătoare. BOGZĂ, C. O. 114. ◇ (În imprecății) Îndrăgi-i-ar ciorile Și spinzurătorii EMINESCU, O. I, 183. ◇ S. m. (Învechit, rar) Stîlp de tortură de care erau spinzurați (1) de mîini cei pedepsiți cu bătaia. Cf. LEX. MARS. 233.

4. S. m. (Regional) Căluș care spinzură (2). Spinzurătorii erau funcționarii statului. SEVERIN, S. 62, cf. ALR SN IV h 1-002/2, 346, 812, 899.

5. S. f. P. a n a l. Construcție formată dintr-o grină sprijinită de doi pari, utilizată de pescari pentru

uscarea carmacelor; uscătorie. Niște grinzi sprijinite pe doi pari, numite spinzurătoare sau uscătoare de carmaci. ANTIȚĂ, P. 345. În afară de casă și colibele de locuit ale pescarilor, se mai găsesc și... o serie de spinzurătoare... pentru uscat carmaci. Id. ib. 361.

6. S. f. (Bot.; prin Olt.) Atîrnătoare (Zebrina pendula). Cf. BORZA, D. 189.

7. S. f. (Regional) „Clădire înaltă, coșer“ (Țepu - Tecuci). PAMFILE, J. II, 166.

8. S. m. (Neobișnuit; depreciativ; în sintagma) Spinzurător de pinze = pictor (fără talent). Jurnalisti, atenești, conservatoriste... spinzurători de pinze la „Expoziția artiștilor în viață“. MAIORESCU, CR. I, VI.

— Pl.: spinzurători, -care.

— Spinzura + suf. -ător.

SPINZURĂTORĂ s. f. 1. (Învechit) Spinzurare (1). Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 248. Chipul muncilor lui... rane și zdrobituri fălcilor, spinzurături și zgîrieturi cu unghiile ceale de her. DOSOFTEI, V. S. septembrie 18^v/7.

2. (Prin Bucov.) Spinzurare (2). Vulturul cu ciocul său Este groaznicul căluș, Iară șarpele din gură Ștreangul de spinzurătură. MARIAN, I. 40.

— Pl.: spinzurături.

— Spinzura + suf. -ătură.

SPÎRĂI vb. IV v. sfîrîi.

SPÎRC¹ interj., s. n. 1. Interj. (Regional) Cuvînt care imită zgomotul produs de un lichid, de o materie fluidă etc. care iese forțat printr-un orificiu. Sotrîf, Sotrîf, Oala cu pîf, Iară la cine mi-o luă laptele Să facă: spîrc! Spîrc! PAMFILE, B. 71, cf. Id. J. III, 64. ◇ (Adjectival) Murdar (1). Doar anăpoda și spîrc, Cine știe din ce smîrc, Morfolit de o cîpîță De făptură negrăită... Iese așa fel de făt. ARGHEZI, V. 180, cf. IORDAN, L. R. A. 509.

2. S. n. (Prin nord-vestul Munt.) Țișnătură dintr-un lichid; stropitură, (regional) spîrcătură. Mulge cîteva spîrcuri de la fiecare fiță și lasă-i și vîșelului partea lui. UDRĂSCU, GL.

3. S. n. (Rar) Rect. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: (2, 3) spîrcuri.

— Onomatopee.

SPÎRC² s. n., s. m. I. S. n. (Mold. și Bucov.) Bucată de slănină; șorică friptă. Cf. GHICA, II, 392. Spîrcuri... însemnează mai întîi șoricile după ce se frige. MARIAN, D. 218. ◇ (Învechit și regional) Bucată (mică) de carne (de proastă calitate, slabă), de piele sau de pieleță. Cf. POGOR, HENR. 232/19, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. Dicționalele notează (numai pentru Moldova) subs[anțivul], spîrc, „bucată de carne (slabă)“. IORDAN, L. R. A. 509. Cel ce dăduse șfatu' la furat și-au oprit pentru șine carnea cea mai grasă și mai frumoasă, iar ceilalți i-au dat mai mult ciolane, spîrcuri și macră. SBIERA, P. 254, cf. LEXIC REG. 109, ib. II, 126. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de“, sugerează ideea de lucru prost, mic) Cînd m-ar vedea ai mei că umblu cu un spîrc de piele ca aiestea n-aș ști unde să mă ascund de rușine! SBIERA, P. 179. ◇ (Regional; și în sintagma spîrcul nasului) Cartilajul nasului. Cf. MARIAN, D. 218.

II. S. m. (Popular; cu sens depreciativ) Copilandru; p. e. t. persoană lipsită de importanță. Spîrci cu cașul la gură, cari fac pe deziluzionații. VLAHUȚĂ, S. A. II, 362, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. Strînce scribit din umeri, semn că nu-și spurcă el niște degetul, al mie ca să mai înlătore a doua oară un spîrc din cale. C. PETRESCU, A. R. 19, cf. IORDAN, L. R. A. 509. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă

prin prep. „de“) *Un spîrci de om ca tîdnitorul și complicele său fără voie.* c. PETRESCU, A. R. 155.

— Pl.: (s. n.) *spîrcuri*, (s. m.) *spîrci*. — Și: (regional) *spîrci* s. m., *spîre* s. m.

— Din ucr. *спирка*.

SPÎRC³, -Ă adj. v. *spîrn¹*.

SPÎRCĂCI s. m. v. *spureaci*.

SPÎRCĂI vb. IV v. *spîrcii*.

SPÎRCĂCIOȘ, -OĂȘĂ adj. (Regional; despre ființe, mai ales despre păsări) Care se spîrcie. *Ieșiți plecate ... Plecate spîrcăcioase, Tare desfăimate, Din băiele inimii de la Maria.* ȘEZ. XXIII, 2.

— Pronunțat: -că-i-. — Pl.: *spîrcăcioși*, -oase.

— *Spîrcăi* + suf. -cios.

SPÎRCĂIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (s e) spîrcii. Cf. *POLIZU*.

— V. *spîrcăi*.

SPÎRCĂITÔR, -OĂRE adj. v. *spîrcelitor*.

SPÎRCĂITURĂ s. f. v. *spîrcelitură*.

SPÎRCI s. m. v. *spîrc²*.

SPÎRCIUI vb. IV v. *spîrcui¹*.

SPÎRCII vb. IV. R e f l. (Popular; despre ființe, mai ales despre păsări) A elimina (prin împroșcare) excremente, mai ales sub formă lichidă (murdărin-du-se). V. *găinăța*, *cufuri*. Cf. *POLIZU*. *Unde ea curătea, acolo se spîrciau, ca să le umple toate de alte murdării.* SLAVICI, ap. CADE, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., BL VI, 70, 148, SCRIBAN, D., I. CR. V, 375, CIAUȘANU, GL., ARH. OLT. XXI, 275. ♦ T r a n z. A murdări (cu un lichid, cu excremente etc.). Cf. ALEXI, W., ȘAI-NEANU². *Rafele au spîrcit lemnele.* SCRIBAN, D. *M-a spîrcit cu cerneală.* UDRESCU, GL. *Și plopul e tnalț și-l spîrcie ciiorile.* ZANNE, P. I, 256. ♦ I n t r a n z. (Regional; despre lichide, materii fluide etc.) A țîșni. *Cum am apăsât buboiul, a spîrcit afară din el tot puroiul.* UDRESCU, GL. ♦ T r a n z. F i g. *Poposi nișel la olari, de la care cumpără un duduchișu spîrcuit cu șmalț lucios.* CONV. LIT. XLI₁, 364.

— Prez. ind.: *spîrcii* și (regional) *spîrciesc* (CADE, CIAUȘANU, GL., UDRESCU, GL.). — Și: *spîrcăi*, (regional) *spîrcui* (DDR, ALEXI, W., com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNĂVODĂ) vb. IV.

— *Spîrc¹* + suf. -ii.

SPÎRCIĂLĂ s. f. (Popular) Eliminare (prin împroșcare) de excremente, mai ales sub formă lichidă, (regional) *spîrcii¹*; (concretizat) excremente (de pasăre), mai ales sub formă lichidă, (învechit și regional) *spîrcelitură*; p. e x t. diaree. Cf. *spîrcii*. Cf. *POLIZU*, ALEXI, W., I. CR. V, 375, COMAN, GL., UDRESCU, GL. ♦ (Regional) Murdărie (1). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *spîrciăli*.

— *Spîrciă* + suf. -eală.

SPÎRCIÎT¹ s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Eliminare (prin împroșcare) de excremente mai ales sub formă lichidă; (popular) *spîrcelală*. Cf. *spîrcii*. Cf. UDRESCU, GL.

— V. *spîrcii*.

SPÎRCIÎT², -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Murdărit (cu un lichid, cu excremente etc.) Cf. *spîrcii*. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *spîrciți*, -te.

— V. *spîrcii*.

SPÎRCIÎTÔR, -OĂRE adj. (Regional) Care se spîrcie. Cf. CADE. *Moară ferecată; cioară spîrciitoare; doi luceferei; două brazde trase pe o poieniță; ș-o clăie dărimată* [Capul]. ISPIRESCU, ap. GCR II, 371.

— Pl.: *spîrciitori*, -oare. — Și: *spîrciitor*, -oare adj.

— *Spîrcii* + suf. -tor.

SPÎRCIÎTURĂ s. f. (Învechit și regional) Excremente (de pasăre) mai ales sub formă lichidă, (popular) *spîrcii¹* lă; p. e x t. diaree. Cf. *POLIZU*, UDRESCU, GL. ♦ (Prin nord-vestul Munt.) Țîșnitură dintr-un lichid; stropitură, (regional) *spîrc²* (2). *Abia am mai luat câteva spîrcituri de lapte.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *spîrcituri*. — Și: (învechit) *spîrciitură* s. f. *POLIZU*.

— *Spîrcii* + suf. -tură.

SPÎRCÔȘ, -OĂȘĂ adj. (Regional; despre carne) Plin de zgîrciuri; p. e x t. de proastă calitate. (Prin exagerare) *Încep a pierde răbdarea — doctorul spune că s-a întors spre bine... Acuma aș avea cale liberă de n-ar fi acest boț de carne spîrcos și supărător care-mi ține calea la comorile mele.* I. NEGRUZZI, s. v, 188.

— Pl.: *spîrcoși*, -oase.

— *Spîrc²* + suf. -os.

SPÎRCOTINĂ s. f. (Regional) Bucată de carne cu mult zgîrci (Nemțșor — Tîrgu Neamț). Cf. I CR. IV, 122.

— Pl.: *spîrcotine*.

— *Spîrc²* + suf. -otină.

SPÎRCUI¹ vb. IV. T r a n z. 1. (Învechit și regional; complementul indică ființe, p. r e s t r. părți ale corpului acestora) A rupe sau a tăia în bucăți. *Cliți au rămas au început a-i tăia și a-i spîrcui și pe unii au prins de vii.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 150/1. *Pot să vie niscaiva fiare sau oameni sălbatici și să mă spîrcuiască.* DRĂGHICI, R. 40/25, cf. POGOR, HENR. 232/17. *Cu dînsul iarăși sint sminii, Pentru c-adesse lui oi am spîrcuit.* DONICI, ap. CADE. *Și le-au alungat apoi Peste riți și peste stînci, Pin' le-au spîrcuit bucăți* (a. 1868), ap. CADE. *Dihăniile șfărcuie pelea vitelor cu dinții și cu unghiile.* ȘEZ. X, 125, cf. BARGIANU. *Mîniile harnice făceau, ziua și seara, seamă albă, moale pentru trupurile tinere spîrcuite de săbii și străbătute de gloanțe.* SĂM. III, 322. *Și-a spîrcuit a lui piele cu asprul pietroi.* MURNU, I. 95. *Lupul mi-a spîrcuit (rupt) un bou.* PAMFILE, c. 52. *Vezi de nu li-i da cumva de urmă; să nu le hi spîrcuit pro dihanie.* HOGAȘ, M. N. 190, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ceru un condei ca să adauge la bucatele trimise ascetului un răvaș, cu porunca să se roage și să vegheze ca și înainte asupra turmei spîrcuite de jivini.* VOICULESCU, P. I, 163. *Uneori se rătăcesc în vișornia, li acopere ninsoarea, li spîrcuie lupii.* SADOVEANU, O. XIX, 32, cf. SCRIBAN, D. *Acolo, la Predeal, l-au străpuns gloanțele mitralierelor în coaste și l-au spîrcuit așchiile unei granate beteindu-i genunchiul stîng.* v. ROM. februarie 1954, 7, cf. DL, DM, DEX. *Lupul au spîrcuit un bou.* H X 500, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ♦ F i g. *Mai-an aspuînd privește trupul lor rătăcitor, Gîndiri spîrcuiesc mulțime al său suflet plutitor.* POGOR, HENR. 65/23. [Țara] au sărăcit-o ș-au spîrcuit-o *Mopileștii.* SADOVEANU, O. VII, 18. ♦ R e f l. i m p e r s. (Prin analogie) *Tîrgul pute să răscumpere ace datorie, să nu să sfîrcuiescă din moșia tîrgului* (a. 1813). ȘTEFANELLI, D. c. 446.

2. (Învechit și regional; complementul indică armate, colectivități, mulțimi de oameni etc.) A sparge (I 3). *Singur Mihai Vodă, văzînd că sta războiul neales, au dat năvală în ardeleni de i-au spîrcuit.* N. COSTIN, L. 593, cf. CIHAC, II, 355, DDRF, ȘAI-

NEANU², TERG, RESMERIȚĂ, D. S-ar fi sculat păgînii asupra creștinilor și i-au spîrcuit pe ruadă, pe sămînță. SADOVEANU, O. XVII, 476. Măltămăea spîrcuită de roși și hulube se lipăa de pereți subîindu-și burta. C. PETRESCU, A. R. 9, cf. DL, DM, DEX. ◇ Fig. Adevărul să mărturisim cu altă înăă tot nu ne putem odihni, de care lucră, cîrpițurile mîncîrtoșilor înăă a mai destrăma și a spîrcui, îndemînindu-ne înăă și această cădră eitilorii noștri a strîgă, nu ne oăm sil. CANTEMIR, HR. 452. ◇ Refl. p a s. Oastea așa greu s-au tulburat... , unti pe alții fugind, s-au spîrcuit toată tabăra. M. COSTIN, LET. I, 243/24. ◆ (Învechit și regional; complementul indică obiecte, terenuri plantate etc.) A distinge. Iată vîndătorile ne batgiocuri, iată mreșile în toate părțile ne spîrcui, iată toate meșegururile în dar și toate trudele în zadar ne scose. CANTEMIR, IST. 326. ◇ Refl. p a s. La porunca împăratului numaidecîi s-au spîrcuit toate vile, de n-ă mai rămas fir de viță. I. CR. III, 207.

3. (Transilv.) A fură. Cf. CADE, PAȘCA, GL.

— Prez. ind.: spîrcuiesc și spîrcui. — Și: (rar) spîrcui (BARCIANU), (învechit și regional) spîrcui, spîrcui, (învechit) spîrcui, (regional) spîrcui vb. IV.

— Spîrc² + suf. -ui.

SPÎRCUI² vb. IV v. spîrcui.

SPÎRCUIĂLĂ s. f. (Învechit) Spargere (I 2). Cf. ALEXI, W.

— Pl.: spîrcuieli.

— Spîrcui¹ + suf. -eală.

SPÎRCUIRE s. f. (Învechit și regional) Acțiunea de a spîrcui și rezultatul ei.

1. Rupere, tăiere în bucăți. (T 1). Cf. spîrcui¹ (1). Cf. DL, DM, DEX. ◇ (Prin analogie) Austria își căpătase partea la înția spîrcuire a Poloniei și-i lipsea un drum drept prin pasurile Carpaților către noua provincie a Galției. IORGA, C. I. II, 107.

2. Spargere Cf. spîrcui¹ (2). Cf. DDRF, DL, DM, DEX. ◇ (Prin analogie) El însuși a stat în fruntea pîcurilor sale de călăreși hotărîndu-le să calce întăi șemănăturile Bîrsei, apoi să le dea foc, poruncind nu abaterea turmelor de pe plaiuri înspre trecătorile muntenești, ci spîrcuirea lor desăvîrșită. SADOVEANU, O. XII, 265. ◇ Fig. De multe ori cumpănîră însuși pre al soartei gînd Căci al spîrcuirii dimon p-al nostru cîmp știngera Dintr-o mare pîn' la alta turbară-și a fost dărsal. POGOR, HENR. 5/19.

— Pl.: spîrcuiri.

— V. spîrcui¹.

SPÎRCUIȚĂ s. n. (Regional) Spargere (I 4). Cf. spîrcui¹ (2). La spîrcuițu țigului (Lipovăț — Vaslui). ALR I 1583/510.

— V. spîrcui¹.

SPÎRCUIȚĂ, -Ă adj. (Învechit și regional) 1. (Despre oameni și animale) Rupt, tăiat în bucăți. Zărește în depărtare pre tînărul Tăgîni... spîrcuit și plin de stîng. POGOR, HENR. 30/4, cf. DL, DM. ◇ (Prin analogie) Tara-i spîrcuită și geme din pricina ticăloșilor. SADOVEANU, O. V, 503.

2. (Despre armate, colectivități, mulțime de oameni etc.) Spart² (I 3). Spîrcuită oastea și fără nici o toțmeală. M. COSTIN, ap. GIDEI, 337. Decheval, vătîndu-și oamenii răsipiți și în toate părțile spîrcuiți... , pentru ca să nu cadă oia la mina lui Traian, singur ște ș-au făcut moarte. CANTEMIR, HR. 83. Pre moșcal îl aduseră din calea lui... cu oastea spîrcuită (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. III, 345/21, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., SADOVEANU, O. XVII, 258, cf. DL, DM.

— Pl.: spîrcuiți, -te. — Și: (Învechit) spîrcuit, -ă, spîrcuit, -ă adj.

— V. spîrcui¹.

SPÎRCUITOR, -OĂRE adj. (Învechit, rar; despre păsări) Care sfîșie prada. Trupul său pătruns de rană, de îngropare lipsit, La păsări spîrcuitoare hrană de hoit a slujit. POGOR, HENR. 31/24.

— Pl.: spîrcuitori, -oare.

— Spîrcui¹ + suf. -tor.

SPÎRDĂI vb. IV. Intrans. (Prin sud-vestul Transilv.) A face gălăgie; a vorbi mult și fără rost. Cf. REV. CRIT. III, 169.

— Prez. ind.: spîrdăi și spîrdăiesc.

— Formație onomatopeică.

SPÎRLĂZ s. n. v. spîrliaz.

SPÎRLĂ s. f. v. sperlă¹.

SPÎRLEĂZ s. n. (Prin Transilv. și prin Ban.) Pîrliaz (1). Cf. CHEST. IV 19/117.

— Pl.: spîrleazuri. — Și: spîrliaz (CHEST. II 413/9, IV 19/22), spîrliaz (ib. 19/136) s. n.

— Pref. s- + pîrliaz.

SPÎRLI vb. IV v. sperli.

SPÎRLI² vb. IV v. zbîrli.

SPÎRLIT, -Ă adj. v. sperlit.

SPÎRLOȘĂ vb. I. Trans. (Regional; complementul indică părul de pe cap, de pe coamă etc. sau, p. ex t., capul, coama) A zbîrli (Peștișani — Tirgu Jiu). Cf. ALR SN III h 678/836.

— Prez. ind. pers. 3: spîrloșază.

— De la sperlos.

SPÎRNEL s. n. v. prîsnel.

SPÎRTICĂ vb. I v. spîrtica.

SPLAI s. n. Mal al unei ape înălțat, întărit și pietruit sau pavat; arteră de circulație, de obicei largă și bogat plantată, amenajată pe malul unei ape (în perimetrul unei localități); chei. Cf. ALEXI, W., ȘAI-NEANU². Pe strade a căror lărgime trece de 16 metri, cum sînt bulepardele, piețele, spîlăușile. ap. TERG, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Ce veche baladă mai plînge Pe-un splai? BACOVIA, O. 196, cf. SCRIBAN, D. Pe splaiurile Dîmboviței... coloane întregi de oameni se îndreptau pe sub copaci. CĂLĂNESCU, O. I, 214, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: splaiuri.

— Cf. plai.

SPLANCNOLOGIE s. f. v. splanhnologie.

SPLANHNIC, -Ă adj. (Med.) Care aparține viscerelor, privitor la viscere. Cf. DN². ◇ Nervi splanhnici = nervi simpatici care inervează viscerele abdominale. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: splanhnici, -ce.

— Din fr. splanchnique.

SPLANHNOLOGIE s. f. Partea a anatomiei care se ocupă cu studiul organelor interne. Splancnologie... este partea anatomiei care se îndeleținește de studiul organelor ce se află sau într-una din cele trei cavități ale trupului, sau și în afara trupului. KRETZULESCU, A. 265/3, cf. M. D. ENC., DEX.

- Și: (învechit) *splanchnologie* s. f.
— Din fr. *splanchnologie*.

SPLANHNOPTOZĂ s. f. (Med.) Visceroptoză. Cf. M. D., ENC., DN³.

- Pl.: *splanhnoptoze*.
— Din fr. *splanchnoptose*.

SPLAU s. n. Extremitate a unei punți pentru pescuit așezată pe piloți, care poate fi ridicată sau coborâtă după nivelul apei și pe care stă pescarul. De la *mal se întinde... o „șchelă” de scinduri spre adânc, care la capătul ei are o punte numită splau*. ANȚIPA, P. 382, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *splauri*.
— Etimologia necunoscută.

SPLECĂ vb. I. Tranz. (învechit, rar) A se pleca (A I 1). Dzeului *pleacă-te (spleacă-te p, vino vâti-vă n) sufletul meu*. PSALT. 117.

- Prez. ind.: *splec*.
— Pref. s + *pleca*.

SPLEEN s. n. Melancolie trecătoare, fără o cauză definită, caracterizată prin plictiseală și prin dezgust față de orice. *Splend (boala de melancolie)*. AR (1841), 377. *Somn n-ai noaptea... ziua-ți vine Speen*. I. VĂCĂRESCUL, P. 216/2. *Dorul de feară să, ipohondrie, spleen*. MAN. SĂNĂT. 253/15. *Urtilu începuse și spleenul nu era departe*. NEGRUZZI, S. I, 318. *Splinul lîntă abătutu suflului, tmi întunecase mintea*. ALECSANDRI, O. P. 279. *Spleenul și idealul țși dau mîna în versurile lui*. ARHIVA, I, 519, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Alții stau pesomorși, tăcuți, cu figurile trase de spleen și de plictiseală*. COGEA, S. I, 100. *Prietenul său... o sfîrșește lamentabil, cu spleenul și sinuciderea*. RALEA, S. T. I, 113. *Oftau spre pașiști de atele Botnavi de spleen*. BOUREANU, S. P. 16, cf. DL, DM, DN². *Spleenul... plictiseala morbidă... este, într-un fel, caracterizantă și pentru o categorie de filme*. CINEMA, 1971, nr. 9, 9, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *splin*. — Și: (învechit) *splēnă* s. f., *speen* s. n.
— Din fr. *spleen*, engl. *spleen*.

SPLĒNDID; -Ă adj. Care trezește mare admirație, care impresionează în mod profund: a) prin aspectul plăcut, atrăgător, armonios; frumos, minunat (2), (livresc) magnific, mirific, superb (1); (învechit și popular) minăru (1-4), (învechit) preafrumos. *Avea pe umeri... un lung și splendid coșec*. HELIADE, O. I, 221, cf. NEGRUZZI, S. I, 318. *Ab fi pîntă să dîbă splendide ornamente*. ARISTIA, PLUT. 239/7. *E o noapte de cele mai splendide*. ȘION, P. 215, cf. ANTONESCU, D. Văd... *splendide orașe și lacuri de smarald*. ALECSANDRI, AP. DL. *Spații luminate de un albastru splendid*. EMINESCU, P. L. 36, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Uite ce splendid e apusul soarelui*. REBREANU, I. 101, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Am găsit pe femeia enigmatică și splendidă*. GALACȚION, O. 95. *E o sală splendidă*. G., PETRESCU, C. V. 242. *Un splendid și autentic cap de zimbru de 27 de parale*. VOICULESCU, P. I, 311. *Izbi cu fierul într-un splendid burete cu pete roșii*. SADOVEANU, O. IX, 91. *Intr-un cofet, fac bună căsnicie un splendid cocș... cu un țepure de casă*. ARGHEZI, B. 44. *Locul școlii făcea parte dintr-un splendid ansamblu de clădiri*. ELAGA, H. 49. *Stăpîniile acestor splendide automobile sînt înăuntru, la chef*. BOGZA, A. I. 361. *Îți lasă gura apă cînd vezi splendide mașini italienești*. PREDĂ, R. 227. *Am o casă splendidă*. id. ib. 229. *Ase ochi splendizi, ca de căprioară*. T. POPOVICI, SE. 258. *Creează splendide fațade cu elemente arhitecturale, lucrări mari din lemn colorat și cu variate forme și ritmuri*. ȘCINTEIA, 1969, nr. 8/23, cf. M. D. ENC., DEX; b) prin proporții grandioase, prin măreție, prin monumenta-

litate; falnic, grandios, impozant, impresionant, impunător, maiestos (2), măret, monumental, superb, (2); (livresc) magnific, (învechit și popular) minăru (1-4); (învechit și regional) fălos. *Virturile splendide an munților*. DSR; c) prin execuția desăvîrșită sau prin armonia îmbinărilor; ceresc, divin, dumnezeiesc, îngeresc, minunat (3), strălucitor, superb (1). *Imi vine în minte o veche, splendidă română românească*. CINEMA 1968, nr. 3, VI, cf. DSR. ◇ (Adverbial) *Cîntă splendid d) prin eleganță deosebită, prin lux excesiv, vprîn abundență etc.; bogat, fastuos, luxos, (mare VI 1), pompos, somptuos, strălucit, strălucitor, (livresc) magnific. E splendidă masa și vinuri... Se varsă spumînd*. BOLINTINEANU, O. 77. *Un alai splendid*. DSR; e) prin întrunirea în cel mai înalt grad a tuturor calităților cerute, prin lipsă totală de defecte; desăvîrșit, excepțional, extraordinar, formidabil, ideal, minunat (3); perfect² (11), sublim, superb, (1), (învechit) săvîrșit. *Triumful său... nu fu mai puțin plăcut și mai puțin splendid*. ARISTIA, PLUT. 386/13. *Succesul ei fu splendid*. FILIMON, O. I, 211. *Era frîmțat mereu de planul său de-a zidi în oraș două locuințe splendide pentru cei doi gineri*. ARGHEANU, A. 328. *Se nfelege că am avut un succes splendid*. id. ib. 340. *Debutantul afirmă... o splendidă vitalitate*. TEODOREANU, M. U. 36. ◇ (Adverbial) *Celoane nalte, bolți arcate splendid*. EMINESCU, O. IV, 107.

- Accentuat și: *splēndid*. — Pl.: *splendizi*, -de.
— Din fr. *splendide*, lat. *splendidus*.

SPLĒNDIDISIM, -Ă adj. (Rar) Care este neînchipuit de frumos. *Pe aici... vreme splendidisimă*. CARAGIALE, O. VII, 6.

- Pl.: *splendidisimi*, -e.
— Splendid + suf. -isim.

SPLĒNDŌARE s. f. Înșurirea de a trezi mare admirație, de a impresiona în mod profund: a) prin aspectul atrăgător, armonios; frumos etc. e, minăru etc. (2), strălucire, (învechit și regional) minărie (6); (concretizat; mai ales la pl.) ființă, lucru etc. cu aspect (deosebit de) frumos, frumos etc. e, minunăție (2), minune (2), minărie (2), (regional) minărenie. *Cum revărsă luna plină liniștita ei splendoare*. EMINESCU, O. I, 136. *Balurile-n care strălucise în toată splendoarea ei*. VLAHUȚĂ, S. A. III, 197. *El intră... și stă piurit de splendoare*. ANGHIEL — IOȘIF, C. M. II, 31. *Stam... și vîsam la splendori negîndite*. PERICA, O. 309. *Grup de obiecte... o simplă suprăviețuire a unei splendori trecute*. PĂRVAN, G. 527. *Privi gînditor în fîm, unde vedea splendorile capitalei*. C. PETRESCU, I. II, 171. *Era un amurg de-o largă și gravă splendoare*. id. c. v. 364. *Am văzut muntele și marea în loată splendoarea lor primitivă*. SADOVEANU, O. XX, 16. *Mă gîndeam... la atîtea splendori, pe care poate că nîciodată n-am să le văd*. BLAGA, H. 108. *Numai pescuitorii de perle au privit în felul acesta splendorile smulse din fundul oceanului*. BOGZA, A. I. 128, cf. DL, DM, DEX. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, și de care se leagă prin prep. „de”) *O splendoare de față*. DSR. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Splendoarea acestei înfloriri tardive poate fi explicată prin împrejurările speciale ale Italiei*. VIANU, L. V. 137; b) prin proporții grandioase, monumentale etc.; grandoare, măreție (1), monumentalitate, semeție (3). *Aduse la Roma, [columnnele] pierduseră mult din a lor splendoare*. ARISTIA, PLUT. 269/21, cf. DSR; c) prin eleganță deosebită, prin manifestări fastuoase, excesiv de luxoase, prin abundență etc.; bogăție, fast, lux, măreție (1), pompă, semeție (3), somptuoșitate, strălucire, (învechit) ighemonicon, pohfală, saltanat. *Acel Iași „semioriental”... fără nici o splendoare*. IBĂILEANU, SP. CR. 122, cf. DSR; d) prin fapte sau atribute deosebite, printr-o stare deosebită etc.; glorie, grandoare, măreție (1), mărire (IV 5), slavă (1), strălucire, (învechit) mărfime (IV 5). *Acôlo a făcut*

Eliad cunoștința baronului Spleny, prin așa-numita „comisia del. Caretto“, veche cunoștință a baronului de la Pesta, din timpurile splendorii sale. GHICA, A. 742. Pe Grecia și Roma antică le veși vedea căzute din splendoarea lor. FILIMON, O. II, 19. Ștefan este și va rămâne idealul... care aruncă razele splendoarei sale în viitorul și mai îndepărtat. XENOPOL, I. R. IV, 127.

— Pl.: splendori. Gen.-dat. și: (rar) splendoarei.

— Din fr. splendeur, lat. splendor.

SPLENECTOMIE s. f. Rezecție a splinei. Cf. ABC SĂN. 340, DN².

— Pl.: splenectomii.

— Din fr. splenectomie.

SPLĒNIC, -Ă adj. Care aparține splinei (1), privitor la splină. Cf. BIANU, D. s. Tumorile unghiului splenic al intestinului gros. ABC SĂN. 340, cf. DN². În unele cazuri de splină bolnavă sau ruptură splenică, splină poate fi extirpată. M. D. ENC. 909, cf. DEX.

— Pl.: splenici, -ce.

— Din fr. splénique.

SPLENITĂ s. f. (Med.) Inflamație a splinei. *Splinii se zice inflamația splinei omului.* CORNEA, E. I, 143/27, cf. ANTONESCU, D., DN².

— Pl.: splenite. — Și: (învechit) splinit subst.

— Din fr. splénite.

SPLENOMEGALIE s. f. Mărire patologică a splinei. Cf. DER IV, 475, DN².

— Pl.: splenomégalii.

— Din fr. splénomégalle.

SPLINĂ vb. I. Refl. (Prin Munt. și prin Olt.; despre vite) A i se umfla splina; a se îmbolnăvi de splină; a se insplina. *Cînd se splinează o vită, adică cînd mîntîncă prea mult și i se umflă splina, se fierbe un furnicar.* MARIAN, AP. CADE, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., ALR II 4 224/728, 762, 886.

— Prez. ind. pers. 3: splinează.

— V. splină.

SPLINĂRE s. f. (Regional) Inflamație a splinei (din cauza malariei); popular) rast¹. Cf. SCRIBAN, D.

— V. splina.

SPLINĂRIȚĂ s. f. (Bot.; prin nord-vestul Munt.) Splinuță (1) (*Solidago virgaurea*). Cf. BORZA, D. 162, H IV 84, IX 141, 153.

— Pl.: splinarițe.

— Splină + suf. -ariță.

SPLINĂȚIC¹, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Care este bolnav de splină (1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 261, GHETIE, R. M., BARCIANU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D.

— Pl.: splinățici, -ce.

— Splină + suf. -atic.

SPLINĂȚIC², -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Care suferă de spleen. Cf. DDRF, GHETIE, R. M., BARCIANU, ȘĂINEANU².

— Pl.: splinățici, -ce.

— Spleen + suf. -atic.

SPLINĂ s. f. 1. Organ limfatic moale și spongios, de culoare roșie-violetă, situat în partea superioară stîngă a cavității abdominale, avînd rolul principal de a produce limfocite și de a depozita globulele roșii. *Unde i-e carnea și... fîcații și splina.* CŌRESI, EV. 507, cf. ANON. CAR. Această plantă face la splină melanholice

(a. 1733). GCR II, 26/15. *La deschiderea trupului... se găsește mai la toate și totdeauna o îmbulzeală de sînge în splină.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 89/28. *Baia va trebui să imputernicească... patina de fîcații și de splină.* DESCR. AȘEZ. 43/17. *Splina... poate fi socotită drept organ ce atrîna de ficat.* KRETZULESCU, A. 299/25. *Se arată... dureri la splină sau însăgetături.* C. VÎRNAV, H. 128/21. *Apele de pucioasă se întrebuițează... la năsdăturile maiului și a splinei.* FĂTU, D. 100. *Ah, căci nu sînt eu albină, Să-mi vîr acul veninos în vîclănoasa ta splină.* MUREȘANU, P. 16/19, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 260. *Boii și vacile zac de felurite boale, și anume: de boala de splină (însplinatul), ce se vindecă prin împunsături în coastă.* DAMÉ, T. 30, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Splina e umflată, negricioasă.* BABEȘ, O. A. I, 60, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Leziuni care se dezvoltă treptat, în diferite organe (măduva osoasă, splină).* SANIELEVICI, R. 238, cf. DL, DM. *Splina este un orgaan care reacționează în cursul infecțiilor.* ABC SĂN. 340. *I-a mai dat un pumn în splină.* TEODORESCU, P. P. 152. *Cînd taie pîrcul la Crăciun, după grosimea splinei prevestește greutatea iernei.* ȘEZ. I, 152. *Bărbajii să nu mîntnce splină de porc.* PAMFILE, B. 63, cf. ALR II/I MN 41, 2 218, ALR II 4 135/2, FOLC. MOLD. I, 298. ◇ L o c. a d j. (Popular) **Fără splină** = (despre animale) care este rezistent la fugă; care nu obosește; (despre oameni) care muncește intens fără să obosească. *Și-ți voi da un telegar fără splină, care se numește Galben-de-Soare.* ISPIREȘCU, L. 19, cf. DDRF, ALEXI, W. *Un călăreț trecu în goana murgului fără splină.* AGÎRBIȚEANU, S. P. 198, cf. DL, DM. *Ciute, ciutaline, Ciute fără splint.* TEODORESCU, P. P. 58. *Am gonit di-o ciută lîină. Ciută lîină, fără splină.* MAT. FOLK. 1 466. ◇ E x p r. (Popular) **A i se pune** (cuiva) **splina** = a simți dureri acute în regiunea splinei (1), de obicei din cauza unui efort fizic. Cf. DL, DM, DEX. *Să nu mîntnci... căci ți se pune splina cînd vei ațerga.* ȘEZ. III, 120, cf. ALR II 2 218/728.

◆ (Popular) **Boală a vitelor** caracterizată prin umflarea splinei (1); (popular) **însplinat**. Cf. LB, VALIAN, V. *În unele comuni... au murit cu sutele boii de „splină“.* ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Îmi bate piatra grînele și-mi mor boii de splină.* STANCU, D. 77, cf. H I, 289, II 67, 83, 122, 208, III 54, IV 91, X 25, 588, XI 236, XII 125, 303. *De multe ori vitele se umflă grozav... Atunci vita zace de splină.* ȘEZ. III, 203. *Mer vitili rumegătoare dă splină.* ALR II 4 224/192, cf. ib. 4 224. ◆ (Popular) **Dalac** (la oi). CHEST. V 167/39, 43; 73, 77.

2. (Popular) **Crucea dinapoi** (la căruță). Cf. DDRF. *Furcelele la dricul dinainte al carului au două brațe unite sub inimă printr-o stinghie numită splină.* PAMFILE, I. C. 133 cf. H II 13 29, 62, III 246, VII 359; X 466, 500, XI 418, 517, XII 118, 173. *Di la Odobești la dial, Șădi Niță mori în car, Cu picioari-pi rascoală și cu capu gios la splină.* VASILIU, C. 111, cf. 206, ALR SN II h 344/386, 414, 514, 520, 531, 537, 551, 605, 682, 723, 728, 987, ALRM SN I h 227, A VI 26. ◆ (Regional) **Pisc² (3)** (la sanie). *De opleanul dinainte se leagă piscul, zis și... splină.* DAMÉ, T. 22. *Gruul și opleanul dinainte sînt legate printr-un drag luctat numit pisc... sau splină.* PAMFILE, I. C. 154. ◆ (Regional) **Bucată de fier** care unește coarnele plugului (Ciocănești - Vatra Dornei). Cf. ALR SN I h 20/365.

3. (Bot.; și în sintagma *splină de aur*, CONV. LIT. XXIII, 1 653) **Plantă** erbacee din familia saxifragaceelor, cu tulpina dreaptă, cu frunzele alterne și florile de culoare galbenă-aurie; (popular) **splinuță (2)**; (regional) **aurariță**; **bulbuc**, **argințică de pădure** (*Chrysosplenium alternifolium*). Cf. POLIZU, CONV. LIT. XXIII, 1 053, BARCIANU, PANȚU, PE., BORZA, D. 47.

— Pl.: spline. — Și: (regional) **spină** (ALR II/I MN 41, 2 218/29, ALR II 4 135/29), **spilnă** (DR. IX, 231) s. f.

— Din ngr. σπλήν, lat. splen.

SPLINĂTURI s. f. pl. (Regional) Boală a oîlb nede-finită mai îndepărate. V. splină (2) (Pîpirig - Tîrgu Neamț). Cf. GLOSAR REG.

- Splina + suf. -ătură.

SPLINÎT subst. v. splinită.

SPLINÓS, -OĂSĂ adj. (Regional; despre vite) Care este bolnav de splină (1) (Cristești - Botoșani). Cf. ALR II 4 224/414.

- Pl.: splinoși, -oase.

- Splină + suf. -os.

SPLINT s. n. = splint. Cf. NICA, L. VAM. 226. Un dispozitiv de siguranță... este... cuiul spintecat (splintul). SOARE, MAȘ. 52. Dacă clapa nu găsește știft pe rulu, își coboară brațul cel lung deoarece e oscilantă în jurul unui splint. IONESCU-MUSCĂL, TES. 334. Dispozitivul fierăstrăului va fi... fixat pe ax cu contrapuiul și cîră de siguranță (splint). PREV. ACCID. 49, cf. NOM. MIN. I, 130, DL, DM. Selecționarea cuvintelor ne ferește de... a înregistra formații ridicute ca... cui spintecat (pentru splint). L. ROM. 1959, nr. 1, 35; cf. DEX.

- Pl.: splinturi. - Și: splintur s. n. NOM. MIN. I, 130.

SPLINTUR s. n. v. splint.

SPLINUȘĂ s. f. (Bot.; popular) 1. (Și în sintagma splinușă de aur, CONV. LIT. XXIII, 1.053, BRANDZA, FL. 266, CADE) Plantă erbacee meliferă din familia compozitelor, cu tulpina erectă păroasă, cu frunzele ovale și flori de culoare galbenă reunite în ciorchine; (regional) mănunchi (1 4), splinară, zmeoică, floare-hoierească, floare-bulacă, vargă-de-aur (*Solidago virgaurea*). Cf. COTEANU, FL. 29, LB, POLIZU, CONV. LIT. XXIII, 1.053, BRANDZA, FL. 266, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, BANȚU, FL. CADE, SIMIONESCU, FL. 141. Splinușă este bună în toate boalele rinichilor. VOICULESCU, L. 297, cf. DL, DM, BORZA, D. 162, M. D. ENC., DEX.

2. Splină (3) (*Chrysosplenium alteinifolium*). Cf. BANȚU, FL. 288, CADE, DL, DM, BORZA, D.

- Pl.: splinușe.

- Splină + suf. -ușă.

SPLITÉLNIC s. n. v. splitelnic.

SPOANCA s. f. v. sponcă.

SPOAR s. n. v. spor.

SPODOBÎ vb. IV. Tranz. și refl. (Învechit) A (se) arăta demn de ceva; a (se) întredîni. În dulceață să vor îndulci și să vor spodobî (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 463/1. Să ne nevoim... ca și luminata ziua sfîrșită... să ne spodobim a o vedea. CĂREȘI, EV. 78. Ești fericit că te-ai spodobit de ai văzut pe carele toți prorocii... au dorit să-l vadă. VARLAAM, C. 32. Mulți înțelepți... s-au cumpătat de-au cercat pînă s-au spodobit de-nu găsit izvorul vieții cel născut (a. 1646). CĂR. I, 118/24, cf. PRUV. V. Carele [pațar] s-au spodobit de-au băut în dîrțile lui Traian. DOSOFTEI, V. s. septembrie 24/27. Spodobăște-ne și pre noi, Doamna, ca să te întîmpinăm în văzduh, la a doua venire a Ia. CHEIA, IN. 93/23. Cu un glas răgînd pre Dumnezeu să spodobască sufletul lui (sfîrșitul sec. XVII). MAG. IST. II, 353/28, cf. CIHAC, II, 271, TDRG, DHLR II, 531, CADE, SCRIBAN, D., SCL. 1964, 548.

- Prez. ind.: spodobesc.

- Din slavonul сподобити(сѧ).

SPODOBIRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a (se) spodobî. Nelămurită iaste întru el spodobirea șederei scaunului. CĂREȘI, ap. DHLR II, 307.

- V. spodobî.

SPODUMEN s. n. Silicat natural de litiu și de aluminiu, de culoare albă-cenușie, galbenă-verzuie sau violetă, cu luciu sidexiu. Cf. LIT², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Din fr. spodumène.

SPOGÎRNICEĂLĂ s. f. (Învechit; cu sens neprecizat, probabil) Ornament în formă de semilună la friu ori la ham. Și luă spogîrnicealele ceale ce era în grumazii cămîlelor. BIBLIA (1688), 180/9. Altul l-au lovit de i-au ruptu spogîrniceala de la frîul calului. NECULCE, L. 94, cf. TDRG, T. PAPAHAĞI, C. L. 116, SCRIBAN, D.

- Pl.: spogîrnicele.

- Etimologia necunoscută.

SPOGREȘI vb. IV. (Învechit, rar) 1. Intrans. A greși. Aruncară cu fușturile să dea în cerb d-îmbe părți și spogreșiră de să loviră pre sine frate pre frate prin înemă nemeindu-să. DOSOFTEI, V. s. noiembrie 117/8, cf. TDRG, SCRIBAN, D. < Fig. Patimile trupului... multe ori să ascund și să spogreșesc deaca nu prin mare grijă. DOSOFTEI, V. s. decembrie 198/2.

2. Refl. A scăpa (I 1). De pohta noastră cu dreptul ne-am scăpat (text marginal: spogreșit). DOSOFTEI, V. s. ianuarie 39/6.

- Prez. ind.: spogreșesc.

- Pref. s- + pogreși.

SPOHÉRT s. n. v. șparhat.

SPOHÉRT s. n. v. șparhat.

SPOHÓRT s. n. v. șparhat.

SPOI vb. IV. Tranz. 1. (Învechit și popular; complementul indică obiecte de metal, de lemn etc.) A poiei¹ (1). Sctndurile țară cu aur să le spoiești. PO 266/17: Bani ceî răț... altu-l făc chtar de arame și numai că ce-l spoiesc deasupra cu argint. PRUV. 75, cf. ANON. CAR., BUDAJ-DELEANU, LEX. Cînstea către cele sfinte va fi că argintul spoi¹ pe aramă. GORJAN, H. IV, 152/26. Ia vâtrăul acela și-l spală frumos... îl spoiește cu aur. SBIERA, P. 63, cf. ALR SN II h 572. ♦ (Complementul indică vase de aramă) A acoperi suprafața interioară cu un strat subțire de cositor pentru a proteja de corozione; a cositori, (regional) a poiei¹ (1). Toate vasele de aramă... trebuie să fie spoite. BARASCH, I. N. 51/16, cf. BĂRCIANU, CANDREA, F. 237. Spoiește țingiri. PEDA, R. 201, cf. ALR II 4 260, 6 518. ♦ Tranz. și refl. Fig. A face să-și însușească ori a-și însuși în mod superficial elemente de cultură, de civilizație. Cea mai mare parte din francezii presupuși cultivați toși sînt numai spoii cu învățură. CODRU-DĂGUȘANU, C. 140. Mi-am pus în gînd să fug chiar astăzi în capitală; ca să mă mai spoiesc în lumea cea mare. ALECSANDRI, T. I, 346. Oamenii petrolului... mai erau spoii cu o brumă de civilizație. BOGZA, A. I. 43.

2. (Folosit și a b s o l.) A acoperi cu un strat subțire de var, a vărui, (popular) a un g e, (Învechit și regional) a t e n e u i, (regional) a m e s e l i, a m i n j i (2), a puțu (1); p. ext. a zăgrăvi; a vopsi. Și vei pune fie pietri mari și vei spoi pre dînele cu spoiată. BIBLIA (1688), 145/37, cf. VALIAN, V. Zidiră cu piatră și spoiară cu cîdoe. ALEXANDRI, 130/21, cf. POLIZU. Un altul, sub cuvînt că are să spoiască și să zăgrăvească, trage o perdea de scînduri, din dosul căreia își face casa nouă. GHICA, C. E. II, 420. Cea de a doua [cameră], destinată pentru locuință, era pardosită cu cărămizi spoite cu vîpșea roșie. FILIMON, O. I, 265. Păreții spoii, pe jos e așezat hâșip. ODOBESCU, S. I, 84, cf. DDRF, ȘĂINEANU². Sîlpișorii ciopliți în patru fețe..., spoii în aceeași culoare. AȘIRBICEANU, S. 555. Spoiu cu var. VOICULESCU, L. 114, cf. SCRIBAN, D. Căsuța era totdeauna curată, părășii proaspăt spoii. BLAGA, H. 163. Stăruia înădărată o veche muce-

zeală, orielt se înverșuna s-o atunge... spoind cu var în fiecare primăvară. c. PETRESCU, A. R. 69. Nimănui nu i-a ajuns varul să spoiască în întregime casa. STANCU, D. 217, cf. DL, DM. Au ridicat două odăi acoperite cu carton și muierea le-a spoit cu albastru. BARBU, G. 80. Au spoit o cazarmă, au ridicat niște uluci. V. ROM. ianuarie 1965, 22, cf. M. D. ENC., DEX. Săp-lămna mare... să nu prea lipești sau spoiești. SEZ. III, 123, cf. ALR II/I h 246, ALRM II/I h 280, ALR II/I MN 117, 3 787, A II 12. Să-ți dau ghiocul să gătești. Bidineaua să spoiești. FOLC. OLT. - MUNT. III, 452. ♦ Fig. Inimă-ciutură goală, Cine te spoiește smolă și te-ascunse în ogradă, Nimeni să nu te mui vadă. MINULESCU, V. 214. ♦ Refl. p. a. s. Casa: sau odaia bolnavului, dacă el să vă doneți bolnav de holeră, să se curețe, să se spoiască și cu var și să se spele. CR (1831), 143¹/7. Bisericile noastre moște, dar de un stil pur, sub cuvânt de restaurare s-au tencuit din nou, s-au spoit cu vopsea. GHICA, C. E. II, 573. Casa nu se mătură... nu se spoiește. CANDREA, F. 340. Casa unde a murit cineva nu se spoiește o săp-lămna. GOROVEI, CR. 197. Se puteau spoi pereții. SADOVEANU, P. M. 13. La prăvălia care se spoia, lucrătorii își adunau scu-lele. TUDORAN, P. 521. Fete mari coada nu împletește. Unde casa nu se spoiește. MAT. FOLK. 548. ♦ (Prin lărgirea sensului) Să se spoiască fundul și pereții peste tot cu păcură în două-trei rânduri. FM (1842), 17²/32. ♦ (Rare) A picta (I 4). În peretel din stnga, spoit cu sfinți de frescă aproape stinsă, era o feridă cu lacăt. ARGHEZI, B. 117. ♦ P. ext. A mînji (I). Vornicul... își spoiește fața c ucărbune. SEVASTOS, N. 333. O să-ți spoiește la noapte poarta cu păcură. - Spoiește-o, dacă ai poftă să te ciomăgească taica. STANCU, D. 79. Dacă greșei [scrobeala], lucrătoarele și lucrătorii te spoiau cu pensula pe nas și te ceptau. PAS, Z. I, 270, cf. DL, DM, M. D. ENC.

3. (Învechit și regional; complementul indică pereți, case etc.) A lipi (cu lut). Și lutul vor lua și vor spoi casa. BIBLIA (1688), 81¹/22. [Groapa] a spoiesc cu lut. BREZOIANU, A. 42/2, cf. TDRG, CV 1950, nr. 4, 40, CHEST. II 374/18, ALR II/I MN 116, 3 786/791, ALRM II/I h 279/791.

4. (Popular) A unge (pe deasupra). Trebuie să legăm rana... sau să o spoim cu spumă de săpun bun. CALENDARIU (1814), 192/10. Spoiește în această subțiră scrobeala bucașele sparte. FACTOR, M. 24/24, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Peronul... era acum spoit cu zăpadă adusă pe picioare. GALACTION, O. A. II, 239. Luăm miere cu lingura, spoim colacii, îi mîncăm. STANCU, M. I. 231. ♦ Refl. p. a. s. (Prin nord-estul Olt.) A se lipi (de sau pe ceva) prin ungere. Sămînțele de pepene... se spoiesc pe usă sau pe zid și acolo se usuță. MAT. DIALECT. I, 235. ♦ Trans. și refl. (Popular și familiar; de obicei peiorativ) A (se) farda. Se spoia cu dres ca să dea pielii o culoare mai albă. FILIMON, O. I, 131. Halal de tine, dacă vei ști Să-ți spoiești bine fruntea, obrazul. ALECSANDRI, T. I, 118. Garderobul în care se-mbracă și se spoiesc actorii și actrițele. EMINESCU, G. P. 67, cf. DDFR. Mă spoiam cu făină pe obraz. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 29. Și pe sfinți ochi mătuse-i spoiește cu fânărgini. CALINESCU, L. I. 69. Se duc spoindu-și fața cu niște breșăie. PAS, L. I, 105, cf. ALR SN V h 1 455/605, ALRM SN III h 1 186/605. S-a mai spoit oleacă pe uchi. O. BIRLEA, A. P. II, 544.

- Prez. înd.: spoiesc.

- Din slavonul сполити.

SPOIALĂ s. f. Faptul de a (s e) spo i (1).

1. (Învechit și Popular) poleială (1). Cf. spo i (1). Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., RESMERIȚĂ, D., LTR². Păreții cotejului cei străluciți de spoială aurului. H IV 62, cf. ALR II 4 271/365. ♦ Fig. Însușire superficială a unor noțiuni de cultură, a unor maniere civilizate etc.; falsă civilizație; superficialitate; lustru, poleială (1). Cf. BUDAI-DELEANU, IEX. A! spoială,

ipocrizie, trădări. NEGRUZZI, S. III, 448. Străteți ocupați Proastelor voastre legi spoială să le dați. ALEXANDRESCU, M. 184. Manifestate... sub formele unei spoiei de civilizație. MAIORESCU, C. II, 173. În noi totul e spoială, totu-i lustru fără bază. EMINESCU, O. I, 35. Strășnica judecată a ticăloșilor legate de spoiala civilizației noastre. VLAHUȚĂ, S. A. II, 512. Satira pieselor lui... ne va fi explicată prin spoiala ridiculă a civilizației claselor sociale de mahala. DEMETRESCU, O. 173. A strînge din mulțimea publicațiilor de literatură a mulțimilor ceea ce e în adevăr frumos... cere și altceva decât hărnicie și spoială științifică. în FLR II, 154. Boierimea... capătă mai puțin această nouă spoială străină. IORGA, C. I. I, 184. Alexandru Moinescu - om cu spoială de învățătură. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 327, cf. CADE. ♦ Loc. a d. j. De spoială = superficial, lipsit de temeinicie. Dacă prietenia-i de spoială... E ca sapa și-și pregătește groapa. ARGHEZI, S. V, 144. ♦ Acoperire a suprafeței interioare a unui vas de aramă cu un strat protector de cositor; cositorire, cositorit, spoire (1), spoit¹ (1), (învechit) spoitură (1). Cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

2. Acoperire a unei suprafețe cu un strat subțire de var, spoire (2), spoit¹ (2), văruială, văruiere, văruiit, (învechit) spoitură (2); p. ext. strat de var depus în urma acestei acțiuni; (concretizat) var, humă etc. cu care se spoiește (2). Cf. spo i (2). Și vei pune fie pietri mari și vei spoi pe dînsule cu spoială. BIBLIA (1688), 145¹/37. În... Ardeal, pentru dat vetrele... se folosește spoiala. PAMFILE - LUPESCU, CROM. 228. În ce privește tencuiala, și spoiala pereților, ne aflăm... în fața unei străvechi tradiții. PARVAN, G. 184, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Mestertii grăpării au spoit toată groapa eu nu știu ce spoială curioasă. GALACTION, O. A. II, 403. Ziduri cu spoiala de var coșcovită de igrasie. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 338, cf. SCRIBAN, D. O spoială uscată și veche. LĂNCRĂNAN, C. III, 509. Cu lingura pune strfa și spoiala în și pe zid. H XVIII 144, cf. 145, VICIU, GL., ALR II/I MN 117, 3 787, ALRM II/I h 280, ALR II 5 062/172, 228, 5 064/172, 723. ♦ Fig. S-a adăugat o mîndă netre-felăgătoare, care a transformat o lucrare de bijuterie delicată într-o spoială grosolană, brutal colorată. RALEA, S. T. I, 350. ♦ (Regional) Vopsea care se pune în var, pentru a-l colora (Ștefănești - Urziceni). Cf. CHEST. II 378/95. ♦ (Popular și familiar; de obicei peiorativ) Faptul de a se farda; fard. Acolo... spoiala dresului e cu desăvîrșire necunoscută. FELIMON, I. 41/7. Un bărbat care adesea cu buzele mînjite de spoiala curtezanei venea să te sărute pe tine. AP. TDRG, cf. DL, DM, DEX.

- Pronunțat: spo-ia-ă. - Pl.: spoiei.

- Spoi + suf. -eală.

SPOIELÓS adj. (Regional; despre pămînt) Care este de calitate proastă. Cf. ALR II 5 062/228, ib. 5 064/157.

- Spoială + suf. -os.

SPOIRE s. f. Acțiunea de a (s e) spo i și rezultatul ei.

1. (Popular) Poleire (1). Cf. spo i (1). Cf. DL, DM, DEX, DSR. ♦ Acoperire a suprafeței interioare a unui vas de aramă cu un strat protector de cositor; cositorire, cositorit, spoit¹ (1), (învechit) spoitură. Cf. DSR.

2. Acoperire a unei suprafețe cu un strat subțire de var; spoială (2), spoit¹ (2), văruială, văruiere, văruiit. Cf. spo i (2). Cf. DL, DM, DEX, DSR.

- Pl.: spoiri.

- V. spoi.

SPOIT¹ s. n. Faptul de a (s e) spo i.

1. (Popular) Poleit¹ (1). Cf. DL, DM, DEX, DSR. ♦ Acoperire a suprafeței interioare a unui vas de aramă

cu un strat protector de cositor; cositorire, cositorit, spoire (1), (învechit) spoitură. *Staniul sau cositorul... îl întrebuințăm pentru spoitul vaselor.* BARASCH, I. N. 53/5, cf. DDRF, CADE. *Tipirigul este o sare. Cu el se ajută spoitorii la spoitul vaselor.* VOICULESCU, L. 318, cf. DM, DEX.

2. Acoperire a unei suprafețe cu un strat subțire de var; spoială (2); vâruială, vâruire, vâruit. *Var pentru vâruitul sau spoitul caselor.* PAMFILE, I. C. 381, cf. DL, DM, DEX. *S-o mai lași cu spoitul, S-o mai iei și cu ghițitul.* FOLC. CLT. - MUNT. III, 452.

- V. spol.

SPOIT², -Ă adj. 1. (Învechit și popular; despre obiecte de metal, de lemn etc.) Poleit² (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Într-o țavă spoită, Șade o niică curățită (Aria).* GOROVEI, c. 17. ♦ Acoperit cu un strat subțire protector de cositor; cositorit. *Să iei o ulce-lușă smălțuită sau o țingire spoită.* MÎNCĂRILE, 92/10. *Se pisează mărunt ca țărța, se pune în... găznel spoit bine și curat, cu 4 oca de apă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 506/6. *Într-un vas spoit să se topească pe cărbuni 16-dram. de ceard albă.* CORNEA, E. II, 17/25, cf. REȘMERIȚĂ, D., CADE. *Căldărarii pleoși cu țingirile de aramă spoite în clocă.* C. PETRESCU, A. R. 8, cf. DL, DM, DEX; ALR II 4 260/928.

2. Acoperit cu un strat subțire de var; vâruit, (regional) mûruit. *Zigirile sînt spoite și ferchezuite.* NEGRUZZI, s. I, 321, cf. REȘMERIȚĂ, D. *Am intrat pe brînci aproape în zăpșala chișimiiilor scunde cu pămînt pe jos și spoite.* M. I. CARAGIALE, c. 61, cf. CADE. *Bucureștii e urt unde e curat și spoit.* CĂLINESCU, c. o. 97. ♦ (Popular și familiar; de obicei peiorativ) Fardat. *Muiere... sulumenită și spoită.* ISPIRESCU, u. 21. *O cucoaară spoită amarnic a ieșit să-i alunge.* C. PETRESCU, o. p. II, 109, cf. DL, DM, DEX, DSR. *Fetili din satul meu, Spoiti nu li stă rău.* FOLC. MOLD. II, 390.

3. (Regional; despre oameni) Blond (Toplița). Cf. ALR II/1 h 92/228.

4. (Prin nordul Munt.) „Nebunatic“ RĂDULESCU-CODIN.

- Pl.: spoiti, -te.

- V. spol.

SPOIT²OR, -OARE subst. 1. S. m. și f. Persoană care se ocupă cu spoitul¹ (1) vaselor de aramă. *Spoitorii ce spoiesc vasele de cuhnii (a. 1705).* IORGA, s. D. 362, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., VALIAN, V., PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Spoitorii se infuriaseră.* CHIRITESCU, GR. 66, cf. REȘMERIȚĂ, D., CADE. „*Schiopul*“, țigan cu părul vesnic înclcit, spoitor vestit din Sărărie... ffeacă hîrnie căldări de aramă. ERĂESCU, A. 70. *Tipirigul este o sare. Cu el se ajută spoitorii la spoitul vaselor.* VOICULESCU, L. 318. *În tinerețea lui asta s-a bătut cu un sălas de spoitori.* SADOVEANU, O. XVIII, 551, cf. SCRIBAN, D. *Zlătarii și spoitorii Vin călări pe podul morii.* PARASCHIVESCU, G. T. 136, cf. ALR II, 6 518/182, 228, 414, 531, 551, 605, 682, 705, 723, 728, 769, 791, 833, 886, 899, 928, 987; ib. 4 260/605; 723. *Că a greșit croitorul s-a spinzurat spoitorul, se spune cînd e pedepsit cineva pentru vina altuia.* Cf. PANN, P. V. II, 152, DDRF, ZANNE, P. V. 215.

2. S. m. (Rar) Zugrav. Cf. VALIAN, V., REȘMERIȚĂ, D. *Nu acolo trebuie să stai, eu și să dau cu bidinea (auzi, mă canfundă cu spoitorii!).* PREDĂ, I. 34.

3. S. n. și f. (Sudul Transilv. și prin nordul Olt.) gidinea. Cf. DL, DM, ALR II/1 h 291, A II 3, 6, 10, 12, II. OLT. ♦ (Regional) Spoitor mic = pensulă. ALR II/1 h 405/141, ALR II/1 MN 149, 3 932/141.

4. S. m. (Bot.; regional; la pl.) Pejmă (1 a) (*Amberboa moschata*). Cf. TDRG, CADE, PANȚU, PL. 289, BORZA, D. 43, DL, DM.

- Pronunțat: spo-i-. - Pl.: spoitori, -oare.

- Spol + suf. -tor.

SPOITORĂȘ s. n. (Regional; în sintagma) *Spoitoras micuț* = pensulă (Covasna). ALR II/1 MN 149, 3 932/192. *Spoitoras micuț dă dat pă la grindă.* ib., cf. ALRM II/1 h 405/192.

- Pronunțat: spo-i-. - Pl.: spoitorase.

- Spolitor + suf. -aș.

SPOITOREĂȘĂ s. f. 1. (Învechit și popular) Soția spoitorului (1). Cf. VALIAN, V., POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, com. din TEPEȘ VODĂ - CERNĂVODĂ.

2. Femeie care se ocupă cu spoitul¹ (2); (astăzi rar) chișuță. Cf. VALIAN, V., POLIZU, DDRF. *O spoitoareasă... ținse aracul de care era nedespărțită.* CHIRITESCU, GR. 65, cf. CADE. *În varul subțire spoitoresele aruncaseră pușind vopsea.* STANCU, R. A. I, 294, cf. DL, DM, DEX.

3. (Art.; regional) Numele unui dans popular executat în formație de horă; melodia după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D., com. din TEPEȘ VODĂ - CERNĂVODĂ.

- Pronunțat: spo-i-. - Pl.: spoitorese.

- Spolitor + suf. -easă.

SPOITORIE s. f. Meseria spoitorului (1). Cf. DL, DM, DEX, H VII 184.

- Pronunțat: spo-i-.

- Spolitor + suf. -ie.

SPOITURĂ s. f. (Învechit) 1. Cositorire. Cf. ANON. CAR. *S-a hotărât a să face ținguire pentru spoitura și dresul vaselor de aramă.* CR (1829), 307¹/8, cf. I. GOLESCU, C. *Această spoitură însă se se face pînă e amestecătura încă fierbinte.* FACTOR, M. 22/21, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. Spoială (2); ungere (pe deasupra). *Împotriva primejdiei de foc... se poate cinevași sluji cu următoarea spoitură. Să ia 3 oca... de lut... 178 dramuri de bălgar... și să se minjească cu aceia deasupra față cu o mistrie, s-astupe... și toate găuricile.* FACTOR, M. 8/4.

- Pronunțat: spo-i-. - Pl.: spoituri.

- Spol + suf. -tură.

SPOJĂR s. n. v. pojar.

SPOLIĂ vb. I. T r a n z. (Livresc; complementu indică oamenii) A lipsi prin forță sau prin înșelăciune de anumite bunuri sau de anumite drepturi. V. deposeda, jefui, prăda (1). Cf. NEGULICI. *Au omorât și spoliat mii de familii române.* BARIȚU, P. A. II, 669, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, ALEXI, W., REȘMERIȚĂ, D., CADE. *Boierii sînt vinovați de sărăcia țărănilor, pe care-l spoliază prin tot felul de dări.* CONSTANTINESCU, s. III, 90. *Regimul... spolia poporul de drepturi și libertăți și înlesnea jefuirea lui.* LUPTĂ DE CLASĂ, 1951, nr. 11-12, 5, cf. DL, DM. *Domnitorii fanarioși spoliiau singeros poporul.* IST. LIT. ROM. II, 658, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: -li-a-. - Prez. înd.: spoliez.

- Din lat. spoliare, fr. spolier.

SPOLIĂRE s. f. v. spoliere.

SPOLIARIU s. n. (Livresc) Loc în care erau dezbrăcați gladiatorii omorîți în arenă. Cf. DN².

- Pronunțat: -li-a-. - Pl.: spoliarii.

- Din lat. spoliarium.

SPOLIAT, -Ă adj. (Livresc) Căruia i s-au luat în mod abuziv sau prin înșelăciune anumite bunuri sau anumite drepturi. V. deposedare, jefuire, pradă (1). Cf. PONTBRIANT, D. *Dacă unul se simte spoliat el începe să lupte și să se apere*. RALEA S. T. II, 266. ◇ (Substantivat) Combinația a fost răsturnată de opoziția neașteptată a celor spoliați. OȚEȚEA, T. v. 39.

— Pronunțat: -li-a-. — Pl.: spoliați.

— V. spolia.

SPOLIATOR, -OARĂ s. m. și f., adj. (Livresc) (Persoană) care spoliază. V. jefuitor, pradător (2). Cf. NEGULICI. *Gubernul cel mai spoliator care ar sărăci poporul*. GHICA, C. E. I, 256. *Le vei fi profăcut, nerușinate spoliator, în monedă sunătoare*. ODOBESCU, S. I, 457, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Suspecte mutre ... Spoliatori și lume mai mărunță*. ANGHIEL — IOSIF, C. M. I, 151, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Tânase Scatiu, simbolul neomeniei unei clase spoliatoare*. LOVINESCU, S. I, 304. *O nouă formație de luptă împotriva spoliatorilor*. SAHIA, U.R.S.S. 202. *Tărânuț e ruinat și de spoliatorii și de apărătorii lui*. OȚEȚEA, T. v. 328 cf. DL, DM. *Se exprimă ... adversitatea față de marea nobilime spoliatoare*. IST. LIT. ROM. II, 51, cf. DN³, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -lu-a-. — Pl.: spoliatori, -oare.

— Din fr. spoliateur.

SPOLIAȚIE s. f. (Livresc) Înșușire, în mod abuziv sau prin înșelăciune, a anumitor bunuri sau drepturi care aparțin altcuiva; (livresc) spoliere. V. deposedare, jefuire, pradare (1). Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Originea proprietății de pământ ... e spoliațiune, de către cei dintii proprietari*. GHICA, C. E. I, 204, cf. PROT. — POP., N. D., PONTBRIANT, D. *În interesul așa-numitei spoliațiuni științifice*. HAȘDEU, I, C. I, 145. *A începu a striga că aceasta ar fi o spoliațiune*. SION, P. 122, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Mărturiile ... probau pe deplin faptul spoliațiunii*. PĂCALĂ, M. R. 72. cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Singera republica prin orfime și spoliațiuni*. LOVINESCU, C. IV, 76. *Strămoșii săi ... luau voievodatele în arendă, le jecmăneau după toate regulile unei conștiințioase spoliații*. MIHĂESCU, D. A. 89. *Spoliația se întindea și asupra acelor persoane care erau declarate iobagi*. VIANU, L. U. 203, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -li-a-. — Pl.: spoliații. — Și: (învechit) spoliațiune s. f.

— Din fr. spoliation.

SPOLIAȚIUNE s. f. v. spoliație.

SPOLIE s. f. (Livresc) Pradă de război. În anul al noulea, prin furarea Vriseidei carea ca o spolie era a lui Ahil. ASACHI, L. 22²/51. *Italianii păstrează aceste spolii cu religiozitate*. CÔDRU-DRĂGUȘANU, C. 38. *Învingătorii s-apucară și culeseră toate spoliile*. F. (1870), 319, cd. DN². *Lui i se închinau primele prăzi, lui i se afirmă de trunchiurile copăciilor spoliile*. H. DAICĂVĂCIU, D. 175.

— Pl.: spolii și (învechit) spolie.

— Din lat. spolia.

SPOLIERE s. f. (Livresc) Acțiunea de a spolia și rezultatul ei; însușire, în mod abuziv sau prin înșelăciune, a anumitor bunuri sau drepturi care aparțin altcuiva; (livresc) spoliație. V. deposedare, jefuire, pradare (1). Ar fi o pradare, o spoliere când li s-ar lua. MAIORESCU, CR. III, 133. *Corpurile mici se aglomerează în latifundii prin căsătorii ... danii, spolieri*, OȚEȚEA, T. v. 38, cf. DL, DM. *Spoliera răzeșilor și exploatarea țăranilor au fost metode frecvent folosite*. IST. LIT. ROM. II, 184, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -li-e-. — Pl.: spolieri. — Și (rar) spoliere s. f.

— V. spolia.

SPOLOCĂNE s. f. v. spolocanie.

SPOLOCĂNIE s. f. (Bucov. și Mold.; în practicile religiei ortodoxe) Prima zi a postului mare, când se obișnuiește a se spăla vasele în care s-a gătit de dulce sau se bea o băutură, de obicei alcoolică, pentru a se curăța de mîncarea de dulce; (regional) ziua sfecarilor, luna curată, Cf. A. GOLESCU, C. *Spolocania se făcea astfel; se adunau mai multe neamuri și mîncău numai horș ... ca să-și spele gura și gîtul de rămășițele mîncărilor celor de seap. MARIAN, S. R. II, 3, cf. ȘĂINEANU². În Bucovina, în ziua de spolocanie (cea dintii zi din postul mare), femeile beau și joacă ca să li se facă cinpep. CANDREA, F. 289. *De lăsatul secului, țăranul serbează aceste trei zile, dîcă ajunul, lăsatul secului și spolocania*. PAMFILE, A. T. 119. *De spolocanie se duc la crîsmă și beau toată ziua ca să spele gura (de dulce)*. id. ib. 120; cf. TDRG, DR I, 267. RESMERIȚĂ, D. *A apucat-o spre crîsmuța șatului, făcînd el singur jupîntului David pocînög la spolocanie*, ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, cont. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ◇ (Învechit; în formă spălăcanie) Clătire a gurii cu o băutură alcoolică. *Să se ia altă imbucătură ... isprăvind cu cele mai scăzute, friptură, bind după tot felul, spre spălăcania gurii de dînele, vin cu apă*. EFISCUPESCU, PRACTICA, 30/11, cf. SCRIBAN, D. ◇ (În dicționarele din trecut; în formă spălăcanie) Apă de spălat gura. Cf. POLIZEV, DDRF, GHETIE, R. M. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². ◇ (Învechit, rar) Cantitate mică de rachiu. Cf. DDRF.*

— Pl.: spolocanii. — Și: (învechit și regional) spălăcanie, (regional) spolocăne (CADE) s. f.

— Din ucr. сполоскання. — Spălăcanie prin apropiere de spăla.

SPONCĂR s. m. (Învechit, rar) Cel care face sponci (1). Cf. CIHAC, II, 268.

— Pl.: sponcari.

— Sponcă + suf. -ar. Cf. ceh. sponkar.

SPONCĂ s. f. (Învechit și popular) 1: Copcă; agrafă; cățaramă. *Cusute cu sîrmă, cu sponce de argint* (a. 1741). IORGA Z. D. V. I. 250. : 1 *rochie ... fără sponci* (a. 1745). URICARIUL, XI, 225. *Cu sponciul de mărgean și mărghitare*, ODOBESCU, S. I, 134, cf. CIHAC, II, 268. *Era să-i plezească colanul ... Ea-l descheie din sponci*. EMINESCU, P. L. 84, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Pe la umăr cu sponci-și-ncheie o mantie roșie*. MURNU, I. 200, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *O mantie de postav roș ... prinsă la gît în sponcă de aur*. SADOVEANU, O. XIII, 396, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Sucele de tabin ... cu sponci de aur*. BARBU, PRINC, 139, cf. SCL, 1969, 336, DEX, ALR SN IV g. 1 166, ALBM SN h. 987. ◇ Expr. A stă (ca) pe sponci = a fi grăbit, nerebdător. Cf. ZANNE, P. III, 331. ◇ P. a n a l. (Regional) Scoabă¹ (II 2 b) (Poiana Stampei — Vatra Dornei). cf. GLOSAR REG. ◇ P. a n a l. (Regional; în formă spoancă) Piesă în care se ține gheara la joagăr (Prundu Birgăului — Bistrița). cf. ALR II 6 448/219.

2: (Popular și familiar; în loc. și expr.) (Loc. a d j. și a d v.) Pe sponci = (care este) în cantitate mică, puțin; p. ext. (care este) pe terminate. Cf. I. GOLESCU, C. *Zestrea e cam pe sponci*. ALECSANDRI, T. I 629. *Cu mîncărurile nu prea mă împăcam, căci erau pe sponci și nu prea gustoase*. GANÉ, N. III, 66. *Cum treci Siretul, apa-i rea și lemnele pe sponci*. CREANGA, A. 125, cf. DDRF. *Mîncarea a fost cam pe sponci*. GÎRLEANU, N. 133. *Eu acasă mînc pe sponci, mai nimic*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 155. *Carte făceau pe sponci — cu profesori bătrîni*. CIAUȘANU, R. SCUT. 13, cf. KLOPȘTOK, F. 60. *Cum vrei să trăiești mult dacă bei și mînci pe sponci*. COCEA, S. I, 200. *Bugetul pe anul*

„asta este pe sponci și n-are nimic alocat la capitolul „reparație și igienă”. P. CONSTANT, R. 171. *Provizțiile noastre erau pe sponci.* BART, S. M. 98. *Feciorii trimiși eu bani pe sponci la învățătura școlilor.* C. PETRESCU, A. R. 76. *Pe sponci îl plătim, pe sponci ne mănăște.* STANCU, R. A. IV, 347. *Se aflau holeturi... pentru călătorii care veneau la oraș cu bani pe sponci.* PAS, L. I, 143. *Plină atunci lumea mînea pe sponci.* TUDORAN, P. 611; cf. DL, DM, DEX. (E x p r.) **A trăi pe sponci** = a se mulțumi cu puțin. *O să trăim pe sponci o lună.* G. M. ZĂMBIRESCU, SP. M. N. I, 41.

— Pl.: *sponci* și (regional) *sponce*, (învechit) *sponciuri*. — Și: (regional) *sponcă* (ALANȘN III h 987/182, 219, 365, 531, 605), *sponcă* (ib. h 987/414), *sponcă* (L. ROM. 1963, nr. 2, 155) s. f.

— Din ucr. спонька.

SPONCIȘ adv. (Neobișnuit; în legătură cu verbul „a privi”) Crucis. Nu privi sponciș, Să te vad mai bine. LESNEA, I. 43.

— Pref. s- + *ponciș*.

SPONCIT, -Ă adj. (Neobișnuit) Care este (prea) puțin, în cantitate mică. *Visuri li cutremurau somnul sponcit.* POPA, V. 314.

— Pl.: *sponciți*, -te.

— De la *sponci* (pl. lui *sponcă*).

SPONDAIC adj. (În versificația greco-latină; în sintagma) *Vers spondaic* = hexametrul în care al cincilea picior este format dintr-un spondeu. Cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -da-ic. — Pl.: *spondaici*.

— Din lat. *spondaius*, fr. *spondaïque*.

SPONDEU s. m. 1. (În versificația greco-latină) Picior de vers format din două silabe lungi. *Spondiul picior să alcătuiască din două silabe lungi.* MACARIE¹, GRAM. 134/9, cf. EUSTATHEVICI, GR. RUM. 118¹/13. *Grecii antici se servia și cu spondee, ce se compunea din două silabe lungi.* HELIADE, O. II, 163, cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., PROT. — POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Grecii spondei... se amestecase cu iambul.* OLLĂNESCU, H. A. P. 36, cf. BARCIANU, D., ȘĂINEANU², CADE, DL, DM. *Spondeul poate înlocui dactilii.* DER. *Repeta în eternitate La ce slujește un spondeu.* VULPESCU, P. 81, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. Vas pentru libații. Cf. DER, DN².

3. Arie muzicală lentă, cântată la flaut, care însoțește libațiile. Cf. DER, DN².

— Pl.: (m.) *spondei* și (n.) *spondee*. — Și: (învechit) *spondiu* s. n.

— Din lat. *spondeus*, fr. *spondée*, ngr. σπονδεος.

SPONDIL s. m. 1. (La pl.) Gen de lamelibranhiate cu o cochilie formată din două valve inegale și cu două urechiușe; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. Cf. CADE. *Spondilul a apărut în permian și se întâlnește și astăzi.* DER, cf. DN², DEX.

2. (La pl.) Gen de coleoptere cu coarne lungi; (și la sg.) insectă care face parte din acest gen. Cf. CADE, DN².

— Pl.: *spondili*.

— Din fr. *spondyle*, lat. *spondylus*.

SPONDILITĂ s. f. Inflamație acută sau cronică localizată la coloana vertebrală. Cf. DL, DM. *Spondilită... inflamație reumatică a articulațiilor coloanei vertebrale.* ABC SĂN., cf. DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spondilite*.

— Din fr. *spondylite*.

SPONDILÓZĂ s. f. Boală localizată la coloana vertebrală (în totalitate sau la unele segmente ale ei) care se manifestă prin dureri și limitarea mobilității acesteia. Cf. DL, DM, DER. *Spondiloza... apare mai frecvent după vârsta de 40 de ani.* ABC SĂN. Și la voi... vin atâtea cazuri de spondiloză? T august 1967, 74, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *spondiloze*.

— Din fr. *spondylose*.

SPONDIU s. n. v. spondeu.

SPÓNE vb. III v. spune.

SPÓNGHIE¹ s. f. v. spongie.

SPÓNGHIE² s. f. v. spongie.

SPONGHIÓS, -OĂSĂ adj. v. spongiós.

RECTIFICĂRI

la tomul al X-lea, partea a 3-a, litera S,

SEMN-SIVEICĂ

Dicționarul limbii române (DLR)

Din motive de ordin tehnic, independente de autori și de editură, în acest volum s-au strecurat următoarele greșeli de tipar. Astfel, la:

pagina:	coloana:	rîndul:	în loc de:	se va citi:
693	1	37 de sus	literă;	literă,
693	2	27 de jos	pălatul	pălatul
694	2	25 de jos	ă-și	a-și
697	1	9 de sus	Făcusă	Făcută
698	2	1 de jos	s'innale	semnale
700	1	32 de sus	De a	De la
702	1	31 de sus	subsemn t	subsemnat
705	1	6 de jos	se nuiiri	semnuri
705	1	2 de jos	se nulefe	semnulefe
707	2	1 de jos	s natorlu	șanatorlu.
710	1	3 de sus	sbrin	senin.
710	1	4 de sus	eate	bate
710	1	33 de sus	razelor:	razelor
714	1	1 de jos	cuvintelor]	[cuvintelor]
714	2	17 de sus	imila.	imila".
714	2	19 de sus	curte?	curte"?
714	2	11 de jos	smul ă	smulgă
715	1	21 de jos	vi Ńii	viefii
715	1	20 de jos	ca e	care
715	2	31 de sus	legiune	legiure
716	1	15 de jos	fin senzitiv (1).	fin, senzitiv (1).
717	2	15 de jos	s nsibilităte	sansibilitate
719	1	1 de jos	Sentenț o	Sentențos
722	1	6 de jos	viață	viață"
725	1	30 de jos	,(v. simțitor 1) (<i>Mimosa</i>)	(v. simțitor 1), (învechit)
730	2	27 de jos	σητή βροχ	simțitivă (<i>Mimosa</i>)
731	1	26 de sus	s.f.,	σητή βροχ
731	1	27 de sus	ANT, D.) septantrion	-ANT, D.) s.f.,
731	1	33 de sus	septentrională	septantrion
732	2	6 de sus	sunete, etc.	septantrioncă
734	1	16 de jos	Ves-	sunete etc.
735	1	36 de sus	s rea	ves-
737	2	21 de jos	surdariul	soarea
743	2	dreapta jos	60	sardariul
747	1	7 de sus	autom tă	6081
747	1	25 de jos	sili"	automată
749	1	5 de sus	stracte	sili"
749	1	6 de sus	festările	stracte
749	1	37 de sus	ustificare	festările
749	2	4 de sus	ervească	ustificare
749	2	27 de sus	sărvis	ervească
751	2	17 de sus	„cunoștință"	sărvisi
751	2	26 de sus	-vi-a-	„cunoștință"
751	2	15 de jos	dis une	-vi-a-
755	1	10 de sus	slug rnie	dispune
755	2	11 de jos	devota nent	slugarnic
755	2	10 de jos	DS.	devotament
755	2	9 de jos	mincări ().	DSR,
755	2	8 de jos	cin stir	mfacri (3),
758	2	20 de jos	f.	cin stire
763	2	23 de jos	-OASĂ,	f.
764	1	3 de sus	umiluit	-OASĂ
764	2	30 de sus	„ha"	umiluit
765	1	29 de sus	(1830),	„ha"
766	1	23 de jos	σέβς	CR (1830),
766	1	18 de jos	σέβς σός	σέβς
766	1	18 de jos	respectat'	σέβς σός
766	1	17 de jos	(Inv chit)	respectat"
766	1	9 de jos	seh stoer tor	(învechit)
767	1	3 de sus	sensul	sehastocator
769	2	34 de jos	KREZULESCU	sensului
				KREZULESCU

pagina :	coloana :	rîndul :	în loc de :	se va citi :
770	1	19 de jos	dam'	dam''.
770	1	11 de jos	acea	ceea
770	2	2 de jos	sexa il	sexapil
771	1	1 de sus	specialisti n	specialist in
784	1	6 de jos	sfireuş	sfireuş.
793	1	32 de jos	m-	m-o
793	2	20 de sus	i	in
798	1	1 de jos	.100.	s. 100.
802	1	18 de sus	teol g ce	teologice
802	1	24 de jos	ib.	ALR SN II h 343
805	2	2 de jos	(egional)	(Regional)
808	2	28 de jos	sfetogoriî	sfetogoriî
809	2	28 de sus	complementu	complementul
810	2	18 de sus	състѣнна	състѣнна
811	2	26 de jos	sfială	fiolă.
813	1	9 de jos	necurat'	necurat''.
816	1	14 de jos	ĂLINESCU	CĂLINESCU
820	2	20 de jos	stuluri.	stufuri.
821	1	5 de sus	sficii	sficii.
821	1	17 de sus	[Piine],	[Piine]
823	1	29 de sus	Regio-	(Regio-
823	2	19 de jos	c re	care
823	2	19 de jos	purt t	purtat
824	1	4 de sus	infuria	infuriat
826	2	36 de sus	adăugat	adăugat,
826	2	37 de sus	biciului	biciului;
827	2	10 de jos	sfe cusă	sfercusă
827	2	8 de jos	urzici e	urzicile
827	2	1 de jos	alim nte	alimente
828	1	18 de sus	pêcur	picura
828	2	32 de jos	cîn va	cineva
828	2	30 de jos	sfiri	sfirii
830	2	8 de sus	o. 2. II	o. p. II
831	1	23 de sus	i t u r ă	i t u r ă;
832	1	17 de jos	R gional	Regional
832	1	17 de jos	nepre izat	neprecizat
832	1	2 de jos	dicționa le	dicționarele
832	2	19 de sus	Cizmă	cizmă
832	2	30 de sus	Perdele	Perdea
833	1	8 de sus	Făfi	Fă-fi
834	1	13 de sus	sv âşi	svrâşi
834	1	17 de sus	creşt nească	creştinească
834	1	10 de jos	rebuia	trebuia
834	1	8 de jos	ituale	rituale
834	1	6 de jos	u	cu
834	1	4 de jos	Să se sfirşască	Să se sfirşască
834	1	2 de jos	sfirşaste-se	sfirşaste-se
835	1	15 de sus	„veleatul'	„veleatu''
836	2	27 de sus	căzu	căzu
836	2	31 de jos	Nevastă-mea.	Nevastă-mea,
837	2	7 de jos	s f i r ş (1)	s f i r ş i (1).
838	1	17 de jos	Pe de la	Pe la
838	1	4 de jos	aceea	ceea
841	1	8 de sus	sfălicat	sfilicat
842	1	21 de sus	sf şiat	sfişiat
842	1	27 de sus	s lbatică	sălbatică
842	1	27 de sus	num d	numid
842	1	32 de jos	enspumată	înspumată
842	1	23 de jos	GÎRLEANU,	GÎRLEANU, I.
842	1	16 de jos	sf şiese	sfîşiese
846	1	1 de sus	una	luna
846	2	28 de jos	dintr-o	dintr-o
852	2	5 de sus	v. POM.	v. ROM.
852	2	6 de sus	sfred i	sfredel
852	2	11 de sus	Atribu e	Atribuie
853	1	17 de jos	(Ornit).	(Ornit.)
853	2	4 de sus	s.	s.n.
856	1	8 de jos	sfiresit	sfirosit
856	2	10 de jos	populară	populară)
857	1	23 de jos	sfrânşioe	sfrânşioe,
857	2	33 de jos	de- ci	de-act
857	2	32 de jos	imb înceşte	imbrînşele
858	2	2 de jos	silicaî	silicafi
859	1	31 de jos	M., D.	M.D.
861	2	15 de sus	care,	care

pagina :	coloana :	rîndul :	în loc de :	se va citi :
862	2	24 de jos	adject val	adjectival
863	1	2 de sus	1969, 55,	1969, nr. 55,
865	1	8 de jos	giulgiu a unui sicriu	giulgiu, a unui sicriu
866	2	23 de jos	Actiune	Actiunea
867	2	7 de jos	SIDELCĂ	SIDELCĂ
871	1	23 de sus	ăsdătorească	căsătorească
871	1	25 de sus	scifilitici	sifilitici
871	1	26 de sus	Familiar;	(Familiar;
871	1	27 de sus	(ierat,	ierat,
872	2	2 de jos	ALR II/7	nr. 5, ALR II/723, L. ROM. 1959, nr. 5,
883	2	25 de sus	să	să-
885	1	9 de jos	s.	s.m.
885	2	24 de jos	sil a	silabă
886	2	20 de sus	sill b	sillaba
887	2	8 de sus	Negus,	Negus-
889	2	1 de sus	porun	porun-
889	2	21 de jos	APISTIA	ARISTIA
900	2	9 de sus	L o c v. b.	L o c. v b.
905	2	26 de sus	„de vorbă“	„de vorbă“
906	1	18 de sus	silnici	silnici
911	1	8 de jos	RESMEPIȚĂ,	RESMERIȚĂ,
911	2	15 de sus	silvie-de-mlaș-tină	silvie-de-mlaștină
911	2	16 de jos	SILVOIȘ s.n.v.	SILVOIȘ s.n. v.
917	1	18 de jos	tovărășiei;	tovărășie;
917	1	17 de jos	alcături,	alcătuirii
918	1	13 de jos	SIMBRIOĂRĂ	SIMBRIOĂRĂ
922	2	10 de sus	cf.	Cf.
922	2	36 de jos	octombrie 1954,	octombrie 1954,
922	2	33 de jos	GRAURE, E	GRAUR, E.
923	2	27 de jos	similaruri	similaruri.
923	2	6 de jos	ȘIO, II ₁ ,	ȘIO II ₁ ,
924	1	11 de sus	FOLK	FOLK.
924	1	18 de sus	DDRF,	(DDRF,
924	1	6 de jos	ȘEZ,	ȘEZ.
925	1	19 de sus	HR,	HR.
925	1	31 de sus	1969, 1179,	1969, nr. 1 179,
926	1	23 de jos	(-o	(o
931	1	15 de sus	moarte,	moarte“,
932	2	16 de sus	dormit“	dormit“
935	1	17 de jos	cumăt	cumpăt
935	2	9 de jos	[Prăbușirile,]	[Prăbușirile]
936	1	16 de jos	„Zburătorul	„Zburătorul“
938	1	16 de jos	1 9/3.	129/3.
938	1	6 de jos	x ³ 364.	x, 364.
939	1	19 de sus	simfese	simfese
940	2	27 de sus	țăr	țări
942	1	26 de jos	RALFA	RALEA
944	2	30 de jos	ființa]	ființa
946	2	34 de sus	simitor	simfitor
951	2	7 de jos	sinalău	sinalău
952	2	23 de sus	G.] 1/14.	G. 1/14.
956	2	23 de jos	I.C.I.,	I.C.I.,
968	1	27 de sus	leătură	legătură
968	1	25 de jos	s ngurătare	singurătare
968	2	27 de jos	an male	animale
969	1	14 de jos	moșne ii	moșnegii
969	1	5 de jos	ustie,	pustie,
972	1	9 de jos	SADOVE NU	SADOVEANU
974	2	20 de jos	1 0,	120,
976	2	2 de jos	speciale,	speciale;
979	1	20 de sus	a	a tezei,
979	1	22 de sus	Opera e	Operație
981	1	21 de jos	reg on l	regional
986	2	10 de sus	săr nișe,	sărenișe,
990	2	1 de jos	reali-	reali-
991	1	34 de sus	siste ul	sistemul
993	2	29 de jos	valențe	valențe
995	2	23 de jos	p nel	punct
995	2	13 de sus	sustematie, -ă V 22)	sustematie, -ă (AV 22)
998	1	2 de jos	pune deasupra	pune pe deasupra
1003	1	11 de sus	și uri	figuri
1003	2	15 de jos	asta	asta!
1009	1	16 de jos	plug	plug“
1011	1	9 de jos	sîmbure s.m.,	sîmbure,
1011	2	1 de sus	adj., s.f. 1, Adj. (Despre	adj. 1. (Despre

pagina :	coloana :	rîndul :	în loc de :	se va citi :
1012	1	19 de jos	B. 1 8.	B. 148.
1012	2	14 de jos	ce în	ea în
1015	1	2 de jos	SÎNDĂCÓ. -OĂSĂ	SÎNDĂCÓs, -OĂSĂ
1015	2	1 de sus	SÎNDÍC	SÎNDÍC
1015	2	24 de sus	glu ele	glugele
1016	1	1 de jos	uită	duită
1016	1	1 de jos	P.A. II,	P.A. II, 56.
1017	2	11 de jos	MAIOP,	MAIOR,
1019	1	14 de sus	GCP	GCR
1019	2	9 de jos	ib. ib.;	id. ib.;
1020	1	29 de sus	Cinzeaca.	Cinzeacă.
1020	1	10 de jos	a b s o l.; învechit)	a b ș o l.) (Învechit
1021	2	41 de jos	ntrat.	intrat
1021	2	4 de jos	MARIAN,	MARIAN,
1023	1	37 de jos	JIPESCU,	JIPESCU,
1023	1	36 de jos	ravic	rație
1024	2	1 de jos	bătăli	bătălia
1028	1	1 de sus	D minutiv	Diminutiv
1029	2	20 de jos	pașni	pașnic
1030	1	34 de sus	scribe	scribe
1031	1	14 de sus	sir.	str-
1031	2	22 de sus	SÎRCĂ	SÎRCĂ
1034	2	17 de sus	alumin u	aluminiu
1036	2	23 de jos	„s	„s“

Redactor : DOINA POPESCU

Tehnoredactor : EUGENIA AMBROZI

Bun de tipar : 21.X. 1992. Format : 8/60 x 80.

Coli tipar : 47,5.

C.Z. pentru bibliotecii mari : { 459-3=59

C.Z. pentru bibliotecii mici : { 4R-3=R